

9330

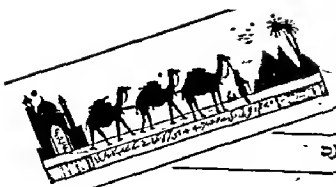

१२२०४२

भास अंक

१८४०

प्रिया

આ અંકમાં

વિષય સૂચિ	લેખકોનાં નામ	પૃષ્ઠ
નિવેદન	તંત્રી	૧
આવાઝકી દુન્યા	"બેકાર"	૩
ઈસ્લામી શિક્ષણ (કુર્આન)	મૌં અ. રહીમ	૬
" " (હદીસ)	" " "	૭
મેહફિલ	મુ'પાદક	૮
શાઈરી	"ઝાર"	૧૭
શુજરાતનો પહેલો શબ્દકોશ	"કોકિલ"	૧૯
ઈત્રાલીઅન...નસુસ ઓવરા	"મીસ્રી"	૨૩
બહુ ન બહીએ તો ?	"નિસાર"	૨૫
ઈસ્લામ અને લશર્ક	મૌં મુસ્લિમ	૨૬
સાહિત્ય અને પ્રગતિ	અ. મ. હ.	૩૨
એના જીવનનું મૂલ્ય	"ઈન્ન"	૩૩
વીમો	મી. શતનજી મારશલ	૩૬
શુજરાતનું શિક્ષક સ્થાપત્ય	સ રજુદોડલાલ રાની	૪૧
સર સૈયદનો પયગમ્બર પ્રેમ	"ઉડ્ડત"	૬૫
સિદ્દલી	"સાલેહ બકરીલી"	૬૭
મનકી આંખે ખોલ	"માંડવીઆ"	૭૦
કેસરી	"ફૂખ"	૭૩
ફતાવા	મૌં અ. અશરફ	૮૧
સુલ્તાન કુતબુદ્દીન અયબક	બહેન કુ. સુર્યા	૮૫
શુજરાતના મુસલમાનોને - પુરા ખજાર	૮૮
સંકટ સમયે સાંકળ	રા. હકીમત ઓખા	૮૯
પોઠ	રા. વજુઅરો	૯૩
સુલતાન (ચાલુ વાર્તા)	'તુલખ'	૯૭
.....સાહિત્ય રસિકોને	...	૧૧૨ ૩
એક યાદ	શેખમઝલી	૧૧૨ ૩

"શયદા"

"કલીમ"

"સગીર"

"કેના"

"સામિર"

"વલી"

"કાલિદાસ"

"મુન્શી"

"ધાર્"'

"હર્ષો"

"અમીત"

"અશરદ્ધ"

"મજદુમ"

"સાગર"

"અસીર"

"જામી"

"ધાર્"'

"निसार"

"विदेरी"

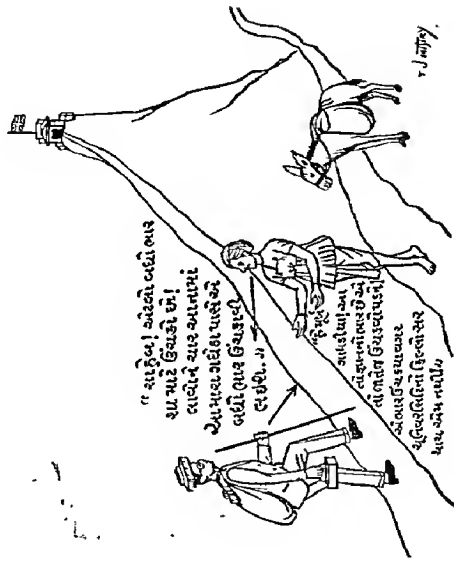
"आरम"

"शोषित"

"५१२"

“ શાકુબ! એવો બધો ભાર
શા માટે ઉઘાડો છો!”

તાલીને ચાર આનામાં
આમારા ગાંધી પાસેએ
બધો ભાર ઉઘાડવા
તરછે. ”

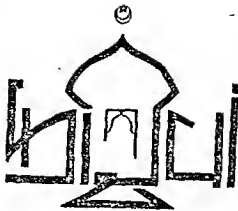
“ફેમ્લેડ
ગાંધીયા! આ
તો કમનો ભાર છે એ
તો જાતે જ ઉઘાડવા પડે!”

એ ભાર ઉઘાડવા
શુભિચારિણીને ફિલોસોફી
ચાલુ એમ નથી.”

r. j. j. j.

તંત્રી : વડશી

સહતંત્રી : બેકાર

પુસ્તક ખીલું સપ્ટેમ્બર | ખાસ અંક | ૧૯૪૦ અંક ૧૯૧.

નિવેદન

ખુદના ફક્તો કરમથી અને તેના હુબીએ પાક સલવાના વસીલાથી ‘કારવાં’ પોતાની મંજિલના ધ્યેયનું એક પગથીઉ વટાવવા ભાગ્યશાળી થયું છે.

ગ્રાહકો, ચાહકો, લેખકો અને ઉત્તેજકોના મીઠા સહકારના પરિણામે ‘કારવાં’ એક વરસને પૂર્ણ કરી ખીલના વરસમાં પ્રવેશ કરે છે. ‘કારવાં’નો ખીલ વરસનો પ્રવેશ યશસ્વી નિવડો એવી આશા અને ઉમંગથી અમે આગેકદમ ભરી રહ્યા છીએ.

“ગતવર્ષમાં લડાઈની મોંઘાંઘાંથી પેપર જગતપર ખેવડા પ્રકારે કર્યા છે. કાગળ અને પ્લોકની કીંમત ખેવડાઈ ગઈ અને વળી સમસ્ત જગત યુદ્ધના વર્તુળમાં ઘેરાઈ ગયું હોઈ ગ્રાહકોની હુનિયાનું વર્તુળ છેકજ સંકડાતું ચાલ્યું. બ્રીટીશ હુકુમત સિવાયના ખીલ કોઈપણ દેશમાં માસિક મોકલાતું નથી. આવાં અણુધાર્યા પ્રતિબંધોએ ‘કારવાં’ની આર્થિક કૂચને ચંભાવી દીધી છે.

ખેર એથી અમે નાહિંમત થતા નથી. એક વરસ કુકાળ કે હીમ પડે જેથી ખીલ વરસે ખેડુત ખેતી કરવાનું કાર્ય છોડી દેતો નથી, એકાદ વરસ ખોટ આવે એટલે ખીલ વરસે પ્રશ્ન વહેપારી નાહિંમત બની વહેપાર છોડી દેતો નથી; તેમ અમે પણ ગતવર્ષની ખોટની દરકાર ન કરતાં આગળ વધીએ છીએ, અને વળી નુકસાનની દરકાર ન કરતાં ખાસ અંકથીજ તેની બિસ્મિલ્લાહ બોલીએ છીએ.

ખુદા અમને અમારા સાહસમાં આખરે ફતેહ અર્પશે અને આ યુદ્ધનાં વાદળો પણ અંતે વિખેરાશેજ એ આશાએ “કારવાં”ને મંજિલ તરફ વધુ વેગથી આગળ ધપાવીએ છીએ.

સાહિત્ય સેવાના કોડ અમનેય છે અને તે અમારી હેસીયત પ્રમાણે અમે ગતવર્ષમાં પૂર્ણ કર્યા છે. એ કોડ પુરા કરવામાં વહેપારી દૃષ્ટિ આડે આવી નથી, તેમ વ્યવહારિક દૃષ્ટિએ આંધળીયાં કરવાં પાલવ્યાં નથી; છતાંય ખીલ વરસમાં અમે વધુ પ્રગતિ સાધીશું એમ ભાસ થાય છે. શું શું કરી નાખીશું તેનું ઘડ પીટવું વ્યર્થ છે !

લલામણ કરીએ છીએ । જર્મની બોમ્બરોથી જેટલું પ્રકાશમાં નથી આવ્યું તેટલું રેડીઓ પ્રચારથી પ્રકાશમાં આવ્યું છે. એની બીજાગણ્ય તોપ કરતાં ગેબેલ્સની હવાઈ તોપોએ વધુ કામ કર્યું છે । તમારે પણ આ જુદા જગતમાં આગળ વધવું હોય તો આડુંઅવડું જોયા વિના તોપ મારતાં શીખો । જગતમાં તોપમાર્યાનો ઇતિહાસ લખાશે તો તેમાં તમે પણ અમર થઈ જશો ।

વાંચક બિરાદરો ! જાણો છો ? તમે બાર મહીના સુધી અગારા પાસે બેંધાઈ રહ્યા તેની પુરાણીમાં અમે ખાસ અંક કાઢ્યો છે. બીજા ખાસ અંક કરતાં એ ખાસ અંકની વિશેષતા એ છે કે કુદાળ છતાં અમે અધિક માસ ઉજવ્યો છે । જાણીતા કલમનીરોને પોતાની જાહેરાતમાં જકડી રાખવા તો સૌ કોઈ આફે પણ અમે તો નહિન લેખકોને એ કુટુંબોલની જેમ પગે પગે ન ઉરડતાં વૈધીબોલની જેમ હાથોહાથ વધાંથી લીધા છે । લેખકોને તો બાર મહીને ઉતરણું આવે છે પણ “કારવા”ના વાંચકોને તો વરસમાં ચાર ચાર ઉતરણુંતો અનંદ અમે આપી જાન્યો છો । જાણો છો ? એ ઉતરણું તે અમારી ત્રિમાસિક ‘મેલડિલ’ અને તે ઉતરણુંના કનકવા તે કવિઓ । આથી સુરાએરો એટલે પતંગોને મેચ એ હવે તમારા ખ્યાનમાં આવી-મધું દરોજ ? એ પેચમાં કાણ કતારમાંથી કપાય છે ? કાણ દીલ છોડે છે ? કાણ બેચીને કામે છે ? અને કાની કાની દોર લટાય છે ? એ તો તમારે જાણવાનું રહ્યું, અમે તો ફક્ત માંજેજ ચઢાવી જાણીએ અને બહુ બહુ લાંબા લાંબા વાંસ પર ઝાંખાં જાંખીને પતંગ લટકવાની મોજ માણનાર મહત્તીયા વાંચકોને પણ અભિનંદન આપી છુટીએ ।

વાંચક બિરાદરો ! આજકાલ પેપરોમાં “સંસ્કૃતિ” રક્ષણ કરો । સંસ્કૃતિને બચાવો !” એવા સર ઘણા સંલોચાં છે, તો તમે જાણો છો કે સંસ્કૃતિ કહી બસાનું નામ છે ? ના જાણતા હોય તો વાંચો-નિંદની સંસ્કૃતિના ત્રણ યુગ પાડી રાકાય, પુરાણ સંસ્કૃતિ, મધ્ય સંસ્કૃતિ, અને આજની સંસ્કૃતિ.

પુરાણ સંસ્કૃતિ:-એ સંસ્કૃતિના પાયા અનાથોને આપ્યોએ હાંકી કાઢ્યા ત્યારથી મંથવા છે. પહેલામાં ઝાઝી છાંસ કે ઢરેણું વાંચક અવકારમાં આંકડા કે કુંતરાનાં ફૂલ. બારણાંને તાળાંજ નહિ ને બહુ જીવન રામલરાસે વિતાવાય । એ પુરાણ સંસ્કૃતિ ખાસ લક્ષણ એ કે જેની ધાક લાગે તેની પૂજા યાગ. કાંઈને સાંપ કરડે તો નાગ દેવતાની પૂજા કરવી । નદીમાં રેલ આવે ને એકાદ ગામડું તણાઈ જાય તો નદીની પૂજા કરવી । જોરથી વટાળીએ આવે, ને અપરાધ છાજ ઉઠાવી જાય તો વાહુદેવની પૂજા કરવી । આગથી કોઈનું ઘર બળી જાય તો અગ્નિદેવની પૂજા કરવી । તાપથી હેરાન-યથાય તો ચર્ચદેવની પૂજા કરવી, મતલબ કે એ સંસ્કૃતિમાં જેણે જેણે પ્રતાપ બતાવ્યો તેની તેની પૂજા થવા લાગી । એટલે કે અમતકાર ને નમતકાર એ પુરાણ સંસ્કૃતિનું લક્ષણ.

મધ્ય સંસ્કૃતિ:-મધ્યયુગી સંસ્કૃતિના મંડાણ પરદેશીઓની બેઝવાટને રરતે ચઢાઈ થઈ તપાંથી તે ધ્રિર છીડીયા કે પતીએ ધામા નાખ્યા ત્યાં સુધી રહ્યાં. ‘જરકી લાકી ઉલ્કી બેંસ’ એ એ સંસ્કૃતિનું ખાસ ધ્યેય રહ્યું. ચોટી-દાદીની ટગ એક વોર, પોતડી અને પાવળ-માની હરિકાઈ એ મધ્યયુગી સંસ્કૃતિનું ખાસ લક્ષણ । અંકપર, વાદળો ઘેરાયાં એટલે કે ખૂબ સુરત અને ખાનદાન સ્ત્રીઓ પરદામાં પડી, રાસાય અને સુંદરીનો દોર નાખ્યો, તીતર બેટી રની કુસ્તીઓ નાખી, સાંઠ કે ઘેટાંની સાંમારી

જામી, વિશ્વાસ પર ધાત ચઢ્યો, તદ્વાર પર કાટ ચઢ્યો, વિશ્વાસ, વિશ્વાસમાં ખસાસ થયા! અને આમ મધ્યયુગી સંસ્કૃતિ પર કુસંપનાં વાદળો ઘેરાતાં આજની સંસ્કૃતિનાં મંડાણ મંડાયાં!

આજની સંસ્કૃતિ:-આજની સંસ્કૃતિ ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીનું આગમન થયા પછી જામી એટલે એનાં લક્ષણ પણ અનેરાંજ હોય ને? બુદ્ધા દસ્તાવેજ બનાવવા, ખુદાના નામે ખોટી સાક્ષી પુરવી, લેવું તેવું દેવું નહિ, ઉભા ઉભા લઘુશંકા કરવી, વિશ્વાસે ગરદન મારવી, ખાતું તેવું ખોદવું, પોહું બેઠને પેસી જવું, સગા બાપનો પણ ભરોસો ન કરવો. કામધંધો કરવાને બદલે દેશનેતા બની જવું, વાત વાતમાં ભાષણ કરવા લાગી જવું, સ્ત્રીઓએ ચૂસો ન ફૂંકવો, લાલુચીઓએ બહારવટીયણ બની બહાર બટકયા કરવું, બારેમાસ બાપલાખ ચાલીશના યમને ફરવું, જેમ બને તેમ ખુબસૂરત દેખાવાની ધૂન ફગવવી, ધર્મને તમારો ગણવો અને તમાશાને ધર્મ સમજીને વર્તવું એ છે આજની સંસ્કૃતિનાં પ્રધાન લક્ષણ! કહો હવે તમે શાતું રક્ષણ કરવા ઈચ્છો છો?

“મીસ્ટર નંકશી કે ઉકામો” સગા ચૈત્રી મિલ્કી; સહુ ઉરકી ના મુનાસિબથી મિલ્કી નૈસી મિલ્કી; ઉરનેલી પેરી - કમીચન કેહ દિયા ઇચ્છારમે; આસ ક્યાયા યા ખુદા તાલીમલી એસી મિલ્કી!”

વર્તમાન યુદ્ધ આપણને બે હજાર વરસ પાછળ ધસડી ગયું છે. જાણુ છો બે હજાર વરસ પહેલાં જ્યારે સિદ્ધાંતી શોધ યાત્ર ન હતી; ત્યારે વિનિમય કે અદલો બદલો થતો. તમારે હુધની આવશ્યકતા હોય અને તમારા પડોશીને પોઢવા માટે પક્ષગંતી જરૂરત હોય, તો તમે તેને ખાટલો આપો અને બદલામાં બેંસ આપો! તેમ હવે થવા લાગ્યું છે. અમેરીકાને નૌકા મથકોની જરૂર હતી અને બ્રિટનને ડીરટ્રે-યરોની જરૂર હતી તો બ્રિટને અમેરિકાને

આટલાંટિકમાં અમુક ટાપુઓ આપ્યા તો અમે-રીકાએ બ્રિટનને ૫૦ ડીરટ્રેયરો આપી! જર્મનીની રૂમાનીયાને એક વાળું આપે તેના બદલામાં રૂમાનીયા તેને એક પેટ્રોલનો ડબ્બો આપે! ઈંગ્લીસી સોમાલીલાન્ડને એકાદ બટાકાની ગુણુ આપે તો સોમાલીલાન્ડ તેને એકાદ સૈનિક બદલામાં આપે! જાપાન હિંદને એકાદ રબરનો ફૂગો આપે તો બદલામાં હિંદ તેને એકાદ મકાકમ્બુટ્રો આપે! આમ વિનિમય કે અદલા બદલાની પ્રથા પુનઃ જામતાં લોકો સરળતાથી પોતાનું કાર્ય આગળ ધપાવી શકશે અને પૃત્વી ઝાળ છે તેની એકવાર પુનઃ સાખીતી કરી આપશે!

અરવું:

બંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર ‘શ્રી નોટ’ ગાળીઓથી ચાલુ થાય છે માસિક અઘ-ચણુની કોષપિણુ ફરિયાદ માટે રૂબરૂ મળે. દવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કોમત રા. ૫-૮-૦ પરદેશ શી ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

“રાહત” દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ લેવાથી હાંદગીભરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક ચાલુ, કથુંજ નુકસાન નહી, ઝંકટર, વેદોએ અજમાવેલી. દવા સાથે ગેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કોમત રા. ૫-૮-૦ પરદેશી શી. ૧૦

ડૉ૦ એસ. એચ. ખાન,
૪૨, ચર્ચજેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે,
ક્રાટ, મુંબઈ, ફોન. ૨૧૩૪૩.

ઈસ્લામી શિક્ષણ

અસ્લાહ તઆલાનું ફરમાન (કુર્આન)

મોસાના અબ્દુર્રહીમ સાહબ, રાંદેર

૫૪. (હે નબી!) તું કહી દે હુન્યાના લાલ અદ્વકાલિક છે, અને અસ્લાહની વિરૂદ્ધતાથી બચનાર માટે આખેરત (ની નેઅમતો ફરક રીતે) બહેતર છે અને તમારા ઉપર એક તાર સરખો પંજુ જુદમ કરવામાં આવશે નહિ. (કુર્આન)

૫૫. જે કોઈ પુરૂષ હો કે સ્ત્રી પોતાના મુમિન હોવાની સ્થિતિમાં નેક કાર્ય કરશે તો તેવા લોકો જન્મતામાં હાખત થશે અને એક તલપૂર પંજુ તેઓના ઉપર જુદમ થશે નહિ. (કુર્આન)

૫૬. જે માણસ કંઈ ભૂલ કે ગુનાહ કરે ફરી કોઈ નિર્દોષ પર તેની તોહમત મૂકે તો તેણે પોતાના માથે શ્વારે આફત અને જાહેરી ગુનાહ લીધો. (કુર્આન)

૫૭. નબી અને મુસલમાનોને યોગ્ય નથી કે મુશરિકો માટે બાંધકામ ચાહે એ પછી કે તેઓ પર આ વાત જાહેર થઈ ગઈ હોય કે તેઓ ડોઝખી છે (પછી) લલેને તેઓ સગાઈવાળા હોય. (કુર્આન)

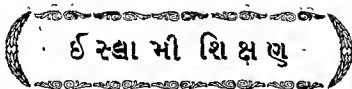
૫૮. જુદાપાક જેને અવળે માર્ગે ભમતો મૂકે તેને માટે તને કોઈ માર્ગ મળશે નહિ. (કુર્આન)

૫૯. જુદાપાકે તમારામાંથી અમૂકને અમૂક પર શાલમાં વધારી દીધા તો જેઓને વધારવામાં આવ્યા છે તેઓ પોતાની શાલ પોતાના ગુલામોને એવી રીતે કદી આપનાર નથી કે તેઓ સૌ તેમાં સરખા થઈ જાય, તો શું તેઓ અસ્લાહની નેઅમતનો નકાર કરે છે. (કુર્આન)

૬૦. જુદાપાકે આકાશથી પાણી વરસાવ્યું ફરી તે વડે જમીનને તેના મરી (સુકાઈ) જવા પછી જીવતી કરી, એમાં તે લોકો માટે મહાન નિશાની છે જેઓ સાંસળે છે. (કુર્આન)

૬૧. તારા પરવરદિગારના માર્ગે (હીન) તરફ સચોટ વાતો (હલીલો) સંમજવીને અને નસીહત સંભળવીને બેલાવ તેમ એવી રીતે તેઓની સાથે વાંઢવિવાહ કર જે બહેતર હોય. (કુર્આન)

૬૨. બેશક જુદાપાકે ઈન્સાફ કરવાને અને જોડુસાન કરવાને તથા સગાં સંબંધીઓને આપવાને હુકમ કરે છે અને નિર્જતા તેમ જુદા કામથી અને જુદમ કરવાથી રોકે છે. (કુર્આન)

રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે
મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાદુખ, રાંદેર

૫૪ રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે પરાણાગત ત્રણ દિવસ છે અને તેમાં સારી ખાતર બરદાસ્ત એક દિવસ રાત છે. અને કોઈ મુસલમાન પુરુષને હલાલ નથી કે પોતાના ભાઈ પાસે એટલું રહે કે જેથી તેને શુનાહમાં નાખે. (બુખારી)

* * *
૫૫. રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમારામાંથી દરેક જણે પોતાની હાજતો અલ્લાહથી માગવી જોઈએ; એટલે સુધી કે મીકું તેમજ જોડાનો તસમો તૂટી જાય તે પણ તેનાથીજ માંગે. (તિર્મિઝી)

* * *
૫૬. રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે બગાસું લેવું શૈતાનથી છે તેા જ્યારે તમારામાંનો કોઈ બગાસું લેયે તેા બનતા સુધી તેને દબાવી દે (સહીહૈન)

* * *
૫૭. રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે અલ્લાહના બંદાઓમાં સર્વેથી નકારાં તે લોકો છે, જેઓ યાદી-ચુગલી કરે છે અને દોસ્તો માંડે જુદાઈ કરાવે છે. (અહમદ)

* * *
૫૮. રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે સગાઈ અર્શની સાથે લટકેલી છે. તે કહે છે કે જે અને જોડે તેને ખુદા જોડે અને જે મને કાપે તેને ખુદા કાપે. (સહીહૈન)

* * *
૫૯. રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે અલ્લાહ તઆલાએ ખીમારી તથા દવા બંને ચીજોને પેદા કરી અને દરેક ખીમારી માટે દવા પણ બનાવી છે જેથી તમે (માંદગીમાં) દવા ક્યાં કરો પણ હરામ વસ્તુથી દવા કરો નહિ. (અબૂદાઉદ)

* * *
૬૦. રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે પોતાની આપેલી વસ્તુ પાછી લેનાર કુતરા સરખો છે કે જે પોતાની ઉલટી (વૉમિટ)ને પાછી ગળે છે. (સહીહૈન)

* * *
૬૧. રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે બેવા (રાંડીરાંડ) અને મોહતાજ માણસની હાજત પૂરી કરનાર અલ્લાહના માર્ગમાં જિહાદ કરનાર સરખો છે. (સહીહૈન)

* * *
૬૨. રસૂલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે દુન્યા લાલ લેવા (અથવા વસ્તુ)ની ચીજ છે અને દુન્યાની લાલ લેવાની વસ્તુમાં સર્વશ્રેષ્ઠ નેક ઔરત છે. (મુસ્લિમ)

[૧]

ના નથી ધમ્મા મને જવાની સામા પાર પર;
મૂકને લાવી સુઝાની તુ મને મજધાર પર.
આંખડી છે એક મારી ખીચતા યુવકાર પર;
આંખડી બીજી ઠરી છે વીજના ચમકાર પર.
કોઈ પણ કરશે નહિ તુજ આંસુઝાઓની કદર;
ભાર શા મારે વધારે છે બુમિના બાર પાર.
જેર મારામાં નથી હું જેરથી કમજોર છું;
છે બધો આધાર મારો આપના આધાર પર.
શ્વાસ એ તો છે ફક્ત કાચા સુતરનો તાંતણો;
મુખ છે વિશ્વાસ ને રાખે છે કાચા તાર પર.
ખજરો ઝેરી ફેર છે લાખ મારા દિલ ઉપર;
ત્યાં ફેરે છે આંગળી એની સીતારી તાર પર.
મન મહોં મજિલ તણી પરવા નથી “શયદા” હવે.
જાવીને મિત્રી ગયો છું આજ એના દાર પર.
“શયદા” (મુંબઈ)

[૩]

છત નિજા ઉન્માદનો અંતે ચર્ચ બેઠવાર પર;
આલ-દિલો નંદાં કોઈ નતન જંગલનો દાર પર.
કો અનોખા રંગમાં રંગાઈ જવા કરણે;
ઝિંદગી છોડી છે મારી-ઝિંદગી રચનાર પર.
દિલ તણી અંતિમ ધમ્મા એજ છે હે પુઝનાર ।
હોય છેલા શ્વાસ મારો-એ હો ઉલા દાર પર.
ક્યાં સંધીતું દર્દ છે દિલમાં । કફસની યુલ્કયો-
સુજને આપે છે અભિનંદન વ્યા-ઉદ્યાર પર.

[૨]

અમ પરપર પ્રેમ-વૃદ્ધિ થઈ તો ચર્ચ સકકાર પર;
ચાર છે સુજ પર ન્યોઝાવર ને હું છું ચાર પર.
બોધદાયક છે ઉભય જગકાજ મારો પ્રેમ પણ;
કરગરે છે નિત સરિનય રૂપ મારા દાર પર.
ઉર-તરંગે એક બીજાને નિકટ કાપી પછી;
હું નથી દિલદારથી -પર ને નથી દિલદાર પર.
છે નજરમાં બધનંદુમ મિલકિસ્તિ-હુમ-
લા ચુલસમુદ્ધ;
દોષ મેં કાપા કોઈ નિરોપના આધાર પર.
ઉડવન કવસયનથી કંઈ અંતરે નવ ચર્ચ શક્યું;
થઈ ગયાં જિંદગીલનાં પર મારતાં લાચાર પર.
તેમની મેહફિલમાં આગે છે બધાનો એજ લાજ;
છે કૃપા બેચાર પર તો કોપ છે બેચાર પર.
અનુસુદા અમ્મલવનથી છે વ્યક્ત સુંજ.
ગૌરવ “કલીમ”

લેરશે મારો વિજય-ઝંડો સફળ સંસાર પર.
“કલીમ વાકિદી” (ધારાજી)

[૪]

બર્થ આશા સેવતો બેઠો છું તારજુદાર પર;
છત-થું પાતું વિના મત્ને હું પારાવાર પર.
ન્યાં જુઓ લાં વિશ્વમાં સંહાર-છે સંહાર પર;
કેડ બાધીને અકથો છે કાળ ગોળાચાર પર.
કતિસે પણ હાથ-મુકયો-છે હવે તલ્વાર પર;
ક્યારથી ઉમેા છું મરવા હુંય તેના દાર પર.

[૬]

મારા દિલનાં દર્દ મરો. ને મુણી લેતે કરી;
તો નહિ મગર તું ચાને, સિતારી ! તાર પર !
પુષ્પ શા માટે બિઝાવી પાંચને કાઢે ખરાબ ?
તે મજા શાને બગાડી આલેલી ખાર પર ?
કિંઈગીને ફેરવી છે, હલવાના રૂપમાં;
ચોક કેવો ? હવે કેવો ? હો મતન-હિંદાર પર.
પુલકાયે ગોમાં કાઢેને દ, ને કાંધે પાંખ એ
હાથ ! શું સેવાઈનાં અપકાર છે ઉપકાર પર !
આકર્ષી, શું આકર્ષાયે પુષ્પ ઉત્પન્ન સિન્નસિન્ન
છે પ્રતિગોષ્ઠી આપનાં શબ્દગાનું, શુદ્ધકાર પર.
હે હલવાની આલે ! ના કળાને કે ના નિષ્કળ યલે
કિંઈગી મારી રકા છે એક તુજ આધાર પર.
કાણુ બુએ ? કાણુ ચાંચે ? કાણુ મમલે ? હે 'સગીર' !
છે કયા દિલની લખેલી આંસુઓની ધાર પર.
"સગીર" (મુંબઈ)

[૫]

અણુમો આલે છે આલેમને પુરાણા ખાર પર;
કંઈ નહું લખેને કાંઈ આલે હવે મંસાર પર !
આંખે મારા પર અને દિલ કાઈ બીજાં ચારે પર;
માફ રાખો, હાથ નેહું છું, હું એવા પ્યાર પર !
હાથે અનમાલે છે નેજા પેદાં સાધીદાર પર
એ વણે યધને વડી આદત છે આ મંસાર પર !
આચકો ખાતા પતંગોની તરફ પટકાવ છે;
હંચા ચાવા જાય છે ને પાટક આધાર પર !
એમના દિલમાં અમારું સ્થાન છે. પણ એટલું-
નેતુ કાઈ ખાસકર્ષે ઉગી પડે દીવાર પર !
ખાકીની મુઠ્ઠી છે કાંઈ ખાકમાં જનાર પર;
ફલકે શાને ચડાવે ખાકના અંધાર પર !
ઔરબી વધાને લઈ આવે છે એવા આકર્ષી;
ને નથી રોતા કેંઈના ખુલ્લું પર ચાંદાર પર !
એલવા આદું નયન તો નંધે યે, યે જાય છે;
કાઈ બેઠું હોય નેજે પાંખોની ધાર પર !
આદતો નેને દતા તે આપણા યધને રલાય
બેવડા એલસાન છે એ એમનો નિસાર પર !
"નિસાર" (પેટલાઈ)

તે પરમ કિરતારનો. ઉપકાર છે ઉપકાર પર;
પ્રેમને તેજે નિગમ આપો સકળ સંસાર પર.
ઉર્મિઓનાં વાદળા ચારે તરફ ઘેરય છે;
વીજળો ડહોળે રખેને ચાપ મુજ ધરખાર પર.
પ્રેમીઓની પ્રેમ કથનીના કંઠાવાત ગીત
કાન રાખી સંભળો મારા હલવાના તાર પર.
સંકેતોનાં હું પ્રતિરૂપથી બન્યો છું પ્રેમમાં;
છે ધસારો તેમનો મુજ ધ્યેયના વિસ્તાર પર.
હું અલખ સૌંદર્ય નેવાં ક્યાંથી લાવું તે નગર;
હો અમર નેની અજંતા વીજળા પ્રદાર પર.
દિલની ઇન્કિયાઈને મેં છવન બગાડ્યું પ્રેમમાં;
શું હવે આરોપ મુકું તેવું કામચુકાર પર.
સ્વાર્થ પર મોઢે લખેને કો અકાંગી વિશ્વમાં;
પ્યાર છે મુજ ધર્મ છું મોડિન સદા હું પ્યાર પર.
"ફેડક" મુજ બરબાદીઓનું તું મને કારણ ન પૂછ;
આણું મેં આખાં પ્રણયમાં કાંઈના આશર પર.
"ફેડક" ખતી (મુંબઈ)

[૬]

ફલ કાં ફુલાય છે ખુલ્લું અને શબ્દગાર પર;
યાદ છે છતી રહી તું ખારના આધાર પર ?
પ્યાર આવે છે મને તુજ તેમને તલ્લ્યાર પર,
વાર લાખો વાર કાનિય જઈ તારા વાર પર.
કાંઈ દિ મંગશે દયાની ભીખ આ શિશુકને,
એજ આશા હું ધરી બેઠો તમારા દાર પર.
વરલની રાતે વળા છે આ રૂપેરી ચાંદની,
એક નવો શબ્દગાર છે તે આપના શબ્દગાર પર.
એ સિતમ એ જલન જનની રીત છે ઉઠી ગઝલ,
કોકરો મારી હસે છે આજ તે રંગનાર પર.
કોકરો પહું નીચ નાહં યા ખુશી નીખાઈ નહી,
તું અગર દ્રષ્ટિ કરે તારા જીવન આચાર પર.
બેવડા મિત્રોથી મેં ભર્યું છે જીવન મમને,
આફરી સદા આફરી એ મિત્રના ઉપકાર પર.
કોકરો મારી અંરે એને મિત્રતી હો તમે,
ફલકે શાને ચડાવે ખાકના અંધાર પર ?
તું નવા જીવન મને "મઝેરૂમ" પવલ કર કલક,
વિશ્વની રફતાર હો તારી જીવન રફતાર પર.
"મઝેરૂમ" નેતપુરી

[૯]

[૭]

વારી ખેડ દિલ તમે તો આંખડીના વાર પર;
 દોષ કાં મોડા ફરી, દિલપર, છગરપર, ખ્યાર, પર,
 લાલ આંખો ભેષ સાકીની કોઈ મધખાર પર;
 ખાલી તુડી મધ ટળી આ મહેર થઇ પીનાર પર.
 અર્પવા હું દિલ ગયો તો એ ગદા સમગ્ર વધ્યા,
 ચાલતો થા, માંગ આગળ, કાં ઉભો મુજ દારપર.
 મુનુ કંઠસા અનતા મુનુને જે સમજીને મર્થ,
 ધન્ય એની કિન્નરિ, ધન્ય એ મરનાર પર.
 શેખ તો મરિજદ જતાં યાકી મધા પાકી ગયા,
 ચોંટી છે એની નજર આજે ફરી હરદાર પર.
 આ મસલતો જગતમાંથી છે અતિ મરદાર કે,
 કોઈ કરશે મા કરશે નાર કે, તલવાર પર.
 દોકરે મારી સમાધાને મિઠાવી દો તમે;
 ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંખાર, પર ?
 મયતી ધૂતો શેખ તારા મુખ થકી જતી નથી,
 તોય જીવને છે ધર્મંડ ઝખા અને દસ્તાર પર !
 દાગથી શોભા વધારી દિલતી જે મારી તમે,
 શું કહે ઉપદાર એ ઉપકારના કરનાર પર.
 ત્યાં દુઆઓ થઇ રહી છે અડી દવાઓ થઇ રહી,
 આફતો આ કેમ તુડી ધરકના. બીમાર પર.
 દાગ દિલમાં, આડ મુખ પર, નિરનયને હે “ફના”
 મોકલી અણુમાલ બેટો ચાડકે ચાહનાર પર !

“ફના” સોંપેરી.

[૮]

છે બોરસો આપને ના આપના હથિયાર પર !
 થઇ નહર શાને હવે સરકારની સરકાર પર !
 જીવતાં ના વાલ આંધુ કોઈ દિ મરનાર પર !
 ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંખાર પર !
 ભેશમાં આવી જતાં દરિયા દિલી ! વિજાનની—
 એક સરખી ચૈ-અમી વૃષ્ટિ સકળ સંસાર પર.
 રક્તવર્ષી કાં બને ના સંસ્કૃતિ પશ્ચિમ તણી !
 છે જીવન-આધાર એનો માનવી સંહાર પર !
 એજ રસ્તે થઇ જનારા પાર સાગર. યાચ છે,
 હું જવા દે. તારી જીવન-નાવને મજધાર પર !

[૮]

લીડરો છગી રહ્યા છે દેવના વ્યાપાર. પરં
 કાં ચઢાવે બાર આ પરતંજના કાર. પર !
 જુઓ અંધર રહી ગયા રવરાજ. લેતાં લીડરો
 લટકે છે વનવાળાં નયમ લીજળીના તાર પર !
 થઇ જશે ડુબ્યા તમારો શુલ, નિથે. જાણુને;
 જે બરાસો નવ ક્યોં અર્ધાંગી એ ધરનાર પર !
 કાઈના દાત નવેદા નારને પરણી ગયા;
 રસક ના આવે ખટારાને કાં મોટરકાર પર !
 શેખજી સાર્વજનિક તણી પ્રેકટીસ એ માટે. કરે;
 પ્રલસિરાતે. દોડવા તલવાર ફેરી. ધાર પર !
 દિલમાં દર્શન થઇ જશે હાલીના બે ખોલી બદન;
 આંધરે છે કાં બહા ડોકર કે હરદાર પર !
 માનવી નિજ કર્મ કરાં ભોગવે ફજ તે છતાં;
 દોષ પુરો ટાપસો ટોળે બધો કિરતાર પર !
 કાલતે મંદાર મહીં જપતા હતા જમખાલ જે,
 આજતો, નાખી અડગો એ પડયા છે બાર પર !
 ખાર સમ મુજ નિવનને જેણે, બંનાવ્યું ફૂલસાંભ;
 ફૂલડાં કંથમ ના ચઢાવું ખાકના અંખાર પર !
 કારેવાં નિજ ખેયમાં પહેંચી ગયો મંજિલ નિકટ;
 જ્ઞાન બરતાં રહી ગયાં રસ્તા મહીં, વંચુભર પર !
 પ્રેરણાની પૂઠે-પૂઠે લદ્દ લખતે જે ફરે;
 કાવ્ય કરો બારે કાં લાદો તમે “એકાદ” પર !
 “એકાદ”

[૧૦]

મારું દિલ આવી અને અંતકથું નયનના દાર પર;
 એમ સમજ્યો કે સફળ યારો જીવન દીધાર પર.
 એટલો સતોષ બસ કે ખાક થઇ જઇ જાગી;
 રેકશે ના કોઈ અણુ-વારિ. મુજ, અંગાર પર.
 હાલ મૂલો ! આજરું પાણી પાણી થઇ ગયું;
 શું પડયા બેદોશ થઇને જ્યોતના ચમકાર પર.
 કાં નયો જોતા હકીમો ! દર્દીતો મેટું નથી;
 દિલના ઝખો પલ્લુ હસે છે મૂર્ખ તમ ઉપચાર પર.
 નાણુદા તું કોણ છે ? એહસાન તારો કોણુ લે;
 હું જવાનો પાર, મોખાંઓ તણા આધાર પર.

[૧૦]

માનવી સ્વભાવ બદલાયા કરે છે. હરમણી!
સર્વદા અપકાર એ કરતા રહ્યા ઉપકાર પર!
લોક સમગ્ર છે લગાઈ પણ હકીકતમાં 'હઝી'
પાપનાં વાદળ છાયા છે સકળ સંસાર પર.
'હઝી' (સંદેર)

[૧૧]

કમકમે છે જામિ મારા દિલ તણા ચતકાર પર;
ને ગગન વહેવું ચપુ છે મારી અશ્રુધાર પર;
શોષને રાખી રહું છું ક્યાં સુધી વહેવાર પર?
કોકને પણ જોઈએ કે, આવે શિષ્ટાચાર પર;
વૃન્દ ખૂંસાઈ ભડે તૈયાર હો તકરાર પર;
આજ હો તૂટી પડે આપુ ગેગન મધ્યમાર પર;
કોય, જે ગુસ્સે યથા ઉઠે છે મારા પ્યાર પર;
આજ એ પોતે જીવે નિજ રૂપ પર શંખગાર પર;
કોક જેને હો અટલ આ વિશ્વ સર્ગ નંદાર પર!
કેમ એ નિજ પ્રાણ ના વારી દીએ સંસાર પર!
ધારી ધારી જોડે છું હા, એજ મ્હાર દિલ ન હો!
એક કોણું તિલ કે જે ચોટયું છે વૃન્દ રૂપસાર પર;
મુજ નંદર 'સાખિર' હવે ફરતી નથી, ઝગતી નથી;
કોક એ ચોટી ગઈ છે કાળના મૂખ દાર પર
'સાખિર' (વધવા)

[૧૩]

તેગને કાતિલ કરે ધર વાર કર ને વાર પર;
મુજ અકારી ઝિન્દગી છે બાર સમ સંસાર પર;
દિલ, નિગર ને પ્રાણ ધરતાં તેમનાં ચરણ મહો;
મર્મ, જીવન-મૃત્યુનો ખુલ્લો થયો મરનાર પર;
પ્રેમમાં અપરાધ ને અપરાધ હું ગણતો નથી;
છે ક્ષમાની આશ, મુજને દરગુઝર કરનાર પર;
પુષ્પ પણ કેષ રિમંત કરવાના છરીદા પર દતાં;
પાનપર ત્યાં કાપ વરસાવી ગઈ ગુન્હાર પર;
તેમના વિયોગથી બેઝારીઓ વધતી ગઈ;
આફતો આદા અવનવી આવી પડી બીમાર પર;
કંટોક મરનારના જીવન પર લેરી હવે;
ફૂલડાં શાને ચક્રાવે આકના અંધાર પર;
નાવડી ને પ્રેમીઓની પ્રેમ પહેલોએ છે પાર;
છે ભડે મજાદારે 'સાગર'ને છે દ્રષ્ટિ પાર પર;
'સાગર' (જિતપર)

મેં ક્યો ઇન્કાર દિલ એ જૂઠીને લઈ ગયા;
હું ખુશી થાઉં ન કો? મુજ છત યઈ છે હાર પર;
ઝિન્દગીની હું કદી નવ બીખ માંગુ આશથી;
ઓ નિરાશા! મકરબાની કરે હવે બીમાર પર;
અશ્રુ! વૃન્દને છે વિનંતિ દૂર ના થાને કદી;
હું જીવન-સંગીતને છેડીય તારા તાર પર;
જગમદિ 'યાવર' આ એકલતા વધારવા રહી;
હું જીવન અર્પુ છતાં આ છું છે એ ઉપકાર પર;
'યાવર' મેલકાદી

[૧૨]

પ્રેમ ભિક્ષા યાચતો બેઠો છું તારા દાર પર;
કરે દયા દ્રષ્ટિ જરા આ ધરકના બીમાર પર;
હું અહીં તંપુ વિરેની વેદનામાં અંધ સંનમ;
ને જવાની મરત છે ત્યાં આપની પુર બહાર પર;
કાણુ સમજે, ક્યાંથી સમજે મુજ નિગરની વેદના;
મોં છપાવી અંધોએ સાર છું જીવન સાર પર;
ભોમવું છું કંમ મ્હારા કથથી આવી સદા;
ફૂલડાં નાદક ચક્રાવે આકના અંધાર પર;
બેઝરી આંનંદ કરતાં વાત જુદી થઈ ગઈ;
દિલ લગીમાં શીખર આવી જશે તકરાર પર;
પ્રાણ સમજ ને હૃદયમાં પ્રેમથી પાણી હતી;
બેઝરી કરશે લડો બેસી રહ્યો આંધાર પર;
સ્થાન તાર જગતમાં આને 'વેલો' ક્યમ રિથર નથી;
શાને તિરસ્કાર આંબો છે તને સંસાર પર;
'વેલો' (કરમોડ)

[૧૪]

જીવતાં હાલત ન ખુશી આવી એનાં દાર પર;
ફૂલડાં શાને ચક્રાવે હો હવે મરનાર પર;
કેમ હું ધાર નિરાશાને કે એ આશ યશે;
છે ઘણાં હારી ગયેલાં બેઝનારા પ્યાર પર;
ઝિન્દગી ખુશી ને સામાજિક બંધન સેકોડાં;
શું કહું કે યાં છે શું શું મને સંસાર પર;
ખાકમાંથી જન્મ લઈ ઇન્સાન બન્યો ખાકમાં;
ફૂલડાં શાને ચક્રાવે આકના અંધાર પર;
આજના મકરૂરની એક જ દયા છે ઇન્કિલાબ
જોઈએ તંબવાર ઝીંકાની તંબવાર પર;

[૧૧]

[૧૫]

હું નહીં જમારે કરે છું જિન્દગીના સાર પર,
મૃત્યુને ભમતા નિહાળું છું સંકળ સંસાર પર.
તરવળે છે કેટલી આશાઓ મુજ અંતર મહી,
હાથ મૂકી જોડેસોને આ હૃદય-ધપકાર પર.
સેહેચરો પંછો ન મુજને વેદના વિચોગની,
હું તકષ્ણતાં, લોટતાં રહ્યો હતો અંધાર પર.
દોષથી બેઢાલ જોડ દોરતો તો દોરતો,
ફરમતોને પછી દયા આવે છે મુજ અવતાર પર.
કોષ ઉપર પ્યાર આવે છે મને તો આપના,
આપને કાં કોષ ઉપર છે ફરી મુજ પ્યાર પર.
મેળવી મુજ ફલ સમ જીવનને માટીમાં હવે,
ફલંગ શાને ચઢાવો આકના અંધાર પર.
યાચના "ઉદ્દેશ" કરે છે તુજ ચક્રી તુજ પ્રેમની,
કાં કે એ જીવે છે તારા પ્રેમના આધાર પર.
"ઉદ્દેશ" (અરજીદાર)

[૧૬]

કો, શહીદી નાજી, છે ખૂન તુજ તસ્વાર પર,
જાસ થાએ રક્તવર્ષી આંખડીની ધાર પર.
હે, હૃદયની આગ! મહારી અસ્પ દસ્તીને જુઝાવ;
એટલી કર મહેરબાની પ્યાજ આ ગમપ્યાર પર.
મારા દિલ પર સેંકડો જખમો પડે છે તે યજી;
ફેરવે છે આંખો એ દિવસના તાર પર.
કાં માટેથી ખનિ સંભળાય છે મુજ કણ પર;
ફલંગ શાને ચઢાવો આકના અંધાર પર.
કોષ પ્રેમી જિન્દગીના અંત રમે છે "ઇન્જન";
પકિત આ કાળની લખ કેળવી દીવાર પર.
"ઇન્જન" ધીરાળવી (મદાસ)

[૧૭]

જો ચઢાવો જિન્દગીની પ્રેમની તસ્વાર પર,
એજ આવે બાલથી બારીક એની કાર પર.
કલ્પના પર, પ્રેરણા પર, તક પર નિત્યાર પર;
યે ઉગ્રે તો ઉગ્રે કોઈ દિલ એ ચાર પર.
સુખમને સુખમાં જીવન વ્યતીત ચાલું નથી;
કોઈ દિં ચમકી પડે છે વીજ એ ગુલઝાર પર.

ચાસે ચાસે દર્દની ગરમીમાં હું એકાંતી જુ
છે અને પુ-રોગતું સંગીત જીવન તાર પર
આપનાં જીવનનાં રંગો પંજુ અને પા છે અમીન
આજ મરિજમાં તો કાસે છે સુરાલય દાર પર
"અમીન" આઝાદ (સુરત)

[૧૮]

રીત પરને, હળ ઉપર, રક્તાર પર, શુદ્ધાર પર;
એકે દિલને કાઢે દે, રૂપ પર શબ્દગીર પર;
આખ, ગરદન ને જીગર માથું મૂકી જાએ છે હાં
કા કઠારી પર, છરી પર, તીર પર, તલવાર પર;
આજ ખૂદ સાધી ખરેખર કેટલી મંગર છે
જામ પરને, મય કદા પર, મય ઉપર મયપ્યાર પર;
દાખતો આશાઓ, ઉમિડો, ઉમંગકા, બાંવના;
નાઝ પર, નખાર ઉપર, શુરસા ઉપર, તકરાર પર.
શેખર, ચર્ચ બેસતો શુ આજ એ "ધનવતરી"
રીશ પર, વસ્ત્રો ઉપર ને વય ઉપર; દસ્તાર પર.
"ધનવતરી"

[૧૯]

આસુ છે તરેલ મુજ જીવન તણી સીતાર પર,
ગાનમાં છે દર્દ ગમ આ કાલુ જી સંસાર પર.
છે કનો સૌ વિશ્વ માંહે જિન્દગીની ચાંદની
નાઝ છે શાથી પંછી તો આટલો શૂંગાર પર!
ધીરતા કેવી હુસેને કરબલામાં દાખવી,
જાન હો કુરબાન આં એ ધૈર્યના ધરનાર પર.
કંઈથી હરદમ ઉઠે નિવાસ ને ચિત્કાર છે;
ફલંગ શાને ચઢાવો આકના અંધાર પર.
આંખડી તિલ ચોર, મહાર આકને પતલી કમર,
કાં ન પાગલે લોક થાયે આપના દીવાર પર.
છે પળો છેટલી હવે એ પ્રેમના બીમારની,
ફર ને નિઃશુર હૃદય હું રે મંકર બીમાર પર.
શીદ નિંદા હો મને એ શુદ્ધ જગનાં માનવો,
દાંડથી છે દિલ દીધું મેં આંખના અમકાર પર
"અમકાર" આવનગરી

[૨૦]

દિલ રિઝે દિલ થકી ના દેહથી કે રૂપથી;
ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંધાર પર ?
તીરથી “ઘાયલ” કરી વેરાનમાં છોડી દીધું;
કેં દયા આવી નહીં સંપાદને શીકાર પર.
‘ઘાયલ’ (પાળેદ)

[૨૧]

ઝિંદગીમાં કદ નવ જાણી અને મૃત્યુ પછી;
ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંધાર પર ?
ઝિંદગીભર મેં ગુંદા અગણિત છે, ક્યાં છતાં
માફ કરશે તે, મને વિશ્વાસ છે ‘ગફાર’ પર ।
વાપદો હકનો “અસરતો” જગમદો ભૂલી ગયા;
શર્મ આવે છે, મને “કાંબૂખશા” કહેનાર પર ।
ન્યાયની ખાતર હવે તો એક દર્શન દો મને;
ક્યારથી આવી ઉભો છું હું તમારા દાર પર ।
અર્થ કેં યાતો નથી તુજ કાવ્યનો ‘મુઝતર’ છતાં
વાહ ! વાહ ! મેહરિલ મહી છે, આપના અસ્થાર પર.
‘મુઝતર’ (હંસીટી)

[૨૩]

નેર વસત્રાયાણ વધતું જાય છે સંમાર પર;
તાજે શાહી છે હવે મોચી અને લૂહાર પર.
કેમ માતું ? હું, મરો છો આપ કાંઈ યાર પર,
જ્યાં લગી પૂજો ન મૂકે પાંચસો હજાર પર
પુશ કરે ઇન્સાનને, ઇન્સાનના સંહાર પર,
કાંઈ પડવા બેઠાં એ તે જાનના ભંડાર પર ?
ખાતું ધરમાલ અને મરતું સિનેમા સ્ટાર પર,
નાગી વરણગી કરો છો શેખ શા આધાર પર ?
મારી દો લખપડ અમારા ગાલ હાજર છે જનાબ,
હાય શા માટે તમારો ગાય બીજા યાર પર ?
છેડતા રે’ છે અમારી દિલ્લેશ્વ તો દિલ્લેશ્વ;
બીજું કાંઈ એમને મળતું નથી સંસાર પર.
યાય છે જો કે લાકડાં તો સમદર પાર પથ;
છે ચઢાઈ તોય એની હિંદની જુઆર પર.
ફૂલના બદલે હવે તો પત્થરો યાતું ઘટે
જેથી ‘કામ’ આવી શકાયે, ખાગની દીવાર પર
શ્રી.—“શેખચલ્લી” (વગર ગામનો)

[૨૦]

તાલ પૂરે છે કયામત આપની રફતાર પર,
નાગણુ લટકી રહી છે આપના શલુગાર પર,
જીતમાં હારી ગયા, હારીને હું જીતી ગયો,
જીતપર મગર છે, મગર છું હું હાર પર.
પ્રેમનો હું પ્રેમ છું, શું આશરો દેશો મને ?
દર્દે આવી એટલું કહ્યું હૃદયના દાર પર,
હું અનલકક એટલા કાળે કદું છું સાંભળો !
મુઝને પણ મન્સર સુમ લટકાવે કાંઈ દાર પર.
પુલકાયોતી આદુથી કંપી જશે માર્ગ હૃદય,
મુઝને તોડી નવ સૂઝવે ખાકના અંધાર પર,
દિલના સાગરમાની ‘જનમી’ આંખડીની છીપના,
બેઠ મોતીની ધર છું, વિરહના અંગાર પર.
‘જનમી’ ધોરાજી

[૨૨]

માલદારો મરત છે નિજ દ્રવ્યનો અંધાર પર,
વાણીયા રાચી રહે છે વ્યાજના વ્યાપાર પર.
રણ મહી રણવીર રાખે નાંક નિજ તલ્વાર પર,
કામિનિને નાંક છે નિજ આંખડીની ધાર પર.
માર્ગ ભૂલી ઇશકનો પ્રેમી કદાવે જીવતમાં,
સમજે નહિ શું ઇશક છે, ભટકી મરે કંઈ દાર પર,
ઝિંદગી ખરબાદ કરતાં ના દયા આવી કદી,
ફૂલડાં શાને ચઢાવે, ખાકના અંધાર પર.
ઈશક કેરા પાક ‘લાહેરી’ શીખ પરવાના થકી,
લાખો કુરબાં યજ ગયાં છે ઇશકના અંધાર પર.
‘લાહેરી’ (મુસ્તફાખાદ)

[૨૪]

ઝિંદગી ભર ચેં નહીં મીડી નહર લાચાર પર;
ફૂલડાં શાને ધરો છો ખાકના અંધાર પર ?
વિરહના દાગો ગરેખર રંગ લાવી ને રલાં;
મમં મારા ઇશકનો ઝાહિર થયો સંસાર પર.
રંજ દીધો, દર્દ દીધું, દીધાં લાખો દાગ પથ;
મેરબાની ખૂબ યજ છે આપની બીમાર પર.
ના અમર કાંઈ થયું કે ના ધરો ‘કાનિન’ અમર;
એક દિન કેકા કાનો વાગે સંસાર પર.
‘કાનિન’ રહેરી

[૧૩]

[૨૫]

શી જગન્નાના ખૂબી જ્યાં યંયાં કંચાર પરે
બહત પથુ બહા પથા રૂપિયા તથા રણુકાર પરે
બીલડીના મોઢમાં બગવાન પથુ બહા પથ્યા
તો માનવી કમ ના મરે અંજરતથા અણુકાર પરે
મોઢ વિશ્વામિત્ર પામ્યા મેનકાને ભેઈને
ત્યાગિ પથુ રાગિ યયાએ આંખડીના વાર પરે
રમ્યો સપતાને સ્વયંવર નિજ દુહિતા કારણે
હાથથી દોળે કળયજર્મનના સરમુખત્યાર પરે
શું વિદેશીઓ સમત્યા અમેને ગણિયા બજાર
રાખે છે. કાં દિંદીઓને પચોણાની આર પરે
આંખ બાડી, નાક ચીણું, ચામ છે તૈમ્મર સમ
ભેઈને મોઢી પથ્યા શું આપના દીધાર પરે
છા બમે ચપલ પડે દોસી પડે, આડુ મળે
કું જરીય પડેશે બની ચાઉસ સનમના દારપરે
કેકને બિસ્ફીટ તથાં રવખા બધાં સરકી ગયાં
લીપેરો આવી ગયા છે બાજરી-લુવાર પરે
આથી બીજી ક્રાંતિ 'હડમત' જગતમહેલી દશે
ગર્ભિણી સત્તા ચકાવે આગતો કુંભાર પરે
૨૧, હડમત (ઓઝા)

[૨૬]

ઉપકાર આપે એટલો પથુ કાં ક્યોં મરનાર પરે
ફૂલકાં રાને ચકાવે. 'આકના' અંબાર પરે
મથ વિના સાજી બધા તાપી રહ્યા મથબાર છે
ગતન જારી સેંકડો એક આપનાં ધનકાર પરે
એજખી શક્યો નથી તું રોગને ધનતરી
હો અસર ક્યાંથી પછી ઉપચારની બીમાર પરે
આવ્યાએ આવી અને દિલ લાપ-ગુલાં; હરી ગયા
આંખનાં એ આર આંસ રહી ગયા રખસાર પરે
માફિલ નથી રહેતાં હરમમયિ છુતોની ચાલણી
સર અંકુર કોળા તરફ દ્રષ્ટિ રહી હરહાર પરે
લાગે છે હે દિલ મને કે ધર્મ; અસર છે આંકની
કાંન ખેંચાયે છે કો' અંજર તથાં અણુકાર પરે
વિતી રહી છે કિન્દગી મારી 'અસીર' એ દંગથી
ગળે નફરત છે યદ મુજને હવે સંસાર પરે
'અસીર' (ખાંટરા)

[૨૭]

કાલ કરતો નામ કું જીવન તથાં ચુલકાર પરે
હો દશે ને બેકસી તું આજ મુઝ કાચાર પરે
જીંદગીનાં મર્મને કંઈ તું ન સમજે તો પછી
ચાય છે મંગર કાં તુલે ઉરના તાર પરે
ચાર દો' વિકસી અને સુકાઇ મુજ જીવન લતા
તું હવે અકસોસ કાં રોહીન કરે સંસાર પરે
'રોહીન' નેતપુરી

[૨૮]

ઓ દયાશી છે દયા તારી સહજ સંસાર પરે
જગમે છે રોશની ન્યી દરો દીવાર પરે
કાંઈ વરતુ પ્રેમ વિષુ ખાકી નંધી દુન્યા મહી,
પ્રેમનો રણુકાર છે હર દીલ-વિષુનાં તારપર
સર્વે એક એક કિરણ અર્પી રજું એ પ્રસખખર
ખીસશે ભોળન નતું નૂતન ઉપા ચુલકાર પરે
કું સુસાદિર ભોમ પર કું ને રાશી ઘંબોમ પર
મેઝીની સરખી દશા છે, મર્વ શો ચમકાર પરે
ત્યાં સુધી પોંચી શકે ના ફૂલની પ્રુચ્છ હવે-
ફૂલકાં રાને ચકાવે 'આકના' અંબાર પરે
ચેન લેવાડે હવે ઓ વીજળી આકાશની,
ખાર આવે. કાં તને પ્રુચ્છ તથા પરખાર પરે
દઈ શું છે? શી તક છે? દઈમાં માલુમ છે
ચંદ સરજ પથુ બળે છે દઈના અંગાર પરે
એક કોકરમાં ચરે નાદાન દિલ ગભરાય કાં
ચાલનારું છે હળુ તો તેમ કેરી ધાર પરે
હાર જીતોની ફિકરમાં શું ફરે 'અસીર' તું
કાંઈ જીવનના બધાંએ છેડા સર્જનકાર પરે
'અસીર' (વકાલ)

[૨૯]

શું હર દ્રષ્ટિ કું કોનાં તીર પરે તલવાર પરે
કું તો ધાપલ કું પ્રિયાની આંખ ડરો વાર પરે
એ મધુ-રનનિનું મિલન વળુંકું શું રાખેમાં,
લાખ જીવન-લેખ તો આપું કું વરસે ચાર પરે
પાનખર આવી અને ઉધાન કિન્દગ, થે મધુ
આંસુઓ સારે છે પ્રુચ્છ રોગ આ ચુલકાર પરે
'આરેખ' ધીરાબની

[૩૦]

[૩૦]

રે ! છવાય છે કુસંપી વાહ્યાં સંસાર પર;
દોસ્તો ઉતરી પડ્યા છે આજ અસાધ્ય પર !
શત્રુ વડ, ઈર્ષા બેધબ જગ મહીં વ્યાપી ગઈ,
બાઈનું શિર જોડે હું છું બાઈની તલવાર પર !
હે દયાના દેવતા ! હમદર્દ હે પીડીતના !
મે'રની હો એક નજર મુજ રંક નિરઆધાર પર !
ભરમ જ્યારે ચઢ ગયો તમ પ્રેમ-અગ્નીમાં ફરી,
ફૂલડા શાને ચઢાવે ખાકના અંધાર પર
છોને મુજ આવી પડી છે નાવડી મજબારમાં;
છે મને વિશ્વાસ "આકિર" વિશ તારણકાર પર.
"આકિર" (હામોદી)

[૩૨]

જન દિલથી છું ફિદા કિર્તારના દિલ્લાર પર;
હર ગિઆં પશુ ફિદા છે જેમની રક્તાર પર.
હત્રમા હો નાજ તુજને ઝિકને અઝકાર પર;
રહંમે રખ રહમ કરશે નાતવાં લાચાર પર.
તખ્તે કુન્દા પર ખરાર, અફલાક પર હરો મલક,
છે ફિદા બદરુન્ન ને હુરની સરકાર પર.
ના તમન્ના હરની છે ના મને ઔરંગની,
છું ફિદા હું તો અઝલથી આપના રૂખ્સાર પર.
જ્યારથી લાગી છે લગની આપથી ખરલ બંસાર;
બૂલથી પશુ હું નર્મરે કરતો નથી ગુસ્સાર પર.
ના રહો મુજથી જુદાં સિલ્લહ ખરતા હાલ છું;
ઝિંદગીની જ્યોતનો આધાર છે દીવાર પર.
પૂર્ણ દિલની આશ હો, જો દે દિહાવત તુ મને,
મોહલું સલાત હરહમ યસરથી સરદાર પર.
"રહમતુલ્લિલ આલમી" ને હો જગતને વારતો;
ઉમ્મતી તેનો કદીયે ના બજે અંગાર પર.
બેકસીને બેજસીમા આપ છે ગમખાર તો,
નાજ મુજને કેમ ના હો આપના આધાર પર.
બેસરો સામાન છું હું પૂર્ણ કર ઉમ્મીદ તું,
યા પ્રુદા પોહલું મઝારે સૈયદે અબ્બાર પર.
નાવ "ખાકી"ની કદી ફસલે નહીં મજબારમાં,
અકમદી છે, છે બરોમો અકમદે મુખતાર પર.
"ખાકી" રહી.

[૩૧]

નાહ જીવનના રવાં છે એક આશા તાર પર,
મારા લાખો મુકુઆ યારો સફળ ઇક્રાર પર.
ધમ્મીઓ આપીને દિલ મુજ લાથથી છુટી ગયા,
છે સિતમ મુજ પર અને છે આહના અગિયાર પર.
ગોકરે હુકરાવતાં મુજ લાથને આલ્યાં ગયાં,
બેરહમ છે; બુલ્મ કેવાં આલ્યાં આહનાર પર.
તોખા તોખા, માફ કરજો, છે ખતા મારી યદ,
કોણ જાણે શુ લવે છે? આવી મારા દાર પર.
અથા! થોભી જાય છે કા' આવી આખો પાસ આમ.
વહેતુ પડી અલક કુખે ત્યા લગી સંસાર પર,
બેલવાના છે હજી તો સંકટો આઝાદ નંગ,
સખ હોમત ખોલ બેરો એક નાની દાર પર
"આઝાદ" (જાગવાના) પેટલાં

[૩૩]

રંજ પર, કુલ્મો સિતમ પર, દુદ્ધ પર, આઝાર પર;
નાજ મુજને છે ધણે આ આપના ઉપકાર પર.
તીર પર, ખંજર ઉપર, બાઈ ઉપર, તસ્વાર પર;
નેન કાતિલના ઠરે છે આજ શા હથ્યાર પર !
બોઝ શા માટે ધરો છો ? નાઝુકાને બોઝ શો;
જગ મહીં પ્રેમી મરે છે એક ફકત અબુસાર પર.
ગમ વિનાની ઝિંદગી શા કામની સંસારમાં
કાઠ કરશે ના દયા મુજ ગમઝદા લાચાર પર.
હાપ કિસ્મત ને હતા આ વિશ્વમા ગમખાર પશુ;
તે ફિદા આત્મે યમા છે શત્રુઓ મે-આર પર.
નિત્ય નિરખું શુ કયું ? શાને લકું દુરમન યકી;
ઉપરને દીઠં હતા મે' કેટલા મુલ ખાર પર.
પ્રમદ સમજી દૂર રહેતા તે હવે મૃત્યુ પછી,
ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંધાર પર ?
કોઈ દીન તો ખાક મારી ચણુંને તો ચૂમશે;
રંજ બની તેથી પડ્યો છું આપના હું દાર પર.
પ્રેમ-વેદી પર ચઢલું પ્રાણ, છો સળગ્યું, બવે !
અગ્નિથી જીવન ફળ્યું છે, છો રહું અંગાર પર
એક દિન તો લાવશે રંમત કદી આ વિશ્વમા,
આજ હો કા' જીત પર "વહશી" બવે હે હારપર.
"વહશી" રહી

[૧૫]

ગુજરાતનું એક ઇતિહાસિક માસિક

“વકીલ”

- સમાજ આગળ સાચો ઇતિહાસ રજુ કરે છે.
- ઈસ્લામ અને ઇસ્લામીયોના સંબંધમાં ખોટા ઇતિહાસનો જવાબ આપે છે.
- હિંદુ મુસ્લિમ સંપર્ક વધે તે ઉપર ઇતિહાસિક પ્રકાશ નાંખે છે.
- કોમીવાદનું મુખ્ય કારણ શું? તેનો ઉકેલ કરે છે.
- ઇતિહાસિક ખોટી લખાવટી નોંધેલોના નોંધેલોમાં જ જવાબ આપે છે.
- રોજ્યદ્વારી, સંસારિક, વ્યવહારિક વગેરે પ્રશ્નોનો ઉકેલ વાર્તા તથા લેખો દ્વારા કરે છે.
- ઇતિહાસિક લેખક મી. બાનવાની કલમે લખાવટી એક ટુંકી અને એક ચાલુ વાર્તા આપે છે.

આટ આટલું હોવા છતાં લવાજમ માત્ર

હિંદમાં રૂ. ૨-૪-૦ પરદેશ શિ. પ. (પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલવો)

છુટક નકલના ત્રણ આના;

(નમુનો મંગાવનારે સવા ત્રણ આનાની ટીકીટ મોકલવી)

મેનેજર : ‘વકીલ’ માસિક

ધી કાંટારોડ-નોવેદી સીનેમાં પાંચે, અમદાવાદ

એ. એસ. મેકુલની; માલિકીની

પાગલ કોટેજ એકરી

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર.

બદામ અને સાંદા ખીરકી,

નાનખરાઈ,

હડીમી ખીરકી,

પાઉ,

નાન,

શીરમાલ,

વગેરે.

એકવાર ટેસ્ટ કરો

જરૂર તમને સંતોષ આપશે.

રાંદેરની સુલાકાત લેતાં

ક્યાં જમશેા?

ધી પાગલ કોટેજ

રેસ્ટોરાં.

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી

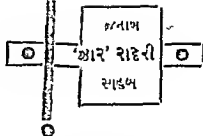
વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં

ચાદદારત રૂપે રહી જશે.

માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

શાહરી

કવિત્વ માટે ઘણું લખાઈ ચુક્યું છે. કોઈએ એને ગાંધિજીના ઇતિહાસનો એક વિભાગ બતાવ્યો છે. કોઈએ દિમાગની બલદીની કહાણી તું એક પ્રકરણ કહ્યું છે, કોઈએ જાતે લખેન છવનટતાતું એક પ્રકરણ તો કોઈએ છવનનું સ્પષ્ટીકરણ કોઈ એને સપૂર્ણ કળા માને છે, અને કોઈ એને એક જ કળાનો વિભાગ માને છે. કોઈએ એના અર્થ 'પદો ચાદરનો ભેદ' ક્યાં છે.

એવ કારસન કહે છે કે "કવિત્વ એટલે આત્મિક અને ગાંધિક પાનતાના મિશ્રને શબ્દોમા પ્રગટ કરતું કારવાજ કહે છે કે "કવિત્વ સંગિતાના ખિયાયતું નામ છે" હેઝનિટ કહે છે કે "કવિત્વ એ આત્મિક ઉભરાઓ અને ખિયાનોની છબ છે" કાન્ટે કહે છે કે "કવિત્વ તે છતાંદાર કહાણીને કહે છે, કે જે સંગિત સાથે સંયુક્ત હોય" શેરી કહે છે કે "કવિત્વ ગાનતાનો અનુવાદ છે, અને તે દરેક ચીજને પ્રીય બનાવી દે છે" આ સર્વ જ્ઞેમ્સ ટ્રોલ્ડ લખે છે કે "કવિત્વ મનુષ્યના ગાનનું સનધી ત્રેષ્ટ સ્પષ્ટીકરણ છે, મનુષ્યને સર્વથી પ્રથમ પોતાના ભેગશરિંગ ઉપર તારે-જ ખાતી થઈ હશે, કે જ્યારે તેણે પોતાના જાત્ય લખના શરૂ કર્યા હશે" બેકન કહે છે કે "કવિત્વ વસ્તુઓની સ્પષ્ટ સ્થિતિને દિમાગી શક્તિઓ સાથે મેળવવાનું

નામ છે" એમરસન કવિત્વની સમજૂતી આપતા લખે છે કે "અમે કવિત્વના ચમત્કારને સમજી છીએ મધમાખી પુષ્પોનો રસ અને સુગંધી ચૂમે છે, એથી જે પરિણામ આવે છે તે મધ કહેવાય છે, (એ જ સ્થિતિ કવિત્વની સમજની)" કોઈ કહે છે કે ઔદિગિક અને લાઇડોજનના મળવાથી જેમ એક ત્રીજા વસ્તુ (એટલે પાણી) ઉત્પન્ન થાય છે, તેવી જ રીતે કવિ સભાગેરી વાનો, અને સ્વભાવિક વસ્તુઓને દેખી એક ત્રીજા વસ્તુ એટલે કાવ્ય પરિણામે પ્રગટ કરી શકે છે વસ્તુઓનો આત્મા પ્રગટ કરવો અને દેહાદિક દેહોને ભૂતી જવાથી જે ત્રીજા વસ્તુ પ્રગટ થાય છે, એ ત્રીજા વસ્તુ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિને કવિત્વ કહેવી જોઈએ.

કવિત્વની એક જૂનામા જૂની સમજૂતી ઝરુસ્ટા પગથપરે એવી રીતે આપી છે કે "કવિ સપૂર્ણ અનુવાદક હોય છે. ઇશ્વર અને પ્રકૃતિની વચ્ચે વાનચીન કરતી કવિનું મુખ્ય કામ છે કવિ અન્નાણી અને અસાધારણ માનોને સ્પષ્ટ વર્ણવી શકે છે અને છુપી બામોનો સ્પષ્ટ કરી શકે છે દ્રશ્યતરે હંમા અને અમત વળાને લે, કે કોઈએ આત્મસુધી એ બનેનો પતા મેળ થો નથી તેમજ અમને તેઓના આસ્તરનું અપરોક્ષ જ્ઞાન નથી, છતાં કવિત્વના પ્રતાપે અમારે માટે એ વસ્તુઓ

તેઓના તમામ ગુણોની સાથે અમારા બેભમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે.”

અસ્થામિક શિષ્યો પોતાના અંધ “શિષ્યારણ અજ્ઞ”માં કાળ ઉપર વિવેચન કરતાં ફરમાવે છે કે “દરેક તે વસ્તુ કે જે હૃદય ઉપર ચમત્કારિક અસર પડ્યા કરે, તે કાળ છે, પછી તે એક કદી હોય કે તૂક હોય, કે એક શબ્દ હોય, કે સંપૂર્ણ કાળ હોય, ઉત્પત્તિમાં એક અણુસમાન રજકણ હોય, કે આ રંગ બરંગી વિશ્વનો કોઈ સાધારણ કે અસાધારણ બનાવ હોય, પણ એમાં ચમત્કાર ત્યારેજ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે, કે જ્યારે આંતરિક અતિ શુદ્ધ ભાગ્યશીએ એક કેસ પહોંચે, તેમ હૃદયની વિગ્રહની અસરો બેભમાં બેગી યદ્ય શબ્દો અને વાક્ય રચનાની સુંદર દૃષ્ય ધારણ કરી ખાસ છંદમાં કહેવાય, સાથે સર્વજ્ઞ સરળ અને પ્રસાદિક શૈલી, અને ચોખ્ખ ઉપમાઓના રંગમાં હોય, અને સાંજગતારને થોડીવાર માટે ડોલાવી કે.”

મતલબ કે દરેક માણસે પોતાની સમજ પ્રમાણે કવિત્વની સમજૂતી આપવાના પ્રયત્નો કર્યા છે; પરંતુ હજી સુધી કવિત્વની ખરી સમજૂતી માટે ઉપદેશો ફેસવો થયો નથી, એજ

કારણે કાવ્ય કદી એ પ્રીય લાગે છે, અને કાંઈ સમયે આત્મા ઉપર પોતાની ભદ્ર અસર કરી હૃદયમત યથાવે છે.

અગર કવિત્વની મૂળ હકીકત જણાઈ આવ્યા પછી કોઈ કવિત્વથી થતા લાભો પૂછે, કે એ વડે શું આનંદ અને શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે? અને અગર થાય છે તો કવિ અને શ્રોતા જનો બન્ને ઉપર થાય છે કે કેમ? એના ઉત્તર કહેવું નથી. કવિત્વથી ઉત્પન્ન થતો આનંદ અને શાંતિ તો સ્પષ્ટ છે. તેમાં કવિ તો થોડું ઘણું લખીને આનંદ મેળવે છે, પણ શ્રોતાજનોની સ્થિતિ બિન્ન હોય છે, તેઓ કવિની દરેક કદીઓ ઉપર એટલા માટે ડોલી જતા નથી કે તેઓ એમ ધન્ય છે, કે કવિ પોતાના સદ્ગુણો, પોતાનો પવિત્ર ધર્મ, અને પોતાના દેશ પ્રેમને એવા શબ્દોમાં વર્ણવે કે તેઓને સમજવાને લગાડે વિશ્વના ન લાગે, અને એ કામ ત્યારેજ થઈ શકે છે કે જ્યારે કવિનું અંતર શુદ્ધ હોય, અને પોતાની નામનાને માટે લગાડે પ્રયત્નો કરે તો ન હોય; ત્યારે કવિનું અંતર શુદ્ધ હોય છે, ત્યારે મોટો ભાગે તે એવા કલાઓ લખી શકે છે કે જેને માટે પશ્ચિમમાં બે મંત હોતાજ નથી.

સ્નેહીઓને

મેં મો પ હા ર

વ ર સ ગાં ઠ

લગત પ્રસંગ

વિદાય ભેટ

તરી કે

આપવા બેવી :
મેટ મો પ હી ઓ

બધા અંધ લંકા રોમાં મળે છે.

તથા

ધી રાંદેર રટો સં કણ પીઠ, સુરત.

નાચુક, ફપાળી, રંગબેરંગે છાપેલી

બળ્યાબળ્યા સંસારમાં સુખ અને

રસના છાંટણાં છાંટવા મથતી

ટૂંકી વાર્તાઓ — નવલિકાઓ

૧ કથાપરી ૨૫૩.

૨ કથામણિ ૨૫૩.

૩ કથા કલગી ૨૫૩.

કથાપરી કાર્યાલય

આમલીરાન, સુરત.

ગુજરાતનો પહોલો શબ્દકોષ

૧૯ મી સદીનું મુસ્લિમ ગુર્જર સાહિત્ય પ્રકાશ માટે છે આપણી આખ આપણા ગુજરાતી સાહિત્ય તરફ કારેન્ગ ઉઘડેલી હોયથી આપણા પ્રાચીન ગુર્જર સાહિત્ય તરફ આપણે લક્ષ ન આપ્યું હોય તે તદ્દન સ્વભાવિક જ છે મુસનમાનોએ ઇકબાલના શબ્દોમા —
'મુસ્લિમ હય હમ વતન હય સારા જહા હમારા'

જ્યા ગયા અને જ્યા વસ્યા ત્યાને પોતાનું વતન જાગની લીધું પછી તે રહેને ટોચ કે ઇરાન, મિસર હોય કે હિન્દુસ્તાન, તેને તેને પોતાનું વતન માની ત્યાની ભાષા વિકાસ માગ નહિ સંસ્કૃતી કના અને 'સાહિત્યમા નવજન રેડના પ્રયત્ન કર્યો છે અને કમાક તો તેનું કનેર બદલી નાખ્યું છે પોતાના સાહિત્ય સથે ત્યાંના સાહિત્યનો મનન પૂર્વક અભ્યાસ કર્યો છે અને તેની ઝોની યાદ મૂકી છે કે આજ પણ તેમના પુસ્તકો ત્યાના ધર્મ, ઇતિહાસ અને સાહિત્ય માટે આધારભૂત મનાય છે હા ત યમીનું વસા મહમૂદ ગઝનીના યુગમા અલકબિરનીએ જે હિન્દુ ધર્મ, શાસ્ત્ર અને જ્યોતિષ પર વિવેચન કર્યું છે તે આજ પણ આધારભૂત લેખાય છે

આવીજ રીતે ગુજરાતમા વસતા યુસન માનોએ પણ ગુજરાતી ભાષાના વિકાસમા પોતાનો સુલ્પવાન ફાગો આપ્યો છે જે વિશેની સ પૂર્ણ માહિતી તો હવે પડી મુસ્લિમ ગુર્જર અભ્યાસીઓ સ ગોધન પછી કરશે

"કારના"ના ૧૧મા અકમા મારા પ્રાચીન ગુજરાતમા મદિન્દો એ શિરોવેખવાળા લેખમા એ ખતીબઅલીની નોંધ લીધી છે જેણે ગુજરાતના રાજધિરાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહ આગળ અહીંની ભાષામા કસીદો રજુ કર્યો હતો એ દાખવી આપે છે કે ખતીબ અલી અહીંની ભાષાથી સ પૂર્ણ

નેખક - મુહમ્મદ ઉમર 'કાર્કિલ' સાહેબ

રીતે વાકિફ હતો એટલુંજ નહિ તેનો અહીંની ભાષાની કવિતા અને વિગળ પર કાબૂ હતો. તે પ્રેરણામક અને સચેદ કાવ્યો લખી શકતો હતો અને તે એટલી અસરવાળા હતા કે તેની ચોટ સિદ્ધરાજ જયસિંહના દિવસ પર ચાલી ગઈ અને કાવ્યના પ્રતાપે તેની ફરિયાદ પાલક આપવા પ્રેરાયો. ખતીમ અગ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના સમયનો કવિ હતો જેને આજની ગુજરાતીનો જન્મદાતા માનવામાં આવે છે. સૌથી મુસ્લિમ ગુજરાતી કવિતાની મિસ્મિલ્લાહ બોલે છે. એણે કેવા કાવ્યો લખ્યા તેનો આજે કંઈ પ્રસાદો બાકી નથી. પરંતુ ઇતિહાસકાર ઉદી તેનો અમર સાક્ષી છે.

૧૩ મી સદીનો યારજીનો મસ્જિદનો દસ્તનો લેખ પણ અહીંની ભાષામાં છે. એ દાખવે છે કે અહીંના મુસલમાનો અહીંની રાજભાષા અને જનતાની ભાષા બનેલી સારી રીતે પરિચિત હતા. અને ૧૫મી સદીનો કવિ અબ્દુર-રહમાન તો કવિચરિતમાં ક્યારનો નોંધાઈ ગયો છે. એટલુંજ નહિ ૧૨મી સદીથી પધારેલા મુસ્લિમ સત્તાએ સારાજ ગુજરાતને અહીંનીજ ભાષામાં બેધ આવ્યો છે. તેમજ ભજનો, કવિતા આજે જનતામાં લોક ટાલે અને ક્યાંક ક્યાંક પુસ્તકોમાં જીવતા છે. આવા અનેક અપ્રકટ કવિની નોંધ આ લેખક પાસે મળેલ છે જે સમયે આવ્યે અને 'કારવાં'ને ખુંદાં મોટી ઉમર નસીબ કરે તો તેમાં કટકે કટકે આવ્યા કરશે.

જે ૧૯મી સદીની હું વાત કરી ગયો એ સમયના પીરાણા પંથી સાહિત્યમાંથી થોડુંક વિદેહી સાક્ષર થી હુરગોવિંદાસ કાંટાવાળા. એ મુસ્લિમ ગુર્જર સાહિત્યના નામે પ્રકટ થયું છે પરંતુ તેનાથી અનેક ધંતુ અપ્રકટ છે. આ ૧૯મી સદીનો મુસ્લિમ સાહિત્યનો

અણનોંધો ફાળો ધણો મોટો છે. એ ફાળો આપનાર અનેક વ્યક્તિઓમાં જાનું હું હુંદસાહ ફરીદી, ખા. ખા. હું હુંદસાહ હું હુંદસાહ ફરીદી જાનું મિરઝા મુહમ્મદ કાઝિમ, જાનું શરીફ સાલેહ મુહમ્મદ, જાનું સૈયદીના નાનજીઆણી, ભકત કવિ અનવર, જાનું સાલે મુહમ્મદ લોધીયા વિગેરે વિગેરે.

એમાં ગુજરાતમાં સૌથી પ્રથમ કોપ તૈયાર કરવાનું માન જાનું મિરઝા મુહમ્મદ કાઝિમ ખાદી બધ છે. ૧૯મી સદીની પૂર્વ અર્ધ સતાપિદના છેલ્લાં દાયકામાં એટલે ઇ. સ. ૧૮૪૬માં ગુજરાતી અંગ્રેજી કોપ પ્રગટ થયો, અને એમ કરીને ગુર્જર ભાષા અને ગુર્જર જનતાની એ યુગ જોતાં સૌથી મોટી સેવા કરી છે.

મિરઝા મુહમ્મદ કાઝિમના કોપ પૂર્વના વાતાવરણનો વિચાર કર્યા વગર એનું મુદ્ધાંકન ચર્ચ શકે એમ નથી. પાણીપતના છેલ્લાં યુદ્ધ પછી હિન્દુ આગ્રાદી ખોવા-માંડી અને ૧૮મી સદીના છેલ્લાં દાયકા સુધીમાં લગભગ સારાય

૨. આજનો ગુજરાતનો મુસ્લિમ ઇતિહાસ એમની અમુક્ય સેવાઓનું ફળ છે. જાગ્રે જોડીઅરમાં મોટા ભાગે મુસ્લિમ ઇતિહાસ રજૂ કરવાનું એઓનું માન ખાટ છે તેનું સૌથી મુક્યવાન પ્રકરણ ત્રાહ Reference (અરબી સાહિત્યમાં ગુજરાતનો ઉલ્લેખ) એમલેખ તૈયાર થયું છે. એટલુંજ નહિ ગુજરાતનો મુસ્લિમ કાલીન ઇતિહાસ જે કનૈષ જે. રબલુ મોરસને તૈયાર કર્યો હતો તેને મુદ્દાસ અધારા સાથે જાગ્રે જોડીઅરમાં રજૂ કરવાનું માન પણ એ બનેલ છે. (નુજો મોરસનનું History of Unjavalat પેન. ૧થી ૧૨૭ નુજો જાગ્રે જોડીઅરનું History of Unjavalat પા. ૨૦૭થી ૩૪૫) જાગ્રે જોડીઅરનું વો. ૬ સાથે ૨૨માં Unjavalat's Miscellaneous (પા. ૧-૧૭૧)નું પ્રકરણ એમલેખ તૈયાર થયું છે. એટલુંજ નહિ, મિશતે, સિમ્હરીનો

હિન્દુસ્તાન પર અંગ્રેજ કબ્જો થઇ ગયો. એમની હુકમતના આગમનની સાથે પ્રેસો આવ્યા અને જ્ઞાનનો ઝડપથી પ્રચાર થવા માંડ્યો. આજ અરસામાં ગુજરાતી અક્ષરોના બીજા પડયા અને પુસ્તકો છપાવા લાગ્યાં. એ છપાઈતું સૌથી લુપ્ત પુસ્તક ૧૮૦૮ હતું છે. એ પુર્વેના છપાયેલા પુસ્તકની કોઇ કોપી જાહેરમાં હયાત નથી કદાચ કોઇના ખાનગી સંગ્રહમાં જતી પણ હોય.

૧૮૦૮માં ડ્રમ્હામ્ 'વ્યાકરણ' છપાવ્યું. એના ૧૪ વર્સ પછી ૧૮૨૨માં મી. અંરેદેસરે 'ગુજરાતી અંગ્રેજ વેલિયમ્સ' પ્રકટ કરી. ૧૮૪૦ ગંગાધર શાસ્ત્રી ફડકેએ 'ગુજરાતી વ્યાકરણ' પ્રકટ કર્યું અને ૧૮૪૫માં રૂસ્તમજી સોરાબજીએ 'ગુજરાતી ભાષાનું વ્યાકરણ' છપાવ્યું. આ હતી તે સમયની ગુજરાતીની પરિસ્થિતિ. ગુજરાતીમાં હજી સુધી કોઇ કોપ બહાર પડ્યો ન હતો. નતો કોઇએ આવા સમયે કોપ પ્રકટ કરવાની હિમ્મત કરી હતી ગુજરાતમાં ફાર્મસિટું આગમન થયું ન હતું, ફેવલણનો કાર્યક્રમ અમલમાં આવ્યો ન હતો, સુખર્ષ સમાચાર અને જામે-જામશેદ સિવાય એક પણ પત્ર અસ્તિત્વમાં ન હતું. જે પ્રાચીન કાવ્યોનું સંશોધન થયું ન હતું. જે પુસ્તકો થોડા ધણા પ્રકટ થયાં હતા તે મોટે ભાગે પારસી ભાષુઓના હાથે લખાયા હતા. કોપને પ્રેરણા કે બળ આપે એવું કોઇ પ્રકટ સંગીન સાધન ન હતું. આવા ક્ષણમાં ગૂર્જરગીરા અને ગૂર્જરાતી જનતાની સેવા કરવા મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમે દામ બીડી, અને પ્રકટ કરવા હિમ્મત ઠસી આગળ આવ્યા. વરસોની મહેનત અને અપાર થમતા પરિણામે ઇ. સ. ૧૮૪૬ માં આ મૂલ્યવાન કોપ ગૂર્જર જનતાની સામે પધેર્યો.

એક પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે આટલી મહેનત આટલો અમ લીધો પછી ગુજરાતી-અંગ્રેજી કોપ

શા માટે બહાર પાડ્યો. માત્ર ગુજરાતીના કેમ નહિ ? એ સવાલ સ્વાભાવિક છે. મૂળ એમ છે કે હિન્દની સંસ્કૃતનત બદલાઈ ચૂકી હતી. રાજ્ય ભાષા અંગ્રેજ બની રહી હતી અને આવૃત્તી કાલની સામાન્ય ભાષા એ થવાની હોવાથી જનતા એને ઝડપવા અનેક રીતે આતુર હતી. આ વાતાવરણને સુદૃઢ રીતે અવલોકીને મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમે ગુજરાતી ભાષા અને ગુજરાતીઓને ઝડપથી આગળ પાડવાના આશયે ગુજરાતી કોપ કરતાંય આ બિઠક કાર્ય ઉપાધ્યુ, અને ગુજરાતમાં ગુજરાતી કોપના પિતા તરીકે યોગ્ય નામ અમર કર્યું.

આ કોપ પ્રકટ થયા પછી ત્રીજે વર્સે ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી સ્થપાઈ. સ્વ. કવિ દલપતરામની સેવાઓ અહીંથી ઉગી. અને આ કોપ તૈયાર થયા પછી ૧૫ વર્સે કવિ નર્મદાશંકરના કોપની ૧લી પુસ્તિકા બહાર પડી. સંપૂર્ણ કોપ તો ૨૬ વર્સ બાદ ૧૮૭૩માં પ્રકટ થયો, જેના આશુખની નોંધમાં જ ૦ મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમના કોપનો ઉલ્લેખ છે, એટલુંજ નહિ તેમજ યોગ્યતાનો કોપ રચવામાં આ કોપનો છૂટ્ટો ઉપયોગ કર્યો છે.

મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમનું કામ કવિ નર્મદાશંકર કરતાં અનેક ધણુ થમતાર હતું. કારણ એમાં ગુજરાતીનો અર્થ ગુજરાતીમાં આપવાનો ન હતો પરંતુ અંગ્રેજીમાં આપવાનો હતો, અને તે પણ એવા સમયમાં કે જ્યારે ગુજરાતી મદની ઉપાન્યાય દર્શન થયા ન હતા. ખીજા બાજુ અંગ્રેજ ભાષાનો તદ્દન તાજે પરિચય હતો. યુનિવર્સિટી ઉઘડી ન હતી. અને દીગ્રીઓવાળા બહાર પડ્યા નહતા. અને વધુમાં અંગ્રેજી-ગુજરાતી કોપ પણ રસાયો ન હતો. આવા સમયમાં મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમે ગુજરાતી નો સેવા કરી છે તે ખરેખર અમૂલ્ય છે.

એ પછી ગુજરાતીમાં આજ સુધી અનેક ગ્રંથો લેખેલા થયા છે, છતાં આ ગ્રંથની જેમની વિશેષતાઓ અન્યગ્રંથો સાથે આજની યુગને નથી.

આ ગ્રંથની નાની છાત્ર મુદ્રાવલિ મેળવવાને એ સમયની ગુજરાતી બાપત્તી સંસ્કરણ આપે છે. એક એ અવલોકન પ્રકાર પુસ્તકોના અભ્યાસ પર કરવામાં આવ્યું છે જેમાં જાણી ગુજરાતી, સંસ્કૃત ગુજરાતી અને મિત્ર ગુજરાતીના નમૂના આપી કૌંશ પદિત વિવેચન કર્યું છે.

ગુજરાતમાં આજ સુધી આજની કાવ્ય-પૂર્વક ગ્રંથો લખાયા નથી અસંગત એ સમગ્ર જોડણીની નથી, નવો એ નવો વિદ્યાર્થીના પ્રવ્ર આજના જેટલો અર્થોના દત્તો. જાણુ કૌંશિ દરેક અર્થ જે અર્થના દોષ ને બતાવતી વિધિમાં કાવ્યમાં આપે છે, જેથી ને જેથી કવિ આ સ્વરૂપમાં આપે તેનું અભ્યાસીને લાભ થાય.

શ. ત. દસ S. M. [Desire] A Desire
દસ S. F. [An art] An art
મરમી S. F. [Heart] Heart

આ પછી ગુજરાતી જેવી અપકરણોએ ગ્રંથ દોષો છતાં ને ૧૫૦૦૦ અર્થોના લગ્ન સાથે પ્રકટ થયો છે.

મિત્રગ્રંથના આ મદાનના અર્થને પ્રકટ થયેલા લગ્નના ૧૦૦ ગ્રંથો થયા અર્થ છે. ગુજરાતી જનતા કે મુસ્લિમ ગુજરાતી જનતા એવી અનુદિત મનાને કે નહિ એ એક જુદી વાત. આજે તો હું “કેશવાં”ની બીજી મોજા લાના પદોમાં આજ કૌંશિ એ મદાન આદ્યિક સાધકને અર્થો આપું છું અને માનુ છું કે મુસ્લિમ ગુજરાતી આદિ-પ્રકારને આજ અમુક સર્વ કૌંશની સ્થિતિ અને પ્રવ્રજા એવાથી મળતી રહે.

“ઈકળાલ”

અઠવાડિયામાં એ વાર ગુજરાતી ભાષામાં છેલ્લાં એ વર્ષથી પ્રકટ થાય છે.

રંગુન અને જર્મોના નમાવવા મેળવવા માટે અનુષ્ઠાન પત્ર પુરવાર થયું છે. જર્મોના પત્રમાંના લેખો પણ આજના રહે છે. ગુજરાતી વલુનાર અને જર્મોના સાથે નંબર સંખ્યાને દરેક સુસ્થિતે કાઢક થયું જોડે.

: લવાજમ :

સ્થાનિક જર્મો માટે

: ૧૨ માસના રૂ. ૭૫

૭ માસના રૂ. ૪૫

નિરુદ માટે

૧૨ માસના રૂ. ૮૫

૭ માસના રૂ. ૫૫

પરદેશ માટે શીર્ષિક ૧૪.

લેખો:-મેનેજર, “ઈકળાલ” નંબર ૧૪-૧૮ ગ્રંથી નંબર ૨૭ રંગુન.

હુલની લાગીમી ઇટલીએ જર્મનીનો સાથ આપ્યો છે, તેવું કારણ એ છે કે, ઇટલી પોતાની ઉપર આવી પડનારી અદ્યત્તી સાર્વાન બની ગયું હિટલરે ઓસ્ટ્રીઆ સ્વાત્ર કર્તુ, ત્યાર થીજ ઇટલી ભયભીત બની ગયેલું જર્મનો તેમના દેશના દરવાજે આવીને ઉભા રહ્યા અને ઇટલીના છક્કા છૂટી ગયા! આન બના પડડ ગના જેવો મામલો ઉભો થતાજ સિનેર મુસોલીનીએ ગભરાઈને જર્મની સાથે દોસ્તીનો દસ્ત નખાવ્યો

લગાઈ ફાટી નિકળનાની અગાઉ ઇંગ્લીએ હવાઈ હુમલા સામે બચાવ કરવાના કરતા અખ તરાએ અજમાયી લેયા ન હતી ઇટલીનું નિમાની બાજુ પશુ જર્મનીના મુદ્દામનામા કાર્લ ન હતું ઇટલીએ કહિ હવાઈ હ નો અનુભવો ન હતો ઇટલીઅન પ્ર ન લગાઈ ઇંગ્લીની ન હતી

નાઝીઓને જેમ ગેસ્ટાપોનો લાય રહે છે, ઇટાલીઓને 'ઓવરા' નામની ઇટાલીઅન છૂપી પોલીસના ભયથી ધરધરે છે ઓવરાના જનસુસી અને એજન્ટો ઓમેર પ્રસરેલા છે ઇટાલીઓને ઉપર ઓવરાએ જેટલી બધી મજાનું પડ્યું જમાવી છે કે ઇટાલીઓને હમેશા તેનાથી ડરતા રહે છે

લગાઈ પડેના સિગીશ ઝાન્સન જનરલે દેરી જે ટ્રાન્સેન નામના પ્રખ્યાત પત્રકારને પોતાની ઓફિસમા મુલાકાત આપતા જણાવ્યું હતું કે, "ઓવરાના ત્રણ માણસો આજો દિવસ આ મકાનની નીચે ઉભા રહે છે અો અહીં આવતા જતા દરેક જણ ઉપર નજર નાખે છે એટલું જ નહિ પણ રોમ ખાતેના સિગીશ એલ્વીખાતા ઉપરનાં માત્ર પત્રો પણ રોડકામા આવે છે અને ઇનિડ આનના તા પત્રો પણ પોલી નાખવામા આવે છે"

ઇટાલીઓનો કોઇ કદિમા જાણ તો તેઓ મોટા સાદે વાત કરી શકતા નથી. તેઓ હમેશા ગુન્નપુસ કરતા હોય છે બનતા સુધી તો તેઓ કોઈ એકતનાથી જગ્યાજ પસદ કરે છે, જ્યા તેમની વાતો કોઇ સાંભળી શકે નહિ

ઇટલીમા ગુનાયો વધતા જાય છે કાર્લ ઇંગ્લીઅન પોતાના દેશનો પૈયો બહાર મોકલતા પકાવ કે તેના માટે મોતની સજા નિર્ણીત કરવામા આવી છે

મુસોલીની કે તેના જા નજમાઇ કાઉન્ટ સિયાનો વિરે નુકસેથીની કરતા કોઈ ઇટાલીઅન સપથથી તો તેને લીધારી રાપુ પર અન્નાક્કસ મુદ્દત સુધી સજા ભોગવના મોકની દેવામા આવે છે

જર્મનીના ગેસ્ટાપો અને રશિયાના ઓગ પુતી જેમ ઓવરા રાતના વધારે ધમાલ કરી રહે છે રાતના યોકાને લરનિદ્રામાથી જગાડી ભયભીત બનાવનામા તેઓ બડાદુરી માને છે એ લોકો ઘણીખરી ધરપકડો રાતની વખતે જ કરે છે

તેઓ ઘોઘાટ કરતી કારો દોઘાવે છે અને ધમવમાટ કરતા ધરો પર ચડી જાય છે અને બારણા પહોંડે છે તેનો અનાજ સાંભળી કોઇ ગભરાયો મર્દ કે ઓરત બારણુ ઉઘાડ કે તેઓ તરતજ બેધડક અદર ધસી જાય અને તેને કપડા પહેરી નેસાનો પુકમ કરે એ કપડા પહેરતો હોય તેટલાં તેની ભૈરી તેની બેગ પેક કરે અને પછી તેને સીચો લીધારી રાપુ પર લઇ જમામા આવે, જ્યા તેનો ઇન્સાફ કર્યા વગર ઓવરા ચાડે તેમજા વખત સુધી તેને ગળી શકે

મિલાનમાં અનેક દિલપત્રી દુકાનો, રોન-કદાર રેસ્ટોરાંઓ અને સુંદર કંઈ આગળ મિલાનના રહીશો ફરતા અને વાર્તાલાપ કરતા હોય છે. આ લોકો પર ઝોવરાની દંભેમાં નજર રહે છે.

મુસોલીનીએ આલબેનીઆ પચાવી પાડ્યું ત્યારે મિલાનની અનેક દુકાનોના શો કેસીસમાં આલબેનીઆના નવા નકશા મૂકવામાં આવ્યા હતા અને તેમાં એમ બતાવવાની કોશિષ કરવામાં આવી હતી કે, આલબેનીઆમાં દૂધ, મધ, તંજાકુ, અને ચોખાની રેલમહેલ છે. જેમણે આલબેનીઆ કંઈ જોયું છે, તેઓ એ જાણે છે કે આલબેનીઆ પડાડી દેશ છે અને ત્યાં મેંટા બકરાની વસતી માણસો કરતા વધુ છે. આલબેનીઆ પચાવી પાડવાની મુસોલીનીની મુશ્કેલ સુગૃહલાલીઆ અથવા મીસ ઉપર હુમલો કરવાની છે, એ વાત પણ કેટલાય સમજી છતાંથી બચી શકે. છતાંથી એ સરકાર તરફથી કરવામાં આવતો જખ્ખર પ્રચાર, પ્રેસ અને વામરસેસ ઉપરનો કન્ટ્રોલ અને બીજા નાપતાઓ છતાં એલેક્સાં હાપાઓની ફેલાવો અટક્યો નથી. છતાંથી એ વાન સરસ રીતે સમજે છે કે “જર્મનો ભરોસાપાત્ર માણસો નથી, તેઓ આંગણું આપતા પહેલું પકડે તેવા છે.

છતાંથીએનોના મન ઉપર પરાણે એમ દસાવવામાં આવે છે કે, “જર્મની આપણો દોષ્ટ છે અને તે આપણી ખાતર લડી રહ્યો છે.” છતાંથીએનોએ એ વાતમાં વિશ્વાસ નથી.

છતાંથીએનું મનને બહારની દુનિયાના અજ્ઞતાના રજાદારી સમાચારો મળતા નથી, એટલે હાથ ફેરવે કે બીજા લાપાના અખબારો વાંચતો આદમી માલમ, પડેતો તેની પાસેથી બહારની દુનિયાની હિલચાલો જાણવા માટે આગ્રહતા બતાવવામાં આવે છે.

અખબારી અવાજને ગુબગાવી મારવામાં પણ કશી મહત્તા રાખવામાં આવી નથી. રોજ રાતે છતાંથીએનું એડીટરોને સ્વયંનાઓ મળે છે અને એ સ્વયંનાઓ મળ્યાની પહેલાંય પ્રત્યેક અધિષતિને સ્વહસ્તે લખી આપવી પડે છે.

આપણે ત્યાં “પ્રેસ એડવાઇઝર” નિયુક્ત કરવામાં આવ્યો છે, તેમ છતાંથીના દરેક પ્રાંતમાં એકેક “પરેક્ટ” ની નિમણૂક કરવામાં આવી છે આ “પરેક્ટ”ને આધિન દરેક પત્રકાર હોય છે અને એ “પરેક્ટ” જેટલું કહે તેટલું જ પત્રોના તંત્રીઓથી પ્રગટ કરી શકાય. ચિત્રોની પસંદગી પણ તંત્રીથી થઇ શકે નહિ.

છતાંથી પાસે ખોરાકનો જથ્થો સારો છે, પણ વધારાનો તો નથીજ. જર્મનીના છતાંથી સાધના કરારને છતાંથીએનો લરકરી નજરે નહિ પણ આર્થિક નજરે જોઈ રહ્યા છે. અનેક છતાંથીએનો માને છે કે “હિટલર જેવા હડકાયા કુતરાને મુસોલીની છેડવા માગતો નથી. એસ્ટ્રીઆના કમળ પછી અમારા દેશને દરવાજો મોટામાં મોટું લરકર જમા થઈ ગયું હતું. હિટલર કદાચ છતાંથીમાં પણ પોતાનો પગકડો ઘુસાડો તો નવાઈ નહિ, કેમકે અમારા કરતાં એનું લરકર વધારે બળવાન છે.”

અભિપ્રાય :—

સાક્ષર શ્રી. કે. એમ. ઝવેરી:—

“એના જેવું બીજું એક પુસ્તક મારી જાણમાં નથી.”

શાઈરી ભા. ૧-૨

ગુજરાતી ભાષામાં વિદ્, પ્રાસી-અરબી પોળજી સંપૂર્ણ લાભ કરાવે છે.

તમારી લાખજેરી તે વિના

અપૂર્ણ ગણાશે.

દો. આક આના. ટ. ખ. ડિન્ડ એક આનો.

આજેજ લખો:—

ધી રાંદર-રચાઈ કણ્ણીક, સુરત.

બહુ ન જાણીએ તો?

[લેખક : જનાબ 'નિસાર' સાહબ]

નોટ : એચ. ઇ. વેલ્સ કહે છે કે દસ
વરસ પછી ડહાપણની હોસ્પીટલો નીકળશે.
ડહાપણની સામે લાગબત્તી દેખાડતો જનાબ
"નિસાર"નો આ લેખ પણ વાચવા જેવો છે.
તમી

વધુ ખાવાથી 'જેમ શરીરને' તાર ચડે
છે; તેમ વધુ જ્ઞાનથી આત્માને પણ તાર ચડે
છે. અને તારથી તો શેકાછળ જવાયને ?
આત્મ જ્ઞાનથી આત્માનો આત્મા શેકાછળ જાય
છે. "સર્વ સુખની સીમા જ્ઞાન" એવું
શિશુચંદ્રાશ્રમમાં લાસે લખેલું રહ્યું, પણ એ
જ્ઞાનવાળાઓ સર્વ સુખ તો શું પણ 'અર્ધુ'
કે પા સુખ પણ પામેલા લાગ્યા નથી. વધુ
જાણનારા ઉઘટા વધુ 'દુઃખી' થતા તો દેખાય
છે. વળી સર્વ સુખની સીમા જ્ઞાન હોય તો એ
જ્ઞાનની સીમા શું ફરો ? નમિથી કોઈ પર્વતની
ટોચ પર ચડે અને ત્યાંથી આગળ વધવા
ચાહે તો પાછું નવિજા ઉતરને ? જ્ઞાનની હદ
પણ એવી કાં ન હોય ?

કોઈ નાદાન બાળક ભૂખ મટાડવા સાર
કાંઈ કિંમતી કિતાબ ફાડીને ચાવવા માંડે. ત્યારે
આપણને દસવું આવ્યા વિના રહેશેજ નહિ.
પણ આપણે સૌ માનવતારપિ કિતાબને માંડાની
માફક ફેંદીને 'ચુ'થી રજા છીએ, અને એ
વાંદરવેશને ડહાપણમાં ખપારીને ધપારી રજા
છીએ. છતાં આપણને જરાએ દસવું આવતું
નથી. ઉઠડુ રજા નથી તો રડીશું એવું એવું
આપણને લાગ્યા કરે છે ધર્મની મજાક, ગજ-
રાટ, ઘેઝઘા. ને વર્ણશંકરતા, એ અતિજ્ઞાનના
પાકેલા ફળ છે. અતિજ્ઞાને આપણને ઈન્સાનને
મશીન સમજવાતું સમજાવ્યું છે.

આ ઉપરથી એમ ન સમજવું જોઈએ કે
હું જ્ઞાનનો વિરોધી છું. વધુ જાણવાના મથનો
એ સારી વાત છે, પણ બહુ જ જાણવાની
ધાંધલ એ નરી દીવાનગીજ છે. ખાવાની માફક
જાણવામાં પણ જરૂર જેટલું જ મિતાજાની
રહેવું વધુ સારું છે. વધુ ઉઘાડમાં ઉતરવામાં
વધુ દહેશત છે હવે તમે પૂછી શકા છો કે ત્યારે
ફેટલું જાણવું જરૂરી છે ? જવાબમાં હું નીચેનો
ઘમ્મો આપું છું.

રસ્તામાં એક ગધેડા ઉભો હોય તો.
અહીં કંઈક છે એટલું તો જાણવું જ જોઈએ.
અહીં એક ગધેડા ઉભો છે. એટલું જાણવું
જરૂરી ગણાય. પણ અહીં એક ગધેડું છે તે
કાનું છે ? કેમ ઉભું છે ? શેના પર ઉભું છે ?
કાનું છે કે ધોળું ? ધરડું છે કે જીવાન વગેરે વગેરે
સંપૂર્ણ માહિતી મેળવવા મથવું એ શું બેહુકું
નથી ? આપણે દરેકને એની દરેક પ્રકારની
ઝીણવટની જરૂર ખરી ? સારાંશ કે આપણે આ
બહુરંગી સંસારમાં જરૂરનું, ખપતું થોડું ઘણું
જાણવું જોઈએ થોડું ઘણું એટલે ? થોડાં થોડાં
અને ઘણાં થોડું, વચસા વાંચાતું.

હવે વધુ નહિ જાણવાની મારી એક દલીલ
સાંભળો. વધુ જાણવાથી આનંદ માર્યો જાય છે
અને મજરાટ, પેદા થાય છે. ચાલુ લગાઈથી
જેઓ વધુ માહિતી ધરાવે છે તેમનાંજ વધારે
પુઠીયાં ફરે છે ! જેઓ બુદ્ધિગત ઇતિહાસ જાણે છે

તેજોજી લગાઇ ક્યાં આવે છે? દિલ્લર કોણ છે? એ બધું સંભારે છે અને કંઈ રસ્તે કિંદ પર હુમલા થયે! અને કેવા ભોંખ કેંકાગે એની કદપનાના ધોણ દોડાવે છે, અને નથી થયું તેને થયું અથવા ચવાનું કચી ઉઘાળીયા થયા કરે છે! એનાથી હલકું જેમને પોતાના ગિરહસાની પેટી બાલુ શું છે તેની જાણ-ખબર નથી, તેઓ નિરાતરી પોતાના ધધામાં મન્યા રહે છે. ન તેમને દિલ્લરની બીજ છે કે ન મુખાલીની. તેઓ જાણે પશુ એટલું જાણે છે કે “સોડું જાણું ને લુદાર જાણું”

નથી બીજ એ પશુ જાણવામાંથી જ જાણી છે જાણનારાઓ જતા જ્યાં અમકાપ છે; ત્યાં અજાનાઓ મગાયા મુની જાય છે. જાણે તેને અમીય પીક છે. ન જાણનારાને કશું નાદવાનું કે નીમિત્તવાનું હોતું નથી. એક અજાનાઓ અમકાપે થઈતા દીકરા લઈને ગયાથી નેક-કલાસમાં જઈને બેને છે, કારણ કે બાંધ્ય સરખું જાણવાની તેની ઉદાર જાણના તેને જાણ કરવા દેતી નથી. પણ આપણે મક-જી દીકરા હોવા છતાં કોઈ ગમે છે કે હોય તે-જતા મકરાઈએ છાંએ આનું કારણ શું દશે? વાંચી વાંચાને આપણે પરિણામ નામની વાએ થોપી કાઢી છે. અને દરેક અરજા વખતે તેનું પરિણામ જાણવાને વેવણા થઈ ગઈએ છાંએ. એનાથી નો ઉત્તર આપણે નિષ્ક્રિય થતા જઈએ છાંએ. આમ કરવાથી આમ થાય એમ ધાંધલા કરવાનું આપણામાં અનિ-જાનથી આવ્યું છે; એણે જાણનારા નો કામ કરવામાં અને કરીને ફળ જોવામાં માને છે

વધુ નહિ જાણવાની મારી એક હતી એ છે પણ છે કે જેઓ જેટલું જાણે છે એટલાથી-એમને સંતોષ થયો નથી. નિત નિત નવું ને વધુ જાણવાની તેમની જિત તેમને પોતાને અને સારાએ જાણનાને દુઃખી બનાવતી જાય છે. એવા

વધુ જાણના મનના વિનાનાઓએ જ દુન્યાને નાચને આરે નોતરી છે. રોષિંકા, ભોંખ, રૂડીયા, મશીનગન કે ટન્કો ન જોવાય હોત તો? તો શું જાણમાં વધુ જ્ઞાનિ જાણાય હોત! આપણું કિન્દીયા સંસ્કાર વિમાનો નથી બનાવતું એટલે નિર્ગમે બેઠું છે, અને પેતું અમેરિકા બધું જાણે છે, એટલે અને સાર્વજનિક મેનજર નથી!

અજાને ન થયું માનને રહેવારાજ થોડા આનદા રહી શકે છે પણ જેઓ ધાંધલામાં મોટું જાણવા જુએ છે તેમના ઉત્સાહ અને હજીન બરખાઈ જાય છે. કલની ચિંતા જાણનારાને છે. ન જાણનારાને તે અજાણ ને પરમ એમ સારું દિવસ સરખાજ દેખાય છે. જેઓ સ્વાના સમાન દક્ષીની થયો ક્યાં કરે છે તેમનાજ ધરનું મોટું બરાબર નથી ગણતર પણ જેમને ત્યાં એ સપાક દર પેા થયો નથી તેમનું મોટું બરાબર ચાલી રહ્યું છે. કલાએ કમદ વિના અને કલાએ જોગજગ વિના સદી કરતા જાણનારાનેજ કંઈ સપાક જવાની મા તેની મકીની નકલ થય જરૂરનો હર રહે છે, પણ અંશુરો પાડવાનું જાણનારાને એ પીક કે પગવાળી છેજ નહિ!

સમામાં બરા જાણનાર બેઠા છે, એણે જાણવા પડી તમે જોલવા હોતો તો તમારી એલની બરાજ થઈ જશે, પણ તમે એણું જા-વા વનરજ પપાએ જશે તો જરૂર દાણ જશે. જેઓ મરવાનું જાણે છે તેઓ કરવાનું કશું નથી કરી શકતા. આરોગ્યવિજ્ઞાન વધુ બોજાજા મોંઘા જેવા રહે છે પણ જેઓને એના બરાજ નથી તેમના કુતલામાં પે દોગ નથી થતો!

નથી જાણના, એવી રીતે બેગી રહેવામાં કેટલીક તાર નહિ જાણેનું જાણવાનું મને છે. રહેવામાં તમે મુસાફરી કરી રહ્યા હોવા, ત્યારે વાનેએ વાગમે, વિના વાનો સાંજાયા કરો તોજ

ધાતુ' ધાતુ' મેળવી શકે. ઘણા તરીકે બાળુના એક કોલેજીઅન યૌવનજેઅને અકબરનો શાહનશા કહે, અને જાપાનને ધિટનનું ખંડીયું રાજ કહે ત્યારે તમે જાણકાર તરીકે વચમાં ન કહે તોજ તે ચર્ચા વધુ લ'બાશે અને તેઓ બધા આનંદથી દસી બોલીને સફર પૂરી કરશે પણ તમે જાણો છો એવું બપાવના તેમની પાસે પુરાવા માંગશો તો બધાયે ડબ્બાનો આનંદ માગે જશે, અને પેલા નવમોહીઆ યુવાનને ડબ્બો બદલવાની પેરવીમાં પડી જશે

કાયદાને વંધુ નહિ જાણનારાઓ નિરાને સુએ છે, અને ધાતુ' કરે છે બીજાને ધાતુ ખેંચનારા કે ખીરસું કાતરનારા જે કાયદાની કસમો જાણતા હોત તો એવું કરીજ ન શકેત. કોઇ કાયદાજાને કોઈને કદી લાકડી મારના જોયો છે? એટલુંજ નહિ પણ કાયદામાંથી બચાવ પણ નહિ જાણનારાઓનોજ થાય છે. ઔરંગઝેબની અદાલતમાં એવા બનાવનો ઝેખુનીસાનો આ શેખર સાક્ષી પૂરે છે.

“સર સુરીદન લાજિમ અરત ઈ મુર્ગે બે લંગામરા; ઈપરી પૈકર ચેલુ દાનદ વકતે સુબ્હો સામરા”

જાણવાની બાબતમાં એક પ્રશ્ન એમ પણ પૂછી શકાય કે આપણે બધાને બધુંજ જાણવાની ફિકર ખરી? અને તે આપણે જાણી શકીએ પણ ખરકે? કોઇ દરજ્જે હાથ તો સીસાછકામ જાણે અને વધુમાં સીસાછેત્ર લગતું સંજો, સેજ, કાતર, ગજ, અને ચીવવાની કેશનો જાણે! પોતા ધરતું પેપણુ કરી જાણે. આટલું જાણવા ઉપરાંત તેને ન્યાયશાસ્ત્રની કસમો, રાજ્ય રહસ્યો, મેગીનેટ લાઇન તથા અમેરિકાના સેનાના જર્જાની વિગતવાર માહિતી રાખવાની જરૂર ખરી? શું એ તેની જાણવાકાર હોય તો તેના બાવકારમાં કોયો વાંધો આવે ખરો? દિલ્લરની રખાય કે અર્ગસિના નિવેદન સાથે એક દરજ્જે નિરખન ખરી? તે ન સમજે કે ન જાણે તો તેનું છવન અધૂરું જાણાય કે નહિ?

દિંદીમાં એક કહેવત છે “તું ગધીયા કુંસારકી તુજહે રામસે કયા કામ?” અને વાત પણ ખરીજ છે કે ઉપરની ચર્ચા સાથે મધ્યગને શું લાગેયજશે? એણે ક્યાં એ વિષયના પુસ્તકોનો અભ્યાસ કર્યો હતો? આમ છતાં આપણે ત્યાં એવા (૧) શ્રીમતો નથી હોતા એમ છેજ નહિ! સવારમાં તમે છાપું લાથમાં પકડ્યું જ દશે કે રતે જતો લિટની, થોડાગાડીવાળા ચાચા, મોંગી ખાનાર કાપુશા, ઝાડુ કાઠનારી રામત્રી વગેરે વગેરે તમારી આબુજાણુ વિચારીનાં બચ્ચાંની પેઠે વિંટગાઈજ પગશે, અને “કયું સાજ તુરકીકા કયા હુઆ” છટલીકી છીલી છરડીમરાં ડૂબીયાં! ઔર દમારે સિકંદર હયાતખાં કા કુંજ હય? ફપીઆવાળી નોરો પડી કે નહિ? વગેરે વગેરે સવાસોની પરંપરાથી તમારી છાતી ભોંરી દેશે. ભોગભોગે તમે એ સત્તાજ જવાબમાં ઉતર્યા તો એ લોકો તમારા નાકમાં દમ લાગી મૂકશે! અને વળી એમાંથી કોઇ વખત તો ધુરોપની ‘લખઇ’ તમારે ત્યાંજ શરૂ થઈ જશે! હવે ઉપર જણાવેલા સાંકુઓને ઉપલા સવાસો સાથે કેટલી નિરખન છે તે વાંચક તુ જરા વિચારી જેતે!

ન જાણવામાં એક લાભ એ પણ છે કે નાતપરામાં તમારી સત્તાક જેવા કાર્ધ તમને પગપગે નહિ. વળી કર્યું ન જાણવા છતાં કોઇ કમિનિના પ્રમુખ બનાવી તમને અને તમારાં મીઝીસને કોંકો સામે બનાવશે નહિ!

“કાયદાની દસાલીમાં હાથ કાળા” એ કહેવત કોઇ જાણકારની ચોતેરી છે છતાં આજે જુઓ કે, કાયદાના કેટલાએ વેપારીઓના હાથ તો શું પણ મગ પગ કાળા નથી હોતા ઉતરા ચોળા બખ જેવા ચઢેને ફરે છે!

કોંકો અનુપમાને આંકળા બરાબર કહે છે અને જાણનારની ચાર આંખો પણ કહે છે આમ છતાં વ્યવહારમાં આપણે નોંધએ છીએ

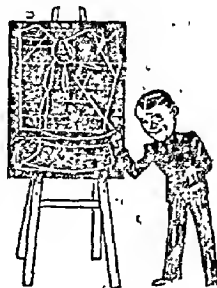
કે. કામ અગત્યને કામ ને કામ રાત્ર અતાવનાર મળી આવે છે. પાંચુ જાણનાર, ગિચારાને કાર્જ સલાહ આપતું નથી! આધારની સાકડી આવનાર તો કામ નીકળી આવે, છે. પાંચુ આંગણથી દેખતો કાર્જ કીચમાં લખાય; ત્યારે કાર્જ હાથ પકડવા જતુંજ નથી. ઉલટા લોકો દસીને ઉપરથી રોળ કરે છે કે "દેખાતું નહોતું તે આમ કાલવા પેડા?"

જાણનારોની એક અવગત કામ એ પાંચુ છે કે તેઓ પોતાનો જાણનારો દર અનામત રાખે છે. તેઓ એ જામનમાં કંઈક હોય છે અને બાનમાં પોતે જાણે છે એવું જાણી પોતાની મદાનતા છાનવી લે એની બારે ફિકર રહે છે. આપણે ત્યાં કેટલાયે દરોએ અને પહેલવાનો જેવા મરી ગએલા સાલગ્યા છે તેમજ પોતાના ખાસ નુરખા તથા દાવ બીજાઓને મરવા સુધી બનાવ્યાજ નહિ.

જાણનારો દોડી લેશે એવું જાણીને પાંચુ આપણે વધુ જાણવાની જરૂર નથી. દરે હું નીચેની એક વાત જે કણક મારા વાચકમાં આવી હતી તે રજૂ કરું છું. કહે છે કે એકવાર એક કવિરાજ દોડી પર સ્વાર ચાંન સામે પાર જવા નીકળ્યા. અજવાળી રાત હતી, એટલે કવિનું કવિત્વ એકાએક ઉતારાઈ આવ્યું. તેમણે પેલા દોડી મજાવનાર માછીને પૂછ્યું કે "હે દોડીવાન, તુ આ ચાંનનું અમૃત પીછાણે છે?" માછીએ કહ્યું "ના" વળી પૂછ્યું, "ખજાખજા વડી રહેલાં આ પારિનું ગીત સમજે છે?" તેણે કહ્યું "ના!" વળી પૂછ્યું કે "ચંદના સંદર મોં ઉપર કાંઈ પેના છે તેની કંઈ ખબર છે?" તેણે કહ્યું "ના" કવિશ્રી મોટેથી પેદારી ઉઘાડે "ત્યારે તુ અરસિક છે, રાત્રન કેળો છે, બિલકુલ ગમાર છે." દરે પેલા માછીએ કવિરાજથી એક સવાલ પૂછવાની રજા માંગી, તેમણે તે આપી. માછી બોલ્યો, "હે કવિરાજ આ દોડી અરી જો ઉધા વળી જાય તો તમે સામે પાર જવાનું જાણો છે?"

મોટે સાહે દરિ બોલી ઉઘા, "ના! ના. રહે એવું થવા દેતો" માછીએ દસીને કહ્યું, "તમે જાણો છો તે હું નથી જાણતો એટલે ગમાર છું પાંચુ હું જે જાણું છું તે તમે નથી જાણતા એટલે છત્રવાનું નથી જાણતા, તમે ગુલામ છો, ગોશીયગા છો, મુશાલ છો."

નહિ જાણવાની તર્જુમાં વધુ લખીશ તો હું જાણાર છું એમ સાંખિત થશે મારે વરસસામ.

ધી

ઈમ્પીરીયલ ટેલરીંગ કોલેજ

પ્રો. વી. એ. પુનારાહા

રેસનરેસ, ઘણાપીસ, પાણીની ટાંકી સામે, સુરત.
દરજીકામ શીખવાનું આદર્શ સ્થાન
વધુ માટે મફત સૂચનાપત્રક મંગાવો.

“કારવાં”. આફ્રિકામાં મળવાનું
કેકાણું:—

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

ઇસ્લામ અને લડાઈ

લેખક : મૌલાના 'મુસ્લિમ' સાહબ

જયતના ઇતિહાસમાં સેંકડો કૌભાંજી અને રાજ્યોની વ્યવસ્થા, પાટી સંબંધી માનવીઓના લોહીથી રંગાયેલી હાથો, દારૂના મૌજુદ છે. બદકે તેજ પૂતી દારૂનાના સંબંધને આજે ઇતિહાસ કહેવામાં આવે છે.

જેમ ગંદા ઇતિહાસે આજે અમારે ભેગ-ઝોમાં એમ દેસાંની દીપ્તિ છે કે વધારે પછી લગાઈ નામ આવે છે, ત્યારે તેજ કૌભાંજી રમ-ખાણોનો વિચાર આવતાં સંપૂર્ણ ખાલી થઈ જાય છે કે એક સમૂહ પોતાની કુરબાનીઓ દિવા પોતાની શક્તિ અને સત્તા વડે એમના છબ્બે છે કે તે તખ્ત અને તાજનો મુદ્દિક બની જાય, તેના મહેલોમાં દામતના દગડે દેખેલા એકાં યજ્ઞ વતય લાંબા, કરોડો ખુદાના બંદોઓની ગરદનો પોતાના ખાલિકે ઉપન્ન કરતા અકલાબની તઅ-ઝીમમાં મુકવાના બદને તેની સત્તા આગળ મુકી પડે, અને તે કૌભાંજી ખાલિકા સુદાંની ઈશ્ક પર પોતાના સત્તાથીયે હોવાની માદમની ચાતો દોષ મહેલો, બંગલા, બાજ-બગીચા મોજમજદ અને એકબીજામાં સંપૂર્ણ સંપત્તિ તેઓનાં જ બાજ-માં હોય. બીજા રાખેમાં એક કદી રકાબ કે બાજી તેઓને કુબાની ખુદાઈ મળી જાય.

આજની યુદ્ધપતી લગાઈમાં એજ બાજન મોખરે છે, તેથીજ ભક્ષા ચાલીજ બ્રિટિશ સરકારને અંદાસાવાદી બની જવાની સલાહ આપે છે, પરંતુ ખાલિકા પાર્સીના આવેવાનું ધનાવગુહલાદ મરશી જેઓને કુબામાં સૌથી નેક બતાવી કહેતા હોય કે, રિજત અંબેજીને સિજદા કરે છે, તેઓ એટલે જયતનું કલાલુ

કરવાની જોખમદારી મત્ર પોતે એકલાજ પોતાને શિરે લેવાનો દાવો કરનારાઓને માંથી છીની સલાહ ફરી રીતે ગમે દિનરે? એ સવાલ તો કેવળ નકામીજ છે. આવા પ્રસંગે લગાઈ સંબંધી ઇસ્લામનું જે દર્શિબદુ છે, તે મુજબ અગાધ કરવામાં આવે તો જયતમાં શાનિ કાવમ થઈ જાય.

આજે જગતની અશાંતિનું કારણ બનનારા ઝોએ ઇસ્લામ ઉપર તારાર ચલાવવાનો જે આરોપ મુક્યો છે તેની દમીકનું જવાબ કરવા ઇસ્લામમાં લગાઈના ચું, દેવુઓ છે તેનું કંઈક વર્ગન કરવામાં આવે છે.

કાર્તવ્ય જમાવત પોતાનું લગાઈ જમાવવા, પોતાની વાન ડચી કરવા, પોતાની જાં પોશાવવા માટે લગાઈ કરે એ ઇસ્લામમાં તબીબ દરામ છે. ઇસ્લામની લગાઈ માંન એટલે માટેજ યાય છે કે સપગા માનવીઓને છુતનદાન આપનાર, સપગી મખલકને ઉત્પન્ન કરનાર, કલ જલોનાના પરવરદિશરને ઓલ ઉચો યાય તો સર્વત્ર ન્યાય ફેલાઈ જાય રાય અને રકબેક, સરખા રીતે સુખશાંતિપરક છુતન વ્યવિન કરી શકે.

ઇસ્લામ કદી પશુ દેવ કે વર્ગીના બેદમાર રાખી; કાળા ગોરાની વડે અંગીને પસંદ કરી આ વાતને જાએઝ અને બાજબી કેવલો નથી કે એક જમાવત પાસે મનના દગડા દોષ, અને બીજા જમાવત તેની રુદામે બૂખે મરતી દોષ એક જમાવત મુઝીવદી બની ખુદાને રતમે પરચવાનો દાવો કરે અને બીજા જમાવત નાદારી અને કાકાના ઘરે પડેલી જમાવતના આગળ મુકી પડે.

માનવ જાતીની શરૂઆત અને ઇજ્જતનો રક્ષક ઇસ્લામથી વધુ કોણુ થઈ શકે છે? ઇસ્લામને એવું પણ પસંદ નથી કે રાજ્ય-કારવારમાં બાદશાહીનું નામ પણ આવી જાય. હજરત નબી સલ્લલ્લે રૃપ્પૃટ ફરમાવી દીધું હતું કે “કિયામતનાં દિવસે ખુદાની સમક્ષ સૌથી ભૂંડું નામ આ છે કે કોઈ માણસ પોતાના માટે શહેનશાહીને લક્ષ્ય ધારણ કરે. સુદક માત્ર અણાહોને છે.”

આ બાબતની માત્ર જાહેરાત ન હતી બલકે પ્રત્યેક કુરુમીમાં એની ઝલક જાહેર હતી. નબૂત તરિકે એક દાખલો ટંકવામાં આવે છે. જે વખતે હજરત નબી સલ્લલ્લે અરબની સૌથી મહાન સત્તા અને શક્તિના આગેવાન બની વિજેતા તરિકે મક્કામાં દાખલ થઈ રહ્યા હતા, ત્યારે લખાઈની સખતીનું નામ નિશાન પણ ન હતું બલકે તેથી ઉછડું આપ સલ્લલ્લે તેજ શત્રુઓ માટે અતિ માથાળુ અને ઘિંદર દિલ દતા, જેઓ સદા આપ સલ્લલ્લેના દોષીના તરફ રહ્યા હતા અને પોતાના અગ્રેષ્ઠ જોર જીલમમાં જગત-ભરના સમગ્ર દાખલાઓને નજીવ સાબિત કરી રહ્યા હતા.

આ મોઢાપર જ્યારે દસ હજાર મુખાદિલો હથિયારબધ અને પધ્ધતિસર સૈન્ય જોઈ અબ્દુલ્લાને હજરત અબ્બાસ રદીએ કહ્યું હતું કે “તારા ભત્રીજાને તો બહુ મોરો બાદશાહ થઈ ગયા!” ત્યારે બાદશાહીના સામાન્ય અણુ-ગમને લઈ હજરત અબ્બાસ રદીએ વાત કાપીને તરતજ જવાબ વાળ્યો હતો કે “બાદશાહ નથી બલકે એ તો નુબૂવત છે.”

૧. અરબની બુરિપર અક્ષાહવાળાઓના આ સંગઠન, આની શાનશોકત અને દમ્બળાએ મહાન ઇન્કિલાબ ઘેરા-કર્યો હતો. જેથી આખી દુન્યા હેરતમાં પડી ગઈ હતી. પરંતુ આ પાક બહાદુરોની ફોજ જ્યારે વિજેતા તરિકે મક્કામાં દાખલ થયા હતા; ત્યારે આ શાન શોકતના

સ્થાપક હજરત સલ્લલ્લે ગરદન પોતાના જલાલ-લાણા પરવરદિગારની સમક્ષ તવાઝોઅં અને નમનતાઈથી ઝુકતી જતી હતી. આજી અને નમ્રતાની એ હાલત હતી કે અમામદ (ફેટા)ની કોર માથું ઝુકતાં ઊંડાના હોદ્દા પરજ આવી હાજી હતી. સંપૂર્ણ કબજા પછી હરમ શરી-કમાં વિજયની ખુશાલી તરીકે ‘કિવા’ આમ ફરજાર તરીકે મુખાદિલો તથા મક્કાવાસીઓને જે મેળાવડો થયો; તે વેળા માનવતાના આ સૌથી મહાન મુરુબ્બીએ ખાનએ કબ્જાબહની ચોખટ પકડીને જે છુઓ પડ્યો એટલે લેકચર આપ્યું તેનો અશરે અશર એ લાયક છે કે સોનાની તખનીઓ પર હીરા, જવાહેરાતથી જડવામાં આવે. જેનાં ફેટલાંક લાકયો આ પ્રમાણે છે. બેદાઈ ખુદાશાહની નજીક તમારામાં સૌથી વધુ છુચી અને ઇજ્જતને પાત્ર તેજ છે જે સૌથી વધુ સુતકી અને ખુદાઈ હુકમોના સૌથી મધ્ય ફરમાવરદાર, હોય તેથી અરબવાસીને અજબીપર અથવા કોઈ અજબીને અરબી માણસ પર અથવા કાળાને ગોરાપર કે ગોરાને કાળા પર કંઈજ ફરીમત નથી. જે કંઈ ફરીલત છે તે માત્ર તકવાથી એટલે ખુદાઈ કાનૂનની ખાળદાથી છે.” (આગળ, ચાલતાં પોતાના કબીલોને ફરમાવ્યું) હે કુરેશી ભાઈઓ! એવું નજ બનવા પામે કે તમે કિયામતના દિવસે પોતાની ગરદનો પર દુન્યાને લાદી લાવો અને બીજા લોકો આગેવાનને લઈ હાજર થાય. હું તમને ખુદાશાહી બેનિશાક કરી શકતો નથી.”

કુરેશીઓની જમાઅત જયી હતી જે ફઝલ અને સત્તા માટે ખાસ થઈ શકેલી હતી કારણકે તેનો સંબંધ અનેક રીતે હજરત નબી સલ્લલ્લે સાથે હતો. એઓમાંથીજ મોહા-જિરોની તે જમાઅત પણ હતી જેનાં વખાણુ ખુદાપાકે પેણું કુઆન મદદમાં કર્યા છે, પરંતુ છુઓ તેઓને કેવું રૃપ્પૃટ કહી દીધું અને ફરી રીતે તકવા અને ખુદાઈ હજરતની

પાખંદીને જરૂરી કેરવાનાં નાનાએઝ મૂકીવાદી બનવાથી અટકાવી દીધાં !

સારાશકે બાદશાહી અને 'ખુદાઈ' તરીકે સત્તા જમાવવાનો અણુગમો તેઓનાં દિશ્વ, દિમાગમાં એટલે બધો રચી, પચી ગયો હતો કે સહાયાના આખરી કાગ સુધી કોઇ પણ તેને મટાડી નાખવા સફળ થઈ શક્યો નહિ. અને તેમાંજ જગત માટે શાંતિ હતી. જ્યારે ખુદાપાકનો ડર અને તેના નિયમોનું પાલન સંપૂર્ણ રીતે થાય તો પછી નિરાધારો, નિર્ધનો, અને નિર્બળોને ચંગદાવાનું, કચકાવાનું રહેતું જ નથી. ગમે તેનાં યંત્રો અને સાધનો હોય, ખુદાજ ખીડી તેના ગેર ઉપયોગથી બચાવે. પરંતુ જો ખુદાનો ડર ન હોય તો એજ લાલકારક યંત્રો અને સાધનો હાનીફારક અને જગતના વિનાશનું કારણ બની જશે. જેમકે ગત મહાન યુદ્ધમાં થયું હતું અને આજે પણ થઇ રહ્યું છે. ગત મહાન યુદ્ધમાં સુધારાના યુગ-ધારીઓના હસ્તે માનવલોહી કેટલું સારું થઇ ગયું હતું તે નીચેના આંકડાઓથી જાહેર થાય છે.

મરેલાઓની સંખ્યા,

રૂસ—૧૭૦૦૦૦૦

જર્મની—૧૬૦૦૦૦૦

ફ્રાન્સ—૧૩૯૮૩૧૫

ઓસ્ટ્રીઆ હંગેરી—૮૦૦૦૦૦

બ્રિટિશ—૬૫૮૮૦૪

ઇટાલી—૪૯૪૦૦૦

તુર્કી—૨૫૦૦૦૦

પાયલ યજ્ઞોહાઓની સંખ્યા.

રૂસ—૪૯૫૦૦૦૦

જર્મની—૪૦૬૪૦૦૦

ફ્રાન્સ—૨૮૦૦૦૦૦

ઓસ્ટ્રીઆ હંગેરી—૩૦૦૦૦૦૦

ઇટાલી—૯૫૬૧૩૮

બ્રિટિશ—૨૦૩૩૧૪૨

જો માન એક જ મહાન, યુધ્ધના આંકડા છે. એમાં સધળી કૌશીલા મરણ પામેલાઓની એકંદર સંખ્યા લગભગ એક કરોડ છે અને એવા જખખીઓ જે ભવિષ્યમાં સંદા માટે નકામા થઇ ગયા તેઓની સંખ્યા ચાર કરોડ છે. એ ઉપરાંત સધળા દેશોમાં શ્રમ થયેલા સિપાહીઓની સંખ્યા તો બુદ્ધિજ સમજવી.

એના મુકાબલામાં હઝરત નબી સલ્વાની સધળી લક્ષ્મીઓમાં મરણ પામેલાઓના આકાશ જુઓ આપ સવંની છાંછીમાં નાની ગેટી લગભગ ૮૦ લક્ષ્મીઓ ગણી શકાય છે. તે સૌમા મરણ પામેલાઓની બન્ને પક્ષોની એકંદર સંખ્યા ૧૦૧૮ છે જે આખા અરબ જેવા મહાન દેશને સર કરવામાં તબ્ત નહીં જાય છે. અરબ જેવી જગતી પ્રજાને સુધારા પર લાવવા તેઓની વંશપરપરાની શત્રુવતને નષ્ટ કરી લાઇબરો કાયમ કરવા આટલી કુરબાનીઓ શુ વધુ કહેવાય ? જના ઈસ્લામ ઉપર આસેપ મૂકનારાઓને વિચાર આવતો નથી. 'ફ્રાન્સ અને અમેરિકાને પ્રગતિસત્તાક રાજ્ય સ્થાપવામાં જે કુરબાનીઓ કરવી પડી, બ્રિટિશને પાલમિન્ટ કાયમ કરવામાં જે લોહી વહેવડાવવું પડ્યું, તેના મુકાબલામાં અરબમાં સ્થપાયેલી જમ-કુરીષતમા જાણે કે જે જૂનરેજ થઇ નથી એમ સ્પષ્ટ જણાશે, અને ઇસ્લામના કારણે પાછળથી જગતે સુધારા, સુખશાંતિ, હુન્નરકળા, વિદ્યા વિજ્ઞાન ઇત્યાદીમાં જે પ્રગતિ કરી તે બધી ઇસ્લામનેજ આભારી છે. જના ઇસ્લામ ઉપર આસેપો કરવા ઉપકારનો બદલો અપકારથી આપવા સમાન છે. ઇસ્લામ અને ખુદાજ કાવતેના પાલન વિના જગતને હવે શાંતિ મળવી અશક્ય છે.

સાહિત્ય અને પ્રગતિ

સાહિત્ય જનતાની માનસિક બાવનાઓનું ચિત્ર છે, અને જ્યારે આપણે લોકગણની બાવનાઓને આગે બતાવે અને ઉદ્ધૃત સાધના જોઈએ છીએ; ત્યારે સ્વાભાવિક સાહિત્ય ઉપર પણ તેનો પ્રભાવ પડે છે. એજ સાચી પ્રગતિ છે, જે સર્વાંગી હોય, પછી બસે એ પ્રગતિ હોય તે રાજનીતિક હોય અથવા, સાહિત્ય એકજ દીશા પ્રતિ વધીને આપણે વાસ્તવિક અર્થમાં ઉન્નતિ નહિ સાધી શકીએ, તેમાં અર્પણિત દિત સાધન નહિ હોય શકે. પૂર્વકાળના સાહિત્યમાં, કવિતાની કેટલીક દિશાઓમાં ઘણી ઉન્નતિ થઈ; પરંતુ તેનાથી થતુંજ એમનું દિન સંધાયું જેમ, અન્ય અવયવોના નિકાસના અભાવે, જે આપણા શરીરનું એકજ અંગ ખૂબ પુષ્ટ બની જવાથી કંઈ માલગમી નથી તેમ સાહિત્ય શરીરે કંઈથી પણ છે; અને આ માત્ર સાહિત્યના વિભિન્ન અંગોના સંબંધમાંજ સાચું નથી પણ વિચારો, બાવનાઓ અને વિચારોના સંબંધમાં પણ એટલુંજ સત્ય છે; તેનું સાહિત્યમાં વિવેચન હોય છે. આ વિચારો અને બાવનાઓ પણ એકાંગી નહિ પણ સર્વાંગી હોવી જોઈએ તેનાથી જનતાની આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ થવી જોઈએ-જે સાહિત્ય જનતાના સર્વ પ્રકારની સામયિક આવશ્યકતાઓને પૂર્ણ નથી કરતું, તે અપૂર્ણ છે. તે કદિપણ પ્રગતિશીલ હોવાનો દાવો કરી શકે નહિ.

પ્રગતિશીલ સાહિત્ય માટે એટલુંજ પરતું નથી કે, તે લોકગણની સામયિક બાવનાઓને વ્યક્ત કરે-સામયિક, જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરે-તેમાં આ દામના પણ હોવી જોઈએ કે, તે સામયિક બાવનાઓને ઉચે ઉઠાવે-ઉપર લાવે-અને અવશ્યકતાનું પ્રગતિશીલ ભવિષ્યના સાથે સામંજસ્ય યોગ્યતા સ્થાપિત કરે; જન સાધારણને એક એવી ધરાતલ ઉપર ખેંચી લાવે, જ્યાંથી તેને પોતાને માર્ગ સ્વચ્છ મળી શકે

જે સાહિત્ય આધુનિક જરૂરીયાત પૂર્ણ કરવાની સાથેજ ભવિષ્યની દિશાનો ભોધ કરાવે છે, અને તે માટે લોકગણને અનુપ્રાણિત કરે તેજ પ્રગતિશીલ સાહિત્ય છે.

અમેરીકાના પ્રસિદ્ધ સાહિત્ય સ્થાપી આપ્ટન સિક્કરે એક રચના લખ્યું છે કે:-"માર્કસ યું કહે છે, તેનાથી મારે યું! સંત દુધરના કથનથી પણ મને કંઈ મનઘણ નથી. હું તો મારું છું કે, જીવનને, જીવનની સમસ્યાઓને પોતાની આંખોથી જુઓ અને વિવેક જે નિર્ણય કરે, તેને સર્ગ બોધમાં લખી નાખો." આપ્ટન સિક્કરેના ઉપરુક્ત કથનનો કોઈ અંગત અર્થ ન કરે એ એમ નથી કહેતો કે, જગતને પ્રગતિ દેનાર વિચારોપ્રતિધી, આપણે આંખ બંધ કરી લેવી જોઈએ કે તેમના અનુભવોથી આપણે લાભ નહિ મેળવતા જોઈએ. આપણા પુરોગામી કે સંમંદાલીન સાહિત્યકારો જોઈએ પોતાના વિચાર ધનથી જગતને અમૂલ્ય સિદ્ધિ પ્રદાન કરી છે, તેનાથી આપણે પૂર્ણ લાભ મેળવતા જોઈએ; પરંતુ મુદ્દાની વાત એ છે કે, માત્ર માર્કસ કે દુધરના વિચારોથી આપણું કામ નહિ ચાલી શકે, કે આપણા સમાજ કે સાહિત્યને તેનાથી મેજ નહિ મળી શકે, જે આપણું જીવન સાધારણ જનતાના જીવન સાથે એકરૂપ નહિ બન્યું હોય; સાહિત્યને જનસાધારણના જીવનનું એક અંગ બનાવતું જોઈએ, અને એ રીતે અંગીભૂત જીવનની સમસ્યાઓ અને પરિસ્થિતિનું તે વિચારો સાથે સામંજસ્ય-આચિત્ય-સંધાયું જોઈએ, જેમણે જનતાને કેટલાએ ભાગને પ્રગતિ આપી છે. પોતાની અનુભૂતિના અસાવમાં માર્કસ કે દુધરના પ્રગતિશીલ વિચારોનું મૂલ્ય કેટલું હોઈ શકે, એ સંબંધમાં સર્વત્ર એકમત હોતું તો અસંભવિતજ છે; પરંતુ સાધારણ જનતાના જીવન સાથે પોતાને બેગમી દેવામાં અને સમસ્યાઓ અર્થાત પરિસ્થિતિઓનું મનન કરી તેને ઉકેલે કેટલાવા પ્રયાસથી સ્વદેસમાં પણ માર્કસ અને દુધર જન્મી શકે છે.

એ ના - જીવન નું - મૂલ્ય

[એક મૌલિક ભાવના]

લેખક : 'જીવન' દોરાબાઈ (મહાત્મા)

જીવનની દ્રષ્ટિએ તારું-તારા રૂપનું મૂલ્ય અત્યંત અલગ છે. પરંતુ જ્યારે દ્રષ્ટિએ તારું મૂલ્ય તારૂં મહત્ત્વ અને તારું સ્થાન ધણું જ ઉચ્ચ છે, અનન્ય છે.

જીવનની સમગ્રી ઉચ્ચ ભાવનાઓનું ચલુનર કરનાર કળાધરનું જીવન છેવું હોય છે? કલાધરોનું જીવન જગત-જીવનના મૂળમાં ખુદિના બીજ રોપે છે, એમાંથી કલાનો ગન્મ થાય છે. કલા નિકળે છે અને જગત એ કલાની પ્રેરણાના સંકિતના બને ખાંચે છે, પ્રગતિ કરે છે, મુંઠર બને છે.

• છતાં એ કલાધરોની જગત કેટલી કલર કરે છે એમના જીવનનું મહત્ત્વ-જીવનની દ્રષ્ટિએ કેટલું ઉચ્ચ હોય છે!

દેવ નહો! જગતને એની કૈશ કલર નથી પડી એમના જીવનનું તો પૂછવું જાય!

ત્યારે ભણા તારી કલર, તારું મહત્ત્વ જગતમાં હોય થું? છતાં કલાધર જેવી અધોક્ષિક શક્તિનો વાસ તારામાં છે, એનો સ્વીકાર તો ભાવમથા પશુ કરે છે!

ચૌરન, ૩૫, મંગીત અને સૌન્દર્યના ઉપાસક એવા દેહલાએ હરિ હરોયો ત્યાર પરામ ભક્ત્યો છે એમના પુરું મર્મ તારું સ્થાન ધણું જ ઉચ્ચ કરી દે છે.

તું કોમળ છે, ડા મરીપના અંદર જેટલી તું નાનુક છે. અને તારૂં રૂપ... એક!

બધાને આશ્ચર્ય તે રૂપનું... થાં!

પરંતુ તારું રૂપ એટલું અલુપમ કઈ છે!

છતાં હું તો એ છે કે રક્ષા કાચ, કલ્પના, કલા અને સૌન્દર્યના અનુદાનીઓ તારી પછળ ચાલુર થાય છે, સા માટે...! આ શરણે! એક જગતે!

કુશાનીની ભાવનાથી રંગભેદનું-તારા જીવન ભાય છે. દેહની કુશાગીરીમાં જીવનની મહત્તા કાપરી તારી વિચારશ્રેણી સંવેગમ છે.

તું જીવે છે અન્ય માટે અને માનવતાની ઉપયોગિતાનું કર્મધરી તારા દેહને પ્રગળા કરનાં હસાં વિવાશને ભેટે છે.

તારંગીજીવના વિચારોને તું રોતે છે. વગી-જીવની વિચાર શ્રેણીમાં દાનના રેડે છે, નેખોને ભાવનાના વર્તુળમાં જમણ કરાવે છે, અને સમરીપી તો તું પ્રેરણા છે. આશરોની પ્રતિક્રમીય તું આવે છે; ત્યારે તેમના હલ્લમાં પ્રેરણાનાં નાર ખૂંટી ઉઠે છે; એક વખત બેઠેલું કાચ અંખો સ્થાને તરવરે છે.

બધારે એક રાઈર સમીપ તું-દની તારા દેહ સૌન્દર્યને જોઈ સાધર વિમાસલમાં પાયે દનો, અને ત્યારે દનેજ પ્રગ્ન કરી એને

મહારી શર્ધા ભાવના નિકળી ૫૫ જેટલી ૫૫૫ ૬૩

એ પ્રસંગે ને હું દલ જુલો સકયો નથી.

ઉપાના ઉચતા પ્રદરે ઉતાંની સાથે તને
નેહ દર્શિત થતાં એક જીવન શાશ્વત્વ હૃદય
પણ એટલુજ ઉર્મિલ હતું તારા પ્રત્યેની
લાગણીનો ઉ-માદ એટલેજ પ્રખ્યાત હતો.

તારા મીલનથી એમના અંતરમાં આનંદની
ઉર્મિઓ હલકાઇ જતી હતી.

તારા મીલનથીજ એમની કવિત્વ સકિતને
વેગ મળતો અને ત્યારેજ એમની કવિતા
પાંખા પ્રસારતી હતી.

સાચી પ્રણીત નોંધ પછી એ ઉપાકાળે
ઉત્તો, ઉકતાંની સાથે એના ચક્ષુઓ ખાટા
નોંધાની સુખ સહિમાં વિલીન થવા દેશ્વિષ
કરતાં-પરંતુ એ શાશ્વત્વ પ્રેમમય હૃદય એની
અવગણના કરતું તારે મુખ જોવા એનું હૃદય
અધિર બનતું.

તારા કવિતા અંતરે એમની દ્રષ્ટિ સમીપ
ઉભા થતાં, એ લાન વિહંગી થઇ એની
અશકિતને સ્વીકાર કરવા ખરેખરે તને કહી દેતો.

"સૌંદર્યના પ્રભાવથી બનઈ ગયો છું.

ઉભી નથી દ્રષ્ટિ છતાં હું આનંદ કરું છું."

શાશ્વતીના કવિતાઓમાં પણ કેટલી તાન-
બના છે ? કેટલા સ્ત્રીકતા છે ?

યૌવનના યેનમાં માનવ ગાંઠો અને છે.
ક્યારે ક્યારે માનવ દેશમાં અગળ તોફાન
નળે છે. ત્યારે પણ તું તો સમીપજ રહે છે !
તારી લોક કલ્યાણ કાળે બળીખળીને
ફાંસે બેઠી જવાની પ્રાણાત્મ ભાવનાથી તારી
તરફ ખૂબ આકર્ષણ છે.

તારા જીવનની મહત્તા વધી છે. આદર્શ-
વાદના અનુયાયીઓ તારી અંખમાં ખૂરે છે.

આંખી ટોપીવાળાઓએ પણ તારી પ્રીત સાધી
છે. ગર્જ કાળના એ અર્ધસા ભકતો આજે તારા
ભકતો બન્યા છે, જીવનશી પાંચગામા પહેરનારા

પણ તારા પ્યારમાં હુમ્મ થયા છે. એટલુંજ
નહો પરંતુ તારાં સ્થાન સંગ, મહારાજાઓથી
સર્વ અગ્રીર ઉમરાવ બધાં સુધી વ્યાપક થયું છે.

તારા યૌવનમાં અંતર્ગત માનવ એને જુલો
છે. વિચારોની દ્રવતામાં આગળ ધપેલા હોંઘા
પ્રાણ એવા મુવાનો પણ તારા આદક થયા છે.
કેટલીક વખતે હું કહું છું, ખૂબ કહું છું.
પ્રાશ્નિકાલ્ય સંસ્કૃતિનું દારૂપોતાદક અનુકરણ
કરી, નેકશાઈ, કાંધર, ચમ્પેલા દિવના માનવ-
શાસ્ત્રીઓ પૈશીના કેટલાક તારા ભકતો તારાથી
ડરે છે, તું પ્રેમ-ઉ-માદી બની ત્યારે રોય
કરે છે, આંખોથી જરા તણખા દેડે છે, ત્યારતું
કમ્પ એક ? શદ્ધારીઓ એમને નિરખી મૂકત
હાય વેરે છે. ત્યારે હું પણ કવિને રાહી
સકયા અચકાતું બનું છું.

વિચારો માનવશાસ્ત્રીઓ જરા વાર માટે
સરમાય છે. છતાં આદર્શ તિરસ્કાર પછી તારી
પ્રીત...તારી સકવાની દ્રવતા બતાવી શકતા નથી.

તારી દેહ આકૃતિની વિરાટ ભાવનાનો
પ્રકાશ એટલો વ્યાપક બન્યો છે કે તારા જીવન
પ્રદેશ ઉપર તિમીરતાનું એક ચિન્હ ક્યાંએ
દ્રષ્ટિપાત થતું નથી, પ્રકાશ સાથે અંધકાર પણ
છે. કહું ?

સચિ ! તારા જીવનમાં એક વખોડના-
યોગ વસ્તુ છે એ તારા જીવનનો અંધકાર છે.
જગતના કેટલાએ નીતિ માનના શાસ્ત્રીઓ તારી
આ ઉણપને સમજે છે. અને ખરેખર, તારા
જીવનમાં આ એક કલંક ન હોત તો તો તારાં
જીવન કેટલું ઉજ્જવળ હોત ? કેટલું રંગીન હોત ?

કેહુના એ જીવનના બધાંય ભાગે ઉજ્જવળ
હોતા નથી. કાંઈના એ જીવન સદૈવ પવિત્ર
રહેતા નથી; કે રહેલા નથી. હા, એવુંજ તારાં
જીવન-માનવ જીવનથી તો ધણુંજ ઉચ્ચ છે.
કંઈ-આડંબર, અને માનવ જીવનની એવીજ
અમાપ નિર્દયતાથી સદૈવ અવિતરણ રહ્યું છે.

પરંતુ...ત્હારામાં બધું છે. ત્હારા ચાક-કાના જીવનમાં કેટલીક વખતે ત્હું હર્ષના મહેરામણ ઉછાળી દે છે...અને સાથે ?

એમના ફલેખમાં કાળો ડાઘ...દર્દ...એમની માનસિક તંદસ્તીનો નાશ પણ કરે છે. એવી નિર્દયતા શા માટે ?

હું એ પ્રશ્નની ઉંડાણમાં ઉતરું છું; પરંતુ નીરાકણ કરી શકવા અશક્ત બનું છું.

અલખત, મારી તર્ક શક્તિના બંધે હું નો વિચારું છું કે ત્હારા જીવનની આ એકજ કાળી દિશાના લીધે ત્હારું મૃત્યુ અદ્યપ રહ્યું હશે જતાં ત્હું આજે પ્રભુની હરિશ્ચંદ્રમાં ઉતરીને જાણે એમની પ્રતિરૂપમાં બની હોય એમ સર્વ-વ્યાપક બની છો ! પણ ત્હારું મૃત્યુ ?

અવસ્ય આજે હોંદના ખૂણે ખૂણે તારો વાસ છે ! ઠેકેકાણે હોટલ અને પાનવાળા, બીડીવાળાને હાટે તારી ઉગતી યુવાનીનો વિક્રમ બેઠામ થાય છે.

ત્હારા નિર્મિળ જીવનનું મૃત્યુ માત્ર એકજ પૈસો છે, આંધળા-લુલાં-ગરીબ અમીર બધાં દુકાને આવી

“એક પાશિંગ શો” આપજોને ? અને વધુ ધરાશી હોય તો ઉચ્ચા સાદે ફાઇ અરે બાઈ ! એક પૈસાની સીગારેટ આપોને એટલું કહી લેને ખરીદી શકે છે.

ઓહ ! ત્હારા જીવનનું મૃત્યુ

માત્ર એકજ પૈસો ?

કેટલી ઉપેક્ષા ! !

“કારવાં”નું વાર્ષિક લવાજમ.

હિન્દ માટે રૂ. ૪,

બર્મા માટે રૂ. ૫,

આફ્રિકા માટે રૂ. ૮, (રૂ. પાંચ)

છુટક નકલ સાત આના.

“કારવાં”ના જાહેરે ખર્ચના દર.

આખું પેકજ ૧/૨ પેકજ ૧/૪ પેકજ

૧૨ માસ રૂ. ૬૦, ૪૦, ૨૫,

૬ માસ રૂ. ૪૦, ૨૫, ૧૫,

૩ માસ રૂ. ૨૫, ૧૫, ૮,

૧ માસ રૂ. ૮, ૬, ૪,

ટાઈટલ પેકજ અને મેટરની વચ્ચેની જા. ખ. માટે ઉપરના દર ઉપરાંત ૨૫% વધુ. જાહેર ખર્ચના નાણાં એડવાન્સમાં લેવામાં આવે છે.

આફ શીલોગથી ઓછું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી. બ્રીટીશ પોસ્ટલ ઓર્ડરજ મોકલવા વિનંતી છે. પોસ્ટલ ઓર્ડરમાં નીચે મુજબ નામ લેવા વિનંતી છે **Vahshi Sahitya Karyalaya, Surat City.** રેપર ઉપર આફક નંબર લખવામાં આવ્યો છે. પત્રવ્યવહાર વખતે જરૂર લખવેલ.

“કારવાં”ના નમુનાના અંકો માટે દર અંકની કીંમત તરીકે ૦-૭-૦ પોસ્ટસ્ટાંપ મોકલવા. નમુના તરીકેનો અંક ફ્રી મોકલવામાં આવશે નહિ. વહશી સાહિત્ય કાર્યાલય—કણ્ધીક, મુરત.

“કારવાં” દરેક માસની ૧૫ તારીખે પ્રગટ થાય છે. ગ્રાહકોએ નોંધ લેવી.

વીમો

૨૦. વૈ. ૧૬. ૨. મારશલ
બી. એ.

તો કોઈ તખ્તચીના ધધામાં પડ્યા ચિખામણ
આપતા! એકે તો આગળ વધી એકાદ દેશી
રાજ્યમાં રાજ્યના લોકો તરીકે ગોઠવાઈ જવા
પણ સરવેલું! મને શિખામણ આપનારા મારા
ધણખરા મિત્રો પોતે પણ એકાર હતા.
આજે છે છતાં તેઓ મને સરવેલા ધધામાંથી
પોતેજ એકાદ ધધો કેમ ઉપાડી નેહોતા લેતા
એ હું સમજી શક્યો નથી. કદાચ એ ધધા
ઓમાં પડ્યા જેટલી લાચકાત તેમણે મેળવેલી
ન હોય.

કેટલોક સમય અગત્યની અવધાઈ મેં એક
વીમા કંપનીની એજન્સી લીધી. એ કામ સાદું
છે કારણ એમાં કશું ધાપણ રોકતી પડતી
નથી અને આવક મોટી નહિ હોઈ પૈસા સમા-
લવાની ઝાઝી ચિંતા કરવી પડતી નથી. પિતા-
જની ઓળખાણ પિછાનને લઈને શરૂમાં બે ત્રણ
આશામીઓના વીમો ઉતરાવવામાં હું ફતેહ
પામ્યો. બીજાઓને વીમો ઉતરાવવાને હું ઘણું
સમજાવતો, વીમા ઉતરાવવાના ફાયદા ઉપર
લાંબા વિવેચન કરતો, તેઓ એકાએક મરણ
પામે તો તેમના ઘેરા દોકરોને વીમાના નાણાં
દેવાં આશ્ચર્ય થઈ પડે તેની સમજ આપતો,
પરંતુ સ્વયં કોઈકે નહોતો.

એક સાજો એવીજ રીતે કોઈ બિલ્લુ સપ-
ડાવાની આશાએ રાણીબાગમાં લાખલ થયો
અને બાગના એક ખૂણામાં એક ફાંકોરાવને
બેઝાર જેઈ તેને પાંદડી પર એકક લીધી વાત
કેમ રાઈ કરવી તેનો વિચાર હું કરતો હતો.
તેલોમાં એ જુવાનને ઉપરસ થઈ આવી એટલે
મને બેસવાની સોરી તક મળી ગઈ.

“કેમ લાખ, ઉપરસ થઈ છે?”
“હા.”
“ઉપરસ કેમ થઈ? કોઈ ખાવામાં બાગ્યુ
કર્યો?”
“કાણુ જાણે. કોઈ તેલુ ખાવામાં તો નથી.”
“તમે જાણ્યાં ચટણી ખાધો હતા?”

મને નાનપણથી બહુવાનો ધણો શોખ.
મારા માત પિતા, કહે છે, કે અંગ્રેજી એવા
ધોરણમાં ચડ્યો; ત્યાં સુધી નિશાળે જતાં હું
લગભગ રોજ તોફાન અને રફત કરતો, અને
મારા પિતાજી એકાદ પાટીસીની મદદ મેળવી
મને ધસડતા ધસડતા નિશાળે બેસી જતાં. પરંતુ
એમ ફક્ત શોખન વર્ષ ચાલ્યું, કારણ મિત્ર
રફતને સલામ કરી લાઈફટાઈમ પ્રવેશ પામ્યા.
પછી મેં એવું તોફાન કર્યું હોય એવું મારા માત
પિતાની જાણમાં નથી. નહિજ કહ્યું. હોય એમ
મને નહકી લાગે છે, કારણ હું દરમિયાન એમ
મહકંભનાથી માનતો આવ્યો છું કે નાનપણથીજ
બહુવામાં મને લાગે ઉમંગ અને ઉલટ લાં.
સાતમા ધોરણમાં ત્રણ અઝમાયશ લીધી ન
લીધી, ત્યાં તો મારા પિતાજી અંતરીય બની
ગયા, અને મને નિશાળથી ઉઠાડી લીધા.
પરિણામે આગળ બહુવાની મારી ઇચ્છા
ફળિયૂત ન થઈ.

નિશાળથી ઘેર એસનાંજ સુરકવી-શર ચલે.
જાણે કાંઈ કામધે લાગી જાય. બે પૈસા; ધરમાં
લાવતો થઈ એવી, મારા માત પિતાની આગ-
રતા હતી પરંતુ મેં સંપાદન કરેલી કેળવણીની
સરખામણીમાં લાચક કામગીરી ન જડવાથી
હું બેકારજી રહ્યો. મિત્રો અને સગાં રોહીઓ
મને જાત-જાતની સલાહ આપતાં. કોઈ કહેતા
કે લાઈ, જાણ્યાં ચટણીની કુકાન કાઢ તો
કોઈ કહેતા કે ફક્ત મિત્રો વચ્ચે વેચવા નીકળ
કાઢ વળી વાંદના વાળો થવાની સલાહ આપતાં.

‘હેલા ચોરીસ કઠાક દરમ્યાન તો નહિજ.’

‘તમે કોઈની વાડીમાં ભરાઈ કાઢી કરી કે લીલી આમસી ખાઈ આવ્યા હતા?’

‘આહુ અકવાડિયા દરમ્યાન તો નહિજ.’

‘વાર’, ત્યારે તમે ખૂબ ખરફ આઠસ કે હંડા પીણુ ટીંચ્યા હતાં?’

‘હ...હા...ગયે અકવાડિએ પ્રિયિયસની પરીક્ષાનું પરિણામ બહાર પાડ્યું તેમાં મારે મિત્ર મનમોહનમુનીમાં પાંચમી કોશિશે પસાર થયો, તેની ખુશાલીમાં તે અમને કોઈકે હાઉસમાં તેડી ગયેયો. અને મફતનું મગ્ય એટલે આપણી રીત પ્રમાણે ત્રણેક ગ્લાસ પી ગયેયો, પરંતુ હું નથી ધારતો કે તેથી ઉધરસ થાય.’

‘હું પણ તૃપી ધારતો એમ તો ગયે અકવાડિયે અમારી શેરીમાં રહેના ધનસુખલાલના કાકાને છોકરો મનહુખલાલ અભ્યાસ અગળા પધારવા પરદેશ ગયો, તેની ખુશાલીમાં નેના દાદા તનસુખલાલે જગ્યાન આપેતાં, તે આપણે તો ત્યાં એક રેખદેથી બીજા અને બીજા પરવા ત્રીજા એમ દેમને રેખક દરવામાંજ કલાક પસાર કરી નાખ્યો, પરંતુ આપણને ના તો બદલજમી થય કે ના તો કબજાવાદ, થઈ!’

ફરીથી એ જુવાનને ઉધરસ થઈ આવી. આ વખતની ઉધરસનો હુમલો જરા વધારે નોંધાયેલો હતો. હાસો ખાતાં એ જુવાન મારી નગદીક આવતો ગયો, અને એક વેળા બિચારાનો હાથ પણ મારા ગળવાને લાગતો સહેજમાં રહી ગયો. ઉધરસનો આ હુમલો જોતાં મને આ જુવાનની હાંધીને આજો ભરેમો લાગ્યો નહિ એ પાંચ દિવસમાં એ બિચારો આ પાપી પૃથ્વીને પ્રણામ કરી જાય તો? સ્વર્ગની સફરે સ્થિતિયે જો? બહેરતના બાગમાં લહેર કરતો ચર્મચય તો? તો પછી એની સ્ત્રીનું શું થાય? એના બાલપત્યાનું શું થાય? એ બિચારું તો રડીજ નાખે? કંઈપણ કરવુંજ નોંધે.

આ માણસે પોતાની હાંધીને વીમો ઉતરવડોજ નોંધે. અમારી વીમા કુપનીમાંજ ઉતરાવેલો નોંધે. નહિ તો એની બાપમની સલામતી રી?

હું આ સધળા વિચારોમાં લીન થયેલો હતો, એવામાં ફરી એ જુવાનને ઉધરસ થઈ આવી અને ખોં ખોં કરતો એ મારી વધુ અને વધુ નગદીક આવતો ગયો ફરી એકવાર એનો હાથ મારા કોટને ગળવા આગળ લાગેલો સહજમાં રહી ગયો! આ દુખી પુરુષ દુખ દેખાઈ મને ભારે દુઃખ થયું. આખરે ઉધરસનો એ જલિમ - હુમલો શાંત થયો એટલે મેં વાત છેડી.

‘લાઈ, તમને સખત ઉધરસ થઈ છે. મને તમારી હાંધીની ધણી ચિંતા લાગે છે!’

‘કેમ?’

‘તે જુઓને, તમને તો હડખી ખાંસી ધઈ છે. ધીમે ધીમે તમે આખા હસકાદ જંગો અને.....અને.....માફ કરેલો મને, મિત્ર મારા, પણ તમે, જલદીજ આ પૃથ્વીને સલામ કરી જંગો.’

મને ધારની હતી કે મારા રાખે સાલજના તે જુવાનનો પિત્તો ઉઘળી આવશે અને કદાચિન તે મારા પર તૂટી પડશે. પરંતુ મને નવાઈલાગી કે મારા રાખે વડે તે જુવાન વધારે શાંત થયેલો લાગ્યો. યુરસે ધરાને બદલે સામે મારો આભાર માનતો હોય તેમ એક હાથ મારા દિલ પર મેંથી બીજા હાથે મારો બરડો પસરાવતાં એ બોલ્યો:—

‘લાઈ, તમારા રાખેથી મને સહેજે દુઃખ થયું નથી. મારી નજમ તમિલતરી મને રાજ રાજ ચિંતાં થવાજ કરે છે, જે કે તમે મારો છે તેટલું મંબીર કચુજ નથી.’

‘તમારી બૂઝ છે જિંદગીનો કંઈ ભરોસો નથી કાંયે બહીને તમે આપ્યા જાવ તો તમારા બચ્ચા છોકરાનું શું થાય? તમારી સ્ત્રીનું શું

ધાય? તમે તો સુખી થઇ જાઓ. પરંતુ એ બિચારાં તો આ જગતમાં કોઇના આશરે વિના સ્વદીજ જીવે? મને તમારી સ્ત્રીની અને જાલ ખચ્યાંની બહુ ફિકર લાગે છે!”

“ભલા ભાઈ, કંઈપણ અંગત ઝોગખાણ પિછાન વિના તમે મારા સ્વજન પ્રત્યે આટલી બધી લાગણી દર્શાવે છે તે માટે હું તમારો આભારી છું.”

ફરી મારો આભાર માનતો હોય તેમ એ જીવાનના એક હાથ મારા દિલ પર અને બીજો હાથ મારા બરડા પર ફરવા લાગ્યો. આ આસામીને હું પોગળાની શક્યો હતો એ દવે ૨૫૪ હતું. એક વીંછો નક્કી મળવાનો એમ મને લાગ્યું.

“ત્યારે ભાઈ” તે જીવાન બોલ્યો, “તમે શું ઉપાય સૂચવો છો?”

“મારું માનતા હોત તો તમારી જિંદગીનો વીંછો ઉતરાવો, કે ન કરે નારાયણ ને તમે સ્વર્ગની સફરે તાજાં ઉપડો! તો પણ તેમને ચિંતા કરવાની જરૂર ન રહે અને તમે તેમને રાખી ગયા નથી એ વિચારે તમારા આત્માને પણ સ્વર્ગમાં શાંતિ મળે!”

“હા બરાબર, તમારો વિચાર ઘણો સારો છે. એ ખ્યાલ મને કેમ ન સૂઝ્યો એ અનવધી છે! પાંચ હજારનો વીંછો ઉતરાવું તો કેમ? તમે શું ધારો છો?”

“એક ઘણું જ સરસ, ફર્ટ કલાસ! પાંચ હજાર કંઈ નાની રકમ નથી!”

“તમે મારા વિચાર સાથે મળતાં, ચાઓ છો એ જાણી ખુશી છું. વાર, પણ તમે કંઈ વીંછા કંપનીની જાણમણ કરો છો?”

“જુઓ ભાઈ, હું પોતેજ એક, વીંછા કંપનીનો એન્ટ હું અમારી કંપનીનું નામ ‘ધ લોગ એન્ડ શોર્ટ લાઇફ એસ્યુરન્સ કો. લિ.’ એ કંપનીનું નામ તો તમે સોલવ્યું જ હતું! ઘણી જાણીતી કંપની છે. તમારી જિંદગી લેશે સલામત નહિ હોય, પરંતુ અમારી કંપનીમાં

ઉતરાવેલા વીંછાન તમારાં નાણાં તો સદા સહી સલામત રહેશે એ માટે નિશ્ચિત રહેશે.”

“તમારી ખાતરી માટે આભાર પણ તમે આપો. વીંછો ઉતારો છો, કે?”

“Oh yes; Why not?”

“ત્યારે સાથે સાથે આપો વીંછો પણ ન ઉતારો?”

“ખુદીથી, પણ પહેલાં તમારું મકાન દેખાડો અને તે જોવા પછી નક્કી કરી શકું”

“અરે! પણ મારો વીંછો ઉતરાવે તો મકાન જોવાની શી જરૂર?”

“તમારો! આપો વીંછો? તમારો?”

“હા ભાઈ મારો! સ્વદીજ કેટલા આસામીઓ દારી માર્યાં જાય છે તે માલમ છે ને? કાલ પડીને આપણે પણ બળી ગયા તો? આપો વીંછો ઉતરાવે તો હોય તો હીકને?”

“અરે મારા ભોલા ભાઈ! આપો વીંછો તે કંઈ માણસનો! ઉતરાતો હતો? તમે દારીને મરો કે કોઇ નીમકડીમની દવા લઇ મરો તે અમારે મનથી એકવું એક છે! એમ તો ગણાણ કહી તમારા શબને એક દિવસ આગ લગાડવાની છે અને? તમે જલદી મરણ પામે તો અમારે નાણાં આપવા સાથે કામ, ત્યારે તમને કંઈ દુઃખ દરદ ખરું કે?”

“દુઃખ પણ નહિ ને દરદ પણ નહિ. આ એક માસથી ખાંસી થઈ છે તેજ.”

“તમને કંઈ વ્યસન ખરું કે?”

“ખાંસ વ્યસન જેવું તો કંઈજ નહિ પણ દાર સાથે દિલસગી કરવાનો શોખ અમારા કુટુંબીઓને વંશપરંપરાથી વારસામાં મળતો આવ્યો છે. તમારું સિગારને લાંગ માંડવી પણ સહેજસહેજ મળ ચાલ્યું છું! બાકી બીજાં ખાસ વ્યસન તો કંઈજ નહિ!

“વાર, એ હીક, પણ ધંધો શું?”

“ખાસ ધંધો એ કંઈ નહિ. બાપવદાનું મળેલું છે તે પર સંતોષ માનીને બેઠા છીએ.

“તમને હોકા-કેટલાં?”

“બે હોઝરીને એક હોઝરી”

“હ”, તમને સ્ત્રી કેટલી?”

“એ તે કેવો સવાલ? એક-૪!”

“ત્યારે તો ફીક તમે જલ્દી મરણ પામે
તો પણ હરકત નહિ! એક હોય તો અમારે
પૈસા આપતાં તવાસ કરવાની ઝાઝી ખટપટ
ના રહે”

“I see”

આમે ત્યારે વાતમાંને વાતમાં સામ
આંક થઇ ગયા આવતી કાંઠે હું એક
ફારમ લાવીશ અને તે તમારી પાસે બસાવીશ
અને પછી અમારી કંપનીના દાકતર પાસે
તમને તપાસના લઇ જઇશ. તમને કાંઈ સવારે
મથું તો કેમ? તમારું ઘેર ક્યાં અવ્યું?”

“મારું ઘેર? મા... રૂ... ઘેર? તે પણ લાલા,
મારે ઘેર આવવાની શી જરૂર છે? મારી સ્ત્રી
જનજુશો તો વળી વાંધો બેઠાવશે, તરે પાછા
આવીશ મળેલી.”

“આમે ત્યારે એમ રાખો. કાંઈ સવારે આજ
સ્થળે નવ વાગે હું આવીશ. એ દાઇમ તમને
ફાવશેને?”

“Oh yes. હું એ દાઇમે રોજ અને
ફરવા પણ આવું છું. પણ જાણ, તમે મને ને
સારી સલાહ આપી છે તે માટે તમારો ભારે
આભારી છું. હું તમારી લલાઈ કદી જુલી
શકવાતો નથી.”

અને તે આભારી ધનિસાન અમને કેટલા-
એક વર્ષોની પિઝાન હોય અને અંધો જન્મેને
એકમેક પ્રત્યે કેટલો રસ દેહોય તેમ મને દાખીને
આર્થિકગ કરવા લાગ્યો. ભલા આદમીએ જન્મે
લાય પીક આસપાસ લપેટવાને બદલે એક લાય
મારી જતી આગળ બધામાંધો! તે એવું આર્થિ-
ગ મને તો દર્શનપ લાગ્યું. આખરે એ આર્થિ-
ગતની આદતમાંથી અમે ધ્રુવ થયા, અને મને
સલામ કરી એ ઉનાવળે ચાલ્યો ગયો અને ક્યાં

આડેચરો ફરી ગયો તે એક ચિનિટમાં તો
નગરથી ચુમ પણ થયો. મારે એવું નામ નાખતું
હતું પરંતુ હું પૂછું તે પહેલાં તો એ ઉનાવે
આપોજ ગયોને! ચારો માંધ નહિ આપતી કાંઈ
મળીશું; ત્યારે પૂછીશું એવો વિચાર કરી પેર
તરફનો મેં રસ્તો લીધો.

ગરબી સખત પડતી હતી અને તરસે મારું
મથું સંકાપ જતું હતું. રસ્તામાં હોટેલ આવતાં
અંદર દાખલ થઈ એક અતેવાસનો ઓરડર
આપ્યો. તરસ ખૂબ લાગેલી તે અતેવાસ તરત
ગટમટારી જઈ, આસના તળિયામાં ચીલી
બેઠેલા બરફના ટુકડાને મુરબિતે ગોળાં ફસાવી
દઈ, દોઢ આનો કાટા મારા કોટના ખીસામાં
લાઇ નાંખ્યો લાં...તો...

“ઓ આખરે!” મારા મૂખમાંથી ગીસ
પડી ગઈ. મારું ખીસું કતરાઈ ગયું હતું, બાંને
પાકીટ મંતરાઈ ગયું હતું! મારી ગીસ સાંભળી
આજીવાણું બેઠેલા શોખીનો મારી નાજીક
હોડી આવ્યા. મારી વાત સાંભળી કાઈ મારી
દયા ખાવા લાગ્યા, કાંઈ દસાપ લાગ્યા. આ
સધળી મડળા સાંભળી હોટેલનો માલિક પાખ
ત્યાં આવી ચડ્યો. એ તો મારી વાત માનેજ
નહિ અને સામે દાડી આપવા લાગ્યો કે પૈસા
નહિ આપના માટે હું આ બધા રોગ કરી
રતો હતો. પેલીસમાં રોપવાની પણ મને ધમકી
આપી એટલે દાખ પરથી ધમિયાળ ઉતારી આપી,
આવની કાંઈ પૈસા આપી તે પાખું લઈ જવાયું
કદી નું લાંબી નાંકો.

રસ્તે ચાલતાં મારા ફળદ્રુપ બેગમાં બિન્ન
બિન્ન વિચાર આવવા લાગ્યા. એ મારું ખીસું
ફાળું કાપ્યું હતું? ક્યારે કાપ્યું હતું? કેમ
કાપ્યું હતું? આખી સાંજ તો નું પેવા ગિર-
સિયા સાથે દનો. બિચારો કેવો બચે? કેવો
મને દેવથી આર્થિકગ કરતો હતો? આર્થિકગ?

આસિનન ! શબ્દ યાદ આવતાંજા. મું ચોકિયે દા,
દા, કમજખત એજ એજ મને બનાવી ગયો
મે દાથે આસિનન કરવાને બદલે એક-દાથ
મારી છાતી પર શા માટે મૂક્યો હતો ? જોં જોં
કરતો તે મારી નજદીક શા માટે આવતો મયો
હતો ? છૂટા પછી વેળા તે નજરથી એકએક
દર કેમ નીકળી ગયો હતો ? પોતાનું ઘેર ક્યાં
આવ્યું હતું ? તે શું કામ કરતો હતો ? તેનું નામ
શું હતું ? વગેરે વિગતો બહુવચાને તે શું કારણે
અચકાયો હતો ? તે સપ્તગીતો ખ્યાસ આપતાં
મારી ખાતરી થઈ ગઈ કે સાંજે બાગમાં મળેલો

લુગાનિયોજ મને બનાવી ગયો હતો. એની
નિદ્રાગીતો વીમો ઉતરાવવાને બદલે, કમજખત
મારા ગળવાનો વીમો ઉતારી નાંખ્યો હતો !
એના બાલબચ્ચાંની ફિકર હતું કરવા ગયો, પુખ્ત
એ મારું બાલબચ્ચાંને રચકારી ગયો, કેવાએક
ઓલિયો હોય તેમ વળી આગનો વીમો પછી
ઉતરાવવાનો હતો કમજખત મારા ગળવાનેજ
આગ લગાડી ગયો. કેહા બારે ગાંક બદલાશ !
કેહા જાગરો કિંગોમાર ! કેહા નામચીન નર !
એના આત્મા અને મારા ગળવાની સનાનન
શાંતિ માંગ્યા વિના વધુ તે હતું શું કરી શકું ?

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ રક્તેહમંદ ઇલાજ

ગોનો-કિલર

[પટલરૂંડ]

બધડક આજેજ અજમાવો

ડૉક્ટર જસાણીની
જગમશાહુર દવા

ગમે તે કારણથી લાચુ થયેલ તુરતનો અથવા છુનાગા
છુનો પ્રમેદ (પરમીયો) સ્વખામા તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રક્ત
(પર) રત્તી સુખત અમનગ, દીપ્તું દીપ્તું તથા અટકીતે થતા પેશાબ,
ચુનારકમાં આવેલો કોળો તથા યયલો જખમ તથા સ્ત્રીઓનાં પ્રદરના
ભયંકર રોગો વગેરે પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડચુગથી નાશ કરી
બગેલી ધાતુને સુધરી સ્વચ્છ અને ઘટું કરે છે.

પચાસ પૃષ્ઠ ગોળીની બાટલીની કીમત રૂ. ૩).

વી. પી. ખર્ચ આઠે આના છુટું.

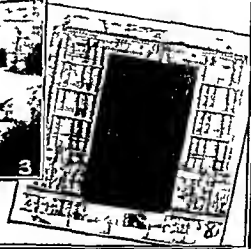
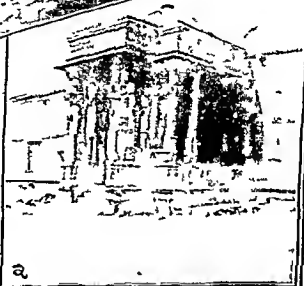
ચેતવણી

ખરીદતાં પહેલાં
દવાનું નામ

ગોનો કીલર :

અને કુકાછાપ સીલ-
અથ પોકેટ તપાસીને
લેજો.

રોહીટ : સી. એન. બ્રધર્સ, લીમડાચોક, સુરત.
એકલા બનાવનારે ડૉ. ડી. એન. જસાણી,
વીકલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ, નંબર ૪
[૪૦]

(૧) ભાચ્ચની જામે મસ્જિદના અંદરના યાજમા (૨) ખલાતની જામે મસ્જિદનો પ્રવેશ મઝબ અને
(૩) ખલાતની જામે મસ્જિદનો ચોક (૪) શીખાની યાજમા મસ્જિદનું ઉત્તર તરફનું પ્રવેશદ્વાર
[“કારવા” ૨૦૯ વર્ષ, ખાસ અંક]

હાસિક ચિકિત્સાએનેજ લગતી ઝાંખી કસારી રાખે છે. એ અંગે તેમણે પુષ્કળ સાહિત્ય
હતી. એમનો ખીજો 'સિક્ષા' પરમૂલ્યવાન એકકુટુંબી છે અને કથેજી ન્થાય છે.
લેખ 'નવપ્રભાત' માં 'ખંભાતના તેમજ આ લેખ 'મુસ્લિમકાલીન' શિલ્પ
સિક્ષાના શિરાલેખ હેઠળ પ્રકટ થયેલા સ્થાપત્યની માત્ર ઝાંખી છે. એમનો
હતો. આમાં ખંભાતની ટંકચાળાના વિચાર છે કે આ વિષયને તેઓ પુસ્તક
મુસ્લિમકાલીન સિક્ષાએનો રસિકધર્તિહાસ આકારે પ્રકટ કરે જેમાં ગુજરાતી કલાનું
આપવામાં આવ્યો છે. મુદ્દમ અવલોકન: ધર્તિહાસ સાથે આખી

સિક્ષાએ પછી એમણે ગુજરાતના શૈલ્યમાં તેમજ મૂલ્ય ૨ કાવે.
શિલ્પ સ્થાપત્યનો વિષય હાથમાં લીધો. આ વિષયમાં રસ લેનારઓમાં જ
જેમાં એમણે ગુજરાતનું શિલ્પ સ્થાપત્ય સામગ્રી એક એવા છે જેઓ કારસી
હિન્દુકાળ અને ગુજરાતનું મુસ્લિમકાલીન અને સંસ્કૃત ભાષા પર કાચુ ધરાવે છે.
શિલ્પ સ્થાપત્ય નામના એ મૂલ્યવાન ગુજરાતના ધર્તિહાસ માટે એ બંને ભાષા
ભાષણો આપ્યાં છે. જે બંને કાળના પરકાષ્ટુ હોવા અત્યંત જરૂરી છે.
'મૈમાસિક'માં તેમજ હૈંક પુસ્તિકાંકે ગુજરાતને સુદૃઢ પછી તેને બેઠતો
છમાયાં છે. જેમાં ગુજરાતના સ્થાપત્યની સંશોધક મળ્યો છે, ખુદાએ અગર તેમને
'સંપૂર્ણ' રૂપરેખા આપવામાં આવી છે. લાંબું હોવાનું આપ્યું તો-ગુજરાતનો
આ પછી તેમણે ગુજરાત સમક્ષ ધર્તિહાસ કોઈ ઔર રંગમાં પ્રગટ થશે.

વાવેપણનો ધર્તિહાસ રજુ કર્યો છે. જેમાં ગુજરાતમાં ગુજરાતના મુસ્લિમકાલીન ઇમારતોના ત્રણ
એ અંગે થયેલા સંશોધનનો ધર્તિહાસ ભાગ પાડી. અક્ષય (૧) પ્રારંભિક કાળની
રજુ કરી ગુજરાત સમક્ષ રહેલા કામની ઇમારતો (૨) સસ્તનતાના સમયના અવશેષો
સૂચી રજુ કરી છે, અંગ્રેજીદ્વારા તો એમણે અને (૩) મુસ્લિમકાલીન ઇમારતો
ગુજરાતની પુષ્કળ સેવા કરી છે. એમણે (૧) પૂર્વમાં સદીના આરંભથી એ આખી
પાંડિત ભગવાનલાલ ચંતાવિદ પ્રસંગે સદી, દિલ્હીના ખીલજી અને તથા અલ્લાહાબાદનો
થયેલ '૧૦ ભગવાનલાલ સ્મારક અંધ માં ગુજરાત પર અધિકાર હતો અને તે દરમિયાન
૧૦ ભગવાનલાલ વિશે સૌથી પ્રાણવાન નાઝિમો દ્વારા રાજ્ય ચાલતું અને સર્વત્ર
નિગંધ એમનોજ છે. અશાન્તિ, લૂંટફાટ અને ખૂના મરફો ચાલતાં
હોવાથી નવી ઇમારતો મુસ્લિમ સ્થાપત્યના
કે જો રજુછેલાલાલ શાની સાહુ નજીત તરફ રજુ કરાય એવી અંધારી હતી.
ગુજરાતના તમામ અરખી-કારસી શિલા અંધારત ન્યાં ન્યાં નૂના મંદિરો હતાં ત્યાં
લેખો તેનો અનુવાદ અને તેનો પર ધકંતા મુર્તિઓનું ખંડન કરી, મસ્જિદો અંધારવામાં
સંશોધન સાથે પ્રગટ કરવાનો-વિચાર આ ઇમારતોનો ઉપયોગ કરાયો છે, તો કેટલેક

હેમણે એકાદ મોટા મંદિરની જગ્યાએ આન સ્થપતા અનુસાર રેરફર થયો છે અને તેમા સર્વન એ મંદિર તેમજ ખીજા સ્થાનિક મંદિરોના થાભતા છત અને ખતરેની શિવા ઝોના ઉપયોગ થયો હતો આ પ્રમાણે મધ્યએની મસ્જિદોમા ભરૂચ, ખભાન, માગરોળ, ધોળકા પાટણ અને વનસાકની જામે મસ્જિદો એમનાથ અને રૂદ્રમાળની મસ્જિદો વગેરે છે સન્નતના પ્રારાભક કાળની અદમદશાદની અમદાવાદની જામે મસ્જિદનો પણ આ જાનની ઇમારતોમા સમાવેશ કરી શકાય છે

(૨) મુસ્લિમ આપત્યના વિકાસનો મીજો તબક્કા અમદાવાદની રતત્ર મુમલામનોની સત્તતથી શરૂ થાય છે અને રહેતશાહ અકબર દ્વારા મુગલ સામ્રાજ્યમાં ભાગ્યાની સાલથી તેનો અન આવે છે આ લગભગ પોણા બેસો વર્ષનો કાળ મુગલરાજના શિષ્ટ સ્થાપત્ય માટેનો સુરક્ષિત કોરોળ તેમા મસ્જિદમકાબીન સ્થાપત્યનો પૂર્ણ વિમલ થયો અને સંસારમા અજોડ ગણી શમય એવા ઉત્કૃષ્ટ નમૂના અસ્તિત્વમા આવ્યા એ કળની ઇમારતો પણ આખા મુગલરાજમા કેર રેર જોડામા આવે છે, પરંતુ તે બધાના નમૂના સુરક્ષિત અને સુદર સ્વરૂપમા અમદાવાદમાથીજ મળી આવે છે આ શહેરને મોહોને મોહા ને અને પેરે પેરે મુસ્લિમમંત્રીની ઇમારતોના અવશેષ છે જે અર જોઈ છે તે બાબત સંસ્કૃતિ નર્ણન તો થુ માન ઉપલક્ષ્ય નોધ લાઈએ તો પણ ચારેક કાલકે જોયો સગાય જાય અને આભગતારાએને એ રૂચિનું અશ્વર્ણ થાય તેથી માન અગત્યના અવગોળી સંશ્લેષ નોધજ આ સ્થળે કરી ઉચિત કે વિગતે વાચનાર કે જોનાર માટે તો પુરાતત્ત્વ ખાના તરફથી પ્રકાશિત થએલા મોગ ગ્રન્થો પણ અધૂરા લાગશે એ ગ્રન્થોના વેબકોએ સાનિત્ય બાહુનને ારજો પૂર્ણતાએ પેગંથી શક્યાતી

અસમર્થતા જાહેર કરી છે તે જના આજે એ પ્રકારનોએ મુગલરાજના સ્થાપત્યના અભ્યાસી મોની જે મેસ કરી છે તે બહુ યામની છે આપણા આજના પ્રસંગ માટે તો ભૂનો કિનો, અદમદશાદની જામે મસ્જિદ, ત્રણ દરવાજા, દૈત ખાન, અને શાહઆનમની મસ્જિદો, અદમદશાદનો રોજો, રાણીનો દુર્ગ, કલ્ચરીની મસ્જિદ આજમખાનનો રોજો, રાણી રૂપનીની તથા ગણી સિપરીની મસ્જિદો, મીમી અશૂતપની મસ્જિદ મુકાદિજખાનની મસ્જિદ ઇત્યાદિ આ કાળની બનેલી ઇમારતો વેળે થોળાની સંપૂર્ણ નોધ સાથે તકનીકી બનાવી, સતોષ માનવો રલો

(૩) નીજો તબક્કા મુગલ સામ્રાજ્યનો છે આ કાળમા ઉત્તર હિન્દમા દિલ્હી, આગ્રા અને ફતેહપુર સિકરી, ઇત્યાદિના તો બહુ ઇમારતો બધાઈ હતી પરંતુ મુગલરાજના મુલાઓ દ્વારા અમન આનતો હોવાથી જે નમાગનો યાદ છે તે સાધારણ કાટિની છે અને સત્તતના કળની ઇમારતો આગળ રહી પછી હોય તેની લાગે છે એ ઇમારતો વેળે અમદાવાદનો શાળીયાગ આજમખાનનો મહેલ, અમુ છુગાનો રોજો અને એનીજ જાતની કેટલીક ઇમારતો બધાઈ હતી તેવું આપણે અવગોળ કરીશ

ઉપર જણાવ્ય પ્રમાણેના ત્રણ વિભાગ જે ઇમારતોના પાટી રામય છે અને જે હિન્દી કાળકામાર મુગલરાજમા પથરાયેલી અનેક ઇમારતોનું અવગોળ કરીએ તો શિષ્ટપત્યના વિમલનો બહુ માગે અબ્યાસ થઈ શકે કમગા ઇમારતોના ચિત્રો ઝોડી વ્યંગિય રૂપે તમ્બીગો તૈયાર થઈ શકી નહીં તેવાથી સ્થળવાર મુખ્ય મુખ્ય ઇમરતોના અગત્યના ભાગોજ આપણી સમક્ષ રલુ કરી રામગે, તે માટે મન માફ કરવો અને નિર-લીર રિવેક મદિએ વિવેચનનો સાર પ્રલુ કરશે એની આદા છે

અબુદિસવાદ પાટણ

નગરે આદીના મસ્જિદ

અબુદિસવાદ પાટણ કે અબુદિસપુર ગુજરાતનું પ્રાચીન પાટનગર હતું. અમદાવાદ વસતાં પહેલાં મુસ્લિમ રાજ્યની પહેલી સદીમાં પણ પાટણ ગુજરાતનું પાટનગર હતું અને નદરવાલા પાટણને નામે જાણખાતું. આ શહેરમાં આવડ અને સોમકીકાળના અવશેષો કંઈ નથી, કારણ કે મુસ્લિમ આક્રમણો દરમિયાન અનેકવાર હિન્દુ મંદિરોને વિધ્વંસ થયો અને શહેરમાં આજ લગાવી ઈમારતો બાળી મુકાબ અને પ્રગલ્ભાઈ હતી. છતાં જે જૈન કે હિન્દુ મંદિરોનો મસ્જિદ તરીકે ઉપયોગ થયો તેમાના ચાંભસા, છત, ઈત્યાદિ સાધનોથી એ કાળના શિલ્પનો ખ્યાલ મળી શકે એમ છે. એ કાળની કેટલીક ઇમારતોમાં એ પૂર્વકાલીન અવશેષો છે. મધ્યકાલીન યાત્રીઓ અને ઇતિહાસ લેખકોના લખાણ ઉપરથી કહી શકાય કે મુસ્લિમકાલીન મસ્જિદોમાં પહેલી મસ્જિદ સને ૧૩૦૧માં ત્યાં બંધાઈ હતી તેને જામે ઉર્ફ આદીના મસ્જિદ કહેતા. તે અલ્લખાને મોટા હિન્દુ મંદિરોના વિધ્વંસ કરી ત્યાજ બાધી હતી તેમા ૧૦૫૦ આરસના ચાંભસા હતા. તેના વિસ્તાર ૪૦૦x૩૫૦ ફીટનો હતો. આ ગુજરાતની સૌથી મોટી મસ્જિદનો કાળક્રમે ઢળતો પહોર આવ્યો અને મગક કાળમાં તો સાવ સાફ થઈ ગયો. મુસ્લિમ ઇમારત તરીકે પણ હિન્દુકાલીન સમ્પત્તિ શહેલા અવશેષોનો મરહમોએ નિર્દયતા પૂર્વક નાશ કરી તેના પત્થરોનો ઉપયોગ કાઢ બાપવામાં કર્યો આ પ્રમાણે એ મસ્જિદ તો હવે નાશ પામી છે.

શેખ ફરીદનો મકબરો

પાટણથી વાયવ્ય તરફ લગભગ દોઢ માઇલને અંતરે સહસ્ત્રલિંગ તળાવની ઉત્તરે શેખ ફરીદની દરગાહ આવેલી છે. એ ઇમારતનું

અંદરથી અવલોકન કરતાં જણાય છે કે કોઈ તમજેલા હિન્દુ કે જૈન મંદિરમાં વલી શેખ ફરીદની કબર કરી, તેની ઉપર દરગાહ માટેના આવશ્યક ફેરફારો થયા હશે. એના સમાધાનના જૂના ચાંભસાઓની વચમાં જળી ભરી મકબરાનું સ્વરૂપ બાપવામાં આવ્યું છે. ઉપરના લુપ્ત મૂળ ૧૧મી સદીનાજ લાગે છે અને જનરૂં શિલ્પ પણ એજ વખતનું છે.

એજ પ્રમાણે બાવા કાઠી અને બાવા હાજીના મકબરામાં પણ મુસ્લિમકાલીન સ્થાપત્ય કરતાં પ્રાચીન શિલ્પ અવમાસનાજ સાધનો છે.

શેખ બેધની મસ્જિદ

શહેરની દક્ષિણે કાઠ પાસે પડી લાગી રિયતિમાં એક વિશાળ ઇમારત છે. એ શેખ બેધની મસ્જિદને નામે જાણીતી છે. તેના ચાંભસા કોઈ હિન્દુ મંદિરમાંથી આવેલા જણાય છે. અમદાવાદની સક્તનતકાળની મસ્જિદો પ્રમાણે ત્યાં પણ હુઝાઈ વધારવા માટે એક પેર બીજો ચાંભસો ગોઠવેને સામે કમાનો લીધી છે; પરંતુ પાછલા ચાંભસા તો -ડેડ જત મુધી લીધા છે. છાપર લાકડાનું છે અને ચૂનાની ગચ છે. એ આ મસ્જિદની ખાસ વિશેષતા કહેવાય. પાછલી લોતની પાચ મેકરાઓ અત્યંત મુંદર શિલ્પથી સુકત છે. ચાંભસા પર એજ જૂની કારીગરી છે. તે સિવાય બાકીનો ભાગ સવ સાદોજ છે. હાલ તો ફટલાક ચાંભસા અને છાપર પડી ગયેલ છે. મિગ્ગર પણ નષ્ટ થયેલો જણાય છે. આ મસ્જિદની પાછલી અને આગલી લોત ઇંટ ચૂનાની બાધેલી છે. તેને દરેક છેડે બારી છે અને બહારથી ઉપર જવાના પગથિયાં છે; એ દેખ પણ બીજા ઇમારતોથી જુદીજ છે. આ પ્રમાણેની રચના ગુજરાતમાં પ્રારંભિક મસ્જિદો સિવાય અન્યત્ર જોવામાં નથી આવતી. અલગત જુવાનપુરની પંદરમી સદીની ઇમારતોમાં તેની ગોઠવણ હોય છે.

ગુમડા મસ્જિદ

આ મસ્જિદ અમદાવાદની ૧૫મી સદીની મસ્જિદો જેવી છે, પરંતુ તેમાં પ્રાચીન મંદિરોનું સાદિત્ય નહીં વપરાએલું હોવાથી એ કાળની હળ પ્રમાણે પ્રમાણમાં વધુ સાદાઈ અપી છે. કંઈક પત્થરના નહીં ધડાએલા લાગ લોતમાં ઉંચા રહી ગયા છે તેમને ગુમડાં કહી લોકોએ આનું 'ગુમડા મસ્જિદ' નામ પાડ્યું હોય, એમ લાગે છે. કેટલાક અંધ શ્રદ્ધાળુ શહેરીઓ તો બન્ધ્યાંઓનાં ગુમડા સાગ્ન કરવા આ મસ્જિદના ખરબચડા રહી ગયેલા પત્થરોની પૂજા પણ કરવા મંડ્યા છે. આ મસ્જિદ ૬૫ ફીટ લાંબી અને માત્ર ૨૬ ફીટ પહોળી છે. મેદરાઓમાં સાધારણ કોતરકામ છે વચલી મહેરાબ પર શિલા લેખ છે અને પાછળી ભોંતમાં માત્ર ત્રણ બારીઓ છે. તેમાં જળીનું કોતરકામ તથા મેદરાબની પાછળ ભોંતના રેકા પથ્રું સુંદર શિલ્પથી ભરેલા છે.

એજ પ્રમાણે દ્રમગાના પ્રસિદ્ધ મંદિરની ત્રણ નાની ફેહેરીઓને સંયુક્ત કરી બનાવેલી સિદ્ધપુર પાટણની જામે મસ્જિદ અને રાધનપુર રાજ્યમાં આવેલા મુજપુર ગામની પૂર્વે પણ એક જામે મસ્જિદ છે. આ બન્ને ઇમારતોમાં મુસ્લિમકાળની પ્રારંભિક મસ્જિદો પ્રમાણે મંદિરનાજ યાંભક્ષા, છત વગેરેનો ઉપયોગ થયો છે અને આવશ્યકતા પૂરતા ભાગો જેમકે મેદરાઓ મિનારા, હોઝ, મિઝબર, ઇત્યાદિ ઉમેશ્યાં છે. તેમાં મુસ્લિમ સ્થાપત્યનાં વિશિષ્ટ લક્ષણો કંઈ નહીં હોવાથી તેમનું સવિસ્તર વર્ણન અત્રે કરવું બીન જરૂરી છે સોમનાથ પાટણની જામે મસ્જિદ અને માઈપુરી મસ્જિદો પણ એજ કોટિમાં મૂકી શકાય તેવી છે તેમાંનાં યાંભક્ષાઓ કારીગરી અને છતનું સુંદર શિલ્પ તેરમી સદીના ઉત્કૃષ્ટ દિન્દુકાલીન શિલ્પનાં નમૂના રૂપે રજુ કરી શકાય તેવાં છે.

માંગરોળ

કાઠિયાવાડમાં આવેલું માંગરોળનું નવાબી રાજ્ય પ્રાચીન કાળમાં મંગલપુરને નામે જાણીતું હતું, અને ત્યાં સોમનાથ પાટણના શિવાલય જેવું મંગેશ્વર મહાદેવનું ભવ્ય ફહેર હતું. મુસ્લિમ આક્રમણોમાં તેની મૂર્તિનો નાશ થયો અને શિવાલયને મસ્જિદનું રૂપ મળ્યું. એજ પ્રમાણે બીજાં કેટલાંક મંદિરોનો વિધ્વંસ કરી તેના સાહિત્યમાંથી રથાનિક જામે મસ્જિદની ઇમારત બંધાઈ છે. આ મસ્જિદ ત્યાંની ઇમારતોમાં સૌથી મેટી અને જૂની છે. તેનો અમ્મ ભાગ સાદી ભોંત અને કમાનવાળા દરવાખાથી યુક્ત છે. પરંતુ અંદરના ભાગમાં વપરાએલા ૪૮૩ યાંભક્ષા જૂઠાં જૂઠાં આડેક મંદિરોમાંથી ભેગા કરેલા લાગે છે. મસ્જિદની ઉંચાઈ વધારવા એક પર એક એમ બન્ને યાંભક્ષા વાપર્યાં છે. વચલા ધ્રુમટ નીચે પ્રાચીન સ્થાપત્યના નિમ્ન-ઉસાર ૧૨ યાંભક્ષાની રચનાવાળો અષ્ટકોણાકાર મંડપ છે. અંદરના ભાગના નાના ધ્રુમટોની છતના અંદરવા પાથ્રું દિન્દુ મંદિરનાજ છે. કારણ કે એતો એ સુનિર્મિત પત્થરના બાહ્ય છે. એક છતમાં મૂજનું કાલિ નાગમંદનનું અને બીજામાં શિવના તાંબ નૃત્યનું દ્રશ્ય આજે પણ જોઈ શકાય છે. તે બંને જૂઠાંજૂઠાં મંદિરોમાંથી આવ્યા હશે. મુસ્લિમકાલીન શિલ્પના નમુના તે પાછલી ભોંતમાં બનાવેલી મેદરાઓ અને મિઝબર છે. અલગ અલગ અરબસ્તાન અને મિસર દેશના પ્રભાવ સ્વયં નમાઝગાદની ઉપર બાહ્ય એ દાઘાનમાં સ્ત્રીઓ માટે નમાઝ પઢવાની બચરસ્થાવાળું છત્તું અને બકારથીજ આ સ્થળે આવવા માટેનાં પરભાર્યાં પગથિયાં ઇત્યાદિ છે. ગુજરાતની અન્ય પ્રારંભિક મસ્જિદોમાં પણ એવીજ રચના છે. કારણ કે મુસ્લિમ ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે સ્ત્રીઓ સાર્વજનિક મસ્જિદોની મુખ્ય નમાઝગાદમાં આવી નમાઝ પઢી શકે નહીં, અને તેમાં વળી

પદ્ધતી પ્રયાને લીધે પરપુરો સામે ઉપસ્થિત પણ ન થવાય, એટલે બહારથીજ પરણાયે રહેતે આવી નમાઝ પઢી, બારેબાર પાઠાં જતા રહેવાની આ સગવડ રાખવામાં આવી હતી. પરંતુ ૧૫મી સદી પછીની કેદાપણ મસ્જિદમાં આ સગવડ જોવામાં નથી આવતી. ભરૂચ ખંજાત અને અમદાવાદની બહુની મસ્જિદોમાંથી કેટલીકમાં આવી વ્યવસ્થા જોવામાં આવે છે.

ભરૂચ

નર્મદા કાંઠે આવેલા પ્રાચીન ઇસ્લામી દંડર દેવાલયો અને ખમ્બાકાર વેપાર વાણિજ્યના કેન્દ્રપ બંદરની જાહેરજાણીના અવશેષો આજના ભરૂચમાં બાકીજ રહે છે. કેટલાય ઋષિઓના આશ્રમ તરિકે બાંધીતા રહેતાં એ પ્રાચીનત્વનો ભાસ થતો નથી. અલખત પૂરીના ગર્ભમાંથી પુરાતત્ત્વવેપણ કરી એમાંના કેટલાક અવશેષો કાઢી શકાય. અસ્તિત્વમાં રહેલી ઇમારતોમાં તો એકેકે ભૂતોની બુમા મસ્જિદ જેટલી પ્રાચીન નથી. ૧૩મી સદીના અંતમાં અલખાઉદ્દીનના રાજ્યકાળથી ભરૂચ મુસ્લિમ સત્તામાં આવ્યું અને તેના ચોક્કસ વખત પછી આ મસ્જિદ બંધાઈ હોય એમ લાગે છે. તેમાં વપરાયેલા સાધનો દિન્દુકલીન શિલ્પ સ્થાપત્યના નમૂના રૂપે ઊભી શકાય તેવાં છે. મકાનની રચના જોતાં એ સ્થળે મુગ કોણ નૈન દરેરાસર હતો, એમ લાગે છે. મુસ્લિમ વિજેતાઓએ ૧૪મી સદીની શરૂઆતમાં તેને બુમા મસ્જિદ બનાવી, તે દેહ ૧૮મી સદીના અંત સુધી સ્થાનિક મુસ્લિમોની સામૂહિક પ્રાર્થનાનું પવિત્ર ધામ રહ્યું. સને ૧૮૦૩માં અંગ્રેજ સોલ્જરોએ એ ભરૂચના કબરો લીધી અને આ મસ્જિદમાં પહોંચ્યાં, ત્યારથી તેનો ઉપયોગ બંધ પડ્યો હોય, એમ લાગે છે, અને ત્યાર પછીના દુર્ઘટને લીધે મસ્જિદ બહુ ખરાબ સ્થિતિમાં આવી ગઈ.

આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ અનેકી બુમા મસ્જિદ

દરમિયાન ચોનાના અસલ વૈભવનો ખ્યાલ આપી શકે તેમ છે. તેનો નમાઝગાહનો ભાગ ૧૨૬ ફીટ લાંબો અને ૫૨ ફીટ પહોળો છે. સામે મોટો મોક છે. દિન્દુ સ્થાપત્યની દ્રાશ્ય રેતબની રચના પર બાંધેલા ધુમસ્તુ અંદરનું શિલ્પ અત્યંત સુંદર છે. બાજુના ધુમસ્તુમાં પણ બુદી બુદી કારીગરી કરેલી છે. તે બંનેમાં દેશવાસીના શિલ્પની વાત યાદ આવે છે. ધાંજલા પરના ટેકા તથા ધાંજલાઓમાં કોતરેલી નખરિખાત ભૂતિઓ પેતાના મૂળ સ્થાનનું સૂચન વગર પુછેજ કરી દે છે. આ મસ્જિદની બાંધણીના નવા ઉમેરાએકા બાજોમાં જ્યાં નક્શીદાર પત્થર ખૂબ્યા લાં સાદી શિલાઓના રાખેલી જણાય છે, કે બંધાવનારે તૈયાર મળ્યાં એટલાજ શિલા મય સાધનોનો ઉપયોગ કર્યો છે. પોતાને ખરચે આવું બધું કરાવવા જેટલો પૈસા કે સમયનો એવ પાસે અભાવ હતો, છતાં શિલ્પકારોએ જેમ બને તેમ યોગ્ય સ્થાને યોગ્ય વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરી ઇમારતને શણગારવામાં બનતો પ્રયાસ ક્યે હોય એમ જણાય આવે છે. દક્ષિણ તરફ પ્રવેશદાર તેની ઉપરનું શિલ્પ અને એવ મંડપની રચના પણ એજ દિશા તરફ આગળ જતાવે છે. આની ઉપરના એક દિશાના લેખ માંથી આ મસ્જિદ ૭૦૧ દિગરી અર્થાત ૧૩૮૨ ઈ. માં બંધાઈ હોય એમ લાગે છે. આ મસ્જિદમાં પણ મેદરાઓ અને પાછળની બાજીઓની જાળીઓમાં (જેમાંથી અત્યારે માં બેજ સારી છે) ગુજરાનના સ્થપતિઓએ સમયાનુસાર ફેરફાર સાથે દક્ષતા ઢાળી છે. સૌથી વધારે આકર્ષક અને અખ્યાસ કરેલા યોગ્ય તે આ મસ્જિદના નાના મોટા ધુમસ્તુની અંદરન અંદરના છે. તેમાંની બુદી બુદી ભાતો શિલ્પ કળાની ઉત્કૃષ્ટતા સૂચવે છે.

અંબાલ

ભરૂચ કરતાં વધુ ભવ્ય, પ્રાચીન અને

ગુજરાતના માનીતા બંદર તરીકે ખંભાતે જગતમાં ખ્યાતી મેળવી છે. મુસ્લિમકાલમાં તો મિલકતને જેવા કવિએ પણ ગુજરાતના „સુલતાનને ખંભાતના સુલતાન તરીકેજ વર્ણવે છે. પૌરાણિક કાળથી હિન્દુઓના પવિત્ર ધામ સ્તંભતીર્થ તરીકે પણ ગુજરાતનું ખંભાત વિશિષ્ટ પદ ભોગવતું હતું. જૈનોનાં તથા હિન્દુઓનાં અનેક પ્રાચીન મંદિરો ખંભાતમાં અસ્તવ્યસ્ત યર્થ ગયાં છે. મુસ્લિમકાલિન અવગેરો પેઢી અગત્યનું સ્થાન ભોગવતી એક દુમિરત છે. તેનું નામ જામે મસ્જિદ. ગુજરાતમાં મુસ્લિમ સ્થાપલની પ્રારંભિક રીતિ રજુ કરતી તખલક કાળમાં બંધાએલી મસ્જિદમાની આ એક છે. તે સને ૧૭૨૫ ઇ મા મુહમ્મદ અલખુનમારીએ ખૂનગી મિલકતમાંથી જાહેર જનતાના ઉપયોગ માટે બંધાવી આપ્યાનો ઉદ્દેશ મસ્જિદના એક શિલા લેખમાંથી મળે છે.

આ મસ્જિદ ખંભાતના દરિયા તરફના કાંઠાની પાસે આવેલી છે તેનો ઉત્તર તરફનો મુખ્ય દરવાજો સ્વાવ સાદો છે, પરંતુ અંદરની રચના અને દક્ષિણ તરફનો દરવાજો બેવડી તેની લબ્યતા અને સૌંદર્યનો ખ્યાલ આપે છે. આ મસ્જિદ ૨૧૨ ફીટ લાંબી અને ૨૫૨ ફીટ પહોળી છે. લગભગ ૧૯૦x૫૦ ફીટની નમાઝ ગાલ અને આસપાસની પરસાળોના થાલસાઓની ગોઠવણ મૂળ હિન્દુ ઢબની છે, જેમ, એમની ઉપરનું શિલ્પ બેલી ઉઠે છે કે તે અસલ હિન્દુ અગર જૈન મંદિરો માટે કાતરવા હતા, પરંતુ નિધર્મી રાજ્યકર્તાઓની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિને લીધે તેઓ મસ્જિદની શૈલા વધારે છે. વસ્તુતઃ અન્ય સ્થળોમાં આ સમયમાં બનતું હતું તેમ ખંભાતમાં પણ મુસ્લિમોએ મંદિરોના સાહિસોનો છૂટથી ઉપયોગ કર્યો જણાય છે. નમાઝગાદની અંદર તેમજ આસપાસની પરસાળોમાં ચોરસ આકારે ગોઠવાયેલા થાલસાઓ પર પટશિલાઓ

દ્વારા અષ્ટકોણ સાંધી, તે પર હુમટ બાધેલો છે. અન્ય, મસ્જિદો પ્રમાણે ત્યાં પણ બેવડા થાલસા ગોઠવી છત ઉઠવી કરી છે. નમાઝગાદનો મોઢરો ત્રણ કમાનોથી ઢાલી દીધેલો છે. વચલી કમાન જરાક વધુ ઉંચી કરી, તેની ઉપર બે નાના મિનારા કર્યા છે તે મસ્જિદના શિલ્પના પ્રમાણમાં તદ્દન નજીવા લાગે છે. નમાઝગાદમાં બંને બાજુએ સ્ત્રીઓ માટેની નમાઝગાદનાં છત્ત બનાવેલાં છે અને તે જાગીથી ઢાંધી દીધેલાં છે. પશ્ચિમ તરફની ત્રણ મેઢરાળો છે તે પણ સાદી છે. વચલી મેઢરાળની માથે ૮ પગથિયાવાળો મિઝબર કે વ્યાસપીઠ છે. સામેનો ચોક્ક પ્રમાણમાં નાનો છે. તેમાં વધુ માટે ઢોઝ છે અને તેની ઉપર બલદાગીન (મંડપ) પણ છે.

મસ્જિદની દક્ષિણે મસ્જિદ બંધાવનારની અને તેની સ્ત્રીની કબરો છે. તે શિલ્પકામથી ભરપૂર કુરોને શરીફની આપતો અને દલાએલી વ્યક્તિઓના નામ, અવસાનની તારીખ, સાવ, ઇસ્લાદિના ઉલ્લેખવાળી, સુદર અક્ષરોના ઘુંગારથી સુસજ્જિત છે. તે ગુજરાતના શિલ્પના સુદર નમૂના રૂપ છે. એ કબરો પર મૂળ હુમટ હરો તે પડી બાગ્યો છે. આસપાસ બેવડા થાલસાની સુદર રચના એ રોગની મૂળ લબ્યતાનો ખ્યાલ આપે છે.

ઘોળકા.

અગદાવાદથી લગભગ ૨૩ માઈલ, દક્ષિણે એજ બિલ્લામાં ઘોળકા નામક પ્રાચીન શહેર છે. તેને પાંડવોના ગુપ્તવાસવાળા વિરાટ નગર તરીકે લોકો માને છે. ધનવજ્ઞ પણ એનું એક જીતું નામ છે. ત્યાં સિદ્ધરાજ જયસિદની માતા મયજ્યુલ્લા દેવીનું બંધાવેલું મીનવ સરોવર પણ છે. અને ગુજરાતના છેલ્લા હિન્દુ રાજાઓ વાગેલાઓનું તે મુખ્ય શહેર હતું. ત્યાં એમના પ્રધાનો વસ્તુપણ અને તેજપણે મુદર જૈન દહેરાસરો પણ તેરમી સદીમાં બંધાવ્યા હતાં.

જોતો પણ વાંગી ગઈ છે. પણ નમાઝપાઠથી સમયગ ૩૦૦ શીટને અંતરે આવેલા પ્રવેશદાર , પરથી વચલા ચોક્કી વિશાળતાનો ખ્યાલ આપી શકે છે. આ પ્રવેશદારમાં ૨૦ શીટનો ચોરસ મંડપ છે, અને તેની ત્રણે બાજુ નાણુક ધાંધ-લીઝા અને કાશમય કમાનો છે. એકંદરે પડી વાંગી રિયલિટીમાં આ મસ્જિદ પોતાના મુગ લખકદાર દેખાવતો ખ્યાલ આપી શકે તેમ છે.

૪. ત્રીજો મસ્જિદ

દલાલખાનની મસ્જિદ જેની દબાવળી આ મસ્જિદની રચના અમદાવાદની પંદરમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં બંધાએલી મસ્જિદોની રચના સાથે મળતી છે. તેનો અંદરનો બાગ સમગ્ર ૧૦૧૨૩૪૬ શીટનો છે. મોદરામાં માત્ર ત્રણ કમાનો છે અને દરેક પર એકેક બમ્બ ધુમટ છે. ધાંધલા મુસ્લિમ ઘટના ચોરસ અને અદ્ય-ખુલ્લુઆ આકારના છે. પરંતુ ધુમટની નીચે તેમજ બાજુના મંડપોમાં ૧૨ ધાંધલાની અસલ રચના જોવામાં આવે છે. આમાં પછુ વચલો ધુમટ ૨૫ શીટ ઉંચો કરી, દબાઉંલસની સયવડ કરાવેલી છે. બાજુના ધુમટો માત્ર ૧૩ શીટની ઉંચાઈએ આવેલી પદશિલા પર બંધાયા છે. બાકીની ઉંચાઈ દિવસપ્રામથી બારેલી કમાનો અને જાળીઓથી સંધાઈ છે. બાજુની પરસાંજો માત્ર ૧૭ શીટ ઉંચી બહારની બોતોથી ઢાંકાએલી છે. આ મસ્જિદના મિનારાઓની રચના દિન્દુકાલીન મિનારાઓ પ્રમાણે ઉત્તરોત્તર નાના નાના આકારના ગોળાએલા ચોરસોવાળી છે. તેમાં ૩૭ શીટની ઉંચાઈમાં ત્રણ માળ હજીએ કાયમ છે. દરેક માળમાં મંદિરામાં મુર્તિઓ માટે હોય છે તેવા નાના નાના ગોખ મિનારાના બહારના ભાગમાં બનાવેલા છે અને તેમાં વેલગુટાની આકૃતિઓ કરેલી છે. આ ગોખમાં શિલ્પ અમદાવાદના મિનારાઓના ગોખના શિલ્પથી જુદીજ ગતવું છે. નમાઝગાદમાં પાંચ મેદરાઓ

છે તેમાં પચવી મેદરાખતુ શિલ્પ સૌ કરતાં વધુ સારું છે. મિખર પણ દલાલખાનની મસ્જિદના નમુનાનો બનાવ્યો છે. પરંતુ શિલ્પકળા તેરી ઉત્કૃષ્ટ નથી. આ મસ્જિદમાં જવાના નગાઝ ગાદ નથી. નહીં દબા પ્રમાણે માત્ર પુરો માટેની એક સાવજનિક મોટી નમાઝગાદ આમાં જોવામાં આવે છે. સામેના ૧૪૬૫૭ શીટ જેવા મોટા ચોકમાં મધ્યભાગે બે દુવા છે અને દક્ષિણ તરફ મોટું લોકું પણ છે. આ તરફ ખંભાતની મસ્જિદ પ્રમાણે બંધાવનારનો મહત્વરો પણ છે. તેમાં ત્રણ કબરો છે. વચલો ધુમટ પડી બાંગો છે. પરંતુ તેની નીચેની બારી ધાંધલાવાળી રચના હજી જોઈ શકાય છે.

આ પ્રમાણે પાળકાની ચારે મસ્જિદોમાં સમકાલીન રચાપત્યનો પ્રભાવ અને શિલ્પના નિષ્ફોળતા વંખતોરખન થએલા ફેરફારોનો અવ્યાસ થઈ શકે છે.

ચાંપાનેર

પંચમહાલ જિલ્લામાં પાવાગઢથી કસિાન રાણામાં એક માઈલને અંતરે ચાંપાનેર આવેલું છે. આ ટુંમર પર મુગ સોલકીનો કિલ્લો હતો. ત્યાર પછી ખિચી ચીંટાણીએ ઇ સ ૧૨૬૭માં તેની ઉપર કબજો મેળવ્યો. ગુજરાતમાં મુસ્લિમ રાજ્યની રચાપના થયા પછી પણ લગભગ ૨૦૦ વર્ષ સુધી ચાંપાનેર રાજપૂતોના અધિકારમાં રહ્યું હતું. અહમદશાહે તેમને હરાવી ગદ જિતવ્ય પ્રયત્નો કર્યા, પરંતુ સફળતા ન મળી. મદમદ બેગલાએ પણ વારંવાર પ્રયત્ન કર્યા પછી લાગેલાય સાગ આકં મહિના સુધી પડાવ નાંખી, ચાંપાનેરની આસપાસ ઘેરા ઘાટ્યા પછી ઇ. સ. ૧૪૮૪માં એ ગદનો કબજો મેળવ્યો. પરંતુ તે પહેલાં ગદની રાજપૂત રમણીએ અને ચોદાઓએ જોદર કરી, પોતાના પ્રાણોની આહતિ આપી દીધી હતી.

૧. ચાંપાનેરનો કિલ્લો

જે રથજે આટલા લાંબા વખત સુધી મદન મુદ્દ બેગડાને પડાય નાંખી રહેવું પડેલું તે રથજે તેણે વિજય પછી પોતાનો કિલ્લો બનાવી રહેવાનું રાખ્યું: કારણ કે ત્યાંના હવાપાણી અને પ્રદેશ તેને બહુજ ગમી ગયાં હતાં. તેણે રાજગઢની આસપાસ શહેર વસાવી, તેનું નામ મદન મુદ્દાગઢ રાખ્યું. આ નવા શહેરના લગભગ પેલ્યા માર્દિલ જેટલા લાંબા અને ૨૮૦ વાર પહોળા વિસ્તારની આસપાસ તેણે જડાંપનાહ નામક દાટ બંધાવ્યો તે ૩૦ શીટ ઉંચો અને બહુ મજબૂત હોવાથી હજી સુધી સારી દાલતમાં છે. તેની ચારે બાજુ ચાર બચ દરવાજા છે. દરવાજાઓની અંદર માંડીની બે ઈમારતો દિલ્લાનાં પૂર્વ તથા પશ્ચિમ તરફનાં નાકાં છે. આ ઈમારતો ૧૫૦-૧૨૦ શીટની સુંદર ચતુષ્કોણાકાર આકૃતિની છે. અંદર એક સુંદર શિલ્પવાળી શહેરની મસ્જિદ પણ છે અને તે સારી દામતમાં છે, પરંતુ હુલામવશાત બદાદુરશાહના ૧૫૩૬માં મરણ થયા પછી ચાંપાનેરની ધીચ વસ્તી વિગેસવાં માંડી, અને ધીમે ધીમે એની જાહોજલાલી ઓછી થતી ગઈ. આજે તો આ બચ રાજગઢમાં જંગલનું ઝરૂપ છે અને થોડાંક ઝુપડાં સિવાય કંઈ નથી. છતાં ત્યાંની સડતનતના કાળની ઈમારતો પોતાની અસલ લાચનાનાં ગાન કરતી ઉભી છે. તેનું શિલ્પકામ જોવા જેવું છે રાજગઢ વિષે તો આપણે ચર્ચા કરી લીધી. હવે ત્યાંની અન્ય મૂખ્ય મૂખ્ય ઈમારતોનું સંક્ષેપથી અવલોકન કરીએ.

૨. જામે મસ્જિદ

ચાંપાનેરના પૂર્વ તરફના દરવાજા પાસે ત્યાંની જામે મસ્જિદ આવેલી છે. તે યુગસતની અત્યંત સુંદર મસ્જિદોમાંની એક છે. લગભગ ૧૦૦ શીટ ઉંચા બન્ને મિનારા એની શોભામાં વધારો કરે છે. મસ્જિદની નમાઝગાહનો ભાગ

૧૬૯૩૭૧ શીટનો છે અને તેમાં ૧૭૨ ચાંબલા પર ગોઠવેલા ૧૧ ધુમટો છે મસ્જિદનું મૂખ્ય દાર ૧૫ શીટ પહોળું અને બાકીનાં ચાર દાર એની અર્ધી પહોળાઈવળાં છે. બદારની બાજુએ મિનારાની બાજુમાં કાતરકામના ટેકાઓ પર ઝરૂપા છે. આ ઝરૂપાઓની બાજુએ નાની ચાંબલાઓ છે. દરવાજાઓ પર પણ એવીજ જાતનો એકેક ઝરૂપો છે. મિનારાઓમાં તત્કાલીન રિવાજ મુજબ કંદોરા, છત્ર અને ગોખ તથા તેમાં જાળીઓના શણગાર સજાવેલા છે. મસ્જિદની અંદરની બાજુથી આ મિનારાઓની ઉપર જવાના તેમજ ઉપલાં માળામાં તથા વચલી અગાધીમાં જવાનાં પગથિયાં છે. મૂખ્યદારમાં પ્રવેશતાંજ બે મોટા ચાંબલા ૨૮-૧૦ ફીટની ઉંચાઈવાળા છે તે પોતાનાં શિલ્પકામ અને કદ તરફ પ્રેક્ષકોનું ધ્યાન ખેંચે છે. આવા બીજા ચાંબલાઓ પર બીજા અને ત્રીજા માળનાં છત્ર છે. વચ્ચેના ધુમટ તો ટેક ઉપર સુધી ઉંચો હોવાથી બચ લાગે છે, પરંતુ આ ધુમટની અંદર પણ અષ્ટકોણાકાર ફરવું જાણું છે. ધુમટના ૧૬ પાસા બહુ સફાઈથી કાતરેલા છે. આ મસ્જિદની નમાઝગાહના વામવ્ય ખૂણામાં ૪૫×૨૮ શીટ જેટલી જગ્યા ૬ શીટ ઉંચા જાળીવાળા પડદાથી દાંડી રૂબેરૂ માટેની ખાસ નમાઝગાહ તરીકે જુદી પાડવામાં આવી છે. તેમાં એક મેદરાય છે. તેમાં પ્રવેશ કરવા મારેલું બારણું ઉત્તર તરફની બાંતમાંથી રાખવામાં આવ્યું છે આ ભાગ પર આવેલા એક ધુમટ નીચે મધ્ય ભાગે બાસપીડ જેવો અષ્ટકોણાકાર ઝોટલો હતો, તે હવે બાગી ગયો છે, બદારની બાજુએ ઉત્તર તરફના પ્રવેશદાર પરનો મંડપ પણ પડી જાંચ્યો છે.

મૂખ્ય નમાઝગાહમાં જનાના નમાઝગાહની મેદરાય ઉપરાંત બીજી ૭ મેદરાયો છે. તે દરેક ધુમટની નીચે છે. બધામાં સુંદર શિલ્પ છે, પરંતુ વચલી મેદરાય સૌથી વધારે

શુભારયુક્ત છે. તેની ઉપર મરિજદ બંધાયાની સાલસુચક ચરણીના શબ્દો 'બુન' આ વ મિખર' વાળી તકલી દેલી તેમાંથી ૯૧૪ દિવસી અર્થાત ૬૧૫૦૮માં આ મરિજદ બંધાયાનું સંચયન થયે છે. પાંચલી ભોતમાં ૧૧ જળીના કામવાળી બારીઓ છે. દક્ષિણ તથા ઉત્તર તરફની ભોતમાં પણ એવીજ બે બે બારીઓ છે. બંધાની બહાર મિનારા પાસે છે તેવા ઝરખા છે. દરેક મેદરાખના પાછલા ભાગમાં નકશીદાર ટેકા છે. મરિજદની ચારે બાજુ નાના નાના ચાર મિનારા પણ છે. તે પણ શિલ્પકામથી ભરપૂર છે.

મરિજદની બહાર ૧૫૨૪૧૨૫ રીટનો એક છે. તેને ફરતી પડાળીઓ છે. બહારની ભોતમાં પડતી બારીઓ છે, જેમાં સુંદર જળીનું કોતરકામ છે. દરેકમાં જુદીજુદી ભાત છે. વચમાંનો હોઝ સુકાઇ ગયો છે. અંતે પંચળીઓમાં ઝાંઝ ઉગી નીકળ્યાં છે. ઉચાં પગથિયાં પરના ભાગ પ્રવેશદારો, તેની ઉપરનાં છત્તો ઝેરે એટલાં કોતરકામથી ભરેલા છે કે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન અને યથ શકે એમ નથી. માત્ર એ દરવાજાઓ, ઝરખાઓ, ઇત્યાદિનાં ચિત્ર જોવાથીજ તેનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ આવશે.

૩ ઉત્તરકામ મહમમર

ચાંપાનેરના અનેક સુંદર શિલ્પસ્થાપત્યના નમૂના આજે જંગલી જાડીઓ નીચે દંકપેલા નિર્જન સ્થાનોમાં આર્તનાદ કરતા હોય એમ લાગે છે. આ ઇમારતો બંધાનારાઓએ કેટલી હોંસથી બારે ખરચ કરીને પોતાની કૃતિઓ દ્વારા નામ અમર કરવાની મદત્તકાંક્ષાથી જેમ બને તેમ વધુ સુશોભિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો : હશે ? પરંતુ દુર્ભાગ્યે એ ઇમારતોને અકાળ મૃત્યુની માફક વસતી પડી ભાંગ્યાથી સહેરની શોભા વધારનાર શિલ્પના નમૂનાઓને બદલે ઝાડખાંત નીચે દંકાએલાં સુનાપદ્ધરના

દગજાઓના સ્વરૂપમાં બની રહેલું પડ્યું છે. કેટલીયે સુંદર ઇમારતો જંગલમાં આમ અદૃશ્ય થઇ ગઈ છે. આમાંની એક ઉત્તરકામ મહમમર આપણે જોઈએ તો જણાશે કે તેમાં ભવ્ય કામગીરી જળાઓ, ઇત્યાદી સામયિક શુભાર ઉપરાંત ખ્યાન જેવે તેવા કોતરકામવાળા શિલ્પકા છે. તે વેલજુદા સીદી સેવદની જળી બાદ કરતાં ગુજરાતના કોઈપણ કોતરકામ કરતાં ચડી જાય તેવાં છે, આવા આદ શાંભલા છે અને દરેકમાં જુદી જુદી જાતની ઝરીગીરી છે.

૪. નગીના મરજદ

શાજગદથી લગભગ ૬૦૦ વારને અંતરે ઉત્તર તરફ નગીના મરિજદ આવેલી છે. તે હલકા સહેલ પથરની બનેલી છે અને તેની રચના લગભગ જામે મરિજદ જેવી જ છે, પરંતુ આ મરિજદ આકારમાં નાની છે. આમાંની વચ્ચે ધુમટ પડી ભાંગે છે અને ભોતના મથાળાં તૂટી પડ્યાં છે. વચલા દાર ઉપર બે માળ જેટલા ઉંચા મિનારા છે અને તેમની બાંધણી બહુ સરસ છે. ખાસ કરીને નીચેના ભાગનું કોતરકામ તથા ગોખતી જળાઓ ઇત્યાદી કાંઈ લાકડાં પર કરેલાં ગીજી કોતરકામ જેવું લાગે છે.

આ મરિજદની સામે પણ એક મહમમર છે તેનું શિલ્પ પણ બહુ સુંદર છે. ઉપરાંત આમાં પથરને બદલે ઇંટનું કામ વિશેષ હોવાથી શોભા વધારે લાગી રાકાઇ છે. પરંતુ તે બહુ ખરાબ સ્થિતિમાં છે. તેના અવશેષો રોડા રહેલી પડાળાંઓ શાંભલા અને ટેકાનું શિલ્પ જોવાથી આખી ઇમારતની મૂર્તી શોભાનું અનુમાન યથ શકે છે.

મહમૂદાબાદ

૧. લમરીયો કુંવો

એક ક્ષણમાં આવેલું મેદમદવાદને નામે જાળખાતું સહેર ૬. ૧૪૭૯માં ગુજરાતના

પરાક્રમી સુસતાન! મહામુદ્ર બેગમને! પોતાના નામ ઉપરથી વસાવી, તેને મહમુદાબાદ નામ આપ્યું હતુ કહે છે કે ઉનાળામા મહમુદ ત્યા આવી રહેતો. એની 'યાદગીરી' તરીકે હાલ પણ ત્યા ભરિયા કુવો છે. આ કુવો હાલ તો પૂરક ગયોલો છે, પણ ઉપરની રચના જોતાં એમ લાગે છે કે અસલી સ્થિતિમાં એ એક નકકર ટેકરીમાંથી ખોદી કાઢી હોય તેવી પ્રમા રતનાગી વાર બહુ ભય અને શીતળ દશે. લોકો કહે છે કે એની અંદરની કમાનોમા મહમુદ પોને હાંધેલા બધાની બૂલતો. પરંતુ એમા કેટલું સત્ય દશે તે હાલ કહી શકાય નહીં. એટલું અવશ્ય છે કે આંતો 'આસપાસ સુદર બાગ' દશે અને ત્યાં એણે નાનેર બગેચો બધાએ દશે એ બાગની વાર માગ હવે રહી છે, બાકીનું બધું નાશ પામ્યું. વારની રચના તો ગુજરાતની પરાપૂર્વથી સાક્ષી આવેલાં રીત પ્રમાણેની છે, પરંતુ અંદર મુસ્લિમ સ્થાપત્યના નમુનારૂપ કમાનો ટકરી છે અને આંદેક એરકા છે તથા અષ્ટકાષ્ટાકાર ફૂંસાને પાટ છે તે ભરિયા ફૂંસાના સ્થાપત્યની વિશેષતા કહેવાય.

૨. મુગયાનુ મેદાન,

મહમુદ ત્રીગળ પશુ અર્ધોધા એક મુગયા માટે મહમુદાબાદ પાસે જ માછલના ચિતારવાળુ મેદાન રાકી બન્ને બાજુ સોનેરી ભોંતો અને જનજળા બગવા બધાંવા હતા દર વર્ષે પચગવર હજરત મુદમ્મદ સાહેબની વર્ષગાંઠને દિસે અર્જોધા જવસો ચતો ૧૭મી અને ૧૮ મી સદીમા આ સ્થળની પકની આવી પહોંચી હાલ તો બંગલામા કંઈ રહ્યું નથી.

૩. મુબારક સૈયદનો મકબરો-

મુસ્લિમકાલીન સ્થાપત્યના નમૂના રૂપ એક અદ્વિતીય મકબરો મહમુદાબાદથી દોડેક માઇલને અંતરે સોજલ્લી ગામ પાસે આવેલો છે તે

નોંધવાવાયક છે. આ મુબારક સૈયદ નામક મહમુદ બેગમના એક પ્રધાનનો મકબરો છે અને સને ૧૪૮૪મા બંધાયેલો છે. તે ૪ શીટ ૭ ઇંચ ઉંચા એટલા પર ૬૫૨ શીટના ચૈરસાકારે બંધાયેલો છે. સામી બાજુએ પ્રવેશદ્વારનો મકબરો પણ છે અંદરના મુખ્ય યુમટ નીચે ૩૬ શીટ ચૈરસ જેટલી જગ્યા છે તેમા મકબરો છે, અને બાર ચામવા પર હુમટનો આધાર છે. આ ચામવાઓની વચમા પથરની જાળીઓના પડદા ભરી લીધેલા છે, બદાર ૩૬ ચાલવાને આધારે રહેલી બેવડી ઓસરી છે. દર ચાર ચામવા પર એક નાનો હુમટ છે. અંદરની ભોંતો અને તે પરના કદોરા, ઈત્યાદિ બહુ સુદર વેલપુદા અને શિષ્ટકામથી ભરેલા છે. પરંતુ આ મકબરાની શોભા અને વિશેષતા તેના ચાલસાઓમા રહેલી છે. આ ધામલા બહુ મોટા અને ચાર ચૈરસ ચામવાઓના સમૂહમા છે. છતાં એટલા પ્રમાણુઅર અને સગતોલા છે કે આખને એ રચના બહુ ગમે છે આ ચાલસાઓ પર ગુજરાતના સ્થપતિઓએ પોતાની નૈસર્ગિક શિષ્ટકલાના અખતાર અજમાવ્યા છે અને જેમ અને તેમ વધુ સુદર બનાવરા પ્રયાસ કર્યો છે અને તેમા તેમને સારી સફળતા મળી છે આ મકબરાનો આકાર નાનો છે, પરંતુ શોભામા ગુજરાતનાગ નહોં પણ આંખા દિંદના મકબરોમાં ચડી જાય તેવો છે

અમદાવાદ

ગુજરાતના જુદા જુદા શહેરોમા આવેલી મુસ્લિમકાલીન ઇમારતોની એકદર સખા કરતાં એકંથા અમદાવાદની ઇમારતોની સખા વધારે છે તેનું કારણ એમ લાગે છે કે એ પાકમંગર હેવાથી રાજ્યાધ્યયથી જેટલી ઇમારતો બંધાઈ તે કરતા વધારે અમીર ઉમરાવોએ પણ બંધાવી. અને અન્ય સ્થળોમા પ્રસંગસ્થાન ઇમારતો બંધાઈ ગઈ છે, જ્યારે રાજધાનીના શહેરમા

શુભારમુકત છે તેની ઉપર મસ્જિદ બંધાવાની સાલસૂચક અરબીના શબ્દો 'અન્યા વ મિશર' વાગી તકની દત્તી તેમાંથી ૯૧૪ દિવસી અર્થાત ૫૧૫૦૮માં આ મસ્જિદ બંધાવાનું સચન મળે છે. પાંછલી ભોતમાં ૧૬ બગીચા કામગીરી ખારીઓ છે. દક્ષિણ તથા ઉત્તર તરફની ભોતમાં પણ એવીજ બે બે ખારીઓ છે. બધાની બધાર મિનારા પાસે છે તેવા ઝરખા છે. દરેક ઝેદરાંગના પાંછલા બાગમાં નકશીદાર ટેકા છે. મસ્જિદની ચારે બાજુ નાના નાના ચાર મિનારા પણ છે. તે પણ સિલ્લપદ્ધતી ભરપૂર છે.

મસ્જિદની બહાર ૧૫૨×૧૧૫ શીટને ઓક છે. તેને ફરતી પથ્થરીઓ છે. બહારની ભોતમાં પગની ખારીઓ છે, જેમાં સુંદર બગીચાં કાતરકામ છે. દરેકમાં લુંદીલુંદી બાત છે. વચમાંના હોઝ સુકાઇ ગયો છે અને પથ્થરીઓમાં ઝાંડ ઉગી નીકળ્યાં છે. ઉચ્ચ પથ્થરિયાં પરના બાજ પ્રવેશદારો, તેની ઉપરનાં છાંં વગેરે એટલાં કાતરકામથી ભરેલા છે કે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન અને થઇ શકે એમ નથી. માત્ર એ દરવાજાઓ, ઝરખાઓ, કાલ્યાદિનાં ચિત્ર જોઈશીજ તેને પૂરેપૂરો ખ્યાલ આવશે.

૩ ઉલ્લજક. મકબરો

ચાંપાનેરના અનેક સુંદર શિલ્પસ્થાપત્યના નમૂના આજે જગલી જાયીએ. નીચે દેહાગેજા નિર્જન રથનોમાં અર્તનાદ કરતા હોય એમ લાગે છે. આ ઉમારતો બંધાવનારાઓએ કેટલી હોંસથી ભારે ખર્ચ કરીને પોતાની કૃતિઓ દ્વારા નામ અમર કરવાની મહત્વાદૃશ્યી જેમ અને જેમ વડુ સંશોભિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. હશે? પરંતુ દુર્ભાગે એ ઇમારતોને અકાળ મૃત્યુની માફક વસંતી પંડી લાંબાથી શહેરની શોભા વધારનાર શિલ્પના નમૂનાઓને બદલે ઝાડપાન નીચે દેહાગેલાં સુનાપત્યના

કામગીરીના સ્વરૂપમાં બંની રહેતું પડ્યું છે. કેટલીયે સુંદર ઇમારતો જગલમાં આમ અદમ્ય થઇ ગઈ છે. આમાંના એક ઉલ્લજક મકબરો અષ્ટમે જોઈએ તો જણાશે કે તેમાં બાજ્ય કમાને જાળીઓ, કાલ્યાદી સામયિક શુભાર ઉપરાંત પ્યાન જેમી તેવા કાતરકામવાળા ચાંભલા છે તે વેલપુટા સીટી સેવકની જાળી બાદ કરતાં શુભવાતના કોઈપણ કાતરકામ કરતાં ચડી જાય તેવાં છે, આવા આઠ ચાંભલા છે અને દરેકમાં જૂદી જૂદી જાતની કારીગીરી છે.

૪. નગીના મસ્જિદ

રાજગદથી લગભગ ૬૦૦ વારને અંતરે ઉત્તર તરફ નગીના મસ્જિદ આવેલી છે. તે દલકા સોદ પત્થરની બનેલી છે અને તેની રચના લગભગ જામે મસ્જિદ જેવી જ છે, પરંતુ આ મસ્જિદ આકારમાં નાની છે. આમાંના વચ્ચેના ધુમટ પડી ભાંગી છે અને ભોતના મથાળાં તૂટી પડ્યાં છે. વચલા દાર ઉપર બે આળ જેટલા હાંચા મિનારા છે અને તેમની બાંધણી બહુ સરસ છે. ખાસ કરીને નીચેના ભાગનું કાતરકામ તથા ગોખની જાળીઓ કાલ્યાદી કાંઈ લાકડા પર કરેલા ઝીણા કાતરકામ જેવું લાગે છે.

આ મસ્જિદની સામે પણ એક મકબરો છે તેનું શિલ્પ પણ બહુ સુંદર છે. ઉપરાંત આમાં પત્થરને બદલે ઈંટનું કામ વિગેષ હોવાથી શોભા વધારે લાવી ચકાઇ છે. પરંતુ તે બહુ મરજી સ્થિતિમાં છે તેના અવશેષો વેકા રહેલી પથ્થરીઓ ચાંભલા અને ટેકાનું શિલ્પ જોવાથી આખી ઇમારતની મૂળ શોભા અનુમાન થઇ શકે છે.

મહમૂદાબાદ

૧. લમરીયો કુંતો

જેમ કલકામા આવેલું મેડમદવાદને નામે જાણખાતું શહેર ઈ. ૧૨૭૯માં શુભવાતના

પરાંત્રી સહતાન મદમ્મ બેગ્ગાએ પોતાના નામ ઉપરથી વસારી. તેને મદમ્મબાદ નામ આપ્યું હતું. કહે છે કે ઉનાળામાં મદમ્મ ત્યાં આવી રહેતા. એની સાદગીરી તરિક્કે હાલ પણ ત્યાં ભગરિયો કુવો છે. આ કુવો હાલ તો પૂરાંપ ગમેલો છે, પણ ઉપરની રચના બોતાં એમ લાગે છે કે અસલી રિયતમાં એ એક નકકર ટેકરીમાંથી બોદી કાઢી હોય તેવી ઇમારતવાળી વાવ બહુ ભવ્ય અને શીતળ હતી. લોકો કહે છે કે એની અંદરની કમાનોમાં મદમ્મ પોને હોયલો બંધાવી જૂલતો. પરંતુ એમાં કેટલું સત્ય હશે તે હાલ કહી શકાય નહીં. એટલું અવશ્ય છે કે એની આસપાસ સુદર બાગ હશે અને ત્યાં એણે નાતે બંગલો બંધાવ્યો હશે. એ બાગની વાવ માગ હવે રહી છે, બાકીનું બહુ નાશ પામ્યું. વાવની રચના તો ગુજરાતની પરાંપૂર્વથી માલતી આવેલી રીત પ્રમાણિત છે, પરંતુ અંદર મુસ્લિમ રચાપત્તના નમુનારૂપ કમાનો કરી છે અને આડેકે એરણ છે તથા અષ્ટકોણાકાર કૂવાનો પાટ છે તે ભગરિયા કૂવાના રચાપત્તની વિશેષતા કહેવાય.

૨. મૃગયાનું મેદાન

મદમ્મ ત્રીજાજ પણ અલ્પા એક મૃગયા માટે મદમ્મબાદ પાસે છ માઇલના વિસ્તારવાળું મેદાન રાખી બંને બાજુ સોનેરી લોતો અને જનજાળા બંગલા બંધાવ્યા હતા. દર વર્ષે ૧૫૫ ગંબર હજરત મુદમ્મ સાહેબની વર્ષગાંઠને દિવસે અલ્પા જલસો થતો. ૧૭મી અને ૧૮ મી સદીમાં આ રચણની પકડી આવી પહોંચી. હાલ તો બંગલામાં કંઈ રહ્યું નથી.

૩. સુખારક સૈયદનો મકબરો

મુસ્લિમકાલીન રચાપત્તના નમૂના રૂપ એક અદ્વિતીય મકબરો મદમ્મબાદથી દોઢેક માઇલને અંતરે સોજલી ગામ પાસે આવેલો છે. તે

નોંધપાત્ર એક છે. આ સુખારક સૈયદ નામક મદમ્મ બેગ્ગાના એક પ્રધાનનો મકબરો છે અને સને ૧૪૮૪માં બંધાવેલો છે. તે ૪ શીટ ૭ ઈંચ ઉંચો એટલા પર ૯૫ ફીટ શીટના ચોરસાકારે બંધાવેલો છે. સાગી બાજુએ પ્રવેશદ્વારનો મંડપ પણ છે અંદરના મુખ્ય ધુમટ નીચે ૩૬ શીટ ચોરસ જેટલી જગ્યા છે. તેમાં મકબરો છે, અને બાર ચાંભલા પર ધુમટનો આધાર છે. આ ચાંભલાઓની વચમાં પથરની બાજીઓના પડદા ભરી લીધેલા છે. બહાર ૩૬ ચાંભલાને આધારે રહેલી બેવડી ઓસરી છે. દર ચાર ચાંભલા પર એક નાનો ધુમટ છે. અંદરની બોતો અને તે પરના કંદોરો, ઇત્યાદિ બહુ સુદર વેલંટડા અને શિલ્પકામથી ભરેલા છે. પરંતુ આ મકબરાની શોભા અને વિશેષતા તેના ચાંભલાઓમાં રહેલી છે. આ ચાંભલા બહુ મોટા અને ચાર ચોરસ ચાંભલાઓના સમૂહમાં છે. છતાં એટલા પ્રમાણુસર અને સમતોલ છે કે આંખને એ રચના બહુ ગમે છે. આ ચાંભલાઓ પર ગુજરાતના રચપતિઓએ પોતાની નૈસર્ગિક શિલ્પકલાના અખતરો બજાવ્યા છે અને જેગ બને તેમ વધુ સુદર બનાવવા પ્રયાસ થયો છે અને તેમાં તેમને સારી સફળતા મળી છે. આ મકબરાનો આકાર નાનો છે, પરંતુ શોભામાં ગુજરાતનાજ નહીં પણ આંખા દિંદના મકબરાઓમાં ચડી જાય તેવા છે.

અમદાવાદ

ગુજરાતનાં જુદાં જુદાં શહેરોમાં આવેલી મુસ્લિમકાલીન ઇમારતોની એક દર સંખ્યા કરતાં એકલા અમદાવાદની ઇમારતોની સંખ્યા વધારે છે. તેનું કારણ એમ લાગે છે કે એ પાત્રાગર હોવાથી રાજ્યાશ્રયથી જેટલી ઇમારતો બંધાઈ તે કરતાં વધારે અમીર ઉમરાવોએ પણ બંધાવી, અને અન્ય રથજોમાં પ્રસંગવશાત ઇમારતો બંધાઈ ગઈ છે, જ્યારે રાજધાનીનાં શહેરમાં

શૃંગારયુક્ત છે તેની ઉપર મરિજદ બંધાવાની સાલસુચક અરખીનાં શબ્દો 'પુર્ણા વ મિઅર' વાળી તકની 'દત્તી' તેમાંથી ૯૧૪' રિજદી અર્થાત્ ૯. ૧૫૦૮માં આ મરિજદ બંધાવાનું સચન મળે છે. પાંછડી ભોતમાં ૧૨ જાગીના કાગળની બારીઓ છે. દક્ષિણ તથા ઉત્તર તરફની ભોતમાં પછુ જોવીજ એ બે બારીઓ છે. બંધાની બહાર મિનારા પાસે છે તેવા બંધા છે. દરેક મેદરાખના પાંછડા બાગમાં નક્શીદાર રેકા છે. મરિજદની ચારે બાજુ નાના નાના ચાર મિનારા પછુ છે. તે પછુ શિલ્પકામથી ભરપૂર છે.

મરિજદની બહાર ૧૫૨×૧૧૫ શીટનો એક છે. તેને ફરતી પડાળીઓ છે. બહારની ભોતમાં પડતી બારીઓ છે. જેમાં સુંદર જાળીનું કાતરકામ છે. દરેકમાં જુદીજુદી ભાત છે. વચમાંનો દોઢ સુકાઇ ગયો છે અને પડાળીઓમાં અંકિ ઉગી નીકળ્યાં છે. ઉગ્યાં પગથિયાં પરના લાઘ્ય પ્રવેશદારો, તેની ઉપરનાં ૭૫ વજેરે એટલાં કાતરકામથી ભરેલા છે કે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન અત્રે થઇ શકે એમ નથી. માત્ર એ દરવાજાઓ, અરખાઓ, છત્યાદિનાં ચિત્ર જોવાથીજ તેનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ આવશે.

૩ ઉત્તરજેડ. મકુઅરે

આંખાનેરના અનેક સુંદર શિલ્પરચાપત્થના નમૂના આજે જંગલી બગીચાનીચે દંકાએકા નિર્જન સ્થાનોમાં અત્તનાદ કરતા હોય એમ લાગે છે. આ ઈમારતો બંધાવનારોએ કેટલી હોંસથી બારે ખસ્ય કરીને પાનાની કૃતિઓ દ્વારા નામ અમર કરવાની મહત્સાક્ષિયાથી જેમ બને તેમ વધુ સુશોભિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. હશે ? પરન્તુ દુર્ભાગ્યે એ ઇમારતોને અકાળ મૃત્યુની માફક વસતી પડી લાંબાથી શહેરની શોભા વધારનાર શિલ્પના નમૂનાઓને બદલે ઝાડપાન નીચે દંકાએલાં સુનાપત્થરના

દુગલાઓના સ્વરૂપમાં બંને રહેતું પડ્યું છે. કેટલીયે સુંદર ઇમારતો જંગલમાં આમ-અદસ્ય થઇ ગઈ છે. આમાંનો એક ઉત્તરજેડ મકુઅરે આપણે જોઈએ તો જણાશે કે તેમાં લઘ્ય કમાનો જંગાઓ, છત્યાદી સામયિક શૃંગાર ઉપરાંત ખ્યાન જેવે તેવા કાતરકામવાળા ચાંબલા છે. તે વેલપુટા સીદી સેવદની જાળી બાદ કરતાં શુજાતના કોઈપણ કાતરકામ કરતાં ચડી ઘણે તેવાં છે, આના આઠ ચાંબલા છે અને દરેકમાં જુદી જુદી જાતની કારીગીરી છે. ૪. નગીના મસ્જીદ

રાજગઢથી લગભગ ૨૦૦ વારને અંતરે ઉત્તર તરફ નગીના મરિજદ આવેલી છે. તે દલકા સોદ પત્થરની બનેલી છે અને તેની રચના લગભગ જામે મરિજદ જેવી જ છે, પરન્તુ આ મરિજદ આકારમાં નાની છે. આમનો વચ્ચે ધુમટ પડી લાંબો છે અને ભોતના મયાળાં તૂટી પડ્યાં છે. વચલા દાર ઉપર બે માળ જેટલા ઉચા મિનારા છે અને તેમની બાંધણી ખડુ સરસ છે. ખાસ કરીને નીચેના લાગતું કાતરકામ તથા ગોખની જાળીઓ ઇત્યાદી કાંઈ લાકડાં પર કરેલા ઝીંજી કાતરકામ જેવું લાગે છે.

આ મરિજદની સામે પાંચ એક મેંકજરો છે તેનું શિલ્પ પછુ ખડુ સુંદર છે. ઉપરાંત આમાં પત્થરને બદલે ઇંદુનું કામ વિશેષ હોવાથી શોભા વધારે લાવી શકાય છે. પરન્તુ તે ખડુ ખરાબ રિયતિમાં છે. તેના અવશેષો વેપા રહેલી પડાળીઓ ચાંબલા અને રેકાનું શિલ્પ જોવાથી આખી ઇમારતની મૂળ શોભા અનુમાન થઇ શકે છે.

મહમૂદાબાદ

૧. લામરીયો કુતો.

એક જગ્યામાં આવેલું મેદમદવાદને નામે જોળખાતું સહેર ઈ. ૧૪૭૯માં શુજાતના

પરાધર્મી સંસત્તાનું મંદમૂઢ બેગઝાએ પોતાના નામ ઉપરથી વસાવી. તેને મંદમૂઢાણાંદ નામ આપ્યું હતું. કહે છે કે ઉનાળામાં મંદમૂઢ ત્યાં આવી રહેતા. એની યાદગીરી તરિક્ક હાલ પણ ત્યાં લામરિયો કુવો છે. આ કુવો હાલ તો પૂરાઈ ગયેલો છે. પણ ઉપરની રચના જોતાં એમ લાગે છે કે અસલી રચિતમાં એ એક નક્કર ટેકરીમાંથી ખોદી કાઢી હાથ તેવી ઇમારતવાળી લાલ-બહુ લાલ અને શીતળ હરી લોલો કહે છે કે એની અંદરની કમાનોમાં મંદમૂઢ પોતે હોયકા બધાની બૂલવેલો. પરંતુ એમાં કેટલું સત્ય હશે તે હાલ કહી શકાય નહીં. એટલું અવશ્ય છે કે આની આસપાસ સુંદર બાગ હશે અને ત્યાં એણે નાનો બંગલો બંધાવ્યો હશે. એ બાગની વાવ માગ હવે રહી છે. બીજાનું બધું નાશ પામ્યું. વાવની રચના તો ગુજરાતની પરાપૂર્વથી ચાલતી આવેલી રીત પ્રમાણિત છે. પરંતુ અંદર મુસ્લિમ રચાપત્તના નમુનારૂપ કમાનો કઠી છે અને આકે એક છે. તથા અકેકાણાકાર ફવાનો પાટ છે તે લામરિયા ફવાનો, રચાપત્તની વિશેષતા કહેવાય.

૨. મુગયાનું મેદાન.

મંદમૂઢ ત્રીજાનું પણ અહીંથી એક મુગયા માટે મંદમૂઢાણાંદ પાસે જ માછલના વિસ્તારવાળું મેદાન શેકી. બન્ને બાજુ સોનેરી લોતો અને ઊનક્ષણ બંગલા બંધાવ્યા હતા. દર વર્ષે ૫૫ મંબર હજરત મુદમ્મદ સાહેબની વર્ષગાંઠને દિવસે અહીંથી જલસો થતો. ૧૭મી અને ૧૮ મી સદીમાં આ રચણની પકતી આવી પહોંચી. હાલ તો જંગલમાં કંઈ રહ્યું નથી.

૩. મુબારક સૈયદનો મકબરો.

મુસ્લિમકાલીન રચાપત્તના નમૂના રૂપ એક અદ્વિતીય મકબરો મંદમૂઢાણાંદથી દોરેક માછલને અંતરે સોજલી ગામ પાસે આવેલો છે. તે

નેપાલાવાયક છે. આ મુબારક સૈયદ નામક મંદમૂઢ બેગઝાના એક પ્રધાનનો મકબરો છે અને સને ૧૪૮૪માં બંધાવેલો છે. તે ૪ શીટ ૭ ઇંચ ઉંચાં એટલા પર ૮૫ ફૂટ શીટના ચોરસાકારે બંધાવેલો છે. સાંખી બાજુએ પ્રવેશદારનો મંડપ પણ છે અંદરના મુખ્ય ધુમટ નીચે ૩૬ શીટ ચોરસ જેટલી જગ્યા છે. તેમાં મકબરો છે, અને બાર થાંભલા પર ધુમટનો આધાર છે. આ થાંભલાઓની વચમાં પથરની જાગીઓના પડા ભરી લીધેલા છે. બહાર ૩૬ થાંભલાને આધાર રહેલી બેવડી ઓસરી છે. દર ચાર થાંભલા પર એક નાનો ધુમટ છે. અંદરની લોતો અને તે પરના કંદારા, ઈલાદિ બહુ સુંદર વેલંચુદા અને શિષ્પકાંભથી ભરેલા છે. પરંતુ આ મકબરાની શોભા અને વિશેષતા તેના થાંભલાઓમાં રહેલી છે. આ થાંભલા બહુ મોટા અને ચાર ચોરસ થાંભલાઓના સમૂહમાં છે. ઊતાં એટલા પ્રમાણુઅર અને સમતોલ છે કે આખો એ રચના બહુ ગમે છે. આ થાંભલાઓ પર ગુજરાતના રચપતિઓએ પોતાની નૈસર્ગિક શિષ્પકંલાના અખતરો અજમાવ્યા છે અને જેમ બને તેમ વધુ સુંદર બનાવવા પ્રયાસ કર્યો છે અને તેમાં તેમને સારી સફળતા મળી છે. આ મકબરાનો આકાર નાનો છે. પરંતુ શોભામાં ગુજરાતનાજ નહીં પણ આખા હિંદના મકમ્મરોમાં ચડી જાય તેવો છે.

અમદાવાદ

ગુજરાતનાં જુદાં જુદાં શહેરોમાં આવેલી મુસ્લિમકાલીન ઇમારતોની એક દર સંખ્યા કરતાં એકલા અમદાવાદની ઇમારતોની સંખ્યા વધારે છે. તેનું કારણ એમ લાગે છે કે એ પાકમંજર હોવાથી રાજ્યાધિપતી જેટલી ઇમારતો બંધાઈ તે કરતાં વધારે અમીર ઉમરાવોએ પણ બંધાવી, અને અન્ય રચણોમાં પ્રસંગવશાત્ ઇમારતો બંધાઈ ગઈ છે. જ્યારે રાજધાનીનાં શહેરમાં

તે સ્થિતિએ અને સિદ્ધકારોને રાજગાર બારે માસ આવતોજ રહ્યો હતો; તેથી તખ્તની ઈમારતો સૌ કરતાં વધારે, સૌથી સુંદર સિદ્ધવાળી અને સર્વત્ર આદર્શ ઈમારત ગણાય તેવી હતી. ત્યાંના આવા અવશેષો અસંખ્ય છે, તેમાંથી મૂખ્ય મૂખ્યનું પણ સંપૂર્ણ વર્ણન આ સ્થળે ધર્મ શકે નરિ તેથી થોડી ધણી ઈમારતોના સંક્ષિપ્ત વર્ણનથીજ સંતોષ માનીશું.

૧. ભદ્રનો કિલ્લો

અમદાવાદની સ્થાપના સાથેજ બંધાએલી ત્યાંની સૌથી બૂની મુસ્લિમકાલીન ઈમારત તે ભદ્ર છે. ભદ્ર એટલે સુજરાનનાં સુસતતોનેનો રાજગદ અદ્ભુતશાહે પોતાનો રાજમહેલ અને શહેરનો કાંઈ બંધાવ્યો તેમનો પૂર્વ તરફનો બુર્જજ અત્યારે મૂળ કાયમ છે, બાકીમાં તે ધણીએ ફરકારો થઈ ગયા. અંદરના મહેલો પણ જહાંગીરના સમય-પહેલાંજ પડી ગયા હતા, તેથી શાહજહાંએ તેગજ અન્ય સભાઓએ નવે-સરથી પોતાને માટે મહેલો બંધાવ્યા હવે તે આમાં ભદ્રકાળીનું મંદિર અને કેટલીક આશીનો છે અને એની બોલો તેડી વચમાંથી રસ્તા કરવામાં આવ્યા છે, એટલે આજે તે એ રાજગદ માન અમદાવાદનું પારર થઈ રહ્યું છે.

૨. ત્રણ દરવાજા

શહેર વસાવ્યા પછી મેદાન વંચતમાં અદ્ભુતશાહે આ દરવાજા બંધાવ્યા હતા, એની વચની કમાન ૧૭૬ ફીટ પહોળી અને બંને તરફની કમાનો ૧૩ ફીટ પહોળી છે, અંદરથી એકમાંથી બીજામાં જવાના રસ્તા છે. ઉચાઈ ૨૬ ફીટ છે. વચલા દરવાજાની બંને બાજુ મસ્જિદના મિનારા જેવા ગોળ અને કોતરણીથી યુક્ત બુર્જો છે. ઉપર આગાધી છે અને દરવાજાઓની બંને દિશાઓમાં એક ગરબો છે. અસંખ આ ત્રણ દરવાજાની પશ્ચિમે ભદ્રનો કિલ્લો હતો. વચમાં મોટું મેદાન હતું તે શાહી મેદાન

કહેવાયું. તેની વચમાં કુવારાવાળો, હોજ હતો. આ મેદાનમાંજ બાદશાહી વખતમાં શુક્રવાર બજાર ભરાયું, કામકવાર અમલદારો પોલીની રમત રમતા કાઉકવાર લાકરી, કવાયતો થતી. હાલ તો, એ મેદાનમાં કેટલાંએ મકાનો આવે-બંધાઈ ગયાં, છે અને બધા સંકીર્ણ, થઇ ગઇ છે. અસહ આ, મેદાન બહુ મોટું હતું. પુરા-વત્તખાનાના પ્રકાશનમાં તેનું અનુમાન ૬૨૦૪ ૩૩૦ ચારના વિસ્તારવાળું હોયતું હતું છે. આ મેદાનમાં પ્રવેશદાર કે, રાજગદના બદારના, મેદાનના દરવાજાએ બનાવેલી, આ ત્રણ દરવાજાની ઈમારતનું સિદ્ધ બહુ સુંદર છે અને લારપછી અનેલા શહેરના દરવાજાઓમાં એ ત્રણ દરવાજાઓનું અનુકરણ થયું છે. ખાલાત, વડોદરા ઇસાદિ શહેરોમાં પણ હાલ વાદનો માટે અને બંને બાજુના રસ્તા પથપાળા વટમાળોમાં માટે વપરાય છે. તે પ્રમાણેની આ દરવાજામાં, પણ, વ્યવસ્થા-હોય તો કાંઈ કહેવાય નહીં.

૩ અદ્ભુતશાહની મસ્જિદ

અદ્ભુતશાહની મસ્જિદ ભદ્રના કિલ્લાની અંદર દક્ષિણ તરફના દરવાજા પાસે અમદાવાદની પહેલી મસ્જિદ છે. શહેરની નામે મસ્જિદ બંધાવું પહેલાં એનોજ મોહેર મસ્જિદ તરફ ઉપયોગ થતો. હાલ પણ એને, છોડી બીજા મસ્જિદ કહે છે. સને ૧૪૧૪માં બંધાએલી, આ પ્રમારત અંતિદાસિક દ્રષ્ટિએ પણ બહુ મહત્વની છે અને સૌભાગ્યવશાત સારી રિયલિમાં છે.

આ મસ્જિદ લગભગ ૧૫૭૪૫૪ ફીટ જેટલા વિસ્તારની છે, અને તેમાં ૧૫૨ ચોજલા તથા ૧૦ મોગા બુર્જો છે. બોલો ૧૮ ફીટ ઊંચી છે, પરન્તુ મસ્જિદનો મોંદરો, ૨૮ ફીટ ઊંચો છે બાજુની કમાનો બોલો જેટલીજ ઊંચી છે. વચલી કમાનની બંને બાજુએ સાદા મિનારા છે. તેની મૂળ ઊંચાઈ ૪૫ ફીટ હતી, પરન્તુ

ઉપરો ભાગ સાચી જવાથી કાઠી નાંખ્યો છે તે પાછો એ જગ્યાએ બંધાવી દેવાની. સદ્ગુણિ પુરાતત્વખાતાને હજી સુઝી નથી. દાસાનની ભોતમાં વચલી કમાન. ઉપરાંત બીજી ચાર કમાનો છે, તે બધી અણીવાળી મુરિસમકાસીન કમાનો જેવી છે. પાછલી ભોતમાં ૮, કમાનોની વચમાં ૮ અને ઉત્તર તરફની ભોતમાં ૪, એક એકંદરે ૨૦ નળીઓ છે. તેનું કોતરકામ બહુ સારું છે. આગલી ભોત પરની આંતરીઓ અગર કદોરાનું શિલ્પ દિન્દુ દખનું અને આકર્ષક છે. આના ચાંભલા બધા દિન્દુ મદિરોમાંથી લાવી વાપરેલા લાગે છે. વાયબ્યજૂલામાં ઝનાના નમાઝગાદ પણ છે. એમાં પણ જૂદી એક મેદરાણ છે અને પુરોની નમાઝગાદ તરફનો ભાગ પત્થરની જાળીથી ઢંકી દીધેલો છે. આનું પ્રવેશદ્વાર કદોરાથી સુસજ્જિત અને ધુમટથી ઢોકેલું છે. મૂખ્ય નમાઝગાદમાં પાંચ મેદરાણો છે. તે તથા સામેનું નવ પગથિઆવાળું મિખર બહુ આરસનું છે. મસ્જિદનું તળિયું પણ રંગબેરંગી આરસથી જડેલું છે. ઉપરો ધુમટ મૂળ દિન્દુ રચના પ્રમાણે ૧૨ ચાંભલાઓ પર અષ્ટકોણાકાર શિલાઓ મોંઢવી કરેલો છે. બાકીનું રથપત્થ પણ જૂના સિદ્ધાન્તો પ્રમાણેનું જ છે. માત્ર બહારનો દેખાવ કમાનોને લીધે મુસલમાની લાગે છે. આ ચરખાતોની કાળ હોવાથી ગુજરાતના રથપત્થિઓ મિનારા પણ સરખતા પૂર્વક ત્યાં બાંધી ચકયા નથી.

એજ પ્રમાણે હવખનખાનની મસ્જિદ પણ દિન્દુ સાહિત્યમાંથી લગભગ એજ ચરસામાં ખંખાઈ હતી. તેના ચાંભલા વધેરની રચના પણ દિન્દુ છે. મિનારા માત્ર ધુમટિયા જેવાજ છે, અત્ર ખત મેદરાણો અને જાળીમાં નવી જાતનું શિલ્પ છે, એજ પ્રકારની પ્રારંભિક સ્થિતિ સૂચક આલમની મસ્જિદની રથપત્થની પણ છે.

૪. લુમા મસ્જિદ

અમદાવાદ શહેરના મધ્ય ભાગે મુરિસમ પ્રાંતની સાર્વજનિક પ્રાર્થના માટે અકમલશબ્દે સને ૧૪૧૪માં આ મસ્જિદ બંધાવવા માંડી. તેને પુરી થતાં ૧૨ વર્ષ થયાં. આ મસ્જિદ માણેકચોકના મોટાં મેદાનના મધ્યમાં શેલારપદ લાગતી હતી અને ચારે બાજુથી આવતાં રસ્તાઓનું કેન્દ્રસ્થાન હતી એના ઉંચા હાલતા મિનારા પરથી પાવાગઢ સુધીનું દરય દેખાતું અને એશિયાની ભવ્ય મસ્જિદોમાંની એક ગણાતી. હાલ તો એ નીચાં, ગંદા ઘરોથી ઘેરાએલી ગીચ વસ્તીમાં આવી પડી છે. લુમાના દિવસ સિવાય તેનો ઉપયોગ થતો નથી.

શરૂઆતની મસ્જિદો પ્રમાણે આમાં પણ બદામી રચના પત્થરના અવશેષો કાઠ મદિરોમાંથી લેવા કરેલા લાગે છે, પણ ફેર એટલો છે કે એ મસ્જિદોમાં મદિરોમાંથી આણેલા ચાંભલા તથા કોતરેલી શિલાઓ જેમ ને તેમ વપરાયાં છે, જ્યારે આ મસ્જિદમાં એ પત્થરો ધસી, ધડી, જ્યાં બેસાડવા ઉચિત લાગ્યા ત્યાંજ વપરાયાં છે. ઘણાખરા પત્થરનું નકશીકામ અંદર કરી, સાદી બાજુ સાદી ભોતની અંદર વાપરી છે. આ પ્રમાણેની લુદ્ધિપૂર્વક બાંધણીને લીધે જ આ મસ્જિદ બંધાઈ રહેવાને કદાચ ૧૨ વરસ જેટલો લાંબો વખત લાગ્યો હશે.

આ મસ્જિદની પહોળાઈ લગભગ ૩૮૯ અને લંબાઈ લગભગ ૨૪૬ ફીટની છે. નમાઝગાદની, ચોક વિનાની લંબાઈ ૨૦૭ ફીટ અને પહોળાઈ લગભગ ૧૦૦ ફીટની છે. વચસ્રા ભાગની ઉંચાઈ ૪૫ ફીટની છે. આ મસ્જિદ મોટી છે, છતાં એના અવયવો વિશાળ તથા આખને કંદારો આપે એવાં નથી રાખ્યાં. પરંતુ આજી બાંધણીને એકે ત્રણ કટકે કરીને વિસ્તાર વધાર્યો છે. દાખલા તરીકે નમાઝગાદની લંબાઈના પ્રમાણે સાધારણ રીતે વપરાતા નવું

તો રથપતિએ અને શિવપ્રકારોનો રાજગાર બારે માસ ચાલતોજ રહ્યો હતો તેથી ત્યાંની ધર્મારતો સૌ કરતાં વધારે, સૌથી સુંદર શિવપવાળી અને સર્વત્ર આદર્શ ધર્મારત ગણાય તેવી હતી. ત્યાંના આવા અવરોનો અસંખ્ય છે, તેમાંથી મુખ્ય મુખ્યનું પણ સંપૂર્ણ વર્ણન આ રથને થઈ શકે નહિ. તેથી થોડી વણી ધર્મારતોના, સંક્ષિપ્ત વર્ણનથીજ સંતોષ માનીશું.

૧. ભદ્રનો કિલ્લો

અમદાવાદની રથપના સાથેજ બંધાયેલી ત્યાંની સૌથી જૂની મુસ્લિમકાલીન ધર્મારત તે બદ છે. ભદ્ર એટલે ગુજરાતના સુલતાનોનો રાજગદ અલમદશાહે પોતાનો રાજમહેલ અને શહેરનો દાદ બંધાવ્યો તેમનો પૂર્વ તરફનો બુર્જજ અત્યારે મુળ કાયમ છે, બાકીમાં તો ધણીએ ફેરફારો થઈ ગયા. અંદરના મહેલો પણ જહાંગીરના સમય પહેલાંજ પડી ગયા હતા, તેથી શાદજહાંએ તેમજ અન્ય સુલાઓએ નવે-સરથી પોતાને માટે મહેલો બંધાવ્યા. હવે તો આમાં ભદ્રકાળીનું મંદિર અને કેટલીક આરંભિયો છે અને એની ભોંતો તોડી વચમાંથી રસ્તા કરવામાં આવ્યા છે, એટલે આજે તો એ રાજ-ગદ માત્ર અમદાવાદનું પાદર ચક્ર રહ્યું છે.

૨. ત્રણ દરવાજા

શહેર વસાવ્યા પછી થોડાજ વખતમાં અદ-મદશાહે આ દરવાજા બંધાવ્યા હતા, એની વચલી કમાન ૧૭૨ ફીટ પહોળા અને બંને તરફની કમાનો ૧૩ ફીટ પહોળા છે. અંદરથી એકમાંથી બીજામાં જવાના રસ્તા છે. ઉચાઈ ૨૬ ફીટ છે. વચલા દરવાજાની બંને બાજુ મસ્જિદના મિનારા જેવા ગોખ અને કોતરણીથી સુકત બુરજો છે. ઉપર આગાધી છે અને દરવાજાઓની બંને દિશાઓમાં એક ગરબો છે. અસલ આ ત્રણ દરવાજાની પશ્ચિમે ભદ્રનો કિલ્લો હતો. વચમાં થોડું મેદાન હતું. તે શાહી મેદાન

કહેવાયું. તેની વચમાં કુવારાગળો, હોજ હતો. આ મેદાનમાંજ બાદશાહી વખતમાં શુકવારે બાગર બરાજું, કોમકવાર - અમલદારો પોલોની રમત રમતા કોઈકવાર લગ્નકરી, કમપતો યતી. હાલ તો, એ મેદાનમાં કેટલાંએ મકાનો આવ્યા-બંધાઈ ગયાં છે અને જગ્યા સંકીર્ણ; થઈ ગઈ છે. અસલ આ મેદાન બહુ થોડું હતું. પુરા-વત્સખાતાના પ્રકાશનમાં તેનું અવુમાન ૬૨૦x ૩૩૦ વારના વિસ્તારવાળું હોવાનું કહ્યું છે. આ મેદાનમાં પ્રવેશદાર કે, રાજગદના બદારના મેદાનના દરવાજાએ બનાવેલી, આ ત્રણ દરવાજાની ધર્મારતનું શિવ બાહુ, સુંદર છે અને લારપછી, બનેલા શહેરોના, દરવાજાઓમાં એ ત્રણ દર-વાજાઓનું અનુકરણ થયું છે. ખંભાત, વડોદરા ઈલાદિ શહેરોમાં પણ હાલ વાદનો માટે અને બંને બાજુના રસ્તા પગપાળા વટમાર્થોમાં માટે, બપરાય છે. તે પ્રમાણેની આ દરવાજામાં, પણ, બ્યવરથા હોય તો કાંઈ કહેવાય નહીં.

૩ અદમદશાહની મસ્જિદ

અદમદશાહની મસ્જિદ ભદ્રના કિલ્લાની અંદર દરિયા તરફના દરવાજા પાસે અમદ-વાદની પહેલી મસ્જિદ છે. શહેરની જગમે મસ્જિદ બંધાતાં પહેલા એનોજ અંદર મસ્જિદ તરફ ઉપયોગ થતો હાલ પણ એને એકી જુભા મસ્જિદ કહે છે. સને ૧૪૧૪માં બંધાયેલી, આ ધર્મારત અતિદાસિક દ્રષ્ટિએ પણ બહુ મહત્વની છે. અને સોભાગવશાત્ સારી સ્થિતિમાં છે.

આ મસ્જિદ લગભગ ૧૫૭x૫૪ ફીટ જેટલા વિસ્તારની છે, અને તેમાં ૧૫૨ ચાંબલા તથા ૧૦ મોડા ધુમરો છે. ભીતો ૧૮ ફીટ ઊંચી છે, પરન્તુ મસ્જિદનો મોંદરા ૨૮ ફીટ ઊંચો છે. બાજુની કમાનો ભોંતો જેટલીજ ઊંચી છે. વચલી કમાનની બંને બાજુએ સાદા મિનારા છે. તેની મુળ ઊંચાઈ ૪૫ ફીટ હતી, પરન્તુ

ઉપરથી લાગ લાવી જવાથી, કાઠી નાંખ્યો છે તે પાછો એ જગ્યાએ બંધારી દેવાની સફળ હિંદુ પુરાતત્ત્વજ્ઞાતાને હજી સુધી નથી. દાહાનની ભોતમાં વચસી કમાન, ઉપરાંત બીજી ચાર કમાનો છે, તે બધી અણીવાળી મુરિચમકાલીન કમાનો. જેની છે. પાઠવી ભોતમાં ૮, કમાનોની વચમાં ૮ અને ઉત્તર તરફની ભોતમાં ૪, એમ એકંદરે ૨૦ નાળીઓ છે. તેનું કોતરકામ બહુ સારું છે. આગલી ભોત પરની આંતરીઓ અગર કોદારાનું શિલ્પ હિન્દુ દંબુ અને આકર્ષક છે. આના યાંભલા બધા હિન્દુ મંદિરોમાંથી લાવી વાપરેલા લાગે છે. વાચન્યપૂજામાં ઝાના નમાઝગાદ પણ છે. એમાં પણ જૂદી એક મેકરાળ છે અને પુરોની નમાઝગાદ તરફનો લાગ પત્થરની જાળાથી રાંધી દીધેલો છે. આનું પ્રવેશદ્વાર કોરાથી મુરજિજત અને ધુમટ્ટી લોકેલું છે. મૂખ્ય નમાઝગાદમાં પાંચ મેકરાળો છે. તે તથા સામેનું નવ પગથિઆનાળું મિખ્ખર બહુ આરસનું છે. મરિજદનું તળિયું પણ રંગબેરંગી આરસથી જડેલું છે. ઉપરથી ધુમટ્ટ મૂળ હિન્દુ રચના પ્રમાણે, ૧૨ યાંભલાઓ પર અષ્ટકોણાકર શિલાઓ ગોઠવી કરેલો છે. બાકીનું રચાપત્થ પણ જૂના સિદ્ધાન્તો પ્રમાણેનું જ છે. માત્ર બહારનો દેખાર કમાનોને લીધે મુસલમાની લાગે છે. આ ચરઆતનો કાગલોવાથી ગુજરાતના રચનિઓ મિનારા પણ સરળતા પૂર્વક ત્યાં બાંધી શક્યા નથી.

એજ પ્રમાણે હવેખતખાનની મરિજદ પણ હિન્દુ સાહિત્યમાંથી લગભગ એજ ચરસામાં બંધાઈ હતી. તેના યાંભલા વવેરની રચના પણ હિન્દુ છે. મિનારા માત્ર પુમાડિયા જેવાજ છે, અત્યંત મેકરાળો અને જાળીમાં નવી નવતરું શિલ્પ છે, એજ પ્રકારની. મરિજદક સ્થિતિ સ્પષ્ટ, આત્મમની મરિજદની રચાપત્થની પણ છે.

૪. લુમા મરિજદ.

અમદાવાદ શહેરના મધ્ય ભાગે મુસ્લિમ પ્રાંતની સાર્વજનિક પ્રાર્થના માટે અંદમદશોદે સને ૧૪૧૪માં આ મરિજદ બંધાવવા માંડી. તેને પુરી થતાં ૧૨ વર્ષ થયાં. આ મરિજદ માણેકચોકના મોટાં મેદાનના મધ્યમાં શેલાસપદ લાગતી હતી અને ચારે બાજુથી આવતાં રસ્તાઓનું કેન્દ્રસ્થાન હતી એના ઉંચા દાહતા મિનારાં પરથી પાવાજી મુખીનું દરય દેખાતું અને એશિયાની લગ્ન્ય મરિજદોમાંની એક ગણાતી. દાહ તો એ નીચાં, ગંદા ઘરોથી ઘેરાએલી ગીચ વંશીમાં આવી પેડી છે. લુમાના દિવસ સિવાય તેનો ઉપયોગ થતો નથી.

શરૂઆતની મરિજદો પ્રમાણે આમાં પણ બહારી રંગના પત્થરના અવશેષો કોઇ મંદિરોમાંથી લેવા કરેલા લાગે છે, પણ ફેર એટલો છે કે એ મરિજદોમાં મંદિરોમાંથી આણેલા યાંભલા તથા કોતરેલી શિલાઓ જેમ ને તેમ વપરાયાં છે, જ્યારે આ મરિજદમાં એ પત્થરો ધરી, ધરી, જ્યાં મેસાડવા ઉચિત લાગ્યા ત્યાંજ વપરાયાં છે. ધણાખરા પત્થરનું નકશીકામ અંદર કરી, સાદી બાજુ સાદી ભોતની અંદર વાપરી છે. આ પ્રમાણેની સુદ્ધિપૂર્વક બાંધણીને લીધે જ આ મરિજદ બંધાઇ રહેવાને કદાચ ૧૨ વરસ જેટલો લાંબો વખત લાગ્યો હશે.

આ મરિજદની પહેળાઈ લગભગ ૩૮૬ અને લંબાઈ લગભગ ૨૪૬ ફીટની છે. નમાઝગાદની, ચોક વિનાની લંબાઈ ૨૦૭ ફીટ અને પહેળાઈ લગભગ ૧૦૦ ફીટની છે. વચસા લાગતી ઉંચાઈ ૪૫ ફીટની છે. આ મરિજદ મોટી છે, છતાં એના અવવલો વિશાળ તથા આંખને કંટાળે. આપે એવાં નથી રાખ્યાં. પરંતુ આજુ બાંધણીને, એ કે તણ કટકે કરીને વિસ્તાર વધાર્યો છે. દાખલા તરીકે નમાઝગાદની લંબાઈના પ્રમાણે સાધારણ રીતે વપરાતા ત્રણ

ધુમરોને મોટા નદી કરતાં ત્રણેને બદલે પાંચ. ધુમરો બનારી, લખાઈ વધારી લીધી છે. મહેશાંત્ર અગર ઉડાણુ વધારવા માટે એક અષ્ટકોણ મંડપની કારને બદલે ત્રણ મંડપો એક સાથે બાંધ્યા છે, છતાં અસાધારણ કંઈયે આંખ પર વજન પડતી દીધું નથી. લગભગ રૂબરૂ થાંભલા વાપર્યા છે, છતાં કેટલાંક મંદિરોમાં કંટાળા આપનારી દાર પ્રમાણે આમાં થાંભલા ગોઠવ્યા નથી. આથી જુભા મરિજદના રચનાતિઓએ આ મરિજદમાં બનાવી આપ્યું છે કે બુદ્ધિપૂર્વક ગોઠવણી થાય તો વિશાળ ધમારતોમાં એ નિરસ એક સરખાપણાનો તેમજ યુગ્મચણુ જારી ગોઠવણુનો બહુ સહેલાઈથી ઉકેલ આપી શકાય છે. મરિજદની ઊંચાઈ પણ સરેજ એક સરખી નહીં રાખતાં ચડકેતરવાળી રાખ્યાથી બહુ સુંદરતા આવી છે.

આ મરિજદનો વચનો ધુમટ ત્રણ માળ જેટલો ઉંચો છે. બીજા માળ પરથી મરિજદમાં પડતા એકની આસપાસ કંડેરા કરી એક કરી છે, જેથી નમાઝગાદમાં હજા અને ઉમ્મદા લાવવાનો સાફ ઉપાય મેળવ્યો છે. સાધારણ રીતે ઉંચા થાંભલા બેઝાગેટબાય છે. પણ તે ટાંકવા માટે રફે શીટના આગળા થાંભલામાં છેલ્લા જૂથે શીટનાં તોરણો કરી લીધાં છે. વચમાં મોટી કમાન કરી, બચ્ના પણ સાધી છે.

આ, મરિજદની મેદરાળ સાદી છે અને એમની પાછળની બોલમાં ચોરસ ટેકા કરેલા છે. મિથબર પણ ત્રણ પગથિઆંબાજોજ સહિજ છે, નમાઝગાદમાં બનાના માટેની પણ અચાકરી સમજ કરેલી છે. મિનારા, મરિજદની ત્રણ માળની. ઉંચાઈ ઉપરાંત બીજાચાર માળ જેટલા ઉંચા હતા, એની નકલો સાધારણ છે. આસપાસની બંને બાજુની લોનમાં વનરપતિની નકલોવાળા મે ગોખ છે, તે કોણ મંદિરમાંથી

લાગી બેસાડી, દાંધલા લાગે છે. નમાઝગાદની સામેનો મોટા એકમાં ત્રણ માટે હોઝા પણ છે. ઉતરે તરેની ચપળીમાં છ થી સાત શીટના કંડના મોટા અશરોથી પવિત્ર વાક્યો ફેલાઈએલાં જણાય છે. આ તરફનો તથા પૂર્વ તરફનો દરવાજો પ્રમાણમાં નાનો અને સાદો છે, પરંતુ દરિયા તરફનો દરવાજો સુંદર લાગે છે. તેની ઉપરનો મંડપ અને થાંભલા કોણ દિન્દુ મંદિરમાંથી મળી આપ્યા હશે, એટલે ઉપરોગ કરી લીધો છે.

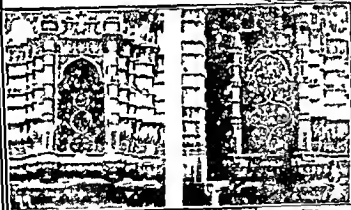
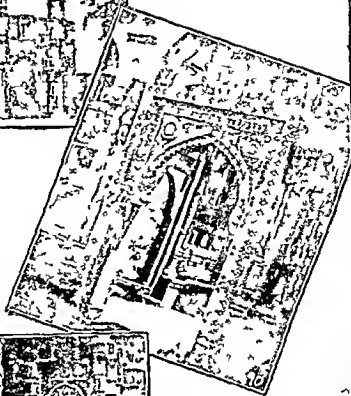
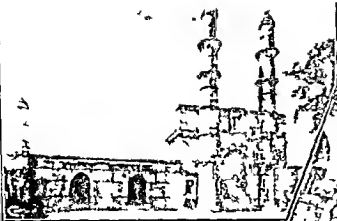
આ પ્રમાણેની આ લગ્ન અને રચાપત્તની દૃષ્ટિએ ઉત્તમ. બહુતાની મરિજદમાં કામમાં આવેલા સિદ્ધાંતોનું અનુકરણ ત્યારપછી બંધા એવી શુભરાતની લગભગ બધી મરિજદોમાં થયો છે. અલગતા, સિદ્ધપની દૃષ્ટિએ આ મરિજદ કરતાં આજળ વધુ વિકસિત લાગે છે.

૫. અહમદશાહનો રોજો

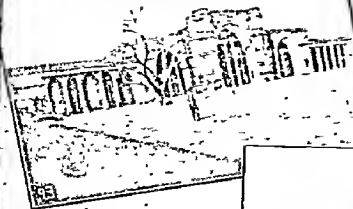
જુભા મરિજદના પૂર્વદારમાંથી બહાર નિકળતાં અમદાવાદના સરંચાપક અંદમદશાહના રોજમાં આપ છે. એમાં એ બાદશાહની કબર ઉપરાંત બીજી પણ કેટલીક કબરો છે. આ રોજો ૮૭૩ શીટના ચોરસ પટ પર બાંધેલો છે અને તેની ચાર બાજુના ખૂલ્લામાં ચોરસ છે. વચનો ચોરસો ૩૬ શીટના ચોરસ જેટલો છે. તેની ઉપર કમાનો દારા અષ્ટકોણ સાધી ધુમટ બનાવ્યો છે. વાચવ્ય તરફના ચોરસમાં એક મેદરાળ કરી, રોજની મરિજદ પણ બનાવી લીધી છે. આનો પૂર્વ તરફનો દરવાજો જાણ્ય છે.

૬. રાણીનો હજારો

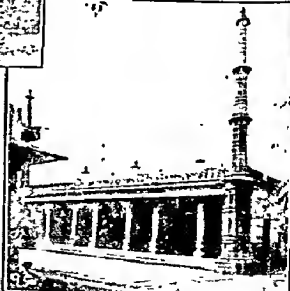
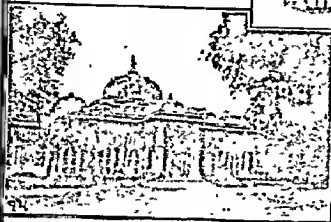
અંદમદશાહના રોજની સામે એક ભવ્ય દરવાજામાંથી આ હજારમાં જાય છે. આ દરવાજા પર પણ અંદમદશાહના રોજ પ્રમાણે મેળવવામાં એને બેસાડી સમવેલ છે. અંદર પેસતાંજ સામે લાંબા પાથરનો અસાધારણ

(૯) આપાનેરની જામે મસ્જિદ (દલિલ તરફથી) (૧૦) આપાનેરની જામે મસ્જિદનું પૂર્વ તરફનું અવેશાર
 (૧૧) આપાનેરની નગીના મસ્જિદના જોખની જાગીનું અંતરકામ (૧૨) અમદાવાદના ત્રણ દરવાજા
 ['દારના' ૨ જી વર્ષ, ખાસ અંક]

૧૪

(૧૩) અમદાવાદની લુમ્બા મસ્જિદ (૧૪) સરખેળામાં આવેલો મહમુદ બેગલાનો મહેલ, સરોવર કાંઠેથી (૧૫) અમદાવાદ શહેરમાંલમનો મકબરો (૧૬) ગણ્ડી સીમીની મસ્જિદ અમદાવાદ
["કારિયા" ૨ જુ વર્ષ, ખાસ અંક]

કેતરકામસામે હજારો દેખાય છે તે અમદાવાદના બીજા રાજાઓ કરતા બાધણીમાં જુદો પડે છે આમાં ધુમ્મ નથી પગથિયા ચઢીને જતા વિશાળ ચોકમાંની બા સુદર કુખરો નજરે પડે છે તે તે અહમદશાહની રાણી તથા રાજકુટુંબની અન્ય રાણીઓની છે આ ઇમારતની વિશેષતા એની સુદર જળીના કેતરકામની છે આખો રોળે દરવાજા ઉપસાવેલી જળીથી ભરી દીવો છે બીજી જળીઓ પ્રમાણે ચઢીની જળીઓ આર પાર કેતરાએતી નથી દરેક જળીમાં નવી નવી લાતો છે, આ પ્રમાણેની દરવાજો અને જળીના કામને લીધે આ હજારો વિશિષ્ટ પદ ભોગવે છે

૭. મલિક શાખાનો રોળે અને મસ્જિદ

આ રાજા પશુ અમદાવાદના અન્ય રાજાઓ પ્રમાણે જળીવાળા ચોરસરૂપે છે, તેનું માપ ૮૯ ફીટના ચોરસ જેટલું છે પશ્ચિમ બાજુ, નજી મહેરાળ કરી મસ્જિદ કરી છે આ બધાનવાર મલિક શાખાએ ૮૫૬ હિજરીમાં આરામને બધારી, તેના નિર્ણયથી જમીન કાઢવાનો પશુ ઉ નેખ છે મસ્જિદની બાધણી, ખિન્દુમ ડપ જેવીજ છે કદાચ કોઈ મંદિરને જ મસ્જિદના સ્વરૂપમાં ફેરવી નાખ્યું હોય તો એ કેરનાય નરો આતુ ચાલવા તથા ભીંતનું કામ સાફ છે અને મિનારા પશુ નથી

૮. કાંકેરિયું તળાવ

આ તળાવ સુવતાન કુતબુદ્દીને ૪ સ. ૧૪૫૨માં પોતાના પિતાની હયાતીમાજ બચાવ્યું તેનો ઘેરાવો ૨૧૫૩ વારનો, અર્થાત્ લગભગ સરા માંડવનો છે અને તેમાં ૧૯૦ ફીટ લાંબી ૩૪ ફીટ પહોળા એક સળી બાજુએ છે આ તળાવનું ગરનારી અને ગરનારી ઉત્તમ કારીગરીના નમૂના છે કિનારા પર હસાખાયા જઈને બેસવા માટે મડપો બાવેલા છે તેમાં એ મૂળ ૧૨ ચાલ લાંબોની રચના જોનામાં આવે છે આ ઇમારતો તળાવના શીતળ અને સુદર દર્યાની શોભામાં

વધારો કરે છે મૂળ આ તળાવની બાજુમાં બાદશાહી મહેલો હતો, બીજી તરફ આસપાસ સુદર મકાનો મહેલો અને બગીચા હતા બાદશાહી સમયમાં હવાબાવાના રથગ તરીકે તેનો સર્વ, સાધારણુર્ગ પશુ ઉપયોગ કરતાં ખાસ ખાસ પ્રસંગે રોડાની કરી, આતશબાજ ઇલાહિના કાર્યક્રમે પશુ ત્યા ગોડાતા, ત્યારે તો આ રથગ બહુજ આકર્ષક બની રહેતું હશે, અત્યારે પશુ એના મડપો અને ગરનાગાનું શિલ્પ જોવા જેવું છે,

૯. તોડાની મસ્જિદ

રાજપુરમાં આવેલી બીમીજીની મસ્જિદ જોને ૬ લ તોડાની કે હાનતા મિનારાની મસ્જિદ કહે છે તે સને ૧૪૫૪માં કુતબુદ્દીનશાહની ખાસ ઉદ્ધરતાને પરિણામે ખુન્દમીરે મલિક ખુશબાશમાં મકમરા સાથે એની માતા બીમીજીની ઇચ્છા અનુસાર બધારી, તેથી જોને બીમીજીની મસ્જિદ કહે છે શહેરની સુદર મસ્જિદોમાં એની ગલુત્રી કરી રાકાય તે ૧૫૦ ફીટ લાંબી જોને ૫૭ ફીટ પહોળા છે તેનો દેખાવ અને મિનારા સુદર છે તે હજીએ હાને છે મૂખ્ય મડપોની બાજુની પ્રસાળો નાની કમાનો સાથે આગળ કહેરો કરીને સાધી છે. કુતબુદ્દીનના સમયમાં બધાયેના મસ્જિદોમાં આ સૌથી સુદર છે.

સરખેજ

સરખેજ નામક અમદાવાદનો એક પરામાં મુસ્લિમકોલીન અને વિશેષતઃ સુલતાનીમાં મહમૂદ બેગના સમયની ઇમારતોનો સમૂહ છે હવે આપણે જોઈએ આ ઇમારતોની તરફઆન શેખ અહમદ ખુન્દ નામક સુવતાન સને ૧૪૪૬માં ૧૧૧ વર્ષની વયે થએલા અરસાનથી શરૂ થાય છે મહમૂદ બેગડો એમને ગાનનારી હતો એટલે તેણે આ રથજો તેમનો રોળે બધારા માડો પરતુ તે પશુ થાય

અસર, મિનારાઓમાં શુભરાતી દળ, ઉપયોગ માટે એટલા બનાવવાની નવનિર્મિત ધર્મશાળા બાંધવામાં આવે છે. એકંદરે વિચાર કરતાં આની બાંધણી બહુ રસમ અને મિત્ર પ્રભાવની લાગે છે.

આ મસ્જિદમાં પાછળથી સરકારી P. W. D. ખાતાએ પણ સમરાવવાના શુભ ઉદ્દેશથી પરંતુ સમગ્રજી વગરના સુધારાવાદીઓ દ્વારા છે. તેથી તેનું અસલી સ્વરૂપ જેવું હતું તે સમજાતું નથી. કામલા તરીકે મોદરાની વચમાં પ્રચલિત જુવાનપુરી કમાન હતી તે કાઢી નાંખી, બે મિનારા બાંધેલા મહેરો સીધા કરી લીધા છે અને એની ઉપર કોમરા પણ બેસાડ્યા છે. આ જાતનું કામ પુરાતત્ત્વશાસ્ત્રના મુદ્દાઓ ઉપર કરે છે અને કેટલીક વાર ખોટી દેરબાંધી થાય છે.

સિદ્દી સહદની મસ્જિદ

આ મસ્જિદને કેટલાક સિદ્દી સેવકની, કેટલાક સિદ્દી શકીની અને કેટલાક સંઘની કહે અને ઉલ્લેખ નામ વધુ ઉચિત લાગે છે. આ શુભરાત સંસ્થાનતના અસ્તકાળમાં છે. તેની બાંધણી સાદી છે, પરંતુ પાછલી જોતની બે જગ્યાએ બાંધે તે વિખ્યાત મર્મ મર્મ છે.

આ મસ્જિદ સિદ્દી જુદાજુદાને લગભગ સને ૧૫૭૦માં બાંધાવવા માંડી દશે, પણ થોડા જ વખતમાં (૧૫૭૨)માં અકબરનું આક્રમણ થયું. મુઝફ્ફર ત્રીજે કેદ પકડાયો અને મુગલ રાજ્યની સરખાત ચર્ચા પ્રારંભિક કાળમાં અસ્થાનિ રહી: તેમાં કળાને ઉત્તેજન ક્યાંથી મળે? વળી સને ૧૫૭૬માં તે એના બાંધાવનારનું મૃત્યુ પણ થયું. એટલેથી મસ્જિદની વચલી મેદરાજ, પાછળની બારી તેમજ બાજુ બારીઓનું કામ અધૂરું જ રહી ગયું હતું. પાછલી જોતની પાંચ બારીઓ પૈકી એમાં સરખેજના રાજા જેવી બૌદ્ધિક આકૃતિઓ છે. તેમાં તે

કંઈ નવાઈ જેવું નથી, પરંતુ જમણી બાજુની બે જગ્યાએમાં જે તાડરશ અને વેલગુલાનાં સંમિશ્રણનું કોતરકામ હતું છે, તે અદ્વિતીય છે અને પાંચમાં પ્રકૃતિદેવીએ સ્વયમ પ્રવેશ કર્યો હોય એવો ભાસ કરાવે તેવું આ કામ છે. એની પહાડર તથા લાકડાની પ્રતિ-રૂતિઓ દેશવિદેશના સંપ્રદાયોનાં તેમજ કલાના શોખીનોના બંગળાઓની શોભા વધારે છે.

આ મસ્જિદની બાંધણી જોતાં પણ મિત્ર પદ્ધતિઓનો અમલ જણાય છે. મહેરો અને અંદરના ભાગમાં અમદાવાદી કમાનો છે મંડપને બદલે કમાનોવાળા ચાંબલાથી લાગ પાડી ચકાસા છે. કમાનો ઉપરની છતને મળે છે, ત્યાં ત્રણ જુદી જુદી જાતની રચના જોવામાં આવે છે. ઉપરના મેરસના ખૂણા ફિન્ડ રીન પ્રમાણે છે. મુખેને એક ટુકાણે ખૂણાઓમાં નાની કમાનો મુખી અટકાણુ કર્યો છે. ત્રીજી જગ્યાએ શાહ આલમ અને મુદમ્મદ ગૌસની મસ્જિદો જેવી ધરાની દબની કમાનો કરી છે. એકંદરે આના રચાપત્યમાંથી સમકાલીન અસ્થાનિ અને અસ્થિ-રતાના ચર નીકળે છે. અકબરનો અમલ થતાં પહેલાં શુભરાતી રચપતિઓએ જે જગ્યા ઉદ્ધરી બનાવી લીધા તેજ સંસારમાં અજોડ બની ગઈ, બાકી કામ-તો બધું કામચલાઉ થયું છે.

મુગલકાલીન ઇમારતો

અકબરના રાજ્યકાળમાં અને ત્યારપછી એ આખા શુભરાતમાં મસ્જિદો અને મકબરાની પ્રકૃતિઓ આજુબ રહી હતી. પરંતુ તેમથી દલે શુભરાતના રચપતિઓ વિશિષ્ટ કળા અને શિલ્પસૌન્દર્યનો લોપ થઈ ગયો હતો. મુગલકા-લીન ઇમારતોમાં ચાંબલાને બદલે કમાનોનો ઉપયોગ વધુ પ્રમાણમાં થયો છે અને જોત, બારીઓ, અને મિનારાઓ શિલ્પકાળથી યજ્ઞ-ગારવાને બદલે સાદા રાખવાના વિચારનું અનુ-

કરણ થયું છે. અર્થાત્ આ કાળમાં હિન્દુસ્થાનના લાલિત્ય અને શણગારની રચનાને બદલે ઊર્લભ સ્થાપનાની સાદાઈનો પ્રભાવ વધુ પ્રબળ બની ગયો હતો. આ કાળની ઇમારતો બહુ નથી. અને જે છે તેમાંથી બે ચારલુંગ અવલોકન કરી લઈએ.

મીર અબૂ તુરાબનો શેલો

નૂત્તા આશાવલ પાસે મીર અબૂ તુરાબે નવું આશાવલ વસાવ્યું હતું. એમાં એમના મરણ પછી સને ૧૫૬૭ માં આ શેલો બંધાયો છે. તેનું માપ ૪૧ ફીટના ચોરસનું છે, એની બાંધણી ચાંમલાને બદલે કમાનોવાળી છે. તેથી ઉંચાઈ પણ વધારી શકાઈ છે. શેલની આગળ બપ્પે ચાંમલા કરી, માંડરાના ઝોરલા કાઢ્યા છે. શાહપુર અને બાબા હુલુખની મસ્જિદની કમાનો કરતાં આ કમાનો વધારે સારી. એક સરખી અતરાય વગરની છે; અંદર બહુ મનોહર લાગે છે.

શાહીબાગ

નહાગીરના રાજવંશમાં શાહજહાં સુબા તરીકે અમદાવાદ આવ્યો. ત્યારે તેણે પોતાના રહેવા માટે આ બાગ અને તેની વચ્ચેના મહેલ બંધાવવાનો હુકમ આપ્યો હતો. તેની બાંધણી વગેરે એની ઇચ્છાસર કરવાનું નક્કી થયું પરંતુ તે બંધાઈ તૈયાર થઈ રહે તે પહેલાં અમદાવાદથી એનું અન્નજળ ઉડી ગયું, અને બહાર થઈ ગઈ તેથી અડધા રહેવા એને વખત નથી આવ્યો. અમદાવાદ ત્યાર પછીના સમયમાં એમાં જ રહેતા. આ મહેલને આકાર ચોરસ છે, વચ્ચે મોટા અષ્ટકોણ ઝોરડા અને આસપાસ ચાર અષ્ટકોણ ઝોરડીઓ છે. એ જ કમાણું ઝોરડા ઉપલા માળમાં પણ કરેલા છે. આખાએ મહેલની નીચે 'ઝોમર' રાખ્યું છે તેનો ઉપયોગ ઉનાળામાં કઠવ્ય જરા ઝાડી નરમીવાળી જગ્યાની બેઠક તરીકે મનોહર હતો.

એ મહેલમાં ત્યાર પછીના સમયમાં અને હાલના અમદાવાદમાં પણ થોડાક ફેરફારો કરાયા છે. એમાં પહેલાં ટીટ્ટીકર જડાવ રહેતા. હાલ એમાં ઉત્તર વિભાગના કમિશનર રહે છે. આ મોટા શાહીબાગ પાસે છે. શાહીબાગ બનાવના માટે બંધાયો હતો. તેમાં હાલ પોલિસ ખાતાના મુખ્ય અમલદાર રહે છે. આ મહેલો કમાનોની રચનાવાળા મુગલ દુબળા અને સાદા છે. બાકી બાગ તો મેદાન બની ગયો છે.

અબ્દુલખાનનો મહેલ

બદમાં આ મહેલ આવેલો છે. મુગલકાળના બે ચાર સમયમાં મહાન બંધાવનાં તેમાંનું આ એક છે અને તે સૌથી શ્રેષ્ઠ છે. ઇ. સ. ૧૬૩૫ માં અબ્દુલખાન શાહજહાં બાદશાહનો સુબો હતો. તેણે ૧૬૩૭ માં બદના મુખ્ય દરવાજાની દક્ષિણ તરફની બોલ તોડીને આ મહાન બંધાવ્યું અને બાજુની ઇમારતો સાથે તેને યેળવો લીધું. આ મહેલ ૨૪×૨૧૦ ફીટના વિસ્તારમાં બંધાયો છે. આ ઇમારતમાં વખતોવખત સુધારોવધારો થતા રહેલા હોવાથી મૂળ સ્વરૂપ અત્યારે રહ્યું નથી, છતાં શિષ્ટ તો એ જ મુગલકાલીન રહ્યું છે. કાંઈ વાર એમાં કચેરીઓ લગાવી તો કાંઈ વાર કુદખુલ બન્યું. તો કાંઈ વાર પોસ્ટ ઓફિસ થઈ. તેથી બ્યારે ત્યારે આવરવકાત અનુસાર ફેરફારો કરવામાં આવ્યા. એનો મુખ્ય દરવાજો દિલ્હી આકાશની મુગલ ઇમારતોના દરવાજા જેવી કમાનોવાળો છે. અંદર મોટા અષ્ટકોણવાળો ઝોરડો અને બીજી ત્રણ પાસે આકારમાં એવા જ અષ્ટકોણવાળા ઝોરડીઓ બનાવી છે. નીચેના ભાગમાં બોલર પણ છે. ઉપર મેડા પણ છે અને તેમાં એ એવી જ અષ્ટકોણકાર ઝોરડીઓ છે. ઉત્તર તરફ છેક લકઝાળીના મંદિર સુધી (વરતુલ) એ મંદિર પણ મહેલના ઝોરડામાં જ છે) અને દક્ષિણે બદના કોટની

બહાર રૂપો ફીટ સુધી આ મહેલની પાંખો ફાંચેલી હતી અત્યારે તો ત્યારબાદ બંધાએલી નાની મોટી ધમારતોના સંમિશ્રણથી અહીંયાં ખિચકો થઇ રહ્યો છે.

સરદારખાનની મરિજદ

ત્યારપછી ઔરંગઝેબના સખા સરદારખાનની મરિજદ પણ છે. આને માટે પાલણી, આરસ મંચારવામાં આવેલો હતો. સુગરસત્તી મરિજદ કરતાં આની બાજબી બહુ પડે છે. ધુમટ મોગલકાળના ધુમટો જેવા ધાંટીલા છે.

નવાબ સુલઅતખાનની મરિજદ

સુલઅતખાન પણ ઔરંગઝેબનો સખો હતો. આ મરિજદની બાજબી, કમરો, ધુમટ, જોરે બધું મુગલ ઢબનું છે. બોંબેલી છોડાની છે, પણ ઉપર આરસ જડેલા છે. કાંઈ રથજે ભોંતમાં હો છે તે પણ આરસ જોડી પોશિશવાળી છે. બોંબલિયામાં આરસની ફરસબંદી છે અને તેમાં નમાઝ પઢવાના મુસલા પણ ફોતથી છે. આથી આરસની જ એ આખી મરિજદ ટ્રાય છે; લોકો એને હાથી-ફાંતની મરિજદ કહે છે. આનો ધુમટ બહુ મોટો છે. સામે આંગણમાં મોટો હોલ છે મરિજદની ઉત્તરે સુલઅતખાનનો એ શીટનો ચોરસ પર બંધાએલો રોળો છે. અને દક્ષિણે મુસાફરખાનું તથા મદેસા (નિરાગ) પણ છે.

એજ પ્રમાણે બીજા કેટલીક મરિજદો, મદેસા, મકબરા, ઇત્યાદિની ધમારતો જવાઈ છે અને એમની સંખ્યા એટલી મોટી છે કે એક મોટા પુસ્તકમાં પણ બંધાવું વિસ્તૃત વર્ણન થઈ શકે નહીં; તેથી આપણે જ જોઈ ગયા એટલેથીજ સંતોષ માનવો પડે છે ધમારતોમાં એ કંઈ વિશેષતા નથી. કાંઈમાં સુગર અસર તો ગુજરાતી અસર. આવી ગઈ છે અને કાંઈમાં વળી એમ કાંઈ તેમ સ્થાપત્યના નિયમોના કંઈ બંધન વિના એ ધમારતો રચિ પ્રમાણે બંધાઈ છે. તેથી અગત્યની નથી.

આ ઉપરાંત કેટલીક વાવો, પહુ, સુસ્ત્રમ કળામાં બંધાઈ હતી. તેમાં કંઈ ગુજરાતની વાવોમાં વધુ સુધારો થઈ શક્યો નથી, તે બાબત સિદ્ધ કરવા માટે અમદાવાદમાં આવેલી માતા હતાનીની વાવ, શાહરીની વાવ, અમલગની વાવ અને એવીજ બીજી વાવો છે. દરેકના શિલ્પમાં થોડો મણો ફેરફાર છે અને બંધાવનારની રુચિ, ધાર્મિક માન્યતાઓ અને મનપ્રેમવ પ્રમાણે શૃંગારમાં વધુ ઓછું પ્રમાણ છે. પણ વાવના સ્થાપત્યની બાબતોમાં તો એજ ભૂતા મુજરાતી સિધ્ધાંતનું સર્વત્ર અનુકરણ થયું છે, અલબત્ત કેટલીક વાવોમાં થાંભલાને બદલે કમાનો બાંધવામાં આવી છે અને મોખના આકારમાં થોડો-મણો ફેરફાર જણાય છે. પણ એ મહત્વની બાબત નથી. દિનુકાલીન સ્થાપત્ય કરતાં સુરિલમકાલીન વાવોના સ્થાપત્યમાં ખાસ અગત્યની ફેરફાર થયા નથી. એટલે અને તેનું વિવેચન કરું નથી.

‘ચિરાગ’ માસિકના ચેતનવંતા

સંમુદ્ધ સાહિત્યની

‘ફકેક બાંધેલી પહેલાં વર્ષની ફાંઈલ માંત્ર’ ‘કારવા’ના આકૃષ્ટો માટે રૂપીઓ એક : પોસ્ટેજ, પાવલી અલગ.

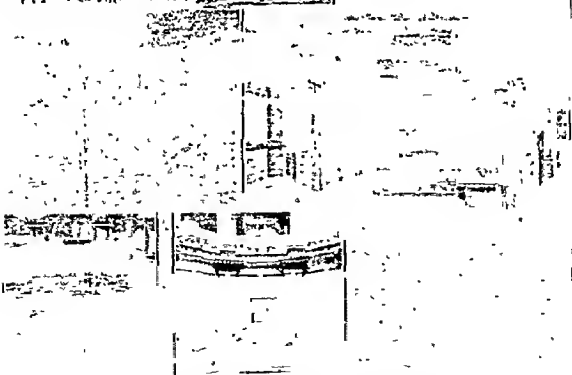
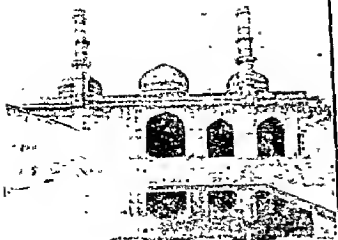
✽

બીજા પુસ્તકોનું સુચીપત્ર અને પુસ્તકોના અદલા બદલાની યોજના મફત મોકલાય છે. ફાઈલ વી. પી. થી મોકલાતી નથી. ઉદાર થતોથી એજન્ટો નિમાય છે.

જાણો:—

બી. પટેલની કું

જાહેત સ્ટ્રીટ, ભાવનગર

(૨૨) અમદાવાદની મુસ્લિમ અભ્યાસની મુગલ ક્ષત્રીન મસ્જિદ (૨૩) અમદાવાદના ભટ્ટના શાહી બાગનો મંદિર
(૨૪) અમદાવાદનો આઝમખાનનો મહેલ (૨૫) અમદાવાદની વાવ (૨૬) અમદાવાદની દાદાહરિની વાવના બે દર
["કાર્યા" ૨ ભાગ વર્ષ, ખ્રિસ્ટ ૧૯૬૦]

સર સૈયદનો પયગમ્બર પ્રેમ

- દિલ્લી મુસ્લિમ લેગ્જિસલેશન કમિટીના સર-સૈયદ અહમદ -

આસમાની કિતાબો અને પયગમ્બરોના જીવન વચ્ચે ધણો જ ઘાડો અને ઉંડો સમઘ હોય છે માત્ર પયગમ્બરોના પ્રેમથી જ દુન્યામા ધર્મ સજીવન અને બાકી રહે છે પયગમ્બરોની મહબ્બત લોકોના દિયોથી નબૂત થઈ જાય ત્યારે ખરેખર તેઓ કિતાબને નિસર્ગી જાય છે અને તેના અહકામને પીઠ પાછળ નાખી દે છે. દુન્યામાં જીવવા ધર્મો નોખાં થયાં તેવું મુઝાફરે પશુ એજ હતું.

ઈસાઈ અને યહૂદી કતાબોએ ઇસ્લામના પ્રજાપતિ મહાડરા એજ નીતિ ધારણ કરી છે તેઓનું બધુ બજા એજાજ વપરાયુ છે. કેટલાઈ પશુ બેગે મુસનમાનોના દિનો ઉપરથી હજરત મુહમ્મદ (સં)ની પ્રેમની છાપને ખૂસી નોખવામા આવે તેઓ જીંજી છે કે આપનું પવિત્ર વચકનીત ઇસ્લામની જિન્દગીની જડ છે બે મુસલમાનો પોતાના એ જીવન-આધારથી જ વિષ્ણુ પડી ગયા તો ફરી તેઓ પોતાના ઇમાનનો નાશ કરી નેજી.

જેની ગીતે શતરૂઓ ઇસ્લામના રાજકીય અને આર્થિક બાબને હેઠુ પાડના માર્ટે આ નાન ઉપર મેહલા છે કે પયગમ્બરે ઇસ્લામની આટ, આપઝ અને પ્રતિષ્ઠામા રખતો નોખવામાં આવે તેનીજ રીતે મુસનમાનોની પશુ આ ફેરજ હુમી નેઈ એ કે જગતભરમા હજરત મુહમ્મદ (સં)નું પવિત્ર નામ ઉચ્ચ રહે અને

આપની ઈજઝત અને પ્રતિષ્ઠાનો અંકો પ્રભાવની ટોચે ફરકતો રહે.

આપણે બે ઇસ્લામના ઇતિહાસનો અભ્યાસ કરીએ તો જણાશે કે ઇસ્લામની ધાર્મિક અને રાજકીય અધોગતીનો અસલી અને ખરો સમય તેજ છે કે જ્યારે ઇસાઈ ધર્મ પ્રચારકોએ હજરત મુહમ્મદ (સં)ની ઈજઝત પર નીચ ફુલ્લાની શરૂઆત કરી ઈ. સ ૧૮૬૧ મા સર નિલયમ મ્યુરે

હજરત મુહમ્મદ (સં)ના જીવન વૃત્તાત ઉપર ચાર લાગમા એક પુસ્તક પ્રગટ

કયું. આ પુસ્તક ઇસાઈ ધર્મ પ્રચારકોનું આપ (સ)ની પવિત્ર જાત ઉપર ફુલ્લા ફેરવાનું એક નવુજ સાહસ હતું. સર નિલયમ મ્યુરે હજરત મુહમ્મદ (સં) સંબંધી ઇતિહાસના પુરવઠા મહીથી જે કમઝોર અને પાયા વગરના બનાવો હતા તેને ઝંડી હિમ્મત અને કળાથી ગોઠવ્યા છે કે અભ્યાસ કરનારાઓના દિનોમા હજરત મુહમ્મદ (સં) પ્રત્યે નફરતની લાગણી ઊતપન્ન થયા વગર રહેતી નથી તસ્લીમ. પરંતો (ઈસાઈઓ)ની આ નીતિ આનઆઝીથી જે નવા નવા કિતાબો ઉપરિધન થયાનો સંજન હતો તેનો સર્વથી પંડેના સર સહયદ મહમ્મને લાસ થયો. નિલયમ મ્યુરે પુસ્તક વાચતાજ તેમને આમા તડપી ઉઠ્યો અને તરતજ તેમને નાગોળ મુહસિનુલ મુન્કને લખ્યું -

“વિનિયમ મ્યુરેના પુસ્તકનો અભ્યાસ કરી રહ્યો છું. તેણે મારું દિલ બહાળી મૂક્યું છે.”

મેહદિવાથી ઉડીને કાઢિરા (મિસર). ચાલી ગઇ,
ત્યારપછીથી સિસલી પ્રત્યે એપરવાઈ થવા લાગી.
છેવટે અંધાધૂંધી આપી ગઇ. સિસલીના મુસલ-
માનો અંદાજોરામમાં પડી ગયાં, આપસઆપસમાં
લાડના ઝગડના લાગ્યા. પરિણામે શ્રી. સ. ૪૮૪માં
ઈરાલામી સત્તાનો અંત આવ્યો અને ઈસ્લામીઓએ
કબ્જો કરી લીધો.

આ છે સિસલીના મુસ્લિમ અમલનો હુક
ઇતિવાસ, જેમાં અરબી સત્તા, કામમ થઈ,
અને-ઈસ્લીના દક્ષિણ પ્રદેશ, સુધી પ્રસરી-
અંતે, આંતરિક ઝગડાઓ, બળવાઓ અને અંધા-
ધૂંધીને લઇ સંકુચિત થતાં થતાં બિસ્ફુલ થતા
યઇ ગઇ, મુસલમાનોએ સિસલીમાં હારે
મસ્જિદો, સેંકડો હસ્તમો, અનેક કિસ્કાઓ અને

આવીશાન મહાલો બનાવ્યા હતા, પણ તેમની
નાશાવડીની સગમાં ખુદાએ પોતાનો આ અંકુશ
પુરો કર્યો: "જે લોકો પોતાની હાલતને
બદલે છે, અમે પણ તેમની હાલત બદલી
નાખીએ છીએ" એ તેમના તે તેજસ્વી યુગની
નિશાનીઓ ક્યાં છે? અજ્ઞામાં ઇકબાલ સિસલીને
ઉદ્દેશીને કહે છે:-

"દય તેરે આંસારમે" પોલીસ કિસકો દાસ્તાં ?
તેરે સાદિલકો બમોશગિ" હય અંદાએ બધાં
દઈ અપના મુજદલે દેહો, મંચબી સરાયા દઈહુ;
જિસકો તું મર્તજિમથા, મંચ ઉસકારવાંકી ગઈહુ;
રંમ તરવીરે કુદનમે ભરકે દિખાદે મુજકો,
કિસ્સા અધ્ધામે સલકકો કહેકે તળપાદે મુજકો
મંચ તેરા તોદકા મુવે હીન્દોસ્તાં લે બગડ્યા,
ખુદ તો રોતાહુ, ઓર ઓરો કો વહા રલવાઉગા"

આપ મેમણ છો ? છતાં આ બંધો છો ?

નવજવાનોની નવભાવનાઓથી ઝળહળતું આજ દિવસ સુધી પ્રગટ થયેલા
મેમણ પત્રોમાં જિલકુલ અનેકોની ભાત પાડતું માસિક પત્ર.

"મેમણ પત્રિકા"

[૬૨ અંગ્રેજી માસની તા. ૧૫ મીએ નિયમીત બહાર પડે છે]
અંગાર ઝરતા લેખો અનેકામુ ગેટ-અપ, મનહર શેલી, વિવિધ વિષયો,
અવનવી વિચારસરણી એ આ પત્રની ખાસ વિશિષ્ટતા છે.

જેને મુસ્લિમ યુગશતના બાબુતા કલમ કરોતો કલમી સહકાર છે. નિકાળ
ઉડ્ડનતેકે ખાદ, રંગ-મે-રંગી, મુખને મિનારથી જેનાં ખાસ આકર્ષણ છે.

કોમી દર્દ ધરાવનારા, કોમની તરફથી યાદનારા, કોમી વિષયોમાં રસ લેનારા ઉદાર
દિલના મેમણ બિરાદરો.

"રૂપિયા એકતુ વાર્ષિક લવાજમ"

હારી ઝાલક ખોળે મિત્રોને બનાવો, ઉત્તેજન આપો, ઉત્તેજન અપાવો, કૌમ સેવાના ઉચ્ચ
આશયને પ્રોત્સાહન આપો આ કોમી પાછાંને સખળ બનાવો.

અજો લખો.

મેનેજર
"મેમણ પત્રિકા"

૧૦૦ મટન સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૩.

લગ તમીમીને આક્રિકાનો ગવર્નર બનાવીને મોકલ્યો પણ આ મદત્વાદાંદી રાખસ ખિલાફતથી સ્વતંત્ર ચલગયો અને પોતાની આઝાદી માટેની રચાવના કરી. દખ્ખાદીને રાજ્યનો ધણો સરસ બંદોબસ્ત કર્યો. બધા બંદોબસ્તોને દખ્ખાદી દીધા અને એક સંસ્કૃતિશાળી ને કાયદેસરની સરકાર કાયમ કરી. એ બાર વર્ષ રાજ્ય કરીને હિ. સ. ૧૯૬ (ઇ. સ. ૮૧૧)માં વફાત પામ્યો. એના મૃત્યુ પછી એનો પુત્ર અબ્દુલ અબ્બાસ અબ્દુલ્લાહ અમીર થયો. એ પણ હિ. સ. ૨૦૧માં મરણ પામ્યો. એના પછી એનો ભાઈ અબ્દુલ્લાહ બિન ઈબ્રાહીમ અમીર થયો. એ મહાન પ્રતાપી અને પ્રભાવશાળી અમીર હતો. એણે અમરદસ્ત નૌકાસેન્ય તૈયાર કર્યું અને હિ. સ. ૨૧૨ (ઇ. સ. ૮૨૭)માં ફેરવાનના કાઝી અમસદ બિને ફરાજને અમીરસ બહર (એડમિરલ) બનાવીને સિસવી પર પ્રથમ વાર હુમલો કર્યો. એણે રામનોના મહાન લશ્કરને પરજીત કરીને અનેક રાહદો છૂટી લીધા. પણ હિ. સ. ૧૧૩ માં ફરજામી સૈન્યમાં રોજાયાણા કાઝી નીકળ્યો. જેમાં ઘણા સુસજ્જમાનો સાથે કાઝી અમસદ પણ શિલ્દિ થયા. સુસજ્જમાનો જોઈને ચુલ્લેલીમાં અગાવી પડ્યા, છતાં હિમત ન હારતાં ફરજામી સાથે લડતા ને ધીમે ધીમે આગળ ને આગળ વધતાજ રહ્યા હિ. સ. ૨૨૦માં આક્રિકાથી મુઢમદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અગલબ સિપાદસાલાર સુકરેરે યદને આવ્યો. એણે રાજ્યધાની અને આશુ સિસવી છૂટી લઈને આક્રિકાના સામ્રાજ્ય સાથે જોડી દીધું. અમલખી અમીરો તઅલીમ, સંખ્યતા અને રીતકાતમાં ઉચ્ચ કોટીના હતા. તેઓ ખુરકી અને દર્વાઈ લશ્કરી શક્તિમાં પણ પોતાના સમકાલીન સલ્તનતો ઉપર સરસાઈ લઈ ગયા હતા એમના અમરદસ્ત દર્વાઈ કાફલાઓ જુમખ સમુદમાં ફરતા રહેતા હતા. એમણે છટલી અને કોન્સના કિનારાઓ તોમજ દોસિકા

અને સોડિનિયા ઉપર પણ સરસ હુમલા કર્યા હતા. અગલબ સિપાદસાલાર મી. રેનવી લેનપોલ લખે છે: “અમલખી સલ્તનત પોતાની યુવાની અને ઉન્નતીના યુગમાં જુમખ સમુદ ઉપર સર્વોપરી સત્તા ધરાવતી હતી. ખરેખર જુમખ સમુદમાં અરમોની શ્રેષ્ઠતર શક્તિનો આજ સમય હતો. એમની જળાનૌકાઓના હાલનચલનથી દર્વાઈ દુન્યા કેપી ઉડતી હતી. સિસવી ઉપર ત એમણે માલ્ટા અને સાડિનિયા પણ છૂટી લીધા હતા અને છટલીના પ્રદેશો પર પણ હુમલો કર્યા હતા.

પણ હામ !

રાયે અબદિલ ખાલકર અથ રોડમે ખુના બાબારે લેઃ મહર આતા હર્થ સિદાએ દિલ્લીમાં મોકલે. થી વર્ડે હર્થમાં ઉન સંકરે નરીની કો કોનો અહીં ખાસીઆદયા, જિનેકે સરિનાઈ કોનો. અસરે જિનેસે રોડિ-શાહોકે લશ્કરોમે થે. બિન્દિયોકે અસરે જિનેસે તથાવામે થે. જલ્લેસે જિલ્લે લશ્કરતગીર અબલકોસ હયઃ કયા લેઃ લેઃ તગીર અબલકોસ હયે આમેસે હયે. અબલકોસ આનહાનને અબધારમે અમીર અબ્દુલમહરે અબદુલ્લાહ (સીમે) પોતાના પિતાને મલ કરીને હિ. સ. ૨૬૦માં તખ્તનશીન થયો. આ અમીર પોતાના પૂર્વજોથી તદુન નિહેદ, રસમી, વિપવત્ર પદ અને જ્યેષ્ઠ પસદ હતો. રોનદિસ સુદરી અને રાસામ મરત રહેતો. પરિણામે હિ. સ. ૧૨૬૧ (ઇ. સ. ૯૦૯)માં ફાતમી ખાલીફા ઉમવદુલ્લાહ મેદહીના ઘાઈ અને નકીન અબ્દુલ અબ્દુલ્લાહ સિસવી છૂટી લઈને ફાતમી ખિલાફત સાથે જોડી દીધું. સિસવીમાં ફાતમી ખુલ્લા લશ્કરી ગવર્નર નિમયા રહેતા હતા, પણ અધારે ફાતમી ખિલાફતની રાખધાની

મદદિવાથી ઉઠીને કાઢિરા (મિસર) ચાલી ગયું, ત્યારપછીથી સિસલી પ્રત્યે બેપરવાઈ થવા લાગી. છેવટે અંધાધુધી વ્યાપી ગયું. સિસલીના મુસલમાનો અંધશ્રારામાં પડી ગયાં, આપસઆપસમાં લડવા મગડવા લાગ્યા. પરિણામે હિ. સ. ૪૮૪માં ખ્રિસ્તાની સત્તાનો અંત આવ્યો અને ધર્મસાચ્યોએ કળાએ કરી લીધો.

આ છે સિસલીના મુસલમ અમલનો. હુંક ઇતિહાસ: જેમાં અરબી સત્તા કામગીરી થઈ, અને નાટલીના દક્ષિણ પ્રદેશ, સુધી પ્રસરી. અંતે, અત્તરિક ઝગાઓ, બળાઓ અને અંધાધુધીને લઈ સંકુચિત થતાં થતાં બિસ્ફુલ્કરના યર્ષ ગઈ મુસલમાનોએ સિસલીમાં હઝારો મ રજાદો, સંકડો હમમો, અનેક કિલ્લાઓ અને

આવીશાન મહાલયો બનાવ્યા હતા, પણ તેમની નાંભાવણીની સગમાં ખુદાએ પોતાનો આ અંદક પુરો કર્યો: “જે લોકો પોતાની હાલતને બદલે છે, એમે પણ તેમની હાલત બદલી નાખીએ છીએ” હવે તેમના તે તેજસ્વી યુગની નિશાનીઓ ક્યાં છે? અલ્લામાં ઇકબાલ સિસલીને ઉદ્દેશીને કહે છે:-

“હવે તરે આસારમે પોશીદા કિસકી દાસ્તા? તરે સાલિવકી ખજોશીમે હય અંદાએ બ્યા. દઈ અપના મુંજલસે કલ, મંચબી સરાયા દઈદુ; જિસકી તું મનઝિથા મંચ ઉસ કારવાંકી ગઈદુ. રંગ તસ્વીરે કુડનમે ભરકે દિખાદિ સુજકે, કિસકી અમ્મલો સલકકા કલકે તળપાદે સુજકે. મંચ તોરા તોડકા સુવે હીન્દાસ્તા લે બલકા, ખુદ તો રૈતાલુ ઔર ઔરૈકા વહાં રલવાઈગા”

આપ મેમણ છો?

છતાં

આ બળો છો?

નવજવાનોની નવભાવનાઓથી ઝળહળતું આજ દિવસ સુધી પ્રગટ થયેલા મેમણ પત્રોમાં જિલકુલ અનોખી ભાત પાડતું માસિક પત્ર.

“મેમણ પત્રિકા”

[૬૨ અંગ્રેજી માસની તા. ૧૫ મીએ નિયમીત બહાર પડે છે]

અંગાર ઝરતા લેજો, અનોખું જેટ-અપ, મનહર શૈલી, વિવિધ વિષયો, જાવનવી વિચારસરણી એ આ પત્રની ખાસ વિશિષ્ટતા છે.

જેને મુસલમ યુગરાતના બળીતા કવચ કશોનો કવચો સહકાર છે. નિંકાબ ઉઠાવેકે બાદ, રંગ-બે-રંગી, મુજબને મિનારથી જેનાં ખાસ આકર્ષણો છે.

કૌમી દર્દ, ધગવનારા, કૌમી તરફી ચાહનારા, કૌમી વિષયોમાં રસ લેનારા ઉદાર દિલના મેમણ ખિરાદરો.

“રૂપિયા એકનું વાર્ષિકે લવાજમ”

ભરી આંદક બો. મિત્રોને બનાવે, ઉત્તેજન આપે, ઉત્તેજન અપાવે, કૌમ સેવાના ઉચ્ચ આશયને પ્રોત્સાહન આપી આ કૌમી વાજત્રને સળ બનાવે.

આજે લખો.

મેનેજર.

“મેમણ પત્રિકા”

૧૦૦ મટન સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૩.

રૂપાંતર :

માં ૬ વી અંક

[૧]

બન્ને એકજ ગામમાં રહેતાં હતાં. બન્ને સમયસરક હતાં, બન્ને ખૂબસરતઃ પાણીવાર મેળી નેવાં નિર્માણ, અને તેજસ્વી.

એક ગરીબ હતોઃ કંઠાળ કિસાનનો કુળ દિવાડા-રિયાઝ.

ખીચ બખીર હતીઃ ગમીનદારની લાકડાની લાકડી-ઉઝરા.

લીલવણી પ્રોથી બધાં બધાં પર્વતો પર બન્ને રમ્યા, કરતાં-ઝિન્દગીની નિર્દોષ રમતો.

[૨]

એ બંસી બળવતો અને ઉઝરા એકાલ. એ સાંભળી રહેતી. દુનિયાના દવથી એક, જીવનના તડકા-છાપાથી અસાત. અને પાનખરથી બેખબરઃ બન્નેનાં તાં હૈયાં એકમેકની સાથે આનન્દથી રમતાં, નાચતાં કિલ્લોલતાં.

આ હતો એમની બાદશાહતનો ગમાનો!

[૩]

ખીલપણના રસતિયાળ આનન્દનો સુવર્ણ-યુગ આઘમી ચૂક્યો હતો. બન્ને યૌવનની વૃદ્ધી, સરેહદોમાં પ્રવેશી રહ્યાં હતાં. નેબનની પેઠે, બન્નેના દેડપ્રાણમાં, ફાટી રહી હતી.

બહુજ એકાં-ક્યારેક ક્યારેકજ હવે તેઓ સાથે દેખાતાં. ફરીકે મળી જતાં તો, ઘડીભરને માટે આંખો ઉઘી યતી અને પછી તરતજ સ્વામ સ્વામી, અથામને પાપણે, ટૂંકી પડતી.

તેઓ કંઈ બોલતાં નહિ-બોલી ચાકતાં નહિ; પણ તેમની આંખો દઝાર દઝાર વાતા ફરી લેતી. આ હતી એમની મૂંઝી વાતચીત!

દુનિયા નહું રૂપ 'ને નવે' રંગ ધારણ કરી રહી હતી. 'નેબન-બૂલે' પાપ માંગતાં બન્ને, ઉઝરા અને રિયાઝ, પોતપોતાની આ નવી દુનિયાને સ્વમજવાની ઘરિશ કરી રહ્યાં હતાં.

[૪]

રહીજ નમતી હતી. એ બંસી બળવતી રહી હતો. વાતાવરણે હાં બરપર-મંદ બરપર હતું. અસ્ત પર્વતોની લીલવણી પ્રો. લહેરિયા લેતી બંસીકારને તામે વૃંત્ત કરી રહી હતી. પાસેજ ઉઝરા મેડી હતી.

બંસીકારની રસજલકતી આંખો ધીમે ધીમે ઉઘી થઈ અને પ્રેમનો સંજવ સન્દેશો બનીને ઉઝરાનાં મધુર, રૂપાળા-ચોર નેહોં પર ચંબી ગઈ-“હું તને આહું છું”.

એ મદભર્યાં નમનો આ આંખોના સ્વાગત સાર તૈયાર હતાં—

“હું તમારી છું.”

—અને એ સમિન્દી બની થઈ. વાયુની લહેરમાં મરોડ લઈને તિરછી છડથી ફૂલ દાખવતર કાંઈ ફૂલછોંટી માફક એણે પોતાનું અપણું અંગ મરડીને ગર્દન નમાવી લીધી.

આ હતા એમની લાલચોળ લુલનીના દાંડા!

[૫]

પ્રહાસ પર આવવાનું એણીએ હવે બંધ કર્યું, રિયાઝ દરરોજ આવતો-આશાઓનાં

હઠાચારો રંગબેરંગી ફૂલોથી પોતાના જોગાને સભર ભરીને.

ઉઝરાના ઇન્તિઝારમાં એ કલાકો પ્રથંન્ત ખેડો રહેતો. એ બંસી બળવતો. વાતાવરણુ હારેખમ બાદ્ બહુ યર્ષ જતું. એ ચાલ્યો જતો.

[૬]

એ બંસી બંમલી રહ્યો હતો. ઉઝરા પાસે ખેડી હતી. વિલાપી સ્વરોથી વાતાવરણુ સભર બહુ હતું.

જગત પર એક જાતનું શેઠ પમાડે એવું દૃષ્ય હવાઈ રહ્યું હતું. પક્ષીઓ ચૂપ હતી; પાન સ્થિર: ફૂલની પાંખડીઓમાં ધીમે શ્વાસ ફરકી રહ્યો હતો-પવન-વેરખીઓ નિશ્વાસ ભરી રહી હોય એમ! જગત સમસ્ત વાતાવરણુ સીસા જેવું ઘોમરૂર બન્યું હતું.

"તું મને બૂલી ગઈ. તું હવે અહિયા નથી આવતી. તારા ઇન્તિઝારમાં મહારી તમન્નાઓ મનેમાં ને મનમાં સમાઈ જઈને સસડે છે."

"હું દિલગીર છું. હું તમારી નથી થઈ શકતી. મહારૂં સાગ્ય ખીળ સાથે જોડાઈ ગયું છે. તમે મને બૂલી શકો છો."

[૭]

ઉઝરા એક ખૂબસૂરત અખણ્યા જવાનને સોંપી દેવામાં આવી. ઘરમાં સરણાઈઓ વાગી. ગામવાળાઓએ આનંદ ઉજવ્યો. જુવાનોએ મુગારકપાદો આપી. અસાધારણ ધામધૂમ, અખડ આનંદોત્સવ-પછી હર્ષોદ્વિગ્ધરોની વચ્ચે એ અખણ્યા દિવો-એકમેકની રૂદામે ધરી દેવામાં આવ્યા-હંમેશાને માટે એક ખીળનાં બનાવી દેવામાં આવ્યાં.

[૮]

ધરતીના પહેલે પક્ષાણીને કેટલાંજો જોમાસાં આપ્યાં ગયાં.—

દૂર દૂર-ઇન્સાનોની ભયાનક વસ્તીથી બંધુજ દૂર, એ બંસી બમ્મની રહ્યો હતો-પોતાના નિષ્કૃજ જીવનને જીતકાળની ઉડી સંભારણુ-કષ્ટમાં બંધારીને.

શાન્તિ-કારમી શાન્તિ આપાયે જંગલ પર છવાયેલી હતી. પાન સુતાં હતાં ને ફૂલની પાંખડીમાં ફરકી રહેલો શ્વાસ વેદનાની વાણી બાખતો હતો. ઝગઝગિયાંજો બંસી કારની આંખોને આવરી લીધી: "હું તને ચાહું છું".

[૯]

કેટલાંજો જોમાસાંનાં પાણી આ બનાવ પર વરસી ગયાં—

એ હવે એક ખૂબસૂરત લકઝીની મા હતી. દૂરથી કોઈ બંસી બમ્મવતો આવી રહ્યો હતો: મનકી આંખે જોલ

ખાખા, મનકી આંખે જોલ

કડી હવાનું કાળજું વીધીને આવાજ એના કાનમાં રેગ્યો. ને કહેજના તળિયા સુધી અપકી આવતો ઉડો ને ઉડો ઉતરતો ગયો. દિન પૂર્વેના દિન અને માસ પૂર્વેના માસ એની યાદદસ્તમાં ઉપેગતા ગયા: "બહુ વર્ષો યર્ષ ગયાં: મહે એને નથી દોડો. તેને, જે મીઠા સરોમાં બંસી બમ્મવતો હતો. હું એને બૂલી મઘ. હવે એ ક્યાં હશે? જીવતો હશે કે મરી ગયો હશે? કાણુ જાણુ? યું તે દહથે મને ચાહતો હશે? નહિ, કદી નહિ."

એની આંખે લકઝીના મીઠું હસતા મહેાં તરફ ઉડી. એ હસી રહી હતી-જગતની સઘળી મીઠાસ એના અન્તરમાં હોય એવું હારય. માએ એને હેવા સાથે બીડી લીધી: "કેવી અમીતરી છે હું!"

એક જુલાએલા સ્વપ્નની જેમ દૂર દૂર બંસીનો નાદ હંથયે રણુકી રહ્યો હતો.—

મનકી આંખે જોલ

ખાખા, મનકી આંખે જોલ

• ઉડો ઉડો, ચમ્પતર ઝગરતી.

આનંદ રસ
ધી રાંદેર

આર પીસ:-

આ ગેળીઓ સહ્યાં લાંબા અનુભવ પછી જાહેરમાં સુધી છે. પ્રાથમિક શરણે ગુમાવેલી શરીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાઈ, માટે અને, હેતુનો ઉપાય કદીયે તે લગાડે અસિ-શ્યોકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, જે ગમે એ શરણે ગુમાવેલુ પુરપલ (મદાંધ) પાછુ મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી ઈકસીર ઉપાય એક જ આવ્યો નથી. જેનું દિવસમાં જિય્યાંન, પાચનશક્તિ, રક્તક્રમાં પણ પોતાનો ગુણ બતાવવા શરૂ કરે છે. અને શરીરમાંથી સુસ્તી, દીધારણું, કમર, માથા, સળિયાં અને રંગોના દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ દેવા છતાં માત્ર અખિલકળા લાભાર્થે ૩૨ ગેળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આર તિલા:-

આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તે એ છે કે એના ઉપયોગથી પ્રાર્થણા રીતની જલન કે ફોક્લીઓ થતી નથી. તેમ અને લગાડી પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસળતાંજ આંખીમાં ધુસી નંબ છે. રંગોની નિયમિતને દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ગમઃકારી છે, હજારો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાંબા ન મૂંચે તે લાંબા માત્ર અડી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અડી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:-

આ વિચિત્ર તિલો મદાંધ અને ઈસાક (વીર્ય સ્તંભન) માટે ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આં કરી તિલો જાહેરમાં યુક્તો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સજ્જી અને ઈસાકમાં બેતડા વધારો થાય છે. કીમત ૩૫૫૫૫૫૫૫ (૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકંબી વ. મુન્સિક:-

કસ્ટુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તેવાર, કરવામાં આવેલી આ દવા ઈસાક અને મદાંધ માટે અખેડ છે. જિય્યાંન, (પાતુશાવ) ઈદતિલામ, (સ્વપ્રદાઈ) તેમજ વીર્ય વિકારની દરેક કષ્ટિઓ આ દવા માત્ર જેનું દિવસમાં દૂર કરે છે. શોખીનો, માટે આ દવા ખાસ છે. એક તોલો દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેજા એકનો રૂપીઆ એક પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક:-

આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મટાડે છે. હજારો માણસો સારા થયા પછી આ દવા પબ્લીક સનમુખ મરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાંધારણ બીમાર માત્ર એકજ શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કોરી છે. ઈસાક કસ્ટુરી વડે પોતાનું લવિયાં પાયમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવી અમારી લેલામણ છે. કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો (જગરમાં પરમિયાનો સર્તીયાં ઈલાજ કરીશું)

દિનંદ જાહેરથી મેળાવાસાઓએ થીટીરા પેટર્ટલ એડર્સ Manager, The Rander Unani Pharmacy ના નામે મોકલવેલ કાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાએલું ચચિપત્ર મુક્ત મોકલવામાં આવશે. લખો અથવા મળો મનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની કાર્મસી

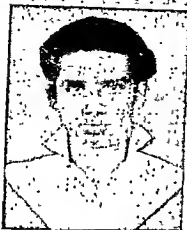
રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આડીકાના એજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban(Natal)

કે સ રી

એક વાસ્તવદર્શી નવલિકા

લેખક : 'કે.એ.' માતરી સાહેબ

'કે.એ.' માતરી

મારે કંઈ ખાસ મહેનત કરવાની નહતી. એરીસના તંબુમાં બેસી કામ કરતા મજૂરોની ઢાંજરી ભરવાની. અને ફેરબાંધીયો કરવાનું કામ મને સોંપવામાં આવ્યું હતું. કપાસના ખેતરોના એક વિશાળ ખેતમાં અમારે એક નવિન અખતરો કરવાનો હતો. કુદરતને તેમાં હાર આપવાની હતી. કિન્હ્યા ખેડૂતો-જગતના ખેડૂતોની હરેળમાં તેમનું સ્થાન નથી. ખરી રીતે તેમને કુદરત પર આધાર રાખનારા, રધસીયા, ડોડ અને જૂની ધરેડના ડોઝાંઓ ગણવામાં આવે છે. વર્ષો જૂના અને મંદગતિથી કામ આપનારા સાધનો વડે તેમને ખેતરોમાં કામ કરવાનું હોય છે. તેનાથી તેઓ ન તો સારો પાક ઉતારી શકે છે કે ન તનતોડ મહેનતનો પૂરો બદરો મેળવી શકે છે તેમના નસીબે ફોગટની મહેનત લખાઈ હોય છે. એવું ખરું કારણ એ હોય છે કે તેમને ખેતી જાણતું શાસ્ત્રિય જ્ઞાન નથી હતું. વરસામાં મળેલી વસ્તુ બંધુ આનંદદાયક કે ઉપયોગી નથી જ નિવડી શકતી કારણ કે તેમાં અક્ષરેણે ગર નથી પડતો. ખેડૂતને મળેલું જ્ઞાન વારસામાં

મળેલું હોય છે. નવિનતા, શોખ કે બહુવા. ખાતર માત્ર તે મેળવેલું નથી હોતું એટલે તેમાં અનેક ઉલ્કાઓ રહી જાય છે. એ ઉલ્કાઓ દૂર કરવાને કિન્હ્યા ખેડૂત ભાગ્યે જ પ્રયત્ન કરે છે. ખરીબાંધેલા પકાવનારના બાળકો બુખથી રજવાળા મગ ધસાવે, મરી જાય છે. તે કપાસ ઉપજાવનારની સ્ત્રી કાંટેનાં વસ્ત્રોથી પોતાની લાજ પણ ઢાંકી શકતી નથી. ખેડૂતોની આનંદદાયક સ્થિતિ એ કિન્હ્યામાં કુરેડેર નિહાળી છે. નાનો દત્તા ત્યારે પિતા સાથે ખેતરોમાં જતો. વરસતા વરસાદે, અંગો દારી દે તેવી શરદીમાં કે ધોમધખપતા બજારો અપ્પોરે ખેતરોમાં નીચાં માથાં ઢાળી કામ કરતાં મજૂરોને નોંધ મારા હૃદયમાં અરેરાટી વફાવતી. મોટા યથો એટલે ખેતીવાડીનું શાસ્ત્રિયજ્ઞાન મેળવવા મેં અંબાસ રોડે કપોં ને બી. એ. છ. ની ઉપાધી મેળવી.

રજાઓમાં ઘેર જવાની અમે તૈયારી કરતાં દત્તા ત્યાં પ્રિન્સીપાલે ખબર કરી કે અમારે બંધાને એક માસ વધુ રોકાઈ જવાનું છે. ખેતીવાડીને એક જન્મરજત અખતરો કરવાનો હતો જ્યાં અમારી જરૂર હતી.

પાંચસો એકરની જમીન એ માટે રોકવામાં આવી હતી કુદરતની સામે વિરાનને હામ બીડવાની હતી. કપાસના છોડથી આખાં ને આખાં ખેતરો ભળ્ય દીસનાં હતાં. સામાન્યતઃ કપાસના છોડ પર અકેકે છોડ દોડ-સો સોથા વધુ ફૂલ આવે છે પણ જુઓ તેને ઠારી જવાના કારણે અને હવાની અસર લાગવાથી ધીમે ધીમે એ છોડ પર બહુ જ થોડાં ફૂલ ટકે છે. જેટલાં ફૂલ તેટલાં જ છોડના બંધાય અને

એ જાણ્યાં જોડ્યાં વધુ તેટલેજ કપાસનો વધારો જરૂરી અને હવા પીવાદિ ફૂલને નુકસાન ન કરે એ માટે હોડને વિજ્ઞાનની મદદથી રક્ષણ આપવાનું હતું. એની સાથે તેટલા પ્રમાણમાં જાણ્યાં વધુ ઉતરે એમ કરવાનું હતું. દરેક હોડને રક્ષણ આપવા જાનજાતની જાણીઓ પુરોપથી આવી હતી એક અંગ્રેજ સાહેબ આ અખતરો અજમાવવાના હતા. દરેક હોડ પાસેની જમીનમાં વિવિધ જાતના તેજના કપાસાઓ કરી દેવામાં આવ્યા હતા જેથી જાણીઓ હોડ પર ચઢી પુષ્પોને નુકસાન કરી શકે નહિ. સરકાર સાગરના લાખ રૂપિયા એમાં ખર્ચવાની હતી. અખતરો સફળ થાય તો હિન્દના ખેડૂતના આજીવન ઉપર લાભ તેમ હતું.

અમે પાંચીસ વિદ્યાર્થીઓ હતા. દરેકને કામની વહેંચણી કરી દેવામાં આવી હતી. દરેકના હાથ નીચે સો સો મજૂરો હતાં. તેમને ચરતાં ફૂલની ગણતરી અને જાણીમાં કેઈ પણ ન જાણી ન ધૂસી જાય એની સારચેતી જાણી હતી. અમારા સુપરવાઇઝર તરફ ખેતીવાડી શિક્ષણનો એક નિષ્ણાત શૈક્ષણિક આવ્યો હતો. તે દક્ષિણી હતો. જર્મની જઈ આવ્યો હતો એટલે ખુમારી ખૂબ રાખતો હતો. યુવાન હતો. રંગ પાકો કાળો પંજુ આંખોમાં તેજ પર અમે પણ તેનાથી ડરતા રહેતાં તો ખીચારા મજૂરોનું શું મળતું? પણ હું આજીવન આવવાની રીતે પ્રથમથી જાણ્યો એટલે પહેલાજ પ્રસંગે મેં તો તેને આકર્ષી લીધો. અને અમે કંઈક અંશે મિત્રો બનેા. બની 'ગમેલા' આ કારણથી મજૂરોમાં અને મિત્રોમાં મારે માન વધી ગયું હતું. તેણે મારા પર વિશ્વાસ મૂકી મજૂરોનાં કામની વહેંચણી કરવાનું કામ મને સોંપ્યું અને ઓરીસ પર ગોઠવી દીધા.

અમે સૌ તેને 'સાહેબ' કહેતા તેની ખુમારી બરેલી આંખો અને દંડનાથી બીડાવવા હોડો

પ્રતિભા વેરતાં હતાં. પણ એ ચાર દિવસમાંજ હું સમજી ગયો કે સાહેબ અજ રંગીલા યુવાન હતા પોતાના હાથ નીચે કામ કરવા તે મજૂરો કરતાં મજૂરોને વિશેષ પમદ કરતો ને મને કહી જતો:

"ચુરત અને ચાલાક હોકરીઓ મારી પાસે એકલો આવેક વધના મજૂરો સ્ત્રી કે પુરુષ કંઈજ કામ આપી શકતા નથી. અખતરો નિષ્ફળ જવાનો મને ભય રહે છે."

મારે તેની આજ્ઞાનું પાલન કરવું પડ્યું. એની ઇચ્છા વિરુદ્ધનું કાર્ય કરવાનું મને કંઈજ પ્રયોજન ન હતું.

બીજાઓની માફક મારે કંઈ ખાસ મહેનત કરવાની ન હતી ઓરીસના તંત્રમાં બેસી બદલીયો કરવામાં હું દરેકનાં મન સાર્યવંચના વળ કરતો એટલે મજૂરોમાં હું પ્રિય થઈ પડ્યો હતો. મારા સાથીદારો પણ પુષ્કળ માનની લાગણીથી અને જોતા મજૂરો સાહેબની સાથે ચલગત વિશે જાતજાતની છૂપી વાતો કરતા પણ એ ઉપર લક્ષ્ય આપવાની મારે કાંઈજ જરૂર ન હતી.

હાજરી પૂરાવા સૌથી ઊંચી એક યુવાન હોકરી આવતી તે મસ્તીખોર હતી તેના મોઢાં મોઢાં નેત્રોમાં વિજ્ઞાના લીસોલા પડેલા હતા. ને ગાલ પર ચુંકાળો ખીલી ગયાં હતાં. સમાજના નીચલાં ધરમાં તેને જન્મ થયેલો હતો પણ મને તે ખૂબ સરકારી કામની તેના અજાણમાં જીવનભરની મીઠાશનાં મને દર્શન થતાં તેની સાથમાં નિસર્ગત સંગીત વેરાનું હું જોતો. પહેલાજ પ્રસંગે એણે મારા હૃદયને ખેંચી લીધું હતું. અખતરો ચાર થયાને ત્રણેક દિવસ થયાં હતાં પત્રકમાં સૌની હાજરી પૂરી હું રીંગાર સળંગારી બેસે હતો. ત્યાં એ હોકરી દોડતી દોડતી આવી. તે મોઢી ધંધે હતી મજૂરોને કામ પર ચડ્યે પાંચ મીનીટ જેટલો સમય

પીની ગયો હતો છતાં મેં પત્રક બોલી તેને કહ્યું.

“કહે જરા પછી મોડી-આવીય તો ઘેર જવું પડશે તારું નામ શું?”

તે જરા ઉભી રહી, પછી પછી તુર્ન પોતાના સ્થાન પર જ્યાં દોટ મારી તે દોડતાં દોડતાં બોલી.

“એ...મારા હાથલાની છાપ મારજો.”

આવો વિચીત્ર જવાબ સાંભળી મને ગુસ્સો આવ્યો. પટાવવાને મેં તેની પાછળ દોડ્યો તેને પાછી બોલાવી પૂછ્યું.

“ઉપત જવાબ કેમ આપે છે? નામ કેમ બતાવ્યું નરિ? વચ્ચળુ ઘેર સીધાંવા વિચાર છે?”

ને હસતાં હસતાં બોલી,

“એમ મારા સાખ! મેં નામ બતાવ્યું ને?”

જૂડી, મને છેતરે છે!”

“નારે ના સાખ! મેં નામ ની કયું?”

“તે કયારે કહ્યું વળી? તેતો સાથવાની છાપ મારવાની વાત કહી.”

“તો સાખ! મારા હાથલાનો રંગ કીયો?”

મેં કહ્યું, “કેસરી.”

તે જોરથી હસતાં બોલી.

“હા...હા...સાખ! કઈ મારું નામ.”

એની વાકપટ્ટતા પર હું મુગ્ધ બની ગયો. સ્ત્રીઓ વિશે બહુ વિચાર કરવાની મને ટેર નહતી. પછી આ છોકરીએ મને એનો વિચાર કરતો કરી દીધો. એવું નામ કેસર હતું. પછી અસરકારીઓ સાથે છવન છવવાતું હતું એટલે બધા એને કેસરી કહીનેજ બોલાવતા. કેક સુધી એની પાસે મેં એકજ રંગની સાડી જોયેલી પછી બીજી મજૂરોના જેટલી મેલી અને ગંદી મેં તેને કદી નથી જોઈ. સફાઈથી કળા કળા લાંબા પાળ હોળીને તે રાજ કામ પર આવતી. વસ્તો કે અંગ પર એકે ઘણ ન મળે. જોડી આડી હોય તોય સૌથી છેલ્લી હું તેની દાજરી

પૂરતો. ત્યાં સુધી મારી સાથે તેને બેસાડી રાખતો. સાંજ પડે મજૂરોનું મહેનાતલું રાજ ચૂકવી દેવામાં આવતું. કેસરીને હું સૌથી છેલ્લાં પૈસા ચૂકવતો. એ મને બહુજ આત્મકિત રહેતી એવું કારણ મારા પ્રત્યે એને બહુ સારી લાગણી હતી.

બપોરે અર્ધો કલાક ખાવાની રજા પડતી. જ્યોતી હાથ નીચે મજૂરો, ખાવાપાણી કરવા બેસતા. એ લોકો ઘેરથી નીકળતા સમયે બાથ સાથે બાંધી લાવતા. કેસરીના હાથનું પાણી પીવા મજૂરોમાં દરિદ્રાઈ જામતી. ઘણી વાર લોકોને પાણી પીવાડતાં પીવાડતાં માટલીનું પાણી ખૂટી જતાં કેસરીને તરસ્યા રહેતું પડતું.

બપોરે મનેય ખાના મજૂરો, વચ્ચે એકાદ છટાર મારી આવવાનું મન થતું. કેસરી મને દૂરથી જોઈને આવકારતી “આવો, સાખ!” ને મારે બેસવા માટે જમીન સાફ કરવા મંડી પડતી. એ પ્રસંગે આજે સુધી મારે હોય જવા ને તેવા જાણવા છે. કંઈકને બધાજ ઉદ્ધાસ તેની અંખિમાં અને શાલની લાલશમાં તરી આવતો હું. જોતો ધીવાર, મને એમ થતું કે મજૂરવર્ગમાં જન્મેયો હોત તો કેસરીના હાથનું સંપર્ક ધરાઇ ધરાઇ ખાત અને એના હાથે ભરેલું પાણી એ પર પીધાંજ કરત...ધટક...ધટક...ધટક...

કામના તેને રાજ દશ આના ચૂકવવાના હતા. એ ચૂકવતાં હું તેને રાજ થોડો થોડો કિતિદાસ પછળે દુક સમયમાં મેં જાણી લીધું કે કુટુંબમાં એક ઘરડીને માંદી મા વિના બીજું કાંઈ નહતું. કેસરી દશ આના મહેનાતલું મેળવી ધરતું. ગુસ્સાન ચલાવતી હતી. એક દિવસ મેં તેને પૂછ્યું,

“કેસરી હું પરજોડી કે?”

હલકા વર્ગમાં મોટે ભાગે બહુજ નાની વયમાં છોકરો છોકરીઓને પરખાવી, દેવામાં

આવે છે. એ હું જાણુતો હતો એટલે પ્રશ્ન કરતો.

“બાપુ સાય! તમેયં તે. એવું એવું હું બોલો છું?” નયનો નીચાં ઢાળી તે જવાબ આપતી શરમથી તેના માથે રાંતા ખની ઉઠતા. હું જોતો કે એથી વિશેષ પ્રકાશ તે ફેંકતાં એ વખતે કેસરી અને બહુ આકર્ષક લાગતી નહીં સૌંદર્ય સંજ્ઞામાં ખૂબ ખીલી ઉઠે છે. મારું હૃદય મને કહેતું કોઈતું સૌંદર્ય ખીલતો તને શો અધિકાર?”

પણ ધીમે ધીમે મેં જાણી લીધું કે તેને લગન નહીં કરવાનું એક જગ્યર કારણ હતું. એંતી નાનમાં પણ બહુ જલ્દી લગ્નો લેવાતાં ને યુવાન યતાં છોકરીને ઘણીના ઘેર મોકલી દેવામાં આવતી. રૂપાળી કેસરીના ખૂબ માથે આવતાં પણ માને પુત્રી પર બહુ હેત એટલે એને બહેકાસર પરણવી નહોતી. પછી લીધાં છમં ખેતરોમાં અને ખુશા આકાશ ને ખુશ ગુમાં હવાનાં કામ કરવાનું દેવાથી કેસરીના યુવાની બદ એની સોળે કંઠામાં ખીલી ઉઠેલી. ઉચ્ચ સરકારો કેળે જાણે કયાંથી એનામાં પુત્રી ગણેલા હતા એ મારાથી કળી રાકાતું નહિ. હું જાણી ચક્રો કે તેને લગન નહિ કરવાનું કારણ તેની માતાનો પ્રેમ હતો લગન થાય તો માને મૂકી ઘણીને ત્યાં જવાનું થાય, ને તેની સાથે મહેનત કરવા જવું પડે. મળેલું મહેનતાણું ઘણીને દીવ્યા અને બીડીયા કુવા આંખી દેવું પડે અને જલ્દ માંદા માને જાળે દળવળીને પ્રાણ આપવા પડે. કેસરીથી તેમ થઈ શકે એમ નહતું.

એક દિવસ હું કોશીસમાં હાજરી ગયુંતો એક હતો. ત્યાં અચાનક પેલાં દક્ષિણી સુપર-વાઈઝર સહેળ મારી પાસે આવ્યા. તેમની સાથે એક ધરડો મજૂર હતો. હું પૂછું તેને જોઈ હોયો થઈ ગયો તે બોલ્યો:

“લુભા મારી પાસે આ ડેસો કાંઈ કામ નથી આપી શકતો એને મીઠું મહેતાના લાય નીચે મૂકો ને પેલી કેસરીને આની જગ્યા પર મૂકો.”

મેં તેમ કહ્યું. સાહેબ વિષે મજૂરજોમાં સારી વાત નહોતી થતી, એ હું જાણુતો હતો. મજૂરજો સાહેબના લાય નીચે કામ કરવા આના માની કરતી હતી. પણ કામ ક્યાં વિના છૂટકો નહિ અને એ લોકો અપમાનો અને મરકરીઓ સહન કરવા બીચારાં ટેવાઈ ગયાં હોય છે એટલે તે માટે ખૂંકો ના કોઈ પાડતું નહિ. અટકી બધી મજૂરજોમાં સાહેબને કેસરી કેમ ગમી તે સમજતા મને વાર લાગી નહિ.

મેં ચાર દિવસ થયાં કહી ત્યાં તો સાંજે મહેનતાણાંના પૈસા ગણતાં ગણતાં કેસરીએ મને હજું “કાલથી મારી બીજો બદલી કરો.”

આશ્ચર્ય પામી મેં કહ્યું: “ક્યાં?”
તે બોલી “ગમે તીયાં પણ ઈ સાય પાસે નહીં”

હું સમજી ગયો છતાં પછડ્યું:
“કેમ સાહેબ તો બહુ બસા માણસ છે છતાં ના કેમ પાડે છે? તારી પાસે વધુ કામ કરાવે છે?”

તે રહેજા જણાડા કરી બોલે:
“બાપુ એ સાય! મારા પીટાનાં ટંગ દારા ના મળે.”

કેસરી સાચી હતી અમે પછીથી જાણ્યું હતું કે સાહેબ વિધુર હતો કુંવારો. યુવાન જોડેલા સંપત્તિ અને નિર્દોષ રહી શકે છે તેટલો વિધુર યુવાન સ્ત્રીઓ પાસે નથી રહી શકતો. એટલે કેસરી જેવા ઘણા પ્રસંગે બીજા મજૂરજોએ અનુકળ્યા હતા. પણ અમે શું કરી સકીએ એમ હતાં?

બીજો દિવસે સાહેબને પછડ્યા વિના મેં કેસરીની બદલી કરી દીધી. હું જાણુતો હતો કે

સાહેબની ક્ષિપ્ર વિરૂધ્ધ વર્તન કરવાનો મને કંઈજ અધિકાર નહોતો. અમે સૌ તેના તાબામાં હતા. છતાં કેસરી માટે મેં હિંમત કરી. કામ શરૂ થયે અર્ધાંજન કલાક થયો. દશે ત્યાં તે સાહેબ લાલ આંખો કરી પંગ પછાડતા મારા તંત્રીમાં દાખલ થયા. એમ થયે એવું હું બાહુ-તોજ હતો. ટેબલ પર જોરથી હેટ પછાડી તેણે કહ્યું :

“તમે દરેક વાતમાં હવે રૂબલ કરતા થઇ ગયા છો. પેલી કેસરી ક્યાં મરી ગઇ ?

મેં સ્થિરતાથી ઉત્તર આપ્યો :

“મીઠું મહેતા પાસે કામ પર ચલી છે.” બફીટીને સંકાયતાં તે બોલ્યો.

“તમેજ એને ત્યાં મોકલી દશે. તમે કામ કરવાં આવ્યા છો. સ્ત્રીઓ” પર ચોટી પહેરે લગાવવાં નથી આવ્યા. તમેજ ફાની. સંમતિથી એની બદલી કરી.”

મેં ગંભિરમથી કહ્યું :

“એની પોતાના.”

“એતો ગમે તે કહેશે એટલે” તમે એના ન આવ્યા નાચશો ? તમારે કામ કરવું હોય તો સીધા સીધા કરો નહિતો અત્યારેજ ઘેર સીધાની જાઓ.”

તેણે પટાવાળાને મોકલી કેસરીને ઑશીસમાં બોલાવી. મક્કમતાથી તે અમારી સામે આવીને ઉભી રહી. સાહેબે પૂછ્યું :

“આજે કામ” પર કેમ નથી આવી ?

“કુણે કીધું” સાથે હું તો ચ્યારની આવી છું.”

“આવી દશે પણુ. મારીપાસે કેમ નથી આવી ? તને ત્યાં કોણે મૂકી ?”

“કોણે નહીં હું મારી મેળે ગઈ.”

સાહેબ ગળ્યા.

“અહો હો” મારીયે સાહેબ બની ગઇ. ચાલ મારી સાથે.”

સાહેબે છેડે અગિયો પર લપેટતાં કેસરી બોલી :

“મારે નથી આવવું.”

“દશ આનામાં આટલી બધી ચરબી ચડી છે ? ચાલ આવે છે કે નહિ ?”

“કેસરીએ એટલીજ અડગતાથી કહ્યું.

“મારે તમારી હારે નથી આવવું.”

“કીક હમણાં સીધી થઇ જશે.”

સાહેબે મારા હાથમાંથી પતક લઈ લીધું. ને પેન કાઢી તેમાં કીક લખી મને કહ્યું.

એ કહ્યું ન. થતી હોય તો આજથી એને રજા આપજો.”

મેં કહ્યું “મારાથી એ નહિ બને દશ આનામાં આપણે તેની મહેનત ખરીદીએ છીએ. છવન નહિ.”

“હું તમારા માટે રીપોર્ટ કરીશ” મક્કમ-તાથી હાંક કચરી તેણે મને ધમકાવવા શરૂ કર્યો. નીડર બની મેં ઉત્તર આપ્યો.

“પુશીથી કરો. તમારા કહેવાથી હવે હું કેસરીને તમારી પાસે મૂકવાનો નથી. તમારા સ્ત્રીઓ બદલની વર્તણૂક બદલ મને શંકા જન્મી છે.”

અમારા સૌનો ઉપરી અંગ્રેજ અમલદાર હતો. તેની પાસે મારા ઉદ્દત વર્તણૂક બદલનો રિપોર્ટ મૂકાયો. અંગ્રેજે બહુ કુનેવખાજ હોય છે. દિન્દીઓ લાગણીના પ્રવાદમાં તણાઇ જનારા તંત્રીખંડા જેવા હોય છે એવું તે મક્કમ પણે માનતો. નીતિ વિશે તેના ખ્યાલ બહુ સારા નહતા. મારા કરતાં તેને પેલા દલિદ્ધી મુપર-વાઈઝરની વિશેષ જરૂર હતી. મારા જેવા તો બીજા ચોવીસ હતા. પણુ પેલા જાલ તો દિવસે મુંઘી એવા બીજાં માણસ મળવા મુશ્કેલ હતા. પોતાની ઑશીસમાં બોલાવી અંગ્રેજે મને ખૂબ ધમકાવ્યો. આવેશમાં આવી મેં રાહબંધ પરી દીધું.

તે રાત્રે મારું હૃદય ખૂબ ભારે પડી ગયું હતું. દિલમાં ગરીબીને લીધે કેટલીય સ્ત્રીઓને શિવળ લેવામાં પડતાં હશે, એ વિચાર મને ધ્રુમદારી ગયેલ, અને પાંત્રીસે વિવાર્થિઓ એકજ વિશાળ તંબુમાં સાથે રહેતા, હતા. રાત્રે એ નાનકડી સભા, સમક્ષ 'મે' એક 'દૂ'ક પલ્લે અસરકારક મનઃકર્મ કર્યું. કહેજોમાંથી એ શક્તિ મને સાધ્ય થઈ હતી. સીધાં સરળ પલ્લુ સંચોદ વાક્યોથી મેં મારા સાથીદારોની લાગણીના નાણુક તારો કંચાવી જુક્યા ને ખીજા દિવસે ખીજા ચોત્રીસ રાજનામાં એક સામઠા અંગ્રેજ સાહેબના ટેબલ પર જઈ પડ્યાં.

પેલા દક્ષિણી સુપરવાઈઝરની સ્થિતિ આ રાજનામાંથી દાગીર થઈ પડી. અંગ્રેજ પલ્લુ હોઠ પીસીને રહી ગયેલ. એ કે નજુજ દિવસ આવું વધુ આરે તે અખતરો નિષ્ફળ નાથ એમ હતું. લાખેલું નુકસાન થાતો. લખ એ લોકોને ડારી રહી હતો.

એક આંખો દિવસ કામ બંધ રહ્યું. તે અરસામાં સાહેબે અમને સૌને પોતાની આંખોસે બોલાવ્યા તેણે અમને ખૂબ સમર્થન આપ્યું. રાજનામાં પાછાં એવવા વિનંત્યા પલ્લુ અમારામાંથી કાઢ એકના બે ન થયા.

પલ્લુ ખીજા દિવસે પરિસ્થિતિમાં પકડે લાવવા અંગ્રેજ શેરો સફળ થયેલ. તેણે 'મારા સાથીદારોમાંથી ધણીને ધમકાવ્યા, કાવ્યાં અને લવિષ્ય બગાડવાની ચેતવણી આપી કહ્યું કે અખતરો જો નિષ્ફળ જશે તો તેલું સર્વ અર્થ તેમની પાસેથી વસૂલ કરાવતાં સરકારને ધાર નહિ લાગે. તેની આ ધમકી સફળતા લાડીને રહી. તેણે અમારી સાંકળ તોડી નાખી. મારા સાથીદારોમાંથી ૨૬ જણાંએ રાજનામાં પાછાં એવી લીધાં.

રાત્રીને એક વાગ્યે હશે પલ્લુ અમને ઉધ નહોતી. તંબુમાં સૌ કાઢ ધસવસાદ ઉધ લઈ

રહ્યા હતા. એ સમયે બહાર કોઈના પગલાનો ધીમો અવાજ મારા કાન પર અથડાયો. હું ઊંચે આકાશમાં તારાઓ દીપકરૂપે કરતા હતા. અંદર રમજો ચડ્યો હતો. ચાંદની દૂધના રેલાની જેમ પૃથ્વી પર રેલાતી હતી. પાન ખૂબ મધુરો હતો. બહાર આવી મેં જોયું તો કેસરી ચીરી પર એક આદર વોદાળોને ઉભી હતી. આશ્ચર્ય પામી મેં કહ્યું.

“આટલી રાત્રે કેમ આવી છે?”

તે કાંઈ બોલી નહિ. સંકેતથી તેણે મને પોતાની પાછળ આવવા કહ્યું. થોડુંક તેની પછવાડે ચાલી હું ઉભો રહી ગયેલ.

“ક્યાં લઈ જાય છે કેસરી?” મેં પૂછ્યું.

તે જરા ખૂમચાંપીને બોલી.

“મારે ઘેર તમને તેડી જવા આવી છું.”

હું કાંઈ સમજી શક્યો નહિ. અર્થો રાત્રે તેને ઘેર લઈ જવાનું શું કામ હશે? તેના આરિચ પર મને શંકા આવી. પુરુષ સ્ત્રીના આરિચ વિષે બહુજ જાણી શકે છે. પલ્લુ મારું હૃદય તે કપૂર કરવા તૈયાર ન હતું. મુગે મુગે હું તેની પાછળ પગલાં ઉપાડતો હતો. બરાબર અર્ધ માઈલ અંતે ચાલવા હોઈશું. રસ્તો સાવ નિર્જન હતો. વાવેતરનો ખુંકાં ખુંકાં ઉભો હતો. ઓડોના લીધે ચંદ્ર સંતાકુંકડી રમતો રેખાતો. રસ્તામાં વચમાં મોટાં ઓડોના લીધે અંધાર પલ્લુ આવી જઈ. આલતાં આલતાં કેસરી એક ધીમી, ચીસ પાડી નીચે જોડી ગઈ.

હું તેની નજીક હોઈયો. તેના ખુલ્લા પગમાં એક મોટી રણ બોકાઈ ગઈ હતી. અંધાર હતું એટલે તે જરાબર જોઈ શકાય તેમ નહતું હતું. મેં તે હાથ વડે એવી કાઢી પલ્લુ કેસરીના પગમાંથી નીકળવું થોડી બંધ થયું નહિ. તેનાથી ચાલી શકાય તેમ ન હતું. હવે?

મેં ફરી તેને પૂછ્યું.

“હું મને ક્યાં લઈ જઈ રહી છે કેસરી?”
તે બોલી:

“મારી મા પાસે. માને મેં તમારી વાત
કરી ત્યારથી તમને યાદ કરે છે. કેટલાંય
દી થી તે મારી છે. હમણાં તેના દમ
જોરથી ચાલે છે; જીવને સખ નથી. વખતે
જીવ ટાલે પડી નથી. એ પેશાં જોણે તમને
જોવાની રહ પકડી છે. હીંએ તમારાથી અવાય
નહિ. લોકાં વાત કરે, તમે મોટા માણુડની
આજુના કાંકરા ચાચ એ ઠીક નોં દેખાય
જોંટલે હું રાતે તમને તેડવા આવી.”

તેની દિમતની મારા હૃદયમાં પ્રદર્શ
નગી. આ જોકરીને મારા પ્રત્યે કેટલી બધી
શ્રદ્ધાની લાગણી હતી? તેની માને મારે જરૂર
મળવું જોઈએ. અને જેમ અને તેમ બહેલાસર
પહોંચવું જોઈએ. પણ કેસરીથી પગની વેદના
અસહ્ય હોવાના કારણે અધાય તેમ નહતું. તે
હુડપી સ્વરે બોલી:

“મારી આંખ ફરકે છે ને હેંડાવું નથી.
માનો જીવ બગડ્યો હશે તો?”

મને પણ એ વિચાર ક્યારેના આવ્યા કરતો
હતો. બહેલાં પહોંચવું જોઈએ. પણ કેવી રીતે?
મારા માટે બીજાને કાઈ ઉપાય નહતો તેતે
ઉચ્છ્વાસે, હાઈ? રાતે કોણ જોનાર હતું?

મેં તેને ઉચ્છ્વાસે બોલી; ને આશ્વાસ માંડ્યું.
એક યુવાન જોકરીનું, ભરાવદાર અંગ મારી
બૂજબૂજા ઉપાડતી હતી આશ્વાસમાં અંદર તારાઓ
સાથે મારા પર હસતો મતે લાગ્યો. ઈશ્વરમાં
ખેલતો. સમિર જાણે હજારે તાળાંથી પાડી
ઉપો. મારાથી સમજાવું નહિ આટલી બધી
દિમત મારામાં આવી ન ક્યાંથી? તેનું સંવાદ
બદન મારા અંગ સાથે અચળ હતું. તેની
હાનીના જોશથી આજના ધનકારા મારી છાતી
ઝીલતી હતી. મારા પગમાં વેગ હતો-હૃદયમાં
ગતિ હતી. મતે લાગ્યું કે કેસરીના અંગમાં

ગજબની-નશી ચઢતી દે તેવી ઉચ્છ્વાસ
ભરી હતી.

હૃદય સાથે તેને સજ્જ હાંબી દેવાનું મને
મન થયું. તેના રેશમી ગાંઠો પર મારા હોઠ
સરી ગયા. તેણે મારી ગરદનમાં તેનો ભરાવદાર
હાથ વીંટાળ્યો. ને બીજા હાથ મારા હોઠને
આડાળ્યો.

તમે માનો, મા ન માનો પણ પ્રેમ-અંગના
ભારને પુષ્પથી, અધિકતર હલકો બનાવી દે
છે. ચાર ફર્સંગ સુધી હું તેને ઉચ્છ્વાસે ચાલ્યો
હૃદય કેસરીએ મારી છાતીમાં માથું છૂપાવી
આંગળી ચીંધી કહ્યું “હવે મૂકો-ધર આવી ગયું.”

એક સુપડી આગળ અમે ચાલ્યા ગયા.
મુસીંગતે ચાલી કેસરીએ દરવાજો ઢેલ્યો. એક
ડોસી અંદર જોંખોં કરતી પડી હતી. ઘાસતેલને
ખંડીયો જ્યોત મોટી યજ્ઞ જવાથી કાળાસ
ઉભારતો હતો. કેસરીએ માંને દંડોળાને જાણત
કરી. ડોસીએ મને જોઈ બેઠી થવા મત્ત ક્યો
પણ તેનાથી ઉચું યજ્ઞ ચાંડણું નહિ. અમે તેને
સદાય કરી એક ગોદડીના ટેકે બેસાડી.

મને મારી જાત પર અવિશ્વાસ આવ્યો.
મારે એક મજૂરનું પ્રત્યેશ. મારે આટલી
બંધી ચિંતા રાખવી જોઈએ? મને એમાં શું
મળવાનું હતું?

ડોસીએ બોલવા મહેનત કરી પણ તેનાથી
બોલાયું નહિ-કેસરીએ મને કહ્યું “માથી હું
મહીના થયાં બોલાવું નથી.” મેં જોયું ડોસી
બેલી મરે તેવી નંકતી. તેને દમતો રોગ હતો
એટલે શ્વાસ ધૂંધ ઉપડતો. એ કારણે તે મુઠી
ચમકાઈ હતી. બોલવા જરા જોરેલાય મત્ત
કરતી કે દમ જોરથી ઉપડી જતો અને તેની
આંખમાંથી નિરાધારીનાં આંસુઓ ટપકા પડતાં.
પાછળી સવાર સુધી હું ડોસી પાસે બેઠો
પણ ડોસી મારી સામે તાડી રહ્યા વિના બીજું
કશું કરી શકી નહિ. એકવાર હું ઉઠવા ઉઠે
યથા પણ તેણે હાથ ખેંચી બેસાડી દીધી. તે

સાંભળી બહુ યાચકતી હતી. પછી હું ઉઠ્યો ત્યારે તેણે કેસરી સામે જોઈ મારી સિંદૂ મેંજર કરી. એ દ્રષ્ટિમાં શું, શું લેવેલું હતું? મેં એમાંથી વાંચ્યું-“તમે એને તમારી પાસે રાખજો. કેસરીની લાજ સાંચવજો.”

વચન આપી હું ત્યાંથી ઉઠ્યો. સવાર થવાની તૈયારી હતી. જતાં જતાં ખીસામાંથી દશ રૂપિયાની નોટ કાઢી મેં ‘કોરવાં’ પાસે તેની દવા માટે મૂકી. પછી ‘કેસરી’ને તે રિવકારી નાંદિ.

દવાતા પગલે તંબુમાં બોલી કોઈ ન જાણે એમ હું ઉઠી ગયો. પછુ રાત્રે હું અવશ્ય ક્યાંક ગયો હતો એ વાત છૂપી રહી શકી નહિ. મારા પાંચ સાથીદારોએ સ્નાનમાં એ વિષે અને વારંવાર પૂછ્યું. પછુ મેં યોગ્ય ઉત્તર આપ્યો નાંદિ.

સાને અને ખખર પડી કે એ પાંચ સાથીદારોએ પછુ પોતાનાં રાજનામાં પાછો ખેંચી લીધા હતાં. ને આને કામ બરાબર ચાલતું શરૂ થઈ ગયું હતું. મારા વિના-બહુ ઠીક થઈ ગયું હતું. વિચારોમાં લીન હું પુરશીમાં ટગચો બનીને પડ્યો હતો ત્યાં પડાવળાએ મને સમાચાર આપ્યા કે સાહેબે મારાં એકલાં રાજનામું મંજૂર કરી દીધું છે.

હવે મને મારી પ્રિરિચિતિનું પૂરું બાન ચડ્યું. હૃદયની સર્વ નિર્વિગતા મારા પર તેનો પંખો પ્રસારવા લાગી. અનેક સ્વાસ્થ્યકાંચો મારે હૃદય કરી ગયું. બગડેલા, બાંધેલા બિંબણ ચિત્રો મારા આંતરચક્ષુ સમક્ષ રમી ગયાં, મારી અંદાશ કળી ગઈ. રાત્રેનો પ્રસંગ સ્મૃતિમાંથી હસેલી દેવાં મેં પ્રયાસ કર્યો. કેસરીની માની યાચના પૂર્ણ આપી બહુવા મેં તૈયારી કરી તેને આપેલું વચન મારા સ્વાર્થ આંતર બહી જવા મેં મહત્તમ નિર્ધાર કર્યો હતું. ઉભો થયો. અંગ્રેજ સાહેબ આંધીસમાં જ હજી હતો. છૂટકાએ પડી મેં મારા કાર્ય બદલ મારી

‘મંખી’ રાજનામું પાછું મેં ચંચાની તલપરતા બતાવી. પેસો દક્ષિણી સાહેબ પછુ પાસે જ પુરશી પર ખેંચી હતો. તેણે મારી ગિરવંતિનું કાંઈક દર્શાવ્યું. કંઈક કરાવ્યું. કેસરીની માની દવા માટે નોટ મેં ધરી હતી તેને જ મેં નિર્વિગળ બની કંઈ જ કરી દીધો નોખીજી સવારે સવારે હું કામ પર ચડી ગયો.

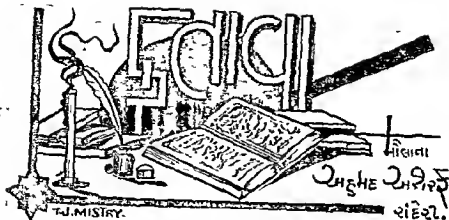
હાજરી શરૂ થઈ એક પછી એક મંજૂરો આવી ગયા. પછુ કેસરી દેખાઈ નહોતી. ધીવાળે કોટા બાર પર અટક્યો હતો. અર્ધ કલાકની છૂટીનો ઘંટ નેશયી વાગવામાં ગયો. મારા હૃદયમાં થયો ભેંકાતો હતો. કેસરીના નાણુક પગમાં તે રાત્રે ભેંકાઈ હતી. દા તેટલી-તેટલી જ મોટી થયો. હૃદયમાંની લોહીની ધારોએ છૂંટતી મને લાગી. પછુ એ હૃદયને ઉચકનાર ત્યાં કોઈ નહતું. મારી શરમ મારા ગાંઠો પર તીખી લપડાઈ લગાવતી હતી. મારી નામોશી મારા મગજને કારી ખાતી હતી. મારે પાપ મારી આંખોને ધોઈ રહ્યું હતું.

કામ પર ચડી જવાનો ઘંટ વાગ્યો શરૂ થયો. ‘કોરવાં’ સૌ પોતપોતાના રચાને જવા રોકાટોડી કરી રહ્યા. એક મંજૂરો આ લંખતે મારા તંબુમાં ઘાબલ થઈ ક્યું.

“કેસરીનું નામ છોડી નોખજો... સાચું! એ હવે કામે આવવાની નથી.”

મારા હૃદય પર વિંજળી વૂટી પડી હતી. દિગ્બુટ બની ગયો. પુરખ હોવા છતાં હું બીજી હૃદયો હતો. પામર હતો, ઘુમ્મ હતો. મુજતા હાથે મેં લાલ પેન્સિલ લઈ કેસરીના નામ પર છટકા માર્યો. મારે હૃદય પોકારી ઉઠ્યું.

બિહાર! બિહાર! કેસરી પર? સાહેબ પર કે મારા પર? કોના પર?

સવાલ-આં દરેક (સં અં. ૫૦) ને મેચરાજ કયા મહીનામાં થઈ હતી ? લોકો મેચરાજનો દીવસ રજાના મહીનામાં મનાવે છે અને તે દીવસે રોઝડ રાખેલાં અને રાતભરે જાગવું વિગેરે ખાસ ઇલાકત કરવાનું આવેલું છે ? તે લખી આજ્ઞા કરીશ.

જવાબ-મેચરાજ હરિત સંવત્ ૧૮૮૩-ના વચન પ્રમાણે રજા માસમાં અને કેટલાકના વચન મુજબ રમઝાન શરીફમાં અને કેટલાકના વચન અનુસાર માટે રબીકિસ્રઅવસમાં પણ મરાહર છે અને આલિમેના વધુ મત પ્રમાણે માટે રજાની તા. ૨૭મીના હરિત સંવત્ ૧૮૮૩ મેચરાજ થઈ હતી નહિવત મગવાને બારમે વર્ષ અને દિવસના એક વર્ષ પહેલાં આપને મેચરાજથી સરકાર કરવામાં આવ્યા હતા (તફસીરે મજાબે મુતત-ખીય, તફસીરે મુલકુલ કુર્આન, અલખસાબર) એ દિવસે રોઝડ રાખવા કે રાતે જાગવા અને કોઈ ખાસ ઇલાકત કરવા બાબત સંધી હદીસોથી સાબિત નથી, જેમકે લોકો સમજી ગયા છે અને આમ રિવાજ થઈ પડેલો છે કે ફક્ત નમાઝો તર્ક કરવામાં આવે છે અને રજાની ૨૭મી તારીખે રોઝડ રાખેલાં અને બધી રાત જાગવી અને નદિલ નમાઝો પઢવી નિ. નિ. મતલબ કે એ રિવાજ થઈ ગયો છે જેની સરીખતથી કંઈ અસર નથી. એવા રિવાજો હોવા ઝરી છે. અલ્લાહનાકી નમદીક તેજ ઇલાકત કયૂલ છે કે જે સુન્નતની માફક હોય

અને જે તરીકા અલ્લાહના રમઝ સંવત્, સદાગા તાબેઈ, તમે તાબેઈ રહીના વિરુદ્ધ કરો તે મર્દ છે.

સવાલ-એક માણસે એક ઝોરત સાથે નિકાલ કર્યા, તે માણસનો આગલી ઝોરતથી એક હોકરા છે અને જે ઝોરતથી નિકાલ પડ્યા છે તેમની એક હોકરી આગલા પશ્ચીથી છે તો તે હોકરા હોકરીના નિકાલ શરીઅતની રૂએ થઈ શકે છે ?

જવાબ-પહેલી સરખા મર્દની આગલી ઝોરતથી થઈ શકે હોકરાના નિકાલ તેમની આગલા પશ્ચીની હોકરી સાથે જાએલ છે, એમાં કંઈ વધી નથી. (ફતુવાહીર, શામી.)

સવાલ-મુસાઈ નામના માણસ યુવરી ગયા. તેમની એક ઝોરત મરખમ, એક હોકરા પડ્યું, એક હોકરી ફોનેમા બીજી હોકરી ખરીબ, ત્રીજી હોકરી એમણાં છે. માત્રની વડે અણી કેવી રીતે કરવી ?

જવાબ-ફતુવાહીર અને ફક્ત તથા મહેર ઝોરતની બાધી હોય તો અને મર્દમની વસી-યા હોય તો તે ત્રીજી ભાગ સુરીના માવમથી એ સર્વે અજા કર્યા બાદ જે માવ બને તેના ૪૦ ભાગ કરવા અને અજા એટલે ભાગ ૫ મર્દમની ઝોરત મરખમને અને ૧૪ ભાગ હોકરા યુવરીને અને માવ ભાગ હોકરી ફોનેમાને અને સાત ભાગ બીજી હોકરી ખરીબને અને સાત ભાગ ત્રીજી હોકરી એમણાંને આપવા, એટલે

ચાલીસ લાગ પૂરા થયા, એવીજ રીતે દુરાએઝની
કિતાબો સિરાજી, શરીશીયહ વગેરેમાં છે.

સવાલ-સેન્ટ કે જે અંગ્રેજી અક્ષરે આવે
છે તે લખાવા અને લખાડી નમાન પદ્ધતિ માટે
શુ લુક્ષ્મ છે? ---

જનામ-પણાખરા સેન્ટ નાપાક હોય છે
માટે તે લગાડવું જાએક નથી અને જ્યારે એક
રૂપીયા ખરાખરાના આધારથી વધારે લગાડવું
હશે તો તેથી હાલતમાં નમાઝ પણ દુસ્ત યશે
નહિ' માટે મુસલમાનોએ એવા વિચારથી નાપાક
સેન્ટ વાપરવાં ન જોઈએ, દેશી અતરો ધણાં
સારાં જોવાં મળે છે.

સવાલ-શુ ફરમાવે છે દાનના આલિંગ્ય
આ બારામાં કે કોઈ માણસ રેશમી રમા
તકબુરી કે કપડા અને ઝીનત તથા મોટાઈની
નિયત વગર વાપરે તો જાએઝ છે કે નહિ ?
અને જે લોકો રેશમી રમાઈ દેખાવવા અને
મોટાઈ મારવા, ખૂબસૂરતી માટે ગળવામાં રામે
છે અને જરૂરત પડવાથી વાપરતા નથી તેઓ
માટે શું દુકમ છે ?

જનાબ-રેશમી રમાણ લુલુ કરી હાથ મોઢી હુંવા અને પરસેવે તથા નાક સાફ કરવા, હાથમાં રાખવો વગર કરાડતે જાગેજ છે, પશુ વે તકમ્પસુરી અને મેહાટાઇ તથા માત્ર ઝીનત માટે રેશમી રમાણ રાખનામાં આવતો હોય; તે મકરહે તકરીમી એટલે હરામની લખખગ છે. ખમામ આઝમ રહેબની નઝદીક રેશમી, કપડું પહેરવું હરામ છે અને હાથમાં રાખવું એથી પહેરવું સાબેત થઈ નથી ખતાં એકતેસાત અને તકવાની રૂએ રેશમી રમાણ ન વાપરવું એકતર છે, અને જે આજકાલ રેશમી રમાણ રાખવાની ફેશન થઇ ગઇ છે કે વાપરવામાં આવતો નથી અને ફક્ત ખૂબસૂરતી માટે ખિરસાઓમાં ચલુ મારે છે એ તો ખરેખર જાગેજ નથી. (હુરે મુખતાર સમી.)

સવાલ-આપણી જમીનમાં ખજૂરી અને તાડનાં ઝાડ હોય તો તેની તારી કાઢી વેચવી દુરસ્ત છે? અથવા તો કોઈવા આપણી જમીન અને ઝોડો કિરાયાથી સારી આપનાં દુરસ્ત થઈ શકે છે?

જવાબ-ખજૂરા અને તાડનાં ઝાડોથી તાડી કાઢી અથવા કઢાવી, વેચવી જાએજ નથી, તેમજ તાડી માટે ફિરોયાથી ખજૂરાં અને તાડ ખીળને સ્થવા પણ જાએજ નથી.

સવાલ-તડજીવની નમાજનો વખત ક્યારથી શરૂ થાય છે અને ક્યાર સુધી પરી શકાય છે ?

જનાબ-ઈશાની નમાઝ પઢીથી તદજલુલુલ-
દોય વખત રહે થાય છે અને સુબહસાદિક સુધી
ટાઈમ રહે છે અને સુબહસાદિક યવાથી ફરજતો.
વખત રહે થાય છે એટલે ઇશાની નમાઝ બાદથી
લઈ સુબહસાદિક સુધી રાતના ઠાકપણ ટાઈમમાં
તદજલુલુલની નમાઝ પઢી શકો છો પણ ઇશાની
નમાઝ બાદ સુબહે ઉઠી તદજલુલુલની નમાઝ
પઢવી પણ બેદનર છે

સત્તાલ-દેહ લગાડવાની દવા અથવા
પીવાની દવામાં કાફર હોય તો વાપરવું
નહોતું છે ?

જંવાબ-કાપૂર મેળવેલી દવા માંથી
કચી, ખાચી, પીચી નામક છે એમાં કંઈ વધી
નથી પણ તે દવામાં કાપૂર સિવાય બીજા કોઈ
દવામાં વસ્તુ હોવી જોઈએ નહિ.

સત્તાલ-એક માથાસ યુગ્મરી ગયો 'તેના
વારિસોમાં એક તેની ઔરત અને એક હાકરી
અને એક સાવકી ઘટ્ટન છે, અને હાકલાના પીના-
ઓ એટલે હાકલાખતા હાકવાઓ છે તો દને
વધુ અણી કેવી રીતે કરવી ? કાને કેટલું મળશે ?

જાગ્યા-કહનદ્વનો ખર્ચ અને કરક હોય
તો તે અને મહ મની વસીયત હોય તો તે ઝીગ
જાગ સુધી, એ સર્વે અઘ કયા જાહ મહ મનો
જે માણ રહે, તેના અઘ (૮) જાગ કરવા.

તેમાંથી ભાગ એક (૧) ઔરતને અને ભાગ ચાર (૪) છોકરી અને બાકીના ત્રણ (૩) સાવકી બહેનને મળશે, અને કાકાના પૌત્રાઓ મહરમ છે એટલે તેઓને કંઈ મળશે નહિ. અગર ઔરતની મહેર બાંધી હશે તો તે તેણીને તેના વારસા ઉપરાંત આપવી પડશે (સિરાહ).

સવાલ-રજબના મહીનામાં ખાસ નાન વહેંચવા એટલે સત્તર (૧૭)મીના ખાસ એવું કંઈ કરવું સાબેત છે ?

જવાબ-માહે રજબની ૧૭મી તારીખે નાન વહેંચવા અને કોઈ ખાસ ઈબાદત કરવી સાબેત નથી માટે એજ તારીખે કોઈ ચીજ ખાસ નક્કી કરવી બિદઅત છે અને એવી નિદઅતો અને રિઅનેથી બચવું જરૂરી છે.

સવાલ-એક સત્તર વર્ષની કુમારી છોકરીના લગ્ન એક ૨૩ વર્ષના યુવાન સાથે થાસ ૧ પહેલાં થયેલા પછુ હલ્તુ સુધી તે છોકરાએ સોહબત કરી નથી છોકરો દેખાવમાં સારો છે પણ તેનામાં સોહબત કરવાની તાકત નથી, અને તે તેના મિત્રમંડળમાં કહે છે કે સતત નિયમન પાળું છું, (તો પછી લગ્ન ના કરવા હતા) પણ પોતે નપુલક નથી એમ સાબીત કરવા આનાં બાનાં બતાવે છે. છોકરો (હિન્દી) એટલે ઈન્દ્રીની બાળી ન યંઝ, ઈન્દ્રી હંમેશા સિંધીલ રહે આવી અશકિત છે, એટલે સોહબત કરી શકતો નથી એટલે નપુલક હોય તો દને શરીઅતના લાહ પ્રમાણે તેના નિકાહ છોકરી સાથે થયા કે કેમ ? છોકરી ઉપર તેના હક્ક લાગે કે કેમ ? તેમજ છોકરી છુટાછેલ્લ લઈ શકે કે કેમ ? તે મહેરબાની કરી ખુલાસોનાર લખવા તરફ લેશો.

જવાબ-પૂછેલી સરતમાં લખવાનું કે નિકાહ તો ફરસ્ત થઇ ગયા. તલાક આપવાનો હક્ક ધણીને છે. હવે જો સવાલમાં દર્ખાવેલી હકીકત પ્રમાણે તેણી તલાક પ્રાપ્ત કરવા કોશિષ કરે અને ધણીને લોહિા સમજાવે કે તે રાજ પુશીથી તલાક આપી દે, અથવા તો તેણી પોતાના ધણીને કાઈ બખિરાશ હઈ લખને પોતાના છુટાછેલ કરાવે, એ બધી કોશિસો કરવા

છતાં ધણી રાજ ન થાકે તો એવી મજબૂરીની હાલતમાં તેણી કોઇ મુસલમાન હાકિમને પોતાની મજબૂરી માટે સિફાયન કરે. તે મુસલમાન હાકિમ પુરેપુરી તદકીક અને તબવીજ કરીને શરીઅતના કાયદા પ્રમાણે મરદ ઔરત વચ્ચે છુટાછેલ કરાવવાનો હક્ક ધરાવે છે એ વિશે “અલહીલ્લુલાન્નેહ” માં પૂરી વીગત મોજુદ છે જો તમને છેવટની જરૂર પડે તો ફરી વાર લખી પૂછશો, તો એ વિશે હમે સિરતારથી લખી જણાવશુ.

સવાલ-(૧) આપણે મુસલમાન ખુદાની તૌહીદ ઉપર સમુપરણુ હમાન ધરાવતા હોઇએ અને સાથે એવા શબ્દો ઉચારીએ કે, “અલ મદદ યા રસૂલીલાહ (સગ)” “અલ મદદ યા મુશ્કીનકુલા અલી હૈદર” (ક વ) “અલ મદદ યા મોસલ આઝમ દસ્તગીર” ઉપર પ્રમાણે શબ્દો ઉચ્ચારવાથી ગૈર ખુદા પાસેથી મદદ માગી કહેવાય કે નહીં ? અને તેમ કરવું મુસલમાન લાઇઓ માટે બ્યાજબી છે કે કેમ ? તે હદીસ તથા કુઆને મહદની દલીલથી ખુદાઓ આપવા મહેદબાની કરશો.

જવાબ-(૧) મુસલમાનોએ પોતાની દરેક હાજત અને જરૂરત ખુદાપાકથીજ માગવી જોઇએ. સર્વે વસ્તુઓ ખુદાપાકના કબજામાંજ છે. ખુદાપાક સીવાય કોઇ મદદ કરી શકતું નથી. મખ્લૂકમાં એ તાકાત નથી. બંદાઓની હાજત પૂરી પાડવી અને મુશ્કિલો આસાન કરવી અને ખીમારોને સિફા આપવી. એ સર્વે ખુદાપાકનાજ કબજાએ કુદરતમાં છે. ખુદાપાકને છોડી નથી (સચ્ચી) અથવા કોઈ વખતથી કે ઈમામથી મદદ માગવી જાએઝ નથી, બંધા નથીઓ, પત્નીઓ, ઈમાનો ખુદાનાજ મોહતાજ છે જેમકે મોવાના ખુર્મઅલી સાહેબ મદદમે પોતાના આ શેરમા લખ્યું છે.

“ખુદા કેમર્મ સુકા કુઆરકે અંદર મેરે મોહતાજ હૈ પોરૈ પયગમ્બર”

માટે સલામમાં જણાવ્યા મુજબ “અલ મદદ યા રસૂલીલાહ” “અલ મદદ યા મુશ્કિલ કુલા અલી હૈદર,” “અલ મદદ યા મોસલ આઝમ દસ્તગીર” એવા નારા મારવા અને પુકાર કરવા ફરસ્ત નથી.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુસ્તિમ, ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ ભેઈ રહું છે તે કુઆને પાકનો માતબર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતન એક મશહુર કાતિબ પાસે ખુશખત લખાવી મેળા ખર્ચે દરેક પેઞનો સુંદર ખેલક ધનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી લાપમાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નજરે આપી માતબર તફસીરના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાળીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ટુંકમાં અમારા નરફથી પ્રગટ થયેલા સીપારાઓને જોયા વિના આવી બહાર ખબરથી તેની બહારી અને ખાતિની ખુબીઓનો આખને વિચારે આવી શકશે નહિ. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારા મંગાવી જુઓ. છપાઈનું કામ ચાલુ છે અને અત્યાર સુધીમાં તેર સીપારા પ્રગટ થયા છે.

અમ્માનો પારો હદિથો છ આના પોસ્ટેજ જેના

અલિક્-લામ-મીમનો " " છ આના "

સ-યફલનો " " છ આના "

તિલકર-રસુલનો " " છ આના "

લત-તનાહૂનો " " છ આના "

વલ-સુહસનાતનો " " છ આના "

લા-યુહિયુહાહનો " " છ આના "

વ-એઆ સમેઉનો " " છ આના "

વ-લવ-અન્તનાના " " છ આના "

કાલલ-મલઉનો " " છ આના "

વઅલમૂનો " " છ આના "

યઅતએડન " " છ આના "

વમામિત દાખતીન " " છ આના "

વ-મા-ઉમરેઓ " " છ આના "

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ એક સીપારા માટે ગાંઠ ની અને બે સીપારા માટે ગાંઠ ની પોસ્ટ દીકરી બીકરી.

પંચસૂત્ર (આઠ સૂત્રનો સંગ્રહ) તરજુમા સાથે રૂ. ૧ (ટપાલ ખર્ચ જુદું)

રજીસ્ટ્રાર-ધી રાંદેર } સાદિક ખુક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

રજીસ્ટ્રાર-ધી રાંદેર } રજીસ્ટ્રાર, સુરત

સુલ્તાન કુતબુદ્દીન અય્યક

લેખિકા - મિસ કુલમુમ સુબેયા એમ એ

હિંદમાં ગુલામીન-
શનો પ્રખ્યાત
સ્થાપક સુલ્તાન
કુતબુદ્દીન અય્યક
ઇતિહાસમાં એક રણ
વીર તરીકે તો વધેચ
જય મેળવી ચૂક્યો
છે રણબુમિને લગતા
અફઘન બનાવે
વર્ણનામાં અને રણ
સંગ્રામમાં દર્શાવે
શોરના ગુલુગાન
ગાનામાં અય્યકના
સમકાલીન લેખક
એટલા બધા તરીકે
ચર્ચ થયા હતા કે
સુલ્તાનના આરિ
નિમે આધુનિક
નિદાનોની છાસ
સ તોડી શકતા નથી
એક નિષ્કપી અને
પ્રમાણિક સેવક તરીકે
અને એક ન્યાયી અને
ધર્મશીલ સમ્રાટ તરીકે
જો તેને ઓળખવાનો
પ્રયત્ન કરવામાં આવે,
તો ઇતિહાસના
નિરતેજ પ્રકરણ પર
પ્રકાશ પડે
સુલ્તાન કુતબુદ્દીન
ઇતિહાસમાં અમુક
તરીકે સુપ્રસિદ્ધ ચર્ચ
ચૂક્યો છે અય્યકના

પરિચય - મિસ કુલમુમના પિતા જ અબ્દુલ
હીમ સુબેયા સાદળ મેમજ કેમના એક મશહૂર
સોનીસીટર છે ૨૪ વર્ષની વયે બી.એ.,
એલ.એલ.બી અને સોસીટીની પરીક્ષામાં
ફોલ્ડમદ થઈ પોતાના ધધામાં જોડાયા અને
નામના મેળવી બહેન દુસુમ પણ તેમના
પિતાના પત્નિ સાથે ચાલી ન્દાની વયમાં સાદ
વર્ષમાં એમ એ યયા છે અને પુનાની
રેલવે કોલેજના પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ રિસચ
ઈન્સ્ટીટ્યુટમાં પી.એચ.ડીના અભ્યાસ માટે
દાખલ થયા છે તેમના વિષય ગુજરાતમાં
સુસ્થિત રાસન કાળની નસર છે આજે
છલાહાલમાં એમ એ મા હિસરી અને ગોલી
કિસમાં મા કેમપણ બાનુ નથી તેમજ એમની
વયને એકે વિનાયો નથી એજ વિષયમાં
બી.એ.માં પણ એમણે બે નર્સ મેળવ્યું હતું
પી.બી.યુ.નિવર્સિટીની લગભગ બધી રેવરેન્ડી
મેળવવા એ બહેન બાન્ધરાણી થયા હતા
ઈન્ડરમાં હિંદુસ્તાન પ્રાઈઝ ઈંગ્લિશ માટે
અને ફ્રેંચ ઇન્ટર પ્રાઈઝ ફાર્સી માટે મેળવ્યું
હતું અને મદાપાઈથી ઉન્મીદ છે કે ૨૨ વર્ષની
વયમાં પી.એચ.ડી.ની શીડી મેળવવા માટે
પણ તેઓ જરૂર ફોલ્ડથાળ થયા વિના રહેશે
નહી જોઈશાઅલ્લાહ તરી

અર્થ નિમે ઇતિહાસ
કારો સર્વાનુમત થઈ
શકતા નથી, "તે
ક્રોતે નાસિરી" ના
ભાષાતરકાર મેજર
રેન્ડીના ધારના પ્રમાણે
"તેની નાની આગળી
હાડકુ ભાગેલું પેનાથી
તેને અય્યક અચના
નિર્વજ આ પીવાળ
તરીકે ઓળખાવામાં
આવતા હતા" પરંતુ
તેનો મૂળ લેખક
મિનહાજુ સિસાજ
એમજ કહેતા માગતા
ટોપ એમ "તત્કાલે
નાસિરી"ના ફારસી
હસ્ત લેખ પરથી
જણાવું નથી "અય્ય
બક્રે ખુસરવી" ના
કથન પ્રમાણે તુર્કી
ભાષામાં 'અમ'નો
અર્થ મદ્ર અને
'બક્રો' અર્થ મુખ
થાય છે ૧ સર
વુલ્સલી હેગ આ
મતને ટેકા આપતા
માને છે કે મદ્રમદ
જુના સમયે જ-મેક્
ટોનાથી કુતબુદ્દીનને

(૧) અય્યકને ખુસરવી,
પુસ્તક ૧ અને ૨,
પૃષ્ઠ ૧૦૬

આ નામ અર્પણમાં આવેલ હતું. ગુહ્યને ઇચ્છાહીમોના લેખક ફરિશ્તા રખંડ રીતે જણાવે છે કે "તેને આંગળીની ઝાડના કારણે-તેને અવળકે કહેવામાં આવતો." ૨૨૦ સી લેનપુલ "મેડીઇન્સ ઇડીયા"માં લખે છે:- "અવળકનો અર્થ અંદરનો ઉમરાવ થાય છે. અને આ શબ્દ આંગિક સૌંદર્ય સૂચવતો હોય એ સજ્જિત છે. અવળકનો અર્થ અંગ વૈકલ્પ થાય છે એ સામાન્ય માન્યતા "તખઝતે નાસિરી"ના અસલ ભાષાંતરના પરિણામે જન્મી છે. પરંતુ સમઝાવીન લેખકોના કયને ઉપરથી એટલું તો નિઃશંક છે કે કુલ્હીની કદિક લાવળ્ય માટે પ્રસિદ્ધ નહોતો. મિનહાલુસસિયાજ લખે છે કે "ધણુ પ્રશંસનીય લક્ષણોથી ઇશ્વરે તેને વિશુષિત કર્યો હતો, પરંતુ શારીરિક ક્ષતિને તેનામાં અભાવ હતો." તે ઉપરાંત ડૉક્ટર ઇશ્વરી પ્રસાદ પોતાના "મેડીઇન્સ ઇડીયા"માં જણાવે છે. "તુર્કી ભાષામાં અવળકનો અર્થ ગળી થતો હોય એમ પણ જણાવું નથી." તે સમયે ગુલામોમાં અવળક નામ સામાન્ય હતું. તે ઉપરથી આપણે આ નિશ્ચય પર આવી શકીએ કે અવળક કોઈ કુલામણું કે તિરસ્કાર પુક્ત નામ હોય એ આશયક નથી. ડૉક્ટર ઇશ્વરીપ્રસાદના કારવા પ્રમાણે કુલ્હીદર્નું અર નામજ અવળક હતું.

૧. સ-૧૨૦૪માં અવળકના ફાતે સુન્તાન શહાબુદ્દીન ઘોરીને અંદરુદ પાસે દાર-મજવાયા દિંદના સુરિલમ સામ્રાજ્યમાં અવરચ્યા રમપાઈ હતી. આના- અક્ષામણુ અને સંકેતના સમયે અવળકે વિશ્વસપાત નહિ કર્યો અને શહાબુદ્દીનને સહાય કીધી, એ તેના પ્રમાણિક

પણુનો નિશ્ચયક અને સર્વથી સમર્થ પુરાવો છે. તાજુદ્દીન "યસદોઝ મઝનીમાં સ્વતંત્ર ચર્ચાગ્યો ખોખારો- પંજમમાં હુટફટ કરવા લાગ્યા સુન્તાનમાં પણ બગવાખોરોએ સર્વોપર સતા પચાવી પાડી. અવળકે અંકગતારી ઘોરી સહાનનો પક્ષ લીધો, અને કુદરસાના વખતે તેનો ત્યાગ કરવાની હીનતા દેખાડી નહિ.

અવળક એક ધર્મવાન લડવૈયો હતો. કખરદીન મુખારકશાહ "નિરખત નામા"માં લખે છે. તેની વીરતા અને સાહસિકતા જ્ઞેતાં એવુ બાસે છે કે રસ્તમ તેનાં રાંચમગ્દાધિકારી યવામાં અભિમાન લેત." "તાજુલ મઆસિર"નો કતો હસન નિઝામી સુન્તાનના સંસર્ગમાં આવેલ હોય તેનું વિવેચન વધારે વિશ્વાસપાત્ર મણાવું જોઈએ. તે લખે છે "સંસાય વગર કહી શકાય કે પ્રોદતા અને ધાર્મિક શક્તી નિર્મળતા જ્ઞેતાં અવળક સિદાસન પર મિરાજવા માટેજ સર્ગએલો હતો" અવરમકતા જગ્યાતાં અવળક નિહુર પણ ચર્ચ શંકેતો. "તખઝતે નાસિરી જણાવે છે" તેની ઉદારતા અપાર હતી. તેમજ જેલું કરેલી હતીએ પણ અમપાઈત હતી. ઇમમ બકાઉ ઉદ્દીન ઉશીર (કુલ્હીનીના ફરખારને એક નામાંકિત કવિ) અવળકે સખંધી ખર કહે છે. કે. "તેજ (અવળકે) જગતને લાખોની ખેરો આપતાં શીખંધું. તેની કુપાદષ્ટિના પરિણામે દેશની ખાણે ખાડી થઇ ગઇ" તેના પરોપકારી સ્વકાંતના લીધે તેને "લાખખલ" કહેવામાં આવતો. દિંદુઓ પ્રત્યે તે દયાશી નહોતો. તાજુલ મઆસિરના કયન અલુસાર "તેના સેન્યખંજારી દિન્દની ધરતી નાસ્તિકોની મલિન તારી ખૂંતે યઇ" અને મૂર્તિપૂજકોની અશુદ્ધિયા પવિત્ર યઇ. "નિરખતનામા"માં કખરદીન

- (૨) "મેડીઇન્સ ઇડીયા" પૃષ્ઠ ૧૫૬ કુદરોટ ૨.
- (૩) "તખઝતે નાસિરી" પૃષ્ઠ ૧૮૮.
- (૪) "મેડીઇન્સ ઇડીયા" પૃષ્ઠ ૧૬૩.
- (૫) "મેડીઇન્સ ઇડીયા" પૃષ્ઠ ૧૬૩.
- (૬) "નિરખતનામા" પૃષ્ઠ ૪૩.
- (૭) "તાજુલ મઆસિર"નો હસ્તલેખ ૫૯ ૧૧૬
- (૮) "નિરખત નામા" પૃષ્ઠ ૫૧.

મુખારકશાહ લખે છે. 'મદિરા અને દેવસાંનેને તેણે મરિજદોમાં ફેરવી નાખ્યાં. દર વર્ષે હજારો કાફિરોને મુસ્લિમ બનાવ્યા, અને એકેચરવાદ શીખવી સ્વર્ગમાં જવા માટે યોગ્યતા અર્પી' (૧૦)

કુત્યુદીન રાજનીતિના કાંવાદાવામાં કુશળ હતો. કોઈ નવીને સુધારાઓનાં 'ચોજક' કે સંસ્થાઓના ઉત્પાદક તરીકે તે પ્રખ્યાત થયા નહોતા. પરંતુ પોતાનું સામર્થ્ય વધારવા માટે તેણે વિનાદિક સંબંધોના આશ્રય લીધો હતો.

ડૉક્ટર ઇન્દ્રપ્રસાદ લખે છે: "યલહોઝી પુત્રી સાથે તેણે લગ્ન કર્યું હતું. તેની બહેનના નિષાદ કુખાઈયા સાથે થયા, અને તેની પુત્રીને અમત તમિસ નોડે પરણાવવામાં આવી" (૧૧) પરંતુ 'તબકતે નાસિરી'ના કહેવા પ્રમાણે કુખાઈયા તેની બહેન સાથે નહિ પણ એક પછી એક એમ બે પુત્રીઓ સાથે વધો હતો" (૧૨).

હિંદના ખીજા મુસ્લિમ વિજેતાઓ પેટે કુત્યુદીન પણ વિદ્વાનો પ્રત્યે ઉદારતાથી વર્તતા. તેના રાજમંડળમાં સાક્ષરો જોવામાં આવતા. 'નિરખત નામાં'નો કર્તા કુત્યુદીન મુખારકશાહ અને કવિ બદાઉડીન ઉદી તેના નામાંકિત દરબારીઓ હતા. સુસ્તાન પણ વિદ્વાનોના સંવાસમાં આનંદ માણતો. દિલ્હી અને અજમેરમાં મરિજદો બનાવી તેણે શિષ્યકળાની પણ સેવા કરી છે. જીવનમાં માત્ર એકજ વખત તેણે દુર્ગસનનાં વિન્દો દેખાડ્યાં હતાં. યલહોઝ પર વિજય મેળવ્યા પછી અયબંક મઝની જઈ મદિરામાં લાન જુલ્યો. તેણે સંસ્થાની અવગણના કરી પોતાના યશસ્વી જીવનને કસકિત કર્યું. આ અસામાન્ય અને આશ્ચર્યજનક પ્રસંગ સિવાય ખીજા કોઈ પણ સમયે કુત્યુદીન વિનયનો ભાગ ક્યો હોય એમ જણાવું નથી. આત્મજળથી

અયબંક સત્તાની સિમાએ પહોંચ્યો હતો અને અયાગ પરિશ્રમ વેઠ્યા પછી ગૌરવ અને પ્રાબલ્ય પ્રાપ્ત કરી શક્યો હતો. મિનદાલુસસિરાજ લખે છે: "અત્યંતે તેને નિર્ભય અને શરતીર બનાવ્યો અને પૂર્વ કે પશ્ચિમના સમ્રાટોનાં સમ્રાટોમાં તેને શ્રેષ્ઠતા આપી" (૧૩) આ યુગના ઇતિહાસકારો પણ 'તબકતે નાસિરી'ના સમદર્શી લેખકના મતને ટેકા આપે છે, અને અયબંકની વિલક્ષણતાનો સ્વીકાર કરે છે.

(૧૩) તબકતે નાસિરી, પૃષ્ઠ ૧૩૭.

‘કારવાં’ના પ્રથમ વર્ષની ફાઈલ

અંક ૧ થી ૧૨. કપડાંનું પાકું પુડું

કી. રા. પ) ટ. ખ. સહિત

કોપીઓ સીલકમાં ચોછી હોવાથી

ચોડીકજ બધાવવામાં આવી છે.

આને જ. ઓર્ડર. મોકલી આપો.

છુટક અંકો પણ ઘણા ચોછા

સીલકમાં છે. પોતે ફાઇલ બધાવનારા

શોકીનોએ દરેક અંકના સાત આનાં

લેખે નાણાં મોકલી ઘટતા અંકો

મંગાવી લેવાં ચૂકવું નહીં.

બકશી સાહિત્ય કાર્યાલય,

કલુપીક-સુરત.

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસ—

રોહિર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને

અંગ્રાવી પુસ્તકો માટે આપના નાના

મહોટા જે. ઓર્ડર, હોય તે મોકલાવી

આપી ફાયદો મેળવો.

ધી રોહિર. રોયર્સ. લુક્સેવર્સ : કલુપીક, સુરત.

(૧૦) નિરખત નામાં, પૃષ્ઠ ૨૧.

(૧૧) મેઘાઈવલ ઈશ્યા, પૃષ્ઠ ૧૬૪

(૧૨) તબકતે નાસિરી, પૃષ્ઠ ૧૩૬

ગુજરાતના મુસલમાનોને ખુશખબર

આખા ગુજરાતનો જુનો અને જાણીતો દારૂ ઉત્તમ મદ્રેસા અશરફીયા, અરબીયા, ઇસ્લામીયા, રાંદેરમાં સખી વજુદ શેઠ મહુમ હાજી ઇસ્માઈલ મોહમ્મદ અશરફ સાહુબે હીજરી સન ૧૨૮૬માં કાયમ કરેલો. જેને લગભગ પોણેસો વર્ષ થયાં છે. જેનાથી ગુજરાત તેમજ હિંદુસ્તાનના અને હિંદ બહારના પણ મુસલમાનોએ દીનીલાભ પ્રાપ્ત કર્યો છે. હાલ થોડાંક વરસો થયાં અત્યુક દરજીસર બહારના તાલિએ ઈલ્મોને દાખલ કરવાનું બંધ થયું હતું. પણ હવે પુદાના ફત્વલથી રમઝાન શરીફ બાદ માહે શબ્વાતની તા. પમીથી મજદૂર મદ્રેસો ખૂલી જશે. તેમજ બોર્ડિંગમાં ગુજરાતના દીની તાલીમ લેનારા છોકરાઓને દાખલ કરવામાં આવશે. દાખલ થનારાઓએ નીચેની શરતો પ્રમાણે ચાલવું પડશે.

- (૧) દાખલ થવા માટેની અરજીઓ રમઝાન શરીફની તારીખ ૧૫મી સુધીમાં મોકલવી જોઈએ.
- (૨) જે છોકરા નાજેરા કુઆન શરીફ તથા થોડુંક ઉર્દુ પઢેલા હશે તેઓને અને કુઆન શરીફના હાફેઝ થવા ચાહનારાઓને ફી ખાવા; રહેવાને માગશે.
- (૩) જે છોકરાઓ પોતાના ખર્ચે રહેવા માગશે તેઓને માટે પડાઈ તેમજ રહેવાનો બહોમસ્ત ફી રહેશે.

અરજી નીચેના સરનામે કરવી.

મોલાના અહમદ અશરફ

મોહતમીમ-મદ્રેસા અશરફીયા, અરબીયા,

ઇસ્લામીયા. બકાબઝાર-રાંદેર (ગુરત.)

રાંદેરની ઈલ્મીશાન

ગુજરાત અને બૃહદ ગુજરાતમાં રાંદેર પોતાની ઈલ્મીશાન અને સુંદર તથા સુધારક ઈબાદતગાહોથી જગજાહેર થયું છે. અમને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે છેલ્લાં કેટલાંક વરસોથી બંધ થયેલો અશરફીયા મદ્રેસા મોલાના અહમ્મદ સાહુબની નેક કોશિયોથી પુનઃ ખુલ્લો થયો છે. એક તરફ મેહુદિલે ઇસ્લામ જેવી સદર લાયખેરી, ખીલ ખાતું સુનારવાડની મસ્જિદ. જેવી ઈબાદતગાહ અને ત્રીજી ખાતું આ અશરફીયા મદ્રેસા. ઈત્તમ અંદાજે અને ઈબાદતનો આવો સુંદર સમન્વય ખીલ જગ્યાએ થયો અશક્ય છે. ખરેખર મોલાના મૈસૂફે પોતાની ઈલ્મદોસ્તી સાચી કરી બતાવી છે. પુનઃ મદ્રેસાનું સુકાન કાયમાં લઈ ગુજરાતના ઈલ્મી બગીચાને તરોતાજા કરવાની હામ લીડી છે તેનો અજર તેમને તથા મદ્રેસાના બાનીઓને ખુદાએ રખબુલ ઈઝત અતા કરે. આમીન. તંત્રી 'દારવા'

સંકટ સમયે સાંકળ !!!

ખેંચવાની સીરકીળ બતાવનાર

ઉતાવળની

આવશ્યકતા

કોઈના ઉપર
ટપાલ લખ્યો હોય કે
કોઈના માટે દુઆ
કરી હોય, તેના
ઉતાવળ કરી કારણ
કે મોડી ટપાન કે
વાસા દુઆ જાતી
કારણે નિરાશી
નથી.

રા. હડમત જોઆ.

નાસવામા કે દામ
પકડવા દોષ્ટા પાટલ
નનો પટા તરી નય
તો હાથે પાળવના
પકડી રાખવામા
ઉતાવળ કરો.

મારીને નાની
જવામા અને ખાધને
સુધ જવામાં ઉતાવળ
કરો.

સાકુતી મોરમા ખેસવામાં કે ટાડીઓ
તાન આગે નોય, તો દવા વેવામાં ઉતારજ
કરો.

માર ખાંડને જલ્દી ફરિયાદ નોધવામાં
કરતા ઉતાવળે આમા હળદર ને તેલ ચોળો.
વારાસલામા ચુદાઈ જલ્દી હોય તો

કોઈનું મફત
વાથા : લોષિયુ
હાથુ વાથવામા
કે તૈયાર થએલ
ચનાજ લખવામા
ઉતાવળ કરો.

હડમત જોઆની હિદી શાએગી

આ તળપદી ને તમનમતી સાથે
રીમાં ચોરી કરતા શીરજોરીતુ
તત્વ પ્રિશર, છે. તત્રીન

ખાનખાથા
સાથે મુસાફરી
કરતા હોય, તો
હાકરાને પ્રથમ
ડોનાં ચઢાવવામાં
અને પોટ રને
રૂપિયા આપો
હોય તો પરચુ-
રણ નેવામા ઉતા
વળ કરો.

ભાપણ કરતા
જોડીમનસ ઉરકે
રાઈ નય તો
પાડને ખારજોથી

હડમતેકા ઘર ચોકમે હે પીઠે કે પાન,
કરેગા સો પાએમાં ખાયા તુ કયુ ભયો ઉદાસ ?
હડમત કહે બેકારકુ દો ખાતા સીખલે,
કર સાહેબકી બહાળી જોર લે ઉમ્કા ના દે.
હડમત કહે સાહિત્યકા ડળમા શુલ હો નય,
ગાહકે બે ખાસ અકકી વી પી પીછી ફિગય.
હડમત આહુક લિપ્ટમે લાત ભાતકે લોગ,
મુક્ત અડ નવ પીછેયે ભલે બિકટ મ બેગ.
હડમત જોએ પેટમે સમે ન મોટી ખાત,
મુક્ત અકે પડને મંગે તો દે ઉરકો એક લાત.
હડમત નીચો જનમમે બનન ન હોયે કામ,
મુક્ત પરચે પડજોવાવો કલ્પી ન ખચે દામ.
રેક તત્રીના ટેવડ સમે ટાગી મુકવા લાયક આ સુચે

ભાપણ કરવાને
ખાંડે દેહકિતના
ધોધક વાકયો
મોલી જમ અને
તેમ જલ્દીથી પોક
ખોડો.

ખાનખાં ઘી
પીરસાવુ હોય તો
જલ્દી ખગદોને
હોડો.

પકીવાતમા
આગળ વધુ
હોય તો જલ્દી
વધુ સ્પીડમા,
ચલાવો.

એકાદ બાગ
કને બગવમા
માગને કે એકાદ
ચેકસને આપગીએ
વગાડીને બગવમા

ગયા હોય તો રમકડાંની દુકાન આગળથી જલ્દી પસાર થાઓ !

સાથે તમારાં ધર્મ પત્નિ પણ હોય તો બૂલે ચૂકે અવેરીની દુકાન આગળથી ન જાઓ અને જાઓ તો ક્ષાણિકાથીના વેગથી જાઓ !

તમારે મુશાયરામાં, જવાબ હોય અને સામેથી જનારો આવતો હોય, અગર કાઈ લેણદાર તમારી છાતીની સામેજ આવતો હોય તો વગર મોસમે છત્રી ઓડીને આડેકે આગળ ધણે જાઓ !

સલામાં ઉધરાણું ચતું હોય તો લઘુશંકને બહાને જલ્દીથી ઉઠી જાઓ ! અને જો દુકમનાણું બજાવવા બેસીક પધારે તો પાછલે ખારણેથી જલ્દી પસાવન થાઓ ! અને ધરમાં સાપ નીકળ્યો હોય તો તેને મારવા જલ્દીથી પાડોશીને બૂમ મારો !

જો આર દોરતો સાથે દોરણમાં મ્યા દોય, તો વહેલા વહેલા બહાર નીકળી જાઓ ! અને ગામમાં ધાડ આવી હોય તો સૌથી પહેલાં ગોદડું ઓડીને સુધ જાઓ !

બુલ્લુઆ ધીધો હોય તો મીઠીગમાં, બાપબુમાં બજારમાંથી જલ્દી જલ્દી ધર ભેગ થાઓ ! જો તમે મુંઝવણી કાઢ આસમાં રહેતા હોય, તો ચુરુચંકા કરવા જતાં વિવેક કરવાને મદદે વહેણે તે પહેલોતોજ આસરો લઈ લ્યો !

જ્ઞાતિવરામાં કે ડીનરપાર્ટીમાં જમવા ગયા હોય, તો દાઢ અને મોઢાને જરા વધુ વેગથી આલવા લો !

જોડા ચોરવાના શબ આલવાથી જો મરિજમાં ગયા હોય, તો નમાઝમાંથી જલ્દી કારેજ થાઓ ! પણ જો તમે મૌલવી હોય, અને પુરાણું તખ્તમાં ખટમલની વિપુલ સંખ્યા જોવામાં આવે તો વાંચજ જલ્દી ખતમ કરો !

પરોણુઓને જલ્દીથી તેમના ગામજેજા કરવા હોય, તો જે પલંગને માંકડીની પાંજરા બનાવી હોય તેજ પલંગ પરોણુઓને પાથરી લો !

સાઈકલમાં પંચર પડ્યું હોય કે પાટલન ફાડી મળે હોય તો જલ્દી ચીંગડું મારો !

સલામાં ધાંધલ થાય તો સૌથી પહેલાં બેઝ બગલમાં મારીને ગચ્છતિ માપવી !

જો તમે બપોલદાર પેસેજર હોય, અને રેલેને ઉતર્યા હોય ત્યારે દીકીટના અભાવે પકડાઈ જતો બપ હોય, તો સીમરેટના ધુમાડ ઉરાડતા ટી. સી. ને સલામ કરીને જરા મોં મલકાવીને એકદમ હાંકવે રાખો !

જો તમે મેટ્રીકના ઉમેદવાર હોવ, અને પેપર સોલ્વ કરતાં ન આવડતું હોય તો પાસ થવાને માટે પાસેના નંબરમાં ડોળાઈ કરીને જરા કિતાવજે લખવા માડો !

જો ધરમાં આવતું ખૂટી ગયું હોય, અને બેરાં છોકરાં તમારો છવ ખાતાં હોય, વળી છોકરાંના મોસાળમાં કાઈ દખાત ન હોય તો બેધકક દિંદ મંદેશણ પારા વિરદ બાપણું ફેરીને જલ્દીથી જલમાં આત્મા જાઓ કારણકે જલમાં પણ બે દંડ આવતું તો મળે છે !

જો લખણું કુતરે કે ચીલિસનો સિપાઈ તમારી પાછળ પડ્યો હોય તો ઇનજનીયર દરકાર કર્યા વગર બે ધડક મૂકીઓ વાળાને નાસો !

જો તમને સનેપાત કે ઓડીટરીનો રોગ લાગ્યો હોય, મુંગો મુંઝરો કે ચાએરીલું સળેખમ થકુ હોય તો તાકદિ તમારા ફેગીલી, ડાહટરને તમારી નાડ બતાવો !

આ વિમાનને મોટરના યુગમાં તમે ખટમલની જેમ ચાલો તે જેમ પાલવે ! કહ્ય જલ્દી ચાલતાં ઠોકર વાગે તોય કાપરો છે ! કારણ કે ઠોકર વાગવાથી સમજણ આવે છે એ કાપિતું વાંકય છે !

લખમાં પણ જલ્દી કરો કે સ્નેહી સંબંધીઓને આવવાની કે વહેવાર અથવા ચાલ કરવાની તકલીફ ઓછી પડે ! બહુ મોંધર લખ કરી નાંખો કે કાઝી તથા ગોર મકારાજના રેલ્લો પણ તમે ઊગરી જાઓ !

છુટાછેડામાં પણ ઉતાવળ કરશે તો હાની. ઉપરથી સોડા તથા મંજુ વગ્ગનની પત્તિનો ભાર ઓછો થશે અને આ બેકારીમાં તમે નિયત થશો !

મરણમાં પણ ઝડપ કરશે, એટલે કે ૭ માસનો ખાટલો સેવવા કરતાં દાંટ દેશ થઈ જશે તો તમારે મરણ પણ દીપશે અને ધરવાળાને જરાપણ દવાદારની ખટપટમાં ઉતરવું નહિ પડે !

છેવટમાં એટલુંજ કે ઝડપી રિફોર્મરે, ઝડપી ફોર્મોસ્ટરે, ઝડપી નોર્મોસ્ટરે, રેસના ઝડપી થોડાઓ, ઝડપી ખિરસાં કાતરો, ઝડપી કેમોસ્ટોનો, લાકડું ચડી જતાં ઝડપથી ધર બદલનારાઓ, ઝડપથી પાપડી ફેરવનારાઓ, ઝડપથી પોછી ફેરવનારાઓ, ઝડપથી ઝાડું ફેરવનારાઓ, ઝડપથી લકડીપટો ફેરવનારાઓ, ઝડપી ભાણું સાફ કરનારાઓ, ઝડપથી નાંકણોજવનારાઓ, ઝડપથી બેઠું લાકડું બાલ પહેરાવનારાઓ, ઝડપથી બેઠોમ બેલનારાઓ, ઝડપથી લવાકડમ હજમ કરનારાઓ, ઝડપી બોલશે કે બેઠોમોને, ઝડપી તબલીયાઓ, ઝડપી કેન્સરો, ઝડપી લડવંયાઓ કે ઝડપી ગુલાંટખાનારાઓ દરેકમાં લાભ મળ રહે છે !

ધીરજનાં મીઠાં ફળ !

મસ્તિશ્નની જાતીઓમાંથી ધારવેટ ચોરી નવું હોય કે અડકાલના ધરમાંથી ચોરજી તફાવી જતી હોય તો નમાજના સૌથી પાછળ રહેવું" બાને દીલ કરવી.

કમ્પ્રેસરની કે બેવડા પ્રસદ લેવા હોય તો વાએઝમાં કે કથામાં સૌથી પાછળ પહોંચવાળાને મેસી રહેવું !

મંદીરમાંથી મહાદેવનાં પરેણું ઉતારી લેવાં હોય તો પાછળથી દાંખસ થવું" અને આખી રાત બકિત કરી સૌથી છેલ્લે બહાર જવું !

કરકડી ઉચકવામાં કે પાયલરમાં સૌથી પાછળ રહેવું !

ચોરની બૂમ પડે તો સૌથી મોઝા ઉડી બારીમાંથીજ પટપટ કરવી !

મોટા માથુસ કહેવાતું હોય તો સૌથી પાછળ જાહેર સભામાં જવું અને સૌથી આગળ બેસવું !

કોઈનો પણ વારસો મેળવવો હોય, તો જેમ અને જેમ પાછળથી પેદા થવું ! લગ્નમાં પણ કમાણી કરવી હોય તો પ્રથમ તરતથી રહેવું અને પાછળથી મુસોલીની પ્રમાણે લાગ સાધીને બંધાય "ચઢાવીને" તૈયાર લાજી. પર તડી પડવું !

રેસન પર ચાલ કે સોય-લેમન પીને પૈસા આપવામાં દીલ કરવાથી ફાયદોજ ચાલ છે !

મૂંડીને વેપારમાં રાણી કે બાસામાંગાને બ્યાન્કે ધોરીને મેજદારોને વાપદા પર, વાપદા કરવામાં બ્યાન્કો ફાયદો ચાલ છે !

સાનેમામાં મોઝા જાઓ અને દીકરી ન મળે તો પૈસા બચી જાય !

ઝોરીસમાં મોઝા જવાથી કામ યોજું કરવું પડે, અને ઘેર જોડેથી જવાથી એટલેકે છેક મોડી રાત્રે સુતી જખતે જવાથી મામના-શઓ આંગણેથી પકડા ખાધને પાછ જાય અને પત્તિની દકદકમાંથી પણ બચી જવાય, તથા મોઝામાં માંકડ હોય છતાંય મીઠી નીલ આવી જાય !

મારકીટમાં મોડેથી જાઓ તો શાકભાજી સસ્તું મળે !

ટૂંનમાં સૌથી પાછળ જાઓ અને પાછલા ઝગ્ગામાં ભેસો તો અકસ્માતથી બચી જાઓ !

લગ્નમાં તમે સૈનિક તરિકે જોડયા હોય તો ખતનાં ચૂપી સૌથી પાછળજ લગ્નમાં રહીને લગ્નને કારણે જેમાં બે ફાયદા થશે. એક તો મરવાનો વારો મોઝા આવશે, અને બીજો આજળ મરી ગએલા સૈનિકોનાં ખિરસાને વારસો મળશે !

પડતી હોય, અને નારીને જ્યાં બર્થ કંટ્રોલ
યાને 'સંતતિનિયમનનાં સાહિત્યોનીજ' જાણના
કરવી પડતી હોય, ત્યાં નાન્યતરે જન્મીતુંય ચંદી
વાજેને ? જુવો પુરુષો દાદી મુઠ્ઠા મુઠ્ઠાવી હાથે
બંગદીની જગ્યાએ રિરલ્લેય પહેરી સ્ત્રી થયા
મયતા હોય અને સ્ત્રીઓ વાજ કંપાવી, ખૂંચી
ને પાટલન પહેરી પુરુષ બનવાના કોંક સેવતી
હોય ત્યાં આપેઆપજ નાન્યતરેનો ભાવ વધે
ને ? અને એ તો દેખીતીજ વાત છેને કે જે
ચીજનો ભાવ વધે તે ચીજ વધુ પ્રમાણમાં
જોવામાં પણ આવેજને ?

“એ તો હીક પણ બહુ વચનનેા ઉપયોગ
ગણુ સાહિત્યમાં હવે જાએ થતા નથી એમ કેમ ?”

“વચન પાળી પાળીને દરિશંદ્રની. કુંસ
નીકળી ગઇ એ લેખિએ બોધ સીધું છે, અને
આજે પણ વચન પાળનારાઓને દુઃખ ભોગવવું
પડે છે; ત્યારે વચન તોડનારા મઝા કરે છે,
જેથી વચનને વળગી રહેવામાં લેખિને સાર
જણાતો નથી. આ સરખુખતારીના યુગમાં
હીટલર, રેનક્લીન, અને મુસોલીની જેવા કમલે
ને પગલે વચન તોડીને આખા મુલકના મુલક
હજમ કરતા હોય ત્યાં વચનને વળગી રહેનારાઓ
બેવકુફ ન કહેવાય કે ? આ કારણથીજ લોકો
બહુ વચનને વળગી રહેતા નથી અને જ્યાં હોય
ત્યાં એકવચનને વળગી રહે છે. એવું કારણ તે એજ
છે કે એકવચન વાપરવાથી તે વાપરનાર
માણસ સામા માણસ કરતાં મોટા ગણાય છે.
મતલબ કે મોઝામાં ખપવું હોય તે એકવચનનો
ઉચ્ચાર કરે ! બહુવચનનો ઉપયોગ કરનારા તો
આજે શુભામ, કાપર, નાના, અલપ, વુઝ, મગ-
તરાં દે પામર જેવાં ગણાય છે ! અને ખરી વાત
તો એ છે કે એકવચન બેલવામાં કે લખવામાં
જે સરળતા છે તે બહુવચનમાં નથી ! વળી એક-
વચનથી માંદ પ્રેમ કે અગાધ સંજય જાહેર
થાય છે ! અને વળી એકવચન કરતાયે સામા

માણસને ગાળ-દબને વાત કરવી એ તો તેના
પર હેત ટોળવા ખરાબર છે !”

“વાર ! ત્યારે આજકાલના સાહિત્યકારો
પહેલાં જેવી અલંકારિક ભાષા કેમ વાપરતા
નથી ?”

“એટલા માટે કે પહેલાં સેવું સરવું હતું
તેથી અલંકાર યાને બરેણાં પણ સરતાં હતાં,
તેથીજ લોકો પોતાની પંતિઓ, પુત્રિઓ કે
બગિચીઓને દાગીનાના બારમાં-લાદી દેતા હતા
પણ હવે તો સેવું મોધું થયું હોય જ્યાં
અલંકારોને પણ લોકો ભાવ ખાવા વેચી દેવા
માંડ્યા છે. ત્યાં સાહિત્યમાં તે ક્યાંથી અલંકાર-
નાં દર્શન થાય ? અને જરાતરા અલંકારિક
ભાષા ક્યાં જોવામાં આવે છે તેજ નરી બનાવટી
જેવી દેખાય છે ! કારણકે ઉપલાં કારણને લીધે
ખરાઓની જગ્યા પુરુષ માટે લેખિને ધમીટચન
અલંકારોથી પોતાની પંતિઓને રિખવવી પડે છે;
તેમ બનાવટી અલંકારો વડે ! ભાષાનો ભાર
વધારવા કરતાં તો તેને વિધવા જેવી બોલી
રાખવાનુંજ સમજી સાહિત્યકારો વધુ પડે
કરે છે !”

“એ તો હીક પણ આજકાલ માણે કવિ-
ઓનું બંદાણ બાંધ્યું હોય તેમ જ્યાં હોય ત્યાં
કવિઓનાંજ ખૂબ ખૂબ દર્શન થાય છે એવું
શું કારણ ?”

“કવિઓ બનાવ્યા બનતા નથી પણ માતાના
પેટમાંથી કુદરતી રીતેજ જન્મેજ છે એ કવિ
નાનાલાલની વાતને ખરી પાડવા આજકાલ મોટા
પ્રમાણમાં કવિઓ પુટીનીકળ્યા છે ! અને ખરી
વાત તો એ છે કે બેકારીના સમયમાં બહુલા
માણસને કવિતા કરવા સિવાય બીજું સુએ પણ
શું ? કારણકે નોકરીને અભાવે બહુલા માણસ
તરંગે ચડે એ તો દેખીતીજ વાત છેને ? અને
એ તરંગને અવરિષત ગણવા તેવુંજ નામ
કવિતા ! કેટલાક કહે છે કે “પ્રેરણા વગર

કવિતા લખાય નહિ.” એ વાત ખરી છે; પણ પેટ ભૂખ્યું હોય; ત્યારે જ ખાસ કરીને પ્રેરણા જન્મે છે અને પ્રેરણા જન્મે એટલે કવિતા પેટ ચાયજને ? બાકી ધરાએલા પેટે તો પ્રેરણાને બદલે બગાસાં અને ઉષ્ણ આવે ! મતલબ કે ભણેલાઓમાં-ભૂખમરે વધવાથી પ્રેરણા વધી છે અને પ્રેરણા વધવાથી કવિતા વધી છે, અને કવિતા વધવાથી કવિઓ વધ્યા છે !”

“વારૂ ! કવિઓ વધ્યાથી આપણું” કંઈ લૂગાઈ જવાનું નથી ઉઠતું સાહિત્ય સહર ચરો; પણ જાણ એ આજકાલના કવિઓ પોંગળને પામે કેમ બંધાતા નથી ?”

“ભરવાએ જમારથી ભૂગળ છોડીને નાટકમાં નોડ્યા છે, ત્યારથી કવિઓ પોંગળને છોડીને ઉર્મિની માછળ લાગ્યા છે ! પોંગળમાં તો અમુક જાતની કેદ છેને ? અને કવિઓ તો આઝાદ આત્માના આશિક રહ્યાં એ બિચારા પોંગળની કેદમાં શા માટે બંધાય ? આ આઝાદના યુગમાં એવી ચુકામી શા ખતી ? મતલબ કે જોના આઝાદ આત્મા હોય તેજ ખરો કવિ કહેવાય એટલે ખરો કવિ હોય તે પોંગળની કેદમાં રહી શકે નહિ ! જલે નેડકણાંકારો એથી રાચતા હોય તો ? બંધનને ફગાવવાં અને દવામાં જતપાની કુગા ઉડે તેમ વિચારોને ઉગ્રવા તેનું નામ કવિતા ! પ્રાસખંધ ચોકાં એતો, કવિતા નહિ પણ શબ્દોના તાણાવાણા ગણાય ! અને એવો તાણાવાણો વણનાર કવિ નહિ પણ બુદ્ધિયા કે વણુકર ગણાય સમજવાને ?”

“હારે દા, બાપ, ખૂન સમજ્યો !” પણ રસ વિષેની મુંઝવણ વધી રહી છે ! મને સમજાતું નથી કે આજે કયો રસ આગળ પડતો વપરાય છે ?”

“હું આપના મગજમાં ખીસા દોઢ્યા વગર સમજાવી શકું એમ છું કે આજે ખીસાત્સરસની બોલ બોલા છે ! કોઈ પદિત રવર્ગવાસી થયા પછી ભક્તિરસ અને કરુણ રસવા-

ળાઓએ એ રસને સાવ દાખી દીધો હતો પણ પાછાં હાલતાં ફરફરીયાંઓએ, પાકુતીપો અને શક્તિવર્ધક દવાવળાઓએ તથા જાતીય વિનાશનાં પુસ્તકોએ એ રસને છેલ્લા દાયકામાં વીનમાં ગોઠવી દીધો છે અને તેથીજ એ રસના વેચનારાઓને આજે ઘી ફળાં છે !”

“એક જમાનાનો સૌથી સોયો અને સરસો એવો શૃંગાર રસ પણ હવે આપણા સાહિત્યમાંથી કેમ કરમાઈ ગયો દેખાય છે ?”

“એવું કારણ એ છે કે એ રસ સાહિત્યકારો પાસેથી દરેદરેસરોએ અને હળમોએ છીનવી લીધો છે ! આજે સાહિત્યમાંથી એ રસ છીનવીને હળમો તથા પદ-પાઉકર, સેંટ લવંડરના વહેપારીઓ અને દરજીઓની દુકાનમાં ખુશી ગયો છે !”

“સાચા હાસ્યરસનાં પણ હવે ઓછાં દર્શન યાય છે એવું કારણ શું ?”

“હાસ્યના ત્રણ પ્રકાર છે. મંદહાસ્ય, અદૃશ્ય અને અદૃશ્ય. મંદહાસ્ય તેને કહે છે કે જે હાસ્ય ફક્ત હોટો પરજ ફરફાને રહી જાય. પણ આજ કાલતો હોટ પણ ચોકખા ક્યાં હોય છે ? કાઠના હોટ પાનથી રંગાયલા હોય છે તો કાઠના લીપરડીકથી રંગાયલા હોય છે ! તો તમેજ કહેને કે એવાં પડવાના હોટ પર મંદહાસ્ય ક્યાંથી ફરકે ? છતાં મંદહાસ્ય કોને કહે છે તે નજરે નેવું હોય તો હોટ ફરફાવતા ઉંતરે નેંછ લેન્ને ! બાકી હોતોના ચોકાંજ ન્યાં બનાવટી બનવા લાગ્યાં હોય; ત્યાં અદૃશ્ય શી રીતે છરવી શકાય ? કારણકે વખતે કાંઈ વધારે મોડું ફાડીને અદૃશ્ય કરે તો પેલું બનાવટી ચોકાંજ નીકળી જાય ! આ કારણે અદૃશ્ય ઓછો થઈ ગયો છે અને ફક્ત અદૃશ્ય રહી ગયો છે ! ગમે તેવું આડું અંવણું લખીને કે બોલીને પરોણે દસાવું મતલબ કે વિવાદને બદલે વરસી કરવાથી અનાયાસે કોઈ દસી પડે

એનું નામ ખટ્ટકાર્ય કહેવાય ! અને આજે તો
 એવો ખટ્ટકાર્યનું બાંધી રહી ગયો છે. ખટ્ટ
 એકલો ખારો. મતલબ કે ખટ્ટ દારૂ તો તેજ
 કે જેનાથી મીઠાચ ઉત્પન્ન થાય. પણ તેને ખટ્ટ
 દારૂનો આ એવો પ્રકાર છે, કે એનો ઉપયોગ
 કરવાથી ખટ્ટકાર્ય ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી જ એ
 એનું નામ ખટ્ટકાર્ય પાડ્યું છે ! રસગુણ, ગુણાબજાર
 અને દર્બાર લોકોમાં જેટલો વધારત હોય તેટલો
 મંદકાર, અટ્ટકાર્ય અને દારૂમાં તદ્દત છે !
 અને ખરી વાત તો એ છે કે ધરતીમાંથી
 રસકસ સંકલિત છે પછી ધરતી ઉપર વસ
 નારમાં તે રસ કયાંથી હોય ? અને રસ હોય તો
 તે રસ કયાંથી આવે ? રસને દબાવ કરવા
 ન્યાં હોય તે પણ હોવાં જોઈએ ?
 “એવો જોઈ કે દારૂનો તો તંદુર-
 સ્તી અને દબાવીયાત ઉપર આધાર છે; પણ
 મૌલિક કર્ણ રસનો પણ આપણા સાદિત્ય-
 માત્ર દુકાળ પાડે છે ને ?”
 “જમ આપને લોકોની છાતીનાં પા-
 દીયાં જ એવી ગયાં છે અને રોડમાં રડી રહીને
 આંખોમાં પાણી રહ્યું નથી ત્યાં એ રસનું
 હવે કામ પણ શું છે ? અને ન્યાં ગુણોનાં
 દારૂ તો ફીક પણ રૂદનીએ કીમત ન હોય
 ત્યાં કરણ રસનું અરણ્ય રૂદન કર્યેથી કાપેલો
 પાન શું ? ન્યાં આંસુની કીમત હતી; ત્યારે
 કરણ રસની કીમત થતી હવે શું ? હવે તો
 ખસ, ચોક મુઠ્ઠાએ છાંયે ફીકે તોજ
 જરોતર લોકોનું ધ્યાન ખેંચાય છે ! જેથી
 લાચારીએ કરણ રસ છાંયે રસના
 શરણે ગયો છે ! જેમ જનરલ પેટા
 હીલકરને શરણે ગયો છે તેમ ! અને ખટ્ટ
 પુછાવેતો આપણું આપણું એવનજ રસમંથ
 ગયું છે, આપણું કાચાં રડું રડું થઈ રહ્યાં
 છે; ત્યાં કરણ રસની જરૂર પણ શી હોય ?
 આં જમનામાં મૌલિક કરણ રસનું વધન
 કર્યું તે જમનાને આવી જોઈને મેલઈ આપણા
 સમાન છે !”

“વાર, ત્યારે વીરસ પેલું હવે કેમ જામતો
 નથી ?”
 “એ મારે સરકારના હથિયાર બધીના
 કાપલને, પછી ? એસ એક્ટ અને દિંદ
 સરકારના ધારના, કોર્ટને અને પછી ! ન્યાને
 આદિસાના ધનિયાર, મદાલગા, ગાંધીજીને કે
 તેમની પેલી પ્રતિવાસિક બકરીને પછી ! કર્જના
 અનુકરણે આપણી મૂછો પણ, ગધ, અને
 મૂછ જતાં માનું પાણી પણ ગયું; પછી વીર
 રસની શ્રી જરૂર, રહી ? છતાં એ માટે અસોસ
 કરવાની પણ જરૂર નથી કારણ કે ન્યાં સુધી
 દિંદમાં રકાઉટની ટાંગ છે, અને તેમના હાથમાં
 ડાંગ છે; ત્યાં સુધી એ રસ તો છે ને ?—
 “વીર સ્વરાજ લેવાને નિસર્વારે લોક-દેક
 હવે ઝંખા મારીને જીનલુલ
 સ્વરાજ જાડાં એ ખોરી-વીર
 નહિ, તે અંતર અંધારે પડકારી રહે;
 ધરના યુગમાં, એસીને ધરશુર,
 બાળ આદિસાનાં આડી નવ જાય,
 સ્વરાજ જાડાં આપણે-વીર
 અરુઃ સ્વરાજ ચાઓ સરણ, અને હવે
 દિંદી જવાન રહે, ભરણ, પણ દિંદી સરકારનું
 ગાંડું પોતાના, રસમાંથી, નથી અરણ્ય !”
 “લ્યો, આપ તો કયાંના કયાં પહેગા
 ગયા ?”
 “કયાં કયાં પહેગા જનું એવો આપણાં
 સાદિત્યની ખૂબી છે ! આપણું વિવેચકો
 સાદિત્યની વાન છેડાં શકરે ટેડી કે દવિતાને
 વિવચ છેડાં કોઈની ચર્ચામાં પણ ઉતરી પડે
 એવા હોય છે ને ? પણ વળી હવે પછી
 માટે જોઓ...
 “નવ્યો નવ્યો એકે અકલાં રહી પલિ”
 કે સંગ;
 બારા બારેકો આનાં એક દિન પીકે નહિ
 તુમ ભંગ”
 “પલિ એટલે શું”
 રા. વજુજી

વૃષાળ હૈયા ઉઠેલંતી મુસ્લિમ, સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“તુરાબ”

મિલન રજ્જી

પ્રકરણ ૧ હું.

આજે લગ્નની પહેલી રાત છે; મિલનની મીઠી રાત !

લગ્ન એટલે યૌવનથી હલકાતાં હૈયાનો રસે ત્સવનાં એ દિવસે નવરૂ-ગલતી હૈયાની કાળે કોકિલા મીઠું, મીઠું, અગમ્ય બોલે છે; કલા સહ મનમોહનાં યનનં યનનં નાચે છે; દિલના પુષ્પાભાંથી ઉદયગામી ઉર્મિની રસધાર આક-શના તારલાને પ્રેરે લોજવવા બેઠામ ઉઠે છે, આંખની કીકાઓ અગારા કરી રહી છે. કૂચોનાં તોરણ વાયુનાં મંદ મંદ ઓઝાથી અહીં રહ્યાં છે અને સુગંધને રેસાવી રહી છે. ઓરડામાં સર્વત્ર સંવાસિત પરફ્યુમ્સ છંટકારવામાં આવ્યું છે. દંપતિખંડ ઉપવન બની ગયું છે.

ખંડના એક ખુણામાં પતંગ ગોઠવવામાં આવ્યો છે. પલંગને પુષ્પોની અંદર વડે યોગ્યતામાં આવ્યો છે. પલંગ પર મધ્યમધનના લાંબ લીલા ખેલેલાગા તકિયા પડ્યા છે. આંગળી એસે તો બોલાઇ નાચે એટલા નરમ અને ઉઠા બે ગાદના પલંગ પર પાયરવામાં આવ્યા છે.

ખંડના મધ્યમાં આરસનું સુંદર ગોળ ટેબલ મુકવામાં આવ્યું છે અને તેના પર લીલાં તેમજ સુકાં સુમધુર ફળફળાદિ પાચરવામાં આવ્યાં છે. ફરનીયર કન્યાવાગાઓ તરફથી દેનમાં આવ્યું છે પણ એની કલાયુક્ત ગોઠવણીમાં વરની અદેનનો દાય હોવાનું સાચત ધાય છે.

માંનાં કિરણો સેનાશપાની રસઝડીઓ વધાવે છે; મુખકમલ સ્મિતના ન્યોતિકણો વેરે છે. કુકુમ્બની પગલીઓ પગ-રજને યે પ્રકુલિત કરી દે છે. આખું ઘર અલગ-અલગ દિવસે પ્રેમનાં ગીત ગાય છે; એવા ઉત્સવની આજે પહેલી રાત છે !

નવંદંપતિના શય-નખંડને સુશોભિત રીતે શણગારવામાં આવ્યો છે. સરસામાન બદ્ધ કળા-પૂર્વક ગોઠવવામાં આવ્યો છે. વીજળીની બતીઓ

"હા."

"શી ?"

"ઠાણું ધડિયાળ-સોનાનું."

"જોઈ, કેવું છે ?"

સુલતાને ધડિયાળ અને સાથેની કાપલી ઝરીનાના હાથમાં મૂક્યાં. ઝરીનાએ ધડિયાળ જોયું, કાપલી પરનું નામ વાંચીને તેણે પૂછ્યું.

"રઝિયા પછુ તમારી બહેન થાય ?"

"હા, તમારી બહેન થાય છે."

"બાપ માટે લખ્યું છે ને ?"

"એ મહેરને લખ્યું છે." એમ કહીને સુલતાને બન્ને સ્ત્રી પાસેના હસ્તાક્ષરો ખતાવતાં કહ્યું.

"જો, સરખા છે ને ?"

"તો પછી રઝિયા કાણુ છે ?"

"મહેરની સખી."

"મહેરની સખી તરફથી તમને ભેટ ? ઝરીનાનું હૃદય ચંકાશીલ બન્યું.

"હા, મહેરની સખી તરફથી અને મારી 'પુખીલ' તરફથી." રિગત કરતાં સુલતાને પુલાસો કરી. સુલતાન મામરો પામી ગયો હતો.

"તમે રઝિયાને બહાવો છો ?"

"હા."

"બહુ સારી ભેટ મોકલી છે." ઝરીનાએ વાતનું વહેણ ફેરવ્યું.

"બહુ બધી છોકરી છે."

"ભેટ પરથી જ જાણવામાં આવે છે."

સુલતાને ધડિયાળ કાંડા પર બાંધી લીધી. સિગરેટ સળગાવી પાછો તે પોતાની પહેલાંની જગ્યાએ બેસી ગયો અને વિચારનાં લગ્નમાં તેણેના લાગ્યો. એકી ઝરીનાને પછુ અનેક અકા-રના વિચારો પજવવા લાગ્યા.

ધડિયાળમાં બેના ટકાસ ચલાવવામાં આવે છે.

"જોહા બે વાગી ગયા" કહેતા સુલતાન મોંઘાને ઉભો થયો.

ઝરીના પાસે જઈને તેણે કહ્યું.

'રાત બહુ વીતી ગઈ છે. ચાલ દરે વિચાર કરવાનું મૂકી જરા આરામ લે. પાછું સવારે વહેલું ઉઠવાનું છે. તારે સહેલું વિચાર કરવાની કે અભરોવાની જરૂર નથી. પહેલેમ પર તું આરામથી સુઈ જા. હું કાંઈ ઉપર પડ્યો રહીશ. થોડાં દિવસ આમ ચલાવવું પડશે. પછી સગવડ કરી લેશું.'

સુલતાને પલંગ પરથી ઝીક તકિયો લેવાડી કાઢ્ય પર નાખ્યો.

સુલતાન—"સાલ નિમિત્ત સુઈ રહે."

ઝરીનાએ સુલતાન તરફ જોયું. કાંઈ પછુ બેઠવા વગર ઉભી થઈ, પલંગ પર જઈ સતી. સુલતાન કાંઈ પર જઈ સિગરેટ ફૂંકવા લાગ્યો. પલંગ પરના છુંદપસા પુણે પ્રેમીઓની આ દિલ ગૂંથણી જોઈને રવાં.

સિગરેટ ફેક્ટી સુલતાન કોચ પર લાખો થયો. કેટલા સમય લગી તેની આંખો ઉપરની છતને ઝોટીટો નોંદે રહી. નિદ્રાને રીઝવાના સુલતાને અનેક પ્રયાસ કર્યા પણ તેને ઉંધ આવી નહિ. ઝરીના પલંગ પર પડ્યાં ફેરવી રહી હતી. તેને પણ ઉંધ આવતી નહોતી શાન્ત પડી રહેવાની તે કોશિષ કરતી હતી.

આકાશ પર ચંદ્રમાં વંદાર કરતો હતો: પ્રેમીઓ માટે પૃથ્વી પર આંદની. દોળતો હતો. સુલતાનના શયનખંડની ઉભાડી બારીમાં યે તેણે થોડાં રૂપેરી કિરણો અડાયાં. સુલતાનને સિરાગે બારી હતી. સુલતાનની આંખોએ છતને ઊડી બારીની બંદાર ઉચું નેચું. ચંદ્રમાં હસી રહ્યો હતો. થોડીવાર લગી તે સુલતાન ચંદ્રને જોતો રહ્યો. વાદળોના પાલવ એથી ચંદ્ર તેમાં લપાઈ જતો. ફરી પૃથ્વી પર દ્રષ્ટિ ફેંકતો અને મુક્ત હતો. સુલતાને પલંગ તરફ નેચું. ઝરીનાના માથા પરની ઝોદાણી અસ્તવ્યસ્ત હતી. સુલતાને ફરી ચંદ્ર તરફ નેચું અને તેના વદન પર આંખો રિમત વિલંબી રહ્યું.

ચંદ્ર અને વાદળોની રતિક્રિયાથી કંટાળે આંખો હોય તેમ તે ઉઘો. કાટમંથી સિગરેટ કંદારીને સળગાવી. જોળ રેખા પર પડેલાં ફૂલોમાંથી એક દરાખ તોડી દરાખને મહોડામાં મૂકતાં મૂકતાં તેના મગજમાંથી કોઈ વિચાર પસાર થઈ જવાથી તેણે દરાખને પાછી મૂકી દીધી, અને તેની આંખો લૂમ ઉંચકી દરાખની લૂમને તે પળ બે પળ જોઈ રહ્યો. મંદ હસી લૂમને પાછી મૂકી દીધી.

શયનખંડમાં ટગિલી કાચના દરાખની લૂમનાળી વીજળીની બતી. સુવાસ વગરના કાગળના રંગબેરંગી ફૂલોનાં તોરણ પર તેની દ્રષ્ટિ ફરી વળી. પછી સૂકા મેવામાંથી એક દરાખ ઉંચકીને તેણે મહોડામાં નાંખી. સૂકી દરાખ જેવું સૂકું, કાગળના ફૂલોની જેમ સુવાસ વિનાનું અને કાચની દરાખ જેવું સુંદર પણ જુલું તેનું જીવન હોય એવો નિર્દેશ થતો હતો.

દરાખ આવતો આવતો પાછો તે કોચ પર પડેલાં સિગરેટની લાખો દમ લગાવી તેને ધુમ્મની નાંખી.

આજસ મરડી સુલતાન ઉગ્રો થયો, અને પલંગ પાસે ગયેલ ઝરીના રેશમની પસને પોતાના મહોડા પસે પકડી રાખીને સુતી હતી. સિંચો વાંચુ વાનો હતો એટલે સુલતાને માથાભરી રીતે ઝરીનાને ધીમેથી ધાવળા ઝેદારી અને પોતે પાછો કોચ પર સંજોઈ મેંચો. રેશમની પસ પર પડેલાં આંસુ સુલતાનની નજરમાં નહિ આવ્યાં; પણ પોતાને ધાવળી ઝોદાણાર સુલતાનના હાથને શાન્ત પડેલી ઝરીનાએ તો પારખ્યા.

મોડી મોડી પણ ઉપાતી ટંડી લેરીમાં સુલતાનની આંખ લાગી ગઈ.

ફૂક કુટારાને ફૂક ગળાવી. મુઝકળીને અઝાન પૂકારી. પ્રસાંતનું ઝઝકણું થયું. ઝરીના ઉઠી. પલંગ પરથી નીચે ઉતરી નેચું તે સુલતાન ઉંધતો હતો. સંકાયાતાં સંકાયાતાં ઝરીનાએ સુલતાનને ધીરેથી જગાડતાં કહ્યું.

"હો !"

સુલતાને સંદેહ પડ્યું ફેરવ્યું.

"હોને !"

"હા !"

"હો ! સવાર થઈ ગઈ !"

"હાને મઠ. મને જરા સૂતાં દે. સુલતાને નિદ્રામાં જગાવ આપ્યો.

"અરે, પણ લોકો શું ધારશે ?" ઝરીનાએ જરા જોરથી સુલતાનને દંડાવ્યો, "હોને !"

જોઈને મુજતાને આજો ઉધાડી.

આજો મોળાનાં મોળાનાં મુજતાનાં ખેડો થયો. 'ઝરીનો' દવામજુ એકરે પાસે ઉભો હતો તેની આંખમાં નિદ્રાનું યેન હતું. કહ્યું કે 'તો સમજાવો કે મને કુધ નંદિય આવશે, પણ હું તો આંખેરે સૂત ગયો. પુરુષ જાન પડીને !'

મુજતાને:- 'અરે ! તું આખી રાત સુતી નથી ? હું તો સમજાવતો હતો કે મને કુધ નંદિય આવશે, પણ હું તો આંખેરે સૂત ગયો. પુરુષ જાન પડીને !'

ને સિમતે કરતા મુજતાને ઉભો થયો. મોરોને રહીને હાવાથી નાકવા ધોવામાં વધુ નક્કર નહિ પડી. તૈયાર થઈ મુજતાને ખાંડની બદાર નીકળી ગયો. (અપહાસ)

જેતું જાણ્યું સ્વાગત થઈ રહ્યું છે. [૨ જાગૃતિ]
અનેક સુધારા વધારા ઉપરાંત બે પ્રકરણો તદ્દન નવાં ઉમેરવામાં આવ્યાં છે.

'કોંગ્રેસ નામની કમવાદી જમાતને
એના ખરા સ્વરૂપમાં રહું કેરું
—અને—

'સ્વદેશી નાઝીવંદ' રહું એ પુરુષ તહો
મતનાયું, પોકારતું પહેલું અગ્નિ મુસ્તક
....જેમાં....

મુકના મુકિતજગમાં મુસલમાનોએ
'આપેલી કીમતવાન કુરમાનીઓનો' ન
દેશજનોએ કરેલી કારમી ખુલ્લાઈઓનો
કુટીળ ધંધલિહાસ સંઘરજમાં આવ્યો છે.
અખબારોમાં અવલોકાય એ પહેલાંજ એની
પહેલી આગતિ ખાત્ર થઈ ગઈ એ જ નંતાવે
છે કે દેશમાં અને પરદેશમાં એણે ગજબનાક
દિલ્લસખી પપટા કરી છે.

આવનારી ઓળી કિમ્મતદારી, આ વેળાએ પણ, એક નવજવાને સ્વીકારી લીધી છે. એટલે પાંચ રૂપિયાની કીમતનો આવો દગદાર ગ્રંથ આજ એક જ રૂપિયામાં આપવાનો નિર્ણય થયો છે. તમારી નકલ તાકદિ મેળવી લેજો, નહિતર શાબદ મોંઘે આગતિનો ધનિતાર કરવો પડશે.

કીમત રૂપિયો એક પોસ્ટેજ પાંચ એના.

હોલિનૂર પ્રિ. પ્રેસ;

મકાલા રોડ, બાંટવા.

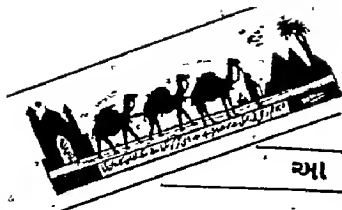

શીલ્પ અને બદલા માટે.

અક્ટોબર

૧૨૫

આ અંકમાં

વિષયસૂચી

વિષયસૂચી	લેખકોનાં નામ	પૃષ્ઠ
નમાઝીએ (કાવ્ય) "કિસ્મત" ૧૦૫
હિંદુઓ શિશુ (કાવ્ય) મો. અ. રવીંદ્ર ૧૦૬
" " (દલીલ) " " " ૧૦૭
આવાજી કુન્દા "એકાદ" ૧૦૮
બે નાવિક (કાવ્ય) "નસીમ" ૧૧૧
ચોડ શ. વજુનંદર ૧૧૨
કાતાશ મો. અ. અશરફ ૧૧૩
"કો.....અચિત નથી" (ગદ્ય) "અર" ૧૧૬
અરમાલિક દુરના "રિકાઇ-સામેરી" ૧૧૬
એકી બાંધુ બા. જોષી ૧૨૧
ગુર્જર કવિ અમરુદ્દીન કવિ અરિતભાંયી ૧૨૬
અકાલની હકીકત મો. મુરિદમ ૧૨૬
આપણી અધોગતિ હિતકાળાદી ૧૨૮
રમઝાન અને મુસલમાનો "ઉન્નત" ૧૨૮
વિચિત્ર-મનોદશા "માલિક" ૧૨૮
શું પસંદ કરશે "એકાદ" (સરત) ૧૨૫
વર્તમાન હુદ્- " દરગાહચાલા ૧૨૬
નર "રહીફ" ૧૨૭
ઉલ્લખનિ (કાવ્ય) "નાસાદ" ૧૨૭
જોડું-અ. જ. અમીન ન હોત "અમીન" ૧૨૭
હાઈ મધ આરેફ ૧૨૮
મુશ્તાન (અમુ નવજાલા) "દુરાન" ૧૨૮

તંત્રી :—

“વહુશી” સંદેરી

સહતંત્રી :—

“બેકાર”

લવાજમ

હિન્દ રૂ. ૪

બર્મા રૂ. ૫

પરદેશ રૂ. ૮

છુટક આ. ૭

પુસ્તક ખીલું

અક્ટોબર ૧૯૪૦

અંક ૨ જો.

ન. મા. ઝી. ઓ.

[એક પ્રકારિત]

‘કિસ્મત’

[વપતિ]

અજ્ઞાન ગાળે દીનના કિનારે,
મુઅઝિઝને મસ્જિદના મિનારે;
બુલંદ સાદે લલકારી ત્યાં જે,
નમાઝ કાળે જાગે સૂતા જે.

વૃષ્ટે સુણી બાળ અને યુવાને,
બન્યા બધા તત્પર : દિવ્યગાને;
પ્રુદા કને ઇશ્વર બુકાવવાને,
બંધુ સહે રક્ષક મિલાવવાને.

મસ્જિદના ભવ્ય મહાનમાં ને
બિરાદરો સાથે, ઈમામ પીછે
ને મુખ ફિરકા તરફે : નમાઝ,
બંદે પ્રુદા ફેરી અદા યર્થ ત્યાં.

નમાઝ દ્વારા નિત આત્મ શુંને,
‘શુક્રે પ્રુદા’ રક્ષક જે અહીં ને;
જગે ખીજ છે; જગમાં જગાડી,
જગે વળી જિન્દગી ધન્ય બક્ષી.

નમાઝીઓ સાર્થક આપ ફેરી,
છે જિન્દગીના નિજ જાત ભૂલ્યા;
બંધુ થકી ના દર દર લાગ્યા,
લાગી બન્યા સૌ નિત ઐક્યતાના.

આપે ઉઘાડ્યા ઉર-દ્વાર બંધુ
કને કથ્યા અંતર ફેરી જાત,

ને જાણવા હાલ જણાવવાને
સકાય આપે શું અનુભવ્યો છે ?
જાણે અજાણે

આપે કદી ઠો’ શુભરાહ-હેયે
હરો જગાડી સતપ્રેરણા જે
ખ્યારા નખીના પથરવ હુમેશાં
પાકીઝગીના ખણ છે પડોશી
ને ઝીલનારા રહમત પ્રુદાની.

વેરાન ના મસ્જિદ આપથી ને
આખાદ છે આપ સદૈવ ઐથી
આપે સદા આત્મ-મકાશ સાધ્યો,
સદાય હીલો શયતાન સખ્યો,
ને યામરો આપ-અમે અજાણ.

જગે ખીજ કેવું મહાન ફત્વા !
નીકે વહે આંહી મલિનતાની,
પ્રસારવા પૂર પ વિ ત્ર તાં તું
જગે વધો આપ તણી જમાત.

ઊંચા ઊંચા મસ્જિદના મિનારા !
અજ્ઞાન ફેરી સુરતા પીનારા !
ગાજી ઊઠો પાંચ સમે સદૈવ
ધપાવવા આત્મ તણો વિદાસ.

ઈ સલા મી શિ ક્ષણુ

અસ્થાદ તઆલાનું શરમાન (કુર્આન) .
મોલાના અબ્દુર્રહીમ સાદખ, રાંદેર

૬૩. જે લોકો પોતાનેજ ઇગો દે છે તેઓના તરફ તું ઝગડો ન કર, બેશક જે કોઈ ઇગલખાઝ પાપી હોય તેને ખુદાપાક આહુતો નથી.

૬૪. જે માણસ કંઈ ડુનેહુ કરે છે તો તે પોતાનાજ હુકમાં ખુદ કરે છે, અને ખુદાપાક સઘણુ બાણનાર (તેમ) હિકમતવાળો છે.

૬૫. જેઓ ઈમાન લાવ્યા અને સદકમો કર્યા તેઓને અમે એવા બગીચા-ઓમાં ફાળવ કરીશું જે (ના મહેલો)ની નીચે નહેરો વહે છે જેમાં તેઓ નિરંતર રહેશે, (આ) ખુદાપાકનો વાયદો સત્ય છે અને ખુદાપાકથી વધુ સત્યવાદી કોણુ છે ?

૬૬. અને આપસમાં નેક કાર્ય તથા પરહેઝગારી પર મદદ કરતા રહો, અને પાપ તથા જુલમના (કાર્ય)માં કોઈની મદદ ન કરો, અને અલ્લાહથી ડરતા રહો. બેશક (હુકમો વિરુદ્ધ કરનારને) અલ્લાહ સખત શિક્ષા કરનાર છે.

૬૭. હે ઈમાનવાળાઓ ! તમે પોતાના બાપ અને ભાઈઓને જો તેઓ ઈમાન કરતાં કુદને વધુ પ્રિય ગણે તો તેઓને મિત્ર ન બનાવો, અને (એ છતાં) તમારા માંથી જે કોઈ તેઓની દોસ્તી રાખશે તો તે લોકો મહુ ડુનેહુગાર છે.

૬૮. બેશક અલ્લાહની નજીક મહિનાઓની ગણતરી (જે) ખુદાના હુકમમાં (માતબર છે તે) જે દિવસથી તેણે આકાશ અને પૃથ્વી પેદા કર્યાં (તે દિવસથીજ) બાર માસ છે. (અને) તેમાંથી ચાર માસ અદબના છે.

૬૯. આપકો ! અમે પૂર્ણ તથા એ કાંતેલી વસ્તુ જે કંઈ (સૌજી)કે તે સૌની બાદશાહી અલ્લાહનીજ છે. તે જે વસ્તુને જેવી રીતે આહે (તેવી રીતે) પેદા કરે છે. અને ખુદાપાક દરેક વસ્તુપર સંપૂર્ણ શક્તિમાન છે.

૭૦. હે ઈમાનવાળાઓ ! માત્ર તમારા દોસ્ત તો અલ્લાહ તથા તેના રસૂલ છે, અને તે ઈમાનવાળા છે; જેઓ નમાઝપર કાયમ છે અને ઝકાત આપે છે. વળી તેઓ નમ્રતા કરનારા છે.

ઈ સ્લા. મી. શિ ક્ષણ

રસકુલ્લલાહ સલગુનું દરમાન (દલીલ)

મોલાના અબદુર્રહીમ સાદખ, રોટર

૬૩. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ દરમાન્યું કે સોતું સોનાને બદલે બરાબર, બરાબર વેચાય, જેટલું એક તેટલું બીલું; અને ચાંદી ચાંદીને બદલે બરાબર, બરાબર વેચાય, જેટલું આ તેટલું તે. તો જેણે વધારે આપ્યું; અથવા વધારે માગ્યું તે બ્યાજ છે. (સુસ્તિમ)

૬૪. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ દરમાન્યું કે શહીદો પાંચ (પ્રકારના) છે. (૧) જે તાઉન (પેઝ)માં મરણ પામે. (૨) જે ચેટની ખીમારીમાં મરણ પામે. (૩) જે ડુબી જાય. (૪) દીવાર વગેરેની નીચે ઢખાનાર (૫) અદલાહના માર્ગમાં શહીદ થનાર. (સહીડૈન)

૬૫. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ દરમાન્યું કે આદમીની પચદાથી ચીઝ પાંચ છે. (૧) ખત્તા કરાવવી (૨) કુટી નીચેના વાળ લેવા (૩) મૂંછો કટરાવવી. (૪) નખ કાપવા. (૫) બગલના વાળ ઉખેડવા (કાઢવા) (સહીડૈન)

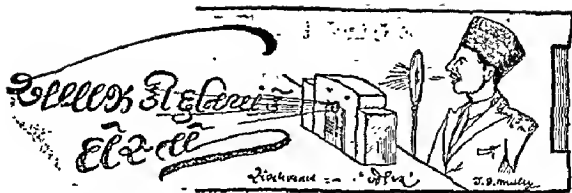
૬૬. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ દરમાન્યું કે કખીરા (મોટા) શુનાહ (આં છે) પુઢા સાથે કોઈને ચરીક કરવો, માઆપની નાકરમાની કરવી, નાહક ખૂન કરવું અને જુદી કસમ ખાવી. (ખુખારી)

૬૭. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ દરમાન્યું કે બહી વાત કરવી સદકો છે (એટલે ખેરાતમાં દાખલ છે.) (સહીડૈન)

૬૮. રસકુલ્લલાહ (સલ.) દરમાન્યું કે જે કાંસો ખાઈને (અથવા ગળું ઘૂંટીને) મરે છે તે જહુનનમાં કાંસો ખાયા કરશે. (અથવા ગળું ઘૂંટયા કરશે.) અને જે (અંછીઢાર વસ્તુ) ભોંકીને મરે તે પોતાના છવને અગ્નિમાં ભોંકયા કરશે. (ખુખારી)

૬૯. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ દરમાન્યું કે એક ઈમાનદાર બીજા ઈમાનદાર માટે ઈમારત સરખો છે કારણકે તેઓ એક બીજાને પુષ્ટી આપે છે. (સહીડૈન)

૭૦. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ દરમાન્યું કે એક સુસલમાન બીજા સુસલમાનનો માર્ગ છે. તે તેના પર કુદ્દમ કરે નહિ અને તેને હુલામીમાં નાખે નહિ. (સહીડૈન)

આવાઝી દુનિયાંકે દોરનો ! રમજાન મુબારક આતી પહેંચો છે; છતાં હજુ ચેચે દોરસ પડેનો ધાનદાસિક સાલ પડે ગયો નથી ! મુબરેલી આનુઓ જેટલીય દિમત હજુ હોડેનોમાં આતી નથી ! મુબરેલી આનુઓ એ ઘડક પડેનો ત્યાગ કરી રહી છે; પણ બધી બિચારી દોડેનો હજુ સાલ સુરખાને ત્યાગવાની દિમત કરી ચકતી નથી ! ધોળે રાડે છુપનારી બીચારી પડાંબીબીઓ રૂપ પ્રયોગી લાજને ઠાંકવા એ બિચારી દોડેનો સાલ સુરખા પારણ કરવા પડે છે; નહિ તો વળી વેચવા અને દોડેલ-એ બેનેલ એકપર તે સુરખા રોળે ! એ બિચારીય શું કરે ! દરુપરુ મનના મલકોની તખીલત નાજવવા એને આદરું એવેચિસપણું નાજવી રાખવું પડે છે ! મુવક દિવસે મુફના અજવતાને નેઈ મોકલ નથી તેમ રમજાનના અજવતા સામે આખ ન મિલાવી ચકનાર એ રમજાનના મુવક બિરાદરોને સખારો આપતાં કહે છે કે કંઈ નહિ કુએ પાચે પંદર વિતી ગયા છે; હવે બાકી પંદર દિવસને વીતતાં. શું વાર લાગવાની છે ! કંઈ નહિ; એ બીમારી, પણ મટી જશે. મરહમ અકબરે કહ્યું છે કે—
“રમજાનના આંદ હેખકે બીમાર હો ગયે, રખા નો છડે આંદ તો હુશિયાર હો ગયે.”

આવાઝી દુનિયાંકે દોરનો ! પાકીસ્તાનનાં નામ તો પેપરો મારફતે સારી રીતે, સાંભળ્યું હશે પણ હલીમખાનનાં નામ તમે નહિ સાંભળ્યું

હોય ? રમજાનની પધરામણી ચલંગ રાંદરે હલીમખાનના રૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે ! રાંદરની માજીહો ગુજરાતનું એક આકર્ષણ ધરાવે છે; તેમ એ માજીહોની હલીમખો આખા હિંદુસ્તાનનું આકર્ષણ ધરાવે છે. શબ્દો પર જેમ પડનાના બેઆઈ આવે તેમ રમજાનનો આંદ નિરખનાર હલીમખો દિવાલો ચડેરના આંગણે ઉતરી આવે છે. રમજાનમાં કોઈ અગવડો મુસાફર રાંદરની સડેલગાહે ઉતરી આવે તો તેને એમજ સામે કે રાંદર એટલે ફરીસ્તાન કે મુસાફરતાન હશે ! સાંઈ-ફરીરાનાં ધોડેધામ રાંદરની રોડીએ રોડીએ ફરતાં જણાશે. વાઝાઓમાં વાપરવાના પૈસા મળે, એકવાની ચાદરો મળે, સેકરીના વખતે બીમડી મળે; પછી બીનું શું નેઈએ ! સાંઈ-ફરીરાની પ્રશસ્તિમતી પર બલબલા સંસારીને પણ ઈર્ષા ઉત્પન્ન થાય, અને એજમાં એણે એક માસને માટે તો એમના રોજામાં ભગી જવાનુંજ મન યઈ આવે ! કાલે બીમ-એને રમજાન મુબારક ન લાગતો હોય પણ ફરીરાને માટે તો એ મુબારકજી હજી ! સદાક, સખારત, ખબરાત અને જકાતના એ નોર-જાતમથી યધ બેટેલા વારસદારો એક માસ પુરતા તો આઈ પીને તાગડીના કરે છે !

આવાઝી દુનિયાંકે દોરનો ! એ કહેવત તો તમે સાંભળીજ હશે કે “ખોદે ઉદર ને કોમવે કોરોગ.” એટલે કે, ઉદર પીતાના મારે હર ખોદે અને તેમાં સાંપ આવીને રહે છે;

તેમ જેમના માટે જઠાત નિર્માણ થઇ છે તેવા રહી નય છે અને બનાવટી મોહતાએ જઠાતના માલિક થઈ પડે છે. કુપાને દાન કરવાથી ન તો દાન કરનારનું દાન ફળે છે કે ન તો લેનારનું બહુ થાય છે. નદીનાં કંઠે ઉભેલા માણસ તરસે મરે તેમ મહોદ્ધવાના મોહતાએ તરફ લક્ષ્ય અપાતું નથી અને બહારના જીભાધારીઓ અને પાષાડીવાળાઓ કાપી નય છે। કૌમતનાં કેળવણીનાં અભાવે રજાતાં છોકરાંઓ બંદી મરે છે, ધરનાં છોકરાં ધંડી ચાટે છે અને ઉપાખ્યાને આટા દેવાય છે। આવાં આવાં રોહાં કેટલાં રહીએ ? બેઠેલા કોનો સુખે રાખે ક્યાં સુધી પુકાંએ ? કૌમતી હાલત છાંય્યાં ફેટ્યાં જેવી હોય ત્યાં બનાવટી હારમ થી રીતે ઉત્પન્ન કરીએ ? હાલતો મરદમ અકબરની પેલી પંકિતને સંજારીને અસંતોષ માનવો રહ્યો ને કે કૌમતી તારીખસે હુ બેખગર હોળયગા; રફતા રફતા આઠમીયત ખોડે ખર હોળયગા

●

આવાજી દુનિયાં કે દોરતો ! આખા જગતમાં આને લશ્કરી ધામધૂમ થઈ રહી છે ત્યારે આપણા હિંદુસ્તાનમાં નાચવાની કૌલેજ નીકળી ચૂકી છે। ડેલ મુળે તો લશ્કરી કૌલેજ ઉપાડતા-ઉપાડતા રહી ગયા પશુ ઉલ્લસાંકરે તો આશ્વિનમાં નૂસની કૌલેજ ઉપાડી દીધી છે. રાષ્ટ્રક્ષત્રના જેરે દુસ્મનને હરાવવા કરતાં પછે છુપરી બાંધીને પગના ડેકાથી દુસ્મનને દારો પાડવો અને નયન કટાક્ષથી તેને ધાયલ કરવો એ અહિંસક વારું શું ઓછો ગણાય ? સાથ મરે અને સાડી પશુ ન તરે તે આતું નામ ! ગરીબ બિચારો લખનવનો રંગીલો નવાબ વાજિદઅલીશાહ જ્યાં હોય ત્યાં બદનામ થઇ રહ્યો છે; ત્યારે ઉલ્લસાંકરની મોહપ્રાણા થઇ રહી છે। ઇસ્ત્રી આ વીસમી સદીમાં કલાની આંખ ઉઘડી છે. તો બન્ને ધરવાળીઓ રસોડામાં

રોટલા ટીપવાનું પશુ મુખને વલ્લશીખી કાઢાને ઉધાર કરવા મેળાને પડે।

“મીસ ગઇ છે બોલ મહિ નાચવા; મધર એને જોઈ લાગી નાચવા, એ વિના ફાંધર બિચારો શું કરે ? ચર્ચામહિ ગોડને. બસ ચાચવા।”

આવાજી દુનિયાં કે દોરતો ! તમે છાપાં ઉપરથી તો જાણીજ ગયાં હશે કે ધરી ગાળોની બાઈસીકલની હવે દ્રાવસીકલ થઈ ગઇ છે। જર્મની ઇટલી તો યુરોપમાં “હાઉસન જાઉસન।” કરાંજન હતું તેમાં હવે જાનવાન બન્યું છે. બાઈ સીકલ હવે બેલેન્સ જાળવી રાકે એમ ન હોવાથી ત્રીવું પૈકું જોડી દ્રાવસીકલ કરવી પડી હશે। સોનીના સો અને હુદારનો એકજ બસ થઇ પડે, તેમ હીટલરની કેટલાંએ માસની ધામ ધૂમ પછી હવે અર્થાલ મિયાંએ એરણુ પર દોષાડ રોકવા માંડ્યા છે, અને તેના પ્રતાપેજ બાઈસીકલની દ્રાવસીકલ બની ગઈ લાગે છે। સાથે સાથે રૂપેનની ટેલજુ ગાડી પશુ પાછળ પાછળ ધસાડતી લાગે છે। એ ચંડાલ ચોકડીની સમોજ ચીન, રશીયા, બ્રીટન અને અમેરિકાએ તાણત કાઢવાનો વિચાર ક્યો છે ! જોઇએ છીએ એક તરફ મોડરગના વાણે છે તો બીજી બાજુ સરકસના વાણે છે। એક તરફ પેટ ને કાંતો જેવા જીવં પકડનારા છે તો બીજી બાજુ રજવેલ્ટ જેવા રોંગ માસ્તર છે।

●

આવાજી દુનિયાં કે દોરતો ! પહેલાં વાદળ ચડી આવે અને પછી વરસાદ તૂટી પડે તેમ રમજાન પછી છદ આવે છે. એક માસના સંગમ પછી છદ આવે એટલે કેટલાક યોગ્યોએ બે લગામ થાય એ દેખીતી વાત છે પશુ છદની ખુશીને સાવ ઉઘી રીતેજ વ્યવ્રત કરવા તૈયાર થનારાઓને શું કહેવું ? છદના દિવસે એક એક યુસલમાન નવાબ જેવા રંગીન બની નય છે.

“હંનાં બાળ્યા” તો મશહૂર છે. ધરમાં બાર હાથનો બાળુ ફરતો હોય છતાં ઉધાર સુધાર કરીને ધર તો બપોલથીજ ઉત્તરથી જોઈએ ને ? “ઈંદ્ર નૈસા તહેવાર કંઈ ફિર ફિરસે આતા હે” એમ કહી ધરનાં વાસણો ગીરો મૂકી દેટ પાટનું સિવરાવનારાઓનો પણ આપણામાં ટોટો નથી ! સેનીયાં ને રાક્ષસને માટે સવાયા કે રોડા ઉપાડનારાઓ પણ ભયાં પડ્યા છે ! છેલ બરાહ જેવી ત્રાંસી ટોપી, મોડું નોંઠું રાક્ષસ એવા ચક્રવર્તી બૂટ અને એક ગદ્યકેશમાં પાનનો દુએ તો બીજા મલકેલા તરફ દોષ તિરછી અદ્યથી દોટમાં દબાવેલી સીંગરેટ, બિરસામાંથી રોડામાં કરતા રેશમી રમાલ !

“મઠી સુજાઈછતાં પણ મિયાં નવાબ રહ્યા; નહિ એ આમળો મૂકે ભલે બળી દોરી !”

તો શાસ કરાવે છે. વળી કેટલાક તો આનંદના અતિરેકમાં પીકાંતી મુલાકાત લઇને બે મડીના બાદશાહ બની જાય છે ! તો કેટલાક પતિત બંદોનોના મહોરનાઓમાં લટાર મારતાં લલકારે છે કે.

“મેહરબાં હોજાઈએ દહે જિગર હોને તો દે; બુદ ચલે આઈગે નાહોંએ અસર હોને તો દો”

ધર જેવા દિવસની શાનને આવી રીતે દોશીની ખૂંચેડીની જેમ સુસલમાનો આગ્રાદ પ્રમોદમાં ઉત્તરે છે. ત્યારે ઇત્તી રીતે ઈંદ્ર ઉત્તરનારા બે પાંચ શીશ્વ ત્રાસ સુસલમાનોને તો દોષ ખૂંચુંય નથી ! ઇત્તી દુનાગીરી પર અનેક વક્તા બક્તા રહે છે, અનેક ભેખડા લખતા રહે છે; છતાં આપણા મિયાંઓ તો પેલી પુરાણી પંક્તિની જેમ સ્થિતિસ્થાપક બની, પડ્યાજ રહેવાના કે :

“ધેલેશ પાન ખાકે હમ સુખાંદ્ર ફિરેંગે; ગિરવી પડા હુવાહે ગર પાનદાં હમારા”

આ તો ચંદ્ર જુના વિચારના સુસલમાનોની ઇંદ્ર. પણ નવા વિચારનાઓ તો રોડા રેલી-ડીને જેવો રચાણ ધારણ કરી સીનેમાના ફારે ઈંદ્ર ઉત્તરવા એકદા થાય છે, અને જાણે વગર સુકાનના પડાણની જેમ દોષ પણ હીરોઇનના હીરો બંનવા ધેરથીજ કમર કરીનેજ આબ્યા હોય એમ ભાસ થાય છે ! આ અપ-ટુ-ડેટ દુનિયાના આસામીઓ બે પેસાની તાડી પી બાર રૂપિયા જેટલું ધાંધલ કરતા નથી પણ વખતે જરા નાક લોળવવા માટે ક્યાંય ચોરી છુપીથી અંગ્રેજ હોટેલ કે બારની પાછલા બારણેથી મુલાકાત લે છે અને પછી ધેનમાંને ધેનમાં સુષ રહી ઈંદ્ર ‘વ્યતિત’ કરે છે ! આમ ઇત્તી ચિત્તને બિસ્ફુલ હુંબુજ દેખીને પેલા બિમારા મૌલાનાઓ જરાક ઘડી હલાવે તો તેમને એથોડાક કહેવામાં આવે છે !

એક કદંગી કહેવત છે કે “મિયાં અને મહારવને કહી ન બને !” અને કહીએ છીએ કે મિયાં અને મહારવ નો દેવ હોય કે ખિતાબ ધારી હોય તો તેમને ન બને પણ નો મનુષ્ય હોય તો કેમ ન બને ? મિયાં અને મહારવનો મેળ સુરતમાં નર્મદ સબ્બદાસ સંધાયો હતો ‘હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓએ ખુલ્લા દિલે મુશાયરામાં સહકાર સાધ્યો હતો, અને ગ્રેશીએ પણ ‘હિંદુ-મુસ્લિમના બેદલાવ-વગર સાહિત્યરસનું પાન કપું’ હતું. આજ પ્રમાણે નર્મદ સાહિત્ય સજા-દારા થાંતી સાહિત્ય સેવામાં ‘હિંદુ-મુસ્લિમ સાહિત્યકારો’ અબેખલા મેળવીને ગુન્દર સાદિ-લની સેવા કરતા રહેશે તો એકમતનું એક અણુભાલ ઉઠાકરણ ગ્રન્થરાને સાંપડશે.

[૧]

ધૂમન્તો તું નાવ લઇને સરિતા પારે પારે,
 સ્નેહ વશ્યો છે જલશું કેવો ? જલશું આય ? શુભરે—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 નલમાં સૂર્યકિરણ પ્રસારીને બ્યોતિ કંકા પૂરે;
 તારે હૃદયે સરિત ગમનની પાછી ઊર્મિ સ્ફૂરે—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 નિત નિત બાણું કુટિર મહિંથી નેયા તારી બજો;
 હું નવ જાણું—અગમ્ય લાવો કહે કાં ઉર ઉલસાશે—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 સંધ્યાના હીવા હોડાતે થાક્યો પાછો આવે,
 નેહો મારાં લીનાં થાયે, ક્યારે અશ્વ હાળે—
 નાવિક તું, નાવિક તું !

[૨]

દિગન્તમાં ક્યારે જિહું હું, ક્યારે પાછો આવું,
 મારે બ્યોમે, તારે જલમાં, નાવે આવું જાણું—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 પ્રભાત ને સંધ્યાના રંગો તારે મારે જોવા,
 ઊર્મિ ક્યારે અંતર ભરવી, ક્યારે અશ્વ લો'વા—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 જલ વીચિમાં દૃષ્ટિ તારી, મારી દૃષ્ટિ બ્યોમે;
 સૃષ્ટિ તું સર્જે સૃષ્ટિ, મારી સૃષ્ટિ બ્યોમે—
 નાવિક તું, નાવિક તું !

૧ આયુષ્ય, ૨ મોત્સ્યો.

—‘નસીમ’

પોઠ

જી. જી. ગાંધી

મરજીના એટલા પર બેઠા બેઠા અડવા-
છએ રાખેતા મુજબ સાહિત્યની ચર્ચા આરંભી.
“આ વેળા સાહિત્ય પરિષદ અંધેરીમાં બરાવાની
છ એવું કારણું થઈ હશે કે કંઈ અંધેરીનું
ઇતિહાસિક મહત્વ છે.”

“હા જા, કેમ નહિ? સામ્યવાદનો મૂળ
સ્થાપક જીને આપણા કવિ દલપતરામે વાંચન-
માળાની ચોપડીમાં સંભાર્યો છે તે ગંડુરાજનું
એ જન્મસ્થાન છે. પણ એવું ઇતિહાસિક
મહત્વ કેમ ન ગણાય?”

“હ... એ પેલી.

“પુરી એક અંધેરી ને ગંડુ રાજ;
ટકે શેર લાજી ટકે શેર ખાજ.”

બાળા કવિતા જ્યાં પર રચાય છે તે રાજ
આ બી. બી. ના અંધેરી રોશનનો હતો કે?”

“દારતો.”

“ત્યારે તો જરૂર ઇતિહાસિક રચનાની
પસંદગી થઈ છે અને મને તો લાગે છે કે
તેનાં રાજમાં લાજી પણ ટકે શેર મળતી હતી
અને ખાજીપણ ટકેશેર મળતાં હતાં, તેમં એ
અંધેરીની સાહિત્ય પરિષદમાં પણ મોટા મોટા
સાક્ષરો કે નાનામાં નાના ઉમતા લેખકોની
પણ સરખીજ કરે થશે. એક સાધારણ
કવિઓર પણ વ્યાસપીઠ પર બ. ક. કોરેની

સાથે પૂજાદિવાળીને બેસી રાકશે, અને એક
સાધારણ યુવરિડરને પણ બેધડક પ્રમુખ બનાવી
રાકશે. મતલબકે ઉચ નીચનો બેદ ટળતાં
સાહિત્યકારોમાંથી વૈભવ-સ્વ ટળશે અને પ્રમુ-
ખની પસંદગીમાં પણ સરળતા થઈ પડશે.”

“કેમ? પેલા ગંડુરાજનને જન્મ જાડાનરને
જોઇને ફાંસીએ ચઢાવવાનું ફરમાન કાઢ્યું હતું
તેમ સાહિત્ય પરિષદની સ્થાપત સમિતિ જાડા-
નરને જોઇને ફાંસીએ ચઢાવવાને બદલે પ્રમુખ
રચાને બેસાડશે તો મને તો ખાતરીજ છે કે
એ સાહિત્ય પરિષદ અગાઉની કોઈપણ સાહિત્ય
પરિષદ કરતાં વધુ સફળ થશે કારણ કે ત્યાં
માણસોમાં ખાસ કામાનો ચણ હોય છે. ગમે
તેવાં કંઠમાં વેણ પણ જાડા આસામીઓ ગળી
રહે છે.”

“તમારી વાત તો સોળે સોળ આના સાચી
છે; પણ સાહિત્યકારોમાંથી જાડા માણસને
ગાતવે અને દરિયામાંથી મોતી શોધવા બરાબર
છે.”

“એવો ખરંજ છે કે જીને જીને સાહિત્યનું
સળેખમ ચાલ છે તે ગળાય ગળાય ને સાવ
દુખગા બની જાય છે, જીવોને ખીજની વાત
ચા સારે હરીએ? તમારોજ અવતાર જીવોને.
પહેલાં તમે સાહિત્યકાર ન હતા ત્યારે લાઠ

સાહેબના ગોષ્ઠી જેવા જગરા હતો, અને જગરાથી તમને સાહિત્યનો સનેપાત થયો છે, ત્યારથી ગોષ્ઠીથી બહારી જેવા બની ગયા હો !”

“તો પછી ત્યાં પ્રમુખ ક્યાંથી મળશે ?”

“હું હવાથી પ્રભુ મળે છે તો પ્રમુખ કેમ નહિ મળે ? ‘ભાંગુ’ ભાંગુ તોય ભરૂચ’ એ હિસાબે મને તેવા તોય ભરૂચી ભાષણ બ. ક. કારનારને પ્રમુખ તરીકે ચુંટવા જોઈએ, કારણ કે તેઓ પેન્શન પર. ઉતર્યા છે તોય ખાસા રાજ ભરવાની કોઠી સરખા છે ને ?”

“પણ એ બધી પંચાત આપણે શા માટે જોઈએ ?”

“કેમ નહિ ? દરેક સાહિત્યકારની પ્રથમ ફરજ છે કે તે સાહિત્ય પરિષદમાં જાય કે ન જાય પણ તેની ચર્ચામાંતો અવશ્યજ ફરી પડે ! કારણ કે સાહિત્ય પરિષદમાં જોઈતી મજા પડતી નથી એટલી મજા સાહિત્ય પરિષદની વાતો કરવામાં પડે છે !”

“બાઈ, એવો બધું ‘ખર’ પણ ગયાના આગલા રવિવારે તમારી સવારી ક્યાં ગઈ હતી ?”

“કેમ શું છે ? રવિવારે તો મેં જુલ્લાબ લીધો હતો. ‘આસ કરીને રવિવારના ગાળેજ હું જુલ્લાબ ભઉ છું’ ! હા...આ ! પણ પ્રજાવાની રીતે જરૂર ?”

“ગયાના આગલા રવિવારે સુરતના બિસર્ટ હોલમાં અધિવેશનનો મુદ્દાપરો થયો હતો, તેમાં તમારી દાખરીની આસ જરૂર હતી.”

“કેમ મારા વગર કંઈ અધુર રહી ગયું હતું ?”

“યોડીક વધુ ગરબડ અધુરી રહી ગઈ હતી. જો કે કોંગ્રેસન મિત્રોએ પોતાની રીતે રાફ લીધી હતી. કોઈની કવિતા પસંદ પડે તોય ગરબડ કરે અને તાળોપો પાડે, કોઈની કવિતા ના પસંદ પડે તોય ગરબડ કરે અને તાળોપો

પાડે, આમ જતાંય વેરે ને આવતાંય વેરે એવી રીતે કરવતની ધાર નીચે મુદ્દાપરો થયો હતો, અને વળી જો તું આવ્યો હોત તો ગરબડની માત્રા જરા વધતી.”

“મને તે તમે શું સાવ કોંગ્રેસનો જોગ ધાર્યો ?”

“નહિ તેમના કરતાં બે કગલાં આંગળ વધી જાય તેવા !”

“હું તો માતું છું કે કોંગ્રેસનોજ અજાબેરી છે. લીલાપોચા ભાષણકર્તાઓ કે નળગા-પોચા કવિઓની તેઓ કસોટી કરી નાખે છે ! હું તો કહું છું કે કોઈપણ સભામાં કોંગ્રેસનોની દાખરી હોય; છતાં તે સભા નિર્વિનિ પસાર માય તો સમજ લેવું કે સભા પુરેપુરી સફળતાને વરી છે ! મદાવતના અંકુશથી જેમ લાંબીઓ વરા રહે છે તેમ કોંગ્રેસનોથી ભાષણકર્તાઓ કે કવિઓ વરા રહે ! ખીચ રીતે કહીએ તો કોંગ્રેસનો એ સભાની પાસાશી છે ! યોગે. ગીરશી જેમ તાવ મપાય છે તેમ ભાષણકર્તા કે કવિ કેરલા પાણીવાળા છે તે કોંગ્રેસનોથી મપાય છે ! હું તો કહું છું કે પૃથ્વી પર દુલ્લા અને ધરતીકંપ અનિવાર્ય વસ્તુ છે કારણ કે એ બંને શરૂ થાય છે; ત્યારેજ લોહ ભૂલાઇ ગએલા બગવાનને યાદ કરે છે; તેમ સાહિત્યની સભાઓમાં કોંગ્રેસનોની દાખરી પણ એટલીજ અનિવાર્ય છે !”

“લીકરા, કોંગ્રેસનોની ખીજ સમને બોલો છે તે શું કાણ વેળા કોંગ્રેસનોના દાખની ગૂંચેરી આપી છે કે શું ?”

“ના, ના. બગવાન કાણ દુરમનનેય એ લાડા ન દેખાડે ! પણ હા...આ મુદ્દાપરો કેમ રહ્યો ?”

“એટલા ગાળવીજના તોશનમાં મુદ્દાપરો સફળ થયો. અરે ! આપણો ‘કારવાં’નો કારણો

જમ્ય ત્યાં તે વળી પાછી પાની થાય કે? ઉત્તરણના કનકવાની જેમ કવિઓના ખૂબ પેય જમ્યા અને સુરતીઓએ ખૂબ દોરી લૂટી—ત્યાં રસ લૂટ્યો! લોકોના મગજમાં “પૂજારી શપ્તને ચઢાવો ખાકના અંબાર પર!” ની ધૂન બસાઈ ગઈ. અને કવિઓએ પણ ઠેરઠેર ન ખાડો જોયો ન ટેકરો જોયો ન જ્યાં હોય ત્યાં ફૂલના ટગલા વાળી દીધા! કેટલીક જગ્યાએ તો ફૂલ માથે ચઢવાને બાંહે પગ નીચે કચરાયાં! ગમે તેમ થયું પણ અપાકના સનિવાર કુમસના રસ્તા પર ગાડીવાળાની સાકમારીમાં સુરતીઓ જેવો આનંદ લેતા રહે છે, તેવો આનંદ હવે મુશાવરામાં લેતા મયા છે! અને મુશાવરાથી સુરતીઓને એ પણ જણાઈ ગયું કે અરેબી ધોધ અને બાંડીયાં ટટુમાં શું ફેર હોય છે?”

“આપણા ‘એકાદશ્ય’ મહાશય તો કહેતાજ આવ્યા છેને કે કવિતાને આમ જનતાના હૃદય સુધી પહોંચાડવાનો કામ રસતો હોય તો તે મુશાવરા છે અને તે વાત આવી રીતે ખરી પડતી જાય છે. આમ જનતા કવિઓમાં રસ લેતી થાય પછી તેને ગમે તેટલી ઉચી કક્ષાએ પોમે પોમે લઈ જવાય એ નક્કીજ વાત છે!”

“એ ખરું, પણ પેલા સોનાને આંધ મેળ-વનાર કવિ મુકેરમે તો કોણ મુકામે કહ્યું હતું કે “મુશાવરા તો મારકેટ જેવો છે. જેમ મારકીટમાં તૈયાર શાકભાજી મળે તેમ મુશાવરામાં તૈયાર કાવ્યો વેંચાય છે. વળી મુશાવરામાં તો અમુક પંક્તિની કેદ હોય છે, કાવ્યના આત્માને આઘાત મળતો નથી” ખરી કવિતા કોઈના કહેવાથી કે સચ્ચાઈથી નહિ પણ અંતઃકર્મની ઉમિયો ઉત્પન્ન થાય છે.”

“એમની વાતને માની લઈએ છતાં એ વાત તો નિર્વિવાદ છે ને કે આપણે શાકની

ઓળી લઈને મારકીટમાં જઈએ છીએ ને પાંચ કે દસ મિનિટમાંજ બોંડા, ડાલું, મરચાં કાચ-મીર, આદુ, લોણુ, ગીચોડાં, કાંદા કે કરેલાં લઈને ઘેર આવી જઈએ છીએ. એ એવી રીતે મારકીટમાં એક શાકવાળા કે શાકવાળીએ ખેસતી ન હોય તો શું થાય?”

આપણને મૂળા માટે અધનીકુમાર તો સુરણ માટે વરાહા ને મરચાં માટે ઉમેર જવું પડે! મતલબ કે એક ટુંકતા શાક માટે આખો દિવસ જાગે અને પંદર-વીસ માઈલની મુસાફરી થાય! મતલબ કે વાડીવાળાએ પોતપોતાની જાણ તરફારીને પોતાની વાડીમાંજ લઈને ખેસી રહે તો નતો તેને સામ થાય ને નતો ધરમિની અગવડતા દૂર થાય! જોકે આડકોને વગર શકિત ચલાવી લેવું પડે અને વાડીવાળાની સાકમાજી પડી પડી ઠાલી જાય! એવોજ દાક છુટક છુટક કવિતાઓ રચી પોતાના અંતરમાં પોતેજ આનંદ લેનારાઓનો છે! જેમ મારકીટમાં માથ મૂકવાથી વાડીવાળાને તેમજ આડકોને પણ સામ થાય છે તેમ મુશાવરામાં કવિ તેમજ શ્રોતાને પણ સામજ થાય છે. કવિની કવિતા તેના અંતરના ખૂણામાં પડી પડી સડી જતી નથી અને શ્રોતાને એકી સાથે જુદા જુદા શાકનો રસ મળે છે!”

“મને તો લાય છે કે હવે મુશાવરાની લોકપ્રિયતા કાવ્યસભાઓમાંથી હોટલો અને રસોડા સુધી પણ પહોંચી જશે અને લોકો બીજા કામકાજ પડતાં મૂકીને કાવ્ય રચવાનું લાગી જશે!”

“તો એમાં જોડુંએ શું થશે? લોકો નવરા ખેસી નખખોડવાળા કરતાં કવિતા રચતા થાય એ આપણું અને આપણી બાપણું સદ્કામજન ગણાયને?”

“અને ધરમાં બેર પણ ચારી નોકરો ને પોલકાં નોકરો એવું કહી કહી ધણીને

કંઈજો આપે તેના કરતાં કવિતામાં પ્રાસાદપ્રાસ
ગોઠવેને ઘણી સાથેજ મુશાયરા કરવા લાંબી
ભય તો ? તો શું ? વડવાડમય કુટુંબ પડીના
જ્યા ભાગમાં સાહિત્યમય અને રસિક બની
ભય । તથા “ચાર મળે ચોટલા ને ખોદે
ઘરના ઝોટલા ” જેવી કહેવતો નષ્ટ થઈ
“ ચાર મળે ચોટલા તો મુશાયરાના કાઢે
ગોટલા । ” એવી કહેવતો પ્રચલીત થાય. અસ્તુ :

વાંચકોના એકે વારનાં માનીતા માસિક
‘સાદિકના’ ૧૦મા, ૧૧મા તથા ૧૨મા
વરસની કંપ્લીટ કાપડો તૈયાર છે.
જેમને જરૂરત હોય તમણે દરેક
કાપડા દીક પોસ્ટેજ સહિત
રૂપીઆ સાડાનણ મોકલાવી
મંગાવવી.
એનેજર સાદિક ઓફિસ, રાંદેર (જ. સુરત)

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો

સંપૂર્ણ ક્ષતેહમંદ ઇલાજ

ગોનો-કિલર

[૧૯૨૨૬]

બેધડક આજેજ અજમાવો

મને તે કારણથી લાગુ થયેલ દુરતનો અથવા જીનામાં,
જીનો પ્રમેદ (પરમીઆ) સ્વપ્નામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી
(પર) થતી સખ્ત બળતરા, ટીપું ટીપું તથા અટકીને થતો પેશાબ,
મુત્રાશયમાં આવેલો સોજો તથા થયેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓનાં પ્રદરના
ભયંકર રોગો વગેરે પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડાયુગથી નાશ કરી
ખગેલી ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને ઘડ કરે છે.

પચાસ પૈ) ગોળીની બારલીની કીંમત રૂ. ૩).

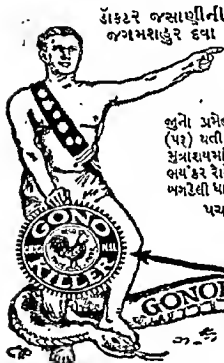
વી. પી. ખર્ચ આઠ આના જુડ.

• ચેતવણી •

ખરીદતાં પહેલાં
દવાઈ નામ

: ગોનો કિલર :

અને કુકડાછાપ સીલ
બંધ પાકેટ તપાસીને
લેજો.

રોડીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, લીમડાચોક, સુરત.
ચોકલા બનાવનાર ડો. ડી. એન. જસાણી,

વીકલભાઈ પટેલ રોડ, અંબઈ, નંબર ૪

[૧૧૫]

સવાલ-(૧) કેટલીક નાની કિતાબોમાં હજરત જનાબે ગેસુથ સમઘની (૬૬૦) તરફથી એવા મોજેઝા જાહેરમાં આવ્યા હોવાનું જણાય છે કે:-(૧) કાઠ એક હોડીમાં જાન (ચાલી કરવા જનારાઓ) જતી હોય. દરિયાના તરફની મજૂરે હોડી કુખી ગઇ, પછી ખાર વળે આપની કરામતની અસરથી એ હોડી જવતા માણસો સહીત કીનારે આવી. (૨) કાઠ એક સુરીને ત્યાં આપને ફાતલ હતી. દરમિયાનમાં તે સુરીની વફાત થઈ અને સુરીના કુટુંબીઓની આદેશ મારીના અંગે આપ રહાની તાકતથી ચોથા આસમાન ઉપર જઈ એક રૂઢ માટે હજરત મુજરાહલ (અં)ને સમગ્નવતાં નહી સમજેલા; જેથી અરવાહોની પુરી જ'બીલ લઇ કબલ કરેલી સુકતે રહેને છુટી કરી દીધી એટલે એ દીનના વફાત પામેલ સર્વે મદુરથો જિંદા થઇ ગયા. (૩) એક દીન આપના બાવા સાહેબ આપના બચપણના સમયમાં ગુસ્સે થઈ આપને ડપકા આપેલો. આપ બચથી કબરતાનમાં આક્રમ્ણ ગયા. અને કહ્યું "સુઈઓ ઊંડો જાસ અને મારવા આવે છે." એ સાંભળી કેટલીક કબોમયી સુઈઓ જિંદા થઇ બહાર આવી ગયા. -(એ બીના ખરી છે કે કેમ ?) ઉપર મુજબ સવાલોના ચોખ્ખા જવાબ આપી અમારા હિમાનની તક્તીયત વધારી સવાબે દારેન દાસ્તીલ કરી.

જવાબ-(૨) મોજેઝા અંબીઆ (અલે) માટે ખાસ છે. અને વલીઓથી કરામત જાહેર થાય છે. એ અલે સુન્નતવલ જમાઅતનો અકાદિ છે. પણ કેટલાંક જાહેરોએ છુટી છુટી કરામતો ધડી કાઢેલી છે. જેથી બચલું જોઈએ. અને તમેએ આ સવાલ નંબર ૧, ૨, અને ૩માં જે લોકોની ખોટી ધડી કાઢેલી કરામતો લખેલી છે. એનો મોતેબર કીતાબોમાં કઈ પત્તો નથી. એની વાતો ખરી માનવી ન જોઈએ અમેએ હજરત પીરાનપીર (૬૬૦) ઉપર જવન ચરીત નામે કિતાબ "સીરતે પીરાન પીર" મુજરાહીમાં લખી છપાવી છે. જે બધી મોતેબર કિતાબોના ખુલાસો છે, તે જોશો.

સવાલ:-મહુમ બાઇ 'ફાતમાના' એ બાત્રીના એક બાજુજ અને એક નવાસી સિવાય બીજી કાઠ કરીબી રીસ્તેદાર નથી. મહુમ બાઇ ફાતમાની જાહેદમાં બે શેર ટાપી-વેલીના અને એક મકાન છે. ઉપર દરયાવેલા ચાર વિરાસતદારોને મજૂર મીરાસમાંથી ફાજુ અને કેટલો હજરત છે. ૧૫૦૦ સુધી દેશ જોગી બાબત એ છે કે મહુમ બાઇ ફાતમાએ મરણ અગાઉ દસ બાર દિવસ પહેલાં નીચે દરયાવેલા ત્રણ માણસો સમક્ષ જેમાં એક મરદ અને બે સ્ત્રીઓ છે, વસીયત કરી છે કે જો અગર મારી વફાત થઇ જાય તો મારી નવાસીને એક ટાપીવેલીનો શેર અને એક

મહાન આપણુ. ગવાહોના નામો નીચે મુજબ છે. (૧) ઇસમાઇલ હુસૈન વરીઆવા. (૨) બાઈ રસુલ તે જવા માંકાની દોકરી. (૩) બાઈ હર્ના તે મેહમદ ઇમાદીન માંકાની બીધવા. ઉપર જણાવ્યા મુજબ ઇસમો સમક્ષ ઉપર મુજબની વસીયત કરી છે. અને સત્ય છે. મજબૂર મસઅલામાં શરીઅતે સુતકરદ શું હુકમ આપે છે તે ઉપર પ્રકાશ નાખવા નત્ર વિનંતી છે. "બૈયનુવુ ટુમર" અદલાદ આપને એનો અજર આપે.

જવાબ:-પ્રથમ શરહ હક અદા કર્યા બાદ એટલે કહીને કહીને ખર્ચ બાદ કરી મહુમના માલના સરખે ભાગે નણુ ભાગ કરવા. જેમાંથી એક ત્રીજો ભાગ મહુમની વસીયત મુજબ નવાસીને આપેના, બાકીનો એક એક ભાગ બંને લગીમને મળશે. બાજુજને કાંઈ મળશે નહીં. તેમજ નવાસી માટે બીજી મીલકતની વસીયત બાતેલ છે.

સવાલ-રમઝાન શરીફમાં કોઈ માણસ રોજા રાખે અને તરાવીહ નહોં પડે તો રોજા થાય કે કેમ ?

જવાબ-તરાવીહની બીસ રકઅત પઢવી મુન્નતે મુઅકકફ છે. તરાવીહ છોડનાર સખ્ત મુન્હેજર થાય છે પણ એથી રોજાગાં કરી વાંધા આવતો નથી.

સવાલ-એક માણસ રોજા તો રાખે છે લેહાન પંજવકતદ નમાઝ અદા કરતો નથી તો રોજા થાય કે નહિં ?

જવાબ-તેને શરીયી રોજાનું ફર્જ તો ઉતરી જશે પરંતુ સવાબથી ઝરે મહરમ રહેશે. જેમ રોજા ફર્જ છે તેમજ નમાઝ પણ ફર્જ છે માટે નમાઝ ઝરે પઢવી જોઇએ.

સવાલ-રોજાની હાલતમાં બામ સુધવું અને માથે લગાવવાથી રોજામાં કંઈ હરકત આવે છે ?

જવાબ-રોજાદરે બામ સુધવાથી કે માથે લગાવવાથી રોજામાં કંઈ વાંધો આવતો નથી.

એથી રોજો ન તો છુટે છે ન મકરદ થાય છે.

સવાલ-રોજાદરે હાથ અથવા પગ ઉપર કંઈ અપમ હોવાથી મલમ લગાડી શકે છે ?

જવાબ-લગાડી શકે છે, એથી રોજામાં કંઈ વાંધો આવતો નથી.

સવાલ-નાના બચ્ચા નાબાલેગ પોતાની ખુશીથી રોજા રાખે છે. એ મકબૂલ છે ? એને સવાબ મળે છે ?

જવાબ-નાબાલેગ બચ્ચાઓના રોજા નહિલ છે ખુદાપાકના હરબારમાં કબૂલ થાય છે અને સવાબ તેઓના માંગ્યાપને મળે. છે

ગુજરાતી નવલકથાઓ

શરદખાણુ કૃત

૧ અસહા	કી. રૂ. ૨-૦-૦
૨ રેલુની મા	કી. રૂ. ૪-૮-૦
૩ પથેરદાણી ભા. ૧	કી. રૂ. ૨-૦-૦
૪ " ભા. ૨	કી. રૂ. ૨-૮-૦
૫ ચરિત્ર દિન	કી. રૂ. ૪-૮-૦
૬ શુભદા	કી. રૂ. ૨-૮-૦
૭ અનુરાધા	કી. રૂ. ૨-૦-૦
૮ રોયપ્રમ	કી. રૂ. ૩-૦-૦
૯ કતા	કી. રૂ. ૨-૦-૦
૧૦ બડી દોરી	કી. રૂ. ૧-૧૨-૦
૧૧ ગાનદા	(જપાય છે)

હાસ્યરસિક પુસ્તકો ગુજરાતી

૧ મારાં મારીબા "ચિનોદ"	કી. રૂ. ૨-૮-૦
૨ જુની આંખે નવા તમાશા	

"ખેહાર" કી. રૂ. ૧-૪-૦

૩ કવમ આયુક	કી. રૂ. ૧-૪-૦
૪ અક્ષરના ઇમારદાર	કી. રૂ. ૧-૮-૦
૫ રાગ હોઈ તો ?	કી. રૂ. ૧-૮-૦
૬ મારી નોંધ પેથી	કી. રૂ. ૧-૮-૦
૭ વાતોનાં વડાં "મોલીયા"	કી. રૂ. ૦-૮-૦

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ

બુકસેલર્સ કણીપીક, સુરત.

[નર્મદ સાહિત્ય સભા, સુરતના
પ્રથમ મુદ્રાઈશામાં તા. ૨૬-૬-૪૦ને
રોજ બેસેન્ડ દોહમાં આ કાવ્ય
જનાજ “આર” સાહેબે લખ્યો
સંભળાવ્યું હતું.]

કાં તને માફ હૃદય ઈચ્છિત નથી;
શું એ દિલ શિક્ષત, ઉચિત, હર્ષિત નથી.
માનવી શું ! ચંદ્રમાને સૂર્ય પણ;
દોષ દુષ્ટી રૂપ તુજ વિસ્મિત નથી.
ના છુપાઓ સુખને પર્કાઓ મહી;
હું તમારો છું કેઈ ત્રાહિત નથી.
માનવી શું શું કરે, શું નવં કરે;
આરમુઓ શું નવી નિત નિત નથી.
શું સુણાવું હૃદની મારી કયા;
એ કેઈ આનંદમય સંગત નથી.
આવ આગળ ? હો તને આપું હૃદય;
તુજ તારી વાત પર સાબિત નથી.
છે કલકિત વિશ્વની હરએક સ્ત્રી;
હૃદયનાઈ એક ક્ષત દોષિત નથી.
હો ખુશ આ દિલ મને શા કામનું;
જે જરા અંતર મહી રક્ષિત નથી.
આ જગતમાં પણ પીઓ એ આર ભમ;
પીરણ આ ઝિંકગી નિત નિત નથી.
હાથ નાણું, કુન્દ અન્નર, સખત હું;
મારી સાથે આપ શું દોષિત નથી ?
હું કહું હા હા, તમે નાં નાં કહો;
શું તમારી વાત આ વિપરિત નથી.
આપ પર આશિક યવુથે છે શુનેહ;
પ્રેમ કરવા શું હૃદય વિરચિત નથી ?
આપને બસ આહવું, એના વિના;
પ્રેમ પથે કાંઈ માફ હિત નથી.
હૃદયી સખળી ગંધલ, ભરપૂર છે;
“આર” તુજમાં હાસ્યરસ કિન્ચિત નથી.

અસ્માઉલ હુસ્ના

૩
૫
૬
૮
રિક્કાઈ-સાબેરી

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“કારવાં”ના અંક ૧૨ ના પાના ૧૫ માં નંબર ૫ તુ જે દરેક શરીર છે તેમાં હાવાના કુલે “રહિમર રહિમ”ને બદલે બિરે રહિમર રહીમ હાપી નાંખ્યું છે ને કે એ જૂસ સુધારવામાં આવી છે છતાં ને કાઇ અંકમાં સુધારવા રહી ગયું હોય તો સિરે ને બદલે “મિર” લખી સુધારી લેવા કૃપા કરવી.

યા રહીમ (સંખ્યા ૨૫૮)
“એ બહુ મહેરબાન અને બપ્શવાલા”

દરરોજ ૫૦૦ વખત પઢનાર દૈવતમંદ થાય છે અને દુન્યામાં તેને આન ઇન્જાત મળે છે એટલે બધા લોકો તેની ઇન્જાત કરશે. દરરોજ સવારની નમાઝ પછી ૧૦૦ વખત પઢનારની ઉપર અલ્લહાલ મહબ્બત અને મહેરબાની કરે છે અને તેની ઇન્જાત કરે છે. દરરોજ ૧૦૦ વખત પઢનારને બધા લોકો શરત-અઝીઝ કરે છે અને આખીરતમાં દરગ મળશે. એની સંખ્યા (૨૫૮) મુજબ દરરોજ ૨૫૮ વખત ૨૫૮ દિવસ સુધી જે નિપ્પતથી પઢશે તે ખુલ્લા પૂરી કરશે અને દુન્યામાં ફતેહ અને ઇન્જાત મળશે. દરરોજ કાવારે નમાઝ પછી ૫૫૫ વખત પઢનાર દરેક હાજતથી ગતી રહે છે એટલે તેની દરેક હાજત ખુલ્લા પાક પૂરી કરે છે. યા અલ્લહાલ યા રહમાને યા રહીમો વહ્દમના ફરજનકા ઝેરુરુહીમીન

દરરોજ ૨૫૮ વખત ૨૫૮ દિવસ સુધી જે નિપ્પતથી પઢનારમાં આવશે તે ખુલ્લા પૂરી કરશે. એને વઝીર તરીકે હમેશ પઢનાર કાઇનો મોહતાજ થતો નથી અને તેનું દિલ ખુલ્લા પાકની મુદબ્બતમાં લાગે છે. અસ્તગ ફરુદલાહલ ગહુરુરુહીમ અને હમેશ પઢનારની શેઝીમાં વધારો થાય છે. ‘યા રહીમો’ દરરોજ ૨૫૮ વખત પઢનારને ખુલ્લા પાક મળેથી શેઝી પહોંચાડે છે. હોવરુહમાતુરુહીમો દરરોજ ૧૦૦ વખત પઢનાર ઉપર તમામ દુન્યા મહેરબાન થાય છે. બિરમહાહિર રહમાનિરુહીમે યા રહીમો કુદતે સરીહીવ વ મહફૂળીન યા રહીમો વ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલા રસુસે ઝેરે ખલ્કેહી વ તુરે અરોહી સૈયદના મોહમદીવ વ આસીહી વ અરહામેહી અજમર્થન ખૂતી અગર બાદી બવાસીરવાલા એને જુમ્બા ત્યા પીરને રોજ પુકજ પડી પાછી ઉપર દમ કરી પીવાથી તેમજ પોતાના બદન ઉપર દમ કરવાપી છે. અ. જલ્લી આશામ યક જશે.

યા અલેકો (સંખ્યા ૬૦) એ બહેર અને પોશીદા ગીમેના બાદશાહ”

એને દરરોજ ૬૦ વખત પઢનાર તવંબર થાય છે. સુગેદય વખત ત્રણ દળાર વખત પઢનાર જે કંઈ દુન્યા માંગશે તે ખુલ્લા પાક કસુલ કરશે.

જ્વાલના વખત ૧૦૦ વખત દરોજ પઠનારનાં દિલમાંથી ગદસતી-દરોજોરી દર થઈ તેનું દિલ પાક થઇ નરે ઇસાલીથી બરપૂર થશે. દરોજ ۞—۞—۞—۞—۞ છુટા છુટા બખી “કુલિલલાહુમ્મા માલેકુ સુલેકે.....” બેગયરે હિસ્તામ સુધી પહોં. એ મુજબ દરોજ ૪૧ વખત કરવાથી બધી મુશ્કેલીઓ ખુદાપાક આસાન કરશે તેમજ જે કામ માટે કરી તે ઇ. અ. જલ્દી પૂર્ણ થશે, પણ ધારેલું કામ થાય ત્યાં સુધી દરોજ એ મુજબ કરવું. જુઝ્ઝાની નમાઝ પછી ૬૦ વખત પઠનાર ઉપર કુન્યાવાલા મહબ્બત કરી તેની ઇજાજત કરશે. ૩૧૯ વખત પઠી શીરની ઉપર દમ કરી કુસ્મનને ખવડાવવાથી કુસ્મન મઠી દોસ્ત થઈ મહેરબાની કરશે. મલેકુલ કુફુસોનો વઝીહા હમેશા પઠનાર ને તવગર હશે તો ખુદાપાક તેના માલને કાપમ રાખશે અને ને પઠનાર ગરીબ હશે તો તેના નફસને તેના તાબે કરશે અને કુન્યામાં તેની ઇજાજત વધારશે.

યા કુફુસો يَاكُفُوس (સંખ્યા ૧૭૦)
‘એ બહુ પાક’

દરોજ ૧૦૦૦ વખત પઠનાર કુન્યાથી બેપરવા થઇ જાય છે. કુસ્મનથી બચવા માટે નકાસતી વખતે એને પઠતાં પઠતાં નકાસતી જીવવાથી કુસ્મનોથી મદકુજ રહેશે. સહરમાં એને પઠનાર અગર વેદમ હોય અથવા સવારી પર હોય તો તેને સહરની યાક લાગશે નહીં; એટલે કે આશનાર મુસાફર ચાલતાં ચાલતાં પઠશે તો તેને આશવાની યાક લાગશે નહીં. અવાજની વખતે ૧૦૦ વખત હમેશા પઠનારનું દિલ પાક સાફ થઇ જશે; એને વઝીહા તરીકે હમેશા પઠનારનું દિલ પાક સાફ થઇ પુરાતી થઇ

જશે. અલકુફુસો યા મુલ્ખુલો યા કુફુસોને હમેશા વઝીહા તરીકે પઠનાર ધીમે ધીમે કુન્યાથી બેપરવા થઇ ફરિસ્તા સિફત થઇ જાય છે.

યા સલામો سلام (સંખ્યા ૧૩૧)
‘એ સલામત રાખવાવાલા’

હમેશા સુખકની નમાઝ પછી ૧૦૦૦ વખત પઠનારના ઇસ્તમા વધારે થશે. ૧૩૧ અથવા ૧૬૧ વખત પઠી બીમાર પર દમ કરવાથી ઇ. અ. જલ્દી તંદુરસ્ત થઇ જશે. એને હમેશા વઝીહા તરીકે પઠનાર કુસ્મનોથી બેખીદ થઇ જશે એટલે તેઓથી ડરશે નહીં. એને દરોજ ૧૧ વખત પઠી બીમાર પર દમ કરવાથી શિશાયા થઈ ખોઈથી બચી જશે. એને હમેશા વઝીહા તરીકે પઠનાર મુઝિ જાનવરો સાંપ બિચ્છુ વગેરના કરડવાથી બચેલો રહે છે. પીરની રાત્રે સડરના વખતે ૧૩૧ વખત હમેશા પઠનાર દરેક આફત, બલાથી બચેલો રહે છે અને ખુદાપાક તેને ગૈબથી રેહી પહોંચાડે છે. ૬૯૦ વખત પઠી શીરની ઉપર દમ કરી કુસ્મનને ખવડાવવાથી દોસ્ત થઈ જનતી મહેરબાની કરશે.

સલામુન કૌલમ મિર્ઝિખિર્રહીમ પઠનાર આજુસ પોતાના નામના અદદ કાઢી હમેશા તેટલી વખત પઠશે તો તેની દરેક ઉન્મેદ ખુદાપાક પરી કરશે પણ એક બે ચિલ્લા અગર કામ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી પહોં જોઇએ. તેમજ મોઢપણુ નિમ્મત વગર હમેશા પઠનાર જે કંઈ કુન્યા માંગશે તે ખુદાપાક કયુલ કરશે. એને આસ અમલ તરીકે પઠવાની રીત ઇ. અ. આવતા અંકમાં લખીય. [અપૂર્ણ]

એકજ ધરતીનું
ધાવણ
ધાવેલાઓને
છુટા શે પાડી
રાકાષ ?

એડી બંધુ

લે:

લાનુશંકર
જેપી.

તેના નાક મોમાંથી લોહી વહી રહ્યું હતું. શરીર પરનાં કપડાં લોહીથી લાલ બન્યાં હતાં. મુઠ્ઠાની માફક તે રસ્તા પર પડ્યો હતો. તમાચાને લાકડીની સેજો તેના મોં પર ઉડી હતી. બચાવ કરવાનો તેને જશય વખત મળ્યો નહિ. એકએક બનાવ બન્યો. જાણે આસમાન-માંથી માયા પર વીજળી ત્રાટકી. પાછળથી એકચિત્તો હતો થયો. અને એકજ દૃષ્ટિ તે ભોંયભેગો ચર્ચિત થયો. પોતાના પર કેાઇએ હુમલો કર્યો, શા માટે કર્યો. પોતાનો સત્તુ કાણુ? એ જુઓ, જાણે, વિચારે તે પહેલાં જ તે બેલાન બન્યો.

બધા ખેલ વળવારમાં પતી ગયો. લાતો વરતીથી બરચક હતો. લોહી દોડી આવ્યા. તે પહેલાં જ; છાંયે તે પહેલાં જ મારનારે તેને જમીન ભેગો કરી દીધો હતો.

ગજુરનો દુરમન તેના પગ આગળ પડ્યો. અતિ મંદ સ્વરે ઊંડકાર કરી રહ્યો હતો. દુરમનની કચ્છ દશા જોઇ ગજુરને પોતાના સત્તુ પર દયા છૂટી દુરમન પર લાહી ચલાવતાં પહેલાં તેના ચિંતે ગજુરના મનમાં જે સમુદ્ધ હતો તે આપો આપ ઝાંઝો ચલાવ્યો. તેના મનમાં પોતાના મૂર્ખાઈ બધાં દૃત્ય બદલ અતિશય ખેદ ચલાવ્યો. ચહેરો રસમસ બન્યો. પોતાના રૂમાલવતી દુરમનનું મોં લુંછવા લાગ્યો. સત્તુનું લોહી જોઈ ગજુરને પોતાના લોહીની કષ્ટતા આવી. સત્તુને પોતે બંને એકજ લોહીના છે, બંને વચ્ચે અનુદ લાઈચારો છે એવી કષ્ટના તેના મગજમાં કસચિન આવી હશે, નહિ તો તેને માટે પાછળથી પોતે શા માટે તકલીફ ઉઠાવે ? તેની સેવાચા કરી કરવા પ્રયાન કરે ? પોતાના રૂમાલ વળી મોં જુલે ?

બાણના ધરમાં સર્ધ જઈ ઉપચાર કરે, એમ ધારીને તે જોય પર પડેલા સત્તુને ઊંચકવા જતો હતો, એટલામાં સિપાઇએ તેને પકડ્યો. એક સિપાઇએ ગજુરની કમ્મર પર લાત મારી. ગજુર ગબડી પડ્યો. એ સિપાઇઓએ બાવડાં પકડી તેને ઊભો કર્યો, પહેરેજ કર્યો ને દારી વડે હાથ બાંધીને ચોક્કસ લઇ ચાલ્યા.

પાછળ લોહીનું ટાણું ચાલતું હતું. પણ તર્ક ચિતર્ક કરવા છતાં મારામારીનું કારણ કોઇ જાણી શક્યું નહિ. બાથબાથ થઇ નહોતી, ગાળાગાળી કે ધક્કામુઠ્ઠી કેાઇએ જોઈ સાંભળી નહોતી એટલે કારણ શી રીતે જાણી શકાય. કંઈક ખાનગી કારણ હશે, પૈસાપૈસાની બાબત હશે, કે સ્ત્રી સંબંધી ગટાણો હશે-એમ ભાત-લાતનાં અનુમાનો લોકો કરતા હતા. માર્ગો એ વાત સોળ આના.

પ્રત્યક્ષ નિહાળેલી વાત, દીવા જેવી હકીકત હતી, પણ કોઇ કારણ.-મારામારીનો ભેદ સમજી શકતું નહોતું. લોકો પોતપોતાની જુદી અનુસાર તર્ક કરતા હતા

ગજુરનો દેખાવ મીલ મજૂરના જેવો હતો. ફાટેલાં કપડાં, કચ્છાઈ રંગની બડી, ને તેમાં એક મેજો રેશમી રૂમાલ, અર્ધી પાટલૂત ને મોં પર, માથા પર, કપડાં પર કપાસનો પોશ વળગેલો હતો-એના આવા દીવાર પરથી, પહેર-વેસ પરથી જાણતું હતું કે તે મીલમજૂર હશે. અને તે પરથી કેટલાક એવો તર્ક કરતા હતા કે:-હમે, મીલની તકરાર જોયર સાથે તકરાર ટાળી હશે, કે તેની બેરી પર નગર બગડી હશે, કે કામ કરતી વખતે આની સાથે ઝઘડ્યો હશે, ગાળાગાળી કરી હશે ! ને મીલમાં તો એવું

રોજનું થતું! મીસની દુનિયા નિરાળી, તેની તકરાર પણ નિરાળી ને તેની મારામારી પણ અનોખા પ્રકારની! પણ આ બધા કેવળ તરોજ હતો કોઇ મૂળ ભેદ જાણતું જ નહોતું. ત્યાં ઉગેલ ફરક માણસ એક બીજાને પૂછતો હતો: "અરે, બાપ એને શા માટે માર્યો?" પ્રત્યેકના મોમાં એકજ પ્રશ્ન હતો: "શા માટે માર્યો?"

એ સિપાઇ બંને બાલુએ, વચ્ચે ગુરૂ! પાછળ લોકોનું જંગી ટોળું આવી રહ્યું હતું. મુબારક શહેર! લોકોની શા ખોલ? બીજું શું પછડું!

ગુરૂ નીચી નજર કરી આવી રહ્યો હતો. તેના મોં પર શરમતી થેરી છાયા સ્પષ્ટ જણાઇ આવતી હતી. શૈર્ષી કાપ્યા બદલ ઉદાસ-ઉદાસ થતો તેના ચહેરા પર દેખાતો ન હતો, કદાચ વેરીને માથાનો સંતોષ તેના મોં પર જણાતો ન હતો. ચહેરા કાળાપણ પડી ગયો હતો, સાવ્યામણી વીરની આંખમાં ચમકતી લાપરવાહ ને અતેરો આનંદ ગુરૂની આંખમાં બિલકુલ જણાતો ન હતો. ધ્યેય નિષ્ઠાનો સાર્વિક સંતોષ તેને થયો ન હતો. ને એટલે જ ઉંચી નજર કરવાની તેની છાતી ચાલતી ન હતી. પાપી, શુનેગર, અપરાધીની માફક નીચી નજરે તે આવી રહ્યો હતો. ગુરૂ પંડને પૂછી રહ્યો હતો: "શા માટે મેં તેને માર્યો?"

લોકોના મનમાં પણ એ જ સવાલ ઊઠ્યો હતો.

"શા માટે તેને માર્યો હશે?"

ગુરૂના હૃદય સિંદાસન પર બિરાજતો ન્યાયધીરા પણ એ જ સવાલ પૂછી રહ્યો હતો: "બાલ, શા માટે માર્યો? કહે. શા અપરાધ બદલ માર્યો?"

બહાર સરકારી સિપાઈ ધક્કા મારી રહ્યાં હતા. સદ્વિવેક યુદ્ધિના સિપાઈ હૃદયને ધક્કા મારી

રહ્યા હતા. આજીવાળીથી એક અવાજ, એક જ સવાલ ખૂણે ખૂણીથી એકજ પ્રશ્નનો બરીમાર: "શા માટે માર્યો?"

ગુરૂને લાગ્યું કે પોતે હમણાં જ ગાંધી બની જશે. કાનમાં એકજ સવાલ ધૂમી રહ્યો હતો: "શા માટે માર્યો?" જાણે આખું જગત તેના પર રહ્યું હોય તેમ ગુરૂને લાગતું હતું. તેના માટે કોઇ સદાનુભૂતિનો શબ્દ પણ ઉચ્ચારતું નહોતું. પ્રત્યેકના ચહેરા પર ગુરૂ સામે તિરસ્કાર તરવરતો હતો! લોકોની સદાનુભૂતિ સ્વાભાવિક રીતે પેલા ધાયલ પ્રત્યે હતી બધી જાનના, બધી કામના મોકા ત્યાં એકઠા થયા હતા. તમામના મોમાં એક જ વાક્ય હતું: "અરેરે, ખાચારો છવરી કે નદિ?"

ધર્મમાં છવરદયા વસે છે એ વાત કંઈ ખોટી નથી. ધાયલ કંઈ જાતનો-કામનો છે એ સવાલ કોણના મનમાં ઊઠ્યો નહિ. જાણે એ બધાની કામનો ચર્ચ પડ્યો હતો!

લોકોએ ગાડી કરી તેને દવાખાને પહોંચાડ્યો. તેની મદદ માટે તરતજ ત્યાં ફૂંડ ઉઘરાવવાનું શરૂ થયું. ફરક માણસના ખીસામાંથી પૈસા બહાર નીકળવા લાગ્યા. જાણે ધાયલ માણસ પોતાની નાતજાતનો, સમોવસનો કેમ ન હોય!

ગુરૂ સિપાઈની અટકમાં હતો એક કોર્ટીમાં તેને પુરવામાં આપ્યો હતો. કોર્ટીમાં તેને નિરાતે વિચાર કરવાનો અવકાશ મળ્યો. અત્યાચાર કરવા બદલ ગુરૂના મનમાં પારાવાર દુઃખ થવા લાગ્યું. તેના અંતરમાં પાપ કૃત્યનો ઘોંઘાટ મચી રહ્યો. ઘોડી વાર જતી માફક બેસી રહ્યો. પછી રવરથ ચર્ચ વિચારવા લાગ્યો-

"રે, શા માટે મેં તેને માર્યો? મારે તેની સાથે જરાય તકરાર નહોતી. તેની સાથે બાઈબીથી

નહોતી. કેઈ પ્રકારનો સંબંધ નહોતો? રે! જોળખાણુ પણ નહતી, મેં એને કદી દીધે પણ ન હતો, હારે દુસ્મનાવટ શા માટે? તો પછી મેં આવી મુર્ખાઈ શા માટે કરી? મને કેઈએ મુરખ બનાવ્યો? મારી અછલ ક્યાં શુભ થઈ ગઈ હતી? નાહક, વગર કારણે એક નિર્દોષ માણસનું માથું ફેડ્યું, તેને લોહીપુદાણુ કરી પાર વગરનું દુઃખ દીધું. રે, એટલું જ નહિ પણ તેનો જીવ લેવાય ગયો થયો.

“હં, હં” તેણે જ-બસ. તેણે જ મારી મતિ ફેરવી મને મુરખ બનાવ્યો. તેણે મારા દિલમાં દુસ્મનાવટનું ઝેર રેડ્યું. ધાર્મિક અવતરો નશો પીવાથી એણે મારી અછલ દરી લીધી. ને ધાર્મિક કેદમાં મેં એક નિર્દોષ માણસ પર ખૂની હુમલો કર્યો! મને શીખ આપનાર, ઉપદેશ આપનાર, પોતાનું કામ પતારીને આપી ગયો, ને અમે બંને તેની શીખામણના ભોગ બન્યા. એક નિર્દોષ માણસનો ભોગ મેં લીધો ને હવે મારો ભોગ સંસ્કાર થશે. ઉપદેશક છુ થઈ ગયો ને ફસાઈ પડ્યો માત્ર હું!

“એ ધર્મધેષા સાર્થકું લાગણુ સંભળવા ગયો ન હોત, તો આ પાપ, આ અપરાધ મારા હાથે નજ બનવા પામત; હિંદુ અને મુસલમાન બંને પાકપડેશી-આજ કાલના નહિ, સેંકડો હજારો વરસના મારા બાપદાદા તે તેના બાપદાદાના વરસના અને એક બીજાની આત્મમાં ઉઠા રહેનાર, માયાદોરીએ બધાયલા ને બેરહિતીથી વર્તનાર એક બીજા પર હુમલો કરીએ તો કહ રીતે આવે?” એ વાત હરગીઝ ન પરવડે એ ધરમદીવાનો સાંઇ આવ્યો ન હોત ને તેણે મને ધર્મનો નશો પીવડ્યો ન હોત તો આવો અપરાધ મારે હાથે ન જ થવા પામત. આવી રીતે વેરભાવ રાખીને, પરસ્પર ખૂન વધારીને, શું મુસલમાનથી કે શું હિંદુથી નજ છતી શકાય? અમે બંને

પાડેશી. એક ધરતીના દીકરા. એકજ ધરતીનું અન્ન ખાઈ જીવનાર, એકજ ધરતીની દરા ઝીલનાર વેરભાવ શી રીતે રાખી શકીએ? ભાવણુ કરનાર તો પોતાનું કામ કરીને છટકા ગયો, પણ એણે ભાવણુ સિવાય કંઈ વિચાર કર્યો જ નહિ. મારે મારાં પાડેશી સાથે હિંદુ-ભાઈ સાથે બિઠ્ઠાની ગુજારવાની છે એ વાતની તેને ક્યાંથી ખબર હોય? સમજી ને વિવેકી માણસ આણું કદી ન બોલે, ન કરે. એ મુરખાઓ મને પણ અછલ વગરનો બનાવ્યો. ધરમનો નશો કરાવી મારી અછલ દરી લીધી ને મારે હાથે પાપ કરમ કરાવ્યું!

“એ હિંદુ એટલે શું અપરાધી? ના, ના. નહિજ, હરગીઝ નહિ. મારી મતિ ફરી ગઈ હતી. આજળ પાછળનો વિચાર ક્યાં વગર, મુરખ બનીને મેં તેના-મારા હિંદુ ભાઈના-માથા પર લાડી મારી. હાથ, મેં કેવો ધોર શુનો કર્યો?”

ગટ્ટરના અંતરમાં વસેલ જીવલયા, સાચે માનવધર્મ તેની અંતરશુદ્ધિ કરવા લાગ્યાં, તેણે અંતઃકરણપૂર્વક સિંધાઇને પૂછ્યું: “ભાઈ, પેલા બાપલ માણસને હવે કેમ છે? સારું છે ને?”

અપરાધીના અંતઃકરણનો પડટો થયો હશે કે નહિ? તેને પોતાના કૃત્યનો પશ્ચાત્તાપ થતો હશે કે નહિ? એ વાતનો ન્યાયાધીશ વિચાર કરતો બેસતો નથી. ખૂનનો બદલો ખૂન. શક્યપતિ શાક્ય એ છે, આધુનિક જગતનો ન્યાય?

પુરાનો મળ્યો, શુનો સાબિત થયો. ન્યાયાધીશ ગટ્ટરને સળ કરી. ન્યાયાધીશ મુસલમાન હતો. ગટ્ટરની જાન પણ એ જ હતી સળ બદલ ગટ્ટરને જરાય દુઃખ ન થયું. સળ મર્જ એ બરોબર જ થયું છે એમ તેને લાગ્યું. પોતે

અપરાધી છે એ વાત તે બરાબર સમજી ગયો હતો. અપરાધ કરવા બદલ તેને પારાચર પસાવો થયો હતો. પણ જુખની વાત એ હતી કે ધાવસ થયેલો દિલ્લ મરણ પામ્યો ન હતો. છવમેજી જાખમમાંથી તે ઉઘરી ગયો હતો. આ વાત કેદખાનામાં કોઈ પામેથી ગપ્પરને કાને આવી. વાત સાંભળી તેને નિરાંત વળી. તેની આંખમાં હેનનાં આંસુ આવ્યાં.

સળ પૂરી થયા કેડે ગપ્પર છટકે. તે દવે પહેલાનો ગપ્પર રલો ન હતો. ધમને લગાડ્યા જુદો નવો બિલકુલ ઊતરી ગયો હતો. સળથી તેની દષ્ટિમાં આસમાન જમીન ભેટ્યો તદ્દવત પડ્યો હતો. શું સાચું ને શું જુઠું તે બરાબર સમજી ગયો હતો. દવે કેલેના પણ બજાબજાતા ને ધગધગતા ધમ્બિમાનની બાવળની અસર તેના પર થઈ ચક્ર ન હતી વ્યાખ્યાન સાંભળવા કરતાં ગત્યક અનુભવ કેટલીકવાર વધુ અસરકારક નીવડે છે.

મીલમાં તેને ઝટ નોકરી મળી નહિ. ધણા દિવસ બેકાર બનીને ઘેર બેઠો રહેલું પડ્યું. ઉવટે બહુબહુ પ્રયત્ને નોકરી મળી, પણ પહેલા કરતા પગાર ઘણો ઓછો મળ્યો. ‘ન મામા કરતા કહેલો માગો શું ખોટો’ એ યત્નને અનુસરી તેણે ઓછા પગારની નોકરી સ્વીકારી લીધી. ઝેરવેરની બાવના તેના મનમાંથી સદાંતર નીકળી ગઈ હતી.

પણ મીલ જગતમાં અસંતોષ ન હોય એ કેમ બને ? કોઈએ મીલને અસંતોષની દુનિયા કહી છે એ વાતને જુદી કેમ કહી શકાય ? તબીબો પડવાનીજ વાર.

એક દિવસ અસંતોષનો તબીબો પડ્યો. આજ એનતાં વાર ન લાગી. જેન જેનામાં તજખામાંથી લડકો થયો ને તેણે કાલાનક રૂપ

ધારણ કર્યું એકાએક મીલના મજૂરો અસંતોષની આગમાં શામિલ થયા. અસંતોષના કારણની મજૂરોને પહેપૂરી જાણ ન હતી કારણ ગમે તે હો. પોતાના બાઈપર વૃક્ષમ થયો હતો, ને તેમાં આપણે લાગીદાર બનવું જ જોઈએ, એ વૃક્ષમ દૂર કરવા આપણે બનવું બધું કરી છૂટવું જોઈએ એ એકજ બાવના તમામ મજૂર હૃદયમાં હતી.

એકવું દુઃખ તે બધાનું દુઃખ. એક પર આપત ને બધા પર આપત તેમાં બેદલાવ ન હોય રહ્યો જોઈએ ને દોષમાંથી અચ્છાન સજાનાં ને રહ્યો જોઈએ જમનાદ કાને પડનાં જ મોટા બંધાઓ તથા સ્ત્રી બાળકો અને કુટુંબકીલોનો મોક તથા રહ્યો જોઈએ આઝીના ઝંઝ હંકા એકત થાય છે, તે પ્રમાણે પોતાના બાંધવની હાક કાને પડનાં મીલમજૂરોએ એકત થઈ વિરાટ રૂપ ધારણ કર્યું. એ વખતે બધા બેદલાવ ને મિન- બાવના વિચારમાં. અકિર્ણ અરિતવ જાણે લખ પામ્યું !

મીલ માલિકાની ઝાતી યાક યાક થય લાગી. નાડી ને હૃદયના ધબકાર વધી ગયા. દોષધામ શરૂ થઈ. મીલ માલિકાએ એકા થઈ સરકારના ચરણમાં સિર બુકાવું. ને પોતાની મુશ્કેલી વિધારવા અરજ કરી. સરકાર પાસે ન હતી; પોતાની જ હતી. સરકાર તરફથી આશ્વાન મળતાં બંધ મોટરોમાં, પડકારી પોલીસોમાં મીલમાલિકા દરખાસ્તે હોય પોત- પોતાને બંધાયે ગયા. બંધાવામાં દાખલ થઈ દરવાજા તારાં મરાબમાં ને ફરતો ચેડો પહોરો બેસાડી દીધા.

એક મોટા મેદાનમાં મજૂરો એકઠા થયા હતા જંગી સભા મળી હતી. મજૂર આગેવાન મંચ પર ઉભો રહી પરિસ્થિતિ સમગ્રવી રહ્યો હતો. વાતોચરણમાં અસંતોષની કાલાનક આગ પ્રસરી રહી હતી.

મૂળને વાચા બક્ષનારો, કરંપોકને વીર બંના-
વનારો એ પ્રસંગ હતો, સ્થમ્ય હતો.

ગજુરની જગ્યાન ખુલી. તેણે ગંગ પર જઈ
બાપજીની શરૂઆત કરી. એના બાપજીમાં વેદના
હતા. જિંદગીની કરણ વ્યથા હતી ને જીવનની
દાઢક વાતો હતો. થોડીક જિનિટ બાપજી કહ્યું.
ત્યાં હથિયારધારી સિપાઈની ટુકડી આવીને બેઠી
રહી. એક સિપાઈએ ગજુરને મંચ પરથી
ઉતાર્યો. ગજુર નીચે બેઠો. તે તરત તેની
જગ્યાએ એક જણ બેઠો રહ્યો ને તેણે બાપજી
સાથે કહ્યું. તે પછી પકડાયો. પકડાપકડી શરૂ થઈ

અમજીદીએ બારે સીટાયા હતા, ઉરકેરાયા
હતા, અધીરા જન્મા હતા. તોફાનનાં ચિન્હ
સ્પષ્ટ જણાતાં હતાં. સિપાઈની ટુકડી પર
ક્યાંપથી પથ્થર પડ્યો સિપાઈએ તેની સાફ
નેહ રહ્યા હતા. બપોરું હતું ને વેરે બતાવ્યું.
પથ્થર પડ્યો ખરો પછી તે ધીમેથી. પથ્થર
મજૂરોએ ફેંક્યો. આપોઆપ બેઠાં બેઠાં
કે અન્ય કોઈ પકડાવું કાવતરું હતું એ સવાલ
અનુત્તર જ રહ્યો.

સિપાઈઓને તો પથ્થર આશિર્વાદ સમાન
લાગ્યો. તેઓ જેને ઝંખતા હતા તે મળી ગયું.
તરતજ તેમણે તોફાન ધાંધલ કરી શાંતિભંગ કર-
વાના આરોપસર મજૂરો પર ગાળોઆ છોડી.
કેટલાક મજૂરોના પ્રાણ ગયા. કેટલાક પકડાયા,
કેટલાક ધરાયા. અસંખ્ય મજૂરોને ગુંગાઓ-
બદમાશો ફેરવી પકડવામાં આવ્યા. પરોવે
પાડી પેટગુન્નરો કરનારા ને જીવંત સારો માથું
બચાવનારા ગુંગા બદમાશ હતા.

પકાવેલા મજૂરોમાંથી જાણેની બેઠી
બતાવી સિપાઈઓએ તેમને હાથકડી પહેરાવી.
એક બેઠીમાં ગજુર હતો તેના એક હાથ ખીજ
એક મજૂરના હાથ સાથે બેઠીમાં હતો.
બેઠીની બેઠીથી મજૂરોના હાથ બાંધવામાં

આવ્યા હતા. પછી મીલમાલીકાને એથી ફાયરો
થાય તેમ ન હતું. માલીકા સમજતા હતા કે
મજૂરોના હાથ બાંધવા છ: પછી વારંવાર
રીતો તો મજૂરોનાં અંતઃકરણ બાંધવામાં હતા.
બેઠીમાં મજૂરોમાં વિશુદ્ધ બંધુભાવ ઉત્પન્ન
થયો ને અત્યંત એકતા જાળી. આલતાં આલતાં
ગજુરે તેના જાગીરદારને પૂછ્યું: “બાઈ, તારી
જાત કયું?”

બેઠીદારે જવાબ વાળ્યો: “હિંદુ. પણ બાઈ,
જાત શા માટે પૂછે છે? આપણી જાત એક જ.
આપણે મજૂર-અમજીદી. બાઈ, જગતમાં
આમારે બેજ જાત છે-માલીકા અને મજૂર!
સત્તાધારી ને ગુલામ! હાથમાં બેઠી પહેરાવનારે
આપણી જાત કયાં બેઠ તપાસી છે? એ પછી
આપણામાં બેઠ કયાં પાડે છે? આપણે બધા
મજૂર-અમજીદી! આપણી આત્મજાત એકજ,
આપણાં સુખદુઃખ એકજ! આપણી ફક્ત
એકજ જાત મજૂર-અમજીદી!”

બેઠીદાર બોલતો હતો. ગજુર એક ધ્યાને
માં તરફ બેઠ રહ્યો હતો. ગજુરે ધારી ધારીને
બેઠીદારનું મોં બેઠ તો જણાવ્યું કે એ તો
જેનું માથું પોતે ફોડી નાંખ્યું હતું એજ
માણસ હતો.

ગજુરની જીભ સીવાઈ ગઈ, બેઠવાની
કિલ્લો હતી પણ બેઠી શરૂ નહિ. વાળોને
બદલ તેની આંખમાંથી આંસ સરી પડ્યાં.

“કારવાં” આફ્રિકામાં મળનારું
રેકાર્ડ—

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

ગૂર્જર કવિ અબ્દુર્રહમાન

[ષિ. સં. ૧૫મા શતકનો ઉત્તરાર્ધ]

ગૂર્જરાતી બાપામાં જૂના કવિઓએ જૈનોએ અને જૈનેતરોએ કાવ્ય લખ્યાં છે. પણ એક મુસ્લિમ કવિએ કાવ્ય લખ્યું હોય તે તદ્દન નીતિન વસ્તુ છે. મીર અબ્દુર્રહમાન એક એવો કવિ-શાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિએ જેને કવિ કહેવામાં જરા પણ સંશયને રથાન નથી તેવો ૧૫માં શતકના અંત ભાગમાં થઇ ગયો છે. એણે જે પોતા વિશે એ કાવ્યમાં માદિતી ન આપી હોત તો બાગ્યેજ આપી શકત કે કવિ મુસ્લિમ છે. પ્રાકૃત અને અપભ્રંશના રચરચથી એ કવિ પુરતો વાકેફ હતો, તેના “સંદેશકરાસ”ના આરંભમાં તેમજ વચ્ચે વચ્ચે તેણે કેટલીયે ગાથાઓ પ્રાકૃત-મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમાં આપી છે, પોતા વિશેની હકીકત તે આરંભમાં પ્રાકૃતમાંજ આપી દે છે.

પચાણસિ પહ્લો પુઘ્વ પસિદ્ધો ય મિચ્છદેમો વિ ।

તહ વિસણ સંભૂઓ આરદો મીરસેણસસ ॥૩॥

તહ તણઓ કુલિ કમલો પાર્દયકવ્વેસુ ગીવવિસણસુ ।

અદહમાણ-પસિદ્ધો સંદેહરાસયં રહયં ॥૪॥^૧

પશ્ચિમદેશમાંના મ્યેચ્છદેશમાં મીરસેન મીરહુસેનને ત્યાં અદહમાણ અબ્દુર્રહમાન નામનો અવતરેલો, જે પ્રાકૃત કાવ્યોમાં નિપુણ હતો.

આ કવિ મોઘાસામંતેર મીર રેહમાન હતો, એમ કહેવાનું આપણી પાસે સાધન નથી. મરૂમ પાસેના એક નજીક શયેલા ચૈમૂર નામના શહેરમાં પશ્ચિમ દેશમાંથી મુસ્લિમ વસાહતીઓ આવી વસેલા. તેઓ અહીંની સ્ત્રીઓ સાથે પરણેલા તેઓમાંના કાઠ “મીર હુસેન”નો આ કદાચ પુત્ર સંભવે, પણ એ આ પ્રદેશમાં વસેલો હતો અને તળપદી છતાં શ્રીધરે પ્રયોજી છે, તેની પણ કાપાથી સારી રીતે વાકેફ હતો એણે સાદી હેમયુગીન અપભ્રંશ બાપામાં કાવ્ય લખ્યું છે; સાથે આરણી-વ્યંજનોની ભેવડાકનો પ્રયોગ મજે છે, તે નાચે આપેલાં અવતરણોથી સમજાશે.

“સંદેશ કરે સ” એ એક હૃત કાવ્ય છે. એક વિરદિણી એક પથિકને પોતાના પ્રિયને મોકલવાનો સંદેશ આપે છે, કવિએ પથિકને હૃત તરીકે આપ્યો છે અપભ્રંશ કાપાના કુગમાં આપી કવિતા એક મુસ્લિમ કવિને હાથે મજે છે, એ માન લેવા જોવી વસ્તુ છે. કવિએ શરૂઆતમાં પોતે પ્રયોજવા ચાહે છે, તે તે જાંદના લક્ષણો આપ્યાં છે; એ એની પ્રાકૃતાદિ કાવ્યો-ગીતવિધયક-માં સિદ્ધસ્તતા પુરવાર કરે છે એની કવિતાનો નમૂનો નેહ્યો.

૧. શ્રી મણુચકન મોદીની નકલમાંથી.

તદનુ કિં કૃતં તયા તદાહ ॥

ગાહા તં નિસુળેવિણુ રાયમરાલગઈ

ચરણંગુદ્ધિ ધરતિ સ-લજિર ઝલ્લિહર ।

તં પંથિઝ કળયંગિ તત્ત્વ ચોલાવિઝઝ

કહ જાઈસિ હિવ પહિય કહ ય તુહ આહસઝ ॥૪૨॥

તત્પટ્ટ: પથિકઃ પ્રાહ ॥

ળાયર-ળામુ સામોરુ સરોદ હદલનયણિ

ળાયર-જળ-સંપુત્ર હરિસ-સસિહર-વયણિ ।

ધવલ-તુંગ-પાવારિહિતિ-ઝરિહિં મંડિયઝ

ળ હુ દીસદ કુહ મુકલુ સયલ જળ પંડિયઝ ॥૪૩॥

* * *

ફે આદ્વહિ વંશ-ચીળ કાહલ મુરઝ

કહ પય-વન્ન-ળિવદ્વઝ સમ્મહનીય-રઝ

આયન્નિહિ સુ-સમત્થ-પીળઝન્નય-ધળિહિં

ચલ્લિહિ ચોઝ કરંતીઝ કત્થ વિ પટ્ટળિહિં ॥૪૬॥

કવિએ આ પછી વર્ણનમાં જેટલીએ સુંદર વનસ્પતિઓનાં નામ આપ્યાં છે, જે એની બહુશ્રુતતા પુરવાર કરે છે.

કવિ આ કાવ્ય “અરવૃદ્ધ”માં રચે છે, તે “અપભ્રંશ=અપભ્રંશ” ભાષા છે; પણ વ્યંજનોત્તર દિવસે ઉપર ચલ્લિઝ, વગેરે શબ્દોમાં પ્રયુક્ત છે. તે છાંટ ચારણી ભાષાની છે, જે આપણે ‘રણમંદલ હંદ’માં જોઈએ છીએ.

આ કવિના વિષયમાં ખીણ કરી માહિતી મળતી નથી. તેમ એની ખીણ કોઇ કૃતિપણ ઉપજાવ્યું નથી, તેણે આવા સંસ્કાર કર્યા રહી જોળ્યા એ વિશે આપણને જિજ્ઞાસા રહે એ સ્વાભાવિક છે. આ કાવ્યની હાથગત પાટળુના નૈન બંધરમાંથી મળેલી હોવાથી પ્રથમ ત્યાં એ સચવાઈ રહી છે; કદાચ કોઇ કારણે કવિ પાટળુમાં આવી વસેલો હોય, જ્યાં હિંદુઓ-જૈનોના સંપર્કમાં રહી તેણે ગ્રંથિત-ગ્રાંથિત અપભ્રંશ ભાષાને અભ્યાસ કર્યો હોય ।

૧. ચોથી ગૂર્જ. સહ. પરિતો રીપોર્ટ.

૨. નૈન. ગૂર્જ. કવિઓ ભા. ૧ લો.

શ્રી. મો. ૬. દેશાઈ

૩. સંદેશ કરાસની નકલ (શ્રી મણિચંદન જિ. મોદીએ કરેલી)

અગત્ય વર્તમાનસર સોસાઈટી, અમદાવાદના સંશોધન-વિભાગના પંડિત શ્રીયુત કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રીજી પુસ્તક કવિચરિત (ભા. ૧.) પૃષ્ઠ ૧૧ થી ૧૮.

[૧૨૭]

‘મહાગુજરાત’

સિંધમાં વસતા ત્રણ લાખ જેટલા ગુજરાતીઓનું સુખસિદ્ધ સુખપત્ર (સાપ્તાહિક)

- ※ જેમાં સાહિત્ય, રાજકારણ, અર્થશાસ્ત્ર, શરીર કેળવણી, બાળ જગત, ત્રી સંસાર - વિગેરે જીવનને લગતા દરેક વિષયોની મુંદર છવાવટ થાય છે.
- ※ બાણીતા સાહિત્યકાર શ્રી ડુંગરશી ધરમશી સંપત્તિ દર અડવાડીયે ગુદ પરિસ્થિતિ આગેદુણ રીતે વર્ણવે છે.
- ※ ‘જન્મભૂમિ’ અને ‘ખટુરૂપી’ શબ્દરચના હરિદ્વિષ્ણોના સચોટ ઉકેલો અને દલીલો એક નિષ્ણાત તરફથી નિયમીત પ્રસિદ્ધ થાય છે.
- ※ ‘મહાગુજરાત’ બુદ્ધિપૂર્વક બૃહદ્ હરિદ્વિષ્ણ વગર દાખલ કીએ મુંદર ઇનામો મેળવી આપે છે.
- ※ એના દીપોત્સવી અને બીજા ખાસ અંકોએ ગુજરાતી પત્રકાલિનને સમૃદ્ધ કર્યું છે. વાર્ષિક લવાજમ હાલમાં રૂ. ૩ બહારગામ રૂ. ૪ વીદેશ રૂ. ૧૦

સિંધમાં બહાર ખપ્પર માટે અંગ્રેજ સાધન

નમુનાની નકલ તેમજ ભાવતાલ માટે આજેજ લખો :

એજન્ટ ન હોય તો સ્થળના ન્યુઝપેપર એજન્ટોએ પુરતમ પત્રવ્યવહાર કરવો

એજન્ટ-સિંધ ન્યુઝપેપર્સ લીમીટેડ, કેમ્પબેલ સ્ટ્રીટ-કરાંચી

ધરેના શીણુગારરૂપ

લાયજેરીઓના ભુષણરૂપ

શિષ્ટ સાહિત્યના

પુસ્તકો

ગુજરાતી

હિન્દુ મુસ્લિમ એકતા	૦-૮-૦
મુસ્લિમ સમયનું રૂપેન	૦-૮-૦
મુલતાનુલ હિન્દ	૦-૮-૦
ઇસ્લામ અને વેદાન્ત	૦ ૮-૦
તવારીખે-પીર	૧-૦-૦
મુહમ્મદ ખીન કાસિમ	૧-૦-૦
મુહમ્મદઅલી જિન્નાહ	૧-૪-૦
ઘોડાંક ચરિત્ર-દર્શનો	૦-૫-૦
આંસૂની ઇમારત	૦-૮-૦
કાવ્યકુંજ પુ. ૧-૨-૩	૦-૪-૦

કારે કતાને પાંચમો રૂપિયાનું ઇનામ આપ્યું છે. સચિત્ર છતાં કિ. ૧-૧૨-૦ ચીરાગાં (અડસાન દાનિશનો કાવ્ય સંગ્રહ) રૂ. ૧-૮-૦ . તવારીખે મુસ્લિમ લીગ (મજહુર અન્સારી કૃત રૂ. ૨-૦-૦) મઝામીને-રશીદ (પ્રો. રશીદ અહ-મદ સિદ્દિકી હાથ-લેખનો સંગ્રહ) રૂ. ૨-૦-૦

(પોસ્ટેજ દરેકનું ગ્રાહું)

અનારકલી (ઈમતીયાઝઅલી તાજનો મશહુર ફામા, જે માટે પંજાબ સર-

મળવાનું એકજ ઠેકાણું :
ઈમામુદ્દીન દરગાહવાલા
દરગાહશરીફ, નવસારી

ઝકાતની હકીકત

લેખક : મોહાના મુસ્લિમ

આજે ઔલશીયીઝમ, સોશિયાલીઝમ, કોમ્યુનિઝમ વગેરે અનેક વાદોને જગત સમક્ષ રજુ કરવામાં આવે છે. મુડીવાદને જગત માટે લખકર આંદોલન ગણી તેના વિનાશની કોશિયો કરવામાં આવે છે. મુડીવાદની બરબાદીના નાદોથી દુનિયા યુગ્મ હકી છે. પરંતુ સાચું પૂછો તો આજથી લગભગ ચૌદસો વર્ષ પહેલાંની જ વાતને બીજા રૂપમાં જાહેર કરવામાં આવે છે, અને તે જ રૂઢને બીજી રીતે સજીવન કરવામાં આવે છે જેને ધરલાગે પેદા કરી હતી. જો કે આજે સોશિયાલીઝમ અને ઔલશીયીઝમને મઝહબ અને અને ધર્મની વિરુદ્ધના કરનાર બતાવવામાં આવે છે અને મઝહબના શત્રુ તરીકે દેખવામાં આવે છે. પરંતુ સત્ય બીના એ જ છે કે એ સધળી માંગ આર્થિક ચળવળો છે. અને જે હેતુને લઈ એ ચળવળો ઉભી થઈ છે. તે હેતુ મઝહબે ધરલામની લાગેદારીમાં એથી ઘણી સરસ રીતે પાર પડી શકે છે. ઇસ્લામ સિવાય જગતમાં અન્ય કોઈ એવો ધર્મ નથી જેમાં એ ચળવળોના હેતુઓ પૈકી જગત માટે જેટલી લાભદાયિ બાબતો છે તેવું શિક્ષણ અને તેના ઉપર અમલ કરવાની તાકીદ મળી આવે તેથીજ ધણું કરીને એ મતના લોકોને ધર્મના નામથી અણગમો ઉપજે છે. પરંતુ જો તેઓની ચળવળોના આગેવાનો એનો વિચાર ન કરે તો તેઓની હકીકતો ગણાશે. અને તેઓને એમાં કામથી સફળતા મેળવવી મુશ્કેલ થઈ પડશે કિતિ આખરે એનો અંત આવી જશે. કિતિ ઇસ્લામી શિક્ષણ અનુસારજ વર્તવું પડશે.

એ ચળવળો એક પક્ષની હિંસત અને બીજા

પક્ષના ફાકાનો સવાલ છે અને તેથી કરી મુડીવાદનો સદંતર નાશ કરી કાઢવી પણ ક'ઈજ મિલકત બાકી ન રાખી સમાનતા કરવાની કોશિય છે તેથી એના કારણે કુદરતી રીતે એવું એરી વાતાવરણ ફેલાયું છે જે જગતને ઉત્થલ પાથલ કરવાનું આગવણ આપી રહ્યું છે. મજુર પક્ષ અને મુડીવાદીઓ વચ્ચે એવી ખેંચતાણ અને અદાવત ઉત્પન્ન થઈ ગઈ છે કે એક પક્ષ બીજાના લોહાંનો તરસ્યો થતો જાય છે. અને કિયો કિયસ કોકડું વધુને વધુ યુગ્મવાતું જાય છે પરંતુ માનવ બુદ્ધિમાં એકથી શક્તિ નથી કે એનો તોડ કાઢી જગતમાં શાંતિ ફેલાવી દે.

હવે ધરલામી કાનૂન જુઓ. ધરલામી નિયમ કોઈ માનવીનો બનાવેલો નથી. બલકે તે માનવાઓના ઉત્પન્ન કર્તા પ્રદાનો બનાવેલો છે. તેના સધળા નિયમો ઇનસાની હિતરત અને માનવ સ્વભાવને અનુસરતા છે. તેથીજ તે સંપૂર્ણ અલ્પદાયી છે. જે બાબત પણ હિતરત વિરુદ્ધ હોય તે પરિણામે હાનીકારક હોય છે તેથી ઇસ્લામ હિતરત વિરુદ્ધ શિક્ષણ આપતો નથી. બલકે તેને ખરા સિદ્ધિય પર લાવી મુકી વાસ્તવિક બનાવી દે છે. તો એજ પ્રમાણે બકિતગતી મિલકતનો નકાર હિતરત વિરુદ્ધ છે તેથીજ એક બીજા પક્ષની રસાકરી ઉત્પન્ન થઈ છે એમ કહેવું કે મિલકતનું નામ ઉગામ્યા વિના મુડીવાદથી થતા તુકસાનો દૂર થઈ શકતાજ નથી. એ માત્ર ઘોષાજ છે. બલકે ગામકીયતનો નકાર કરી તેને ઉગામી દેવામાં જે લાભ મળા શકે છે તેથી પણ વધુ મિલકતીયતની હદ બાકી દેવાથી મળી શકે છે, અને એક બીજાની

વિરૂદ્ધતા પેદા થવાનો લેણ માન સંભવ પણ રહેતો નથી.

છરલામ જે કે બહિનગત મિલકતને કાયમ રાખે છે પરંતુ એવી રીતે કે મૂળ માલિક તેને ખુદપાક છે. અને જેના કબજામાં તે માલ છે તે ખુદપાકના વડીલ તરીકે છે. એટલે તે ખુદપાક હુકમ અનુસાર તેને ખર્ચ કરતો રહે, ગરીબો અને બૂખ્યાઓની મદદ કરતો રહે. તે ઉપરાંત જે કાંઈ તેના કબજામાં બાકી રહે તેનાથી લાભ ઉઠાવવામાં પણ તે તદ્દન છૂટો નથી. માત્ર એટલુંજ કે અન્યો કરતા તે વધુ દફદાર છે એથી રસાઈનીં મૂળ ઉખડી જાય છે. અને એજ મસલેફતથી છરલામે મરનારની મિલકતના દફદાર તેના વારિઓને જ દેરેલા છે. પરંતુ તેમાં પણ મિલકત વાળાને એ અધિકાર નથી કે પોતાની મરદ મુજબ આટલે તેને આપે. બાકે મરનારના વારિસો કોણ કોણ થશે અને ફરકને તે મરનારની મિલકતમાંથી કેટલું કેટલું મળશે તે પણ ખુદપાકના તરફથીજ નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે એથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે છરલામ મિલકત કાયમ રાખવા છતાં કોઈને એવા મૂલીવાદી બનવાની છૂટ આપતો નથી કે સંપૂર્ણ રીતે કબજે કરી અન્યો માટે હાનીકારક થાય.

હદીમ શબ્દોમાં દજરત સલવું ફરમાન છે કે “એવો માણસ ખરા મુસલમાન નથી જે પોતે પેદ બરી લે અને તેના પાડોશી બૂખ્યો રહે.” જુઓ અને છરલામ કે ફક, સ્વર્ગમાં કે પરધર્મીનો કંઈજ બેદલવા રાખ્યો નથી. પ્રત્યેક પાડોશીની બૂખ તરસ મટાડવાને માનવતાની એક ફર્જ ફેરવી છે જેને પૂર્વ કરવી ફરક હમાનદાર પર જરૂરી છે.

અમુક બહિનઓની મિલકતને સામાન્ય સોકા માટે લાભકારક બનાવવા ખાતર જ છરલામે માલ પર ઝકત, સદકાએ ફિય, જમી.

નની પેદાવાર ઉપર ઉશર વર્ગરદ ફર્જ કહ્યું છે એ ઉપરાંત જ્યારે પણ ખાસ પણ અને સામાન્ય લોકોના લાભ વચ્ચે અડચણ ઉભી થાય તો છરલામી નિયમ મુજબ સલાહિશોએ તેમાં દખલગીરી કરી તે પક્ષની મિલકતના લાભની વાગળી દદ બાંધી તુલસાનકારક બાબતનો અંત લાવવો ફર્જ છે, કે જેથી ખુદની મખતુક શાંતિપૂર્વક ઇતર ગાળી શકે

હવે વિચાર કરો કે કાંઈની પામે લાભોની મૂડી હોવી હાનીકારક નથી. તખાદ અને બરબાદ કરનારી બાબત તો એજ છે કે તે મૂડીને એવી રીતે દબાવી દેવામાં આવે કે તેની ગા અથવા આંલાદના સિવાય અન્ય કશને તેમાંથી લાભ ન થય પામે. તો તેને અદલાવવાની જરૂર છે.

કુર્આન મજીદમાં પોતાની મૂડીને એવી રીતે દબાવી રાખવાને “કનઝ” ફરમાવી તેને દરામ ફેરવતાં ખુદપાકે ફરમાવ્યું છે. “જેઓ સોના ચાંદીને એકઠી કરી રાખે છે અને અશ્વહના માર્ગમાં ખર્ચ કરતા નથી તેઓને હુકમદારક અઝબની ખબર આપી દે. જે દિવસે કે આ સોના, ચાંદીને દોઝખની આમમાં તપાવવામાં આવશે ફરી તેના વડે તેઓની પેશાનીઓ પડખાંઓ અને પીસી કાપરામાં આવશે (અને બનાવવામાં આરશે) આ તેજ છે જેને તમે પોતાનાજ માટે એકઠું કર્યું હતું. તો જે કંઈ એકઠું કરતા દના તેની મળ ચાલે.”

એટલે જે કાંઈ પોતાની પામેની જયત મૂડી અથવા વહેવારના માલ વગેરેની ઝકાત આપી દે તે આ અઝબની મુકિત મેળવે છે; પરંતુ ખુદપાક દયા અને કૃપાની સામાન્યતા જુઓ કે છરલામમાં માલદારીની દદ માત્ર પરના તોલના ચાંદીજ રાખવામાં આવી છે એટલે જેની પામે એક વર્ષથી એટલી ચાંદી કે બરેણું અથવા નાણું મોંજીદ હોય ને મલદાર ગણાઈ તેના

ઉપર ઝકાત લેવી હરામ અને બીજા મંચિરી એથી પણ સખત હરામ થઇ ગઈ છે. મુઠ્ઠો એજ કે એક બાણુ આવી સ્થિતીનો માણસ એટલી બની બેસી ન રહે અને બીજી બાણુ કોઈ પોતાની લાંબી મૂંડીને દબાવી ન રાખે નહિ તો અચૂક વર્ગો સુધી તેમાંથી ઝકાત આપતાં મૂંડી ખજાસ થઈ જશે માટે બન્ને પક્ષ કામ ધંધો કરી પોતે પણ લાભ ઉઠાવે અને સામાન્ય લોકોને પણ ફાયદો પહોંચવે. ગરીબોનો વધુથી વધુ ખિયાલ રાખી તન, મન, ધનથી તેઓની સંવાય કરે. તેથીજ હઝરત સલ્વએ ફરમાવ્યું છે, “માલમાં ઝકાતના સિવાય બીજા પણ હક છે.” વળી બીજી હદીસમાં છે. “લેંકમાં સૌથી ખેદતર તેજ છે જે પપ્લીકને લાભ પહોંચાડે.” સારાંશ કે ઇસ્લામે ઝકાત, ખેરાત, કુરબાની

વગેરેના હુકમો આખી અયોગ્ય મૂંડીવાદી બનવાથી અટકાવી ગરીબોની તકરફી દૂર કરવાનીજ તાકીદ કરી છે. જો ઇસ્લામના આ સોનેરી શિશુણુ પર અમલ કરવામાં આવે તો પછી બાલશૈવિઝમ વગેરેક કોઇ પણ અજબગની જગતને જરૂર રહેવા પ્રામેજ નહિ. કદાચ જગતને ઇસ્લામ અને એના અનુપમ શિક્ષણ ઉપર શ્રદ્ધા ન હોય અને તેથી તેના ઉપર અમલ ન કરે તો ભલે, જગતને પડતું મૂંડા મુસ્લિમોને તો ખાસ એના ઉપર અમલ કરવાની ઘણીજ જરૂર છે. જો મુસ્લિમો એના ઉપર સંપૂર્ણ અમલ કરે, તો એક પણ મુસ્લિમ નાદારીની સ્થિતિમાં નજરે પડે નહિ. ખુદાપાક સૌને તૌરીક આખી બન્ને જહાનના લાભ મેળવવા બાખશાળી બનાવે.

જેની આપ દિવસો થયાં રાહ જોઈ રહ્યા હતા તે પુસ્તક પ્રગટ થઈ ચૂક્યું છે.

હિન્દના એક અનોઢ દેસ સેવકતું અનેખી લાત પાળું જીવન ચરિત્ર, અનેખી શ્રેલીમાં

મવલાના મુહમ્મદઅલી.

એક પરિચિતનો પરિચય

ઉચ્ચ ગ્લેઝ કાગળો ગસોથી વધારે પાનાં ગાંધીજી મવલાના મુહમ્મદઅલીના હશેક ફેટાઓ અને એ સાથે નામાંકિત વ્યક્તિઓની આર્ટપેપરો પર છપાએલી ૨૦ તસ્વીરો અને આકર્ષક રંગીન જેકેટ લન્ડનની છેલ્લી રહેઠાણ દેખાલ કોન્ફરન્સમાં મુહમ્મદઅલી સાહેબે આપેલ સંપૂર્ણ લાપણુ સાથે.

લેખક :	ભાષાંતરકાર :	પ્રતાપના :
મવલાના અબ્દુલમજીદ	‘ગરીબ’	‘મુનાહી’
દર્યાબાદી	આહળ	સાહબ

આજેજ પોટ્ટે સહિત રૂ. ૧-૪-૦નો મનીઓર્ડર કરી આપની નકલ મેળવી લ્યો.

આસિસ્થાન :—

કાસિમબેગ પી. મીરઝા

મહુ રીડ, લાવનગર

આકસ્ક
ગાંધી.

આર પીલ્સ:- આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી

જાહેરમાં મુકી છે. કોઈ પણ કારણે
ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીયે તે લગભર અતિ-
સ્થાપિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમગ્રમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું
પુરુષત્વ (મરદાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ
મુકી એનાથી ઈકરની ઉપાય એકે આખો નથી. મેજ દિવસમાં
નિર્ધાન, પાચનશક્તિ, રક્તવ્યવસ્થામાં પણ ખેતારો ગુરુ બનાવવો શરૂ કરે છે,
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, દીલાપણું, કમર, માથા, સ્ત્રી, અને રોગના
દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા
છતાં માત્ર પચ્ચીકના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આર તિલા:- આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તે એ છે કે એના ઉપયોગથી
કોઈપણ રીતની જલન કે કોલેસ્ટ્રોલ થતી નથી. તેમ એને લગાડી
પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસજીદમાં આમીમાં ધુસી જાય છે. રોગની નબળાઈ
દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર સમરકારી છે, હળવો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ
માત્ર અહીં રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અઢી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:- આ વિચિત્ર નિર્મો મરદાઈ અને ઈસ્કાંક (વીર્ષ સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગલીઓને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ કુદીરી તિલા
જાહેરમાં મુકી છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખી અને ઈસ્કાંકમાં બેઠો વધારો
થાય છે. કીમત ૭૫૦૦નો રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકાબી વ મુખ્તિસક:- કસ્ટુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તેવા કરવામાં આવેલી આ દવા
ઈસ્કાંક અને મરદાઈ માટે અજોડ છે. નિર્ધાન, (ધાતુસ્ત્રાવ) ઈદતિલામ, (સ્વપ્નદોષ) તેમજ વીર્ષ
વિકારની દરેક ક્યાંદો આ દવા માત્ર મેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. શોખીનો માટે આ દવા ખાસ છે.
તોમો દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેજા એકનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક:- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને
મરડો છે. હળવો માણસો સારો દવા પછી આ દવા
પચ્ચીક સનમુખ ધરી છે એક રીતી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ
રીતીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે રીતી કારી છે. ઈજ-
કશનો વડે પોતાનું ભરિખ પાયમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે.
કીમત રીતીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રજામાં પરમિયાનો સર્તીયા ઈલાજ કરીશું)
વિન્દ બહારથી મગાવનારાઓએ બીટીસ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander
Unani Pharmacy: ના નામે મોકલવો. કાર્મરમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપગ મુક્ત
મોકલવામાં આવશે.
લખો અથવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આફિકાના એજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street Durban (Natal)

વિનાશના વમનમાં ગોથાં ખાતી દરિદ્રતાના માઠ તિમિરમાં ઘેરાએલી આર્થિક દુર્દશાના તુફાન સમુદ્રનાં પ્રચંડ મોળાંઓમાં અથડાઇ, પહોળાં કુચ કુચ નીકા સમ અર્થ મૂક સગી આપણી દુર્ભાગ્ય યુરિસમ કવચને અવનતિના આરેથી શી રીતે બચાવી શકાય ? અને ઉન્નતિના ઉન્નવણ સિખરની ઉગી ઠેમે શી રીતે પહોંચાડી શકાય ? એ પ્રશ્ન આજે માત્ર દિલમાં નહિ પરંતુ ગુલામી ભોગવતા પ્રત્યેક ધરણી દેશી સમક્ષ એક અણુઉત્ક્રાંતિના જરૂરી કાપડા સમ પહેલી તકે કાગળપત્રક વિચારણા અને શુદ્ધિપૂર્વક સ્વરૂપ અને સુખદ ઉત્કલ માંગી લે છે આ ગંભીર પ્રશ્ન ઉપર અનેક લેખિકાએ દિર્ઘ દર્શકોએ સામાજિક અને રાજ્યદારી આગેવાનોએ કેસાઓમાં અનુભવી અને પ્રખર અભ્યાસી મોળાંઓએ ભાગણીવશ, સ્વતંત્રપણે કથન અને કલમ દ્વારા પ્રકાશ ફેલ્યો ભયની રાત્રી ખતીએ ખતાવી છે, પ્રયાણના પથો ખતાવ્યા છે અને ખતાવતા નય છે, પરંતુ કંબકરણની અધોર નિદામાં પડેલી અમારી કમનસીબી કવચ કપારે જાગી મુક્તિ માર્ગે વિચરે એની કલ્પના સ્વપ્નાએ કરી નિર્ધક સ્વમળય છે. અને વિશેષ કમનસીબી તો એ છે કે જેમ જેમ અમારા મુરખાઓ અવનતિના અપહારમાંથી ઉઠારવા ઉપાયો દર્શાવે છે તેમ તેમ અમે વધુને વધુ વિનાશ તરફ ધસકાતા જઈએ છીએ. જો કે દરિદ્રતાને પ્રશ્ન તો સામાન્ય રીતે પ્રત્યેક ગુલામ દેશમાં પ્રસરેલો છે, પરંતુ અમારા સિવાય બીજા કયો પામે તો કાંઈને કાંઈ છવન ગુલામ રવાનાં ઝોળાં વળાં સાધે છે. ન્યારે અમે

ગુલમનામાં કારેમા મૃત્યુને બેટવા સિવાય નથી કોઇ આરો કે નથી કોઇ ઉપાય ! કોઈ કોઇ કવચે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી તો કોઇએ સંગઠન, કોઇએ સત્તા હાથ કરી તો કોઇએ વ્યાપારી સેત્ર હાથ ક્યું ? માત્ર અમે દિલના ગુલમનાનોજ એવા દુર્ભાગી છીએ કે નતો અમારી પાસે વિદ્યા નતો સંપ, નતો સત્તા છે કે નથી તો વ્યાપાર ? પ્રત્યેક દિશામાં અમે અમારી બાઈબિલ કવચોના મોહતાજ છીએ, અને તેમાંજ અમે મહોટાઇ સ્વમળ્યે છીએ. અમે અમારી બધી શક્તિઓ સેતરજ, દામ, તારા, ગાનતાન, ગાય, નાટક, રીતેમા, કમ્પુટરખાણ, પતંગખાણ અને એનાંજ અનેક અણુ ઇન્જલ્યા યોગ્ય કામોમાં ખર્ચી રવા છીએ, અને તેમાં ઉન્નતિ દરવી એને અમે ઉન્નતિની સાચી ચાવી સમજી બેઠા છીએ.

અન્ય કવચોને આગળ વધેલી નિકાળી ન્યારે બાજ લુટાઈ ગયો ત્યારે ગુલમનાની મીડી આશાપ સાંભળવા, અમારા કેટલાક યુવાનોએ વિદ્યાના ઉપવનો તરફ પ્રયાણ ક્યું, કેટલાકોએ મદદ મહેનતે કાંઈક ડીઝીયો પ્રાપ્ત કરી, પરંતુ તેઓની અતિમ અવિશ્વાસ તો સરહારી નોકરી દરવાની જ જણાઇ ! અને સાચું પડે તો તે નિવાસ તેઓ વિશેષ કરી પણ શું શકે ! કારણ કે આજની યુનિવર્સિટીઓને જો “ગુલામ પ્રોડ્યુશન ફેક્ટરી”ની ઉપમા આપવામાં આવે તો તે અનિશ્ચયોક્તિ ભરેલું નજર ગણાશે ? આજે આપણે જોઈ રહ્યા છીએ કે પ્રતિપદ જાગરો યુવાનો ડીઝી લઇ નોકરી માટે દરબદર બેઠા રહ્યા છે. પરંતુ નતો તેઓનો કાર્યભાર પડે છે નતો કોઇ ઇજ્જતની નિગાહે નિકાલે છે !

કારણ કે નોકરી અર્થાત્ - શ્રુતામી આદરવાં સિવાય તહેમનો બીજો હેતુ હોતોજ નથી તેઓના મગજમાં નિશ્ચયિત નોકરી કરવાનો સત્તાધિશ બનવાનો, શંતિપૂર્વક પગાર પ્રાપ્ત કરવાનો અને અતિ પેનશન મેળવી આરામથી જીવેલી બસર કરવા સિવાય અન્ય વિચારો સ્ફુરતાજ નથી. મહેનત કરી, સ્વતંત્ર ધંધો કરવો એ આજકાલના જીવવાએલાઓ સમક્ષ દિલ્લુપત લગાડનાર વસ્તુ છે. હુમ્મર ઉદ્યોગ અને ખેતી તેઓ માટે આપ સમાન મનાયાં છે. નતો તેઓ પોતાના ખર્ચ કાંઈ કરી શકે છે કે નતો બહારનું ! કારણ કે રીઝી મેળવી “બાણુ” બનવાની લાયકતા પ્રાપ્ત કરી હોય ત્યાં તેમનાથી ટેબલ કુરસીને તિલાંજલી અપાય જ કેમ? પરિણામ એ આવે છે કે તેને અને તેના કુટુંબને જીવનભરાનો બોટા ધામ છે અને અણખોલ જીવનો અઘણો બરબાદ થઈ જાય છે.

અગર આજે અમે અમારા જીવવાએલા વર્ગથી નોકરીનો મોહ ત્યાગી ન્હાની ટુંડીથી સ્વતંત્ર ધંધો કરવા સલાહ આપીશું તો આપણને સ્પષ્ટપણે પ્રત્યુત્તર મળશે કે, તાજાના લઈ પાસેર અચ્છર તોલણું, અગર ગજગજ બરી સાંજ સુધી આઠકા સાથે માથાકૂટ કરવી અને ખુશમદ કરવી એ અમારો ધંધો નથી અને અમને યુસલમાનેને શોભતો પણ નથી એનો બકાલો અર્થાત્ વાણીઆઓનેજ શોભે !

સત્ય પૂછો તો અમે અમારા બૃત્તકાળના હિન્નજનના દત્તિકાસ અને અમારી બહેતરી માટે પરવર દિગારે આઘમે શી આગા આપી તેનાથીજ તદન અગાન છીએ, જ્યાં ખુદ અમારા રેદબર વારસુસ અબીયાજ અમારા સરદારે દો જહાનના અનુપમ “સ્નાયવી” શિક્ષણથી કારા હોય અને અમરૂથી દોસે દરે જઈ પોતાનીજ રોટી પર દાવ એસવાની જગ્યા બીહારવામાં પડ્યા હોય ત્યાં આપણે

પશ્ચિમની કેળવણી દેરગાએલાઓને શું દોષ દઈ શકીએ ?

અમારા હિંદુસ્તાનના દેવબંદ મુસાદાબાદ, કબેલ, રહિર, દિલ્લી, અબમેર, સદમનપુર વિગેરે મદેસાઓમાંથી પ્રતિવર્ષ જે આવીઓ દારતારે ફરીતત મેળવી બહાર પડે છે તેઓ પૈકીથી આપ બતાવી શકશો કે હદીસ શરફિના અસરે અક્ષરનું રટન કરી મોહફીસનો ગર્વિષ્ઠ લક્ષ્ય ધારણ કરનાર કેટલા માનનીય મોલીસાહેબે એ સ્વતંત્રપણે ધંધો શરૂ કર્યો છે? કુ’ દિમ્મત-પૂર્વક કહું છું કે આપ એક પણ બતાવવા લાગ્યશાળી નહિ બને !

અગર આપણે આપણા પૂર્વજો તરફ દ્રષ્ટિપાત કરીશું, આપણા બૃત્તકાળના દત્તિકાસના પૃષ્ઠોમાં ડોકીયું કરીશું તો રહેશે જણ્યું આપણે કે અમારા વસીલોને શ્રુતામી તથા સખ્ત નફરત હતી અને તેઓ જે કાંઈ સત્ય હાથ કરી શક્યા તે વ્યાપારી હોવાકારાજ કરી શક્યા. તેઓ વ્યાપારથીજ ઉન્નતિ સાધી શક્યા અને વ્યાપારથીજ તેઓએ “પ્રાધાન્ય વસ્તુ” ગણી છે, ખુદ પરવર દિગારે આઘમ પણ અમને એ આગા આપે છે કે “મા અધોદલ લગીના આમતુ લાતમોલુ અમવાસી કુમ બીલ આતેને ઇલ્લા અનવુકુત તીમરેતે અન તવાન મીનકુમ” અર્થાત્—

“અય મિમાનવાળાઓ, બંદર બંદર અયોઅમ રીને ન આઓ, પરંતુ વ્યાપાર રોજગાર અને ઉદ્યોગ કરી તમે ખાઈ શકો છો” વળી આમગ આગા આપે છે. “અલ્લાહ તઅલાએ વ્યાપારને હલાલ અને બાજને હરામ મનબું છે.” આવી તો અનેક ફરમાનો આપને કુરાને કરીમ અને હદીસ શરફિમાંથી મળી આવશે પ્રણવમાં હું આપને દબરાપૂર્વક કહીશ કે અગર આપ આપણે કુરાન શરીફ અને એક એક હદીસ શરીફ પુસ્તક જેઈ વગશો તો પણ આપને

ગુણગીતને પ્રેરણાદર્શન અર્પણ કે ગુણગીત લખના પોષણ એક પણ વાક્ય કે આજ્ઞા નહિજ મળી આવે ! જ્યારે અમારા સરદારે દો જહાન, હાદીએ ઉત્તમ, રહબરે કાગીઝ (સ. અ. વ) એ તો તહેને અમલી સ્વરૂપ આપી અમારા માટે ઉત્તમ ઉદાહરણ રજુ કર્યું છે. આપે તો એ સ્પષ્ટપણે ફરમાવી દીધું છે કે રોજના દસ હિરસામાં નવ હિરસા વ્યાપારમાં છે. વળી આગળ આસતાં વ્યાપારની શ્રેષ્ઠતા અને ઉત્તમતા ખતાવતાં ત્યાં સુધી ફરમાવ્યું છે કે “અત્તાજીરો સીદીકા મહસરો. યવમીલ કીમામા મઅરસીદીકીન વરીહાલ” અર્થાત “સત્વનિષ્ઠ વ્યાપારી કિયામતને દિવસે સાચાએ (સીદીકા) અને શોહદાએ સાથે ઉકરો” વળી ખીજી એક જગ્યાએ આપ ફરમાવે છે કે “જે મણુસ દુનિયામાં જાવજ રહે, પરહેઝગારી પર્ચક કમાણી કરી પોતાના કુટુંબ કે ખાસ બચ્ચાંનું જરણ પોપણ કરે છે, પાંડારીઓને આહાર રહિત મદદ કરે છે તે અદલાહ તઆલાને એવી રિયતિમાં મળશે કે તહેને મહેરો પુર્ણિમાના તેજસ્વિ અંદ્ર સમ અમકતો હશે” સૈયદના ફારકે આગ્રમ (રદી. અ.) મુસલમાનોને આજ્ઞા આપે છે કે હે મુસલમાનો ! તમારામાંથી કોઈપણ માણુસ જીવન નિર્વાહનું સાધન પ્રાપ્ત કરવા સિવાય અને કમાના સિવાય નવરો ન બેસી રહે. કેમકે સોનું, ચાંદી અને દવલત કંઈ આસમાનમાંથી નથી વરસતાં ! અમે અમારા પેશાઓના ફરમાનોને આજી વિસારી બેઠા છીએ જ્યારે દુનિયાની ખીજી જગ્યાએ તહેને ગૃહજી કરી આ જગતને સ્વર્ગમાં ફેરવી નાંખી અમારા પુત્રુઓના કથનનું અદારસઃ પાલન કરી સુખ સ્થળ અને આરામથી પોતાની જીંદગી આપણને છંપાં આવે એવી રીતે બસર કરી રહી છે. હિંદુસ્તાનને છોડી તમે અગર ખીજા દેશો તરફ જોશો તો તમને બાજેજ કોઈ એી યા પુરવ કામ વગરનો આપણી માથકે બેઠેયો કે ફરતો માલમ પડશે. કામ

ધંધો એ તેમના જીવનનો મુખ્ય ઓગાક છે અને તેમાં જ તેઓ રચ્યાપચ્યા રહી કુદરતે બહેલી અનુપમ શક્તિઓનો સદુપયોગ કરવામાં માનવતા માને છે. હજરત છને મસઉદ (રદી. અ) નું કથન છે કે “મને તે માણુસનું મહેાં સરખું એ જોવા નથી ગમતું કે જે દિન અને દુનિયાથી દૂર જઈ બેઠેલો હોય.” એક દિવસ મહેાં સૈયદના ઉમર (રદી અ.) ને કહેતાં સાંભળ્યા છ કે તે સ્થળ કયાં મહેને બીજું કોઈ સ્થળ પ્રિય નથી લાગતું કે “જ્યાં લેખુદિયુ યતું હોય અને હું મારા કુટુંબ પરિવાર માટે કંઈ ખરીદી રહ્યો હોઉં અને ત્યાં જ મહેને છઝરાઇલ (અ. સ) નું આમંત્રણ મળે” આપના કહેવાનું ખાસ તાત્પર્ય એ હતું કે હલાલ રીતે શેજી કમાવી એ દીનનો એક અંશ છે, અને આપના પ્રત્યેક કાર્યો અને આજ્ઞાઓ માત્ર ખુલાવદે આસમને શેજી કરવા પુરતાં અને અનુસરીને જ હતાં.

આજે આપણે અઘાન મુસલમાનોને પોતાના બહાલા ધર્મ ઉપર મરવાનું પસંદ કરવાનું કહેતાં સાંભળીએ છીએ. તેવા અમારા લાઇઓએ ઝડીલુલ હદર ખલીફાની આ વાણી અને વર્તન ઉપર લક્ષ્ય આપવું ઘટે છે. આપણે એ ખાસ સ્તંભજવું ઝરરી બઝકે ફરજિયાત છે કે અમારી દુન્યવી શક્તિમાં જ ધાર્મિક શક્તિનો ગુપ્ત બેઠ સમાજોનો છે. અમારે એ ખૂબ ખૂબ યાદ રાખવું જોઇએ કે અગર અમે દુન્યવી કારોબારમાં શક્તિશાળી હોઈશું તો જ અમે ધાર્મિક શક્તિ પણ ટકાવી રાખીશું. શું તહેને એ સુન્દરી શીખ નથી સંભળી કે “મોહનાજી એ અડધું કાં છે !” અને મોહતાજી કામ ધંધો છોડી દેવાથી દુધર ઉલોગ વેપાર રોજગાર અને મહેનત પ્રત્યે દુર્લભસ રાખવાથી જ વજીમાંગી આવે છે. આથી સિદ્ધ થાય છે કે કામધંધો તજવો. વેપાર, રોજગાર અને કમાણી કરવા તરફ દુર્લભસ રાખવું એ અડધું કાં છે. વળી એતો

હોતાની જ્યોત સમ રૂપજી છે કે ધોએલાં સ્વચ્છ અને આરાં કપડાંની ગયર દાઝવીમાં, બૂખે-પેટે અને ટ્યવનની જરૂરીઆતોની મૂંગ, તમને વિશુદ્ધ હૃદયે નમાત્ર પશુ પદ્મ નહિ દે. નાણાં વગર નતો તમે દુઃખ અથા કરી શકો છો કે નતો મકાત સદકા કે કુંબાની આપી શકો છો. નતો તમારા કુટુંબને આખરમય પેઠી શકો છો કે નતો માનવ તરીકતી ફાંજો અથા કરી શકો છો. કુંકમાં માંસો દવસત. એ આ દુનિયામાં એક સાચો સંસારદાર. મદદગાર, માર્ગદર્શક અને પરમમિત્ર છે.

અમારા કેટલાક કહેવાતા અપરાધવાળાઓને એમ કહેતાં સાંભળ્યા છે કે "ધર્મપ્રેમીઓ માટે માથે દરસત અને વિષનાં શય રચિયાં અને વૈભવની વસ્તુઓથી બચવું જરૂરી છે. કારણ કે એ સુરક્ષાર અને મહાકાવ્ય છે." અને એવીજ નામ દુનિયા છે. મરલાવા રમ (ર. અ) આ બમણીનો બોડા ફેલાતાં દુનિયા શું છે અને દુનિયા કોને કહી શકાય તે પાતાની વિશ્વમિષ કૃતિ મનાવીમાં રચ્યપણે વર્ણવે છે.

"માથે, દરસત, સોનું મદી, બાલબુદ્ધ્યાં અને વૈભવ વિલાસની વસ્તુઓ એનું નામ દુનિયા નથી પણ જે વસ્તુ માટે ખુદાથી ગાફિલ રાખે અને ફાંજો અથા કરતાં રેલિ તેનું નામજ દુનિયા છે. આપણે એટલું ચીકકસ યાદ રાખવું જોઈએ કે અથર અમારા કહેવાતા અપરાધવાળાઓના કચવાનુસાર દુનિયામાં બમણું. દુનિયા કારોબારમાં મચાણક રહેવાથી દર રહેવું અમારા માટે જરૂરી છે. તે નહિએ બીજાકા હું પરવર દિગારે આસરે, કાઠીએ રોજકાને ખેડીકાએકુમ મુસેબીને અને સંદાખાંએ કીરામે રીરેવનુસારે અંધપણીસ અજર્મીન" જે આગા અને આદેશ આપે છે તે બેરો દનો? નહિ, હાંમીઝ નહિ. પરંતુ સંચ રીતે અમારા એ અપારાધનુસાર આપીદાસ યર્જના નેજરવી

પ્રકાશને ત્યજ આગીવાના પ્રકાશને આફતાખને પ્રમાય સમજી એક છે! બાપી હરિભામે તે અમને દીન અને દુનિયા બંને પ્રાપ્ત કરવાનું શિક્ષણ આપ્યું છે. પરવરદિગારે અને સરદારે દો જકાને જ્યારે જ્યારે પશુ ધાર્મિક આગા આપી છે ત્યારે તેની સાથેજ મુસબમાનેલી ઉન્નતિ અને પ્રગતિ અર્થે દેશાદત, વેપાર રોજગાર અને રોજય કરવાનું પશુ શિક્ષણ આપ્યું છે. હઝરત હાઉઝ અજપહીરસલામનું વર્ણન કરતાં પરવરદિગારે કીરાદ ફરમાવે છે કે "અમેએ હાઉડના હાથોમાં લાંખડને મિલ્ક બનાવી દીધું હતું અને લોખંડના કારોબારમાં અનેક મુલ્કો (અને રકસ) સમાયેલા છે." આને અમે પ્રત્યક્ષ અનુભવી રળા છીએ કે આને લોખંડનાજ પ્રતાપે સત્તાઓ પોતાની સત્તા ટકાવી રહી છે અને વધારી રહી છે. કારણ કે લોખંડથીજ, રહેવે, પુષે, એટલે, વદાણે, વિગાળે, ટેંકા, સુખમરીનો, કુંચેરો, કાદસાઓ, ભંડુકા, લોખો, અને દાંડોગો બનાવી શકાય છે અને આને અમે એ પશુ અનુભવી રળા છીએ કે ગર કાસનું કમઝોર-અર્ધરવનન જર્મની લોખંડનાજ પ્રતાપે સકિનચાળી સંસ્તનલોતો બકો કરી, વિશ્વની અલોદ સકિનચાળી કહેવાની અને મનાવી મકાન ખિદિશ સંસ્તનવના સામે મુકાબલો કરી રહ્યું છે.

આજના આજુ હાઈજીયુક પ્રત્યે આપણે ઉઝાખુગા રિયાર કરીશું તે જગ્યાએ આપણે કે આજનું પુદ એ મહોટ બપે વ્યાપારી શેઠ હસ્તગત કરવા અને ટ્યવનની જરૂરીયાતો પુરી પાડવા અર્થેજ બેસાઇ રહ્યું છે. રિયર્મમાં ચળાતા ધનિક દેશોમાં અમેરિકા, ઈંગ્લેન્ડ, જાપાન અને જર્મની એ વુન્દર ઉલોગ અને વ્યાપાર રોજગારથી જ એ રથાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. કુસને કરીમ અને અડાદીમે નખનીમાં રથથે રથથે ફરમાવેલી આગાનુસાર પર્તી અમારા

પૂર્વજોએ સસ્તનતો સ્થાપના સાથે વૈભવ વિલાસ સુખ શાંતિ અને અમનોઅમન અનુભવો. જ્યારે અંગ્રેજોએ સજી દેવાથી મોહતાણ, મુકલસી, દરિદ્રતા, પરાધિનતા અને તંગદસ્તીને આમંત્રણ આપ્યું. કુરાને કરીમના શિક્ષણને અનુસરીને જ અમારા પૂર્વજોએ ડોઈ પછુ વસ્તુ પ્રત્યે દુર્લક્ષ આપ્યું નથી. તે છતાં તેઓ આત્મિક રીતે ગવસ અને કુવુખ. આધ્યાત્મિકમાં અવલીયા અદલાહ, વર્તનમાં ફરિસ્તાઓ કરતાં પણ એક ડગઈ. આગળ અને વિશ્વના વ્યવહારમાં કરોડો પતિ અને સસ્તનેના માલિક બની ગયા. તેઓ પોતાના પ્રિય ધર્મના ચૂસ્તપણે પાલન કરીને જ જમીન અને જળ માર્ગે જે વેપાર ખેડો છે તેનાં જલવંત પુરાવાઓથી ઇસ્લામિનો ઇતિહાસ લાયક અને અમારા મારે માર્ગદર્શક રૂપ છે. પશ્ચિમ બસરાથી સર્ઈ નોર્વે સુધી, પૂર્વમાં મદ્યાર, સુમાત્રા બધા, ચીન અને જપાન સુધીના સમુદ્રોમાં તેઓનાં જ વ્યાપારી વહાણો દરિયાચર થતાં હતાં. જમીન ઉપર પણ વ્યાપારી વસ્તુઓથી લદાએલાં ઊંટોની દારેનીકારો જ્યાં ને લાંબાઓ આવતી, રાગ્યના કારોબારમાં ખેતીચાડીમાં, હુન્નર ઉદ્યોગમાં અને શોધખોળમાં તેઓની પુરેપુરી દખલ હતી. બન્ને તેઓ ઉપર તેમનો સંપૂર્ણ કાબુ હતો. તેઓ જ કુરાને કરીમના આદેશને અમલમાં મુકનાર સાચા મુસલમાનો હતા અને તેથી જ પરવર દિગારે પોતાના પવિત્ર વાપદમુસાર તેઓને શહેનશાહન, માલો, દવસત, શક્તિ અને વૈભવ વિલાસમાં સર્વ સાધનો અપ્યાં.

અમારા જેટલાક વાઝેમીના તો જ્યારે ત્યારે પણ સદાખ્યાએ કરીમ (રહીબ) નું વર્ણન કરે છે ત્યારે દર્દપૂર્ણ તેઓની મોહતાણ, મુકલસી અને દરિદ્રતાની લાંબીચોડી દર્શાવતો રજુ કરે છે! પરંતુ એ દર્શાવતો તો સત્યરિતે તે પરદેશી સદાખ્યાઓની છે કે જેઓ ઇસ્લામની જ્યોતિ ઉપર પરવાના બની

અહરે વતનને તિલાંજલી આપી બાગે ઇસ્લામના અનોખા ગુલુષર મરી, શીટવાને પસરખમાં આવી વસ્યા હતા. બાકી સ્ત્રીરે સદાખ્યા અને ઇસ્લામિયોનો ઇતિહાસ. આપણે તપાસીશું તો જણાઈ આવશે કે હઝરત અમુબકર સીદીક, હઝરત ઉસ્માન ગની, હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અવફ, હઝરત તરફા, હઝરત મહમદ બિન અવફ, હઝરત મહમદ બિન શીરીન, હઝરત મયમુન બીન મેહરાન (રહીઅહ્સાહો, અનહુમ) સમ અનેક સદાખ્યાઓ એવા પણ હરતીમાં હતા કે જેઓ મહેલોના માલીકો હતા, નવીન નવીન ભાતની શ્વારિષ્ટ વાનીયોના આરોગનારો હતા, અમીરોના અમીરો હતા, ધન દવસત તેઓને લાંબા પાવડે એકઠી થતી હતી, કરોડોનો વ્યાપાર કરનાર હતા દુનિયા તેઓની દારી બની ચૂકી હતી અને તે સાથે જ જગતની ખુશનસીબ બસારત પશુ મેળની ચુક્યા હતા. હઝરત ફિખા શયખુસ મશાયખ સૈયદના શયખ શહાબુદ્દીન સોદરવર્દી (રહી. અ) તે ખુરૂશ હરતીઓમાંથી છે કે જેઓની કુવુખીયત આફતાબ સમ પ્રકાશિત છે. આપ અદલાહના પ્યારા મહમુલ બંદા હોવા સાથે જ મહાન વ્યાપારી પણ હતા આપના વૈભવની એ હોલત હતી કે આપના તખેશમાં ધોડાઓ સોના ચાંદીના ખરીદે બંધાતા હતા. આપના ઠાકોનાં રોંગડાં સોનાથી મદેલાં હતાં અને ગજામાં સોનાની સાંકળો હતી, આવી માલદારી અને ઠાંઠાં હોવા સાથે જ આપ સોદરવર્દીમાંક સિદ્ધસિંહાના બાની હતા. મઝકબ પોતાના આત્મા કરતાં અધિકતર પ્યારો હતા અને દુનિયા તેમની દારી બની ચૂકી હતી.

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બીન અવફ એક એકીખુશદર માન પામી ચુકેલા સદાખી હોવા સાથે જ કરોડોના દેશપરદેશોના વ્યાપાર ખેડના અને અદ્યત્ત ધનના ભંડારી હતા. તખકાતે

ખખને સમ્પદમાં લખ્યું છે કે “આપના જીવન દિપક પ્રગ્લ્ભા બાદ જ્યારે આપની મિલકતનો વારસો બહેનચાચો તો સોના ચાંદીની ઈચ્છના કુદરાગ્યોથી કંટકાં કરી લાગે વહેંચવામાં આવ્યા. આપને ચાર પત્નિયો હતી. અને ઇસ્લામી શરીઅત અનુસાર તેમના દરેકના હિસ્સામાં માલમતા ઉપરાંત એક એક લાખ લાખ અસરશી રોકડી આવી. આપ સખ્તરતમાં પણ ખુદશા હૃદયે કામ લેનાર હતા. એક વખતે આપે જમીનનો ટુકડો હઝરત ઉસ્માન ગની રૂદી આને ચાલીસ હજાર દીરહમે વેચ્યો અને તે રકમ મળતાંજ ત્યાંને ત્યાંજ ગરીબ મુસ્લિમોમાં છુટા હાથે વહેંચી દીધી. આ બધી ખુબીયો માત્ર વ્યાપારના કારણેજ હતી એક તરફ આપ અદમાક અને અદલાલતા રસુબની આદાઓ અને સુખને રસુસ પર ડગડે અને પગડે અગમ કરતા હતા અને બીજી બાજુ વ્યાપાર ખેડી માલદારીને શોભાતી રહ્યા હતા.

હઝરત તરફા (રદી. અ.) વૈભવ ભોગવવામાં હઝરતરત અખદુરંદમાન ખિન અવરૂ (રદી. અ.)થી પણ એક ડગડું આગળ વધ્યા હતા આપે આપની માલીકીનો ટુકડો જમીન એક લાખ રૂપિયામાં વેચ્યો અને હજી રાત્રિનો અંધકાર તો ગયો નહતો કે આપે તે એક લાખ રોકડા રૂપિયા ગરીબ મુસ્લિમોને સુખદ કરી દીધા. આપની આવક પણ ખોટા પ્રમાણમાં હતી માત્ર ધરિક અને સુસને હર્ફના ખે પરગણાએ થી ખેતીની છ માસીક આવક સાત લાખ રૂપિયાની હતી. આ સિવાય પણ આપનો પમપ્રીકાર વ્યાપાર ચાલુ હતો. જ્યારે આ ફાતી જલાતથી કૂચ કરી ગયા ત્યારે રોકડા બે લાખ અસરશીયો અને બાતીસ લાખ દીરહમ ઉપરાંત કરોડોની રધાવર જંગમ મિલકત પોતાના વારસોના ઉપભોગ માટે મૂકી ગયા હતા. આપના વાલિદ હઝરત ઝુબેર (રદી. અ.) આપના માટે ત્રણ

કરોડ બાવન લાખનો વારસો મુકી ગયા હતા. ધીકતો ધધો, અડકળ ધન, અને સુખ સંપત્તિનાં સાધનોની હાજરીમાં પણ એક કાણુ માત્રને માટે પણ આપ અદલાલતની પવિત્ર યાદથી ગાદિલ નથી રહ્યા અને આખીને આખી રાત્રીઓ ઝીકે ઇસાહીમાં યુગ્મરતા હતા.

આજનાં હિંદના મુસ્લિમોની હાલત કાંઈ ઔરજ નિરાળી છે. નથી રકમજ પંડી કે તેમ થવાતું કારણ શું? આગળ વર્ણવવામાં આવ્યું તેમ અમારા હિંદીન વર્ગનું પ્લાનજ “બાખુજી” બનવા તરફ રોકાએલું રહે છે. મારા નમ્ર અભિપ્રાય અનુસાર અગર મનેકુત, મૌત માત્ર બાખુજીઓની એક પછી એક તરીત વેગે ખખર લેવા માટે તોજ અમારા ધુવાળીની એ અભિલાષા પરિપૂર્ણ થઈ શકે છે. નહિ તો અત્યારે તો તેમની દશા ધાખીના કૃતરા જેવી કરણજનકજ છે. અમારી આજે એ મનોદશા છે કે અગર અમે ગમે તેવા ધધો કરતા હોય પરંતુ ખુદા નખ્ખરતા અગર અમને અચાનક કાંઈ વારસો કે સારી જેવી રકમ મળી જાય તો અમે તેમાં કેમ શુદ્ધિ ધાય તેની લેશ માત્ર પણ કાળજી કે ફિકર ચિંતા કરતા નથી માત્ર શીકરચિતા એટલીજ રહે છે કે તે જલ્દી વળે કેમ માપી જાય? સમયના પ્રવાહ સાથે અમારા હાથમાં આવી પડેલી થોડી થણી દોલત ખલાસ યાય છે. અમેએ દોલત મળતાંજ ધધોરોજગારને કે જાતમહેનતને તિલાંજલી આપી દીધ અને મજેસા ધન દોલતને પણ અપચાઅસરમાં શમાલયું એટલે અમે પુનઃ મેટી રકમ હાથ આવે એવી રાકિત બદારની કોલિયો અને પ્રયત્નોમાં રચ્યા પચ્યા રહીએ છીએ. અમારા હાથ પુનઃ દોલત આવતી પણ નથી અને અમેને હવાઈ કિલાઓ મળવામાંથી પુરસદ મળતી પણ નથી. પરિણામે અમારી પાસે જે કંઈ માલ અસ્થાન હોય છે, માત્રમિલકત હોય છે, તે જમાંસુધી પુરેપુરી રિતે ખીખના કખખમાં

ન જાય ત્યાંસુધી અમને ચેન પડતું નથી. અમે જ્યારે અમે ચારે તરફથી આવી સમક્ષે છીએ ત્યારે માથે હાથ ઈ પોક મૂકી રહીએ છીએ. અને કેટલાક સંજોગોમાં આત્મકત્યા કરવા તરફ પ્રેરાય.

મારા નવયુવાન મિત્રોને મારી સલાહ છે કે તેઓ યુઆઈ, કલકત્તા, દીલ્લી, કાનપુર અને અલ્હાબાદની જગ્યા ઈમારતો અને કરોડોને બાપાર કરતી પેટીઓ ને ન જુએ પરંતુ વાસણો, ચણા, મમરા, કટપીસ, અગરબત્તી, રમકડાં અને રોજની જરૂરીઆતની વસ્તુઓ વેચતા અને કમાણી કરી પ્રગતિને પથે ચિત્ત રહેલા ફ્રીઆઓ તરફ જુએ. એ એકસલાહ ત્યાજ્ય છે હિંમત, ખંત અને નીતિપૂર્વક ધંધો કરનાર આજનો ફ્રીઓ પાંચ યા દસ વર્ષે હજારોને બાપાર ખેડતા જોવામાં આવશે અને શેક-કહેવાશે. તમને કદાચ આ આતશયોકિત ભરેલું લાગતું હશે પરંતુ જાત મહેનત, ખંત અને પ્રમાણિકપણે, નહોતેથી ધંધો કરનાર અલ્હાબાદના ફઝલચી થોડા જ વર્ષોના પરિણામમાં લાખોપતિ બની ગયા છે અને લાખોને ધંધો કરે છે. પોતે આરામથી જીવે છે અને સ્લામ કરી અનેકને જીતે છે. મારી પોતાની દલીલ તો કહેતો કેમકે કદાચ તે આવવગ્રહ ગણાશે પરંતુ સુરતમાં ચોક્કસજરમાં નુરમકમલ હાજલમાઇને નામે ધંધો કરનાર પેટીથી તો સમસ્ત જીવંત સારી રિતે પરિચિત જ છે. અગર જે કું જુએ તો ન હોઉં તો એ જ પેટીના મુદરપાક સને ૧૯૧૩-૧૪ માં આમારા ટંકારીઆમાં કટપીસની દરરાજ કરતા હતા. પોટલા લઈ ગામડે ગામડે ફરતા હતા; પરંતુ તેમના ખંતે જાતમહેનતે અને પ્રમાણિકપણે આજે તેમને લક્ષ્યાધિપતિ અથવા લાખોને બાપાર ખેડતા બનાવી દીધા. ભરતના શેક હાથ મકમલમાઇ સુમિયાન એન્ડ સન્સના નામથી ધંધો કરનાર પેટીના મલીક હાદિઆવાડથી કંદાળી જીવન નિર્વાહમાં સાધનો પ્રાપ્ત કરવા

દહેજ આવી વસ્યા. ત્યાં બરાબર ગુમરા ન થઈ શકવાથી અથવા મહાત્વાકાંક્ષા પૂર્ણ ન થવાથી શહેર ભરતમાં આવી કાપડોના ધંધો શરૂ કર્યો. અલ્હાબાદના ફઝલચી આજે તેમની એક આલીશાન હોલસેલ કાપડની ડુકાન અને ચાર શાખાઓ મહમદઅલી રોડ ઉપર ધમધાકાર બાપાર ખેડી રહી છે. લગભગ આખાએ સુરત-જીલ્લાને કરોડોપિપતિ બનાવનાર રંગુનની સંસ્થા “સુરતી બાબાજી”થી તમે અપરિચિત નહિ જ હશો. શરૂઆતમાં તેના સંચાલકોએ ૨૫ રૂ. ની કિંમતના શેરો કાઢી એક સંસ્થા ચાલુ કરી. જેમ જેમ કંપની નફા મેળવતી ગઈ તેમ તેમ કંપનીએ કનેક્ટીવ ષોતાતું કામ આગળ ધપવું અને આજે તે નજીવી કિંમતના શેરોની કિંમત ત્રણ સાઠત્રણ હજાર સુધી પહોંચી છે. એ ખંત, જાન મહેનત અને પ્રમાણિકપણે ધંધો કરવાનું જ શુભ પરિણામ છે.

જો તમારી પાસે થોડી-નજીવી પૂંજ હોય પરંતુ જો તમે જીજીલા હોય અને માલદાર થવાની અભિલાષા ધરાવતા હોય તો ખોટા તરંગી હવાઇ કિલ્લાઓને લખિમજૂત કરી આજની કાંઈ પણ ધંધાની શુભ શરૂઆત કરો. જેમ જેમ તમને નફા મળે તો જશે તેમ તેમ તમારી ખુદી અને હિંમત વધતી જશે. ના ઉમેદી અને ના મુશ્કેલી એક લાજુ માત્ર માટે પણ મગજમાં ધુસવા ન દેશો અને પાછી જુએ કે તમારી જાત મહેનત, ખંત અને વિદ્યા તમારી નજીવી પૂંજને અદ્યતન ધનમાં ફેરવી આપે છે કે નહિ? કારણ ખુદપાક કાષ્ટપણ્ય ઇન્સાની મહેનત અગર તે ન્યાય અને નીતિપૂર્ણ હોય તો એ જ જવા દેતા નથી અને તેના કાષ્ટપણ્ય બંધાને તે નામુશાક રાખેલા નથી.

ખુદ તેના હળીમે પાક (સલ.)ના વસીલાથી અમે નવયુવાન મુસ્લિમોને હિંમત, તવરીક અને નેક સમજ અપે આપી.

રમજાન અને મુસલમાનો

સેખ : હાકિમ ગુલામ હુસેન "ઉદ્દિન" (અરબોધન)

અસ્લાહની રહમતો, અરકતો અને બજા-સોથી બંરપુર રમજાનનો પવિત્ર માસ આવી પહોંચ્યો છે. આખા વરમનો સારીરિક અને આત્મિક રોગીનો ઉપાય કરવાની કેવી સુદર તક અને કેટલો અનુકૂળ સમય? એ પશુ ખુદાની મહેરબાની છે કે તે યુનેસ્કો અંદાજોને પ્રાપ્તિની નિદાથી પાક થયેલી તક આપે છે.

રમજાન જ્યો એક રહમતનો સમુદ્ર કેમ ન હોય. એ બધા પાપો, બદીઓ અને આત્મિક ગંદકીઓને ધોષ ધોષ તરન સ્વચ્છ કરી દે છે રમજાન બેસતાજ વાતાવરણમાં બધેબધે રહમતજ રહમત પ્રસરી જાય છે. એના રાત્રી દિવસ કેટલા રળિઆમણ અને એની પલેપળ કેવી નૂરાની હોય છે! હરીસ સરીખમાં આવ્યું છે કે રમજાન શરૂ થતાજ જન્નતના દારો ઉઘાડી દેવામાં આવે છે. અને દોઝખના દરવાજા બંધ કરી દેવામાં આવે છે. વળી શેતાનને કપડ કરવામાં આવે છે. એક બીજી હરીસમાં આવ્યું છે કે રમજાનની રાત્રે એક મુનાદી નિઝ આપે છે કે હે નેહી કરનાર! આગળ વધ, અને હે બદી ચાહનાર! પાછળ હઠ. ત્યારે કેટલા કાઠમશળી છે લોકો કે જેઓ તક સધી રમજાનની અરકતોનો દલાવો હુડી અદલાહની રહમત અને બક્સિસના પાત્ર કરે છે. જેઓ રમજાનના રાત્રી દિવસને નમાઝ, રોઝા, ઝકાત, અયરોત, તસબીહ તિલાવત વિગેરેનાં સુંગધિત ફૂંચોથી સજ્જારે છે. જેઓ એ પવિત્ર માસમાં નાફરમાનીઓ બદીઓ અને દરેક પાપી ફૂંચોથી સંદેશ વેળાં રહે છે.

અને કેટલા બહનરીય છે તે લોકો કે જેઓ દરેક પ્રકારના રોગી હોવા છતાં આ પવિત્ર માસની કદર નહીં કરતાં પોતાના રોગનો ઉપ-

ચાર અને દર્દની દવા મેળવવાનું જેઓને લાગ નથી, જેઓ મફલતની નિંદ્રામાં ચૂર છે. જેઓ દિવોમાં રમજાન માસની કાંઈપણ અગત્યના કે પ્રશ્નિ નથી. જેઓ રમજાનના તેજસ્વી દિવસો માંથી સોગારેટ-બીડીના ધૂમાથ ઉઘાવતા અને પાનની પીચકારીઓ મારતા ફરે છે. વળી લાલ પરદાના ઓથા હેઠળ પોતાના પેટમાં જહન્નમના અગાથા હોમે છે. કેટલોકો એવા પશુ છે કે રોઝા પશુ રાખે છે અને સાથે સાથે યુન્દાના કામેથી પશુ બાઝ નથી-આવતા! અસ્લાહની માફ અને તિલાવતના બદ્દે માળ, ગીખત, ઈર્ષા, તોદમત અને લગઈ દંડામાં આખો દિવસ વિતાડે છે, અને રાત્રે મરહુદમાં તશબીહ પઢવાને બદલે સીનેમા થીએટરો અને ગાન-તાનમાં પેરોવાપલા રહે છે; પેરવુ તેઓએ માફ રાખ્યું જોઈએ કે આખો દિવસ બૂખ્યા રહેવાનું નામ રોઝો નથી બલકે રોઝામાં દરેક અપયવતે પશુ રોઝો હોવો અલગ જરૂરી છે. હાલને માળ, ગીખત, સુગથી, તોદમત વિના રાખે અમારથી કાંચુમાં રાખે, આંખને નાચરંગ સીનેમા થીએટર અને પારકી આંખને જેવાથી બચાવે. કાનને ગાનતાન, ગીખત, સુગથી વિ. ના સ્વલંગવાથી રોકે. મનલેખ કે શરીરનું ગિરદના દરેક કામેથી પોતાના દરેક અરમચને બચાવી રાખવો એ ધણું જરૂરી છે. બાકી આખો દિવસ બુખ્યાતરસ્યા રહેવામાં કરો લામ કે સાર નથી; અને અદલાહને એવા રોઝાની જરૂરત પશુ નથી.

મુસલમાનોની બદકિસમીનું કથાં લગી માતમ કરીએ? આજે જે કાંઈ આપદઓ, અને વેદનાઓ વેડી રહ્યા છીએ. એ માત્ર હમારાજ આમાલોની શામન રૂપ છે. હમારી અધોગતીનું કારણજ આ છે કે હમેએ

ધર્મામના સિદ્ધિતોને વિસરી નહિ પેતાને
મનકાવતા માર્ગો ધારણ કરી લીધા છે. આગલા
મુસલમાનોની રિયતિ એ હતી કે જ્યારે રમઝાન
માસ આવતો ત્યારે તસબીહ, તમજીદ, તકબીહ
અને તિલાવનથી તેઓની મસ્જીદો ગુંજી-ઉઠતી.
દરેક ધર મઠીથી કુરઆનની તિલાવનના મધુર
સ્વરો ઝેલળાતા, દરેક મુસલમાન તસબીહ
તિલાવતમાં મસખુલ નજરે પડતો. આજે એનાથી
ઉલટું રમઝાનની મુબારક રાતોમાં મસજીદો કરતાં
સીનેમા થીએટરોમાં મુસલમાનોની મેદની વધારે
પ્રમાંજમાં દેખાય છે. ધરોમાંથી કુરઆનના બદલે
અમેરિકાના સુરો સંસ્કારાય છે, અને અફસર
મુસલમાન ગાળગણેય, લગાઈ દેડે અથવા ખીજી
કાંઈ ન કાંઈ ગુંદામાં સંડોવાયલા નજરે પડે
છે. કાશી મુસલમાનો આજે પણ ઇચ્છે તો
કમ અઝ કમ રમઝાન માસમાં તો સીનેમા
થીએટર અને ખીજી રાગરંગના સ્થળો સુધર
બંધ રહે. કાશુ કે એ સંપત્તી સંસ્થાઓને

શોભાવનારા અને સાનનારાઓમાં બહુમતી
મુસલમાનોનીજ છે. અગર નવજવાન મુસ્લિમો
માત્ર એકજ માસ ધીરજ ધરી લે તો એ
સંસ્થાઓને શોતાની મેળેજ બંધ પડવાની ફરજ
પડી નહિ, અને આપણે બધા ગુંદાઓથી
પણ બચી નહિએ. કેમકે જેવી રીતે રમઝાનમાં
નેહીઓ પણ ખીજી દિવસો કરતાં વધુ પ્રમાણમાં
સખવામાં આવે છે; તેમ આ પવિત્ર માસમાં
ગુંદાની સગા પણ વધારી દેવામાં આવે છે.
જેમ નેહી કરનાર અદલાદની રહમત અને
આશિર્વાદનો હકદાર બને છે; તેમ બદી કરનાર
પુદાની લાનત અને શિકારને માત્ર ફરે છે.
માટે મુસલમાન લાઇઓને જોઈએ કે તેઓ
રમઝાનની અગત્યતા, પ્રતિષ્ઠા અને પવિત્રતાને
ખ્યાનમાં લઈ પોતાથી બની રોકે તેટલી તન,
મન અને ધનથી ઇજાદત કરી આખિરત
માટે લાઇ તેમાર કરે અને ગુંદાના કાનોથી
દર રહે. ફક્ત

ખઝમે ઇકબાલ

પહેલાં વર્ષના પુસ્તકો : પ્રગટ થયેલાં

(૧) શાંક અરિષ્ટ દર્શનો મૂલ્ય ૦-૫-૦ (૨) જંગે યંમૂક મૂલ્ય ૦-૫-૦

(૩) જતનની વેદી મૂલ્ય : પાંચ આના

[પોસ્ટેજ એક આનો વધુ : બર્મા પોસ્ટેજ દોઢ આનો
આફ્રિકા ખાતે દરેક પુસ્તકના ૯ પેન્સ પોસ્ટેજ સહિત]

—: અલ્પ લવાજમમાં :—

૬૦૦ પાનાનાં આઠ પુસ્તકો

આપતી, આ ઝાતી ફાયદા કે અંગત સ્વાર્થ
વિનાની અંધમાણાનાં ગ્રાહક બની ઉત્તેજન
દ્વારા તેની સફળતા ઇચ્છો.

ચાર્જિક લવાજમ

રયાનિક રૂા જે
દિન-૬ રૂા. અઢી
પરદેશ રૂા. વધુ
અથવા શિલિંગ પાંચ

સહો: વ્યવસ્થાપક : ખઝમે ઇકબાલ

કોર: વાપા સાયલ
KATHOR : Via SAYAN

[૧૪૫]

વિચિત્ર મનોદશા

લખનાર : ગાંધિલ

કોઈએક ઉચ્ચકુળમાં જન્મેલા અનેક લોકો માટે ચારિત્ર્યની દ્રષ્ટિએ છેક છેલ્લે પાદને બેઠેલા દોષી હતાં; પોતે જે વંશમાંથી ઉતરી આવ્યા હોય તેને દ્રષ્ટિ સમક્ષ રાખી સ્વપ્રસંગ કરવામાં મજબૂત રહેતા નથી. કર્તવ્ય પાલનને પ્રથમ ઉપદ્રિયત ચલાવે તેઓ પ્રતિકુળતાઓનાં કુંડાર ખડકી નાખે છે. કર્તવ્યપાલનની વાત આવતાં જ તેમને કંપારી વહુરે છે. પ્રમાદથી પોતે દેવાયેલા દોષથી અને વળી કાર્યની ધમકીના અભાવે વાતો સિવાયની સર્વ યક્ષિતો. હણી નાખેથી દોષથી પોતાના બચાવ માટે અનેક સગવડો અમલગર રચી કરે છે, તથા અનુકૂળ અમલગર દૂર ચલાવે કરી વગમી જાય માટે તત્પર કેમ ન હોય ? તેવી અર્થહીન કસીસોના ટંગલા કરી નાખે છે. ખરી હકીકત તો એજ દોષ છે, કે તેમને કાર્ય કરવાની આત્મચક્રતા જણાતી જ નથી, વડીલોના કર્તવ્યપાલનમાં તેમને પોતાનીયે મુક્તિ દેખાતી હોય છે. ઉચ્ચ કુળમાં જન્મવું એજ એમના મન નાનત (મુક્તિ) આધાર છે. ધરવાઓ અનુકૂળ હતા, માટે આપણને સર્વમાં જતાં કેણું અટકાવી શકે છે, એમ માની સ્વજાહેર કેવે તેવું વર્તન ચલાવે છે પણ એમને ખબર નથી કે અસ્લાહના દરબારમાં સર્વને પોતપોતાનો હિસાબ રજૂ કરવાનો હોય છે. આં લોકમાં પિતાની પૂંછ પુત્રને કસાય છે ભોગી બને નીતરે, પણ પરલોકના પંચ ત્યાં છે. ત્યાં પિતા પણ કુત્રને મુક્તિ આપતી શકે, એ આકાશકુંડલમત છે, અસંભવિત છે.

દેવળ પ્રશન મુક્તિનો આધાર હોત તો તેનો શાશ સહુથી પહેલાં હજરત નૂહ (અ. સ.)નાં

બેઠાને મળી શક્યો હોત, કારણ કે હજરત નૂહ (અ. સ.) પ્રાણનાં એક મહાન પયગમ્બર હતા, પૃથ્વી ઉપર પ્રથમનાં પુર હરી વચ્ચાં. પોતાનાં પુત્રને એ પ્રથમકાળનો ભોગ બનતાં તેમણે પોતાની સગી આંખે જોયો, તેને બચાવવા વિનંતિ પણ કરી, પણ અર્થ, જવાબ મળ્યો કે એને દુખવા દોયો એ દુખી જતા લાયક જ છે, તમે વચ્ચે ન પડો. ફરકને તેના પોતાના કાર્યનો બદલો મળી રહે છે, તમે તમારું પોતાનું કરો. એક મહાન પયગમ્બરને કહ્યું પોતાના બેઠાને બચાવી લેવાની અવ્યવસ્થા તક આપવામાં આવતી નથી. એ શું સચાવે છે ? એજ કે વ્યક્તિમત ફરક ને પોતાનાં સારાં નરસાં ફેરોનો બદલો મળશેજ.

મુસ્લિમો આજે માર્ગ બૂલ્યા છે, વડીલોની કીર્તિને કળશ ચઢાવવાનું તો દૂર રહ્યું, પણ પોતાનાં ગંદા વર્તન વડે આંખી લગાડે છે, અને છતાં પોતાને મુક્તિના અધિકારી ગણી ગૌરવ માને છે. ઉમરી જવાય એવું એકેય વર્તન ન હોવા છતાં પોતે જે વંશના હોય છે તેનોજ ગર્વ ધરે છે પણ એ મનોદશામાં હવે સત્વર ચલટો આપવો જોઈએ.

કર્તવ્યની દ્રષ્ટિએ હજન અને નસબની અંદાજત પણ કિમત નથી. ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે જે અધુરે વંશવાસી સવાધીજ, જે ઉમરી જવાય હોત ને મુક્તિ મેળવી શકે તો હોત તો હજરત નૂહ (અ. સ.)નો પુત્ર ફળપોજ ન હોતાં મુસ્લિમોએ એ વાકીયાત મનોદશામાં તત્કાળ પડેલા આજુવેા જોઈએ.

[૧૪૨]

મૂકિત મેળવવામાં અન્યનાં સાધનો ઉપયોગી થતા નથી, પણ વેહતા ઝરા જેવા નિર્મેળ ચારિત્ર્યની આવશ્યકતા છે, એ કોઈએ ભૂલવાનું નથી. ચારિત્ર્ય બ્રહ્મ થયા પછી પણ વહીવટનાં સત્કૃત્યો, પૂર્વ-ભેની બકિત આપણને સ્વર્ગમાં પહોંચાડી દેશે એમ માની લેવું એ નરી નાદાની છે. પ્રત્યેક વસ્તુને જેમ હવે હોય છે, તેમ મૂર્ખતાને પણ હવે હોવી જોઈએ. આપણી મૂર્ખતા અમાપ થતી નાથ છે, માટે મુસ્લિમોએ હવે કર્તવ્ય પરાયણ થવું જોઈએ. બધું વાતો ક્યેં જવાપી ને જીતકાળને વારંવાર પ્રશંસવાથી મુકિત મળશે નહિ.

આપણી ઉન્નતિ કે સફળતાનો આધાર આપણાં સતત પ્રયત્નો ઉપર રહેલો છે, નહિ કે નીચંતે બેઝીને જીતકાળની વાતો ક્યેં જવામાં! મહેનત દ્વારા મેળવી શકાય, તેજ આપણું કહેવાય. પ્રયત્નો દ્વારા પ્રાપ્ત કરી શકાય તેજ વસ્તુ ઉપર આપણા હુકક ગણાય. અન્યની મેદનતવું ફળ પરલોકમાં આપણને મળે, એમ ઇચ્છવું જેમ પાલવે! માટે પ્રમાદી ન બને.

તમારી ઉન્નતિ, તમારી સફળતા અને તમારી મૂકિત તમારા પોતાની ચારિત્ર્ય શુદ્ધિ ઉપર આધાર રાખે છે— પ્રતિકૂળતાઓની ફરીયાદ કરી ત્યાજ દેવો, નિરૂ જનો, આત્મચર્ચા કેળવો.

આત્મવિશ્વાસ એ એકજ એવું હથી-યાર છે, કે જેનાં વડે તમે આલોક અને પરલોક છૂતી શકો છો.

ચાર રાખજો કે અહીં મેળવેલા ખિતાબો પણ સદાના માટે ઉપયોગી થવાના નથી. લાખ-કાત કેળવે, કે જેનાં વડે તમે નબત (મુકિત)

મેળવી શકશો. ખિતાબો એ લાખકાતનાં સર્ટી-ફીટો નથી; પણ રાખની દ્રષ્ટિએ થયેલી, સેવાનો એક સાધારણ અવધ બદલો છે. અલ્લાહ આગળ ખિતાબધારી થવું આસાન નથી. પુરાણખિતાબ મેળવવો બહુ અપરા છે, છતાંએ એટલુંજ ઉપયોગી પણ છે. અલ્લાહને અલ્લાહ ખિતાબ પણ માનવીના માટે મુકિતવું સાધન બની રહે છે. જવાદો એ વાતો બહુ લાંબી છે. હાથ તો રોપ સેપદ વિજેરનાં અગાઓમાંજ આપણે અરવાયેલા છીએ, હજી તો મુસ્લિમ બનવાના પ્રયત્નો કરવા પાડી છે, અને એટલા માટેજ મુહમ્મદ અલ્લાહમાં ઇકબાલ ફરમાવે છે :

“પુ” તો સેપદ લી હો મિરઝાબી હો અકધાનબી દેક દમ સબી કુહ હો બતામી તો મુસલમાનશી હો ?”

નહી હો! સદાખાઓ (રીઁ અઁ અઁ)નાં જમાનામાં હકરત સસમાન (રઁ અઁ)ને તેમનાં પોતાના હસન અને નજાબતા વિપર્યાય કોઈ પ્રશ્ન કરતો. ત્યારે તેનો હુકમાંજ મત્યુતર મળતો તે એ કે સહમાન છૂતે ઇસ્લામ. બાજે તો પ્રશ્ન પૂછનાર ને ચિત્રવિચિત્ર મત્યુતરો મળે છે. છૂતે ઇસ્લામ કહેવું તો શું, પણ મુસ્લિમ કહેવાયે નથી આતરડું. મુસ્લિમ કહેવ-કાવવા કરતાં રોપ સેપદ” કે ગાતિની દ્રષ્ટિએ જેવા પણ હોય તેવા કહેવામાં ગર્વ મનાય છે!

ચાર રાખજો કે પ્રતિકૂળતાઓ માત્ર વાતો ક્યાંથી ટળી જતી નથી. તમારા વર્તમાન અને જીવનને ઉજાજળ કરવાનું સાધન માત્ર એક છે તે એ કે આપસમાં મનવેદો મિદાલી રવધ” જાગૃત થઈ સર્વને જાગૃત કરવાનું પ્રયત્નો કરો શકિત કેળવો નિરાશા દરામ છે. તમારું કુડીઓ તમે પોતેજ ફર કરો. તમારી અગવડો અન્ય આવીને જોઈ નહિ કરી આપે, તમારે પોતાનેજ કડીબદ થવું જોઈએ. સ્વમાનસક છવવા માટે સંપ, સંપમ, અને શકિત કેળવો, જાતે શકિતચાગી બનો.

વર્તમાન યુદ્ધ

અને

મુસ્લિમ દેશોનું ભાવી

લેખક : ઇમામુદ્દીન એસ.

દરગાહવાલા.

યુરોપ અને આફ્રિકાની બૃમ્મિ ઉપર ખેડાઈ રહેલું વર્તમાન યુદ્ધ એ દૃષ્ટિકત્તમાં લેણકાસન વિરૂધ્ધ સરમુખત્યાર શાહીનું તાંડવ નૃત્ય છે. આ યુદ્ધની પાછળ સરમુખત્યાર શાહીની એવી મુરાદ રહેલી છે, કે દુનિયાના નાના અને નિરાધાર રાજ્યોને દબાવ કરી, ત્યાં પોતાના વ્યાપારની પાંખો પ્રસારવા; અને પોતાના દેશોની કાલિજ બેઠારીમાં જોમ અને તેમ વધુને વધુ ધરાડો કરવો.

આને સરમુખત્યારશાહી રાજ્યો પેતાની એ એવી મુરાદને અમલમાં લઈ આવવા માટે મજબૂતા કાવાલાવાએ પશુ કરી રહ્યા છે, અને તેમની એવી કાશિય છે, કે વર્તમાન યુદ્ધમાં તુર્કાને પશુ સંડારવું, તુર્કાના મુસદ્દાઓએ એવી રાજનીતિ અખત્યાર કરી છે, કે સર-મુખત્યારશાહીના તુર્કાને લડાઈમાં ઉતારવાને આશય હજી લગી રહ્યો નથી. આ કાવત્રામાં છટલી અને જમ'ની સમાન રીતે લાગીનાર દતાં, પરંતુ રચિયા જોડે તુર્કાને અયગ્રચી મારવાની તેમની ઇચ્છા કરજી રીતે નિષ્ફળ નીવડી છે, અને તુર્કા હજી લગી તેની તટરથ-તાની નીતિને ચુરતપણે વગગી રહ્યું છે.

યુદ્ધમાં ઝંપલાવ્યા પછી છટલીએ કંઈ સારા દેખાવ કર્યો નથી. દિન્દી મદાસાગર કે જુમખ સમુદ્રમાં તેની સમમરીનો કશું વધારો થઈ નથી. ખડે બારે તુકસાનીમાં રહી છે. પરંતુ બ્રિટિશ સેમાલીમેન્ટ, કમ્પે લીધા પછી, તેના પ્રત્યાપત વેકા માટે બે માર્ગો છે, રાતા સમુદ્રમાં રહી, યમન ઉપર આક્રમણ કરી, તેનો

કમ્પો મેળવવો પરંતુ એમ કરતાં પહેલાં તે એડન કબ્જે કરવું જોઈશે, અને એડન 'ઉપ વિજય' મેળવવો એ નાનીશુની વત નથી. બ્રિટનની અમેદ કિલ્લેખંદી. છટલીના હોશ ખાટા કરી દેવાને માટે સંપૂર્ણપણે તૈયાર છે. એડન ઉપર છૂટાછવાયા બોમ્બ દે'કયા સિવાય છટલીના કહેવતા બળવંતા બળવાન વિમાની રજે કશું વધારું નથી? એડનના મોરચાએ ઉપરથી બ્રિટિશ વિમાન વિનાશક તોપો, દનાઈ આક્રમણની ચેતવણી મળતાં જ છટલિયન વિમાનો ઉપર સજ્જત તોપમારો ચલાવી, ઇકમિ-યન વિમાનોના કુરચે કુરચા ઉડાવી નાંખે છે.

છટલી માટે ખીજો માર્ગ એડનમાં લડાઈથી આગ સળગાવવાનો છે અને તે માટે તે વ્યાજે કેટલાય વખતથી શરારતો કર્યા કરે છે. 'સ'લ-વિત છે, કે તેમાં તે મોડે જોડે સફળ પશુ થઈ જાય એમ યાવ તો તુર્કાને એડનની મારે ધાયા સિવાય છુટકો નથી. એડન પરના નિષ્ફળ હુમલાએ પછી છટલી પાસે કેવળ આ એક જ માર્ગ બાકી રહે છે, અને કદાચ તે, તે માટે ભારે યત્નો પશુ કરી છૂટશે.

જો છટલી રાતા સમુદ્રમાં પ્રવેશવામાં સફળ થઈ જાય તો વર્તમાન યુદ્ધની બાજુએ જવાજા-ઓમાં, આખીય મુસ્લિમ-દુનિયા ધેરાઈ જશે, અને એક પશુ ઇસ્લામી રિવાસત એનાથી સલામત રહેવા પામશે નહીં. યમનપર ફારીસ્ટ વાવડો ઉડાતાં દિર્બંજ, નમદ, ઇરાક, પેલેસ્ટાઇન, ત્રાન્સ જોર્ડાનીયા, ધરાન વિગેરે મુસ્લિમ મુદ્દેઓની આઝાદી લાપમાં મુકાઈ જશે. છટલીની બૂતકાસન વર્તણૂક

જેતા આ ભય કંઈ ખોટો નથી. મક્કા અને મદીના ઉપર હુકુમત જોગવાતું મુસ્લિમોની પાસે પુરાણું છે, અને અને દુકીકતમાં હિટલર કરતાં મુસ્લિમો, ઇસ્લામી દુનિયા માટે એક ભારે ખતરનાક વ્યક્તિ છે. એજ કારણ છે, કે આજે ઇટલીના ખિલાફ એકેએક ઇસ્લામી દેશ તરફથી નિરૂદ્ધતાના સૂરો નીકળી રહ્યા છે. સિબિયા, મેરકકો અને ટ્રિપોલીના અરબોએ, અત્યાર પૂર્વે ઇટલીના ખિલાફ પ્રચંદ આવાજ ઉઠાવ્યો છે, અને ઇટલી સામે મુસ્લિમ-વિશ્વનો પ્રબળ મત મેળવવાની બુમ્બેશ ઉપાડી લીધી છે. આનો પડોયો સમસ્ત અરબ-દેશોમાં પડ્યો છે, અને ગયે મદીને એ દેશોના મોટા મોટા નગરો ખાતે "ઇટલી વિરોધ દિન"ની મોટા પાપા પર ઉજવણી કરવામાં આવી હતી.

આફ્રિકામાં વર્તમાન સિબિયન મુદ્દા મુસ્લિમોની એટલા માટે લડી રહ્યો છે, કે સિબિયા અને મિશ્ર (ઈજિપ્ત) વચ્ચેની લાઇન દોરીને નષ્ટ કરી દેવામાં આવે, જેથી ઇટલીને માટે પૂર્વમાં જુદાં સમુદ્ર અને સમુદ્રની નહેરના દ્વાર ઉપડી જાય, અને અગત્યના દરિયાઈ યાજ્ઞો ઉપર તે પ્રભુત્વ મેળવી શકે. આ આશયની પૂર્તિ માટે તે ઇરિગિટની માફક અનેક રંગ બદલ્યા કરે છે. કદિ તે ઇસ્લામનો રક્ષક બન્યો છે. કદિ તેણે સિબિયાની મરિજદોમાં અરબી મદેસાઓ ઉઘાડ્યા છે, અને કદિ તેણે મુસલમાનોને રાજકીય લાભાલાભની લાલચો આપી છે. પરંતુ જ્યાં લગી ઇજિપ્તની પડખે સિટન જેવું બજવાન રાજ્ય છે, ત્યાં લગી મુએજ પર અધિપત્ય જોગવાવાની તેની મુશબ્બર આવી શકતી નથી. દમશ્કન તુર્કોએ જાદિર ક્યું છે, કે તે ઇજિપ્તની આઝાદી બચાવવા માગતા, તેની મદાયતા કરશે, અને તુર્કોએ અત્યારથીજ સાચવેલી લાખડ પોતાનું એ લાખનું સરકાર સિરિયાની સરકાર ઉપર તૈયાર થઈ રાખ્યું છે.

એટલે ઇજિપ્તનું, નહીં, ઇરાક, ત્રાન્સ-જોર્ડાનીયા, ઇરાન કે બીજા કોઈ પણ ઇસ્લામી દેશ મુસીબતમાં મુકાશે તો તુર્કો તેની મદદ દોરી જશે. સમગ્રાખાંડ પેક્ટ ઉપર સહી કરનારા મુસ્લિમો ઇરાક અને ઇરાન પણ છે, જેઓ દંમેશ તુર્કોની પડખે રહેવાને એ કારણથી બંધાયેલા છે. પરંતુ જો ઇટલીએ હિલ ખોલીને ઇજિપ્તને ઓઢિયા કરી જવાનો નિશ્ચય કરી લીધો હશે તો, તેનો એ નિશ્ચય તેનેજ ભારે પડી જશે કેમકે દમશ્કનીયા, સિબિયા અને ટ્રિપોલીના મુસ્લિમોએ અત્યાર પૂર્વે એ મુશ્કેલીમાં બંડ કરવાનો મરણીયો નિશ્ચય કરી લીધેલો હોય, ઇજિપ્તને ફતેહ કરવા પાછળ ઇટલી પોતાનું સમગ્ર બળ રોડશે તો એ સોનેરી તકનો લાભ લઈ મઝહૂર દેશોના મુસ્લિમો અને વિદેશી વર્ગો ત્યાં આગળ ઇસ્લામ અરપા કરી દેશે.

ઇઝાંડ ઉપરના જર્મનીના વિમાની હુમલાઓ નિષ્પ્રયોગી પુરવાર થયા છે, અને જર્મનીમાં એનો ભારે પ્રત્યાક્ષા થવા પાડ્યો છે એટલે જર્મનીને ફરી વાર બાદકન ઉપર મીઠ જમાવવી પડે તો નવાઇ નહીં. એનો પહેલો શિકાર રમાનીયા બન્યું એ ખરું છે, પરંતુ રમાનીયા એકલું દડપ કપાં પછી પણ હજી જર્મનીને ધણું કંઈ કરવાનું રહે છે. સંભવિત છે કે ઇઝાંડના આક્રમણમાં નાસીપાસ બનેલો હિટલર, પોતાના રોષને તુર્કો ઉપર દુમલો કરી શાન્ત કરે પરંતુ તુર્કો તે માટે તૈયાર બેઠું છે. હિટલર એમ કરશે તો તે ઇટલી માફક મુસ્લિમ દુનિયાની ઇતિહાસ જોડેશે. અને ઇરાનમાં અત્યારે તે જે આર્થિક લાભો મેળવી રહ્યું છે, તેને કદાચ તત્કાળ મુખાવી બેસશે.

સાથે સાથે એ વાત પણ જુસવી ન બેસે, કે આફ્રિકામાંની જર્મનીની પેથ કદમાં

રશિયા માટે અયુત્તર નિમિત્ત બની શકે છે એટલે
 ટુર્કી ઉપર જે જર્મન આક્રમણ થાય તો
 રશિયા, ટુર્કીના પક્ષે મદદ કરવામાં મુદત પાછી
 પાની કરશે નહીં, રશિયા અને ટુર્કી વચ્ચેના
 સંબંધો બહુજ સુધાર્યા છે, અને તે બાલ્કનમાં
 યુદ્ધ શાંતી નીકળતાં ટુર્કીની પાખે રહે એ
 દરેક રીતે સક્રમ છે કારણ કે જે આવી પરિ-
 સ્થિતિ ઉભી થતાં રશિયા, જર્મનીની તર્ફદારી
 કરે તો તેના બાકુના તેલના પ્રદેશનો ટુર્કી
 વિમાનો થોડાજ કલાકોમાં નાશ કરી નાખી
 શકે છે, એટલુંજ નહીં કરકાઝ (ફિઝિક્સ)
 : સિયન ટુર્કસ્તાન અને આઝરબાયજાનના પ્રદે-
 શોમાં વસતા મુસ્લિમો ખુદ રશિયાની હદમાં
 રશિયાની સામેજ બળવો કરે એ તદ્દન શક્ય છે.
 આ લોકશાસન વિરૂધ્ધ સરમુખત્યાર શાંતી

વચ્ચેના વર્તમાન યુદ્ધથી મુસ્લિમ દેશો ઉપર
 અચિત્ત ભાર લગ્ય અનુભવી રહેતો છે. જન-
 જોગ છે, કે આ યુદ્ધ જવળાઓ મુસ્લિમ
 મુલકોને પણ આવરી લઇ, લાઈકર નથી
 માફી ટુર્કસ્તાનો પરોવાડે એ નોટલું ખરું છે,
 તેટલુંજ એ પણ ખરું છે, કે આ યુદ્ધના
 અંતે ઈસ્લામી દેશોનું ભવીષ્ય પણ બની
 ઉજ્જવળ દેખાય છે. હજમ સંપૂર્ણ આશ્વાસ
 બનશે. કદાચ સીરીયા અને લેબનૉન ટુર્કીના
 એન્ટી હેઝળ મુખેજ જશે. પેર્સિયાન મુખત્યાર
 દેશ બનશે,

પરંતુ એ સધળાનો અધાર ટુર્કીની બારી
 વલણ ઉપર અવલંબે છે, અને ટુર્કીની વલણ
 એ સમસ્ત મુસ્લિમ દુનિયાની વલણ હશે એ
 ઉપાધું છે.

મુસ્લિમ-ગુજરાતની પહેલી અંધમાળા

બજમે ઇકબાલ અંધમાળા પુસ્તક પહેલું

-: સીરતી કૃત :-

* થોડાંક ચરિત્ર દર્શનો *

[ઇસ્લામના ૧૧ મહાન વીરોના અદ્ભુત જીવન પ્રસંગો]

—: બજમે ઇકબાલ અંધમાળા પુસ્તક બીજું —

* જંગો ચરમૂક *

[એક અનોડ ઇતિહાસિક પુસ્તક]

આ દરેક પુસ્તકનું મૂલ્ય ૦-૫-૦ આના પોસ્ટેજ ૦-૧-૦

બજમે ઇકબાલ અંધમાળા પુસ્તક ત્રીજું

વતનની વેદી

[આફ્રિકા ૯ પેન્સ પોસ્ટેજ સહિત]

બજમે ઇકબાલ

કોર Kathor (વાચ : સાપણ)

રોડક્રોસ : ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કલ્ચુપીક, સુરત.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુસ્થિત ગુજરાત જેની આતુસ્તાથી રાહ ભેઠ રહ્યું છે તે કુર્ચાને પાકનો માતળર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતન એક મશહુર કાતિળ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેજનો સુંદર ખ્લોક ગનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને અરબ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતળર તફ્સીરના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે આધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. દુકમાં અમારા તરફથી પ્રગટ થયેલા સીપારાઓને જોયા વિના આવી બ્લેકર ખખરથી તેની બ્લેકરી અને બાતિની ખુબીઓનો આપને વિચાર આવી શકશે નહિ. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. છપાઈતું કામ આગ્રુ છે અને અત્યાર સુધીમાં તેર સીપારા પ્રગટ થયા છે.

અન્માનો	પારો હદિઓ	છ આના	ચાસ્ટેજ ૦)-૧
અલ્લિફ-લામ-મીમનો	” ”	છ આના	”
સ-યફ્ફલનો	” ”	છ આના	”
તિલકર-રૂસલનો	” ”	છ આના	”
લન-તનાલનો	” ”	છ આના	”
વલ-સુહસનાતનો	” ”	છ આના	”
લા-યુલિખ્યુલાહનો	” ”	છ આના	”
વ-એઝા સમેઉનો	” ”	છ આના	”
વ-ફવ-અન્નનાના	” ”	છ આના	”
કાલલ-મલઉનો	” ”	છ આના	”
વઅલમૂનો	” ”	છ આના	”
યઅતએઝન	” ”	છ આના	”
વમામિત દાખખતીત	” ”	છ આના	”
વ-મા-ઉબરેઓ	” ”	છ આના	”

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની પી. પી. કદમાં આપમે નહિ. એક સીપારા મારે બાજી ની અંતે બે સીપારા મારે બાજી ની પેરદ દીકર બીકરી.

પંચસૂરદ (આઠ સૂરદનો સંગ્રહ) તરજુમા સાથે રૂ. ૧ (ટપાક ખર્ચ જુદું)

રોહિયા-ધી રાંદેર } સાદિક બુક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

રસાર્. રણપી, સુરત

લેખક

“ચીક”

“ધોરણી”

નૂર સદાપા નર હતી, સૌંદર્ય કરતાં એની આંખોમાં વફાઈ નૂર વિશેષ હતું. દેહની સરોહતા ખુશની પનાહ હતી તેની જરૂરી રિમત છતાં યોગીએને સંધારી બનાવી દેવા પુરતી હતી. આટલી મુખાર સુંદર મુર્તિ હુઝ અને કશ્ચાની સંધાપા તરતીરે હતી.

કુવાનીની શરૂઆત થતાં તેની આંખમાં નવર્ણની શાપ તેજ પ્રકારનો એવો કેષ પ્રાપ્ત આવી વરશે હતો કે જે જોઈ શેષ તેને જીવન પ્રકાશ મળી જતો. જગતના આખાપ સૌંદર્ય મગીશ્યએ જાણે સદા પીધી ઉદય હોય તેમ વાત વાતમાં સંપૂર્ણ યુવાન બની રહી. ત્યારે આથી વિશેષ કોઇને કહી યુવાની આવી નાહ કશી એમ લાગ્યાં વાપર રહે નહિ.

યુવાની આવવા પછી જેની રાહ જોવાતી હતી એ લામ થયાં પતિની પ્રયત્નશીલને એ ખૂબજ ગમી. પતિને જોઇને નરનું દિલ ખબ્બ ખૂલ મધ ગયું. યુવાન, રનામુખક મુખ પર યુવાનીના તેજવાળા પતિને જોઇ એનાથી આજારનો એક મુખક નિધાસ સેવાઈ ગયો.

લગ્નની શરૂઆતના દિવસો હતા, પત્ની પર પતિ મરનો, એને ખુલ કરતો, રિજરેષ હાલવતો, રમાડનો પૂર્ણ ખીલાવતો પમેલા યુવાન યુગને એ ધણીજ કામગીરાથી સાચકનો.

રીઝી ગયેલી પત્નીના નવા સાજા નવા સુંઘાર અને નિન નવા નખરાથી પતિ આર્ષ મુર્છાકરથમાં રહેતો. ચોતાની પત્ની-મલકુનો એને જોઈતો નશો મળેનો હતો કે બેહોશીમાંથી હોશમાં આવી જોવાની ઇચ્છા ન હોતી મરી કે જગત કંઈ તરફ વળી રહ્યું છે? એના આટે રાનો સેનેરી અને દિવસો રૂપેરી હતા.

બે વર્ષ પછાર થયાં નરનું માનુસ જગત થયું એને એક સુંદર બાળકની ખાહેરા જન્મી પતિ પછુ બાળકને ઇચ્છી રહ્યો.

ધરમાં સે. બાળકને ઇચ્છી રહ્યાં. બહેન વાઇને ત્યાં પુત્ર જોવા અચીરી બી. માતા પુત્રનો બાળક જોવા તરતી રહી.

એક વર્ષ, વર્ષ પછાર થયું. પંડવક પછી સીએ જોજામાં જોઈ બે વરસે અને વધા રમ વધારે તથુ વરસે તો પ્રથમ બાળકનો જન્મ

આપણું જોઈએ એવી આવડતી આવેલી રીતને તે ઉલ્લેખી રહી હતી. એને એ નહોતું ગમતું. બાળક માટે એનું માનવ દેવે તરસણું હતું. કોઈના બાળકને જોતી ત્યારે એનું હૃદય રડી લેતું. ધરમાં બહેન અને માતા માટે એ અકલ્પ હતું. વડુએ જાણ્યું તો જોઈએજ, અને આજે તો હજી આઠા સુધી નથી. પતિને લાગ્યું કે પત્નીમાં કંઈ ખામી હશે. પણ હજી તો પરણે ત્રણજ-વરસ થયાં છે. પાંચ પાંચ સાત સાત વર્ષે પ્રથમ જન્મ આવતી સ્ત્રીઓની વાતો ક્યાં નથી હતી? પરંતુ માતાને આવરોધ થવા લાગી. એણે પ્રજને કહ્યું.

“લાઈલી વડુને કાંઈને દેખાડશું?”
બાઈ મોટે દતો અને ધરમાં એનું જ ચંલણ હતું એટલે બાઈની ખુશી એ સ્ત્રીની ખુશી હતી જાણને પૂછવા વચર કોઈ કામ નહોતું થાતું.
“મમ્, આમ અધીરી ન થા ખુદારે બરોસો રાખ.”

‘પણ ટું કાંઈને બતાવે બરો ત્રણ વર્ષે થયાં હજી કંઈપણ નથી તો ખબર તો પડે, કે છે શું?’

પત્નીમાં કદાચ ખામી હશે એવો જાતાની વાતમાં એને ધ્વની લાગ્યો પણ દશે ત્રણજ વર્ષે થયાં છે એમ દિલને દિલસો આપવા જતાંય દિલ ગભરાવા તો લાગ્યુંજ. એકજ વિચારોના પ્રકારો વારંવાર એના મનજ પર યથ રહ્યા હતા એટલે એને યંત્ર થવા લાગી કે ખામી તો નહિ હશે યુવાન પરણેતર એને ખૂન અવુકળ હતી જતાં સમજાતું નહોતું કે શું ખામી હશે?”

જેમ પતિ શુશિલ અને સમજદાર હોય; તેમ પત્ની પણ ચાલાક હતી અને પોતાની ઉમદા તબીયતને લઈ એણે ધરમાં સૌનું મન જીતી લીધું હતું. ધરમાં વડુ આવવા પછી કનેકશન થઈ જતાં મોટા બાગના કુટુંબોની માફક આ કુટુંબ ન હતું.

નૂરથી ધરમાં સૌ ખુશ હતા. બધાપને એ ગમતી. ધરમાં માન સારું હતું. મોલી હતી પણ દેવે બધાની આશા પર પાણી ફેરવી રહી હતી, એમ લાગવાથી સૌને ખ્યાર નજા દળવા થતો સાહેબો. આ ફરક નૂરની નિગાહથી અજાણજ રહ્યો નહોતો. એનું કારણ એ સમજતી હતી. પણ પોતે શું કરે? કદિ એનાથી બુદ્ધ પણ થઈ જતી પ્રથમ તો કોઈ બે લડતું નહિ. દેવે તો કપકો પણ મળતો. એ સાંભળી મૌન રહેતી અને મનમાં પ્રાર્થના કરતી “ખુદા મ્હને એક બાળક આપ.”

ફરક વધતો ગયો. પતિને વાત ન કરવા જતાંય પત્નીની આ દાલતથી પતિ બેખબર ન હતો. એને આપાત લાગ્યો. કારણ એ પોતાની પત્નીને હૃદયના સાતેય ખૂણાથી ખ્યાર કરતો હતો. પોતાની માતાને એનું વર્તન નહિ મળ્યાડવાની સૂચના આપવા પહેલાં સર્વ પરિશ્ચિત્તથી વશિક થવા એણે નૂરને પૂજવા મનસુચ્યો. ક્યો, નૂર આવી, પતિએ પરણેતરને ખ્યારથી પામે બેસાડી. આના સંસ્કારી પતિની પૂર્ણ છાયા પોતા પર છે એ વિચારે એને ખુશી યથ અને મનમનિ મનમાં એણે પોતાનો આશાર માન્યો.

પતિ પતિને કંઈ પૂછે એ પહેલાં શરીરમાં રમતાં બાળકોને કદેતોડ તેઓએ સાંભળ્યો હસમચી ગઈ. પતિ જાસ લઈ રહ્યો. નૂના દિલને સચોટ ચેટ વાગી. પતિના હૃદયને પારાવાર દુઃખ થયું આંખો આંખોમાં બન્ને એ સમજી લીધું.

બદરે બાળકો રમતાં હતાં. એક બાળાએ બીજાને કંઈ આપ્યું. આપીને પાછું માર્યું. લેનારી પાછું નહોતું આપતી રમતમાંથી જતકો થયો. મોટી બાળાએ ન્દાની તે કહ્યું વાંછણી. નૂરનું હૃદય ધડકી ગયું એ કંપી રહી. પતિએ કહ્યું. નૂર! નૂર કશું બોલી નહિ, એના તન બદનમાં વેદના ઉમરી આતી એ બોલવા જેવી

રિયતિમાં ન હતી, એટલે મન : રિયતી છુપાવવા માત્ર દરસી. હંસવાની સાથે રૂઢન ધસડોંઘ બાળ્યું મુખ પર રિમત છટાની સાથે આખિર્માં અંધુતું કશું દ્રવ્ય પતિથી ન જોવાયું. ભારે દુઃખની સાથે એણે મુખ ફેરવી લીધું. નૂરના રોઢેલાં આંસુ છુટી પડ્યાં. દિવસ એમજ ગયો.

અજણતી પત્ની, પ્રત્યે એ એટલોજ માથા છુટતો, એની સર્વ દમદારીઓ અને સદાનુસૂતિ નૂરના સાથે હતી: તેણે પત્નીને દિલસો આપ્યો, અને ધરમાં સૌને તાકીદ કરી.

એ આર દિવસ ગયા બદારગામથી નૂરની સાસુની જોળખીતી કોઇ બાઇ મળવા આવી હતી સાસુ નહોતી અને તે બાઇ બોલી હતી. નૂર ઉપરથી નીચે આવી તે બાઇ નૂરને જોઇ બોલી આ કોણ છે ?

“રૂઢારી વહુ”

“વહુ ! વહુ તો બહુ સારી ગાલી છે ! રૂઢેલાં વર્ષ થયા બાઇને પરણાવે ?”

“ત્રણ વર્ષ ઉપર”

“શું બહુ” છે ?” આ સાંભળી નૂરનું હૃદય વેદનાથી ભરાઇ ગયું સાસુ બોલી, “હાલ તો છુટતો ફળ છે નાકી બહુ” આવે ત્યારે ખરું !” નૂરની વેદના અંખિમાં આવી વસી એણે મુખ આડે ઉડા લીધો અને ભારે રિસે ત્યાંથી બાળુમાં આંધી ગઇ. જતાં જતાં તે મળવા આવનારીના સળદો અને પડ્યા” કંઇ ક્વા જવા કરી કે નહિ”

નૂરને પોતાની રિયતિ અસલા લાગી. એનું હૃદય બાળક માટે તકપવા લાગ્યું. બાળક વગર એનાથી છવાશે નહિ એમ એને લાગ્યું. શું એ બાળક વગરની રહેશે ? શું એને મા કહેનાર’ એનું કષ્ટજ નહિ દશે ? દુઃખના વિચારથી એ ઢળી પડી.

પતિને પણ એજ વિચાર હતો જેમ નૂર વગરનું જીવન એ કશી શકતો નથી. તેમ બાળક

વગરનું જીવન પણ એનાથી કહ્યું” જાતું નહોતું પત્ની આવતાં તેણે નૂરને કહ્યું.

“તું હવે ક્યારે માતા યજ્ઞ ?” નૂર પતિના સળદોમાં પણ પોતે જતેતા નથી એવા ધનિ ઉપડેલાં જોઇ એને ભારે આધાત થયો. એ પોતેજ કંઈક બોલવા આવી હતી અને એને આશા નહતી કે સુશિલ ચાંત પતિ તેને આજ આધાત જન્ય સળદોથી સત્કાર કરશે.

“પ્રુદા જાણે” તેણે માત્ર એટલુંજ કહ્યું પણ બેસતાં બોલતાં તેના સળદો ભાંગી ગયા રૂઢન ચોભાવવા મથતી પત્નીના બાંગી ગયેલા સળદોથી પાતને જાન આપ્યું” કે અજણપણે તેનાથી ભારેભાર કષ્ટ પૂર્ણ સળદો ઉત્પન્ન થયો છે.

રૂઢતી પત્નીને એણે પ્રેમથી વારી, દિલસો આપ્યો અને કહ્યું તું જતેતા છે.

અદાદા ! પતિના રિતજ ઉપચારથી તેને દિલસો નમજન: પણ આ સળદોમાં આધાતો એવાં રિસે મગદી તેના માતૃત્વને રૂપદાં ગયાં કે તે પગવાર ખાટે બધું બૂલી દર્પાં વેરામાં આવી ગઇ. પોતે જતેતા છે. એ એકજ સળદો તેના અંત:કરણમાં ખુસી પેદા કરી રહ્યો. પરંતુ “એની ચો ખાતરી !” એ વિચાર આવતાં એની ખુસી ઉડી ગઇ. પતિએ એ ફેરફાર જોયો અને કહ્યું” કાંતે આપણે ડોકટરને બતાડશું” પું” ગભરા નહિ.”

“બીજા દિવસે નૂરને એનો પતિ લેડી ડોકટર પાસે લઇ ગયો. ડોકટરે તેણીને તપાસી અને પ્રથમ પૂછ્યું.

“ક્યારેય કસવાવડ થઇ છે ?” આ સાંભળી નૂરનું હૃદય ફેંધાઇ ગયું. એને લાગ્યું” કે પોતાને કસવાવડ તો નહોતી થઇ પણ જોજામાં જોજી” કસવાવડ થઇ હોત તો પણ શું” જોડું” હતું ? આખરે પોતે જતેતા છે એમ તો ચોક્કસ કરતાં. તેણીએ કહ્યું” કે પોતે જતેતા જ નથી. આ

દુઃખ એનાથી સઘુ' નહોતું' હતું.

ઝકરે કહ્યું, કયો ખાખી નથી પશું તંદુરસ્ત છે અને બાળક થવાની સંપૂર્ણ સંભાવના છે. નૂર આ શું શંકાથી રહી હતી? એને બરોસો જ નહોતો પડતો કે ઝકરે જે કહ્યું તે બરાબર છે કે નહીં? તેણીએ પૂછ્યું, "તમે શું કહ્યું?" ફરીથી કહે! ઝકરે તે જ શબ્દો રીથી કહ્યા. નૂરનું હૃદય આશા અને ખુશીથી ભરપૂર બાખરે પોતે જનેતા તો છે જ એ વિચારે એની ચિંતા દૂર થઇ પતિ પશુ દર્દ પામ્યો માતા અને બહેનને પશુ નરાત વળી. નૂર દવે આનંદમાં રહેવા લાગી. પશુ આનંદનું મૂર્ત સ્વરૂપ જોવા એ તક્ષસતી હતી. આશામાં ને આશામાં દિવસો જતા હતા. એજે શા માટે મુશ્કેલી જોઈએ એમ તેને વિચારે આવના લાગ્યા પરણ્યા પછી દશ વરસ પશુ ફીઝોએ પ્રથમ જન્મ આપ્યા છે એ શું વડી ગઈ છે? આશ્વપાસના પ્રદારોથી એજેનેતા એનો જે ખ્યાલ કારે અવિશ્વાસથી સેવી રહી હતી તેને દૂર કર્યો. અને તે ઉમેદ પર હવવા લાગી.

દિવસો પસાર થતા હતા, તેનું દિલ એક બાળને માટે મયતું હતું પોતાના બોળામાં એક સૂકુમાર બાળકને જોવા એ તક્ષસતી હતી પોતે જનેતા બનવા ખુશને પ્રાર્થા રહી હતી તેનું માતૃત્વ બાળક માટે કારે જખી રહ્યું હતું.

બોલાજ સમયમાં કુદરતની કૃપાદષ્ટિ થઇ, માતા થવાના સર્વ ચિન્હો તેનામાં દર્શિત થાય થવા લાગ્યા. એનું દિલ કારે ખુશખુશાલ હતું તેને માતા છે પોતે જનેતા છે એ એક જ વિચારે એની કુતીયા બદલી ગઇ હતી.

ન્દાના ન્દાના બાળકની કવચનાએ આવેલી ની, ન્દાની ન્દાની પગલીઓ ન્દાના ન્દાના તથો ન્દાની ન્દાની આખે ન્દાનકું ગુખ જેની કવચનામાં આવી વચ્ચાં હતાં. કશ્યા

મૂર્તિ નૂર ઉઘારે પ્રકૃષ્ઠ મૂર્તિ બની રહી હતી નવો જોમ, નવો ઉત્સાહ, નવો ઉમંગ એના દિવસમાં આવી વચ્ચાં હતાં. પોતે બાળકની માતા થશે. મામા કંડી બાળક પોતાને જોલાવશે આ મુખાર વિચારોથી વચ્ચી ગયેલી વાદળા પછી સૂર્ય કિરણોથી પ્રકૃતિ ખીલી હશે તેમ એ પ્રત્યેક અંગથી ખીલી રહી હતી.

સમય પસાર થતો ગયો તેમ તેમ એની ખુશી ખાર વગરની બની એવા વિચારોમાં કવચનામાં અરે! એની કુનિયામાં એક બાળક સિવાય કશું જ નહોતું પોતે માતા થવાની છે, એ એક જ વિચારે તે ઘેલી હતી.

નૂરને સમય દવે સ્વાવ બરાબ ગયો તેને દોસ્તીદસમાં મુકવામાં આવી તેજે બાળકને જન્મ આપ્યો પશુ અતિ કષ્ટે તે બેથુક થઇ ગઇ. દોશમાં આવી તેજે બાળકને માગ્યો ત્યારે એને ખબર પડી કે બાળક તો બુવેતો જન્મ્યો હતો. તે યરધરી રહી.

મી. હુસેનખાન બખરકૃત

ગુજરાતી પુસ્તકો.

૧. ગાઝી મુહમ્મદ બિન હાસિમ કી. રૂ. ૧)
૨. જમીલા ત્યાને બંગાળનો બગચો કી. રૂ. ૦૧૧
૩. કાઇદે આઝમ કી. રૂ. ૦૧
૪. ખ. જુહું.

સ્ટોકિસ્ટઃ—

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ

કલ્કત્તા, ગુરત.

દવા મતૂસરી:—શ્રીઓને માસિક માંઝીમાં દર્દ થતું હોય, માસિક બરાબર આવતું ન હોય, જે આવતું હોય અને કામ આવતું હોય, સખત તકલીફ સાથે આવતું હોય. તરૂન બંધ થઇ ગયું હોય, એક માસમાં રોઝાઇ રોઝાઇને બેવાર આવતું હોય, માસિકમાં ખરાબી હોય અથવા દોરા વીંઝ પડતા હોય અનિયમિત આવતું હોય તો માસિકને નિયમિત લાવવા માટે આ દવાનો જરૂર ઉપયોગ કરો. માસિક સંબંધી દર્દો દુરિયાદો દૂર કરવાની એ જાદુજી અસર રાખે છે. સારાથે દિવસમાં વરસોથી આનો ઉપયોગ થાય છે. ફક્ત એકજ શીશી મંગાવી ખાત્રી કરવા ખાસ લાભમણુ કરીએ છીએ.

શિક્ષાઉત્ત નિસ્વાં:—જે શ્રીઓ સફેદ પાણીની અથવા પીળા પાણીની બીમારીઓથી પીડાય છે જેને પ્રદર કહે છે. તેમની યુવાની દુર્લભ સમયમાં બરાબર થઇ જાય છે. જુવાનીનો જોશ અને કુવત અને કુદરતી સખતીનો એથી નાથ થાય છે. એને મુલાજ નહીં કરવાથી ધણી લગ્ન કરે દર્દો પેદા થાય છે. આ સફેદ પાણી જુવાનીનું અમૃત અને જોહુર છે. જે સરીરમાંથી એ નીકળી જાય તો શ્રીઓને બેકાર બનાવી દે છે. આ રોગની શરૂઆતમાં શ્રીઓની કમરમાં, પગની ખોંટીઓમાં અને દુડી (નાક)ની નીચે દબકું દર્દ થઇ, માથામાં ચક્રર આવે છે, ચાલવા દુરવા અને કામ કરવામાં ધણી થાક લાગે છે અને ધણી અશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અને માસિકમાં અડખા ઉત્પન્ન થઇ રુટલીક વાર શ્રીઓના આરોગ્યનો સદંતર નાશ થાય છે. એવી હાલતમાં સફેદ પાણીના નીકળવા તરફ ગફલત કરવી જોઇએ નહીં.

જો કેઇ શ્રી રોલાતુર રક્તમના રોગથી પીડાતી હોય, ખાનગી જગ્યાએથી સફેદ પાણી અથવા રતુખત નીકળતી હોય તો આ દવા શિક્ષાઉત્ત નિસ્વાંની ફક્ત ત્રણ શીશીનો ઉપયોગ કરે. એક સરતા અને સારા પ્રમાણ તરીકે વરસોથી લાખો દર્દીઓએ એનાથી લાભ લઇ પુરવાર કરી બતાવ્યું છે. શીશી ત્રણની કીમત રૂ. ૩ ટપાલ ખર્ચ જુદું.

હિસ્ટીરીયા માજૂન:—અમારા દવાખાનાની હેરત ઉપજાવે તેરી અસરકારક ધણી વરસોના અનુભવ અને તજજ્ઞતા લીધા પછી અને ખાત્રી કર્યા બાદ આમ જગતા સમક્ષ મુકવામાં આવી છે. શ્રીઓની સામાન્ય કમજોરી અને બીજી ધણીખરી બીમારીઓને એ દૂર કરે છે. સેલાતુર રક્તમ, સેલાને ગદરી અને આગળે તનાસુલની અંદરના (રક્તમના) સોળાઓને દૂર કરી હેરત ઉપજાવે છે અને બેઠક શક્તિ આપે છે. માસિકની ખામીઓને તરફાઇ દૂર કરે છે. જે કમતી આવતું હોય તો તેને અને જે વધુ આવતું હોય તો તેને નિયમિત કરી પ્રમાણસર કરે છે. રક્તમની કમજોરી, કમજોરીવાળી અને હિસ્ટીરીયાવાળી ઓરતોને એટલો બધો ફાયદો થયો છે કે તેથી અમે પણ તાજુબ થયા છીએ. ૨૦ દીવસના ખોરાકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦૦ ટ. ખ. જુદું.

પત્ર વ્યવહાર શુજરાતીમાં પણ થઇ શકશે. વધુ માટે પ્રાઇસ લીસ્ટ મંગાવો.

હમદમ દવાખાના

પો. બો. ૭૦, દિલ્હી.

Hamdam Dawakhana Post Box 70, Delhi.

હૃદય મૂર્તિ:

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

ચિન્તન મહી આંધુ હું,
દિનરાત વહાણું હું;
મુદતથી હૃદયમાં આ;
હું જને વસાણું હું.
મુજ પર દયાની દષ્ટિ-
કરશે કે નહિ, યારખ ? ૧

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

કદમો પડે જેના હું,
અપૂર્ણ હૃદયન માફ;
સિલકાએ કઈ જેને
જેને છે નમન માફ !
મુજ હૃદનાં આસો તે,
ભરશે કે નહિ, યારખ ? ૨

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ યારખ ?

દિલમાં તા બધેબધ્યા,
હૃદયની નિરાશા છે;
સમણું નહિ તોપણ હું,
શી દિલ મહી આશા છે ?
આ દિલની અસિદ્ધાપા,
કરશે કે નહિ યારખ ? ૩

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

સ્વપ્નામાં જગત માફ;
મુજ સાથ વસાવે છે;
આંખો કદી આંખોથી,
દિલ-દિલથી મિલાવે છે !
એ સ્વપ્ન હકીકતમાં,
કરશે કે નહિ, યારખ ? ૪

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

હૃદયને હૃદય જેનું,
ચિન્તનને મનન જેનું;
આંખોમાં છબી જેની,
આંસુમાં વહન જેનું !
રંગો એ હૃદયમાં પણ,
ભરશે કે નહિ; યારખ ? ૫

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

એકવાર મળી એને,
હૃદયમાં વસાવી લઉં;
દર્શનથી હૃદયની આ,
હું ખ્યાલ છુટાવી લઉં !
તું તારો કરમ મુજપર,
કરશે કે નહિ, યારખ ? ૬

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ યારખ ?

આંસુમાં રૂબી જઈને,
હુનિયાને તરી જાઉં;
પાલવને હું આશાનાં,
મોતીથી ભરી જાઉં;
પૂરી કદી આશા તું,
કરશે કે નહિ યારખ ? ૭

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

શિક્ષાને શિક્ષાયતમાં,
હે દિલ, શું ધરેલું છે ?
કિસ્મતને રડું, એ પણ,
કિસ્મતમાં લાખેલું છે !
'નાશાદ'ની કિસ્મત પણ,
કરશે કે નહિ, યારખ ? ૮

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

'નાશાદ'

અખટુલ જખખાર અમીન ન હોત ?

હું અખટુલ જખખાર અમીન, જાતની સલમાન, મારું છે સુરત નિવાસ-સ્થાન, મોટા હાં છે કર્મ-સ્થાન, એજ કર્મ-સ્થાનેથી ચીના બાર વાજે જગતના જગતા કે માળા પતા, ઉત્તમા કે સુતેલી લોહને આ “ધરવા” ના સંભળવું છું કે સાંભળો હ લોહો, હું ખટુલ જખખાર અમીન, નો અખટુલ ખખાર અમીન ન હોત, પણ મારો કે સૂર્ય હોત તો મુંસલમાનોને “વન્નકારે” તખલ્લા” કહી ચમકતા દિનની સોગંદ નિ કહેત કે હું મુંસલમાનો ! સૂર્ય અને લખનો એકજ ગુણના માદો છે. મારું કાર્ય તને લાભ પહેચાડનારું કર્તવ્ય પણ એજ ને હોવું નોંધ્યો, પણ અફસોસ, હવે તમે કે “પુરા” ને લાભ પહોંચાડવાને બદલે

“ખટુલકાદ” ના મોહતાંજ છે. જ્યારે સાંરે જગત તમારાથી લાભ પામતું; ત્યારે આખી દુન્યા તમારી હતી, આને આખું જગત પાર-માતું છે. તમે પરાધીન છો, ને “ખટુલકાદ”ને લાભ પહેંચાડવું નથી તે ઝગકિત સૂર્ય નથી, કાળી ધનપેર થય છે; પેર અધકાર છે, જેનાથી દરેક પ્રાણીને ધૂણા ઉપર છે.

નો હું “આંકારો” હોત, હવે હવે દેખાવું “ધધર” હોત તો દરેક રેડીઓની ડુંગ્રા કે લાંબો લહેરેલા કર્ણમાં કહેન કે આજે જગત આખું ખોટના ધધામાં પડ્યું છે. હિંદુલર પણ ખોટમાં છે ને મુસોલ્લીની પણ ખોટમાં છે, અર્ચલ પણ ખોટમાં ને સ્ટેનલીન પણ ગુલસ્ટનમાં છે. અંગ્રેજો પણ ખોટમાં છે ને હિન્દીઓ પણ તોડામાં છે, કેવળ તેઓજ

તોટામાં નથી કે જેઓ અદલાદલ ઉપર આરથા રાખે છે, ને સદ્કાર્યો કરે છે, જેઓ સત્યને વળગી રહે છે, ને સત્યને વળગી રહેતાં અહમ્મ રહે છે.

જે હું ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ પર્વત હોત તો જગતના લોકોને ઉચ્ચ સારું સંભળાવત કે આ પૃથ્વી એક વર્ષમાં ૩૬૫ ફેરા આંટા ભારે છે, ને કોઈ કોઈ વાર ધ્રુવે ઊંઠે છે, છતાં હું હમેશાં જેમ ને તેમ સ્થિર અને અડગ ઉભો છું, ને એજ અડગતાના કારણે હું જગતમાં મારું માથું ઊંચી ઉંચું રાખી રહ્યો છું. તમે પણ મુસ્લીમતામાં, આફ્રિકામાં, સપને વળગી રહેવામાં, સુદમાં અડગ રહેશો તોજ જગતમાં સાચી ઉંચા રહેશો. પછી તમારા આગળ નવો હિલ્લરેનું બળ, કે ઈસ્પારીઆલીઅમ-શાહીવાદની શક્તિ બદલે સો ચપતાનેની શક્તિ, કે દાનવીરજ કથા લેખામાં નથી. જે હું ઉંચું થઈ હોત તો કહેત કે રાત્રી દવસના પવનના સપાટા કેંધે મારું બગાડી ચકતા નથી, પણ ખાપડાં નાના નાના ઊડવા જરા સરખી દવાની લહેર સાથે હાલતા ને રોડતા યજ્ઞ બળ છે. હા, પણ જ્યારે કોઈ સખત વાગ્યોહું કે ફવનતું તોફાન થાય છે ત્યારે મારું આવી બને ન. રે મને જડ મૂળથી ઉછેડી નાખે છે, મારો તાથ થાય છે. ને ત્યારે નાના ઊડવાને કેંધે ફસાન પહોંચ્યું નથી. મુજ આડ અને નાના ઊડવાની ઉપમા બરાબર એક નેક ધર્મજી-સાન અને એક બદ્દાર જાલિમ ઇન્સાનને આપી શકાય છે, બુદ્ધની બદ્દાર લોકો આડ ! છે, અને નેક અને સદાચરણી લોકો નનાં ઊડા છે. જેમ નાની દવાની લહેરે જાડને સાન કરતી નથી પણ ઊડવાને દલાતી મુકે તેમ આડો રૂપી બદ્દાર લોકોને રાત્રીકિનની તમામ ફસેલા દેખાતા નથી પણ નેક લોકો તાતા અને રાત દીન નાની આફ્રીકા વીટ'બુલ્ય.

ઓમાં ફસેલા હોય છે. બદ્દાર જાલિમો રાત દીન સુખમાં દેખાય છે પણ એક દીન તેમને જડ મૂળથી નાસ થાય છે. પણ નાના ઊડવાનું નિકંદન યતું નથી.

એક સત્યમાર્ગી મુસલમાન અને એક કટ્ટર "કારિર"ની દેખીતી મિસાલ પણ એવીજ હોય છે. એજ ઉપમા છે. અદલાદલ: ઇનાયતુલ્લાહ મસરેકી પણ એજ ઉંચા આડો (યુરોપીયન-પ્રભ)ની દેખીતી સાચી હાલત દેખી અને નાનાં ઊડવા (મુસ્લિમ-પ્રભ)ની કઠોડી હાલત દેખી જમણામાં પડવા કે આડો (યુરોપીયન બળવાન પ્રભ) મુસલમાન છે ને ઊડવા (મુસ્લિમ-પ્રભ) કારિર સુધરિક છે, પણ હું જો આડ હોત તો ઇનાયતુલ્લાખાનને તેમની જેલમાં જઈ કઠી આવત કે એ તમારી બગથા છે. તમે જે જોડું તે યજ્ઞબળ છે, ને ન માનો તો આડોની દશા શું થઈ રહી છે તે જરા યુરોપ તરફ લગાર નિગાહ કરી જુઓ.

જે હું ફૂલ હોત તો મારી પ્રિયા-માથુકની નાછુક ઓંચો દાર બની 'વરસ'નો દલાલો લેવાની, અથવા માથુકની કથ ઉપર પડી રહેવાની ધમક ન રાખત પરંતુ દેશની આજીવન મટિ અબુમનારા, દેશને શુભાશીર્વાંથી મુક્ત કરનાર વીર વિજેતાઓના મનાના દાર બનવાની, અને દેશ અને ધર્મની ખાતર પ્રાણ-બલિદાન કરનાર, સત્ય અને સિદ્ધાંતની ખાતર મરી શીટનાર ચર્ચદાના જનાજાના દાર બનવાની કે તેમની કથના ફૂલ બનવાની ધમક રાખત.

જે હું હાથી હોત તો શાહીવાદના રથમાં સમા પ્રભાવીક રાજ મહારાજાઓ, નવાબોને, મારી અંધારી ઉપર બેસવાજ ન દેત, પણ તેમને કહેત કે પ્રજાપાલક આચાર્ય રાજ મહારાજા અને આફ્રીકાહાજ મારા ઉપર સ્વારી

કરવાનો હક્ક ધરાવે છે. પ્રજા-પીઠક દેશરોકીનું આસન મારા ઉપર ! ને જો એ લોકો પરાણે બેસત તો સોમંદ છે કાળા-ધરતે નાથ કરવા આવેલા મદમરત હાથીઓવાળા દળને નાથ કરનારની, કે હું તેમને મારી પાક ઉપરથી સુંદ વડે તોડી પાડી મારા પગ તળે કચડી નાખત.

જો હું ગાય હોત તો “મુરે ખક” (ગાય)ની સરા નાખિલ કરનારની કસમ ખાઈ દિન્દના મહાન હાકેમ લોઈ જિન્દીયાતને કહેત કે આપ કેવળ સારા સારા સદિ આપીનેજ ખેડુતોની ફસા સુધારી શકતા નથી, જરા ગા-પાલક ખેડુતોના કુંપડામાં રાત-વસો રહી, કે તેમના કુંપડામાં ચાલી ડીનરના બદલે ગામડી ડીનર ભેત તો આપને જણાત કે તેમની ગાયોની અને ગૌપાલક ખેડુતોની કેવી કુશલા છે. દિન્દુઓ અને તેમની ગૌરવક સલામોને જણાત કે તમે મારા માટે મુસ-લમાનો સાથે નામુસ વેર રાખો છો. તેઓ તો ફક્ત વર્ષમાં એકવાર ઇદના દિવસે કેવળ મારી કુરબાનીજ કરે છે પણ દરરોજ ગેરી પલટણો માટે હમરો સંખ્યામાં મારી હત્યા થાય છે તેવું શું ? ગૌહતમાની ખોદી રક્ષા કરવા જતાં મનુષ્ય હત્યા કરવું એ ક્યાંનું કાર્મ ?

જો હું દિન્દુસ્તાનનો હરિજન હોત તો માધીજને, ધિરાતી પાકરીઓને, અંગ્રીઓને અને સર્વે દરિજન લાકડોને કહેત કે જો “અહુતો ખપાર” કરવો છે. જો માણસને શુદ્ધાશીમાંથી તારવો છે તો મનોમોહન સુદર કુર્બાનીની મોરલી વગાડી જગતને મુગ્ધ કરનાર મુહમ્મદ (સં) નું અનુકરણ કરો, કે જેમણે અરબ અને “અજમ” માંથી શુદ્ધાશીને નાથ કરી દેખાડી આપ્યું કે જગતમાંથી શુદ્ધાશી પ્રથા કેવી રીતે નાથ થઈ શકે છે. અંદુશી-જગતના તારણદાર જાન-એનાપતિ (સં) એ હજી શુદ્ધાશી (ખલાલ(રહી)

કે જેમને ડાચી જાતોવાળા કુદૈશી અરબો અહીં અને નીચ સમજાતા હતા, તેમને પોતાની દરેજમાં બેસાડી દીધા. નીચમાંથી એવા ઉચ કાર્ય કે આજે પણ કૈરાઝ મુરિશો તેમને માનથી સંભારે છે.

જો હું મહાન શાહીક ટીપુ મુદતાન હોત, તો કહેત કે દિન્દ-કોંગ્રેસ આજે દિન્દને આજાદ કરવાની લડત “લડતે હંધ મગર સાથ મેં તદ્વાર બી નદી” ની નીચે લડી રહી છે. પણ મેં તો દિન્દને પરદેશીઓથી આજાદ કરવાની લડત આજની એક સદી પરદેશીઓની હતી. પણ અફસોસ કે જેમ આજે તમને મીર જાફર, અમિય દો, નિઝામો અને પેશ્વાઓ નડે છે તેમ મને પણ નાથા દાન. જો યે હું તો મરતાં લગી અજાદી પશ્ચે અનુમો. કારણ ? મારું તો સુખ એ હતું કે “સો વર્ષના સિયાળ-જીવન કરતાં એક દિવસનું સિદ-જીવન વધુ ખડે તર છે” ને ખરેખર શુદ્ધાશી-જીવન કરતાં તો મોત ખડેતર છે; ને મેં શુદ્ધાશી જીવન કરતાં મોતને પસંદ કર્યું. પણ આજે મને અસોસ થાય છે કે મારા શત્રુઓથી દિન્દને આજાદ કરવામાં દિન્દુઓ અમ જાગ લે છે, પણ બહુમા મુસલમાનો જોએ મને આજે પણ.

“દરમયાતે કારે કારે કફે દા વરકો મારા ખદગે આખેતો.”

અર્થાત:-ધર્મ અને અધર્મતા વચ્ચેના જંગના ઇસ્લામ રૂપી લામાંનું અંતીમ તીર મને કહે છે જતાં તેઓ મારે પગલે ચાલતા નથી, પણ પાછળ પડતા દેખાય છે. જોઈતું તો એ હતું કે મુરિશોએ આજાદીની લડતમાં અગેવાની કાર્યો ભ્રમ ભજવવો હતો કારણ કે ફરો મુસલમાન અદતદાને સિપાહી છે, જગતમાંથી રોતાની સત્તાનો નાથ કરી અશ્વાકની જાત રચાવત કરવી એ તો મુસલમાનની મોટામાં મોટી રહી છે “વહિશ્વાદે મુહમ્મદસ્સમાવાતે વહ

અલઈ” કુર્આની સુત છે. પવિત્ર અને મુકદ્દસ મહાન સિપેદસાહાર (સલ્વ) એક મહાન સેના (મુસ્લિમ રાષ્ટ્ર) સંગઠીત કરી હતી, અને તે પવિત્ર દરતીએ દરેક મુસ્લિમ સિપાહી માટે કાનૂન રચ્યા હતા, તે કાનૂન ઉપર મુસ્લિમોનો અમલ રહ્યો નથી. દરેક મુસ્લિમ તે ખુદાઇ સેનાનો સૈનિક છે. સૈનિકમાં તો ઝમરો કે કુર્સ-પત્રું નામ ન હોતું જોષ્ટ્રએ પથુ એજ સૈનિકો મુસલમાનોમાં કેવા કેવા માંદો માંદોના અગમ છે કે ન પૂછે વાત? હું કાદિર છે, હું શિયા છે, હું સુન્ની છે, હું વદાઈ છે, હું ખીલ અંતી છે. હું કાદીઆની તો હું દેદરીયો છે, હું કોશિસી કાદિર છે તો લીગી-ગદાર છે, હું સરકાર પરસ્ત છે તો હું દિન્દુ પરસ્ત છે એવા બકવારો જ્યાં લગી દિન્દી મુસ્લિમો ન મૂકે ત્યાં લગી હું દિન્દી મુસ્લિમ હું રાખે મુસ્લિમ નથી. તે જ્યાં લગી હું સાચો સિપાહી નથી ત્યાં લગી હું આઝાદ રહી શકતો નથી. આજે અંગ્રેજોનો યુદ્ધામ છે તો કાલે દિન્દુ બદ્દમતીનો કે અન્ય પરદેશી સત્તાનો યુદ્ધામ રહેવાનો, ઉન્નતિ તો તને કદી વરસેજ નહીં.

જો હું બીન્દો પ્રથમ વિજેતા વીર મુહમ્મદ બિન કાસિમ હોત તો દિન્દના મુસ્લિમ યુવાનોને કહેત કે હું સત્તર વર્ષની વયે બાર દળર સખનીમાં સહીત સિધ ઉપર ચડી આગ્યો હતો. મુઠ્ઠીમર મુસ્લિમો વડે લાખોના નિદુદ્દાળ તે દરારી સિધ પગ્ગલ ઉપર પ્રથમ ધરલાખી પતાકા ફરકાવી હતી, ને દેશમાં એી ન્યાય નીતિએ સુખવરચા કરી હતી કે મારા પછી દિન્દુઓ મારી મૃતિ બનાવી પૂજતા હતા. બાર દળર મુસ્લિમો તો કરોડોથી ડર્યા નહીં ને આજે તમે નવ કરોડના સંખ્યાબળ સાથે દિન્દુ બદ્દમતીથી કરો છો! કરોડોની સંખ્યામાં હોવા છતાં દેવે કરી શકતા નથી. આજે તો યુવાનોને જમાનો

છે. તમારી પાડોશી કોમના યુવાનોની મનોવૃત્તિ ને પ્રવૃત્તિઓ જુઓ. આજે તેમના યુવાનોજ નહીં પણ વૃધો ઓઓ સુદાના ઉત્સાહ. ધૈર્ય, ને જોમ યુવાન અને સતેજ બન્યાં છે. ત્યારે મુસ્લિમ યુવાનો યુવાન છતાં તેમના વિચાર વાણી ને ઉત્સાહ વૃધ જેવાં લાગે છે. મુજ યુવાનના હાથે જ આ દેશમાં પ્રથમ ધરલાખી વિજય પતાકા ફરકી હતી માટે યુવાનોએજ દેશ અને કોમના ઉદ્ધારક બનવું જોષ્ટ્રએ. જો હું મહમૂદ ગઝનવી હોત તો કહેત કે તમે તો એટલુંજ જાણો છો કે હું દિન્દુઓનો શત્રુ હતો, મુર્તિમંજક હતો, પણ જો હિન્દુઓનો શત્રુ હોત તો હિન્દુ સેનાપતિ સહિત દિન્દુસેના ન રાખત, મુર્તિઓનું ખંડન કરવાની મારી મદત્વાકશીથીજ મેં ૧૭ હમસાઓ કર્યાં નથી, બજે એના કારણે વિવિધ છે તે ખરા કલિદાસ-ગાનીઓથી અગમ્ય નથી.

મુસ્લિમોને હું કહેત કે મુર્તિઓએ આખા દિન્દ ઉપર બિહારી રાખેલ જાદુજ તિલસસમ તોડ્યા આવેલ એ વાત ઠીક પણ આજે તમે એક ખુદાને માનનારા પણ એજ જુતોના જાદુમાં ફસી ગયા છો, તમે એક નહિ અનેક “જુતો”ને પૂજે છો, છતાં “મુવદિદ” હોવાનો જુઠો કાવો કરો છો. દેવો હુંજ તમારા મુખ્ય દેશ જુતો ગણવું છું, (૧) પ્રથમ તમારી દરગાહ પરસ્તી (૨) તાઝીયા-પરસ્તી, (૩) રસમેરિવાજ પરસ્તી (૪) મગરેશ્વી-ફેશન પરસ્તી, (૫) દૌલત કે સરકાર પરસ્તી, (૬) સદા પરસ્તી, (૭) જુગાર પરસ્તી, (૮) રેસ પરસ્તી, (૯) વેશ્યા-પરસ્તી, (૧૦) શરાબ-પરસ્તી. એ છે તમારા દેશ બાતિલ જુતો કે જે તમારી આર્થિક, નૈતિક, આર્થિક અને રાજ્યકિય ઉન્નતિને આડે આવે છે.

હું હિદલ્લર હોત તો જગતને કહેત કે મેં વાદ્દાઓ-ધનકુમેરો સાથે જે બિદાલ પોઠારી

છે તે મનમોહન મુદર કુઆની બાવિખવાણી કે “પાદુલીઓ ન્યાં જશે ત્યાં જલીલ થઈ દંકારી” નાણી લીધા પછીજ તેમની સામે જાહાદ પોકારી છે. મારે હાથે કુઆનીની એક બાવિખવાણી પુરી થઈ છે, ને સાથે એ પથ્થ હઠી નાખત કે કુઆની શીરકાર પામેલી પ્રાળને જે પ્રાળએ સાથ આપશે તેનું પથ્થ પતન થશેજ. ને હું દિલ્લર હોત તો લીન્દની આઝાદીની લડત પહેલાં હિટલરની પેઠે એક પૂર્ણ યોજના લાગત, અને મુરોપના દેશો છૂટવા શરૂ કરવા પહેલાં જેમ હિટલરે એ યોજના ધડતર ત્રણસો સાથીઓને દેશ માટે ફત્ત કર્યા પછીજ લડત શરૂ કરી કે આખો દેશ ફક્ત એકજ દિલ્લરની આગળ પાલન કરે, તેમ હું પણ પ્રથમ ધણી લીડરોનો ધાણુ કઢાડતને દેશદોષી લીડરોનું તો કાસળજ કઢાડત કે જેથી આઝાદીની લડત માટે આખો દેશ એકજ અવાજે ઉભો થઈ જાય. આજે દેશમાં જેટલા લીડર તેટલા પક્ષો પડ્યાં છે ને “ઝાંઝે ખલાસીએ વડાણુ ભારી” જેમ આઝાદીની લડતના દાસ થયા છે !

ને હું મુસ્લિમ લીગના પ્રમુખ મી. જિન્નાહ હોત તો “ઇસ્લામી કલચર” “ઇસ્લામ” અને “ઉર્દૂ” ભાષાની રક્ષા કરવાની વાતો કરવા પહેલાં મારા ખાનપાન, પહેરવેશ, વાચા અને વર્તન સર્વે ઇસ્લામી કલચર પ્રમાણે હાથત. ઉર્દૂની હિમાયત કરવા પહેલાં સર્વ વાતચીત પત્ર વહેવાર ઉર્દૂમાંજ કરત અને અંગ્રેજીને તો એક શબ્દ પણ ન બોલત !

મુસ્લિમોને કહેત કે કોઈ અલ્લા મુસ્લિમને પણ નમાનો નિર્માળ કે બેકાર ન ગણે, અને પોતે પણ પોતાને એવા ન સમજે કારણ કે હમાનદારમાં હજીયે ઇસ્લામ શક્તિની ચિહ્ન-મારી મૌલુદ છે કે જે ચિહ્નગારીનીજ નવા-ના મુસલમાનોને પોણી દુન્યાના આલિંક બનાવી

લીધા હતા, “મુઘની રસીને મજબૂત પાડો, એમાં તાર પાડો નહિ, નિઠર તમારી દવા બુઘડી જશે” એ કુઆની સોનેરી સૂત્ર ઉપર હિન્દી મુસ્લિમોને પહેલાં અમલ કરવી અશકના સિપાહીઓ (મુસ્લિમો) ને એકજ હરોળમાં એવા અડગ ગાંઠવી દેત કે જાણે પોષ્ણ સીસાને પીગળાવી બીંત ઉભી કરી લીધી છે !

ને હું ગાંધીજી હોત તો સૌથી પહેલાં હું જગતના તારણદાર મુહમ્મદ (સં) ના સત્યજીવન (ઉરવે દરનાહ) નો અભ્યાસ કરત ને તે ઉપર મનન કરત, કે મહા સર્વોત્તમ પ્રણે જગતમાં એવું સત્યાગ્રહી જીવન જીવી દેખાડ્યું છે, ને તેઓ એવા સાચા સત્યામઘી હતાં શુભો એમના પર મંદી વસ્તુઓ નાખત, ગાળો શાંડતા, પત્થરોનો વરસાદ વરસાવતા, લેડી કુંકાણુ કરતા; છતાં અજાહ પાસે એમના સુધારણાની દુઆ વગર એક શબ્દ વટીક ન કહેતાં આપે જિહાદી-જીવન પણ જીવી દેખાડ્યું છે, કારણકે અહિંસાત્મક સત્યામઘી લડત સર્વ સમયે અને સર્વ દિશામાં સફળ થતી નથી, પણ આત્મરક્ષણની ખાતર સમય પડતાં શરોતો, આસરો યે લેવા પડે છે. તેઓના જિહાદી-જીવન ઉપર પણ હું મનન કરત, અને આજે કટોકટીના સમયમાં હિંસાના બદાને કોંગ્રેસને બંધરી નેવી બનાવી દેવાની તોડી પેરવી ન કરત, પણ એવે સમયે અખીલ પક્ષોને એકત્ર કરી કોંગ્રેસના વડાણુને સીધે માર્ગે દોરત.

ને હું ગાંધીજી હોત તો, વળા. “નિન્દુસાલી” ના પુરખામાં સંસ્કૃતમય હિન્દી ભાષાને બદલે ઉર્દૂ ભાષાનેજ રાષ્ટ્રીય ભાષા તરીકે જાહેર કરત. કારણકે ઉર્દૂ ભાષામાં ઉર્દૂ લીખીને પહેરો અક્ષર “અલ્ફ” છે જે અલ્લાહ, અને આમ, ની સાદ આપે છે, બીજો અક્ષર “ર” કે “વ” કે જે “રામ” અને “રહીમ” અને “રેહી” તરફ ઇશારો કરે છે. ત્રીજો અક્ષર “હા” કે

“ક” છે જે દયા અને દિલને સન્નિપાત કરે છે. એથી અક્ષર “વાવ” કે “વ” છે કે જે “વતન” “વસ્ત્ર” (મિલન) અને “વિચાર” ની આરા આપે છે. વળી હિન્દુ ભાષાઓને કહેત કહે:-

“મહી વહ્ની રાન હય ખારે
ગરી તેરી અગાન હય ખારે
ગઢ ઈલામ હય બહેરોશ
પેઠ જવેરો અગાન હય ખારે”

વળી ગાંધીજીની પેઠે દેશને આઝાદી માટે જામત કરીનેજ એસી રહેત નહિ, તે માણુકના પેઠે જામવાળી કાળી કાળી લટાથી દેશને ઓડવવાની ધમકી રાખવા છતાં ફરી ફરીને માંથી નાંગણના તાંતર નેલના નાત્ર નખરામાં ફસાઈ જાત નહિ. માણુકની જાગૃતાથી દેશને તારી તેનો ઉદ્ધાર કરત ત્યારેજ જય લેત.

જો કું મર સિંહર હયાતખાન પંખખોને વડો પ્રધાન હોત, તો હજરત ઉમર (રહી) પેઠે વગર ખમારે દેશ અને પ્રજાની સેવા કરત, ઉંચા ઉંચા મહેલોને ઠાકીયોમાં સુવા કરતાં લાહોરની મસ્જિદોમાં સુધને એવી ધાક બેસાડત કે શત્રુઓનો હાલ ગમડી જાત. જ્યાં લગી અરબ, અજમ, પેલેસ્ટાઇન અને શામ આઝાદ ન થાત ત્યાં લગી એનથી ન ઉંધત. ઈસ્લામને બચાવવા જતાં પહેલાં હિંદ નેજ બચાવવાનો વિચાર કરત.

જો કું “એકાર” હોત તો એવા હારપરસિક લેખો જાપત કે લેખો પેટ પકડીને હસતાં ફરી એમ યાત કે હિન્દની સર્વે ક્ષય-નિવારણ હોસ્પિટલના ડોક્ટરે આરાજ લેખોને કયા તરીકે વાપરત! કારણ કે હરવાથી ક્ષયરોગ દરે થાય છે એમ હજીએને મત છે. વળી હું કારવાંના તંત્રી સાહેબને હરબ પાડત કે તેઓ આરાલેખો વાળા “કારવાં” ની એકેક નકલ દરેક તેમજવામી કુટુંબને શોધી શોધી ને તેના ઉપર મક્ત મોકલે કે જે કુટુંબમાં મૂખ માખાપોની કુલુહીના પ્રતાપેય મુસ્લિમ-કુમારિકાઓ આધિ-યમ જવા આવી

છે છતાં કુવારીઓ રહી છે, તે ગમ બને ગુસ્સો પી પીને ક્ષય-રોગનો ભોગ બની છે. અથવા જે કુટુંબમાં શૌકરોના સિતમ, કે તિરદ વેદનાથી સમાજની સિતમગર અક્ષીમાં પીલાતાં ક્ષયન રોગને વરી છે, કારણ કે જે એમ થશે તો મુસ્લિમ-ઓઓમાં આજકાલ જે ક્ષય પ્રમાણ વધી ગયું છે તે કંઈક અંશે “કારવાં” ના પ્રતાપે બાકું થશે.

પણ અક્સેસ, કે કું ઉપર લખેલી નાની કે મહાન વ્યક્તિઓમાંથી એક નથી, પણ કેવળ એક “આપીન” છું.

‘કારવાં’ના પ્રથમ વર્ષની ફાઇલ

અંક ૧ થી ૧૨ કપડાં પાકું પુકું

કી. રા. ૫) ટ. ખ. સહિત

કોપીઓ સીલકમાં બોહી હાવાથી થોડીકજ બંધાવવામાં આવી છે. આજેજ બોર્ડર મોકલી આપો.

છુટકે અંકો પણ ઘણા બોહા સીલકમાં છે. પોતે ફાઇલ બંધાવનારા શૌકીનોએ દરેક અંકના સાત આના લેખે નાણાં મોકલી ઘટતા અંકો મંગાવી લેવા ચક્રવું નહીં.

વહશી સાહિત્ય કાર્યાલય,

કલુપીડ-સુરત.

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસ:-

રંદિર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને ગુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના નાના મોટા જે ઓર્ડરો હોય તે મોકલાવી આપી કાયદો મેળવે.

કી રંદિર રોડર્સ પુસ્તકલક્ષ : કલુપીડ, સુરત.

કોરવાં

આવેક

નેગેશ્વરી

ઉર્દૂ ગદ્યની શરૂઆત કયા સમયમાં થઈ તેનો કાલથી ફેસો કરી શકે તે નથી. કેટલાક લેખકો શેખ એનુદીન ગંજુલ દ્વિમની ધાર્મિક પત્રિકાઓને ઉર્દૂની સર્વથી પુરાણી, પત્રિકાઓ ગણે છે, પણ એ માન્યતા હવે ખોટી કરી છે. શેખ એનુદીન સ. ૭૦૬ દિગ્ગરી પછીના સમયમાં થઈ ગયા હતા. હાલમાં ધણી પ્રશિદ્ધ અને શોધખોળને અંતે એક બે કૃતિઓ એવી મળી આવી છે જે સ. ૫૦૦ દિગ્ગરીના લગભગ સખાઈ હતી.

ઉર્દૂ ગદ્યનો આરંભ ગમે તે સમયમાં થયો હોય પણ એટલું તો યોગ્ય સાબિત થઈ ચૂક્યું છે કે એની ઉત્પત્તિ દક્ષિણમાં થઈ. ધાર્મિક વાચકો માટે એ ધણું જરૂર હતું કે ચોનાના મુરદો તથા નવ મુરિદોને ધાર્મિક શિક્ષણ સરળ અને સહેલી રીતે આપે. આ કારણથી ઉર્દૂ ગદ્યની શરૂઆત થઈ. એ તે વખતની કૃતિઓ, ભેતાં જણાઈ આવે છે કે તે સમયની બધી કૃતિઓમાં ધાર્મિક દાખ અને શિખામણોની સમજૂતી આપવામાં આવી છે. આ કારણને લખને ઉર્દૂમાં સર્વથી પહેલાં ધાર્મિક દાખ

સૂચવતા અરબી અને ફારસીના એવા શબ્દો શાખત થઈ ગયા. જેને સમજાવવા માટે રચાતા બાપામાં શબ્દો ન હતા. આ શબ્દો આજે પણ રિવાજ પામી ગયા છે.

પહેલો દૌર:- પહેલા દૌરના આરંભમાં હમરત ખાન, બન્દાનવાઝની "મિરાજુલ આશિકાની" અને મીરાનજી શમ્સુલ ઉરશાહની "જલ તરગ" નોંધવા પાત્ર છે.

આ દૌરનો દરમ્યાની સમય દશમી સદી દિગ્ગરીથી શરૂ થાય છે. આ દરમ્યાની સમયની મહત્તર કૃતિઓ. મો. અબ્દુલ્લાહની "અદલા મુસ્સલાત" અને મુલ્લા વંજીની "સજરસ" છે. આ ઉપરાંત સમજૂતી પણ થોડી ધણી કિતાબો સખવામાં આવી હતી.

આ દૌરનો આખરી સમય ઉત્તર દિગ્ગરી સમય છે. દક્ષિણમાં ગદ્ય સખાવાને આરસો વર્ષ સુધી ઉત્તર તરફ ઝાળને ગદ્યમાં સખવાનો વિચાર, આવ્યો ન હતો. અંતે મો. હજીથી ગદ્યમાં સખવા પ્રેરણા અને તેમણે "દલ મંજલીસ" લખી. એ સિવાય હમરત શાહ અબ્દુલ હાદિર (૨૬)એ કુઆન શરીફનો પહેલો વાર ઉર્દૂમાં તર્જુમો કર્યો. વળી મીર ખિશાએ "હયાએ લતાફત"ની રચના કરી. એમાં ઉર્દૂ વ્યાકરણ ફારસી બાપામાં સમજાવવામાં આવ્યું છે.

પહેલા દૌરના શરૂના સમયની બાપા ધણી વંખતે મુસ્કેલીથી સમજાવામાં આવે છે, ફારસી કે બાપાએ કાઢ ખાસ રૂપ પકડ્યું ન હતું. આ સમયમાં હિન્દી, તામીલ, અને તેલુગુની સાથે કેહ ફારસી, અરબીના શબ્દો વપરાતા હતા. દરમ્યાની અને આખરી સમયમાં દિ. અર્થો. શબ્દો અને મુકદ્દમા (દારીયાની પાખંદી વાળા ધખારત જેમાં વંખતું હોયું જરૂરી નથી) અને મુસજજઅ (જેમાં દારીયાની પાખંદી હોતી નથી પણ વંખતું હોયું જરૂરી છે) ધખારતો સખવાની શરૂઆત થઈ, વળી ફારસી, અરબીના કેટલાક

બહાં મુશ્કેલ અને બારી શબ્દો વપરાશમાં આવવા લાગ્યા.

ખીજી દોર :- અંગ્રેજોની હિન્દમાં વધતી જતી સત્તાએ આ દોર પર ઘણી અસર કરી. ઉપર જોઈ ગયા કે લદ્દા અને બારી શબ્દો ભાષામાં દાખલ થઈ ગયા હતા અને તેથી ભાષામાં અગાધ વધવા પામ્યો હતો. એ અગાધને દૂર કરવાનો સમય હતો આવી પહેલ્યો હતો.

કલકત્તામાં આજ સમયે કોઈ વિલિપ્ત કાનેજ સંચાલિત દેશમાં અંગ્રેજ સત્તા વધતી જતી હતી અને તેથી કાંતેકુનોની મોટી જરૂરત પડ્યાં કરતી હતી. એમને દેશની સામાન્ય ભાષા શિખવાની પણ અગત્યતા હતી. એના પ્રિન્સિપાલે કે. ડો. ગીલ્ક્રાફ્ટને ઉદ્દેશ સાથે ઘણી હેમદર્દી હતી, તેથી એમણે ઉત્તર હિન્દના મસ્દૂર સાહિત્યકારોને તેડાવ્યા અને તેમની પાસે સરળ અને સાંદી ભાષામાં પુસ્તકો રચાવવાનું શુરુ કર્યું. એ ઉપરાંત તેમણે પોતે પણ બાકરેણ અને હિંદોની રીતી અંગ્રેજીમાં રચના કરી. આ દોરની ખજીજ કૃતિઓ કારસી કિરસા કહાણી પેરેથી. અનુવાદ થયેલી છે. મસ્દૂર સાહિત્યકારો મીર અમન હેલ્લી, દેરજખા હેલ્લી, બહાદુરબલી હુસેની, શેરબલી અફસોસ, મીરઆબલી હુલ અને રજખબલી બેગ સુર છે.

ભાષામાં ઘણો સુધારો થયો. એકાદ દક્ષિણી શબ્દોની જગ્યા હિન્દીના સુંદર અને રસીલા શબ્દોએ લીધી. એ બધું છતાં લેખકો મુશ્કેલ અને મુસજબબ ધ્યાનરેતો ત્યાગી રોક્યા નહિ. ભાષામાં બનાવટ વધી ગઈ, અતિશયોક્તિ બધાં વિષયો (મુખાલિગા) વધી ગયા, જેને લીધે સાદગી દૂર થઈ ગઈ. એવું દ્રષ્ટાંત રજખબલી બેગ સુરનાં "ફસાન-એ-અખબ" માં જોઈ શકાય છે.

ત્રીજી દોર :- આ દોર મીરજી ગાલિબથી શુર થાય છે. એના પહેલાં અને એનાં સમ-

યમાં "ફસાન-એ-અખબ" ની શૈલી દેશબંધમાં લોકપ્રિય થઈ પડી હતી, અને લોકો એવું અનુકરણ કરવાના પ્રયત્નો કરતા હતા. એવામાં ગાલિબે 'ફારસીને બદલે ઉર્દૂમાં પત્રો લખવાનું શુરુ કર્યું. એને માટે ગાલિબની મુશ્કેલ પસંદગી અને આમ રિવાજ વિરૂદ્ધ ચાલવાની આવરતા જવાબદાર હતી. ગાલિબના પત્રો ઉર્દૂ સાહિત્યમાં ધણું ઉચ્ચ સ્થાન ધરાવે છે, કારણ કે એની શૈલી એવી છે કે ઘણી કાશિશો છતાં એને કોઈ નકલ કરી શક્યું નથી. એમાં સ્મરણ ઉપરાંત પત્રની હબ એવી છે કે જેને પણ લખ્યો હોય તેની સાથે જાણે વાતો ન કરતા હોય.

ગાલિબના પત્રો જોઈનેજ સર સૈયદ મહમ્મદ ધ્યાનમાં આવ્યું કે ઉર્દૂ ને વધુ વિશાળ બનાવવા માટે "ફસાન-એ-અખબ"ની શૈલીની જરૂર નથી પણ ગાલિબની શૈલીની જરૂર છે. આજ સમયમાં ૧૮૫૭નો બગદો થયો; જેમાં હિન્દીઓને ધણું તુકસાન થયું. ખાસ કરીને મુસ્લિમો એકદમ બરબાદ થઈ ગયા. એમને વધુ બરબાદીમાંથી બચાવવા માટે સર સૈયદ એ ચળવળ શુરુ કરી. આ ચળવળનો સંબંધ ખાસ કરીને આમ મુસ્લિમો સાથે હતો, કારણ કે નવા વિચારો ફેલાવવાની આમ મુસ્લિમોમાંજ ખાસ જરૂરત હતી. તેને માટે બિફકસ સાદી અને સરળ ભાષાની અગત્ય હતી. આ હંકીકત ધ્યાનમાં રાખી તેમણે "તલ્કીઝુલ અખ્લાક" નામનું માસિક કાઢ્યું. આ તેજ માસિક છે કે જેણે ઉર્દૂ ગદ્યમાં એકદમ પરિવર્તન કરી નાખ્યું. સર સૈયદના વિરોધીઓએ પણ એમની વિરૂદ્ધ પ્રચાર શુરુ કર્યો. આ પ્રચારકોએ પણ સાદી અને સરળ ભાષાનો ઉપયોગ કર્યો, જેને લીધે પુરાણી શૈલીની અસર દૂર થઈ. ઉર્દૂની આજની વિશાળતા અને લોકપ્રિયતા સર સૈયદનેજ આભારી છે. સર સૈયદ "આદાશ-

રસનાદીઠ, "જીઝાગીય કુલ્પ", "તારીખે બિજ-
નોર" અને "અરબીયે બગાવતે દિન્દ" નામના
મસ્દર પુસ્તકોના કર્તા છે.

સર સૈયદના સાથીઓએ પણ ઉર્દૂ ગદ્યમાં
પણ નકર ફાળો આપ્યો છે. એમના મંડ-
ળમાં 'હાલી', 'શિખરી', 'આબાદ', અહલિયાદ
નઝીર અદમદ, મુદસિનુલ મુલક, -નિકારમ
મુલક મસ્દર છે.

મો. 'હાલી' મહંમે જીવન સરિત લખ-
વાનો આરંભ કર્યો. "હયાતે સાદી", "યાદગારે
ગાલિબ" અને "હયાતે જીવીદ", એમની મસ્દર
કૃતિઓ છે. ઉર્દૂ પદ પર મર્યા કરતું એક
પુસ્તક લખ્યું હતું જે પણ ઉપયોગી પદ
પડ્યું છે.

અલ્લામા 'શિખરી' ઉર્દૂ સાહિત્યમાં ધણું
જીયુ રચાન ધરાવે છે. તેઓ શાહર, દિસ્સર,
મુદદિસ, સરિત લેખક, સુધારક અને ઇતિહાસ
કર તરીકે મસ્દર છે. એમણે ઇસ્લામના
શાનસર જીતકાળ પર ધણી શોધખોળ કરી છે.
"અલમાખુન", "અલફારક", "અલગિઝાલી"
"સીરતુન્નુખ્માન", "અલ કલામ" "ઇસ્તુલ
કલામ" વિગેરે મસ્દર પુસ્તકો લખ્યા છે, પણ
એમનું મસ્દર કારનામું "સીરતુન્નખી" છે. જેની
ઉપર એમને પોતાને પણ તાઝ હતો છતાં
પોતાની આ તમન્ના પુરી ન કરી શક્યા. જેજ
નિર્દે લખી હતી કે ઝિન્દગી એ ધારી ન આપી
પણ એમના સારિદ મો. સૈયદ સુલેમાન
નડવીએ એને પૂર્ણ કરી એ જોટ પુરી દીધી
છે. મો. શિખરી પોતાની પાછળ મો. સૈયદ
સુલેમાન ત્યા મો. અબ્દુલસલામ જેવા આસિમે
મૂઠી ગયા છે જેઓ આજે પણ ઉર્દૂનો
ખિદમત કરી રહ્યા છે.

મો. મોડમદ, હુસૈન આબાદ ઉર્દૂના
નામવર લેખક છે. એમની કૃતિ "આબે હયાત"
પોતાની અનોખી તઝ અને રંગીન શૈલી માટે
લખીજ મસ્દર છે. ઉર્દૂ બાપના ઇતિહાસ પર

એ પહેલું પુસ્તક છે, "નૈરજે ખિયાલ"
"સુખનદને ફારસ" અને "ફરબારે અકબરી"
એમની કૃતિઓ છે. "દિવાને ઝીક" ધણી
શોધખોળ અને મહેનત પછી છપાવી પ્રગટ
કરેલી પોતાના ઇસ્તાદ અને મદાન સાથે
ગુમનામીમાંથી બચાવી લીધા છે.

એ સિવામના સર સૈયદ મહંમદના સાથી-
ઓમાં હિપ્તી નઝીર અદમદ અખ્તાયી નોવેલ
લેખક તરીકે, મો. અહલિયાદ દિસ્સરી વિષયના
લેખક તરીકે તથા મુદસિનુલ મુલક અને નિકારમ
મુલક ધાર્મિક વિષયના વિવેચક તરીકે મસ્દર છે.

મો. શરર એ ઇતિહાસિક નોવેલો લખ-
વાનું શરૂ કર્યું. ઇતિહાસ જેવા શુદ્ધ વિષયને
એમણે પોતાની નોવેલો દ્વારા રસિક બનાવ્યો.
એમની નોવેલો "અંબાએ અરબ" "ફિરદોએ
બરા", "ખુશોરા ફોરેનડા" મસ્દર છે. એ સિવાય
એમણે ધણી લેખો પણ લખ્યા છે.

"ફુસાન એ આબાદ" લખી રતનનાથ
"સરશાર" ઉર્દૂ સાહિત્યમાં અમર યદ્ધ ગયા
છે. એમાં લખનીની રહેણી કરણી, પોરાક,
બોલચાલ વિગેરેનો અભેદુલ ચિતાર રજુ કર્યો
છે. ખોજનું ટ્રેકટર એક જીવતી બામતી તસ્વીર
છે. એ એમના ઉર્દૂ બાપા પરના કાખૂની
સાક્ષી પુરે છે.

ઓશો દોર:-ઓશો દોર ઈ. સ. ૧૯૦૧થી
શરૂ થાય છે. હાલના બધા લેખકો આજ
દોરમાં ગણી શકાય. આ દોરમાં પશ્ચિમના
વિદ્વાનીઓ તથા દિસ્સરોના ધણાં ખરા પુસ્તકોનો
અનુવાદ યદ્ધ ચુક્યો છે અને હજુ પણ આ
કામ ચાલુ છે.

સર અબ્દુલ કાદિર એ 'મખ્ખુન' નામનું
પત્ર ૧૯૦૨માં ચાલુ કર્યું. એનાથી હાલના
પ્રસિદ્ધ લેખકો પ્રકાશમાં આવ્યા. આ પત્રે ઉર્દૂ
ગદ્ય અને પદ બંનેમાં સુદર ફાળો આપ્યો છે.

મો. અબ્દુલકલામ આબાદ, મો. અફરઅલી
તથા મો. અબ્દુલ માજિદ જ્યાંબાદી આ દોરના.

સિદ્ધ હસ્ત લેખકો છે. તથાની શૈલી ધણી
નેરદાર હોય છે. અરબી ફારસીના સુંદર
શબ્દોનો ઉપયોગ કરે છે, નેથી શૈલી ધણી
શાનદાર થઈ જાય છે. મૌ. આઝાદે પોતાના
પત્રો “અલહિલાલ” અને “અલ ખલાલ” દ્વારા
ઉર્દૂની સેવા કરી. મૌ. અબ્દુલ માજિદ “સિદ્ધક”
દ્વારા તેમજ મૌ. અર અલીખાન “અર્મોસર”
દ્વારા ઉર્દૂની ઘણી પણ ખિસ્મત કરી રવા છે.
અનુભવને તરફથી ઉર્દૂના રોકેટરી મૌ.
અબ્દુલ હક એ પોતાની આખી છાંદગી ઉર્દૂની
સેવા અર્થે ગુન્ગરી છે. આટલી ઉમર છતાં
ઉર્દૂ માટે તનતોડ કાશિશો કરી રહ્યા છે.
હાલમાં ઉર્દૂ વિષે જે ચળવળો ઉભી થઈ છે
તે એમનેજ આહારી છે. એમની અનુભવ
પુરાણા સાબરો અને પુરાણા સાહિત્ય વિષે શોધ
ઓળખ્યાં કરે છે, અને તેને છપાવી પ્રગટ
કરે છે. વળી પુરાણના મરહૂર સાહિત્યકારોના
પુસ્તકોનો પણ અનુવાદ કરાવે છે. “ઉર્દૂ”
અને “સાયન્સ” નામના નિર્માસિક પત્રો
પ્રગટ કરે છે.

ઉરમાનિયા યુનીવર્સિટી ઉર્દૂને ધણું ઉત્તેજન
આપે છે. આ વિદ્યાપીઠમાં ઉર્દૂદ્વારા ઈજાવણી
આપાય છે. એની જરૂરીયાતોને પહેંચી વળવા
એક અનુવાદ મંડળ (દારત્તર્જીમા) છે જે
ઉપયોગી પુસ્તકોના અનુવાદ કરાવી પ્રગટ
કરાવે છે.

મુન્શી પ્રેમચંદ અને પંડિત સુદર્શન એ
નવલિકાઓ લખી પ્રસિદ્ધિ મેળવી છે. આગાહત્ર
કારગીરી મહંમદ ઉર્દૂ હામાના રોકેસપીયર
મનાય છે.

હાલના મરહૂર ગદ્ય લેખકો : મૌ.
અબ્દુલ હક, મૌ. અયુલ હલામ આઝાદ,
મૌ. અબ્દુલ આજિઝ દર્ખાઠી, ખાજ
હસન નિઝામી, સર અબ્દુલ કાદિર,
સૈયદ સમગદ હૈદર, નિયાઝ ફત્તેહી, મુન્શી
ફયાનારાયન નીગમ, મૌ. સુબેમાન નદવી,
મૌ. અબ્દુસસલામ નદવી વિગેરે છે.

સ્નેહીઓને

પ્રેમો પહાર
વરસ ગાંઠ
લગન પ્રસંગ
વિદાયલેટ

તરીકે

લેટ

આપવા જેવી
ઓપડીઓ

ખધા ગ્રંથ લંહારોમાં મળે છે.

તથા;

ધી રાંદેર રોડે કલુપીક, સુરત.

નાલુક, રૂપાળી, રંગબેરંગી છાપેલી
ખળ્યાળળ્યા સંસારમાં મુખ અને
રસના છાંટણાં છાંટવા મયતી
ફૂંટી વાર્તાઓ — નવલિલાઓ
૧ કથાપરી રા. રા.
૨ કથામણિ રા. રા.
૩ કથા કલગી રા. રા.

કથાપરી કાર્યાલય
આમલીરાન, સુરત.

ગુજરાતનું એક ધાર્મિક સાપ્તાહિક

“વકીલ”

૧૦

- :- સમાજ આગળ આવેા ઇતિહાસ રજુ કરે છે.
- :- ઇસ્લામ અને ઇસ્લામીયોના સંબંધમાં ખોટા ઇતિહાસનો જવાબ આપે છે.
- :- હિંદુ સુસ્થિત સંપ વધે તે ઉપર ઇતિહાસિક પ્રકાશ નાંખે છે.
- :- કોમીવાદનું મુખ્ય કારણ શું? તેનો ઉદ્દેશ કરે છે.
- :- ઇતિહાસિક ખોટી લખાયેલી નોવેલોના નોવેલોમાંજ જવાબ આપે છે.
- :- રાજ્યદ્વારી, સાંસારિક, વ્યવહારિક વગેરે પ્રશ્નોનો ઉદ્દેશ વાર્તા તથા લેખો દ્વારા કરે છે.
- :- ઇતિહાસિક લેખક મી. બાનવાની કલમે લખાયેલી એક ટુકડી અને એક ચાલુ વાર્તા આપે છે.

આટલું હોવા છતાં લખાજમ માત્ર

હિંદમાં રૂ. ૨-૪-૦ પરદેશ શિ. પ. (પોસ્ટલ ચાર્જર મોકલવો)

છુટક નકલના ત્રણ આના;

(નમુનો મંગાવનારે સવા ત્રણ આનાની ટીકીટ મોકલવી)

મેનેજર : ‘વકીલ’ માસિક

ધી રાંદારોડ-નોવેલી સીનેમા પાસે, અમદાવાદ

જી. એસ. મેકુલની માલિકની

‘પાગલ કોટેજ’ બેકરી

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર.

ફેક્સ,

બદામ અને સાદા બીરકીડ;

નાનખાઈ,

હકીમી બીરકીડ,

પાઉં,

નાન;

શીરમાલ,

વીંગર,

એક્યાર-ટેસ્ટ કરો

જરૂર તમને સંતોષ આપશે.

રાંદેરની સુલાહાત લેતાં

ક્યાં જમશેા?

ધી ‘પાગલ કોટેજ’

રેસ્ટોરાં.

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી

વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં

ચાદદાશત રૂપે રહી જશે.

માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

મુલતાન

યુવાન દેવો ઉલ્લસી મુસ્લિમ સંસારની સામાજિક નવોં

લેખક: "તુરાખ"

અકરણ ૨ શુ

મિત્ર મ'હળી

મુલતાન શયનખંડમાંથી બહાર આવતા મહેરનિસાએ મલકાતાં મલકાતાં નાસ્તો કરાવ્યો.
મુલતાને કાંઠા પર મહિયાળ બાંધ્યું હતું. મહેરનિસા બોલી:—

"મહિયાળ તો પહેરી લીધું" પણ બાબીને પક્ષ આપી કે નહિ ?"

"તારી પક્ષ તો તેને પહેલે આપી."

"બાબીને પક્ષ મળી ?"

"બાબીએ મારા મારે કંઈ કહ્યું ?"

"પણ મળ્યું."

"શું કહ્યું ?"

"ટાપકી ભરીને તારા વખાણ કર્યાં અને પછી કહ્યું કે તું બહુ હુચ્ચી છે."

"અને મારી સાક્ષી આવું કહેજ નહિ."

"તો તું હુચ્ચી નથી ?"

"તમારી નજરમાં."

"મારી નજરમાં તો તું હુચ્ચી દેખાય છે અને મને જોઈ તું દેખાય છે તેવી મેં તને તારી બાબીને કહી બતાવી."

"તો તમે મને હુચ્ચી કહી ?"

"હુચ્ચી નહિ તો બીજું શું ? હાલેની લેટ બાપી છુપીથી મારાં બોરમાં મુકનાર હુચ્ચી નહિ તો કેણું ?"

"એ તો રઝિયાની ચોળના હતી."

"હવે બિચારી રઝિયાનું નામ બદલાય કરે છે કે કારરતાન, તારાં અને નામ રઝિયાનું ?"

"રઝિયા તો બિચારી અને હું હુચ્ચી કે હુચ્ચી તો હુચ્ચી, કોઇના કહેવાથી કે, એટલીજ હુચ્ચી થઇ જવાની હતી! પણ એ તો કહો સાબી કેરી છે ?"

"હમ પહેલાં તો તું જ જોઇને પકડે કરી આવી હતી."

"ત્યારે તે તેના ધરમાં હતી, મારી બાબી જની આપણે ધેર કર્યાં આવી હતી ?"

[૧૬૭]

"તો શું તારી કામી બન્યા પછી તેમાં ફરક પડી ગયો હતો ?"

"હા જ તો વળી તમે શું જાણો ?"

"તો તે હમણા બહાર આવશે ત્યારે પેટ કરીને બેઠો રહેશે."

"એ બહાર શું આવવાની હતી તમે જાન એટલે ફૂંજ તેને બહાર દસણી લાવું છું."

"તો દસણી લાવતો ?"

"પણ તમે ધરથી બહાર નીકળો તો ને ?"

"હું પુરો નારતો પણ નહિ કરું ?"

"નારતો કરવાને આટલી વાર ? કે પછી જતા જતા કામીના દુરી એકવાર રજન કરવા છે ? આખી રાતભર લાલ્લીને સંતાડી રાખી અને હજીયે દિલ લરાયું નથી. હમણાથી જ કામીએ તમારા પર જાદુ ચલાવી દીધું છે. બાબીના કામચું તો કરમાં છે !"

"વાતોમાં હું તારાથી ક્યારે છલ્યો છું ? કે આ ચાલ્યો."

નારતો કરીને સુલતાન નીચે ઉતર્યો અને પોતાના મિત્ર રાજનના મર તર ચાલ્યો.

રાજન અને સુલતાન એકબીજા સાથે કામ કરતા હતા. રાજનો સહવાસ અને સ્વભાવની સામ્યતાના કારણે તેઓ દિલોગ્ગન દોસ્ત બની ગયા હતા. પુખ્તવયે સાપાલથી મિત્રતા લાંબા સમય લગી રહી રહે છે, અને મિત્રતામાં સ્વર્ગ તરવાના બીજા રાપાલમાં હોય છે તો મિત્રતાનું વૃક્ષ જીવનભર ઢરિયાળું રહે છે. સુલતાન અને રાજન વચ્ચે એવી અત્યંત, કાલ્પિક મિત્રતા હતી.

સુલતાનના લગ્નને બીજા દરજ્જે શુક્રવાર હતા. શુક્રવારની નમાઝ પડેલા માટે મર્મિષ્ટ મુસલમાનો પોતાની કુમતી અર્ધા દિવસ બંધ રાખે છે અને નમાઝ પછી બે વચ્ચે હમ્મરો છે. સુલતાનના શેઠ પણ મર્મિષ્ટ મુસ્લિમ હતા. તેની ઝોરીસ તો શુક્રવારે ઉપાડી રહેલી પણ ઝોરીસમાં કામ કરતા બધા મુસ્લિમ ગોકરને બધેરે જમીને આવવા રજા હતી. શેઠ પોતે પણ બહુ ઉપયોગી કામદાર સિવાય નમાઝ પડીને જ ઝોરીસે આવતા, અને પોતાના મુસ્લિમ માણસોને પણ શુક્રવારની નમાઝ પડવાની ખાસ કલ્લામણ કરતા.

સુલતાન રાજનના ઘેર પહોંચ્યો ત્યારે રાજનની મા અપનમે કરવાને હાંપાંચો, સુલતાને પૂછ્યું,

"રાજન મરમાં છે ?"

"અરે ! હજી તો એ હાથે નથી. હું તો તેને ઉઘાડી ઉઘાડીને ચાકી પથ્થરાનો જીનમરો હાથથી તે પથારી છોડતો જ નથી. હવે તો ફૂંજ અને ઉઘાડું."

રાજનના ઢોલિયા પાસે જઈ સુલતાને તેને દેરાલ્યો.

"હા ! હા !"

સુલતાનનો સાદ સાંભળી અને બધું નિદ્રાવરધામાં રાજ પૂછ્યું,

"કોણ ? સુલતાન ?"

"હા, હું. હા ! હવે કેટલું સહેલું ?"

આખા ચોળાને રાજન બેઠો થતા સુલતાને કહ્યું,

"મિત્ર મારા જગન મયાં ને આટલો બધો થાક તને ચલાયો ?"

“તારા લગનમાં તને કંઈ જ થઈ શકે ? સહેરો બાંધીને તને તો બેસી રહેવનું હતું અને આમરે હાથે તો દોડાદોડી હતી.”

“દોરતનું કામ દોરન નાહ કરે તો ખીજું કાણ કરે ?” સુઘતાને આભારની લાગણી પ્રદર્શિત કરતાં કહ્યું.

રોશને જલદી જલદી હંતમંજન કરી સ્નાનાદિ કરી લીધું રોશનનીમા અપનએ રેગલ પર નાસ્તો મૂક્યો રોશને સુઘતાને કહ્યું,

“ચાલ નાસ્તો કરવા.”

“હું તો નાસ્તો કરીનેજ આશ્વેયો છું.”

“ત્યાં જંગળમાં બરાબર નાસ્તો નહિ લેવાયો હોય. વળી લગનની ખુશીમાં અને આટલું ચાલી આશ્વેય છે એટલે આશ્વેયું હજારમ પણ થઈ ગયું હશે.”

“મહેરએ પેટ ભરીને નાસ્તો કરાવ્યો છે.”

“મહેરએ ? તો તો નને આખો દિવસ ભૂખ નહિ જાતે એ બહુ પાકી છે પણ ચાનું એક પ્યાલું તો તને પીવું પડશે.”

“હા, ચા ચાલશે.”

અપનએ ચા લઈ આવી રેગલ પાસેની એક ખુરશી પર બેસી. સુઘતાન ચા પીતો હતો ત્યારે અપનએ પૂછ્યું.

“બહુ કેવી છે ? ગમી ?”

સુઘતાને મોઢે ચઢેલી ચાની રકાખી સહેજ અસ્થિર બની, સ્વસ્થ થતાં ને કાંઈ જવાબ આપવા જતો હતો ત્યાં રોશને હસતાં હસતાં કહ્યું.

“મા, હું પણ મજનુને પૂછે કે લયલા કેવી છે ?”

સુઘતાને લાગ એક ઠોરડી વીંચે,

“માસી ! હવે રોશન માટે પણ કોઈ લયલા શોધો.”

“તારું તો થયું, બેસા; રોશનનું પણ થશે.” અપનએ ભાવપૂર્ણ જવાબ આપ્યો.

રોશન અપનએ કેવળ એક જ પુત્ર હતો તે નાનો હતો. ત્યારથીજ પિતાનું અપાછત તેની ઉપરથી ઉચકાઈ ગયું હતું. અપનએ પારકા રીતણ કરી તેને મેટ્રીક વેર લખાવ્યો હતો, અને માતાની આજ્ઞા અને અભિપ્રાયને પાળી અપાવવા રોશન આજે મહાને પચાસ રૂપિયા કમાઈ રહ્યો હતો. સુઘતાન જોડેજ રોશન કામ કરતો હતો એ આપણે ઉપર જણાવી ચૂક્યા છીએ.

રોશને નાસ્તો જમી લીધા પછી જન્મે મિત્રો નીચે લખ્યાં સુઘતાને પૂછ્યું.

“ક્યાં જમશું ?”

“જલમની જમશું ?”

“ચાલ.”

માર્ગમાં જાતો કરતાં રોશને છૂટ લઈ પૂછ્યું.

“કેમ રાતે કેમ રહ્યો ?”

“પરીક્ષાના દેશમાંથી પ્રવેશપત્ર લખી બહાર આવતાં વિદ્યાર્થીને તેનો સહવિદ્યાર્થી પ્રશ્ન કરે એવો આ પ્રશ્ન હતો. સુઘતાને પણ સંતોષકારક ઉત્તરો લખી આવનાર વિદ્યાર્થીની અઠાધી

જવાબ વાળ્યો.

"મહુડા સરસ."

જન મે માનવજીવનની એક પરીક્ષા નથી શું? પરીક્ષામાં કરેલી જુલનું જે પરિણામ આવે એવું પરિણામ જીવન-બાળીદારની વરણી કરવામાં કરેલી જુલથી નિપજ છે. જતાં જીવનના આ અતિ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન પર જોઈતાં જોઈતું લક્ષ્ય આપવામાં આવે છે. વિદ્યમાન લગનસરસા, પ્રચલિત સમાજરચના, સ્ત્રીની આર્થિક પરવંતતા, પુરુષરચિત વર્તમાન સમાજ વ્યવસ્થામાં સ્ત્રી પર પ્રવર્તતી પુરુષની સર્વોપરિતા સ્ત્રીની નિરક્ષારતા જાતીય શાનનું અદ્યતન મનુષ્ય સ્વભાવનું દુર્લભ અને બીજા બાલુ વ્યાપારી ગણતરી મેનવતાનું શોષણ કરી રહી છે આજે તો વ્યાપારી બાળીદારની પસંદગી કરવામાં આવે છે એના પ્રકારની આપણે બહુ લગનમાં પણ બાળીદારી સાધી રહ્યા છીએ અને એવું દુષ્ટ પરિણામ સમાજ સુધારકોની આંખો દરખા જોઈ રહી છે.

"માટે તો તું લગનના સ્વરસમાં જીવને બદલે તારા પોતાના મૈયતમાં જીવો હોય એવું મહોડું બનાવ્યું હતું!" રોસાની અવગોચર સાક્ષીએ ટીખળ કહ્યું.

"મારું મહોડું જ એવું છે." સુલતાને કહે જવાબ આપ્યો.

"તો તારું હાલેલ જેવું મહોડું મારી બાળીને કેમ મર્યું?" રોસાને જાણ થાય રાખી.

"એ તો તું તારી બાળીને પૂછી જોજો!" વાત મપતાં સુલતાને કહ્યું.

કેમજનું મહત્વ આપતાં જનને મિત્રો સોડી ચડી ગયા. શુક્રાર દેવાઈ સવારના સમયે પણ કલક મુઠકાર દની સુલતાનેને જોઈ મિત્રોએ તેને શાદી ની પ્રત્યારબાદી આપી. મિત્ર મંડળમાંના એકે માંગણી કરી.

"હવે લગનની પાટી ક્યારે કરે છે!"

"મુઠકી થકી ગયા હવે શું છે!" સુલતાને બચાવ કર્યો.

"તેમાં શું વજો! એ તો બદલે માટે જમણું હતું. અમને તો આપ પાટી કરવી પડશે."

"બીજા મિત્રોએ તેમાં સાથ પૂરવ્યો,

"પાટી લીધા વગર અમે તને છોડવાના નથી.

"તો લેજો. પાટી લેશોને જાન તો નહિ લો!" સુલતાને કહ્યું ચંપે.

"તારી જાન લઈએ! અરે તારી જાન પર તો અમારી સાખો જાન કુરખાન છે." એક મિત્રે શબ્દોની રમત કરી.

"પાટી માટે જાન દેવા કેમ નીકળ્યો છે!" સુલતાને ટોચ કરી.

એક બીજાએ બૂમ પાડી.

"આખરું!"

અને આખી મિત્રમંડળી ખડખડાટ હસી પડી.

પ્રખ્યાતિને અજાન પુઠારી અને મિત્રમંડળી નીચે જતરી.

સુલતાને અને રોસાને મરિજદમથી બદલે નીકળ્યા. સુલતાને કહ્યું.

"આજે મારે ત્યાં આપણે સાથે જમરું"

"મા ધેર મારી વાટ જોતી બેસશે ને!" રોસાને પોતાની માનો વિચાર આવ્યો.

"આજે તું જોઈએ નહિ જાય તો?" સુલતાને સૂચના કરી.

"તને તો શાદી માટે ચાર દિવસની રજા મળી છે, મેં તો એક જ દિવસની રજા લીધી છે. વળી એક સાથે બેની ગરહાજરી સારી પણ નહિ.

“તો તું જમીને સીધો ઝોરીસે બંને ચાલ્યો જ્યો. હું પછી માસીને કહી આવીશ.”

“પણ મારા ઘેર આપણે કહીને તારે ત્યાં ચાલીએ તો ?”

“તારા ઘેર જઇશું તો તારી મા જમ્યા વગર આપણને જવા જ નહિ દેશે.”

“પણ ખજર આપ્યા વગર મા જમ્યા વગર બેસી રહેશી તેનું શું ?”

“આજે બંને માસી જરા મોડી જમે હું જઇને સમજાવી લઇશ.”

“તો બંને ચાલ, પણ મા મને વદશે તો હું તારું નામ લઇશ.”

“એ જવાબદારી મારી !”

બંને મિત્રો મુશતાનના ઘેર આપ્યા દરવાજામાં પ્રવેશતાં સૂઝતાને પોતાની બહેનને બૂમ મારી.

“મહેર ! રોશન આવ્યો છે.”

મહેરનિસા ખીખ ખંડમાંથી દોડતી દોડતી બહાર આવી અને રોશનને જોઇને નાચતાં નચને જોલી.

“કેમ કામે જવું હતું ને ? એક દિવસની વધારે રજા માગવાનું મેં કહ્યું ત્યારે માગી નહિ અને હવે કેમ ખાડો કર્યો ?”

“ખાડો કર્યો છે કેણે ? હું તો અહીં જમવા આવ્યો છું.”

“તો શું તમારી માએ જમવાનું નહિ આપ્યું ?” મહેરએ તોફાન કર્યું.

“પણ હું રોશનને જળરજરનીથી લઇ આવ્યો છું.” રોશનને માકું નદી લાગી ગય

એ માટે મુશતાને રોશનને બમાવ કર્યો.

પણ રોશનને તો મહેરનિસાનું ટીખજ ગમતું હતું. આવી રીતે મહેરનિસા અવા-રનવાર રોશનની મીઠી મનક કરતી અને રોશનને આ પજવણી ગમતી. રોશન અને મહેરનિસાના હાથના તાર પ્રેમનાં ગીત ગાવા ઝીણા ઝીણા કચુકરૂં રજા હતા.

રોશનને તો છંછેડાયા વગર ચતુરાઇથી જવાબ આપ્યો.

“જમવાનું તો મા આપે છે પણ બહીનું રંધિલું મને બહુ ગમે છે.

“માનું રંધિલું ગમતું નથી ?”

“માનું રંધિલું તો ગમે છે પણ બહીનું રંધિલું વધારે ગમે છે.”

“મારી ખુશામદ કરો છો ? મારા હાથે રંધિલું તમને ગમતું જ હોય તો તમે રોજ આવો તો હું તમને રોજ જમાંકું.”

“હવે રોજની વાત છોડીને આજે તો જમવાનું પીરસ મને બૂખ લાગી છે અને તને વાતોના ગપાટા સજે છે. મુશતાને પાણી રેડ્યું.”

“નાના બાગડની જોમ ખાવા માટે ટળવળી રહ્યા છો !” મહેરનિસાએ છંછેડાઇને પાથરણું પાંચકું.

તથા બન્નેની મીઠી વાતો ખતીજ આરામકુરમીપર બેસી દહાંથી સાંમગી રહી હતી.

જમીને બંને મિત્રો નીચે ઉતર્યાં રોશન ઝોરીસ તરફ ગયો અને મુશતાન માસીને બજાર કરવા ચાલ્યો.

● સાહિત્યકારોના અભિપ્રાય ●

કલિથી ખળસાર—

“ચિનગારી” હું ‘નાંચી ગયો છું; ને તેમાંથી પણ ઠેકાણે મેં ‘આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હાથમાં કવિત્વનો ગરો ફૂટ્યો છે, અને તમારી આખતી કાળીખાંખાં કિરલોમાયા ને ચિનગારીઓ હી છે, ને ધડીગર દાદખાનમાંથી ઉઠીને આકાશ ચઢેયું’ બાજુ (Rockets) ને તેમાંથી રબરેરગી તાર ચળી રહે, તેની ઘણે છે. તમારી ગદ્યકવિઓમાં જોડનાં તાળાં ભિંદુ છે ને તેમાંથી ચૂર્ણકિરલોના પ્રતિચમકાર થાય છે.

જનાબ મુનાલી સાદબ—

“ચિનગારી” રખત રીતે અગમચેતી આપે છે કે ગુજરાતમાં એક નવા મુસ્લિમ કવિ જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાના બાવિ સંદેશોને જલ્દી જલ્દી ધત્તર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—

ચિનગારીમાંની ઘણી કવિતાઓમાંથી સારા યુક્તિયો સહુ યદ્યપ તેમ છે.

શ્રી ચાંપણી વિનુ હરેશી—

ચિનગારી અને ગમે છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે.

Mr. H. R. Kalkhni

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજન

ચિન્નંગારી

“તુરાખ”

મૂલ્ય રૂપિયા એક

(આકાશ માટે ની. ર)

પત્રકારોએ આ પુસ્તક પર પ્રસાસના પુરોષા વર્ધા છે.

જી આનેન મંગાવો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૬, લક્ષ્મીયા મસ્જિદ સ્ટ્રીટ

સુબખાનંદ

સ્ટોફિલ-શ્રી રાદિર સ્ટોર્સ પ્રાઇવેટ, સુરત.

જાણીતા બુકસેલર્સ પાસેથી પણ મળાય.

● પત્રકારોના અભિપ્રાય ●

મેગજુ બુલેટીન—

હૂનિયાની આસીમ પદ ઉપર ઉભારાતી માનવતા વડે ઉભેરો લેખક એક માનવતી હૃદય-વીણાને આવી જોડા છે અને એ વીણાનો અંક તાર ફળવે હળવે જળમવી રહ્યો છે, અને એ બાજતી વીણામાંથી સૂરો નિકળે છે. કાકામાં રૂન છે. કાકામાં દર્દ છે, કાકામાં હર્ષ છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ હવનન ઉચા ચુલુનને સાથે આથપાતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બળી જાય છે.

પ્રેક્ષામણી—

જલ્દી રહેના હવનનું કાવ્ય માતા હોય, તેવાં સુંદર ગદ્ય કાવ્યો સર્જ્યાં છે. હવનનાં પાનાં પાંડી પાનાં હૃદયતા હોય તેમ એક એક કાવ્ય નવી ભાવના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. કનસાક (કૌરવિગ) —

લીટીએ લીટીમાંથી પ્રેરણાના પ્રાણ રહે છે. ગુર્જરવિરાતે ઓપતતી અને સંપદ બનાવતી શૈલીમાં મુસ્લિમ લેખક બાઈ ‘તુરબે’ ગુજરાતને એક સુંદર કિતાબ આપી છે. શુભસંદર્શી—(મુલેય ૬૦ શુક્રમ) —

કાવ્ય સાહિત્યમાં ચોક્કતી ભાવનાઓને ગદ્યમાં રહી કરતી શ્રી તુરાખની ‘ચિનગારી’માંની કેટલીક ભાવના સચેત સંગોરમ છે. કાકામાંથી ઘણા વિચારો મૌલિક છે અને એની રહી રહી આન પણ મજાની રીતે યાદ છે.

Modern Tivision (K. M. J. Chatterjee) & Co. Calcutta 1. 11

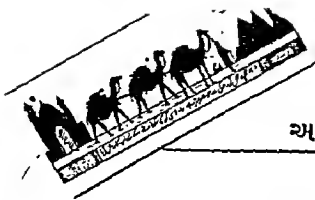
16 9330 116

वेम्बर

१८४०

५२५

આ અંકમાં

વિષયસૂચી	લેખકોનાં નામ	
તુષાર બિંદુ	“તુષાર”	૧૭૪
ઈસ્લામી શિક્ષણ (કુર્આન)	મૌ. અ. રહીમ	૧૭૪
” ” (હદીસ)	” ”	૧૭૫
આવાઝકી હુન્ના	“બેકાર”	૧૭૬
અરમાઉલ હુન્ના	“રિક્ત-સામેરી	૧૭૬
પોઠ	રા. વણુબરો	૧૮૨
જાણુવા ભેગ	ઈસ્માઈલ	૧૮૫
“યાચના” (કાવ્ય)	“અમીન” આઝાદ	૧૮૬
કેતાવા	મૌ. અ. અશરફ	૧૮૭
આબુની ગોરી	“કાસિમ”	૧૮૮
હિત્રના દુકકા	“આઝાદ”	૧૮૨
“અશુ-માગા” (કાવ્ય)	“આસિમ”	૧૮૬
હિંદુસ્તાનમાં મુસ્લિમોનું આગમન	સાલેહ બકીની	૧૮૭
‘મીઆં પરહે રહે....’ (કાવ્ય)	રોઝમચ્ચત્રો	૨૦૮
વિચિત્ર ભીખ	“ગાફિલ”	૨૧૦
કાફૂ	“સીરતી”	૨૧૩
“એ મત્થ હરે છે” (કાવ્ય)	“કલોમ”	૨૧૪
પતન અને બીજી વાતો	“શાન્ત”	૨૧૫
ખુદા	ખલીફ હુખાન	૨૨૧
ખુદા	કાઝી નમરૂલ	૨૨૨
પથગરમનું આયુષ્ય	“ઈસ્માઈલી” માંથી	૨૨૨
યાચના	“નૂર નાચીઝ”	૨૨૩
ફારસી સાહિત્ય	“ચાવર”	૨૨૫
ઈસ્લામી ઇતિહાસનું એક પાતું	“મુશીર”	૨૨૬
“નવ-યુવાનને” (કાવ્ય)	“રશક”	૨૨૭
ખિસ્મતશાહ	મૌ. મુસ્લિમ	૨૨૮
સાબર-સ્વીકાર	સંપાદક	૨૩૩
મુલગાન (ચાલુ વાર્તા)	“તુષાર”	૨૩૫

તંત્રી :—

ચહશી" રહેરી

સહતંત્રી :—

"બેફાર" પાંચ

લવાજમ

હિન્દ રા. ૪

ખર્ચા રા. ૫

પરદેશ રા. ૮

છુટકે આ. ૭

પુસ્તક બીજું

નવેમ્બર ૧૯૪૦

અંક ૩ જો.

ગંગનમાં ગંરખા.

નિરખ આકાશમાં આછી આછી વાદળીઓ
રમવા લાગી.

ચોગાનમાં નવધૌવનાઓ ગરબે રમતી હોય તેમ !

માનવતાની મશાલ

ખળવા દે !

ઝિંદગી સળગી ચૂકી છે તો હવે ખળવા દે !
આંસૂની જલધારથી જીવનની આગ જોતવાશે નહિ.

+ + +

તારી ઝિંદગીની જ્વાલા વડે
અધારી અવનિને અંજવાળવા.
હુતાશનીનું હાલરડું ગાતાં ગાતાં
માનવતાની મશાલને ખળવા દે !

+ + +

બેપરવાહ બાળક

સદા બાળક બનીને રહેલે;

ભૂતને ભૂટી.

ભવિષ્યના ભય વિના, બાળકની બેપરવાઈથી જીવલે,
વર્તમાનનાં વટોળિયામાં-થે.

ઈ સલા મી શિ ક્ષણ

અસ્લાહ તઆલહુ ફરમાન (કુર્આન)
મોલાના અબ્દુર્રહીમ સાહબ, રાંદેર

૭૧ બેશક અસ્લાહ કોઈ કોમની સારી હાલત બદલતો નથી જ્યાં સુધી કે તેઓના મનમાં જે (બાકી વાતો) છે તેને બદલે નહિ, અને જ્યારે અસ્લાહ કોઈ કોમ પર આક્રમ નાખવા આહે છે તો ફરી ટળતી નથી, અને અસ્લાહ વિના તેઓનો કોઈ બલી રહેતો નથી.

૭૨ જો કોઈ અસ્લાહ અને તેના રસૂલ તથા ઇમાનવાળાઓ સાથે દોસ્તી રાખે તો (તે અસ્લાહની જમાઅતમાં સામિલ થયો અને) બેશક અસ્લાહની જમાઅત સૌના ઉપર ફાવી જશે.

૭૩ અર્નો તું તે (યહૂદી)ઓમાંથી ઘણાંઓને બેઈશ કે પાપ (જુઠ) અને જુદમ તેમ હુરામ (માલ) ખાવામાં દોડીને પડે છે, ખરેખર તે કામ અતિ દુષ્ટ છે જેમ તેઓ કરી રહ્યા છે.

૭૪ બેશક તે લોકો પણ કાફિર થઈ ગયા જેઓએ એમ કહ્યું કે અસ્લાહ ત્રણમાંનો એક છે, અને જુઓ તો એકજ (સાચા) મઅબૂદના સિવાય બીજો કોઈ મઅબૂદ નથી.

૭૫ મરયમનો પુત્ર મસીહ (પોતે ખુદા કે ખુદાનો અંગ) કાંઈજ નથી; પરંતુ એક રસૂલ છે. ખરેખર તેના પહેલાં પણ ઘણાં રસૂલો થઈ ચૂક્યા છે અને તેની મા એક વલી સ્ત્રી છે.

૭૬ નંબી અને મુસલમાનેને યોગ્ય નથી કે મુશરિકો માટે બક્ષિશ આહે એ પછી કે તેઓ પર આ વાત જાહેર થઈ ગઈ હોય કે તેઓ દોષખી છે (પછી) બલેને તેઓ સગાઈવાળા હોય.

૭૭ બેશક રાત અને દિવસના એક પછી એક આવવામાં તેમ આકાશો અને પૃથ્વીમાં જે કંઈ ખુદાપાકે પૈદા કર્યું છે તે સૌમાં એવા લોકો માટે (તોહીફની) દલીલો છે જેઓ અસ્લાહથી ડરે છે.

ઈ સલા મી શિ ક્ષણુ

સ્મહુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાન (હદીસ)

મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાહબ, રાંદેર

૭૧ સ્મહુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે પૂરે સુસલમાન તે છે કે જેની હાથ અને કાથથી સુસલમાન બન્યા હોય. (સહીહૈન)

૭૨ સ્મહુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે ખરી હિજરત કરનાર તે માણસ છે જે અલ્લાહની મનાઈ કરેલી વસ્તુને તજ. (સહીહૈન)

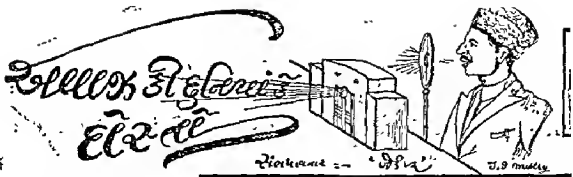
૭૩ સ્મહુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે તમારામાંથી કોને પોતાના માલ કરતાં વારિસોના માલ વધુ પ્રિય છે ? સહાબાઓ કહ્યું કે યા સ્મહુલ્લાહ ! અમારામાં કોઈ એવો નથી જેને પોતાના માલ કરતાં વારિસોના માલ વધુ પ્રિય હોય. હજરતે ફરમાનું ત્યારે તેનો માલ તો તે છે જે તેણે આગળ મોકલ્યો (એટલે જે ખુદાના માર્ગમાં ખર્ચ કર્યો.) અને જે પાછળ છોડ્યો તે માલ વારિસોનો છે. (યુખારી)

૭૪ સ્મહુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે જુદા સોગંદ સોદાનું અલણ કરે છે પણ તે કમાઈમાં નુકસાન કરનાર છે. (સહીહૈન)

૭૫ સ્મહુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે ખબરદાર થાઓ કે કુબ્વતની મતલબ તીર મારવું છે. ખબરદાર થાઓ કે કુબ્વતની મતલબ તીર મારવું છે. ખબરદાર થાઓ કે કુબ્વતની મતલબ તીર મારવું છે. ત્યારે આપે મિઝબર પર આ આપત પઠી “ વ અઈદુ લહુમ મસ-ત-તઅતુમ મિન કુબ્વતીન ” (કાફિરોના મુકાબલા માટે તમારાથી જને તેટલું બળ તૈયાર રાખો.) ત્યારે આ ફરમાનું. (મુસ્લિમ)

૭૬ સ્મહુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે જે ઘરમાં અલ્લાહની યાદ થાય છે અને જે ઘરમાં અલ્લાહની યાદ થતી નથી તેનું ઉદ્દારણ હવતા તથા મુરદા સરખું છે. (મુસ્લિમ)

૭૭ સ્મહુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે વાફ તમે બતાવો જે તમારા કોઈના દરવાજા પર નહેર હોય ને તે તેમાં દરરોજ પાંચ વખત સુસલ કરે તો શું તેનો મેલ કંઈ રહેવાનો ? સહાબાઓએ કહ્યું કે તેનો જરાએ મેલ રહેવાનો નહિ. આપ સલમ એ ફરમાનું કે પાંચ નમાઝની આજ મિસાલ છે એના સળબથી હક તઆલા શુનાહોને મટારે છે. (સહીહૈન)

આવાઝકી દુન્યા કે દોરતો ! દિવાળી
આવી અને સાથે ઈદ પણ આવી. એ બંને
હિંદુ-મુસ્લિમ તહેવારો સંપ સંપાને સાથે
આયા અને હળીમળીને રહ્યા તેમ ઘડી અને
ચોટી હળીમળીને રહી હોત તો હિંદને આવો
શરૂ કે ખવાનો ન હોત ! ઈદ દિવાળીના મિલન
ઉપરથી પણ આપણે ધણું સીખી શકીએ એમ
છે. પણ ભાઈ કીમીવાદના પરનથી બુદ્ધિ કુંડીન
અને કાન બહેરા થઈ ગયા હોય ત્યાં બાંધુએ
પતથર પર પાણી સમાન છે ! ખરું પુકાવો
તો ન દિવાળીમાં આનંદ હતો ન ઈદમાં ખુશી
હતી; કારણ કે દરેક દિંદીના હંધામાં આયિક
હોળી પ્રગટી રહી હોય ત્યાં તમાચા મહીને
ગામ રાતા રાખતા સિવાય બીજું કરે પણ શું ?
હા, જો જરા તારા તકકો પડ્યો હોય તો તે
દિવાળીની બહોણી કે ઈદની છદીવાળાઓને. પુરણા
પલંગ કે કોચમાંથી જેમ માંકડો નીકળી આવે
અને સનારને હેરાન કરે તેમ એ દિવાળીની
બહોણી અને ઈદની છદી માગવારા બે પગા
અટમો રાખેલા મુજબ સુધરેલી બીખ માંગવા
નીકળી પડવાનું ચૂકતા નથી ! સમય કે સંજોગનું
બંધન એમને નહીં નથી. કાણ કહે છે કે બીખનાં
હાંલાં શીકે, ચેતના નથી ? આજ તો રાગથી
રંકે સુધી દરેક બીખ પર નબી રહ્યું છે.
એટલું કે તે દરેક જાતની બીખના પ્રકાર જુદા
જુદા છે. સીપાઈ સપર્યા પટાવાળા, કારકૂન,
મુનીમ, મહેતાઈ, ઘોષી, હળમ વગેરે જે સુધ-
રેલી બીખ માંગે તે દિવાળી કે ઈદની બહોણી

મણાપ ! લીકરો કે પાંજરાપોષ યા અનાયઃશ્રમેના
ટૂંકડીઓ જે સીધી રીતે બીખ માંગે તે કૂક,
ફાળા કે ઉધરાણું મણાપ ! અને આડકતરી રીતે
કોયળી સ્વીકારે ને પર્સ કહેવાય ! રાગ્ય જે
બીખ માંગે તેને કર વેરાનો વધારો કે બજારની
એટ મણવામાં આવે છે ! મરિજના
મુઠ્ઠાં, મંડીરના પૂજારી કે સાંઠાવા જે બીખ
માંગે તેને દાન, ધર્મ કે સખારત કહેવામાં
આવે છે ! પેપર ઉપર જામીનગીરીની બધી
લાગતાં એડીશ આડકા પાસે ટહેલ નાખે એ
પણ એક સાદિત્યની ધધાદારી બીખ કહેવાય !
અને ઓરસમાં રંડીયો નચાવી સવાળે કારેન
હાસિલ કરવા મુજવરો જે ઉધરાણું કરે તે પણ
એક પ્રકારની બીખજ કહેવાય ! આમ બીખના
અનેક પ્રકાર છે અને હિંદ એ બીખારીઓને પોથી
પોષીને છક બીખારી થઇ ગયું છે. તોય કોઈ
એનો પીછો છોડતું નથી ! હવે તો કુરોપમાં
જેમ વિમાનોમાંથી લોગ્ય વરસે છે તેમ ખુદ
આસમાનમાંથી શપિયાનો વરસાદ વરસાવે તેજ
હિંદનું જાતું થાય. નહિતરે હિંદનું મુઠું એ
બીખનાં ગીધણીઓ ફાટી પારો !

આવાઝકી દુનિયાં કે દોરતો ! તમે
સરકસને જોય તો જોયોય હશે ? સરકસમાં
મરકસો આવે છે અને તરતજ તમાચા પ્રકરણ
શરૂ કરી દે છે. પહેલો બીખને તમાચો દેકે છે
તો બીજો ત્રીજાને અને ત્રીજો ચોથાને તમાચો
દેકે છે એમ તમાચાની પરંપરા ચાલે છે ;

તેમ યુરોપના સરમુખત્યારોએ સરકસના મરક-
રાઓનો લાગ લગવવા માંડ્યો છે. ચર્ચાલે
હીટલર મુસોલીનીને તમાચા ઠોક્યા તો હીટલર
મુસોલીનીએ રમાનીયા તથા ગ્રીસને તમાચા
મોઢી દીધા ! ઈંગ્લેન્ડ સામે શૌર્ય ઊગામતાં કંઈ
ન વળ્યું તો પૂછાથી રમાનીયા તથા ગ્રીસને
ઝાપટવા માંડ્યું ! નાની માછલી મોટી માછલીને
ગળી જાય એ ન્યાયે એ સરમુખત્યારો અનેક
નાના દેશોને ગળી ગયા છે અને ગળતા
જાય છે. પણ ક્ષીટનના મગર આજગ એ
મચ્છાતું કંઈ ન ચાંચ્યું તો ઝાઝા ઝાઝી લડે
ને ગણેડીના કાન આમળે તેમ બિચારાં બાદકનના
બાહુપંચોને બચોડવા માંડ્યાં છે ! યુરોપનું કાકું
વધુને વધુ ગુચવાઈ રહ્યું છે એ પાછડીનો વળ
ક્યા હોય પર આનસી તે કોઈને સમજતું નથી !
પણ એટલું ખરું કે જેમ જેમ દીક્ષ થતી જાય
છે તેમ તેમ ઈંગ્લેન્ડનો પતંગ કપવાની ધારતી
ઝાઝી થતી જાય છે. એવીને કાપનાર સર-
મુખત્યારોજ કત્તામાંથી કપાય એમ ભાસ થતો
જાય છે ! પણ હજી ધડના કાટલા જેવો
સ્ટેનલીન ચૂપ બેઠો છે, ત્યાં સુધી કંઈ સગળ્ય
એમ નથી. એ જે પદ્ધતિમાં એસે તે પદ્ધતિ ભારે
થાય એમ છે. બાકી રૂઝવેદતી સુટપૂતી પણ
મિત્ર રાજ્યોનું પદ્ધતિ વળતદાર અને એવો
સંભવ ખરો.

○

આવાઝકો દુનિયાકે દારતો ! તમે
જાણતા નહિ હોય કે હિંદ કરતાંય વિશ્વાયતમાં
વધુ ફળદ્રુપ બેંચ વસે છે એક ગૃહસ્થે સ્વયના
વહેતી મુકી છે કે 'ગાંધીજીને વાયસરોય બના
વવાઈ હિંદનો પ્રત્ન થાશે. પડો' વાત તો
સચી છે પણ તો પછી એ વાયસરોયની
નેગવાઈ કરવી પડશે. કારણ કે ગાંધીજી વાય-
સરોય બને તો જનાજ ઝીણા ઢાંધ કાળે એમના
હાય નીચે કોઈ ઈલાકાના ગવનર બનવાનું
પસંદજ ન કરે, એટલે પાછી એની એજ

વાત આવે કે મુસ્લિમ હિંદના જનાજ ઝીણા
વાયસરોય બને અને હિંદુ હિંદના ગાંધીજી
વાયસરોય બને એને પછી તો જાણો છોને હરિજન
હિંદના ટો. અધિકાર વાયસરોય બનવા તૈયાર
થાય અને લીબરલ હિંદના વાયસરોય બનવા
સેતલવડ તૈયાર થાય અને એમને એમ ઓછામાં
ઓછા બાવન વાયસરોયની સરકારને નેગવાઈ
કરવી પડે મે ધાળીના બગદની જેમ પાછા ડતા
ત્યાં ત્યાં આવવું પડે ! એ બધું તો ખરું
પણ જે સરકાર એ પ્રમાણે કરે અને ગાંધીજીને
વાયસરોય બનાવવા તૈયાર થાય તો હિંદને
વાયસરીગજ લોગ પર સુતીયન જોકને બદલે
ગુજરાતી ધોતીનું હાલું નજર આવે ! એ તો
મોઢકસ વાત છે મગર એસે દિન કહા કે
સીમવાના શિખરે ધોતીમાં ?

○

આવાઝકો દુનિયાકે દારતો ! જે તમે
રાજદ્વારે સમાચારો વાંચવાને ટવાઈ ગયા હોય
તો હવે તે ટવેને છોડી દેજો અને બગર
ભાવો વાંચાનેજ શુકરાના શુજરી લેજો. કારણ
કે નબળો મારી બેયર પર શરો હોય તેમ
સરકારે પાછા પતકારો પર અંકુશ મૂકી દીધો
છે. ફિદમ સેન્સોરની જેમ સરકારને દેખાડ્યા
વિના લુહ સંખંથી કચુંજ ન છપાય ! તો કંઈ
નહિ લગે પેપરવાળાઓ કંઈ દારાં પેપર થોડા
પ્રગટ કરવાના છે. ગોલા ઘાંચીની સ્થાનિક
લગાઈઓ, માછલોની લોકલ સાઈમરીઓ,
સાહિત્યકારોની લુખખી લગાઈઓ, કાઠીયા
કુંજડાનાં વેંગણાં ગડાકા પરનાં અપવાગલ
કાંબો કે કાંઠા કારેકાં પરનાં ઓડકાસ્ટ લાયલો,
હોટલ ને કાચખાનાનાં તણકાઓ, સ્ટેશન પર
મલુરી કરનાં ધાંચલો કે પોર્ટરોના મુઠાઓઓ,
હોટલના પોરીયાઓનાં સંગીનો, ગંજેરીઓની
દરગાઢ, તણીયા કે મંદીરના ઓટલા પરની
ડીમેરા, પોકામાં દાર કે તાડીના બેરે લગવાતાં
એકાંકી નાટકો વગેરે પર અથ ધંબો સખી

તમારાં હોદ્દાયાં જરૂર વસુધ કરશે !

સ્ટોપપ્રેસ—આનંદે, વાંચકે આનંદે કે મારા લખાણની શાહી મુકાત પહેલાં જ એડીટરની ટાંગ તોડવા ઉમ્મિદી ડાંગ સરકારે હેડી મૂકી છે.

●

આવાઝડી દુનિયાકે દોસ્તો ! તમે તો જાણો છો કે હિંદમાં તો બેકારી અને બૂખમરો કૂંકે ને બૂકે આખા વપતો હોવાથી અહિં સંતતિ નીચમન થાને બર્થ કન્ટ્રોલની જરૂર લોકોને જણાય છે, અને તેથીજ પેલા પરજાણુ વેલ, હજામ, ને ડોક્ટરો સંતતિનીયમનના સાધનો અને દવાઓની જાહેર ખર્ચથી અહિંના પેપરો ભરી દે છે; ત્યારે હુરોપનો મામલો જુદોજ છે. ત્યાં એકાએક તોપોની બૂખ મદદગાર છોકરાં પેલા કરનારને ઇંટલી જર્મનીમાં ઇનામો અપાઈ રહ્યાં છે ! અરે ! આશ્રીકામાંય કેપટાઉન યુનિવર્સિટિના પ્રેફેસર ઈ. બેટસે તો જાહેર કહ્યું છે કે “યુનીયનમાં ગોરી વસ્તી વધારવાની જરૂર છે, અને તે વધારવાનો એકજ ઈલાજ છે કે પ્રત્યેક પરજાણી ગોરી સ્ત્રીએ ફરજિયાત ૪-૪ બાળકો ઉત્પન્ન કરવા.” સ્થે જુવે હિંદમાં બાળકો આફતરૂપ મનાય છે ત્યારે સાઉથમાં કે ઇંટલી, જર્મનીમાં એ રાહતરૂપ મનાય છે ! કંઈ નાહ અહિં સંનતિ નીચમનવાળાઓને તણા છે તો ત્યાં જડીજુદી મરદાઈ સેટ થાં ઘાકુતીવાળાઓને ઘીકળાં છે. દોસ્તો ! “ભગવાન કેાંધને બૂખે સુવા દેતો નથી” એ કહેવતમાં મને તો તથ્ય લાગે છે !

●

દોસ્તો ! મહંમ મીસ મેયોના દેશની મહિલાઓ અપણી હિંદની પાતબક્ત કરતાં ચારચાસણી આગળ વધી જાય એમ છે ! મિસીસ રાઉલ્સ નામની એક અમેરિકન મહિલાએ પોતાના પાણેલા વાંદરા પર એટલો બધો પ્રેમ બતાવ્યો કે અદેખાઈથી તેના ધણીને છૂટાછેડા લેવા પડ્યા અને તે વાંદર પ્રેમી બાઈએ પોતાની મિત્રતાનો તારસદાર પશુ તે વાંદરાનેજ કરાવ્યો.

વાંદરા માટે જુદી રહેવાની બંગલી, કરોળ જુદા જુદા મેટ, હેટ, જુટ જોડને કયા માનવ ધણીને અદેખાઈ ન આવે ? આ વાંતીને કોઈ પ્રેમી તો નિસાસાજ નાખે કે કારા ! હું હિંદમાં મનુષ્ય પેલા થવાને બદલે અમેરિકામાં તે વાંદરાજ પેલા થયો હોત ! એક અમેરિકન પતિબક્ત બાનુએ તો એથી બે કલાક આગળ વધીને એનું વસીયનનામું લખી આપ્યું છે કે “હું મારા ધણીને એક રોસર વારસામાં આપું છું. ભરે તે એનું દારકું ખરીદીને ફાંસો ખાઈ આપવાત કરે !” કયા બિચારી આપણી ધુંધળે લાગમવાળામાં રહેનારી ધરકુકડી જેવી ગૃહીણીઓ અને કયાં પશ્ચિમની ધણીને ખાસગાંવાં તળીયાં બરબર ગણતી આજાદ મુઢીણીઓ ! કિધ્વાંમની પેલી જગમગદાર પક્તિ ખરીજ છે કે “પૂર્વ” તે પૂર્વજ છે અને પશ્ચિમ તે પશ્ચિમ છે !” તો ભરે

“તમારું” તમને મુખારક;

અમારું અમને ખ્યારું છે;

તમારું તે તમારું છે,

અમારું તે અમારું છે !

●

આગામિ સાહિત્ય પરિષદે કવિશ્રી ‘ખખરદાર’ની પ્રમુખ તરિકે વરણી કરી લાપકની લાપક કરર કરી છે. એમ અને અદ્ધાપૂર્વક માનીએ છીએ. કવિ ખખરદાર ધરમ થયા છે, બીમાર થયા છે પણ તેમની કલમ ઘરડી કે બીમાર નથી થઈ તેની સાહિત્ય રસિકોને ખાતરી થઈ શકે ! રહી રહીને થજુ ‘દેર આયદ દુસ્ત આયદ’ની જેમ ખખરદારની ચુટણી કરવા બદલ ચુટણી કરનારાઓ તથા ચુટાનાર બંનેને અને અભિનંદન પાઠવીએ છીએ. અને આશ રાખીએ છીએ કે ‘ખખરદાર’ પોતાના ઉપનામ પ્રમાણે ખખરદાર બની સાહિત્ય પરિષદની વરસોની સુસ્તી ઉરાડી દેશેજ ! અસ્તુ:

●

અસ્માઉલ હુસ્ના

સં
ખા
દ
ક
રિકાઈ-સાબેરી

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“સલામુન કૌલમ ગિરંજીવી રંહીમ”
જે માણસ એને હંમેશા પુષ્કળ પડતો
। તે સપ્તામતીમાં રહેશે અને ખુદાપાકની
ત તેની ઉપર નાજીક થશે, અને કદી પણ
ગદસ્તીમાં રહેશે નહીં. (૨) કરગદાર દરરોજ
ની નમાઝ પછી ૧૦૦૦ વખત પઢશે તો
પાક તેને કર્ઝથી જલ્દી છોડવી ગૈબથી તેની
કરેતો રહેશે (૩) એને હંમેશાં પઢનાર
માની સુન્નાતી તેમજ બજા તાઉન (મેગ)
થી બચેલો રહેશે. (૪) જ્યારે કોઈ હાજત
ત્યારે ઈસ્લાની નમાઝ પછી બેરકઝાત નક્કિ
તેનો સવાબ હુમ્મર સ અ. વને બખ્ષી દઈ
ખત દરદ શરીફ પઢી પછી ૧૦૦૦ વખત
પાછું ૧૧ વખત દરદ શરીફ પઢી જે હાજત
તે ખુદાપાકથી માંગની એવી રીતે બરાબર
દિવસ અગર હાજત પુરી થાય ત્યાં સુધી
(૫) એને હંમેશાં પુષ્કળ પઢનારને વૌધી
આખ કરવાથી તેનું ઝેર અસર કરતું
અગર ડાહને એ ચીજો કરડે તો પાણી
મ કરી તેને પીવાડવાથી તેમજ ડંખવાળી
એ લગાડવાથી ઝેરનું અસર મટી જશે.
પુષ્કળ વરસાદ, વાવાઝેહું, ખરફના વરસાદ
વખતે એને પુષ્કળ પઢનાર અમનમાં
અને મક્કનના ચારે તરફ દગ કરવાથી
તેની આકૃતથી બચી જશે. (૭) જ્યારે
મુસીબત આવી પડે ત્યારે દરરોજ

૫૦૦ વખત ચાળીસ દીવસ સુધી
પઢવાથી ઇ. અ. તે મુસીબત જલ્દી દૂર
થઈ જશે. (૮) કોઈ માણસ નાસી ગયો હોય
ત્યારે પંજગાના નમાઝ પછી દરેક વખત ૪૧
વખત પઢી દુઆ માંગવાથી તે માણસ ઇ. અ.
પાછો આવશે. (૯) જંગલમાં જઈ પોતાને
મળે બેસવા નક્કી કરેલ જગ્યાએ ૨ દિસાર
બાંધી તેમાં બેસી ૭૦૦૦ વખત પઢનારને ખુદા-
પાક કુદરતની અમનબેખાત દેખાડે છે અને જે
કંઈ હાજત હોય તે પુરી કરે છે. તેની ઉપર
રહમતના દરવાજા ખોલી દેવામાં આવે છે અને
ફરિસ્તાઓને તેઓની અરસી ધરતમાં ભેશે.

આ કામ અમુક મુદત સુધી માણુ રાખવું
જોઈએ અને એ કામ કરવા બાબત કોઈની
આગળ વાત કરવી જોઈએ નહીં. (૧૦) રાત્રે
સુતી વખત ૪૧ વખત પઢનાર સાપ, વૌધી
વગેરે મુઝી બનવરાથી બચેલો રહેશે.

મજદુર વઝીરા મારે નીચે લખેલી હિદાયતો
ઉપર અમલ કરવો જરૂરી છે.

નવચંદી જુમેરાત એટલે જે જુમેરાત ચાંદ
થાય તે જુમેરાત અગર ચાંદ થયા પછી જે
પહેલી જુમેરાત આવે તે જુમેરાતની રાત્રે; પણ
જો નવચંદી જુમેરાત હોય તો બેકતર છે નહીં

• દિસાર બાંધવાની રીત કોઈ આમિલને
પુછી વાંકે થઈ.

તો ઉપર લખ્યા મુજબ જે પ્રદેશી જુમેરાત આવે તેની રાત્રે નકાઈ ઘોઈ પાક સાફ કપડાં પહેરી જમાવ્યત સાથે ઇશાની નમાઝ પઢવી. રાત્રે તહેજ્જુદ વખતે (રાત્રે બે વાગ્યા પછી) નકાઈ ઘોઈ પાક સાફ કપડાં પહેરી, તોફત હોય તો ખાલિસ દેશી અત્તર લગાડી, પ્રથમ બે કાઅત નાફલ પઢી તેના સવાબ હઝરત સ. અ. વ. અને હઝરત યૂનુસ અ. સ. અને બે પોતાના મુશિદ હોય તો તેમને અને સિલસીલાના બુઝુગોને બખ્શી દેવા અને કોઈના મુરીદ ન હોય તો હઝરત સ. અ. વ. અને હઝરત યૂનુસ અ. સ.ને સવાબ બખ્શી તે પછી ચાર ચાર અત્તની નિમ્નતથી તદજ્જુદની નમાઝ શરૂ કરવી અને દરેક ચાર રકાઅત પુરી થાય તે વખતે પ્રથમ સાન વખત દરેક શરીફ પઢી "લાઈલાહો હદિસા અન્તા મુખ્હાનકા ઇન્ની કુન્તો મિનઝ્ઝલેખીન" ૪૧ વખત પઢવું અને પઢતી વખત જે કામ માટે શરૂ કર્યું હોય તેનું બરોબર ધ્યાન ધરવું એ મુજબ ૪૧ વખત પઢી પાછું સાન વખત દરેક શરીફ પઢી ફરી પાછી નમાઝ શરૂ કરવી. એ મુજબ દરેક મોથી રકાઅતે પઢવું. એવી રીતે બાર રકાઅત પુરી કરવી. એ પછી પઢનાર માણસે પોતાના નામના અદદ કાઢી જેટલા અદદ (સંખ્યા) થાય તેટલી વખત "સલામુન ફૈલમ મિર્જબીરફીમ" બહુજ આજેઝી અને નમનતાઈથી પઢવું અને જે કામ માટે હોય તેની ખુદાપાકથી મંગળી કરવી. એ મુજબ ૪૧ દિવસ સુધી પઢવું. એ મુદત પહેલાં ઇશા અલાહ કામ થઈ જશે છતાં પણ પુરા ૪૧ દિવસ પઢવું નોંધએ. એ મુજબ કરવાથી મજકુર વઝીફા અમલમાં પણ આવી જશે, હવે આમિલ બેની ઉપર ખાસ બારોસો હોય તેને બખ્શિશ કરી શકશે અને ધારેલા કામ માટે પોતે પણ પઢી શકશે. શરીઅત મુજબના દરેક દરેક

હલાલ કામ એ અમલથી ઈ. અ. પુરા થશે. અગર બે બીજા કોઈના કામ માટે અમલ કરવો હોય તો જેને માટે અમલ શરૂ કરે તેના નામના અદદ કાઢી પઢનારે પોતાના નામના અદદ સાથે મેળવી, જેટલા અદદ થાય તેટલી વખત "સલામુન ફૈલમ મિર્જબીરફીમ"ને પઢવું નોંધએ. એ મુજબ કામ થાય ત્યાં સુધી પઢવું છતાંપણ પુરા ૪૧ દિવસ પઢવું બેકબર છે.

મજકુર વઝીફાને અમલમાં લેવા પહેલાં આમિલે નિચે મુજબ દરેક હિદાયત મુજબ કસું ખાસ જરૂરી છે એ પ્રમાણે કયાં સિવાય અમલમાં આવશે નહીં તેમજ ધારેલું કામ પણ થશે નહીં. બહુ મહેનત બરબાદ થઈ, ઉપરી દેરાનગતી ભોગવવી પડશે:—

(૧) દરેક સુપીરા તેમજ કબીરા શુનાઈની તૌબા કરવી અને એવા શુનાહોથી બચવું

(૨) પંગળાના નમાઝ બનતાં સુધી જમાવ્યત સાથે પઢવી.

(૩) શરીઅત મુજબ હલાલ રોકી ખાવી, સાયું બોલવું, કદી છુલું બોલવું નહીં અને દરેક રીતે શરીઅતની પાળવી કરવી.

(૪) આખો દિવસ દરેક શરીફ હસરતથી પઢવું.

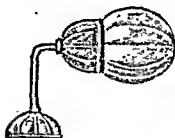
(૫) અમલ ચાલુ કર્યા પછી ૪૧ દિવસ પહેલાં પણ બે કામ પૂરું થઇ જાય તો પણ અમલને પુરા ૪૧ દિવસ પઢવું એટલે કામ પૂરું થએ વચ્ચેથી, છોડી દેવું નહીં પણ પુરા ૪૧ દિવસ પઢવું.

આમિલ શરીઅત મુજબની દરેક હલાલ વીઝ. ખાધ શકે છે બીજાં વઝીફાઓ જેમ કોઈ ખાસ પરેશ રાખવાની નથી. આ અમલમાં કોઇ ખાસ બીહામણી ચીજો વગેરે માલમાં પડશે નહીં. આમિલ બે બીજા કોઈને અમલ બખ્શિશ આપે તો તેની પાસેથી પૈસા કે કંઈ

પણ ચીજ વગેરે બદલા તરીકે માંગવી કે લેવી નહીં. એટલે સુધી કે જો સામેવાળો માણસ પોતાની ખુશીથી આપે તો પણ બદલા તરીકે લેવીજ નહીં કેમકે એવી રીતે લેવાથી જ મહેનત કરી અમલ હાથ કર્યો હશે તે બરબાદ થઈ જશે અને પોને પણ હેરાન થશે. જેની ઉપર ખાસ ભરોસો હોય તેવાજ માણસને આપતું મેહતર છે. જેવા તેવાને આપવામાં ખુદ પોતે હેરાન થવા દરેક સંભવ રહેશે છે.

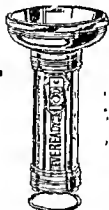
શરીર અત સુજબ દરેક હલાલ કામ માટે મજબુર અમલ 'તીર બહદુર' જેવા છે એટલે કામની વીગત લખાવી નકામી છે. દરેક કામ વખત પ્રથમ ખાલિસ નિયતની ખાસ જરૂર છે તે સૌ જાણ સારી રીતે સમજે છે. શરીર અત વિરહના ધામ માટે અમલ કરનાર પોતે હેરાન થશે તેની ખાસ નોંધ લેવી.

(ખાખી)

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી

દરેક જાતની પેટ્રોલેક્ષ બત્તીઓ, ગ્રાઈમસ સ્લૅપ, સોનીના ઝાલવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ઊકેરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણા, પાણી ગરમ કરવા માટે વૉટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બટ્થ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે ક્રીશાયત બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૬૦ કાણુપીડ બજાર, લાલગેટ પાસે, સુરત.

જી. વાલજી

“હાં અડવાજી, ધણુ દિવમે દર્શન થયાં ?”

“કદાચ આગામિ સાહિત્ય પરિપક્વતા પ્રમુખરચનાની વરમાળા મારા ગળામાં અચાનક ભેરવાઈ જાય તો ? તે પહેલાં અંધેરી જાંઘ ત્યાંની ગલીએ ગલીના દત્તિપાસથી વાંકેડે થવા ગયો હતો પણ પ્રમુખરચાને તો મારા કરાંચે મજબૂત માણસ (હાડકાં અને સાંધાની દ્રષ્ટિએ નહિ પણ સાહિત્યની દ્રષ્ટિએ) ખખરદારની સુંઠણી થવાથી નાસીપાસ ન થતાં સાહિત્ય સેવાને પડતી ગૂઢી ખેર સાહેબની સાથે કુટપાય બનાવવા તથા દરિજનવાસમાં ઝાડુ ફેરવી દરિજન સેનાનું સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત કવવા રહ્યો હતો.” અડવાજીએ ખુલાસો કર્યો.

“એ સાહિત્ય પરિપક્વતા વાન જવા ઘો. હસિ બાતમે” કહી દમ નહિ ! એમાં આપણા મુશાએરાએ જેવી રંગત નહિ જામે. એમ દોવાથી તો સાહિત્ય પરિપક્વતાં અમંદાવાદવાસ સર મીતુભાઈના કુંઠીજીનેનાં નૃત્યના પ્રયોગો ગોઠવાવાન છે નૃત્યને લીધે કંઈક હાજરી સારી રહેવાનો મંભવ ખરો !”

“એના કરતાં એ લોકો સાહિત્યધરોની કુસ્તીજ ગોઠવી દેત તોય રમતગમનના શોખીન સુખંજીવાઓ શેળાબંધ આવી જાત !”

“હરો એ સાહિત્યના સુઝા પ્રદેશને છોડી કંઈ બીજી વાતો કરો. સાહિત્યને શું મધ મૂળીને ચાટું છે ? સાહિત્યની કદરજ કાણ કરે છે ? દલપતરામના વખતના યોગ્યા સર્વિશામીથી સર સાંભગવાની ઇચ્છાવાળા કદરદાન શેરીવાઓ જેવા હજુય ચુજરાતમાં ભર્ષા ધણા છે. જાણી છો ? રમણલાલ કે શરદાભાઈનું નામ આદરવાટકું જાપાંઓમાં ગાજે છે છતાં તેમની ‘કાકિલા’ કે ‘બીટીટી’ માંડમાં બીજી આવૃત્તિ જુવે છે; ત્યારે સદેવંત સાવળંગા કે ગજરામારની ૭૦ કે ૭૫ મી આવૃત્તિ નીકળે છે અને તેમ ૫૦-૫૦ હજારની સંખ્યામાં ! પેલા કાલ કવિએ ક્યું છે તે બરાબર છે કે:-

“કદાલીના આજ રંજ દંજ ભઈને; રજ જુલજુલને ધણે દાય ! હુ ઉદ્ધન બન્યો !”

‘અરે ! એ બધું તો ઠીક પણ તમારે કારવાનું ગાડું કેમ હાલે છે ?’

“એ તો જાણો કાકીલો ધીમે ધીમે દલમંજલ પોતાનો પંથ કાપતોજ જાય છે ને ? હા...આં ! પણ એક વાતની તમારી સલાહ પ્રહું છું. ‘કારવાં’ના તંત્રીજ પર શેખરબલીનો ૧૭ પાનાનો કામળ આવ્યો છે અને તેમાં દલીલ પર દલીલ કરી સાબિત કરવા ધાધું છે કે ‘કારવાં’ને

અઠવાડિક કાં ન બનાવવું? થોડાક 'કારવાં'ના હમદર્દી આડકોળે પણ એને અઠવાડિક બનાવી નાખવાની યત્નના કરી છે."

"પણ 'કારવાં' ગુજરાતનું એકનું એક મુરલિમ ભાસિકને શા માટે અઠવાડિક બનાવવું? ખીચું અઠવાડિક કાં ન કરાય? એમાં કાં મોટી રોકાણ થાય એમ છે? થોડાક અગાઉથી આડકો ધાય તો ઝુકાવી દોને?"

"એ તો ખરું પણ તંત્રી કાણ થશે?"

"કાકાને વધી ન હોય તો હું તંત્રી થવા તૈયાર છું. ફક્ત એટલી ખામી છે કે આપણી પાસે કોઈ ડીઝી નથી!"

"પણ એડીટરીની લાખનમાં ડીઝીને શું ચાટવી છે? તમારી પાસે કક્કમ તો છે ને? કક્કમને ચલાવવા મજબૂત હાય હોય અને સલામત બેઠું હોય એજ જરૂરી વસ્તુ છે!"

"એ તો બધુંય છે અને બે કલાક બેઠું થોડું પડી જશે તો બજારમાં અક્કમગરો ક્યાં મળતો નથી?"

"સારે જરૂર સાડસ કરી પાડીએ! પણ હા...આં? નામ શું રાખીશું?"

"પણ સંતાન પેદા થતાં પહેલાં તેનું નામ હોય!"

"પણ કાપદો જાણે છે? નામ પાડ્યા વિના સરકાર સંતાન પેદાજ થવા ન દેને! એ લાખનમાં તો પહેલું નામ, પછી કામ અને તેના પછી દામ!"

"હોને સારે 'આઝાદ' નામ રાખીએ?"

"આ ગુલામ દેશમાં વળી 'આઝાદ' નામ શાં? અને વળી સીમલાના નવા ફત્વા પ્રમાણે એ નામની ગંધથીજ ડેકોરેશન ન મળે તો?"

"તો 'વતન' નામ રાખીએ. પણ એમાંએ નામની ઠાડક સરકારને લાગ્યા વિના નહિ રહે! અને વતનનુંજ જ્યાં વતન થઈ રહ્યું છે ત્યાં એનું નામનું નામ શા માટે બેઠાએ? આજકાલનો વતન પ્રેમ દરતાએ કૌમપ્રેમ વધી ગયો છે!"

"તો 'રેહારી કૌમ' અઠવાડિકનું નામ રાખીએ!"

"પાછા પેદા કોમિસનાળા આપણને કૌમવાદી કહેશે તો?"

"ત્યારે 'શૌકત' રાખીએ!"

"અરે દેશની શાનો-શૌકતજ નબ્ત થઈ છે ત્યાં એવાં ફક્તનાં નામ રાખ્યાથી શું લાભ?"

"ત્યારે શું 'છાશિયાર' નામ રાખીએ?"

"ના એ તો છેક ભાગ્યતળાવની ધાંચણોને અનુકૂળ આવે એવું નામ ગણાય?"

"ત્યારે શું 'ધડાકો' નામ રાખીએ?"

"ના એ તો હીટલર-મુસોલીનીએ રિઝર્વ કરાવેલા શબ્દો છે?"

"ત્યારે 'ખખરદાર' રાખીએ?"

"કવિ ખખરદાર બદનક્ષીનો કેસ કરે તો?"

"તો 'હોશિયાર' રાખો?"

"એ ખખરદાર ને હોશિયાર શબ્દો તો નાટકના તખ્તા પરજ ઠીક લાગે પેપરની દુનિયામાં નહિ!"

"તો 'મગાત' રાખીએ?"

"જવાહરો વળી જુના વિચારનાએ મસ્જિદના ઓટમા પર ચર્ચા કરશે!"

"ત્યારે 'પીછલુક' રાખીએ તો?"

"તો વળી પેતા તકલાદી જીવાનીઆએનું પાછી આવશે!"

"તો 'પિતૃભૂમિ' રાખીએ?"

"અરે! જવા દોને પેતાં 'માતૃભૂમિ' વાળાઓના પેટમાં દુઃખશે!"

"ત્યારે 'મરજુભૂમિ' રાખીએ!"

"તો એમાં પાછા 'જન્મભૂમિ'વાળા કુંચવાશે?"

"ત્યારે 'અમલ હન્સાદ' રાખીએ તો?"

"એમાં પાછા આપણા મુન્સી ફલ્ખાન સાદજ પેતાની મુઠ્ઠા નીચી થયેલી સમજશે અને વળી ડગલે ને પગલે આપણને ન્યાય તોલવા માટે ત્રાજવાં ને કાંટાની જરૂર પડશે!"

"તો 'લોકસેવક' રાખીએ ?"

"સેવકના નામથી લોકો ધરાઈ ગયા છે ને !"

"તો 'લોક મિત્ર' રાખીએ ?"

"મિત્રોજ આજે કુસ્મનની ગરજ સારે છે ને ?"

"તો 'લોક દુરમન' નામ રાખીએ !"

"એવું નામ રાખીને લવાજમ ફાંટી પાસેથી વસણ કરવું ?"

"ત્યારે 'ગ્રેમ પોપક' રાખીએ !"

"અલબત્ત આજકાલ ગ્રેમનું બજાર તેજમાં હોઈ એ નામથી માલગીની સંખ્યા વધે પણ પેલા આદર્શવાદીઓ નાકનું ટીચકું ચઢાવે તેવું કેમ ?"

"સારે ગાઈ રહ્યું અંગ્રેજ નામ રાખીએ !"

"એમાં પછી આપણી સંસ્કૃતિ લગતાય ?"

"સારે જ્યોતે ઉઠ્યું રહ્યું નામ 'જૈનદરે ઇસ્લામ' રાખીએ !"

"એવાં નામો તો હવે રીનેમારાગા રાખે છો ?"

"તો જ્યોતે 'ચમત્તિસ્તાન' રાખીએ ?"

"પણ ખિજાંની જાનુ લંબાય તો ?"

"ત્યારે જ્યોતે 'ઝિંદગી' રાખીએ !"

"ઝિંદગી એ જીવવા માટે છે કે મરવા માટે છે તેજ લેશિને હજી સમજાય નથી ત્યાં ઝિંદગી પેપર કાઢીએ તો તેના શા હાથ ધાય ?"

"ત્યારે 'અંદગી' કાઢીએ ?"

"ના તેતો મસ્જિદના મુસ્તાઓ નિવાસ કોણ વાંચે ? અને તેય ઝકાત ખેરાતની જેમ મફત વાંચવા તાફિને ?"

"ત્યારે જ્યોતે 'પાકીસ્તાન' રાખીએ ?"

"પણ એ મળવળતો નિવેરો બાબત વગર એ નામ કેમ રખાય ?"

"તો જ્યોતે 'કબરસ્તાન' ! જુલો એ નામ ખાસ સામ્યવાદી છે; જુલો કબરસ્તાનમાં અમીર ગરીબ બંધને એકજ ભાઈનાં રયાન મળે છે ને ?"

"પણ એ માટે આપણે લવાજમ વસણ કરવા ક્યાં જવું ?"

"મારું બહાનું આવ નહિ ને તેવ નહિ આતો એવરેસ્ટ ચઢતા કરતાંય અપરું મળાય !

ભઈલા, ત્યારે આ બધી માયાકૃત કર્યાં નામ વગરનુંજ પેપર કાઢીએ તો કેમ ? પ્રથમથી આદર્શ નેધિવા અને પછી તેમની મેન્નેસિસ ને નામ પાડે તે કશુંક કરવું !"

"એજ ઠીક છે. બગદમે બેરા જ્યોર શહેરમાં દેરા પીટવાથી શા લાભ ?"

"ઠીક છે ! બેંસ લાગેલે, બસ બંગલે ને માખણ માટે ધમાધમી કરવાની રી જરૂર !" અને વળી કાગળની મોંઘવારી પણ ક્યાં ફર શકે છે ! તો પછી અઠવાડિક વગર શું અટકી પડ્યું છે ?"

"કાગળની મોંઘવારી ! હસાનાને કુછ નહિ જરા પેપર સચિત છાપીએ અને અપ-ટુ-ડે રીતે કાઢીએ તો આપોઆપ આદર્શનું આકર્ષણ થાય ને મોંઘવારીને પડેલી વળાય !"

"એમ છે તો બાંને ચૂકારીએ પણ મારા ધારવા પ્રમણે એકાદ માસ વિચાર કરીને પછી કાઢીએ નહિતર ફીટજરની ઉચ્ચાંડ પરની ચાકા જેવી આપણીએ દશા ધાય !"

"આપને વિચાર સવા સોળ આના અને ઉપર રતી જેવો છે ! એ ગાળામાં આપણા કલમકશો પણ પોતાની કલ્પેને સરાણે ચઢારીને તેજ કરી રાખશે !"

"હા...આ ! પણ એમાં પેલું કવિતાનું બજાર મોડવવાનું તો ચૂકાતું નહિ હોઈ !"

"અરે ! એતે ચૂકાય ? અરે ! મારો વિચારતો ધગડાએતેજ લખનું ઉતેજન મળે એવું એકાદ કાલમ પણ કાઢવાનો છે અને પ્રેમીએતે પણ નારીપાસ કરવા નથી !"

વાત ઠીક છે આજકાલ તો:-

"દેખતો ખુશ રહે સૌતાનમી નારાજ ન હો !" જેવી નીતિ ધારણ કરવાથીજ લોકો ખેંચાય છે ! પણ આલો હવે મોડું થયું છે વળી પછી મળીયું !"

‘મણવા ભેગ’

સંપાદક:-ઈસમાઈલ આઝમ ઈસમાઈલ (ઇસમાઈલ કોલેજ ભેગેશ્વરી)

રેકૉર્ડ એક ઈંદુ:—વીલ્ડશાયરના મી. નોન કુમ્બસની મરઘીએ તાજેતરમાં ૬૩ ઓ. નું ઈંદુ આપી દુન્યાનો રેકૉર્ડ તોડ્યો છે. અત્યાર સુધી ૫૬ ઓ.ના ઈંદુનો રેકૉર્ડ હતો. આ ઈંદુ ૪ ઈંચ લાંબુ અને ૨૩ ઈંચ પહોળું છે.

✽

હસ્તાક્ષરની કીમત:—દુન્યામાં શોખ પશુ વિચિત્ર વસ્તુ છે. લોકો એને ખાતર ધણી પૈસા ખર્ચાઈ કરે છે. પોસ્ટની ટિકીટો, સીગારેટ કાર્ડ અને જુના સિઝાઓ વગેરેની એટલી કીમત અપાય છે કે એ નજીવીઓની કીમત આપણને અસંભવિત લાગે છે. થોડીક મુદત ઉપર જુના પુરાના લખાપસા કાગળો લીલામ કરવામાં આવ્યા હતા. દુન્યવી અને ઇતિહાસીક દષ્ટિએ મોટા માણસો હોવાથી તેમના કાગળોની ધણીજ કીમત ઉપજી હતી. હમથાંજ લેડી હેમીક્ટનનો કાગળ જે વોટરસુની લગાધના વિજયી નેતા નેક્સનને સંબોધીને લખવામાં આવ્યો હતો તેની કીમત ૧૦૫ પાઉન્ડ (૧૫૭૫ રૂ.) ઉપજી હતી. ખુશીની વાત તો એ છે કે એ કાગળના લખાણમાં બેઝાઈ પશુ ખરાબર નહતી. બે વરસ પહેલાં, નેપોલીએને પોતાના ચીફ ઓફ સ્ટાફ પર લખેલા કાગળો ૬૪૬૯ પાઉન્ડ (૯૭૦૩૫ રૂ.) આપી ખરીદાયા હતા. Amerigo Vespucci, જેના નામ ઉપરથી અમેરીકા નામ આપવામાં આવ્યું છે. તેના બે લીટીના એક કાગળના ૪૯૦ પાઉન્ડ ૮૦૫૦ રૂ. કીમત ઉપજી હતી.

✽

તમે કદાચજ માનશો કે હીંદમાં દર વરસે ૨૫૦૦૦૦૦ મુસાફરો રેલ્વેમાં વગર ટીકીટ સફર કરતાં પકડાય છે. આથી રેલ્વે કંપની

એને લગભગ રૂ. ૩૭૫૦૦૦૦ નુકસાની દર વરસે બેઠારવી પડે છે.

હાથ કરતાં હુજમ વધારે:—શીલીપાઈન ટાપુમાં ૨૯૫૦ વધારો છે અને તેના પેઢીના ધધાદોરીઓમાં ડોક્ટરોનો નંબર આવે છે. તેઓનો ટોટલ ૨૫૭૦ છે એટલે વધારો અને ડોક્ટરો વસ્તીના પ્રમાણમાં ધણીજ છે.

✽

નવી સાઈકલ:—Detroit નો રહેવાશી Dominick એક અખતરો કરી રહ્યો છે. તે બાઈક્સીક્લ આગળ ૨૭ ઈંચનો એલ્યુમીની-એમનો એક પ્રોપેલર (પંખો) મુકવા મંજિ છે અને તેનું બેઝાણ પેડલના ગીઅર સાથે રહેશે એટલે પેડલ ફેરવવાથી પ્રોપેલર પણ ફરવા લાગશે, આમ કરવાથી, તેનું ‘ધારવું’ છે અને કેટલે અંશે તેનો અખતરો સફળ થયો છે કે સાઈકલ હવા કાપતી એક કલાકમાં ૪૫ માઈલ સહેલાઈથી ચાલી શકશે. ફક્ત સાઈકલ સ્ટાર્ટ કરવામાં સહેજ અગવડતા નડે છે.

✽

લંડનવાસીઓએ-૧૯૩૮માં લગભગ ૧૧૪, ૩૩૦,૦૦૦,૦૦૦ ગેલન પાણી વાપર્યું હતું. માણસ દીઠ સરેરાશ ૪૩૮૫ ગેલન.

✽

નવીન કેમેરા-સાઈટીસ્ટોએ એક એવો કેમેરા શોધી કાઢ્યો છે કે તેના વડે ૨૦,૦૦૦ શીટ ઉપરથી હવાઈ વિમાનમાંથી ૪૦ સેકન્ડે માઈલનો ફોટો લઈ શકાય. આ કેમેરા તદ્દન નવીન ટપનો બનાવવામાં આવ્યો છે.

સિતેમા સિસેન્સ-૧૯૩૬માં ટુનીઆમાં ૬૭૨૯ સિતેમાઓ હતા. અમેરીકામાં ૧૭૦૦૩, જર્મનીમાં ૭૭૬૭, એટ્રીટનમાં ૫૩૦૦,

ક્રીડામાં ૩૮૫૦ અને દિલ્લીમાં ૧૮૦૦ રશીઆના ૩૦,૦૦૦ રીનેમાનો ઉપરના મુક-સટામાં સમાવેશ ક્યો નથી. રશીઆમાં વધુ જાગે કેળવણીને લગતી શીઝો દેખાડવામાં આવે છે અને આવી શીઝોમાં દાખલ શી જાગેજ લેવામાં આવે છે અને જો દાખલ શી હોય છે તો તે પચુ નજીજ, હાથ, અભયુ હાથ પચુ ક્યારે રશીઆને રસ્તે

ચાલશે અને કેળવણી વિષયક ફિલ્મો ઉત્પન્ન!

✽

જોડા અને દોરી:- બેસ નામની મહાદી માંથી જોડા અને જોડાની દોરીઓ બનાવવા અખતરો ચાલી રહ્યા છે. જો એ અખતરો સારા થાય તો ખીરીરા લરકર કે જેને દર અંકવાળે ૨૬૧૦૦ જોડા જોડા જોડાએ છે તે બેબા ચામડામાંથીજ બનાવવામાં આવશે.

✽

યાચના

તુંજ કને એજ એ ખુદા માંશુ,
કોમના દર્દની દવા માંશુ.

રહી ખીમાર જીવવા કરતાં,
એજ ઉત્તમ છે મુજ કબા માંશુ.

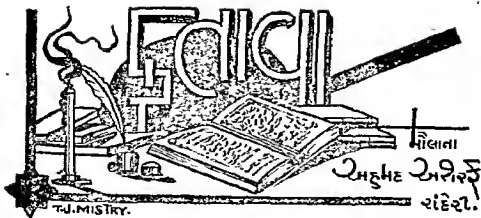
જે તરફ હોય કોમી તોફાનો,
એથી ઉડીજ હું હવા માંશુ.

જાઉં ન્યાં છે કુસંપને અપડા,
જાઉં પણ ક્યાં જો હું જવા માંશુ.

તુંજ દયાથી મને ઉગારી લે,
મુજ ગુનીહોની એ સજા માંશુ.

મૌત સુધી છે શીખવવાનું 'અમીન'
હું નહું રોજ શીખવાનું માંશુ.

'અમીન' આઝાદ

સવાસ-એક માણસે વક્ક કયું છે. ફરી થું તેમાં તેની ઔનાદને કે દાખને વારસો લેવાનો હક્ક બાકી રહે છે અને વક્કનો માથ વારસા તરીકે વહેંચી શકાય ?

જવાબ-જ્યારે વક્ક કરવામાં આવે છે તો તે વક્ક વાકેફની મિલકતમાંથી નીકળી જાય છે એટલે વક્ક કરનાર પોતે પણ તેનો માલિક રહેતો નથી તેમજ વક્કમાં દાખને વારસો લાગતો નથી. તે તો ખુદનો માથ યઈ જાય છે. કેઈ પણ માણસ વક્કને વેચી શકતો નથી અને વક્ક દાખને બખ્શિશ કરી શકતો નથી અને ગિરવી મૂકી શકતો નથી અને વક્કનો દાખ માલિક યઈ શકતો નથી અને વારસા તરીકે વક્કમાં દાખનો હક્ક લાગી શકતો નથી. હા વક્ક કરનારે વક્કનુંમાંમાં જે શરતો લખી હોય તે મોખ્યનુસર છે અને તે શરતો પુરી પાડવી જોઈએ. પરંતુ તે શરતોમાં કેઈ પણ શરત શરીઅત વિરૂદ્ધ ન હોવી જોઈએ. શરીઅત વિરૂદ્ધની વસીઅત બાતેલ છે. (ફરેશુખ્તાર, આલમગીરી, ખુલાસતુલ ફતાવા.)

સવાસ-રમઝાન શરીફના આખેરી દાયકામાં એતેકાફ કરવો જરૂરી છે ? કેટલાક મોઢા એતેકાફમાં બેસી દસ દીવસ પુરા કર્યા વિના ઉઠી જાય છે તો થું તેની કયા કરવી જોઈએ ? અને કયા પુરા દસ દીવસની કરવી કે જેટલા દીવસો હોય હોય તેટલા દીવસની અને મસ્જિદમાં જતી વેળા

થોડીકવાર માટે પણ એતેકાફની નિયત કરવાથી સવાબ મળે છે ?

જવાબ-રમઝાન શરીફના છેલ્લા દીવસને એતેકાફ કરવો સુન્નતે કેફાયા અને સવાબ છે. વસ્તીમાંથી કેઈપણ એક માણસ આ એતેકાફ કરી લેશે તો બધાના શરીફથી ઉતરી જશે અને જે કેઈપણ આ એઅતેકાફ ન કરશે તો બધા વસ્તીવાળાઓ ગુન્હેગાર થશે. આ એઅતેકાફને દરમ્યાનમાંથી હોડી લેવાના કારણે કઝા લાગુ પડશે નહીં. નતો પુરેપુરા દસ દીવસની કઝા, નતો હોડેલા દીવસોની કઝા, એટલે કઝા કરવી અરૂરી તેમજ વાજિબ નથી. જેટલા દીવસ એઅતેકાફમાં બેઠા છે તેટલા દીવસનો એઅતેકાફ મળ્યો અને તેટલા દીવસનો સવાબ મળ્યો પણ એવી હાલતમાં કઝા કરી લે તો થણું અફઝલ અને બેદતર કામ છે. મસ્જિદમાં દાખલ થવી વેળા એઅતેકાફની નિયત કરવાથી જેટલી વાર મસ્જિદમાં રહેશે તેટલીવાર એઅતેકાફમાં બેઠો મળ્યો અને તેનો સવાબ અરૂર મળશે. કારણ કે થોડીકવારનો પણ એઅતેકાફ યાય છે એઅતેકાફની હાલતમાં ગાલ મલોય બંદે નહિ, તેમજ લુઠ મોલવાથી, ગીઅત કરવાથી પરહેઝ કરે અને વધુ પ્રમાણમાં તિલાવતે કુર્બાન શરીફ અને ઝિક્રે મુલાકાતીમાં મરાયુલ રહે અને કમાએ હાજત સિવાય મસ્જિદથી બહાર નિકળે નહિ તેમજ વધુ રાઈમ મસ્જિદથી બહાર થોડો

નહિ. (શામી, આલમગીરી.)

સવાલ-અમારે ત્યાં એક સૈયદસાળ ગુજરી ગયા તેમણે એક પોતાની ઓરત (નિહાદવાળી) અને બે છોકરીઓ અને એક બહેન અને બે બાનીજ હોડયા. વારસે કેવી રીતે વહેંચવો ?

જવાબ-અયમ હકૂન દફનને ખર્ચ અને કર્ઠ તથા વસીયત. હોય તો તે ત્રીજા ભાગ સુધીમાંથી અને ઓરતની મહેર બાકી હોય તો તે એ સર્વ અદા કર્યા પછી જે કંઈ બચે તેના ૨૪ ભાગ કરવા. જેમાંથી આડેમો ભાગ ૩ મહૂમની ઓરતને અને આડે ભાગ દરેક છોકરીઓને એકે બે છોકરીઓને ભાગ ૧૬ બાકીના ભાગ ૫ મહૂમની બહેનને મળશે. બાકીનાઓને કંઈ મળશે નહિ. (સિરાજ)

સવાલ-૧૬ સુખની વેળા દરેક શરીર પડવું જોઈએ ! એમ જે મરાહર છે કે ખુશબો દહરતના પરીનાથી પેદા કરવામાં આવી છે. એ ખરું છે !

જવાબ-દરેક ખુશબો કૃષ વિગેરે હજાર (સહ.)ના પરસેવાથી પેદા કરવામાં આવી છે એ વાત ખોટી છે એ બિના કંઈ સહી રિવાજથી સાબેત નથી. ખુશબો કે સુખની વેળા દરેક શરીર પડવું અરૂરી નથી પણ કોઈ માણસ ગરે અરૂરી સમજી એવા બિપાલથી ઇખલાસના કારણે પડે કે હજારત રસૂને ખુશ (સ.)ને ખુશબો પસંદ હતી તો પડી શકે છે. સવાલ-છમાં તરાવીહની નમાઝમાં આપને સજદા પડી સજદો કર્યો અને પછી ઊભા થઈ બુલથી સુરએ અલહમ્મો પડીને કિરાઅન પડી તો સજદાએ સદવ લાગુ પડશે કે કેમ ?

જવાબ-છમાં અલહમ્મો પડી કોઈ સરત પડે અને પાછો અલહમ્મો પડી કુઆન શરીર માંથી કોઈ સરત કે આપતો પડે એમાં સદવનો સજદો આવતો નથી એટલે પુછેલી સરતમાં સહી મત સુજન સજદાએ સદવ લાગુ પડતો નથી. ખુલાસાતુલ ફતાવા, આલમગીરી.)

પધારા !

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ,

ચોક બગ્ગાર, (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

ન્યા

હનાવા-રીવેરા

ઉપરાંત

ભણીતી મીઠામાં બનેલા

સુટીંગ્સ

અને

ઉંચી જાતનાં

શર્ટીંગ્સ

લેટેસ્ટ ડીઝાઇનમાં મળશે

ઓળામાં ઓળા અને સરેના દર

માત્ર એકજ મુલાકાતથી જરૂર સંતોષ પામશો

માલિક: ઈબ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ અદલુ

‘ચિરાગ’ માસિકના ચેતનવંતા

અમૃત સાહિત્યની

કક્કડ બાંધેલી પહેલાં વર્ષની કાઈલ

માત્ર ‘કારવા’ના ચાહકો માટે

રૂપીઓ એક : પોસ્ટેજ, પાવલી અલગ.

✽

બીજા પુસ્તકોનું સુચીપત્ર અને

પુસ્તકોના અદલા બદલાની યોજના

મફત મોકલાય છે. ફાઇલ વી. પી.વી

મોકલાતી નથી. ઉદાર સતોથી એજન્ડો

નિમાય છે.

લખો:—

બી. પટેલની કું

બટેન્ડ સ્ટ્રીટ, ભાવનગર

સાપુની ગોટી

: અનુવાદક :

‘કાસિમ’ (બાંટવા)

થોડા ફેરફાર સાથે ‘સાપી’ ‘Sopki’ (એચ. એચ. મનરો, H. H. Munro) ની ‘સંધ્યા’ (Dusk) નામની નવલિકાનો આ તર્જુમો છે.

“સાપી” એ પહેલાં લંડનનાં ‘વેસ્ટનસ્ટ ગેઝેટ’ લખતું રાફ ક્યું. તેની દુકા વાર્તાઓ તેના ચતુરાઈ ભરેલા વર્ણન માટે વખણાય છે.

૧૮૭૦માં એ બ્રિટિશમાં પેલા થયો હતો અને અલ્યાસ ઈંગ્લેન્ડમાં કચેરો. ૧૯૧૬માં એ લંડનમાં માર્યો ગયો. ‘કારવાના વાંચકાને આ વાર્તા ગમશે એવી આશા છે.

‘કાસિમ’

મહમૂદ, ઇડન ગાર્ડનની રેલીંગ પાસે એક બેન્ચ પર બેઠો હતો. એના જમણા હાથ તરફ રેલ્વે રોડ આવેલ હતો. જ્યાંથી મોરરો અને ગાડીઓની ટોકધામનો આવાજ આવી રહ્યો હતો. મે મહિનો અને સાંજનાં સાગ સાતનો સમય, એટલે આજુબાજુના માણસો રપજ રીતે દેખાઈ શકતાં નહોતાં. મહમૂદની પડખે એક છુટ્ટો બેઠો હતો. થોડીકવાર થઇ એટલે એ ઉભો થઈને સંધ્યાના અંધાર-પછેલ પાછળ અદરથ થઈ ગયો અને એની જગ્યાએ એક સારા પોચાકમાં સજ્જ થયેલો જુવાન આવીને બેન્ચ પર પડતું મૂકતો હોય એવી રીતે બેઠો. બેસતી વખતે એણે એક એવો અવાજ કર્યો, જે પરથી મહમૂદને એ ખબર પડે કે એ કોણ મોટી મુશ્કેલીમાં આવી પડ્યો છે.

“કમ, કંઈ બહુ ગભરાયેલા લાગે છો. શું છે?” મહમૂદે પૂછ્યું.

તેણે પોતાનું ડોકું ફેરવ્યું. મહમૂદ તેને જોતાં જ એની ગયો. કે કોઈ કુચ્છો માણસ લાગે છે. એને થયું કે આવા માણસને મારે બોલાવવો જોઈતો નહોતો.

“અગર મારી જગ્યાએ તમે હોત તો તમારો ગભરાટ પણ મારા કરતાં કંઈ ઓછો ન હોત. આજે મેં મરી ઝિન્ડગીની સૌથી મોટી ભેદફૂરી કરી છે.”

“એમ?” મહમૂદે ઠંડા અવાજે કહ્યું.

“ગોરંગીમાં આવેલી ડીન્સ હોટેલમાં રહેવા માટે આજે બપોરે હું શહેરમાં આવ્યો છું.” જુવાન પોતાની વાત આજુ રાખતાં બોલ્યો. “જ્યારે હું ત્યાં પહોંચ્યો. તો મને ખબર પડી કે થોડાંક અકાચિયાં પહેલાં જ એ હોટેલ બંધ થઇ ગઈ છે, અને એ જગ્યાએ લોકમાં મોટી સીતેમા થાય છે. હું જે ટેક્ષીમાં હતો તેનાં દ્રાજગરે મને થોડેક દૂર એક બીજી હોટેલમાં જવાની લવામણ કરી. એટલે હું ત્યાં ગયો. તરત મેં મારા પિતાને મારું નવું ટકાણું આપવા એક કાગળ લખી નાખ્યો અને પછી હું સાપુની એક ગોટી બેવા સારા બહાર નીકળ્યો. સાથે હું સાપુ લાવતાં જતી ગયો હતો. હોટેલનો સાપુ વાપરનારું મને નથી ગમતું. પછી આમ તેમ ફરવા લાગ્યો, એક લેમેન્ટેડ પીધી અને શણગારેલી દુકાનો જોવા લાગ્યો જ્યારે મેં

મારી હોટલ પર પાછા ફરવાનો દરિદ્ર કર્પો ત્યારે એકાએક મને જ્ઞાન થયું કે મને હોટેલનું નામ યાદ નહોતું રહ્યું. તે કઈ સ્ટ્રીટમાં છે એનો પણ મને ખ્યાલ નહોતો રહ્યો. કલકત્તા જેવા આખા શહેરમાં જેની દશી ઓળખાણ-પિજ્ઞાન ન હોય તેના માટે આ કેવી માફી દશા? હાં, મારા પિતાને હું તારથી માફ કરનામું પૂછાવી શકું છું, પણ હમણાં મેં જે પત્ર લખ્યો છે તે તેમને કાલ સવાર પહેલાં નહિ મળે; દરમિયાન મારી પાસે પેસ નથી. બાર આના લઈ હું હોટેલમાંથી નીકળ્યો હતો અને તેમાંથી દશ આના તો સાચુ અને દોસાનેડમાં વપરાઈ ગયા અને હું અધિયાં આઠા માફ છું. ખીસામાં બે આના છે અને રાતના આસરા માટે કેઈ જગ્યા નથી.”

આટલું કહ્યા પછી તે થોડીકવાર ચૂપ રહ્યો. “તમને તો એમજ લાગતું હશે કે મેં એક નામુસ્કિન વાત” કહી સંભળાવી છે, ખરું?” તેણે જરા કચ્છાટભર્યાં સ્વર કહ્યું.

“બિસ્કુટ નામુસ્કિન નથી.” ત્યાંપરથી રીતે મદમદે જવાબ આપ્યો. “મારા ઉપર પણ એક દિવસે પરદેશમાં આવીજ ધટના શરૂ થઈ ગઈ હતી. પણ હારે તો અમે બે જણા હતા. અને સારા નરીયે અમને એટલું યાદ રહી ગયું હતું કે અમારી હોટેલ એક નહેર પર આવેલી હતી. એટલે અમે નહેરને ગાતી ત્યાં પહોંચી શક્યા.

મદમદની આ વિતક કયા સાંભળી જુવાન ખુશ દેખાયો. “મને કોઈ એવો ગુદરય મળે કે જે મારી વાતને સાચી માની મને કંઈક ઉધાર આપે. નહિ તો મારે રસ્તા પરજ રાત ગુમાવવી પડશે એમ લાગે છે. મને એ બાબતને આનંદ થયો કે તમે મારા કિસ્સાને તદ્દન અશક્ય નથી માનતા.” આ છેલ્લું વાક્ય તેણે ઉત્સાહપૂર્વક કહ્યું. બન્ને એમ સંવચો

હોય કે મદમદ પોતે અદર્યાધી એટલે ફર તો નહિજ હોય કે આટલી મદદ કરવા ના પડે, એવી પોતે આશા રાખે છે.

“તમારી વાતનો કમરોર મુઠો તો એ છે કે તમે તમારો સાચુ નથી બતાવી શકતા.” મદમદે ધીમા સ્વરે કહ્યું.

જુવાન તરતજ અડક બેઠો થઇ ગયો. જલ્દી જલ્દી પોતાનાં ખીસાં તપાસવા લાગ્યો અને એકાએક સ્તબ્ધ થઇ ગયો.

“મેં એને જરૂર ક્યાંક બેઠાં નાખ્યો હશે” તે પ્રસંગે યદને બેઠાયો.

“એકજ બપોરમાં હોટેલ અને સાચુ બન્ને બેઠાં નાખ્યાં એ તો બહુ જોડને બેઠારક બનવા જેવું છે” મદમદે કપોડા બાંધી પરતુ જુવાન પુરાં રાખ્યો. સાંભળવા ઉભો પણ ન રહી અને ડોકું ઉંચું રાખી, થોડાકાં મુસાફરી જેમ ચાલતો થઇ ગયો.

“દયા આવે એવી વાત છે.” મનમાં વિચાર કરતાં મદમદ બેઠ્યો. “પોતાના માટે સાચુ લેવા ગયો એજ બ.બત આખી વાર્તાને સત્યાઈતું સ્વરૂપ આપતી હતી અને એજ નાની વિગતે જવાબને” જુદી અને નિરાશ બનાવી મુક્યો. અગર તેણે પહેલાંથીજ આસાડી વાપરીને એક કાગળમાં વીરેત સાચુની ગોટી સાથે રાખી હોત તો તે આ કળામાં શુદ્ધિમાન માણસ ગણાયો હોત. પોતાની લાઇનમાં જે સાવચેતીથી કામ લે, તેજ તેમાં હુસિયાર ગણાય.”

આટલું કહી મદમદ જવા માટે ઉભો થયો. એકાએક તેનાથી એક બૂમ પાડી જવાબ. બે-ચતી બાજુમાં ઝમીન ઉપર કાગળમાં વીરેત એક લંગગોળ પડીકું પડેલું તેની નજરે પડ્યું. સાચુની ગોટી સિંચાય આ બીજું શું હોય શકે? અને, જરૂર તે જુવાન જ્યારે જોરથી પડતું મુશળે બેઠો ત્યારે તેના ખીસામાંથી

પરી ગયું હોતું નેહએ. બીજી પળે તો મહમૂદ એ પીકા રંગના ઝાંવરકોટમાં સજ્જ પએલા જુવાનની શોધમાં દોડતો નહેરે પડ્યો. શોધખોળમાં તે નિરાશ થવાની અણી પર હતો તેટલામાં તેણે તે જુવાનને સામેના રસ્તાનાં એક ખુણા પર દીઠો. જુવાનની નજર એકાએક આ તરફ ફરી ત્યારે તેણે મહમૂદને પોતાને બેલાવતો જોયો.

“તમારા કિરસાની સન્માર્ધ અને સચોટ તાનો મોટો સાક્ષી મને મળી ગયો છે” સાચુની ગોટી હાથમાં લેખાવતાં મહમૂદે કહ્યું. “બેન્ચ પર બેસતી વખતે તમારા ખિસામાંથી એ પરી ગઈ હોયી નેહએ. તમારા ઉછાપ બાદ મને એ જાગીન પરથી મળી. મેં તમારી વાત ન મની એ બદલ મારી આહું છું; પરન્તુ એ વખતે તમારી વાતચીત અને તમારા હાવભાવ તમારી વિરૂદ્ધ હતાં. હવે, મેં માગેલો મુદ્દો મળી ચૂક્યો છે એટલે મારે તેની શાખ પ્રમાણે વર્તવું નેહએ. શું તમને પંદર રૂપિયા ઉધાર—”

રૂપિયા તરત ખિસામાં મૂકી જુવાને આ સવાલનો જવાબ આપી દીધો.

તેને પોતાનું ટેકણું આપતાં મહમૂદ બોલ્યો,

“આ અઠવાડીએ કોઈપણ દિવસે કર્ઝ ભરી

શકો છો; અને આ રહ્યો તમારો સાચુ. એને ફરીવાર કર્ઝ ન ખોઈ દેતા. તેણે તમને સારી મદદ કરી છે.”

“નરીખની વાત કે તમને સાચુ મળ્યું?” જુવાને કહ્યું. અને પછી અચકાતા અવાજે એક બે આભારના શબ્દો બોલીને તે ઝડપથી ચાલતો થયો.

“ખીચારો મુઝાઈ ગયો.” મહમૂદે મનમાં કહ્યું. “ડાઈ નવાઈની વાત નથી. ગણરાટથી મુક્તિ મળી તેનીજ અસર થઈ હશે. મારા માટે આ એક શીખામણુ છે કે હવેથી સંજોગ નિહાળીને અનુમાન બાંધવાનું દોઢ ડહાપણ ન કરવું.”

મહમૂદ જ્યારે પાછો ફરતાં બેન્ચ-પાસેથી પસાર થઈ રહ્યો હતો ત્યારે તેણે એક ડોસાને બેન્ચની નીચે અને તેની આશપાસ નગીને કંપક નેતો દીઠો અને એને એળખ્યા કે આતો તેજ યુદ્ધો છે જે પોતાની પાસે પહેલાં ખેંચે હતો.

“કંઈ ખોવાઈ ગયું છે, સાહેબ ? શું ગોતો છે ?” મહમૂદે સવાલ કર્યો.

“હા જાણ, સાચુની ગોટી ગોટી રહ્યો છું.”

સ્નેહીઓને

મે મો પ હા ર

વ ર સ ગાં ઠ

લગ્ન પ્રસંગ

વિદાય લે ટ

✳

૧ કથાપરી રા રા.

૨ કથામણિ રા રા.

૩ કથા કલગી રા રા.

ત રી કે

આપવા જેવી
મેટ મો પ ડી ઓ

ક થા પ રી કાર્યાલય
આમલીશન, સુરત.

બ ધા ગં થ લંકા રો માં મળે છે.

તથા

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કલુપી ઠે, સુરત.

અ

પણ સમાજના કેટલાક કુટુંબોમાં એવું ચાલે છે કે બાળકોમાંજ પુત્ર-પુત્રીઓની સગાઇ કરી દેવામાં આવે છે. પાછળથી આ સંબંધ બદલાઈ જાય છે. રીતે તરીકે પડે છે. એક કુટુંબમાં આવી રીતે સંબંધ બેસાડેલા હોય, સંભવે વસાહત પુત્રપાત્રાઓ પેસાદાર બની ગયા અને સંબંધ એના માટે તોડી દેવામાં આવ્યો કે કન્યાવાળાઓ તેમના સમાન ન હતા. અર્થાત્ કે ગરીબ હતા. બાળક બાળકથી લઈને યુવાની સુધી જેને વરી ચૂકી હતી, ચાડતી હતી; જ્યારે તે તેનાથી છીનવી લેવામાં આવ્યો તો તે માંદગીમાં પડકાઈ પડી; અને પોતાના પ્રિયમત્તા સમરણમાં લોથ થઈ ગઈ. આવી રીતિમાં હોય પોતાને બૂલી જનારા સાજનને કાળજી લખી હોય. તેની કંઈક લીટીઓ અને રંગ કંઈ છું.....

કેવી અજબ સદવાર છે. તડકા પણ છે. આજ પણ પડી રહ્યું છે, જાણે મોતીબાની ઝરમર વરસી રહી છે. જે બાળમાં મ્હારું નિવાસ સ્થાન છે. પક્ષીઓના મધૂર કંઈકથી પરિપૂર્ણ છે, દરેક જગ્યાએ પુષ્પો મહેકી રહ્યાં છે. હું હવાફર માટે અહીં આવી છું. આખી રાત્રી બચાવક સ્વપ્નાઓ વચ્ચે જાગૃતિ પડ્યાં ફેરવી રહી હતી. અંતે કંટાળાને મિજાના પરથી ઉઠીને ટહેલરા લાગી. આ વ્યક્તિતામાં ઉપરના ગુલામી નર ચમકી ઉઠ્યું. હું બાળમાં આવી અને વિચારોની દુનિયામાં ખોવાઈ ગઈ.....

હા...હા, આજે તમારા સંસારમાં સોનાનો સૂર્ય ઉગશે, તમારા આનંદની સીમા ન હશે, પ્રકાશ વધી રહી હશે. તેમ તેમ મ્હારા વિચારો આગળ વધી રહ્યા હતા. હવે તમે વરસાદ બન્યા હશે, હવે જન નવવડુને ત્યાં પહોંચી હશે, તમે કાંઈને હૃદયસભી તરીકે સ્વીકારતા હશે, સેક્રિન તેને નર્સ જે બાળ વખતે તમારી યાદ ચૂકી હતી. જેના હૃદય મંદીરમાં તમે વસ્યા છો, રેખિરોમમાં તમે બેસ્યા છો. છતાં જેને તમે જરૂર કરી

ચૂક્યા છો, અને કુખેદ જે માત્ર નામથીજ તમને ઓળખે છે, અને સંભારીત છે કે પોતાની દૈવતના પ્રમારમાં તમને યોગ પણ ન મળે... ..

હશે, કંઈપણ હો, પ્રેમ આ વાતોથી દૂર છે. તમે મને બૂલી ગયા. સારું કાંઈ. હજી તમે મ્હારા પ્રાણો છો, અને હૃદયમાં રહેશો. તમારી નવવડુને તમે આજે જોશો, હું પહેલાંથી જોઈ ચૂકી છું. કેમકે મને મ્હારા મનમોહનની અર્ધાંગનાને જોવાની તમન્ના હતી. અહીં આવ્યા પહેલાં 'પર્લા પાર્ક'માં હું કુખેદથી મળી બહુ ધન્યતાને એને જોઈ. તે દિવસે તમારી બનીશ સહમાએ તો મજબ ક્યો. માતાન હાકરી મને આરતી જોઈ દોડી આવી—વાગ કરતી કુખેદ પાસે લઈ ગઈ અને કહેવા લાગી—“કાકી, એમનાથી મળે એ મ્હારા મહાન કાકી છે”

વિચારી કુખેદ આ શબ્દોને અર્થ છું જાણું? પહેલાં કંઈક શર્માઈ. પછી કંઈક કોપે બારાઈ, પછી સખીઓને હસતી જોઈ, હસી પડી. મ્હેં સમજાવે ગઈ લાગી લીધી અને ખૂબ આશ્ચર્ય આપ્યા. પછી કંઈકસાર અહીં

તડી ફરતી રહી. દિલ ભરાઈ આવ્યું તો એક કુંજમાં જઈ બેઠી. સામે વૃક્ષપર સારસવું બેઠું બેઠું હતું. આમાંથી એક પોતાની પાંખ પહોળી કરતું તો બીજું જીવડાંઓ બેતું. આ પક્ષીઓ પોતાના પ્રેમ માટે મરહર છે. અને સાંભળ્યું છે કે એક બીજાના પ્રેમમાં જીવે છે. એક વિષુદ્ધ પડે તો બીજું પ્રાણ આપી દે છે. લેકિન ઇન્સાન શું પક્ષીઓથી બદલે છે? કદાચી નહીં, કુદરત પોતાની આ અનુપમ હસ્તીને બરબાદ થતી જોઈ શકતી નથી. બહારી સલમા ત્હારા મુખમાં મોતી કે ત્હેં જીવતાં જીવત મહાન કદીને મહારી લાજ રાખી લીધી.....

આવી રીતે ધીમે ધીમે હું બાગના ત્હે સુનસાન ભાગમાં જઈ પહોંચી જ્યાં સારસનો કિનારો છે—

“ચમન, ચમન, હિયે ફિરતી હય આરૂં તેરી !”

અહીં સાગરની મસ્તીને જોતી બેઠી હતી. નારતા માટે દાસી શોધતાં આવી; ત્યારે મને જણાયું કે હું ક્યાં છું. લેકિન ફરી હું જોવાઈ ગયો. દાસીએ કાણ જાણે મને શું કહ્યું અને મેં તેને શું જવાબ આપ્યો કે તે ચાલી ગઈ.....ફરી આવી તો આ કહેતાં આવી “બીબી ! બેગમ કહી રહી છે કે નારતા માટે રૂમી ન હતી તો કંઈ નહીં. બધોરના બોજન નો સમય પછી વીતી રહ્યો છે. બોજન પછી દવા પછી પીવી છે.” આ સાંભળી હું ચોંકી ઉઠી, લજ્જા પછી આવી લેકિન આમ કહી મોકલાયું કે “અહીં જરા શીખતા છે બેગમને કહેલો હમણાં આવું છું.” અને ખરૂં પૂછો તો મહાર મન આ વખતે બહુજ બગડી રહ્યું હતું કેમકે હું આ દરમિયાન બેઠી રહી હતી. જાણે તે સમય આવી ગયા—સરપતી બોલ બાજા થઈ મારો પ્રેમરંગ ખિત્તો ઉઠ્યો, હું હવે બીજી દુનિયામાં છું; લેકિન મારે

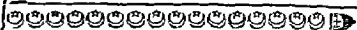
બલિદાન શાંત પાડવાની કાશિય કરતી હતી. જ્યારે હૃદયની જવાબા લગુડીને શાંત થઈ તો બન્ને એક બીજાની સામે ત્યાજ ધાસ પર બેસી કેટલીક વાર સુધી ઠંડા શ્વાસ લેતાં રહ્યા. દાસી પછી મૌન હતી. આ ઉદાસીન સ્તબ્ધતામાં એક અંગૂળ દ્રવ્ય મહારી આંખો સામે આવી ઉભું...ત્હમને યાદ હોય કે ન યાદ હોય, એક સમય વર્ષાની શરૂઆત હતી, વૃક્ષો પર હજી સંપૂર્ણ બધાર ન હતી. આપણે હુમાયુના મકબરા પર ગયા હતા. તે સમય મંદ્યા થઈ રહી હતી. આશ્વાસ કંઈ એવી રાતની હુબી રહ્યો હતો જાણે આરમાનમાં એક ઝરીની ઝાલર ફરી વળી હતી, જેની આડમાંથી હુસનની દેવી જોઈ રહી છે. હું મકબરાના ચોગાનમાંથી આ દરમિયાન બેઠી રહી હતી. ત્હમે પાછળથી આવ્યા અને મહારી આંખો બંધ કરી લીધી, પછી ‘શમીમા’ કહીને મહારી સામે આવી ઉભા. અને મહારા હાથ પકડી લાંબા શું બતાવું આ પળે હૃદયમાં શું શું થઈ ગયું? જાણે શરીરમાં દોડતું લોહી થંભી ગયું હોય...જીવન રહસ્ય...

એક બીજાની સામે ઉભા રહી આંખો આંખોમાં પ્રેમની મૂકે લાપા સમજતી રહ્યા હતા. વળી ત્હમે બોલ્યા. “શમીમા !” મ્હેં લજ્જા ભરી આંખો ઉપર કરી. જે પોતાની મેજે નીચી થઈ ગઈ જોણે શુષ્ક થઈ ગયા. શરીર પરસેવાથી તરબતર થઈ ગયું ત્યારે બાણુ કારમાં શુન્નતા હતી. આપણે ખામોશ ઉભાં હતાં... મ્હને જાન થયું. આરમાનના પક્ષીઓનો કોલાહલ, જંગલની નિરવતા ત્હમારે શબ્દોના પડવા પાડી રહી હતી... ‘શમીમા ! શમીમા ! !’

લેકિન અફસોસ ! આજે ત્હે સઘળી વાતો સ્વપ્નવત થઈ ગઈ છે. તિચાઈ છું બહુકાળ એક દુઃખ રૂપ હતો, લેકિન દિલ માનતું નથી કે બહુકાળ મન પરથી ઉતરી જાય. કાગના મોજાં વડી ગયાં છતાં ત્હની ઇચ્છા કરે છું કે દુનિયામાં

અશુ-માળા !

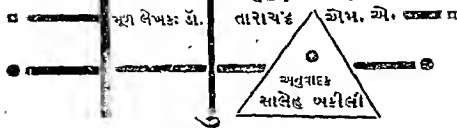
૦

નકામી કોણ કે' છે, વિરહની રાતો વિતાવું છું ?
તિમિર એકાંતમાં 'લીલા' છું એક માળા બંનાવું છું !
સુગંધી ફૂલ ઉપવનના, અરે એમાં નથી હોતાં;
ગગનના તારલાઓ પણ, ખરે એમાં નથી હોતાં !
અરે ! એ કાજ સાચાં મોતીઓ ક્યાં મહારી કિસ્મતમાં ?
'ખાં' છે ફક્ત ઘોરાં અશુ મુજને તહારી આંહુતમાં !
ખરે છે ગોઢમાં નયનોથી ટપટપ જિંન્દુઓ ભ્યારે;
બનાવું છું છું વીણી વીણી અશુ-માળા એક ત્યારે !
ઉપા થાતાં મુધી માળા બસ એ તૈયાર થાયો છે;
વિરહની રાત મહારી, એજ કામે વીતી જાયો છે !
પછી, 'તાપી' તટે ઘસડી મહુને લઈ લય છે મુજ મન;
કે ત્યાં આંખોને ઘઈ લયો કદી તુજ રૂપતું દર્શન !
રખેને, સ્નાન કરવા ઘાટ પર તું એ સમય આવે;
અને એકાંતમાં નિર્જી મહુને, જ્યાં લગજ દયાંવે !
તો ઝટ પહેરાવી દઉં, એ અશુ-માળા તહારી ગરદનમાં;
સદા એ આશ છે મનની, સદા એ આશ છે મનમાં !
છતાં આસા હજી મહારી, નિસચામાં નિહાળું છું;
જણાવું હાય શી રીતે, કે "લીલા ! તુજને આહું છું."
"આસિમ" રાહેરી.

હિંદુ સ્તાન માં

મસ્લિમોનું

આગમન

અતિ પ્રાચીન કાળથી હિન્દુસ્તાન અને એશિયાના પશ્ચિમ દેશો વચ્ચે વ્યાપારી સંબંધ ચાલતો આવ્યો છે. અરબ, ફિલિપ્પીન (પેને-રશાન) મિસર, કાણુલ, સીરિયા અને અન્ય ક્ષેત્રોના સૌદાગરો આપણા દેશની વસ્તુઓ મંગાવતા હતા અને પોતાના દેશોને માલ વેચી મોકલતા હતા. (હજરત) સુલેમાને પણ-જે પહુદીઓના નામવર બાદશાહ થયા છે. પોતાના પ્રખ્યાત પ્રાર્થનાલયને બનાવવાને માટે હિન્દુ-સ્તાનથી સુવર્ણ, હાથીદાંત અને ચોરનાં પીર્થ મંગાવ્યાં હતાં. ^૧ * મિસર (૫૭૫)ના બનલી યુસ વંશના બાદશાહોએ લાલ સમુદ્રને કિનારે હિન્દુસ્તાન સાથેના વ્યાપાર માટે બંદરગાહોની સ્થાપના કરી. ઇરાનના બાદશાહોએ એમની દેખાદેખી ઇરાની અખાતમાં બંદરગાહો કાયમ કર્યાં. યુનાની [ગ્રીસ] સૌદાગરો માધ્યાખ્યાર [મધ્યખ્યાર]ના કિનારા પરથી ચોખા, આદુ, કાળાં મરી અને તજ ખરીદતા હતા. ^૨ ગ્રીસ અને રોમન લોકો હિન્દુસ્તાનની જુઓળના જાણકાર હતા. દ્રવ્યોત્તરે: હિપાચુસ અને પેની પહેલી

સદી 'પેરીપલુસ' બીજી સદી અને 'કોસમા' ૬મી સદી ઈસ્વીના લેખકોનાં નામ છે. ઉખ્યાત માર્કલાની લખે છે કે; લંકા લક્ષદ્વિપ અને માલદ્વિપના લોકોએ શહેનશાહ જુલયન પાસે પ્રતિનિધિઓ મોકલ્યા હતા એક પુસ્તક જેનું નામ "પ્યુટન ઝૈરયન ટેબલ્સ" છે. એના પરથી એવું જણાય છે કે ત્રીજી સદી ઈસ્વીમાં કર-ગાનૂરમાં રોમનોના અને ઇજીપ્તના બહર ઈસ્કંદરિયામાં હિન્દુઓની આબાદી હતી. આ હિન્દુસ્તાની આબાદીને ઝલિમ રોમન ફેસર કારાકેદ્વાએ ત્રીજી સદીના આરંભમાં તદવારને આરે ઉતારી દીધી. દક્ષિણ હિન્દુસ્તાનમાં 'અગસ્તસ'થી લઈ 'અવન' સુધી એટલે પાંચસો વર્ષના સિકકા આજ પર્વત મળે છે, અને તે વ્યાપારનો પતો આપે છે; જે અમારા અને પશ્ચિમના દેશો વચ્ચે ચાલુ હતો. (જુઓ; ઇસ્ટન; મહાસ મ્યુઝીયમના સિકકાઓનું લીસ્ટ)

ઇરાન પણ વ્યાપારમાં રોગ કરતાં પાછળ ન હતું. ^૩ ઇરાનીઓએ જાસા અને દૂરાત (યુફ્રેટીસ અને ટાઇગ્રીસ) નદીઓના મુખ આગળ ખસારાની પાસે 'અવખૂદસા' નું બંદર

^૧ હંટરફ્રા: દિસ્તરી ઓફ ઇસિસ ઈન્ડિયા: કામ ૧૯૦, પૃષ્ઠ ૨૫

^૨ કોનેલી: એ. આર. એ. એસ. ઈ. સ. ૧૮૯૮

^૩ રયનો (Reinarted) "જ્યોમોર્ફી દી અવખૂદસા" પૃષ્ઠ ૩૮૨

બનાવ્યું. સાસનાનીઓએ (હીરા)ને પ્રાંતનું પામ. તખ્ત (રાજપથાની) બનાવ્યું. અરબ ઇતિહાસ-કારો લખે છે કે, હીરાવાસીઓ રાત્રી દિવસ પોતાના ઘરોની છતો ઉપર બેસાડેલાં દિન્દુસ્તાનથી આવતી નીકાઓ બેસાડેલાં રહેતા હતા. ખુસરૂ નીકાઓવાળા સમયમાં વ્યાપારની ઘણી ઉન્નતિ હતી. તેણે ખુદ સિન્ધ ઉપર હુમલો કર્યો હતો અને ઘરાઓ પોતાનાં (ઘરિયાઇ) નીકા-દોળાને લાંકા મોકલાવ્યાં હતાં કે તે લોકોને જેમણે ધરાનીઓને મારી નાખ્યા હતા, વિદ્યા કરે. 'તાજિક શાસ્ત્ર'નું નામજ દેખાડી આપે છે કે હિન્દીઓ અને ધરાનીઓમાં કેટલો ધારો સંબંધ હતો.^૪

અરબવાસીઓએ દિન્દુસ્તાનના અને પશ્ચિમના વ્યાપારમાં મોટો ભાગ ભજવ્યો છે. એમના દેશમાં સમુદ્રને કિનારે પુષ્કળ ખંદરો હતાં. એડન (Aden) દક્ષિણમાં, અને 'સેદર' પૂર્વમાં. હિન્દી મહાસાગરની નીકાઓમાં અરબ વહાણપટ્ટીઓ હતા, અને એ સમુદ્રના બંને કિનારાઓ પર એમની વસ્તીઓ હતી. દિન્દુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા પર એડન, કંથાણ, સોપારા, વિં રથોએ આજે પણ એમના અવશેષો મળી આવે છે. રથોનેનું માનવું છે કે ચંદ્રેશ્વરી સદી સુધી મહા-વ્યાપારના કિનારા પર મુસલમાનોએ એવેજ લાગવગ હતો, જેવો કે પાછળથી પોર્ટુગીઝોએ કાયમ કર્યો.

સાતમી સદીમાં જ્યારે દરલામનો ઝડપી બુલંદ થયો અને અરબસ્તાનની બધી કોમો એક જ દેશ એક જ યથા મંદ, ત્યારે આ સ્થળવર્ગને ઘણીજ શક્તિ મળી; જે હજરત મુહમ્મદ (સલ.) ના જન્મ પહેલાંજ શરૂ થઈ

ગઈ હતી. અરબો મોગરદમ તરિત બન્યાં પ્રસરવા લાગ્યા. એમના સૈન્યો વનો, રણો અને પર્વતોને ઝોળાંમતા સિરિયા, ધરાત, અફઘાનિસ્તાન અને બહુવિસ્તારને પસાર કરીને દિન્દુસ્તાનની સરહદ પર પહોંચી ગયાં. મુસ્લિમ દરિયાઇ બેળાઓ (નીકાદોળા)એ ધરાનીઓના બેળાઓને સમુદ્રની અધાગ ઉપરમાં હમ્બેશને માટે બેસાડી દીધા અને હિન્દી મહાસાગર પર કબજો કરી લીધો. આ બેળાઓની સભે સચેજ અરબના સૌદાગરો હિન્દી સમુદ્રના બંધા વ્યાપારના ઇન્ટરેસ્ટર થઈ ગયા. (કેમ્બ્રીજ મેન્થ ડિસ્ટરી)

અરબોની નીકાઓ પશ્ચિમમાં લાલ સમુદ્રના કિનારાથી અથવા દક્ષિણ કિનારાથી ચાલતી હતી.^૬ અને દિન્દુસ્તાનમાં એમને મક્કહ એ થતો હતો કે, સિન્ધના મુખમાં અથવા ખંભાતના અખાતમાં પહોંચી જાય અથવા મહાવ્યાપારના બંદરોમાં જઈને માત્ર ઉતારે. પહેલી રીતમાં તેઓ એશિયાના કિનારે કિનારે પોતાની નીકાઓને લગાવી રાખતા હતા, પરંતુ બીજામાં નવર્પાયા (Monsoon) ને લાલ લઈને સડો ખુલ્લા થઈ જઈ સમુદ્રની ધમ્મોથી 'કાલમ' જઈ પહોંચતા હતા. પછી કેલમથી કાલીકટ, કોચીન થઈને લંકા, મલાયા, પૂર્વ દેશો અને ચીન સુધી ચાલ્યા જતા હતા.

મુસલમાનોને પહેલો બેળો હજરત ઉમર (રદી.)ની ખિલાફતમાં (ઈ.સ. ૬૩૪) દિન્દુસ્તાન આવ્યો.^૭ એ સમયે ઉરમાન સફરી બેહરેનને ગવર્નર હતો. એણે એક સૈન્ય સમુદ્ર માર્ગે ચાણાના બંદર પર મોકલ્યું. ખલીફાએ આ વાતને પસંદ કરી નહિ અને ઉરમાનને આ કાર્યથી

^૪ Codier Melange H. Derinburg notes Surtes Musalman de chine.

^૫ રથો 'રથલાસથાન દી વ્યાજ'

^૬ રથો "બેથોશરી દી અબુલફિઝ"

^૭ રોચેન્ડસન: "મુહમ્મદ ઉલ્લુલ્લુ મુલકિ-દીન"નાં આધારે.

વારવાને માટે સખ્ત શિક્ષા આપવાની ધમકી આપી. હમરત ઉસ્માન (૨૬૦) (ત્રીજા ખતી-ફા)ના સમયમાં હિન્દુસ્તાન તરફ ફેટલીએ વાર લેખગાલ કરવાને માટે ફ્રેંચ ટુકડીઓ આવી અને છેવટે ઈ. સ. ૮૧૨માં મુદમદ બિન કાસિમે સિન્ધ ઉપર હુમલો કર્યો અને એ પ્રાંતને અરબ સામ્રાજ્યમાં શામલ કરી લીધો.

જે સમયે મુસલમાન ગવર્નરો અને સેના-પતિઓની લલચાવણી નહોતી સિન્ધ પર પડી રહી હતી, તે સમયે અરબ સૌદાગરો મલબારના કિનારા પર શાંતિપૂર્વક પોતાની વસ્તીઓ વસાવી રહ્યા હતા. મરાસ જિલ્લાના મેન્સુઅત્રમાં ઈસ્લામ લખે છે કે સાતમી સદીથી અરબસ્તાનના બાપારીઓ હિન્દુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા પર વસી રહ્યા હતા. તેઓ હિન્દુસ્તાનની ઔરતો સાથે લગ્ન કરતા હતા અને એમના રહેવા અને ધર બનાવવા માટે કાંઈ પણ રીતનો અવરોધ કરવામાં આવતો ન હતો. બાહાઈએ પોતાના પ્રતિલાસમાં આ વાતને સત્ય માની છે. દુન્નગરના જ્ઞાતાતમાં એણે આ વાતનું વર્ણન કર્યું છે કે એક વડાણ લંકાથી ફેટલીએક મુસલમાન બાપારીઓને-એમના માથાપ મરી ગયા હતા પાછી સ્વદેશ લઇ જઇ રહ્યું હતું. એ વડાણ પર કચ્છના ચાંચીયાઓએ હુમલો કર્યો અને બાપારીઓને પકડી લીધી. દુન્નગરે રાગ દાદિર પાસે બાપારીઓને છોડી મૂકવાની માંગણી કરી, પણ દાદિરે એના પર ખાન આપ્યું નહિ ત્યારે દુન્નગરે મુદમદ બિન કાસિમેને સિન્ધ તથા નોહાદગની સાથે રાગ દાદિર પર અટકાઈ કરવાને સૂચવ્યો.

દુન્નગર પોતાની નિર્દયતા માટે ઇનિલાસ પ્રસિદ્ધ છે. એણે હુરશામના વંશજોને એટલા બધા સતાવ્યા કે એમણે નારાડિને હિન્દુસ્તાનમાં

અઃશય મેગબે અને કોકણ તથા કન્યાકુમારી (Cape Comorin)ના પૂર્વ કિનારે વસી પડ્યા. એમની ઔલાદમાંથી 'નવાયત' અને 'લખ્ખે' કોમો બની જે હાલ પણ એ સ્થળોએ આજાદ છે.

કાલમમાં "મયત કનવ" નામની કપ્રસ્તા-નમાં અત્રી બિન ઉસ્માનની કથા પર હિ. સ. ૪૬ (ઇ. સ. ૮૮૨)નો લેખ છે જેના ઉપરથી જણાય છે કે આઠમી સદીમાં મલબારના કિનારા પર મુસલમાનો આજાદ થઇ ગયા હતા.

મુસલમાનોના લાગવગ ધણેજ તરિત ગતિએ વધ્યો. દિન્દુ રાગઓએ એમની ધણી આગતા સ્વાગતા કરી. એમના બાપાર માટે સરળતાઓ કરી આપી એમને ઝમીનો ખરીદવાની અને મસ્જિદો બનાવવાની છુટ આપી. મલબારમાં દરીયાગ થતાંજ એ બાપારીઓએ પોતાના ધર્મપ્રચારના પ્રયત્નો શરૂ કરી દીધા. મુસલમાનોમાં પુરોહિત અને પાદરી થતા નથી, પરંતુ દરેક મુસલમાનની ફર્જ છે કે ધર્મનો પ્રચાર કરે. કુર્આનમાં લખ્યું છે કે, "જોકોને ખુલાસા મારું પર ચાલવાને પપગમ આપો અને જુદિ તથા દયાપૂર્વક બોલાવો." (કુર્આન: ૧૫-૧૨૬) આ તખ્લીમ (ધર્મ પ્રચાર)ના કાર્યમાં માત્ર પુરોહાજ નહિ, બલકે સ્ત્રીઓએ પણ મહેટે લાગ લીધા છે. હઝરત હસન (અલે)ના પ્રપૌત્રી નરીસદ એ મિસરમાં ધણાને મુસલમાન બનાવ્યા હતા. એમના પિરે કહેવાય છે કે, તે જે ધર્મમાં રહેતાં હતાં, એની પાડોશમાં એક જિમ્મી (બિન મુસ્લિમ)નું ઘર હતું, એની પુત્રી એની બીમારીમાં પટકાપણી હતી કે પોતાના હાથપગ પણ હજારી ચઢતી ન હતી. તે રાત દિવસ ખાટલા પર ચતી પડીને વયોપાત કરતી હતી. એક દિવસ તેના મા-બાપને બાઝરમાં જવું પડ્યું. મેગણે નરીસદને તેની પાસે રહેવાની રિનંતિ કરી.

બનાવ્યું. સાસાનીઓએ (હીરા)ને પ્રાંતનું પાત-
તખ્ત (રાજ્યધાની) બનાવ્યું. અરબ ઇતિહાસ-
કારો લખે છે કે, હીરાવાસીઓ રાત્રી દિવસ
પોતાના ઘરોની છતો ઉપર બેઠાં હિન્દુસ્તાનથી
આવતી નૌકાઓ જોતા રહેતા હતા. ખુસર
નોશીરવાનના સમયમાં વ્યાપારની ધણી ઉન્નતિ
હતી. તેણે ખૂદ સિન્ધ ઉપર હુમલો કર્યો હતો
અને દારાએ પોતાનાં (દરિયાઇ) નૌકા-
દળોને લંકા મોકલાવ્યાં હતાં કે તે લેહોને
જેમણે ધરાનીઓને મારી નાખ્યા હતા, રિક્ષા
કરે. 'તાજિક શાસ્ત્ર'નું નામજ દેખાડી આપે
છે કે હિન્દીઓ અને ધરાનીઓમાં કેટલો ધારો
સંબંધ હતો.^૪

અરબવાસીઓએ હિન્દુસ્તાનના અને
પશ્ચિમના વ્યાપારમાં મોટો ભાગ લાગવ્યો
છે.^૫ એમના દેશમાં સમુદ્રને કિનારે પુષ્કળ
બંદરો હતાં. જેમકે અદન (Aden) દક્ષિ-
ણમાં, અને 'સેડર' પૂર્વમાં. હિન્દી મહાસાગરની
નૌકાઓમાં અરબ વહાણવૃત્તિઓ હતા, અને
એ સમુદ્રના બન્ને કિનારાઓ પર એમની
વસ્તીઓ હતી. હિન્દુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા
પર એડેન, કલ્યાણ, સોપારા, વિં રદજોએ
આજે પણ એમના અવશેષો મળી આવે છે.
રયતેનું માનવું છે કે સ્વેદમી રદી સુધી મલ-
બારના કિનારા પર મુસલમાનોને એવોજ
લાગવમ હતો, જેવો કે પાછમથી પોર્ટુગીઝોએ
કાયમ કર્યો.

સાતમી સદીમાં જ્યારે દરલામનો જીરા
ખુલંદ થયો અને અરબસ્તાનની બધી કૌમો
એક જ રોકા એકત્ર થઈ ગઈ, ત્યારે આ
અજવળને ધણીજ શક્તિ મળી; જે હજર
મુહમ્મદ (સહ.) ના જન્મ પહેલાંજ શરૂ થઈ

ગઈ હતી. અરબો મોગરદમ તરિત ગતિએ
પ્રસરવા લાગ્યા. એમના સૈન્યો વનો, રણો અને
પર્વતોને એળંગતા સિરિયા, ઇરાન, અફઘા-
નિસ્તાન અને બહુચિસ્તાનને પસાર કરીને
હિન્દુસ્તાનની સરહદ પર પહોંચી ગયાં. મુસ્લિમ
દરિયાઇ બેળાઓ (નૌકાદળો)એ ધરાનીઓના
બેળાઓને સમુદ્રની અથાગ હુમલામાં હમેશાં
માટે બેસાડી દીધા અને હિન્દી મહાસાગર પર
કબજો કરી લીધો. આ બેળાઓની સાથે સાથેજ
અરબના સૌદાગરો હિન્દી સમુદ્રના બધા વ્યાપારો
રના ઇમારેદાર થઈ ગયા. (કેમ્બ્રીજ મેગ-
ઝિન કિસ્સરી)

અરબોની નૌકાઓ પશ્ચિમમાં લાલ
સમુદ્રના કિનારાથી અથવા દક્ષિણ કિનારાથી
આવતી હતી^૬ અને હિન્દુસ્તાનમાં એમનો
મકસદ એ થતો હતો કે, સિન્ધના
મુખમાં અથવા ખંભાતના અખાતમાં
પહોંચી જાય અથવા મલબારનાં બંદરોમાં
જઈને માત્ર ઉતારે. પહેલી રીતમાં તેઓ એશિ-
યાના કિનારે કિનારે પોતાની નૌકાઓને લગાવી
રાખતા હતા, પરંતુ બીજામાં નવપર્વાણ
(Monsoon) નો લાભ લઈને સરો ખુલ્લા
મૂડી રહ સમુદ્રની વચ્ચેથી 'કાલમ' જઈ
પહોંચતા હતા. પછી કેલમથી કાલીકટ, કાચીન
થઈને લંકા, મલાયા, પૂર્વ દેશો અને ચીન સુધી
ચાલ્યા જતા હતા.

મુસલમાનોને પહેલો બેળો હઝરત ઉમર
(રદી.)ની ખિલાફતમાં (ઈ.સ. ૬૩૬) હિન્દુસ્તાન
આવ્યો.^૭ એ સમયે ઉરમાન સફરી બેકરેનને
ગવર્નર હતો. એણે એક સૈન્ય સમૂહ માર્ગે
ચાણાના બંદર પર મોકલ્યું ખસીકાએ આ વાતને
પસંદ કરી નહિ અને ઉરમાનને આ કાર્યથી

^૪ Codier Melange H. Derinburg
notes Surtes Musalman de chine.

^૫ રયતો રચવારયાન દી વ્યાઝ'

^૬ રયતો "જયોયારી દી અબુલફિરા"

^૭ રાયેન્ડરન: "મુહમ્મદ ઉદરુદ્દાન મુબદિ-
દીન"નું લાખાતર.

કરીને ધરિયાથી ધર્મ સ્વીકાર્યો હતો.

પ્રખ્યાત એવું છે કે રાજ્યએ રાતના સ્વપ્નામાં જોયું કે ચંદ્રના બે ટુકડા થઈ ગયા. સવારે એણે સ્વપ્નાની તા'બીર (ઉકેલ) પૂછી પછુ દાદા સારો ઉકેલ આપી શક્યો નહિ. સંજોગે મુસલમાનોનું એક મંડળ જે લંકાથી આવી રહ્યું હતું, તે રાજ્યને મળવાને માટે દરબારમાં હાજર થયું. તેના સંદારે સ્વપ્નાનો બરાબર ઉકેલ બતાવી દીધો અને રાજ્યને પોતાના ધર્મનો ઉપદેશ પણ આપ્યો. એ પછી રાજા મુસલમાન થયો અને અરબસ્તાન ગયો. ત્યાંથી એણે મલિક બિન દીનાર, શરફ બિન માલિક અને માલિક બિન હબીબને મલબાર મોકલ્યા. એમણે અહિં વ્યાપારીને અગ્યાર સ્થળે મરિજ્જો બનાવી અને ઇસ્લામ ધર્મનો પ્રચાર કર્યો.

રાજાના ધર્મ પરિવર્તનથી દેશમાં ખળ-ભળાટ મચી ગયો. આ બનાવની લેખિતા દિલ પર ધણી અસર થઈ. મલબારમાં આગે પણ આ બનાવની યાદ ઇત્ત'ત છે. જે સમયે રાજ્યને ગાદી પર બેસાડવામાં આવે છે, ત્યારે તેવું મથું મુંડવામાં આવે છે અને તેને મુસલમાનો જેવાં વસ્ત્રો પહેરાવવામાં આવે છે એક મોપલો તેના માથા પર સુકડ મૂકે છે,^{૧૧} ગાદી પર બેસાડવા પછી રાજા સાથે તેવોજ વર્તાવ કરવામાં આવે છે, જેનો એક જ્ઞાતમાંથી ત્યજવલા સાથે ચામ છે. તે પોતાના ઘરવાળાઓ સાથે બેસીને જમી શકતો નથી. એવું પણ સમજવામાં આવે છે કે રાજા હેલ્થા ચેરમેન પેરોમલનો પ્રતિનિધી છે. ને પોતાના રાજ્યના ધાણ ફરરાતી વાટ જોઈ રહ્યો છે.

^{૧૨} નાવલુમેરના મહારાજા, તખ્તનસીતી

સમયે તત્કારે કેડમાં ખાંચતાં એવું પ્રસિદ્ધ કરે છે કે, “હું” આ તત્કારને તે સમય સુધી રાખીશ, ત્યાં સુધી મારો કાકા જે મકકા ગયો છે તે પાછો આવી ન જાય” હેલ્થા ચેરમેન પેરોમલની ઘરસ્તાન ક્યાં સુધી અંતિદાસિક દ્રષ્ટિએ સત્ય છે, એ કહેવું મુશ્કેલ છે, પરંતુ એ બનાવની કાંઈક અસર તો બાકી છે. નાયકોનાં નામ બરાબર નથી, કેમકે ચેરમેન પેરોમલ ખિતાબી નામ છે પરંતુ એટલું તો માનવુંજ પડશે કે મેંગ્ગોરના યાદી વંશનો નાશ એવીજ રીતે થયો કે તેના હેલ્થા રાજ્યએ પોતાના મૂળ ધર્મનો ત્યાગ કર્યો હતો.

એમાં સંદેહને સ્થાન નથી કે એ સમયમાં મુસલમાનોને ધણેજ પ્રભાવ હતો. એમને ‘મોપલા’ નામે સંબોધવામાં આવતા હતા. ‘મોપલા’ના બે અર્થ થાય છે. મોરો પુત્ર અથવા વરરાજા (દુલ્હા) જે લોકોને માન આપવું હોય તેને ‘મોપલા’નો ખિતાબ આપતા હતા જેમકે ઇસ્લામિયોને ‘નસરાની મોપલા’ કહે છે. મોપલાઓને ધણુ અખતારો હતા. મુસલમાન મોપલો નામથીતરી બાહ્ય સાથે બેસી શકતો હતો. જો કે નાપર એમ કરી શકતા ન હતા. મોપલાઓનો પેશ્વા (ધર્મગુરુ) જેને ‘તડંગલ’ કહે છે, રાજાની સાથેજ પાંચાળીમાં બેસી શકતો હતો.

કેસીનના રાજા (જેને ‘એમેરીન’ કહે છે)ની અરજ સૌદાગરો પર મોરો દૂધા દ્રષ્ટિ હતી. એની પરવાનગીથી રાજ્યમાં ધણુ સૌદાગરોએ વસવાટ કર્યો. એમના વ્યાપારથી રાજ્યને આર્થિક લાભ થયો અને એમના બાહુબળથી રાજ્યની સહિત વધતી રહી.

એમેરીને આજુઆજુબ રાજ્યોનો પરંતુ કરીને એમની ભૂમિ પર કબજો કરી લીધો ત્યાં ત્યાં રાજાની સત્તા સ્થાપિત થઈ, મુસલમાન વ્યાપારીઓએ પોતાના બજારો કાપમ

^{૧૧} કાદિર દુસેનખાન: “સાઉથ ઇન્ડિયન મુસલમાન” મદ્રાસ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોલેજ મેગેઝીન ૧૩-૧૯૧૨ પૃષ્ઠ ૨૨૮.

^{૧૨} લેખન: “મલબાર” સાય ૧૩૦ પૃષ્ઠ ૨૩૧

કર્તા. એવી રીતે કાલીકટના બંદરેનો પાયો નાખાયો. અહિંના કાઠી, જેમને ત્યાં નાણાં કાપ્યાં હોય છે, એમનીનો મોટો મદદગાર હતો. એના તરફથી હંમેશાં બીજા રાજ્યો સાથે યુદ્ધ કરતો હતો. એજ મદદને કારણે તે મલબારમાં સૌથી શક્તિશાળી રાજ્ય બની ગયો અને એણે "મહા મુખમમ"ના મેળાને બંદોબસ્ત, જે તમામ મુખને ચતો હતો, એને સુધુઈ કર્યો. એનાથી એની પ્રખ્યાતી ચારે તરફ પ્રસરી ગઈ. ૧૩

"કોયા" સમાન અલીરામનું ખાનગી હતું. જેના નાયક કાલાતરી રાજ્યોના બેગાના સરદાર થતા હતા. ૧૪

હિન્દુ રાજ્યો મુસલમાનોની એટલી બધી ઇજાત કરતા હતા કે એમણે પુર પોતાની પ્રગતિ મુસલમાન થવાને માટે જોઈ આપ્યો. એમને પોતાના બેગાઓને માટે વહાણપટ્ટીઓની જરૂર હતી. જેથી એમણે પુર આપી કે મકલાન કીમના દરેક ઘરમાંથી એક અથવા બે જણ ધર્યામ કબૂલ કરી લે.

નવમી સદી પછી ઈસ્લામનો પ્રભાવ હીન પ્રતિદિન વધતો જાયો. ૧૫ મસજીદોએ ઈ સ ૯૧૬માં હિન્દુસ્તાનનો પ્રવાસ કર્યો. તે લખે છે કે ચેલિશમાં હસ હગર મુસલમાનો આપ્યા હતા. એમનો પોતાનો સરદાર હોય, જેને "હુનરમા" (હુનરમંદુ) અપખંપ છે) કહેતા હતા. અખ્મદોલાફ મશઅમર બિન અલ-હલહલ ચેલિશની મરિજોનું વર્ણન કરે છે. છપ્પને સહદ તેરમી સદીમાં સમૃદ્ધ કઠિ દરેક રથજે મુસલમાનોને જોયા. ૧૬ સર મહોં

પોનોએ જોયું કે મંદાના રાજ્યો મુસલમાન સિપાહીઓને બદલના દેશોમાંથી લાંબી પેતાના સૈન્યમાં લઈતી કરતા હતા. ૧૭ અખ્મદ ફિદા (સને ૧૭૩-૭૩૧) લખે છે કે કાલમમાં એક સુદર મરિજાએ મુસલમાનોનો એક હતો. ૧૮ ઈબ્ને બનૂતત્તે ખંલાનથી લઈને આખા મલબાર કાંઠે પ્રવાસ કર્યો. એને દરેક રથજે મુસલમાનો મળ્યા તેઓ બધા સારી રિયતમાં હતા. ૧૯ એ બ્યાન છે કે ગોવા મુસલમાનોના કબાજામાં હતું કંદ્યાદમાં મુસલમાનો એ એની સાથે મુલાકાત કરી. કાનકાદનમાં એણે એક પુરાણી મરિજા જોયું, ત્યાં એને હમદરી દુરવીશોની એક ટોળી મળી.

સિંધપુર (સિંધપુર) માં બમલદી નમૂન મરિજા હતી. હોનાવરમાં મુસલમાનોનું રાજ્ય હતું, અને કાલજી સુધી દરેક બંદરોમાં મુસાફિરખાનાં હતાં. જ્યાં મુસલમાનોને યોગ્યતા માટે બંદોબસ્ત હતો. દરેક રથજે મુસલમાનોનું માન જળવાયું હતું ખારસીયોર અને મહાનોરમાં મુસલમાનોની વસ્તી સાથે એમના કાઠી અને મુશ્તી હતા. મેંબરોમાં ચાર હજાર મુસલમાનો વસતા હતા. જેમાં ધરાન અને ધમનના સૌધમરો હતા. ત્યાંના ઘણા તાલિમે મુશ્મ (વિદ્યાર્થી) વિદ્યાભ્યાસ કરતા હતા મરિજા હતી અને મુસ્લિમ મોહલ્લા હતા.

અખ્મદુર્જાક, પંદરમી સદીમાં હિન્દુસ્તાન આપ્યો. ૨૦ એના શેઠાજ દિવસ પછી પોર્ટુગીઝોએ હિન્દુસ્તાનનો માગ જાણી લીધો. તે

૧૭. થાલ ધી જુક ઝાફ સર માર્કો થોલ્ડ બામ રજે પૃષ્ઠ ૨૧૪.

૧૮ થાલ : ધી જુક ઝાફ સર માર્કો પાયો બામ ર ને. પૃષ્ઠ ૨૭૭

૧૯ D' fremery at Sanghinette બામ ર ને પૃષ્ઠ ૨૫૫

૨૦ મેજર, "ઈન્ડીયા ઈન ધી ક્રીકીન્ગ સેન્ટ્રી" સફરનામા અખ્મદુર્જાક

૧૩. હોબન "માલાબાર" બામ ૧ લેા પૃષ્ઠ ૨૭૮-૨૮૦ અને "માલાબાર એન્ડ એન્જોનોન્ડ કીસ્કીકટ ગેઝેટિયર" પૃષ્ઠ ૪૪

૧૪. હોબન "માલાબાર"

૧૫. ધલિયટ બામ ૧ લેા

૧૬. રથલા "રથાન હી બ્યાક" ઈબ્ને સહીદનું વર્ણન,

કાલીકટ વિશે લખે છે કે, અહિં ઘણા મુસલમાનો છે. એમનાં પોતાકાં ઘરા છે. એ ગરબિદો છે, જ્યાં તેઓ દર જુરમાના દિવસે (શુક્રવારે) નમાઝ પઢે છે.

આ બધાનો પરથી જણાય છે કે હિન્દુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા પર મુસલમાનો પોતાના ધર્મની સ્થાપના પછી થોડાજ સમય પછી આવીને વસ્યા અને એમની સંખ્યા, હૈલત અને તાકત ઘણી તેજ સાથે વધી. હિન્દુસ્તાનના પૂર્વ કિનારા પર પણ અરબોની પુરાતન સમયમાં ઘણીજ દર અને ઇઝત થઈ. જ્યારે દારાએ ધરણીસન પૂર્વે પાંચમી સદીમાં દખ્ખા અને કુરાતના મુજોને બંધ કરાવી દીધાં અને મિસરના વ્યાપારને ફના કરી નાખ્યો, ત્યારે એ વ્યાપાર ધમનના અરબોના હાથમાં આવ્યો. અરબ અને પર્શીઓની નવી વસાહતો લોકા અને દક્ષિણ-હેન્ડમાં કાયમ થઈ. અહિંયા પૂનાની (ગ્રીક) અને રોમન સૌદાગરા પહેલાંથી કારાખાર કરતા હતા. એમના વહાણોને પણ અરબ રાજાણીઓજ ચલાવતા હતા. જેથી જ્યારે મહાન રોમનો નાશ થઈ ગયો, ત્યારે અરબ સૌદાગરાએજ એમનું સ્થાન લીધું. અરબ સૌદાગરો ચૌલમંડલ (કોરો મંડળ)ના મિત્રાથી બંદામાન, આસમ, બરમા થઈને ચીન યાત્રા જતા હતા.

અરબોએ ધરલામ ધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો. આ વ્યાપારને પોતાનાજ હાથોમાં રાખ્યો. હુસેમાન અબુહૈદ સૈરાની અને મસજીદીના પ્યાનથી જણાય છે કે મુસલમાનો આ માંગેથી તરી પેઠે બળુકાર હતા. આ મુસ્લિમ-અરબોની હોટી મંડી તનેવલી જીવે કાયમ પડતમ હોરમાં હતી. બિરાપ કોલમ્બેકોને એ સ્થળેથી સલમમાનોના સાતમી સદી (૮૧ દિજરી)થી રમી સદી સુધીના સિકકા મળી આવ્યા છે.

અહિંયાં મુસલમાનોએ પોતાના ધર્મના ચાર માટે ઘણી કશિસ કરી. એનું પરિણામ

એ આવ્યું કે ઘણી હિન્દુ કૌભોએ પોતાનો ધર્મ બદલી નાખ્યો. મદાસ પ્રાંતની મુસ્લિમ કૌભો પોતાનો આરંભ એજ સમયથી ગણે છે. ૨૧ મદુરા અને ચવતોમાં કેટલીએ પેઠીઓથી આ દંતકથા ચાલી આવે છે કે, એમને નાથળ વલીએ મુસ્લિમ બનાવ્યા હતા. તેમની કથા આજે પણ ત્રિચિના પક્ષીમાં છે અને તેના પર એમની મૃત્યુ તારીખ ૪૧૭ દિજરીના લેખ કોતરેલો છે. નાથળ વિશે લેખિત છે કે તે તુર્ક શાહનશાહ હતા, પશું એમણે સત્તતતમે ત્યાગ કરીને ફજાહી સ્વીકારી હતી એ અરબજાતાન, ઇરાન અને ઉત્તર હિન્દુસ્તાનમાં ભ્રમણુ કરતા દખ્ખનમાં તરચૂર (ત્રિચિનાપક્ષી) માં આવ્યા. અહિં આશીને વસી ગયા અને અહિંયાજ એમણે પોતાનું બાકી જીવન વિતાવ્યું. એ ઈબાદત અને ખૈરાત કરવામાં તદ્દતીન રહેતા હતા અને ધરલામની તબલીગ કર્યા કરતા હતા.

સૈયદ ઇબ્રાહીમ શહીદ, જેમનો જન્મ

ઇ. સ. ૧૧૬૨ ને લગલગ થયો છે, પાનડીપાના રાજ ઉપર તેરમી સદીના આરંભમાં ચઢાઈ કરી. કહે છે કે બાર વર્ષ સુધી એમણે એના પર હુકમત કરી, પણ છેવટે પરાજય થયો અને એ માર્યા ગયા. એમની કથા અરવાડીમાં છે.

બાળા કુશ્મીન એક ફકીર હતા જે પેનકોન્ડ્રમાં રહેતા હતા. એમણે ત્યાંના રાગને મુસલમાન બનાવ્યો અને ત્યાં મરિમદ ચણાવી. ડેકેકલ જત એમને જ પોતાના મુશ્કિલ માને છે. એમના મૃત્યુનો સમય ઇ. સ. ૧૧૬૮ (હિ. સ. ૫૬૪) છે.

મદુરા મિલકમાં મુસલમાનો ઇ. સ. ૧૦૫૦માં દાખલ થયા. ૨૨ એમના સરદારનું નામ

૨૧ કાદર હુસૈમાન. “સાઉથ ઈન્ડિયન મુસલમાન” મદાસ હિસ્ટીયન કોલેજ સેગેજીન ૧૩-૧૯૧૨ પૃષ્ઠ ૨૪૧.

૨૨ મદુરા (નેલ્સન) પૃષ્ઠ ૬૬-૮૬.

ગજનવીના, હમણાઓંથી પહેલાંજ એમને પોતાનો ધર્મ અને રીત રિવાજો પ્રસારવાનો મેલો મળી ગયો હતો. હીંદુરાગ્યો ખુદાએ પ્રચાર અને પ્રસારના કારણે પુનઃ થયા હતા મુઢેમદ ઉરથી લખે છે. ૪૦ "જ્યારે ખલાતના હિન્દુઓએ મુસલમાનો સાથે ઝગડો કર્યો ત્યારે 'મદારાગ સિદ્ધરાજે બધા મામલાની તપાસ કરી અને ઝગડો કરનારાઓને સજા આપી, મુસલમાનોનું જે નુકસાન થયું, તેનો ખર્ચો આપ્યો અને પોતાના ખર્ચથી તેમની મરિજદો બનાવી આપી" એટલુંજ નહિ, બલકે કેટલાએ રાગઓના સૈન્યોમાં મુસલમાન સિપાહીઓ હતા. સોમનાથના રાજના લશ્કરમાં કેટલાએ મુસલમાન અમલદારો હતા. અહમદબાદના 'કરખાની' પોતાને વાથેજા રાગઓના પુરાસાની સિપાહીઓના ખાનદાન માંથી હોવાનું કહે છે. ૩૧

મુસલમાન ફકીરો અને સૂફીઓ, સૌદાગરો અને સિપાહીઓની સાથે સાથે ચાલતા હતા. નંદરી સદીમાં અબુ હફસ રાજેજ બિન સાદિકુલ અસદી અલ-અસરી એક સંસાર ત્યાગી મુઢીસ સિન્ધમાં આવ્યા. એમની વફાત દિ. સ ૧૬૦ (ઈ. સ. ૭૭૬) માં થઈ. ૩૨ દસમી સદીમાં પ્રખ્યાત સૂફી મન્સર હુલ્લાજ સમુદ માર્જે હિન્દુસ્તાન આવ્યો અને પુસ્તકોને માર્જે ઉતાર હિન્દુસ્તાનમાંથી થતો તુર્કસ્તાન ગયો. ૩૩ અગ્યારમી સદીમાં બાબા રાડન દુરવીશોની સાથે બગલાદથી ભર્ય આવ્યા. ૩૪ કહેવાય છે કે એમણે રાજના પુત્રને મુસલમાન બનાવ્યો. ઇ. સ. ૧૦૬૭માં બાહોરાઓના શૈખ (મુઢ્ઠા)

યમનથી ગુજરાતમાં આવ્યા ૩૫ ઇ. સ ૧૦૬૪ અને ઇ. સ. ૧૧૪૪ વચ્ચે નૂરુદ્દીન એલે નર સતગુરુએ ગુજરાતના કડવા કણબી અને કણાઓને પોતાના ધર્મની અનુયાયી બનાવ્યા. ૩૬ મદમુદના હુમલા પછી ધણા મુસલમાન આશિયો અને દુરવીશો હિન્દુસ્તાનમાં આવ્યા. જે બધાનું વર્ણન લખાણ થવાની બ્લીક પડતું પ્રકવામાં આવે છે. અરબી અને ફારસીના જીવન જીવિતો પુસ્તકોમાં સેંકડો નહિ હજારે નામો મળે છે. જેમાંથી થોડાંક નામો અહિં આપવા યોગ્ય થશે.

અલી બિન ઉરમાન અલ-અવદરી, જેણે "કરૂલ મદનૂળ" કિતાબ લખી છે. ગિઝ્ઝાતો રહેવાવાળો હતો. લાહોરમાં આવીને વસ્યો અને દિ. સ. ૪૬૫ (ઇ. સ. ૧૦૭૨) અથવા દિ. સ. ૪૬૯ (ઇ. સ. ૧૦૭૬) માં મૃત્યુ પામ્યો. ૩૭ શૈખ હરમાઇલ બુખારી, અગ્યારમી સદીના આરબમાં અહિં આવ્યા ૩૮ ફરીફૂદીન અતાર, જે "તઝકિરતુલ આશિયા" અને "મતક તયર" ના લેખક છે, બારમી સદીમાં અહિં આવ્યા. ૩૯ હજારત શૈખ મુહમુદીન ચિત્તી ઇ. સ. ૧૧૬૭માં અજમેર આવ્યા. કહેવાય છે કે રાય પૂથરા (પૂથરીરાજ) એ વખતે જીવતો હતો અને અજમેરના મંદિરનો મદત રાય દેવ હતો અને રાજ્યમાં અજ્યપાલ નામે મહોરા યોગી હતો એ બંનેએ શૈખ મુહમુદીન ચિસ્તીના હાથપર ઇસ્લામ ધર્મનો રવીકાર કર્યો ૪૦ ચિસ્તીયા સિલસિલાના મહોરા સૂફીઓમાં કુતુબુદીન બખત્યાર કાફી, ફરીફૂદીન ગંજે શકર, નિઝ

૩૫ ફારબસ : 'રાયમાલા'

૩૬ આરનોહડ : 'પ્રીચિન્ન ઓફ ઇસ્લામ'

હિન્દુસ્તાન વિશેનું પ્રકરણ.

૩૭ "કરૂલ મદનૂળ" પ્રસ્તાવના (સંપાત નિકલસન)

૩૮ "પ્રીચિન્ન ઓફ ઇસ્લામ"

૩૯ "તઝકિરતુલ આશિયા" (સંપાદક, નિઝામી)

૪૦ અન્હલક, "અખબાર અગ્યાર" પૃષ્ઠ ૧

૩૦. ઈલીયટ લાગ રમે પૃષ્ઠ ૪૬૨

૩૧—૩૨ મીર ગુલામ અલી આજાદ : 'માસરૂલ કિરામ' પૃષ્ઠ ૧

૩૩ કુગેલ : બખતર એન્ડ ભર્ય (ગેઝેટિ-યર ઓફ બોમ્બે) પૃષ્ઠ ૫૫૮.

૩૪ કિતાબ અલ તાઈસીન, મુકદ્દમા પૃષ્ઠ ૫.

સુદીન ઔદિયા, અકમદ સામિર વ. વ. છે. સોહરવદી સિદ્ધસિદ્ધા વાળાઓમાં જમાલુદ્દીન તખ્તેઝી; ૪૨ કાદરીઓમાં જમાલુદ્દીન યુખારી ૪૨ અને બાબા ફરીદુદ્દીન પાકપટની છે. ૪૩ અખ્દુલ કરીમ જયલી ૪૪ જેમણે તસબુદ્દ (અધ્યાત્મિક જ્ઞાન)ના મહાન વિદ્વાન મુખે અને અરબીના પુસ્તકનું લાખ્ય અને “ઇન્સાને કામિલ” પુસ્તક લખ્યું છે.

૫. ઇ. સ. ૧૩૮૮માં અહિં આવ્યા હતા. એજ સદીમાં સૈયદ મુહમ્મદ ગેસુદરાએ મહારાષ્ટ્રમાં ઇસ્લામનો પ્રચાર કર્યો. ૪૫ પીર સદ્દુદ્દીને ઝોળા સંપ્રદાયની સ્થાપના કરી. ૪૬ અને યુસુફીને ગેમખુની ૪૭ એ સુફીઓ સિવાય પણ ઘણા ફકીરો જે દાદપણ દેશ સાથે સંબંધ ધરાવતા ન હતા અને જેમનો મહાદેવ કાઈ કાયદાનો પાળદ નહોતો; દેશમાં ફરતા રહેતા હતા. સખી સરર, સત યુરખીર અને શાહ મદરનાં નામો એમાં ઘણાં પ્રખ્યાત છે. ૪૮

ઘણા લોકોનું એવું માનવું છે કે ઇસ્લામ તદ્વારના બળે અને યુસુફમાન બાદશાહોની તાકતના ટેકાએ આ દેશમાં ફેલાયો, પણ અમારું માનવું છે કે એવું નથી થયું. કેમકે મુસલમાન બાદશાહોમાં માત્ર ત્રણ ચારજ બાદશાહો એવા થયા છે, જેમણે ધર્મ પ્રચારના પ્રયત્નો પોતાની સત્તા વડે કર્યા. પરંતુ તેઓ

સદીથી અદ્વારમી સદી સુધી, પાંચસો વર્ષના હિન્દુસ્તાનના ઇતિહાસમાં સેંકડો બ્હાનાં મ્હોટા સુલ્તાનો, બાદશાહો અને શહેનશાહોમાં માત્ર ત્રણ ચારને કારણે અને આ કહી શકતા નથી કે સત્તાના બળથી ધર્મ ફેલાવવામાં આવ્યો. શીરોઝ, સિકંદર, હૈબુલ આબેદીન અને ઓરંગઝેબ તથા દીપુ સુલ્તાનના નામો સિવાય કોઈ પણ એવું નામ મુસ્લિમથી મળશે, જેને માટે કહી શકાય કે એણે ઇસ્લામના પ્રચારમાં સત્તાનું બળ વાપર્યું હોય.

આ જરૂર માનવું પડશે કે દ્રવ્ય, અધિકાર, માન મરતબા અને ખિતાબોની લાલચમાં ઘણા હિન્દુઓએ ખુશીથી પોતાનો ધર્મ બદલી નાખ્યો. રાજપૂતોમાંની ખુશામદ નિર્ખળો પાસે ઘણું કંઈ કરાવી લે છે. પરંતુ એ કહી શકાતું નથી કે એની રીતે ધર્મનો પ્રચાર તદ્વારને બળે થયો. ખરું એ છે કે ઇસ્લામનો પ્રભાવ તેઓ સદી સુધી દખ્ખનમાં કાંઈ પણ ગૈર વ્યાપ્તી દબાણ વિના પડતો રહ્યો. ઉત્તરમાં બાદશાહત કાયમ થઈ જવા પછી ઇસ્લામ સંસ્કૃતિનો પ્રચાર માત્ર અમીરો, મલિકો અને સુલ્તાનોને કારણેજ નહિ, બલકે ખિશોયનર ફકીરો દુરવીશો અને સૂફીઓને કારણે થયો. આ વાત પણ માદ રાખવા જેવી છે કે સૂફીઓ અને ફકીરો ઇસ્લામના પ્રચારક હોવા છતાં પણ રાજ્ય સત્તાનું આંધળું અનુકરણ કરતા ન હતા. રાજ્યના ધાર્મિક ખાતાના કાઝીઓ અને મુક્તીઓ સાથે એ દુરવીશોને હંમેશા અણબનાવ રહેતો હતો. એજ ખરું પણ છે. કાઝી કદર કાયદાના હિમાયતી અને દુરવીશો ખુદાની બંદગીમાં મસ્ત. કાયદામાં જકઝકવા લોકો અને પ્રેમના મતવાલાઓમાં કેવી રીતે નબી શકે એમ હતું? યુસુફમાન સલતનતોના પાનાઓ આવા ઝગમગથી ભરપૂર છે. દુરવીશો રાજસત્તાનું એજ અનુકરણ કરતા ન હતા, પરંતુ આશાક બાદશાહો એમની સલાહ લેતા એકબી

૪૧ અખ્દુલહક, “અખબારલ અખ્સાર” પૃષ્ઠ ૪૫

૪૨ અખ્દુલહક, “અખબારલ અખ્સાર” પૃષ્ઠ ૬૦

૪૩ “ધી શિખ રિલીયન” લાગ ડગ્લે. પૃષ્ઠ ૩૫૬

૪૪ “રેટીઝ ઈન ઇસ્લામિક મીસીસીઝમ”

પૃષ્ઠ ૮૧

૪૫. “પ્રીવિન્ગ ઓફ ઇસ્લામ” પૃષ્ઠ, ૧૫.

૪૬. “બોરબે ગેઝેટિયર” વો. ૬, લાગ ૨, પૃષ્ઠ ૪૦

૪૭. “બોરબે ગેઝેટિયર” વો. ૬, લાગ ૨, પૃષ્ઠ ૨૭

૪૮. આરનોલ્ડ “ધી રીઈન્ટસ ઓફ મોસ્ટર્સ

ઓફ ઇન્ડિયા”

તરીકાનાં કામ કરાવતા. શાલગ્રામ મુળેદારે
અને આશિના અપદ્મજોના સમાધાન કરાવતા
કમજોર રૂપ જોમને પોતાના મદદગાર દુઃખ
દર્શના સાથી અને શાલી અન્યાયોથી બચાવનારા
સમજાતી હતી.

આ બનાવો આ વાત પ્રત્યે ધ્રુવોરો કરે
છે કે પછી સરી ફરીરો એપરવા અને ઉત્તર
લોકો હતા. એમાંથી કેટલાક એરા હતા જેમણે
ધરનાર અને મામ મિશ્કતને સાન આરીને
સંસારનો લાગ કર્યો. ખુશના પ્રેમમાં વેરામ
સાધને તપ વપમાં તરલીન થઇ ગયા એ
ફરીરોના આત્મા જગવાન હતા. એમને કોઈને
કર નહતો એમનું હૃદય ગંદગી અને પ્રેમની

લાગણીઓથી ભરપૂર હતું તેઓ ખરેખરી
ચૈકષતા અને સમાનતાના દિમાખની હતા.
જેથી અનુભવે, પાછળ પડેલા લોકો અને
ગરીબોને, તેમજ સમાજ, રાજા, પંડિતો અને
આલિઓના સનાવેલા દુઃખોએને એમની
વાનોમાં ધપરી પ્રેરણા એમના કામોમાં કરામન
અને એમના હવનમાં ખુદાગની અલક નજરે
પડતી હતી ગરીબો અને દુઃખી લોકોને નહિ;
અગીરો, રાગઓ અને પુરોહિતો પણ કદી
કદી એમના આત્મિક પ્રભાવથી આકર્ષાતા હતા
અને પોતાના દીનશિવાળો ત્યાગ કરીને એમના
અનુભવી થઇ જતા હતા.

[સંપૂર્ણ]

ખઝમે ઇકબાલ

પહેલાં વર્ષના પુસ્તકો : પ્રગટ થયેલાં

(૧) ઘાણક ચરિત્ર દર્શના મૂલ્ય ૦-૫-૦ (૨) જંગે યરમૂક મૂલ્ય ૦-૫-૦

(૩) વતનની વેદી મૂલ્ય : પાંચ આના

[પોરટેજ એક આનો વધુ : ખર્ચ પોરટેજ દોઢ આનો
આશિના ખાતે દરેક પુસ્તકના ૬ પેન્સ પોરટેજ સહિત]

—: અરૂપ લગાવમમાં:—

૬૦૦ પાનાનાં આઠ પુસ્તકો

આપતી, આ ઝાતી કાયદા કે અંગત સ્વાર્થ
વિનાની અંધમાગાના આહુક બની ઉત્તેજન
દ્વારા તેની સફળતા ઇચ્છો.

લખો: વ્યવસ્થાપક : ખઝમે ઇકબાલ

કોર: વાયા સાયણ
KATHOR : Via SAYAN

વાર્ષિક લિવાજમ

રયાનિક રૂા એ
દિન્દ રૂા અદી
પરદેશ રૂા ત્રણ
અથવા રિલિંગ પાંચ

આજના જાપાની
ચી મ ની જે વા
તકલાદી યુવકોને
શ્રીયુત શેખરવલ્લી
તરફથી ભેટ !

મીઝાં ! પેરદે રહે એ દાવના છે !

પુરી ખંડખોર જેની લાવના છે;
કંઈ રણવાની કિંતુ સાવ-ના છે !
નર્થા નાહુક; નરમ સ્વભાવના છે;
મીઝાં ! પેરદે રહે એ દાવના છે !
હુખખદેહી ને કસકાઈના માલિક—
છતાં દિલના તો એ દરિયાવના છે !
પડ્યું હું ભેર, ઢગલો થઇ પડે છે;
ને સાચા મિત્ર તો એ તાવના છે !
ખુદાને પણ હુસીમાં કે ઉડાવી;
એ એવા ટીખળી સ્વભાવના છે !
એ વાતોમાં કોઈથી કેમ હારે ?
કે જાતે તો અમીર-ઉમરાવના છે !
કયા પાણી વિનાના પોચા, પોચા;
મરદ છે તો ક્રૂર દેખાવના છે !
ઉડાવી જઈશ ના રે ! અધિ હવા તું,
કે એ નાવિક અમારી નાવના છે !

૧/૧૦/૧૯૩૫

x x x

સમજમાં આવતું કંઈએ નથી કે—
કયા પુસ્તકની એ પ્રસ્તાવના છે ?

“ શે ખ ચ દલી ”

વિચિત્ર ભીખ

મ લખનાર : “ગાંધિ” સાહબ મ

માગવાથી દોષનેય ન મળી હોય એવી વસ્તુની ભીખ આજે એકરીસ એકરીસ વધે ચલા કોંગ્રેસ માગી રહી છે. સાધારણ માણસ પણ રહેજે સમજ શકે એવી સાદી વાતને શબ્દો દ્વારા જુદા જુદા સ્વરૂપે જનતા આગળ રજૂ કરીને દેશનેતાઓએ પ્રગટને બુઝાવામાં કે ગુચવણમાં નાખી દીધી છે. આઝાદી મળતી નથી. મેળવવી પડે છે, એ સહુ કોઈ જાણે છે અને છતાં આઝાદીની જુદા જુદા શબ્દો દ્વારા દગલો કરીને માંગણી કરવામાં આવે છે. સમય અને શક્તિનો દુર્વ્યય તે આહું નામ.

કોઈ પણ પ્રશ્નએ માત્ર માંગણીથીજ પૂર્ણ સ્વરાજ્ય મેળવવાનું એકેય દ્રષ્ટાંત ઇતિહાસમાં શોધ્યું જરૂં તેમ છજ નહિ, એ દીવા જેવું સત્ય હોવા છતાં આપણી રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ કે સંસ્થાઓના સંસ્થાપકો એક પછી એક શબ્દ પ્રયોગો ઝીકવેજ શરૂ છે. એ અત્યંત બેકની ખીના છે. સ્વરાજ્ય માંગ્યું મળતું નથી, એ સહુ જાણતા હોવા છતાં અર્દિસ

અને એના જેવીજ અર્થહીન યોજનાઓ વડે આઝાદી મેળવવાની નિરર્થક વાતો આજે વીસ વીસ વર્ષો થયાં થતી રહી છે. આર્થિક દ્રષ્ટિએ દીન પ્રતિદીન લીધુ થતા દેશની આર્થિક શક્તિને વધુ હણી નાખનારી યોજનાઓ દ્વારા પામ્યાલીના પંથે દોરવી જવામાં આવે છે, અને જનતા પણ આંખો બંધ કરીને એ પ્રવાહમાં ધસવાની જાય છે, એ આપણા દેશની કમ-નસીબીનો એક સદર પુરાવો છે. અને એટલા માટેજ જનતાએ હવે સત્વર જાગૃત થઈ જવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે, કારણ કે “અજ્ઞાનુયા અનીષ્ટા જાણીતા અનીષ્ટા કરતાં વધારે લાયકર પૂરવાર થાય છે” આપણી રાજકીય સંસ્થાઓના સુકાનીઓ વિચ વિચીત્ર છે, આપણી કહેવાતી રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ વાસ્તવિક રીતે હવે રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ રહીજ નથી પણ આધ્યાત્મિક અને ધાર્મિક અખત-શઓ કરવાની પ્રયોગશાળાઓજ માત્ર રહી છે. જો કે આધ્યાત્મિક સિદ્ધિઓ મેળવવા કમ્પજતા માનવીઓનોએ સંસ્થાઓ મકં બને એ આપણને પાસવેજ નહિ એ સહુ કોઈ જાણે છે, છતાં નૈતિક નમુનાઈનો કારણે સહુ ચલાવી દે છે. કહેવાતા અચગણ્ય નેતાઓએ એ આપણી રાજકીય સંસ્થાઓ ને વ્યકવાક રાજદારી સંસ્થાઓ તરીકે રહેવા દીધી નથી, દેશની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતાનો ખેય ધરાવતી કોઈ પણ સંસ્થાને સંચાલકો પ્રયોગશાળા નજ બનાવી શકે અને એમં જો બને તો એ જનતાનો વિશ્વાસનો લાયકર દ્રોહ કરેજો ગણાય. અર્દિસ દ્વારાજ આઝાદી મેળવવાની વાહીયાત વાતોને સંજુવા માટે પણ પ્રશ્નએ ધસીને ના પાડી દેવી જોઈએ.

આઝાદી મેળવવી કે દેશનું રક્ષણ કરવું એ બેમાંથી એકેય કાર્ય માત્ર દરાવો પાસ કઈ જવાથી થાય તેમ નથી. “સાચું રક્ષણ તો ત્યારેજ થઈ શકશે કે જ્યારે પ્રત્યેક હિંદી પોતાનું રક્ષણ કરતાં શોખશે. કોઈ પણ

રાજ્ય રક્ષણ કરે અને પ્રજા નમાસી થતી જાય, તે કરતાં નો તે રાજ્યની પ્રજા પોતેજ સંરક્ષણ કરવા શક્તિમાન હોય એ વધારે આવકારદાયક ગણાય.”

કમનસીમે આપણે જે વહાણો ઉપર કીનારે પહોંચવા માટે સવાર થયા છીએ, તે વહાણો અર્થાત રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ તુટેલા વહાણો જેવી છે કે જે આપણને સદાયે મધદરીયેજ રાખવાની છે—કીનારે પહોંચાડે એવા વહાણોની આપણને અત્યંત જરૂર છે. “જેઓને લોકોની ઠગાઈજ કરવાની ટેવ હોય તેઓને ખોટું બોલતાં કોણ અટકાવી શકે?” એ એક અગત્યનો પ્રશ્ન છે. આપણા નેતાઓને પ્રસંગો સિત અવળી સવળી વાતોજ કરવાની છે, અને જનતાને શાંતિ આપવા કરાવે પસાર કરવા છે. આઝાદીની શાબ્દિક યોજનાઓ રજૂ કર્યાં કરવાથીયે જનતા ખુશ ખુશ થઈ જાય છે, એ આપણા નેતાઓના ધ્યાન બહાર ન હોવાથી વાતો કે કરાવેથી આગળ વધીને ખાલી જવાની યોજના તેઓ દાખવેજ શા માટે? એ એક વિચારવા યોગ્ય પ્રશ્ન છે. દુઃખની વાત એ છે કે મુસ્લિમો પણ આઝાદીની કિંમત આંકતાં ભૂલી ગયા. મુસ્લિમોનો ઉત્તરજી છતિદાસ કુરબાનીની કથાઓથી લગ્ગરેજ છે. છતાં આજે મુસ્લિમો પણ માત્ર ઠગવો દારજ આઝાદી મળી રહેશે—એમ માની લેવાની લાચર બુલ્લ કરી રહ્યા છે. જે કે મહંમદ ઝ. છકાબાસ તો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહી ગયા છે કે:—

“ખરીદે ન હમ નિરદોષ અપને લક્ષરો
મુસલમાન કા હય નબ વોદ પાદશાહી”

હિંસામતી દ્રષ્ટિએ શુદ્ધામી દરાગ છે. આઝાદી હિંસામતી દ્રષ્ટિએ એક મદામુદી વસ્તુ છે, પણ એક્યતા અને સમાનતાના સિદ્ધાંતોથી અતિ દૂર જઈ પડેલા મુસ્લિમો દવે તો સ્વમાનની કિંમત આંકતાયે ભૂલી ગયા છે.

આઝાદી અને શુદ્ધામીનો મર્મ સમજાવનાં સંપ અને એક્યતાની અગત્ય અંદાશમદ ઇંદગાલ આ પ્રમાણે હંકમાજ છતાં સંપૂર્ણ રીતે સમજાવી ગયા છે:—

“જે તૂ સમજે તો આઝાદી હય પોશીદા મદખતમે
શુદ્ધામી હય અસીરે ઇમીયાઓ મા વ તૂ રેદના”

એટલુંજ નહિ પણ એથીયે આગળ વધીને જીવનનો ઉચ્ચ ધ્યેય થું છે, અને ક’ા પ્રકારનું જીવન જીવવું જોઈએ એ સમજાવતાં કહે છે કે:—
“રાજ્ય કા તરદ હયે બકમ વહે આવમ મે;
શુદ્ધ જલે દીદેજ અમયારકા બીના કરે.”

કેટલી નિસ્વાર્થતા! માનવ જીવનને ઉગારી લેવાની પ્રેરણા તે આતું નામ પોતે કના થઈ ને પણ બીજાઓને માર્ગદર્શક થયું, એજ જીવનની સાર્થકતા કહી શકાય. દિંદના મુસ્લિમો હજુ પણ એતે, હજુ પણ પોતાની જવાબદારી સમજે, હજુ પણ હું તું અને તેનાં ગણજાઓમાં થી મુક્તિ મેળવે, એક્યતા અને સમાનતા નાં ધારણે રોતે જવે, અન્ય ને જીવાડે અને પછી સંપદારા પોતાની મેજે આઝાદી પ્રાપ્ત થશે કોઇ પણ રાત્તા પછી તે ગમે તેટલી સમજણ હોય છતાંય તેને સંપ રૂપી શક્તિ આગળ નમતું આપણેજ છુડાડે છે.” આ વાત સદ્દ જગે છે પણ કમનસીમે સ્વસ્વાર્થતાં સદ્દ બોજ જગ્યા છે, સ્વાર્થ ઉદારતાનો મહાન ઘટુ છે, એ સત્તુ આપણા ઉપર ફીક ફીક ફાંચે છે, એવું રહી રહીને પણ આપણને બાન થઈ જાય તો આપણું ગૌરવ વધે, આપણી પાપમાત્રી અટકે, આપણી શુદ્ધામીનો સલામ માટે અંત આવીને રહે. સંપ વગર સલામતી નથી, અને જ્યાં સલામતીજ જગ્યામાં આવી પડેલી હોય ત્યાં સ્વરાજ્ય મળેજ શી રીતે? સંપ એજ સર્વોત્તમ રહિત છે.

UNITY IS POWER

દવા મસ્તૂરી:— સ્ત્રીઓને માસિક મોંઘળીમાં દર્દ થતું હોય, માસિક અરાખર આવતું ન હોય, જે આવતું હોય અને કમ આવતું, હોય,

સખત તકલીફ સાથે આવતું હોય, તદ્દન અંધ યજ્ઞ થતું હોય, એક માસમાં રોકાઈ રોકાઈને બેવાર આવતું હોય, માસિકમાં ખરાબી હોય અથવા દોરા વીંડ પડેલા હોય અનિયમિત આવતું હોય તો માસિકને નિયમિત લાવવા માટે આ દવાને જરૂર ઉપયોગ કરો. માસિક સંબંધી દરેક ફરિયાદો દૂર કરવાની એ જાદુઈ અસર રાખે છે. સારાથે દિવસમાં વરસોથી આને ઉપયોગ થાય છે. ફક્ત એક જ શીશી મંગાવી ખાતરી કરવા ખાસ બસામણ કરીએ છીએ.

શિક્ષાઉન નિસ્વાં:— જે સ્ત્રીઓ સફેદ પાણીની અથવા પીળા પાણીની બીમા- રીઓથી ગીણાય છે તેને પ્રદર કહે છે. તેમની યુવાની

દુઃક સમયમાં ખરબાદ થઈ જાય છે. જુવાનીને બોલ અને કુવત અને કુવતી સખતીને એથી નાશ થાય છે. એનો છલાજ નહીં કરવાથી ઘણા બધાં દર્દો પેદા થાય છે, આ સફેદ પાણી જવાનીનું અપ્રમુત અને જોહુર છે. જે શરીરમાંથી એ નીકળી જાય તો સ્ત્રીઓને બેઝર બનાવી દે છે. આ રોગની શરૂઆતમાં સ્ત્રીઓની કમરમાં, યમની પોંડણીઓમાં અને હુટી (નાક)ની નીચે હલકું દર્દ થઈ, માથામાં ચક્રર આવે છે, ચાલવા દુરવા અને કમ કરવામાં ઘણા યાક લાગે છે અને ઘણી અશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અને માસિકમાં અખડ ઉત્પન્ન થઈ ટેલિક વાર સ્ત્રીઓના આરોગ્યનો સદંતર નાશ થાય છે. એવી દાવતમાં સફેદ પાણીના નીકળવા તરફ ગફલત કરવી જોઈએ નહીં.

જો કોઈ સ્ત્રી સેલાતુર રદમના રોગથી પીઠાતી હોય, ખાતરી જન્યાએથી સફેદ પાણી અથવા રતુખત નીકળતી હોય તો આ દવા શિક્ષાઉન નિસ્વાંની ફક્ત ત્રણ ધીણોને ઉપયોગ કરે. એક સસ્તા અને સારા છલાજ તરીકે વરસોથી લાખો દર્દીઓએ એનાથી લાભ લઈ પુવાર કરી બતાવ્યું છે. શીશી ત્રણની કિંમત રૂ. ૩ ટપાલ ખર્ચ જુદું.

હિસ્ટીરીયા માજૂન:— અમારા દવાખાનાની દેરત ઉપર્જીવે તેની અસરકારક

ઘણા વંસોના અનુભવ અને તજજ્ઞા લીધા પછી અને ખાતરી થઈ બાદ આમ જનતા સમક્ષ મુકવામાં આવી છે. સ્ત્રીઓની સામાન્ય કમજોરી અને બીજી ધણીખરી બીમારીઓને એ દૂર કરે છે. સેલાતુર રદમ, સેલાને ગદી અને આગ્રથે તનાસુલની અંદરના (રદમના) સોખજોને દૂર કરી દેરત ઉપજાવે છે અને બેદર શક્તિ આપે છે. માસિકની ખામીઓને તત્કાળ દૂર કરે છે. જે કમતી આવતું હોય તો તેને અને જે વધુ આવતું હોય તો તેને નિયમિત કરી પ્રમાણસર કરે છે. રદમની કમજોરી, કમજોરીવાળી અને હિસ્ટીરીયાવાળી ઓરોતોને એટલો બધો ફાયદો થયો છે કે તેથી અમે પણ તાજુબ થયા છીએ. ૨૦ દીવરના ખોરાકની કિંમત રૂ. ૨-૮-૦ ટાંખા જુદું.

પંચ વ્યવહાર શુભરાતીમાં પણ યજ્ઞ ચક્રો. વધુ માટે પ્રાઇસ લિસ્ટ મંગાવો.

હમદમ દવાખાના

પો ૧૦ પો ૧૦ ૭૭, દિલ્હી.

Hamdam Dawakhana Post Box 70, Delhi.

ડા કૂ

અનુવાદક : 'સીરતી'

[અંગાલના મજ્જર કાલિકારી 'કાઝી નઝરુલ હસનામ'નો એક ગીતનો અનુવાદ]

ખંધુ ! તારા પર જે ચોરીનો આરોપ મૂકે છે તેને ખબર નથી કે, આજ એજ જગતનો કાવૂન છે. હુકુમત 'વ્યવસ્થિત ધાડ' નથી તે ખીજું શું છે ?

ચોરીની પુરાઇઓ પર વચ્ચલ કરનારો કાણુ છે તે ખુદાઈ ફાજદાર ?

તેને કહી દો; જગતના પટ ઉપરથી એક પથુ એવી વ્યક્તિ ગોતી લાવ કે જે ઝાફ નથી !

જજ સાહજી ! એ કાવૂનના યોગ્યાંએને અલરાઇ પર મૂકી દો !

ગરીબોનાં ખિસ્સા કાપી કાપી આજ આ મુડીદારો વૈભવ માણી રહ્યા છે.

જે માણસ સૌથી મોટા બેઠમાન વિશ્વાસ ધાતી અને હર-મખોર છે તેને આપણે સમાજ તેડેલોજ યુદ્ધિમાન અને પ્રતિષ્ઠિત લેએ છે.

મગના હાડથી રાગના મહેલની ઘરો અને મગના રૂધિરથી છે તઇપર યાપ છે.

લાલસુ મુડીદારોનાં કારખાનાં કંગાલોના શ્રમથી તૈયાર થાય છે. તેમના ચંત્રો ગરીબોના રક્તથી ચાલે છે.

પરંતુ તેમના ગનિમાન હોવા છતાં આ અગણિત માનવો બેકાર થઇ દર દર રઝગી રહ્યાં છે !

અસંખ્ય માનવોને માનવતાના હકોથી વંચિત રાખી મીલના આ માલેકો મોજશોખમાં

ગુસ્તાન રહે છે અને સોનાના તારોથી કરેળિયાની જાળ ગૂંથે છે.

સાફકારોની દંદ ત્યારેજ વધી શકે છે જ્યારે ગરીબો ભૂખ્યા રહે. અને ઝમીનદારો એજ હામતમાં આરામ કરી શકે છે; જ્યારે ગરીબની કુંવડીનો દીવો હોલવાઇ ગયો હોય.

કુખ્યા વેશ્યા છે. ગુનાહ નૃત્ય છે. દોસત ગાન છે, મુડીદારો પ્રેક્ષક છે.

રોડી, આરોગ્ય, આશા અને ઝયાન..... માનવ એ સધળી નેઅમતોથી મદરૂમ છે. તે ત્યાહીની તરફ ભાગી રહ્યો છે.

ખીજો કોઇ માર્ગ નથી.....મુડીદારો ડગલે ડગલે ખાડા ખોદી રાખ્યા છે.

સમસ્ત જગત છવંત છે અને ઝાફ તેમના ચોક્ષીયો છે.

ચોરોએ માથિઠાને ફેદ કરી મૂક્યા છે કે તેઓ ક્યાંક બદાર નીકળી પોતાનો માસ ઝિનરી ન લે.

સદચર ! કાણુ કહે છે કે તું ચોર છે ? કાણુ કહે છે કે તું ઝાફ છે ?

તેં મુડીસર અનાજની ચોરી કરી છે. વિલેતું ખૂન ક્યું છે.

એવાય છે જેઓ ચોરી નથી કરતા છતાં તેઓ ધન્સાન નથી.

તેં ચોરી કરી છે તોય તું ધન્સાન છે !

—સીરતી

“કારવાં” આફ્રિકામાં મળનારું
કેકાણુ—

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

એ સત્ય ઠરે છે :

સુખ શુષ્કતામય નયનથી અશ્રુઓ સરે છે,
 કંઈ રક્ત ઝરે છે.
 એ પ્રેમનો પ્રાર્થના કદાચિત્ત ને ખરે છે,
 તે પ્રાણ પરે છે.
 હે! બ્યોમ તું તત્કાળ હવે રંગ ગહન કર,
 ને લાલ ગદન કર.
 દુઃખ અસ્ત, દિલે દાગ નવલ આજ ધરે છે,
 નિશ્વાસ ભરે છે.
 માચીનનો તે મિત્ર દ્વય માંડે હરીને,
 નિષ્પ્રાણ કરીને.
 સાંપ્રતમાં નજર સામે રકીબોજ વરે છે,
 અશ્વસોસ અરે છે!
 વ્યાકૂળ કરી અન્યને વ્યાકૂળ થશે એ,
 શું લઈને જશે એ?
 કુદરતનો ઘડાએલ નિયમ કોઈ કરે છે,
 એ સત્ય ઠરે છે.
 તુજ યાદ કૃપાળુ છે બલે કૂર થયો તું,
 શું એથી, ગયો તું?
 સંકલ્પ મહી ચિત્ર ને આવીને તરે છે,
 દુઃખ-દર્દી હરે છે.
 યાનાર! જઈ પાને કસમ તુજને વફાની,
 ધનધોર ઘટાની.
 પ્રવેશતાં મધગહના દારે કો' ઠરે છે,
 લગ્નગાથી મરે છે.
 પૂછે ના: 'કુત્તીમ' પ્રેમમાં તારાજ છે શા કાજ?
 કાં લાન નથી આજ?
 નવ એને ખબર છે કે: એ બાહિર કે: ઘરે છે,
 શું કામ કરે છે?

“કુત્તીમ વાકિફી” ધોરાજવી

પતન અને બીજી વાતો

[લે. શાન્ત]

શહેરની ખાં સાહેબની એ હોટેલ મરદૂર હતી; મરાહર એ કારણે નહિ કે ત્યાં મુગલાઇ ખાણી અને વિલિધ આનંદપ્રમોદના સાધનો હતાં. સામાન્ય લોકોને અનુકૂળ અને વિશાળ એટલે આહવા દીક રહેતાં. એકમાં ફૂલવેલ, ફૂલનાં ફૂંડાં, ગોળ ટેપલ રાખેલાં હતાં. એક પડશાળમાં બજારની ખાતું હતું. અંદરની બીજી પડશાળમાં સાંજે કાંઈ વેરાં, લજ્યાં, શુભશુભાં ને એવી વાનીઓથી સ્વાદ રચિતે આવકારતો. પૈસાનો સંગ્રહ ચાપ ને એકાદ રાસટના દુકાથી ઘેર ગરીબ કુધાને સંતોષતો.

દરબારી કેસાધારની કમાનમાં હોટેલ માનિક બીજાજવા. તેમના ગોળમટોળ રતુંબજ શરીરને બારીક મલમલતું કમીસ અને તંગ તસતસતો સુરવાલ બરાબર બધમેસતાં. વચ્ચેથી જાળેસા વાળતું તેલ, કદી એકમાંના કિરણોથી ચળકી ઉઠતું. નહુર્મ પ્રેક્ષકની છટાથી અકકડને ઉચી વાળેલી મુછોના મુચળાં, કાનથીએ નીચે સુધી કલમને જઈ મળતાં. તેમની બેવડી હડપચીની દાદી હિપર સીધો અવળો અલ્લો ફરી જતો ત્યારે જુવાની ઝળકી ઉઠતી પથુ કલક કરેલા સુદેહ વાળના મૂળાયાં બે ચાર દિવસે કેડીયાં કરતા. તોય અંદરની ખુરશી કીચુડાવતા, હસના પાન ખાઇ શુંકદાનમાં પીમકારી મારતા !

ખાં સાહેબને કુટુંબ પરિવાર હતો; મોટા હાકરાતું વેવિશાળ સોઆઇ રહ્યું હતું. શહેરમાં એમની માલિની રક્યાં ખડ્યાં ધર હતાં પથુ દીકરી દેવામાં નિચારવા જેવી વાત હતી.

એક પરદેશી મૌલી જુના વસત્રાટના હતા. જુઝુર્મ હતા; હિકમત કરતા. લાંબુ કૂચ શરીર લાલ દાદી ને પાણીદાર કાળી આંખો હતી. બેકમાં કચારો હતાં તે હિકમત અને મજકબી કિતાબોથી લારેલાં હતા. પોતાનું બનાવેલું મોટું એવું મકાન હતું. ક્યાંમાં નાનો બગીચો હતો, મેડીની બારીઓમાં રંગીન કાચ જડેલા હતા. મોટી ઉમરે શાદી કરેલી છતાંય પાંચ છ બાળકો હતાં. સૌથી મોટી દીકરી અને બીજી બહુ નાનાં હતાં.

બીબી સખત પડે પાળતોં બાઇનું કુટુંબ ખાનદાન હતું. બાપ સર્પદંશથી મૃત્યુ પામ્યા એટલે કાચી ઉમરનો મમં એક બાઇ હતો તે કદિકદિ બહેનને મળી જતો.

બીબીએ બહારના પ્રકારા કે દુનિયા બહુજ આજાં જોયેલાં. ધરના સુખીયા એટલે માથુસો કામ કરી આપતાં. પોતે કુર્બાન હદીસ પડેલી તેથી બાળકોય મજકબથી પ્રીતિ રાખતાં.

મૌલી સાહેબ કકક પથુ માયાશુ હેલ્ય રાખતા. ગરીબોની દવા મફત કરતા. અગમેર શરીરની જિવારતનો એટલો શોખ કે દર વર્ષે જતા. ઝંઝક ઉમર એટલે કદિ કદિ બીમાર રહેતા અને એક વખત બીમારીમાંથી ન ઉઘાડ તેમના કુટુંબજબીલામાં અંગતું ઠાઈ ન હોવાથી ધરની દિહાજત રચ્ચી પડી.

ગભરે બીબી, દુનિયાને પોતાની બોળી દ્રષ્ટિથી સમજતી દીકરી ઉમર લાયક થએલી તેથી દેખણે પાખ્યાની ઉત્કંઠા માનને સ્વભાવિક હોખલ વખત વિતતાં, તેણીની અસકાય રિચિતમાં

ખાં સાહેબે, સદાનુજ્જિતો દોર શરૂ કર્યો. માણસો સાથે હદીયા તોફા મોકલવા, કદિ પોતાના ઘેર બેસવા લઈ જવાં અને એમ અરસપરસ કુટુંબનો મેળ સંધાયો.

સંખંધી અને હિતેચ્છુઓ સમગ્ર શકતાં કે એ મેળ ખાતક નિવડશે. સંસ્કારે લિનન એવાં કુટુંબોનો સુમેળ દુર્લભ. છતાંય એક બાળુ સ્વાર્થ અને બીજી બાળુ અસહાયતા—, એમ સમગ્રણુ યદ્ય ગયું અને શાદી પશુ.

ખાં સાહેબની અધાર્પ એટલી સફળ યદ્ય કે બીબીને પશુ પોતાની પ્રજાગ અસરે તળે લાવી મૂકી. સારી રકમના મહર્મ મૌલવીના મકાન તથા મિલકત પોતાના નામે કરાવી રીખાં

બેલી સવારના એક દિ' હોટેલના માલિકોએ હોટેલના દરવાજે સિદ્ધ લાગેલાં જોયાં. લોકોની માહિતી પરથી જણાયું કે ખાં સાહેબ દેણાંમાં ડૂબી ગયા હતા.

થોડીવારે વા વાત લાગ્યો કે મહર્મ મૌલવીના બીબી તથા નાણાં લગ્ન, ખાં સાહેબ દરના શહેર જતા ઉધડી ગયા હતા ! ! !

મળરકું યત્ન દેન સુકા પ્રદેશમાં દોરી રહી હતી. ઉગતા સંવત્કરણની કુમારથી વાતાવરણુ આલ્હાદક લાગતું હતું. મહાં ધાઇ ચા—નારતો કર્યો એટલે બહેલી સવારની એ મુસાફરી કાંઈક રાહતરૂપ જણાઈ.

લાંબા ડબ્બાના એક છેડે કાંઈક ઘોંઘાટ થતો હોય એમ લાગ્યું:—“એલા કેવા લગ્ની છે ? દૂર ખસઃ માળાને...દીકરી વગર ચલું ને તાસ આપવો.....”

મુશ્કેલ જણાતો હાકરો અમારી બાળુ આવી બારણે ઉભો કાન સુધી ધડોલ્યતી વહેંચળી કાળા. બાલની મેલી ટોપી,

કાટેલા કાટના લટકતા ચીરા અને કાઠએ આપેલ મોડું પડતું કમીસ એનું દારિદ્ર દર્શાવનાં

“સાહેબ, બીડી હય ?” બાઈ, મંચ બીડી નહિ પીતા. દયા તું મુસલમાન હય ? જીઃ અચ્છા લે, યેદ ખાતા ખાખ.”

માખાખ મરી ગયા; યતીમ હાલતમાં હોવાથી, કાઠીયાવડમાં કાઈ દરના સગાને ત્યાં તે જઈ રહ્યો હતો.

“સા”બ મુજે પીઠાના ?” રસ્તામાં અચાનક મળતાં મને પુછ્યું. “આપ કીટલી ખરીદને આપેથે ઉરેક સામનેકી દુકાનમે” મંચ તોકર કું.”

“વાડ બાઈ, ખેલત ખૂચ ! રોડી કમા લેતા હય. વોઢી મર્દાઈ હય ! ! !”

નવા બીટલોંગ નીચે નવી હોટેલ ખુલી. ફરનીચર અને નવો દારો અકચકાટ કરતાં શરૂઆતી ચાપ દીક મળતી. રેડીયોય વાગતો.

થોડે સમય જતાં, હોટેલનું મકાન કાઠું બની ગયું. ફરનીચર પર મંદકીના ચર નાખ્યા માખીની લારતી લગ્ની રહેતી. ચાપમાં આવી પડતી માલિકીનો અસંતોષ વધતો ચાલ્યો.

માલિકની સાથે તેનો મોટો હાકરો પશુ કામ કરતો. ઉમર લાયક હતો છતાં એને આપ એને “ચુધુ” (Idiot) સમજતો. એક દિ' કાંઈક મોટો આગ્યો બાપ તપી ગયો. ...તોસે કામ ન થીધો. હલ્લે તું મુજ નજરસે દુર વીને તો દીકઃ બે રૂપીયા વાર ખચીની ગીન પશુ જાજ વીન, લગાખમે વીન; મરી વીને તોજ લાર નારીનો યાનો ઝીદિ અચોધિ તડે મુકે શાખાથી મીલંથી.....સામાતું...માડુ આપ કે જાનવર...”

હાકરો લાંબો દુબળો; બાલ કાપીને માથે રહેરો ને ગરીબકું મ્હોં. લાંબી ચાળતું મેકું કમીસ ને ચડી ! બાપડાને, આશીયાળે મોડે,

ખાલી દૃષ્ટિએ ઉભયો. કોઇ જૂલે તો દોષ કયાં ટાળવો ?

એનીજ બૂલ કે એ પૈદા થયો ! બાપની બૂલ કે તેને પૈદા કરી વૃથા ભારરૂપ રહેવા દીધો ! દુનિયાની ગૈરત કે માનવીના બાળને તોછડતો જોઈ રહી ! ! !

શિયાળાની સવારની કકડતી ઠંડીમાં નોકરીએ જવા નીકળ્યો ત્યારે મોહોદસો હજી શાંત હતો. રહેજ દર, સાંકડી નાળમાં થોડાં છોકરાઓ ગળી-દાવ રમતા હતા; કોડા-કાંગા છે, નહિ, પૈસાથી.

જોટા દાણીયો અંદાઈ ગએસો એટલે અમે તમે સુધી વાત પહોંચી. અમે સાચે..... અમે પછી સરસ્વતિના કાગળ અજાજ પ્રકારના સંભળાયા !

કોઇના નાકમાં લીંટ લટકી રહી હતી. કાણુ પહેલી લાલ ટાપીનો બદારનો ઘેરાવો કાનને ઢાંકી દેતો હતો. અર્ધ ઢાંક્યા ગંદા જૂખ્યાં શરીર હતાં !

મોહોદસામાં મહેસાઓ હતા; રફૂલ અને સમજનો ય હતો !

સાંજે તળાવની પાળે ફરતા ફરતા, મારા એલ. એલ. બી. મિત્ર સાથે વાતચીત થઈ; મુસ્લિમ બાળકોની અધોગતિ, માબાપની ગરીબાઈ, મોહોદસાની ગલીઓ અને સુધડ સારા સારા લતાથી દર, સુંદર સ્થળોથી દર, શહેરની છેવાડેનો મુસ્લિમ-વસવાટ અને તેમની નિષ્ક્રિયતા વિગેરે બાબતો ચર્ચાઈ.

મારા વિદ્વાન મિત્રની છેવટની દલીલ એ હતી કે “They are a Martial Race-મુસ્લિમો લડાયક કૌમ છે; ગમે તે ગામ કે શહેર જુઓ; ત્યાં તેઓ ગામને ઘેરીને વસવાટ કરતા હશેજ ! ! !”

વતન ગયો ત્યારે દોઢ દાયકા પહેલાંનો દોરત મળ્યો-તે ધોખીનો ધંધો કરતો હતો એમ ભણ્યું.

બાપનો વેપાર ચાલતો; લાંબાઓ લાડ-કોડમાં ઉછરતા. લાણુવા કરતાં, બાવન પાનાની સુંદર મંછપાથી જુગાર રમતાં; બાપ પણુ રસિયો એવો કે ખુદ શમેલ થતો; મોહોદસાના શોખીનો ત્યાંજ અડો જમાવતા.

ધરના છોકરાની એ હાલત હતી કે રોડીથી રોકકળ કરતા; માત્ર પેંડા મીઠાઇથીજ પેટ ભરવાની વ્યાદત પડી ગઈ હતી.

મા મરી; બાપ ગયો; ઉધરાણી હુખી; ધર ગીરવીમાં ગયું; એક ભાઈ અકાળે મુઓ. ધરની સ્ત્રી ગામના કપડાં ધોતી, ભાઈ ‘ધૂલી’ કરતા. પાંચ બાળકો અને પેટ ભરવાં....! બેગૈરતીયોને. દુનિયા પણુ, અનુભવનો પાક બહુ મેધો શિખવે છે.

“હય, મીરા યલી, કાંતાર દુલ્હા !” સાર્ધ બાવાએ ત્રાડ નાખી ત્યારે શ્રોતાજનો સમજ્યા કે “બાપુને જાગ્યો આવી ગયો !”

શહેરને અડી એક ચિલ્લો હતો. સાંઈના પગલાં થયાં કે રંગરોગન, ધનપતાકા, હુજરો ને વીજળી બત્તી, એમ ચિલ્લાના દોઢર ફરી ગયા. વાજીજો, ટોલક દોલર્યા ને ટોલક, તંપુર તળલાંનો જલ્સો જામતો. મોડી રાતની મેઢરિલો, ગાંજો ચરસ ને ચા બીડીની ધૂનમાં રંગ જમાવતી ભરેલી ચક્રમ નજીયાર તૈયાર રહેતી. બાપુ દમ ખેંચી ચલમમાં ભડકો કરતા અને ગોટા કાઢતા મુખથી ત્રાડ નાખતા ત્યારે શ્રદ્ધાળુઓના હાજા ગપડી જતાં.

બાપુ હુકમ કરતા અને હંમેશનો ખર્ચ મળી રહેતો. બાળુના મકાનમાં બાપુ બપોરે આરામ કરવા પધારતા ત્યારે તે ધરની બાઈઓ બાપુને માથે તેજ નાંખતી અને ખિંમત કરતી.

એક આખા બેલાએ કહ્યું કે “કુલાલુ ગામમાંથી કાંઈ બાકીના કારણે ભાગી આવેલું રખડુ છે. પુરા શરાબી છે, ચિહ્વાના પહવાડે શરાબખાનું છે—પછી તેના કલાકને !”

બાપુ એક પગે સાંકળ પહેરી ન મુંઝાયા લગ્નગત હોઈ, ઘેન ભરી આંખોએ છૂટાં ઝૂંઝૂં રાખી, ગાંમના નશામાં ઝૂલતા હજીયે ગામ-માંથી પસાર થતા નજરે પડે છે ! ! !

મારતર લાંબુ પહેરણુ છુટું રાખી કાઢ પાઢલુન પહેરતા. તેમના ચપટા નાક જેનીજ ટોપી માથે ફાપીને પહેરતા. નાત ભત કે અન્ય આદમ જનથી દૂર રહેતા. સંસ્કારી સહવાસથી ભડકતા હોય કે પોતાની એએના ભારથી સંકાય અનુભવતા હોય, પણ ગમે તે કારણે દૂરનો એકલવાયે રસ્તોજ પસંદ કરતા. નોકરીએ જતા તે બની લોડાવતા લચકતી પણ ઝાપી આવે રસ્તે કાપતા. ઓફિસની પડઘામમાં ઉઠા પગે ભેસી, દોડાવાની ફક્તથી બીડીના કુદાને ત્રણ ત્રણ વાર પેટાવીને પીતા. કાંબી મળતલ ન હતી કે બે કુંક મેળવે; પટાવાલા પણ સામેથી ઉઠી ગઈ શુભવતા. થેલા વર્ષના છવ સરોસના લોએ સારી રકમ મારતરે જમાવી દાંધી.

તેમનો દાદો પણ નાતના કરને ગયો. વાતો સાંભળેલી કે ધરમાં શુભર્મી ત્યારે તાંસળાયે નાણા બહેંચ્યાં હતાં પણ રાંધવા ટાણે જતે જોખીને ખાટા તેલ પોતાની બીને અપતા. એ જુવાન બાઈ પરણીને આવ્યા દશ વર્ષ થયાં પણ બાકીનો બોલો હજી નહોતો ખુધાયો, તેણીના માવતર કહેતા કે અમારી દીકરીનું હિર ચૂરીને એ પોતે ગધેલો જોવો બન્યો છે; કાચવણુને પેટ બળતરાએ અમારી દીકરીને બીમાર મડું બેનાંથી દીધી !

ઔસાદની યોદે મારતરે બીજી કરવા ધાયું; નાત ભેગી મળી કે પ્રથમની જીનો બદલવત થયો જોખએ કેમકે એક વાર કુવા કાંટીથી અચાનક બચી હતી. મારતર ભણેલા એટલે વકતાની હજી, ધરવાળીની આખીએ પતિ પત્નીનાં ખાનગી જીવન સહવાસની તકસીલ ચીખવવા પણ રણુ કરી. નાતના કાઈ જણને બોલવા મોકી નજ દીધો ! નાતનો વિરોધ અફળ ગયો. નાતનો દંડ ભરી જીને કારગતી દીધી.

ચાતની માડીયે જઈ પરોડીયાની માડીએ વડુ લાવી મારતર ગામમાં ગુપ્તગુપ્ત પાછા ફર્યા. ચોથા ધરધરણીની બાઈ હતી—પડેલાં સગાઈમાં રંગણી; બીજો ધરવાસ માસ ત્રણનો અને પતિ રવર્ગે સંચરેલા; ત્રીજ વર જુદો તે થોડા દિવસોના સહવાસે નાપસંદ ડેરવ્યો. ચોથા મળ્યા તે આપણા મારતર ! ! ! -

કરી કમાઇ વેઝી, સંસાર નાવડાનો સોખતી બદલી ફુનિયાના સામા પૂરે હંકરું.

જુની જો તથા તેણીના મારતરે આપ વર્ણવ્યા તેજ રખે મારતરે મંદુરજની (Honey-moon) માણી ! ! !

ઉપર વાસ વરસાદ સારો હતો એટલે નદીમાં પૂર આવ્યું હતું. સામા કાંકની વાડીએ લીલીજમ હતી ગારો કાચા ખુંધી વર્ષામાં પલળતાં નદી જોવાનું કુલુકુલ કોંકે રસિકાનેજ થતું.

નદીપારના કચ્છતાને બને બાણુ એકજાનું પાણી ફરી વળ્યું હતું. કબરો નીતરીને નરમ બની ગઈ હતી. અંદરની ઝાડી પાણીના ઝપાટા બાઈ નમી ગઈ હતી ત્યાં રહેતા ફકીર તાપણી કરી ઝોરડીમાં ભરાઈ બેઠા હતા. કોતેલા જ્ઞાને દરેજો કચ્છતાને આવનારની હિંમત ધરીને હૂંફે છાંવણી થતી ન હતી.

એક કથા હતી—ન પાડી બાંધેલી; ન કાઢી માટીની—પાંચીકા પત્થર પાથરેલા એટલે બનધેર વાદળાંથી કાળા બનેલા બેસમમાં એ કથની ચમક કાંઈક આકર્ષક લાગતી. એ કથા કોઈની માંચકની હતી—તે પર લખ્યું હતું (Epitaph) ...ફલાણીની ધરવાળી...બાઈની કથા...

એનો આંશિક—આર્વિંદ ત્યાં ઉભો હતો. જીવાનીના પ્રબળ પ્રવાહમાં ગેથાં ખાતાં પોતે તાણ્યા ત્યારે એ પ્રવાહને ખાળનાર મહંમ પત્ની હતી. દુબળા પાતળી પ્રેમાળ બાઈ માત્ર એક સ્મૃતિ મૂકીને પરવારી હતી એ યાદીતું પ્રતીક, જુરી આંખોવાળી નાની બાળા હતી. હેતરથી ઉછેરેલા નાનકડા બગીચામાંથી ફૂલો તોડી હંમેશા એ બાળા, બાપ માટે ફૂલો પડીયો તૈયાર રાખતી, આજે પણ નિત્ય નિયમ ચુકાયો નહતો.

આજ ફાટયું અને અનરસધાર વર્ષાદ પડ્યો. શરૂ થયો, સૂઈક લાડીના બાથોમાંથી પાણી ટપકવા લાગ્યું. જુદાં પણ લોભાઈ ગયાં. માંજરી આંખોને સુરમો પણ ફેલાવા લાગ્યો. દુર્બળ હાથ લંબાયો—થોડીક ચુલાળની કળી, મોગરાના ફૂલ અને મરવાના પાન શીરાણે મૂકી ફાતેલા અઘા કુર્ચો!!! પોતાની સ્ત્રીની મહબ્બત દેટલી મોહક અને ખુશબૂદાર હશે!!!

કુંગરના પેટાળમાં લીલીછમ ધરતીમાં સમાએલા શહેર બાડારની કોલેજ રળીયામણી હતી. તેમાં બાળનારા પણ ચુલાળી હતા, કોઈ ગરીબ, જ્યાં ત્યાંથી મદદ મેળવી, હોટેલને સસ્તો ખોરાક આરોગી દિન ચુલ્લરતા.

હોટેલ રૂમનું લોકું, હોટેલના લાંબા આંટાકેરા. કલહારની કકકાઈના લીધે, અમારા રૂમ કમ્પેનીયને, રાત્રિના અધિકારમાં સહેરના વસવાટની વાટ લીધી. દરવાજા પાસે પુલ, મોટો ચોક, બગીચો અને સીનેમા હતા. વીજળીનો પ્રકાશ જ્યાં જ્યાં, ચંદ્ર રતો હતો.

બગીચામાં ખીઓ અને ખંભે ટૂંક એકસે મોડું પ્રકાશથી જળવાઈ રહેતું. તાકડે સીનેમાના પહેલાં શોના દહેરી કોલેજીયનો સામે ભેટ્યા... “અરે જનાબ કહાં ચલે?”...“પડને જાને હંચ પડને!”...ટુંકા જવાબે અને લાંબી ફાળે દરવાજામાં પેસી ગયા.

દાયકા બાદ અમે મળ્યા. કાચદાને રસ્તાતક બની એ સેક્રેટરીએટમાં સારો ઓધો ધરાવતો હતો, સુંદર સુટ, માથે હેટ ને અભિમાન-દર્શક નાકની ટાયથી ઓપનું જામેલું શરીર હતું!!!

નવાબની કોલેજની નામના દેશભરના મુસ્લિમ વિદ્યાર્થીઓને આશિર્વાદ સમાન હતી. સિંધ, દક્ષિણ, કર્નાટક અને દરેથી પણ બાળુવા આવતા.

મારો દોસ્ત દક્ષિણના સરકાર પામેરો સન્નજન હતો. થોડી જામીન હતી; ખેડ હતી, અનિષકત કુટુંબ અને વિસ્તારી માણસો હતા.

બી. એનું હેલ્થ ૫૫ કપરું કાનું મને એના ટેકાણે લઇ ગયો ત્યારે જણાવું કે કાન દવાણુએ આસરો આપેલો હતો. એ મને કહેતો “દેખ ચેંદ મેરી જગેક ઇસ રથખાનેક બેલ મેરે સોબની હય—ચેક ગેરા કમરા...”

જુણામાં થોડા ગેલાં કપડાનો ઢગ હતો. પાયા વગરના લોહાના રફી પક્ષમાં પત્થરનું ઓર્થોડોન્ટિક્સ એ બાયોડો સુઈ રહેતો.

મુન્નિસ્તા શબ્દો ફર્ન કુર્ચ સમગ્ર કે મંચને કસરત કરતી જળ શીરને નીકળા તો પોલીસને માંજીમ લુખા કે દો બજાયે!

બી. એ. બાદ મુંબઇ ગયો. અનુકૂળ તળીયત એવી રાખતો કે એક ઉચ્ચ વિદ્યુ કુટુંબને બ્લકસોયો (Pet of the House) ચર્ચ પડ્યો એમ. એમ. બી. પાસ થયો; પરંપરા પુત્ર થયો ત્યારે મેં અભિનંદન પાડેરો.

કાંઈક વર્ષ વિત્યાં બાળ મળી કે વતનમાં પ્રેક્ટીસ સારી કરે છે. લાંબી વધારી છે...મજબૂત.

મેળવી છે. મેં જ્યારે મુઝારકબાદનો પત્ર લખ્યો ત્યારે સંબોધન કયું? કે... (My Bearded dear friend) મારા દાદીવાળા જહાલા દોસ્ત !

દરિયાનો કહિા હતો પણ રેતાળ, અને રેતી એવી જોરદાર ઊડતી કે જાણે ગોળી વાળી, પવનનું જોર એટલું રહેતું કે કંઈ પરના મોટા મનનો રેતીમાં દટાઇ જતાં, રેતા દંકાઇ જતા અને આંખો પૂરાઇ જતી.

સમીસાંજે ફરવાના સ્થળોમાં શહેર બહારનું તળાવ અને તેની સામેના દરિયાયો પ્રદેશ સૌને આકર્ષતાં. મારા દોસ્તે આજે ફરવા વખતે એક ડોક્ટર સાહેબની ઝોળખાણ કરાવી દીધી. શરીર પણ રહેજ રથૂળ એટલે બીમારીને આસરો આપે તેવું ધરખમ હતું. માથાની હેટ અંદરની લાલ ટોપીથી શીટ યધ રહેતી પાટલનના પાપચા સીધા સપાટ ઢક્કી કરેલ હતા અને જુની સીલાઈ તથા પુરાણા વખતની હસ્તીની સાખીતી આપતાં તેમ છતાં મોજાં ટાઇ વિઝેરેથી મને તો થયું કે ડીઝીબારી હશે; સારી પ્રેક્ટીસ

હશે અને તેજ સાંજે એક સામાજિક જલ્લામાં પ્રમુખસ્થાનની ફલમાળાનું આરોપણ તેમને થયું. થસ એટલે તેમના સરકાર અને પ્રતિષ્ઠાની મારી માનપતા સન્નજડ બની.

ગંભીર રંગે ત્રણ માળનું ભાડે મકાન હતું અગાસી પરથી દરિયો દેખાતો. પહેલા માળે તેમના જુની સ્ત્રી રહેતાં. એ બાપુના દોઝર એમ કહી દેતાં કે કદાચ ધરતી નોકરડી હશે; પણ ના બાણુના ધોડીયામાં ત્રણ ચાર વર્ષનો દીકરો લાંબી બીમારીમાં (Groaning) કણતો. પડ્યો હતો બાણુમાં એ ત્રણ બકરીઓ બાંધી હતી. થોડાંક મુરખાં અને તેમને પરિવાર ધરમાં ઘુમતો, બીજો માલ બેઠક અને ત્રીજો માળ ફ્રેઈગરમ જેવો હતો ! ત્યાં તેમની નવી સ્ત્રીના ગડીબંધ કરેલાં પચરંગી લુગડાંથી બરેલા કપાટો હતા. ટેબલ પર મોટો આપનો શેળી રહ્યો હતો રાઇવેટ Toiletની વિવિધ સામગ્રી મીઠી ખુબો ફેલાવતી હતી. (Trail of Smell) છુલ્લામાં છત્રી પક્ષંગ હતો. ટીપાય પર અગતી પાનદાન પકી હતી !!!

“ ઇકબાલ ”

તંત્રી:- “ મરહમ ” સંદેરી.

અઠવાડિયામાં એ વાર ગુજરાતી ભાષામાં છેલ્લાં એ વર્ષથી પ્રગટ થાય છે.

રંગુન અને જર્મીના સમાચાર મેળવવા માટે અનુપમ પત્ર પુરવાર થયું છે. જર્મીસ પત્રોમાંના લેખો પણ અપાતા રહે છે. ગુજરાતી બાણુનાર અને જર્મી સાથે સંબંધ રાખનાર દરેકે સુરિલમે ગ્રાહક થયુંજ જોઈએ.

: લવાજમ :

સ્થાનિક જર્મી માટે

૧૨ માસના રૂ. ૭ા

છ માસના રૂ. ૪ા

ડિન્ક માટે

૧૨ માસના રૂ. ૬ા

છ માસના રૂ. ૫ા

પરદેશ માટે શીર્ડીંગ ૧૪.

લેખો:-મેનેજર, “ ઇકબાલ ” નંબર ૧૪-૧૮ ગલી નંબર ૨૭ રંગૂન.

— ખુદા. —

પુરાતન કાળમાં જ્યારે પહેલી જ વાર, મારા ચોખ્ખોમાં વાર્તાલાપની શક્તિ જન્મી ત્યારે, મેં પવિત્ર ગીરિશિખર ઉપર ચઢીને ખુદાને કહ્યું:—

“ઓ મારા માલિક ! હું તારો શુભામ છું. તારી મહેચ્છા મારા માટે એક કાનૂનનો હૂકમ રાખે છે, અને હું નિત્ય તારા હૂકમો ઉપર અમલ કરીશ.”

પરંતુ ખુદાએ કશો જવાબ નહિ આપ્યો; અને એક મહા અંઝાવાત સન-સનાટ કરતો પસાર થઈ ગયો.

એક હજાર વર્ષ પછી, પુનઃ તે પવિત્ર પહાડી ઉપર ચઢીને, ખુદા નિકટ આ શબ્દો સાથે હું હાજર થયો:—

“ઓ મારા માલિક ! હું તારી મખલૂક છું, તેં મને મીટીમાંથી પૈદા કર્યો, અને મેં સર્વ કંઈ તારી કનેથી મેળવ્યું—માફ સર્વસ્વ તારા માટે છે—”

પરંતુ ખુદાએ કશો જવાબ નહિ આપ્યો. અને પત્રકવારમાં હજારો પાંખોની ગતિમાં તે નીકળી ગયો.

હજાર વર્ષ પછી, પાછો હું તે મુકદ્દસ પહાડ ઉપર ગયો, અને ખુદાને ફાગફ કરતાં કહ્યું:—

“ઓ. મુકદ્દસ શાપ ! હું તારો પુત્ર છું, તેં મને પ્રેમ અને કૃપાથી પૈદા કર્યો છે અને હું પ્રેમ અને ઇબાદતથી જ તારી બાદશાહી મેળવીશ.”

પરંતુ ખુદાએ કશો ઉત્તર નહિ આપ્યો, અને એક વાદળી જેમ-જે દૂર સુદૂર ગીરિશૃંગો ઉપર પથરાયેલી રહે છે—ઝડપથી પસાર થઈ ગઈ.

પુનઃ એક હજાર વર્ષ પછી, હું તે પાઠપર્વત ઉપર ગયો, અને એકવાર ફરીથી ખુદા પાસે વાર્તાલાપદ્વારા ઉચ્ચાર્યું:—

“ઓ મારા અદલાહ ! મારી મહેચ્છા અને અંતિમ કર્મના ન્યાયધીશ ! હું તારો ભુતકાળ છું અને તું, માફ લવિષ્ય. હું પૃથ્વી ઉપર તારા અવશેષરૂપ છું અને તું, આકાશે મારા પુષ્પ સ્વરૂપ. અમે જાનને સૂર્યની રાખે વંદીએ છીએ.”

ત્યારે ખુદાએ ભૂકાવીને મારા કાનમાં આતુરતાથી થોડીક મીઠી વાતો કહી; પછી, જેમ સાગર નદીને પોતામાં સમાવી લે છે તેમ ખુદાએ મને બાહુમાં સમેટી લીધો.

અને જ્યારે હું વાદીઓ અને મયદાનોમાં ઉતર્યો તો ત્યાં પલ્લુ ખુદાને મેં મોઝુદ જોયો. *

—ખડીલ હુખ્રાન. (સીરીયા)

* ઉર્દૂ ઉપરથી ગ. હ. મ.

— ખુદા —

આકાશ-પાતાલ, જંગલ અને પર્વતોમાં તમે કયા ઈશ્વરની પ્રતિશોધ માંડી છે ?

સાધુઓ અને સંતો ! તમે પણ કમાલ કરો છો. જગત તમારી સુખમૂલ્ય પ્રતિભીટ માંડી બેઠી છે, અને તમે આંખો બંધ કરી બેઠા છો !

ઈશ્વરની શોધ ! અર્થાત તમે તમારી શોધમાં મસ્ત છો. અક્લના આંધળાઓ ! આત્મની રિક્ષણ કરી અરિસામાં જૂઓ, તમને તમારા ચહેરાની પ્રત્યેક રેખાઓમાં એનું પરમ તેજ-મૂર્તિ-દેખાશે. આ વેણું સાંભળીને લાલ-પીળા નહિ બનશે. રબે બૂલતા કે તમેજ અલ્લાહ મીયાંના પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી છો !

પ્રત્યેક અણુમાં તેનું તેજ છે અને પ્રત્યેક માનવીમાં તે ઓતપ્રોત છે. સૌદાગરો કાંઠે બેસીને મોતીઓનો સોદો કરે છે. પરંતુ એમને શું ખબર કે સાગરના તળીયે શું છે ? તેઓ મોતી પારખી શકે છે પરંતુ સાગરની ઉડાઈ તેઓ શું જાણે ?

આ સમુદ્રના નીચે તેઓ કદી નથી ગયા.

હુમદમ ! આ શોધાંઓને તું પટ્ટી દે અને 'દરિયાએ હુકીકત'માં ગોથું મારી નિરીક્ષણ કર કે ત્યાં કેવી દીલા દૃષ્ટિ ગોથર થાય છે. *

—કાળી નગરૂલ દરિયામ (બંગાળ)

ઉદ્દે ઉપરથી ગ. હ. મ.

પયગમ્બરોનું આયુષ્ય

માનવસૃષ્ટિના આરંભથી દરિયામના આગમન સુધી અનેક પયગમ્બરો સૃષ્ટિજનોના ઉપદેશ અર્થે દરેક દેશમાં યયા, જેમાંથી હેઝળના જાણીતા પયગમ્બરો કેટલાં વર્ષ જીવ્યા, તેની આંકડાવાર વિગત અત્રે આપવામાં આવે છે:—

નામ	આયુષ્ય	નામ	આયુષ્ય
હંઝરત આદમ (અ.)	૯૩૦	હંઝરત મુસા ,	૧૨૫
હંઝરત શીશ ,	૮૮૨	હંઝરત હોઝિન ,	૧૧૬
હંઝરત નૂહ ,	૯૫૦	હંઝરત દાઉદ ,	૧૨૩
હંઝરત હંદરીસ ,	૩૬૫	હંઝરત સુલેમાન ,	૧૫૦
હંઝરત હંદ ,	૨૬૫	હંઝરત ઝકરિયા ,	૩૦૦
હંઝરત સાલેહ ,	૫૮૫	હંઝરત અય્યૂબ ,	૧૪૬
હંઝરત ઈબ્રાહીમ ,	૧૩૭	હંઝરત શામેળ ,	૨૨૫
હંઝરત હરિમાઈલ ,	૧૩૭	હંઝરત યહયા ,	૯૫
હંઝરત યાકૂબ ,	૧૩૭	હંઝરત હુકમાન ,	૩૫૦
હંઝરત ઇલ્હાક ,	૧૩૦	હંઝરત મુસા ,	૩૮૬
હંઝરત મુસા ,	૧૧૦	હંઝરત મુહમ્મદ (સ)	૬૩

ચાચના

“ નૂર નાચીઝ ” (માંગરોળ)

મારા હૃદયની રજકણોમાં,
મારા અંતરના અંતઃસ્થગોમાં
તારી પ્રેમાળ પ્રેમ-સુધાથી,
તારા અદ્ભુતા અંધર અમૃત-રસથી
એક વિષ્ણુ જરણું બહારી દે.

જો જીવન તારા વિના કોઈ અન્ય વસ્તુ
છે; તો પછી મને અનંતની અધાર નીદ્રામાં
સુષ્પન્નવા દે.

x x x

લાચાર:—

આકળબિંદુ-પ્રભાકરના તેજોમય કિરણોની
ઉજ્જ્વલતાથી ખચવા તે નવ પ્રકૃતિસત પુષ્પના
ઓઠ પર બાગી મથું, જેને દર પળે કર રહે
છે. વનગાળીના ફૂર કરથી ચૂંટાઈ જવાનો.

x x x

આભાર:—

પરમાત્મા! હું તારો આભારી છું કે હું
તાકાત અને સિતમની ચક્ષીયો મહિનો એક
નથી, પરંતુ તે પામર મનુષ્યો મહિનો એક
છું. જે તેનાથી પીસાય છે.

x x x

અપૂર્ણતા:—

જો લીલીછમ વૃક્ષચાછ અને નાજુક વરસ-
રિયોનેજ વનધેરી વસંતનું પ્રદર્શન સમજાવામાં
આવે તો મને...

કુટતી કુપજો અને ખીલતી કુસુમ કળીયો
કેમ વધારે પ્રિય લાગે છે?

જો જીવાનીના જોમમાં ઝૂલતો પુરૂષ અને
યુવાનીના દોડાણે દોંયતી સ્ત્રી-સૌંદર્યની મૂર્તિ-
મંત પ્રતિમાઓ બની રહે છે તો મને...

એક નાદાન નિરોપ બાળક એ બંનેથી કેમ
વધારે પ્રિય અને બહાણું લાગે છે!

પ્રકૃતિના અવનવા દ્રશ્યો અને ચિત્રકારની
આકર્ષક કૃતિઓ અરણ્યના અજન્માળામાં સુંદર
અને હૃદયપર્શી લાગે છે. ત્યારે હું...

એમને ઉપાના ઉગતા અજન્માળામાં અને
રજનીની રપેરી હાંપડીમાં જોવાની કેમ વધારે
ઉત્સુક રહું છું?

જો પ્રકૃતિસત પુષ્પનું આકર્ષણ એક અજન્મ
આકર્ષણ છે તો પછી અણુવિકસિત કુમળી
કળીયો મારા હૃદયમાં કેમ અજન્મ આદાલતો
મચાવી મૂકે છે?

જો એક વિદ્વાનનું કથન સ્પષ્ટ બાવવાહી
અને સાગણીસ્પદ ગણાય છે તો...

એક તુચ્છ નાદાન બાળકનાં મૂપમાંથી
ટૂંકે ટૂંકમ ચર્ચ સરી પડતા શબ્દો અને મુંગાના
વિકૃત હાવભાવ પોતાની મતલબ સમજાવી દે છે.

તો મને કેમ વધારે હૃદયપર્શી અને સરળ
લાગે છે! જે રસેન્દુનું મધકર્તું મુખરું તેની
ઉજવળ કાન્તીમયી રીતળ ચાંદની બદલ અપ્તા-
રંગી આકાશનું અધઃકાર અને ધરણું સમજા-
વામાં આવે છે તો મને...

ખીજના નરસ અંદમા માટે કેમ ખાસ
આકર્ષણ છે? હું તેની પધરામણી માટે કેમ
અર્ધારો રહું છું?

ધણું કરીને એ માટેજ કે...

હું પોતે એક અપૂર્ણ વસ્તુ છું ને મને
દરેક અપૂર્ણ વસ્તુઓથી પ્રેમ છે.

x x x

મૌત:—

જેવી રીતે નીદ્રા અમારા શાની જીવનમાં
વિધ નથી પાડી શક્તી તેવીજ રીતે મૌતથી
અમારા અપૂર્ય જીવનમાં કોઈ તુરંક સાધતી
નથી. કેમકે નીદ્રા થોડી પજોની મૌત છે જ્યારે
મૌત લાંબી ઘડીયોની નીદ્રા.

x x x

ગુજરાતી
રાંદેર.

ઝાર પીલ્સ:- આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી
જહેરમાં મુકી છે. કેટલું પણ કારણે

ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવડનો ઉપાય કહીયે તો લગભર અતિ-
સ્થોકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટેવ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું
પુરુષત્વ (મરદાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ
સુધી એનાથી ઈકસીર ઉપાય એકે આલ્યો નથી. બેજ દિવસમાં
નિર્ધાન, પાચનશક્તિ, રક્તચરમાં પણ પોતાનો ગુણુ બતાવવો શરૂ કરે છે,
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, લીલાપણું, કમર, માથા, સાંધા, અને રંગોના
ફાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્તૂરી, અંબર અને સોનાની ભસ્મ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા
છતાં માત્ર પચ્ચિકના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા:- આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી
દ્રાષ્ટિણુ રીતની જલન કે ફોલ્લીઓ થતી નથી. તેમ એને લગાડી
પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસ્તજાનજ આમરીમાં ધુસી જાય છે. રંગોની નબળાઈને
દૂર કરવામાં આં તિલો ખરેખર ચમત્કારી છે, હળવો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ
માત્ર અત્રી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અત્રી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:- આ વિચિત્ર તિલો મરદાઈ અને ઈસ્સાક (વીર્ય સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ ફકરી તિલો
જહેરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્ખી અને ઈસ્સાકમાં બેવડો વધારો
પાય છે. કીમત ૩ખ્ખીનો રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકંબી વ મુન્સિક:- કસ્તૂરી, અંબર, સોનાની ભસ્મ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા
ઈસ્સાક અને મરદાઈ માટે અબ્બેડ છે. નિર્ધાન, (ધાતુસ્ત્રાવ) ઈલિતિલામ, (સ્વપ્નદાય) તેમજ વીર્ય
વિકારની દરેક ફયાંદો આ દવા માત્ર બેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. રોખીનો માટે આ દવા ખાસ છે.
એક તોળે દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેલ્લા એકનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક:- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને
મટાડે છે. હળવો માણસો સારા રચા પછી આ દવા
પળીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ
શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી ફાંરી છે. ઈન્જ-
કલનો વડે પેલાઈડું લાવેલું વાવમાન ન કરતાં એક વાર આ દવા લેતાં અચારી લક્ષ્મણ છે
કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો (રૂબરૂમાં પરમિયાનો શર્તીયા ઈલાજ કરીશું).

હિન્દ ખંડારથી મંગાવનારાઓએ બીટીસ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander
Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવેલ. ફાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર મુક્ત
મોકલવામાં આવશે.

લખો તથયવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat

આફીકાના એજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

ફારસી સાહિત્ય

અનુવાદક : “વાવર”

(યોગેશ્વર દુલો)

ગુજરાતી કવિએ ખૂબસુરત સુવર્તીને ચંદ્ર સાથે સરખાવી છે. દમયંતીના સૌંદર્યનું વર્ણન નાણીનું છે. એક ફારસી કવિએ આ સુગમ સુંદર લીટીઓ લખી છે.

“હુસ્ને માહશ બા દુ સન્છદમ
બગીચાન અઝ હમીન,
વસ્ત્રેહ માહ બર ફલક રફતે,
દુ માનદી બર હમીન.”

શ્રિયે ! તારા સૌંદર્યને ચંદ્રના સૌંદર્ય સાથે મેં તોળી નેપું. આશ્ચર્ય ! નવાંડ નેપું કે ચંદ્રનું સૌંદર્ય હલકું જણાયું તેનું પશ્તું તો આકાશી ચંદ્રનું. તારે પશ્તું તો તારા સૌંદર્ય બારે જમીન ઉપરજ રહ્યું.

“રફતમ બ તમાસાએ કિનારે નુર
દીદમ બ લગે આબ આબ અને કિન્દુઈ,
અફતમ સનમા ! બરાએ કુલ્લુએ એ ખુદા
ક્યાંદ બર આવદ” કે દુર દુર ગયે !”

‘દુર દુર મુએ’ એ પર કવિએ સરસ દિવ્યર્થ ઉપગમ્યો છે. ‘દુર દુર મુએ’ એ કિન્દુસ્તાની અર્થમાં ‘મુઆ દુર યા’ એમ યાય છે પણ કવિએ તેને ફારસી અર્થમાં યદને ‘એકે વાગનું એક મોતી’ એવો અર્થ ઉપગમ્યો છે. ઉપલી લીટીઓનો અર્થ આ છે—

હું નંદિ કિનારે સહેલગાહે ગયો. ત્યાં એક બીને નેપું. મેં પૂછ્યું, પ્રિયા ! આ તારા કુલ્લુની કિંમત શું છે ? તે એકદમ બૂમ પાડી

હી કે એકે વાગનું એક મોતી. (એ કે પેલીએ તો ખરેખર કહ્યું કે ‘મુઆ દુર યા’)

* * *

“વારબ ચે ચરમેહ ઈસ્ત મોહબ્બત કે મન અઝાન
યક કવરે આબ ખુરદમ વ ર્યા બિરિસ્તમ”

પ્રત્યે ! મોહબ્બત એ કદ જાતનો ઝરો છે ? એમાંથી મેં માન એકજ ટીપું ચાખ્યું અને સ્થગર જેટલું રહ્યો !

* * *

કોઈ ચંદ્રમુખી બોલતાં અચકાવી હતી. એક વાર રાગના દરબારમાં એ બોલવા જતાં જતાં અચકી પડી અને લજવાઈ ગઈ. ત્યાં હાજર રહેલા એક કવિએ સમય સાધી નીચે મુજબ લીટીઓ બોલી ચંદ્રમુખીની લાજ રાખી.

“હ લકનત નીસ્ત આન માહશ,
સુખન હક દેઅર મી આયદ,
નુકાયે અઝ દહાને લ,
સુખન હા આર મી આયદ.”

આ ચંદ્રમુખીના એક વાટેથી શબ્દો ધીમે ધીમે બહાર પડે છે તે કાંઈ એના લયકાના લીધે નહિ ! ખરે કારણ તો એ છે કે શબ્દોને એના શીરીન મોંમાંથી નિકળતાં થરમ આવે છે.

* * *

“હારેજા ગર વસ્ત ખાલી
સુલહ કુન બા ખાસો આમ
બા મુસલમા અલલાહ અલલાહ
બા બરહમન રામ રામ”

ખુદાના મેગાપની ઇચ્છા હોય તો સર્વની સાથે હળીમગીને સાલ. મુસલમાન સાથે અલ્લાહે અલ્લાહ કરે ખાલાલો સાથે રામ રામ.

ઈસ્લામી ઇતિહાસનું એક પાનું

“હઝરત અબુ ફકીહ” (રદી૦)

રજુકરનાર: — “સુશીર” કુતિયાણા

આપનું નામ તો “યસાર” હતું પરંતુ કુનિયત “અબુ ફકીહ” થી મરહુમ થયા. આપના વાલિદનું નામ મળી શકતું નથી, કબીલોએ અઝ-હથી નસબી તઅશ્વક હતો.

આપ પહેલાં તો બન્ન અબદ દારના ગુલામ હતા. બાદમાં ઉમૈયાહની ગુલામીમાં આપને રહેવું પડ્યું હતું.

જ્યારે ઈસ્લામનો પ્રકાશ ચારે તરફ ખુલાની મહેરબાનીથી અને હઝરત મુહમ્મદ (સ. અ. વ.)ના પ્રચારથી ફલાવવા લાગ્યો ત્યારે આપ ઈસ્લામી રોશનીથી ઈસ્લામની શરઆતમાં હઝરત મુહમ્મદ (સ. અ. વ.) ઉપર “ઈમાન” લાવીને ઈસ્લામથી સુશરંદ થયા.

ઈસ્લામના શરઆતના અમાનામાં આઝાદ મુરિદોને પણ મુસ્લિમ સુશરિકોએ હદ ઉપરાંત તકલીફો પહોંચાડીને ઈસ્લામના જાળાઝ અનુયાયીઓને બેચેન બનાવી દીધા હતા. ત્યારે આપનો મિરજીન અને એક પત્થર દિલ આકાના ગુલામ હતાં. જ્યારે આપ ઈસ્લામથી સુનવર થયા, અને એ હકીકત તેઓના અસિમ આકાએ સાંભળી ત્યારે આપને એવી એવી સળંગો અને તકલીફો આપવા માંડી કે જેનું વર્ણન સાંભળી કહેણું કંપી ઉઠે છે.

આપને વધુ તકલીફો તો એ કે રજુ આપની કે આપ એક સીતમગાર આકાના ગુલામ હોવા છતાં આકાએ દોજાહાં હઝરત રસૂલે અકરમ (સ. અ. વ.)ની દાપમી ગુલામી સ્વીકારીને સદાકતે ધલાહી પર બ સીદક દિલથી સિરાને કેમ ઝુકાની દીધું ?

આ ઉપરથી તેઓના યુદ્ધમગાર આકાએ કોષિ બરાઇને કાષ દી’ આપને જાપોરના કકકડતા તકકમાં અને ગમ, ઘમેલી રેતી ઉપર લેયા

સુવક્રીને આપની પીઠ ઉપર એક વજનદાર પત્થર મૂકતો કે જેથી આપ હડી ન શકતા.

કાષ દી’ આપને કોરકા વડે એવો માર ખવડાવતો કે કોરકા મારનાર ખૂદ થાકી જતો અને આપ બેહોશ થઈ જતા. જ્યારે આપ હોશમાં આવતા ત્યારે ફરી આપને કોરકાઓ મારવામાં આવતા.

કાષ દી’ આપના પગોને ઉડાની ટગિા સાથે બાધી ઉડાને ભડકારી દેવામાં આવતું; ત્યારે આપનું તમામ બદન લોફીકુલાણ થઈ જતું અને હડીઓ ચૂરચૂર થઈ જતી. પરંતુ કાષની એ મળમ ન હતી કે આ જાનિસારે ઇસ્લામને ઈસ્લામથી છુદા પાડી શકે !

એક દી’ આ યુદ્ધમગાર આકાએ આપના પગોમાં બેડીઓ પહેરાવી. બેરદમીની સાથે આપને ધસડીને ધગતી ધગતી રેતી ઉપર લઈ આવતો. તે રસ્તા પરથી સીતમગાર પિતાનો યુદ્ધમગાર પુત્ર શફવાન નીકળનાં આ જાળાઝ ઈસ્લામની ઈસ્લામ પ્રત્યેની મક્કમના જોડેને ગુસ્સાના આવેશમાં આવીને પૂછવા લાગ્યો, કે “શું ઉમે. બાદ તારો રખ નથી !”

આ સાંભળીને, આપે એક મઅબૂરે હકીકીના મુક્રમગામાં એક નામીઝ ઇન્સાનને પોતાના રખ તરીકે સ્વીકારવા, ખુદા રખો મો ઇન્કાર નંકર કરીને વજ્રમાં જણાવ્યું કે “મારો રખતો તે છે કે, જે સીતો માલિક છે અને જેના કબજામાં હઝરત અને હરેક જનદારની જાન છે.”

આપના આ જવાબથી યુદ્ધમગાર શફવાન ગજમનાકે ગુસ્સે ઘડને આપના ગલાને લખાવવા લાગ્યો, આ મુરકે જજાને શફવાનનો ભાષ ક્યાંકથી જોઈ રહ્યો હોવાથી, શફવાનને મોઢા

અવાજોથી કહેવા લાગ્યો કે “હવે જરા વધારે દબાવો.”

અંતે શફવાન એ પોતાના બન્ને મજબૂત હાથોથી આપનું ગળું એવી રીતે દબાવેલું કે આપ એકદમ બેહોશ થઈ ગયા, ત્યારે શફવાન એ એમ માની લીધું કે ગળું દબાવતાં આપ ખાસજન થઈ ગયા છે એમ વિચારીને તેઓને છૂટા કર્યાં.

પરંતુ ખુદાની કુદરતની તે કુદમગારેને ક્યાં ખબર હતી? આવા સંજોગોમાં જાંબાઝ નવે મુસ્લિમ શુલામોના હામી અને નાસિરે. યારે ગાર, હઝરત રસુલે મકબૂલ (સ. અ. વ.) અને હઝરત અબૂબક્રે સિદ્દીકે (રહીં) ત્યાંથી ગુજરતાં આ જાંબાઝ નવ મુસ્લિમના હાત જોઈ ઉમેવાઈને મોઢ માંગેલી કીમત આપી આપને આ કુદમથી હમેશાના માટે આઝાદ કર્યાં.

આઝાદી હાસિલ કર્યાં બાદ હિજરતે સાતીમાં “હુમ્મશા” (એખીસીનિયા)માં આપ આલ્યા ગયા હતા. પરંતુ સીતમગર મુશરિક આક્રમ્યા, માર અને કુદમથી આપ એકદમ કમજોર બની ગયા હતા, જેથી હિજરતના પછી થોડા વખત સુધી આ હુન્નામાં ગિન્દા રહ્યા અને જંગે બદરના પહેલાં જ, જાંબાઝે ઇસ્લામના પહેલા શફલામાં આપ આખરી સફર અખત્યાર કરી ગયા (ઇન્નાં) ખુદા રહમત કરે હૈન આશકાને પાક તીનત પર; છન્દોને અપની ત્વ કુતબાનકી હીની હમીયત પરક બિરાદરને મન!

તે વખતના જાંબાઝે ઇસ્લામની હકીકત આપે વાંચી કે જેઓએ ગુલશને ઇસ્લામને માલ અને જાનથી સીંચેલ છે. જેથી તેઓના નામો આજે હુન્નામાં અમર થયાં છે.

આપ પણ ઇસ્લામની ખૂબીઓને પહેલાની ઇસ્લામના સાચા અનુયાયી થઈ; એક સંપી અખત્યારે કરીને, પરવાનગી હઝરત મુહમ્મદ (સ. અ. વ.) બનીને ઇસ્લામના પાવાને મજબૂત બનાવી, તમારા નામોને પણ આ હુન્નામાં અમર બનાવી જાઓ.

ખુદા હરેકને નેક તારીકે આપે. આમીન.

* ઉર્દૂ ઉપરથી.

નવ-યુવાનને.

૦

દરેક ત્યાસમાં એક ઇન્કિલાબ પેદા કર;
શબાબમાંજ અનોખો શબાબ પેદા કર.

જિગરની લાગ મહિં ઇન્કિલાબ પેદા કર;

દરેક દાગથી એક આફતાબ પેદા કર.

સવાબ-શોખમાં બહિદને મગ્ન રહેવા દે;

અઝાબમાં તું અનુપમ સવાબ પેદા કર.

સમાજ એમ સમજશે ન તારી ફરવાદો;

તું વાક-બાણથી તારો ખિતાબ પેદા કર.

જે, ખુદ મટીને મિટાવે મિટાવનારાને;

તે લાવના તું હવે બે-હિસાબ પેદા કર.

અડી શકે ન કદી જેને પાનખર-વાયુ;

તું કંટકો વડે એવાં શુલાબ પેદા કર.

દરેક ભેદને જે ભેદનાર થઈ જાઓ;

તે, આંખ કેરી નઝર કામ્યાબ પેદા કર.

વિશેષીઓની ‘ખુદી’ તુજને શોધતી આવે.

તું નમ્રતા મહિં એવો રૂઆબ પેદા કર;

દરેક શબ્દને અથ ‘રશક’ દે કાંતિથી ભરી;

પ્રત્યેક શોર વડે ઇન્કિલાબ પેદા કર.

‘રશક’-અલ-રિફાઈ.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

મુસ્લિમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી શક નેઈ રહ્યું છે તે કુર્આને પાકનો માતબર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતન એક મશહુર કાતિબ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેઢોનો મુંઢર ખોલક બનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી લાખામાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતબર તફ્સીરોના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. હુંકમાં અમારા તરફથી પ્રગટ થયેલા સીપારાઓને જોયા વિના આવી જાહેર ખબરથી તેની જાહેરી અને ખાતિની ખુખીઓનો આપને વિચાર આવી શકશે નહિ. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી લુઓ. છપાઈતું કામ ચાલુ છે અને અત્યાર સુધીમાં તેર સીપારા પ્રગટ થયા છે.

અરમાનો	પારો હદિઓ	છ આના	પોસ્ટેજ ૦)-૧
અલિક-લામ-મીમનો	„ „	છ આના	„
સ-યફ્ફનો	„ „	છ આના	„
તિલકર-રૂમૂલનો	„ „	છ આના	„
લન-તનાલુનો	„ „	છ આના	„
વલ-મુહસનાતનો	„ „	છ આના	„
લા-યુહિયુલાહનો	„ „	છ આના	„
વ-એઝા સમેઉનો	„ „	છ આના	„
વ-લવ-અન્નનાની	„ „	છ આના	„
કાલલ-મલઉનો	„ „	છ આના	„
વઅલમૂનો	„ „	છ આના	„
યઅતએરૂન	„ „	છ આના	„
વમામિન દાખતીન	„ „	છ આના	„
વ-મા-ઉખરે'ઓ	„ „	છ આના	„

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે ગાજ ની અને બે સીપારા માટે ગાજ ની પોસ્ટ દીકાટ ખીડવી.

પંચસૂરહ (આક સૂરહનો સંગ્રહ) તરજુમા સાથે રૂ. ૧ (ટપાલ ખર્ચ લુહું)

રોઝકર-ધી રાંદર } સાદિક બુક ડીપો, રાંદર. (સુરત)
રોઝાસ, કણ્વીક, સુરત

બિસ્મિલ્લાહ !

લેખક

મૌલાના

મુસ્લિમ

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમઃ—

અલ્લાહના નામથી (શુરૂ કરું છું) જે રહમાન, રહીમ છે. ખુદાપાકનું એક જાતી નામ (મૂળ નામ) અલ્લાહ છે. એને ઇસ્મે જાત પણ કહે છે. અને ખીમ્ હક નામ છે, જે સિફતી કહેવાય છે; અમુક વ્યક્તિની ઝોળખાણુ માટે જે નામ રાખવામાં આવે છે જેમકે ફાઈમ્ નામ અદમદ તો ડોપ્તુ ઈસ્માઈલ કે ખુદાવીમ હોય છે, તે જાતી નામ કહેવાય છે. અને અમુક વ્યક્તિના શુભ્ર બતાવતાં જે નામ હોય જેમકે હાઈઝ, મોલવી, મુન્શી, ડૉક્ટર, વઝીર, વગેરે એ બધાં સિફતી નામ કહેવાય છે. તો જાતી નામ એકજ હોય છે અને સિફતી નામ અનેક હોઈ શકે છે. તેજ પ્રમાણે ખુદા-પાકનું પણ એક જાતી નામ અને ખીમ્ સિફતી નામ છે. રહમાન અને રહીમ એ બન્ને ખુદાપાકનાં સિફતી નામ છે. જે ખુદા-પાકનાં ખીમ્ સધર્માં સિફતી નામોથી ખાસ અગ્રસયાન ધરાવે છે. તેથી બિસ્મિલ્લાહની ઘણી બરકતો છે. બિસ્મિલ્લાહના અનેક વઝીર છે જે ઘણા કાર્યો માટે અકસીરનું કામ કરે છે. પરંતુ અસ્માઉલ હુસ્ના સંખ્યા વઝીરોએનો લેખ “કારવા”માં આવે છે ને તેથી તેને લખવાની જરૂર નથી. તદુપરાંત સામાન્ય લોકો ખુદાઈ કલામની સામાન્ય બરકતોનો લાભ લઈ શકે છે. વઝીરોએ જે ખાસ બાબત છે, તેના માટે પરહેઝગારી અને તકવાની ઘણીજ આવ

શકતા છે. તે વિના તેનો પુરો લાભ થતો નથી. કેટલીક વખત લોકો અમુક વઝીરોએને ગેરકાયદેસર પટે છે તેથી તેની અસર જાહેર થતી નથી. પરિણામે કેટલાકનો અગ્રીસ બમડી જાય છે કે એ વઝીરોએમાં કંઈ અસર નથી. હજરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ રહૅના સમયમાં બંગાલ, બિહાર વગેરેમાં અંગ્રેજોનો રા'પલ્સ કબ્જો થઈ ગયો હતો. દિલ્લી ઉપર પણ તેઓની અમલદારીની શરૂઆત થવા લાગી હતી. તે સમયે એક અંગ્રેજે હજરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ રહૅની પાસે જઈ કહ્યું:— “મુસલમાનો દાવો કરે છે કે કુર્બાનમાં સધળું છે તો કીમીયાની આવત કંઈ છે તે બતાવો?” હજરત શાહ સાહેબે એક આવત એટલા જોરથી પઢી કે તે સાંભળતો હતો. પછી લોખંડના ટુકડા પર દમ કરતાં તે સોનાનો ટુકડો થઈ ગયો. હજરત શાહ સાહેબે ફરમાવ્યું:— “મુસલમાનોના દાવાની સત્યતા જોઈ લીધી?” તે અંગ્રેજે કહ્યું:— “હવે એજ આવત પઢીને હું દમ કરી જોઉં કે સોનું બને છે બા નહિ?” હજરત શાહ સાહેબે ફરમાવ્યું:— “કરી જુઓ.” તેના તેજ આવત પઢીને દમ કરવા છતાં કંઈ ન થયું તો હજરત શાહ સાહેબે ફરમાવ્યું:— “અમારા દાવાની સાબિતી મેં કરી આપી. તારાથી જ ને ન બને તો એમાં અમારો કંઈ વાંક નથી તારો વાંક છે.” સારાંશ કે વઝીરોએનો પણ એક ખાસ ફત્ત છે અને તેની અનેક શરતો છે. તેથી તેનું વર્ણન ન કરતાં સામાન્ય લાલચથી બાજતો લખું છું.

ઈસ્મે જાત “અલ્લાહ”ના સંખ્યા હજરત

પીરાનપીર શૈખ અબ્દુલ કાદિર ઇલાની રહૅ
ફરમાવે છે કે એજ ઈસ્મે આઝમ છે એ
શરતે કે “અસ્લાહ” કહેતી વખતે દિલમાં
તેના સિવાય કોઈ વસ્તુનો ખિયાલ પશુ ન
હોય. “રહમાન” નામથી જે રહમત જાહેર
યાય છે, તેથીજ જગત ચાલી રહ્યું છે. એ
રહમત જગતની દરેક વસ્તુ પર સામાન્ય છે.
અને “રહીમ” નામથી જે રહમત જાહેર યાય
છે, તે સુખિનો માટે ખાસ છે, ખુદાપાક પોતાની
ખાસ રહમતથી અમને સૌને અને જહાનમાં
નવાજે.

હજરત રસુલુલ્લાહ સક્કૅથી એક રિવાયત
છે જેનો સાર એ છે કે “ખુદાપાકે રહમતનો
સોમો રજેઝ બાગ ફુન્યામાં મુક્યો છે તેના
કારણે માતા બાગક પર મામા રાખે છે. લોકોમાં
પરસ્પર રનેક છે. પશુઓ, પક્ષીઓમાં પણ પ્રેમ
છે. કિયામતના દિવસે રહમતના ૯૯ ભાગ પુરે-
પુરા જાહેર થશે.” પરંતુ તે સુખિનો માટેજ
ખાસ હશે. ઇમાન અને તકવામાં જેટલા દરમ
આગળ હશે તેટલો જ વધુ રહમતને પાત્ર થશે.
અને નાફર્માનીઓ એ રહમતના પ્રમાણને
ઘટાડનાર છે. કાફિરોને એ રહમતથી જરા પણ
ફિસ્સો મળશે નહિ.

જિરમહાદની ઘણી બરકતો છે તેથી જ
શાસ કાર્યની સરઆતમાં જિરિમહાદ પદવાનો
હુકમ આપવામાં આવ્યો છે. અને નહારા કામની
સરઆતમાં જિરિમહાદ પદવાની મનાઈ છે. એટલે
કોઇ વખત એવું પડ્યું ફર્જ છે તો કહી વાઝમ
કે સુન્નત અથવા મુસ્તહબ્બ છે. અને કહી
મક્રહ કે હરામ છે. કોઇપણ જાનવરને ઝખ્મ
કરતી વખતે જિરિમહાદ પડ્યું ફર્જ છે. જો કે
પુરી જિરિમહાદ પડતી ફર્જ કે સુન્નત નથી.
પરંતુ જિરિમહાદે અસ્લાહો અકબર કરેયું
એકઝે. તેથી જો કોઇ માણસ જાણી જુઝને
જિરિમહાદ પદવાનું છોડી દઈ કોઇ જાનવર

ઝખ્મ કરે તો તે હરામ થઈ જાય છે. તેનું
ખાતું દુરસ્ત નથી. પરંતુ જો કોઇ મુસમહાન
સ્ત્રી હો કે પુરુષ ઝખ્મ કરતી વખતે જિરિમહાદ
પદવાનું ભૂલી જાય તો તે જાનવર હલાલ છે.
તેના ખાવામાં વાંધો નથી.

કેટલાક આશિઓના કહેવા: મુજબ સરએ
ફતેહા એટલે અલકમ્હેની સરઆતમાં જિરિમ-
હાદ પડતી વાઝમ છે. કારણ કે હજરત સક્કૅ
હમેશા અલકમ્હેની સરઆતમાં જિરિમહાદ
પડતા હતા.

તેક કામ અને મદાન કામની સરઆતમાં
જિરિમહાદ પડ્યું સુન્નત છે. કેમકે કુઆન
મહદની તિલાવત, હદીસ શરીફનું પઢવું, દીની
કિતાબોનું પઢવું, લખવું વગેરે. એજ પ્રમાણે
બુઝૂની સરઆતમાં જિરિમહાદનું પડવું સુન્નત
છે. ખાવા, પીવા અને સોડબન (પોતાની
ઝોરત સાથ સંબોગ) કરવાથી પડેલાં
પણ જિરિમહાદ પડ્યું સુન્નત છે. સારંથ
કે જે કામ પોને ઇજાદત હોય અથવા
તેનાથી ઇજાદતમાં મદદ મળતી હોય અથવા
કોઇ ગુનાદથી બચવામાં સદાપર હોય તે સૌની
સરઆતમાં જિરિમહાદ પડતી સુન્નત છે.
હદીસ શરીફમાં આવ્યું છે કે જો માણસ ખાવાની
સરઆતમાં જિરિમહાદ પદવાનું ભૂલી જાય તો
ખાનાં ખાતાં જ્યારે યાદ આવે ત્યારે “જિરિમ-
હાદે અન્વલહ વ આબેરહ” પરી લે.

કદાચ કોઇને શંકા થાય કે સોડબન કરવામાં
શું નેરી અને ઇજાદત છે કે તેની સરઆતમાં
જિરિમહાદ સુન્નત થઈ? તો યાદ રાખવું
જેઝએ કે જે હેતુઓસર ઇસ્લામે નિઝાદનો હુકમ
આપ્યો છે તે પૈકી એક આ પગુ છે કે
માણસ બિઅયર અને તેના વિચારથી જગી
જાય. તો એજ ઇરાદાથી સંબોગ કરવું ઇજાદત
થઈ જશે અને ખુદાપાક તેને બિઅયરથી
જગ્યાથી પણ લેશે. નિઝાદ માત્ર વાસતા પૂર્વ

કરવા માટે નથી. તેથીજ હદીસ શબ્દમાં આવ્યું છે કે “ ગણિયાઓની જેમ (તરૂન નાગા થકી બેશરમ બની) સોદબત ન કરો.” વળી એવી એવી નીચતથી સોદબત કરવી કે જે આ સોદબતથી ગર્ભ રહેશે તે બાગક જન્મતાં હજરત નબી સજ્જની ઉમ્મતમાં એકનો વધારો થશે. તે એ પણ સવાબ છે કેમકે હજરત સજ્જ એ પોતાની ઉમ્મતની સખ્યા વધુ થવા પર ક્રિયામતમાં રૂપ કરવાનું પોતેજ ફરમાવ્યું છે. અને ઔલાદ પણ નેક હોય તો સૌથી સારું, તેથીજ હજરત નબી સજ્જએ તેના માટે પણ દુઆ શીખવી છે. આપ સજ્જએ ફરમાવ્યું છે, “સોદબતથી પહેલાં આ દુઆ પઢો. અલ્લાહુરમ જન્મેખન રશેતાન વ જન્મે બિરશેતાન મા રશકતના. આ દુઆ પઢીને સોદબત કરતાં જે હમલ રહી બચ્યું થશે તો તેના ઉપર શેતાનનો પુરો કાબૂ ચાલશે નહિ.” મતલબ કે ઔલાદ મોટે ભાગે નેક ચલણ થશે સારાંશ કે સોદબત પણ નેક કામ છે માટે તેના પહેલાં બિસ્મિલ્લાહ તથા હજરત નબી સજ્જની શીખવેલી ઉપરોક્ત દુઆ પઢવી નેકમ્મે, કે સવાબ પણ મળે અને ખુદાપાક ઔલાદ આપે તો તે પણ ખુદા ચાહે તો નેક થાય પરંતુ જરૂર મુજબ સતર ખોલવા પહેલાં પઢી લે.

સાધારણ કામેની શરૂઆતમાં અલ્લાહની તબક્કીમ અને બરકતના દૈવાથી બિસ્મિલ્લાહ પઢવું જનએક અને ખેડતર છે, જેમકે ઉંઘા બેસવા, ચાલવાની શરૂઆતમાં, જોડા પહેરવી વખતે.

કેઠપણ શુનાદના કામની શરૂઆતમાં, બિસ્મિલ્લાહ પઢવું હરામ છે. જેમકે વ્યભિચાર, દેશવાળા પત્નીથી સોદબત વખતે, દારુચાકી છત્રાદિ દરામ વસ્તુઓ પીતી વખતે. દરામ માલનો ખોરાક ખાતી વખતે પછી તે દરામ માલ બ્યાજમાં આવ્યો હોય કે લાંચ રિસ્તતમાં મળ્યો હોય અથવા કોઈ હકદારનો હક મારી

પકારી લીધો હોય કિંવા હુંત ચેરી કે દગલ. બાઝીથી હાથ ચડ્યો હોય. એવી વસ્તુ ખાતાં, પીતાં બિસ્મિલ્લાહ પઢવું હરામ છે. છતાં નામજેઝ સમજીને પઢશે તો શુનેદગાર થશે. અને તૌબક કરવી જરૂરી થશે. પરંતુ જે ચરીખાની હલકાઇ તરીકે અર્થવા હલાલ અને જનએક સમજીને પઢશે તો કાફિર થઇ જશે. ખુદાપાક બચાવે. આજકાલ દરામ માલ ખાવાનું ઘડું તોરે છે.

દસમા સીપારામાં સરએ બરામત છે જેની શરૂઆતમાં બિસ્મિલ્લાહ ફરમાન મહદમાં લખેલી નથી. ત્યાં બિસ્મિલ્લાહ પઢવી મકરૂફ છે. એટલે જે આગળથી પઢતો આવતો હોય અને સરએ બરામત પઢવા લાગે તો બિસ્મિલ્લાહ ન પડે. પરંતુ કોઇ માણસ પઢવા બેસતાં જોજ સુરતથી તિલાવત શુર કરે અથવા એ સુરતની વચમાં કોઇ ટેકલોથી પઢવાનું શુર કરે તો તેને બિસ્મિલ્લાહ પઢવું મુરતકબબ બદકે સુન્નત છે.

તેમજ શુબહની બામતોમાં, હુકુક બીડી પીવામાં, નનસતની જગ્યાઓમાં જતાં બિસ્મિલ્લાહ પઢવું મકરૂફ છે. લા, ઝાડો, પેશાજ કરવા જતાં આ દુઆ પડે. “અલ્લાહુરમ ઈન્ની અલ્લિજો એક મિનલ ખોબેરો વસખખા. એસે.” હદીસમાં આ દુઆ પઢવા હજરત નબી સજ્જનું ફરમાન આવ્યું છે. પરંતુ સંડા-સમાં પગ મુકવા પહેલાં અને જંગલમાં હોય તો સતર ખોલવા પહેલાંજ પઢી લે. અને બિસ્મિલ્લાહ ન પડે.

ખુદાપાક સૌને બિસ્મિલ્લાહની બરકતો મેગવવા લાખશાળી બનાવે, આમીન.

રહેજ નહીં એમ અમે તો માનીએ છીએ. સાહિત્ય-પ્રિયજનો આવી પુસ્તકાગ્રોને અવશ્ય અપનાવ્યા વિના રહેશેજ નહીં એવી અશા નિર્ણયક તો નથીજ એક પણ પુસ્તકાલય આ ગ્રંથમાળાના સેટ વિના ખાલી ન રહે અને ગ્રંથમાળાની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ થતી હજીએ છીએ.

મૌલાના મુહમ્મદ અલી:-મૂળ લેખક મૌલાના અબ્દુલ માજિદ દર્યાબાદી એડીટર "સચ" લાહોરનાર 'ગરીબ' કો. શ. ૧-૪-૦ પ્રકાશક કસિમબેગ પી. મીરઝા કહી મોહમ્મદ લાહોરનાર

મૌલાના મુહમ્મદઅલી દિદના એક એવા લાલકા લીડર હતા કે તેમના નામથી મુસ્લિમ હિંદુ એક એક બચ્યું પણ અજાણ્યું નહિ હોય। મુસ્લિમ હિંદના રાજદારિ 'જવહર' .. એ મહાન લીડર, સુધારક, પ્રચારક, લેખક, .. કવિની ઝિંદગીની એકએક પળ કૌમની સેવામાંજ વ્યતિત થઈ હતી એવા પરિચિત લીડરનો પરિચય મૌલાના અ. માજિદ જેવા એક હિંદના અજોડ કલમકશ રજુ કરે તેમાં શી ખામી હોય? મૌલાના અ. માજિદ વર્તમાન હિંદની એક સર્વોત્તમ કલમ છે. મૌલાના મુહમ્મદઅલી જેવા ચક્તાર અને કિરદારના ગાઝીના જીવનના પ્રકાશિત અર્થોએને એ કલમે જોય આપ્યો છે. અનુવાદકની મહેનત પણ ધ્યાન ખેંચે એવી છે. પુસ્તકની વાચન સાંમગ્રીની સંગીનતા માટેતો એ મત હોજજ ન શકે ? પણ જાણીની સરજના અને જ્યામની સુદરતા સુવર્ણમાં સુગંધની ગરજ સારે છે. ખરેખર પ્રકાશક જનાજ કસિમબેગનું સહસ સહજ અને અભિનંદનને પાત્ર હતું છે. 'કારવાં'ના વાંચકોને આ અમૂલ્ય ગ્રંથ વસાવવાની અમે બેધક લલામણ કરી રાખીએ છીએ.

ખિલાફત:-(સચિત અકવાડિક) મેનેજીંગ એડીટર ફ્રેમ્ડ હુસૈન ઉરેજી. એડીટર 'નુસરત'

મળવાનું ઠેકાણું ખિલાફત પ્રેસ લવનેન મુબમ્મ. નં. ૧૦ અચાર વરસના લાંબા ગાળા પછી ખિલાફત અકવાડિકનો પુનઃ ઉદ્ધાર થાય છે. એનો પહેલો અંક અભિપ્રાય અર્થે મળ્યો છે. મુબમ્મમાં આવાં એકને બદલે ચાર અકવાડિક હોય તોએ નબી શકે એમ છે. કારણકે ગુજરાતી મુસ્લિમોની સંખ્યા પણ નાની સુતી નથી ફક્ત તેમની વાંચન ભૂખને યોગ્ય રીતે સતોષરી બેઠએ.

આ અંકથીજ આરંભ સારો જણાય છે. હેતુ પણ સ્પષ્ટ છે. જરાક વધુ કાળજી રખાય તો એક નમુનેદાર અકવાડિકની ગરજ સારે એમ છે. મુસલમાનોને માટે ખાસ વપરાતી "આરબે શરા"ની કડંગી કિંવદંતિને ખોટી ઠેરવી 'ખિલાફત'ને લાંબુ અને તંદુરસ્ત આયુષ્ય અર્પવાના સંચાલકો પ્રયાસ કરી છુટે તો મહા ગુજરાન તો જરૂર એમના અવાજને વધારી લે એમ છે. આ સાહસ ફતેહમંદ થાય એમ લાસ થાય છે, કારણ કે પત્રનું સંચાલન થાનુભરી હાથોમાં મુકાયું છે સદરકુ પત્રનું વા. લવાઝમ હિંદમાં શ. ૪, પરદેશ શ. ૫ છે તંત્રી

અભિપ્રાય :-

સાફર શ્રી. કે. એમ. ઝવેરી:-

"એના જેવું ખીજું એકે પુસ્તક મારી જાણમાં નથી."

શાઈરી ભા. ૧-૨

ગુજરાતી ભાષામાં ઉર્દૂ, ફારસી-અરબી પોષાળનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન ફરાવે છે. તમારી લાઇબ્રેરી તે વિના અધૂરુંજ ગણાયે.

હો. આઠ આના. ટ. ખ. હિન્દ એક આનો.

આગેજ લખો:-

ધી રોડર રોડર્સ કલ્પપીઠ, મુસ્લિમ

મુક્તીનામ

વૃણાન દેવ્યાં ઉક્તેભી મુરિભિ સંસારની સામાજિક બંધનકથા

લેખક:

“વુરાળ”

પ્રકરણ ૩ જી

ચાર ચોટલા

સુ લતાન અને મરીનાનાં હાસ યાદ મળ્યાં. જમણુ જમણી મળ્યાં જગેલા જમણુને પચાવના મુખવાસની ગરજસારતા ફોપ ઓટલાની તક ચોટલાઓને મળવાની જરૂર હતી તેટલામાં કોઇ ત્યાં જિયારતનો પ્રસંગ આવ્યો અને ચોટલાઓને અત્યંત અનુકુળ ઓટલા જડ્યો. જિયારતમાં મોટા પ્રમાણમાં સ્ત્રીઓ બેઠી મળે છે અને તેમાં હાજર રહેનારને જમવાનો અને પાન ચાવતાં અલ કમલકની વાતો કરવાનો સોનેરી અવસર મળે છે ત્યાં પ્રકાર પ્રકારની વાતો વહેતી મૂળમાં આવે છે તાલે વાગેલી સ્ત્રીઓ એક બીજાને ટપી જવાની સ્પર્ધામાં નવી નવી અવનવી વાતો છેક છે. નવીનતાની રસરસમાં જુડી સાચી વાતોને તો કાઈ વોલ હોતો નથી. કહેનારના સ્વભાવ અને સ્વાર્થના રંગથી રંગીન બને છે.

જિયારત એ મરણપ્રસંગ હોવા છતાં ત્યાં કેવળ દિવસીરી કે દિવસોહલરી વાતોજ થતી નથી; ખૂશીની ખબરો પણ ત્યાં જાણવાને મળે છે.

આપણા સમાજે સ્ત્રીઓની આઝાદી પર તાળાં નાખ્યાં છે. વાસેલાં તાળાં આવા પ્રસંગે ઉધકે છે અને આપણો સ્ત્રીસમાજ એ દિવસે ચાર ચોટલાનો દોન ઉઠાવે છે, અને આખા ગામની નીંદા કરે છે. સ્ત્રી સ્વતંત્રતાનું આ પરિણામ ! આ પરિણામ માટે આઝાદીને દોષ દેવાનું કાંઈ કારણ નથી. આઝાદી પુરબને બાંધ કરી ચકની હોય તોજ સ્ત્રીને બાંધ કરી રાકે. દોષ પાત્ર તો છે આપણો પુરુષસમાજ. આપણા પુરુષસમાજે સ્ત્રીઓની સમતિ કાચના કપાટની પુતલીઓ જેવી કરી ચૂકી છે. આઝાદી અને ફ્રેન્ચરૂડીના પ્રકારથી અભિષેક રહેલા આપણા સ્ત્રી વર્ગને અધિકારમાંથી અદ્ય શારીરિક સ્વરૂપતા પાછળ છુપાવી તેમની માનસિક કદાપતા પ્રકટ થઇ નય છે.

ગામની કુથલીઓ અટકાવવી હોય તો એક માર્ગ આ લોહી જમણુ બધ કરવાનો છે. મૃત્યુજમણુને લોહીજમણુ કહેવાંજ યોગ્ય છે. ન્યાતના પુગણા વિવાજ આત્માની દુર્ગતિનાં વહેંથી વિચારો, ઇજઝતને ખાનદાનીના ખેટા જિવાયો અને સમાજના અકારણુ ભયને લીધે, મરનાર તો મરી નય છે. પણ સાચે પાછળ ગરીબ જીવનારને જે મૃત્યુ જમણુના અસંગ યોગ્યથી મારી નય છે ! બીજી બાજુ અભૂખ્યાંઓને જમાડવાથી તેમને ગામગાયા કરવાનું અટકરણુ થાય છે. બિન કમાઈનું એક વાર ખાધા પછી સદા માટે વગર મહેનતનું ખાવાની દૂટેવું પડી નય છે. એવી

ટેવવાળા માણસો દલીલ કરે છે કે જમાતના જમણીથી દિવસમાં મને એક વાર થે પૂર્ણ જેટ અન્ન મળતું નથી એવા અસંખ્ય ગરીબોને બોજન મળે છે પરંતુ ખરી વસ્તુ સ્થિતિ જાણે છે તેઓ સમજે છે કે આવા અપરિત લાભ તો મજબૂતિયુક્ત ધનવાનોજ લે છે. જમાતના જમણે જમનારાની હાલત જમ્યા પછી કેવી થાય છે એ તો જમનારા જાણે છે. દિવસમાં એક વાર થે પૂર્ણ જેટ બોજન નહિ પામનારને અન્ન એવો કરવાનોજ વિચાર જમાતના જમણે પાછળ રહેલો હોય તો એનાં અનેક ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે છે કે જેથી નિર્ધનતાં દગદગ શીટાડી શકાય છે. જમાતના જમણે પાછળ થતા મોટા મોટા ખર્ચોના પૈસા કોઇ ઉદ્યોગમાં રચનાત્મક રીતે રોકવામાં આવે તો નિર્ધનતાના અનની વ્યવસ્થા માનમર્પદ, સહિત અને નિયમિતતાથી થઇ શકે એમ છે. ઉપથી દલીલમયી નિર્દિષ્ટ થતા, આત્મસંવેદન અંખાય એવા, સમાજવાદમાં તો ધિમંતોની વાજવાખી સિવાય અન્ય કોઇ આશય રહેલો જણાતો નથી. નિર્ધનને જમાતના જમણેમાં પોતાનો લાભ જણાતો હોય તો એના માટે એમની નિરહારતાજ દોષગ્રાસ્ત છે.

જિવારતમાં રહે મળેલી સ્ત્રીઓના એક ઝૂંડ તરફ આપણે વળીશું

પહેલી સ્ત્રી:—(બીજી સ્ત્રીને) “તમે સજીનાની દોકરી કરીનાના સખમાં નહિ હતાં !”

બીજી સ્ત્રી:—“ના.”

પહેલી સ્ત્રી:—“કેમ નહિ અઃબ્યાં !”

બીજી સ્ત્રી:—“નોતડું નહોતું.”

પહેલી સ્ત્રી:—“નોતડું નહોતું !”

બીજી સ્ત્રી:—“નહિ.”

પહેલી સ્ત્રી:—“એમ કેમ બને ?”

બીજી સ્ત્રી:—“એમ કેમ નહિ બને ?”

પહેલી સ્ત્રી:—“તમારું અને સજીનાનું તો સારું સડીવારું છે !”

બીજી સ્ત્રી:—“આવા વખતે સડીવારું બૂલી જવાય છે.”

પહેલી સ્ત્રી:—“ના, ના, સડીવારું એવી નથી.”

બીજી સ્ત્રી:—“એ ખરું, પણ કામઃજની ધમાસમાં બૂલી જવારું હશે. એકજ દોકરીના સખની ધામધૂમમાં શું શું વાદ રહે !”

પહેલી સ્ત્રી:—“એમ નહિ હોય. સજીનાએ તો તમને માદ કરીજ દશે, પણ નોતડું પહોંચાડનારી તમને નોતડું આપવાને વિચરી ગઇ હશે. મને તો એવો ધણીવાર અનુભવ થયો છે. કોઈ એકાગ્રીતાને ત્યાં કાંઈ કાજ નીકળ્યું હોય અને મને નોતરવામાં નહિ આવી હોય તો મારી તો આદત કે મને પછી ક્યારે મળે તો તેને પૂછું, “કાં મને બૂલી ગયાં ને !” અને મને જાણવાનું મળે કે મને નોતડું આપવાનું હોવામાં તો આખું દગું પણ નોતડું પહોંચાડનારી મને કહેવાને બૂલી ગઈ હતી.”

બીજી સ્ત્રી:—“એ તો પશ્ચાત્ત પહોંચાડનારીની જ ખૂબ બતાવવામાં આવે.”

પહેલી સ્ત્રી:—“નહિ, એમ તો હું પણ ખાંડી જાઉં એવી ક્યાં છું ! મારી પુરી ખાત્રી કરીને જ જુઓ તો !”

બીજી સ્ત્રી:—“તો તમે કહો છો એમ કદાચ થયું હોય.”

વાંચો સમજી ગયા હશે કે સુહતાન અને કરીનાના સખની વાત ચર્ચાય રહી છે. સજીના

ઝરીનાની માતૃ નામ છે એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે. બીજી સ્ત્રીને સહીના તરફથી નોતરું કરવામાં આવ્યું હતું અને નોતરું પહેંચાડનારીએ પણ પોતાનું કામ કાળજીપૂર્વક કર્યું હતું. પરંતુ ચોક્કસ કારણસર તેણે લગ્નમાં જવાનું યોગ્ય જાણ્યું નહોતું. અને વાત સાંભળે આવતાં પોતાના છુપાં કારણને છુપું રાખ્યા 'બીજી સ્ત્રી' સાથે બોલી નહોતી.

પહેલી સ્ત્રી:—“બહુ ધામધૂમથી લગ્ન કરવામાં આવ્યાં હતાં. આખા મકાનને વીજળીના દીવાઓથી સમગતવામાં આવ્યું હતું. બાગ ઝમઝમી રહ્યો હતો. બાગમાં દાખલ થવાના દરવાજા પાસેનાં ઝાડ પ્રજ્વળી વીજળીથી મદવામાં આવ્યાં હતાં. બહાર તો મોટરોની હારની હાર ભાગી હતી.”

ત્રીજી સ્ત્રી વચ્ચે ટપુકતી બોલી:—

“ઝરીનાના લગ્નની વાત કહે છેને? મારાપા પૈસાદાર! મોટા પૈસાદાર માણસનાં લગ્નમાં તો મોટા મોટા માણસો આવેજ ને! મોટા માણસો તો મોટરમાંજ આવે. ધરની મોટર હોય પછી કાંઈ ચાલીને આવેજ ન આવે!”

પહેલી સ્ત્રી:—“ત્યારે તમે લગ્નમાં હતાં કાં?”

ત્રીજી સ્ત્રી:—“નહિ રે! મેં તો ધામધૂમની બહુ વાતો સંભળી છે એના ઉપરથી કંઈ છું.”

પહેલી સ્ત્રી:—“હું તો ત્યાં હતી અને બહુ આંખે જોયું છે. મારી આખી જીંદગીમાં આવાં લગ્ન ક્યારે જોયાં નથી.

ત્રીજી સ્ત્રી:—“તમે તો નરીબવાળાં.”

અત્યારે રૂપ રહેલી ‘બીજી સ્ત્રી’ બોલી:—“પણ સહીના બાઈ બહુ મોટા ધરની છે તો તેને પોતાની ઝરીના માટે કાંઈ ખાનદાન ધર નહિ મળ્યું કે પેલી બાઈની ખાસિત ખતીમના સુલતાનને આપી?”

ઝરીનાની મા. સહીનાબાઈ અને સુલતાનની મા ખતીમબાઈ બંને આ જિયારતમાં નહોતાં. સહીનાબાઈ ધનવાન હતાં એટલે આ ગરીબના ધરની જિયારત સાથે તેમનો મેળ નહોતો. ખતીમબાઈ પોતાનો પુત્ર પરણ્યા હોય અને મોટા ધરતી વડુ મળી હોવાથી કદાચ ફૂલાયાં હોય કે દીકરાના લગ્નનો ચાકોડો લાગ્યો હોય એટલે આવી સડકમાં નહિ હોય; નહિ તો સ્ત્રીઓમાં એક બીજામાં આટલી સહિયારી તો હોય છે કે કેમની પણ જિયારતની ખજાર મળતાં ત્યાં જવાને ચૂકતી નથી. સ્ત્રીસ્વભાવની ચારુતા, ગામગાળિતું આકર્ષણ કે જમણની લાલચમાંના કયા તત્વનો આ પ્રભાવ છે. એ તો કાણ જાણે? ગમે તે કારણ હોય પણ બન્નેની હાજરી ત્યાં નહિ હતી એજ ઈશ્વરે હતું.

પહેલી સ્ત્રી:—“હું પણ એજ કહેવાની હતી; પણ સહીનાએ એમ કેમ કર્યું? છે તો શાણીને મસજી.”

બીજી સ્ત્રી:—“એ તો દિવસ જશે તેમ પોતાની મેળે વાત બહાર આવવાની.”

પહેલી સ્ત્રી:—“તો એવી કાઈ વાત છે ખરી?”

બીજી સ્ત્રી:—“એ તો સરજ ક્યારે છૂપો રહ્યો છે? વાણાં ત્રિખરાશે અને પાંચે પ્રદક્ષા બહાર આવશે કે જે વાત હશે તે બહાર આવવાનીજ.”

કવિશ્રી ખખરાર—

“ચિનગારી” હું વાંચી ગયો છું; તે તેમાંથી ઘણું કેશલે મેં આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં ફવિલનો અરો ફૂટ્યો છે, અને તમારી આંખની કીડીમાં તો કિણ્વોમાંથી ને ચિનગારીઓ ઉડી છે, તે ધીમર ઘરખાનમાંથી ઉડીને આધારે ચડેલું બાવુ (Hoculst) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તારા અળી રહે, તેથી લાગે છે. તમારી ગદ્યવલિઓમાં ઓક્સનો તાળો બિંદુ છે ને તેમાંથી ચર્પકિણ્વોના પ્રતિયમકર થાય છે. જનનામ મુનાહી સાદબ—

“ચિનગારી” ૨૫૦૨ રીતે અગમચેતી આપે છે કે ગુજરાતમાં એક નવો મુસ્લિમ કવિ જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાના ભાવિ સંદેશોને જલ્દી જલ્દી ધત્તર આપી રહ્યો છે. શ્રી મુન્દરમ—

ચિનગારીમાંની ઘણી કવિઓમાંથી તારા મુક્તદેશ સદૃશ શ્રદ્ધાવતેમ છે.

શ્રી ચાંપણી વિગ ઉદ્ધરી—

ચિનગારી મને ગમે છે. તેમાં Omgungba ideas હોય છે એ માટે.

Mr. P. B. Bakhiani
I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજનવા

ચિન્નંગાંરી

“તુ રાખ”

મૃદ્ય રૂપિયે એક

(આક્રિકા માટે શી. ૨)

પ્રકાશને એ આ પુસ્તક પર-પ્રકાશના પુરેષા વર્ણો છે.

આંખોને મંગાવે

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, અકરીયા મહિજ સ્ટ્રીટ

સુબા. ૯

સ્ટોકિસ્ટ-ધી સદેર સ્ટોક્સ કાપીક-સુરત.

બહીતા છુકસેલસ પાસેથી પણ મળશે.

મમણ મુલદાન—

દુનિયાના અસીમ પદ ઉપર ઉભારાતી માનવતા વચ્ચે ઉમેરેલો લેખક એક માનસની હૃદય-વીણાને ઝાલી ઓઠો છે અને એ વીણાને અંક તાર લગવે લગવે બળવી રહ્યો છે, અને એ બળની વીણામાંથી સદૃશ નિકળે છે. કાલમાં રૂઢન છે કાલમાં દર્દ છે, કાલમાં મર્ષ છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ જીવનના ઉંચા ગુબ્બે સાથે અચળતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બળી જાય છે.

કલિમાદક્ષી—

મણે દરેકના જીવનનું કાલ્પ ગાતા હોય, તેવું સુંદર અથ કાલ્પો સર્જ્યા છે. જીવનની પાનાં પછી પાનાં ઉઠેલતાં હોય તેમ એક એક કાલ્પ નવી લાવના. નવા વિચારો, નવું ચિંતન ઉપજાવે છે. કલિમાદક્ષી (દુનિયક)—

લીંકો લીંકોમાંથી ડોરજાના પ્રાણ રફર છે, ગુજરાતને ઓપાવતી અને સમૃદ્ધ બનાવતી રોલામાં મુસ્લિમ લેખક લાઈ “પુરોગ” ગુજરાતને એક સુંદર કિનારો આપી છે. ગુલુમુદરી—(અરેશ હૃ. મુકમ)—

કાલ્પ સાહિત્યમાં શેલ્લી લાવનાઓને ગદ્યમાં રંજ કરતી શ્રી વૃજાની ‘ચિનગારી’માંની કેટલીક ભાવના સચેત મનોરમ છે. એમાંથી ઘણા વિચારો મૌલિક છે અને એની રચના અત્યંત પણ મંજૂની રીતે થયે છે.

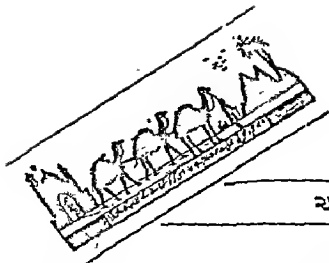
Modern Review (R. M. D.)
Chitgaral really writes masterly touches.

શીવ્ય અને બહલા માટે.

ડિસેમ્બર

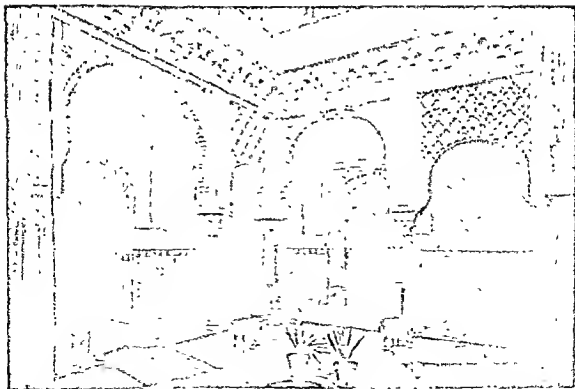
૧૯૪૦
શીવ્ય

આ અંકમાં

વિષય સૂચિ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
પ્રવાસ	‘નૂર’ નાઝીમ	૨૪૧
ઈસ્લામી શિક્ષણ (કુઆન)....	મો. અ. રહીમ	૨૪૨
” ” (હદીસ)....	” ” ”	૨૪૩
આવાઝકી દુસ્તા	‘બેકાર’	૨૪૪
અરમાઉલ દુસ્તા	રિફાઈ-સામેરી	૨૪૬
” ”	શ. વણુખરો	૨૫૧
” ”	મો. અ. અશરફ	૨૫૫
” ”	સંપાદક	૨૫૭
” ”	‘અમીર’	૨૬૫
રૂપ ઉપર સુન્નિતોના ઉપકારો	‘ઉફ્ફત’	૨૭૧
આઝાદી	ઈન્ને સુસ્તુફા	૨૭૫
સંયમ	‘આફિલ’	૨૭૬
એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની પ્રાચિન લાઈબ્રેરી		
કેણે બાણી નાંખેલી ?	લવણ હળા માસ્તર	૨૮૧
એક દિલ ફેકે આશિક	એ. સી. ચિરતી	૨૮૩
મુક્તતાન (આલુ વાતો)	‘તુલાન’	૩૦૪

પોસ્ટકોને વિનંતી: દરેક માહિતી રૂપર ઉપર તેમને માલક નંબર નિર્ધારિત લખવામાં આવે છે. પત્રવ્યવહાર વેળા તે નંબર અનુસર લખાવેજો. નંબર વિનાશ પત્ર માટે થતી હોય માટે અમે જવાબદાર નથી. મેનેજર, ‘દારૂ’

રોપની મુર સહનતની રચાપત્ય દુખાના કીર્તિસ્તંભ બેન્ચ
મહેલ વ્યલકેરના વ્યવરના ભાગનો એક ભાગ દેખાવ.

તંત્રી :—
 “વહશી” સંહેરી
 સહતંત્રી :—
 “ખેકાર”

લવાજમ
 હિન્દ રૂ. ૪
 ગર્મા રૂ. ૫
 પરદેશ રૂ. ૮
 છુટક આ. ૭

પુસ્તક બીજું

દિગ્ગમ્બર ૧૯૪૦

અંક ૪ બે.

—: પ રા ગ :—

પ્રતિજ્ઞા:—મનુષ્યની તિમિર રૂપામ નિરાશા—

માનવીની છત ખરે જોધામ મિતે રાહ બુએ છે.

પ્રાણ પંખેર:—બુલબુલ હડી ગયું—

આશાના લગ્ન માળામાં તેણે કેટલાય યુગ વિતાવ્યા.

છવનની નિરસ કંથાર પર બેસી તેણે કેટલાંય મનોરમ ગીત શ્રવ્યાં. નિરવતાના તથાને પોતાની પાંખોમાં ધૂપાવી તેણે કેટલીયે વિરકત સંધ્યાઓ વિતાવી.

પરંતુ પિંજરના દ્વારને ખુલ્લું નેઈ આજે તો મારું બુલબુલ હડી ગયું.

છવન—છવન, કાળના બેઠવા સાગરના તરંગો પર રમનાર પૂલ છે.

પુષ્પની પાંખડીઓ પર ખાંડડું તપાસ-જિંદ.

સંધ્યાના ગગનને દીપ્ત કરનાર તારલા અને ઉપાનો અતરંગ ને. અંધમાલીનો ઉદય મતાંજ બુંસાઈ નય છે.

છવન, વાયુને ઉત્તરવાસ છે ને પાલખરતું પીજું પાંદડું. પંચતરવાનું એક જગ્યાએ કમથી સંગઠન અને એક મધુર સ્વપ્ન છે; જેમાં પ્રત્યેક વસ્તુ રંગીન અને મનોહર લાગે છે.

છવન, પવનથી મૂકત યથેચી એક લહેરી; ને લોહતી, આલોહતી, ભાગતી, દોહતી, નૃત્ય કરતી સંપૂર્ણતા ગર્ભમાં સમાઈ નય છે.

છવન, કોઈ ધાપલ પક્ષીની વૂટલી પાંખ છે ને હવાના લેગથી આમતેમ હડતી ફરે છે.

છવન, કાળના બેઠવા સાગરના તરંગો પર રમનાર પૂલ.

અખમ માર્ગે—જગદીશ્વર...

મારે એના કયા અવોર પથે જવાનું છે કે આ અસંખ્ય વિગત કણીયો

મુજને નિર્જન દુર્ગત રાહ બતાવવા નમસ્કરે સજગાવી મૂકી છે...?

અનન્ત યાત્રા:—રાત્રીના અંધારામાં સુષુપ્ત વસુધા પર પૂર્ણ નિસ્તબ્ધતા છાઈ રહી છે, માત્ર પાંદડાની જોયે બસાઈ રહેલ વાયુ ક્યારેક ક્યારેક અનોખું આકંઠ કરી ઉઠે છે. અને આકાશમાં રમરમી રહેલા તારલાઓ રહી પડે છે.

મારા રાચનખંડના એક ખૂણામાં દીપક દાનના વતુંતમાં સ્વસ્થ ઉમેલ મીજુ-દેવીની અગ્નિશિખા વાયુને વિરસ વિલાપ સાંભળી લસકી ઉઠે છે, અને તારની-યાઓને રડતા નેઈ તે પછુ અધુ સારવા લાગે છે.

કોણ નાલે કયા અગિત વ્યથાની ઉત્કટ અગ્નિના અસાધ્ય ઉત્તાપથી તેનું કોમળ હૃદય પીગળી પીગળી બેઠવા લાગે છે...?

આ મીજુદેવીની પેટે વિર વિયોગની અમોહિત ધણીયો મળતાં મળતાં ફૂં પળ ધારે ધારે પીગળી નેઈય.

આ મીજુદેવીની પેટે કોણ નાલે ક્યારે મારા છવનનું અનિમ કિરણ એકાએક બુલબુલ જરી...

મારી આ અનન્ત યાત્રાને ન કોઈ નેઈ સારો કે ન કોઈ મારી આ રાત વિરખતેરી ઉપર આંસની અંજલી ચડાવશે. “નૂર” નાચીય (ખાંચોય)

ઈ સલા મી શિ ક્ષણ

અસ્લાહ તમાલાનું ફરમાન (કુર્આન)

મોલાના અખ્દુર હીમ સાહબ, રાંદેર

૭૮ બેશક ખુદાપાક તમને ઇન્સાફ અને એહસાન તથા સગા સંબંધીઓને આપતાને હુકમ કરે છે અને નિર્જનતા નેમ પુર્વ ધર્મોળી તથા અભિમાન કરવાથી રોકે છે, તે તમને સમજાવે છે કે એથી તમે બોધ અહુણ કરો.

૭૯ અને તમારા માટે પશુઓમાં પણ વિચારવા જેવું છે, તેઓના પેટમાં જે છાણ અને લોહી (બનવાનું સાધન) છે તેની વચ્ચેથી સ્વચ્છ રૂધ તમને પીવડાવીએ છીએ જ પીનારાઓ માટે સહેલાઈથી ગળામાં ઉતરનાર છે.

૮૦ જ્યારે તે (ખુદા) વસ્તીઓને તેઓના જુદમ (કુદ્ક) કરવાની હાલતમાં પકડે છે તે મારા પરવરદિગારની પકડ એવીજ (સખત) હોય છે, બેશક તેની પક્ક અતિશય દુઃખદાયક, સખત છે.

૮૧ જે દિવસે તે (કિયામત) આવશે તો કોઈ વ્યક્તિ ખુદાના હુકમ સિવાય કંઈ બોલીજ નહિ શકે, પણ તેઓમાં કેટલાક કમજાગ્ય (કાફિર) અને કેટલાક લાગ્યશાળી (ઇમાનવાળા) હશે.

૮૨ (હે નબી !) માત્ર જાંદાઓને ખબર આપી દે કે હું જ ખરો બક્ષનાર હયાણું છું. અને એ પણ (જાહેર કર) કે મારો અજ્ઞાબ ખરેખર દુઃખદાયક અજ્ઞાબ છે.

૮૩ બેશક ખુદાપાક લોકો પર જરાએ જુદમ કરતો નથી પરંતુ લોકો પોતેજ પોતાના ઉપર જુદમ કરે છે.

૮૪ શું તેઓ એમ કહે છે કે તેણે એ (કુર્આન) બનાવી લીધું છે ? તું કહી દે (જે એ માફ જનાવેલું છે તો) તમે પણ એના જેવી દશ સૂરતો બનાવીને લાવો અને અલ્લાહ સિવાય બીજા જે કોઈને (મદદ માટે) બોલાવી શકે તે જોને બોલાવી દો જે તમે સાચાજ છો.

૮૫ સીધો રસ્તો (ઈસ્લામ) અલ્લાહ સુધી પહોંચે છે પણ કેટલાક રસ્તા વાંકા છે, અને જો તે અહુતે તો તમે સર્વને સીધા માર્ગે પહોંચાડી દેતો.

ઈ સંહા મી શિ ક્ષણું

સ્મૃત્સ્વાહ સલગ્નું ફરમાન (હદીસ)

મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાહબ, રોહર

૭૮ સ્મૃત્સ્વાહ સલગ્નું એ ફરમાન્યું કે જે સુસલમાન પુરૂષ સુસલમાન પુરૂષને આજ્ઞા કરશે તો અસ્વાહ તે શુધામ અવયવને બદલે એના અવયવને જહનમથી છોડવશે. (સહીહૈન)

૭૯ સ્મૃત્સ્વાહ સલગ્નું એ ફરમાન્યું કે શું તમે સાંભળના નથી કે અસ્વાહ આંખના આંસુથી તથા દિલના ગમથી અજામ કરતો નથી. પરંતુ આને લીધે (એટલે જાણને લીધે) અજામ કરે છે અથવા રહમ કરે છે. (સહીહૈન)

૮૦ સ્મૃત્સ્વાહ સલગ્નું એ ફરમાન્યું કે તમે જાણી લો કે ખચીત તમારા પહેલાં જે લોકો હતા તેઓ પોતાના પેગમ્બરો તથા સારા લોકોની કમરોને મસ્જીદ તથા સારા લોકોની કબરોને મસ્જીદ ઠેરવતા હતા. તમે સાંભળો કે તમારે કબરોને મસ્જીદ બનાવવી નહિ. ખચીત હું તમને એથી મનાઈ કહું છું. (મુસ્લિમ)

૮૧ સ્મૃત્સ્વાહ સલગ્નું એ ફરમાન્યું “તો શું હું શુક શુઆર બંદો થાઉં નહિ.” જ્યારે લોકોએ હઝરત સલગ્નને કહ્યું કે તમે શા માટે આટલું દુઃખ ઉઠાવો છો ? અને જુઓ તો આપની આગલી પાછલી સર્વ ખતા માફ થઈ છે ત્યારે હઝરતે આ ફરમાન્યું. (સહીહૈન)

૮૨ સ્મૃત્સ્વાહ સલગ્નું એ ફરમાન્યું કે તમે જાણી લો કે જે માણસ સોગંદ ખાવા આહે તો તે ખુદા સિવાય કોઈના સોગંદ ખાય નહિ. (બુખારી)

૮૩ સ્મૃત્સ્વાહ સલગ્નું એ ફરમાન્યું કે મુમિનેનો આપસમાં મુહબ્બત કરવાનો તથા દયા કરવાનો દાખલો શરીર જેવો છે. કે જ્યારે શરીરનો કોઈ ભાગ ખીમાર પડે છે તો બીજા અવયવો ઉત્તગચ તથા બુખારમાં લેગા થાય છે. (મુસ્લિમ)

૮૪ સ્મૃત્સ્વાહ સલગ્નું એ ફરમાન્યું કે આદમ પુત્ર ઘરડો થાય છે અને બે વસ્તુ તેનાથી જીવાન થાય છે, માલનો લોભ અને ઉમરનો હિરચ. (સહીહૈન)

૮૫ સ્મૃત્સ્વાહ સલગ્નું એ ફરમાન્યું કે તમને ફતેહ અને રિજક ગરીબોનેજ લીધે મળે છે. (બુખારી)

જીલ્લો કી દુનિયાં કે દોસ્ત

સંવત્ ૧૯૨૮ - 'જેપ' D. S. Modley

આવાઝકી દુનિયાં કે દોસ્તો ! ધરી રાજ્યોની ધરી વધુ જાર ચલાવી હવે વાંકી વળતી દેખાય છે ! "ધરજાગ ગાંધીચો" એ કહેવતને ઇલાકી-યન ગનરલ બોડોઝીઓએ ખોરી પાડી છે. ઇટલીનું ગાંધુ ઉત્કું ઝીસમાં ઉત્તમી પડ્યું છે અને ધોળામા ધૂળ પડી જેથી બોડોઝીઓએ રાહંનાયું આપી સન્વાસ સ્વીકારી લીધો છે ! જેટ અને હીટલરે શું કુદ્દીમાં જોળ ભાંજો તે હજુ સમજાતું નથી અને મોલોટોવે તો બર્જીનમાં આરીને ખૂબ મહેમાનદારી આપી પણ "અન્નને માર્થો નીચું નેરો" એ હીટલરની કારણ તોલે ખોરી ઠેરવી છે. કારણકે સમિ રેશન માસ્તર ફાસીની મુજાવાળો રેન-લીન દાદો કંઈ કાચો પોચો નથી તો ! એણે તો બ્યાર વરસે બાવા બોંધ્યા કે જા બરયા કાલ પેગાની નીતિજ ધારણ કરી છે ! અને હીટલરે થણ થયું બોલારવા મથવા છતાં એ બાવો હજુ બોલતોજ નથી. છતાંએ હીટલરને મટે કાલનો દુકાજ આળે આપી પડ્યો છે કારણકે સુસોસીનીએ ઝીસમાં જખ મારગણી હીટલરને તો પેલી કહેવતનું સ્મરણ યજ આપ્યું હશે કે મંબદાદુરની મંથતમાં જવું સારું પણ કાયરની જાનમાં જવું જોડું ! એ ખીસીનીયા-મંથી બાંધેલાં છાતિનાં પોટમાં ઇટલીએ ઝીસમાં છોડી દીધાં છે ! ઝીસનાં કંકરાએ ઇલાકીના મગને ફોડી નાખ્યો છે જેથી અઝમીયા હીટલરના કપાળે વધુને વધુ કરચલીયો પડતી ચાલી

છે કારણકે બાહનને ઝોડીમાં ધાલવાનાં એનાં સ્વપ્નાં હાલ તો સરકી ગયાં છે. નાનકડું બને-ત્રેરીયા અને મુગોરધાનીયા પણ ઝીસની હિંમત નેમને જરા ટકાર થયાં છે અને પોતપોતાનું રક્ષણ કરવાની વાતો કરી રહ્યાં છે ! આમ ચલાવી ધરી રાજ્યોના પૈમાં ઝાઝાં મગડતાં નથી; કારણકે દિવેજ ખૂટવું લાગે છે ! ખીજ બાહુ રમાનીવાનું કાતરીકું જેવ થતું ચાલ્યું છે. જેમ જૂતનો પગથોપો પડવાથી માણસની ઝમળી ચરકે તેમ નાઝીવાદનો ઝાળો પડવાથી રમાનીયા ધૂણતા લાગ્યું છે ! આંતરિક જવાબા ભબૂકી ઉડી છે અને ૬૪ આગેવાનોને આંબ-કાતી પેડે લોઢાએ રેસી નાખ્યા છે ! બ્યવસ્થા સ્થાપવામાં હીટલરની શક્તિ વેડફાઈ રહી છે; તેમ તેમ જૂતને શીયામાં ઉતારવાનો કામીયો ધોટન તૈયાર કરતું જાય છે. દિવસે દિવસે નીકાળગમાં વૃદ્ધ કરતુંજ જાય છે. ખીટનની નાકાજધીની નાજચૂ દિવસે દિવસે વધતીજ જાય છે ! સસલાને કાચમે હરાયું હતું તેમ ધીમી ગતીએ ચાલતું ધોટન હીટલરની ઝડપને પહેલી વળવાને શક્તિમાન થયું છે. નેમને છીએ રવે એ શુરોપી નાટકનો છલ્લો સીન કેવો ભજવાય છે ! બહાંગદામ પેલેસમાં ચાદ પીવાનાં હીટલરનાં સ્વપ્નાંને સરકી જવાને તો ચાર માસ તિલી ગયા છે ! ઉત્કું હવે તો એમ ન થાય કે :

“નિકલના ખુદસે આદમકા મુનકર આયેથે લેલિન
ખડોત બેઆખર હોકર તેરે કૃષેસે હમ નિકલે !”

●

આવાગ્રજી દુનિયાંકે દોરતો ! ગાંધીજી પણ
નસીબદાર વ્યક્તિ ગણી શકાય. લુઓ
એક બાજુ તો પરોક્ષ રીતે નામદાર પોપ
એમના ચેલા થઈ ગયા છે. શી રીતે ! જાણો
હો ! યુરોપની શાંતિને માટે પોપે ઉપવાસ
કરવા માંડ્યા છે. બસે એ ઉપવાસની અસર
થાય કે ન થાય પણ ગાંધીજીનું હૃદયિયાર વાપર-
નાર તેમના ચેલા તો ગણાયને ? બીજા સીમ-
વાળા પેલા ઇતિહાસિક પીર પગારો પણ મહા-
સભામાં જોડાવાના છે અને ચરખો વસાવવાના
છે એવું સંભળાય છે. પાંચ દસ લાખ મુરી
દોના પીર ચરખો તાણે એ ગાંધીજીને માટે
આજો અગ્રીમાનનો વિષય ગણાય ?

“છરકો દેતા છે ખુદા દેતા છે ઇશ્વર ફાડકે !”

●

કોણ કહે છે કે બકરી આફ્રી ખાતી
નથી ? ગાંધીજીની અડિસક બકરીએ આફ્રી
ખાધું છે અને આફ્રી ખાધને એવી
તીખી બની છે કે બીટીયા સિંહ સામે શિંગડાં
ઉગામ્યાં છે. પછી બલેને એ સત્યાગ્રહની
લડતને જનાય જિન્નાહ સાહેબ, ચાર દીવાલો
વચ્ચે અથડાતા ચામાચીટીયાની ઉપમા આપે
પણ એ પુરાણ પંડિતો તો પોતાનો કહો
ખરો કરાવવા નિશાળમાં જઈ પાટી પર ધૂળ
નાખવાને બદલે જલમાં જમને તપ કરવાના !
જોઈએ છે હવે સરકાર કેટલા રોટલા ખવરાવે છે ?

●

આવાગ્રજી દુનિયાં કે દોરતો ! હવે માન
આપવાના માર્ગો બદલાયા છે. પહેલાં મકતો,
મોશાનાઓ, લીડરોનાં માન હતાં, પહેલાં સતી
અને સાખી સ્ત્રીઓનાં માન હતાં, હવે સીનેમાના

એકરોને એકટ્રેસોનાં માન વધતાં જાય છે.
તીલક, ગાંધી, સી. આર. દાસ, મહમદઅલી-
શૈક્તઅલી કે મહમદઅલી જિનાહને જેટલું માન
નહિ મળ્યું હોય તેથી વધુ લાહોરના રૂઝાને
લીલા ચીટનીસ અને અશોકકુમારને મળ્યું છે !
બેંગ્લોરમાં એક સીનેમાનું ઉદ્ઘાટન કરતી વેળા
શાંતા આપ્ટેને જોવા એટલી પડાપડી થઈ હતી
કે એક બે માણસો તો કોંગ્રાઈ ગયાં હતાં !
અમદાવાદમાં નસીબ અને ચંદ્રમોહનને જોવા
એટલી મેદની જામી હતી કે તે લોકો ખુદ
મુઝાઈ ગયાં હતાં ! સાઈગલના માનમાં મુખ્યમંત્રી :
જહાંગીરજી હોશ સાંકડો પડ્યો હતો ! લીલા
દેસાઈની સૌંધ મુલાકાત વખતે યુવાનોને તેણે
સરકસનાં જાનવરોની ઉપમા આપી હતી દીવા
પર પતંગીયાં ઝંપલાય તેમ યુવાનો આજુબાજુ
અટવાતાજ રહ્યા ! આમ જ્યાં હોય ત્યાં આજે
સીનેમારોનાં માન વધ્યાં છે. જેમ પહેલાં લોક-
નેતાઓની ગાડીઓ લેકા ખેંચતા હતા તેમ
હવે સીનેમારોની ગાડીઓને પણ લેકા ખેંચે
તો નવાય નહિ ! રાજદાર પેટ્રોલર્મ, ધાર્મિક
પેટ્રોલર્મ, કે સામાજિક પેટ્રોલર્મ કરતાં સીને-
માનું પેટ્રોલર્મ આજે આગળ વધી રહ્યું છે.
મને તો ભય છે કે પ્રેમચેલા યુવાનો ભગવાનની
ભક્તિ છોડી દઈ સીનેમા રટારોની ઉખીઓને
પૂજતા ન થઈ જાય તો સાર ! અકબર ઇલાહા
બાદીએ ખરું જ કહ્યું છે કે :—

“દખીયે કબાલ ખીચારકા

અખ કયા હક દો ?

શૈખ સાહબ હો તો

લેકચર પર હી બજઝ આને લયા.

કહુ કહેગા પેરા હમ પર

જલ્લએ દુરે ખહિરતઃ

જખ થીએદર કા સમા

વાઈજહે લકપાને ભમા !”

“આમ થીએટરમે” હસેને બંધે ખૂબ
ખાનકાહોમે તો બરસો, શે લીધે!”

૦.

આવાઝકી હુનિયાં કે દેલો તો એક બીજો
કન્કેલાબ પલુ ખાત ખેલે એવો છે. પહેલાં
પાવેલા, હીજા, હાંડ, બરેલા, વારંતાઓ
વગેરે નૃત્ય કરનારને સમાજમાં હક્કો ગણુ-
વામાં આવતાં, આજે પલુ એમને તો હક્કો
ગણુવામાં આવે છે; છતાં ખૂબીની વાત એ છે કે
ખાંડાનીમાં ખપલા સુરકો નૃત્યધાર બનવામાં
અભિમાન ધરતા થયા છે અને લાજમલામાં
રહેતી ખાનદાની સ્ત્રીઓ નૃત્યીકા બનવામાં મોટું
માન સમજી રહી છે! નૃત્યની રૂઢી અને
કાવેલો નીકળી રહી છે! શક્તિ કબીર કે
તુગસી કરતાં આજના ઉદયધાર કે નરરાજ
વસી વધુ માનના હકદાર હયાં છે! શક્તિ
મીસ કરતાં આજની રૂઢિમણી દેરી કે મેનકા
વધુ યશસ્વી બન્યાં છે! મોટાં ગણુતાં કુટુંબની
હાકેરીઓને નૃત્યમાં રસ ન હોય તો તે જુના
વિચારની જગલી મનાય છે. અત્યાર સુધી
યુનિવર્સિટીની ડીગ્રીઓથી સમાજમાં દંભજન
અકાળી હને; નૃત્ય અને સંગીતની ડીગ્રીઓથી
સમાજમાં માન સન્માન અપિત થશે! અકબર
હસાહાબાદીએ ખરૂં જ કહ્યું છે કે:

“તાલીમે કુખતરસે ચેહ ઉમીદ હે સુર;
નાચે ફલ્કન ખુશીસે ખુદ અપનાં બરતમે”

૦.

જોઈ ગોરને જન્મમાન લીન ગોરવા મોકલે
અને ગોર મદારગજ પેતેજ તે કન્વાને પરણી.
નય તેમ વડેદરા રાજ્ય સુરિસમ કાન્દર-સના
આગેવાનોએ કહ્યું છે! પ્રજાને સુરેણીના
બહિરકારેનું કહ્યું અને પ્રજાએ પલુ સંપૂર્ણ
બહિરકાર પોકાર્યો, ત્યાર હવે આ આગેવાનો
નોર્મનેડાં એમના તરિકે પાસવાની ખુરસી
ઓમાં ગાંધીજી ગયા છે અને પોતાની પાછળ

ચાલનારાઓને પૂછતા પલુ થોભ્યા નથી.
સૌરાષ્ટ્ર સારથાન ન રહે તેને લીધર કાણ
કહે? વડોદરા રાજ્ય મુ. કા. ના સકાનિયોએ
પોતાની છાજતી રીતે પેલપેતાનું ફાડી લીધું
છે તેમાં કંઈ ખોટું કંઈ નથી!

કૌભ પર મેમ્મરીકા ફેર હુવા,
કક અપનાયા આજ ખેર હુવા,
શૌખજી ઠસ ગયે કમિટિમે;
કૌમકા ખાતેમા બિજા ખેર હુવા!”

૦.

આવાઝકી હુનિયાં કે દોખો! ક્રિકેટની સીઝન
આવે છે એટલે નવા નવા ક્રિકેટના સીતારા
અમદા ઉદરો પલુ અમને તો એ લાકડાના બેટ
અને ચામડાના બોલ સાથે રમતા થનવત ક્રિકેટ
ટોમાં જરોયે રસ નથી. કારણકે તેમનામાં
ખેલ દિલીજ ક્યાં છે? આખા હિંદની ખેલદિલી
તો ખસ મી. કે. એસ. પુરીમંજ આવીને બસાઇ
છે! કૃત્ય કરવામાં એ અજોડ નિવડ્યા છે!
બામ્બે ક્રિકેટ કલમમાંથી પલુ એમણે એક
સદર કૃત્ય પકડ્યો હતો, જે આર. ડી. તાતાની
ચંકચુકને પલુ કૃત્ય કરી હતી પલુ તે ખસ
એમને અભિનંદન આપવાને બદલે મેજસ્ટ્રેટ
૨૭ માસની જેલ કરી પોતાની ખેલદિલીને
અગાવ ખહેર કર્યો છે! કોઇપણ બેટસમેન
અત્યાર સુધીમાં આખા એક મંદિના સુધી બેટ
લઇને રીક્ટ પર ચીટકી રહ્યો જોગમાં આજે
નથી; ત્યારે મી. પુરી એક મંદિના સુધી મુંબ-
ઇની એક માતખર હોટલમાં એક પલુ અન્ન
આપ્યા વગર ચીટકી રહ્યા હતા. અતે
હોટલના માલિકને ન છુટકે એ મેચ રૂં કરવી
પડી! આશા છે કે જેલમાંથી આવ્યા પછી
દિલી ટીમ ક્યાંય પલુ બહાર દેશમાં
રમવા નય ત્યાં મી. પુરીનેજ કેટલ બતાવીને
પોતાની ખેલદિલી બતાવી આપે! અરવ:

ઝોન ઇડીયા મુસ્લિમ એજ્યુકેશન ડૉન્-
રન્સ અગ્રીગેટો પૃષ્ઠો વાર્ષિક જર્સી આ
વખતે પુના ખાતે ચાલુ હિસેબ્બરની ૨૮, ૨૯
મી ને ૩૦મી તારીખે થવાનો છે. મુખ્ય ઉદ્દેશ-
કાના ઇસ્તમ્મી સન્નિવર્તો જરૂર તેમાં ભાગ
લેઈ પોતાની ઇસ્તમ્મીનો પુરાવો આપે, અને
નાણુક ધરીમાંથી પ્રસાર થના મુસ્લિમ
સન્નિવર્તોનો વિચાર કરી કેળવણીના એ ઉપયોગી
મોકાને વધારી લેવામાં પોતાનાથી બનતું કરી
છુટ્યા તૈયાર થાય. એ જળવંશીથી કૌમને
ઉદ્ધાર થઈ શકે તે હોય એમ તમે માનતા
હોય તો પુના કેળવણી ડૉન્-રન્સને વધારી
લેવી અને તેમાં સહકાર કરવો. એ શું તમારી
ફરજ નથી? પુના મુસ્લિમોને પોતાની ફર્જનું
ખાન કરાવે!

આમીન.

અમને જણાવતાં દિલ્લીની ઉપર છે કે
જાણીતા મુસ્લિમ લેખક અને કવિ બાઈ
'નિયાઝ' ૪૦ વરસની બર યુવાનીમાં જન્મત-
નશીન થયા છે. ઈન્નાસિદ્દીકે વધુનાઈકે
રાજેલિન. મરહૂમ બાઈ નિયાઝ ગુજરાતી સાહિ-
ત્યમાં દરેક દિશામાં પ્રયત્નશીલ હતા. એમની
કવન પ્રતીમાચળી હતી. અનુવાદક તરિકે તો
લગભગ અગ્રેક હતા. ગરીબીમાં જન્મ્યા,
ગરીબીમાંજ મોટા થયા, અને ગરીબીમાંજ
ગુજરી ગયા. એમની ગરીબીએજ એમને
પ્રકાશમાં આવવા દીધા નથી. બાકી કવન પર
કાણુ અગ્રેક હતો. ખુદ મહંમને ગરીબે રહમત
કરે! આમીન!

જાણીતા મુસ્લિમ લેખકોના ગુજરાતી પુસ્તકો

‘એકાર’ કૃત:-

- ૧ જીની આંખે નવા તમાશા
કી. રૂ. ૧૧
- ૨ કલમ આયુક કી. રૂ. ૧૧
- ૩ અકકલના ઈસ્તમ્મદાર
કી. રૂ. ૧૧
- ૪ ચાલ હોઈ તો? કી. રૂ. ૨
- ૫ રમતા રામ કી. રૂ. ૨

ઈમામુદ્દીન દરમાહવાલા કૃત:-

- ૧ હિન્દુ મુસ્લિમ એકતા
કી. રૂ. ૦૧
- ૨ મુસ્લિમ સમ્યક્ રૂપ
કી. રૂ. ૦૧
- ‘અસર’ કૃત:-
૧ મુદમદઅલી જિન્નાહ
કી. રૂ. ૧૧

‘ઝાર’ રાંદેરી કૃત:-

- ૧ શાઈરી ભા. ૧-૨
કી. રૂ. ૦૧
- ૨ આત્મા અને પુનર્જન્મ
કી. રૂ. ૦૧
- હુસેનખાન બખ્તર કૃત:-
૧ ગાઝી મુદમદ બિન કાસિમ
કી. રૂ. ૧
- ૨ જમીલા યાને બંગાળની
બગેચો કી. રૂ. ૦૧
- ૩ કંઈદે આજમ કી. રૂ. ૦૧
- ‘તુરાગ’ કૃત:-
ચિત્રગારી કી. રૂ. ૧
- ‘સાદોદી’ કૃત:-
જીવન પ્રકાશ કી. રૂ. ૧
- બાજમે ઉકળાલ (કઠોરના):-
૧ ધોડાંક ચરિત દર્શનો
કી. રૂ. ૦૧
- ૨ જંગે યરમુક કી. રૂ. ૧
- ૩ વતનની વેદી કી. રૂ. ૧

અન્ય ખીલ લેખકોના:-

- ૧ કુઆન અને ઈન્સાન
કી. રૂ. ૧
- ૨ મીલાના મદમદઅલી
કી. રૂ. ૧૧
- ૩ ઇસ્લામી સંધકન કી. રૂ. ૦૧
- ૪ નમુદની તવબા કી. રૂ. ૧
- ૫ ઇન્કિલાબે હિમાની
કી. રૂ. ૧૧
- ૬ અદ્દારક કી. રૂ. ૨
- ૭ તોફાનું હિન્દ કી. રૂ. ૨૧
- ૮ મધારેકલ અન્વર
કી. રૂ. ૧૪
- ૯ આંસુની હિમારત કી. રૂ. ૦૧
૧૦. ખા. જુદાં

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ પુસ્તક સેલર્સ કલુખી, સુરત.

[૨૪૭]

વેપારી

ડિરેક્ટરી

Scientific & Modern
Tailors

MURAD TAILORING WORKS
Try our Secret
Good fit.

Prop:-SULEMAN G. MURAD
Big Bazaar, Rander.

**THE GUJARAT RADIO
CORPORATION**

Authorised Dealers for

G. E. C. Crosley, Midwest,
Expert Servicing by
Bombay Engineer

Kindly Visit our Show Rooms at
Bhagatalao, SURAT.

ખનાવટી દાંતની જમીની ઉપરના

કાળા કાઘા અને ચિકાસ

"Dexol" (રજીડ) યાવારથી

સહેલાઈથી સાફ થઈ જાય છે. બહારગામ
માટે એજન્ટો જોઈએ છે.

અગ્રે:-DR. J. P. LAFA. L. D. B. C. (C. D.)
Bhaga Talao, SURAT. (INDIA)

ધો જનરલ રેડીઓ કું

લાઈ જેટ પાસે, સુરત.

અગ્રે:-H. M. V., EKCO, MARCONI

G. E. C., PYE, CRYSTLESTONE,
COSSOR, PHILCO

વગેરે

રેડીઓ ખરીદવા માટે મળે.

એચ. એચ. મોહમદભાઈ

સ્વાસ્થ્યેર મરચાંદસ

ચોક બજાર, સુરત.)

હુમારે ત્યાં દરેક જાતના ચીનીનાં વાસણો
કિશ્વયત ભાવે મળશે.

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

ચોક બજાર, સુરત.

(જુગ્યા મસ્જિદ પાસે)

માલિક:-ઈબ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ અલ્લુ
ગરમ તથા સુતરાઈ કાપડના વહેપારી

The Holy Quran

Arabic Text With English

Translation & Commentary

By

Allama Abdullah Yusufali

Complete in two Volumes

Rs 35-8-0

The Rander Stores, Kanpith, SURAT.

આ ખાના માટેનો માસિક ચાર્જ

ફક્ત એક રૂપીઆ. બાર માસ માટે

રૂ. ૧૨) જાહેર ખબર આપનારને ૭

આખાનો ‘કારવાં’નો અંક પણ મળે છે.

પત્રવહેવાર વેળા “કારવાં”નો સ્વામી જરૂર આપે

અરમાઉલ હુરના

સં
પા
દ
ક

[રફાઈ-સાબેદી]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“યા યુઝમેનો” يَا مُؤْمِنُونَ (સંખ્યા ૧૩૬)
“એ અમન દેનારો” (૧) જે કોઈ સવારે
ઠંકતાની સાથે ત્રણ વખત પઢશે તો આપો
દિવસ કાઠપણ રીતનો ખૌફ તેની ઉપર અસર
કરશે નહીં એટલે આપો દિવસ સુખ મેનથી
બસર થશે. (૨) જે કોઈ એને હંમેશા પુઠ્ઠળ
પઢતો રહેશે તો ખુદાપાક તેને તેમજ તેના
બાકી બધા, માત્ર વગેરેને શયતાનની બઢીથી
બચાવશે અને હંમેશા અલ્લાહના અમનમાં
રહેશે. (૩) એને કસરતથી પઢનારને તાબે
અદ્દકત થશે અને બધા લોકો તેનો ભરોસો
કરશે. (૪) કુમાર કાપમ રાખવા માટે આ
ખાસ અમલ છે. (૫) બીમાર માણસ દરરોજ
૧૧૫ વખત પઢી પોતાના બદન ઉપર દમ
કરશે તો ઇ. અ. જલ્દી સારો થઈ જશે. (૬)
દરરોજ ૧૩૬ વખત પઢનાર અલ્લિમોના બુદ્ધિથી
બચેલો રહેશે અને દરેક આદત બગાડી બચેલો
રહેશે.

“યા મોહુબમેનો” يَا مُؤْمِنُونَ (અદદ ૧૪૫)
“એ નિગેહ્યાન” (૧) જે કોઈ દરરોજ ૨૯
વખત પઢશે તો તેને કોઈ તરેહનો ગમ થશે
નહીં (૨) એને હંમેશા કસરતથી પઢનાર દરેક
આદત-બગાડી અમનમાં રહેશે. (૩) દરરોજ
નકકી કરેલા વખતે યુસલ કરી કિન્નાર બેસી
૧૫૦૦ વખત પઢનાર આતિન અને ગંજથી
વાકફ થઈ તેલું દિવસ નુરથી ભરપૂર થઈ જશે.

અને જન્મતીઆમાં તેની ગણતરી થશે. (૪) એને
૧૪૫ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૪૫ વખત પઢ-
નારને ઇઝઝન હાસિલ થશે લોકો તેની ઇઝઝત
કરશે.

“યા અઝીઝો” يَا اَزِيزُ (અદદ ૯૪)
“એ ગાલિબ અને બેમિરલ” (૧) દુકાળ વખતે
મોડી રાતે ગામવાળા જમા થઈ દરેક જણ બે
બે દગર વખત પઢશે તો ઇ. અ. વરસાદ
વરસશે, અને દુકાળનો ભય મટી જશે, (૨)
એને કસરતથી પઢનારની બધા ઇઝઝત કરશે
અને દુરમન પર ગાલિબ રહેશે. (૩) સવારની
નમાઝ પછી અગર સુન્નાત અને ફર્જની વચ્ચે
૪૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૪૧ વખત પઢનાર
દુન્યા અને આપિરતમાં કોઈનો મોહતાજ થશે
નહીં (૪) નકકી કરેલા વખતે કિન્નાર બેસી
દરરોજ ૯૪ વખત ૯૪ દિવસ સુધી પઢનારની
બધા લોકો ઇઝઝત કરશે અને જે કંઈ હાજત
હશે તે ખુદાપાક પૂરી કરશે. (૫) શરીરવત
મુગજના દરેક હાલકા કામ માટે ઇશાનીનમાઝ
પછી મરિજદ અગર મકાનમાં પ્રથમ ૨૦૦
વખત દરદ શરીફ પઢી “યા અઝીઝો” ૪૧૧
વખત પઢી પાછું ૨૦૦ વખત દરદ શરીફ પઢી જે
કંઈ હાજત હોય તે ખુદા પાકથી માંગશો તે
ખુદાપાક પૂરી કરશે. આ અમલ ૪૧૧ દિવસ
સુધી કરવો જોઈએ (૬) કોઈપણ હાકિમ
પાસે કંઈ કામ કરાવતું હોય તો સવારે ૪૧

વખત પડી દાક્ષિણ પાસે જવાથી છ. અ તે કામ થઇ જશે. (૭) "યા અઝીઝો મિન કુદકે અઝીઝીન બેલુકકે યા અઝીઝો" નો વર્ણિત દ્રવેશ દસરતથી પદનારની કુન્યાવાળા મજબૂત કરે (૮) "યા અઝીઝો યા અઝીઝો મિન કુદકે અઝીઝીન અદકિ બેલુકકે યા અઝીઝો" ન હયાની નમાઝ પછી ૨૦૦૦ વખત અગર એટલી વખત ન થઇ શકે તો ૨૦૦ વખત પદનાર તરફ ખુલ્લ પક રલુઅ થશે એટલે ખુલ્લપાક તેના દરેક રીતે મદદ કરી તેની દરેક કુઆ કયુલ કરશે.

"યા દાએમુલ અઝીઝો વદમકાયા યા જુદજલાલો વદલુદો વદઅતાયા, યા અદ્દાહો, યા રદમાનો, યા રહીમો બેલુકકે હયાકનાઅબોહો વ હયાક નરેતધન"

દરેક મુરિકત આસાન થયા, કુઆ કયુલ થયા; કાઇપલુ કામ પૂર્ણ થયા, દરેક દાખત પૂરી થયા દિલની ગભરાટ, રંજ, મુસીબત

વગેરે દર થયા. દીન કુન્યાના દરેક કામે પૂર્ણ થયા, એનો વર્ણિત અકતીર છે, એનો વર્ણિત દ્રવેશ આલુ રાખનાર કદી કાઇનો મોદનાજ થતો નથી. તેની બધી દાખત ખુલ્લ પાક પૂરી હશે અને તે જે કંઈ કુઆ માંગે છે તે ખુલ્લપાક કયુલ કરે છે. કાઇ ખાસ કામ માટે રાત્રે તદજજુદ પછી ચાર રકઅત નફીલની (જે કામ માટે હોય તેની) નિમ્યત કરી નમાઝ થાડ કરવી અને "સલાતુલ રેખીહ" જેવી રીતે પદનામાં આવે છે તેવી રીતે મજદૂર નમાઝ પદવી અને એમાં "તરબીહ" ને બદલે મજદૂર કુઆ જેટલી ગયુલો "તરબીહ" ની પદનામાં આવે છે તેટલી ગયુલો પ્રમાણે પદવી. નમાઝ પૂરી થયે બહુ આઝેઝી સાથે કુઆ માંગવી છ. અ. બહુજ જલ્દી કામ પૂર્ણ થઇ જશે; એવી રીતે કામ પૂરું થાય ત્યાં સુધી આલુ રાખવું.

(અપૂર્ણ)

૦

એ. એસ. ગુલની માલેકીની
પાગલ કેાટેજ બેકરી

ઉમદ ફલીયા, રાંદેર.
કેકસ,

બદામ અને સાદા બીસ્કીટ,

નાનખરાઈ,

લુકીમી બીસ્કીટ,

પાઈ,

નાન,

શીરમાલ,

વીંગરે.

એકવાર ટેસ્ટ કરે.

જરૂર તમને સંતોષ આપશે.

બંધ માસિક "માંદગી"

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર 'શ્રો નોટ'
ગોળાઓથી આલુ થાય છે. માસિક અડ-
અણની કાઈપલુ ફરિયાદ માટે રૂબરૂ મળે.
દવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે.
કોમલ રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ રૂ. ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

"રાહુત" દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ
લેવાથી હાઈબીઅરમાં કદી મર્જ રહેતો નથી,
માસિક આલુ, કયુલ નુકસાન નહીં, ડૉક્ટર,
વેદોએ અજમાવેલી દવા સાથે ગેરંટી પત્ર
મેકકવામાં આવે છે. કોમલ રૂ. ૫-૮-૦
પરદેશ રૂ. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, અચંજેટ સ્ટ્રીટ, મેનજીની સામે
કોટ, મુંબઈ. ફોન. ૨૧૪૪૩.

પોઠ

R. R. Mistry
© 1952

“આજકાલ હાપાંઓમાં ૧૯૪૯ના સ્થિત વાહનપત્રી સમાજોચ્ચના એવા સજ્જો ધણા વોચવામાં આવે છે તો એ વાહનમયો અર્થ શું થતો હશે?” સદાએ નવરા ફરતા અડવાછએ સંકવારની મુશકાતમાંજ એ પ્રશ્ન પૂછી નાંખ્યો.

“દોસ્ત, તું દિલ્લીમાં બાર વરસ રહ્યો છતાંય બહુભૂતનેજ રહ્યો કે? અલ્યા! સોલિતપત્રી મોટી મોટી બધાંજા મારે છે, પ્રમુખ બનવા માટે અંધેરી સુધી ધક્કા ખાઈ આવે છે છતાં હજી વાહનમયો અર્થ જાણ્યો નથી?” મેં અડવાછને ઉપદા લીધા.

“પણ તું મોટો ડાહ્યાણનો દરિયા યદ્ય ગયો છું તો બનાવને વાહનમયો અર્થ! બીજી બધી માયાંત્રીક કરવાની જરૂર શી છે?” અડવાછએ મો ખાલું દે કયો.

“વાહનમય એટલે સાહિત્ય.”
“તો આમ સીધે સીધું બસી મરવાને બદલે લાંબા ઉપાધિ લેવાની જરૂર શી હતી? તમને પણ પેલા સાહુકારોની જેમ દરેક વાતને સુધી સુધીને ચીકણી કરવાની આવડત પડી છે ને?”

“શું ફરીએ? તમારા જેવો સર્વેય માણસ પણ આની નજીવી બાબતોના સવારો કરે

પછી રીસ ન ચડે? અને રીસ ચડે એટલે બોહનું ચોડ વેતરાહજી જાયને?”

“વાર, એ બધું તો ફીક પણ મેલાણીનો દક્ષમ-કિતાબનો અપાટો વાંચ્યો? કાંઈ બિચારા મનુષ્યો મેલાણીને ઊંચી નાખ્યો છે! મનુષ્યોએ કજાપીના પગને ચાલીને સનમના ગાત્ર અને બોસા પર ગજમો રચીને સંગ્રહ હપાંચો છે જેને જોઈને મેલાણીજી પાકી આવ્યું છે અને દક્ષમને વાંસજાનું રૂપ આપીને મનુષ્યોને ખૂબ ઊંચી નાખ્યા છે! કહે છે કે એ બોસાઓથી લાગ ટપકવા માંડી છે!”

“એમાં મેલાણીએ બોહું શું કર્યું છે? ચાચકના ગાંધોને એ સાહુકારને કનિઓ ક્યાં સુધી ચાટ્યા કરશે? એ તો ફીક છે કે સાહુકારોની જલ્લો બિખારીની જલ્લ જેવી કાકર-પાળા નથી; નહિ તો માચકોના ગાંધો કયારનાય છેલ્લાઈ છેલાઈને દેવદારનાં પાટીયાં નેચા યઈ ગયા હોત! ઉર્દૂ ગઝલશ્વરનામિઓની પણ એજ ફરા હતી. બહું ચાપ બિચારો મરદમ અકબર, હાસી, અને છકબાલનું કે તેમજ સાહુકારોને બીજી દિશા દેખાડી!”

“બાપ સાહિત્યની બે ત્રણ નવી ચોપ-ફીએ પ્રગટ યદ્ય છે તેના ઉપર પણ મેલાણી

જીની કમમ ખૂબ ઉપડી છે. કહે છે કે ગમે તેવા કચરા જાવી ધાકવે અને તેવું નામ ખાખ સાદિલ પાડું!"

"એ વાત પણ હીક છે. મેઘાણીજ આમ કાંઈ કાંઈ વાર કમમને હીક સરોજી ચલાવે છે. એમની કમમ આમ ધણી વેળા ધાંસલા કે રંદાનું કામ કરી સાદિલના લાકડાં ઉપરના ટેકા હળીઆ છેલી નાખે છે પણ વાર પોતાની મંજીના માણસોનાં પ્રસ્તકાની

સમાજોચના કરતી વેળા તે એમની કમમ પીછી જેવી સુવાળી અને નરમ ખની નમ નમ છે એવું કારણ શું હશે?"

"ઐતો હોય, વેલા ચલાવના માટે વાડની તે જરૂર પડેજ ને! આપણા આપણા માનુસની પીઠ યાખ ક્ષી એ રાજકારી ક્ષેત્રમાં કંઈકુનો નથી તેમ સાહિત્યક્ષેત્રમાં ય કુનો મણુનો નથી!"

"અરે! આહિત્યમાં તે હીક પણ રેડીયો રેડેશનમાં પણ અને તે આપણા આપણા માનુસનીજ મંથ આવે છે! જીવોને છેલ્લા બે હાલકા થઈ મુસ્લિમ લેખકો અને દલિજો ગુજરાતી સાદિલમાં અખ મારતા થયા છે; છતાં મદલુની જેમ વરસમાં એકાદ બેનેજ ન છુટકે રજુ કરવામાં આવે છે, એવું કારણ શું હશે? શું રેડીયોની દાર ઉપર પણ કીમિવાદો મંજો ચલેતા હશે? ના, ના. એ ક્ષેત્રોમાં કાંઈ જાગરીઓ રેડીયો રેડેશનમાં

નથી તેથીજ એમ હશે! કાંઈ જાગરીઓ મદલુ વગાડે તે એ જાગરીઓ કુળે ને! પણ ભિયાન મુસ્લિમ લેખકો પણ જોવાજ રવાને! આ જમાનામાં તે ટંગરી ઉંચી રાખવાની કળા જાણનારાઓ કરતાં ધુસલુકળા વાળાઓ જ હીક ક્ષવી નંમ છે! વધુ માટે પૂછી જીવે, રંગીલા કવિ "આસિમ" ને!

"પણ 'આસિમ' લખાને લીલા'ની સાર-વારમાંથી દુરસદ મળે તે બીજાઓને જવાબ આપેને!"

*** સાદી સમજ ***

કાંઈ પણ સમામાં પાછળ ખેસવામાં મોટો લાભ એ છે કે: જ્યારે ભાષણ જાકવાસમાં ફેરવાતું હોય; ત્યારે ખગાસાં ખાધા સિવ.ય વગર ટોકે ઘરભાણી હાલતા થવાય છે. અને એ કદાચ ભાષણ ઉચરૂપ ધારણ કરે અને ખાસકાં ઉછળે; તોય પાછળ ખેસનાર નાસી જઈને અડપથી પોતાની જાતનું સંરક્ષણ કરી શકે છે! શ્રી. રોખચહી (એક અનુભવ)

"આ સાલ જે ઉંચો વરસાદ અણ-ધાર્યો આવ્યો હતો તે "આસિમ" લેખના બેળાને હીક અનુકૂળ પડ્યો છે! જેમ વર-સાદથી વાનેસ ખેત-રોમાં એકાએક લાસ કુટી નીકળે તેમ હીકે હીકે દિવાળી અંકમાં "આસિમ" લેખાની "લીલા" કુટી નીકળી છે! જેમ કવિ કલાપીએ શોક-નાને અમર કરી તેમ કવિ "આસિમે" લીલાનું

પછડું પકડ્યું" લાગે છે. સાદિલના લાવિના છતિદાસમાં કાંઈ છતિદાસકારને રાશી-ફરવાદ ને લયલા-મજનની લાઈનમાં લીલા-આસિમને પણ ગાંઠરી દેવાં પડે તે નવામ નદિ!"

"પણ તે આવી રીતે જીલ જીલ અખા-કાઓમાં લાઈસન જાઈસન કરે તેના કરતાં એકજ મોરચા પર રજુ થાય ત્યારેને? જ્યાં સુધી પુસ્તકરથે એ પોતાના કાન્ય પ્રવાહને એકત્ર ન કરે ત્યાં સુધી સાદિલની સરાંજ પર શી રીતે ચડે?"

“સાંભળ્યું છે કે ‘આસિમ’ જોયા પોતાની લીલાને શણગારીને પ્રેસમાં પધરાવવાના છે !”

“આમીન !”

“એતો ખરું” પણ ગયા મહિનામાં તમે અકબાડિક કાઢવાની વાત વહેતી મૂકી હતી તેવું શું થયું ?”

“ભણિયારે ! હજુય તું મૂર્ખા, રહો ? વાત વહેતી મૂકવામાં આપણા આપતું શું જાય છે ? હજુ તો અમે અકબાડિક કાઢવાના વિચારોને ભટ્ટીમાં મૂક્યા છે ખાજીને તૈયાર થાય ત્યાં સુધી રાહ જોવી રહી !

ઉતાવળે આંખા ન પાકે તેમ ઉતાવળે અકબાડિક નીકળતાં નથી સમજ્યોને ?”

“તમને લાગતું” નથી કે દિવસે દિવસે આપણું સાહિત્ય માર્કેટ થતું જાય છે, મૌલિક તત્વ ઓછું થતું જાય છે અને અનુવાદીયું સાહિત્ય વધતું જાય છે !”

“તમાપડું બાકાતું લી બજારમાંથી ગોઠું

થતું જાય છે અને વેળાએ ઘીના ડ્રાખાઓની છત વધતી જાય છે એટલે એ તો એમજ થવાનું ! થોડી મહેનતે વધુ લાભ મેળવવાનું કાણુ ના પસંદ કરે ?”

“જુલો વિજયપ્રસાદ ત્રિવેદી પણ ફરિયાદ કરે છે કે : ‘આપણે ઢંગ ધણ વગરનાં લાખાં-તરોનો ટાપડો ફેરવીએ છીએ તે જરા સરમખતું છે !’

“પણ ન મામા કરતાં મણો ખમો શું ખોટા ? એલિઝબી દિશામાં દંડું ન દોડતું હોય

તો પછી લાખાંતરના ખચચરનેજ દંડું સમજીને વાપરવામાં મને તો કંઈ વધી જણાતો નથી !”

“એતી કાણુ ના પાડે છે ? પણ બંગાદી, દિંદી, અંગ્રેજ કે ઉર્દૂમાંથી જે દોટ ચડ્યું તેને વગર વિચારે ગુજરાતીને સાફી-લાધરા પહેરાવી દેવો શું ઉચિત છે ? દેશકાળનો પણ વિચાર કરવો કે નહિ ? અને લાખાંતરમાં સૂકકેસુક્કા સખ્તોનાં ચોકાઈંગ ગોઠવી દેવાં ! કંઈ લાખા લાલિત્ય કે મૂળ લખાણના રૂપરંગનો ઢંગ પણ ગુજરાતીમાં ઉતારવો કે નહિ ? કાપણુ બે

* સાદી સમજ *

કથા કે વાંચેજમાં આમળ બેસવામાં મોટો લાભ એ છે કે; આગળથી પ્રસાદ કે શીરની લાઇને પાછળ સરસી જતાં ફરીથી બેવડા પ્રસાદ કે શીરની મળી શકે ! અને પ્રસાદ કે શીરની કબલ ખાવાથી બેવડું પુન્ય કે સવાબ મળે છે એ આ આસ્તિક યુગમાં કોઇને સમજાવવાની જરૂરત ન હોય ? (કયા કરતાં નજરે નેએલા બનાવ ઉપરથી)

રા. હડમતઓઝા.

લાખા જાણનાર લાખાં-તરકાર બની જતા હોય તો પછી ગુજરાતમાં હમણે નહિ પણ લાખોની સંખ્યામાં સાહિત્યકારો પાકે અને પછી તો સૌંદર્યનો સંસ્કરણો મોટે કબાટો નહિ, પણ ઘોડા કે મોટરના તમેક્કા જેવા તમેક્કાજ બાંધવા પડેને ?”

“શું કાઈ અનુ-વાદકે તમારો આંધ માર્યો છે કે આમ

કલમને બદલે લઠુ લાઇને અનુવાદકોની પાછળે પડ્યા હો ?”

“શું કરીએ ! સાંદને પણ બળદના રૂપમાં ફેરવેલો હોય તો તેને નામ બાલ્કરી પડે છે ને ? અરે ! હાટ પણ નફીજ વગર સીધું ચાલતું નથી. ઘોડા કે હાથી પણ લગામ કે અંકુશથી સીધા ચાલે છે, તો આવી રીતે કંઈમથી એ બેઠોને જરાતરા સીધા ન કરીએ તો જાણો છો ?”

“શું થાય ?”

“અરે! સાહિત્યમાં કાવ્યનો દુકળ આજ આવી પડે!”

મોટા સાહિત્યનો દમ ભરી રહ્યા છે તે શું અધેરી સાહિત્ય પરિપક્વ આમંત્રણ મળ્યું?”

“જાણે મોટા સાહિત્યના સરમુખત્યાર પશુ

“આમંત્રણ નથી મળ્યું” તેમાં શું થયું?”

અગતે તે દુળગા કાઢી બનીને આખા દેશની દિકર રાખે છે? જનમાં તે કાંઈ બાણે નહિ ને હું” વરતી ફોર્ષ બનીને કરે છે?

“હૃદયના શુદ્ધ પ્રેમાને નિગમનાં જ્ઞાન આપાં છે; ન પરવા માનની તે એ બધાં સન્માન આપાં છે!”

પરમે, (પ્રમેહ) તેમજ, તેને લગતા—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફત્તેહ મેંદ ઇલાજ

ડાક્ટર જસાણીની જગમરાહુર દવા

ગોનો-કિલર [૧૯૨૬]

બેધડક ગાળેજ અજમાવો

અમે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતને અથવા જુનામાં, જુનો પ્રમેહ (પરમેહ) સ્વપ્નામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (પર) થતી સખત બગતર, ટીપું ટીપું તથા અટકીને થતો પેશાબ, મુત્રારયમાં આવેલાં સોજો તથા ચપ્પો જખમ તથા સ્ત્રીઓ અને પુરખાનો પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડમુશથી નાબ કરી બગટેલી ધાતુને સુધરી સ્વચ્છ અને ઘટ કરે છે.

પચાસ પૌ ગોળીની બાટલીની કીમત રૂ. ૩)

વી. પી. અર્થ આઠ આના જુડું.

• ચેતવણી •

ખરીદતાં પહેલાં દવાનું નામ

; ગોનો કીલર :

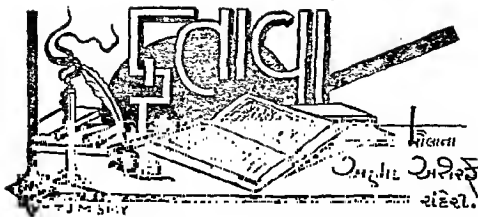
અને કુકાણપ સીલ-બંધ પાકે તથાસીને લેજો.

સ્ટોડીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, સુરત.

એકલા બનાવનાર ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વીકુલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪

આફ્રિકાના એન્ટા—યુનીયન પ્રીવીંગ વર્કસ, હા, વિક્ટોરીયા સ્ટ્રીટ, ઈર્થન.

સવાલ-કુરબાનીના જનાવરમાં અકીકા કરવામાં આવે તો એ વિષે શું હુકમ છે ?

જવાબ-કુરબાનીના જનાવરમાં અકીકા સાથે કરવો જાએ છે જેમકે ગાયમાં સાત દિરસા રહે છે તેમાં પાંચ દિરસા પાંચ કુરબાની-વાળાના હોય અને બે દિરસા છોકરાના અકીકા હતા હોય મતલબ કે છોકરાનો અકીકા હોય તો બે દિરસા રાખવામાં આવે અને છોકરીનો અકીકા હોય તો એક દિરસા રાખવામાં આવે. એવી રીતે કરવાથી કુરબાની અને અકીકા બંને અદા થઈ જશે. એમાં કશો વધારો નથી.

સવાલ-તજરૂક માટે ઝમઝમના પાણીને આંખો પર લગાવું અને શુસક કરવું જાએ છે કે નહિ ?

જવાબ-અરકત હાંસિય કરવા તેમજ આંખોની શિકા માત્ર યાવ એવા હેતુથી આ બે ઝમઝમ આંખો ઉપર મસાવવું અને પાક માણસનું ઝમઝમના પાણીથી શુસક કરવું જાએ છે. પણ તે પાણી નાપાક નાશામાં કે ખાસ કુવામાં જવું ન જોઈએ કારણ કે એમાં સખન બેઅદબી થાય છે. અને ઝમઝમના પાણીથી જનાવતનું શુસક કરવું તેમજ હાથ પાણી લેવું જાએ નથી આ બે ઝમઝમથી ધરતીનાજી પાક કરવો જાએ નથી એ વતરાક બેઅદબીના કારણે જવાબદારી બીમારી પેદા થવાનો સંકેત રહે છે. (મરાઠિસદ્ ૧૫૫)

સવાલ-સંગે મરમરના પથ્થર ઉપર તથમ્મુમ કરી ચકાવ કે નહિ ?

જવાબ-જાએ છે. (મરાઠિસદ્ ૧૫૬, દિવાનદ.)

સવાલ-કેટલીક વાંશિંગમાં ગરમ કપડાં સાફ કરવા આવવામાં આવે છે તેમાં એવી રીતે સાફ કરે છે કે કંઈ દવાઓથી મચીનમાં કપડાં નાંખી બાફ દેવામાં આવે છે પણ પાણીથી ધોવામાં આવતા નથી તો તેથી પાક થઈ જશે ?

જવાબ-અગર તે કપડાં નાપાક છે તો લખેલી મુરતમાં ધોવા બગર સાબ બાફથી પાક થશે નહિ જોકે નજીસ રહેશે અને પાક કપડાં પહેલાંથી હશે તો માત્ર ઝાધા વિગેરે પડેલા સાફ થઈ જશે લેડીન જે વસ્તુનો બાફ દેવામાં આવે છે તેની હકીકત જાણવી ઝરેરી છે કે તે વસ્તુ હરામ તો નથી. જેથી કપડાં વધારે ખરાબ થવાનો ખતરો રહે છે

સવાલ-મરિજ્જની માટે ઝમીન ખરીદી. ખુદાગારી હાજમ્ દી કરી, જેટલું જમાતખાતું જનાવતનું હતું તેટલા ગરાડા ખોદાવ્યા, પાંચે ચર થયો દીવાલ ઉપર સુધી આવી ફરી વિચાર બદલાયો અને મરિજ્જ હજી લાંબાવવાની વાત થઈ અને એક તરફથી ઝમીન છોડવાનો મસલેરો થયો એટલે કુટી કરવા વિચાર થયો તો હવે એમ કરવું જાએ છે ?

જવાબ-હવે મરિજદ વધારવી તો હરહાલમાં
જાણ્ય છે. પણ એથી એછી કરવી એટલે
જમાવતખાતું હુંકું કરવું ફરસ્ત નથી. હવે
ક્યામત સુધી એ-મરિજદ રહેશે. (દુર્લેખુતાર)

સવાલ-મારા એક કાકા હતા તે ગુજરી
ગયા, તેમની બે છોકરીઓ છે અને એક હું
ભત્રીજો છું. ખીજો કાકા વારસ નથી પછી
ખીજી છોકરી ગુજરી ગઈ તેની ઓસાદમાં
એકજ છોકરો છે હવે મારા કાકાનો તરફ
કેવી રીતે વહેંચવો ?

જવાબ-પ્રથમ કદન-દફન અને કર્ઠ હોય
તો તે અને વસીયત હોય તો તે ત્રીજા ભાગ
સુધીમાંથી એ સર્વે અદા કર્યા બાદ જે કંઈ
બચે તેના સરખે ભાગે ત્રણ દિરસા કરવા
જેમાંથી એક ભાગ મહુમની મ્હોરી છોકરીને
અને એક ભાગ ન્હાની છોકરીને અને એક
ભાગ ભત્રીજાને (તમને) મળશે. (સિરાત). જે
ન્હાની છોકરી મહુમના બાદ છોકરો છોડી
ગુજરી ગઈ છે તેના ધણી હયાત છે કે નહિ
તે લખી જણાવશો તો જવાબ આપી શકું.

સવાલ-અમારે ત્યાં એવો રીવાજ છે કે
કાકા મરદ ગુજરી જાય છે તો તેને ગુસલ દેવા
કાકા ઓરત પાસે પાણી લરાવતા નથી અને
મના સમજે છે એવો અકાદિ રાખવો કે કેમ ?

જવાબ-એ ખોટો અકાદિ છે. મર્દ મૈયત
માટે નગથી કાઢી ઓરત પાણી લરી આપે
એટલે મૈયતના ગુસલ માટે ઓરત પાણી બરે
એમાં કંઈ વાધો નથી.

સવાલ-મૈયતને દફન કરી દુઆ માંગી
ખુદા ચાલ્યા જાય તે વખતે કબર ઉપર બે
માથુસ બેસાડવામાં આવે છે તેઓ ચાલીસ
કદમ લોકો જાય ત્યાં સુધી યાએ છે.

જવાબ-એની કંઈ સાબેલી નથી માટે
એ બિદઅત છે. જેથી એવા રિવાજો બંધ
કરવા પશુ જરૂરી છે.

સવાલ-મરિજદના પૈસાથી સરદીમાં લોકો
માટે ગરમ પાણી કરવું, દુવાલ સાખવા જાએ
છે કે કેમ ?

જવાબ-માલદાર મરિજદ હોય તો મુસ-
લ્લીઓ માટે વઝૂ કરવા ગરમ પાણી તેમજ
દુવાલ વિગેરેની મરિજદના પૈસાથી સગવડ કરી
આપવી ફરસ્ત છે.

સવાલ-મરિજદમાં પાણી લરાવવું અને
પાણી પીવું જાએ શરો ?

જવાબ-મરિજદમાં પીવા માટે પાણી
રાખવું, રખાવવું તેમજ પીવું એ સર્વે જાએ
છે. એમાં કંઈ વાધો નથી.

સવાલ-કોઈ જણ પોતાના મેથ અમર
બાની કુરબાની મરેલા તરફથી આપે તો જાણ્ય
છે કે નહિ અને સવાળ પહેંચરો કે નહિ ?

જવાબ-મરેલા માથુસ તરફથી તેના સગા
સ્નેહી કુર્બાની કરી શકે છે. જાએ છે અને
ખ-શાઅલ્લાહ સવાળ અરર મળશે.

સવાલ-કોઈ માથુસ, કુરબાની ન આપે
અને તે બદલ પૈસા વહેંચી આપે તો કુરબાનીનો
સવાળ મળી શકે ?

જવાબ-જેના ઉપર કુરબાની વાજેબ હોય
તેને કુરબાનીજ આપવી જોઈએ તે બદલ પૈસા
ખરાત કરવાથી કુરબાની અદા થશે નહિ. જો
કે તે માથુસ કુરબાનીના જાનવરની કીમત
કરતાં વધુ ખર્ચત કેમ ન કરે કુરબાનીના
દિવસોમાં કુરબાનીજ આપવી જરૂરી છે એજ
મુજબ હદીસ અને ફિકહની કિતાબોમાં
મોખુદ છે.

ફૂલવાડી :

‘કારવા’માં હર ત્રણ માસે મેદફિલમાં પંક્તિ આપવામાં આવે છે અને તે ઉપર મંત્રણે મંગાવી પ્રગટ કરવામાં આવે છે. આ વેળા તેમ ન કરતાં દરેક કવિનાં પોતાની પસંદગીનાં કાવ્યો મેદફિલમાં પ્રગટ કરવામાં આવે છે. મતલબ કે દરેક વખતે પદ્ધતિસરના આમ રચવામાં આવે છે; આ વેળા વાંચી રચવામાં આવી છે. બગીચામાં ફૂલ પુષ્પ સોદંર્ભ અને સુવાસની માન મળે છે; ત્યારે વાંચીમાં ફૂલ સાથે ફૂળ પણ આપવા મળે છે. આશા રાખવામાં આવે છે કે કારવાના સચિત્ત વાંચકોને આ ફૂલવાડી પસંદ પડશે. તંત્રી.

[૧]

‘સાદું જીવન’

અને કિરતારતું જો પ્યાન ધરવા ચઢાય છે શાયદા
પણી જી પ્યાન ધર પહેલાં તસબુર પાક તારી કર

હૃદયના લોભ લાલચ મોહ માટીમાં મિલાવી જો
સહનશીલ થા. અને જો કોઈ આવે તો દુખારી જો
હઠારો શાદમાની એ મઠી શયદા હુંપાઇ છે
બધી વાતો તજ તારું જીવન સાદું બનાવી જો.

‘સુવાસ’

રહેજો કાષ્ઠના દિવમાં તો એની આશ બની
રહેજો આંખમાતો આંખને પ્રકાશ બની
જવાતું થાય જો શત્રુની કઠી મેદફિલમાં
જળે ખુશીથી મગર ફૂલની સુવાસ બની

‘પાકે તસબુર’

જીવન જુદું બનાવી લે જીવનમાં કંઈ સુધારા કર
કરેલાં પાપ ધોવા જી નવનથી અશુધારા કર

‘ધૂળ’

શું રહ્યો છે શોધી લેયા ફૂગમાં ?
જો તપાસી મૂળ શું છે મૂળમાં ?
ધૂળમાંથી ઝિંદગી ‘શયદા’ બની
ઉવટે એ ધૂળ થાશે ધૂળમાં

‘જયેતી કે મોતી’

મુજ આંખમાંથી કાઢ સને અશ્રુ વહે છે
જોનારના એનાથી હૃદય મંબી રહે છે
આ પૂછનારા બેદ શું કું તુજને જતાવું
જયેતી કહે છે કાઢ તો કાઢ મોતી કહે છે.

‘શયદા’ (મુનબ)

[૨૫૭]

[૨]

ત્હારોજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે

દિપક ને પતંગોની એ વાત પુરાની છે;
 યુદ્ધને ક્રુરેખાની મહાદુર કહાની છે,
 જે પ્રેમની પાછળ યજ્ઞ આલમ આ દિવાની છે,
 ફરહાદને મળતું પશુ જેમાં થયા ફાની છે,
 એ પ્રેમ તકષ દિલમાં, એ પ્રેમ પુકારો છે,
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે.

એક ધ્યાનમાં તારા હું શુદ્ધીન બની જાઉં,
 મરતીમાં પ્રજ્વળની હું રંગીન બની જાઉં;
 સંખ્યામાં કવન તારા તલ્લીન બની જાઉં;
 હું-એને પછી ગાવા સ્વખીન બની જાઉં,
 છે માદ સદા ત્હારી, ત્હારોજ લવારો છે,
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે,

આખિમાં અને ઉરમાં, હર એક તરંગોમાં;
 ધ્રુવજા અને આશમાં ઉત્સાહ ને ઉમંગોમાં,
 આંકારા અહો કેરા બદલાતા એ રંગોમાં,
 જીવનના-હર એક દ્રષ્ટે, કુદરતના હર રંગોમાં,
 સાગર ને સરિતામાં ત્હારાજ વિચારો છે;
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે.

હર પ્રેમ અદાઓથી મુજ દિલને ગિપાતું છું;
 એક તારી પ્રજ્વળ મુર્તિ હું તેમાં વસાતું છું;
 અરમાનેને આશાનાં કુમેથી સળતું છું;
 ને એને પછી દિલના સકુ બેદ બતાવું છું;
 એમાં છે જીવન મારું, જીવનનો ગુઝારો છે;
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે.

એક આશમાં તારી હું જીવનને ગુઝારું છું;
 એક ત્હારા તસવુરમાં નિન-રાન વિદારું છું;
 ને ત્હારા પ્રજ્વળ ગીતો હું ન્યારે પુકારું છું;
 વિરહના બધાં મારાં દુઃખ હઈ વિસારું છું;
 એક તારાં પ્રજ્વળમાં પશુ કંઈ રંગ લગારો છે;
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે.

‘મઝલૂમ’ જેતપુરી

[૨૫૮]

[૩]

પુખડી

એક સમે હાથ ફેલ કેસરી,
 વીર વર પુન્દીના નાથ,
 નિદા લે એકજ સંધ્યામાં,
 પુષ્પ સુકામલ રાણી સાથ.

હી અચાનક પુખડી ભારે,
 રાગના અંગે અલંગ,
 નિદ્રામાં નિજનું સમજી
 ખજવાળા ઉઠ્યા રાણીનું અંગ !

મદી ન પુખળી કે ખજવાળનું
 પશુ વદી રહ્યા બેઉ એક સંગ
 કિન્તુ ક્યાં ને કહીન હાથ ને,
 ક્યાં કોમલ રમણીનું અંગ ?

નાજી ગોરા અંગ મદીથી
 હી રહી લોહીની ધાર
 તોય રહીને મીન રાણીએ
 સહન કર્યું દુઃખ પારાવાર

હન્દી હન્દી રક્ત-ધારથી
 રાખ્યા ધર્ષ બીની ન્યારે
 જગી, દેખી દશા રાણીની
 બોલ્યા બની દુઃખી ભારે

‘હમા, પ્રિયે ! હાં જગાડ્યો નહિ,
 કરી મેં હાથરે, આવી બૂલ ફ’
 બેઉ ચરણ પકડી પ્રીતમના
 બોલી . ત્યાં રાણી અજુમન,

‘નાથ ! છે આ શરીર તમારું
 એ પર છે ના મુજ અધિકાર,
 ‘સદા સર્વદા, ભાવ રહે આ
 એજ વિનય મુજ વારંવાર’

‘દુખ’ માતરી

[૪]

એવો ચમકાર

એવો ચમકાર ડોહ છવનમાં આવી ગયો,
અંતર અંતર ન રહ્યું ખારો સંખાર થયો.
માની'તી ચંદ્રિકા એ પ્રજાળ'તી વીજ હતી,
જાંઝર ઝલકાર સાથ છવન રણકાર વહી.
ગાતાં સુખકાર રાગ જોગીના સૂર સર્વા,
જ્વળતાં દિવની બકાર મિજલસને માર રહ્યો.
દિવની કજ્જેલી કુંજ હાયાં નવ ફૂલ ધરે,
ગદ ને કમનીયના તો મ્લેત શલ્યગાર રહ્યો.
હોસિ પર છે દરરી ને ચેતન છે અંગમાં,
ક્યાં છે પશુ સ્નેહ સુધા, સંછવન સાર ગયો.
રમરણીમાં સંભરી એ મ્લેતી સવેદના
ગાઈ છે ગીતકાં, ન એમાં લલકાર રહ્યો.
'સવેદ'

[૫]

એ નાયતી'તી

એ નાયતી'તી
તેજવેરાયલ રંગયાળી પર કુંકુમની તરખાટી'તી
ઉભી હતી છતાં નાયતી'તી:
નાની નાની એની જાંબુડીઆ રંગી
આંખડીઓ કણ વાંચતી'તી.
આગમાં ચન્દ્ર ન્હોતો, ન'તા તારા
ખતોઆના હતા તેજ કુવારા—
એમેર સુખન તાળો-ઈશારા
કાંઈની ઝાળવે આજ વસંતનું
શીતલ રિમત છંદાવતી'તી
માનવીની નાની અંતરકથારીઓને
ચપલા ચમકાવતી'તી—
એ નાયતી'તી
એણે જોયાં ન્હોતાં મોટા-ચોરી
ન્હોતી એ કોઈની રિત-ચોરી:
આંધળુના ઉકાગાટી નેમ એ
હાંસી જિજી અકાવતી'તી
વર્ણર ઉપર કુની પાનાએ
અમૃતને વરસાવતી'તી
એ નાયતી'તી—
ઈન્દુલાલે ગાંધી (મંત્રી)

[૬]

ગાઝલ

ધરીને દિવજરના ચરણે દિવને,
દિનેર ગાઉ ખપી રહ્યો છું;
સકળ રવાગત, હું સંકેટોનું,
કરીને મુખમાં ખપી રહ્યો છું.
વસાવી પ્રતિક્ષા વિશ્વ આંખે,
વિચારના વિશ્વમાં વસું છું;
વિસારી ખેડો જે દિવને દિવથી,
ખસ એની માલા જાપી રહ્યો છું.
પ્રભુપના પથે ન: કો' સદાયક ન:
માર્ગદર્શક મને મળે છે;
ખજો તલે કટોકીના કટકા,
લઈને પથે ટાપી રહ્યો છું.
નથી ખજર મુજને લેશ એની,
એ ટાણે છે, કેમ છેને ક્યાં છે ?
જે મુઠ્ઠા દેરા હું તેજ તાપે,
ખજી રહ્યો છું. તપી રહ્યો છું.
કસમ તમારી "કલીમ" કો'દિ
મે' એણે પશુ નથી લગાડ્યાં.
હું આજ સાકીના આત્માને કંઈ
પુષ્પ દેવા જાપી રહ્યો છું.
"કલીમ વાદિદ્દી" ધોરાજવી.

[૭]

ગાઝલ

હવે બીમાર દીલની લે ખમર એ બેખબર આવી;
કે તુજ રમરણમહી મુજ શદ આજે એજાદ પર આવી.
ખનીશું આજ તારા પ્રેમમાં મસ્તાન-મતવાલા;
મદીરા જામને સાકી કરી દે આજ તર આવી.
ગિરો સાદી કને મૂડી અમે જે છુંટ પી 'લેશુ';
હે ઉપદેશક તમારી પાંચડી ઢરને અગર આવી.
દયા મમ બોધ દેશે તમ જહાંગો ને વફાઓનો;
જહાંગના કદિ જોશે વફાઓની અસર આવી.
પરીક્ષાની નથી જલ્લાદ મુજમાં લેશ પશુ તાકત;
ખુદ ખાનિરે કવે ને ફયમતો તું શિષ્ય કર આવી.
નિયોગ્ધારર અદ નિશ: રાવ હું સાર્દાર પર બન્ને;
નિદાએ ચંદ્રમા આવી પ્રજાને ખારકર આવી.
પ્રત્યેક દુકાં મર્દા દિલના પ્રત્યેક દુકાંના દુ:ખમાં;
મન "રાગર" બધેબધ પ્રેમના દુ:ખ નજર આવી.
"રાગર" (જેતપુર)

[રિપંદ]

[૮]

ગઝલ

ધૂન અડાલેકની લગાવી દે ।
 ઉર-અયાબાનને વસારી દે ।
 એક એક બિન્દુ ફૂલ થઇને ખીસે ।
 નયન દવ એમ કંઈ વડાવી દે ।
 આસે આસે પ્રણય સુવાસ ઉઠે ;
 પ્રેમની જિન્દગી બનાવી દે ।
 રસિકલય થઇ બહુ બધે નહમાં ;
 તેજના પુજમાં કુબાવી દે ।
 આંખ નરગિસ તણી બની જાઉં ।
 દર્શની બાવના જગાવી દે ।
 કુન્નમાં જોઉં છું પ્રભા તારી ;
 દિવ્ય બુલબુલની લય સુણાવી દે ।
 હું ઉડી જાઉં નવ-દિગંત મહિં ,
 પ્રેમની પાંખમાં શમાવી દે ।
 રાખ થઇ જાઉં હું પતંગ બની ;
 દીપ અંતર તણી જલાવી દે ।
 પારદર્શક દીસે નિસર્ગ 'નસીમ' ,
 આખલું આવણુ ઉઠાવી દે ।
 "નસીમ"

[૯]

ગઝલ

નયન બાણો બહુટી ધનુષ્ય લઇ દિલ્લાર આવે છે ;
 હૃદયને વીધતી કરતી એ મારાપાર આવે છે .
 જિગર ઝાલીને ખેસે પ્રેમીએ બેઠોય ના યાળે ;
 અબ્કે લીજળા સૌંદર્યની સરકાર આવે છે .
 જુઓ જાગીને અંતર-ચક્ષુએ દર્શન કરે એનાં ;
 અમૂલાં રંગબેરંગી સજા સજીવગાર આવે છે .
 છે માથે તાજ પીળો, ધાનમાં છે વાળી મોતી ;
 ગળામાં પહેરીને એ લાલ રંગનો દાર આવે છે .
 કોઇ મરજવા મૌજે માણતા બીજાએ શું જાણે ?
 જુઓ 'સત્તારશાહ' ચૌદ બૂતનનો સાર આવે છે .
 "સત્તારશાહ" નિઝામી (રાજપીપશા)

[૧૦]

ગઝલ

અંતરની ઉર્મિઓને કદી વિસરી ને ખેસ ,
 એનાં પ્રણયને દિલને છગરમાં બારીને ખેસ .
 તારા હૃદયનાં લાખ ખરીદાર થૈ જરો ,
 એકવાર પ્રેમ-રાહે હૃદય પાથરીને ખેસ .
 કાંની નજરના તીર જો આ પ્રતિ આવે તો ,
 એ તીર સામે દિલને, છગરને ધરીને ખેસ .
 આજે નહોં તો કાલ, મળીનેજ રહી જરો ;
 એનાં મિલનનું એકલું તપ આદરી ને ખેસ .
 પ્રારબ્ધ ચક્ષરોમાં ફસી ચૂર થૈ જરો ;
 હૈ ! નાશવંત છવ હવે ક્યાં કરી ને ખેસ ।
 પ્રગટી નવથ પ્રભાત નૂનન સાત "આરઝુ"
 જૂની કથાઓ દિલથી હવે વિસરીને ખેસ .

—“આરઝુ” ધારાજવી

[૧૧]

“યાચના”

નાની પૂગથી પંથ લાંબો કાપવો ;
 ભાર ભાર થિથ ઉપર ઉઘાવવો .
 છે સમય થોડો ને અંતર છે ઘણું ;
 ને આમારું દર પલુ ધર છે મળું .
 કર આમારા પર દયા કિરતારવું ;
 કંઈ કર અમ વિધમાં ઉદાર વું ,
 વિથ ઉપવનના અમે છે પંખિયં ;
 તેજ અમને શિષ્યાગણું અમેને ઉડતાં .
 યાક નવ લાગે તું એવી પાંખ દે ;
 દષ્ટિ પહેલે દૂર એવી આંખ દે .
 અમને તારા પર પુરો વિશ્વાસ છે ;
 નાથ તું છે વિથ તારું દાસ છે .
 એજ “ઘાયલ” દિલ તણી છે યાચના ;
 સિદ્ધ કરજો હૈ ! પ્રભુ અમ સાધના .
 “ઘાયલ” (પાળેક)

[૧૨]

ગઝલ

હિલ દીધું એં દિલરખાને,
ઝિન્દગી સોંપી કઝાને.
ધન્ય દિપક તુજ પ્રધાને.
તું બળે છે બાળવાને.
રોબુજ બૂલી ગયા શું ?
આદમાં મિસતી ખુદાને !
ખાઈ મારું દદ મસ્તીદા,
શું કરે તારી દરાને ?
શર્મ આવે છે ગુન્દાથી,
કેમ પુઝાર ખુદાને ?
પ્રેમ મસ્તી છે રંગે રંગ,
શું કરે સાંઝી સરાને.
વાત વાતોમાં લુભારી,
પાપ મય મુજ પારસાને.
એ હસ્યા શી વીજ તૂટી,
બાળ્યા મુજ દિલજલાને.
નિશ્વર્માં કેતો દરે છું,
કુખબરી જીવન ક્યાને.
એ જમાના ઓળખું છું,
ચાલ તારી તુજ આગને.
દિલની બ્યાખુજતા એ કીધી,
વિશ્વમાં રસ્તા "ફેના"ને

"ફેના" રહિરી

[૧૩]

ગઝલ

કાલની વાતો બધી લુલાય છે,
આજ તો બસ એટલું સ્વમળય છે.
મમ અને મુજ દિલ તણ્વી છે દેહસ્તી,
દિલ કને તેથીજ આવે નય છે !
પુણ્યથી જેવું ચમન ખીલી ઉઠે,
દાગથી મુજઝર મુજ દિલ ચાપ છે.
લાખ છે એડસાન ગમનાં દિલ પરે,
દાગ લાખો એજ આપી નય છે.
એજ દિલ ન્યાં ત્યાં દુલ કાંઠડી રહ્યું,
એ. દવે નય નોહને પછુ વ્હાય છે.

"ઈશ્કત" (પોરબંદર)

[૧૪]

માંખો મારતાં શીખે

કદમને ચૂમનારાઓ ને ઠાકર મારતાં શીખે;
તો એ માથક આપોઆપ સૌ નિચારતાં શીખે.
મને મન મારતાં કહી બધા ઉપદેશ આપે છે;
કાઈકેતું નથી તુજને ન આંખો મારતાં શીખે !
નવી ફેશનના એ વિવેકની શી દાદ દેવી કે;
વધુ લણ્ણતાંજ બેટા બાપને ઠુંકારતાં શીખે !
બી. એ. યદનેય સર્વિસ કાજ તો બે કામ બાજા છે.
યા માથું મારતાં શીખે, યા માંખો મારતાં શીખે !
મુસોલીનીથી કંઈ બનતું નથી તો એમ કહી દેખે,
એ હજરત હિંદમાં આવીને ડોળ્યાં મારતાં શીખે.
ગઝલ સારી લખીને બેસી રેવાથી નથી થાવું.
જરા એકદિલમાં નયે રોખને લલકારતાં શીખે !
હજારો વાતની એક વાત કે "શેખગઝી" કે
મુસલમાં ધર્મને માટે મરી પરવારતાં શીખે.
બી. "શેખગઝી"

[૧૫]

ગઝલ

હું દોરતોને એજ ધરી ગમ કરી ગયો;
ચાલુ છે દમ ને સમજ ગયા એ મરી ગયો.
હું કેદમાં જવાનીની શું શું કરી ગયો ?
જીવન અને મરણની રમતમાં મરી ગયો !
આખી ન ધસ યુવક પછી કહેશે સરી ગયો ?
પાછળ ફરીને ને કે કમાનો ફરી પયો.
લ્યો લાય એઈ લ્યો તમે એ માત્રદારની,
એકજ કદન છે લઈ ગયો ક્યાં ને ભરી ગયો ?
જલ્દી જુદાપો આવશે નોતી એ ધારણા,
કમખખત મારી મીઠી જવાની દરી ગયો !
મિત્રો મણા છે ઘોઘા વિરાધી થયા તો શું,
ઘોઘાક એવા મિત્રોથી શાને ડરી ગયો ?
ખરવામી કામમાંથી એ "ઈકલાવ" શું ગયો,
સાહિત્ય આલમની સિતારો ખરી ગયો.
રશિયા એ હિંદ જેવું દુલ કાઈ હી "અમીન"
બેનિર્ન જેવો કેઈ કાઈ ત્યાં મરી ગયો.

-"અમીન" આઘાદ

[૧૬]

[૧૬]

(ગઝલ)

યુવાના બતને શિરપર સવાર રાખું છું.
જરા ખિજનો સમય પૂરવંદાર રાખું છું.
બુતોને બેઠું છું હા દેહરની પ્રતીઆમાં
હરીએ દિલ તને પરવરદિગાર રાખું છું.
ક્ષમા કરી દે-વિચારે છે શું પ્રશ્ન થઈને
યુનાહ કરતાં હું કંઈ એ વિચાર રાખું છું.
ક્યાંક નવ ન વુજ એમીતું છવન માટે.
હરીશ થઈને હરદિથી પ્યાર રાખું છું.
દે સાંજનાએ પુષ્પગામાં દૂર બેઠું છું.
નયનની ન્યોત ખચિત આખવાર રાખું છું.
વિચાર મગ કરી ઉઠું છું એમને 'સામિર'
પવિત્ર ચર્ચું હૃદય ખાદખવાર રાખું છું.
'સામિર' (વટવા.)

[૧૭]

ગઝલ

ચમે ગમ ને આખ્યાંતા ગમખવાર ચેને;
રવા દિલ મહી હાપ! આઝરે ચેને.
મજા છે ગઝલની રહમતી નહરમાં;
સા આઝમાએ શનદગાર ચેને.
અરેરે! શું આખ્યાં હો અહિં તમે પણ!
શયખીની દુનિયામાં ગમખવાર ચેને!
હી ક્ય કરે હું નથી શોભતો ગમ;
પડી શું રહ્યો છે તણખગાર ચેને?
સજા ધરકની પણ નિરાહી સજા છે;
ગયા મંઝિલે દિલથી હૃદયાર ચેને!
પ્રુદ વાસ્તે ચિરહની ચાતના તો;
ન આવેાં અહીં કોઈ ગમખવાર ચેને.
મજા છે દવામાં કે દહેં બિગરમાં;
ન બપયું મરી! હાપ! બીમાર ચેને.
તને પણ પ્રુદ માદ આવે છે કેવા;
ઝરા બેઠું લે-ઉં બી હાચાર ચેને.
નસીકત તો કરવાને આખ્યાંતા નાસેવ;
ગયા મવકદેથી તે મવખવાર ચેને.
અરેરે! શું આખ્યાં હો દાના તમે
મહબ્બતની દુનિયામાં હુસ્યાર ચેને!
'હુઝી' એ ખખર જગ મહી ખાખખર છે;
મવયું આપને શું ખખરદાર ચેને!
'હુઝી' - શહી

[૧૮]

ગઝલ

ફકત દિલ્લાર એકગને ઘણા ચાહનાર બેઠા;
ન તસાવી દિયો દર્શન બધા એકતાર થઈ બેઠા.
થયા જગમાં કહીમુઝાહ ખલીબુઝાહ રહુદઝાહ;
બધામાં ખાસ પ્યાર અદમદે મુખતાર થઈ બેઠા.
બને વહરી કોઈ મગડું છૂપાવી બેઠ ઉઘતને;
ખના દાન થયા તેઓ ખરા હુસ્યાર થઈ બેઠા.
નથી બે દોલત ધમાન તો કે પલ નથી પાસે;
બંધને નામના દુન્યા મહી ઝરદાર થઈ બેઠા.
તમે ઉપર દિદા થઈને તમારી રાહમાં મરડું;
કરીને કરદુ એ દિલમાં અમે તોયાર થઈ બેઠા.
હવે આવીને આ નાદ તખીએ શું દવા કરશે!
નકામાં ન્યાં મસીહાના બધા ઉપચાર થઈ બેઠા.
અજબ દર્શી સગવી છે સકળ મેહફિલને સાકીએ;
ન સાગર છે ન મીના છે છતાં સરદાર થઈ બેઠા!
દયાસાગર દયા લાવી મદદ કરે ઉં હવે મારી;
હતા ને યાર દુન્યામાં બધા અગ્યાર થઈ બેઠા.
પશકમાં રંજ સાગરથી થશે તે પાર અમ દિલિત;
અમારા નાખુદા ગર સૈયદે અખવાર થઈ બેઠા.
સાખત કરે હું 'ખાકી'ની ખુદરાજદ મેકશરમાં;
હતા ને કંઈ અમલ તેતો બધા બેઠાર થઈ બેઠા.

[૧૯]

ગઝલ

દિલથી યાર પ્રુદ તાર હૃદય ચર કરે!
ને તને ખેય તરફ જતમાં મગખૂર કરે!
ધ્રુક અપાને તને શોધથી બરપર કરે!
પુંજે મંઝિલમાં વસે તેનેય પુર નર કરે!
એ તડપ પુજને મળી નવ ને તડપી તડપી.
દિલમહી બેઠા કંઈ દેથી મસર કરે!
પ્રુદખપ્રુદ આઝ ભઝક દિલમહી નવાળા બેને,
કે નજર તેજ બની આખને મગર કરે!
આ દવા ઉકે જરા બેઠા લઈ એવો કે.
માગ પર મોજ ચડી નવ વમગ દૂર કરે!
ઉં હરીકળને નિરાળી લે ખમરદાર બને,
સપનો રંજ ચલ્યા તને ખિલ્લાર કરે!
નિત 'અપારાદે'ની એવી છે તમન્ના ધા રમ.
અથ આખોમાં હરી આખને પુર નર
"અપારાદે" (ધ

[૨૦]

[૨૦]

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

વિખરાઈ જિગરનો દાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

કરી કાતિલ મુજ પર વાર ગયો !

દિલડાનો તૂટી તાર ગયો !

એ મ્હારો રવ રણધાર ગયો !

હું સાવ થઈ બેઝાર ગયો !

નિરસ થઈ આ સંસાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

એ બાગ હવે રણો બાગ નથી !

એ ફૂલ નથી એ પથ્થર નથી !

દુઃખ દઈ તણી રજ તાગ નથી !

મુજ ઉરમાં સમતી બાગ નથી !

દિલ કંઠકનો કરનાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

બની મસ્ત અને હું રમતો' તો !

કરી મોજ હું જો પર ભમતો' તો !

પ્રથમ થઈને કંઠક ખમતો' તો !

રસ મેલા નિલે જમતો' તો !

એ રસિયો રસ પાનાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

હું પ્યાર મડો બેભાન હતો !

એનાજ પરે કુરબાન હતો !

ના અન્યતું ધરતો ધ્યાન હતો !

માતો એના ગુણ-ગાન હતો !

પણ એ દમ દાગ હઝાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

આ પ્યાર અમાનો અભંગ હતો !

જીવન તક એ મુજ સંગ હતો !

એ રૂપ હતો એ રંગ હતો !

ને મુજમાં એજ ઉમંગ હતો !

એ પ્યાલ ગયો એ પ્યાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

નવ અંતરમાં હતી રહુમ જડી !

એ નિર્દય દિલ પાપાણુ કરી !

નિજ નયનોમાં અંગાર બરી !

મુજ જીવન-ધન પગમાં એ હતી !

કરતો મુજને લાચાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

મુજને એનાથી દૂર કરી !

મુજ જીવન મુજ નિશુર કરી !

ભરપુર અખમથી ઉર કરી !

ગયો મરકરી એ મુજ દૂર કરી !

એ મ્હારો લાઇ દિશ્વાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

ક્યાં જાણું નવ સમગમ હવે !

મમ અંતર બહુ મુઝાય હવે !

શું ચાપ હવે ? શું ચાપ હવે ?

કેમ લાગી અગન પુઝાય હવે !

એજે "ઉન્મત" અવતાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

"ઉન્મત"

[૨૨]

ગઝલ

નજરથી નજરું ને તુફાન યારો,
તને મારા સત પ્રેમનું બાન યારો.
વિરહમાં મિલનનું તને ઝાન યારો,
મિલનમાં વિરહનું તને બાન યારો.
ગઝલ થઈ જશે, શબ્દને ના જલાવો,
કરોડો પતંગોએ બેગન યારો,
જલાવું તો આશ્વ યુગનું તો આશ્વ,
હમય રીતે પરવાના હવરાન યારો.
બુલાઈની વાતો મને ના કહેસો,
એ સુલુવાથી અંતરમાં તફાન યારો,
હું સમઝીશ છે ધન્યપ્રજા સીન્દગાની,
ફરીથી ને તુજ હરતે મલખાન યારો.
ચમનમાંથી ઝાલિમ તું શુદ્ધ તોડશે તો,
બિચારૂં 'દા' બુલબુલ પરેશાન યારો.

“જાગી” ધોરાજી.

[૨૨]

ગઝલ

મુજથી મગજ તુ હવે ધકર કર,
પ્યાર કર પ્રેમીથી તારા પ્યાર કર.
પ્રેમના દરિયા મઝી તુફાન છે,
પ્રેમની મુજ બેઠલી તુ પાર કર.
તેજ બીગને જગાઓ માનજે,
તુજ ને ગારિશ તને હુસ્યાર કર.
તું મરાડી યાર પર આ જાંગી,
તુજ મઝી હું ધારના દીધર કર.
આરસી દિલની અજબ છે આરસી,
આરસી એ ભેઈને શજુગાર કર.
કહી ગયા સપા ને કહેવાનું હતું.
જાંગી ભાંગીને ભાગાકાર કર.
શું લખે “સાદલ” હવે તું શું લખે,
જાંગીનો વફા કાં બેકાર કર?

“સાદલ” (લુનાચ)

[૨૩]

ગઝલ

ચીતી જતાં મુવાની કે છે કંઈક રોષ;
મુશબ મને નકશી અને ધડીક બોલ,
મેં પ્રેમમાં બધું એ જીવન તનેજ સોંપી,
તો એ કદર ન મારી દિલથી કરી ન રોષ.
મેં પ્રેમ એખનામાં શાંતિ બધીજ બોલ,
આનંદની ધડીતા ક્યાંએ મેં તો ભેલ,
શને રહું કહે હું તારા ઉપર મરિને,
હેયું કહે જીવન તો આમજ જરોજ, રોષ!

તું મોજની નિલાસી આનંદની સિરોષ,
લપકપ ને અન્યાડી નામે છે હાથ ધોષ,
તેં તો મને નરાની પ્યાડી ખરેખ પાષ,
પણ પ્રથ દિલ પર કંઈ લાગ્યો ન વાંલ સોષ.
હેયું હસે છે જાતું આશ્વ એમાં શાતું,
બેયું જીવન કરામાં અચ્છીક રૂપ ઠોષ,
એ “પ્રેમ” ઉડીના ધડપત્ર એ લિનારી,
દિલ ઇશમાં પરોતો મળતો રશીમ રોષ.

“પ્રેમ-સાગર” (વડાણ)

[૨૪]

ગઝલ

વફાની કર આસ કાં બે વફાથી,
વફાઓનો બદલો મળે જ્યાં જરૂરથી.
અમારું જીવન છે તમારી કૃપાથી,
મરીશું તો કાંતિલ અમારી કજાથી.
ખલાશી બુતોરી મને બસ બચાવે ?
હું તૌઆ કરું હું એ રાકે ખતાથી.
જાજમ મુજ હવવાના કહી ના રજાશે,
મસીહા એ તારી દુઆથી દવાથી.
હું ડરતો નથી હે કજા તુજથી કંઈપણ,
તું આવે બસાથી તું જાએ બસાથી.
મલાહી છે કાંતિલની તુજથી દુઆએ,
ભણ ચાએ મુજનું બંધાના બસાથી.

“કાંતિલ” (મિર)

(બાકીના કાવ્યો આવતા અંકે)

“ચાણેદાર!”

રૂપાન્તરકાર : અસીર (ખાંડવા)

ચાલીસ વર્ષ પૂર્વેની વાત છે. ત્યારમાં અને અત્યારમાં જમીન આરમાનતું અંતર પડી ગયું છે। તે સમયજ કંઈ આર હતો. ત્યારે અંગ્રેજ અમલદારીની ખેલ બાલા હતી। અમારી ચાણેદારી શું હતી, લાઠ સાહેબી હતી। અમારા ચાણાના સોળે આના અને કર્ના હતો અને માસિક હતા। કાણુ ધોણુ બધુય કરવાને અમને હક હતો। હા, પગાર ત્યારે અત્યાચારથી ઓછો મળતો હતો, પણ પગાર માટે કાણુ ચાણેદારી કરતો હતો? એવા એવા તો ત્રણ પગાર અમારા ખગીરી તમ્બા કુર્મા ખર્ચ થતા હતા। અમને જે હક મળતો હતો તેના ઉપર અમારી ચાણેદારીની ધાન ચાલતી હતી।

હું પહેલ વહેનો ચાણેદાર થઇ ગામઘના ચાણામાં આવ્યો હતો. ખાનદાની માણસ હતો, મારા હાથએ બળવામાં અંગ્રેજોને લારે મદદ કરી હતી અને મારા પિતાશ્રીના રિસાલામાં રિસાલદાર થઈ ગીનની લાઠમાં અંગ્રા ગાડી આવ્યા હતા। અમારા ધરની સૌથી લુની સન્દુક લુનાં સર્ટિફિકેટ, સનદો અને સોનેરી ઝખ્ખાઓથી ભરેલી હતી। સર્ટિફિકેટોને તો ઉધઈ ખાઈ ગઇ હતી. અંગ્રા એલા થઇ ગયા હતા; પરન્તુ પિતાથી મરતાં સુધી એનો દમ ભરતા રહ્યા। તે સન્દુકની દર એક ઝીલની એક કથા હતી કે મેં પિતાશ્રીનાં મુખેથી હજારો વાર સાંકળી હતી। હું મોટો થયો તો મારા મનમાં પણ કંઈ કરવાનો હોસલો પેદા થયો। સર્ટિફિકેટ અને સનદોએ મને બહુજ મદદ કરી। એક તો હું અંગ્રેજ લાણેશ અને બીલુ આ સનદોનું નોર. તે સમયમાં આજની પેઢે બી. એ. અને. એમ. એ. દર ગદરની

ઠેકારો નહોતા ખાતા। હું મામુલી અંગ્રેજ ભણતો હતો પરન્તુ કવેક્ટર સાદમે મારી લાયકાત બેઠ એકદમ ચાણેદાર તરીકે મારી નીમણુંક કરી દીધી। સાચું પૂછોના ચાણેદારી મારા પર કૃપા કરતી હતી! રંગતો મારો આપ બેઠેજ રહ્યા છો? મોનોનાં પાણીનેય મ્હાત કરતો હતો, ઉમે ઉમે પીધું હતું બેંસતું દૂધ અને ખાધું હતું માખણ; કંઈ આજઠાંનાં જેન્ટલમેનોની પેઢે નહોતી પાંધી ચા।!! બસ શેર જેવી છાતી અને મુઝેલા જેવો ચહેરો હતો। મૂંઝો મરોડવાનો મને અતિ-શય શોખ હતો; કર્મન કેશન ત્યારે પેદાએ નહોતી થઇ। મર્દની નિશાનીજ મૂંઝો હતી। તે દિવસોમાં જ્યારે હું મુરત ચાણેદારીને ડ્રેસ કરી, સોનેરી બોર્ડરવાલી લાલ પાંધડી માથા પર રાખી, મૂંઝોને મરોડી, છાતી કાઢી, થોડી પર સવાર થઈ સવારીમાં ફરવા નીકળતો, મેં ડોન્ટેબ્ર જમણી તરફ અને મેં કબી તરફ પેદલ રોકતા, ખિદમતગાર પેથવાન લઇ પાછળ પાછળ આવતો; ત્યારે ગામઘનાં કિસાનો જુઝીજુડીને સલામો ભરતા, ‘હુઝૂર’ કહી હાથ બાંધી અદખથી પાછળ, પાછળ આવતા; ત્યારે હું સમજતો કે હા હું હું ચાણેદાર! અત્યારનાં સમયમાં લાલા કોઇ શું ચાણેદારી કરશે? હવે તો ચાણેદાર સાદખ ગર્વાઓ ગલી ભરકે છે, કોઇ કુટી આંખ પણ એમને નોતી નથી!!

“હા તે દિવસોમાં એક વાત ઓર હતી। હેઠ કલાઈનું કામ પણ ચાણેદારને જ કરવું પડતું હતું। મનસખ કે ચાણેદારજ હેઠ કલાઈ અને હેઠ કલાઈ જ ચાણેદાર હતો। ડી. એસ. પી. અંગ્રેજ હતો. તે કદી પણ ચાણેદાર નહોતો

કહેતો-હેઠ કક્કાઈ જ કહીને બોલાવતો હતો !
બસ, તે વખતે અગર ચાણુદારીમાં કંઈ પણ
ઓછપ હતી તો તે એજ હતી !

કાગળ પસાર થઈ રહ્યો હતો, બેનરોમાં
ધર્મ અને જીવાર પાકી ગઈ હતી, હવાની ગતિ
મંદ પડી ગઈ હતી, ગરમી શરૂ થઈ ગઈ હતી,
બપોરનાં સમયે સુરતી જેવું શાગ્યા કરતું ! ફિસા-
નેને બેનરોથી દુરસદ ન્હોતી પરન્તુ ચાણુમાં
સંભાળ રહેતો ! ન હુંડકાઈ, ન ચોરી, ન
રિપોર્ટ, મનહસ દિવસો પસાર થઈ રહ્યા હતા !
ધન્ય દિવસોથી પાકી ન્હોતું લગાણું. મૂકી
ગર્મ ન્હોતી થઈ !!!

બપોર થવામાં થોડી વાર હતી, જરૂરી કાગળોને
ચાણુમાં પહેંચાડી હું એકમાં લીમણનાં ઓઢ
નીચે ખાટો નાખી વિચાર તન્દ્રામાં પડ્યો હતો.
ખિદમતગાર હુકકા ભરી મૂકી ગયો હતો, હું
હુકકાના દમ ખેંચતો વિચારી રહ્યો હતો !

કરીમ બક્ષ કોન્ટેનલ, ચાણુમાં સૌથી
હુલો હતો, દુબસો પાતળો છટકાં ભરતો માલુસ,
દાઢીમાં ગહેદી, આંખમાં સુરમે, હોઠો પર
ગઝલ ! એક તો ગામડું ને બીજું ચાણુ, આંદિયા
ભણ એવા માણુમતું શું કામ ? પણ કરીમ બક્ષ
અદાર વર્ણથી ખીલાની પેટે તાને ત્યાજ ખુચી
રહ્યો હતો ! અગર હું એમ કહું કે, ચાણુમાં
અરતી ચાણુદાર એજ હતો તો એમાં કંઈ પણ
અતિરેચાકિત ન કહેવાય !

અમે ચાણુદાર તો કપડાં પહેરી મૂઝાજ
મરોડવા જાણતા હતા, ચાણુદારીનાં દાવ પેચ
અમે આ કરીમબક્ષ પાસેથી શીખતા હતા !

કરીમબક્ષે મને વિચાર મગત જોઈ પામે
આની પુછ્યું :-

“આજે હુઝૂર શું વિચારમાં છે ?”

મેં રિમત કરતાં કહ્યું :- “કરીમ, આ મન
હસ દિવસો કેમ દેખાશે ? કેટલા દિવસ થયાં
કેણ પપ્પી ફસાવું હોય એમ લાગતું નથી !

દશેરીમાં ખુશી થઈ રહી છે પણ મુઠી
ગરમ થતી નથી !”

કરીમબક્ષે હસીને કહ્યું :- “તપા દિવસો તો
એક સરખા નથી હોતા હુઝૂર ! જ્યારે-આટલું
મેહું ચાણુવું પિંગડું ઉતું છે તો પછી
પડી કેમ નદિ ફસાય ! જરૂર ફસાશે, એતો
મીઠાની યાત છે ! બાકી આ જિંદગી બપુંકર
લોકોને મુઝક છે ! શાંતિ રથાપવામાં તો
હુઝૂરના નાકમાં દમ આવી જશે ! !”

મેં હુકકાનો લાંબો દમ ખેંચતા કહ્યું :-
“અરે ! કેણુ યાને શાંતિ રથાપવા માંગે છે ?
અહિં તો હલવા મીઠાઈની જરૂર છે !”

કરીમબક્ષે હસી પડ્યો, તેણે પોતાની
દાઢી પર હાથ દેશવતાં કહ્યું :- “હુઝૂર તો.....
“તે હજી કંઈ વધારે બોલવા જતો હતો કે
સામેથી કોઈને આવતાં જોઈ ચૂપ થઈ ગયો !

મેં જમું એક વડ અધિક માલુસ ધુંદલોથી
ઉપર મેલી પોતી, બાદ ઉપર બારીક કમીસ
અને માથા પર બે આનાની ટોપી મૂકી થમ
રતા શરીરે ચાણુમાં દાખલ થયો ! તેને જોઈ
હું અડકક થઈ ગિસી ગયો, કરીમબક્ષ ઉભો
થઈ ગયો, તેણે ધીરથી કહ્યું :- “ખુદા ખૈર
કરે આ મનહસ મખખીયુસ વાણીયો સયા
રનાં પહેરમાં ચાણુમાં.....”

વાણીયો સયામ કરી હાથ જોડી અમારી
સામે ઉભો રહી ગયો

“નિત્યકેમ મુજબ કરીમબક્ષે પ્રશ્ન કર્યો:
“શું છે લાલા ? આજે કાં જુલા પડી ગયા !”

વાણીયાએ રડમત આવતે કહેવાનું શરૂ કર્યું:
“મારા જાનમાલને બચાવો !” આટલું કહી
એણે એક અર્ધ કારેલ કાગળ કરીમબક્ષનાં
હાથમાં મુકતાં કહ્યું :- “હુઝૂર, આજે સવારે
ઉઠતાં વેત મને આ કાગળ દરવાગ પર
ચોડેમો દેખાયો. ચેતવણી છે હુઝૂર, ચેતવણી !
સંત્રામ સિંહની ચેતવણી ! ! ! એમાં લખ્યું

છે, પાંચ હજાર રૂપિયા પ્રત્નની પાસે મૂકી
ગય, નહિ તો લૂટ થશે ! લૂટાઈ જઈશ
દુનુર, બર્બાદ થઈ જઈશ, ગરીબ વાણીયો છું !
પાંચ હજાર રૂપિયા મારા આપણાએ પણ
સ્વનામાં નથી લેયા ! બચાવો હજાર, બચાવો,
મરી જઈશ, લૂટાઈ જઈશ, બર્બાદ થઈ
જઈશ.....!" અને વાણીયાએ રડતું રડી કરી
દીધું ! ! !

વાણીયાના શબ્દો સાંભળી સાંભળી, મારા
જવાન ખૂનમાં જોશ ચડી રહ્યો હતો ! મેં સંપૂર્ણ
પ્રાર્થા કરી લીધી કે આજે તો આ ડાકુથી બે
હાથ જરૂર કરીશ. એને ગિરફતાર ન કરી લઈ
તો ચાલેદાર નહિ ! મેં મારા જોશમાં જોશમાં
મૂંઠા પર તાવ દઈ કંઈ બોમ્બા મોડું જોડ્યું
કે તરબજ કરીમખાને ઇશારો કરી મને રોકી
લીધા અને પછી ગંભીરતાથી એણે વાણીયાને
કહ્યું:—"અરે, નાલાયક, શું બહાર આદ્યો
છે ? આ ચાલું છે કે, તારું ઘર ? અહમ, કાપડો
કંઈ નથી બાંધ્યો ? સીધી રીતે રિપોર્ટ લખાવ,
આ રોવા ઘેવાની શું મનદબ ? સરકારના
મિત્રજને નથી બાંધ્યો ?"

આ ધમકી પડતાં વાણીયા રીધિ થઈ ગયો !
તે ચૂપચાપ હાથ ખાંધી કંપના લાગ્યો ! મેં
કરીમખાને તરફ જોઈ પ્રત્ન કર્યો:—"શું" વાત છે
કરીમખાને ?"

"દુનુર, કંઈ નથી ! લાજ, આવી રીતે
કોઈ વીટ પણ કરતો દશે ! આ અંગ્રેજ અમલ-
દારી છે, કંઈ નાનીવું ધર નથી ! ! !"

મેં જરા અડક થઈ મૂંઠા પર તાવ દેતાં
કહ્યું:—"સાચેસાચું" વણું ન કરો !"

મારા આ કડક શબ્દો સાંભળી વાણીયા
નીચે જમીન પર ઢળી પડ્યો અને કરગરવા
લાગ્યો !

કરીમખાને કહ્યું:—"અર્ધિ" આવો લાલા-
તમારી કમબખ્તી અર્ધિ, તમને બેચી આવી

લાગે છે ! સરકાર, બહુજ નાણક મિત્રજ છે !"
આટલું કહી તે વાણીયાનો હાથ ખેંચી ખીંચ
બાજુ લઈ ગયો ! ધર જાણે તેણે એને શું
મંત્ર પઢાવ્યું ! જ્યારે કરીમખાને તેને લઈ
પાછો મારી પાસે આવ્યો ત્યારે તેના હાથમાં
એક પોટલી હતી ! વાણીયા અદ્યથી હાથ જોડી
જામો રહી ગયો. કરીમખાને હોઠમાં ક્રિમત
છુપાવતાં કહ્યું:—"દુનુર, રીયજ માર્યો જશે,
એનો રિપોર્ટ તો દાખલ કરવોજ જોઈએ અને
ફિક્સજ પણ થઈ જોઈએ ! " તેણે પોટલી
ખોલી પચ્ચીસ પચ્ચીસની ચાર ચાપી મારી
ગામે ધરી દીધી અને હોમેકું:—"સરકાર, કામ
થઈ જતાં અન્ય રોવાસજ સા કરશે ! બિચારો
બહુજ ભરો માણસ છે ! એના પર સરકારની
દુષા દ્રષ્ટિ ચડીજ જોઈએ ! ! !"

હું સમજી ન શક્યો, હવે મારે શું કહેવું ?
હું એકી ટોચ કરીમખાને તરફ જોવા લાગ્યો !
કરીમખાને આખીથી ઇશારો કર્યો અને વાણી-
યાને કહ્યું:—"સરકારને સલામ કરો લાલા,
ધરજને પાડ માનો કે સરકારે તમારા પર..."

"પણ કરીમખાને...મેં સંકાસતાં સંકાસતાં
કહ્યું. પણ કરીમખાને મને અર્ધથી અટકાવતાં
કહેવા માંડ્યું:—"દુનુર, મારી ખાતર લાભાવું
કામ કરી દો, હું દમણાં રોજનાથું લઈ આવું
છું" એટલું કહી તે ત્વરિત ગતિએ રૂપીઆ
ઊપાડી અંદર આવ્યા ગયા અને રોજનાથું,
સાકી, ખરીયો વાગેરે લઈ આવ્યો ! રિપોર્ટ
લખવામાં આવ્યો અને લાખાને તસલી આપ-
વામા આવી કે, "ચિયાસ રોજો, અમે પુરો
બંદોજરત કરી આપીશું !

વાણીયા ઝૂંડી ઝૂંડીને સલામો ભરતો આવ્યો
ગયો ! "

(૩)

મારા ખૂનમાં જોશ આવી ગયો, રા. રૂપિ-
યાની રકમે દારી ગર્મી પડી કરી દીધી ! બસ,

મેં યાજ્ઞમાં ધૂમ મચાવી દીધી, થોડી ઊપર ઊન કરી દેવામાં આવી, રિવોલ્વર બગડી લેવામાં આવી, ગોલીઓની કમર પડી કમર ઊપર મેં કરી લીધી ! છ જવાનોને પસંદ કરી તેમને એક એક બન્દુક અને ગોલીઓની કાચાં આપવામાં આવી ! હું બેચેનીથી અદિ તદિ દહેલવા લાગ્યો ! મીમાં કરીમખાન ચુપચાપ એક તરફ બેસી પોતાની દાડી સંવારી રહ્યો હતો, વચમાં એકાદ ગજલનો મીસરો મણગણી લેતો હતો ! એ બુદ્ધાને સાથે લઈ જવું મને ઉચિત લાગ્યું નહિ, લાકડાના મામલામાં તો જવાનોનુંજ કામ છે, અંટસે મેં એક એકથી ચીટીઆના જવાન પસંદ કરી લીધા, જ્યારે હું પુરેપુરે બન્દોબસત કરી ચૂક્યો તો મોઝો તોઈ કરીમખાન મારી પાસે આવ્યો અને ધીરથી તેણે મને કહ્યું:—“ને કે હુઝૂર ગાળાપ છે પણ મારી વચ મોટી છે, અને પોલીસની પાપડી માયાં પર રાખનાં આગે પચીસ વર્ષ થઈ ગયાં છે ! હુઝૂર બહુજ રીધા સાદા અને ઊંચ ખાનદાન છે, પણ અનુભવી નથી ! હું હુઝૂરને બહુજ પ્યાર કરું છું, મારો પણ એક પુત્ર હતો તે હુબહુ હુઝૂરનાં ચહેરાને મલત્રો હતો; હુઝૂરને જોઈ તેની યાદ આવે છે. જોઈજ મને હુઝૂરનો વધારે ખિયાલ રહે છે !”

કરીમખાનની આ લાંબી બકવાટી દં તંગ આવી ગયો ! શું એ એક ફાન્સેગજના મુખથી ચાણુદારને દહેવાની વાત છે ? મેં કહ્યું:—“તમે શું કહેવા માગો છો કરીમખાન ?”

“મારી કહેવાની મતલબ એ છે હુઝૂર” એણે મારી નજરથી નજર મેળવતાં કહ્યું:—“આપ જવાન છો, બાલ બચ્ચેદર છો, આગળ પાછળનો ત્રિચાર કરી કામ કરવું ઠીક છે આપ.....”

“આખર તમે કહેવા શું માગો છો ?”

“હુઝૂર સંઆમસિંહ અવાજ ઉપર ગોઘી

મારે છે, હોશિયાર રહેવું” આટલું કહી કરી મખાન ચાલતો થયો !

કરીમખાનના આ શબ્દો સાંભળી મારું જોશ ચઢેલું ખૂન ઠંડુ ગર થઈ ગયું, પરંતુ મેં મારા રૂઆબને સ્થીર રાખવાની મેલિશ કરી પણ થોડીજ વારમાં બધી ગર્મી ઉતરી ગઈ અને કરીમખાનનાં શબ્દો કાનમાં યુજવા લાગ્યા ! રહી રહીને દિલ ધંપવા લાગ્યું ! છેવટે મેં કરીમખાનને બોલાવ્યો તે આવી ચૂપચાપ ઉભો રહી ગયો મેં કહ્યું:—“કરીમખાન તમારે પણ અમારી સાથે આવવું પડશે !”

“શું મારે હુઝૂર ? હું બુદ્ધો ત્યાં શું તીર ચલાવીશ ? ત્યાં તો જવાનો.....”

“તમારે આવવું પડશે !” મેં ચાણુદારના રૂઆબથી કહ્યું તે સલામ કરી ચાલતો થયો અને થોડીવાર પછી પોલીસનાં ધુનડિમમાં સજ્જ થઈ અમારી દુકડીમાં શામિલ થઈ ગયો !

સૂર્યાસ્ત થતાં અમે સાને જણા થોડા ઉપર સવાર થઈ ગામ બહાર નીકળી ગયા ! ચાંદનીનું અજવાળું એકદમ સાફ હતું, ગામથી લગભગ અમે બે ફર્કાંગ દૂર પહોંચ્યા જ્યાં ચાર પાંચ ગ્રામ્યાં દતાં અને પાસે પુત્ર હતો, કરીમખાન કહ્યું:—“બસ હુઝૂર !”

મેં થોડીને થોડાં પ્રશ્ન કર્યા:—“શું બસ કરીમ ?”

“બસ હુઝૂર આપણે અહીંજ મોરચો બાંધીશું !”

“અડિયાં જંગલમાં ?”

“સરકાર સલામતી કાંસાઝી તો જીએ, બહુય ઠીક ઠીક થઈ રહેશે !”

અમે ચુપચાપ કરીમખાનને જોતા રહ્યા ! જેમ જેમ વખત જતો હતો તેમ તેમ મારા દિલની ઘડક ન વધતી જતી હતી ! અને કરીમખાનના પેટા શબ્દો જાણે કાંઈ

પાસે આવી જોરથી શાનમાં ન કહી રહ્યું હોય એમ લાગવા માંડ્યું !

એકાએક કરીમજશે કહ્યું:—“હવે ડાકુઓ આવી રહ્યા છે, ઘોડાની શાપના અવાજ સંભળાઈ રહ્યાં છે !” એટલું કહી તેણે સાકની નીચે તરફ ચાલવા માંડ્યું અને કહેતો ગયો કે:—“હું તો આ ચાલ્યો, પૂલ નીચે સંતાવવા !” અને તેની પાછળ છ એ કોન્ટેનર પછી ચાલતા ગયા ! કરીમજશે શિયાળની પેઠે ચક્કર લગતી પૂલ નીચે ધુસી ગયો, અને તેની પાછળ છ એ કોન્ટેનર પછી ! ફક્ત હું જ એક બદલ રહી ગયો ! મારી કમર પર ગોળીઓનો કમરપટા અને ખિસ્સામાં રિવોલ્વરો હતી છતાંય હું પગથી માથા સુધી કાંપવા લાગ્યો, જાણે કે તાવ ચઢ્યો છે ! ઘોડાના પગોનો અવાજ સ્પષ્ટ સંભળાવવા લાગ્યો ! મેં એક ચાબુક મારી ઘોડાને શેરડીનાં ખેતરમાં છુપાવી દીધી અને ધીમા સ્વેર કરીમને કહ્યું:—“સીધાં કરીમજશે મને પછી અંદર લઈ લો !” પછી પૂત્રની નીચે પહેલાંથીજ સાત જણી યુગ્મી ગયાં હતા, હવે એમાં જગ્યા ન હતી, વળી મારી લોચા પછી ત્રણ માણસ જેવડી હતી, છતાંય પછી મારી આફસરીની મર્યાદા રાખી તેઓ મને અનાજની શેડીની પેઠે અંદર ખેંચી ગયા, તોપણ માસ બૂટ સહિત પગ બહાર રહી ગયા ! મેં કહ્યું:—“હજી મને અંદર લઈ લો, મારા પગ બહાર છે !” કરીમજશે મારા મોઢા પર હાથ રાખી મને ચૂપ કરી દીધો ! તે અંધારામાં પછી મેં આંખો બંધ કરી લીધી ! હવે જે થવાનું હોય તે થાય !

અંધારે દસ પંદર ઘોડા અમારા કબોળને ઘયરાવતા પૂલ ઉપરથી પસાર થઈ ગયા ! અમે તેવી રીતે ગાસ બંધ કરી પૂલ નીચે પડી રહ્યા !

ઘોડા જવારમાં બન્ટુકોના અવાજ અને લોકોનો શોરબહાર સંભળાવવા લાગ્યો, પરંતુ

ખુદના લાખ લાખ અહેસાસ કે, અમે સૌ સેમક-સણ હતા, હિમ્મત કરી મેં ખોરધો કહ્યું:—“હવે નીકળી જઈએ કરીમ ?”

કરીમે મારો હાથ દબાવી કહ્યું:—“પપ, હમણાં તો લૂટ થઈ રહી છે, તેઓને પાછા ખાજી ફરવા દો ! ! !”

બસ, પછી મેં કંઈ ન કર્યું !

થોડીવાર પછી ઘોડાની ટાપોનો અવાજ ફરીથી સંભળાયો, ડાકુ લૂટ કરી બાગી ગયા હતા ! ગામલોકો પછી શાંત થઈ ગયા હતા. કદી કદી કોઈના રડવાનો અવાજ ધીમે ધીમે સંભળાતો હતો !

કરીમજશે કહ્યું:—“હવે બધાનાં વાદળ ચાલ્યાં ગયાં, બહાર નીકળો,” અને અમે બંધાય બહાર આવ્યા. “જાન બચી લાખોં પાવે” મેં કહ્યું:—“હવે શું કરવું જોઈએ કરીમજશે ?”

કરીમે કહ્યું:—“હું બધુંચ કીક કરી દહા છું, હુઝૂર !” અને તેણે એક કોન્ટેનરને કહ્યું:—“તમે દક્ષિણ દિશાની તરફ બાગ પાસે જઈ બન્ટુકના ભે ચાર ફાયર કરી દો, અને ફકાર ચેતસિદ, તમે પશ્ચિમ તરફ જઈ બેચાર ફાયર હવામાં ફેરો, અને હુઝૂર આપ આપનાં કપડાં ફાડી નાખો અને જેટલો ગોલીઓ કમર પટા અને રિવોલ્વરોમાં છે, બંધીય ખલાસ કરી નાખો-હવામાં ખાલો ફાયર ફેરો !” આટલું કહી તેણે પોતાના અને બંધાય કોન્ટેનરોનાં કપડાં ફાડી નાખ્યાં, મારી પછી તેણે આ બહાદુરીનાં ક્રમમાં મદદ કરી; અને બસ પછી અમે હવામાં ખૂબ ફાયર કર્યાં !

બધુંચ કામ પૂર્ણ કરી મેં કરીમજશેને પૂછ્યું:—“હવે કરીમજશે શું કરવું જોઈએ ?”

તેણે નિર્જિંહાર બાવથી કહ્યું:—“હવે ગામ બાણી ચાલે હુઝૂર, ગામ જઈ બન્ટોખરત કરીએ, બદનસીબ બાણીયાનું શું લશાયું, કાણ મર્યો કિમેશ તપાસ કરીએ !”

અમો બધા એજ દાસતમાં ગામમાં પહોંચ્યા, ગામનોંકા વાણીયાનાં ફરવાન પર એકત્રીન થયા હતા, વાણીયા રડી રડો દતો. તેનાં પંદર દગ્ગર રૂપિયા છુટાણા હતા. અને એક માણસનું ખૂન થયુ હતું !

તરતજ માણસ મોકલી ડી. એસ. પી.ને ખબર આપવામાં આવી, પોલીસ દુકડી ચલિત તરતજ ડી. એસ. પી. સાહેબ આવી પહોંચ્યા, અમારા લોકોની દાસત તેમણે જોઇ. બંદનપર પહેરેલાં ફરિયા કપડાં પણ તેમણે જોયાં ! રિપોર્ટ લખવામાં આવ્યો:—“દુબૂર, અમોએ ચારે તરફથી ઝડપે ૪૨ દુબૂરે કરે, ૪૨૬૭ તેજો પચાસપીચે અધિક હતા ! ન્યાં મુઠી એક પણ ગોલી અમારી પાસે રહી અમો છેવટ મુઠી લખના રણા. અંતે સાધર મરૂં ગયા. તેપણુ અમે દિમ્મત ન હારી બમે ત્રણ ત્રણથી બાથ બીડા ! ચાણેદાર સાહેબ તે જતનપર ખેડી ગયા, પરંતુ અફસાસ અંતે ડાક લાગી ગયા!!” કરીમખાને પુરા રિપોર્ટ લખાવી દીધો !

અંગ્રેજ સાહેબે રિપોર્ટ સાથે મારી ખૂબ તારીફ લખી અને પગાર વધારી આપવાની સિફારિશ પણ કરી

અમો બધા ચાણામાં આવ્યા. સાહેબ પણ સાથે હતા કરીમખાને સાદગ ખાટે ચા તેપાર કરી ! સાહેબ આ જતના રિપોર્ટથી બેદદ આનંદિત લાગતા હતા !

કરીમખાને આ લાવી સાહેબ પાસે રાખી દીધી અને ચૂપચાપ હાથ બાંધી બેઠો રહી ગયો ! સાહેબે કરીમખાને માથાથી પગ મુઠી એક દ્રષ્ટિએ જોયું અને પછી કહ્યું. “વેલ, કરીમખાને તખ્તોંકા કામ તો પૂરા દુઆ, અળ તુમ સજ હાલ સરયા દમસે બચાલ કરો !” સાહેબના આ અગ્નિ સાંભળી મારું દિલ ધ્રુક્તા લાગ્યું. હું કરીમખાનેનાં એકા તરફ જોતા લાગ્યો !

કરીમખાને નિર્મંષ કાવથી કહ્યું. “દુબૂર અમો બધાપ તો પુલની નાચે સંભાળે ગયા હતા, ત્યારે ડાક પૂટ કરી આવ્યા ગયા અને અમે જોયું કે હવે કેઈ ભય નથી ત્યારે અમે ચારે તરફ બન્દુકોના ફાપર કરી કપડાં ફાડી નાખ્યાં !”

મારા બદનનું ખૂન મુકાઇ ગયું પણ સાહેબ એકદમ મોટેથી દસી પડ્યા અને બોલ્યા “કરીમખાને અગર હમ બેસ મોકે પર હોના તો એસાડી કરતા !”

“દરેક માલ ભાવ અને કૌશલિની ગરેન્ડી સાથે વેચવામાં આવે છે અને તેમાં ફેર પડે તો અડવાડિયાની મુદતમાં પાછો લેવામાં આવશે.

દરેક બતનાં કાપડ

મુરોંગ, શર્ટ્સ, નાનકલાક, મલમલ, દુવીલ, સાડીન જીન, ટસર, ડાંગ્રેડીન, તવેલવાર ચોપદસ, ધોએલો તથા કોરી ચાદરો, કાઠિન્દર-પીન્સ (ચારસાં દરકીશ ટાવેલસ

પાકા રંગના રંગીન: બેડશીટસ, પીલો કેસીસ, ટીપોઇ કવર્સ તથા નેપકીન્સનાં સેટસ

સરતા લાવે અને એકજ દામે ખરીદવાનું મથક

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ,
ચોક બત્તર, (જુમ્યા મસ્જિદ પાસે)
સુરત.

માલિક: કપ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ

યુરોપ ઉપર મુસ્લિમોના ઉપકારો

સ્પેનમાં અરબોની પ્રવૃત્તિઓ

લેખક : હાદિઝ “ઉલ્લૂત” (અરબોધન)

“કુન્હ કુમરિયો કો ચાદ દે, કુન્હ જીવજીલોકો દિદ્દમ,
“આલમ મે” દુકમે ‘દુકમે, મેરી દારતા કે હય”

અરબોનો વિજય અને ઉન્નતિનો સમય અબ્બાસીઓની ચઢતીથી શરૂ થઇ હતી સદી ડિગ્રી લગી દેશાધિકાર હતો. એમનો ખાંચ સૈનાના લાંબા સમયમાં જંગનનો કોષ પથ ખુલ્લો તેઓના સામાન્ય ફેરથી અલાગી નહિ રહ્યો હોય. અલખત યુરોપને એનાથી સર્પ કરતાં વધુ પ્રમાણમાં લાભો પ્રાપ્ત થયા છે. અને આ ત્રિયિત્ર વાત છે કે ઉપકારનો ખદમો અપકારથી વાળવામાં યુરોપ સર્વથી આગળ છે. યુરોપના પુરાતન કાળના ઇતિહાસકારો તે જુલેચકે પથુ અરબોના એલસાનોનું વર્ણન નથી કરતા. યુરોપી ઇતિહાસમાં જે કંઈ રિપકારવામાં આવ્યું છે તે પાસેના ઇતિહાસકારોને આભારી છે. તેમાં ગીબન, ડ્રીપર, બેનપુલ અને રોકોના નામો મુખ્ય છે. ડ્રીપર લખે છે કે:- “જ્યારે અરબોએ સ્પેન તરફ પયાન કર્યું ત્યારે તે યુરોપના લોકો વડશત અને જંગલીપણના કુંડાળા મહીથી હજી બહાર પથુ નીકળ્યા ન હતા, તેઓ કુપડાઓમાં જીવન વ્યતિત કરતા, ઘસોની જડો અને કોષક વેળાનો લીલા લાકડાઓ વડે પોતાનું પેટ ભરના, ચામડાનો ચિબ્બાસ પહેરના. અકસર વખતે તે આમકું રંગાએલું પથુ ન હોતું, ન્હાવા અને કપડાં ધોવાનો રિવાજ તે જાણુ હોનાજ નહિ. તે સમયના ઈસાઈ રાજ્યોની રિયતીનો અંદાજો આ વાત ઉપરથી થઈ શકે છે કે તે વખતે બાદશાહોની ગાડીઓ સાથે સાથે નોકરો પથુ હાથેમાં કારણ લઇ દોડતા અને બળદોને કોરડા

મારી મારી હંકરતા અને દોઢવતા હતા. મરીકી શહીદોના હાડકાં અને કોસનાં દુકડાં તે લોહોના મનથી મઝા મૂક્ય દૌલત હતી, માની ચર્ચાઓની તો વાતજ શી? તેઓના ઔચિધ્યોના ચમત્કારોની પાયા વગરની દારતાનો અને નકામાં ગીતો સિવાય કોષ પથુ સાહિત્ય કાર્ય એવું નથી જેના ઉપર ઇસ્લામથી પહેલાંની ઇસ્કાઈ દુન્યા ગર્વ કરી શકે.”

સંસ્કૃતિ:-સ્પેન ઉપર અરબોનો કબજો થયા પછી ત્યાંની રિયતિ તદ્દન બદલાઇ ગઇ. કુરુતુયા (કારકોયા)ના ઉમવી બાદશાહો ધણુજ દિલાવર, સખી અને દરેક પ્રકારના શિક્ષણ, જ્ઞાન તેમ જ નર-ઉદ્યોગના ધણુજ શૌકીન હતા. જેથી અરબ, ઇરાક, શામ અને ઇરાનથી દરેક કનના કારીગરો કળાકારો અને વિદ્વાનો ત્યાં જઇ પુગ્યા હતા. ઉમવી દુકૂમનના સમયમાં કુરુતુયાની વસ્તી દસ લાખ ઉપરની હતી, ત્યાંની સામાન્ય સડોઝ અને માગો ઉપર ફાનસો ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં. જેમાં સાંજથીજ દિવાળો રૌશન કરવામાં આવના હતા સહેરનો દેખપથુ ભાગ રૌશનની આ વ્યવસ્થાથી કોરો ન હોતો. કુરુતુયાની સડોઝ પાટી બનાવવામાં આવી હતી અને સડોઝની બને બાજુએ ઝાડો રોપવામાં આવ્યાં હતાં. બેઠે તે સમયને સાત સાત સૈકાઓ વ્યતિત થયા ફરી પથુ લંડરના ઘોરી માગો ઉપર એક લેમ્પ પથું દેખાતો ન હોતો. અને નરસાદની જગુમાં પેરીસની રિયતિ આ હતી કે જ્યાં ધર મહીથી બહાર પગ મૂક્યો કે

કીચડમાં ધુંધાઇ જતો. રથેનમાં ઉપર જણાવેલી વ્યવસ્થા માત્ર કુરુવૃક્ષમાંજ ન હતી બલ્કે દરેક મોટા શહેરો અશબીયા, ગિરનાતા અને તલિતલા (તાવેડો) જે એક બીજાનાં ઢરીકે હતાં તેમાં પણ એવા દરેક પ્રકારના મુધારા કરવામાં આવ્યા હતા.

ઈમારતો:-ખાંડકામમાં પણ અરબોએ પોતાનો કમાલ આપ્યા જ્યારે બતાવી દીધા છે. રથેન, બગદાદ અને મિસ્ત્રમાં એવી ઈમારતો અને એવા એવા સુંદર, કળામય અને પ્રવાવ-શાળી મહેલો બાંધ્યા કે દુન્યા દેજ રહી ગઇ તેમાં રથેનના મહેલો તો ઉચ્ચકોટીની તઅમીરી કળાના સર્વોત્તમ નમૂના રૂપે ગણાતા હતાં, ત્યાં કસરલ હમરા, કસરઝમ્હરા અને જમ્બેઅ કુરુવૃક્ષ તો દુન્યા ભરમાં અત્યંત મનાતા હતા. રથેનના અમીરોના મહાધણે એવા તો સુંદર હતા અને વળી તેમાંના શણગાર એવી હબો હલો કે તેની રસમે જર્મન, ફ્રાંસ અને ઈંગ્લાન્ડના રાજમહેલો પરુઓના તમેલા જેવા દીસતા હતા. નતો તેમાંથી ધુમડો બહાર નીકળ્યાતું સાંપન હતું અને નતો પુરતા પ્રમાણમાં બારીઓ હતી રથેનમાં અરબો પોતાની સાથે એશિયાઈ શાન શૈક્ષતની બધી સામગ્રીએ લઈ આવ્યા હતા. તેઓના ધરોમાં સંગ્રહરમરની બેઠો, રથઓ અને દાંતરો ઉપર સુંદર કોતરકામ કરવામાં આવતું. ત્યાંના મહાધણોના શણગાર નિરખી પ્રવાવોએ દેજ રહી જતા. બિલ્સેરી કાચની હતો જેમાં હોરા માણુકના ફૂલ પાંદડા અને ફરવાળ તેમ દિવાલો ઉપર જવાહિરત તેમ સોના ચંદીનું ચિત્ર કામ કરવામાં આવ્યું હતું. શિશમ ઝડપમાં મિનારો ઉપરથી હવા અને હંકક પહોંચાડવાનો બદોબસત હતો, અને સદીમાં માંદીના નળો વડે ધરોના ઓરડાઓને મર્મ કરવામાં આવતા હતા. રૌસની માટે હોમાં મોટા મોટા ઝુમરો (લિન્ચ-

ઝાડો) લટકતા રહેતા. એક ઝુમર એકલું મોટું હતું કે તેમાં એક હથોર આસનો ચાર દિવા રૌસન થતા. સુમલિરી એટલે જાનહારોની ચિત્ર પાડવાની ઈસ્લામમાં મનાઇ આવી છે એટલા ખાતર અરબોએ તેને પકડી મૂકી તેના બદલે સુંદર કોતરકામ, લેખનકળા અને ફૂલ પાંદડા બનાવવામાં એક નિરાશીજ છાત પાડી હતી. રથેનમાં તે સમયે શહેરોમાં પાણી પુર પાડવાનું સાધન ધણુંજ સારું હતું. વાંચક બંધુઓને અચળો યશ કે આજથી હજાર વરસો પહેલાં રથેનના દરેક મોટા શહેરોમાં ભેતરાય નહોતી વળી ધરપર પાણી પહોંચાડવાની વ્યવસ્થા હતી સહેરોના ફરતે તળાવો બાંધવામાં આવ્યા હતાં અને તેમાં જત જતની સાડીઓ ઉછેરવામાં આવતી, કેટલીક જગ્યાઓએ અનુર્ધ્વ ધરો બનાવવામાં આવ્યાં હતાં. જેમાં મિનન લિમ જંગલી જાનવરો શાખવામાં આવતાં. ટૂંકેટ અગીઆઓ અને કોડીઓ હતી જેમાં પ્રકાર પ્રકારના ફળ ફૂલના ઝાડો ઉછેરવામાં આવતા. બગીચાઓના શણગાર અને સોલામાં કાંઈ કૌમ અરબોના શોખ અને સફાઈનો સુકામતો નથી કરી શકતી.

ડા. રૂબર લખે છે કે:-“ધરોમાં નાસ્ત પતીને કોઈ જાણતું ન હતું, આ રૂબની એજાબ અરબોએજ ખરોપને કરાવી” આગલ ચાલતાં લખે છે “ઈસાઈઓને નહાવા અને કપડાં ધોવાની તાલીમ પણ અરબોથીજ મળી. ધરોપના લોકો ત્યાં લગી પોતાનો સિંબાસ નહોતા ઉતારતા ન્યાં લગી સિંબાસ આપ મેલેજ સડી સડીને બહાર ઉપરથી સરકી ન પડતો. તેઓના સન્નાશીઓ અને ધર્મ ગુરુઓ નહાવા અને કપડાં ધોવાને ધણુંજ અનિષ્ટ કૃત્ય ગણતા. ઈંગ્લાંડનાં પ્રખ્યાત પાદરી રોમ્સ બેકેટનું જૂન થવા પછી જશદે તેને સિંબાસ (જે વાગેનો બનેલો હતો) ઉતારવામાં આવ્યો ત્યારે સુસહ નહીં કરેલા

કારણે તેનું ગંદુ બદન નિહાળી લેકિએ પોતાના મોઢાં ફેરવી લીધાં.”

લેનપુલ વર્ણવે છે કે “અક્સર પાદરીઓ એના ઉપર ગર્વ કરે છે કે તેઓ મુસલમાનોનું અનુકરણ કરી કદાપી નકાવા નથી.”

“એક સંચારીની ધણાજ ગર્વ પૂર્વક વર્ણવે છે કે મેં ચાળીસ વર્ષ લગી પાણીને અડક્યું પણ નથી”

બધા છતીસકારોમાં યુરોપના જંગલીપણાનો ડાઠ હીપરે ધણાજ વિશાળ હાથે સ્તીકાર કર્યો છે. અને ખુલ્લા દિને કપૂર્યું છે કે યુરોપે નહાવું, કપડાં ધોવું અને કપડાં બદલવું મુસલમાનોથી શીખ્યું છે. મતલબકે અરબોના સ્પેન સર ક્યાં અપાઉ યુરોપની સ્થિતિ ધણીજ કડોડી અને દયાજનક હતી. અરબોના સંગ અને તાલીમથીજ માનવતાની ગણતીમાં આવવા સક્તિમાન થયું, નહાવું, ધોવું, કપડાં બદલવા, ચોકખાઇ રાખવી, પીંતું એ ઉપરાંત દુન્યર હલોગ વિદ્યા, ઇમારત, આર્ટસ અને વૈદ્ય વિગેરે ધણી ખરી બાબતોમાં અરબો યુરોપના ઉસ્તાદ મનાય છે. સ્પેનીસ અરબોએજ યુરોપને ઝોકડરી પણ શીખવી. જ્યારે સ્પેનમાં ડેર ડેર હોરિપટયો હતી ત્યારે યુરોપના લોકો પોતાના સન્યાસીઓ અને શહીદોની કબ્રો ઉપર બેસી અને કબ્ર ઉપરથી ઓવારેલા પાણીથી પોતાના દર્દીઓનો ઉપચાર કરતા હતા. ઓપરેશનના ઓબરો પણ અરબોએજ બનાવેલા છે, જે આજે પણ નજવા ફેરફાર સહિત જેમનાં તેમ આખા જગતમાં વપરાઈ રહ્યાં છે.

વિદ્યા:-જેમ આજકાલ દુન્યા ભરના લોકો વિદ્યા પ્રાપ્તી માટે ઈંગ્લેન્ડના એડલ્ફ અને કેમ્બ્રિજમાં જાય છે તેમ એક તે પણ સમય હતો કે જર્મન, ફ્રાંસ, છલ્લી અને ઈટાલીના લોકો વિદ્યા નાપ્ત કરવા માટે સ્પેન જતા હતા. સ્પેનમાં અરબોએ દરેક પ્રકારના શિક્ષણ-જ્ઞાન

અને વિદ્યાના સમુદ્રો વહેવધતી મૂક્યા હતા. જગતભરના વિદ્યા પ્રેમીઓ ત્યાં આવી પોતાની તૃષ્ણા સુઝવતા. શોધખોળમાં પણ અરબોએ જગતને કંઈ નહોતો ઝુતો ફાળો નથી આપ્યો? એવી એવી વસ્તુઓને પ્રકાશમાં આણી કે દુન્યાને તેનાથી અગણિત લાભો પ્રાપ્ત થયા અને આજે પણ જીવનના દરેક વિભાગમાં ઉપયોગી અને બ્યવહાર સાચિત યથા છે. દારૂઓ, તેજોઓ, કુતુખનુમા, (હોદાયન) કાગળ, ખાંડ વિગેરે સંખ્યાગંધ શોધો પ્રથમ અરબોએજ કરી છે. અરે એ બધી વસ્તુઓનું છતિહાસના પ્રકાશમાં દાખલા દલીલો સહિત જુદું જુદું વર્ણન કરીએ તો લેખ ધણો લંબાઇ જવાનો સંભવ છે અને કદાચ “કારવાં” ના વાંચકો કંટાળી જાય એની પણ બીક છે. માટે બીજી કોઇ પૂરસદની ધડીઓમાં અરબોની કારકિર્દી ઉપર પ્રકાશ નાખીશું. હાલતો એટલુંજ વિશેષ છે. યુરોપ ઉપર અરબોના આટ આટલા ઉપકારો હોવા છતાં દુઃખની વાત છે કે યુરોપના નરણા લોકોએ હર હંમેશા અરબોના આ પાડોના પહોડાને ધણીજ બેશર્મી અને ઉદ્દતાઈથી ઇન્કાર્યો છે, એ વિગેરે ડાઠ હીપર ધણાજ ઠાસાસ થયાં શબ્દોમાં યુરોપની એડસાન ફરામોશીનું વર્ણન કરતાં લખે છે કે:- “યુરોપે આજ લગી અરબોના એડસાનેને ગુપ્ત રાખવાના ધણાજ પ્રયત્ન કર્યા છે પરંતુ હવે તે દુન્યાની દ્રષ્ટિથી ગુપ્ત રાખી શકાશે નહિ.”

“કારવાં” આક્રિકામાં મળવાનું
રેકાણું—

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

આનંદ રસ : રાંદેર.

ઝાર પીલ્સ:—આ ગોળીઓ ધણાં લાંબા અનુભવ પછી જાહેરમાં મુકી છે. કેટલું પણ કારણે

ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાંધ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીએ તો લગભર અતિ-શયોક્તિ નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુદેવ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું પુરુષત્વ (મદાંધ) પાછું મેળવવામાં આમારા લાંબા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી ઈકસીર ઉપાય એકે આપ્યો નથી. મેજ દિવસમાં જિયાંન, પાચનશક્તિ, રક્તવદમાં પણ પેતાનો ગુલુ બતાવેલો શરૂ કરે છે, અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ટીકાપણું, કમર, માથા, સાંધા, અને રગોના દુઃખાતાઓને દૂર કરે છે. એમાં કરતુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા છતાં માત્ર પચ્ચિસકના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા:—આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કાષ્ઠપિણુ રીતની જલત કે ફેરફારો થતી નથી. તેમ એને લગાડી પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસળતાજ આમડીમાં ઘુસી જાય છે. રગોની નબળાઈને દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ચમત્કારી છે, હળવો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર અઢી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અડી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:—આ વિચિત્ર તિલો મદાંધ અને ઈન્સાક (વીર્ધ સ્તંભન) માટે ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ કુકીરી તિલો જાહેરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઈન્સાકમાં બેવડો વધારો થાય છે. કીમત ૩૫ખીનો રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકંબી વ મુખ્સિક:—કરતુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા ઈન્સાક અને મદાંધ માટે અત્યંત છે. જિયાંન, (ધાતુસાવ) ઈંદતિલામ, (સ્વપ્નદિપ) તેમજ વીર્ધ વિકારની દરેક ફયાંદો આ દવા માત્ર મેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. શાખીનો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તોલો દવા બાર દિવસ ચામે છે. કીમત તેલા એકનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક:—આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મટાડે છે. હળવો માણસો સારો થયા પછી આ દવા પબ્લીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સ્વાત દિવસ ચામે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કાફી છે. ઈન્જ-કથનો વડે પેતાનું ભવિષ્ય પાપમાય ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા આમારી બલામણ છે. કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રમણમાં પરમિયાનો સર્તીયા ઈલાજ કરીશું)

હિન્દ બહારથી મંગાવનારાઓએ બ્રીટીશ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવે. કાર્મરમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપગ મુક્ત મોકલવામાં આવશે. લખો અથવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી.

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આફીકાના એજન્ટ:-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban(Natal)

આ આ આ દી દી

દહને મુસ્તુકા.

સ્વાધીનતાનો શબ્દ એટલો પ્રચલિત બની ગયો છે કે તેની કંઈ વિશેષતા હવે રહી નથી. દેશની દશે દિશામાં સ્વાધીનતાનો પોકાર ગૂંથ રહ્યો છે. કોઈ વિચાર સ્વાતંત્ર્ય વાંછે છે તો કોઈ અમમતની આજ્ઞા દેખે છે; અને એમાં પણ કેટલાક એવા છે, કે જેઓ પીડિતોનું ખૂન શોષવા અને પારડી મહેનત પચાવવા માટેજ આજ્ઞા મારે છે. લિનન-લિનન પ્રકારની માગવામાં આવતી આ મનમતની આજ્ઞા, જે આજે મળી ગય તો હિંદુસ્તાનની રિયલિટી એક 'પાગલખાના' જેની નહિ અને વાર? જ્યાં નિરંકુશતાનું વાતાવરણ હોય-આજ્ઞા વિચાર અને આજ્ઞા આચારના શિસ્ત વિનાના સ્વછંદી માનવીઓની દુનિયા પણ નિરાશી હશે!

આજ્ઞાની લિનન-લિનન વ્યાખ્યા ઉપર અનેક ચિંતનીય વિવાદો તથા શાસ્ત્રીય નિબંધો અને પુસ્તકો આવેલાં છે, પરંતુ હજી સુધી કોઈએ સ્પષ્ટ રૂપરેખા રજૂ કરી નથી. આજ સુધી પ્રત્યેક વિચારકોએ પોતાનાજ વર્તુળને લાભ જળવ્યો છે. આજ્ઞાની ટૂંકી વ્યાખ્યા સમાજવાદના અધઃપ્રણેતા અને ચિંતક એંગેલોએ થોડાક શબ્દોમાં આ પ્રમાણે કરી છે કે, "આજ્ઞા જરૂરીયાતની જનેતાનું નામ છે" આ વિચારસરણી પણ સર્જનજૂની છે. પુરાતન કાળમાં પણ ઉપર્યુકત માન્યતાને સ્થાન હતું.

માનવજીવનની શરૂઆતમાં જ્યારે માનવતા સામાજિક સંપ્રદાયકતાથી પર હતી ત્યારે પણ

પુરુષ અને પ્રકૃતિ વિરૂદ્ધ હૃદય યુદ્ધ તો ચાલુજ હતું; પરંતુ પુરુષ નિજ આવશ્યકતા પરિપૂર્ણ કરવા માટે, પ્રકૃતિ સામે બાંધવા અસમર્થ હતો. જરૂરીયાત જેટલી ઓછી હતી એટલી આજ્ઞાની ગમતયક્ષ પણ થોડી હતી, પરંતુ જેમ જરૂરીયાત વધતી ગઈ તેમ આ લડત પણ ઉઘ્ર બનતી ગઈ અને સાથેજ એના આકાર-પ્રકાર પણ બદલાતા ગયા. સામાજિક વર્ગીકરણ પહેલાં જે યુદ્ધ માત્ર કુદરત સામેજ હતું તે, આગળ વધીને આંતરિક વિખવાદમાં પરિવર્તન પામ્યું. આ લડતે કદી ધાર્મિકરૂપ લીધું. તો કદી રાજકીય વાદા સભ્યા. જે વર્ગને જેની જરૂર હતી તેવાજ પ્રકારનો જંગ મંડાયો.

યૂરોપ અને અમેરિકાના છેલ્લા ચાર-પાંચસો વર્ષ પહેલાંના "જંગે આજ્ઞા"ના ઇતિહાસમાં કહે છે કે:—ઉભરાતા મધ્યમ વર્ગની સામાજિક આવશ્યકતા અને તેની પરિપૂર્ણતાની કથા આવેલાં છે.

જર્મનીમાં માર્ટિન લ્યુથરના ધાર્મિક સુધારાથી લઈને ઈંગ્લેંડનું ૧૬૪૦નું બંડ, ૧૬૮૮નો બળવો અને અમેરિકાની જંગે આજ્ઞા તથા ફ્રાંસની ક્રાન્તિ; આ સમય દરમ્યાનની લડતે સામંતરાજીને નિર્મૂળ કરી નાખી હતી. પરંતુ સાથેજ મધ્યમ વર્ગની સામાજિક રિયલિટીને હવે લાવવામાં પણ આ લડતોએ મોટી સફાઈ કરી હતી. પરિણામે મૂડીવાદ અને સામ્રાજ્યશાહીના રૂપમાં સૈકાઓની આ લડત પરિણામી અને ઉપજ નિપજની ચાવી આ પૂંછપતિઓના હાથમાં આવી. અર્થાત સર્વપ્રકારનો કુળને મેળવ્યા પછી કહેવાતો એ મધ્યમવર્ગ જેઓ પોકારી રહ્યા હતા કે, "આજ્ઞા માનવીનો જન્મ સિદ્ધ દ્રવ્ય છે" તેઓ હવે આજ્ઞાના અજાણ્યામણા બન્યા. અહિં સુધી કે આજ્ઞાનું નામ લેનારને તેમણે કેદ અને મૃત્યુની સજા કરવા માંડી. કવિવર ટાગોર એ માટે કહે છે કે

[રહસ્ય]

“એક અલિખિત આજાદી રૂપરૂપ અને તેને પોતાના સુધીજ મર્યાદીત રાખવા માટે ‘આજાદી’નો કાવો કરે છે.”

આજે આ મુકીમર મુકીયાદીનો વર્ગ અમલદાર-હુકમ-કરનારો બન્યો છે. જેમણે સમાજની આમલતી અને ઉપજ ઉપર બજારકારે બુકો જમાવ્યો છે. સંસ્કૃતનતના માનિક બની મેડેલા આ આંધન લોકુપ વર્ગ આજે સ્વાર્થી રાષ્ટ્રદાઓ ઉપજનીતને પૂરોપમા પશુનાતું પ્રદર્શન કરાવી રહ્યા છે. એમનું રાજ્ય, એમના કાનૂન, એમની પશુતા અને માત્ર મિલકતવું રદાણ કરવા તથા વ્યસન્ય પાડિતો ઉપર ભોગવરો ભોગવવા માટે છે. આ અમારી હુનિયાનો આજાદ વર્ગ છે જેના માટે “હુદીઝ” નામક થી કહે છે:—

“દોષે કે આજાદી હૈ, આજાદી કે પાબદ રહે, હરકો આદે પાકે ફાજે, ખાપે ખાપે આનદ રહે.”

અને આજળ વધાને બોલે છે:—

“જળવત્ક ઇન્દો આજાદી હૈ, કાલ કો આજાદ નહિ.”

એમના સંઘર્ષમાં પીડિતો અને દસીતોનો વર્ગ છે, જેમણે જીવસા એમની મુખમગીરી સ્વીકારી છે.

કલિદાસ ઉદ્દભોધે છે કે, આરંભ કાળથીજ મનનીતી ઉપયોગની વસ્તુ માટે લકી રલ્લો છે. માનવ જાતિની પ્રત્યેક જરૂરીયાતની સાંકળ સમાજ સાથે સંકળાયેલી છે, પરંતુ અમલદાર વર્ગે તે ઉપર ચિત્ર વિચિત્ર પ્રકારના પ્રતિબંધો મૂક્યા છે. અમલદાર વર્ગે એ માટે જ્યારે તેઓ જગ્યાબદારીનું જ્ઞાન રાખી પોતાની આવ-સ્થકતાને પૂર્ણ કરવાના પ્રયાસ આદરે છે ત્યારે આ પ્રત્યેક કિલ્લેબંદી સાથે-જે એમની સામાજિક આવસ્થકતાને પરિપૂર્ણ કરવાના માર્ગમાં આડે આવે છે, તેની સાથે. તેમને પરાણે દબરેડીલવી પડે છે. અને જોજ રીતે અમારા આદરેલા પ્રસાસો રાજકીય, કાનૂની, ધાર્મિક અને નીતિ-

રીતિના મુદ્દમાં પરિવર્તન પામે છે. દૂંઠમાં એવું નામ ‘જંગે આજાદી’ છે.

અંગ્રેજ અમલના હિંદમાં આ જંગેને આરંભ ઈ: ૧૮૫૭થી થાય છે. એ પહેલાં અંગ્રેજોની શક્તિ, હિંદુસ્તાનને શુભામ બનાવવાની નહિ હતી. પરંતુ પછીથી બંધસ્થિત રાજ્ય અને કાયદાઓ દ્વારા જ્યારે હિંદની આજાદી આંધકી લેતામાં આવી તો જનાળ રશી અહમદકિ વાઈ કહે છે તેમ:—“જીવનની જરૂરીયાતે તરતજ બનાવી આપ્યું કે, અમારી એક વસ્તુ છીનવી લેવામાં આવી છે. અમે કાલ વસ્તુ મુખથી બેસ છીએ, આ શક્તિએ અમારામાં આજાદીનો એક આડેરો આજાસ જનમાવ્યો.”

આ આમાસની મંદ જ્યોતિ અમારા આજના કવિ અને સહિત્યકારોના લેખનમાં દર્શાવે પડે છે. સંકલિત છે કે તેઓને એ ખજાર નહિ હોય કે અમારી આવસ્થકતાઓ ફરી રીતે પૂર્ણ થશે, નિઃશંક તેઓને માલીની કનીજ કે, અમારી જરૂરીયાતો હજી અપૂર્ણ છે.

‘આલિમ,’ ‘બોમિન,’ અને એમના સમકાલીન પ્રત્યેક કાયદોના જ્ઞાનમાં ‘બિચારા’ પછું તથા શોક અને કોપના ચિન્હો દર્શિગાયર થાય છે; તે સમયના પ્રતિબંધો પૂર્ણ કરતાં ‘આલિમ’ કહે છે કે:—

“અસકે કુઆત માયુરીદં હૈ આજ,

દર મુસ્લિમ દોર ઉન્નિવરતાનકા,

જોખ હસકો કહે વો મકલત દે,

ધર બના દે નખૂના કિલ્લા;

મદર દેહલીકા કરો-કરો એ ખાલ

તીરનએ ખૂલ હૈ દર મુસલમાંગા.”

‘આલિમ’ આરંભેલું આ રહન-બચા

‘અકબર’ કથાદાખરી સુધીના રાષ્ટ્રોની આંખમાંથી પછુ અશુ બની રપકી પડે છે. (અને હજી પછુ નવા કવિઓની કવિતામાં એની જોડી-વતી હાપ આપણે જોઈ રહ્યા છીએ. એ અનિચ્છ્ય હોવા છતાં એમની કવિતામાં

દયાવશી આ લાચારી અને બિચારાપણાની 'બીમારી' દૃષ્ટિએ પડે છે, જે એમની વૃત્તિને ઉગ્ર બનાવે છે અને જેના કારણે આ ઉગ્રતા એક કળાત્મક રૂપ ધારણ કરીને એમની કવિતાઓમાં દીપે છે.)

ધીમે ધીમે આવશ્યકતા વધવા સાથે તેને પૂર્ણ કરવાના ઉપાયો પણ ચોક્કસવા માંડ્યા. અંતુભનો અને સંરચાઓની રચાપનાઓ થવા માંડી, માંગણીઓ રજુ થવા લાગી, જેનો પ્રભાવ પડ્યો હોય કે નહિ પડ્યો હોય, પરંતુ એટલું નિશ્ચિત છે કે, આઝાદીની કલ્પનાએ એવી પ્રગતિ સાધી કે, 'આઝાદી'નો રાષ્ટ્ર તમજાઓનું કેન્દ્ર બનીને રહી ગયો. ઉદાહરણ રૂપે મૌન મોહમ્મદ ફરિમાઇલ કહે છે કે:—

“મિઝે ખુશ રોશી ને આઝાદ રેંદ કર,
તો વાખોઈ વ સિદ્દત કે હલ્લેસે ખેલતર,
ને દૂદી દુધ ઝૂપડી ખેડતર હો,
લશી હસ મહેલસે, જહાં કુછ ખતર હો.”

પરંતુ સાથેજ રાષ્ટ્રકીય મંડળોના ઇકકરના કારણે અમારા ઉર્દૂ શાયરો સહજ ચંચી ગયા, જેનું કારણ મૌન “શિખલી”ને ત્યાંથી મળે છે. પરંતુ તે કાલ્પનિક ભાવનાઓ જેના મૂળ તે સગાયે રોપામાં હતા, અવિરત પ્રગતિ કરતા રહ્યા અને “ઇકબાલ” તથા “નેશ”ના અપવાદ સિવાય સર્વને ત્યાં એ ચિહ્નો દૃષ્ટિએ પડે છે.

જનનાય “નેશ” પડકારે છે:—

“સુનો અય બસ્તખાને ખુદ્દ જેલી,
નિદા કયા આ રહી દે આસમારો,
કે આઝાદીકા એક લદ્દમા દે ખેલતર,
ગુલામી છી દયાતે બલેદાંસે.”

આઝાદીની સાથે વતનપરસ્તીની પાંખો પણ ફેટવા લાગી અને શાયરો જેમ નિજ પ્રેયસી ઉપર કુર્બાન થના તેમ વતન ઉપર ન્યોત્કાંચર થવા લાગ્યા. પરંતુ ઝિંદગીએ તેમને વેળાસર બતાવી આપ્યું કે વતન અને આઝાદીની કાયામાં વૃદ્ધા વૃદ્ધા પ્રાણો ધબકે છે. એની મેનેજ સાદિક આદિસ, રાંદેર (જ. સુરન)

અસર અમારા અને શાયરો ઉપર પડી જેથી અતિ સાધારણ બનાવને આપણે મહારવરૂપ આપવા રીઠા બની ગયા, જે એપ આપણને યુરોપે લગાડ્યો છે. બીજાઓ તો ઠીક પરંતુ ‘લિગર’ મુરાદખાદી ન્યારે કાનપુર પ્રકરણ ઉપર નહમ લખવા પ્રેરાયા તો તેમને લાચારીએ લખવું પડ્યું કે,

“ફત્તહ બ મુકલ્લી મપુલ્લી, સીમાહર વતન મને
રખ બ તુમા છુલ્લન વ સીપોહર વકન નયર.”

(અમારી ગરીબીનું કારણ ન પૂછો અને વતનની લાક્ષ્મી પ્રત્યેથી આંખ ઉઠાવી લે. તમારા મુખને ધુલ્લની બીજ દિશાએ વાળો, વતનની મિશ્કતને ત્યાગી દો)

અત્યાર સુધી વતન પરસ્તીનું વર્તુળ બહુ સંકુચિત હતું, એ કાયરને ઉલ્લંઘિને સૌથી પહેલાં મહાકવિ ‘ઇકબાલ’ બહાર આપ્યા. જેમણે બહુરે કહ્યું કે,

“હર મુલક મુલકે માસ્ત કે મુલકે ખુદાએ માસ્ત”

(પ્રત્યેક મુલક અમારો મુલક છે, જે મુલકનો માલિક અમારો ખુદા છે) અને એમના કદમે-કદમે નવયુગના શાયરોએ આ સંકુચિત સીમાબંધીનો સમૂળગો ત્યાગ કર્યો. આજે તેઓ પોતાનો સંબંધ વિશ્વબંધૂત્વથી સાંધી રહ્યા છે જેઓ દેશ-વિદેશમાં અમારા જેમ ગૂડીવાન અને સામાન્યશાહીના શિકાર બન્યા છે.*

(૦ ઉર્દૂ ઉપરથી)

વાંચકોના એક વારના માનીતા માલિક ‘સાદિકના’ ૧૦મા, ૧૧મા તથા ૧૨મા વરસની કંપ્લીટ ફાઇલો તૈયાર છે.

જેમને જરૂરત હોય તમણે દરેક ફાઇલ દીઠ પોસ્ટેજ સહિત રૂપીઆ સાઠાનણ મોકલાવી મંગાવવી.

મેનેજ સાદિક આદિસ, રાંદેર (જ. સુરન)

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુસ્થિત ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ જોઈ રહ્યું છે તે કુર્બાને પાકને માતબર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતલ એક મચ્છર કાતિળ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેઞ્જનો મુંદર ખેલોક બનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને ખીલ કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતબર તફ્સીરના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. દુકમાં અમારા તરફથી પ્રગટ થએલા સીપારાઓને જોયા વિના આવી બહેર ખબરથી તેની બહેરી અને ખાતિની ખુખીઓનો આપને વિચાર આવી શકશે નહિ. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. છપાઈનું કામ માત્રુ છે અને અત્યાર સુધીમાં તેર સીપારા પ્રગટ થયા છે.

અમ્માનો પારો હદિઓ છ આના ચોસ્ટેજ ૦)-૧

અલિફ-લામ-મીમનો " " છ આના "

મ-ચકલનો " " છ આના "

તિલકર-રુમુલનો " " છ આના "

લન-તાનાલનો " " છ આના "

વલ-મુલસનાતનો " " છ આના "

લા-યુલિબુલાહનો " " છ આના "

વ-એમ્મા સમેઉનો " " છ આના "

વ-લવ-અમ્નનાના " " છ આના "

કાલલ-મલઉનો " " છ આના "

વઅલમૂનો " " છ આના "

યઅતએડન " " છ આના "

જમામિન દાખતીન " " છ આના "

વ-મા-ઉખરેઓ " " છ આના "

ર-ખ-મા " " છ આના "

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે બાજુ ની અને બે સીપારા માટે ગાળા ની પોસ્ટ ટીકીટ ખીલવી.

પંચસૂત્ર (આઠ સૂત્રનો સંગ્રહ) તરજુમા સાથે રૂ. ૧ (ટપાલ ખર્ચ જુદું)

રોકિટ-ધી રાંદર } સાદિક છુક ડીપો, રાંદર. (સુરત)
રોસા. કજુપીક, સુરત.

સંયમ

સંપાદક : ગાંધીજી

સંયમની ઉપયોગિતા વિષે તો કોઇને બે મત છેજ નહિ, પણ દુઃખની ખીના એ છે કે સંયમ કેળવવા માટે લોકો તત્પર નથી. આજનાં સંયમી પુરો-સ્વેચ્છાએ સંયમ પાળતાં હોય એમ દેખાતું નથી. નિષ્ફળ નીવડયા પછી ડહાપણની વાતો કરતાં સહુને આવડે છે. ખાસ કરીને વિધવા લોકોમાં સંયમનો દંભ ઠીક ઠીક જોવામાં આવે છે. દેહજૂખ્યા માનવરચ્છો જ્યારે સર્વ શસ્ત્રો ઉગાર્યા પછી, એકંદર પ્રયોગમાં નિષ્ફળ નીવડે છે, ત્યારે પાંચ માથુસો યંત્રે પોતાનાં સંયમનાં બધાં કૂકે છે, જે કે વારતવીક રીતે એમણે સંયમ પાળ્યોજ હોતો નથી, પણ પોતે નિષ્ફળ નીવડયા હોવાનું જાહેર કરતાં બેવડી શરમ તેમને રહે છે. દાષ્ટિ પણ હુમલાનો, ખાસ કરીને વીકારોનો વળતો જવાબ આપવામાં આવેલા પૂરવાર શ્લેષાઓજ સંયમની વધુ વાતો કરે છે. સંયમ સાચો અને સ્વેચ્છાએ પાળેલો જડે તેમ નથી. શક્તિ, સાધન, સગવડ સંયમ ને એકાંત એટલાં વાના હોય છતાં ન લક્ષ્યાય, ન ચળે, ન લપસે તેજ સાચો સંયમી ગણાય. પણ આજે તેવું જોવામાં આવતું નથી, એ ક્લેસીડીજ અતિ આકરી છે, આજે તો પરભીની છડતી કરનાર જ્યારે ન ફાવે ત્યારે તેને માવડી કહી મુક્તિ મેળવે છે, એવા પ્રકારનો સંયમ જથ્થાબંધ જોવામાં આવે છે. આજે તો અભ્યર્થ પાળવાનું એથી ડઝન સંતતિ પ્રાપ્ત કર્યા પછી સુઝે છે, ઈન્દ્રિયો સાવ નકામી પૂરવાર થયા પછી સ્ત્રીને પણ અસુકયા એમ મહાન ગણુતા માનવીઓ કહી શકે છે. સંયમ કે અભ્યર્થની વાતો એટલી બધી વધી પડી છે, કે

સર્વસાધારણ લોકોને એ વાતો ઉપર વિચાર કરવાનો અવકાશ પણ મળતો નથી. એ વિષય ઉપરનાં પુસ્તકો પણ એટલાં થોડાંબંધ હપાઈ ને ઝડપી રીતે બહાર પડતાં જાય છે, કે લઘુએ વર્ગ પણ શું વાંચવું અને શું માંડી વાળવું એની મુશ્કેલીમાં પડ્યો છે, સંયમ અને તે પણ સાચા સંપૂર્ણ અને સ્વેચ્છાએ પાળાયેલા સંયમનાં દાખલા ઇતિહાસમાં અનેક નથી, પણ આંગળીનાં વેટે માંડ ગણી શકાય તેટલા છે, કારણ કે વિશ્વામિત્ર જેવા મહાન ઋષિમુની ગણુતા-કહેવાના મહાત્માઓ પણ સંયમ પાળી શક્યા નથી. અલીત થયેલા, લપસી પડેલા અનેક કહેવાતા-મહાનપુરોનો દ્રષ્ટાંતો ઇતિહાસમાંથી રહેજે મળી આવે છે. સંતોષનો વિષય છે, કે છત્રામનો ઇતિહાસ અલીત ન થયેલા નરસીરાનાં દ્રષ્ટાંતો પણ જગત આગળ રણુ કરી શકે છે. અને તેવા દ્રષ્ટાંતો વિક્રોનો માત્ર એકજ દ્રષ્ટાંત અહીંયાં રણુ કરે છું.

કદપતાયે ધંભી જાય એવા એક રૂપાળા, એવા એક અબ્બેડું હુંદર ને સરાકત યુવાન વૈગંબરની એ કથા છે.

હજરત યસુફ (અ. સ.) નાં સૌંદર્ય વિષે એક શબ્દ પણ લખવાનો અર્થ શેઠ? જગતનાં સર્વ માનવીઓમાં સર્વથી સર્વ રીતે સૌંદર્યમાં ચડી જાય, એવા એ મહાન વૈગંબર ઉપર એક ઝુલેખા નામની સ્ત્રી આસકન થાય છે. જાણુ છો ઝુલેખા કોણુ હતી? મિસરની મદારાણી. આજે સ્ત્રીને ફિસાવવા માટે જેમ પુરો અનેક કાવા દાવા કરે છે તેવી રીતે યસુફ (અ. સ.) એ ઝુલેખા સામે કાવાદાવા કર્યાં ન હતા, પણ એથી ઉલટું ઝુલેખા પોતે હજરત યસુફ (અ. સ.) ને પોતાના બનાવવા તકલી રહી હતી. વ્યાકુળ થઈ હતી યસુફ (અ. સ.) ઉપર આસકત થયેલી સર્વ રીતે સાધન ગ્રંથન મિસરની મદારાણીએ કેવી રીતે યોજનાઓ અમલમાં મૂકી

હરી, એ વિસ્તારપૂર્વક કહેવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી. વાંચક તું પોતે વિચારી લે કે એક અર્થ સત્તાધારી મદારાણીનાં દરમાનને કોણ ઉઘાડી શકે? પણ હજરત યસૂફ (અ. સ.) નો સંપત્તિ અપેક્ષા, આદર્શ અને અનોખો હતો. તેઓ અકબર રજા-અનેક આપતિઓને સદર્પ વખારી લીધી, જાણીએ નહીં! પ્રથમ માથું વધેરવાની યોજના હતી. પણ એમાં સુધારે થયો ને જીવતા કુવામાં હસેલી દેવામાં આવ્યા-લાં પણ તેમણે આજ્ઞાદની ઈમદાદ આપી, કુવામાંથી પ્રુદાવંદ આવશે તેમને આજ્ઞાદ જવાબ-પછી આવ્યો સગાઆ પાછળ પુરાવાનો વારો. ટુંકમાં અનેક કસોટીઓ કુદરતે કરી અને એ સર્વ કસોટીઓમાંથી હજરત યસૂફ (અ. સ.) અણીશુદ્ધ ઉગરી ગયા. ટુંકમાં અતિ આકરી કસોટીઓમાંથી આજ્ઞાદ રીતે પસાર થઈ ગયા હતાં છતાં પણ તેમના સંપત્તિમાં અંશ માત્ર પણ ઉણપ આવવા પામી નહિ, જેનું પરિણામ એ આપ્યું કે સર્જનદારે તેમને દેહજ્વાલામાંથી મૂકી અપારી મિસરની સત્તાનત અર્પણ કરી સંપત્તિને ચોખ્ખા બદલો તેમને મળ્યો. આવો એકાદ દાખલો પણ શોધો જડે એમ નથી.

સંપત્તિ અને અભ્યર્થનું શિક્ષણ લેનારાઓએ માત્ર યસૂફ (અ. સ.)ના સંપત્તિ ઉપરથી ચક્રવર્તી દેવો લેવો જોઈએ. બાકી વાતો કરવી, ને ન પહોંચી વળાય શકે ન છુટકે ગળા યદ્ય એસી રહેવું, ને સંપત્તિ ઉપર લાંબુ લેકચર આપવું એ સંપત્તિ નથી. મુસ્લિમોએ જીવનપથે અજ-વાશનાજ હોય, તો તેને પારકાં દ્રવ્યોત્તેજી શોધ ખોળ કરવાની જરૂર નથી. જીવનસિદ્ધિનાં સર્વ પથો આપણાજ ઇતિહાસમાંથી મળી આવે છે. જરૂર છે માત્ર ધોડા લેવાની. ઇતિહાસનું વાંચન એ માત્ર દિલ બેદલાવવાનું કે નવરાત્રીને વખત પસાર કરવાનું સાધન નથી, પણ સ્વમાન પ્રાપ્ત

માનવીને ત્રેરણાનાં પીયુષ પાનાર એક સર્વોત્તમ સાધન છે.

અભ્યર્થનની રિતસરી જાણવા માટે આપણને આવે જતું પડે તેમ નથી. દીલગીરી સાથે કહેવું પડે છે કે મુસ્લિમો પોતે કેવા હતા એ પોતે જ જાણી ગયા છે. મુસ્લિમોની બેદરકારીને સીમા નથી રહી, જગતને જીવનની અંખી કરાવનાર મુસ્લિમો પોતે આજે પ્રકાશને અંખે છે, મુસ્લિમોની દશા આજે એવી છે કે વ્યકિત ગત અનેક ભાષાઓ મનમાં એમ કહેતા હશે કે:- “જિન્દગી લી તો યદાં લાકે પરોમાં દય મુઝે; હુંદતી દય કાઈ હીલા મેરે મર જનેકા”

પધારો!

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ,

ચોકે બગીચા, (જુમ્હૂર મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

જાણીતી ગીલોમાં બનેલા

બધાં

હનાવા-રીવેરા

ઉપરાંત

સ્ટર્ટીંગ્સ

અને

ઉંચી જાતનાં

શર્ટીંગ્સ

લેટેસ્ટ ડિઝાઇન્સમાં મળશે

ઓછામાં ઓછા અને સસ્તા દર

માત્ર એકજ મુલાકાતથી જરૂર સંતોષ પામશો

મલિક: ઈમામી મુહમ્મદ સાલેહ અલ્લેહ

એલેક્ઝાંડ્રિયાની પ્રાચિન લાયબ્રેરી

કાણે બાળી નાંખેલી ?

૭

રજુ કરનાર : લલિત હાલ્દા ભાસ્કર, (ગદ્ય સ્વામિનારાયણ)

[આ લેખ કેટલાંચેક બંગાળી લેખોના આધારે લખેલો છે, લગભગ ૭૨ વરસની વૃદ્ધાવસ્થા સામે નજર નાંખીને જૂલુક દરજુલુ કરવા માટે લેખક વાંચકર્ષને વિનંતિ કરે છે.]

જગતમાં એવું કહેવામાં આવે છે કે, એલેક્ઝાંડ્રિયાની પ્રાચિન મહાન લાયબ્રેરી અરબોએ બાળી નાખેલી હતી. યુરોપના સાહિત્યમાં એક વખતે આ વાત અનેક રૂપે પ્રસિદ્ધ થયેલી હતી. એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે જ્યારે અરબ બેઠાની જંગલી અવસ્થાનું વર્ણન કરવામાં આવતું ત્યારે ત્યારે આ પ્રખ્યાત લાયબ્રેરીને સજાગી મૂકવાનું પ્રમાણ આપીને મુસલમાનોની જંગલી અવસ્થા સિદ્ધ કરવામાં આવતી હતી.

એવું કહેવામાં આવે છે કે અરબોએ મિસર છતાં પણ મિસરના હાકિમ આમરે આ લાયબ્રેરીનાં પુસ્તકોનું શું કરવું એ સંખ્યામાં ખલીફા હઝરત ઉમર (૨૬) ને એક કાગળ લખેલો તેના જવાબમાં હઝરત ઉમરે (૨૬) લખેલું કે:- "If the books in the Alexandrian library are in conformity with the Koran there is no need of those, if they are adverse to the Koran they should be destroyed."

But they are either conformable to the doctrines of koran or adverse to them

"Therefore they must be destroyed."

એવું કહેવાય છે કે, મિસરના હાકિમ આમરેના પુત્રાથી ખલીફા હઝરત ઉમરે (૨૬) ઉપર પ્રભાણ મજકૂર લાયબ્રેરીનાં સધર્મી પુસ્તકો બાળી નાંખવાનો હુકમ આપ્યો હતો. ઉપર જણાવેલા હઝરત ઉમરના જવાબમાં એમોના લેણકના જ્ઞાન ઉપર એક ઉપાદેશ થા મારવામાં આવ્યો છે, કારણ કે એક તો મહાન લાયબ્રેરી બાળી નાંખવાનો જોરો આરોપ અને તેમાં વળી લેણકના જ્ઞાનની મુરખાઇ બેરેલી અજ્ઞાનતા આ સધર્મી જ્ઞાનીને કેવી પ્રકૃતિવાળો મનુષ્ય પોતાના સ્વભાવને શાંત રાખી શકે ? અંગ્રેજીમાં adding insult to injury આનેજ કહેવામાં આવે છે.

ગમે તેમ હોય પણ યુરોપના કેટલાંચેક ઇતિહાસ લખનારાઓની પક્ષપાત વિનાની ઉદ્ધર રોપના પરિણામે કરીને મુસલમાનો ઉપરનું આ તોહમત દૂર થવા પામ્યું છે.

આ અફવા પણ લાંબા સમયથી ચાલતી આવેલી હોવાથી લોકોમાં તેના માટે એવો સન્નિધિ વિશ્વાસ જાગી ગયો છે કે, તેના વિરુદ્ધની કોઈપણ વાત ગમે તેની પ્રજા હોવા છતાં તે માનવામાં આવતી નથી. ગમે-તેટલાં ન્યાય યુક્ત પ્રમાણો આપવામાં આવે પણ લોકો તો એમજ કહેવાના કે:- "અમે જે વાત લાંબા કાળથી સાંભળતા આવ્યા છીએ

તે વાતને આજ તમે જોડી કહેવા ઉઠ્યા થયા છે તે કેમ ચાલી શકે ?' પ્રખ્યાત ઇતિહાસકાર મી. ગીબનની ફિરમતમાં પણ કંઈક અણુજ પડ્યું છે. મી. ગીબને પોતાના Decline and Fall of the Roman Empire નામના પુસ્તકમાં આ ઘટના સંબંધી લખેલું છે કે:— 'For my own part i am strongly tempted to deny both the fact and consequences' (chandos classics vol III p 568)

અર્થાત-આ ઘટના કહો કે તેનું પરિણામ કહો, એ મહેના કેળના વિપર મદારો તે વિશ્વાસ નથી. પણ ઘણા લેખકોએ મી. ગીબનની આ વાતને હરી કહાડેલી છે. કેઈ કેઈ ઇતિહાસ લખનારાએ તે મી. ગીબનના મતનું ખંડન કરવા માટે બહુ પ્રમાણો એકઠાં કરીને મોટા મોટા નિબંધો લખવાની શરૂઆત કરેલી હતી. અમે આ જગ્યાએ એ એક પક્ષકારોનાં પ્રમાણોને ન્યાય અને યુક્તિની સાથે અમારા વાંચક વર્ગની પાસે રજૂ કરીએ છીએ.

મી. ગીબને પોતાનો પક્ષ સત્ય દર્શાવવા માટે ખૂબ્ય બે પ્રમાણો આપ્યાં છે. તે મહેનું પહેલું પ્રમાણ એ બનાવ્યું છે કે આ બનાવ ને સમયે બનવાનું કહેવામાં આવે છે. (ઈ સ. ૬૪૦) તેના પછી ૬૦૦ વરસ બાદ અબુબક્રરાજ નામના એક આરબિનિયન ખ્રિસ્ત ઇતિહાસકારની પાસે આ વાત આપણે પહેલ પહેલી સાંભળીએ છીએ. પણ આ હશે વરસના લાંબા ગાળાની અંદર કોઈ દેશી કે પરદેશી, મુસલમાન કે ખ્રિસ્ત કોઇપણ ઇતિહાસ લખનારના અંધમાં આ બનાવના માટે એક અદાર પણ બેવામાં આવતો નથી.

બીજું પ્રમાણ:-એ છે કે અરબ લોકોએ જ્યારે મિસર હતી લીધું એ વખતે એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાં નહાની કે મોટી કોઇ લાપછેરી

હતીજ નહિ. લાંબાં સમયમાં પ્રાચિન પુસ્તકોને મુસલમાનો આવવા પહેલાં લગભગ ૨૫૦) વરસો પૂર્વે રોમન સમ્રાટ થીયોડોસીયસે નાશ કરાવી નાંખ્યો હતો.

એ વાન તે આપણે પહેલાંજ કહી ગયા છીએ કે, મી. ગીબનના સામાવાગાએ ગીબનના પ્રમાણો કબૂલ કરવાને ચાહતા નથી. તેઓએ પોતાના દરતૂર પ્રમાણો અરબી પુસ્તકોમાંથી પ્રમાણો (સાલ્વિનીઓ) ચુંટી કહાડીને એનું બતાવી આપ્યું કે મહાન લાપછેરી અરબોએ બાળી નાંખેલી એ વાત સત્ય છે. ભણે ફરાનના પહેલાં હશે વરસના લાંબા કાળની અંદર બીજા કોઇ પણ ઇતિહાસ સાક્ષી આપી ન હોય છતાં એ લાપછેરી અરબોએ જ બાળી નાંખેલી, એ વાન સી એ સી દક્ષ સત્ય છે આ જવાબ મી. ગીબનના પહેલા પ્રમાણ માટે છે.

પણ મી. ગીબનના બીજા પ્રમાણને જવાબ કેઈ આપી શક્યું નથી. એટલે કે મુસલમાનોએ જ્યારે એલેક્ઝાન્ડ્રિયા હતી લીધું તે વખતે એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાં કોઇપણ લાપછેરી હતીજ નહિ. આ વાતને કોઈ જોડી દર્શાવી શક્યું નથી તેમ જોડી દર્શાવવા માટે કોઇએ કંઈ કોશિશ પણ કરેલી નથી; અને કોશિશ કરી પણ શક્યા નથી તેઓ તે મી. ગીબનના પહેલા પ્રમાણને જવાબ આપીનેજ પોતાની બાજુ સંપૂર્ણ રીતે સફળ થયેલી માને છે. હવે એ તે સને તેમ હોય પણ મી. ગીબનના સામાવાગાએ જે જવાબ આપ્યો છે તેની આપણે જરા બારીકાઈથી પરીક્ષા કરીએ.

લાપછેરી આરબોએ બાળી નાંખવાની અસહ્ય વાર્તા અબુલ ફરાને લખેલા "મોખત-સર ઉલ્લખ્લાલ" નામના એક અરબી પુસ્તકમાં બેવામાં આવે છે અબુલ ફરાને આ પહેલાં સીરીયન લાપામાં એક ઇતિહાસનું મોટું પુસ્તક

લખેલું છે અને ઉપર કહેલું “મોખતસર ઉફાળવાલ” નામનું અરબી ભાષાનું પુસ્તક ઉપર કહેલા સીરીયન ભાષાના પુસ્તકમાંથી કરેલી એક સંક્ષિપ્ત નોટ-માન છે. વધારે તાજુબ થવાનું તો એ છે કે જે સીરીયન ભાષાના ઇતિહાસ ઉપરથી આ ટુકડી નોટ લખવામાં આવી છે એ અસર સીરીયન ભાષામાં લખેલા ઇતિહાસના પુસ્તકમાં તો લાયબ્રેરી સંબંધી એક અક્ષર પણ નથી. જે કાંઈ છે તે આ અરબી ભાષામાં લખેલ સંક્ષિપ્ત નોટમાં છે.

ડૉક્ટર પોલક નામના એક અંગ્રેજ લેખક ઈ. સ. ૧૬૬૩માં અબુલ ફરજના અરબી ભાષામાં લખેલ ટુકડી નોટનો અંગ્રેજીમાં આ પ્રમાણે તરજુમો કરેલો છે.

“એ સમયમાં (ઈ. સ. ૬૪૨માં) મી. જોન નામનો વ્યાકરણનો મહાન પંડિત અરબ લોકોમાં વધારે પ્રખ્યાત હતો. મી. જોન વ્યાકરણ અને દર્શન શાસ્ત્રમાં સારા પંડિત હતો. તે જોગ્યાપટ્ટ ખ્રિસ્તિ હતો અને એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાં રહેતો હતો. આ માણસનું આયુષ્ય અડધું લાંબું હતું. જ્યારે આમરે એલેક્ઝાન્ડ્રિયા છૂટ્યું ત્યારે મી. જોને હાકિમ આમરની મુલાકાત લીધી હતી. મી. જોનની નિંદતાથી હાકિમ આમર પડેલાંથીજ ન્હાણીતા હતા. એટલે મી. જોનની માનભરી મુલાકાત લીધી હતી અને તેની પાસેથી દાર્શનિક તત્ત્વોને આનંદથી સાંભળ્યાં હતાં.

આમર એક ઉંચા ગાનવાળા બાકોસ પુરુષ હતા. દર્શન શાસ્ત્રનાં નવાં તરતો મી. જોન પાસેથી સાંભળીને હાકિમ આમર તેના ઉપર મોહિત થઈ ગયા હતા. તે એટલે સુધી કે હાકિમ આમર મી. જોનને પોતાની સંગેજ રાખવા હતા.”

“એક દિવસે મી. જોને હાકિમ આમરને કહ્યું કે:—“આ સંદેશમાં જે કાંઈ હતું તે સમય”

આપે ક’જાને કયું છે, જે કાંઈ તમારા ઉપયોગનું હોય તે તો તમોજ રાખો પણ જે તમારા ઉપયોગનું ન હોય એવા માટે હું કાંઈ આશા રાખી શકું છું?” હાકિમ આમરે પૂછ્યું કે, “તમો શાની આશા કરો છો?” તેના જવાબમાં જોને કહ્યું કે ‘સરકારી લાયબ્રેરીમાં જેટલાં દર્શન શાસ્ત્રનાં પુસ્તકો છે તે સંખ્યામાં મને મળે એમ મહારી ઇચ્છા છે.” હાકિમ આમરે કહ્યું કે “ખરીદના હુકમ વિના એ સંબંધમાં હું કાંઈ કરી શકું નહિ” તે પ્રમાણે હાકિમ આમરે ખરીદના કાગળ લખેલો તેનો ખરીદના હકરત હિમર (રદી) તરફથી જે જવાબ આવ્યો, તે આપણે અંગ્રેજીમાં ઉપર વાંચી ગયા છીએ. તેની મતલબ એ થાય છે કે:—“જે પુસ્તકો માટે તું પૂછે છે જો પાક કુર્આન શરીફની સાથે આ પુસ્તકોના નિચારોની એકતા હોય તો પાક કુર્આન શરીફ આપણી પાસે છે એટલે એ પુસ્તકોની જરૂરીયાત નથી અને જો વિચારો વધુ હોય તો તુરતજ તેનો નાશ કરાવી નાંખવો.”

આ હુકમ પ્રમાણે ગવર્નર આમરે આ સંબંધી પુસ્તકોને તે સમયના એલેક્ઝાન્ડ્રિયાનાં હમામખાનામાં બંધેચારી નાંખીને તેને બાળી નાખવાનો હુકમ ફરમાવ્યો. એવું કહેવાય છે કે આ સંબંધી પુસ્તકોનો સળગાવીને નાશ કરતાં છ મહિનાનો લાંબો સમય લાગ્યો હતો.

સાંભળો અને આશ્ચર્યતાથી ચકિત થાઓ.

એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની મહાન લાયબ્રેરીમાં પુસ્તકોની સંખ્યા ક્રોડ ડોઝના મત પ્રમાણે સાતથી આઠ લાખની હતી એની રચાવના ઈ. સ. પૂર્વે ૨૮૩માં મીક રાજ ટેમ્પેસ્ટોસ્ટરના હાથથી થયેલી હતી અને પાઠગના સમયમાં મિસર અને મીકની સંપૂર્ણ ચાળીના વખતે આ લાયબ્રેરીની બહુ ઉન્નતિ થઈ હતી. જેના પરિણામે આ અમૂલ્ય રત્નભંડાર ગાંધ રહ્યો હતો. મોટા વિચારાળ ગાન ભંડારે એ વખતનું એલેક્ઝાન્ડ્રિયા પ્રાંતિન પ્રયોધી

જગતમાં બહુ પ્રખ્યાતિ મેળવી શક્યું હતું. આવા અમૂલ્ય જ્ઞાનભંડારનો નાશ કરનારાએ જગતને મેટું નુકસાન કરેલું છે, હાલનો મનુષ્ય સમાજ તેનો વારસો મેળવવાને લાગવશાળી થયો હોત તો સભ્યતા અને ઉન્નતિના માર્ગે દળ પથ કેટલો આગળ વધ્યો હોત તે કોણ કહી શકે તેમ છે !

એટલાજ માટે “ મોખતાર ઉદ્દાવવાલ ” નામના પહેલાં કહી ગયેલા સંદિપ્ત ઇતિહાસનો લખનાર આ વાર્તાના ઉપસંદારમાં જે પ્રમાણે લખે છે તે પ્રમાણે આ ઘટના ખરેખર સાંભળીને આશ્ચર્ય પામવા જેવી છે. આ, જે પ્રાચિન યુગે જગતના ઉપર દેવાઇને મહાન અમલદાર પેદા કરી આપ્યો હતો કે જેને લઇને સંસારના દરબે માણસોનું દિલ તેના તરફ ખેંચાયું હતું.

એ સમયમાં-પૂરોપીયન-લોકો મુસલમાનો ના મુલકમાં આવા પ્રકારની વાર્તાઓ નોડી કાઢવામાં અને તેના ઉપર લોકોને વિશ્વાસ જમાવવામાં ધર્મ માનવા દતા, ધણુજ અફસોસની વાત એ છે કે, તે વખતે પશ્ચિમના લોકો, પૂર્વના લોકોને એવા માટે આંખો ઉપર જે ચરમા ચાકવતા હતા તે ચરમાનો એક કાચ ધર્મ અને બીજો કાચ એક સરકારોના મહાનગરથી રંગાયેલો હતો. એ વખતે પૂરોપીયન ખ્રિસ્ત લોકોએ, એશિયાના મુસલમાનોની વિરુદ્ધમાં ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ કુઝે હતું ધર્મ મુદ્ધ જાહેર કરેલું હતું અને તે મુદ્ધ ધરવીસનના અખ્યાતી તરફ સૈદા મુધી દર્શી રહ્યું હતું. ખ્રિસ્તિ કુઝેકારોએ મુસલમાનોને ચેતાના ધર્મશત્રુ માનીને તેમની વિરુદ્ધમાં પૂરોપીય લોકોને ઉત્કેરી મુકવા માટે ઇસ્લામના મહાન ચેમ્પીયન હઝોત મુહમ્મદ સહ. ના વિરુદ્ધમાં પથ્ય અનેક ગંદી વાતો ઉપજાવી કહા-કહી હતી કે જેની હદ નહોતી. એના પરિણામે

લોક વાર્તાઓમાં કે જનસમાજના કિસ્સા કહાણીઓમાં તેમજ સાહિત્ય, નાટક અને ઇતિહાસમાં સર્વસ્થળે મુસલમાનોના ઇતિહાસને તદ્દન હારથ જતક અને રોપ ભરેલો ચિત્તરો છે. એના માટે પાંચકુર્બા પાસે આવે એકજ દ્રષ્ટાંત રણ કરીને વાંચકોની ખાતી કાવવા ચાહ્યે છીએ. અંગ્રેજ ફિઝનરીમાં હમણા પથ્ય “Mohound” એ નામનો એક શબ્દ છે એ શબ્દ Mohammad ને મળેલો અને તેનો અપભ્રંશ છે એનો અર્થ “The Devil” શૈતાન કરવામાં આવ્યો છે. હા. અમે એ પથ્ય આ જગાએ કબૂલ કરીએ છીએ કે આ અપ્રિતિકરે શબ્દ હાલ વપરાતો નથી, પણ આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે એ સમયમાં પૂરોપીયનોમાં ધર્મનાં જીવનને લઇને મુસલમાનો વિરુદ્ધ વેરભાવની આગ કેવા નેરવી ધપધગી રહી હતી.

કુઝે અને તેને લઇને મુસલમાનો વિરુદ્ધના અપવાદોના આરંભ ઇસવી સનના અખ્યાતમાં સેકંડના ઉપરના સમયમાં થયો હતો. એટલે જ્યારે લાયબ્રેરી બાળી નાંખવાની મપનો પ્રચાર થયો, ત્યારે ખ્રિસ્તિ જગતમાં મુસલમાનોની વિરુદ્ધના અપવાદોની વાર્તા ઉત્તરાર્ધ ગઈ હતી. એટલે લોકો તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખે તેમાં નવાઇ રી ! એટલા સમયની અંદર તો એવી બનાવટી વાતો ઇતિહાસ સાહિત્ય અને નાટ્યો દિગેરેમાં સારી રીતે રધાન મેળવી શકી હતી. એવા નખતમાં આ વાતો જૂઠી છે એવો પ્રતિવાદ કરનાર ત્યાં કોણ હોય ?

હવે આપણે જોઈએ કે પૂરોપીય ઇતિહાસ કારોએ કેવા કેવા પ્રમાણોનો આધાર લઈને આ ઘટનાનો સાત્ત તરીકે દિશકાર કર્યો છે જ્યારે મી. ગીમને બેસ્ટ ગાયન ગાયુ તે વખતે ફિકટન, અર્થિક વગેરે લેખોએ, તથા અરબી ઇતિહાસકારોની સાક્ષી આપીને

આ બનાવરી ઘટનાને સત્ય મનાવવા બહાર
આગ્રહ છે. આ ત્રણ અરજ લેખકોનાં નામો
અનુક્રમે અખટલ લતીફ બગદાદી (૧૨૬૧-
૧૩૨૬ ઈસ્વી), તકીઉદ્દીન અહમદ મકરીજી
(૧૩૬૦-૧૪૪૨) અને હાજી ખલીફા (મરજુ
૧૬૫૭). આ ત્રણ જણાઓજ યૂરોપીયન લેખ-
કોની આયોરીટી છે તેઓએ પોતાને ત્યાં ત્યાં
યોગ્ય લાગ્યું ત્યાં ત્યાં આ ત્રણ જણ અરખી
લેખકોના વચનોનો આધાર આપીને લખેલ છે.
એ લોકોની પાસે આ સિવાય બીજી કોઈ
આયોરીટી નથી.

એટલા માટે ઉપર જણાવેલા ત્રણ યુક
પુરોનો આપણે કંઈક ઓળખાણ આપીયે.
પહેલો પુરખ અખટલ લતીફ, આ માણસ એક
પ્રખ્યાત હકીમ હતો તેના લખેલાં વૈદક વિદ્યાનાં
પુસ્તકો હમણાં પણ મળે છે. આ માણસ
ઈતિહાસ લખનારો નહોતો. ઈસ્વી સનના તેરમા
સૈકાના આખરી સમયમાં હકીમ સાહેબે એક
વાર મિસરની સુસાફરી કરી હતી અને તે
સુસાફરીના વર્ણનનું તેણે એક પુસ્તક લખેલું છે.
આ સુસાફરનામામાં તેણે મિસરની હાલત જે
પ્રમાણે પોતાની આંખોએ જોયેલી અને જે
પ્રમાણે લોકોના મુખથી પોતાના કાનો વડે
સાંભળેલી તેજ પ્રમાણે લખેલી છે એવેકઝાંડિયા-
ના સેરાપિયનના તુરુલા ખંડેરનું વર્ણન લખતાં
લખતાં તેણે એક જગ્યાએ લખેલું છે કે:—

“મેં સાંભળ્યું કે, આ રથને એજ મિનારો
હતો કે જેની નીચે બેસીને એરિસ્ટોટલ વિદ્યા-
ભ્યાસ કરતો હતો, અને ત્યાં દિગ્વિજયી
એલેક્ઝાંડર નગરની પ્રતિષ્ઠાકાળે એ પ્રખ્યાત
વિદ્યામંદિરની રચાપના કરેલી હતી,
(લાયબ્રેરીની) કે જેમાં અમૂલ્ય પુસ્તકો હતાં કે
જેને આમર ઇબને ઉલ આસે ખલીફા-ઉમર
(રહી)ના હુકમથી બાળી નાખાયા હતાં.”

હકીમ સાહેબે આમરની વાત એક એટ-
હાસિક સત્ય સ્વરૂપે લખી છે એમ માનવાનું
કાંઈ કારણ નથી, કારણ કે તે ઇતિહાસ લખવા
તો બેડો નહોતો. “મેં સાંભળ્યું છે” એમ કહીને
જેણે પોતાના લખાણની શરૂઆત કરી છે,
તેની કિંમત એક સાંભળેલી વાત સિવાય
વધારે યર્થ શકતી નથી અને સાંભળેલી વાતને
એક ઐતિહાસિક સત્ય તરિકે સ્વિકારી શકાય
નહિ. એ પણ બનવા જોગ છે કે એ ઉપબન્ધી
કહારેલી વાતની એ વખતે મિસરમાં આમદ
યર્થ હોય અને હકીમ સાહેબે તે સાંભળી હોય.
ત્રણસો વરસ સુધી જે વાર્તા આખા યૂરોપના
લોકોમાં પ્રચલિત થઈ ગઈ હતી તે હકીમ સાહેબના
વખતમાં મિસરના લોકોના સાંભળવામાં ન
આવી હોય એ સંભવિત નથી.

વળી હકીમ સાહેબે સાંભળેલી વાતોમાં
કંઈ કંઈ વાત સત્ય છે અને કંઈ કંઈ વાતો
કાલ્પનિક છે તેનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ.
પ્રથમ એ જોઈએ કે એરિસ્ટોટલ એનેકઝાંડિયામાં
કદિ આવેલોજ નહોતો તો પછી અભ્યાસ
કરવાની તો વાતજ રહેતી નથી. વળી તે વિદ્યા
મંદિરની રચાપના થવા પહેલાં ૪૦ વરસ પૂર્વે તો
મરજુ પામ્યો હતો. બીજું વિદ્યા મંદિરની રચાપના
એલેક્ઝાંડરે પોતે કરેલી નહોતી પણ તેના મરજુ
પછી ૪૦ વરસ બાદ થયેલી હતી. હકીમ સાહેબે
પોતે સાંભળેલી ત્રણ વાતો પૈકી બે વાતો તો
ઉપર પ્રમાણે લોટકના કાંઠે અસત્ય કરે છે
ત્યારે આમરે લાયબ્રેરી બાળી નાખાવાની
વાતને હવે આપણે શી રીતે સત્ય માનવી ?

હવે બીજી આયોરીટી મકરીજીના વિષયની
આપણે થોડી આગેયના કરીએ. આ માણસ
એક ઇતિહાસ લેખક હતો અને હકીમ અખટલ
લતીફની પછી ૧૦૦ વરસ નહેરમાં આવેલો
છે. પારીસના એલિસર ડી. સેસી નામના એક
પ્રખ્યાત ઇતિહાસ લખનારાએ અખટલ લતીફ

અને મકરીજી એ જેઠ જાણ્યોએ લખેલાં પુસ્તકાનાં લાખાંતર કરેલાં છે આ જે ભાષાંતરના ઉપરજ મી. મી.નના સામાપક્ષવાળાઓએ વધારે જોર આપેલું છે પણ પ્રેક્ષકોને જોતે એક જગ્યાએ લખેલું છે કે:—

“Makriri copied his account from Abdullaif”

અર્થાત:—મકરીજીએ અબ્દુલ્લ લતીફના વિષયની નકલ કરેલી છે” અલીમદના પ્રખ્યાત વિદ્વાન મૌલાના શિખરીએ જેઠ અસલ અરબી ત્રથોનો મુકાબલો કરીને એટલે સુધી લખેલું છે કે મકરીજીએ અબ્દુલ્લ લતીફના, સખરે કુટનીજ કોપી કરેલી છે તેમ નહિ પણ લાપાની પણ કોપી કરેલી છે; એટલે જ્યારે હકીમ સાહેબની સાક્ષી આપણે ઉપર ના મજૂર કરી ગયા તો તેની કોપી કરનારા મકરીજીની સાક્ષીને આપણે શી રીતે મજૂર રાખી શકીએ?

ચીજ આઘોરીદી હાજ ખસીકાની રહી, આ પુસ્તકનો આવિર્ભાવ ઠાન્-ટાન્દીનોપક ૧૭માં સૈકામાં થયો હતો, એ સાહેબના પુસ્તકમાંથી ગ્રે. ડી. સેસીએ જે લાખાંતર કરેલું છે તે આ છે:—

“In the early day of Islam... as its tenets had not yet obtained a firm hold on the minds of the People, it was feared that the ancient Sciences would interfere with Popular beliefs, so much so that it is alleged that the books they found in the Conquest of different Cities were burnt.”

“અર્થાત” પ્રથમ જ્યારે ઈસ્લામ પ્રચલીત થયો હતો એ વખતે એનાં ધર્મતત્ત્વો લોકોના મનમાં ધ્રુસાવે કસેલાં નહોતાં એટલે પ્રાચીન

વિજ્ઞાને કરીને લોકોનો ધર્મ ઉપરનો વિશ્વાસ મોજા પડી જાય એ બીકથી જ્યારે કોઈ નગર જીતી લેવામાં આવતું ત્યારે ત્યાંનાં સર્વજ્ઞ પુસ્તકો બાળી નાંખવામાં આવતાં એમ સાંભળેલું છે.”

કાંઈ દલીલ કાઢી નથી, કાંઈ પ્રમાણ આપ્યું નથી. તેમજ કોઈ દેશ, કાળ, કે પાત્રનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી માત્ર “સળગાવી દેતા હતા એવું સાંભળેલું છે” એલેકઝાંદ્રીયાની લાખણેરી મુસલમાનોએ બાળી નાંખેલી તેનું આપણુ એક પ્રમાણ માનવામાં આવે છે. આ આગળ પાછળના કાંઈપણ આધાર વિનાનું પ્રમાણ કેટલી હદે માનવા યોગ્ય ગણાય તે વિદ્વાન વર્ગને અમે સોંપીએ છીએ.

વળી આ પ્રમાણને અધૂર ફરાજના મતને અનુમોદક તરિકે કબૂલ કરી શકાય નહિ. અંતિહાસિક તત્વાતુસંધાનનો નિયમ છે કે, કોઈ આધુનિક લેખકના મતને અનુમોદન આપવું હોય તો જૂનામાં જૂના લેખકના મતની શોધ કરીને તેને અજવાળામાં લાવવો જોઈએ. જો એમ ન કરવામાં આવે તો માત્ર કોપી કરેલી મનાય એટલે તેવા મતને અનુમોદન આપનાર તરિકે માની શકાય નહિ. જો એ લખનારના મતને ટેકાની જરૂર હોય તો ફરાજના મતનો તેને ટેકો આપી શકાય; પણ ફરાજના મતને ટેકાનો જરૂરને માટે તો ફરાજની પહેલાંની લેખકનો ટેકો આપી શકાય.

હવે આ સધળી વાતો તો આપણે માત્ર સાક્ષીઓની કાઢી પણ ફરિયાદી પક્ષની કાંઈક કોસ એકઝામીનેશન કરીએ. ફરિયાદીનું પર્ણન તો આપણે પહેલાંજ કરી ગયા છીએ. અધૂર ફરાજે આ જાનવાને ૬૦૦ વરસ પીતી જવા પછી તેને ઇતિહાસ લખેલો છે પણ તેની પહેલાંના કોઈ લેખક કે ઇતિહાસનો આધાર આપીને પોતાના

લેખનું સમર્થન કરેલું નથી, વળી પેતે સીરીયન ભાષામાં લખેલા ગ્રંથમાં આ સંબંધી એક અક્ષર પણ લખેલો નથી. માત્ર સીરીયન ભાષાના અસલ ગ્રંથ ઉપરથી એક સંક્ષિપ્ત પુસ્તક લખેલું છે તેમાં આ ઘટના છે. આ ઉપરથી એવું અનુમાન કરી શકાય છે કે, આ ઉપગમી કહાડેની વાર્તા કદામ અખૂલ ફરાજની લખેલી ન પણ હોય પણ પાછળથી કોઈ બીજાએ એ પુસ્તકમાં ઉમેરી દીધેલા હોય. (જુઓ ૧૮૯૯ અક્ટોબરના “નાઇટીન્ક સેન્ચુરી”માં વાસુદેવરાવનો લેખ)

વાર કદાચ એમ માની લઇએ કે આ લેખ અખૂલ ફરાજનોજ લખેલો હોય તો પણ એક મોટા પ્રશ્નનો નિકાલ કરવાનો રહે છે. ઇતિહાસીના જૂના બનાવો કેટલાએક ઉપાયો વડે જાણી શકાય છે જેમાં:—

(૧) તે સમયના બીજા કોઈ લખનારા એ સંબંધમાં કંઈ લખી ગયા હોય તે જોઈને.

(૨) તે સમયની કોઈ ચોક્કસ ઇમારતોનાં બચેલાં ખંડો જોઈને.

(૩) એ સંબંધની લોકવાર્તાઓ સંચળીને.

આ મંદિર: કોઈપણ ઉપાયો કરી ફરાજ પોતાની વાતને સાબિત કરી છે? કંઈ લેખીત આધાર તો હશેજ નહિ. જે હોત તે તેની પહેલાંના લેખકો તેને જાહેરમાં લાવવાને ચૂકત નહિ. કદાચ એમ માનો કે મુસલમાનો એવા આધારને જાહેર ના કરે પણ તેમના પરમ હુકમનો જે ખ્રિસ્તી લોકો તે તો ટોલ વગાડીને જાહેર કરે. અલમાસીનસે તેરમા સૈકામાં મુસલમાન જાતીના ઇતિહાસનો એક મોટો ગ્રંથ લખેલો છે તેમજ તે પહેલાં યુરોપીયસે દશમા સૈકામાં “અરબોના એનેકડોટીયામાં વિજય” એ નામનો મોટો ગ્રંથ લખેલો છે. આ બેઉ પુસ્તકોમાં ઉપરની મહાન લાખણેરી

સમગ્રાવી નાંખવા સંબંધમાં એક અક્ષર પણ લખેલો નથી. આ બેઉ લેખકો મિસરના રહેવાસીઓ હતા. (ગીબન પૃ. ૩ પાનું ૫૦૮). એ લેખકોની પહેલાં એનેકડોટીયાના વિજયની પચાસ વરસની મધ્યે જોન ઓફ લોક્યુ નામના એક મિસરના પાદરીએ એનેકડોટીયાના ઇન્દિ-લાસનું પુસ્તક લખેલું છે. મોટા આશ્ચર્યની વાત છે કે આરડો મોટો બનાવ પોતાના પુસ્તકમાં લખવાને આ પાદરી પણ જુઝી ગયેલો જણાય છે (બટલર “અરબ ક્રેડિટ, ઇસ્ટ” પા. ૪૨૪).

જો માત્ર લોકવાર્તાના આધાર ઉપરજ લખેલ હોય તો એ જરૂર કબૂલ કરવું પડશે કે તેની પહેલાંના લેખકો આ વાતને જાણતા નહોતા. જે જાણતા હોત તો તે સમયના ખ્રિસ્તી લેખકો તેને જાહેર કરવા વિના રહેત નહિ એટલે એવું અનુમાન કરી શકાય છે કે જે આ વાર્તા અખૂલ ફરાજ પેતેજ લખેલી હોય તો તે વખતે કુએડની મહેરબાની વડે તેની ચૂરેપમાંની નવી આમદ મધેલી હશે.

જો અસલ કહાણીના દરેક અંગને ખારીક નિશ્ચિત્વથી તપાસવામાં આવે તો જરૂર એવા નિશ્ચય ઉપર આવવું પડશે કે એક ગાંઠ પીનારની હાલતમાંજ આ સમયે લખાયેલું છે. આ નિબંધની શરૂઆતમાં એ કહાણી પૂરેપૂરી લખવામાં આવી છે. વાંચનારા સજ્જ નોતે વિનંતિ કરવાની કે એ કહાણી ફરીથી વાંચી જુઓ. ખાશીફને આમરે જે પત્ર લખેલો હતો તેમાં લખેલું છે કે તે સમયે એનેકડોટીયા માં ચાર હજાર બાથ રમો હતા (બટલર “અરબ ક્રેડિટ એન્ડ ઇસ્ટ” ૩૬૮) અખૂલ ફરાજ કહે છે કે એ ચાર હજાર બાથ રમોમાં આ સાત લાખ પુસ્તકો સમાન ભાગે પહેંચી આપવામાં આવ્યાં હતાં. અને એનાથી છ મહિના સુધી ખાણી ગરમ કરવામાં આવ્યું

હતું. કદાચ એમ માનવામાં આવે કે બાધરોની સંખ્યા એવડી મોટી ન પણ હોય અને આમરે બાધરોની સંખ્યા ખતાવવામાં અતિશયોક્તિ કરેલી હોય તો તો દરેક બાધરમમાં દસ દસ કે વીસ વીસ હજાર પુસ્તકો આપવામાં આવ્યાં હોય પણ ન્યારે સઘળાં પુસ્તકો બાળી જ નાંખવાં હતાં તો પુસ્તકો સહિત લાપચેરીના મકાનનેજ શા માટે આગ લગાડીને સળગાવી મૂકેલું નહિ હોય ? અથવા મકાનની બહાર ખુલ્લા મેદાનમાં સમાન દગલા કરીને આતશ બાળ કેમ કરેલી નહિ હોય ? આમ નહિ કરતાં સઘળાં પુસ્તકોને આકેલિસ પહાડની ટેકરી ઉપરથી નીચે ઉતરાવીને બાધરોમાં પહોંચાડી આપવાની તકલીફને શા માટે પસંદ કરેલી હશે ? હાકિમ આમરના મિત્ર શીં જોને આ પુસ્તકો માટે ધણા આગ્રહપૂર્વક માગણી કરેલો હતો તે પોતે કે ગમે તે વિઘાવિલાસી જો આવડત, તો, મજૂરો સાથે બંદીખત કરીને જો, ચાર, હજાર પુસ્તકો તો જરૂર અચાવી શકત. એવામાં એવા યુકિલડી-જ્યોમેટ્રીના સાતમાથી દશમા લાગ સુધીના વિભાગો તો જરૂર અચાવી શકત. જો આમરનો હેતુ પુસ્તકોને બાળી જ નાંખવાનો હતો તો તે શું એટલું પણ નહોતા સમજતા કે આવી રીતે આખા શહેરમાં પુસ્તકો ફેંકી મારવાથી વખતે સઘળાં પુસ્તકોને નાશ ન પણ થાય ?

બીજી બાજુએ તે વખતે ધણું ખરાં પુસ્તકો આમગથી મિશ્રિત પાર્થમેન્ટ ઉપર લખાતાં હતાં. પુસ્તકોમાં કાગળોનો વપરાશ બહુજ એવો થતો હતો. પાર્થમેન્ટ એવી વસ્તુ છે કે જો એને સળગાવવી હોય તો અગ્નિ ઉપર પરી રાખવી જોઈએ. એમ કરવામાં આવે તો તે ધીરે ધીરે બળે છે, પણ તેનો ભડકો થયા વિના હામઅખાતું પાણી ગરમ થઈ શકે નહિ, એટલે સહેજે સમજી શકાય છે કે પાર્થમેન્ટથી

ઉઠિયું કામ થતું નથી બલે ખલીફા ઉમર રહીના એકના બદલામાં સો હુકમો આવે પણ પાર્થમેન્ટ કાગળની માફક સળગી શકે નહિ. ત્યારે શું મોટી સંખ્યાના પાર્થમેન્ટ ઉપર લખેલાં પુસ્તકો બાક કરીને માત્ર કાગળનાં પુસ્તકોજ આમરે બાધરોમાં મોકલ્યાં હતાં ? જો એમ થયું હોય તો પાર્થમેન્ટ ઉપર લખેલાં પુસ્તકોનું શું થયું ? તે સઘળાં કયાં ગયાં ? અને ઘોડાં કાગળનાં પુસ્તકોથી ચાર હજાર બાધરોનાં પાણી છ મહિના સુધી થી રીતે ગરમ થયાં ? (બટલર ૪૦૫)

નગરની વાત તો એ છે કે ઉપજતી કહાડતી વાતાં એવી ચતુરાઈ ભરેલી વાતેથી લખવામાં આવી છે કે અબૂલ ફરાજ જેવો વિદ્વાન લેખક પણ તે મહિની ચતુરાઈને પકડી શક્યો નથી, આ બનાવનું જેમ જેમ બારીકાથી અવલોકન કરવામાં આવે તેમ તેમ એ વાતની ખાબો ખાતરી થાય છે કે અબૂલ ફરાજના પુસ્તકમાં પાછળથી આ ઘટનાને કોઇના તરફથી ઉમેરી દેવામાં આવેલ છે. વળી એમ પણ ખાસો યાચ છે કે જેણે આ ઘટના ફરાજના પુસ્તકમાં ઉમેરી દીધી છે તે પુરૂષ ફરાજના લખેલા અસલ સીરીયન ભાષાના પુસ્તકથી જરૂર અભણ્યો છે અથવા તે પુસ્તક તે હાથ કરી શક્યો નહિ હોય. જો એ પુરૂષ ઉપર કહેલ સીરીયન ભાષાના પુસ્તકથી જાણીતો હોત તો આ બનાવને હજી પણ વધારે ચતુરાઈ ભરેલો કરત, એમાં કાંઈ શક નહિ.

વળી બીજું પણ વિચારવાનું છે, આમરે પોતાના મિત્ર જોનેને આ પુસ્તકોના સંબંધમાં કહેલું કે:—“ખલીફાના હુકમ સિવાય એ પુસ્તકોના સંબંધમાં કંઈ કાંઈ કરી શકું નહિ.” આ ઉપરથી એણે પુરવાર થાય છે કે આમર ખલીફાના હુકમનું જરાબર પાલન કરનાર એક આદેશકિત સેવક હતા પણ ક્રિતિકાસ તે વાતની

ના પાડે છે. ઇતિહાસના પાના ઉચ્ચાવનાં મિસર ઉપર આક્રમણ કરતી વખતે આમરે ખતીશના હુકમની પરવા કરેલી નહોતી. (ગીઝન ૫૬૨) આમર પ્રથમ સિરીયા હતવા ગયા હતા અને સીરીયાથી મિસર ઉપર ચરણ કરવાની તેણે કસબના કીધી હતી અને તુરતજ મિસર હતી એના ચમણ કરી, આ બાબુએ ખતીશા હૉ ઉમર (૨૬૦)ના નાબુવામાં આગ્રુ કે આમરે પરવાનગી વિના મિસર ઉપર ચરણ લાગ ગયા છે એટલે પોતે એક પત્ર લખીને તુરતજ સવાર સાથે રવાના કીધા.

“જો તું હવે સુધી શામ છોડી ગયો ન હો, તો પત્ર લખ્યાંજ સૈન્ય સહિત પાછો ફર, અને જો આ પત્ર મળતી વખતે તું મિસરમાં પ્રવેશ કરી ચૂક્યો હો તો ખુદાપાક ઉપર વિશ્વાસ રાખીને આગળ વધતે?”

આ ઉપરથી એટલેજ વિચાર કરવાનો રહે છે કે, આમરે, ખતીશના હુકમ વિના, પોતાના મિત્ર જોનને તેણે માંગેલા પુસ્તકો આપવા આદન. તો શું નહિ આપી શકને? હવે ખતીશને ભગામણ કરીને પણ થોડાં પુસ્તકો તે આપી શકે. જે મિત્રની સાથે આમરની એટલી ગાઢ મિત્રતા હતી કે તેને હંમેશાં પોતાની સજે રાખતો હતો એવા મિત્રની આમર આટલી માગણી ન રિત્તકારી શક્યા?

પારકા ધર્મનાં પુસ્તકો હોવાથી, તેને બાળી નાંખવા વિના પોતાના ધર્મનું રક્ષણ ચાલ શકે નહિ એટલા માટે ધર્મની ખાતર આમરે, મિત્રનું સન્માન રાખી શક્યો નહિ હોય. અથવા ખતીશા હૉ ઉમર ૨૬૦ એ તે સન્માન રાખવા આપ્યું નહિ હોય એ વાતને પણ કદાચ માની લઇએ, પણ મીૉ ગીઝન કહે છે કે:—“અરબો પારકા ધર્મનાં પુસ્તકો બાળી નાંખવાનું પસંદ કરતા નહોતા, કારણ કે તેમનો ધર્મ નૈતિક નીતિ, અને ગ્રંથો બાળી નાંખવાના કામને અનુમોદન

આપતો નથી, કારણ કે માફદી અને ખ્રિસ્ત ધર્મનાં પુસ્તકોમાં ખુદાનું નામ હોવાથી તેનાં પુસ્તકો બાળવાથી ખુદા નારાજ થાય છે અને વિજ્ઞાન સંજ્ઞાથી સધળા ગ્રંથો મુસલમાનોના સંસારિક વ્યવહારમાં ઉપયોગી થઈ પડે માટે તેનાં પુસ્તકોનો નાશ કરવાથી મનાન ગુન્હો છે એમ મુસલમાનોની માન્યતા હતી. (ગીઝન વોલ ૫૬૮) ગીઝન એક પારકા ધર્મનો હોવાથી તેના સતને અમે પક્ષપાતી માનના નથી.

કેણે કેટલી કેટલી લાખએરીએ બાળી નાંખવાની બંદુક કરી છે એ વિષયમાં ફુનિયાની લુદી લુદી જોના સાથે મુસલમાનોને હુકામતો કરવામાં આવે તો જાની કોઈને કહેવું પડશે કે એમાં મુસલમાનોના નબર હેડનો આદર્શ પણ આનું અવતોદન કરવાનો આ નિર્બંધનો હેતુ નથી.

અત્યાર સુધી તો માત્ર તર્ક વિનંદજ કરવામાં આવ્યો છે. હવે ઇતિહાસના ધોળા પાનાં ઉચ્ચાવો જોઈએ. પહેલાં તો આપણી મુખ્ય પરવાનો નાયક મીૉ જોન જે એલેક્ઝાંડ્રિયાનો રહેવાસી હતો તેની તપાસ કરીએ કે ઇતિહાસ તેના માટે શું કહે છે? ખરી રીતે મીૉ જોન ક્યારે ચલ રયો તે જોઈએ. આમરે ઈ. સ. ૬૪૦માં મિસર હત્યું હતું પણ મીૉ જોન સત્રાટ જર્સીનીયનના વખતમાં હોવાનું ઇતિહાસ કહે છે. જર્સીનીયન ઈ. સ. ૫૪૭માં ગદાએ બેઠો હતો. લુદી લુદી વખતે એલેક્ઝાંડ્રિયામાં જોન નામના બે પુરો યર્ષ જનાનું પણ ઇતિહાસ કહેતો નથી. માટે મીૉ જોન ગમે તેટલી લાંબી જીંદગી જોગવવા લાગ્યથાળી થયો હોય પણ જે સત્રાટ જર્સીનીયનના વખતમાં હવાત હતો, તે જોન મિસરના દાકિગ આમરના વખતમાં હવાત હોવાનું કાઢ રીતે સંભવિત નથી. (Butler ૩૨૦)

બીજું—એલેક્ઝાંડ્રિયાના વિનંત પડી ત્યાંના રહેવાસીઓની સાથે મુસલમાનોની જે સંધિ

થયેલી (બદલ ૩૨૦) તે માંહેના કરારો પૈકી એક સરત એવી હતી કે, મુશ્કેલીમાં આવે તો મરિના સુધી એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાં પ્રવેશ કરવો નહિ. એ સમયની અંદર રોમન લોકો પોતાના પરિવારની સાથે સ્થળાંતર આચાર મિલકત લઈને જળમાર્ગે રવાના થઈ શકે. આ વખતે દરિયાઈ માર્ગ ખુલ્લો હતો એટલે એલેક્ઝાન્ડ્રિયાથી કોન્સ્ટાન્ટીનોપલ કે બીજા કોઈ રોમન બંદરે સહેલાઈથી જઈ શકાતું હતું. આ વખતે એલેક્ઝાન્ડ્રિયા માંહેની મદાન લાયબ્રેરીની કિંમત અમૂલ્ય લેખાની હોવા જોઈએ. વળી જ્યાં આવી મદાન લાયબ્રેરી હોય ત્યાં મોટા મોટા સમર્થ વિદ્વાનો પણ હોવા જોઈએ. શું તેઓ અચ્ચાર મહિનાના લાંબા ગાળાની અંદર આ મદા મુશ્કેલી લાયબ્રેરીને એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાંથી નજીકના કોઈ રોમન બંદરમાં ટ્રાન્સફર કરી શક્યા નહીં હોય? અને દુરમનોની મહેરબાની ઉપર છોડી જવાનું તેઓએ વ્યાજબી વિચાર્યું હશે? એટલજ માટે મી. જોન કમરમાંથી ઉડીને આગર પાસે પુસ્તકોની લોખ મંગવા આગ્યો હશે?

નોંધ—જે લાયબ્રેરીના નાશ થવાની વાત કરી તેના જન્મની વાત પણ કરવી જોઈએ. મિસરના રાજા ટોલેમીસર્કરે એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની આ લાયબ્રેરીની સ્થાપના ઈ. સ. પૂ. ૨૮૩માં કરાવી હતી. આ સરકારમાં તેની રાજધાની હતી આ રાજ્યએ માત્ર લાયબ્રેરીની જ સ્થાપના કરાવી હતી એમ નથી, પણ સાથે સાથે એક વિશાળ મકાનની અંદર એક મ્યુઝિયમની પણ તેણે સ્થાપના કરી હતી. તેમાં અનેક પુસ્તકો, ચિત્રો, અને અનેક જાતના વૈજ્ઞાનિક અને શિલ્પ પદાર્થોના પણ તેમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો. પાછળના ત્રણસો વરસોની અંદર આ મ્યુઝિયમ અને લાયબ્રેરીની બહુ ઉન્નતિ થઈ હતી તેમાં ખાસ કરીને પુસ્તકોની

સંખ્યામાં બહુ વધારો થયો હતો. વળી તેની સાથે સાથે સેરોપિયનના દેવળમાં પણ એક નવાની લાયબ્રેરીની સ્થાપના કરાવી હતી. અને તે પણ ધીરે ધીરે ઉન્નત દશા પ્રાપ્ત કરી શકી હતી.

ઈ. સ. પૂ. ૪૮ની સાલમાં બપોરે ઘુલીયસ સીઝરે એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની સાથે યુદ્ધ કરી પુરું, તે વખતે આ મદાન લાયબ્રેરી અને મ્યુઝિયમને સમગ્રમાં બાળી નાખવામાં આવ્યાં હતાં. આ સંબંધમાં પ્લુટાર્ક, સ્ટ્રેબો, આરોસીયસ વગેરે પ્રસિદ્ધ પ્રાચીન ઇતિહાસકારો સ્પષ્ટ એકમત છે. તેઓ સ્પષ્ટ એક વાક્યે કહી ગયા છે કે, 'એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની મહાન પ્રાચીન લાયબ્રેરી સીઝરે બાળી નાખાવી હતી. અને રાજાની ગથેત્ર પુસ્તકોની સંખ્યા કોઈપણ મત પ્રમાણે સાત લાખ ને કોઈના મત પ્રમાણે ચાર લાખની હતી (બદલ ૪૦૭ ગીજન ૨૫૫)

આ વાન તો આપણે મ્યુઝિયમ અને મોટી લાયબ્રેરીની કરી પણ સેરોપિયન દેવળમાં જે નવાની લાયબ્રેરી હતી તેનું શું થયું? તે જોઈએ. સીઝરના અગ્નિકાંડથી છ કે સાત વરસ પછી માર્ક એન્ટોનીએ પાર્થ માસની રાજકીય લાયબ્રેરી બાળીને આખી લાયરીને મિસરની રાણી ક્લિયોપેટ્રાને ભેટ આપી હતી આ લાયબ્રેરીમાં જોહામાં જોહા એ લાખ પુસ્તકો હતાં. મ્યુઝિયમ સમગ્રી જગ્યાથી ક્લિયોપેટ્રાએ આ પુસ્તકો સેરોપિયનના દેવળમાં રાખ્યાં હતાં (ક્રિપ્ટ "સાપ્સ અને ધર્મ વચ્ચે લગાડ" પાનું ૨૧) વળી કોઈ કોઈ એવું કહે છે કે આ પુસ્તકો મ્યુઝિયમના ખૂંદર માંહેના બનેલા મકાનમાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં. (એન સાઇકલો પીડીયા ૧૮મી ઈડીશન "લાઇબ્રેરી") વળી કોઈના કહેવા પણ મત છે કે ક્લિયોપેટ્રાએ સીઝરના નામે એક દેવળ બંધાવીને આ પુસ્તકો એમાં રાખેલાં હતાં. (બદલ ૪૧૧) એ ગમે તેમ હોય પણ સીઝરનાં અગ્નિકાંડ પછી મ્યુઝિયમના ખૂંદરમાં

તેમજ સેરાપિયન અને ગ્રીસીયન એમ ત્રણે જગ્યાએ થોડાં થોડાં પુસ્તકો હોવાનો સંભવ માની શકાય છે.

જે જગ્યાએ મ્યુઝિયમનું મકાન હતું તે જગ્યાને કુશિયમ, કહેતા હતા. આ જગ્યાની વ્યાસપાસ એનેક્રઝાંડ્રિયાના સારા સારા લોકોનો નિવાસ હતો. ઇ. સ. ૨૭૩ની સાલમાં રોમન શહેનશાહ અરલીયને આ કુશિયમના આખરદાર મોહોલ્લાનો તાલન નાશ કરાવી નાખ્યો હતો. એ વખતે ફરમાસ નામના એક મહુસે ત્રિદોડી બનીને એનેક્રઝાંડ્રિયામાં સ્થાપિતતાનો ઝંડો ફરકાવ્યો હતો. શહેનશાહ આરલીયને ઉપર પ્રમથ્ણે પ્રસિધ્ધ મોહોલ્લાનો નાશ કરીને ત્રિદોડને શાંત થયો હતો. ત્રણ આ સંગ્રહમાં કોઈકોઈનું એવું કહેવું છે કે, એ પ્રખ્યાત મોહોલ્લાનો કિશ્તીયાનના અમલમાં નાશ થયો હતો. એ પ્રખ્યાત મોહોલ્લાનો નાશ થવાની સાથે લાયબ્રેરીનો પણ નાશ કરવામાં આવ્યો હતો અને પછવાડે ઇ. સ. ૩૬૬ની સાલમાં ગ્રીસીયન દેવળનો પણ નાશ કરવામાં આવ્યો હતો. એટલે તેની સાથે સાથે પુસ્તકોનો પણ નાશ કરવામાં આવ્યો હતો. એ ગમે તેમ હો પણ છત્રી-સનના મૈયા સંક્રામાં પુરાતનીક લાયબ્રેરીને કોઈ પ્રંય એનેક્રઝાંડ્રિયામાં બાકી નહોતો. ગાજ સેરાપિયન દેવળની અંદરની નાદની લાયબ્રેરી બચવા પામી હતી.

દવે બાકી રહેલી સેરાપિયન દેવળ મંદિરની લાયબ્રેરીનું સું થયું તે જોઈએ. આરલીયનને કુશિયમના પ્રસિધ્ધ મોહોલ્લાનો નાશ કરવા પછી એકસો વરસ પછી એટલે ઈસવી સનના ચોથા સંક્રાના આખરી સમયમાં બાદશાહ યુથોડોરોપસે પોતાના રાજ્યમાં ખ્રિસ્તિ ધર્મની પૂન, અર્ચનાની વિરૂધ્ધમાં કેટલાએક રૂએ બની દીધા હતા પણ એનેક્રઝાંડ્રિયાના સેરેપિયન દેવળમાં એ વખતે પણ પૂજના અસક

નિયમને લગ કરવામાં આવ્યો નહોતો એ વખતે એનેક્રઝાંડ્રિયાનો મુખ્ય પાદરી થિયોરીસસ હતો મી. ગીયન આ પાદરીને The Perpetual enemy of Peace and Virtue” કહે છે, એટલે કે, શાંતિ અને સમ્પત્તિનો હંમેશનો શત્રુ મી. ગીયને આ પાદરીને આરી રીતે એજાખાવ્યો છે. આવો દુષ્ટ અને નાણાનો લાલચુ તે સમયમાં એની બચાવરી કરે તેવો બીજો કોઈ નહોતો. સેરાપિયનના દેવળની પૂજના બંદને જોઈને થિયોરીસસના અંતરમાં ધર્મની આગ સળગી ઉઠી હતી એટલે અનેક રીતે આ પાદરી એ દેવળમાં અપમાન કરવા લાગ્યો હતો. આ જોઈને મિસરના લોકો મેલી ગયા હતા અને કોઈ કોઈ વાર ખ્રિસ્તિ પૂજારીઓ માઠોમાઠો લગાવમાં પણ ઉતરી પાના હતા. આખરે આ તકરાર દે-સાક માટે બાદ-શાહની પાસે રજુ કરવામાં આવતા બાદશાહ તરફથી એવો તુકમ કરવામાં આવ્યો કે, “એનેક્રઝાંડ્રિયાના સધળા દેવળો મંદિરની મૂર્તિઓને તોડી નાખવી” આ ફરમાનથી ખ્રિસ્તિઓ બહુ રાજ થયા પણ મિસરી એકાનાં માથું કંપવા માંડ્યા હતા. તેઓ ખ્રિસ્તિઓની તાવ-રતી ખીકથી દેરા છોડીને નાસવા લાગ્યા હતા.

રાગનો આવો તુકમ મળતાં પાદરી થિયો-રિસસ સેરાપિયન દેવળ બાંધવાને દિગ્મત સાથે બદલ આવ્યો હતો. રાગનો તુકમ મંદિરની અંદરની મૂર્તિઓ બાંધવાને દો, દેવળો તોડવાને નહોતો છતાં પાદરી સાહેબે સેરાપિયન દેવળ તોડવા મર્યું પણ કિસ્મત સંનને મંદિરની દીવાલોનું ફાંડેલન ઈશ અને સીમાટથી એટી મળ્યુતલથી નહિ પણ જ્યાં સુધી બની શક્યું ત્યાં સુધી દેવળનું નુકસાન કરીને દેવળની અંદરની નાની લાયબ્રેરી જે દમણું સુધી બચવા પામી હતી તેનાં સધળાં પુસ્તકોને બાકી નાખ્યાં. આ બનાવ ઇ. સ. ૩૯૧માં બન્યો હતો.

વાર! આ પશુ કંઈ વાત છે? બુઝો! આગની ટપાલમાં "ચમનેઝાર" આવેલું છે! કેરી ફક્તી ગઝલ લખેલી છે; મિસ શીરીન લખનારીએ!" ખાનસાહેબ ખુરસીમાંથી ઉઠતાં બોલ્યા.

મારે લાચારી સાથે થોભતું પડ્યું. મેં ખુરસીમાં બેસતાં કહ્યું—“શું ખરેખર! ગઝલ એવી ખાસ છે? ખાનસાહેબ!”

“વરસાદ! એકદમ ફક્તી! વાણીની મિઠાશ! તેની કાઢિયા બંદી! બુરસા અને ઉભરાતું સ્પષ્ટિકરણ! શબ્દોતું મળતાપણું! ટુંકમાં પ્રત્યેક ચીજ ઈસાફને પાત્ર છે! તેની ચંકિત ભુઝો!”

“એકદો ગમ લૂલ જાએ દમ દોડું.”

આ! કે પ્રસિદ્ધ મનાએ દમ દોડું.”

“ખરેખર! કેટલો સાફ મતલબ છે!” મેં કહ્યું.

“છ હા! જાણે દમણુંજ વાણ વરસીને ઉપાડ થઈ ગયો છે! ન ધૂળ છે, ન વાણ કે હવા!”

“મતલબથી વધીને તો આપની દાદ કાબિજે દાદ છે!” મેં કહ્યું.

“શબ્દે જરા ભુઝો!” ખાનસાહેબ આગળ વધ્યા.

“બઝમે જોહરા લી શીકા પંડ જાએ;

આજ પૂં જગમગાએ દમ દોડું!”

“શું કહેવું? વાદ, વાદ!” મેં પશુ હાંકે સમયે.

ખાનસાહેબ આગળ વધ્યા.

“પી કે સહબાએ ઈરકે જોરો શખાબ;

કપક મેં દૂબ જાએ દમ દોડું.”

જોરો શખાબનું પી જતું કેટલું અછુતું ગઝલમાં વર્ણવ્યું છે?” ખાનસાહેબ આગળ વધતાંજ ચાલ્યા.

“છ બેશક! જાણે કોઈ કુમારિકતું યૌવન?” મેં પશુ હામાં હા મિઠાવતાં રિષ્ટવેગ તરફ ભ્રમ્યું.

“આઠમે તિરંગી મેં દોડું કા;

ધાર કરતા સિખાએ દમ દોડું.”

“આ શબ્દે સંબંધી તમારી શું દલીલ છે?” ખાનસાહેબ મારા પ્રત્યે નિઠાંગતાં બોલ્યા.

“ધણીજ ઉતમ શબ્દે છે!” મેં ટુંકમાં પતાવ્યું.

“પરંતુ હું જો બાળતમાં સંમત નથી. તિરંગી-તૃણા અને ધારમાં શું સંબંધ છે! આમ દેલું જોઈતું હતું.”

“આઠમે તિરંગી મેં દોડું કા;

દૂધ પિના સિખાએ દમ દોડું.”

ખાનસાહેબ! આ ગઝલતો ક્યાંક મારા વાંચવામાં આવી છે, જાણે પંખનાનાજ કોઈ પેપરમાં મગદ થઈ ચૂકેલી છે.” મેં કહ્યું.

“બનવાન્નિગ છે, આવી જાતની કોઈ બીજી ગઝલ પશુ હોય!” ખાનસાહેબ બોલ્યા.

“અને આ પશુ બનવાન્નિગ છે. કે મિસ શીરીન સાહેબાએ કોઈ અન્યની ગઝલ ઉઘાવી લીધી હોય!” મેં કહ્યું.

“જનાબ! સ્ત્રીઓને તમે આટલી ગર્ધ યુઝરી અને નાસમજ કેમ ગણો છો? તેઓ રાઉન્ડ ટબલ ફોન્ડર-સમાં જાય છે! મોટા લાલ સાહેબ સાથે શેકહેન્ડ કરે છે! એરોપ્લેનમાં ઉડે છે અને પાપચાટ બને છે! જાજ, વકીલ ને બેરિસ્ટર પશુ બને છે! તો શું પછી આટલી ગઝલ નહિ લખી શકે?” ખાનસાહેબને તેમની ફર્મી માથકતું અપમાન થતું લાગવાથી બોલ્યા.

“મારે કહેવું એમ નથી ખાનસાહેબ! કે સ્ત્રીએ ગઝલ નથી લખી શકતી? તેઓ તો આપણુ પ્રયોનાં તકદીરના ફેસલા પશુ લખી શકે છે, મેં તો એમ કહ્યું કે આ ગઝલ મારી જોએલી જણાય છે.” ટુંકમાં આ વાદવિવાદમાં જોનો મને હર હતો, તે એક કલાકનું ખૂન થઈ ગયું.

પોતાની આદતાવુંસાર ખાનસાહેબે મિસ શીરીન પર નીચે પ્રમાણેનો પત્ર લખ્યો.

સી ફ્રેન્સ, બોમ્બે.

૧લી ઑગસ્ટ સને ૧૯૪૦

તર્જુમાને શ્યામ મિસ શીરીન સાહેબા.

જે કે આપણે બંનેમાં કોઇપણ ગતની નળુ પિછાણુ નથી; પરંતુ આપની 'હમ દેવુ' વાળી ગઝલે મને આપનો કદરદાન બનાવી દીધો છે. એ માટે કંઈ હરકત જેવું નથી લાગતું, કે હું મને આપનો આસ્ના લખું! અને આ પત્ર પછી તો મળે આપ પશુ આ નિયામકમંદથી નાઆસ્ના નહિ રહેશે; હું આપની ગઝલ વાંચીને ફક્કી ફક્કી ઉઠ્યો. અને એક એક સંચરને ખુદા લુક ન બોલાવે, કેટ કેટલીએ વાર વાંચી ગયો. આપને કદાચ ખબર હશે, કે એક અકચારિકમાં 'હું' કંઈ ગઝલ ગાઉ છું! નો કાલમ વાંચેકા માટે ખુદનો મુકો છે. અને હું દરરોજ આપની ગઝલ ગાઉ છું; એ માટે એ પેપરમાં આપની ગઝલ મોકલી આપીશ આશા છે. કે એ છપાયા પછી આપની ખુશાલીનું કારણ બનશે. પરંતુ કેટલાક અરઆર તો અર્થસૂચક જણાય છે. આથી એમને બેદ ખુદો પાડી ઉપદારી કરશે. જેમકે આપે ફરમાવું છે કે—

"પાકે સદબાએ હરકે જોયો રાજાબ કયફ મંચ દૂબ નએ હમ દેવુ"

ખાકસારની નાકિસ સમજમાં નથી આવતું, કે આપણે બંનેની જેણે રાજાબ પીવાની શું તદ્દખીર નીકળી શકે છે? એના પર પ્રકાશ પાડી એદસાનમંદ કરશે.

આપ આગળ લખો છો:—

"આલમે તિસ્તગી એ હોદુકા પ્યાર કરના સિખાએ હમ દેવુ"

મને આપની યુક્તિ તો ઘણીજ પસંદ છે. પરંતુ તિસ્તગી-નખ્ચા અને પ્યારનો સંજ્ઞ સમગ્રની દેશ તો અતિ ઉપકાર થશે.

વળી આપે ફરમાવું છે—

"સુખડ સોલી કી સોલી રહે નએ;

સાગકા નહુ જગાએ હમ દેવુ"

આ પશુ ઘણું ઉત્તમ છે; પરંતુ એ પશુ અર્થ સૂચક છે. તો લખશે કે એ "સાગકા નહુ" માને સત્રીનો નહુ શું મીસરના કાળા નહુની પેકે કોઈ ચીજ છે?

આજે આટલેથીજ હું બસ કરું છું. જો આગળ ઉપર આપે મારી હિંમતને વધારો દીધી, તો પછી કંઈક હિંમતથી કામ લઈશ.

આપનો વફાદાર
શેફાબાઝ

ખુદાઈ ટાકા,

શીરીન મન્નિજ, લખનૌ.

૩૭ ઑગસ્ટ, સને ૧૯૪૦

મને કંઈ સમજ પડતી નથી કે આપને કયા માનવાચક શબ્દથી સંબોધું અને કયા શબ્દોમાં જવાબ આપું! આપના પત્રના લખાણે મારામાં જગાગા પ્રગટાવી દીધી છે! આપને શું દક છે કે એક કુમારિકાને આવી રીતે સંબોધી શકે? અને તેને આસ્ના અને આસ્નાઈ વગેરે શબ્દો લખો? જ્યારે આપની ગઝલ સમજવાની લાયકાતજ નથી, તો પછી ગઝલ શા માટે લખ્યો છે? અને તે પશુ મારી ગંઝલ! જે ઉસ્તાદો અને અલિમોને સમજવાની ચીજ છે! આ લખો! આ છે આપના પત્રની ગત! ચાર દુકડા! અઠ દુકડા! અને આ આંગેને રચાવિન! દરે પછી લવિષ્યમાં આપે આવી હિંમત કરી છે, તો તેના પરિણામના આપ જોખમદાર છો! હું કંઈ એવી તેવી નથી! હું સાચા સારાને જો લગાડતી નથી. આપની તો શું હસ્તી છે? જે આપે આવો નિરપણે પત્ર લખ્યો!

મિસ-શીરીન

શ્રી કૃષ્ણ, બોમ્બે.
૫મી ઑગસ્ટ, સને ૧૯૪૦

શ્રીરીન મન્નિસ.
લાખો ૭મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦.

શેઢબાજ નવાજ.

સવિનય સલામ! આપને પ્રેમ પત્ર મળ્યો. કોઈ કે મહેરબાની ગમે તેમ પણ મને આપે યાદ તો કર્યો! હું તે મારે પણ ઉપકારી છું. કેમ અનુભવીનું કહેવું છે-“અનંદક અનંદક ઈશ્વરે દરકાર આપેલ બેગાનારા!” ઇન્શાલ્લા અલ્લાહ! ધીમે ધીમે આપનો ચિન્તન રહે રાત્ર પર આવી જશે. આપને મારા પત્ર લખવાથી કોઈ તો ચડ્યો છે, અને હવેનામાં તેમ ન કરવાથી તમકાદ કે સુચના આપી છે એ તો પોત પોતાની મરજી પર આધાર છે.

“તુઝે આતા હય આર પર શરકા;
ઝુલ્ફે ઝરસે ચે આર આતા હય!”

સરકાર! ઉલ્ટે એ તો ફરમાવો, કે એ ક્યાનો ઈન્સાફ છે, કે આપ મારા પર કાબૂની કસમ પણ લગાવી દો? સત્ર પણ ફરમાવી દો? અને હલીલ ગણુ કરવામાં દમદારી દઇ મુખ બંધ કરી દો! મેં આપના અરઆરની સમજૂતી પૂછી અને મારા વિચારો પ્રગટ કર્યા; તેમાં આપના હીમાયતને શું વાધો આપ્યો

સરકાર! આપ ગઝલ લખો છો પોતાના વિચારોનો પ્રકાશ પાડો છો, ગઝલ પેપરમાં પ્રગટ થાય છે; જેને હજારો માણસો જુએ છે અને મનમાન્યા અર્થ કરે છે. આપ આ વાતોમાં પોતાની હલકાઈ પાનમાં લેતાં નથી, અને આ મિસ્કીને જે લીટીએ લખી પોતાના વિચારો બહાર કર્યા, તેમાં તેને મદદ મારવાને લાયક ગણ્યો છો? આપની સરકારને એજ ઇન્સાફ છે? મહેરબાનીની ખાતર આપ પોતાના મુસ્કાને ઠડો પાડીશો અને જાદને ગુલામોના સર્વિસમાંથી જાતિલ ન કરીશ.

“મંચને તુઝે કહું ચાહા હસ પરહી ખડા હેમા;
ફરને તુઝે દેહા હય તુઝી મુઝે ચાહોના!”

આપનો પ્રેમપાત્ર, શેઢબાજ.

ખાનસાહેબ!

આપ ખરેખર ખાનસાહેબો છો! જે આપની જગ્યાએ ડાર્ડ અન્ય લેતા, તો મારી દમદારી પછી કોઈપણ પ્રકારે પત્ર લખવાની દિશા ન કરત નાદિ! પરંતુ આપ પર તો મારી દમદારી એવીજ બેઅસર સાબિત થઈ, જેમ ઝીકણા લગ પર પાણી! આપની આ પ્રતીતિ મને આપ પ્રત્યે જબરદસ્તી આકર્ષા છે, અને મને આપની જાન સાથે એક પ્રકારની દિલ્લસપી પેદા થઈ ગઈ છે. આપ મને ઘણાજ ઝિન્દગિલ ઇન્સાન જણાવો છો. જે મારે ધારવું જૂઝ-બરહું નથી, તો જેની રીતે કુતરો પૂછડી હસારી હસારી પોતાના માલિકના ચક્ષોમાં આજોડે છે; એમ આપ પોને પોતાની પતિનના પગોમાં આજોડતા દશો!

શ્રીરીન

શ્રી કૃષ્ણ, બોમ્બે
૬ મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦.

“સીતમ દેખકર યા કરમ દેખકર;
ઝરઝર મર મિદે કુઝ તો હમ દેખકર!”

શ્રીરીન બાબુ! સલામ.

પત્ર મળ્યો, આપે જે કંઈ લખ્યું છે, તે મારા મારે તો સૌ કંઈ હુસે કરમ છે, “હર એ અઝ દોસ્ત મી. રસદ નેહસ્ત!” જે આપ જબરદસ્તી મારા પ્રત્યે આકર્ષામાં છો, તો મારા તરફથી આપને ‘જુલ્ફ’ અખત્યાર છે, તે મને ઝીકણા થઈ સમજે કે કોરો થઈ! કુતરો માનો કે બિલાડી! મને કોઈપણ વાતથી માફ સાગશે નહિ. મને તો શરબ્યાલથીજ આપની સાથે દિલ્લસપી થઈ ગઈ છે. બદ ફિરમતી કે પછી ખુલ ફિરમતીથી મારે પતિન નથી, કે હું તેના પગોમાં આજોડું!

આપનો શેઢબાજ.

શીરીન મન્નિજન, લખની.

૧૧ મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦

મારા મોહત્વિમ ખાનસાહેબ સલામ.

હમણા આપનો પત્ર મળ્યો છે. હું મારા કૃત્યથી શરમાવું છું. મેં મારા પત્રોમાં જે કંઈ લખી માર્યું છે, તેના માટે આપની મારી ચાહું છું. શું ખરેખર! અત્યાર સુધી આપની શાદી થઈ નથી? આપ પણ મારી પોં એકલવાણી જિન્દગી જીવી રહ્યા છો? કોણ જાણે શા કારણે આપને મળવા માટે અંતર ઉઠાવ્યા મારી રહું છે અને દિલ તલપાપડ થઈ રહું છે. લાંબા સમયથી મુંબઈ જોવાનો પણ વિચાર છે, પરંતુ શું કરું? લાચાર છું! ઠીક! પ્રુદાને મંજૂર છે, તો મુલાકાત થઈને રહેશે.

"દિલ મંચને દિયા હય જિસે દિલ્દાર સમજકર
કયા દુમ વેઢી દિલ્દાર હોયા મુજકો ગુમા હયા!"

આપની મિત્ર શીરીન.

રફિક્કિસ જોખમે

૧૩મી ઑગસ્ટ ૧૯૪૦

ચહેર્યાઝ નવાઝ-ડીયર શીરીન! સલામ.

"દુમ બેઠાત દિલમે ધુરો આતે હો
જર્મનકા સિતમ બન્ડર."

મેરા તકવા કહાં તક તુકો
રોકે ખેલિયમ બન્ડર"

આપની મહેરબાનીનો ઉપકાર! હમણી અને શોખીનો આપના પત્રનાં પ્રાણ છે. આ માટે પ્રુદાની ખાતર સરમફુ નામ ન લેશો. જે દિલમાં આવે તે પ્રુદાથી કહે જાઓ. કોઈ વાતનો પર્દો ન રાખશો.

"તોર પર તોર ચલાઓ તુમહે" ડર ફિરકા હયા!
સીના ફિરકા હયા! મેરી બન! જિગર ફિરકા હયા!"

આપ મને જેટલો બનાવો છો, તેમાં તેરલીજ મને મજા પડે છે. આપ જેટલો તેરલીજ હું કુચ્છનકુચ્છ હમ તો દુવે વેઢ પૂતી બલિવ રહેયા.

મારી ઇજાત સમજું છું. હું તો આપને એમજ કહેવાની ઇચ્છા રાખું છું કે—

"નારવા કહીએ ના સજા કહીએ;
કહીએ કહીએ મુઝે છુરા કહીએ."

ખરેખર! મારી શાદી થઈ નથી. હું પણ આપના સૌન્દર્યનો દર્શનાતુર અને છું! જો કે આપને મુંબઈ જોવાની ઇચ્છા છે, નહિ તો હું પોતે લખની આરી થકતો હવો. સો રૂપીઆ મુંબઈની મુસાફરી માટે આપની સેવામાં રવાના કરી રહ્યો છું આશા છે કે આપ આ તુમ્હો રકમને કબૂલ મંજૂર કરી ઉપકારી બનાવશો.

આપનો દર્શનાતુર

શૈડબાઝ

શીરીન મન્નિજન, લખની.

૧૫ મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦.

મારા પ્રાણાધાર ખાનસાહેબ!

ત્રેમી પ્રણામ! પ્રણામ પત્ર સાથે સો રૂપીઆ મળ્યા, આમ કરવાની શું જરૂર હતી? ડીયર ખાનસાહેબ! આપના માયાની કસમ! હું મનીઓઈર પાડું ફેરવાની હતી; પરંતુ આપની નારાજગા ડરથી હાથને પત્થરડું બનાવી રૂપીઆ લેવા પડ્યા છે. ઠીક એક રીતે સારું થયું છે, કે આ રૂપીઆ મોકલ્યા. હું રાત્રી દિવસ આપની મુલાકાતના સ્વપ્નાં સેવ્યા કરું છું. મારી પાસે અજન્કાઝ સીકક નહી. આ માટે આરી રાકતી નહી. હવે મેં મુંબઈ આવવાની તૈયારી કરવા માંડી છે.

આપની શીરીન.

રફિક્કિસ જોખમે

૧૭ મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦.

"કરેશા હમસરી કયા હંરકમે" કેહ ભલા મેરી;
કે મિલેને રાત દિન બરતાયા મનનુકા બિયા મેરી"

"કેસે આર હમમે ફિજિયાને જીવું મેં" દમ અઝક.
કુચ્છનકુચ્છ હમ તો દુવે વેઢ પૂતી બલિવ રહેયા."

[૨૯૭]

મગ ઝાલિંગ શીરીન.

પ્રેમપત્ર મળ્યા અત્યાનંદ થયો. આપે રૂપીઆની વાત લખી મને સરમમાં નાખી દીધો. ડીયર! મારા રૂપીઆ કાના છે? હું કોનો છું? આપ ખાત્રી રાખો કે મારું સૌ કંઈ આપ પર કુર્બાન છે હું પણ પ્રત્યેક પળે આપની મનઘડત છાંયી જોવા કરું છું. કોઈ શાહરના કહેવા પ્રમાણે "પુતલિયુકા ડોઈ કરતા હવ તમારા દિલમે" કહેવો મુખારક દિવસ હશે જ્યારે મુખ્ય આપના સુવર્ણ સૌન્દર્યથી અગમી હિરો! હું આપના માટે પ્રત્યેક પળે ધન-તેમરીમાં છું. જો વધુ રૂપીઆની જરૂર હોય તો રવાના કરું!

આપને મગવાને અતુર.

શેઠબાજ

શીરીન મન્નિષ, લખનૌ

૧૨ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૦.

પ્રાણ પ્યારા ખાનસાહેબ!

દિવોળનથી રાક્ષાસ. આપે મને પ્રેમના પ્યાલા પર પ્યાસ પીવડાવી મરત બનાવી દીધી. હવે હું મારી હાલત છુપી રાખવાથી બિરકુલ અસહ્ય બની ગઈ છું. તેજ સમયથી હું આપને દિલ અર્પણ કરી ચુકી છું જ્યારે મને આપનો પ્રથમજ પત્ર મળ્યો હતો. એના જવાબમાં મેં આપને જે જે દમ દારી દીધી હતી, તે આપના પ્રેમની કસોટી હતી. પત્રોમાં એવી ન્મતનું મારું લખાણ અકારણે ન હતું, તેમની અંદર મારા પ્રેમનો ઉત્સાર રમી રહ્યો હતો. આપના પત્રોથી હું પણ આપના દિલનું માપ કાઢી શકી છું. કે આપ પણ મારી રાધે પ્રેમ કરો છો. કાણ જાણે કુદરતે એજ કારણથી અત્યાર સુધી આપણને કુર્વાન રાખી મૂક્યાં હતાં? મારી પાસે કપડાં તો છે, પરંતુ સેકન્ડ હેન્ડ વસ્ત્ર મળ્યાં છે. મુખ્ય પણ આવડું છે અને

મારી એક સાહેલીની શાદી પણ છે. આપે જે રૂપીઆ મોકલ્યા છે, તેમાંથી હું મારા નવાં કપડાં બનાવવાનું છું. હું એમ નથી લખતી કે હવર બે હવર મોકલો! મુખ્ય આપના માટે બસો પાંચસો તો રૂં; પરંતુ આપની મરજીમાં જે કંઈ આવે તેટલા રૂપીઆ મોકલશો.

આપની શીરીન

સી ફેબ્રુસ, બેંગલો

૨૧મી ઓગસ્ટ ૧૯૪૦

"દેખર દોતી હવ તરકીત લોહ પ્યારા ખાન હવ! તુરખમે દોં નિગર હવ! કે તુરદારા ખત હવ!"

બને શેઠબાજ! પ્રાણથી અધિક પ્યારી શીરીન! સલામ! આપનો પ્રેમ જ્યો પત્ર મળ્યો, વાંચી એટલી ખુશાલી ઉત્પન્ન થઈ છે, કે જાણે હું મારા કસાકાને પ્રાથમ મિનિષ્ટર બની ગયો છું. બસો રૂપીઆ બીજા મોકલી રહ્યો છું. હું તમને કોડી આપું છું, તે તો તમને પણ ખબર નહિ હશે? પરંતુ મારા માયાના સેગન! સાચું કહે! તમે પણ મને આપો છો? શું તમે જે કંઈ લખ્યું છે, તે ખરેખરી બીના ધરાની છે! કે પછી ગરીબ શેઠબાજને આમ બનાવે છે? જો તમે ખરેખર મારી સાથે પ્રેમ કરો છો તો સત્તર આવો! મારું હૃદય સિંકાસન સુનું પડ્યું છે. દિલની રાણી બની તેની શોમામાં વધારો કરો! જરા જુઓ મારી દિવાનગી! પાગલપણું! શીરીન!! હું આપને "તમે"થી હવે સબોડું છું "તમે" અને "તમારા"થી જે પ્રેમની જગ્યા પ્રગટ થાય છે તે "આપ" અને "આપથી" થતી નથી, એનાથી તો તો અબુખાબુપણું બહાર થાય છે. હવે તમારે પણ મને એવીજ રીતે સંબોધવો જોઈએ. હીક! પ્યારી શીરીન! કહે! તમે ક્યારે સુધી મુખ્ય આવી પહોંચશો!

બહાલી ! જલ્દી આવો ! તમારે એ પથ્રુ લક્ષમાં લેવું જોઈએ કે તમે તો તમારી સાહેલીની શાદીમાં ખુશામી મનાવશો અને તમારી ઇંતેજરીમાં મારી શું દશા યશે ?

તમારો પાગલ પ્રેમી,
શેઢખાઝ

શીરીન મજ્જલ, લખતો
૨૩ મી ઑગષ્ટ, ૧૯૪૦.

“મુઝસે લાહાસિલ હય મેરી હસરત કા પળના; તુમ વોહી આખર કરોગે, જો તુમહારે દિલમે હય.”
મારા પ્યારા ખાનસાહેબ !

સલામ. પ્રેમ પત્ર અને ઝસો રૂખીઆનો મનીઆઈર મળ્યો. અલગત ઉપકાર ! પ્રેમ વેચાતો લેવાતો નથી, પરંતુ આપે ખરીદી લીધી. આપે “તમે” અને “તમારા” રાખેલી પત્ર લખી મને પ્રેમની વર્ષામાં નવરાત્રી તરબોળ કરી દીધી, પરંતુ હું આપને એવી રીતે લખવાથી લાચાર છું. મારી સખપતા મને એની આજ્ઞા આપતી નથી.

અરે હાં, મારા ! આપ એતો કહો, કે આપે એ શું પૂછ્યું, કે મેં જે કંઈ લખ્યું છે તે સત્ય બીના છે કે નહિ ? કે પછી મેં આપને બનાવ્યા છે ? એનો ખરો જવાબ હું નહિ પરંતુ આપનું દિલ આપી શકે છે ! જો આપનો પ્રેમ સાચો છે, તો મારો પથ્રુ ! અને જો આપ મને બનાવો છો, તો હું પથ્રુ આપને બનાવું છું. હવે આપજ કહો, કે આપ મારી સાથે સાચો પ્રેમ કરો છો કે મને બનાવો છો ? મને તો સ્વપ્ને પથ્રુ એ વિચાર ઉઠ્યો નહતો, પરંતુ આપે આ સખત કરી મને આપના પ્રત્યે સંકામાં નાંખી દીધી છે. ખાનસાહેબ, જમારની આપની સાથે મારો પત્રવ્યવહાર ચાલુ રહ્યો છે, ત્યાર પછીથી કેટલાએ અમીરજાતાઓએ મારા હાથની માંગણી કરી છે. અને મારી સાહેલીઓ

મને લાચાર બનાવી રહી છે, કે હું તેમનામાંથી કેમ ઉત્તમ સુગતીયો પસંદ કરું ! પરંતુ આપે ન જાણે કેવો જલ્દ સલામો છે, કે મારી તળીયત કોઈના પથ્રુ પ્રત્યે યતી નથી. મુ’બદ્દમાં ધણુ તાલીફ-ગંડાવાળા અને મેલા હિમવાળા રહે છે; જણાય છે, કે આપે તેમનામાંથી કોઈની મદદ લીધેલી છે, પરંતુ જો આપને મારી સાથે સાચો પ્રેમ નથી અને જો આપ માત્ર મારી સાથે પ્રેમનું નાટક રમી રહ્યા છો, તો ખુદ ખાતર રપટ રાખેમાં લખી દેશો. એક બેલી ભાલી મા ખાપ વિનાની શરીફ કુમારિશનું જિવન બરબાદ કરશે નહિ, આપને દિલ ખહેલાવવાની ખાતર મુ’બદ્દમાં ઘણીએ વાતરવાળીઓ મળી શકે છે. આપ એમની સાથે દરેક પ્રકારના ખેલ ખેલીને પથ્રુ શેઢખાઝની શેઢખાઝ રેકશે; પરંતુ ગરીબ શીરીનની મિઠાશ હંમેશના માટે કઠવી બની જશે, હું ૨૫ મી ઑગષ્ટના દિને સાહેલીની શાદીમાં બાગ લઇ ૨૭ મી એ મુ’બદ્દ રવાના થવાર હતી. પરંતુ હવે આપ તરફથી ખાત્રી પૂર્વક જવાબ નહિ આવે ત્યાં સુધી મુક્તની રાખીશ.

“રુચા અગર ન કરના યા આલમ મેં થું મુઝે; અવરો બનોખી તમરો તિકખાયા કયું મુઝે ?”
મિસ શીરીન

રાદિહસ, બોરખે
૨૫ મી ઑગષ્ટ, ૧૯૪૦

“ભાત રેઠ જાએ ઈસ પે મરતે હંય;
દગ જો કદતે દય કર મુઝરતે હંય”

મારા દિલની રાણી-પ્યારી શીરીન !

તમે ખરેખર મિઠકૂલ બેલીસાલી જણાવ્યો છો ! એક જરા સરખી પાત પર તમે શું શું લખી માધું ? કેમ આવી રીતે રાખો પરંતુ બનાવી રહે છે ! કીક, તો ! હું તમારી મારી માધું છું અને મારા રાખે પાલ ખેંચી શકું

હું ! મારી તો તમારા વિના ખરાબ દાવન થતી જાય છે અને ઉપરથી તમે મારા પર વર્ષા રહ્યા છો ! તમે તો સાહેલીની શાદી મનાવવામાં રહેલાં છો અને મારા પ્રેમની જગ્યાએ વધુ બાંધાવતાં જાઓ છો ! તમેજ કહેા, કે નું માફ પેનાર્નું ઉલ્લેખ કાઢી રેવી રીતે તમારા પર પાસલ કરી શકું, કે મારા પ્રેમની કશિયન તમે તમારી આંખે જોઈ શકો !

મહેરબાની કરીને સત્તર લખો કે, કહ તારીબે લખતીથી મુબબ તરફ રવાના થશે.

"જે અંચ દમ હાતે હાતે હનિતાર.

જેક કલમત આપડા આના દો ગયા !"

આપનો પ્રેમ પતંગીઓ

ગ્રેદખાજ

શીરીન મનિઝલ, લખનો

૩૧મી એપ્રિલ, ૧૯૪૦

મનના માલિક-ખારા ખાન સારેબ !

સકામ, આપને મારા પત્રનો હનિતાર

શીરીન પરંતુ હું પત્ર લખવાથી લાચર હતી. આજ તો આવી હું. સાહેલીની શાદીથી પરત્વરી એક અઢવાડિયે તેને ત્યાંજ રહી. પરંતુ અકસ્માત લુગે ! શાદીના આગળ પંચર ગમડયા કરે છે હમણાંજ પોરટમેન પત્ર આપી ગયો છે. કાનપુરમાં મારી મોટી બેનમાં બે પુત્ર અને ત્રણ પુત્રીઓની શાદી છે, સપ્ટેમ્બરની ૨૭. ૩૭ તારીખે, બહુજા તારીખથી લખ્યું છે, કે મારે તે તારીખ સુધીમાં કાનપુર પહોંચવું. આ રીતથી આપના હાથને આઘાત પહોંચશે તેનો અનાલે હું પોતે મારા અંતરમાં કરી રહી છું, જેને અર્થ એ છે, કે ૮, ૧૦મી તારીખ સુધી અને દુરસદ થશે, પુરો બે અઢવાડિયાં ! ઉહ ! મને બે વરસ જણાય છે પરંતુ હાતી પર પંચર અને સદનશીલને બે અઢવાડિયાંના વિષે ! કરતી પડશે.

બેનની દિકરીઓની શાદીમાં મને ખરચી જાર પડશે અને ખરચ પજુ ઝાઝામાં ઝાઝા બસો પાંચસોનો થશે. પરંતુ મારી બેન પજુ કાનપુરના એક માલદારને પરવેશી છે આપણી શાદીમાં પજુ એ દગ્ગર બે દગ્ગરથી ઠઈ ઝાઝા ખરચ કરશે નહિ તે મને બહુજા ચહે છે. તેના છોકરો પજુ મને બહુજા ચહે છે. અને એ સંબંધો મારા હાથમાંજ રહેલાં છે. એ એવાં રમતિયાળ ને દસપ્રખ છે કે તમે નો જોરો, તો તમને "ખાલુ" "ખાલુ" કરી ખૂબજ સનાતરી ને જપવા દેશે નહિ.

ને બીજા પોષ્ઠો મામએ હોત તો હું એક દિવસ પજુ રોડાત નહિ, પરંતુ મારી બેન અને તેનાં છોકરોઓની મડખખને કરી રીતે દોઢર માર ?

હવે જેની રીતે હું પીરગથી કામ લઈ રહી છું, આપ પજુ એરીજ સગરથી કામ લેશો અને આ સંવિદાને બે અઢવાડિયાંની રજા આપશે.

આપની દાસી

શીરીન

સી ફેસ. બોમ્બે

૧ લી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૦

ખારી શીરીન !

તમે તો શાદીમાં જઈ, બિવાંની અને મિઠાઈઓ આપને તાન્તે યજ આત્રો. મારે પજુ તે પહેલાં કાલમપાક, બગમપાક, શિવાજી પાક, રાજપોરી પાક, વગેરે આપને તૈયાર રહેવું જોઈએ. અને હજુ બે અઢવાડિયાં વધુ પસંજ પર પડ્યાં પડ્યાં વળાઓના દાંડા મજુવાના રહ્યા ! ઉહ ! પુરો બે અઢવાડિયાં ! એટલે પંદર દિવસ આ કેરી રીતે જરો ? તમને શું ખબર કે મહું અઢવાડિયે કેરી રીતે પસાર થયું ? અને આ અઢવાડિયાંની ખબર તો જાણે મને હરમાતી છે. તમે બે

અઠવાડિયાને બે વર્ષ કહો છો, પરંતુ મને તો પુરી ઝિન્દગી માલુમ પડે છે આખર તમારી ખાતર હૃદયને પત્થરનું જ બનાવવું પડશે.

અને જ્યારે તમારી બેન આપણી શાદીમાં હજાર બે હજાર ખરચવાનાં હોય તો પછી તમારે તેમનાં છોકરાંઓની શાદીમાં પાંચસો ખરચ કરવામાં શું બગડી જાય છે? પાંચસો રૂપીઆ રવાના કર્યાં છે.

તમારો શેડબાઝ,

શીરીન મન્જિલ, લખનૌ

૩ જુન સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૦

જિગરે શીરીન!

સલામત! ક્યામત! પાંચસો રૂપીઆ મળ્યા. આજે હું દાનપુર નહીં છું. ત્યાં પત્ર વ્યવહાર કરવાનો લાગ મળશે નહિ દાનપુરથી પાછી આવ્યા પછી મુબંબ તરફ આવવાનો પત્ર લખીશ.

આપની સહાની

શીરીન

રુદિમંસ, બેંગલો

૧૦ મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૦

હૃદય ચણી શીરીન!

આજા દત્તી. કે ૮ મી તારીખ સુધીમાં તમારો પત્ર મળી જશે; જેમાં મુબંબ તરફ આવવાની ખબર દશે. પરંતુ આજ ૧૦ મી તારીખ સુધીમાં ઇન્તેજારી કરી. ઘણીજ ફિફર ચિંતામાં આ પત્ર લખી રહ્યો છું. મને એ પણ ખબર નથી, કે તમે હમણાં દાનપુરમાં છો, કે લખનૌ પાછાં આવી ચર્ચા છો? મત્ર લખનૌનું સરનામું નહીં છું. તમારી કુશળતાના સમાચાર સત્વર મોકલો. તમારો આવવામાં ટીક કેમ થઈ છે? મારા લાપક મામ સેરા ફરમાવશે.

"મેરા વોહી ફિસ્લા હય જિસે તુમ નહિ સુન્તે; મેરા વોહી મત્લબ હય નો હાસિલ નહિ હોતા।"

બેંગેન,

શેડબાઝ.

શીરીન મન્જિલ, લખનૌ

૧૫ મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૦

ખાસ દિવાલમ ખાન સાહેબ!

હું લખનૌ આવી સખત બિમાર થઈ ગઈ છું. ચાર પાંચ દિવસથી આપનો પત્ર આવેલો, જેનો જવાબ હું આજે હું કરી ઘણીજ મુશ્કેલીથી લખી રહી છું. સખત તાવ છે. ડોક્ટરે જવાબ આપી દીધો છે. બસ! હવે માથું ભરી રહ્યું છે, લખી શકતું નથી.

શીરીન

આ પત્ર મળતાંજ ખાન સાહેબ તપ્પી ઉઠ્યા. તેજ સમયે લખનૌની સફરની તૈયારી શરૂ કરી દીધી. મુબંબથી લખનૌ તરફ રવાના થઈ ગયા. ખન સાહેબ લખનૌ પહોંચ વહેલા જતા હતા. લખનૌ પહોંચી જુલાઈ રોલામાં જઈ શીરીન મન્જિલની રોષ બોગ કરવા લાગ્યા. તેમનું ધારવું હતું, કે, શીરીન મન્જિલ ડાઈ શાન્દાર હમારત દશે. ખાન સાહેબ એકેએક મક્કાન લોઈ વળ્યા પરંતુ શીરીન મન્જિલનો પત્તો લાગ્યો નહિ. અને ત્યાં કોઈએ પણ શીરીન મન્જિલ અર્થ, છે એમ કહ્યું નહિ. છેવટે પોસ્ટમેન તે લતામાં કામગી વહેંચેને વહેંચેને તેમને મળી ગયો. ખાન સાહેબે વિચાર્યું જ્યારે શીરીન મન્જિલના ટેકા છાથી કામગીને મતી આઈર પડેંચના હતા. તો પોસ્ટમેનને એના ટેકાખાથી જરૂર ખબર દશે. આથી એમણે પોસ્ટમેનને શીરીન મન્જિલનું ટેકાણું પૂછ્યું. પોસ્ટમેને તરતજ સાંભળે એક પડપડ થઈ રહેલા મક્કાન તરફ આંગળી કરનાં

હજી—“હુઓ! તે મકાનની લોત પર પતર
છે. તેના પર હાથથી શીરીન મન્નિઅલ લખેલું છે.”

“એજ શીરીન મન્નિઅલ છે? અને તમે એ
પણ જાણતા હશે, કે એમાં કાઈ શીરીન રહે
છે!” ખાન સાહેબે અચંબા સાથે પોસ્ટમેન
સામે જોતાં પૂછ્યું. ને તેમને પરસેવા થવા લાગ્યો.

“ગયા અઠવાડીયા સુધી તો તેમાં એક
હીજડો રહેતો હતો, અને નાચવા આવતું કામ
કરતો હતો, તેજ પોતાને મિસ શીરીન કહેતો
ફરતો હતો, પરંતુ આજ કાલ જોવામાં આવતો
નથી. મુંબઈથી એના નામે કાગળો અને મની
ઓર્ડર આવતા હતા.” પોસ્ટમેન ખુલાસો કર્યો.

“તો એ હીજડો હતો? જેની પસે મુંબઈથી
કાગળો ને મનીઓર્ડર આવતા હતા?” ખાન
સાહેબે ગભરાઈને પૂછ્યું.

“હા હા.”

“તો આજકાલ એ દેખાતો નથી, ક્યાં
રહે છે?”

“સાહેબ! માફ કરો! મહેલાવાળાએને
પૂછી જુઓ! મને હમણાં થયું કામ છે!”
એમ કહી પોસ્ટમેન ચાલતો ગયો.

ખાનસાહેબે મહેલાવાળાઓને પૂછ્યું, તો
માલમ પડ્યું, કે તે હીજડો હુદાઈ ટોલાનો
રહેનારો નહોતો. પાંચ છ મહીનાથી આ મહે-
લામાં આવેલો હતો અને બાડેથી રહેતો હતો.
પરમ દિવસે મકાન ખાલી કરી ક્યાંક ગયો
ગયો છે.

આ હકીકત સાંભળી ખાનસાહેબ પરસે-
વામાં એમ એમ થઈ ગયા. અને તેમનો આધેસો
બદમપાક, સાલમપાક, શિલાજીતપાક અને
સવલપોડીપાક પરસેવા વાટે બહાર નીકળી ગયો!
મનમાં હિસાબ કરવા લાગ્યા. પાંચસો ને બસો
સાતસો ને સો આઠસો! પછી બોલી ઉઠ્યા:-

“ખુદા મેહકુલ રકમે હર બલાસે;

ખુસુસન, હરકી મુઝી વખારો!”

તેમનો ઇશકનો નશો ઉતરી ગયો. હું
બહારગામ ગયો હતો. પાછા ફર્યા પછી ખાન
સાહેબને ત્યાં મુલાકાત માટે ગયો. તેમણે મને
આ ગ્રેમપુરાણ સંભળાવ્યું. અને મિસ શીરીનના
પત્રો અને પોતાના પત્રોની નકલો મને વાંચાવી;
જે વાંચે ઉપર વાંચી લીધી છે પાંચવાએ પણ
ખાનસાહેબને કેવો દિલ્લચરપ ફરેલ દીધો! મેં
ખાનસાહેબને આ ગ્રેમપુરાણની સાદગાર કાલમ
કરવા સૂચવ્યું. ને મિસ શીરીનનું ‘રમારક
બનાવવા જણાવ્યું.

જવાબમાં તેમણે આ તેમનું ગ્રેમપુરાણ
કાઈ પણ પેપરમાં પ્રગટ કરવાની મને પરવા-
નગી આપી દીધી; જેથી “કારવાં”માં તેમનું
ગ્રેમપુરાણ વહેતું મુકવામાં આવ્યું છે તમે પણ
કાંઈ મિસ શીરીનની બેનથી બચશો.

(હજીનો હાથનું લાઈ)

... હરેક જાતની ...

ટોપીઓ, હુગીઓ, હાઝિયરી,

શુજરાતી તર્જુમા સાંચના

પંજસૂરહ અને સીયારાઓ

તાજ કું. લીં લાહોરના

પંજસૂરહ અને હુઆઓની

કિતાબો.

* શુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોના પુસ્તકો.

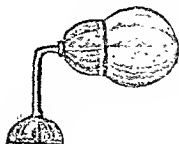
:::: કિફાયત લાવે મળશે ::::

ફક્ત એકવાર પંચારો ખાત્રી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકબજાર (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી

૦

દરેક જાતની પેટ્રોલેક્ષ વાત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીના આલવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વાટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બલ્બ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે કીફાયત બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં જનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બતાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ:—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૭૦ કલુખીં બજાર, લાલગેટ પ.સે, સુરત.

“ઈકબાલ”

તંત્રી:-“મરહુમ” સંદેરી.

અઠવાડિયામાં બે વાર ગુજરાતી બાપામાં છેલ્લાં બે વર્ષથી પ્રગટ થયે છે.

રશુદ અને બર્માના સમાચાર મેળવવા માટે અતુપમ પત્ર પુરવાર થયું છે. બર્મીસ પત્રોમાંના લેખો ખુબ અગ્રતા રહે છે. ગુજરાતી જાણનાર અને બર્મા સાથે સંબંધ રાખનાર દરેક સુસ્તિમે આહુક થવું જોઈએ.

: લવાજમ :

સ્થાનિક બર્મા માટે

૧૨ માસના રૂ. ૭૫

છ માસના રૂ. ૪૧

પરદેશ માટે શીર્ડીંગ ૧૪.

હિન્દ માટે

૧૨ માસના રૂ. ૯૫

છ માસના રૂ. ૫૫

લખો:-મેનેજર, “ઈકબાલ” નંબર ૧૪-૧૮ ગલી નંબર ૨૭ રંગૂન.

શુદ્ધતા

યુવાન હૈયા ઉલ્લસની મુરલિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

"તુરાણ"

પ્રકરણ ૪ થું.

કુટુંબ પરિવાર

પહેલાં ત્રણ પ્રકરણના વાંચનથી આપણે પ્રેરણા રીતે બહુ શક્યાં છીએ કે ઝરીનાના માતાપિતાના નામ અનુક્રમે સહીતા અને શરીફ છે. શરીફભાઈ મુબ્તકા એક શાક વેપારી છે. તેમની કેળવણી સામાન્ય છે પણ વેપારીશુદ્ધિ ને અનુભવના કારણે પોતાના ધંધામાં તેમણે સફળતા મેળવી છે અને સારી જોડી મૂકી કરી લીધી છે. પૈસા કમાવવામાં સફળ નીવડનાર કુનિયાની નંદનમાં જીવનમાં જે સફળ જણાય છે. ધન સંપાદન કરવાની દૃષ્ટિ તો શરીફભાઈમાં બાળપણથી જ હતી અને તેમાં સામાન્ય કેળવણીના મિશ્રણથી તેમણે પોતાના બાપના રૂના ચાકુ ધંધામાં પડી સારો અનુભવ મેળવી લીધો હતો. એજ અનુભવના આધારે આગળ જતાં પોતાના બાપના ધંધાને શરીફભાઈએ સંસ્કારી લીધો હતો એટલુંજ નહિ પણ ધંધાને ધીકતે કપોઈ હતો અને આજે તેમણે રૂની શાક સોસાયટી બિરુડ મેળવ્યું હતું.

પણ રૂના આ શાક સોસાયટીના કબેરમાં "રૂડ"નું અસ્તિત્વ નહોતું કેમકે તેમણે રૂના વ્યાપારમાં "રૂડ"નો સોદો કપોઈ દેતો. લક્ષ્મીની લાવસામાં તેમણે પોતાના કબેરને કસદારત્વ યંત્ર બનાવ્યું હતું. શરીફભાઈનાં દિલ અને દિમાગને દોલતના સોનેરી ગોપ અડી મળી હતા માનવતા માટે તેમનાં દિલમાં રચાત નહોતું. માનવતાનાં મુદ્ધ અંકકવાને યોગ પડતો ત્યારે શરીફભાઈ મનુષ્યની કૌમન નહો કરવાને ચૂકના નહિ. શરીફભાઈ દંમેશ પોતાના મુનીમને કહેતા, "Every man has his price" સ્વાસ્થ્યિક રીતે માનવ, કુનિયા, સંસાર, જીવન, આદિ વિષે શરીફભાઈને પ્રલિંગ્ય લાડણિક બની ગયો હતો અને એમને આ સ્વસ્થ એમની પત્નિ સહીતાબાઈને સાંભળી આવતો પરંતુ પતિવ્રત ને સુચીત મદલુની રીતે તે આ બધું જ્ઞાન્તિથી નકારી લેતો.

મુરલિમ સમાજમાં જોના સંબંધમાં કેળવણીની વાત કરવા કરતાં સંસ્કારની વાત કરવી વધારે યોગ્ય છે. સંસ્કાર ધડવામાં શિક્ષણને મોટો ભાગ છે એ વસ્તુસ્થિતિનો પ્રતિકાર પણ કરી શકાય તેમ નથી. સહીતાબાઈએ અંગ્રેજ સાતમા ધોરણ લગી વિદ્યાભ્યાસ કર્યો હતો, અને મેટ્રીકની પરીક્ષામાં બેઝે તે અગાઉ તેના માતાપિતાએ તેનાં લગ્ન શરીફભાઈ નેરે કરી દેવાનું વધારે ઇષ્ટ સમજ્યું હતું આ રીતે શરીફભાઈને લગ્નલગી પત્નિ મળી અને સહીતાબાઈને પૈસાવાળો પતિ મળ્યો.

સહીનાખાઈને માતપિતા તરફથી સંસ્કારનો તો વારસોજ મળ્યો હતો. વળી અંગ્રેજ રક્ષકમાં શિક્ષણ લીધું હોવાથી પશ્ચિમની સમ્બતાના પર્યય ગણેા પશુ તેના સ્વભાવમાં લખ્યા હતા. પૂર્વ અને પશ્ચિમના સંસ્કારના રાચક સમન્વયે સહીનાખાઈ ધર રખાયું પલિન અને ગુણીયક માતા નીવડી હતી. શરીરભાઈની ધર તરફની નિષ્કાળજીએ સહીનાખાઈનું દિલ પોતાની દિકરીમાં વધુને વધુ પૂરાય લાગ્યું હતું પૈસા અને પ્રેમનાં મૂલ્ય અને નેલત અને દિલ વચ્ચેનો બેદ તેને હવે સમજાવવા લાગ્યો હતો. પોતાના જીવનના વેદમૂલકા આદર્શ અને અભિલાષને સજીવન કરવા અને પોતાની યુવાનીના બગટેલા મધુરસ્વપ્નને બનાવવા સહીનાએ પોતાની પુત્રીમાં પ્રાણ પૂર્ણ કર્યાં હતાં; જરીના તરફ વધુ મમતા, વધુ માયા અને વધુ કાળજી બતાવવા લાગી. સહીના પોતાનું જીવન ફરી જરીનામાં જીવવાના પ્રયાસ કરી રહી હતી.

જરીનામાં માતાનો સંસ્કાર પ્રભાવ અને પિતાની દાસ્યતાનો પ્રભાવ ઉત્પન્ન થતા. યુવાનીએ તેમાં સ્વાભાવિક ઉગ્રપ્રસતા છાંડી હતી. કુદરતે તેમાં રપની કલા પુરી હતી. આ બધાના પરિણામે જરીનાનું પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ ધણું હતું. તેજસ્વી કુમારીની અનેાળી ખાત તે પાઠવી પરન્તુ જરીનામાં એક નિર્બલતા હતી તેવું હવે વધારે પ્રમાણમાં લાગણીવદ્ય હતું. તેના દિલમાં પ્રેમનો સાગર ધુધવતો. એનો સ્વભાવજ પ્રેમબીનો છે. જરીનાની નિર્બલતા સ્ત્રી-નૃતિની નિર્બલતા હતી અને સ્ત્રી સુલક નિર્બલતાને જરીનાના હૃદયની આદર્શતાએ વધારે નિર્બલ બનાવી હતી. જુનીઅર બી. એ.ના અભ્યાસક્રમમાંને “રોમીઓ-જુલીઅટ”નો દ્રામ, અંગ્રેજ સંસ્કાર રેડનું શિક્ષણ, કૌચેજની આઝાદી કે મૂક્ત યુવાનીમાંથી ઉદભવના રોમાન્સમાંથી કદાચ જરીનાની આ આદર્શતા પ્રકટી હોય. સારું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવાને જરીના બાગ્યશાળી ધણ હતી. તેનામાં કુશાલ બુદ્ધિ અને અમેાષ જીવનશક્તિ હતી. તેજસ્વી માનવમાં અમેાષ જીવનશક્તિનો લાંઘાર હોય છે એ અનુભવની કિનાબમાં લખેલું છે, અને સથે આ પશુ લખેલું છે શક્તિના પૂરને સાથે માર્ગે દોરવામાં આવે તો શક્તિ સાર્થક થાય છે અને શક્તિની ગંભા અવળે માર્ગે વહે છે ત્યારે માનવ દાનવ બને છે. “રાક્ષપુટીન” શક્તિના દુરોપયોગનો સાચો દ્રશ્ય છે અમેાષ જીવન શક્તિ જરીનાની બીજી નિર્બલતા હતી સ્ત્રીમાં ત્રણ પ્રકારની દુર્બલતા હોય છે ઉપર વર્ણવેલી એ દુર્બલતા તો જરીનામાં હતી અને ત્રીજી દુર્બલતા તે સૌંદર્ય. જરીનામાં તો સૌંદર્ય ફરી ફરીને લગવામાં આવ્યું હતું.

.. એક આદર્શ સ્ત્રીના સર્વ તત્ત્વો જરીનામાં વિલમ્બાન હતાં. પરન્તુ જરીનાએ બી. એ. નો અભ્યાસ પૂરો કર્યો નહોતો ત્યાં તેના લગ્ન સુલતાન બેટો ફરી દેવામાં આવ્યાં. આ વિષયમાં જરીનાના જીવનમાં અનુવંશિક પ્રદો કદાચ ગતિમાન થયા હોય જરીનાની માતા સહીનાને લગ્ન માટે મેટ્રિકની પરીક્ષા છોડવી પડી હતી અને પુત્રીને લગ્ન માટે બી. એ. ના અભ્યાસનો ત્યાગ કરવો પડ્યો. હિન્દી સ્ત્રીના જીવનમાં વિવા કરતાં લગ્નની મકતા કદાચ વધારે હશે. છતાં કાળે ફરી વિવા અને લગ્નનું છેડું વધારે ને વધારે ચર્ચા ગય છે એ ઉપરના માતાપુત્રીનાં વિવાબ્યાપ્ત અને પ્રભુતામાં પગલાં માંડવાના સમારંભ વચ્ચેના અંતર પરથી સમજી શકાય છે. સુલતાન અને જરીનાનાં લગ્ન “રોમીઓ-જુલીઅટ”ના લગ્ન જેવા કાં નહિ હોય? એકજ કાલેજમાં તો તેઓ ભણ્યાં હતાં.

સુલતાન ગરીબ માખાપનો પુત્ર હતો. સુલતાનની માતાનું નામ ખતીબ અને તે આપણે આગળ ઉપર જણી ચૂક્યા છીએ. સુલતાનના પિતાનું નામ મડમક.

વાંચક! અત્રે એક કૃત્રિમ ઉપરિચિત થાય છે. આપણી વિદ્યમાન સમાજ રચના બાબતે નામે આવે છે: 'પણુ વ્યવસ્થિક રીતે સંતાનના સંસારી વિનના સંબંધમાં માતું નામ મોખરે આવે છે' આપણી વાર્તામાં જે સુસતાનની માતાનું નામ આપણને પહેલાં જાણવા મળ્યું. કાવલની ક્ષિત્તિ પિત્રા અમરમાને મિત્રાને છે. આપણી સમાજરચના પુર્વપરિચિત હોવાથી કદાચ આવી સ્વાર્થી રચના કરી હોય એવી આ સમરચના ઉકલની ગડમચનમાં હું ઉતરવા મંથિતો નથી પરંતુ આ હકીકત સદસા મને યાદ આવી જતાં એનો ઉદ્દેશ્ય ક્યાં છે બાકી પૃથ્વીના વિશાળ પદ પર માત્ર નામધારી ધનસાને પણ વસે છે એ જિજ્ઞાસુએ જાણવાની જરૂર છે. સંતાન કેવું માતું કે બાપનું! એવી ધરમાં મીઠી માયાઓ કે કાઈમાં કહી દલીલ કરનાર માતૃપિતાના દિવેશ આ પ્રશ્નો ઉત્તર આપવાનો છે. સમાજસુધારકો આ સમરચાને ઉકેલ બચે કરવા રહે!

સુસતાનની એક જ નાની બહેન હતી; સુસતાનથી ત્રણ વર્ષ નાની તેનું નામ મહેરનિસાનું હતું. મહેર, મહેરનિસા એટલું જાણીયું સુધી ગઈ હતી. સુસતાન મેટ્રિકમાં પાસ થઈ કોલેજમાં જઈએ ત્યારે મહેર એથી પાસ કરી પાંચમીમાં ચડી હતી નિર્ધનતાના કારણે ભેટની રજવણીને ખર્ચ પરવડી નહિ શકતાથી, સુસતાન પોતાનો અભ્યાસક્રમ પુરા કરી રાત્રે અને ગરીબ ધરનાં દળદર શીઠો એ બાવનાએ મહેરનિસાને રૂઢમથા ઉઠાડી દેવામાં આવી. વિદ્યમાન સમાજ રચનામાં માખાપને પુત્રીથી પુત્ર પ્રતિ વડાલ વધારે વણ્ટે છે, કારણ કે શેડીને રજનાર પુત્ર છે પુત્રની રજવણી માટે પુત્રીના શિક્ષણની કુરબાની આપવામાં આવી અને મહેરને પોતાના વસાહા બાઈ માટે આ કુરબાની પુરોશી આપી!

સુસતાન ધનદાર આદેસમાં અભ્યાસ કરતો હતો ત્યારે તેના પિત્ર મકમલમાંએ દેવનિલય થયેલ સુસતાનની પરીક્ષાને બે મહત્ત્વ બાકી હતા. કોલેજની ટર્મ પૂરી કરી સુસતાન પરીક્ષામાં બેઠો અને પરિણામમાં નાપાસ થયેલો જાહેર થયો. સુસતાનની નિષ્ફળતાં એની અસહિષ્ણુને કારણે હતી કે એના સંજોગો તેના માટે જવાબદાર હતા તે કાણુ કરી શકે એમ છે? સુસતાનનાં ભગ્ય દલે વધુ વિશ્વથી હોય. એવું જણાતું હતું. પણ એમ તે. ગરીબીમાંજ તેનું પોષણ થતું હતું. ક્યારે ક્યારે ધનદાર લગી તે પહોંચ્યો હતો. એટલે એક સમય વૈજયેલા કિરમનના આ બે કારકર્મી સુસતાન વંદુ સોજા પાગ્યો નીકે. તેણે કોમેજ છોડી દીધી તોકરી શાંખી લીધી અને પોતાની આજીવિકાનું સાધન કરી લીધું. માસિક રૂપિયા ૧૫) નો પગાર તેને મળતો અને તેનાથી ત્રણ જીવન ગુજરાન ચાલતું તકરીના તાડનથી સુસતાનનું જીવન પુષ્કર્તાથી ધણું હતું. તેના અંતરમાં મનવતારનું જીવનસ પ્રકર હતું અને જગતના અન્ય પામર માનવીઓ જે ન જોઈ શકે તે નવનના દુરથી સુસતાન જોવાને શક્તિમાન થયો હતો. નિષ્ફળતા અને નિસહાના એરણે તેનું જીવન હોમથું હતું, પણ તેમ યતાં તેની આરા અને અજિજાયા સુઝોય જની હતી સુસતાનના કલેવરને વિધિએ તાણું હતું: પણ તેના અંતરમાં સુરાસ પ્રકટાવી હતી પરંતુ આશિષ વણ્ટેએને. જોયા દેવાલી દુનિયાની આંખોમાં આંતરિક નિર્ભય શુભા પેખનની શકત ક્યાં!

ઝરીનાનાં આખાપની આંખોએ સુસતાનમાં એવું કશું કદાચ નોંધુ હોય અને પોતાની સામર્થ્ય પુત્રી તેને વંચાવી.

દુનિયાની નજરે સુસતાન જોયા નિર્ધનની જોડે ધનવાનની પુત્રી ઝરીનાનો સંયોગ ક્યાંથી સંભવે? સકીનાએ પોતાની દીકરી શું સમજીને સુસતાનને આપી? ઝરીનાના પિતા ચીંટી રા. ૫,૦૦૦) નો એક સુસતાનને યા માટે આપ્યો? લગ્નની પેદશી રાતે ઝરીનાં અને સુસતાન વચ્ચેના ભવિષ્ય દંપતિ જીવન પાછળ શું રહસ્ય સમાપ્તું હોતું જોઈએ!

મામચર્યાની પારાધીશીએ આ બેઠની ગંભીરતા માપવા જઈશું તે કેટલી બાબતો આપણે સહેજલિથી તારતી રાકીશું. પંડેલી વાત તો એ છે કે પતિએ પત્નિ કરતાં ઓછું શિક્ષણ મેળવ્યું હતું પોતાથી વધારે બહુલી બાર્યા એવવવામાં બરબારને સ્વાભાવિક રીતે સહેજ સંકેત થાય છે. પુરુષ ભતિનો ગર્વ ખંડિત થવાની આ વાત છે. ઓછા બહુલા પતિ તરફ પત્નિની દિવમાં પણ કંઈ ઉપરવટ જોતું રહે છે કેજવણીનું આવું નિરોધી અંતર એ દિવસંપુરને બોજ્યામાં અંતરસયરેષ હોઈ શકે કે કેમ એવું તો દિલ દેવામાં જાણે.

“ચાર-ચોટલા ‘વાળા પ્રકરણમાંની પેલી ‘બીજી સી’ એ મામગપાટે વાત ચક્રાવી હતી કે ‘સુલતાનની માસિક કમાણી ‘પચાસ રૂપાડી’ની છે હકીકતમાં તેને મહિને પાંસડ રૂપિયાનો પગાર મળતો હતો એ આપણે ચાલુ પ્રકરણમાં જોઈશું છે. એ તો મનુષ્યસ્વભાવનું થઈ ગયો છે કે દીકરાવાળા દીકરાને પગાર જમણો બતાવે અને, દીકરીવાળા બાદબાકી કરી તેનું પ્રમાણ કઢાડી લઈ જોઈ નિયોરીને પોતાની દીકરીનું નક્કી કરે છે. પરણનારાંની ઉમરનો હિસાબ પણ પરણાવનારાં આ પ્રમાણે નથી કહીશું? પણ તેમાં આ ત્રાદિત સીને શી માયાલીક કરવાની હોય? કંઈક તો આપણે બધી વ્યૂહવાદીએ પેલી ‘બીજી સી’ અને સુલતાનના કુટુંબ સાથે કાંઈ લેવાદેવા નહોતી એમની નિર્ધનતાજ એમને આડે હતી એટલું પણ તેને સ્ત્રીનાના કુટુંબ જોડે થોડું લાગતું વળગતું ખરું! પોતાના પુત્ર માટે ‘બીજી સી’ની આંખોમાં સ્ત્રીનાં રમી રહી હતી રૂપ અને રૂપિયા જોને સ્ત્રીના પાસે હતા અને સ્ત્રીનાના હાથનું માથું, તેણે મોહકાગરું હતું. માંગતો નિનય પૂર્વક અસ્વીકાર થયો અને બીજી સીને સ્ત્રીનામાં કુટુંબ દેખાવા ચાર ચઢ ગયા સ્ત્રીનાના સુલતાન જોડેના લગ્નમાં પધારવાને ‘બીજી સી’ને નોતરું તો મહંમુદ હતું પણ તેને કંઈ નહોતો ઉત્તરો એટલે તે પોતાની અભિલાષાને સંગ્રામી નિર્ધનતામાં નહોતી ગઈ.

સુલતાનની વાત તો અંતરની ધુપી વાન છે અને સુલતાન કે સ્ત્રીના બેમાંથી કોઈ અંતર ઉધાડે નહિ ત્યાં લગી આપણે તે કેમ જાણી રાકીએ? મનુષ્યનું દિલ પોપણ ક્યારે ને ક્યારે ઉધડતું!

પેલા પાંચ હજારના ચેકની વાત સુલતાન અને સ્ત્રીનાના માંગાપ સિવાય કોઈ જાણતું નથી. ‘પુલ સ્ત્રીનાને પણ તેની ખબર નથી પેલી સર્વેજ ‘બીજી સી’ની સુખી આંખો પણ આ બાબતમાં ચંચુપાત કરી રાકી નથી તો દુનિયાને તો ક્યાંથી ખબર હોય? સારીદેખાઈના સંબોલ અને રમરણ અને ચઢ આવે છે:—“Every man has his price.”

સમય આવતાં બધા પ્રેમણ આપો આપ ઉઘારો.

(અખર્ચુ)

તારીખે મુસ્લિમ લીગ (ઉર્દુ)

કતા:—મિર્ઝા અખતર હસન સા. બી., એ., એલ. એલ. બી.

આ પુસ્તકમાં મુસ્લિમ લીગની સ્થાપનાથી લઈ આજ દિન સુધીનાં હાલાત નથી જઈએ અદ્વારમી સદીથી લઈ આજ દિન સુધીની ઇસ્લામી વિસાયત અને આઝાદીના જંગ ઉપર આ અંગ્રેજ અને હિંદુ અંગ્રેજ પુસ્તક છે. ૬૦૦ પૃષ્ઠ, પ્રમુખો વી.તો આર્ટ પેપર ઉપર-૧૫ ફોટો સાથે, ક્રીમત રૂપિયા અડી, ૮૫ પાલ અર્થ (હિન્દ ગાટે) પાંચ આનાં વધુ.

ધી રાઈટર રેડોર્સ. બુક્સેલ્સ: કલુપીઠ, મુરત.

[૩૬૭]

નિમણુ છુલેલન—

ફિનિયાનાં અસીમ પદ ઉપર ઉભારાલી માનવતા વચ્ચે ઉભેલો લેખક એક માનવની હૃદય-વીણને ઝાલી બેસે છે અને એ વીણનો અધિક તાર હળવે હળવે બળની રજો છે, અને એ બાજતી વીણમાંથી સરો નિકળે છે. ડાહ્યામાં રૂઢન છે પ્રાણમાં દર્દ છે, કાઠમાં દર્દ છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ હૃદયના ઉંચા ગુંબજને સાથે અચાતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બળી નાખે છે.

કલ્પમાધવી—

નરો દેશના હૃદયનું કાલ્ય ગાતા હોય, તેવું મુંદર ગદ્ય કાલ્યો સગ્યા છે. હૃદયનાં પાનાં પછી પાનાં ઉઠતાં હોય તેમ એક એક કાલ્ય નંદ્ર ભાવના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. કલ્પમાધવી (દેનિક)—

લીઝિ લીઝામાંથી પ્રેરણાના પ્રાણ રુદુર છે, ગુર્જરગિરિને એપાવલી અને સમ્રાટ બનાવતી શેઠામાં સુરિકમ લેખક બાઈ "લુચેન" ગુજરાતને એક સુંદર ક્ષિતિજ આપી છે.

ગુણસુંદરી—(ચોથા હં ગુણક)—

મગ્ય. સાહિત્યમાં રોહતી બાવનાએને પ્રથમાં રજુ કરતી થી લુચાવની "ચિનગારી" માંથી દેશીકે બાવના સચેજ મનોરમ છે. એમાંથી ધણી વિચારો મૌલિક છે અને એની રજુઆત પણ મજાની રીતે થયે છે.

Modern Review (R. M. M.)
Lhippari really verities what it is to be a...

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજવા

ચિન્નગારી

“તુ રાખ”

મૂલ્ય રૂપિયા એક

(આફ્રિકાં માટે રૂ. ૨)

પત્રકારોએ આ પુસ્તક પરસ્પ્રશ્નાના પુણ્ય વેપાં છે.

આંજેજ મંગાવો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, ઝકરીયા મસ્જિદ સ્ટ્રીટ

સુબા. ૯

સ્ટોરિસ્ટ-ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કલ્પાપીડ, -સુરત.

-બાણીતા છુકસેલર્સ પાસેથી પણ મળશે.

કવિશ્રી ખખરદાર—

"ચિનગારી" હું વાંચી ગયો છું. તે તેમાંથી ધણે ટેકાણે મેં આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં કલિતલો એરા ફરેલો છે, અને તમારી આંખની કીર્ણમાં કિરણોમાંથી, ને ચિનગારીઓ ઉઠી છે, તે ધીમર ઘરખાનામાંથી હીડતે આકાશ ચઢેલું. બાધુ (Rochet) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તારા જળી રહે, તેની ધારે છે. તમારી ગદ્યવલિઓમાં ઓસનાં તાજાં બિંદુ છે ને તેમાંથી સૂરકિરણોના પ્રતિબિમ્બારા થાય છે. મનાજ સુનારી સાહબ—

"ચિનગારી" રૂપ રીતે અગમચેતી આપે છે કે ગુજરાતમાં એક નવો સુસ્વિમ કવિ જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાના બાવિ સંદેશોને બહી નહીં ધતર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—

ચિનગારીમાંથી ધણી કવિતાઓમાંથી ચારા સુખદો સદે શકાય તેમ છે.

શ્રી ચાંપથી વિન હીડેશી—

ચિનગારી મને ગમે છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે

Mr. P. B. Isakhani

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

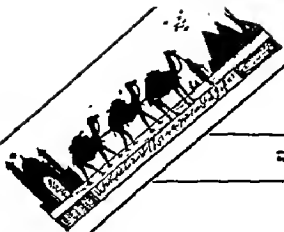
રીલ્યુ અને પાટલા માટે.

ન્યુઆરી

૧૯૪૧

મીરવા

આ અંકમાં ←

વિષય સૂચિ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
ઉર્દૂ (અઝલ)	“માહિર” અઢકાદરી	૩૦૯
ઈસ્લામી શિક્ષણ (કુર્આન)	મૌલ અ. રહીમ	૩૧૦
” ” (હદીસ)	” ”	૩૧૧
આવાઝકી હુન્ના	” ”	૩૧૨
અસ્માઉલ હુસ્ના	” ”	૩૧૭
પોઠ	શ. વલુજરો	૩૧૯
ફતાવા	મૌલ અ. અર રફ	૩૨૩
મેહફિલ (દેલવાઝી)	સ. પાઠક	૩૨૫
શુલુ શાહીવાઝો	” ”	૩૨૭
ઈસ્લામ કાયદોનો નહીં	” ”	૩૨૮
ન્યાં હંમ	” ”	૩૪૨
શુજરાતીઓમાં લડવાનું નોર	” ”	૩૪૩
હું સમજું અબી વકાસ (રેદી)	અલિફ, સ્વાહ, ફાલ.	૩૪૬
શાએરાતે હિંદ	એ. એ. હામી.	૩૪૯
વિચિત્ર પ્રમ	” ”	૩૫૭
પશાગ	” ”	૩૫૯
ભૂખ	” ”	૩૬૨
સ્વીકાર સમાલોચના	” ”	૩૬૪
તમે જાણો છો ? ...	મ. ઉ. ખત્રો	૩૬૫
પ્રેમ રહસ્ય.	” ”	૩૬૭
મુલતાન (ચાલુ વાર્તા)	” ”	૩૭૨

પત્રવ્યવહાર વેળા માફક નંબર લખવા ચૂકશે નહીં.

“ફારેશો” ના પ્રથમ વર્ષ (૧૯૨૯ થી ઑગ. ૧૯૪૦ સુધીની) કમ્પીટી નંબરો ૧૧ અપ ડુ-રેટ ગેટઅપ સાથની ફાઇલ કૌમત રાંચ રૂપીયા (૮. ખ. સહિત).

આજકે નવનુવાન

પહેલેકે બુઢું

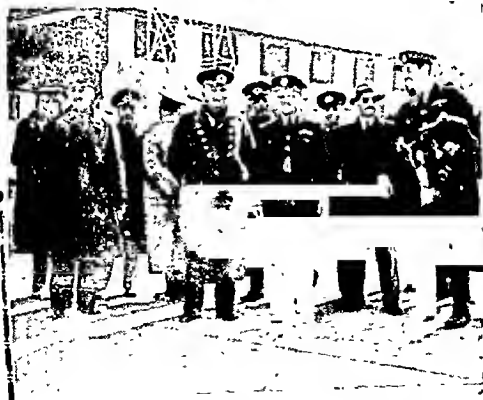

૪૪૫૫૫૫૫૫

સેયદ અહમદ વલદે સેયદ પીરસાહબમીયાં હરિકૃષ્ણ બી. એ. એસ. એલ. બી.

[રાંદેર પીપરડીવાલા હાર્દિકૃષ્ણના ઓઠ
બાયઝ એસોસીએશનના નવા વરસના ચુંદા-
એલા પ્રમુખ અને રાંદેરના પ્રખ્યાત શિક્ષક
ખાનદાનના સાહબઝાદા, જે ૧૯૪૦ની સાલ-
માંજ નવા વકીલ બન્યા છે. ખુદા એમની
તેક કામનાઓ પૂર્ણ કરે અને ખાનદાનને
ઉજવળ શીર્તિ આપાવે.]

ટર્કિશ મીલીટરી મીશન

પેશાવર એવેડોમમાં, જે પઝીરીસ્તાનને માર્ગે અફઘાનીસ્તાન જઈ રહ્યું છે

તંત્રો :—

“વહશી” રહેરી

સહતંત્રો :—

“ખેકાર”

લેવાજમ

હિન્દ રૂ. ૪

ખર્ચા રૂ. ૫

પરદેશ શી. ૮

છુટક આ. ૭

પુસ્તક બીલું

જાન્યુઆરી ૧૯૪૨

અંક ૫ મો

ઉદ્દેશ

જાનામ : “માહિર” અઘાદરી સારખ.

મોઝે ધોસરકી તરહ નર્મો રવાં હૈ ઉર્દ્દ;
 તળ્યે દુશ્મતયે મગર ફિરબી ગિરાં હૈ ઉર્દ્દ.
 હિન્દવાલોંયે ઝુરરી હૈ તહકુઝ ઇસ્કા;
 ખાહમી રખતો મહુમતકા નિશાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ઇસ્મે મિલ્તી હૈ ખરીદારકો હર મેલકી ચીઝ;
 ઇલેમો આદાબકી કયા ખૂબ દુકાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ‘ગાલિખો’ ‘મોમિનો’ ‘ખુરરૂ’ હોંકે ‘તુલસી’ વ ‘કબીર’;
 સળકી કોશિશકે અમાનેમેં અયાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ઇસ્કો ઉળા તો બિખર નાચેગા શીરાઝ્યે દિલ;
 હિન્દ હૈ જિસ્મ તો ઇસ જિસ્મકી નાં હૈ ઉર્દ્દ.
 જિસ નશેમનકી હો તઅમીર બહુ અંદાઝે કસાદ;
 ઉસ નશેમનકે લિએ ખર્કે ત પાં હૈ ઉર્દ્દ.
 કયા મિટાએગા કોઈ ઇસ્કો મિટાનેવાલા;
 દિલમેં આંખોમેં ખિયાલોંમેં નિહાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ઇસ્કો કોમોં કે તમદુનને કિયા હૈ પૈદા;
 કોન કેહતા હૈ કેહ લશ્કરકી અંખાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ને દિયા નતા હૈ હર સુલ્કકો ઝીકે ફિતરી;
 બસ ઉસી ઝીકકી તફસીરો બયાં હૈ ઉર્દ્દ.
 એહલે મેહફિલ તુમહેં ‘માહિર’કા સખુન યાદ રહે;
 હિમમતેં અપની જવાં હૈ. તો જવાં હૈ ઉર્દ્દ.

“મદીનહ” ઉપરયા

ઈ સલા મી શિ ક્ષણુ

અલ્લાહ તઆલાતું ફરમાન (કુઆન)

મોસાના અખ્દુરુહીમ આદમ, રાંદેર

(૮૬) જ્યારે તું કુઆન પઢવા લાગે તો મશ્હૂક શૈતાનથી અલ્લાહની પનાહ માગી લે. (કારણ કે) તેનું જોર એવા લોકો પર ચાલતું નથી જેઓ ઈમાન રાખે છે અને પોતાના પરવરદિગાર પર બરોસો કરે છે.

(૮૭) જે લોકોને અલ્લાહની વાતો પર યકીન નથી તેઓને ખુદાયાક સીધા માર્ગ, દેખાડતો નથી અને તેઓને માટે હુઝુમદાયક અજ્ઞાન છે.

(૮૮) જેમણે નાહાનીથી ધુરાં કામ કર્યા ફરી તે પછી (કાયદેસર) તબબહ કરી અને સુધરી ગયા તો એ વાતો પછી તારો પરવરદિગાર બહુ અજ્ઞાનાર મહા કયાળુ છે.

(૮૯) પોતાના માળાપની સાથે લલાઈથી વર્તો, અમર તે બનેમાંથી એક અથવા બન્ને તારી રૂબરૂ વૃદ્ધાવસ્થાએ પહોંચી જાય તો તેમને હું પણ કહેવું નહિ. અને તેમને તરછેડ નહિ. અને તેમની સાથે બહુ અદબથી વાત કર. વળી તેમની આગળ માયાળુપણે નમ્રતાથી બુદ્ધિનેજ રહે. અને એવી કુઆ માગ હે પરવરદિગાર! એ બન્ને પર રહુમ કર જેવી રીતે કે એમણે મને નાનપણમાં દયાલાવથી ઉછેર્યો છે.

(૯૦) સગાં વડાજાને તેનો હુક તથા મોહતાએ અને સુસાદિરને આપ પણ (માલને) નકામો ઉકાવ નહિ. બેશક ઉકાઉ લોકો શૈતાનોના લાઘવિય છે, અને શૈતાન પોતાના પરવરદિગારનો બહુ નાશુકરો છે.

(૯૧) પોતાનો હાથ પોતાની ગરદન સાથે બંધાયલો ન રાખ અને ન તેને તદ્દન ખોલી દેવો જોઈએ. નહિ તો કપકાને પાત્ર ખાલી હાથ થઈ બેસીશ.

(૯૨) જ્યારે (કોઈ વસ્તુ) માપથી આપો તો માપ પુરું જારીને આપો, અને (જ્યારે તોફાને આપો તો) તરાણુ સીધાં જાળી તોલો; એ ઘણી સારી વાત છે અને પરિણામે પણ બેહતર છે.

(૯૩) જે વાતની તને ખબર ન હોય તેની પાછળ ન પડ, (કારણ કે) જ્ઞાન અને આંખ તથા દિલ એ સૌની (દિયામતમાં) તેના કામો વિષે પૂછ થશે.

ઈ સલાં મી શિ ક્ષણ

સ્વસ્તુલ્લાહ સલગ્ન્યે ફરમાન્યું (હલીસ)

મોલાના અખુર્રહીમ સાહબ, રોદર

(૮૬) સ્વસ્તુલ્લાહ સલગ્ન્યે ફરમાન્યું કે સુનાહિકની મિસાલ બકરાના બે ટોળાં વચ્ચે (આમતેમ) ભટકતી બકરી સમાન છે. જે કદી આ ટોળામાં ભટકે છે તે કદી પેલા ટોળામાં. (મુસ્લિમ)

(૮૭) સ્વસ્તુલ્લાહ સલગ્ન્યે ફરમાન્યું કે (હે લોકો!) તમે ખોટી ધારણાથી બચતા રહો. કારણ કે ખોટી ધારણા (બદગુમાની) ઘણી જુડી વાત છે. (ખુષારી)

(૮૮) સ્વસ્તુલ્લાહ સલગ્ન્યે ફરમાન્યું કે (હે લોકો!) તમે મજલૂમની બદગુમાની બચતા રહો. અમર જો તે મજલૂમ કાફિર હોય. (સહીહૈન)

(૮૯) સ્વસ્તુલ્લાહ સલગ્ન્યે ફરમાન્યું કે હું અને યતીમને પાળનાર જન્નતમાં આવી રીતે હુદયું; અને આપે (સલો) કલેમાની આંગળી તથા વચલી આંગળીની વચ્ચે રહેજ અંતર પાડી ધરારે કર્યો. (મુસ્લિમ)

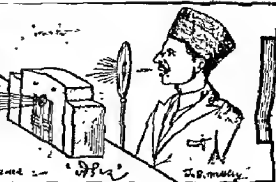
(૯૦) સ્વસ્તુલ્લાહ સલગ્ન્યે ફરમાન્યું કે દરેક નખીને માટે એક મકબૂલ હુઆ હોય છે; જેને તે માગે છે. અને હું ચાહું છું કે ઈન્શા અલ્લાહ, કિયામતના દિને મારી ઉમ્મતની શકાવત કરવા મારી હુઆને છુપાવી રાખું. (સહીહૈન)

(૯૧) સ્વસ્તુલ્લાહ સલગ્ન્યે ફરમાન્યું કે દરેક ખીમારી માટે દવા છે. પછી જ્યારે તે દવા રોગને લાગુ પડે છે ત્યારે અલ્લાહના હુકમથી તે સારી થાય છે. (મુસ્લિમ)

(૯૨) સ્વસ્તુલ્લાહ સલગ્ન્યે ફરમાન્યું કે તમારામાંથી કોઈને તેની કરણી જન્નતમાં લઈ જશે નહિ. સહાબાએ પૂછ્યું શું આપને પણ નહિ લઈ જશે? હુઝરતે (સલો) ફરમાન્યું કે હા, મને પણ મારી કરણી લઈ જશે નહિ; પણ જો અલ્લાહ પોતાના ફઝલ અને રહમતથી છુપાવી લે તો હું જઈશ. (સહીહૈન)

(૯૩) સ્વસ્તુલ્લાહ સલગ્ન્યે ફરમાન્યું કે જેણે એવા વિચારે કોઈ મુસલમાનનું કામ કર્યું કે તેને ખુશ કરે; તો તેણે મને ખુશ કર્યો, અને જેણે મને ખુશ કર્યો તેણે અલ્લાહને ખુશ કર્યો, અને જેણે અલ્લાહને ખુશ કર્યો (તો) અલ્લાહ તેને જન્નતમાં દાખલ કરશે.

ગ્રેલ્લક ડી દુનિયાં કે દોર તો

આવાઝડી દુનિયાંકે દોરતો ! આજે લગભગ અર્ધી દુનિયાં લડાઈમાં સપડાઈ ગઈ છે. સર-મુખ-યારો તો એક દેશિનાં નાગિએર બન્યા છે; પણ શત્રુસ-પાસની બીજીયડી વયો કરનાર મૌતના સોદાગરોજ આ વિશ્વયુદ્ધ માટે જવાબદાર છે. દરેક દેશના મોટા મોટા પ્રધાનો અને ખુદ સરમુખ-યારોની સાથે અને કરોડોની મુડી સેના બનાવનાં કારખાનાં કે રસાયનો બનાવવાની ફેક્ટરીઓમાં રોકાયેલી છે. જ્યારે એક બજુ શત્રુસ-પાસની વાલો મરી હતી; ત્યારે બીજી બજુ નહી ખાવા એ શેરહોડરો શત્રુસર-જનમ વધારેજ જના હતા. જર્મની, ફ્રાન્સ, ઇટલી, ઇંગ્લાંડ, જપાન, અમેરિકા પગેરો એ ધનકુરોજો શત્રુસર-જનમની ફેક્ટરીના થાંભલાઓજ આ યુદ્ધના જનમદાતા છે ! જલ્દી દેશ છેલ્લા મકાભારત યુદ્ધમાં એક સૈનિકને મારવાનું ખર્ચ ૧ લાખ રૂપિયા આવ્યું હતું ! માત્ર યુદ્ધમાં તો એક સૈનિકનું મૌત એથીજ મોટું થયું છે ! આમ મૌતની મોંઘવારી વધી છે તેમ તેમ મૌતના સોદાગરોનાં ખીસાં તાળાં ચતાં થયાં છે. કાલે આખી દુનિયાના વહેપારમાં મંદી હોય પણ દારૂગોળના વહેપારમાં તો તેજ છેને ? હો ! દરો હવે શાંતિ અને સમઘનની. આજરોની પપુડીઓનો સર એ નગરખાનામાં કયાંકથી સંભાળાય ! તો કે પોતાની દુકાં સમજ અને કાંઈકાંને પરિચયે ચરોપના ખુને નાકકના ખેલમાં વીલન કેરકદર લગજવા સરમુખ-યારો મેદાને પડ્યા છે પણ ખરા સુવધારો તો રંગબીમીની

અંદર બેઠા બેઠા દોરી બેંચે છો જ્યારે રંગેતા સુજળ બેઠતો છેલ્લો ટુકડો થશે ત્યારે વીલન કેરકદરવાળાઓ હાંતો હીરાની ગોગાઓથી વિધારો કે આપધાનથી પોતાની જાતનો અંત આણુશે અને બાકી જીવનું રહેલું ઓડીપસ એ મસાણુનો છેલ્લો સીન જોઈને તાળીઓ પાડશે પણ તેવેજા પેલા મૌતના સોદાગરો તો ધનના પદોડોની રોચ પર બેઠા દરો જૂનની નહીઓ એમના પગની પાનીઓને પણ બોજવી શકશે નહિ !

હોયો બૂમ બરાડા સાંભળી સાંભળીને ત્રસી ગયા હતા તે બૂમધવો વાપ તો અતે મોડરમનો વાપ નાકયો ! એ વાપને ઘર અગ્નિવા જર્મનીએ ખૂન દોલ વગાડ્યું પણ બીયારો એક ઓસ જેવી એક બકરીથી ઘરી ગયો ! મરીરાઓએ રોળવેલી ઈજાત ધૂળમાં મેળવી. અપુરામાં પુર મીસરી લરકેરે પણ લીખીયામાં એની રેવડી ફાણા ફાણુ કરી નાખી ! મુસોલીનીને તો 'લેન મર્ડ પુત ઔર બે મર્ડ ખસમ !' જેતું પ્રયુ ! નકશામાંથી બીજા મુલકોનાં નામે બુસવાની તમજાવાળા મુસોલીનીનું ખુલ્લું નામ ધરાવીતા નાકડી તખ્તા પરથી નાખુદ થાય એવી મડી આવી લાગી છે ! રોમન સામ્રાજ્યનાં સ્વપ્નાં સેવનાર બજરપીઓને પુત : રસોડામાં કાઠાવો વારો આવ્યો જોઈ એમનો મેક-અપ અપરેકદર હીલર પણ વિમ.સંજુમાં પડ્યો છે. પીયોનો પાણીએ જનરલ ચેટ એક તો તોલનોજ નયા તેને મુસોજ નમતું તોલવાડું

કહે છે । હીટલર જેવો ખંધો મુસલ્મી એટલું
તો સમજી ગયો છે કે ઇસ્લામીયન બખરખીઓની
કહાણીઓની મદદ લેવા કરતાં ક્રાન્સની કહાણીથી
બરછીઓપ કામમાં લેવાય તો બસ છે ।
સંભળાય છે કે મુસોહીની ધૂળ ખંખેરવા
હીટલર તેને ખાનગીમાં મળવાનો છે અને
કહેવાનો છે કે “જાન માણસ ગોળાને બદલે
ગરમાગરમ બાફેલા બટોટાએ હોંબત પૂરક
ફેંક્યા હોત તો મીસ કપાઇ જત । આ
તો તે વાધતું બોળાઈ બોલીને ગમેત
ગર્ધવરાજ જેવું કહું । તારી સાથે મારી છાનજ
તને પણ ધૂળ ભેળી કરી । ને હજુય હિમરતું
હોય તો તારો રસોડામાં બાફી રહોસલો મસાલો
મારે સ્વાધીન કરી દે અને હું ને કરું તે મુજો
મુજો નેવા કર । ને હવે છેલ્લો દાવ મૂકીશ.
ફિરમતે મારી આપી તો ફીક નહિ તો હું મરીશ
પણ આખી પૃથ્વીને રાંડ કરીશ । ને તે મીસમાં
ધોલ ખાધી તો આ ત્રણ ટકાના તરકાએતુંય
ચડી વાગ્યું છે (?) પેલું મરબીનાં બેમાં નેવડું
બગેરીયું અને હું ગાલ લાડી કુલાનીને કુંક
માફ તો જૂમખમાં ઉડીને પડે તેવું ચકલીના
બગ્યા જેવું યુગેસ્લાવીયા પણ તરસ્યતાની
બડીબડી બાત્તા કરી રહ્યા છે, ને પેસો મોટી
મજાવાળો રરાનલીન દાદો પણ કંઈક ખોખારા
કરી રહ્યો છે । તે મીસમાં કંઈ ધોળકું હોત
તો આવો દાડો દેખવાનો ન આવત । ને જે
તારી તાલશી પર દારો મારીને વિચાર કરી
ને; કે મારા એક હુંકરાયી દબાઇ જતો પેસો
અમેરિકાનો પાણીપો રહવેટ્ટ પણ હવે આપણને
પછેડીમાં પાંચશેરી મારી રહ્યો છે । અને તે
ઉત્તર આફ્રિકામાં પેલાં ડિહી અને ઓરંજીયન
સપાયનો માર ખાધો એટલે ચર્ચીલ ચાચાણું
પણ કેવું ચડી વાગ્યું છે ? માટે બાવાજી તારો
બીજો બધા ધખારો પડતો મૂકી તારા બખરખી
ઓને મારે દવાસે કરી દે અને “દરતું મોટું

રખીને નેવા કર બાકીનું બધું તારાપોરવાળો
સંભાળી લેશે ।”

આવાઝકી દુનિયાં કે દોરતો । પુનાની મુસ્લિમ
કેળવણી ટ્રેનિંગ સંસ્થાનાં પાર ઉતરી છે । એક
એકથી વધુ ભોશદાર તકરીશ યદ અને મુસ-
લમાનો કેળવણી માટે આકાશ પાતાળ એક
કરવા તૈયાર છે એમ પુનાના વાતાવરણમાં
પડ્યા પાડ્યા । દિવસે દિવસે બીજાં દેવોના
જેમ ખેટફોર્મ ગર્મ કરવાની તરકીબ પણ
આપણા આગેવાનોએ સાધ્ય કરી છે.
શુક છે અસ્તાદનેકે ચુસ્તારના ગામીઓની
સંખ્યા આપણે ખૂબ એકઠી કરી રાક્યા છીએ,
પણ મરહમ સર સૈયદ જેવો એક પણ
કિરદારનો ગામી પાકે તોય બસ છે । આપણે
જગ્યા તો છીએજ પણ કેળવણીના તકનાં
નીચેની ડાળાઓનાં બધાં ફળો બીજાઓ ખાઈ
ગયા પછી આપણે જગ્યા છીએ. હવે તો આપણને
હંધા ડાળાઓએથી તે ફળો તોડવા માટે ખૂબ
દૂઝકા મારવા પડશે. પણ આર્થિક બૂખથી
આપણા દાંડીયા તો લૂંચા યદ ગયા છે તો
એ દૂઝકા શે મરાશે ? ફિકર નહિ, મુસલમાનો
મરીજ છે એવું કહેનારા માંડા છે અથવા
રતાધગા છે । ટાણું કહે છે કે મુસલમાનો
પેસાદાર નથી ? જુવો કમાસપારજગ સમિતિ
આપણા શિશુની તપાસ માટેજ નીમણ છેને ?
તેણે હજુ પોતાની તપાસનો રિપોર્ટ તો પુરા
કર્યોય નથી છતાં ૨૯ હજાર તો ખર્ચી નાખ્યા
છે ! રિપોર્ટ પુરા થતાં તો ટાણું જાણે કેટલાં
યશે ? ગ્રાંચ કમીશનોની જેમ બાદશાહી શાનથી
સમિતિ ન વર્તે તો શું બૂખડી બારોની જેમ
ચટાઇ પર બેસીને જમે ? અને ખરું પૂછવે
તો અત્યારે જે તાલીમ અપાઇ રહી છે તેમાં
તપાસવાનુંય શું છે ? સત્કાર પ્રમુખના શબ્દોમાં
કહીએ તો “કારકૂનીયા” કેળવણી અને મરહમ
અખરના શબ્દોમાં કહીએ તો

“તાલીમ હશે” હી જાતી હય
 વો કયા હે ફક્ત બાચારી હે !
 જો અક્ષર સિખાઈ જાતી હય
 વો કયા હે ફક્ત સરકારી હે !”

જીવી કળવણીને માટે આરજું આકાશ
 પાતાળ એક કરવાની જરૂર શી? છતાંય
 “જાગ્યું જાગ્યું તોય લાયક? અને એ
 અભિયાનો માથે ન મળે ત્યાં સુધી આ-
 કાશો માથેય થું ખોરા છે? એમ સમજી
 કળવણી માટે યજ્ઞવત્તા અને રોહરશીપેની
 ભીખ માટે જોડનાં તળીયાં ધસતા મધ્ય અને
 ગરીબોનાં બાજકોને માટે અમલી કાર્ય કરવા
 કાઈ મેદાને પડશે કે ?

જાગેરી બાતે હી બાતે હે
 જોર સૈયદ દામ કરતાથા;
 ખુદ બખ્ષી બહોતસી
 ખૂબીયાંદી મરને વાલેમે”

વાચનમાળાની ચોપડીમાં એક કવિતા
 છે કે:-

“જેવા આપી આંખડી સાંભળવાને ઠાન,
 છલ બતાવી બિલકવા લેકું કર્યું લગવતન”

એમાં પ્રથમ આંખની વાત છે, અને તે
 ખાસ જોવા માટેજ બતાવી છે. પછી ખરે
 ખોટું જ આંખની સામે આવે તે જોઈ
 નાખતું ! અને આંખનો સદુપયોગ પણ એજ
 કહેવાયને ? આંખનો ખરો ઉપયોગ કરનાર
 શોખીન યુવાનોની હી મતમાં શ્રદ્ધિ થાય એવો
 એક બનાવ કલકાતા ઈલકિદાર મેટરોટ્રોની
 કોર્ટમાં બની ગયો છે. “કલકતાના કોઈ સીને-
 મામાં નજ સ્ત્રીઓનાં ચિત્રો જાહેરમાં બતાવવામાં
 આંખનાં દત્તા તે ચિત્રો બતાવનારાઓ ઉપર
 કેસ થયો તેમાં મેટરોટ્રો મી. આર. ચુપ્તાએ
 ચુકાદો આપ્યો કે ૧૯૪૮ની ચોક્કસમાં એક

ચિત્રો બતાવનાં તે કાંઈ મુન્દો ન મણાય !”
 આ વાંચ્યા પછી નાગાઓને કુવે બાવળીઓ
 ઉમે તો હાંવતું સાધન થયું એમજ એવા લોકો
 સમજી લેજોને ? પરિમથી આપાત ઘણેલી
 કળાઓની ખેતી આમ પૂર્વમાંએ ફગાડી રહી
 છે. એથી હવે પામતું કે રોતું એ તો દોષની
 સમજ સગળની વાત છે ! .

૬૧ મી ડીસેમ્બરે બરુચમાં “બરુચ જીવ્યા
 જમીનપુલ એલમા”ની શાખા કાયમ થઈ છે.
 બરુચ જીવ્યા લીગને તો શોખનાં સાલ જેવું
 લાગ્યું હતું. અહેવાલમાં એક દરજી હોય ને
 બીજો દરજી આવીને વસે કે એક બકાલુ વેચનાર
 કાઢીયો હોય ને બીજો આવીને વસે કે એક હળમ
 હોય ને બીજો આવીને વસે તો પેલા પહેલાં
 વાળા દરજી, કાઢીયા કે હળમને ધર્ષા ઉત્તમ
 થાય; તેમ આ જમીનપુલ જોલમાની શાખા નીક-
 જનાં સરજ લીગ કંઈ વિરક્તતા કરે એ વાજબી
 છે. પણ બકા એકજ વાંસનાંએ એ છાખર્ય છેને?
 તો એમ વિરક્તતા કરે થું પાકે? એ બંને છાખર્યને
 એકજ ધન્યગના રૂપમાં ફેરવી નંખાય તો કેમ ?
 લીગ-કોમિસ સમાધાન તો કદાચ વિરેલ સંસ્કૃતિના
 કારણે રાક્ય ન હોય; પણ એકજ ખુદાને
 માનનાર, એકજ પયમબર (સલ્વે) અને એકજ
 કુર્આને માનનાર મુસ્લિમ સંસ્થા જમીનપુલ
 એલમા, અને લીગનું સંધાન કેમ ન થાય ?
 પ્રતિષ્ઠાના બાકુને આગળે કરીને લીડરો ખુદુસ
 દિલથી આડે તો બહુય થાય પણ કોણ જાણે
 વાજનંધીના સંકુચિત વિચારોના સનેપાતથી
 આજુબ ઉઘાર દિલ ચલુજતા લીડરો પણ બચ્યા
 નથી ! બાકી પ્રમુખ જનામ મુક્તી મેદદોલસન
 સાદબની તકરીરના સારે ૨૫ કુર્આન પ્રમાણે
 મુસ્લિમોએ મિલગી ગાળવી જોઈએ, ધરકામી
 વાઈ ચારો, ધરકામી : કુરબાની, -કામિસ્તતા
 અને ધરકામી ન્યાયના જે સુદા રેલુ કપાં હતો

તે તો દરેક મુસલમાને દિલ પર નક્કર કરવા યોગ્ય હતા. મુસ્લિમોને બે હાથણીમાં બંધે ચાઈ જતા અટકાવવાનો સમય હજુ હાથથી ગયો નથી. દીનના કાષ્ઠપણ સવાસમાં, ગાયની કુરબાનીના પ્રશ્નમાં કે મસ્જિદની કુરમતના સવાસમાં મુસલમાનો એકજ છે તો પછી રાજદારી પ્લેટફોર્મ પર એક કેમ ન થાય ? એક જરા પાછળ હડે, બીજો જરા આગળ વધે તો બધુંય અસકય સકય થઈ શકે; મગર એસે દિન કહાકે...?

❖

હિંદુ મહાસભાની કેરલીક વ્યક્તિઓ પણ પછી વેળા હંગાની રીસ લેવાપર ઉતારે છે ! જેમ સાવરકરનું ન્દુ ગાંધીજી સામે ચાલતું નથી ત્યારે જનાબ ઝીણા સામે કાલ્પ ઉશડે છે; તેમ હિંદુ મહાસભાના ઉમેદવારોનું અમદાવાદ મ્યુ.માં કોંગ્રેસ સામે કંઈ ન ચાલ્યું ત્યારે એ બદલે સુરતમાં વાળયા મુસલમાનોના ગાયની કુરબાનીના પ્રશ્ન સામે અચાજ ઉઠાવ્યો ! એ બદલે સુરત મ્યુ.માં પોતાનો પંતે જમાવાની તરફીય હોય એમજ લાગે છે ! એટલે કે જો ગાયની કુરબાની બંધ થાય તો હિન્દુઓ િ લાગણી બિચાળ અને મત આપે. પણ મુસલમાનોએ અને તેમાંએ ખાસ રહિરના મુસલમાનોએ મજબૂત વિરોધનો વટાવ્યો. ઉઘાડી એ મહાસભા દરારને દવામાં પાછો ઉઘાડી દેવાની ફરજ પાડી છે ! ચાલો દાલ તો ચાલતું હઈ કંદાથી મધું પણ સેંકડો વરસોથી પાડેથી તરિકે રહેતી હિંદુ કૌમતી એ કંદાખાજ વ્યક્તિઓ ધર્મ ઝનુનમાં આપા બોના પોપા ઉઘેડીને શું કાંદા કાઢવા માગતી હશે ?

❖

રહિર પીપરીવાલા હાઈરિફ્ફની ઝોહક બોયઝ એસેસીએસનનું ૧૩ મું અધિવેશન રહિરના નવા થએલા વકાલ જનાબ સૈયદ અડમદ વસદે સૈયદ પીર સાદબુમીયાં રિશાખા

પ્રમુખરથાને મજૂર દાહરફૂલમાં તા. ૨૪ મી ડીસેમ્બરે સફળતાથી ઉજવાયું હતું. રાત્રે રફૂલનું વાર્ષિક ગેવરંગ પણ ગઈ સાલ કરતાંય બધું સફળતાથી ઉજવાયું હતું; પણ શરીર મજબૂત હતું અને તેમાં આત્મા મદિા હતો. ચોહ બોયઝોની હાજરી ચોઈ હતી. કુળવણીનાં જે મીઠફૂલો આરોગી એ મિત્રો મેજરફેરેડ, વકાસો, મુન્સદો, ડૉક્ટરો, એજીનીયરો, ગાર્ડો, ટી. સી. ઓ, ઈન્કમટેક્સ ઓફીસરો, કસ્ટમ ઇન્સપેક્ટરો, ઓડીટરો, રજીસ્ટ્રારો, સર્વેયરો, પ્રીન્સીપાલો, કે પ્રેસિડેરો બન્યા છે તે ફૂલ આખવામાં પોતાની બીજા ગરીબ વિદ્યાર્થી બંધુઓને સહાય આપવા અને જાતી સહકારથી તેમને ઉત્કર્ષવા વર્ષમાં એક દિવસનો પણ ભોગ આપી શકના નથી ! જે હેનુધી એસેસીએસન નીકળ્યું છે તેના મકસદમાં પણ મેમ્બરો દિવસે દિવસે ઉત્સાહમંદ થતા બાધ છે ! ભલા શું એ તમારી ફરજ નથી કે તમે મેમ્બરો થયા પણ બીજાઓને મેમ્બર બનાવી મરીમ વિદ્યાર્થી બંધુઓના કુળવણીના માર્ગને સરળ બનાવામાં બનતી રાહત ઉભી કરો ! મજૂર રફૂલમાંથી પારંગત થએલા વિદ્યાર્થીઓ પૈકી આજે સગમય ૧૦૦-૧૫૦ વિદ્યાર્થીઓ તો એડી રિયનિએ પહેંથી થૂક્યા છે કે તેઓ ધારે તો વાર્ષિક બે હજારનું સ્કોલરશીપ ફંડ પોતામાંથી ભેગું કરવું એ તેમનું યત્ન દાયતું કામ છે; પણ દમદદી, ઉત્સાહ ને દહતાના અમારે બધું કયું કારણ એ ઇમેન્ટના પ્હારટર પર હાથુના લોપણની ગરજ સારે છે ! ખુદ એ દરેક ભાઇને પોતાની ફરજ વિચારવાની તૈદિકે અતા કરે !

" આમીન "

“તાલીમ હમ હી જાતી હય
વો કયા હે ફક્ત બાજારી હે।
જો અક્લ સિખાઈ જાતી હય
વો કયા હે ફક્ત સરકારી હે!”

જેવી ડેજવણીને માટે આવડું આદાદા
પાતાળ એક કરવાની જરૂર શી? છતાંય
“ભાણું ભાણુ તોય ભર્ય! અને જો
આંખોએ મામે ન મળે ત્યાં સુધી આ-
મણા મામેય શું ખોટા છે? એમ સમજી
ડેજવણી માટે ટળવગતા અને રોકાલરશીયોની
બીજી માટે જોડનાં તળાયાં ધસતા મધ્ય અને
ગરીબોનાં બાજારોને માટે અમલી કાર્ય કરવા
કાર્મ મેદાને પડો કે?

“મરી ખાતેહી ખાતેહી
ઔર સૈયદ કામ કરતાથા;
પુરા બજારી બહેતસી
ખૂબીયાંધી મરતે વાલેમે”

વાચનમાળાની ચોપડીમાં એક કવિતા
છે કે:-

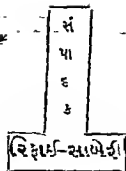
“જેવા આથી આંખડી સાંસગવાને કાન,
જલ બતાવી બોલવા બેઠું કયું ભગવાના”

એમાં પ્રથમ આંખની વાત છે, અને તે
ખાસ જોવા માટે જ બનાવી છે. પછી ‘ખરું
ખોટું’ ને આંખની સામે આવે તે જોઈ
નાખવું! અને આંખનો સફામોગ પછી એજ
કહેવાયને? આંખનો ખરો ઉપયોગ કરનાર
જોખીન યુવાનોની હીંમતમાં વૃદ્ધિ થાય એવા
એક બનાવ કલકત્તાના ઈલાકિદાર મેટ્રોપોલિટી
ટાઉનમાં બની ગયો છે. “કલકત્તાના કોન્ટ્રી-
માંમાં નગ્ન સ્ત્રીઓનાં ચિત્રો જાહેરમાં બતાવવામાં
આવ્યા હતાં. તે ચિત્રો બતાવનારાઓ ઉપર
કેસ થયો તેમાં મેટ્રોપોલિટી મી. આર. ગુપ્તાએ
મુશ્કેલી આપ્યો કે ૧૯૪૦ની સાલમાં એમાં

ચિત્રો બતાવવાં તે કાંઈ યુનુંદો ન બધાય।”
આ વાંચ્યા પછી નાગાઓને કુદે આવ્યાઓ
ઉમે તો હાંપનું સાધન થયું એમજ એવા લોકો
સમજી લેશેને? પશ્ચિમથી આવતાં કોઈથી
કળાઓની ખેતી આગ પૂર્વમાંથી ફાળી શકી
છે. એથી હર્ષ પામવું કે રાવું એ તો દરેકની
સમજ સમજની વાત છે।

૯૧ મી ડીસેમ્બર ભર્યમાં ‘ભર્ય જલ્લા
જમીઅતુલ ઓલમા’ની શાખા કાયમ થઈ છે.
ભર્ય જલ્લા લીગને તો શૈક્ષણિક સાલ જેવું
લાગુ દશે. મહેલમાં એક દરજી હોય ને
ખીજો દરજી બાવીને વસે કે એક બકાલુ વેચનાર
કાંઈયો હોય ને ખીજો આવીને વસે કે એક હનગમ
હોય ને ખીજો આવીને વસે તો પેલા પટેલા
વાળા દરજી, કાંઈયા કે હનગમને કયાં ઉત્તમ
થાય; તેમ આ જમીઅતુલ ઓલમાની શાખા નીક-
ળનાં ભર્ય લીગ કંઈ વિશ્વતા કરે એ વાજબી
છે. પણ બેલા એકજ વાંસનાંએ બે હાખપં હોતે!
તો એમ વિશ્વતા કરે શું પાકે? એ બંને હાખપંને
એકજ હાખપંના રૂપમાં ફેરવી નંખાય તો કેમ?
લીમ-કોલેસ સમાધાન તો કદાચ વિશ્વ સંસ્કૃતિના
કારણે ચક્ર ન હોય; પણ એકજ ખુદાને
માનનાર, એકજ પયગંબર (સલ્લ) અને એકજ
કુઆનને માનનાર મુસ્લિમ સંસ્થા જમીઅતુલ
ઓલમા, અને લીગનું સંધાન કેમ ન થાય?
પ્રતિષ્ઠાના બાહુને અગ્રણી કરીને લીગને ખુલ્લુ
દિલથી આડે તો બંધુપ થાય પણ કાલુ જાણે
વાઝખંધીના સંકુચિત વિચારોના સનેપાતથી
આપણા ઉદાર દિલ ગણતા લીગને પણ બચ્યા
નથી! બાકી પ્રમુખ જનાબ મુકતી મેહદીહસન
સાફજી તકરીરના સાર રૂપ કુઆન પ્રમાણે
મુસ્લિમોએ કિંગ્ડમ માગતી જોઈએ, ધરવાતી
પાઈ-આરો, ધરવાતી, કુરબાની, નકમ-ફિલ્લા
અને કદશાખી ન્યાયના જે હુંદા રેણુ કયાં હતો

અસ્માઉલ હુસ્ના

“યા જબ્બાર” یا جبار (અહ ૨૦૬)
એ મુકસાનને પૂરા કરવાવાળા. (૧) સવાર સાંજ
૨૧૬ વખત પઠનાર અસિમોના મુદ્દમથી બચેલા
રહેશે. (૨) હાકિમ અગર અસિમના મુદ્દમથી
કોઈ હરતો હોય તો એને કમતીમાં કમતી
દરરોજ ૪૧ વખત પઠનાર તેઓ તરફના દરેક
મુદ્દમ વગેરેથી બચેલા રહેશે (૩) એને કસર-
તથી પઠનાર દુન્યાવાલાઓની ગીબત અને
બદગોષ્ઠીની નીકર અને લોલતમંદ થઈ જશે.
(૪) દરરોજ ૨૦૬ વખત ૨૦૬ દિવસ સુધી
પઠનાર દોઝતમંદ થશે અને કરજદાર એ મુજબ
પડશે તો ઈ. અ. કરજથી છૂટા થઈ જશે.
“અલ અઝીઝ” یا العزيز (અહ ૨૦૭)
એને હમેશા પુષ્કળ પદનારની ઈજ્જતમાં
વધારો થાય છે. (૨) અને પઠનારનું દિલ નરમ
થાય છે (૩) કોઈ મગરૂર અને તકબુરવાળા
માણસની રૂબરૂ પડવાથી તેનું દિલ નરમ થઈ
જાય છે.

“યા મુતકબ્બેરે” یا متکبر (સંખ્યા
૬૬૨) “એ યુઝુર્ગ અને ખેમિસ્લ” (૧) પોતાની
મનકુદા સાથે એકાંતવાસ કરવા પહેલાં ૧૦
વખત પઠનારને ખુદાપાક નેક અને પરહેઝ-
ગાર ઓલાદ આપશે. (૨) દરેક કામ ચરૂ
કરવા પહેલાં એને કસરતથી પઠવાથી તે કામ
ઈ. અ. આસાનીથી પૂરું થશે અને કામને
કોઈ અટકાવી શકશે નહીં. (૩) રાત્રે સ્વપ્નામાં
જાપાનક ખાખ જેમ તળીઅત ગલતની હોય

તો સુવા પહેલાં દરરોજ ૨૧ વખત પઠી
મુવાથી ઈ. અ. એવાં સ્વપ્નાઓથી નાગત
મળશે. (૪) નકી કરેલા વખતે ૬૬૨ વખત
૬૬૨ દિવસ સુધી પઠનારનો શાખ દબ્બો
દુન્યાવાળાઓ ઉપર ગાલિબ રહેશે. (૫) કસરતથી
પઠનારને યુઝુર્ગ અને ખાંકત હાસિલ થશે.

“યા આસિકો” یا اسكی (અહ ૭૪૧)
“ઓ બધી સંઘિના પેદા કરનાર” (૧) જે કોઈ
દરરોજ રાત્રે “અલ આસિકો”ને કસરતથી
પઠી તેના બધા ગુન્દા માફ થઈ જશે અને
તેનું દિલ અને મોઢું નરથી રીશન થશે અને
તેના બધા કામો સહેલાઈથી પૂરા થશે. (૨)
એને હમેશા કસરતથી પઠનાર માટે ખુદાપાક
એક ફરિસ્તાને પેદા કરે છે જે પઠનાર માટે
કયામત સુધી હંબાદત કરી તેનું (પઠનારનું) દિલ
અને મોઢું નરથી રીશન કરાવી દેશે. (૩)
લગાઈમાં ૩૦૦ વખત પઠનાર દુરગમ પર ગાલિબ
રહેશે. (૪) સાત દિવસ દરરોજ ૧૦૦ વખત
પઠનાર બંધી આફતોથી બચેલા રહેશે.

“યા બારેઓ” یا بارئ (સંખ્યા
૨૧૩) “ઓ અલકના પેદા કરનાર” (૧) જે
કોઈ કફતામાં (સાત દિવસ) દરરોજ ૧૦૦ વખત
પઠી તો તેના મરણ પછી તેને કષ્ઠમાં રહેવા
દેવામાં આવશે નહીં એટલે તેને જન્મતમાં દાંખલ
કરવામાં આવશે. (૨) યુઝુઆને દિવસે ૧૦
વખત હમેશાં વિદી કરનારને ખુદાપાક ઓલાદ
આપશે. (૩) હાડમ ડાકટર એને હમેશાં

સ્ત્રીની સફેદ પાણીની બીમારી

❀ અને ❀

તેનો આશ્ચર્યકારક ઉપાય.

અત્તીસે મરતૂરત—આ હેરતજનક દવા નવિન રસાયણિક - રીતે બનાવવામાં આવી છે. અને અત્યાર સુધીમાં આ દવાના સ્ત્રીઓના ઘણા રોગો પર જેટલા અખતરા કરવામાં આવ્યા છે તેમાં અત્યંત ગુણકારક ને કારગર થઇ છે. આ નિદરમી દવા સ્ત્રીઓની જનને-દ્રીષના રોગો, પડસુત તથા લંકિરીયા માટે ખાસ કરીને અત્યંત ફાયદાકારક ને સે એ સે ટકા કામચાલ છે. જો દેહીય જનના આ હેરતજનક દવાની કદર ખુબે તો દવા એક હપ્તે રૂપીઆની કિંમતમાં પણ સાતી છે. જનને-તમામ બિમારીઓ જેવી કે નજાબ, સેન્ને ને પંચુ, અટકાવના દિવસોની તમામ ખેડો જેવી કે અનિયમિતપણે આવવો, રહી રહીને આવવો. દર્દ સાથે આવવો. ખમાદિ, ફેડ, ઘુટણ વગેરેમાં દુઃખાવો. ગર્ભ-પાત થવો આ ગર્ભ ધારણ ન કરેલું તેમજ ફાઈ ખાસ રોગ ન હોવા છતાંયે દિન પર દિન અસક્તિ અવધી.

શરીરની નજાબાઈ માટે તો એ અક્સીર કરનાથે વધારે ગુણકારક છે. દિરૂદીવા માટે અમારો તો દાવો છે કે આટલી સફળ દવા કેણ અન્ય દવાખાનામાં મળવી મુશ્કેલ નહિ બલ્કે દુર્લભ છે. અગર કેઈ દવાખાનામાં હોય તો મુકાબલામાં લાવવા માટે અમારી એલેજ છે. તંદુરસ્ત સ્ત્રીઓ પછી આ હેરતજનક દવાનો ઉપયોગ કરી ઘણી બીમારીઓથી સુરક્ષીત રહી શકે છે. આજકાલ લગભગ દરેક ઘરમાં સ્ત્રીઓને સફેદ પાણી એટલે ધાતુ જેવા રાગોડી રંગના પદાર્થ ઝરવાની અકસર શિકાયત છે. જેનાં કારણે સ્ત્રીનું બદન નજાબ, અને રંગ પાળો પડી જાય છે. હાથ પગમાં બગતરા, મગજમાં દેર ચડે છે. કમર કમજોર થઇ જાય છે. આ બધી ચિન્તા-યતો માટે અમારી આ દવા સેએ સે ટકા સફળ પુરવાર થઇ છે.

કિંમત સંપૂર્ણ ફાર્સના ૮૦ ટિકીઓના રૂ. ૨-૪-૦૦ ટ. ખ. અલગ.

અગર અત્યારે એંગે છજાજ નહિ દરવામાં આવે તો આરણ જતાં આ રોગ અત્યંત હવસેણ સાબીત થાય છે.

દિલ્હીનું નામાંકિત :-ઈન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (રજી.) કારખાનું

બુન્મા મશિનદ ચોરઠ ઓપીસ પાસે, દીલ્હી-૨૪.

સરટીફિકેટ

“અમ અમાન” ના એડીટર સૈયદ આશિકઅલી સાદખનો અભિપ્રાય. “મે” પોતાની નજરે ઘણા રોગી ઓના તે પત્રો જોયા છે જેમણે આ દવાખાનાની હેરતજનક ને ગુણ-કારક બીધીઓના લાભ લીધો છે અથવા હું તેના ઉપયોગની લાંબુપુર્વક બજામણ કરે છું આ કારખાનું સત્તી ને ગુણકારક દવાઓ પ્રાપ્ત કરવામાં વિશિષ્ટ મકતા ધરાવે છે. હજારો કાકટરો પોતાના દવાખાનાઓમાં આ દવાનો ઉપયોગ કરે છે.”

અરમાહિલ હુરના

સં
પા
દ
ક

રિક્ત-સાબેરી

“યા જુઝમારો” یا جُزْمَارُو (અદદ ૨૦૬)
એ તુકસાનને પૂરા કરવાવાળા. (૧) સવાર સાંજ
૨૧૬ વખત પઢનાર આસિમના બુદ્ધમથી બનેલા
રહેશે. (૨) હાકિમ અગર આસિમના બુદ્ધમથી
કોઈ ડરેતો હોય તો એને કમતીમાં કમતી
દરરોજ ૪૧ વખત પઢનાર તેઓ તરફના દરેક
બુદ્ધમ વગેરેથી બનેલો રહેશે (૩) એને કસર-
તથી પઢનાર દુન્યાવાલાઓની ગીબત અને
બદશામતથી નીડર અને દોલતમંદ થઈ જશે.
(૪) દરરોજ ૨૦૬ વખત ૨૦૬ દિવસ સુધી
પઢનાર દોલતમંદ થશે અને કરબહાર એ મુજબ
પડશે તો ઇ. અ. કરબથી છૂટા થઈ જશે.
“અમલ અઝીઝુલ જુઝમારુલ મુતકબીરો”
એને હમેશા પુણ્ય પઢનારની ઈબ્જતમાં
વધારો થાય છે. (૨) અને પઢનારનું દિલ નરમ
થાય છે (૩) કોઈ મગરૂર અને તકબુરવાળા
માણસની રખાર પડવાથી તેનું દિલ નરમ થઈ
જાય છે.

“યા મુતકબીરો” یا مُتَكَبِّرُو (સંખ્યા
૬૬૨) “એ બુઝર્ગ અને એમિસ્લ” (૧) પોતાની
મન્દુદા સાથે એકતવાસ કરવા પહેલાં ૧૦
વખત પઢનારને ખુદાપાક નેક અને પરહેઝ-
ગાર બોલાદ આપશે. (૨) દરેક કામ રાત્ર
કરવા પહેલાં એને કસરતથી પઢવાથી તે કામ
ઇ. અ. આસાનીથી પૂરું થશે અને કામને
કોઈ અટકાવી શકશે નહીં. (૩) ગરે રવખામાં
બાવાનક ખાત્ર બેઠા તબીબત ગમતારી હોય

તો સુના પહેલાં દરરોજ ૨૧ વખત પઢી
સુવાથી ઇ. અ. એવા રવખાઓથી નમન
મળશે. (૪) નકરી કરેલા વખતે ૬૬૨ વખત
૬૬૨ દિવસ સુધી પઢનારનો શબ દબાવો
દુન્યાવાળાઓ ઉપર ગાલિબ રહેશે. (૫) કસરતથી
પઢનારને બુઝર્ગ અને બંકત હાસિલ થશે.

“યા આસિકો” یا آسِيكَو (અદદ ૭૪૧)
“ઓ બધી સુષ્ટિના પેદા કરનાર” (૧) જે કોઈ
દરરોજ રાત્રે “અમલ આસિકો”ને કસરતથી
પઢશે તેના બધા ગુન્હા માફ થઈ જશે અને
તેનું દિલ અને મોહું નરથી રીશન થશે અને
તેના બધાં કામો સહેલાઈથી પૂરાં થશે. (૨)
એને હમેશા કસરતથી પઢનાર માટે ખુદાપાક
એક ફરિશતને પેદા કરે છે જે પઢનાર માટે
કયામત સુધી કબાલત કરી તેનું (પઢનારનું) દિલ
અને મોહું નરથી રીશન કરાવી દેશે. (૩)
લગાઇમાં ૩૦૦ વખત પઢનાર દુરગન પર ગાલિબ
રહેશે. (૪) સાત દિવસ દરરોજ ૧૦૦ વખત
પઢનાર બધી આફતોથી બચેલો રહેશે.

“યા બારેઓ” یا بَارِئُو (સંખ્યા
૨૧૩) “ઓ ખરકના પેદા કરનાર” (૧) જે
કોઈ લક્તામાં (સાત દિવસ) દરરોજ ૧૦૦ વખત
પઢશે તો તેના મરણ પછી તેને કબ્રમાં રહેવા
દેવામાં આવશે નહીં એટલે તેને જન્મલગ્નમાં દાખલ
કરવામાં આવશે. (૨) લુખ્યાને દિવસે ૧૦
વખત હમેશાં વિદે કરનારને ખુદાપાક બોલાદ
આપશે. (૩) હઝીમ ડાક્ટર એને હમેશાં

ક્ષતરતથી પડશે તો ખુલાપાક તેના કામમાં સિદ્ધિ આપશે. (૪) દરરોજ સાન વખત પડનાર ઉપર કમનો અઘળ યતો નહીં. (૫) સરીઅન મુઝબના દરેક દલાલ કામ માટે ૪૧ દિવસ સુધી નક્કી વખતે દરરોજ ૨૪૮ વખત પડનાથી તે કામ ઇ. અ. થઈ જશે (૬) એને દબેશા ક્ષતરતથી પડનાર કદી એકબે રહેશે નહીં એટલે ખુલાપાક તેને માટે કાબજે કાઢી મૂલીસ હમદમ-મદકાર પેદા કરી દેશે, જે દબેશા તેની અખર રાખી બનતી દરેક મદદ કરશે

“યા મુશવ્વેરો” يا مصور (આદ ૩૩૬)

“જો ખદકતની સુરત બનાવનાર” (૧) જે વાજ ઔરત સાન દિવસ રોજા રાખે અને ઇતનાર વખતે ૨૧ વખત “અમલ મુશવ્વેરો” પડી પાણી પર દમ કરી તે પાણીથી રોજો ખોલે તો ઇ. અ. તેને તેક ઔતાદ ખુલાપાક આપશે. (૨) એને દબેશા ક્ષતરતથી પડનારના બંન્ને મુદિકલ કામ આસાન થઇ જશે. (૩) એને દબેશા ક્ષતરતથી પડનાર પાણી પીતી

વખતે પાણી પર દમ કરી પીશે તો તેને ઉચા મુર્બા મળશે.

“યા ગરફારો” يا غفر (અ/ખા ૧૨૭) “જો ખદખોના ગુન્ના બખ્શનાર” (૧) ગુમ્બાની નમાઝ પછી ૧૦૦ વખત “યા ગરફારો અગરફારો એ નૂત્રી” પડનારનું ખુલાપાક બખ્શી દેશે એટલે તેના ગુન્ના માફ કરી દેશે. અને આખરતમાં મહેરેત અને ખુલાપાકની મહેરબાની મેળવવા લાગ્યથાથી યશે (૨) “યા ગરફારો”ને દબેશા પુઝળ પડનારના બધા ગુન્ના નાબૂદ થઇ જશે અને તેના નફસની ખરામ અને પુરી ઈજાએ દૂર થઇ જશે. અને તંગદસ્તી દૂર થઈ ગૈનથી રોજી તેને મળશે (૩) જે એને દબેશા પડ્યા કરશે તેનું ઈમાન કામિય થશે (૪) નફસને તાબે કરવા તેમજ પુરાં કામેથી બચવા એના વઝીફ અકસીર છે. (૫) “યા અફકારો યા ગરફારો વગરફારના કફનકા ખેદલ ગરફારો” દબેશા પડનારના બધા ગુન્ના ઇ. અ. ખુલાપાક માફ કરી દેશે અને દબેશા ગૈનથી તેને મદદ કરશે.

રો
ગા
ને
તિ
લ
રમી

રોગને તિજરમી—આ તેમ નથી ખદક એક નહુ છે. જેની આશયકારક અરદે તિખ્ખી (વેદક) કુન્યામાં અદલુન કાંતી ઉપનન કરાને મોરા મોરા નામગીન હજમોની અકમતે ચકરમા નાખી લીધી છે આ દવાના ઉપયોગથી ૭ માસ જેટલા દુઃકા ગાગામાં પાંચ દઝાર કરતાં વધુ નિરાસ અને કબરને કાંદે પહેમિલા દર્દીઓએ નવચલન પ્રાપ્ત થયું છે. પૂરવેન્દ્રીપતી તમામ આગ્રીઓ અને ખરાબીઓ જેમકે વાંકપણું, દુઃકાપણું સુરતી અને નામરહી વાગરેને દુર કરવા માટે અકસીર અને અસરકારક છે કે એક અઠવાડીયાના ઉપયોગથી એટલી લાબાઇ અને નમઘ આપી જાય છે કે મનુષ્ય હુદિ દમ રહી જાય છે. એક દરદીને માટે એકજ સીધી પુરતી છે. કામન ૧ સીધીના રા. ૩) આગરો પામેથી રા. ૬લ.

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. (૨૯) જામે' મસ્જિદ, હીલ્લી ૧૪

પોંક

T.P. Mistry
© 1975

સાહિત્ય પરિષદ મુલતરી રહી જેથી સાહિત્યના ખગરમાં કંઈ કસ જતું ન લાગવાથી રા. અડવાણ દોર વેચવાના ધંધામાં પડ્યા હોય, દોર ખરીદવા અમદાવાદની શુગરીમાં ગયા હતા એવામાં અમદાવાદના ત્રણ દરવાજાની વચમાંજ રહિરના રંગીલા કવિ જનાબ 'આસિમ' સાદબની મુલાકાત થઈ ગઈ. આસિમ સાદબ કંઈ કામ સર અમદાવાદ ગયા હતા. વાત દરમિયાન અડવાણએ આસિમની 'લીલા'ની ખગર પૂછી તો રોશન થયું કે લીલાનાં લગન ધામધૂમથી થોડાક વખતમાં થઈ જશે અને ઉમારાંકર જોડે તેમાં ગોરપડું કરશે! હજુએ ન સમજ્યા! જો આ દિવસથી લાગતો હોય તો રીધે સીધું કહી દઉં કે જો વાર થોડીયું નહિ નડે તો 'લીલા' થોડાક વખતમાંજ પ્રેસ પર પહોંચી જશે અને એની પ્રસ્તાવના ઉમારાંકર લખશે, પછી 'શુદ્ધ'જીની 'ચિતા'ની જેમ એનેય કોઈ સંજોગોનું ગૂઢણ ન નડે તો સારું!

એક સાહિત્યકાર મિત્રે તો પૂછ્યું 'પણ ખરું કે "ગામડાઓમાં રામલીલા લગજાય છે, અને બાપાઈમાં કૃષ્ણલીલા લગજાય છે તેનું તો કંઈ એ લીલામાં નથી ને!"

"ના, ના એરી કોઈ 'લીલા' એમાં નથી તેમ લીલા દેસાઈ કે લીલા ચીટનીસની જેમ

એ લીલા કોઈ સીને એક્ટ્રેસ પણ નથી!"

"તારે છે શું?"

"એક કલ્પિત પાત્ર છે. 'કલાપી'ની શોશના કે 'અખતર' શીંગનીની 'સદમા'ની જેમ 'આસિમ'ની 'લીલા' કવિતામાં ઉતરશે, પછી 'બાનેંદી બાને' "હોય તો લગવાનું જશે!"

કારવાંના વાંચકોને!

અમારા વાંચકોને જણાવતાં અમને અત્યંત આનંદ થાય છે કે ઘણી શોધને અંતે તમારા માટે અમે એક અતિ ઉપયોગી લેખમાળા મેળવવાને લાગ્યશાળી થયા છીએ. તે લેખમાળાના મૂળ લેખક "ફેાન કેમર" નામે એક જર્મન વિદ્વાન છે અને તંત્રનું લાપાંતર કરનાર મુસ્લિમ શુગરાતના બદણીતા યુવાન લેખક રાજમાન્ય "સાલેહ ખડીલી" સાહુબ છે. તે લેખ માળાનું નામ છે "મુસ્લિમ કલાકૌસાલ્ય." આવતો અંક જરૂર જુવો.

તંત્રી.

ચોક્કા વાંચકોને એક ખૂબ ખુબર સંસ્કારાનું
 પું. મયા અંકમાં એ 'આસિમની' યુગલુપી
 કળાની તારીફ કરી હતી અને તે કળાને
 પ્રતાપેજ રેડીયો ઉપર યુગ્મરાતી મુશાએરો
 કાયમ થઇ ગયો છે રરોક વાંચક તા. ૧૧મી
 ફેબ્રુઆરીને મંગળવારે રાત્રે ૯-૪૫ કલાકે મુંબઇ
 રેડીયો રેસન પર તમારા રેડીયોની આવી
 ફેરવળે અને તમારા યેર રેડીયો ન હોય તે
 મિત્રો કે કાગળ વગમતાઓને ઘેર જળે અને
 સાંભળજો, આપણા યુગ્મરાતી શાસ્ત્રીની ગઝલ
 હુન. કહેવામાં ધણુના દીદાર તે તમે કહેજા
 છેજ પછી હવે તે આવાજ સંભળવાની પચ
 નેગવાઇ થઇ ગઇ છે. રેડીયોમાં તે દાઝમ
 થોડો મજા અને ધણા શાસ્ત્રીનાં અરમાન
 નીકળ્યાં ખાડા રહી ગય તે પછી કેમ અને ?
 સડક નાની અને રેસના થોડા એક સાથે થોડી
 સંખ્યામાં દોડે તે કેમ હાલે ? માટે બધાએને
 સારી રીતે દોડવાનું જ્ઞાન મજા એ માટે
 મુંબઇમાં રેડીયો મુશાએરો બીજા જિવસે એક
 મહેર મુશાએરો કરવાની મુંઝવે વહોરા મુશ
 લીગના સંચાલકો વિચારણા કરી રહ્યા છે.
 સાહિત્ય પરિષદ મુસ્તવાવાથી નિરાશ થએલા
 મુંબઈના સાહિત્ય રસિકોએ આ પ્રસંગને વધારી
 લેવા બેઠાં. એવો અનુભવ સિદ્ધ થાય છે કે
 સુઝાં બીરકીડ જેવાં સાહિત્યનાં લાખણો કે
 વાંચકોને દોષમાં એખતા કરી દેનાર શુદ્ધ નિર્મલો
 કરતાં આવાં કવિ સંમેલનોમાં બે બધું કલાકનો
 સમય ખૂબ આનંદથી વિતે છે. પછી જે
 જનમનાજ બેગી હોય, અને આવી રસ રાહિયો
 સંન્યાસ લીધો હોય તેમને તો કહેવુંજ શું ?

એમ જાણુજો હતાં; પછી ના. ના. એન દીકરીને
 લાભ લાગે રા. હામત જોગી તથા શીવત
 શેખરવતી પીડ પર બિસ્તરા બાંધીને આવી
 લાગ્યા. પછી તો પૂછવુંજ શું ? સાહિત્યની ચર્ચાથી
 ધર મમમથી ઉઠ્યું ? રા. હામત જોગીએ હેડ
 ઠાક દાર કરી. "આ સાહિત્ય પરિષદવાળા પછી
 જગત શાશ્વત પાણી હેલુ ?" એ વધુ અંગેના
 સાહિત્યકારો જોલમાં મયા તેમાં આવી મોટી
 પરિપદને યુક્તરી રાખવાનું શું કારણ ? શું
 લક્ષરના એક એ આગેવાનો કેડ પકડાય એટલે
 બાકીના લોકો દલિયાર મુઠી શરૂ કરી આવવું ?
 બીજું બધું તો ઠીક પછી બિચારા ખજાણરહ્યો
 ધરો ધણુ કમર કસીને પ્રમુખરમાનના જોપણ
 માટે જે દરજોગો તેવાર ક્યો દશ તે તો પડ્યો
 પડ્યો હવાઇ જશે તેવું શું ? ઉદ્ધ સાહિત્ય
 પરિષદ મળી શકે, દિંદી સાહિત્ય પરિષદ મળી
 શકે, મરાઠી સાહિત્ય પરિષદ મળી શકે, કલા
 પ્રદર્શનો ભરાય, પુસ્તકાલય પ્રદર્શનો ભરાય,
 વનપ્રવેશના જલસા ઉજવાય; તે પછી યુગ્મરાતી
 સાહિત્ય પરિષદ કેમ ન ભરાય ? મામધુમયી
 નહિ તો સાદી રીતે તો ભરી શકાય ને ?" એટલે
 શી શેખરવતી બોલ્યા. "પછી જણુનારીમાંજ
 ભેર ન હોય ત્યાં તમારા જેવી સુચાણીઓનું
 શું આસે ? જવા દોને એ કુદી કુદીને સુંબારા
 અને ભેઇ ભેઇને ચાકનારા દુઢીઓ શું ધોષવાના
 હતા ? એના કરતાં તો આપણા અરળી થોડો
 જેવા ગઝલકારોનીજ એકાદ પરિષદ ભરી
 શકીને ?"

"પછી પ્રમુખ રમાને કોને બેસાડીશું ?" રા.
 હામત જોગી ઉચાલ્યું
 "પતીલને વળી બીજા કોને ? કલાપી, ને
 આસાથ કરના સ્વર્ગવાસ પછી કોય માયનો પુત
 મતીલની ખરાબરી કરે એવો પાકો છે ?"
 શીવત શેખરવતી બોલ્યા
 "પછી ખર્ચની વ્યવસ્થા શી રીતે થશે ?"
 એ કહ્યું

“એમાં શું ? શેષીક ખાનદાની સ્ત્રીઓનાં તુલની જાહેરાત ધામધુમથી કરી દબાવું કે દીકરાને ખપતાં વાર નહિ લાગે.” રા. એકાએ બોલ્યા.

“પણ એરી કોઈ ખાનદાની તસિકા ન સાંપડે તો ?” મેં સંકે ઉઠાવી.

“તો શું કોઈ ખાનદાની હીજડા તો મળી આવશે ને ?” એપ્રીલની પહેલીજ તારીજે એ પ્રોત્સાહન રાખીયું તો કોઈ પેપરવાળાથીએ મુ’આ નહિ થાય !” થી શેખઅલીએ પોતાના મગજને સરાણું ચલાવ્યું.

“અને સાથે સાથે પહેલવાનોની કુસ્તી, પાઝા અને સાંદની સાઈમારી, મે’દાની કુસ્તી, તીતરની કુસ્તી, મરધાઓની લાગમ વગેરે ગોઠવીને વાગિદઅલીશાદની પુરાણી સંસ્કૃતિને તાજ કરીયું તો આપણા કલ્પપ્રેમી મીયાં સાહેબો પછુ મોટી સંખ્યામાં વડી પડશે !” રા. હામતઓઆ બોલ્યા.

“અને એ બધી કુસ્તીઓને સાઈમારીઓનું ન અને તો હવે શાધરેની સાઈમારી તો શરીરને ?” શેખઅલી બોલ્યા.

મેં કહ્યું “એ તમારા હવાઇ ફિલ્લાઓ પડતા મૂકો અને બીજી કોઈ વાત છેકે.” એરલે બાકશું કે દોઢીવાની દરવાજાનો દમ લગાવતા શેખઅલી બોલ્યા,

“આટઆટલું ફંડ બેશું” ચલુ તોય ઝીણુ સાહેબ એકાદ ડેકો પેપર કેમ કઠકતા નહિ હોય ? પારસી જેવી ૯૦ દળરની વસ્તીવાળી કેમ પોતાનાં ૩-૪ ડેકલી નમાવે ને મુસલમાનોની લાગેલી વસ્તીમાં કેમ ડેકલી ન નમે ?”

“ડેકલી પેપર તો નીકળશે ને ? પણ અંગ્રેજોમાં નીકળશે એમ સંભળાય છે.” મેં કહ્યું.

“તો આપણાં જેવા લોગકાની લાગેલાં બેકલું અંગ્રેજ બાલુનારાઓનું શું ?” શેખઅલી વિચાર્યું.

“એને માટે એક વગરે પૈસાનો ઇલાજ મારા ખાનમાં છે. એમેય અત્યારે છ અંકવા-

ડિકા તો મુસલમાનોનાં છેને ? તેમાંથી પાંચ તો શુક્રવારે નીકળે છે અને એક સોમવારે નીકળે છે. તેને બદલે એક શનિવારે નીકળે, એક રવિવારે નીકળે, એક સોમવારે નીકળે, એમ સરવાર સુધી છ પેપરો નીકળે અને શુક્રવારને પબ્લીક હોલીડે તરિક ઉગવી તે દિવસે કોઈ પણ પેપર ન નીકળે, બધા વાંચકો, લેખકો તથા એપ્રીટરો જુમ્માની નમાઝ પડે અને શુક્રવારે દાખીઆ કુંજને હોલીડે ઉગવે ! કેમ આ ખાન કવો છે ?” મેં મારી અછલતો ઉપયોગ કર્યો.

“લાન તો ઘણો મજાનો છે, આમ છ અંકવાડિકો મળીને એક ડેકલીની ગરજ તો સારી; પણ છ છ અંકવાડિકો લવાગ્રમ એક મુસલમાનના ખિરસામાંથી નીકળવું અશર છે ને ?”

“તમને પસ્તીના લાનની ખબર ક્યાં છે ? છુટકે પણ એ માને શેર કાઢળ, વેચાય છે. જરા અંકવાડિકો થોડીક દિલ્લી તરફની “મરદાણ” ની જાહેર ખબર વધુ મેમાલુમાં હાપે અને જરા બધાઈ વધારી દે તથા જકાત-મેરાત સમજીને એક એક પૈસો લવાગ્રમ ધટાડી દે તો ખૂને બાલુ સમતોલ ધઈ જાય !”

“પણ બધા છાપાવાળાએ વાત માને તોને !”

“કેમ ન માને ? એમનાજ લાભની વાત પણ છેને ? અને ન માને તો પબ્લીક મીટીંગો લારીને તેમને મનાવે !”

“અરે ! જાણ સાહેબ, એ બધું તો ખરું પણ ફત્તે ભૂખ્યા પેટે ક્યાં સુધી સાહિત્ય ચર્ચા ચલાવીયું ?”

“આ તેજ થાય છેને !” અને પછી તો પસાંકવાળીને ખંડાય ચંચલીને અમારી મંદગા ખાવે પાછળ ચડી તે ચડી !

એક જાણીતા સુસ્થિત લેખકનો
ઈતેકાલ.

અમને જાણવાતાં દિલગીરી થાય છે
કે 'નિયાત્ર' જેવા એક મિત્રાદુસ્ત અનુ-
વાદકના ઈતેકાલ મળી થોડાક દિવસમાં
ખીજા જાણીતા ઇતિહાસિક લેખક અને પાકા
અનુભવી અનુવાદક માસ્તર-અદારખ્યા
'જિસ્મિલ' જે કશ્ચ-ભૂજના રહેવાસી હતા
તે જન્મતનરીત યથા છે. ખુદા મહુમને
ગરીકે રેહમત કરે અને તેમના કુટુંબને
સાથે જમીલ અતા કરે, આમીન.

સંદેરની સુલાકાત લેતાં
કયાં જન્મશે ?

ધી પાગલ કોટેજ
રેસ્ટોરાં.

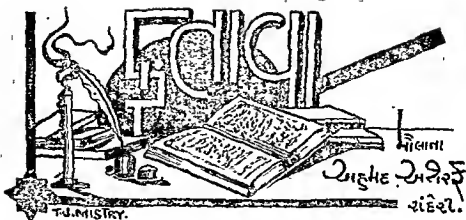
હમડ ફલીયા, સંદેર
જ્યાંની દરરોજની નવી નવી
વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં
યાદદારત રૂપે રહી જશે,
માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

રેડીઓપર ગુજરાતી ગઝલ મુશાએરો

ગુજરાત અને બૃહદ ગુજરાતના ગઝલ રસિકો આ વાંચીને ખૂશ થશે
કે તા. ૧૧-૨-૪૧ ને મંગળવારે રાત્રે સુબંધના રેડીયો સ્ટેશને સ્ટા. ટા.
૯-૪૫ થી ૧૦-૪૫ કલાક સુધી મુશાએરોનો પ્રોગ્રામ રાખવામાં આવ્યો છે.
જેમાં નીચે પ્રમાણેના કવિઓ રજુ થશે.

૧ "ઝાર" (સંદેર)	૧૧ "મરીઝ" (સુબંધ)
૨ "વહુશી" (")	૧૨ હરિહર "દીવાના" (")
૩ "ફના" (")	૧૩ "બાદશાયણ" (")
૪ "બેકાર" (")	૧૪ "સાગિર" (વટવા)
૫ "રાયદા" (સુબંધ)	૧૫ "નિશાર" (ચેટલાદ)
૬ "આસિમ" (")	૧૬ "સત્તારશાહ" (રાજપીપળા)
૭ "સગીર" (")	૧૭ "બટ્ટી દાયવાદા" (વડોદરા)
૮ "નસીમ" (")	૧૮ "ખાદી" (સુરત)
૯ "ફકીર" (")	૧૯ "આઝાદ અમીન" (")
૧૦ "નારાહ" (")	

નોંધ : જો જો હાથમ તમારી ઘણીમાં મોંઘી રાખ્તો અને ઘણી ન હોય તો
તમારા બેગમાં મોંઘી રાખ્તો.

સવાલ-એક માણને કાંઈ પાસેથી રૂ. ૧૦૦) કર્જ હસના લીધા. પણ પાછા અદા કરવાની કાંઈ મુદત નહીં દેવી નહિ. અને કરજ લેનાર મરતાં દમ સુધી તે રકમ અદા કરી શક્યો નહિ. હવે મરનાર મરતું કર્જથી છુટા થઈ શકે કે નહિ? મરનારે પોતાની પાછળ વારિસો માટે કાંઈ મોક્ષત છોડી આ ન છોડી, તેમજ વસીયત તરીકે ન કરી. મતલબ કે વારિસો મરહમ તરફથી કર્જ આપના નથી અને માગનારને જવાબમાં કહે છે કે-મરહમ તો હવે કર્જથી છુટી ગયા. કારણ કે દેવાવાળાનો માંગવાનો મરદો ન હતો. બસકે એવો ખમાલ હતો કે અમર મકરૂં દેશે તો ના કહીશ નહિ. અને જો ન દેશે તો માંગીશ નહિ. કેમકે કર્જ હસનાની મતલબ એજ થાય છે. માટે તેનો ખુલાસાદ જવાબ આપશો.

જવાબ-પ્રછેલી સુરતમાં કર્જ હસનાની મતલબ એ નથી. કે કર્જ અદા ન કરવામાં આવે? આ અદા કરવાની ફિકર ન કરવામાં આવે? જ્યાં સુધી બની શકે કર્જ અદા કરવાની પુરેપુરી કેશિસ કરવી જરૂરી છે અમર મરહમ કર્જ અદા કરવા પહેલાં યુજરી ગયો છે અને માત્ર પણ કંઈ છોડ્યો છે. તો જોતા-હવે જોછો કે પ્રથમ મરહમના માત્રમાંથી મરહમનું કર્જ અદા કરે, ત્યારબાદ જે કંઈ બચે તેને વારિસો શરીઅનું મુજબ વહેંચે. નહિ

તો બધા ગુન્હેગાર થશે. જો મરહમનો માત્ર કર્જ અદા થઈ શકે એટલો ન હોય તો જેટલું કર્જ અન શર્ક શરૂ તેટલું અદા કરે અને બાકી રહેલું કર્જ વારિસો અથવા સંબંધ મરા-પનાસ ખુશીથી અદા કરે તો અદા થઈ જશે. જો મરહમ પોતાની પાછળ કંઈ પણ માત્ર છોડી ન ગયો હોય તો એ સુરતમાં પણ જો વારિસો પોતાની ખુશીથી અદા કરશે તો અદા થઈ જશે. અને એથી મોટો સવાબ મળશે. અને મરહમ પર એકસાન થશે, તેમજ મરહમ કર્જના બોઝથી હલકો થશે. મરનારે વસીયત કરી હોય કે ન કરી હોય દરવાજામાં-મરહમના માત્રમાંથી દરજ અદા કરવું જરૂરી છે. કર્જ હસનાથી મતલબ જે એમ લેવામાં આ છે કે-આપશે તો લખશ અને ન આપશે તો કદી માંગીશ નહિ. એ જુલસરી વાત છે. કર્જ લેનારે કર્જ અદા કરવું જરૂરી છે. પણ જો મંજવાર ખુશીથી મરનારને માફ કરી આપશે; તો મરહમના સીરેથી કર્જ અદા થઈ જશે. અને માફ કરવાના બદલામાં અજ્ઞાત મોટો સવાબ આપશે જેમકે-કુરઆને શરીફમાં મોજુદ છે-જેણે અજ્ઞાત એકસાન કરવાવાળાના સવાબને નક્કી કરતો નથી. એવીજ રીતે દલીલ અને ફિકરની કિતાબોમાં છે

સવાલ-એક ગીયાંબીગીને ઝાડો પડવાથી બીબી પોતાના બાપને ત્યાં ચાલી ગઈ. તે ત્યાં

ત્રણ વરસ રહી ત્યાર બાદ મીયાંએ તેને તલાક આપી દીધી તલાક આપવાને મહીનો દેડ થઇ ગયો હવે તે બીબી ખીન્ને નિરાશ કરવા મગિ છે તો એ બીબી માટે ઇજત માટેનો થું હુકમ છે ? ઇજતની અંદર નીકાલ કરે તો જાઈએ છે કે કેમ ? તે લખવા મહેરબાની કરશે.

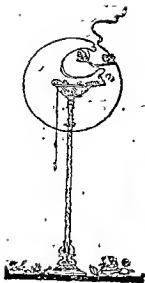
જવાબ-કમ તલાક આપી તે તમે લખતા નથી ને તલાક રજૂ આપી હોય તો સુદતની અંદર ધણી રજૂ કરી ચકશે અને ને તલાક મોગલજા આપી હશે તો નવેસરથી નીકાલ પડવા પડશે નો તે યોરત ખીજ માણસ સાથે નીકાલ કરવા ચાહતી હોય તો તલાકની ઇજત ત્રણ હપ્તે પસાર કર્યા પછી કરી ચકશે અને ને તલાક મોગલજા આપવામાં આવેલી હશે તો હલાલા વગર તેના ધણી માટે જાઈએ થશે નહીં. પણ ને તે યોરત ખીજ માણસ સાથે નીકાલ પડવા ચાહતી હોય તો ઇજત પુરી કરી ખીજ સાથે નીકાલ પડી ચકશે.

સવાલ-અત્રે અમારા તરફ લોકો મોદરમ માસમાં ધણી શોખથી તાલખાં બનાવે છે અને તેને માને છે, અને તેને સવાખતું કામ સમજે છે. કાઠિઆવાડના એક મુફતી સાહેબને પૂછવામાં આવ્યું તો તેમણે એવું જણાવ્યું કે : એ કામ તો કીક નથી પણ તમને ધણીજ મોહબ્બત હોય તો તમારા ઘરમાં બનાવી રાખશે. હવે એ વિશે આપણું ફરમાવો છે ? તે વિગતવાર લખી જણાવે.

જવાબ-મોદરમ મહીનામાં તાલખાં બનાવવાં ફરજત નથી મુસલમાને માટે એ ધણીજ અણુજાજતું કામ છે. અને એકલેબેતની એમાં ધણી સખત બે અઘળી થાય છે. અને એકલેબેતને નારાજ કરવા તે રમણુસ્વાદ (સલ)ને નારાજ કરવા સમાન છે. વળી એની મનન લેવી તેમજ એને માનવું એ સર્વે શિક્ષે છે. મુસલમાનોએ એથી બચવું જોઈએ. ને મોદરમ

સાહેબે એમ કહ્યું છે કે : “બહે તમને મોહબ્બત હોય તો ઘરમાં બનાવીને રાખો.” એ તેમનો જવાબ કેવળ ખોટો છે. નતો ઘરમાં બનાવીને રાખવું ફરજત છે, અને નતો બનાવી રાખ્યા ફેરવવું ફરજત છે. એ લખુજ બૂકું કામ છે. અદાનતાને લઈ તેમાં બેળાભાલા મુસલમાને ફસાએલા છે. તેમને સમજતી રીધે માર્ગે દોરવાના એ સમજી મુસલમાનોની ફરજ છે. ને પ્રમાણે તાલીખાં બનાવવાં હરામ છે એ મુજબ તેમાં પૈસા આપવા કે નેત્રા જવું બધવા કેમ પણ પ્રકારની મદદ આપવી વિશ્વકુલ હરામ છે. અગ્રે કાફિરોને મુર્તિપૂજાથી રોકાએ છીએ, અને મુસલમાનોની હાલત એ છે કે કાગળ અને કામગીરી પૂજા કરે છે ! એ કેટલી ઘરમતી વાત છે ? મુસલમાનોએ એવા કામથી શરમવું જોઈએ. હિંદુસ્તાનના બધાપ મોગા મોટા આલીમોએ એનાં હગમ થવા વિશે ફતવા આપ્યા છે. લખની, દેરાબાદ, રોક, ખરેલી, દેવબંદ, દેડલી, સદારનપુર, ફાટી, રાદેર, ગમેલ વગેરે બધી જગ્યાના મુફતીઓએ એના હરામ હોવા વિશે ફતવા આપ્યા છે અને એજ મુજબ હકરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝસાહબ (રહ) પોતાના ‘ફતવા અઝીઝયાદ’માં હરામ લખે છે તથા મોહાના અબ્દુલહે લખતરી (રહ) પોતાના ‘મજલુઆ ફતવા’માં પણ સખત હરામ અને મોટા સુનેહ લખે છે. અને એ વિશે બાંકીના મુસલમાન બાઈઓએ ગુજરાતીમાં બધા હિંદુસ્તાનના આલીમોના ફતવાઓ બેગા કરી ગુજરાતી નિસાસો છપાવ્યો છે; તે જોઈ તે પર અમલ કરશે.

“આવાજ” ઉર્દૂ વાંચો,
અને રીડીયો સાંભળો !
છુટક નકલ અઢી આના.
ધી રાંદર રોહાસ સુન્દ.

(ગુપ્તા અંકથી આરંભ)

[૨૫]

ગાંધી

મેહરિલ (ફૂલવાડી)

[૨૬]

ગાંધી

આસ લીધા ન શાદમાનીના;
વહી ગયા દિન બધા જવાનીના
આજ આ હાલતે ન જો સહચર;
દૌર છે, દૌર, દૌર ફાંતીના.
આપ આંખે કે, આજ બાંકી છે;
આસ બે ચાર ઝિન્દગાનીના !
રોજની જાંખના મટી જાએ;
કેડ લઇ બે બધા જવાનીના.
મૌતથી એનેથી જરા એણું;
બાર ઉચકું છું, ઝિન્દગાનીના !
દાગ પોતેજ એ કયાં, કહેશે;
આપના તીરની નિશાનીના !
બાકમાં એક દિ', મળી જશે;
ગર્વ ને આ ધમક જવાનીના !
આજ ક્યાં? લાખચાર જોયું છે;
આપ જુદા થયા જવાનીના
કોણ સમજે? ને કોણ સમજાવે કે
મેહ "નાશાદ" ઝિન્દગાનીના !

ચિંતાવત છે કે આશિકે ૩૫માં માંગૂંરે સંગે છે;
અને તેથીજ પરવાના શરૂઆતી ફૂર સંગે છે.
લગાવી બેવકા તે આખડી મુજ આખડી સાથે;
ક્યામત છે, કમેળે તીર ચિન્તાતુર સંગે છે.
નથી જોવા જિગર ચાકું જગતની અન્ય વસ્તુને;
હૃદય બસ પ્રેમ જવાગામાં યદિ રજૂર સંગે છે.
થયા બરબાદ દિલના ટુકડે ટુકડો એક ટુકડે નથી;
જીવન-મંદિર મહો અંદર જાદુ કાફર સંગે છે.
અજાબ કુદરત ખુદા તારી અંજળ કંઈ પ્રેમની લીલા;
કે મૂસા એ કદયું 'અરની' અને ત્યાં તૂર સંગે છે.
ખૂશી છું એટલા માટે; ખૂદાનું નર છે દિલમાં;
અને તેથીજ દિલ માર' અતિ મગર સંગે છે.
કહી દે; કેની ઉદ્ધતમાં કહી દે; કેની કુરકતમાં;
રવિ તું આખડી રાંતી કરી નિષ્કૂર સંગે છે.
પરસ્પર પ્રેમથી રહેતા નથી બારતના સંતાનો;
વતન મ્યાર' વતન તેથી વધુ મંજૂર સંગે છે.
"વંડી" કાણ મધુરસ પાંખે મેહોંશ કાધો કે;
"જીવર તારૂં કદમ કો' સુમરા આગર સંગે છે.

"નાશાદ" (અંક)

"વંડી" (કરમાડ)

[કંઈક]

[૩૪]

કંડી હવામાં ! ! !

હતા 'શેખર' પણ એ જોઈ મનમાં
પ્રજા નાચી રહીતી રવિની ભૂખમાં
હોને એ મિસ્ટર આ રજનીને ત્યાં
હવે ચિત્ત પરાની દેવો ન્યુતન ઉપામાં
પ્રજા ફેરી હાંસ કઈ 'શ' 'શ' આપે ?
બહુ 'સબો' નોખ્યા હતા 'મા'સનામાં ?
કોઈ 'પરગણુ' આવીને નિર સિંચે ;
રહું ક્યાં છે ચેતન ચિત્તારી સત્તામાં ?
થયા હાંડુ કેમકરી પર મહાશય ;
મજા ફેવી આવી વિદેશી સરામાં ?
કનકેલો છે 'શ' કોઈ 'ધન્ય'તરી' પણ
ગુગન પર હો છે ને કંડી હવામાં !

'ધન્ય'તરી'

[૩૫]

પસંદ

છે કલ્પ તો પસંદ અને વસ્ત્ર ના પસંદ ;
એ પણ છે ના પસંદ તો શું છે જસા પસંદ ?
હું હું વહા પસંદ તો, તે છે જહા પસંદ ;
મુજને છે તે પસંદ ને તેને છે ના પસંદ
હોડું વહા નો હું તો, અને તે વહા પસંદ ;
તેને છે ને પસંદ મને છે તે ના પસંદ
હર એક અહ તો આપની મુજનેય છે પસંદ ;
રીસાઈ એસ્તું, નથી મુજને ઝરા પસંદ
ખૂને મહિદિ નાઝથી રંગીન તો કરે ;
હાથોમાં નો છે આપના રંગ દિના પસંદ

'મહાક' (ડોળ)

[૩૬]

કવિતાનું દોહ હોડાપણ ! ! !

બહુવાધા નો કંટાળો, કોઈ એસતાં કોઈ
સીનેમા જોવા ડગલો, ગીરો મેસતાં કોઈ
ડીઝી મળી છતાંય કાં 'એકાર' ફેરો હો !
ખીનું ન કંઈ અને તો પાપ્ય વેલતાં રીખો !

શાએરી રહી દૂર ફક્ત બોલતાં રીખો,
મેડફિલમાં જઈ મોડું તમે બોલતાં રીખો,
છાપામાં વિવેચક અને 'એકાર' શું વલે !
પરમાં જઈ વેંજણ-ખટાકા ઊધતાં રીખો !

મંદીર તણા મકંત કે હરગાડના મુજારો,
ખની તમે ઇપરના નામે ડાલતાં રીખો,
તો જગણું તમ ચલુને પખાળું આવે ;
'એકાર' અને કુંઠ મારી ફાલતાં રીખો !

કહે છે કાણ દિ'હોએ કંઈ ધોળતા નથી !
મા-બાપ ફેર નામ ફક્ત બોળતા નથી !
'એકાર' કુટશટ ફેરવે છે ટોષ તોપ ;
રસે જતાં અધરા નકામા બોળતા નથી !

અમ લીડેરો નકામા 'માથાં' ફાડતા નથી,
એક ખીનને પારાસત્તામાં હોડના નથી,
ખિનાય ફેરો અસ્તરો 'એકાર' લાઇ તમે ;
નિજ બાપુઓનાં મસ્તકા કાં બોડતા નથી !

ગુલામી નંધનેને અમે તોડતા નથી,
ને એકપતે ખટારો અમે બોડતા નથી,
સ્વરાજ્ય ગાડું અમે ઉત્તેરી મેડ ;
અમરની સડક થઈ છતાંય દોડતા નથી !

[૩૭]

'એકાર'

[૩૭]

ગાઝલ

આજ સાથી રંગમાં મહેલિલ નથી ?
 કાબુમાં શું કામનાયે દિલ નથી ?
 આશિકો ફેરી નિરાશા જોઇને;
 જે હસે છે તેજલા સંગ દિલ નથી ?
 વાર કરતા શીઠ અયકાદ મયા ?
 કલ કરવે પ્રેમીને સુલકલ નથી ?
 કાં હસો છો કલ કરનારા પરે ?
 છ દયાળુ, એ જાલા, કાલિલ નથી ?
 કેમ જાકારો મળે મેલિલ ચડી ?
 શું હજી 'અમકાર' એ કાબિલ નથી ?

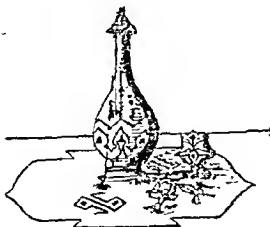
‘અમકાર’ (ભાવનગર)

[૩૮]

પુનરુત્થાન

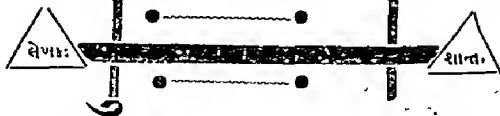
ભાગ્ય મન-મંદિર તણા ઉધડી ગયાં !
 તૂર-દીપક લઇને તે આગો ફરી,
 ઉર તિમિરતાને ગયો જે પરદરી,
 દિલ તણી કુન્દા ફરીને ખગભળા,
 પુનઃજનન-જ્યોત મહારી અગદળા,
 પ્રેમ ફરી વેદના પ્રજ્જા ઉડી,
 દિલ તણી આગૂરતા સગળી ઉડી,
 મુગ હૃદય વ્યાધૂળ થઈને ટળવળે,
 કિંદગી-સંદેશ આશા પાડવે,
 ભાગ્ય મન-મંદિર તણા ઉધડી ગયાં !

‘‘સીરતી’’ (ઢોર)

[૩૯]

ગુલુ ગાડી વાળ

ગુલુ ગાડીવાળો મસ્ત અને બેપરવા રહેતો; ઉંટના કાઠ્યા જેવી ડબાએલી બાથરોપી, જુનની ટાઈથી બાંધેલું પાટલુન, ખભા પર રાખેલો કોટ, ખસખસી દાડી-એટલી તેની લાકૃણિક એળખ હતી.

પેતાના શેઠની નોકરી બરાબર બખલતો. કાર્બનિર કાંઈ કહેવું પડ્યું હોય તેવા સંજોગ શેઠને આવવા દીધા ન હતો. બનારી જરૂરી વસ્તુ લાવવી, પરચુરણ મરકામ કરવું અને નોકર તરીકેની એવી બીજી ફરજો અદા કરતો. ધોમ તકો ધીખતો હોય ત્યારે, શેઠના બહારના બંગલેથી, મારતી સાયકલે સહેરમાં આવી બરફ અને સોડાની બાટલીઓ લઈ જતો. જનપીઠાન-વાળા રસ્તામાં સામે મળે કે કોઈ દેસત રોકી રાખે તો બનતી ત્વરણે સાયકલ હાંકી મૂકતો; એથી એ કાંઈક શુભાની જણાવતો પણ વાસ્તવમાં એ બહુજ વિનયી હતો. આવતી સાયકલે સૌને હસ્તા મહેંચે સલામ કરતો ત્યારે એનો વિનમ્રવાવ દેખાઈ આવતો.

હુંક પગાર છતાં કપડાં હાથે ધોઈ સ્વચ્છ રાખતો. ધર્મપરાયણ હતો. વિધવા માતા તથા બાપ, બાંહેડો, નિશ્વાલો, નાતતું ગરીબ, ધર-એટલે સમાજ સગવળ થયું ન હતું.

શેઠના છોકરને સારું બહાર ફેરવવા લઈ જવાનો નિયમો કાર્યક્રમ હતો. સાથે ધરડી આપા આવતી; ઝંઝીના સખળે તેણીની જુવાન ઝાંઝી ઠાપ ઠાપવાર ગાડીમાં ડાહ્યાં આપે જતી

ત્યારે, ગુલુ. હમેશનો ગુલુ, તેનો ઘેડો અને જુનો રસ્તો-એમાં ચેતન આવતું. ઘેડો કાપી ફળો ભરતો; ગુલુ ખોખારો ખાઈ અછક બેસતો પણ શરમના લીધે મોં મલક મલક થતું. શર શરના સદવાસ અને સુવાગી હુંકથી, ઉભાજ રસ્તો મનોદર લાગતો; હવા ખુશુઆ જણાતી; રડ્યું ખડ્યું ઝાડ, ઝાળ નમાવી, પાંદડાં ખખ-શવતું તેમાં એ આવકારતું દારૂ શાંભળતો અને તોરમાં ગાડીને બેચાર માર્શલ વધુ દોડાવી મૂકતો!

હવે તો ફરવાના રથો નિત્ય ત્યાં થતાં. હમણાં એક રથજો તેમને બહુજ પર્સદ પડી ગયેલું. જુવાનીને સત્કારે ઉર્મિએને સતેજ કરે અને પ્રેમને પોને એવું એ રળિયામણું રથજો હતું. નદી તટ હતું? પાણી ત્યાં ઉંડું રહેતું હોવાથી ઝડી લીલીછમ હતી. ધટારોપ વડલાની લાંબી લાંબી વડવાઈઓ પાણીમાં પડતી. દિવસ તપતો; ઉન્હાળાની સાંજ ધખતી; રહેરોનો ઉકળાટ મોડી રાતે શમતો ત્યારે અહીં નિરવ શાંતિ હતી; દૂર હરિયાણાં ખેતરો, તમરોનો અવાજ અને પાંખીઓનો કહરવ હતો.

અળોલ આંખડીની રમત ખૂબ યથ; આજ તો અનેનાં હૃદયો બેઠું બેઠું અંક અંક થતાં-

“તને ખબર છે ને?” ગુલુ બોલ્યો, “મારી મા, માંચ નાખવા તારે ઘેર આવી હતી; તારી માની છંછા હું” જણાવતો હતો પણ તારા લાખળે કહી નાખ્યું કે ‘તમારા ધરનાં ધર નથી-ધરમાં મોરી સુધ્યાં નથી-મારી ખંડેને કુખમાં હસેલા જેવું થાય”

તરૂણી નિરંતર રહી.

નાતના વડા પટેલના જયેષ્ઠ પુત્ર ધર આખરાણું અને અભરેભંડું હતું. ત્યાં ઓઢરી દેવાણી.

યુગ્મર્થના શેઠની નોકરી એટલે વતન આવે ત્યારે આખી નાતના માણસો રોજને સાથે લેવા આવે, એવા વેવાધને પ્રભાવ હતો. અંગત લાપકાત તો કોણ ગળે પછ પટલાણીના પ્રતાપે શેઠની સારી મહેરબાની હોવાનું સૌ માનતા બેઠ (પૂરથો) અને આંખે દીકી વાત એટલે નોકરી અને નાક મુઝી વતનની વાટ લીધી. મનદુઃખ ને હવાશે તેમનાં જીવનમાં શટ પાડી. વેવાધને શૂદ્ર ત્યાગ્યું; વડા પટેલ ગુજ્યા. ભયું. ધર વેરાન બન્યું અને દાયકો મોજો પડ્યો. પટલાણી, વડુ ઓઢરોને લઇ. નછુકના શહેરમાં રળી આવ્યા આવી. એક બેરીસ્ટર સાહેબના ધરકામની નોકરી મળી.

વડુ કરતાં ઓઢરો પાંચ વર્ષ નાનો હતો તોય જમાનાની ખાધેલ સારું તેમને સંસાર રેડવી લેતી. જાંક, શહેરના પ્રયોજનો, મહિન વાતાવરણ, સાસુના રંગદંગ કે ગમે તે કારણે ધરની જોને અસંતોષ રહેતો; મન અરિધર રહેતું. દિલ ક્યાંય ક્યાંય દોડતું; અરમાન આવે ચકતાં. તેણીને દરસો, (Gait)-યનગનતી ચાલ, નાયતી આંખો, શરીર સોજ્ય અને શટશટ થતી જીવાનીના આકર્ષણને એક પ્રસંગ ને પોષક મળી રહ્યો.

મહેલાતમાં બેરીસ્ટર રહેતા અને ત્યાંજ આ કુટુંબ કમ્પાઉન્ડમાં રહેતું. તેમના નના ભાઈ રંગીલી તળીપતના હકકડ નવજવાન હતા, એમને સૌ “છોટે સાબ” કહેતા હોય પામળમે, કાળી શેરવાની, વાંકડીયા બાલ અને છકડી દબ, એમની એસ-પરરત રફારની પ્રતિભા આપતાં.

ઓઢરો, દર સમિન્દના કારખાને કામે જતો. રાતપાળો આવે ત્યારે મોડી રાત્રે ઘેર આવી પડી રહેતો. ધર સંભાળવાની, જીવન જીવવાની કે દુનિયા સમજવાની તેને હજી તક સાંપડી ન હતી. કામી ઉંમરે, કુ-વાદારીમાં પ્રવેશ કર્યો અને ઉગી ઉભો થાય ત્યાં તો પેટ પુતું રળવાની ફરજ પડી. રતવાનું દર્દ એને જન્મથી હતું; જે વાર તો આપરેશન કરાવેલાં કારખાનાના ગળતૂટ કામથી શરીર ધસાણું અને ત્રીણી રન્જોટિના લીધે ગળતું કેન્સર તેને થયું.

દર્દની શકાએ એટલે ગભરાયેા કે જીવનથી હાથ ધોવા પડશે એમ તે માનવા લાગ્યો. “મીરજ નર્લ કે આણુંદ મીશન હોસ્પીટલમાં ગઈ કે ફેલાણા વેંદ હડીમનો ઇલાજ કરાવું?” એમ વિચારમાં વખત નીકળી ગયો અને દર્દ નેર કયું. “છોટે સાબ, એમ તો હમદર્દ હના. સહાનુભૂતી દર્શવી, ધરવાળાઓની માયા મેળવી લીધી હતી. ડોક્ટરોનો પરિચય હીકરીક ધરાવતા સમજીને દર્દને જવાખાના બેળો કર્યો. ચિકિત્સા કરી અને ત્રીજી સંગે શસ્ત્રક્રિયા કરવાનું નક્કી કર્યું. આપરેશન સફળ થયું. જવાખાનાની વીશીમાં ખાવાનો બંદોબસ્ત કરી દીધો હતો. “છોટે સાબ” ખજર દબા આવતા અને કમ્પાઉન્ડને બસામણ કરી જતા.

પતિ પ્રત્યે, જાને મૂળથી અમાન હતો. દર્દની સેવામુદ્રણ કરતી, દર્દિ કાંધે રસોઇ કરી ગરમ જમવાનું લાવતું, દર્દિ વિવેકપૂરતી તખી. અત પૂજ્યા જીવું-એવી પતિ પરાયણ કે હેતાગ લાગણી નજા ઉદભવી.

તેણીની તખીયત દર્દિકે અસ્વસ્થ રહેતી હોવાથી “છોટે સાબ” દારિદ્ર્ય જીવધી (Chivalrous Spirit) પ્રેરાઇ નતે દવા લાવી આપતા; છાપું કે રસિક નવેલ વાંચી

સિંબધાવના, એમ પેલે દેશના સહૃદયો છે તે
હસી જતાની, હર્ષિને સાંત્વન આપના પ્રયાસ
કરતા.

સજ્જનોની દયા ઉપર હોવાએલા એકલા
ખીચારા હર્ષિને થોડા દિવસ બાદ ઓપરેશનની
અવળી અસર થતી જણાઈ; દુઃખાવાની અસર
રહ્યા કરતી; ચિત્તદમ્ભ. ચક્રકર આવતાં, કેદ-
સામાં ગળ આવી વિગેરે દુખાએલાં દર્દોએ
પણ ઉચ્ચે માર્યો. અશક્તિ, પસાની તબીબન
અને ઓપરેશન બાદનું નાખાઈ ગએલું ચરીર
એટલે કેસ બગડ્યો ધરની જાંખના કરતો,
હવન સાથે બાથોડીયાં કરતો એવું જ્યારે દેદ
છાડ્યો; ત્યારે તેની ઓએ “છાટે સાંખ” સાથે
દર દર નાશી જવા એકલ દેન પહોડી.

મોટા શહેરમાં તેમજ આસરો લાંબા. રંગીલા
“છાટેસાંખ”નો શબ ન્યારો હતો. એમના શરીર
અનેકવિધ જવાબદારીઓ હવાએલી હતી. એક
કાસતુ માચકના ખીંચે જકાકાઈ બંધાઈ રહે
એવા એ ન હતા !

બાહ્યે પણ મોટે મોટે સમજણ પડી કે
મારે યહ ! ! !

કુશળ પાંડોનો અનરાધાર વર્ષોદ પડતો
હતો. ધરતી ધરાણી ને વધુ પાણીથી નદી
નાળાં હલકાઈ ગયા હતાં. રેલ્વે લાખન કપાંચ
પોત્તાઈ ગઈ હતી. એટલે દેન પણ દેદશનથી
રોડી રહી હતી.

આજ નિતરીને નરમ પડ્યું હતું. રોશન
નજીક આવતું હોવાથી, દેનની ગતિ પણ નરમ
પડી. તેમાંથી એક બાઈ ઉતરી. જુવાનીનું
તેણીનું જોમ નિતરીને નરમ પડેલું હતું; વ્યાકુળ
દૃષ્ટિએ કોઈને બોળવા પ્રયત્ન કરી રહી હતી.

વર્ષોના લીધે રરતા પાણીમાં કુળેલા હતા
માન થોડે દૂર આંખે એથિ એક ગાડી ઉભી

હતી. ગાડીવાળો ફુકાઈને તેમાં પંઓ દને
થોડાની કેશવાળી પાણીમાં નીતરી રહી હતી.

શેઠ મરી પરવાર્ધ એટલે યુવએ માથે
ધરની કરી હતી. અને રોશને કેસ કરતો.

“યુવ કે દુ” આવી છું, પાછી તારે આંખે,
તને થોપતી અને તું મગ્યો.” બાઈ ગમરાની બોલી

દર્શીને પુછ્યાહ વિના. યુવએ તેણીને
ગાડીમાં લઈ લીધી. થોડાને સિરકાળો; અને
થોડે જુના હાથીખને (Passenger) પીછ-
નતો દોષ એમ દરખામાં પાણી હળકાઈને
પરખણી ઉપડ્યો ! ! !

.... દરેક જાતની

ટોપીઓ, લુગીઓ, હાઝિયરી,
ગુજરાતી તર્જુઆ સાંધના

પંજસૂરહ અને સીપારાંઓ

તાજ હાં. લોં લાહારના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાળો

* ગુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોના પુસ્તકો

:: :: કિફાયત બાવે મળશે :: ::

દેકા એકવાર પધારી ખાત્રી કરી

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોક્કાંતર (લુગેમા મરિજા પાસે)

સુરત.

ଆନୁରାଗ
"ଆମ" ଶିକ୍ଷା

કાર પીલ્સ:- આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી
મહેરમાં મુકી છે. કોઈ પણ કારણે

શુભાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીયે તો લગભર અતિ-શ્યોકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે શુભાવેલું પુરુષત્વ (મરદાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા સાંખ્યા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી ધિક્કારીર ઉપાય એકે આવ્યો નથી. જેજ દિવસમાં નિર્માન, પાચનશક્તિ, રક્તપ્રવાહમાં પલ્લુ પોનાનો ગુણુ બતાવવો શરૂ કરે છે, અને શરીરમાંથી સુરતી, લીલાપલ્લું, દમર, માથા, સાંધા, અને રગોના એમાં ફરતુરી, અંબર અને સોનાની લસમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા સાર્થકે ડર ગાળાઓની ધીમત શ. ૬-૦-૦ પેરટ ખર્ચ બુદ્ધિ.

આર તિલા:— આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તે એ છે કે એના ઉપયોગથી કાષ્ઠિણ રીતની જલન કે કોઈવીએ થતી નથી. તેમ એને લગાડી પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસળાતુંજ આમકીમાં ધુસી જાય છે. રંગોત્તી નખજાદને દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ચામકારી છે, હળવો રૂપીઆ ખર્ચ જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર અતી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અઢી) પેસ્ટ ખર્ચ જુદો.

આનંદ રસ:—આ વિચિત્ર તિમે મહાંઈ અને ઇતિસાહ (વીર્ય સ્તંભન) માટે ખાસ છે. જીભોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ કુદરી તિમે જાહેરમાં સુકથો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઇતિસાહમાં શેવડો વધારે થાય છે. ક્રીમત કચ્છીનો રા. ૧) પૌષ્ટ ખર્ચ લુદ્ધ.

મુકાબી વ મુમ્તિલક:- કરવરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા ઇન્સાક અને મદાર્ધ માટે અત્યેક છે. નિર્ધાન, (ધાતુસ્થાપ) દર્દિતિલામ, (સ્વપ્નદીપ્ત) તેમજ વીર્ય વિકારની દરેક ક્ષયો આ દવા માત્ર એજ દિવસમાં દર કરે છે. ગોળીનો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તેલો દવા બાર દિવસ ગ્રાહે છે. કીમત તેલા એકનો કપીઓ એક, પાંદડ ખર્ચ છવિ.

દવાળે સુઝાકઃ—આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મરાડે છે. જનરો માણસો સારા દવા પછી આ દવા પળીક સનકુખ પરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એક જ શીશીમાં સારો દર્દ રહે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કારી છે. ઈન્જ-કશને વડે પેતાતું ભવિષ્ય પાયમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમરી ભલામણ છે. કીમત શીશીનો રૂપિયા દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો. (દુકાનમાં પરમિયાનો શર્તાયા દલાવ કરીશું)

Unani Pharmacy : નાનારો મોઢલવો. ધર્મશીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર સુત મોઢલવામાં આવશે.
લખો અથવા મળો : મેનેજર

લખેા ત્યથવા મળેા : મેનેજર

ધી સંદેર યુનાની ક્ષર્મસી

સિંદર, Rander, Dist. Surat.

ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban(Natal)

દસ્તામ કાયરોનો નહિ; મહેનો મઝહબ છે.

મૂળ લેખક : મૌલાના સૈયદ અય્યુબ અઅલા મૌદૂદી સાહબ

[અનુવાદક : ઇસાભાઈ ઇબ્રાહીમ. (કાવી)]

‘વ્યાજ’ના વિષય પર અમારા નિર્ણય
 જોઈને એક વિચાર વારંવાર પ્રગટ કરવામાં
 આવ્યો છે. તે વિચાર આ છે કે “વર્તમાન
 સમયમાં મૂડીવાદી વ્યવસ્થા રાજકીય બળ સાથે
 આપણી સાથે સંઘર્ષાએલા પુરા આર્થિક જગત
 પર છવાઈ સુકી છે। છતાં વ્યવસ્થાનું ગાહું
 મૂડીવાદી સિદ્ધાંતોના પૈશ્વિક પર આવી રહ્યું
 છે. મૂડીવાદોજ એને ચલાવી રહ્યા છે અને તે
 દ્વારા તેજ દોષો પ્રગટિતી મનિષ્ય પ્રતી પ્રયાણ
 ॥ રહી છે કે જેમના ઉપર દૌલત કમાવા કે
 કરવા સંબંધી કોઈ ધાર્મિક અથવા
 તાતક અંકુશ નથી। બીજી તરફ આપણું
 સામુદાયિક સામર્થ્ય હિન્ન બિન્ન થઈ ચૂક્યું
 છે. જગતની છતાં વ્યવસ્થાને પરિવર્તવાની વાત
 તો ફેરે રહી આપણે ખુદ આપણી કૌશલમાં
 પણ ધરલામી છતાં પદ્ધતિ પ્રચલિત કરવાની
 શક્તિ ધરાવતા નથી। હવે જો આપણા ધાર્મિક
 અંકુશો આપણને આધુનિક છતાં વ્યવસ્થામાં
 પુરેપુરો લાગ લેતાં અટકાવે તો પરિણામ એજ
 આવશે કે આપણી કૌશલ આર્થિક દિનતી તેમજ
 સુખ સાધનોથી લાભ ઉઠાવવામાં બીજી કોમે
 કરતાં પાછળ રહી જશે। આપણે નિર્ધન અને
 પાકોશી કોમે ધનવાન થતી જશે, વળી આપણી
 એ આર્થિક નિર્બળતા આપણને રાજકીય નૈતિક
 અને સંસ્કારિક દ્રષ્ટિએ પણ નીચ અને અપ્રત્યક્ષ
 બનાવી દેશે। આ માત્ર સંદેહ અને ભય નથી
 પણ વર્તમાન સમયની ઘટનાઓમાં એ પરિણામ
 અમે અનુભવી રહ્યા છીએ, વરસોથી અનુભવી

રહ્યા છીએ. અને ભવિષ્યમાં આપણી જે સ્થિતિ
 થવાની છે તેનાં ચિન્હો કંઈ એનાં આંખોં નથી
 કે જોઈ ન શકાય ? તો અમને માત્ર શરીરવતના
 નિયમો વ્યવસ્થાવધી શું કાણે ? છતાં વ્યવ-
 સ્થાના ધરલામી સિદ્ધિતી વર્ણવવાથી શો નામ ?
 અમને તો આ બનાવો કે સદૃષ્ટ સંજોગમાં
 ધરલામી નિયમોની પાળી સાથે અમારી પોતાની
 આર્થિક સ્થિતિ સંભાળવાનો અને ઉન્નતિની
 મંજિરો કાપવાનો પણ કોઈ માર્ગ છે ? જો
 નથી તો આ મેમથી એક વાત જરૂર થવાની
 છે આ તો મુસલમાનો તદ્દન તજાહ થઈ જશે,
 આ તો તેઓ પણ લાચાર થઈને અન્ય કોમેની
 જેમ એવા તમામ નિયમોથી નિરંકુશ થઈ જશે
 જે સમયનો સાચ નથી આપી શકતા।

સદૃષ્ટ સંજોગ માત્ર વ્યાજના વિષય સુધીજ
 વિકસાએશે નથી પણ ખર્ચ એનાં એના વર્તણ
 ધણી વિદ્યાળ છે. જો છતાંની અનેક શાખા-
 યોગ્યથી માત્ર એક આર્થિક વિભાજન એવો
 હોત કે જેના ઉપર એક અણુધરલામી વ્યવસ્થા
 છવાઈ ગઈ હોત તો કદાચ મામલો પચાણ
 હદો હોત પરંતુ વર્તમાન ઘટનાઓની મલાવી
 કંઈ જુદીજ છે પોતાની આસ્વાસ દ્રષ્ટિપાન
 કરો, ખુદ પોતાની હાલત જુઓ, બિંદગીની
 કંઈ દિશા એવી છે કે જેના ઉપર અણુધરલામી
 વ્યવસ્થાનો કાળ નથી ? શું વિચારો, કદપનાઓ
 અને માન્યતાઓપર જરૂરવાદ અને નાસ્તિકવાદ
 આ યોગમાં એણું વહેમ અને સંકેતોનું
 સ્વામિત્વ નથી ? શું સિદ્ધાંત પર અધર્મતાવું

સામાજ્ય નથી ? શું સંસ્કાર અને સમ્યક્તા પર કિરંગીયત્વો કબ્જો નથી ? શું રહેણી દરેણીનાં મળ સ્થા મળદિબાલતનું એર હિતરેલું નથી ? શું વિવેક અને નીતિ એ પુરા અસરથી બચેલાં છે ? શું લેનડેવડ એના પંગળથી વિમુક્ત છે ? શું કાપડો, રાજકારણ, અને સત્તાના સિદ્ધિતા તથા પેટા નિયમો, લક્ષ્મિન્દુઓ, અને કાર્યોમાંથી કાઢપણ વસ્તુ એની અસરથી બચેલી છે. ? !

ત્યારે પરિસ્થિતિ એમજ છે તો તમે તમારા સદ્દુ સંવાદને આર્થિક અને તેની પછી માન એકે દિશા સુધી કેમ દુકાંથી રાખ્યો છે ? એને વિકાસ આપો. પુરી ઝિંદગી પર ફેવારી દ્યો એમ કહો કે ઝિંદગીના દરિયાએ પોતાનું વહેણ પદ્ધતી દીધું છે. પદ્ધતી તો એ તે માર્ગ વડી રહ્યો હતો; ને ઇલામનો માર્ગ હતો. હવે તે અણધરલામી માર્ગ વડી રહ્યો છે ! અમે તેના પ્રવાહને પટ્ટાવવાની શક્તિ ધરાવતા નથી, અમારામાં એટલી શક્તિ પછુ નથી કે તેના વહેણ વિરુદ્ધ તરી શકાયે, અમને થોભવામાં પછુ મીતનો લય છે. હવે અમને કાઈ એવો માર્ગ બતલાવો કે અમે સુસલમાન પછુ રહીએ અને એ દરિયાના વહેણ પર અમારી 'નાર' પછુ છોડી દઈએ ! કમળા શરીફના અનિલા-પીચો પછુ રહીએ, અને તુર્કસ્તાન તરફ જનાર 'કારેવા' નો સાથ પછુ ન છોડીએ ! અમે અમારાં વિચારો, બાવનાઓ, કદવનાઓ, હેતુઓ, ઇર્ષ્યસિદ્ધિતા, અને કર્મફલોમાં "નામુસલમાન" પછુ રહીએ, અને વળી "સુસલમાન" પછુ ! ને તમે એ પરસ્પર વિરોધી વસ્તુઓને એક સ્થળે એકત્ર કરવાનો માર્ગ ન કાઢ્યો તો પરિણામ આ આવશે કે યા તો અમે એ દરિયાને દિનારે કાઈ સ્થળે મરણ પામીશું, યા તો અંધારી 'નાવડી' પર ને 'ઇલામ' નું લેબલ ચોટીશું છે તેને એક દિવસે જોતરો કાઢવામાં ચીંચશે. અમે એ 'નાવડી' પછુ બીજી નાવ-

ડીઓ સાથે દરિયાના પ્રવાહ પર વહેતી દ્રષ્ટિગોચર થશે !

પ્રત્યેક નવી વસ્તુ પર મોઢી પડનાર આપણા "રાશન ગિયામ" મિત્રો ત્યારે કાઈ પ્રશ્ન પર ચર્ચા કરે છે; ત્યારે તેઓની ધણીજ સચોટ ગણતરી અંતિમ દલીલો આ હોય છે કે "સમં-યનો સંગજ એવો છે. હવાનું રૂપ એ તરફજ છે ! જગતમાં એમજ થઈ રહ્યું છે ! ફરી અમે એની વિરુદ્ધતા શી રીતે કરી શકીએ છીએ ? કારણ કે વિરુદ્ધતા કરીને જીવતા રહેવું મુશ્કેલ છે !" નીતિનો પ્રશ્ન હોય તો કહેશે કે "જગતનું નીતિ ધોરણ પદ્ધતિ ચૂક્યું છે !" એનો અર્થ આ કયો કે સુસલમાન પુરાણ 'નીતિ ધોરણ' પર શી રીતે કાયમ રહી શકે છે ! "પર્વ" વિશે ચર્ચા હોય તો ફરમાવશે કે "વિધિમાંથી પદો વિનારા પામ્યો છે !" એની મતલબ એ ચર્ચા કે ને વસ્તુ જગતમાંથી નારા પામી ચૂકી હોય તેને સુસલમાન કેમ ન ત્યાગે ! શિક્ષણ સંબંધી ચર્ચા હોય તો તેઓની છેલ્લી દલીલ આ હતી કે "દુન્યામાં ઇન્દ્રજામી શિક્ષણની માંગજ નથી !" ખુલાસો આ કે સુસલમાન બાગેકો તે માટે વસ્તુ શર માટે બને કે જેની માંગજ ન હોય ! અને તે માત્ર કેમ ન બને કે જેની માંગ વધારે હોય ! બ્યાજ રિયે ચર્ચા હોય તો છેલ્લું વાક્ય આ હતી કે "હવે એના સિવાય ત્રિસ્વ વ્યવહાર ચાલી શકતોજ નથી" યાને સુસલમાન કાષ્ટ એવી વસ્તુનો ત્યાગ શી રીતે કરી શકે છે ને ઉલ્લેખિત વ્યવહાર ચલાવવા માટે અજતના ધરાવતી થઈ ગઈ હોય ?

મતલબ કે સંસ્કારો રહેણી કરણી, નીતિ, શિક્ષણ જીવન વ્યવસ્થા, કાપડો, રાજકારણ, અને ઝિંદગીનાં બીજાં સંયોમયા ને ક્ષેત્રમાં પછુ તેઓ ઇન્દ્રજામી ઝિંદગીયાતે તિપ્પણ ચૂકીને

કિરંગીયતનું અનુકરણ કરવા હૃદયે છે, તેને માટે 'સમયનો રંગ' 'હવાનું રૂપ' અને 'જગતની ગતી' આ ત્રણ એવી અંતિમ દલીલો છે જે એ 'પાશ્ચાત્યાનુકરણ' અથવા ખરી રીતે નાસ્તિકવાદ ને વ્યવહાર કરવા માટે સચોટ દલીલો સમજીને આગળ ધરવામાં આવે છે. અને એમ સમજવામાં આવે છે કે ઈસ્લામી ઈમારતના અગત્યના અંશોમાંથી તે પ્રત્યેક અંશને તોડી પાડવો ફરજ છે જેના ઉપર સદૃઢ દલીલોથી આકરમણ કરવામાં આવે !

એમ કહીએ છીએ કે કાંઈ કોણની એ જુદી જુદી અને જુદી જવાબ. સફાઈને બદલે એક સામાન્ય સફાઈ કેમ નથી થોડું કાઢતા ? ઈમારતની એક એક ભોંત એક એક ઝોરડી અને એક એક ઝોરડાને તોડી પાડવાની જુદી જુદી સફાઈ રજુ કરવામાં અને દરેક પર અલગ અલગ ચર્ચા કરવામાં નાડક સમયનો... ચાલુ છે, કેમ નથી દહેતા કે એ પુરી 'ઈમારત' (ખુદાઈ ઈસ્લામ) તેજ હાથીનદેસ્ત કરવાની જરૂરત છે ? કારણ કે એનો રંગ સમયના રંગથી જુદો છે. એનું રૂપ 'હવા'ના રૂપથી ફરેલું છે અને એનો ઘાટ તે ઈમારતો સાથે કાંઈપણ રીતે મળતો નથી જે અત્યારે જગતમાં બની રહી છે !

જે દેહિતા મુજા વિચારો એવાજ છે તેમની સાથે તો ચર્ચા કરવી નકામીજ છે. તેમને માટે તો સીધો સરળ અને સ્પષ્ટ જવાબ એજ છે કે 'એ ઈમારત તોડીને તેની જગ્યાએ બીજું મકાન ચણવાની તકલીફ આપ શા માટે ઉઠાવો છો ? ને બીજું બાકીનું સુંદર અને રંગીન મકાન આપને પસંદ પડે તેમાં તકલીફ લઈ નહોતો અને ને દરિયાના વહેણ સાથે પહેલાને શોખ હોય તો એ નાવડીનું લેમલ ખોતરવાની તકલીફ પણ શા માટે ઉઠાવો ? જે નારડીએ પ્રયેમથીજ પ્રવાદમાં તણાવી હોય તેણીઓમાંથી

કોઈ એકમાં બેસી બહાર જે લોકો પોતાના વિચારો, પોતાની નીતિ, પોતાની રહેણી કસ્ટમી, પોતાની જીવન વ્યવસ્થા, પોતાના શિક્ષણ, મતલબ કે પોતાની કોઈ બીજામાં પણ મુસલમાન નથી અને મુસલમાન રહેતા હજીતા પણ નથી તેઓના નામના મુસલમાન બની રહેવાથી ઈસ્લામનો કોઈ ફાયદો નથી, ઉલ્ટું તુકસાન છે. તેઓ ખુબ પરસ્ત નથી મનેમહાઓના પૂબરી છે જો કુન્યામાં મૂર્તિ પૂજનું પ્રમાણ વધી જાય તો બેચક તેઓ મૂર્તિઓને પૂજશે ને જગતમાં નમ્ર રહેવાની પ્રથા વિસ્તૃત થઇ જાય તો બેચક તેઓ પોતાનાં વસ્ત્રો કાઢી નાંખશે. ને કુન્યા ગંદકી આરોગ્યના લાગે તો તેઓ ચોક્કસ કહેશે કે 'ગંદકીજ પવિત્ર વસ્તુ છે અને પવિત્ર વસ્તુઓ તો તહેન ગંદી છે ! તેઓના દિલ અને હિમાન ગુલામ છે અને ગુલામી માટેજ સર્જેલા છે. આને 'કિરંગીયતનું' ઝોર છે તેથી પોતાના અંતરથી લઇને બદલના એકે એક ખૂણા સુધી કિરંગી બનવા માટે છે કાંઈ કાંઈ 'હુદ્ડીયતનું' ઝોર વધી જાય તો બેચક તેઓ 'હુદ્ડી' બની જશે અને પોતાના એકરાઓ કાળાં કરશે ! પોતાના ઝોરો જામ કરશે. હુદ્ડીઓની જેમ પોતાના વાળ ઘુંપરાવળાં બનાવશે ! અને તે પ્રત્યેક વસ્તુની પૂજા કરવા લાગશે જે તેઓના હુદ્ડીઓ તરફથી પહેલાયવામાં આવશે ! ઈસ્લામને એવા ખુલાઓની ખિદકુલ જરૂરત નથી. ખુલાની હસમ ને કરોડોની વસ્તીમાંથી એવા મુનાફિકા અને ગુલામ પ્રકૃતિ તથા ગુલામી મનેદશાવાળા લોકોના નામે ઝોરો થઇ જાય અને કુન્યામાં માત્ર અમુક હકાર એવા મુસલમાનો રહી જાય જેઓ ખરા અર્થમાં આ ગુણ ધરાવતા હોય "શુહિબ્બુહુમ વ શુહિબ્બુન" અહિક્કનિન અહિક્ક, મુઅમિનીન અહિક્ક શરતિન, અહિક્ક, કાફિરીન મુઅહિક્કન ફી

સખીસહસાદિ વસા યખાદૃન લવમત લામ્બમ” અર્થાત “તેઓ અશ્વાદના મદ્યુષ અને અશ્વાદ તેઓનો મદ્યુષ હોય મુસલમાનો સાથે નરમ અને કારિરો પર સખત હોય, અશ્વાદના રસ્તામાં બિહાદ કરવાવાળા હોય, અને કાઈ મત્રામત કરવાવાળાની મત્રામતનો તેઓને લય ન હોય” તો ઈસ્લામ આગળથી અનેકઘણો ખગવાન હશે અને એવા કરોડોનું નિકળી જવું તેના હકમાં એવું ગણ્યો જેમકે કાઈ દર્દીના બદનમાંથી “પીપ” અને ખરાબ શેઠી નિકળી જાય !

‘નખશા અન તુસીખના હાઈરતુન’ અર્થાત “અમને લાય છે કે અમારા ઉપર મુસીબત આવી પડશે”

આજે એ કાષ્ટ નવો ‘સૂર’ નથી, અતિ જુનો પુરાણો અવાજ છે જે હંમેશા મુનાફિકાની જીભે બોલાવો રહ્યો છે. એજ અવાજ હદય-મક્ષિનતાની તે બીમારીના પ્રતિકરણ છે જે હદયોમાં ગુપ્ત રહેલી છે। એ સૂર અલાપનારા-ઓજ હંમેશાં ઈસ્લામ શત્રુઓના કેમ્પ પ્રતિ પ્રેરિત રહે છે। તેઓ હરહંમેશ અદલાહે કાયમ કરેલી દહેને ખગની બેઠીઓ અને ગળાનો તોફાન સમગ્રતા આપ્યા છે ! તેઓને પ્રુદા અને રમલ સલગની ધેરવી હંમેશા મુસ્લિમ જગ્યાતી રહી છે। તેઓ આતા પાલનમાં જનમાલનું તુકસાન અને આતા ઉલ્લંઘનમાં દુન્યવી જિંદગીની સંપૂર્ણ સફળતાઓ દેખતા આવ્યા છે। તેમની ખાતર ખુદાની ચરીઅતને ન તો પહેલાં ખદલ-વામાં આવી હતી, ન હવે ખદલી શકાય તેમ છે, અને કદી ખદલી શકાય પણ નહિ, એ ચરીઅત કાયરો અને નામદેને માટે નથી ઉતરી, મનેન્હા અને ફાજુબંશર દુન્યાના શત્રુઓ માટે નથી ઉતરી, હવા સાથે ઉડનારાં તણખવાંઓ, અને પાણીના પ્રવાહ સાથે વહેનાર જંતુઓ, તથા પ્રત્યેક રંગમાં રંગાઈ જવાવાળા રંગ-

નિહોણુઓ માટે નથી ઉતરી. એ એવા બદાહર ચરનીરો માટે ઉતરી છે જેઓ સમયવિરોધી હોવા ઉપરાંત હવાનું રૂખ પટ્ટાવવાની આકાંક્ષા રાખતા હોય, જેઓ દરિયાના વહેણ સાથે યુદ્ધ આદરવા અને તેના પ્રવાહમાં પરિવર્તન પૈદા કરવાની દિમ્મત ધરાવતા હોય, જેઓ ઇશ્વાહી રંગને દુન્યાના દરેક રંગથી વધુ પ્રીય ગણતા હોય, અને તેજ રંગમાં આખા વિશ્વને રંગી દેવાના અભિલાષીના હોય ! જેતું નામ મુસ-લમાન છે તે દરિયાના પ્રવાહ પર વહેવા માટે જન્મવામાં આવ્યોજ નથી.

એના અસ્તિત્વનો તો હેતુજ આ છે કે ‘જીવન સાગર’ને તે માર્ગે વહેતો કરી દે; જે તેની આરથા અને માન્યતા પ્રમાણે સીધો માર્ગ છે જે ‘સાગર’ પોતાનો પ્રવાહ ઉઠરી દિશામાં પડ્યતી દીધા; તો તે માણસ ઈસ્લામના તાવામાં અસત્યવાદી છે જે એ વિશ્વ દિશાએ વહેવા માટે રાજ થઈ જાય. ખરા અર્થમાં જે સાચો મુસ્લિમ છે તે એ આરે માર્ગે વહેનાર દરિયાના વહેણ સાથે યુધ્ધ આદરશે, તેના પ્રવાહ પટ્ટાવવાના પ્રયાસમાં પોતાની સંપૂર્ણ શક્તિ ખર્ચી નાખશે, સફળતા કે નિષ્ફળતાની દરમર રાખ્યા વિના, એ યુધ્ધમાં પહોંચવાવાળા પ્રત્યેક તુકસાનને તે વધારી લેશે; હાં સુધી કે હાથ દરિયાનાં વહેણ સાથે લડતાં લડતાં તેના હાથ અને સાંધા ટીલા ચર્ચ જનમ, અને પાણીનાં ‘ગોચ’ તેને અધમુલ્ય કરીને કાષ્ટ કિનારે ફેંકી દે; તો પણ તેના આત્મા કહીએ પરાજીત થશે નહિ ! તેના હદયમાં પગચાર માટે પણ પોતાની એ બાલ નિષ્ફળતા પર અફસોસ, અથવા દરિયાના પ્રવાહ સાથે (તરણુઓની જેમ) તણાતા કાફિરો અને મુનાફિકાની સફળતાઓ પર ઈર્ષ્યાની લાગણી ઉદભવશે નહિ.

કુર્આન સારીજ તમારી સ્કાને છે, અભિનય (અલેન)ના જીવન ચરિત્રો તમારી સ્કાને છે; આરંભથી આજ સુધી ઈસ્લામનો ‘ધવ’ ફર-

કાવનાર ધર્મધરોની પવિત્ર હિંદીઓ તમારી દ્રષ્ટિ સમીપ છે. શું એનાથી તમને એવુંજ શિદ્ધિ મળે છે કે 'હવા' જે તરફ ઉડવે તે તરફ ઉડતા હશે? પાણી જે તરફ ધસી જાય તે તરફ તણાઈ જાય? સમય જે રંગ ધારણ કરે તેજ રંગમાં રંગાઈ જાય? જે એજ મુદ્દો હોત તો કાર્તિક આરમાની કિતાબ ઉતારવાની તેમજ કાર્તિક 'નખી' પેદા કરવાની અગત્યતાજ શું હતી? હવાનાં મોગાં તમારા પ્રયોગ માટે, અને દુન્યવી જીવનનું વહેણ તમારી દોરવણી માટે, અને સમયના રંગો તમને "કાંચી"ની ચાલ ચિખવવા માટે પુરતા હતા!

ખુદાએ કેાઠ કિતાબ એવું અપવિત્ર શિક્ષણ આપવા માટે ઉતારી નથી, તેમજ એ હેતુ માટે કાર્તિક નખીને પણ મોકલ્યા નથી. તે મહાન અને પાકાત તરફથી તો જેટલા પૈગમ્બરો પણ આવ્યા છે; તે એટલા મારેજ આવ્યા છે કે દુન્યા જે જે માર્ગે જઈ રહી છે તે સર્વને ત્યાગ કરીને એક સીધો માર્ગ નક્કી કરે. તેના વિરુદ્ધ જેટલા માર્ગો હોય તે સર્વને નાશ કરે. અને દુન્યાને તે માર્ગોપરથી દૂર ખસેડવાનો પ્રયાસ કરે. ઈમાનદારોની એક એવી જમાઅત બનાવે કે જે પોને એ માર્ગ ચડણ કરે એટલુંજ નહિ, પરંતુ દુન્યાને પણ તે પ્રતી એવી લાલ વાંતો પ્રયાસ કરે. અંબિયા અલૌહિમુસલામ અને તેમના ઉપાસકોએ હંમેશાં એજ હેતુ માટે જિહાદ કર્યો છે। જિહાદમાં કોટો ઉઠાવવા તેમજ નુકસાનો સહન કરવા ઉપરાંત પેતાનાં અને અર્પણ કર્યાં છે। તેઓમાંથી કેાઠએ કહી પણ મુસીબતોના ભય અથવા લાભોના લોભથી સમયાચારેલું અનુકરણ કર્યું નથી!! હવે જે કેાઠ વ્યક્તિ યા કાર્તિક રોગકીને (સર્કલ) આરમાની ઉપદેશો દર્શાવવા માર્ગે આવવામાં નુકસાન, મુશ્કેલીઓ અને ભય જણાતો હોય; અને તેનાથી ભયગ્રસ્ત ચંદને કેાઠ એવા માર્ગે જવા પડતો હોય કે જેના ઉપર આજવાણી

તેને વિશાસી અને વિજયી જણાય છે; તે તે અતિ હર્ષથી પે.તે પસંદ કરેલાં માર્ગે જાય પરંતુ તે કાલ અને લોભી માનવી જેવા પિંડને તેમજ દુન્યાને આ પથે જાય તેમજ પ્રયત્ન થાય માટે કરે છે કે તે ખુદાની કિતાબ અને તેના નખીએ બતલાવેલા માર્ગની ઉપેક્ષા કરવા છતાંએ તેનો ઉપાસક છે। ખુદા આજે ઉલ્લંઘન એક મહા દોષ હતોજ તેજ ઉપર અસહ્યતા પ્રપંચ અને 'હુદયમસિનતા' ની અભિદ્રષ્ટિ કરીને આખરે શું લાભ ઉઠાવવા ધાર્યો છે!

આ ખિયાલ કે 'જીવન સાગર' જે દિશાએ વહન કરી રહ્યો છે ત્યાંથી પડારી શકે તો નખી ખુદિની રૂએ પણ ખોટો છે અને અનુભવ જ્ઞાન પણ એના વિરુદ્ધ સાક્ષી પુરે છે. જરૂરતમાં સેંકડો પરિવર્તનો થયાં છે તે પૈકી પ્રત્યેક પરિવર્તને એ દરિયાની દિશાને પડારી નાખી છે! એનો સંકેતી વધારે જણકતો નમતો ખુદા ઈલામમાંજ મૌજૂદ છે। હઝરત મોહમ્મદ સાલ્લાલ્લે અલૈહે વસલ્લમ જ્યારે જગતમાં તથરીફ લાવ્યા; ત્યારે હિંદીઓએ એ મહાસાગર કંઈ દિશાએ વહી રહ્યો હતો? શું સમસ્ત વિશ્વ પર 'શિક' અને કુરનું વર્ચસ્વ નંડતું? શું અન્યાય અને અસાચારની સત્તા ન હતી? શું હંચ નીચની અસાચારની વહેંચણીએ માનવતાને કલંકિત બનાવી રાખી ન હતી? શું સદાચાર પર 'ખીતિનાય', રહેણીકરણી પર સ્વાર્થ, આર્થિક જીવન પર અસાચારી, મુદીચાદ, અને કાલદાઓ પર અન્યાય હંચએલો નહોતો? પરંતુ માત્ર એકજ બક્ષિએ આખા વિશ્વને પકાર કર્યો! તે સમયે જગતમાં પ્રચલિત થયેલા સધળા કુચિચારો અને દુરાચારોનો અંત આર્યો! તે સર્વના મુકાબલામાં પોતાની એક માન્યતા અને એક તરીકે રાહ ક્યો, અને અમુક વર્ષોના કુલ સમયમાં પોતાના 'આદેશ'!

અને જિહ્વા વડે દરિયાના વહેણ અને સમયના રંગને પટ્ટાવી નાંખ્યો.

તાળે નમૂનો 'સામ્યવાદ' ચળવળનો છે. ઓગણીસમી સદીમાં મૂડીવાદી સામ્રાજ્ય વિકાસના અંતિમ દરજ્જે પહોંચી ગયું હતું. તે સમયે કોઈ નામદાર અને કાયર આ કલ્પના પણ કરી શરતો નહોતો કે જે સત્તા અને વ્યવસ્થા આના હાથે રાજકીય અને જાગી સામર્થ્ય સાથે જગત પર પ્રસારી રહેલી છે તેને પટ્ટાવી દેવી શક્ય પણ છે! પરંતુ તે સંલોગાભાજ એક 'કાર્કશકંસ' નામનો માણસ ઉઠ્યો અને તેણે સામ્યવાદનો પ્રેરિતો આરંભ્યો. સત્તાવાળાઓએ તેની વિરુદ્ધતા કરી, તેને દેશનિકાલ કરવામાં આવ્યો, તે દેશ પરદેશ રખડતો ફર્યો, નિર્ધનતા અને મુશ્કેલીઓનો શેરો થયો, પરંતુ મરતાં પહેલાં સામ્યવાદીઓની એક બળવાન ટોળી પૈદા કરતો ગયો જેણે યાળાસં વર્ષોમાં માત્ર રૂશિયાની સઘીયા વધારે માર્કસ સત્તાનો નાશ કર્યો એટલુંજ નહિ પણ આખાએ જગતમાં મૂડીવાદના મૂળ હચમચાવી શખ્યાં! અને સરકાર તથા જીવનવ્યવસ્થા કરવા કાર્યની પોતાનું એક "કલ્પના ચિત્ર" એવા બુદ્ધિપૂર્વક રજૂ કર્યું કે આજે દુન્યામાં તેના ઉપાસકોની સંખ્યા દિનપ્રતિદિન વધતી જાય છે! અને તે રાષ્ટ્રોના રાજકીય સિદ્ધાંતો પણ એના પ્રભાવથી અંતર્ય ગયા છે જ્યાં મૂડીવાદી રાજ્ય સત્તા ઉઠા મૂળ નાંખી ચૂકી છે.

પરંતુ વિકાસ અને પરિવર્તન હંમેશાં પ્રક્રિયા વડેજ મગરોલાં છે. અને "શક્તિ" કહી જવાનું નામ નથી, શુકાલી દેવાનું નામ છે, નથી પડવાને શક્તિ કહેતો રહી, નમાવી દેવાને કહે છે. જગતમાં તો પણ નામદારો અને હાથરોએ કેઈ પરિવર્તન પૈદા કર્યું નથી જે લોકો તાતો કોઈ સિદ્ધાંત, કોઈ જીવન આદર્શ,

કોઈ લક્ષ્યબિંદુ ધરાવતા નથી, જેઓ કોઈ ઉચ્ચ આશયને માટે ભેગ આપવાની ધગશ સેવતા નથી, જેઓ હાથ અને મુરકેલીઓના શુકાબલાની હિંમત રાખતા નથી, જેઓ જગતમાં માત્ર મોજશોખનાજ અભિનાયીઓ છે. જેઓ પ્રત્યેક જીવિમાં ઠળી જવાવાળા અને દરેક ક્યાલુથી દુઝાઈ જવાવાળા છે એવા લોકોનું કામ વહુંવવા લાયક મહદ કાર્ય માનવતાના ઇતિહાસમાં દ્રષ્ટિ. ગોચર થતું નથી! ઇતિહાસના ઘડવો એ કેવળ બદલાવ મરેજનુંજ કર્તવ્ય છે. તેમણેજ જિહ્વા, સ્વાર્થ ત્યાગ અને આપલોગ વડે જીવન સરિતાનું વહેણ પટ્ટાવ્યું છે. દુન્યાના વિવારો પડી નાંખ્યા છે, અને કર્મક્ષેત્રમાં પરિવર્તન પ્રવર્તવ્યું છે! સમયના રંગમાં રંગાઈ જવાને બદલે સમયને ખુદ પોતાના રંગમાં રંગીને જ રખા છે!

માટે એમ ન કહો કે દુન્યા જે માર્ગે જઈ રહી છે ત્યાંથી ફેરવી શકતીજ નથી! સમયનો રંગ મહાજી ક્યાં પિના છુટોજ નથી! સાચારીના ખોટા દાવા કરવાને બદલે તમારે ખુદ પોતાની નિર્મળતાનો સાચો છકારા કરવો નેહએ અને જ્યારે તમે એ વાતનો છકારા કરશો તો તમારે આ પણ સ્વિકારવું પડશે કે નિર્મળતાને માટે દુન્યામાં ન કોઈ ધર્મ હોય સકે છે ન કોઈ સિદ્ધાંત અને ન કોઈ નિયમ! તેને તો પ્રત્યેક બળવાનથી ફગાવું પડ્યો દરેક યદિની રદામે મુકવું પડ્યો! તે કદી પણ પોતાના કોઈ સિદ્ધાંત અને કોઈ નિયમપર સુરતપણે હાથમ રહી શકતો નથી. અને કોઈ ધર્મ તેને માટે પોતાના સિદ્ધાંતો બદલતો જાય તો કોઈ ધર્મનું અસ્તિત્વજ રહેશે નહિ.

આ પણ એક ફરજ છે કે ઇસ્લામના નિયમો (પાખંદીઓ) તમારી ખુશાલી અને

ઉન્નતીમાં આડરૂપ છે. આખરે તમે ધરલામના કયા નિયમની પાખંદી કરી રહ્યા છો? કોઈ એવી પાખંદી છે જેનાથી તમે આગદ થયા નથી? અને કહ્યું એવી 'હા' છે જેને તમે તોડી નથી? વસ્તુઓ તમારો વિનાશ કરી રહી છે તેમથી કેાધને માટે પણ તમને ધરલામે આપ્યા આપી છે? તમે તમારી સંપત્તિના દુર્ઘટ્યથી વિનાશ પથે જઈ રહ્યા છો! જે કારણે દર વર્ષે કરોડો રૂપિયાનું વ્યાજ તમારા ખિસ્સાઓમાંથી શાહુકારોના ખમનાઓમાં જઈ રહ્યું છે. અને કરોડો રૂપિયાની મિલકતો તમારા કખખમાંથી નિકળી રહી છે! શું ધરલામે તમને એની આજ્ઞા આપી હતી? તમને ખુદ તમારા દુરાચારો તખાલ્ફ કરી રહ્યા છે! વ્યાજની નાદાર સ્થિતિમાં પણ સીનેમાગ્રહો, તેમજ એલ તમાશાના રથો તમારી વસ્તીઓથી નિર્જર રહે છે! તમારાથી પ્રત્યેક મનુષ્ય ધરો અને શહુકારોનાં દલન સાધનો પર પોતાની શક્તિથી ધધારે ખર્ચ કરે! તમારાં ખિસ્સાં-ઓમાંથી દર મહીને લાખો રૂપિયા કુરિવાળો, અને મ્હોટાઇ મેળાવાનાં કાર્યો તેમજ જાન વિહોણા તમાશાઓમાં ખર્ચ થઈ જાય છે! એમાંથી ધરલામે તમારે માટે કદ વસ્તુ હલાલ કરી હતી? - સહચી મ્હોટી વસ્તુ જેણે તમને તખાલ્ફ કરી નાંખ્યા છે તે 'ઝકાન' અદા કરવા સંબંધી થતી ગદ્દલત અને પરસ્પર રહાય કરવામાં રખાતી જેદરકારી છે! શું એ વસ્તુઓ ધરલામે તમારા ઉપર ફરજ ન કરી હતી? તો ખરી વાત આ છે કે તમારી આર્થિક સ્થિતિનો વિનાશ ધરલામી નિયમોની પાખંદીનું પરિણામ નથી, પણ ઉલ્ટું તેનાથી વિરુદ્ધ અને વિચ્છેદન રહેવાનું પરિણામ છે! રહી એક વ્યાજની પાખંદી તો તે પણ કાયમ ક્યાં છે? ઝોલમાં ઝોલા સેંકડે-પંચાણુ ટકા મુસ્લિમો કોઇ ખરી લાચારી વિના પણ વ્યાજે નાણું ઉપાડે છે! શું ધરલામી

નિયમોનું પાલન અને પાખંદી એનું નામ છે! ધનવાન મુસ્લિમોમાંથી પણ એક મ્હોટા સમૂહ કોઇ ન કોઇ રીતે વ્યાજ ખાઈ જ રહ્યો છે! કાયદેસર વ્યાજનો ધણ ન ક્યો તો શું ફક્ત 'એન્ક' અને 'વીમો' તેમજ સરકારી-ગેનુઅ અને ટ્રોપિકન્ટ ફન્ડસ્તું વ્યાજ તો ધણાખરા ધનવાન મુસ્લિમો ખાય છે! ધણી તે વ્યાજ દરામ હોવાનો? અંકૂશ ક્યાં ગયો તમે તેના ઉપર પોતાની આર્થિક નિર્બળતા અને નિષ્ફળતાં તોડમન લગાવો છો?

આ અતિ આશ્ચર્ય જનક અને કસ પૂર્વ નિયમ દલીલ છે કે મુસ્લિમોના સ્વમાન અને સામાજિક બળનો આધાર મામલદારી પર અવલમ્બેલો છે! અને સંપત્તિનો આર્થિક ઉન્નતી તેમજ ખુશાલીના સાધનોથી લાભ ઉઠાવવા પર ટપી રહેલો છે, અને એ સર્વનો આધાર 'વ્યાજ', જાપજ હોવા પર છે! સમજી શકાય છે કે એ લોકોને હજી એટલી પણ ખબર નથી કે સ્વમાન અને શક્તિનો આધાર દર અરસ કદ વસ્તુ પર છે? એકથી સંપત્તિ હદી પણ તે વસ્તુ નથી જે કોઈને ઈજ્જતદાર અને પ્રભાવશાળી બનાવતી હોય. તમારો પ્રત્યેક માણસ અગર લખપતિ અને કરોડપતિ બની જાય પરંતુ તમારામાં કેરેક્ટરનું બળ ન હોય તો ચોક્કસ માનને કે જજતમાં તમારી કંઈપણ ઇજ્જત થશે નહિ. એથી ઉલ્ટું જે તમારામાં અટગી છસામી જીવન અસ્તિત્વ ધરાવતું હોય, તમે સાચા અને અમાનતદાર હોવ, 'શેખ' અને 'ભાપ'થી પાક હોવ, પોતાના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવામાં મક્કમ અને પોતાના મામલામાં ખસા હોવ, હકને હક અને ફરજને ફરજ સમજવાવાળા હોવ, પ્રત્યેક પજે દલાલ અને દરામના પ્રજેક્ટ બનાવવાવાળા હોવ, અને તમારામાં એટલું નૈતિક બળ હોય કે કોઈ નુકસાનનો ભય અને કોઇ પ્રયદનો શોભ તમને સચતા પરથી

શકિ નહિ, અને કોઈ પણ ભોગે તમારું ઇમાન ખરીદી શકાય નહિ તો જગતમાં તમારી 'સાખ' કાયમ યથ જશે. હૃદયોમાં તમારું સ્વમાન ધર કરશે, તમારી વાતનું વેગન લખપતિની સંપૂર્ણ સંપત્તિથી પણ વધી જશે. તમે જીવંતમાં રહીને તેમજ થોંગવાળાં વસ્ત્રો પેદારીને પણ મંદાલયોમાં મંદાલનાર મ્હોટરાઓથી વંધારે માનની દ્રષ્ટિએ જોવામાં આવશે અને તમારી કૌમમાં એવું બળ પ્રાપ્ત થશે જેને કદી હુકારી શકાય નહિ. સહાયા (રહી)ના સમયમાં મુસ્લિમો કેટલા નિર્ધન હતા? જીવડીઓ અને કમ્પલના તંબુઓમાં રહેવાવાળા, સંસ્કારોના પ્રભાવથી નાવાકિંદ, ન તો તેઓના વસ્ત્રો ઠીક, ન હૃદયીયાર ઠીક, ન ખુરાક ઠીક, ન સવારી ઠીક! છતાં જગતમાં તેઓની જે ધાક અને સાખ હતી; તે ન તો બની ઉમૈયાના સમયમાં મુસ્લિમોને નરસીખ થઈ ન તો અબ્બાસ સમયમાં અને ન તો પછીના કોઈ સમયમાં! તેમની પાસે દૌલત ન હતી પરંતુ નૈતિકબળ હતું જેણે જગતમાં પોતાની ઈજ્જત અને પ્રભાવનો સિકકો જમાવી દીધો હતો. પાછળવાળાઓ પાસે દૌલત આવી, સત્તા આવી સંસ્કારોની શાન આવી પરંતુ એમાંની કોઈ વસ્તુ પણ નૈતિક બળાનુભવી ગોટ પુરી શકી નહિ!

આપણે દરવાખી ઇતિહાસનો સળક તો વિસરી ગયા છીએ પરંતુ જગતની જે કૌમનો ઇતિહાસ ચાહો છો તેને વાંચો, પછી જુઓ તમને એક પણ નમૂનો એવો મળશે નહિ કે કૌમે કેવળ સહેલાઈ, મોજશાખ અને લાલના લોભ વડે 'માન' અને 'શક્તિ' મેળવી હોય! તમે કોઇ એવી કૌમને માન પામેલી અને પ્રભાવશાળી જોશો નહિ કે જે કોઇ સિદ્ધાંત અને કોઇ ડીસિપ્લીનની પાળદ ન હોય કોઇ મદાન આરાધને

માટે તંગી, મહેનત, અને કષ્ટ સહન કરી શકતી ન હોય તેમ પોતાના સિદ્ધાંતો અને હેતુઓને માટે પોતાની મનેચ્છાઓ અને પોતાની જાત સુધારને પણ કુર્બાન કરવાની ધગશ ધરાવતી ન હોય એ ડીસિપ્લીન અને સિદ્ધાંતોનું પાલન, તેમજ મદાન હેતુને ખાતર સહન, આરામ, અને નફાનો ભોગ તમે કોઈને કોઈ રંગમાં દરેક જગ્યાએ જોઈ શકશો! ઇસ્લામમાં એનો રંગ કંઈ નિરાશો છે અને બીજા ઉન્નત કૌમોમાં કંઈ જુદો, અને અહીંયાંથી છટકીને તમે કોઈ બીજા 'સંસ્કાર-વ્યવસ્થા'માં જશો તો ત્યાં પણ તમને એ 'રંગ'માં નહિ તો બીજા રંગમાં કોઇ ન કોઈ નિયમનું પાળદ થવુંજ પડશે. કોઇ ન કોઈ ડીસિપ્લીનની પકડ સહન કરવીજ પાશે. તમારે અમૂક ખાસ ખાસ સિદ્ધાંતોના સકળમાં જકડાવુંજ પડશે, તમારી પાસે કોઈ હેતુ અને કોઈ સિદ્ધાંતને માટે ભોગની માગણી અવશ્ય કરવામાં આવશે. જો તમારામાં એ દિગ્મત નથી અને તમે કેવળ નરમી, ત્રિહાસ, અને મિસસનાજ મતવાલા છો અને કોઈ તકલીફ, કોઇ તંગી, તથા કોઈ કઠોરી વસ્તુ સહન કરવાની શક્તિ તમ રામાં નથી તો ઇસ્લામની પાળદીઓમાંથી છટકીને ગમે ત્યાં જાઓ અને જુઓ તમને ક્યાંએ પણ માનની જગ્યા મળશે નહિ. તેમજ તમે કોઈ પણ રચણે શક્તિમંદાર પામી શકશો નહિ. કુર્બાન શરીફ એ સામાન્ય નિયમને માત્ર ચાર શબ્દોમાં વર્ણવ્યો છે! અને તે ચાર શબ્દો એવા છે કે જેની સત્યતા પર આપણું જગત પુરાવો આપે છે. "ઈન્ન મઝમલ હન્ને યુસ્સા" આરામનો પાલવ હરહાલમાં તકલીફની સાથે જોડાયેલો છે. જેના અંદર તકલીફ સહન કરવાની શક્તિ નથી તે કદી પણ આરામને ભેટી શકતો નથી.

ન્યાં જીવ ચાલુકું રૂપ ધારણ કરે છે!!!

["વિશાલ ભારત"ના તંત્રી પરિત બનાવસીદાસના
"સાહિત્ય અને જીવન" વિષેના બાવણમાંથી]

હિંદી સાહિત્યકારો પરના
આ આખા ગુજરાતી સાહિ-
ત્યકારોને કેટલે આ શે લાગુ પડે
છે તેનો દરેક પોતાના વિચારો
તોલ કરેલો. સરખાવો.

"આપ પણ અજળ માણસ છો. આ શહેરમાં રહેો છો, પણ અહીંના સ્થાનીય કવિ સંમેલનોમાં બાજુ કેમ લેતા નથી? આપનામાંથી સાહિત્ય ગ્રેમ બિલકુલ વસાઈ ગયો છે કે શું?" પરિતજીને એમના મિત્રોએ આવીને કહ્યું. એટલે પંક્તિજીએ જવાબ આપ્યો કે: "ધૂણતા માથે કરશો, જ્યારે શહેરમાં ઉદર ભરી રજા છે, તે વખતે શું થેલપ છે. કવિ સંમેલન બાંહેધ કે ઉદર પકડ્યા?" "તો આપનો વિચાર શું કવિઓ પાસે ઉદર પકડાવવાનો છે?" "એમાં વાધો શો છે? શું કવિત્વ એ જીવન અને મનુષ્યત્વથી પણ વધારે જીવી ગયો છે?"

"મારું જન્મસ્થાન રિશૌજાગાદ ચૂકીઓ માટે દિલ ભરમાં મથકર છે એ જ ભેવડી કળિતોને માટે કાકા રાજે છે-ચુંદર ચૂકીઓ અને ગંદો ચોરીઓ.....દિલમાં ૬૦ લાખ માણસો દર સાથે મેનેરિયાથી પીડાય છે અને ૧૩-૧૪ લાખ એ દારૂ મરણ પામે છે. એવા સંજોગમાં નિરર્થક કવિ સંમેલનો ભરવાનાં બંધ કરીને કિરનાબાઈ વડેચવાડું કામ કરીએ તો કેવું સારું? આવા સંજોગમાં સાહિત્ય સેવા કરવા કરતાં મગજરો મારવા એ વધારે સાબરપક છે!"

"ઉપરની વાત અમારા કવિ બંધુઓને ખાસ કરીને દગલખાજી કવિઓને કિરનાબાઈને જેવી લાગશે. પણ હવે એવો સમય આવી પહોંચ્યો છે કે મીઠી-મીઠી વાતોની જગ્યાએ સ્પષ્ટ વકાતવથી કામ લેવાનું જોઈએ. અમારા લેખકો અને કવિઓને કળિતોના નશો રહે છે. પત્રોમાં લેખકે કવિતા છપાવે છે, તો પોતાનું નામ છપાવેલું દુખી બહુ આનંદ થાય છે. અમે પરાપરેથી કુરાળ છીએ, અમે કહીએ છીએ તે બનતાં સધી કરવા માટે હેતુજ નથી!"

"૨૮ વરસ લખાણ લખ્યા છતાં અરીક્ષા કે મહુકાના જાડને કે બદાકા છેડને હું એજીપ્તી શક્યો નહિ. આપણે પણ પક્ષી અને રક્ષ જગતથી ખૂબ ઓછા પરિચિત છીએ. હિંદી જગતને હું એકલોજી મૂર્ખ શિરોમણી હું એમ નથી. મારા જેવી તો કેટલીએ વ્યક્તિઓ સાહિત્ય જગતમાં ફરે?...અહીં તહીથી જોઈ કરીને કામચાલ પર પૂરતો લખનારને તો ગણુ ગણુ વર્ષની સખત મજૂરી સાથેની સખ થઈ જોઈએ. આ વિષય પર અધિકારી માણસો પાસે સરળ આપામાં સરતાં મંચો લખાવા જોઈએ."

"સરકારી શાખાબંધી અને મહાનિર્ણયક સજાઓનાં અનેક બાબતોના થવા છતાં હિંદીનાં હપ દકા પ્રકાશકો બાંજો, ગાંજો, અથવા અપીજીનો અમલ કરે છે; અથવા અરસનો દમ લવાવે છે! એવાઓ પાસેથી કયા સારા સાહિત્યની આજ્ઞા ચાલી રાકીએ? એઓ પોતાને સર્વે સમજે છે. વિલાપતનાં સારા સારા પ્રકાશકો પગારથી વિશેષનો રાજે છે, અને તેમની સલાહ પ્રમાણે અંધ છપાવે છે; ત્યારે અહીં તો વિશેષનોની મદત સલાહ લેવાની પણ પ્રકાશકો ઇચ્છા રાખતા નથી. હા, ઇચ્છા રાજે છે ફક્ત ઓપકી છપાઈ રહેતાં વગર પુદાની એક પ્રત મોકલી તેની સમાવેશના માંગવાની!"

ગુજરાતીઓમાં લડવાનું જોર !

‘ગુજરાતીઓ ભાઈતું પાણી છે,
એમ કહેનારાઓ હવે ખાંડ ખાય છે !
સરહદના તાયફાનાળાઓની જેમ
ગુજરાતીઓમાં પણ લડાયક સ્પીરીટ
છે ! તંત્રી.

લેખક : જનાબ ‘નિસાર’ સાહબ

રડીમરમાં એક એંગ્લો-બર્માન સિપાહી મળ્યો, તે આગલી અંગ્રેજ જર્મનીની લડાઈમાં ભાગ લઈ ચૂક્યો હતો. વાત પરથી વાત નીકળતાં તેણે કહ્યું કે - “તમે ગુજરાતી લડવામાં પેાયા ખરા. બીજાઓ કરતાં ગુજરાતીઓમાં લડવાનું જોર ઓછું હોતું જોઈએ એમ હું તો માતું છું. એની દલીલમાં તેણે જણાવ્યું કે “મહારી તોફરી દરમિયાન હિંદી સૈનિકો સાથે થએલા ઘોડામાં કોઈ ગુજરાતી મળે તે ખાસ ન હતો.”

મળે ગુજરાતીને આ સાંભળી ઘણું લાગી આવ્યું. આતું સત્ય શોધનાર એ સિપાહીમાં અર્વાચીન મૂર્ખતા હશે, એમ તો મહારાથી શી રીતે કહેવાય ? પણ મહારાથી સમજતું નથી કે આ પરદેશીઓને એમ અમારા કાજ થયેને કહાપણુ કહોળવાતું કહી આવે છે કાણુ ? અને કંઈ નથી કરતા તો પણ કુન્યા અમારે માટે કંઈને કંઈ કર્યે જ નથી છે ! અને અમે કંઈ કર્યે છીએ; સારે જગતની ત્રણ ઈંચની છતાં અમારા માર્દિલાના વિસ્તારવાળા વતન પર-કહે કે અમારા સ્વમાનપર-કાતરની માફક ચાલતીજ રહે છે ! પેતાનો વિચાર કરવાનો છોડીને અમારી તમામ બાજોનો અર્થ કરવાની એ પરદેશીઓને સદા પુરસ્કત રહે છે. જૈર એ ગમે તેમ હો પણ અમે ગુજરાતીઓ હવે કંઈ મોટા ચમત્કર્ષથી પણ ડરવાના કે દબવાના નથી ? અને તે પણ વાણીસ્વાતંત્ર્યના યુગમાં ! મેં સિપાહીને જગાન આગળ ન વધારવાની હાકલ સાંભળીયે મૂજબનો સહુસહુતો જવાબ આપ્યો.

“હે પરદેશી વત્સ ! તારું જ્ઞાન ક્યાં છે. કારણ કે તું રિગતિય વ્યવસ્થા બનેલો છે; એ ચોક્કસ છે કે, તું પણ માટીનોજ છે; પણ તને બનાવવાની માટી હિંદુસ્તાન બહારની લીધેલી છે. તેમાંથી અર્ધી અંગ્રેજ તથા અર્ધી બરમા છે. સારારોકે તું મૂળ મિત્ર રંગ છે, એટલે તને અમારા વિષે એમ લાગે છે ! બાકી અમારામાં મૂળીથીજ લડાયક જુરસો મૌજૂદ છે. અને જનાબ સાહબ ! અર્ધી અમે જુદા જુદા ધર્મોના વરસોથી સાથે રહેલા છતાં પણ એક બીજાને નથી સમજતા, નથી સમજી શકતા, ત્યાં આપ દરથીજ અને થોડાજ કાળમાં અમને કેવી રીતે પારખી ગયા ? તમે ગમે તેટલું સાચું અને ખરું માનીને બોલતા હશે પણ મળે તો તે બોલું અને હાંસીપાતજ લાગશે. લાગામલાને હસીને ઉગ્રથી દીધા ત્યાં આપ તે વળી કાણુ ? આતું આતું બોલીને અમેને દબાવવાના હિં વહી ગયા !

“પણ રહે, એ અંગ્રેજોના લશ્કરમાં ભરતી થયેને અમે લડાઈમાં ન આવ્યા તેથી અમારામાં લડવાનો જુરસો નથી એમ આપતું ‘સત્ય’ માનતું એ માન્યતાની અશક્તિને છુપો સ્વીકાર તમારી શોધક જુદી જેરથાને (આગળ જવાની લાગ્યારીથી) અટકી પડે તે સ્થાનને તમે સત્ય માની બેઠા છો. બધા માણસ, ‘સત્ય’નું ખરું ખરું ‘નવનીત’ પણ વડોલી વડોલીને કાઠનાર ગઈશ પણ ગુજરાતી છે ! એ રખે બુદ્ધતા ?

અમારામાં લડવાનું જોર ન હોય તો સત્યાગ્રહ માટેના અત્યાગ્રહનો જંગ અને તેના મૂળ સેનાના સારથી, મહારથી, અને અતિરથી

અમારે ત્યાંથીજ ઉદભવેલી બેસા છે. વળી અમારા રાષ્ટ્રદાયકોએ ગાયેલાં ગીતો “રજુમાં ઘસાહો ગુજરાતી વીરા” અને “તકલી નહિ પશુ તીર છે” વગેરે શું અમારી લઘાયક હિતોને ખ્યાલ તમને નથી આપી શકતાં ?

“જ્યાં વલ્લભભાઈ જેવા વીર અને બીજા ધણીએ દરબારો, સરદારો (વાણી) ચરા અને (કલમ) બકાફરો વસે છે એ “મહુ ચંચો છતરા જંગ” કહેનાર નર્મદની ગુણવંતી ગુજરાતમાં લગવાનું બળ ન હોય એ વાત કાંઈ માનેજ કેમ ? એ બીજી વાત છે કે અમારી બહુદરચના અને અમારી લગતને ‘પ્રેધરવાળાજ વધુ સમજી શકે છે’ બીજાઓને ન સમજાય તેથી ક’ંઈ અમે લઘાયક નથી એમ તે સ્પષ્ટિત થતું નથી ના ! અમે રૂપીઆનો ચળકાટ જોઈને શુષ્ક શુષ્ક બોલેલાં મરખા નથી. લગાઈમાં હતે તો રાજ અને મરે તો લડવૈયા; એ અમારી વેપારી બુદ્ધિ સારી રીતે સમજે છે અને તેથી મરીને મારગો લેવા કરતાં છતીને વડા પામતું એજ કિસામ અમોને તો ઠીક લાગે છે ! લડવાની પશુ કળા હોય છે, કોને ભેટવું અને કોના પર આક્રમણ કરવું એ અમારાથી કોમ વડું સરાજે છે એમ અમે માનવાને તૈયાર નથી. અમે તો પછાયા કરતાં વરતુ સારે કામ ચાલીએ છીએ. સૈનિકની કાંતિ બાહુ બળ પર અને રાજ-પુરવંતી કાંતિ વિચક્ષણતા પર અવલંબે છે. અમે રાજ્યના પુરોએ છીએ ! અમે ધારીએ તો (પશુ ક્યારે ધારીશું તે કહેવાય નહિ.) સત્તા-લલાને પાંદે પાણી પાકાએ !

અને આપ સાહેબ અહીં ‘સમંદર વચ્ચે અંધા દુકા છોડો તેથી શું વળે ? આપ પધારો અમારા પૂણ્ય પ્રદેશે, અને જુઓ અમારો લઘાયક જુસ્સો ! રહેવની દિપાટ બારી, તળાવના એવા-રાઓ, કુવાના કાંકાઓ, શાકભાજીની મારફટો, સાદિત્વની ચૂલકો અને સીનેમાની બેઠકોનાં પાંદીઆં, અમારા લઘાયક-જોગના કીર્તિસ્થંભો છે.

લગાવું નામ લેતાંજ અમને એવી રજુદમિલે પર ચર વણુરે છે; લગાઈના સમાચારોની વચ્ચે કરીને પશુ અમે લડીએ છીએ, લડી પડીએ છીએ, એ તો ઠીક છે કે અમે ગુજરાતી સિવાયનું બીજું કશું બતાવવા મોગતા નથી લગાઈની સપાઈઓ ? હા ! અમે ગુજરાતીએનું એવું થતું એક ભવંકર બૂલ છે !

છતિડાસ કહે છે કે અમારે ત્યાં બે પક્ષો વચ્ચે એકસંધી રહી નથી; એક બીજાને કાવત્ત અટકાવવા આભ ધરતી એક ક્યાં કરો, અમારો ચાર ગુજરાતીઓ (અલગત ગુજરાતજી પક્ષ) બેમાં ઘાય અને લગા સવાલને બુલેચુકે પશુ વણુછાપો રહેવા કે એ બનાવને કુન્યામાં રચાતજ નથી ! અમે કૌમતી સલા નંધારણ ધાવા માટે ભરીએ છીએ, અને લડી મગડોને આસની પકડીએ છીએ બંધારણ બંધારણને ઠેકાણે રહે છે, અને કૌમ પોતપોતાના ધરમાં ! બેગા ધવલગુજ અમે જાણતા નથી ત્યાં બેગા રહેવાનું અને બેગા કામ કરવાનું તો બનેજ શી રીતે ? અમારું ‘મેથ’ ગીત પશુ નથી અને એક બેગા જાડો પશુ નહિ ! અમારી મેકિ-લોમા કોને લેવા ને કોને ન લેવાના પ્રખ-પરખ, એટલી લગત આવે છે કે પછી શું કરવું, ને શું ન કરવું એ વિચારવાનું રહેવુંજ નથી ! આ બંધુપ શું લઘાયક જુસ્સા વગર શાનું હશે ?

અમારા મૌલાનાઓના હુતાગ્રેસ અને પ’ડિ-તોના શલ્યાઈ જેવા પછી તમારે બીજી કોઈ સાદમારી જોવાની બાકી નહિ રહે લાડ પસવા-રતા મૌલવી સાદખા અને ચોરલી ઉછાગના પ’ડિતજ એ અમારા સાદખરા છે; એ આપને સમજાવવાનું ન હોય ?

અને અમારા સાદારો ! લઘાયકપણું એ તો સાદારોનો વિશેષ ધર્મ છેજ કુદરતે એમને સાદિત્વ ચર્ચા ન સજારી હોત તો ધણા કાગળો અને રાકી બચી જવા પામ્યા હોત ! લગાએ

હુંકા પૂંછાળા લાંબા ઊંટા નેત્રા પુસ્તકોથી દેશના પૈસા અને સમય અકબંધ રહી રાકત! આપ અમારે ત્યાંની મૂખ્ય લગણક જાતોનું બપાન સાંભળ્યા વિના રહી જાવ એ ઠીક નથી તેથી એક જુની કવિતા રજુ કરે છું.

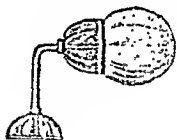
“કુતાં બીજાં ને જામણાં સંદાને સુધારાં,
વહેંચવું થોડું ને વેર ધણાં તે છકાં ચુનારાં.”

આમાં ગુજરાતની એક મૂખ્ય જાત રહી ગઈ છે અને તે (સુરત) લાગાતળાવની ધાંચણો પણ તે આપ ગુજરાતમાં પધારશે; ત્યારે બતાવીશ કે તેઓ બૌદ્ધચિંતિ કેવી વરસારી રોકે છે અને લોકોના કનનના કીકા કેમ દાહી જાય છે. આવી દુન્યાર વચ્ચે રહેવું અને આનંદ કાવમ રાખવો એ ન્હાની સુની વાત નથી! લગવૈયા

હોય તેમ એમ કરી રોકે છે, અને તેથી અમે ગુજરાતીઓ પુરા લગવૈયા છીએ.

મદારો આવો લાંબાણુ પૂર્વક જવાબ સાંભળી તેઓ કંટાળવા લાગ્યા હતા પણ એટલામાં રંગુન આવી પહોંચ્યું ઉતરતાંજ અચર પડી કે હિંદુ મુસ્લિમ હુલ્લક નેરથી આવે છે!

કહે છે કે હલપતરામે “દિબ બિચારી બકરીનો પણ કોઇ ન જાતાં પકડે કાન” ગાયેલું તે બોલું એવું કરિ નાનહાસાસના સાથીઓએ એમની રૂબરૂમાં બકરીના કાન પકડી સિદ્ધ કરી બતાવ્યું હતું! હું પણ રંગુનની એ લગણમાં ગુજરાતીઓનું લગવાનું જોઈ એ મદારા સૈનિક મિત્રને કાન પકડીને બતાવવા તૈયાર હતો પણ તેઓ ગયા તેમને સ્સ્તે અને હું ગયો મુસાફરખાનામાં!

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી

○

દરેક જાતની ષેડ્ડિંગ બત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીના ઝાળવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફ્રેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ટોકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બટ્લ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે કીશાયત ભાવે મલયે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં જનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૭૦-કલુપીકં બજાર, લાલગોટ પાસે, સુરત.

[૩૪૫]

હઝરત સઅદ અબી વકાસ (રદી.)

૦ અનુવાદક : અલિક, સવાહ, હાલ ૦

હઝરત સઅદ અબી વકાસ, (રદી) નાનાના સંબંધથી આમારા રસક હઝરત મુહમ્મદ સં અં વંના મામા યાવ છે. ૧૯ (?) વર્ષની વયે મુસલમાન થયા. આમારા રસકે (સં અં વં) સદાબા (૨૦ અં)ને હિજરતનો હુકમ આપ્યો; તો, એઓ પણ મદીના આત્યા ગયા. અહીં એમણે જુદા જુદા પ્રકારની સેવાઓ અજામ આપી. બદરના યુદ્ધમાં અસાધારણ બહાદુરી બતાવી. ઉદ્દની લડાઈમાં મુસલમાનોના કદમ ઉખડી આત્યા, પરંતુ એઓ આખરી દમ સુધી અડગ રહ્યા. એ સિવાયના બીજા બધા યુધ્ધોમાં એઓ શરીક રહ્યા, અને ધણી શૌર્ય અને જોશ સહિત શત્રુઓનો મુકાબલો કર્યો.

હજરતુલ વિદા'ના પ્રસંગે સખત ખીમાર પડ્યા, (અને આં હઝરત (સં અં વં)ની કુઆની અસરથી સાજ થયા) આપે (સં અં વં) તેમને એવી ખુશખબરી સંભળાવી, કે "સઅદ! તમે તમા સુધી નહીં મરશો, જ્યાં સુધી એક કૌમને તમારાથી નહીં (અર્થાત લાભ) અને બીજાને નુકસાન પહોંચી ન જાય." આ લાવિબવાણી અજમી અને છતાં બિજોયી ખરી પડી.

શામ (સિરિયા) અને ધરાક પર મુસલમાનોના હુમલા, હઝરત અબુબક (૨૦ અં)ના ઝમાનામાં શુર યર્ધ ચૂક્યા હતા. હઝરત ઉમરે (૬૦ અં) એનો ઇન્તેઝામ વધુ મોટા પાયા પર કર્યો. તેમણે આખા દેશમાં જિહાદનો જોશ પેદા કરી દીધો. રેકે સ્થળેથી મુસલમાનો એમાં શામલ થવાને આપવા લાગ્યા. ધારણા કરતાં વધારે સૈન્ય જમા થઈ ગયું. હઝરત સઅદ અબી વકાસ રદી આ લરકેના સેનાપ્રિપતિ નિયુક્ત થયા, અને તેમણે આ મોટું સૈન્ય-જેની સંખ્યા ત્રીસ હજારની હતી-લઈ ધરાકની હાથ પકડી.

કાફરીયા પહોંચી ધરાકીઓને ઈસ્લામની દબવત આપવામાં આવી અન્તિમ પગ લગી મુનેકની કાશિસો, કરવામાં આવી પરંતુ મુસલમાનોની શક્તિથી ધરાકી અપરિચિત હતા, એટલે મુલેકના પત્નોને લશ્ક વિહાણા કરી દીધા, અને યુદ્ધ માટે કટિબદ થયા. આખર કાફરીયામાં જંગનો પહેલો મોરચો જમાવવામાં આવ્યો. ત્રણ દિવસ લગી ધમસાણની લડાઈ ચાલતી રહી, ત્રીજે દિવસે મુસલમાનોએ દુરમનના કદમ ઉખેડી નાખ્યા, અને મેદાન સર કર્યું.

હઝરત સઅદ રદી અહીંથી બાબુલ (બેબિલોન)ના તરફ વધ્યા. માર્ગમાં મોટા મોટા સરદારોએ આપો આપ મુનેક અને રદીઓની દરખાસ્તો પેશ કરી, અને પ્રકાર પ્રકારની સફલતા કરી આપી. બાબુલ સરખતાથી ફતેહ થઈ ગયું, પછી મુસલમાનોએ "બદર" શેરના પ્રતિ કદમ બદાવ્યા. તેને પણ એ માસના ઘેરાના અંતે સર કરી લીધું. હવે પાટનગર એટલે કે મહલવાનો વારો હતો. વચ્ચમાં હજલા નદી નડતરરૂપ હતી. દુરમનોએ તમામ પૂલ નિષ્પયોગી કરી દીધા હતા પરંતુ હઝરત સઅદ રદીના ઈસ્લામી જોશની આગળ આ રૂકાવટો કરી શકીને ન હતી. તેમણે પોતાનો ઘોડો નદીમાં ઝુકારી દીધો. પોતાના સિપેહસાધારને જોઈ સૈન્ય પણ પાછળ પાછળ દોરવાયું, અને એકે એક જાણી શાન્તિપૂર્વક વાતો કરતા મારે દિનારે પહોંચી ગયા. મુસલમાનોના આ જોશ અને નિશ્ચયને જોઈ શત્રુઓ ઉપર દહેશત છવાઈ ગઈ અને 'પાગલો અજામ' કહીને તેઓ નાશી ગયા. મોટુંકે લરકે બાકી રદી ગયું હતું, તેને મુસલમાનોએ સરખતાથી હાર આપી દીધી, અને મહલવા ઉપર મુસલમાનોનો કબ્જો થઈ ગયો. હઝરત સઅદ રદીએ જ હુલા અને

તકરેત ઉપર પશુ ચરાઈ કરી, અને બંને રચને મુસલમાનો વિજયને વર્ષા. આવી રીતે એમની આ લશ્કરી ચરાઈ ખતમ થઈ.

હજરત ઉમરે (૨૦ અં.) આ ફત્વે કરેલા પ્રદેશની વ્યવસ્થા એમનાજ હવાસે કરી દીધી એમનામાં સેનાધિપતિના યુદ્ધો ઉપરાંત, સગ વહીવટ અને શાસન ચલાવતી દક્ષતા પણ હતી. આ સેવા પણ તેમણે સફળતાપૂર્વક અંગમ આપી. આખા ધરાકની વસ્તી ગણતરી અને મોજણી કરાવી. જમિયા અને મહેસુલના કાયદા બનાવ્યા અને પ્રજાના આરામ અને સગવડતાની પૂરી વ્યવસ્થા કરી. એમણે એમનાં સદ્ભાવ અને માયાભર્યા વર્તનથી અજમીઓના દિલ પર કબ્જો કરી લીધો. ઘણા મોટા મોટા લોકો એમની ખુશ-અખલાકીથી પ્રભાવિત થઈ મુસલમાન થઈ ગયા.

હજરત ઉમર (૨. અ.)ની આત્માથી એમણે “કુફ્રા”ના નામથી ઓળખી કબીલાઓનું એક નગર પણ વસાવ્યું. એકેક કબીલાને એકેક મોહકનામાં વસાવ્યો. શહેરની વચ્ચેવચ્ચ એક શાનદાર મસ્જિદ બનાવી. એમાં ચાલીસ હજાર નમાઝીઓની યુગ્મશ દની. મસ્જિદની સમિપ પોતાનો મહેલ અને વ્યવસ્થાસર ચણાવ્યો. લાંબી મુદત લગી ઘણી કાબિલિયત અને દક્ષતા સંવિત, આ પ્રદેશ ઉપર શાસન કરતા રહ્યા. પરંતુ કેટલાક દિવસો પછી લેકિને તેમનાથી શિકાયતો પેદા થઈ ગઈ. આ શિકાયતો હજરત ઉમર (૨. અ.)ની પાસે પહોંચ્યામાં આવી. હજરત ઉમર (૨. અ.)ને તેમની નિર્દોષતાની ખાતરી હતી તપાસ કરતાં આ શિકાયતોની કલ્લ ખૂલી ગઈ, પરંતુ એમણે મસ્જેદતન તેમના રથાને બીજા શખસને આ પ્રદેશનો હાકિમ મુકરર કર્યો.

હજરત ઉમરે (૨૦ અં.) પોતાના દુતે.

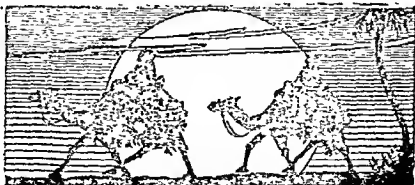
કાલથી પૂર્વે, ખિલાફતની પાતતા ધરાવનારાઓમાં એમનું નામ પણ લીધું. આપે એમ પણ ફરમાવ્યું કે “ઓહામાં યોધું એમની સેવાઓ અને અભિમાયેથી આવસ્ય ફાયદો ઉઠાવનામાં આવે. મેં તેમને ખિયાનત અથવા બીજા અપરાધના કારણે તેમના મનસબથી અલગદિદા કરેલા નથી.”

હજરત ઉમર (૨૦ અં.)ના પછી હજરત ઉસ્માન (૨૦ અં.) ખલીફ હયા તો તેમણે હજરત સઅદ રહીને ફરીથી કુફ્રાના મનર બનાવી દીધા. ત્રણ વર્ષ સુધી એ ઝોખાપર રહ્યા. એ પછી એમણે પોતાની બધી જિન્દગી એકાંતમાં વ્યતિત કરી દીધી. મદીનાથી દશ માઈલના છેડે એક ઘર બનાવ્યું હતું તેમાંજ રહેતા હતા. અતે એજ એકાંતમયી દશમાં દિવસો પપ (ઇ. સ.) ૬૩૫માં વફાત પામ્યા અને જનનુસ બગીમાં દફન થયા.

હજરત સઅદ અબી વકાસ રહીની ગણતરી “અબુલુલ મુઅમેનીન”માં થાય છે. મુહમ્મદનીના મુશાધન મુજબ હરલામ લાવનારાઓમાં એમનો નંબર સાતમો અથવા આઠમો છે. પોતાના સંબંધી પોતેજ ફરમાવે છે કે—

“હું અરબમાં પહેલો શખસ છું, જેણે ખુદાની રાહમાં તીરંદાગી કરી છે. અમે લોકો રસલુલસાદ (સં. અં. ૧૦) ની જોડે ઝાડના સુકાં પાંદડાં ખાઈ ખાઈને (દુરમનોથી) લડ્યા હતા.

ખરું છે કે સુકાં પાંદડાં ખાઈ ખાઈને પ્રાણને ભયમાં મૂકનારાઓના કારણેજ કોમી જિન્દગીની ખેતી થઈ છે, અને મિલકતના બાગમાં ખાડા (વસંત) આવે છે

અલંકારક

(૧) એમાં, ઇસ્લામના ચાર તેજસ્વી તારાઓમાંના એક તારા, અલ્લાહને તેના રસૂલ (સંદ.)ના આરા હઝરત ઉમર (રહી.)નું સવિસ્તર જીવન વૃત્તાંત છે.

(૨) એમાં સુસ્તિમોના પવિત્ર પૂર્વજોના ધૈર્ય, હિમ્મત, ધર્મ, શ્રદ્ધા, વીરતા, દૃઢતા ને સત્યતાનાં કથન છે. જે વાંચવાથી સુસ્તિમોનો મંદ પડેલો ઇસ્લામીક સ્પિરિટ ફરી સતેજ થાય છે.

(૩) મુઝીબાર રજુવાસી સુસ્તિમો સંગીન રામન શહેનશાહુત ને પોરસીઓના બળવાન સામ્રાજ્યના મૂળીયાં કેવી રીતે ઉઘેડી નાંખે છે. તેનું સચોટ વર્ણન એમાં છે.

(૪) સારાંચ કે જેઓ સીકંદરને એરિટોસ્ટલ હતા. મસીહ કે લુકમાન હતા. એરળના નેચોટીયન કે વોર્સિંગટન કે નોથેરવાન હતા. અબુ હનીફા ને ઇબ્રાહીમ અહલુમ હતા. તેમનું જીવનવૃત્તાંત વાંચવા તમે ઉત્સુક હશેજ.

(૫) એના મૂળ ઉર્દૂના લેખક મૈા શિખરી નો'અમાની છે એનું ગુજરાતીમાં બાબાંતર બાહોશ ગુજરાતી લેખક મી. અબ્દુલ જબ્બારે અમીને કૃષ્ણ છે જેમાં પુસ્તકની યુષી ચૌર વધી છે.

ઉંચા કાગળ પાકી બાહરીંગ સોનેરી નામ સાથે ક્રીમત રૂ. બે.

તોહફતુલ હિંદ

આ પુસ્તક ઉર્દૂ બાબાંમાં ૧૨થી વધુ વાર હપાર્કમાન પામેલું છે. તેનો તરજુમો ગુજરાતી બાબાંમાં ચઇ ૫૦ રતરી રૌયત્ર ગ્રેજ આઠ પેજ ૨૮૮ પૃષ્ઠમાં હપાયો છે. એમાં કુર્નાએ માત્ર હિંદુ ધર્મ તથા ઇસ્લામી ધર્મનો મુકાબલો કરી બતાવ્યો હતો; પણ બાબાંતર કરનાર વિદ્વાને નોટમાં ખ્રીસ્તી ધર્મનો તથા આર્યસમાજવાળાઓનો પણ મુકાબલો કરી બતાવ્યો છે. એમાં માત્ર મુકાબલોજ છે એમ નહિ પણ મુસલમાની ધર્મમાં ખુદાને કેમ માનવો તથા ફરિસ્તાઓને કેમ માનવા ? પેગમ્બરોને કેમ માનવા ? કિતાબોને કેમ માનવી ? ઇત્ય તથા પાંચે બીનાએ ઇસ્લામનું પણ વર્ણન છે. હુકમુશી નીકાઠ; તસાક; હરમ; હસાક; સસામ; પારકા ધર્મવાળા એને નોતર કરવું વગેરે પણ છે. પાદરીઓનાં એપાનીવાઓમાં ઇસ્લામના ચંદ્ર ઉપર જે ધૂંગ ઉડાવી છે તેનો ઉત્તર આપી તે ધૂંગ તેઓના પર પાડી છે. અને લગભગ બધી શંકાઓને જવાબ એમાં છે. દાખલા તરીકે કુરાઆનની ફસાહત ઉપર શંકા અને તે બાયબલથી લેવાયેલું કુરાનમાં આત્માને લાયક કંઈ નથી. તેમ જન્નનમાં ખાવા પીવાનું લંબેલું છે. ચંદ્ર ફાટવાના ચમત્કાર ઉપર શંકા. જોહાદ ઉપર શંકા, એકથી વધુ સ્ત્રીઓ સાથે નીકાહ કરવા ઉપર શંકા, તસાકપર શંકા, દત્તકપુત્ર ઝંદે (પદે) પોતાની સ્ત્રીને મુકી દીવા પછી હઝરત મોહંમદ (સંદ.) સાહેબે તેણીની સાથે નીકાહ, કીધા તે ઉપર શંકા, દહીસોપર શંકા, મેરાજ ઉપર શંકા, નમાઝ પર શંકા, રોઝા પર શંકા, જકાત પર શંકા વગેરે પારસીઓના પુસ્તોથી હઝરત મોહંમદ સાહેબના બલિખ્યાદીપણાની સામેતી ઇત્ય. આ ત્રીજી આરતીમાં આપાંઓનું ખંડન પણ થયું વધાયું છે એની પ્રતાવના ખાસ વેદના ખંડનમાં વાંચવા લાયક છે. ઉંચા ગ્રેજ કાગળ સુનેકરી બાહરીંગ ક્રીમત રૂ. ૨) પે. જુહું.

મળવાનું ઠં સાદિક જુક ડીપા, રાંદેર. [૭૦ સુરત.]

લેખક : એ. એ. હામી

હિન્દુસ્તાનની ફારસી-ઉર્દૂની મશહૂર શાયરોશ માને કવિયત્રીઓ અને તેઓનાં અશઆરો કાબો તથા નામો કમવાર એક પૃષ્ઠી એક શાયરો સંબંધી, હુંકે માહિતી અને તેમના કાબો, અશઆરો આ નીચે રજૂ કરવામાં આવે છે. આશા છે કે 'કારવા'ના રસિક વાંચકોને એ પસંદ પડશે. [લેખક]

શ્રીયુત. રજુછતરામ વાવાભાઈએ ભારતની મુસ્લિમ સ્ત્રી કવિઓ અને મુસલમાન રાજ્યની પ્રશંસા કરતાં લખ્યું છે કે...આપણા દેશમાં મુસલમાનોએ રાજ્ય કર્યું છે એટલુંજ નહીં પણ પોતાના પ્રિય ધર્મનો પ્રચાર પણ કર્યો છે...તેઓનાં પદ સાહિત્યે આપણા મનુષ્ય જીવનમાં રસ આપ્યો છે..... 'મુસલમાનો' આપણા પાઠશાળા નથી પણ આપણા ભાઈઓ છે. વળી રાત્રિ પર્વે રાજ્ય સંકરવાથી રાજબાપા અને રાજસાહિત્યને રસ તરફથી-મુદિશાળા, રસિક, ઓગડવી હિન્દુઓ તરફથી પણ પોપણ મળ્યું છે...આજે પ્રજાજીવનના ઉત્કર્ષની અનેક નાની મોટી પ્રવૃત્તિઓમાં મુસલમાનની શામેલગિરી વિના આપણને આજે એમ નથી...મુસલમાનોના જીવનને પરિચય આવશ્યક છે. વર્તમાન પરિચય સાથે ભત્રાજીનો પણ જરૂરી છે...ઉર્દૂ અને ફારસી સાહિત્યનું વિશ્લેષન આપણને કાષ્ટ કરાવે એનાં સદ્ભાગ્ય આપણાં નથી. સરસ્વતી આરાધના કરનાર ધણી અગ્રેર અને તવંગર કુટુંબની સ્ત્રીઓ હતી...મોગલ, રહેનશાહતના ઉત્પત્તિ સાથે ભારતના મુસલમાન અમીર

ઉમરાવો અને વ્યાદશાહ નવાબોના અંતઃપુરં દરમાં સરસ્વતીની સેવા મુસલમાન સન્નારીઓએ કરવા માંડેલી.

મોગલ રહેનશાહત પહેલાંની એક કવિયત્રી ફકત "રઝિયા બેગમ"જ છે. લક્ષ્મીનાં બેળામાંજ સરસ્વતી પોપાય છે, એ કવિ કુસથુર, કાલિદાસનું અવલોકન પોટું કર્યું છે...હિન્દુસ્તાનની જે સન્નારીઓએ ફારસી અને ઉર્દૂમાં કવન કર્યું છે તેમના સંબંધી...એક વાત તરફ ખાસ ખાન આપના જેવું છે. ધણી હિન્દુઓએ ઉર્દૂમાં કવ્ય લખી ઉર્દૂ સાહિત્યની સમૃદ્ધિ વધારી છે, પણ કોમ્યુંદિન્દુ સન્નારીઓ ઉર્દૂમાં કવન કર્યાનું જણાડું નથી. ઉર્દૂ રાજબાપા અને બ્યવહાર લાપા તરિકે હિન્દુઓમાં આદર પામેલી...પુરોજા જેવી કવિતા રચતા તેનીજ મુસલમાન સ્ત્રીઓએ રચી છે. એ કવિતામાં સ્ત્રીત્વના અંશો કાષ્ટ રીતે વ્થાપેલા નથી. "મીરાંબાઈ", "ગિરિન્દ્રમોહિની", "મિસિસ આઉનોંગ", "મિસ રોઝેડી" આદિના કવનપર તેમનું સુન્દરી હૃદય જેવું અનુભવગ્રસ્ત ચાપ છે તેવું આમાં થતું નથી...દિલ્હી, અને લખનૌમાં જેટલું ફારસી-ઉર્દૂ સાહિત્યને પોપણ મળ્યું તેટલું ખીજા સહેરામાં મળ્યું નથી."

ઉર્દૂ શાયરોશમાં સૌથી પહેલી શાયરોશ કાવયત્રી "હિલાલી" છે તેણી કથાઉટકની રહેવાસી હતી અને "નિઝામ-ઉલ-મુલ્ક" "આસિફજાહ"ના રાજઅમલમાં દેરાબાદની દરબારી શાયરોશ તરીકે જાણીતી હતી. ઇ. સં

૧૭૪૮માં “આસિફજી”ના મરણ પછી તેના ચોથા છાતરા નિઝામખાની”એ “હિસાસી”ને દરબારની ગાનારી તરીકે રદ કરી અને ખીજ ઉદ્દે શાએરા “ચન્દા ઉદ્દે” માહેલકા ”ને દરબારી શાએરા તરીકે કાયમ કરી. “હિસાસી” ના કલામો:-

“અરમે કરમ નહોં હય, નહોં હિસાસી ગમ નહોં;
મુંદ મોળવે” ઉશરે તેરે, વેદ દમ નહોં.
જિના નંસીયમે” હય, ખસ લતના મિલેઆ રિઝક;
મુન્દકો તેર અથ બિચાલે ગમે બેરો કમ નહોં.”

ઉદ્દેની ખીજ શાએરા “ચન્દા ઉદ્દે” માહેલકા ” છે તેણી નિઝામી દરબારમાં ધણી માનવતી ગણાતી અને ધણી ધનવાન હતી. પેન્ન આદમીનો રસાયો ધરાવતી હતી. ચન્દા દયાળુ અને સખી હતી. તેણીએ એક મરિજ પછુ દેહાબાદમાં બંધાવી હતી. ઇ. સ. ૧૭૬૯માં એક મોટા નિઝામી દરબાર વેળા ચન્દાએ પોતાના કાબ્યનું દીવાન દરબારમાં બોલેલા “કર્નલ આદમ”ના હાંથમાં મૂકી દીધું હતું. લંડનની કાયબેરીમાં તે ઉદ્દે ગઝલોની હસ્ત સિખિત કિતાબ ચન્દાનું દીવાન આગે પછુ મોળવે છે. ચન્દાના કલામો:-

“નિહલેગી નિહલેસે મહબ્બતજી નહોં ફાંસ;
યેદ નશ્તરે દિવરોજ ડાઈ ખાર નહોં હય.
મુન્દસે રાએ કુશલજી મુસીબતકો ન પહે;
યેદ રિસ્સયે ગમ કાબિલે ઈજદાર નહોં હય.”

હિન્દુસ્તાનમાં મોગલ શહેનશાહત કાયમ થઈ ત્યારથીજ ફારસીમાં અશઆર, કવિતા કહેનારી કવિયત્રીઓ હસ્તી ધરાવતી હતી અને ધીમે ધીમે રાજદરબારમાં ઉદ્દેનો પછુ પ્રચાર થતો ગયો તેમ ઉદ્દે કાબ્ય કહેનારીઓ પછુ વધતી ગઈ.

ખાસ બાદશાહી ખાનદાનમાં ધણી શાએરા થઈ તે સર્વે ફારસી અને ઉર્દુમાં કાબ્ય રચતી હતી.

“જહાંગીઆરા બેગમ” મેમલ સમ્રાટ “શાહજહાં”ની લાડલી બેટીનું નામ છે. બાદશાહ ધણી વેળા એની સાથે ખાનશી મસનેડ કરતા, અને સલાહ લેતા. તે ધણી અકબરે હતી. તેનું સાલીઆણું પછુ ધણું બારે હતું. તે સખાવત કરવામાં અને છનામે આપવામાં ધણી જાણીતી ચએલી છે. એ “જહાંગીઆરા બેગમ”ની એક ફારસી કવિતાનો બાવાર્થ નીચે પ્રમાણે છે:-

“ખુશ થયને પછુ અને આસમાનની નીચે રહી શક્યાં નથી. ડાઈએ અમારી ખબર દયા ખાઈને પૂછી નથી. દીપક ઉપર જે પ્રમાણે પર-જનાઓ બળી મરે છે, તે પ્રમાણે ઉષાડી મેહ-ફિશમાં અમને બાળી નાખ્યાં છે, મંદીરો અને મસ્જિદો શા માટે બાંધી છે ? તે તો લામકો થયને હરલિલમાં, મકો થઈને રહે છે.”

જહાંગીઆરા બેગમ મરણ પામી છારે તેના અખતેહરન “નિઝામુદ્દીન-આમિઆ”ના મઝરમાં દફન કરવામાં આવ્યું. તેની કબ્ર ઉપર એક લેખ કોતરેલો છે જેનો બાવાર્થ આ પ્રમાણે છે:-

“ગદારી કબ્ર ઉપર લીધું” ધાસ મકબ્ર, કાચ બરીબની કબ્ર ઉપર ધાસ ઉગી નીકળે છે.”

“નૂરજહાં બેગમ” એ શહેન્શાહે રિન્દ “જહાંગીર”ની પ્રિયતમાને જગત આણું જાણે છે. એના જીવનમાં અનેક એવી ઘટનાઓ થઈ છે કે જેનું લંબાણથી વિવેચન કરવાની જરૂર જણાતી નથી કારણ કે પછા લાંબકોને એ મરાહર શાએરાના જીવન પ્રસંગો સુવિદિત છે. અશઆર બોલવામાં એ મરાહરે જહાં છે, એની કવિતાઓ રહસ્યપૂર્ણ અને ગમ્મતીર અર્થવાળી છે. તેના એક ફારસી કાબ્યનો, બાવાર્થ આ પ્રમાણે છે:-

“હું” પ્રેમાસ હું, આમ હું, બામ હું, મસ્જિદ હું, મંદીર હું, નહોં નહોં હું એમાંની એક નથી. પછુ હું ખુશખબરે શુલ હું, અસ્થાનનું મૂળ છું.”

“ઝહરી” એ “મીરઝાં ખાતે જહાં” ને મહાન શહેન્શાહ ‘અકબર’ના દરબારી ઉમરાવ તરફ પ્રસિદ્ધ છે તેવું નામ ઐતિહાસિક ગ્રંથોમાં ધણી વેળા વાંચવામાં આવે છે. તેની પુત્રીનું તખલ્લુસ “ઝહરી” હતું. તેવું નામ “હુસન ખાન” હતું. તેણીના એક ફારસી કાવ્યનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે:—

“મને ખબર છે કે, માટે દિલ જાદુ રાખત છે પણ, તમારો સ્પર્શ ચતાજ તે પાણી પાણી થઈ જશે.”

“એવુંજ એક કાવ્ય બંગાળના કવિ સપ્રાટ રવિન્દ્રનાથ ટાગોરે બંગાળી ભાષામાં કહ્યું છે:— ગીતાંજલિમાં કવિરાજ કહે છે કે:—

“જની આમાર કઠિન હૃદય—

અરણ્ય રાખાર થોગ્ય શે નય,
તલુ સખા દિ તેમાર બાનાશ લાગશે.
આમાર પાણુ દિ બલેનેની ?”

“આબિદા બેગમ” તે નૂરજહાં બેગમની સખી અને સગી થતી હતી. તેણીએ ફારસીમાં ઘણા અરબીઓ લખ્યા છે, તેણીના ફારસીના એક કાવ્યનો ભાવાર્થ:—

“જોના હૃદયને શું સમજે છે ? ચીરી જોતાં તેમાં શર્મ-હયા અને પ્રેમ સિવાય કશું જણ્યો નહિ.”

એવુંજ એક કાવ્ય બંગાળી કવિ સપ્રાટ ‘રવિન્દ્રનાથ ટાગોરે’ કહ્યું છે:—

“ભોગિયા દેખિને છિછિ નારીર હૃદય—

લાજ બયે ધરધર બાલો બાસા સહાતાર,
તાર લુખાજાર કાઈ કાંડિલે નિર્દય.”

ભાવાર્થ:—“હી: હી: નારીહૃદયને તમે જોયું પણ તે કાપીને, જે લાજ, સંકેત અને લયથી યર યર મુગ્ધ રવી હતી, તેણીએ પ્યાર માટે કશુંજનો આરંભ કર્યો હતો, તેના છુપવાના સ્થાનને પણ તમે નિર્દયતાથી છીનવી લીધું.”

“ગુદશન”:—તેણીનું આખું નામ “ગુલ રૂખ બેગમ” હતું. તેણી ભારત સમ્રાટ “શાહ-જહાંના રાજવંશગામી દિલ્હીમાં મૌજૂદ હતી, તેણીનું “દીવાન” “ગુલામ મુસ્તફા હસાનખાદી” કને હતું પણ કોઈક શાયર સાદબે ચોરી લીધાનું કહેવાય છે ‘ગુદશન’ના કલામોના ભાવાર્થ:—

“દારી ચાંદલ સિવાય બાગમાંના પૂલો કાંઈ સમાન બાસે છે. કોયલોના ટૂંકાંરો કાગડાના કાડા પ્રગણે સંભળાય છે.”

“શાહજહાં બેગમ”:—એપાલના બેગમ સાદબા “સિક-દર બેગમ” અને નવાબઝાદા “જહાંગીરખાન”ની વડી શાહઝાદી સાદબા થાય. એનો જન્મ ઈ. સ. ૧૮૩૮માં થયો હતો. ઇ. સ. ૧૮૮૪માં તખ્તેનશીન થયાં. ઇ. સ. ૧૮૯૨માં લગ્ન કર્યાં. એના તખ્લુસો બે હતાં. (૧) “શીરી” ઉર્દૂ માટે અને (૨) “શાહજહાં” ફારસી માટે. આપ ફારસી અને ઉર્દૂ ધણું સારું જાણતાં હતાં તેમજ આપ એક જાણીતી લેખિકા હતાં. આપની જાણીતી ક્રિતાઓ:—

૧. “તાગુલ-ઈકબાલ” ઇતિહાસિક ગ્રંથ.
૨. “તેહઝીબુલ-નિસ્વાન” અી શૃંગાર મંત્રંથી નીતિગ્રંથ.

૩. “ખઝીનતુલ-લુગાત” ઉર્દૂ-ફારસી શબ્દકોષ (ડીકનરી) હસાદિ.

આપની એક ગદ્યલની થોડી લીટીઓ:—

“આતે બતે કબી ડોહર બ્હો લગાહી દેગ,
જમ ગયે રાહમે” હમ નકરી કફે પા દોહર.
અરમે નમસે મેરે આંસુકો ન દેગે કાઈ,
રંગ લાયેશા યે કતરાર કબી દરિયા દોહર.”

આપના ફારસી કાવ્યનો ભાવાર્થ:—

“મદારો તો ઘણા વિચાર હોતો કે, મઠકે જાઉં પણ દિલ સનમ તરફ ખેંચી જાય છે” હું એક તરફ જાઉં છું, દિલ ખીજ તરફ, થોડી જાય છે.”

“શરીરો બેગમ”:-નવાબ “અલીકુલીખાન” ના બાઈ. “અલી બદાદુરખાન”ની વડી પુત્રી હતી. તેણીના લગ્ન “મુશિદાબાદ” ના નવાબી ખાનદાનના એક સરદાર સાથે થયાં હતાં. ઉર્દૂ ફારસીમાં બહુ સારો કાવ્યો રચતી હતી. તેણીના કથાઓ:-

“કુતબ નહોં દિયા મુજહે, આરતીર કર દિયા; મનતા છે કીમીયા, મેરી ખાકે મઝારસે, કોઈ નહોં દે અદિરો બાતિન બલુક ખુશ; બાહર નિકલે રેખ, ખુદી કે દિસારસે.”

તેણીના એક ફારસી અશ્વચારોનો વ્યવર્થ:-
“હું કહું છું કે દુનિયામાં કોઈના પ્રેમી ન થયો. કોઈને પ્રિયા પણ ન કરી. નહીં તે બન્ને એ દિવસ ઉપર બળી મરતાં પતંગવત બળી જશે. પ્રેમીઓ યહને આરામ નહોં બોગવે પણ ખાકે ધઈ જશે.”

“ચન્દા” બીજી:-આબુ નામ “બદર-નિસા” હતું. એ ચન્દા અને મિરજા રશિદીન “કૌદા” બન્ને એકજ અમાતામાં ધઈ ગયાં છે. લખતીના બાદશાહી અંતરપુર હરમસરામાં ચન્દા થયો સમય ગાળતી. ચન્દાના કથાઓ:-

“હમ પર હરમમેં નના તો ચુ દો ગયા હરમ, એ હમકો રામ કરચુકા, બેહો ખુદ બેહો નહોં. ‘ચન્દા’ અદમશી હસ્તીક કયા કરતી હો સવાલ? હો જેતે હમ જવાબ “નહોં” કી હમ “હા” નહોં.”

“સતીકી”:-“વાન્નિદઅલી શાહ”ના હમાનમાં એક ઉત્તમ શાયરો તરિકે જાણીતી થઈ ગઈ છે. તેણી વિષે કાંઈ જાણવા જેવી માહિતી મળી નથી. તેણીના અશ્વચારોનો નમૂનો:-

“દિલ્લા કયું કર નહોલા ફલે હમરે શહેરે ઉલ્લસ, સુસલ્લ ફૂજ અરખાનોંધી હમ લેયાર રખતે હંધ. ખાં દરે બનાકો હમ ખાકે રાખ સમજે, મિરાતે હરે સરકો સમ્રમે હમ હર આર રખતે હંધ.”

“ગુલબદન બેગમ”:-મોગલ બાદશાહ ‘ખાજર’ની બેકી, ‘કુમાયુન’ની પહેન અને મહાન

‘અકબર’ની ફોજ ચતી હતી. અકબરને એ પાખંદે મજબૂબ હતી. તેણીએ જોનાના આખ ફૂળોને ઉતિદાસ લખ્યો છે. એના એ કુટુંબ જતાંતુ’ એક અંગ્રેજ લેખક અંગ્રેજીમાં બાજબી કયું છે. ‘ગુલબદન બેગમ’ના કથાઓનો બાવાર્થ:-

“હુસન અને જવાનીનો કાલો કોઈને રહ્યો નથી. તે ઉપર ક્ષતિયું નથી, અજબનો પોરો આવી ઉભો રહેશે અને અદમ રહે જવાની લેવારી કરવી પડશે.”

“શીરો”:-બીજી નવાબ શરફ-ઉદ-દૌલાની વિધવા બેગમ. એનું આબુ નામ ‘મેઝા બાબુ’ હતું. ‘શીરો’ તખલ્લુસ હતું. એના બે ઉત્તરો. કન્ન. (૧) આર કુટુંબ ‘વસ્તીદ’ (૨) જેમ ધમદા અલી ‘નાઝીઝ’ તેણી ફારસી ઉર્દૂ બન્ને વાપાએ ઉપર કાવ્ય ધરાવતી હતી. તેણીના કથાઓનો બાવાર્થ:-

“હવે હરેક હમીયો છે, કહીં હરેકે મંજાહ છે. કાહ મરિજા આપે છે કાહ બુતખાના બાંધે છે, પણ મને મરિજાની અને મહેલોની પરવાજ ક્યાં છે? મને તો ખુદ ઉપરજ પાંખ વિધાસ છે. ઝો ‘શીરો’ ફારસીમાં પણ ત્વારો મિજાબ, બાદશાહી રાખજો.”

એમ કહેવામાં આવે છે કે, તેણીને ‘અર મધુર અને મીઠો’ હતા. તેણી સખાવત કરવામાં થણી જાણીતી હતી. દિગરી સન ૧૩૦૦ માં મરણ પામી.

“સુદીકી”:-આમદાવાસી ‘આગા મુકદ્દમ’, બખ્શની પરણેતર તેણી એક નામગીન શાયરો અને લેખિકા તરિકે જાણીતી છે. તેણીના જીવન વિષે વધુ માહિતી મળી નથી. તેણી ઉર્દૂ-ફારસી સારું જાણતી હતી. તેણીની ગઝલની આર લીલી નમૂના તરિકે નીચે લખવામાં આવી છે:-

“પત્થરકા દિલ દિવાદો છમે દિલિગલને, જેન સંઘરિલ છુતોસે વહી દોસ્તી કરે. મુદ્દત કે બાદ મુદ્દતી દેરી દે વાવરે, ચર્મે સિતમચાઆરસે ન ફિર ફરમની કરે”

તેણીના ઉસ્તાદનું નામ 'મિરજા ઝરીફ' હતું. ઉસ્તાદના નામ વિપરીત પોતાનો તખલ્લુસ 'ઝરીફ' રાખ્યું હતું: -

"હિન્નખ" પહેલી:-આ કવયિત્રી અયોધ્યાના નવાબ 'ગાઝી-ઉદ-દીન' ના ભાઈ 'એ' તેમા-ઉદ-દૌલા' તી: બેટી થતી હતી. તેણીનું નામ 'નવાબ બેગમ' હતું. ઉર્દૂમાં કવિતાઓ સારી રચતી હતી. તેણીની કવિતાઓ નમુનો:-

"હમે આબિર નહીં અરમાં સીનેસે નિકલતે હય,
હરરૂબ અય કજા કુચ્ચ એર છનેસે નિકલતે હય"

:"હિન્નખ" બીજી:-નામ કમરૂનિસા હતું. તેણી લકનૌમાં ડિ. સ. ૧૩૦૮માં દખાતી બોગવતી હતી. તેણી પાંચ કવિતાઓ સારી રચતી.

"કશ્મલ ચીર ફર ફિસકા દિખાવ હીન દેખ્યા,
મેરે માઝુક નિગર કે દુકડે દુકડે દો બિખર લતા"

:"ઝનાન બેગમ":-મિરજા અબ્દુર્રહીમ ખાન ખાનાનની બેટી. અતિ લઘુ સૌંદર્યવતી, પવિત્ર, મુદ્દા ઉપર કારેસો સાખતારી અને ઉદાર દિલની હતી.

:"શહેન્શાહિ દિન્દ" "જહાંગીર" (સલીમ)ના રાજવંશકાળમાં તેણી દયાત હતી અને ડિ. સ. ૧૦૪૦માં ઇન્તેકાલ કરી ગઈ. તેણી એક અચ્છી ફારસી સાએરા ગણાતી હતી. તેણીના ફારસી કલામનો ભાવાર્થ:-

"હારે માટે જાગેલા પ્રેમનું સ્વરૂપ આશિ-કથી છૂપાવીશ નહિ, છૂપાવી સફારે પશુ નહિ. સખખ કે, આંખોમાંથી ટપકેલા અશ્રુઓ તે પ્રત્યક્ષ કરશે"

"અખ્દી":-તેણીનું નામ "સલીમા બેગમ" હતું. "બાબર બાદશાહ"ની "ગુલરખ બેગમ" નામની બેટીની "સલીમા બેગમ" પાછક બેટી હતી. તેણીના પિતાનું નામ "મિરજાહુદદીન" હતું અને પતિનું નામ "બલરામખાન ખાનાન" હતું.

એકરામખાન ખાનાનના મરણ પછી તેણી મકાન અદખર શહેનશાહની બેગમ થવા બાબત-શાળી થઈ હતી. ખૂબસુરત હોવા સાથે રહમ દિલ હતી. સખાવત માટે બાણીતી અને ધર્મ પરાયણ હોવાથી પ્રજાની પ્રીતી પાત્ર થઈ પડી હતી. તેણીએ ચાર હજજ કરી હતી. તેણી એક અચ્છી કાવ્યકાર હતી. તેણીના એક ફારસી કાવ્યનો ભાવાર્થ:-

"મહબ્બતના મરીએ કાંઈ બીમાર કહેવાતા નથી અથ દહમિયા અડાથી જાઓ મને કાંઈ આઝાર થયો નથી."

એવાજ કલામો "જનાબ હાજ હાફિઝ મુદરમદ જમશીદઅલી" સાદબ "જમશીદ" તરિમજીના પશુ છે જે નીચે લખવામાં આવે છે.

"બીમારે મહબ્બત કાજ, બીમાર નહિ હય,
બસ નચો તખીઓ મુર્દેદ આઝાર નહિ હય,
બે ખૈફ રખો સીનેમેં વમુ ફરતે તસલ્લી,
દે મેરા વનેઝાર કાજ ખાર નહિ હય."

"જમશીદ" "દુનહે જુર્મકા કિયુ ખૈફ દે ધલા,"
"કયા તેરી મદદકો સહે અબરા નહિ હય"

એ સુદતાના સલિમા બેગમ એટલે "અખ્દી" સાએરા ડિ. સ. ૧૦૨૧ માં રાફે હકક થઈ.

"અખ્દી"ના અને "જમશીદ"ના કલામો જેવા કલામો ગુજરાતીમાં પણ ગવાય છે:-

"અય દુખીઓ લખો, દુનિયામાં કલા મારી નથી,"
"હું છરને બીમાર, મુજને બીજી બીમારી નથી."

"સુદતાના રઝિયા બેગમ":-તખલ્લુસ "શીરી" (ત્રીજી) તેણી ગુલશનવાસના મરહૂમ બાદશાહ "અલ્તામશ"ની શાદઝાદી અને "જારત વર્ષ"ની સૌથી પહેલી છત્રામી "કયસરે-દિન્દ" યાને બાનુ શહેન્શાહ કે જે ખૂબસુરતીમાં, વીર-તત્વમાં, કળાકૌશલ્યમાં થોડે સ્વારીમાં અને હિંમતમાં મરહૂમ જતાં હતી અનેક છત્રા-સિક પુસ્તકામાં તેણી વિશે અનેક વર્ણનો પ્રગટ-

યમાં છે. તેણી વિશે અડી કાંઈ વધુ લખવાની જરૂર જણાતી નથી. તેણીના કલાભોનો ભાવાર્થ:-
“મનુષ્ય, પ્રકૃતિ, નૈસર્ગી, સંગીત બાહ્ય સૃષ્ટિના અવલોકન વિના કાવ્યો રચી શકાતાં નથી.”

“મરણ પછી તમે ધનવાન ન હતા એમ જગત્ કહે છે, પણ તમે નીતિમાન, પ્રમાણિક અને પરમજી હતા એવું જગત્ કહે તેવું વર્તન રાખવું.”

“મદીના”:-આખું નામ “મુકુન્દમદી બેગમ” તેણી વિશે જણાવવા જેવી કાંઈ માહિતી નથી. તેણીના કલાભોનો ભાવાર્થ:-

“હું ત્હારાથી જુદી છું તું ત્હારાથી જુદો નથી. હું તને કેવલ જુદીજ નહીં નિહાળું છું પણ મને તું બ્યવહારિક દૃષ્ટિથી પણ જોતો નથી, ત્હારું ને ત્હારું એ દુનિયાને ઠગાવતું ખડાલું છે, તું અને હું એકજ છીએ.”

“શુન્તિબેગમ”:-તખ્તસ “દરમત” એના પિતાનું નામ “અલીકુલીખાન” કે જેઓ ૫૪૦૦, ઘેડેસ્વારના મનસબદાર હતા. એના પતિનું નામ “શુન્ત-ઉલ-હોકા” કે જેઓ નવાબ “સફરજંગ”ના વડા નવાબઝાદા ચતા હતા. ખીજા પતિનું નામ “ઇમાદુલ-મુલક” હતું. તેણી ઇ. સ. ૧૭૭૫ માં મરણ પામી. તેણીનો મકબરો “ધોળપુર” પાસે “નર-આબાદ” નામના બાગમાં આવેલો છે. તેણીના કલાભો:-
“મને દુનિયાની દોસ્તની પસંદ નથી તેમ દુનિયાની ઘેસતની પણ દરકાર નથી. જેવું જિગર છરકે ઇલાહીથી હાંમેશાં જલે છે; તેને કાંઈ વાતે પણ કાર નથી, છરકના રંગમાં રંગાએ તેજ પાકે રંગ છે.”

“ઝેમ્સનિસા”:-પ્રસિધ્ધ રહે-સાહ “ઝો-રંગએમ”ની અકલમંદ અને નિરૂપણી, સાચેસા તરીકે આલેખમાં મશહૂર છે. તેણી વિશે વર્ચસ્વ કાંઈ ને કાંઈ જણાતાજ હશે! અહીં માત્ર તેણીના પૂરસી કાવ્યોના ભાવાર્થ જણાવવામાં આવે છે:-

“હું ઇજ્જતને ચાહું છું. દિલ મુદબ્બને હવે તમેજ કહો કે, હું મને ચાહું! મૌન અને ઝિન્દગીનો ત્યારે ખ્યાલ આવે છે; ત્યારે આખું અને ઉલ્કૃત એ બંને દિલની મશકરી કરે છે!”

“હુસેનઆરા”:-તખ્તસ “શામ” બનારસના હકીમ કમરૂદીનની પુત્રી અને જનાબ “ઝોમીશ”ની શાગિર્દ થતી હતી. તેણીના કલાભોનો ભાવાર્થ:- નમાઝના ફર્જને અદા કરી નથી શકતી તે છતાં વસીયો તારી-રહેમતનો છે. દુનિયાબરમાં તારીજ રહેમતનો ઝર સંભળાય છે. મેં પાપો કર્યા છે; અને જન્મતની ખવાહિરા રાખું છું તો તે તારી રહેમત ઉપરજ. તું બન્દે નવાઝીનો દાવો રાખે છે તો તમન્ના પૂરી કર. જો તું ઉમ્મીદ જર નહિ લાવશે તો તારી જન્મત શા કામતી!”

“ગીગા બાનુ”:-તખ્તસ “સોલસન” ઇ. સ. ૧૮૦૦માં મરણ પામી. તેણીના કલાભોનો ભાવાર્થ:- “ત્હારી આંખોમાંથી અમુઓ ટપકી રહ્યાં છે તેને લૂગાર કાઢી નથી, અને હૃદયમાં દુઃખ ધર્મ રહ્યું છે; તે માટે પૂજનાર પણ કાંઈ નથી! હા તે (પુણ) દરિયા દિલનો છે. ત્હારી ખબર તે હોજી.”

“આલમ”:-નામ “ઝોદરા બેગમ” હતું, વાઝી અલીશાહની ખાસ બેગમ. તેણીને સિનારવગાઝતાં બહુ સાફ આવડતું હતું અને ગઝલો પણ ઉત્તમ રચતી તેણીના કલાભોના ભાવાર્થ:-
“નવો ઝુલમગાર આવશે ત્યારે ‘આલમ’ તારી તલજવાર ધરો.”

“મુરતરી”:-નામ “કમરખાનું” તેણી “આગા અલી શાસ” “શાસ”ની શાગિર્દ યાયા, મુન્દર, દયાળુ અને સખી દિલની હતી સાથે મર્મભાષિણી હતી ઇ. સ. ૧૭૧૫ માં મરણ પામી. તેણીના અશઆરોનો સરળ અર્થ:-

“કાલિદાસ પ્રેમીના હાથમાંથી સુખી નહિ.”

નય; કારણ કે માણુકના કોમળ હૃદયના ખૂનથી
‘તે ખરણ્યેલા છે મેઢદીથી નહીં.’

“હુરન અને નાઓ અદા નાહકના છે.
કારણ કે તું બન્દે નવાઝ ચાપ એમ લાગતું
નથી !”

“અખતર”:-નામ જણાવું નથી. “તેમુર-
લંગ”ના વંશમાંની એક શાહનશીનું. તખ્તસુસ
છે. દિ. સ. ૧૨૮૦માં દીલ્લીમાં થઈ ગઈ છે.
તેણીના કલાઓનો સ્વાર્થ:-

“હું હારોગી અને મુતલખીના ખાનદાન
ઉપર કુરબાન છું. દુનિયામાં એ એ કુળની
કુલીનતા બધે જણાતી છે. તેઓનો દખ્ખો
આખી ખંડકના દખ્ખાને બેસાડી દે છે. મઝા-
મદીના અને અરખ્તસાનના એ સૈયદોને હું
વધાવી લઉં છું.”

“સદર”:-અયોખાના નવાખ “વાઝ-
અલી”ની ખાસ વિધાસુ હોસ્ત ઘણી હસકુખી
હાજર જવાબી અને તાકાળા કાબ્ય કહેનારી
હતી તેણીના કલાઓની મતલબ:-

“મુદખ્ખનની તમન્નામાં હું રાતદિન અલગ
રહું છું, લોક પથ અલગ છે.”

“ઘોરી કંઈ ઉપર દીવા નથી તે શું કાણ
એ ખૂણની દીવા કે પવનથી ખૂણાઈ ગયો ?”

“વરદ અને દિવસ =

એ બધાનો છુટક =

સ્વાદ કિંવા મઝા કાંઈ ઓરજ છે, પ્રેમી-
ઓનેજ એનો અનુભવ સારો હશે !”

તેણીએ “બાદશાહ નામા” અને
“મુદરસ્તે-ખહાર” નામની કિતાબો લખી છે.

“ઝાતીબેગમ”:-અઝમેરના પી રખ-
પુતાના એઝેટ”ના તંત્રી મૌલવી મુરાદઅલી
સાહેબ “મુરાદ”નાં પતિ. પતિના મરણ પછી
તંત્રી પદ ઉપર પોતે બિરાજ ઉત્તમ લોકસેવા
કાંધી હતી આપે પતિની યાદમાં કેટલાક કલાઓ
લખેલા તેમાંથી થોડાક:-

“આતી હે યાદ આપકી યૌવાને દિનખે,
બસ વજદ ઝીસ્ત અય છુતે ગાદિલ યહી તો હય.
ખૂન કુંકતી હું રસ્તે દિનાઈ કી યાદમે;
‘દિલ’ ઝિન્દગીસે હું મરડે સલ યહી તો હય.”

“જોહરા” નામ “લતીફાખાનુ”
કર્નુલની રહેવાસી મૌલવી અહરઅલી”
“અહર”ની શિખા. તેણી હારસી-ઉર્દૂમાં
કવિતાઓ બનાવી ગાતી. એની કવિતાઓ ઉત્તર
દિન્દમાં ઘણીજ વખણાય છે. દિ. સ. ૧૨૮૩
માં જન્મતનશીન થઈ. તેણીના કલાઓનો સાર્વશ:-

“ન્યાં સંધી આખોમાંથી ઉઠી અશુઓ
નથી ગળતાં; ત્યાં સંધી જણાવું કે ધરકનું દહ
યથું નથી. જો કાઈના અંસુઓ ગળતાં હોય
તો તે મીઠુબતીનાં છે. સખ્ખ કે, મીઠુબતી
બળે છે; ત્યારે તે રડે છે અને આંસુ ટપકે છે.”

“શમશુન્નિસા બેગમ”-તખ્તસુસ “શમશી”
ઝીશિબાદના રાગ સાહેબનાં બેગમ સાહેબા
થાય છે. તેઓ સ્ત્રી જાતિનો છતિદાસ લખાવવા
માટે તનલોક મેદનત કરતાં અને તે માટે ખાસ
ધનામ કાઢ્યું હતું.

મુદ્દી અને કૌમી તાલીમ માટે તેઓએ
ઘણા બોગો આપ્યા છે. આજની “અનીગદની
મુરિલમ ડોલેજ”નાં દર્શન એમણે કરાવ્યાં છે.
નામદાર મહંમદ એકબંધ સાતમાના રાજ્યશિષેક
વેળા ઉત્તમ નજમ લખી મોકલી હતી. આપે
એક સમય સ્ત્રીઓ માટે નીચે પ્રમાણે કહ્યું
હતું.

“દુનિયા કે લોકોને ઔરલોધ કયા
સમજ રખ્યા હય ? ઔરતે” ઘરકી મલેકાએ
હંય, તેડઝિખકી. કાને (ખાણી) હંય. ઔર-
તોકી તાલીમકા જુઝર એ આવઅઝમ (મહેરો
દિસ્તો) અરમત (શિયળ) હંય. અરમતકે
ખાસ મચાની મુનાકસે ખાજરેદના હંય. હંયા
વ રામ, પદપોશી કરના હંય.”

“કારવાં”ના કાણ લેખક બાણ નીચે
લખેલાં નામોવાળી ચાએરાલ સંજંની ગાદિની અને

તેણીના કાન્યો આદિની શોધખોળ કરી "કારવાં" માં તે વિશે લખ્યો તો સાદિત્ય શેષમાં તેનો દિસો ગણ્યો. શાઓરાઓનાં નામોનાં "નાજ" "કરીના", "અખતર", "નસ્તર", "સગીર", "ધનીર", "ઝાર", "મુદેલા", "ફિરોઝ", "એવેન", "ગુઝાર", "દસ્તા", "અઝ્ઝર", "ચારમીના", "કનીઝ", "નાયુઝ", "રશિરા", "દીરા", "રાણી", "કુલારી", "ખોખી", "ગુલામ", "કેસર", "રમામાં", "શોલા", "ગુલામ", વિગેરે.

આ વિષયમાં સ્વ. ધીયુત રણુતરામ વાવાવાઈએ ઘણો સારો વિકાસ આપ્યો છે. જો કે પોતે કારસી-ઉર્દૂ કે અરબીનું જાન ધરાવતા હતા નહિ, છતાં ઓનરેબલે રીવિઝીન અદમદ અને બરેલા કોલેજના પ્રેફેસર નવાબ અલી મુદમદ-અબ્બાસ" કૃત "મયદુર ઉર્દૂ અમ" મશાદિરે-નિરવાન" તથા "ગુલામઝની બદાવિદીન કોલેજ"ના કારસીના પ્રેફેસર "સર વિઠ્ઠલરાય મકીપતરામ મહેતા"ના સુચવેલા

પુસ્તકો Beale's oriental Biography અને 'મદિલા' મુદવાણી 'મુન્દરી ચલુખા' વિગેરે પુસ્તકોમાંથી દિન-દિન મુસ્લિમ સ્ત્રી કવિઓ સંબંધી અનેક માસિક પત્રોમાં લેખ લખતા હતા.

કારસી-ઉર્દૂ કાવ્યની શૈલી અને દ્રવ ઉપ ગુજરાતીમાં જો કોઈ કિંદુ કવિઓએ કાવ્યે લખ્યા હોય તો રા. બાલાસંકર, રા. મણિલાલ, કલાપી, રા. સાગર, રા. રંભુર, રા. દી. બી. કંઠારિયા, અમૃત કેશવ નાયક, વગેરે અમરથાને આવે છે. "અહીનગુપ-ઉર્દૂમ" ઉર્દૂ "અદીશ" મખ-જીન ઉર્દૂ, "વસન્ત" ગુરુચંન" ગુજરાતીને આધાર લેવાર્થ આવે છે. લેખક.

[ઉલ્લા કાવ્યમાં લગભગ એકઠું કાઠ હજન સારા મુસ્લિમ કવિઓ ગુજરાતમાં પ્રાપ્ત છે અને તેમાંના ઘણાથી ગુજરાત પરિચિત છે, વગેરે.]

ગરમ ત્યા સુતરાઈ કાપડ

સુટીંગ્સ-શરટીંગ્સ

નાનકાતક, મલમલ, સાદીન, જીન, દુધીય, ટસર, પોપલીન, ગેરડીન તરેલવાર વાંચક

ખોએલી તથા કારી આદરો ચારસા-હવાસ

કરાંચી ત્યા મદ્રાસનાં પાકા રંગના બેડ-શીટસ, પીએકેસીસ, ટેબલ કવર્સ બધીજ વસ્તુઓ

સસ્તી અને સારી

ખાત્રી મારે પધારો

'ગીવ એન્ડ ટેક' સ્ટોર્સ

(લુગઝા: મસ્જદ પાસે)

ગ્રાંથ બજાર-સુરત,

માલિક: હામીદીમ મુદમદ સાલેહ અલ્લુ

બંધ. માસિક "માંદગી"

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર 'મો-નાટ' ગોળીઓથી ચાલુ થાય છે. માસિક અનુ ચલુની કોઈપણ ફરિયાદ માટે રૂબરૂ મેળો દવા સાથે ગેરડી પત્ર આપવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ રી. ૧૦

અર્ભ રહેતો અંટકાવવા

"રોહુત" દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ

લેવાથી જીંદગીભરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી, માસિક ચાલુ, દરુજી નુકસાન નહીં, ડોક્ટર, દોઢાએ અનુમાવેલી દવા સાથે ગેરડી પત્ર ગોઠવવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ રી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે

કોટ, મુંબઈ, ફોન. ૨૧૪૪૨.

વિચિત્ર ભ્રમ

લેખક

‘ગાદિલ’

ઉદ્યોગ હુનરમાં પ્રગતિ કરનાર અન્ય માધ્યમ કેમો વચ્ચે મુસ્લિમોનું પહાતપહું ચાલ ખેંચે છે, ભાખરી માટે ચાકરી (ગુલામી) રવા સદા તત્પર એવા મુસ્લિમોને ન્હાના ન્હાના અનેક ઉદ્યોગો પ્રત્યે જાણે કેમ સગા કે શરમ હાય, એવું મુસ્લિમોની વર્તમાન સ્થિતિ ઉપરથી જણી શકાય છે. ગુજરાત કાદિઆવાડના મુસ્લિમોનાં ખીસાં ઉપર સંખ્યાબંધ કાતરો મૂકાય છે, પણ મુસ્લિમોની બેદરકારી એટલી વધી છે કે જો સ્થિતિમાં પણ તેઓ ગર્વમાને છે. છેલ્લામ મક્કાનો કટ્ટર વૈરી અને ઉદ્યોગ ધર્માર્તો અત્યંત દુઃખાવી છે, પણ કમનસીમે ઇસ્લામીઓ ઉદ્યોગ તરફમાં શરમ પેળે છે, પ્રમાણિક નજીરી કરતાં રિશ્તો શરમાય છે, સત્તા સંસ્તનત ગઈ પણ નાં ટકાવી રાખવાનાં મિત્યા પ્રયત્નો દળ પણ થઈ રહ્યા છે, મજુરી કરવામાં શરમ આડે આવે છે, પણ બીજા માંગતાં અચકાતા નથી; એ મુસ્લિમોની પરતોની એક અત્યંત પૂરાવો છે. ક્ષેત્ર અનેક છે, પણ મહેનત કરવી નથી તેટલા માટે ટેકા મળતો નથી, એવી દલીલો આગળ કરી પ્રમાદ સેવે છે. જો કે ટેકા-મેળવવા માટે વસ્તુઓનું હેતુ અત્યંત નજીરી છે. એક તો લાપકાત વગર ટેકા મળી શકે નહિ તે જીલું પ્રમાણિકતાનો અભાવ હોય તો ટેકા આપનાર પણ દૂભે એ દીવા જેવી વાત છે. લાપકાત અને પ્રમાણિકપણ એ બન્નેની હાજરી હોય છતાં પ્રકાર ન મળે એમ બહુ જાણું બને છે પણ કેપેરેક્ટ બન્ને ગુણોના સદાતર અભાવ હોવા છતાં ટેકાની આશા શ્રાવણ એ પણ નરી નાદાની

છે. ઉદ્યોગ પ્રિય મહેનત, ઈમાનદાર ઇન્સાનને, ટેકા-મેળવ રહે છે, પણ મુસ્લિમોને તેમની પ્રગતિનાં આડે “ખોટી શરમ” આવી ઉત્તે છે. આ એક જ વસ્તુ (ખોટી શરમ) એવી છે, જેણે સમસ્ત મુસ્લિમોની પ્રગતિને રૂંધી નાખી છે. આજે પણ મુસ્લિમો જો ખોટી શરમને ત્યાજ્ય ગણે તો અનેક ઉદ્યોગો તેમને રાટલી પૂરી પાડવા તત્પર છે. માત્ર “શાન” ઉપર પૂજા મૂકવાનીજ આવશ્યકતા છે. શાન મુસ્લિમોને માટે મૃત્યુ થઈ છે. સ્વમાનસદ જીવન જીવનારને ખોટી શરમ રોષી શકે નહિ, અને સાચી દુષ્ટકત તો એજ છે, કે મુસ્લિમો સર્વેશ શુભારી ચૂક્યા છે, એવા સંજોગોમાં શાનને અને મુસ્લિમોને સંબંધજ શો છે? શાન-સ્વમાનસદ રાટલો રડી ખાવાથી ટકી રહે છે, નહિ કે અન્યની દયા ઉપર જીવવાથી શાન ટકી રહે છે. ગોતાના પગ પર ઉભનારને જગત ધિક્કારી શકતું નથી. અન્યનાં આધારે જીવનારને અલગત દુન્યા તિરસ્કારની નજરે જુએ છે. અનેક ઉદ્યોગ હુનરો એવા છે, કે જેની મોનોપોલી ડાહની પાસે નથી, ભેદભાવ વગર જે કાંઈ પણ ઇચ્છે તે કરી શકે છે. આજે મુસ્લિમો, ખાસ કરીને ગુજરાત કાદિઆવાડનાં મુસ્લિમોના ખીસા ઉપર અનેક કાતરો મૂકાય છે. લાપકાત તરીકે હજમ-સુતાર, કડીયા, લુદાર, સોની, દરજી, મોતી ઇલાદિનાં કામકાજ એવાં છે, કે શરમ ત્યજ દેનાર દરેક મુસ્લિમ કરી શકે છે. અમુક ધંધો કર તેજ મુસ્લિમ કહેવાય એવું ઇસ્લામનું એકેય દરમાન નથી! બીજા માંગવા ‘કરતાં

જાન્યુઆરી લાક્ષણિક લાખી લાખીને વેચનારને
અનેકગણ ઉચ્ચ સ્થાન-ધરણામ અર્પણ કરે
છે. ધરણામ પ્રમોજિક મજૂરીમાં માને છે,
મજૂરીનાં પ્રકાર સાથે તેને કશોજ સંબંધ નથી.
જોય રીતવાથી પણ મુસ્લિમ તો રહીજ શકીએ
અમુક ધંધાઓ આપણાથી નજ યાય એમ
માની લેવું એ એક ભ્રમ છે. ઉપર ગણાવેલા
એકંદર ધંધાઓ મુસ્લિમો દરી શકે છે, મઝ-
હબની મનાઈ નથી ઉપરાંત ખીસા પાકીટ
સલામત રહે, એ કાયદો વધારાનો ગણાય.
મુસ્લિમનાં એકજ ખીસાને અનેક કાતરો વધેર,
એ સ્થિતિજ લાંબો વખત ચલાવી ન લેવાય
એવો છે. મુસ્લિમોનાં આર્થિક સ્થિતિમાં વધારો
ન થવાનાં અનેક કારણોમાંથી આ એક મુખ્ય
કારણ છે. છતી આંખે જોયાં છતાં પણ ખીસા-
પાકીટ સંભાળવાની દરકાર મુસ્લિમોને નથી; તે
એક આશ્ચર્યનો વિષય છે. ઉપરાંત ધંધાઓ
ઉપર કાંઈ પણ ચોક્કસ ગાતિનો અધિકાર નથી,
ધંધા જે કરે તેનો તે કહેવાય. હા તે
મુસ્લિમો પણ સોની, સુનાર, કે કડીયા, હુદાર
કહેવાય; એમાં શરમ જોતી? સોની યવાથી
મુસ્લિમ મટી નદિ જવાય. ધંધાને અંગે તમે
સોની કહેવાશો, ધર્મની દ્રષ્ટિએ તો મુસ્લિમ
તરીકેજ જગતમાં તમારી ગણના થશે. એટલુંજ
નદિ પણ આપણે જીવતાં સીખશો તો જગતમાં
હમણાં મળે છે, તે કરતાં વધારે માન મળશે.
આવડત વગર શેક કે જનાબ કે સાહેબ કહેવ-
ડાવી કૂલાવડું અને દીનપ્રતિદીન સ્વેચ્છાએ
શક્તિઓને હણી નાખવી, એ કરતાં તો બહેને
આપણને કાંઈ શેક ન કહે છતાં આર્થિક સ્થિતિ
સફર હોય એ વધારે આવકારણ્યક છે. મુસ્લિમ
સમાજના મધ્યમ વર્ગ અને કેટલાક કહેવાતા
શ્રેણીઓ કરતાં તો સોની, સુનાર ને કડીયા
હુદારની આર્થિક સ્થિતિ અનેકગણી સારી છે.
ખાલી ખીસાવાળો મુસ્લિમ મધ્યમ વર્ગ બહેને
આ બાકીઓને ગજૂર ગણે; પણ એ મજૂરી

પાથે જીવના જે સાધનો છે, તે તેમને મળે
કહેનારની પાસે ખરેખર નથી. વિપ્ર એવો કે
કે વિરતારપૂર્વક ધણું લખી સમય, પણ
આવડતાં અભાવે જે કાંઈ કહેવાનું હોય છે,
તે હંકમાં કહી નાખું છું. એક વાત ચોક્કસ છે
કે જાણેલું કે સંકળેલું કહેતો નથી. પ્રશ્ન
દેખાય છે, તેજ અને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહી
નાખું છું. મુસ્લિમ સમાજની વર્તમાન
સ્થિતિથી અંતર વક્રોવાઈ જતું હોવાથી સંકેત
કહી શકાય એવું ક્યારેય લખી શકતો નથી, ને
તે છતાં દરગુજર પણ આપવાનો ઓછો વિચે
કરતો નથી.

એકાદ દશકમાં ગુજરાત દારૂબાણમાં
મંજૂરિયાળ મુસ્લિમ ધંધાદારીઓ જોવા અત્યંત
ઉત્તરે છે. "કારવા"નો વાંચક વર્ગ મુસ્લિમ
દારૂબાણને આગળ વધારવા ઈચ્છતો હોય-તો તેણે
ખેતખેતાનાં ક્ષેત્રમાં ઉપરોક્ત મુશ્કેલી અમલમાં
મૂક્યા કે મૂકાવવાની સત્વર તત્પરતા દાખવવી
જોઈએ. બોલી કે લખી તો મળે શકાય, પણ
કાગે વગળી જવાય એ વધારે અગત્યનું હોઈ,
સાંપીને કામ લેવાની વિનંતી સાથે વીરજી છું
"મુખરિક હોકર સહારા દે"

અમર કરતી હો હમ;

એક પત્રમે મુરિકલોકંડ;

અપના બેળા પાર હો."

“કારવા” આફ્રિકામાં મળવાનું
રેકાર્ડ—

(1) UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,
DURBAN.

(2) LIMBADA & CO.

P. O. Box 7638,
JOHANNESBURG

“પૂરાંગ”

પ્રતિધોષ:—

નીલવર્ણ નભમંડળમાં તારલાનું અસ્તુ—
ધાયલને તૂટેલા હૃદયના પ્રતિધોષનું પ્રમાણ છે.

x x x

રહસ્ય:—

જો મારા નેત્રોમાં તારા મેઘ મંડળની શક્તિ
હોત તો હું મારા અશ્રુઓની વર્ષાથી સંતપ્ત હૃદયોને
શીતળ કરવાનો પ્રયત્ન કરત-!

જો મારા હૃદયમાં તારી વૃક્ષરાજીનો ત્યાગ હોત
તો હું કષ્ટોની અવહેલના કરીને પણ મારા શત્રુઓને
મધૂર મીઠાં ફળ અને શાંત શીતળ છાયા પ્રદાન કરત-!

જો મારા ફેડમાં તારા હીપકનો સ્નેહમય સેવાભાવ હોત તો હું પોતે બળી
ભાખીભૂત યદ્ય અન્યને પ્રકાશ પાથરત-!

જો મારા આત્મામાં તુજ આત્મકની સાધના હોત તો હું મારી ઉર્ડઝ, વેશન,
અતૃપ્ત કામનાઓને એકત્રિત કરી તારા પવિત્ર પ્રેમના સન્માર્ગ પર ન્યોત્તર કરી દેત !

પરંતુ હું શું હું ? અને મારે શું કરવાનું છે ? એજ વિદંબણમાં માફ આ
અમૂલ્ય જીવન વ્યતિત થઈ રહ્યું છે.

x x x

કલાકાર:—

માનવી એક નિર્દોષ અખોધ બાળકની પેઠે જીવનની મટોડી પર ચિત્ર વિચિત્ર
રેખાઓ આંકિત કરે છે, પરંતુ ખીજા પળે પોતાનાજ હસ્તથી નિષ્ફળ કરી એને
હાથેશને માટે ભૂલી જાય છે.

x + x

સત્ય ભાવના:—

કવિ ! તું તારી કવિતામાં સંજીવની સ્પૃતિ ભરવા ઈચ્છે છે ? રત્નકણમાં
વિશ્વનું નમ્ર સૌંદર્ય જોવા આંધે છે ? તારા શૂન્ય હૃદય કુસુમની અપૂર્ણતામાં પૂર્ણતાનો
પરિમલ ભરવા દ્રવે છે....? તો ઈદ્ર ધનુષ અને શરહ ઈન્દુને નિરખ્યું ભૂલી જા....
વિશ્વની અશ્રુભરી આંખોમાં તારું સ્વરૂપ નિહાળ-! જેમાં વસુધાના અનેક વસંત
શીષ્મ અને શીષીરની હઃખદ કથાઓ આવેખાયેલી છે.

x x x

અસ્વાર્થીય સેવા:—

માનવી વંદનિય અને પૂજનિય મૂર્તિ છે. ઈષ્ટદેવના કળા કૌશલ્યની. પરંતુ એ
પદ પ્રાપ્ત કરવા વિશ્વવિશ્વરૂપે તેના પર પાડી ફરજનીજ બંદાની અસ્વાર્થીય સેવા કરવાની.

x x x

એને વાંચશોજ નહિ!!

અને જો વાંચો તો એનો લાભ ઉઠાવો

ખિરાદરાને મિલ્લત !

આજકાલ જાહેરાતો મારફતે વેચાતી દવાઓ ઉપર પ્રખ્યાત બિલકુલ ભરોસો રહ્યો નથી એ એક સૂચના પેઠે પ્રકાશિત વાત છે છતાં જોકે ન માનતા. ખુદાએ પાંચ આંગળાઓ સરખી બનાવી નથી. જો આપને અગત્ય હોય અને એવી દવાઓની જરૂર હોય છતાં જાહેરાતો મારફતે વેચાતી દવાઓ મંગાવનાં કરતાં હો તો માત્ર એકરાર ખુદાનું નામ લઇને અમારે ત્યાંથી દવાઓ મંગાવો, છતાં અસ્લાહ અચુક છતાં પ્રમાણે લાભ થશે. જો અમારી દવાઓ સંતોષ અને કાયદો પહોંચાડનારી સાબિત ન થાય તો દસ રૂપિયાના હુનામ સાથે દવાઓની કોમલ પાછી ફેરવીશું. અમારી આ જાહેરાત ખુલ્લી છે. અમે ખુદાને હાજર નામર જાણીને અને તેની ભાત ઉપર સંપૂર્ણ ભરોસો મૂકીને આપને ખાત્રી અપાવીએ છીએ કે અમારી આ ત્રીયેની જાહેરાતમાં શાક ખરાબર પણ અસલ નથી અને અમે આપથી દોઝો કરીએ તો ખુદા અને તેના રસુન સહનથી દોઝો કરીએ અમને અમારી જાહેરાત ઉપર એટલો ભરોસો છે જેટલો દિવસને દિવસ અને રાત ને રાત કેદના ઉપર ભરોસો ને ખાત્રી હોય છે. અસલમાં વાત એમ છે કે અમારી આ દવાઓ બેદર કામચાલ દવાઓ છે. એનો અનુભવ જરૂર કરવો જોઇએ અમારી આ દવાઓ બીજી છત્તીદારી કે જાહેરાતોમાં આવતી સાધારણ દવાઓ જેની નથી પરંતુ આપ મુખી આ દવાઓની ખબર પહોંચાડવાનું અમારી પાસે માત્ર એકજ સાધન આ જાહેરાત છે અને બીજું કોઇ પણ સાધન નથી કે જે વડે આ દવાઓની અમે આપને ખબર આપીએ એટલે અમે આપને ખાત્રી આપીએ છીએ કે આપ આ દવાઓને બીજી દવાઓની પેઠે છત્તીદારી દવાઓ ન ગણી અને ખુદા તથા તેના રસુન પર ભરોસો મૂકી વાપરો છતાં અસ્લાહ સંપૂર્ણ તંદુરસ્તી પ્રાપ્ત કરશો, અને આપની સંકા દુર થઇ જશે અને આ દવાઓના વપરાશ પછી કોઇ પણ દવાઓની જરૂર નહીં રહે.

સાચનીફીક ઓછાંક.

આ આશ્ચર્યજનક તેલની અસરકારક અસરથી લાભ ઉઠાવો. ન પાન બાંધવાની જરૂર છે કે ન તો હાથડું લપેટવાની અગત્ય, ન કોસ્તકા ઉઠાવની બીક છે. બગાડતી સંધિજ નસોમાં પેવસ થઇને બેચેન કરી દે છે, અને મુઠ રહેલી લાગણીઓમાં એક મક્કા વૃક્ષાન પેદા કરી દે છે. માત્ર એકજ શીશીને વપરાશ ચાહે ગમે તે કારણે વાંઘાપણું, પાતળાપણું, સુરતી, નડપેટા (સાધન પા. ૩૬૧)

કે ઇચ્છા ન થવાની જતી પેલા યથ ગથ હોય તો તેને દુર કરી ઇન્દ્રીને કુંદન ને પોલાદ સમ બનાવે છે. ખાતીયાં માટે કે આ તેજથી હિતમ તેજ આજગતના પટ ઉપર ક્યાંય નહીં મળે. આના વપરાશ પછી નસો અને પદ્માઓમાં નવજીવન, ધણી સખ્તાઈ, ન સંકન થનારી તેજ આવી જાય છે જેને જાહેર કરતાં સમ્યક્તા આડે આવે છે. આ તેજ બધી વાતો માટે ચમત્કાર છે. દરેક વય ને દરેક મૌસમમાં વાપરી શકાય છે. એ તમામ ખાખીઓને દુર કરી નકામામાં નકામા યાત્રાગએલાને ગર્વ લેવા જોગ કમી પુરૂષ બનાવી દે છે. કીંમત માત્ર બે રૂપીઆમાં, પોસ્ટેજ લુકું, આના વપરાશ પછી દર્મીયાનાં માટે પુરુષાતનને લગતી તમામ ફરીયાદો દુર થઈ જાય છે. તકન બીન જોખમકારક અને અચુક આનંદ આપનાર છે.

હળૂબે ઇશારત

આ ગોળાઓ ભારે ટમક છે. ખાસ પ્રસંગે ઉપજતી લગ્નગથી બચારી લે છે. જલડી વિર્ધે રખસનની ફરીયાદ કદાપી થતી નથી. અભીમાનીનું અભીમાન પગવારમાં દુર કરી તેને શુભામ બનાવી લે છે. કીંમત બારલી એકના બે રૂપીઆ. દળરો જલ્દે અજમાવેલી ગોળાઓ છે. આ ગોળાઓ માદક વસ્તુઓથી પાક છે. પોસ્ટેજ મંગાવનારના શીર છે. બે દવાઓ બાયે મંગાવનારને પોસ્ટેજ માફ.

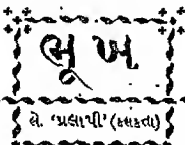
દાફોએ છરયાન વ એહતિલામ

આ જાદુઈ અસર ધરાવનારી ટીકડીઓ દરેક પ્રકારના હઠીલા ધાતુધાર અને રવખમાં જતી ધાતુના રોગને ખુદાના ફઝલથી દુર કરે છે. પેલાબધી પહેલાં અથવા તે પછી આવતી સ્ફેડી અને પાતળી ધાતુને ઘટ બનાવી પુરુષાતનને બજવાન બનાવે છે. શરીરમાં તાજગી અને બળ પેદા કરે છે ચહેરાને લાલચોળ બનાવે છે. યોગ્યક દિવસના વપરાશથી શરીર પર અસર કરી વિર્ધને ઘટ ને મજબુત બનાવે છે. અને નવી ઘટ ધાતુ નવેજરમી પેદા કરે છે. આના વપરાશ પછી ધાતુને લગતી તમામ ફરીયાદો જીવનભર માટે દુર થઈ જાય છે. દળરો બીમારો પર અજમાવેલી દવા છે. ૮૦ ટીકડીઓની શીશીની શ. ૨) પોસ્ટેજ લુકું. આ દવા જંવેરાનમાં તેલવાને લાયક છે. દળરો નિરાશ યજ્ઞેલાઓને આદ્યારત બનાવી દેવા એ આ દવાનો અદના ચમત્કાર છે. દિંદતી બદાર પશુ આ દવા ભારે પ્રખ્યાતી પામી ચુકી છે. ધાતુધારનો જડમુગમથી નાશ કરવા માટે આ દવાની બરાબરીમાં આવે એવી દવા હાજર કરવાની દિંદના દરેક દવાખાનને અમારી ચેરેન્જ છે. જેનું મન સાહે તે અજમાયશ કરી લે.

પ્રાઇસ લીસ્ટ મફત મંગાવો.

ઇન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (રજીસ્ટર્ડ)

લુરમા મરિજદ પોસ્ટ એક્સીસની મામે દીલ્હી-૧૪.

અન્યાયોના આરે ને અત્યાચારોના ખપરમાં માનવતાના, મુખો, સર્વે કેવળ કાષ્ઠકોનાં દુઃખો પરજ ને અવગંધાપલા ન હોત તો “ભૂખ” શબ્દનો કેટલો મદિમા થઈ જાય ?

આક્રમણ ઉઠેને અસ્ત પામે ત્યાંજ કેટલાંય ધરોમાં એ “ભૂખ” ને લઈ કારમાં રહની કાળજીઓ ઉઠેને સમી જાય. છતાંય જગતને એનાં કંઈજ આપ નથી દીસતાં !

કેવળ મહેનત કરવા સુભયલી એકાદ મહુરનંદય પ્રેમના તાદ એવાં હોય છે. કે પોતાની પ્રિમાળ ને ડામળ હાથો આ દુલોનાય મારે સડન નહિ કરી શકે !

આકર્ષણોની હેંસખીના લાગણીના કામળ તરવો સર્વજ પ્રેમ ને સ્નેહ સરગમ્યેજ જાય છે ! કદાનાએ પ્રેમદેવની આર્ષવનાં કરી શકય તેટલા યતનના આરે રીઝી રીઝારીને સોમંદીને મેળવી હતી. ન્હાનકડી ઝુંપડીની, રિહિની રહિ યહ હતી !

સાજના મોઢમાંથી રૂ સ્તરની ઝીણી ચરેલી ફૂવાળાં કપડાં સ્પર્શી મજુરે, સાથે કદાનો પથ્થુ ગદા ને અખો મરવા પાસેજ નખ્તું મેલું પાણી લાપરીને, લસતારાં ચેટલીયાંના ફળયાથી લૂછી અપાઝાખધ ધરે આવી. એની બાકી સોમલી સધે રોતો વિતાડ્યાં કંઈક હમડારો વોઈ વીતાવી નાંખ્યાં. હતાં. એમના જીવનનો ઇતિહાસ શું અને દુઃખાં શા ? છતાંય સેધક અસર ઉપજાવનારી અને અકથ્ય દુઃખો વળારી ગાથાઓ મજુરે લતાઓમાં

પુણે ખૂણે છુપાએલીજ હોય છે. અને હરે. મરું શું અને દુઃખું શું ? “માલિકોને એ બધું નિરખનાનો એટલોજ અવસર હોય છે, કે જેટલો ધન વગરનાઓને દાન કરવાનો હોય છે” !!

મકાશની પાછળ ફતાતી ધન્ય કુરબાની અર્થનાર પરવાનાની કબરોની તે વળી સમાધીએ હોલી હશે ?

પ્રેમમાં સોમંદીને પતી રિના બીજી કહ વરણ સુખદ હોઈ શકે ? દેવનો દોષલો કહીને એને મારે કે વાણ દાલો, બધું સરણું ! છતાંય સકળ કંપતિઓમાં હોય છે તેમ વધારે એવાં પ્રમાણમાં એમનાંય જીવનમાં શકય લાગતો હતોજ. કારણ પ્રેમના મધૂર તાંતણુ એમની અગાધ વસ્થામાં નોંતા વણુયા !

એમના પહેરાની પેટી પર આવેલાં એક મઠા મોઢાં પહેળા પીપળાના જુદે જુદી હેઠળ રમતાં રમતાં એમણે સ્નેહ સંખો હોતા !

ગામડામાં ધરો નડકનો એવો કથો વડ પીપળો કે આંબડીનું આમરદાર જુદ વૃક્ષ નહિ હોય કે ત્યાં બાળકોની અરપીટ, દોડદોડક પાછડો અને એમની માતાઓની બુમાબુમની તથા આંબલા પીપળીની મધૂર તવારીઓ સંતા-યેલી નહિ હોય ! અને હંમેશાં રમતારી બાળીની પ્રેમ જોડલીને-તો એમના પ્રેમ-જોડાણની મિટ લાલચો આપીને કંઈક પડેલીઓ મફત બખાર દામકાજ તેમના દારા કરાવતાં હતાં ! અને “સોમલી-કડાનો”ની બાલ જોડલીએ તો કંઈક બકલાં, પાણી છાણીને લોટ ફળવાના મફત કાર્યો દોસે દોસે કરી આપ્યાં હતાં ! કંઈક શાલીમારને કારમીરના બગીચાઓની બુઝબુઝામણી તેઓ આ જગા આઝ પાછળ રમી નાખી હતી ! આપતનોની પેટ મહેરજાની-બતાવી આ વધારે જુદે વર્ષો પથ્થંત શીળી છાંપડી આપી આ ગલારોએ રમોડાં આપ્યાં છે !

બાળપણનાં સેવેલાં સોણાં જ્યારે સાચાં પડ્યાં અને ઉભય લગ્ન થયાં ત્યારે જોડાયાં ત્યારે એમના હાંનો પાર નોતો. હોંસમાં ને હોંસમાં કંકાનો મીઠામાં ક્યાંય તરકારી કરી ગયો. ત્યાં સુધી કે એણે પોતાની કાયા સુધાં નીચેથી નાખી; હતીય નળીની દમપત્ની અને શશિકાન્તની નિર્મળાથી એમના જીવન કંઈક ઉતરતાં ન હતાં। અફસોસ! મીઠાના માત્રિકની કુદૃષ્ટિ રૂપાળી સોમલી ઉપર કરી અને એમ તે સ્વાત સાત મીઠામાં ઉભય કંપતિને નોકરી ત્યજવી પડી હતી। આ કાજે ધણી ધણીઆણીમાં રહેલી શ્રેષ્ઠતા ખાતર કંઈક રસથાં મનામથાં થયાં હતાં; આથી કંઈકવાર ઉભય વચ્ચે માર મારવાના, વાણ ડેળવાના ને પરસ્પર વાળની લટો સમારવાના પ્રસંગો પણ જની ગયા. અંતે સોમલીની કમાઈ વિનાજ જિવન જીવવાનો સંપ્રદાય કરી એની બ્રાહ્મણીને કાઠપિથ મીઠામાં કામં કરવાનું બંધન કરવામાં આવ્યું। આમ પતિ, પત્ની અને પ્રજામાં લીન રહેવાની તક આપી. ફળેલા કંકાનો મીઠે મજુરી કરી સજી ઉંડીને કરી કામે જઈ નિઃસ જિવનની આકરી વેડો સગત સામનો કરે. દિન પર દિન વધુ ફળેલા જનવા લાગ્યા। છતાંય એના જીવનને અસાધ્ય રોગ કોઈનેય નોતો સાતતો। કાંઈના તત્તલ જે જોઈ મજુર પણ વધો હતો. ઉભયની બેવડી કમાઈના બદલે હાલને; એકવડીજ આમ-દાની હતી. તેમાં વળા ધરમાં કંઈક અને કંઈક પણ મોટાં થયા હતાં. ખાતાનું ખુલ્લું. જૂખમા જૂખ વધી, તંગીમાં તંગી વધી.

અધૂરામાં પૂરું ને વળી મંદાને લઇ મીઠામાં મજુરીના પગાર પર કાંચ પડી હતી; તેથી કંકાને એણી મજુરી મળવા લાગી. તેમણે તેની પત્નીને લઇ કંકાના ઉપર માલિકનો ડેળ તો હતોજ. પેલાં તો દિવસમઃ એકેવાર સોમલી મીઠામાં જાતું આપવા

જતી તે પણ દવે કંકાનાએ બંધ કર્યું. એણી સવારે સાથેજ એ જાતું લઇ જતો.

ધીમે ધીમે એ કારમાં 'જૂખ'ને સમાવવા જતાં કંકાનાના માથે કરજનો ભાર વધી ગયો.

સાંજનો સમય હતો. સોમલીના હૃદય દેવને આવવાનો સમય હતો. પ્રેમલીના હૃદય મંદિરમાં પ્રેમનો સાચો દેવતા. સોજે શણગાર સજી રહી હતો, આંગણું ને ઉમરો સ્વચ્છ કરીને સ્વાગિતી રાદ જોતી. કુખે સુખે તવાયકા બાળકોની સાથે જુખખી સુખખી હતી. સંધ્યા પૂખના મોઢાગણુગણી રહી હતી. રહામે અદ્ભુત દેવતાઓની હાર નાથે ઉભેલી હતી-વગર પૂલે આરતીઓ નાથે ઉતરતી હતી। વગર ધૂણે, મનસા નાથે ખુશનો દેશક હતી. આમ વગર અનંદની સ્વામ સંધ્યા વધુ કાળી થયે જતીતી। છતાં એનો પતિ હજી નોતો આવ્યો।

કંઈક આંતરિક કાલાહલ પછી સાચી કાલાહલો સંભળાઇ. એકસીના મનમાં હસજો પડ્યો. ધોળા પૂણી જેની તે બહાર ધાઇ બાવી। ફેટકા માણસોએ લોહીથી ખરડાયલાં જન કંકાનાનો દેહ સોંપ્યો। થીજેલી સોમલી જરનારના ખાટલા આગગજ હેડી પડી.

કરજના પૈસાની ઉપરાણી કરનાર જીવના ન મના મજુરની સાથેની વફાવતે લઇને એનો કરજ અંત આવ્યો હતો! 'જૂખ'ને લઇ આવ્યા તો ફેટકાંય કારમાં બતાવે. રોજમરોજ બન્યે જાય છે।

૨। ચિકિત્સા એ 'જૂખ'।।

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસ—

રહેર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને ગુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના નાના મહિટા જે ઑર્ડરો હોય તે મોકલાવી આપી કાયદો મેળવે.

ધી રહેર રહેર ગુસ્સેલઈ : કજીપી, સુરત.

જગતની બેન્કો કયાં રે સ્થપાઈ?

વેપારનો વિકાસ થતાં બેન્કોનું પદ્ધતિને પણ વિકાસ થતો ગયો. છેલ્લી બે સદીમાં અસમ અસમ રાષ્ટ્રોએ નાણેજીવિલ વર્ષમાં પોતાને ત્યાં મધ્યસ્થ બેન્કો કાયમ કરી.

સ્વીડનની રીક્સ બેન્કને ૧૭૯૮ બેન્ક બનાવી-
છ. સ. ૧૬૧૮. બેન્ક ઓફ ઈંગ્લેન્ડ રથપાછ-
૧૬૯૪. બેન્ક ઓફ ફ્રાન્સ-૧૮૦૦, બેન્ક ઓફ
નેધરલેન્ડ-૧૮૧૪. ધી નેશનલ બેન્ક ઓફ
ઑસ્ટ્રીયા-૧૮૧૭. ધી નેશનલ બેન્ક ઓફ
હાંપનબુર્ગ-૧૮૧૮, ધી નેશનલ બેન્ક ઓફ
બેલ્જિઅમ-૧૮૫૦, ધી બેન્ક ઓફ
સ્પેઇન-૧૮૫૬, ધી બેન્ક ઓફ રશીયા ૧૮૬૦
ધી રીક્સ બેન્ક ઓફ જર્મની-૧૮૭૫, ધી બેન્ક
ઓફ જાપાન-૧૮૮૨, ધી ફ્રેડરલ રીઝર્વ બેન્ક
ઓફ યુ. એસ એ-૧૯૧૩. સાડેય આશીર્વાદ

રીઝર્વ બેન્ક ૧૯૨૧, પેરુ, લાટેવીઆ, બો
લીવિઆનીઆની બેન્કો-૧૯૨૧, બેન્ક ઓફ
હાલ્બીઆ-૧૯૨૩. નેશન બેન્ક ઓફ હંગેરી,
બેન્ક ઓફ પોલાન્ડ, બેન્ક ઓફ ડાન્ઝીગ, બો
કોમન વેલ્થ બેન્ક ઓફ ઑસ્ટ્રોલીઆ સને
૧૯૨૪માં. નેશનલ બેન્ક ઓફ ઑસ્ટ્રોલીઆ
ધી સેન્ટ્રલ બેન્ક ઓફ સ્વીડી-૧૯૨૫. સેન્ટ્રલ
બેન્ક ઓફ ઇકવેડોર-૧૯૨૭, સે. બે. ઓફ
આર્જેન્ટા-૧૯૨૮, ધી સેન્ટ્રલ બેન્ક ઓફ દક્ષી
૧૯૩૧. ધી રીઝર્વ બેન્ક ઓફ ન્યુઝીલેન્ડ-
૧૯૩૪. ધી બેન્ક ઓફ કેનેડા, ધી રીઝર્વ બેન્ક
ઓફ ઈન્ડીઆ, ધી સેન્ટ્રલ બેન્ક ઓફ આર્જે-
ન્ટીના-૧૯૩૫.

૧. ઈતર વાચનમાંથી ટપકાવેલ નોંધના
આધારે-લેખક.

હરસની આ જોળીઓ માટે
'હીન' ના તંત્રી સાહેબ શું લખે
છે, તે વાંચો.

એક દિવસ પહેલાં મારા
એક સ્નેહીને હરસના મસાની
બારે તકલીફ વધી ગઈ. અનેક
ઉપાયો કર્યા છતાં કોઈ રીતે એન
ન પડ્યું. મેં ઈન્ડો જર્મન
કેમીકલ વર્ક્સને ફોની દબી-
કત લખી મોકલી. તેમણે મને
આઠ દિવસ સુધી સવાર સાંજ
પાણી સાથે લેવાની જોળીઓ
મોકલી આપી. મેં તે દર્દીને આંખી
અને તેણે ઉપોચિત કર્યો. ત્રીજા
દિવસે મસાનો સોજો ઉતરી ગયો
અને આઠ દિવસમાં તો તમામ
તકલીફ દૂર થઈ ગઈ. છતાં હમે-
શના માટે તકલીફ દૂર થવા સારું
મેં વધુ દવા મંગાવીને આપી છે.
૫-૮-૪૦ નિયામુદીન કુરેશી

બવાસીર

ખુની હાથ કે બાદીની કે ગમે
સેટલી બુની હાથ.

બવાસીરનો દાવા પૂર્વક શતીય ઈલાજ

દારો દર્દીઓ અને ડાક્ટરો આ હેરત અંગે
દવાના વખાણ કરે છે. આ જાનુ અસર અને અકરીર
જોળીઓ છે જે બે અઠવાડીયા સુધી લેવાની હોય છે.
અને બે અઠવાડીયામાં જ ખુની કુદરતનો ચમત્કાર
માલમ પડે છે અને દર્દી સારો થઈ જાય છે, આખા
હિલમાં દગ્ગ સુધી કોઈ બનાવી શક્યું નથી, એ
આશ્ચર્યકારક બેટ છે. ફોમત ૨-૧૨-૦

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્ક્સ. (૧૯)

બમ્ મરિજ પાસે, ફીલ્ડી-૧૪.

પ્રેમ રહસ્ય

લેખક:

‘હર્ષી’ રાંદેરી.

“સુરેષમાં એવી તે શી વિશ્વશુભતા છે કે સરલા તેના પ્રત્યે આટલી બધી આકર્ષાય છે.” મહેવે વિસ્મયચુકત સ્વરે કહ્યું: અને પોતાની કાશ્વી ટેબલ ઉપર ટેકવી બેસી ગયો.

“એવી તે શી વાત હશે! મને તો કરીએ સમજ પડતી નથી. તેણે સરલા પર જાનુ તો કહ્યું ન હોય!” અરણ્ય ધૂમ્રપાન કરતો બોલ્યો: અને પોતાની લકુટિ ચઢાવી વિચાર દિગ્ગેએ ચઢ્યો.

“એક સમય એવા પછુ હતા કે જ્યારે વાત કરતી તો બાણ્યએ રવી પરંતુ તે કોઈના સામે સીધું ભેટીએ નોતી; અને હવે સુરેષની સાથે બેસી કલકાના કલકા લગી વાતો કર્યા કરે છે. હરખડી સુરેષની પ્રશંસાના ગીત ગાતી કરે છે.” વિનોદ હાવડું મ્હોં કરી કહેવા લાગ્યો. “એમાં કંઈક રહસ્ય જરૂર હોતું જોઈએ, નહિતર આવી હઠીલી અને સ્વછંદી છોકરી આમ એકાએક કેમ ફેરવાઈ ગઈ?”

“એમજ હોયું જોઈએ!” અરણ્ય વિસ્મય-ચુકત સ્વરે કહ્યું. “સુરેષે આવતાંજ પોતાના પ્રભાવશાળી બ્યક્તિત્વથી બધાને આંજ નોખ્યા! તેણે સરલાના નામથી બેચાર નવસિકાઓ પછુ છપાવડાવી આપી છે. દુખ્ખો પાનજો માણસ! ન શારિરીક તંદુરસ્તીનું ટેકાણું! ન સિક્ક...!”

“એક દિવસ સરલાએ પોતાની એક નવસિકા મને બતાવી હતી.” મહેવ વચ્ચે બોલી ઊઠ્યો, “પરંતુ એ નવસિકા બાપા અને વિચાર-રચના બન્ને દૃષ્ટિએ ખામીવાળી હતી મેં કહ્યું; એમ તો આ વાર્તા છપાવવાને જરા પછુ

યોગ્ય નથી. પછુ જો તમે કહો તો શેલા બધું સુધારાવધારા સાથે છપાવડાવી આપું.” કહેવા લાગી, “અરે! વાહ, કોઈ મારી વાર્તામાં કાપકૂપ શા માટે કરે? જાણે હું તો કાંઈ જાણતીજ નથી! મોટા આગ્યા સુધારાવધારા કરવાવાળા!” મેં એને બધી સમજાવી પરંતુ એણે માફ જરાપછુ આનું નહિ; અને નારાજ થઇ ચાલી ગઈ! એ પોતાને મહાન સાદાર સમજ બેસી છે. ‘એ પડી જોજ’ અકવાડીકમાં એની નવસિકા સુધારાવધારા સાથે દાખલ કરવામાં આવી છે.”

“તેમાં સુરેષની મદદ જરૂર હોવી જોઈએ.” વિનોદે કહ્યું.

“અર્થ સમયમાં સુરેષબાપુએ એવું તે શું જાણ્યું?” કે એનો સ્વભાવ આટલો બધો બદલાઈ ગયો!” મહેવે વિસ્મયચુકત સ્વરે કહ્યું.

“એનો સ્વભાવ સુરેષ પૂરતોજ બદલાયો હતો. બીજાઓ પ્રત્યે એના સ્વભાવમાં જરાપછુ ફરક પડ્યો નથી. હા, સુરેષ પ્રત્યે એનું વલ્લભ ઉત્તરણ આવે છે! એને તો વાહ કડીનેજ સંજોધે છે! અને અમને.....ઓ મહેવ! ઓ વિનોદ! ઓ અરણ્ય!” એટલું બોલી અરણ્ય ચૂપ થઈ ગયો.

“મહેવ કેની ફરિયાદ થઈ રહી છે?” આમ બોલતી સરલા ત્યાં આવી પહોંચી અને મલકાવા લાગી. ત્રિપુરીના અપધેરા પર કદાશપૂર્ણ દાસ્ય હલકાવા લાગ્યું. ત્રણે અનિમેષ નયને તેને જોવા લાગ્યા. તેમના આ વિચિત્ર વર્તણૂકને લીધે સરલાને ધણું માડું લાગ્યું. જોતજોતામાં તેમનું મંદ હારણ અટકાવમાં ફેરવાઈ ગયું.

સરલા કોપીત સ્વરે બોલી, “તમે શા માટે દરો છો? તમને એના સિવાય આવડે છેજ શું!.....ઉહા!” તે ધિરારચુકત અને મચરરી ભરેલી રીતે દાંત કચકચાવતી ચાલી ગઈ.

તે એકએક ઉદાસ થઇ ગયો.

“સુરેપ ! તમે શા માટે ઉદાસ છો?” સરલાએ વ્યાકુળતાથી પૂછ્યું. અને સુરેપની નજીક આવી ઉભી રહી.

“સરલા ! હું સુંબઝ જઇ રહ્યો છું. મારું મન અહીંયા કશામાં પરોવાતું નથી.” સુરેપ દિર્ઘશ્વાસ લઇ બોલ્યો, અને સરલાના વદનક્રમણની પ્રતિષ્ઠાપાતું તીરછી નજરે અવલોકન કરવા લાગ્યો.

“તમને અહીંયા શા માટે સારું લાગતું નથી?” તે ઉત્તરે બોલી, અને આશ્ચર્ય દ્રષ્ટિએ સુરેપને જોવા લાગી.

“હું શું જાણું?”

“શું તમે આત્મા જરો ?”

“હા, કદાચ પરમ દિવસે જ આત્મા જાહેર.” સરલાને એટલું બહુ લાગી આવ્યું કે તે ધડીબર સ્તબ્ધ થઇ ગઇ, અને બીજી પળે સુરેપે તેના વદનક્રમણ પર દ્રષ્ટિપાત કર્યો તો તેણે હસ કપી ઉઠ્યું. તેના નરગિસમય નયનો.

માંથી અશ્રુબિંદુઓ સરી પડ્યાં. અને તેણે રક્તવર્ણા ગાંઠો ઉપાની રચ્ચિત તાણ કરી રાંધાં.

“સરલા !” સુરેપની પ્રેમ ઉર્મીઓ ઉત્તરાય આવી.

“પ્રિય સુરેપ !” સરલા ગળગળા રસે બોલી. “આ તે શેષ ગળગળ ? જુનું જ છે એ પછી તે વસ્તુ પણ જુદી પાડી લેતા જાઓ ને તમારા આદર્શોએ મારા હૃદયમાં આતપ્રેમ ફીટી પી છો હું તમને અતિશય—અતિ—શય—” કાંઈક બોધતાં તેણે મોઢું સીવાઈ ગયું. સરલા સુરેપના પ્રતિઉત્તરની વાર જોઇ રહી. સુરેપની જીભ ન ઉપડી તે નજ ઉપડી તે. અશ્રુભીની આંખે સરલાને નિહાળી રહ્યો. તેની દ્રષ્ટિમાં પ્રેમ અને સત્યાધની ઝમક હતી ! સરલાના આરસ-મય હરત સુરેપની રેકે વિનંટગાઇ ગયા અને—

ઉપરોક્ત બનાવના આર માસ પછી ઉત્તમ લગ્ન થયાંથી બે જોડા મળ્યાં.

“વડું ઉપરયો”

તમારો ખોરાક હજમ કરો.

બહુજમી તમામ રોગોનું મૂળ છે.

અને શાયદ મૌતનું પહેલું.

પગથિયું છે.

હાઇડ્રો: આ એક અદ્ભુત ભુકી છે, જે ભુખ લગાડે છે, ખોરાક પચાવે છે, અને જઠરની તમામ ખરાબીઓને દુર કરે છે. બહુજમીવાળું પેટ કિચકાવવાની ગટર જેવું છે. આ ભુકી પેટને સાફ અને સ્વચ્છ બનાવે છે. જઠરનાં અને પેટના તમામ હોંને દુર કરે છે. અથડા અને આક્રમણ કાઢી મુકે છે. ખાંધા પછી જોનો ઉપયોગ કરવો, એ જોયા તન્દુરસ્તીનો વીરો. ઉત્તરાવવા બરાબર છે. આ ભુકી ખાંધા પછી કળિચાતની શિકાયત ક્યારેય પણ રહેશે નહિ. એની અસર જાહેર છે. અજમાવી જુઓ. એક શીશીની કીમત ખેરૂપિયા છે. અને એક શીશી ઘણાં લાંબા વખત સુધી ચાલે છે.

એનેજરા—ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. (રજી.)

તમે મસ્જિદ પાસે, દીલ્હી-૧૪.

ખે અઠવાડિયામાં ઝખરદસ્ત ઇન્કિલાબ

(હા, દવાઓ પણ ઇન્કિલાબ
પચેલા કરી શકે છે.)

ખે મઠબૂલ અને મરહૂર ઇન્કિલાબી ઔષધો :

આપે વિદ્યાનીઓના કમાવ તો સાંભળ્યા હશે. પણ એક દિન્દુસ્તાની તખીમની હેરત-મારક હામગીરી નિહાળો ! જેણે દુનિયામાં ખગમગાહ મચાવી દીધો છે. પુરા પંદર દિવસ ને પંદર ફલાકમાં નામરદ ઇન્સાનને સંપૂર્ણ મરદ બનાવી દે છે. એ શોધકની અજ્ઞાત હામગીરી છે, જેણે અત્યંત મેકનતથી દવાઓ તકવાર કરી છે. અગર ઇન્સાન સમાગમથી પંદર દિવસ પંદર કલાકે પરહેઝ કરે તો યદિ કેવોએ નખુંસક કેમ ન હોય, ને અમે તેટલી ચરમીલી ઉઠાવવી પડતી હોય, બિલકુલ નવજવાન બની જશે. તેની તાકત ચરીરમાં ઉઠાગા મારવા લાગશે. તેની નસોમાં વિંદ્રુત પ્રવાહ દોડવા લાગશે. તેનાથી ધર્મ પરી ચક્રશે નહીં. સામા પણ તરફથી (નાનો) પેઠાર થવા લાગશે. નવજવાન, ધરમ, ભોગવિલાસના સિકાર, બબિયારમાં સપગએકા અને પેતાના હાથે હત્યન કરેલી ખાખીઓના બીમાર ખુશી થશે, અને એમને આ ઇલાજથી મનુનેા ચમત્કાર જેવામાં આવશે કે કેવી રીતે શક્તિ આવી ને કેમ કરીને યુવાની પાછી કરી આવી. ને કેવી રીતે ખાખીઓ દુર થઈ ગઈ? નથી કહી શકાતું કે પુરુષતનની રી રિથની હશે !

અનુભવ દ્યો, મન્યાઈની પરીક્ષા કરો, આપની કમળેરી તાકતમાં ફેરવાઇને આપને મજબૂર કરશે કે પુનઃમગ્ન કરવામાં આવે ! પહેલા દિવસથીજ એમ લાગવા માંડશે કે દવાએ અસર ચાર કરી દીધી છે. પછી દરેક બોરાક ચરીરમાં લોકી હત્યન કરતો જશે. મન નસોને જાગાશે. બસ એ દિવસોમાંજ સચ્ચથી કામ લેવામાં આવે એવી ચારત કરવી પડશે. જેનાથી પંદર દિવસ પરહેઝ નહોં ચઈ શકે તેને કાયમી લાઝ નહોં થાય તો યાદ રાખવાનું છે. આ શોધકે ખે દવાઓનો ફાર્સ બનાવ્યો છે, એક ખાવાની દવા મુઆવિને શાખાખ અને ખીજી લગાડવાની દવા ખરકી તીલા. આ ફાર્સમાં બને દવાઓ પુરવા પ્રમાણમાં હોય છે.

ખુવાની જાત પર વિશ્વાસ રાખો કે જેણે પેતાના એક બંદને માહીતી તથા અનુભવોની દુનિયામાં જન સેવા માટે વક્ફ કરી દીધો છે. અજગાવો ને હેરત પાઓ. આ દવાઓ આ સદીની કમળેરીનો અલુમોલ ઇલાજ છે.

કિંમત પાંચ રૂપીઆ રપાલ ખર્ચ આઠ આના થશે. પ્રાઈસ લીસ્ટ મફત ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ, (રજી.)

જુમ્મા મસ્જીદ પાસે, દીલ્હી-૧૪

મુક્તિલાવ

યુવાન હૈયા ઉઝેલતી મુરલિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“લુરાળ”

મકરંદ પંથ.

સનસનીક પછી

પશ્ચિમના દેશમાં “હનીમૂલ” માણવાનો વિવાહ છે. એવો આપણે ત્યાં સમજાવતાંને વિવાહ પ્રચલિત છે અને તેને “સતાડો” કહેવામાં આવે છે. પરંતુ પશ્ચિમ અને પૂર્વની આ મધુરજનિની ઉગ્રવર્ણીમાં ભિન્નતા છે. પશ્ચિમમાં નરપરશ્વિતોથી મધુરજનિ એકાદ બે માસના સર્પા ગાળા સગી આવે છે અને આ સમય દરમ્યાન નરપુત્ર પોતાના દૈનિક વસવાટથી દૂર એકાદ સુંદર ટાપુ પર કે ઠરવાદૂરવાના સ્થળે સગી છૂટી માણે છે. ત્યારે “સતાડો”ના અર્થસમ્યક નામાવિદાન પ્રમાણે આપણે ત્યાંની મધુરજનિ કેવળ સાત દિવસ માટે છે અને આ સપ્તાહ દરમ્યાન નવદંપતિ પોતાના સ્થાનને છાડી દૂર છૂટી માણવા જતાં નથી; પણ સગની આ પહેલી સાત રાત સગી લાગસગાટ નરપરશ્વિતોને દિવસે પોતાના પિતાને ઘેર તેને તેમનામાં આવે છે અને રાતે પોતાના પતિને ઘેર તેને મૂકી જવામાં આવે છે, સગ સંબંધી કેટલી ક્રિયાઓ આ સગસપ્તાહ દરમ્યાન કેટલીક વાર વાળંગાળંગ અને પ્રામથ્યમથી કરવામાં આવે છે. મુશ્કેલીને ખાતરીથી નામ નળાવવાને આવા જોડા ખર્ચને જરૂરી સમજવામાં આવે છે.

નવી નિશાળીએ નવ દહાડા અને નવી લાડી સાવ દહાડા !

ઝીના અને સુલતાનનો સતાડો પૂરો થઈ ગયો હતો. સતાડીની સાત રાતો સુલતાને ડાચ ઉપર કે બોંધ પર પાથરેલી સાદડી ઉપર પિતાની હતી પરંતુ સુલતાનને તેનો શોક નહોતો. મરીખીમાં ઉઠેલો રોતાથી સગ પહેલાં પણ તેની એવીજ રિયત હતી. બોંધ પર પિયરવેલી પૂંચારી પર સુલતાને તે દેખવસો હતો.

પણ ઝીના તવગરની બેઠી હતી. બોંધ પર સુલતાની તેને દેવ નહોતી અને પોતાના મારે સુલતાનને આવી રિયતમાં મૂકવું પાડું હતું એ જણ તેણીની સુલતાને સ્વભાવને સ્પષ્ટ નહોતું.

એકે રાતે ઝીનાએ વાત ઉપાડી—

“ મને આ હીક નથી લાગતું.”

“ શું હીક નથી લાગતું ?” સુલતાને પૂછ્યું.

“ જાણે તમે કોઈ જાણવાજ નથી !”

“ હું શું જાણું જ્યાં સગી હું મને કોઈ જણાવે નહિ ?”

[૩૭૨]

“બહુ ભોગાને !”

“ભોજા નહિ તો હુચ્ચો, પણ હુચ્ચાઓ કોઈના દિલની વાત શું જાણે ?”

“બળા દિલની વાત ! દિલની વાતની દુનિયામાં પડી છે કેની ? મને તો બોલવા જેવું કંઈ રહ્યું નથી, પણ મને આ ઠીક નથી લાગતું.”

“પણ કહે તો ખરી કે શું ઠીક નથી લાગતું ?”

“મારા કારણે તમે આમ સૂચો એ મને ઠીક જણાતું નથી.”

“ઝોડ ! આ વાત. પણ ઠીક અને અડીકની પંચાત તારે કરવાની નથી.”

“પણ મને આ ગમતું નથી.” જરીનાંએ આગ્રહ કર્યો.

“ગમતું બહુ દુનિયામાં ગમતું નથી.” વાત ટાળવા માટે સુલતાને ઉઠાડી જવાળ આપ્યો.

“આવી શ્રીવેંકટેશ્વરીની મને જરૂર નથી. બાપજીથી હું કંઈશી છું. મારા દિલ પર તમે પણ છરી ચલાવો છો !” જરીનાની આંખમાં જળજળિયાં આભ્યાં.

“અરે ! પણ મારા કહેવાની આવી મતલબ નહોતી. વગર વિચારે બોલવાનું આ પરિણામ છે. તારું દિલ દુઝાયું હોય તો હું દિલગીર છું, પણ મારા બોલવાનો તે જુદો અર્થ કઢાડ્યો છે.” અર્થનો અનર્થ થએલો જોઈ સુલતાનને પરતાવે થયો.

“મારા જખમ તાજા નહિ કરવાં હોય તો મહેરબાની કરીને મારી એક વાત માને ને એક ખાટલી ખરીદી આવો. હું તેના ઉપર સહરા અને તમે પમંગ પર સૂજો. મારાથી હોંય પર સુરાતું નથી અને મારા માટે તમે આવી તક્લીફ ભોગવેા છો. એ પણ હું જોઈ શકતી નથી. બોલો ખાટલી લાવશેને ?”

“હા, લાવીશ.”

“ક્યારે લઈ આવશે ?”

“લઈ આવીશ.”

“જલદી લેજો.”

“જલદી લાવીશ.”

“એમ નહિ, નક્કી કહો.”

“કાલે રવિવાર છે. હું કાલેજ એડરે આપી આવું પછી કંઈ છે ?

“જો જો પછી કાલની અનેક કાલ નહિ થાય ?”

“નહિ થાય.”

“પણ પુરપનો સ્વભાવજ કંઈ એવો છે કે-”

“કેવો છે ?”

“પણ તમે જૂલી તો નહિ જાવ ?”

“નહિ જાઉં અને જાઉં તો ફરી યાદ દેવરાવજો.”

“ફરી ફરી યાદ અપાવવા છતાં પુરપનો સ્વભાવજ એવો છે કે તે જૂલી જાય છે. તેની સ્મરણશક્તિ બહુ અનુકૂળ હોય છે.”

“વિશ્વાસ રાખશે તો આવી જશે.”

વિશ્વાસનો શબ્દ કાને અથડાતાં જરીના ડહોળા.

“વિશ્વાસ ! પુરુષનો વિશ્વાસ ! વિશ્વાસે તો મારી આ દશા થઇ છે !”

સુલતાને સમય સમજી જતાં વાતનું વલણ બદલવા માંડ્યું.

“મારા પર એ તને બરોસો નથી આવતો ? બધા પુરુષ એક સરખા હોતા નથી.”

“વિશ્વાસ ! બરોસો ! એ વસ્તુને હું હવે જાણતી નથી. બધા પુરુષ એક સરખા હોતા નથી એ હું આટલા દિવસના અનુભવથી સમજી રહી છું. એ પણ હું જોઈ રહી છું કે માથે માટે તમે બધું ઉભે પડે કરો છો અને તમારા પોતાને માટે બહુ બેરહાસ છો એ પણ મને ખ્યાન બહાર નથી.”

“આટલી એ તારા માટે જોઈએ છે ને ? મને ક્યાં જરૂર છે ?” વાતનું વલણ ફેરવવાં પોતાની સફળતાથી સંતોષ પામતાં, મલકાતાં મલકાતાં સુલતાને કહ્યું.

“તમારો સ્વભાવ કેટલો સારો છે ! પણ સુંજ અભાગણી માટે કેટલું દુઃખ ખમતું પડે છે !” ઝરીનાએ વિશ્વાસ નાખ્યો.

“પાછી એ વાત ! તારી એવી એવી વાતોથી તો મને વધુ દુઃખ થાય છે. હું તને દસતી જોવા ચાહું છું. બૃતકાળને બુલાવવા ચાહું છું.”

“હું બુલવાની કશિય તો કરું છું, મારું દુઃખ જુદી એ જાહેર છું પણ મારા દુઃખે ખીજાને દુઃખી થતાં જોઈ મને પાછું બધું યાદ આવી જાય છે.”

“મને તો ઠાઈ દુઃખ નથી. હું તો તને સુખી જોવા ચાહું છું.”

“અને તમને સુખી કરવા હું કંઈ ફરી શકું એમ નથી.”

“મને ખીજાના સુખમાં સુખ મળી રહે છે.”

“મને તમારા દુઃખે દુઃખ થાય છે.”

“હું કહું છું ને મને તારાથી કાંઈ દુઃખ પહોંચ્યું નથી અને કાંઈના દુઃખે કાંઈ ખીજું દુઃખી નથી થતું બધા પોતાના દુઃખે અને પોતાના દુઃખ માટે દુઃખી છે. અન્યના દુઃખે દુઃખી થવા દિલ કેળવણી ત્યારે માનવતાના રૂપ બદલી જશે.”

“તમારી આ શીશોશી સમજાય એવી છે ?” ઝરીનાએ ભાવગર્ભિત જવાબ આપ્યો.

ઝરીનાની મુખરેખા પરથી ભાવ કળી સુલતાને અર્થનો રોડ ક્યો.

“મારા કહેવાનો અર્થ તો એ હતો કે હું દુઃખ પામું છું તો મારા દુઃખે મેં કાંઈ દુઃખ પહોંચાડ્યું હશે એટલે મને આ દુઃખ પહોંચી રહ્યું છે.” અત્રે સુલતાન કાંઈ ચુંચવણમાં પડીને ફરી બોલ્યો. “પણ મને કેાઈ દુઃખ છેજ ક્યાં ?

સુલતાનની ચુંચવણ જોઈ ઝરીના મલકી રહી હતી. ઝરીના બોલી—

“તમારી શીશોશી સાચી છે, એમાં યાદ રાખવા જેવું છે.”

“શું વળી ?” સુલતાન ચમક્યો.

“અન્યના દુઃખે દુઃખી થતા દિલ કેળવણી ત્યારે માનવતાનાં રૂપ બદલી જશે.” ઝરીનાએ ધીરગંભીરતાથી સુલતાનના શબ્દો જવણાયા.

“ચાલ, જુદી જા જોએ, અને દુઃખ જુદી જવામાંજ સારું છે. મનુષ્ય સ્વભાવ એટલા માટેજ બુલકણો બધાય છે.

“મારો સ્વભાવ પણ બુલકણો હતા !” ઝરીનાએ આદ બરી.

“મનુષ્ય સ્વભાવજ બુલકણો છે પણ એક વાતને વિચારવા માટે થોડા સમયની જરૂર છે. Time is the greatest healer. સમય શાન્તિ દેનાર છે.”

“પણ એ સમય અને સ્થાનિ મારા માટે નહિ આવે.”

“બધોય માટે આવે છે”

“મારા માટે પણ ?”

“તારા માટે, મારા માટે, બધા માટે આ દુનિયામાં અનેક પગલપસણીઓ છે. તેમાં નિર્બલ માનવ લપસે છે, અને માનવ તો નિર્બલજ છે. એટલે લગભગ બધા માણસો એક યા અન્ય પ્રકારે પગથી ચૂકે છે, પગથી ચૂકતાં પડે છે પણ પડીને પાછા ઉઠે છે. તે એક પગથી એક બીજી ચડકી જાણ માનવમાંથી દેવ બની જાય છે.”

“પણ દુનિયા પડેલાને પાછાં ઉઠવા દે તો ને ? દુનિયા તો પડેલાને પાડું” મારે છે અને તેને માનવ મિટાવીને દાનવ બનાવી દે છે.”

“મારા તરફથી તને પાડું” નહિ પડે.”

“તમે તો ફરિસ્તા છો. પાડું” મારવાને બદલે તમે મને પ્રેમ આપ્યો છે. પણ પ્રેમના બદલામાં હું તમને પ્રેમ આપી શકતી નથી. પ્રેમ પણ કેવી નિશિત વસ્તુ છે !”

“મને બદલાની જરૂર નથી. એક માનવ તરફની પવિત્ર ફરજ બજાવવામાં જ મને સંતોષ મળે છે અને મારા આત્માની શાન્તિ માટે એટલોજ બદલો પુરતો છે.”

વાતને આગળ વધતી અટકાવવા માટે સૂઝતાને કહ્યું.

“હવે તો મને ઉધ આવે છે. હું” મધ જાડું છું.” પું” પણ મધ જા. સવારે ખાટકીનો એકાંદર આપી આવીશ. એક બે દિવસમાં તૈયાર થઈને આવી જશે. એટલે તારી આ ચિંતા પણ દૂર થઈ જશે.”

વગર ઓપરેશને.....

વધરાવળનો કાલિલ ઇલાજ

● અંડકોષમાં આંતરડું ઉતરી ગયું હોય કે પાણી ઉતરી આવ્યું હોય, “સાઉન્ડ પ્લાસ્ટર”ની અમારી તાજા લિપ્શી દવા એને માટે અચુક અને નાયાળ ઇલાજ છે બીમારી ગમે તેટલી લુની હોય, એક અઠવાડિયામાં તો એ રૂપસદ થાય છે અને કાઢી શકાય મૂકતી જાય છે. આ લયકર બીમારીની આ એવીજ કાલિલ દવા છે જેની માલિશથી પરસેવા વાટે તમામ ખરાબ તત્વો બહાર પડેલાઈ જાય છે અને અંડ એના મૂળ રૂપ અને સ્વરૂપમાં આવી જાય છે. ઓપરેશનની સુદલ ઝુરત નથી. અને રહેતી પણ નથી. સમ્પૂર્ણ કાયદા માટે એક શીશી કાફી છે. અને તેની કીમત રૂ. ૪-૯-૦ રખાઈ છે. પોસ્ટ ખર્ચ અલગ. જવાબ માટે સવા આનાની ટીકીટ મોકલવાની છે.

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. [રજ.]

જામે' મસ્જિદ પાસે, દીંહી નં. ૧૪

● સાહિત્યકોશના અભિપ્રાય ●

કવિશ્રી ખજારદાર—

“ચિનભારી” હું ત્યાંથી ગયો છું; તે તેમાંથી થયે દેશભે મેં આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં કવિત્વનો ગરો ફૂટેલો છે, અને તમારી આંખની કીર્ણમાંનાં કિરણોમાંથી ને ચિનભારીઓ ઉઠી છે, તે ધરીગર કાષ્ઠાનામાંથી ઉઠીને આકાશે ચડેકું બાથ (Rocket) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તારા ગળી રહે, તેની લાગે છે. તમારી ગદ્યનલિઓમાં ઓસનાં તાલં બિંદુ છે તે તેમાંથી ચૂર્લકિરણોના પ્રતિબિમ્બરૂપ થાય છે. જનાબ મુનાદી સાદમ—

“ચિનભારી” સ્પષ્ટ રીતે અગમચેતી આગે છે કે ગુનચેતમાં એક નવો સુલ્કિમ કવિ જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાનાં ભાવિ સંદર્શને જલ્દી જલ્દી ધખતર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—

ચિનભારીમાંની થયેલી કવિશ્રીઓમાંથી તારા મુક્તકો સાઈ શકાય તેમ છે.

શ્રી ચાંપશી વિગ ઉદેશી—

ચિનભારી મને મળે છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે.

Mr. P. B. Kalkhetti

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજવા

ચિન્નંગાં

“તુ રાખ”

મૂલ્ય રૂપિયો એક

(આકૃષ્ટા માટે શી. ૨

પરકાવોએ આ પુસ્તક પર-પ્રકાશના પુણ્યવેર્ધા છે.

આનેજ મંગલો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, અકરીયા મલ્લિન્દ સ્ટ્રીટ

સુખધ. ૯

રોકિટક-ધી રૉસ્ટર સ્ટોર્સ. કલુપીડ-સુરત.

બાલીતા લુકસેલિશ્વ. પાસે

● પનકોરોના અભિપ્રાય ●

મેચલુ મુલેદાન—

ફિલિયાના અસીમ પદ ઉપર ઉભારતી માનવતા વચ્ચે ઉમેલો લેખક એક માનવની હૃદય-વીણાને ઝાલી બેસે છે અને એ વીણાને અકેક તાર હળવે હળવે બળતી રહ્યો છે, અને એ બાજતી વીણામાંથી સરો નિકળે છે. કાષ્ઠમાં રહેન છે કાષ્ઠમાં દર્દ છે, કાષ્ઠમાં હર્ષ છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ હૃદયના હિયા ગુંબજે સાથે અથડાતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાભીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બળી જાય છે.

કિસમાઈસી—

બલ્કે રહેકના છવનવું કાવ્ય ગાતા હોય, તેવાં સુંદર ગદ્ય કાવ્યો સજ્યાં છે, છવનનાં પાનાં પછી પાનાં ઉઢેલતાં હોય તેમ એક એક કાવ્ય નવી ભાવના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. મંસાઈ (કિનિક)—

લૌકિક લીડીમાંથી ટ્રેસજાના પ્રાણ રહુ છે, સુન્દરિસને ઓપાવતી અને સમૃદ્ધ બનાવતી શૈલીમાં સુલ્કિમ લેખક ભાઈ “તુગબે” ગુજરાતને એક સુંદર કિતાબ અર્પા છે. ગુલુસુંદરી—(યજ્ઞેશ લગુ શુકલ)—

કાવ્ય સાદિશમાં શેષતી ભાવનાઓને ગદ્યમાં રહુ કરતી શ્રી તુરાળની “ચિનભારી”માંની કેટલીક ભાવના સ્વલેખ મનોરમ છે. એમાંથી થયેલા વિચારો મૌલિક છે અને એની રહુદબ્ધતા પણ અભીની રીતે થઈ છે.

Shankar (K. M. J.)
I am glad to read your work.

शुभमसि

१८४१
प्रारव

❖ ઈ સલા મી શિ ક્ષ ણુ ❖

❖ અસ્લાહ તખાલ્ફુ ફરમાન (કુર્આન) ❖

● મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાદખ, રાંદેર ●

(૬૪) જમીન પર ઈતરાઇને આલ નહિ. બેશક તું (ધમકારા સાથે) જમીનને કાપી શકીશ નહિ તેમ (અકકવાથી) ઉચો ઘર્ષ પર્વતોને કદી પહોંચી શકીશ નહિ.

(૬૫) જે દિવસે ખુદાપાક (ફરિશ્તા મારફતે) તમને પોકારશે તો તમે તેનાં વખાણ કરતા આશ્ચર્યા આવશે અને જોયું પારશે કે તમે (દુન્યામાં) બહુજ થોડી વાર રહ્યા હતા.

(૬૬) (હે નબી!) મારા બદાઓને કહી દે કે (વિરોધીઓને) તેજ વાત કહે જે બેહુતર હોય, કારણ કે (સખત વાતો વડે) શયતાન, લોકો વચ્ચે અધરો ફેલાવી દે છે. ખરેખર! શયતાન મનુષ્યોનો ખુશ્હો શત્રુ છે.

(૬૭) અને (કાફિરોની) કોઈ વસ્તી એવી નથી કે જેનો અમે કિયામતના દિવસ પહેલાં (કોઈ આક્રમણથી) નાશ કરી ન નાખીએ અથવા તેઓને સખત શિશા ન કરીએ. આ વાત (લોકો મહુકુઝ)માં લખાયેલી છે.

(૬૮) (હે લોકો) તમારો પરવરદિગાર એવો (ઉપકાર કરતો) છે જે તમારા માટે સમુદ્રમાં વહાણ ચલાવે છે કે જેથી તમે તેના ફઝલ (રોશ્ન)ની તલાશ કરો, બેશક તે તમારા પ્રત્યે બહુ ક્યાણુ છે.

(૬૯) અને જ્યારે સમુદ્રમાં તમારા ઉપર કોઈ આક્રમ આવે છે (એટલે ફૂળવાનો ભય હોય છે) ત્યારે અસ્લાહુના સિવાય જેને તમે પોકાર્યો કરો છો તે સૌ શુભ યઈ બધ છે, પછી જ્યારે તે તમને બચાવીને જમીન તરફ લાવે છે; ત્યારે તમે મોહું ફેરવી લો છો. અને મનુષ્ય છેકજ નાશુકરો છે.

(૧૦૦) જે કોઈ આ જગતમાં (નબતતને માગે) લેવાથી આંધળો રહ્યો તે આખી જગતમાં પણ આંધળોજ અને રસ્તાથી બહુ દૂર પડેલો રહેશે.

(૧૦૧) તું કહી દે કે અગર સમજા માનવી, અને જિન્નાત આ વાત પર એકત્ર થઈ બધ કે આ કુર્આન જેવું (બનાવી) લાવે તો પણ એતા જેવું નહિ લાવી શકે. ભલેને એકબીબના મહદગાર પણ બની બધ.

❀ ઈ સ્ત્રી માં શિક્ષણ ❀

❀ રસુલુલ્લાહ સલૅમ્ એ ફરમાવ્યું (હદીસ) ❀

❀ મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાહબ, રોદેર ❀

- (૯૪) રસુલુલ્લાહ સલૅમ્ એ ફરમાવ્યું કે હમ્દ તથા સલાત પછી વાત તો આ છે કે ખચીત બેહતર કલામ અલ્લાહની કિતાબ છે. અને સારો માર્ગ મુહમ્મદનો માર્ગ છે. અને બુરાં તે કામો છે કે જે નવાં નીકળેલાં (નિદઅત) શુભસાદી છે. (મુસ્લિમ)
- (૯૫) રસુલુલ્લાહ સલૅમ્ એ ફરમાવ્યું કે જે ટેલ લોકોમાં છે, જે તેઓ માટે કુદ છે. (૧) નસબમાં એળ કાઢવી (૨) તથા મૈયત પર વિલાપ કરવો. (મુસ્લિમ)
- (૯૬) રસુલુલ્લાહ સલૅમ્ એ ફરમાવ્યું કે કિયામતના દિવસે અલ્લાહ ત્રણ શખ્સોથી વાત કરશે નહિ તથા તેઓને (અનાહોથી) પવિત્ર કરશે નહિ. તેમજ તેઓને જોશે પણ નહિ. અને તેઓ માટે દુઃખદ અજાણ હશે. (૧) બુદ્ધ વ્યભિચારી. (૨) બાદશાહ જુદો. (૩) તે દરિદ્રી કે જે પૈરી બચ્ચાંતળો હોય છતાં ગર્વિષ્ટ હોય. (મુસ્લિમ)
- (૯૭) રસુલુલ્લાહ સલૅમ્ એ ફરમાવ્યું કે ચાર વાતો મારી ઉમ્મતમાં કુદના સમયની છે જેને તેઓ છોડનાર નથી. (૧) આનદાન પ્રત્યે બદલ્ મારવી. (૨) બીબતના નસબમાં એળ લગાડવી. (૩) તાન્નઓથી વરસાદ આહવો. (૪) વિલાપ કરવો. (મુસ્લિમ)
- (૯૮) રસુલુલ્લાહ સલૅમ્ એ ફરમાવ્યું કે મારી પાછલી ઉમ્મતમાં હવે કેટલાક લોકો થશે જેઓ તમને એવી વાતો કહેશે કે જે તમે અને તમારા બાપ દાદાઓએ પણ સાંભળી નહિ હશે. માટે તમો તેઓથી બચતા રહેશો. (મુસ્લિમ)
- (૯૯) રસુલુલ્લાહ સલૅમ્ એ ફરમાવ્યું હું સાક્ષી આપુ છું કે અલ્લાહ સિવાય કોઈ પૂજ્ય નથી, અને ખચીત હું અલ્લાહનો રસુલ છું. કોઈ પણ બંદો એમાં શક કર્યા વગર ખુદાની સુલાહાલ કરશે તો તે જન્મમાં જશેજ. (મુસ્લિમ)
- (૧૦૦) રસુલુલ્લાહ સલૅમ્ એ ફરમાવ્યું કે જ્યાં સુધી વુજુનું પાણી પહોંચે છે; ત્યાં સુધી શુન્નલમાનને ઘરેલું પહોંચશે. (મુસ્લિમ)
- (૧૦૧) રસુલુલ્લાહ સલૅમ્ એ ફરમાવ્યું કે “તું ખાણું ખવડાવે અને જેને તું ઓળખે અને જેને તું નહિ ઓળખે તેને સલામ કરે.” એક પુરૂષે પૂછ્યું કે ધરલામમાં ક્યાં લશ્વણ સારાં છે? તેના જવાબમાં હઝરતે આમ ફરમાવ્યું. (સહીહૅન.)

જીલ્લો કી દુનિયાં કે દોર તો

સંસ્કૃતભાષા - 'જીવ'

J.B. Malley

આવાજી દુનિયાં કે દોર તો ! તમને આજે એક પુરાણી કહાણી નવેસરથી સંજીવું છું. એક બાદશાહને તેના વજીરે સલાહ આપી કે “આપણે આટલું બધું લશ્કરનું ખર્ચ વેઠવાની થી જરૂર છે ? આપણા રાજમાં ખાટકી તો ઘણાં છે જરૂર પડે એમને બોલાવી લશ્કરું તેજા હાથે ભેળવે એવી સાધના મારશે કે સામેયજાના તો સાધાજ દીસા યથ જશે !” બાદશાહે વજીરની વાત માન્ય રાખી અને લશ્કરને રજા આપી ખાટકીઓનું કામચલાઉ લશ્કર ઉભું કર્યું. એક વેળા પરદેશનો ઠાંઠ બીજો બાદશાહ ચડી આવ્યો એટલે આ બાદશાહે પોતાના લશ્કરને તેની સામે મોકલ્યું. ખાટકીઓનું કુદાડીઓ તથા કૈવતા સંકીર્ણ લશ્કર ભેળવે સામેવાળું લશ્કર પ્રથમ તો થંભી ગયું ને વિચારમાં પડ્યું; પણ થયે લશ્કર આવી. ખાટકીઓ તો ભેદ ભેદને અને તાકી તાકીને સાધામાંજ મારવાની વાત કરે અને ગેલા લશ્કરીઓ તો એ તેમ તસ્વાર ચલાવે અને દીધેજ રાખે જેથી ખાટકીઓના લશ્કરને ભાગલું પડ્યું અને બિચારા બાદશાહને માથે હાથ દેવાનો વારો આવ્યો ! તેમ બજારમાંથી લશ્કર વડે રામન સામ્રાજ્ય સ્થાપવાનાં સ્વપ્નાં સેવનાર મુસોલીનીને પોતાનું રાજ્ય રહેશે કે નહિ તેની ફિકર પડી છે ! અને તેથીજ હીટલરને બોલે માથું મૂકી “મા મને કોડીમાંથી કાઢ !” જેવું કરી રહ્યો છે. ઇટાલીયન લશ્કર જર્મનીને હવાલે કરી આવો બનવાની તકવારી

મુસાભાઈ કરી રહ્યા છે. અમને તો ખાતરીજ છે કે અતે “મુસાભાઈને વા ને પાણી !” જે વોજ દિસાજ મશે !

આવાજી દુનિયાં કે દોર તો ! હવે નવાન લડીવડીને યાકું છે; જેથી ચીન સાથે સમાધાની સાધવાની વાતો કરે છે. કહેવત છે કે “ચાકમાના માઠિ બારે !” તે નવાની વગ્ર પ્રધાનને હવે સમજાયું છે; પણ સામે ચીંગકણ શકે એટલે મુસદ્દા નથી ! મો સાલુના તો એક વડોનાય વારો આવે ને ? “સો સોનીના તો એક લુહારને” એ ન્યાયે હવે ચીનને આજગ્ર પ્રધાનવાને આશય એ કેમ મૂકી દે ? અમેરિકા અને બ્રીટન સાથે અજમાવવાને માટે પોતાનો હાથ છુટો રહે એ કારણેજ નવાન ચીનને સમજતી રહ્યું છે પણ ચીના હવે કંઈ પહેલાના અંદુલ્યાન ચીના રહ્યા નથી ! ઓગકા પ્રશ્ન એ કંઈ હીરા નથી કે ધોધે જઈ આવે ને સોના સાઠ કરી આવે ? કોનોયને એ બેધક કહી રહ્યો છે કે :

“રહેવા હો સમાધાનની
એ વાત શેકેલ;

પોલાદના ચણા છે
એ લાજમાં ગરમ નથી !”

“વક્ત આને દે બતા દેંગે
તુએ એ આસમાં;
હમ અલીસે કયાં બતાએ
કયા હમારે દિલમે હય ?”

ઉપરોક્ત પંક્તિ રૂઝવેદરે, હીટલરે એમ કહ્યું કે: “ને અમેરિકા હવે વધુ સુચા કરશે તો અમારી ટોરપીડો તેમની આગબોટોની પછી ખચર લઇ નાખશે!” તેના ઉત્તરમાં બેધડક કહી નાખી હતી હોય હવે કાણ ના કહે છે કે રૂઝવેદર ફિલબર્ટ શાઉર નથી! વળી હીટલરના ઉલ્લા આપણ વિરે પણ રૂઝવેદર શામેરીમાંજ કહે છે કે:

“હીટલરકી ચેખર ગોઈ

કુછ સુસ્તાનદ નહિ હય;

કેહનેકી કોઈ હદહે

બકનેકી હદ નહિ હય!”

૭

આવાજકી દુનિયાં કે દોસ્તો! તમે પેકી કહેવતો સાંભળીજ હશે ને કે “બેસ ભાગેજે છાસ છાગેજે ને ધેર માખણની ધમાધમ!” એવી હાલત આપણા આગેવાનોની છે. ત્રીજા સાહેબે પાકીસ્તાનનું પૂછડું પકડ્યું છે તે હોડતાજ નથી: ત્યારે સાવરકરજી પોતાના નમજા દેક પર લંગેટ કસીને ઝાંધ ઠોળીને સરકારને કુસ્તીની ચેલેજ ફેકે છે કે “ને સરકાર લીગની પાકીસ્તાનની યોજના તરફ ટળી પડશે તો મારી હિંદુ મહાસભા આકાશ પાતાળ એક કરી નાખશે માટે ખચરદાર! એ વિરે કંઈ બોધ્યા તો? હિંદુ હિંદુઓનું છે! ને એમને પાકીસ્તાન નેહતું હોય તો ભને અરબસ્તાનમાંથી આવ્યા છે ને અરબસ્તાનમાં જાય!” એ સર સાંભળીને સરકાર તો સંકે ખાઇ ગઇ છે. કારણ કે મિયાં ત્રીજા પણ કંઈ દમદારી દેવામાં પાછા પડે એવા નથી તો! કહે છે કે: “પાકીસ્તાનથી એક રતીમાર પણ આણું મજે તે અમને પાલવે એમ નથી! ને સરકાર અમારું નહિ માને તો તેને આપણ પાડવાની કળા અને પુરેપુરી વાદ છો!” આ જાનેની ધમાધમીમાં

સરકારે બેધું કે “ન બોલવામાં નવ શુણ છે!” અને તેથીજ એમરીએ પાલમિન્ડમાં હિંદ વિરે કંઈ બોલવાની ના પાડી દીધી છે. અને લાટ સાહેબ પણ “માસ્તર મારેય નહિ ને ભણવેય નહિ!” જેવી નીતિ ધારણ કરીને બેઠા છે. સરકારને ઇચ્છિત વસ્તુ તો મળી રહી છે પછી બોલીને બગાડવાની જરૂર શી છે? અને વળી બોલવાની છુટ મેળવવા માટે એટલે કે વાણી સ્વાતંત્ર્ય માટે તો કોંગ્રેસે જેટલા બરવા માંડી છે પછી આજુ બોલવાથી શું કાયદો! જીવોને યુગોલીનીએ પણ બોલી બોલીનેજ બગાડ્યું છેને! “બોલે તેનાં ભાર વેચાપ!” પણ અહીં તો ભાર વેચવાંજ નથી પછી બોલવાની શી જરૂર! બોલોને છાપાંવાળા “નવનાં તેર” ક્યાં કરે!

૮

જાણે કોઇના હાથમાં સળગતો અંધારો મૂકો અથવા તો જીવતો લીંછી પકડાવી દો અને તે ભડખેને ફેંકી દે તેમ આજકાલ રાણી છાપના રૂપિયાને નેહતે લોકો ભડકીજ રહ્યા છે! એ રૂપિયા તો કશી માત્રથી બંધ થવાના છે અને સરકારી તિજોરીઓ તથા પોસ્ટ ઓફિસોમાં તો વધુ છ માસ ચાલવાના છે છતાં લોકો તે જાણે એમજ સમજ બેઠા છે કે રાણી છાપના રૂપિયા એ રૂપિયા નહિ પણ કીકાંજ છે! કેટલાક એ સિદ્ધા લે તો છે પણ કટાણું મોડું કરીને રૂપિયાને આઠ દસવાર ઠોકી વગાડીને પછીજ લે છે. હું તો કહું છું કે હજી દોઢ માસ બાકી છે ત્યાં સુધીમાં આવી હાલત રહી તો બધાજ રાણી છાપના રૂપિયા ઠોકાઇ ઠોકાખે વંકાચૂંકા ખરબચડા કે અપંગ બનીને પુરા ચાલતા હોય તેજ નહિ સામે એવી રિયતિમાં મૂકાઈ જશે! છે કંઈ આનો છકાજ? કે પછી આ બાબતમાં પણ સરકારનો વિચાર ચૂપચાપ તમારો નેચા કરવાનો છે?

સંભળાય છે કે "સિંધુ નદી મારે બદલે છે." જ્યારે લોકો સાહેબના નામે રૂઝ કરીએ બાંધણી સહજ આગળ મૂકવું હતું ત્યારથી જ બાંધણીને તો કહેતા હતા કે "એ નદી જ નાત-રાણી યેરીની જેમ ધડીમાં આ ધણી તો ધડીમાં પેસો ધણી કરે એવી છે. દરધડી મારે બદલ્યા કરે છે તો પછી તેના પર બંધ બાંધવાથી શો ફાયદો?" એ વાત મેલએ ન સમજી અને કરોડોનાં બાંધણી મૂકાયાં. હવે નદી રેલો બદલે તો શું પરિણામ આવે તે કહ્યો છે? અમારે તો માનવું છે કે સિંધુના વહેતા પાણી ઉપરથી જ સિંધના લીંદોને વખતો વખત પોતાનો માર્ગ બદલવાનું શીખ્યા છે! જેમ સિંધુ નદી પોતાનો એક માર્ગ પકડી રાખતી નથી તેમ સિંધી લીંદો પણ એક વિચારને ક્યાં વળગી રહે છે? ભૂગોળની માનવ શ્રવન પર અસર થાય છે એ વાત ખરી છે!

મી. એમ. ઇ. વેસ્ટ હેડે છે કે 'શ્રીકૃષ્ણસને
હૃદયે હવે આપશે.' પણ તે પહેલાં યુરોપના
ગીધાં અને અટલાંતીક તથા અમંથ સચિદનાં
મોહમાં યુરોપીય મુઠ્ઠાંબોના જાણીયાં આંધ પીને
તાજાં ચપ્પ જશે ! કેલુ નાં જીવે રહે કે
દરિયાના મગર મોહમાં તથા જમીનપરનાં ગીધ
પ્રાણનાં પ્રાણનાયીજા યુરોપની આ માનવ દેવળી
ન સળગી હોય ! ગોરી સંસ્કૃતિને દાવે અત્યારે
તે આગ અને પાણીમાં કના ચપ્પ રલો છે !

"કચ્છા ચુટીકી હોતી હય; તેા ઉરકો
પર નિકલતે હે."]

લગભગ એ જમ અનેક વસ્તુઓનો ધાણ કાપ્યો છે. તેમ છાજ મર્યાદાનો એ ધાણ યુરોપમાંથી નીકળી ગયો છે ! ખૂનસુરત નાભનીઓને નમસુ તરિકે તો જર્મની મોકલવું હતું જ પણ હવે તો જર્મનીની સુવર્તિઓએ હયાતી દહ કુદાવી છે તેમણે 'યુ'બન ફંડ' કાપ્યું છે યુ'બનથી ને આવક થાય તેમાંથી જર્મન સરકારને બોમ્બરો બનાવવા તે રકમ બેટ આપવામાં આવે છે. નીતિની બ્યાખ્યા તો પૃથ્વી ગોળા હોઈ આમ ગયબનીજ રહેવાની પણ આપણા સિંદના યુ'બન પ્રેમી લદેરી બુવાનો આધી જરા હોટ ચાડીનેજ રહી જશે કારણ કે આલારે હાં બનું સકામત નથીને ? વળી જર્મનીની કોટે બ'ધાયકા જાપાની હેરકે યુવતિઓની તો ત્યાંની સરકારે પરીક્ષા લેશે ડોક્ટરો કાથમ ક્યાં છે. તે ડોક્ટરો તપાસ કરીને કહે કે આને આટમાં પોરીયાં થશે ? હવે તો હજમ થાય છે ને ? તો પછી બખ્ખે રૂપિયાની દવામાં ખરડું ને ધેરીયાં બ'ધાની દેનાર આપણા અપર ઇસિયાના હજીઓની મદદ જાપાન કેમ લેવું નથી ? ત્યાંના ડોક્ટરોની અટકળો ઉપર ભરોસો રાખવા કરતાં હિંદી હજીઓને આન્સ આપવે શુ' હીક નથી ? હાય ને ? હયા તું જગતમાંથી હજપાર ધર્મ રહી છે કે શું ?

ॐ नमो वांथराय कर्म

ગણેષટા, રૂમાલ, ઝબાણું, ટોપી, મોઝાં, છુટ, વાસ્કોટ,
સ્વેટર, પોતકાં વગેરે ગૂંથવા માટેનું સંપૂર્ણ પુસ્તક.

લેખિકા : શ્રી રાહીગૌરી

કોઈની પણ મદદ વગર ચિત્રા જોડે જોડથી ગૂંથવાનું રહેલાઈથી શીખી શકાય છે. કિંમત રૂ. સવા.

હીરજીભાઈ વાલંભીયા, રહેલો ઝોંઘીસ, નેધપુર

શોક નોંધ !

કારવાંના હિંમ્મા બે ત્રણ અઠવાળી શોક નોંધો પ્રગટ થતી રહે છે. અમારા એક જુનાગઢના હિંદુ મિત્ર શ્રી. શંભુપ્રસાદ વઘીલ કે જેમના લેખથી 'કારવાં'ના વાંચકો પણ પરિચિત છે. તે એક સાહિત્ય પ્રેમી યુવાન હતા. તેમના બે અપ્રગટ લેખો પણ અમારી પાસે સિસીકે છે જે કારવાં ના આવતા અંકમાં પ્રગટ થશે. આવા યુવાન અને સંસ્કારી લેખકના શોકગ્રસ્ત અવસાન બદલ અમે દિવગીર છીએ. પ્રભુ એમના આત્માને શાંતિ અને એમના કુટુંબીઓને ધીરજ અર્પે.

❧

ખીજ એક રહેરના જુવાન અને જોશિલા સાહિત્ય રસિક મિત્ર તથા અમારા વરસો જુનાં ગાઢ મિત્ર અને એક લેખના મુ. ગુ. સાહિત્ય મંડળના સભ્ય ભાષ્ય શુદ્ધરમ મોદીયુદ્ધીન પનામ હતીકે ભરપુરાનીમાંજ પોતાનાં વૃદ્ધ વાલિક, વાલિકાને રંજમાં મુખતેલા કરીને એકા-એક અકાળે જન્મત નશીન થયા છે. (ધનનાં સિદ્ધલાહે) એમના પિતાના એ એકજ કમાઉ પુત્ર હતા. ગોપા એમના જન્મત નશીન યવાથી એમનાં ધરતો દીપજ પુઝાઇ ગયો છે. ખુદા મરહુમને ગરીકે રહમત કરે અને તેમનાં કુટુંબીજનોને સમ્રે જમીલ આતા કરે! આમીન.

❧

ત્રીજા 'અભ્યોરેની'ના ગુજરાતી અનુવાદક અને બે દાયકા પહેલાંના એક સફળ લેખક અપ્પુલક્ષ્મીજી પન્ની પણ જન્મતવાસી થયા છે. (ધનનાં) ખુદા મરહુમને ગરીકે રહમત કરે અને : એમના કુટુંબીઓને સમ્ર આતા કરે! આમીન.

રહેરની સુલાકાત લેતાં
કયાં જમશે ?

ધી ખાગલ કોટેજ
રેસ્ટોરાં.

ઉમડ ફલીયા, રહેર

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી
વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં
યાદદાશત રૂપે રહી જશે,

માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

સાયન્ટીફિક ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

સુલેમાન જી. ઝરાદ

મુરાદ ટેલરિંગ વર્ક્સ

યુનારવાડા
મસ્જિદ પાસે,
રહેર

અસ્માઉલ દુસ્ના

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“યા કહ્લારો” (يا قحار) સંખ્યા ૩૦૬ “આ દરેક બીજ પર ગાલિબ (૧) દર-રોજ ૩૦૬ વખત પઢનારના દિલમાંથી ખુદ પાક કુન્વાની મદખ્ખત દૂર કરી દેશે, કે જેથી તે કુન્વાની રસ્તાથી બચી જાય અને ખાતેમા બિલખેર થાય અને ખુદાપાકનો શૈક અને મદખ્ખત તેના દિલમાં જળ્યા લે. (૨) જો કોઈ મુસ્લિમ માટે ૧૦૦ વખત પઢવામાં આવશે તો ઇ. અ. તે દૂર થઈ જશે, કામ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી દરરોજ પઢવું જોઈએ. (૩) સવારે ફર્જ ત્યાં સુન્નત નમાઝની વચ્ચે દુસ્મનને જેર કરવાની નિયતથી દરરોજ ૧૦૦ વખત પઢવાથી ઇ. અ. દુસ્મન જેર થઈ જશે. (૪) કસરતથી (પુષ્કળ) પઢનાર દુસ્મનો ઉપર ગાલિબ રહેશે. (૫) મરદની શેદવત જો કોઈએ જાદૂ વગેરેથી બાંધી હોય તો એને કસરતથી પઢવાથી ઇ. અ. તેમાંથી જલ્દી છૂટી જઈ ઔરત પર ગાલિબ થશે.

“યા વહ્લુહાબો” (يا وهاب) (અદ્દ ૧૪) અથ, કંઈ પણ બદલો લીધા વિના બેઠક આપનાર”

(૧) જો કોઈ ફિકી-પાકથી રંજીત હોય તો તેને જોઈએ કે એને હમેશા પુષ્કળ પઢ્યા કરે. એવી રીતે પઢનારને ખુદાપાક એવી રીતે રાક્ત આપશે કે દંગ થઈ જશે (૨) ચાસ્તની નમાઝ પઢ્યા પછી સિજદાની આપત પડી સિજદામાં જઈ “અલ્લાહુહાબો” સાત વાર

પઢનારને ખુદાપાક કુન્વાથી બેપરવા કરી દેશે. (૩) હમેશા ચાસ્તની નમાઝના વખતે ચાર રક્ત નરીબની નિયત કરી “સહાતુત્તરબીહ”ની નમાઝ પઢવામાં આવે છે તેવી રીતે મજકુર નમાઝ પઢવી શરૂ કરવી પણ એમાં “તસ્બીહ”ને બદલે “યાવહ્લુહાબો” તસ્બીહની ગણતરી પ્રમાણે પઢવું, એ મુજબ પઢનારને ખુદાપાક ગૈબથી રોઝી આપશે અને ઇ. અ. તવંગર થઈ જશે. (૪) અગર કોઈ હાજત હોય તો મકાનની અગાસી અગર મસ્જિદના સડનમાં ખુદ્દે માથે અર્ધી રાત્રે ૩ વખત સિજદા કરી હાથ ઊઠાવી ૧૦૦ વખત પઢવાથી ઇ. અ. તેની હાજત ૩ અગર ૭ દિવસમાં પૂરી થશે. એવી રીતે હાજત પૂરી થાય ત્યાં સુધી પઢવું બહેતર છે: (૫) ઇશાની નમાઝ પડી ૧૧૫૦ વખત હમેશાં પઢનાર ઇ. અ. કર્ઝદારીથી જલ્દી છૂટો થઈ જશે. (૬) દરરોજ ૧૪ વખત પઢનારની કુન્વા ખુદાપાક કબૂલ કરશે. કોઈ પણ કુન્વા માંગવા પહેલાં ૧૪ વખત પઢવું બહેતર છે. (૭) ઇશાની નમાઝ પછી હમેશા ૧૪૧૪ વખત પઢનારની રોઝીમાં જરકત અને વધારો થશે (૮) ઇશાની નમાઝ પછી ૧૧૦૦૦ વખત અથવા ૩૦૦૦ વખત અથવા ૩૦૦ વખત અથવા ૧૧૧ વખત હમેશાં પઢવાથી જે કંઈ હાજત અગર કામ માટે હશે તે ઇ. અ. ખુદાપાક જલ્દીથી પૂર્ણ કરી દેશે. કામ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી દરરોજ પઢવું જોઈએ. (૯) ઇશાની નમાઝ પડી ૪ રક્ત નરીબની

નિખતથી નમાઝ શરૂ કરવી અને દરેક રકાતમાં “સરએ ફાતેહા” એકવાર પઢી “આયતુલ કુરસી” પંદર અગર અગીઆર વખત, અને સરએ “ઈશ્લાસ” પચ્ચીસ વખત પઢી સવામ ફેરવી “યાવલુહામો” ૧૦૪૧ વખત હમેશા પઢનાર ઇ. અ. બહુ જલ્દી તબંગર થઈ જશે. અને નહીં તો તેને એનો બહુજ સારો ગદયો દુન્યા તેમજ આખેરતમાં મળશે. (૧૦) કોઇ સુરિકલ આસાન કરવી હોય તો રાત્રે ખુશ્વા મેદાનમાં જઈ બે રકાત નશીલ પછી દુઆ માટે હાથ ઊંચા કરી ૧૦૦ વખત “યાવલુહામો” પઢી દુઆ માંગેથી ઇ. અ. બહુ જલ્દી સુરિકલ આસાન થઈ જશે. (૧૧) જે કોઈ મોલતાજ માણસ અર્ધા રાત્રે ઉઠી વઝૂ કરી બે રકાત નશીલ પઢી સગદામાં જઈ ૭ વખત “યાવલુહામો” પઢશે તો ઇ. અ. જલ્દી તબંગર થઈ જશે અગર નહીં તો તેના મુજરાનનું કંઈપણ સાધન ખુદાપાક પેદા કરી દેશે. (૧૨) પઢનાર માણસ પોતાના નામના અન્દક પ્રમાણે હમેશા એનો વઝીફા ચાલુ રાખશે તો ઇ. અ. દુન્યામાં તે કાબતો મોલતાજ થશે નહીં અને ખુદાપાક ગૈબથી હમેશા તેની મદદ કરશે.

“યા રઝઝાકો” (۞) (સખ્યા ૩૦૮) “અમબી મખલકને રોઝી દેનાર.”

(૧) સવારની નમાઝ પહેલાં સુન્દ સુદિકે પછી જે કોઈ માણસ વઝૂ કરી દશ દશ વખત અગર બસો બસો વખત કિન્હાઝ ઉભા રહી પઢી મકાનના ચારે ખૂણાએ ટુંક મારશે તો ઇ. અ. તેના મકાનમાં રંજ અને સુદેસી કઠી આવશે નહીં પણ કિન્હા તરફથી બદન ફેરવતું નોંધએ નહીં; તેમજ જમણી તરફથી ટુંક મારવી શરૂ કરવી નોંધએ. (૨) જે દરરોજ ૧૦૦ વખત પઢશે તે કાબતો મોલતાજ થશે નહીં. (૩) સવારની ફૂર્જ અને સુન્નત નમાઝની વચમાં ૪૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૫૫૦ વખત

પઢનાર ઇ. અ. દૈવતનંદ થઈ જશે, પણ સવારની નમાઝ દર હાલમાં બાજમાઅત પઢવી નોંધએ, અને પઢવા પહેલાં ૧૧ વખત અને પઢી રહ્યા પછી ૧૧ વખત દરદ શરીફ જરૂર પડતું નોંધએ. (૪) જે કોઈ હમેશાં પ્રથમ અને છેલ્લે અગીઆર અગીઆર વખત દરદ શરીફ અને વચ્ચે “યા રઝઝાકો તઝોકો મન્તશાઓ યા રઝઝાકો” ૪૧ વખત પઢશે તો ઇ. અ. સહેલાઈથી રીઝક મેળવશે. એટલે ખુદાપાક તેને ગૈબથી મદદ કરી રીઝકની કિંદરમાંથી હોડવશે. (૫) “યા રઝઝાકો” એને હમેશાં પુષ્કળ પઢનારની રોઝીમાં વધારો થશે. (૬) જે કોઈ દરરોજ ૫૪૫ વખત પઢશે તો ઇ. અ. તેની રોઝી કુલાહ થશે અને રંજ મુસીબત વગેરેથી બચેલો રહેશે. (૭) જે કોઈ એને યોગ્યતા હમેશાં ૧૦૦ વખત પઢશે તો ઇ. અ. હઝરત ખિઝર (અ. સ.) સાથે મુલાકાત થશે પણ શરીફતની પાખંદી અને હસાં રોઝી સાથે એ મુજબ કરતું નોંધએ. (૮) “યા અદલાહો યા રઝઝાકો વઝૂકેના ફૂન્નકો ખેરરોઝીકોના” એને હમેશાં પુષ્કળ પઢનાર દુન્યામાં કાબતો મોલતાજ થશે નહીં ખુદાપાક તેની દરેક હાજત ગૈબથી પૂરી કરશે.

આશુર શ્રી. કે. એમ. ઝવેરી:—

“એના જેવું બીજું એક પુસ્તક મારી નાંખુમાં નથી.”

શાઈરી લાગ ૧-૨

મુજરાતી ભાષામાં ઉર્દૂ, ફારસી-અરબી પોંગળતું સંપૂર્ણ જ્ઞાન દરાવે છે.

તમારી લાખરો તો વિના

અપૂર્ણ ગણાયો.

શ્રી. આડ બાના. ટ. ખ. હિન્દ એક આનો.

આજેન લખો:—

શ્રી રોદર રોસર્સ કલ્પીક, મુરત,

પોઠ

અને આવવાછને દેરોનો વડેપાર પછુ બંધ કરવો પડ્યો છે. કારણ કે ૧૦ દોર ચારવા જાય તેમાંથીય એકાદ જુલીને આવે એવા એમના ભૂતકણી રવમારને પ્રતાપે ખોટ આપી જેથી પાછા સાહિત્યની બાતરમાં આવી પડ્યા છે. અને આવતાજ પડકાર કયો કે આટલાકા મુસમમાન લેખકો અને કવિઓ શુજરાતી સાહિત્યમાં કામે લાગી ગયા છે છતાં સાહિત્યનાં સંમેલનોમાં, કે પુસ્તકાલય પ્રદર્શનોમાં કે સાહિત્યની સમાજોચ્ચતાઓના પ્રશોમાં તેમનું નામ કેમ દેખાતું નથી ?

“પણ કુવામાં હોય તો દલાડામાં દેખાયને ? આખા વરસમાં માંડમાં છન, મીન ને સાટે-તીન પુસ્તકો મુસ્લિમ લેખકો બહાર પાડના હશે અને તેમાંય સાહિત્યમાં અમરતા પ્રાપ્ત કરે એવું તો એકદેય બાગ્યેજ હોય પછી નામ તે ક્યાંથી પ્રગટ થાય ! સમાજોચ્ચતા માટે મુસ્લિમ લેખકોએ પોતાનાં પુસ્તકો એવી સંરચાએને મોકલાવવાં નેહ્યો, પ્રદર્શનોમાં પોતાની કૃતિઓ મુકુબી નેહ્યો, સંમેલનોમાં સક્રીય ભાગ લેવો નેહ્યો, અને સારેજ બીબની દૃષ્ટિએ પડેને કે આ બાઈ કયા ખેતરના મૂળ છે ? ખેતરમાં ઉભા કરેલા ચાડીયાની જેમ દૂર ઉભા ઉભા તિબીય બની તમણી નોખા કરવાથી શું વળે !

ડેઈલી પેપરો. કે અઢવાડિકોમાં ગમે તેટલું લખાય પણ તે સાહિત્ય અમર શી રીતે થાય ? કારણ કે પરતીના કાવો મોંઘા હોઈ તેનાં પડીકાં વળી જતાં વાર લાગતી નથી ! જરા તરે માસિકોનું સાહિત્ય જળવાઈ રહે એવું ખરું પણ માસિકો કેટલાં ? અને તેમાં ખરું સાહિત્ય કેટલું રચ્યુ થાય છે ? અને ને ખરું સાહિત્ય રચ્યુ કરવામાં આવે તો તેના ખરીદાર કેટલા થાય ! જેમ રેલ્વેમાં ફર્ટ કલાસનો ડબ્બામાં બેસનારા બોબા હોય છે અને યડ કલાસમાં પેસેજરોની પડાપડી હોય છે; તેમ આદ્ય સાહિત્ય પ્રગટ કરનારાઓને દુશ્મન અતુ-ભવો પડે છે, અને યડ કલાસ સાહિત્ય રચ્યુ કરનારા ફારી જાય છે અને તે પણ મુસલમાનોમાં તો નહિજ !”

“ત્યારે પરિસ્થિતિને સુધારવાનો છવાજ શો ?”

“લેખકો જરા મહેનત ઉઠાવે સસ્તામાં પની જતું અનુવાદીયું સાહિત્ય રચ્યુ કરવાને બદલે થોડુંક પણ મૈસિક લખવા માટે મળ્ય-જાવી સેપરેટ રચ્યુ કરવાને બદલે થોડાક શેરમા-ખણ રચ્યુ કરે તે સારું, કે જેથી આપણા વાંચકાનાં બેન પછુ તર થાય ! અને વળી જેમ કેટલાક હિંદુ લેખકો અસ્મિતા, વાઙમયે જેવા રખે સરજે શુજરાતીમાં ધકેલે છે; તેમ

મુસ્લિમ લેખકો પણ અરબી ફારસી શબ્દોનાં યોગ્યાં મારી તેને લમકદાર બનાવવા મથે છે પણ વિચારોનું ઠેકાણું રહેતું નથી ! આપણા લેખકો ભાષાનો વિચાર કરે છે એટલે લખાણુ નિમે વિચાર કરતા નથી ! દાખલને તો માંછને ચકચકીત બનાવે છે, પણ અંદર શું બહુ છે? અવેરાત છે કે ટેટના હીરા છે તે જોવાની ઝાઝી દરકાર થતી નથી ! ગુજરાતી સાહિત્યમાં મુસલમાનો કયાંથી અમર થાય ? બહુ થાય બિચારી ઉર્દૂ લાંબાનું કે એના પ્રતાપેજ આજે થોડકા બધ મુસ્લિમ ગુજરાતી લેખકો ટકી રહ્યા છે ! જેમ હિંદુ લેખકો બંગાલી પર આજકાલ છતી રહ્યા છે તેમ ! શું શરદાયા ન હોત તો ગુજરાતી વાંઝણી રહી જતી ?”

“કાણુને કાણુ કહે તો તેને કશું લાગે” પણ કલા વગર છુટકાજ ન હોય તો ?

“એ બધું તો હીક પણ કવિતાનું બમર તો તેજ પર છેને ?”

“હા, છેકાં થોડાંક વરસો થયાં યુરાધરી ભરી વારને કવિઓનો મોટો પાક મુસ્લિમ ગુજરાતે ઉતાર્યો છે ! પણ તેમાંય બિચારીના રોપ જેવી ધણુછવી કવિતાઓનો દુકાળ નથીને ? એ છતાંય મને તો લાગે છે કે એ ભાગ્ય ભાગ્યું તોય ભરત્ય કોઇ દિવસ રંગ લાવશેજ ? જુવોને છેલ્લા અડવાડિયામાં મુસ્લિમ કવિઓએ મુખ્યને ધમધમાવી મહત્ત્વ હંતુને ? પણ જો એ બધા મહોરમના વાધો ન હોય તો એમાંથી જરૂર, એ ચાર તો અમર થઈ શકે એમ છેજ ! પણ તે કયારે બને ? સંજોગ મારી આપે અને સીધા પ્રયત્નો થાય તોજ બાકી રોલ વગાડી લોકોને એકલા કરવા તો સહેલાજ છે ને ?”

“વાર, પેલી અમદાવાદી એક ટાંગટી ગુજરાતીને બદલે નાગરીકવિધિ મુસાફરી જાય છે એ વિં તમારો શું મન છે ?”

“હું તો એમ માતું છું કે અનેક ધરેણાં ધાકવાથી મારવાણુ જેવી બેડોળ લાગે છે;

તેમ દાથે કરીને એ લોકો ગુજરાતીને બેડોળ બનાવવા નાગરિક અક્ષરો વગાડી રહ્યા છે ! અલખત સૌંદર્યને એક કુદરતી કોપ સમજનારા આ રીતે ગુજરાતીને બેધક બગાડી શકે ખરા ! જાણી જોઈને દરેક અક્ષર પર લાંટી દોરવાનું કેટલું અધક પડે ? પણ હશે, એ તો પોતાની ધૂનની વાત છે !”

“છેલા રડીયા મુશાએરામાં એ સારું થયું કે શેખયત્રીનો ધાડવો કુટી ગયો ને બેઠ ઉધાડો થયો કે એ બહારો કોણુ છે ? અત્યાર સુધી ઘણા જાણતા હતા કે ‘બેકાર’જ શેખયદસો છે ? ના, ના. એતો ખીજાજ વ્યક્તિ તીકળો ! ‘બેકાર’ જરૂર ખીજા તખ્તજુસથી કવિતા અને લેખો લખે છે પણ તે કારવાંના આત્મક વાંચકોતો જરૂર સમજ જતાજ હશે કે આ ‘બેકાર’ની કલમ છે ? વાર, તો એ શેખમહી વિં તમારો શો મન છે ?”

“મત શું ? એતો હીવા જેવી વાન છે કે પેલા લોલક, ટોમક, ને દોમક કરતાં તો એ શેખયત્રીની કલમમાં વધુ પ્રતિભા છે; પણ જાણુજ છેને કે અપનાયાસઓને બકાર પડતાં કે પાડવાંજ આવડું નથીને ? આદરે કોઇ બીજા સકરલગાં હોન તો એ મિયાનો બાન વધી જત ? મગર એસે દિન કદા કે..... ?”

●

અધ્ય પ્રાંતના માછ પ્રધાન શ્રી ગુલશ નેજમાં આપમાંડતો દતિદાસ લખે છે. શ્રી. મીત્ર. પુલ્કરીદસની જેમ કવિતામાં ભાગવત લખે છે. શ્રી. મહેતા એક અંગ્રેજ પાતાં પુસ્તક લખે છે, અને શેક ગોવિંદદસે તો ચાર નાટકો લખી કાઢ્યાં છે.”

આ ઉપરથી પ્રેરણા પામીને આપણા ગુજરાતી સાહિત્યકારો અંગ્રેજીની મુસ્તરી રહેલી સાહિત્ય પરિવ્રાજ નેજમાંજ ભરી નાખે તો શું તોષો છે ? ખરેખર ! સન્યાસદને પ્રતાપે જેતોની આજાદી વધવી જશે તેમ સાહિત્ય સમૃદ્ધિ પણ

વધતી જશે! આ ઉપરથી સમગ્ર વય છે કે જેમ
જેવીને માટે ખેડ, ખાનર ને પાણીની જરૂર
છે; તેમ સાદિત્વની જેવીને માટે જોતની જરૂર
પડી!

બાઈ 'આશિષ' તો તેમના અમાને
'દેશની' માસિક પ્રગટ કરના રહી ગયા અને
બાઈ ઝવણુનિસાએ તો મુખ્યત્વે 'દેશની'
પ્રગટારી હોય છે, અને તેમ શકિતવાળા બપોળે
વાર પુરો કરના સ્ત્રીઓ આ જમાનામાં દિગ્ભ્રમ
પૂર્વક આગળ વધે છે; એનો આરંભ પુરાણો
છે. અમેય મુસ્લિમ બાનુઓ દર્શ સાદિત્વજેત્રમાં
આગળ વધતા હામી છે. વાદરાયી પણ કાંઈ
સુરન્નિયા સુધી નામે જાતુ 'શાંદની'એ
ઈસ્લામ' નામનું અઠવાલિક પ્રગટ કરે છે. કાંઈ
બાઈ સાહેબ આ બાઈ સાહેબાઓના નામની આડમાં
ખેલતા ન હોય તો જરૂર આ બીના અભિમાન
ધરના યોગ્ય મણી રાક્ષા!

અદમ્યબાદશા "કુરેશી" આપા એક આનામા
'દીન' તો વેચી જ રહ્યા છે, અને વળી દરે
મુખ્યબાળા 'સાદીક' હોવા પાંચ આનામા
'દુનિયા' વેચતા તૈયાર થયા છે! પણ બસ
'દીન' કરતાં 'દુનિયા'ની હોમત પાંચ ગણી
વધારે કેમ? 'બૂખ્યા પેટે ઈલાહન થઈ શકતી
નથી.' એ મસઅલો જાણો છો! મતલબ કે
દુનિયાના પેટામાં-ના, પેટમાં દીન છે; એટલે
તેની હોમત પણ વધારે જ હોયને! બાકી 'દીન' -
અમથળ એટલે દુઃ છે; ત્યારે દુનિયા તો વિચળ
એટલે ફરતી છે તો 'સાદીક' હોવા 'દુનિયા'ને
પણ 'દીન'નાજીમ દર બતાવે, એ અપર્યવા
છે. બાકી 'દુનિયા'ને વાલેકો ખુદા મિલ્યા હો!'
તો પછી નવાં હાપાં કાઢવારને આદક કેમ ન
મળે?

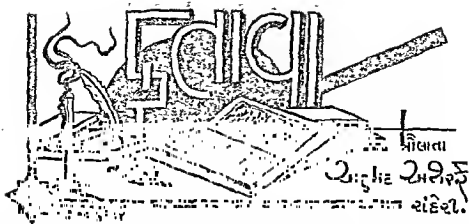
"નબુજાવો"

સ્વિકાર અને અમાસોચના

ધી ઝાઝમે મુસ્લિમ પટેલ એસોસી-
એશન મુંબઈના ૧૯૨૭-૪૦નો વાર્ષિક રિપોર્ટ
અભિપ્રાય અર્થે મળ્યો છે. ભરૂચ જિલ્લાના
મુસ્લિમ પટેલ બંધુઓના આગ્રહ અને નવયુવા-
નોને કેળવણી વિષયક સદાય આપવામાં આ
એસોસીએશન ભરૂચ જિલ્લામાં સૌથી મોખરે
છે. મુસ્લિમ પટેલોએ પોતાની આ એસોસીએશ-
નને તબ, મન અને ધનથી વધારી લેવી એ
તેમની પ્રાથમિક ફરજ છે. જૂતકાગમાંય અનેક
રિપોર્ટના વટાળોયા ઉભા થયા હતા છતાં આ
સંસ્થાનું વડાનું નિર્વિધિ પાર ઉતરી મળ્યું છે
અને તે એના ખતીયા નાવિકાની દોમી લમ-
દઈ અને ધગદાનું પરીણામ છે. આનું વરસના
પ્રમુખ જનાય શેઠ અલી હાજી મુસા, હરેલ અને
દીર્ઘચિત્તવાળા અનુભવી યુવક હેઈ. એસોસી-
એશનની વધુ પ્રગતિ ધવાની આશા રહે છે.
એસોસીએશનની રજીસ્ટ્રેશન, 'લુકુટામ' અને
પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિઓ ખાસ અનિવાર્ય અને
ઉપયોગી સાબીત થઈ ચૂકી છે. ભરૂચ ખાને
એકાદ મકાન ખરીદવાની દામ બીરે છે એ
આ સંસ્થાની પ્રગતિની નિશાની છે. ભરૂચી
પટેલો આ સંસ્થાના ઉપરદેશને ખૂબ અંતરના
ઉમંગદાયી વધારી લે એ આશા વધુ પડતી તો
નથીજ? આ સંસ્થાને અલેક બનાવરા અને ખાત-
બદાદુર અલીબાઈ, તથા ખાનમસદુર વશીબાઈનું
ખાન જેઓએ ઈ.એ. તેઓ રિલ પર લે અને
મક્કમતથી કામ કરે તો આટલું જરૂર કરી
શકે કે મુખ્યમંત્રી એક યંગ મુસ્લિમ પટેલ
બંધુઓની સંરક્ષા છે, તેમજ જુલુસરમાં પણ
એક વહેરા એસોસીએશન છે; તો આ બધી
સંસ્થાઓને એક કરી પોતાનું નામ અમર કરી
ભવ્ય સરકારની સેવા માટે તો એમણે પ્રયત્ન
કર્યું હશે; પણ હોમની સેવા માટે આટલું કરી
છુટે તથા આ એસોસીએશનું ઉપરુદેશન ભરૂચ
જિલ્લામાં પરિશ્રમજી કરે; ત્યારે પોતાની લાગ-
વગને ઉપયોગ કરી તેને સફળ બનાવવાનો
પ્રયત્ન કરી છુટે એ વિનંતિ છે.

સદતની (કારવા)

સવાલ—મીઝરની ચારે કોર કુરઆન શરીફની આપતો કે દુવાઓ લખવામાં આવેલી હોય, ફરી તે પર હમામ ખુતબો પઢવા ચઢે તો બેઅલ્હી ખરી કે નહિ ?

જવાબ—મીઝરના પગથીયા ઉપર અથવા તેની ચારે બાજુએ કુરઆન શરીફની આપત કે દુવા લખવી તેમજ કોતરવી જોઈએ નહિ; કારણ કે હમામના લુઝઆના દિવસે તે પર ખુતબા માટે ચઢવાથી બેઅલ્હી થાય છે; જેથી સખત શુભે લાગુ પડે છે, માટે એમ ન કરવું જોઈએ. હા, મરજહની દીવાનેના ઉપલા ભાગ પર કંઈ આપતો કે દુવાઓ લખવામાં આવી હોય એમાં બેઅલ્હી થતી નથી; પણ બેકતર તો એ છે કે મરજહની દીવાનેની ઉપર પણ કંઈ લખવામાં આવે નહિ; કારણ કે બોગજોગે શામ ટાઇમમાં મરજહ શહીદ યધ જાય, અથવા પુરાની યવાના કારણે તોડવામાં આવે તે વેળા બેઅલ્હી થવાનો સંભવ રહે છે.

સવાલ—અમારે ત્યાં ઇદગાહ છે છતાંય લોકો ઇદની નમાઝ મરજહમાં પડે છે તો એવા લોકો માટે શરીઅતમાં કંઈ તાકીદ છે કે નહિ ? સાદી વખતની ઇદગાહ બનેલી છે, પણ મુસલમાનોની બેપરવાઈને લીધે તે વેરાન યધ રહેલી છે. એ વિશે શું હુકમ છે ?

જવાબ—ઇદના દિવસે સખત ઉઝર વિના ઇદની નમાઝ ઇદગાહમાં જ પઢવી જોઈએ. કારણ

કે ઇદગાહમાં પઢવી સુન્નત છે. મદીના તૈયબામાં હઝરત (સલ્વ)ની મરજહ નખવીમાં એક નમાઝ પઢવાનો ૫૦ હઝાર નમાઝ પઢવા જેટલો સવાબ મળે છે છતાંય આં હઝરત (સલ્વ) ઇદની નમાઝ મરજહ નખવીમાં ન પડતાં પોતાના સદાબીઓ (રદી)ને લાઇને ઇદગાહમાં પઢવા જતા હતા. આજકાલ દીનનાં કામોમાં મુસત્રમાનો મોટી ગફલત અને બેપરવાઈથી કામ કરી રહ્યા છે. મોટેથી તો દમ ભરે છે કે અમે સાચા આશિકે રમુશ છીએ પણ અફસોસની વાત એ છે કે આપની સુન્નતોને તદ્દલ દેવામાં આવે છે, અને પોતાની મનેચાઓને પુરી પાડે છે. રસુલુલ્લાહ (સલ્વ)ની સુન્નત છોડી શયતાનની તાબેદારી કરવામાં આવે છે. મુસલમાનોની હબેતરી અને તરહી આપ (સલ્વ)ની તાબેદારીમાં સમાવેલી છે. વળી અલ્લાહપાક કુરઆન શરીફમાં ફરમાવે છે કે 'હો મારા નખી તમે એ લોકોને કહી દો કે જો તમે અલ્લાહથી મોઢખ્યત પેદા કરવા ચાહતા હો તો તેઓ તમારી નખી (સલ્વ)ની તાબેદારી કરો; તો હું તેઓને મારા દોસ્ત બનાવીશ.'"

સવાલ—આજકાલ એવા રિવાજ છે કે કેટલાક વેપારીઓ પોતાના નામના કાગળો ઉપર લિખાઈ ઉપર અને કાઠો ઉપર કાળુલુક્ષા શરીફ અને મરજહ નખવીના કોથળો છપાવે છે; તેમજ એવીજ રીતના ઇદગાહો છપાવે છે એ વિશે શું

હુકમ છે ? પણ એવા કાગળો ઉપર કંઈએ અને કુર્આન શરીફની આવત અને હદીસ છપાવવામાં આવે છે ?

જવાબ—સવાલમાં દર્શાવેલી હકીકત મુજબ એવી રીતે કાગળો, સિદ્ધાંતો પર ખાનાએ કાગળના તેમજ મરજી નબતીના ફાટા અને કલમએ તૈયાર તથા કુર્આન શરીફની આવત કે હદીસ શરીફ છપાવવામાં કંઈ વધી નથી. છપાવી શકે છે, પણ એ વાતનો ખિયાલ રાખવામાં આવે કે એવા કાગળોની કોઈ પ્રકારની એઅલ્લી થવી ન જોઈએ. એવા કાગળો જેમ તેમ ફેટી દેવા કે જ્યાં લેખના પગ નીચે આવે અને જોડાએ નીચે દુઆ અને અહિંતલો ઉઘાડી શકો ઉપર વેરવા અથવા નબસતોમાં નાખવા એ સખત એઅલ્લી અને મોટા ગુનોદ છે. તેમજ મુસલમાનો એવા કાગળો હિંદુઓને વેચે છે અને પોતાની દુકાનો ઉપર એ કાગળોને માત્ર બાંધવામાં વાપરે છે એ પણ મોટી જલ્લત અને ગુનાહર્ત ક્રમ છે. મુસલમાનોએ એવા કાગળો અને ચોપાનીયાંઓની સંભાળ રાખવી જોઈએ. આજકાલ મુસલમાનો એ વિશે ઘણી બેરકારી વાપરી રહ્યા છે જે પડતીની નિશાની છે. એવા કાગળોની હદીસ અને સંભાળ રાખવી મુસલમાનો પર જરૂરી છે.

સવાલ—એક માણસ નમાઝમાં ઘણી ઉતાવળ કરે છે રકુઅ અને સિજદા જેમ તેમ કરે છે. એના વિશે શું હુકમ છે ?

જવાબ—નમાઝને નમાઝના દરેક રૂકનમાં ઈતમીનાન રાખવું વાજબ છે, માટે મરજી હાથે વિશે છે એવી રીતે નમાઝ ઉતાવળે ન પડે, દરેક રૂકનને સારી પેઠે ઈતમીનાન અને શાંતિથી અદા કરે. (મરાફિસ ફલાહ)

સવાલ—લોકોએ ઉતાવળ કરી મૈયત પર જનાઝાની નમાઝ પડી જેમાં તે મૈયતનો વધી હાજીર ન હોય નમાઝ યહ રહી હતી અને

મૈયતનો વધી આવ્યો એવી હાલતમાં તે વધી તથમુમ કરી જનાઝાની નમાઝમાં શામિલ થઈ શકે છે અથવા ફરી બીજી વાર નમાઝ પડતી શકે છે ?

જવાબ—મૈયતનો વધી જનાઝાની નમાઝમાં તથમુમ કરી શામિલ થઈ શકે નથી. તેને તો ધુલું કરવું જોઈએ મરણ કે વધીની રજા વગર નમાઝ યહ શકતી નથી. વધીની ગેરહાજરીમાં લોકોએ જનાઝાની નમાઝ પડી હોય અને પાછળથી વધી આવી તે નમાઝને માન્ય રાખે નહિ તો ફરીવાર વધીના હુકમથી જનાઝાની નમાઝ પડવી જોઈએ. વધીની ગેરહાજરીમાં લોકો કેટલીક વાર જમાત કરી જનાઝા પર નમાઝ પડી શકે છે. પણ જેમાં વધી પોતે હાજર હોય તે પછી કાઢને શક રહેતો નથી, (શરહે મજમુકિલ બકરી)

સવાલ—સફરની હાલતની જે નમાઝ કઝા યહ હોય તેને ઘેર પહેંચી ફરી રીતે અદા કરવી ?

જવાબ—સફરમાં જે નમાઝ કઝા યહ ગઈ હોય કે જેમાં કસર લાગુ પડે છે જેમકે ઝોફર, અસર, અને હજા તેને ઘેર આવી કસર પડે મતલબ કે સફરની હાલતમાં જે નમાઝ કઝા યહ હોય તેને ઘર પર કસર કરે અને જે નમાઝ ઘર પર કઝા યહ હોય તે નમાઝ અગર સફરમાં અદા કરવા ચાહે તો પુરી પડે. જે વિનરની નમાઝ પણ છુટી ગઈ હોય તો તેની કઝા કરવી પણ વાજબ છે (મરાફિસ ફલાહ તકતલી)

સવાલ—ઘવનમાં ખાલું બાંધી બાદ કેટલીક જગ્યાએ એવા રિવાજ છે કે કાતેડા પદવામાં આવે છે બધા લોકો બેગા યહ હાથ ઉઘાડી કાતેડા પડે છે અને એ આમ જરૂરી રિવાજ યહ ગયો છે એ વિશે શું હુકમ છે ?

જવાબ—એવી રીતે જરૂરી સમગ્રી કાતેડા પડવા સાબિત નથી એ તો માત્ર રિવાજ છે

મેરાક ખાખા બાદ દુઆ પઢવી સુતત છે અને
અને હદીસ શરીફથી સાબિત છે અને તે દુઆ
આ છે:—“અલ્લહમદો લિલ્લાહિદ્દલ્લી અતઅમની
વસકાની વજઅલની મિનલ મુસલેમીન.” દરેક
માણસ ખાખા બાદ હાથ ઉઠાવ્યા વિના આ
દુઆ પઢી લે.

સવાલ-મરદ માટે કાનમાં સોનાની બાલી
પહેરવી દુસ્ત છે કે કેમ ?

જવાબ-મરદ માટે કાનમાં સોનાની બાલી
અંધમાં હાથમાં સોનાની વોંટી પહેરવી જાએ
નથી. સોનું અને રેશમ મરદો માટે પહેરવું
દરામ છે. ઝોરતો માટે દુસ્ત છે. (ફરે મુખતાર)

સવાલ-રાતના દાંધમે આડુ આપવી અને
આમનામાં એકરો જોવા દુસ્ત કે નદિ ? એની
કાંઈ સાબેલી હદીસ કે દિક્કની કિતાબથી
ચાલ છે ?

જવાબ-રાતે આમનદ (આરસી) માં
જોવાની તેમજ રાતે આડુ આપવાની શરઅ
શરીફની રૂએ મનાઇ સાબિત નથી તેમજ એને
મનહૂસ સમજવાની વાત જે મશહર ચઇ રહેલી
છે તેની પણ કંઈ અસસ નથી. હા કોઇ કોઇ
જુઝુઝોએ પોતાની નસીહતોમાં મનાઈ કરી છે
તે હાથ દિક્કમત અને તિબનીરૂએ હોય એ
બંનવા નોગ છે. પણ એની મનાઇ વિગે હદીસ
શરીફમાં તો કોઇ રિવાયત જોવામાં આવી નથી.

જો. એસ. મેકુલની માર્લેકની

પગાલ કોટેજ બેકરી

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર.

કેકસ,

બદામ અને સાદા બીસ્કીટ,

નાનખટાઈ,

હકીમી બીસ્કીટ,

પાઉ,

નોન,

શીરમાસ,

વીગેરે.

એક્યાર ટેસ્ટ કુવા

જરૂર તમને સંતોષ આપશે.

સવાલ-માણસ પોતાની દુઆમાં જુઝુઝોના
નામ લઇ તેમના નામની દુરમત કે વસીલાથી
દુઆ માંગે અને એમ સમજે કે જુઝુઝોના
પ્રદેલથી તે દુઆ કબુલ કરે.

જવાબ-જુઝુઝોને દીનના પ્રદેલ અને
દુરમતથી દુઆ માંગવી જાએ છે એમાં કંઈ
વાંધો નથી પણ એવા અપ્રોટો રાખવો કે ખુદ
તઆલા પર વાળિખ છે કે કબુલ કરે અથવા
તો એમ સમજે કે જુઝુઝો આપનાર છે એ
જેવળ ખોટો અપ્રોટો છે અને એમ માનવું
દુસ્ત નથી.

સવાલ-રેલગાડી કોઇ સ્ટેશન પર થોભી
ત્યાં ધણીનાર ઉભી રહેતો એવા ખિયાલથી
મુસાધીર રેલથી લિનરી સ્ટેશન પર નમાઝ પઢવા
લાગ્યો અને થોડીજવારમાં ગાડી માલસાની
સીડી વાળી તો નમાઝ પુરી કરવી કે તોડી
ગાડી પકડવી ?

જવાબ-ગાડી આડુ ચવાની સીડી વાગે
તો નમાઝ તોડી ગાડીમાં બેસી ગય અને
નમાઝ રેલ ગાડીમાં અથવા બીજા સ્ટેશને
ટકમ મજે તો ઉતરીને પઢી લે લેકિન કોઇપણ
હાલતમાં નમાઝ છોડે નદિ. જો રેલમાજ
નમાઝ પઢવાનો મોઢો હાય તો બનતાં સુધી
રેલમાં ઉભા ઉભા નમાઝ પઢે અને જો ઉભા
રવી નમાઝ પઢવી મુમકિન ન હોય તો બેસીને
પઢે. પણ નમાઝ છોડે કે કઝા કરે નદિ.

ઉદ્દ

વહદતે મિલ્લત

(મુસ્લિમ લીગ)

મો. “મુસ્લિમ” બી. એ. ટ્રસ્ટ

ડી. ચાર આના. ટ. ખ. નવ પાઈ વધુ.

ઈસ્લામી સંગઠન (ગુજરાતી)

(મુસ્લિમ લીગ)

વહદતે મિલ્લતનું આપાન્તર

આપાન્તરકાર ! “અમીન”

ડી. ચાર આના. ટ. ખ. નવ પાઈ વધુ.

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કણ્ણપીઠ, સુરત.

❀ ખંડન ❀

ઉર્મિ-કથા

જીવન વસંતની પંદર વાટીકા પીતાવી તેણે વસંતના વધામણું કીધું. કુમળી કળી વિકસીત કુસુમ બની ચુકી હતી. તેનાં અમૃતા આંદોલનોને આનંદના ભુંગે અભાવવા લાગ્યા.

તે સૌંદર્યવતી હતી. પ્રભુજી મનોહર-અનુપમ સૌંદર્ય જે સમર્થ કલાકારની પોંછી દોરવાને અસમર્થ હતી. અશક્ત હતી.

સૌંદર્ય અને યૌવન-જીવનનો આસ્વાદક કાપડો.

મધુર્યતા તો હતીજ તેમાં યુવાનીનું અમૃત રીચાયું એટલે પછી બાકીજ શું રહ્યું? મૃત્યુ પડે પૂલકિત પરિમલ ને પરાગ પ્રસરાયો-કવિની અકૃત્ય, 'આદર્શ પ્રેરણાગતિ' સાચા સ્વરૂપે જાગી.

ખરેખર યુવાનીમાં સકળ સંસાર યુવાન જાણે છે...લાય...યુવાની...પરંતુ...કુરભાગ્યે તે ગરીબ હતી. એકલી અસહાય આ બધીનું પર.

નિરાધાર જોવાનું કેટલું સહામન છે? કાઈ કહેશે...?

“સતત જોતા પાણીના ઘોષ તીચેથી શું જાણી જવાર ધરી ઉપર ડોડીયું કરવું. પૂલકિત પાણીના પરપોષા જેટલું.”

ધીંગતાબદને બૂલે બૂલતું યૌવન આજે છે મરતી, તોફાન, આનંદ અને ઉત્સાહ જ્યારે... ગરીબાદને બોલે ઉછેરેલું સૌંદર્ય શ્રાપ સમાન છે. અને...આખરે તેણીએ એ ગરીબાદની મદદથી ઉપર પોતાના સતીયતી બગી આપી. પોતાના પેટના ખાગમાં પ્રજાગત મંદાનજની પ્રજાજીન ત્રિપમ જ્વાળાઓને શાંત કર્યા.

કુદરતે બહોલ અમૃદ્ય કૌમાર્યની એટ ધરી એક વિવેચનપટ, કૌમાર્ય-ખંડક લક્ષ્મીનંદને. અને...તે લક્ષ્મીથી લેલાપણી અને ગરીબાદથી શું જાણાયેલી એક અબજાનાં નેત્રામાં પેલિત પ્રેમ જોવાને નિર્ધક વધાર્યા મારી રહી હતો. કેટલું અસંભવિત...!

સોળ સોળ વર્ષથી જતન કરી, જીવનના અમૃત પાઈ ઉમારેલ કૌમાર્ય પુષ્પને આંદોના દેશ દુઃકમાં ચૂંટાવા ગરીબીએ સોદા કર્યો.

તેનાં કૌમાર્ય ખંડનને જોવા આંખની; પલકા પર બે અશ્રુબિંદુ - સિવાય 'ત્યાં બીજું' કાઈ નહોતું.

અને...તે જોગી લમર એક વધુ કળીના રસ ચુકીને ખુશ થયો. મરત થયો. અને તેની સફળતાના પ્રચાર કરતા નફેદ હાસ્ય જ્વનિના પડ્યા ચારે તરફ અથડાવા લાગ્યા. એ હાસ્ય જ્વનિમાં મને ત્યાં આલોટલી કંગાલીપત અને કચ્છાદી ગાનજતાનો રૂંધાનો શ્વાસ સળજાયો. કેટલો વિચિત્ર સંયોગ...?

ગરીબીને આગણે આવેલું યૌવન વેચી નાખવાનીજ વસ્તુ ગણવામાં આવે છેને...!

એક આરામમાં વિલસતા જીવજીવો-ગરીબીના દોરાર પંખમાં શું જાણના પ્રાણીઓ બંને યૌવનની ઉગ્ગણી કરે છે. એક દરાખના પ્યાણથી બીજે લોહીના આંખથી.

અરેરે.....અધુરું જગત.....!

“નૂર નાચીઝ” માંગેલી.

લે : હિંમત-લીલા.

યુરોપીય યુદ્ધ હજુપે લંબાયે જાય છે. હિંદમાં પણપે ઉલ્લોગે આની અસરથી મરવા પડ્યા છે. માનવતા અને લોકસાચનના નામે યુદ્ધ ખેલાઈ રહ્યું છે. કોણ છતશે, કોણ દાર પામશે? એ કંઈ નક્કી નથી. હિંદ સ્વરાજ્યના હમણાં હમણાં પગલાં લેવા વિચાર કર્યો છે, પણ આ પગલાંનો અર્થ 'પાણી આંખ પછી પાણ બાંધવા' જેવો થયો છે. યુદ્ધ હિંદને આંગળે આવી ઉભું છે એ વાતને કોઈ નકારી શકે તેમ નથી હિંદને સ્વતંત્રતા બક્ષવામાં બીટને હજુ કેન્દ્રસાથ છોડી નથી. કોણ જાણે હિંદની ફેરીપે કોટ્ટી સ્થિતિ આવી ઉભી રહેશે? એનો સારાસાર વિચાર આજના કહેવાતા નેતાઓએ કર્યો નથી. "એ"ય પક્ક મુન્ને જોર આતા હય" આવી વક્ષણ દેશના નેતાઓએ અપત્ત્યાર કરી છે. હિંદને એક જખ્ખર શક્તિશાળી દેશ સાથે યુકાબલો કરવાનો વખત આવી પડ્યો. જ્યારે દેશની પ્રજામાં જરાપે રાષ્ટ્રવાદનો જુસ્સો કે આત્મભાન હજુપે જાગૃત થયાં નથી આ કથન આજના નેતાઓએ સંમત સખને દેશાઢારનાં પગલાં લેવા આવશ્યક છે. પ્રજામાં ઉત્સાહ, જુસ્સો અને મરી શીટવાની તમન્ના જગાડવાની જવાબદારી આજના નેતાઓ પર છે એ જુલી જવાનું નથી.

કોટ્ટી ભરી પરિસ્થિતિ

આજના બનતા જતા ઝડપી બનાવો પ્રત્યે દુર્લ્લપ સેવનું એ નરી મૂર્ખાઈ ઉજ. ત્યાં અને અહીં કોટ્ટી ભરી પરિસ્થિતિ ચાલુ છે. આવાં યાદમે હિંદમાં નીચિક્યતાજ તરી આવે છે.

કેંગ્રેસના નેતાઓ ધડીક દિલ્હીના ઠરાવને વળગે છે, તો ધડીકમાં રામગઢના ઠરાવને ચુથે છે, ધડીક કારેખારી ગાંધીજીને વ્યક્ત કરે છે, ધડીક શિરના તાજ બનાવી એમની દોરવણી લે છે આમાં કેટલી વિચિત્રતા તરી આવે છે? દેશ જ્યારે કોટ્ટીની સ્થિતિમાં પસાર થઇ રહ્યો છે ત્યારે અહિંસાનાં લાગણીવેદના નાટકો-હિંદમાં ભજવાઇ રહ્યાં છે. "અમારું ધ્યેય તે સંપૂર્ણ સ્વરાજ" આ સતના દિશાગમાં આવે એવી રીતે અર્થ કરાવાય છે. કોઈ સંસ્થાનિક દરજ્જે સ્વીકારવા તૈયાર છે; અને તેને સંપૂર્ણ સ્વરાજ માને છે, કોઈ અંગ્રેજોની સત્તાને ગાંસડા પોટલા બાંધ્યા વગરજ હિંદમાંથી દરિયા પાર કરવાને ઉત્સુક છે. ગમે તેવી માન્યતા ધરાવે પણ અમલનું કાર્ય આવે ત્યારે આ બધા નિષ્ક્રિય બની જાણે કે પોતે કાંઈજ જાણના નથી એવી વક્ષણ અપત્ત્યાર કરે છે. આવા નેતાઓએજ હિંદની આઝાદી રાખી રાખી છે. એકે પણ નેતા આજે હિંદને એવો મળ્યો નથી કે જે એકે તે પાળવા દિમન દાખવતો હોય! જે જે મળ્યા છે તે સ્વરાજ મળ્યા પહેલાં મારે આટલી ધારાસભાની બેઠકો જોડએજ અથવા મારા કિસ્સા પ્રમાણે મારે મેજવની એ મારું મૂખ્ય ધ્યેય છે અને એ ધ્યેયને પહોંચી વળવા અમારે જેટલો ભોગ આપવો પડ્યો તે આપશુંજ. અમારા હક્કો અમે મેજવીશુંજ. હજુ તો સ્વરાજને અને હિંદને ખૂબ ખૂબ અંતર છે ત્યાં હિંદના નેતાઓ આજે જંગલી બની અંતર કલક જગાવેજ નામ છે. આનું પરિણામ કેવું આવશે! એ તો બાવિ જાણે!

આને દિલો સંમંપ થજો જમી ગૂપો છે તે દષ્ટી-
કન નીચિવા છે. આને ને નેવાનું છે તે બધી
નર્મ દિલો જનના અવજે રાદે નર્મ રહી છે.
એના નેવાએને નથી એજાખી રાજી એમ તો
આને ૨૫૮ જાણાં આવે છે દિલની આગ્રહીને
આરોપનરે બીજા રોષ નહીં પણ આજના
દિલુ મુરિસમેને લાગનારા નેનાએજા છે. આજ
મુખી આ નેનાએએ રું ક્યું છે ? એજને ? એક
બીજાના સંમંધો વધુ જાણવાના પ્રયત્નો । દેશની
મરીજ જનના માટે, કયાનેસાએ માટે મળેરે
માટે એવો માટે રું રું ક્યું ? એનો જવાબ
રોષ આપી રોષ તેમ નથી. અત્યાર મુખી તો
એ લેતોએ એટલુંજ ક્યું કે “એક પાણીમાં
એને સાદું બાગરમાં” આ કહેવતને અસરકાર-
કસ કાગળ પોતાના જવા પ્રયત્નો કર્યા છે.
અમામુખી ફેલાવવા સિવાય કંઈજ ક્યું નથી
એમ આપણે ૨૫૮ પડે તારજા કાઢી રાજીએ
તેમ કીએ. સાચી આગ્રહીના આગ્રહને
નેજમાં પુસાપા સિવાયના રોષ
માર્ગ અખતાર કર્યા નથી । દિલની પ્રગતિ
અવરોધી અવગતિની દિશાએ લગ જવાના
પ્રયત્નો કર્યા છે. આજના કીમી બેલકાર
જાણનારા નેનાએને સમજવા આપણે આપણા
દિલ અમુએ જોયલાં પડે. આપણે આજની
કટોકટીની રિયતિનો ખ્યાલ જરાપણ નહિ
રાખીએ તો વળે મુખી પજાન રહી જઈશું,
એ દષ્ટીકત છે.

કીમીવાદનો ફાલ

આજનું પત્રકારિત્વ કટલી કટે નજનું બની
જત એક બીજને આણેપવા તેજાર બન્યું છે ?
તેનો ખ્યાલ આને કેછનેપ ખજાર નથી એવું
તો નથીજ. છતાં જાણી એજને આ નીતિને
અપનાવે છે. એક માથુસ બસ કરે છે ત્યારે
તેને ખજાર દોળી નથી કે હું બસ કરું છું.
અને ખજાર હોય તો તે બસ કરેજ રાતો ?

દિલમાં આને જાણવા જાણેરું બધુંજ બૂલને
પેપજ મળી રજું છે. એ આ દેશની કમનસીબી
છે. આ બસ જાણવા જાણે કરે છે તેનું
અખ્યાલજ પણ કીમીવાદ છે. તેઓ જાણે છે
કે, આપણા પૂર્વજેએ દિલને પરાધિનતાની
બેડીમાં સડોવ્યું તે ખજા આ અંતર કલહોના
કારણેજ, આને તેઓ જાણે છે કે, ચીટીયેરું
વર્ચસ્વ આપણી અવગ મંડાલ, આપણી સંકુ-
ચિત મનેદલા, આપણો કીમીવાદ, આપણું
વેમનરવજ છે; છતાં એવા કીમીવાદી વર્તમાન
પત્ર વાંચી પોતાની રેરેરમાં, કીમીવાદનું અંદર
રેડી રવાં છે. આ દિલની વિષમ પરિસ્થિતિ
નથી તો બીજું રું દેલું રહે ? આને એ
કીમીવાદની દલ વધુ જાગવતર બની રહી છે.
રાખૂના સાલસાએમાં વેમનરવ નથી રજું છે.
આ રિયતિ માટે જવાબદાર મળુ છે ? તેનો
જવાબ કાઢીકટ પોણે બની બેડીલા નેવાએજા
આપી રોષ. એક બીજ પાકીને ઉતારી પા-
વામાં પારંગત બનેલા નેવાએ પોતાનું આત્મ
બાન ગુમાવી ચૂક્યા છે. તેમજ દિલો જન-
તાનું આત્મ બાન પણ ખુશ્કી રવા છે.
કીમીવાદી વર્તમાનપત્રમાં કેર-કેટલું કીમી-
વાદનું અંદર જોડવામાં આવે છે. કેટલી કટે
એક બીજ કીમીને કુશ્મન અણી કાટે છે ?
તેનો ખ્યાલ આજની માર્ગ બૂલેલી જનતાને
નથી ? આ કીમીવાદનાં બીજ રોષાય, આ
વેમ-વસ્થાને હોડ ફોડે અને તેનો ફાલ
આવે તે પડેલાંજ એની જડ કાઢી નાંખવી
જોઈએ. આને નહીં તો કાલે આ ફાલ સમગ્ર
દેશને મુરોલીમાં મૂકી દેશે. દેશની આજાદીને
અજાદીવા સ્વરૂપમાં બદલાવી નાખશે, દેશની
જનતાને વિના કારણે મુલુતા મુખમાં મૂકી
દેશે. આ કીમીવાદને પોષનારા પણ આજના
નેવાએ છે. અજર ને તેમને દેશની દાઝ લોત
તો આને નેટલો કુશ્મની ફેલાવનારાઓ કીમી-

વાદનાં ઝડેર ઓછી રહ્યાં છે. તેને બંધ કરાવવાના પ્રયત્નો હાથ ધરતાં એવી ઉત્કુન્ન આવા કૌમીવાદને પોતી રહ્યાં છે, એને ઉત્તેજન આપી રહ્યાં છે, નેષ્ટી મદદ આપતા નય છે. આ બીના વિષે હીંદી જનતાએ કાંઈકતો પ્રયત્નો કરવા નેષ્ટીજ. નહિતો 'હિંદુ' બાવિ બચકર છે. એ નિશ્ચીત માનવાનું.

રાજકીય ક્ષેત્ર અને ધર્મ

હિંદુમાં રાજકીય ક્ષેત્રમાં બાળજનનીએ ધર્મને મૂકવામાં આવ્યો છે. આપણે એટલેજ વિચાર કરીએ કે આજના આપણા નેતાઓ ધર્મને કેટલે અંશે જનુસરે છે? ફક્ત ધર્મની આડ મૂળને હિંદી જનતાને ઉંઘા પાટા બંધાવી અવળે રસ્તે લઈ જવામાં આવે છે. સીધી અને સાદી સવાલ ધર્મનો છે તેને આજે વધુ મહત્વનો ગણીને કૌમી વેરઝેર વધારી રહ્યાં છે. એક બીજને ધર્મ માટે કેરા એકા પર સહી કરવાનું કહીએ તો તેને કાણ અચ્છાદી શકે તેમ છે? શું બંને પક્ષે આ બીનાને હુતકારી કાઢો? નહીંજ. એક બીજને ધાર્મિક કાર્યોમાં દબલગીરી કરવી નહીં એવી સંપૂર્ણ ખાત્રી મળ્યા પછી કંઈકાનો સવાલ ક્યાં આડી રહે છે? આ સાદી સમજ નેતાઓને ગણે ઉતરતી નથી, એવું કાંઈ નથી; પણ જાણી નેહને આ ધર્મના કંઈકાનો ને રાજકીય ક્ષેત્રમાં હુસાડવામાં આવ્યા છે. બીનાચીજ બંનેની નેતાગીરી ટકી રહી છે. આ કારણ? દેશ વધુ ધર્માધ છે. આ ધર્મનું પ્લટું કંઈ નેતાઓને કીક મળી ગયું છે. ધર્મના આજના નામે હિંદની બે મહાન કોનો વચ્ચે દેવમાન પેઢ કરી પોતાનો સ્વાર્થ સાંધી લેવાની ચાલ-ખાજીઓ થતી રહી છે. આથી જનતાએ ધડ

લેવાનો છે કેએક બીજને પોતાની ધારણા કરેલી નીતિને ત્યાગી પડેજ. દેશની જનતા વધુ બાગે બેકારી અને કારથી કંઠાસિયતમાં સંબંધી રહી છે. એના માટે અત્યારે રોડીનો સવાલ છે, એ રોડીના સવાલને આગળ લઈને દેશનો બૃખમરો અને કંઠાસિયત દૂર કરવી એજ ઉત્તમ રસ્તો બાકી છે, કે જે મદદ કરવા આજે કાંઈ નેતાઓએ પોતાની ઇચ્છા દર્શાવી નથી. બાપણો અને મંત્રણાઓને જમાનો વહી ગયો છે. આજે સુદર વાકયો અને છરાદાર વાપણો દારા હિંદી જનતાને આઝાદી મળશે નહિ મરિબોનાં કુખો ટાળી ચકારો નહીં, અને કાપણું કાંઈ બહુ કરી ચકારો નહીંજ. નેતાઓમાં એટલીજ ખૂબી છે કે પોતે નાની સુતી વાતને એક મોટા સ્વરૂપમાં ગણાવી દે છે. થોડાંક મરિબોના કિતાનાં માખે એક અભિનેતા જેવી દમથી બોલી નાખે છે. એથી જનતા બેળવાઈ જઈ પોતાના હાથેજ પોતાના પગમાં કુકારી મારે છે એમ કહેવું જરાયે ખોટું નથી તેમ નીતિ વિરુદ્ધ પણ નથી. આજની જનતાને એમ પૂછીએ કે કયો સમક પોતાના ધર્મને અચ્છા રીતે સમારે છે? એટલે એમ નથી કહેવું થયું કે પોતાના ધર્મને તિલાંજલી આપવી નેષ્ટીએ પણ એટલું તો ખરજ કે જે લોકો ધર્મના નામે ધર્મોગ ચલાવી રહ્યા છે તેઓને ધર્મના ખરા રસ્તા પર ચલાવવા નેષ્ટીએ કે તેઓએ ચાલવું નેષ્ટીએ; પણ ધર્મના નામે ચરી ખાવું-અંધવા વડા પ્રધાનો અથવા નાના પ્રધાનો બનવું હોય ત્યારે જે લોકો ધર્મને પીછાનતા નથી, ધાર્મિક આખતોનો અન્યાસ કયો નથી, એ લોકોને તો જનતાએ સખ્ત નસીયત પરોઆઈ નેષ્ટીએ અને એમ નહિ કરે તો તેમના માટે 'દૂધ પાઈ સર્પ' કહેયો' જેવું મરો એ સાફ સાફ જણાઈ આવે છે.

જનતાની ફરજ

આગળા યુગમાં રહેલા દેવાળાને અટકાવવા પ્રયાસો તો કરવાજ નોંધશે બીજા દેશોમાં હિંદ જંગલી તરીકે પ્રખ્યાત (?) ન બને એટલા માટે પોતે પોતાની જવાબદારી સમજતી નોંધશે, રાજ્યના કહેવાતા દૂટ પ્રશ્નોનો વિચાર પોતાની મેળેજ ચલાવી તેનું નિરાકરણ લાવવાના પ્રયાસો કરવા નોંધશે, હિંદી જનતાને કંઈ દુઃખ છે, આઝાદી કેવા પ્રકારની નોંધશે, ક્યા ક્યા પ્રશ્નો લાક્ષણીક થીએ અતિ મહત્વના છે ? એ વિગેરેનો ખ્યાલ કરીનેજ રાજકીય ક્ષેત્રનેજ સમાલવું નોંધશે. શા માટે આવા પ્રશ્નો લાંબ ધરાતા નથી? શું જનતામાં એનો તોડ લાગવા જેટલી સક્રિય નથી? આઝાદીના અર્થને સમજતી નથી? રાજ્ય ખરપટ મદ્ય કરવા જેટલી બુદ્ધિ નથી? અથવા છે તો તેને અમલમાં મૂકવાની હિંમત નથી? આવા પ્રશ્નો જનતાએ પોતાના હૃદયને પ્રજ્વળા નોંધશે, એનો તોડ લાવવા પ્રયાસો કરવા નોંધશે. નીચિય બની બેસી રહેથી કંઈ વળગેજ નહોં. “માથા વિના મા પછી પીરસે નહોં” એ કહેવત શું ખોટી છે? અપારે અમલની આકરી ફરજ હિંદ ઉપર છે. તેને અલ કરવા માટે હિંદે પાછી પાની કરી નોંધશે નહોં. હિંદે પોતાનું સ્વમાન, પોતાની શુભાશી, પોતાના દુઃખો એ વિગેરેનો ખ્યાલ કરવાનો અને બીજા માર્ગ રચનાત્મક યોજના લઈ પોતાના આદર્શ માટે, હેતુને માટે, ધ્યેયને માટે પોતાની બધી સક્રિયતા ખર્ચવી નોંધશે. આવા પ્રયત્નો કરવા જેટલા જલ્દી પ્રયાસો અને ચક્ર ગતિમાન કરવા પડે તે તે અજમીલાવા નોંધશે. દુકામમાં સતોષ મેળવવો નોંધશે નહોં. સખત ભૂખને પેટપૂર અનાજ સંતોષ આપી શકે, નહોં કે થોડા દુકામચો! કલ્યા એ દુકામચો થોડા વખત ચાલે; પણ એ દુકામ પલાસ ચામે ભૂખનો આગ નોરથી લગૂટી હોં છે. જનતાએ

પોતાની ફરજ, આઝાદીનો સાચો અર્થ એ વિગેરે સમજી પોતાનો માર્ગ મદ્ય કરવાનો છે. એ ચુક્યા એટલે એજ સ્થિતિ બચી ઉભી રહેવાની છે કે નો અધોગતિ છે. પ્રગતિ ત્યારેજ થઈ શકે કે માણસો પોતે પોતાનો રસ્તો નક્કી કરી તે રસ્તે બરાબર સમયે, નક્કી કરેલા સાધનો દ્વારા જવુંજ નોંધશે. આને હિંદને આવુંજ વર્તન દાખવવું પડશે, આવોજ એકલા પેલા કરવો પડશે, આવાજ આદોષનો જવાવવા નોંધશે. આવુંજ કંઈ કરવાની તમન્ના સેવરી નોંધશે.

“આપાજ” ઉર્દૂ વાંચો,

અને રેડીયો સાંભળો !

છુટકે નકલ અહીં આના,

ધી રાંદર રેડાર્સ . . . દલ્હી . . . સુરત.

.... દરેક જાતની

રાપીઓ, લુગીઓ, હોઝિયરી,

શુજરાતી તર્જીમા સાધના ..

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ હાં. લીં લાહોરના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* શુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો

:::: કિશ્મત ભાવે મળશે ::::

ફક્ત એકવાર પકારી ખાત્રી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકબખતર (ભુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત

બે અઠવાડિયામાં ઝબરદસ્ત ઇન્કિલાબ

(હા, દવાઓ પણ ઇન્કિલાબ પચાડી શકે છે.)

બે મહબૂબ અને મશરૂફ ઇન્કિલાબી ઔષધો :

આપે વિદ્યાનીઓના કમાલ તો સાંભળ્યા હશે. પણ એક હિન્દુસ્તાની તખીબની હેરાત-કારક કામગીરી નિહાળો ! જેણે દુનિયામાં ખળભળાટ મચાવી દીધો છે. પુરા પંદર દિવસ ને પંદર કલાકમાં નામરદ છન્સાનને સંપૂર્ણ મરદ બનાવી દે છે. એ શોધકની અજબ કામગીરી છે, જેણે અત્યંત મેહનતથી દવાઓ તૈયાર કરી છે. અગર ઇન્સાન સમાજમયી પંદર દિવસ પંદર કલાક પરહેઝ કરે તો યદિ કેવાયે નપુંસક કેમ ન હોય, ને ગમે તેટલી શરમોઘી ઉધવવી પડતી હોય, ખિલકુલ નવજવાન બની જશે. તેની તાકત સરીરમાં ઉછળી મારવા લાગશે. તેની નસોમાં વિદ્યુત પ્રવાહ દોડવા લાગશે. તેનાથી ધૂબ ધરી શકાશે નહીં. સામા પશ્ચંતરદ્યી (નાનો) પોકાર થવા લાગશે. નવજવાન, ધરમા, લોભવિલાસના સિંહાર, બ્યબિચારમાં સપગએલા અને પોતાના દ્વારે ઉત્પન્ન કરેલી ખાખીઓના ખીમાર ખુદી યશે, અને એમને આ ઇલાજથી બહુનો યમતકાર જેવામાં આવશે કે જેવી રીતે શક્તિ આવી ને ફગ કરીને યુવાની પાછી ફરી આવી. ને જેવી રીતે ખાખીઓ દુર ચર્છ ગર્છ નથી કહી શકાતું કે પુરૂષાતનની શી રિયતી દશે ?

અતુભવ દ્યો, સચ્ચાઇની પરીક્ષા કરો, આપની કમળેરી તાકતમાં ફેરવાઇને આપને મજબૂર કરશે કે યુનઃમન કરવામાં આવે ! પહેલા દિવસથીજ એમ લાગવા માંડશે કે દવાએ અંસર શર કરી દીધી છે. પછી દરેક ખોરાક સરીરમાં લેલી ઉત્પન્ન કરતો જશે. જેત નસોને જગાડશે. ખસ એ દિવસોમાંજ સર્વથી કામ લેવામાં આવે. એની શરત કરવી પડશે. જેનાથી પંદર દિવસ પરહેઝ નહોં ચર્છ શકે તેને કાલખી લાભ નહોં વાપ તો વાદ રાખવાતું છે. આ શોધકે બે દવાઓનો કેસ બનાવ્યો છે, એક ખાવાની દવા મુઆવીને શખાખ અને બીજી લગાડવાની દવા ખરકી તીલા. આ કેસમાં બંને દવાઓ પુરતા પ્રમાણમાં હોય છે.

પ્રદાની ઝાત પર વિશ્વાસ રાખો કે જેણે પોતાના એક બંદાને માહિતી તથા અતુભવોનાં દુનિયામાં જવ સેવા માટે વકફ કરી દીધો છે. અજમાવે ને હેરાત પામે. આ દવાઓ આ સહીતી કમળેરીનો અણખોલ ઇલાજ છે.

કિંમત પાંચ રૂપીઆ દપાલ ખર્ચ આઠ આના થશે. પ્રાઈસ લીસ્ટ મફત

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ, (રજી.)

ભુઆ મરજુહ પાસે, દીલ્હી-૧૪

છવન આપું એક ગાલીસ કાપડોજ
છેના! આપણામાં પ્રેમી કેટલા! કાં બધાજ,
કાં એક નહિ. એ પ્રેમી હતો કે નહિ એ કાંઈ
નાણુડું નહિ પણ પ્રેમ જેવું કશું એનામાં હતું
એનો ઇન્કાર થઈ શકતો નહિ. એક વેળા તો
એણે કહી નાખેલું “પ્રિયા અને પ્રેમી બન્ને
પાગલ-બન્ને ભુક્ષા-બન્ને ઠગારા-બન્ને નિર્દય”
આવું આવું એ ધણું બોલતો. છેવટમાં એ
હંમેશાં કેહતો કે કોણ જાણે કેમ હું તમને
મ્હારા છવન-વિષે કશું કહી શકતો નથી, જો
કે મ્હારા છવનમાં કશું હુપાવના જેવું નથી.”

એ એકએક શ્રમ થયો. લોકોમાં ચર્ચા
ભગી. કેટલાક એને ઠગારો કેહતા, કેટલાક
ઢોંગી. જગત માનવીની કિંમત એમજ
આંકે છે. માનવતા એવુંજ નામ હશે!
બૂદ્ધ જગતનો ક્રમ છે. એને પણ લોકો જાણી
ગયા. જુનું બૂદ્ધવું અને નવાને યાદ કરવું એજ
જગતની પ્રથા છે. બૂઝી જવામાંજ છવ-
નનો ઉકેલ નહિ હોય! અને તેથીજ
જગતની ધણીખરી વાતો બૂલાઈ ગઈ છે. બૂદ્ધ
વગર જગત નથી. આમ બૂદ્ધજ્ઞાનમણીમાં
આપણે બધાજ બૂદ્ધ પરી જઈએ છીએ.

કોઈએ એના ધરમાં શોધખોળ કરી. એક
ધણી જુનો યજ્ઞ ગમેલ કાળગ મગી આવ્યો,
તેમાં લખ્યું હતું:—

પ્રથમ:—

“આજે છવનનો અંત આણી તમને
તમારા પાપને સોંપી હું ચાલી જાઉં છું. ખીજ
આત્માને કુ:ખ દેશો નહિ એટલીજ આશા
રાખું છું.”

હાં

આપની.....

કાળજી જેટલો હુંકા હતો એટલેજ નિયંત્ર
હતો. “મૌજમાં ફરતો માનવી આનાં કાળાં
ફૂલો કરી શકે ખરો કે?” સૌ કોઈ પૂછતા
લાગ્યું. લોકોએ વધુ શોધખોળ કરી. એકબીજો
કાળજી મગી આવ્યો. એમાં લખ્યું હતું:—

“આ પત્ર તું વચ્ચે તે પહેલાં તો કાળે હતો
અપા લીધી હશે. છતાં કોઈ મ્હારી પાસે આ

પત્ર લખાવે છે. હું લખું છું. કુન્ધા
માટે એ મ્હારો છેલ્લો પરિચય હશે. હું
આપવાત. કરીશ નહિ. હું પેલા મંદિરમાં
પાછો મ્હારા અસલ સ્વરૂપમાં જમ્યા.
કરેલાં પાપ ઉપર પશ્ચાતાપના પાંચ અંશ
સારીશ, ત્હારી માંશી માંગીશ. દેવો સામે
પ્રતિગા કરીશ કે હવે છવનમાં બીજી વાર
પાપ તરફ વળીશ નહિ મેં કશું પાપ કર્યા
છે. જગત આખાને છડ્યું છે. એવકુંદ જગત!
મેં બધાને છડ્યાં છે. બધા છાપ છે-નથી
છાતો ઈશ્વર-બધાની આંખમાં ધૂળ નાખી
શકાય છે. આખરે ઈશ્વર સામે સવળું છબૂલ
કર્ષા વિના છૂટકો નથી. એવી મ્હારી માન્યતા
હવે મોકલત ચર્ચા ગઈ છે. ઈશ્વર મ્હને માફ
કરશે. હું એમ જરૂર માતું છું. આત્માનો
સંતોષ પ્રાપ્તિમાં છે.

લીં પુત્રારી

છવન-કિતાબનું : સર્વોત્તમ પ્રકરણ એટલે
પ્રશ્નાતાપનું પ્રકરણ, છવનનું, દેહનું
પ્રકરણ એટલે પ્રશ્નાતાપનું પ્રકરણ.

બંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર “શ્રી નોટ”
ગોળાઓથી ચાતુ થાય છે. માસિક અપ-
ચયની કાર્પણ ફરિયાદ માટે રબર મળે.
દવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે.
કિંમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

“રાહન” દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ
લેવાયા હંદગીઝરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી,
માસિક ચાતુ, કશુંજ નુકસાન નહીં, ઝંકટર,
વેદોએ અજમાવેલી દવા સાથે ગેરંટી પત્ર
મોકલવામાં આવે છે. કિંમત રૂ. ૫-૮-૦
પરદેશ શી. ૧૦

હાં. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે
કોટ, મુંબઈ, ફોન. ૨૧૩૪૩.

હુનર ઉદ્યોગ, વ્યાપાર અને ખેતીવાડી

કેઈ પણ કૌમ અથવા દેશના હુનર ઉદ્યોગ અને વ્યાપારનું જે માપ કાઢવું હોય, તે તેનું માપક મંત્ર તે કૌમ અથવા દેશની સામાજિક સંસ્કૃતિ અને સભ્યતા છે. વળી વ્યાપારમાં પ્રગતિ થવી એના ઉપર આધાર રાખે છે કે, માર્ગો સુરક્ષિત હોય અને જવા આવવામાં સરળતા હોય. આ સર્વ એક બીજા માટે ફરજિયાત અને આવશ્યક છે.

જે ઝમાનામાં બનીઅવ્યાસના હાથેમાં શ્રુતિસમ હુકમતની લગામ હતી, તે દિવસોમાં મુસલમાનોની સામાજિક-રિયતિ ઉન્નતિના શિખરે પહોંચી ગઈ. માત્ર આજ વાત એની પુરતી સાબિતી છે કે, એ યુગમાં વ્યાપારીઓ નિર્બંધ હતા અને માર્ગોમાં તેમને દરેક પ્રકારની સરળતા હતી; નથી આવશ્યક રીતે વ્યાપારમાં પણ પ્રગતિ થઈ દરેક પ્રકારનો માલ જરૂરતેનો દોષ અથવા નિષ્ણાસ વેળવવો મોટા પ્રમાણમાં તૈયાર થતો હતો. વ્યાપારીઓ તેને એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે વ્યાસાની સાથે પહોંચાડી દેતા અને એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે વ્યાસાની સાથે પહોંચી જતો હતો. એના ઉપરથી આ ખાતરી પૂરક પરિણામ કાઢી લેવું ક'ઈકઠીન નથી કે, આ વાતોએ સામાજિક ઉન્નતિમાં ઘણો મોટો અને દૃઢ ભાગ લગવ્યો હતો અને તે યુગમાં તેવાંજ ચિન્હો ઉપસ્થિત થયાં હશે, જે સભ્યતા અને સંસ્કૃતિની પૂર્ણ ઉન્નતિ સમયે જિન્ન મિન્ન. અસર સાથે ઉત્પન્ન થઈ જાય છે, અને હાલત સાથે મળીને તે, કૌમી અને ધાર્મિક અવરોધોને એક સાથે નષ્ટ કરી નાખે છે, જે ગ્રામ્ય અને શહેરી વસ્તીની પ્રાથમિક સંસ્કૃતિમાં હોય છે અને જવા આવવાની સરળતા પોતાની સાર્વજનિક ખરકતોએ, કેઈપરિણામ રોક; રોક વિનો. એકાને નફા પહોંચાડે છે. આખેહુબ એવીજ રિયતિ તે સમયે ઉત્પન્ન

થઈ હતી. જ્યારે મહાન રેલે આખા જગતના શહેરો ઉપર પોતાની આજીવ વર્તાવીને તેને એક કાનુન અર્થે હતો. જે દરેક માટે અને દરેક ઉપર સરખી રીતે સત્તાધારી હતો. આ સામાન્ય અને આ કાનુને રોમનસાગર (બૌમધ્ય સમુદ્ર) ને જાણે લાટીની જગત ભાગેના એક એક સરોવર ખનાવી મુક્યો હતો. જેના ઉપર ત્રણ ખંડો (યુરોપ, એશિયા, આફ્રિકા)ના વ્યાપારી બેઠાઓ સ્વતંત્રતા સાથે એ દેશની ઉત્પન્નતા વ્યાપારી કારોબાર કરતાં નજરે પડતા હતા.

એવીજ રીતે મુસલમાનોની તરફથી પણ તે સમયે જેવામાં આવી, જ્યારે ખિલાફતની ખરકતોએ દેશની રેયતને નિર્બંધતા અને શાન્તિની ભેટ અર્પિત, પોતાની જાહેજલાલીને ઉન્નતિની અંતિમ ટાપ ઉપર પહોંચાડી દીધી. સુવર્ણ ઉપર સુદાગો એ થયો કે દેશમાં કુઆન શરીફ જેવા સંપૂર્ણ અને જગજીત કાનુન કાયદો હિન્દી મહાસાગરના કિનારાથી લઈને ખરામિસની કુંગરાળ ભૂમિ સુધી જમી થયો. એનાથી જે અન્ય કાયદાઓ ઉત્પન્ન થયા તે તે એક કારે; ન્દાનકડું પરિણામ એ વ્યાખ્ય કે તરીમાં હિન્દી મહાસાગર અને બૌમધ્ય સમુદ્ર. અરબેનાં વ્યાપારી વડાજોયી કારેલા નજરે પડતા લાગ્યા, અને ખુરડીમાં દરેક તરફ અસંખ્ય માર્ગો મુસલમાનોના વ્યાપારી. કાફલાઓને કારણે સંકચિત જણાવા લાગ્યા. તરી અને ખુરડીના માર્ગોની અનુકૂળતા અને સુલેહશાન્તિની ખરકતોએ વ્યાપારને દરેક પ્રકારની મદદ મળી. કાયદામંદ અને રીતકદાર વ્યાપારી માર્ગોમાં રહેસ અને ઝકાત વગેરે ગ્રામીન કાજથી અવરોધ કર્તા ચાલ્યા આવતા હતા, તેને કુઅતિ-મજલદે દૂર કરી નાખ્યા; પછી કેમ ન વ્યાપારમાં પ્રગતિ થાય ? સેંકડો મહાદ્વ દરેદરના દેશો અને ખિલાફતનાં એક પ્રાંતથી બીજા પ્રાંતમાં, વ્યાપારીઓ. કેઈ

પણ પ્રકારના મહેસુલ વગર, પોતાના આપારના માંસને લાઇ જઈ સક્તા હતા. માત્ર એટલું જ નહિ હતું બરફે, પ્રવાસ દરમિયાન તેમને પોતાના રહેવા માટે પણ ખર્ચ કરવો પડતો ન હતો: *

બ્યાપારનાં સ્થળો.

અખ્યાસી શાસન સમયના આરંભથીજ એક તરફ બગદાદની દૌલતમાં થઈ ચર્ચ, તો બીજી તરફ એવું આવશ્યક પરિણામ બ્યાપાર વખેલો. બ્યાપારે તો એવી રહિ કરી કે જોત-જોતામાંજ પોતાની અંતિમ હદ ઉપર પહોંચી ગયો. રાજ્યધાની હોવાને કારણે અધિકારીઓ અને માલદારોનાં જીવનમાં જીવ્ય અર્થિ કાષ્ઠ રહેતાં હતાં. વળી અન્ય પ્રદેશોથી દરેક પ્રકારના લેક્ષિ પોતાની જરૂરોને માટે આવતા જતા હતા, જેથી એકાધું છે કે, માલની ખપત અર્થિ ધણી વિશેષ હતી.

કહી શકાય છે કે દરેક સ્થળ, જે રાજ્ય-ધાની બનશે, તે સમૃદ્ધિશાળી યશે. સંસ્કૃતિ અને સભ્યતામાં ઉન્નતિ કરશે અને માલ દૌલતની તેમાં કમી રહેશે નહિ. એવીજ રિયતિ આવશ્યક રીતે બગદાદની યવાની હતી અને થઈ, પણ વિચારપૂર્વક જોવામાં આવે તો મોટી વિશેષતા બગદાદની સ્થળ અને આજુ-બાજુનાં બંદરોની હતી. આ સ્થળ સર્વ બ્યાપારી માર્ગોના કેન્દ્રમાં આવેલું હતું. જેથી એમાં સ્વભાવિક રીતે તમામ આબાદ દુન્યાની બ્યાપારી સત્તાનું કેન્દ્ર બનવાની લિપાકત હતી. જો તે બખ્તર નહિ બનતે તો આશ્ચર્યજન હતું. હજુ તે રાજ્યધાની પણ બનવા પામ્યું ન હતું કે તે માર્ગો જે બગદાદ પાસે આવીને ખતમ

થતા હતા, રૌનકદાર રહેતા હતા. તે પોતે એક વડાજીવદાને લાલક નદી ઉપર આવેલું હતું. એ ઉપરાંત પાંચમી સદી ખ્રીસ્તીનું વર્ણન છે કે, એની પાસેજ પ્રાચીન બામિલની દક્ષિણમાં પુરાતન સરિતાની એક શાખા ઉપર હીરદ વસેલું હતું. જે રાતા સમુદ્ર, હિન્દુસ્તાન અને ચીનના વડાજીવનું બંદર અને સમૃદ્ધિશાળી શાબીનું શહેર હતું. (ધરમામ પૂર્વે અહીં દર વરસે મોટા પ્રમાણમાં માલ ઉતારવામાં આવતો હતો. જુઓ અગાની, જિલ્લ ૧૬. પૃષ્ઠ ૯૯) એક બીજું શહેર ઉબુલ્લાહ (Apologos) નામે પુરાતન અને જગલ (યુફ્રેતિસ અને તૈમીસ) ના સંગમથી રહેજ દક્ષિણ તરફ આવેલું હતું. જગલા અને પુરાતમાં આવતા જવા વાળા તમામ વડાજીવ અર્થિ આવૃત્તિ લુગરાતાં હતાં. અહીં હિન્દુસ્તાનની બનાવરોનું મોટું બખર અને સાજ (સાગ)ના લાકડાનાં ગોદામ હતાં. સાગનું લાકડું હિન્દુસ્તાન અથવા આફ્રિકાના કિનારાઓથી આવતું હતું. બામિલોનિયા (ધરાકે અરબ)ના પ્રદેશમાં જંગલ મિત્રકુલ ન હતાં જેથી અર્થિ આ લાકડાની ધણી કદ હતી. વડાજીવો એનાંજ ખતતાં હતાં અને મકાનો બનાવવામાં પણ વપરાતાં હતાં. ઉબુલ્લાહને જે બ્યાપારી અગત્યતા પ્રાપ્ત હતી, તેનો અંદાજ એના ઉપરથી થઈ શકે છે કે સાસાની (ખરાની) બાદશાહોના હેસ્તા સમયમાં હિન્દુસ્તાનના ચાંચીયાઓની અદાઈથી સુરક્ષિત કરવા માટે આ શહેરને કિર્તિઆબ કરવામાં આવ્યું હતું. (જુઓ Rinoud કૃત "Relation des voyages faits et Lespersans" ભાગ ૧, પૃષ્ઠ ૧૫ થી ૩૭)

જ્યાં હાલ મરકત આબાદ છે, ત્યાં પ્રાચીન કાળમાં સુદાર નામે શહેર આબાદ હતું અને એક પ્રખ્યાત બંદર હતું. પુરાતની અખાતની તમામ વડાજીવો અહીં આવીને લગરાનાં હતાં.

● પાછલા સમયમાં કેટલાક ટેક્સો નવે નવે બનાવવામાં આવ્યા, પરંતુ તે સામાન્ય રીતે કુઓને મહદના હુકમ, વિરોધ દોવાને કારણે અન્યસ્થિત મનાતા રહ્યા.

બેરેનિસ (Berenice)ના રથજ ઉપરજ આવેલું હતું. બેરેનિસસુધીના માર્ગે માટે બુદ્ધિભરસપ્રેરણ કરતું "Alte Geographie vom Arabien" પૃષ્ઠ ૧૦.]

એક બીજી સડક જુમખ્ય સમુદ્રના પ્રદેશમાંથી પસાર થતી, ઉત્તર સામના કિનારા સુધી આવતી હતી અને અન્તાડીયા તથા હલબ થતી પુરાત પહોંચતી હતી. અહીંથી બગદાદ જવા માટે નૌકાઓ મળતી હતી એ સિવાય કુવેજની સંયોગી જમિ ઉપરથી થઇને પણ રસ્તો જતો એના ઉપર પણ ધણી અવર જવર હતી. વડાજી હરમામાં આવીને થોભતાં અને બાપારીઓ અહીંથી ઉઠા ઉપર બેસીને કલ્પુમ (Kilyuma) જતા હતા અને તે વડાજીમાં બેસીને જે રાત્રી સમુદ્રમાં બાડે ફરતાં હતાં સમુદ્રને ઝાળગતા હતાં ધરાની આખાત અને હિન્દુસ્તાનના કિનારાઓથી આવનારા વહાજીને માટે અડન અને પછી મમ્બોઅની દક્ષિણે જાર અને કલ્પુમ અર્થેત ઉમદા બંદર હતા.

પરંતુ બગદાદથી જે આખી ખિલાફતું કેન્દ્ર હતું. જુદી જુદી દિશાઓએ સડકો જતી હતી. કુદાથી થઇને શામ જતી સડકનું વર્ષન તો અમે ઉપર કરી આજ્ઞા છીએ. અસરાથી જનજાને માર્ગે પણ અવર જવર થતી હતી. ઈરાની આખાતના કિનારાના પ્રદેશો ખવેઝિસ્તાન, કારિસ્તાન, કરમાન અને મકરાનના કારિસા હિન્દુસ્તાનની સરહદ સુધી આવતા હતા. ઇરાકથી ઉત્તર અને ઉત્તર પૂર્વ તરફ બે બાપારી ઝાંડા હતા. એમાંથી એક સડક અરમિ-

નિયામાં યાઇને ઇતરાં બહિન-દહ પહોંચતી હતી. જ્યાં બાઝનિતનીયે સાથે બાપાર કરવાની ધણી મોટી બજાર હતી. બીજી સડક બગદાદથી શરૂઆ થઇને ઉત્તર પૂર્વ તરફ થતી. કારિયવન (ખરર) સમુદ્રને કિનારે પહોંચતી હતી. અહીંથી વડાજીમાં જિન્ન જિન્ન કિનારાવાળા પ્રદેશોમાં માલ મોકલવામાં આવતો હતો. આ પ્રદેશોમાંથી અંતિમ ઉત્તરની જમિ સુધી અરબોના બાપારી સંબંધો અને લેવડ દેવડ કાયમ હતી અમારા બપાનની પુષ્ટતા આ વાત ઉપરથી થાય છે કે રશીયા અને રવીડનમાં અબબાસી શાસનના આરંભના અસંખ્ય સૌના આદીના અરબી સિલ્લા હમણાં સુધી નીકળે છે.

જે ઝમાનામાં અરબ બાપારીઓ, અથવા તેમના ગુમાસ્તા, મધ્ય એશિયામાં દેરકે રથજે પહોંચેલા હતા, વળી જ્યારે તેઓ કારિયવન સમુદ્ર અને કાળા સમુદ્રમાં બાપાર અર્થે પ્રવાસ કરી રહ્યા હતા, અને ઇન્દુસ (રેપેન) તથા સકલિપક (સિલ્કી)ના માર્ગે પુરોપના રેશો સાથે મોટા નફાવાળા બાપાર કરી રહ્યા હતા તેજ જમાનામાં આફ્રિકાની જમિ પણ તેમની બાપાર બનેલી હતી. બાપારી જરૂરતોએ તેમના શહેરો આરસાટિક મહાસાગરના દક્ષિણ કિનારાના તમામ પ્રદેશોમાં પ્રસરતા આજ્ઞા ગયાં અને તેમજુ જોત જોતામાજ સમૃદ્ધિ અને ઉન્નતિના અંતિમ પંથો પણ કાપી નાખ્યા. એજ શહેરોમાંથી અરબોના બાપારી કારિસાઓ સોઘદીનો માલ લઇને નીકળતા અને મકાન રજુમાંથી થઇને આફ્રિકાના મધ્ય ભાગ સુધી પહોંચતા.

હતા એ એક તરફ આ કાફલાઓની પહોંચ મધ્ય આફ્રિકાની મહોટી મહોટી સરિતાઓ સુધી હતી, તો બીજી તરફ આ મહાન-શુભિખંડના આંધ્ર સરોવર સુધી એમનાં વ્યાપાર પહોંચેલા હતા. એ સિવાય એમનાં વહાણ મિસર અને અરબસ્તાનથી પણ પૂર્વ કિનારા સુધી આવતાં જતાં હતાં. એમનાં એજ વ્યાપારે ઝયલસ, મગદશન, (Magadosse) કમ્બલક અને સફાલ જોવાં વ્યાપારી શહેરો આબાદ કરાવ્યાં, એમને દહા ક્યાં અને રૌનકદાર બનાવ્યાં આ દેશો (આફ્રિકા)થી લાંબીદંત અને ગુલામ જેની અર્ધિઆં છત હતી, ખાસ રીતે નિકાસ થતા હતા.

પૂર્વ એશિયાની સેબ્ય, સંસ્કૃતિમય અને પ્રાચીન સક્તનતો હિન્દુસ્તાન ચીન અને જાપાન મૌલુદ હતી, જેમના હુનર ઉલોગ ઉત્પત્તિની રાએ પહોંચી ચૂકેલા હતા. અર્ધિની ઉત્પન્નતા પ્રમાણુ ધણું વધારે હતું. અર્ધિના વતનીઓ કાલકસિક અને હિન્દુમતવાન હતા અને એ યુગમાં જગતના વ્યાપારમાં એમને ધણું મોટું પદ પ્રાપ્ત હતું. એજ કારણે ખિસાફતને અન્ય કરતાં પૂર્વ સાથેવ્યાપારી સંબંધો સૌથી વધારે ઉત્પન્ન કરવા પડ્યા. ચીની અને હિન્દી વ્યાપાર માટે ખસરા અત્યંત સરસ અને લાયક બંદર હતું અને લાલ પર્યાંત છે. શહેરની આ હૈસિયતમાં આજ સુધી જણો થોડા ફેર પડ્યો છે. અર્ધિના એક વ્યાપારીએ વાતચીત કરતાં મને કહ્યું હતું કે, “ને કે શહેરની વાતીમાં આ સમયે ધણી કમી થઈ ગઈ છે; છતાં ખસરા હજુ સુધી હિન્દુસ્તાન અને ચીનનું દાર છે.” આ બ્યાનની ખાતી ચીની ઇતિહાસો ઉપરથી પણ થાય છે અને અરબ ઇતિહાસકારોના લખાણો ઉપરથી જણાય છે કે ચીની ઇતિહાસકારોએ અતિસ્થોક્તિથી કામ લીધું નથી.

ચીની ઇતિહાસકારોએ તે પ્રતિનિધી મંડળનું વર્ણન ક્યું છે જે ઈ. સ. ૬૧૫ અને પછી ઈ. સ. ૭૧૩ (ઈ. સ. ૯૫)માં “સુલીમન”

(સુલેમાન)ની આગેવાની હેઠળ ચીન આવ્યું હતું. એ પછી ઇ. સ. ૭૨૬ (ઈ. સ. ૧૦૮) અને ઇ. સ. ૭૫૬ (ઈ. સ. ૧૩૯) માં એ પ્રતિનિધી-મંડળો મોકલવામાં આવ્યાં. પહેલાં કેપુટુશન સાથે ચીનના ફગફર (બાદશાહ) માટે ખૂબસરત ઘોડા અને અમૂલ્ય કમરબંદ બેટ તરીકે મોકલવામાં આવ્યા હતા. ઇ. સ. ૭૯૮ (ઈ. સ. ૧૮૨)માં ત્રણ બીજા કેપુટુશનોનું વર્ણન ‘સિયાક તા. રી.’ને નામે કરવામાં આવ્યું છે. એનું જણાય છે કે એનાથી સિયાક (કાળા) પોષાક અને સિયાક બુંડની મતલબ છે જે અખ્યાસી ખિસાફતને રાજ રંગ હતો (Brotschneider, 8-10)

આ બધા બ્યાનો ઉપરથી એનું માલુમ પડે છે કે જાહેર રીતે આ પ્રતિનિધિ મંડળો હતાં, પણ ખરી રીતે એમાં મોટે ભાગે માત્ર વ્યાપારી મતલબ સિવાય વિશેષ કંઈન હતું. આ પ્રતિનિધી મંડળોના આગેવાનો ફગફરને ભેટ આપતા હતા અને દરબારમાં વધુ માન પ્રાપ્ત અને પોતાની પ્રતિષ્ઠા દર્શાવવાને માટે એનું જાહેર કરતા હતા કે અમે “તાશી” અર્થાત અરબ બાદશાહના પ્રતિનિધી છીએ. અરબી અને ઇરાની વડાણો જે ચીની ખંદરગાહો ઉપર આવીને ઘોમતાં હતાં તે ફોકેન અને કેન્ગોન છે.

ચીની ઇતિહાસોમાં ઇતિહાસકારોએ આરબ કાળના અખ્યાસી ખુલ્લના નામ પણ લખ્યાં છે. જેવા કે, “અપો લો ચા” (અખૂસ અખ્યાસ) “અપો ખા. ફા.” (અખૂ જઅફર) ‘ચી. તી.’ (મેદદી) ‘આ. લો’ (હારન)

સંગ વંશના સમય ઇ. સ. ૯૧૦-૧૨૮૦ (ઈ. સ. ૩૪૯-૬૭૯)માં વીસ અરબ પ્રતિનિધી મંડળો ચીની મહાસાગરને માર્ગે મોકલવામાં આવ્યાં હતાં.

ચીન જતો માલ

તે કુલ માલ સિવાય જે અરબ વ્યાપારીઓ

ચીન લઈ જતા હતા, ચીનવાસીઓએ અન્ય વસ્તુઓ ઉપરાંત આ વસ્તુઓનાં નામ ખાસ રીતે ગણ્યાં છે.

(૧) કાચની વસ્તુઓ, (૨) ખલુર, (૩) સફેદ કાચી ખાંડ (પી. ચા. તંગ = અરખી, કાનચદ), (૪) ફોલાદ, (૫) દી. (૫) ર,

(દી. પી. ઘણું કરીને અરખી શબ્દ 'કરખાસ'નું અપભ્રંષ છે.)

આ કીમતી વસ્તુઓનું વર્ણન આપ્યું છે તે યોગ્ય જણાય છે કે એના વિષે કંઈક સવિસ્તર લખવામાં આવે

(અપભ્રંષ)

પરમે, (ગોનોરીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફ્લેહમંદ ઇલાજ

ડૉક્ટર જસાણીની

જગમશાહુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર

[૨૯૨૨૪]

બેધડક આજેજ અજમાવો

ગમે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અથવા લુનામાં, લુનો પરમે પ્રમેહ (પરમીઆ) સ્વપ્નામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (૫૩) થતી સખત બળતરા, ટીપું ટીપું તથા અટકીને થતો પેશાબ, મુનાશયમાં આવેલો સોજો તથા ચમ્બેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓ અને પુરુષોનાં પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડાયુથી નાશ કરી જમડેલી ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને ઘટ કરે છે.

પચાસ ૫૦) ગાળીની બાટલીની કીમત રૂ. ૩)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના લુડું.

• ચેતવણી •
નકલીઆઓથી સાવધ રહેા.

ખરીદતાં પહેલાં દવાનું નામ

: ગોનો કીલર :

અતે હકકાણાપ રીલબંધ પોકેટ તપાસીને લેજો.

સ્ટોકીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, સુરત.

એકલા બનાવનાર ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વીકુલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪

આફ્રિકના એજન્ટ—યુનીયન પ્રીન્સિપલ્સ, લા, વિન્સ્ટોનીઆ સ્ટ્રીટ, હર્બન.

[૪૧૨]

પ્રાણી

જીવનના પ્રશ્નો

લે. 'અન્નિક'

સમાજના બાંધનથી સંગઠિત બની માનવ-જીવન પ્રગતિની સાધનાના માર્ગે આગેકદમ બેર છે. એ માર્ગે ઉભી થતી વિધિવિધ મુશ્કેલીઓનો સફળ સામનો સાધવાનું કાર્ય સુગમ નથી. માનવીની મહત્તાને અવરોધનાર સામાજિક કાયદાના ઉદ્ધેશ અર્થે અન્ય પ્રાણીજીવનનું અવલોકન રસપૂર્ણ નીવડે છે કુદરતી જીવન જીવતાં અન્ય પ્રાણીની પ્રવૃત્તિનો માનવ પ્રવૃત્તિ સાથેના મુકાબલો માનવ સમાજની સામાજિક સમસ્યાઓના નિરાકરણ અર્થે આવશ્યક છે. માનવસમૂહમાં જેમ અનાથ, બીખારી કે દુકકાખાઉ માનવીનું અસ્તિત્વ છે તેમ અન્ય પ્રાણીમાં પણ તેવા પ્રકારનાં પ્રાણીની હયાતિ હોઈ એ કૃદ પ્રશ્નની તીકણતા સર્વસામાન્ય બને છે.

બુદ્ધિબળની કુદરતી બક્ષીસ ધરાવતો માનવી પરાપકારનો મહિમા સમજે છે. જૂઠું, રોગી કે અપંગ જેવા અશક્ત માનવીના પોષણ અર્થે આંતર્યક પ્રબંધની વ્યવસ્થા સુશિક્ષિત માનવસમાજનું અંગબદ્ધ કર્તવ્ય મનાય છે. કુદરતી જીવન જીવતાં અન્ય પ્રાણી તેથી પ્રબંધ સક્તિના અજાણે અશક્ત જીવન જતન કરવાની જરૂરિયાત સ્વીકારવા તૈયાર નથી. પરિણામે, રોગી કે બોડકામાં બનતાં પ્રાણીને મૃત્યુ વિના બીજો માર્ગ નથી મળતો. અન્ય રીતે પોતાનો

બચાવ કરવા-અશક્ત બનતાં પ્રાણીનો પણ તેજ રિયતી માય છે. બંધી રીતે તંદુરસ્ત અને પરિપૂર્ણ પ્રાણીજીવનની ગમમયજ માટે અસ્તિત્વ ધાળ્યા કરવા યોગ્ય મનાય છે.

માનવીની માયાશુનાના પ્રભાવે પાંજરાપોળ જેવી સંસ્થાના નિર્માણ પ્રાણીજીવન માટે યોગ્ય છે. અને માનવી માટે તેમજ અન્ય પ્રાણીની ઉપયોગિતા અર્થે દવાખાનાંની ગોઠવણ ગોઠવાય છે. વિચાર શક્તિહીન પ્રાણી સમૂહ પાંજરાપોળ કે દવાખાનાની વ્યવસ્થાથી અનિચિત્ત હોઈ અશક્ત પ્રાણીનો વિનાશ કરીને સન્તુષ્ટ બને છે.

રોગી કે હાથલ સસલાને તેના ટ્રાન્સમોથી માથું મારી મારીને દૂર કરવામાં જીવાન સસલાં ગૌરવ માને છે. ફળીમાં એકાદ કુતરું અપંગ બનતાં તેની સાથેનાં બંધાણ કુતરું તેની અનદક પગવણી કરી મૃત્યુનો ભોગ બનાવે છે. કાગડાની પાંખ વડે કે પગ કપાઈ જાય એટલે તેની જાતિના બીજા કાગડાઓ અગ્નિ મારી મારીને તેને મૃત્યુવશ બનાવે છે. રોગી અગર હાથલ માછલીને નિરાળતાંજ અન્ય માછલીઓ બીન શરમી નરબક્ષકનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે પોતાની જાતિ પ્રત્યેની જેમી ફરજ સંપૂર્ણ યત્ન ગ્રહ છે. એમાં પ્રાણીને પણ એજ પરિસ્થિતિનો ભોગ બનવાની ફરજ પડે છે. સામાજિક સવકારના સાચા મિદ્ધાન્તના ગદ્યમૂલક હજાન્ત-રૂપ મધપુડામાં નર-મધમાખને તેમની ઇન્દ્રિયજનતા ભોગવાસનાની પરિપૂર્ણતા ધનાંજ અનેક દવાહીન કંઈ મારીને પ્રાણહીન બનાવવામાં પ્રાણી પાની નથી યતી.

પ્રથમના જંગલી માનવી અપંગ અશક્ત તેમ વયોજૂઠું માનવીનો નાશ કરી સમાજનું બારણ દૂર કરવાનો અપન કરતા એમ કહેવાય છે. જડબુદ્ધિ જનાવર, તેમના સમાજના બારણથી મુક્ત બનવા તેવાજ કડક વર્તાવથી કૃદ પ્રજનનું નિરાકરણ સાધે છે. એનો અર્થ એ નથી કે આ પ્રાણી સમૂહમાં માયાશુના તેમ વાત્સલ્યનો

અભાવ છે. પરિણામવાદીના પ્રાણીજીવનને લગતા પ્રયોગો સિદ્ધ કરે છે કે નાનાં અને નાનુક બાળની કાળજીભરી સંભાળ રાખનાર વત્સલ પ્રાણીઓનું અસ્તિત્વ હોવાના કારણેજ તે જાતિનું જીવન વર્ષો સુધી લંબાય છે. જે જાતિમાં એ વત્સલતા દૃશ્યમાન નથી થતી એ નીતિ થોડા વખતમાંજ વખતના વહેણ સાથે અદૃશ્ય થઈ જાય છે. માત્ર અશક્તો પ્રત્યેના તેમને વર્તાવ માયાળુ માનવપ્રવૃત્તિને પ્રતિફળ સ્વરૂપ ધારણ કરે છે.

પ્રાણીસમૂહમાં જીવન ગુજારતાં, નાનાં કે મોટાં, પ્રાણી અન્ય પ્રાણીના ત્રાસ કે ઉપદ્રવથી મુક્ત બની ઉપાધિરહિત જીવન ગાળી શકે એ શક્ય નથી. પરિણામે, અન્ય પ્રાણીજીવનનો નાશ કરીને આત્મ નિર્વાહનું સાધન મેળવી સેનાર પ્રાણીઓનું અસ્તિત્વ માનવસમૂહમાં પણ જણાય છે પ્રયમના સમયમાં કેટલાક ગ્રીક પાદરીઓ જોડે જન્મતાના ખર્ચે અને જોખમે પોતાનું જીવન ગુજારતા. તે પછી સશક્ત શરીર ધારી છતાં ધર્મના નામે આશ્રય અને આરામ મેળવવાનો હક્કદાવો કરતાં ધર્મધુરધરો પ્રગટ્યા. ધર્મપ્રિય અને પરાપકારી જન્મતાની ઉદારતાથી પોતાની સમૃદ્ધિ સાધતા એ મદન્ટોએ પ્રયમના ગ્રીક પાદરીઓનું અનુકરણ કરી વિનાશને જીવનનિર્વાહ કરવામાં ગૌરવ લેખ્યું. પરિણામે, એ જીવનધારીઓને 'ટુકડાખાઉ'ની ઉપાધિથી જન્મતાં નવાજ્યા. આ ટુકડાખાઉ પ્રાણીનો પ્રશ્ન માનવસમૂહમાં સામાન્યતા ધારણ કરે છે.

વિભિન્ન પ્રકૃતિના પ્રાણીસમૂહનો સદકાર બન્ને જાતિઓના લાભાર્થે દિતકારક નીવડે છે અન્ધ બીખારીના ખળા ઉપર બેસી મુસાફરી કરનાર લંગડા બીખારીની જોડી જેમ બન્નેના દિત ભર્યે આવકારદાયક નીવડે છે; તેમ પ્રાણી જીવનના સદકારથી પણ એક બીજાની દિતટુદિ નીપજે છે. આ સદકારે ટુકડાખાઉ શક્તિના પરિણામ રૂપ નથી છતાંય કેટલીક વખત એ

શક્તિ પ્રજાગતા ધારણ કરે છે તે વખતે નિર્જળ પ્રાણી સજાગના જીવનનિર્વાહના સાધન રૂપ બની પ્રાણ ગુમાવે છે.

માનવ સમૂહના 'ટુકડા ખાઉ' માનવીની અવનતિ જેટલીજ બળતા પ્રાણીજીવનના 'ટુકડા ખાઉ' પ્રાણીઓમાં દૃશ્યમાન થાય છે કુરરતે પ્રાણીજીવનનું સમતોલપણું સાચવવા માટે આવા પ્રાણીઓનો ઉપયોગ કરી આ કૂટ પ્રશ્નનું આવકારદાયક નિરાકરણ સાધ્યું છે. મોટાં પ્રાણી નાનાં પ્રાણીનો બક્ષ કરી તેમની સંખ્યાનું વધતું જતું પ્રમાણ અટકાવે છે ન્યારે વધુ મોટાં પ્રાણી એ પ્રાણીઓના જીવન ઉપર તરાપ મારી તેમને ઉન્નત બનતાં અટકાવવામાં ધારણબદ્ધ બને એટલે એ 'ટુકડા ખાઉ' પ્રાણીઓ પણ એક બીજાના ઉપર અણુનમ જીવનનું અસ્તિત્વ કાયમ રહે એ કુરરતી હેઠુ પાર પાડવામાં આપો આપ સદાયક બને છે.

‘ચિરાગ’ માસિકના ચેતનવંતા

સમૃદ્ધ સાહિત્યની

ફકકડ આંધેલી પહેલાં વર્ષની ફાઈલ

માત્ર ‘કારવાં’ના ચાહકો માટે

રૂપીઓ એક : પોસ્ટેજ, પાવલી અલગ

✽

બીજાં પુસ્તકોનું સુચીપત્ર અને

પુસ્તકોનાં અહલા બદલાની યોજના

મફત મોકલાય છે. ફાઈલ વી. પી.થી

મોકલાવી નથી. ઉદાર ચતોથી એજન્ટો

નિમાય છે.

લખો:—

બી. પટેલની કું

બહેન સ્ટ્રીટ, જાવનમર

લેખક :

સં સં દે શ શ

‘આફિલ’

માનવ જગતને અંધકારમાંથી પ્રકાશમાં લાવવા અને મુક્તિ અપાવવા સર્જનકારે ‘કુઆન’ રૂપી ન આંકી શકાય એવી કિંમતની અળેડ અને અનોખી કિતાબ આપણને અર્પણ કરી. ‘કુઆન’ કેવળ મુસ્લિમોને જ નહિ પણ જગતની અન્ય પ્રજાઓને ઉગારનાર પ્રેરણાત્મક સંદેશ સંગ્રહ છે. કમનસીબે અન્ય પ્રજાઓ કરતાં પણ મુસ્લિમો એને સમજવામાં પછાત પૂરવાર થયા છે. પોતે ઉગરીને અન્યોને પ્રકાશની આંખી કરાવી શકે એટલા માટે જ અદકાહે એ અમૂલ્ય કિતાબ મુસ્લિમોને અર્પણ કરી. પણ એવાય મુસ્લિમ જગતે એની કદર ન પીછાણી. રેશમી વાંધાઓમાં વોટાળી ધરની કાષ્ઠ એક અલમદારીમાં ગાઠવી દીધી. કયારેય સમજવાની દરકાર ન કરનાર મુસ્લિમ જગત ઉપર ક્રિશ્ચિયાનીટીના પ્રચારકો કાળ્યા. શરીરનો શું આત્માએ વટલાયા પરિણામ એ આળું કે મુસ્લિમોની રૂઢ રના થતાજ મુસ્લિમો માત્ર નામના મુસ્લિમો રહી ગયા.

જો કે ‘કુઆન’ અને કુઆન પાઠવનારનું ધ્યેય લુદ્ધ જ હતું; પણ મુસ્લિમો એને ન સમજ્યા, સમજ્યા હોય તો દરકાર ન કરી બીજાઓને માર્ગદર્શક થવાનું તો દૂર રહ્યું પોતેય એ પ્રકાશ ઝીલી ન શક્યા, પરિણામે સર્વ જગતમાં સર્વથી વધુ અંધકારમાં અથડાતી પ્રજા બને કાષ્ઠ હોય તો તે મુસ્લિમ પ્રજા છે. અંધ અતુકરણમાં સાચનાર મુસ્લિમોને અત્યંતે ક્રિશ્ચિયાનીટીના પ્રચાર કાર્યનો મર્મ સમજાતો

નથી ક્રિશ્ચિયાનીટીના પ્રચારકો ફટલે અંશે કાળ્યા છે, એ નીચિના એક જ દ્રષ્ટાંત ઉપરથી સમજી શકાશે. વિશાળ ભારતની કાષ્ઠ એક પ્રખ્યાત મીરાન કોલેજમાં બનેલો આ એક પ્રસંગ છે. એમ, એના એક વિદ્યાર્થીએ ‘ઈંગ્લિશ’નું શિક્ષણ લેતાં લેતાં એક દિવસે અચાનક પોતાના પ્રિન્સીપાલને એક પ્રશ્ન પૂછ્યો તેણે કહ્યું કે ‘તમે એ આ દેશમાં સંખ્યાબંધ શાળાઓ સ્થાપી છે. જેનાં ઉપર કરોડો રૂપીઆનો ખર્ચ તમે ભોગવી રહ્યા છો હજારો મીશીનરીઓએ યુરોપ અને અમેરીકા સદાને માટે લઈ દઈ આ દેશમાં પછાવ નાખ્યો છે કરોડોના ખર્ચે સતત પ્રયત્નો કર્યા છતાં તમેને સફળતા મળી નથી. એ સર્વ બાબતો ઉપર લક્ષ આપતાં આપનું ધ્યેય શું છે, તે સમજી શકાતું નથી ?

દૂર અંદેશ પ્રિન્સીપાલે ટુંકા જતાં, સુ’દર અને સચોટ જવાબ આપતાં કહ્યું કે ‘અમારા એક દર પ્રપત્નોનો હેતુ માત્ર ‘એક જ છે તે એકે તમને તમારા પોતાનાં ધર્મથી વિખુટા પાડી દઈએ, અર્થાત તમને ખુદ તમારા પોતાના ‘ધર્મ’માં વિશ્વાસ ન રહે, અનેક શંકા કુશંકાઓ જન્માવવી એ તે રીતે તમેને તમારા પોતાનાં માર્ગો બહારી દેવ-ચવચ કાષ્ઠ પણ પોતાનાં મૂળ ધર્મ ઉપર ન રહી શકે, એ એક જ ધ્યેય નજર આગળ રાખીને અમે પ્રચાર કાર્ય કરી રહ્યા છીએ. અમારી મીરાન રફોડોમાંથી અત્યાર આગમય બહાર

એને વાંચશોજ નહિ!!

અને જો વાંચો તો એનો લાભ ઉઠાવો

બિરાદરાને મિલ્લત !

આજઠાલ જાહેરાતો મારફતે વેચાતી દવાઓ ઉપર પ્રજાનો બિલકુલ ભરોસો નથી એ એક સર્વની પેઠે પ્રકાશિત વાત છે છતાં જોઈ ન માનતા. ખુદાએ પાંચ આંગળીઓ સરખી બનાવી નથી. જે આપને અગત્ય હોય અને એવી દવાઓની જરૂર હોય છતાં જાહેરાતો મારફતે વેચાતી દવાઓ મંગાવતાં કરતાં હો તો માત્ર એકવાર ખુદાતું નામ લખને અમારે ત્યાંથી દવાઓ મંગાવો, ઇન્દ્રિયા અસ્લાહ અચુક ઇન્દ્રિયા પ્રમાણે લાભ થશે. જે અમારી દવાઓ સતોષ અને કાયદો પહોંચાડનારી સાબિત ન થાય તો આ રૂપિયાના ઇનામ સાથે દવાઓની કોમન પાછી ફેરવીશું. અમારી આ જાહેરાત ખુલ્લી છે. અમે ખુદાને હાજર નામર જણાવે અને તેની જાત ઉપર સંપૂર્ણ કાર્સો મૂકીને આપને ખાત્રી અપાવીએ છીએ કે અમારી આ નીચેની જાહેરાતમાં રાષ્ટ્ર બરાબર પણ અસલ નથી જે અમે આપથી જો કરીએ તો ખુદા અને તેના રક્ષક સહનથી જો કરીએ. અમને અમારી જાહેરાત ઉપર એટલો બરોસો છે જેટલો દિવસને દિવસ અને રાત ને રાત કેદવા ઉપર લાગેલો ને ખાત્રી હોય છે. અસલમાં વાત એમ છે કે અમારી આ દવાઓ બેદલ કામ્યાબ દવાઓ છે. એનો અનુભવ જરૂર કરવો જોઈએ અમારી આ દવાઓ બીજી ઇસ્તીદારી કે જાહેરાતોમાં અપવિત્ર સાધારણ દવાઓ જેવી નથી પરંતુ આપ સુધી આ દવાઓની ખબર પહોંચાડવાનું અમારી પાસે માત્ર એકજ સાધન આ જાહેરાત છે અને બીજું કશું પણ સાધન નથી કે જે વડે આ દવાઓની અમે આપને ખબર આપીએ એટલે અમે આપને ખાત્રી આપીએ છીએ કે આપ આ દવાઓને બીજી દવાઓની પેઠે ઇસ્તીદારી દવાઓ ન ગણો અને ખુદા તથા તેના રક્ષક પર કાર્સો મૂકી વાપરો ઇન્દ્રિયા અસ્લાહ સંપૂર્ણ તંદુરસ્તી પ્રાપ્ત કરશો, અને આપની સંકા કુર થઈ જશે અને આ દવાઓના વપરાશ પછી રાષ્ટ્ર પણ દવાઓની જરૂરત નહોતું રહે.

સાધન્ટીફીક જોઈએ

આ આશ્ચર્યજનક તેલની અસરકારક અસરથી લાભ ઉઠાવો. ન પાન બધિવાની જરૂર છે કે ન તો લુગડું લપેટવાની અગત્ય, ન ફોસ્ફા ઉઠવાની બીક છે. લગાડતાંની સાથેજ નસોમાં પેવસ થઈને બેચેન કરી દે છે, અને સુષ રહેલી લાગણીઓમાં એક મહા તુફાન પેદા કરી દે છે, માત્ર એકજ શીટીનો વપરાશ ચાહે ગમે તે મારણે વાંકાપણું, પાતળાપણું, સૂરતી, નાચુંકતા (સાધન પા. ૪૧૯)

કે છપ્પા ન થવાની જતી પેદા મધ ગઠ હોય તો તેને દુર કરી ઈન્દ્રીને કુંદન ને પોલાદ સમ બનાવે છે. ખાત્રીથી માને કે આ તેલથી હિતમ તેલ આજગતના પટ ઉપર કપાય નહીં મળે. આના વપરાશ પછી નસો અને પહાંઓમાં નવજીવન, ઘણી સખતાઈ, ન સડન થવાની તેજ આવી જાય છે જેને જાહેર કરતાં સખતા આડે આવે છે. આ તેલ બધી વતો માટે ચમત્કાર છે. દરેક વય ને દરેક મૌસમમાં વાપરી શકાય છે. એ તમામ ખાત્રીઓને દુર કરી નકાસામાં નકામા થઈ ગયેલાને ગર્વ લેવા જોગ, કામી પુરુષ બનાવી દે છે. કીમત માત્ર બે રૂપીઆમાં, પોસ્ટેજ જુદું. આના વપરાશ પછી હંમેશાનાં માટે પુરુષાતનને લગતી તમામ ફરીપાદો દુર થઈ જાય છે. તંદ્રા બીન જોખમકારક અને અચુક આનંદ આપનાર છે.

હુઝૂબે ધરાવત

આ ગોળાઓ ભારે ટાઢ છે. ખાસ પ્રસંગે ઉપજતી લગ્નગથી બચાવી લે છે જલદી વિધિ સ્થપલનની ફરીયાદ કદાપી થતી નથી. અબીમાલીતું અબીમાન પળવારમાં દુર કરી તેને મુક્તિ બનાવી લે છે. કીમત બાટલી એકના બે રૂપીઆ. હજારો જણે અજમાવેલી ગોળાઓ છે. આ ગોળાઓ માદક વસ્તુઓથી પાક છે. પોસ્ટેજ મંગાવનારના શીર છે. બે દવાઓ સથે મંગાવનારને પોસ્ટેજ માફ.

લાફ્ટો છરયાન વ એહતિલામ

આ જાદુઈ અસરો ધરાવનારી ટીકડીઓ દરેક પ્રકારના હઠીલા ધાતુશ્રાવ અને સ્વપ્નમાં જતી ધાતુના રોગને ખુલ્લના ફૂલથી દુર કરે છે. પેશાબથી પહેલાં અથવા તે પછી આવતી સફેદી અને પાતળી ધાતુને ઘટ બનાવી પુરુષાતનને બળવાન બનાવે છે. શરીરમાં તાજગી અને બળ પેદા કરે છે અહોને લાફ્ટોળ બનાવે છે. થોડાક દિવસના વપરાશથી શરીર પર અસર કરી વિધિને ઘટ ને મનમુત બનાવે છે. અને નવી ઘટ ધાતુ નવેસરથી પેદા કરે છે. આના વપરાશ પછી ધાતુને લગતી તમામ ફરીયાદો છૂટકારા માટે દુર થઈ જાય છે. હજારો ખીત્રો પર અજમાવેલી દવા છે. ૮૦ ટીકડીઓની શીશીની રૂ. ૨) પોસ્ટેજ જુદું. આ દવા અંતરાલમાં તેલવાને લાયક છે. હજારો નિરાશ ચએલાઓને આશાવંત બનાવી દેવા એ આ દવાનો અદ્વિત ચમત્કાર છે. હિંદની બહાર પણ આ દવા ભારે પ્રખ્યાતી પામી ચુકી છે. ધાતુશ્રાવનો જડમુળમાંથી નાશ કરવા માટે આ દવાની બરાબરીમાં આવે એવી દવા હાજર કરવાની હિંદના દરેક દવાખાનાંને અમારી એમેન્જ છે. જેનું મન ચાહે તે અજમાયશ કરી લે.

આઇસ લીસ્ટ મફત મંગાવો.

ઇન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (રજીસ્ટર્ડ)

જુમ્મા મરિજદ પોસ્ટ ઓફીસની સામે દીલ્હી-૨૪.

પ્રેજ્યુએટ

અનુવાદક
'મુહુર્તર' હાસિદી

હુન્દુમલ-એક રિયાસતનો અઠકલમ'દ રાજા ।

પુસ્તકતરાય:-હુન્દુમલનો પુશામતી દીવાન.
પ્રેજ્યુએટ:-એક દુઃખી માનવ પ્રાણી.
[મહારાજા હુન્દુમલ પોતાના દીવાનખાનામાં બિરાજમાન છે. સામે દીવાન પુસ્તકતરાય હસ્ત જોડી ઉભો છે.]

રાજા:-દીવાનજી કહો. શું કરું? કંઈ સમજમાં આવતું નથી । પોલિટીકલ એજન્ટ સાહેબે તો નાકમાં ફમ લાવી મૂક્યો છે, કે એક સેક્રટરી રાખો જે અંગ્રેજીમાં ક્ષમણેને જવાબ આપી શકે. બાબત એમ છે કે શું સાહેબમાં એટલીય લાયકાત નથી; કે આપણી દેશી ભાષાની ચિઠ્ઠીએને ન વાંચી શકે? આવા નજવા કારણસર અંગ્રેજી લખૂં વળગાડે છે પણ કંઈ આપણે છુટકો જવાનો છે? જાહેર તારે તમે કોઇ આપણા બી. એ. પાસ થએલા સ્વદેશી સાહેબને પકડી લાવો । ચોટામાં બહુએ જોઇનાં તળીમાં ધસતા મળી આવશે ।"

દીવાનજી:-જેવી સરકારની આજ્ઞા અનન્ય હતા!

રાજા-કોણ જાણે ક્યાં ક્યાંથી આ એજન્ટ સાહેબો માલ્યા આવે છે? બહા એમને કોઈ પૂછે; કે અલ્યા જ્યારે તમને હિન્દની કોઇ ભાષા આવડતી નથી તો હિન્દુસ્તાનમાં આવવાની જ જરૂરત શી હતી?

દીવાનજી:-[હાથ જોડી] શીમાન. આપ એવી ચિંતા શા માટે કરો છો? અખમ્મી કોઇ પ્રેજ્યુએટને પકડી લાવું છું. [દીવાનજી, નાચે છે. અને થોડીકવારમાં એક સદ-બૃટવાળા દેશ

નેમલ પ્રેજ્યુએટની સાથે રાજાની સમક્ષ હાજર થાય છે.]

દીવાનજી:-ગરીબ પરવર, સર્વેવંશી મંદા રાજાની સેવામાં આ એક પ્રેજ્યુએટને આપનાં અણિમાં હાજર કરું છું । [પ્રેજ્યુએટ પ્રત્યે] અરે ! તમે પણ કેવા અવિવેકી છો? મહારાજા-ધીરાજને સલામ કરો.

[પ્રેજ્યુએટ સલામ કરે છે]

રાજા:-[મૂંઝે હાથે તાવ આપી પ્રેજ્યુએટ પ્રત્યે] તમે કોણ છો?

પ્રેજ્યુએટ:-[જરા ખચકાઈને] હુન્દુ માણસ છું.

દીવાનજી:-[વાત કાપીને] "હુ, હુ, મા કહેા. હજૂર કહેા. હજૂર ! શું તમે બી. એ થયા છતાં એટલીય વિવેક આવડતો નથી? [રાજા પ્રત્યે] નામદાર માફ કરો આ સાહેબ નર્વાજ રંગરૂર છે । હાલમાંજ કોનેજથી છુટીને આવ્યા છે."

રાજા:-[પ્રેજ્યુએટને] ત્હમે. હમણાં સુધી શું કરતા હતા ?

પ્રેજ્યુએટ:-હજૂર ! હું અભ્યાસ કરતો હતો.

રાજા-પણ લખતા હતા કે નહીં? મ્હને તો વાંચનાર નહિ; લખનાર પ્રેજ્યુએટ જોઇએ. મ્હારે ત્યાં તો માત્ર ચિઠ્ઠીઓ લખવાનું કામ છે. વાચવાનું નહીં સ્હમજ્યા ।

પ્રેજ્યુએટ:-[આશ્ચર્ય પામતાં] હજૂર હું લખી પણ શકીશ. વાંચનની સાથે લેખનનું કામ પણ આવડે છે.

રાજા:-[અવિશ્વાસથી] હેંએ ! શું મ્હને જનાવવા આવ્યા છો? અરે ! તમારા જેવા

હમણે છોકરાઓને મેં માર્ગ દેખાડ્યો છે ।
વાહ ! વાહ ! કંઈ વાંચનની સાથે લેખનનું કામ
પણ થઈ શકે 'અર' કે ? મેં તો એવું કહીય
સાંભળ્યું નથી । દીવાનજી જુઓ તો 'અર' ?"

દીવાનજી:-[દાય જોડી] "બેચક ! હજુર
નામદાર આપનું કથન બરાબર છે. એવું કહીય
સોઈ શકતું નથી । એક વેળા શું ? હું તો લાખ
વેળા કહેવા તૈયાર છું કે એમ થઈ શકે નહિ !
બાબા, વાંચનની સાથે લેખનનું શું કામ ?
[ચિન્મયુએટ પ્રત્યે] શું તમારી પણ્ય શુદ્ધિ બહેર
મારી ગઈ છે ? કંઈ એક મ્યાનમાં બે તલાશ
આમ લગી રહી છે ? જે કંઈ હજુર નામદાર
સરકાર કહે છે તેમ બરાબર છે. [ચિન્મયુએટ
હેરતથી દીવાન જણી જુએ છે.]

રામન-[ચિન્મયુએટને] ત્યાં શું જોઈ રહ્યા
છો ? અહીં જુઓ । [ચિન્મયુએટ પ્રતિ જોવા
મંડિ છે.] જુઓ ! 'અર'દાર બહુ ના જોમે
કહો લેખન અને વાંચન સાથે સાથે થઈ શકતું
નથી । મહારા કંબોમાં રહેજો તો રીત ખાત
શીખવી પડશે. હું જુદાંજોને મહારે ત્યાં તોફાર
તરીકે સમજો નથી."

દીવાનજી:-[ચિન્મયુએટને] અનનદાના કહે
છે તે 'અર' છે. તેઓ પોતાને ત્યાં બહુ
નોકરો રાખતા નથી. તમે હજી બિન અનુચારી
હો. કહો કહો બહુ કહો અને જુખમરો નવો
ચાલતા હો તો તરતજ કહો દા'ડામાં બીજો વાર
પેટ ભરી દુન્યામાં સન્માન સહિત રહેવાનું
ચાલતા હો તો કહો: નહિતર હું હમણા બીજો
ચિન્મયુએટ લાવું છું આજકાલ ચિન્મયુએટની
કંઈ અછત નથી ।

ચિન્મયુએટ:-[કમકે મહારા બાપે એ મુર્ખતા
કરી કે માનુષીની જાણ્યો વેગી અને ઘર
ગીરા મુખી મને બી. એ. પાસ કરાવ્યો મારાં-
બાલ અચ્ચાંબો બૂખે મરે છે]

...લેખન અને વાંચન ઉપર સામે સાથ

ન તો થાય છે, ન કદી થયું અને ન કદી
થશે."

રામન:-હા ! હવે આવ્યા કેમણે !

દીવાનજી:-હા ! ગરીબ પરવર નામ-
દાર સરકાર !

રામન:-[ચિન્મયુએટને] તમે પમાર શું
કેશો ?

ચિન્મયુએટ:-એ હામાં એટલે આવીશ
રૂપિયા.

રામન:-દીવાનને) આપ પણ કયા
જુખમીબારસને અહીં લઈ આવ્યા ?

જે આગતાની સાથેજ અમને ઉદ્ધાર
અસ્તરથી મૂક્યા આહે છે । આવીશ રૂપિયા !
જરા વિચારો તો 'અર' ? આવીશના બમણા
એ'સી થાય; તમેમાં અગર જુમચુકી વીસ
રૂપિયા ઉમેરવામાં આવે તો પુરા સો યજ્ઞજી.
પુરા સો ! હું લગ્યાન ? શું દુન્યા મને પણ
કયા આહે છે ? [ચિન્મયુએટને] અરે ! એટલા
રૂપિયા તો હું મહારી મારી દાંધનારને પણ
નથી આપતો ? તો આપ કયા બેનરતા મૂકી-
છે ? તે મોઢો પાંચ મેં છે; તો હું તમાને દસ
રૂપિયા બે'લક સહિત આપીશ. બસ !"

ચિન્મયુએટ:-હજુર 'મહારા' બાલઅચ્ચાંબો
શું ખાશે ?

રામન:-શું મહે' આખી દુન્યાને પાળ-
વાનો છામરો લીધો છે ? ઘરમાં ખાસનું
ન હતું તો બાલઅચ્ચાંબોના બપડામાં દા મારે
પડ્યા ? દસ રૂપિયા કંઈ એટલા નથી ।
કેમ દીવાનજી ?

દીવાનજી:-મહારાજની ઉમર જોડે વર-
સની સાપ ! કાણ કહે છે કે દસ રૂપિયા
એટલે છે ?

[ચિન્મયુએટને] અરે ! લાકણા, એ તો
અમારા હજુરની મહેરબાની છે; નહિતર જે
ગીજ બાગરમાં દે જોર વેચાય છે; તોને

એક આને શેર લે છે કાણુ ? વિચાર કરે છે
શું ? કંઈ એવી મૂર્ખતા ન કરી બેસતા કે
મળેલી નોકરીને શુભાવી બેસે ? સફળી ચાંદો
કરવા આવે ત્યારે કપાળ ધોવા જવું એ
મૂર્ખતા છે ! (પોતાની યાદી ઉપર હાથ ફેરવતી)
આ તરફ જુઓ, આ વાળ તડકામાં ધોળા
થયા નથી ? દુન્યામાં અનુભવ પણ કોઈ વરણ
છે ! ત્હમે તો આજકાલના નાદાન દોકરા છો !
રાજદરબારની કદર શું જાણો ?

એન્થુએટ:- (પોતાના ગુસ્સાને દબાવીને) બહુ
સારું, હમણા હું જરા વિચાર કરીને
આવું છું, પછી જવાબ આપીશ.

(એન્થુએટ જાય છે.)

રાજા:- (દીવાનજી પ્રત્યે) હાકરો નયો
પાગલ છે ! શું રહેશે અને કાલેજેમાં આવાજ
ખોટા ચિકાઓ પાડવામાં આવે છે ?

દીવાનજી: સરકારનો મત બિરુદ્ધ સાચો
છે, કાલેજેમાંથી આજકાલ એવાજ બેવડું
હાકરાઓ નિકળી રહ્યા છે; કે જેઓને કંઈ શાન
કરવાનું પણ જ્ઞાન હોતું નથી ! ગરીબ પરવર,
આપ એમ ન સહમજતા કે હું કંઈ ખુશામત
કરી રહ્યો છું ? હા મહારી સાડ વર્ષની વય યહ
હશે, મહેં આજ સુધી આપ સરકાર જેવા
કોઈ માણસને જોતાંજ પરખી જનાર હાથક
રાજા જોયાજ નથી ! મહારાજ એમાં રતીકર
પણ અતિસ્થાપિત નથી. અગર હોય તો જે
ચોરની સગ તો મહારી સગ.

રાજા:- “હું પણ આપ જેવા મંત્રી મળ-
વાથી મને ધણો ભાગ્યશાળી માનું છું. જે એ
એન્થુએટ દશ રૂપિયા નહિ લેશે તો પછી શું
માર્ફતું ઘર ફાડવા જશે !”

દીવાનજી:- “હાડો કેવી રીતે ? શી મનસ છે ?
કદી ફાડવા પામશે નહીં ! અપિતી દેખરેખ
રાખીશ ! મહારી જિન્દગી સગી રાજ્યમાં એવું
કદી થઈ શકશે નહિ.”

[એન્થુએટ સાધારણ ધોતીયું અને પહેરણ
પહેરી એક હાથમાં ઉલ્લુનું પિંજરું અને બીજા
હાથે ગધેડાને ધાન પકડી આવે છે.]

રાજા:- [અનુદયથી] ઓહો ! આ શું !
તમારા કોટ ક્યાં ગયો ! જે ત્હમે પ્રથમ પહેરીને
આવ્યા હતા ?

દીવાનજી:- અને તો સોનાની વોટી ક્યાં
ગઇ જે પહેલાં તમારી આંગળીએ હતી ?

એન્થુએટ:- હજુરને હાં મારે દશ રૂપિયાની
નોકરી કરવાની છે, એ વિચારીને પોતાની ટેવા
બદલવા માટે મહેં વોટી ગીરે મૂકી ગધેડા અને
કોટ વેચી આ ઉલ્લુનું પોંજરું ખરીદ્યું છે !

રાજા:- કેમ ?

એન્થુએટ:- હજુર ! અલાર સુધી મહારા
દિવસો કાલેજમાં પસાર થયા છે. જ્યાં જન-
વાયજા લોકોની સોબત સાંપડી છે, માનવીઓમાં
રહી મહેં તેમની આદતો ગૂંડણ કરી હતી;
પરંતુ આપને હાં જે લોકોથી મહેં રાતરિન
કામ પડશે તેઓની આદત મહેં હજી સુધી
રતીકર નથી. કોટલે તેની ટેવ ખાંધા, તેઓથી
વાતચીત કરવા અને તેઓથી કામની રીતજાત
શીખવા માટે હું આ બેઝ જનપરાને લાઇ
આવ્યો છું કેમકે જેમ એકને એક બે થાય છે
તેમ મહેં સંપૂર્ણ ખાનરી છે. કે એ પ્રાણી-
ઓની સંગત કર્યા વગર હજુરને ત્યાં કામ કરવાની
રીતજાત મહેં કદી આવશે નહીં. એ જન-
વરોથી વાર્તાલાપ કરવાથી અને તેમની સાથે
ઉઠ્યા બેસવાથી, થોપાક દિવસોમાં હું
એટલો જાનવાળો થઈ જઈશ કે પછી હજુરને
મહારા વિરે કંઈ કહેવાનું બાકીજ નહિ રહે !

રાજા:- [આશ્ચર્યથી દીવાન તરફ જોઇ]
દીવાનજી, એ શું કહે છે ? એનો બકવાદતો
કંઈ પણ મહારી સહમજમાં આવતો નથી ?

દીવાનજી:- (હાથ જોડી) નામદાર ! ગરીબ
પરવર ! એ ચીરણજીવીના બકવાદનો

આવાઈ એ છે કે આજ લગી કોનેજના માણસોથી એની સોજત રહી છે. કોલેજ ફિલ્મ પીછા કાઢ સંગતનો તો એને અનુભવજ નથી. ફુલુરની નોકરીમાં જો આ પ્રાણીઓના સમાગમમાં રહેશે તો ગરીબ પરવરને કંઈ ટીકા કરવાની તક નહીં મળે ।

રાજા:- (નરમારાથી) આપણે ટીકા શું કરવી છે ? હા, એ જ્ઞાન અવસ્ય રાખવું પડશે કે જો પ્રાણીઓને સ્પર્શ કર્યા પછી હાથોને સારી રીઠે એ ઘોષ નાખે કેમકે અમે વંશ્યવર્ધનના છીએ.

દીવાનજી:- [ઝેન્યુએટને] સાંભળ્યું, ગીર-ણીની ! હાથ ધાવા પડશે ?"

ઝેન્યુએટ:- (દીવાનજી પ્રત્યે) હાથ ધું ? હું તો ચરણા સુદા ધાવા તૈયાર છું ।

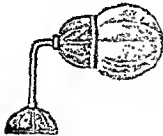
(રાજા પ્રત્યે હાથ જોડીને) જેની મહારાજની આજ્ઞા.

રાજા:- [ઝેન્યુએટને] તો બસ તમારી નોકરી આગળથી નક્કી થઈ । [દીવાનજી પ્રત્યે] સકમજદાર જણાય છે જરૂરી કામ શીખી લેશે ।

દીવાનજી:- [રાજા પ્રતિ હાથ જોડી] એમાં શું શક છે ! [ઝેન્યુએટને] લે બાર્ડ ત્હારી નોકરી પાત્રી થઈ ગઈ !

[ઝેન્યુએટ રાજાને હાથ જોડી પ્રણામ કરી જાય છે.]

(હિન્દી ઉપરથી)

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી

દરેક જાતની પ્રેક્ષક બત્તીઓ, પ્રાથમિક સ્તંભ, સોનીના આજવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રિક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા ચઘે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, જેટરીના બદ્દન, એવરેડી પાવર, ફ્લોરો લાઈટ ટર્ચ વગેરે ક્રીશયત બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું શીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટૂંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

— ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ આતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૬૦ ફુલુપીઠ બજાર, લાલગોટ પાસે, સુરત.

[૪૨૩]

શ્રીયુત
શેખરચંદ્રની
કલમથી

“રૂપી ચો નીકળ્યો
તે રાણી છાપનો”

આપ માની હો મહુને જો આપનો,
શું રહે ઇગડો પછી સંતાપનો? ૧
કોઈ દી' પણ રોખણ હસતો નથી;
ચોક પાળે છે, એ કેના બાપનો? ૨
છે જવાનીનો સમય જે હું ગણ્યો;
મોજનો માનો ચા પશ્ચાતાપનો. ૩
મેં જીવન સાથી ગણી સચકુ કર્યો.
રૂપીઓ નીકળ્યો એ રાણી છાપનો. ૪
દેહીયોની પેઠ બસ મોજ્યા કરે;
કાળ હમણાં છે નહિ ચૂપચાપનો. ૫
જીવન પર જીવો કરી ઈતરાવ ના;
ઘાડ્યો દૂદી જ્યે એ પાપનો. ૬
“શેખરચંદ્રી”નું વધુ તો શું કહું!
દીકરા છે એય એના બાપનો! ૭

સીધી સરળ એ વાત છે ભૂલ ચાપની નથી;
સાહિત્યની સેવા કેહના બાપની નથી!
મૂડા બંધેને મસ્તકે એમાં અમારે શું!
એ પાછડી છે; પણ તમારા ચાપની!
મારીને અગલમાં કંઈ ચૂપચાપ જાઓ હો!
શું પોતલી છે? પણ કાઢના પાપની નથી!
ફાડીને ગળાં લીધરા મારે છે કૌમી તાન;
પણ કાણ કે' છે મેસરા અવાપની નથી!
કાં મોકલ્યો ટપાલમાં તલાક રોખણ?
શું આરા મિસીસથી પુનઃ મિલાપની નથી!
બીજું ન કંઈ બને તો બની જાઓ જ્યોતિષ;
અસોસ તમને ટેવ પણ જપ-જાપની નથી!
ફક્કડ છે કવિતા અને 'હડમત' છે ફાંકડો;
મેરેલી હો બસે પણ કંઈ એ આપની નથી!

રા. હડમત
ઓઝાની
કલમથી

જીવનના બધા દાવ હારે હમું છું.

પ્રણય-પંથ પર પ્રાણ વારી હમું છું;
 વિના મરણ મુન્નેજ મારી હમું છું.
 હૃદય-ઉમિંગાને વધારી હમું છું;
 વિચારોમાં ગમે વિચારી હમું છું.
 હું દિલની દશા દિલમાં ધારી હમું છું;
 બધા-આપદાએ વિસારી હમું છું.
 નથી ગમતી ઉપવન કે પુષ્પોની રંગત;
 નજર ફેરવી એકધારી હમું છું.
 જુઓ મારા ઉન્માદનો અંત આવે;
 રહી અશ્રુઓ ખૂબ સારી હમું છું.
 જ્યાં પર જ્યાં થઈ રહી છે પરવું;
 સદા લવ-હરશદેતાહ પુકારી હમું છું.
 સુણીને - અસા - કુદિલ - શયન-કંદીરન;
 પડે બેઠીઓ તોફાની હમું છું.
 ભરે છે તે આશપનાં અણબોલ મોતી;
 નિકટ તેના દાવન પસારી હમું છું.
 "કલીમ" રૂપના આગળે હું પરાણે;
 જીવનના બધા દાવ હારી હમું છું.
 'કલીમ' વાઢિફી ધોરાળની.

રક્ત કોનું ભળી ગયું 'તું' ?

વિધિ સધથું કળા ગયું 'તું' !
 જિન્દગીને દળા ગયું 'તું' !
 થઈ શકે યું ધનુષ્યને ખેત્રે;
 બાણ ક્યાં નીકળી ગયું 'તું' !
 દીપની જ્વાળે રૂપ હતું કેવું;
 બિર મારે બળી ગયું 'તું' !
 રંગ સતો ગુલાબનો ક્યાં !
 રક્ત કોનું ભળી ગયું 'તું' !
 તુજ પ્રભા શોધને ક્યો સધથું;
 મેં અખલે જળી ગયું 'તું' !
 દાસ્ય વિલસું પચિત્ર વદન ઉપર;
 કંઈ ગયેલું મળી ગયું 'તું' !
 નહિ મકરંદના હતાં યુગ્મન;
 રૂપ ભોળન દળી ગયું 'તું' !
 છુટું ઉરથી 'નસીમ' થઈ ન શકું;
 હું એવું દળી ગયું 'તું' !

"નસીમ" (મુંબઈ)

આ કવિ
ચંદ્ર રાંદેર

ઝાર પીલ્સ:-

આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી
ગંદરમાં મુકી છે. ઠાંધ પણ કારણે
ગુમાવેલી ચારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીયે તો લગભર અતિ-
સ્થોકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું
પુરપટ (મરદાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ
સુધી એનાથી ઈસીર ઉપાય એકે આવ્યો નથી. બેજ દિવસમાં
જિયાંન, પાચનશક્તિ, રુઝાવટમાં પણ પોતાનો ગુણુ બતાવેલો શરૂ કરે છે,
એને શરીરમાંથી સુત્તી, ટીકાપણું, હમર, માથા, રાંધા, અને રંગોળા

કુખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કરતુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા
જતાં માત્ર પશ્ચિમના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

ઝાર તિલા:-

આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી
ઝાંઝપણ રીતની જલન કે ફાટ્ટીઓ થતી નથી. તેમ એને લગાડી
પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અત્ય નથી. મસખતાજ આમીમાં છુટી જાય છે. રંગોળી નખખાએ
દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ચમત્કારી છે, હમરો રૂપીઆ ખર્ચ જે લાલ ન મેલે તે લાલ
માત્ર બંદી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (બંદી) પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

આનંદ રસ:-

આ વિચિત્ર તિલો મરદાઈ અને ઈસાક (વીર્ષ સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ ફકીરી તિલો
ગંદરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સજતી અને ઈસાકમાં બેવડો વધારો
થાય છે. કીમત ૭૫૫ની રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

મુકાબી વ મુન્સિક:-

કરતુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા
ઈસાક અને મરદાઈ માટે અત્યેક છે. જિયાંન, (ધાતુસાવ) ઈંદતિલામ, (સ્વપ્નદાપ) તેમજ વીર્ષ
વિકારની દરેક ક્ષપાંદો આ દવા માત્ર બેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. ગોળીનો માટે આ દવા ખાસ છે.
એક તોલો દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેલા એકનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

દવાએ સુઝાક:-

આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને
મટાડે છે. હમરો માંજુસો ચારા રથા પછી આ દવા
પગલીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ
શીશીમાં ચારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કાફી છે. ઈન્જ-
કશનો વડે પોતાનું ભવિષ્ય પાયમાલ ન કરતાં એક વારે આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે
કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો. (રૂબરૂમાં પરમિયાને સર્તીયા ઈલાજ કરીશું)

દિન્દ બદારથી મંગાવનારાઓએ બ્રીટીશ પોસ્ટલ ઓફિસ Manager, The Rander
Unani Pharmacy: ના નામે મોકલવે. ફાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાએનું સચિપત્ર મુક્ત
મોકલવામાં આવશે.

લખો અથવા મળો : એનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આફીકાના બેજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

[વિદની કમાની સાજ રાખનાર તાજમહેલ વિં સે'કો વરસો થયાં સખાય છે, હવે એ મેટલું સખાય મેટલું ઓછું છે. અમને અદિ લાઈ 'સાબિર'ની તાજ-મહેલ વિંની કપિતા રલું કરનાં આનંદ થાય છે. એ કપિતાએ તાજમહેલને કારવાના પથે પર મૂર્તમન કર્યો છે. ત'ત્રી.]

“કાજ એ કુદરત તાલું નિર્માણ છે; શું એ મુશ્કેલી ગમાની રહી ગઈ? શાહજહાંના પ્રેમ કેરી વ્દય છે. કાજ પાને થઈ કહાની રહી ગઈ; પ્રેમ પંથિકની અમરતા સિધ્ધ કરૂં; મોત આવી લઈ ગયું નિજ ધામમાં; “તોનેના પાપાણો અંદર પ્રાણ છે.” નામવાળાની નિશાની રહી ગઈ.

પ્રેમને કેવો અનુરાગી ગયા?

ત્યાગીઓ આ વિશ્વને ત્યાગી ગયા,

તાજ મસ્તકનો ધરી ચમૂના નિરે;

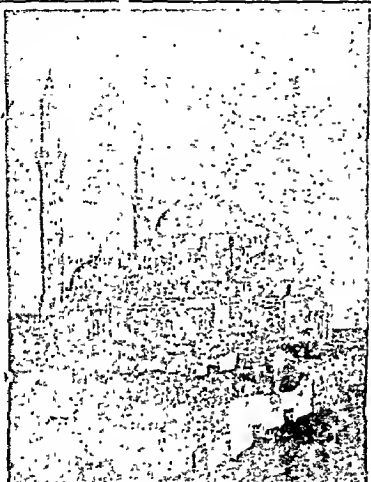
શાહજહાં શું રોષવા લાગી ગયા?

કો મૂળે કીર્તિ ક્યા આવી ન જાય? પારકા અર્જુમાં દેખી કાજ છે? દિવ-રાત્રું કું કોઈ સંભળાવી ન જાય? શિર વીનાનો તાજ આને તાજ છે! એ કળા સ્થાપત્યના શિરનાજ તાજ! શું હતું, શું થઈ ગયું, ને શું થશે? કાજ કોઈ ચાલ વિસરાવી ન જાય? એ કળા સર્જક કયો કંઈ લાજ છે?”

‘સાબિર’, (વટયા)

હઝરત ખાલિદ બીન વલીદ (રહીં)

અનુવાદક: અલિફ, સવાદ, દાલ

‘કારવાં’

હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રહીં) મહાના એક ઉચ્ચ કુળમાંથી હતા. પોતે પણ સન્માનની દૃષ્ટિએ નોવાતા હતા. યુદ્ધ-કળામાં હતા, અને મુસલમાન પણ પૂર્વે. મુસલમાનો તેમજ ખુદ આં હઝરત (સં)ના હક્ક સત્તા હતા. કુરૈશીએ મુસલમાનોની ખિજાફ વે પુલ્લી આદર્શ, તેમ એએ કુરૈશની નેંડે શામિય હતા. ઉરદની લગ્નમાં મુસલમાનોને મળેલા પરાજય, એમની જ એક જગી આસને આભારી હતા. અને કુરૈશીયાના સંધી પછી, એએ હઝરત ઉમર બિન આસ (રહીં)ની નેંડે પડે મહીના આવી હરમામ લાવ્યા આં હઝરતે (સં) તેમને નોવા તો મુસલમાનોને ફરમાવ્યું, કે ‘મહાએ પોનાના જિગરના કદકને તમારા તરફ ફેરવી દીધા છે.’

એમના મુસલમાન થતા પછી મુસલમાનોનું એક સૈન્ય હઝરત ઝેદ બિન દારિસ (રહીં) ની સરદારીમાં શામ (સિરિયા)ના તરફ જાવડું હતું આપે (સં) હઝરત ખાલિદ (રહીં)ને પણ સાથે કરી દીધા મુનાના મધ્યે મસામઓના એક જગી સમૂહ નેંડે આ સૈન્યનું વર્ણુ થયું સપ્તમાં હઝરત ઝેદ બિન

[સયદુલ્લાહ એટલે અવાદની તજ્જારનો જેને આં હઝરત (સં) તરફથી ખિતાજ મળ્યો હતો તે હરમામના જિગરના મનાપતિ કે જેમએ જગતના કોઈપણ જગ્યામાં પરાજય અનુસંગે જ નથી તે મહાન વીર નર ખાલિદ બિન વલીદ (રહીં) આ જાન્ય મહાપુરમાં આરામ લઇ રહ્યા છે ફરમામની એ તેજસ્વી તજ્જાર અર્ધે મ્યાન થઇ, એ આ મહાપુર ગીરીમાન હુમ્મ સંદેરમાં આવેલો છે. જોતે આ અવાદને દેખાવ છે.]

દારિસ (રેદી૦) શરીર થઈ ગયા. તેમના પછી
દઝરત અગ્રેર મિન અપી તાલિમ (રેદી૦)
અને દઝરત અગ્રેરદાદ મિન રીવાન (રેદી૦)
નેતા બન્યા, પણ તેઓ પણ સકીદ થઈ ગયા.
અંતે દઝરત ખાસિદ (રેદી૦)ને સરદાર બના-
વવામાં આવ્યા. એઓ એવી બરાહુરી અને
બુરસાથી લાયા, કે તે રિયસે સાત તરવારો
તેમના હાથથી લાંગી. બાજે દિવસે છસાઇઓને
પરાજય આપ્યો અને સૈન્યને તેમના ઘેરામાંથી
કાઢી લાવ્યા. આં દઝરતે (સ૦) આ કારનામા
પર એઓને "સયકુદસાદ" (અસલામની
તરજા)નો ખિનાય આપ્યો. આપ (સ૦)
વખતે વખત તેમની સરદારી હેઠળ ફોજો
મોકલના રહ્યા હતા. મઝલી લાઇખા એઓ,
આં દઝરત (સ૦)ની સાથે દના. આપે (સ૦)
એમને લઝરના એક રિમાગના સરદાર બનાવી,
આજી આપી હતી, કે બીજા માર્ગે મઝલી
લાખિય થઈ. માર્ગમાં 'કેટલાક નવનવાનો
તેમના મુકાબલામાં આવ્યા અને ફસાવાર
લાશો મૂકીને બાગી છુટ્યા. ફોજની લગલગમાં
પણ આપ (સ૦)ની જોડે, દઝરત ખાસિદ
(રેદી૦) હતા. આં દઝરતે (સ૦) જરેલામના
પ્રચાર કરવાના આશયથી પણ એઓને કેટલીય
જગ્યાએ મોકલ્યા હતા.

આં દઝરત (સ૦)ની વફા પછી કેટલાક
અરબી કબીલાઓમાં પુત બેટીની પ્રસરવા
માંડી. કેટલાક લોકો તો પયગંબરની માલિકી
કરી બેઠા. એક શખ્સ તરફ. આ દઝરત
(સ૦)ની જિન્દગીના આખરી સાતમા નર્સ
બની ગયા હતા. આપ (સ૦)ની વફા બાદ
એ શખ્સને ફિત્તો જીજીવ વધી રહ્યો હતો
કેટલાક કબીલા દના તો મુસલમાન; પણ
જેઠા આપવાથી છઠાર કરતા દના. અમારા
પંડિત પલીકા દઝરત અગ્રેર (રેદી૦) દઝરત
ખાસિદ (રેદી૦)ની અફસરીમાં ફોજો આમતમ

મોકલી. દઝરત ખાસિદે (રેદી૦) બારે કાદિસ
કરી. આ ફિલાને નાણુદ ક્યો.

એના બાદ દઝરત અગ્રેર (રેદી૦),
એમને છરાનીઓના મુકાબલામાં ધસક મોકલ્યા.
અર્થે તે વખતે છરાની રાજ્ય હતું. દઝરત
ખાસિદે (રેદી૦) અર્થે લગલગ એક એક પ્રસંગે,
થોડા મુસલમાનોથી 'દઝરો લાખોની ફોજોને
લિકરત આપી. રૂપિઆ-પૈસામાં તાકત જરૂર
હોય છે, પરંતુ સમયાઈમાં તેનાથી પણ વધારે
હોય છે. દક્તા હાગી બીજી તાકતોની આગળ
રાક્યા રાકતા નથી. અંતે આ (છરાની)
સલ્તનત પર ખતમ થય ગયું, અને એના રચયે
ત્યાં મુસલમાનોની દુકમત કાયમ થઈ.

છરાની માફક સિરિયા પર પણ બીજી
કોમ એટલે છસાઇઓનું રાજ્ય હતું. દઝરત
અગ્રેર (રેદી૦) અર્થે પણ ફોજ મોકલી
દની એ છસાઇઓની એક ઘણી મોટી ફોજો
મુકાબલા કરી રહી હતી. દઝરત અગ્રેર (રેદી૦),
દઝરત ખાસિદ (રેદી૦)ને પણ આજ્ઞા
કરી. કે છરાની ફોજો સરદાર, મુમના બિન
દારિસને બનાવી દો, અને તમે સિરિયાની
ફોજની મદદે સૈન્ય લાવે આપ્યા હતા. દઝરત
ખાસિદ (રેદી૦) છ દઝરતના સરકર સદિન
સિરિયા પહોંચી ગયા. અર્થે એમને બારે
કોટકીમરી લગાડીને લાગી પડી. યરમકની
લગલગ ખામ અમતના પરાવે છે. પચ્ચીસ
હજાર મુસલમાનોના મુકાબલામાં બે લાખનું
સરકર હતું. મુસલમાનો બારે ઘરેલીરના પૂરક
લિસ બાજીને લડી રહ્યા હતા. તેજ અખામાં
દઝરત અગ્રેર (રેદી૦) મુન્દેકાજ ક્યો અને
દઝરત ઉમર (રેદી૦) તેમના રથને ખસીકા
થયા તેમને કેટલીક વાનોમાં દઝરત ખાસિદ
(રેદી૦) જોડે મનબદ દનો, એ કરજે તેમણે
તેમને જરૂરની સરદારીથી અલગ કરી દીધા
જ્યારે આ દુકમત પડેલો, ત્યારે લગલગ પ્રમ-

સાચુની ચાલી રી હતી એ કારણે તેને છૂપાવી દેવામાં આવ્યો, કે જેથી (સરકાર પર) ચુરી અસર ન પડે મુસલમાનોને ફતેદ મળી, ત્યાર પછી એ દુકમનો એવાન કરવામાં આવ્યો. હજરત ખાલિદે (રદી૦) આત્માકિંતણે તેને સ્વીકાર કર્યો, અને હજરત અબૂ ઊબયદદ બિન જર્વાદ (રદી૦)ના હાથ હેઠળ કામ કરતા રહ્યા. તે પછી પણ કોઈ મુદ્દિકત આવી પડતી તો એમનીજ સલાહ પર અમલ કરવામાં આવ્યો હતો.

મુસલમાન થયા બાદ, થોડે સમયે હજરત ખાલિદે (રદી૦)નું પુરું જીવન જિહાદમાંજ ખતમ થયું. કોઈ સાધારણમાં સાધારણ દલાલ દેખાડી ચકાવી નથી, જેમાં એથીને પરાજય મળે.

હોય આવું ગૌરવ બહુજ ઓછા ત્રિપેદમાસા રોને નમીત થાય છે.

જીવનના આખિરી કમાનામાં હજરત ખાલિદે (રદી૦) સિરિયામાંજ રહી પડ્યા, અને ત્યાંજ રિ. સં. ૨૨ (મુ. સં. ૬૪૨)માં વફાત પામ્યા. એમનો મઝાર દમર્જા પથુ દિસ્સમાં મૌબુદ છે એકા જિયારને જાય છે. મઝાર પર એક ખાસ દેખાત અને ચિહ્નર ટપક છે જિયારત કરનારા વિશેષતઃ મુસલમાનોજ દેખ છે. તેઓ પોતાના આ મકાન સેવધિપતિની ખાકના સામે પડેલે છે, તે હમથી આંખો દુશી જાય છે. કે તેઓ (એટલે ૬૦ ખાલિદ રદી૦) "કોમી ખઝમન"ના નકાવમ કરનારા હતા, અને એઓ એના નાબૂદ કરનારા છે.

પરમાના લઝારો દર્દીઓએ તંદુરસ્તી

પ્રાપ્ત કરી છે.

સોજાકી—પરમે નવે હોય કે જુનો, એ તેટલી પીડા વધી ગઇ હોય, પણ અમારી આ દવા એ બીમારીને દુર ન કરે તો કેઇ પણ હાલતમાં કિંમત પાછી. અમારો આ 'તે દાવો' છે કે વાંચી અને છડે એક જાહેર કરતા આવ્યા છીએ. દર્દી અને શકર આ તાન સ્વીકારી ચુક્યા છે કે સોજાકી દવાથી બીજી સરસ કોઇ દવા પરમે મરાજનરી નથી. આ દવાના ઉપયોગથી એક અઠવાડિયામાંજ રોગીને આપો આપ એના પર વિશ્વાસ આવવો જાય છે. કેમકે સોજાકીની દરેક માત્રા પોતાની વ્યસર સંખીત કરતી જાય છે ને આખી શરીર વાપમાં પછી રોગી તદન તંદુરસ્ત બની જાય છે. આ સત્યના પરિક્ષા માટે આવુર છે.

એકવીસ ખોસકતી કિમત રા. ૨-૦-૦ ટપાલ ખર્ચ અથગ.

..... ગ્રાહંસ લીસ્ટ મફત મળાવો.

દિલ્હીનું નામાંકિત :—ઈન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (૨જ)

કોરવાંનું

જુમ્મા મસ્જિદ પોસ્ટ ઓફીસ ખાસે, દિલ્હી-૧૪

[અસલ વાઘ-બકરીવાલાની કુશાદિ દુકાનમાં અમારા સ્ટોર્સને લઈ ગયા હીએ]

‘ગીવ એન્ડ ટેક સ્ટોર્સ’

(જુઓ મરજદ પાસે)

હનાવા-રીવેરા

સુટીન્સ

અને

લસટાલીન-આર્ટલીન

શર્ટીન્સ.

થોકે બચાર : સુરત.

ગરમ, સુતરાઉ તથા ફેન્સી

ગ્રામડ કીફાયત ભાવે

ખરીદવાનું મથક.

ઈવ ફેબરીકસનાં

નવી ડીઝાઇનનાં

સુટીન્સ

અને

શર્ટીન્સ

કેશમીર, ઓ ફેલાલીન, સરજ, બલેઝર, વીનીસન, અલપાકા,
નાનકલાક, મલમલ, સાટીન જીન, દુવાલ, તરેહવાર વૈયલા,
તૈયાર ફરોક્સ, બ્લાઉઝ, ચોરણા, ઈજર વગેરે વગેરે.

બવાસીર

જુની હોય કે બાદીની કે ગમે
તેટલી જુની હોય.

બવાસીરનો દાવા પૂર્વક શતીય ઈલાજ

દઝારે દર્દીઓ અને ડાકટરો આ હેરત અંગે
દવાના વખાણ કરે છે. આ જાનુ અસર અને અકરીર
ગોળાઓ છે જે બે અઠવાડીયા સુધી લેવાની હોય છે.
અને બે અઠવાડીયામાં જ જુદાની કુદરતનો ચમત્કાર
માલમ પડે છે અને દર્દી સારો થઈ જાય છે, આખા
હિંદમાં દજી સુધી કેષ બનાવી શક્યું નથી, એક
આશ્ચર્યકારક બેટ છે. દોમત ૨-૧૨-૦

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. (૧૯)

જામે' મરજદ પાસે, દીલ્હી-૧૪.

હરસની આ ગોળાઓ માટે
'દીન' ના તંત્રી સાહેબ શું લખે
છે, તે વાંચો.

“થોડા દિવસ પહેલાં મારા
એક રોહીને હરસના મસાની
ભારે તકલીફ વધી ગઈ. અનેક
ઉપાયો કર્યા છતાં કોઈ રીતે ચેન
ન પડ્યું. મેં ઈન્ડો જર્મન
કેમીકલ વર્કસને દર્દીની હમી-
કત લખી મોકલી. તેમણે મને
આઠ દોવસ સુધી સવાર સાંજ
પાણી સાથે લેવાની ગોળાઓ
મોકલી આપી. મેં તે દર્દીને આપી
અને તેણે ઉપયોગ કર્યો. ત્રીજા
દિવસે મસાનો સોજો ઉતરી ગયો
અને આઠ દિવસમાં તે તમામ
તકલીફ દૂર થઈ ગઈ. છતાં હું ‘મે-
શનાં માટે તકલીફ દૂર થવા સાર
મેં’ વધુ દવા મંગાવીને આપી છે.”

૫-૮-૪૦ નિઝામુદ્દીન કુરેશી

પાપ અને ક્ષમા

બી. એ. એલ. એલ. બી.

[આ લેખ વાંચ્યા પછી પરવર દિગાર તો મેઢા દયાળુ છે માટે
શુનાદ કહેવામાં કેઈ વાંધો નથી એવી યોગ્ય સુધ્ધિ કાઢ અકલંકતા
અધુરા ન વાંધે તે! સાર! સદતઃચી]

ઇન્સાનનાં પાપો અને પરવરદિગારની
ક્ષમાદાસિ વિશે જુદા જુદા કવિઓએ જે પંક્તિઓ
લખી છે તે મહિતી યોદ્ધાઓ આ નીચે રહ્યું
કે છે. એક કવિ કહે છે,-

“ઈવજ ન હો એરે જુનો શુનાદે બેદદા.
કલાલી તુજકો ગરૂરો રહીમ કહેતે હે.
કહો કહે ન’ અદૂ દેખાર મુલે ગોદનાજ,
ચ’ બન્ને બદે હે’ ગિલ્કો કરીમ કહેતે હે.”

અર્થાત:-આરાં અસીમ પાપો અને શુના-
દોનો બદલો ન લે (કારણ કે) હે પરવરદિગાર!
તને તો ક્ષમા આપનાર અને કૃપાળુ કહેવામાં
આવે છે. અને મોહતજ જોઈને રખેને દુરમન
એમ કહે કે “આ તેના સેવકો છે જેને દયાળુ
કહેવામાં આવે છે.” એટલે કે જો મારાં કરેલ
પાપોનો તું બદલો લઈશ તો પછી તું કૃપાળુ
અને મારી આપનાર નથી તેમ કહેવાશે માટે
જો તું કૃપાળુ ખરેખર હો તો મારા શુનાદ
ફરજુર કરજો અને મને ક્ષમા આપજો. બીજો
કહે છે,-

“મોહરે જુમ્હીયે કરમકા જહાં યા,
બદે અગર કસર ન કરતે કસર યા.”

અર્થાત:-પાપોને લાંબી ક્ષમા કે કૃપા
અસ્તિત્વમાં આવેલ. જો ઇન્સાન જલ (પાપ)
ન કરે તો તેજ તેની જલ છે. એટલે કે પ્રજા
કૃપાળુ છે, દયાળુ છે તેની સામીતી શું? તેને
પુરાવો એ કે આપણે પાપ કરીએ, શુનાદ
કરીએ અને પરમેશ્વર તે માફ કરે. જો આપણે
પાપ, જલ, દોષ કે શુનાદ ન કરીએ તો પછી

મારી આપવાનું રજુ કર્યાં? અને જો મારી
આપવાનું, ક્ષમા કરવાનું ન રહે તો પછી
પરમેશ્વર કૃપાળુ કે દયાળુ છે તેમ કહેવાય કેવી
રીતે? એટલે પછી પરમેશ્વરને કૃપાળુ કારણ
માટે માણસે પાપ કર્યાં ત્યાં નહોં તો કવિ
કહે છે તેમ આપણી તે જલ છે. જેની રીતે
એક કવિ કહે છે કે, “જો દિલ ન હોત તો
પ્રેમ ન હોત અને જો પ્રેમ ન હોત તો પ્રેમની
પીઠા પછુ ન હોત; તેનીજ રીતે જો પાપ ન
હોત, તો દયા ન હોત અને પ્રજા દયાળુ ન
કહેવાત. વળી એક કવિ કહે છે,-

“શુનાદમ અગર આમદી દર શમાર,
તુશ નામ કે ખરી આશુર્ખમાર?”

અર્થાત:-જો મારાં પાપોની ગણતરી થઈ
શકતી હોત તો અથવા તો જો મારા શુનાદનો
દિસામ લેવામાં આવે તો પછી (હે પરવરદિગાર)
તારું નામ ‘મારી આપનાર’ કેમ હોત?
એટલે કે તું ‘અમારાં પાપો દિસામમાં લેતો
નથી, ફરજુર કરે છે અને તેથીજ તું ‘ક્ષમા
આપનાર’ તરીકે યોગ્યભાવ છે. કાઆની નામનો
એક મંત્રહર કારસી કવિ મરજુશયા ઉપર
પડ્યો હતો. તેના કહેવાક મિત્રો તેની ખુબ
અંતર પૂછવા સાર ગયા અને તેને સલાહ
આપી કે તારાં પાપોનું પ્રાયશ્ચિત કર. અને
પરમેશ્વર પાસે ક્ષમાની માગના કર. તેણે જવાબ
આપ્યો,-

“શમિદદ અજ અનીમ કે દારદાર મહાફત,
અંદર ખૂરે અફે વ નકદીમ શુનાલી.”

અર્થાત:-'જે' કહે તેવું પાપે' એવાં રથજે (એટલે કે આ સુધ્ધિમાં) શંભે તો એ (વિચાર) થી ચાપ છે કે તારી કામાદત્તીના પ્રમાણમાં અમેએ પાપ ન કર્યાં. એટલે કે પાપ કરવાથી શરમાવાનું નથી પરંતુ તારી કામાદત્તીની ઉમેદમાં પણ પાપ ન કર્યાં તેથી શરમાવું નેહુંએ. કહેવાની મતલબ એટલીજ કે પરમેશ્વર તો મદાન કૃપાળુ અને દયાળુ છે. મસ્તૂર કારત્તી કવિ મોહાના જગીએ પણ એક દેહણે 'પ્રસન્ન પ્રેમી'માં લખ્યું છે કે,-

"ગુનાદાનમ અગર અઝદદ શુરનસ્ત,
હજારાં બારડાં ફલવત કુરનસ્ત."

અર્થાત: જો મારાં પાપ હદ બદાર છે તો તારી કામા (પણ) તે કરતાં હજાર ધણી વધારે છે. એટલે કે તારી કામા પાપે મારાં પાપ શા વિસાતમાં? ગમે તે સંજોગમાં કામાનું પ્રમાણ તો પાપના પ્રમાણ કરતાં અનેકધણું વધારે છે અને રહેવાનુંજ. મતલબ એજ છે કે તું (હિં) પરવરદિગાર) મદાન કૃપાળુ અને દયાળુ છે. તેવાજ વિચારથી પરંતુ જુદા સંજોગમાં બીજે એક કવિ કહે છે,-

"માધમ પુર ગુનાદ ૧ દર્ધએ રદમતી,
નઈકે ફલવે નસ્ત ચે'બારાદ ગુનાદેમા!"

અર્થાત:-અમે તો (નખથી શીખ સુધી) ગુનાદથી જરૂર છીએ એટલે કે સરાસર ગુનેદગાર છીએ (પરંતુ) તું તો રહેમતનો સમુદ્ર છે, દયાનો દરિયો છે. જે રથજે તારી કૃપા હોય ત્યાં અમારાં પાપ શા દિસાખમાં?

વળી પાપ અને કામાની સાથે બીજે એક કોટા છે અને તે બચાર બાંધેનો, મુકદ્દરનો છે તે પણ આપણે જરાં નેહુંએ. પ્રખ્યાત કારત્તી કવિ મોહાના હાફિઝ કહે છે કે,-

"હાફિઝ બખ્શ નયારદદ ઈ બિઈઈ મયાલુદ,
એ રીજે પાકદામલ માંજૂર દાર મારા."

અર્થાત:-હાફિઝે પેતાની સ્વેચ્છાથી શરાબથી બગડેલ જાગે ધારણ કર્યો નથી. હે પવિત્ર શેખ! (કટાક્ષમાં-અય આગળરી અને દાબિક ધર્મગુરુ! તું અમને કામા કર. એટલે કે એ જે કાંઈ પાપ કર્યાં છે તે તમે ધરાવા પૂરક કે મારી સ્વેચ્છાથી કરેલ નથી. એ તો મારા મુકદ્દરમાં ભાગ્યમાંજ લખેલ હતું; નસીબમાંજ નિર્માણ થયેલ હતું અને લખ્યા લેખ ફરે નહીં તેથી મને દરગુજર કર. તેજ કવિ એક બીજે રથજે લખે છે કે,-

"દર ફીએ નેઝામી મારા શુર ન દાદન્દ
ગર તૂ નથી પસન્દી તથદર દેદ કઝારા."

અર્થાત:-કીર્તિ કિંવા હુકમોની ગમીમાં અમને જવાની રંગ ન ગળી; જો તને તે પસન્દ ન હોય તો (હું નિંદાબોર શેખ!) અમારા પ્રારબ્ધમાં ફરકાર કરી નાખ, એટલે કે સુકમાં કરવાનુંજ અમારા ભાગ્યમાં નિર્મિત થયેલ નહોતું. કુકમો, પાપો કે ગુનાદો કરવાનુંજ અમારા લલાટે લખાયું; હતું તેમાં અમારો શો વાંક? તારામાં શક્તિ હોય તો હાડીના લેખ જદલી નાખને! વળી કહે છે,-

"ગુનાદ અગર ચેદ નખૂદ ઇખ્તિયાદે મા હાફિઝ:
તૂ દર તરીકે અદખ ફીશો તૂ ગુનાદે મનસ્ત."

અર્થાત:-ઓ હાફિઝ! જો કે પાપ કર્યાં ન કર્યાં તે આપણી મુસલ્માની પાન નહોતી કે નથી તેજ છતાં તું સમ્યક્તાના પંથ પર પ્રયાણ કર એટલે કે વિનયી ચા અને કહે કે 'હા' તે મારો વાંક છે, મારો દોષ છે, મારો ગુનો છે! મોહાના શેખ સાંદી એક જગ્યાએ ફરમાવે છે કે,-

"અજાદ બખ્તીઆ નેક બખ્તી કલમ."

એ મદદિ મા દમગુના દર યિહમ."

અર્થાત:-અમે તો હજુ માના પેટમાંજ હતા જ્યારે જગતરિધાનાની કામે. અમારા

નસીબમાં સદ્ગુણ અને દુર્ભાગ્ય દસવી નાખ્યાં. એટલે કે પુન્ય કે પાપ કરવાં તે આપણા હાથની ગાત નથી. નસીબમાં જેમ પહેલેથી નિર્માણ થયેલ હોય છે તેમજ અને છે અને બન્યા કરે છે.

હવે એક કાંઈ બીજો. જે દિવસો દરરોજ મુદગમઠ મુસ્તફા (સં. અં. વં. સં.)ની સમાજ ઉપર આધાર રાખી લખે છે. એક કહે છે કે,-

“મુજે નહોં દય વમે કમવાત,

મુદગમઠી હું મુદગમઠી હું ;

ગુનાદ બેદ દય મરેં મરેં,

મુદગમઠી હું મુદગમઠી હું.”

અર્થાત્—મને કયામતના દિવસનો ખીર નથી કે ફિર નથી દારણ કે હું દરરોજ મુદગમઠ મુસ્તફા (સં. અં. વં. સં.)ની ઉમ્મત-સાથી હું અને ને કે મારાં પાપ બેદ છે તે પશુ તેઓ મારી સહાઅત કરશે એટલે મને ને દિવસની જરાપણ ડિના નથી. બીજો તે જા વધી કહે છે, (ને કે તેમ કહેવું ખસામી શિક્ષણની દ્રષ્ટિએ વ્યાજબી નથી) કે:-

“સિપાહ કાદિવાસે નનકરાવ ધારે;

કે હામી હૈ વોદ કમલીવાલા દમારા.”

અર્થાત્—મિત્રો ! કુર્બાને કે કાળાં કાળો કરવાથી મસરાવ નહોં કારણ કે દરરોજ મુદગમઠ મુસ્તફા (સં. અં. વં. સં.) આપણી ડિમા-પત કરવાવાળા છે. બીજો કહે છે,-

“યુ-દગારોંકે એક આનમે બખ્શોગા ખુદા;

બખ્શા નિરહે મુદગમઠકા વસીલા હોવા.”

અર્થાત્—ખુદાના સોગંદ ખાઈને કહું છું કે જે યુ-દગારોને દરરોજ મુદગમઠ મુસ્તફા (સં. અં. વં. સં.)ના વસીલા કરશે તેમને ખુદાપાક એક મિનીટમાં મારી આપી દેશે. આ જાતના વિચારો દર્શાવતી તો અસંખ્ય

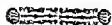
પદ્ધતિઓ છે પરંતુ તેમનો આ નાનકડા લેખમાં સમાવેશ થવો અસંભવિત છે.

હવે આ બધાથી પર એવી એક પત્ર અને ઉચ્ચ બુમિકા ઉપર આપણે વિદગીએ કુર્બાને શરીફતા પત્ર શિક્ષણ ઉપર એકદિ નાખીએ. હું અને મૂળ આરબી આવતો નહીં. “લખતાં સરજતા ખાતર માત તેમનો તરજુમેળ રજુ કરીશ.” હે અમારા પરવરદિગાર ! અમારી હૃદયિયત અમારી તાકત બદલોને બોલો અમારી ઉપર નાખ નહી. આ આવતને મીઠાના નિઝમીએ ચોતાની કિતાબ “શીરીન ખુસરવ” માં આ રીતે લખેલ છે,-

“મનેદ બીરા અજ કસિશ તીમાર બરમન,

બાદે કોરેમન ને હું બાર બરમન.”

હે અમારા પરવરદિગાર ને અમે ચૂપ જાએ અથવા જૂલ કરીએ તો અમેને (શિક્ષા સાર) પકડ નહીં, હે અમારા પરવરદિગાર ! અને અમારી ઉપર ભારે બોલો નાંખ નહીં; જેમ અમારી પહેલાં જેઓ હતા તેમની ઉપર બોલો નાંખ્યા છે. હે અમારા પરવરદિગાર જે (ઉદાત્તાને) અમારામાં શક્તિ નથી તે અમારી ઉપર નાંખ નહીં અને અમને હામા કર અને અમને મારી આપ, અને અમારી ઉપર દયા કર; હું અમારો મદદગાર છે. હે અમારા પરવરદિગાર ! અમારાં પાપ અમને માફ કર અને અમારે માટે અમારા ગુનાદ દોષી દરગુઝરકર અને સદ્ગુણીઓની સાથે અમને મૃત્યુ આપ. હે અમારા પરવર દિગાર ! અમે અમારી જાત ઉપરજા હુમલ કર્યો છે અને નો હું અમને મારી નહીં આપે અને અમહી ઉપર દયા નહીં કરે તો ખચિત અમે નુકસાન ખમનારાઓમાંના છીએ.

શ્રીની સફેદ પાણીની બીમારી

ૐ અને ૐ

તેનો આશ્ચર્યકારક ઉપાય.

આનીસે મરતૂરાત—આ હેરતજનક દવા નવિન રસાયણીક રીતે બનાવવામાં આવી છે, અને અત્યાર સુધીમાં આ દવાના આગેના ઘણા રોગો પર જેટલા અખતરા કરવામાં આવ્યા છે તેમાં અત્યંત શુભકારક ને કારગર યત્ન છે. આ તિલસ્મી દવા આગેની જનને-દ્રીયના રોગો, પડછુન તથા લંઘિરીયા માટે ખાસ કરીને અત્યંત ફાયદાકારક ને સોએ સો ટકા કમગામ છે. જો કદાચ જનતા આ હેરતજનક દવાની કદર પુછે તો દવા એક હજાર રૂપીયાની કિંમતમાં પણ સગી છે. જનને-દ્રીયની તમામ બિમારીઓ જેવી કે નળગાઇ, સેબે ને વાંઝાપાનું, અટકાવના કિવસોની તમામ ખોડો જેવી કે અનિયમિતપણે આવવો, રહી રહીને આવવો, ર્દ સાથે આવવો. છત્પાદિ, કેડા, ધુંટણુ વગેરેમાં દુઃખાવો. ગર્ભ-પાત થવો. યા ગર્ભ ધારણુ ન કરવું તેમજ કોઈ ખાસ રોગ ન હોવા છતાંયે દિન પર દિન અશક્તિ આવવી.

શરીરની નળગાઇ માટે તો એ અકસીર કરતાંયે વધારે શુભકારક છે. હિરદ્રીયા માટે અમારો તો દાવો છે કે આટલી સફળ દવા કેટલે અન્ય દવાખાનામાં મળવી મુશ્કેલ નહિ બરેકે દુર્લભ છે. અગર કોઈ દવાખાનામાં હોય તો મુકાબલામાં લાવવા માટે અમારી ચેલેન્જ છે. તંદુરસ્ત આગે પણુ આ હેરતજનક દવાનો ઉપયોગ કરી ઘણી બીમારીઓથી મુરસીત રહી શકે છે. આજકાલ લગભગ દરેક ઘરમાં સ્ત્રીઓને સફેદ પાણી એટલે ધાતુ જેવા રાખોડી રંગના પદાર્થો ઝરવાની આકસર શિકાયત છે. જેના કારણે સ્ત્રીનું બદન નળણું, અને રંગ પીળા પડી જાય છે. હાથ પગમાં બળતરા, મગજમાં ફેર ચડે છે. કમરે કમજોર યત્ન જાય છે. આ બધી શિકાયતો માટે અમારી આ દવા સોએ સો ટકા સફળ પ્રુવવાર યત્ન છે.

કિંમત સંપૂર્ણ કોર્સના ૮૦ ટિકડીઓના રા. ૨-૪-૦૦ ટ. ખ. અલગ.

અગર અત્યારે એને હજાજ નહિ કરવામાં આવે તો આગળ જતાં આ રોગ અત્યંત જીવલેણ સાબીત થાય છે.

દિલ્હીનું નામાંકિત :—ઈન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (રજી.) કારખાનું

લુન્મા મસ્જિદ પોસ્ટ બોણીસ પાસે, દિલ્હી-૧૪.

સરટીફિકેટ

“અત્ર અમાન”ના એડીટર સૈયદ આસિકઅલી સાહબનો અભિપ્રાય. “મે” પોતાની નજરે ઘણા રોગીઓના તે પત્રો જોયા છે જેમણે આ દવાખાનાની હેરતજનક ને શુભકારક ઔષધીઓનો લાભ લીધો છે આથી હું તેના ઉપયોગની બારપુર્વક બસામણ કરું છું આ કારખાનું સત્તા ને શુભકારક દવાઓ પ્રાપ્ત કરવામાં વિશિષ્ટ મદદતા ધરાવે છે. હજારો ડાકટરો પોતાના દવાખાનાઓમાં આ દવાનો ઉપયોગ કરે છે.”

કળી અને પુષ્પ

(કાર) રહેલી.

કળીએ પુષ્પને કહ્યું:—

"હાર અસ્તિત્વ ચમત્તે માટે પાનખરવું ચિન્હ છે.

તારી સુવાસ આમ તેમ ઉડી ઉડીને એક એક પાંદડાને એવી મીઠી નિંદામાંથી ઉડાડવાના પ્રયત્ન કરે છે કે જેની સાથે જિવનની નળી બેળાયલી હોય છે. . .

તારા જિગરના ડાઘ બાગની હરિયાળીમાં આખર અને કળક ફેલાવે છે.

હાર ખીણવું એની 'ભયંજન' તાઝગીના જેમ છે કે જેની રીતે પોતાના શિકારને મૌતના પંખમાં દેખી દરેક વિકાર પ્રાણીના અંદર ઉપર તાઝગી અગર થાય છે.

હું! હું અમારી મેહાફેશના રંગે માટે મૌતનો પેગામ બનીને આવ્યું છે ?

પુષ્પે કળીની તરફ નેત્રા ફાડીને જોયું. ઉવાની ઠંડી લહરીઓએ તેની આહોની તસ્વીર ઉતારવાના નકામા પ્રયત્નો કર્યા.

નરગિસના નયનોએ તેના ગમને ચુપ રીતે નળી લીધા. સમુદ્ર તેના રંગ ઉપર વગ ખાવા લાગી. લીસોતરીએ તેની તન્હાઈ અને કુખની શક્તિ આઈ પોતાની આંખોને શકમાં ખીલાવી.

પુષ્પના પેડલમાં કંટક ચીમડી લીધી. કળી હથ સુધી પુષ્પને જોષ હસી રહી હતી.

પુષ્પના નાનું અને સુંદર જોષ હવે હાલ્યા:—

"હાનકડી કળી! હું પુષ્પના જિવન ઉપર તારો કસે છે? કદાચ તને ખબર હોત કે મારું જિવન તારા જિવનના અંતની સાથે બંધાયેલું

છે. હું મારા પ્રારંભ સાથે જોડાયેલી પણ હથ તેની હકીકતથી બે ખબર છે.

મહાર અંતઃકરણ તારી સમય વિનાની ચુપખીટીથી વ્યાકુળ અને હથ તારી અગાનતાના કારણે રક્ત સમ ચક્ર રહ્યું છે.

મહારી મહેક મહારી હસ્તીના બેઠોને અંતઃકરણની ઉડાઈ સુધી પહોંચવાના પ્રયત્નો કરે છે, કે જેથી હું નયનો જોડે અને હેવડનો નકશો તારી જાન શક્તિને નક્કર આવે.

મહારાં વજોલું ફાલું તારા ગાંધણવું દ્રવ્ય અને મહારા જિગરના ડાઘાઓ તારી બેથુદીના અંધકાર માટે દીપક સમાન છે.

તું મહારા ઉતરેલા રંગને ચમકદાર બનાવવાના પ્રયત્નો ન કરે, અને મહારા ઉતરી રહેલા રંગથી જે બેઠો પ્રગટ થઈ રહ્યા છે તેને સમજ નાપ તો કેવું સારું!"

પુષ્પના આ કથનથી કળીને હસવું આવ્યું. પણ સાથે સાથે સમગ્રનું કે કળી પોતે જ ચમત્તે માટે ખિંચોના પેગામ છે. તેની પત્તી પત્તીમાં મૌતની નળ ખીલાવવામાં આવી છે. એની વાસ મૌતના ખવાબનો રાગ અલાપી રહી છે, ડાંચે તેના જિગરને રયામ અને અંધકારમય બનાવી દીધું છે. અને તેની વિકસિતતાએ અસ્તિત્વના તત્વોને વેરવિખેર કરી નાખ્યાં છે.

"કારવાં" આફ્રિકામાં મળવાનું ટેકાણું—

(1) UNION PRINTING WORKS
91, Victoria Street,
DURBAN.

(2) LIMBADA & CO.
P. O. Box 7636,
JOHANNESBURG

તમારા ખોરાક હાલમ ઉપર.

અને શાયદ મોતનું પહેલું પગથિયું છે.

હાલમ: આ એક અદ્ભુત ભુકી છે, જે ભુખ લગાડે છે, ખોરાક પચાવે છે, અને જઠરની તમામ પારાખીઓને દુર કરે છે. બદ્ધભૂમીનાં પેટ કિંચક કાઢવાની ગઠર જેવું છે. આ ભુકી પેટને સાફ અને સ્વચ્છ બનાવે છે. જઠરનાં અને પેટના તમામ દરોને દુર કરે છે. અપચા અને આક્રમને કાઢી મુકે છે. ખાધા પછી એનો ઉપયોગ કરવો, એ ગોયા તન્દુરસ્તીનો વીરો ઉતરાવવા ખરાબ છે. આ ભુકી ખાધા પછી કમ્પિઝિયાતની શિકાયત ક્યારેય પણ રહેશે નહિ. એની અસર નદુહ છે. અજમાવી જુઓ. એક શીશીની કીંગત એ રૂપિયા છે. અને એક શીશી ઘણાં લાંબા વખત સુધી ચાલે છે.

મેનેજર-ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. (રંછ.)

ભામે મસ્જિદ પાસે, દીલ્હી-૧૪.

જાણીતા મુસ્લિમ લેખકોના ગુજરાતી 'પુસ્તકો'

'મોકાર' કૃતા:-	'ઝાર' રાંદેરી કૃતા:-	અન્ય ખીજ લેખકોના:-
૧ જીવંતી આંખે નવા તમાશા કી રા. ૧૧	૧ શામરી લા ૧-૨ કી. રા. ૦૯	૧ કુઆન અને ઇન્સાન કી. રા. ૧
૨ કલામ ચાપુક કી. રા. ૧૧	૨ આત્મા અને પુનર્જન્મ કી. રા. ૦૮	૨ મૌલાના મદમદઅલી કી. રા. ૧૧
૩ અકકલના ઈગરદાર કી. રા. ૧૧	હુસેનખાન બખ્ત કૃતા:- ૧ ગાઝી મુદમદ પિત્ર કાસમ કી. રા. ૧	૩ ઇસ્લામી સંપર્કન કી. રા. ૦
૪ રાગ હોઈ તો ? કી. રા. ૨	૨ જમીલા યાને બંગાળો બંગો કી. રા. ૦૧	૪ નસ્રુદીન તયબા કી. રા. ૧
૫ રમતા રામ કી. રા. ૨	૩ કમદિ આ'ઝમ કી. રા. ૦	૫ મન્નિકાબે ઉરમાની કી. રા. ૧૧
ઈમામુદ્દીન દરગાહવાલા કૃતા:-	'તુરાન' કૃતા:- ચિલ્દગારી કી. રા. ૧	૬ અદ્દાલિ કી. રા. ૨
૧ હિન્દુ મુસ્લિમ ઐકતા કી. રા. ૦૯	'સારોદી' કૃતા:- જીવન પ્રકાશ કી. રા. ૧	૭ તોહફાલ દિન્દ કી. રા. ૨૧
૨ મુસ્લિમ સમયનું રોપ કી. રા. ૦૯	બઝમે ઈફખાલ (કહેરના):- ૧ યોડક ચરિત્ર દરનો કી. રા. ૦૮	૮ મશારફ અન્નાર કી. રા. ૪
'અસર' કૃતા:- ૧ મુદમદઅલી બિન્ના કી. રા. ૧૧	૨ જંગે યરમક કી. રા. ૧ ૩ વતનની વેદી કી. રા. ૧ ૪ કુઆની દિસ્સા કી. રા. ૦૮	૯ આંખની ઈમારત કી. રા. ૦૯ ૧૦. ખા. જુદું

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ બુક સેલર્સ કલ્ચ પીઠ, સુરત.

“શિકારી”

૭૭૭૭૭૭૭૭

—: લેખક :—

દીરોઝ એ. સરકાર

૭૭૭૭૭૭૭૭

“ ધમકા ! ”

દરજીનું બચ્ચું પડ્યું. માએ લોલી નીતરતા બચ્ચા તરફ જોયું ન જોયું ને હસાંગ મારી.

રાહકુલનો ઘોડો નીચો થયો. અને વીજળીની ઝડપે તેમાં જીલ્લે દારતુસ મુકાર્ડ ગયો—એક સેકન્ડમાં.

શિકારીએ નિશાન તાક્યું.

પણ ના.

એના જીવનના અંતને દહા વાર હતી.

જન બચાવવા દોડેલું દરજી થલું આથે નીકળી ગયું હતું. ઘોડો ઘોડો જીરી રહેલી આંખો વડે બચ્ચાએ માને બચીને દૂર દૂર લાગી જતી ટગર ટમર જોવા કીધી.

આ દસ્યે તેની મરજીવેલના શાંત કરી દીધી !

મા અદસ્ય યધ કે બચ્ચાના પ્રાણ તૂટી ગયા.

“ અરે ! આને આમ કેમ થયું ? જલુજ કેમ જોઇએ ? ”

“ બાપુ ! બાપુ ! આ તમે શું કીધું ? મેં તો દરજીને માટે કહ્યું હતું. આ બચ્ચાને માટે નહિ. ! ”

આને પહેલેજા પ્રસંગ હતો કે શિકારી પ્યારે સાહબ પોતાના મારેલા શિકાર તરફ કંઈક-સરેજા ગજાનિથી જોઇ રહ્યો હતો.

“ બાપુ ! માની છાતીએ લાગી લાગીને, દૂદી દૂદીને તે કેવું ધાસ ખાઇ રહ્યું હતું ? મા પણ એની સાથે પગાથી કેવી ગેઢ કરતી હતી ? એની આંખોમાં ભરેલો પ્રેમ તો હું પણ સમજી શકતી હતી. બાપુ ! તમે બચ્ચાનું નિશાન શા માટે લીધું ? ”

“ દીકરા ! આને તને બનેલો શિકાર બતાવવો હતો. છતાં-બેર ! આ દરજી ધાર્યું.

કરતાં કંઈક વધારે ઝડપી નીકળ્યું. ”

“ બાપુ ! આ વખતે એની માને કેવું થયું દશે ? કૂધ ખાઇ ખાઇને તેને મોટું કીધું તે આ જોવા ખાતર ? કાને પાછી મા તે અડી ચરવા આવશે તો...તો...એને બચ્ચું કેવું યાદ આવી જશે ? પછી એને આ ધાસ ભાવશે ? એ એના કૂદકા, લાડ એને કેવાં સાંભરી આવશે, બાપુ ! અને પછી ? ”

“ આને તું આમ કેમ કરે છે ? મારી સાથે આવે છે; ત્યારે કદી પણ તું આવું ગંડપણ નથી કરતી. આને તને ધમકા છે શું ? ”

“ એ મને પણ નથી સમજ પડતી ! આને મારું દિલ આમ કેમ થઇ ગયું ? હું પહેલાં તો એવી નોંતી, કેમ બાપુ ! ”

“ નહિજ તો ! ”

“ પણ, બાપુ ! ”

“ દીકરા ! શિકારીની દીકરી એવી ન હોય ? ”

“ પણ દરજીને મારવું... ”

“ યાસ, કાલે એનો વારો બસ ! ”

સુજતાના કંઈ બોલી નહિ. છતાં આગળ તેના હૃદયમાં શિકાર પ્રત્યે અણુગણે પેલ થા ગયો હતો. તેવું અંતઃકરણ એમ કહેવા યાદ હતું કે “ બાપુ ! કાલે તો શું પણ હવે પછી કદી પણ કોઇ પણ પ્રકારનો શિકાર ન કરો ! ” છતાં પિતાની બીકથી તે કંઈ બોલી સકીજ નહિ.

પ્યારેસાહેબે રાહિય આંધ પર લટકારી શિકારને બરોજર રાફ કરી લાયમાં લઇ લીધો ને પિતા પુત્રીએ ઘર તરફનો રસ્તો લીધો.

આને પહેલવહેલાજ સુજતાનાના હૃદયમાં પોતાનો પિતા કર છે એવી આંખી આંધ લાગણી પ્રગટી !

પ્યારેસાહબ શિકારી જન્મ્યો હતો. એના જન્મ વખતે એના માત પિતાની ખુશીની કંઈજ સીમા નહોતી. વરસો પછી પ્રથુએ તેમને ઘેર પારણું બાંધ્યું. તો પછી પતિ પત્ની દીવાનાં કેમ ન બને? અને વળી પુત્ર! એટલે તો પૂછવું જ શું? મા બાપની ખુશીમાં તેમના જેટલોજ ભાગ લેનાર-ખરા દિલથી ભાગ લેનાર રહીમ પણ હતો. રહીમ હતો તો તેમનો નોકર. પણ ભાગ્યેજ તેઓ તેને નોકર સમજતાં. પોતાના ધરતું માથુસ સમજીનેજ તેઓ તેની સાથે વર્તતાં. રહીમ પણ તેઓની મમતા જોઈને ખરા દિલથી-નિમકડલાથીથી કામ કરતો. અરે! ધણી વખત તે ખુદ પણ બહી જતો કે હું નોકર છું! તે તેઓની સાથેજ રહેતો. ખાતો પીતો અને સૂતો. ભારે રહીમને-આવા રહીમને પોતાનાજ ધરમાં પુત્ર થયો હોય એવી ખુશી કેમ ન લાગે?

વખત શેઠાય છે? વરસો વધી ગયાં.

પ્યારેસાહબ પારણાનું ઊંકરું મટી શેરીનો બાળક થયો. અત્યારથીજ તોફાન-મસ્તી તેના અંગે અંગમાં ફરેલાં હતાં. 'તોફાન-મસ્તી' એટલે જેમ બધુંજ બાળકમાં હોય છે તેવાં સાધારણ નહિ. પણ કંઈક જુદાંજ-કંઈક અસાધારણ. પ્યારેસાહબનો જીવનન દોસ્ત એની 'ગોફળુ' એને એ એક પણ પળુ વિખૂટી મૂકતો નહિ. જ્યાં હોય ત્યાં સાથે. હંમેશાં હાથમાંજ.

બાળક પ્યારેસાહબ એના હોડ ઉપરથી દબુ તો મારું દુધ સુકાઈ નડતું, ગામડાના વચગાં હાથમાં માત્ર ગોફળુ લઇને ફરતા જતો! ઊંચા ઝાડો પર ચઢી તે કલાકોના કલાકો સુધી બેસી રહેતો. ગામમાં પાલ અને આખલાઓને ગોફળુ મારી મારીને અટકાવતો અને પોતાની પાછળ દોડાવતો. જીવનમાં બપ શી વસ્તુ છે એ પ્યારે સાહબ સમજીનેજ ન હોતો. બપ સાથે બપા બીડવામાં તેને હંમેશાં મજા પડતી. ટુંક સમયમાં

તો તે ગામના ટુકો, વવાનો, રૂપીઓ, અને બાળકોના વખાણતું પાત થઈ પડ્યો. 'બધાંએ' તેના વખાણ કરી કરી તેની હિંમત-તેના બેશર્મા દશ ગણી વધારો કરી દીધો!

ખરેખર! પ્યારેસાહબ આટલી નાની વયે કંચન ગામનો બેતાજ રાજ થઈ ગયો!

આ દરમિયાન રહીમને લાં પળુ એજ સોનેરી અવસર આવ્યો કે જે અવસરે પ્યારેસાહબના માત પિતાને દીવાનાં બનાવ્યાં હતાં. રહીમને તે દિવસે દશ હજાર હદી ખુશીનો એક સામઠો અનુભવ થયો! ફરક માત્ર એકજ હતો. રહીમના શોકને ત્યાં પ્યારેસાહબે તેઓને દીવાના બનાવ્યાં; રહીમને ત્યાં ઝરીનાઓ. પ્યારેસાહબને પણ ઝરીના બહુજ ગમતી. તે તેને ખૂબ રમાડતો. પ્યારેસાહબને તો જાણી ધરમાં એક જીવતું જીવતું રમકડુંજ મળ્યું!

ધણીએ વાર રહીમ પ્યારેસાહબ અને ઝરીનાને રમતાં જોઈ રહેતો. તે વખતે તેની આંખોમાં અજળ ચમકારો આવી જતો. હૃદયમાં કંઈ જુદીજ લાગણીઓ જાળવાળી ઉત્તી ને શાંત થતી. જેમ એક બનાવે રહીમને દીવાનો બનાવ્યો તેજ પ્રમાણે થોડા વખત પછી એક બનાવે તેને બેર બેર જેવડાં આંસુએ રમડ્યો. ઝરીના પાંચ સાત વરસની થઈ દશે ન દશે કે તેને જાની મીઠી જોદ શુમાવરી પડી! મીઠી રનેદ શુમાવો પડ્યો. ઝરીના તો રહીમની દુનિયા હતી. તે માની જોદ પૂરી પાડવાની દોશિય કરતો કરતો નાની ઝરીનાને કંઈ જુદાજ વિચારો વચ્ચે ગોટી કરવા લાગ્યો. એક લાગ્ય પત્રાએ રહીમને હસાવ્યો; બીજાએ રમડ્યો. રમડ્યો એટલુંજ નહિ પણ—?

પ્યારેસાહબના જીવને પણ પવટો લીધો. આં પવટાએ પ્યારેસાહબને બરબાદીની પીળુ તરફ ધકેલવા માંડ્યો. પ્યારેસાહબ એ ન સમજી શક્યો ન પારખી શક્યો અને એ તો ધકેલા-તોજ ગયો!

પ્યારેસાહબની ચારે તરફ થતી 'વાહવાહ' નેમને કટકાકે તેની સાથે મિત્રતા સારી. કેટલાક તેની 'ગોફુ ઝંઘાઝી' પર મેલ્લી. પડ્યા અને તેના મિત્ર બની ગયા. આ બધાએ કહેવાતા મિત્રા ફક્ત પ્યારેસાહબની વાદવાદ, વખાણ અને માનપાનમાં લાગ લેવા પૂરતાજ હતા. પ્યારેસાહબ તો બધાનેજ મિત્ર સમજી ખુશ થતો-ગર્વ લેતો !

કુનિયામાં માણસની ચટતીની વેળા કીડીની સંખ્યામાં તેના મિત્રા કેમ યઈ જતા હશે ? કેમ તે જમાનામાં બધા તેના મિત્ર થવામાં માન લેતા હશે ? એમ કેમ થતું હશે ? શું એવો કંઈ કુદગતી નિયમ હશે ? અને પડતીની વેળા ? ખુદ તેનો દૃઢ પથ્ય તેનો નથી રહેતો ! આ કેટલું વિચિત્ર ! એટલુંજ અજબ ! આવા નિયમો ઘડામાં એ ઘડનારને શી મઝા પડતી હશે !

પ્યારેસાહબના અસંખ્ય મિત્રોમાંથી બશીર તેનો ખાસ મિત્ર હતો. બશીર પોતાની ક્લાસથી પ્યારેસાહબને પોતાનો કરી લીધો હતો. પ્યારેસાહબને હવે તેના વગર જરા પણ ચાલતું નહિ. જેમ તેની ગોફુ ટમેચાં, દરેકે દરેક જગ્યાએ તેની સાથેજ હોય તેમ બશીર પણ તેની સાથે બધીજ જગ્યાએ દાજરજ હોયને ?

બશીર તો બરબાદ થઈજ ચૂક્યો હતો. તે હવે પ્યારેસાહબને પણ પોતાની સાથે ધસડવા લાગ્યો ! બશીર ચારિત્રની મદતવાતા જુદી ચૂક્યો હતો, તેને ખેઈ ચૂક્યો હતો. જીવનની પવિત્રતા બશીરને મન-કંઈજ નહોતી. એને મન જીવન પણ કંઈજ નહોતું, જીવનનો તેને કંઈ અર્થ હતો તો તે ફક્ત. વિષય સુખનો સતોપ ! બશીરમાંથી માણસાઈ ચાલી ગઈ હતી. તે વાસનાનો શુભામ ધઈ ગયો હતો. બશીર-ગામનો શુડો-પોતાણાજ ગામની મા બહેનોની લાજ લંટવામાં, તેઓને સતાવવામાં

તેઓને બરબાદ કરવામાં ખુશ હતો. આવે બશીર પ્યારેસાહબનો મિત્ર થયો ! જીવન દોરત બન્યો !

દિન પ્રતિદિન પ્યારેસાહબ બદલાતો ગયો તેની હિંમત. તેના નેશી કંઈ જુદોજ વર્ણ લીધો. પોતાની ગોફુથી પાડ્યો અને આખલાઓને સતાવવાને બદલે તે હવે ઓઝોને-યુંવતીઓને સતાવવા લાગ્યો ! જંગલોમાં ઘુમનાર વીર ઓઝો પાછળ ભટકવા લાગ્યો ! વગડાઓમાં ઝાડા પર ખેસી રહેનાર હવે ગામના કુવા પર ખેસવા લાગ્યો ! પાણિગરીઓને સતાવવા લાગ્યો !

થોડાજ વર્ષમાં તો પ્યારેસાહબ પ્યારેસાહબ ન રહ્યો, બશીરે તેના ઉપર જીત મેળવી. ગામમાં બધાને હથેલનાર પ્યારેસાહબ બશીરથી હાર્યો ! 'પ્યારેસાહબ પડ્યો, તેવું જીવન પડ્યું, ચારિત્ર પડ્યું' એના જીવનમાં પહેલો આનંદ ન રહ્યો. પ્યારેસાહબે શુદ્ધ, નિર્મળ અને પાવન જીવનમાંથી મળતા ઊંડા આનંદને તરછોડી કાપોળોના છાજરા આનંદને વધારી લીધો ! ગામમાંથી પ્યારેસાહબનું માન ગયું માનતી, જગ્યા અપમાને લીધી, રોડની જગ્યા ધિક્કારે લીધી. આબરની જગ્યા કલકે લીધી !

આ બધું થયું તે પ્યારેસાહબને મન કંઈજ નહોતું. પણ તેના માઆપનું હૃદય ચીરાય ગયું. જીવનની સંધ્યાએ તેઓને એક એવા વાતોએનો સામનો કરવો પડ્યો કે જે તેમના માટે અસહ્ય હતો, આ વાતોએના તોફાનમાં તેમની આસનો મહેલ ખેંદનમેદાન થઈ ગયો. તેઓના જીવનનો આનંદ ઉડી ગયો. રાતની શાંતિમાં જે પુત્રની ચાદઈ પતિ પત્ની મીઠું મીઠું હસતાં, તેઓ હવે તેની ચાદઈ આખી આખી રાત, રાતની શાંતિને ચીરી નાંખનાં ખુરકાં ભરવા લાગ્યાં !

હોદ્દાની મુક્તિનો એક જ માર્ગ તેમને દેખાતો હતો, અને તે લગ્ન. પ્યારેસાડબ લગ્ન પછી સુધરી જશે એ માથાપના દિલની છુપી છુપી આશા હતી. કંચનગામની તો દવે કોઈ હોદ્દાની પ્યારેસાડબને મળે એમ નહોતી. થોડાજ વર્ષો પહેલાં કંચનગામના એક એક માથાપો પોતાની પુત્રીઓને પ્યારેસાડબના એકજ ચંદ પર આપવા તૈયાર હતાં. તેજ પ્યારેસાડબના માથાપને આજે હોદ્દાની વડુ ક્યાંથી લાવવી તેની મદદ ચિંતા આવી પડી. અપાર મહેનત પછી પ્યારેસાડબના માત પિતાને પર ગામથી એક કન્યા મળી. પ્યારેસાડબનાં લગ્ન થઈ ગયાં.

પુત્રના લગ્ન કરવાજ હવતા માથાપે લગ્ન પછી વરસ દિવસમાં એક પછી એક અનંત શાંતિ મેળવી. મરતાં સુધી તેઓ પોતાના પુત્રને સીધા રસ્તા પર આવેલા ન જોઈ શક્યાં. લગ્નમાં છુપાએલી તેમની છુપી આશા પણ નાશ પામી. આ દારી આપાત તેઓ હરેલી શક્યાં નહિ. આ ધા સહી લે એવું મજબુત હૃદય દવે તેમનું રહ્યું નહતું. મરતી વખતે પ્યારેસાડબના પિતાએ રહીમને - પોતાના નોકરને પાસે બોલાવ્યો અને કહ્યું.

“રહીમ ! બાઈ ! હું જઈશ. પ્યારેસાડબને હું તારા હાથમાં સોંપી જાઉં છું. દવે તું એનો પિતા છે. રહીમ, તેની હાંડળી તારા હાથમાં છે.”

પોતાના શેઠના-લાચાર શેઠના મૂખમાંથી આ દર્દલાયં ઉઘાડે સાંભળી રહીમ ગળગળે થઈ ગયો. તેનાથી એકે ચંદ બોલાવે નહિ થોડીવાર શાંત રહી રહીમ મદામુશકેલીએ બોલ્યો.

“શેઠ ! પ્યારેસાડબ મારો છે. જેવી મારી કરીના તેવો મારો એ. વરસોથી આપનું નિમક આપું છે. આપ બેફિકર રહે.”

રહીમના શબ્દોથી શેઠને કંઈક આશ્વાસન મળ્યું. હૃદય પરનો કંઈક ભાર ઓછો થયો. છતાં હજી તેના દિલમાં કંઈક ખટક્યા કરતું

હતું. એ ખટકતા કંદાને દારી નાંખવા શેઠે કહ્યું, “રહીમ ! બાઈ ! તારી પાસે એક છેવટની માંગણી છે.”

“શેઠ ! હુકમ કરો.”

“પ્યારેસાડબે તો પોતાનો કાબૂ ગુમાવ્યો છે. આત્મ સંયમ ત્યાગવાની ભંપ કરે બુદ્ધ ક્યાં પછી એ બીજી કંઈ બુદ્ધ નહિ કરે ? એજ મને નથી સમજતું ! છતાં—”

“કહે, શેઠ, કહે.”

“રહીમ, પ્યારેસાડબ જો કંઈ બુદ્ધ કરે તો એને માફ કરજો. એને તારું બાળકજ સમજજો. એની કંઈ પણ જુલની અત્યારથીજ હું તારી પાસે મારી ગાંધી લઉં છું. માફ કરીશને, રહીમ !”

“અરે ! શેઠ ! આપ આ શું બોલ્યા ? હું ! હું કોણ ? મરતી વખતે આપે મને બચાવ્યો, નહિ તો આજે અહિં હું હોત ? આપનો તે ઉપકાર શું હું ભૂલી ગયો ? શેઠ ! ત્યારે આટલા આટલા વરસે પણ તમે રહીમના દિલને નજર ઓળખી શક્યા !”

‘ના, ના. રહીમ હું તને સમજાવું છું તારું હૃદય જાણું છું છતાં એકવાર તું ના કહીદેક મને શાંતિ યાચ. મારા હૃદય પરનો ભાર ઓછો થાય.’

રહીમ શાંત રહ્યો. તેની અંખમાંથી આંસ ખરવા લાગ્યાં. હૃદય વલોવાઈ ગયું. મોં સિવાય ગયું. અતે જવાબમાં રહીમે માથું હલાવી ‘હા’ પાડી. તેનાથી માથું હલાવાય ગયું. શેઠની અંખમાંથી દવે અશ્રુ પ્રવાહ છૂટ્યો. તેનું હૃદય દલકું થયું. હૃદય દલકું અનાવવામાં મોડી મદદ રહીમે કરી; થોડી આંસુઓએ !

મા આપના ગયા પછી પ્યારેસાડબની રિયતિ લગામ વગરના થોડા જેવી થઈ ગઈ. જ્યાં મનમાં આવે ત્યાં ભટકવા લાગ્યો. બધા સહિ ગયે તેમ રતવા લાગ્યો. દવે તેને પૂછનાર કોણ હતું ? તેને શેઠનાર કોણ હતું ?

હવે નતો તેને ઘરની પડી હતી; નતો પતિની રેકાર હતી.

ધારેસાડળની પતિ મરયમ જીવતાં જીવત મરેલા જેરીજ હતી. સાસરે આવતી વખતે હૃદયમાં ઉઠેલી નાનુક નાનુક ઉર્મિઓ સતો-પાયા વગરજ પાછી હૃદયમાંજ શાંત થઈ ગઈ. પરણીત જીવનના રચેલાં મીઠાં મીઠાં સ્વપ્નો પૂરા થયા અગાઉજ તેનું યૌવન આધમી મથું પતિના પ્રેમની અધીરી પતિએ સુખ ભોગવ્યા વગરજ કરમાઈ ગઈ. પતિને સુધારવા મરયમે પોતાની આરાની, પોતાના અરમાનોની, પોતાના સુખની, પોતાના જીવનની કુરબાની આપી દીધી. પણ એ બધીએ કુરબાની એણે ગઈ! આટલા આટલા ત્યાગના ભોગે પણ ધારેસાડળ ન બદલાયો. મરયમે રડી રડીને જીવન પૂરું કર્યું! તે એક આશાને આધારે જીવી રહી હતી, કે પતિ કદી, કોઈ દિવસે પોતાનો ઘરો. એ આશા પર — એ એકજ માત્ર આશા પર તે પોતાના દુઃખી દિવસો સદનશીલ બની કાપવા લાગી. આશા! હું ન હોત તો મનુષ્ય જીવન કેટલું દુઃખી હોત? તારા વગરના દુઃખના દિવસો કેવી રીતે નિતાડત?

કંચનગામમાં મરયમનું કોઈ મિત્ર, કોઈ તેની દયા ખાનાર, કોઈ તેના દુઃખમાં ભાગ લેતો એ આસ સારનાર નો કોઈ હોય તો તે જીનીના હતી. જીનીના જીવનની વસંત ઋતુમાં બૂલી રહી હતી. તેનું સાદું અને નિર્ભળ સૌંદર્ય ગજબ હતું. કાંઈને પણ આકર્ષે એનું હૃદય. ખરેખર! જીનીના કંચનગામની રાણી હતી! મરયમ જીનીના પાસે પોતાના દુઃખની કડાણી કહી રહતી અને હૈયાને હળવું કરતી. જીનીના પોતાના મીઠા મીઠા, ભોલા ભોલા સખ્તો વડે તેને દિલાસો આપતી અને તેના આસ લૂછતી.

જીવનની પવિત્રતા ગુમાવી એકેએ અધમ મનુષ્ય ખરેખર અંધો હોય છે. પતિત ધારે-

સાડળ એક પગલું હજી આગળ વધ્યો તે જાન બૂઝ્યો. અને એક દિવસે ન કરવાનું કામ ધારેસાડળે કરી નાખ્યું!!!

ધારેસાડળે આ કામ પોતાની નીચ વાસના સંતોષવા ખાતર કરી તો નાખ્યું પણ તેનું પરિણામ કંઈ જુદુંજ આવ્યું. ન ધારેલું!

ફરી એકવાર ધારેસાડળના જીવને પથથો લીધો. રહીમને આ વાતની ખબર પડી ગઈ. ખબર કેમ ન પડત? કુદરત કંઈ પાપ છૂપી રાખત? અબર પડતાજ તેની રજોરમાં વેરની આગ લાગી જી. આ કટોકટ સમયે તેને પોતાના રોકની વસીલત યાદ આવી. ધારેસાડળની આ એક બૂલ હતી એ વાત યાદ આવી. પોતાનું વચન યાદ આવ્યું. અને એ વેરની આગે કંઈ જુદોજ પથથો લીધો. ક્યો પિતા આ બૂલ માફ કરે? આવી બૂલ-આવું પાપ માફ કરે એ હૃદય કેવું દર્શી?

થોડાજ વખતમાં ધારેસાડળના ધરમાંથી જીનીના અદરશ થઈ ગઈ. દુનિયામાં કોઈ ન જાણી રાકયું કે જીનીના ક્યાં ગઈ! તેનું શું થયું? આ વાત જાણનાર કોઈ એ જણ્યો હતાઃ ધારેસાડળ ને રહીમ. રહીમે જીનીનાના ભોગે-એક મનુષ્યના અમૂલ્ય જીવના ભોગે ધારેસાડળને શિખવાડયું કે જીવનની પવિત્રતા શું છે? મનુષ્યના જીવનમાં પવિત્રતા શું ભાગ ભજવે છે? વચન કેમ પૂરું થાય છે. વેર કેમ લેવાય છે?

ધારેસાડળની આંખ ઉઘડી. તે ભયંકર નિદ્રામાંથી જાગ્યો. પણ ધણો મોટો. જીનીના જતાં-પોતાનો એકનો એક દુઃખભરે સાથી જતાં મરયમ પણ પોતાની પાછળ પોતાની નિશાની રૂપ સુવત્તાનાને મૂકી જીનીનાની રોષમાં આવી ગઈ.

ધારેસાડળના જીવનમાંથી વાસનાની મસ્તી તોડાન આપ્યાં ગયાં. તેના હૃદય પર એક મર-

ધા પાયો. જીવન શુન્ય બની ગયું. તેને પોતાનાં એક પછી એક કૃત્યો માદ આવી તેના હૃદયમાં લાખ લાખ વીંછીના ઝેરીશા વીંછીના ડંખો મારવા લાગ્યાં. સુલતાનાને લાંધે તે જીવી રહ્યો હતો. જીવનમાં જો તેને કોઈ ઉપર પણ નિર્માળ અને પવિત્ર પ્રેમ જન્મ્યો હોય તો તે સુલતાના હતી. સુલતાના તેણું જીવન હતી. સુલતાના તેની આશા હતી. સુલતાના વગર ભાગ્યેજ તેની જીવન દોરી રહી શકત.

“સુલતાના ! બાપુજી શિકરે નય છે. તારે નથી જવું ? જો મને તેઓએ રાયફલ સાફ કરવા પણ કહ્યું છે ! માલ, જા, જા. તૈયાર થા.” રાયફલ હાથમાં લેતાં લેતાં રહીમે કહ્યું.

“ના રહીમદાદા” મારે નથી જવું.” ચોપડી બાબુએ મૂકી સુલતાના બોલી.

“ના, ના નહિ ચાહે. નય છે કે નહિ ? નહિ તો ગાળા છોડીશ હોં ?”

કહી હસતાં હસતાં રહીમે રાયફલ સુલતાના તરફ તારી.

“લો. મારો, મારો. દાદા” કહી મલકાતા મુખે સુલતાના ઉભી થઇ.

“એમ ? નથી માનવું ? તોરે લે !” “કહી રહીમે ખાતી સમજેલી રાયફલનો થોડો દબાવ્યો અને એક બંધકર અવાજ સાથે સુલતાના લોહીમાં રંગાઇને પડી. રહીમના હાથમાંથી રાયફલ પડી ગઈ. તે પણ પડી ગયો.

“શું થયું ? એ શાનો અવાજ થયો ?

ગભરાએલા સાથે પૂછતાં પૂછતાં પ્યારેસાહબ ત્યાં શિકરનાં કપડાં પહેરી આવી પહોંચ્યો. લોહીમાં ડૂબેલી પોતાની એકની એક સુલતાનાને જોતાં પ્યારેસાહબને ચક્કર આવ્યા. તેણે પોતાનું સમતોલપણું ગુમાવ્યું. અને તે પણ પુત્રીના પગ આગળ પડ્યો.

તથા પડેલા દેહમાંથી સુલતાનાનો દેહ કઢી પાડેો જોડ્યો નહિ !

વગર ઓપરેશને.....

વધરાવળનો કાતિલ ઈલાજ

○ અંડકોપમાં આંતરડું ઉતરી ગયું હોય કે પાણી ઉતરી આવ્યું હોય, “સાઉન્ડ પલાસ્ટર”ની અમારી તાજા તિખી દવા એને માટે અચુક અને નાયાજ ઈલાજ છે બીમારી ગમે તેટલી જીની હોય, એક અકવાડિયામાં તો એ રૂપસદ થાય છે અને કાઈમી કાયદો મૂકતી નય છે. આ બંધકર બીમારીની આ એવીજ કાતિલ દવા છે જેની માલિશથી પરસેવા વાટે તમામ ખરાબ તત્ત્વો ખુદાર ધકેલાઈ નય છે અને અંડ એના મૂળ રૂપ અને સ્વરૂપમાં આવી નય છે. ઓપરેશનની મુદત જુરત નથી. અને રહેતી પણ નથી. સમગ્રણું કાયદા માટે એક શીશી કાફી છે. અને તેની કોમિત રૂ. ૪-૮-૦૦ રખાઈ છે. પોસ્ટ ખર્ચ અલગ. જવાબ માટે સવા આનાની ટીકીટ મોકલવાની છે.

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. [રજી.]

જામે' મસ્જિદ પાસે, દીલ્હી નં. ૧૪

પિયા મિલનકી આશા !

* લેખક : 'દિના' રહેસી. *

વૃદ્ધ બેઠો હતો,
પહાડની તળેટીમાં,
વૃદ્ધોની ઘટામાં,
પ્રેમની બંસી વગાડતો,
બંસીથી નીકળતા સૂર પોકારતા,
“પિયા મિલનકી આશા !”

□□

પૂર્ણિમાની શીતળ આંદની,
મંદ મંદ વાયુ લહેરો,
શાંત રાત્રીમાં,
વૃદ્ધ ઉઠ્યો,
બંસી વગાડતો.
એજ સૂર, એજ ગીત, એજ નાદ.

□□

જગત ઘેરું બન્યું,
એના સૂર પર ! એના ગીત પર.
અને કરવા લાગ્યું નૃત્ય !
બંસી જોરમાં વાગતી હતી.
એવું હૃદય અધિર હતું, બ્યાકૂળ હતું,
દેહને મળવા.

□□

ત્વરીત ગતીએ ચાલતો હતો તે.
પોતાની મંજિલે પહોંચવા.
એ 'ચંલી' ગયો.
મંજિલ પૂર્ણ થઈ.
અસ્તિ કઠિ.

વહેલી સરિતાના કિલકિલ કરતા નીરમાં,
મળી ગયા બંસીના સૂર.

□□

એણે પગ ઉપાડ્યા,
વહેતા જળમાં મૂક્યા.
એ તણાવ્યો, સરિતાના વહેણમાં !
મૂખ પર હર્ષ હતો, આંખમાં તેજ !
છવનની પરવા કર્યા વગર,
તણાવો જઈ રહ્યો એ.
બંસી એના હોઠોએ લાગી હતી.
એજ સૂર હતા, એજ ગીત !

□□

મારે મળવું છે મારા પીયુને,
અર્પણું છે હૃદય,
પ્રેમથી છલોછલ,
સ્નેહથી ભરેલું,
મહાબળતથી ભરપૂર,
મારા નાથને ! દિલ્લહારને !

□□

બંસી એના હાથોથી પડી,
સરિતાના ઉદરમાં સમાઈ,
વિલીન થયા એના સૂર, સરિતાના નીરમાં.
અને વૃદ્ધ પણ તણાવતો, તણાવતો અદ્રધ્યથયો.
ઉછળતી મોત્તેમાં,
એની આશા ફળી,
એ ગયો.
પોતાના ખરા દિલ્લહારને મળવા !

સન્ધિ

કલેજના રંગ!!!

એક દી' સંધ્યાએ હું બેઠો હતો આરામમાં;
અધ્યયન કરતો હતો કુદરતનું કુદરત ધામમાં.
મંદ મંદ સિતળ દવા ચો પાસથી વાતી હતી;
વેદનામાં એ ચર્ચા પ્રદિ કંઈ ચાતી હતી.
ઐતહાસમાં આવ્યો એક મિત્ર-યુધ્ધ અધુરો ચાર;
ઝાસરી સદ્ભાવનાની ઘૂર્ત મોરી ત્યાં બહાર.
હુંકમાં તે મુગ્ધને એક કોલેજ માંડી લઇ ગયો;
જ્યાં પ્રસંગોપાત મચ્યો એક ડોઝાડલ હતો.
ત્યાં મેં શું જોયું અધર સૌના બનેલા લાલ છે;
તે રૂપેરી હસ્તના ઊપર દિસે ધડીઆલ છે.
ચાલતો પ્રત્યેક જણ નાજુક કમર લયકાઇને;
આવતી હો ધીવના જણે ડોઝ શરમાઇને.
દેક પર પોપાકની કંઈ કંઈ બનોખી લાત છે;
ગૂંપ છે કિન્દીનું પલ્લુ મૂખમાં ફિરંગી વાત છે.
સર્પ સમ છે વાંક-બળ, મરોડ એની ચાલમાં;
ઘૂંચ છે જણે જગત આણું નગરમાં ખ્યાલમાં.
એક ફેશનમાં બનાવટથી બનેલા વાળ છે;
પારધીના હાથમાં જણે રહેલી નળ છે.
મૂછને દાદી સફા છે ઐતહાસ મારે અડો;
કે ન રહી જાયે તફાવત કાંઈ નરનારી મહો!
છે જમાનો સામ્યતાનો ભાવના એ ફળવે;
નર યહને નારીથી ખંભેથી ખંભો મેળવે.
ઐટલું નાજુક બદન કે બોલવું ભારી પડે;
કુદરતી આખો હવા પલ્લુ તેમને જગમાં નડે!
આત્મચર્યા તેમના જીવન તણે આદેશ છે;
નિજ તણા શૃંગારથી પુરસન મળે ક્યાં લેશ છે?
તેમને સ્વગત જ્યાં સંભાળતી ભારી પડે;
ચાક પછી છે શું કે એ દુન્યા યહી હારી પડે?
તેમના ધાજેતો છે ઊલોગ લગ્નનો વિધવ;
કેમ દેખે ઐટલે શિક્ષિત યુધ્ધ આવો સમય!
ધર્મથી વચિત સુસંસ્કારથી અંતર ધણું;
ને વિચારેનું રહ્યું આચારથી અંતર ધણું.
આ છે અમ કોલેજને આ તેડવું શિક્ષણ રહ્યું;
જે મહો પૈસા અને શક્તિ તણું આંધણુ થયું!
‘દુદીર’ લુત્તાગરી

“આજે માણને ઘેર ગઇ હતી.”

“તો માણએ તને કોઇ બધું ભૂંડું કહ્યું?”

“હા, કહ્યું તો ‘પર, પણ ભૂંડું નહિ, બધું કહ્યું.’”

“શું કહ્યું?”

“કહ્યું કે—”

“શું?”

“પણ હું કહું અને તમે તો સમજતા જ નથી!”

“પણ તારા કલા વગર હું શું સમજું?”

“સ્ત્રીની વાત તમે પુરૂષ સમજે પણ શું?”

“શું તને કોઇ તકલીફ છે?”

“હા, બહુ મોટી તકલીફ.” પછી ઝરીનાએ ધીમે સારે શરમાતાં શરમાતાં કહ્યું, “તમે બાપ ચનાર છો.”

“અરે!” સુલતાને ઉદ્ગાર કહ્યો.

આ ખુશીના સમાચાર સાંભળી સુલતાન આનંદથી ઉન્માદી બન્યો નહિ; કદાચ તેની પાંચલી દૃષ્ટિનું આ કારણ હોય. તેના દિલમાં કેવા કેવા આદર્શનો ગતિમાન થઇ રહ્યાં હતાં તે તેના વધન પરથી કળા શકતું નહોતું. અર્થી ઝરીનાને પણ સડેજ સુંઠવણ જેવું જણાવા લાગ્યું. તેણીમાં ઝરીનાની સુંઠવણું વિદ્યારણ કરતાં સુલતાન બોલ્યો.

“આપણે બહુ લાગ્યો છો.”

“પણ માણ કહે છે કે હવે મારી તબિયત સુખમાં સારી નહિ રહે” ઝરીનાએ હવે ખરી વાત કહી.

વાત પાળીને સુલતાને પૂછ્યું.

“તો હવે શું કરીશું?”

“સાત આઠ મહિના માટે સુખની બદલ આપણને ઉતાવળે ચાલ્યા જવું જોઈએ.”

“ક્યાં જવું?”

“કલકત્તે.”

“આટલા મહિના માટે નોકરીએથી બિન પગારે પણ રજા તો મને નહિજ મળી શકે અને તે માંગી પણ ન શકાય, કલકત્તે જવું તો રાજીનામું આપવું પડે.”

“તો રાજીનામું આપી દો. કલકત્તામાંના મારા બાપના એજન્ટને ત્યાં તમારી નોકરીની જોગવાઈ કરી આપશે.”

“પછી તો સુખમાં રહેવું કે કલકત્તે રહેવું એકજ થાય.” સુલતાને અર્થમંજિત શબ્દો ઉચ્ચાર્યા.

સુલતાનના આ કથનના અર્થનો સ્ફોટ થતાં ઝરીનાની સુંઠવણ વધવા લાગી. તેની માતાએ સરવેલા બીજા માર્ગનું તેને સ્મરણ થયું. તેની આ માસિક અર્થ પુરો પાડવા તેનાર હતી એ હકીકત સુલતાનને જણાવવી કે નહિ તેની ગમતમાં તે પડી. તે દરમિયાન સુલતાનની તીવ્ર બુદ્ધિએ કાર્પ વિચાર ધરી લીધા અને તે બોલ્યો.

૧ સાહિત્યકોશના અભિપ્રાય ૭

ત્રેશ્રી ખખરદાર—
 મંચિનગરી” હું વંચી ગયો છું; તે
 માંથી ધણે રેઢાણે મેં આનંદ રેળવ્યો છે.
 આરા હૃદયમાં કવિત્વનો અંશે પૂરેલો છે અને
 આરી અખંબની યજ્ઞમાંનાં ફિરોગીમાંથી ન્ત
 ચંચારીઓ ઉઠી છે, તે ધરીમર દર્શનમાંથી
 કેળીને આશરો ચેટું બાણ (Rocant) ને
 રેમાંથી રંગબેરંગી તારા અંગી રહે, તેની લાગે
 છે. તમારી ચલાવકિઓમાંં અંધારાં તાળાં બિંદુ
 છે તે તેમાંથી મૂર્તિઓના પ્રતિરમકાર થાય છે.
 જતામ પુનઃ સ્વદન—
 “ચિનગરી” રૂપરૂ રીતે અગમનીતી આપે
 છે કે ગુજરાતમાંં એક નવો મુસ્લિમ કવિ
 જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાના બાવિ સંદેશોને
 જલ્દી જલ્દી ધત્તર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—
 ચિનગરીમાંની ધણી કદિમજોમાંથી સારો
 સુન્દરો સર્વ શકાય, તેમ છે.
 શ્રી ચાંપલી વિગ ઉદ્દેશી—
 ચિનગરી મને મળે છે. તેમાં Original
 ideas હોય છે એ માટે.
 Mr. P. H. Karbhal
 I have looked into some of the short pieces
 and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અમંજન આંજવા

ચિંન્મંચાંચી

“તુ રાણ”

મૂલ્ય રૂપિયા એક
 (આફ્રિકા માટે શી. ૨)

પત્રકારોએ આ પુસ્તક પર પ્રસાસના પુષ્પાંવેશો છે.
 આંગ્લેજ મંગાલો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,
 ૧૩૮, અકરીયા મસ્જિદ સ્ટ્રીટ
 સુલતાન, ૯
 રોડિસ્ટ-ધી રાંદેર સ્ટેડિસ કલુષીક, -સુરત.
 જલ્પીતા વ્યક્તેલસ પાસેથી પણ મળશે.

૭ પત્રકારોના અભિપ્રાય ૭

મેમ્બર છુલ્લદાન—
 દુનિયાના અસીમ પદ ઉપર ઉભારતી
 માનવતા વચ્ચે ઉભેલો લેખક એક માનવની
 હૃદય-વીણાને ઝાલી ખેંચે છે અને એ વીણાને
 એકે તાર હળવે હળવે બજાવી રહ્યો છે અને
 એ બાજની વીણામાંથી સંજો નિકળે છે. કેદમાં
 રહન છે, કેદમાં હર્ષ છે, કેદમાં હર્ષ છે, અને
 લેખક પોતે પણ માનવ જીવનના ઉચ્ચ ગુણને
 સાથે અધાત્મ માનવ હૃદયના એ સનાતન
 મહાગીતના રવરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતો
 સાથે જળી જાય છે.

કલ્પમાણવી—
 જલ્દી દેકતા જીવનનું કામ્ય થાતા હોય, તેવાં
 સુંદર ગદ્ય કાળે સંજો છે, જીવનના પાનાં પછી
 પાનાં ઉઠેલતાં હોય તેમ એક એક કામ્ય નવી
 લાવના. નવા વિચારો, નવું ચિત્તન ઉપજાવે છે.
 કન્સાધ (દેનિક)—
 લીડિંગ લીડિંગની પ્રેરણા મળે
 સુકે છે, ગુર્જરિયતે આપાતની અને સચ્ચ
 બનાવતી રેલીમાં મુસ્લિમ લેખક સાથે “દુરાળો”
 ગુજરાતને એક સુદર કિતાબ આપી છે.
 ગુલસુંદરી—(પત્રોય કં. શુક્રક)

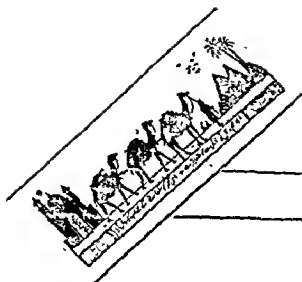
શોખ સાહિત્યમાં શેકાતી ભાવનાઓને
 ગદ્યમાં રજૂ કરતી શ્રી દુરાળની “ચિનગરી”માં
 કેટલીક ભાવના સ્વેચ્છ મનોરમ છે. એમાંથી
 પણ વિચારો મૌલિક છે અને એની રજૂઆત
 પણ મજાની રીતે થઈ છે.
 Modern Review (U. K. J.)
 Chinari really written what was it to be.

भारत

१९४९

राय

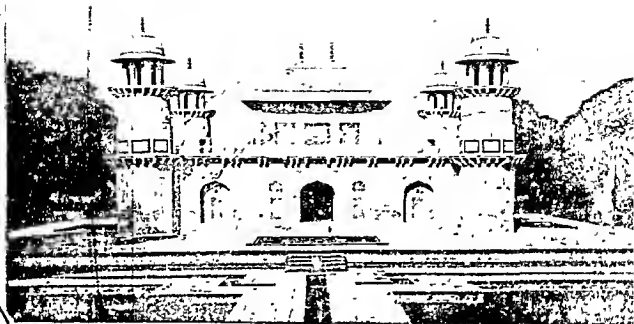
આ અંકમાં ←←←

વિષય સૂચિ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
" કે મો ભૂતે હમો ઝિંદગી દેખી દે શાનમયી "...	દો. 'દના' રેડી ...	૪૫૧
ઈસ્લામી દિશાલુ (ફર્મન)	મી. અ. રદીમ ...	૪૫૪
" " (દલીલ)	" " " ...	૪૫૫
આવાજની કુતિયાં કે રોડો	"એકાઠી"	૪૫૬
સાબર રીકાર	સંપાદક	૪૫૭
હાપણીવાની નોંધણીમયી	"દરમિયાન"	૪૬૦
પોક	મ. વજીર	૪૬૧
અસ્માઉલો દુન્ના	રિક્ત-સામેરી	૪૬૪
ફાત્મા	મી. અ. અશરફ	૪૬૬
હુ લખુ'ં !	"સાન દાદ"	૪૭૦
વિવિધ બેલકાગી	"ગાલિમ"	૪૭૩
યુલિસિસ ટગા 'દી દલ્લા	સાંદ બગીચી	૪૮૦
રખામ	"દારીકર બી. ઝી.	૪૮૮
અગમનો ઉકલ	પ્રસાદ	૪૯૧
છવન-પુંઠ	દા. રીપોલ	૪૯૮
નગન માય	નૂ. નાગીજ	૫૦૦
ગુર્મીની તાકત	ઈ. મી. મી.	૫૦૧
This mar-Jening Century	L. E. Allou,	૫૦૨
મુદરમદ પિન રાસિમ	અનિક, રસદ, દાલ	૫૦૫
મેડિલિય (મુંખાનો રેડીઓ મુશાફરી)	સંપાદક	૫૦૭
સમતાન (અ. યુ. પાર્શી)	"મરખ"	૫૧૭

વિનંતી:—આરોગ્યે પ્રત્યક્ષર વેળા મદક નંબર લખવા ચાહું નહીં, દરેક અંગના રેલો ઉપર નામની શરૂઆતમાં તે લખવામાં આવે છે.

આદિકાનાં આરોગ્યે બોરીસ પેટ્ટલ ઓફિસમાં નામે મુજબ નામ બાવું.

VAHSHI SAHITYA KARYALAYA SURAT CITY

આશોકાનો, ઇતિહાસિકાનો શેઝો

[આશોકાનો તાજ નગરનરમાં શિલ્પકળા અને સ્થાપત્યકળાનો એક સર્વોચ્ચ નમુનો ગણાય છે. પણ તાજ કરતાંએ મુલાયમ અને નાનુક કારીગરી માટે આ શેઝો ચીયાતો છે, એને નજરે નેતારે લાખો કળાપારખુ આંખો એની માફી પુરી શકે છે. મુગલોનો મળાપેસ, જ્યાં સોળે કળાએ ખીલ્યો છે એ ઇતિહાસિક યાદગાર કોઈ પણ હિંદીના દિલમાં વાજખી મગરૂરી ઉત્પન્ન કરી શકે એમ છે.]

“કારવા”]

[માર્ચ ૧૯૪૧]

લંબો :—

“વહશી” રહેરી

સહતંત્રો :—

“એકાન્ત”

લલાજમ

હિન્દ રા. ૪

બર્મા રા. ૫

પરદેશ રા. ૮

બ્રુટક આ. ૭

પુસ્તક બીજું

માર્ચ ૧૯૪૨

અંક ૭ મે

“કે મેંને બર્જો
ગુલપે જિંદગી
દેખી હૈ
શબનમકી”

અન : મીસાના
‘ફના’ સાદમ રોંઝી
(રહેર)

ગિરહ કુછ ખુલ સકી આખિર ન બુદ્ધિ રાજે આલમકી;
ફસાના રેહુ ગર્બ બનકર નુમાઈશ સાગરે જમકી.
કોઈ ઉસ્સે તો પૂછે કાઈનાત ઈસ બાગે આલમકી;
લિયે મેકા હૈ પેહલૂમેં ને દુનિયા હસરતો ગમકી.
તગાપુલ બર તગાપુલ ઔર ઈગમાઝે નજર હરદમ;
અરે બેદાહગર હલ્લી હૈ આખિર બુદ્ધિ પેહલમકી ?
ખુદા મઅલૂમ એ દિલ કયા તેરી કિસ્મતમેં લિખ્યા હૈ;
સુરક્ષા યાસકા હૈ ઔર હૈ તસ્વીર તૂ ગમકી.
અબલસે બેદરએ રંજે અલગ લેકર મેં આયા હું;
અબલસે દી ગર્બ હૈ મુજકો કિસ્મત નાલએ ગમકી.
અમર પેંદ્યા ફલક પર નાલએ બેતાબકા શાયદ;
વહ કયું ઘબરા કર ઉસને આજ મુજએ પુરસિયો ગમકી.
નહિ ચેહ બાઅસે દિલબસ્તગી મેરે લિયે હરગિઝ;
હકીકત મુજપે જાહિર હૈ તમાશાગહે આલમકી.
ઉસે કયા રસ આયે ફિર નજારા લાલઓ શુલકા;
મુકદ્દર જિસ્કી નજરોમેં ફિઆ હો બાગે આલમકી.
ખુદા હાકિમ મેરી ઇસ દરતીએ સબો તહરમુલકા;
રહી બાકી ને કૈફિયત યરી ઇસ ચસ્મે પુરનમકી.
યહી રહાક હૈ ઉસ્કી યહી ઉસ્કી હકીકત હૈ;
કે ચેહ દુન્યા હૈ શોરિશગાહ શોરિશહાએ પેહલમકી.
તુજે સૂઝા હૈ ફિર કયા ઉલજનોમેં મુખિતલા હોના;
ચેહ કયું ફિર યાદ એ દિલ આ રહી હૈ બુદ્ધિ બરહમકી.
‘ફના’ હું એબતેબારે હસ્તીએ મૌદૂમતે વાકિફ;
કે મેંને બર્જો ગુલ પર જિંદગી દેખી હૈ શબનમકી.

(★) ઈસ્લામી શિક્ષણ (★)

[૨૨] અલ્લાહ તઆલામ્ ફરમાન (કુર્આન) [૨૩]

● મોહાના અબ્દુર્રહીમ સાલુમ, રાંદેર ●

●

(૧૦૨) અમે આ કુર્આનને સત્યતા સાથેજ ઉતાર્યું છે; અને અમે તને માત્ર ખુદ પાળરી આપનાર તથા ડરાવનાર બનાવીનેજ મોકલ્યો છે.

(૧૦૩) સૂર્યના નમી જવા પછીથી રાતનું અંધારું થતાં સુધી (અમૂક) નમાઝો અથ્થ કર અને સવારનું (નમાઝમાં) કુર્આન પઢવું (ફાયમ રાખ) એશક સવારની નમાઝ (ફરિશ્તાઓની) હાજરીનો વખત છે.

(૧૦૪) કુર્આનમાં અમે એવી વાતો ઉતારીએ છીએ જેથી (ગુમરાહીનો) રોગ દૂર થાય અને ઈમાનવાળાઓ માટે રહમત છે પણ અન્યાયીઓને તે એથી ઉલટું નુકસાન થાય છે.

(૧૦૫) જ્યારે અમે માણસને આરામ આપીએ છીએ; ત્યારે તે મોડું ફરવી લે છે અને ખામુએ ખસી જાય છે. અને જ્યારે તકલીફ પહોંચે છે; ત્યારે નિરાશ થઈ જાય છે.

(૧૦૬) અલ્લાહ જેને (સીધો) માર્ગ દેખાડી દે તેજ માર્ગ પર આવનાર છે પણ જેને આટલો માર્ગ રહેવા દે તે પછી તેઓને માટે અલ્લાહના સિવાય કોઈ સહાયક તેને નહિ મળે.

(૧૦૭) તું કહી દે અગર તમારા હાથમાં મારા પરવરદિગારની રહમતના ખજાના હોત તે તેના ખર્ચ થઈ જવાની બહીકથી જરૂર તમે તેને બંધ કરી રાખત, અને માણસ તે બહુ તંગ દિલનોજ છે.

(૧૦૮) (હે નખી!) તું કહી દે કે અલ્લાહ કહીને પોકારો અથવા રહુમાન કહીને પોકારો, જે નામથી પોકાર્યો તે (તે બેહતર છે કારણ કે) તેના ઘણાં બધાં નામો છે.

(૧૦૯) એશક અમે પૃથ્વી પરની વસ્તુઓને તેની શોભા બનાવી છે કે જેથી અમે લોકોને અજમાવીએ કે તેઓમાંથી કોણ વધારે સારી કરણી કરે છે.

★ ઈ સ્વા મી શિ ક્ષ ણુ ★

❏ રસુલુલ્લાહ સલ૦એ ફરમાવ્યું કે (હદીસ) ❏

○ મૌલાના અબ્દુર્રહીમ ચાહુખ, રાંદેર ○

(૧૦૨) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે જનાઝાને ઉતાવળે લઈ જાઓ. કારણ કે જો તે મુરદુ નેક છે તો તમે તેને ભલાઈની નજીક કર્યો (એટલે કબરમાં પહોંચી સવાબ મેળવશે) અને જો તે નેક નથી તો છુલ્લાને પોતાની ગરદન પરથી ઉતાર્યો. (સહીહૈન)

(૧૦૩) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે મુસ્લમાની પાછળ ત્રણ વસ્તુ નાંચ છે. તેની અડુલ (ઘરવાળા) માલ, અને કરણી. ફરી તેમાંની બે પાછી ફરે છે અને એક રહી નાંચ છે તેના ઘરવાળા અને માલ પાછાં ફરે છે અને તેની કરણી રહી નાંચ છે. (સહીહૈન)

(૧૦૪) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે જન્નતમાં એવા લોકો જશે કે જેમના ફિલ પક્ષીઓનાં ફિલ સમાન હશે. (મુસ્લિમ)

(૧૦૫) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે મારી ઉમ્મતમાંથી એક ટોણું સિત્તર હજારનું જન્નતમાં જશે કે જેમના મોં પૂનમના ચંદ્રની માફક મકાસશે. (સહીહૈન)

(૧૦૬) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે અરબના ટાપુથી જિહાદ કરશો તો અલ્લાહ તે પર વિજય આપશે. પછી તમે ઈરાનથી જિહાદ કરશો તો અલ્લાહ તે પર વિજય આપશે. પછી તમે દક્ષિણથી જિહાદ કરશો તો અલ્લાહ તે પર પણ વિજય આપશે. (મુસ્લિમ)

(૧૦૭) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું ન્યાદે કિસરા હલાક થશે તો પછી ખીજો કિસરા નહિ થાય અને એજ પ્રમાણે કેસરની બરખાદી પછી ખીજો કેસર નહિ થાય. અને હું ખુદાપાકના સોગંદ ખાઈ કહું છું કે તમે તે બન્નેના ખાજાઓને ખુદાના માર્ગમાં ખર્ચ કરશો.

(૧૦૮) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે દલગતલ પૂર્વના તરફથી આવશે અને તેના વિચાર મદીનાના હશે એટલે સુધી કે ઓહોહ (પહાડ)ની પાછળ ઉતરશે. ફરી ફિરક્તા તેનું મોં સામના તરફ ફેરવી નાખશે અને ત્યાં તે હલાક થશે. (મુસ્લિમ)

(૧૦૯) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે સ્વાર ચાલનારને અને ચાલનાર બેઠેલાને અને ઘોડા ઘણાને સલામ કરે. (સહીહૈન)

શ્રેષ્ઠ કી દુનિયાં દોર તો

સંસ્કૃત - 'કેપ'

T.B. Mallya

આનામ્મી દુનિયાંકે દોરતો! તમે દેશુઆરીની
૧૧ મી તારીખે રેડીયો પર શુભરાતી મુશાપરો
સાંભળ્યો હશે? રેડીયો મુશાપરાની સફળતાની
આનંદી એક માસ વીતી ગયો છતાં હજી મુંબઈ
રેડીયો સ્ટેશન તેની સાક્ષી દર મંગળવારના
વાર્તાલાપમાં આપી રહ્યું છે. કોઈ પણ મંગળ-
વારે શુભરાત કે શુદ્ધ શુભરાતમાંથી મુશાપરા
માટે આવેલા ગરુડાપત્રો ન વંચાયા હોય એમ
ખન્યુ નથી. રેડીયો મુશાપરો સફળ તો થયો
છે જ પણ કવિઓની વિપુલતા અને સમયની
કૃપાળુતાએ કરી, દરેક ગઝલકારને એક આંખ
કવિતાના કામળ પર તો બીજી આંખ હિન્દી-
આગના કાંઠા પર રાખવી પડતી હતી અને
તેને એજે જ કંઈક ઉગાવશે સહ આજ બાર
સપ્તમેન્ટું કંઈક પડતું હતું અને વળી તેમાં
દાદ દેનારાઓએ "વાહ! વાહ!" કરીને કંઈક
વધુ સમય રોક્યો; પણ તે છતાંય મુશાપરો
નિયત સમયે પુરા થયો અને ધારી અસર
કેળવતી ગયો.

પણ રેડીયો મુશાપરા કરતાં સર કાવસજી
હોલનો બીજા દિવસનો મુશાપરો વધુ સફળ
થયો કલમ કિતાબકારના શબ્દોમાં કહીએ તો
મુશાપરાની સફળતાનો પુરાવો હોલની દીવાલો
અને પુરેસીઓ આપી રહી હતી શુભરાત અને
મુંબઈમાં થયેલા અગાઉના એકેએક મુશાપરો
કરતાં શુભની દૃષ્ટિએ આ મુશાપરો ઘણો સફળ
ગણી શકાય, અને પોતાના કવિઓને સંજોગવા
આમ જનતા કેટલી બધી તૈયાર છે તે પણ.

આમ મુશાપરાની ગણી શકાય કલમ કિતાબ-
કારે તો સ્પષ્ટ હતું છે કે "કવિઓને આમ
જનતા સમક્ષ રજુ કરવાનું સારામાં સારું સાધન
આ મુશાપરાઓ છે." સુરતની નર્મદ સમાના
મુશાપરામાં હું કહી ગયો હતો તેજ બીના કલમ
કિતાબકારે પણ રજુ કરી છે. મુંબઈના અનેક
પત્રોએ મુશાપરાની સફળતા રિવકારી છે. અને
એ સફળતામાં ખાસ ફિરોસ જનાબ 'આર',
'અમલ', 'બાદશાહ', 'ફાત' માતરી, 'સાબિર',
'લાયલ', 'આઝાદ અમીન', 'નસીમ', 'નાસાદ',
'નિસાર', 'આસિમ', 'બરીદઅવાજા', 'કલીમ',
'મરીઝ' વગેરેના ગણી શકાય. બાકી 'વહશી',
'બાકી' ને 'એકાર' તો 'કારવાં'ના સ્ટાફનાજ
માથુસો રહ્યા તેમણે ત્યાં કેવીકે તોપ ફોડી હતી
તે કારવામાં શી રીતે રજુ કરાય ?

પણ એટલું તો ખુબ કે આમ મુશાપ-
રાઓ દ્વારા શુભરાતી બાપા ખૂબ ખેડઈ રહી
છે પ્રેક્ષકો તો સમજી જાય છે પણ કવિઓએ
સમજી ગયા હશે કે સારી ગઝલ લખનાર
કરતાંય સારી ગઝલ વાંચનાર આવા દેશોમાં
ખૂબ ફાટી જાય છે અને પેલી સાદી કહીયું પુનઃ
રમણુ યહ આવે છે કે:- "લાપાને શું વળગે
ખૂર? જે રજુમાં જીતે તે શૂર!" વહેલ
કુચ લીધી મહેનત અને તેમાં ખાસ 'આસિમ'
'બરીદ'ની હોમોદોડી, પ્રમુખ સંવાદન, પ્રેક્ષકોની
રસ ઝીલવાની તૈયારી અને શાપરાની એક
દિલીપી મુશાપરો ખૂબ શબ્દોમાં મુશાપરા
તરિક્કા પાર ઉતર્યો અને શુભરાતમાં એવું

આંદોલન જગતી ગયો કે કઠોરની બાંધે
 ઇકબાલ પણ પોતાને આંગળે મુશાયરા
 જમાવવાની તૈયારી કરી રહ્યાં
 સંજગાથ છે. કદાચ આ સમાચાર સાંભળીને
 અમદાવાદના એક પોરીયાના પેટમાં તેલ રેડાય,
 અને મુંબઈના એક લેબાયુ લેખકના પેટમાં
 ચૂંક આવે એવા સંભવ ખરેખરે પણ શું કરીએ
 યાર? લોકોનેજ મુશાયરાનું ગોડપણ લાગ્યું છે
 ને? બાકી કોઈના મુશાયરાથી કાલને મુંઝારો થઇ
 આવતો હોય એનો કંઈ ધ્યાન છે?

ફરેક વાતમાં આજકાલ અમેરિકાનો પહેલો
 નંબર આવે છે. “ન્યુયોર્ક”માં શુભ ચએલાં
 માણસોની શોધ કરનારી એક ખાસ સરકારી
 કચેરી છે. ગયા વરસમાં ૭૦ હજાર સ્ત્રીઓએ
 પોતાના પતિઓ શુભ ચવાની તેમાં ફરિયાદ
 નોંધાવી હતી; ત્યારે ફક્ત ૧૫ પુરોએ પોતાની
 પત્નિઓ શુભ ચવાની ફરિયાદ નોંધાવી હતી.
 “આ ઉપરથી જણાય છે કે દિંદ જેવા જુખ-
 ડીબારસ દેશમાં બેરીઓ ધરમાં બેસી રહી
 ધણીને ભારે પડે અને સંસ્કૃતમાં સ્ત્રીને બાર્યા
 એટલે કે ભારે પડનાર કહી છે તે સામીત કરે
 પણ અમેરિકા જેવા સોનું સંધરનાર દેશમાં
 બિચારા માટીગ્રઓને બેરીઓથી પીછા છોડારી
 ભાગી જવું પડે એ શું બતાવે છે? કે જેમ
 છુટાડેડામાં, ચોરી અને છુટાડેડામાં અમેરિકાનો
 નંબર પહેલો છે તેમ પરજીતરને પડતી મુશ્કેલી
 નાસી જવામાં પણ અમેરિકા પાછળ પડે એવું
 નથીજ. બિચારા પુરવાસિયોજ બેરોનું લફર
 મરતાં સુધી કેટ વળગારીને ફરતા ફરે છે.
 હો તમેજ કહેાને કે ધાંચીના બળદો અને
 બાપણા પૂર્વના માટીગ્રઓમાં શું ફેર?

ફિરમ લાઇનમાંથી સ્ટંટબાજ એક્ટરોનો
 યુગ લગભગ આપતી જવા આંખો છે; પણ

હજુ સ્ટંટબાજ લીકરો અને સ્ટંટબાજ એક્ટર-
 રોનો યુગ આશર્યો નથી. ડૉ. એમ. એન.
 રાયને તો હિંદુ નાનું બાળક પણ એંગળીજ
 ગયું હશે! એમના સ્ટંટોને દેશમાં કોઈ પહેાંચી
 શકે એમ નથી. એમને પગલે પગલે ચાલનાર
 ફરેક પ્રાંતમાં છોટા મોટા સ્ટંટ ખેડારીઓ
 ભયાં પડ્યા છે, તેવા મહાનુભાવોમાં ડૉ.
 આંગેલકર અને રા. જમનાદાસનું નામ બેવકફ
 મૂકી શકાય. બાકી હિંદીવાળા પીર અને
 એડીટર ખ્યામ-હસન નિઝામી સાહબ પણ એ
 લાઇનમાં કંઈ એાછા ઉતરે એવા નથી. હાલમાં
 એમણે હિંદુ-મુસ્લિમ ઐક્યતા માટે ગૌરાળા
 સ્થાપવાનો વિચાર જાહેર કર્યો છે. એમનાં
 ગોળની નવિનતા માટે બે મત નથી, અને
 વળી “કંઈને વાલોં કેા દુનિયાં બી નઈ
 મિલ્તીહે” તો પછી ખ્યામજીને ‘ગૌરાળા’
 નભાવવા થોડાક મહાજનો કેમ ન મળી આવે?”
 “જહાંમે” બે દેખાતો ઈસ પીરજી કેા;
 બસ બે સૂઝતી હે નઈ સૂઝતી હે!”

કલકત્તાના અમૃત બજાર પત્રિકા જેવા
 જવાબદાર પેપરે જનાય જિન્નાદને મુસ્લિમ
 લીજના સાંદની ઉપમા આપ્યા પછી ઉત્તર
 હિંદનાં મુસ્લિમ પેપરોએ કોંગ્રેસની ગાય અને
 મુસ્લિમ લીજના સાંદ વિષે ખૂબ ખૂબ લખ્યું;
 તો પાછાં એ મુસ્લિમ પેપરો સામે હિંદુ પેપરો
 હાંછેડાવો અને આમ ઉત્તર હિંદનાં એડીટરોમાં
 ખૂબ ક્ષમી સાડમરી ચાલી. આપણા દેશની
 એ કમનસીબી છે કે માછલો અને વાઘરોની
 જેમ એડીટરો પણ લડી શકે છે. શું આમ
 એકબીજાને ગાળો દેવાથી પોતાની કૌમતી સેરા
 થતી હશે? શું એ એડીટરના ચતાઓ ગાળ
 દેવી અને ગાળ ખાતી એને પણ કોઈ સાદિ-
 ત્યની કળા સમજ બેસા હશે? ખુદા સદ્ગુદિ
 આપે અમારા એડીટરોને કે તે આવાં વત
 જાણી દેશને વધુ ના ડોહાશે.

છેલ્લી વસ્તી ગણતરીએ કૌભીલાદને પારો દીક દીક ઉગ્રો ચઢાવી દીધા છે. લોકોનું આશય તો લાક્ષણ્યનાં દુઃખને પણ માણસ તરીકે નનુંદર કરી પોતાની કોમમાં માણુમની રાખ્યા વંચારી દેત। દિંદમાં માણુમની પણ દોમન અંકાય છે એ છેલ્લી ચુદ્ધી વખતે જણાયું। દેશના ખુશનસીએ ગણો કે કમનસીએ ગણો પણ વસ્તી સારી વધી ગઈ છે. પૂરો આકાશ તો દબે નહોતર થશે, પણ એ તો ખરું જ કે પુરો પર્માં જેમ ભગવાનની ખેંચાખેંચી ચાલી રહી છે. "અર્ચાલ કહે છે કે ભગવાન અમારા પક્ષે છે અને હીલસર કહે છે અમને પ્રવરના આશિર્વાદ મળ્યા છે" તેમ આદો ભાષાની ખેંચાખેંચી ચાલી રહી છે! જેમણે સ્વપ્નામાંએ કહ્યો ન છુટપો હોય એવા અબણુ દિંદુ પણ પોતાની માનુભાષા દિંદી લખાવી રહ્યાનું સંભળાયું છે, ત્યાર બાંછ બાણુ મુસલમાનોએ પણ ઉદ્ધવું પૂઠું મજાનુ રીતે પકડવું પડેને! આમ દિંદી અને ઉદ્ધવની સાંઠાસારી જામી રહી છે. પરિણામ તો જે ઉતરવાનું હશે તેમ ઉતરશેને? કારણ કે જેમ હિંદી ભાષાનારા વધશે તેમ ઉદ્ધ ભાષાનારાય વધશેને! ફક્ત હરી જરો મુજરાનીના બગર ભાવ। પણ મુનેય એ બિચારીની કોમત તો "શું શાં પેસા ચાર હતીને?" બાકી એટલું તો ખરું જ કે એક તરફ વસ્તી વધી છે, બીજી તરફ કરવેરા વધ્યા છે, એટલે એકારી પણ બમણા વેગથી વધશે એ તો નક્કી જ છેને!

૦

સેવાનાં બગર સસ્તાં થનાં જાય છે। જગતમાં જે કંઈ નવું થાય છે તે જાણે સેવા જાનથીજ થાય છે. કાર્મ એડીટર નવું પેપર કાઢે છે તો પ્રથમ સેવાનુંજ દોલ પાટે છે। કાર્મ નવરા માણસને કામધંધા મળતો નથી ત્યારે આડુખવણું જેવા પિના સીધા ખેલેદારખંપર ચડીને લીધર બની બેસે છે તે પણ સેવાનુંજ દોલ પાટે છે। કોલ્ટરો દંદી પામંથા કકકમરને શી લે છે જનાં સાથે સેવાની કિસીવારી ભેડતા નથી। લગ્નસો ઘોળા દાંડે દારદમાં બસીયોને લગવી મારે છે, છતાં કોઈ પછે તો એમાં

પોતાને સેવામાવ આગળ કરે છે। પવુથ પગર લઇને વિધવાઓને બાણાવે છે જનાં સેવાનું તૂન આગળ કરે છે। આમ કોઈ કોમની સેવાના દાસ કરે છે તો કોઈ દેશની સેવાના દાસ કરે છે। બિચારી સેવાની રેવી દાણુણુ થતી જોઇને હવે તો સેવા પણ મનમાં ધરમની હશે! અને તેમાંએ ખાસ આરામ ખુશીમાં પણ પક્ષાં દેશસેવાની ખાંચ મારનાર લીધરને અને મોટરમાં બેસીને સેવા કરનાર રોટીયોને પણ સેવાનો ઉકરો કાવવતા જોવામાં આવે છે; ત્યારે તો ખુદ સેવા પણ ધરમાડ જામે એકણીમાં મોઢું છુપાવતી હશે। કાણ જાણે સેવાના મેચ તે કેવાક ગળ્યા હશે કે તેને માટે દરેકના મોઢામાં પાણી છૂટે છે। જુદેવા લાકા ખાનાં ગાંભિની સેવા કરે છે એમ નહોતર કરે છે। એજ પ્રકારની સેવા મોટરાએ દેશની કરી રહ્યા છે એમ શું તેમને લાગવું નથી!

૦

અતે પોણું જોઇને પેસી ગયા. પણ કાણ! શું કાર્મ ડોરકાપરને સલામ કરીને સિનેમાંમાં પેસી ગયા! કે દાણુચોરી કરીને કાર્મ બીજ દેશમાં પેસી ગયા! કે વગર ટીકોટે ટી. સી. ની નજર ચૂકી રહેયનમાં પેસી ગયા! કે સત્યાગ્રહ ક્યાં વગર જેલમાં પેસી ગયા! ના એ બધામાં નહિ, ફક્ત ધામધૂમ કરીને જર્મનો બલ્ગેરીયામાં પેસી ગયા। અર્ધસક રીતે, રેંડધોફેરબા વગર, કે લોકોનું ટીપું રેડ્યા વગર પેસી ગયા। પોણું જોઇને પેસવનું ખંધો હીલસર ચૂકે એમ નથીજ! નજા પાકેશીને કલાતી, પટાવી અને છોટે રૂખડાંની ખાઈું કરી જાય છે; પણ હવેજ લીલાના ચણા ચાવવાના છેને! જર્મન યરતો ફાવે તેમ કઈું અને ગમે ત્યાં ચર્પું પણ ફોરમામોજ એને છેવટનો હિસાબ કિતાબ ચૂકવવાનો છેને બખે હાનર માઇસ જમીન એક બે અકાલિયામાં એકદિયાં કરનાર દિલસરવી દણુ ૨૦ માઇલની ધગવાલ ચેનથ એળંગાની નથી। દરિયા તરી જતાર ખાબોચીયામાં ફૂપી મરે એ સમો આવ્યો છે।

સૂત્ર ગામકુંડ-ગણિતા આગમ કવિ ગોલ્ડ સ્મીથની "ઉઝ્ટેડ વીલેજ" નો ગુજરાતી સમ-
ગ્રોહી અનુવાદ. અનુવાદક:-ડૉ. એમ. એ.
સુરેયા. ડૉ. સાહેબના આગલા પુસ્તક "જતિ"ની
સાધનમાં અને તેવાજ અપ-ટુ-ડેઇટ ગેટઅપ
કવર સાથનું આ નાનકડું પુસ્તક છે. કીમત
રા. ૨) મેળવવાનું સ્થાન એન. એમ. ત્રિપાઠીની
કું. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મું. ગઈ નં. ૨. સાહિત્ય-ગ્રેમ
અને તેની સેવામાં આ વ્યોટક ડોક્ટર પેતાનો
હિસ્સો આપતાજ રહે છે. એક પાનામાં અંગ્રેજી
કાવ્ય અને તેની સામેનાજ પૃષ્ઠ ઉપર તેનાજ
સવૈયા એકત્રીસા છંદમાં સમગ્રોહી અનુવાદ
વાંચકોને કાવ્ય રસમાં તરભોજ કરે છે. બ. ક.
કોટાર, શ્રીમતી સરોજની મહેતા, શ્રીમતી કંસા
મહેતા વીંના ઉચ્ચ અભિપ્રાયો સાધના આ
નાનકડા પુસ્તક માટે કશુંયે વધારે અમારે
લખવાનું રહેતું નથી. અમારે માટે તો ફક્ત
એટલુંજ લખવાનું બાકી રહ્યું કે એક પછુ
ગાહેર અથવા ખાનગી લાઇબ્રેરી આ પુસ્તક
વિનાની ન રહે. એટલીજ તમન્ના અસ્થાને તો
નથીજ.

"દર્યાદાસ"

ભૂમનગરની ખત્રી મેદરિસે ઇસ્લામનો
ઈ. સ. ૧૯૪૦નો હિસાબ તથા રિપોર્ટ. નવમા
વર્ષનો નવમો રિપોર્ટ લુલ્લા લુલ્લા ફૂંડોના
આવક-જવક ફૂંડની વીગતો પૂરી પાડે છે.
મેહરિસના સંચાલકોની કોશિય દરજ્જે વધુ શિક્ષિ
પાતે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

ચાંદનીએ ઇસ્લામ: તંત્રી-વરિન્સા
શરીફ, પ્રકાશક-શ. એ શરીફ ૧૧-૬ દરગરોહ
વાંદરા મું. ગઈ નં. ૨૦-સદરેડુ અકાદમિકના
છેલ્લા ચાર-પાંચ અંકો ચાંચ્યા. સ્ત્રીઓને
ઉપયોગી વાચન હોઈ, ખાસ કરીને વધુ ભગે
ઓ લેખિકાઓના સહકારથી પ્રગટ થતું હોઈ,
ઓ જગતના પ્રત્નો મોટા ભાગે ઉપાડી લેતું
દોષ ઉત્તેજનને પાત્ર છે. ખાસ જોવા કુટુંબોને
વધુ ઉપયોગી છે વાર્ષિક લવાઝમ રા. ૪)

ધી અંજુમને ઇતેહાદે તરફી: ટંકા
રીઆની આ ગ્રેસીલા લુનોની અંજુમનો
મેથો વાર્ષિક રિપોર્ટ અભિપ્રાય અર્થે મળ્યો.
અંજુમની પ્રવૃત્તિ ખાસ અગત્યનાં કાર્યોમાં
હોઈ નામની નરિ પછુ ખરા અર્થમાં કામની
સંસ્થા સાબીત થઈ છે. ઉત્સાહ અને સંપત્તીજ
આવી સંસ્થાનું કાર્ય દીપે છે. અમને નોંધ
લેતાં આનંદ થાય છે કે નાના પાયા પર સુદર
કાર્ય આ અંજુમન કરી રહી છે તે માટે
દેખન જેવા પીઠ કાર્યકરો અભિનંદનને પાત્ર છે.

અંજુમને ઇમવતુલ ઇસ્લામ: કુતી-
યાલુની આ સેવાભાવી સંસ્થાની દેખરેખ નીચે
આસતી ઝનાના હાસપીટલ, મુસ્લિમ ગર્લ સ્કૂલ,
અને મુસ્લિમ યતીમખાનાનો હિ. સ. ૧૩૫૯નો
રિપોર્ટ વાંચ્યો. અંજુમની ત્રણ પ્રવૃત્તિયો એકી
સાથે ઉપયોગી અને અનિવાર્ય હોઈ ઉત્તેજનને
પાત્ર છે.

"જમાલુદીન અફઘાની" અનુવાદક: 'નૂર'
પ્રકાશક: બન્ને ઇકબાસ અંશમાળા કોટાર (વાયા
સાપથુ) કી. ૦-૫-૦ ઇસ્લામી નવસજનનો
આરંભ કરનાર, વિચાર અને આચારમાં ખરી
ઇસ્લામી કલિતું જેમ પ્રગટાવનાર, ખિસ્તીઓના
લ્યુથરની જેમ મુસ્લિમોમાં દોષ અનેરું નવું
ધરન સર્જનાર, જમાલુદીન અફઘાનીના આ
નાનકડા પુસ્તકને દરેકે દરેક મુસલમાને વાંચ્યેજ
છુટકા છે. વિપત્તી સંગીનતા સાથે અનુવાદની
કળા પછુ સોજે કળાએ ખીલી છે. ઇકબાસો
આદરોને પોષતી બન્ને ઇકબાસ આ પુસ્તક
દ્વારા પોતાના આગ્રહમાં સારી પ્રગતિ કરી
શકી છે. પછુ જેટલું પુસ્તકની શૈલીમાં જેમ છે
તેટલી બાપામાં સરળતા નથી. આ જાતનું
સાહિત્ય આમ મુસલમાનો માટે પ્રચર થાય છે
કે ફક્ત અમુક એડીટરો અને લેખકો માટેજ
પ્રગટ થાય છે? એ પુસ્તકની લાપા ભેતાં
સમજાતું નથી! અંશમાળાનું લેખન દલુ સરળ
હોતું જોઈએ.

પહોંચ્યો. પણ જ્યારે પહેલો પગ મૂક્યો ત્યારે કુશીઓ પણ એમનું ઉતરેલું મોઢું જોવાને ઉભા રહેતા ન હતા. બગવાએલા બાવરા જેવા તેઓ આમત્રેમ આંદોરે ભારતા હતા. તેવામાં પોલીસે તેમને પકડ્યા. મૂળ શુભરાતીભાઈ એટલે જીવ તો ચાલતીજ હતી. પણ પગ રિયર રહેવા મુશ્કેલ હતા. એ તો સારું થયું કે સામેથી શ્રી શેખઅલીની સ્વારી આવતી દેખાઈ. અને જીવમાં જીવ આવ્યો. અસ્ટમ પરસમ સમજાવી પોલીસથી છુટકારોને દમ એવો અને બહાર નીકળ્યા. હજી ઘોડા-ગાડી વાળાઓની ફોજમાંથી પસાર પણ નહોતા થયા કે, જીની પેટી પકડીને ઉમેલા બાઈ માતરી દેખાયા. “ઓહ તમારું બહું યાય તમે પણ અટવાવ છે કે” અડવાજી બોલ્યા. બાઈ ‘માતરી’એ જવાબ આપવાને બદલે પોતાની પેટી અડવાજીને માથે મૂકી અને એ સરખસ ચાલ્યું બાજુની હોટલમાં. હોટલમાં ઘોડો ટાઇમ બેસવાનું બાકું આપું, એટલે કે ચાહ પીધી. અને ‘ઉડી રાણી’ના ઈન્જેનરમાં વળી પાછા રેશન પરના બાંકુ પર જઈને ચોંટ્યા. ગાડી આવવાને ટાઇમ થયો ત્યારે આ તરફથી સપદા, તથા આસિમ બદરી આણી કાં. આવી પહોંચી. અને ગાડી આવતાં ‘ઝાર’, ‘બેકાર’, ‘વલશી’, ‘સાબિર’, ‘ખાડી’, ‘શત્તારશાહ’ આવી લાગ્યા. વતો અને મુલાકાતો થઈ. ઉતારે પહોંચ્યા. અડવાજી તો મુંબઈ જેવા નીકળી પડ્યા તે સાંજે પાછા આવ્યા. રાત્રે સૌ રેડીયો રેશન પહોંચ્યા અને ત્યાં મુલાકાતો જમાવ્યો. ‘મે’ તો ધાર્યું-હલું કે અડવાજીનું ટકું અહીં રેડીયો હાઉસમાં ચાલ્યું મુશ્કેલ છે. પણ જ્યારે બ્રોડકાસ્ટ શરૂ થયો ત્યારે વાજીરાની પેટી પર ટાંગ પર રાંગ ચઢાવી એ શીમાન ત્યાં બેઠેલાજ હતા !

બીજે દિવસે કાવસજી હોલમાં પણ અડવાજી તો મી. મસ્તકીરીની બાજુમાં જઈ અડવા

હતા અને ખુરશીમાંથી ઉછળી ઉછળીને શરૂ દેતા હતા, પણ એમની દાદ કાંઈ લેતું ન હોવાથી શ્રી શેખઅલીએ એમને પાપાળને ગુસ્સે થતા અટકાવ્યા હતા. આમ છતાં પણ માંડુરીની દોલક વગાડનારા શ્રી. કોલેક પોતાની કૃતિ રજૂ કરી ત્યારે અડવાજીએ મને બે ચાર રેડીયો મારીને કહ્યું કે “આના કરતાં તો હું જેને સારી ગઝલ લખી શકું છું !” અને અહીંમાં અમુક તમુક ભાઈના નખો રજૂ કરીને કોણે અન્યાય કરવા માંગતા નથી? છતાં બાઈ બેકાર અને શ્રી. શેખઅલીની દારૂચરસની છાયા ઉઘા પડી પેલા જીવોતિ-દેવે કંઈ ખુરશીમાં દેખાતા ન હતા ! એમ પણ તેઓ મોટી ખુરશીમાં બેસે તો દેખામ નહિ એવા હાડના છે ! અમારા અડવાજી તો એમ પણ કહેતા હતા કે પેલી “ચંપલવાળા” ગઝલ એમનાજ દોલો નોંધ્યો જો એમજ હોય તો એમની ગઝલમાં ‘દેખજો’ “ર” ન હતો. અને તેથીજ તો તેઓ બીજા પાસે બોલવાનું કહીને ગયા હોવા જોઈએ ? શ્રી. સ્નેહરશ્મિની ગઝલ આંદામાએ બાઈ છતાં તેઓએ ખીચડીને બિચાંની બનાવી શક્યા નહિ. આવે ટાકે આખ્યા હોત તો અમારા મિત્ર પતીલ અને યજ જીવ એમની એકાદ ગઝલ, તો એમને જણાવ કે માસિકાત્રા પાનાં બગડવાં સહેલાં છે ત્યાં અનિષ્ટ વાપાતવને લીધે ફાવે પણ જવાય છે, પણ આ કાવ્યના રંગમાં તો ‘જીતે તેજ શર’ છે.

એ સૌ બાઈઓમાં સ્વદી ગઝલ લખનાર જોયા અને શ્રી. બારોણ પણ અમારું ક્ષેત્રજી મરાવતી દેહવાળા એ બાઈ ચીવટથી લખશે તો પોતાનું સ્થાન જમાવશે એવી અમને ખાતરી છે. આ મુલાકાતમાં મધુર છતાં ક્યું કંઈ લાચું હોય તો તે શ્રી પ્રદીપેનું અધવચમાં સોદી ગીતો લલકારવું. મદીપેજના ગીતોને વિરોધ કરીએ એટલા નાદાન અંમે નથી, છતાં ‘યું ચી’ ના વાગ્દમાં ‘અમે તબેનો’ સર અસ્યાને હતા !

હિંદી બાપા ગુજરાતી કરતાં એમ પણ રૂઝાળ વાળી છે અને તે એક કામિય કવિના મુખેથી કાવ્યરૂપે કાઢ અનેરી ઢબથી રજુ થાય ત્યારે ખિચારી ગુજરાતીને માથું ખજવાળવાનું થઇ જાય છે। જો એમજ હોત તો ઉર્દૂનો એક શાધર ઉભો થઇ જત તો પ્રતીપછતી હિન્દી કવિતા આધુ એટલી લેત। બાપા અમારા અડવાણ તો એમ પણ કહેતા હતા કે “ચલ ચલરે નવજવાન” ના ચોજક થી પ્રતીપ જેવું આપણા જવાનો ચાલતાં શીખે તો...જસ જને દો ઇસ ખાનકુ”

સુરાપરો થઇ રહ્યા પછી હૃદયમાં ચાલ પીવા ગયા ત્યાં એક ખાદીની ટાપી મોલી કે પ્રતીપના ગીતોથી મદને ઘણી અસર થઇ. એના જવાબમાં અમે કંઈ મોલીએ તે પહેલાં તો અડવાણ મોલીજ પડ્યા કે “એમને તો જોરએ ટાટીઝ મોટા પગાર આપે છે ત્યારે આ અમારા શોખચક્ષી તો ધરનાં દોડીઆ ખરખીને અડી ગંજાજ મોલવા આવ્યા છે” એ સંજગી પેલી ઘેળા ટાપી તો ઉભીજ ન રહી। બાપા પાછળથી સાંજાળવામાં તો એમ આવ્યું કે જેમના ગીતો પર જનતા મુગ્ધ બની હતી થી કરિ પ્રતીપને ઘેર પહોંચવાનું વાદન મળતું ન હતું। આવીજ બીજી એક કચી મીઠી પણ નોંધવા જેવી છે કાવસજી હાસમાં શી શોખચક્ષીના કાવ્યોથી સજામાં એટલી તો દસાકસ અને વાદવાડ ફેસાઈ હતી કે ન પુછો વાત। પણ બીજેજ દિવસે જ્યારે તેઓ શી મુંબઈના જાનરમાં રખાયા હતા ત્યારે બિખારીઓ સિવાય કોઈએ એમને મુલાકાતનું માન આપ્યું ન હતું અને એ બિરાદરો પણ તેમની પાસે દોડીઆ મંગતા હતા મતજળ કે રોડ પર નિરતે કાઢ ઉથું રહેવા પણ નડેલું હતું. આથી અકળાઇને શોખચક્ષીને તરત ધરની ડીપીટ કપાવતી પરી હતી આ વિષે વધુ ખાતરી

કચરી હોય તો પુછો ભાઈ માતરીને યા બદરીને. પાછળથી સાંજાળવામાં આવ્યું કે પ્રેક્ષકો તો આનંદથી તરખોલ થઇને સંખેથી સુઇ ગયા હતા ત્યારે એમને આનંદમાં તરખોલ કરનાર કેટલાક શાધરોને મુંબઈના રોડ પર પગપાળા લેકરાઈટ કરતાં ઉતારે જવું પડ્યું હતું. ચાલો ગમે નેમ થયું પણ પ્રેક્ષકોનો અને પત્રકારોનો ઉજાગરો વસલ થયો અને વહેરો યુથ લીગની મહેનત અને પૈસા વસજ થયા તથા શાધરોની ઘાંતી ખંડણી વસજ થઈ। “ધાર મિન્દા સે દ બતે બિચાર બાપા”

સાયન્ડીકેટ ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

મુલેમાન છ. મરાહ

સુરાહ ટેલરિંગ વર્ક્સ

યુનારવાડા
મસ્જિદ પાસે,
રાંદેર

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસ:—

રાંદેર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને ગુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના નાના મોટા ને ઑર્ડરો હોય તે મોકલાવી આપી ફાયદો મેળવો.

સવાલ-શું ફરમાવે છે દીનના આલિમે
આ મસાઇલમાં કે કોઈ સખસ કોઈ નથી કે
વલીના નામની નહર માને યા કોઈ નથી કે
વલીના નામનો ખત પઢવો જેમકે રોખ
અખડુલ કાદિર છલાની રહેતો અથવા ખતો
ખાજમાં વિગેરે અથવા કોઈ નથી કે વલીનો
ઉર્ફ કરવામાં આવે યા મજકુરમાંથી કોઈને
મુસ્લીમના વખતમાં પોકારવામાં આવે જેમકે
'યા હઝરત પીર ફત્તગીર પીરાન
મોહીયુદ્દીન મુશિકલ કોશા ખે ઇઝતીહાઊ
બીલ ખૈર યા અલ મદદ' અથવા યા
રોખ અખડુલ કાદિર શયઅન લિહ્લાહ
વિગેરે અથવા કોઈ પીરનો ખતાવેલો રાજદો
યા કસીદક મૌસિયદનો વીર્ફ કરવામાં આવે
અથવા અખારમી દેવી અથવા કોઈ સખસ
મરી જાય તો તેની કબર ખોદવામાં આવે ત્યાર
પછી કબરમાં ઉતરી કબરના ચારે પુણીમાં
અખાન અને તકબીર આપવી અને મૈયતને
દફન કરવા બાદ કબર પર ઉભા રહી તકબીન
આપવી અને નમાઝે જંનાઝક પછી તુરત દુઆ
કરવી અને ત્યારે પછી એક હલકો બાંધી
કુઆન કરીદત્ત ફેરવવું અને એમ કહેવું કે જે
આ મૈયતના ફરાએઝ અને ત્રાજેખાત અને
મનઝરાત કમા થયા છે તેના કિફયતમાં અમે
આ કુઆન કરીદને આપીએ છીએ. કિફયાની
અમારામાં તાકાત નથી માટે અમે એક અમી.

મુશ્શાન અમીએ ફીદયામાં આપીએ છીએ કે
જેથી આ મૈયતના શુદ્ધ મરુ યજ જાય અને
કુઆન મજદના ફેરવાવા બાદ કંઈ પૈસા ના
કોઈ બીજી વીઝ રેવું અને મુર્દને દફન કરવા
બાદ ખેરાત કરવી એટલે લોકોને ખાતુ અથ
ડાવવું અને એમ સમજવું કે હું અગર ખેરાત
ન કરું તો લોકો મારે માટે વાતો કરશે કે
મુર્દ પાછા કંઈ ખર્ચ ન કરું અથવા ખર્ચ
ન કરીશ તો બીજા મોઝ પર કોઈ વેગા
મૈયતમાં અમારે ત્યાં લોકો આવશે નહિ યા
એમ સમજવું કે જો હું આજે ખેરાત ન
કરીશ તો બીજો કોઈ દીવસે મારી ખેરાત
કબૂલ થાય કે ન થાય, અને આજની ખેરાત
વધારે અફઝલ હોય અથવા કોઈ જગ્યા નકી
ફેરવી લેવી કે એજ જગ્યાપર સહો ખેરાત
કરવી ફીસલત રાખે. છે આ વિષરના કામો
કરવા કેમ છે? અને એવા સદકા તથા નહરોને
ખાતું ફરસ્ત છે કે કેમ?

જનાબ (૧) પુછેલી ચરતમાં માલુમ થાય
કે ખુદાપાકે સિવાય કોઈ નથી કે વલીનાં
નામની નહર માનવી ફરસ્ત નથી, (આલમ
ગીરી, ફતાવા અમીમીયક.)

(૨) કોઈ પુછુર્ફ અથવા કોઈપણ મુસલ
માન મૈયતના ઇલાલે સવાબ માટે તારીખ કે
દીવસ મુકદ્દર ક્યાં વિના તેમજ પૈસાની
ઉજરત અને રસમ રિવાજની પાખંડી વિના

કુચ્ચાને મચ્છ, તરખીલ, તદલીલ. વીગેરેના ખામ કરવો દુરસ્ત છે તેમજ ખરો ખાગ્યાં વીગેરે કે જેમાં શરીચતની રૂએ કોઇ ખરાબી કાચ પડતી ન હોય તો દુરસ્ત છે. (ફરેંમુખતાર, ઇમદાદુલ ફતાવા) (૩) કોઈ નખી અથવા વલીનો ઉર્સ કરવો જાએજ નથી આજ કાલ યુરોપીના મજારોપર જે ઉર્સો કરવામાં આવે છે તેમાં શરીચત વિરુદ્ધ થયું કામે થાય છે અને શિક્ષક તથા દલામ કામે કરવામાં આવે છે તેમજ બિદઅતો પશુ કરવામાં આવે છે માટે ઉર્સ કરવો અને તેમાં કામિય થવું તથા કોઇપણ જાતની મદદ કરવી દગમ અને નાજાએજ છે. હલીસ શરીફમાં આવ્યું છે કે દબરત રસમ પ્રદા સહન એ ફરમાવ્યું કે યા અદલાદ મારી કબ્રને ઈફ ન ખનાવીશ કે જેની લોકો ઈબાદત કરે. એક બીજી હલીસમાં છે કે આપે (સહન) ફરમાવ્યું કે યા અદલાદ મારી કબ્રને હદ ખનાવીશ નહિ, (નક્સીરે મજદરી, મજહેમુલ અખ્બાર) (૪) મુરીખત અને તકલીફના કાષ્ટને કોઇ નખી કે પીરને મદદના તોરપર પોકરેવું અને તેમને મુસ્લિમ કુલા સમજવું અને તેઓ અમારા પોકારને સાંભળે છે એવો અકીદો રાખવો અને યા શાય અખ્દુલ કાદિર રાયઅન સિદ્દાલ યા પીર દરતગીર મુશકેલ કુશાના નઅરા લગાકવા, આ બધી વાતો શરીચતની રૂએ દુરસ્ત નથી, હા, યુરોપીનીન અને ઔલિયા અદલાદના ઉર્સ તથા વસીયદથી અદલાદ પાકના દરવાજામાં દુઆ કરવી દુરસ્ત છે, (ફરેંમુખતાર, ઇમદાદુલ ફતાવા)

(૫) પીરના બનાવેલા રાજરા અથવા કમીદા એસિપદમાં અકીદા અથવા ઇબાદતની રૂએ કોઇ વાન શરીચત વિરુદ્ધ મોજૂદ ન હોય તો તેના વિરં કરવો જાગજ છે.

(૬) અગીયારવી કરવી કે અગીયારવી આપવી એની શરીચતની રૂએ કંઈ સામેની નથી. (૭) કબરના ચારે ખૂશાઓમાં બાંગ આપવી અને તકબીર કહેવી એની કંઈપણ સામેની નથી. તેમજ મુરદાને દફન કરવા બાદ કબર પર તકબીન કરવાને જરૂરી સમજવું યા નમાઝે જન જા પછી ઘુરત દુઆ કરવી અને તે પછી એમિરે દસકો કરી કુઆન શરીફ ફરવું અને એમ કહેવું કે જે ફરજ વાજિબ વિગેરે આ મેયતના કામ અથા છે તેના ફિદયામાં અમે આ કુઆન શરીફ અ પીએ છીએ વિગેરે વિગેરે જે બાજતો સવાલમાં દર્શાવેલી છે તેનો પાક શરીચતમાં સમુત નથી. એ તો એક તરફનો રસમ અને રિવાજ થઇ પરણે છે. કબરના અંદર અથવા ટબરના બહાર મુદાને દફન કર્યા પહેલાં યા બાદ અઝાન કે તકબીર કહેવી બિદઅત છે. મેયતને દફન કર્યા પછી મુરએ બકરની રરઅતની આપતો મુસ્લેદુનક મેયતના સરને અને 'આમનરંસયો' હેતદ સુધી મેયતના પમની બાજુએ પડવું અને મેયત માટે દુઆએ મુશ્કેલત કરવી રાખેત બકો મણુજ સાફ સવાબનું કામ છે. જનાબની નમાઝ મેયતના દકમાં દુઆ છે માટે નમાઝ બાદ પાછી રિગજ દુઆ કરવી ન જોઇએ. તેમજ કુઆન શરીફનું ફરવું અને તેને ફિદયદ સમજવો મોટી જિદાલ છે અને એમાં કુઆન પાકની સખત બેઅઝમી થાય છે. ફિદાદનો જે તરીકા ફિકદની મોટી મોટી માતખર કિનાયોમાં લખવામાં આવે છે તે મુજબ અમદ કરે અને આજ કાલના ખોટા રિવાજ પ્રમાણે બીજો કરવામાં આવે છે તે બીજુલ છેડવો જોઇએ (ફરેંમુખતાર, ફરેંલખદિઅલ તદતારી)

(૮) કોઇપણ મક્રાના રસમ રિવાજની પાખાંદી વિના ઇસાએ સ્થપ કરવું. રોક રકમ

ખેરાત કરવી કે ગરીબો, મીસ્ટ્રીઓને ખવાડણ કે કપડાં આપવા બિલકુલ દુરસ્ત બદલે બહુજ ઉમદા કામ છે પણ રિયાઝરી કે દેખાડવાની નિયત ન હોય, કોઈની પણ મલામત વીના પોતાની મઠ્ઠર અને હેસીયત માફક ને દીનસે અને ને રાહમે બની શકે પોતાના ચૈયત માટે ખુલુસ નિધનથી ઇસાને સવાજ માટે ખીરાત વિગેરે કરવું થાણું અરજી અને સવાજનું કારણ છે ખુદપાક અરર કપૂસ ફરમાવશે.

(ક) સફફડ ખીરાત માટે કોઈ જગ્યા ખાસ નામી ફેરવવી જરૂરી નથી. ને જગ્યા કે ને કામમાં સરીખતની રૂએ અર્થ કરવું જરૂરી હોય તેવા સારા કામોમાં ખેરાત કરવી, નાણા આપવા મહેરા સવાજનું કામ છે.

સવાજ-કપડા ઉપર કોઈ જાતની નાપાકી લાગી હોય તે બધા કપડાને ધોવું કે તેટલી જગ્યાને ધોવું. એથી આખું કપડું સાફ થઇ જશે?

જવાબ-કપડાપર જેટલી જગ્યામાં નળસત લાગી છે તેટલીજ જગ્યા ધોવાથી કપડું પાક નળસત લાગી છે તેટલીજ જગ્યા ધોવાથી થઇ જશે બધા કપડાને ધોવું જરૂરી નથી.

સવાજ-એક મહત્ત્વ ધણી જગ્યાએ રહેલા છે, ધણા લોકો તેને જોળાળે પણ છે એક વલી અદલાકાતની દરગાહ ઉપર વજીરો પડેલા હોય ત્યાંથી ઉદાસવામાં આવશે યદી તે ખીજ જગ્યાએ ગયો કે ત્યાં એક મસજીદ વલીની દરગાહ છે ત્યાંના મુજવીર પાસે ત્યાં રહેવાની રજા મળી ત્યાં રહી વજીરો પડવા બેઠો. બાદ ત્યાંના મુજવીર થોડા દીવસો માટે બહારગામ ગયો, એ અરસામાં સાંભળવા મગાણું બહાર થયું કે ફરીથી સદરકુ વલી દુનીયામાં પધાર્યા છે ત્યાંના ધણા લોકો પણ કહે છે કે એજ વલી છે કારણ કે મુજરી મજેલા વલીને પણ ગાય ઉપર એક મસો

હોય અને એમને પણ છે (ઈમરમાં ફરક કે નથી તે તો ખુદા જાણે) અને પેને જ એજ મનાવે છે કે હું એજ મુજરી છું, મો ધણાના મોટે સાંભળવામાં આવ્યું છે.

આ સર્વ ખીના ઇસ્લામ ધર્મ વીર કે ઇસ્લામમાં ખીજી જન્મ નથી. ક્યામત સિવા કબરમાંથી કોઈ નીકળી શકવું નથી માટે સર્વ ખુલાસો કરવા મહેરબાની કરીશ.

જવાબ-એ માણસ તદ્દન જુદો એ ધોળાપામ છે એના ધોળા અને અર્થથી મુલ લખાનોએ બચવું અરૂરી છે. તેમજ સીધા સાધ અબાણ મુસલમાન લાખુએને એના ધોળાથી બચાવવા એ ધણા સરામનું કામ છે. અને તેના આ ઉત્પન્ન કરેલા ધોળાને મદાણું બેઠે. ઇસ્લામમાં એ મહેરા કિતો છે.

અંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર ‘શ્રી નોટ’ ગળાઓથી ચાલુ ચાલ છે. માસિક આ ચલુની કોઈપણ ફરિયાદ માટે રૂબરૂ મજા દવા સાથે ગેરંટી પત આપવામાં આવે છે. કોમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા “સાહુત” દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખર્ચ લેવાયા છ’દગીઅરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી, માસિક ચાલુ, કશુંજ નુકસાન નહીં, ઝાકર, વંદોએ અજમાવેલી દવા સાથે ગેરંટી પત મોકલવામાં આવે છે. કોમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન, ૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે કોટ, મુંબઈ. ફોન. ૨૧૭૪૩.

કવિની ખબરદાર—

“ચિનગારી” નું “વાંચો ગયો છું” ને તેમાંથી ધણે “કેન્સર” કે “આનંદ” ગણ્યો છે. તમારા હૃદયમાં કવિતાનો અંશ રહેલો છે, અને તમારી આંખની રીણમાંનાં કિરણોમાંથી ને ચિનગારીમાં ઉડી છે, તે ધડીભર દારૂખાનામાંથી ઉડીને આંધરો ચરેલું ખણું (Rocklet) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તારા અંગી રહે, તેની લાગે છે. તમારી ગદ્યાવલિઓમાં ઓસનાં તારાં બિંદુ છે તે તેમાંથી ચર્ચકિરણના પ્રતિબિમ્બકાય થાય છે.

ખતાય મુનહી સારવ—

“ચિનગારી” રમખ દીતે અગમચેતી આવે છે કે કાળવૃત્તમાં કોંક નવો સુરિક્ષમ કવિ જન્મી યુગ્યો છે અને પેતાના બાવિ સંસ્કૃતિને જલ્દી જલ્દી ધત્તર આપી રહ્યો છે.

શ્રી મુન્દરમ—

ચિનગારીમાંની ધબ્બી કવિકિરણોમાંથી સારા મુન્દરમ સર્વ સકાય તેમ છે.

શ્રી ચાંપલા વિઠા ઉદ્દેશી—

ચિનગારી ગતે એ છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે.

Mr. P. H. Kalkhaini

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અમંજન અમંજન

ચિન્મંચાંચી

“તુ રાખ”

મૂલ્ય રૂપિયો એક

(આક્રિડા માટે શી. ૨

પરચરોગો આ પુસ્તક પર પ્રશ્નના અુપોચો વેચાં છે.

જી આગેજ મંગલોચ

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, અકરીયા મહિજ્ઞ સ્ટ્રીટ

મુબમ. ૯

સ્ટેફિન્સ-ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કલુપીક-મુરન.

ગાણીના બુકસેલર્સ ખસેધા ખજ મગશે.

ગેમલુ મુન્દેટાન—

દુનિયાના અમીમ ૫૮ ઉપર ઉભારતી માનવતા વચ્ચે ઉંનંતો લેખક એક માનવતા હૃદય-વીણાને આસી બેસી છે અને એ વીણાનો અંક તર તરને વગાડે વગાડે વગાડી રહ્યો છે, અને એ બાજતી ચોલુનાંવા સૂરો નિકળે છે. કાકામાં રૂદન છે રેલમાં ઠક્ છે, કાકામાં ઢર્ છે. અને લેખક પાને પાન માનવ હૃદયના હૃદયા ગુન્જને સાથે અથવા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના નરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બગી ગય છે.

ઈશ્વરમાંથી—

ગણે હરેકના હજારો કામ્ય ગાતા હોય, તેવા સુંદર ગદ્ય કાવ્યો રજાયાં છે. હજારનાં પાનાં પછી પાનાં કૃત્તિનાં હોય તેમ એક એક કામ્ય નવી ભાવના. નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. ઇન્સાફ (રેનિડે)—

હીરાએ લોટીમાંથી ગ્રેશ્યાના ગ્રાણ રકુરે છે, યુગ્મગિરોને ઝોપાવતી અને સમૂહ બનાવતી રેલીમાં સુરિલમ લેખક ભાઈ “તુરો” યુગ્મરાતને એક રુંદર કિનાય આપી છે.

ગુણકુદરી—વચેષ ૬૦ શુક્રકે—

કામ્ય માનિત્યમાં ઝાલતી ભાવનાઓને મદમાં રજુ કરતી શ્રી તુરાણની “ચિનગારી”માં કૃત્તીક ભાવના સચેત્ર મનોરમ છે. એમાંથી મહા વિચારો મોલિક છે અને એની રજુઆત પછી મગની રીતે થઈ છે.

Modern Review (K. M. M.)

Chingara really really is wonderful it touches.

શું લખું...??

લેખક : રવિ મે દ્રાહા

[એક ગૂઢ સમસ્યા]

“આજે તો કંઈ નવુંજ લખો!”

“હું હમેશ નવુંજ લખતો હોઉં છું. વાણી કદી કદી ઉઠાગતો નથી... સમજ્યા?” મેં જરા રોપમાં કહ્યું.

“અરે મારો કહેવાનો મહત્ત્વ સમજ્યાજ નહિ. હું કંઈ છું કે આજના નવા યુગને અત્યંત લક્ષી નથી રાશનીના યુવાનોને ગમી નામ એવું કંઈ લખો!”

“એવું... શું લખું? એમને શું ગમે છે?” એ હું કેમ જાણું?”

“નવી લાવના, નવા વિચાર, અને આજના યુગ સાથે નવી વિચાર શ્રેણી રજૂ કરો, ચર્ચા રચા બને એવી ધેરી સમસ્યા ઉભી કરો, જગતની સાથે નૂતન દ્રષ્ટિનો પ્રકાશ વેરો!”

“બહુ સાફ પ્રેરણા દેશીને રિજીડું છું!” આટલું કહી તંત્રીરાજના ફરમાનને શરિમાન્ય કરી કે નવી લાવના, કે નવા વિચાર લખવા તૈયાર થયો.

સુતેલી પ્રેરણાને જાગૃત કરવા સીગારેટ ચેનાવી. સાહિત્યકારોની સીગારેટ તો પ્રેરણાજ છે. કેટલાએ સાહિત્યકારો એના સહકારે કંપનાના કેટલાએ રંગીન પ્રદેશો પર ઉડ્યન કરી લે છે. હું પણ એક લાંબો દમ ખેંચી લેજુ છતાં હું એમને જોતો, કંપનાને આબ્દાન દેતો ટેબલ પર એક દાઘ ચાપી લમણે આંગળી મુકી વિચાર ખરત થયો.

“નવી રાશનીના યુવાનોને ગમી નામ એવું શું લખું? એમની સાથે કઈ નૂતન દ્રષ્ટિ ધરું? સાહિત્યકારોએ ક્યાં કાંઈ પ્રશ્નને બાકી મૂક્યો છે? ‘ખોડાં માયા’ ઉપર મસ્ત ફૂંકે લખ્યું. બનવું-બનવું કેવા ગાંધીદાસ એ ઉપર

એયુઝખાન ખમીએ લખ્યું, જીવીયા સલા ઉપર ‘ભગીરદાર’, ચાક ઉપર જ્યોતીન્દ્ર દવે, જે ‘આગાહી’ ઉપર ચંદ્રવદન મહેતાએ, મોહન ઉપર ‘વદસી’એ, નીંદ્રા ઉપર રામુ દક્ષરે, જગત ઉપર ‘દીપકે’ અને બીલાડી ઉપર નરિ તે બીલાડીની આંખ ઉપર ‘બેકાર’ લખી માયું. પાન-સુના, ગપ, વાન વિદાસ, અને જીવન વગેરે વિષયો ઉપર ‘આરજૂ’એ ઘસડી નાખ્યું. બાકી રહ્યું તે જોડા, ખાસા અને સમાજના ઉક્તા યાં વેળાના ‘દાનમ’ ઉપર ‘હંજરે’ ‘કારવા’માં ચિતરી દીધું.

હવે રહ્યું શું? કાઈ “પાછળ દો” એ ઉપર લખે છે તો કાઈ “આજે બટો” ઉપર લખે છે કાઈ “લેખક બનો!” એવું લખે છે ત્યારે કાઈ “લેખક થવામાં માલ નથી” એવું કહે છે આ રીતે સાહિત્યમાં ચાલી રહેલા વિષય-વર્ષણમાં શું નવું. શું જીવું એ કેમ સમજવું? મારે નવું લખવાનું છે, તંત્રી નવું મળે છે! યુગ નવું ધ્રુવે છે અને નવું મેળવવાં હવે મારે કર્મસિદ્ધિમાં કંપના દોડાવવી? નવી દ્રષ્ટિનો પ્રકાશ શોધવા મારે કયા પ્રદેશમાં જવું?

આજનો પ્રશ્ન શું? એવું નામજ વાન દ્રષ્ટિ! એમ યુગ માને છે એવીજ રીતે આ પ્રશ્ન ઉપરજ જરા કલાત્મક રીતે રંગો ચાલી આજના યુગની આકર્ષણ એવી પ્રગતિશીલ લેખન શૈલીએ અંકારા કરે છે, રૂઢીની દીધેલ તમે સુરંગો ચંપાઈ છે. ક્ષિતીજની ચારે દિશાએ નાસતી નૌબતનો ગડગડાટ આજે છે! એના કર્કશ પ્રતિબંધની ક્લોને વીધે છે..

બસ આજની આ પ્રગતિવાદી શૈલીએ એવું રસીક વર્ણન કરી સંજોના સાથીયા પુરી

દેશ" કે એવું સ્થાન નૂતનમાં આવી જશે.

વિચાર નવો છે, વસ્તુ પણ નવીન મળ્યાંને? પરંતુ આજનો મૂખ્ય પ્રશ્ન શો છે?

"લગ્ન" "બંધન" અને પછી "તસ્લાક" અને એવું નામ "આજનો સુધરેલો વ્યભીચાર!"

શ્રી સન્માનના આડંકો, શ્રી-ઉદ્ધરના સહેલા કાર્ય માટે આજના "લગ્ન" જીવનમાં પરિવર્તન માંગે છે. કોઈ 'રેનેડ લગ્ન'ની પ્રત્યાશિકાનું સ્વપ્ન કરે છે કેમકે "સિવિલ મેરેજ"ની પ્રથાને પસંદગી આપે છે ત્યારે સુરિલમ લગ્નોના હેરફેરમાં મર્મનો બાધ છે. હીન્દુ રીતોમાં લગ્નોમાં ધર્મી દિન્દુ આદર્શ લુપ્ત છે. એમાં જરાએ સુધારા કરવાના નામ માનથી એવું દિન્દુત્વ દુભાય છે, છતાં એ રીતોમાં ઇન્કિલાબ ઇચ્છે તો સમૂહ તો સુધારાની બાજો પોકારી જ રહ્યો છે.

વિચાર સુંદર છે, બસ નવી દ્રષ્ટિમાં એની ગણના થયેજ, લેખનો પ્રારંભ કરવા શિર્ષક લખ્યું:

આજનું લગ્ન: એક સુધરેલો વ્યભીચાર
હેઝીંગ વધુ સ્પષ્ટ છે કદાચ ધર્મી કે રૂઢી ચુસ્તો હેઝીંગના કર્ચન માનથી ભગ્ની જન્મ અશ્લીલ શબ્દોનું પ્રવચન ચરૂ કરી દેશે એટલે "લગ્નના નામે.....!"

શિર્ષક લખી "નરોમ" સાદબનદ કાઢી એક પંક્તિ દોડી.

"લગ્ન જીવન છે પ્રયુલ તણી દિવ્ય મંત્રિવ..."
કાવ્યની પંક્તિ લખી લેખ લખવા તત્પર થયો ત્યાં—

"સાદબ દોન આને દયા!"

"કાવ્ય....!"

"જુમયા નાટ પેટ લેટર આરો!" દપાલીને રેશ્વર તરફ આંખો નિર્દય કરી બાણની દપાસ લઈ દેખત પર રાખી. દપાસમાં બેતણ સાપ્તાહિક પત્રો લખ્યાં. એ પૈકીના એક પેપરને ઉપાડી કે નિયારોને વેગ મળે એ આશય રેશ્વર દાડી એના પુષ્ટો ફેરવા લાગ્યો.

મુશ્કેલીનું "વાંચકોના પત્રો" નામક દોષમ પર દ્રષ્ટિ કેન્દ્રીત થઈ એમાં એક વાંચકોના પત્ર નીચે પ્રમાણે હતો

લુના રોડમાં

"તંત્રી સાદબ ..છેલા કેટલાક લખતા થયાં આપના સાપ્તાહિકમાં પ્રગટ થની 'પ્રભુતા' નામક દોષમ હું જોઈ છું, જોતાંની સાથેજ એ પ્રત્યે ઉપાસલ પેદા થાય છે પછી વાંચનની ઇચ્છા તો સ્ફૂરેજ ક્યાંથી?

'લગ્ન' બંધન છે, લગ્ન પ્રભુતા છે. એ દીધુખી વાતો તો હવે છેક જીનવાણી થઈ છે. ચેકાઓ થયાં એવું પોજાણુ થતું આવ્યું છે તેમાંજે ગુર્જર સાદિત્યકારો પાસે તો એ એક વિપવ સિવાય કોઈ વિપવજ રહ્યો ન હોય એમ લાગે છે. આ જોતાં આશ્ચર્ય થાય છે કે શું આજના પ્રગતિશીલ યુગમાં પણ આવાં જીના રોડમાં સાંભળનારો વાચક વર્ગ છે?

હું માનું છું ત્યાં સુધી તો એ પૈકીનો ખાસ વર્ગ હોવો ન જોઈએ! છતાં પણ થોડીક જીનવાણી વર્તુળમાં નિહરતી ભક્તિઓ વાંચન પાછળ દાર્ધ્ય પસાર કરવા ખાતર એવું અપખન કરતી હોય તો એવું મદતર શું?

આધુનિક વિચારોને પોષણ દેનાર આપના પ્રગતિવાદી સાપ્તાહિકમાં આ જાનનું જીનવાણી સાદિત્ય પ્રગટ થાય એ તો આપના પત્રનું નરિ પરંતુ નવા યુગનું એક કથકજ ગણાય.

એક વાંચકની હેસીવનથી આ દોષમ મારેનું મારું મંતવ્ય રહુ કરું તો તો આપને અસ્થા-મદ "ઇન્કલાબ"ના સજ્જોમાં બેધક રીતે કદી શકું કે—

"નરે હમાનેએ" આપ દગો.

પુરાની ખાતે સૂતાં રહે દંપ્." .

લી૦ "એક વાંચક"

થઈ રહ્યું કમાવખન પેપર આ સમયે ક્યાં દરતે ચડી ગયું! અત્યાર સુધી વિચાર કરતાં

કરતાં લંગ છવન ઉપર લખવાની પ્રેરણા મળી.
હવે હું એ જુના શેઠનાં પુત્રઃ ક્યાં આશાપું ?

લખવાં ધારેલ જેવના કારણને કડપથી
પેડ ઉપરથી કાઢી બન્ને હસતો વચ્ચે કાળગને
ખૂબ મસળી રસતાં વચ્ચે ધા કર્યો.

પેપરને ટેબલ પર રાખી પાછા વિચારવા
લાગ્યો કે હવે શું લખું ?

કંઈ વિચાર ન સાંપડનાં પુત્રઃ એ સાપ્તાહિક
કની કાલમને જોતો રહ્યો...એક બીજા વાચકને
પત્ર-પણ એજ પત્રની નાવે છપાએયો હતો.
જનાથ એડીટર સાદાથ.

સકામ બાદ લખવાનું કે આપના પેપરમાં
કેટલાક સમય પૂર્વે “પ્રેમની કુન્દા” નામક
એક રંગીલી કાલમ છંપાતી હતી એ રંગીલી
દારતાન હું જણાં શોકથી વાંચતો હતો...

પણ હેલા જે પણ દત્તા થયાં એ પ્રેમની
રંગીલી દારતાન આવતી નથી એવું કારણ શું ?
હું આપના પેપરમાં માત્ર આ એકજ કાલમ
વાંચતો હતો અને એને ખાતર દર દિવસે-એક
આનાની પડયા ક્યાં વિના ખરીદ કરતો હતો.
હાલ પણ એ કાલમ દમે એ કાલમે ખરીદ
કરું છું પણ એ પ્રેમની કાલમ તો કીક પણ
પ્રેમના કાંઈ બીજાં લખાણે દેતાં નથી એ
જોઈ હું બહુ નિરાશ બનું છું. મારી જેમ
કેટલાંએ નિરાશ થતાં હશે.

એનાં એ “પ્રેમની કુન્દા” એ રંગીલી-
દારતાન કેટલી મોટી હતી? કેટલી આનંદ-
મય હતી ?

“જો સૈકસે સુનતે રહેતેયે હમ સળા
ઔર તમ થક અમે દાખા કેહતે કેહતે”
લીવ રંગીલો પ્રેમી

ખૂબ દોસ્ત ખૂબ ! ચાત્ર હુંએ એ પરીઓની
કુન્દામાં પોણી બાઉ...બસ એ ખરેખર છે
પ્રેમ...નામ જુનું છે. ક્યાં શું ? પણ પ્રેમ
તો અમરજ છેને ? અને “જગત એ પ્રેમ
હી...પ્રેમ બસ હે...”

“અરે આ શું ઓરિસ છે કે નારવશાળા ?
જેમ...?”

“પ્રેમ...પ્રેમ, એ શું ? કાલસ તો યજ
નથી ને ?”

“નહી...હું” તો પ્રેમની એક રંગીલી
દારતાન લખવા માટે પ્રેરણાને જન્મું કરું છું”

“પ્રેમની દારતાન...તમેને શું થયું છે !
“લયલા મગ્ન””, “શીરી ફરવાડ” વગેરે એ
કુન્દાને સાચી દારતાનો આપી છે હવે વધારાની
શી જરૂર છે ? અરે બિગદર આ તો વીસમી
સદી છે. તમે દસમી સદીમાં ક્યા વિદ્વા છે ?
પ્રેમની દારતાન અને એ આપણાં પેપરમાં ?
કેમ જોતું તો બસાબર છે ને ? કેમ દોસ્ત...
તળીબત તો કીક છે ને ? સામે જોડેલા ઓરિસના
સકારીએ કહ્યું.

“ત્યારે હવે પ્રેમ વિના બીજું લખવાનું
બાકી શું રહ્યું છે...શું લખું ? તમેજ કહેલો.”

“કંઈ નવું લખો, નવી કુન્દા છે. નવે
જમાનો છે. નવો દોર છે, હવે પ્રેમના પ્રેમવાને
જમાનો નથી સમજ્યાને બિરાદર ?”

“એના, નવું લખું ? અરે પણ નવું છેજ
ક્યાં ? વિશ્વની ઉત્પત્તિ સાથે બધા નવા તત્વોનું
સર્જન તો ક્યારનું એ થઈ ચૂક્યું છે, ઉત્તર
મર્ચની પૂજા કરવાને દેવાએલ આજમ
કે નવના ધર્મ છે પરંતુ સુદમ દ્રષ્ટિએ જોતાંએ
વતનમાં કયું નવન તત્વ છે એ નહી કરું
સુરેલ બની જશે. જુનું એજ નવું છે. અને
નવું એજ જુનું છે આ સુખ ઉચ્ચારના ત્યાં
વતમાં હું તો સુખાઈ જઈ છું.”

“વાહ, દોસ્ત ! તમે તો ગાંધીજીના લક્ષ્મીની
જેમ ગાંધી એટલે રંગીલો, રંગીલો એટલે
એરિસ, એટલે ગાંધીની જેમ નસા-જુનાનું સુલ
પૃથકરણ કયું ? પરંતુ નવું તે નવુંજ છે, અને
જુનું તે જુનુંજ છે !

“બસ...રહેવા છો...હું કે નવુંજ લખું”
હું હવે વ્યાખ્યાની વિશેષ આવશ્યકતા નથી!”

બુદ્ધિ શૂન્ય બની ગઈ. નાણું વિકટ શૂન્ય-
તાનું સાત્તાત્મ્ય વ્યાપેલું હોય એવું પ્રતિત થયું
પરંતુ કલગ ઉપર નાજ કરનાર એક સાહિત્ય-
કાર થઈ હું હતાશ ચાઉં તો...તો પછી...
યશ્વંત રહ્યું ને!

સીગારેટ ચેતાવી પાછો સન્ન થયો. પેન્સીલ
છાલી લઈ વિચાર કર્યો કે “સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય”
ઉપર લખું? વિચાર સાથે સ્ત્રી આઝાદીના
અનિષ્ટ તત્વોએ દ્રષ્ટિ સામે નાચ કર્યો, “લીડર
બનો!” બસ ધર્મકૌમના નામે પ્રચાર કરી લીડર
ચલાનો માર્ગ બતાવું. અરે...પણ હવે લીડરનું
બાહ્યર ક્યાં શૂન્ય છે? બસ “કલાકર” “કલા-
ધર” બનો, જીવનની કલા શું છે? જીવનકલાનો
વિષય ઉપાડી લઈ...અરે...પણ એ પ્રત
નવો ક્યાં છે? આજે તો સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં
પોતે કે છે એ સિદ્ધ કરી દેવા જીવન-
કલાના વિષય ઉપરજ ધણાંએ કલ્પો
દોડાવે છે. સીનેમા ક્ષેત્રની સેવા કરનારા
પેપરો પણ આજે જીવન-કલાની સેવા કરવામાં
તંબાય બન્યાં છે પછી એનું સ્થાન નૂતન
દ્રષ્ટિમાં ક્યાંથી રહેશે? જવા દો તો “રેડીના
પ્રશ્ન” ઉપર લખવું કીક પડશે.. પણ એમ
લખતાં કેટલોક ભય છે એનું શું? જે પ્રશ્નનું
આજ સુધી નિરાકરણજ કાઢ કરી ચકયું નથી!
એ પ્રશ્નને હંડતા ક્યાં પ્રશ્ન પ્રશ્ન મરી ગંભીર
સ્વરૂપ ધારણ કરી લે-તો...? કોંગ્રેસીઓની
નજરો એ પ્રત્યે આકર્ષાઈ ચુકી છે, અમદાવાદ
મુસ્લિમ લીગ કોન્ફરન્સમાંએ એ પ્રશ્નનું પોંજણ
થઈ ચૂકયું છે, એ પ્રશ્નની હડતી માટે જવાદર-
સાક્ષને એમની વાણી પર અંકુશ મૂકવો પડ્યો,
લીગ કોન્ફરન્સમાં પ્રશ્નને લાવનારા કૌમના
ગદાર ક્યાં...ત્યારે હું એ પ્રશ્નને હંડવાની કેમ
હોમત કરે?

સીગારેટ ખસાસ થઈ, હજુ પ્રેરણા-નગીજ
નકી હવે શું...? સીગારેટનો બકાર ધા કર્યો
ત્યાં તો ઓરીસના પદાણુ ખાનસાદએ પકકાર કર્યો.

“સાબ-જલી હુઈ ખીડી કદાં ફેંક રહે હો ?
કલો ઓરીસમે ગીરી તો કબી...!”

“બહોત અમઝા ખાનસાદબ, અબ યુઝાઈ
હી ફેંકગા !” આટલું કહી હું એ પદાણુ તરફ
ટગર ટગર જોતો રહ્યો. એને જોતાંજ નાણું
કલ્પનાની પાંખે ચઢી વિહાર કરતો હોઈ એનું
લાચું, અનાયાસ મુખેથી ચાંચો સરી પડ્યાં
“બિચારો ! પદાણુ ! કેવું છે એનું જીવન ?
જીવન નામ માત્રનું જીવન છે, એની જીવન
ચાતનાઓ ? જોડ, વીસ પચ્ચીસ રૂપિયાનો
અલ્પ પગાર અને રાત્રિ-દિવસ બન્ને સમય
કર્તવ્ય ? માનવ જીવનની કેટલી ઉપેક્ષા છે ?
જીવન હેતુનો કેટલો ઉપાસબ છે ? જગત
આખું રજની ગણીની ગોદમાં સુખની મીઠી
નોંદા જેવું હોય ત્યારે એ પહેરેગીર તરફિના
ઠાઈમાં રહી એની ફર્જ બજાવતા રહે, દિવસો
ઓરીસોના ઉમરે એક નાના દુલ ઉપર આજીવની
જેમ “શેઠ સાહેબો”ની ધંડીના રણકારે “જી
દુઝર” કહેવા-તત્પર રહે, અને રાત્રે એ પહે-
રેગીરી કરી પડે.

મુઝીવાડી સમાજ રચનાના પાપે શ્રમજીવી
વર્ગના જીવનની કેવી મસ્કરી થઈ રહી છે !
શ્રમજીવનના ભાર તજે કબાએલા એ વર્ગ
પેંડીના આ પહેરેગીર શ્રમજીવીની જીવન ચાત-
નાઓ તરફ કાઢએ દ્રષ્ટિજ દોડાવી નથી !”

હલ્લ નાચી ઉઠ્યું ! બસ આ ભાવના
સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં જરૂર નૂતન દ્રષ્ટિનું સ્થાન પ્રાપ્ત
કરી લેશે.

વિચાર ને સ્વરૂપ દેવા પેન્સીલ ઉપાડી બને
લખાણનું સિર્ગ લખ્યું.

“વિચારો પહેરેગીર”

જગતની એક મહાન સેવાધારી ગદિતના છત્રનું એક પાનું ત્રીજું હોંઝે શું લખું? એ વિચારે છું ત્યાં ખડાર હોડાકાર થયો. કેતુદશ ક્ષતિને સતોપત્રા ખડાર નીકળીને જોયું તો પોલીસોની આવનવ સાથે એક જખર માનવ ટોચું એકત્ર થઈ ગયું હતું.

“આ શી ધમાલ છે?” ટોચા પૈરીના એક જંજુને પૂછ્યું.

“ચોરી થઈ છે!”

“શું ચોરી?”

“હા, બાજુના મંદીરમાંથી દેવમૂર્તિ ઉપર મહેલા ચોટી રકમના સોનાને કોઈ તકઠારી ગયું છે.”

“દેવના બકલેખાની કોઈ શકાણુ બકલે બકિત કરતાં યાદી જઈ આ જાતનું ઉતાવળું પગલું ભરી લીધું હશે!”

“અરે! પછી ચોરી અને ચોરી ક્યાં? દેવોના સ્થાનમાં...? અરે! અરે...કેટલું અધમ ફૂલ!”

“એમાં અધમતા શેની? દેવામાં બૂખના ફૂતાશન બાકતા હોય ત્યાં એ શું કરે?”

“પરંતુ દેવસ્થાને!”

“કદાચ હીંદની સખી વ્યક્તિઓનો એને પરિચય હોવો જોઈએ, એ જાણુતો હશે કે મંદીરમાંથી ઉપડેલા માલનાં સ્થાને તરતજ નવે માલ આવી જશે એમ સમજીએ છીએ ઉપાસવાની હીંમત કરી હશે—પણ મંદીરમાં કોઈ પૂજરી નથી!”

“પૂજરી...તો એ ચાર છે છતાં પણ ચોરી થઈ છે!”

“ત્યારે તો બેદરકારી ધર્મસ્થળોની રક્ષાના નામે આ પેટ પૂજક પૂજરીઓ કરતાં એકાદ પહેરેગીર હોત તો આજનો પ્રસંગ નબળો હોત.”

“શું કહ્યું પહેરેગીર!”

“હા પહેરેગીર?”

“જવાબોને એ વાત એમના પ્રતાપે તો આ ધમાલ થઈ છે!”

“ત્યારે પહેરેગીર હશે?”

“એક તદિ સાબળ, પરંતુ પુરા પાયાં દેહધારી એવા ચાર શાખ પહેરેગીરોને પરી હોવા છતાં આ કામ થયું છે!”

“ખરેજ?”

“ખરેજ, પહેરેગીરોને હવે એમની ફર્જ બાન ક્યાં રહ્યું છે? રાત્રે થોડા ટાઇમ સુધી “હમ બી કુઝ થે”ની વાતો કરતાં પોતાની ફર્જ શ્રી ચારે જણ સુખે સુખ રહ્યા...અને કામ કરનારાએ બધાની પરવા ક્યાં વિના સુખે પોતાનું કામ આટોપી લીધું.”

“ખરે જાણક એવર?”

“પહેરેગીરોના પાપે આ કામ થયું...”

“રહેવા દો...પહેરેગીર ઉપર આવા એકાદ દ્રષ્ટાંતથી આલેપ કરતાં પહેલાં એના ઉજ્જવળ છત્ર ઉપર એક દ્રષ્ટિ ફેંકો!”

એમનો કંઈ પણ પ્રતિકર સાંભળ્યા વિના હું ઓછીસ અંદર ટોડી આંબો. પ્રેરણા ઉડી ગઈ હવે—“પહેરેગીર” ઉપર શું લખી શકાય? પછી પહેરેગીરો પોતાની ફર્જ બરાબર બાળવતા હશેજ; પરંતુ આ પ્રસંગને જોઈ મારા વિચાર અલેપ થઈ ગયા. કદપના સુધ રહી, અને ભાવનાનું જાણુ અવસાન થઈ ચૂક્યું, તર્કશક્તિ મૃત્યુના આરેથી છેલ્લા પાસ લઈ વિરુદ્ધ થતી હોય એવું લાગ્યું! આતી રિયલિ વચ્ચે શું નહું લખું? નહું તો બાજુએ રહ્યું પણ જીવું એ હવે શું લખી શકાય?

હવે શું કરે? કંઈ લખ્યું તો છેજ? ન લખી શકાયું તો પછી સ્વમાન શું રહ્યું?

એક તરફ સ્વમાનનો પ્રશ્ન છે, ત્યારે અડી યોગેર અંધકાર છે. વિકટ શુન્નતા છે.

નહું શું? જીવું શું? અને મૌલિક એ શું માત્ર લખાએકું સાહિત્ય વાંચન અર્થજ છેને!

પછી આ બધી પંચાત શા માટે ?? અને યુગ નવું જ મંગે છે તો બીજી બાપાઓમાં એવું નૂતન સાહિત્ય ક્યાં પ્રગટ થતું નથી ? બસ સીધી રીતે એવા સાહિત્યમાંથી એ પછી ઉર્દૂ હોય કે હિન્દી હોય ગમે તે હોયને એમાંથી બાપાનંતર કરી પ્રગટ કરવા આપીજ દઉં !

પરંતુ એ પણ કેમ દઇ શકાય ? તંત્રી સ્તાફના ઓત્પા ચરમાધારી સામેજ ચોટા કરતા બેઠા છે. એવું કેમ ? એમની આંખ ચૂકાવી આપો અનુવાદ કેમ કરી શકાય ? પ્રગટ કરવા કેમ આપી શકાય ? ?

હજારો પિત્ર અંતઃકરણથી હવે તો નૂતન દ્રષ્ટિનું સર્જન નહિ કરી શકવાની અશક્તિનો સ્વીકાર કરી લેવા બેઠ્યો. એ માટે તંત્રીરાજ ઉપર એક ચીટી લખી જણાવી રેવું બેઠ્યો કે—આપે મને કોઈ પ્રતિભાશાળી હલમકરા જણાવી કંઈ નૂતન લખવાનું કહ્યું છે એ મારી હરદયની બદલ આપનો ખરા અંતઃકરણ પુર્વક આભાર માનું છું. પરંતુ અશક્તિનો ઉલ્લેખ કરી મારે જણાવી રેવું બેઠ્યો કે હું તો એક છુપો બકવાસ કરનારો માણસ છું એટલે નવું નહિ લખી શકવા બદલ મારી અશક્તિનો

સ્વીકાર કરું છું. ‘હું કંઈ’ છું એવું આપે માન્યું છે. પરંતુ હું નિખાલસ હૃદયે કહી દઉં છું કે એ પૈકીનો હું નથી. કંઈ છું એવી નકામી ફોજીયત કરતો નથી.

આવું કંઈ લખી તંત્રી ઉપર મોકલી આપું !... પરંતુ આમ કરતાં આ પ્રશ્ન ચર્ચા સ્પષ્ટ બનશે, ચોરીસમાં મારા નામનો હાસ્ય સાથે ચુંગરવ થશે. તંત્રીની દ્રષ્ટિએ લુહિ સુન્ય કરીશ બીજાઓની દ્રષ્ટિએ અલ્પતાની કહેવાઈશ હું એક સાહિત્યકારક યદિ આવું કહીજ કેમ શકું ?

તો દવે કરું શું ? કોઈ ઉજ્જવળ દિશાજ ક્યાં સૂઝે છે ? “ખિયાલીસ્તાન” નો વિષય મેળવી લેવા મારી કને રેડીયો નથી, ‘ચિજુગારી’ ખૂંદે એવું સાહિત્ય સર્જવા લાવના નથી, પ્રિયાના નામે લખવાનો એ અધિકાર ક્યાં છે ? પ્રિયાના નામે પૂર્વે લખાયું છે આને પણ શાઈરી ઘેલા ‘આસિમ’ ની ‘લીલા’ એ ગુનંદર સાહિત્યની દિશા રજીસ્ટર કરી લીધી છે. તો દવે શું કરું ? શાઈરી ઉપર લખી શકવા બેઠેલો બેખુદ નથી બંજનું સલામત કરીને બેઠું અને ગ્રેરણા રિસારી ગઇ છે તો આમે આપણે પણ આગે કારે પાનેજ રહેવા દઇએ !

ઉનનું ગૂંથણકમ

ગંભીરપટા, રૂમાલ, ઝલકું, ટોપી, મોઝાં, છુટ, વાસ્કોટ, સ્વેટર, પોલકાં વગેરે ગૂંથવા માટેનું સંપૂર્ણ પુસ્તક.

લેખિકા : શ્રી દાહીગેરી

કોઈની પણ મદદ વગર ચિત્રો બેઠે એકઠે એકથી ગૂંથવાનું સહેલાઈથી શીખી શકાય છે. કિંમત રૂ. સવા.

બધા જાણીતા બુકસેલરને ત્યાંથી મળી શકશે. અથવા લખો : હીરજીભાઈ વાલ્લીયા, દેવે ઝોડીસ, બેઘપુર

અનંદ રસ:
ધી રાંદેર:

ઝાર પીલ્સ:—આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી
જાહેરમાં મુકી છે. કેમકે પશુ કાનું

ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેને
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીએ તો લગભર સ્ત્રી
સ્થોકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું
પુરુષત્વ (મર્દાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં એક
સુધી એનાથી ઈક્સીર ઉપાય એકે આખોયે નથી. બેન્ડ દિવસમાં
નિર્ધાન, પાચનશક્તિ, રૂઝવટમાં પશુ પોતાને શુભ બનાવવો શરૂ કરે છે,
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ટીકાપણ, કમર, માથા, સાંધા, અને રોગો

દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કમ્પુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોય
છતાં માત્ર પશ્ચિમના લાભાર્થે હર ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પેસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા:—આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી
કાષ્ઠપિણુ રીતની જલન કે ફેલ્લીઓ થતી નથી. તેમ એને લગતી
પાન કે પાટો બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસજીદનાં આમીમાં ધુસી જાય છે. રંગોની નજાબતી
દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ચમત્કારી છે, કળરો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે શાસ
માત્ર અદી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અદી) પેસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:—આ વિચિત્ર તિલો મર્દાઈ અને ઈન્સાક (વીર્ષ સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ ફરફી તિલો
જાહેરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઈન્સાકમાં એવડે વધારો
થાય છે. કીમત અખ્ખીનો રૂ. ૧) પેસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકંબી વ મુમ્સિક:—કમ્પુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તેમાર કરનામાં આવેલી આ દવા
ઈન્સાક અને મર્દાઈ માટે અજોડ છે. નિર્ધાન, (પાતુસાવ) હૃદયતિલામ, (સ્વપ્નરોપ) તેમજ વીર્ષ
વિકારની દરેક ફાંદો આ દવા માત્ર બેન્ડ દિવસમાં દૂર કરે છે. શાખીનો માટે આ દવા ખાસ છે.
એક તોયો દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તોલા એકનો રૂપીઆ એક, પેસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાગો સુઝાક:—આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા તવા કે જુદા પરમિયાને
મર્યાદે છે. હળરો માણુઓ સારા રથા પછી આ દવા
પખ્લીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ ખીમાર માત્ર એકજ
શીશીમાં સારો ચર્ધ થઈ છે. ગમે એવા જુદા પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કરી છે. ઈન્સ-
કાનો વડે પોતાનું ભવિષ્ય પાલમાત્ર ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે
કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પેસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રૂબરૂમાં પરમિયાનો ચર્તાયા ઈલાજ કરીશો)

દિન્દ બહારથી મંગાવનારાઓએ બ્રીટીશ પેસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander
Unani Pharmacy: નાનામે મોકલવો. ફાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર આ
મોકલવામાં આવશે...

લખો અથવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

અધીકાર એન્ટ:-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban(Natal)

વિચિત્ર બેદરકારી

લેખક : 'ગાદિલ'

(દરરોજ સત્તાવીશ કરોડ રૂકાડોનો લોગ)

માનવ જીવનની બેદરકારી પણ અનેક પ્રકારની હોય છે. અને મુસ્લિમ સમાજની બેદરકારીઓ તો વર્ગી અન્ય એકંદર સમાજને કરતાં અધિક અને અવર્ણનીય છે. પ્રમુખોની ચઢતી કે પડતીનો આધાર તેનાં હુમેશનાં કાર્યક્રમ ઉપર અરસાબેલો છે. ઝડપથી આગળ વધતા વર્તમાન જગતમાં જીવવા માટે અને વખતની યોગ્ય કિંમત આંકવા માટે સમયને પૈસા કરતાં અધિક ઉપયોગી અને કિંમતી ગણવામાં અને સ્વીકારવામાં આવે છે. "Time is more than money" "વખત એ પૈસા કરતાં અધિક કિંમતી છે" એ સિદ્ધાંતને દ્રષ્ટિ સમક્ષ રાખી આજની અન્ય એકંદર પ્રજાઓ પ્રગતિ સાધવાનાં સતત પ્રયત્નો કરી રહી છે, કમનસીબે મુસ્લિમોના વખતની કિંમત પિછાણવામાં સર્વથી પછાત પુરવાર થયા છે. પોતાની જવાબદારીમાંથી આજીવ દરેકે છટકી શકાય તેટલા માટે કેટલાં પણ જાતનાં પ્રયત્ન વિના તકદીરનો આશ્રય શોધનારા મુસ્લિમો સ્વેચ્છાએ અન્ય લોકોની કૌશલ્ય કરતાં પ્રત્યેક ક્ષેત્રમાં પછાત રહી ગયા છે. એનું લાભ એમને ક્યારે યશ એ કાણુ જાણે, પણ એક વાત ચોક્કસ છે કે, જો મુસ્લિમો પોતાનાં હુમેશનાં કાર્યક્રમમાં સત્તર સંધારો નહિ કરે, તો દાસમાં પછાત ગણાતી એવી એકંદર પ્રજાઓ કરતાં પણ પછાત રહેનાર માત્ર મુસ્લિમોના દશે કારણુ કે આજનાં મુસ્લિમો માત્ર વાતોમાંજ વખત વેચી રહ્યા છે. છકાખાલનાં રાષ્ટ્રોમાં કદીએ તો:-

"અમલ એ ફારિગ હુવા મુસલમા"

બનાઈ તકદીરકા બહાના."

એ હકીકત સાર સાચી છે. મુસ્લિમોની બેદરકારી હવે મર્યાદા યોગની ગણ છે, પ્રાણી માનવો નીચા છે કે, તે પ્રભાતમાં વહેલાં ઉઠી પ્રમાદ ખંખેરી કામે વળગી જાય છે. પણ પશ્ચિમો પણ પોતાની જવાબદારીનાં જાન સાથે પડે ફાટતાંજ આગસ લયછ દે છે, ભ્રમજન્ય પ્રજાઓમાં પણ વહેલી સવારે ઉઠવાનો અને કામે વળગી જવાનો નીચમ નજરે પડે છે, નથી ઉઠી શકતા માત્ર ચીંપાસ મુસ્લિમો! એમની સવાર બીજાઓ કરતાં સરેરાશ ત્રણુ કલાક મોડી ચાપ છે. જ્યારે સમગ્ર જગત પોતાનાં કાર્યને વળગીને અને મજેદારી કાર્યનાં અમુક જાગને આટોપી નાખે છે ત્યારે આજસુ મુસ્લિમ નાજુરકે પચારીમાંથી અળગો ચાપ છે. રોડની વહેંચણીનાં કુદરતી કમને લક્ષમાં લેતાં એમ કદી શકાય કે જ્યારે સમગ્ર માનવજગત રોડલીની વહેંચણી કરી દે છે, ત્યારે મુસ્લિમની આંખ બંધ છે, પચારીમાંથી માંડ માંડ બહાર આવનાર પ્રમાદી મુસ્લિમ જ્યારે જગત યોગાનમાં લાખરી માટે જહાર પડે છે, ત્યારે લાખરીનાં ભાગવા બીજાઓ વચ્ચે વહેંચાણ ગણેલા હોય છે. મુસ્લિમ વિદ્યે મોટ આમ તેમ રોડલી માટે આપડે છે, અને છતરે પોતાની અયોગ્ય ટેવને આધિન રહી તકદીરનો આશ્રય શોધી આશ્રા-સન મેળવે છે. પોતાની બેદરકારીએ બેકાર રહેલા મુસ્લિમમાં એ પડી આખો દીવસ

તેને ટકાવી રાખતા માટે પણ આગસ્ટ મુસ્લિમોને અન્યતી મદદ માગતી પડે. આઝાદી પણ અનેક પ્રકારની હોય છે. ધર્મનાં બોગે મળેલી સ્વતંત્રતાયે શા કામની? મુસ્લિમો માટે મજબૂત પહેલાં જરૂરી છે. ધર્મનાં રક્ષણ સાથે મેળવેલી આઝાદીમાં મુસ્લિમોની સાચી મુક્તિ સમાયેલી છે. અને એ બધાય માટે મુસ્લિમોએ પ્રથમ આશરય ત્યજ દેવું જોઈએ. એ આશરય ત્યજ દેવાનાં કાર્યક્રમમાંજ સવારે પહેલા ઉઠવાનું આપમેળે આવી જાય છે. સવારના ત્રણ કલાક એ બપોર પછીનાં અર્ધા દીવસ કરતાંયે અધિક ઉપયોગી છે. કાર્ય કરનાર પ્રત્યેક માણસ બપોર પછીજ યાક અનુભવે છે. પણ સવારના જોમ, ઉત્સાહ અને ખંત અનેરાં હોય છે.

ત્રણ કલાકમાં તો કેટલીક વખતે તેર "રહી અજનમસ્વમાની સ્વામી શૂરવીર થઈ ક્યારે?"

ગરમ, સુતરાઉ ત્યા ફેન્સી કાપડ સજ્જતા બાવે ખરીદવાનું મથક

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

(ગુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

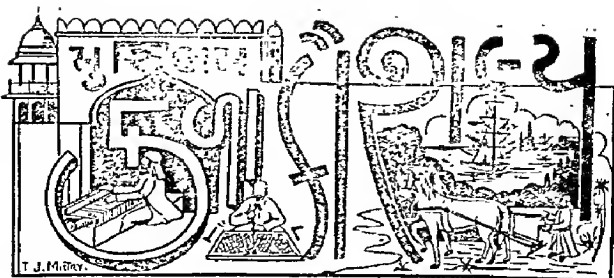
મદ્રાસનાં
હુનાવા-રીવેશ
સુટીંગ્સ
અને
લસતાલીન-આર્ટલીન
શરટીંગ્સ

ચોક બગ્ચર : મુન્ત.
*
આપની નવી ખરીદી વખતે
અમને નહિ ભૂલવા
ચિનતી છે.
*

નવી ડિઝાઇનનાં
‘ઇવ-ફેબરીકેસ’
નાં
સુટીંગ્સ
અને
શરટીંગ્સ

[રેશમી કાપડોનાં ખર પણ આગ્યો છે.]

માલિક:-ઈબ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ અદલુ.

જર્મન વિદ્વાન ફ્રાંઝ કેમર દ્વારા 'યુલકાના સમયની પૂર્વની સંસ્કૃતિનો ઇતિહાસ'ના એક પ્રકરણનું ભાષાંતર.

સાપાંતરકર્તા :

સાહબ

[ગયા અંકથી આશુ]

કાચની કારીગરી

કાચ બનાવવાનો હુન્નર ઘણા લાંબા વય તથી અરજોમાં આમ હતો, પ્રાચીન સમયમાં બિસ્ફોરી નામ સામાન્ય રીતે જાણીતા અને પ્રખ્યાત હતો (જુઓ 'મસઉદી' છ. ૮, પા. ૮૦) બની ઉમયવદના પહેલા ખલીફા અમીર મુઆવિયહએ એક યુવાની બતરીકને જે વસ્તુ એ બેઠ આપી હતી, તેમાંથી એક પોલીસ ફરેલા કાચ (અર્થજ મખફતજ)નું નામ પણ લેવામાં આવ્યું છે. શામ દેશનો કાચ મશહુર છે. (જુઓ, 'શાચસખી.' લનાઈક પા. ૬૫) ખાસ બગદાદમાં પણ આ કારીગરીએ ઉન્નતિ

પ્રાપ્ત કરી હતી. +

કાચ બનાવવાની કળાને જલ્દીથી 'સુન્દર કળા'નું પણ પ્રાપ્ત થઈ ગયું. ઘણી કોમતી વિલાસ વૈભવની વસ્તુઓ કાચની બનાવેલાગી. એના ઉપરથી જણાય છે કે એની લિન્ન લિન્ન બનાવશેનું જ્ઞાન તેજ સમયમાં હતું. બીજી સદી ક્રિસ્તીમાંજ કાચ ઉપર મીનાકારી અને પોરીશ કરવાની કળા આજુ હતી. કાચને ઓગળાવવાનું પણ એકોને આવડતું હતું. જુદા જુદા રંગના કાચો પણ એક બીજા સાથે જોડાતા હતા. એક શખ્સ જે આ હુન્નરને જાણતો

+ દરદી (SELIGMANN ના કતારી)એ જમ-દાદના બનેલા બિસ્ફોરની સરખામણી કરી સાથે કરી છે.

● આના' અસ-હાજજ. ('કામિલ' પા. ૧૬૨)

હતો. “કિમીયા હા”ને નામે પ્રખ્યાત હતો, કાચ ઉપર લખી શકતો અને ગોઠા મોતી બનાવી શકતો હતો. તેણે આ કળા ઉપર એક ચોપાન્યુ પાણુ લખ્યું હતું. x

ભાંગેલા કામ નકામો જવા દેવામાં આવતા ન હતા. એનાથી કોમતી વાસણો અને યુવદાન બનાવવામાં આવતા હતા.

તે સામાન જે દૈનિકમુદો અને અમીરોના મદાસેથી માટે તૈયાર કરવામાં આવતો અને કાચના મીનાકારી વાસણો ખરેખર ઘણા સુંદર અને અત્યંત કોમતી થતા હશે. સુવર્ણથી મીના-કારી કરેલા વાસણો “અલમીના મગરર બિઝકકબ” કહેવાતા હતા અને તે શાફ કાચથી, જે બગ-દાદમાં તૈયાર થતો હતો, બનતા હતા.

વિદ્વાન ઇતિહાસકાર મકરિઝીએ બયાન કર્યું છે કે મિસરના ફતેમી યુલકાના ખજાનામાં એક બિસ્તેરી ભાગ હતો, જે ત્રણસો સાંક દીનાર (લગભગ ત્રણ હજાર સાતસો વીસ રૂપિયા)માં વેચાયો હતો. (બુઝો “મકરિઝી” જિ. ૧, પા. ૪૨૪.)

ફરાકમાં સુદેહ કાચના કન્દીલા, જેના ઉપર વાણી રંગની ફૂલવેલીઓ બનેલી હતી અને અનેક પ્રકારના લખાણોથી શણગારવામાં આવતા, મરજહમાં રાંગરાને માટે તૈયાર કરવામાં આવતા હતા. (“ઇબ્ને બુઝૈર” પા. ૮૧)

તે સુગમાં કાચની બનેલી વૈભવની વસ્તુઓનો વિશાળ પ્રમાણમાં રિવાજ હતો. એનો અંદાજો એ ઉપરથી થઈ શકે છે કે નર્પારે ફતેમી યુલકાના ખજાના અને અલજા ચીજો લીલાખ થઈ તો હુંક વખતમાં મદાર કાચની વસ્તુઓ વેચવામાં આવી હતી (“મકરિઝી” જિ. ૧ પા. ૪૧૩)

એવો રિવાજ હતો કે સામાન્ય રીતે બત્તી કોમતી કાચની ચીજો ઉપર અંદર અને બહારની બાહ્યોએ ચિત્રો બનાવવામાં આવતા હતા. તે ઉપસેલા હતા અથવા બિન્ન બિન્ન પ્રકારનાં રંગોએ ચિતરેલા. આ વાસણો દરેક પ્રકારનાં થતાં હતાં. જેનાં કે સુરાહી, (પાતિવહ) પ્યાલા (ખરદારી) જેમાં આંક રતલથી દસ રતલ સુધી પાણી રહેતું હતું. સાંગા, તરેહ તરેહના ધાટ અને પ્રકારના કુચી, જે જુદા જુદા કામોમાં આવતા હતા. પાતલી અથવા વાંકી મરદનની બોતલો, જે “કફાઅ” (એક ભતવું ઘરબત) બરવાને માટે કામ આવતી હતી. એ સિવાય બીજી પણ અનેક વસ્તુઓ બનતી હતી. (બુઝો “મકરિઝી” જિ. ૧ પા. ૪૧૪, અને “હરફ દાની” જિ. ૧ પા. ૪૪૦)

ખજુર

પ્રથમતો બસરામાંનું પુષ્કળ ખજુર પાકતું હતું, અને વળી દેશાવર મોકલવા માટે મોકલો પ્રમાણમાં અરબસ્તાનથી પણ અહિં લાવવામાં આવતું હતું. ખજુર ઉત્પન્ન કરવાનું કાચ જેવું આ દ્રીપકલ્પમાં વર્તમાન સમયમાં નહીં વાળું છે. તે સમયમાં પણ હતું.

ફસલ તૈયાર થતાં ખજુર બેંચું કરવાની મોસમમાં અહીં એક ઘણો મોટો ગ્રામ્યમેળો ખરાતો હતો, જે વખતે આજુબાજુના અસંખ્ય બાજો મઝહુરોથી ભરત્યક રહેતા હતા, જેઓ પાકાં ખજુરો ભેગાં કરતા હતા. એને ભેગાં કરીને ધાસના વણેલા રોકરાઓમાં ઘણી સંભાળ પૂર્વક બંધ કરવામાં આવતું હતું એ પછી દર દરના દેશોમાં નિકારા થતી હતી. (“મસઉદી” જિ. ૮, પા. ૧૩૨)

બસરા ઉપરાંત ખૈરખિતાબ અને હરાતના કટલાક બિદલાઓમાંથી પણ ખજુર બહાર જતું હતું. કાઝેનનું ખજુર ઘણું પ્રખ્યાત હતું અને એ ઉત્તમ પ્રકારનું થતું.

x ફેહરિસ્ત પા. ૩૬૦ (આ ચોપાન્યુ નામ “સનાઅત ફૂલ સમીન” હતું.)

નગદીકે દરે કોમતી વસ્તુ પ્રમાણે નિકાસ થતું હતી. ('યાત્રત' જિ. ૪, પા. ૨૨૫) કાઝરનમાં ખજુરતી એટલી બધી છત હતી કે 'અહીંના વતનીઓને જીવન નિર્વાહ એનાજ પરદેશ મોકલવાથી થતો હતો. એ લોકોએ એના વ્યાપારની ઘણી વૃદ્ધિ કરી હતી. કાચી ખાંડ

ખૌઝિસ્તાન, સયરાહ બંદર મહરાનની આજુબાજુ અને ધરાનનો આખો ક્ષાંધ કિનારો જાણે ખાંડનું ધર હતું. આજ પ્રદેશોમાં સૌથી પ્રથમ મોટા પ્રમાણમાં ખાંડ તૈયાર કરવાના અને તેને સાફ કરવાના કારખાનાં જુદા જુદા સ્થળે બનાવવામાં આવ્યા હતા. આ કારખાનાંઓને લીધેજ ખાંડ આટલા મોટા પ્રમાણમાં બનાવવાનું શક્ય બન્યું કે તે પરદેશ પણ મોકલી શકાય. એના ઉપરથી રહેણાંધી સમગ્ર રાજ્ય છે કે આ નવી વસ્તુનો નિકાસ કરવાથી નેની અપત રોજ રોજ વધીજ રહી હતી-ફેટલી બધી દોસત દેશમાં આવતી હશે ? લોખંડનો ઉદ્યોગ

લોખંડના હુન્નર ઉદ્યોગ વિશે જણાય છે કે ઘણા પ્રતિમાં ચાલુ હતો. એમાં શંકાને સ્થાન નથી કે ચીની શબ્દ "પન-તી"નો આશય કાંચું લોડું નહિ બરફ, પાકું લોડું હતું. લોખંડ ખુદ અરબસ્તાન અને કિરમાનમાં ખાસ રીતે મળતું હતું. એજ કારણે અહિં પ્રાચીન કાળથીજ ધાતુઓના હુન્નરની ઘણી પ્રગતિ થઈ હતી. આ કારીગરીમાં અરબોએ ખચીત ધરાનીઓ પાસેથી ઘણું કંઈ શિખ્યું. હશે; કેમકે અરબી શબ્દ "ફોલાદ" કારસી "ફોલાદ"નુંજ અપભ્રંષ છે. કિરમાનમાં દમન્દાનની પાસે મોટી મોટી ખાણો હતી જેમાંથી લોડું તાંબુ અને ચાંદી સોનું નીકળતું હતું. (જુઓ "યાત્રત" દમન્દાન શબ્દ) સિવાય બસ્રોમાં પણ લોડું નીકળતું હતું.]

લોખંડના સામાન્ય રીતે વાસણ બનાવવામાં આવતાં હતાં અને ચીન પ્રત્યે નિકાસ થતાં હતાં. ફરગાહનના લોખંડના કારખાના ખાસ રીતે પ્રખ્યાત હતાં અહિંની બનાવટોને મોટા ભાગ બગદાદ મોકલવામાં આવતો હતો. ('ઈબ્ને કવકક' પા. ૪૮૪)

બદરૈન, ઉમાન, યમન અને ખાસ કરીને ઈરાકની પ્રખ્યાતી એટલા માટે હતી કે ત્યાં દધ્યાર અને બખ્તરો તૈયાર થતા હતા. એક પ્રાચીન લેખક (હમ્દાની) નું બ્યાન છે કે યુનાની બખ્તરો કમગ્રેર થતા હતા અને તેના મુશયકામાં ઉપર દશવેલાં દેશોના બખ્તરો મજબુતીને કારણે વિશેષ પદ્મ કરવામાં આવતા હતા. રસ્તો બનાવવાની કળામાં મોટી પ્રગતિ થઈ હતી. શામ અને દક્ષિણમાં મુનક અને દિયાફના સ્થળોમાં જે અરબસ્તાનની સરહદ પાસે આવેલા હતા, તત્વારો ઘણી સારી બનતી હતી, કેમકે આ પ્રદેશ "મશારિક અસ્શામ" કહેવાતો હતો, જેથી એના ઉપરથીજ અહિંની તત્વારોને "મશાર" કહેવા હતા. યમનની તત્વારો તો ઘણીજ મથાકર હતી એવીજ રીતિ 'ખરાસાનના સહેર સુલુરકાનની હતી. આ સ્થળો સિવાય તત્વારો હિન્દુસ્તાનથી પણ આવતી હતી દક્ષિણ અરબસ્તાનની તત્વારો પહેળી સીધી અને બસરાની તત્વારો, કાઝની તત્વારો જેવી વાંકી થતી હતી, નામની દમિસ્કી તત્વારો, જે સલીબી (કુએક)ની લડાઈઓના સમયથી યુરોપમાં ઘણી પ્રખ્યાત થઈ ગઈ હતી, તે પહેલ પહેલાં ખાસ રીતે કોમતી સમગ્રતામાં આવતી નહિ હતી. દમિસ્કમાં આ હુન્નર બીજા કરતાં, પાછળના સમયમાં શરૂ થયો. એજ કારણે દમિસ્કી તત્વારોનું વર્ણન પ્રાચીન અરબી પુસ્તકોમાં મળતું નથી. તત્વારો

• જુઓ, "ઝારનાહ એસિયાતિક" બન્યુઆરી ૧૮૫૪ ઇ. પા. ૭૧

પેઠે બખ્તરોની કારીગરીમાં પણ પ્રગતિ થઈ. એવીજ રીતે ધરાની અરણ્યોની દંતી. જેને 'કરગ-દ' કહેતા હતા. એની અંદર એક ધાતુનો સળીયો લગાડવામાં આવતો હતો અને બહારની તરફ દબિરકી કામ થતું હતું. સુન્દેરી અને સુન્દેરી લેખનાના જનશન (બખ્તર) પણ બનતા હતા. એની અંદરની બાજુએ કપડાં અંતર લગાડવામાં આવતું હતું. એ 'મુખલિ નં' કહેવાતા હતા. કહીવાળા લાંબા બખ્તરો 'અરિયાન' કહેવાતા હતા અને એની સાથેજ લોખંડી ટોપ પણ વળગેલા હતા. એ સિવાય સુવર્ણ કામના ટોપ પણ થતા હતા. કાલાની લાકડી બાંસની થતી હતી અને અણી સાંઠી થતી હતી. સુન્દેરી અથવા સાથ પોલીસનાળા મુરજ (કન્નારિયાત=ગદ) થતા હતા તીર બનાવવામાં ઘણી પ્રગતિ થઈ હતી સામાન્ય રીતે અરબી કમાન વપરાતી હતી. એ પછી પણ ઘણી જમ્હી મજબુત કમાનો બનાવવા લાગી, જે પગે ચલાવવામાં આવતી હતી અને 'કસલ રજલ વલ રિકાબ' કહેવાતી હતી. એક ખીજ બનતી કમાનો 'કસલ લવલબ' થતી હતી. જેમાં પાંચ રતથી તીરો વપરાતા હતા. આ તીરો અને 'બન લવન'ના તૈયાર કરવામાં ઘણી કારીગરીએ કામ લેવામાં આવતું હતું. જેને મરહુમ ઉસ્તાદોજ કરી સુકના હતા. તીરોની ફેટલીએ બંધો થતી હતી. 'એમાયી એકનું' નામ 'જરદ' (લીક) હતું. જે એક વેંત લાંબા થતાં હતાં અને માત્ર 'કસલ લવલબ'માંજ કામ આવતું હતું. ('મકરિફી' જિ. ૧, પા ૧૧૭) આ વસ્તુઓ સિવાય ફોક્લોરથી આપના પણ બનાવવામાં આવતાં હતાં.

તે અમાનામાં મુસલમાનોએ સામાન્ય રીતે ધાતુઓના કામમાં એટલી જાણી પ્રગતિ કરી હતી કે તેને સંપૂર્ણતાના શિખરે પહોંચાડી દીધી હતી. એનો થોડો ધણો અંદાજો તે વસ્તુઓ

ઉપરથી થાય છે. જે આપણા સુધી પહોંચી છે. અફસોસ છે કે આ કુશળી બિન્ન બિન્ન શાખાઓની ઉન્નતિનો ઇતિહાસ વર્ણવે અશક્ય છે.

ધાતુઓની કળા પછી, કપડાની વણક-કળા હતી.

વણક કળા

આ વાત શીખણોળા મળે છે કે, જે કાપડ ગાળ તરફ નિહાસ થતું હતું તે માત્ર સુતરાઉ ઉજ હતું અથવા ઉની પણ. જે માંદુમાંતના સાધનો હાથ અમારી સામે છે, તેના ઉપરથી સુતરાઉ, ઉની, રેશમી, કંતાની અને સુતરાઉ-રેશમી કાપડો અલગ અલગ હાથ નાણી શકાતું નથી. પ્રાચીનકળાના એશિયાઈ ઇતિહાસકારો એવું વર્ણનજ કરતા નથી. ૨૫૭૮ છે કે વર્તમાન રીથિતમાં એવું વર્ણન કોણે અમારે માટે તૃણ અલગ છે. એમાં જરા પણ સંદેહ નથી કે ઇરાકમાં રતી કારીગરીએ ઘણી જમ્હી ટુકિ કરી હતી. આ પ્રાંતમાં માત્ર મહોરા પ્રમાણમાં ૩ ઉત્પન્ન થતું હતું એટલુંજ નહિ, બહાર તેનાથી સુતર પણ તેટલાજ પ્રમાણમાં તૈયાર થતું હતું.

અખ્તારીઓના સમયમાં કપડા વણવાની કળા ખિલાફતના દરેક મહોરા પ્રાંતમાં પૂર્ણ ઉન્નતિએ પહોંચી ગઈ હતી. કાપડ એટલું તૈયાર થતું હતું કે રથાનિક ઝરીયાત પુરી કરીને મહોરા પ્રમાણમાં ખીજ દેશોની બહાર શામાં મોકલવામાં આવતું હતું. આ માલની ખર્ચત ઘણી હતી અને એના બંધારમાં શંકા પણ ઘણી હતી. ઉન, સુતર અને ઉંટના વાળોથી બિન્ન બિન્ન પ્રકારના માત્ર અત્યંત બારીકજ નહિ બલકે, ઘણું જાડું કપડું પણ વણાતું હતું. જે દેશોની વિશેષતા છે કે એમનું બોજોગીક રચન એવું છે, જ્યાં પશુઓની વંચટુકિ અને દેખઅરસત સારી રીતે થાય છે. એ બધા

દેશો એવા ભૂમિ ભાગમાં આવેલા છે જે બિલકુલ બંધર છે; કેમકે અહીં વરસાદ ધણો ઓછો થાય છે, જેથી અહીંની ઉંચી નીચી કમીન ખેતી કરવાને લાયક નથી. આપ સુકા રથગાથી જો કાંઈ નહીં મળી શકતો હોય તો માત્ર એવી રીતે કે ત્યાં પશુઓ પાળવામાં આવે અને તેમની વંશવૃદ્ધિ કરવામાં આવે. અહિં એવા નીચા ભાગો પણ છે, જે પડારી નદીઓથી ખૂબ પાણી પીધેલા રહે છે. અને ખેતીને માટે અનીયોગ્ય, બહુ ફળદ્રુપ હોય છે. એવી રીતે તે ભાગો જે પાણીની કમીના કારણે ખેતી લાયક નથી, પશુઓની પરવરિશ માટે યોગ્ય અને ખાસ હોય છે. જે ખેતી કરવા લાયક છે, તેમાં પુષ્ટિ પાક પકે છે. આ કહેવાની જરૂર નથી કે જ્યાં જે પ્રકારની પૈદાશ થાય છે, ત્યાં તેજ પ્રકારનો હુન્નર ઉદ્યોગ પોતાની મેજેજ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે. અને એવુંજ આવરમક પરિણામ આપારની પ્રગતિ હોય છે.

અહિં ઉદ, ગધેશ, ઘેરાં, બકરાં અને ભેંસ ખાસ રીતે પાળવામાં આવતાં હતાં, પરંતુ ગાય ઘણી કમી. પહેલાં તો ગાય બળદ ગરમ દેશોમાં ઘણા ઓછા ફળે દુધે છે, બીજું એવું માંસ પણ વિશેષ પસંદ કરવામાં આવતું નથી, બહુ એશિયાવાળાઓને એનાથી એક પ્રકારની કિરાકત છે. એના માંસ ઉપર ઘેરાં બકરાના માંસને સરસાર્થ આપવામાં આવે છે. ગાયની પરવરિશ

જ જણાય છે કે ગાયના માંસથી કિરાકત ઘણા પુરાતન કાળથી ચાલી આવી છે. ખલીફા માયુન રસીદનો ખાસ તખ્તીય એને સખ્ત મુકશાનકારક કહે છે. તેવું આ કહેવું મરાઠુર છે કે "મને ગાયના માંસથી નફરત છે. જ્યારે હું તે જાહાજમાંથી, જ્યાં તે વેચાય છે, પસાર થાઉં છું ત્યારે મારી અને ઘોડાની આંખો બંદ કરી લઉં છું, કેમકે તેને જોઈ પણ મુકશાનકર્તા છે. (જુઓ: હમ્મન જિ-૧, પા. ૨૧૫)

મત્તી ઓછું ખ્યાન આપવાનું એક કારણ આ પશુ હતું કે એવું માંસ ખાવાને લાયક સમજવામાં આવતું ન હતું. હુંકમાં પશુઓ ધણી કાપટો બખરાતા હતા.

અરબોએ જનવરોની બિમારીઓ વિશે ઘણી શોધખોળ કરી હતી અને તેમની બિમારીઓ દૂર કરવાની ઘણી ઇલાઓ પણ શોધી કાઢી હતી. પશુઓની દેખભાળ કરવામાં ઘણી મેદનત ભેતા હતા અને તેમના ઉપર પૂર્ણ પ્રેમ ધરાવતા હતા.

અરબોને હમેશાં ઘોડાઓ અને રમતોનો શોખ રહ્યો છે. જેથી એ મકસદ માટે અત્યુત્તમ ઘોડાઓ પાળતા હતા અને તેને ખાસ રીતે તૈયાર કરતા અને શિખવડાવતા હતા. *

ગાય સિવાય બીજા જનવરો એટલે ઉદ, બકરાં, ઘેરાંની માવજત એટલા માટે પણ થઈ કરવામાં આવતી હતી કે તેનાથી ઉન અને વાળ પ્રાપ્ત થતા હતા. પહેલ પહેલાં તો એ લોકોને આ જનવરો ઉપર એટલો બધો વફાવ દેતા કે તેને પોતાને ઘેર લઈ જઈને તેમની સેવા કરતા ત્યાંજ ઉન ઉતારતા અને ત્યાંજ ઉની કપડાં વણી ભેતા હતા, પરંતુ જ્યારે પાછલા સમયમાં પૂર્વના દેશોમાં ઉની કાપડ વણવાના કારખાના સ્થાપિત થઈ ગયા અને આ હુન્નર અસામાન્ય રીતે પ્રગતિ કરી ગયો ત્યારે આ વફાવમાં પણ કમી આવી ગઈ. આ કુળાની ઉન્નતિના ચિન્હો એક હદ સુધી હાલમાં પણ મોજુદ છે.

* અરબસ્તાનના પૂર્વ કિનારાથી કુરાવ નદીના પ્રદેશોમાં ઘોડા નિકાસ કરવાનો વ્યાપાર જે આજ કાલ એટલો બધો હોર ઉપર છે, તે તે સમયનામાં ન હોતો, કેમકે સામાન્ય રીતે ઘોડાઓની કમી હતી અને તેની મેદાઈ કિમત આપવી પડતી હતી. એજ કાણે હમ્મનને પોતાની ફોજને માટે સિજસ્તાનના સહેર અરબથી ઘોડા મંગાવ્યા હતા.

તત્કાલના નમદા, (ઉનચાગાં ચામર્થ) ખાસ રીતે મરાઠુર દતા. ઉની ફર્શ અને કાલીન (પાથરણી) પણ અર્ધ બનતા દના અને અર્ધનાગ બનેલા ગરમ કપડાઓમાં "રિદાઅ" અને "અચા" ખાસ રીતે વપરાતા દતા. ("છંપને દવકલ" પા. ૨૧૩)

સુનરાઈ કાપડની ઝોળી ફેંકિયત છે કે જેમ જેમ રૂની ઉત્પન્ન થયતી અને ખિસાફતના તાબાના દેશોમાં પ્રસરતી ગઇ, તેમ તેમ વજુદ કળામાં પણ પ્રગતિ મતી ગઇ. ખિસાફતના દરેક પ્રાંતનું કોઇ ને કોઇ પ્રકારનું ખાસ કાપડ પ્રખ્યાત હતું. એક સમયે દક્ષિણ અરબસ્તાનની ચારો વિરોધ મરાઠુર હતી અને એજ ચાદરો પાછલા સમયમાં "રિદાએ અહની" કહેવાયા લાગી, કેમકે એ અવનમાં બનતી હતી અને તપાંચીજ પરદેશ મોકલાતી હતી ("છંપને દમ્દુન" પા. ૮૬)

દિરાતના બનેલા કપડાઓએ પણ ઘણી જાહો ઝોળીજ પ્રખ્યાતી પ્રાપ્ત કરી લીધી હતી. ("કામિશ" પા. ૬૫૬)

એ ઉપરાંત સુનરાઈ કાપડ ધરાક, ધરાન, યઝદ અને અખરાંકુદમાં પણ વજુદનું હતું અને મ્હોટી સંખ્યામાં નિકાસ થતું હતું. એના વ્યાપારે ઘણી પ્રગતિ કરી હતી. ("છંપને દોકલ" પા. ૨૧૪)

કિરમાન અને બગમાં ખાસ પ્રકારનું 'પલું' સુંદર કાપડ વજુદનું હતું અને દરેક રચણે મોકલાતું હતું. એ શહેરના બનેલા નિકાળો (તિલાલિસક)ની ખાસ રીતે પ્રખ્યાતી હતી. એ નિકાળોના દાસિયા (કોર) ઘણા ખુબસુરત બનાવવામાં આવતા હતા. એ અર્ધિયાં નિકાસ થઇને ખુરાસાન, ઈરાક અને મિસર સુધી જતા હતા. એની કિંમત ત્રીસ દીનાર સુધી આવતી હતી. બગમાં અગ્રમાં પણ ઘણા મરાઠુર દતા અને ઉપર દશવેલા દેશોમાં ઘણા ચીકે પૂરક ખરીદવામાં આવતા હતા. અર્ધિના

કપડાની એક વિશેષતા એ હતી કે તે ઘણા ટકાઉ મતાં હતાં. અન અને સન્નાના કપડાંઓ પોંચે આ કપડા પણ કમગાં કમ પોંચે અને મ્હોટી લાગે ત્રીસ ત્રીસ વર્ષ સુધી કામ આવતાં હતાં ("મુઅજિમ" જિ. ૧, પા. ૭૯૭. "છંપને દવકલ" પા. ૨૨૨)

કારિસ પ્રાંત વજુદકળાની દૃષ્ટિએ બીજા પ્રાંત કરતાં પાછળ ન હતો. પરંતુનાં કપડાં અને મન્દીસ આ પ્રાંતમાં સારાં બનતાં હતાં. જન્નાથાના મન્દીસ તે ખાસ રીતે પ્રખ્યાત હતાં. તબાજ અને હિસાના વજેલા કપડાં આખા જગતમાં પોતાની જોડ ધરાવતાં ન હતાં. ("છંપને દવકલ" પા. ૨૧૩) અને મ્હોટા પ્રમાણમાં પરદેશ ચડતાં હતા. ઝોળીજ રીતે કારિસનાથા મજેલા ખૌજિસ્તાન પ્રાંતમાં પણ વજુદકળાને ઉલોગ જોરમાં ચાલતો હતો. અર્ધ ખાસ રીતે રેશમ અને રૂન કામ કરવામાં આવતું હતું ("ઈસ્તખરી" પા. ૬૧).

ધરાકમાં પણ વજુદકળાને અન્ય દેશો કરતાં કંઈ ઝોળી પ્રગતિ થતી ન હતી. એનો અંદાજે એના ઉપરથી થઇ શકશે કે બગદાદના વજેલા કપડાની માંગ એટલી બધી વધેલી હતી કે બીજા રઘણાએ એની નકલો કરવામાં આવતી હતી અને તેને અસલી કહીને વેચના હતા ("ઈસ્તખરી" પા. ૬૩) તે પ્રાંતમાં જ્યાં તે યુગ પડી દુનર ઉલોગનો નાશ થઇ ગયો હતો, કપડાં વજુદનું ઘણી સુંદર રીતે આવતું હતું. જેના કે ધરાકનો ઉત્તર લાગ અને અરમિનિયા. ("છંપને દવકલ" પા. ૨૪૬).

નિસ્તાનની ઉન અને રેશમની બનાવટો ખાસ રીતે પ્રખ્યાત હતી. લાં કાલીન અને ચાદરો ઘણી સરસ તૈયાર થતી હતી. ("છંપને દવકલ" પા. ૨૭૨, "અઅઝી" પા. ૫૪).

દક્ષિણ અરબસ્તાન ઉંચા સમય સુધી ઝરખત અને વગી સુનરાઈ-રેશમી કપડાંઓને

કારણે ખાસ વિખ્યાતી ધરાવતું હતું. (“ધ્રુવને ખદ્દન.” મુકદ્દમ જિ. ૨, પા. ૩૬૬) એજ રિયલિ ઉમાન અને ખાસ કરીને કતરની હતી. અદિઆ આ કળા હજુ સુધી છત્રાંત છે.

નિર્ભેજ કંતાન અને સુતર તથા રેશમની મેળવણીવાળું કપડું મોટે ભાગે વપરાતુ હતું.

અમીરો અને ઉમરા કપડાં પહેરવાના શૌકીનો પોતાનો લિખાસ હંમેશાં ઉમરા અને ગદ્દ કપડાંનો બનાવતા હતા. આ કપડું ઉત્તમ કંતાનમાંથી તૈયાર થતું હતું અને ચિત્રવિચિત્ર રંગો જેવા કે જન્નાબી, દમીકી વીગેરે આપવામાં આવતા હતા. (“કિતાબુલ મુશા” પા. ૧૨૧).

એશિયાના કીણા કપડાં હંમેશાથી પ્રખ્યાત આસ્થાં આવે છે. દમિરકના કપડાં “દશી”નું વર્ણન મધ્ય ગયું છે. એજ શહેરના નામ ઉપરથી તે કપડું મશહુર છે, જેને આજકાલ યુરોપમાં “દમીક” કહેવામાં આવે છે. પ્રાચીન યુગમાં ધમન, ધરાક અને મિસ્તના શહેરો જેવાં કે કુશ અને ઇસ્ફંદરિયામાં એવીજ જાતનું મજલુત રેશમી કાપડ વણાતું હતું. (“મસઉદી” જિ. ૫, પા. ૪૦૦) બારીક અને મુલાયમ કપડાંની ક્ષરીગરી પુરાતન કાળથી જાણી હતી. જેથી એમાં આંર પથ્ય ખાસ રીતે પ્રગતિ થઇ હતી ખાસ કરીને ટયુનીસના શહેરમાં લિન્ન લિન્ન પ્રકારનાં કોમતી કપડાં, જેવાં કે મરાસાવશી, કંતાનનું કપડું, દયબકી, ઝરબકત (કસબ), મખમલ અને ખુરાસાની ઇસાદિ અને એ સિવાય બીજાં જુદી જુદી જાતનું કપડું તૈયાર થતું હતું. (“મકરિઝી” જિ. ૧, પા. ૪૧૭.) મિસ્તની ઉપરના શહેર સમુતમાં કંતાનના કપડાં બનાવવાનો કુન્નર વધેલો હતો.) એવીજ રીતની ક્ષરીગરી દિમખાતમાં પથ્ય ઓર ઉપર હતી (“યઅકુબી” પા. ૧૨૬) દિમખાત અને લિન્નીસ બન્ને શહેરોમાં, આ વ્યાપાર ઝિમ્મી ઇસાઇ

એટલે કિબ્તીઓના હાથમાં હતો. લિન્નીસ (ટયુનીસ)માં ઉમરા બારીક તનજેબ (શરબ) તૈયાર થતી હતી; પરંતુ દિમખાતનું મુખ્ય કપડું ગદ્દ ઝરબકત હતું. ટયુનીસમાં સફેદ અને દિમખાતમાં રંગીન કાપડ વણાતું હતું. સફેદ કપડાંનું એક યાત્ર, જેમાં ઝરદોઝીનું કામ થતુ હતું, ટયુનીસમાં ત્રણસો દીનાર સુધી કોમત ઉપજતી હતી. દિમખાતમાં આ કપડાં ઉપરાંત જાતભાતના સુશોભિત રંગના કુશ (પાયરણ)ના કપડાં (અલ-કુર શુબ કલમુની), ઝરદોઝીના કપડાં અને મન્દીલ બનાવવામાં આવતાં હતાં. (મુઅજિમ) આ કપડા જુદા જુદા નમુનાના બનતા હતા અને એની વજુદમાં ઝરીતા તારાં કામ થતું હતું. જુદા જુદા જાતનર જેવા કે ઘોષ, હાધી, સિંક, મોર અને પક્ષીઓના ચિત્રો વણાટમાંજ ચિતરવામાં આવતાં હતાં. એજ જાતનરોના નામે ઉપરથી આ કપડાંએને મુખરયલ, મુલાયલ, મુસબ્બદ, મુનયર ઇત્યાદિ કહેતા હતા. (જુઓ. “મકરિઝી” જિ. ૧, પા. ૪૧૭-૪૧૮) આવા કોમતી કપડાના નમુના હવે મળના નથી. જુઓ Bookનો લેખ “ઝેરનાસ એસિયાતિક” નવેમ્બર ૧૮૫૫) નિર્ભેજ રેશમનું અતિ કોમતી કપડું દીખાજ કહેવાતું હતું. એ ઘણું મજલુત થતુ હતું અને પોતાના લિન્નલિન્ન નમુના તથા ચિત્રવિચિત્ર નકશોનિવારને કારણે ખાસ રીતે આકર્ષક અને દિલ-પસંદ થતું હતું. અમારા સમય સુધી એવાજ કૂશવાળાં અને ઝગઝગતા કપડાં રેશમ કલીસાના માસ (MASS)માં વપરાતાં હતાં. દીખાજથી ઉતરતું, તેનાથી રહેજ કમઝોર કપડું ખજર હતું. જેવામાં એ તેજ કપડું છે જેને આપણે અતલસ કલીએ છીએ. (“મુઅજિમ” જિ. ૪, પા. ૨૫૮) એ અરમિનિયામાં સૌથી સરસ જાતનું હતું. (ખજતારવતી “ધ્રુવને ખદ્દન.” જિ. ૧, પા. ૪૦૬) આવા ઉપર આપવાના રમાલ (મન્દીલ)

મિત્રકુલ તેવાજ થતા હતા, જેવા અજ્ઞકાલ સામાન્ય રીતે “કૌલિયક” કહેવાય છે. આ મંદીલ યમન, મીસ અને બીજાં રથગાએ તેવાર કરવામાં આવતાં હતાં (“કામિલ” પા. ૩૧૫) એક બીજાં કમ કિંમતનું કપડું—જેની માંગ હંમેશાં ઘણી રહેતી હતી—“ખર્ચુ” કહેવાતું હતું. એના ઉદ્યોગ મિસમાં ઘણા ઝેર ઉપર હતો. એ ખાસ રીતે ફરુમમાં મોટા પ્રમાણમાં તેવાર થતું હતું. “એ જાડુ” અને ખરબચડું કપડું હતું, એની માંગ પણ ઘણી હતી બગદાદવાસીઓ ગરમીની યોસમમાં, ગરમીથી બચવા માટે, પોતાના મકાસયોમાં એના પરદા ચટકાવતા હતા. એ પરદાએને પાણીમાં ભોજવવામાં આવતા હતા, એમાં યહને ઠંડી દવા આવતી હતી. (“પચકુળી” પા. ૧૧૬). શરાબ અને પાણી ઠંડુ કરવાને માટે પણ ખપ્પસને ભોજવીને સુરાલીઓ ઉપર લપેટવામાં આવતું હતું. (“સાલાબળી” લતાઈફ પા. ૧૪, “અમ્માની” જિ. ૭. પા. ૧૦૦). અજ્ઞ વાત એ છે કે આ કપડું હાલ પર્ષત મિસમાં વધુવામાં આવે છે. (“Aegyptia” ભા. ૨. પા. ૨૧૫).

અરબોની વણાટકાના જે નમુના હાલ સુધીમાં હાથ લાગ્યા છે તેના ઉપરથી જણાય છે કે સામાન્ય રીતે એવા સુશોભિત રંગ અને લપકાદાર કપડાં પસંદ કરવામાં આવતાં હતાં, જેમાં જીર્ણ કામ હોય, અથવા ડોરીયા અને ચારખાના, જેવા કે આજકાલ પણ શામ દેશમાં મળે છે. સિખાસ માટે પણ એવાં કોમતી કપડાં તેવાર થતાં હતાં, જેના ઉપર ચિત્રારતી તરતીરો વણાટકાંજ બનાવવામાં આવતી હતી. સિક્કલિયક (સિક્કલિ)ના ઘડેર બહુરમ (પદમો) માં ખ. સ. ૧૩૪૪ (દિ. ૪૫૨૮)માં અરબોના બનાવેલો એક રેશમી વખા (અબ્જો) પરિવ્રજી સલ્તનતના સંમદરયાતમાં કાગળ પૂર્વક રાખેલો હતો. એ સલ્તનતના કપડાં તેને

તાજપેશીના પ્રસંગે પહેરતા હતા. આ કપડામાં રકતરંગની ઝીંબા ઉપર ચિત્રારતું એક દ્રવ્ય દેખાડવામાં આવ્યું હતું કે એક સિંહ (અથવા ચિત્તો) એક ઉંટ ઉપર હુમલો કરીને તેને ચોરી ફાડી રહ્યો છે, એવું જણાય છે કે તે યુગમાં આ ફારીગરી ઉત્તરિના અંતિમ સિખર ઉપર પહેંની ગઇ હતી, સનીબી (ફુઝ)ની લગાઇઓ દરમિયાન તે યુગના જગલો યુરોપવાસીઓએ એશિયાઈ મિથાસની યાને શૌકતને પ્રથમ વારજ જોઈ અને તે વખતથી એશિયાના કોમતી કપડાં અને વિશાસ વેશ્વરની વસ્તુઓ પ્રત્યે તેમજ આકર્ષણ વધતું ગયું, અને એટલું બધું વધુ કે કેટલાક દેશો, ખાસ કરીને ફાંસમાં એના રૂપ પ્રકારો આમ લોકો સુધી પહોંચીને ફરેક રાખસની અસુએને આંછ નાંખી અને ફરેકનાં દિન અને દિમાગ ઉપર શતા જમાવી દીધી. એમની માંગ એટલી વધી ગઇ કે એની નકલ ઉતારવી એક ફાયદા બધેં બંધાયું થઇ પડ્યો. ઉત્તર ઈટલીમાં આ કપડાંઓની નકલો ઉતારવાની ‘કળા’ અત્યંત ઝેર સાથે જતરી થઈ ગઈ. જે નકલી કપડાં મોટા પ્રમાણમાં બનવા લાગ્યાં. છતાં એ છે કે માત્ર કપડાંની નકલોજ ઉતારવામાં આવતી હતી અને આવે છે બહો, અરબી વખાના લખાણો પણ—જેનાથી એ કપડાં શોભતાં હતાં આબેહબ ભરવામાં અથવા વધી સેવામાં આ નકલી કપડાંએ અસલી એશિયાઈ બનાવટ કદીનેજ યુરોપના દેશોમાં વેચવામાં આવતાં હતાં.

[અપૂર્ણ]

“આવાજ” ઉર્ વાંચો,
અને રૂઝિયા સાંભળો !
દુટક નકલ અઢી આના.
ધી રોરેર નોરેસ • • • • • મુરત.

રૂપા બા

‘શાકિર’ બા. એ.

રૂપાબને લાગ્યા કરણ કે નીતિ અને અની-
તિમાં આજે ફરક નથી. એ કહ્યા કરતી “જગતને
જે ગમે તે નીતિ અને જગતને જે ન ગમે એ
અનીતિ.” અને દલીલમાં કહેતી કે “ધણીવાર
જગત ડાહ્યાને દીવાના અને દીવાનાને ડાહ્યા
ગણે છે.” કાણે એમાં સત્ય દેખાય કે ન દેખાય.

હું તો માનું છું કે જગતને અવળું જોવાની
અદ્વિત પડી ગઈ છે. એટલે રૂપાબના કેડવામાં
મને પરમ સત્ય દેખાયું. વળી જગત આખું
એક અણુ ઉકેલ કાષ્ઠકોજ છેને ?

કોઈ કવિની કલ્પના મૂર્તિ જેવી રૂપાબ,
આ જગતમાં વસે છે એમ માનવામાં ધણકને
વિચાર કરવો પડે એમાં નિર્ધાર જેવું તો છેજ;
જ્યાં અસંભવિત તો નથીજ. અને એની કેટ-
લીએ રૂપાબ પાગલોમાં ખપી જઈ પોતાનું
નિરસ જીવન ગાળી અલોપ થઈ જતી હશે,
જ્યાં જગતને એને પિછાનવાની પુરસદ નથી !
અને પુરસદ હોય ક્યાંથી જ્યાં જગત આખું
ડાહ્યાઓથી ઉતરાય જતું હોય ત્યાં એક નિર્મળ
હૃદય જગતની કૂરતાથી વસોવાઈ, વસોવાઈ,
ખાકમાં કેમ ન મળી જાય ?

એને એક પુત્ર લાગી હતી. જગતને કાંઈક
આપી જવાની; એણે શોધેલાં પરમ સત્યો; એણે
મેળવેલાં વિચિત્ર અનુભવો; એણે જીવેલાં અનેક
અમૃત બિંદુઓ અને હૃદયમાં છુપાવી રાખેલાં
અનેક દુઃખો ! સુખનીજ લીધે માગવા
દેવાયેલા આખો માનવ સમાજ દુઃખનું
નામ સાંસળતાં કંપી ઉઠે છે; દુઃખ જાય
છે ! અને આજના જગતની કર ઠેકડી એમાંજ
છે કે તે દુઃખથી દૂર નાસવાની કોશિષ કરે છે.

દુઃખથી બચવાનાં અનેક સાધનો શોધી
એણે જગતને ખુબજ દુઃખી બનાવી
દીધું છે ! એજ માનવ સમાજ સમાજના
કામદા કાર્યો પડી, માનવ શાસ્ત્રનો કમ ચોકડી.
નીતિ અનીતિની દીવાનો ઉભી કરી, માનવ
સમાજને રૂઢ અને નિસાસાની બંધારી એર-
ડીમાં પુરી દીધો છે ! કમને પગલે સંસ્કૃતિની
બાજો ન પુકારતી હોય, વાત વાતમાં નીતિ
અનીતિ ઉભી ન થતી હોય, અને દુઃખી જગતને
સુખ આપવાના ઇન્કાર ન લેવાતા હોય તો
આજે આપણું જગત સ્વર્ગ બની જાય.

પણ એ બધું યાચ શી રીતે ? રૂપાબને
એજ સમજ નોતી પડતી. એ યુગવલ્લમાં પડી
જતી. દિવસોના દિવસો સુધી એ વિચારમગ્ન
રહેતી. એ સુકાવા લાગી. એને લાગ્યું કે એ
નિર્બળ છે, નિરાધાર છે, અને છેવટે એને
લાગતું કે એ પાગલ છે. અને આખા સમાજ
સામે બેઠે જગતનાર એક સ્ત્રીની શક્તિ કેટલી ?
ભલભલા ગોચાં ખાઈ જતા હોય ત્યાં એકથી
રૂપાબના શા ભાર !

એ સ્ત્રી હતી એટલે એને એક સાથીની
જરૂર હતી એના જોવાજ. પણ તે શોધ્યો
મળતો નોતો. પાગલો આજની દુનીઆમાં
ઘણાજ એસાજ જણાય છે. એને પાગલ
જોઈતો હતો, પણ જગતને, સમાજને, સંસ્કૃતિને
પાગલ સ્ત્રી નોતી જોઈતી. એના માતૃપિતા પણ
અહાં હતો એટલે કોઈ ડાહ્યાનીજ શોધમાં હતો.
ડાહ્યો મળતો નોતો; પાગલને કોઈ લઈ જવા
રાજ નોતું ! એમ રૂપાબ માટે એક મદાન
આકૃત ઉભી થઈ ગઈ.

એક દિવસ રૂપાબે મને પૂછ્યું “જગત
પાસે અજ્ઞા હોવાનું ને પ્રમાણુપત્ર છે તે મને
નહિ બતાવો ?”

મેં જરા કટાક્ષમાં કહ્યું. “તું પાગલ છે
એજ પ્રમાણુ પત્ર, જગત માટે બસ નથી શું !”

એ જરા મીઠાઈ ગઈ, હું જોઈથી હસ્યો. એ ખામોશ રહી,

મેં કહ્યું:—“રૂબાબ તું એકલી આખા સમાજ સામે બંડ જગાડે, જગાડવાના પ્રયત્નો કરે, એ નરી મૂર્ખતા નથી વાઈ?”

રૂબાબ બોલી ઉઠી “હું એકલી છું માટેજ મને પાગલ ગણવામાં આવે છે, મદારો સાથી હોય; અમે હોઈએ તો પછી ત્વમે જોઈ દેશો કે હું બતાવી આપીશ કે હું પાગલ છું કે તમે બધાં.”

“એતો થાય ત્યારે ખરું. આજે તો તું પાગલજ છેના?” મેં એને વધુ ચીટવવા પ્રયત્ન કર્યો.

એની આંખોમાં અશ્રુ આવી ગયાં. એ રડી પડી. એકાદ ડાકી સ્ત્રીને હાના હાના આંસુ, સારવા સિવાયનો કોઈ પંછુ અધિકાર સમાજે રેહવાજ કાં દીધો છે! સ્ત્રીનાં આંસુજ સમાજને કોઈ વેળા બાળીને ભરમ કરી નાખશે એમ આજે કોઈ માનતું નથી. અને એ સમય પછી દૂર નથી જ્યારે સ્ત્રીના આંસુની બદુલ મોટી રકમ આપણે આપવી પડશે.

દુઃખી રૂબાબ, પીડાઈ પીડાઈને પટકાઈ પડી. સૌને લાગ્યું કે રૂબાબ હવે વધુ છંપી નહિ રહે અને મરણ પધારીએ પડેલી રૂબાબે જતાં જતાં કાંઈ કહેવાનો પ્રયત્ન કર્યો—જગતને યોરી દીવાનગી આપવા પ્રયત્ન કર્યો, યોરી રૂબાબ! પાગલ રૂબાબ! પોનાની આસપાસ બેઠેલાંએ એણે કહેવા માંડ્યું “તમારા વ્હાપણમયાં કાવટ, તપાસ, નીતિ અનીતિની દીવાલો, બીજાને સુખ આપવાની તમારી મોટી મોટી પુકારોએ એક સી ઉપર ને બુદ્ધ કર્યો છે, ને દુઃખ ગુળથઈ છે, તેને બદલે જગતને આખોજ છૂટકો અને તમારી આજની બધી આપણે ગદાગ જતી અનેક રૂબાબોના હાનાં અશ્રુઓનું પરિણામ છે. આજનું જગત અપરાધી છે. એણે સ્ત્રીનું

ચશુ દબાવી દીધું છે, એણે સ્ત્રીને કચડી નાખી છે. સ્ત્રીને ન્યાય આપનાર આજની સમરેલી દુન્યામાં શોધો જડતો નથી. ન્યાય મંદિરોની દીવાલો સી ઉપર થતા અન્યાય સાંભળી કંપા ઉઠી છે. એક દિવસ એ બધાં ન્યાય મંદિરો ભાંગીને ભુણા થઈ જશે. એની ખાકમાંથી બીજાં નવાં ન્યાયમંદિરો ઉભાં થશે. ત્યાં સૌને માટે ન્યાય હશે. સી માટે પણ એ ન્યાયમંદિરો ન્યાં ગુપ્તી ઉભાં રહેશે ત્યાં સુધી જગત આખામાં સુખશાંતિ હશે, આરામ હશે અને પુન્ય હશે.”

આટલું બોલી રૂબાબ ખામોશ થઈ ગઈ, હંમેશને માટે રૂબાબ રૂબાબ હતી એટલેજ પાગલ કહેવાઈ; એ માનવસમાજની આખર હતી એટલેજ એની કોમત ન થઈ શકી.

.... દરેક જાતની

ટોપીઓ, લુગીઓ, હાઝિયરી,
ગુજરાતી તર્જુમા સાથના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ કુાં. લીં લાહોરના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* ગુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો

:::: દિક્ષાયત ભાવે મળશે ::::

ફક્ત એકવાર પધારી ખાત્રી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકબજાર (લુગમા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

વેપારી

ડિરેક્ટરી

ધી તાજ ઑરીસ

સુહમ્મદઅલી રોડ, મુંબઈ ૩

માંથી સાત આનાની

દીંમતે 'કારવાં' ની છુટક નકલો ખરીદો.

'કારવાં' એજન્ટસ:-

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

'કારવાં' એજન્ટસ:-

LIMBADA & CO.

P. O. Box 7686,

JOHANNESBURG.

'જલાલુદ્દીન અફઘાની'

પંચમું પુસ્તક

કી. પાંચ આના

૮. ખ. છુટક.

ખજમે ઇકબાલ, કોટાર.

ધી રાંદર રોડર્સ : કલ્કી, સુરત.

ફાટો કાઈદે આઝમ

સુસ્તિમ લિખાસમાં

૨૪" x ૧૮" સાત આના } ૮. ખ. છુટક
૧૦" x ૭" એક આના }

ધી રાંદર રોડર્સ : કલ્કી, સુરત.

ભાડે આપવાનું છે.

The Holy Quran

Arabic Text With English
Translation & Commentary

By

Allama Abdullah Yusufali

(Complete in two Volumes)

Rs 35-8-0

The Rander Stores, Kanpith, SURAT.

આ આના માટેનો માસિક ચાર્જ

ફક્ત એક રૂપીઆ. બાર માસ માટે

રૂ. ૧૨) જાહેર ખબર આપનારને ૭

આનાનો 'કારવાં'નો અંક પણ મળે છે.

પત્રવહેવાર વેળા 'કારવાં'નો હવાલો જરૂર આપો.

[મૂળ લેખક : મવ. સૈયદ અબ્દુલ અબ્દુલ મવદુદી સાહબ]

(અનુવાદ : ઇસાબાઈ ઇબ્રાહીમ કાવી)

સમાજમાં એક આમજનતાનો અને ખીન્ને વિશિષ્ટ જનોનો એમ બે વર્ગો હોય છે. જો કે આમજનતા સંખ્યા-પ્રમાણ અતિ બેહોશ હોય છે. અને સમાજનું સંખ્યાબળ એ વર્ગ પરજ અવલંબિત હોય છે. પરંતુ ચિંતન, માર્ગ-દર્શન, અને અભ્યસન કરવાવાળાં જોળાં એ રોજામાં હોતાં નથી. એ વર્ગમાં ન તો શિક્ષણ હોય છે, ન આર્થિક બળ, ન પદવીઓ હોય છે ન સત્તાધિકાર, જેથી કૌમતી દેરવણી કરવી એ લેહિયું કાપું હોયું નથી બલકે દેરવણીકારો અને પ્રચારીની પાછળ દોરણું અને ચાલતું એજ એમનું મુખ્ય કર્તવ્ય હોય છે. તેઓ પોતે સહો એને માર્ગો કાઢનાર કે બનાવનાર હોતા નથી, પણ તેમના માટે જે કાર્ય-દિશાઓ નક્કી કરવામાં આવે છે તે પ્રતિ પ્રયાસ કરનાર હોય છે. કાર્યદિશાઓ નક્કી કરનાર અને તેના ઉપર આખી સમાજને ચલાવનાર ખરી રીતે વિશિષ્ટ વર્ગ હોય છે. જેઓની પ્રત્યેક વાણી અને વર્તન સાથે સમજ, સંપત્તિ, સામર્થ્ય અને સત્તા જેવી અનુપમ શક્તિઓનું પાકાણું હોય છે. જેથી સમાજને રેનેન્સાન્સ એકે અનિચ્છાએ તેમનુંજ અનુસરણ કરવું પડે છે. તો પછી આ કથન તદ્દન વસ્તવિક છે કે કૌમતી મૂળ શક્તિ તેના સામાન્ય વર્ગ નહિ પણ વિશિષ્ટ વર્ગ છે! તેઓ પરજ કૌમતી વિકાસ અને વિનાશનો આધાર હોય છે. તેઓનું સંસ્કૃતિ અને સદાયરણ પુરી સમાજના સદાયરણ અને તેઓનું દુરાચરણ પુરી સમાજના દુરાચરણમાં

પરિણમે છે. ત્યારે કોમ કૌમતી સલાહનો સમય આવે છે; ત્યારે તેમાં એવો વિશિષ્ટ વર્ગ જન્મે છે જે પોતે સુમાર્ગે ગતિમાન થઈને પુરી કોમને તે ઉપર ચલાવે છે. ‘વજઅદનાહુમ અફઝિમ તઅહુદુન’ મિ અફઝિના વ અવદુ-યના ઇસ્યદિમ ફિઅ સદમ્પેરાત [અને અમે તેઓને સરદાર બનાવ્યા કે અમારા દુઃખથી ઉપરેશ આપતા રહેતા દના અને અમે તેમની પાસે નેક કામો કરવાનો (અને નમંજની પામીદોનો તથા ઝકાત અદા કરવાનો) દુકમ મેકલો] અને ત્યારે કોઈ કૌમતી દુર્દશાનો સમય આવે છે તો તેની ખરાબીનો આરંભ તેના વિશિષ્ટ જનોથી થાય છે જેઓની યુગસાક્ષી અને નીતિ નાશથી આખરે પુરી કૌમ નિષ્ક્રિયતામાં હોમાઈ ગય છે. “વદંહા અરના અન તુલ્લિક કરપતન અસનાં સુતરફીદા ફંફસક ફીદા ફદ્દક અસેદુફેતુ ફંફમનાંદા તદમોશ” [અને જ્યારે અમે કોઈ વસ્તીનો વિનાશ કરવા ઇચ્છીએ છીએ ત્યારે તેના ‘સુતરફીન’ (બાને અખીર, રહસ) લેહિયો દુકમ આપીએ છીએ ફરી (જ્યારે) તે લેહો (ફરે) નથી માનતા ઉછરા) ત્યાં સારાત કરે છે; ત્યારે તેઓ પર દલીલ પુરી થઈ ગય છે. ફરી તે વસ્તીને તખાદ અને બરખાદ કરી નાંખીએ છીએ.]

કુઆંતની પરિભાષામાં કૌમતી વિશિષ્ટ વર્ગને ‘સુતરફીન’ આગેવાનો કહીને સંખ્યા

છે. માને તે લોકો જેઓને અક્ષાદ તત્વાવાએ પોતાની નેઅમતોથી ખૂબ નવાજ્યા હોઈ જગત-કર્તાનો પુરાવા પ્રમાણે હરહમેશ એમજ થતું રહ્યું છે કે કૌમર્માં પ્રથમ એ નેતાઓજ દુષ્કર્મ, દુરાચાર અને અસાચારના ધ્વનિવાહક અને છે। પછી સારીયે સમાજ દુરાચારની ભોગ ચર્ચ પડે છે।

એ પુરાવાની સત્યતામાં શું શંકા છે? આપણી પોતાની કૌમની રિથિતિ જુઓ! એની દુર્દશા, નીતિનાશ, અને પાપમાત્રી પણ આપણા 'મુતરશીનો'થીજ થઈ છે। એ લોકોએ ઇલાહી ફરમાનો અનુસાર ઉપદેશ અને આદેશ આપવાવાળા ઇમામોની ઉત્તમ પ્રધાને ત્યાજ કરી શપતાની અને રાક્ષસી પ્રધાઓનું અનુસરણ શરૂ કર્યું. એમણેજ સ્વાર્થ અને સ્વપૂજા માટે શરીરઅતના બંધનો દીધા કરવાની હારમાળાનો આરંભ કર્યો। એમણેજ 'ફિઓનો' અને 'કેસર'ની જેમ ખુદના સેવકો પાસે પોતાની સેવા કરાવવી શરૂ કરી, અને પોતાની કૌમને ખુદપરસ્તીને બદલે હાકિમ-પરસ્તી તથા ઉમરાવ-પરસ્તીની દૃઢે પાડી। એમણેજ તે ગરદનેને શુદ્ધાઓ રહામે ઝુકતાં સીખવ્યું। એમણેજ સુશોભિત વસ્ત્રો અને હાલ્ય મહાકવોમાં મહા અપરાધો સેવીને પોતાની સમાજ માટે અપરધોને સુંદર અને શોભાવમાન બતાવ્યા। એમણેજ હશેમનો માલ ખાધને પોતાની કૌમને હરામ ખાવા અવગણવાની ટેવ નાંખી। એમણેજ ધર્મશીલ માટે શિક્ષણનો, શયરત માટે શુદ્ધિનો, પ્રવચ્ચો અને કાવત્રાઓ માટે મનોવૃત્તિનો, ઇમાન ખરીદવા માટે સંપત્તિનો, કુર અસાચાર માટે શાસન-પદ્ધતિ, અને અભિમાન માટે શક્તિઓનો ઉપયોગ કર્યો। વળી એમણેજ હક્કો અને હિતો સુધી પહોંચવાના અને ઉત્કર્ષ સાધવાના અનેક યોગ્ય મર્જો બંધ કરી દીધા। અને લોકોને લાચાર બનાવ્યા કે ખુશમદ, લાચરચત,

ધીકાળાશ, અસત્યતા, અને એવા બીજા સ્વમાન વિદોહણા માર્ગો વડે પોતાના હેતુઓ સાધે।।

મતલબ કે નીતિ અને કર્મોની કાંઈ વિકૃતિ એવી નથી જેનો પ્રારંભ એ કહેવાના વિશિષ્ટ જનોથી ન થયો હોય। એમને અગ્રાદે જે ઇન્આમો આપ્યાં હતાં તેનો તેમણે અવજા ઉપયોગ કર્યો. પોને પણ ખરાબ થયા અને પોતાની સાથે પોતાની સમાજને પણ ખરાબ કરીધી.

આ બધું સદીઓથી થઇ રહ્યું હતું અને દુરાચાર તથા નીતિનાશનો લુણ સુરલીમોના સામાજિક સામર્થ્યને અંદરથી ખોખરું કરી રહ્યો હતો. એમ છતાં પણ હદયોમાં ઓછામાં ઓછે, ઇમાનનો પ્રકાશ પથરાયેલો હતો. જે કે ખુદા અને રસલ (સલ.)ના ફરમાનોનું સંપૂર્ણ પાલન ન હતું છતાં ખુદા અને રસલ (સલ.)નો પ્રભાવ અને પ્રેમ-લાગણી હિલોમાં ખાડી હતી. ઇસ્લામી નિયમોનું ઉત્કર્ષન આહે તેટલું કરવામાં આબુનું હોય. પરંતુ તે 'નિયમોના સન્માનથી હદયો ખાલી ન થયાં હતાં, ઇસ્લામી સત્તનનની વિરુદ્ધતા આહે તેટલી વધી અંત હોય પણ તેના વિરુદ્ધ બળવાતું સાડસ કદી પણ થયું નહોતું. જેને ઇસ્લામે સત્ય કહ્યું તેને સાચુંજ માનવામાં આવતું હતું કલે તેનો ત્યાગ કરીને અસત્યના અનુસરણમાં અતિશય આગળ પડતો લાગ કેમ બળવો ન હોય; પરંતુ આ કૃતમતા અને ધૂણા-લાગણી કાંઈમાં પણ ન હતી કે ઇસ્લામી બતાવેલ 'હક' ને 'આતિશ', અને 'આતિશ'ને 'હક', 'ફર્જ' ને 'પ્રજુલ' અને 'યોગ્ય' ને 'અયોગ્ય', 'હરામ' ને હલાલ અને 'પાપ' ને 'પૂણ્ય' કહેવામાં કે સમજવામાં આવે। બેશક યુનાહો થતા હતા. નિઃશંક અપરાધોથી પવિત્ર પાકવો ખરડતા હતા, શરીરઅતની સીમાઓ ઓળંગવામાં આવતી હતી, ઇસ્લામી નિયમોનો અનાદર હરથી વધી જતો, પરંતુ એથી હદયો શરમાઈ

જતાં હતાં ! શરમથી ગરદનો ઝુજી પછી જતી હતી ! કમમાં કમ ઉઠ્યો આ વાતને સ્વીકાર કરતાં હતાં કે અફસોસ અને ખુદા અને રસમ (સભા)ની નાશરમની કરી રહ્યાં છીએ ! !

એવું કારણ આ - હતું કે માન્યતાઓની નિર્બળતા અને સુકોતેની કુશળ હોવા છતાં ખુદામાનોની સંસ્કૃતિ ક્ષણેને ચલેલી બુનપાસ પર અચ્છ હતી. એ કે ઓસ અને ધરિત્રની કંપનાઓએ ધણીપરી (માનસિક) નિરૂતિએ વિકસારી, પરંતુ તેમને એટલી સફળતા કરી પચે મળી નહિ કે તેઓ ધરિત્રોના દ્રષ્ટિબિન્દુને પહોંચી શકે. તેમની મનોરતિના બીજાને ક્ષણમથી કેવળ વિમૂઘ કરી દીધો, અને તેમની માનસિક સંક્રિતિએને અહીં સુધી આપ્યું કે તેઓ ધરિત્રોની દ્રષ્ટિએ અવગણ્યતા અને હરકામી બેળથી વિચારવાનું બિરુદ સંપાદી દીધો !

પરંતુ ઝોળણીસખી સદીમાં શાસન શુભાચ્ચ પછી ત્યારે આપણી કૌચના "મુતપ્તિનો" એ નિદાલય કે સુરિયો દાસન સત્તાએ સાથે હોદાધિકાર, સન્માન, સંપત્તિ, એ બધું જ શુભારી રહ્યું છે. અને શુભારી દશમાં એને રક્ષા તથા શુભાવેલી વસ્તુઓની પુરવણી કરવા માટે પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિ અને વિદ્યાધી વિજ્ઞપિત ધ્યા સિવાય કશું અન્ય સાધન નથી ! તે તેમના પર્તનમાં એક અનેરો વિહાર યોગ ને ખરા અર્થમાં માત્ર વિહારજ (કેરાર) નહિ બલકે એક પરિવર્તન હતું ! વિહારના અર્થ માત્ર બદલાવાના જ શાય છે. પણ પરિવર્તન પદ્ધતિ જવાને કહે છે, અને ખરે ખરી તે આ બીજા પરિવર્તનમાં તેઓ એવા પદ્ધતિ ગયા કે તેમનું દ્રષ્ટિબિન્દુજ પદ્ધતિ ગયું ! તેમનો મનોરત્ન પદ્ધતિ ગયો ! તેમની દ્રષ્ટિએ પદ્ધતિ ગઈ ! તેમનું હૃદય ક્ષણમથી મલિત મહને દિરંગીપત પ્રતિ પદ્ધતિ ગયું ! ને ક્ષણમથી તદ્દન ઉઠી દિશાએ આવેલી છે !

આવ ! ત્યારે એ પરિવર્તનનો પ્રારંભ યોગ ત્યારે તે શરમની કાગળી ને ક્ષણમી નિવમણું ઉત્તમન કરતી વેળા પ્રથમ દ્રષ્ટિયપર, યતી હતી ધીમે ધીમે અદ્યત્ત રવા લાગી. બલકે એ ખાતનો અંત આરવા કાગળો કે તેઓ સરીચનની સીમાઓ તોડીને કોઈ અપરંચિત સિદ્ધાર મધ રહ્યા છે. ત્યાર પછી કોઈ કોઈ અંદરની જગ્યા સારાત અને બેશર્મીએ લગ લીધી ! પ્રલેક પ્રકારનો નિયમબંધ છડ્યોય થવા લાગ્યો અને તે ઉપર શર્મને બંદને ગઈની અભિચક્તિ થવા લાગી ! પરંતુ પરિવર્તનને પ્રસાદ એ હરે પહોંચાને પણ અડક્યો નહિ. હવે એ દિરંગી રંગમાં રંગાએલા માનવ પુતળાઓની મિર્જામાં ને વાતો જાંબરવા કે જોવામાં આવે છે તે બેશર્મીથી વધીને ક્ષણમ વિરુદ્ધ ઝુજા વિરોધના ચિન્હો બધા કરે છે ! હવે વાત આ હરે પહોંચી છે કે એક મુખ્ય ને અમુદ્ય ક્ષણમી નિયમના સુરેચ્છા કરી નાખે છે તે પોતાના અપરંચ પર શરમાવાને બદલે ઉદ્ધા તે માણસને શરમાવવાને મપાન કરે છે ને એ અચિન નિયમોની પાળી કરી રહ્યો છે ! અર્થાત્ હવે શુનેદગાર અને અપરાધી તે નથી ને ક્ષણમીએને તોડે છે બલકે તે છે ને તેનું અનુસરણ કરે છે ! હવે માત્ર નમોંક, શેષનો ત્યાગ કરવામાં આવતો નથી, બલકે તેવા ઉપર તિરકારનનક ગઈ પણ કરવામાં આવે છે ! શેષ નમાઝને ત્યાગવાની તબ્લીગ કરવામાં આવે છે. શેષ રાખનાર અને નમાઝ પદનાઓની કેડી કરી તેને દત્તી કાઢવામાં આવે છે ! અને આશાએ સેવવામાં આવે છે કે શેષ નમાઝના પાત્ર દેલો (ખાસ કરીને ત્યારે તેઓ કેવળાએલા હોય) પોતાના શાપથી ઉદ્ધા શરમીના થશે. હવે આ છે કે અગર કશું નમાઝમાં એક કે ઉણપ જણાય છે, તે તિરકારન દેલનામાં કહેવામાં આવે છે કે

આખરે તે સારેજ નમાજી છે ને ! અર્થાત એ માણસમાં એમ હોવાનું મૂળ કારણ જીભું કંઈ નથી પણ માત્ર તે અમલ છે જેને અશ્વકે સર્વ વિનિયોના પ્રતિબંધક રૂપ દેરેલો છે અને જેને રસહુલાદે (સહ) બધા સરકોથી સ્નેહ ગણ્યો છે । (પાને નમાજી).

આ દ્રોહ માત્ર નમાજી, રોજા સુધીજ મર્યાદિત નથી પણ જીંદગીની કામલાજ બધીજ દિશાઓમાં વ્યાપી ગયો છે । હવે ધરલાખી અદાઓની પાળીદાને “મુહાંનાદ”ની ઉપમા વ્યાપકમાં આવે છે । અને ‘મુહાંનાદ’ વ્યાપણા નૂતનયુગની પરિણામમાં સંકુચિત થતી, સ્વામ કમના, અજ્ઞાનતા, પ્રાચીન-પ્રિયતા, અને બુદ્ધિ-દિનતાના વિનાશક મિત્રશત્રુ નામ છે । । અર્થાત એમ સમજો કે સુસ્ત માન્યતાવાળા અને ધરીઅતના સેવક એવા મુસ્લિમનું નામ ‘મુહાં’ છે । અને ‘મુહાં’ તે છે જે નૂતન-અવ્યતા અને રોજાન-ખિલાફીથી કેસો દૂર દોષ । સુધરેલી સોસાયટીમાં કાંઈ પણ રીતે ખપી શકેતોજ ન હોય । આ સેંકડો ગાંઠોની એક ગાંઠ છે । અને તિરેકોપૂર્ણ વૈરાગ્યના અંકત કરવા માટે અનેક વાક્યો વાદવાને બદલે વ્યાપણા “કાજો દિરંગી” પોતાની બધી વૈર જવાગાઓ સંગઠિત કરીને માત્ર એક શબ્દ “મુહાં” બકી દે છે ।

આજે દેશ કથન અને વર્તનના અનુભવન અથવા સમર્થનમાં આ દલીલ કેઈ દલીલજ નથી કે તે કુર્આન અને હદીસને અનુરૂપ છે । બિમુસ્લિમ નહિ બ કે એક મુસલમાન જે બહાદુરીથીથી ‘તાલીમવાદ’ અને ‘રોજાન-ખિલાફ’ ચાલુ ગયો, છે કુર્આન અને હદીસની જનરલે બેધડકા રદ કરી દે અને સ્વેજ પણ ધરમતો નથી બલકે આશા સેવે છે કે હરેક ધરલાખી નિયમોની સત્ત્વ લાંબાવાગાએ શરમિલા સનું જોઈએ । કુર્આન અને હદીસની

દલીલોને માનવું તો દૂર રહ્યું જ્યે તો આ દાલ જોયો છે કે જે ચાતને ધરલાખને નામે રહ્યું કરવામાં આવે છે તેના વિરુદ્ધ તરતજ ખોટા પક્ષપાત પેદા થઈ જાય છે પણ જે તેજ વાત અઢી દલીલો સાથે રહ્યું કરવામાં આવે અથવા કાંઈ પાયાલ-અંધકારના પુસ્તકોને દવામે આપીને વર્ણવવામાં આવે તો તરતજ ધમાન લઈ આવરી ! પરંતુ ધરલાખનું નામ આવતાંની સાથેજ વ્યાપણા દિરંગી રંગમાં ખરડાએલા મુસ્લિમોના ભેગાઓમાં અનેક પ્રકારની વિરૂદ્ધ લાગણીઓ અને શંકાઓ ઉત્પન્ન થવા લાગે છે । ।

અમુક વરસો પહેલાં એ વખત માત્ર વ્યાપણા પુરોમાજ વ્યાપી હતી અને વ્યાપણે આ ‘વર્ગ’ એનાથી સુરક્ષિત હતો જોહામાં જોહું ધરલાખી સંસ્કૃતિની હલ-સુધી જ્યે હલો શકીએ છીએ કે “હરમ” (પરો) રક્ષણનું જોહું અંતિમ રથગ છે કે જ્યાં ધરલાખ પોતાની સખ્યતા અને સંસ્કૃતિનું રક્ષણ કરે છે, અને જે કારણોસર ધરલાખે ધર્મ-પર્યામાં રાખી છે તેમાંથી એક મદદારજી આ પણ છે. જોહામાં જોહું તે અંતરપટ તો ધરલાખના, પ્રકાશથી પ્રકાશમય રહે કે જ્યાંથી એક મુસ્લિમ બાળક દૂધ પીએ છે. જોહામાં જોહી તે ‘ગાદ’ તો અધર્મવાદ, નાસ્તિકવાદ, નીતિનાશ, અને ક્રમ-નાશથી સુરક્ષિત રહે જેમાં એક મુસ્લિમ બાળક પોષાય છે । જોહામાં જોહું તે પારણાની વ્યાસપાસ તો શુદ્ધ ધરલાખી વાતાવરણ વ્યાપી રહે કે જ્યાં મુસલમાનની નસલ પોતાના જીવનની પ્રાથમિક મજ્જિયોમાંથી પસાર થઈ રહી છે । જોહામાં જોહું તે વર્ણ જો તો બહારની અપવિત્ર અસરોથી રક્ષિત રહે જેમાં મુસ્લિમ બાળકના નિર્મળ હૃદય અને કુમળા મગજ પર શિશુજી, પરવરિશ અને દ્રષ્ટિવાદની પ્રાથમિક રૂપરેખાઓ કાતરાય છે. માટે “પહે”

એ દરબરસંઘરિયાગી સંસ્કૃતિનો સૌથી વધારે મંજૂલ દિલ્લો છે જેને એટલા માટે ચલુવામાં આપ્યો હતો કે આ (ધરિયાગી) સંસ્કૃતિ ને કંઈયે પરિચય-પામીને પાછી પડે તો એમાં પોતાનો બચાવ કરે ! પણ અફસોસ કે હવે એ દિલ્લો પણ એકઠું રહ્યો છે. દિરંગી "સુતરરીનો" હવે પોતાની ક્ષતિઓને પણ ખેંચી ખેંચીને બહાર લાવી રહ્યા છે. કે તેણીઓ પણ તેજ ઝેરીલા અસરથી આકર્ષાય કે જેનાથી તેઓ પિતે ઝેરીલા યજ્ઞ ચૂક્યા છે ! આપણી સમાજની બાળકોઓ હવે કોરોને અને સિદ્ધાન્ત ગ્રંથોમાં શુભરાષ્ટ્રી, માનસિક અને સક્રિય નિહિતિ, તથા દિરંગી સંસ્કૃતિનો પાઠ શીખવા મોકલવામાં આવી રહી છે ! જે આપણા બાળકોને એ બધું શીખી ઇસ્લામ દોહી બનાવી ચૂકી છે. આ અંતિમ યોગ્ય અમારા નજીક એ પરિવર્તનની પૂર્ણાકૃતિ કરવાવાળા છે. જેનું હાથબાજુ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આ માત્ર અમારી કલ્પનાજ નથી બલકે પરિવર્તનની પૂર્ણાકૃતિને આ બદલનીય અશુભો નેહ ચૂક્યા છે ! આહ ! આ બદલનીય દર્શન શ્રવણ કરી ચૂક્યા છે ! હવે વાત આ દરે પહોંચી છે કે એક મુસ્લિમ શાન્તા કુઆન અને હઠીસના સ્પષ્ટ ફરમાનોનું ઉત્તરન કરીને પોતાના રાજ્ય આર અને સૌદર્શનું પ્રદર્શન દરાવતીનીકળે છે ! અગ્રણ્ય હોયસોમાં બન્ય અને ડીનર આરોગે છે ! સીનેમાગ્રંથોમાં જઈને પુરો સાથે બેસે છે ! બહારમાં ફરીને "શોપિંગ" (વેચાણ) કરે છે અને અત્યાચાર પર અત્યાચાર આપે છે એ મંત્રીને સજામાં નિયમોના અત્યાચાર કરીને

સરમાવાને બદલે ગર્વની સાથે પોતાના એ "મદદ ટાપો"નું વર્ણન કરે છે !.....એનો અર્થ આ છે કે ઇસ્લામ વિરદ બળવાનો સ્પર્ધિત પુરોથી આગળ વધીને સ્ત્રીઓ સુધી પ્રસરી રહ્યો છે ! ઇનાહાદે.....ખુદાને વારતે દર્શાવે કે પુરાણી ધર્મચુરત સ્ત્રીઓની ગોદમાં ઉછરવા છતાં જ્યારે તમારી આ રિપન છે તો જ્યારે તમારી મદિયીઓ હમાનપૂર્ણ સ્વમાનથી ધારી રહેશે અને ખુદાની ઇજાદ તથા રક્ષ (સમ)ના અનુસરણની સીમઓ ઓળંગી જશે તો આવી નસોની શું રિયંતિ થશે ! જે એ દિરંગી દળની નુતન શાન્તાઓની ગોદમાં પેપાળને નીકળશે ! જે બાળકો આજ ઉદાસતાં પોતાની ચેતેર દિરંગીપણ શીરગી-વતનાં ચિન્હો નીકળશે, જેઓની નિર્ણય દ્રષ્ટિઓ ઇસ્લામી સંબંધના અને સંસ્કૃતિના કોઈ એક ચિન્હથી પણ પરિચિત ન હશે ! જેઓના દર્શનમાં કદી ખુદા અને રહલ (સબ)ની વાતો પડશે નહિ ! જેઓનાં હૃદય અને મગજ રૂપી સાદી રમેટ પર પ્રયમથીજ દિરંગીવતના ચિત્રો અંકિત થશે શું તેઓથી આ બાધા રાખી શકાય છે કે વિચારો, ઝેરણાઓ કમો અને ફેરફાર સારંગ કે મોહ દલિએ પણ તેઓ મુસપ્રમાન દશે ! !

અપરાધનો પ્રથમ દરજ્જો આ છે કે મનુષ્ય અપરાધ કરે પણ તેને અપરાધ સમજે અને તે ઉપર શરમાઈ જાય એ પ્રકારનો દોષ પોતાની દર સુધી સમજે પણ દોષ છે. પણ તોઆ અને શરમની અગિયમકિતથી માફ પણ કરી શકાય છે. મારણ કે અસ્વી અપરાધ એ

મનુષ્યની નિર્બળતાનેજ આસારી ગણાશે.

અપરાધનો બીજો દરજ્જો આ છે કે મનુષ્ય અપરાધ કરે અને તેને હથુપને બદલે ખુબી સમજે. અને ગર્વની સાથે હુએક તેને અંગત કરે, એનો અર્થ આ છે કે તે માનવીના હૃદયમાં તે કાયદાનું કાર્ષ પશુ વળન કે સન્માન નથી જે એ કર્મને અપરાધ તરીકે ઓળખાવે છે.

અપરાધનો અંતિમ દરજ્જો આ છે કે ઇન્સાન માત્ર એક કાયદા વિરુદ્ધ અપરાધને અપનાવે એટલુંજ નહિ પણ તેના મુકાબલામાં એક બીજા કાયદાની દ્રષ્ટિએ તે અપરાધને ન્યાય (બ્યાગ્રબી) અને સાક્ષાત સુકર્મ સમજે. અને જે કાયદો એ કર્મને દુષ્કર્મ (અપરાધ) દર્શાવે તેની ઠેકડી કરે, અને તેનું અનુસરણ કરવાવાળાઓને દોષિત સમજે, તો એવો મનુષ્ય માત્ર કાયદાનો વાંગજ નથી કરતો બલકે તેનો ઉપહાસ કરે છે અને તેના વિરુદ્ધ વિદોહ કરી રહ્યો છે.

કરેક અપપશુકિ અને સાધારણ સમજવાળો મનુષ્ય પણ આ વાતનો સ્વીકાર કરશે કે જ્યારે મનુષ્ય એ હૃદયે દરજ્જો પહેંચી ન્યાય તો તે એ કાયદાની મર્યાદાઓમાં નથી રહી શકતો જેના વિરુદ્ધ તેણે પ્રુક્ષો વિદોહ કર્યો છે. હજાં પણ તે શપથના કેટલો બધો મરદૂદ છે જે તેમને બરોસો આપી રહ્યો છે કે તમે ઇસ્લામી નિયમોનો ઉપહાસ કરીને, તેની ઠેકડી કરીને, તેના અનુસરણને હિંચ ગણીને, તેના અનાદરને શોષ્ય ગણીને પણ મુસલમાન રહી રહો છો.!! એક સમયે તો તમારી આ સ્થિતિ કે જેને

પ્રુદા અને રસુલ (સહ) સારું કહે તેને તમે પુરું કહે, તેઓ જેને પુરું કહે તેને તમે સારું કહે, તેઓ જેને યુનોહ કહે તેને તમે વાસ્તવિક કહે, તેઓ જેને બ્યાગ્રબી કહે તેને તમે અપરાધ સમજો, તેઓ જે આગાઓ આપે તેની તમે ઠેકડી કરો, તેઓ જે કાયદો બનાવે તેનો તમે શરમચિહ્નો આનાદર કરો, અને બીજા તરફ તમારો આ દાવો કે તમે પ્રુદા અને રસુલ (સહ) પર હિમાન રાખો છો અને તેઓનું સન્માન તમારો હૃદયમાં છે, અને તેણે પસંદ કરેલા 'દીન' માને ઇસ્લામના તમે ઉપાસક છો!!! શું કાંઈ સમજદાર મનુષ્ય માની શકે છે કે તે કાર્યપદ્ધતિ સાથે તમારો એ દાવો વાસ્તવિક છે!

પ્રુદાની કૃપારી દલુ સુધી આમ મુસ્લિમ જનતા એ અપર્મતા અને નાસ્તિકતાના પાશ્વર્ય પ્રવાહથી સુરક્ષિત છે દલુ સુધી તેમના હૃદયોમાં પ્રુદા અને રસુલ (સહ) ની આત્માઓનું માન અસ્થિત તથા ધરાવે છે અને ઇસ્લામી નિયમોનું થોડું ઘણું પાલન તેઓમાંજ દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. પરંતુ પહેલાં જેની રીતે વિશિષ્ટ વર્તનું વર્તન તેઓની નીતિ રીતી અને રહેણી કંદણી પર અસર કરી ચૂક્યું છે તેની રીતે બધ છે કે દલાય આ 'તુન' વર્તન' થીમે તેઓના હિમાન ઉપર પશુ ચોનાની વિવંધ વિનાશક અસર પાડે નહિ.

નમાઝ રાઝાનો ત્યાગ દુરાચાર અને દુષ્કર્મોના વિશાસ ફિરંગી પ્રધાઓના અનુસરણને શોષ્ય અને પાશ્વર્ય સંસ્કૃતિને અપર્મતા

વીને બતલાવવાવાળા એક તમાચાએ તરફ આમ મુશ્કેલીમાં વસણુ જે ઝડપી ગતિએ વ્યાપક થઈ રહી છે તે દરમિયાન બાની ભયનું સૂચન છે. જેને વ્યાપણા "મુતરશીનો"ના વિચારો સુધારવા પામશે નહિ અને તેઓ હજારોમાં આકેલા ધોરી માર્ગથી પર્વત વિમુખ રહ્યા

તે તે દિવસો દૂર નથી કે જ્યારે આખીએ સમાજ એ ગુમરાહીની ગટ્ટમાં હોમાઈ જશે અને અદ્યક્ષની આ સન્નત પૂરી થઈને રહેશે કે "ઈડા અમરતા અનુદલિત કર્પતન અમર્ના મુતરફીદા કુદસક કીદા કુદકક અલેદલ કોલુ કુદમર્નાદા તદમીર"

પરમે, (ગોનોરીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફત્તેહમંદ ઇલાજ

ડૉક્ટર જસાણીની જગમશાહુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર [૧૯૨૨૬]

બેધડક આજેજ અજમાવો

એ તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અથવા જુનામાં, જુનો પરમે પ્રમેહ (પરગીઆ) સ્વપ્નામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (પર) ચતી સખત બળતરા, ડીયું ડીયું તથા અટકાવે ચેતો પેશાબ, મુત્રાશયમાં આવેલો સોજો તથા થયેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓ અને પુરુષોનાં પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડમુળથી નાશ કરી બગડેલી ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને શુદ્ધ કરે છે.

પ્રયાસ પ૦) ગોળીની બાટલીની કીમત રૂ. ૩)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના જુદાં.

• ચેતવણી •
નહીઆઓથી સાવધ રહો.
ખરીદતાં પહેલાં દવાનું નામ : ગોનો કિલર :

અને કુકાછાપ સીલખાઈ પોકેટ તપાસીને લેજો.

સ્ટોકીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, સુરત.

એકલા બનાવનાર : ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વીકલસાર્થ પટેલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪

આક્રિશ્નતા દર્શાવનાર—મુનીયન પ્રીતીગ વર્કસ, હા. વિકારીઆ રોડ, ભાનિ.

અવન-પું

અનુવાક:

હાશિમ એમ. દીમોલ.

અરદીની મોસમ !

કાળી રાત્રી પોતાની ઝુફોમાંથી આકળનાં ફામાં ખેરવતી આમળ વધી રહી હતી !

એકાએક પવનની શીતળ દહેરીએ કાઢતી અવન-કિતાવતી પ્રસ્તાવના શરૂ કરી.

"હું ખેડેર છું."

વક્ષોના પીળાં પાંદડાંમાં દુઝવા લાગ્યાં.

અંધારના શાંત આવરણને બેઠીને વળા પાછી એક માઝ સંભળાઈ.

"મને આશ્વેય કામ ન મળ્યું."

પ્રદીપ્તિ કિંમોલ કરી ઉઠ્યાં પરંતુ તેમનો ફિલકિલાટ દર્દીપૂર્ણ હતો.

પવનની શીતળ દહેરીઓથી વક્ષની ડાળે અને યડ થરીથરી ઉઠ્યાં.

પ્રખળ ઠંડી... અને એના અંધ ઉપર એકમ્મ ચહેરણું ! તે પથ્ય રચણે રચણે ફરેલાં દેસની કંગાળીયતનું મર્તિમંત સ્વરૂપ !

લાચાર મજદૂર ! !

ખલા પર કુદાડો, બરાવદાર છાતી, ગૌરવ-બહુ ! મસ્તક, મજબૂત કાંઠા, બળવાન બાકે-મહેનતની મહત્તાનું દર્પણ !

પરંતુ હવે અધિમત્તા સર્વ પેડે દગાયેલું, મુડીચાદીઓના રંગીન શરણ માટે ચરીર-માંથી શક્તિ ચૂસાઈ ગઈ હતી. તે પ્રાન્દાક્ષ્ય પહેલાં કામની શોધમાં અનન્યતા વિના બેઠી રહી હતો.

ક્યાં ક્યાં ન પહોંચ્યા ? સના મોઝ બારણાં

ન ટોક્યાં ! તો પથ્ય ક્યાં કામ ન મળ્યું !

હવે તે વીચે મોઢ પોતાને ઝુંપે જઈ રહ્યો છે,

પગમાં ફાંસા, હોઠ પર કરમવીધો, અમુ-બીની બાંબો, મુખમાંથી થેરા નિસાસા.

આ હતી દીવસબરની તેની કમી !

અખમરોની સિકાર મજદૂર !

શહેરના ઝમઝમાટ સાથે એને શો સંબંધ !

સુંદર શણગારેલા બજારમાં એનું સ્થાન ક્યાં !

મગનચુગિયન મહેલાતો સાથે એ કંઈ કાપાને થી લેતા દેશ !

તે નગરની બહાર દૂર અંતિ દૂર જઈ રહ્યો હતો.

વક્ષોના ઝુંકમાં એક વેરાન વનમાં એનો નિવાસ હતો. દવા પથ્ય ભેર દરે તેો ઉમી નોય એવી એક ઝુંપડી ! મહેતોની સાચી મરકરી !

તેણે ધકકતે હાથે અને લયમત્તા પગે એણે કુટિરમાં પ્રવેશ કર્યો.

કંઠપાંતોનો કશું અવાજ !

"આહ આરા થેરા....."

શરદ અનુમાં પથ્ય એને પરસેવો છુટવા લાગ્યો. જાણે ઉન્દાગાની ઉની હુન્ન વાપરા તેને બાળા રવા હતો.

પોતાની દુઃખી સ્ત્રીનું હૃદય સાંમળીને તે એકમો.

ટમટમી રહેલા દીપકના આઠા પ્રકાશમાં તેણે જોયું તેના એક વર્ષના એકમોતા અજબોજી આકંઠ !

બાપ મેહનત અને અખમરોની બનાવળથી લડતો હતો.

અને એ દુષમય બાળક મેહનત અને અજબોજી વચ્ચે ઝૂલી રહ્યું મું.

પથ્ય સ્વિસ થીયો.

બાળકને એક દીપ્ત દૂધ પથ્થુ નરીજ ન થયું !

બૂએ મળતી બિચારી માતા એને દૂધ ક્યાંથી પીવાડે ?

લોહી પથ્થુ પીવાડવા માંગે તોએ નીકળતું મુશ્કેલ હતું. એવું એનું શરીર સુકસકડી બની ગયું હતું !

મજદૂરનું શરીર ક'પવા લાગ્યું.

દીપક હોલવામ ગયો અને સાથે.....

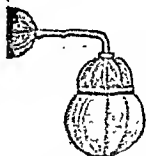
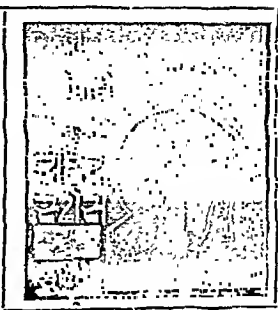
નિર્દોષ બાળકની છવત-લ્યોત પથ્થુ છુટી ગઈ !

મા ચીસ પાડીને એકેસ યત્ન ગઈ.

અને બાપ એ નિર્દોષ બાળકની લાચ ઉચકીને ગાંડપથ્થુમાં ગયો ત્યાં ધુમવા લાગ્યો.

માસદારોની દુન્યા, બે.....તારા અંધ.

કારમાં મારા છવનની પુછ.....લૂણક મઈ ! હથાકી ગઈ ! !

અહમદ એન્ડ કો.

લુના અને જાણીતા વેપારી

દરેક જાતની પેટ્રોલેશ બત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, મોનીના ઝાળવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને રેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બટ્ટમ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે કીફાયન કામે મતશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું કીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક ગ્રાઈમ્મની સ્વીટ ટૂંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સંભવટ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક ચોકલવામાં આવશે.

દે. કલુષીક બત્તર, લાલગેટ પાસે, સુરત.

[૧૯૪૧]

નમ્ર સત્ય

૧. બધનું વિરામસ્થળ એટલે દેશિતનું દિલ.
૨. ઉત્તમ વિચારો અને વાચ્ય. ભાવનાઓ ઉદ્ભવે છે માનવીની ગંભીર બૂલોમાંથી.
૩. જુઠાણામાં સત્ય છુપાયું છે-અસત્યમાં જુઠાણું.
૪. કાન ધીન પાયાદાર સાક્ષી છે-આંખની નજરે.
૫. સુરક્ષિત સંસ્કારી અને ક્રોમળ લય'કસ્તા' કર્યાવંતી વૃત્તિ તે ઈર્ષા.
૬. નામના-એક ઇંક જે ઉગે છે સ્મશાનમાં. અભિમુક્ત, યથેવ મનુષ્યદેહના આખના આતરમાંથી.
૭. આત્મ-વિશ્વાસ એ શીર્ષની કુચી છે.
૮. વાયદા ઉપજાવે છે કરજ ને કરજ ઉપજાવે છે. વાયદા.
૯. માનવી પોતાની કિસ્મતની કિતાબનો કર્તા છે.
૧૦. પસ્તાવો એટલે શુન્હા માટેની અશક્તિનો ઉચ્ચાર.

‘નૂર’નાચીઝ

રૂપીઆ પચાસ પચાસનાં બે ઈનામો

કોલેજનાં વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓને બહાર નિમંત્રણ

“કાયદાની દૃષ્ટિએ ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીઓની સ્થિતિ”

૨૧. કરસનદાસ મૂળજી રમારક ફાંડની. યોગના મુજબ તમામ ગુજરાતી બોલતાં કોલેજનાં વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓને શ્રી હાર્પસ ગુજરાતી સભા મુંબઈ તરફથી બહાર નિમંત્રણ કરવામાં આવે છે કે તેમણે ગુજરાતી ભાષામાં “કાયદાની દૃષ્ટિએ ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીઓની સ્થિતિ” એ વિષય ઉપર એક નિબંધ ૩૦ થી ૩૫ પુસ્તકોષ માગના કરવો, તા. ૧૯-૬-૪૧ ને વાર શ્રી સુધીમાં નીચેને સરનામે સીલબંધ પરખીડિયામાં રજૂ કરવા જે કોલેજમાં અને જે વર્ગમાં પોતે ભણતાં હોય તેની વિગત અને પોતાનાં સરનામાં સાથે મોકલવો.

નોંધ:-આ દરિદ્રાર્થ, ગુજરાતી બોલતી, સધળાંને પ્રાપ્ત માટે પ્રુલ્કી છે.

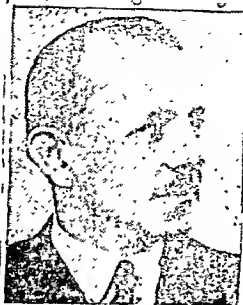
૩૬૫, શ્રી હાર્પસ ગુજરાતી
સભામાંદર વિક્રમભાઈ રોડ,
કોમિશન લેહન, ગુઆલ નં. ૪

અખાલાસ જુલાઈરામ બાની,
સંકાપક મંત્રી, શ્રી હા. ગ. સભા, મુંબઈ.

તુર્કીના તારણહાર મહંમદ
કમાલપાશા

તુ
ર્કી
ની
તા
લ
ક
ત

તુર્કીના પદ્ધતિ આતાના પ્રધાન
સારા જોગુ

૦ —————] ઉગ્રાહીમ હાલ મહંમદ મીસ્તી [————— ૦

તુર્કીના મામલો ચક્રોળે ચઢવાની દરેક સંભાવના છે. તુર્કી મોઢું યા વહેલું યુરોપીય સુદમાં સરોવારો એવી અટકળ પલ્લુ કેટલાક રાજદારીએ કરી રહ્યા છે. જો તુર્કી ઉપર આક્રમણ થાય તો તુર્કી સરોવારથી શરૂ થઈ અંતે તેવો દેશ નથી.

તુર્કી પ્રજાનો વતન પ્રેમ અપૂર્વ છે અને તુર્કીની બહાદુરી અને જ્વાળામંદીના અનેક દાખલા ઇતિહાસમાં થયેલા ખૂનખાર તુર્કીમાં મળી ચૂક્યા છે. આજે તુર્કીની આગાહીને ખાતર હથિયાર ઉપાડના સમયક ખમીર ધરાવતા ત્રીસ લાખથી વધુ તુર્કી તૈયાર છે. એમના માટે આજાદી એમની જીંદગીનો એક ભાગ બની ગયું છે. તેઓ સાદસિક સિપાહી તરીકે આજે પૂર્વ અને પશ્ચિમની વચ્ચે અડીઅમ અને અચૂનમ ઉભા છે. કમાલ આતાતુર્ક એમના હિતમાં આગાહીની ભાવના ફરી ફરીથી જાગી ઊઠી છે આધુનિક રાજસામગ્રીમાં પણ તુર્કીએ જળજલ્લત વધારો કર્યો છે.

નમૂનેદાર નૈકાદળ:-તુર્કીનું નૈકા સૈન્ય બચાવ અર્થે છે. એક અખબારનવેશના અભિપ્રાય અનુસાર તુર્કીના દરિયાઈ કાફલામાં ૨૪૦૦૦ દંતની લાકડાની ફુઝર, ચાર જાખનરવાથી ફુઝરો જેમાંની બે તો હેઠલામાં હેઠલી દંતની અને આડ આડ દંતર દંતની છે, ચાર ટોરપીડો, બોટ હીરોપરો, દસ આધુનિક સખમરીને અને ટોરપીડો બોટ્સ છે. આ દંતીકન ત્રણેક અંદાના પડેલાં છે. દાત્રમાં તો એમાં એવાં વધુ વધારો થયો હશે. તુર્કીના નૈકાદળની તાલીમ અને 'સીમીલીન' (સામન) પણ પ્રદર્શનીત છે. તુર્કીની દલાઈ ફોજમાં પણ સ્કોટ વધારો થયો છે. ઉલ્લા દસકા રમિયાન તુર્કીએ પોતાની દલાઈ તાકત પર વિશ્વેષ ધ્યાન આપ્યું છે. ૧૯૨૫ની સાલમાં દલાઈફોજમાં વધારો કરવા માટે ત્રિશી વેજના પકી કાટલામાં આવી હતી. આ વેજના અનુસાર આજે તુર્કીમાં એકોએકેના જનાવવાની ફેક્ટરીઓ ધમધમકાર ચિમ્પો તૈયાર કરી રહી

છે. જુની ટપનાં જર્મન બોમ્બરો અને ફ્લાઇંગ બોમ્બરોની જગ્યાએ આજે આધુનિક બોમ્બરો અને ફ્લાઇંગ બોમ્બરો તુર્કીનું દરબારું સત્તર ચડ્યું છે.

ફરજયાત લશ્કરી તાલીમ: તુર્કી પ્રજાસત્તાકની સ્થાપનાના સમયથીજ અત્યંત ટૂંકે ફરજયાત અને સામુદાયિક લશ્કરી કૌશલ્યો માટે આગ્રહ કર્યો હતો. આથી તાલીમથી તુર્કની તાકતમાં વૃદ્ધિ થઈ છે અને સામાન્ય લશ્કરી હિલચાલ શરૂ થતાં તેમાં સેનાથી પાંસઠ વર્ષની વયનાં શહેરી નરનારીઓ લશ્કરમાં પોતાની સેવાઓ અર્પણ કરી શકશે.

તુર્કી ખાતુતોનો હિસ્સો: તુર્કની વાંચનાઓની લશ્કરમાં જરૂરી કરવામાં આવશે તો તેમને લડવા માટે યુદ્ધના મોરચા પર મોકલવામાં આવશે નહિ, પરંતુ તેમની પાસેથી ટ્રાન્સપોર્ટ, ફરગોજાની ફેક્ટરીઓ, નર્સિંગ વગેરે પ્રકારનું કામ લેવામાં આવશે. યુધ્ધમાં મરજીયાન લડવા જવા છત્તનાર તુર્કી ખાતુતોને અટકાવવામાં આવશે. કમાલ અતા તુર્કની પાલક પુત્રી સાદિયા જેફિન આજે તુર્કી હવાઇ ફોર્સની "સિનિયર ઓફિસર" (વડી અમલદાર) છે. વળી એક્ટીવ સર્વિસમાં પણ અનેક તુર્કી ખાતુતો જોવાયેલી છે.

કમાલના સાથીઓ: તુર્કી પ્રજાસત્તાકના નેતાઓ કમાલ અતા તુર્કની સાથીઓ છે. એમના આગેવાન ઇમત હમેદ છે. ઇમત હમેદ એક સેનિક, રાજનીતિજ્ઞ અને ઉસ્તાદ મુસ્લી છે. કમાલની હયાતીમાં તેઓ જનરલ ઇમત પાશા તરીકે ઓળખાતા હતા. લોકો ખાતે જરાયલી આંતર-રાષ્ટ્રીય પરિપક્ષમાં એમણે તુર્કીના પ્રતિનિધી તરીકે સરસ દેખાવ કર્યો હતો.

૧૯૨૩ની સાલથી ચૌદ વર્ષ સુધી હમેદ તુર્કીના વડા વઝીર રહ્યા હતા; અત્યાર સુધી એને જ સાંકેતિક ઓફિસ, રાંદેર (અ. સરત) [૫૦૨]

મતદારી થતાં ૧૯૩૭ની સાલમાં તેઓ જાહેર જીવનથી ફારેજ થયા, પરંતુ અત્યાર સુધી જનન નક્કી થતાં એમને તુર્કીના પ્રમુખ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા. ઇમત હમેદને પંચાવન વર્ષની વયે ફેશને જેડીતે દોરવો છે, તે તારીફ લાયક છે. એમની સાથે છે, વડા વઝીર ડા. રીક સેયદમ, જેઓ તુર્કી પ્રજાસત્તાકની સ્થાપનાના સમયથીજ પ્રધાનમંડળના એક સભ્યનો ઓધો લોગવના આવ્યા છે. જ્યારે ડા. સુકર સાસાન્જેગઝુ તુર્કીના પરદેશ ખાતાના પ્રધાન તરીકે બહુજ નાણું અને અનિ મદતનું કામ સાચવી રહ્યા છે. મોરકોને રાજ રખતું, બર્જાન અને રામ પર નજર રાખતી અને બાકનના પાવતખોના મામલાથી હમેદાં મહિતગાર રહેવાનું એમનું કામ મોટી જવાબદારીવાળું છે. કમાલપાશાના વંશજમાં સાસાન્જેગઝુ અનેક વર્ષો સુધી ન્યાયખાતાના પ્રધાન હતા. એમની દારસાગીથી આંતરરાષ્ટ્રીય મામલાનું મિશન સમતોલ રહેવા પામ્યું છે.

આજે યુરોપમાં નાનાં તુર્કી એક શાનદાન મુસ્લિમ સક્તનત તરીકે ઉદ્ભવે છે. આફ્રેનિયાની મુસ્લિમ સક્તનત મુસોલીનીના હાથમાં જતાં યુરોપમાંથી એક મુસ્લિમ સક્તનત ઓછી થઈ ગઈ, પરંતુ તુર્કી પચાલી પાડવાનું કામ આજન નથી, એ વાત યુરોપના સરમુખત્યારો સારી પેઠે સમજી રહ્યા છે. ખુદ, તુર્કીની નિગેહ્યાન બનો, એજ આપણી દુઆ છે.

વાંચકોના એક વારના માનીતા માસિક 'સાદિકના' ૧૦મા, ૧૧મા તથા ૧૨મા વરસની કંપ્લીટ કાઉલો તૈયાર છે. જેમને જરૂરત હોય તેમણે દરેક કાઉલ દીક પોસ્ટેજ સહિત રૂપિયા સાડાવજી મોકલાવી મંગાવવી.

૧૯૨૩ની સાલથી ચૌદ વર્ષ સુધી હમેદ તુર્કીના વડા વઝીર રહ્યા હતા; અત્યાર સુધી એને જ સાંકેતિક ઓફિસ, રાંદેર (અ. સરત)

માસ્તર ઇસ્માઈલ ઇબ્રાહીમ અલ્લુ

[‘કેરવા’ના વાંચકો સમક્ષ એક સંદેશવાસી
બાળકવિનું અગ્રેષ્ઠ કાવ્ય રમુ કરતાં અતિ હર્ષ
થય છે. એ બાળકવિ સુબર્ણની સેન્ટ જેવિયર
હાઈસ્કૂલના ટ્રેનર્ડર્સ મેન્થ (૭)માં અભ્યાસ કરે
છે. એમનું વય માત્ર ૧૩ વર્ષનું છે. ઘણાં જી.એ.
સી. હોય છે તેના પ્રત્યક્ષ પૂરાવારૂપ આ કાવ્ય છે.
જરાયે સુધારા વધારા વિના, આખું જ કાવ્ય અહીં
પ્રગટ કર્યું છે. તાંત્રી]

This Maddening Century.

The five fingers of the hand are not the same,
But now people go for the much envied fame;
The olden times were much better than this,
Where people go only for the beautiful miss.

The Cinemas and Theaters get all the money,
Whether it is bad, thrilling, good or funny;
Religion and goodness is never heard or known,
Only the seeds of enjoyment are sown.

O Man ! why can's't thou appreciate the morn,
You were not so when you were born;
Thou hast got much more left of ability,
But thou wants't to bring the end of humanity.

Ismael E. Alloo.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુરિલમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ લેઈ રહું છે તે કુર્બાને પાકનો માતખર ગુજરાતી તરજુમે એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેને અરણી મતન એક મશાહૂર કાતિળ પાસે પુષ્પળત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેલ્લને સુંદર ખસીક યનાવી એક કોલમમાં અરણી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી લખામાં તરજુમે આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતખર તફસીરના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાર સુધીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે ઉતાવળે મંગાવી લેવા લલામણ છે.

અરુનાના	સીપારો હદિઓ છ આના	પોસ્ટેજ ૦)-૧
અલિક-લામ-મીમનો	” ” છ આના	”
સ-મફલનો	” ” છ આના	”
તિલકર-રૂસુલનો	” ” છ આના	”
લન-તનાલૂનો	” ” છ આના	”
વલ-સુહસનાતનો	” ” છ આના	”
લા-યુરિખુલાહનો	” ” છ આના	”
વ-એઝા સમેઉનો	” ” છ આના	”
વ-લવ-ગાજનાનો	” ” છ આના	”
કાલલ-મલહનો	” ” છ આના	”
વઅલમૂનો	” ” છ આના	”
વઅતઝેરૂનો	” ” છ આના	”
વ-મા-મિન દાખખહ	” ” છ આના	”
વ-મા-ઉખરેઝો	” ” છ આના	”
રૂ-ખ-મા	” ” છ આના	”
સુખહાનફીઝી	” ” છ આના	”

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. દરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે ગુજા ની અને બે સીપારા માટે ગાઝા ની પોસ્ટ ટિકીટ બીજી.

૧૬ સીપારા માટે રૂ. ૧૦૦ નો મનીઓર્ડર કરવાથી ગા-નો ગયાવ થશે.

સાદિક છુક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

મુદ્ગમ્મદ બિન કાસિમ

અનુવાદક: અલિફ, રવાહ, દાહ.

મુદ્ગમ્મદ બીન કાસિમ, મરાઠર મુસલમાન હાકિમ હમજ બીન યસુફનો પિતરાણ ભાઈ હતો. તેનામાં નાનપણથીજ સાવધી અને આગળ વધવાના ગુણો જોવામાં આવતા હતા. આગળ જતાં હમજને પણ તેના તરફ ખાસ લક્ષ આપ્યું. પોતાની પુત્રી જોડે તેનાં લગ્ન કરી આપ્યાં, અને હજી ધણી જોઈથી વયનો હતો, કે તેને દારસ (ધરિઅન) નો ગવર્નર બનાવી મોકલી આપ્યો. અરબનો એક કવિ કહે છે, કે તેની જોડેના હોકરાં ખેલ-કુદમાં રવાં, અને તેણે (મુદ્ગમ્મદ બિન કાસિમે) બહાદુરી અને સરદારી પર, કુદ્દમત અને સરદારી કરી.

જ્યારે તેને હમજે હિન્દુસ્તાન ઉપર ચલાવ્યો કુદમ આપ્યો, ત્યારે તેની વય ધણીજ જોઈથી હતી. તે મુરોઝથી અગ્રાર વર્ધનો હશે. તે વખતે વહીવટ બિન અબ્દુલમલક, મુસલમાનોનો ખસીફા હતો. હિન્દુસ્તાન ઉપર ચલાવ કરવાની જરૂરત એટલા માટે ઉભી થવા પામી, કે સરનદિપના લાપુમાં જે મુસલમાન અરબો અવસાન પામ્યા હતા, તેમનાં નિરાધાર બાળકો અને વિધવા સ્ત્રીઓ અરબસ્તાન જઈ રજાં હતાં. તેમની જોડે ત્યાંના રાજાએ હમજ માટે ફેરલીક એટ સોગાતો પાંચ મોકલી હતી, માર્ગમાં રાજા દાદિરના સૈન્યે તેમના વડાણ લૂટી લીધાં, અને એ સ્ત્રીઓ તેમજ બાળકોને ગીરફતાર કરી લીધાં. હમજે રાજા દાદિરને આ ફોજોને છોડી દેવાની માંગણી કરી, પરંતુ તેણે છન્દાર કરી દીધી. એ છન્દાર પછી ખલીફા વલિદની મંજૂરીથી, હમજે એ વાર સિંધ પર ફોજો મોકલી. એ ફોજોએ શિકસ્ત ખાંધી. નીચ વાર તેણે પોતાના લગ્નિલ મુદ્ગમ્મદ બીન કાસિમના નેતૃત્વપણા હેઠળ સરકાર મોકલ્યું.

તે હમજની સૂચના મુજબ શિરાઝ આવ્યો, અને શિરાઝથી હિન્દુસ્તાન તરફ રવાના થયો. હમજે બીજી ફોજો અને અનાજની સામગ્રી દરિયાઈ માર્ગે મોકલી. પ્રથમ દેવલ શહેર ફત્તેહ થયું. પછી મુસલમાનોએ કંઈપુર નામના શહેર ઉપર મિજબ મેળવ્યો, અને તે પછી અરમાહલ પર આક્રમણ કર્યું. આ અતિમ નગર ધણી મુરોઝીઓ પછી ફતોહ થવા પામ્યું. આ શાનદાર ફતોહથી સિંધમાં મુસલમાનોના કદમ સ્થિર થઈ ગયા, અને તેમણે ત્યાં રહેવા વસવાટ શરૂ કરી દીધું. મુદ્ગમ્મદ બીન કાસિમે મુવતાનમાં એક શાનદાર જગે મસ્જિદ બંધાવી. અરમાહલની ફતોહ પછી મુસલમાનોને બીજા રથોએ પણ હજીને થતો ગયો. એ જમાનામાં સિંધ પ્રાંતની દશા સારી ન હતી. અમલદારો નાલાયક અને લુભી હતા. રૈયત તેમના લુભમથી કંટાળી ગઈ હતી. જ્યારે આવી ઘાલત હોય તો ઉખારી વાત છે રૈયત પોતાના શાસકોનો દિલપૂરક સાથ આપી શકતી નથી. એજ કારણે મુસલમાનોને સિંધમાં ડાહ્યેને પગે કામચાળી મળતી ગઈ, એના સિવાય મુસલમાનોની સામે એક ખાસ ટેવ અને પરાધા પથ હતો તેઓ જે દેશની પણ દિશા પકડતા હતા તે જોવા પરાધર્મી કે પોતાના અધિકાર અને રક્ષક (સ. અ. પ.) નો સદેહ ત્યાં પહોંચાડે લોકોને નેહી ખસાવતી, ચૂંટતી, માનવતા, દયા અને હમદર્દીના પાઠ શીખવે. પુરાણોથી રોકે અવ્યવસ્થાને દૂર કરે અને સુવેદ ચાંતિ રથાથે આગળ જતાં તેમને માસમ પછી કે એજ ખૂબીઓના કારણે સિંધના હિન્દુઓ મુસલમાનોથી દેશ ખૂશ હતા ખાસ કરી મુદ્ગમ્મદ બીન કાસિમ જોડે તેમને બારે આરથા થઈ ગઈ હતી.

એ રથથી પર વર્ચસ્વ અને તેની વ્યવસ્થા સંપૂર્ણ થઈ પછી તેણે કિન્દુસ્તાનના ઉત્તર અને પૂર્વ ભાગો તરફ વધવાનો ઇરાદો કર્યો તેણે એ માટે પચાસ હજારની તાબદમ ફોજ એકત્ર કરી પરંતુ આ નવા અબ્દુલમલિકની તૈયારીઓ પૂરી થઈ ચૂકી હતી, કે તેને પ્રથમ હમ્મન અને પછી ખલીફા વલીદ બિન અબ્દુલમલિકના વ્યવસ્થાનના આભાર મળ્યા સુદ્ધમાન બિન અબ્દુલમલિક તેના સ્થાને ખલીફા તરીકે આવ્યો. આ ફરમારની અસર સિંધની હુકમત ઉપર પણ પડી કેટલીક રાજકીય દૂર અદેશીઓના કારણે મુદમ્મદ બીન હાસિમને તેના પદથી અટકાવી દેવામાં આવ્યો અને તેના સ્થાને સિંધના ગવર્નર તરીકે યસીદ બિન અબ્દી કમ્શા સકસકાને મોકલવામાં આવ્યો.

સિંધના આ નવચુલાન વિજેતાએ શાંતિથી એ હુકમને માથે ચઢાવ્યો, અને નરમાય, ત્યાગરતિ અને શિસ્તપાલનની તે રેખાઓ હાથે પર મૂકી ગયો, જે તેના સધ્ધાપ વિજયોની યાદથી વધારે દઢતર છે. તે ધરાક (અજમ)ના વાસ્ત નામના શહેરમાં કેદ કરી નાંખવામાં આવ્યો, કેટલાકના મને તે કુદરતી મોતે મર્યો છે.

મુદમ્મદ બિન હાસિમ એક ધરોળ બરાકુર, દિગેર, વ્યવસ્થા-નિપુણ, સમજદાર અને ધણી શરીફ ધન્વન હતો. તેણે સિંધવાસીઓ નેડે ધણી નરમાય અને ઉદારતાભરી વલણ દાખવી હતી. તેમના પ્રાચીન રીતરિવાજો અને કાનુનોમાં એવો કોઇ ફેરફાર કર્યો નહીં, જે તેમને બીન ધન્વણભોગ અથવા વિજેતાની જગજગરી માલમ પડે. ત્રણ વર્ષની અંદર અંદર તેણે શાંતિ રંચાપી દીધી રૈયતની ખુશ-હાલી, અને ઉત્કર્ષનો માટે, કાયદાઓ જારી કર્યા અને આ નવચુલાન, સિંધનાં લોકોમાં ધણી માન અને પ્રેમની નજરોએ જોવાવા લાગ્યો.

તેનો નિષ્પક્ષપાત, લોકપ્રિયતા અને વ્યવસ્થા માટેની કામેશિયતનો સૌથી સરસ પુરાવો એ છે. કે આટલા થોડા જમાનામાં તેણે ખુબ સિંધના રહેવાસીઓની એક જગી સેના ઉભી કરી, અને એ સેનાના સિવાય (જે ઠેર ઠેર હાવથીઓમાં હતી) બીજા પચાસ હજાર તાબદમ સિપાહોને મુસતાનમાં જમા કરી લીધા. એની નેકી, નમ્રતા અને સજ્જનતા દરેક પ્રસંગે જાહેર થતી રહેતી હતી, જે લોકો લગભગ ભાગ લેતા ન હતા, તેમની નેડે હંમેશાં મુલેદ-શાંતિભર્યું વર્તન દાખવતો હતો. પૂર્વના મોકા પર પણ કેઈ એવી વાત કરતો ન હતો, કે જે કાનુનના વિરુદ્ધ હોય. ધર્મશુરો અને આજ્ઞાઓની નેડે હંમેશ સદિષ્ટતા અને ઇજ્જતનો સહુક કરતો હતો પરાગ્નિત રૈયતથી હંમેશાં હમદર્દી અને મહેરબાની સહિત પેશ આવતો હતો. પરાગ્નિત રાજ્યોને પણ ફેવળ ખંડણી અથવા જાણીયા આપતાં માફ કરી દેતો હતો, અને તેમનાથી મુલેદ કરી લેતો હતો. સારાંશ, તલવારનો આ ધણી, કોઈ અલાચારી અને લુભી વિજેતા ન હતો, બલકે સૃષ્ટિનો સેવક, અને માનવતાનો સદેશવાહક હતો. જેના શાસનનો સિક્કો લેકાના હાથો પર અંકિત થઈ ગયો હતો. આ તે તલવારવાળાઓમાં હતો, જેમની તલવારથી કેટલાક જીવો જરૂર જાય છે પરંતુ એટલા માટે કે બીજાઓ વધારે અને પુરી રીતે સહયત રહી રહે જેમના હાથથી કેટલીક વસ્તીઓ કેટલા દિવસોના માટે જરૂર ઉજ્જડ, બની જાય છે. પરંતુ એટલા માટે કે વધારે વસ્તીઓ વધારે કિંમતે લગી આવ્યાં બને.

મેહરિલ

[તા. ૧૧-૨-૪૨]

(મુંબઈનો રેડીયો
સુશાધરો.)

(૧)

ન સમજે દિલને દિલ, તું વાત કે વ્યાધાત શું જાણે ?
તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
મદીને પ્રેમ પથે પ્રાણુ દેવો એ શદાસ્ત છે,
મદબખ્તના રિવાજોને કાષ્ટ કમઝાત શું જાણે ?
વચન પર ફૂંકે દી તારા નથી વિશ્વાસ કરવાનો,
જે જોડે ઉઘ્ઘરે જૂઠું તે સાચી વાત શું જાણે ?
ફસાએ જુલું ફટ દિલ તો એમાં શી ખતા એની ?
લજા બુલ્બુલ બિચાર પાસેની વાત શું જાણે ?
નથી પાસે પડ્યો તુજને ખરેખર દિલ જલાઓયો,
સિતમ્બર આસમાં તું આહતી તાઝત શું જાણે ?
વખાણે છે કાઢતી જુલુંને ભોળા હૃદય પણ તું,
સિતમ્બરી કેરની આશત, જલાની વાત શું જાણે ?
ખરેખર સાચું કહ્યું દાનાઓને ખ્યાતિ નથી બદલી,
ખરા યુગ્મામીના આનંદને વિખ્યાત શું જાણે ?
ન પૂછ અથ શયખ મારા ધર્મ કે કમોના મરોને,
કહ્યું તો હું કે પાગલ છું, તું મારી વાત શું જાણે ?
અભણ, કાગી, વિલાસી, મૂર્ખ, લોભી, મંદ, ને મર્મી,
ખરા આશિકના ભેદોને લજા આ સાત શું જાણે ?
જરા ધરે ધીર છે દિલ, કંઈ ને કરતો માંગણી જલ્દી,
હજી નાદાન છે તે હુસ્નની ખપરાત શું જાણે ?
ખરેખર “ઝાર” તે સચું કહ્યું કે કાવ્ય સુરિકેલ છે,
કોઈ નાદાન આ સો વાતની એક વાત શું જાણે ?

“ઝાર” રેડિરી

(૨)

ખુદીમાં ખેલનારા ખેખુદોની વાત શું જાણે ?
 ન જાણે જાત પોતાની ખુદાની જાત શું જાણે ?
 તમારી આંખડીના બેદની એ વાત શું જાણે ?
 જિગર નાદાન બાળક છે દિવસ કે રાત શું જાણે ?
 જરા બાદર પધારો આપ આંખો મેળવી બોલો,
 અવરને શું કહો છો કે અમારી વાત શું જાણે ?
 નયનથી અશ્રુ વહેતા હોય ને જોનારે જાણે સૌ,
 હૃદયની આંખડીના લોક અશ્રુપાત શું જાણે ?
 અમારા દિલની વાતો પુછવી ત્યાગી તું ? ત્યાગી,
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 અથા બેસ બતાવ્યા છે જામિ આકાશને વૌધી,
 કદી એવું નહીં કહેતા કે માનવ જાત શું જાણે ?
 મને પાપોનો પસ્તાવો, તને બક્ષિતની મગરરી,
 હું તારી વાત શું જાણું. તું મારી વાત શું જાણે ?
 મને તો દિલમાં લાગી છે, હું દિલની વાત જાણું છું,
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 જગતના ઝરે ઝરેમાં ખુદાની જાત જોનારો,
 અરે 'શાયદા' બિચારો જાત કે કમજાત શું જાણે ?
 'શાયદા' (ધુબઈ)

(૩)

જિગર જેવું ધવાધુ ના તે પાની વાત શું જાણે ?
 તને લાગી નથી, દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 પ્રસૂતિની પીડા કેવી ? ન વંખા તે કદી સમજે,
 રમાડયું બાલ ના ખોળે તો તેની લાત શું જાણે ?
 જિગર રડતું અને આંસુ ટપકતાં, આંખથી દિલ્લે
 છતાં બેસે નમેરી ચે તો દિલની વાત શું જાણે ?
 મૂળો માતા, પિતા ગાજર અને અંધકારમાં જન્મે,
 ચિત્તે ફરતું જગત એવા જનોની જાત શું જાણે ?
 લક્ષ્મી નૈનથી નૈનો કદી તીરછી નિગાહથી ના,
 લલા હારી ઝખમ દેવા કરે શરપાત શું જાણે ?
 ચમકતી આંદની તારા હસે કુદરત ચડી રમણે
 ન દિલ્લે પાસ તો કે રાત કેરી વાત શું જાણે ?
 કદી ચક્રચર યેને તે જીવનનો જામ પીધો છે ?
 નથી પીધો ? લલા મસ્તી તણી તો વાત શું જાણે ?
 'આદરાયણ' (ધુબઈ)

[૫૦૮]

(૪)

ન હિંમિ વીરની હોયે હો ઉદ્ધાપાત શું જાણે ?
 ન જૂઝયો હો કદી રણમાં તે જાણવાત શું જાણે ?
 નિહારો કુન્દના ને ફલના સહવાસ જેને હોઃ
 જીવનના ચેતનસ્વંતા કુકાંગ ધાત શું જાણે ?
 રૂધીર સુરખીથી સર્જી દે નવું એક ઉપવન પાણું;
 રૂધીરના ફૂલની લાગી સુમનની જાત શું જાણે ?
 યુગો યુગ્મયુગને લાગી ગા દવે 'તું' જાણું ગાણું;
 પુરાણમાં રહ્યો રાગી, નવેલી ભાત શું જાણે ?
 'કમલ'માં ક્યાં ધવલતા છે? 'યુગલે' લાલીમા ક્યાં છે ?
 જીવન સંસ્કાર ક્યાં ? સંસ્કારની તું વાત શું જાણે ?
 જીવન જ્યાંનાતું છડી જા ! પ્રકાશી રાખ ધણ જાણું;
 કેઈ જીવનખસિના રાખની સોગાત શું જાણે ?
 પુરાણી રાખમાંથી એક નવી સર્ગાર્ધ છે સૃષ્ટિ;
 'નસીમ' એ દિન ગયા, કહેતા હતા યુગરાત શું જાણે ?

"નસીમ"

(૫)

હૃદયના ધાર શું સમજે ? હૃદય આધાત શું જાણે ?
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની પાત શું જાણે ?
 જીવનને આ જીવનની સૌ હરીકંત કોણ સમજે છે ?
 નથી સુતી સમજતા ત્યાં 'ભલા અજ્ઞાત શું જાણે ?
 નયન મળવા મદી શું શું મળે શું શું જતાતું હું ?
 નયન જેને નથી તે તો નયનની વાત શું જાણે ?
 ન આગ્યા તો ન નિકળી જન પણ બીમારની આજે,
 અમર આવી જતાં જો આપ તો શું જાન શું જાણે ?
 અમારી અખને પુછી જૂઝ્યો શું શું જૂઝ્યો છે એ,
 જતાવી શું શકે એને ? કેઈ નિજાત શું જાણે ?
 નથી આંસુ અમરયા અખમાં આવી ગયાં આજે,
 હૃદય શું શું કહે છે ? તું હૃદયની વાત શું જાણે ?
 મરીને એક ધડી બીજી ધડી જીવન જીવું હું હું;
 જીવનથી જોખમર તું આ જીવન ઉત્પાત શું જાણે;
 હવે 'નાશાદ' આશા વ્યર્થ છે, સમજવવાની સૌ;
 અમારા દિન ન સમજે તે અમારી રાત શું જાણે ?

"નાશાદ" (મુંબઈ)

[૫૦૬]

(૬)

છવન જાણુ' નથી તે કાળના ઉત્પાત શું જાણે ?
 નથી ઉભો જે જન-ચોકે તે અંતરાત શું જાણે ?
 ન ખાધી ટોકરો તે માર્ગ ફેરી જાત શું જાણે ?
 નથી ક્રીડ્યા બહા તે વારના આધાત શું જાણે ?
 ઉઠાવે છે ક્યામત જે મમ અશુ કૈં એક બિન્દુ-
 ઘૂબરતા એ મહા જગના સમંદર સાત શું જાણે ?
 હૃદયનો હંસરો એ સાચા મોતીનો ચરે ચારો-
 નકામા જાણુનારાઓ મુજ અશુષાત શું જાણે ?
 દયાવા કાષ્ઠની યાદી રે, નિજ અંતિમ સ્વાસોમાં-
 ફરી ફેરી ગયાં છે એ કાષ્ઠ ઉલ્લાસ શું જાણે ?
 એ સમજી શીલા મુજ દિલપર દયોગ દોડી ટોકાને-
 મયા છે કાતરી જે શીલ્પની કાષ્ઠ જાત શું જાણે ?
 ઉભો યમદૂત એક જાણુ ને બીજે પ્રેમદા ઉભો-
 અંદિ' મૃત્યુ-છવનમાં કઈ પડી પંચાત શું જાણે ?
 તરી' વીજળી અશુકાને અંદિ' છવનમાં એ અંધકાર-
 ફરે છે શું દવે જોવું આ ઉલ્લાસ શું જાણે ?
 સદાનત ખોલી બેઠો છું જે આહો તે લઈ જાઓ-
 વ્યથા, મલ્લ, અશુ-મોતીની કાષ્ઠ ખેરાત શું જાણે ?
 હૃદયનો ચૂનો, પાણી આંસુનું ને આરા-છટાથી-
 ચણી ખડેર પર ફેલી 'મે' કા મહોલાત 'શું જાણે ?
 છવન પોદી ગયુંતું મુજ, તે ચોંકાને થયું બેઠું-
 ચમત્કારો ફરી ગઈ ફેલાં એ તમ લાત શું જાણે ?
 વ્યથાજો " માતરી "ની પૂછશે ના સાંત રજનીને-
 જે દિન સમજી સક્યોના તે ખીચારી રાત શું જાણે ?

"કૃષ્ણ" માતરી

(૬)

જીવન જાવનું નથી તે કાળના ઉત્પાત શું જાણે ?
 નથી ઉભો ને જગ-ચોરો તે અંધારાત શું જાણે ?
 ન ખાધી ઠોકરો ને માર્ગે ફેરી જાત શું જાણે ?
 નથી ક્રીડ્યા બધા તે વાંરના આધાત શું જાણે ?
 ઉશ્વે છે ક્યામત ને મમ અશુ કેરું એક ખિન્દુ-
 ઘૂષવતા એ મહા જગના સમંદર સાત શું જાણે ?
 હૃદયનો દંસલો એ સાચા મોતીનો ચરે ચારો-
 નહામા જાણનારાઓ મુજ અશુપાન શું જાણે ?
 દરાવા કાલની ચાદી રે, નિજ અંતિમ સ્વાસોમા-
 ફરી કેવી ગયાં છે એ કાષ્ઠ ઉદ્યમાત શું જાણે ?
 એ સમજી શીલા મુજ રિલપર દયોમ ઠોડી ઠોડીને-
 મયા છે કાતરી ને શીલ્પની કાષ્ઠ જાત શું જાણે ?
 ઉભો ચમદત એક બાજુ ને જીને પ્રેમદા ઉભા-
 અદિં મૃત્યુ-જીવનમાં કઈ પડી પંચાત શું જાણે ?
 તરી વીજળી જીવુકાને અદિં જીવનમાં એ અજક્યા-
 કરે છે શું દલે નેતું આ ઉલ્કાપાત શું જાણે ?
 સદાવન ખોલી ખેડો છું ને ચાહો તે લઇ જાઓ-
 વ્યથા, પ્રણ, અશુ-મોતીની કાષ્ઠ ખેરાત શું જાણે ?
 હૃદયનો ચૂનો, પાણી આંસુ ને આશ-છેડાથી-
 ચણી ખડેર પર કેવી મેં કા મહોલાત શું જાણે ?
 જીવન પોરી ગયુંતું મુજ, તે ચોંકાને થયું ખેડું-
 ચમદારો ફરી ગઇ કેવાં એ તમ સાત શું જાણે ?
 વ્યથાઓ “ માતરી ”ની પૂછ્યો ના શાંત રજનીને-
 ને દિન સમજી સક્યોના તે ખીચારી રાત શું જાણે !

“ફાદ” માતરી

(૧૪)

વિરહની રાત ઉદ્ધાપાત, તું અગાત શું જાણે ?
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 નિરજન ને નિરાકારી, જીવન આઘાત શું જાણે ?
 મને લાગી છે ને દિલમાં જગતનો તાત શું જાણે ?
 ન જાણ્યાં જેણે એનાં છે દિવસ કે રાત શું જાણે ?
 કાઠે મજદૂરનાં જીવનનાં અંજાવાત શું જાણે ?
 લે સાંભળ દઈ કમની કિંદગીની તુજને સંભળાડે,
 વિચાર છું શું સંભળાવું તું દિલની વાત શું જાણે ?
 તમારા સમ તમારા પ્રેમમાં ધર થઈ ગયું ખાલી,
 જ્ઞાન્યું દિલ ને આંખોએ તે અનુપાત શું જાણે ?
 જવાની તો ફક્ત ધડપણ છે પ્રત્યાઘાત શું જાણે ?
 જવાની પણ દિવાની છે એ પ્રત્યાઘાત શું જાણે ?
 જીવન સમજે તો એક એક શ્વાસ એનો પાઠ આપે છે
 ન જાણ્યું જીવતાં જેણે જીવનની વાત શું જાણે ?
 “અમીન” આજાદ છે આજગ કે પેલા જગની શી ચિંતા ?
 ખુદીમાં મસ્ત છે એ પારકી પંચાત શું જાણે ?

“અમીન”-આજાદ, (સુરત.)

(૧૫)

હૃદય પર નિત વૃથા કરનાર પ્રત્યાઘાત શું જાણે ?
 પ્રણય-સંસારમાં શું યાદ છે ઉત્પાત શું જાણે ?
 વિપત્તિ, આપદા, વ્યથા, તડપ, ચિંતા, ધગથ ને દામ;
 રહે છે રીંદને એ સાથ સાતેસાત શું જાણે ?
 હું વિષય મરણે મરી જીવી જવાને મીત સમજું છું;
 કાંઈ એ રીત શું સમજે કાંઈ એ જાત શું જાણે ?
 તને તો આવડે છે ગાજતાં ને વાજતાં પડકાર;
 પરંતુ વીજ તું યુગ મળ કોરો પાત શું જાણે ?
 હજી તો મૂક નિશાસેજ પાણું કાળ ફેરે છે;
 કલાચિત આઠ સરી પડતી તો શું ઘર્ષ જાત શું જાણે ?
 પ્રલય પહેલાં પ્રલય સંકટ તારો આદરી દે છે;
 નહોતર એક નાનું દિલ ને ઉદ્ધાપાત શું જાણે ?
 ફરિયાદી અધિકતર પ્રેમીઆ ગૌરવ ધરાવે છે;
 કહે પ્રેમીની પ્રતિષ્ઠા કાંઈ અગાત શું જાણે ?
 ઉભય આસન તણે અગ્નિ જલે છે ચારો પાકુંમાં;
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 નિશાએ તેની મેઢદિલમાં કડક ચર્ચા થઈ મારી;
 “કલીમ” શા કાળ તે કરતો હશે પંચાત શું જાણે ?

“કલીમ” વાકિરી ધારાજી

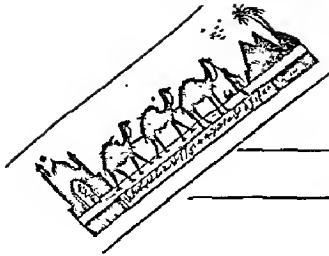
[૫૧૪]

(૧૬)

ફનાફિશીખ યાયા વિષુ બકાની વાત શું જાણે ?
 મહાબળતમાં તું બાગક છે તું એવી વાત શું જાણે ?
 મિજબી કે દહીડી હો મહાબળતમાં ફના યાદને;
 નહો જોને ખજર ખુદની પરાઇ વાત શું જાણે ?
 બધું મગરો મહાબળતમાં જરા એમાં ફના યાદ ને;
 ન લે કેં પણ અનુભવ તો તું એવી વાત શું જાણે ?
 મરી હવે છે 'મૃત' પર ખરો આશિક તો દુન્યામાં;
 જિવન હવે જે એ રીતે જગતની વાત શું જાણે ?
 નકામા ઢોંગ છે તારા નથી ને દઈ કંઈ દિલમાં;
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 નકામો ના નસીબત કર, તું તારે ફોડ દુન્યામાં;
 ન કાધો પ્રેમ તે 'કા'થી તું એવી વાત શું જાણે ?
 અનલકક હક પુકારીને ચડી જ દાર પર 'ખાડી';
 નવો મનુષ્ય થી જ બસ તું ખીછ વાત શું જાણે ?
 'ખાડી' ચોરી

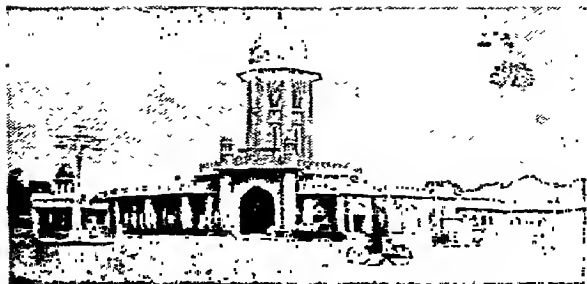
(૧૭)

મહાબળતની મજાના રંગ તું અગાત શું જાણે ?
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 હતું સર્વસ્વ જે કેં તે ગયું છે વાત વાતોમાં
 છતાં એ વાત બાકી છે કે દિલની વાત શું જાણે ?
 દયાની યાચના કરવી અને તે પણ સિતમગરથી;
 દયાથી દૂર રહેનારા દયાની વાત શું જાણે ?
 ન અર્પા બીખ મજનૂને મિલાવ્યાં નેન નેનોથી;
 ક્યાં દિલ શાદ જે રીતે અવર તે વાત શું જાણે ?
 બસા પંડિત નકામા કાં ડરાવે આશિકોને હો ?
 મરી ફિટનાર ઉદ્ધતમાં તમારી વાત શું જાણે ?
 કસોટી મારી કરવાને, બસે અન્યો ધણી મગજને,
 બરોડે છે પ્રેમ જે દિલમાં, અવર તે વાત શું જાણે ?
 તને કુરસત નથી આ જગતની જાનગથી પગની
 તજમા ના મોહ દુન્યાના ખુદની વાત શું જાણે ?
 ફના શું છે ? બકા શું છે ? ખુદી શું છે ? ખુદા શું છે ?
 પડ્યો ના પ્રેમ-પથે તો તું એવી વાત શું જાણે ?
 ફના દિલખર પર થી જે ખુદી ખુદની મિલાવીને
 રહે જગમાં બની "વદશી" પરાઇ વાત શું જાણે ?
 "વદશી" ચોરી.

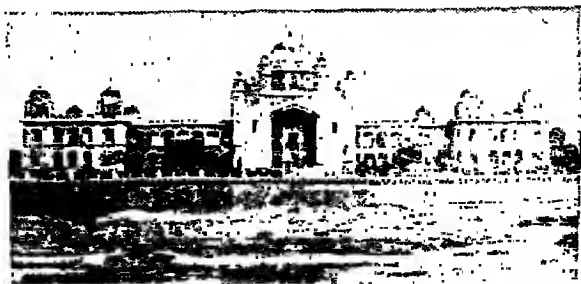
આ અંકમાં ←

વિષય મુજી	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
બારગાહે રિસાલતમે" (નઅન)	"કવીમ" વાકિરી	૫૨૧
છલાખી શિશુજી (કુર્ચાન)	મો. અ. રસીમ	૫૨૨
" (કદીસ)	" " "	૫૨૩
આવાજકી કુનિયા	"બેકાર"	૫૨૪
અરમાલિલ દુરના	રિહાત-સાબિરી	૫૨૮
પોડ	રા. વણુભરો	૫૩૦
"પરદેશી પ્રાણુપાર ગયા" (કાવ્ય)	"મજલૂમ"	૫૩૪
રતાંગ	મો. અ. અધરક	૫૩૫
નાસ્તિક	એફ. મોહમદી	૫૩૭
રવિચારની વિશ્રાંતિ	"સાગર"	૫૪૦
મુરિલમ કળા કીરાક	સામેદ બકીવી	૫૪૫
રમલુલ્લાહ (અલ.) કોઇ સિપેદસાહાર તરીકે	"મુઝનર"	૫૪૫
મે રુઆઈએ-સુવબુદિરી	"રીરતી"-કિરમન	૫૪૬
અમૃત મંથન	હમામુદીન	૫૫૦
મી સમાજ	મુસ્તાફાબાદી	૫૫૧
નિયત-ગિતા	"ગારિલ"	૫૫૭
"દોહતે કોનેન દેકરે વેદ મિથા ગોડર મુઝે"	મો. "આઝાદ"	૫૭૦
આઝાદીનો ઉત્સવ	"ઇમન"	૫૭૨
તલાકની તકવારે	"મજલૂમ"	૫૭૪
પરામ	"નર" નાસ્તીક	૫૭૫
"એક વાંતરે છે એક મહારી છે,"	"હમો"...	૫૭૭
".....દરુ" હું"	"આરજૂ"	૫૭૭
હકઆલમે સદેશ	હમામાઈ	૫૭૮
"રુદનનો માથક રુદન ન મળે"	"નસીમ"	૫૮૨
"આપ કેરા સારો"	"અસર" સાવેરી	૫૮૨
મુલનાવ (માહુ વાલી)	"પુરામ"	૫૮૩

મોચલસરમજાહ માફેટ હૈદાબાદ (રજખન)

વર્તમાન દિશુ એક
અપ-ટુ-ડેટ નગર
હૈદાબાદ

દાખકોટ હૈદાબાદ (રજખન)

મહાત્મા સર શાહ મહામદ સુલેમાન

૧૨મી માર્ચની રાત્રી એ ઈસ્લામી જગત માટે એક મહાન કાળ રાત્રી તરિકે સાળિતાયર્થ. ન્યાયશાસ્ત્રમાં હિંદના પહેલા વર્ગના આગેવાન, અને વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર તથા ગણિતશાસ્ત્રમાં જગતના સૌથી મહાન વિદ્વાન અને હિંદના સૌથી મહાન

કેળવણીકાર અને કાયદા કાનૂન પર અનેક પ્રમાણભૂત પુસ્તકો લખનાર ફેડરલ કોર્ટના જજ સર શાહ મહામદ સુલેમાન આ ફાની દુનિયામાંથી હૂય ફરી ગયા છે. (ઈસ્તા) મરહુમનો જન્મ જોનપુરમાં થયો હતો. અલ્હાબાદમાં પ્રથમ વર્ગમાં બી. એ. થયા પછી ઉચ્ચ સ્કોલરશીપ મેળવી વધુ અભ્યાસ માટે કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટિમાં દાખલ થયા હતા. ૧૯૦૯માં ગણિતશાસ્ત્ર, અને ૧૯૧૦માં ન્યાયશાસ્ત્રમાં પારંગત થયા. ૧૯૧૧માં ડબ્લીન યુનિવર્સિટિની “ઈક્ટર ઓફ લૉઝ”ની માનવંતી ડીગ્રી પ્રાપ્ત કરી ૧૯૧૨માં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ ખાતે નોડયા. પોતાના અજોડ કાયદા કાનૂનના જ્ઞાન વડે ખૂબ ખ્યાતિ મેળવી. ૧૯૨૦માં એક્ટીંગ જજ તરીકે અને ૧૯૨૩માં કાયમી જજ તરીકે નીમાયા ૧૯૨૯માં સર થયા અને ૧૯૩૨માં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ નીમાયા. આયું માનુ મેળવનાર એ પહેલાજ હિંદી મુસ્લિમ હતા. છેવટે ફેડરલ કોર્ટ સ્થપાતાં તેના જજ તરિકે નીમાયા.

ન્યાયશાસ્ત્રની જેમ કેળવણીમાં પણ અજોડ હતા અને તેથીજ અલીગઢ યુનિવર્સિટિના વાર્ષિક ચાન્સલરની માનવંતી પદવી પ્રાપ્ત કરી શક્યા. અને વિજ્ઞાનમાં તો સર જગદીશચંદ્રબોઝ, અને સર વી. રામન તો ઠીક પણ જગમશહૂર વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી પ્રોફેસર આઈન્સ્ટીન જોવાની ધીઅરીને પણ ખોટી પાડવા સમર્થ નિવડયા હતા.

હિંદે પોતાના આ ઇસ્મી સૂર્યની કહર ન કરી, જે કેઈ ખીલોજ દેશમાં એ જન્મ્યા હોત તો ? કપ્પ પૂળથી મશહૂર થએલા આપણા આજના ઈસ્લામી ખિરાદરોએ એમને જીવતાં તો ન જાણ્યા પણ હવે જન્મતનશીન થયા પછી પણ પીછાણે તો સાફ ! જોઈએ છે કે મુસ્લિમ હિંદ એ એના લાડકવાયા કેળવણીકાર, ગણિતશાસ્ત્રી, ન્યાયશાસ્ત્રી, અને વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીનું કેવુંકે સ્માર્ક કરે છે ? કે પછી થોડાક દિવસ છાપામાં હો, હા, કરી રાખેતા મુજબ શાંત થઈ જશે !

ખુદા મહૂમને ગરીકે રહમત કરે અને એમના કુટુંબી જનોને સખે જમીલ અતા કરે ! આમીન.

તંત્રી.

તંત્રી :—

“વહુશી” સંદેરી

સહુતંત્રી :—

“બેકાર”

લવાજમ

હિન્દ રૂ. ૪

ખર્ચા રૂ. ૫

પરદેશ રૂ. ૮

છુટક આ. ૭

પુસ્તક બીજું

એપ્રિલ ૧૯૪૧

અંક ૮ મો

બારગાહે રિસાલતમે

(અમ: “કુલીમ” વાકિદી ધોરાજવી)

અય કન્હે લતાફત સદલલ્લાહ, અય શમ્મે હિદાયત સદલલ્લાહ,
અય મેહુરે ધનાયત સદલલ્લાહ, અય માહે રિસાલત સદલલ્લાહ.
અય નૂરે મુજરસમ સદલ્લેઅલા, અય શાહે મુક્ષખમ સદલ્લેઅલા,
અય મુહસિને આલમ સદલ્લેઅલા, અય સાહિબે શીકત સદલલ્લાહ.
હાં! ખાદશહે લવલાક હો તુમ, હાં! રાહબરે ઇતરાક હો તુમ,
હાં! મેરે રસૂલે પાક હો તુમ, અય ફખ્રે નશુબત સદલલ્લાહ.
સિખલાયા જહાંકો ખુલ્કે અતમ, યા ગર્હે ખતા સર તા બ કદમ,
કયા ખૂબ ક્રિયા એકુસાનો કરમ, અય ચરમમે રહમત સદલલ્લાહ.
અય સદદે સખાકે હુરે સર્મી, લોહીદે ખુલાવંદી કે અર્મી,
હો કઅબમે ધમાં કિબલએદી, અય મશરિકે વહદત સદલલ્લાહ.
ખાતિલકો મિરાનેવાલે હો, ગાફિલકો જગાનેવાલે હો,
સાઇલકો દિલાનેવાલે હો, અય દાસિમે નેઅમત સદલલ્લાહ.
ગમખેઝ શહા રૂદાદ મેરી, હર હાલમે હો અબ દાદ મેરી,
હય તુમસે યહી ફરિયાદ મેરી, અય શાફિએ ઉમમત સદલલ્લાહ.
વહલાહ “કુલીમે બાર” યહાં, હય બારે ગિરાંસે અદકદિયાં,
હો ઉરકે ખુલાસ ચારક કુનાં, અય દાફમે એદમત સદલલ્લાહ.

હરકરમાં જોડાઈ જવાની વાતો સમજતી રહ્યા છે. બધા દિંદો સરકાર એવી એકાદ દુકડી સુંજેલની ધાકધમકીથી ડરી જઈને તૈયાર પથુ કરે તો પછી તેને સાચરવાને માટે પથુ એકાદ શીખ કે ચુરખાની દુકડી પાછળ રાખતી પડેતો? વળી સુંજેલ તો મજબૂત થરા માટે માંસ ખાવાની પથુ દિંદુઓને શિખામણ આપી રહ્યા છે! ચિચારા ગરીબડા મુસલમાનો દુકરમાં પડ્યા છે કે ગોસ્ત મેંધું થઈ જશે તો! કુંગળીનો કયાં દુકાળ પડ્યો છે! બજો છે કસ્તુરી જેટલી સકિત કંદામાં પથુ છે તો પછી ગોસ્ત શા દિસાખમાં! બધા એ બધાને બિચારા ખાટકીઓને પથુ ઉતેજન તો મગશે ને? કે પછી દિંદુ ખાટકીઓની જોગવાઈ ચિચારો!

●

મુસલમાન મેવડીઓ હવે મહેરમના વાધ રહ્યા નથી તેમ સરકસના વાધ પથુ રહ્યા નથી એ તો બજો દીવા જેવી વાત છે, પથુ બધા ખોટફૂર્મ અને પરિપંદની ગર્જનાઓને ખરી કરી ખતાવવા કંઈ પ્રયત્ન કરશે કે પછી “આપ્યા બોધ અને આસ્થા ગયા”માંજ સંતોષ માનશે.

કૌમને આજે હંકઆલના કથન પ્રમાણે ચુકતારના ગાડીઓની જરૂરત નથી કિરદારના ગાડીઓની જરૂરત છે! “સાંવલેડી મોરખંવ, હાર હાં! ભડ હારે હાં!” કરનારાઓની જરૂરત નથી! દેખાડવાના દત્તો બહુ જોયા હવે તો આવવાના દત્તોની આવરસકતા છે! મોટર અને બંગલા વાળી સેરેયરીનો કે લીબરસો જેવી મોંઘી અને સુંવાળી લીડરીની જરૂર નથી, સાડી તેરસો વસ્ત્ર પહેલાંની ખરબચડી અને સાડી મુઠી કપડાંપર થોંગાં મારીને પથુ નભાવી લે એવી ફાફકશાહી લીડરીની જરૂર છે!

કૌમના ગમમાં અમલદારો સાથે ડીનર ખાનાર અને સીમેટ પીનાર લીડરોની હવે જરૂર નથી!

●

આખરે ‘મુસાબાઈને વાને પાણી વાળી કહેવત મુસેલીની માટે ખરી પડવનો વપ્પત આવી લાગ્યો છે. કારણ કે અફ્રીકામાં રોમન સામ્રાજ્ય રચાવવાના વિચારોને તો જનરલ વેવને ‘કન્નામાંથી કાપી લાવ્યા’ છે. અને વળી ઇટાલી જે રવતન હતું તે હવે નાકી-ઓની દેખરેખ નીચે મૂકાયું છે. “લેને મજ પુત ઔર ખો આઈ ખસમ” જેવું થયું હાલ મુસાબાઈની ડાગળી ન ચરે તો શું ચાલ? બતા એ પથુ માથુસ છે ને? અને ધડ પર માથું અને માથામાં બેજું દરાવે છે ને! કંઈ બેજાં વગરનું ખાલી માથું તો નરિજ હોયને! તો પછી એ બેજું કમી કેમ ન જાય? મીસની કાંધરીએ એ ઇટાલીઅન ધડને ફોડી નાખ્યો અને ઉત્તર આફ્રીકાને એનો પત્થોને મહેલ દિંદો સિપાઈઓની કુટાયા જમીન દોરત થયો! બટાકા ખાનાર ઇટાલીઅનો પર બાળ ખાઉ ઈડીવનોએ સરસાઈ બોમરી છે! બીજા બાજુ ‘હું મર’ પથુ તનેય શંક કરે!’ એ દિસાએ હીટલરે ખાડીનું જમત સગાવવા દીવાસળીયો ચાંપવા માંડી છે! સીરીયા અને ઇરાકમાં બળવા ઉપસ્થિત થયા છે. યુગોને ઝીસ પર તીજાં ટોળાંની જેમ નાઝી બાવરો તૂટી પડ્યા છે. નોબેલ છીએ આ બાઈકનના હેલ્થ સીનમાં હીટલરનો કેવેક રેબ્લો થાય છે? આ બાજુ તૂટી ચાયા પોતાની પુરાણી દાંધ ધરીને તૈયાર ઉભા છે તો પેલી બાજુથી અમેરિકાના પુરણા ખમીરમાં પથુ જોય આગ્યો હોઈ ખાંડુ લઈ ખડુ થઈ ગયું છે!

“આજે આજે દેખીયે હોતા હે કયા!”

એક જમાનો હતો હડતાલ અને સત્યા-
ગ્રહનો. જરા જરા વાતમાં લોકો ભૂખ હડતાળ
પર ઉતરી તરાયુ કરતા હતા, અને સામા
માથુસને નમાવવા સત્યાગ્રહનું દયિઆર ધરું
ને ઉગામતા. પણ હવે એ દયિયારોનો ચળકાટ
અંખો પડ્યો છે. ત્યારે 'ડે' ઉજવનારાઓની
ધમાક વધી પડી છે. ઉપરા ઉપરી એટલા
બધા 'ડે' દિ'દુસ્તાનમાં ઉજવાય રહ્યા છે કે
હવે વરસના ટકા દિવસમાંથી એક પણ
ખાલી 'ડે' નજરે પડતો નથી. અને વળી
ખૂશીની વાત તો એ છે કે ઘણા ખરા 'ડે'
દિવસે નહિ પણ રાત્રે ઉજવાય છે તોય
'નાઈટ'ને બદલે 'ડે' મનાય છે! પણ ઉજ-
વણીની ધમાકમાં ઉજવનારાઓને ઘા'ગને
રાતનું બાનજ ક્યાં રહે છે કે આવી આ
બાજનનો વિચાર કરે' આવા દુધમાંથી પેરા
હાલવાનું તો નવરા સાહિત્યકારોનેજ મુખ્યારક હો!

❶

રેસ્ટનો, મંદિરો અને પોસ્ટ ઓફીસો
ઉપર આજકાલ ચોરો અને ધાડપાડુઓની
દ્રષ્ટિ વધુ હરતી દેખાય છે! એ લોકો મંદિરોની
જેમ રેસ્ટનો અને પોસ્ટ ઓફીસોને પણ
પવિત્ર ધામ સમજતા હોવા જોઈએ અને
બાલિકા દુષ્ટિથી જેમ જેમ મંદિરોને પ્રસાદ
ઝંપતા હોય તેમ પોસ્ટમાસ્ટરો અને રેસ્ટન
માસ્ટરોને પણ પૂછારીઓની જેમ માનની
નજરે જોતા હોવા જોઈએ! ખરેખર! જિવસે
જિવસે જેમ કાકાજ વધતી ચાલી છે તેમ
ધર્મ બાવના પણ વધી રહી છે!

સાચ-ટીકીટ ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

મુલેમાન જી. મુરાહ

મુરાહ ટેલરિંગ વર્ક્સ

મુનાવાડા,
મસ્જિદ પાસે,
રાંદેર

રાંદેરની મુલાકાત લેતાં
ક્યાં જમશે?

ધી પાગલ કોટેજ
રેસ્ટોરાં.

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી
વાતગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામા
ચાઈદારત રૂપે રહી જશે.

માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

અમારો કુરના

સં
ખા
દ
ક

રિક્કાઈ-આબેડી

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

“યા બાસેતો” ط ط ط (અદ્દ ૭૨)
“અ બંદાઓના દિલ અને રોડી ખાલવાવાળા.”
(૧) ને કોઈ સદરના વખતે અગર સુધને
આંખ ખુલતાંની સાથે ત્રણ વખત દરદ શરીફ
પછી “યા બાસેતો બદ્દકે યા અબ્દલ”
હાથ ઉઠાવી દશ વખત પઢી પછી ત્રણ વખત
દરદ શરીફ પઢી હાથ પર દમ કરી મોદા ઉપર
ફેરવશે તો હ. અ. તેને તે આખો દિવસ કોઇ
પાસે કોઇપણ ચીજ માંગવી પડશે નહીં એટલે
તેને કોઈની મોહનાથ યશે નહિ. (૨) ને કોઈ
“યા બાસેતો” ને હમેશા કસરતથી પઢશે
તેને હ. અ. કોઇપણ રીતનો ગમ રંગ યશે
મઢી અને ગેબથી રોડી મગશે અને કાષ્ઠનો
મોહતાજ યશે નહિ. (૩) ને કોઈ દરરોજ ૭૨
વખત પઢશે તેને ખુદપાક દરેક આહત બલાથી
બચાવશે. (૪) ને કોઈ જોને હમેશા પાછલી
રાત્રે દશ વખત પઢશે તે હ. અ. ખુદ દિલ
રહેશે અને તેને કોઇ તરેદનો ગમ-અલગમ
ન થશે, અને એવી જગ્યાએથી તેને મદદ
મગશે કે જ્યાં તેને સ્વપ્ને પણ ઉભીદ ન
હોય. (૫) ને કોઈ ૭ રાતમાં સવોલાબનો
ખેતમ પહેલાં અને છેલ્લાં સો સો વખત દરદ
શરીફ સાથે કરશે તો ને તેનાં નસીગમાં હશે
તો હ. અ. દરરોજ ૪ ટકા ગેબથી તેને મગશે
અને ને જો મૂખ્ય થાય તો દરરોજ સો
વખત જરૂર પડવું જોઇએ અને ને મહેતેમાંથી
ફ પા ભાગ સિલ્લાક આપી બાકી ફ પોણા

ભાગ પોતાના કુટુંબના નિભાવ માટે અગર
નેક કામમાં ખસ્ય કરે. ખુદા કામમાં વાપરવાથી
તુકસાન થશે: (૬) ને કોઇ સવારની નમાઝ
પછી ખુલ્લે માથે કિલ્લા ઉભો રહી ૧૦૦
વખત પઢી કિલ્લા તરફ ડુંક મારે પછી ૧૦૦
વખત પઢી જમણી તરફના ખૂણામાં ડુંક મારે,
પછી ૧૦૦ વખત પઢી ઉત્તર દિશા તરફ ડુંક
મારે પછી ૧૦૦ વખત પઢી ઉત્તર અને
પૂર્વ દિશાના ખૂણામાં ડુંક મારે. ફરી ૧૦૦
વખત પઢી પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશાના
ખૂણામાં ડુંક મારે પછી ૧૦૦ વખત પઢી
દક્ષિણ દિશામાં ડુંક મારે અને ફરી ૧૦૦
વખત પઢી દક્ષિણ અને પૂર્વ દિશાના ખૂણામાં
ડુંક મારે, પછી ૧૦૦ વખત પઢી પૂર્વ દિશામાં
ડુંક મારે અને પછી ૧૦૦ વખત પઢી જમીન
તરફ ડુંક મારે પછી ૧૦૦ વખત પઢી આસ-
માન તરફ ડુંક મારે અને પછી ૧૦૦ વખત
પઢી પોતાના બદન ઉપર ડુંક મારે. એવી રીતે
૪૨ દિવસ ફરવડથી તરંગર થશે અગર
ગેબથી રોડી મગશે અને કાષ્ઠનો મોહતાજ
યશે નહીં: પણ પદતી વખત હમેશાં કિલ્લા
તરફ મોઢું રાખી પઢવું અને બદનને કિલ્લા
તરફ રાખી મોઢું ફેરવી ને તરફ ડુંક મારવી
હોય તે તરફ મારવી. (૭) દરેક મુસ્લિમ કામ
માટે દરરોજ ૧૨૦ વખત પઢવું. કામ પૂર્ણ
થાય ત્યાં સુધી. (૮) કશાકશે રિઝકને માટે ૭૨
દિવસ સુધી દરરોજ બાર હજાર અગર સાંન

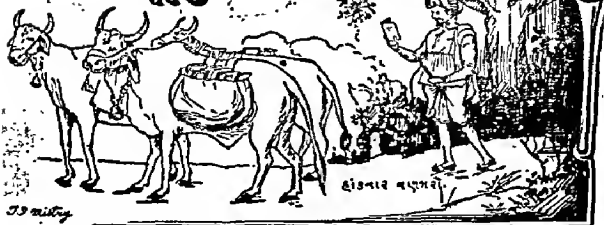
હમર વખત પહુ. (૯) જે કાષ્ટ દરરોજ ૭૨ વખત પઢી એક વખત “અલ્લાહુમ્મા એલ્લાહુમ્મા એલ્લાહુમ્મા” વાંચી તરફીસ વાંચી તબાહ ને અમત અલ્લાહ લા તોહ સુહા ઇન્નાલ્લાહુ લગલુર હીમ” પઢી તે ઇ. અ. કાષ્ટનો મોહતાજ થશે નહીં. ખુદાપાક દરેક રીતે તેને મદદ કરશે. (૧૦) ચાંસ્તની નમાઝ પઢી “યા આસિતો” દશ વખત પઢવાથી રોમીમાં વધારો થઇ ઇ. અ.

“યા ખાફિરો” یا کافِر (સપ્તા ૧૪૮૧)
“અં કાફિરને પરત અને ખાર કરવાવાળા” જે કાષ્ટ ૩ દિવસ રોજા રાખે પછી એથે દસઠે થોડા માથુસો સાથે મઢી ૭૦૦૦૦ રીતેર હમર વખત પઢી તો હુસ્મન પર ફતેહ મેળવશે (૨) જે કાષ્ટ દરરોજ ૫૦૦ વખત પઢી તે હુસ્મનના સદમાથી અમનમાં રહેશે અને ખુદાપાક તેની ફિક્કાત કરશે. (૩) કાષ્ટ પથુ હાજત માટે દરરોજ ૫૦૦ વખત પઢવાથી ઇ. અ. હાજત પૂરી થશે. કામ. પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી પહુ. (૪) જે કાષ્ટ એને હમેશા કસરતથી પઢી તો ઇ. અ. હાફિઝે વક્ત તેની ઉપર મહેરબાન થશે. હુસ્મનો પર ફતેહ મેળવશે. ખુદાપાક તેની મદદ કરશે. (૫) કાષ્ટ, દરખાસ્તમાં જતી વખત પ્રથમ ૫૦૦ વખત પઢી અંદર દાખલ થઇ ચારે દિશામાં કુંક મારી પોતાના બદન ઉપર કુંક મારી છેલ્લે જજ અગર નાયબિશ્ત જે હોય તેની ઉપર કુંક મારેથી ઇ. અ. ધારેલું કામ થઇ જશે, પથુ પઢવા પડેમાં સો સો વખત દરદ ધરીફ જરૂર પહુ. (૬) જ્યારે કાષ્ટ મુશ્કિલ આવી પડે ત્યારે દરેક નમાઝ પછી એના અદ્દ પ્રમાણે પઢી તો ઇ. અ. તે મુશ્કિલ જલ્દી આસાન થઇ જશે. (૭) જે કાષ્ટ અસિર્મના હુસ્મથી ડરતો હોય તો એને ૭૦ વખત હમેશાં પઢવાથી અમનમાં રહેશે. (૮) જે કાષ્ટ

એને હમેશા ૭૦૦૦ સાત હમર વખત પઢી

“યા રાફિઓ” یا رافِع (અદ્દ ૩૫૧)
“અં ખુદા દરમ કરવાવાળા” (૧) જે કાષ્ટ એને અર્ધી રીતે અગર બપોરના હમેશા સો વખત પઢી તો ઇ. અ. ખુદાપાક તેને દુન્યાથી બેપરવા, તપંગર અને ખેનિયાં કરી દેશે એટલે ખુદાપાક તેની દરેક રીતે મદદ કરશે અને તેને કાષ્ટનો મોહતાજ કરશે નહીં. (૨) જે કાષ્ટ દરરોજ ૨૦ વખત પઢી તો ઇ. અ. યુદ્ધ બર આવશે. (૩) એને હમેશાં કસરતથી પઢવાને દીન-દુન્યાના દરમ ખુદાપાક આપશે. (૪) જે કાષ્ટ એને દરરોજ ૩૫૧ વખત પઢી તો ઇ. અ. અઝીઝે ખલાએક થશે એટલે દુન્યાના લેખા તેની સાથે મદબબન કરી તેની ઇજ્જત કરશે. (૫) દરરોજ ૭૧ વખત પઢવાથી અલ્લિમોથી અમનમાં રહેશે. (૬) દરરોજ રાત્રે સુતી વખત અગર સવારે ઉઠવાની સાથે સો વખત પઢવાને ખુદાપાક દરેક આફત-બલા-મુસીબનથી બચાવી લેશે અને દુન્યાવાલા તેની ઇજ્જત કરશે.

“યા મોહકકો” یا موحِک (સપ્તા ૧૧૭)
“અં બને જહાનમાં બંદાઓને ઇજ્જત દેનાર”
(૧) જે કાષ્ટ એને મગરબ અગર ઈશાની નમાઝ સુન્નત વગેરે મદદ પછી ખીરતી રીતે અગર જુમ્માની રીતે ૧૪૦ વખત અગર ૪૧ વખત હમેશા પઢી તો ઇ. અ. ખાલકની નજરમાં તેને માટે હુબ અને હુમત મહેર થશે અને ખુદાપાક સિવાય તે કાષ્ટથી પથુ કરશે નહીં અને હમેશા ખુદાપાકની પનાહમાં રહેશે. (૨) જે કાષ્ટ એને દરરોજ ૪૧ વખત પઢી તો ઇ. અ. દુન્યા તેમજ આખિરતમાં ઇજ્જત મેળવશે.

અતે મુશાવરાની પ્રવૃત્તિએ ખૂબ જોર પકડ્યું છે. મુખ્ય ખાનેના રેડીઓ મુશાવરા અને સર કાવસજી હોલના મુશાવરાએ એવા રંગ જમાવ્યો કે એ રંગનાં આદોષનો ગુજરાત અને બૃહદ ગુજરાતમાં પ્રસારી ગયાં. આમ જનતાના હૃદય સુધી કવિઓને પહોંચાડવાનું સાધન મુશાવરાજ છે એમ પોઠ પત્રકારોએ પણ કમુલ કહ્યું છે. કઠોરની બાજુએ ઇકબાલે, વિશ્વકવિ મહંમદ ઇકબાલની સંવત્સરી ઉજવવા નિમિત્તે એક ગુજરાતી મુશાવરા પ્રેક્ષકર 'બાદરાયણ' એમ. એના પ્રમુખપદમાને બરવાનું નક્કી કર્યું છે. હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ એકવાર પુનઃ ગઝલોની રમઝટ જમાવશે અને એક મહાકવિની સંવત્સરી કવિઓની. શબ્દ પુષ્પાં-જલિઓથી ઉજવાશે. 'સીરતી' તથા 'નિસાર'ની નેડી બાજુએ ઇકબાલના પીઠબળથી ગુજરાતને એક શાનદાર કવિ સંમેલનની ભેટ ધરશે. અને સાબિત કરી આપશે કે ગણિઆરા નેવા કદર-દાન સાહિત્ય સેવકની જન્મગૃમિતું નામ બેડે કઠોર હોય પણ હૃદય કઠોર નથી. અને કઠોરનું વાતાવરણ પુકારી ઉઠશે કે:-

“કઠોર નામ છતાં દિલથી એ કઠોર નથી,
સુહાગ નામ ન હો કામમાં નકોર નથી,
અંમરેતો યદ રહો ગુજરાત મહો રોર નથી,
કે ગુજરાત હવે સાહિત્ય સુવાં ટોર નથી.”

જગતના મહાન કવિઓ અને સાહસીની વિચિત્ર ખાસીયતો વિશે એક અમેરિકન મેન્-ગ્રીન ઉપરથી એક ગુજરાતી સામયિકે તારણ કહ્યું છે તેને કારવાના સાહિત્ય પ્રેમી રસિક વાંચકો સમક્ષ મિલીટ મટલીને રણ કરે છું અને સાબિત કરી આપું છું કે મુશાવરા સાહિત્ય-કરો કરતાં આપણા સાહિત્યકરોય વિચિત્રતામાં જરાય ઓછા ઉતરે એવા નથી જ.

“વસંત ઝલુની વર્ષામાં લોડ” એકનું ખુશી ગાડીમાં ફરવા નીકળતો હતો.” એમાં તેણે શી ધાડ મારી? આપણા મહાકવિ ‘હુકમત ઓઝા’ બાદરવાના બર ચોમાસામાં એ મધર્વ ઉપર છડી સવારીએ પરિભ્રમણ કરીને કવિતાની પ્રેરણા ઝડપી લે છે.

“જર્મન કવિ ‘શીલર’ પોતાના મેજનું ખાતું ઉઘાડી ગળડતા સફરજનની ખુશ્બો લેતો અને તેમાંથી કાગ્ય લખવાની પ્રેરણા લેતો.” એથીએ આગળ વધીને આપણા ‘કારવા’ના કવિ અને ગુજરાતના અનોખા શાહર શ્રી ‘શેખચંદ્રી’ પાઠાં કાઠાં સુધીને કવિતાની પ્રેરણા મેળવે છે.

‘આદિચાક’ લખવા બેસતો ત્યારે ધોળો ઝળો અને કાળી ટેપી પહેરતો, એકાદ ક્કન મીઠુનતી બાળી, કોરી પીને પ્રેરણા મેળવતો.” એમ તો આપણા ગઝલ સમ્રાટ જનાબ ‘શયદા’

સાઠમ પશુ સૌથી લાંબો ધોળો ડાટ અને સૌથી લાંબી કાળી ટોપી ચઢાવીને કાવ્ય લખવા બેસે છે, અને એકાદ ડહાન સીંગરેટ અને બે ચાર કપ ચાદ ગટગટાવીને ગરમ લખે છે. હોરમનો 'બકારવાનો' ચાદના કપની ઉતરડ લઇને એમના ધરમાં આવતાંજ પ્રેરણા પશુ આવી જાય છે!

“એમિલએ.લા”ને પેરિસની ગલીઓમાંથી ચાલતાં ચાલતાં માર્ગમાં બળતાં ગેસનાં ફાનુસ ગણ્યાની ટેવ હતી” આપણા રંગીલા કવિ ભાઈ ‘આસિમ’ને ચાલતાં ચાલતાં, રસ્તામાં આવતાં દરેક ધરની બારીઓ ગણ્યાની ટેવ હતી, અને એવી રીતે એમને પ્રેરણા મળતી હતી; પશુ હવે તો કોઇપણ લીલું ઝાડ, કોઇપણ કબરનો લીલો ગિલાફ કે કોઈની લીલી સાડી જોઇને ‘લીલા’ લખવાની પ્રેરણા મળી જાય છે!

‘ડૉ. ‘જોન્સ’ લંડનના દરેક ચાંભલાને સ્પર્શ કરતો, અને એમ કરતાં ખૂલી જતો તો પાછો આવીને તે ચાંભલાને લાથ લગાડતો. આમ એને પ્રેરણા મળતી” આપણા મહાન સાહિત્ય પારેખ અગ્વાલને રસ્તે ચાલતાં કોઇપણ ગૃહસ્થના ખિરસાને હસ્તારસ્પર્શ કરવાની આદત છે, અને એમ દરે ત્યારેજ એમને પ્રેરણા મળે છે બીજા દારવરસના ઉચતા કવિ શ્રી ‘ધન્વંતરી’ને બળદનાં પૂછાં આમળાચીજ કવિતાની પ્રેરણા મળે છે!

“અલેકઝાંડર ડુમા”ને પીળા કાગળ પર કાબો અને ગુલાબી કાગળ પર લેખો લખવા-ચીજ પ્રેરણા મળતી.” આપણા લેખક કવિ શ્રી ‘બી’ કાવ્યવાગ્દાને અસર તો કાવ્ય પર કવિ-તાઓ લખવાથી પેન્સિલ મળા; પશુ તે પ્રેરણા કાવ્યની મોંઘવારીને લાંબે ભારે પડતી હોય હાલમાં રેખના કાગળ પર લેખો અને સીનેમાના હેંડબીલના કાગળો પર કવિતાઓ લખવાથી ખૂબ પ્રેરણા મળે છે!

“કવિ રૌલી” કાગળની હોડીઓ તરતી મકતો, અને કાગળ ન મળવાથી એક વેળા નો દસ પૌંડની નોટની હોડી બનાવીને તરતી મૂકી હતી. આ પ્રમાણે તેને પ્રેરણા મળતી.” આપણા ‘નિસાર’ લેખા રૌલીને પગે ચાલીને કાષ્ઠકર્ષ વાર જુની ટોપીને પશુ નદીમાં તાંતી મૂકીને કવિતાની પ્રેરણા મેળવે છે! અને બીજા એક જાણીતા કવિ તો જાતીયશાસ્ત્રનાં ચિત્રો જુવે છે; ત્યારેજ એમને કવિતાની પ્રેરણા મળે છે!

“સર પૉલ્ટર રેકૉર્ડ”ની સ્મરણશક્તિ આછી હતી. એક વાર લોર્ડ ‘બાયરન’ની કવિતા સમજીને પોતાનીજ કવિતાની ભારે પ્રસંશા કરી હતી.” હાલમાં આપણા કવિ ‘એકાર’ની સ્મરણ-શક્તિ પશુ લસાઈ જવાથી લઘુ વાર પોતાનાં પુસ્તકોનાં રિવ્યુ પોતેજ લખે છે. અને તેમાં પોતાની કલમની પ્રસંશા પશુ કરી નાંખે છે!

અને વળી એક બીજા જુજુર્ગ કવિ તો એકટ્રેસના ધરમાં નમાઝ પઢીને કાબ્યની પ્રેરણા મેળવે છે!

●

કારવાંના વાંચકોને ખુશખબર

ગુજરાતના દારવરસના જાણીતા લેખક અને ‘કારવાં’ના સંકલનની ‘એકાર’ પોતે પોતાના દારવમય જીવન પ્રસંગો તા. ૧૭-૪-૪૧ને રોજ રટા. ૧૮ થયાં ૭-૧૫ મુખી મુંબઈ રેડિયો રોશનેશી બ્રાઉક:૨૮ કરશે. તથે પશુ તમારા રેડિયો પર ૪૧ ને ૬૦ મીટર ઉપર સાંભળા લેજો.

મેનેજર

‘કારવાં’

‘પ્રસ્તાવના બીજા કાર્પ પાસેથી લખાવી લેવી એ કરતાં કવિએ સ્વતઃ પોતાની ભૂમિકા વિશદ કરી બતાવવી એજ યોગ્ય છે. જે મૂળ માંગ કર્યું તત્ત્વ નહિ હોય તો પ્રસ્તાવનાથી તે પુસ્તકને કેટલો આધાર મળે? અને જે મૂળમાંગ પાછી હોય તો પછી પ્રસ્તાવનાની છંટ પથ શા માટે નોંધ્યો?’ આમ કોલ્ડપુરની રામરામ કોલેજ ના એક પ્રોફેસર માધવેશ્વર પટવર્ધન પુનાના એક મરાઠી કવિ ગોવિંદરાવ ઝોકરકરને ઉદ્દેશીને કહે છે. આ પાઠથી ગુજરાતના પથ ધણા કવિઓ અને અને લેખકોને તેઓ પહેરતા ન હોય છતાં માથે બાંધ બેસતી આવી રહે એમ છે. ગુજરાતીમાં એક તળપટી કહેવત છે કે:— ‘જાણનારીમાં જોર નહોય તો મુખાણી શું કરે!’ પથ બ્યાજકાંઠ તો મુખાણીઓના જોરે જ જાણનારીઓ નહતી દેખાય છે! બાકી શી પટવર્ધનના મંતવ્ય પ્રમાણે સાહિત્યમાય હવે ‘બર્ચક’ટોલ’ની આવશ્યકતા ઉભી થઈ છે ખરી! કોરણ કે નમાસા બાળો! ઉત્પન્ન થાય તે કરતાં નજ થાય તે સારું! જેમ હિંદની વસ્તી વધતાં બેકારી વધી છે, તેમ સાહિત્યમાંએ વસ્તી વધતાં બેખડી ખારસ તત્ત્વ વધી ગયું છે, પથ સાહિત્યકાર બનવા બનાવવાની ધમાકમાં આવી ગાજરાની પીપીને સાંભળે છેજ કોણ?

ગુજરાતીમાંથી મૌલિકતત્ત્વ જાણે શુંસંત જાય છે અને અનુવાદનું જુલ ગુજરાતીને માથે પુનઃ પુનઃ સતાર થતું જાય છે, અને તેથીજ આપણા કવિ શ્રી ‘નિસાર’ લેવાને રેડીયો ઉપરથી પથ કટાણું મોડું કરીને સંભળાવતું પથું હતું કે:—

‘વધી છે એટલી બંગાળની આવાલ શું લણે? નવા સર્જનની શું રૂંદમાં નથી તાંબાલ શું લણે?’

અને તેમાંય વળી હદ તો એ થઈ રહી છે કે એક એક બંગાળી પુસ્તકના એકી સાથે

બાળે અનુવાદે પ્રગટ થઈ રહ્યા છે! એ વિશે ત્રિભુવન હેમાણી કહે છે કે: “સંધારણ રીતે એક કન્યાના એકી સાથે બે જગ્યાએ સર્થપથ થઈ શકે નહિ, તેમ એક પુસ્તકના એકાવેશ એ અનુવાદ હોઈ શકે નહિ.” હજી એટલું સારું છે કે દ્રૌપદીના પાંચ પાંચ પતિ હતા અને સદૃશ ‘ગુજરાત’ માસિકના એક વેળા અર્ધી કાળ તંબી હતા; તેમ એક પુસ્તકના એકાવેશ પાંચ-છ અનુવાદો થતા નથી એ આપણું ‘ગુજરાતનું’ સદ્ભાગ્ય છે! જાણી થોડી મહેનતે વધુ નામ અને દામ કમાવાનું કોણ નાપસંદ કરે? એક વેળા અનુવાદીયા વેદીયા દોર ગણાતા; હવે મૌલિક લખનારાઓ ઝોરોડોસ ગણાવાતા!

સાહિત્ય રસિકોને ખુશ ખબર

કોરની ‘બાળમે ઇકમાલ’ના આસરા હેઠળ એક કવિ સંમેલન તા. ૨૭-૪-૪૧ ને રાજ પ્રોફેસર “બાદશાહણ” એમ. ઓ.ના પ્રમુખસ્થાને યોજાવાનું છે. જેની પંક્તિઓ નીચે પ્રમાણે છે.

૧. “દમ છે આદમમાં તન વતનમાં છે.”
કાર્પિયા:—વતન, અમન, કવન વગેરે. રહિ:માં છે.
૨. “બધાને પોત પોતાની પડી છે.”
કાર્પિયા:—પડી, લડી, આંખડી વગેરે. રહિ: છે.

હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ અને સાહિત્ય રસિકો એનો લાભ લેશેજ. ‘ઇકમાલ’ નાં પ્રશસ્તિ કાળ્યો પથ કેટલાક ઉર્દૂ શાબરો રજુ કરશે. પધારવા સૌને જાહેર આમંત્રણ છે.

સાંભળવામાં આવ્યું છે બદલે અનુભવવામાં આવ્યું છે કે “કેટલાક પત્ર સંચાલકો લેખકોના લેખ કે કવિતાઓ છાપે છે અને જે અંકમાં તે લેખ કે કવિતા છપાઇ હોય તે અંક પણ લેખકને મોકલવાની પરવા કરતા નથી.” એવા સંપાદકો પોતાને ચક્રવર્તી રામ્બો અને લેખકો તથા કવિઓને પોતાના ખડીયા રામ ગણતા હોવા ભ્રમમાં, અને લેખો, તથા કવિતાઓ તે એમની ખડીયા તરિકેની વસ્તુઓ હશે. એવા સંપાદકોને સીધા કરવા ઉગતા લેખકો અને કવિઓએ જેણે જરા સ્વમાન પ્રિય ખનવું ભેગ્યું, એ નંદેરમાં આવી જવો માટે કદમને સરાણે ચઢાવી બાધખાપા કરીને છપાવી નાખવાથી ન તો સાહિત્યનો ઉદ્ધાર થાય છે કે ન તો પ્રકાશમાં આવનારનો પોતાનો ઉદ્ધાર થાય છે! આ દેશમાં ઉગતા સાહિત્યકારોને, પોદ સંપાદકો સરાણીયાની તોલેય લેખતા નથી તો પછી ગાંઠના ગોપીચંદ કરવા કરતાં લેખન શોખને પડતો મૂકી વાચન શોખ કેળવવો જ શું ખોટો છે? વાંચ્યું છે કે મેથાણીજી શાંતિ-નિકેતન જઈ આવ્યા છે.” જેમ ‘હીરા ઘેરે જઈ આવ્યો ને સોના સાંક કરી આવ્યો’ તે ગુજરાતી કહેવતને ખોટી ઠેરવીને આવ્યા છે ગુજરાત અને ગુજરાતીની છાપ બંગાલીઓ ઉપર પાડીને આવ્યા છે! “શું શાં પૈસા ચાર”ને બદલે “શું શાં પૈસા મોસકો”ની પૂરે પૂરી કીમત અંકવી આવ્યા છે! ખરેખર સાહિત્યના એ સોરઠી બહારવટીયાએ બંગાલમાં ગુજરાતનું નામ વધારી “વજુમાં શરા રે હા ગુજરાતી વીરા”ની પકિત સાચી ઠેરવી છે. રા. “વજુમરો”

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસા—

રાંદેર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને ગુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના નાના મહોટા જે ઑર્ડરો હોય તે મોકલાવી આપી ફાયદો મેળવો.
બી રાંદેર સ્ટોર્સ યુએસસ : કલુપીક, સુરત.

.... દરેક જાતની
ટોપીઓ, લુગીઓ, હાઈચેરી,
ગુજરાતી તર્જુમા સાથના
પંજસૂરહ અને સીપારાઓ
તાજ કું. લીં લાહોરના
પંજસૂરહ અને દુઆઓની
કિતાબો.

* ગુજરાતી *
વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો
::: કિફાયત લાવે મળશે :::
ફક્ત એકવાર પંધારી ખાત્રી કરો
અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ
ચોકબજાર (લુમ્મા મસ્જિદ પાસે)
સુરત.

‘કારવા’ના પ્રથમ વર્ષની ફાઈલ
અંક ૧ થી ૧૨ કપડાંનું ‘પાકું’ પુકું
ડી. રૂ. ૫) ટ. ખ. સહિત
કોપીઓ સીલકમાં ઓછી હોવાથી
ચોડીકજ બંધાવવામાં આવી છે.
આજેજ ઓર્ડર મોકલી આપો.

છુટકે અંકો પણ ઘણા ઓછા
સીલકમાં છે. પોતે ફાઇલ બંધાવનારા.
શ્રોત્રીનોએ દરેક અંકના સાત આના
લેખે નાણાં મોકલી ઘટતા અંકો
મંગાવી લેવા ચૂકવું નહીં.
વહશી સાહિત્ય કાર્યાલય,
કલુપીક-સુરત.

પરદેશે પ્રાણધાર ગયાં.

લેખક : મહાશ્વેત પુરી (વેપુર)

આવે છે એ પ્યારી યાદી,
પાંદી પણ એ ન્યારી યાદી,
બ્યારુમ દિલ દરનારી યાદી,
જગ પ્રેમની એ પ્યારી યાદી,
માઝ દિલ દરનાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
એકલકી છે રાતો ભારી,
પ્રત્યેક વસ્તુ લાગે પ્યારી,
આહ! નિરાશા સાથે યારી,
ઉન્હા આંસુ આંખે જારી,
વિરુદ્ધો મુજી ભાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
વિરુદ્ધની જવાબા કેમ દબાવું,
ફાટે દિલના બેદ બતાવું,
દસી-દસી હું મને દસાવું,
કોની સામે નયનો નચાવું,
મુજ ઉર તણા ચમકાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
પ્રેમના ગીતો મુલ્યે મુજાવે,
કોણ છે મુજ રક્તીને હસાવે,
ગાંડી પોતે બની બનાવે;
કોણ છે મારા નાજ ઉઠાવે,
દેવાના એ હાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
પ્રેમાનંદી રાતો ખૂટી,
નયને અશ્રધારા છુટી

દિલ-છગર એ મારા કુટીરી,
મુજને મુજી હાથ વિખુટી,
મારા છગર સાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
મુજને દંદમ યાદ સતાવે,
આતી દિલમાં આજ લગાવે,
કંઈ કંઈ મુજને યાદ અપાવે,
મનને ત્યારે કંઈએ ન બાવે,
કુઝમ મુજ દરનાર ગયા,
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
કરંતીની એ પ્યારા દર્શન,
ખીલી ઉઠતું આશા ઉપવન,
પ્રેમી દિલ કંઈ કરતું પુજન,
વેસં ચાતાં પ્રેમનાં બંધન,
પ્યારા એ દિલ્લાર ગયા,
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
આંસુનો વરસાદ કરે છું,
રડી રડી હું યાદ કરે છું,
યાદ કરી કંઈ યાદ કરે છું,
એમજ દિલને યાદ કરે છું,
મુજ માટે મરનાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
પત્ર દીધ નવ કરશે પ્યારા,
દિલમાં દરદમ ધરશે પ્યારા,
યાદ અમારી કરશે પ્યારા,
જલ્દી-જલ્દી કરશે પ્યારા,
વિરુદ્ધની હાથ અંગાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.

* સારાથે હિન્દની મરહૂર *

“ધી નેશનલ હીરોકટરી”

જે ઉર્દૂ-અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રગટ થાય છે. જેનો ફેલાવો સાગથે હિન્દ અને દેશી રિવાસોતોમાં પણ ઘણોજ છે. તેમાં જલ્દિર ખમર આપા આપના વેપરમાં વૃદ્ધિ કરે. જેની કીમત રૂ. ૧૨ (૮ ખ. જુદું).

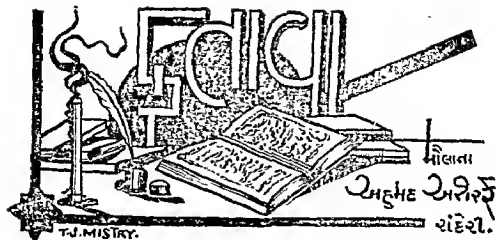
માસ જુલાઈ ૧૯૪૧ મા પ્રસિદ્ધ થયો.

આજેજ અમારા એજન્ટને લખતાલ માટે લખા:—

(૧) શરૂઆત કામ સી રાત્ર કેસલ, કુલમ્બલચી રાત્ર, કુલમ્બ-૩

(૨) ધી વાંદેર સ્ટોર્સ : કણ્ણીક, સુરત.

[પંચક]

સવાલ-એક ઊકરાએ પોતાની ઘડીનું દૂધ બચપણમાં ધાવીને પીધેલું છે તે ઊકરાના પોતાની કાષ્ઠની ઊકરી સાથે નિમહ થાય કે નહિ.

જવાબ-મજબૂર ઊકરાના નિકાક તે ઊકરી સાથે કરવા દુરસ્ત નથી કારણ કે હવે તે ઊકરી મજબૂર ઊકરાની દુધબહેનની ઊકરી એટલે બાણેજ થઇ અને બાણેજ સાથે નિકાક કરવા દુરસ્ત નથી.

સવાલ-કોઇ માણસ મુદબ્બતના આવે. શમાં આવી પોતાના મિત્રની પાછળ પોતાનો જાન ફિદા એટલે નિસાર કરે એ માટે શું હુકમ છે અને જાન દેનાર શહીદ કહેવાય ?

જવાબ-તે માણસ શહીદ કહેવાશે નહિ. તે ખુદકુશી કરનાર અને હરામ મૌત મરનાર ગણાશે. અને હરામ મૌતથી મરવા વિષે હદીસ શરીફમાં સખત વખદ વારિદ થઇ છે અને એમ કરવું મહેટો ગુન્હો છે.

“સવાલ-અગર અમારું રાત્રે ઉઠવું થાય તો તલજીલ્લીની કેટલી રકાત પઢવી જોઇએ ?

જવાબ-તલજીલ્લીની નમાઝ વધુમાં વધુ બાર રકઅત આવી છે એથી વધારે નથી. હદીસશરીફમાં રિવાયતો જુદી જુદી આવેલી છે કોઇ રિવાયતથી હઝરત (સલ્વ)નું તલજીલ્લીની નમાઝ વિતર સહિત પંદર રકઅત અને કોઇથી તેર રકઅત કોઇથી અગ્યાર રકઅત

કોઇથી સાત રકઅત આવી છે. આ બધી રકઅતો વિતર સાથે ગણુની કરવામાં આવી છે કારણ કે જે માણસને રાત્રે ઉઠવાનો પાકો ઇરાદો હોય તેને માટે અફઝલ એજ છે કે રાત્રે તલજીલ્લીની નમાઝ પઢી વિતર ત્રણ રકઅત એક સલામથી હન્દી મઝહબ પ્રમાણે પઢે અને જે માણસને રાત્રે ઉઠવાની કબી ઉમ્મીદ ન હોય તેને માટે તો બેહતર આ છે કે ઇશાની નમાઝ બાદ તલજીલ્લી પઢી લે કે જેથી વિતરની નમાઝ કઝા થવાનો સંભવ રહે નહિ. ઉપર લખેલી રિવાયતો મુજબ જેમ મોકો મળે તેટલી રકઅત તલજીલ્લી પઢે. તલજીલ્લીની નમાઝ ઓછામાં ઓછી બે રકઅત પણ આવી છે જે કે “માલાયુદ મિન્દુ” ફારસીના કર્તા મૌ. કાઝી સના ઉદ્દાહ સાદબ પાનીપતી રહે ઓછામાં ઓછી ચાર રકઅત તલજીલ્લીની લખે છે. પણ મિશકાત શરીફની શર્હ મઝહરેહક, મખસૂત, આવમગીરી વિગેરેથી તલજીલ્લીની ઓછામાં ઓછી બે રકઅત સાબિત થાય છે.

સવાલ-જે ચલાઇ પર માણસ રાત્રે સુતો હોય તેનાજ ઉપર રાત્રે અગર તલજીલ્લીની નમાઝ પઢવામાં આવે તો કંઈ વધી છે અથવા બીજો અલગ સુસદ્દો લેવો પડે ?

જવાબ-જે ચલાઇ પર સુવે છે તે જો જાહેરમાં પાક સાફ હોય (એટલે ચલાઇ નાપાક ન હોય) તો તેની ઉપર નમાઝ પઢવી.

દુરસ્ત છે. બીજા અલગ મુસદ્દા ઉપર નમાઝ પઢવી ઝરરી નથી.

સવાલ-રબી ઉત્ર અવસાના મહીનામાં ફર્જ પઠાવતો સિવાય શું પઢવું વધારે અજીઝ છે કે અમે તે ચીઝ પઢીએ ?

જવાબ-કુર્આન શરીફની તિલાવત કરે અને વધુ પ્રમાણમાં દરદ શરીફ પઢે

સવાલ-મરજહમાં આરસ લગાડવા તેમજ ખુબરન દાખલો ને કે આજ કાલ નવીન તરેદવાર નીકળી છે તે લગાડી કેમ છે ?

જવાબ-આરસ કે દાખલ ઉપર કાષ્ટ પશુ જનવારની તરવીર (કોલા) ન હોય તો મરિજહમાં લગાવવું જાહેર છે કાષ્ટ વાંધા નથી.

સવાલ-કુર્આન શરીફના ઉપર બીજી કિતાબો મુકરી કે કુર્આન નીચે હોય અને તેના ઉપર બીજી ચીઝો ચઢાવી હોય તો કેમ છે ?

જવાબ-કુર્આન શરીફને બીજી કિતાબોના ઉપર મુકે કાષ્ટપશુ વસ્તુ કુર્આન શરીફ ઉપર મુકવામાં આવે નહિં કારણ કે એમાં કુર્આનની બેઅદબી થાય છે.

સવાલ-મિમ્બર ઉપર કુર્આન શરીફ મુકવું તેના પગથીયા ઉપર મુકી પઢવું જાહેર છે ?

જવાબ-દુરસ્ત છે. એમાં કંઈ વાંધા નથી પણ જ્યારે મિમ્બરના પગથીયા ઉપર કુર્આન મુકેલું હોય ત્યારે કાષ્ટ પગથીયા ઉપર ચઢે નહિ કારણ કે એમાં બેઅદબી થવાનો સંભવ હોય છે. જો મિમ્બર પર ચઢવામાં આવે તો પ્રથમ કુર્આનને ઉઠાવીને ચઢે.

સવાલ-મરિજહમાં મિમ્બર બનાવવો જરૂરી છે અને તે શાનો બનાવવો જોઈએ લોકશનેા કે સંજેમરમરનો હજરનના ઝમાનામાં મિમ્બર કયો હતો ?

જવાબ-મરિજહમાં મિમ્બર બનાવવો જોઈએ. હજરત સલ્વના મુબારક ઝમાનામાં મરિજહ નખેલીના બંદર લોકશનેા મિમ્બર હતો અને તેના

ઉપર હજરત સલ્વ ખુનબો પઢતા હતા. આરસના પત્થરનો પશુ મિમ્બર બનાવવો જાહેર છે.

સવાલ-જે વુઝુ જનાજાની નમાઝ માટે કરેલું હોય તે વુઝુથી ફરજ નમાઝ પઢવી શું જાહેર છે ?

જવાબ-જનાઝકની નમાઝ માટે કરેલું વુઝુ જ્યાં સુધી હરે નહિ ત્યાં લગી તે વુઝુથી ફર્જ, વાજિબ, નહિલ સર્વે નમાઝો પઢવી વાંધા વગર દુરસ્ત છે.

સવાલ-કબરમાં મુરદાને ઉતારવા સાર કેટલા માણસો ઉતરે ?

જવાબ-જેટલા માણસોની ઝરરન હોય તેટલા ઉતરી શકે છે. ખાસ કરી આટલા જણ ઉતરવા જોઈએ એમ ઝરરી નથી.

સવાલ-રમઝનો ઈદમ શીખવો અને એની શી હરીફત છે ?

જવાબ-ઈદમે રમઝ શીખવું, શીખવવું શરીઅને મુદમમદી સલ્વમાં દુરસ્ત નથી. એની અસલી સામેની હજરત ઈદરીસ અંબલના ઝમાનાથી છે અને તેમના મુઅજ્જદમાંથી ઈદમે રમઝ મળવામાં આવ્યો છે પણ હવે એ ઈદમ પ્રાપ્ત કરવો જાહેર નથી. ઇદમે હજર મક્કી રહે. પણ એવીજ રીતે પોતાના ફતાવામાં લખે છે (તકવારી અથવા દુર્રે મુખ્તાર) ઘણી હદીસોની કિતાબોથી પણ એની મનાઈ સાફ રીતે સિદ્ધ થાય છે. ઈમામ નવવી રહે. ફરમાવે છે કે બધા આલિમોના ફતાવાથી એકી મતે આ વાત સાબિત થાય છે કે આજકાલ એ ના શીખવાની મનાઈ કરવામાં આવે.

(મઝમૂઅતુલ ફતાવા)

સવાલ-કાષ્ટ માણસને લકવાની અસર થઈ ગઈ હોય અને વુઝુ કરવામાં પાણી નુકશાન કરવું હોય તો તપમ્મુમ કરી શકે કે નહિ ?

જવાબ-તે માણસ વાંધા વગર તપમ્મુમ કરી નમાઝ પઢી શકે છે.

નિસ્તિક

લેખક :

એફ. મોહમદી (રંગુન)

જો તહેલેથીજ મનુષ્યની પ્રત્યેક આશાઓ પૂર્ણ થતી આવી હોત, તો આજે મધ્યરત્ન અસ્તિત્વ રચીકારનારા કેટલા મનુષ્યો મગત ?

“શહેરમાં” યાકુબ શેઠનું કુટુંબ સુધરેલું ગણાતું. શેઠ શહેરની સુધારક મંડળીના ઉપપ્રમુખ હતા. જ્યારે શેઠાણીને સ્ત્રી સુધારક મંડળીના પ્રમુખ સંહિભાનું માન મળ્યું હતું. જો કે શેઠનું વર્તન એક ગાંમડું હતું પરંતુ તેમને આગ્ય-જીવન પસંદ ન હોવાથી શહેરમાં વાસ કર્યો હતો. ઔદ્યોગમાં એક પુત્ર અને એક પુત્રી હતાં. તેમનો પુત્ર સલીમ પરદેશમાં ઉચ્ચ અભ્યાસ સંપાદન કરી રહ્યો હતો, જ્યારે તેમની પુત્રી રશીદા તેણીના બ્લાક કાકા સાથે મધુરે આગ્યજીવન જીવી રહી હતી. સુશિક્ષિત અને ગુણીઅલ કાકાએ તેણીને માટે મહેતી રાખી શેઠકે અંગ્રેજ તથા દીની ઇસ્લમ રીખવ્યું હતું. શહેરમાં યાકુબ શેઠનો વહેપાર કીટ ચાલતો હતો; જ્યારે તેમનો બાઇ ગામડામાં ખેતી કરીને પોતાનું જીવન ગુજારતો. આમ બંધાના દિવસે આનંદથી વ્યતિત યર્ષ રહ્યા હતા.

આજે ત્રણ દિવસ થયાં રશીદા પોતાના પિતાને ઘરે આવી હતી. તેણીનો હર્ષ માતો નહોતો. કારણ કે તેણીનો બાઈ સલીમ વિદ્યા-મતથી સીવીલ સરરીસની ઉચ્ચ ડીગ્રી મેળવી પોતાને શહેર પાછો ફરી રહ્યો હતો. રશીદાએ સાંભળ્યું હતું કે તેના બાઇએ પરદેશમાં કુલ્સુમ નામની કોઇ કહેલુપન યુવતી સાથે

સ્નેહસંગ કરી લીધું હતું, અને તેને પણ તે સાથે લઈને આવનાર હતો. રશીદા સ્નેહસંગની વિરોધ હતી, પરંતુ જ્યારે તેના માળાપેજ કાંઈ વાંધો નહોતો લીધો, ત્યારે તે થું કરી ચકતી હતી ? ઈસ્લામી કાયદાથી લગન તથા બીજા ઈસ્લામી કાયદાઓને તેણે પોતાનાં જીવન-અંગેનાં બનાવ્યાંતા અને તેમજ તેણી પોતાનું સાધક સમજતી.

પોતાના બાઇ પર તેને અપૂર્વ સ્નેહ હતો. આજે તેણી જરૂરીથી રેશન પર ગઈ. બાઈ ચારીમાંથી ઉતર્યો અને તેણે સ્નેહથી બાઇ તથા બાબીના ગળામાં સ્નેહમાળાં પહેરાવી. રશીદાનાં સાદાં વસ્ત્રો નિરખીને બાબીએ બાઇ તરફ કાંઈ ઈશારો કર્યો. સલીમ પણ હસીને ઇશારાથીજ જવાબ આપ્યો. આ બધું રશીદા જોઈ રહી, છતાં તે કાંઈ બોલી શકી નહીં.

બપોરનો સમય હતો. એક ઝાંઝામાં રશીદા, સલીમ તથા કુલ્સુમ સાથે બેસી વાર્તાલાપ કરી રહ્યાં હતાં. એકાએક ઘડીઆળ તરફ જતાં રશીદા ઉભી થઈ ગઈ. “મારો નમાઝનો વખત યર્ષ ગયો છે” તે બોલી.

“હવે બેસી જા, નમઝ તો હું પછી પઢી શકીશ, પણ આવી સારી વાતો સાંભળવાની તક ક્યારે મળશે ?” કુલ્સુમે રોકવા પ્રયત્ન કર્યો. “માફ કરો નમાઝી વાતો કરતાં ખુદાની ઈજ્જત એટ છે.”

“ખુદા”, અને સાથે હસી પડ્યાં. “ખુદા તો માત્ર એક શબ્દ છે જે કોઈ મનુષ્યે પોતાની મતલબની ખાતર ઘડી લીધો છે. ન તો આ જગતમાં કોઈ ખુદા છે, અને ન તો તેની કોઈ જરૂર છે. આપણે આપણા બહુળને જે ધારીએ તે કરી શકીએ છીએ. જો કોઈ માણસ જીવિત છે તો તેની શારીરિક શક્તિને આધારે અને મૃત્યુ પામે છે તો તે પણ તેની શક્તિ

પટવાને લીધેજ." સર્વેએ નફ્ટાઈઝિયો ઉતાર આપ્યા.

રશીદા ધંભી ગઈ. "શું મારો બાઈ બોલેલી હરે પહેાંચશે ? શું આનુંજ નામ સુધારો ? શું આનુંજ નામ બાણુતર ? બંને એ ઈસ્લામના હરેક નીયમ પર અમલ ન કરે પણ...પણ શું મારોજ બાઈ નાસ્તિક ?" 'નાસ્તિક' શબ્દના ખ્યાલથી તેને ક'પારી છુટી-કુરતના અરબ કાનૂન તથા કુચાનના લખાણ પર તેને અપૂર્વ શ્રદ્ધા હતી. તેના અંતરમાં સલીમ માટે અપૂર્વ રસ હતો. 'નાસ્તિક ! શું મારો બાઈ કયું મોહું લાખે ખુદાની સમક્ષ હાજર થશે ?' એ વિચારે તેણીને હચમચાવી મૂકી. પોતાના બાઈ-બાઈને સમજાવવા તેણીએ પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ તેઓએ બિચારીને 'મોક્સી' કહી હસી કાઢી. રશીદા સમજી ગઈ કે તેઓના રીતાન-વાસી હાથે ઉદારદરજા વિના સમજી શકે એમ નથી.

"વારે બાઈ, ત્યારે તમારો શો ધર્મ છે ?" સાંજે ત્રણ પીતા પીતા રશીદાએ સલીમને પ્રશ્ન કર્યો.

"ધર્મ ! ધર્મની અમત્યતા ? શું કાંઈ કરવા એજ માનવ ધર્મ."

"ત્યારે કુકર્મો ક્યાં ?"

"જેનાથી સમા મણસને હાનિ પહેાંચે એ કુકર્મ." સલીમે ખુલાસો કર્યો.

"વાર !" કુલકુલવાયા રશીદાએ સવાલ કર્યો, "જે કોઈ માણસ પોતાની માં કે બહેન નેડે અપીતિ આકરે તો એ કુટ્ટ કાર્મ કે સદકાર્મ ? એમાં તો કોણને હાનિ નથી ને ?"

સલીમ અને કુસ્તુમ રશીદાના મુખને જોઈ રહ્યાં. રશીદાને પ્રશ્ન તરૂન થોડા હતા મા બહેન આપેના કુસંગમાં કોણે તુક્કાન નથી, તો એ કાર્મ સારું કે નરક ? બંનેમાંથી કોણે ઉત્તરે કહ્યો નહોતો.

આજાક રશીદા બંનેની મનોદશા સમજી ગઈ. ધીમે ધીમે બંને જણ મુમાર્ગે વળશે એ તેણી કહી શકી. એટલે તેણી એ વાત ઉમરવા પ્રયત્ન કરતી હોય, તેમ બીજી વાતને આરંભ કર્યો.

"હું બાઈ, હું તમને એક વસ્તુ આપવાની તો જુડીજ ગઈ ! તમારા તથા બાબીના માટે મેં એ રમાલ લઈ રાખ્યા છે." બંને આજ્ઞા એક એક રમાલ મુકતાં તેણે વાત આગુ રાખી. "જે બાઈ, આ રમાલો. એક અશ્વધંકારક કારખાનાના બનેલા છે. તમે માનશો ? એ કારખાનાનું કોષ માલિકજ નથી. એનાં ચંત્રના બધા ભાગો અહીં સુધી કે રહુ પણ પોત-પોતાની જગ્યા પર આપમેળેજ ગ્રાહવાઈ ગયા છે. હા ! વગા એને મલાવનાર પણ કોઈ નથી. નિશ્ચિન એ આપમેળેજ ચામ્યા કરે છે, અને વગા અશ્વધંકારક છે કે બધી વસ્તુઓ પણ એમાંથી આપમેળેજ બનીને બહાર નીકળે છે." "હું આવી ગાંડી ગાંડી વાતો કરીને તારા બાઈનું મગજ ખાઈ જશે." પાછળથી માફૂબ રોકેના અવાક આવ્યો.

રશીદાએ પાછળ ફરીને જોયું તો તેનાં માત-પિતા ઉમાં ઉમાં હસી રવાં હતા. "બીબ કોણની પણ બાબી છે કે નવાબની તબરીજ છે ? જ્યારથી આતી છે ત્યારથી તું તે બિચારીની પાછળ પડી છે" રોઘણીએ ચીંઠા કંપકા આપ્યા. "હે ! અખ્યાનન, શું હું ગાંડી ? મારી વાતો તમે શું નથી માની શકતા ?" અવસ્ય માફૂબ રોકે શબ્દો ઉચ્ચાર્યાં કર્યા મુર્ચ્છા એ વાત માનવાને તૈયાર થાય ?"

"ટોપ, બા હોય" પોતે ગામડિયણ હોવાથી જણે કંઈ જણતીજ ન હોય, તેમ અપખના પગકારા મારતી ચતુર રશીદા યોડી. "આપણી વાત તો કોણ માને ? હું જિન માલિકીના એક નાના સરખા કારખાના વિશે કહું છું. તે

જાણને ગળે ઉતરતું નથી, ને જ લોડા આટલી વિશાળ પૃથ્વીને વગર માલિકાની કહે છે તેઓ સુધરેલા ગણાય છે. હોય બા ! આપણે રહ્યા ગામડિયા એટલે તમારી દિલોસોરી તે શું સમજી શકીએ ?”

અધા સાંભળી રહ્યાં. ખાસ કરીને સલીમ અને કુદરુમ. સલીમે કદરનામાય -હોતું ધારું- કે પોતાની ખેડેન આટલી બધી ચતુર દરે.

“જેવું સુંદર હિહારણ !” તેણે વિચાર્યું.
 “શું રજાદાની વાત મનન કરતા યોગ્ય નથી ?
 તે એક નાની સરખી વસ્તુ વિશે કહે છે કે
 તેનો બનાવનાર કોઈ નથી, તે તે મૂર્ખ.
 અને હું આદવી મોટી પૃથ્વી વિશે કહું છું કે
 એ બિનમાલિકીની છે, તો હું સુધરેશો ! જેવું
 વિચિત્ર ! જો તે મૂર્ખ હોય, તો હું પણ તેજ
 કહું છું. હું પણ મૂર્ખ હોવાનું નોંધ્યું. ત્યારે
 કોની મૂર્ખતા મોટી ? મોટી કે હોટી ! ...”

“આત્મ બાધ, હું સીનેમા જોવા. એ તો નવરી છે.” સહીમના માતા-પિતા તેમને સીનેમા જોવા માટે જોડાવવા આવી હતાં. તેમણે સહીમની વિચારમાળા તોડી. પણ સહીમનું મન રિધર ન્હોતું એટલે તે જમ અઢપો નહોં. કુલ્લુમ સીનેમા મધ પથ્ય ક મને. તેણીનું દિલ ત્યાં બાજી નહોં. તે પથ્ય રહીસાનીજ વાત પર મનન કરતી રહી.

• શત્રિના આઠકોનો સમય હશે. સર્વામ
આરામચર પર પડ્યો. વિચારમાં શ્રીન હતો.
પોસેજ કુલ્યુમ બેઠી એક પુસ્તક વાંચી રહી
હતી. એવામાં તેમના ક્યોએ “અંધાડુ અકબર”
નો મોઢો સાદ સુધ્યો. સામેની મસ્જિદના
મિનારા પર મોઝાઈઝન મનુષ્યોને તેઓનાં પાપ-
કર્મોથી માફી માગવા બોલાવી રહ્યો હતો. કેવો
મધુર અવાજ? કેટલી સુંદર, ને સરળ મતલબ? ઈ
સહીમ તથા કુદસુમે આગે એ મધુર સ્વરને
ધ્યાનપૂર્વક સંભળ્યો. “કુદસ્યાઅમરરસજાત”

(આવો નમાજની તક) અને જો નજાય તો !
પથ ના. આજે તેઓના અંતરમાં ડાઘ એવી
વ્યકિતએ વાસ કર્યો'તો જેની પ્લીકથા તેઓ
કુછ ઉઘ્યાં. અજાન બાદ સલીમે જોયું કે
કુન્સુમની આંખોમાં આંસ હતો.

“કુસ્તુભ, તું ખુદાને માને છે?” મહા
મુશ્કેલીએ તે એટલું પુછી ચક્ર્યો.

कुत्सुम भौन रही. तेषीना आंजोगांधी
अत्रयो नीकणी पुस्तक पर पडवा लाभां.

“પ્રભુ આપણને માફ કરે.” અશ્રુબર્ષા
નયને તે જોઈએ.

અને બીજી ધડકતા હૃદયે તેણે મરિતું
તરફ પગલા પાડ્યાં. કુદ્ધમે નમાઝ પઢવાના
ચોક્કસ તરફ.

એ શાંત રદવારે હતી. સ્વર્ગમનની તૈયારી
હોયથી તારનાઓ સંતોષ જવાની તૈયારી કરી
રહ્યા હતા. સગીરની લકડીઓ મંદ મંદ વણે
જતીંતી અને એ લકડીઓમાં “અરસડાતો.
ખુપરિમનનોમ” તથા મધુર ગુનગરવ
શ્રી જતો હતો. ખુદાના બહાસાઓ પોતાનો
આરામ ત્યાગીને મરિજની રાહ લેતાંતા. એ
સમયે એ વ્યક્તિ એક ધરના ખુણામાં રૂ
બેડીને ઉભેલી દીસતી હતી. બંનેના ચક્ષુઓમાંથી
અશ્રુપ્રવાહ ચાલુ હતો. બંને વ્યક્તિ સાથેજ
હુથી અને સાથે જ મોર્ષ મદાન સંક્રિતના
અરણ્યમાં ઢળી પડી.

पाठ्यपुत्री डोड श्रीश व्यक्ति आ भुं भुं
रही. लेना भुं उपर प्रयुक्ताना भिन्ने,
अने तेनी अभ्यासां हर्षनां अक्षरों न्यायां.

“અમાવાજ” ઉર્દૂ વાંચો,
અને વકીયો સાંભળો !
છુટકે નકલ અઢી આના.
શ્રી રાંદર સ્ટોર્સ - કલ્યાણ - સુરત.

રવિવારની વિશ્વંતિ!

લેખક : "સાગર" જેતપુરી

૯

રવિવારનો દિવસ નેહરિયાત વર્ષાને માટે કેટલો આનંદકારક હોય છે? છ દિવસના સનત દર્શ્ય પછી એ દિવસ ખૂબ ખૂબ આનંદમાં ગાળવા સૌ ઇચ્છે છે. હુંયે નારતો કરી રવિવારની મોજ માણવા ફરવા નીકળી પડ્યો.

મનમાં વિચાર કરી રાખ્યો હતો કે રસ્તામાં છાપાવળાને ત્યાંથી એક સુંદર મેગેઝીન ખરીદી બપોળામાં જઈ નિરાંત વાંચીશ અને એ રીતે સુખે બે કલાક નીકળી જશે. વિચાર મથાણું ઘેરથી નીકળ્યો.

મારી મશી વટાવી જ્યાં રાજમાર્ગ ઉપર આવ્યો ત્યાં સામેથી ડોક્ટર રશીકને આવતા જોઈ હું ઉભો રહ્યો. રશીક મારો જાતી મિત્ર હતો. અમે બંને સાથે અભ્યાસ કરતા. મારે અભ્યાસ અધુરો મૂકી કોલેજ છોડવી પડી જ્યારે રશીક ડોક્ટરી પરીક્ષા પાસ કરી એક થીમતને ત્યાં ફિઝીલી ડોક્ટર તરીકે રહી ગયો. રશીક સ્વમાન્ય ડોક્ટર જેવો નિર્દય ને સ્વાર્થી હોવાને બદલે હસમુખો, દયાળુ અને મળતાવળા સ્વભાવનો હતો. જન સેવા એવો પરમ ધ્યેય હતો.

પરંતુ આજ રશીકની સાથે મને જુદીજ બાબત. ગંભીર વદને નીચી દ્રષ્ટિ કરી યંત્રવત જાણે કે કુટપાથના પાથરો ગણી રહ્યો હોય એવી રીતે જઈ રહ્યો હતો.

છેક મારી નજર આવી જતાં પછી એની દ્રષ્ટિ મારી ઉપર પડી નહિ. છેક હચોક્કમ આવી સાગતા મેં બૂમ પાડી "રશીક"

જાણે તંદ્રામાંથી જાગ્યો હોય એવી રીતે ઉઘી દ્રષ્ટિ કરી મારી સામે જોયું. બોલ્યો, "એહો સરવર....."

"આ કુટપાથના પાથર તારા ધધામાં ઉપયોગી નહિ નીવડે" મેં ટોકાર કરી.

"માનવી જાનરનો ધર્મ અફણુ કરે તો કુનિયાર્ત ધણું કુઃખ એણું અઈ જાય, સરવર!"

"હીક, જાણી દવે તારી દિશ્મતી કહે ક્યાં જઈ રહ્યો છે? શું થયું છે? દિશ્મતી કેમ જણાય છે?" મેં કુશળતા જાણવા પ્રશ્ન પૂછ્યો.

"હું" તારે ઘેર આવી રહ્યો હતો હતો. સાથે દવે પાછા તારે ઘેર જઈએ."

"આતો!" વખત કાઢવાઈ સાધન મળ્યું જાણી મને આનંદ થયો.

ઘેર જઈ નોકરને બે કપ ચા બનાવવાનું કહી અમે બંને બેઠા. એ સમય દરમિયાન, રશીક એટલાજ ઉદાસ લાગે બેઠો હતો. એ વખતે મનેય કંઈ પૂછવાનું ઉચિત લાગ્યું નહિ એટલામાં નોકરે ચાના બે કપ મૂકી ગયાં ચુપચપ અને બંને એ ચા પી લીધી પાન ખાઈ મેં સીમરેટ આપી અને અમે બંને કુશળતા કરવા લાગ્યા.

વળી વાતની સરખાત કરતાં મેં કહ્યું, "રશીક આટલો ઉદાસ કેમ છે? કંઈ ગંભીર બનાવ બન્યો છે, મને નહિ દેડે!"

"સરવર! વિચારી રહ્યો છું કે ખુદાએ માનવતા અપહ્યું આ માટે મૂકી દરેકરેક મનુષ્યનો હૃદયમાં ક્યાં કેમ, બધું જ બધું

[સંદર્ભ]

સા માટે ન કરી? માનવ માનવમાં આટલો તકાવન સા માટે રાખ્યો? શીમતોને ધન આપ્યું, સુખ આપ્યું, પણ હૃદયની કુમતારા છીનવી લીધી; ગરીબોને કુમળું હૃદય આપી દુઃખ આપ્યું. આમ સા માટે?"

"કદાચ ગરીબોનો માનવપ્રેમ, એમનું કામગીર હૃદય એમને દુઃખ આપતું હશે."

"એમ પણ હોય. સરવર! આપણે ચિરકાળ બાળકજી કેમ નથી રહેતા? બાલ્યવસ્થાની એ નિર્દોષતા, એ પ્રેમ કાવચ માટે કેમ નહિ રહેતાં હોય આદા બાળકનો આત્મા આપણામાં વાસ કરતો હોય તો જગતમાં સ્વાર્થ જેવી વસ્તુજ ન રહે." રશીક કુમાર કાઠી કુમારમાં જાણે માનવતા શોધી રહ્યો હોય એવી રીતે વાત કરી બોલ્યો.

શેડીવાર મૌન રહી વળી બોલ્યો.

"હું મરણમને તો ઝોગખતો હપ્પથ. મારા ઝોરમાં અનેક વખત બેબીને તેડી આવતી તે જોઈ હશે. મરણમ અને બેબી આજે વહેલી સવારે મરણ પામ્યાં."

"હેં!" હું મોંઝી ઉઠ્યો. "રશીક મારા હાત તો મને નથી ઠગતાને!"

"નહિ, સરવર! બનેલી વસ્તુ છે. હમણાં આ હાથોથી એ બે નિર્દોષ શુદ્ધકાંઝોને ફેંટાવીને આજી રહ્યો છું. કહ્યું છે શરિફિ-રમાં, માદીમાં અનંત નિદ્રા માટે પોતાડીને ચાલ્યો આવું છું."

મારી દ્રષ્ટિ સમક્ષ દસ અગીયાર વર્ષની એક સુંદર રમતિયાળ છોકરી ખડી યર્થ ગઈ. સાથે જાણે બેબી છે. અને કાકું કાકું બોલી બન્ને આનંદમાં બેસી રહ્યાં છે. મરણમને અનેક વખત મેં જોઈ હતી. રશીકના ઝોરમાં બેબીને તેડી આવી બેસે. રશીકના પુસ્તકો ફેંટે, મિત્રો જીએ. વચ્ચે અનેક પ્રશ્નો પૂછી લે. પરંતુ રશીક કદી એનાથી કટાગતો નહિ. હું ટીપ્પણ કરતો. "રશીક તારી ખુશિશ

(Puppi) છતાંય બહુ છે. અને તને યે થીખ. વવાની હોંસ ધણી છે. ખરેખર શિક્ષક તરીકે લાયક છે. જા! હું સર્વિશિષ્ટ આપું છું." રશીક. હસી કહેતા, 'શું કરીયે બાઈ! બાળકને નિરાશ કરાય છે?"

"શું થયું હતું, શું બીમારી હતી?"

"માંદગી કંઈ ગંભીર નહોતી." ઉત્તર આપી રશીક મૌન રહ્યો. શેડીવાર પછી બેબી.

"છ માસ પહેલાંની વાત છે. એક બાઈ મારા ઝોરમાં મરણમને તેડીને આવી. ચીંધે હાથ કપડાં વગેરે ગવાઈ આપતાં હતી કે એ અત્યંત કંગાળ છે. મેં તરત ઉડી આવકાર આપ્યો. એ બોલી 'ઝોકટર સાહેબ! અમારી આર્થિક સ્થિતિ અત્યંત ખરાબ છે. હું વિધવા છું. છ નાનાં નાનાં બાળકો છે. બે ચાર ધરતું. હામકાળ કરે' છું. છતાં પેટ પુરતું નથી મળતું. આ છોકરીને આ ધરમાં તમે કંઈ કામ અપાવો તો તમારો અનન્દ ઉપકાર થશે. મારા ઉપરથી એટલો બાર ઝોછો થશે અને મુખે નિર્વાક ચાલશે" મેં કહ્યું 'વાર હું પ્રયત્ન કરીશ.' એ પછી મેં શેડને વાત કરી, અને સલાહ આપી કે બેબીને રમાડવા તથા ફેરવવામાં એ છોકરી ધણી ઉપયોગી નીવડશે. શેડને એ વખતે બેબીને રમાડનાર ને.કરતી સખત જરૂર હતી છતાં જાણે મારી ખાતર અને દયા ખાતર રાખતો હોય એવી રીતે મારી વાત કબૂલ કરી. ખાતું પીતું અને મહિને તથા રૂપિયા મરણમનો પગાર થયો. મેં એની માને વાત કરી. તે ધણી આનંદ પામી. બેબી, 'ઝોકટર સાહેબ! આપનું ધણુંજ અહેસાન થયું. આટલો બાર મારી ઉપરથી ઝોછો થયો."

"મેં કહ્યું બ્લેન બીલું" કંઈ મારે લાયક કામ હોય તો ફરમાવજો. હું ખુશીથી બળવીશ."

અને એ બીચારી અનેક દુઆઓ ફેર ગઈ.

લોપ દિવસમાં મરયમ અને બેની એક બીજાની જોડે એટલાં ઢળી ગયાં કે બેમની ડાહ્યને એક બીજા વિના ચાલતું નહિ. એ ડાહ્યી એટલી ચાલાક હતી કે થોડાક દિવસમાં સૌના હૃદય છતી લાંબાં. ડોક્ટરે એક ઉડા નિશ્વાસ નાખી વાન છાંટી અને એની ઉપર બહુ પ્યાર આપતો સરવર! એની મુંઢ વાનો માઠો બોલી અને મારી બેનની યાદ બૂલાવી દેતાં. મારેયે એવડીજ બદલેન હતી. એવડી અને એના જીવી. પણ ખુદાની કુદરત! એ પણ એટલી ઉમરે આ દુનિયા તજ ગઈ.

“શેઠાણી મરયમ પાસે બેબીને રમાડવા ઉપરાંત મૃદુકાર્ય પણ લેતાં છતાં એ બિચારીએ કહી એક દરક વડીક એ વિરહ ઉચ્ચાર્યો ન હતો. અને આ જોષ અત્યંત રજ થતો. પણ મરયમ હંમેશા એટલીજ આનંદી અને પ્રેમાળ જણાતી. આટલી વયે આવી સડન શીલતા જોષ અને નવાહ લાગતી. વિચાર કરતો શું ગરીબો સડન કરવા માટેજ પેદા થયા છે?”

“એક દીવસ રૂમમાં એક પુસ્તક વાંચી રહી હતો એ સમયે મરયમ દોડતી દોડતી મારા ઓરડામાંથી મેં પુસ્તકમાંથી માથું ઉઠ્યું કરી જોયું તો લોહીહુકાણું બની મરયમ મારી સામે ઉભી હતી. માથામાંથી લોહી ટપકી રહ્યું હતું. “તો થંભી ગયો, પૂછ્યું “શું થયું મરયમ? શું વાન્યું?” “બોલો કંઈ નહિ લાઇ એવો બેબી પાસેથી આક્રુ લેવા જતાં છૂટો થા કર્યો.” મેં જલદી જલદી પાટો બાંધી મારા પલંગ ઉપર સુરમી માથામાંથી લોહી ઘણું વહ્યું હતું. ઉઠા થતાં ચક્કર આવતાં હતાં છતાં થોડીવાર પછી તે જવા તૈયાર થઈ. એને બીક હતી કે શેઠાણી કદાચ ટપકા આપશે. હું શેઠાણી પાસે જઈ રમ, આગી આબો ત્યારે તે નિગંતે સૂતી બીજો દિવસે જાણે, કંઈ ન બન્યું હોય એવી રીતે કામે લાગી બેઠ.

રશીક જરાવાર થોભ્યો. સીગરેટ સગમી બોલ્યો, “એને હંમેશા એકજ બીલી રહેતી કે મારા કાર્યમાં આગી આવી જશે તો શેઠાણી રત્ન આપી દેશે. મેં એક વાર એને પૂછ્યું, મરયમ હું આટલી બધી શેઠાણીથી બીજો કે કેમ? જવાબ આપ્યો “લાઈ શું કરે” અગીશોનો બરોસો શો? કદાચ રત્ન આપી દે તો? મારી મા થી ધરતું પુરું નથી થતું.” એ એકલુંજ એની બીકતું કારણ ન હતું એક બીજું કારણ પણ હતું એને બેબી જોડે લાઇ જતેવોજ રનેહ હતો. મારી ઉપર પણ એને અત્યંત રનેહ હતો.

‘પંદરેક દિવસ પહેલાંની વાત છે. મરિયમ બેબીને તેડી મારી પાસે આવી બોલી ‘લાઈ લુઓ તો બેબીને તાવ ચડી આવ્યો છે’ એટલું બોલતાં તો એની આંખે ઝળઝળાયાં આવી ગયાં. મેં બેબીને તપાસી દવા આપી જતાંજતાં ફરી બોલી ‘બેબીને તાવ ક્યારે ઉતરશે’ ટાકટર સાહેબ? મેં કહ્યું ચિંતા કરીશ નહિ. જલદી આરામ થઇ જશે. મારી સામે સગળ નયને જોઈ રહી અને તરત આવી ગઈ. જાણે મારી આંખોમાં માપી રહી હોય કે અને ફટલી લાગણી છે. એની એ દ્રષ્ટિમાં મેં કહી ન જોયેલો માનવતાનો ઉછળતો મહાસાગર જોયો, સગા બાઈ તરતું વાત્સલ્ય જોયું. એ દષ્ટિ અને જીવનકાર યાદ રહેશે.

બેબીને તથા ચાર દિવસ તાવ રહી. રાત દિવસ બેબીની પાસે બેસી રહેતી. કં વારંવાર એને આરામ કરવાતું કહેતો પણ એ હાથ બર પણ અજાગી થતી નહિ. અને બેબી પણ જરાવાર મરિયમ પાસે ન હોય તો હેરાન કરી મૂકતો. શેઠાણી પણ કંઈ બોલતાં નહિ કારણ કે એને બીજા ડાહ્યની ચિંતાજ ન હતી એકજ હઠ્ઠાહતી બેબીને તાવ ઉતરી જાય પછી ભલેને બધા જલ્દનમમાં જાય અને બીલી રહેતી કે ક્યાંક મરયમ પટકાઈ ન પડે.

‘ઉત્તરોત્તર ચાર દિવસના તાવ પછી બેબીને જરા આરામ જણાયો. ત્યારેજ મરયમને શાંતિ વળી.

‘પરંતુ બીજા દિવસે મરયમને તાવ વધી આવ્યો. મને બીતિ હતી એવુંજ થયું. માંમાંડ શેઠણીની રત્ન મેળવી હું એને ઘેર મૂકી આવ્યો. અને દવા પણ દહ આવ્યો. એની મા બીચારી તનતોડ સેવા કરતી.

‘બેબીને મરયમ વિના જરાય ચાલતું નહિ. આખો દિવસ રડ્યા કરતો. મરયમને રાત દિવસ તાવ રહેતો. બે ત્રણ દિવસ પછી બેબીને ફરી તાવ આવ્યો. આ વખતનો તાવનો દુમયો સખત હતો; વિશેષમાં આ વખતના તાવમાં એને રિઝનાર મરિયમ નક્કી. મારે આખો દિવસ બેબી પાસે બેસી રહેવું પડતું. રાત્રે નવરાસ મળતી ત્યારે મરયમ પાસે જઈ બે ત્રણ કલાક જઈ બેસતો. મારા જવાથી એને ખુબ આનંદ થતો. જાણે એની બીમારી બધી બાગી જતી. મને હમેશા પૂછ્યા કરતી. ‘બેબીને કેમ છે, બેબી અહિંયા નહિ આવે બાઈ? મને એના વિના સોરવતું નથી.’ હું જવાબ આપતો, આવશે હો! કાને તેડી લાવીશ! મારા જવાબથી એને ઘણું સાંત્વન મળતું.

‘જે મરયમને અને બેબીને સાથે રાખવામાં આવત તો જરૂર બન્યોને આરામ થઈ જત. મેં શેઠને વાત કરી શેઠણીને કરી પરંતુ ‘એક ગરીબની હાકરી મારે ઘેર મારા હાકરા જેડે સુએ.’ એ અભિમાને શેઠણી મારે ‘ધારું’ થવા દેતાં નહિ.

‘બેબીની માંદગીએ ગંભીર સ્વરૂપ લીધું અને લાગ્યું કે કેસ હાથથી ગયો છે. છાત્રે રાત્રે મેં એના પિતાને જણાવી દીધું કે હવે મારા હાથની વાત રહી નથી. બીજા અનેક ડોક્ટરોને બોલાવવામાં આવ્યા પણ બેબીને આરામ થયો નહિ. કાસે રાત્રે બાર વાગે બેબી મરણ પામ્યો.

મેં સૌને સૂચના કરી હતી કે ‘મરયમને બેબીના મરણની ખબર ન પડવી જોઈએ, પરંતુ અચાનક મારી ગેરહાજરી દરમિયાન મારા શેઠનો એક નોકર કંઈ કામસર ત્યાં ગયો હતો એને મરયમે પૂછ્યું ‘બેબીને કેમ છે? તે બેવકુફે કહ્યું. ‘જહેન, એ તો મરી ગયો.’

આ ખબર મરયમ માટે વજબાત સમ હતી. એ તરત બીજાનામાં પટકાઈ પડી. મોંદગી વધી પડી તેને તરતજ બોલાવવામાં આવ્યો. પણ સરવર! મારી દારી ફાવી નહિ મારી એકે આશા ન રૂળી બેમાર્ગી એકને પણ ન બચાવી શક્યો એ મને છ’દગી ભર સાલશે.

‘આજ સવારમાં બન્ને બાળકોને દર્દીવીને ચાલ્યો આવું છું.’

ડોક્ટરે એક ઉડા નિશ્વાસ સાથે છેલ્લું વાક્ય બોલી વાત પુરી કરી.

એ પછી ડોક્ટર કાંઈ બોલ્યું નહિ.

રવિચારની વિશ્રાંતિ કરેણ શાંતિમાં પરિણમી એ કરેણ શાંતિમાં સ્પષ્ટ લાવ હતો; માનવ બાળહૃદય ગૃહસ્થ કરશે ત્યારે માતૃવતા ઉન્નતિને શીખરે પહોંચશે અને સંપૂર્ણ બનશે. (પૂર્ણ)

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુરલિખ ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ જોઈ રહ્યું છે તે કુર્માને પાકનો માતબર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે..

જેનો અરબી મતન એક મશહૂર કાતિબ પાસે ખુદખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેજનો સુંદર જલેહ બતાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજા કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતબર તફસીરોના આધારે સવિસ્તર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાર સુધીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવા લાલામણ છે.

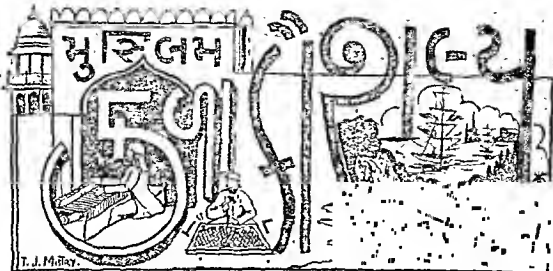
અન્માનો સીપારો હદિઓ છ આના પેસ્ટેજ ૦)૧

અલિફ-લામ-મીમનો	છ આના	..
સ-યફ્ફલનો	છ આના	..
તિલકર-રુસુલનો	છ આના	..
લત-તનાલૂનો	છ આના	..
વલ-મુહસનાતનો	છ આના	..
લા-મુહિબ્બુલ્લાહનો	છ આના	..
વ-એઝા સમેઉનો	છ આના	..
વ-લવ-અન્નાનો	છ આના	..
કાલલ-મહુઉનો	છ આના	..
વઅલમૂનો	છ આના	..
વઅત્તએઝ્ઝનનો	છ આના	..
વ-મા-મિન્ દાબખહ	છ આના	..
વ-મા-ઉબરેઓ	છ આના	..
રૂ-બ-મા	છ આના	..
મુહલ્લાનહાઈ	છ આના	..

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની પી. પી. દરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે વાજા ની અને બે સીપારા માટે વાજા ની પેસ્ટ ટીકીટ બીડવી.

૧૬ સીપારા માટે રૂ. ૬૫૦૦ નો મનીઓર્ડર કરવાથી વાજાનો બચાવ થશે.

સાહિત્ય છુટક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

જર્મેન વિદ્વાન ફ્રાન્ક કેમર દ્વિત 'બુદ્ધાના સમયની પૂર્વની
સંસ્કૃતિનો ઇતિહાસ'ના એક પ્રકરણનું આપાંતર.

સાદબ બહી

સાદબ

[ગયા અંકથી આશુ]

કપાલજ્ઞાને જાણીતાં અને ભક્તદાર બનાવ-
વાની કળા એશિયામાં એટલી બધી પૂર્ણતાએ
પહેંચી ગઈ હતી કે તેનો મુકાબલો કરવો
અશક્ય હતો. મિસર, ચાઇના, ઇરાક, ઇરાન અને
પુરાણના કારીગરો આ વિષયમાં એક બીજા
ઉપર સરસાઈ બોગવાના પ્રયત્નો કરતા હતા.
પાંચજા સમયમાં સિસિલી અને રોમમાં પણ
જ્યાં સુધી ઇસ્લામી હુકમત ત્યાં બાકી રહી.
આ કળાને પૂર્ણતાએ પહોંચાડી દેવામાં આવી.
ખરી રીતે તેની હિનામિદિન પ્રગતિનું કારણ
આમ હોવાની દબાવ, ફેશન અને રીતરિવાજ
થયા. એવા કોમની અને ભક્તદાર કપાલ પહેરવા
જેનાથી પ્રતિબ્ધતા અને પ્રભાવ અહિર થાય,
એક પ્રાચીન એશિયાઈ રસ છે. અરબોએ જ્યાં

બાહિરની અને પરાશત કવગો પાસેથી બીજી
રસને ઉખિતવાર કરી, ત્યાં તેઓએ ઇરાનીઓનો
આદિરી કાઠમાં પણ શિખ્યો અને તેની તરફ
એમનું આકર્ષણ પણ વધતું જ ગયું. એટલે
સુધી કે રંગીન અને સુંદરી લિખાસોનો
તેઓમાં આમ રિવાજ થઈ ગયો, પરંતુ એવું
સમજાવેલું નહિ જોવુંએ કે માત્ર આજ
આકર્ષણ આ કારીગરીની અસાધારણ પ્રગતિ
માટે પુરતું હતું. જે વસ્તુએ સૌથી વિશેષ એને
ઉત્તર આર્ષા તે શાકી દરબારોના વિદ્યાર્થી
વેશ હતા એ ઉપરાંત એશિયાઈ રાજ્યકર્તા
ઓમાં પુરાતનકાળથી આ રસ ચાલી આવે
છે કે તેઓ ખાસ ખાસ પ્રસંગે દરબારના
અમલદારો અને આમ નોકરોને ખિત્તવત

આપતા રહે છે. એવી ખિલખિલમાં મોટા બાથ કપડાંઓનો થતો હતો, અને તે આપવાનું કપડું બાદમાંની શાન પ્રમાણે થતું હતું. ખાત્ર બાદમાંની ખિલખિલમાં કપડાં આપતા હતા, એટલું જ નહિ પણ પ્રતિના ગવર્નરે અને અન્ય રાજ્ય કર્મચારીઓ પણ નેમાંથી દરેકનો એક નાનોસરનો દરબાર થતો હતો-ખિલખિલ આપતા રહેતા હતા. એવી રીતે માત્ર રાજ્ય કર્મચારીઓ જ નહિ, બહુ રથવાસની રાણીઓ, ખ્વાસો, એટલે સુધી કે કનીએ (લેડીઓ) પણ આ કાળની ઉન્નતિમાં બાદમાંની બરાબરની બાગીચાર હતી. આ બનાવ એટલો બધો પ્રકાશિત છે કે એના માટે પ્રમાણ પેશ કરવાની જરૂર પણ જરૂર નથી. આ એક બનતી વાત છે કે જેમ જેમ કોમની કપડાંનો રિવાજ વધતો ગયો, તેમ તેમ તેની માંગો પણ વધતી ગઈ અને તેજ મુજબ આ કાળમાં ઉન્નતિ પણ થતી ગઈ.

આ શાનદાર અને સુંદર કપડાંઓની સાથેજ સાથે ઝરદોઝીની કાળપણ ચર ચપ અને તે એટલે સુધી વધી કે, જવાહિરત અને મોતીઓથી કપડાં બસવા લાગ્યાં. આવા કપડાંઓનો રિવાજ પણ વધતો ગયો. ઘણી જલ્દી આ રશ્મ પ્રસરી ગઈ કે તે તમામ સિબાસો અને કપડાંઓ ઉપર જે શાહીજેટ હોય, તે સમયના ખસીકાનું નામ અને ઉપનામ સોનાના તારો વડે બરવામાં આવતું હતું અથવા વણાટમાં ઘણી લેવામાં આવતું હતું. આ સુંદરી લખાણને “તિરાજ” કહેતા હતા આ પ્રકારનું એક કપડું આજે પણ વિધેનામાં શાહીસમદરયાનમાં સુરક્ષિત છે. આ સિબાસ પત્રિત રૂપી સત્તવતના કપસર તાળપોથી વખતે પહેરતા હતા. તિરાજ જો મુસલમાનોના એક ધણાજ વિશ્વાસપાત્ર હિત-

દાસકારે બ્યાન કર્યું છે કે “એ હુકમન અને પ્રભાવનું એક ચિન્હ સમજવામાં આવતું હતું કે રાજ્યકર્તા બાદમાં પોતાનું નામ, અથવા ઉપરની સુદર તે કપડાંઓ ઉપર, જે બાદમાં શાહી વપરાસ માટે હોય, દીવાજ અથવા રથથી સિબાસો ઉપર લખાવતો હતો. આ કાળનો લખાણો જરીવડે અથવા તે એવા રંગોરંગી રથથી તારીએ લખવામાં આવતી હતી, જે કપડાંના રંગથી ભિન્ન હોય. તિરાજ રાજ્યની એળખનું ચિન્હ હતું અને શાહી સિબાસો માટે એવું ખાસ કે તે એજ સિબાસ ઉપરથી એળખાતા હતા. કેટલીક વખતે એજ સિબાસ બાદમાં તેમને આપતો હતો, જેની તે ખાસ રીતે ઈજ્જત વધારવી ચાહતો હતો. ખરી રીતે આ રશ્મ અમી (ધરિની) બાદમાંની હતી. પાછળથી તેને મુસલમાન બાદમાંની ઇજ્જતવાર કરી લીધી.” બની ઉમમ્મદ અને બની અબ્બાસ વંશના ખુસ્રુ તિરાજને મોટી મુખ્યતા આપતા હતા. એની તૈયારી માટે શાહી મહાલોમાં અનેક કારખાનાં કામ ચરેતાં હતાં. જે “દય-સ્તિરાજ” કહેવાતાં હતાં, અને એના બચરથાપકને “સાદિકુતિરાજ” કહેતા હતા. ખુસ્રુના દરબારમાં આ એકલો અન્ય એકલોના મુકાબિલામાં સૌથી વિશેષ પ્રતિષ્ઠિત સમજવામાં આવતો હતો, અને એના ઉપર મોટા મોટા રાજ્યકર્મચારીઓ અથવા એવા લોકો મુકરર ચતાજ હતા, ખસીકાની ખાસ પાસે રહેવાર થા, બહુ, મુસાદિક હોય. (“અને ખસદન” જિ-૨ પા. ૧૬) કાદિરદ (કેરો) ના શતિમી ખુસ્રુના દરબારમાં પણ સાદિકે તિરાજની સેવા દરબારની મુખ્ય સેવાઓમાં-ગણતી હતી (“મકરીમી” જિ-૧, પા. ૪૧૬) ધરિક, ખમિસ્તયાન અને ફારિસ્તાનના મોટા મોટા શહેરોમાં તિરાજ

બનાવવાના કારખાનાં હતાં. દહીકતમાં આ આ રિવાજે ઉપર એટલું બધું જોર પકડ્યું તેની એટલી બધી નકલો ઉતરવા લાગી કે ઇતિહાસકારોએ લખ્યું છે; અવસ્થિતાનના ગવર્નર રાસબી (મૃત્યુ. ડિ. સ. ૩૦૧)ને ત્યાં તિરાંગ બનાવવાનાં એટલી કારખાનાં હતાં (આ કારખાનાં એટલે જરી રીતે કપડાં છે.) અડિં અને માટે એ પ્રકારના વિશ્વાસ તૈયાર કરવામાં આવતા હતા. ("ઈંગ્લેન્ડ તરફથી બરહી" જિ-૨ પા. ૧૯૧) એના ઉપરથી એવું માની લેવું જોઈએ નહિ કે આ કારખાનાં માત્ર તેજ કપડાં બનાવતાં હતાં, જે રાસબી અને તેના ખાનદાનવાળાઓ માટે ખાસ હતાં, બદલે, એમાં તે ખિસ્સાત પલ્લુ સામિલ હતાં જે તે સંદિગ્ધને આપતો રહેતો હતો. એ ઉપરાંત તે કૌમતી કપડાં પણ થતાં હતાં, જે બીજા બાદશાહોને બેઠ તરિકે મોકલવામાં આવતાં હતાં. આ થાદ રાખ્યું જોઈએ કે તે યુગમાં જ્યારે બીજા બાદશાહોના હરબારમાં પ્રતિનિધીઓ મોકલવામાં આવતા હતા ત્યારે સામાન્ય રીતે ખાસ ખાસ દેશીની કારીગરીની ઉત્તમ અને

● "ઈંગ્લેન્ડ ૧૭૬૬" પા. ૨૧૩-૨૧૪ ૧૭૫૨૬: ઝરદોઝી કપડાં મોટા પ્રમાણમાં ઇરાનથી પુરાસાન નિકાલ થતાં હતાં. (જુઓ "અમ્મરિમ" જિ. ૧-૮૬૦) એવાં કપડાં જેનો રિવાજ આજ પર્વત એશિયામાં ચલુ છે અને જેનો રિવાજ ધણી આસાની સાથે સમજવામાં આવી શકે છે. માત્ર વિશ્વાસ અને ફક્ત વચચરદ માટે વપરાતાં હતાં બદલે, બીજા ધણી જરૂરતો માટે પણ કામ આવતું હતાં. વિશ્વાસ વેસવના સામાનમાં ઝરદોઝી કામના ઝીન, ઝરીની જુલ, અને મુન્દેરી ચરહ પણ સામિલ હતાં. કૌમતી ઝીન, મલમલ અથવા રેશમ અથવા અરબકતની થતી હતી. જેના ઉપર જરીનું કામ થતું હતું. એશિયની દેશની મુકલસી હતાં આ વસ્તુઓ મોટે ભાગે આજે પણ વપરાય છે અને અમીરી કિંદગીની મહાન કામ જાનવામાં આવે છે.

કૌમતી વસ્તુઓ તોહફા (બેટ) માટે પસંદ કરવા માં આવતી હતી. ખિલાફતની હકમાં જે પ્રકારના કૌમતી અને ઉત્તમ કારીગરીનાં કપડાં તૈયાર કરવામાં આવતાં હતાં, તેનો મુકાબલો દુન્યાનો ટાઈ કાગ કરી શકતો ન હતો, એજ કારણે એવા પ્રસંગે બીજા અમૂલ્ય વસ્તુઓના મુકાબલામાં એજ કપડાં મોટે ભાગે પસંદ કરવામાં આવતાં હતાં. આ એક વિશ્વાસપાત્ર ઇતિહાસિક ખનાવ છે કે આ કપડાંઓને પરદેશોમાં મોકલવાનો વ્યાપાર અનહદ જોર ઉપર હતો. ઇરકંદ-રિયહના બંદરથી આ માલ યુરોપમાં પહોંચતો હતો. પહેલાં એ ઇટલીના બજારોમાં જતો, અને ત્યાંથી યુરોપમાં વેચાણ માટે વહેંચાઈ જતો હતો. એજ કારણે આ વ્યાપાર બધો છપ્પાણી-બનોનાજ દાયમાં હતો. જ્યાં સુધી બની શક્યું, ઇટલીવાસીઓએ આ છપ્પાણી દાયમ રાખવા માટે અનહદ ડાંચિય કરી. તે યુગમાં આ માલને "પન્ના ઇલેક્ટ્રાન્ડિના" (Panna Alexandrina) કહેતા હતા. અને એને બેહદ કૌમતી સમજતા હતા. મધ્યકાળના યુરોપમાં નજદીક અને દૂર દરેક રથે એનો રિવાજ હતો. વેનિસ જિનીવાના વતનીઓ માત્ર આજ કપડું શામ અને ક્રિલિસ્ટીનીની બંદરે એથી લાવતા હતા, એટલુંજ નહિ બદલે એ ઉપરાંત ઝરીનાતાર, અને ખાસ કરીને ઝરદોઝી માટે રેશમ અને કલાબજુ પણ લઈ જતા હતા, કેમકે તે સમયે યુરોપવાસીઓ રેશમ અને કલાબજુ તૈયાર કરવાની કળાથી તદ્દન અંગણુ હતા અને આ વસ્તુઓ બધી પૂર્વમાંથીજ લાવવામાં આવતી હતી, જ્યાં ઝરદોઝીના રિવાજ હોવાને કારણે આ દુન્યર અત્યંત આમ અને ઉન્નતિ ઉપર હતો (જુઓ. Block ફત, "Geschichte der liter gesehen gewarden." =કલાસાના વિશ્વાસોની તારીખ કા. ૧, પા. ૨૦૬: સામ્રાજ દાયમાં આ

બાપારની સીધી મોટી મંડી હતી. અરિયીજી
રેશની કાપડું ખરીદ વેચાણ થતું હતું.)

કમળાનું વિશે તે ચમકાર હતું અથવા
કાંઈ બીજી તરફનું, આગ્રહાથ ખરી ગેલબેળા
કરવામાં આવી છે; તેના ઉપરથી જણાવ છે
કે તે એવી રીતે બનાવવામાં આવતું હતું કે
જે પરુએ જુદા કરવામાં આવતા હતાં. તેમની
નસોને ફકાને તેના ઉપર મેનાને રંગ ગાડી
દેનામાં આલો દતો એક સમયે આવી સુન્દરી
નસોની મોટી સંખ્યા એશિયામાં તેપાર થતી
હતી અને અખપુગના અંત સુધી આ વસ્તુએ
કપડું વણવાને માટે એશિયાથી સુગેપમાં લાવ-
વામાં આવી હતી. (લુકે ૧. "Karabacek
ને લેખ Dir Litwrgischen G-wander
Der Marien Kverchelen" = સ્વસ્તીગના
મરીપગના મંદિરના પાર્શ્વિક રેલીનાં કપડાં) જણાવ
છે કે એક સમયે આ હારીગરી છરાકમાં
સામાવ્ય હતી. જ્યાં મહરિજીએ ફાનિશી ખુલ-
વાના શાનદાર અને અમૂલ્ય લિખાસોનું વર્ણન
કયું છે, ત્યાં તે દર્મશાં છરાકા સુન્દરી કપડાં
વર્ણન પણ કરે છે. તેમણે તે લિખાસો વિશે
એટલું સવિસ્તર લખ્યું છે કે કપડામાં સોનાના
તાંતોની સંખ્યા પણ બતાવી દીધી છે; જેમકે
અશ્વામા (દાશિયવ) વિગેરે કરીને અને તે
દતો-તેમણે લખ્યું છે કે એમાં દરેકી કરીના
સતેર તાર લગાવવામાં આવ્યા હતા અને
એક મિથકાથ (સાડા ચાર માસ) સોનાના
તાર બનાવવાની મજદૂરી એક દીનાર હતી
("મહરિજી" જિ. ૧, પા. ૪૧૦.)

જેમ જેમ આ દોમની કપડાં વિશેષ
આમ-પસંદ થતાં ગયાં, તેમ તેમ તેની
ઉત્પાદનમાં પણ વૃદ્ધિ થતી ગઈ અને મિન્ન
મિન્ન સ્વભાવના આદેશને ખુશ કરવા માટે
આ કળામાં ઉન્નતિના નવા નવા માર્ગ અને
નવા નવા નમુના નિકળતા ગયા.

પરંતુ અને પાથરનાં

અમે આગળ ચાલેને કાવીન (ગલીયા)
વણવાની હારીગરીનું વર્ણન સવિસ્તર કરીશું.
અહીં મન આ બ્યાન કરવું છે કે દોમની
કપડાંએથી રોશ પોતાના મકાનો અને મણ
લથોને સજવચ અને ચામુગારનાં કામ
લેતા હતા.

આગળ ચાલેને ૧૧ પ્રસંગો અંગ્રેજીમાં
કે તે પુગમાં મોટે ભાગે દિગરો ઉપર દોમની
કપડાં લટકારવામાં આવતાં હતાં. આ કપડાં
મોટે ભાગે દ.મ.ટી અથવા ઝરગજ અથવા
મથજરનાં થતાં હતાં. આ હારીગરીનો
આરબ પણ એશિયામાં જ થયો. અને એમાં
પણ શુદ્ધ અરબી મોટો દુન્નર અને હારીગરી
દેખાણમાં આવતી હતી. આવી રીતના અમૂલ્ય
મથજર પ્રાણી જાડી. હાલિશી ખુલકાની
રાત્રીપાની કદિરદ (કેરો) ના મદાલથોના
રૂપચણુગાર બની ગયા. એજ કારણે આ
કળામાં પ્રગતિ પણ મળી. મથજર ઉપર
દરેક પ્રકારનાં ચિત્રો બનાવવામાં આવતાં હતાં.
જ.સાનો અને જનવરોનાં પણ. એક મથજર
અશ્વમેરીજ હારીગરી સાથે આખી દુન્યાનો
નકશો બનાવવામાં આવ્યો હતો. જેમાં દરેક
મોટા સરેરોના નકશો લુકા લુકા. રંગોએ
બરવામાં આવ્યો હતો. દરમાન શરિફન
(મહા મદીના)ના નકશા ખાસ રીતે લખ્યા
સાથ અને સદીક દના નકશાઓની નીચે
વણાટમાં સુન્દરી અથવા રૂપેરી અક્ષરોએ
ચહેરોના હુંક હાલાત બરવામાં આવ્યા હતા.
દાશિયા ઉપર એક લંબાણુ હતું, તેના ઉપરથી
જણાવતું હતું કે આ મથજર ફાનિશીખડીમાં
અવમુખજના દુકમથી કપડાં દિગરી (૬૬૪
છરી)માં બનાવવામાં આવ્યો હતો અને બાવીસ
દરાર દીનાર તેના ઉપર ખર્ચ થયો હતો
("મહરિજી" જિ. ૧, પા. ૪૧૭.)

એક તરફ દલસતમ દોના મહાલયોની દિવારો આવાં કોમતી મથાનજરોએ દંદાપદી રહેલી હતી તો બીજી તરફ આ મહાલયોના દોવાનખાનાઓમાં મસનદો અને ફર્શો (પાથરણી) પણ એવાજ પ્રદારના શાનદાર કાઢીનેના ધર્ના હતાં. એના બનાવવામાં પણ એશિયાવાળાઓની કળા હમેશાંથી ઉત્તતજ રહી હતી અને એની નકલો ઉતારવાને યુરોપવાળા પોતાનો સૌથી મહોટો કલાક સમજતા હતા એશિયાની આ કારીગરી એ કાબિજ છે કે એને જુનામાં જુની કારીગરી, ગણવામાં આવે. આજ કળા એવી છે કે, જે સૌથી વિશેષ ટકાઉ સાબિત થઇ છે અને બિન્ન બિન્ન રાજકિય તથા સામાજિક પરિવર્તનો થયા છતાં પણ હાલ પર્વત નહીં ધર્મ રાખી નથી.

કાગળ બનાવવાની કળા પ્રમાણે વણાટકળાની ઉન્નતિ પણ અરબોનેજ આભારી છે; પરંતુ કાઢીન બનાવવાનું કામ એશિયામાં પ્રાચીન કાળથી ચાલ્યું આવે છે. આ કાઢીને ઉત્ત અને કંતાન. બન્ને વસ્તુઓએ તૈવાર, ધર્ના હતાં. અને બન્નેએ સરખી રીતે પ્રગતિ કરી હતી ધરાનવાસીઓ પગાજત થયા, તેમની સસ્તનત તખાહ યજ ગજ અને તેમને અસહ્ય તખાહો અને બરબાદી વેડા પડી, પરંતુ એ છતાંએ તેમની કાઢીન બનાવવાની ખાસ-કળા બાકી અને કાયમજ રહી અને તેમને હમેશાં શ્રેષ્ઠતાજ મળતી રહી આ કળાના અસ્તિત્વનું ખર્જ કારણ એ છે કે તે આફ્રોએઝિયા દિલ્લિમાગ ઉપર એવી રીતે જનાર્ડ ગજ હતી અને લોકો તેનાથી શ્રેષ્ઠતા બધા ટેવાઈ ગયા હતા કે કાઢપણુ હાર, નિષ્કળતા, કિશ્કત, બરબાદી અને કમાનાની વિરહતા તેને મિઠાવી રાખી નહિ. મુસલમાનોના આરંભિક ધરાની-વિજયો દરમિયાન અરબોને સાસાનીઓ ના-કાઢી મહેલમાંથી એક અત્યંત કોમતી

કાઢીન મળ્યો હતો જે સિતેર હાથ મમચોગસ હતો અને પોતાના ચિત્રવિચિત્ર રંગો અને આશ્ચર્યકારક નકશો નિગારને કારણે જોનારાઓને મુગ્ધ બનાવી દેતો હતો (અફને અથીર ગ્રા. ૧ પા. ૪૦૩) આજ કાલ પણ આ કળા ધરાનમાં પ્રાચીન કાળ પ્રમાણે ખૂબ જોર ઉપર છે અને સ્થાિરતા તથા અમરતાનું પ્રમાણુપત્ર પોનાની પાસે રાખે છે; એટલે મુખી કે સાસાની સસ્તનતની તખાહો અને બરબાદી પડી પણ આ કારીગરી દરતર પ્રમાણે મરજુ છે. ખલીફા અલ-મુન્તસિર (મુ. ૫. ૨૪૮ કિંગડી-૮૬૨ ધરા.)ના સામરદવાળા મહેલમાં એક કાઢીન હતો, જેના વિષે એક પ્રાચીન લેખક લખે છે:-

“એક દિવસ હું ખલીફાના મહેલના બીગ માગ ઉપર ગયો, અહીં મેં એક દોવાન ખાતું જોયું, જેમાં ‘સવસન-ગર્દ’ કારીગરીના એક કાઢીનનું ફર્શ હતું. દોવાનખાનાની સામે એક બીજો દોનો કાઢીન (મુસ્લેહો) બિઝેસો હતો અને દોવાર સવિ તરીયા મહેલ હતા, જેના ગિલાફિ ઉપર “લાત્ર અને લાલા રંગના અજીઓ ગરીમ બેઝમુદા બનેલા હતા. મુદા કાઢીનને ફરતે એક લાંબો કાઢિયો હતો, જેના ઉપર જુદાં જુદાં ચિત્રો હતાં અને નીચે કારસી બાયામાં કાંઠ લખાણ હતું; જેને હું વચી સકતો હતો. મસનદની જમણી તરફ એક ચખસની તરવીર હતી, જેના મસ્તક ઉપર તાજ હતો. મેં લખાણુ વાંચ્યું તો જણાયું કે, તે શદરવીયાની તરવીર હતી, જેણે પોનાનાં પિતા પરવીઝને કતલ કર્યો હતો. કાળી તરફ એક બીજી તરવીર હતી, તેની નીચે લખેલું ‘દવ’ કે આ ચક્રીદ બિન વહીદ છે, જેણે પોનાના પિતાજ વહીદ બિન ચક્રીદ ને કતલ કર્યો હતો. એજ કાઢીન ઉપર અલ-મુસ્તનસિરનો પિતા મુતવ-કિશ્ક-કતલ થયો અને તેના ખૂનનો ગ્રહ કાઢવા આરે આ કાઢીનને ધોવામાં આવ્યો હતો.”

(“મસઉદી” જિ. ૭. પા. ૨૬૧)

કાલીન બનાવવાની કારીગરીમાં ફારિતાન માં આગળ પડેલા બાથ લેવા હતા. અહીંથી નાના અને મોટા, દરેક પ્રકારના અસ્થુતમ અને સુંદર કાલીના નિકાશ થતા હતા * સૌથી વિશેષ પ્રખ્યાત કાલીન જન્મદમના ચતા હતા. એક બીજા પ્રકારના કાલીન “સવસન્ન” કહેવાતા હતા. વિસાઅમાં ઉની સવસન્ન તૈયાર થતા હતા. કરકુમ-સવસન્ન જે રેશમથી વણવામાં આવતા હતા. મોટા કોમલે વેચાતા હતા. ધરાવતા ઉતારના પ્રતિ ખાસ કરીને તિબિસ્તાનમાં પાથરણાના કપડાં તૈયાર કરવામાં ઘણી તરકી થઈ હતી. એશિયાના પશ્ચિમના દેશોમાં આ કારીગરી વધુ આમ ન હતી. આવ મિસ્ત્રના સહેર સવુત વિં માં હુમ છે કે ત્યાં કિરમકી રંગના ફર્શા કપડાં (કુરશીલ કિરમક) તૈયાર થતા હતાં, જે દેખાવમાં અર-મિનિયાના પાથરણાં જેને મળતા હતા. (“અન્ન દરકલ” પા. ૫૧૫: “અઅકુબી” પા. ૫૪-૧૧૬.)

અરબો.

આ દેશોમાં ગરમીના કારણે ઉનાળામાં કાલીને વાપરવાનું અસબ થઈ જતું હતું; જેથી એવી કોશિશ કરવામાં આવી કે સાંજ-સાંજે ધસની અર્થ (સાંજીઆ તૈયાર કરવામાં આવે; કેમકે એશિયાના હુદા હુદા દેશોમાં આવી જતલી ધાતુ પ્રકળ મળી શકતી હતી. (અવી ધાસને મિસ્ત્રમાં “ખલફા” કહેવા હતા.) આવી અરબોએ નામ “સામાન” હતું એજ કારણે એ “હસ સામાન” કહેવાતી હતી. એના બનાવવામાં કારીગરો પોતાનો પુરા હુન્નર પૂર્વ કરી દેતા હતા અને તેમાં સુંદરતા ઉપન્ન

કરવાનો ખાસ ખ્યાલ રાખતા હતા. એની બનાવટમાં વધુ સુંદરી કામ કરવામાં આવતું હતું. જેના બીધે આ અરબોએની મોટી કોમલ ઉપજતી હતી. આવા પ્રકારની સુંદરી અને રૂપેરી વણાટ અચળ ભરતની “હસ સામાન” કાલિરના ફારિતી ખુલ્લાના મહેલોમાં લેવામાં આવતી હતી. કાલિરદયા કાલિર એના બનાવવાનું એક મોટું કારખાનું હતું (“મકરિમી” જિ. ૧, પા. ૪૭.)

અરબોએની એક બીજી અત “અબ્દાની” કહેવાતી હતી. એ હમણાં સુધી મિસ્ત્રમાં એજ નામથી મશહૂર ચાલી આવે છે.

ધાસની અરબોએ બનાવવાની કળા એશિયાના કેટલાક દેશોમાં હમણાં સુધી તેજ પુરાતન કમાલ સાથે ચાલી રહી છે. આજકાલ પણ હમિરકની બનેલી અરબોએ નેનારાની પાસે આશીનની ખંડણી વસુલ કરે છે અને અત્યંત પસંદ કરવામાં આવે છે.

તંબુ

હુન્નર-કળાની એક બીજી શાખા. જેમાં હુન્નાનો કોઈ પણ વિભાગ એશિયા ઉપર સરસાઈ ભોગવી શકે નથી, તંબુની બનાવટ છે. એશિયાવાસીઓની કિંદગી ગુજરવાની રીત, તેમનું લાગણ્યાત પ્રવાસમાં રહેવું, સાંજા સાંજા ફરિયાદ, કારવાનસરઓનું લગભગ નહોતું અને સૌથી વિશેષ હજારો દીની ફર્શા એવાં કારણે હતાં, જેના લીધે કુદરતી રીતે આમ લોકોને તંબુની હંમેશાં સુરત રહેતી હતી. આજ સુરત તંબુસાગીને પૂર્વ કમાલ ઉપર પહેલાંકાલની કારણે થઈ. એનો અંદાજો એના ઉપરથી થશે કે તંબુના કપડાથી કારીગર એવો ન્હાનો તંબુ પણ તૈયાર કરી દેતો હતો જે મરીખ કાઢીને રેતી અને વર્ષાદના છુદાન તેમજ સૂર્યની ગરમીથી બચતી કો. દલનમતેને માટે ગર્વ

* ઘણા મોટા કાલીનો “લખસાન” ચોરસ “નખખ” લંબ ચોરસ “મુદલ્લા” અને મખમલી કાલીનો (જેના હાલ ર્શનામાં બને છે.) “અલિયદ” કહેવાતા હતા.

ક્રીમતી કપડાનો એવો તંયુ બનાવવામાં આવતો હતો. જે ખરેખર એક તિલ્લરસુખ (ધંધા નળ) કહી શકાય. ખૂબી એ હતી કે તેને ઉભો કરવામાં ઘણાજ થોડો સમય ખર્ચાતો હતો અને ઝુરરત વકતે ધુરતી સાથે ઉખાડીને ઉંટા ઉપર લાદી સકાતો હતો. એશિયાઈ રાજ્યકર્તાઓ તંયુ (ખીમા)ઓમાં પણ અત્યંત ઠાંકમાં કરતા હતા. વિષેનામાં એક આંતર રાષ્ટ્રીય પ્રદર્શન પ્રસંગે, એક ઇરાની તંયુ દેખાડવામાં આવ્યો હતો, જેને નોંધને લેકા હપરાન અને આશ્વર્ષસુગ્ર રહી મવા હતા. જે કે આ તંયુ ખરી રીતે તંયુ-ઓની કારીગરીનો એક અત્યંત દુષ્ટ નમુનો હતો; પરંતુ એના ઉપરથીજ અંદાજો થઈ શકે છે કે ઇરાનની આ કારીગરીના માંસુલી નમુનાઓનો મુકાબિલો કરવો પણ દુન્યા માટે અશક્ય હતો. આ તંયુઓની પુરાતન શ્રેષ્ઠતા અને જ્ઞાનની યાદ, એક દૃઢ સુધી, મિસ્ત્રના હાકિમ સમ્રાટપાશાના તંયુની તાજી યાદ છે. આ તંયુ મેહાડી મેહાડી દબાવે પ્રસંગે મિલ-માતેના ‘દારતનઅમ’ (ભાજનગૃહ) તરીકે વાપરવા માટે ઉભો કરવામાં આવતો હતો અનેક ચોથો ઉપર, જે ચાળીસ શ્રીટ સુધી લાંબી થતી હતી, ઉભો થતો હતો. એની નીચે ચેંકડો મિદમાન એકીસાથે આરામ અને આસાઈશ સાથે ખાવાનું પાછ શકતા હતા. આ છતાં પણ આ તંયુ પુરાતન એશિયાઈ તંયુઓની જ્ઞાન અને શ્રેષ્ઠતાનો માત્ર એક નજીવો નમુનો હતો. ક્રીમતી ખુશ્કાના ખજાનામાં ખતીફ મુનરકિલ અખાસીનો એક અમૂલ્ય તંયુ સંભાળપૂર્વક રાખેલો હતો, જે પુરેપુરો કિરમતી રંગના સુ-કેરી અરમતી કપડાં વડે બનાવવામાં આવ્યો હતો. (‘ગક-રિઝી’ જિ. ૧, પા. ૪૧૮)

હાલ રચીલો તે તંયુ જે તૌસતા પ્રવા-

સમાં તેની સાથે હતો. શ્યામ ‘ખજ’નો બનેલો હતો ખજ અત્યંત ક્રીમતી રેશમી કપડું થાય છે. આ તંયુમાંની લાકડીઓ ઉપર ચાંદી મટેલી હતી અને ઠેર ઠેર તેમાં સુવર્ણની ગોળ ચીપો જડેલી હતી. એની રસ્મીઓ રંગબેરંગી બીન અથવા રેશમની હતી. આ તંયુની અંદર અત્યુત્તમ શામેલું અસ્તર હતું.

હાટ, આકાર અને કં પ્રમાણે આ તંયુ-ઓની અનેક જુદી જુદી જાતો હતી. ‘ફિસ્તાત’ ગોળ દિક્કતો તંયુ યનો હતો. એને ઉભા કરવા માટે માત્ર એકજ સ્તંભ મધ્યમાં જોડતો હતો. મધ્યમ વર્ગનો ફિસ્તાત એટલો મહોટો થતો હતો કે વીસ ઉંટા ઉપર લાદવામાં આવતો હતો. મોરસ તંયુ ‘સાહ’ કહેવાતો હતો. એમાં ચાર દીવારો અને છત થતી હતી. એ છ ચોથો ઉપર ઉભો કરવામાં આવતો હતો. એમાંથી બે ચોથો જાના વચ્ચે સંભાળતી હતી અને બાકી ચાર ચોથો ચાર દીવારોને ટેકા આપતી હતી. મુકમિલ અને નાદાર મુસાફરો જે તંયુઓ વાપરતા હતા, તેને ‘મશરઆ’ કહેવા હતા. ખરી રીતે આ તંયુ હુપથી બચાવવા માટે એક અંદરવા જેવો થતો હતો, જે એક ચોથને આસરે ઉભો કરવામાં આવતો હતો. તંયુને હુપ અને હવાથી બચાવવા માટે એક સાદી દીવાર બનાવી દેવામાં આવતી હતી. એનાથી પણ વધુ સાદો અને દલકારી જાતનો તંયુ ‘શિરાએ’ કહેવાતો હતો. આ તંયુ શું? જાડા કપડાની જેને કિરમિલ કહી સકાય-એક દિવાર જેવી હતી; જે બે ચોથો વડે બેચીને ઉભી કરી દેવામાં આતી હતી અને એક તરફ વદાણના સદ જેવું બની જતું હતું જેથીજ આ તંયુનું નામ આ પડી ગયું હતું. આ પરદો હુપ અને વર્ષોની આડ કરી લેતો હતો અને લોકોને ગરમી તથા વર્ષોની અપડથી બચાવતો હતો.

આચાર્ય રામ
રાંદેર.

ઝાર પીલ્સ:—આ ગોળીઓ વધુ લાંબા અનુભવ પછી
જાહેરમાં મુકી છે. કોઈ પણ કારણે

ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીયે તો સગારે અતિ-
સ્થોકિત નથી. અતિ ઓ સમાગમ, કુટુંબ, ર ગમે એ કારણે ગુમાવેલ
પુરુષત્વ (મર્દાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ
મુકી એનાથી ઈકસીર ઉપાય એકે આવ્યો નથી. જેજ દિવસમાં
નિર્વાન, પાતનશક્તિ, રક્ષાવર્તમાં પણ પોતાનો શુભ પતાવવો શરૂ કરે છે,
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ટીલાપણું, કમર, માથા, સાંધા, અને રોગોના
દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા
છતાં માત્ર પશ્ચિમકના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા:—આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી
કોઈપણ રીતની જલ્દન કે ફેલ્સીઓ થતી નથી. તેમ એને સગારી
પાન કે પાટા બાંધવાનિયે અગત્ય નથી. મસજીદમાં ગામડીમાં મુસી જાય છે. રોગોની નબળાઈને
દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર ચમત્કારી છે, દબરો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ
માત્ર આ રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અઠી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:—આ વિચિત્ર તિલા મર્દાઈ અને ઈકસાક (વીર્ સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ કીમતી તિલા
મુકી છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખી અને ઈકસાકમાં બેવડો વધારો
પાવે છે. કીમત અબ્બાનો રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકંબી વ મુન્સિક:—કસ્ટુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા
ઈકસાક અને મર્દાઈ માટે અનોઢ છે. નિર્વાન, (ધાતુસ્થાવ) ઈન્દ્રિયકામ, (સ્વપ્નદાપ) તેમજ વીર્
વિકારની દરેક ફાંદો આ દવા માત્ર જેજ દિવસમ દૂર કરે છે. રોગોની માટે આ દવા ખાસ છે.
એક તોયો દવા ખાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તોલા એકનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ મુઝાક:—આ પીલાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને
મટાડે છે. દબરો માણસો સારા દવા પછી આ દવા
પળીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ
શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કાઠી છે. ઈન્જ-
કશનો વડે પોતાનું બલિયા પાવમાસ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે
કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રિજમાં પરમિયાનો સર્તીયા દલાજ કરીશું)

દિવ્દ બહારથી મંગાવનારાઓએ બ્રીટીશ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander
Unani Pharmacy: ના નામે મોકલવે. હાઈસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપગ સુક્ત
મોકલવામાં આવશે.

લખો અથવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

અધિકારી એજન્ટ:-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban(Natal)

રસૂલુલ્લાહ (સલ્વ) ફોલો ઇસ પેહુ સાહાર તરીકે

લેખક:—મુમતરઃ હાંસોટી (અરબોધન)

એક ધાર્મિક પેશાવી આ ઉમીદ રાખતી કે તે રશુલેવમાં ફોલો આગેવાની પણ ઉત્તમ રીતે કરી શકશે. બરાક એક આશ્ચર્યચકિત બિના છે. અને કદાચ જૈર કોમેમાં મજા પણ એવા લોકો પણ મોજૂદ હશે. જે ફોલો સિપેહસાવારીને એક મઝહબી માર્ગદર્શિકાના માટે ધણોજ અધિકૃત અને નામનાસિમે ખ્યાલ કરતા હશે. પરંતુ એક આ બાબતને સાવ બૂલી જાય છે. કે માનવી આકાશો અને સ્વર્ગોના નિવાસી નથી. વળી તે લાખો વર્ગોથી એવી જૂમિ ઉપર આબાદ છે. અને એજ જૂમિ ઉપર લેને તમા રહેના વંશજોને પેતાની બાકી વય ગ્રામરૂં છે. કોણ નથી જાણતું કે ખુનામરૂં અને લુપ્ત માનવીના માટે અનિષ્ટ છે. અને કદાચ ઇસ્લામથી પૂર્વ દુન્યાના કોઇ મઝહબે એ ચીજોને અનિષ્ઠ ન કહી હોય. પરંતુ ઇસ્લામ બીજા ધર્મોની પેઠે વારસદારિક તાથી આખું મિયામણું કરતો નથી. તે ઇસ્લામની પ્રકૃતિ અને માનવી સ્વભાવથી જારી રીતે વાંકું છે અને લેને માલુમ છે કે જ્યાં લગી હેલામાં હેલાં બે માનવી પણ આ જૂમિ ઉપર નાખી રહેશે. ત્યાં લગી કોઇ ન કોઇ રીતે લગાડ યશે અને અવરજ યશેજ. તેથી તે અન્ય ધર્મોની માફક એ હકીકત અને એ બનાવ તરફ તિરંગાર સદિત મૂખ દેશવેગ નથી. ખરેકે એ રહમતને કે એક ઝરૂં ચીઝ છે. લેના મુકાબલા માટે ખરો યથ જાય છે અને એવા કાપડા અને કાનુનો બનાવે છે કે અગર લેની હદમાં રહી લગાઈ કરવામાં આવે તો લગાઈ એક ભુરી ચીઝ રહેતી નથી. બરેક એક નેકી બની જાય છે. દુન્યામાં જેટલી દુર્મત અને બદબૂદાર વસ્તુઓથી માનવીને પ્રસન્ન પડે છે. તેઓમાં પાખાનું કદાચ સૌથી વધુ દુર્મતવાળી ચીઝ છે. પરંતુ લેના નીમથી અમને ખુબી આંજે છે. અને લેના ખ્યાલથી જીવ

કેવાય છે! શું અમે આ હકીકતને પણ ઇસ્હારી શરૂએ છીએ કે જ્યાં લગી આકાશ કરવાની જરૂરત મોજૂદ છે ત્યાં લગી પાખાનાની કોઇ જગ્યા નુકસાનકારક નથી? શું પાખાનાના નામથી અન્ય મેં યદારજું, અને નાક બેચતું કોઇ રીતે વાજની છે કે પાખાનાનું અસ્તિત્વજ નષ્ટ થઇ જાય? જો એમ થઇ શકતું નથી. તો ઇસ્હારી કહે. કે આ અર્ક-સમંદી છે કે અમે નાહને રમાલ લગાડી બેસી રહીએ અને પ્રતિદિન સહેલા બદબૂદાર પાખાનાના જગ્યામાં હજી વધારો થવા દઇએ. જેથી લેના કારણે લુપ્ત વિષ રોગો પ્રસરી અમારા તમામ પરંતુ સલામતના વાળી દે, અથવા શુદ્ધિ એમાં છે કે તળીઅન ઉપર કાબૂ રાખી અમે મેંદોની માફક ઉઠીએ, અને એ પાખાનાને ઉઠાવી પેતાના ખેતરોની જમીનમાં નફા દરી દઇએ એટલે તે ખાતર બની નુકસાનકારક થવાને બદલે અમારા માટે ફાયદાકારક સાબિત થાય.

લગાડ પણ એવીજ દુર્મતવાળી અને મહરદ ચીઝ છે. પરંતુ લેની નુકસાનકારક અસરથી બચવા માટે મત્ર એજ ઇલાજ છે કે જ્યારે લગાડ નઝદીક આવતી ચડે તો અમે વીરની માફક ઉઠીએ, અને ઝાંખિમને લેના કુર્મોની સજાએ પહોંચાડી એવા કાપડા અને કાનુનો બનાવીએ કે જેથી ભવિષ્યમાં લગાડ સકળતાની હદ લગી અસાધ્ય થઇ જાય.

રસૂલુલ્લાહ (સલ્વ) એ કહી કોઇ લગાડની દરબાન પેતાના તરફથી કરી ન હતી. હંતા આ જાણત પણ અવાર કરી નહીં કે જ્યારે કુર્મોને મક્કાએ તેમના ઉપર આક્રમણ કર્યું હોય અને આપ સુપચાપ બેસી રહ્યા હોય. તરફ મુકીબર મુસલમાનોને તેમની તફરાંની ભેટ ચકારી દીધા છે. આપ (સલ્વ) એ પ્રત્યેક મોક્ષ પર જ્યારે આપ (સલ્વ) ની જગ્યાએ

પર હુમલો કરવામાં આવ્યો. તો તેજ કહ્યું, જે એક યારીર માનવીને કરવું જોઈતું હતું. મરિજમાં મુશ્કેલીને સારીથી આગળ ઉઠા રહેનાર ક્રમમાં (આગેવાન) રક્ષકમાંમાં પણ કોઈ સફળી પાછળે રહો નથી. બધે એક કોર દિલ જનરલની મંદિર પોતાની નાની સરખી ફોજની આગેવાની એવી ખૂબી અને સુવ્યવસ્થાથી કરી કે બનેલ. વેળા પડીજ ત્યાંની ટોળીથી ચતુરોની ચોટી મોટી અને સંપૂર્ણ સચ-સચ ફીલિને પરાજિત કરી દીધી બચેરિકલા એક મસદર અને નક્કીતા જનરલ વોશિંગ્ટનની એક મસદર વાર્તા છે. એક દિન તે સારી કપડાં પહેરી અથ ઉપર સ્વાર થઈ ક્યાં જઈ રહ્યો હતો રસ્તામાં તેણે જોયું કે કેટલાક સિપાઈઓ એક પથારી બારી રથ' અને ઉઘાવતો પ્રપલ કરી રહ્યા છે. પરંતુ તે જરાએ પોતાની જગ્યાથી ઉઠતો નથી. તે સિપાઈઓ કાચે એક નાની પાપરીના હોટેલર કાર્યોજ પશુ દેતો. અને તે જરાબર તેઓને દુકમ કરી રહ્યો હતો. કે "એર લગાડો. આ તારૂંથી ઉઠવો પેલી બાતુથી દડાવો." વગેરે. પરંતુ પોતે હાથ લગાડતા ન હતા. વોશિંગ્ટને અથ રાહી રહ તે હેડેફરને કહ્યું ત્યારે કેમ હાંસી અડકતા નથી? એકે માણસું જોર વધુ સ્થમિત થઈ જશે તો એ સ્થંભ હંચાઈ શકશે." કારણકે જવાબમાં કહ્યું કે "જવાબ." હું કેપોરલ કું આપ જોના નથી? વોશિંગ્ટન તુરતજ અથ ઉપરથી ઉતરી પડ્યો, અને કોટ ઉતારી બાંધી ચઢતી સિપાઈઓ રાઈ સ્થંભ સાથે જોર અજમાવવા લાગ્યો. સ્થંભ ઉઠવા લાગ્યો અને તેની નળાએ પોતાની દીધા પરંતુ કેપોરલ કાઢેલ હાથ પશુ પોતાની સરપાનીની સામે લાઇ અડમ ઉઠા છે. અથ ઉપર સ્વાર થઈ વોશિંગ્ટને કેપોસિને કહ્યું કે "હવેથી જ્યારે કોઈ મહેનતમાં સધ્યાં એક માણસની

મદદની જરૂરત પડે તો આપ મને તેજથી મંગારશો. મને આપ આસાનીથી શોધી શકશો. કારણ કે હું તમારો સેન્ટપતિ લોકો કું છું." સમનો આપ કેપોરલ જમી માં ધસી ગયો. વોશિંગ્ટન ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. એક ઉત્તમ અને સરા જનરલનો એજ વિષય હોય છે કે તે પાંકો સિપાઈ હેય છે, અને જરૂરત પ્રસંગે તેને કોઈ કામનું બતાવું હતું નથી. હજાર રસમુલક (સમન) પશુ સમ્રાટ - લાઇઓમાં દરેક વેળા સાધારણ સિપાઈ ઓની જેમ કામ કરતા, અને ખંદની લમણમાં આવે (સમન) પોતાની ફોજની સાથે શામિલ થઈ જેવળ એક માણસ સિપાઈની માફક બાંધ્યો પોદી છે. પ્રવાસ દરમ્યાન મંદિર ઉપર પોતેની ન્યારે મોઠો ખેવાનું રાધવાની તૈયારીમાં બાંધી જતા. તો આપ (સમન) બાકાઈ વીણી વીણીને સાવતા અને ન્યારે લોખ બાપને વિનંતિ કરતાં તો કહેતા "કારે પણ મહારા કિરલાનું કામ કરવું જોઈએ ને?" બાકાઈની અને મુશ્કેલી દીધી એક જગાએ એકમ કપ શકતા નથી. કદી કોઈ યારીર કોઈ અચરત અને નિર્જન માનવી ઉપર હાથ ઉઠાવતા નથી. ઇસ્લામથી પૂર્વ અરબસ્તાનમાં એ બામતની કોઈ સાપતેતી રાખમાં આવતી ન હતી કે સ્ત્રી, બાળક, અને કુટુંબ ઉપર હાથ ન હોવા પંવામાં આવે પરંતુ મુસલમાનોના એ જગાડે સિપેદાસકારે જગેરે એ લાઇઓને કું કે એક સ્ત્રી પણ કદલ થઈ શકે છે. તે પોતાની અનુયાયીઓને સંખતીથી સ્ત્રીઓ ત્યાં જગ્યાઓ બંધીના કાલ માટે સાદ મતા કરમાવી.

ઈસ્લામથી લઈને કાળ પૂર્વે લાઇઓ નૂતે, કામ નિયમ હતા ન કનુન. એ દુકમ મુસલમાનોને એજ "સિપેદાસકાર"ની મુખર કન્યાની રચ્યો. કે મુસલમાન કદા તેજ લોખથી કોઈ નેઓ તેમના પર અથ કરે

એવી રીતે મળ્યૂર કરી લડાઇ કરવામાં કેઇ પથ્ય ઝુલ્મ ન કરે. શું સુધરેલી અને ઉત્તરિમય દુઃખ પેતાના કેઇ એવા જનરલનું નામ પેશ કરી શકે-છે? કે જેણે લડાઇની હાતિમાં પોતાના સિપાઇઓને સંબોધી અમ કહ્યું હોય:-

"ત્વમે અલ્લાહના માર્ગમાં માત્ર તેજ સાકોથી લડો ને તમારાથી લડો છે. અને ત્વમે જોજો નહીં કારણ કે અલ્લાહ ત્વને જોજનારો એને પસંદ કરતો નથી." (કુર્આન શરીફ) શું કાનૂન અને ન્યાયનો હલ વડે પ્રત્યેક વેળા મળે; અને જો જનરલોમાંથી કદી કે.ઇ. જનરલે પોતાના સિપાઇઓને આવી ખરા આવી છે:-

"હે! મુસલમાનો! ખુદાના લીધે ન્યાયથી બચાહી આપવા તૈયાર રહો. અને એવું ન બને કે સાકોની દુરમની અને વિરોધતા તમને અન્યાય કરાવે. ત્વમે પ્રત્યેક હાલતમાં ન્યાય કરો. કારણ કે ન્યાય પરદેશવાસીથી પણ નીકટ છે. અને અલ્લાહથી દરતા રહેલો. કારણ કે 'ત્વમે ને કે' કરો છો તેનાથી અલ્લાહ ભણકાર છે." (કુર્આન શરીફ)

તેદખીમ અને તમદુનના દાવેદારોમાં શું કદી કોઈ એવા જનરલ થઈ ગયો છે, કે જેણે પોતાના સૈન્યને આ માર્ગ-સંચય કહ્યું હોય:-

"તમે (પોતાના) શત્રુઓથી કે જેઓએ ઝુલ્મ કર્યો છે અને ત્વમાનીથી લડી રહ્યા છે) ત્યાં લગી લડો કે મુસ્લિમો વિસંદ બની ન રહે અને એકજ ખુદાનું ફરમાન આવે. ફરી જો તેઓ લડાઇથી તૈયાર કરે તો તેઓ પર કોઈ જાતનો ઝુલ્મ ન કરવો જોઇએ. કેમકે ત્વમે જોજની તો અલિમો સિપાઇ કાંઈ અન્ય ઉપર નહાઈ નથી." (કુર્આન શરીફ)

તેપેલિયનનું નામ આજે પ્રાકિર્માય દુન્યાના ખત્મે ખત્મ ની હબે છે, અને પ્રત્યેક માણસ તેની અંશૂત લગયક લાપકાતના મીઠાં ગાય છે વોલેલીની જગમરદર લડાઇમાં જ્યારે તેની દાર યઇ તો તેનું કરચ ફક્ત આ હતું કે લડાઇનું ને ચિત્ત તેણે દોડ દોડ તે અનુસર તેના બે અક્ષરોને એક ખાસ મુકમ એક મુકરર ટાઇમે પોચાનું જોઇનું હતું એ બેડમાંથી જનરલ બસો તો પેતાના નીક વખતે પોચી ગયો. પરંતુ બીજો પોચી

ચાચો નહોતો. એટલે નેપોલિયનની ફતેહ હારના રૂપમાં ફરવાઇ ગઇ તેની જગી યાદો અને નકશાઓ એટલા ખરા હતા કે એક જનરલના ફક્ત થોડીક મિનિટ મોડા પોચાવા પર નકશો બિંદુક બદલાઇ ગયો, અને વિત્તય, પરજન્ય બની ગયો. બરાબર એજ પ્રકારની ઘટના જગે ઓહદમાં રસલુલ્લાહ (સલ્) ને પણ પેસ આવી હતી. આપે (સલ્) પોતાની નાનકડી ફોજનો એક લાગ પડાડની બખોલના રક્ષણ અથે મૂક્યો હતો અને તેઓને ખામ તકીદ કરી દીધી હતી કે ભડે પરિરચની ગમે તેમ હોય પરંતુ તેઓએ મયક છોડવું નહોતું. જો શત્રુઓ એ તરફ આગવાનો છાંદો કરે તો તેઓ પર તીર વર્ષાની રોકવામાં આવે. લડાઇ શરૂ થઇ અને મુસલમાનો જો કે સંખ્યમાં લઘુજન જન હતા, પરંતુ આપે (સલ્) તેઓને એવી ખુશીથી લડાવ્યા કે થોડાકજ વખતમાં કુરૈયાના લુલા સરદારો માર્યા ગયા. અને તેઓના પગો ઉપડી ગયા. મુસલમાનોએ નાસતા દુશ્મનોને લટકું શરૂ કરી દીધું અને 'જલ્લે સંપૂર્ણ ફતેહ પ્રાપ્ત કરી લીધી. પણ શત્રુઓને નાસતા અને મુસલમાનોને તેઓને પીછે પકડતાં નિહાળી તીર અંદાઝે ને સ્થળ ઉપર મુકરર હતા. નચિત યઇ પોતાના મયકથી દડી બાહીની ફોજની સાથે લડવામાં શરીક યઇ ગયા. કુરૈયાના કાશિરોએ જ્યારે જોયું કે મુખ્ય ગોચરો ખાલી પડ્યા છે. તો તેઓ આગળ જઇ પુનઃ એકી થયાં અને બીજા જાલુઓથી મુસલમાનોની પીઠ ઉપર એકાએક દરંગો કરી દીધા. અને અલ્પ સમયમાં જ મુસલમાનોની ફતેહ-હારમાં બદલાઇ ગઇ. એનાથી આજે અંદાઝે કાઠી રોકો છો કે રસલુલ્લાહ (સલ્)ની જગી કાપેલિયાત પણ એવીજ આશ્ચર્યચિત્ત હતી જેની કે આજ (સલ્)ની ખજીની તમામ લાપકાતો હતી. એથી આ ખામત સ્પષ્ટ સાબિત છે, કે આજ (સલ્) તમામ સાનનીઓથી વિશેષ કાશિર અને પાર-પણ હતા, આજ (સલ્)ની મુદ્દા અને

પ્રત્યેક પ્રકારના ઇન્ફેક્શનના કમલાની જાણ થઈ ગઈ છે. અને કુનાને “સાલ્મોનેલ્લા ટીફોઈડા” (અર્થાત્ ઉપર રિસાઈ માં કરેલા) કમલના પાનનાર એવી રીતે જાણી શકાય છે કે કુનામાં શાંતિ રચાઈ છે. અર્થે કમલ અનિર્ણય થઈ પડે તો યુવા કમલામાં પણ એવી જ સરી લાગતાનો પુરાવો આવી રાઈ છે કે જમ

તપેદા અને ન-તપેદામાં તેઓ પ્રવિન હોઈ શકે છે. એક દોષ એક એવો મુદ્દસ પાનમાં (૫૫૦) કે જેમને અમારા મટે “આઈસ-ક્રીમ” જનારી એકરો હેય. અમારે કાઈ એક ફ્રીજ નિર્મૂલ ન હોય તો પછી હોને આખી કુના મટે નહીં કેમ કરેલામાં આવેત ?
(સચિત)

પરમે, (ગોનોરોઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફતેહમંદ ઇલાજ

ગોનોરોઆની જગમગાદુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર

[૧૯૨૮]

બેઘડક આજેજ અજમાવો

જો તે દારૂથી લાઇ થયેલ તુરતનો અથવા જુનામાં, જુને પરમે પ્રોફે (પરમેડિ) દવામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (પર) રસી સખત બગનગ, ટીપ્સ ટીપ્સ તથા અટકાવે થયેલ પેશાબ, જુનારમાં આવેલો રોગને તથા ચમલો જાખમ તથા સ્ત્રીઓ અને પુરુષોના પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડયુગથી નાશ કરી બગડેલી પાણીને સુધારી રબર અને ઘડ કરે છે.

(આસ ૫૦) ગોનોની બાદલીની કીમત રૂ. ૩)

વી. પી. અર્થ આઈ આન્ડા. લુડ.

* ચિતવણી *

નકલીઆઓથી એટલે ખરીદ કરતી વખતે દવાનું નામ ગોનોકિલર અને કુદકા છાપ સીકવંથ પેકેટ તપસી લેવું.

ટોપીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્મ, સુરત.

એકલા બતાવનાર ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વી.સી.બી. પાલ રોડ, સુબર્બ નં. ૪

આધિકારી એન્ડ—યુનીયન પ્રીવીંગ વર્કસ, ૯૧, વિન્સ્ટોનચીઆ સ્ટ્રીટ, સુરત.
(૫૫૮)

જે રખાઈઓ

(૧)

અંતરની ઉમંગોને તડપતી જોઈ,
હર આંખને અશ્રુથી ઢગકતી જોઈ;
હર રંગ અમાનાના અનખ છે હે દિલ !
હર ચાલ નિરાશામાં લથડતી જોઈ.

(૨)

હૃદ તડપે છે દવાને માટે,
જીવ તડપે છે હવાને માટે;
હૃદ દેનાર ! હુઆલે મ્હારી,
હૃદ દે, હૃદ થવાને માટે.

સીરતી

(૬૩૧)

સુવર્ણશિરો*

[વસંત વિદ્યા]

આપી કરે તનયના લઘુ રોધ્ય-પાટી,
તેમાં લખે ય નૃપ અક્ષયી સુનેરી:
'રિક્ષા કરે ચુરુ તને બધી તું મહેલે,
વાતસલ્યથી જનકના અતિ મારી એ છે'
'કિરમત'

(બાવનગર)

‘જ્ઞાપાન’માં સ્ત્રી સમાજને અપવિત્ર અને અશુભ લેખી દેવાની પૂર્ણ પાઠ કરવાની કે મંદિરોમાં દેવદર્શને જતનાની સખ્ત મનાઈ હતી.

આપણા ભારત વર્ષમાં પણ સ્ત્રી સમાજ વિષય વાસના, ભોગ વિલાસ અને હુદ્દ આચાર વિચાર પોષવાનું સાધન ગણાતું, મૃત્યુ, નર્ક, વિષ અને ઝહેરી સર્પ કરતાંએ આ સમાજ વિશેષતઃ બાળક લેખાતો અને બૌદ્ધ સંપ્રદાય તો સ્ત્રીઓ પ્રત્યે દ્રષ્ટિપાત કરવાનું પણ પાપ સદ્મજતો હતો. આ સમાજના સમાગમમાં સદી જીવન ગુજારતું તેના કરતાં જલ્દવાદનાં ખંજરા આગળ શિર ઝુકાવી દેવું કે કારમા વિદ્યાગ સિંહના યુધ્ધમાં હોમાદ જવું વિશેષ હ્રદ ગણાતું.

ચાહુદાયિનો પુત્ર્ય વર્ગ પોતાની ધાર્મિક ક્રિયાઓ પુરી કર્યા પછી ખાસ પ્રજ્ઞતો પાઠ એટલા માટે માનતો કે પ્રજ્ઞએ કૃપા દ્રષ્ટિથી તેને સ્ત્રી વર્ગમાં પવણ કર્યો નહિ, સ્ત્રી સમાજના પુન્ય કરતાં પુરુષ વર્ગનું પાપ તેમની કૌમમાં ખહેતર ગણાતું.

“ખ્રિસ્તી ધર્મ” કે જે આજે માનવ સમાજ અને ખાસ સ્ત્રી સમાજના ઉદ્ધારનો દાવો કરે છે, અને સ્ત્રી સમાજને ઉચ્ચ અને માનપ્રદ આપવાની જોરોશોરથી દિશાવત કરે છે તે સત્ય રીતે તો બાનીએ ઇસ્લામ, વિશ્વ ઉદ્ધારક વિશ્વ સુધારક અરબી પયગંબર મોહમ્મદુર રસૂલુલ્લાહ (સં.)ના પવિત્ર ફરમાન અને વર્તનનું જ અનુકરણ છે બાપી એ ધર્મમાં પણ ઇસ્લામના અર્થમન પૂર્વે સમજાને પવિત્ર જાપજલને અડકવાની મનાઈ હતી, સેવા ને મુશી તાબેદરી એ વર્ગનું કર્તવ્ય ગણાતું, વિદ્યા પ્રાપ્તિના દ્વારા તેમના માટે બંધ હતાં. ખ્રિસ્તી ધર્મની એ માન્યતા હતી કે સ્ત્રી એટલે “શયતાનનો સાથી” સ્ત્રી એટલે “ગુન્હાઓનું કેન્દ્ર સ્થાન” સ્ત્રી એટલે “કુદ્દમ અને દિલ્લાની” જડ” સ્ત્રી એટલે

“અસત્ય અને શરાતનો બંડાર” સ્ત્રી એટલે “શાંતિ અને સુલ્હનો રિપુ” સ્ત્રી એટલે નર્કનો દારવાજા,”

હુંકમાં ઇસ્લામના આગમન પૂર્વે સ્ત્રી સમાજની કાંઈજ કીમત ન હતી, લેખ માત્ર પણ ગણના ન હતી અને તેનો દરજ્જો એક બે પગા મુગા પણ કરતાં વિશેષ ન હતો, વિશ્વમાં સ્ત્રીનું સ્થાન નીચામાં નીચું અને હલકામાં હલકું હતું પરંતુ કુરગાન ભાઈ હું અને ગારાં મા બાપ; આપની મુબારક હસ્તી ઉપર કે આપે આ વિશ્વમાં પધારી એક ઝડીવ ગણાતા સમાજને ઉચ્ચ અને અનેક સ્થાન આપ્યું, આપે આપના અનુયાયીઓને માત્ર ઉપદેશજ આપ્યો છે એમ નથી; પરંતુ આપે આપના અનુકરણીય આચરણથી પણ એ સમાજને ઝાલ્યો કર્યો છે. વળી આપના કૌશલ સમર્થનમાં પરમ કૃપાનું પરમાત્માએ પણ પોતાના પાઠ કથામ “કુઅતે મજદ” “પુકતે દમીદ”માં પોતાના ખ્યાસ પયગંબર (સં.) દ્વારા આપ્યાં ફરમાવી છે અને એ પુરવાર કરી બતાવ્યું છે કે વિશ્વમાં અશુભ અને અપવિત્ર ગણાતા માત્ર સ્ત્રી વર્ગનીજ ઉધ્ધારક ઇસ્લામ ધર્મ છે એમ નથી પરંતુ અગર સમસ્ત વિશ્વનો સાચો ઉધ્ધારક જો કાઇ ધર્મ હોય તે વિશ્વ બાપી ઇસ્લામ ધર્મજ છે, અને તેનો સિવાય કુનિયાનો કાઇ પણ ધર્મ, સંપ્રદાય કે વ્યક્તિ અશુભોનો ઉધ્ધાર કરી શકશે નહિ. આજે આપણા દિંદમાં મી. ગાંધી અશુભોદ્ધારની લાંબી લાંબી અને હલકપરથી વાતો કરે છે, લેખા લખે છે, બાપણો કરે છે અને કરાવે છે, પરંતુ જેમ અમારા સરદાર દોગજીને પોતાના વચનને અમલી સ્વરૂપ આપી સિધ્ધ કરી બતાવ્યું છે તેમ ક્યારેય પણ નાતગતતા બેદલાવ અને ઉચ્ચનિચતા સામાજિક બંધનોને તોડી દિંદના અશુભોને પોતાના જેવા સામાજિક સમાન

દરજાને આપ્યો કે અપાઓ છે ! દુનિયા સારી રીતે સમજી ચૂકી છે કે અણુતોષ્ઠારની મહાત્માજીની વાતો એ માત્ર રાજ્યદારી શેતરંજની ચાલો છે અને તેથીજ ડો. અબેડકર જેના સમજી અને રાજ્યદારી ખેલાડી પુરેણે પોતાના અલગ હકોની માંગણી કરી રહ્યા છે. બાકી એ હક તો ફક્ત અમારા મજબૂતે ધરવામનોજ છે કે જેમાં ન કોઇ રાજ્યદારી ચાલ્યાજી છે, ન કોઇ નાતગત કે ઉચ્ચનીચનો બેદલાવ છે, ધરવામમાં સારા ઉચ્ચ અને ખાનદાની તેજ કહેવાય છે કે જેના આચારવિચાર સારા હોય, ધરવ ભક્ત હોય, અલ્લાહ અને તેના પ્યારા નખી (સલ્વ) ની આશાઓ અનુસાર વર્તી હકદારીના હક અદા કરતો હોય અને અલ્લાહથી ડરતો હોય !

સમાજમાં નીચું અને તિરસ્કારયુક્ત રચાવ ધરાવનાર સ્ત્રી વર્ગને ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચાડવા, સમાન હકો, ન્યાય, વારસા હકો, સુવર્ત્તવ અને ધાર્મિક સન્માન કરવા અર્થે ધરવાએ જે કાનુની બાંધ્યા છે. અને આદાઓ કરી છે તે અદાપિ પર્પત ખામી રહિત, અખંડ અને અજોડ મનાયાં છે.

સ્ત્રી સમાજ સાથે સુવર્ત્તવ રાખવાની આદા કરતાં પરવરદિગાર પોતાના અંતિમ પ્યારા નખી (સલ્વ)ને વહીથી જણાવે છે કે “હે મારા નખી લોહિને ફરમાવો કે તેઓ સ્ત્રીઓ સાથે હેતભાવી, માયાળુ અને પ્રેમી આચરણુ આદરે”

આગળ ચાલતાં સ્ત્રી સમાજની મહત્તા અને ઉપયોગીતા સ્વમગ્નતાં ફરમાવું કે “સ્ત્રીયો તમારા માટે પોષાક છે. આણુપણુ છે અને તમે તેઓ માટે છો” આથી સ્ત્રી સ્વમજી શકાય એમ છે કે જેમ પોષાક માનવ સમાજની એઓ હક છે, સરદી, ગરમી, અને દવાથી રક્ષણ કરે છે સૌંદર્ય અને પ્રકાશ વર્ણવે છે, તેવીજ રીતે સ્ત્રી સમાજ પુરુષ

સમાજની પ્રત્યેક વાંસનાઓ પોતા કાર્મકતાથી બચાવે છે, બાલ બચ્ચાં અને ખુદ પુરુષની સેવા, ચાકરી કરી આરામ અર્થે છે, સુખ દુઃખના કંઠે સમયમાં વધારીપૂર્વક સાથ આપી અવિચારી પગલાં ભરનાથી રોકી, હિંમત અને દિલાસો આપી નિમગ્ન રાખે છે. પુરુષવર્ગની આખરે ઇજ્જત સચવાય અને જળવાય રહે તેવું આચરણુ આદરે છે.

વળી સ્ત્રીઓને સમાજમાં સમાન હકો અને બ્યવહારમાં લાગ મળે તે અર્થે આગળ ફરમાવું અને તેની નિશાનીયોમાં સ્પષ્ટ અને પ્રસક્ત નિશાની એ છે કે “તમારાજ વર્ગના (પુરુષવર્ગના) સમાગમ અને સંસ્પર્શમાં આવી તેઓ (સ્ત્રી સમાજ) તમારા માટે પત્નિયો-અર્ધાંગનાઓ અર્થે છે, કે જ્યાં તમે તેમનાથી આશ્વાસન અને સહારો પામે અને તેઓએજ તમને પ્રેમ અને ધરકની મીઠી મઝા અર્પી છે.”

સ્ત્રીયોના હકો સમાનપૂર્વક અર્પવા અને જાળવવા, સમભાવના રાખવા, વારસા હક આપવા અને તેઓની લગ્ન મર્યાદા જાળવવાં વિશેષ આદા કરી કે ‘સ્ત્રીયોનો તમારી ઉપર એ હક છે કે તમે તેઓને સારું ખવડાવો અને જેવું પહેરતા હોય તેવુંજ પહેરાવો, વળી તમે આ કાની દુનિયા ત્યાગી જાવ ત્યારે તમારા વારસો જે વારસાની વડે ચાલી કરે તેમાં સ્ત્રીયોનો પણ વારસો આપો, બાકી હોય તો પ્રથમ તેઓની મુકરર્ફ કરેલી મહેર અદા કરો, તમારા માટે એ જયજ નથી કે તમે જોર જુસ્મ અને દાખ દબાવથી સ્ત્રીયોઓના હકો ન આપો અને દબાવી બેસો.”

આ બાબે અમારા હાઠીએ ઉચ્ચત સરદારે દોજહાન ફ્રે મરબુદાત અંદમદે મુજતબા મુદમમદ મુરશ્શ (સં) એ પણ અમૂત વચનો ઉચ્ચારી તેનો અમલ કરી અને કરાવી સ્ત્રી સમાજ પર આગા ઉપદારની દ્રષ્ટિ કરી છે.

આપે ફરમાવું કે તમારામાં સૌથી વધુ સદ્ આચરણીય તે પુરુષ છે કે જે પોતાની ઝંખિયા રક્ષાને માયાણુપણ અને સદ્ વર્તન દાખવતો હોય. તમારી પત્નિયોને તેજ ખાવું આપો કે તમે ખાતા હોવ. અને તેવાં કપડાં પહેરાવો કે જેવાં તમે પહેરતા હોય, ન તેઓને (સખત) શિક્ષા કરો કે તેઓ સાથે સખતાઈથી કામ લેા પોતાની સ્ત્રીઓના મામલામાં ખુલાશી બીંદીતા રહેા કેમકે તમેએ ખુલાશા નામની શુભેદારી સાથે તેઓને હવામાં લીધેા છે.”

“જી સમાજ”ને વધુ ઉપયોગી રદમ-ગનવા અને તેની આયસકતા દર્શાવતાં આપે ફરમાવું કે “જેણે લગન કર્યાં તેણે પોતાનો અર્ધા ભાગનો મર્મ પુરો કર્યો.”

પ્રત્યેક વ્યક્તિ સારી રીતે જાણે છે કે જી સમાજ ત્રણ વિભાગમાં વહેંચાયેલો છે (૧) પત્નિ (૨) માતા અને ત્રીજો વિભાગ પુત્રીયોનો છે. ઉપર આપણે “પત્નિ” વિશે ઉપદેશો આપ્યાં છે. પુત્રીયોના ચર્ચા શુદ્ધતા, હવે આંખે આપણે “માતા” અને “પુત્રી” નીભાગને માટે ઉપદેશો આપીએ છીએ તે ઉપર ધ્યાનપાત કરીએ.

સરદાર દોશ્ત (સસબ)એ ફરમાવું કે “તમારાં માળાપો સાથે લસાઈ અને નરતા-પૂર્વક વર્તો. અગર તેઓમાંથી જેહ ચા એક જલાવરાએ પહેાણે તો તેઓને ઉક્ પણ ન કહેા અને ન હરિએ કંઠાર રાખેાચાર કરો. પરંતુ આદિકતા અને નરમાંથી દરેક વર્તણ રાખો. અને વિનયપૂર્વક તેઓની પ્રત્યેક આજ્ઞાઓ શિરે ચડાવો, તેઓ માટે દુઆ કરો કે અપરબ જીવી રીતે મારાં માળાપોએ પ્રેમપૂર્વક મળે પાળી પોલી મ્હોટો કર્યો તેવી રીતે તેઓ ઉપર રદમ કરમ ફરમાવ” વળી માતાઓની મદત્તા હોવાના જણાવું કે “દર” તમારી માતાઓના પયો નીચે છે.”

એક માણસે આપ (સસબ)ની સેવામાં ઉપસ્થિત થઈ અર્જ કરી કે “યા રમણદાસ (સસબ) મેં મારી વૃદ્ધ માતાને ખાંધે બેસાડી તાત હવે કરાવી છે તો હવે તો તેણીને હક પુરો થઈ ગયો હશે? આપે ફરમાવું કે જેટલો તમારી માએ તમને બિનાશમાંથી ઉઠાવી મુકી જમીન પર સુગાધા તેટલોજે હક તમે હક અદા કરી શક્યા નથી.”

વારસા વહેંચણી માટે આપ (સસબ) એ આજ્ઞા ફરમાવી કે “માતા અને પિતાને પુત્રના વારસામાંથી હરેકને ૧/૩ છત્રી ભાગ આપવો જોઈએ અને અગર ભાઈ હોય તો વસીઅત અને કર્મ અદા કર્યા પછી ત્રીજો હિસ્સો આપવો જોઈએ.

“પુત્રી” વિભાગ માટે પણ આપ (સસબ)એ ખાસ આજ્ઞાઓ ફરમાવી છે. ઉન્મતની માતા પવિત્ર બીજી આનંદ સિદ્ધિ (ર. અ.)થી રિવાયત છે કે આપ સરદાર દોશ્ત (સસબ)એ ફરમાવું કે “હક તમારેક વતઆવાએ જેને પુત્રીયો આપી, અને તેણે માયા, મદખત, અને પ્રેમપૂર્વક ઉછેરી મ્હોટી કરી તો તેઓ (પુત્રીયો) તેના માટે દોષખના અગ્રામથી અને ખચી બચાવશે” વળી આપ (સસબ)એ આગળ ફરમાવું કે “જેને બે પુત્રીઓ હોય અને તેણે પાળી પોલી મ્હોટી કરી તો તે મારી સાથે બે આંગળીયોની જેમ નજીક જન્મનમાં મને” વળી આગળ ફરમાવું કે “શુ કું” તમને જતાલું કે સૌથી પૂન્યનું કાર્ય શું છે? તે એજ છે કે તારી પુત્રી તારી પાસે આવે અને તેના તારા સિવાય કોઈ આશ્રયદાતા ન હોય અને તેણીને તું આશ્રય આપે.”

હજરત છપ્પને અખ્યાસ (ર. દી.)થી કથન છે કે હજરત સદ્બચે ફરમાવું કે “જેને ખુદએ પુત્રી આપી અને તેણે તેણીને જન્મી છટી ન દીધી, નહરતની દ્રષ્ટિએ ન જોઈ અને

પુત્રને લેણીના કરતાં વિશેષ પ્રાધાન્ય ન આપ્યું
તો તે નિઃશંક સ્વર્ગમાં જશે.

પુત્રી એ ‘ગરીબડી ગાય સમાન છે’ અને
લેણીમાં વિશેષ નમ્રતા, દીનતા અને ચોરશીયા-
ળાપણું હોવાથી આપે ફરમાવ્યું ‘જ્યારે પણ
તમે કંઈ નવિન વસ્તુ બજારમાંથી લાવો ત્યારે
જે-અણીની શરૂઆત છેકરીઓથી કરો કેમકે
જે દુહીતાને પ્રિય ગણે છે તેના ઉપર નર્કની
આગ હરામ છે.”

આ છે અમારા ઇસ્લામનું આ સમાજ
માટેનું શિક્ષણ કે સમાજને ઇસ્લામનાં આગમન
પૂર્વે દિલ્લાહિસાદની જડ, બોગવિલાસની વસ્તુ,
કામોંધતા અને નરાધમતાની ખાણ અપવિત્ર
અને અશુભ, વિધ અને નાગણો કરતાં બધું કર
લેખવામાં આવતો.

આપ (સલ્લ)એ આ સમાજનો ઉદ્ધાર
કરવા અને તેને ગોપ્ય સ્થાન આપવા માત્ર
કયનથી કામ લીધું છે એમ નથી પરંતુ આપે
આપના પવિત્ર વર્તનથી પણ તેને ઉચ્ચ કક્ષાએ
પહોંચાડ્યું છે.

અળી લતીફ (ર. અ.)નું કયન છે કે હું એક
વખતે આપ (સલ્લ)ની સેવામાં હાજર થયો
હતો ત્યારે એક આપની સેવામાં આવી.
આપ ઉભા થઈ ગયા અને આપની ચાદર
મુખાદેક તેણીના માટે પાથરી તે ઉપર બેસવા
ફરમાવ્યું જ્યારે તેણી આવી ગઈ તો પૂછવાથી
જણાવ્યું કે ‘તેણી’ આપની (દુધમાતા) હતી.

આપ (સલ્લ) ફરમાવ્યું કે લોકો જ્યારે
તમે મીસર ફાહે કરો તો મીસરની સ્ત્રીઓ
સાથે નમ્રતા અને વિનયથી વર્તજો! કેમકે
હજરત ઇમ્માઇલ (અ. સ.)ની પવિત્ર માતા
આ જમીનનાં હતાં.

ફરૂરે અકદસ! (સ. અ. વ.)ની ખિદમતમાં
તમામ જ્યારે જ્યારે પણ આપને જન્મત બીબી

શતમાત્રુજ ઝોહરા (ર. અ.) પધારતાં, તો
આપ સન્માન અર્થે ઉભા થઈ આપનો હસ્ત-
મુખારક પકડી સુખન કરતા અને આપને
આપની જગ્યાએ બેસાડતા.

હજરત ખદીજા (ર. હી) પ્રત્યે આપને
અનંદક પ્રેમ હતો. જ્યારે આપ યુવાની
અવસ્થા બોગની રહ્યા હતા ત્યારે બીબી
ખદીજા કે જેઓ આપના નિકાહમાં હતાં
તેઓની વસંતઋતુ પુરી થઈ પાનખર ઋતુમાં
પ્રવેશી ચૂક્યાં હતાં, છતાં આપે આપની
(હજરત ખદીજા) (ર. અ.) હવાથી સુધીમાં અન્ય
સાથે નિકાહ કર્યા નહિ અને પવિત્ર બીબીના
મરણ બાદ પણ જ્યારે જ્યારે આપનું સ્મરણ
થતું તો આપ જુદાઈમાં આકુળઆકુળ
બની જતા.

બીબી આયશા સિદીકા (ર. અ.) ફરમાવે
છે કે ‘આપ (સલ્લ) દરવાજા બંધ કરી નમાઝનો
ઠાક બાંધી પ્રાર્થના લીન હોય અને હું ફર-
વાજો અટખરાવતી તો આપ નમાઝનો ઠાક
તોડી દરવાજો ઉઘાડતા અને પુનઃ પ્રાર્થનામાં
લાગી જતા.”

એક વખત આયશા સિદીકા (ર. અ.)
આપ (સલ્લ)ની સાથે ઉચ્ચા અવાજે વાર્તાલાપ
કરી રહ્યાં હતાં કે આપના પિતાથી હજરત
સિદીકે અકબર (ર. અ.) પધાર્યાં આપે પોતાની
પુત્રીને આવી (જોરથી વાતો કરવાથી થતી) બે
અળી કરવા બદલ પકડી ધરપકડ મારવા ચાલ્યું
તો આપ બચ્ચે આવી ગયા અને સદીકે
અકબરને તેમ કરતાં અટકાવી દીધા.

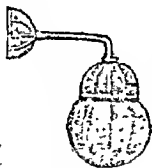
હજરત સુરીયા (ર. અ.) જ્યારે ઉટ ઉપર
સ્નારી કરવા આડનાં તો આપ આપની જગ
મુખારક ધરી દેતા કે આપ તે ઉપર પગો
ગોડની સ્ત્રોત્રાઈથી સવાર થઈ શકે. એક વખતે
ઉટનો પગ લપસી ગયો અને અકસ્માનિક
સરદારે જાડાં અને બીબી સુરીયા (ર. અ.)એ

જમીનને પાવન કરી તો અણુતરંગ (રદિ. અ) નેજો તે સમયે હાઝીર દત્તા, તે દોડી આવ્યા તો આપં (સહન)એ કરમાવ્યું કે “અયમ અયોની ખબર લો.”

શું આવી અમલી તાબક્ષીએ એક વિશ્વની અછત ગણાતી અને અપવિત્ર કૌમ માટે વિશ્વનો હોઈ પછુ સુધારક, માર્ગદર્શક, અવતાર, મ્હાપ, મુતી કે મહાત્મા આપી શકે છે? એનો પ્રત્યુત્તર માત્ર “ના”જ હોઈ શકે છે તો પછી કયે મુએ વર્તન વિહોણા બની બેઠેલા મહાત્માઓ અણુતરંગારની વાતો કરે છે? સત્ય તો એ છે કે અગર મ. ગાંધીને જે સાચેજ અણુતરંગો

ઉપધાર કરવો હોય અને સમાજની સેવા કરવી હોય તો ઈસ્લામના બાની, નિમ સુધારક, જગતના અણેક માર્ગદર્શકે જે વાણી અને વર્તનથી કામ લાઇ છે સમજી ઉપધાર કર્યો તેમ તેઓ પણ નાનગત એ ઉચ્ચ નીચનાં બંધનો તોડવાની ક્ષમ મહાત્માઓના હારથીજ થાય અને જે તેમ કરવામાં ન આવે તો જગતને એ માની લેવાતું રહ્યું કે મી. ગાંધી મહા-અધ નથી પરંતુ મહા-તમા વાળા છે.

વમા તૌરીકી ઈસ્લામિઝાદ

અણુમદ એન્ડ કો.

લુના અને જણીતા વેપારી

દરેક જાતની પેટ્રોમેશ બત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીના આળવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફ્રેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્ટરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બટ્થ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે ક્રીશાયલ લાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, મુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામઠાના વેપારીઓને ખાસ સમ્બંધ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

ટું. કણુપીઠ બજાર, હાલગેટ પાસે, સુરત.

[પૃથ્વી]

વિચિત્ર-ચિંતા

લેખક: “ગાફિલ” સાહબ

મ્હુરું શું થશે? એ પ્રશ્ન વ્યક્તિગત રાહુને સતત મુંઝવનારો છતાં એક અગત્યનો પ્રશ્ન છે, ને આ પ્રશ્ન વિશિષ્ટ: આત્મચક્રા વિદ્યાર્થી ઇન્સાનને વધારે મુંઝારી નાખે છે. કર્તવ્ય પાલનમાં પછાત રહેતા પ્રમાદી માનવીને મ્હારું શું થશે? એની ચિંતા વિશેષ ધારી ખાય છે. માનવ જગતનાં આ અગત્યનાં પ્રશ્નો ઉકેલ નથી, એમ તો કોઈ નગ્ર માને. ભારીની ચિંતા કરનારાઓ પોતાનાં વર્તમાનની કાળજી ધરાવતા થાય, એટલે આપ મેળે મ્હારું શું થશે? એની અંશ માત્ર ચિંતા કરવાની યે આવશ્યકતા રહેતી નથી. હાથની રેખાઓ દેખાડવાથી ને એ રીતે પોતાનું ભવિષ્ય અન્ય આગળ જોવાડવાથી ભારી મુશ્કેલી જવાની આશા સેવવી એ નરી મૂર્ખતા છે. કાલે ક્યાં વગર ભવિષ્ય ઉજવળ થવાની આશા રાખવી એ કુદરતનાં અટકાવ નિયમેનું ઉલ્લંઘન ક્યાં સમાન છે. દુન્યા રૂપિ આખામાં આવીને પરસેવો ટપકાવ્યા વિનાજ અન્ય કરતાં આગળ વધી જવાની કે ઉચ્ચ સ્થાને પહોંચવાની આશા રાખવી એ ઇન્સાનીયતને નિઃસુ જોવાડવાની વાત છે. ખાસ કરીને મુસ્લિમો માટે તો એ વધારે શરમભરેલું છે. જે મુસ્લિમોને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં એ પ્રેરણા આપવામાં આવી હોય કે “લક્ષ્ય સ લિલ ઇન્સાને ઇલ્લા મા સઅમા” એવા મુસ્લિમોને તો વગર મહેનતે પ્રાપ્ત થયેલું એવું કંઈ પણ ન અપવું જોઈએ. પ્રાપ્તિની પ્રબળ ઇચ્છા હોવા છતાં પ્રયત્ન કરવામાં પછાત રહેવું એ ક્યાંનો ન્યાય? ખુદાઈ વાણીમાં માનનારા આજના મુસ્લિમો કર્તવ્યમાં અન્ય એકંદર પ્રજાઓ કરતાં પછાત

પુરવાર થયા છે, અને છતાં તેઓ જૂતકાળની બહોળલાલી ઇચ્છી રહ્યા છે, એ મુસ્લિમો માટે એછી શરમાવનારી બિના નથી. આપણે શું હતા એ આજની દુન્યા બાણુવા ઇચ્છતી નથી, પણ કેવા છે એ પ્રત્યક્ષ નિદાનવા દુન્યા આતુર છે. ભવિષ્યમાં કેવા થશે એ પ્રશ્નો જવાબ પણ તમારા વર્તમાન ઉપરથીજ મળી રહે છે. રેસના ઘેડા કે મોટરીની ટીકીટ દ્વારા શ્રીમંત થવા મથતા મુસ્લિમો જગતમાં પોતાનો દરજ્જો ક્યાં છે, તે સદંતર ખૂચી ગયા છે. ઇકબાલ કહી ગયા છે કે:—

“ખરીદે” ન હમ નિસ્કો અપને લહસે;
સુસલમાકે હય નંગે વોહ પાદશાહી.”

ભારીની ગ્રંથ અન્ય આગળ દરેકરેખાઓ દેખાડવાથી ઉકેલી શકાશે નહિ, પણ પરસેવો ટપકાવવાની પવિત્ર દયાનત દ્વારાજ ઉજવળ ભાવીની ઝીંખી થઈ શકશે. આજે તો મુસ્લિમ જીવનની સર્વ દિશાઓ દયા ઉજાળવે એવી દીસે છે. સ્વમાનવું સર્વને શિશુ આપનાર મુસ્લિમો આજે પોતેજ સમાનવિહોળું જીવન જીવી રહ્યા છે. એ અત્યંત ખેદનો વિષય છે. સ્વમાન ધવાય એ પહેલાં તો અત્યંત ને બેડી પડવામાં જોરવ થેખતા મુસ્લિમોને આજે પોતાનાં સ્વમાનની કાઠીનાયે કિમત નથી. સર્વત્ર દડધુત થતા આજના ઇસ્લામી, ગિરાદરેને પોતાની સ્થિતિનો ખ્યાલ સુદાયે નથી. અને છતાં બધું જોઈએ છીએ, સર્વસ્વ હળીનેજ સ્વમાન બાળવી રાખનારા મુસ્લિમો તો આજે શોધ્યાએ જડતા નથી. માત્ર અસિ-માનમાં રાચના મુસ્લિમોમાં ગર્વ લઇ રહ્યા એવી એક પણ વિશેષતા છેજ ક્યાં? .

કાંઈ પણ કરવું નથી, છતાં શું થશે? એ અન્યને પુછવું છે. પુછવા પછી પણ ક્યાં કરવા વત્પર થવું નથી, તો પછી નકામી ચિંતા ક્યાં કરવાનોયે અર્થ શે? સતત ચિંતા કરવાથી જો

ચતુર્થાઈ પડતી હોય એ સત્ય હોય. તો અને કોઈ પણ કાર્ય કરવાની દવાનત ન હોય, તો પછી ચિંતા કરવીજ શા માટે? બહુલીને બધા હોય તેવાઓએ તો અબધડીયેજ વર્તમાન ને સમાવવાનાં અણઅટક્યા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ નિકીય રહીને નરી ચિંતા કર્યે નરી, એ સાધારણ મૂર્ખતા નથી અંગ્રેજીમાં એક કહેવત છે કે:—Procrastination is the thief of time” જેનો કુકો અર્થ એવો થાય છે કે “આશર્ય એ સમયને ચોરી લે છે.” પણ આપણી દશા તો એવી છે કે “સમય” કમ બહાનું” નામ છે તેની આપણને સમજ નથી. Time is more than money અર્થાત “વખત એ પૈસા કરતાં અધિક કોમી વસ્તુ છે.” સમય જગત એ સત્યમાં મને છે. નથી માનતા માત્ર મુસ્લિમો. મુસ્લિમોને મન વખત એવો એક દિલ બહેલાવવાનું સાધન છે. આગળ જોઈ લેવાશે એમ કહી સમયનો સતત દુર્બ્ય કરતાં મુસ્લિમોને દરેક કાર્ય માટે બંધિયામાં જોડું નથી એમ કહેવાતીજ કુટેવ પડી છે. ભાવિ જીવનનો સર્વ આધાર કેવળ વર્તમાન બાપર રહેલો હોવા છતાં મુસ્લિમો વર્તમાન પ્રત્યે બેદરકાર છે. એ નગ્ન સસ સર્વ કોઈના ગળે ભરે. તો શું યશો નો પ્રજ્ઞ આપ મેળે ઉડી ગય છે. પણ આપણી દશા કપરી છે. ફરજયાત મજૂરી કરવી શકાય, એટલી સત્તા આપણી પાસે નથી. વળા મદિમાદિના મતમતાંતરો આપણને એક રેજ ઉપર આવવા દેતા નથી. હું, તું અને તેના વિખવાદોમાજ દજી આપણે સંઘવાયેલા છીએ. સમસ્ત મુસ્લિમોનાં શ્રેયની ખાતર પણ આપણે એક યત્ન મપતાં નથી. અને જ્યાં સુધી આપણે એક અને અબધ યજ્ઞ નહિ, ત્યાં સુધી આપણને સત્તી દિશા સાંપાવીએ અતિ મુશ્કેલ છે. આપણું ખેવ

અને ખેવને પરાંતી વળવાનો કોઈ એક વેક્ર કાર્યક્રમ છેજ ક્યાં? અને ખેવ વિદ્યોયી કેવં પણ પ્રજાએ પ્રગતિ કરી હોય, એવો એ પણ દાખલો. ઇતિહાસમાં શોધો જડે એમ ક્યાં છે? વિદ્યાને પ્રતિબંધ ન મુકાય ત્યાં સુધી, અને સત્ય કાંમ આવડાવાળાઓ ઉપર આપણને અયોગ્ય દવા અવે છે ત્યાં સુધી મુસ્લિમ સમાજની ઉન્નતિની આશા રાખી એ નરી મૂર્ખતા છે. એક પણ મુસ્લિમ બિહુ શોધો ન જડે, વ્યસ્તિગત સફ પોત પોતાને જોઈતી બાખરી બીમ માગીને નહિ પણ પરસેવો ટપકાવીને પેલા કરે. માગનાં સ્વમાન ધરાય એવી વૃત્તિ કેવળા, અને રાષ્ટ્રીય યવામાં પ્રયે પોતાનું ગીરવ પેળે, અત્યંત પવિત્ર વાતાવરણ બનાવવામાં આવે ત્યારેજ મુસ્લિમ સમાજનાં શુભ ભવિષ્યની આશા રાખી શકાય. માખી સચકત અને કેળવણી આપતાં પ્રસંગોપાત જોડાઈ માટે પણ આતુરતા દાખવે એવા અડીખમ ઇન્સાનોની આપણી અયોગ્ય દવાએ ઇન્સાનીયત વેડી નાખી છે મુસ્લિમ દાનવીરોએ અત્યાર આગમ્ય જો સુખાને દાન દીધાં ન હોય, તો આજની અવ દશાની સર્વ જવાબદારી એ કપાણ શ્રીમંતો ઉપર છે. પ્રમાણિક મજૂરી કરીને શેટલ રજી શકે એવા અસંખ્ય મુસ્લિમોને બીખત એકાં ટુકડા વડે પોલી એમનાં સર્વનાથ નોતરતા કહેવાના ઉદર કે દવાણુ ધનવતીને તેમની અયોગ્ય સખાવત વિશે જવારે કિરતા રનાં દરબારમાં પુજામાં આવશે, ત્યારે સીવ ખરેખર જેવા લાખ હશે. શરીરનાં સર્વ અવયવો સાજા હોવા છતાં હાથ લંબાવ્યાં જટકા શેટલે મળી રહેતો હોવાથી લાખે મુસ્લિમોએ પ્રમાણિક મજૂરી તથા દીધી છે, અને એ સર્વ સત્તાનારીની જવાબદારી આપણા ઉપર છે. લાખો ઇન્સાનોની રજેરમમાં બીખતા એકવાડે પ્રમાણ આવ્યું છે.” સંખ્યાબંધ

મુસ્લિમોનો ઉત્સાહ એ એકવારથી એસરી
મથો છે. અને હવે તો સ્વમાન ઝીંજી શુ છે,
એ પણ એ દાનમાં શિકાર થયેલાઓ બન્યુતા
નથી. ન્યાં જુઓ ત્યાં નિરાશા, નિરસ્તાક.
પ્રમાદ અને જેમ તેમ જીવનના બાકી રહેલા
આસો પૂરા કરી નાખવાની, અને એ રીતે
જીવનની વેઠ ઉતારવાની ધાતક વૃત્તિ પોપાઇ
રહી છે. આ સ્થિતિમાં સત્વર પથો આપવો
પટે છે. દાનમાં રીતોમાં એકસ સુધારાએ
થવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે. માત્ર બીજા
ઉપર નમતા કે નમાવાતા લાખો સશક્ત
મુસ્લિમોની વર્તમાન અવસ્થા વિદ્યારથી, એ
આપણો વ્યક્તિગત ધર્મ છે. બીજા માનનારા-
ઓની સંખ્યા વડે મુસ્લિમ સમાજની કીર્તિમાં
ઉમેરો થવાનો નથી. છરદામ આઝાદીનો આદક
છે તેને આઝાદ અને સ્વમાની અસ્ત્રાદનાં
બંદા ખપે છે. માત્ર સંખ્યા ઉપર પ્રગ્નની
દારજીતનો આધાર નથી. કલ્પ્યમા માનનારાઓ
સંખ્યામાં બને સાવ યોગ્ય હોય છતાં તે બેર-
કાર બહોળી સંખ્યા ધરાવનાર પણ ઉપર જીત
મેળવી શકે છે. આજે નવ કરોડ મુસ્લિમોમાં
સામગ્રી બેરકારી આવી વરૂી છે, અને
એટલેજ આજે પ્રત્યેક મુસ્લિમને મ્હાર' શું

ધરો? એ પ્રશ્ન મુઝબી રહ્યો છે. વાસ્તવિક
રીતે જોતાં તો એ મુસ્લિમ હોય, તેને બહીના-
પણું રહેવું જ નથી. કારણ કે મુસ્લિમ, કસોટીના
પ્રસંગે એક કમળું આંગળી વિષવા મોખીને બને
છે, તેને તો અસ્ત્રાદના કસોટીના
શક્તિ ઝંડી શકવી નથી. મુસ્લિમોને મ્હારી
એકજ વિનંતિ છે, તે એકે તેઓ પ્રમાદને
ખખેરી નાખે, સ્વમાની અને સ્વાશ્રયી બંને,
સમયના પ્રવાહોને પિછાણત શીખે, ખખતની
કિંમત આંકી વર્તમાનને સુધારવાના સતત
અને અણુ અટક્યા પ્રયત્ન કરે આપણના
મતમનાંતરો બેપર હિવાસગી મૂકી, સ્વામી
એક્યતા અને સમાનતાને અપનાવે, અર્થિક
દ્રષ્ટિએ સદુ પોત પોતાના પગ પર ઉભા
રહેવાની પ્રતિજ્ઞા લે, અને એ સમજી કર્પ
પછી પોતાની જાતને અસ્ત્રાદની અભિદ્રષ્ટિ
ઉપર ઊડી દે. મ્હને વિશ્વાસ છે, કે આટલું
થાય તો મ્હાર' શું 'ધરો?' એ મુઝવણીનો
પણ સદાના મારે અંત આંખી રહે. બ્રહ્મીત
એવી સર્વ યોગ્ય માંગણીઓ અસ્ત્રાદપાક
સ્વીકારે, અને એકાદ દશમાંગળ આપણી
અવસ્થા સુવર્ણયુગમાં પરિણમે The spirit
of the time shall teach me speed

ડિનનું ગૂંથણ કામ

ગલેપટા, રમાલ, ઝમણું, ટેમ્પી, મોલ્લ, જુટ, વાસ્કોટ,
સ્વેટર, પોલકાં વગેરે ગૂંથવા માટેનું સંપૂર્ણ પુસ્તક.

લેખિકા : શ્રી રાહીગૌરી

કોઈની પણ મદદ વગર સિત્રો જોઈ એકઠે એકથી ગૂંથવાનું
સ્હેલાઈથી શીખી શકાય છે. કિંમત રૂ. સવા.
ગદા લાલ્લીતા જુકરેલરને ત્યાંથી મેળી શકશે. અથવા લખો:
હીરજીભાઈ વાલ્લીયા, રેલ્વે ઓફીસ, બેંકપુર

દોલતે કોનેન દેકર યેહ મીલા ગૌહર મુઝે

જનાબ મૌલાના મુશ્તી કૈયદ મેહરી હસન સાહબ,
ચાંદબઝનપુરી, મુશ્તીયે રોઝે

રે રહી દે યેહ ખખર ચોરીગીયે સર મુઝે
 આજ દિર દીવારોઝા કરના પળેઝા દર મુઝે
 યેન દેતા હી નહીં દમખર દિલે મુઝતર મુઝે
 ખખ ઉઠાનેહી પળેઝે પરદાપે દર મુઝે
 કર દિયા મેઘખિતવાર ધૂળા સરે મેદયર મુઝે
 સર મુઝતે દિલ બધાં કરની પળી યહસર મુઝે
 મિલ ગયા ચૌક દિલે બેતાબસા રહખર મુઝે
 ખખ પદ્મના કુચ નહીં દુશ્વાર મંજિલ પર મુઝે
 હે ન ચલ દરગિઝ કરીયે પરદાપે દર મુઝે
 મીત આતી હૈ નઝર એ દિલ પસે ચંદર મુઝે
 હઝમે રસવા ન કરના દાવરે મુદયર મુઝે
 હે બદોલ કુચ નાઝ તેરી ચાને રહમતપર મુઝે
 કેહ ગયા કયા કયા ખુદા જાને, મેં વગરો ચીઝમેં
 મેદૂરનાં જગાં પોહ નઝર આપે સરે મદયર મુઝે
 રહનુમાયે રાહે છર્ફાં હેં તુફી પાપે દોસ્ત;
 ખખ નહીં દરકાર કાઠ દુસરા રહખર મુઝે
 એ ખિયાલે હુસ્ને જાનાં, એ મઝાકે છરે દોસ્ત;
 કર હુદદે આલમે મહદદે, બાહર મુઝે
 હો ન હો યે હે મેરે હુસ્ને તસવુરમા અસર
 જલ્લુદપરવર જે તકર આતે હેં બાબો દર મુઝે
 કારએ અરે નહામતપી મેં કીમત કયા રહ;
 દોલતે કોનેન દેકર યેહ મિલા ગૌહર મુઝે
 યેહ તમના હૈ કેહ જગાં પોહયુ, દરીયે નાઝમેં;
 શામલએ ખેં તમસ્વી કર દે ખાકિસ્તર મુઝે

ખૂબ ચા કરેલી હસાકે મોજ તૂકાં થી અગર;
 નગે કરેલી હે ચેહ ધમીનાન સાહિવ પર મુઝે.
 અખતો મેં હું ઔર ઝોકે સજદાએ સદ નિયાઝ;
 મિલ ગયા તકદીરસે ચેહ તેરા સગે દર મુઝે.
 શરતગૂઝે ખાસમેં સંધાદો ગુલ્શી મલક હેં;
 બિજલિયાં ગિરતી નકર ક્યાતી હેં શલ્શન પર મુઝે.
 મેં મઝાલે કાર મઝિલપેર પદ્મચક્ર હી રહા;
 ગરદીરો તકદીર ગાં રેતી રહી ચક્રર મુઝે.
 નિરકો સમઝે ધો સુકું દેર અરવ વોહ યા ઇઝતિયાબ;
 કહે ગાઇ યાદ ઉઝી આકર ઔર બી મુઝતર મુઝે.
 સરમેં ચક્રર, પાઉં ઝખ્ખી; બાવો પર દૂટે હુઝે;
 કયું નદ ખૂં રેના પગે એસો રિહાઇ પર મુઝે.
 હુઝે હેં સંપાઉં કો તાબે પેરીદિન સમ્મ હેં;
 ખોલને દેતો નહીં કિર બી કસકા દર મુઝે.
 કયાં હેં દરયા, દેસી મોજેં આપની કદાતકે લિઝે;
 ખોલ નેહાને હવાલિસકા હે સાહિવ પર મુઝે.
 રંગ લીધ હસ કદર નેરગીએ સોદાએ સર;
 કોટનેકો કીગતા હેં અબ તો અંખના ધર મુઝે.
 હેં તર્કિયુનસે પરે મેરી નઝરકી વસઅતોં;
 અબ હુદ્દે બામો દરકા કુચ નહીં હે ડર મુઝે.
 અબ તો મેં હું ઔર હેં હીવારો દરકી કાએનાત;
 અબ નેહાં હેં હાજતે દરમાને હેં સર મુઝે.
 મોઝે દિલ, મોઝે નિગર, મોઝે દર મોઝે રિયાક;
 હસકે આતરા કરેસે ચેહ મિઝે અખગર મુઝે.
 નેઅમતોં કયાં કયા અતા હી હેં જનામે ધરકને;
 હેં દિલ; ઝખ્ખે નિગર, શીરીલીયેસર મુઝે.
 મેં કસકીમી બંના લૂગા અમને અપને લિયે;
 મિલ ગયે કિતરેતમી નિનિયસે અગર કુચપર મુઝે.
 ચેહ અમન, ચેહ હુરને ગુલ માના કે કિરદીસે નઝર;
 હસે અબકર હેં રિઝાએ ફૂચાએ રિદબર મુઝે.
 ચેહ મુસલકમ તેરી બઝને નાઝે કે કાબિલ નહિ;
 ચેહ લો કયાં કમ હેં પંજા રેહને દિયા દરપર મુઝે.
 ઇમ્તિદાને હસકે લેને કે લિયે રાઝે અઝલ;
 હેં કે દિલ "આઝાદ" હી કુન્યાએ ખૈરા ધર મુઝે.
 હસે ખાલકરે ઔર કયા "આઝાદ" ઇઝત વાલિયે,
 કહે દિયા હુકમે ગુલામે સાંકીયે કૌસર મુઝે.

આઝાદીનો ઉત્સવ

[એક મોલીક ગદ્ય કાવ્ય]

એ કલાકાર હતો.
સરિતા કિનારે એની, ગુંપડી હતી.
આંગણમાં એક સુંદર બગીચો. હતો.
તેમાં વિદ્યાનંદ વૃક્ષો અને કેમળા સુબચના છોડો હતાં.
પ્રભાતે પૂજીઓ ત્યાં ગુંજન કરતાં.
બપોરે શિક્ષા પધિકા વૃક્ષ પદામાં વિસામે લેતાં.
રાત્રે રમ્યાન, શાન્તિ પથરાતી.

કલાકાર ચિત્રાલેખનમાં એક જ્ઞાનની ગયો હતો.
બુદ્ધ અને તરસ તે બૂલી ગયો હતો.
રાત્રે અને તાપની એને અસર થતી નહોતી.
મૂર્ધ તેજમાં ચિત્રની કેન્દ્રમુર્તિ આલેખતો.
ચંદ્ર તેજમાં ચિત્રની પાર્શ્વબુદ્ધિ ઉભી કરતો.
ચોવીસે કલાક ચિત્રના સર્જન પાછળ ગાળતો.

ચિત્ર પૂરું થયું
કલાકારે તેમાં પ્રાણ પાથર્યા હતા.
તેણે રૂગ અને પોછીને હેઠા મૂક્યાં.
ચિત્રને એક આંખાં મધ પૂરે બાંધ્યું.
તે દૂર ગયો.
ચિત્ર પર નહર નાખી.
તેના હોઠ વચ્ચેથી રાષ્ટ્રી સરી પડ્યા.
“વાહ.....હું દર.....!”
તેના આત્મામાં ઉદ્ઘાસના દીવા પ્રગટ્યા.
તે.....દર.....હું દર ગયો.

કલાકારે આ કવિસર્થી અને નોંધ નેહતું.
તેના પગમાં ચેતન નહોતું.
દર દરથી ચિત્ર નોંધતે તે દરખાંતો હતો.
હેઠ નદી કિનારે આંખી રહ્યો.
ત્યાંથી ઝાડપર બેસીને ચિત્ર નોંધતે તે નાચી ઉઠ્યો.
“અરે આ ચિત્ર લોક-દિશમાં અગ્રીની બારના જગાવશે.”
એવું હું દર દર વચ્ચે દરથી ફરી બાંધ્યું.

લેખક :

“ઈ જ ન”

ધારાનવી (મદ્રાસ)

નદીમાં પુર આવતું હતું.
 પાણી ધસારા બંધ થયતું હતું.
 મોઝાએ એક બીજા સાથે બાથ લીધાં હતાં.
 પથે પથે પાણીની ગતિમાં જોઈ આવતો હતો.
 કલાકારને એવું કેન્દ્ર જાન નહોતું
 તે તો ચિત્ર જોવામાં એકતાર બની ગયો હતો.
 એકા એક, એક પ્રયત્ન મોલુ આવ્યું.
 ચેતન વિરોધે કલાકાર લપસી પડ્યો.

મહાસાગર ને ભેટતાં એક પોકાર કર્યો.
 જીન્દગીની છેલ્લી ચિત્રરે પાડી.
 પાણી સાથે શેષ કરતાં તરફડીયાં માયાં.
 ત્રણ વખત પાણીની સપાટી પર આવ્યો.
 છેવટે તેણે જીવનની અંતિમ કુખડી ખાધી.

શુભામ ગામ આઝાદીની શોધમાં નીકળી પડી હતી.
 તેમનો રોમે રોમ સ્વતંત્રતા માટે અંખતો હતો.
 સર્વના પેટમાં વેત વેતના ખામ હતા.
 સૌના મોઢા પર શુભામીની છાયા તરવરતી હતી,
 સૌ સ્વતંત્રતાની શોધમાં નીકળ્યાં હતાં.
 “એ.....યું છે.....?”
 એક શુભામે આંગળી ઝીંધી.

“હા, એનીજ આપણે શોધમાં હતાં.
 શુભામોને નેતા દર્દમાં આવી જઈને બોલી ઉઠ્યો.
 સૌ અપભેર કલાકારની ટુટિર પાસે પહોંચ્યાં.

સૌએ યાને બાંધેલા ચિત્રને નિરખ્યું.
 નિરખતાંજ સ્તબ્ધ થયાં ને સાથેજ ગમગાટ કરતું દશ હાથ્યું.
 કલાકારની બે આંખો ચમકી.
 અંતરિશમાંથી આવાજ આવ્યો.

“આ ચિત્ર આગડીતું મૂર્તિમંત સ્વરૂપ છે.
 એનાં દર્શનથી શુભામીના દુઃખો જુડી જવાશે.
 આઝાદી વાંચું જનતાને પ્રેરણા મળશે”
 ચિત્રના અદસ્ય સર્જનકાર સમક્ષ સૌનાં નેત્રો ઝુકી પડ્યાં,
 કલાકારના હસ્તો તેમના મસ્તક પર ફરી વળ્યાં.
 “કલ્યાણ યાવ! કલ્યાણ યાવ!”

નિનાદો સાથે શાંત બીજાં થયું.
 અને શુભામોને ત્યાં આઝાદીનો ઉત્સવ મંચ્યો.

તલાકની તલ્વાર

આ એક મુસ્લિમ સમાજની દંદબારી કથની છે.

સમાજમાં પ્રતિષ્ઠિત ગણના આ ફુલુની આ વાત છે.

કાસમે આઠ વર્ષ પરદેશ વિતાવી આજે પોતાના બહાણ વતનમાં પગલાં માર્યાં. માતા-પિતા-બાપ-બહેનો સર્વેને કાસમના અંગામને દર્પણે ડેલાવ્યાં.

એથીએ અધિક આનંદ અનુભવેા તેની પત્નિ...એ કંઈ, આશાએ ?-આઠ આઠ વર્ષો સુધી સાસુ સસરાના અસહ્ય દુઃખો દસતે મોએ સહ્યાં-રાત બંરેના અખંડ ઉગ્મગરાઓ કરી-કરી એણે દરજા દળ્યાં. દિન બર તેઓનાં એક વાચણો ઉઠ્યા-ઉઠ્યા એણે પોતાની કામળ કાયાને નેઅમમાં નાખી.-આઠ આઠ વર્ષ સુધી લોહીનાં અશ્રુઓ સારી-સારી એણે નયનોનાં નર ગુમાવ્યાં !

એ આશાએ કે પતિ આવતાં આ દુઃખોનો, ટુકોનો અંત આવશે, સુખના સ્વપ્ના ઉદય થશે.

આરે દિવસ પતિના પંતિને મળ્યા વગર વિધા...

એક રાત્રે પતિ પધાર્યા, બંનેતેવડો કાને ? એને જોયા સંતા દર્શક અવાજે “કાનના એરોંગ, કાપના કંઠજી, પહેરેલા બાન, નાકની સરી ઉતારી નાખે ! સવારે ત્હારી માતાને ઘેર આલી જા !” ફર હુકમ વધુર્યો એટલે અમમ તો થાયજને ?

આ તે બીજો દિવસ છે કે જેણે એક આશાભરી સુવતિનાં જીવનને આક્રમ મેળવ્યું. પોષ્ટ મારફતે રજીસ્ટર્ડથી “તલાકની તલ્વાર” તેના આશાક્રમ જીવનને નષ્ટ કર્યું.

આજે એ અખોલ સુવતિનાં અશ્રુઓ પૂછી રહ્યાં છે કે કયા ગુન્હાએ ? કયા વાકે ? આ દંડ છે ? આ સજા છે ? !

સમાજ અને સમાજના સુત્રધારો આ પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપશે ? !

‘છાંછત’ (પોરબંદર)

ગરમ, સુતંગઉ ત્યા ફેન્સી, કાપડ સંસનાં બાવે ખરીદવાનું મથક

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

(તુમ્બા મસ્જિદ પાસે)

મદ્રાસનાં
હુન્નવા-રીવેલ

સુટીંગ્સ

અને

લસડાલીન-આર્ટલીન

શાર્ટીંગ્સ

ચોક ખેઝાર : સુરેત.

✽

આપની નવી ખરીદી વખતે

અમને નહિ ભૂલવાં

વિનંતી છે.

✽

નવી ડીઝાઇનનાં

‘કાવ-ફેબરીકસ’

નાં

સુટીંગ્સ

અને

શાર્ટીંગ્સ

[રેશમી કાપડોનો ખરે ખરા આગ્યો છે.]

માલિકા-ધંધાહીમ સુંહરમંદ સાલેહ અદલુ.

[પાઝ]

વિજ્ઞાપિતિ:—

દૃષ્ટાનિધી....! મારી ફરજ અને સેવા જે મારાથી પરિપૂર્ણ થઈ શક્યાં નથી અને જેનાં પર ભૂતકાળના પાણી ફરી વળ્યાં છે. તેમાંથી મને હોડાન ! તે મારે પાણવ પકડી મેલતને મારે માટે વધુ ભયંકર બતાવે છે.

અગળ આકાંક્ષા:—

જીવનમાં ફક્ત એકજ વખત.

પ્રિયતમથી ગૂઢ આગ્નિગન થાય....!

લોક પરલોકની ચિંતા નષ્ટ થઈ જાય....!

પૃથ્વીને માથે અજ્ઞાતના પાણી ફરી વળે....!

આકાંક્ષાને પાતાળ પ્રભાતના સુરમ્ય સ્વપ્નની સમાન વિલીન થઈ જાય !

દેવળ જે આત્મા- ભાવનામાં બંધાય....!

દૃઢ્યમાં આ તરંગ ઉઠે છે—

કોણ જાણે—? આ કેવી આકાંક્ષા છે....?

કોનાથી કોટવા ઉમંગ ઉભરાય છે....?

શું તે- વધુ છે- જોની છે- કે ઈશ્વર....?

દયા:—

દેહલો દયા પ્રેરક ચપ્પડ, શું માનવી દયાપાત્ર છે....?

શું માનવી જીવનમાં દયા સંશોધે છે....? કેમ કહી શકાય—!

ત્યારે તે શું ઈચ્છે છે નિજ જીવનમાં....?

માનવી તો અભિલાષી છે— જર અને જોહુકમીનો—

તેને જોઈએ—! સત્તા અને સીકકો.

પરંતુ જો દયા યાચવાથી મેળવી શકાય જો અસંભવિત છે. ત્યારે તો

દયાને બાલુએ ખસેડવી જ રહીને....! દયાનો બહિષ્કાર કર્યો જ છુટકો.

ધનલોભી ધનિકને કાંઈ લગીરે પરવા છે કે તેની ધનલોભ વૃત્તિએ

જન્મ આપ્યો છે, હુમરો ગરીબોને બિજાવૃત્તિને—!

સત્તાપ્રેમી સત્તાધીશને કાંઈ થોડીજ પડી છે કે તેની સત્તાધીશ આકાંક્ષાએ

હુમરો લાખો માનવીઓના હુકકોને કચરી હુંદી રગદોળતાં કરી મૂક્યાં છે—!

આમાં દયાને સ્થાનજ ક્યાં છે ?

જ્યારે માનવીને દયા નથી, જોટલે જો દયાપાત્ર પડે નથી.

ત્યારે દયા....! એ શુનસાતી ચપ્પડકોપનો માત્ર આવાસન પ્રેરક ચપ્પડ—!

“નૂર નાચીઝ” માંવેરાલી.

વેપારી

ડિરેક્ટરી

‘કારવાં’ એજન્ટસ:-

૧. ધી તાજ એજીસ
સુહમદઅલી રાઠ, મુંબઈ, ૨.
૨. તજા ન્યુસપેપર એજન્સી
નાનકવાડા, કર્ણાટી.

“Karvan” Agents:-

- (1) LIMBADA & CO.
22, Diagonal Street.
JOHANNESBURG
UNION PRINTING WORKS
91, Victoria Street,
DURBAN.

સરકારી કેળવણીખાતા અને વડોદરા રાજ્ય
પુસ્તકાલય ખાતાએ મંજૂર કરેલ.

૧. હિન્દુ-સુસ્લિમ એકતા
૨. સુસ્લિમ સમયનું રપેન
દરેકની કાંમત આઠ આના. દ. ખ. બહુ.
ધમામુદીન સદ્મુદીન દરગાહવાલા
દરગાહ શરીફ નવસારી.

“પકાનનું” વેર અને ખીજી વાતો:-

- ખજો ઇકમાલનું હું પુસ્તક.
લેખક:-‘સીરતી’. ડા. પંચ આના.
દ. ખ. ૧)ગાલ
ખજો ઇકમાલ, કઠોર.
રોપ્રાસ: ધી રાંદર રોસર્સ: કલ્પપીક, મરત.

ખાડે આપવાનું છે.

આ ખાના માટેનો માસિક આર્થ
ફક્ત એક રૂપીઓ. ખાર માસ માટે
રૂ. ૧૨) જાહેર ખખર આપનારને ૭
આનાનો ‘કારવાં’નો અંક પણ મળે છે.

- (1) Student's Modern
Practical Dictionary
Eng. Words with Eng. & Urdu
meanings. Price Rs. 4-1-0.
- (2) Student's Pocket Eng.-
Urdu Dictionary. Price Rs 1-4-0
Postage Extra.
The Rander Stores, Kanplth, SURAT.

મૌલાના અબ્દુલ હલીમ “શરર”
(મહૂંમ)ની ઉર્દૂ નોવેલો.
“ખાંગે દરા” (ઇકમાલ) કી. રૂ. ૩ા
ખાલે જિખરીલ (”) કી. રૂ. ૨ા
ધી રાંદર રોસર્સ: કલ્પપીક, મરત.

પત્રવહેતાર વેળા “કારવાં”નો હવાલો જુરે આપો.

એક વાનર છે એક મદારી છે !

આજ શી દુર્દશા અમારી છે;
કાલના રાજવી બિખારી છે !
તોય ગદ્ગદતને દૂર કોણ કરે ?
આક્રતો વાનથીય પ્યારી છે !
શું કરે પાલખીને સન્નારી ?
ખૂટની એડિયો સંવારી છે !
કોણ કાવે છે આજ ઉપચનમાં;
બુલ્બુલો પણ હવે શિકારી છે !
રાજ કારણ માં ચાલખાઝીથી;
હંદ લીડરની ખૂબ ભારી છે !
દુર્દશા કોઈની અમર ન થઈ;
આજ મારી છે કાલ તારી છે,
કોણ કોને “હર્ષી” નચાવે છે ?
એક વાનર છે ! એક મદારી છે !

“હર્ષી” સંદેરી

કદી હાર મારી સ્વીકારી હયું છું;
કદી છતની ડીંગ મારી હયું છું.
ને આવે છે દુઃખ, આવકારી હયું છું.
દુઃખી હોઉં તો દુઃખ વિસારી હયું છું.
યદિ નહ હસાવે છે મુજ પર કોઈને;
હું નહ પ્રત્યે હસતો પસારી હયું છું.
જો દર્શન નહોં તો નથી મુજને પરવા;
હું તસ્વીરને આંખ મારી હયું છું.
રડું છું તો હે ! “આરતુ” હદ વગરનું;
હયું છું તો ખસ દિલને ધરી હયું છું.

“આરતુ” પોસાનરી

☆ 'ઈકબાલનો સંદેશ' ☆

(અનુવાદક : જનાણ ઈસાભાઈ ઈશ્માલીમ ઠાવી.)

“તકબીરે-સુસદસિલ”

‘ઈકબાલ’ કહે છે કે તમારું સ્થાન અતિ ઉચ્ચ છે તમે માત્ર એકજ વર્ષ માટે જગતમાં આવ્યા છો. તરબીદ અને મુનાબતો બેશક સવાખનાં કાર્યો છે પરંતુ એ મુસ્લિમોની પયલાઈશનો મૂળ આશય નથી. મુસ્લિમ-શવનનો પ્રોગ્રામ માત્ર એકજ પ્રોગ્રામ આ છે કે તે એક અલ્લાહનું નામ બલદ કરે અને ‘ધરતી’ તથા ‘આબ’ વચ્ચેનો ‘અવકાશ’ તથા શાન્ત વાતાવરણ ગગનભેદી તકબીર-પોશા-રોની મુનવનરી યુજથી યુજ ઉઠે. અને બસ. તકબીરના તેજ નઅરાઓનું ફરીતાર શવણ થાય જેમણે ‘બદર’ અને ‘ફુનેન’નાં જંગમો ગરમાવી દીધાં હતાં. ‘અલ્લાહુ-અક-બર’નો તેજ ધ્વનિ ફરી બલદ થાય જેણે ‘કેસર’ અને ‘કિસ્વા’ના ગગનચુખી કંથુરાઓ (કળશો)ને ધુળોળા થવાની સિદ્ધત વર્ષો દર્શાવતાં હજોળી સડાપથી ફરી તે નેશ-ભરી તકબીરો બલદ થાય કે જેના વડે આકાશના રથનો મુજબ ઉડે અને જમીનની તનાઓ (રસીઓ) કંપી બપ. તમારી રહાએ માત્ર બેજ માંગી ખુશ્લા છે તેમાંથી એકને મહણુ કરે.

“યા વુસ્અતે-અફ્લાકો” તકબીરે-સુસદસિલ; આ ખાક કી આગોશમે તરબીદો મુનાબત. લોહ મઝહબે-મદીને-પ્રદ આગાદો પ્રદા-મસ્ત; યે મઝહબે-મુફ્લાં ન જમાદતો નખાત.”

‘મગરિબી-તુફાન’

પરંતુ એ મૂળ આશય પર કર્તવ્ય પરા-મણુ થવામાં તેમજ એ પ્રોગ્રામનેપાર પાઝ-વામાં બધાં અનેક અડચણો છે; ત્યાં સર્વથી મહાન પ્રતિબંધક તે છે જેને ‘મગરિબી તુફાન’ અર્થાત ‘આશ્વાસ ઉત્પાન’ કહેવામાં આવે છે !

એ મગરિબી તુફાન શું છે ? તે યુરોપની વર્તમાન સમ્પત્તા રહેણી કરણી અને તે સંસ્કૃતી છ જે આપણા ઉપર ખરાબ રીતે છવાઈ રહી છે, તેણે આપણને પોતાના અંદર ખૂબ શોષી લેવા માંડ્યા છે ! આ તેજ સંસ્કારોને પ્રતાપ છે કે આપણે સ્વધર્મથી અસાત, પોતાની સમ્પત્તાથી વિમુખ અને પોતાની રહેણી કરણીથી પ્રમત થઈ ગયા છીએ. તેમજ પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતીથી એટલા બધા અંગત ગયા છીએ કે આપણને ધર્મનું નામ લેતાં શરમ આવે છે ! આજે આપણે એક મોટાવર્ગ જે પોતાને કેળવણીથી શિક્ષિત અને શૈક્ષન-ખિયાત કહે છે, ‘ક્રિસ્ટીયન’થી અંગત અને ધાર્મિક બંધનોથી આશ્ચર્ય થઈ ચુક્યા છે !

“દિકમતે મગરિબો મિલ્લતમી યે મુસ્લિમ વુઈ; કહેડે હાડે મિલ્લતવદ સોનેકા કરેલા હે માજ.”

અને આ સત્ય પડનાં છે કે એ પાશ્ચાત્ય પ્રવાદ એવા પ્રખર દેશપાત સાથે આરોહણુ કરી રહ્યો છે કે આપણા નાટક કિમાય નવ-યુવકો તેમાં ખાસના તરણાઓની જેમ તણાઈ રહ્યા છે ! યુરોપના અનુકરણની એવી ચેલકા અને ઉન્માદ સમાધે છે કે આપણે આપણા હિંદુઓને સમ્પત્તાના પાલવને એકે કદરૂપે અને ગંધિન અથ સમજીએ છીએ ! અગે ધર્મવિદોહા નથી પણ અમારા મઝહબ મઝહબે-હરલામ નથી દેવળ યુરોપનું અધાનુકરણ છે ! આપણું બાળકોએ રંગ બેરંગી ધીવનાવરથામાં પ્રવેશ કર્યો તેની સાથેજ કેલેબની કહેરે રીવાજોએ તેમને ધેરી લીધા, અને તરનજ સેફ્ટીરેઝરની તિકણુ ધારોએ ગાયો પર ચુબન આરંભી દીધાં ! આદ ! ધરશામી ચિન્હો તથા વિશેષતાઓના ગળા પર તેમ છરી ફેરવી દેવામાં આવી ! હવે સુટ છે અને કોટ છે, નેકટાઇ છે અને હેટ છે,

સિગર છે અને સિગરેટ છે. ન નમાઝ છે ન રોઝા, અને ન તો તેની ફરજીયતનો રીકાર બંદે તેના ઉપર ટીકાઓ અને તન્કીદી ફરવામાં આવે છે ધર્મ સંબંધી અત્યંત સંશયો અને સંદેહો ઉત્પન્ન કરવામાં આવી રહ્યા છે । તેઓ છઠ્ઠેએક ઇસ્લામ ધર્મ રહામે વિરોધ અથવા તેને લુઠલાવવાની હિમ્મત રાખતા નથી પરંતુ મનઘટત મતલબો અને ઉપગતી કાદેલી દલીલોથી મારી મચડીને પોતાની ઇતિહાસી જાન વગાડવાનો નિર્ધાર પ્રયાસ કરે છે । બેપરહીની દલીલો અને દૃષ્ટિ તો તેનાથીજ શોધવામાં આવે છે । બ્યાજની બીડને બ્યાજની દેરવયા માટે કુઆનથીજ પ્રકાશ નાખવામાં આવે છે. ત્યાં સુધી કે જ્યારે યુરોપીયન વિજ્ઞાનિક શોધના વર્ણનથી આપણા યુવક શરમ ઈ બસ છે; તો ખુદાની પનાવ તે વીમાન તથા સ્ટ્રીમર કાનાના સિદ્ધિ તથા નિયમો એજ કુઆનથી સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે । જાણે 'ગાદન' અને 'એકને' જે કંઈ કંઈ તે સર્વે કુઆનિજ ફરમાવેલું છે ।

મતલબ કે તેઓ 'કુઆન' અને 'ઈસ્લામ' ને પાશ્ચાત્ય સભ્યતા અને સંસ્કૃતી પર બંધ બેસતાં કરવાનો પ્રયાસ કરે છે । તેઓ ધ્રુવ છે કે એજ સભ્યતાને ઇસ્લામ કહેવામાં આવે, અને અસલી પુરાણી ઇસ્લામી સભ્યતાને પ્રાચિનતાની ધોરમાં દૂધન કરી દેવામાં આવે । જો કે જો પ્રયાસ તદ્દન નિરથક છે. 'ઈસ્લામ' અને મગરેબી વહીવટ તથા સંસ્કૃતીમાં એટલે બધી બેદ અને અંતર છે. જેટલો કે પૂર્વ અને પશ્ચિમમાં છે. બહુમત બંધન બૂલ થાય છે કે યુરોપીયન સંસ્કૃતીના ચરમાથી ઈસ્લામી સભ્યતાને અજાણ કરવામાં આવે છે ।

પાશ્ચાત્ય સિદ્ધિ અને નિયમોનું ધોરણ જુદું જ છે અને ઇસ્લામી ઉસૂલો તથા કાયદાઓનું ધોરણ કંઈ જુદું જ છે. યુરોપ જે વસ્તુને ઇસ્લામી માટે અપરમિત અને અજાણ્ય

સમજે છે તે ઇસ્લામના નઝીહ નઝામી અને બેહુદા છે, અને ઇસ્લામ જે વસ્તુને જિન્દગી માટે જરૂરી જણાવે છે યુરોપીયન સંસ્કૃતી તેના પ્રતિવાદ કરે છે ।

આદ । જ્યારે આપણા હિમાગો પર અન્યોની રદિઓ વિશેષતાઓ અને યુનિકોર્મેઓ વિજ્ય મેળવી લીધી છે, પાશ્ચાત્ય ધોરણ આપણા ચતુર્થોમાં સ્થાપ્ય અને મુદર જણાય છે તો ગ્રાહક પરિણામ એજ આવશે કે "આરમાની-વડી" અસ્વીકાર્ય થઈ પડશે અને ઇસ્લામ 'રિકર્મેશન' (સુધારા)ને પાત્ર સમજવામાં આવશે । । ।

અગર મુસ્લિમ યુવક મુસલમાન રહીને જમતમાં ઇશન વહન કરવાની આકાંક્ષા અને અભિલાષા સંતો હોય તો આવશ્યક છે કે તેણે પાશ્ચાત્ય સભ્યતાના દગાની વિકાસથી અનુભવે જોખો નહિ અને મક્કમ પથે પોતાના સિદ્ધાંતો પર અડગ રહે અને જો મગરેબી સભ્યતાને 'ઈમાન' અને 'પાકીન'ની દૌલત સાથે તેઓના જ્ઞાન અને જાનને પણ ખરીદી લીધાં છે, તો શું આશ્ચર્ય આવી છે કે તેઓ ઇસ્લામનો દાવો કરીને નિર્ણય લાવીશો અને નઝામી દલીલોના ફાંદાથી ઇસ્લામની ગરદન અજમાવે ! । અગર ઇસ્લામ અસ્વીકાર્ય હોય તો અલગ થઈ જાય. પોતાના ઇશને શા માટે વિમાસણમાં રાખ્યો છે ?

ઇકબાલ નવયુવકોની એ સભ્યતા-દંતિ, તથા ઇસ્લામ ઇતિને પણ ઉડી દ્રષ્ટિએ અવગણે છે. કુઆ છે કે હકીકતઆમાજ તેઓને સહમાર્ગની તૈયારી અર્થે.

"ફરેજે મગરેબીયાં ખીરદ મર રદ હે ટલે, તેરી નજર કા નિગેહનાં હો શાદિલે ખાગા."

ઇકબાલ નવયુવકોને કહે છે કે...

"તમ ઝરફી હેતી 'દરવંધી સેવાહીમે'"

હું પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતીના મુજબથી ખૂબ પરિચિત છું. જે તેમની ફિલ્મો અને નાટકો

તે મ્હારી રદાને રપટ છે એ સંસ્કૃતીના પરદા પોછળ જે કંઈ છે તેનાથી મ્હારી પટબેઠક નિગાહો વાંકિફ છે. જે સંસ્કૃતીની ઝડપી અને ગાંઠુધ અસરે તમને આજે ઉન્મત્ત અને ધાયલ કરી રાખ્યા છે હું પણ તેનો ધાયલ થઈ ચૂક્યો છું । પરંતુ જ્યારે પ્રપંચી પડ્યા મારાઈ ગયા; ત્યારે સત્યના (મુશબેલ)નો સૂર્ય પોતાની સંપૂર્ણ તજસ્વીઓ સાથે મ્હારાં ચક્ષુઓમા સમાઈ ગયો. હું ઈચ્છું છું કે તમે એ વિનાશજનક ઉત્પાતથી બચી જાઓ. સંશયો અને શંકાના વમળમાંથી નિકળી પડીને, ધીરજ અને સંતોષના વિનોદી વાતાવરણમાં શ્વાસ લ્યો. મ્હારી વાન માને કારણ કે હું મન્નિજના માર્ગથી પરિચિત છું.

“મઅલમહે મુન્ડો તેરે અદવાત કે મેંબી; મુલત હુઈ મુઝરાયા ઈસી રાદમુઝરસે”

‘મકલાસ’ કહે છે કે ઈસ્લામના નવપુચાનો । તમે તેઓના શહેરીજીવનનું ધોરણ તે જુઓ કેટલું બધું માનવિહોણું અને રવમાન સુનું છે ।

“નહા કિમાર નહિ, જન તુલક કિલાસ નહિ; અહાં હરામ બનાવે હું શરૂ મધખવારી. બદનમેં ગયેં હું એક રહે-નાશાઈઓ અમીક; તરીકએ-અબોજદસે નહિ” દે બેઝારી.

જરૂરો, ઝીરકો પુરદમ દે બચ્ચએ-બદવી; નહિ દે ફેકે-મકાતિબ કા ગરમએ-લરી.

“નઝરબરને-ફિરંગી” કા દે થેલી ફત્વા; બે સરકમો “મદનિયન” સે હે અબીઆરી !

માતૃજન કે સંસ્કૃતી હો છે? જનમાં કિસાર-બીચી (જુગાર) હોય, સ્ત્રીઓના બારીક, અધર્નજન વચ્ચે હોય, નીચ જુતિઓનું બજાર બરમ હોય, બેશરમી અને નિર્મળતા પુરોનો પદો તથા શિયળ વેચાણ અને અવિચાર કુશિન કાન્તાઓનું કર્મ હોય. પ્રતિદાણ જામે શરાબનો દોર ચાલું હોય, નિશામાં ચક્ર્યુર થવું, નગાં મોતપિતાની રહેણી કરેણી તથા વર્તન

પ્રત્યે તિરસ્કાર હોય, છુત્તોની ફરીઓથી બેઝારી અને નીતિના પ્રત્યેક બંધનથી આઝાદી હોય । આ છે ફિરંગી ‘મદનિયન’ અર્થાત “શહેરી જીવન” । નવપુચો ।

“નઝરકો ‘ખીરદ’ કરતી દે ચમક તદઝીબ-હાઝિરકો” એ સન્નાઈ મગર જુકે “નઝ” કી રેઝાકારી દે” વર્તમાન સમયતાની ચમક તમ્હારી દ્રષ્ટિને આશ્ચર્યમાં નાંબે છે; પરંતુ એનો જુઠા પુનગી-નાઓ પરતું બારીક નકશીકામ છે । જુઓ । એમાં શું દા ખરાબી છે.

“ફસાદે કબોલજા છે ફિરંગ કી તદઝીબ ! કે રહ ઇસ ‘મદનિયન’ કી રહ સમી ન અરીફ રહે ન રહ મેં પાછોઝગીતો દે નાપીઃ (શું ?) ઝમીર-પાકો, ખિયાલે-બઘદો, ઝીકે-ભરીફ !

ફિરંગી સમયતામાં હકીકતની રૂઢ નથી માપ બાહ્ય ચમકવાળો પત્યરનો ટુકડો છે ।

“બોલ આંખ કે દે મુરમએ અફરંગ સે રીસન, પર કારો સમુન સાજ હૈ નમનાક નહિ હૈ”

આજે તમે માત્ર ખિયાલાત તથા વિચારોની રવતગતાના શરૂદો ગોખી લીધા છે, અને પ્રસંગ તથા સંજોગોની વિષમતાને તદ્દન વિસરી ગયા છો શું એ અક્ષમંદી છે ? તમારા વિચારો અને અભિપ્રાયો જે બરામાંથી કુટી કુટીને નિકળી રહ્યા છે. જે ચરમા અને પહેણમાંથી એ જોળા ઉઘરાઈ રહ્યાં છે તેમા પ્રથમથીજ પાશ્વલ સંસ્કૃતીની ઝેડરીશી ગેસનું મિથણ કરી દેવામાં આવ્યું છે । તમારામાં એ ચર્કન બાકીજ ક્યાં રહી છે કે તમે કાંઈ વસ્તુની તફકીફ તથા તેનું સંસ્કૃતિનું જાણવામાં આવો અને ખરી સમજથી કામ લઈ શકો ? જે સદહું રિશતિમાં તમે વિચારોની લગામ છુટી છોડી દેશો તો તમારો વિનાશ ચોક્કસજ છે ।

“આઝાદીએ અફરંગ સે દે ઉન્ઝી તબાહી, રખતે નહિ એ ફિકરો તદ્દબુર કા સેલીકા. હો ફિક અજર ખામ-તો આઝાદીએ-અફરંગ, ઉન્સાનકો દયવેન બનાવેકા ‘તરીકા’

એ અપવિત્ર મનોદશા માત્ર પાશ્ચાત્ય શિક્ષણધીજી જન્મી રહી છે.

“હમ સમગ્રતેષે કે લાયેમી ફરાત તઅલીમ, કયા ખબરથી કે અમા આયેમી ઇસ્લામ સાથ”

અંગ્રેજી શિક્ષણ જારી કરવાનો શું હેતુ હતો ! અકબર મહંમેદે કહ્યું હતું કે ‘સેવકને પોતાની ભાષા એટલા માટે શીખવવામાં આવે છે કે સેવા લેવામાં સરળતા રહે’ એ સત્યતાના સ્વીકાર સાથે હંકબાસ (મહંમ, ની દષ્ટિમાં એ શિક્ષણની એક બીજી વિનાશક આલુ પણ છે. “આરયે અદલે કલીલામ નિઝામે તઅલીમ: એક સાહિબ દે ફરન દીને મુરબત કે ખિલાફ”

ઈકબાસ મરોની ઉશ્ચાસમાં ઉતરીને જતાવે છે કે યુરોપે હરવામને ગડમગમાંથી ઉમેડવા માટે આ માર્ગ મદલ્ય કર્યો છે કે મુસ્લિમ નવ યુવકોની ખુદી (મુસ્લિમ તરીકે સ્વમાન) ને પામાસ કરી દો, હરવામનો (અમેદ) કિસ્મો પોતાની મેજાન ધૂળમેજો થઈ જશે.

“તઅલીમ કે તેજાલમે” હાલ ઉરજી ખુદીકા ! દો ભયે મુલાયમ તો નિધર ચાલે ઉપર ફેર ! તારસીર મે અકસીર સે બહકર હં ચે તેજાલ ! સોનેકા ‘દિમાલા’ દો તો મિદીકા દો ને દેરા”

એ શિક્ષણનું પરિણામ છકબાસે ખુશતબ્બના તૌર પર આ પ્રમાણે પેશ કર્યું છે.

“તઅલીમે-મમરિબી દે બદોલત બુઅત આફસ પડેલા સબક દે બેકે કેલેજમે” ‘માર ડીર.”

એ શિક્ષણની વિનાશજનક અસરો એટલી દદ સુધીગ નથી. પુરોએ શિક્ષણ પામીને જે સામે પ્રાપ્ત કર્યા છે તે કોઈ સમગ્રદાર વ્યક્તિથી છુપા નથી. હવે આ ધેલછા જુઓ કે આ શિક્ષણનું ઓરશોર છે. વર્તમાનપત્રોમાં એ વિશય પર વાદ વિવાદ ચાલુ છે લેખો તથા આર્ટીકલો અપાર્ષ રજા છે. મ્હોદા મ્હોદા લાલો બતલાવવામાં આવે છે, પરંતુ છકબાસ તો એ પરિણામોથી સંપૂર્ણપણે લાકિંદ છે

કારણ કે તેઓ યુરોપમાં તે લાયકર પરિણામને પોતાની આંખે જોઈ આવ્યા છે, તેજ પરિણામો બહુ મુલામીને લીધે તેનાથી પણ જુઠાં પરીણામો હિન્દુસ્તાનમાં પ્રગટી રહ્યાં છે ! અને પ્રગટતાં રહેશે. છકબાસ રાહ જોતા હતા.

“લગજીયાં પજલ રહી દે” અંગ્રેજી, કુંદલી કૌમને ફલાદ થી રાહ ! મિરો-મગરિબી દે મફેનગર વજએ-મશરિક કે બનતે દે’ થનાહા !” આદ !.....

“ચે શુઆ દીખાએમ કયાં ‘સીન’ પદો ઉઠેમી ‘મુન્તહિ’ હે નિઆદ”

હાય ! હવે તો પરદો ઉઠી ગયો. અમર્યાદિત અને ચરમ વિદોણા સ્વરૂપની ફમેતીઓ ગેરીઓ તથા બકરામાં વઢક થઈ ચુકી, પરિણામો પોતાની સંપૂર્ણ તજાહીએ તથા હલાકતો સાથે હિન્દુસ્તાનના નવયુવકો પર છવાઈ ચૂક્યાં છે ! !

(ઉદ્ધૃત ઉપરથી કૃતમાં)

બંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજી દિવસની અંદર ‘શો નોટ’ જોળોએથી ચાલુ થાય છે. માસિક અડઅચુની કોઈપણ ફરિયાદ માટે રૂબર મળે. હવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કોમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

“રાહત” હવા ફક્ત ત્રણજી દિવસ ખાઈ લેવાથી જાંદગીઅરમાં ફરી ગર્ભ રહેતો નથી, માસિક ચાલુ કર્યુંજ નુકસાન નહીં, ડૉક્ટર વંદોએ અજમાવેલી હવા સાથે ગેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કોમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે કોટ, મુંબઈ, ફોન. ૨૧૪૪૩.

રુદનનો ગાયંક રુદન ન જાણે !

વસન્ત જાણે ન-શાને આવી ખાંધું છે કાં ઉપવન ન જાણે;
ધરી શુભાષે જવાની શાને ? સુવાસ શાને સુમન ન જાણે.
કરણુ પુલકપુલક ઉડી ઉડીને વસાવે શુભ કાંખજિગે શાને ?
વહાવે અન્તર-રુદનની ધારા-રુદનનો ગાયક રુદન ન જાણે
ન જાણે કોપલ કે શાને કુળન-સુંવાળી કાયા કાં સ્વામ રંગી;
વિહારકાં આત્રકુન્ડના છે-વિહારી નિજનું મમન ન જાણે.
પિયુ, પિયુ, મુખ વદે પપૈયું, રસીલા સ્વરથી ઝમકતું હૈયું,
પિયુ શદ્ધિ છે, પ્રિયા શદ્ધિ છે, પિયુ-પ્રિયાની લગન ન જાણે.
તરસ અતેરી ખધાથી શાને-શવન છે વર્ષાનાં બિ-દુએ શું ?
પિયે છે ચાતક છવનનાં જળને પરન્તુ નિજ આશ્રમન ન જાણે.
ગમે ચકારીને બીની બીની, વહેજે ઇન્દુકરણની ધારા;
વહેજે નિજ ઉર નેદ-ઝરણું, અદમ્ય એનાં વહન ન જાણે.
કલા રમ્યો રમ્ય દેહ નિરખે, નિતાન્ત એતું ન રૂપ સમજે;
કલાની પીંછી કે રંગ કોનો ? કલાપિ એતું વહન ન જાણે.
મધુર સ્વથી મધુરી મેના મધુર 'મય-ના' સુણાવે ગીતો;
વસી રહ્યો અન્તરે જે 'મયનો' બિચારી એતું સદન ન જાણે.
ન કલ્પનાના વિહાર જાણે, ન ભમિઓનો ખુમાર જાણે;
'નસીમ'ના ઉર ચિતાર જાણે, કવન કવે પણ કવન ન જાણે.

—'નસીમ'

આપ કેવી સારા

છવન-ધડી વધીને દુઃખમાં કરે વધારા.
આયુષ્યની દુઆઓ દેનારા બસ, ખુદારા !
આશાઓ, ને ને ! દિલને મજાખુત ધર્મ પકડાવે !
એની ને ગ્રેમદાની વચ્ચે થયા પ્રશારા.
મેદફિલમાં એની જામને ચક્ષુ રડી ન પકડતાં;
જગને તમારાં પાણી સામે છે ખારા-ખારા.
છવન જે છવ્વું હો, તો એવી રીતે છવો:
મિત્રાથી ગ્રેમ-ભાવે; દુઃસ્મનથી ભાષ-ચારા.
હૃદયો છે શ્વાસ તો પણ રાખું મિલનની આશા;
હૃદય છું તોય શોધું તરણો નજી રાહારા
ધ્રુવચાટ કરતાં ગોળાં પટકાર્ષ પાછાં કરતાં;
જગ તોય મીટ માંડી નિરખે છે કાં કિનારા ?
બુલો 'અમસર'ની યથા જે. મુલો હવે તો મુલો !
એ તો ધણો નહારો પણ આપ કેવા સારા !
"અમસર" સાચેરી

મુક્તિલાન

યુવાન દેવતાં ઉદ્ધવની મુસ્લિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“લુરાલ”

પ્રકરણ ૬ મું

પવિત્ર પાપ

રાશનથી છુટો પડીને સુલતાન ઘેર આવ્યો. આનંદમાં હોય તેમ મસકાતાં મસકાતાં તેણે પોતાની માને કહ્યું.

“મા, એક પુરાખખરી સંભળાવું !”

“શું પુરાખખરી છે, બેટા ?

મહેરનિસા પાસે ઉભી હતી તે દોડતી દોડતી અંદરના ખંડમાં ગઈ ઝરીનાનો હાથ પકડી તેને ખેંચતાં ખેંચતાં મહેરનિસા બોલી.

“બાબી, બાઈ કાઈ પુરાખખરી લઈ આવ્યો છે !”

ઝરીના દરવાજામાં આવી ઉભી રહી.

માની મીઠી જગ્યાને ઉચ્ચારેલા આતુરતાભર્યા સમ્બોએ સુલતાનના દિલને આકર્ષત પડે. સમ્બો પણ તેણે દિલને દબાવતાં કહ્યું.

“આવતે મરિને મારી કલકતે ખલ્લા યત્ના છે.”

ખતીખતો આ વાત સાંભળી ચૂપ બની ગઈ, તેના મુખ પર પગથાર પડેલાં વિલસેલી આનંદની છાયા ઉડી ગઈ. મહેરનિસા તરતજ બોલી.

“આ તમ્હારી પુરાખખરી ?”

“ત્યાં જઈશ તો મારો પગાર વધશે.”

“વધારે પગાર આપાણે નથી જોઈતો” ખતીખતો પુત્રથી વેગળા થઇને વધારે પગાર મેળવવાની પરવાહ નહોતી.

“કલકતે નથી જવું !” મહેરનિસાએ કહ્યું.

“પણ જવાનો હુકમ થયો છે” સુલતાને ખોટી મુઝબબુ બતાવી.

“તું નહિ જાય તો નહિ ચાલે ?” ખતીખતે ચિંતા બતાવી.

“જોઈતું ત્યાં બહુ અગત્યનું કામ છે અને જવા વગર ચાલે એમ નથી. વળી મારો પગાર પણ વધશે એમાં ખોટું શું છે ?”

“તમારા વગર અહીં બાકી ચૂંડારી તેનું કેમ ?” મહેરનિસાએ સુલતાનનો વિચાર ફેરવવા હુકિત રચી.

“તારી બાબીને હું મારી સાથે લઈ જશ.” સુલતાને ઝટ જવાળ આવ્યો.

રુદનનો ગાયંક રુદન ન જાણે !

વસન્ત જાણે ન-શાને આવી ખાંધું છે કાં ઉપવન ન જાણે;
ધરી ગુલાબે જવાની શાને ? સુવાસ શાને સુમન ન જાણે,
કરણુ પુષ્પપુલ ઉડી ઉડીને વસાવે મુલ ગમખિણે શાને ?
વડાવે અન્તર-રુદનની ધારા-રુદનનો ગાયક રુદન ન જાણે
ન જાણે કોયલ કે શાને ફૂજન-સુવાળી કાયા કાં રમ્યા રંગી;
વિહારકાં આમ્રકુન્જના છે-વિહારી નિજનું ગમન ન જાણે.
પિયુ. પિયુ. મુખ વદે પપૈયું, રસીલા સ્વરથી છતકતું હૈયું,
પિયુ રહિ છે, પ્રિયા રહિ છે, પિયુ-પ્રિયાની લગન ન જાણે.
તરસ અનેરી ખધાથી શાને-જવન છે વર્ષાનાં બિન્દુએ શું ?
પિયે છે ચાતક જીવનનાં જળને પરન્તુ નિજ આયમન ન જાણે.
ગમે ચક્રીને બીની બીની, વહેજે ઇન્દ્રાકરણની ધાર;
વહેજે નિજ ઉર નેહ-ઝરણું. અદ્ય એનાં વદન ન જાણે.
કલા રમ્યો રમ્ય દેહ નિરખે, નિતાન્ત એનું ન રપ સમજે;
કલાની પોંછી કે રંગ કોનો ? કલાપિ એનું વદન ન જાણે.
મધુર સ્વથી મધુરી મેના મધુર 'મય-ના' મુલાવે ગીતો;
વસી રહ્યો અન્તરે જે 'મયનો' બિચારી એનું સદન ન જાણે.
ન કમ્પનાના વિહાર જાણે, ન જામિએનો પ્રમાર જાણે;
'નસીમ'ના ઉર ચિતાર જાણે, ક્યન કવે પણ કવન ન જાણે.

—'નસીમ'

આપ કેવા સારા

જીવન-ધડી વધીને દુઃખમાં કદે વધારા,
આયુષ્યની દુઆઓ દેનારા ખસ, ખુદારા !
અશાઓ, ને ને ! દિલને ગજપુત મર્મ પકડતો !
એના ને પ્રેમદાની વચ્ચે થયા પ્રશારા.
મેદદિલમાં એની જાળને ચક્ષુ રડી ન પડતાં;
જગને તમારાં પાણી સાથે છે આરા-આરા.
જીવન જો જીવું હો, તો એવી રીતે જીવો;
મિત્રોથી પ્રેમ-ભાવો; દુસ્મનથી ભાષ-આરા.
હેલો છે શ્વાસ તો પણ 'ગણુ' મિલનની આરા;
હૃદય છું તોય શોધું તરણો તથા સહારા.
ધુધાટ કરતાં મોજા પટકાઈ પાછાં ફરતાં;
જગ તોય મીટ માંડી નિરખે છે કાં કિનારા !
મુજો 'અસર'ની યદ ને, મુજો હવે તો મુજો !
એ તો ધણો નકારો પણ આપ કેવા સારા !
"અસર" સાચી

પોતાના પુત્ર માટે એક મા જેટલી ચિંતા રાખે છે તેટલીજ ચિંતા બીજી સ્ત્રીના પુત્ર માટે પણ રાખતી હોય તો ? બીજી સ્ત્રી પણ પોતાના પુત્રની મા છે અને બંનેનાં દિલમાં એક સરખું પુત્ર વાતસર્યને માન્યપ્રેમ છે એનો ખ્યાલ રાખતી હોય તો ? વળી અવનવ તો ખતીયારની સગી માજણી બહેન થતી હતી. પોતાની બહેનના પુત્ર માટે પણ પોતાના પુત્ર જેટલું વડાસ એક માને કાં નરિ આંવતું હોય ? કદાચ રોચન પાંચેત્રો નહોતો એટલે માના દિલમાં પણ સંભોજો જુદા રંગ ધારણ કરના વશે ! દિલની આટલી ઝીણી ઝીણી વસ્તુઓ જોના જેટલી આપણી આંખો આકર્ષક બનશે ત્યારે માનવી જવત્ર બનશે.

‘રોચનતું ત્યાં કામ નથી તેનાથી કામ નરિ ચાલી સકે એવું જણાયથી તો શેઠે મને ત્યાં જવાનું કહ્યું છે. નરિ તો શું શેઠ નહોતા બંધુત્વ કે મારાં કળવ પધાને વજ્ર એકજ માસ પયો છે. આટલું જણવા છતાં એ રોચનથી કામ આવી શકતું હોય તો પણ મને જવાનું કહે એટલા તો મારા શેઠ પાગલ નથી. વળી બંધી જતની સગવડ કરી આપવાનું શેઠે કહ્યું છે. પગાર વધારવાનું કહ્યું છે, ઝરીનાને સાથે લઈ જવા માટે પરવાનગી પણ આપી છે અને બીજી શર્ત સગવડની જરૂર પડે તો તે પણ કરી આપવા કબજાબ આપી છે.’

‘શીકે ત્યારે, બીજને કાંઈ ઠલાજજ નથી તો તને સાફ લાગે એમ કર.’ ખતીયારે દતાશ થઇને નમતું આપ્યું.

‘હજી તો એક મરિનો બાકી છે દમણથી ચિંતા કરવાની શી જરૂર છે ? એક મરિનામાં કલકતાના સંભોજો સુધરી જાય તો કદાચ શેઠ મને એકલવાનું મુલતવી પણ રાખે.’ સુસતાને માની ચિંતા લગતી કરવાને બોલી આશા બતાવી.

રાતે સુસતાને શયનખંડમાં પ્રવેશ કર્યો અને વચલા કમાડને કઢી દાંધી ઝરીના કાચ ઉપર વિચારમગ્ન અવસ્થામાં બેઠી હતી. સુસતાને ઝરીનાની બાજુમાં કાચ પર બેઠો અને વાતની શરૂઆત કરી:—

‘આવતા મરિનાની પહેલી તારીએ આપણે કલકતા નકકી જઇશું. મેં મારી બંધી બચરથા કરી નાખી છે. તને જે તેયારી કરવાની હોય તે એક મરિનામાં કરી લેજો.’

‘રાજીતામું આપણું તમે ?’ ઝરીનાએ વાત ચોક્કસ કરતાં પૂછ્યું.

‘હા, પણ ઘરમાં આ વાતની કાંઈને ખબર નરિ પડે ! નરિ તો બતાવેલું સંઘળું બંગડી જશે.’

‘ખરબનો કાંઈ વિચાર કર્યો ?’

‘એ બધું થઈ રહેશે’

‘પણ કેમ થશે ?’

‘તેનું તને શું કામ છે ?’

‘મારી માની સલાહ લઉં તો ?’

‘તારી માએ આપેલી સલાહ મને ઉપયોગી જણાતી નથી.’

‘રૂપિયાની બાબતમાં ?’

‘મને કાંઈના રૂપિયાની જરૂર નથી.’ સુસતાને હસી જાયો.

‘ઉધાર મંગવામાં શું છે ?’

‘મારે મંગવા નથી.’

કવિશ્રી ખખરાર—

“ચિનગરી” હું વાંચી ગયો છું; ને તેમાંથી બહુ દેહાણે મેં આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં કલિલનો ઝેર ફરેલો છે, અને તમારી આંખની કીલ્કામાંનો કિરણોમાંથી ચિનગરીઓ ઉડી છે, તે ધીમર ઘડખાનમાંથી ઉડીને આકાશ ચઢેલું બાથ (Rockets) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તાર અપી રહે, તેવી ઘણે છે. તમારી ગદ્યવલિઓમાં ઓસનો તાજાં ખિંદુ છે ને તેમાંથી સુવંકિરણોના પ્રતિયમધાર થાય છે. જનબાળ સુનારી સાદખ—

“ચિનગરી” સ્પષ્ટ રીતે અગમ્યેતી આપે છે કે સુખરતમાં ઓક નવો સુસ્ત્રમ ફલિ જન્મી ચુક્યો છે અને પેતાના બાપિ સંદેશોને નક્કી નક્કી ઘંતર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—

ચિનગરીમાંની ઘણી કંકિરણોમાંથી ચારો સુખરો સર્વે ચક્રમ તેમ છે.

શ્રી ચાંપણી વિંટ ઉદેશી—

ચિનગરી અને ગમે છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે.

Mr. P. R. Kakshini

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજવા

ચિંન્નં ગાં રી

“તુ રાખ”

મૂલ્ય રૂપિયો એક

(આક્રિશ માટે શી. ૨)

પત્રકોએ ગયા પુસ્તક પર પ્રશંસાના પુણા વેચ્યાં છે.

આંગ્રેજ મંગલો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, ઝકરીયા મસ્જિદ સ્ટ્રીટ

સુબાઈ. ૯

સ્ટોકિસ-ધી સંદેર સ્ટોર્સ કલ્ચીક, -સુરત.

જાણીતા યુકસેલર્સ પાસેથી પણ મળશે.

મેમ્બર યુદોન—

દુનિયાની અસીમ પટ ઉપર ઉભસતી માનવતા વચ્ચે ઉમેરો લેખક એક માનવની હૃદય-વીણાને ઝાલી બોલે છે અને એ વીણાને એક તાર હળવે હળવે બળવી રહ્યો છે, અને એ બાજતી વીણામાંથી સુરો નિકળે છે. કાકમાં રહન છે કાકમાં દઈ છે, કાકમાં હર્ષ છે. અને લેખક પોતે પણ માનવ જીવનના હૃદય ગુબ્બો સાથે અથડાતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બળી જાય છે.

ઈસમાઈલી—

નવો રોશની જીવનનું કાલ્ય આતા હોય, તેવાં સુંદર ગદ્ય કાળો સન્નમાં છે. જીવનના પાનાં પછી પાનાં ફેરવતાં હોય તેમ એક એક કાલ્ય નવી બાવના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. ઈસાઈ (દૈનિક)—

વીટલે લીટીમાંથી પ્રેરણાનાં પ્રાંશ રહે છે. ગુર્મરિસને ઓપાવતી અને સમૃદ્ધ બનાવતી શૈલીમાં સુસ્ત્રમ લેખક બાપ “તુરબો” ગુજરાતને એક સુંદર કિતાબ અર્પી છે.

ગુજુસંદરી—(પરો ૬૦ શુકલ)—

કાલ્ય માલિકમાં શોભતી, બાસનાઓને ગદ્યમાં રેલુ કરતી શ્રી તુરાળની ‘ચિનગરી’માંની દેહલીક બાવના સમેજ મનોરમ છે. એમાંથી ઘણા વિચારો મોલિક છે અને એની રચના આ ‘પણ’ મજાની રીતે યાદ છે.

Modern Review (R. M. J.)—

Chingari really rarifies whatever it touches.

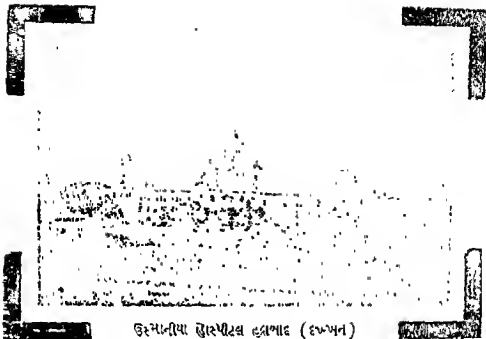
સીંબુ અને બાલ્લા માટે.

૩

૧૩૩૦

૧૩૩૦

ઉર્મિલનગર હોસપીટલ હાથગાદ (દખખત)

ફલકનુયા પેલેસ હાથગાદ (દખખત)

તંત્રી :-

“ વહરી ” રાંદેરી

સંસ્કૃતતંત્રી :-

“ ભોજાર ”

સંસ્કૃતતંત્રી :-

લવાજમ

હિન્દ રા. ૪

બર્મા રા. ૫

પરદેશ રૂ. ૨૮

પ્રુટક આ. ૭

સંસ્કૃત

પુસ્તક : પીળું મે. ૧૯૪૧

૩૫૨ માનવજાત માનવ જાત

મંદુરી સદર કૌંઘડાંસકેળાંકારવાં કોમનો માનવ જાતે કોમનો (૫૫)

તે પેથે ક્રમિત “માધને” ઘસિડતાં “કુમે” ગઈલતે : મિત્ર મિલ્લતના

પીગણુભામનવન્નિદેશરુણપપહોંચવા, ગણકને માનવ જાતે કોમનો (૫૫)

ભૂલી દીલરંધ્યા હનંતિ, હુંદીતણો રહેત્યાં સરીનારંદો : કુદીરવાં

મધુર તવ કંઠમાંથી લલકારે ને ભેમનાં : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કાર્મતમ વિપેક્ષકાયા, ફરી માનવજાતે કોમનો (૫૫)

મળી નવલે ચેતની, કદમ્ મેઝિલે ચેતની : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

— કોર સુકમે ચોળયેલ મુશાપરામાં આ કાવ્ય રચ્ય થયું હતું. —

(મિત્ર મિલ્લત) ૧૯૪૧ માનવજાતે કોમનો કોમનો કોમનો કોમનો : કુદીરવાં

૧૧૮

અમાલ તમાલુ કરમાન (કર્માન)

૧૧૮

૧૧૯

મોલના અબુદુદીમ સાલિમ સાલિમ

૧૧૯

(૧૧૮) (હિંમતી) તેવી દે આ સત્ય (દીન) તમારા પરવરદિમાર તરફથી છે; તો જેમું મને આલે તે ધમાન લઈ આવે; અને જેવું મને આલે તે કાશિર રહે, બિશક એવા બુદ્ધીઓ માટે અમે એવી આગ તૈયાર કરી રાખી છે કે જેના બહકા મારતા પરદા તેઓને ઘેરી નાખશે, અને જો તેઓ (તરસની) ફરિયાદ કરશે તો પીગળેલાં ત્રાંખા જેવું પાણી મળશે જે અહિંસાને બુલ નાખશે, જેવું ખરાબ પીણું છે, અને તે (દોષ) પણ કેવી ખરાબ આરામની વચ્ચે છે.

(૧૧૯) બેશક જે લોકો ધમાન લાંબા અને સારાં કામો કરતાં રહ્યા તો અમે એવા લોકોને બેશક અને અકારત કરતા નહીં, જો એ બધું કામ કરે છે.

(૧૨૦) બેશક જે લોકો ધમાન લાંબા અને સારાં કામો કરતાં રહ્યા તો મહેમાની માટે ફરિયાદની જગ્યા છે, જેમાં તેઓ સદા રહેશે અને તેઓ ત્યાંથી જીવે કયાં જો જુદું કંઈક હોય તો તે જોડાઈ જાય.

(૧૨૧) બેશક હું એવા માણસને મહુ (મહન) રાહો જો તો બહુ કહે અને મહીન કાલે તેમ કહેવામ કરે ફરી (તેમ) રાહ મરે કામ રહે.

(૧૨૨) બેશક સો અને બેશક સો (અથવા) તેઓની જુદાકરી સોબિત થઈ જાય તો તે બંનેમાંથી દરેકને સો સો ફટકા મારે અને જો તમે અટકાવે ત્યાં કિયામતની દિવસે પેર થકીન રાખતા હો તો અટકાવે તો કિયામતની દિવસે તમે તેઓ અંતરસ ન આવે અને સુસતમાને માંથી કિટલાક લોકો તેમની ચિસા વખતે હાજર રહે.

(૧૨૩) ધમાન વાંજાઓને કહીદે કાંતાની આંખો નીચી રાખે અને ચાતાની આંખોની આંખો રાખે, એમાં તેમના માટે વધારે સકાશ છે અને બુદ્ધિપાત્ર તેને જાણે છે જે કંઈ તેઓ કરે છે.

(૧૨૪) (કિયામતના દિવસે) તમામ અહિંસા તે સજીવન સદા રહેતાર (બુદ્ધ) ની આગળ બુદ્ધી જાય, અને તે તો ખરાબજ થયો જેણે બુદ્ધ (શિક) નો બાળ ઉઠાવ્યો.

(૧૨૫) જે કોઈ તેનાથી મહા ફેરવશે તો તે કિયામતના દિવસે (અજાબનો) ઘણો ભારી બાળ ઉઠાવશે.

ઈ સલા મી શિ ક્ષણ

સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે

● મોહાના અખુર હોમ સાદખ સાદિક

(૧૧૮) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે સાત હોડકો ઉપર સિદ્ધ કરવાને મને હુકમ થયો છે કપાળ બાંને હાથ, બાંને ઘૂંટણ અને બાંને પગના કિનારા પર અને આ હુકમ થયો છે કે નેમાઝમાં લુગડાને તથા વાળને એકઠા કરે નહિ. (સહી હેન)

(૧૧૯) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે મહેનત તથા તકલીફોની સાથે જુદા રોકાયેલી છે અને મને બધું તથા શકવંતની સાથે હોઝખ રોકાયેલી છે. (સહી હેન)

(૧૨૦) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે મેં જન્મતામાં અંખરું તો જન્મતવાળાઓ બોલે બોલે ગરીબો હતા અને મેં હોઝખમાં અંખરું તો તેનો મોટો ભોગ ફીચો હતો. (સહી હેન)

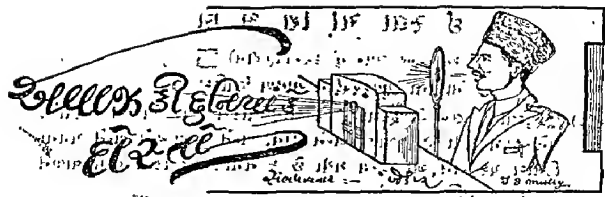
(૧૨૧) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે દેણ સિવાય શહીદનાં દરેક ગુનાહની બેક્ષીશ થાય છે. (મુસ્લિમ)

(૧૨૨) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે દરેક બંદો જે સ્થિતિ ઉપર મરણ થાયો હોય તે સ્થિતિ ઉપર હથમાં તેને હાડવામાં આવશે. (મુસ્લિમ)

(૧૨૩) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે અહાહ જમીનને સનિવારે ઉત્પન્ન કરી અને સનિવારે તેમાં પવંતો ગુનાવ્યા અને સોમવારે આડ ઉત્પન્ન કર્યો અને અંગળવારે હુખ મુસીમત પેદા કરી અને શુક્રવારે નૂર પ્રકાશિત કર્યું અને શુક્રવારે સોમાં જાનવર ફલાવ્યા અને શુક્રવારના દિવસે અસર પછી દિવસનાં છેલ્લી ઘડીમાં આદમ અલૈએ ઉત્પન્ન કર્યો. (મુસ્લિમ)

(૧૨૪) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે સોમા બિખીલાઈ (કબુસાઈ) થી જે બધા કારણ કે તમારાથી આગલાઓને બંખીલાઈ અહલાક કર્યા છે. (મુસ્લિમ)

(૧૨૫) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે લાનત કરનારોને કમીથી બચતા રહો. સહીનાં પૂછ્યું લાનત કરનાર કામે કયાં છે? આપ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે જે માણસ લોકોમાં મોઝમાં અથવા છંયામાં આડે ફરે. (મુસ્લિમ)

અમલકાંડી દુર્ભિચાર... દેશરત્ન...
 હવે છેકરી છેકરી પાટલે ઈંદુ...
 લાગે છે. પુરાણમાં સર સુખસારોએ હાળા
 સળગાવી છે તો ઘણી હિંદુસ્તાન ઠાં... બાકી
 રહી! જાણ? પુરેણ, અફ્રિકા, ઇન્ડોચીના...
 પુર્વ એશિયામાં શાંતિ ન હોય. મોઝામ્બિક
 હિંદમાં શા માટે શાંતિ નેહાય? જગતે અને
 જગતના તમામ યુદ્ધોએ નેહા લીધું કે
 "એકેશનિય એવી ધંધુલું છે કે તેના પ્રતાપે
 લોકો કાચર બની જાય છે, મુસ્લિમ બની જાય
 છે, તો બસ લોકોની સુન્દરી ઉઘાડવા પુરાણ
 એકેશનિય જગતની શાંતિમાં નાશ કરેલો કે
 બસ એકેશનિય વિશ્વમાં રાજાઓ સ્ત્રીઓ સાથે
 સલામતીમાં છેલ્લે પાશને અમદાવાદમાં
 હુલ્લોને લેવા શરૂ થયાં... હિંદુઓ એકેશનિય
 પુરાણમાં મધ્યમાં ને મુસ્લિમો હિંદુઓ એકેશનિય
 સમજાવેલાં હુલ્લોમાં ફિઝાલ ઉતારી સરેકરી...
 દીધા... નેતામાંથી પડી... ફિઝાલ એકેશનિય
 પોતાની ગુલમી એમાં હુલ્લોને મારે... બતાવે...
 વરણ ગરમાવી દીધું! જાણે ગાંધીજીની અહિંસા,
 અમલકાંડીની પાતિ... લોકો પડી...
 હુલ્લો... નેહા... એકેશનિય...
 લેખ... અને જીવનના ઉપયોગ કરીને... લોકોને
 લાગણીથી... જાણે... હુલ્લો... નેહા...
 અનિવાર્ય... દીધું કે... જાણે...
 માણસ જીવી... જાણે... હુલ્લો...
 જીવી ન શકે!" એવું વાતાવરણ થઈ ગયું.

અનેક અવસરો... ગાંધીજીની...
 ન... શરૂ... માણસ...
 હિંદુ-મુસ્લિમો એક બીજાના... પીસવા
 લાગ્યા અને દુધી કે વેગણને રહેવાથી
 હોય... માણસોમાં માણસોના...
 હિંદુવાંતવા લાગ્યા... જગતમાં...
 જગતનાં હિંદુઓ તેમ... હિંદુઓ...
 લીલા મેલવા લાગ્યા! લાઇ લાઇના...
 હિંદુઓ... માણસો... અને...
 મુખવાંતવા... જાણે...
 વસ્તીને ઘટાડવા નાણે યુદ્ધોને પ્રેરણા ન
 એકેશનિય તેમ જગતના...
 જગતમાં... જગતમાં...
 સત્તાના આટ આટલાં કરણ ધસાને જ્યાં
 એકેશનિય... માણસો...
 એકેશનિય... માણસો...
 લોકો... માણસો...
 એકેશનિય... માણસો...
 એકેશનિય... માણસો...
 એકેશનિય... માણસો...

સુયોગ જેને હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓનો મુશાયરો
જામે છે. ૪૦-૪૫ હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ
અને લગભગ ૨૫૦. ૨૫૦-૨૫૫ હિંદુ-મુસ્લિમ
પ્રેક્ષકોએ ઇકબાલની વરસી મનાવવા યોગ્ય એલા,
કોરોની અગ્રેમ ઇકબાલના મુશાયરોને. હિંદુ
મુસ્લિમ અંકેષતાની સરસ છાપ પાડીને સફ-
ળતાથી ઉજવ્યા હતા.

તા. ૨૭-૪ જાની ગરી કોરોને, સી.
વી. ગોંધારા જેવા સાહિત્ય સંસ્કારી નામ-
ભૂમિ કોરોને, મોદગાર રહી જશે. કવિઓનો
અનેરો ઉત્સાહ, શ્રોતાઓની આતિ, સાકીઓનું
રસદાન અને શ્રોતાઓનું રસપાન કે હા
ચો ૩૫ મુધી અવિરત આવુજ રહ્યું જુદા
જુદા રસો અને જુદા જુદા રંગોએ મેદફિ-
લની રૌનક વધારી. મુગ્ધના અંગાં ઘણા વાના
વરણમાંથી છુટીને આવેલા પ્રમુખ પ્રેક્ષક
બાંધારાણુ, શ્રી જંગનકાંઠા રાવળ, અને પીઠ-
કવિશ્રી. 'દાયદા' આ શાંત વાતાવરણને તીરખી
ધડીતર મુગ્ધના સંતાપ બૂલી ગયા. દર
સુદેર કાંઠિયાવાડના પાંતેદ મામથી પધારેલા
ત્યાંના 'રાગની' જનાં 'રૂપા' સાહજ, અને
તેમના સેક્ટરી 'ધાયદા' સાહજનો કવિતા
પ્રેમ પપુ દાદનો મુરતદક છે કે કેટલે દુરથી
જેવાઈ આવ્યા? આદંભમાં 'અસર'
સાંપેરી, 'હાજી', 'એકાર', 'રાયદા' વગે-
રેએ ઉદ્ધ-ગુજરાતીમાં ઇકબાલને અંગલી
૩૫ કાંઠો વાંચ્યા અને ગુજરાતીઓનો ઇક-
બાલ પ્રેમ સુદર રીતે પ્રગટ કર્યો. વચ્ચે મા-
રૂર અદ્ધ નામના એક બાલકવિએ અંગ્રેજીમાં
ઇકબાલને અંગલી અપી હતી. મુશાયરોની
રમઝર નામી. "આઝાદ આમીન" જેવા
પ્રથમ એકધારીથી મુશાયરોની ફિકેટ શરૂ થઇ.
મુશાયરામાં "આઝાદ આમીન"ને જાને સ્વામજી
નાસ્તોજા એ મસ્તકેશની, મસ્તીને માથો

સકે છે! 'વદશી', 'ખાજી', 'વર', વગેરેની
નાતીયા ગજોએ પણ પોતાનું જુદું સ્થાન
જમાવ્યું હતું. ત્યારે હાસ્ય રસનું તો પૂછવું
શું? 'એકાર'ની સાથે સાથે 'એકાર', 'આસો'
'હાજી', 'ધનંતરી', 'નિસાર', 'શોખચંદી'.
વગેરે પણ પોત પોતાની શકિત પ્રમાણે
ચપ્પા હતા અને ઓડીયન-સને ચગાવના રહ્યા.
હતા! ત્યારે ત્યારે શ્રોતાઓ અગાસા ખાતા
અને જરા હીલા પડ્યા કે તેમને દાર કરવા
કોઈ ન કાઢ હાસ્ય ખેલાડી રજુ કરવામાં
આવેલો. 'મઝાકે' કવિતાની મઝાક ન ઉરાડનાં
દરેકપણે રજુ થયા હતા. ગજલ રંગમાં
'મરીઝ' પોતે મરીઝ એટલે માંદ નથી એમ
સાખી ન કરી શક્યા હતા; ત્યારે 'બૂરી' એ
પણ સારી રમઝર જમાવી હતી અને 'આસિમ'
રંગીલાની રંગુનો ન્દારી હોયજને? કોરોમાં
પણ એમજો લીલાનો પીછો છાંયો ન હતો!
પણ એય બિચારા શું કરે? ત્યાં લોહિજા
એમની લીલાને આદના હોય ત્યાં એમને
રજુ કર્યા વિના કેમ આવે? 'ફખ' માનરીએ
ગુજરાતને ફખ એટલે અભિમાન ધરવા શોખ
ગજલ રજુ કરી હતી, ત્યારે 'સાંબર' સાહેબે
પણ ગજલ રચવામાં અને વાંચવામાં સક્ષથી
કામ લીધું હતું. 'વશી' એ પણ ધીમે ધીમે
મોઢ ગજલકારોમાં પોતાનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરવા
માર્યું છે!

"ધાયદો" તો બહુ ધાયમજ કરી નાખ્યા.
એમનો ગજલ રંગ ઉચ્ચ પ્રકારનો હતો ત્યારે
રજુ કરવાની છતા ફરીપર મેક્કને પણ મહાત્
કરે એવી હતી. 'રૂપા' સાહેબ જાતે 'લડે
પોતાનો તખલ્લુસ 'રૂપા' 'ધાયદો' કરીને
આવ્યા હતા; પણ એમની ગંઝને ગુજરાતીને
રૂપા કરવાને બદલે ગુજરાતીની કાંઈ વધારી
હતી. રૂપા લાડી નેરજ 'હલાપિ' પછી ગુજ-

રાત્રીને અપનાવનારા રાજવી તરીકે પાત્રેદના દોકાર સાહેબ યોગ્ય માન બાદી નવ્ય છે.

‘અસર’ની ગઝલે શાબરો પર સોરી અસર કરી હતી. શ્રીના પર તેમની અસર થઈ હતી કે નહિ તે તો શ્રોતાઓ જાણે ! સાદીને સરગ બાનીમાં ગઝલ રજુ કરનાર ‘ગઝલ સમ્રાટ’ તરીકે લાહિરી ‘શબરો’ તો જાણીતા છે. પણ પિતાને પગે ચાલીને છેડે ‘શબરો’ ‘સાધી’એ પણ સારો રંગ જમાવ્યો હતો; ત્યારે ‘શરે’ પણ લીક લીક પ્રકાશ પાથર્યો હતો. ‘હાજી’ પણ ધીમે ધીમે આગળ આવતા જણાયા, અને ‘દના’નું નામ તો પ્રીત ગઝલ કરોમાં ક્યારનું અકિત થયેલું છે? ‘ઝાર’ સાહેબે પણ પોતાની શાસ્ત્રોપના ગઝલમાં ઝંઝારી હતી. બાકી કેટલાક શાબરો તો પોત પોતાની ગઝલો રજુ કર્યા પછી બીજાં એની ઝાઝી ચિંતા ન કરતા હતાં. ‘ગોંડલ’ની થોમ પરણેલનેય કાંઈક કાંઈક વેળા દાંદેલા ન હતા, છતાં એના ગરબડીયા વાતાવરણમાં ‘ઝાકિર’ને ‘ઉદ્ધત’ રંગ જમાવી ગયા હતા; ત્યારે ‘નાતિક’ પણ પોતાની પ્રીતના ગુમાની ન હતી. ‘સીરતી’ અને ‘મુસા બના’ જેવા પુરાણા ગઝલકારોએ પણ ઘણા દિવસે કાપડો મેલનમાં ભાગ લેવા છતાંય પોતાનું સ્થાન ટકાવી રાખ્યું હતું. ‘ખતી’ અને ‘બાદશાહ’ પોતે પણ કવિતા રજુ કરવામાં પાછ પડ્યા ન હતા, અને ‘સેવક’ સાહેબ તો મેહફિલને ગરમાવતાં પહેલાં પોતે જ ગરમ થઈ ગયા હતા ! ‘સુરુ’ની ગઝલમાં પણ ગઝલી રંગની ઝંટ હતી ત્યારે કહેરના નવા પોકા કવિઓ ‘નારજીભાઈ શાહ’ ‘દોકાર’ વગેરેના પણ પહેલો પ્રયાસ હોવા છતાંય દંડીયા જુજ્યા ન હતા ! બહારનાં કાવ્યોમાંથી અમુક કાવ્યો બીજાં દિવસની સાંધેની મેહફિલમાં વંચાયાં હતાં.

એક દરે પંક્તિ તો બંધાને પોત પોતાની પડી છે ની હતી એટલે જાણે કાંઈ કાંઈની

દરકાર નહિજ રાખે એમ અથા રખાતી હતી પણ, ના દરેકે મુશાબરેને સફળ બનાવવાની દરકાર કરી અને બઝમે ઇકગામના સાદસને સફળતા સાંપડી અને તેમાંય ખરી પ્રેસીડન્ટ મી. કાઝી, ‘સીરતી’ ‘નિસાર’ વગેરેની મહેનત જોઈ લાગી છે ! અને બીજા વાપામાં કહીએ તો લોકોનો ઉભગરો વમુલ થયો છે, બીજા પંક્તિ ‘દમ છે આદમમાં તન વતનમાં છે.’ પર થોડી પણ સુંદર ગઝલો રજુ થઈ હતી. તેમાં ‘સીરતી’, ‘મુસા બના’ ‘ધામલા’, ‘અસર’ વગેરેની ગઝલો ખાસ ધ્યાન ખેંચતી હતી મેહી ત્યારે મુશાબરની સફળતાનો સહેરો બઝમે ઇકગામને મસ્તકે ખાંધીને કવિઓ, તથા શ્રીનાઓ ખુશ ખુશાલ ઉનારે ગયા અને બીજા દિવસે ‘બોલવડ’માં પણ એક નાનકડો મુશાબરો નાસ્લાભાઈને પ્રતિજ્ઞા જમાવી એ રસમંડળ બીજા દિવસે રાત્રે હા વાગે વિખેરાયું અને પોતાનાં રસ સ્મરણો, કહેર બોલવડ માટે મૂકતું ગયું. અને આમ ચિત્કરિ ઇકગામની વરસી ગુજરાતી કવિઓએ ધામધૂમથી ઉજવી અને સાથે સાથે દેશને એકવતાનાં સુંદર બોધપાઠ પણ અર્પણ કર્યો, તથા સાંભળ કર્યું કે ગુજરાતીઓ હવે પાંચ પાંદોને દિસાળ કરનાર ગુજ વહેપારીઓ કે સાહિત્ય સુના ટોર રહ્યા નથી ! અત્યુ :

આવાઝકી દુનિયાં દોરતો ! એ તમને પણ અતુલ્ય હશે કે માણસ એકાએક જોડે યાય તો તેને પુરાણાં લુગડાં તંગ પડે છે અને ન પાનળો યાય તો લીલાં પડે છે; તેમ કાળગત્ર ભરેલા વધવાથી ઘણાં છાંખાં પાનળા થઈ ગયાં છે તો ઘણાં એનાં ભાવ વધી ગયા છે; પણ ‘કારણ’ની ધીરજને તો દાદ આપો કે ન તો તેણે જેનું ઘડોડાં છે કે ન તો તેણે લવાજમ વધાઈ છે ! તો હવે શું કરવું ?

આર્થિક સમતુલા જાળવવાને માટે શું કરવું ?
 જાણો એ કાગળના લાલો તથા ધણા વધી
 મયા છે માટે જે ગુજરાત અને બૃહદ ગુજરાતના
 મુસ્લિમોને તેમના ઓળા એકના એક માસિકને
 નભાવી લેવું હોય તો પોતાની લાગવગ વાપરી
 એક એક ગ્રાહક વધારી દેવાની કાશિય કરે !
 “ખાતે તેના ખોર વેચાય !” એ કહેતતામાં
 અમને પણ આ રીઝો યુગમાં શ્રદ્ધા ચોંટતી
 જાય છે અને તેથીજ અમોરાસુર વાંચકો સમક્ષ
 આ ટૂંક નાખી છે. પણ તે જાહેરા કાને
 સમજીને નાખી નથી ! ખેશક ‘કારવા’ના
 વાચકોના ‘કાન’ ‘ધ્યાન’ પ્રત્યે અમને ‘માન’
 છેજ, તો તે માન ટકાવી રાખવાને માટે તેઓ
 પણ થોડોક પ્રયત્ન કરી છુટે જાકી એ તો
 ખાતરીજ નથી કે ‘કારવા’ના જોડા જૂથ
 તરફ વેદીને પણ પોતાની મઝિબે પહોંચવાનો
 પ્રયત્ન કરશે સ્વરાજની ભેંસની જેમ રસ્તામાં
 ખેંસી નહિ જાય ! અને ગુજરાતના સાંપર
 બિરાદરો ! તમે પણ તમારા આ માસિકને
 ફેલાવવા તમારી લાગવગનો ઉપયોગ કરશો ?
 કે પછી ‘ખેશક’ની અખીલને ‘ખેશક’
 સમજી લેશો !

“આનામકી દુનિયાકે દોરતો !” તમે મુઠ્ઠા મ
 કનિ ‘અમીર’ની આપકિતતો સાંભળી જ
 હશે ને કે—

“જો આજાહે વડાસે યોગના તન પર નહિ હોતા.
 અહમમે બોઈલાદી કયા કોઈ નગોજી બસતી હો !”

હવે આ પંકિતને છોટનના એક પ્રધાન
 લોડ-ખીવરજીકે ખરી પાડી છે. છેલ્લામાં છેલ્લી
 ગોરી સંસ્કૃતિના આદર્શ નમુના રૂપ એ લોડ
 સાંભળ પોતે નગ, જંસાતના સમ્ય છે, ને
 પોતાના ધરમાં નગ અવસ્થામાં રહે છે. એક
 બીનીય ખેલાડી-તેમને મળવા ગયો, તો

તેમના ઓળા દીદાર જોઇને કંધાઈ ગયા !
 લોડ સાહેબે તેને હસનાં હસનાં કહ્યું કે “હું
 નગવાદમાં માનું છું, અને નગ અવસ્થામાં
 રહેવાથી મુર્ખનાં કિરણોથી ભારે કાયદો ચાપ
 છે.” તમે જાણ્યુંજ હશેને કે પૃથ્વી ગોળ છે
 માટે તેમાં રહેનારના વિચારો પણ ગોળગોળજ
 હોવા જોઈએને ? આજથી પાંચદશર વર્ષ
 પહેલાં લોકો નગ ફરતા હતા, તે હવે કેમ
 નગ ન ફરે. ગોળપર ફરનાર તો બંધાથી નીકળે
 નથીજ. —પાછો આંખોને ફરેને ? કેમ મુર્ખ
 વાસીંજંગલી ટારો ! તમને આ નગ સંસ્કૃતિ
 અપનાવી માણસોમાં આવવાનો વિચાર ચાપ
 છે કે નહિ ? શા માટે ? મંદા ચીથરાં શરીર
 પર લગેડી ફર્પા કરો છો ? સનખાથનો આશરો
 હોય અને ખોસો “નગતા ઝિદાખાદ !” ખુદા
 સદમ કરે વિદ્વાનોઓ ઉપર !

આજેજ મંગાવો !!!

—જેની આપે આજરના પૂર્વકે રાદ જોતા હતાં તે—

લયલાના પત્રો

એક ગણની પુવળી, પુરવોના અત્યાચારો
 સામે જાંડનો ઝડો ફરકાવતી મધદાનમાં
 પડી છે. પુસ્તક રૂપી આ આયનામાં ડોકિયું
 કરશો તો આપને જણાશે. કે આ
 “લયલાના પત્રો” નથી પણ કાતિલ
 ખોખોનો વર્ણવ છે.

૨૦૦ પાના, પાકી છોટતી બાઈન્ડિંગ,
 ઉચ્ચકોટિના કાગળો અને ભાવવાહી દિરંગી
 મનહર જેટલા છાંય મુલ્ય એ રૂપિયા
 (વી. પી. પોસ્ટેજ જુદું.)

આપની નક્કલ મેળવી સંજા આજેજ લખો.

ઈમામુદ્દીન સદેદ્દીન દમગાહવાલા
 દરગાહશરીફ નયસારી.

કવિશ્રી બનકદાર—“હું બાંધી ગયો છું” અને તેમાંથી ધણે કેટલે એ આંતરે ચેતવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં કવિત્વનો અંશ છુટ્યો છે, એને તમારી આંખની ઝાંઝીમાંનાં ફિરલોમાંથી ને ચિત્તગારીએ છીડી છે, તે ધણીબદ્ધ કારખાનામાંથી છીડીને આકાશી તરફ ખાણે (Pitoket) ને તેમાંથી રજીવેગળી તારા અળી નેત્રી તેના બાજે છે. તમારી અણબંધિઓમાં આસંનાં તારાં નિહ છે ને તેમાંથી સર્વકિંચિત્તોના સૂતિચમકારો થાય છે

જગીય સુનારી સાંકળ—
“ચિત્તગારી” સપટ દીતે અપમત્તેલી આપે

છે કે ગુરુદેવમાં એક નવો સુસ્તિત્વ કવિ જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાનાં બાવિ સંદેશને જરહી, ધણેર આપી રહ્યો છે.

ચિત્તગારીમાંની ધણી કંડિકાઓમાંથી સારાં ચુકારા સંકલ્પ શક્ય તેમ છે
શ્રી આપણા વિગ હૃદયો—

“ચિત્તગારી” અને ગણે છે તેમાં Original ideas હોય છે એ મોટે,
Mr. P. M. Kambhani

I have looked into some of the short pieces and I read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં ચમંજન આંગણ

ચિન્ન જંગલ

“તુરબ”

પ્રેમ-રૂપિણી એક

(આકાશી માર્ગે શી. ૨)

આજે એ આંખો

રૂપમ સહિષ્ણુ કાર્યાવય,

૧૩૮, બેકરીયા, અમિત ૨૨૨
સુખદે દે

રોહિત્વ— આ સંદેશ સ્વેચ્છા, સુરત.

જાણીના છુકે ૧ સોથી પણ મળશે.

મધુલ છુટકાન—

ફિતિયાનાં આશય પર હિંદ ઉભાતી આંખોનાં ચમકે ઉભિયા. વિખેડે એક આનંદની હૃદય વીણને આંધી વિડી છે અને એ વીણનો અંક નાર જળવે હળવે જળવથી સ્ફોરે છે, અને એ બાજેની વીણમાંથી સ્ફોરે નિકળે છે. કાંઈમાં ફેરન છે કોઈમાં, દર્દ છે કાંઈમાં દુઃખ છે, અને વિખેડે પાતે પણ આનંદ હૃદયનાં એ સંતાન મલગીનાં. રૂપરૂપે સાથે, તોયે પ્રિયરૂપે આનંદના સાથે જળી જાય છે

ઈસમહશી—

જોયે દેશનાં જગતનું કાંઈ જાનાં હોય, તેના સંદેશ ગ્રંથ કંઈયે સ્વરૂપ છે, જગતનું પાનાં, પ્રકી પાનાં ઉઠેલાં હોય તેમ એક એક કાંઈ નથી જાણનાં નવા વિચારો, નહું ચિન્તન ઉપજાય છે.

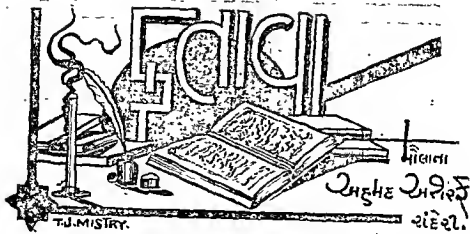
ઈસમહશી—

હીડીએ લીડીમાંથી પ્રેરવાના માણ રહે છે, ગુરુરૂપિણને, આપણી અને સમૃદ્ધ આનંદની શૈલીમાં સુસ્તિત્વ સાથે લાલ “તુરબ” ગુરુદેવને એક સંદેશ-કિમ્બ આપી છે.

સુરસંદરી—

કાંઈ સાધિત્વમાં— શૈલીની જાણનાંઓને ગદ્યમાં રચ્ય કરેલી થી તુરબની ચિત્તગારીમાંથી કેલોક જાણનાં સાંકળે મનોરમ છે. એમાંથી ધણી વિચારો—સાહિત્ય છે અને એની રચ્યબલ પણ મેળની સીધે થાય છે.

Modern Review (K. M. J.)
Chinai practically every other contributor touches

સવાલ-એક માણસ ગુજરી ગયા તેણે એક ઓરત અને એક છોકરી તથા એક સગાભાઈને પાછળ છોડ્યાં. તો, બહેનણી કેવી રીતે કરતી ?

જવાબ-પ્રથમ શરૂ હકે અઢા કર્યા બાદ મહંમના પાંજના ૮, ભાગ કરવા જેમાંથી ભાગ ૧, મહંમની ઓરતને અને ભાગ ૪, છોકરીને અને બાકીના ભાગ ૩, મહંમના ભાઈને મળશે. એટલે રૂ. ૧, માંથી આના બે મહંમની ઓરતને, અને આના આઠ છોકરીને, અને આના છ ભાઈને આપવામાં આવશે. ઓરતની મેહુર અગર બાકી હશે તો તે વારસા વંતરેક પ્રથમ અઢા કરવી પડશે.

સવાલ-માણસને પોતાના કોઇ પણ કામમાં કુઓન શરીરથી ફાલ કાઢવી દુસ્ત છે કે નહિ ?

જવાબ-કેટલાક આલિયો મના કરે છે અને કેટલાક આલિયો નામજક બનાવે છે.

સવાલ-લોટરીમાં પૈસા ભરવા અને રમવું અને તેના મજાલા પૈસા વિપે શું હુકમ છે ? આજ કાલ તરેહ વાર લોટરીયા રમાય છે અને ઘણા લોકો રૂપીઆ ભરે છે અને એને વેપાર સમજે છે.

જવાબ-દરેક પ્રકારની લોટરીયાં અને બુગાર હરામ છે. એને વેપાર સમજવું મોટી ભૂલ છે.

સવાલ-એક માણસ ગુજરી ગયા તેણે એક ઓરત ત્રણ છોકરીયો અને એક પાત્રો એટલે છોડ્યો. છોકરો છોડ્યા તો વારસા કોને કોને કેટલો આપવો જોઈએ ?

જવાબ-મહંમના 'કફન' દફનના ખર્ચ અને કર્જ હોય તો તે અને વસીયત હોય તો તે કુલ માસના ત્રીજા ભાગમાંથી. એ પછી જે કંઈ બચે તેના ૭૨ ભાગ કરવા જેમાંથી ભાગ ૯ મહંમની ઓરતને અને ભાગ ૧૬, દરેક છોકરીને બાકીના ૧૫, પાત્રોને મળશે. જે ઓરતની મેહુર બાકી હશે તો તેણીના વારસા વંતરેક પ્રથમ અલગ આપવી પડશે. (સિરાજ.)

સવાલ-મદોએ મેહુરી લગાડવી જાએક છે કે નહિ.

જવાબ-મદોએ મેહુરી લગાડી હાય ખમ; રંગવા ન જોઈએ કારણ કે એમાં ઓરતોની મુશાબેહત થાય છે. હા, કોઈ બીમારીના મુલાકાત મરે લગાડવામાં આવે તો, કંઈ વાંધો નથી. ઓરતોએ લગાડવી સુન્ન છે કારણ કે તેઓ માટે એમાં ઝોનત છે. (નફિસ મુકત્તી)

સવાલ-કોઈ ફાફર મુશાકાતી બોલપોણ પીછાણવાયો બીમાર પડે તો તેની બીમાર પુરતી મુસલમાન કરી શકે કે કેમ ?

જવાબ-મુસલમાન ફાફરની બીમાર પુરતી કરી શકે છે. (અદ્યાહિસ ઉલૂમ.)

સવાલ-કોઈ માણસ જરૂરી મરજદમાં જઈ પોતાનો મુસદ્દો ખીજાની જગ્યા નક્કી દેતો ને. એમ કરી શકાય ?

જવાબ-મુસદ્દો પોતાની જગ્યા સોંપી લેવા ખાતર મુસદ્દો, ચાદર, રમાલ વિગેરે પોતાની જગ્યા પર ખીજાની જો એ દરરોજ છે કંઈ વાંધો નથી (નિસાણુ મળતે સાબી)

સવાલ-મરજદ મામુલી તોર પર પુરાનન જરૂર મળવામાં આવે પણ એવી હાલતમાં નથી કે તે છુટી પડે. એવી મરજદને હોદ્દા તોડીને નવેસરથી બનાવે, પોતાનો શોક પુરો કરવા સાફ ખૂબ નકરીયાળી ખુબસુરત બનાવે તો કેમ છે ?

જવાબ-જ્યાં સુધી તે મરજદ છુટી પડ્યા જેવી હાલતમાં હવે દરજ્જે પુરાતી ન હોય ત્યાં સુધી તોડી નવી બનાવવી જાહેર નથી, જ્યારે એવી જુની કમન્ટર થઈ ગઈ હોય કે છુટી પડશે તેવી હાલતમાં મોદદ્દાવાળાઓ માટે પોતાની ઘેરે અથવા મરજદના માલથી નવી બાંધવી દરરોજ છે. વધારે નકરીયા કરવાને કુકડા મકરંદ લખે છે. એટલે સારી સુદી મજબુત બનાવવામાં આવે. વધારે નકરીયા નોગાર કરી માલનો ઇસરાફ કરે નહિ. (ફતાવા ઇમરાદીમ શાહી કહ્યો.)

સવાલ-અહીં એક રખત જે જાંબાવાંરની મરજદમાં ઇમામ ને બાંગી છે. એક રાતે એક જગ્યા પર અમે ચારે જણની મજલીસમાં મૌતુદ હતો જ્યાં મેં એક મસઅસાના બારામાં એક બીજા માણસ સાથે વાનચીત રહે કરી તો તે માણસે અમોરી વચ્ચે દખલગીરી કરી. ત્યાં મેં તેને શોક્યો કે હું નમાઝની પુછું નથી છું, તો બીજા સાથે વાત કરે છું

તમે ખામોશ રહો. તો તેણે ન માન્યું અને ગરમ થઈ કહ્યો ત્યાંથી કે “શું તમે નથી જાણતા કે હું અહીંના પેશામમાં છું. મને મસઅસાઓની સારી પેઢે ખબર છે અને તમારા જેવા જાહેરોને મેં ઘણા ચરાવેલા છે.” તે ઉપરથી મેં કહ્યું કે “તમે અગર મસઅસા જાણતે તો તમારી ઓરતનો ફોટો વગર શુરકાએ એક ના-મદરમની સામે ઉતારાવતે નહિ. અને કેલ બીજાને દેખાડે નહિ.” જે ઉપરથી તે ઘણું જ ગુસ્સે થઈ ગયો અને ફેટલીક નામુનાસેખ વાતો મને સાંભળતી અને એમ કહ્યું કે તમે મને નથી જાણતા કે હું કોણ છું ? હું આલે રસમ છું અને રાજા પીછાએ જિના કરાશે, સંધી પીરે તો અમારે માટે જાએજ છે. તમને અમારા ઉપર ટીકા કરવાનો કંઈ દહ નથી. અમે તો સીધા જમનમાં જઈશું કારણ કે અમારા નાના અમને અખરાલી દેશે.” ત્યારે મેં કહ્યું કે “આ વાત તમારા માટે કે બધા સંપદો માટે કહો છો” ? તો કહ્યું કે હું મારાં માટે કહું છું. ત્યારે મેં કહ્યું કે “અહીંસા છે. આ વાતો જે તમારી જાનની નીકળી તે એવી છે કે વચ્ચે પણ ન કહી હશે.” જ્યારે આ વાતો બીજા મુસદ્દામાં એ સાંભળી તો તેને સમજાવી કરીને તૌબા, ઇસ્તીગ્ફાર પર તૈયાર થયો. અને તેણે પાંચ, છ મુસલમાનો સામે તૌબા કરી લીધી. આ સર્વે બાબત કરવા છતાં તેણે એક બીજા દરકન કરીધી. તે એ કે તેણે પોતાના અસલ અલકામમાં ઘણું ફેરફાર કર્યો કે જે ને આગલી રાતે બાલેસે દત્તો કે જે વાતો ઉપર સવાલમાં દર્શાવવામાં આવી છે. ફરી તેણે પોતાની વાતો બદલી ફેરફાર કરી એક જગ્યાએ ફત્વા લખી પુછાવ્યો. જેમાં પોતાની મુત્તફેકને બરાબરમાં જવાબ હાંસલ કરીધો. અને તેનો

એજાન પથ્ય જીમ્માના દીવસે મરજદમાં કાઢેા. તેના એ પ્રમાણે કરવાથી લોકોમાં શક અને શુભ્દા ઉત્પાન થયા અને મારી જાણ મુજબ કેટલાક મુસલમાનોમાં શંકા પેદા થઇ છે.

હવે ઉપર લખ્યા મુજબ તે જોતનાર માણસ માટે શરીરનામાં શું હુકમ છે. તે માણસ ઇસ્લામમાં દાખલ છે કે નહિ? અને તેના દાંયનું જીવંદ કરેલું જાણી છે કે 'નહિ' કારણકે તે બદલા જીવંદ કરે છે તો તૌબા કરવા પહેલાનું દુરસ્ત થશે કે કેમ?

જવાબ-જે બાબતો સવાલમાં ઉપર દર્શાવી છે તે કુદ્દ હકીમા છે. જે મુસલમાન, અકથ રાખનાર હોય અને- હખતીયાની હાલતમાં ઇરાદાપૂર્વક એવા શબ્દો જોતવાથી મજદમે ઇસ્લામથી બદલ થઇ જાય છે. તેના દાંયનું જીવંદ કરેલું હરામ છે. મજકુર શબ્દો પછી અને તૌબા ઇસ્તીફાર કર્યા પહેલાં જેટલા જાનવર તેણે જીવંદ કર્યા હશે તે બધા હરામ છે.

"શામી"ના ત્રીજા ભાગ આશુક મુર્દખાં આ બધા મસઅલા મીઠા છે. દરેક મુસલમાનને એવા કુદ્દ હકીમા બકવાથી ધણું બચવું જોઈએ. અને જે મોંઘાથી નીકળી જાય તો ખુદાપાકની જગ્યામાં ખરા અંતઃકરણથી તૌબા ઇસ્તીફાર કરવી જોઈએ. ખુદાપાક સાથે મામતો છે. જિંદ અને દરખીમાંથી દર રહેલું જોઈએ.

સવાલ-માઝલી ખાલી તો દુરસ્ત છે, પણ શું મુસલમાનની પકડેલી હોલી જોઈએ? અમારી તરફ દુબા દિંદુઓ એવી કેમ પકડી લાવે છે તો કોણે કેમ?

જવાબ-કોઇ પણ કાફિર, મજુસી વીગે-રેની શિકાર કરેલી માઝલી લેવી તથા ખાલી જાણી છે કારણ કે એને જીવંદ કરવાની અઝ-

રત હોતી નથી અને મુસલમાનની પકડેલી હોલી જોઈએ એમ પણ કંઈ અઝરી નથી હજરત હસન બસરી રહી રિવાયત કરે છે કે મેં લગભગ આં હજરત સત્રબના ૭૦ સદા બને એવા કે તેઓ મજુસીના શિકાર કરી પકડી લાવેલી માઝલી ખાનાહના (દયાતુલ દયાન) સવાલ-હલાલ જાનવરનો ગુરહો ખાવો અને પાણી બનક ખાવી દુરસ્ત છે કે નહિ, અને હલાલ જાનવરના હાડકાનો શોરબો ખાલી પીવો કેમ છે?

જવાબ-ગુરહો હલાલ જાનવરનો ખાવો જાણી છે તેમજ પાણી બનક ખાવી હલાલ છે બાકે એનું ગોરત ખાવામાં ધણું ઉમદા અને તાકાત આપનાર છે. હલાલ જાનવરના હાડકાનું સુપ (શોરબો) પકાવી પીવો જાણી અને કુવતદાર છે.

સવાલ-મરજદના જમાઅતખાના ઉપર માળ છે તે બીજાક પુરાની થયાના કારણે ઉપરનો તરફો ઉતારી મરજદ દુરસ્ત કરી લેવી કેમ છે? જે તરફો ઉતારવામાં આવે છે તેની અઝરત પણ પડતી નથી કારણ કે મુસલ્લી એટલા બધા થતા નથી.

જવાબ-જયારે જમાઅતખાનાના ઉપરનો તરફો પુરાનો થયાને લઇ તુડી પડવાનો ભય હોય તેમજ તેની અઝરત પણ નથી એવી હાલતમાં ઉપરનો તરફો ઉતારી પાડવો જાણી બાકે અઝરી છે.

સવાલ-કશ્શતાનમાં કોઇ કાચર ખેસી પડેલી હોય તો તેને પુરાવી જોઈએ કે નહિ અને કશ્શતાનના મોકા પકડી દવાના કામમાં લેવાય કે નહિ?

જવાબ-એસી પડેલી કશ્શમાં માટી નાખી પુરાવી જોઈએ, તેમજ અઝરતને લઇ દવા માટે કશ્શતાનના મોકા પકડવા જાણી છે.

સવાલ-અમારે આં કાઠિયાવાડમાં શુબ્દાની રાને લોકો કશ્શતાનમાં જઈ કાઠી

મકાન માટે આજે અને શાકર નામે છે એ દુરસ્ત છે કે નહિ ?

જવાબ-એની કંઈ સામેતી શરીરમાં નથી માટે એ રિવાજ હોડવો ઝરી છે. ને સૌથી શરીરમાં ન હોય તેને આપણે ધનદ કરી ગુણો છે.

સવાલ-અમારે ત્યાં કાઠિયાવાડમાં એવો રિવાજ છે કે જ્યારે કોઈ મરી જાય છે તો છવાસ કરવામાં આવે છે અને ખનમ પદાવી પાણી દમ કરી કચર ઉપર નાખવામાં આવે છે. તેમજ છવાસના દીને વાયજ પડાવવામાં આવે છે.

જવાબ-મુસ્લિમી શ્રીવાસ કરવી જેમકે આજ કાલ રસમ પંક્તિ છે અને ખનમના પાણી પર દમ કરી તે પાણી કચર પર નાખવું, વાચ્ય કરાવવી, એ બધી સીકોતી શરીરમાં કંઈ સામેતી નથી. મુન્નત મુસ્લિમોદ માકક કામ કરવું જોઈએ. એના રસમ રિવાજે અંધ કરવા જોઈએ એ બધા રિવાજે પેટ લાડ કરવામાં આવે છે.

સવાલ-હાથીદાનના અતેલા રમકડા અરજાઓની રમત ગમત માટે ખરીદવા તેમજ કચકડના ગુણ ગુડીયો ને મકાનમાં રાખવાં દુરસ્ત છે કે નહિ ?

જવાબ-અરજાઓને, રમવાનાં, રમકડા, હાથીદાનના કે લાકડાના ખરીદવા, અથવા મકાનમાં રાખવા જોઈએ છે પણ એ સર્વે કે તે રમકડાઓમાં કોઈ જાનની તસ્વીર ફોટા કે મુરતી ન હોય. અને કચકડના ગુણ ગુડીયો ધરમાં રાખવી દુરસ્ત નથી. આજકાલ લોકો કચકડના ગુણોને ધરમાં સજની રાખે છે તે જુન સમાન લાગે છે. એની 'હરામ' વસ્તુઓ ધરમાં ન રાખવી જોઈએ, એથી ખેર અરકત જોઈએ થાય છે. અને રહમતના ફરિશ્તા મકાનમાં આવવા નફરન કરે છે માટે એવી નુકસાનકારક સીકોતી ધરને પાક સાદ રાખે.

.... દરેક જાતની

ટોપીઓ, હુંગીઓ, હોઝિયરી, ગુજરાતી તર્જુમા સાથના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ કું. લી. લાહોરના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* ગુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિવિધનાં પુસ્તકો

::: કિશોર ભાવે મળશે :::

ફક્ત એકવાર પક્ષારી ખાતરી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકખજાર (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

જાંઘ માસિક માંઝી

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર 'શ્રી નેહ' ગોળીઓથી ચાલુ થાય છે. માસિક અક્ષયજીની ટ્રેડિંગલુ દરિયાદ માટે રજા મળેલા દવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧-

-ગર્ભ રહેતા અટકાવવા:-

"શહલ" દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ લેવાથી જીંદગી લામમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક ચાલુ કરીને નુકસાન નહિ, ડૉક્ટર, વેદેએ અજમાવેલી દવા સાથે ગેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧-

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે

કોટ, મુંબઈ, કોન. ૨૧૩૪૩.

હાલની ઊંચી ખાલું !

તા. રાઝી એપ્રિલની તારીખ પચુ મારા માટે મુમીઅનની તારીખ હતી. હોરમાં મુશાવરો હતો અને અમારા ઘરમાં પચુ મુશાવરો જાવ્યા હતા, જેથી મારાથી જીવ ન શકાયું તો' રા. અગાઉને : હોર અમારા પ્રતિનિધિ તરીકે પકડી લીધા. રા. અગાઉ તે રાખિત મુશાવરો વગર રીકાટો મરી, ખસેલા હોવાથી સાવચુત રહેતા, પકડાવાની ધારતી હોવાથી પ્રમુખને જિસ્તરોજ માથે મૂકીને કૂલી તરીકે બદલ નીકળી ગયા !

ગાંધી કોંગ્રેસ કે 'લીગની બેઠક' મળવાની હોય તેમ સાવચુત રહેતા ગાંધી રજુ હતા. તામ્રવાળાઓની જેમ વાંકી રોપીઓ મૂકીને કેટલાક સાધરણો પધાર્યા હતા. સાધરણો પુનિત પગમાંની શું તારીફ કરીએ ? એ મોટરો રોકી હતી પચુ તે બંનેને પચર પડવાથી એક ત્રીણ મોટરની નજવાઈ થઈ, બધા માલતેમોવા સાધરણ પેલેલીજ મોટરમાં જીવડી ગયા બીજા ને ત્રીણ મોટરમાં મધ્યમ વર્ગના ગયા ને ચોથી મોટરમાં જાધરણ પડાયા' કેપ કાચ રસીક ગયા ને પાંચમી મોટરમાં કાઢવાવાથી

કરિના લલકારવા આવેલા પાલેક કોઈક રૂસ્વા સાલ્ય તથા 'ધામત', 'નૂતનાવીજ' વગેરે ગયા. બધા સાધરણો રીમારેટ પીના એક બીજાને આનંદથી મળતા હતા ત્યારે અગાઉ એક ખાલું રોકીવાની દશવળીતો હમ' લઈ રહ્યા હતા !

ઉતારા પર ઓળખાણીની રમઝટ જાગી. 'બેકાર' દરેકની ઓળખાણુ કરાવતા હતા તેમાં કેટલાકને વધુ પડતો રંગ ચડાવતા હતા, તો કેટલાકને છોડતા હતા. પ્રમુખ સાહેબને તો પાન ચાવવામાં જ દુરસદ મળતી ન હતી. કવિ અને અકવિઓ મળી ખાસ ૧૫૦ માણસો ઉતારા પર જાવ્યા હતા. સિંદુ અને મુરલિમ રસોણ જીદા હતાં. આ જાને રસોણમાં બીજા તો બધા જમી આવ્યા પચુ રા. અગાઉના કપડાંના દીઘર બેઠને. દોષએ તેમને જમવાનું ન મોત્રાવ્યા જેથી એ બે ઘરનો પડોજો જૂથો ન રહ્યો ! સૌ કરતાં 'દેહા' કવિ, જે કદા સંકોચના 'શયી' જાણીના થયેલા છે તેમની પધરામગીધી ખૂબ આનંદ થયેા. મરતકેમિ 'આઝાદઅમીન' ની રસમરતીની છોડો ઉડવા લાગી. કવિઓ મુશારીના ચાકરી દીધા થયા હતા, તેમને

જેખચક્ષીએ આદ પીવરાપીને દાદ કર્યા પાન
જોવાનાં આવનાં એક જે શાધરોએ તે સામે
વાળાઓની શેરવાનીઓ પણ રંગી દીધી !

રાત્રે મુશાવરાની રમઝટ જનમી, ઇકબાલને
અંજલી અપાઈ ફેટલાક શાધરોની જીભેરાતીયા
સાંધ કાપેને જેવા રાગોની કવિતાઓએ લોકોને
કોપસં જોખતાં કરી દીધાં હતા પણ વારંવાર,
હાસ્યના જાપડાં વરસાપીને હાસ્ય કવિઓએ
પ્રેક્ષકોની ઉપે ઉરાડી. મુશાવરાની ઉજળા બાજુ
તો રા. 'જેકારે' પોતાના 'આવાજકી દુનિયા'માં
કદાચ રજુ કરી હશેજ અહીં તો ડાબી બાજુજ
રજુ કરેથી રહ્યાં !

પ્રેક્ષકોને દરેક શાધરોને સંલગ્નતા આતુર
હતા ! પણ શાધરો પોતાની જાત, સિવાય
બીજાને સંલગ્નતા આતુર ન હતા !
ફેટલાક તો દાદમખીસતા ડાબામાં મુકરેર
દાદમે ધંદડી વાગે તેમ પોતાના મિત્ર
શાધરો કવિતા વાચે ત્યારેજ ગાંઠાં 'હરીહરી'ને
દાદ દેતા હતા, અને આજનાં શાધરોની કવિતા
વખતે પોતાના કાન ટુંકા હોવા છતાં આંખ
આંધ કાન કરી જતા હતા ! મુશાવરાના પ્રેટ-
-કોમના સંવાદક રા. 'જેકાર' વારંવાર શાધરોને
પકડારતા હતા; તોય શાધરો તો પોત પોતાની
વોતોમાંજ કાસમ હતા. ફેટલાક શાધરો તો પોતાની
કવિતા 'વંચાઈ રહી કે' જાણે માથેથી ટુંદની
ગાંસડી ઉતરી ગઈ હોય તેમ દૂર જઈને હવામાં
જોસતા હતા ! વચ્ચે રા. અડવાજનો કોઈની
ચોરેલી ગજલ પોતા નામે રજુ કરવાનો વિચાર
હતો પણ જેની ગજલ તફાવી-હતી તે વ્યક્તિ
હાજરે હતી. જેથી વિચાર માંડી વાજ્યો.
બિચારા નવા કવિઓ સારી રીતે મુશાવરાને
સફળ કરવા તત્ક્ષીન થતા દેખાતા હતા પણ
'પેલા મારેમિ'વાઓને તો પોતાની જાહેર ખખર
સિવાય બીજા કોઈની પડી ન હતી. "બંધાને

પોત પોતાની પડી છે." ની પકિત પીઠ
કવિઓ ખરી કરી બનાવવા મથતા હતા.
'પતિલ'ના પારાયણે પણ પ્રેક્ષકોને હાવચા
ગાંધને સુવરાવી દેવામાં હીક લાયક જાન્યો હતા !
કવિઓ બગાસાં ખાનાં ખાનાં પોદી ન જાય
માટે વચ્ચે એક પકિત ધુરી થતાં ને બીજા
પકિતની શરૂઆત થતાં અચીજીના કસુબાને
'બંધે' તેવીજ રંગવની આદ પીવરાવવામાં આવી
હતી ! અને તે છતાંય મુશાવરા દાદો ન પડે
એ મારે વારંવાર શેખચક્ષીની મૂચનાથી
'જેકાર'ને ઇન્કરોતો મૂકવાં પડતાં હતાં. વચ્ચે
'સેવક' સાદગના રેખાએ પણ ખૂબ રંગ
રાખ્યો હતો.

મદા કવિઓ, રાખેના મુજબ પાછળ
મુકાને બદલે આ વેળા આગળ રજુ થઈ ગયા
હતા જેથી પાછળના કવિઓએ હીક મૂકવા
માંડી-હતી ! એટલું સાં હતું કે કોઈ
કામાંથી કપાયા ન હતા ! બિચારા પ્રેક્ષકો
તો પીરજની-કસોડીમાંથી પાર ઉતર્યા હતા.
શ્રી. શેખચક્ષીએ કવિઓની પીઠ યાજીને
તેમને હીક હીક ઉછાળ્યા હતા. મુશાવરામાં
કવિઓનું વહાણ લાંચું છે. એ. તો અમે
કોરમાંજ જોઈએ ! "શું શાં, પેલા ચાર !"
કહેનારાઓના દાંત ખાટા કરી નાખ્યા કો-
રને આ મુશાવરા અણસોલ ઉદાદરણ રૂપ
ગણાય !

મુશાવરા પછી ઉજાગરાથી લયડીયાં
ખાના ફેટલાક કવિઓ કિતારે ગયા ને ફેટલાક
પહેલી દેનમાંજ ધર ભેળા થયા. બીજા દિવસે
બાર વાગ્યા મુધી ઉતારે પુત્ર, કવિતાઓની
રમઝટ જનમી બદારખામથી આવેલી કવિતા-
ઓમાંથી 'અશરાર', 'મજલૂમ', 'ફદમી' વગે-
રેની કવિતાઓને 'આજકદ અમીને' ખૂબ રંગ
આપીને રજુ કરી હતી. વચ્ચે વચ્ચે હાસ્યના

તુકકાઓ છુટતા હતા. બાર વાગે કવિ મંડળ
 ઢાંચીયા ધસતું નદી ઉતરીને ખોલવડ ગયું.
 કોરના સ્વાગત મંડળે તો હલ કરી હતી પણ
 ખોલવડના નાદા મોટાએ તો સ્વાગનમાં હલ
 નાવી દીધી હતી, સાંજે ત્રણ વાગે કોલકે
 પીને ટાટા પડવાને બદલે કવિઓ ઉડતા ગરમ-
 યા ! 'શયદા' અને 'પતિલ'માં જામી.
 લાઇ નહિ પણ કવિતાની ચર્ચા. 'પતિલ'ના
 'શાખાળી' અને સિલખી શબ્દો પર 'શયદા'
 તથા 'અસરે' કહ્યું જેમ ખડખડ ઉપરથી ખડખડી
 શબ્દ થાય તેમ શાખાળ ઉપરથી શાખાળી
 શબ્દ 'પતિલ' સાદાએ જતાઓ હશે. વચ્ચે
 'વહશી' સાદાએ પતિલના 'જુગમર' શબ્દ પર
 ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. એ ટપાટપી 'પશુમાં પડી
 એક તકરારની જેમ લંબાતીજ રહેત; પણ
 સાદની પાક્કીઓના ખડખડે 'શાખારાનું' ધ્યાન
 ખીંચી તરફ દોર્યું ? સાદ પાણીથી પરવારને પાણી
 નાનકડા 'મુશાયરા'માં સર્વે પધાર્યા, ખોલવડના
 રસિકોએ આગામી મુશાયરાનું આમંત્રણ પાડ-
 વ્યું. કિલમ આવનાં પહેલા તેનું દેવર જતા-
 વત્રામાં આવે છે તેમ મુશાયરા થતાં પહેલાં
 વાનગી રૂપે આ નાનકડો 'મુશાયરો' ચોમવો
 હતો ! દરેકે પોત પોતાની ઉત્તમ કવિતાઓ
 રજૂ કરી હતી. તેમાં લાઇ 'આસિમ' ની
 'આંધળી છોકરી' અને 'ખિકાર'ના 'કાંણુ
 છોકરા'એ કીક રંગ જમાવ્યો. શ્રી ૦ શંખચ-
 હીતો ત્યાં ટાંકા લેસ જેવા યદુનિજ બેસી
 રહ્યા. 'આઝાદ અમીન', 'મજાક', 'નર', 'હાજી',
 'સાકી', 'ફાજ', 'અસર', 'શયદા', 'બદી' 'મરીઝ',
 'વહશી', 'પતિલ', 'ખિકાર' વગેરેએ ખૂબ પેંતરા

ખતાવ્યા અને સાંજનું જમવાનું પણ નક્કી
 કરી દીધું !

શાખારાની ડોલી-નહિ મોટર રાત્રે ચોણા-
 દસ વાગે સુરત-સિધાવી ! જનમાં જતી જનડી-
 ઓની જેમ મોટરમાંય આખે રસતે 'આઝાદ'
 અમીને શાખારાની રંગત ચાલુજ રાખી.
 ખાડા ટેકરાવાળા રસ્તાને લીધે મોટરમાં વારંવાર
 આવતા આંચકાને 'આઝાદ અમીન'ની રંગતે
 જૂલાવી દીધી. મોટરમાંથી ઉતરીને શાખારા
 માલીમના મેળામાંથી પાછા વળતા મીયાંઓ
 જેવા ઉતરેલ ચહેરે હંધ અને યાકથી લયડતા
 પગે ધર લેળા થયા ! પછી યાક દર યતાં
 પાંચમે દિવસે 'વેણી'માં લાઇખદીએ મુશા-
 યરાનો રિપોર્ટ પ્રગટ કર્યો. એમને 'બદી',
 'મરીઝ', 'આસિમ' ને 'શયદા' સિવાય,
 બીજા કોઇ કવિ દેખાયાજ નહિ. ૪૦-૪૫
 કવિઓમાંથી એ ચાર સિવાયના બીજા અદૃશ્ય
 માનવીઓ હોય, કાંતો ફક્ત જોડેકણુકારજ
 હોય જેથી એમણે બીજા કોઇનું નામ રેખ્યું.
 ક્યું નહિ હોય ! સખ સખકી સમાલો
 મેં મેરી ફોડતાહું. "

રા. વણજારો.

આફ્રીકાવાસીઓ માટે ખાસ :-

રાંદેર-સુરતમાં મળતાં ઉદ્ધ. અને
 ગુજરાતી પ્રસ્તકો માટે આપના નાના
 મોટા જે આંદરો હોય તે મોકલાવી
 આપી ફાયદો મેળવો.
 ધી રાંદેર રોડાસ લુકસેલસ : કલુપીઃ, સુરત.

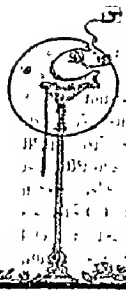
અરમાઉલ દુસ્ના

રિક્તિ-સામેરી

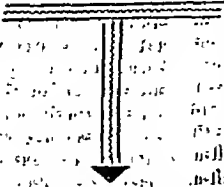
“યા મોઝિલ્સો” (અદ્દ ૭૭૦) “અ
જલીલ કરવાવાલા” (૧) જે કોઈ જાલિમ
તેમજ હાસિદો (ફસદ કરનાર) થી દરેક હોય
તો જે ૭૫ વખત અગર ૨૧ વખત
“અલે મોઝિલ્સો ખસાયો” પઢી સીને
કરી દુઆ માગે કે:—“યાહીલા મને ફલાણી
જાલીમથી અગર ફલાણી હાસિદથી અમનમાં
રાખ” તો ઈ. અ. ખુદાપાક તેને અમનમાં
ગખમે અને પોતાની શિક્ષાઓમાં, રાખશે. (૨)
જે કોઈ દરેક નક્કી કરેલા વખતે ૭૭૦
વખત “યા મોઝિલ્સો કુંકેસે અખ્ખારિન
અનીદીન એકલેરે અર્જીએ મુદતાનેકા”
પઢવા કરશે તો ઈ. અ. તેના દુસ્મનના દેહ યશે
અને જે પડતી જખત દુસ્મનને ફેપાય,
તસલ્લુ કરી પડશે તો ઈ. અ. તે દલાક થઈ
જશે. (સરખાઈ રીતે એવું કરવું, નાવજ હોય
તો નીચું નહીં તો પાંત હેરાન થશે તે ખાસ
ખ્યાનમાં રાખવું) (૩) “યા મોઝિલ્સો” ને
હમેશા કસરતથી પડનાર ખુદાપાકની શિક્ષા-
તમાં રહેશે.

“યા ખસિરે” (સિયુમા ૩૦૨) “અ
જોવાવાલા કુલ મજલુકને” (૧) જે કોઈ
ખરા અકીદાથી “અલખસિરે અગર યા
ખસિરે” ની દરેક સવારે પઢીને અને
સુનત મમોઝની મરજો ૧૦૦ વખત પડશે તો
ઈ. અ. ખુદાપાકની ખાસ નજરે પડનારને તેની
ઉપર રહેશે, એટલે તેને ખુદાપાક દરેક આફત
ખલાથી બચાવી નેહતી, ફરેક જગત મેળથી
પહેંચાડશે અને કોઈને કદી પણ મોહતાજ
થશે નહીં. (૨) જે કોઈ દરેક અસરના
વખતે ૭ વખત પડશે તો ઈ. અ. અકરમાલથી
મરજે નહીં. (૩) જે કોઈ હમેશા જુમ્માના
ખુલા પાક અને ૧૦૦ વખત પડશે તેને
ખુદાપાક પોતાની નજરમાં રાખશે એટલે
મજબૂત બંધાઓમાં ગણશે અને તેને કોઈને
મોહતાજ કરશે નહીં. (૪) એને હમેશા
કસરતથી પડનારની આંખો ઇ. અ. કંબોજે
થશે નહીં. (૫) એને હમેશા કસરતથી પડ-
નારની આંખસારે: ઇસાહીથી ધીમે ધીમે
વહેર થશે, જો પાકા એતેકાદ અને ખાસેસ
શિસ્વાદ પડશે તો. (૫) જુમ્માની નમાઝ
પઢી ૧૦૦ વખત પડનારને નેક કમી, કરવાની
ખુદાપાક તૌરીકે બંધો કરશે અને તેની
ખસારતમાં સફાઈ દેશે.

“યા સમીઓ” (અદ્દ ૧૮૦) “અ
સાંભળવાવાલા” (૧) જે કોઈ જુમ્માના
(ચરતરે) ચારતની, નમાઝ પઢી. “અરસ-
ઓઓ” પાંચસો વખત પઢીને જે કોઈ દુઆ
માગતે તે ખુદાપાક કબૂલ કરશે. (૨) દરેક
૧૦૦ વખત પડનાર જે કોઈ ખુદા પાકથી
માંગે તે મલશે પણ પડતી વખત કોઈ સાથે
વાત કરી જોઈએ, નહીં. (૩) “યા સમીઓ”
એના અદ્દ, મુજબ અગર પડનારનો અદ્દ
મુજબ દરેક નક્કી કરેલા વખતે પડવાથી
તેની બધી દુઆ ઇ. અ. ખુદાપાક કબૂલ
કરશે. (૪) દરેક સવારે એને સુનત અને
ફજર નમાઝ વચ્ચે ૧૦૦ વખત પડનારને
ખુદાપાક સદમનની નજરથી જશે. (૫) દરેક

મેહરિલ

● રસપાદક ●

[કોહુની બચ્ને દીપ્ત્યવત્, તરૂંથી, ત્તા. ૩૭૫-૪૧ની રત્નિચોદિતર ગોદરાયણ-ચિમ્તેએ, બિલ. ૧
 એલ. બી. ના પ્રમુખરૂપને એ મુશ્કેલી ઈજ્જતની વરસી-મનાવરા ચાલ્યો હતો; તેમાં, અપાચિતી,
 એ પકિતઓ પેશીની એક પંડિત પરની એકલો આદો બાકુપ કરીને પ્રવર, કરવામા આવી છે, બોહામાં,
 આજી મજુ શેએરશી લઇને શ્રીમ મુખી કીર્તિરૂપે કરી પક છે, તો, ચાહદી, દરયુગરયે એવી આપા,
 અસ્થીને મેંથી બે. કારણે આગળના બોલો પળા વધી મુખા છે. ન્હા સુખાક છે.]

પકિત ! "અંધારે પાંત પૂતાની પરી છે." [અંધારે પાંત પૂતાની પરી છે.]
 આજી મજુ શેએરશી લઇને શ્રીમ મુખી કીર્તિરૂપે કરી પક છે, તો, ચાહદી, દરયુગરયે એવી આપા,
 અસ્થીને મેંથી બે. કારણે આગળના બોલો પળા વધી મુખા છે. ન્હા સુખાક છે.]

મિસાલ મુજી, નુશી, બગમાં શોષા લઇને મરોહમાં [મિસાલ મુજી, નુશી, બગમાં શોષા લઇને મરોહમાં]
 સદાય ચુલે, અવન-પંચમાં એ "બાગે" દરા [સદાય ચુલે, અવન-પંચમાં એ "બાગે" દરા]
 "અસર" એ વાત છે મુજી કે [હાંબકો પંડેબોડા]
 "અસર" સાલેરી (વચાદર) [અસર સાલેરી (વચાદર)]
 દિલની પોશાને [અણચુલી મયો]
 ગીતે જીવે તોલુ સંજુલી મયો [ગીતે જીવે તોલુ સંજુલી મયો]
 એક અતોષી લગીને [એક અતોષી લગીને]
 દિલની દુન્યોને અગલગી મયો [દિલની દુન્યોને અગલગી મયો]

કહું શું? બીજાની દિશ પર પડી છે નિગાહો જવારથી? કોથી-લડી છે. તમારી પાંતને શું કાઢ- સમજે, કે સો સો ગાંઠ એક શબ્દ પડી છે. સમય પસંદાયો છે એવો હવે તો બધાને ચાન પોતાની પડી છે. મને કાં બાંધે અધાર ન આવે ન કાઢની કુદર ઉકળનામાં પડી છે. સમાધાન આજી કોની હલમાં કા કાં રૂપર આરાખડી છે. મને ઉત્તર તમે દેતો બધી કાં. આ ચોદરો આપ્ટ પર કાની પડી છે? જરા શર્મા બજારમાં લાલ મોતલ શિરે તો ચપ્પા; લીલી પાંચડી છે. ખુલ્લી શાન મુંજ હેરતને દેખી કાઢની રાક્ષ હેરતમાં પડી છે. હવે તો છે ફક્ત તથુ મીઠા આકા સનમનો દર ને હાં નિગાહી છે. ચમકમાં મોતીઓ સમ બધું મારા પરસવામાંથી આવેલુ મીઠી છે. દલચ-કેલ દ હાં આર કડીઓ તરેહની આ કડી બિહ સંકડી છે. આર સંકડી પડી છે તો લિલ આફત પડી છે. ચડી છે તો લંગે આફત ચડી છે. અટલ વિશ્વાસ છે આફત યાચુ ગળે કાંસો લીડે હાંય કડી છે. પટા ધનધોર આફત ચડી છે. ઉડા અપ મંચકો કોરમત લોડી છે. કહો આનંદની કાં ધડો છે. હલપને આપો પડી પડી છે. તમેને નિન નેતી આફત પડી છે. કહી મોહુ કદિ આંખો ચડી છે.

હું સમજ્યો કે નહર જુલો પડી છે નવાઈ છે નવી દુનિયા જડી છે. તમે તો માણે પાસે પસાં છે ભુલાવામાં બધી દુનિયા પડી છે. ન મેં છાયા ન એણે છા કાંધી લડી છે તો ફક્ત આંખો લડી છે. તમારી આંખ પર અંધુશ રાખો. હવે તો એ બધુ માથે ચડી છે. હલ્લ મુજ કાઢને કું કેમ આપું હલ્લ મુજ હલ્લ સાથે જડી છે. હરે છે કોઈથી શું કામ શયદા કા તારી દિશ તમાં ખડી છે. શયદા

એ નજરે મારી આંખો લડી છે. ક્યામત પર ક્યામત જઈ પડી છે. ક્યામત શું છે બીજું કંઈ નથી પલુ વિરહની રાતની છેલી ઘડી છે. તમારા તીર આવી મારા દિલમાં તમે જોઈને, મુજને શું પડી છે. પતંગોથી કોઈ કેલુ નંધી કંઈ. અને પદનામ દિપક દેરધડી છે. વિરહ બીમારની પોસે. તેમે છે હું સમજ્યો મોને આંખો પડી છે. ચડી લે, બે-સમજ તો બીજી લે. ઘડો મયખાતુ લંછ આવી ખડી છે. એ, કાતિલ નપત એકજ વાર બીજો મરેલી આંચ પાછી તરડી છે. તરડી લાં, અહીં અશુભ પરદા નકાબ ઉપર નકાબ આવી પડી છે. ન બીજું કંઈથી પલુ બધ કદીએ. ખુસીમત જે ઉડી, મુજ પડી છે. અસર સંભાળને રહે અંગરને ધણી મુશિકલથી એ દોલન જડી છે.

પ્રથમ-દાઢી 'અમર' આજે શરમ કર :
 વાન, પર વપારે એક આજે પડી છે :
 'અમર', સામેલી (યકીદર) :

પડી 'તો કેક લાઈને ઉપડી છે :
 નાન, કયાં આપની ખાલી પડી છે :
 સદા જંગવાનની એ યક પડી છે :
 આ કુન્યા મારતાની સાદી છે :
 વધા માયામાં જુદી સાંકડી છે :
 છે લાંબું હિંદી પુછડી છે :
 ક્યામતમાં ક્યામત એ ખાલી છે :
 બધાને પોતપોતાની પડી છે :
 ને રંગો પારખે દિલ પારખે ના
 ભાષા એ આંખડી દે આંખડી છે :
 વિદેશી અંગણની દે આંખડી આજે :
 સ્વદેશી આ અમર, પડી છે :
 તમારી કુમની પડી છે :
 તમારી ફાંટી ભારે પડી છે :
 કોઈના પ્રેમનો પહેલો નિસ્સો :
 કોઈના સેનની ફેશી પડી છે :
 સદાએ આખરે મેં જિયારા :
 રહી પોતે જોઈએ તરફી છે :
 કવિની ફેકડી કરનાર મિત્રો :
 કવિની સીક કા હી સાંખડી છે :
 સદાએ કોઈની લેજો સદા સદા :
 તને 'નિસ્સાર' સાંખડી પડી છે :
 'નિરુપદ' (પિટવાઈ)

જાનથી શું અર્થિ-કિરમન જુડી છે :
 બધાને પોતે પોતાની પડી છે :
 ન તુડી સીવળી તો એમયો પાણી :
 નિમણી કામસમી જાણ્યો છે :
 ભાઈને આપ કોઈ ના બેઠા પોતે :
 બધાને લેજો કદી નહીં આંખડી છે :
 અમારા સમય પાયા પદમાં પુરવા :

ગઈ અમ ભાગ્યની તરી કડી છે :
 દરેક પુરાણથી લીધા જ્યાં લેવા :
 શીરે ત્યાં તો કાઠા આવી ખડી છે :
 ભયેને હો રહ્યા કુરમને કમરો :
 મુકદ્દર છે કનેલ આજે ખડી છે :
 હું સમજે પોતાપણ મરજીથી નીકળ્યા :
 યશ આકાશ પર કાલી મડી છે :
 વનના કોઈરોની પાલકો બગાડો :
 સીમાએની અર્થિ, કોને ખડી છે :
 કના થકે જીવન સર્જના નવું હું :
 હવેમાં એક આ આંખડી પડી છે :
 કાઠા મુજબ ભાગ્યની વળાંક રહે છે :
 ગઈ સમજી મુજબ આપડી છે :
 બધાને આપડીમાં હિતરીને પૂછે :
 કહો કયાં ખાતરી ની ખૂંપડી છે :
 'કેશ માતરી :

વધા મલિ 'અડી મુજબ નાવડી છે :
 જિવનમાં અજાણે રમ પડી છે :
 નર-બાગમાં દિનમત આપડી છે :
 ખોલી આંખડીમાં આંખડી છે :
 ખડી હોતે તેજીને પાંચ તરફ :
 દરારે વારે વીજળી તડકડી છે :
 કોઈ આપડીમાં રવાન કાળ મહારા :
 નિરાશ અર્થોમાં આવી પડી છે :
 પડ્યા મંજિલના ખંધ છે તરણમાં :
 ને શિર પર કુચ તો ખૂબ ગડગડી છે :
 હું મુજને પોતે કહું શું અન્ય કાળ :
 બધાને પોતે પોતાની પડી છે :
 તમે મુજબ મરતકે નાખો હું તલોર :
 રમવામાં વિશ્વ જેવી ચલ-છડી છે :
 દરોતી જાનું જીવન ત્યાં પ્રકૃતિ :
 અર્થિ શુદ્ધ માંખડીએ કમડી છે :
 નમન જાગર, સમિષ કરતા અમારો :
 સરકી કોઈમાં દે આંખડી છે :

શરી સમ દિપ તે પેટાવી' એક,
મેં સુગમની હૃદયની ફલહરી છે.
પ્રભુવના પાઠ આગળ છે એ 'સામિર' !
પ્રથમ કક્કો, પ્રજી આરાખડી છે.
'સામિર', (વટવા)

કોઇ પર દિલ કોઇ પર આંખડી છે,
છતાં સુગમે નિરાશા સાંપડી છે.
એ આંખમાં ને કંઠા આંખી ખડી છે
ગિયારી જાન સુસ્કિલમાં પડી છે.
જુઓને લાન જુઠ્યા શૈખ પીને;
ખલે જલ્મે, અગલમાં પાછડી છે.
તમે નાવિક બની આવી ઉગારો.
વમળમાં સુગ કસાઇ નાવડી છે,
તમે સુહ્યા નંઝર નિર્મી કરીને,
મગર અદો તો ક્યામત થઇ પડી છે.
ક્યા મારી હું કેને જઇ સુજાવું,
બધાને પોત પોતાની પડી છે.
અમે માન્યું તમે પીતા નથી શૈખ,
કરી તમ લાક શાને આંખડી છે ?
ઇમારત આશની બાધીની દિલમાં,
આંખાનુક આજ એ તુડી ; પડી છે,
કદમ મેલસરમાં શી રીતે ઉપાડું,
શિરે મારે, સુનાની ગાંઠડી છે.
તમે ઠોકરથી તો ફકરાવો દિલને,
તમારી યાદ એમાં હર ધડી છે.
'ફિના' દિલને સુલનીમાં સંભાળો,
બધા એ, આપની પાછળ પડી છે.

"ફિના" રહેરી.

હલ્લ-લીલાની દિલમાં પ્રીતડી છે,
હલ્લ શીશામાં મય આજ પડી છે.
હલ્લે આંખું કદી નીચું થશે ના,
પાછું ઉચે નઝર જઈને લેડી છે.
કેહું તો શું કહું, કેને કહું હું ?

બધાને, પોતપોતાની પડી છે.
હું છું, એ તરફ, હું ગ્રેમ-પાંખે,
હલે મંજિતની ક્યાં સુગમે પડી છે ?
રહું છું, "રૂપ" સાથે ગ્રેમ-જગમાં,
મને મંજિતથી પર મંજિલ જડી છે.
મદખત લાવ એ, અંધિમ મદખત
મરણ-જગતના વચ્ચેની કડી છે.
જુપીને પણ જુપી ચકતા નથી એ,
અને દોષિત અમારી આંખડી છે.
ફસારી રૂપ, રંગમાં નઝરને,
અમારી ઝિંદગી રસતે પડી છે.
નથી દિલનો, નથી દુન્યા સમજાને,
અમારી દિલ ધંધો દુન્યા ખડી છે !
મદખતથી જશે દિલ, મંજિતે તું,
મદખત આંધળાની લાકડી છે !
અનોખા લાવનો પુરો છે એમાં,
ગઝલ "આસિમ"ની મોજે મોજડી છે !

"આસિમ" રહેરી

પુંકારે, શાહીવાહીની છડી છે
મંજા દાસવમાં તેને પડી છે.
મજે પડિને, ને મુઠ્ઠાં તો સાંઠે,
નડી તો ફગવાની આ ધડી છે.
સિધાવો મોજથી સ્વેદ્ય પાણ
પેરાણાગંત હલે લારે પડી છે.
પડી છે અન્યની દરકાર કેને
બધાને પોત પોતાની પડી છે.
"એ ફેકે છે બેરાકાં બેબુ બદલે
કળા શી રોમનોની કાંકડી છે ?
ઇશારાથી કરે પત્થરને પાણી
એ લાંબો આંખમાની આંખડી છે.
જે જુલની એડીથી અંધર ઉડે છે
એ મિસ છે કે પંવનની પાવડી છે,
કપાવી, એજા કદ એડેળાયાવું
સુધારાની એ દેશન કાંકડી છે.

૧૭
 યુરોપિયન પશુ શિરે એવી ખડી છે.
 કે સારી દુન્યા દરમન ચર્ચ ખડી છે.
 વિશાળ લાખ કંઠેરા સુધે ગયા દિવ,
 કોઈની આદ, ન્યાં ફરી પડી છે.
 નથી ચાલી શકતું હાય એ પશુ,
 શિરે પાંચોની ભારે, ગાંધરી છે,
 અરે! ઉપકાર પશુ કેવો તમારો,
 યુદ્ધી નીચી શરમથી આંખડી છે.
 પધારો દરો દુઃખ દિલથી પધારો,
 હંદ્ય માંડે દુઃખોની દાખડી છે.
 મિલનની જખનામા આરકુ પશુ,
 ગિયારી રાત આખી તરફડી છે.
 નથી તું એકલો જગમા દુખડી છે;
 ગિયારી સારી દુન્યા રાંકડી, છે.
 કમા જેવે છૂંત કા, ના, કહે છે.
 મરણુ છૂંતને અહીંયા આપડી છે.
 તને ચિન્તા "વહી" શાને જગતની,
 જગત ને કંઈ નથી તારી પડી છે.
 "વહી" (કરમાડ)

૧૮

છૂંતની એ નહીં બુદી જડી છે
 નિરાશ ને અમર કરવી પડી છે.
 ખબર રાખે તો કાંઈ ક્યાંથી રાખે
 કે સોને પાતં પાતળી પડી છે.
 જવાની છે નો આતી છે જવાની
 જવાનીનું છૂંતને જે તણું ધડી છે.
 ખડી છે વાત મોંગે નાં મળે કંઈ
 છે એની ભેંસ જોની લોકડી છે.
 નથી છૂંતને છતાં લાંબું છૂંતું છૂં
 દુન્યા મોંગાપની આજે નહી છે.
 ભંભુડા ભંભંતી જંગલેરમા જવાની
 મરણુ છૂંતને જામેતાં ભાખડી છે
 "એમીન" આજાદ છૂંતું પાંચડી પશુ
 કમા છૂંતી જવાની સાંપડી છે.

અમીન" આજાદ (સુરત)

૧૯

ગજા ક્યાં હોય એવાં યુદ્ધચિંતામાં
 ને જ્યાં સુત જેનું યુદ્ધની સાંખડી છે.
 થયો એ લાલ અતે જખજનો
 ન ટાંપી મેનદે નો પાંચડી છે
 હવે તો એક નશાન હો ખુદાર;
 હવે "ધાકડેની" અનિમ ધડી છે
 છૂંતનું હાથે દુઃખ દારીને શીખે
 છૂંતની હરપડી નાજુક ધડી છે
 હવે કો હોય "ઓકિર" તમને ખડે
 તમારી, મારે, જાએ નાવડી છે.

૧૯ "ઓકિર" "ઓકિર" લાંસોડી

[ગાંધી ગજમેલ અગત્યા અકે]

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

૧૯

ઇકબાલ :

વિશ્વના મહાન

સન્દેશવાહક કવિ

ઇમામુલ્લેન સદ્દીન

દરગાહવાસી

અમદાવાદ રાજ્ય સર મુલ્કમદ
ઇકબાલની મળના જંગતની પ્રથમ પંક્તિના
કવિઓ, કિસ્સે અને તત્વજ્ઞાનીઓમાં થાય
છે. એમના કાવ્યો અને ખંડાઓના સંગ્રહો
આના પુરાવાર છે; પરંતુ એમની એ
વિશેષતાઓને કારે મુદ્દાએ તોય એક સન્દેશ-
વાહક કવિ તરીકે એમનું નામ સંદાય અપર
રહેશે, અને સાચી હકીકત તો એ છે, કે
એક સન્દેશવાહક “કવિ” તરીકે એઓ સફળ
થયા છે પણ ભારે, એમની એ સફળતા જગ-
તના કવિઓ માટે કદાચ ઇર્ષ્યાજનક પણ
અતી.

કારણ બાપરન, ગિર, હોમર, ટેનિસન,
શેક્સપીયર યૂરોપ-અમેરિકામાં, દોહરા, ખેયામ,
કાલીદાસ, ભવશ્યુતે, ટાગોર એશિયામાં વિસરાઈ
ગયા છે, કે કદાચ વિસરાઈ જશે એ તદ્દન

સહવિત છે પરંતુ ઇકબાલ અલ્લે અને
અમર રહેશે. સળગ એ જમવિખ્યાન કવિ-
ઓએ આધ્યાત્મિક, રંગીન અને ઇસ્કનીજ
સાધરી કરી બાણી છે, જંગતને-ઓધ-
વાની, તેના નિર્લાન આત્માને જગાડવાની,
જનતાના નીચલા થરને મંચન કરવાતી કોશિ-
શજ કરી નથી, ખટકે એમ કહ્યું કે એ
જગ-કવિઓ કોઇ મિશન, કોઇ સન્દેશો લઇને
જગ્યા જ નથી કે તેમની શાધરી ચીરૂંછપ
અતી રહે. ટાગોર જરૂર મહાન કવિ છે,
મહાન તત્ત્વ ચિન્તક છે, મહાન દુઃખી છે
પણ જંગતને તેના શા સન્દેશો છે? વિશ્વના
એવા કયા દેશો છે, જ્યાં આજે ટાગોરના
કલામને, ધનસાનમાં આહ્વાન નગરત કરવા
માટે નિમિત્ત સમજવામાં આવેલો હોય.
ટાગોરની વાણી રંગીન આધ્યાત્મિક વાણી છે,

જે મનુષ્યના મુખના આત્માને એક વાર
છેડી જાય છે, આત્મા સુન આપી જાય છે,
મરણ બનાવી દેવા છે. મૃત્યુ- મનુષ્યના રમો
બનાવી નેવે છે અને બસ.

ઇકબાલનો કલામ. હિન્દુસ્તાની મુઝાફા રૂકમાં
નવજીવન, સીચી, તેના નિર્લાન
આત્માની નવું જીવન આપે છે, તેના
નિરાશાચરણ દેહમાં પ્રાણ પૂરે છે, અને
તેના અદ્ભુત (ખુદી) ને જાગે છે એટલું જ
નથી, ઇકબાલ મનુષ્યને સર્જનગણી બોલે કરતો
નથી, કંઈ બની દિશા બતાવતો નથી, અમલના
પાઠ લખાવતો નથી પણ તેથી પણ આગળ
લઇ જઈને, હિન્દુસ્તાની હિન્દીના મર્મો બતાવે
છે, અને તે માટેનું સમયગણ્ય દેખાડી
મનુષ્યને આંધળા બેઠા, બેઠાવાનો બોધ કરે
છે. મનુષ્ય સુમત્ત, ઇકબાલ પોતાના કલામની
રેશનીમાં, એથી બુદ્ધિ સર્જાવી દેખાડે છે
કે ત્યાં પહોંચ્યા પછી ભાગ્યે જ કોઈ મનુષ્ય,
તેના સમાન બનેલા આત્મા જોડે જઈ પાછી
પાની કરી શકે છે. તે યુદ્ધ આદરે છે, ને
જરૂર આદરે છે.

ઇકબાલ પોતાની કારમી, મરણથી
“અસરો પુરી”માં હિન્દુસ્તાની પોતાની ખુદી
(અદ્ભુત) કિંવા અશિમતા પીડનના ઉપદેશ
કરે છે, અને એ ઉપદેશના પ્રતિજ્ઞાઓ
ઇકબાલના હિન્દુ કલામ “બાલે ગિલ્દીસ”માં
પોડેલાં સ્તંભ શકાય છે. ઇકબાલ, મુમલમાનને
પોતાના અદ્ભુતને, જાગૃત કરવાનું, અને
અદ્ભુતનામાં રહેલી અનંત શક્તિઓનું રહસ્ય
પીડનવાનું કહે છે. સ્તંભ શ્રિરંધ્ર કામ પોતાની
અશિમતા પરબી-ચર્ચ જાય તે ઇકબાલ તેમાં
તેતોં ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિ છે, તેને, ફરીવાર શાસન
દરેતી બેઠાનું ભવિષ્ય લખે છે, અને તે
વિધની સુખી, સુખ અને સુસંસ્કૃત મનુષ્યોમાં
પહોંચે. રચના મેળવે એમ ચોક્કસપણે માને

છે. એને સાબસર નકાત્ર, “બાલે ગિલ્દીસ”
માં મુમલમાનેને દેર દેર ખુદી (અશિમતા)
બેઠા કરવાની ભાગ્યશુકરી છે, અને તે
દ્વારા મુદિલમ કામે બોલેલા દરજ્જે પાછા
મેળવવા ઉપદેશ કર્યો છે

કવિ શિરોમણિ પોતાના પુત્ર જાવિદ
ઇકબાલને એક કાવ્યમાં ઉદ્દેશને લખાવે છે કે:-

“ખુદી બાકી” હવે ઉપે બલિદાંકા મુમલ!
ખુદી સોજને રૈસન હવે ઉમ્મતોંકે ચિરાગો”

ભાવાર્થ: અદ્ભુતનાના વાધમાં જ અનંત-
જીવનનો મર્મ ગુપ્ત રહેલો છે, અને
અદ્ભુતનાની બળતરા થતી જ (જાગૃતી)
અજાણના દિપકો પ્રકાશમાન છે.

અશિમતાને જાગૃત કરવાની હિન્દુસ્તાને શા
માટે જરૂર છે તે “બાલે ગિલ્દીસ”ના એક
કાવ્યની નીચલી પંક્તિમાં સમજાવવામાં
આવ્યું છે. :-

“થેદ પચમ દે જઈ હવ મુજદે બાલે સુખદાદી
કેદ ખુદી આરિફાંકા હવ મુમલ પાસાદી.”

ભાવાર્થ: મનુષ્યને શિનય નીચું મને
સન્દેશો મુખ્યથી મળે છે, કે અશિમતા જાગૃત
કરી થોડા પ્રભુ-ભક્તોના પગ પર બારસાડીમાં
પરિણમી જાય છે

તેથી જ, ઇકબાલ “બાલે ગિલ્દીસ”ના
એક બીજા કાવ્યમાં કહે છે કે :-

“નાજિલ નદો ખુદીમે, જરૂર અપની પાસાદીની,
મામદ કીસી દરમકા વે બી હવ આસ્તાના.”

ભાવાર્થ: અદ્ભુતનાની અજાન ન થ,
ને વડે ન તારે રસાય કર કેમકે કદાચ તું પણ
કોઈ દરમ (પવિત્ર ધાર્મિક રમણ)નું કાર છે.
અદ્ભુતના કિંવા અશિમતાને જાગૃતી
લેવાથી, અને તેની શક્તિઓને પરબી લીધા
પછી માનવી કેટલી ઉચ્ચ બુદ્ધિશાળી બને
પહોંચે છે, તે “બાલે ગિલ્દીસ”ના એક

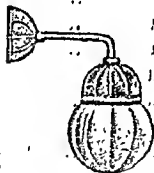
અવ્યતી નિમ્ન પંકિતમાં કાન્ત દર્શિવાળા
આપણાં મહાન શાધરે સમજાવ્યું છે:—
‘જુદીકા કર જીવન ઈલા. કેહ દર તકરીસે પટેલે
પુરા બંદેમે જુદા પૂછે, બાત તેરી રચા કયા હય !’

ભાવાર્થ : તારી અરિમતાને. નું એટલી
જાગૃત કરી છે કે, પ્રભુ પટેલે કોઈ પણ કાર્યનો
પ્રારંભ કરતાં પૂર્વે તને પૂછે કે ઓ બંદા!
તારી શી ઈચ્છા છે?

ઇકબાલ, એશિયાનો મહાન શાધર ઇકબાલ,
વિશ્વનો મહાન દિસ્ત્ર, મહાન તત્વજ્ઞાની
ઇકબાલ ખુદી કિંવા અરિમતાનો અંધારી
છે, સંદેશવાદક છે પરંતુ અમરપત્નીસંગી વાત
તો એ છે, કે એનો એ ઉપદેશ, કુર્આન—

પાકતી સચી તંઅરીમ (શિક્ષણ) થી જરૂરપણું
ચિદ્ધ નથી. એ સામાન્ય રીતે જગતની
પ્રજ્ઞાઓને અને વિશેષ કરીને મુસલમાનોને
કહે છે, કે તમને યોગ્યો. તમારી અરિમતાને
ઓગળો વિશ્વમાં જે કંઈ છે, બધું તમારા
માટે છે. હૃદયમાંથી લય અને બીકને
તિલાંજલી આપી દો. યુવવાટાં મારતા
સાગરમાં કુદી પડો, મોજાં ઓપી ધુધ કરો,
પાકોથી ટકરાઈ જવ કેમકે જીવને, કૃષોનું
ખિજતું નથી, સમરંગણ છે.

ઇકબાલનો આ સંદેશો છે, જે મેં
સંક્ષિપ્તમાં પેરા કર્યો છે. એ સંદેશથી
ફલિત થાય છે, કે ઇકબાલની શાધરી મરવાને
જન્મી નથી, અન્થોને છાડવાને સર્જન છે.

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પેટ્રોલ ઇલેક્ટ્રીક, ગ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીનાં ઝાળવાના
ચુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ટોકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો,
પાણી ગરમ કરવા માટે બોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના
બટન, એવરેડી ચાંદર, ફ્લોરો લાઈટ ટોચ વગેરે કીફાયત્ત બોવે મલશે તેમજ
વીજળીનું દરેક પ્રકારનું કીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટૂંકો,
સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઓર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

(૧) ઓર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.
(૨) કેશપીક બેન્કર, લાલગેટ પાસે, મુરત.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

મુસ્લિમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ જોઈ રહ્યું છે તે કુઆમે પાકનો માતંગર ગુજરાતી તરજુમા એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે. જેનો અરથી મતન એક મશહૂર કાનિગ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા પાથે દરેક પેળનો સુદર બટ્ટોડ જતાવી એક કોલમમાં અરથી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમા આપવામાં આવે છે. તેની નીચે નંગરા આપી માતંગર તફસીરોના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમન્વયવામાં આવી છે કે સોધારણુ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કોઠી શકે. ખોત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાર સુધીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવો લઘુમણ છે. અમમાનો સીપારો હદિઓ છે આના પોસ્ટેજ ૦) ના

અલિકુલામ-મીમનો	છ આના	..
સ-યફૂલનો	છ આના	..
તિયર-રસુલનો	છ આના	..
લત-તનાલનો	છ આના	..
વલ-મુહસનાતનો	છ આના	..
લા-મુહિયુદ્દાહનો	છ આના	..
વુએજા સમેઈનો	છ આના	..
વ-લવ-ચાતનાનો	છ આના	..
કાલલ-મલઉનો	છ આના	..
વચલમૂનો	છ આના	..
વચનએકનનો	છ આના	..
વ-મા-મિન દાખમુહ	છ આના	..
વ-મા-હિમ રેઓ	છ આના	..
ર-મ-મા	છ આના	..
મુહાનલ્લી	છ આના	..

નોંધ-એક અર્થથી જે સીપારોની પી. પી. કુરેશી આંચરો નહિ. એક સીપારા માટે ૧૬ સીપારા મોટો હોય છે. એક સીપારા મોટો ગામની પોસ્ટ દીકરી બીકરી.

૧૬ સીપારા મોટો હોય છે. એક સીપારા મોટો ગામની પોસ્ટ દીકરી બીકરી. સહિકા બુક ડીપો રાંદેર (સુરત)

સિદ્ધિ.....ના.....સન્માર્ગ

૨૦૦૬ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૬ કરવાર : "ગાદિલ"

[સર્વ પક્ષનાં પ્રયેક માનવીને પ્રેતસાદન આગ્રે પુત્રનમાં મૂકી શકાય, અને ઉપયોગી નીવડે] એવું કંઈક "કારવા"નાં વ્યવસ્થા વર્ગ સમક્ષ રજૂ કરવાની આજ્ઞા એક નેમથી, "સન્માર્ગ" લખવા પ્રારંભ થયું. "વ્યવસ્થા" વર્ગમાંથી એકાદ જિજ્ઞાસુરને, પાશુ પ્રેરણા મળી, તેણે આ મહાનિર્ણય સર્જી "થયેલી" માનીતા. ઉપરોક્ત વાચકોનાં નીચે મુજબની પ્રશ્નો, તો "સન્માર્ગ" સવિબોધો પ્રસ્તોતકારે પૂછી પ્રેરણા કરવાનો પ્રયત્નો કરીશ. તત્કાળ તો આજ્ઞા તુચ્છ લગ્ન. હું પૂછું છું કે "કારવા"નાં સર્વ વ્યવસ્થા જાણીએ, "સન્માર્ગ"ને વાંચે, વિચારે અને મનન કરે, સાચેજ તુડીએ ને ઉદારતાપૂર્વક દર્શન કરે. કારણ કે વ્યક્તિગત દરેક માણસ ચોતાની દ્રષ્ટિએજ લેખે છે. એમું છે.

૨૦૦૬ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૬ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૬ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૬ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૬ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૬ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૬ કરવાર : "ગાદિલ"

સર્વ રીતે પાળત છે. ... યશસ્વદા માને છે, પણ વાસ્તવિક રીતે કસોટીની
... રીતે ... ધર્મસંપત્તિ છે. ધર્મસંપત્તિ તેનાં
સંપત્તિ એક રીતે છે, ધર્મસંપત્તિ સંપત્તિ પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં જોવા-જાણવાના
મહત્તા અમાપ છે, મુસ્લિમોની સામટી અન્ય લોકો પ્રવર્તે છે તે તેમની ગેરસમજૂતીને
અવગણત એમનાં કુસંપત્તિ આભારી છે, સંપત્તિ તત્કાળ અંત આવી રહે.

વગર કોઈપણ પ્રગળ્યે એક પણ કાર્ય પાર
પાડવાનો દાંખડો ઇતિહાસમાં જોવામાં આવેલો
નથી. આપણું જિનમજા જુદાકાજુદું મર્મ નથી. જુદાનમાં જોડણી પણ જાના પાપો થાય
સંપર્માં સમાપ્તું છે, જ્યારે આપણી વર્તમાન છે, તેમાંનાં પ્રધુ, ભાગે લાચારીએજ, ચાય, છે.
અવંશ આપણા મત-મતાંતરેને આજારી, સમાજક બંધને, રૂઢીએ ને કેટલીક અયોગ્ય
છે. મુસ્લિમો હજુ પણ ચેતે એ અલંકાર, મધાએ એ બંધાય પાપોનું મજ છે, સમાનતાનાં
જરૂરી છે. મોરલે સ્વેચ્છાએ જીવનનાં જોડણી થતાં હોય,

સમાનતા એ પરસ્પરની સજ દર કરવાની
ગામખાણ કવા છે, સર્વ જગતને સમાનતાનું
શિક્ષણ આપનાર પોતે (મુસ્લિમો) આજે મોર્ગ
જુદવા છે, ઉચ્ચ-નીચતા બેઠાબાંધે સમાનતાનાં
ઉપેક્ષાને આજે કચેરી નાંખ્યા છે આપણે
હવે નવેસર સમાનતાનાં ધોરણે જીવન વહન
કરવાની આપર્યકતા છે. જગતનાં મુસ્લિમોને
આપણે જો ફરજ પાડી શકતા ન હોઈએ તો
પણ હિંદનાં નવકાઠી મુસ્લિમોને તો આપણે
સમાનતાની કિંમત આંકતાં સિખવલું જોઈએ.

નંબળાઓની પ્રવેશ 'સંગ' સમજાવોની
દ્રષ્ટિએ જાણવો જાણ્યું છે, છતાં નંબળાઓએ
તો તેને જોડા સમજાવે પણ જીવનપિત્રસમા
યતી રૂકાવેટો દરે કરવાના પ્રયત્ન કરેલા જોઈએ.
મુશ્કેલી આંગે નંબળા છે, કમળાએ છે,
તેઓ પોતાના હક્કો મેળવવા માટે જે પણ
પ્રવૃત્તિ આદરે તે પણ એક પ્રકારનો
જોડાઈ જાયો.

परधर्मिणो कृत्वाकं भुविभं रक्षयन्ति
रक्षयपद्धति उपर्या. धर्मभने कसादीन्

ધર્મ (મજ્જિમ)ની વેગણા શાખનાર મતેક
રીવાજને મુરિશ્વરોએ સત્વર તિર્થાન્તરી આપરી
જોધ્યો. જે રીવાજોને અપનાવનાં વખતનાં
વહેવા સાથે ભયંકર - ગુનાહો અસતિત્વમાં
આવના. સંભવ હોય; તેવા રીવાજોને ભજવ્યા
એ પાપ નથી. પદ્મ પાછળ-કુકર્મો યતા. રહે,
એ કરનાં તો મજ્જિમ જતાવેશા. પીરીમાર્ગ
ઉપર. આવી ઉલ્લંઘ એ, વધારે સલામતી લેરેલું
છે. એ મુરિશ્વરોએ સામજી લેવાં, જોધ્યો.

મમાણીક મજૂરી કરતાં શીખવું એ સર્વોત્તમ છે, અન્યના આધારે જીવે સમાજને આગળે પલા કરતાં, એક વસ્તુ વધારે શરમ લેશે નહીં-મુદ્ધિમોએ હવે ખોટી શરમ લેઈ જેની ધરે.

મુરિલમોનાં કૃત્તવ્ય છે, જે તેઓ પોતાની વર્તમાન અવસ્થાનાં અવગણીને કરે, જન્ય પ્રવાહો ઉપર પાણી મીઠું મીઠું, અને પોતાનાં વર્તન ઉપરથી પોતાનાં ભવિષ્યની રૂપરેખા દોરે.

૧૫

કમનસીબે આપણાં ઉશ્માઓ સુધીઓ અને રાજદારી નેતાઓમાં વિશેષ સંકુચિત દ્રષ્ટિ નેવામાં આવે છે, સમાજનાં મુખીઓ અને પરેલીઓ પણ એ રોગનાં ભાગીદારો છે, પરિણામે પોતાની નામના કે સ્વાર્થની ખાતર અન્યની-દરેકરે કરવાનું તેમને સુઝતું નથી, સંકુચિત દ્રષ્ટિ કે અચોક્કસ સ્વાર્થને ધરમાલે ધિંગ્ગારે છે, એ દ્રષ્ટિએ વિચારતાં આપણાં માર્ગદર્શકોમાંની ઘણીખરા મોટા સુધી ગયા છે, અર્થાત મંજૂર થતાં વેલા સીધા મોર્ગ ઉપરથી તેઓ ખસી ગયા છે.

૧૬

શરીરમાંનાં એકાદ અવયવને પણ ઇન થતાં જેમ-શરીરનાં અન્ય-એક દરે અવયવો-વેદના અનુભવે છે, તેમ મુરિલમોનાં પણ હોય છે, અર્થાત એકાદ મુરિલમોને પણ અદ્ય ઇન થતાં સમસ્ત મુરિલમો વેદના અનુભવના યાપ, એથી મુરિલમ કામની પરીસ્થિતિ દેખી નેહએ, પણ બેદરકાર મુરિલમોમાંથી એ સદગુણ તારા પામશે દેવાથી આજે વ્યક્તિગત કોઈપણ મુરિલમ ગમે ત્યાં રહે સાઈ જતાં નેવામાં આવે છે, સ્વાર્થ અને સંકુચિત દ્રષ્ટિએ આપણને ધરલામચી સદંતર અગમ કરી નાખ્યા છે, એ આપણી કમનસીબીનો એક-અધિક પ્રવાહ છે.

૧૭

મુરિલમોની સંપૂર્ણ સર્વોત્તમ અને સદંતર ખામીરદિન સામાજિક રચના એટલેજ શરીરનું

શરીરનું દ્વાર મુરિલમો સર્વોત્તમ હવેન હવેના સંમર્ષ થઇ શકે છે, શરીરનું દ્વાર મુરિલમો પોતાની ગુલામી ટાળી શકે છે, અને શરીરનું દ્વારનું મુરિલમો મોક્ષ (નબત) મેળવી શકે છે.

૧૮

આચાર, વિચાર અને વર્તનનો સુમેળ મંજૂર વગર થતોજ નથી, મંજૂર હાખવેલા સન્માર્ગો દ્વારા આપણે સાચા મુરિલમ થઇ શકીએ છીએ, અને એકવાર સાચા મુરિલમ થયા એટલે ઉચ્ચ-નીચનાં બેદભાવનો અંતજ આવી જાય છે, દ્રષ્ટિ દાય નેચે રચાત રહેતું નથી, શરીરનું દ્વાર થયેલી-સામાજિક રચના આપણા અંતરની અને બહારની મહિનતા ઘોષ નાખે છે, આપણી સામાજિક રચના પુન શરીરનું પ્રમાણ થવી નેહએ.

૧૯

સુવાવરયાની મહત્વકાંક્ષાઓ અને તમનાઓનું માપ કાણુ કરી શકે ? કર્તવ્યપાલનનાં એ સર્વોત્તમ કાળમાં સુવક સ્વર્ગ ને નકંતો અધિગારો ઘડી શકે છે, કાંઈ પણ સુવક હિંમે, તો તે એ સમયમાં એક નવી દુન્યા રચી શકે છે, પણ શન છે સવેજાની, અને હનગારદિની.

૨૦

અવનતિ તરફ દીનપ્રતિદીન ધસાઈ જતી-પ્રજનઓનાં કવિઓ પણ નમાલી જતીજ સેવના હોય છે, પ્રજાની અવનતિનાં કારણો શોધવાને બદલે તેઓ જુડીઓને દાંડી દેવાનાં નીરર્થક પ્રયત્નો કરે છે, કૃત્રીમ સંદર્ભનાં પદ્ધતિ પાછળ પોતાની અને પોતે જે પ્રજામાં જન્મ્યા હોય, તેની પાપમાલીને સંતાડવાની વાલીવાત કવિઓ રચે છે, કારણકે સાચા સંદર્ભની ઝંખા કરવા-કરાવવાની તેમનામાં સંદિન હોતી નથી, એવા કવિઓની સર્વ કવિઓ માત્ર સંદર્ભને વખાણવામાં જ

દના. જેમની આસપાસ પતંગીઆની માથક દળરો મનુષ્યો તેમની હજુરમાં પોતાની મુરોહો માટે ઉભા હતાં! આ-મદાન પુરુષ કોઈને મોહથી-દોષન આપી રહ્યા હતા તે કોઈને આત્માદ આપી રહ્યા હતા; તે કોઈને મુકકમે છતાંવના હતા! મારી નગરોએ આ મહાશયના ગુરાની ચહેરાની બચાએ લઈ લીધી. પરંતુ ત્યારે મેં તેમની બસલી ચરતમાં જોયા તે મારી અર્જનથીઓને કોઈ પીર રહ્યો નહિ. આ મહાશય દુન્યાને બુલાવો દઈ પોતાનું ઘર ભરી રહ્યા હતા. અને તેમના હાથો દુન્યાની લાખો ખરાબીઓથી ખરાબીલા દના! દુનિયાને છેડી ખેસેલા એ દુરવેશ-પીરછ દુનિયામાં પુરેપુરા ચોંટી ગયેલા હતા! ખસ તેમની છલમાં ખુદાએ પીગળાની શક્તિ અર્પી હતી. અને તેને પ્રતાપેજ બધો ખેવ સદા થતો! મદાન ખુદા પાસે હાથ ઉઠાવી સરાજ કર્યો છે ખુદા! આ મદાન પુરુષના દેહમાંથી દુન્યાના મનુષ્યો શી રીતે બગી શકશે? ખુદા કોઈને ક્યા મોહમોહ ત્યાજ આપે છે કે મને આપે!

ખતાવટી લીડરના વેશમાં શયતાન

આ પીગળુ દબ્ય સૌથી વધુ કાંકક હતું એક અપ-દુ-ડેટ લીડરને કોમી અટ્ટકોમ-પર દુન્યાને રચનવતો પાક...શીખવતા જોયા. આ મહાશય દુન્યાને ઉત્તરિનો રરનો ખતાવી રહ્યા હતા. તેમના સેકયર પરથી ખુજી તરી આવતું હતું કે તેમણે પોતાની સર્વ શક્તિ અને અવશઆશમ કોમની ખિદમતમાં કુરબાન કરી દીધાં છે (!)

કોમકે કોમકે પંડિતે પંડિતે છે...હુંકોમકે સાય; રંજ લીડરકા ખજોત છે; અમર આશમકે સાય!

આ મહાશય પંડિતે પંડિતે પંડિતે પંડિતે પંડિતે

તરવીર રૂપ આ લીડર માલમ પડ્યો.

ખુદા આવા ચિતાના વેશમાં છુપાએલા માનવોથી દેશ, તથા કોમને બચાવે! મેં આ લીડર મહાશયની છુપી છંદગી જોઈ તો માલમ પડ્યું કે આ મહાશયને જાહેરમાં લાવનાર કોમી અંદો હતો, ત્યારે મેં: આ દર્દનાક હકીકત સાંભળી ત્યારે મારે, હૃદય પોકારી ઉઠ્યું: “યા ખુદા! જે કોમમાં લીડરના વેશમાં શયતાન પચદ યથા તે કોમની ઉમ્મતિની રી આગા? અને તેમનો ખુદાકો નારા સિવાય કોમુ કરી શકશે?” આવી દીલગીરી ભરેલી દાત્રતમાં હું એક પતના તર્જી, મહાશયની કચેરીમાં આ શયતાનો વિષે, કિઆદ રજુ કરવા પહોંચ્યો તો ભ. મેં શું જોયું?

તકલાદી તર્જીના વેશમાં શયતાન

તે જે આડીકોત્રી લખતા તે દુન્યામાં નહીં માથક કામ કરી રહ્યા હતા, અને તેમની લેખાણીએ પંક્તીકનાં હૃદયને મન રેલાવી દીધાં હતાં! તેમની મુલાકાતે દરમિયાન તેમને લોક સંદેશી માનુષ પડતું હતું કે તેમનું હૃદય કોમની ઉત્તરિ માટે દેશી આગાદી માટે તડપી રહ્યું હતું. ત્યારે તેમની મેં પુરેપુરી તપાસ કરી ત્યારે મને રોશન થયું કે આ મહાશય પેટનો ખાટો પુરત માટે દુન્યાને બુલાવો દઈ પોતાનું પેટ ભરી રહ્યા હતા! આ અપ-દુ-ડેટ લિડરકાઓની અંદરનો કાગળ તો સાવ કોરોજ હતો! તંત્રી મહાશય પોતાની વિદતાને લેવાળું કરી કોમના લમદર્દ ચતાને બદલે નિષ્પૂર્ણ લદિમંપરંકે તરીકે પાત ભજવી રહ્યા હતા! તેમની લાલન ઉપર તો મારે જે અશ્રુઓ ટપકોત્રમાં પડ્યાં. કોરન ખુદા પાસે દુઆ માંગી કે “યા ખુદા! ત્યાં સુધી તારા બંદાઓ આવા શોખિનો પંજેમાં છે ત્યાં સુધી ઉત્તરિનો આશા

આકારા કુસુમવન છે. પછી તે આજી રાખતા નિઠતાથી ભરેલા રાખતાને દુન્યામાં ભરતી
 નોતું સંમેલન જોયું. મારો છે જ્યાં સુધી દુન્યાને ખરો રસો નહિ
 ફોલોવ કરી શક્યા નહોતો. મને વિનંતિની આશા આપો. કુસુમવન
 ને આ કાંઈ ઉપદેશો, પછી પછી જ્યાં સુધી કે દુન્યા તેમના દેવામાંથી બચવાની
 દવાઓ, પ્રેક્ટિસ તો કાંઈ ડોક્ટરના વેશમાં કોઈપણ ન કરે ત્યાં સુધી. પા ખુશ તારા
 બીમારોને બરબાદ કરી રહ્યા હતા. કાંઈ
 ખુબસુરત ઓરોતોના મોઢમાં દુન્યાની બરબાદી
 કરી રહ્યા હતા. મારાં દિલની સાથે કહ્યું કે
 આ કિસ્મી પસંદી એટલે જ આજી જમાનાના
 નાશક છે.

વિઠાઓને આપા છુપા રાખતાનોથી બચવાની
 સમજ આપો અને દુનિયાને ખરો રસ
 પાછળ ધસી જાવ. તમામ શ્રદ્ધ
 ને જોડો.

કયાં હશે તું મેં ?

સંપાદક : હારિમ મોહનદીભાલ-કોટર
 એક રાત્રે મારો કે જે નિદ્રામાં પાડ્યો
 હતો તે મદના શીતળા કિરણો મારી પડીની
 જનના બાકામાંથી પ્રવેશીને મારા ધરની
 મહતી લઈ રહ્યા હતાં. એક કિરણ બમતું
 મારી આંખો પર આવી. એકું હું અજાણ
 મને એમ લાગ્યું કે તમે મારી આંખો પર
 હાથ મૂક્યા પછી એતો આંદોળતા બાજુ હતા
 હાથ તેમ કયાં ?

જતી હતી હા બસ. તેજ વખતે મને તમારો
 દેખે દેખે એ લાલુ સંભળ્યું. હું આંખો મેળું
 તો તમે ન હતા એ તો હતી થિયા લલગી !
 સુણણી સંધ્યાની રાશમાં મને તમારાં
 રોપણું જાગી દેખાઈ ! મારા નયનો એતો
 જોઈ. ફોલોવ કરી શક્યા નહોતાં કે જે સંધ્યાપર
 રમ્યામયણી રાત્રીનું રાત્રમ દેલાયું તમારા ચુંદર
 વદન પર જેમ કાળી કાળી છુટકા આવી પડે
 તેમ ! પછી આ બધા મારા તરંગો હતા
 તમે કયાં ?

અબીઆમાં—કળાઓ—દસી—રેડી—હતી
 બેતુંજી સંભળ્યું મને. હસ્યું. હસ્યું !
 કેમકે તમારા મેં હારપને પુત્રોના કિશકિસાટમાં
 કંઈ લપું દેવે નથી.
 પુત્રોમાં મને તમારો ભાસ થયો પછી એ
 સો કરપના હતી કે હાથ તેમ કયાં ?
 એક ઉપગતી પ્રભાતે કિયા સ્વદેશી પુત્રો
 પર યાદને નક્ક કરતી મેં હાથ ગળિએ લરી

આગરના મોળમાં, અરજોના મધુર વદનમાં,
 નદીના અજબગાટમાં, મને તમારો જ
 ગીતો સંભળવા છે, જોણે કોઈ ધીરને ધીર
 માં મને જ્યાંય હોય તેમ ! પછી ક્યાં
 તારા પૂરે છે તો હું એક દતારા વદને પાછો
 ફોલોવ કરી શક્યા તમે કયાં ?

વેપારી

ડિરેક્ટરી

‘કારવાં’ એજન્ટ સઃ=

૧. ધી તાજ એજીસ

સુલતમદાસી રોડ, મુંબઈ ૩

૩. તન્ના ન્યુઝપેપર એજન્સી

નાનકવાડા, કરાચી

સરકારી કેળવણીખાના અને વરોદરા રોડનું
પુસ્તકાલય ખાનાએ મંજૂર કરેલ

૧. હિન્દુ-સુરિલમ એકેડેમી

૨. સુરિલમ સમયનું સ્પેન

દરેકની કોમન આઃ આના ટ. ખ. બુકુ.

ધર્માચુદીન સદરૂદીન દરગાહવાલા

દરગાહ સારી નવસારી.

“Karavan” Agents:-

1) LIMBADA & Co.

22, Diagonal Street,

JOHANNESBURG

2) UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN

“પઠાનનું” ગેર અને બીજી વાતો”

૬. બેખક: ‘સીરતી’ ઈ. પાચ આના

૮. ખ. ના

બજમે ઈકબાલ, કહેર.

રોડીર: ધી રંદર રોડી: કણ્વીડ, મુરત.

માડે આપવાનું છે.

આ આના માટેનો માસિક ચાન્

ફક્ત એક રૂપીઆ. બાર માસ માટે

રૂ. ૧૨) જાહેર ખંચર આપનારને ઉ

આનાનો ‘કારવાં’નો અંક પ્રજા મળે છે.

(1) Student's Modern

Practical Dictionary

Eng. Words with Eng. & Urdu

meanings. Price Rs. 4-0-0.

(2) Student's Pocket Eng.-

Urdu Dictionary. Price Rs. 1-4-0

Postage Extra.

The Rander Stores, Kanplith, SURAT.

મીલાનો અંબુલ હસીમ “શરર”

(મહમ)ની ઉંદૂ નાવેલો.

“બાગે દા” (ઈકબાલ) કી રૂ. ૨૫

બાલેજિખરીલ () કી રૂ. ૩૫

ધી રંદર રોડી: કણ્વીડ, મુરત.

પત્રવહેવાર વેળા ‘કારવાં’નો લખાણો જરૂર આપો.

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ

અવધાન

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રદી), ખતી ઉમયા એટલે કે રહેણા ખાનદાનથી છે. એમની માતા ઉમ્મે આસિમ, હઝરત ઉમર (રદી)ની પોત્રી હતી. એમના ઉમવી ખાનદાનની મહાદૂર ખતીબ અબ્દુલ મલિકના લગ્નગત હતા. દિ. સો ફક (ઇ. સ. ૬૮૫) માં પેતા થયાં. એમના જમાનામાં ફેટલાય સફાયા સહયન હતો. જે કાંઇ આદરદેત (સ. અ. વ.) ની વંશીન પેછો જન્મ્યો. અને તેણે કાંઇ સદાખીન જોયા હોય તો તે તોળાઈ કહેવાય છે. એમનેય તોળાઈ હોવાનું ગોરૂય પ્રાપ્ત છે. એમના પિતા અબ્દુલ અઝીઝ, મિસ્રના ગવર્નર હતા. એમણે પૂરી કાળકુશલ પાતાના આ

આશરપદ પ્રાપ્ત કરી શિશુવૃત્તિ પ્રણય કર્યો. એક પ્રસંગે જુઝુમ હઝરત સાલિદ બિન કીસન, એમની કિસ્મતખાનામાં માટે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હઝરત ઉમર (રદી) એ નાનપણમાં જ આંતરિક રીતે મુશુએ કરી લીધું. પછી સાલિદ અને કાલુ કીખ્યાં. દરીસની વિદ્યા ફેટલાય સફાયા અને મુવદ્દસીનથી પ્રાપ્ત કરી. તે સમયના મોટા મોટા મહાદૂર આલિમે, દરીસ-વિદ્યામાં એમની કૌશલિયનને માનવા લાગ્યા. મિસ્રના ગવર્નર મહીનર પત્રો વ્યા

પ્રેરવવાથી, મહીનરે મુશુને ખાનસિગ અને પછી મહીનાના ગવર્નર બનાવી દેવામાં આવ્યા. મિસ્રના ગવર્નર મહીનરે પત્રો વ્યા તો શહેરના બધા આલિમેને બોલાવી કહ્યું કે 'સાહુનની વ્યવસ્થા અબ્દુલ અઝીઝને

સિદ્ધાંત આપને. કાંઈ એમલદાર મુસલમાનો ઉપર કુદમ કરી રહ્યા હોય તો મને નાંખી દરજ્જે. કાંધા આલિમે આ પ્રવચનથી ઘણું બુદ્ધિ-શયલ એમનાં જીવન પ્રણય અને દેખરેખ હુકમ મહીનામાં મરિજદે નખવી, અને આદર-પ્રદત (સ. આ. ૬) ના ગેઝાની શાનદાર કમારતો નિષાદ થઈ પછી મક્કા અને મહીનાના માર્ગમાં ઘણું કુવાઓ બોલાયા પિપડાવી રસ્તાઓ ફરસે, અને સાફ કરાવ્યા અને બીજાં લોકપ્રયોગી કામો કર્યાં. ખતીબના, હુકમથી મહાદૂર એમની પછી નિયુક્ત થયા. પછી શરીયોને હર પછી કરાવી.

ખતીબ વસીદ બિન અબ્દુલ મલિકને એમના પર ઘણો વિશ્વાસ હતો. પેલાની પુત્રી ફતિમાના લગ્ન પછી એમની જોડે કરી આખાં લના મરતી તેણા ખિલાફતના ઉત્તરાધિકારી નરકે પૂજાને એમને માટે વસીયત કરી ગયા.

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝને ખિલાફતની ખુશખબરી સંભળાવવામાં આવી તો મિસ્ર પર હુલા થઈ ફરમાવ્યું :

"લોકો ! ખિલાફત તો ભાર મારી છે. જાન રક્ષા વગર મારી ઉપર લાઠી દેવામાં આવ્યા છે. ન તો મારો મત લેવામાં આવ્યો, ન તો મેં એ મારે છે. જાલુન કરી ન તો આમ મુરુજીયોથી આ સંબંધમાં પ્રજામાં આવ્યું. આ કારણે મારી એમનું રક્ષી જે તમારી ગુહનોમાં છે, તેને હું પોને કાઢી લઉં છું."

તમની અપમાન, જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક એક જાણીતો વ્યવસ્થાપક હતો.

બધાએ હતું "અમે આપને જ ખરીદી આપી, અને આપની જાન પર રાજ કરીએ." આ સાંજથી તે એમણે ખુદની નિર્દેશ-સંભાળ કરી બાદ એક જીવનસાથર લાખાનું કરતાં કરતાં હતું.

લોકોના જે શખ્સ ખુદની ખરીદી ખાખી લાવે, તેની તાજેદારી લાંબી છે પરંતુ જે તેની નાફરમાની કરે, તેની આજ્ઞા માનવી જાયજ નથી. જ્યાં સધી હું ખુદની ફરમાનરદારી કરું, તમે મારી તાજેદારી કરજો, જે હું તેની નાફરમાની કરું તો, મારી તાજેદારી જાને ફરમાનરદારી તમે પર-લાંબી નથી.

ખરીદી થયા બાદ એમણે દેખવંદે નિર્દેશી મિલકત છોડી દીધી. ધણી સારા મારીકારી રહેવા લાગ્યા. ખિલાફતના આશીર્વાદ મહેલમાં પણ રહેવાનું સ્વીકાર્યું નહીં. પોતાનું સાધારણ મકાન પુરવું સમજાયા.

ઉમરી ખાનદાનના ખરીદીઓ કદિ કદિ મુસલમાનો ઉપર કાળીયો કરવા કમઃ એમનો સંદેહી મોટો પ્રયત્ન એ હતો, કે લિલ લિલ પ્રકારથી તેઓ મુસલમાનોના માલ, એકદિયા કરી લેતા હતા. ખરીદી ઉમર બિન અબ્દુલ અલીએ સફળી પ્રયત્ન એ કામ કેયું કે આવી રીતે ખુદવેલી ગઈ થોડા મુસલમાનોને પાછી ફરવી દીધી. તેઓ ખુદ એક ખાનદાનમાંથી હતા અને એમની પાસે વૈધિક દળરો રૂપિઆની આમદનીવાળી મિલકતો હતી. એમણે એ બધી મિલકતો, એટલે લગી કે પત્નીની લાંડી (દાસી) અને પોતાના હાથની અંગુઠી મુકાં વૈધિક કરી દીધી. પોતાના શુભરો મારે વૈધિક મિલકત રહેવા દીધી. એ તેમની અંગ

દરર ઉમર બિન અબ્દુલ અલીએ ફક્ત એ વર્ષ અને પાંચ મહીના હુકમત કરી. ખિલાફતની જવરમાંના બે ખરાબીઓ વેદા થઈ ગઈ હતી, તેની દુરરતી અને સુધારણા મારે આ મુદત ધણી ઓછી હતી, પરંતુ તેમણે એક ધોરી મુદતમાં એવાં એવાં કામો કર્યા, જે આશ્ચર્ય માલ છે. જુના જુના અમલદારોને કહ્યા. તેમના રમાને દીનદાર (ધર્મી) કેમ ચારીઓ મુકરર કર્યા. મહેલમાં, જાંજિયા અને કરતી જવરમાં ધણી ખરાબ થઈ હતી, તેની સુધારણા કરી. એના સિવાય, લોકોપચોગી ધણી કામો કર્યા. રસ્તાઓ પર સરસો ખાખી લગરખાનાઓ ઉધડાયાં, જ્યાં મરીઓ, કાકરો અને મુસાદારોને ખાવાનું, મરત, આપવામાં આવતું હતું. એમની ખિલાફતથી પૂર્વે, તુલ-મુરિસમાં પોસેથી જાંજિયા સેવામાં આવતા હતા.

રાંદેરની સલાકાત લેતાં.

ક્યાં જમશે?

ધી 'બોગલ' કાંટો

રેસ્ટોરાં.

— ઉમર કલીલા, રાંદેર.

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી વાનગીનો ટેસ્ટ તંબારા મોઢામાં યાદદાશત રૂપે રહી જશે.

માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

તે એમણે તદ્દન જાણ કરાવી દીધી, અને
આના આપી કે મુસલમાન થયા પછી કદાચી
કનેથી જાણ્યા. લેવામાં ન આવે.

જાની ઉમેશાની પિત્રાંશના મહાદેવનો
પ્રભાવ કંઈક કમઝોર થતો ચાલ્યો હતો, અને

ધણી સુરોઈઓ પ્રસરી પડી હતી. હજાર

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝે

સખ્તામુર્તિ એની રોકથામ કરી. પરંતુ
એમનું સંદુધી મોટું કાંઈ એ છે કે હંદીસની
વિધા નેટ થતી જાયતી લીધી, કે દમણી

લગી સદાયા અને આધિમાના હંદીસમાં

હતી, અને સદાયા રહેતે રહેતે હંદીસથી

રૂપસન થઈ રહ્યા હતા. લાંબુ હતો કે ક્યાંક આ

વિવાજ નાસુદ થઈ નહોતો. હજાર ઉમરબિન

અબ્દુલઅઝીઝે તમામ હંદીસને કાઢ્યા અને

એક કરવાનો હુકમ આપ્યો અને હંદીસના

આ સંગ્રહ પાછા દેશમાં એક એક કિલ્લામાં

ઓને મજાબી-ફિઝમ, વિવાજો ના પ્રતિ

વાળ્યા, અને એ શિશુને અસારવાના માટે

ક્રમાએને હુકમ કર્યો કે મદિયેહોમાં એમી

હંદીસ અને ફિઝ શીખવે. તેમના માટે

બેનતુમ માલયો વઝીફ મુકરર કર્યો કે તેઓ

નચિતાઈ પૂર્વક જોતાનું કોમી કરે. બીજા

હુન્દો અને વિવાજો તરફ પાંખું લઈ આપ્યું.

તિબ્બ (વૈદ્યક)ના એક મંથ (જેનો અનુવાદ

મરવાનના સમયમાં થઈ ચૂક્યો હતો)ની

આળસ નકલો કરાવી દેશના બહુ

લાગેમાં જુદી.

ખુશ્વેરી મિલકતોની વાપિસની સંદુધી

વધારે અરુદ ખુદ એમનાજ ખાનદાન પર

પડી એટલેકે એ લોકોને પણ પોતાની જાણી

જમીનો અને મિલકતો લોકોને પાછી આપવી

પડી. કંઈક તો આ કાણે અને કંઈક તો

એવી વાતો પેસ આવી આપે આપુ ખાન

દાન એમનું વિરોધી પાંદે જાની હુસ્મન

જાની મધુ. એ લોકો ઉપાડે છે. તો કશું

કરી શકતા ન હતા. પુકિત એવી કરી

રૂપિયાની લાગત આપી તેમના એક શુલામને

હાથપર લીધા, અને તેના દારા એમને વિવ

અપાવ્યું.

હજાર ઉમરબિન એની જાણ થઈ તો

શુલામને પૂછ્યું. તેણે જે સચી વાત હતી તે

કરી દીધી. હજાર ઉમરબિન અબ્દુલઅઝીઝે

એવા ગણે અપરાધ કર્યા તેને કાઢ સજા

ન કરી. હા, તેણે જે રૂપિયા આ કાર્ય માટે

મળ્યા હતા તે બધા પૈસામાં દાખલ કરી

દીધા અને તેને કહ્યું "એવી જગ્યાએ

આપો જો ક્યાં ક્યાં નાલી સરત ન જુએ.

અતે આ એની અસરથી તુઓ. સ.

૧૦૧ (ધ. સ. ૭૧૬)માં વહાન થામ્યા. એ

વેળાં એમની વેળા કયા જગ્યા પડતી

રાહાલ લેવા એમની કનેથી માન આ

દીનાર નીકળ્યા, તેમાંથી મોટા ભાગ તો એમની

કાન-કાન પાછળ ખચાઈ ગયો.

હજાર ઉમરબિન અબ્દુલ અઝીઝેની

જિંદગી સચા અર્થમાં પુરકાએ શરોદીની

જિંદગીઓનો નમૂનો હતો. તેણે સાદાઈ તેજ

વિધાન, તેજ શુદ્ધતા અને તેજ પરમાર્થજીત

ધરતી રાજતો અચૂક એ હરેકમ હતો,

પણ પોતાની અગત્ય આવકમાંથી કરના

દિના અને એ આમદોની ખિલાસતના બાક

વળી પડી જતા પોતી હતી. રહેવાનું ધર પછી

જલુ સામાન્ય મોટિનું હતું. ખાવામાં ખસ

દાગ-પેટલી. કપડામાં વિરોધન થોગ્યા

હજીયેર થતાં હતાં. સંતતિથી ભારે પ્રેમ

હતો પરંતુ એ પણ ગરીબા પિતાની ગરીબ

સંતતિની મદદ ગરીબીની જિંદગી ગાળવા

માટે વિવશ હતો.

દુનિયાથી મોટા મોટા શાસકો અને
ખાદશાહીમાં પાદેશ્વરોને નામાં મૂકી જાય
છે. જેમનાં કુસ્મા અને અત્યારવારની એ
દશા હોવા છે કે. દુનિયા મુજબ છે, ચોલાક
દિવસો બાદ કાફ જેમનું નામ પણ લેતું નથી,
પરંતુ જેઓ ખાદશાહીમાં રજીરી કરે છે,
જેઓ પોતાની શક્તિ અને સત્તાને ખોળી

જાનનાવી સેવાને પ્રસંગ બુદ્ધિ છે એટલે
જેઓ ખાલી ખાદશાહ અને હાકિમ નથી
હોતાં, પરંતુ જાનના પશુ હોય છે, તેમને
દુનિયા પોતાના કિતરણુ સમજે છે, અને
તેમને વિસરવા ચાહે છતાં વિસરી શકતી
નથી. ઉમર જિન આબ્દુલ અમીર એવાજ
જાનના હતા.

પરમે (ગાનારીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો

સંપૂર્ણ રક્તોદમદ ઇલાજ

ડાક્ટર જસાણીની
જગમગદુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર

બેધડક આજેજ અજમાવો

જ્યે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અર્થવા છુનોમી, છુને
પરમે પ્રમેદ (પરશીઆ) રજાનામાં તથા પેશાબમાં કટ્ટી થાતુ, તથા રક્ત
(પર) ચત્તી સખ્ત બળતરા, દીપ્ત દીપ્ત, તથા અટકીને ચત્તી, પેશાબ
મુત્રાશયમાં આવેલો સાબને તથા થયેલો જુખમ તથા ફેરીઓ અને
રુચીનાં પેશાબને લગતા તંમાંમ દર્દોને જાણથી નાશ કરી બગડેલી
ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને ધર કરે છે

પ્રયાસ પગ ગાળીની બાદલીની કોમત રા. ૩)

ધી પી. અર્થ આઠ આના. છુદ

* ચેતવણી *

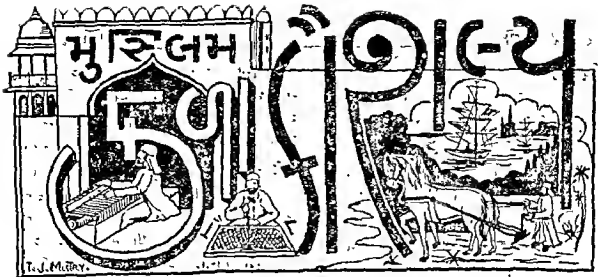
નકશીઆઓથી ચેતવે.
અરીદ કરતી વખતે દવાનું
નામ ગોનોકિલર અને
કેકડા જાપ સીક્ષય
વિકેટ તપાસી લેવો.

સી. એન. અધ્યક્ષ, સુરત.

એકલા બનાવનાર નિ. ડા. ડી. એન. જસાણી,

ચાંદલોઈ પોલ રોડ, સુબર્બ નં. ૪

આફ્રિકાના એગન્ટ :—યુનીયન પ્રી-ડીંગ વર્કસ, લ્હા, વિક્ટોરીયા સ્ટીટ ડોમીન

જર્મન વિદ્વાન ડૉન. કેમરે કૃત 'ખુલકાના સમયની પૂર્વની સંસ્કૃતિનો ઇતિહાસ'ના એક પ્રકરણનું ભાષાંતર.

ભાષાંતરકર્તા:

સાલેહ અલી સાહબ

[ગયા અંકથી ચાલુ]

જાલીદાર કામ

અદ્ય મશખક, (જાલીદાર કામ) જે આજકાલ પણ એશિયામાં આંદી, સોના વડે કરવામાં આવે છે. શોભા શણગારની સીજામાં એ મુખ્ય વસ્તુ છે. આ કામ પ્રાચીન યુગમાં તો નેત્રવા લામક કરવામાં આવતું હતું.

દર્યારો, તંત્રવારો, ભાગ્યો ખુલે (ટાપો) અને દાસો વગરે ઉપર સોના આંદીનું કામ કરવાનો રિવાજ ઘણો વધારે હતો. ("અકરિઝી" ૧૮૧૧, પા. ૪૧૪.)

એક ઇતિહાસકારે લખ્યું છે કે, એક આઇનો હતો જેનો પુરો હાથો અમર્સદ (Emerald)નો હતો, પરંતુ એવા દાખલા તો એટલા વધારે છે કે, તેને લખવાને માટે એક મહોરો પોથી જોઇએ એવું ક્યાં સુધી.

વર્ણન કરવામાં આવે છે અને આટલા ઉપરજ સતોપ પદ્ધતિએ છાએ.

મુન્દેરી કામ અને ચિત્રો

મકાનો અને દોરાનખાનાઓને શણગારવા માટે તેની દિવારોને મુન્દેરી કરવા અને ચિત્રો બનાવવાનો રિવાજ અમીરોમાં ઘણોજ વધી ગયો હતો, જેથી આ કળાએ પણ ખૂબ ઉત્તતિ કરી અને ઘણી જલ્દી પ્રદિ કરી ગઇ હતી. *

નિઃસંદેહ પ્રાણીઓની તસ્વીરો બનાવવી, લોકોના એક ભાગમાં પિકારની દ્રષ્ટિએ જોવામાં આવતું હતું. ધીમે ધીમે પાછલા યુગમાં કૃષીદોની એક જાંબાજત એના ઉપર એકમન થઈ કે તસ્વીરો બનાવવી મના છે. મવનાંની એક દલીસ પ્રમાણે બનદારોની તસ્વીરો રાખવી ગઈ, પણ તેની

ચિત્ર કળા

જણાવે છે કે, ચિત્ર કળાની પ્રથમ એશિયાના પૂર્વ દેશોમાં શુદ્ધ આત યથા મકરિજીએ ચિત્રકળાનું વર્ણન કર્યું છે કે; બસરામાં ચિત્ર કરાનું એક આનંદાન લેવું જે "લવું મુખ્ય રિસમ" કહેવાતું હતું. એજ સંપર્કે આ આનંદાનના એક ચિત્રનું વર્ણન કર્યું છે, જે કાહિરદની એક મંદિરતમા હતું. તેણે એ ચિત્રકારોનું પશુ-વર્ણન લખ્યું છે, જેમાંના નામ કુસવર અને ઇન્ને અઝીઝ હતાં આ બંને પ્રેમચિત્ર (ચિત્રકાર), બાહુરીના સમયમાં હતા. આ વઝીર ચિત્રકામનો મહેરા શાહન અને ચિત્રકારોનો મહેરા મુરબ્બી હતા. વઝીર ઇન્ને અઝીઝને કાહિર બોલાવ્યા હતા. આ બંને ચિત્રકામના પોતાની કળાને કોરણે ધણી કળા હતી. એકવાર પાંચીની દરમિયાને એક બીજા ઉપર સરસાઈ બોગવવાનો દાવો કર્યો એકે કહ્યું હું એવી તરવીર-બનાવી શકું છું કે જેનારાને સાચાસાચ એવું જણાય કે કોઈ શખ્સ દિવારમાંથી બહાર નિકળી રહ્યો મૂર્તિઓ રાખવી હરામ છે 'સહીદ' બુખારીનાં કેટલીક રિવાયતો એવી છે, જેના લપરથી જણાય છે કે ચિત્ર દોષ અથવા મૂર્તિ આપ મનાઈ છે. હુસુર સરફે મહંમદ (સફઅમ)એ ટીપ્પણી તરવીરની બુરાઈ બધાનું કમાઈ છે અને એમાં સકાને રવાન નથી કે આપને, જ્યાં કદા મરકે મરચો તરવીરો-ચિત્રો અને મૂર્તિઓને નષ્ટ-નાબુદ કરી નાખી હતી. આદના સમયમાં "મિદફલ અફકીસદિહ"ના કાલે કયસસો કર્યો છે કે ઇસ્લામની તરવીરો મિદફલ મના છે; પરંતુ આ મન ઇચ્છા છતાં શોમાને મદદે ધણી જલ્દી તરવીરથી કામ લેવું શરૂ થઈ ગયું હતું. સામરકમાં બુલકાના મદલેબી દિવારો તરવીરોએ શોમતી હતી. જેનું કે પુરાતન ન્દાની ન્દાની તરવીરો એવાથી જણાય છે. જેમાં પ્રાચીન એશિયાઈ રિવાયાતને સિદાજ સંપર્કમાં આવતો હતો.

છે, બીજાએ કહ્યું હું એવી તરવીર ચિત્રી શકું છું કે કોઈ દિવારની અંદર દાખલ થઈ રહ્યો છે. વઝીર બંનેની પરીક્ષા કરવાને ખોલાવ્યા અને બંનેને તરવીર બનાવવાને માટે એક બીજાની સામે મિદફલગર દિવારો આપવામાં આવી. બંનેએ એક એક તરવીરો ચિત્ર દોષ એકની તરવીરમાં એવું જણાવ્યું હતું કે તરવીરો વિચારમાંથી બહાર દેરી રહી છે અને બીજાનું ચિત્ર એવું હતું કે તરવીરો મિદફલની અંદર જઈ રહી છે. કુસવરની તરવીરમાં તરવીરમાં પચો સફેદ અને તરવીરની જમીન કાળી હતી અને ઇન્ને અઝીઝની તરવીરમાં તરવીરમાં લિખાસ લોલ અને ઝીનુ-લીકી હતી. ઉભય ચિત્રકારોએ પોતા પોતાને કમાલ એવી ખુબી સાથે દેખાડ્યો હતો કે ચિત્રકળાનો મુરબ્બી વઝીર ઉભયને માલામાલ કરી નાખ્યા.

—("મકરિજી" જિ. ૨, પા. ૩૧૮)

કમળી (હસ લીખિન) કિતાબોને નકશી નિગાર-ફલનેલીએ અને તરવીરો પડે શણગારવામાં પેલું એટલીજ પ્રગતિ થઈ હતી, કે જેની હદ નથી. એ પ્રકારના એક સુ-હેરી કલમી લેસખા (પ્રત)થી જે, ખરેખર ખિસાઈ કનના સમય પછીનો છે, કાહિર શાય છે કે તે સમયમાં આ કરીમરી કેટલી બધી આમ હતી.

આ પ્રત ડિ. સ. ૭૩૪ની લખેલી છે અને એના જેવી પ્રતોમાં અમુલ્ય છે. આવા પ્રકારની બીજી બે કળાઓ, પત્થરનું કાતરકામ અને લોકગતુ નકશી તથા જણાવ કામ, ક્રિયાત રીતે ચિત્રકામ સાથે ઉત્પત્તિ કરો

* ફોટોગ્રાફ ફ્રો "Catalog 'Der Hand schriften Der Hofbibliothek' ની કલમી પ્રત પા. ૭૭૨.

આ બંને કળાઓ હંમેશાં સ્થાપત્યકળાં અને બીજી કળાઓની માત્ર મદદગાર રહી છે. કારોગરોએ આ કળાઓની ખેદદ સેવા કરી હતી. અરબોની નેકશોનિગારની કળામાં પથરે કાંતેલીને અથવા માંડી પકાવીને કામ કરવામાં આવતું હતું. આ કળાને પણ અરબોએ પૂર્ણતાની રીતે પહોંચાડી દીધી હતી. મન્મત કારી (જાંવકામ)થી પણ કામ લેવામાં આવ્યું. કાદિરહમાં આજકાલ પણ તે યુગના એવા અવશેષો મળે છે, જેને નેત્રને લુહિ દંગ યથે જાય છે. વર્તમાન સમયની દમિટકની મન્મતકારી જેમાં, કદિ રીપ, કદિ હાથીદાંત, અને કદિ હડીનું કામ કરવામાં આવે છે, લોકોના રાખકીન રચનાવની રૂપર સાગિતી છે, એના ઉપરથી ચોક્કસ જણાય છે કે આ પ્રાચીન ઉત્તર કળા આજ સુધી છપ્પત છે.

જોયી બીજી દરજે કિતાબો દિન પ્રતિ દિન મળતી જાય છે, જેને નેત્રને એ સિવાય કે, માણસ તેની કારોગરો ઉગર અગ્ર અથા કદે અને કારોગરો માટે આકોન પોકારે, બીજી કંઈ બની શકતું નથી. સરિતરે વર્ણનને અર્થિ સ્થાન નથી.

કાંગળ બનાવવાની કળા.

અને અન્ય લેખન સામગ્રી.

એક બીજી કળા જેની એશિયામાં ખાસ રીતે પ્રગતિ યથે અને જે વિદ્યાપ્રચાર અને પ્રસારની કારણજન ઉપાને લીધે અસાધારણ રીતે મદદવતી છે. તે કાંગળ બનાવવાની કળા છે. અરબોએ આજ કળાના કારણે વર્ષો સુધી યુરોપમાં પોતાનો સિકકો ખેસાડી રાખ્યો એના વિષે અમને પુરતી માહુમાન પ્રાપ્ત છે. ખિલાફતના સમયમાં એની પ્રગતિના અંદાજો અમે તે ઝુઝરી અને મૂખ્ય લખાણો વડે કરી

શકીએ છીએ, જે સિત્ર સિત્ર બેખડોની કૃતિઓમાં મુરશિન છે.

ઇસ્લામના આરંભકાળમાં, જ્યારે અરબ-વાર્ષીઓ વિજયોમાં મશગુલ હતા, ત્યારે તેઓ પોતાના લશ્કરી કામોના રોકાણને કારણે દુન્યા અને દુન્યાની વસ્તુઓથી બે ખખર રહ્યા અને દુન્યેર વિદ્યા પ્રત્યે ખાન આપી શક્યા નહિ. તે યુદ્ધ સમયમાં કાઠ દાવો કર્યો પણ એમને માટે અશક્ય હતો. બનાવ એવો છે કે આમ લોકો તે વકતે બેદિરોની ઝિંદગી યુઝારી રહ્યા હતા અને સામગ્રી રીતે જોતાં તેમને કાંગળની ખાસ જુરેત પણ હતી નહિ; કેમકે તેમની પાસે માત્ર એક પુસ્તક, અર્થાત કુઆને મહદ હતું. એ સામાન્ય રીતે પકાવેલા આમણ, ઝિંદગી, અથવા તે આમણ ઉપર લખવામાં આવતું હતું. જે દર્શિબ અરબસ્તાનના કારખાનીઓમાં તૈયાર થતા હતા અને સફાઈથી થતા હતા વળી સફાઈ તથા બનાવટને કારણે ઉંચો દરજ્જે ધરાવતા હતા. ("ફિદરિસ્ત" પા-૪૦) પરંતુ તે સમયમાં ઘણી જગ્યા "ચે પી રસ" (ફારી)નો વપરાસ શરૂ થઈ ગયો હતો. મિઝના વિજય પછી અરબોને જણાયું કે આ વગરનું કવમ પ્રાચીનકાળથી એક પ્રગતિશાળી દુન્યેરની માલિક છે. અને આ કારિગરી ચે પી રસના યક્ષમાંથી લખવાની સામગ્રી ઉત્પન્ન કરે છે. આ કળાને મિસ્તના ઇસ્લામી વિજયને કારણે નુકસાન પહોંચવાને બદલે વધુ ઉન્નતિ યથે; કેમકે આગળ લખી ગયા છીએ તેમ ઇસ્લામી દુકુમતમાં બ્યાપાર અને દુન્યેર ઉદ્યોગ ઉપર કોઈપણ પ્રકારના ટેકો લગાવવામાં આવ્યા ન હતા. આ કળાનું કેન્દ્ર નીલ નદીના ટેકા અને દમિયાત પ્રાન્તના ન્હાના ખંદરી સરોવર કુસમાં હતું. ("યઅકુબી" પા-૧૨૬) આ પ્રદેશમાં ઘણું કરીને કમુન્કાઈ ચે પી રસના

વૃક્ષો પુષ્કળ ઉગતાં હતાં. અધિયાજ તેમાંથી લગવાના સામાન તૈયાર કરવામાં આવતો હતો. આજ દલકો તેના આધારની મંડી પણ હતો. અરમિયો એ વૃક્ષનું છત્તું નામ કાઈમ રાખ્યું અને તેને "ફારીર" કહિયા લાગ્યા અને તેમાંથી જે કાગળ બનતો હતો, તેના યુનાની નામને બદલીને "કીરતાસ" રાખ્યું. ("ધખે બપનાર," પા-૧૨૭)

વર્તમાન યુરોપ પ્રમાણે તે હમાનની આઝનિતિ હુકમનને સરકારો કમિતે ને માટે કાગળની ધણી વધારે સુરત પડતી હતી, જેથી મિસ્ત્રના અરબી કારખાનામાં તૈયાર થતા કાગળનો વ્યાપાર અસાધારણ રીતે વધ્યો અને મિસ્ત્રમાંથી કાગળ મોટા પ્રમાણમાં કોન્સ્ટેન્ટીનોપલ-પ્રેસ્ટ્રલ (નિકાસ થતા લાગ્યા. આઝનિતિ હુકમનને એની કોમલ શેકડી ચૂકવવી પડતી હતી. જણાય છે કે ફારીર સિવાય મિસ્ત્રમાં ધણી જલ્દી એક બીજા પ્રકારનો કાગળ, કાઈ બીજી વસ્તુમાંથી પણ તૈયાર થતા લાગ્યો હતો; કેમકે એક અદ્યત્ત વિશ્વાસપાત્ર ઇતિહાસકારે બતાવે કહ્યું છે, કે અલીશ મુઅનસિમે પોતાના નવા બંધાવેલા દારૂખનિલાઈત (રાજ્યધાની) સામરહમાં ખિલાફતના હરેક ભાગોમાંથી ફારીરોને ભેગા કર્યા હતા. એમાં મિસ્ત્રના કીરતાસ બનાવવાવાળા પણ હતા, જેને મિસ્ત્રથી સામરહ લાવવામાં આવ્યા હતા ("ફિદવિસ્ત" પા-૨૧) પરંતુ સામરહના પ્રદેશમાં ફારીરનું વૃક્ષ ખિલકું થતું નહતું, જેથી આ સાચું, અનુમાન કરી રાકાય છે કે આ કારીગરો કોઈ બીજી વસ્તુ દાખલા તરીકે, રૂ. અથવા કંતાનમાંથી કાગળ બનાવતા હશે. પરંતુ કંતાનના કાગળ બનાવવાનું અરબોએ પાછાથી શરૂઆત કર્યું હતું. આ વાતોને ડ્રિટ આગળ રાખતાં એના સિવાય બીજું કોઈપણ

ધરિણીમ કાઢવું અશક્ય છે, કે મિસ્ત્રના કારખાના અરબોની ઉત્તમ પામતી સંસ્કૃતિ અને સરવાળાને કારણે થીમે થીમે રૂનો કાગળ બનાવવાના કામમાં. સેવા લાગ્યાં હતાં અને અસત્ત તથા નિર્ભય ફારીરને બદલે રૂનો કાગળ વપરાવવો શરૂઆત થઈ ગયો હતો. બચતમાં ત્રીજી સદી ક્રીસ્તીના, આદેલ સુધી, તમામ સરકારી ઓફીસોમાં જિલ્લી અથવા ફારીર વપરાતું હતું અરબી અને મામુનના શાશન કાળમાં આમ રીતે, જિલ્લી (તવરસ) ઉપર સર્વ કાઈ લખાતું હતું, આ બંને લાઈઓની આપસની લગાઈઓ દરમિયાન સરકારી ઓફીસો હાંટવામાં આવી, હારે તે કાગળો અને દસ્તાવેજો, જે આ ઓફીસોમાં સંભળા પૂર્વક મોકલા હતા અને બધા (તવરસ) ઉપર લખેલા હતા, હાંટાઈ ગયા. આ ખાના જગી પછી એજ હાંટલા તવરસને ધોવામાં આવતા અને સકે કર્યા પછી આમ સોંપીને વેચી દેવામાં આવતા. તવરસનો આ સંબંધ

એક મુદ્દન સુધી આમ લોકોની જરૂરતોને પૂરી કરતો રહ્યો. ("દિલ્હિસ્ત" પા. ૪૦).

... સીઈ સદી દિલ્હીના આરંભથી ચોથી સદી દિલ્હીના મધ્ય સુધી, જે જમાનો ગયો તેમાં એક મદાન પદિવર્તન થયું. લોકોએ અર્ધન દી મતી ચીની કાગળો આપાત કરવા માંડ્યા એટલું જ નહિ, બદલે, ઉત્તર અસ્ખરતાન (હામા)માં કાગળો બનાવવાના એક દેશી-કારખાનાની પણ સ્થાપના કરી લીધી, ("દિલ્હિસ્ત" પા. ૪૦), એ પછી વઝીર ફઝલખિન યલા બરમખીના ઉત્તેજન અને ઉત્સાહથી બગદાદમાં પણ કાગળ બનાવવાની કળા શુરૂઆત થઈ ગઈ. ("ધર્મને ખડકુન" મુકદ્દમા-જિ. ૧. પા ૪૦૭)

સૌથી પહેલાં એક મદલ્લાદશી ચીનવાસીએ ખિલાફતના સૌથી દુર આવેલા ઉત્તરના પ્રાંતમાં કંતાન વડે કાગળ બનાવવાનો ઉદ્યોગ શરૂ કર્યો. એક પુસ્તક (દિલ્હિસ્ત. પા. ૨૧) માં-જે અર્થ ચોથી સદી દિલ્હીના અંતમાં લખાય છે-એક લાંબુ લીસ લિખ લિખ પ્રકારના કાગળોનું મળે છે, જે કંતાનમાંથી તૈયાર થતા હતા.

સમરકંદમાં પણ આ નવો હુનર ખૂબ વખો, હામ્મી બંદી આ સહેર વહેપારને લીધે- જેમાં મોટો લાગ કાગળોની નિકાસનો હતો- સમૃદ્ધિશાળી અને રોનકદાર બની ગયું.

અરબી વિદ્યા સાહિત્યના અનંદ ઉત્તમ અને વિદ્યા સંપાદન કરવાના શૌક, કાગળના વપરાસને પણ તેના પ્રભાવિ વધારી મૂક્યો, જેથી તેને તૈયાર કરવાના હુનર અને તેની વપરાસની વસ્તુઓએ, તેના આપારને અનંદ વિશાળ કરી મૂક્યો, એટલે સુધી કે રથને રથને કાગળ બનાવવાનાં કારખાનાં બની ગયાં.

આ સ્થાને આ આન કરી દેવું પણ અચોગ્ય નહિ થશે કે પૂર્વ એશિયાના કંતાનના કાગળો અને ઇસ્લામી પશ્ચિમના પ્રદેશોનાં કે

ના કાગળોનાં જગમાં પશ્ચિમનો વિજય થયો. એનું કારણ નિઃસંદેહ એ હતું કે પૂર્વ પ્રદેશોનાં મોંઘા કાગળોનાં- રિવાજ-યજ્ઞ સક્રિય નહિ અને રૂના સરતા કાગળોના મુકાબલામાં તેને મર્યાદા મૂકીને ખરી જરૂર પડ્યું રપછે કે રમાંથી કાગળો બનાવવાનાં કારખાનાં રજીલાઈથી સ્થાપી શકાતાં હતાં અને ૩ પણ સરતી કોમતે મળી શકતું હતું.

જેમ જેમ અરબો, દક્ષિણ આફ્રિકાના કંદા ઉપર આગળ વધતા ગયા અને રપેનમાં તેમજ, તે પછી સિસિલીમાં પહોંચ્યા, તો ક્ષીરતા જ્ઞાને રોપવા ઉછેરવાની વિદ્યા પણ પોતાની સાથે લાંબા ગયા એ ઉપરાંત રૂનો છાંડ પણ અરબોની સાથે રપેનમાં પહોંચ્યા. રપેન અને સિસિલીમાં તેઓએ આ છાંડ (કપાસની ખેતી, એવી સફળતાપૂર્વક કરી કે તે રપાનો જ થઈ ગયો. કાગળ બનાવવાની કળા પણ અરબોની સાથે એ દેશોમાં પહોંચી, રપેન અને સિસિલીમાં આ કળાની અનંદ પ્રગતિ થઈ. અધતિવા (HATIVA) નાં કારખાના રૂના કાગળ બનાવવામાં નહીંક અને દર મશહૂર હતાં, અદિનો કાગળ, યુરોપના પશ્ચિમ દેશોમાં મોટા પ્રમાણમાં નિકાસ થતો હતો; અલબત્ત યુરોપના પૂર્વ ભાગમાં નિઃસંદેહ રૂનો અને રૂનો કાગળ શામ અને દિલ્હિસ્તનીથી લાવવામાં આવતો હતો અને "કારતાલ મસીના" (Charta de maccena) ને નામે પ્રખ્યાત હતો. આ નામ ઉપરથી જ જણાય છે કે આ કાગળ દક્ષિણી આવતો હતો. (જુઓ દરીસીની બુગોંગ (ફિન્ચ લા. પતર) પા. ૭૭. "મુકરી" જિ. ૧. પા. ૮૦. અમારી કૃત "સિસિલીના મુસલમાનોના ઇતિહાસ" ભા. ૩, પા. ૮૦૫) અગ્યારમી અને બારમી સદી ઇસ્તીમાં અરબોના બનાવેલા કાગળોએ ઝિકી (અમરી)ને,

આર પીલસ-

આ ગોળીઓ ઘણા લાંબા અનુભવ પછી બહેરમાં મુકી છે. કેટલીક પછી કેટલેક

શુભાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી, મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાદ માટે છેવટનો ઉપાય કરીએ તો લગભર અતિ-સ્પેશિયલ તબીબી અને સ્ત્રી-સમાગમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે શુભાવેલું પુરુષત્વ (મર્દાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં અજબ સુધી એનાથી મુકસીર ઉપાય એક આપ્યો, નહીં. એક-દિવસમાં ગિયાન, પાત્રનંદ કેત, રૂઝવટમાં પણ પોતાનો મુખ્ય પાનાવલો શુદ્ધ કરે છે. અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ડીઝાપાણું, કમર, માથા, સંધ્યા અને રોગના દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભસ્મ જેવી કામતી તરતુઓ હોવા છતાં માત્ર પચ્ચિસના લાભાર્થે કરે ગોળીઓની કામત રૂ. ૧-૦-૦. ચોરટ ખર્ચ જુદો.

આર તિલા-

આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કાઠપણું રોતની જલન કે દેહીઓ થતી નથી. તેમજ એને લગાડી પાન કે પાટો બાંધવાનીયે અગલ નથી. મરણતાં જ્યાંમડીમાં ઘુસી જાય છે. રોગની તખ્તોઈને દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર ચમત્કારી છે. હાનરો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર અહીં કપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કોમત ૨-૮-૦૦ (અડી) ચોરટ ખર્ચ જુદો.

ઓનંદ રેસ-

આ વિચિત્ર નિત્રો મર્દાઈ અને છાંસક (વૈધી) રત્ન (લન) માટે ખાસ છે. ગરીબોને ખસ-લક્ષમાં રાખીને આ કુદીરી નિત્રો બહેરમાં મુક્યા છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખતી અને છાંસકમાં બેવડો વધારો થાય છે. કામત ૭૫૫૫૫૫ (૩. ૧) ચોરટ ખર્ચ જુદો.

સુકેટ્ટી વ સુસ્સક-

કસ્ટુરી, અંબર, સોનાની ભસ્મ જેવી કામતી તરતુઓ લગે તેથી કરવીમાં બીવેલી અને કપી ઇન્દ્રિયો અને મર્દાઈ માટે એજેન્સી છે. ગિયાન, પાત્રનંદ કેત, રૂઝવટમાં પણ પોતાનો મુખ્ય પાનાવલો શુદ્ધ કરે છે. અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ડીઝાપાણું, કમર, માથા, સંધ્યા અને રોગના દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભસ્મ જેવી કામતી તરતુઓ હોવા છતાં માત્ર પચ્ચિસના લાભાર્થે કરે ગોળીઓની કામત રૂ. ૧-૦-૦. ચોરટ ખર્ચ જુદો.

દવાએ સુઝક-

આ પીણી દવા છે. ગમે એવા નવા કે જુના પરમિયાને મરડે છે. દુનરો માર્ગથી સારા થયા પછી આ દવા પોશીક સનમુખ ધરે છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એક જ શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જુના પરમિયાને માત્ર બે શીશી કાફી છે. છન્દકશનો બુલે પોતાનું અવિધ્ય પાપમાત્ર ન કરે તો એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે. કામત શીશીના રૂપીઓ દોઢ ચોરટ ખર્ચ જુદો. (રૂપમાં પરમિયાને શરીરના છાંસક કરીશું) હિન્દુ અધારથી મંગલતરિકાઓ બોલીશ માર્કેટ ઓફર Manager, The Rander Unahi Pharmacy નો નામ મોકલવો. કામતીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સુચિપત્ર સુધન મોકલવામાં આવશે.

મનેજર ધી રાંદેર યુનાની કાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Suraj.

આફ્રીકાની એજન્ટ-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

દ્રશ્ય : પહેલું અને છેલ્લું

જેમકે : "સાગર" (નિર્મલ)

દ્રશ્ય પહેલું : સંયુક્તી જ્યાં હૃદયના દર્દને ઉત્કરનારી સંધ્યા હતી. રવિરાજ પોતાનાં છેદાં છલું કિરણો 'પ્રથિ' પર કેદા વિદાયની તૈયારીમાં હતા. 'વસ્તીથી દૂર સુદૂર એક' એતિ છલું જુ પંડીનાં અંગણીય... કિરોમાંથી રૂર્ષનાં કિરણો, વિદાતની કરે દર્શી 'નિદેવનાં' કેટલાં જઈ નાસવાની તૈયારીમાં હતા.

એ જુ પંડી માંમથી વલો દૂર એકની એકલી ઉઠી છે. એનાં એકિનુંતની કાઈને કંઈ કિંમતજ નથી. એકે પ્રદાં, એકે ભાંગેલ ખાટલા ઉપર-દુનિયામાં માંત્ર પોતલું અસ્તિત્વ જથાવમાં છંપતી હોય એમ મ્યાસ લઈ રહી હતી. ઓરડાનાં એકથમાં એથી તલુ માટેલ ગોદાં, એક તુટેલ ખાટપો, ચાર પાંચ વાંસળું, એક ખુલુંમાં અતિ જુનો પાણીનો એક વડો હતો. સર્વ વસ્તુઓ, 'હજુપરંયામાંજ' હતી. એને લાંઁ એટલે સુધી છલુંતી પ્રવર્તિ ફંડી હતી. કે છલુંતા સિવાય કશાયનું જાણે કે અસ્તિત્વજ ન હોય !

આખરે માનવનાના ખંડન ઉપર, 'હજુની દૂર દર્શી ઉપર આંધ્ર સારના લાક્ષમ્ય આંખોએ રવિરાજે-વિદાય લીધી. રંજની રાણીએ ખૂંચાઈ ગએલા પોતાના સામ્રાજ્ય ઉપર ફરી સળા જમાવી. પ્રથિ ઉપર સૌમ્યતા છવાઈ રહી.

એ સૌમ્યગંબીરતામાં પણ કેટલાયે દુઃખી આત્માઓ હૃદયમાં મંલંગેલગતી જવાગાઓ અને અગ્નિ ચાલુ રાખી. પૂરિવના ખોળે એટલીજ અશક્તિ અને ઉદ્વેગમાં અજોડિતના રહ્યા.

એ સમયે, આ જુ પંડીની સર્વ વસ્તુઓની અસ્તિત્વની કિંમત એકે અકિનને છે એ

સાગિન દરેકો 'એક' છોકરો-ઉતાવળી-આસે આ તરંદ આવી રહ્યો હતો : લાઁજેજ ગારથી તેર વર્ષની એની વય દશે, છતાં મુખ ઉપર બાલિશાલા, અસ્તી-તેજાત દૂર, દરેલાં અને પરાણે સંસારની જવાબદારી ઉપાડી હેતા, ભાવ તરવરી-રવાં-હતાં. કાચમાં દૃઢથી ભરેલો એક ખાટો હતો, મોં ઉપર કર્તવ્ય યજ્ઞમણીનો સતોપ હતો. હૃદય શંકા આશંકાથી ઘેરાયેલું હતું. જુ પંડીમાં પેસનાંજ દીવો, પેટાંઓ, ખાટલા પાસે આપી અનિદ્યામણા : સ્વપ્ને ખોદ્યો :—

... મા ! ... પ્રદાએ આંખ ઓલી નેપું. સતોપની એક લાડરી એના દુઃખપ્રણું ચહેરા ઉપર આવી. અદર્ય ધઇ-ગઇ. ફરી પ્રાંપણો મિ ગાઇ-ગઇ.

ફરી છોકરો બોલ્યો, 'મા, મા ! ને તારે માટે દૃષ લાગ્યો છું, મા !'

પ્રદાએ ફરી આંખ ઓલી. સકેત વડે પાણી માંચું. પાણી પી, લીધા પછી ખેડા મવાની હિચ્છ દર્શાવી. છોકરે દૃષનો ખાટો પડ્યો મુકી માને પોતાનો દેકા આપી ખેડી કરી. ફરી ખાટો ઉપાડી માને મોટે માંડનાં બોલ્યો.

... હો, પીસે મા. સપારથી તે કંઈ ખાધું નથી.

... તે પણ ક્યાં ખાધું છે બેટા !

... વાડ, કેમ નહિ. દમણાંજ બે પેસાના સેવ મમરા લઈ ખાધા. પેટ લડીને તો આગ્યો છું. છોકરો જુઠું બોલ્યો.

આજ સવારે જાને માં દીકરાંએ એક રાંટમે ખાધો હતો. માએ સવારે કંઈ હતું.

‘બેટા, બની શકે તો સાંજે ફધ લેતો આવજો.’
દીકરાએ સાંજ સુધી ફક્ત બેઠા પેસા રખા.
બૂખતો બૂખ લાગી હતી પણ ચોતે ખાતો તો
ત્રદ મા બૂખી રહે. કર્તવ્ય પરાયણ પુત્ર મા
પાસે ખોટું મોઢયો.

માએ પુત્રની વાત સાચી માની. કમઊં
પુત્રની કમોણી ઉપર સંતોષ વ્યક્ત કરી ફધ
પી લીધું. ફરી ખાટલામાં લાંબી થઈને સુતી
અને બોલી,

‘નં, બેટા, હું હવે વધુ જીવવાની નથી.
મને તારી ચિંતા યાવ છે, બેટા ! મારા આણું !
તને એકસો અઢસો સ્વાર્થી જગતની સ્વાર્થી
લીલા પર છોડી જતાં કાળજી ફાટી જાય છે.
અ.હ ! માનની લાચાર છે...કુદરત...કુદરત
આગળ...’ વૃદ્ધા ફરી અટકી. મા પુત્ર બનેની
આંખમાંથી આંધારે અશ્રુઓ વહી રહ્યાં. પુત્ર
ચિત્કાર કરી ઉઠ્યો, ‘મા, તને હું નહિ જવા
હઉં. રહીને રહીને હું મરી જઈશ તારા વિના
હું કેમ રહી શકીશ મા !’

‘૨૬ નહિ બેટા, હમણા દુઃખ આણું
કરવા અશ્રુઓ પણ તારી બહાર ધાવ છે,
પણ પછી તો એ પણ સુકાઈ જશે. તારાં
આંસુ કોઈ નહિ લૂછે...કોઈ નહિ. નતો
સમાજનો કોઈ સમ્યક કે દુનિયાની કોઈ બ્યક્તિ.
નિર્દય જગતને, સ્વાર્થી સમાજને હસતે મોઢે
બલિદાન દેતાં રીખજો, દુઃખને હસતે મોઢે
સ્વીકારજો. એ અધું તારે કરવું. પડશે
કેમકે હું નિર્ધન છે, યતીમ છે. જમ-
તમાં તારે જીવવું પડશે અને જીવવા
માટે જનમભર સિનમની ચક્કીમાં
ચકાઈવું પડશે.’ બોધનાં બોધનાં વૃદ્ધા અટકી
ગઈ. શ્વાસ અને જ્વર પૂર્વક ચાલી રહ્યો
હતો. એનો પુત્ર છાતીએ માથું રાખી હીજકાં
ખઈ રહ્યો હતો વૃદ્ધાએ પુત્રને ખાટલા ઉપર

બેઠી લઈ પડામે સુવધારી દીધો.

ડોશીની દ્રષ્ટિ સામે અધારે અલગિતની
માફક પૂર જીવનમાં રમરમો અલિન થઈ રહ્યાં
દર્તા રમરણુ પટ ઉપરથી એક પછી એક
પડશે છુદ્દો થતો ગયો.

જ્યારે તે માળાપની છત્ર છાયા નીચે
નાની મસ્તીખોર આસિકા હતી આંધજીવન
અનિ સુખાનંદમાં પિતાગૃહ. એ વખતે એને
આવનારા જીવનના દુઃખોની કલ્પનાએ ન હતી.
આસ્થાવસ્થાનો દરેકે દરેક પ્રસંગ તેની આંખો
સમક્ષ દબ્બ થઈ અદ્વય થઈ રહ્યો હતો.
પ્રત્યેક પ્રસંગનું દ્રશ્ય ડોશી પાસેથી બે અર
આંસુની ખંડુણી મેળવી જઈ રહ્યું હતું.

ડોશીનું રમરણું ચિત્ર આગળ વધ્યું.

આસ્થાવસ્થામાંથી ડોશી, ધીરે ધીરે યૌવન
કાળ સુધી આવી ઉભી. ‘એતું રૂપ, એતું
જેજન, એની મરતીલરી શ્વાસ ત્યારે
સૌને માટે અત્યંત આકર્ષણ રૂપ હતી. ગામમાં
ત્યારે એના રૂપ યૌવનની ઘેર ઘેર ચર્ચા થતી.
ગામ લોક કહેતાં :— ‘જમીલા તો અધારી
આણુનો હીરો છે. હીરો.’

યૌવન એની પૂર બહારમાં આવી ઉભું.
સમય થયા કન્યકા મંદી નવોદા ગૃહિણી બની.
આપના ધરના સુખ-મસ્તી, આનંદ આસરી
જવા લાગ્યાં, અને ચોતે એક ઉદયમી અને
અકિંચન કુટુંબમાં પતિ પરાયણ અને કર્તવ્ય
પરાયણ વહુ બની.

એક દ્રશ્ય આગળ વધ્યું. ત્યારે ચોતે
લાગ્યેજ પચીસ વરસની વયે પછોંચી હતી.
ત્યારે સાસુ સસરા, એની ઉપર ધરનો સંપૂર્ણ
ભાર લાદી એક એક વરસને અંતરે સ્વર્ગે
રીધાથી ગયાં.

એનો પતિ નોકરી કરતો. ધરણું સુખે
નિર્વાંદ આસણું. અનેનો સંસાર-રમ નિર્વિભો

એક પછી એક મન્નિજ્ઞ વંદાવી ધ્યેય માર્ગે દોડી રહ્યો હતો.

કેટલાંએ કાળના ચરો આ સુખી યુગલના સુખ ઉપર ચઢી વહી ગયાં કાળને એમના સુખથી ઇર્ષ્યા આવી.

જમીલાના રૂપ યુગુની વાત અદ્ભુતગામમાં પણ સર્વત્ર પ્રસરી ચુકી હતી. એના પતિનો શોક જે ગામમાં પ્રતિષ્ઠિત અને જમાતનો આગેવાન ગણાતો હતો, એને જે અંદરખાને વિષય લખેટ અને દુરાચારી હતો, એના કાન સુધી પણ આ વાત પહોંચી ગઈ.

જમીલાના પતિ હસનને બદારગામ ઉપરાણી અર્થે જતાનું ફરમાન જૂટ્યું. પહેલાંનો હસનને કાંવડાની ઈર્ષ-સરખાંત હતો.

હસન જોડની પેટીમાં સામાન્ય નોકર હતો. એને જોડની અચાનકે ઉતરી પડેલી કપોટશિથી નવાઈ ઉપજી નવાંઈએ રીંકાનું સ્વરૂપ પકડ્યું.

હસન જોડને કંઈક અંશે પાખી રાક્યો હોવાથી શંકા દૃઢ થઈ. બદારગામ જવાના બદલાના હુકમ તે ગામમાં છૂપાઈ રહ્યો.

ત્યારે જોડ જમીલાની ખજર કાઢવાને બદાને ઘરમાં આવ્યો, ત્યારે જમીલા ગભરાઈ ઊઠી. હસન ઘરમાંજ હતો. એની હાંજરીની કાઢને બળુ નહોતી. જમીલા ઉપરેઢમાં રહી જોડને જવાબ આપતી હતી. ઉપરે જ્યારે જોડ પોતાની મનોકામના તપ્ત કરેલાં એનંયાંગ કરવા માંડ્યાં. ત્યારે હસનથી રહેવાયું નહિ. જોડ રંગમાં આવી બધ જમીલા જ્યાં જોડ હતી ત્યાં દોડી ગયા. જમીલા ગાંભરી જેવી બની ગઈ.

બાળુના બોરણમાંથી હસન તરતજ ઘેડી આવ્યો અને ઉકેરાટમાં જોડને વળગી પડ્યો. હસનનું સુદ દ અને કસાએકું શરીર જોડને બારે પડ્યું. ત્યાં અચંત હોદાકાર મંચી ગયો.

જોડને ખૂબ માર લાગી હતી, મોંયું ફાટી ગયું હતું. એમને તરતજ હોરપીટાલમાં પહોંચાડવામાં આવ્યાં. ત્યાં એક દિવસ, જીવી ગઈ. પોતાના કાર્યોનો બદલો આપવા યમસદન પહોંચી ગયા. હસન ઉપર કેસ ચાલ્યો. વાત રપઈ હતી. એને ઇંસીની સજા થઈ.

આ બનાવ બન્યો ત્યારે જમીલાને પ્રે વરસતી વયનો. પુત્ર હતો. ઉપલા પ્રસંગથી ગામલોકોએ જમીલાનો અને તેના સંતાનનો તે દિવસથી ગામના પ્રતિષ્ઠિત અને નિર્દોષ (?) જોડના જુનીતા પત્ની તથા પુત્ર હોવાથી બદિષ્કાર કર્યો.

જમીલાને માટે હવે વરસીમાં રહેવું અશક્ય હતું. એણે પોતાનું ઘર ખાલી કરી નાખ્યું અને વરસીથી થોડે દૂર જુંપડી આંધી ત્યાં ગયેલા લાગી.

એના સમાજે એગો બદિષ્કાર કર્યો હતો. એને કાંઈ કામ પણ નહોતું આપતું. જમીલા બહુ મુંઝાતી છતાં બીજા ધર્મના લોકો પાસેથી તેને કંઈ ન કંઈ કામ મળી રહેતું. જેમ તેમ કરીમે શુજરાન પોતાનું અને પોતાના પુત્રનું ચલાવી લેતી.

એક પછી એક દરય પટાવતાં ડોશી જમીલા આપણે વાંચના આગલા ભાગમાં જોઈએ. દરે આવી ઉભી.

આજે પોતે એકલી છે, માંદી છે. છતાં નીચી કાંઈ એક પુત્ર સિવાય ખજર કાઢનાર કે સંભળ લેનાર.

એટા, એટા! ડોશીથી પુત્ર પ્રેમ એક ઘુસ્કું મેંલાઈ ગયું. મુઠ્ઠા અસારે બપંકર રવખ નિદાણી રહ્યો હતો. બોલે-કાંઈ એની પાસેથી પોતાની માને જુટતી લઈ બધ રત્યું છે. ઉધમાં અને ઉધમાં તે રડી ઉઠેલો.

મા! મા!

એક કાગળ અમલદાર સમક્ષ પુરી રહીમ પુકારી ઉઘો. પરંતુ તેનું કશું જ નહોતું અમલદારના નિર્દય હૃદય પર કાંઈ અસર કરી શકેમું નહીં.

અમલદારના કારમાં પ્રવેશાંજલિ દૂર ગરીબ રહીમ બાણી તેનું લાકડું સંસ્કર કરતો એક કાગળનો હુકડો ફેંક્યો. રહીમ ખૂબ રહ્યો, કકળ્યો, છતાં નિર્દય અમલદારનું પત્થર સમ હૃદય પીગળ્યું નહીં.

“સાહેબ, તમારા માટે તો હું મારા બે દિનના બૂખ્યા છોકરાને મુકી આપ્યો છું. આપને મારો ગુલો શો છે?” છેલ્લી વાર તેણે અમલદારનું હૃદય પીગળાવવા પ્રયત્ન કર્યો. “ગુલો?” અમલદાર કૂર ચિંતે હર્યો. “ગુલો એજ કે મારો હુકમ બજાવવામાં તે ધજાળ વિશ્વળ કર્યો છે.” અને તેડાવેલી બીજા ગાડી-પાનની ગાડીમાં તેણે પગ મુક્યો.

રહીમને પોતાના પગ નીચેથી ધરતી સડી જતી લાગી. બૂખ્યા પેટ, બૂખ્યા પુવને ધરમો અડુનો છોડી, બૂખમરામાં રીજાતા પોતાના ઘોડાને લાંબું એક પાંચ પાછળી આથ વિના ફક્ત અમલદારી આજ્ઞાનું પ્રાપ્ત કરવાજ, તે અહીં આપ્યો, શું તેનું આજ્ઞ ફળ? તેનું મગજ શુન્ય બની ગયું. શું કરતું તે કંઈ સમજી શક્યો નહીં: અમલદારના વિહ્વાણ રહીમે ગાડી પોતાના ધર લાગી લાંકી.

“યાદુબ, યાદુબ, બહા...” રહીમ બૂમ પાડી ઉઘ્યો, પરંતુ એ બાજુ જો ક્યારેનોયે પોતાની બહાવી ગાતને મળવા જગતને પ્રજ્ઞાસ કરી ગયો તો. રહીમ મોનાના બહાલા બાજુમાંના શશિસમ મુખજશી. નિહાળી રહ્યો. અનહદ દુઃખ તથા ગમને લીધે તેની આંખોમાંનાં આંસુલ મુકાંઈ ગયાં હતાં. એકાએક ત્રેના રહ્યાપરની બહાની ઉડી ગઈ. આખો ઓરડો તેના

હૃદયવનિર્ધી ગુંજી ઉઘ્યો. “અલિમ!” તે પુકારી ઉઘ્યો. “જરૂર બદલો લઈશ.”

થોડા દિવસથી સહિરના માર્ગે ઉપર એક પાગલ લટકતો જોવામાં આવે છે. ફક્ત છે, કે સહિરના કોઇ મોટા અમલદારનું ખૂન કરવા માટે એને કેદમાં પૂંચ્યો હતો, પરંતુ પાગલ બણ્યાવાથી તેને છોડી મુકવામાં આવ્યો છે. કેદમાંથી છુટ્યા બાદ આજ દિ મુકી એણે કાંઈ મનુષ્યને સત્યાવા હોવાનું બજાવ્યું નથી. કાંઈ કાંઈ વાર એ નાના બાળકને જોઈ ‘યાદુબ’ કહી તેની પાસે ફેડી જાય છે, અને તેને ઉડતી મુકીઓથી તેને નવરાવી મૂકે છે. એ સદાય હરયાજ કરે છે. હા, કોઇ કાંઈ વાર એ કશું સદે જ્ઞાન ગાતો પણ જોવામાં આવે છે જે સંભળીને મુશુનારાઓના દિલ યંબી જાય છે. (સંપૂર્ણ.)

અરબી ગુજરાતી કુરઆને શરીફ

અસસ કુરઆને, શરીફ અરબી મોટા ખુમસુરન દરજામાં અને તેની પાછળ એજ આધેનો ગુજરાતી મોટા શાષ્ટિમાં સહીદ. વાંચવાંના ચીન્હો સહિત, તથા તેની નીચે ઝીણા શાષ્ટિમાં ગુજરાતી સરળ નરમુમો, મહોટા એક હમ્મર પેન્માં છપેલ છે, તે ઇસલામીયોને બહુજ પસંદ આવેલ છે. જેના પંદર સીપારાના બે ભાગ પાછા બાઈન્ડિંગ સાથે, હદીથો, રા. ૧૨૨) પા. જુદું ૧૩૦ કિતાબોનું કેટલોગ ફ્રી મંગાવો. લખેલ: શહેનશાહત એડીસ, લોવનગર.

જિંદગીમાં સફળતા કેમ મેળવશો?

● ઉત્તરી ફાઈની જુવાનાને સલાહ ●

● લેખક ●
ધ્યાહીમ હાજી મહમદ મોસ્લી

“એક જુવાન ઉદ્યોગીક શેત્રમાં

આગળ વધતા ધસ્યો હોય તો તેનામાં કયા
શુભો હોય તે હોય?” આ પ્રશ્નને એક
અખબારનવશે જગનના એક મહાન ઉદ્યોગપતિ
ઉત્તરી ફાઈને સવાલ પૂછ્યો.

ફાઈને જવાબ આપ્યો કે, “હું માનું છું
કે, તેના મોટે પાંચ ચીજો અગત્યની છે.
સ્વચ્છતા, તપાસ, કળામાં કલેદ મેળવવાની
ચેતનાની લાયકાત ઉપર વિશ્વાસ, પોતાની
શક્તિનો ઉપયોગ અને પૈસા ખર્ચવાનો તરીકો.”

સ્વચ્છતાનિમ્મને કાર્યપદ્ધતિ-સ્વચ્છતા
નિધિ ચેતનાના વિચારો રજૂ કરતાં મી. ફાઈને
જવાબ આપ્યો કે, “માણસના મન ઉપર સ્વચ્છતા
ચોખ્ખાઈ-સુધાઈ વધારે અસર કરે છે. જે
માણસ ચેતનાના હથિયારો સાકુ રાખતો હોય
તે જરૂર ચેતાનું કામ કાળજીથી કરી શકે.
જેંદા વિચારો અને કામ કરવાની ઓડી
પદ્ધતિથી અનેક ધંધાઓ નિષ્ફળ ગય છે.
સ્વચ્છ વિચારો ધરાવતો આદમી ફક્ત કામ
કરનાર હોય છે, જ્યારે મેત્રાં મનનો માણસ
હસ્યપ્રયુ મનનો હોવાથી તે ચેતાના કામમાં
જોરેથી પાન આપી શકે છે નથી. આથી હું
જુવાનોને સૌથી પહેલાં ચોખ્ખાઈ સુધાઈની
સલાહ આપું છું.”

તપાસ-કર્યા ચૂકશે નહિ: “જીજી”
અગત્યની વસ્તુ તપાસ (Investigation)
છે. તમે પાછળ નેચા વગર કેટલાં આગળ
વધ્યા છો, તે જાણી શકો નહિ. એક માણસે

“મરીની” માં સુધારા કરવાનું બીજું કામ
એણે પૈસા ખર્ચી અને પોતાની વખતનો
બોગ આપ્યો, પરંતુ પરિણામ એ આવ્યું કે,
તે ફરીથી ધરાવતાં કેટલાંક ચીજો કરતાં કામ
સારું કામ આપનારા “મરીનો” સૌથી
સફળ નહિ. એણે અંગે થયેલી શોધો
જાણવાની દરેકરે ક્યાં વગર એ કામ કામ
ધણું હતું, આથી કોઈપણ મનુ કામ શરૂ
કરવાની આગાહી તે વિચેની પહેલાં પૂરી તેડકાં
કરી નેહો, એમ કરવાથી ન તમે આગળ
વધી શકો.”

ફકાનોમાં ફેર મારતાં મી. ફાઈને ચેતાના
ખર્ચપણનો દાખલો આપતાં જણાવ્યું કે,
“જ્યારે પૈસા હું ફકાને ફકાને જતો, અને
કાંઈક નવું જાણવાની કોશિશ કરતો, કેટલીક
ફકાનોમાં મને આવકાર મળતો, તો, કેટલીક
ફકાનોમાં હું અપમાનિત થતો. આ ફકાનો
મારી “રફ” હતી, અહિં હું તપાસ કરતો
અને યંત્રોમાં કેટલી પ્રગતિ થઈ છે, તેનું
જાન મેળવતો.”

આરંભ કરો: આગળ: ચાલતાં મી. ફાઈને
જણાવ્યું કે, “કેટલાંક માણસો ફક્ત તપાસ
કરવામાં જ રોકાયેલા હોય છે અને કશું કરે
નહિ. તમે એક વાર એક જાગૃતનો અભ્યાસ
કરો અને અને તેને જાગૃતી પ્રદાન કરો. આદિતી
મેળવી શો કે, પછી તમારું કામ શરૂ કરી
શો. તમે જેટલું જાણવા હો, તેટલાં જાનને
કામ લગાડો. આ પ્રમાણે તમે વધારે અનુભવ
મેળવશો. આપણી ધણીક નવી ચીજો એ જુની

પરમુખને વધારવા માટે પિતા વાપરતી નેહ અને
તમને સુધારે શું? દુષ્ટતાથી જરૂર છે. તે તમને
બંધી સારી. બની રહે તમને વધુ ને વધુ
અનુભવ મળે છે અને તમે વધુ અને
વધુ સીધે કરવા સક્તિમાન થો.

તમારી સક્તિમાં વિચાર્યું મોટાં કરવા
ગમે પાતાની સક્તિમાં દર જાતનો વિશ્વાસ
હોય છે અને તેઓ એટલા જવા મુશ્કેલી જની
જવા છે કે, પાતાના કરતાં મરિયાના આશા-
મોએને તેઓ કુલ વિશ્વાસમાં સમાવતા નથી
અને તેમની પાસેથી કાંઈક જાણવા કે શિખ-
વાની મનસુખી તેમને સવાંતા પ્રજ્ઞાને જરૂર
તેમને ઉનારી, પાતાની કમાની મેલિય કરે છે.
તેવાઓને મીન ફોડ પાતળી આપવાં જરૂર
છે કે, “એવા માણસો જ દુર્ગામાં જ રહે મળી
પડ્યા નથી. જુવાનને પાતાની સક્તિમાં દર
જાતનો વિશ્વાસ મળે. એકાએક નરિ, તેજ
પાને એ કામ કરવા માગે છે.” તેમાં તેઓ
ફાવટે નરિ, એમ પણ વિચારવું જોઈએ નરિ.
આપણી બધાની મર્યાદાઓ તો છે અને
એ મર્યાદાઓ ફરી અને ફરી મુશ્કેલી છે, તે
આપણે જાણવા નથી. આપણે જેને સ્વામી-ય
ગમે આપણી મર્યાદાઓ સમજાએ છીએ તે
કાંઈ પણ પસંદ કરી શકે. તમે એ પડેલાં કદિ
કાંઈ કામ કર્યું નરિ? હોય તે કામ કરતાં
જાણતા નરિ. અનુભવ એ કામ મારેની તમારી
જાણતા બતાવી આપશે.”

જુવાન પડે પિતા ખર્ચો: પિતા વાપરવાના
રીત વિશે પોતાનો અભિપ્રાય આપતાં મેટ્રી
ફોર્ડે “જરૂર” કે, આપણી પિતા ખર્ચો
કાવવાનું છે. જુવાનોને પિતા-બેઠાં કરવાનો
અર્થ છે જે બેઠાં આપવામાં આવેલાં દોષ,
તે પિતાની અનિ વધારે કિમ્ત આપવા જોઈએ
છે. જુવાનોને પિતા નરમા કરવાનો મું દર
છે! એમને પાતાની નાસીમ, ગાન અને

પરમુખને વધારવા માટે પિતા વાપરતી નેહ અને
જુવાનોને દુ: કદીય કે, તમે પિતા ખર્ચો!
તમે એક કાંઈ દના ત્યાંથી આપવા વધી એવી
નીએ પાછળ નમારા પિતા ખર્ચો! તમે જ્ઞા-
પડે પિતા ખર્ચો સક્તિમાં રો અને તમારી
કમાણી વધુ થવા પામે તો પિતા બેઠાં કરવો.
એકમ પિતા મરનાથી કાંઈ જુવાનોની કમાના-
સક્તિ કે અજેવનીના મુખે ખરીડી સક્તા નથી.
માણસની સ્વામી પિતા નથી, પણ તેની
જાણતા છે.”

આપણા જુવાનો માટે મીન ફોર્ડની સલા-
હ જરૂર ઉપયોગી થઈ પડે. મિત્રમંત્ર
પાછળ પાતાનો પિતા ખર્ચોના આજ્ઞા જુવાનો
પાતાની મુશ્કેલી અર્થે ફોર્ડ પિતા ખર્ચો છે,
એ સવામ તેઓએ પાતાને જરૂર એક વાર
પ્રતી જોઈ તે પર વિચાર કરવો જોઈએ.

સાથરીડીક ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

સુલેમાન ઇ. મુરાહ

મુરાહ ટેલરીંગ વર્ક્સ

મુનારવોડા,
મરિજદ. પ્રાન્ત,
રાજસ્થાન

હિંદુસ્તાનમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિનો વિનાશ

મૂળલેખક :
મૌલાના મવદ્દી સાદુલ
અનુવાદક :
જનાબ ઇસાખાઈ ઇબ્રાહીમ

ઈસ્લામી જગતનો અતિ વિશાળ વિભાગ તે સમ્રાટોથી સંકળાયેલા છે જે પ્રથમકાળના મુગલિદ મહારથીઓના પ્રયાસોથી ફતેહ થયા છે. તે દેશોને જે લોકોએ છુટા હતા તેઓ દેશ પર વર્ચસ્વ જમાવવા કે દ્રવ્ય લુટવા માટે નહિ, પણ વિશ્વમાં એકલાઈની આત્માઓ પ્રવર્તાવવા માટે માથે કદન ખેંચીને નિકળ્યા હતા. તેઓ વિનશ્વર વિશ્વના મોહને બદલે આભિરતના મોહ-ધેનમાં મદમસ્ત અને ચક્રવ્યૂર હતા. એજ કારણથી તેમણે કબ્જા હેઠળની પ્રજાને તાબેદાર કે રક્ષણવેદો બરનાર બનાવવા પરજ સતોષ સંભળે નહિ બલકે તેઓને ઇસ્લામના રંગમાં રંગી નાંખ્યા, તેઓની પુરી આત્માદી યા તેના મહાપા સમક્ષને પવિત્ર ધર્મ-સમૃદ્ધ (મિસ્લતે-હલીશી)માં લુપ્ત કરી લીધો. વિદ્યા અને વર્તન શકિત વડે તેઓમાં ઇસ્લામી કલ્પનાઓ, આચાર વિચારો અને ઇસ્લામી સંસ્કૃતિનો મૂળ એટલાં હાં ઉતાર્યા કે તેઓ પોતાના ઇસ્લામી સંસ્કૃતિના પત્નીવાદક અને ઇસ્લામી શિક્ષણના શિક્ષક બની ગયા.

ત્યાર પછી એવા દેશો છે કે તે છત્તવામાં આગ્યા ત્યારે ઇસ્લામી હિસ્સા મેંદ પડી ગયો હતો, અને વિજેતાઓનાં હથેલો જિદ્દાદ શી સખ્તીવિદ્વાંદ (ધર્મ-યુદ્ધ) ની વિશુદ્ધ ભાવનાથી વધારે દેશો છત્તવાની આકાંક્ષા અને લાલસાથી નિર્ભર હતાં. એમ છતાં પણ ત્યાં ઇસ્લામ પોતાના પ્રચાર સાથે જડ પડવામાં સક્ષમ થઈ ગયો, અને રાષ્ટ્રોમાં પણ તેણે સંપૂર્ણપણે

એક રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃતિનું સ્થાન સંપાદન કર્યું.

કમલાગ્યે હિંદુસ્તાનનો પ્રેમ એ બને પ્રકારના દેશોથી જુદો છે. આરભ કાળમાં એ દેશનો ઘણો થોડો ભાગ ફતેહ થયો હતો અને એ થોડા ભાગ ઉપર પણ ઇસ્લામી તઅલીમ તથા સંસ્કૃતિનો જે કંઈ અસર પડ્યો હતો તેને “આતિનિશ્ચિત-આંદોલન” (એક મુમરાદ ફિરકા)ના પ્રવાહો નષ્ટ ભષ્ટ કરી નાંખ્યા. ત્યારપછી જ્યારે હિંદુસ્તાનમાં મુસ્લિમોના દિગ્વિજયોની અરથી દારમગણ થઈ થઈ તો વિજેતાઓમાં પ્રથમ કાળના મુસ્લિમોની ત્રિશૈષ્ટતાઓ ખાફી નહોતી રહી. તેમણે અહીંયા ઇસ્લામ પ્રચારને બદલે કબ્જા હેઠળનો વિસ્તાર પિક્સાવવામાં પોતાની શકિતઓ ખર્ચી નાંખી. અને પ્રજા પાસે ખુદા અને રસૂલ (સલ્વ)ની આત્મા પાલનને બદલે પોતાની આત્માઓનું પાલન તથા રક્ષણ વેચાની માંગણી કરી. એવું અશુદ્ધ પરિણામ આ આંચું કે સદીઓ સુધી સત્તાનત કરવા છતાં પણ હિંદુસ્તાનનો અતિ વિશાળ વિશાળ જિન મુસ્લિમજ નહો. અને અહીંયા ઇસ્લામી સંસ્કૃતિ જડ પડી ચકી નહિ.

અહીંના જે વત્તાદારીઓએ ઇસ્લામનો રસીકાર કર્યો, તેઓના ઇસ્લામી શિક્ષણ અને પોષણની પણ કંઈ ખાસ વ્યવસ્થા કરવામાં આવી નહિ. નવ મુસ્લિમ જમાનાઓમાં હિંદુ ધર્મની પુરાણી કલ્પનાઓ, રીતીઓ, પ્રથાઓ, આઠા વત્તા પ્રમાણમાં જાફી રહી. બલકે ખુદ બહારથી આવેલા જુનવાણી મુસ્લિમો

પણ દિન્દુઓના સદવાસથી તોહીર વિહોણી. અને એક સદીથી વધારે સમય વિદેશી નહોતા પ્રધાનો સાથે સદિખલના તેમજ અટકઃ ગાન. કે મુસલમાનો આ જમિ પર કે જ્યાં તેણે મુની રેસોને અનુસરણ કરવા લાગ્યા. સદીઓ સુધી રાજ્ય દેખું હતું એક પ્રભાવ

"ઈસ્લામી દિન્દુ"ના ઇતિહાસ અને તેની વિવિધ મુશ્કેલીઓની રહી ગયા.

વર્તમાન પરિસ્થિતિઓનું અવલોકન કરવાથી જેમ-જેમ અંગ્રેજી શાસન શક્તિ વિકાસ આ વાત સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે જે સમયે આ દેશ પર મુસ્લિમોનું રાજકીય વર્ચસ્વ પુરતી બળ સાથે જવાબે હતું. તે સમયે પણ અહીંયા ઇસ્લામના અંદર નિર્બળ હતો. અને અહીંયા વાતાવરણે શુધ્ધ ઇસ્લામી વાતાવરણ નહોતું. ને કે દિન્દુઓના ધર્મ અને સંસ્કૃતિ ખુદ સૈદ્ધાંતિક રૂપમાં જ નજીક હતો, અને બળ પ્રભાવિત કોમનો ધર્મ તથા સંસ્કૃતિ હોવાને લીધે અસ્તાચળ પ્રતિ દળી ગયા હતા. જો તે પણ મુસલમાન બારશાહોની સંદિખલના અને પ્રમાદને પ્રતાપે તે દેશના વિશાળ વિભાગ પર આંધ્રહાસિત રહ્યા. અને દિન્દુસ્તાનના વાતાવરણ પર તેનું જવાબ દેલું. ખુદ મુસલમાનોની ઇસ્લામી તઅલીમ તથા તરખીયતની પુરતી બવરધાના અભાવે અહીંના મુસ્લિમોના એક મોટો ભાગ પોતાની માન્યતાઓ તથા પોતાની સંસ્કૃતિમાં એવા પાકો અને કામિલ મુસલમાન કદી પણ થઈ શક્યો નહિ જેટલા કે શુધ્ધ ઇસ્લામી વાતાવરણમાં થઈ શકેતા હતા.

અંગ્રેજી સદી ઇસ્લામી મુસલમાનો પસંદગી તે રાજકીય વર્ચસ્વ પણ ખુબી વેળાએ જે દિન્દુસ્તાનમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિનું સંકેતી મહાન સંબંધ હતું. પ્રથમ મુસ્લિમોનું રાજ્ય હિન્દુ બિન્ન બિન્ન થઈને નવાની નવાની વિચારોમાં વહેંચાઈ ગયું, પછી મરાઠા, શીખો, અને અંગ્રેજોના પ્રવાહો એક એક કરીને તે રિયાસતોમાંથી ધણીખરીતો એત લાંબી દીધા. ત્યારપછી કાઝીએ-ઇલાહીએ આ દેશના રાજ્યનો નિર્ણય અંગ્રેજોના હાલમાં આપી દીધો.

પામતી ગઇ તેમ તેમ મુસલમાનો પાસેથી તે શક્તિઓ દાખોની ગઇ જેના બળે ઉપર એક દેદ સુધી દિન્દુસ્તાનમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિનું અસ્તિત્વ હતું. તેણે કારંસી અને અરબીને બદલે અંગ્રેજીને શિક્ષણ મંત્ર બનાવ્યો. ઇસ્લામી કાયદાઓ રદ કર્યા. રાષ્ટ્ર અદાલતો તોડી નાખી. દીવાની અને ફોર્જદારી વિષયોમાં પેતાના કાયદાઓ જતરી કર્યા. ઇસ્લામી કાયદાઓના અમલને ખુદ મુસલમાનોના હકમાં કેવળ નિકાલ તુલાક વગેરે સુધી જ મર્યાદિત રાખ્યા. અને મર્યાદિત અમલની સત્તાઓ પણ મુસ્લિમ કાઝીઓને બદલે આમ દાવાની ફોરોને સોંપી દીધી. જેના માધ્યમથી સામાન્ય રીતે બિન મુસ્લિમ હાથે અને જેમના હાથે જ શાદીન લા. દિનપ્રતિદિન વિદૂત થઈ રહ્યો છે.

એનાથી વધીને આ કે અંદર લોકોથી જ અંગ્રેજી શાસનની આ નોતિ રહી કે મુસ્લિમોને આંજીવીકાની દ્રષ્ટિએ પાંચમોલ કરીને તેઓના તે કોમી ગર્વને દેચડી નાંખવામાં આવે જે એક રાજવંશી કોમ તરીકે સંકેતી વંરસો થયાં તેઓના હૃદયમાં પોષાઈ રહ્યો છે. જેમકે એ નીતિને પ્રતાપે એકજ સદીમાં એ કોમને અબલુ નાદાર, નિર્ધન, કાચર, દુશ્વારી, અને સ્વર્ભાને વિહોણી બનાવી દીધી. એ પતન પ્રતિ, મર્યાદ કરી રહેલી કોમ પર અંતિમ ફટકો તે હતો જે ૧૮૫૭ના વફાનમાં લાગ્યો. તેણે માત્ર મુસ્લિમોની રાજકીય શક્તિને જ નહીં, આંજીવી, બદલે તેઓની ધમશ

અને ધૈર્યના ચુરેચુર કરી નાંખ્યા ! તેઓના હૃદય પર નિરાશાવાદની ચતુર ઘટાઓ છવાઇ ગઇ. તેઓને અંગ્રેજી સત્તાવડે એટલા આંછા નાંખ્યા કે તેઓમાં કોમી પ્રતિષ્ઠાનો અંશ પણ ખાકી રહ્યો નહિ ! અને અપમાન ભરપૂર હોડી ખાઇઓમાં પકોળીને તેઓ એમ સંમનવા પર લગ્યાર જાયા કે દુનિયામાં સલામતી, સ્વમાન અને ઉત્કર્ષ સાધવાનો માર્ગ અંગ્રેજોની જેવા અનુકરણ અને અનુસરણ વિના અન્ય કોઇ જ નથી ! અને તેમની પોતાની તથા સ્ત્રીમ અને સંસ્કૃતિની જે કંઈ પુછ છે તે હાશ્યજનક અને અપમાનજનક છે !

એંગ્લોસી સહીત પચાસ વર્ષો વિવા પછી જ્યારે મુસ્લિમોએ જનશૂન ઘડતે ફરીવાર ઉભા થયા તો પ્રયાસ કર્યો ત્યારે તેઓ એ પ્રકારની નિર્જનતામાં જન્મ્યાઓ હતા.

એક આ કે તેઓ વિચાર અને વર્તનની દ્રષ્ટિએ પ્રથમથી જ ઇસ્લામી માન્યતાઓ અને સંસ્કૃતિમાં મક્કમ નહોતા ! તે ઉપરાંત એક બિન ઇસ્લામી વાંતાવરણે પોતાની શુદ્ધિવિહાણી માન્યતાઓ અને સંસ્કૃતિ વડે તેઓને ઘેરી સજ્યા હતા !

બીજા આકે મુલામી પોતાની સર્વાળ વિદ્યુ નિઓ સાથે માત્ર તેઓના દેહ ઉપર જ નહિ બરફ મનોપ્રદેશ ઉપર પણ હવાઇ સુધી હતી ! અને તેઓ એવી બધી શક્તિઓથી વર્ચિત કરી દેતામાં આગ્યા હતા કે જેના વડે કોઈ કોમ પોતાની સમ્મતા અને સંસ્કૃતિવું રક્ષણ રી તેને કાપમ મુખી થકે છે !

આ એંગ્લોસી સહીત અતઃકાળ હતો, ત્યારે પુરોષમાં જન્માદ પોતાની અંતિમ

પરાધાન્યએ પડોર્યો હતો, અદારમી સહીમાં સમયે 'ધર્મ'ને પ્રાણુચાતક કટકે માર્યો હતો. "નૂતન દ્યોનરાષ્ટ્ર" અને વિજ્ઞાન-વિદ્યાઓના પ્રતાપે ધર્મિક, રાજનીતિક, આર્થિક અને સામ્રિક અવરચાઓના પુરાણ દ્રષ્ટિકોણે ખોટા દરીને નવો દ્રષ્ટિકોણ અસ્તિત્વમાં આપી સુરચા હતા ! પુરોષમાં એક વિચિત્ર સંસ્કૃતિ જન્મી સુધી હતી, જેની જુન્યાદ લગભગ એક નવા દ્રષ્ટિકોણે પર રચાએલી હતી ! એ મહાન પરિવર્તને ધર્મને તેના મૂળમુત સિધ્ધતો સાથે છૂવનની સક્રીય વિધવામાંથી તો તદ્દન દૂર થત દર્શન હતો ! અવગત વિચાર મુદ્ધિમાં 'ધર્મિક માન્યતા' દેહકે સ્થાન બાધી રહી ગયું હતું. તો હવે તેના વિદ્ધ પણ વિશાળ સંશ્રામ જેવાઇ ર્યો હતો ! જે કે વિજ્ઞાન-વિદ્યાઓ પકો કોઇપણ વિદ્યાએ જનતા "ખુદાઈ-દ્રષ્ટિકોણ" વિરધ, કોઈ દલીલ (જેને દલીલ કહી શકાય) રજુ કરી નથી જ્યાં વિજ્ઞાન-શાસ્ત્રીઓ માત્ર પોતાની દલીલ વિહુમ્બી સંસ્કારિક વસ્તુના આધારે ખુદાઈ એકાર ! અને "ખુદાઈ-દ્રષ્ટિકોણ"ના શત્રુ હતા ! અને તે સમયે તેઓજ વિશ્વની શુદ્ધિવિધાયક તેજા સક્રીય ધમામતવા માસિક હતા, જેથી તેમની અસર વડે "ધીએફાળીઆ" (ખુદાઈ એકાર) ની જીમારી એક સાર્વત્રિક રાજચાલાની જેમ પ્રસરી ગઈ ! ખુદાના આસ્તિત્વનો ઇન્કાર, જનને પોતાની મેજે જન્મ લેનાર ! તેમજ તેચરજ નિષ્કેતે આપિન આપ મેજે મુદ્દી માત્ર થનાર વસ્તુ સમજતી ! ખુદાની હમાદને "સુપરસ્ટીટશન" (ધર્મ-વેલછા) કહેવી ! ધર્મને નકામો તથા ધર્મ ભાવનાને સંસ્કૃતિન શક્તિ અને સ્વામ-કપના કહેવી ! તેમજ "નેચર-લીઝમ" (નેચરિયન)ને રૈશન બિયાલીના અપમાનર્થ સમજતી. વગેરે તે સમયે દેશનમાં ગણાવું હતું !

જે મનુષ્યે દર્શનશાસ્ત્ર અને સાયન્સમાં રહેજ પશુ પ્રવાસ કર્યો ન હોય તે પશુ કેવળ આ કારણથીજ એ વિચારોને પ્રગટ કરતો હતો કે તે સોસાયટીમાં એક રૌચન ખિયાલ માણસ સમજવામાં આવે. ! “રૂપી-ટીચુઆલીઝમ” (જગનમાં આત્મા સિવાય બીજું કંઈજ નથી એવો મતવાદ) અને “સુખરતેચરત્વ” (ચમત્કારિક વાતો)ના સમર્થનમાં કંઈક બોલવું તે સમયે અધર્મવાદ સમજવામાં આવતો. જો કેાઇ રહોદામા રહોટો સ્પર્શિતરશ પશુ એ પ્રકારની કોઇ વાત કરે તો સત્યન્દિકે સપ્રવાયામાથી તેણે સન્માન ઉઠી જતું! તેની બધી સેવાઓ ધોવાઈ જતી! અને તે કેાઇ કેળવાએલા વર્ગની સંસ્થાનેા સભ્ય થવાને લાયક પશુ રહેતો નહિ.

હરવી સન ૧૮૫૬માં “હારવીન”નું પુસ્તક “ઓરીજન-ઓફ-રેપીડીઝ” નામે પ્રગટ થયું જેણે જડવાદ અને નારિનકવાદના ખીક્તા અગાર પર તેજ રેડ્યું. હારવીને પોતાના વિશિષ્ટ વિકાસ દ્રષ્ટિકોણના સમર્થનમાં જે દલીલો રજૂ કાપી હતી તે ધણીજ સુખી અને પાંચળી હતી. તેની “વિકાસ-ગાળા” માં એક કહીજ નહિ બધે પ્રત્યેક કહીંડી આગળ પાછળથી અનેક કહીંડો ઊભા હતી. તે સમયના સાયન્દિસ્ટો પશુ એ દ્રષ્ટિકોણની સંતુષ્ટ નહોતા, ત્યાં સુધી કે ખુદ તેનો રાહિયો રહોટો વધીક “હાર્ટર” પશુ તેના ઉપર હમ્માન લાગ્યો નહોતો. એમ છતાં પશુ માત્ર “પીઓફીબીઓ”ના અસરથી “હારવી-વન”નો રીકાર કરી લેવામાં આવ્યો. પછી અમર્થા-દિન પ્રચાર કરવામાં આવ્યો. અને ધર્મ વિરૂધ્ધ એક વિનાશક દશિઆર તરીકે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો. એ દ્રષ્ટિકોણે (કેટલાક) સાયન્દિસ્ટોની બમણા મૂળજ આ દાવાને સાબિત કર્યો હતો [જો કે તેણે એક

નવો-દાવોજ કર્યો હતો જે સાબિત થયો નહોતો.] કે “વિસ્ક-વ્યવસ્થા” કેાઇ અર્થાત્મિક શક્તિ વગર ખુદ રવભાવિક નિયમોને આધિન રતિ-માન થઈ રહી ઇં! ધર્મજોએ એ દ્રષ્ટિકોણનો પ્રતિરોધ કર્યો, અને બ્રિટિશ એસોસીએસનની મિટિંગમાં બિસપ ઓફ ઓક્સફોર્ડ અને ‘એડરટને’ પોતાનું સમૂર્ણ વાણી-નગ એના વિરૂધ્ધ ખર્ચી નાંખ્યું છતાં દાર ખાધી. આખરે ધર્મજો સપ્નદિકે નારિનકવાદથી એટલા બધા અંતય ગયા કે હરવી સન ૧૮૮૨માં ન્યારે હારવીન મરણ પામ્યો ત્યારે ચર્ચ એાફ ઈંગ્લાંડે તેને સડેથી મદાન એવું ગાન આપ્યું જે માત્ર તેનાજ ઇખ્તિવારમાં હતું. અર્થાત તેને “વેરટમિનિસ્ટર એમી”માં દર્શન કરવાની પરવાનગી આપી. જો કે તે પુરોષમાં ધર્મની કબર એાદવાવાળાઓનો સરસા દંભ, અને તેણે વિચાર પ્રવાદને નારિનકવાદ તરફ અધર્મવાદ તરફ વળવામાં તેમજ એનું માનસ ઉત્પલ કરવામાં સહયો વધારે લાગ બજબંધો હતો કે જેણે આખરે સામ્યવાદ તથા ક્રિસિટવાદને પ્રસારવાને પ્રસંગ આપ્યો.

આ સમય દનો ન્યારે આપણી કૌમના નવ પુવાનો અંગ્રેજી શિક્ષણ અને હિરંગી સંસ્કૃતિથી નિખળિત થયા માટે રહ્યો. અને ક્રેવેન્સમાં મોક્ષવામાં આવ્યા. મરલાગી શિક્ષણથી કોમ, હરલાગી સંસ્કૃતિથી વિમખ, અંગ્રેજી સત્તાથી અંતરબેલા, અને હિરંગી સંગૃહિતિ મદત્તા પર મોટી પટેલ તો પ્રચમથોજ દતા દંભ ન્યારે તેમણે અંગ્રેજી મૂલોના વત્તારણમાં વરપલાવ્યું તો તેની પ્રથમ અસર આ થઈ કે તેમના માનસનું મગીન પડાવું અને તેમના રવભાવનું રખ ધર્મથી વિમખ થયું. હારજી કે ને દવાવપણીની પ્રથમ તામીર આ હતી કે પુરોષના કેાઇ વેબક યા સાદારનાં નામથી જે વગુ રહ્યો

કરવામાં આવે તેના વિના સંકાયે સ્વીકાર કરે, અને કુઆન, હદીસ, તથા ધર્મના ઇમામો તરફથી કોઇ વાત રજૂ કરવામાં આવે તો તેના ઉપર હદીસની માંગણી કરે.)

આ પંડાએલા માનસ સાથે તેમણે જે પાશ્ચાત્ય વિદ્યાઓ સંપાદન કરી તેના ધણા બરા સિધ્ધાંતો અને પેટા નિયમો ઇસ્લામના સીદ્ધાંતો અને પેટા નિયમોથી ખિલાફ હતા, ઇસ્લામમાં ધર્મ સંબંધી માન્યતા આ છે કે તે જીવનનો અચળ કાનુન છે, અને યુરોપમાં ધર્મની વ્યાખ્યા આ છે કે માત્ર એક વૈચરિક માન્યતા છે જેનો ફિયાતમક જીવન સાથે કોઈ સંબંધ નથી !

ઇસ્લામમાં પહેલી વસ્તુ અસ્લાદ પર ઇમાન લાવવું છે, અને ત્યાં અસ્લાદનું અરતી-તબજ અસ્વીકાર્ય છે. ! ઇસ્લામની સંપૂર્ણ સાંસ્કૃતિક વ્યવસ્થા 'વહી' અને 'રિસાલત'ની માન્યતા પર અવલગ્નિત છે, અને ત્યાં 'વહી'ની ગુરતવિકતામાંજ શંકા અને રિસાલત અઘાદ તરફથી હોવામાંજ સંશય છે. ! ઇસ્લામમાં આખિરનો અકાદો 'પૂરી નૈતિક વ્યવસ્થા' ના સુન્નાદી પત્થર રૂપ છે, અને ભાં એ જુન્નાદ ખુદ જુન્નાદ છે ! ઇસ્લામમાં ઇબાદત અને આમાલ ફરજ છે, અને ભાં તેને બદલાત કાળીની રીઠીઓ રૂપ સમજવામાં આવે છે. જેનો હવે કોઈ અમલી કાયદો નથી ! એનીજ રીતે ઇસ્લામના સાંસ્કૃતિક સિધ્ધાંતો પણ પાશ્ચાત્ય સાંસ્કૃતિક સિદ્ધાંતોથી તદ્દન જુદા છે. કાયદામાં ઇસ્લામનો મૂળખૂત સિધ્ધાંત આ છે કે ખુદા પોને કાયદો ઘડનાર છે, રસરે ખુદા સદ્સત્તાહો અલૈહે વસત્રમ કાયદાનું સવિસ્તર સ્પષ્ટિકરણ કરનાર અને ઇન્સાન માન કાયદાનું પાલન કરનાર છે, પરંતુ ભાં ખુદાને કાયદો ઘડવાનો કોઈ હક્ક નથી ! સેલ્ફસેવર કાયદો ઘડનાર છે અને કામ સેલ્ફસેવરને સુટી કાઢનાર છે ! રાજકારણમાં ઇસ્લામનું દ્રષ્ટિબિંદુ ખુદા-દુક મન છે અને યુરોપનું દ્રષ્ટિબિંદુ કૌભી-દુકમત (રાષ્ટ્રિય રાજ્ય) છે !

ઇસ્લામનું રૂપ 'ઈન્દર નેશનાલીઝમ' (આંતર રાષ્ટ્રીયતા) તરફ છે. અને યુરોપનો ઉગ્ર

'નેશનાલીઝમ' (રાષ્ટ્રિયતા) છે ! 'આ જીની કા'ના વિષયમાં ઇસ્લામ હલાલ રોઝી તથા ઝકાન ખેંગન, અને વ્યાજ દરામ હોવા પર ભાર આપે છે. બ્યારે યુરોપની બધી-આર્થિક વ્યવસ્થાજ વ્યાજ તથા નફા પર ચાલી રહી છે ! નૈતિક વ્યવસ્થામાં ઇસ્લામની રક્ષાએ 'આખિરત'ની સફળતા છે અને યુરોપની રક્ષાએ દુન્યાની દિતો ! સામૂદિક પ્રશ્નોમાં પણ ઇસ્લામનો માર્ગ લગભગ દરેક વિષયમાં યુરોપના માર્ગથી વિલિનન છે ! પોંદાશ અને પરદો સ્ત્રી પુરુષની મર્યાદાઓ, એકથી વધારે સ્ત્રીઓની હદ નિકાદ અને તલાકના નિયમો આજ ઓઝાદના હકો દાખલ, હકો અને ઓગાજ બીજા અનેક વિષયો છે જેમાં એ બનેલા મનબેદ એટલો સ્પષ્ટ છે કે વધુન કરવાની જરૂર નથી અને એ મતબેદનું કારણ આ છે કે બંનેના સિદ્ધાંતો વિલિન છે.

આપણા નવ યુવાનોએ પ્રલાપિત બરે ગુલામી માનસ તથા અપૂર્ણ ઇસ્લામી શિક્ષણ સાથે બ્યારે એ પાશ્ચાત્ય વિદ્યાઓ સંપાદન કરી તો જે પરિણામ આવતું જેટલું હતું તેજ આગું તેઓમાં સંશયન યુક્ત અવગોહનની શક્તી જન્મી શકી નહિ ! તેના યુરોપ પાસેથી જે કંઈ શીખ્યા તેને વાસ્તવિકતા અને વ્યાજબીપણાની કરોટી સમજાવે ! અને પછી અધુરા ઇસ્લામ સાથે ઇસ્લામના સીદ્ધાંતો તથા પેટા નિયમોને એ કરોટી પર કબી લેવા ! અને જે પ્રશ્નમાં બંને વચ્ચે પ્રબેદ જણાયો તેમા કદી પણ યુરોપની જૂઝ જાણી નહિ ! બરે ઇસ્લામનેજ ઓટો દરાગો. અને તેના સીદ્ધાંતો તથા પેટા નિયમોમાં મુશ્કેલી વધારે કરવા તૈયાર થઈ ગયા ! અઝેઝી કેલવણી એ આંજીવીકા વિષયક તથા રાજકીય દ્રષ્ટીએ વિદ્વત્તાના મુરિષમેને આઉ તેટલો કાયદો પહેલગાયો હોય પરંતુ તેમનાં ધર્મ અને તેમની સંસ્કૃતિને જે નુકસાન પહોંચાડ્યું છે તેની પુરવણી કાઈ કાયદા યાદ રાકતી નથી ! ! !

સંપૂર્ણ.

મુલસાન

યુવાન કૈયાં ઉઠેલતી મુરલિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“તુરાવા”

પ્રકરણ ૧૦ મું :

“દુનિયા થી દેહાસ”

કુમાર પર દેહાસ થયા અને મહેશ્વરિયાએ પૂછ્યું.

“કાણે?”

બનસની બહેન પાંચા રોજ સાંઘ સંભળાશે.

“હું, હું.”

મહેશ્વરિયાની વ્યવસ્થા પરખાઈ નહિ. આગમકુંડસે પરંતેની સિનાલી ખાને તેણે પૂછ્યું.

“કાણે દશે?”

“કાણે લગે?” કહેલી બનીમ ઉઠી અને દરવાજે ઉઠાડ્યો.

“મહેશ્વર શું કરે છે?” કયાં કયાં પુરુષો પર પાંચ સાથે રાખે. અંદર પ્રવેશ્યા.

“કાણે રજિયા?” દશે સાંઘ પરખતાં મહેશ્વરિયા ઉમળકાવેર પોલી અને કરી તે નરહારી

ઉઠી મુઠા રજિયાને. આવકાર આવવા અડધી ઉઠી.

“આવ આવ, રજિયા, અંદર આવ.” અને સરમાય છે મું? ભાઈ પરમાં નથી.”

આજે, રવિવાર દેને અને રવિવારને દિવસ જોડે પાસ રજિયા પાતળી મળી મહેશ્વરિયાને મળવા આવી હતી. પણ દરવાજામાં લખ્યું મનંજ “જાઈ પરમાં નથી” જાનિયાને રજિયાનો ઉત્સાહ કાંઈક મોઝો પડી ગયો. સુલતાનના દર્શનતસો રજિયાની આંખોમાં કૂપી કૂપી મુસી હતી. મહેશ્વરિયાએ એ ઉઠાડી મરનીને સ્ત્રી મુસલ લગ્ન સમયને વિંગાળું જે તે દલાય ઘરમાં કોઈ પુરુષની લાગેરી તોય એ બીજી અંદર પથ મુસલને અમરની હતી. જોડે તેના સ્ત્રીએ વિદાદરે મુસલને તેણે જાણ્યું. દનું કે “જાઈ પરમાં નથી.” પણ પરખતે સુલતાનને જોયા નસસની રજિયાની આંખો ખુબા જોવાની હતી.

સ્ત્રી મુસલ લગ્નમાં થે પૂરવતે આકર્ષતી મળી નથી શું? આ તો સ્ત્રી પણ જાણે છે અને સંજોગ સર પાનાના દિશના દેનું દિલ જોડવા આ મુસલના સુલતાનને સુધાયા તે પળું કરે છે અને પરિવિત પુરુષની સંજોગની સ્ત્રીના સંજોગમાં પથ તેના તરફના ફવા બાવ રખાવવા હોય છે. દરેક સ્ત્રી અને પુરુષનાં દિલની આ વાંત છે અને મળવામાં આ જાણે છે, પણ દિલની વાતો દુનિયા માટે નહિ હોવાથી સળંગમાં મેળું દે છે જે તે બીજું કોઈ જાણી ન શકે! આવીજ રિયન રજિયાની હતી.

[દિપર]

રઝિયાએ કમાડ ખખડાવ્યો ત્યારે મહેરુનિસા શાક સમારતી બેઠી હતી; બપોરના ભોજનની તૈયારી કરી રહી હતી. રવિવારે સુલતાનને ઓફિસેથી રજા રહેતી અને પરિણામે રવિવારે એમનું જન્મવાનું પણ સહેજ વહેલું થતું. સાંજના સમયે સારો અવકાશ મેળવવાની આ યોજના હતી. આશરે દસ સાડાદશનો તે સમય હતો. દોઢેક માસમાં ઝરીના રાંધવાનું થોડું શીખી ગઇ હતી. પણ એકલી સ્વતંત્ર રીતે તે રાંધી શકે તેટલી રાંધણ શક્તિ તેનામાં હજી આવી નહોતી. ઝરીના જે ત્યારે મહેરુનિસાને રાંધવામાં હાથ અપાવી રહી હતી. રઝિયાનું નામ સાંભળતાં પહેલાં ક્યારે તે સાંભળેલું હોય એવું ઝરીનાને લાગ્યું. સ્મરણ શક્તિને કસતાં તેને યાદ આવ્યું કે સુલતાનને સોનાનું કાંડાનું ઘડિયાળ લગનની ભેટ તરીકે આપનાર કાઠ સ્ત્રીનું નામ રઝિયા હતું અને તે મુવતિ આ રઝિયા જ હોવી જોઇએ એવું તેણે અનુમાન કર્યું. આ અનુમાન પર સ્થિર થતાં લગનની પહેલી રાત્રિએ તેના સ્ત્રી હૃદયમાં ઉદભવેલો સંદેહ આજે ફરી સજીવન થયો. ઝરીનાની આંખોને વાનાવરણ રંગીન થતું દેખાયું. બાળકોની વાતોમાં અંતરાયરૂપ નહિ થવા ખતીબ સમજીને અંદરના રૂમમાં ચાલી ગઇ.

“આજ બહુ દહાડે બહો ભૂલી પડી?” મહેરુનિસાએ રઝિયાને આટલા બધા દિવસે બાદ મળવા આવી હતી એટલા માટે બેંગમાં વાનની શરૂઆત કરી.

“કાલેજમાં અકટાળર વેકેશન પડ્યું એટલે.” રઝિયાએ ઉત્તર આપ્યો.

“પણ કેટલે દહાડે! પણ આપી તો ખરી. તારાથી તો આવવાનું જે બનતું નથી ને?”

“લાઇન લગનની ધમાલમાં હતી એટલે મારાથી નથી આવતું” એકેક માદ આગળું! તું લગનને દહાડે ઘડિયાળ ભેટ આપવા આવી હતી અને પછી આપી જ નથી. આજે દોઢેક માસ પછી પાછી આપી છો.”

“તારા લાઇને ઘડિયાળ ગમી?” રઝિયાએ આતુરના પૂર્વક પૂછ્યું.

“બહુજ! તે તો તેને કાંડે બાંધીને જ ફરે છે.”

આંખો તાણી ઝરીના આ વાનાંલાપ સાંભળી રહી હતી. રઝિયાની નજર ત્યાં પડી અને ઝરીનાએ નવન નીચાં ઢાળી લીધાં. ચપજ રઝિયા તરત જ ખોલી.

“પણ હવે તારી લાબી તો બનાવ. હું તો તેને જોવા આવી છું.”

“તો જોને ખેડી છે શાક સમારતી.” મહેરુનિસાએ ઝરીના તરફ આંગળી ચીંધી ખોલી.

“ઓહો! ભાભી તો સુંદરે શોધી છે. જોડીતો મગનની છે.” ઝરીનાને ટગર ટગર જોતાં રઝિયાએ તેના રૂપની પ્રશંસા કરી.

“સુંદર તો છે તારા ગીત જોવી અને રાંધતા જે તારી જેમ ભાભીને પણ આવડતું નથી.” મહેરુનિસાએ ઝરીનાને ચીદવવા મીઠો-કટાશ કર્યો.

“બપોરથી થોડી છે કે આખું પકવાનશાસ્ત્ર જાણે?”

“પકવાનશાસ્ત્રની વાત તો બાબુએ રહી પણ થોડું સાદું તો રાંધવાને આવડતું જોઇએ ને?”

“રાંધવાને એટલું આવડતું હોઈ તો જે શા માટે રાંધે! ઘરની ગુલામડી થોડીજ છે કે રાંધે? એ તો છે ઘરની રાણી!”

“પણ તારી જેમ ભાભીને બિંદુલ રાંધનાંજ નથી આવડતું,”

“એ તો સૌથી સરસ!”

11-21 21-21 7 10

[illegible]

१०. 'द्वयं भूय' એ બંનેના ઓંસામાં કેમ ?

“तां शिखरं भूयः संभनारी स्तेभ्यो देवी मे तावत् प्रसादयेत्” - भिषगवांसो

11. 'वैदिक' शब्द का अर्थ है—

... ୧୫ ... ୧୬ ... ୧୭ ... ୧୮ ... ୧୯ ... ୨୦ ... ୨୧ ... ୨୨ ... ୨୩ ... ୨୪ ... ୨୫ ... ୨୬ ... ୨୭ ... ୨୮ ... ୨୯ ... ୩୦ ... ୩୧ ... ୩୨ ... ୩୩ ... ୩୪ ... ୩୫ ... ୩୬ ... ୩୭ ... ୩୮ ... ୩୯ ... ୪୦ ... ୪୧ ... ୪୨ ... ୪୩ ... ୪୪ ... ୪୫ ... ୪୬ ... ୪୭ ... ୪୮ ... ୪୯ ... ୫୦ ... ୫୧ ... ୫୨ ... ୫୩ ... ୫୪ ... ୫୫ ... ୫୬ ... ୫୭ ... ୫୮ ... ୫୯ ... ୬୦ ... ୬୧ ... ୬୨ ... ୬୩ ... ୬୪ ... ୬୫ ... ୬୬ ... ୬୭ ... ୬୮ ... ୬୯ ... ୭୦ ... ୭୧ ... ୭୨ ... ୭୩ ... ୭୪ ... ୭୫ ... ୭୬ ... ୭୭ ... ୭୮ ... ୭୯ ... ୮୦ ... ୮୧ ... ୮୨ ... ୮୩ ... ୮୪ ... ୮୫ ... ୮୬ ... ୮୭ ... ୮୮ ... ୮୯ ... ୯୦ ... ୯୧ ... ୯୨ ... ୯୩ ... ୯୪ ... ୯୫ ... ୯୬ ... ୯୭ ... ୯୮ ... ୯୯ ... ୧୦୦ ...

'ताशे तो' पिथाने हे अर्थात छे, ताग मारुं रोधनुं' ऐ तेंद्रु' जेतवो छे. बसवो छे' तो

‘‘ॐ नमो भगवते वासुदेवाय’’ इति नमो भगवते वासुदेवाय ।

विद्याभ्यासेन समर्थः भवतीति भाष्ये मत्तद्विज्ञाने जीवन्ती गच्छति ज्ञानी

અન્યનેથી અને ગામનેવાળાંમાં સજા કરક છે. એ

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

“अथ च तेषां पक्षी इत्येवमुक्तं अतः प्र. देवतायां वा नते सर्वप्राणयोग्यादीनां विधि उपपन्नः

महाराष्ट्र राज्य सरकार, नवी मुंबई, महाराष्ट्र

ने आचार्य, दस्यु शिष्योत्तरं शिष्याः ५४ अथगरी श्रद्धां नभोऽतिरिद्धे तस्यां दिवसे ३३

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

(Handwritten musical notation)

[Handwritten musical notation]

[illegible]

10. The first of these is the fact that the

"ਹਾਰੀ ਭਾਗੀ ਤੇ ਮੋਹਨਾ ਮਾਏ".

“ହେ ମୋ ପଣ୍ୟ ଝିଅ”

કાંચેનાં કાગળે ઉપરનાં લેખો લખવામાં આવેલા છે. કિશનાં ચરની ચંદ્રગણી થયેલી છે.

“સાચા મન છે જ ૧૯ ૨૭ ૧૯૫૪ની પાત્રો પાંચોમાં મને કેસાવે છે. ગાંધી અને મેં એક સાથે”

पञ्चमी नक्षत्रे”

॥ ३३ ॥

तारा जेही बाबी जिच्या शब्दा संपर्काना प्रज्ञापाना मध्यमां मध्ये व्यगम्य सामग्रीती

મગ્ન મહા... કરીનેના દુશ્વરમાં એ કાળે રખતું હોય, એવી જાણથી મધ્ય ભૂમિ.

“બાબી, આ માફી, જાનુ જુની પાલેનપણી છે. એમે, રૂઢામાં, માથે બાજુના દલા મે”

પાસ કરી રહ્યા મૂકી દીધી. રાજિયા દરજ્જાએ છે. હાથમાં, દોડાંમાં છે, એવે ગુનાં

રસ આવે છે. રઘુલમાં પીઆતે વગાડ્યા, ધીપ્પતી 'દની'. અને ધર-ચુકીદ, ધીર સંગીત

શા. ગાળી હતી. બાપામુખીનું એને જાણનાર કોઈ હતો. અને હવે તો, બહુ સારું ગા.છ

[illegible]

મ અને ધરતું કામ તો આપણા સુવાચ્યો કરે. એના પાનાના ધરમાં આપણા સુવાચ્યો છે.

એને સંધ્યું પડ્યું, તથા ગમ્યું દણ. તો એ ક્રમેજમાં જાય છે એટલે સંધ્યા માંગવાની

કચ્છવાળી જરૂર પણ્ય નથી. પણ્ય એના વિચારોના, કારણો નોંધવાનું, સ્વીકારનાં એ રહી ગઈ

[545]

છે. પછી આ ફેટલું ભારી પડશે તેની ખબર એને નથી. મામા-ધરમીંતો બધું ચાલે છે પણ સાંસુને ઘેર કેમ આવશે? મહેશ્વરિસાએ રઝિયાની ઝરીના બેડે ઓળખાણ કરાવતાં તેના ચુલુ-દોળાંને પાણી વાંચું ન કરી નોખ્યું. ઝરીના બેડે મળ્યા સુધી મૂકા ઓતોની જેમ બધું સાંભળી રહી હતી તેણે હવે જાણ જાણી.

“તારી જેવી નણદ મળશે ત્યારે તેને બધું શીખવી દેશે. હું શીખું છું તેમ એ પણ શીખી જશે.”

“અને કાંઈ માયાની મળી તો?”

“તો રઝિયા ક્યાં ઓછી છે?”

“આ બધું હેમંજા બોલાવ છે પણ કાંઈ બેદરકાર સાસુ મળી ને તો માથું ભાંગી જવાનું.”

“સાસુ બેદરકાર અને તો વડુ બદગરણી અને!”

“બહુ? કામણ? આવા કાળા કામ મારી રઝિયાને ખાવડે મહિ.”

“તો હું ક્યાં કાળા કામણ કરાવે? હું તો એવાં કામણોની વાત કહું છું.”

“ખારા કામણ?”

“પ્રેમના કામણ!”

“હો! પણ પ્રેમના બદ સાસુ પર આવવાના નથી, સાંસુએ તો વહેને લીધવાનું નાંખ્યું છે. પ્રેમથી પાળવાનું નહિ.”

“અરે હવે તમારું નહિ સમજી? પણ સાંસુને ક્યાં પ્રેમના બદ કરવાના છે? છોતું એ માથું ફેરવી ખેંચે! બદ તો એ મોટા બદગર પર દરવાની છે કે જેથી એ માવડીયા બની ન જાય.”

“હવે હું સમજી! બરાબર સમજી! ભાભીએ ભાઈ પર આક્રમ્ય છે. એવાં બદ!”

“હું તારા ભાઈ પર શા મારે બદ? મારી સાસુ, એટલીજ કાંઈ બેદરકાર છે? મારી નણદ એટલીજ કાંઈ પાણી લઈને મારે માથું ભાંગવા દોરે છે?”

“તો પછી તમારું જીવન મૂકીને ભાભીએ એકલા કલકલે જવાનું કેમ નથી ગમતું? તમે મારા ભાઈ પર પ્રેમના બદ કર્યો છે ત્યારે જ ને? મારી ભાભી છે મારી બદગરની!”

“એ તો પછી જો તારા ભાઈને, હું શું જાણું?”

“હા, તમે શું જાણો! મારી ભાભી તો છે બિચારી બોધી ભાભી!”

“અરે, તમારા નણદ ભોળાઈના અધકામમાં રાંધવાનું રહી જશે અને સુલતાનને બુદ્ધિ રીચાવું પડશે.” રઝિયાએ અધકામ પત્તવતા કહ્યું.

“રઝિયા, હું, ગા, તો આ મારાથી જલદી જલદી રેવાશું.” મહેશ્વરિસાને ગીત સાંભળવાનું મન થયું.

“શું આ ચુકનું મેદાન છે કે ચોદાએને શરૂ સમાવતા સંગીતની જરૂર પડે?” રઝિયાએ પીછા હોવાનું સાહેબીલ, ફેરી, દા, કહ્યું.

“હા, આ રાંધણી પણ આ મારે ચુકનું મેદાન છે. અહીં તરી તરકારીનાં માથાં વદાય છે.” મહેશ્વરિસા પણ ખાંડી જાય એવી નહોતી.

“વારે, રૂપણીની વીસંમતાઓ!”

“દરે મરકરી કરવાનું મૂક. તું આવી તેની ચેડીજ વાર પહેલાં મા બગર લાવી હતી. અમે રૂપણીની તૈયારી કરતાં દતાં ત્યાં તું આવી, તારા આવવાથીજ અમારું રૂપણીનું મોડું થયું છે. દરે એના બદલમાં તું એક ચીન મા. જાણી શે જાણે તો ‘ખરી તું’ કેવું કાઢી જાણે છે.” મહેશ્વરિસા એ પછી

“હું બહુ મોટી જાનવાનીને!”

“શાસ્ત્રીય અને ઉસ્તાદી સંગીત તું જાણે છે એ બધું પછી શું કામનું?” મહેશ્વરિસાએ સુચતન આપ્યું.

“દલ તો તું શીખું છું”

“દરે નખત્રાં કરવાનું, મુઠી રદતે જોતું આવે છે એવું ગાવા માંડતે!”

“એ તો સંભળ”

તે રજિયા ફેફસાંકે ગાવા લાગી:—

“દુનિયા થી દેલાસ, પ્યારે, દુનિયા થી દેલાસ,
બનાયા લોગને નકાબોસ.”

કર્ણમિત્ર જાન સંભળીને ખતીન અંદરના ઓરડામાંથી બહાર આવી અને સુપચાપ આરામ કરી પર આવી બેઠી.

“બેરબેર નયનોમેં બસાયા

દયાપ્રેમ દિશ્વરેસે મિસાયા

સલીકા જીવન બયા દેલાસ,

પ્યારે દુનિયા થી દેલાસ,”

ઝરીનાનું લક્ષ શાક સમારવામાં નહિ ગયું ચીન સંભળવામાં તે લીન થઈ ગઈ હતી.

રજિયાએ છેત્તું બંધ મૂક્યું:—

“અપને પરાયે એક સમજ સે

દરેકે બનાયે એક સમજ સે

“આસે દિશ્વરે મુખઅલિસા.

પ્યારે, દુનિયા થી દેલાસ.”

બરે રજિયા, બબીના હાથ ને ઝરી દાઢમાં એમની એમ પડી રહી છે.” ચીનમાં રસવીન બનેલી ઝરીનાના અચેન જેવાં રંધી મથેલાં હાથ તરફ રજિયાનું ધ્યાન એમનાં અને ચીનની આમ પ્રસન્નતા કરતાં મહેશ્વરિસા બોલી

“હા, બહુ સ્વરસ ગાયું” નગો ઉતર્યાં રોય એમ ઝરીના બોલી.

“રજિયાં મેડી, તું તો બહુ મીઠું ગાય છે.” ખતીનએ પણ તારીફ કરી.

“તમારી સાથ છે, મારી.” રજિયાએ વિનય કર્યો.

મહેશ્વરિસાએ મળુમળુનાં શોક આપ્યું,

“દુનિયા થી દેલાસ, પ્યારે, દુનિયા થી દેલાસ,”

ઝરીનએ ધીમે નિશ્વાસ નાખ્યો.

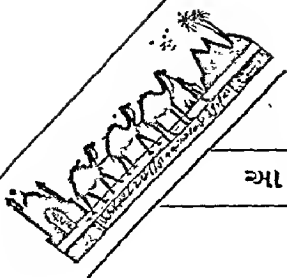
“દુનિયા થી દેલાસ,”

ଶ୍ରୀ

୧୯୪୭

୧୨୫

આ અંકમાં

વિષય સૂચિ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
પરાગ	૨૨ નાવીજ	૬૫૭
દરલામી શિક્ષણ (કુઆન)	મી. અ. રહીમ	૬૫૮
" " (દલીસ)	" " "	૬૫૯
આવાજગી દુનિયા કે દોરનો	" એકાર "	૬૬૦
અરમાહિલ દુસ્ના	રિશાહ-સામેરી	૬૬૩
આદર્શભુલ ઘટનાઓ	હુસાબાઈ	૬૬૭
પોક	શ. વજુનરો	૬૬૯
એક નવો વાર	દાશિમ ટીમોલ	૬૭૨
" કાપડની કેરી થઈ નથી શકતી " (કાવ્ય)	" રીખચલી "	૬૭૩
રોરગુલ	" સીરતી "	૬૭૪
કનાની	મી. અ. અશરફ	૬૭૮
મેદફિલ	સંપાદક	૬૮૧
સિદ્ધિના સન્માન	" ગાદિલ "	૬૮૦
બાઈન ચચાવવા માટેનો પ્રચાર	ઈબ્રાહીમ મીસ્વી	૬૮૪
મુસ્લિમ કળા કૌશલ્ય	સાલેદ બાઈસી	૬૮૭
મુસ્લિમ મદાપુરુષો	આલિફ, રસાફ, દાત	૭૦૫
નિરાશા	અબ્દુલ	૭૦૭
હું, મીંચા ને નિરમારખાં	" ચાન્ત "	૭૧૦
મુલનાન (આલુ વાળી)	" પુરાજ "	૭૧૭
સામાર રવીકાર	૭૧૯ ૩

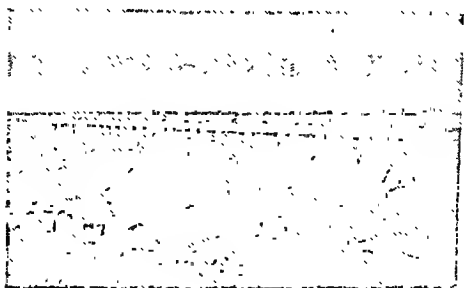
વિનંતિ:- રૂપર કપર માલક નજર હંમેશા સખવામાં આવે છે. લવાગમ મોકલતી વેળા અથવા પત્રવ્યવહાર કરતી વેળા તે સખવા ચૂકવું નહિ.

નમુનો:- પ્રથમ વર્ગના આંકે પૈશાન્જે સીલીકમાં હશે તેમાંથી મોકલવામાં આવશે. આનું ચર્ચના આંકે મફત મોકલવામાં આવના નથી. મેનેજર.

નિગ્રામ સાગર, હૃદાબાદ (દખન)

વર્તમાન હિંદુ એક
અષ્ટ-કુટુંબ નગર
હૃદાબાદ

દાઉદી વહોરા કૌમના પ્રથમ લેડી ડૉક્ટર

● જહેન સફીના ડૉ. તૈયબજી સાલેહભાઈ એમ. બી. બી. એસ. (મુસ્ત)

મુસ્તના જલકે સમસ્ત હિંદનાં આ પ્રથમજ સુસ્તિમ બાનુ છે કે જેમણે પંજાબ યુનિવર્સિટીની એમ. બી. બી. એસ. ની ઉદત્તી પરીક્ષા નાની વયે, અને વળી પદોનું પાલન કરીને પસાર કરી છે, અને તે જલકે ડૉ. તૈયબજી અને તેમના કુટુંબીઓને સુમારકળાદી અપીએ છીએ, અને ઉમ્મીદ રાખીએ છીએ કે જહેન સફીના ચોતાના કાબિલ અને તજજ્ઞાકાર વાલિદ સાહબની સરપરસ્તી હેઠળ કૌમની સેવા આદરશે.

જ્યારે સામાન્ય રીતે અંગ્રેજી કેળવણી આપણી પાસેથી સંસ્કાર અને સંસ્કૃતિ છિનવી રહી છે; તેવા વંણતે શરીઅતે ઇસ્લામની હદમાં રહી પદોનું પાલન કરી એમ. બી. બી. એસ. થવું જો જહેન સફીના કૌમને એક નવુંજ ઉદાહરણ અપી ન્તય છે. પશ્ચિમનું આંધંજ અનુકરણ કરનારાં અને પદોનાં વિશેષી અર્થદગ્ધ ઇસાનો આથી કંઈ ઘડો લેશે કે ?

—તંત્રી

વડોદરા રાજ્યના પહેલા સુસ્તિમ ડૉક્ટર

ડૉ. સુહમ્મદ હયાતીમ કાઝી, એમ. બી. બી. એસ.

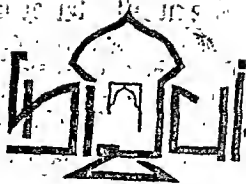
વહોરા-કોરના આ નવજવાન ઉદત્તી એમ. બી. બી. એસ. ની પરીક્ષામાં પ્રાપ્ત થયા છે. અને એમની જાગૃતી ક્ષેત્રે ઇસ્લામી છીએ.

તંત્રી :—

“વહશી” રહેરી

સુહૃતંત્રી :—

“બેકાર”

લવાજમ

હિન્દુ શી. ૪

બર્મા શી. ૫

પરદેશ શી ૮

હુટક આ. ૭

પુસ્તક પીલુ

જુન. ૧૯૪૧

અંક ૧૦ મે

પરગ

સંધ્યાના રંગ:—

વરસી ગયેલ દિવસોનાં. વાઘ મહારી જીંદગીમાં ઘેરાઈ આવે છે પરંતુ વર્ષા
અરસાવવાને કે તોફાન મચાવવાને નહીં—પરંતુ મહારી તમતી રહાજના આકાશને
અવનવા રંગોથી રંગવા.

પ્રતિમા:—

માતા!

હું તે દર્પણ છું—જેમાં તમે તમારા રૂપ અને યૌવનની છબી નીકળો છો!

હું તે પુસ્તક છું—જેમાં તમે તમારી વંશપરંપરાની વશાવળી આલેખી છે.

હું તમારી તે આનંદમય રચના છું—જેની આગતિ અને પુનરાગતિ દર્શાવે તમે
કદી ચાકતાં જ નથી.

હું તમારા જ લોહી—માંસ, હાડ—ચામચી મંગવા છતાં—પણ એક એવું અનંત
રસ્ય છું—જેનાં ચિત્તવનમાં તમે ધરીમાં ને ધરીમાં વિતાવી દ્યો છો!

માતા! હું તે દર્પણ છું—જેમાં તમે તમારા રૂપ અને યૌવનની છબી નીકળો છો!

છવન:—

આ દુનિયાના રણપ્રદેશમાં; મુરકેલીયોની ધનધોર તિમિરતા વચ્ચે અમારા
કાપ્રલો એક અગમ્ય નિવાસ તરફ પ્રયાન કરી રહ્યો છે.

આનંદી આવે છે—વલ્લો મળે છે,
શું આનંદ નામ જીવન છે?

યૌવન-મદિરા:—

ન પી, ન પી, એમાં જ તારું કલ્યાણ છે!

એ પી ને હું એનાં પાનારને ભૂલી જઈશ.

એ અણ બની તારી આંખોથી વહેશે—

આંહ બની તારા ઉર-છિદ્રોથી ફૂટી નીકળશે—

જીવન બની અધરમાં રંગી રહેશે—

લાલિમા બની ગાલોને ચૂમી લેશે—

અને બોધુળ હાસ્ય બની મારા યૌવનમાં સમાઈ જશે.

એમાં પી ને, હું એના પાનારને ભૂલી જઈશ.

ન પી, ન પી, યૌવન-મદિરા ન પી—

એમાં જ તારું કલ્યાણ છે.

“નૂર નાચીઝ” (માંગરાલ)

ઈ સ્લા મી શિ ક્ષણુ

અન્યાદિતિઆત્રાનુ દેરમાન (કુઓન)

(૧૨૬) પોતાના કુદૃષ્ટિને નર્માજનો હુકમ કરે અને પોતે પણ તેના ઉપર કાયમ રહો, અમે તમારી કિને રાજ્ય ભાગતાં નથી. (પણ) અમેજ તમને રાજ આપીએ છીએ, અને સારું પરિણામ તો પરદેહગારીનું જ છે. (કુઓન)
 (૧૨૭) જેણે મહારી યાદચી મહો દેરવું તો તેને (કુઓમી) તંજીનું સુગમન મળે છે અને કિયામતના દિવસે અમે તેને આંધળો કરી હઠાવીશું (ત્યારે) તે અરજ કરશે હે મહારા પરવરદિગાર! તહે અને આંધળો કેમ હઠાવ્યો? અને હું તો (કુઓમી) દબતો હતો. (કુઓન)

(૧૨૮) દરેક જીવ મોતની પગલ-આખતાર છે, અને અમે તમને પરિણામ તરીકે જુરાઈ અને બલાઈથી મુજબાવીએ છીએ, અને (આખરે) અમારા તરફ તમે પાછા ફરશો. (કુઓન)

(૧૨૯) કિયામતના દિવસે અમે ન્યાયના ત્રાજીવાં મૂકીશું તો કોઈના ઉપર પણ જરાએ જુદમ નહિ થાય. અને જે રાઈના દાણા-ખરાખર પણ (કોઈનું) કામ હશે તો અમે તેને (તોલ માટે) લાવી હાજર કરીશું અને હિસાબ લેવા માટે અમે પુરતા છીએ. (કુઓન)

(૧૩૦) અને અમે આકાશ તેમ પૃથ્વીને તથા જે કોઈ તેમની વચ્ચે છે તેને સમત ગમત માટે જનાવું નથી. જે અમે વાહત કે રમત (ની વસ્તુ) બનાવી લેઈએ તો અમારી પાસેથીજ તેને બનાવી લેત તે અમારે કરવું જ હોત. (કુઓન)

(૧૩૧) શું અમે સુનકેરોએ નથી જોયું કે આસમાન અને જમીન બંધ મહોનાં હતાં ફરી અમે તેમને ખોલી દીધાં, અને અમે પાણીથી દરેક પ્રાણવાળી વસ્તુ બનાવી, શું ફરી પણ તેઓ યકીન કરતા નથી. (કુઓન)

(૧૩૨) બેશક જે લોકો સુસલમાન છે અને જે યહૂદી છે અને સાંબેઈન તથા ખ્રીસ્તો અને મઝુસી તથા જે લોકો શિક કરે છે અવશ્ય તેમની વચ્ચે (ના મતભેદને) કિયામતના દિવસે ખુદાપાક ફેસલો કરશે, બેશક ખુદાપાક દરેક વસ્તુ પર સાક્ષી છે. (કુઓન)

(૧૩૩) બેશક ખુદાપાક, ઈમાનવાળાઓથી (સુચરિતોનું) નેર હઠાવી દેશે, બેશક ખુદાપાક કોઈપણ દગલબાઝના શુકરાને પસંદ કરતો નથી. (કુઓન)

(રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે ફરમાન (હદીસ)

(૧૨૬) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે ફરમાન તથા સિજદાને પુરો કર્યો કરો. તે પવિત્ર આતના સોગંદ કે જેના કબજામાં મારો પ્રાણ છે બ્યારે તમે ફરમાન તથા સિજદો કરો છો તો ખચીત હું પોતાની પીઠ પાછળથી નેહું છું. (ખુબારી)

(૧૨૭) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તું પોતાના મુસ્લિમ ભાઈની મદદ કરે પછી તે ઝાલિમ હોય કે મઝલૂમ હોય. એક પુરૂષે અરજ કરી યા રસુલુલ્લાહ! બ્યારે તે મઝલૂમ હશે તો હું તેની મદદ કરીશ પણ મને એ ખતાવો કે અગર તે ઝાલિમ હોય તો હું તેની શી રીતે મદદ કરું? આપે સલ૦ ફરમાવ્યું કે તું તેને જુલૂમ કરવાથી અટકાવે એજ તેની મદદ કરવી છે. (ખુબારી)

(૧૨૮) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે વખાણ કરનારાઓના મંડામાં ધૂળ નાખો (એટલે કંઈ ન આપો.) (મુસ્લિમ)

(૧૨૯) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે “તમે એને મારે ઝાંડુંક કરાવો કારણ કે એને નજર લાગી છે.” ઉરમે સલમાના ઘરમાં આપે એક છોકરીને નેહું કે તેના મંડા પર થોધર કે પોળાસ હતા ત્યારે આ ફરમાવ્યું. (સહીહૈન)

(૧૩૦) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે “તમે (પોતાના સરદારનું) સાંભળો અને તાબેદારી કરો. કારણ કે તેમના પર જે ફરજ છે તેનો યોજ તેઓ પર છે અને તમારા પર જે ફરજ છે તેનો યોજ તમારા પર છે. (મુસ્લિમ)

(૧૩૧) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે કહું ‘માનો’ અને તાબેદારી કરો અગર ને તમારા પર એવો હુશી ચુલામ હાકેમ બને કે જેનું માથું કાળી દરાક્ષ જેવું હોય. (એટલે કંદરૂપો હોય) (સહીહૈન)

(૧૩૨) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે ખાતી વેળા ગિરમીલાહ કહ્યા કરો અને દરેક માણસને પોતાની આગળથી ખાણું નેહું. (સહીહૈન)

(૧૩૩) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે લોકોની સિક્કરશ (ભલામણ) કરતા રહો તમને સવાબ મળશે. (ખુબારી)

અલ્લેખ કી દુનિયા

દોરે સે

સંલગ્નતા - 'કેપ્ટેન'

આવાજી, દુનિયાકે દોરેતો ! આજે હું મારા મુરિદમ બિરાદરોની પાસે થોડાક ઉભરા ઘસવું છું મુસલમાનો પાસે આજે બધું છે. થોડાક કાંદીગરો પણ છે, થોડાક વજુકરો પણ છે, થોડાક કિસાનો પણ છે, થોડાક વહેપારીઓ પણ છે, થોડાક લેખકો ને કવિઓ પણ છે, થોડાક એડીટરો પણ છે, થોડાક લીડરો પણ છે, થોડાક રાજદમતના નજુકરો પણ છે, થોડાક રાજદારી ભાગ પણ છે, થોડીક મૂડી પણ છે, થોડીક કૌમતુ ભાગ પણ છે, થોડીક જ્ઞાન પણ છે, થોડીક જ્ઞાન પણ છે, એમ બધુંયે થોડીક થોડીક છે; એક નથી 'તો કૌમતુ મોહું' જેવાં માટેનાં એકાં સાથે આવેનાં ! તમે અપ-ટુ-ડેટ જીવન હોવ, બનવ સિંગારમાં માનના હોવ ફરટકલાસ વાળ હોજ્યા હોજ્યા પણ ધરમા મોહું જેવાનો આવેનાજ ન હોય તો થાળીમા પાણી ભરી તેમાં મોહું જેવું પડે જ્ઞાના પાનની દુકાને પાનખાવા કે સિંગારેટ સળગાવવાને બદલે આપનામાં જેઠા લેવું પડે ! આજે આપણી કૌમી સુરતની ટાપડીપતો સુધરી છે. પણ આપનાને અભાવે પોતાતું રૂપ કેટલું છે તેજ કૌમ જાણતી નથી ! મોહું જેવાની તપખીર કે કાજગની દબડીએ જેવી નાની નાની દાબડીઓમાં કાચ છે તેમાં મોહું તો જેઠા સકાય છે પણ પુરેપૂરું જેવું નથી જાણો છો કે કયા આપનાની વાત કરે છું ?

કૌમી આપનાની ગરજ સારી થકે. મુસલમાનો પાસે બીજું બધું ભગે હોય પણ એક અંદી પેપર ન હોય તો સુધી પોતાની કૌમી સુરત કેવી છે અને તેને શાંતી જરૂર છે તે જાણી સકાશે નહિ ! 'સદેશ'ને 'સંઘસ' અને 'નમબુમિને' 'નરહનમબુમિ'ની ઉપમા આપનાર બિરાદરો તમારી પાસે તો એવું સંઘસ પણ નથી ! તમારે તો હજુય પારકા આપનામાં મોહું જેવાં પડે છે. અઠવાડિકો તો દાબડીઓના નાનકડા ગોળ આપનાઓ છે તેમાં તમારું પુરું દર્શન શી રીતે કરી શકો ? આટલાંદણું વિંસા પછી પણ શું તમને તેની જરૂરત નથી સમજીય ? આગ લાગી છે ત્યારે પણ તમને કુલો ખોદવાની સદ્બુદ્ધિ નથી સૂઝતી ? થોડા બનીને મેદાનેમાં તો પડ્યા છો પણ તેવારે ઘસની પણ જેગવાઈ નથી, તો એવા થોડા બનવા કરતાં બાંધે બનવું સાથ છે ! સંધરેલું અનાજ દુકાળ વખતે કામ લાગે છે ! કેઈલી પેપરની મોટી મોટી રજામા રજુ થતી હતી તે કયા છુપાઈ ગઈ ? ગ્રોવેંગરોથી શું નથી થઈ શક્ય ? લાખો સંધ-ફકારોને પોપનાર કૌમથી એક કેઈલી પેપર પણ પોતી સકાતું નથી !

પેલા આપણા રાજદારી દુરંધરો ! કયાં... ઉઘી
ગયા છે ? ધારાસભાની : ખુરસીઓમાં : ખેસવા
માટે તો ખુબ 'હાઉસન પ્લઝિસન' ! કરતા, હતા
પેટ શેમ ઉપર લાપણ કરતી, વળતે તો મહો-
રમતા ત્રાધની, જેમ ખુબ પ્રેતરા ભરતા હતા
પણ આ નજવી યાતને વિચારવાની પણ તેમને
હવે પરવા નથી ! નિરર્થક શુક ઊઘાવવાનો
આ સમય નથી ! આજે તો લાખો તત્વારો જે
કામ નથી કરેલી : તે એક અખખાર કરી શકે
છે ! હીટલરના યોગ્યોએ અને તોપખાનાએ
જે તકાર્પ : નથી : ક્યુ : તે તેના : અખખારી
પ્રેષિગન્ધાએ ક્યુ છે : હજુએ મુસલમાનોને
એક કેપલી પેપર કાઢવાની દિંમત ન થતી
હોય તો રાજદારી પેટશેમને લાગી : મસ્જિદમાં
જઈ ફક્ત : દુઆ : માગે કે : કરમ કરશે
હાલ પર એ કરીમ !

[illegible]

દેશોમાં પત્રકારનો, ધર્મો આસ નિષ્કારક ધર્મો
ગણાય છે, અરે !, પ્રજા આ દેશમાં પણ, પર-
દેશી પત્રકારો, ધર્મો, કર્યા કરે, છે । ત્યારે આપણો
મેટો ધર્મ, તો હજી, સેવા નાટકના, વિદ્યુત, ગાય-
નની જેમ, અવ્યુજ સમજી રહ્યો કે:-

અર્થે એ નંવરાના ધંધા—૦”

આપણા મુસ્લિમ બિરાદરો 'પણ' કાઢતે માન આપવા બેસે છે; સારે બાધુ' પાછુ જરાય જોતા નથી. એક 'ઇકબાલ'નીજ વાત કરોને ! જ્યવતાં જ્યવેતતો તેમની 'ઝાઝી કદર ને ચંચુ' પંજી જે-નતનસીને' ચંચુ પંજી 'ઇકબાલના નામને' દીપાવવામાં મુસલમાનોએ પાછી પાની કરી નથી. 'અબુમનો કે 'સર-ચાએના નામ' સાથે 'ઇકબાલ'નાં નામ જોડાય, લાયકેરી કે પર્લાક હોલના નામની 'સાથે' ઇકબાલનું નામ જોડાય, કાઢ' શેડ, પાક' કે પ્રેસના નામ સાથે ઇકબાલનું નામ જોડાય, એતો જાણે ડીક પણ 'ઇકબાલ ઉર કદીંગ સંજુન' એ તો વધુ 'પણીજ નામ લક્ષિત મણાવને; બિચારા ઇકબાલને શું ખબર કે હજમોં પશુ; એની 'શાએરીમાં' રસ લેતા યશે બને પોતાની સંજુનોને ઇકબાલના નામથી દીપાવશે ! એનીજ એક બીજી વાત કહું. 'મહ-મદઅલી. 'જિન્નાદ' હે' મનાવવાની 'પુરાણીમાં એક કેકાણે કેટલાક 'મુસલમાનો' એમના ફેરોને ફૂલના દારથી સળવી રહ્યા હતા ! કેકપરસ્તીને ખીદઅત સમજનાર, છુત પરસ્તીને કુક કહેનાર મુસલમાનો એક લીડરની તદ્દતીર પર દાર ચડાવવા નુસૂધીના જોશીલા બની બંધ છે; પરંપર : મુસલમાનો માન આપવાં બેસે છે ત્યારે દિલ બોલીને માન આપે છે !

આપણે નસીબે બધા ધધા મંદા પડી
ગયા છે; ત્યારે એક હુલસતો ધધાજ, ધીકતો

યથા છે. કાણુ કહે છે કે. દિ. દોઆનું લાછનું
પાણી છે? જેને દિ. દોઆનું શુભતનું જેનું
રોપ તે ઠાકા, અમદાવાદ, મુંબઈ કે બિદારની
મહીઓને જેને પુછી જુર કે સેકડો વરસ
યથા ક્ષિપાર કુટવાયા છતાં આપણાં હિંદુ
મુસલમાન પીરના કાંડા આવડમાં કેટલી કુવત
છે! હુલ્લમાં શુભ કે હુલ્લું અજરોતી વીર!''
જેની કાઈ વીર રસની કવિતા કવિ નાનાલાલ
જેવાને માંદા માંદા પછી લખવાની કવિતા પડ્યો!
દાનવો અને રાક્ષસોની તો ધૂણી ધૂણી જાનો
અને કિરસી કદાવળીઓ તમે સ્વલગી દશે. પછી
આ આપણા પછી તે દશધારી અંધારી
આટલી અને પુપ્પાશી સીંચીને પુષ્પ થઈ કદા
મુસોલીની કે લીટર જેવા સંદારેકો પછી
વરસથી પુષ્પમાં છે ન, કદી રક્ષા તે
આપણા ગુણ બિરાદરોએ ગુણવતરીના થોડા
દિવસમાં કરી બતાવ્યું! છેલ્લા ત્રણ ત્રણ
વરસથી જે મધ્યકાંડેના રાજકારિ ક્રિકેટ લીન-
લીધેકો કે એમેરીની લીટ લુદ્ધિની ન થયો
તે અંધારીએ ઘડીના છુટા લાગવા કરી નાખ્યો
જે આવીજ રીતે થોડા દિવસ લખુ હુલ્લકે
યનાં રહે તો એ હિંદુ મુસ્લિમ સવાચનો આપો
આપ નિવેડે ચપ જાય ન બચે બસા ઔર ન
બચે બસી જેવા ધાટ થાય! બધાજ રાહુરો
કમલાન કે રમરાનનો લીન રજી કદા તો
પછી "સ્વરાજ એ આમારે જનમ સિદ્ધ" કહે
છે, તે માપ તથા જશો આનું સર્ગન
ખાકમાં મળીનેજ રહે પછી બોળું નેનું
જગત ભવે જેને વસાવું હોય તે પેલાવે!
આકાશ પુનઃ જનની શી આંધળી તરેલી છે
આકાશ સખમિલ ગમે દિ. આકાશ મનગીર છે!
ની, દિ. મુશીતે ખરી પાડનારા એ અંધારીઓના
ક્રિતિકાસ કોણુ લખી? જે સરકારે જરા દંધ
દિ. વાપરી વગણું કષિવાની છરી કે રસથી
ચીકવાની લાકડી પછી રહેવા દોષી ન હોત
તો આ દોષી દેખવાનો આવેત કે!

આવાંકડી દુનિયાંકે રાખો! તમે કાક
રતો આપા દશે તો બહુજો કે આં જુન
મંદીવાની સૌથી વિશેષ ગરમી વિદ્યાર્થીઓના
બાંપાઓ ઉપર પડે છે. મુરેલમાં જેમ વિદ્યાર્થીઓ નથી નથી
બંનેના બોલની શોધ કરે છે તેમ આપણા
દેશમાં દર સાંસ નવાં નવાં પાણ્ય પુસ્તકોની
શોધ થાય છે. દર સાંસ વિદ્યાર્થીઓનાં વાલી
ઓનાં તાલકાં બેસી નેમોં ચિટસી પાણ્ય
પુસ્તકો બહેવાથી વધુ ખર્ચ થાય છે. ખર્ચ
સાત છોકરાં રોપ તો આગલા છોકરાની જુની
બોપડીઓ પાછાંને કામ લાગે પછી પ્રકાશકોને
શી પડી છે. આંધળીઓ નવાં
નવાં પુસ્તકો લખતો હોયને પાને કે એમ
બનાવવાના કારખાનોનાં માલિકો ચોતેજ દેશના
પ્રધાન મંત્રીમાં હોય પછી બીકો શું રહે અને
વળી મશીનગરની ગરમ સારતી પેલી હજી
બંધી નોટાનું તો કહેવુંજ શું? મલતે પગલે
આ મોંઘવારીનાં જમાનામાં નોટા મંગાવ્ય
છે ન વિદ્યાર્થીઓના વાલીઓના તેમાં પીસાય
છે તેના કરતાં આસામના કાવળી ખાતાને
પગલે ચાલી રહેતાઓનાં ગોડા બનાવાય તો
કેમ?

એક દિલગીરની નોંધ.
અમને જણાવતાં દિલગીરી થાય છે કે
ગુજરાતનાં એક ઉગતાં કવિ અને ગીતમે
મુરિધમ પટેલ એમેસીએશનના એક પ્રોફ
કલેક્ટર અને દેશપ્રેમી યુવાન જનાબ કસવાલી
કેદમી કે ચારેયરી સાદમ જન નુશીન થવાના
કુખમાં સમોચાર સંભળ્યા છે. (પ્રેમી) મહા-
મતી ઉગ્રી રવિનાની થોડીક પેકિંગ આપું
અંકની મેદફિસમાં પછી પ્રગટ થય છે બરહમ
કોરવાના સુરમાસમદદી જનાબ અમને એક
સાચા મિત્ર અને નેકરિલ એરપવાલ શુભાવ-
નવા બંદે અત્યંત દિલગીરી ઉપર છે બુદ્ધ
મંદેમને ગરમી રહેતે કેરે અને એમના
કુટુંબને સંગ્રહેમીલ અનો કરે આમીન. ||

અસ્માદિલ

હુસ્ના

રિક્ત-સાબરી

જાણીયું છે કે આ અસ્માદિલ હુસ્ના એક સુંદર અને શ્રેષ્ઠ ગાયિકા છે. તેણીની ગાયનશૈલી ખૂબ જ સ્વચ્છ અને સ્વભાવિક છે. તેણીએ અનેક સંગીત કાર્યક્રમોમાં ભાગ લીધો છે અને તેની ગાયનશૈલીને લોકો ખૂબ જ પસંદ કરે છે. તેણીની ગાયનશૈલીને લોકો ખૂબ જ પસંદ કરે છે.

“યા સતીકા” (સંખ્યા ૧૨૬) એ બહુ મહત્વનું છે. (૧) જે કામ તમારું છે તેની માટે હોય, અગર સુખપૂરીમાં સંગીત સાથે વગરનો હોય, અગર મુસ્લિમમાં કોઈ મુસ્લિમમાં પુકાઈ થયો હોય, અને કોઈ મદદગાર ન હોય, અગર સુખપૂરીમાં સંગીત હોય અને તેની કોઈ ખબર અંતરે રાખનાર ન હોય અને એવી હાલતમાં કોઈ મદદગાર ન હોય, અગર આવાદમાં છોકરી હોય અને તેના નિકાહની દરખાસ્ત ન આવતી હોય તો સારી રીતે વગર કરી જે કામ માટે હોય તેની નિશ્ચય કરી બરકાત નહિલ પટ્ટી ૧૦૦ વખત પઢવાથી ઇ. અ. જલ્દી મુરાદ પૂરી થશે. (૨) છોકરીઓનાં નસીબે ખુશવા (એટલે તેઓની શાદી નિકાહ થવો) માટે, બીમારોથી નગત મેળવવા માટે અને મુશ્કેલ આસાન થવા પગ્યાના નમાઝ માટે વંચુ પૂર કરે તે સમયે વનજ ૧૦૦ વખત પઢી લેવું. (૩) દીન દુઆના દરેક મોહિમ (સખતમાં સખત કામ મોહિમીવી, મુશ્કેલ કામ) માટે કોઈ ખાસ જગ્યા અને વખત નક્કી કરી દુઆની નિશ્ચયથી એટલે જે કામ માટે હોય તેની નિશ્ચયથી ૧૬૩૪૧ વખત પઢવાથી એ ગણતરીનું પૂર થાય તેટલા દવાઈ હોય પઢવાથી ઇ. અ. ખુદ જલ્દી મુરાદ પૂરી થશે ન્તે ૪૦ દિવસ પઢવા છરાઈ હોય તો પ્રથમના ૧૯ દિવસ દરરોજ ૪૦૯ વખત પઢવું અને તે

પછીના ૨૧ દિવસ દરરોજ ૪૦૯ વખત પઢવું બેઠાએ. (૪) દીન દુઆની કોઈપણ જગત પૂરી થવા દર જગ્યાએ દિવસે સલાતના સખીત પઢી એવીજ રીતે બીજી ૪૨ કાત નહિલ નમાઝ જે કામ માટે હોય તેની નિશ્ચય કરી તમાઝ શરૂ કરવી અને એમાં તસ્બીહને બદલે “યા સતીકા હિતામી” અથવા માત્ર “યા સતીકા” પઢવું ઇ. અ. ખુદ જલ્દી મુરાદ પૂરી થશે પુણ્ય કામ પૂર થાય ત્યાં સુધી દર જગ્યાએ એ નમાઝ મંજૂર રીતે પઢવી અને જે કામ જલ્દી પૂર કરવા છરાઈ હોય તો દરરોજ મંજૂર રીતે મુખ્ય કામ પૂર થાય ત્યાં સુધી પઢવું. (૫) દરરોજ ૧૭૩ વખત પઢવાથી રોજમાં વધારો થશે અને બધાં કામ ખુલાસાની મહેરબાનીથી પૂરાં થશે અને એકસવારો દરે એટલે કોઈ ચાર મદદગાર ન હશે તો ખુલાસા કોઈ ચાર મદદગાર પેદા કરી દેશે. (૬) “યા વાસેઅલ અતાયા, યા દોદ્દઅલ બસાયા, યા હાદિરલ-સયરા બેગઅયિન, યા મોબુદન ઇન્દરાશાએદ, યા ખરીયલ લુલે, યા સતીકાસુ-એ, યા હલિમલ-સાયબસો ઇકદ હાજતી બેરહ મેતેકા-યા અહ મરાહુમીન અને હમેશા ફસરતથી પઢનારનું ખુલાસા ગણતરી શાંતી આપશે અને તેની દરેક હાજત પૂરી કરશે અને તેને કોઈના મોદતાબ કરશે નહીં અને હિસની બધી ઉમ્મીદ સુરી કરશે.”

‘ઇકે હાજતી’ પદની વખત ને કામ માટે હોય તેનું દિલમાં પાન મરવું ન જાય. ૧ મા લખેલ દરેક કામ માટે તેમાં લખ્યા મુજબ તરખાવથી પદવાથી ઇ અ બહુ જલદી કામ પૂર થશે. યા લતીફા અલ્લાહો લતીફુમ બેઈઆદહી મુજીબી અથાગામી વ હોવલ કવીમુલ અઝીઝી એને કમગંથી પદનાર કરજાગેથી ઇ અ બહુ જલદી છૂટા થઈ જશે, તેની શાગીમા ખરકત થશે અને ખુદાપાક અંતી રીતે તેને શાગી પહોચાડશે કે તેને તેના ખ્યાલ પશુ ન હોય (૮) કરજાગ ૧૭૩ વખત પદનાના ૨૦૦ અને સુમીજત બહુ બેનદી ઇ અ. દેદ થઈ જશે (૯)

(૯) ‘યા લતીફા’ ને ૧૨૯ વખત પંદી ‘યામન કરમહુ લોપહદદા’ વ કદાહદો લોપહદદા વસિકતલુ કુલ હોવાલ્લાહો અલ્લાહ (પુરી સંશ પદી) અફ અફ બી મા અતો અલપહો અલપહો વસાતકઅલ બી શાઅના અલપહો ઇનકા અલપહોતકયા વ અલપહો મગફરતે વસાલ્લાહો અલ્લા સૈયદના મોહમદી વ વઅલ્લા આસીદી વ અસાહાબેહી વસાલ્લાહો અને ૨૧ વખત પદ વાથી દરેક રીતની સંખતી દર વાં તોમજ મુકિલ આસાન થેરા અકસીર સૈકલ ડે. (૧૦) ‘યા લતીફા’ મા ૪ ખસ ગુણ છે - (૧) રિઝક મોગવવા માટે હોય તેની થરા (૨) કેદમાંથી છુટા થવા માટે અગર જીનનને ડેકમાં (૩) અલમોની નહીંથી ખર્ચા એ પ્રમાણે ખાસ ગુણ છે એના અર્થ કરવાની રીત અફ કફ ‘યા લતીફા’ પંદુ રીત કરવું અને દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચે સૈર ને રિઝક મોગવવા માટે હોય તો ન જાય જમા લખેલ કુઆ ૩ વખત પદની અને એક વખત ‘અલ્લાહુમા ઇની અફઅલોકા અત કંની રિઝક’ વ વસિઅન તૈયબન મિન

ગયરતઅબી વ પદોનસબીનઇનકા અલ્લા કુલ્સે રૈઈન કદીર’ એક વખત પદનું અને ફરી પાછું ‘યા લતીફા’ પદનું ચર કરવું એ મુજબ દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચે કે ઉપર મુજબ કુઆ પંદી એ રીતે ‘યા લતીફા’ ને ૧૨૯ વખત પદનું ઇ. અ બહુ જલદી શાગીમા વધારો થશે અને દરેક રીતે કરજાગેથી છુટકારો થઈ ખુદાપાક દરેક મેગમી તેની મદદ કરશે ન જાય (૧) માટે હોય તો ઉપરનીગ રીત પ્રમાણે પંદુ ચર કરી દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચી ‘અલ્લા યાઅલમોમન ખસીકા વાહોવલ લતીફુલ ખખીર’ ૩ વખત પદી એક વખત ‘અલ્લાહુમા અકેદ હાજતી ઇનકા અલ્લા કુલ્સે રૈઈન કદીર’ પદી મગફર રીતે ૧૨૯ વખત ‘યા લતીફા’ પદનું ન જાય (૩) માટે હોય તો ન જાય એક મુજબ પંદુ ચર કરી દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચના કે ‘વમન ઇના રૈઈની લતીફુલ સેમાયશાઓ ઇનલુ હોવલ અલીમુલ દીમ’ પદી મગફર રીતે ૧૨૯ વખત ‘યા લતીફા’ પદનું અગર ખીનને હોવના માટે હોય તો પદવા પહોચ તેની તિયત કરી પંદુ ચર કરવું અને મગફર કુઆ જે ૩ વખત પદવાની છે તે પદી ‘યા ખુદા ફાલાહને કેદમાંથી જલદી છુટકારો દે’ એ મુજબ કુઆ પશુ માગની ફલાહની જગ્ય એ કેદમાં હોય તેનું નામ પર ખોવું અને ન જાય (૪) માટે હોય તો મગફર રીતે પંદુ ચર કરી દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચે પુરે ૩ વખત ‘લાતુફેકાહુલ અખસારે વહોવલ’ મુદરેકલ અખસારે વહોવલ લતીફુલ ખખીર’ પંદુ એ મુજબ ૧૨૯ વખત ‘યા લતીફા’ પંદુ (૧) દરે રીતની હાજત પુરી થવા અને દરેક મુકિલ આસાન થરા ‘યા લતીફા’ ને ૬૦૦

વખત પદ્મ અને “કુલ મર્યાદાજીકુમ
મિન ઓલોમાતિસ, બરે” વલ બહુરે
તદઉનહુ તદરેઅન વખુર્યતન લેઅન્ના
અન્યના મિન હાજીહી લમકુનના
મિતરશાકેરીના કુલિલ્લાહો યોનજીકુમ
મિનહા વમિન કુલે કળીન” એને ૨૦૦
વખત પદ્મ પદ્મી વખતે કોઇ સાથે વાતચીત
કરવી નહીં. અક્સીર સીકત તાસીર રાખે છે.
(૧૨) “યા લતિફા” એને હમેશા કસરતથી
પંદનાર કહી કોઇનો મોદતાજ થતો નથી
પ્રદાપાક દરેક રોતે તેની મદદ કરે છે.

(૧૩) “યા હકીકા ઓહકુની
વયરસેર આમૂરી વહરસેલ મુસદી બેખ-
સાયેસે હુદકાર યા લતીફા યા લતીફા યા
લતીફા” હીન દુન્નાના દરેકે દરેક જાએઝ કામ
પૂર્ણ થવા આગળ પાછા ૧૧-૧૧ વખત
દરદ શરીફ પઢી એને પોતાના નામના અદદ
અગર ૩૮૭ વખત કામ પૂરું થાય ત્યાં સુધી
પદ્મ (૧૨) નંબર ૧૧ વાળી દુઆને સજાતુ-
તરખીલ મુજબ મમાઝમા પદવાથી ઇ. અ.
ધારેલું કામ બહુ જલ્દી પૂર્ણ થશે: જે કામ
માટે હોય તેની નિશ્ચય કરી નમાઝ શરૂ કરવી
નંબર ૪ માં લખ્યા મુજબ (૧૩) નંબર ૧૧
વાળા વજીહને હમેશા કસરતથી પંદનારની દરેક
હોજત, દરેક ઉમિમદ પ્રદાપાક પ્રેરી કરે છે
અને તેને કોઇનો મહેતાજ કરશે નહીં.

“યા ખબીરો” (સંખ્યા ૮૧૨) એ બધી
ગીઝના ખબરદાર, એ બધી માખજુકથી વાકેફ
(૧) જેનો નફસે અમારા બહુજ નેરમાં હોય
એટલે નફસેતી મરજી મુજબ જ્યાં કામ કરતો
હોય તો “અદખબીરો”ને દરરોજ કસરતથી
પંદવાથી ઇ. અ. બહુ જલ્દી નફસથી
હુદકારો થઇ જશે અને દિલ નેક નામ કરવા
તરફ વળશે. (૨) ઇસ્તેખારા (એટલે- રાત્રે

ખાખમાં કોઈ પંથુ કામને) નેક યા બહુ
અન્ગમ તેમજ અમુક ધારેલું કામ થશે કે
કેમ તે જોવા જાણવાને ઇસ્તેખારા કહે છે)
“યા ખબીરો અખબેરની” પ્રથમ દરરોજ
પહેલાં ૧૧ વખત દરદ શરીફ પઢી ૩૦૦
વખત અથવા ૧૦૧ વખત અથવા ૪૧
અથવા ૨૧ વખત પઢી ૧૧ વખત પાછું
દરદ શરીફ પદ્મ એ મુજબ ૪૧
દિવસ સુધી પદ્મ અને જ્યારે ઇસ્તેખારા
કરતો હોય ત્યારે રાત્રે વજીહ ૧૧ વખત
દરદ શરીફ પઢી ૩૦૦ વખત પઢી પાછું ૧૧
વખત દરદ શરીફ પઢી કોઇ સાથે વાત કરવા
બગર સુધ જતું છે. અ. ખાખમાં હાલ માહુમ
યેઇ જશે એ મુજબ જો પહેલી રાત્રે નજવાય
તો ૩-૫-૭ રાત્રે સુધી કરવું એમાં પંથુ ન
જાણવા તો જે કામ માટે હોય તે કામને
પદ્મ સુધી દેવું જોઇએ. (૩) જ્યારે પંથુ
ઇસ્તેખારા કરવા ઇસ્તેખારા હોય ત્યારે રાત્રે સુતી
સખત વજીહ કરી ૧૧ વખત દરદ શરીફ પઢી
૪૧ વખત પઢી પાછું ૧૧ વખત દરદ શરીફ
પઢી સુધ જતું કોઈ સાથે વાતચીત કરવી
નહીં એ મુજબ ૩-૫-૭ રાત્રે સુધી કરવું
(૫) “યા ખબીરો” એને હમેશા કસરતથી
પંદનારને ઇ. અ. છુવા બેઠો માહુમ પડતા જશે
(૬) અગર બોરા નેરે કોઇ મુઝી ઝાલિમના
હાથમાં સપડાય જવાય તો એને કસરતથી
પદવાથી ઇ. અ. બહુ જલ્દી હુદકારો થઇ જશે.
અપૂર્ણ.

આફીકાવાસીઓ માટે ખાસ :-

રોંદર-સુરતમાં મળતાં ઉદ્ધ અને
શુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના તાના
મહોટા જે. આઈ. શે. હોય તે મોકલાવી
આપી દેવાદો મેળવે.
ધી રોંદર-રોંદાસે શુકસેલસે કણપીઠ, સુરત.

શું સાહિત્યકારોના આધિપત્ય શું

કવિશ્રી બનવાદર—

“ચિત્રગારી” નું લેખી ગયો છું. તે તેઓથી ધણી ટેકણી એ આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા લેખમાં શ્રવિત્વનો અત્યંત પ્રયત્ન છે, એને તમારી આંખમાં પ્રગટી થઈ. કિશોરોમાંથી એ ચિત્રગારીઓ છીડી છે, તે ધડીઠાદાર દારૂખાતીઓથી છીડીને આઝારી ચઢેલું ખાણું (Hickory) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તોડા બનાવી રહ્યા છે, તેથી બાજુ છે તમારી ગદ્યચર્ચાઓમાં એકાંત નાંખી નિહુ છે ને તેમાંથી સ્વપ્રકાશના પ્રતિચયકરણ થાય છે.

જગતના મુત્તમી સ્વરૂપ—

“ચિત્રગારી” રચણ રીતે અમમજોતી આપે છે કે ગુજરાતમાં એક નવો મુરિશ્વમ કવિ જગતી ચૂકેલો છે અને પેતાના બાલિ સદેશને જલ્દી ધરાવતે આ પૂરી રહ્યો છે.

ચિત્રગારીમાંની ધણી કલિમલોમાંથી સાચું મુકાબી સ્વર્ણ સાધાય તેમ છે.

શ્રી આંખથી વિગ. છઠ્ઠા—

ચિત્રગારી મને એમ છે તેમાં Originalતા પહેલાં હોય છે એ ખાતે.

Mr. P. K. Kanbhinani

I have looked into some of the short poems and found them worth publication.

આંખોએ મેં મેંકારનાં ત્યં જન આંજનાં

ચિત્ર ન કાલ કી

“તુરાણ”

મુખ દ્રષ્ટિયો એક

(આદિશ ખાતે શી ૨)

પત્રકારોએ આ પુસ્તક પર મશાંસાના ગુપ્ત વર્ણ છે.

આજેજ મંગાવો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

136, અડીબ અલિયર રોડ

મુંબઈ ૮

સ્ટોડિયલ- ધી સંદેર સ્ટોર્સ કમ્પાઈઝ, -સુરત.

જાણીતા છાંસેલર્સ ખાસેધી ખણ મળશે.

શું પત્રકારોનો આધિપત્ય શું

મેંખણ છુટકાન—

ફુલિયત્તા ભયથી પર ઉપર ઉલસાલી માનવના પત્થો ઉછેરો લેખક એક માનવની હૃદય-વીણાને આવી બેઠો છે અને એ વીણાનો અગ્રેષ્ઠ તાર ફગવે ફગવે ખાનગી રહ્યો છે, અને એ બાજુની વીણામાંથી સ્વદેશ નિઃશ્વર છે કાલમાં રહતો છે કાલમાં દર્દ છે કાલમાં લખે છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ હૃદયના એ સમાતન મહાગાનના રચકો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે જળી જાય છે.

ઈશ્વરોલોચી—

જોણે દરેકની જીવનનું કાંચ બાળા હોય, તેણે સંદેર ગદ્ય કાવ્યો સમર્પ્યા છે. જીવનનું બાળા પછી પનાં છીડનાં હો. તેમ એક એક કાવ્ય નવરી જાણના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપાનવે છે. ઈશ્વર (દિનિક) :-

લીડીએ લીડીમાંથી મિન્જાનાં ખાણ રહુ છે, ગુર્જરદ્રષ્ટાને જોખાવની અને સમૃદ્ધ બાજુની શૈક્ષણિક મુરિશ્વમ લેખક બાણ ‘ગુરુણ’ ગુજરાતને એક સુંદર કિન્નણ બાણ છે.

ગુરુસંદર્શી—પ્રસેશ હંમ મુલક—

કેવળ સાહિત્યમાં મોજની જાણનાઓને મહામા રહ્યું કરવી શી ગુજરાતી ચિત્રગારીમાંની હૃદયોદય જાણના સાચેજ ગાનરમ છે, એમાંથી ધણી વિચારો શૈક્ષિક છે એને એની રહ્યુંઆત પણ મંજૂની રીતે થત છે.

Modern Review (K. M. D.)
ગોવિંદરાવ ગર્યાલિય વર્ચ્યુઅલિય વર્ચ્યુઅલિય વર્ચ્યુઅલિય

આદર્શ ભુત ઘટનાઓ

ઈસાલાહ ઇત્યાહીમ કાવી

(૧) સીધના મુવિખ્યાત નેતા, મુસ્લિમ-લીગના અગ્રણી સભ્ય બંદે તેના હાઈકોમિશનની વિશિષ્ટ વ્યક્તિ સર અબ્દુલ્લાહ હાફેને ૧૭મી ફેબ્રુઆરીએ પંગબના મુસ્લિમ સ્ટુડન્ટસોની ફેળવણી વિષયક કોન્ફરન્સ (લાયસપુર)ના પોલાના પ્રમુખ-પ્રવચનમાં આધુનિક ફેળવણી પર વિવેચન કરતાં કહ્યું હતું કે.

શિક્ષણની આધુનિક પદ્ધતિ જેને લોટ મેદાનેએ પ્રચલિત કરી છે; તે એની પ્રત્યેક વસ્તુને વિનાશ કરી મૂકી છે કે જે આપણને અતિ પ્રીય હતો. સાદુ જીવન, અને વિશાળ દ્રષ્ટિ એવો મુશ્કેલી ઇસ્લામી સિદ્ધાંત હવે દ્રષ્ટિગોચર થતો નથી, મહાકાર્યોની પ્રાપ્તિ ભાવના અને વિકાસ-પ્રેરણાઓ હવે અસ્ત થઈ ગઈ છે. આપણી કોમ્યુનિટીએ યાતો નમોઝા, કર્નવ્ય વિમુખ, અને નોકરીઓની શોધમાં જમન કરવાવાળા મુયકો પેદા કર્યા છે યાતો એવા સ્વાર્થીઓ કે જેઓ ગોતાના સ્વાર્થ પાનર ઇસ્લામનો ઉપયોગ કરે. એ સિવાય આધુનિક શિક્ષણ પ્રથાએ કંઈ પણ કર્યું નથી.

[ફૈત્તી "અન્નમ", પૃષ્ઠ ૧૧૧]

આપે સાંભળ્યું! આ કોઈ જુનવાણી મોજી મુસ્લાનો વાણી-વિચાર નથી બંદે સર અબ્દુલ્લાહ હાફેનું સદારતી એક્સ છે. અફસોસ આપણા શિક્ષણ વિષયક નેતાઓ પ્રમાણેના પરિણામો પર દ્રષ્ટિપાન કરી હવે પછી કોઈ સીધાં માર્ગ અદલ કરે તો સારું.

(૨) ૨૩, ૨૪મી ફેબ્રુઆરીએ સંયુક્ત પ્રાંતની પ્રૌરિશીયલ મુસ્લિમ એન્ડુકેશનલ કોન્ફરન્સનું સોળમું અધિવેશન બરેલીમાં ભરાયું હતું. મુસ્લિમોની તઅલીમ તથા ઉર્દૂ ભાષાના વિકાસ-સંબંધી અમુક દિનકર-શબ્દો-પાસ થયા, કેટલાંક સરસ વ્યાખ્યાનો અને નેશીલો

વક્તવ્યો બરેલીના મુસ્લિમોએ સાંભળ્યાં એ દરમ્યાન એક મજદાર ઘટના આ થઈ કે વિષયવિચારણી કમિટીમાં એક સભ્યે આ દરમ્યાન કયો કે છોકરાઓના શિક્ષણ માટે મુસ્લિમોની નોટલી ઉઠાવો હાઈકોમિશન યા નિગરફરો છે તે સંબંધી મર્લરફો બનાવવામાં આવે કારણ કે છોકરાઓની તઅલીમ ધણીન પુરતા પ્રમાણમાં થઈ મુઝી છે પણ આપણી બાળકોએ હજુ તાલીમમાં, પછી પછત છે; માટે શિક્ષણ મળાને તોડી આવ છોકરીઓનાજ શિક્ષણ પ્રતિ પુરતું લક્ષ આપવામાં આવે.!!

પરંતુ એ પંક્તમાં વિષયવિચારણી કમિટીના અધ્યક્ષ સભ્યોની મેનોરિટિ ધણીકરી મુસ્લામક અને પ્રવધાતી હતી, યા થઈ ગઈ હતી.

સાંભળ્યું છે કે એ દરમ્યાન ટેકા મુહાં નહિ મળવાને પરિણામે મજદૂર કમિટીમાં જડી ગયો અને સામાન્ય એક એમા રસ લેવા પામી, નહિ. એતો સારું થયું કે આજે મહુમ હજરેન "અફઅર" અંદાઆદો ન હતા.

વળી કોન્ફરન્સમાં એક દિવસગીરી ભરી પરંતુ એપદાયક વસ્તુ આ પણ નેવામાં આવી કે ઉર્દૂ ભાષાના સમર્થનની સમૂહી લાગણી દેવા છતાં એકમાં દાયક થવાની દિગ્રીએ તેમજ ઘણા મદતની મદિર નોડીએ અંગ્રેજી ભાષામાં હતી. કાણુ જાણે એ કાય પદ્ધતિ અને ઉર્દૂ બિચારીના નેશીસા સમર્થનમાં ફરો તોડિકે સંબંધ દેતો. આદો.

આમા ઉંચે કહી આ આશના કહી (ઉર્દૂ ઉપરથી)

વેપારી

ડિરેક્ટરી

“કારવા” એજન્ટસ:-

૧. ધી તાજ એજીસ
- મુહમ્મદઅલી રોડ, મુંબઈ ૩.
૩. તન્ના ન્યુઝપેપર એજન્સી
- નાનકવાડા, કરાંચી.

“Karavan” Agents:-

- (1) LIMBADA & Co.
- 22, Diagonal street,
- JOHANNESBURG.
- (2) UNION PRINTING Works
- 91, Victoria Street.
- DURBAN.

સરકારી ફોનગ્રાફીખોના અને વેરાંદરા રાજ્ય

ન્યુમકાવળ ખાંતોએ મંજૂર કરેલ

૧. હિન્દુ-સુરિલમ એકતા

૨. સુરિલમ સમયનું. સ્પેન
- કેરકી કીમત આઠ આના ૮ ખ. ૧૭૭૬.
- ઈમામુદ્દીન સદ્દુદ્દીન દરગાહવાલા
- દરગાહ શરીફ નવસારી.

“પઠાનનું વેર અને ઘીજી વાતો”

બજાએ ઇકબાલનું ફક્ પુસ્તક

લેખક:- “સીરતી” કી. પાંચ આના

૨. ખ. ૦)ના.

બજાએ ઇકબાલ, કેઠોર.

રજાગરઃ ધી રંદેર રોસ : કણ્ણીક, સુરત.

ભાડે આપવાનું છે.

આ આના માટેનો માસિક આજ

ફક્ત એક રૂપીઆ, બાર માસ માટે

રૂ. ૧૨) જાહેર ખબર આપનારને ૭

આનાનો “કારવા”નો એક પ્રજા મળે છે.

(1) Student's Modern

Practical Dictionary

Eng. Words with Eng & Urdu

meanings Price Rs. 4-0-0.

(2) Student's Pocket Eng.-

Urdu Dictionary. Price Rs. 1-4-0

Postage Extra.

The Bander Stores, Kanplith, SURAT.

મોલાના અબ્દુલ હકીમ “શરર”

(મહૂમ)ની ઉર્દૂ નાવેલો.

“બાંજે દરા” (ઇકબાલ) કી રૂ. ૨૫

બાલેજિબરિલી(-;) કી રૂ. ૩૫

ધી રંદેર રોસ : કણ્ણીક, સુરત.

ખતપહેવાર વેળા “કારવા”નો હવાલો જરૂર આપો.

J.P. Mistry

રા. અડવાઈ આઘ્યા અને રાખેતા મુજબ એકાદ સાહિત્ય ચર્ચાનું તોફાન પશુ હાઘ્યા હાલે. 'વેન્સીલેથી નિશાની' કરેલો સુરેતના 'દેશબંધુ'નો 'સાહિત્ય સૌરભ' નામે કાલમને એક પેરેગ્રાફ મને વંચાવ્યો. "ગુજરાતી કવિતાનું ખાલર આ રીતે કંકુ પડી ગયું છે, પશુ ખીછ તરફથી હાલમાં મુશાયરાનો પ્રચાર ઠીક વધી ગયો છે. જરાતરા કંઈ થયું કે ગોઠવો મુશાયરાં! એવી લાવતા ખૂબ જાગત થઈ છે. છેલ્લા, છ મહિનામાં. ગુજરાતભરમાં પચીસેક મુશાયરા ગોઠવાઈ ગયા હશે. આ મુશાયરાઓમાં કવિતા ખૂબ નેડાય છે ને ગવાય છે. પશુ તેમાંની ઘણીક કવિતાઓ તો માત્ર બોલવામાં જ શોભે, લખવામાં નહિ, એવી હોય છે. ઘણીકમાં માત્ર મેળમાં મીડિંગ હોય છે, અને કેટલીકમાં પ્રાસ બેસાડવાની તરફી લેવામાં આવતી નથી. આમ થવાનું કારણ પશુ છે. મુશાયરાંની રચના રહેરના મુસ્લિમ કવિઓએ કરી. તેઓ પોતે માત્ર મેળ વગરની કવિતાઓ લખે એટલે તેમનું નોંધને કંઈક દિંદુ કવિઓએ. પશુ તેવીજ કવિતાઓ નેડવા માંડી છે."

આ પેરેગ્રાફ પાંચીને મને હરેતું આઘ્યું

અને તે એટલા મારે કે "દેશબંધુ" ના એડીટરના પોતે પશુ મુસ્તના ખીસંટ હોલના મુશાયરામાં હાજર હતા. તેમણે, લાં માત્ર મેળ વગરની અને પ્રાસાતુપ્રાસતુ લાન ન રાખનાર રહેરના કવિઓની કવિતા સાંભળી હતી (1) ને, આખો અને સ્મરણશક્તિ હો ન, દેતી હોય તો વિચારી જુવે કે મુસ્લિમ કવિઓ ક્યામાંથી ક્યાયા હતા કે, ગમે તેમ નેડકણા ગોઠવનાર ખીજ ભાઈઓ ક્યાયા હતા? ગઝલકારો ગમેતેમ એકાં ગોઠવતા નથી. એને પશુ માપ હોય છે, વજન હોય છે, પ્રાસાતુ પ્રાસ હોય છે. અને ખાનરી જ કરવી હોય તો રહેરના એક વચોટક વિદ્વાન 'ઝર' સાહેબનું 'શાઈરી? નામે ગઝલશાસ્ત્રનું પુસ્તક ફક્ત આઠ આના ખરચીને મંગાવીને વાંચી જુવે અને પછી કલમને તકલીફ આપો! ફક્ત મુશાયરાજ એક એવી પ્રથા છે કે જે આમ જનતા નજીક કવિઓને લઈ જાય છે. આમ અનેક વિદ્વાનો હવે માનતાં થયા છે. છેલ્લા છ માસમાં લખનારને ગુજરાતભરમાં પચીસેક મુશાયરા ક્યાંથી, દેખાયા? શું એમના ચરમાના કાચ એક ચરતુને દસ ઘણી બનાવતા હશે? છેલ્લા છ માસમાં ફક્ત અઢી મુશાયરા થયા

છે. એક મુખ્ય, કાવચ છોડવનો મુશાયરો અને એક કઠોરનો બ્રહ્મે ઇકબાલનો મુશાયરો. આ બે આખા મુશાયરા અને એક રેડીયો પર ચર્ચામાં મુશાયરો તેને અર્થો મુશાયરો, એટલા માટે ગણુ છું કે તેમાં ફક્ત કવિઓજ, લેખક હતા, પ્રેક્ષકો નહિ! આમ અરી મુશાયરાના પચ્ચીસ કેરઆ! એ લાખને. અનર નહિ હોય કે છેલ્લાં નવ દસ વરસથી મુશાયરાની પ્રથા ગુજરાતમાં દાખલ થયું છે અને તેમાં ફક્ત ૧૭ મુશાયરા થયા છે. પણ એ ૧૭ અર્થો-અનર-નામનો અત્યારે ગણુવી શકુ મુશાયરાએ સફળતા એટલી બધી પ્રાપ્ત કરી છે કે એક એક મુશાયરો સોફિને દસ દસ ગણુ દેખાતો થયો છે!

બધી જનતા મુશાયરા પાછળ દીવાની બનતી જાય છે એનું મૂખ્ય કારણ તો એ છે કે મુશાયરામાં સાદી, સરળ અને પ્રાસાનુપ્રાસવાળી કવિતાઓ રજુ થાય છે. જેથી લોકો સહેલાઈથી તેમાં રસ લેતા ચાલુ છે. લાંબાના નામે ભારે ભારે પત્રો ગોંધવાર અને છંદની કેદને છોડી હિંમત નામે ગમે તેવા લાંબાં દુઃખ જોડકાં જોડનાર છપાએલાં કાટલાઓનાં પોતીયા પેટી મીધી ને સરળ કવિતાઓ સામે ભારે જીલ્લાં નથી ત્યારે આમ મુશાયરા સામે ધૂળ ઉરાડાય છે, પણ વાદ રહે કે મુશાયરો અને ફક્ત મુશાયરોજ નહીં જગ-જમનાના સુરમ્ય સંગમની જેમ હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ અને હિંદુ-મુસ્લિમ પ્રેક્ષકોમાં એકતાની ગાંઠ બાંધનાર એણુમોલ સાધન છે. ખાતરી કરવી હોય તો મુંદરમ, હિંમત, કુ, વ. શાદ, અમૃતલાલ રોક, બાર્ડાવણ, મહેન્દ્ર મહેતા, જ્યોતિન્દ્ર દવે, મસ્તકદાર, નગીનલાલ શાદ, ધમકેલુ, રમણલાલ દેસાઈ, મોદનલાલ દવે, વિશ્વમલાદ ત્રિવેદી તથેરેમાંથી પાછળે પાછુ પછી જુઓ. અને પછી મુશાયરા પર કલમ

ચલાવો. એક તરફ ગુજરાતની બીજી બધી સાહિત્ય પ્રવૃત્તિઓ ઘોરી રહી છે; ત્યારે એકથી મુશાયરા પ્રવૃત્તિ સફળતાથી આગળ વધી રહી છે એજ એક એની લોકપ્રિયતાની દલીલ છે. કવિતાનાં અભ્યાસીઓને ઇચ્છારૂં કેટલેક એક કામ કે ટાળકીના બાપને નથી. મુશાયરા કરનારાઓમાં અભ્યાસીઓ છે અને તેની જેને ખાતરી કરવી હોય તે ગાંધી, આનંદી રીતે કરી શકે છે. જરૂર હોય તો એકાદ એમ છું બસ હવે હરમન ઓગાની એક પડિત સાહિત્ય સોરભના સંપાદકને—

“તીર ખાનેડી હવિસહુ તો જિગર પેદા કરા”

કઠોરના બ્રહ્મે ઇકબાલના મુશાયરા વિષે એક મિત્રને પત્ર મળ્યો. તેમની મતનાં હતી કે ઇકબાલની વરસી મનાવવા ત્યારે એ મુશાયરો ગોઠવાયો હતો તો “પછી ઇકબાલ ઉપર લાખુ કાં ન ગોઠવાયાં? ઇકબાલની શાઈરી પર નિજા કાં ન વંચાયા? ” વાત ખરી છે પણ રાત ઘોડી ને વેપ ઘણુ એવો ઘાટ હતો. મુખ્ય અને ભરથમાં એમ એ બે જગ એ? ઇકબાલ કે? મનાયો સાં. અમે પ્રેત દાગર પતાં. ત્યારે એક બે પ્રેક્ષકોએ ઇકબાલના જીવન ને કવન પર લાખુ આપયા મોડુ ત્યારે અર્થો ઉપરાંત પ્રેક્ષકો બગાડ ખાતા ચર્ચ ગયા હતા, અને ત્યારે એક અભ્યાસીએ ઇકબાલનો અભ્યાસ રેડે પાથ રેડે રજુ કરવા માંડ્યો ત્યારે કેટલાક પ્રેક્ષકો તો નાહજ પ્રારથા લાખા ને કેટલાક ધીમે ધીમે હાલ છોડીને બહાર દેલવા લાખા; ત્યારે શાઈરી ચાં યદિ ત્યારે લોકો પુનઃ જાગૃત થયા અને ગદ્ય ગમેશા પણ અંદર આખા! મુકાં બિરકુર જેવં લાખાની આમ પ્રેક્ષકો

પર ઘણી અસર થતી નથી. ઇકગ્રાસનીજ વાન હોયને? ઇકગ્રાસના કાચોની કિંમતી પર કોઈ વિદ્વાન અર્થો કંલાક લાપણુ કરે ને જે અસર નહિ થાય તેથી વધુ ઇકગ્રાસની એક ગ્રામીની અસર થશે, આથી હું નિર્ગમી કે લાપણોનો વિરોધી છું એમ નથી, પણ એનો પુરવાર થએલી વાત છે કે એક ખોડી લાપણુ કરતાં એક સચેર વધુ અસર કરી શકે છે. ઇકગ્રાસ કવિતાનાં પુસ્તકોથી આટલી પ્રસિદ્ધિ મેળવી છે, જો એ પુસ્તકોજ એણે ગદ્યમાં લખ્યાં હોત તો જગતના ખુલ્લે ખુલ્લો શું પેલું પંખેનના ખુલ્લોની બદારે પણ એને કોઈ લાભગ્રસ્ત જાણતું હોત! તો કહેવાતું એટલું કે જેમ હળમને માનપત્ર આપવા હળમો એકદા થાય, કે બારોને માનપત્ર આપવા કુંભારો ટાળે વળે, ભડીયારોને માન આપવા ભડીયારાઓ ભગા થાય, તેમ વિદ્વાનને માન આપવા વિદ્વાનો મળે કે કવિને માન આપવા કવિઓ ભગા થાય અને કવિતામાજ તેને અજલિઓ અપાય તેજ વધુ શ્રેષ્ઠ છે, એટલે મકોરની બહુમતે ઇકગ્રાસ! ઇકગ્રાસની વરસા ઉત્તરયા જે મુશાપરો ગોઠવે દત્તો, તેજ ચોગ્ય હતું એમ અમારું માનવું છે.]]]]

“લીઝીરડીકે” સર્વે ઓદ છડીયા”ના પ્રચકાર સરજ્યોજ અષ્ટદશ ગ્રીઅરસન હેઠ વરસી હમરે અવસાન પામ્યા છે. તેઓ દિંદની ૧૭૮ લાખ લખીં વાંચી જાણના હતા અને દિંદની ૫૫૪ ખોલી તથા સમગ્ર સકતા હતા. તેમણે દિંદી લાખાઓના અપસોકન માટે ૩૩ વર્ષ દિંદમાં ગાળ્યાં છે. અને એના પર એમણે; ૨૦; પુસ્તકો લખ્યાં છે. પોતાના ૮૨ મા વરસે - તેમણે કાશ્મીરી શબ્દ કાપેનો છેલ્લો લાગ તૈયાર કર્યો હતો.” આવા એક વિદ્વાન કે જેમણે દિંદી-લાખા

સાહિત્ય પાછળ પોતાનું આખું જીવન વિનાશ્ય હોય તે મરી ગયા પછીજ આપણને તો ખબર પડે છે કે એક પરદેશી વિદ્વાન દિંદમાં આટ આટલી પ્રશ્નિત કરીને પશુ સુપચાપ મરી જાય છે; ત્યારે આપણા એક બે ચોપા લખીને, ગજગજ છાતી ટુલાવીને કરનાર વિદ્વાનો “હમ બી કુચ દે!” નો બિદલો છાતી પર લટકાવીને દેરે છે અને સીનેમા કે સરકસની જાહેર ખુશોની જેમ પોતાની ફેટા સહિતની જાહેરખબર કરતા દેરે છે! પણ આ રીઝા યોના જમાનામાં તો બોલે તેનાંજ બાર વેચા-યને? જીવેને બોલી બોલીને ડા. ગાયેસ કેવાં બાર લેવી શક્યો છે! ખરેખર હવે તો:-
“કદરદાની કરન હું ચોગ્ય વરતુ કે તોલ
‘હીશ’ મુખરે ના કહે લાખ હમારે મોલ!”
જેવી પદિતઓ પણ બોલી દેર એમ છે.

આજેજ મંગાવો !!!

જેની અવ આપણે તૃપ્તિ રાહ જોતા હતા તે-

લયલાના પત્રો

એક મળતી પુતળી, પુરોના અધ્યાયારો સામે જડતા જડો કરકાવતી મયદાનમાં પડી છે. પુસ્તક રૂપી આ આપનામાં ડોકિયું કરશે તો આપને જાણશે કે આ “લયલાના પત્રો” નથી પણ કાતિલા બોખોનો વર્ણ છે.

૨૦૦, પાના, પછી હોટની આદિગ, ઉચ્ચકારિના કાગળો અને લાવવાની દિરંગી મનુષ્ય જેટલા જતાં મુશ્ય બે રૂપિયા (વી. પી. ચાર્ટરેન્ટ જુદું.)

આપની નકલ મેળવી લેખો આજેજ લખો.
ધર્મામુદીન સદ્ગુદીન દરગાહવાંસા
દરગાહશરીફ નવસારી.

● મુસલમાનો કહે છે કે જંગલમાં ઇસ્લામ પ્રસરી રહ્યો છે, "સુધિધર્મોનું" ધારણું છે કે તેઓ વધી રહ્યા છે, આર્યસમાજ સમજે છે કે લોક પૈદિક ધર્મ તરફ આવી રહ્યા છે. ઇસ્લામીઓની માન્યતા છે કે વિશ્વનું ભાવિ એમની જાયા હેઠળ આવવાથી જ ઉત્તર થશે !"

"પરંતુ વૈસા નું કંઈ છે તે સાલવું ? એ તો કહે છે . ઉપરની બધી વાતો નરી કલ્પના જ નહીં, નાના વિસ્તરે ખુલ્લે ખુલ્લે મનના પનાર થઈ રહ્યો છે, ગંગાને કિનારે દિન જાના સિપરે, મંદિરોની મૂર્તિ નહીં, માનવના મિશ્નર પર, નવા પશુ નહીં, નહીં જુદા જુદા દેખા દેખા, લોકો ખુદાનું નામ લે છે તો ખરું પણ તે મોંઘથી જ, તમા તો મ્હારું જ વચરેવ હોય છે, આ ઉપરથી જ . ભાષણોઓએ કહ્યું છે કે, "વીસમી સદીના ખુદા વૈસા છે !"

પ્રાચીન કાળમાં પશુ ખરા માનવીઓ એવા હતા કે ખુદાને માટે હસ્તે વડને પોતાના પ્રાણ કુરબાન કરી દેતા, એજે તો એ સમય છે કે, અગર કોઈને ખુદા મળી પશુ જાય તો તે વૈસા લઈને થોડા દાંડે તેને તે ચાનાં બરા પશુ અચ્છાશે નહીં !"

ઇતિહાસમાં એવા અનેક પ્રસંગો નોંધાય છે કે, સુચરિત્ત એને ધર્મનિષ્ઠ માનવો આગળ વૈસાની કેરી થ મહત્તા ન હતી, અર્થાત્ વૈસા એમના ચરણોમાં અચ્છાને રહ્યો, એને તેઓએ એની કદી પરવા જ ન કરી. પશુ : હમાનનો ઇન્કિલાવ જુઓ કે આજે જેમની કને એ ન હોય તેને સમાજ સભ્ય નથી સખો. હવે તો લાવકાલ અને ઇમાન જે

કોઈ છે તે ઝરવાડીમાં જઈને વરખા છે ! પહેલાં ધર્મનું ઝોરું હતું, હવે વૈસાનું છે. જેમની પાસે ધન નથી, તેનું જીવન નજીવું છે, નકાનું છે. આ મ્હારી કલ્પના જ નથી. વર્તમાનપત્રો ઉધાડીને જુઓ, કોઈ પણ સભા કે સોસાયટી, કોઈ પણ મંડળ કે પાર્ટીમાં, સૌથી પહેલાં એ જ વિષય ચર્ચા છે કે ઉધરાણું કેટલું થયું ? એમાં કોઈ નથી પૂછતું કે, ભાષણો કેટલા સર્ગીન છે ? પ્રશ્ન એ પૂછાય છે કે સભામાં વૈસા કેટલા વંચેલે થયા ? કોઈ લખ થાય છે તો મોટાં મોટાં અક્ષરોમાં જાહેરાત પ્રગટ થાય છે કે, કસાણા સાલવની શાદી ધણી જ ધામધૂમથી ચર્ચ કેમકે એમણે કસાણી સંસ્થાને આંતરેલી રૂકમ ભેટ આપી !

ચુંટણીમાં પણ વૈસાદારોને જ વિજય થય છે. પ્રમુખ, અધવા મંત્રી પણ તેઓને ચુંટવામાં આવે છે જે વધુમાં વધુ ઉધરાણામાં ફાળો આપી શકે.

મ્યુનિસિપાલિટીની ચુંટણી થાય છે તો ઉમેદવારોના વૈસા લઈવા મંડી જાય છે. વિજયદેવી મતોની જાહેરતીને પછો તે વચરજ નમાવી દે છે, જે તરફ ધન હોય છે. લગ્નનો અવસર આવે છે, ત્યારે દ્રષ્ટિ વળા પાડી કંઈ પ્રતિ જ વળે છે.

જનધનવાન માણસો આ હોટમાં પણ સૌથી આગળ જીકળી જાય છે. અચ્છા તો એ ચાય છે કે, આટલાટલું થવા છતાં લોકો કહે છે કે, હમને વૈસાની પરવા નથી ! બધારે ધર્મની ચર્ચા થતી હતી અને લોકોમાં નીનિની કદર. હમી ત્યારે વૈસાને કોઈ પૂછતું પણ ન હતું. એનું પરિણામ એ આવતું હતું કે, જીવનની આવશ્યકતાઓ સરળતાથી પૂરી

યતી હતી. હવે તો પ્રયેક નોના મોઢાને ધનનો લોભ છે, અને જગત કે ગાલિયતમાં સંપત્તિ રહ્યું છે. એક દિવસ એકાંતમાં વિચારી રહ્યો હતો કે, દુનિયામાં આટલી બધી વ્યક્તિઓ શા માટે ? લોકો સતોષી શા માટે નથી ? પાકીદ માંથી વૈસાએ જવાબ આપ્યો કે :—“હું ગોળ છું, દુનિયાં મારા પર વારી નાંખે છે, તે પણ ચક્રમાં છે, હું ‘પણ’ ચક્રમાં છું, જે વસ્તુ બ્રમણ કરતી હોય તેને શાંતિ ક્યાંથી સંપડે ?” મેં જોયું પાકીદ કાઠીને ફેફસાં દીધું અને કહ્યું કે, “વિષ્ણુની વ્યક્તિતાનો ભેદ તારા અસ્તિત્વમાં સમાયો છે તો હું આજથી તને અડકીશ પણ નહિ, અને પત્રોમાં તારા વિ-

રુદ્ધ લેખો લખીશ.”
 વૈસાએ ઉત્તર આપ્યો :—“તારા લેખોથી હું છે ક્યો ?” અગર એકાદ લેખ વાંચીને લોકો ને તારા શત્રુ યથ જનાર હોત તો જગતને ખૂણે ખૂણે તારા સામ્રાજ્યના ધ્વજ ફરકતાં મળેલ. અંગે હાં, તું લેખો લખીશ તને પેપરની એડિશનમાં મોકલવાં સોડ પણ રડાં નથી તો જરૂર પડશે ને ?” અને તે વૈસા વગર હાથે કાણ આપશે ?”
 વૈસાને આ જવાબ સાંભળી મને શેર માદ આવી જાયો.
 અચર, તં ખુદા નહિ લેખન બપુદા;
 સત્તારૂઝ એકબીજા કાઠીફલ દાનતી.

કોપડની ફેરી થઈ નથી શકતી

(શ્રીયુત શેખચંદ્રીની કલમથી.)

ખુશામદ જોરમાં વેદાં દિલેરી થઈ નથી શકતી.
 ફળે જે આંકડા ઉપર તે ફેરી થઈ નથી શકતી.
 વડા સાહેબને એપરાસ પણ અપરાસ છે અને;
 અધોળી એટલાથી કે બરેરી થઈ નથી શકતી.
 લણીને નોકરીની લીખ માંગે છે જવાનો પણ;
 બિચારી કદી કોપડની ફેરી થઈ નથી શકતી.
 અરે! યુરોપનું ઉત્કલ મકપડાં મેહેરનોરોએ;
 નકલ પણ અમથી યુરોપ ફેરી થઈ નથી શકતી.
 પટાવાળા શવામાં જે પ્રભુનો પાંડ માંને છે.
 કદીએ કોમ હીરાની જવેરી થઈ નથી શકતી.
 મશીનાં ક્યું શેખના યુનીને કોણ એકટર થોતા ?
 તમે કેતાતા આતાલીમ જેરી થઈ નથી શકતી.
 લખે છે વીરતાના કાવ્ય અમથાલાલ પણ એથી;
 કદી ઉક બેસ પણ દસ બાર ફેરી થઈ નથી શકતી.
 યુશણ નરેખીઆ કરતાં નવી નોટોન સારી છે;
 વૈસાએ તોય એ લીસી કે ખેરી થઈ નથી શકતી.
 શેખચંદ્રી

[પદાડના પાપણોમાંથી પણ નિમજ્જન કરેણું વહે છે; તેમ
કરે દેખાતા પદાણોના પાપણુ હૃદયોમાં પણ ત્રેમજરણું વહે છે]

[અનુવાદક : સીરંતી]

મુસગિદ કપ્પીના મરસનક્રમ એકના પરચીસ બેઠકધારી જવાનો, અધારી રાતની સુમસામ શાન્તિમાં જનનુની ગલીઓમાં, દાખિલ થયા. લોમિયો તેમને એક હિન્દુ-મુદ્દસામાં, લાલા બોટારામ એવર્સિપરના મકાન સામે દોરી ગયો. વઝીરિસ્તાનની ખૂની ગિરિમાળાઓના આ ઝડપોના મહામ્લત અને કસાવલા હાથોમાં છગિસ પનાવટની અગિયાર કારતુસોવાળી બેન્ડો, હાથમાં પકડવાની સાંકડીની સામાન્ય રમકડા સમાન લાગતી હતી. જેમની વિશાળ અને જનનર જાતીઓ પર કારતુસોવાળી પદાડ, જવણીની તોષી અને બેઠકોથી ડરીને નમે શોભી રહ્યા હતા અને જેમના પેર પરના જાનનુમાં દાખિલ ન થતા આસપાસ પદાડોમાં કમરબદોથી ઉપસેલા કપડાં તેમના બોહિયણ અજરોત, ઝાખી કરાવતા હતા.

દરવાઝાને બદલે યેઠે લાંગી તેઓ અંદર દાખલ થયા. લાલાજી ઘરમાં ન હતા, મા સરના કિછ મુખ રથે ભરાઇ ભેગા હતા. લાલાજીની પત્ની સુવાવડી હતી અને તે એક કોઠડીમાં પોતાના એક બે દિવસ ઉપર જન્મેલા બાળક સુણે સુતેલી હતી. લાલાજીની એક સોળેક વરસની પુત્રી સ્વરપવતી અને તેના ચાર ન્હોનાં ભાઈઓ એક પલંગ પર અચોત્તને વળગીને લેપનીત થાંખે આ બિહામણી શિક્ષેને નિહાળતા બેઠા હતા-જેઓ રાવજીની ધરતીના સંદેસોના જેમ ઘરમાં ઘુસી આવ્યા હતા. લાલાજીને ન દેખી-ઝડપેથી આપસ થયે મળ્યા. તેમણે ઘરનો એકે-બેણો ખુદી-માથો તોય લાલાજીને પત્નો, મા, લાલચો, શિયિત થઈ તેમણે પુરેલુ ભાવામાં લાલાજીને દગાથે લાંકવા

માંડી. તેમને પોતાનો અમે નિયંક-અયો નિહાળી બેઠક રંજ થયો હતો. “હવે શો ધરાઈ છે?” “પાછા ફરીએ.” “પછી જોઈ લઈશું.” તે કલકતા ન્હોસી જાય તો ત્યાંથી પણ પકડી લાવીશું. તેઓ જવાની અણી ઉપરજ હતા એટલામાં છ શીટ લાંબા એક ખુબસૂરત જવાને કહ્યું : “જાન આપણને જુએલ કહેશે. તે કહેશે, રખડીને પાછા ફર્યા છે.” એક અણે વધતા ઝડપે-જેની માંજરી

અંખોમાંથી ફરતા પુકડતી હતી-કહ્યું : “તો પછી તેમના આલખાઓને ઉપાડી શો વેરનો હોય પુરો થઈ જશે.” કોડીક વાંદાધોટનાં અને લાલજીની સ્ત્રી અને તેના બાળકને ઊંડો બાળીના સથળાઓને ઉપાડી જવાનું નક્કી કર્યું. ત્રણ ચાર જવા નાનાએ બાળકને ગાદમાં ઉપાડી લીધા. કુમારિકાને એક મહામ્લત જવાને કમ્પસમાં ગાંસડી મિસાલ, બાધી પોતાની પીડા પર ઉચકા લીધા. (૨) સંદેરમાં તેમનો કાંઈએ સામનો કર્યો નહિ બાંજર અને રસ્તા રાત્રિના કારણે નિર્જન ગયા-દશે ત્યાં બિન્દુના ચોથોઘરો જગી ઉઠ્યા. યાં એમે કહે કે લખના બુધમને-જે ઠેકઠેકાણેથી કાંઈ રહ્યા હતા-સંમને જવંત કરી દીધું.

ચોડી જ મિનિટો પછી સિપાહીઓની ટુકડીઓ ચોમેર માર્યા કરતી દૃષ્ટિગોચર થયું. રસાલાના જવાનોએ ખેતરે લંકે ચોડાઓને પૂરપાટ બહેતા મુઠ્ઠી દીધાં. સર્વેલાઈટના કિરણો ચોમેર અગાહળી ઉઠ્યાં.

ઝડૂઓ નેશનલ લાંગી રહ્યા હતાં, પરંતુ નેત્રનેતામાં જ રસાલાની એક ટુકડીએ તેમને તે ખૂનો ગિરિમાળાઓની તળેટીમાં આંખી લીધો, જે પ્રકાર પ્રકારનો અપરાધીઓ ઉપરાંત જવાંમદોનેય ચોતાની આગેશમાં આશ્રય આપતી હતી.

ઝડૂઓ ચંબી ગયા. તેમણે ઝાડીનો ઓપ લઈ રસાલાનો સૈનિક પર ગોળીઓ છોડવા મીડી. સામેથી પણ ગોળીઓનો વરસાદ વરસ્યો. ગોળી બહાર વંધી પડ્યો એટલે રસાલાના સિપાહીઓ ઘોડાઓ પરથી ઉતરી પડ્યા. તેમણે પણ ઓપ લઈ લંડવા માંડ્યું.

આ ધડાકા બડાકા સાંભળી રસાલાની ખીજી ટુકડીઓ, પણ સાં આવી પ્રહોંઓ. આથી ઝડૂઓએ પીછેહઠ આદરી પરંતુ તેમની બુનદેહી પુરાણર આગ વરસાવી, રહી હતી.

એક બે ફાઈગની પીછેહઠ પછી ઝડૂઓની ટોળી ધરતીની એક ઉડી ખીજીમાં ગાયબ થઈ ગઈ. આ પ્રકારની ખીજો અને ઘુઘૂઓ આ પ્રદેશમાં ટેકકેકાણે નહોતે પડે છે.

ઝડૂઓ અશ્રય થઈ ગયા. રસાલાના સિપાહીઓ આંખી રાંત તેમની શોધ ચલાવતા રહ્યા; પરંતુ તેમને ઝડૂઓનો પત્તો લાગ્યો નહિ.

વળતા દિવસના પ્રાતઃકાળે ઝડૂઓની ટોળી આઝાદ હલાકાતી ધરતીમાં દાખલ થઈ ચુકી હતી, અને એક ઝરણાંનો કિનારે આગ સળગાવી ખાણ પકડવામાં ભસ્મ થઈ.

એક રહેણાં પત્થર ઉપર સ્વરૂપવતી ચિંતા તરૂં અને ઉદાસ વંદને બેઠી વિચારોમાં લીન

હતી. ઘર, આખાપની બુદ્ધિ અને ચોતાના ભાવિની કલ્પનાએ તેને પરેશાન કરી મુકી હતી. પરંતુ સાથે તેનાં દિલમાં એ વિચાર પણ રહી રહીને આવતો હતો કે, આઝાદ છલાકાના આ લોકો કેટલા દિવસ, નિઝર અને બહાદુર છે. રાતની લડાઈમાં એમના નાયકનો મગ-ઝખ્ખી થઈ ગયો. છતાં તે કેવો ટટાર પાસે અને દોડી શકે છે.

(૩)

મરસનઝખ ખેલના એક ગામડામાં સ્વરૂપવતી અને તેના ચારે ભાઈ ગામના માલિકના ઘરમાં રહેતા હતા. ખેલની સ્ત્રીઓ તેમની સાથે બેઠે. માંયા અને મમતા પૂર્વક પેશ આવતી. ખાનપાન માટે સ્વરૂપવતીને સીધું આપવામાં આવતું. સ્વરૂપવતી ચોતાનાં તેમજ ચોતાના ભાઈઓ માટે નાતે ખાણ પકાવતી. ટુકડાં તેની પ્રત્યેક સંગરોડો સાચવવામાં આવતી. હિંદુસ્તાની જાણનાર પદાનેએ તેમને વિશ્વાસ અપાવવાની કૌશલ્ય કરી હતી કે, સત્તર જ તેમને તેમના માતાપિતાની પાસે પહોંચાડી દેવામાં આવશે; તોય તેમની તબીયત ઉદાસ અને ગમગીન રહેતી.

સ્વરૂપવતીને કાળા પવતોની આ ધરતીમાં અગર કોઈ વસ્તુ પ્રત્યે દિલ્લચરમી પૈદા થઈ ગઈ છે તો તે ઉપરોક્ત મલિકનો નવજવાન પુત્ર શેરચુલ છે જે સ્વરૂપવતીનું હરથ કરી લાવનાર ઝડૂઓનો નાયક હતો. શેરચુલ દિવસમાં ત્રણ ચાર વાર ધરે આવતો. તેને નિકાળી સ્વરૂપવતીના દિલમાં ખાનદની એક અવલુનીય દહર દોડી જતી; તેનો ગમગીન રહેરો કંઈક ખાલી ઉત્કે. શેરચુલ પંથુ કદી કદી સ્વરૂપવતી તરફ તીરછી નહોતે નેત્ર લેતો. કદો તે તેના લાંછાઓને આંગળાએ વળગાડી બહાર લઈ જતો. કેટલીક વાર તે બે ત્રણ દિવસ લગી

[દિઉંબે]

ધરે ન આવતો ત્યારે સ્વરૂપવતી પરેશાન બેવી
લાગતી. શાયદ તેને અદાં ખેરી મળી છે કે
આ ખૂની ગિરિમાળાઓથી—જેના ખૂબ ખૂણમાં
માનવ કિંદગી મારે હજારો—લયોં અનુભવ
રહે છે. તેને જ્યોતેના લાખએની છુટકારો
અપાવી શકે એવો કોઈ છે તો તે આ પાતળા
શરીરનો બહાદુર જવાન શેરગુલ છે જે તેમને
અનુકૂળી વરસતી ગોળાએ વચ્ચે ઉપાડી
લાવ્યા હતા.

શેરગુલના પગનો અખમ સારો થઈ ચુક્યો
હતો પરંતુ એના સાંથીઓ અતુલની રંગાં દતા
કે, બંનુની ધાંડ પછી એના રંગ દંગ બદ-
લાઈ ગયા છે તે અગાઉ એપવાં નિડરે અને
એકિક નવજવાન હતો; પરંતુ અનુની
ઉપરોક્ત ઘંટના પછી તે ખિત રેહવા
લાગ્યો. તે મિત્રોમાં ઘણું આજી લગતો.
દિવસનો ધણીખરો લાગ બદકે કેટલીક વાર
રાતના પછી તે પાતાના એકની સુમસામ
ગિરિ માળામાં ધૂમ્મા કરતો; અને 'અલગડ'
ઝરણાના તીરે પર્યટ પર બેસી વિચારોમાં
હસાકા પસાર કરી નાખતો.

એક બુવાન અખખા અને તેના ચાર લખુ
ખખુઓને તેમના માખાપ કનેથી જિનવી
લાંબવા બદલ કંદાચ પસાતો હતો યા એકના
કેદીએની નિરોધીરી અને એકરી તેના
અંતઃકરણને કંખતી હતો કે, તેમને પાંજ
લંઈ જવા યાં છોડી દેવા એ તેના વસતી વાંત
ન હતી.

પરંતુ એ અમંગીન અને ઉદાસ રહેતો
એ નિઃશક વાન હતી.

ખૂની કખિલાના મલિક મહેરદિલખાએ
નજી કરેલી આલીસ હજારે રૂપિયાની રકમ
લઈ બંધને મરસનઝખ એકના ખાન સામે મુકી
સ્વરૂપવતી અને તેના ચારે લાખ તેને સ્વાધિન

કરી દેવામાં આવ્યા. વિદાય લેવાએ મરસનઝખ એકની ચોર-
તોએ સ્વરૂપ અને તેના લાખઓના માથે
હાથ મુક્યો સ્વરૂપનું દિલ ફાટ ફાટ થતું હતું.
તે પાતાના ધરે પાછી જઈ રહી છે એ વિચારે
તે બહારની જેતી બની ગઈ હતી. ત્યારે
મહેરદિલખાની ટોળી સ્વરૂપવતી અને તેના
લાખએને ઘેરે એસાડી ત્યારે રવાના થવા
લાગી ત્યારે સ્વરૂપે શેરગુલ તરફ જોયું જે
તેમને વળાંવવાને એકત્રિત થયલા લોકો વચ્ચે
ઉભા હતા. શાયદ સ્વરૂપે તેને આખો
આખોમાં ધાડ પાડવા અને ખુદની કમઝોર
મખલૂકને અજરહતી ઉપાડી લાવવા બદલ મલા-
મત દરી હતી યા તેની એ નજર એ દિલચરપીનું
એક લાગ્રમી પરિણામ હતું જે સ્વરૂપને દોડ
માસના વસવાટ દર્મિયાન એ નવજવાન મયે
વેદા થઈ ગઈ હતી. શેરગુલ થીજેલી આખે
સ્વરૂપ તરફ જોઈ રહી હતો તેના અંદાજ
કેહતો હતો કે, એકાં, એમે કાંઈ છોએ, પરંતુ
અજુઓની નીતિના બંધને એ વાતની પરવાનગી
નથી આપતાં કે પનાવંટ થઈ ગયો પછી તેને
અજરહતી શિકવાની કાશિય કરે.

સ્વરૂપવતી અથસચકે દરિએ જેના
ભાંખાને કંદાચે શેરગુલ પછી નથી સમજ
શકતો તેની તરફ જોઈ રહી હતો. શેરગુલે
નિગાહ ફેરવી લીધી પછી મહેરદિલખે
સંબોધી તેણે કહ્યું:

ખાન! હું દિન્દી બળ્યતો નથી તું આ
કુમારિકાને મહારા વતી કહે કે શેરગુલના હાથે
તને જે તકલીફ પહોંચી છે તે બદલ શેરગુલ
ક્ષમા માગે છે. અમે તને અને તારા લાખઓને
તકલીફ પહોંચાડવા માંગતા ન હતા; પરંતુ જે
કાંઈ અમે કહ્યું તે તારા આપ ઉપર વેર; વાળવા

માટે કમું છે. તારો આપે. ખાઝારે મિઝાની
સકતે જેનો ધનરો અમારો ખાતે લીધો
હતો કેવળ એટલા માટે નાપાસ કરી હતી કે
ખાતે તેને રૂસ્વત આપી ન હતી. અગર તે
રાત્રે તારો આપ અમને મળી જતો તો તેમને
કાંઈ પણ પ્રકારની તકલીફ પહોંચાડવામાં
આવતે નહિ.

સ્વરૂપવતી અને તેના ભાઈઓને જન્મ
પહોંચાડી દેવામાં આત્મા તે હવે મુખે અને
નિરાંત પાતાના ધરમાં રહે છે, પરંતુ કદી
કદી તેના વિચારો પત્રીરિસ્તાનની કુદરત ગિરિ-
માળાઓમાં અટવાતા એ જાણવાનો પ્રયત્ન
કરે છે કે શેરગુમને કેમ છે? તે શું કરી રહ્યો
છે? કેટલીકવાર તેને એવા વિચારો પણ આવી
જાય છે કે શું શેરગુમ કાફૂઆની ટોળા
સહિત એક વાર પુનઃ તેના ધર પર ફરમાવે

કરશે? પરંતુ હવે તેને હુમલાનો આશ આતે
છે તો તે કાંઈ પણ પ્રકારનો ડર યા અદેશો
અનુભવતી નથી, બલકે શેરગુમનું સરિમત
વદન જેને તે કંપના સહુઓએ જુએ છે તેના
દિલમાં શ્રદ્ધા અને આનંદની એક હહેર
ઘોળી જાય છે.

ગરીબ સંસ્થાઓને પુરાખખર

કાફિઆવાડના એક સાહિત્યપ્રેમી સદ્ગુરુદય
તરફથી અમને અમુક રકમ 'કારવાં'ના
ઉત્તેજન અર્થે મળ્યા છે. 'શુન્દતા' અને
કાફિઆવાડની ૧૨ ગરીબ લાયબ્રેરીઓ અથવા
અનુમતેના અર્ધા લવાઝમે એનો લાભ ઉઠાવી
શકશે. એથી જ સંસ્થાઓને 'આલક' યુગ
જંદાય તેણે અર્ધા લવાઝમના રૂ. ૨) મોકલાવી
તાકાદ નામ નોંધાવવું. —ગેનેજર

મહિમ મૌલાના 'શરર' લખતવી કૃત ઐતિહાસિક ઉર્દૂ નાવેલો

૧. હસન ઇન્દુલના	કી. રૂ. ૦.૧૧	૧૩. કલ્દ ઇન્દુલસ	કી. રૂ. ૧.૧૧
૨. હસન બિન સમ્યાલ	કી. રૂ. ૦.૧	૧૪. હુસનવે એન	કી. રૂ. ૧)
૩. ફિરદૌસે બરી	કી. રૂ. ૦.૧૧	૧૫. અયામે અરબ	કી. રૂ. ૧)
૪. સહીદિ વધા	કી. રૂ. ૦.૧	૧૬. કેસ વ નંબા	કી. રૂ. ૧)
૫. મહમુદ ફાતેહ	કી. રૂ. ૦.૧	૧૭. ગરવહે મચાહીર	કી. રૂ. ૦.૧
૬. હસનકા ડાકુ	કી. રૂ. ૧.૧	૧૮. જયાને સંદક	કી. રૂ. ૦.૧
૭. શાહકારે "શરર"	કી. રૂ. ૦.૧૧	૧૯. આગા શાહિકકી શાહી	કી. રૂ. ૦.૧
૮. ગેખાં હુફુન	કી. રૂ. ૦.૧૧	૨૦. ઇબ્રિસ્તાનકી આરતે	કી. રૂ. ૦.૧
૯. મલિક અઝીઝવ વજીના	કી. રૂ. ૦.૧૧	૨૧. દરબારે હરામખૂર	કી. રૂ. ૦.૧
૧૦. ફતોરા ફતોરિન્ડા	કી. રૂ. ૦.૧૧	૨૨. શીશીપાના	કી. રૂ. ૧.૧
૧૧. તાહિરક	કી. રૂ. ૧.૧	૨૩. મગરેથી ફરે	કી. રૂ. ૧.૧
૧૨. બાબક ખુમી	કી. રૂ. ૦.૧	૨. અ જુદુ	

ધી સંસ્કર રોસક ફકસેલસ કંપુપીક, મુસ્ત.

સવાલ-મારા બાપાને ગુજરી જવાને એક વરસ થયું તે અષાઢ તેમણે એક વીલ કરેલું હતું. જેમાં એમ લખેલું હતું કે હું ગુજરી જાઉં તો મારી મિલકતના એકત્રિકથુ-ટર મારા બંને મોટા ઊકરાઓને નીચું છું. તેઓ મારા મરવા પછી મારી મિલકત વેચી તેમાંથી મારા મરણ પાછળ ત્રીજું, દસમું, ચાલીસમું, વગેરે કરે અને મારા ઉપર-જે કરજ છે તે અદા કરે અને જે કંઈ બચે તે મારા વારસાદારે મોહંમદી મુજબ વહેંચે અને કરજ આપતાં ઘટે તો મારા વારસાદારે કરજ પૂર કરે. હવે તેવણની મિલકતમાં ફક્ત એક જ મકાન છે તેના વેચવાથી તે મકાનની કીમતમાંથી કરજ અદા થાય એમ નથી, માટે હવે કેમ કરવું?

જવાબ-તમારા બાપની મિલકતમાં જે એક મકાન છે તેના વેચ્યા બાદ તેની જે કંઈ કીમત બાકે તેમાંથી પ્રથમ કફનદાનનો અડદી ખર્ચ કરવો. ત્રીજું, દસમું, ચાલીસમું, કરવું કંઈ અડદી નથી, શરીર અંતમાં એના કરશે સજ્જત નથી. મતલબ કે એવી દુન્યવી રસો રિવાજની વસીયત પુરી પાડવી તમો ઉપર અડદી નથી. મહંમના સિરે જે કર્જ છે તે પુરેપુરું પહેલાં અદા કરવું. ત્યાર બાદ જે કંઈ રકમ બચે તો શરીર અંતના હુકમ મુજબ બધા વારસાદારરૂપાનું વહેંચી લેવું અને જે

મહંમના માથેનું કર્જ પુરેપુરું અદા ન થતું હોય તો એવી સુરતમાં તે કર્જ વારસાને અદા કરવું અડદી નથી થવું જો વારસા ખુશ હોય, માલદાર હોય ને મહંમનું કર્જ વારસા પોતાના માલમાંથી અદા કરે તો થવું જ સવાબનું કામ છે. મહંમના માથેથી કર્જનો ભાર બોલે દર યશો અને તમને મોટી નેજા પ્રાપ્ત થશે.

સવાલ-વંજામાં ગરદનનો મસો માથાના મસાં જેમ જરૂરી છે? શું કાંઈ ગરદનને મસો ન કરે તો વજૂ નં યામ? અથવા મેકરફ યામ? એનો શું હુકમ છે?

જવાબ-ગરદનનો મસો કરવો વંજામાં ફર્જ નથી સુરતદળ છે અને માથાનો મસદ-વજૂમાં ફર્જ છે. ગરદનના મસદની બે રીત છે એક તો એક માથાનો મસદ કરતી વેળા હાથ ગરદન સુધી લઈ જવા, બીજી રીત એક માથાનો મસદ કરી બંને હાથની પીઠ એટલે બે હાથના ઉપરના ભાગને ગરદન પર ફેરવે.

સવાલ-ત્રીયાલ કે તખતા ઉપર કુર્બાન મુકી પડવા માટે કંઈ કપડું કે રમાલ ઓઢાવવું અડદી છે? નહીં તો બે અંદબી થશે અને સુનેદગાર બનશે?

જવાબ-અમર પ્રથમ કપડું ખીજાવી તે ઉપર કુર્આન શરીફ રાખી પદ્મ પૂં ધણું સાફ કામ છે મતલબ કે કુર્આન શરીફનો જેટલો વધારે અદબ અને ઇજ્જત કરશો તેટલોજ મહોટો સવાબ મળશે. પણ કપડું ખીજાવ્યા વિના રિયાલ કે તખતા ઉપર કુર્આન શરીફ મુકી પદ્મ કોઈ પથ્થુ પ્રકારના વાંધા વગર દુરસ્ત છે એમાં કંઈ શુન્દો નથી બિલકુલ નીચે ઝમીન ઉપર કુર્આન પાકને ચુકવું મોટી બે અદબી અને શુન્દો છે.

સવાલ-આરસના પથર ઉપર કોઈ માણસ ઉજરથી પાણી ન વાપરી શકેતો હોય એવી મનજુરીમાં તયમ્મુમ કરે તો ચાલ કે નહીં? અથવા મોટી કે દિવાર ઉપર ચડી ઝરૂરી છે અને શુસન તથા વજૂની બદલ તયમ્મુમ એકી તરેહનો છે કે ફરક છે.

જવાબ-આરસ અથવા કોઈપણ પથર ઉપર તયમ્મુમ કરવું બિદ'અજ છે. જેમ વજૂ મોટી તયમ્મુમ કરવામાં આવે છે તેજ પ્રમાણે શુસનનો પણ તયમ્મુમ છે બંનેના તયમ્મુમમાં કંઈ ફરકાર નથી.

(ફરે મુખ્તાર, બહર, દિલાયહ.)

સવાલ-આપણે ત્યાં ખત્તામાં છોકરાને સગાં-રેતેલીઓ ખુશખબરીના તૌર પર રૂપિયા આપે છે તો તે રૂપિયા બેગા થએલા છોકરા લઈ લે કે તેનાં માથાપ તે રૂપિયા લઈ લે તો બંનેએ છે કે નહિ તે રૂપિયા કોની માને-

કારવાંના વાંચકોને ખુશખબર સંભળાતીએ છીએ કે આવનાં આ કે ગુજરાતના બહુતા લેખક જનાબ 'ફર્ર' માતરી સાહબની 'પ્રતિરૂપકિ' નામે નવલિકા કારવાંમાં પ્રગટ થશે. હવેથી દર આ કે એકાદ રસીક નવલિકા પ્રગટ કરવાનો અમે પ્રયત્ન કર્યો છે. —તંત્રી

કાના મણવા?

જવાબ-તાના છોકરાને ખત્તા વિગેરેના મોકાપર જે રૂપિયા આપવામાં આવે છે તે રકમ ખાસ છોકરાને આપતી મક્કદ હોતી નથી બદલે તે નાણાં માથાપને આપવા મક્કદ હોય છે. માટે તે બધી રકમ છોકરાની મિલકત નથી તેના માલિક માથાપ છે. માથાપને તે રકમ લઈ લેવી દુરસ્ત છે અને બેધએ તે કામમાં લઈ શકે છે.

સવાલ-માથાપ જીવનમાં પોતાની અવલાદને બખશિશ આપે અને અમૂક ને વધારે આપે અને અમૂકને એણું આપે એમ કરવું દુરસ્ત છે કે બધાને બરાબર આપે. એમાં કંઈ શુન્દો છે કોઈ બાબતસર જરૂરતને લઈ એમ કરે તો ચાલી શકે?

જવાબ-માથાપ પોતાની હયાતી દરમ્યાન છોકરા છોકરીઓ વચ્ચે બહુ ચણી કરે અથવા બખશિશ આપે તો હનશી મઝબબ પ્રમાણે સરખે લાગે આપે પણ કોઈ ખાસ કારણને લઈ અમૂકને વધારે આપે જેમાં ખીમતોને નુકસાન પહોચાવાનો ધરાઈ ન હોય તો એમ કરવું દુરસ્ત છે. જેમકે કોઈ છોકરા માથાપનો વધારે તાયેદાર અને ફરમાંબરદાર હોય અને વધુ ઔલાદવાળો હોય અથવા કોઈ છોકરા અપંગ હોય કે જેને લાચારીના કારણે વધુ આપે. મતલબ કે નિયત નેક હોય તો કંઈ વાંધા નથી. પણ જો કોઈ ખાસ ઝરૂરત અને

—: સુબારકબાદ :—

અમારી ભલામણને માન્ય રાખી એક ગરીબ વિદ્યાર્થીને વાર્ષિક સ્કોલરશીપની મદદ આપવા બદલ અમે અદહાજન, શેઠ ઇશ્વારીમં મોતીવાલા. સાહબનો આભાર માનીએ છીએ; —સહુતંત્રી:

કારણ વગર ખીનઓને કમ આપી નુકસાન પહોંચાડવું મનુષ્ય દરો તો એમ કરવું મનુષ્યો તદ્દતીમી છે. અને ચુનેદગાર ધરો. (દુરેમુખનાર)

સવાસ-જનાઝદની આગળ ચાલવું મુનાસેખ નથી. છતાંએ કેટલાક માણસો અમારે ગમે આગળ ચાલે છે અને નજીકારે તો જનાઝદની પાછળ ચાલે છે. આગળ ચાલનારોએને રોકવામાં આવે છે તો એ માનતા નથી અને કહે છે કે કઈ દહીસથી એમ સાબેન છે કે પાછળ ચાલે! આપના "ફાવા", આરેફિયુદ", માં મજકુર મસલો અમારે બતાવ્યો છતાંએ દરરમી કરે છે અને વાત ખરીજ છે તે તે ફરીકારના નથી. માટે એનો ખુત્રાસો કરશો.

જવાબ દિનકા મજબમાં જનાઝદની આગળ ચાલવા કરતા પાછળ ચાલવું વધારે અફઝલ અને એકદર વધુ વધામાં આવેલું છે. માટે જનાઝદની પાછળ ચાલવું જોઈએ, એમાં જિદ અને હદ કરવી તકી જોઈએ. દહીસની માનખર કિતાબ "તદ્દતી. શરીફ" અને અફઝલમાં પણ એવીજ રીતે મોજુદ છે. જેને મસઅત્રાની ખબર ન હોય તેને સમજતી દેવું જોઈએ. લગાઈ જગડો કરવો ન જોઈએ અને જે મસઅલો ખરો હોય તેને માન આપવું જોઈએ.

સવાસ-વજ ક્યા બાદ પાન ખાવું અને બીડી પીવી એથી વજ દૂરી જાય? હા પાછું વજ કરવું પડે? જનાઝદનાર :
જવાબ-વજની કામતમાં કંઈપણ ખાવા પીવાથી વજ તૂટશે નહિ. પણ નમોઝ પઢવા પછીમાં કાગળા કરી મોંદાને ખૂબ સાફ કરી લેવું જોઈએ. વજ તૂટવાની જે ચીજો કિતબી કિતાબોમાં પણ વધામાં આવેલી છે તેનેથીજ વજ તૂટે છે.

ઓલ ઇન્ડિયા રેડીઓનું

પ્રખંદાકિક

"આવાઝ ઉર્દુ"

અથવા

"સારંગ" હિન્દી

વાંચો અને રેડીઓ સાંભળો

છુટકે નકલ સાડા ત્રણ આના.

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કલપીક સુરત.

સાયન્ડીકેટ ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

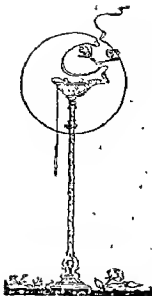

સુલેમાન જી. સુરાહ

સુરાહ ટેલરીંગ વર્કસ

ચુનારવાડા મસ્જિદ પાસે

રાંદેર

સાપાદક

[મયા અંકથી ચાલુ]

૨૦

નજર કોઈ સીનમગરની પડી છે
કે દિલમાં નોક ખંજરની ગડી છે.
અથા 'દેરાન' એ જોઈને દર્પણ
કે 'કો' તરવીર દેરનમાં ખડી છે.
કોઈનું 'કો' નથી દંભી જગતમાં
અથાને પોત પોતાની પડી છે.
ફરથું ને દિલ કદાપી પછુ ન છુટે
એ યુગલ્ય ઝુલ્ફની ઝાલિમ કડી છે,
અદારે હુસ્ન પર થું જોઈ ફૂલે
કરીને જો ખિજાં પાછળ ખડી છે.
અથા બેહોશ સાકીની નજરથી
અજગ્ય મરતી ભરી એ આંખડી છે.
કોઈનું દિલ મંજુ છે મારા દિલથી
નિગાહો થું લડી કિસ્મત લડી છે.
'મઝાક' એથું વરથા છે મારા મનમાં
હવે એનું સ્મરણ વારે ધડી છે.

"મઝાક" (ડબોઈ)

૨૧

અજગ્ય અફતમાં 'કો' આવી પડી છે,
કમર નાઝુક થિરે એક ગાંસડી છે.
તમે મારા અને હું છું તમારો,
મને એ ધૂન એની બસ પડી છે.

સનમ પોતે મદખ્ખાનને રડે છે,
ધ્રુવાદી કેવી ઉશ્કેતલી ધડી છે.
જુલાઈમાં મઝા આવેછે દિલને,
જુરી આદત શમે મમ નીવડી છે.
ન દુનિયાને પડી છે તારી "યુસુફ"
અને તુ છે કે દુનિયાની પડી છે,
"યુસુફ" (જોશ) (સુરત.)

૨૨

અજગ્ય માથકથી કિસ્મત લડી છે;
હું ભારતમાં તે લંડનમાં પડી છે. 1
મદખ્ખાતમાં છે પ્રેમીની ખરાખી;
હૃદય સીમત સુસીયન એવડી છે. 1
ભરે દિલ એક પછુ દિલગર હાલરે;
નિરાશી પ્રેમીઓની વાવડી છે.
અથા છે રીન્દના હાથે મગનમાં.
જાણે શેખની થું પાધડી છે.
હીડી સ્પીરિટ માફક હૃદય 'આસી',
ચણી મનહુસ ધ્રુરકતની ધડી છે.

"આસી" (સુરત.)

૨૩

હમેશાં લાલપુમ 'કો' આંખડી છે,
સુધા છલછલ ભરી 'કો' વીરડી છે.
જીવનદવ છે કદુ ચંદાવડી 'કો',

નિરાશામાં સદા સંચાર એનો;
તમારી યાદ છે ! ચેતન જડી છે !
હું કોને કોય દઈ 'આઝાદ' જાગ્યાં ?
ખુદાએ બેરદમ ફિરમત ધડી છે !
'આઝાદ' (દાર્વાજા) (પેદલાદ)

૩૩

ન જાણું કાં રડી મમ્ આંખડી છે ?
લલાએ મમ મહીં કોના રડી છે ?
લલા ખૂટે ન કાં આ વાટડી છે ?
જિવન-કેડી અરે શું સંકેડી છે ?
કહે છે કોઈ અન્તરથી સદાએ
ફસાણી તો ન જિવન-નાવડી છે !
નહર ભેગી થનામાં શું થયું આ !
બની દઈ મય દર ઉર-પાટડી છે !
જિગરમાં આગ લાગી દાય મારા,
સમગના દિગ તણી કોને પડી છે !

'ચમકાર' (ભાવનગરી)

૩૪

ક્યામત છે ફસોલીની ધડી છે,
બધાને પોત પોતાની પડી છે.
જગતમાં થઈ ગયો મુસ્લિમ તુ ઐયાસ,
તને આ નારી ઐવાશો નડી છે.
કદી તેં કામની સેવા ન કાધી,
પડી છે તો તને નારી પડી છે.

'દેહાત' (નંદીશ્વર)

૩૫

ખુસીયાન પ્રેમ પ્રારંભે નડી છે,
પડી ચકકરમાં જીવન નાવડી છે.
મિલન માટે તને વિનવું હવે કાં ?
કે તું મુઝ કલ્પનામાં દર ધડી છે.
જ્યાની ! તુ જ જ્યાનીની ખુમારી,
ક્યામતમાં ક્યામત થઈ પડી છે.

સંભાળું કોને ? દિલને યા નહરને ?
ઠરો મુઝ પર નરીલી આંખડી છે.
પ્રણય આઝાપ આજે કેમ ગાઉં ?
સિનારી દિલની તુટેલી પડી છે.
વિસામો લે ! અરે વિધુન તું પણ,
બહુ નેજલીક મારી છું પડી છે.
દયા કર એક દરિયા દે મને તું !
ક્યા મુઝ દાર પર આવી ખડી છે.
કુખી દિલના કહે તુજ કુખકથાઓ !
બધાને પોત પોતાની પડી છે.
મન રહેતું ધરી આજે છે "જતમી"
ઝરા નિરખો ઘટા ધેરી ચડી છે.

'જતમી' (ગિરાજવી)

૩૬

જુદાઈની ધડી પણ શું ધડી છે,
ધડી એક એક ક્યામત જેવડી છે.
નયનમાં કામ્ય છે જ્ઞેનાં જીવનનું,
ટપકતાં અશ્રુઓ એની કડી છે.
જે મરવા પણ નથી દેતી સુમેથી,
એ કોની આશ મુઝને સંપડી છે.
તમે ખૂસા છો, એ ખૂસો નથી કે;
સિખામણ મુઝને એમાંથી જડી છે.
દણુ આવી નથી જે વાંચનામાં,
અમારા દિગ તણી એ ચોપડો છે.
દગ્ગરો દોકરો આધી જીવનમાં,
છા આંખો દણુ ક્યાં બાધડી છે,
સદા આવાજ આંધે છે મરજુની,
ધડી પણ શું જીવનની નીવડી છે.
સુવાનીમાં બિચારીને ન આજો,
દણુ મુઝ આશ રમવા જેવડી છે.
નથી જખ્ખો એ દિલની ધાર ઉપર,
ખિરેલાં ફૂલને ફરતી પ્રાંખડી છે.
કરે છે પાર કુખ દરિયા મહાધી,
મરણ તો મોક્ષ ફેરી નાવડી છે.

કરી છે કાર્ય કરવાનાં - કરી છે,
હવન "ધાયલ" ધરી કે બેઘરી છે.

"ધાયલ" (પાત્રો) -

૩૭

નહર તિછી એ મુજ દિવ પર પડી છે;
ફક્ત એથી નિશા મુજને યડી છે !
એ માટી ને સનમતી વાળી છે;
તને કાં સૂત્રા એમાં પડી છે ?
તમારા વિરદની આ તે ધડી છે;
કે ન-એક વરસોથી - યડી છે -
દિવે શું ના 'યતે' સીધી જો મળે;
નહર સૂઈ 'યજુ તિછી' પડી છે !
વશ આજન મને મુજને નક્કી;
મને મારી તને તારી પડી છે !
હવ તડપીને તડપાવે છે એને;
ક્યામન પર ક્યામન થન પડી છે !
કિનારે કેમ પોંદવે પ્રેમ નૌકા;
વમજમાં ફપના આતી પડી છે !
ખિલેલાં પુષ્પને ઉવવનમાં નિખી;
અમારી આંખ આજળ સમ રડી છે !
કહે છે દિલની નાતિકાં વ્યાઓ;
અધાને પોત પોતાની પડી છે !

"નાતિકા" ચંદેરી

૩૮

શું કોમીવાદની આંધી ચડી છે !
કે નભથી વીન્છી તૂટી પડી છે !
એ કોમીવાદની હેરી દવાથી;
નિઆરી ભાગની માંહી પડી છે !
ત્યાં વાતો જોનું જીવની રોકડી છે;
તે અદિઆ ગોંધીજી બોડડી છે !
કહેને શી રીતે સ્વચ્છ આપે !
સિરક પશુ લીડોની રોતડી છે !
છે પુત્રક સંકેતુ પહેલો દિવાલો;
લિટર મોચાને નાની પોતાડી છે !
સદાએ પાનખર છે અમ વસંતે;

મહા વટોળમાં અમ જુપડી છે !
ગર્થ - કુલો કોઈના હાર યદને;
રડી બહી ફક્ત અડી હાવડી છે !
મુસાએ એટલું ભાગતને ચસો;
હવ એ બેસ દિંદી આખડી છે !
મદે ના રોખ પર પડીઓ પછી કાં ?
જીવે સુરમે ભરેલી આંખડી છે !
પદાવાની પીળને કાલુ પ્રીછે ?
અધાને પોત પોતાની પડી છે.
કવિતા શું લખે 'બેકાર' બીન ?
કલમ શૂન્ય ન જેને આવડી છે !

"બેકાર" (ચંદેરી)

૩૯

તને તો સ્વર્ગની ઝાહિદ પડી છે;
નખીની પાંદની મુજને પડી છે.
અનોખો રંગ દે થાં દેખ નખીને;
મને હિન રાત બસ એની પડે છે.
હખીને પાકને સદે અમે પડે;
દયા દ્રષ્ટિ ખુદાની યદ પડી છે.
ભલું યાદે વસોલાથી તમારા;
ભલે અફા ફરી અમ પર પડી છે.
તમારા કાલે આજે અમારી;
બહા ચિત્ત જયા માંહી પડી છે.
યશે બેડો અમારો પાર પદમાં;
અખી દ્રષ્ટિ નખીની જે પડી છે.
યથો હમ સરત યાશે કોઈ જગમાં;
ખુદાને પશુ સના કરતી પડી છે.
નખીના કારની છે આજુ બસ;
મને ના અન્ન કો ફરતી પડી છે.
અનોખો રંગ છે મુજ પર નખીને;
મને સદે અજાની નિત પડી છે.
કરીને બધા આંખો હું નિહાળું;
હખી અંતર મહી ઉતરી ચડી છે.
સ્વચ્છ પાકનાં એ પ્રેમ સદે;
દયા દ્રષ્ટિ આ "ખાડી" પર પડી છે.
"ખાડી" ચંદેરી

મુદમમદની નજર બંધાં બંધાં પડી છે,
 નવી રચના નવિન સુષ્ટિ ખડી છે,
 નજર મુગ્ધ રંકની બંધાં બંધાં પડી છે,
 નળીજની કૃપાની ત્યાં ક્રમે છે,
 બનાવે મસ્તને બેબુદ સિદ્ધને,
 ગઝલની રસલરી તે આંખોની છે,
 દષ્ટ દષ્ટો દર્શ છે વસરબંધી તિમ્બે,
 નિરંતર યાદ મર્મ દિલમાં ખડી છે,
 નહીં બળજો કદી બંધાં દિલ કદીયે,
 છળી બંધાં મુગ્ધ નળીની લાંબડી છે,
 પ્રેમ હું એકલો મેલશર મહી બંધાં;

પંક્તિ:- "દમ છે આદમમાં તને વતનમાં છે"

૧

તાર સુંદર વદન નયનમાં છે,
 એક અનોખી અદાર મનમાં છે,
 નયન અશ્રુઓ જોઈ ને વેદવે,
 નાક ધીરજ તણી વદનમાં છે,
 જોની સરતથી અપ દત્તા બેનર,
 આજ સંતાએલો કપનમાં છે,
 કાં છુપી છે મુગ્ધથી એ આંખે,
 મારા બે જગ એ બે નયનમાં છે,
 આંખે પરદો તમે ઉઠતી છે,
 ખામી કંઈ નરના કથનમાં છે,
 મગ છે શીશામાં, જનમ મસ્તીમાં
 તું છે દિલમાં, નશો નયનમાં છે,
 કાણુ છે એ તને કહું શાને કે,
 છે કોઈ તારા જોવે મનમાં છે,
 અશ્રુઓ તારી આંખમાં, તૈયા
 એવું શું દર્દ મુગ્ધ કપનમાં છે,
 અપ "અસર" કાંકિનારા સોષે છે,
 શરૂ વૃક્ષાનના વેદનમાં છે,

"અસર" સાવેરી (વડોદરા)

સદને ચોન ચોનાની પડી છે,
 નિરાશા આંશમાં ઉમ્મત ખડી બંધાં,
 બધાને ચોત ચોતાની પડી છે,
 કૃપાનિધિ કૃપાનો આ સમય બંધાં,
 સહુને ચોન ચોતાની પડી છે,
 શકાયત હસ્તમાં તમ અરે, પધારો,
 બધાને ચોન ચોતાની પડી છે,
 શુનદગારો શુનાહોથી ઠરો કાંકે,
 નળીન્દ્રિષ્ટ, ખુદ-રહમત ખડી છે,
 સમલંચો મર્મ કોઈના પ્રેતાપે,
 અદદ અદમદ તણી બહુશી કડી છે,

! "વહશી" રહેરી

એક બેલું જીવન નયનમાં છે,
 ખૂન અશ્રુ તણી વદનમાં છે,
 ચોઈ ભુવન મહી દીપી ઉઠે,
 એવા નર રતો મુગ્ધ વનનમાં છે,
 યે રહું આપેલા ચરણની રજ,
 એક એ આરા મનની મનમાં છે,
 કલ્પનાઓ સરે છે ઉમીંધી,
 કાંણુ એ મુગ્ધ હૃદય ભુવનમાં છે,
 આંખ શોષે છે આંખનો તારો,
 કિન્તુ તારો એ ક્યાં ગગનમાં છે,
 દિલ ન સમજે દેવ એ દિલ મારે,
 એક દુઃખનો પેદાશ તનમાં છે,
 રંગ લાપી છે દિલની મિનગારી,
 આજ લાગી બુદ્ધો ગગનમાં છે,
 નામ છે નામ ખાંધી જીવનમાં,
 ક્યાં જીવન જીવું કે જીવનમાં છે,
 જિન્દગી મીન, મીત જીવન છે,
 શું મરણ પછી જીવનમાં છે,
 મરણ ગમતું નથી મરણ આવે,

[૬૮૬]

૧૯૭૧

કાણુ જાણે કે શું. જીવનમાં છે.
માત “ધાયલ” જીવનનો અંત નથી,
એક પછો એ તો જીવનમાં છે.
“ધાયલ” (પાલ્લે)

દિવ્યનો પાઠ આ કથનમાં છે;
દમ છે આદમમાં, તન વતનમાં છે!
ખુદ-ખ-ખુદ જાણુજણી હૃદય-વીણા!
કોઈ સંગીત-મુજ કથનમાં છે!
એક સુખી નથી હું સંઈ લઉં,
પ્રેરણા જાગી મહાગુઃ મનમાં છે
થા ન માયુસ, દુર્દશા દેખી,
તારો ઉદ્ધાર તુજ પતનમાં છે!
મીઠા માંડોને આશ બેઠી છે;
કાળા શી વાર આગમનમાં છે?
તું અદ્ભુતને જગાડી દે;
તે પછી જે કે શું જીવનમાં છે!
વધપટો વધવધો છે ચંદ્ર-કળા,
રત દિવાલીએ, મુજ શુદ્ધમાં છે.
ભોગ, સેવા, સહન, મનન, ચિંતન,
મુજ જાતન એજ પંજતનમાં છે!
મીઠુ પાપાણુને કરી દેશે,
એ અસર દિશતણી જલનમાં છે.
નાંખ મુનુની આંખમાં આંખો
મને જીવનમાં એ નયનમાં છે!
‘સીરતી’ જીવ જાણુ આશાને
જિંદગી આશના જાતનમાં છે!

“સીરતી” (કોર)

કાષ ઉમ્મીદના જિવનમાં છે,
કાષ તરતીરના નયનમાં છે,
દર્દ દુઃખ દર્શ શોકના ભાવો;
નિન અહીં અવનવા જિવનમાં છે.
મુજ મુનેદગારને ગુનાહો વિણ,
કે ન દાસિય યયુ નિવનમાં છે.

દાસ જાતલાલું જિંદગી ના શા?
દર્શમાં છે, કદી રદનમાં છે.
કાણુ જાણે કે શું ચયુ મનને,
વાત કેતું નથી જે મનમાં છે.
લાખ જોજનથી દિવને જોય છે,
શું મદમજન અમજન વતનમાં છે.
રકત શું? પ્રાણથી જાતન દરશું;
દમ છે, આદમમાં તન વતનમાં છે,
હોડ-ઝગડ, “વડી” આ દુન્યાના,
પાપ મુકિત મનુ ભજનમાં છે.
“વડી” (કરમાડ)

પા...
બેદિર કાં અહીં વતનમાં છે?
તારી ચર્ચા તહીં જગનમાં છે.
ચંદ્ર, ચરજને તારલા શું છે?
દર્દના દાગ એ જગનમાં છે.
વાદ છે ખૂબ! હું નથી જુદો,
તારી ચરત હજુ નયનમાં છે.
બેખબર તું જરા બળીને જો,
જિંદગીની મજા જલનમાં છે.
જાડી પડ્યાં છે સાગરો ‘અશરાદ’,
કે અજબ દાસ અંબુમનમાં છે.
“અશરાદ” (વ્યાલુ)

દક પયાંગી તુજ મુખેનમાં છે;
દર્દ ધસનના દર કથનમાં છે;
રંગ અનેશ અને મધુર ખુશખો;
અન્દ રૂપીં દરેક મુમનમાં છે;
તેં પુઝારી જે ખાંચ ઉખંડવતની;
આજ પથુ ગુંગલી પવનમાં છે;
તું મયો, વાદ તુજ કેદી ન જરો!
દિવ્ય જાદુ અસર કથનમાં છે.
અંજલી કાજ, એક બે માતી,
અર્થ આઝાદ જે નયનમાં છે.
“આઝાદ” દારનાત્રા (પેટલાદ)

આન ઉપા તણું ગગનમાં છે,
નૃસિંહર પુષ્પનું ચમનમાં છે.
પાંખ તડપી રહી ચિહ્નગોલી,
શી મૃગા એ નભા ગમનમાં છે.
શાખ ડોલે તરૂંધરા કરી,
પણી કાનિ રૂંધે નમનમાં છે.
આજ માતા વસુધરા રૂંધી,
રે, વિસામે ન નિર્મલ વનમાં છે.
રશ્મિ વાંચી રહે કવિ વાણી,
શી વિગમતા મનુ છનનમાં છે.

‘કિરમત’ (ભાવનગર)

૮

કોણ કહે છે વન અમનમાં છે,
બધી દુનિયા જુઓ જલનમાં છે.
દેવ ધ્યાં ને સ્વાર્થ બાછના,
એક બોલ દેવરો મનમાં છે.
જોલ જોલી કરાર કોં કરે,
હવે વિશ્વાસ ક્યાં વચનમાં છે.
દિલમાં વાસો કરી રહો હપદમ,
દમ છે આ દમમાં તન વતનમાં છે,
ભક્ત “સત્તાર” શાદ નિઝામીના,
શબ્દો આદ સરળ કવનમાં છે.

“સત્તાર” (રાજપીપલા)

૯

દમ છે આદમમાં, તન વતનમાં છે,
રહ્યો સાર, એ કથનમાં છે.
દમ નેથી, તો, નથી કે આ દમમાં,
નથી આદમ, તો શું વનનમાં છે?
પ્રભો આદમ, વતન પછી; તેથી,
દમ છે આદમમાં તન વતનમાં છે.
તું જીવનથી નિરાસ કાં ચાએ,
તું શું જાણે કે શું જીવનમાં છે.
દાવ હાથાં, જુગારી, બમણાં રમ,

તહારો ઉદાર યુગ પતનમાં છે.
દિલ્લી દુનિયા, વિશાળ દુનિયા છે,
શું કંઈ, શું શું તહારા મનમાં છે?
આલ સળગાવે, દિલનો દાવાનળ,
આગ એવી હૃદય જલનમાં છે.
દદ, દિલમાં ભરાઈ ઉભરાણું,
ચક્ષુ અરણ્ય દવે વદનમાં છે.
દેવની દાઝ ઉદમાં ધર, “મૂસા”,
એ વન-પ્રેમ તહારા મનમાં છે.
“મૂસા” બના તકેશ્વરી

૧૦

બાની ક્યાં બોળો ઇન્દીયનમાં છે,
સર્વે શુદ્ધતાન પોત્રીશનમાં છે.
ચરણો કાસ સિવિલ મેરજનો,
આજ વરણો તે સેશનમાં છે.
ફેશનગલ એ ગ્રાવેસેનો ચેપ,
પ્રેમના સર્વે ડીવીઝનમાં છે.
હૃદય શુદ્ધરમાં ખૂબી તે કયાથી,
જે મદખનના સોલ્યુશનમાં છે.
ધરતી રાણીથી તેને શી મતલબ,
પ્રિયતમ જેની ગાર્ડનમાં છે.
બદ વધુ કીંગ કોંગથી “આસી”,
આજના પ્રેમી અમ્પીવનમાં છે.

“આસી” (સુરત)

૧૧

પૃથ્વીમાં છે ન, એ ગગનમાં છે,
છે અને, એતો મારા મનમાં છે.
કંઈક અનેરું જ રસ કવનમાં છે,
લુપ્ત એથી વધુ મનનમાં છે.
જગ પ્રકાશિત છે, જેના પુર ચક્ર,
જ્યોત એનીજ મુજ નયનમાં છે.
હોય છે જેમ છીપમાં મોતી,
અથગ્યો એમ મુજ નયનમાં છે.
નામ છે, મોત-જંદગીનું, ફક્ત,

એ બધું આપના વચનમાં છે.
આપની યાદ તો સદા રહેશે,
ત્યાં સુધી જીવ મારા તનમાં છે.
સસ કાળેજી જીવ આપીશું,
એ વિચારો હવેતો મનમાં છે.
સુખ હૃદયમાં રહેા બની મેદમાં,
પુષ્પની આશરે ચમનમાં છે.

હે કૃતેદ તેની સર્વદા "આશિક"
સસની જ્યોત જેના મનમાં છે.
"આશિક" (વડોદરા)
૧૨
હિમિ તારથી હું જીવું જીવન
મારું જીવન મરણ જીવનમાં છે.
ચિતરંજન પુરેલિત

પરમો (ગોનારીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ક્ષતેહમંદ ઇલાજ

ડોક્ટર જસાણીની
જગમગાદુરે અસલ દવા

ગોનો-કિલર

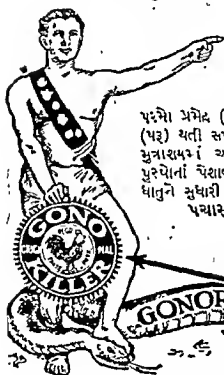
[૧૯૪૧]

બેઘડકે આજેજ અજમાવો

શમે તે કારણથી લાચુથયેલ તુરતનો અથવા જીનામાં, જીનો
પરમો પ્રમેદ (પરમીઓ) રવખામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રમી
(પર) થતી સખત બળતરા, ટીપું ટીપું તથા અટ્ટીને થતો પેશાબ,
મુત્રાશયમાં આવેલો સોજો તથા થયેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓ અને
પુરુષોનાં પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જલમુળથી નાશ કરો બગરેલી
ધાતુને સુધારી રવજ અને પદ કરે છે

પચાસ પૌ) ગોળીની બાટલીની કોમત રૂ. ૪)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના જીવું.

જે ચેતવણી છે
નકલીઆઓથી ચેતવે.
ખરીદ કરતી વખતે દવાનું
નામ ગોનોકીલર અને
કુકડા હાથ સીલબંધ
પેકેટ તપાસી લેવું.

એકલા બનાવનાર ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વીક્રમલાલ પટેલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪

રોહીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, મુરત.

અધિકારના એજન્ટ :—ધનીપત્ર પ્રી-પ્રેસ વર્કસ ૯૦ વિલિંગ્ડોન રોડ, મુંબઈ.

સિદ્ધિ.....ના.....સન્માર્ગ

કેન્દ્ર કરનાર : "ગાદિસ"

(સર્વ દક્ષ કૌશલને સ્વામીન છે)

૨૪

૨૮

સંગીત એવું હોય છે એવું, જે આપણને
ચેતના આપે. એકતનાં દાનપૂરતાને શરીર
સંપાદીની નવવાર જેવું પાણીદાર બનાવી દેય,
છન્સાનની ફરી અમેરી સકિતઓ અથત કરે,
સંગીતનાં પ્રત્યેક મુરનાં ઉનાર મળવ દ્વારા
સાક્ષ્યનાં સન્માર્ગે દેખાતા થાય સંગીત
આત્માને માત્ર દેલાવે જે નહિ પણ અનંતર
અનુભવેને પણ ઉપાડી નામે, એવા સંગીતને
સાચા સંગીતની ઉપમા આપી નહાય છેકાશનું
રહન પણ આનંદારીઓની અપૂર છે.

૨૫

આપણા ઉપર થતા અત્યાચારો સાત
અસોન નહ કનાથી અટકતા નથી, પણ
નામાન નવ હવવા માટે સકિત કેળવવાની
નહ પ્રથમ પોને સરાકેત થઈ પછી
મમ ન સમાજની સકિત કેળવવી પડે છે,
અત આટલું થયા પછીજ મુક્તિઓનાં મુખો
ના અત આણી શકાય છે.

બીજાણુ, મુકુ પછેનાજ અનેકસાર મરણ
પામે છે.

૨૭

ત્યાં સુધી નમારામાં નજાપણુ અસ્તિત્વ
રહેશે, ત્યાં સુધી તમે કયાનાજ રહેશે,
તમારી નજાપણુને કુરુપણુ યતોજ રહેશે,
તમારી ફરીપણુ પણ જગત સંભળશે નહિ,
માટે નજાપણુને સુદર, અમેરી નામે, બીકે
અક્ષાદ સિવાયની બીકે આપણા માટે દરમ છે.

જે માણસ સ્વયં પોતાની કિંમત પીછાણી
શકે છે, તે જગત જોગાતમાં ભાગ્યેજ નિષ્ફળ
નીપડે છે.

૨૯

અદ્વૈતાદની તાણેદારી સ્વીકારનારને નિરાશ
અડી શરતી જ નથી, તેને યોછ કાલ પણ
સકિત દરથી શક્તી નથી, અદ્યાદનો સેવક
ભયમુક્ત બને છે.

૩૦

સાચ કરવો અર્થાત બીજ માગવી એ
માણસની નજાપણુમાં અસાધારણ ઉમેરો કર-
નાર વસ્તુ છે. બિહુક શરીરે ગમે તેટલો સય-
કત હોય, છતાં તે પોતાને નજાજા પમે છે,
અતન સિના પ્રાપ્ત થયેલો એકદર વસ્તુઓના
નિશામાં સમાવેશ થઈ જાય છે, તે એ દશીએ
પુરે પણ પિતા પાસેથી અપાતું મેળવી લેવાની
આશા સજ દેવી બ્લેધએ.

૩૧

સંભવિત એવા એકદર કાર્યોને અનુકરણ
અસંભવિત બનાવી નામે છે, અનુકરણમાં
ગરબ છે, આતમ વિશ્વાસ કેળવી પોતાની
શક્તિઓમાં આશ્રયે આપણે પ્રત્યેક કાર્ય આક-
રુ બ્લેધએ. અસંભવિત હોય છે નહિ,
એમ મુક્તના પૂર્વક મોની કોયલેખમાં અંપ-
લોવી દેવ બ્લેધએ.

૩૨

જાણવાની અત, અવનવી, જોષખોળ કન-
વની જે છન્સાનમાં તમન્ના નથી, તે છન્સાન

પશુ, સમાન, લેખી શકાય. ઇન્સાન અને હય-
વાન વચ્ચે એકજ તફાવત છે, તે એ કે ઇન્સાન
શુદ્ધિદારા અનેક અવનવા પ્રયોગો કરી શકે
છે, જ્યારે હયવાનને એવા કશાં પ્રયોગો
માટે શુદ્ધિ હોતી નથી.

૩૩

માનવ જીવનની જરૂરિયાતોની ન ગણી
શકાય, તેટલી છે. આપણી ફરજે અપુર છે,
જીવનમાં, છેલ્લા આસ મુખી સનત પ્રપત્ન કર-
નાર પણ એને પહોંચી વળવા અશક્ત છે,
જતાં યથાશક્તિ ફરજે અદા કર્યે જવી એનાંજ
આપણા જીવનની સાથેકતા રહેતી છે.

૩૪

આશાવાદી ઇન્સાન પણ નિરાશાવાદીના
સનત સંસર્ગથી નિરાશાવાદી બને છે, માટે
આપણે બીકણ કે નિરાશાવાદી હોય તેવાઓથી
લગેશાં દુર રહેવું જોઈએ. સાહસિક, આશા-
વાદી અને મહત્વકાંક્ષી ચિત્રો સાથેજ મૈત્રી
સાધવા મથવું જોઈએ.

૩૫

અમલ એ એકજ એવી વસ્તુ છે, કે જે
પ્રત્યેક વસ્તુને નવેસર જન્મ આપી જીવડે
છે. અમલનાં અંતઃ સાથેજ પ્રાણજોની
પાયમાલીની શરૂઆત થાય છે. આપણે પંજુ,
જ્યાં મુખી કર્તવ્ય પાલન કરી રહ્યા હતા
ત્યાં મુખી જીવનમાં આપણી ભાવનાઓ હતી.
કર્તવ્યશૂન્ય થયા ત્યારથી આપણી અવનતિ
વધી રહી છે. જે આજે તો આપણને
કર્તવ્ય સાથે કશોજ સંબંધ રહ્યો નથી. પરીણામે
છેક મુશ્કેલી મહોમાં આવી પડ્યાં છીએ.

૩૬

આપણી આજની અવદશા અજાન વેશઅને
અપાવનાર સ્ત્રીઓ ત્યાં દિનદિન એવાંજ બાદ-
શાહોને પણ આભારી છે, મુસ્લિમોનું અધ-

પતત્ત એ સ્ત્રીઓ અને બાદશાહો દ્વારા પણ એણું
થયું નથી. ઔરંગઝેબ (૨૦) જેવા જનને
મજૂરી કરનારા થોડાક શહેનશાહો. બીજા
થયા હોત તો આપણી આજની અવદશા
થતા માગીજ ન હોત.

૩૭

આપણા કવિઓનાં અંતર પણ કમનસીબે
આશા અને આત્મ વિશ્વાસનાં પ્રકાશ વિદ્યાળાં
છે, એમનાં કાવ્યો પણ વિશેષતઃ ભય, નિરાશા
અને મૃત્યુના વિચારોથીજ ભરપૂર છે. આપણો
ફરજ એ છે કે જેમનાં કાવ્યો આપણને પ્રેરણા
આપવાને બદલે અલોચનિની ઉડી ખીખી
પ્રત્યે દોરતી જતા હોય, એવાં એકંદર કાવ્યો
ઉપર તત્કાલ દીવાસગી મુકી ફેરી જોઈએ.

૩૮

મુસ્લિમ સમાજને સગા અપકારમાં રાખી
પોતે શક્ય તેટલું માગી લેવાને ટેવાયેલા
મુસ્લિમો વર્ગ પણ હવે ન જોઈએ. મુસલમાનો
માટે તો કુન્ધા જેવો નદિ એવો તો મૃત્યુ
પછી સ્વર્ગમાં બધુંયે મળી રહેવાનું છે, એવી
વાદીવાત ચોતે ફરી પોતે વધુમાં વધુ સાધન
સંપત્તિ યવામાં પાવરેલા એવા એ મુસ્લિમો વર્ગ
મુસ્લિમોને અસાર આગમય કીકીકી નીચોઆ
છે. પોતે મુસ્લિમ હોવા છતાં ખીજાઓને
સ્વર્ગનો હવાલો આપી રહેલા એ મુસ્લિમો
જનને આ માટે સ્વર્ગના આધારે જીવના નદિ
હોય એ એક પ્રશ્ન છે! અજાન મુસ્લિમોની
અજાનતાનો ફોનદો દરદનાં નામે સ્વર્ગ શંકાય
તેટલો લાભ લેવામાં મુસ્લિમો વર્ગ પડાત નથી.
જો આ કુન્ધા મુસ્લિમો માટે ન હતી, તો
અહીં મુસ્લિમોને અહિંયાં મોકલ્યાજ શા માટે?
અને કુન્ધા જે અરેબર મુસ્લિમો માટે નથી,
તો પછી મુસ્લિમો કે જેઓ પોતે પણ
મુસ્લિમોજ છે, તેમને આ કુન્ધાનો આરોપ

અથો મોઢ શા માટે? સમય એવો આવી ગયો છે, કે આડકતરી રીતે આપણું જોખણ કરી રહ્યા એકંદર વગોને આપણે સ્વયં જાગૃત થઈ, સદાને માટે પાણીયું આપવું નેમ્યો. ઇસ્લામનો પ્રત્યેક અનુયાયી, વ્યાપારી, સિપાઈ, કાઝી અને જેની પણ આવશ્યકતા જણાય તે ધર્મ શકે છે, તો પત્રી મુસ્લિમોની મોહનાઈ શા માટે?

૩૯

ભિક્ષાનો પ્રતિબંધ આજે બિન ઇસ્લામી દેશોમાં પ્રચલિત છે, ઇસ્લામમાં ભિક્ષાને સ્થાનજ નથી, ખાસ કરીને સાબુત કાઢ્યા વાળાઓ માટે નો સદાતર હરામ છે, જ્યાં દિન-દિનમાં કમનસીબ મુસ્લિમો આજે પાતાના છોકરાંઓની પણ ફરકાર કર્યા વગર આવા લાખો ખડતલ ભિક્ષુકોને ઉત્તેજન આપે છે! દાનના પ્રકારો અનેક છે, પણ દાનની શરૂઆત પાતાને લાંબી થયાં નેમ્યો મજુરી કરીને બાપ્પરી મેજાવી શકે એવો ખડતલ શરીરવાળા-એવો દાન આપી વધારે આજીવન વધારે પરવશ અને વધારે નમાયા બતાવવા એ એણે પાપ નથી દકકાર ન હોય એવાઓને દાન આપવું એ ભય કરે ગુનો છે. ઇસ્લામમાં ઝકાત અને બચતુવમાત્રની સુંદર અને સંપૂર્ણ વ્યવસ્થા વાળા યોજનાઓ હોવા છતાં, મુસ્લિમો આજે મીના ચૂક્યા છે. તકુર-તને ખેરાત આપવી, એને પોષવા, એ સમાજની આર્થિક સ્થિતિનું અંકન કર્યા બરાબર છે. ગવરિયત યોજના દ્વારા યોગ્ય માર્ગે પાછા પૈસા અપાય એજ સાચું દાન છે, એમાંજ સમાજની સિદ્ધિ રહેલી છે રીતસરભિક્ષાનો ધંધો લઈ બેઠેલા, અને, પ્રત્યેક સોમવારે પોત પોતાનાં વતન મનીઓર્ડર કરનારા ભિક્ષુક ધંધાદારીઓને અપાયેલું દાન આપણને સ્વર્ગમાં નહિ પહોં-

ચાડી શકે, માટે મુસ્લિમ બિરાદરોએ આવી લેવડી વધારે એવે જનાર ખેરાત કરતાં સ્વર અડકવું નેમ્યો.

૪૦

“નરથે” દયાને વખોડે છે. તેના મત છે, કે દયાજ ઇસ્લામનું ચેતન હરી દે છે, દયાથીજ માણસ અન્યનાં આધારે જીવવાનું ટેવાઈ ગય છે, દયાજ પ્રમાદની જનેતા છે, દયા પરવશના પોષે છે, દયા સાદસિકૃત્તિને મારી નાંખે છે, અન્યની દયા ઉપર જીવનાર માણસનું પાણી મરી ગય છે, તે એક ઠેકાણે કહે છે કે “મને કાંઈ ન પડે કે દયાએ જગતને કેટલું નુકસાન પહોંચાડ્યું છે. મારી માન્યતા તો એજ છે, કે અયોગ્ય દયા કરતાં અધિક હાનીકરતા વસ્તુ જગત ઉપર અન્ય એકેય નથી. જગતમાં અયોગ્ય દયા દાખવનાર દયાળુ મુરખોએજ માનવ જગતનું સદૃશી વધુ નષ્ટોદ વાગ્યું છે. ધિક્કાર છે તે સોફાને કે જેમણે જગતની સર્વોત્તમ વસ્તુઓ લઈને માત્ર અન્યની દયા ઉપર જીવવાનું રવીકાયું છે.” દયા માટે ખાસ કરીને અયોગ્ય દયા માટે ધણી લખી રાકાય છે, અયોગ્ય દયા શું છે તે નીચેની પંક્તિ ઉપરથી જાણી કકારો

“અક્ષ વ્રજ સરદીયે ખૂને હયાન;
સકતએ દર બયત મોહને હયાન.”

અને કુઆને હકીમ પણ અયોગ્ય દયાને વખોડી કાઢે છે, અયોગ્ય દયા કરતાં બદલો દેના-લેવાનું ઉત્તમ છે.

“વલકુમ ફિલ કિસાસે હયાતિ યા ઉલીલ અલખાબ.” અર્થાત અથ અકલ-મદા! કિસાસ આંર બદલો મેં તુમહારે

લીધે જિન્દગી એમ જિન્દગી કે સાથે મુસ્લિમો હતાશ થતાં જાય છે, બધાને
ઇત્તિહાસ : ...

યોગ્ય બદલાવું ઉત્તમ દ્રષ્ટાંત શહેનશાહ
જલંગીરના ઉમદગી, જીવનમાંથી નથી મળી
આવતું? દયાનું હોવું ઉત્તમ છે, પણ અયોગ્ય
દયાનું અસ્તિત્વ માનવ જગત માટે અતિ દાની
કરતાં છે. મુસ્લિમો અયોગ્ય દયાથી અજગ્રા
રહે એ ઇચ્છવા યોગ્ય છે.

૪૧

એક વાત બુદ્ધી ન જોઈએ તે એ કે
આપણે 'બ્યક્તિગત' પોતાની જાત ઉપર કે
પોતાની શક્તિ ઉપર વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ
પોતાને નગણો ગણી પોતાની જાતને અન્યના
દવાને ફરી ફરી ન જોઈએ પણ જગતના
પ્રવાહો સાથે ટકકર ઝીઝવા તત્પર થવું જોઈએ.

૪૨

આપણી 'ઉત્તિ' અવરોધો સાથે જાય
બીડવામાં સમાયેલી છે, તદ્વિ કે પ્રતિકુળતાઓને
ન આપવું, એ પણ એક જાતની નજાગી છે.

મુસ્લિમો હતાશ થતાં જાય છે, બધાને
અન્ય પ્રજાઓ : ...

“અગ્યાર તો દુન્યા હવે ઉઠાએ દુએ સરપર
હમ બપોરે હવે ઇત્ત તારહ કે ઉઠતા નહિ સરખી”

૪૩

પ્રત્યેક સંજોગમાં પોતાનાં બળ ઉપર
અનુભવામાંજ માનવ જીવનની સાર્થકતા છે.
જીવનનો સાચો આનંદ, પૂર્ણ લાડવો અને
સતોષ પણ સ્વયંજ આગળ ધપવામાંજ
સમાયેલો છે. સ્વમાન પ્રિય પુત્ર અન્યનાં
આધારે જીવે, એ એમના માટે શરમ લાગે
ગણાય.

૪૪

“નટરો” કહે છે કે તમારે કાઈ ઉચ્ચ
સ્થાને પહોંચવું હોય, તો તમે પોતા જીવન
પહોંચવાનાં પ્રયત્નો કરો, ક્યોંક એવું નો થાય
કે બીજો કાઈક તમને ઉપારીને ત્યાં પહોં-
ચાડી દે.

[અપૂર્ણ]

ગરમ, સુતરાઉ ત્યા ફેન્સી કાપડ સસતા લાવે ખરીદવાનું મથક

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

(જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

મંદ્રાસનાં
હનાવા-રીવેરા

સુટીંગ્સ

અને

લસ્ટોલીન-આર્ટલીન

શરટીંગ્સ

ચોક બજાર : સુરત.

✕

આપની નવી ખરીદી વખતે

અમને નહિ ભૂલવા

વિનંતી છે.

✕

નવી હીઝાર્ડનાં

‘ઇવ-ફેબરીકેસ’

નાં

સુટીંગ્સ

અને

શરટીંગ્સ

[રેશમી કાપડો ખરપણ આપ્યા છે.]

માલિક :—ઇબ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ અલ્લુ.

બાલકન-પચાવવા-માટેનો પ્રચાર

નાઝીઓની લયત્રાસ ફેલાવવાની તરફીબ પર પ્રકાશ

સંપાદક : ઈ.આર્.હીમ. હાઈ મહમદ મીસ્ત્રી.

બાલકનના અનેક અગત્યના હેતુ જર્મનીએ પચાવી પાડ્યા છે. યુગોત્તરોપીઆ અને ગ્રીસ જર્મનીનો અંતરદેશના મુકાબલે ફરી દાર પાડ્યા, બ્યારે બીજા કેટલાક હેતુ તેની સામે ટક્કર ઝીંટી શક્યા નહિ. આ હેતુ ઉપર આક્રમણ કરવા પૂર્વે નાઝીઓએ જર્મન પ્રચાર કચેરી દતો. એમણે ચાગર જનસુસી જાગો પાથરી દીધી હતી અને તરેલ્યાર અફવાઓ વહેતી મૂકી હતી.

એલગ્રેમાં લાવલ્યમયી જર્મન નર્તિકાઓ પરદેશી પરાજીઓને પોતાના ધૌલનના જનુથી આંજી નાખતી અને તેમની પાસેથી કાંઈક રક્ષકમય વાતો સાંભળવા કાન માણતી.

કેટલીક હાલમાં નાઝી નોકરૂઓ ઘેરા-કેની ગેરલાજરીમાં "એગ્રો" તપાસતી. અને તેમાંથી કાંઈ બાતમી મળતી. તે તે પોતાના જર્મન મેનેજરને પૂરી પાડતી.

કમાનિયાના પચનખતમાંનું દરીગટ બ્યારો-તો નાઝી કાવલશએલું કેન્દ બની ગયું હતું. અહિં-મદિાઓ મૂધી જર્મની કાવાદાવા કરી રહ્યું હતું એમના એ કાવાદાવા ફળ્યા, એમાં કશો સહેલ નથી.

સોશિયામાં નાઝીઓએ એવા પ્રચાર કચેરી કે. સિટનમાં કેમ્યુનિસ્ટો અળવો જગાડી અધાધી ફેલાવી ચુકશે. જુગોરીઆમાં એવો પ્રચાર કચેરી કે, "સિટન લયલથી બ્યારે ચિતો અને મુન્ચલુમાં પડી ગયું છે અને તે કેઈને મદદ કરી શકે એમ નથી. એકાદસીવકિયાએ

કુરબાનીઓ આપી અને પોસ્ટ-ડને કરી, મદદ મળી નહિ" આ વાત બ્યારે ભારપૂર્વક જણાવવામાં આવતી.

નાઝી પ્રચાર માટે સીનેમાઓનો પણ પુષ્ટજ ઉપયોગ કરવામાં આવેલો. શહેરો અને કરખાનાં છબી મૂકીને કાનસમાંના હિતલગ્ના વિગળતી ફિલ્મો મક્ત પૂરી પાડવામાં આવી અને જર્મી નાઝી વીમાનોની કતારો, પોલાદી ટોપસાંચો પહેરી દૂચ કરતા અળકાય નાઝી સેનિકો, રાફસી જર્મન તોપો અને ટેન્કોનાં ડ્રચોની અલણ અને યાંત્રિક પ્રગનિથી બેખજર એવા આરખજનો ઉપર બારે અસર થઈ હતી.

દવાઈ યુદ્ધના બનાવટી, એલપટોમાં સિનિકનાં ચિન્હોવાળાં દવાઈ જહાઝો નેદમેશાં સિદીશ વિમાની-કાફલાને દરાયતાં દેખાતાં એજ-પ્રમાણે નાઝી, યુ-એરોનાં પરાક્રમોની અર્નાવટી ફિલ્મો પૂર્ણ પુષ્ટજ પ્રમાણમાં પૂરી પાડવામાં આવી હતી.

સેક્ટો કમાનિયન, જુગોસ્લાવ અને અલબેરીઅન વિદ્યાર્થીઓને એલીપીક રોડિ-મન દિલરની નવી આસેલરી, ચોટરના રસ્તાઓ અને સોમક્રોડ લાઇન દેખાડવામાં આવ્યાં હતાં. આ વિદ્યાર્થીઓ અનઈ મથેલી લાલનમા પોતાના વતન પાછાં ફર્યાં હતાં અને જર્મનીની પ્રગતિદી વાંતોનો પ્રચાર કરવામાં અલદેપ થઈ પડેલો.

નરથ પંતકારે ઉપર નાઝીઓએ નાલુક નતિની અસર અંધાવી જર્મન રૂનો પંતકારો

એવા પત્રકારો સાથે મૈત્રિ બાધી તેમને પોતાની પ્રધાન કોષ્ટકો, પાર્ટીઓ આપતા અને એમના મોહમજામાં ફસાવવા પત્ર કરતી. જરૂર પડતી જીગરલાવ અને જર્મન સંસ્કૃતિ વચ્ચેનું અખબારોને નાઝી સાધનો મારફત તૈયાર સ્વચ્છ દ્રાવણનાં પુસ્તકોની શોધમાં પુસ્તકાલયોમાં જોડા અને લેખો મળતા અને તેઓ જર્મનીના ફરી વળતાં નાઝી પ્રચાર માટે આવા અનેક વિજયના મોટાં મથાળાં કરવા લાગ્યા આ લેખો જર્મનીના પરાજય, દર્શક, બનાવેલો, ફરી ઉદ્ગ્રેષ્ઠ, કરવાનું નહિ, બિટીશ, ફક્ત એ "અલ્તમાર્ક" ને, અટકાવી તેમાંના બિટીશ કેદીઓને બચાવી લીધા, એ બનાવની, ફરી નોંધવું લેવાનું નહિ, જ્યારે, જર્મનોએ બિટીશ ડીરોયર "ડેરિંગ" ને આપી ફાસી દીધી તેના સમાચારોને જર્મન અને તટસ્થ પત્રોએ વિશેષ મહત્વ આપ્યું હતું. આ સમાચારો જર્મન ફો, ન્યૂઝ સર્વીસો તરફથી તેમને પૂરા પાડવામાં આવ્યા હતા.

આમ જનાં અંગ્રેજોની બાજુ જતનાઓ પણ છે. જેઓ આકાશ વાણી મારફત એ સમાચારો શ્રીતી રચા છે, છાપાંઓ ખરીદી વાચવાનું ગરીબ માણસોને પરવડતું નથી. વિલાપતના પત્રોની કંમત મોઢી પડે છે, અને જર્મન અખબારો પોતાનાં જ અબજોનાં ફક્તાં દોવાથી આફનવાસીઓ એ પત્રોના સમાચારોને ઝાઝા વળતદાર મેળવતા નથી.

જીગરસેવીયાનું, મહાન જર્મન પ્રતિ અખબારોના ભાગ ભગવે છે, તેનો આ ઉપરથી "Morgenblatt" એ દીનાર એટલે કે એ પેન્સની કિંમતે વેચાય છે, જ્યારે લંડનનું પેન્સની કિંમતે વેચાય છે, પત્ર માનપત્ર ફ્રાન્સના પત્ર પ્રલેસાં છે થી ખાર દીનાર વેચાતું હતું. ફ્રાન્સમાં પત્રન પછી બિટીશ અખબારો મળ્યાં મુશ્કેલ થયે પડ્યાં છે.

સામાજિક યોગ્યતાઓનો સામ લેવાનું એ સુરિષ્ઠો પ્રચારની, ઉપચારિતા ક્યારે નાઝીઓ ચૂકના નહિ, એલગ્રેનાં એક નાઝી સમજ્યો ?

ઝાર પીલસ-આ ગોળીઓ ઘણા લાંબા અનુભવ પછી

ગાંધેરમાં મુદ્રી છે. કાંઈ પણ ઝારણે

સુમાવેલી 'ચારીરિક', માનસિક, 'દરેક' 'શક્તિઓને' પાછી 'મેળવવામાં' તેમાં 'ખાસ' કરી 'મરલાઈ માટે' છેવટનો ઉપાય કહીએ તો લગાડે અતિ-રશોક્તિ નથી. અતિ સ્ત્રી સમર્થન, 'કુટુંબ' કે ગમે એ કારણે સુમાવેલું પુરુષત્વ (મર્દાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી ઇકસીર ઉપાય એકે આલ્શો નથી. 'મેજ' દિવસમાં ગિર્વાન, પાચનશક્તિ, રૂકાવટમાં પણ પેલાનો મુખ્ય જનાવનો શરૂ કરે છે. અને શરીરમાંથી સુસ્તી, દીઘાપણું, કમર, માથા, કંધા અને રગોના

અકસ્તુરો
ઝાર રાંદેર

દુઃખાવાંઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્તુરો, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા છતાં માત્ર પશ્ચિમકતા સાબાઈ કરે ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦. પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા- આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કંઈપણ શેનની જલન કે ફેલોઓ થતી નથી. તેમ જ એને લગાડી

પાન કે પાટો બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મહેજાંજ આમડીમાં પુરતી જાય છે. રગોની નળજાંજને દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર અમરકોર્સી છે, લગ્નરો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર બી રૂપીઆના મેળા શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અડી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ- આ વિચિત્ર તિમો મર્દાઈ અને ઇન્સાક (નીર્મ સ્તંભન) માટે ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખીને આ રૂપીરો નિષ્ઠે

ગાંધેરમાં મુકયો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખતી અને ઇન્સાકમાં ખેવડો વધારો થાય છે. કીમત ૩૦૫૫૫૫૫ રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકબ્બી વ સુમ્સિક- કસ્તુરો, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તેજાર કરવામાં આવેલી આ દવા

ઇન્સાક અને મર્દાઈ માટે અજોડ છે. ગિર્વાન, (ખાતુજાવ) ઇલિલામ, (સ્વખંડોપ) તેમજ નીર્મ વિકારની દરેક રૂપાઈ આ દવા માત્ર મેજ દિવસમાં દર દરે છે. શોખીનો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તોલો દવા આર દિવસ ચામે છે. કીમત તોલો એકેનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મટાડે છે. લગ્નરો માણસો સારા થયા પછી આ દવા

ખૂબીક સનમુખ ધરો છે. એક શીશી સાન દિવસ ચામે છે. સાધારણ ખીમાર માત્ર એકજ શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. મમે, એવા જુના પરમિયાને માત્ર બે શીશી કાફી છે. ઇન્સાકનો રડે પેલાનું અલિખ કાપકાપ ન કરતાં એક કાર આ દવા લેવા જસારી જસારણુ કે કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રૂપામાં પરમિયાનો શર્તીયા ઇલાજ કરીયું)

હિન્દ બદારથી મંગાવનારાઓએ ક્રીડીસ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવો. કામગીરીમાં મળતી દરેક દવાઓનું મુખ્યત્વે મુકન મોકલવામાં આવશે.

લખો અથવા મળો :

ધી રાંદેર યૂનાની કાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આક્રીકાના એજન્ટ:-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

જર્મન વિદ્વાન ફ્રાંક કેમર દ્વિત 'ખુલકાના સમયની પૂર્વની' સંસ્કૃતિનો 'ઇતિહાસ'ના એક પ્રકરણનું ભાષાંતર.

ભાષાંતરકર્તા:

સાલેહ બકીલી સાહેબ

[ગયા અંકથી ચાલુ]

તે ઝગાના અરખોના ઇસ્લમ શૈક્ષ અને ઉત્સાહ અને ઇસ્લામી અર્થોઅર્થોના પ્રકાશીત પહેલુ એ છે, કે તે સમયે તમામ અરખી દેશોમાં કિતાબોના શૈક્ષ વધતા વધતા વેચાણની દ્રષ્ટિ વધ પહેલેથી હતો. ઇસ્લામ (રખેન)માં પુસ્તકો અને પુસ્તકાલયોના શૈક્ષ, ઇસ્લામી દેશોના મુખ્ય કેન્દ્ર ઇરાક કરતાં કોઇપણ રીતે કમી ન હતો. તે સમયે રખેનમાં વિદ્યાકળા અને પુસ્તકોનું સૌથી મહાન કેન્દ્ર કુર્બાન (કારકોવા) હતું. મરાહર છે કે, જે રખેનના કોઇ દરના મુકામે પણ કોઇ વિદ્વાન મુલ્ય પામતો, તો તેના પુસ્તકો વેચવાને માટે કુર્બાન મોકલી દેવામાં આવતા હતા. ("મુકરી" - જિ. ૧, પા. ૭૬)

એક આલિમે નિચે પ્રમાણેના બનાવ બ્યાન કર્યો છે જે, એટલો બધો અર્થમય છે,

કે તેને અન્ને બનાવ કરવો દિનચરખી રહિન નહિં થયો. તે લખે છે કે:—

"હું કુર્બાનમાં શોધેલા દત્તો અને એક ખાસ કિતાબની શોધમાં, જેની મને ઘણી જીરવ હતી. લાંબા સમયથી કુર્બાન દરોશોની દુકાનો ઉપર ભટકતા ફરતા દત્તો. અંતે મેં એ કિતાબની એક ઘણીજ સારી લખેલી પ્રત વેચાતી. જે, હું ઘણીજ ખુશ થયો અને મેં તેની વ્યાખ્યાની કીમત લગાવી, પણ દુકાનદાર દરેક સમયે પોતાના કોઇ ગ્રાહક તરફથી મેં કહેલી કીમત કરતાં વધુ બોલતો રહ્યો; હું પણ દરેક વખતે દિંમત કરીને કીમત વધારતો રહ્યો. એટલે મુઠી કે કીમત, કિતાબની અસલી કદથી ઘણીજ વધારે વધી ગઇ. મેં દુકાનદારને કહ્યું જે અચોખ્ખ નહિં હોય તો જે સખસે મારા મુકાબલામાં કિતાબની કીમત

એટલી વધારી દીધી છે, તેનાથી મને મેળવે
દે' દુકાનદાર મને એક શપ્તની પાસ લઈ
ગયા, જેણે અપાને કામની ચાલાક પહેરેલા
દોષ અને દેખાય ઉપરથી આસિમ વળાવેલા
દોષ મેં આસિમ સમજાવેલા તેને ઉઠેલીને
કહ્યું. "આપને આ કિનારોની એટલી જાણી
હોય છે, જેથી હું તે આપને આપવાને
માટે નિવાર છું. દરેક તેની હિંમત વધારવી
નિર્ણય છે." તેણે જવાબ આપ્યો. "હું તો
અમલ માનુસ છું મન ના - ખરેખર જાણ
નાથી કે એ કિનારોમાં શું લખેલું છે, પરંતુ
હું સહેરના મંદિર ના માન અને કા-
જન મેળવવા ના નક પુરસ્કાસન જમા
કરી રહ્યા છું અને એમાં એટલું
આપ્યું ના - જમીની પરવા નથી માત્ર
પાસી એ - જમીની જમ્યા ખાલી છે. આ
કિનારો ના કરી કરી દેશો કેમકે એ સુંદર
અના ના નવલી છે અને એની જિલ્દ
પણ ખુબીયા છે, જેથી મેં એને પસંદ કરી
મન એની બિલકુલ પરવા નથી કે એની
હિંમત શું છે." ("મુકરી" ક્રી-૧,
પા-૨૨૮)

અમે આગળ ચાલીને પુનઃકાલેશો અને
અન્ય ઈશ્તી ખાતાઓનું વર્ણન જરા વધુ વિગતાર
પ્રવર્તક કરીશું. અદિ' મલ એટલું વધુ બ્યાન
કરેલું હતું કે આપારની ઈશ્તીએ કિનારોનો
બાપાર કેટલો દોષ અને તેણે કેટલી પ્રમતિ
કરી આ વાતને બૂલવી તેણે નહિ કે જે
સહેરમાં પ્રસવમાનેની વસ્તી વધુ હતી, ત્યં
કુતુબશરેશોનું બાહાર અગ્રગ હતું એના ઉપ-
રથી ઘંજો ન્દાનો આંદાજો કિનારોનાં સૌકેનો
ચંઈ શકે છે.

લેખનકથા.

જેટલો કિનારોનો બપાર વધે, તેજ
મુશ્કેલ લખવાની શૈલીમાં સુંદરતા અને આક.

ગીતા' પણ ઉપલબ્ધ થતી ગઈ, કિનારો ના સૌકીન
અને વાંચકો તે કિનારોની ખાસ રીતે કઃ
કરતા હતા જે ઉત્તમાના દાષે (ખંતુલ અક-
મત)ની લખાવતી હતી. પુગળા સમયનું લખાવ
ખૂબસુરત થતું ન હતું. એકો તેને લઈ
ચલ્યા હતા પરંતુ જેમજેમ કિનારોનો બપાર
વધે અને તેની માંગ વધતી ગઈ, તેજ
પ્રમાણે થઈ ગઈ જમાઅન તે લઈયાઓ
(ખતારો)ની ઉત્પત્ત ચર્ચ ગઈ, જે માત્ર કિના-
રોની નકસો ઉતારીનેજ પેટ, પાલનું હતા.

જેની જેટલો ખુશનરીસી (સુંદર લંબવાને).
પણ ખાસ માલો પ્રાપ્ત થયો પ્રાચીન
ખતાર (લકીયા) જેનું નામ અમારા ગાલુવામાં
આવ્યું છે, આજિદગિન અપી દખાન નામે
એક લખ્યું છે, જે ઉમરી ખરીદા વરીદ
ગિન અખુલમલીકના શાસન સમયમાં થઈ
મયો છે. આ - શપ્ત - કુઆને મહદ અને
હનિદાસિક પુનકો નક્ક કર્યા કરેલો હતો.
તેણેજ મરછે નખતી (સસન) ઉપર કુઆને
શરીફની કેટલીક સૂનો (સરદ બસદથી સુદ
વત્રાસ સુધી) લખી હતી એક બીજો ખુમન-
વીસ સામદ ગિન હુઇ ખિન ગાલિખનો બાહાર
સુત્રામ ગાલિકે ગિન દીનાર (સ્તુ દિ. ૧૩૦)
હતો. એ ધસા લખને કુઆન શરીફ લખ્યા
કરેલો હતો. ધીમે ધીમે જુદા જુદા પ્રકારના
અકામે તે દરેક પ્રકારના કામોમાં મુખ્યના પ્રાપ્ત
થઈ. એક ખન-લીથી (અને જલીક) સરદારી
લખાણોમાં કામ આવવા લાગી. કાનુની દરના-
વેજો એક ખીન ખનમાં લખાવા લાગ્યા.
આવી રીતે વિવિધ પ્રકારના ખન જુદા જુદા
કામો માટે ખાસ થઈ ગયા. સામાન્ય રીતે
કિનારો નક્ક કરવામાં ગેળ જેવો કમગી
ખન વપરાવા લાગ્યો હતો અને "મુદનદલ
સગીર" કહેવાતો હતો. ધરાકો ખન વધુ

પ્રચલિત હતો, અને એટલે ખનમાં આમ રીતે કુચ્ચાન શરીર લખાવા લાગ્યા. ("ફિલિસ્ટી" પા. ૮)

મામૂતની ખીલાફતમાં નવારે વિદ્યાર્થીની દિનાઓ લખાવા અને લાંબાંતરે થવા લાગી અને તેના વ્યાપારે પ્રગતિ કરી, હારે તેની સાથે સાથે લેખનકળાને પુશનુમા બનાવવા ઉપર પણ લક્ષ આપવામાં આવ્યું. પ્રખ્યાત શાસ્ત્રનોત્તિ અને વિદ્વાન ઇબ્ને મુકદ્દસા (મૃત્યુ દિ. સ. ૩૨૮ ઇસ્વી ૯૪૦) એ અરબી ભાષા અક્ષરોને ગોળ અને ખૂંચસુરન બનાવવા ઉપર ખાસ લક્ષ આપ્યું. તેણે અક્ષરોને આપસમાં જોડવાની એક નવી રીત શોધી કાઢી અને અતે મચદર પુશનવીશ ઇબ્ને બગ્વાબ (મૃત્યુ દિ. સ. ૪૨૩-૬૨૫ ૧૦૩૨) એ અક્ષરોને ગોળ અને જોડવાના કાર્યને સંપૂર્ણ કરીને ભાષા અક્ષરોની મુદરતાને પૂર્ણ તાલે પહોંચાડી દીધી. પ્રખ્યાત ખતના શાફૂત (મૃત્યુ દિ. સ. ૬૧૮-૬૨૫ ૧૨૨૧) એ-જે ઇબ્ને બગ્વાબ પછી થયો છે, આ ખતમાં ઘણી વિખ્યાતી મેળતી. અક્ષરોના મરોડના આ ફેરફારનો અસર રહેતો ઉપર પડ્યો નહિ કેમકે આ દેશ મુગલ દેશથી દૂર હતું. ત્યાં એક ખાસ ખત પ્રચલિત હતો જે આજ સુધી પશ્ચિમ આફ્રિકામાં ચાલુ છે આ ખત પ્રાચીન હોવાને કારણે કદરૂપી રહી ગયો. ("ઇબ્ને ખલ્દુન" મુકદ્દમા જિ. ૨, પા-૩૩૯)

પાઝસા સમયમાં ખીજા પંખુ જાતજાતના ખત શોધાયા; પરંતુ શુદ્ધતાની રૂએ "તઅલીક" ને "અથા ઉપર સરસાધ" હતી. એ પછી "નસતઅલીક" હતો, જેતું દક્ષિણ કરતું કંઈક મુશ્કેલ હતું. આ ખત આજે આમ રીતે પ્રચલિત છે.

આ વિષય ઉપર કંઈ વધુ લખવાની આવશ્યકતા નથી છતાં આ બધાની ફરી દેવું ઝૂંઝૂરી જણાય છે કે, એકે અરબોએ પોતાની સંસ્કૃતિની પડતી પડતી દરેક વસ્તુની પ્રગતિમાં પીછે હઠ કરી, પરંતુ ખુશનવીસી (સુંદર લેખનકળા) એવી છે, જે આજ સુધી બરાબર ઉભરી રહી છે. મેં કાલિદહમાં મિરટર અયરટોન (Ayrton) ના સંગ્રહમાં-જે ઘણું કરીને આજકાલ સિરીય બેટગ્રાદમાં સુરક્ષિત છે-ઇબ્ને બગ્વાબ અને યામૂતના હાથના લખેલા લખાણો જોયા છે. હું ટીકતી ખીક વિના કહી શકું છું કે કાલિદહના વર્તમાન ખુશનવીસ, ઇબ્ને બગ્વાબથી વધી ગયા નથી તે કમમાંકમ તેની બરાબર તો પહોંચી ગયા છે.

એક વાર યાદ રાખવા જેવી છે કે સામાન્ય રીતે જે કિતાબો જેટલી સુંદર અક્ષરોએ લખાયેલી હશે તેટલીજ વધારે તેની જોડણી અવિશ્વાસપાત્ર હશે. સૌથી વધુ બુદ્ધિથી તે કિતાબો પાકે છે, જે ઉલમાના પ્રાચીન કદરૂપા અક્ષરોમાં લખાયેલી મળે છે. આ બરાબરી અને કમઝોરી આ વાતને શોધી શકા નહિ કે સારા અક્ષરોએ લખાયેલી કલમી કિતાબોને ખાસ અગત્યતા આપવામાં આવે. શાહી પુસ્તકાલયો અથવા દૌલતમદોના સંગ્રહોમાં, સામાન્ય રીતે એના ખિલાફ રાજવામાં આવતો હતો કે આદિરી શાનતી કિતાબો યોગી કરવામાં આવે. મુશ્કેલ ઉલમા અને વિદ્યાર્થીઓની એક મોટી નંમાંએત આ રીતે પોતાની આજીવિકા ઉપર કરતી હતી અને પોતાની મહેનત મજદૂરીથી કિતાબોના વ્યાપારને નફા અને રોનકમય બનાવવાના પ્રયત્નોમાં લાગેલી હતી. કિતાબો નકલ કરવી અને ખુશનવીસી બીજા ધધાએ પ્રમાણે-જિંદગી સુંઝારવાનું એક સારું સાધન બની મળું હતું.

અસર સાઝી.

હુમણા સુધી અને માત્ર તે કળાઓનું વર્ણન કર્યું છે, જે ઝિંદગીના જુદા જુદા ભાગો માટે ખાસ અગત્યતા ધરાવતી હતી; પરંતુ વિવિધ કળાઓ અને વ્યાપારોને વ્યાખ્યાન કરતી વખતે અત્તર સાઝીના દુનરને બૂઝી જવો મોઝાટી બન કહી શકે.

ખનાવ એવો છે કે એશિયા વાસીઓને અત્તરો ઉપર ખાસ મોહ છે. આ કુદરતી ચૌક છેવટે આદિર થયો અને સંસ્કૃતિમય જીવનની સંપૂર્ણતા માટે એના ઉપર ખાસ લક્ષ આપવામાં આવ્યું; કેમકે આ દુનરને ઉલ્લોગ સાથે ગાઢો સંબંધ છે, જેથી આ પ્રસંગે એને ઝરા સંવિસ્તર વર્ણવો જરૂરી છે.

ઉચ્ચકૃતિબંધની મરજી, જેમાં અરજસ્તાન અને અન્ય અરબી દેશો આવેલા છે, ખુશખ્બાર આઠ કળા અને અત્તરવાળા પુરુષોથી પૂર છે એનું કાંઈ સૂચની ઉલ્લેખના અને થઈને જમીનના ખાસ પ્રદારના ભાગો છે, જે સુવાસિન વસ્તુઓને ઉત્પન્ન કરે છે. એજ કારણ છે કે અહિયા ધણા પ્રાચીન કાળથી એક મુખ્ય દુનર ચાલુ હતો અને એ ખનાવ-રોનો વ્યાપાર મોઝાટી અગત્યતા ધરાવતો હતો. અહિં માત્ર આ ધંધારો કરી દેવો કાઠી છે કે પ્રાચીનકાળમાં ઉઃ અને લોખાનને મોઝાટું માન પ્રાપ્ત હતું અને તેને પરદેશ ચઢાવતું અત્યંત નફાવાળો વ્યાપાર હતો. (જુઓ. દસમી-અરની બુલેજ, પ્રાચીન અરબ, ૧૮૭૫માં બર્લીનમાં છપાવેલી)

યુનાન અને રમના વ્યાપારીઓનો આ વ્યાપાર ઉપર કબજો હતો, જેથી અરબ વ્યાપારીઓ એનાથી તદ્દન વંચિત હતા; પરંતુ ખિલાફતની આલમગીર દુક્રમત સ્થાપિત થવાના અરખો

એ આ વ્યાપાર ઉપર પૂર્ણ રીતે કબજો જમાવી લીધો અને જ્યારે કિયાસથી પણ દૂર કુંક સમયમાં ધરનાળી સંસ્કૃતિ એક સુસંદ દરજ્જા ઉપર પહોંચી ગઈ, ત્યારે ખુશખ્બારો અને અત્તરોની સુરત, પહેલાં કરતાં વિશેષ વધી ગઈ.

ધરાનના પ્રાંત ફારિસ અને ખાસ કરીને ખૌઝિસ્તાનમાં જ્યાં જન્મે સાબુરનો પ્રખ્યાત વૈદિક મદ્રેસો હતો અને જ્યાં વૈદિક અને અન્ય વૈદિક વિદ્યાઓનો અધ્યાપન પ્રગતિની પૂર્ણતાએ પહોંચેલો હતો-ધણી જન્મી અત્તરો ખનાવવાના દુનરને પ્રગતિ થઈ. આ વસ્તુઓમાં પ્રથમ દરજ્જા ધરાનના ગુલાખના અર્કને પ્રાપ્ત થયો, એટલે સુધી કે આ અર્ક રંગેન; ચીન અને હિન્દુસ્તાન મોકલવામાં આવતું હતું અર્કમાં ખજુરના ફૂલોનો અર્ક, (માઉલખા; જે આજ કાલ બસરામાં 'માઉલકાદ' કહેવાય છે) કાફુરાન, અને ક્યસુમનો અર્ક, અને બપે મુન્કનો અર્ક (માઉલ ખજાદ) હતા.

એ ઉપરાંત માયામાં નાખવાના તેજો દર્શાવે, જેનો વ્યાપાર અનહદ વધેલો હતો બપે મુન્કનું 'અત્યુતમ' તેજ (કુન્દુસ ખજાદ) મરાઘીથી આવતું હતું, અને એટલું મોટું હતું કે એક મન (એ રતલ) તેજની કીમત દસ દીનાર થતી હતી. એના પછી બીજો દરજ્જો તે તેજનો હતો, જે ધરાનના શહેર ગૌઝમાં તૈયાર થતું હતું. ("હુન્ને હવકલ" પા. ૨૧૪) ધરાનના એક બીજા શહેર સાબુરમાં અત્યંત ઉમદા ખુશખ્બાર તેજ બનતું હતું. કુશમાં ચુસે શખ્શ અને ચુસે બનદશાનું તેજ સરસ તૈયાર થતું હતું. દારૂ બજારિદથી પ્રખ્યાત તેજ "રઝાકી"

આવતું હતું. આ વસ્તુઓની ખુરશી ખાસ રીતે એટલા માટે વધુ વધેલી હતી કે એશિયાના બાવરચી, (રસોઇઆ), ખુશબુદાર અર્કો (અર્કે ગુલાબ, અર્કે બનફશા, વ.) ખાણુઓમાં નાખતા હતા, (આ બનને અર્કો દંડા પીણુ તરીકે પણ પીવાતા હતા.) અને એમાંથી કેટલાક દવાઓના કામમાં પણ આવતા હતા. જેવાકે, રોગને મુક (ફુલનુક વર્દ), રોગને બનફશા (ફુલનુક બનફશા), રોગને બયદેમરક (ફુલનુક ખલાક), રોગને યાસમીન અને રોગને મુક-શબ્દ વીન, એજ રિયન આમલાના તેજની હતી, જે ખાસ વધારવા માટે, ખાસ કરીને કાયદામંદ સમજવામાં આવતું હતું. રોગને લીમુન (ફુલનુક ઉતરજ)નો પણ એજ મકસદથી તળીખા ઉપયોગ કરાવતા હતા. ("છબને બયનાર" જિ. ૧, પા. ૪૪૬)

ખુશબુદાર તેમજ અને અતરે બતાવવાનો હુનર ધણી જાહેરી તે તમામ દેશોમાં, જે અરબોની દેખરેખ હેઠળ હતા આમ યથ ગયો હતો. કથવાનમાં-જે વર્તમાન સમયના ટયુનિસ પ્રાંતમાં આવેલું છે-અત્યુત્તમ "ફુલનુક કદવાન" તૈયાર થતું હતું. બયતુલ મુકદ્દસ (નેરસલેમ)માં એક ટક્કામાંથી, જે ત્યાંના પરવો ઉપર યાય છે, એક ખાસ પ્રકારનું તેજ બનાવતા હતા. શામ અને મિસ્તમાં નરગિસનું અત્યુત્તમ તેજ તૈયાર થતું હતું. ("છબને બયનાર" જિ. ૨, પા. ૪૩૦.)

પહેલાં, તો રચેનમાં ગુલાબજળ બદારથી આવતું હતું, થોડા દિવસ પછી ત્યાંના મુસલમાનો ગુલાબજળ મહોટા પ્રમાણમાં બતાવવા લાગ્યાં. એક ઇન્દુસી અરબો-જે ખેતીવાડી વિષેની એક કિતાબનો લેખક છે-ગુલાબજળ બનાવવાની રીત અતિ વિસ્તાર પૂર્વક બ્યાન કરી છે અને બતાવ્યું છે કે, તેને અજદવા,

લવિંગ, જાફરાન અને મુરક (કસ્તૂરી) ની મેળવણીથી વધુ તેજ કરી શકાય છે. ("છબને બયનાર" જિ-૨, પા. ૩૮૦-૪૦૫ એજ લેખકે આસતું તેજ બતાવવાની રીત પણ લખી છે.)

ઉલ્લોગની આ શાખામાં અરબોની કારીગરીએ અંતિમ અને અસાધારણ ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરી લીધી હતી. મારો અંદાજ છે કે ને અમે, તેમનાથી આ હુનર શિખવાની કેશિશ કરીએ તો જે તકલીફ અમને તે મેળવવામાં ઉડાવી પડશે, તે કથવાના મુકાબલામાં કંઈજ નથી થોડાંક ખુશબુદાર તેજોના નામ આ રજા. જેમાંથી કેટલાક દવા અને કેટલાક માન-ચુંગાર માટે ઉપયોગમાં આવતા હતા.

ફુલનુક અઝીઝ, ફુલનુક નાસરીન, ફુલનુક બાજુન્જ, ફુલનુક અબફરાન, ફુલનુક દિના, ફુલનુક નારદીન, ફુલનુક સફરજબ, પીગેરે, ("છબને બયનાર" જિ-૧, પા. ૪૨૬-૪૪૫)

અતરો વીન બનાવવાની અને તેના બ્યાપારની પ્રગતિની આ પુરતી ફલીલ છે કે નકલી અને ફલકા અતરો ધણા બનવા લાગ્યા હતા. જેવા કે સતોબરની લાકડીથી કાઢતું નકલી અતર બન્યું અને થોડા દિવસ ખૂબ વેચાયું. અતે ક્યાં મુધી? થોડા દિવસ માંજ ખતમ થઇ ગયું. નકલી અતરોને ફરીથી પ્રસારવાની ધણી કેશિશો કરવામાં આવી, પરંતુ તેમાં સફળતા મળી નહિ.

ઇન્દુસી અરબોની વિશ્વાસ સામગ્રી

હુનર ઉલ્લોગની એ બિન બિન શાખાઓમાં અબ્જાસી ખિલાફના આરંભ સમયમાં ધરાક અને ઇરાન આગળ પડતાં હતાં અને તમામ બાહ્યર ખાસ કરીને આજે એ પ્રાંતોના કબજામાં હતા. પછી બ્યારે પૂર્વ ખિલાફની ખુશદાશીને, કિતા દિસાદે અને માંદોમાદોની

લગાણાએ અરબોદ કરી નાંખી, ત્યારે આંમ વિલાસ વૈભવની વસ્તુઓની કારીગરીમાં રચે- નેને તેના કરતાં મોટા દરજ્જે મળી ગયા. એક અરબત વિશ્વાસપાત્ર ઇતિહાસકાર (ઇબ્ને ખલ્ફને) પોતાના સંમર્થના રચેને વિશે ખ્યાન કંઈ છે કે આ દેશના પ્રહરિવૃત્તિ આરબો વિલાસ વૈભવ અને આંનદી સ્વભા- વમાં હોયો દરજ્જે ધરાવતા હતા. સંગીત, મૃદુલ સ્થાપત્યકળા, મકાનના શૈલ્યા, શણગાર, ખેતીવાડી, માસી અને ધતુના ધાસણો, આમણ પર્કવવા, કેપકા-તૈયાર કરવા અને હિંદોની અન્ય વસ્તુઓ વિલાસની હાથ અથવા પ્ર- રતની, દુકામાં-કયાં સુધી ગણાવવામાં આવે, બધાયમાં અપેક્ષિ મુસલમાનો સૌ કરતાં આગળ વધી ગયા હતા, આ વસ્તુઓમાં જે કાંઈ તેમના પ્રતિરૂપી હોય તે માત્ર દુનિસ.

ઇબ્ને ખલ્ફન, મુહમ્મદ પા. ૩૯૧ આદિ આ પણ બાધાન કરી જેવું જોઈએ કે અમે આ પ્રસંગમાં સ્થાપત્યકળાનું વર્ણન નિઃશ્વાસાનું કૃષ્ણ નથી કે તે અમારા વિષયથી પર દુર. કેમકે હુનર ઉદ્યોગના ઇતિહાસમાં આ કળાનું વર્ણન હઈક અરથાને છે. એને વળી આ વિષય મોટો બધો વિશાળ છે કે એના મોટા મોટા પાંચા જોઈએ.

ખિલાફતની અસલી ઉત્પત્તિના યુગની યાદગારો બંરબાં થઈ ચૂકી. મુસલમાનોની સ્થાપત્યકળા, જે અજ-દુઆ અને મુસલમાનોની અન્ય બાજી રહેલી યાદગારોમાં દેખાય છે, તે એની જાહેર જોઈને લેણે. આશ્ચર્યકરિત્વ અને સફિરિત્વ મુદ્દાન્ય છે. એમાં કહેવા જેવું નથી કે આ નમુના તે ઈમારતોના છે જે ફોળી વધુ સુધારેલી છે, ખુલ્લુ એના ઉર્ધ્વથી અરબી સ્થાપત્યકળાના આરબિક સમયના પહેલેને કેઈ અર્થદાતા કરી શકાય છે. અજનાદની તે તમામ ઇમારતો જે ખિલાફતની ઉત્પત્તિના સમયની હતી, એની રીતે નજરથી જઈ જે તેમનું નામ નિશાન પણ ખાણી રહ્યું નહિ.

એક માં હોય છે કે તેમનું નામુનર હતાં અને લાકડાથી ચઢે હતું. માને બંદારની બાજુએ તેમાં પત્થર વાંપરવામાં આવતા હતા. તેના અરબા ધરામાં મોટો બાગ તેમની કમરોરીનો હતો. સામ અને મિસમાં, ખ્યાનનનીની, અને ઈરાકના પર્વ, પ્રદેશોમાં થયું કરીને ઈરાની. ખાસ રીતે સાસાની સમયના નમુના, મુસ્લિમ આગમ, રાખવામાં આવ્યા હતા. અરબી સ્થાપત્યકળાના, જુદા જુદા દાર વિશે દમિશ્કના ઈમારાની ઇતિહાસિક હાલત લખનાં હું વિસ્તાર પૂર્વક લેખી ગયા છું જુઓ:-
Denkschriften Der Historisch Philosophischen Classe Der Kaiserlichen Academie Der Wissenschaft.
 બાને પૃ. પા. ૭૭, ૧૯૧૧

પરંતુ એના અર્થેના કરવાને માટે કે સ્થાપત્ય- કળાને કેટલી જાણી. ઉત્પત્તિ મુદ્દા અને મોટોરોને સમજવામાં અરબી કયાંથી કયાં પહેલાં ગયા હતા. અમે તે પુરતકે પુટે મુદ્દા, જેઈ શકીએ છીએ, જે અમારી પારો આ સમયે મોજુદ છે દમિશ્કમાં ખુલ્લું ઉત્ખાનું અને બગાડમાં બનુ અખાડના મહેલોનું. વર્ણન હું કેઈ બીજા અખાડે કરી ગયો છું. તેમજ, અલિશાને મહેલો બીજા પ્રાંતોમાં પણ બન્યા હતા. ખુલ્લું ઉત્ખાનુંના સમયમાં સુસજના પોતે હાકિમે પેતાને મોટા સમયરમર, સામ અને પત્નીકારીનો એક મહેલ બનાવ્યો હતો. (ઇબ્ને અસીર, જિ. ૪, ૬૨) અરબોની ઈમારતોના પ્રાચીન નમુના નમિઅ કુર્તુબદ અને કાહિરેની ભમિઅ ઇબ્ને તુલુન છે સ્થાપત્યકળા માટે જુઓ અમારી કૃત્તિ સિસિલીના મુસલમાનોનો ઇતિહાસ. જિ. ૩, પા. ૭

આ પ્રકરના હુનરો વિષે અમને ખીજા પણ સાધનો મળેલા છે. તેના ઉપરથી જણાય છે કે રચનમાં વિવિધ પ્રકારના ઉમદા શરબતો નૈયાત થતા હતાં. તરૈદ તરેદના વૃંચ અને સર- કમાં પડેલા કુખર (મુકબર અરબીસ Alcar- parrado), મખરર (=રચેનીસ Orugadio) અને રાષે (મજઅ અરબીસ Mostazaid)

તેવારું કુરંગામી આવીતું હતું. કોઈકે કહ્યું હતું કે કોઈકે મારે ગુજાણતી પુરોની વિજ્ઞાન મહોટા
 જાતના મેવાઓને સંભાળપૂર્વક રાખવાની પ્રમાણમાં મુશ્કેલ પડતી હતી. પુણ્ય વિજ્ઞાનને
 આસરે તરફીઓ આંખોને ચંદ્ર છે. કુબેરના કાળના આંખો હતા, તેને જોતવારું હુડાં પાડવા અને
 રસ. છાંવા અને અગ્નિથી પણ સરસ - શરણ આંક કોઈકે સુધી સંભાળપૂર્વક રાખવા, આ
 બનાવવામાં આવતું હતું. તેના પીવાથી તિબી
 અને ઉપર ખાસ પ્રકારની આનંદમય, એસર
 બની હતી, પરંતુ નીચે થતો ન હતો. સાચું
 પડે છે કે આ શરણ પાળ આમ પસંદ હતું
 એ ઉપરાંત શરણને ગાળી લેવા પડી તેમાં
 થોડો રચનાનો થો, દમ્બુસ કરનક્લી અને
 સિસોનુસેસર બેળવાને કપડામાં ભરીને લઈ
 કાપી દેવામાં આવતું હતું. આ ગાળેથી
 શરણ પણ પુણ્યદાર શરણ પ્રમાણે વંધવાની
 હતી. (જુઓ ક્રમને અંબવામની કિતાબ,
 "અસ-અરાઅન" નિ-૨, પા-૪૫૪)

આ વાન દિવસરૂપ છે કે રહેનેના અશ
 પસંદ મુસતમતો શરાળથી થોકિસ હતા અને
 તેની કદો કીમત પૂર્ણ રીતે જાણતો હતા-
 ("મુકરી," નિ-૨, પા-૬૫૪) ૦

(રખેના એક ખલીદાએ મુશ્કેલી અતિમ
 થીએ દુઆ માંગી હતી કે, પ્રદિશ્વમાં તેને
 માફકની શરણ અને અશમિતીયુંતી મીઠી
 શરણ (અખીંગી)થી તરસવામાં નહિ આવે.
 આ લેકાવન દિવસરૂપ અને અર્થમય છે.)
 રખેનામાં એવા એવા અતો અને પુણ્ય
 બુઓ બનતા હતા કે તે સિંચાય બીજે
 ક્યાએ બનતા ન હતા. ક્રમસરૂપે સરજ
 લની જાણથી તે શોધો એક પ્રકારથી પુણ્ય
 બનાવતા હતા. ("ક્રમને અંબવામ" નિ-
 ૨, પા. ૪૦૩.)

આ મિમકુર બનવા જેવી વાન છે કે
 જે હુનર ઉલોગનું ઉપર વર્ણન થયું છે, તેને
 કારણે, કૃષિયા (ખેતીવાડી)માં પાણ્ય ધણ
 વિકાસ થયો હતો કે, ગુજાણતો અંક
 (નિ-૨)

પણ એક કળાજો હતી.
 આવી રીતના હુનર અથવા હુનરી
 ઉત્પન્નને કારણે, રમણ છે કે છોડ ઉગાડવા
 અને તેની શ્રદ્ધ કરવાનું કામ થાય તકી ગયું
 હતું. સૌથી મોટી વાત વિચારવા લાયક એ
 છે કે, એવી સંસ્કૃતિ જે ક્રિદગીના દરેક
 કામમાં ધોમે ધોમે એવું તેમ આપ્યું કે
 તેનાથી હુનરી આજો અંબઈ ગઇ. એના
 વિષે આ વિચારે વડીક પાણ્ય થઈ રહેતો નથી,
 કે અન્ય પ્રગતિના કારણે તેમણે આલ્પવિકાસની
 ઉત્પન્નના જુદા જુદા ભાગોમાં મુદતો સુધી
 પ્રગતિ કરી નહિ હશે. અમારો આ વિચાર
 ખેતીવાડી વિષે પણ છે.

અરબી ગુજરાતી કુરઆને શરીફ.
 અસંત કુરઆને શરીફ અરબી મોરા
 ખુશ્કરત દરદોમાં અને તેની પાછા એક
 આવતો ગુજરાતી મોરા, શાપિમાં અસીદ
 વાંચવાના ચીન્હો સદિન, ત્યાનેની નીચે શીશુ
 શાપમાં ગુજરાતી સરળ નુરુત્તમો, મહોટા
 એક હુનર પેજમાં ખાચેલ છે, જે દસલાગીયોને
 બહુ પસંદ આવેલ છે, જેના પહેર પંદર
 સીપારાના જે ભાગ પાકા બાઈનિંગ સાથે,
 દદીયો રા. ૧૨) પો. જુદું. ૧૩-
 કિતાબોનું ફેરમાઈ કી મંગાવો, લખા-
 શહેનું જાત આદીસ, ભાવનગર.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

મુદ્દિત્રમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ જોઈ રહ્યું છે તે કુઆને પાકને માતળર ગુજરાતી તરજુમે એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરખી મતન એક મશહૂર કાલિજ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેજનો સુંદર પલોક બનાવી એક કોલમમાં અરખી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમે આપવામાં આવે છે. તેની નીચે નંબરો આપી માતળર તક્તીરોના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સંમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ખાતરી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાગ્ર સુધીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવા જણામણ છે.

અમ્માનો સીપારો હદિઓ છ આના પોસ્ટેજ ૦)-૧

અલિક-લામ-મીમનો	"	"	છ આના	"
સ-યકૂલનો	"	"	છ આના	"
તિલકર-રમુલનો	"	"	છ આના	"
લન-તનાલૂનો	"	"	છ આના	"
વલ-મુલસનાતનો	"	"	છ આના	"
લા-યુલિખુલ્લાડનો	"	"	છ આના	"
વ-એઝા સમેઉનો	"	"	છ આના	"
વ-લવ-અજનાનો	"	"	છ આના	"
કાલલ-મલઉનો	"	"	છ આના	"
વઅલમૂનો	"	"	છ આના	"
વઅતએઝનનો	"	"	છ આના	"
વ-મા-મિન દાખખલ	"	"	છ આના	"
વ-મા-ઉમરેઝો	"	"	છ આના	"
રૂ-ખ-મા	"	"	છ આના	"
સુખડાનહીઝી	"	"	છ આના	"

નોટ-એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે નાણાં ની અને બે સીપારા માટે નાણાં ની પોસ્ટ દીક્રીટ થીડવી.

૧૬ સીપારા માટે રૂ. ૬૦૦૦ નો મનીઓર્ડર કરવાથી નાણાંનો ખચાવ થશે.

સાદિક ખુક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

મુસ્લિમ મહાપુરુષો • તારક બિન ઝિયાદ •

અ તુ વા દ ક :

અ સિ ફ રવા દ દા લ

રુષ નમાં એક રૂઝા છે નિયાદર, એ અસત્રમાં જમતુતારકનું અપશ્વસ નામ છે. એ રૂઝા તારકે કતોદ કર્યું હતું. અને તેનાર નામે વિખ્યાત થઈ ગયું. તારક બિન ઝિયાદ મુસત્રમાનોનો ધણો મોટો સેનાધિપતિ હતો. મુસત્રમાનોના બ્યારે સાંસ દિવસો હતા, ત્યારે અસૌખ્ય એવા લોકો પેદા થતા હતા, જેઓ ફક્ત પોતાની પાત્રતા, દેશતા, મજદબ (ધર્મ) પ્રત્યેની શુદ્ધતા, માનવોની સેવા કરવાના સાર વગુરસા અને હિમ્મત તથા હિંસેરીના કારણે મોટા બનતા હતા, અને લોકો તેમને આખી રાત્રે માયા પર બેસાડતા હતા.

તારકના વંશ, ખાનદાન અને માનુષ્યમિ સબધમા મનદેરી છે, પરંતુ અમારે એટલું તો જાણી લેવું પુરતું થઈ પડશે કે તે ધણોજ શુરવીર બદાહુર અને સમંતદાર સેનાધિપતિ હતો. તેના સંબંધમા આવાન મજદર હતી, કે હુમસાના સમયે તે શત્રુના હથિયાણેને મેકાર અને તેની તાકતને તબાહ અને ખરબાદ કરી દેતા હતા. એજ ખુશીઓના કારણે સંમાવશના દરજ્જા સુધી પહોંચી ગયો હતો.

મુસ્લા બિન નસીર મિસરનો મવનર હતો, અને રોનના કતોદ કરવાનો વિચાર બસયાર તેના હિમાગમાં ચકકર લગાવી રહ્યો હતો. એજ વિચાર હિંમત લઈ, તે પોતાના સેનાધિપતિ તારક બિન ઝિયાદ અને જોશીસાં મુસત્રમાનોની મોટી સેના સહિત 'સખ્તા' આવ્યો. અહીંના બાદશાહે તેની ભારે આગતા સ્વાગતા કરી, તેની સેવામાં ધણી એટ-સોગાનો રજૂ કરી

અને તેની તાબેદારી સ્વીકારી જરિયા આપવાનું કયુવ કર્યું. આ જોઈને ખર્ખર મનિના બીગ્ત જોટલા કંબીસાં (સમજો) હતા, તેમણે પણ સંરક્ષણ માંગ્યું.

હવે સામે યુદ્ધેષ હતું, જ્યાં ખુદશો સદેશ અને આદર્શ માનવ-જીવનનો નમૂનો પહોંચાડવાનો હતો. તે યુદ્ધમાં રોનની દશા વિશેષતઃ ખરાબ હતી. શાસનની અવ્યવસ્થા, નિહાતા અંદરે અંદરના ઝધણ, ફિત્તા અને ફિસાદ, અને શાસકોના અત્યાચાર અને બગ જગરામણે સમસ્ત દેશને વેરાન અને તબાહ કરી દીધું હતું. મુસ્લા બિન નમીરે તારક બિન ઝિયાદને એ તરફનું આગેકુચ કરવાની આજ્ઞા આપી. તારકે પ્રથમ તો એ દેશ વિશેની હરેક પ્રકારની વિગતો મેળવી લીધી અને પછી ખુદાનું નામ લઈ ખિસ્તોના હિંપ તરફ વળ્યો. તે બાબુ રોનનાં શત્રુ ફરિકને પણ આ હુમસાની ખગર થઈ ચૂકી હતી. તેણે અમીરો અને વઝીરોની આ સંબંધમાં ખત્રણા કરી અને છેવટે એવો અભિપ્રાય થયો, કે અરબોનો સામનો કરવામાં આવે. એક લાખનું સૈન્ય પણ સહેલાઈથી બેથું કરી લેવામાં આવ્યું, પરંતુ બાર દવર ત્રણસો મુસત્રમાનોએ તારકની સેનાદારી હેઠળ એક સાખ દુશ્મનોને શિક્ષત આપી લીધી.

તારકના સિપાહો પણ માણસ હતા અને ફરિકના સાથી પણ કન્સિાન હતા; પરંતુ તારકના સાથીઓની સમક્ષ દુનિયાની સુધારણા હતી; ફરિકના દિંબાપતીઓની સામે પોતાના હેતુએ કતા. એક નિરસ્વાર્થી માણસ હમરો

સ્વાધીઓ ઉપર બારે દેવ છે. નિરસ્વાધ અને સ્વાધના ધર્મનું જ્ઞાન હતાં તારકનો આ પુત્રો દત્તો. કોઈ બીજો દાન તો આપ્યાં એમાં લક્ષ્મણે જોઈ ચરચરી જન અને પોતાના મૈત્ર્યને બચાવી લઈ, મહામન લઈ જવાની પ્રતિ આજ્ઞાપન પરંતુ તારકે શું કયું? પ્રથમ તો અમુકમાં જેટલાં વડાઓ દત્તો, તેને બાળી મર્યાં, જેથી લક્ષ્મણ હૃદયમાં પાછા જવાનો વિચાર ન આવે. કોઈએ પૂછ્યું “આ કેવી નાદાની છે? મુદના હમેશા બે તબક્કાઓ હોય છે. અને અમારા દેશથી આપ પરદેશમાં છીએ. પશુન્ય મન્યો તો કેવી રીતે પાછા વળેશું?” મન્યો છો તારકે આનો શો જવાબ આપ્યો? તેણે કહ્યું: “દેશ અને પરદેશ કેવો? દરેક દેશ અમારો મુક છે, એ કાલે, કે અમારાજ પુત્રોનો મુક છે!”

આ વિનય મેળવ્યા પછી તારક આગળ જ વંદનો ગયો. એટલે મુખી કે ‘શાહના’ પહેાંચી ગયો. ‘શાહના’ પર કન્ને, કરી ‘મરુર’ અને ‘મરુર’થી, આલી, તે જરૂર આગળથી પસાર થયો, જે તેના નામેજ વિખ્યાન છે. અર્ધથી તે અશ્વખીડીયા (મિલિંક) અને અશ્વખીડીયાથી તમલ (રિનિંલયર) પહેાંચ્યો. તાપય એ છે કે શરેર પર શરેર કનેદ કરેનો, તે છેક સ્પેનના પાટનગરમાં પહેાંચી ગયો, અને આજ કુંગમ સ્થળ જામનુતારક (ગિલાદર) પદથી તેની ઉપર આક્રમણ કર્યું.

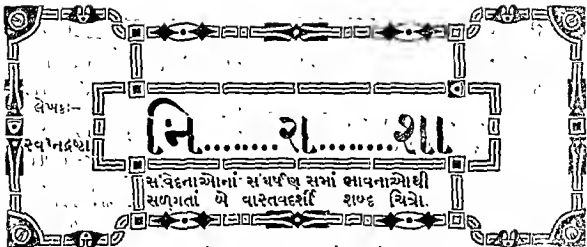
પુત્રપ્રાપ્તિ પહેાંચાં તેણે આ દમરન (સિં ૭૦ ૫૦)ને સ્વપ્નામાં જોયા. આપની ચારે બાજુએ બધા સદાખાઓ તણવારે પકડી ઉઠેલાં હતાં, અને આપ દરબારી રજાં હતા કે “તારક! તારા કાર્ય તરફ આગમ વધે, આ સ્વપ્નાથી તેના દિવને અદ્ભુત સતોષ પ્રાપ્ત થયો. લક્ષ્મણ સમક્ષ સ્વપ્નાની વાત કરી તો તેની હિમ્મત પણ ખુબ વધી ગઈ. સ્પેનનું પાટનગર અદ્ભુત લગ્નથી કનેદ થઈ ગયું.”

દેવ તેની એટલી ધાક એટલી ગઈ હતી, કે ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ જે બાજુએ પાંચ કંપ કરેનો, સદાખાજ કદમ ચૂંચી. તે પોને તો કિલાદરથી પણ સાનમે આવે. આગળ નીકળી ગયો, અને પોતાના હાથ હેઠળ અમલદારને બિન બિન નગરો છતવાને મોકલ્યા. કિનિયા (કિરિયા) અને તરીતસાં એ વિખ્યાન નગરો એવીજ રીતે કનેદ થયાં.

મુખાનો તો હાલો હતો, કે પુરોપના બીજા પ્રદેશો પણ કન્ને કરે, પરંતુ ખલીદા તરફથી આક્રમે આવ્યા આવવાની આજ્ઞા મળવાથી તેની બંધી આશાઓ ઉપર ‘પાળી ફરી વળ્યું’ નહીં. તર લોકો તે વેળા પોતાની મુઠ્ઠી પરિરિધનથી એટલા બધા અસતોષી હતા, કે મુસલમાનોને પોતાના માટે દેહમન (દ્યાવપ) સમગ્રતા હતા. સાથેજ તેમની બદાહરી અને શુરવીરતાનો એવા સિદ્ધકો અસ્તિ થઈ ગયો હતો, કે જે તરફ મુસલમાનોની નાની ફોજ પણ પહેાંચી જતી, લોકો તેને મરદારા માની લેતા હતા અને તામે-દારી ખીડાગી લેતા હતા.

આદિહ અને સ્પેન ઉપર પૂરી રીતે કન્ને થઈ ગયો તો, તારક અને મુખા બિન નખારે આશ્રમેને આ બન્ને સ્થળોએ રહેવા વક્ષવાની અનુમતિ આપી દીધી, અને સો વાં-માંજ ખેતિવાડી, વેપાર, અને પુનર-કલામાં એટલી પ્રગતિ થઈ કે આ દેશો સમૃદ્ધ બની ગયાં.

તારકના જન્મ અને મૃત્યુની તારીખોની બાબ મળી રાખી નથી. દુનિદાસના કેટલાક ગ્રંથોમાં ફક્ત એટલું લખેલું છે, કે ખંડીકાના બોલાવાથી તે સિલિયા આશ્વો આવ્યો હતો, અને ત્યાંજ તે અવસાન પામ્યો હતો છતાં તેણે જન્મ અને મૃત્યુની તારીખો એટલી મદ-લનાયકા વતી નથી, જેટલી મહત્વના તેની હિમ્મત, શૌર્યના, દિવેરી અને પુરોના માર્ગમાં હિદાગીરીના તે કાર્યો ધરાવે છે, જે આ વિશ્વના અત લગ્ન યાદગાર રહેશે, અને વંશપરંપરાગત લગ્ન હૃદયોને ઉજાણના અર્પશે.

લેખક:-

સ્વપ્રેમદ્રશી

નિ.....ર.....શા

સંવેદનાઓનાં સંઘર્ષણ સમાં સાવનાઓથી
સળગતાં એ વાસ્તવદર્શી શબ્દ ચિત્રો.

પૂનરણુ

રેસીકતાના આરે ઉભેલી એ. એક તરણુ
યુવતિ હતી.

રસ એટલે જીવન, જીવન એટલે રસહાણુ,
એવી અગમ્ય લાવનાઓમાં રાયેતી એ,
પ્રતિષ્ઠિત એવા ધનાઢયની પુત્રી હતી.

કુદરતની બધેયે વિશ્વતિઓ અંલારે એના
શમે શેમમાં ઓપકે યજ યુકી હતી.
જગત એતન્યની સેવે રમ્યતાઓ મેળવી,
એની સૌરભ રેલાવી વાતાવરણુને મુગધમય
કરતી.

એ, ખુણસરત હતી. એનું સૌન્દર્ય અદ્વિતીય
હતું. કલા દ્રષ્ટિએ, પ્રણુ દીસતી આંગે
અનન્ય હતી, ઉણ રાગે ખીસેલા પુષ્પ
નેટલુંજ કામળ. અને, શુભાખી એવું એનું
યૌવન ખરેજ, અનુપમ હતું.

એના લાવણ્ય અરતાં ઓળે મગજનાક હતી.
આટલું જાણ નવી રેશનીના પ્રકાશના અંગન
કરતી અન્ય યુવતિની જેમ એનેપણુ મક,
પાઉકર, લીપરડીક, આદી કૃત્રિમ વસ્તુઓના
મોહ હતો.

યૌવનની અદમતા, અને શ્રીમંતાઇમાંથી
રચાને જન્મતો એ મોહ એના મધાદિત હતો,
પરંતુ એ પાંજળ મંજળ બનેલી રસીકતાએ
એની માઝા મૂકી હતી.

આ બધાં વચ્ચે એક અગમ્યની કહો યા
જીવનના મોહ ઘેરીતું એક સ્વરૂપ ગણો, પણ
એ હતી એક પૂનરણુ.

પૂનરનો મોહ એનો જીવનાદ હતો, એ
પાજળ એ ઘેલી ઘેલી હતી.
તરંગમાં તડપતી એ પૂનરણુ નાખી
જલકે અનોખી હતી.

કદી કદી મધુર સુરાવંશી રણુકી ઉભી
ત્યારેજ, એજ પળે ગાંમના તમામ ગાંદોરાના
દર્શન કરી આવતી, મોટરમાં ઉડીને.

એના ઘર આંગણમાં, એના પિતાએ
આસ એના મારેજ પધરાવેલી પ્રતિમા એ તો
એની માન્ય એવી બહાલી ફેરી હતી.

માખો અને અનેક હાથોમાં ફરી, સૌરભ
હીન થએલા, કરમાએલા, રંધાએલા, પુષ્પો
લછ પૂનરનો સતોપ માનતી એ પૂનરણુ નહોતી.

શુક કુસોને, દેવ મંદોરે ચલાવી મહા પુન્ય
જેવું કાર્ય કરી, લીધાનું નહોતું એને જરાએ
અભિમાન

પૂન કાર્યમાં પણ એની રસીકતા હેશી
કદાએ ઉભી હતી.

સુંદર કુસંગોનું નિત આંગળે રોપણુ
કરી તૈયાર કરતી એ ઉત્તમ પુષ્પો.

એને એ પુત્ર પરગણી પ્રસન્ન કરતી
એની બાપી દેવીને સદેવ.

એને આ નાદ વિચિત્ર હતો એટલે
પાળું દોરડાં એને કહેતા-કેવળ-પ્રગટ-
આને ઉપાસો ઉદય પૂર્વેજ, એ પુણેલી
વડેલી હતી.

એને સચિત્ર દેવ દર્શને એ ઉપરી,
મોટરમાં પવનની ઝડપે ઉડતી મોટર કાન
માનમાં તો કેટલાએ દેવ રચનાએ પોતની વળી.
ભારતરના કામળે કિરણે ઝીલતો નિરા-
રમાને જવા પાછી વળી મોટર.

એની ઝડપ, બળે પવનની પ્રભા-વર્ધા બની
સામ એવું પ્રતિન મન.
“વડા રોડા મોટરને” દરમ સચે
મોટર ઉભી રહી ગઇ.

પ્રજ્ઞા આને ટેન્ડા મોટરમાંથી નિરક્ષણ
કરનાં સામેની ધૂટપાથ ઉપર ફેંડે વેગે એક
એવું સુંદર દમખા

આખું વિરસીત એની માગરની નામુક
કળાઓ!

એના અંતરમાં હુલાસના બનમ
હમકતો ગયો

પરીબર એ મદન બની,
કેટલી દિવ્યમાન દોરડે છે ને! એની
સમધર સોરબનો ભાસ મધા, મોટરની સુવામી
ગાદી ઉપર જરાએ નાની હતી. “કેવી સાંપડી
મધ અનાવોલે?” એ રવમન બની.

દામમાં રતી રહેલા, હીરા મટેલ ત્રીરંગી
દેવો વાંટીટમાંથી એક રેખીયો કાર્યો, ધ્રુવરતન
હસમાં ધરી હતું:-

“ચાલી સામે દીસતી” માગરની કળાઓ
લઈ આવે!”

ખાલી હતે પાછા કરેમ ધ્રુવરતને વેલે
એ વ્યાકુળ બની દરથી એણે ધ્રુવરતને

સાદ કર્યો:-
“હું છે, કેમ લેતા નથી? હું વધુ
કીમત-કહે છે? તો રૂપીયો દઈને લાવ.”
“ધન્ય બધું.....”

“ભલે વધુ કીમત કહેવાય, વાંધો નથી!”
“જાઇ સંદેશ એ માગરની કળાઓ
નથી.....”

“દયારે...?”
“અમર છે...?”

“હી...ઉપાડ મોટર!”
એવું મોડું નીરવે પડી ગયું, જતાં
જતાં એ દગ તરફ, એણે એક તિરકકારની
દ્રષ્ટિ ફેંકી.

એની આ નિરાશાનું દર્દ અકલ્પ્ય હતું.
ભગ હલે એ, ધર તરફ ઉપડી. એને
ઉત્સાસ આગળી મથા, એના હંધ ઉડી ગયો
“કેટલી વિચિત્ર નિરાશા!”

ભિખારણ

એ પૂનરુત્થ નહોતી, પરંતુ સીધોદાય
એણે એક આનિ નીર્ધન ભિખારણ હતી.
રોડી એટલે જીવન, જીવન એટલે બીજા.
એવા વિચારોને ચોખ્ખી માનવ સમાજ વિધીની
એ, એક આ હતી,

ક્યારે એ ધ્રુવને હતી, ક્યારેક એને
એ વૌવન હતું. “નીર્ધનતાના પળો, નીચે
સંતાએતી એની એ જુલમટી ક્યારેક ઉત્તમ
હતી, સુંદર હતી.

પણ રોડીની શોધમાં અયશ્વતીએ ભિખાર-
જીવે એવું કે એના વૌવનનું જાન કયાં હતું?
રોડી એજ એની દ્રષ્ટિનું મધ્યમિક હતું.
એને રોડીને ખાતર, રોડી ઉપર એણે
એના વૌવનને ન્યાયર કર્યું.

વિચવા કેટલાંએ વિપક્ષ પટ પુરષો એ પ્રત્યે
રેડી ફેંકી, રસ્તે ગરજાતા એ યૌવન પુખ્તની

સૌરભ માથાતા

નીચનાની પરાકાષ્ટાએ પ્લેચિલી માનવતા
કેટલી અર્ધમ છે?

આઝાદીની બાગી દેનારા આ પ્રત્યે એક
દ્રષ્ટિ ફેંકે તો! એક સમય એમના હૈયામાં એ
હુતાશનો અવશ્ય પ્રગટ.

'કુનરા', ખીલાઓ સુદાની, દરકાર કરતી
માનવતા આ લિખારણ તરફ સાવ બેદરકાર હતી,
એથીજ એની જીવન યાતનાઓ અપાર હતી,
એની વેદનાઓ ઘેરી હતી.

મૂડીનાદી સમાજ, રચનાના પાપે એનું
જીવન એક નિષણીયાતું જીવન બન્યું હતું.

ગામની એક અધાર ગલીમાંથી નીકળી
એ જરા પ્લેઝા માર્ગ ઉપર આવી બહુ ધર
કતે હેયે, લગભગ ભર્ષા ચહેરે છુપાતી છુપાતી.

એ અસફળતા આગળ આવી, એની દ્રષ્ટિ
પડી એક મુમરા લેયતાર પર.

એણે જોયું, એ મુમરાના નાના એવા
દગલાને.

મકકમ થઈ એક જુલે સંતાપને ઉભી,
એક ચોટી નેમ.

મુમરાવાળો જરા બાજુ ફર્યો, એ
સનેજ બની, ઝડપથી દગલા ઉપર છાપો માર્યો,
અને મોઢામાં મૂકી દીધી એ ભરેલી મુઠી.

યું.....યું.....યું
એ ગભરાઈ ગઈ એણે. ઉભાં રહીને
ત્યાંને ત્યાંજ બંધુ મુંઝી દીધું.

એ મુમરા નહોતા, પણ મોગરાના પુખ્તની
અર્ધ વિકસીત એવી નાચુક કળીઓ હતી.

તેમાં હૃદયે લિખારણ પાછી ફરી અત્યારે
એના હૈયે જીવના હુતાશન ભગદી રહ્યાં હત્યાં.
દગલા પ્રત્યે એક વિકકાર પૂર્ણ દ્રષ્ટિ ફેંકી.

એની આ નિરાશા અપાર વેદનામય હતી.
કેવી ગંભીર નિરાશા.

(પેરીટ : વી. સ. ખોરકરના એક વિચાર ઉપરથી)

અંધ માસિકે "માંદગી"

"ફક્ત ત્રણજ દિવસની બંદર 'શ્રી નોર'
ગોળાઓથી ચાલુ ચાપ છે. માસિક અડ-
ચાલુની કોઈપણ ફરિયાદ માટે ક્યાં મળે.
દેવા સાંધે ગેરડી પૂત આપવામાં આવે છે.
કોમિટ રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

અંગર્ભ રહેતો અટકાવના:-

"રાહુત" દેવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ આઈ
લેવાથી છાંદગી ભરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી.
માસિક ચાલુ કરુજ તુકસાન નહિ, પોસ્ટર
વેડેએ અનુભવેલી દેવા સાંધે ગેરડી પૂત
મોકલવામાં આવે છે. કોમિટ રૂ. ૫-૮-૦
પરદેશ શી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,
૪૨ અચંગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે
કોટ, મુંબઈ, ફોન ૨૧૩૪૩.

ટોપીઓ, હુંગાઓ, હોઝિયરી,
ગુજરાતી તથા સાધના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ કું, હીંગ લાહોરતા

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* ગુજરાતી *

વાતોઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો

કિફાયત ભાવે મળશે

ફક્ત એકવાર પંચારી ખાત્રી કરશે

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકબજાર (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)
સુરત.

મીયાને તિસ્મારખાં.

અમારી ત્રિપુની, સમાજના અતિક રૂપ હતી, કેમકે તમામે તમામ ખાસીયતોનો શુભ મેત્રો ત્યા થતો રચાઈ સમય કે છનન એવા સંકેત્ય કે, બધનથી અમે પર, હતા પેસા કા સી ગવું ના, બાકા, કુટુમ્બ કે, મોડી રાતે ફાજન પડતો ઝામરનો યોગાન વિગેરે અબ કરતા વધુ સગવડભર્યા હતા. અ સાહમીયા તરફથી શુદ્ધ પક્ષમા તેમ સાદનીના અભ્યાસ થતા અને અધારીયામા ખીડીના ઝગમગના હુમથી પેણ પ્રકાશ રેલારી કામે આવતુ.

આને તિસ્મારખાંએ ક્યય મહેતનો મનીદો ઉઘાડેનો તેથી પેમા ગરવડ હતી મે પુણ્ય 'આ સાચ તબીયના તો અમ્મી ને ર' 'ક્યા પુણ્ય અમ્મી ર' વાત એમ મની કે હિદુ દેમતી બહલીની પાંગરે મો બાસુદાની વાંકા ને સ્લેજ કામી પુરી વડુ આરોગ્ય હતી મેની નજાગનો વાદ નવાનુ એ પરિણામ હવુદ પાનાના પગ આગીસા સિવાય નહિ નેત્યા હોય એવું ફાદલીનાઓમા રોજ ભેંચા પડ્યા હતા. તેની માહિતી મહિ હોય ૧૮૭૦.

મે કહ્યુ ફત્તુ, તો લેવી હતી. હા ભાઈ હા, દવા તે જરૂર લેવી હતી આપણા ગામના સરકારી મદકતર મુસ્લિમ છે તે બહુ માયાણુ સાચાં ડોઝ સાંજે. આપેને પગ રાતે તુલ્લીક વધી, એટલે ફત્તુવારે તેમની પામે ગયો દાકતર સાહેબ ખાદી પ્રહરતા, દાદી મૂળ સાફ હતા હવે, કેન્ટ્રેસી, હશે કે કેમ તે મુદા મેણે. દાકતર સાહેબ, પાતાના ફેમીલી સાથે બહારથી ફત્તુને આવતા રહતાં દમ્પાઉન્ડે ગસ્તામા મારી ખગર આપી દાકતર સાહેબે ટકાર કરી. ઉલુ નેસે ઉગરી દીધો તો હાથ પકડને આપે. ઉપર વાસના

પવનમા આ ટકાર મારે કાને સ્પષ્ટ અચામ અને તિલમા થયુ કે 'યા અલીહ', ડોપ્ટર બને મગર મુસ્લિમ મિટ ગયે ક્યા ર'.

મીયા સામે, શીશ્વરો ડોગના ફેણ, ભાઈ, હજરતે (સ અ વ) કરમીલેલી આ ચૌદમી સદી કે ફુનિયાની બેગરીયાનો કેટનોક, અફ સોસ કરવો! આપણે અ લાહને બુરી મયા છીએ, મસ્જિદ વિનાય કરે છે જુઓ. આ મિનારાખાળી રેનખાર મસ્જિદ! એની ચક ચકિન ફંગળ થી. એની વિશાળતા! કાઈ જમાનામા ચારસો ચારખોની સફ અહી થતી એમની બેકે રા નની દિગ્ગજન કરતી આ એની હાલી જમીન જુઓ ચારે ત ફાં હિદુ શાહુકારોએ મગનો નધારી ફેલીધા મુસ્લિમ મોહો નો અદર છુપાઈ ગયો. જમાનાની સફ માડ માડ અરખી થતી હશે.

તિસ્મારખાંથી રહેવાયુ નહિ તે પોની ઉંચા 'ક્યા પૂન નમોઝ પડે' શેહ તુમહારે પેશ ધમામને કન અસરકો તીન રકાતમે સનામ શીસદીથી. એક એક દીન મોરેજકે અદ લડકે તો જમાન છાંડર ચન નીકને થે એક ખુન હસે થે.

મીયા સાચ કહે કે - ભાઈ, હુ વરતીની એક મસ્જિદમા ગયો હતો તુનીપુની દલત બાબુના તુન્ડામા ધમામને બાગી સાથે કેટલાક મુસાફરો જુગારના પાના ખેનના હતા નમાઝ પઢવી તો દર કિનાર પછુ ઝડુ સુદા કાલના ન હતા લા હોના વસા.

મે પણ વાનને ડોઝ આપ્યો. પેલી રસ્તાની મસ્જિદમા સૈયદ બાપુ મોંગ પારાની તરુપીદ ફેરવતા બેગજ હોય છે. દાત, ઝગજે છે છતાં કોઈની ટીકાં ક્યાં વગર રહેજ નહિ બિચારો એક પોનીસ, ચાકચો પાકચો આવી, ડૂસ સાથે નમાઝ પડી સૈયદ બાપુ મજહબના

ખગરદારની હમે ઇશી નસીવન તો નદિ પણ
 ટીકા કરવા લાગ્યા. "હું" કરો ને તું "કરો."
 અણુપણ પોતીસે સાંધારણ વિવેક બૂલી કહી
 નાંખ્યું કે "ખેડે ! ખેડે ! અમે" બળા નાણુકાર
 આંધા હે, નાં દેખા હોય તો ! આ દાદી
 બંદોનેસે અંકકેસ બી બંદ મીડે !"

છાપાના ફેરીયાએ જમ પોડી.....યુનિવર્સિટી
 સીડીવું રીજેક્ટ.....જાણુ ખેરીદી હું નંખર
 નેના લાગ્યો. આમારો સિરમારખાં ઘુરકી
 "હાં, "ચેલ મેર ખેટ લાણુકે કરેજો ક્યા ?"
 દેખાને અપણે પીટીમાયો, કું મીડુંને એલ
 એલ. બી. પાસ કીયા મગર કુમેલ નહિ કરના !
 ડન સમ ઉત્કુસેતો ચેલ કલાધવાસે, કુંડી

દલાધવાસે, આર ફેરીવાસેદી અન્હે કે
 હામ હોતેરી રૂપીઅ દે. રૂપીયા કમકે મર
 માતે "હવે ?"

મેં એ વાતનો ઉપસદાર કરના જણાવ્યું
 તાલીમ પોતે દોષિન નથી, ગમે તેવા
 વરૂપમાં તે આદય છે. અમલ આપણે પોતે
 રવાનો છે. મુરિલમ આપ ખેટીક કે ખી. એ
 હોય ત્યાં એના ફરેન્દ એ તાલીમ ક્યાંથી
 મેં ? સાધનહીન, મરીખ, કૃપણ શ્રીમતોને
 રિલમ વિવાર્યાઓનું આળસ એ મૂખ્ય
 જો છે. છતાંવું દુનિયામાં આંધરેલે હવેવા
 તી તાલીમ સેવી આપસકે છે. હાંસના
 મકકે બને સી. અમ. એસ. ને જનાય પલુ
 તાતની લાઈતો. નેટીકે ઇચેકરીસીદી, ખેતી
 ડી (B. AG.) માકનીક (મશીનરી.) ખેડ
 ટી, આદ્યોટકટ (મકાન બાંધકામ) વિગેરે
 ઇનિકે વરૂરીયાતો છે.

એ પણ ખર છે કે કાપલાનું લેખ પરકાન
 ન દરકીમી લણુ છે. જાણુ મુરિલમ,
 L. B) કાપલાનો રનાકે કામને ધંજો
 યોગી થઇ પડે છે. મુરિલમ ડાક્ટરોનાં

ખાસ ઉણુપ છે. મુરિલમ મોહોમો સંભાળી
 ઇન્જન નેનાવે તો મુરિલમ ડાક્ટરે આશિર્વાદ
 બને. અણુધાર્યા પ્રસંગે ડાંગી ઉદકાપાનના સમયે
 મુરિલમો પોતાના ડાક્ટરોનો વરૂર ભરેસો કરે !

ગુદ ઉલોગો બાંગી પડ્યા છે છતાં દુનર
 દળા અપનારી મૂત:પાય બનેલા ધધા સંજવન
 કરી સકાય છે. હાય ગાડી ફેરી શેઆને
 કરી, નાંગી દુકાન બાદ ઇન્જનદાર વેપારી
 બની સકાય છે. મુરીના પ્રમાણમાં પ્રેયન નં
 સપસે વરૂરી છે. માતદાર મુરિલમો આ
 દિશામાં ધણુ ફેરી ગકે તેમ છે. આપણને
 અત્યારે મુખ્ય ત્રણ મીજોની અગત્ય છે. કેળ
 વણી, વેપાર ને ખેકારી નિવારણ.

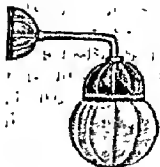
નિરમારખ ને આ મુકદી અમાં દરખાન
 રસ ન જણાયો. મીયાંસાબની દાદી અણુ
 દાર હતી તેમાં મૂંછ સકાયટ હતી, તપ તેમનું
 ખેડેલું. "ક્યા ચેલ મુરીઅન મુવારીક
 મૂંછ હય ? મેં લવાદ તરીક બનેને શાન્ત
 કરના કહ્યું કે "ખુદાપાકેના મુકે દાદી તો
 સિલમિતી છે" મીયાંસાબ તૂપી ગયા હતા તે
 કાંઈક દંડ પડ્યા.

આજકાલ બને સકાયટ હોય છે. ખાં
 સંખ કહે "મગર મૂંછ સે તો મરદાષ ઝાદિર
 હોતી હવે ?" "આ સંખ, ટીકે કહો છો.
 એમ તો સંખ સવામો કણુસે છે કે મૂંછ ન
 નાખવતી ચરદી રોજેખમનો વરુઓ વરદી
 અસરે કરે છે. એક-ખુદા અમલદાર મૂંછ
 મુગવાન ગિવગાની દંડી એટલે લામ કામળ
 એદી સમગી પાસે બેા હતા ત્યાં કોઇ મગસ
 આણુ "ડેસીમા, સાહુબ ચરમાં છે ?"
 એમની શરમ એજ નવે !

એ કોઈ મેરિજ દાખલો આણુ. હું
 મુબંઇ મયો તો મારા રંગીસા દોસ્ત "કલીન
 રવે" કહેતા મુબંઈની પ્રયમ સ્થાને કરવા

માટે મને તૈયાર કર્યો ટોપી કઢાવી નાખ્યો.
બાલ ઓળખા, મુઠ અડધી બેઠાર નીકળ્યા પછી
એમના પ્યાનમાં મારી લાંબી મુઠ આવી.
કહેકે, “ચોડી કંટ કરાવી હોય તો સરસ લાગે”
મેં કહ્યું “કાકીયાવાડ-કેમલ કે જ્યાં મરદાબની
કિમત છે ત્યાં મુઠના પ્રભાવ કાંઈ ઓછો છે;
તેના મરોડ શેઠ પાડે છે.” એક દરનાં અંગે
મારે રેટેટ અધીકારીઓથી અટક પડ્યો.
મોટા વગદાર સમુદ સામે સંકારી ઇકવાયરી
યઈ કેટલાક દલાડા બાદ ઇન્સ્પેક્ટરે ફરી
મળ્યા ત્યારે મળકમાં કહ્યું “મુઠ આમળીને
મરોડ ફીક આપ્યો હતો.”

નિરમારખાની બીડી જુઝાઈ ગઈ હતી.
મોંઘાસાળે, દાદી પસવારતાં બગાસું ખાધું
એટલે ત્રણ સોમલ આપ મંગાવી પીધી.
“અપેલેકા સોગલ, પાન” અંગળ્યાં અને
બીડીનું કુંકું પેટની નિરમારખાએ તુકી ટોપીનું
કુમતું સરસું કરી માથે મુકી એટલે મિજલસ
બરખાસ્ત થઈને મકાનની વાટ લીધી. રસ્તાના
ચોકની મંલીના નાકે નિરમારખાએ બીડીને
છેલ્લી ફેંક લખતે ફગાવી દીધી. અધારામાં
વિમય પામતાં અમારા પગખાને એ કુદાનાં
ચાલક તણખા કાંધક ઉપદેશ આપીતાકી રહ્યા. . . .
“મુખદાન તેરી કુદરત”

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પેટ્રોલેસ જાતીઓ, પ્રાઈમસ રેટવ, સોનીના જાળવાના
સુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, બીજાની લેમ્પ, અને ટેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો,
પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેઠેરીના
બંજન, એવરેડી પાવર, ફલેશ લાઈટ, ટોચ વગેરે પ્રકીકાયત સાવે મલશે. તેમજ
બીજાની દરેક પ્રકારનું ફીટીંગકામ તૈયાર મળશે.

અમારા કોરખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક માઈઝની સ્ટીલ ટ્રેકો,
સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઓડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

— ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સંગવડ :—

ઓડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

ડેઠ કલ્ચુપીઠ બજાર લાલગેટ પાસે, સુરત.

પ્રદ દારી !!!

લેખક : “શુઝતર”. હાસિદી (અરબોધન.)

એકનું કથન છે કે “ધર્મના પછી આ દુન્યામાં માનવીને પાપો તથા અપરાધોથી બચાવવાવાળી, સૌથી મહાન વસ્તુ આ છે કે તે પોતાની ઇજ્જત પોતે કરવા ચાહેતો હોય.”

જે લોકો પોતે પોતાનું આદરમાન કરતા નથી. અને જેઓ પોતે પોતાની નજરોમાં અપમાનિત છે; તેઓની ઇજ્જત કરવાની કોઈ બીજીને શી પડી છે? અને એક એવો માણસ જોઈને કોઈ ઇજ્જત ન કરતો હોય, અને જોઈતા માટે અપમાન અને તિરસ્કાર કોઈ આશ્ચર્ય સ્વિકૃત વસ્તુ ન હોય, પ્રત્યેક નીચમાં નીચ કામ કરવા પશુ તૈયાર થઈ શકે છે. ચોરી કરી પોતાનું ઉંદર ભરવું, પા બિલા માંગી ભૂખની આગ શુદ્ધાવવાનો આશ પ્રત્યેક જરૂરતમંદના દિલમાં આવી શકે છે. પરંતુ એ પ્રકારની પાપી અને અપમાનિત યુક્તિઓ વડે ક્ષાલ માત્ર તેજ લોકો ઉઠાવી શકે છે, જેમાં “ઇજ્જતનેકસ” સ્વમાન મૌનુદ ન હોય અને જેની નહીક સન્માન અને અપમાનનો સવાલ કોઈ અર્થ રાખતો ન હોય.

“અમે શું કરી શકીએ છીએ?” અમારાથી શું થઈ શકે છે? તેજ થશે જે તકદીરમાં લખ્યું છે. આ અને એવા પ્રકારના ધણીપણે વાક્યો અકસર તે નાહિમત અને પ્રમાદી નવયુવાનોની છબે સાંભળવામાં આવે છે, જેમની સુરતી અને એશપરરતી તેઓને કે કરવાની રજા આપતી નથી, અને જેઓ પોતાના પ્રમાદીપણાના લીધે જાતજાતના અર્થ અને અર્થહિન બહાનાઓ દુઢે છે.

આતો કેવળ સહ છે કે ભાગ્યમાં લખ્યું હોય તેજ થાય છે, પરંતુ પોતાના નરીખમાં કે લખાવવું અમારું પોતાનું કાર્ય છે. અમારા મુજબહારે અમેાને આ જગતમાં માત્ર મજબૂર બનાવી મોકલ્યા નથી. અમે લાચાર છીએ પરંતુ ફક્ત તે હદ લગી કે ચણુ, યા જન વાવી ઘઉં ઉત્પન્ન કરી શકતા નથી. ચણું અમર વાવવામાં આવે તો તેનાથી ફક્ત ચણુનોજ છોડ ઉગે છે. તેને બદલવાની શક્તિ અમારામાં નથી; પરંતુ એ બાબતની અમને સંપૂર્ણ આઝાદી પ્રાપ્ત છે કે પોતાની જમીનમાં જ્યારે દિલ ચાહે ચણુ વાવે અને જ્યારે દિલ ચાહે ઘઉં. અગ્રેજી ભાષાની એક કહેવત છે કે, “તમે ખુદ પોતાના દોસ્ત બની જાઓ તો પછી સૌ તમારા દોસ્ત બની જશે.” બાબત એ છે કે અમારામાંથી ધણી ખરા લોકોની નિષ્ક્રિયાનું ખરું કારણ એજ હોય છે કે, તેઓ પોતાના દોસ્ત નથી હોતા. તે દંમેશાં દયાયલા, અને બીઆયલા રહે છે. કોઈ સજામાં જાય છે તો એવા સંકડાયલા કે જેમ ક્યાંકથી ચોરી કરીને આઆ ન હોય? તેઓ પ્રત્યેક વેળા પોતાના દીલમાં કે એવું સમજે છે કે આ દુન્યા અમારાથી ધણી શ્રેષ્ઠ લોકોનું રહેણાણ છે, અને તકદીરે કોઈ એકએક ખૂસના કારણે અમેાને અહીંયાં પેદા કરી દીધા છે. કદી કોઈ સજામાં વાર્તાલાપનો પ્રસંગ સાંપડે છે, તો ન્તે કે તેઓ પોતાની આખી વય પોતાની માનુષાપામાંજ વાતચીત કરતા

માટે મને તૈયાર કર્યો રોપી કંઠાવી નાખી.
બાલ ઓળખા, અટ મંદાવી બહાર નીકળ્યા પછી
એમના પ્યાનમાં મારી લાંબી મુઠ આવી.
કહેકે, “ચોડી કંઠે કરાવી હોય તો સરસ લાગે”
મેં કહ્યું “કાઠિયાવાડ-કચ્છ કે જ્યાં મરઘાછની
કિંમત છે ત્યાં મુઠનો પ્રભાવ કંઈ ઓછો છે,
તેનો મરઘા શેઠ પાડે છે.” એક દરના રથએ
મારે રોટ અધીકારીઓથી અટસ પડ્યો.
મોટા વગેદાર સમુદ સામે સંકારી ઇંકવાંપરી
યઈ કેટલાક દહાડા બાદ ઇન્સ્પેક્ટર કરી
મળ્યા ત્યારે મળકમાં કહ્યું “મુઠ આમળીને
મરેક હીક આપ્યો હતો.”

નિરમારખાની ખીડી જુઝાઈ ગઈ હતી.
મીંચાસાળે, દાદી પસદારનાં અગાસુ ખાધું
એટલે જણ સોમલ ગાય મંગાવી પીધી.
“અપેલેકા સોગલ માન” મંગાવ્યાં અને
ખીડીનું કુકું પેટની નિરમારખાએ તુડી રોપીવું
કુમરું સરખું કરી માથે મુકી એટલે ગિજલસ
જરખાસ્ત થઈને મકાનની વાટ લીધી. રરતાના
ઓકની મલીના નાકે નિરમારખાએ ખીડીને
હેલી ફેક લઈને ફગાવી દીધી. અંધારામાં
વિલય પામતાં, અમારા પડછાંપાને એ કુદાના
ચોલાક તણખા કંધક ઉપદ અપાતાકો રચા !!!
“મુખ્હાન તેરી કુદરત”

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પેટ્રોલિયમ જાતીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટેવ, સોનીના ઓગવાના
ચુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, બીજાનીના લેરપ, અને ટેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો,
પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના
બદખ, એવરેડી પાવર, કલેશ લાઈટ ટોચ વગેરે હીકાયત લાવે મલશે. તેમજ
બીજાનીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર-મળશે.

અમારા કોરખાનામાં જનંતી દરેક જાતની અને દરેક માઇઝની રીલ ટ્રીકો,
સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઓર્ડરથી જનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સંગવડે :—

ઓર્ડર આવેથી માલ આતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.
૬૦ કમ્પીટ બજાર, લાલગેટ પાસે, સુરત.

ખુદ દારી !!!

લેખક : "સુઝતર" હાંસોદી (અરબોધન.)

એકતું કથન છે કે "ધર્મનાં પછી આ દુન્યામાં માનવીને પાપો ત્યા અપરાધોથી બચાવવાવાળી, સૌથી મહાન વસ્તુ આ છે કે તે પોતાની ઇચ્છા પોતે કરવા ચાહતો હોય."

જે લોકો પોતે પોતાનું આદરમાન કરતા નથી. અને જેઓ પોતે પોતાની નજરમાં અપમાનિત છે; તેઓની ઇચ્છા કરવાની કોઈ બીજાને શી પડી છે? અને એક એવા માણસ જાહેની કોઈ ઇચ્છા ન કરતો હોય, અને જાહેના માટે અપમાન અને નિરંદર કોઈ આશ્ચર્ય ચકિત વસ્તુ ન હોય, પ્રત્યેક નીચમાં નીચ કામ કરવા પણ તૈયાર થઈ શકે છે. ચોરી કરી પોતાનું ઉદર ભરવું, યા લિલ્લા માંગી ભૂખની આમ છુટાવવાનો ખ્યાલ પ્રત્યેક જરૂરેતમંદના દિલમાં આવી શકે છે. પરંતુ એ પ્રકારની પાપી અને અપમાનિત યુક્તિઓ વડે લાલ માત્ર તેજ લોકો ઉંડાથી શકે છે, જાહેમાં "ઇન્જનેરિંગ" સ્વમાન મૌલુદ ન હોય અને જાહેની નજદીક સન્માન અને અપમાનનો સવાલ કોઈ અર્થ રાખતો ન હોય.

"અમે શું કરી શકીએ છીએ?" અમારાથી શું થઈ શકે છે? તેજ થશે જે તકદીરમાં લખ્યું છે. આ અને એવા પ્રકારના ઘણાંખણ વાક્યો અકસર તે નાહિમત અને પ્રમાદી નવયુવાનોની છાંયે સાંભળવામાં આવે છે, જેમની સુરતી અને અંધપરતી તેઓને કે કરવાની રમ્મ આપતી નથી, અને જેઓ પોતાના પ્રમાદીપણના લીધે જાતજાતના વ્યર્થ અને અર્થહિન બદલાઓ દુઢે છે.

આતો કેવળ સહ છે કે ભાગ્યમાં લખ્યું હોય તેજ થાય છે, પરંતુ પોતાનાં નસીબમાં કે લખાવ્યું અમારું પોતાનું કાર્ય છે. અમારા મુદ્દતદારે અમેને આ જગતમાં માત્ર મર્જબૂર બનાવી મોકલ્યા નથી. અમે લાચાર છીએ પરંતુ ફક્ત તે દહ લગી કે ચણા, યા જા વાવી ઘઉં ઉત્પન્ન કરી ચકતા નથી, ચણા અગર વાવવામાં આવે તો તેનાથી ફક્ત ચણાનોજ છોડ ઉગે છે. તેને ફલકવાની શક્તિ અમારામાં નથી; પરંતુ એ જાગતની અમને સંપૂર્ણ આઝાદી પ્રાપ્ત છે કે પોતાની જમીનમાં જયારે દિલ ચાહે ચણા વાવે અને જયારે દિલ ચાહે ઘઉં, અંગ્રેજ ભાગ્યની એક કહેવત છે કે, "તમે ખુદ પોતાના દોરત બની જાઓ તો પછી સૌ તમારા દોરત બની જશે." બાબત એ છે કે અમારામાંથી ઘણા ખગ લોકોની નિષ્ફળતાનું ખરું કારણ એજ હોય છે કે, તેઓ પોતાના દોરત નથી હોતા. તે લંમેશાં દગાવવા અને બીંચાવવા રહે છે, કોઈ સભામાં જાય છે તો એવા સંકળણકે જેમ ક્યાંકથી ચોરી કરીને આવ્યા ન હોય? તેઓ પ્રત્યેક વેળા પોતાના દીવમાં કે એવું સમજે છે કે આ દુન્યા અમારાથી ઘણા શ્રેષ્ઠ લોકોનું રહેણાં છે, અને તકદીરે કોઈ એકએક ભૂજના કારણે અમેને અહીંયાં પેદા કરી દીધા છે. કદી કોઈ સભામાં વાર્તાલાપનો પ્રસંગ આવે છે, તો જો કે તેઓ પોતાની આખી વય પોતાની માનુષ્યમાંજ વાતચીત કરતા

રહે છે, પરંતુ હવે તેઓને એવી નજીક આવવા
છે કે આ સલામાં તકરીર કરવા માટે કામ
અન્ય લાગણી કરે છે. તેઓની પોતાની લાગણી, લાગણી પ્રગટ કરવા અર્થે
નાકાશી છે, તેઓનું મનુષ્ય સુકાઇ નય છે, છલો
કાટા ચોરી નય છે, આંખોની સામે અધ-
કાર વ્યાપી નય છે, અને હાથ પગો કંપી
હો છે, અને તેઓથી એક શબ્દ વાંટક
ઉચ્ચારાતો નથી. અગર તેઓને કોઈ કોમ
કરવા માટે અપવામાં આવે તો ન્યાય લંગી
કસોટી અને કેપમાં સલામ ન હોય. આ
લંગી તો તેઓને ઉત્તમ રીતે કરવા રહેશે.
પરંતુ તે તેઓને આ શકા થઈ નય કે આ
કામને જવામાં આવશે અને બીજા કામથી
સરખામણી કરવામાં આવશે તો તરતજ
તેઓનું મન કંપી હો છે અને આ વિચાર
આવી નય છે કે મોંઝાથી આ કેમ થશે.”
અને વાસ્તવમાં તે કામ રહેનાથી થતુ નથી.
દિલમાં તૂટી જાય. પોતાની લાગણી તરફ
આવિશ્વાસ, અને નિષ્ફળતાનો ખોર તેઓના
હેતુકાશને, ખેડાર અને તેઓના હાથ-પગને
નકામા કરી દે છે અને તેઓ કામને બગાડી
દે છે.

બુનીએ એક પ્રસંગે કહ્યું છે, કે:—“અમારી
નિષ્ફળતાઓમાંથી અકસરતુ કારણ માન્ય છે
છે કે, અમને અમારી લાગણી ઉપર
વિશ્વાસ હોતો નથી; શક્તિ; વાસ્તવમાં સ્પાર્ટ-
રિક્-શક્તિનું નામ નથી, બલકે હૃદયની દ્રવ્ય
અને બાહ્ય ઉપરના વિશ્વાસનું નામ છે,
જે લોકોને પોતાની હુબત અને લાગ-
કાન ઉપર જોરોસો ન હોય તે અમે તેવા
બળવાનાં અને લાગકે કેમ ન હોય? તેનાથી
વધુ નિર્બળ અને નાલાયક અન્યા કેઈ હોઈ
શકતો નથી.”

પોતાના બાહ્ય અને પોતાની વીરતા અને
નિર્બળી ઉપર અગર સંપૂર્ણ યકીન ન હોય,
તેમજ બે બેમાં તે કેમ કરી શકય હતું કે
આ હજરત (સહન) મુશ્કેલ પાયદળ અને
લગભગ નિઃશ્વન મુસક્કમાનોને લઈ તીવ્રતા
ટોળા સમાને કાઢીરોના સંધારો અને પાયદ-
ગોના મુકાબલામાં નિકળી પડ્યા હોય. પોતાની
વિમલ, વીરતા અને સરકારી ઉપર યકીન
હોવાના પ્રનાયે અરેબોના નવધુનાને જનરલ
તારિકે રચેના કિનારો પર પોતાની શૈલ
ઉતારવા કહે આપી આપી હતી કે જે
કિસ્તીઓ ઉપર સ્વાર થઈ અમે આવ્યા છીએ
તે બાળો મહેલોમાં આવે. એટલે પોછા કર-
વાનો કોઈ મોર્ગ બાકી ન રહે. કારણ કે
અમે પોછા જવા માટે નહોતાં આવ્યા કોતો
તખત લઈશું અથવા (કક્ષતો) તખતો.

આદ્યસ જેઓ પર્વતના શિખર ઉપર પોતાની
પ્રચંડ તોપોને સ્થાપી, લઈ જવાનો પથ
અગર આવી શકે. હોય તો તે પોલિયન જે
વીરને આવી શકે. હોય, જેને પોતાના
બાહ્ય ઉપર એટલો વિશ્વાસ હતો કે, તેના
શબ્દ કાષ્ઠમાંથી “અશક્ય”ના શબ્દને ખેડાર
અને અર્થદિન સ્વમજી સુસાયો દોષો હતો.

મુરતકા કમોલ-પાશા મહામને પુરુષ
સત્તનત, જાગી અને બહુની ઉપમાં આપી
ચૂકી હતી. પનાનીઓને પુષ્ટી ઉપર સારી
રીતે વ્યવસ્થા આપી થઈ ગયું હતું, તેમજ
જાહેરમાં એ રજાને, સરક્ષિત રહેવાની કોઈ
કિમ્તી નહતી. પરંતુ એવી અથોડાય સ્થિતિમાં
પથ મુરતકા કમાલને, જે ચીત્ર પ્રગલ્ભ થવા-
મનિ તપર: કથો એજ, “નહસ ઉપર વિશ્વાસ”
હતો, તેને યકીન હતું કે, “અમે પનાનીઓને
પોતાના મુદ્દકમાંથી લાંબી કાઢીશું” અને
એમજ થયું, હકીકત એ છે કે આ હુવામાં

સફળતા અને કામ્યાબી માત્ર તેજ સોકોનો દિશ્વો છે, જેમને ખુશી, સુદ્ધ અને પોતાના બાનુબળ ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોય. અને જેઓના હૃદયમાં બહુથી પણ નિષ્ફળતા અને પરાન્યતો ખ્યાલ વરિક ન આવે.

બુલિયસ સીઝરનું જ્ઞાન જ્યારે તુફાનમાં

આવી પડ્યું અને, ત્યારે તેના પુદ્ગ લયના કારણે ચરચર, ધ્રુવવા લાગ્યો. ત્યારે સીઝરે ધમકારી કહ્યું હતું કે, "કેમ બીજો છે? શું તને બાળુ નથી? કે એ જુદાજુદા ઉપર બુલિયસ સીઝર અને તોનું લાગ્ય સ્વાર છે?" ને બુલિયસ સીઝર જ્ઞાનને, વૈજ્ઞાનિકી બચારી શકે છે, ન તોનું નસીબ. પરંતુ એક એવા પ્રસંગે જ્યારે તે કેવળ મૌનના મ્હોંમાં પડેલી થકો દતો, તોની બુદ્ધિ અને તોની દિ મન રીકે તકરીરે આ બાબતની આખિરી હરે છે કે, તોને સોતાના ઉપર સુદ્ધ વિશ્વાસ દતો. અને દનિદાસ શક્તી પૂરે છે કે બુલિયસ સીઝર પોતાનાં એકે અંદાજ વિશ્વાસના પ્રતાપે ધણા મોટાં મોટાં કાચાં પરિપ્રયુક્તાએ પહોંચીકાં દતાં. ૧૬૦૦ ૧૬૦૦

કાઉડે લાખુ છે કે, તુફાનના ફલવા ફલવા માટે આ બાબત જરૂરી છે કે તે પહેલાં મજબૂતી સદિન જોયમાં જડ પકડે અને રથીર ઉમું થઇ જાય, તેમ એક માનવીના માટે પણ આ જરૂરી છે કે તે સૌથી પહેલાં પોતાના પત્રો ઉપર ઉભો રહે પોતાનું સન્માન પોતે કરે, અને પોતાના ઉપર ભરોસો રાખનાં ગીજો. અને અન્યોની ખરાબ અને મદદનો યા સંજોગવચ્ચ સફળતાનો આસરો જોવાવાનો મુકી દે. જ્યારે એ પાચો કાયમ થઇ ગયો. તેના ઉપર લાવિયમાં શ્રેષ્ઠ માનવી બનવાને અને દુન્યામાં સફળતામય જિન્દગી બ્યતિત કરવાની ઇમારત ઉભી કરી શકે છે."

હકીકત એ છે અન્યતો આસરો જોવાનાં યા આપવાનાં, પારસાથી. અંમર બની જવાનાં સ્વપ્નાં જોવાવાળા નયનુવાનો હકીકત વેળા પણ એ લાપક નથી હોતા કે દુન્યામાં કે કરી શકે યા જનતામાં પોતાની ઇમારત કરાવી શકે.

ઈન્સાન આ દુન્યામાં ખુદનો પ્રતિનિધી છે, અને તે એક સર્વશક્તિમાન હસ્તીનો નાવન હોવા છતાં તે પોતાને માત્ર મજબૂર, ખેડાર અને કુપાત રૂઢમને છે. તો તોને આઈ ફકત એજ યાય છે કે તે પવિત્ર હસ્તી અર્થાત અસ્લાદ તઆલાને પણ મજબૂર ખ્યાલ કરે છે. અમારા અધિકારો મર્યાદિત હરે છે પણ મર્યાદિતનો એ અર્થ નથી યતો કે, અમને કે ઇખ્તિયાર નથી. એક અખ્યાત ફિલ્સફર કથન છે કે "આઈઝી અને દીનના દિકમન અને અકકલનું અંશ છે અને જે માનવીમાં એ અંશ મૌજુદ હોય તોને તે જરૂર લોકપ્રિય બનાવી દે છે."

એ યકીન અને માનવી પછી કે, અમારો અપ્રાદ સર્વશક્તિમાન છે. તેમજ એ જળયા બાદ કે અમે આ જગતમાં તોના પ્રતિનિધી છીએ, અંચર અમારા દિલમાં એ વિચાર ઉપન યાય કે, અમે કાંઈ વસ્તુને લાયક નથી અને અમારાથી કે પણ યઇ શકનું નથી તો તે પવિત્ર હસ્તીનું અપમાન કરવા બસાજ છે. બીજા સંપ્રદામાં કહીએ તો ખુદાએ કેટલાંક નકામાં અને તુલ્ય માનવીઓને પોતાની નાવન અને ખરીદા બનાવી આ જગતમાં મોકલ્યા છે. જે ન તો કે કરી શકે છે, અને ન કે કરવું જનને છે લાખજા તરીકે કોઈ આદશાદ અંગર પોતાના મદદના કોઈ પ્રાન ઉપર રાન્ય મજાવવા અર્થે કોઈ એવા નાકાયક અને કુપાતને રૂંદી કાઢે તો તે આદશાદને શું કહેવામાં આવશે? શું

સુલતાનની સત્તાપથી રજિયાના અભ્યાસમાં સુધારો થતા આવ્યો. સુલતાન પાતાના શિક્ષણના વિચારમાં સુધારો કરીને શીરીનને સુલતાનના આચાર, ગૌરવ, રજિયાના દિલમાં સુલતાન માટે કુલ્હી ભાવના પૂરવા લાગી. રજિયાને પહેલાં તો, ગામુ કે સુલતાન તરફના તેના દિલમાં ઉદભવતા ભાવ પાતાના શિક્ષકની ભણતવાની રીતિ અને શુદ્ધિતાન-માટેના આદર હતા. પણ રજિયાની કંઈ અગત્યની લાગણી પ્રેમની થાયે સારી થતી નહીં હતી. પોતાની ઉંમરમાં થતા આ પરિવર્તનની રજિયાને એ સમજ પડતી નહોતી. સુલતાન માટેના રજિયાના ઉમંગકામાં શીરીનને ચિદેકે તરફનું સન્માન અને રજિયાનો પ્રેમોગ સ્વભાવ દેખાતાં હતાં. સુલતાન તો પાતાના કાર્યમાં મગ્ન હતો. પોતાની શિક્ષાના સુંદર સ્વભાવ સિવાયના બીજા કશા વિચારો તેના મનમાં ઉપરિચિત થયા નહોતા.

પ્રધાનના વાતાવરણ લાંગીને પ્રયત્ન વટાળીએ ફેંકાય તેમ એક દિવસ રજિયાને એકાએક જાણાયું કે તેનું દિલ સુલતાનના તરફ પ્રેમની લોહિયળે આકર્ષાઈ રહ્યું હતું અને તેને લગ્ન પામી. રજિયાની લાગણી આટલી સુરેખ બની ગઈ હતી ત્યારે જાણ પ્રારણની છ માસિક પરીક્ષા તેની સામે કેળા કહાણી ઉભી હતી. સુલતાન પાસે ભણતાં રજિયાને ત્યારે દોઢ વરસનો સમય થયો હતો, રજિયાએ પાતાની આ ધેલછાને સુગંધાવતાં પરીક્ષાની તૈયારીમાં લક્ષ્ય પડાવવા માંડ્યું.

સુલતાન જુના પરીક્ષાપત્રોમાંના પ્રશ્નોનો ઉકેલ સંગ્રહવેલો. સાધે ત્યારે કેટલીકવાર રજિયા સુલતાનના સરક પે પ્યાનપણે જોઈ રહેતી. સુલતાનનું પ્યાન તેની આ રિયત તરફ ખેંચાતો તે રજિયાને તેની આંધાં પે પ્યાનપણા માટે વડતો અને ત્યારે રજિયા પાતાનાં બે કાજ દિલને દોષ દેતી.

છ માસિક પરીક્ષા આવી અને ગઈ. રજિયાએ પરીક્ષામાં સારી સફળતા મેળવી. પણ રજિયાના દિલમાં સુલતાનનું આકર્ષણ બળવાન બનતું આવ્યું હતું અને પરીક્ષાનું ભારણ મગજ પગથી ખસી જતો દિલની ઉર્મીએ ધુધરતો સંગરતો જોઈ ધસારો કરતાં લાગી હતી. સુલતાન તરફની આ ભાવનાને દાખી દેવાનું રજિયા માટે વધારે ને વધારે મુશ્કેલ થઈ રહ્યું હતું. સુલતાનને ક્યારે ક્યારે રજિયાની નિમિત્ર વલણથી જણાતું કે રજિયાનું પ્યાન ભણવા માટેની આજીવન યત્ન બન્યું છે, પણ તેની પરીક્ષાનું પરિણામ સારું આવવાથી તેણે પાતાના આ વિચારની ચોંટાણાની દરકાર કરી નહિ.

રજિયાએ પોતે મેટ્રિક પાસ કર્યા પછી પાતાનું દિલ કેઈ દિલસોજ પાસ ખેંચતું પડે તો ખોલવાનો આજો નિર્ણય કર્યો અને હજી તો તેને મેટ્રિક પાસ કરવાને લગભગ દોઢ વર્સો ગાળી હતું. આ પાસે દોઢેર પોતાનાં દિલનો સુધાર દાર ખોલી મુકે અને મો પાતાની પુત્રીના દિલની જાની વાતો સંદામુશ્તિપૂર્વક સાંભળે એટલી આજની આપણી માતાએ ઉઘર અને ગિરહિયણ બની બેઠી. આજની પ્રતિજ્ઞા મો કાંઈ કુમારીઓ હતી. અને તેમને પણ ત્યારે આ પ્રેમનો કોઈકો અજાણી રહી હતાં આ કોઈકનો ઉકેલ કરવાની જવાબદારી તેમણે પોતાનાં માતપિતા પર ટાળી હતી. તેમનાં માતપિતાએ આ જવાબદારી સમજી નહોતી. ગઈ કાલની કુમારીઓ પણ આજે માતાઓ યથને પાતાની આ જવાબદારી સ્વીકારી છે.

ગઈ કાલની માતાઓ. માટે પંથુ ઓ પોંથેકો અંધુ ઉંઢુચો મુકયો છે. જરૂર પડે સુઘનાનની બહેન અને પોતાની બહેનપણી મહેરવિસાને આ વિષયમાં ચાંદાણીથી પગેસી રીતે વાત કરવાને. વિચાર રજિયાએ પુકયો હતો.

જો માસિક પરીક્ષા પછીનું અકટોચર વેકેશન અને રીસેમ્બર, માસની નાનાંસતું નાનું વેકેશન પુરો થઈ ગયા હતાં. જીજી ત્રણ માસ અને મેટ્રીકના વર્ગમાં પૂર્ણ મુકવાને પરવાને આપવાનારી વાર્ષિક પરીક્ષા એપ્રિલ માસમાં આપવાની હતી, ત્યાં સુઘનાનના પિતાનો જીવન-આરીમાં દેહ વિલય થયો. સુઘનાન ત્યારે ઈન્ટર આર્ટ્સમાં અભ્યાસ કરી રહ્યો હતો. સુઘનાનની પરીક્ષાને બે માસ હજી બાકી હતા, તેની પરીક્ષા આગામાં હતી. કોલેજની દરમિયાનની બાકી રહેલી મુદત પુરી કરી. પીસ કેપિયોની રીઝ હારી સુઘનાને પોતાની પરીક્ષા આપી. તેની પરીક્ષાનું પરિણામ બહાર પડ્યું ત્યાં લગી રજિયાનું ટપુચન પેલું ચાલુ રહ્યું. આટલા સમય દરમિયાન રજિયાના ગ્રેમનો પ્રકાર સુઘનાન પારખી ચકયો ની હોતો.

જીજીની વાર્ષિક પરીક્ષામાં રીઝેરોની પોતાનું સાથે રેશન નાખવી શોખનું અને મે વેકેશન પછી રજિયાએ મેટ્રીકમાં કુમકુમનો પગસો મેટ્રીક, જીજી માસની બીજી પખવા-ગિના આરંભમાં સુઘનાનની પરીક્ષાનું પરિણામ બહાર પડ્યું અને યુનિવર્સિટી તરફથી સુઘનાન નિર્ધન થયેલાં જરૂર થયે.

આ નિર્ધનતા પછી સુઘનાને પોતાનો અભ્યાસ પડતો મુકયો અને પોતાના જીવન-નિવાંડનું અને પોતાની મા તે બહેનના પોપણનું સાવન શોધવામાં તે પડ્યો. સદલાએ તેને ટુંક સમયમાં જ માસિક રૂપિયા પાંચસતી નોકરી મળી ગઈ. પુરા દિવસની ચાકરીના થાકા પછી દયુશન આપવાનું સુઘનાનને સુગમતાભર્યું જણાયું નહિ અને તેણે રજિયાનું દયુશન તમર્યું. અમર્યું આમ છોડી જવાથી રજિયા અને રીઝીનને કચવાટ તો થયો. પણ સુઘનાનને અનુકૂળતા પડતી નહિ હોવાથી જીજીને ઉપાય નહોતો. સુઘનાનના છુટા થવાથી રજિયાને તો અત્યંત નોરાંગળી થઈ પણ તેને હજી મેટ્રીકનો અભ્યાસ પૂરું કરવાની અભિલાષા હતી અને સુઘનાનના દયુશનના મુકવાથી ક્યાં બધું રજિયાનું. બોવાઈ જવાનું હતું. સુઘનાન થાક પડે એટલે તેને ત્યાં અવરજવર કરવાને મહેરવિસાની મિત્રતાનું સુઘનું સાધન તો રજિયા પાસે હતું જ.

સુઘનાનને નોકરીમાં લગભગ બે વરસનીકળી ગયાં હતાં. સુઘનાન, લગભગ રજિયાને સુઘનાન તરફનો પોતાનો ગ્રેમ, પ્રદર્શિત કરવાને જખન બોલવાની; તક આપી આપવી નહોતી. એટલામાં તો યાચુને વાચા. બળે તેની અગાડિ. બહાર જુડપથી સુઘનાનના લગન કરીના નેટે નકરી. થઈ ગયાં. સુઘનાન માટે પાંચસતી. સોનાની ધરિયાળ, લગનજોટ, તરીકે રજિયા લઈ ગઈ અને મહેરવિસાને આપી. આ ધરિયાળ સોનાના સખનખમાં લગનની પ્રદેસી રાત્રિએ સુઘનાને પોતાની શહેનશાહી પ્રમાણેના અક્ષરમાં લખાવડી ચીકી. સાથે સુઘનાનને મળ્યું.

સાથ માટે રજિયા તરફથી—

જમ પછી રજિયા આજે ખાસ રવિચોર નેહને મેટ્રીકસીની કોલેજને જવાને બહાને

સુવ્રતાનના દર્શન કરવાને પોતાની સખીને ત્યાં આવી હતી. પણ સુવ્રતાન ઘરમાં નથી એ જાણીને રંજિયા દનોતસાદ, ચર્ધ હતી.

મકરણ ૧૨ મું

થોડી સુખી પળો.

એક કલાકથી વધુ સમય વીતી ગયો છતાં સુવ્રતાન મેદિ આમ્યો સમાજનો શિષ્યાય નો દહે આમ્યો જવાને પ્રેરી રહ્યો હતો. પણ રંજિયાની આંખો સુવ્રતાનને જોવા વગર જાયને માનતી નહોતી. પણ આખરે જવા માટે હોમી થતાં રંજિયા જોતી

“સારું ત્યારે દહે હું જઈશ.”

“આટલી જલદી ક્યાં જઈ રહી છે? દહે જમીને જાજે, હમણા તૈયાર થઈ રહ્યો.” મહેરનિસાએ રંજિયાને પાસવ પકડી તેને અટકાવી

“ના હું ઘેર જમીશ.”

“અમારા ગરીબના ઘનું જમવાનું નથી ગમતું કા?”

“એમ નહિ, ખૂબ વખન થઈ ગયો છે ને માને ચિંતા થતી હશે.”

“તું નાની ગ્રીગલીને કે તારી માને તારી ચિંતા થાય! કાલેજમાં ગળ્ય છે, ત્યારે માને ચિંતા થતી નથી અને અહીં આવી છે એટલે માને ચિંતા થશે. હાકી ખેડ.”

“નહિ, નહિ. દહે મને જવા દે.”

“એસને દહે.”

“એસ છે કે નહિ?” કહતાં મહેરનિસાએ રંજિયાનો પાસવ જરા નિરથી એમણે

“અરે! કપડાં કાઢી નાખી.”

“તો શું થયું?” એસ.

મહેરનિસાનો આંખો અત્યંત આગ્રહ અને પગ ઉપકારી મટે પોતાના મનની મનાઇના કારણે રંજિયા અને રોકાઈ જવાના વિચાર પર આવી અને હજી તે ન પછી નીચે ખેસવા જતી હતી કે દરવાજામાં સુવ્રતાનનો અવાજ સંભળાયો.

“અંહો હો, આજે રંજિયા આવી છે?”

રંજિયાની જવાબ તરફ પાંડ હતી છતાં આવેલ આ રંજિયાનું છે એમ નિશ્ચયપણે

અનુમાન કરવાનું કારણ જાણવાને મહેરનિસાએ પૂછ્યું.

“સાડી પરથી કેમ માની લીધું?” કે રંજિયા જ છે.”

“સગીત અને સુવાસ હોય ત્યાં રંજિયા જરૂર હોય. જ્ઞેષ્ઠા દરથી પંચ કાષ ગાતું હોય તો હું રંજિયાનો કંઈ મારખી લઉં એક જાતની ખુશ્ખુશ રંજિયા પાસ-છાંટે છે અને બહુ છેલ્લેથી આ ખુશ્ખુશ પરથી હું રંજિયાની હાજરી જાણી લઉં મને દાદર પરથી આ ખુશ્ખુશ આવતી હતી અને ત્યાંથી જ હું જાણી ગયો કે રંજિયાની સવારી મધારી છે.”

આ રહસ્ય રોકેટની અસર રંજિયા મહેરનિસા અને જરીમી એ ત્રણે પર થઈ પોતાના પ્રેમપાત તરફથી પોતાની પ્રથમ સાંભળીને રંજિયાને ખુશી થઈ એવો સંદેશ છે. મહેરનિસાને પણ પોતાની સખીની વિશિષ્ટતાના વખાણ સાંભળી આનંદ થયો. જરીનાના

મનમાં કાંઈ ક્યવાટ થયો હોય એવું જણાતું હતું.

“કીક થયું રજિયા તું આજે ઘેર આવી તો. હમણાંજ રોશન સાથે હું-આજે સિનેમામાં જવાની વાન કરતો હતો. આપણે બધાં સજે સિનેમામાં જઈશું.” સુલતાન અને રોશન મળીને કરેલો દરાવ સુલતાને રજિયાને ઉદ્દેશીને બધાને કહી સંભળાવ્યો.

“બહેને જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું, લાઘવે સિનેમાનું.” મલકાતાં મલકાતાં રજિયાએ કહ્યું.

“તો એમાં ખોટું જ શું છે?” અત્યાર વેર મૌન રહેલી ખતીજાએ સર પૂરાવ્યો.

“પણ માની તો રમ્મ જેવી જોઈએને?” રજિયાએ કહ્યું.

“માની રમ્મ લીધા વિના તું નહિ જમે એમ?” મહેરુનિસા તડકી.

“અહીં જમવાનું તો મેં કબૂલ કરી લીધું” છે, પણ સિનેમા જવા માટે તો માની રમ્મ જેવી જ જોઈએ.”

“તો જતાં જતાં-આપણે તારી માની રમ્મ લઈ લઈશું. હું તને રમ્મ અપાવી દઈશ, તારી મા મને ના નહિ પાડે” સુલતાને માર્ગ-સરળ કયો.

“પછી મારી ચે ના નથી” રજિયા ચાલવાને કબૂલ થઈ.

“તારી મોટર પણ કામમાં લઈશું.” સુલતાને સુચના કરી.

‘હસે!’ રજિયા તો સુલતાન માટે પોતાનું સર્વસ્વ આપવાને તૈયાર હતી.

પાથરણું પથરાયું. સુલતાને જમી, લીધાં પછી સર્વ સ્ત્રીઓ જમવા બેઠી, જમી ચૂક્યાં પછી આ ચૂસે ચડકી.

સુલતાનનું ઘર આજે શુભઝાર બન્યું હતું. જેમાં સ્ત્રી જેવાં શુભાભો હોય તે ઘર શુભઝાર કાં નહિ હોય? માના, બહેન, પત્નિ કે પુત્રિથી જુગતાં ધરોનો અનુભવ અત્યંત આહલાદદાયક હોય છે. પણ જીવન અને જીવનનો ઉત્સાહ સાં પિહાર કરતાં હોય છે સ્ત્રી-ઔવાળા ધરની સુખઝા અને સ્ત્રીવિહોળાં ધરની અવ્યવસ્થિતતા જેણે જાણી છે તે આ કથનની સ્થિતિ જાણી શકશે.

બપોરના ત્રણ પણ નહિ થયા હતાત્યારે મેહરુનિસા સાંઝાંએ જાણે ફેરવ્યા. આ મેહરુનિસા હતી સુલતાનનું ઘર! મહેરુનિસા સાજી બતી હતી અને જમમાં ચાહનાં ખાણાં હતાં.

આ પીવાતી હતી ત્યારે રોશન આવી પહોંચ્યો રોશનને દરવાજામાં પગ મૂકતાં જતાંજ સુલતાન બેઠી ઉઠ્યો.

“હયો, રોશન પણ આવી લાગ્યો”

મહેરુનિસાએ રોશનને પણ એક ચાનું પ્યાલું આપ્યું. રોશનને મળેલું ખાસ પ્યાલું ચાનું પ્યાલું હતું કે ચાહનું? એ તો ગ્રેમનું પ્યાલું જેણે પીધું હોય, તે જાણે તે સમજે!

આ પી રહેતાં સુલતાને કાટ પહેરેતાં પહેરેતાં કહ્યું.

“ચાલો હવે તૈયાર થાવ.”

મહેરુનિસા અને ઝરીના અંદરના ઓરડામાં કપડાં બદલવા ગઈ. વંચો પંરિધાન કરી મહેરુનિસા બહાર આવી અને દિલગીરીભર્યા અવાજે બોલી.

"પણ જમી નો લે"

"જમી લીધું"

"ક્યા?"

"મહેરને ક્યાં"

"કાની સાથે જાય છે?"

"મહેર સાથે"

"કેમ? ક્યાં, અર્થાત્ ક્યાં છે?"

"કાણુ અર્થાત્?" પૂછતી શીરીન ઉભી

કપડાં સર્મા કરીને રજિયા નેરે શીરીન ક્યાગત ખંડમાં દાખલ થઈ

"કાણુ સુલતાન? અર્થાત્ શીરીનની આંખોએ સુલતાનને સર્વથી પહેલાં ઓળખ્યો

"માસી, અમે સિનેમામાં જઈ રહ્યા છીએ. રજિયાને સાથે લઈ જવાની તમારી રમ

લેવા આવ્યા છીએ.

"તો હું ક્યાં ના કહું છું? તુ અને મહેર સાથે છે. પછી મને શાની ચિંતા પણ

તમારી સાથે આ કાણુ છે?"

"મારો ભાઈ."

"તારો ભાઈ? ખતીજનાં તો તમે એ જ બચ્ચાં છો ને?"

"હા, આ મારી માસીનો દીકરો રોશન છે."

"તારી માસીનો દીકરો ભાઈ? જયનગનો પુત્ર?"

"હા"

"તો ભણે જાય પણ પહેલાં આવજો." પછી શીરીને જૂમ મારો પૂછ્યું.

"જુવા આ તૈયાર થઈ કે નહિ?" શંકણીમાંથી જવાબ આવ્યો.

હા, બાઈ, તૈયાર છે હમણાં લાવું.

"પણ અમે તો આ પીને નીકળ્યાં છીએ." મહેરનિસાએ જણાવ્યું. [અપશ્વર]

ઉર્દૂ લેખકોને ખાસ સગવડ

ઉર્દૂકાંતાનાં પણ ઉર્દૂ લેખકો નવા સાહિત્ય રસિકોને મદદરૂપ થઈ શકે એ માટે ઇલાકાતી અંગ્રુમને તરકકીએ ઉર્દૂએ નવા ઉર્દૂ લેખકોના લેખો પછેરે તપાસવા સુધારવા તથા ઉર્દૂ સાહિત્ય અને ઇતિહાસ અંગે ઘટતી ખાતખાતો પુરી પાડવાની વ્યવસ્થા કરી છે. અને એ માટે તેણે એ વિશ્વના નિખળતાની સેવાઓ પણ મેળવી લીધી છે.

ઉર્દૂના નવા લેખકો સુધારા માટે ચોખ્ખા લેખો વી. પ્રોફેસર નહય અસરકારક નહવી સાહેબ મંત્રી, અંગ્રુમને તરકકીએ ઉર્દૂ-લેખકોને માટે, અધિકારી-મુબંઇને શિરનામે મોકલી શકે છે.

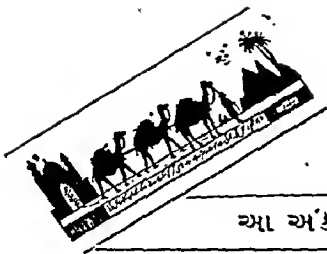
સૌંદર્ય અને બહુલા માટે.

જુલાઈ

૧૯૪૧

સૌંદર્ય

આ અંકમાં

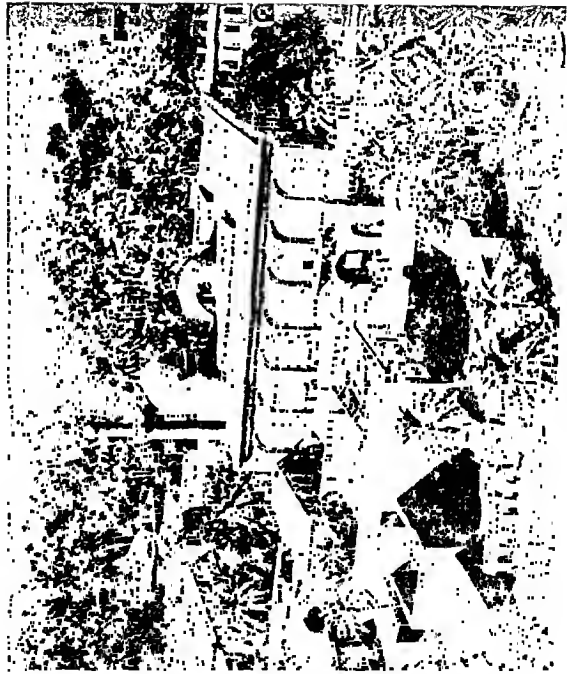
પૃષ્ઠ	લેખકોના નામ	સૂચિ
૭૨૫	"ક્રમ"	દીવંગ
૭૨૬	મૌં અ. રવીમ	ધરભામી શિક્ષણ (કુઆન)
૭૨૭	" " "	" " (હદીસ)
૭૨૮	" મેકાર "	આપાઝકી કુનિયા કે હોસ્તો
૭૩૧	રિકાઇ-આબેરી	અરમાડિસ દુરના
૭૩૩	"આરમ"	"કાઇ" (કાવ્ય)
૭૩૪	રા. વલ્લુનરો	ચોઈ
૭૩૭	"નસીમ"	"કલે ના મેનોરથ"
૭૩૭	"રિસ્મન"	"હુદય અંખના"
૭૩૮	"શ્રેખચશ્વી"	"જોરખાનીમી" (કાવ્ય)
૭૩૯	મૌં અ અશરફ	ફતાવા
૭૪૨	"સાબિર"	જનાજ બશીર અદમદખા 'જોરા'
૭૪૮	તંત્રી	ઘોસાના મુબઇમાં
૭૪૯	એ. સી ચિરતી	મુસ્લિમ કળા કૌશલ્ય
૭૫૬	સાલેદ બકાલી	સિદ્દિના સન્માન
૭૫૫	"આફિલ"	રે, રોડી
૭૭૦	"ઇજન"	"વંશ કાવે છે એ નિજના બાપનો" (કાવ્ય)
૭૭૩	ધનચંતરી	કયા વોકે?
૭૭૬	"ફજાન"	ધમા઼ આ'જમ લં અથુ દનીશ (દલ)
૭૭૬	અલિફ, રવાદ, દાલ	"રૂપની સરકશી ન જો"
૭૭૯	"એચુદ"	સલામા ફિરામ (રકી)ની નીલવમંદી
૭૮૦	"ઉચ્ચત"	અંગ્રેજ અને યુરોપીય નિકાનેનો અરોબક અબ્બસ
૭૮૪	"દરમાઈલી" માયી	સુક્તવાન (ચાલુ વાલી)
૭૮૮	"તુસબ"	...

ચિનંતિ:- રેપર ઉપર આહક નજર લમેશા લખવામાં આવે છે. લવાજમ મોકલતી વેળા અથવા પત્રઅવદાર કરતી વેળા તે લખવા ચૂકવું નહિ.

નમુનો:- પ્રથમ વારના અંકે પૈડી જે સીપીમાં હશે તેમાંથી મોકલવામાં આવશે.

જ વર્ષના અંકે મક્ક મોકલવામાં આવતા નથી.

મનેજર

[જન્મ ૮૦ હિં] હં.આબુ હનીફા (૨૬૦)ની આરામગાડ, [વિશાલ ૧૫૦ હિં]

મી. બૂસુકે હરિમાઇલ બી. ઓ.

[સંદેશ]

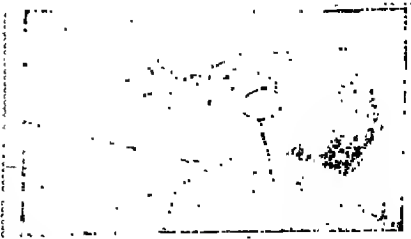
ક્રિકેટ જગત જેમને વાઈ. હરિમાઇલના નામે ઓળખાય છે તેમણે આઠ વર્ષમાં બીજા ઓલ. ઓલ. બી. ની પરીક્ષા સેકન્ડ ક્લાસમાં પસાર કરી છે.

આરોર આર્ચમ હરિમાઇલ

[સંદેશ]

કારવાંના તરીના બીજા પુત્ર જેમણે આઠ વર્ષમાં બી. ઓ. ની પરીક્ષા ઉર્ફ-એસિન્ટિ ઓનલ સહિત સેકન્ડ ક્લાસમાં પસાર કરી છે.

મી. આનંદ હમીદ હોઠાણી

[મુખ્ય]

મુખ્ય મુનિવરસીટીની આઠ વર્ષની ગ્રીકયુક્ષેશનની પરીક્ષામાં પહેલા નંબરે આવનાર મુનિવરસીટી પુવાન.

તંત્રી : —
“ વહશી ” રાંદેરી

સહતંત્રી : —
“ બેકાર ”

લવાજમ
હિન્દ રૂ. ૪
બર્મા રૂ. ૫
પરદેશ રૂ. ૮
છુટક આ. ૭

પુસ્તકાલયોલું : { ગાંધી બુકશોપ, ૧૯૪૨ } અંક ૧૨ મે

દીવડાં

આજે હું મારા ઘરમાં દીવડાં પ્રગટાવું છું.
માથાકરને હું અધારા, આજે હું તમને વિદાય આપું છું.
ગામે ગામે હું એ દીવડાં દર્શાવી પધરાવું છું.
મોંઘાં અણખૂલ મારાં એ દીવડાં ખૂંધે શ્રમ પડી મને નડ્યાં છે.
મારાં ઘરનાં નવે અને મોનારિયાએ સિમને પટાવ્યાં છે.
બેઠનાં બધા દાર આજે જીવડી ગયાં છે.
તે આજે સંસારીઓની બધી જુલો ભાંગી ગઈ છે.
આજે મને સાચી સમજણ પડી ગઈ છે.

પ્રભાતે સમસ્તને મારાં એ દીવડાંઓએ તજ અપાયાં છે.
તે આકાશમાં ટપટપતા પેલા તારેલાઓનાં મારાં દીવડાંઓનાં જ અમઝાદ
પ્રતિબિમ્બિત થયાં છે.
હા, હા, મૂર્ચમાં ઉચ્છ્વસ અને ચાંદનીમાં મીઠી ઠંડક મારાં દીવડાંઓએ જ લારી છે.

મારાં દીવડાંની વાટે હું વધારા છું અને ઓછી કરું છું.
તેને ઓછો થાય છે અને પ્રધુર થાય છે.
આને હો ! આને હો ! આજે ત્ર્યંબક મોગ દાયોમાં સપડાય ગયું છે !
વાહ ! વાહ ! સમજવાનું બધું જ મને સમજાઈ ગયું છે !
પણ હે અધારા ! તારાં મારાં દીવડાંઓનાં નાના નાના નહિ વિસરું કદો હું તમારાં કાચુ તમે, હા તમેજ આપ્યાં છે મને આ દીવડાં
તેદમોથી પ્રાણ નીકળી નવ્ય-તેમ હું તમારામાંથી ભાગી છુટ્યો છું.
પણ, પણ હે અધારા !
મારાં આ પ્રિય દીવડાંનાં સોગંદ ખાઈને તમને કહું છું.
કે હું તમારું સ્વપ્ને પણ બૂર થયેલો નથી.
હું તો છુટ્યું છું હે અધારા !

શ્રુતિ-માતરી : કે તમે ન્યાં હોવ ત્યાં સુધી યાચો

તો એક લીધું કે નીઝીવાંદે દોરતીમાં કસરને
પથુ કચરાપટીની ટાપલીમાં નાખવાના રહે
કાગળો કરતાં વધુ મહત્વ આપતો નથી. પેલા
કાઠ હિદી સાધરે કહ્યું છે તે અરજ, કહ્યું
છે કે:-

“ન ઈન્દ્રી દોરતી અરજી ન ઈન્દ્રી દુરમની અરજી !”

આમ ધોરૂનને, અમેરિકા તો, હાલમાં
કુગકુગી વગાડીને રીંછને ટટાર, રહી, લડવાની.
લીમત આપી રહ્યાં છે ત્યારે પૂર્વનો યુદ્ધાંદ આજ
વાંદેશ નાપાન વિચારમાં પડ્યું છે. રીંછની
બારે ધાવું કે ગીધની સાથે દોરતી, કાવમ.
રાખવી? અમને તો એમ લાગે છે કે હજી
ચોરેક સમય નાપાન રાદ નેરો અને “છરતી
તડકે લડું ઉરેકી તડમે હમ !” નો પાક લગવરો !

મુશાયરાંનો હવે હવે વેધુ વિસ્તારમાં ફેલાતો
નય છે. મુખ્ય રેડીયો હોલિસ પર બાળકોનાં
પ્રાથમિકમાં પથુ મુશાયરાં દુરથે અને બાળ-
કોની ખાતર કે મુશાયરાંની ખાતર ‘શયદા’,
‘આદરાયણ’, ‘આસિમ’, ‘અદી’, ‘મરીઝ’,
‘નસીમ’, ‘સગીર’ ને ‘સાધી’ નેવાં પ્રોદ
અને મુદાન કવિઓને પથુ બાળક બનવું
પડ્યું અને ‘અરે’ કવિ પથુ તેજ ગેણાંયને
કે ને વખત આવે બાળક, પ્રોદ, કે રૂઝ
પથુ બની રાકે. હશે ગમે તેમ પથુ આમ મુશા-
યરાંની લોકપ્રિયતા વધતી નય છે એવો નક્કી
ન વાંત છે. આકાં અને તો એમને ધમ્મીએ
છાંમે કે મુશાયરાંની લોકપ્રિયતા એટલી વધે
કે લોકો હુલ્લડોમાં રસ લેવાનું પથુ જીવી
નોંધાં હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ પોતાની કવિતા-
ઓ દ્વારા એકતાની ગાંઠને એવી મજબૂત
બનેવું કે એમની કલમો, સમક્ષ, યુગ્મોની
છુરીઓ અને ખંજરાં પથુ છુટાં બની નંય,
અને “મારો મારો! કાપો કાપો!” ની જુઓ
પાડનારાઓ શાધરને દાદ હેતા થઇ નય, ને

કામીવાદનો. ખરો ‘દારબિ’ હુ પર આવીને નમી
નય; તો ‘દીવાંસળીનો’ લાવ વધારા! દેનાર,
કામીવાદની છોળા સજગાવનારાઓ પથુ આપો
આપ! શરમાળને પોતપોતાના ધરમાં કરીને
દામ ધાય.

આવાજો દુનિયાં કે દોરતો! નવિનતા
પ્રેમી લીડરોમાં, શ્રી કનૈયાલાલ મુન્શી પથુ
ઓછા ઉતરે એમ નથી. એમનેય એકનેએક
ધરમાં સાલવું ગમતું નથી! મુન્શીજી, નેવા
ધડાકા પ્રેમીને ડાંગ્રેસની અગસીયાં નેવી નિષ્કિ-
યાના કેમ પાલવે? એવો ગાંધીજીના દિસા
અદિસાના મતબેદને બ્લાને ડાંગ્રેસથી અટક્યું
અલગ થઇ ગયા છે અને તે પથુ ગાંધીજીના
આશિર્વાદ મેળવીને! નજરએ છાંમે હવે એ
મુન્શી-સાવરકરના અખાડામાં શામીલ થાય છે કે
જીદો ચોક્કા જમાવે છે? વરસો મુધી અદિ-
સાના વાતાવરણમાં રથા જતાં એએમ શ્રી
અદિસાને પચાવી શક્યા નથી. શું જોલના
માંકડો અને મચ્છરોએ તો એમને હિંસાની
પ્રેરણા આપી નથી? કે પછી એ કલમ
સ્વામીને લંકેડી પડે દેરવવાનું તો મેં, થઇ
આગ્યું નથી? અમને આમાં કંઈક ગંધ, આવી
રહી છે કે હવે ગાંધીજીની નેતાગીરી ધરડી
યતી નય છે ને સાવરકરની નેતાગીરી જીવન
ચંતી નય છે!

લોકોમાં મુન: હુલ્લડ થયાના સમાચાર
સાંપડે છે મુખ્ય પથુ ધડીકમાં હલી
નય છે. ને ધડીકમાં પાણું હુલ્લડ કર્યા નંગી
નય છે! બિહારમાં પથુ ‘ધડીકમાં’ હુલ્લડના
નરો! ઉતરી નય છે ને પાછો ચઢી નય છે!
આમ વારંવાર હુલ્લડે દગાંય છે ને પાછાં
ઉભાં થાય છે એવું કારણ શું હશે? કદાચ
એમ પથુ હોય કે હિંદને સ્વરક્ષણની જરૂર
છે તો સ્વરક્ષણની તાલીમ લેવા માટે આમ
હિંદુ-મુસલમાનો એક બીજાનાં ગળાં રે’સીને

લાયક સ્પર્ધી રૂપે વધારવા માગતા હોય, કે વખત આવે નાનીઓ સાથે પશુ નાખી રીતે હાથે હાથ ને બાથેલાય આવી નહ તેમને વેગલું બરાકાની જેમ કોપી તરફ પછી એ ગુડાઓએ એકાદ બાનળી સભા મેળવીને એવોજ દાવ કરી નીખ્યો હાથ કે ચુરોપ નાનીવાદની હેબાથી તારાજ થઈ ગયું છે, જગતનો નુકસાન એટલો છે તે પછી દિલ્હી સ્તાન પશુ શા માટે બાકી રહી જાય? હવે દિલ્હી સ્તાન પશુ હુલ્લોડો હારે ક્યારેતિ બની જાય! એક પક્ષ જેને શાંતિ સમજીએ એટલો હાથ તેને બાજે પેદા દવા પછી એટલો હાથ સાં આંસિવાય બીજા પરિણામની આશા પશુ શી રખાય? અંતરમાં સમવધી તે ૧૬૨૨ સુધી દિલ્હીએ કોટી હોતો એ પછી બગેડો જગતે અને એ બગાડો આખા દેશને બગાડી દીધો. લોક સત્તારની ચેલી ચકિત ખરી પડતી જાય છે કે:-

“મહેતાજી શીખે નિકાળમા એકંદ એક /
જિંકડે એકથી બગેડે બમા ભગડી ગયા અનેક.”

સે લગાય છે કે સ્ત્રીઓ હવે દરેક વાતમાં આગળ આવતી જાય છે. બાલુવામાં, નોકરી કરવામાં, બાજ કપાવવામાં, પાંડુને પહેરવામાં તો કીક પશુ હવે તો લોકડીપડમાં, કુચી જગમાં, કોફેટ જગમાં પશુ બેસીએ આવી પધી રહી છે. એ કરતાંએ સિદ્ધપુરના સમાચાર તો હજાર કીક છે એક બે વાચરણ એકેનો ખિસ્સા ફાંપેતો પકડાય છે. પત્નીઓ દરેક વાતમાં આગળ આવતી મથતી હોય તો પછી ખિસ્સા, કાનૂરવામાં, શા માટે આગળ આવે? આરો જમાનો શું બદલાયો છે? પહેલાં સ્ત્રીઓ જેવીને મારી મારી, છુરમાંથી જાહર કાઢી મૂકતા પશુ, કાલોમાં તો એક સ્ત્રીએ પોતાના પશુને મારીને છુરમાંથી જાહર કાઢી મૂક્યો છે. અને તે ગિયારા પશુની ચતાએ કાલોની કાટ

માં પોતાની જેરી પારોથી લરણપાણ મેળવવાની અરજ કરી છે. મહેતા પુરણ જેરીનાં નાક કાપતા હતાં પશુ હાલમાં એક પાંતિએ મતિનું નાક કાપીનાં સમાચાર મળ્યા છે. કીયાલોડનાં એક શીખ પંતિએ પોતાની બે પત્નીઓથી રક્ષણ મેળવવા સરકારનું શરણ લીધાનાં સમાચાર પશુ સાંપડ્યાં છે. અને દિલ્હી એક કોટમાં ચાલુ કેસમાં પોતાનાં પશુ પર છુમસો કરી તેને પટકા નાખનારી એક બાનળી સમાચાર મળ્યા છે. દિલ્હીમાં એક પશુ ગરીબ હોવાથી તેના જેરીએ તેને મુકા મારીને તેના બે પાંસળાં તોડી નાખ્યાની ખબર મળી છે. આમ બાકીનાં પશુ સ્ત્રીઓ પ્રભાત કરી રહી છે. બન્ને આને પુરાણ વિચારના મોહનો “ક્યામતશ નિશાની” કહે, પુરાણીઓ આને હુલ્લોડો કમળા પશુ કહે. પશુ આપણે તો એને ખિસ્સાજી કિંદાબાદ કહીશું. હવે બગવાન એમને કાઢી મૂકી ઉગાડે એટલી પ્રાથેનો કરવીએ બાકી રહીને!

લાકાળને લીધે કમળા લાવે તે વખત હતા હવે કાંઈ બરાકાના લાવ પશુ બમણા તમણા થઈ ગયા છે. કાલુ બાલુ બાગેલા બનાવવામાં એનો ઉપયોગ થતો હશે? દિલ્હી હુલ્લોડોને લીધે દિલ્હીના લાવ પશુ વધી ગયા છે. એક તરફ કીકડનાં લાવ વધી રવા છે તો બીજા બાજુ પાકિસ્તાનના લાવ પશુ વધી રવા છે. લારે જીજ બાજુ દિલ્હી મહાસભાનાં દાવને પ્રતાપે નોકરીઓના લાવ પશુ વધી રવા છે. આમ એક બાજુ બધું જ વધી રવા છે. લારે બીજા બાજુ ગુડાઓની જેરીઓના પ્રતાપે માણસના જીવના લાવ એકદમ જેરી ગયા છે. એમેરીનો કડક વાણી પ્રતાપે દિલ્હી લીડીના લાવ પશુ મારી થયા છે. લારે બધું જામરે ખિનોબારીઓ અને લીડીઓના લાવ રહી રવા છે!

અસ્માઉલ

હુસ્ના

સિકાઈ-સાબેરી

[બુલ સુધાર:—ગયા એક પુસ્તક ૧૬૪ માં લીધી ૩૪ માં અત્યુક્તની ને બદલે અતરુક્તની પદવું. ૫૪ ૬૬૫ લીધી ૧૩ માં આમૂરી ને બદલે આમૂરી પદવું.]

“યા હુલીમો” (સંખ્યા ૮૮) “એ
શુદ્ધિથી અને નરમી કરવાંવાલા” (૧) જે
કોઈ કોઈની નમાઝ પછી ૬૦ વખત હમેશા
પડતો રહેશે તે દુન્યામાં સુખર રહેશે. (૨)
દુસ્મનઃ મુઢ્ઢાં અંગર હાઢિમની રૂબર જતાંની
સાથે પાણીથી હાથ લોળવી ૧૧ વખત પડી
હાથ ઉપર દમ કરી મોઢાં ઉપર ફેરવશે તો
દુસ્મન સખતી કરી શકશે નહીં અને હાઢિમ
નરમી અને મહેરબાની કરશે. (૩) એને હમેશા
કસરતથી પડનાર સદા ફતેહમાં રહેશે અને
દરેક આફતથી બચેશે. (૪) એને કસ-
રતથી પડનારું દિન નરમ થઈ દિલમાં સંધ
અને ધીરજ પેદા થશે. (૫) જે કોઈ ખેતીમાં
દાણા વાવતી વખતે અગર ઝાડ રોપતી વખતે
એને ૮૮ અંગર ૨૮ વખત પડી દમ કરશે
તો ઇ. અ. ખેતી અને બાગબીચી દરેક
આફત અને ભેંકસાંથી બચી નહીં પેદાસમાં
સારો નેલો વધારો થશે. (૬) જે કોઈ અમીર
એને કસરતથી હમેશા પડતો રહેશે તો
પાંક તેની આબોદી કાયમ રાખી તેમાં વધારો
કરશે. (૭) એને હમેશા કસરતથી પડનાર
પાણી ઉપર દમ કરી કિત્તી પર છંટશે તો
ઇ. અ. કુચે નહીં અને જે જાનવર ઘોડા

બળદ વગેરેને લગાડશે તો તે દરેક આફતથી
બચેલા રહેશે અને પડનાર ને કોઈ કારીગર
દરો અને જે પોતાના દથીમારો આમુદે
ઉપર દમ કરે તે પાણી છંટશે તો ઇ. અ.
રોગીમાં વધારો થશે. મુસ્લિમ એકત લાઇઓ
અને કારીગરો માટે અકસીર સિદ્ધ છે.

“યા અઝીમો” (અદ્દ ૧૦૨૦) “એ
શુદ્ધિ અને ખુશી જાત અને સિદ્ધિમાં”
(૧) એને હમેશા કસરતથી પડનારને ઇજ્જત
હાંસિવ થશે. (૨) બીમાર માણસ એને કસ-
રતથી પડશે તો ઇ. અ. બીમારીથી બચી
જીવશે. (૩) તે કસરત માણસ એને
કસરતથી પડતો રહેશે તો ઇ. અ. દરેક
આફત, બીમારી વગેરેથી બચેલા રહેશે. (૪)
જે કોઈના પેટમાં દુદ્ધ યતુ હોય તો સાત
વખત પડી પાણી પર દમ કરી પીવાથી અગર
બીજાના પેટમાં દુદ્ધ હોય તો પીવાથી
ઇ. અ. દુદ્ધ મંડી જશે. (૫) “અદ્દાહુરેમો”
યા અઝીમો તમઅઝમતો બિલઅઝમતે
વલ અઝમતો ફી અઝમતે અઝમતેકી
યા અઝીમો” એને કસરતથી પડનાર ઇ.
અ. દરેક આફત, બધા, બીમારીથી બચી
જશે. અગર એવી કોઈ બધામાં ફરેલો ન

દશે તો યુગપાક એવી જાણાએથી બચાવશે બધા યુન્દા-છે. અ. યુદ્ધપાક બખરી દેશે. અને દુન્યામાં તેની ઇજ્જત વધશે. (૬) એની આગળ અને પાછળ ત્રણ ત્રણ વખત “આઉઝા એકસેમાતિલ્લાહિતામ્માતે કુદસેહુ મિન સરે માખલકા યા એઝીમ સ્તુહતાને, યા કદીમલ એહુસાને, યા દાએ-મન નેઅમે, યા ખાસેતરીઝકે, યા રઝઝાકો વહુફના ફઝ્તદો ખેર રઝઝીને” એને કસરતથી પદનાર ઇ. અ. કદી કોઇના મોહતાજ થશે નહીં, યુદ્ધપાક ગૈમથી દરેક હાજત પૂરી કરશે.

“યા ગઝુરે” (અદલ ૧૨૮૬) “એ બખસાવાંલા.” (૧) એને કસરતથી પદનારના દરેક રંગે ગમ યુદ્ધપાક દર કરશે. (૨) એને કસરતથી પદનાર છુખાર અને માયાનો દદ-વાંલા ઉપર દમ કરશે તો ઇ. અ. છુખાર, દદ વગેરે જતુ રહેશે. (૩) એને કસરતથી પદનારના યુન્દા યુદ્ધપાક બખરી દેશે. (૪) એને કસરતથી પદનારના દિલની કાળાસ (યુન્દાએને લઇ દિલ પર જે સિવાહી જમે છે તે) યુદ્ધપાક દર કરી દેશે. (૫) જે કોઈ સિજદામાં જઇ “યાસ્ખમેગ ફેલી” ત્રણ વખત પડશે તો યુદ્ધપાક તેના આગળ પાછળના બધા યુન્દા બખરી દેશે. (૬) “યા ગઝુરે” ને કસરતથી પદનાર ઇ. અ. દરેક આફત બલા અને બીમારીઓ બચેશે રહેશે, અને આફત, બલા અને બીમારીમાં પડ્યાપડે માથુંસ એને કસરતથી પડશે તો ઇ. અ. બહુ જલ્દી પૂરો થઇ જશે. (૭) “અલ્લા હુમમ ફેલી” વતુબ અલ્લ્યા ઇન્કકા અતતતવા બુરહીમ” એને કસરતથી પદનારના યુન્દા ઇ. અ. યુદ્ધપાક બહુ જલ્દી બખરી દેશે. યુન્દાએની બખરીશ મોટે અંકસીર સમાન છે. (૮) દરેકજ રાતે સુતી વખત એને (તેને) ની દુઆને) ૧૧ વખત પદનારના તે દિવસનાં

“યા રાઝુરે” (સંખ્યા ૫૨૬) “એ શુકર કરવાવાલાના કદરદાન” (૧) એને દર-રોજ ૪૧ વખત પઢી પાણી ઉપર દમ કરી (પાણી જરૂર જેટલું જ લેવું) રીતના અને બંને આંખો ઉપર લગાડવાથી ઇ. અ. તંબદસ્તી બહુ જલ્દી યુદ્ધપાક દરે કરશે અને તેને ગૈમથી રોઝી આપશે. (૨) હમેશા ૫૨૬ વખત પદનાર ઇ. અ. બહુ જલ્દી તલ્ગર થશે, અગર યુદ્ધપાક તેના દિલને દરેક રીતની સમ-અના કરશે (૩) એને કસરતથી પદનાર કોઇના મોહતાજ થતો નથી. (૪) દરેકજ એને ૫૦૦૦ વખત પદનારને કયામતમાં યુદ્ધપાક મોટા દરજા અના કરશે. (૫) દરેકજ એને ૪૧ વખત પઢી લુઆમે દદન બંને આંખો પર લગાડે અગર પાણી ઉપર દમ કરી તે લગાડે તો ઇ. અ. આંખોની રોશની કાયમ રહેશે અને જો એ કમતી થઇ ગઈ હશે તો યુદ્ધપાક તેને રોશની પાછી અના કરશે. (૬) એને દરેકજ ૪૧ વખત પઢી પાણી ઉપર દમ કરી તે પીરાથી તેમજ બદન ઉપર લગાડવાથી સાસની રકાવટ હાંકે, જરા કેમ્પ સાલતા કે કામ કરતા બહુ જલ્દી યાકી બન્ય તે બીમારી અને બદન હમેશા ભારી રહે અને સુલત રહે તે બીમારીઓ ઇ. અ. યુદ્ધપાક બહુ જલ્દી હાલવશે. (૭) એને કસરતથી પદનાર તંગર ૬ માં લખેલ બીમારીઓમાં સપડાશે નહીં યુદ્ધપાક તેને એવી બીમારીઓથી બચાવશે. (૮) પગે ચાલી મુસાફરો કરનાર એને કસરતથી પડશે તો ઇ. અ. તેને થાક લાગશે નહીં.

“યા અલીચો” (સંખ્યા ૧૧૦) “એ શુક્રંદ મતબાવા” (૧) એને કસરતથી પદનારને

અગર દરેક ૧૧૦ વખત પઢનારને ખુદાપાક
 ઇઝઝત બપ્પશે છે અને દુ-યાવાલા તેને દરેક માન
 ઇઝઝત આપે છે. (૨) ત્રીસ એક મુજબ
 પઢનાર ગરીબ હશે તો ખુદાપાક તેને અમીર
 કરશે અગર અમીર હશે તો ખુદાપાક તેની
 અમીરી કાયમ રાખશે. (૩) અગર પરદેશમાં
 હોય અને વતન પાછા પહોંચવાનું કંઈ સંધન
 ન હોય તો એને કસરતથી પઢવાથી ઇ. અ.
 બહુ જલ્દી ખુદાપાક તેને વતનમાં પહોંચાડી
 દેશે. (૪) કાંઈપણ રીતના સોળ (વરમ) ઉપર
 ત્રણ વખત દમ કરવાથી ઇ. અ. સોન્ત
 મરી જશે.

(અપૂર્ણ)

હોય કે તો બધું કરે કાંઈ
 કે ન હોય તો શું કરે કાંઈ
 નિન નવી આફતો ને સંકટ છે
 એક હો તો જનું કરે કાંઈ
 દિનનું આંગણું, છાનું મનનું
 કાનું કાનું કણું કરે કાંઈ
 હું તો માનું છું, માનવા માનવ
 દિલ ન માને તો શું કરે કાંઈ
 દિવ્ય શક્તિ જે હોય માનવમાં
 ભાર શા છે, કે શું કરે કાંઈ
 "આરઝુ" આશ તુજ દરી જારી
 કાશ! પ્રયાસ તું કરે કાંઈ

"આરઝુ" [ધારાણ]

વિદ્યાર્થીઓની મુંઝવણનો સાચો ઉકેલ

વિદ્યાર્થી મેટ્રિકમાં પાસ થયા પછી બીજી સારી લાઇનની માહિતીના
 અભાવે ગમે તે લાઇન પસંદ કરી લે છે, અને પછી ખોટી પસંદગી માટે
 પસ્તાય છે.

વિદ્યાર્થીની આ મુંઝવેલી ધ્યાનમાં લઇને 'શિક્ષણ-સંસ્થાઓ'
 નામનું પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. જેમાં:-આર્ટ્સ, સાયન્સ, વ્યાપાર,
 કાયદો, એકાઉન્ટન્ટસી, ટેકનીકલ, ટેક્સ્ટાઇલ, કાઇમ, વીવીંગ, ખેતીવાડી,
 જંગલ, મેડીકલ, આયુર્વેદ, વ્યાયામ, લશ્કરી તાલીમ, હવાઇ ને-દરિયાઈ
 શિક્ષણ, પોલીસ, રેલવે, સંગીત, ચિત્રકામ, રિસર્ચ, વગેરે વિવિધ પ્રકારના
 ૨૦૦ અભ્યાસક્રમની અને તેની શિક્ષણ-સંસ્થાઓની પસંદગી માહિતી
 આપવામાં આવી છે.

દરેક વિદ્યાર્થીને આ પુસ્તક એક છાત્ર-સાથીની ગરજ સારશે.

પુસ્તકની કિંમત માત્ર રૂ. ૧ રાખી છે. પોસ્ટલ ઓર્ડર.

મંગાવાનું ઠેકાણું: શ્રી મંત્રી, સુરત જિલ્લા વિદ્યાર્થી-સહાયક
 સહકારી મંડળ લિમિટેડ, સુરત.

પોઠ

રા, અડવાળ ત્યારે જ્યારે આવે ત્યારે સાહિત્યનું કંઈ ને કંઈ લઈને આવે છે. એમણે કહ્યું: "મારા વાંચવામાં આવ્યું છે કે, કવિ નાનાલાલ રસપ્રધાન કાવ્યો લખે છે; ત્યારે બી. કે. હકોર અર્થપ્રધાન કાવ્યો લખે છે એ મેં એ બંનેનાં કાવ્યો અમદાવાદની યુનિવર્સિટીમાંથી જુનાં પુસ્તકો મળવાને તેમાં લાંબી નેત્રાં: જતાં સમગ્રનું નાંદ કે રસપ્રધાન થું ને અર્થપ્રધાન થું ?"

"તમાજ જેવા સુંદના આંગડે આંધી જની જનારા આમ રહેલાથી કવિ નાનાલાલ કે બી. કે. હકોરને સમજી જશે ત્યારે 'સમજી લેવાનું' કે હવે યુનિવર્સિટી કવિનામાં કંઈ' દમ રહ્યો નથી! અરે! જેમને ચાર ચાર, પાંચ પાંચ દાયકાથી અનેક વિદ્વાનો સમજવાં ફાંફાં પારેપારેનિલ સમજી શકતા નથી તેને આપ થું સમજવાનાં હતાં? આજકાલ કાંદા-બટાકાનાં ભાવ બખૂંધાનેજ પર છે! માટે જાણ-સાહેબ તમે તમારું ને તમારું, બાક બચ્ચાંનું લખું મુજબનાં હોય: તેમજ કવિતાના વિષયને પડતો મુજી, તમારા પુરાણાધિકારો પુનરાધિકાર, કરો, અને કાંદા-બટાકાની ફેરી ફરો!" એ અડવાળને વાસ્તવિક શિખામણ આપી

"બચ્ચાળ મેં પૃથ્વી તેનો જવાબ આવડતો નથી ત્યારે ધરડી ડેશીઓની જમ શિખામણ આપવા મેંસી ગયા! તું મોટો સાહિત્યનો ખાં છે તો બોલને રસપ્રધાન અને અર્થપ્રધાન એટલે થું? સાહેબ, જે કવિતા વાંચતાં આપુસ ફેરી ખાના હોય તેમ રસાંઝરે તે રસપ્રધાન કવિતા કહેવાય અને અર્થ એટલે પૈસા. તો ને કવિતા વાંચનાં સાંભળનારાં આપણને પૈસા આપે તે અર્થપ્રધાન કવિતા કહેવાય!"

"સારે આ દિસામે તો સહેવત સાવળાંગાં અને, ગાજરામાઝની કવિતાઓ રસપ્રધાન મળ્યા! આજે સેંકડો વરસ થયાં જ્યાં જ્યાં હોડોના દાયમાં એ ચોપડીઓ નેવામાં આવે, છે, અને આ કવિ નાનાલાલની ચોપડીઓ તો કાંઈ રડયા ખડયા કોમેજીયન કે, કાંઈ ખાંસીએલ, દમીએલ, વિદ્વાન કે પ્રાઈસરના દાયમાં નેવામાં આવે છે! આપુસ ફેરી તો થું પણ આમથી જેવાએ એમાં તો રસ આવતો નથી! ને વળી પેલી બી. કે. હકોરની અર્થપ્રધાને કવિતા તો તમે મળું ફાડીફાડીને ગાઓ તોય કાંઈ એક દોડીયું પરખવું એવી નથી!

મેં તો કોઇ ગવૈયા કે ભજનીકને મોઢે એવી કવિતા અંભળી નથી ! ગાડીમાં ગાનારા અંધળા છોકરા છોકરીઓએ જ્ઞાનનંદ, કબીર, તુલસીદાસ, તુકારામ, મીરાંબાઇ, નરસિંહ મહેતા વગેરેનાં પંથ કે સાખીઓ ગાય છે. તમારા બ. ક. દાકાર કે નાનાલાલને તો કોઇ ગાતું નથી ?”

“કોઇ કોલેજના ગૈધરીગમાં જઇને સાંભળજો ! એ કવિઓની દરારી. ગાડીમાં કરવાની નથી ! ભણા માણસ મહાકવિઓની પ્રશ્નદિ તો કોલેજના હોલમાં, કોઇ સાહિત્ય રસિકના બંગલે, કે સાહિત્ય સભાઓમાં વહેંચાય ! આગગાડી, ધર્મશાળા કે મંદીરના ચોતરાઓ ઉપર નહિ ! સમજ્યો જોળ ને જોળનો બેઠે પણ જાણતો નથી ને મોટા સાહિત્યકારનો દાવો કરવા લાગ્યો છે તે ! તું જાણે છે બ. ક. દાકારને ? મારી પાસે તો આવી વાત કરી પણ બીજે ક્યાંય એમનું નામ ન લેતો તે ફોટામાં તો એમની મૂંઝો જોઈએ ? એ સ્ટાનલીન ફાસીનની મૂંઝોવાળા કંઠિનું તો નામ લેવામાંજ સાર નથી ! સમજ્યો કે પછી ભેંસ આગળ ભાગવત ! ને જો હવેથી કવિ નાનાલાલના રસપ્રધાન કાવ્યો સમજવાં હોય તો સવા મહિના સુધી લાગલાગટ રસપુરી જમંજો ને. પછી એવો કાવ્યો સમજવાનો પ્રયત્ન કરજો ! એ નહોય પેલી મુશાયરાની ગઝલો કે કાને સાંભળતાંની સાથેજ પ્યાનમાં ઉતરી જાય !

“અને મુશાયરાનીજ વાત નીકળી છે તો શ્રી. ‘એકલ’ યાદ આવી જાય છે શ્રી. ‘એકલ’ ખુલાસો કરવામાં જરા ‘એકલ’ (એવેના) યદ્ય ગયા છે, હોય, “મુશાયરો એજ કવિતાને આમ જનતા સુધી પહોંચાવવાનું સારામાં સારું” અને રસિક સાધન છે એમ હું પણ માનું છું.”

એવો ઇકરાર કરીને પોંતે “સાહિત્ય સૌરભ” ના જગીયાનાં એક કુંશળે માળા છે એમ પુરવાર કર્યું છે. પણ ભલા જો છેલ્લા ૭ માસમાં એઓથી ગણાવે છે એ રીતે મુશાયરાઓની સંખ્યા ગણવા બેસીએ તો ૨૫ થું ૨૫૦ મુશાયરા ગણાવાય ! ઉત્તર દિવંદના શહેરામાં આઠ આઠ દિવસે મુશાયરાનો રવૈયો છે અને હવે તો દિલ્લી તથા લખનૌનાં રડીયો રહેશો પણ ખૂબ મુશાયરાઓથી ગાંઠતાં થયું છે; લા ગણતાં ક્યાં પાર આવે આવે એમ છે ? પણ ટુંકી વાત એટલી કે એ લાઇસાહિયનો પ્રથમ ગવૈયોનો હેતુ એ હતો કે “જેમ ધાડની આગળ જોતરું; તેમ જ્યાં હોય ત્યાં આજકાલ મુશાયરાઓ આગળ આવતા દેખાય છે !” પણ આ વેલા એમનો હેતુ એ દેખાતો નથી એ આનંદનો વિષય છે.

●

“પારકલ કહે છે કે પુસ્તક લેખન માટે લખાણની શરૂઆતમાં થું મૂકવું એ સૌથી અગત્યની વસ્તુ છે.” અલગત લેખનની વાત જાણ્યો સુકીએ તો ડાવાવતી વખતે સૌથી પહેલાં થું મૂકવું એવી ન્તે કોઇને સમજ ન પડતી હોય તો કોઇપણ પ્રકારની ખાનગીમાં સલાહલભ જોજો તે તમને તુરત કહી દેશે કે પુસ્તકની શરૂઆતમાં અર્પણ પત્રિકા વહેતી મૂકી અને તે પણ કોઇ વિદ્વાનને નામે નહિ પણ ધનવાનને નામે. કારણકે એમ થવાથી વિદ્વાન અને ધનવાનનો સુમેળ સાધતાં પુસ્તકમાં સુવર્ણ અને સુગંધી ભજે છે ! આ વાતની ખાનગી ન થતી હોય તો કોઇ પણ અનુભવીને પૂછી લેજો. અને જાણો છો ? આતું તો રાગભોજ અને બાદશાહ અકબરના વખતથીજ હાથતું આવ્યું છે ! વળી એકવડે હોવે કહે છે કે “લેખક પોતાના હૃદયમાં

નજર કરે, અને જે જણાય તેને, વફાદારી પૂર્વક કલમદારા રજુ કરે તો પુષ્કળ વાંચકો મળી આવે છે." વાત તો ખરી છે; પણ આપણા ગુજરાતમાં તો ઘણા ખરા સેખકોનાં હૃદય પ્રકાશકોને ત્યાં ગીરો મૂકેલાં હોય છે; પછી એની નજર કરવી શું કામ લાગે? અત્યારે તો જવેશન કરતાં દાયકાની કીમત વધુ અંકાય છે! કુટુંબ કરતાં કરંડીયાને પહેલાં જોવામાં આવે છે! પુસ્તકમાં વિચારોની સંગીનતા કરતાં પોંચાની સંગીનતા વધુ જોવામાં આવે છે! પુસ્તકમાં અનુભવની કીલ્બુત કરતાં પુણીની ભગાઇ મારકીટમાં વધુ કામ લાગે છે! ખાતરી કરવી હોય તો એકાદ એકલા પર પુસ્તકોનો તગડો મારીને લેયવા બેસી જાવ!

ગરબ વિકાસમાં રસપ્રેતા બાઈ 'સાગિર' સાદબ એક પત્ર દ્વારા કારવાના નંત્રીજીને જણાવે છે કે "આપણા ગરબકારો માસિકો, અડવાડિકો અને દૈનિકોમાં પણ ગરબની કંડિકાઓ અચરનાર વહેતી મૂકે તો કેમ? કેમ શું? વાત તો સારી છે એ દરિયો જેમ વધુ ખેડાય તેમ વધુ લાભ છે, પણ એટલી સલાજી તો રખાવીજ નેત્રએ ને કે એ હાડીઓ કાળગતી ન હોય! નારિકે મળજીત હોડકાંએ લખેજ દરિયામાં જંપલાવે કે અધવચ કુજવાની લંકા ન રહે. બાકી દેખાદેખી કુદી પડવામાં તો "અપના વાકાઓ" પાછી પાની કરે. એવા નથીજાં વળી એ બાઈ સાદબ ગરબ સાદિત્ય પર બાઈ 'નિસાર' જેવા કોઈ દરેલ દાવોથી સમાધાનના થાય એમ ઇચ્છે છે. એ વાત સાચ નાંખી દેવા જેવી તો નથીજ. જેમ એની વધુ ખેડાય તેમ વધુ લાભ થાય એવો દેખીતીજ વાત છેને! પણ આપણા ગરબકારોની પીડ

દબ્બ મળજીત કયાં થઈ છે? જાપાની સીમની જેવી તકલાદી પીવાળાઓની મેન્સિરી દોલ ત્યાં આવી રીતે કલમ ઉપાડીને શું કાંઈ કાઢીએ? હા...આ, યોગ્ય કાર્યજ્ઞની પીડા કારવાના શાહરે એલદિલી દાખવે તો જરૂર 'નિસાર' લેવાની પણ ઉધ ઉરાડીએ અને વરસ દિવસે એકાદવાર દેખાતા પેલા 'શદબ્ધાવને' પણ જળજીત કરીએ અને જળગતને બનાવી દઈએ. કે આ, તોમાં પણ તેજ છે!

કારીના 'સંસ્કૃત વિદ્યા મંદિર'ના સંચાલકે 'સાદિત્યાલંકાર' સાથે કમલાકાંત ત્રિવેદીએ ઉદારતાથી સરકારને પત્રવે આવી ગુજરાતના કેટલાય લેખકો અને કવિઓને 'સાદિત્ય બુદ્ધિ' અને 'સાદિત્યાલંકાર'ની પદ્ધતિઓ છુટા દાથે આપવા માંડી છે. પાંચ રૂપિયાની એકાદ નોટમાં આપડી મોટી પદવી મળતી હોય! બધા ગુજરાતી લેખકો, તથા કવિઓ 'સાદિત્ય બુદ્ધિ' કે 'સાદિત્યાલંકાર' કાં ન જની જાય? અ રડીમનો લાભ લેવા અમારા મિત્ર રા. અડવાડ તેમજ રા. દામનએજાએ તો અમારી પાસેથી પાંચ પાંચની એક એક નોટ પણ ઉછીની મંગાવી દત્તી. પણ મેં તેમને પાંચ પાંચની નોટના બદલામાં લાલ રંગની શાદીથી "૫૦૦ સદિત્યબુદ્ધિ" ને "૧૦૦૦ વિદ્યાલંકાર" એવી પદ્ધતિઓ તથા પૈસાંનાં પાંચ કાંડ પંચ લખી મોકલાવી છે. પણ "ધારી મુરચી દાલ બરાબર" ગણી એ આશુર્થ મિત્રોએ મારી મોકલાવેલી પદ્ધતિઓ પાંચ કાંડ પાછા ફરેઓ છે!

આ વાત જાણ્યા પછી કીલ્બુત, મેખચડી પણ કનકવાળી કાળી ચમવા લાગ્યા છે, ને છુટા દાથે જેને નેત્રએ તેને મદદ 'સાદિ

ત્યેદુપણુ' ની ભય'કર પદ્ધી આપવાની ઑફિસ
ખોલી ખેંઠા છે. તેમની દલીલ છે, કે 'ખંધાજી'
'સાહિત્યજ્ઞપણુ' બની જાય તો પછી 'સાહિ-
ત્યજ્ઞપણુ' કેણુ? ખંધાજી ચોર બની જાય તો
પછી સાહુકારની કીંમત શું? અને વાત પણ
ખરીજ છે ને કે એ હાય વગર તાલી પાડતી
નથી તો એ પાટી હોવા વગર સાહિત્ય ચર્ચા
પણ શી રીતે થાય? તો સાહિત્યનો ચહેરો
શેખલાવવા તેની હજમત,ના ચર્ચા પુરતી પણ
એ પાટીઓ હોવી જરૂરી હોય અને શી.
શેખચહીના મતને મળતા થઇએ છીએ અને
હાલ તુરતને માટે 'સાહિત્યજ્ઞપણુ'ની પદ્ધી
બહારી લખએ છીએ! કાળીમાણુ ન હોય ત્યાં
સુધી ઉગળી બાગુની કીંમત શી રીતે થાય?
ટકુઓ ન હોય તો અરખી ઘોડાનો હાવ
કેણુ પછે?

રા. વણુજરો

ફૂલોના મનોરથ

આકળ બિન્દુઓ વડે બીજશું.
કિરણના તાપ વડે સીજશું.
કદી હુલાસથી હાસ્ય કરશું;
કદી ઉના અશ્રુઓ પી જશું.
દંધશું રસીક અરસીકને;
ઉરે સુરલિ ભરી રીઝશું.

"નસીમ"

[મુંબઈ]

● હૃદયજંખના ●

[મંદકાંતા]

કંઈ, નારો કદમ વિચરી એકના એક પંથે,
ને એનાં આદરણ લહી નેનવું વર ખૂટે,
શેધી લેશે શ્રમિત તન, ચે, કંઈક આરામગાહ,
કિન્તુ હેયું નિરાદિન રહ્યું જંખી માથુક-હાર.

'કિરમત'

[લાવનગર]

મદ્રાસ મીલાનું
આર્ટલીન

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

મદ્રાસ મીલાનું
હનાવા—

[માલિક : ઈ. એમ. એસ. અદ્દુલુ]

લસ્ટાલીન

ચોકખઝાર : સુરત.

રીવેરા

(બુઝ્યા મરિજંદ પાસે)

—ઉપરાંત—

—ઉપરાંત—

હવે કવોલીનીનાં

ગરમ ત્યા સુતરીક સુટીંગ્સ—શરટીંગ્સ

... તેમજ...

શરટીંગ્સ

નાનકલાક, મલંમલ, હુવીલ, ટસર, ગોજ,
કોટન કેપ, સાટીનજીન, મોરોકીન,

સુટીંગ્સ

છેલ્લામાં છેલ્લી
ઢંખમાં મોજૂદ છે.બોસકી, તરેહવાર વાયલ, ધોએલી તથા
કોર્વી ચાંદરો, ચારસા, હવાલ વગયરહ.લેટેસ્ટ ડીઝાઇનોમાં
મોજૂદ છે.

શેરવાનીમાં

[હેલી દુબની અપ-ટુ-ડેટ; સાઈટીથી શુભસાને
નવા કાવ્યવાયા પહેરાવનાર શ્રી. શેખચંદનીની કલમની
એક વધુ પ્રસાદી "કારવાં"ના વાંચકો સમક્ષ-સમર્થ]

૯. જેની કંઠેરીએ છીએ.

હમરો આકતો સામિત છે એવી કેદુકોનીમાં,
મડને "ચાચા" કહી છુટ્ટો બનાવે છે જવાનીમાં !

કમિશન પર, કમિશન, અથા ઉપર અથા; કર પર કર;
તકમે શું શું નથી દેતા અમોને મહેરબાનીમાં ?

પીવાડી ચાહ ચાંચે પાન ને સીંગાર આપીને;
ખંરીદે છે અમારી મિત્રતા તે એક આનીમાં !

પ્રુદાની શાન છે વસ્તી સી વધતી જનક છે ધરમા,
અને પેસા નથી વધતો અમારી આમદાનીમાં !

જેણાએ નેદિયો અથેજા જેવા સુમાં નેયા,
કોઈ અથેજા નો નેયો અપરંતુ શેરવાનીમાં !

નરી કીચી વડે ઈન્સાનીયતને આપ ના માપે;
અનુભવ પણ જરૂરી થીજ છે આ ઈન્સાનીમાં !

તમારા સ્નેહને હું શેખચંદની જેટલું સમજ્યો;
કે એક જ મિત્ર થઈ ગઈતી અને તે પણ જવાનીમાં !

શેખચંદની
અંતરમાં

સવાલ-એક છોકરો છે અને તેણે પોતાની દાદીનું દુધ એક અંચરા બે વખત પીધું છે તેથી, પછી વખત પીધું નથી તો તેની પોતાની સગી દાદી બાહુનની સાથે નિકાલ થઈ શકે કે નહીં ?

જવાબ-વત્સારે તે છોકરાએ નાની ઉંમરમાં પોતાની દાદીનું દુધ એક અંચરા બે વાર પીધું છે તો એથી રિદાઅત સાબિત થઈ ગઈ અને તે છોકરાની દેશ દલે દુધ બહુન થઈ અને તેની છોકરી જાણે ત્યાં થઈ માટે જાણે સાથે નિકાલ કરવા દુસ્ત નથી. નસબી સંગ્રાહના માફક રિદાઅતથી પછાત સગાઈ સાબિત થાય છે. (દિદાયત્ત, શહેર વિકાસ)

સવાલ-હું દુકાનમાં નોકરી કરું છું અને જો તે દુકાનમાં કોઈ માત્ર નથી તો બદલેથી હું પોતે માત્ર લાવી વેચું છું અને અંચર જે તેનાં કાર્યમાં આવે કરતાં વધુ મરજી તેમજ શેરુનું કે નોકરનું ?

જવાબ-નોકર માટે દુસ્ત નથી કે આ મુદ્દે પોતાનાં શીની રહે સિવાય દુકાનમાં માત્ર લાવી વેચે, જે માત્ર દુકાનમાં અંચર થઈ જતાં બીજા વેપારી પાસેથી લાવી ધરાવે આપવામાં આવે છે તે શેરુનું દિસાબમાં હોય છે અને તેનાં નફોનો હકદાર શેર હોય છે. અને એ પ્રમાણે દુકાનદારેનો દુસ્ત છે કે માત્રી થઈ પડવાથી એક બીજા વેપારી

પાસેથી લે છે. જો આ મુજબ નોકર શેરની દુકાનમાં વેપાર કરે અને નફોનો મલિક નોકર પોતાને સમજે તો શેરની દુકાનના શેર અથવા પડી જાય પણ જો કોઈ વસ્તુ નોકરને વેચે તો શેરના આપી હોય કે આ વેચી એનો નફો તે હોય તો પછી નોકર એ મુજબ કરી શકે છે.

સવાલ-અમારે ત્યાં ઘરમાં પાંકુ લાંકુ છે અને તેમાં ઘણા વેરસાથી પાણી ભરેલું છે અને અચાનક મલકાઈ છે કોઈ તરેહની નાપાકી પડેલી નથી. પણ સાંખી મુદતનું પાણી છે અને બિસ્કુટ સાફ છે તો તે પાણી વાપરી શકાય અથવા નવું પાણી ખાલી કરી ભરાવવું પડે ?

જવાબ-વત્સારે તે રાંકાનું પાણી બિસ્કુટ સાફ થાય છે અને કોઈ પ્રકારની પહોરી તેમાં પડેલી નથી તો તે રાંકામાં પાણી પાક છે અને તે વાપરવું બધું છે. ખાલી કરી નવેસરથી ભરાવવું ઝરૂરી નથી.

સવાલ-નમાઝ માટે સિગરમાં જૂની વેળા ઝમીન પર પડેલાં હાય મુકવા કે ગુસ્થ મુકવા એની ખરી રીત બયાન કરશો કે કાયદો થાય અને તે મુજબ અમલ થાય.

જવાબ-હવેની મહત્તમમાં સિગરેટ કરેલી વેળા પહેલાં જો ગુસ્થ ઝમીન પર રાખે

પછી બંને હાથોને કાનોનાં મુકાબલોમાં રાખે અને બંને હાથોની વચ્ચે માથું રાખે એ પ્રમાણે મુન્નત છે. ઘણી દહીસોથી એજ મુન્નત સ્થાપિત છે પણ જે કોઈ માથુસ ઝઘરી કે કમોઝેરીના કારણે સિઝદમાં જેતી વેળા પહેલાં ઝમીન પર હાથો, રૂકે એમાં કંઈ વાંધો નથી પણ ઉત્તર પિના એવી આદત પાડે નહિ.

સવાલ-અમારે ત્યાં મરિયંદનો મુલ્ક છે તે ગામમાં ગાય બકરા વગેરે ધુન્દ કરે છે અને તેની શીસ લે છે. આનો ખે આના એક જનાર દીક મળે છે. મરથી પણ કાપે છે તો એક પેસો મળે છે, અને તેની ગેરહાજરીમાં બાંગી એ કામ કરે છે. એ પેસા લેવા દરસ્ત છે? એવા પ્રમામ પાછળ નમાઝ થયે? અજાન એવા બાંગીની મકરૂદ થયે કે નહિ?

જવાબ-પ્રમામ અથવા બાંગીને મુલ્ક કરવા પર મકરૂદી લેવી જાએ છે. પ્રમામત પ્રમામની અને અજન બાંગીની કરાહત વગર દુરસ્ત છે. એમાં શરીઅતની રૂએ કોઈ પ્રકારનો બાપ નથી (મજમૂઅહ ફતવા)

સવાલ-વાથ એટલે શીરની ચરબી શીર પર, કોઈ બીમારની દવા થવાથી, લગાવવી અને હાથ કે પગ અથવા શરીરના કોઈપણ ભાગ પર એવી લેપ કરવી જેમા તાડી કે દારૂ હોય ને દુરસ્ત છે? તે સાથે નમાઝ મુકરૂદ થી કેમ?

જવાબ હરામ વસ્તુ પર દવા કરવી દુરસ્ત નથી. જે કોઈ મુસલમાન દક્ષીમ અનુભવી એમ કહે કે આ હરામ દવા સિવાય એનો બીજો કશો ઇલાજ નથી તો એવી મજબૂરીની હાલતમાં તે દવા કરવાની રજા મળી શકશે કારણ કે, એ સિવાય બીજા દવા નથી પણ તે દવા થોવા વિના નમાઝ પઢવી દુરસ્ત નથી, તેમજ તાડી અને દારૂ મેલવેથી લેપને પણ થોવા વગેરે નમાઝ પઢવી શકાશે નહીં. (દુર મુખતાર)

સવાલ-પગનો નખ કપાવવા જરૂરી છે? નહીં કપાવે તો મુનેદગાર થાય?

જવાબ-હાથના નખોના જેમ પગના નખો પણ કપાવવા મુન્નત છે. ઘણા મહેલ થવા ન જોઈએ. દર આઠ દીવસે કપાવવા બેદતર છે.

સવાલ-હાથના નખ પહેલાં કંઈ આંગળાથી કપાવે અથવા તો જેમ જોઈએ તેમ કપાવે?

જવાબ-હાથના નખ આવી રીતે કપાવવા બેદતર છે કે, પ્રથમ જમણા હાથની શકાહતની આંગળાથી શરૂ કરે અને જમણા હાંધની ચઢી નાની આંગળા પર ખતમ કરે. ફરી ડાહા હાથની ચઢી નાની આંગળાથી શરૂ કરી જમણા હાથના બાકી રહેલા અંગુઠા પર ખતમ કરે. અને જમણા પગની ચઢી નાની આંગળાથી શરૂ કરી ડાહા પગની ચઢી નાની આંગળા પર ખતમ કરે. ઉપલી રીત પ્રમાણે કરવું વધુ અફઝલ અને બેદતર છે. અને જે કોઈ આ રીતના પિચક પણ કપાવશે તો જાએ છે. (સામી)

સવાલ-કેટલાક લોકોને એવી રૂબ છે કે પ્રમામથી પહેલાં નમાઝમાં રૂકુઅ કરે છે. પ્રમામથી પહેલાં સજદામાં જાય છે. એથી નમાઝ થયે?

જવાબ-પ્રમામથી પહેલાં મુકતદીએ નમાઝમાં કોઈ રૂકુઅ શરૂ કરવું મકરૂદ તદ્દીમી છે. એ વિશે દહીસોમાં પણ સખત વધક આવેલી છે.

સવાલ-જનાઝકની નમાઝમાં કેટલી તકબીર છે? દરેક તકબીર પાકારતી વેળા હાંથો, કાનો લગી ઉઠાવવા કે નહિ? એવતતુ મોઢું, કદતમાંથી બધાએએ મળી જોતું એટલે બધા લેળા ચંઈ મુદ્દલતુ મોઢું આપ તોર પર જુરુ છે તેમાં કંઈ વાંધો છે?

જવાબ જનાઝકની નમાઝની ચાર તકબીરો છે. પહેલી તકબીરમાં કાનો સુધી

હાય ઉઠાવી બાંધી લે, બાકીની ત્રણ તકબીરામાં હાય ઉઠાવે નહિ. અતે મુદ્દતને કદન ખરેચાચ પછી કદન ખોલી બધાએ બેગા થઈ મોદુ નેવાનો આમ રિવાજ ન પાડે. નેહએ. અગર પાખંદી વગર કદી નેવામાં આવે તો નેહ શકે છે. પણ કેટલોક જગ્યાએ ખાસ મોદુ નેહ મહો અને ઓરતો નેરથી રહે છે એ દુરસ્ત નથી. ને મરનાર પોતાની હયાતી દરમ્યાન પોતાના ઉપર રડવાને પસંદ રાખતો હતો અથવા તો તે બાલુતો હતો કે મારી પાછળવાળાઓ રડશે તો પસંદ રાખવાની મૂરતમાં તે મૈયન તથા રડનાર બધા શુન્દેગાર થશે એને બીજી મૂરતમાં મૈયન પર હયાતીમાં ન રડવા માટે વસીયત કરવી ઝરૂરી છે. અને ને મૈયન તો રડવાને પસંદ ન કરતો હતો અથવા ન રડવા વિષે વસીયત કરો હતી છતાં પાછળવાળાઓ રડ્યા તો મૈયન શુન્દેગાર નથી બદલે રડનાર શુન્દેગાર થશે. હજરતે સલ્મ સખન મનાઈ ફરમાવી છે. સરીહ હદીસમાં વારિદ છે કે જે લોકો મૈયન પર નેર નેરથી રહે અથવા છાતી કુટે અને કપડાં કાઢે તે અમારામાંથી નથી. એ તો કાફિરોના રિવાજ છે. મુસલમાનોએ એથી બચવું નેહએ. (મિશકાત શૈ, ખુલાસતુલ ફતાવા, આલમગીરી.)

સવાલ-અમારા તરફ ગામોમાં એવા રસમ છે કે શાદીના દીવસોમાં રંગ બનાવી એક બીજાના કપડાંઓ ઉપર નાખે છે અને દુબળાઓ નચાવે છે અને તેમના ઔરોમાં પાસે ગરબા ગવાડે છે એ માટે ના પાડવામાં

આવે છે છતાં એ માનતા નથી અને એ કામ ઘણી નેરથી કરે છે. જવાબ-શાદી (લગ્ન)ના મોકા પર રંગ છાટવો, ગરબા ગવડાવવા અને નચાવવા એ સર્વે કાફિરોના રિવાજ અને ઇસાઈ માલ છે ખુલાકા અને રસલુલ્લાહ સલ્વના હુકમ અનુસાર કરવું નેહએ. ખુદા અને રસલ સલ્વના હુકમ વિરુદ્ધ કરવામાં સખત ગુન્હો અને બરખાદી છે.

સવાલ-એક ફકીર છે. તે કહે છે કે અમરી ઉપર નમાઝ રોઝા ઝરૂરી નથી. અમને એની પુછ પરછ થશે નહિ. અમે તો ફકીર દરવેશ છીએ, દુ-પાદર નથી. ઔરતોને પણ સામે ખેસાડે છે અને લોકો જલાલતને લીધે તેને માને છે.

જવાબ-ફર્જીયતને ઇન્કાર કરનાર કાફિર છે. નમાઝ રોઝા માફ નથી, ફર્જ બાણી અમલ ન કરનાર સખત શુન્દેગાર છે. અને ફર્જ ન માનનાર કાફિર થઈ જાય છે. ફરી તે નેહએ તેવા દરવેશ કે ફકીર હોય, મજહૂર ફકીર મંકાર છે. ભાલા ભાખા મુસલમાનોને ધોલો આપે છે. એવા માણસની સોદખતથી દૂર રહેવું નેહએ. એવા માણસ હવામાં ઉડતો હોય અને પાણી પર ચાલતો હોય પણ શરીર અતનો પાખંદ ન હોય તો તેવા માણસ પર સારો એતેકાદ રાખવો નહિ. જે માણસ નમાઝ, રોઝાને પાખંદ અને સારા અકીદાવાળો હોય અને શરીર અતનો હુકમ અમારો તકવા ને પરહેઝગારીથી રહેતો હોય તેવાની સોદખત ખતેયાર કરવી અને પુરા એતેકાદી રાખવી.

મુસ્લિમ બિરાદરોને પુરા ખબર:-

દરેક ફરમાની સંકીર્ત પધારનારા ગૃહસ્થોને પરવાની પુરતી સંગવડ સચવાય તેવાં રૂસ સાથે હકીકતીક લાઈટ, હવા ઉખાસ અને અપ-ડુ-ડુ ફરનીયર તથા ફરેસ બોરાકની સુંદર સંગવડ સાથેનું વિશ્વાસ પાત્ર રચણ:-

—: ખિસ મીલ્લાહ હોટલ :-

૩૦ રેલ્વે સ્ટેશન સામે. મુરત.

માલેક:- જે. એચ. મુબારક સાસમાણી

જનાબ બશીર અહમદ ખાન

‘જેશ’ મલીહાબાદી

લખનૌ, સાબર સાહ્ય [ચરવા]

અહવામાં ‘હકબાલ’ મહંમદના પછી ઉદ્ભવ્ય મિરાની કાગરઓ ઉપર ફરેશની પના-કાઓમાં એક મહત્વની પનાકા ઉપર ‘જેશ’ મલીહાબાદીનું નામ માન સાથે અંકિત થયેલું છે. ‘જેશ’ નામ બશીર અહમદ ખાન તે એમની જન્મભૂમિ, લખનૌ શહેરમાં આવેલું. ગામ મલીહાબાદ છે. મલીહાબાદથી ઉપરેલા ‘જેશ’ના નામે ગીતાગીથી મલીહાબાદની જ્વાલિમા ખાંસ ઉમેશ થયો છે. એમ કહેવામાં સહેજ પછ અતિશયોકિત નથી. હમણાં આરેક વર્ષ વિલાં દાહોર ખાતે મળેલી સાહિત્ય પરિષદ કે જેમાં પૂર્વના જાણીતા કવિ મહાશય રવિદ્રનાથ ટાગોર અને હિંદુસ્તાનના જુવનજુવના નામે જાણીતા યશ્વંત સરોજની દેવી પછી દાહર હતાં, તે સાહિત્ય પરિષદના માનવતા પ્રમુખ પંડિત સોનમોહન દત્તાએ ‘કેદી’ સાહેબે જનાબ જેશની એકાબાણ આપતાં જણાવ્યું હતું કે:—‘જેશ’ સોહાબની કવિતાઓએ અમને એટલું માન દીધું છે કે, અમે અમારા ચક્ષુઓ નમવ્યા સિવાય (સગવ) અમારી કવિતાઓ જગતમાં ઉત્તર અને સુસંસ્કૃત ગણાતી આજની સાપાઓની કવિતાના મુકાબલા માટે રહ્યું ફરી ફરીએ છીએ.”

આજના અવધના એ સુભાગી દિવસમાં એમના ભાંડને તે ઉદય થયો મંદ મંદ જુવન જાનનાં પુત્ર ફરીર ચંદ મંદખાન અયોધ્યાના સેવના દિશાનંદાર હતા. અને સરકારે અવધ, તરફથી એમને હિસામુદ્દીન તદ્દયુર જગતે માનવતા ખિનાળ મળ્યો હતો. તેઓ ‘ગાયા’ ઉપનામે કવિતા ફરેશો હતા. એમનાં ઉત્તર તરફ ‘નાસિખ’ નામ જણીતું છે. ‘ગાયા’ પોતે પછી ઉત્તર તરફ જાણીતા છે. આમે દયાના તેમજ ‘ગાયા’નું વર્ણન માન સાથે કરતાં એમને ઉત્તર તરફ વર્ણવ્યો છે. ફરીર મંદ મંદખાનના પુત્ર નવજીવ મંદ મંદ અહમદખાન ‘અહમદ’ કસમડીના તાલુકદાર અને, નવાજ બશીર અહમદખાન ‘બશીર’ એટલે જેશમાં દાદા પછી કવિ જેશ જેશનાં પિતા અને દાદા તે કાવ્ય સંપ્રદાયનાં કવિ તરફ જાણીતા છે. જેશે દુનિયામાં આવનાં પહેલાં સોસ કવિઓનાં અંશમાં લીધો. આંખ ખોલી જેતાં કવિઓની જુવન નિહાળી, કવિઓનાં દાસોમાં રમ્ય ઉછર્યા. સાળાનાં નાનું બાળક છેક જાનપણથી કાલી, ઘેલી પુષ્પ ચુસી કરે છે. તેમ કવિ પુત્ર જેશે માત્ર નેવો સંવર્ણી કુંમળા વાળી કાળ ચુસણ સાર જેશે પોતાના કાવ્યો ‘અઝીઝ’ લખ-નું ને, દેખાડતા હતા. આર તેર વર્ષની વય થતાં સુધી બરાબર કાવ્ય દેખાડતા રહ્યા. પરંતુ

પોતાની ઉન્નત ભાવતા, અને આનોખી વિચાર સરણી માટે જોરોને ઉસ્તાદીન મપદાન-સાંકડું જણાયું. 'અસ ત્યારથી. અંતરની. પ્રેરણાઓ' અને ભાવના પ્રદર્શિત. આરિસામાં પોતાના કાવ્યો પોતે જ જોઈ, પારખી સે છે. કવિનું કાવ્ય દર્શનજ એવી કેળવણીના - ઉચ્ચારણ 'માટે પુરતું' છે. પરંતુ ફક્ત જાણવા માટે જણાયું છું કે; જોઈ પ્રાથમિક કેળવણી સીતાપુર રૂઢ અને જનુબિલી દાકરૂદ લખનૌમાં સંપાદન કરી; આગળ વધના સે નટ પીટર કોલેજ આગ્રા; અને અગ્રીમ કોલેજના સોપાને ચડવા પરંતુ એમનું રચન 'ત્ર માનસ કોઈ ખાસ' 'ડીપ્રી' 'મેળવી શક્ય' નહિ.

. ૧૯૪૪માં 'જેશ' નામદાર નિઝામ સરકારના સાહિત્ય અનુષાઢ (વિભાગમાં) જોડાયા. અને દસ વર્ષના એ વ્યવસાય પછી ૧૯૭૪માં મિટરરી સે-સર તરિકેના પોતાના હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપ્યું. નોકરી દરમ્યાન યુનિવર્સિટીના ઉચ્ચ પરિક્ષકમાં પણ નિયુક્ત થયા હતા. જેશને પોતાને એ આશ્ચર્ય છે, તેઓ કહે છે કે, 'દસ વર્ષ સુધી' 'મે' હૈદરાબાદને કેવી રીતે સંખી લીધું?' અને એથી વધુ આશ્ચર્ય તો તેઓને એ છે કે, હૈદરાબાદ એમને કેવી રીતે નભાવ્યા કે અપનાવ્યા? આ આશ્ચર્ય તેમને પોતાની રચન 'ત્ર વિચાર સરણી' થી જ છે. મને લાગે છે મુસ્લિમ યુગરાતમાં આધુનિક કવિતા પરની વિવેચન કળા ફક્ત ખીલી નથી. જો હોત તો આજની યુગરાતની મુઝલ રાણીનાં રૂપ, રંગ, ઉપર જરૂર વિવેચનો ઉત્પન્ન થયા હોત; મુસ્લિમ યુગરાતે કાં તો વિવેચકો ઉત્પન્ન કર્યા નથી, અગર વિવેચકોને મુસ્લિમ યુગરાતે તક દીધી નથી ગમે તે કારણ હો મુસ્લિમ યુગરાતની ગરજો દળ્યું ફક્ત વિવેચનોનાં આરિસામાં જાણી નથી એટલું આપણે કહી શકીએ કે પછી. જ્યારે મુસ્લિમ યુગરાત એ વાતમાં સાવ કાર છે તો મને જનાબ 'જેશ'ની

કવિતા ઉપર કંઈજ કહેવાનો લક નથી. જ્યારે એ વાત જનાબી નથી; ત્યારે એને હરખવાની આશા અસ્થાનેજ છે. રખે કાંઈ એમ માની દ્યે કે, હું મુસ્લિમ યુગરાતને ઉતારી પાડું છું; દરખિઝ નહિ. અલખત એમાં 'શ્વેતી' મહમ 'અસિમ', 'ઝા' સાદબ, 'શયદા' અને ખીનએ એવી ધણાં ઉચ્ચગોમી કવિઓ છે. જનાબ નસીમ જેવા ગદન અને પ્રકૃતિ કવિ છે. લાઈ 'સંગીર' અને 'નાશાદ' જેવાં દંડ કવિ પણ છે અને 'આઝાદ' અમીન જેવા રચન 'ત્ર વિચાર સરણી'વાળાં પણ મળી શકે તેમ છે. પરંતુ ફક્ત અંપૂર્વક કહેવું છું કે, 'એમાંથી કાંઈ એકનો એકાદ કાવ્યસંપ્રદાય' 'કસમ ખાતો પુરતો પણ મુસ્લિમ યુગરાત પાસે નથી.'

દંડકેતની આ નકકરતા પછી મદારા આવા પાંગળા મુસ્લિમ યુગરાત 'ઓગળ' 'જેશ' ની કવિતા ઉપર કાંઈ પણ ટાપલાં કરવાનો મને લક નથી એ રિપકારી લઉં છું. અલખત જ્યારે 'જેશ'નાં નામે કંઈક લખવા ખેડા છું, ત્યારે એમનાં કાવ્યોનાં ચોક્કસ પૃથક પૃથક રાજોશ પેસ કરવાની લાલચને દાકરી શકતો નથી.

એક વાત કહી લેવા દ્યો; જનાબ 'જેશ' નાં જીવન વિચારો અને રચન 'ત્ર વિચાર સરણી'નાં પરિપાક માટે કવિને વિવેચકોની કલ્પનાઓ નાસ્તિકનાં ફૂલ મિદદથી નવાજવાની કૃપા પણ દર્શાવી છે. જેશ નાસ્તિક નથી પણ સંપૂર્ણ આસ્તિક છે એવું સમર્થન કરના લેખો પણ દગ બધા અસિદ્ધ થયા છે.

સૌ વાતની એક વાત હું તારવી કાઢું છું. જેશનો અર્થજ ઉમંગો, ઉમરો એવા યાવ છે. એટલે જેશને જે તરફની પણ ઉની આંચ લાગે છે તે તરફ તે ઉમંગકાંઈ જાય છે; ઉમરાઈ જાય છે. જેશ ખેડાય છે. એનો ઉમંગકો ભારે છે. દિલ અને દિમાગના બંધનો એને ખાળી શકતાં નથી. એનો ભાવના પુર

જે સેત્રમાં વહે છે ત્યાં, પાળો જીવકાનેજ વહે છે, એમ કહી દેવામાં સધળો તોડ આવી ગયો છે.

જેશની કવિતા અનેક વિધ છે, એમણે દરેક સેત્રમાં ગુણ રોપન કર્યું છે. એમણે જ્યાં જ્યાં જે જે અવસોકર્યું; તે સૌને ગૌરવ ભરી પાયા દીધી છે. સમય પરિવર્તનની ઉની આંચ પણ એમને પેટાળ્યા વિના રહી નથી, દેશ પ્રેમના ગીતો એમણે પોતાના નામને જાને અને શીલ્યે તેવાં ઉચ્ચતમ શબ્દોમાં રચ્યાં છે પ્રેમ અને રૂપના પુષ્પપુચ્છો પણ એમણે અતિ સુંદર ભાવનાઓના દોરે ગુપ્ત્યાં છે. બાળ ધર્માચારીઓની પણ એમણે ખજાર લીધી છે. મૃત્તિક વર્ણનના આદિત્યામાં પણ એમણે સુંદર દ્રવ્યો જરૂર્યાં છે. મનુરોની શક્તિ અને મૂડીમાંની અગ્ની એમના દિશ્ન મોંથી અગ્નીજાળો સહ ઉડી છે દુઃકામાં પનાવું છું; 'જેશે' પોતાની કષ્ટપના જગતને અને ભાવનાકાશને શબ્દભૂમિકા ઉપર ઉમળકા બંને આપી સાદિલ રસિકા માટે એક સ્વર્ગ ઉઠ્યું મ્યું છે હવે આપણે એ સ્વર્ગના બુદ્ધા બુદ્ધા કથાઓમાં જસ લટાર સંગાળીએ જોએ હુનિયાના તડકા છંપકા જોવા છે તાપમાં તપી તપીને એ એટલા ઉઠાળા ગયા છે કે, એમના સ્વભાવની ગરમી તરતજ પરખાઈ ગયો છે.

જૂતકાળના દિવસો યાદ નહિ દેવાગવવાની સૂચના, જોશ નીચિના શબ્દોમાં કરે છે.

“માઝીશી સિમ્ત; હંસકે ઈશાસ ન શીછયે;
અબ ઝીકે આમે રજે-તમત્રા ન શીછયે.”

‘તમે સરિમત જૂતકાળ તરફ ઝડપે જવાન ના જોયો. ખસ રહેવા દયો; મદારા હૃદયમાં તો સમયે શી શી સુંદર આશાઓ હતી. તેવું વર્ણન હવે રહેવા દયો.

‘કેમે શા માટે? એ પણ સાબળો.

“વાસ આ સુપ્રીદે ઈશકો પ્રવેન ‘ઝિન્દગી;
અબ મેરે ધનપરાબ છી પરવાન ‘ઝીછયે.”

‘તમારા પ્રેમીને વાનનાઓ ભય’ જીવન માફક આવી ગયું છે. હવે આપ મદારી વાકુળતાની પરવાન કરો.

જોશ પોતાના ભાગ્ય પરિવર્તનને નીચિના શબ્દોમાં સંકેસે છે.

“સુરહફે ઈન્જીસાનને આયએ હુજન પેશશ;
ફત્દરે ફર કર દીયા. નુસરતે ફરિદગારને.”

આનંદના પવિત્ર પુસ્તકે દુઃખભર્યા શ્લોક જોખાવી દીધા. પુસ્તકકર્તાના એ વિનયે અને વિનયથી દર કરી દીધો. હું. દારી ગયો ને છતી ગયો.

એજ કાવ્યમાં આમજ કહે છે:

“મુજકો ફરે નિશાનને અરફે અલમ અના પ્રિયે;
સામે શિકરન નગર છી-મુજકો ‘ઝફર સિકારને.”

મને આનંદના મોતીઓમાંથી દુઃખદ અશ્રુઓ સાંપડ્યાં. વિગપવંશ પ્રમાણ મદાર માટે દુઃખદ સંધ્યા લઈ આવ્યું.

ઉપર મુજબ ભાગ્ય પરિવર્તનનાં વર્ણન અત્યંત પછી જોશ વહે છે.

“ઝિન્દગી! ઉક ઝિન્દગી! સીનેમે ‘ધજશત હે દમ;
ખાલિકે ન’! તોજદે ઈસ કેદખાનેકા હિસાર.”

જીવન! અફસોસ, જીવન આનું નામ! મારી ‘જનીમ’ પ્રાણ રૂપાય છે. એ આત્માને ઉત્પન્ન કરનાર! આ કેદખાનાની દીવાલ તોડી નાખ; હવે જોશ સાકીને વિનંતિ કરે છે. એ મદીરા માગે છે. ક્યા નશા માટે? ક્યા આનંદ માટે એ પણ જરા જીવો.

“સાધી! પીવા ‘અન્નલકી બજવતી’ હૃદયે શરણ;
હજે ‘મરીદો’ અરમજી હંધર્વા કા ‘વાસ્તા.”

મદીરા પાનાર મને મેલુની ઉભરતી મદીરા પીવાકે, તને અતિ લાખા આશુખવાલા મેસીદો, (હ. ઇસા પયશમ્બર) અને અમર કુપનો સોચે છે.

“ઝલકા મેરી જીવી પે અકે, કુર્મે નજઅકા
રખી, રખી છી તપોરો અફશા કા વાસ્તા.”

મહારા લલાટ ઉપર મૃત્યુની નિકટતાનો પ્રસ્વેદ આવવા દે: હું તને સુંદરીઓના સુંદર લાંબાં આંત્રી શોભતા પ્રસ્વેદના સોગંદ આપું છું.

નેશના કાવ્ય સંગ્રહમાં દીપ લખી જણાવનામાં આવ્યું છે કે મૃત્યુ એમનાં દુરમનોને લાગ્યે જાય. ઉપરનાં શબ્દો એમણે લેખકે વ્યાકૃતતા લખ્યા જીવન. પ્રસંગે બનાવ્યા હતા. રમે તમે એમ માની લેતા, કે નેશની કવિતા આવાજ પ્રકારની છે. હવે હું તમને એમના લાવનાભ્યાં શબ્દોનાં કોઈ જુદાજ સ્વાદ થપાડું છું, ચોક્કસ માનવે 'નેશ' પોતાના શબ્દ પ્રવાહની પ્રજલ જાણવણી સાથે અહિં તમને જુદાજ જણાશે.

દેશનામાં નિર્વાહ કાળે નોકરી કરતા નેશને પોતાની જન્મભૂમિની મીઠી યાદ આવે છે. પોતાના વતનમાં નેએલી સુંદર પ્રભાતોના સ્વપ્ના જોશ નીચેના શબ્દોમાં વર્ણવે છે,

‘જુરખતમે હે સુખે’ શાને વતન,

હર ધીર પે હે સે રાનાઈ;

પરદેશ મેં અપને મજનું કી;

તરફીન કે લયલા આઈ હે.”

વતન વિશેષગના હુખી દીવસોમાં હું માત્ર વતનની તે રંગીઆમણી પ્રભાતોનાં દ્રશ્યો કહ્યું છું, એકો, ત્યાંની સવળી ચીજો કેવી સુંદર દેખાય છે? મને કેટલો બધો આનંદ થાય છે જાણે! મારી લેખકા મને (પોતાના મજનું) દિલ્લોસો દેવા પરદેશમાં આવી ન્હોય! નેશ પોતાના વતનમાં જવા અને વસવા કેટલાં આતુર હતા તે નીચેના શબ્દોમાં નેશ કહે છે.

‘વતન કો રહ કે નિસ્મે વતન મેં વોપિસ કર; નિત્રાયે દરતે ખૂનન કે ખૂનન મેં પદોંચાદ.” (ઓ ઇશ્વર!) વતનના આત્માને ‘વતનનાં

દેહમાં પાછા ફેરવ; તીખેટના જંગલના કસ્ટૂરી મૂળને તીખેટમાં પહોંચાડી દે.

એક સાંઠની રાતના પરદેશમાં વસના જોશ ચંદ્રને ‘નેશ’ પોતાના વતનને સંભારે છે એ ચંદ્રને કહે છે તું પૃથ્વી પથ્થોમ સ્પર્શી મુસાફરી કરે છે. અને તે વળી અનંત ઉંચે ચઢીને, તને બધું દેખાય છે. માટે કહે;

“શાલાય તો હેં મેરે અચપન કી સેરગાહે?” અથ દૃઢતા હેં જનકો તરસી હૃદ નિગાહે.”

હું શીશુ વયમાં જે જગ્યાઓએ રમતો હતો તે હરીઆણા લખ્યાં રમણો હયાં લખ્યાં તો છે ને? એમના દર્શન કાળે તરસતી મહારી નકરો એમને શોધે છે.

“અમી તો હેં પરા કી ધૂનમે ઝડકને વાલી? ડીવાર પર ઓ આકર ચીળીયાં ચાલકને વાલી.”

પોતાની ધૂનમાં નાનકડા પરાંને અંજેરનાર ચક્રાં એવાંજ સામું તાળું છે ને? જે મહારા ધરની દીવાલ ઉપર, આવી, ખેસી ચીંચી કરનાં હતાં.

‘એકપૂત્ર તો હેં અથ તક તુફાને કારવાસે? તરસી હૃદ નોદ શહેં ખેતોં કે દરખાસે.

હું મહારા ધરે જવા આવવા માટે ખેતરી વચ્ચે જે નવી નવી કંડીકાઓ પાડતો હતો તે જન સમૂહના અણુ અટક આગમન જ્યાં સક્ષામત તો છે ને?

“ક્યા અબની ઝૂલની હેં કરની હૃદ ઈશારે પનસી સુખુદ બમ્બે તાલાય કે કિનારે!”

તસાવના કાંઠે ઉમેલા નાના નાના બાવળના પાતળા પાતળા છોડવા જે વાયુ હરીથી ઝૂમી ઝૂમી ઇશ્વરના ફરતા હતા (ખોલાવવા હતા) તે હજુ પણ ઉગીને એમજ લમી લમી ઇશ્વરના ફરે છે?

‘બત્તીમે ચૂંજતે હેં આગોકે બાજ અબની; જલતે હેં જંગલોં મેં ધુધલે ચિરાજ અબની!”

વાદજોની. ધરાજો. ચડી આવે છે ?
એ ધરાજો નીચે શોભતા સુંદર આંધ્ર
વનોમાં ટહુકારો થાય છે ? શું. પડખે પડખે
આવેલા તે જંગલોમાં (મિટોના તાપણાઓ)
આછા આછા બગલા દીપકનાં જેવાં અગ્નિચાળોં
પાયરે છે ?

શું હજી પણ ત્યાં એ બધું થાય છે ?
એવું ને એવું ?

કરિ સને છે. ૧૯૨૪ માં હૈદરાબદ ગયા
ત્યારે 'અક્ષવિદ્યા' નામનું કાવ્ય લખ્યું. જરા
એના પછી એ 'નાયુ સચેર સાંભળી હ્યો :

"અહ કહેને મે' હજે રમકડું મેરે કલે સદર,
ઈસ કિતાબે 'નિલ' કે હે જોરાક તેરે બાગેચર
ત રહા હુ તુજમે કયા કયા ચાનારે ઊજ કરે.
આહ કિતને તોર ખવાખીઃ હે તેરે જાલ પર ?"

એ મહારા કલે સદર (ઉપા મંત્રિય)
(કવિના ધરનું નામ) આવ ! તને મહારા કાળ-
જની વંચોવરચ' રાખી લઉ મહારા દિલની
'કિતાબના પાનાંઓ તારી છન અને. 'તારી
બારણાંઓ છે હું તારી અંદર મહારા કેવા
રમરોજો મુકાને ગઢિ છું ? દરજો તારી
અગાસી પર બેસી મને કેટલેકાં સ્વખાઓ
દેખવાની તમન્નાઓ હતી ? અફસોસ.

પસ, ભણે તમારો રસ અધરો, રહી જાય.
એથી તમારી ત્યાં ન છોડે. જોશનાં, બહુ
નિશાળ ઉધાનનાં પૃથક પૃથક ક્યારાઓમાં
હું તમને વિકાર કરાવીશ. હું કયો સચેર
લઉ અને કયો મુકા દઉ એની મંજૂરથી અને
ચોતાને પછી મંજૂરી રહી છે. ને હું મારી
મંજૂરથીને જાતી કરીશ, તો જનાય 'વહુરી'
સાદજનો જગ્યાની તાગી માટે મુંઝવણમાં મુક્યા
પડશે. હવે-ગ્રેમ અને રૂપના નેશ રચ્યાં પુખ્ત-
ગુચ્છો પેસ કરે છું.

મિલન કાળની ઘેરી-તેદનાનું. ભાવંપાલી
વર્ણન નેશ નીચેના સચેરમાં કરે છે.

"બોહ" ઈજતેરાય કા કૈયા હુવા મુપૂં પેરા:
"બોહ વહ વહોં કે સતાયા હુવા, હિગબ તેહ"

"હું" શાંન્ત હતો, પરંતુ મહારી એ શાંતી
ઉપર મહારા દીલની વ્યાકુળતા વારંવાર આઠ-
મેણ કરતી હતી. મહારા દિલમાં અનેક ઉમંગકા
ફાતા. પરંતુ એ સવળા ઉમંગકાને તમાન
પદન ઉપરની લગ્નને સતાવતી હતી.

"એતર હે મુફત કી રાતોં ચે તને ઝરે;
આંખો કે ફિરહે ખવામે પદેશોં કી આરઝ."

મહારા હુખી આત્મા શાંન્ત નિંદા લખ
આવનારી રાત્રીઓથી કંટાળી ગયો છે. મરી
આખોને ફરિયા વ્યાકુળતા ભયાં સરખાઓ
દેખવાની અખતા છે. હું તો આરાધના નિમ્મ
કરતાં એજ કમળું છું કે તમો મહારા સ્વના
ઓમાં વારંવાર આવો અને હું જગજગ જીવ
કાંતે જગૃત યદ ગઢિ. મારી જગૃતિ મને
હુખદ નિપડો.

"ફિર જામઝેન 'હું' મમકદજો રોમ કી તરફ;
રફતાર મેં ખુમારે સબાના લીધે ફરે"

ગ્રેમ મદીરાલયનું આકર્ષણ મારા અગા
પર સતાર છે. હું તો મદીરાલય તરફ પગલાં
માંડી રહ્યો છું. રાત્રે મદીરા પાન કરેલા
ઉત્તરના કેફવાલાની લથળતી આત્રે આંધ્રો ખડું છું.
"સુષરા સુષા, હુ હડઝે આલ્પાંગીએ મેલ,
અજ ટિકે, ખિમરો ચરમએ હયવાં ન કીછરે"

મૂઝ નગરમાં વસવાળી પાલ હું સમજ
પીચારી એના ઉપર દહ થઇ ગયો છું. પર
સેકમાં વસવાળી ધુમિજ કરી ચૂક્યો છું. હવે
આપ અમરકુખ અને અમરકુખના માર્ગદર્શકની
પાત કરવી રહેવા દ્યો.

"હરેક કે યુરશિસે ખીમારકા હે અજબી ખવાહ
મેહર કી ઝરંએ ખાકીપે નઝર હે કે નહિ ?"

શું તે રૂપ ગર્વિના મહારા જેવા ગ્રેમ
શોખીની પછી ખમરં પુછે છે ? તે સર્વની
દખી આ રજકરણ ઉપર પછી છે કે નહિ ?

સનમનાં પગરૂં સંભળાવ છે. જોય કહે છે.

"જ્યાં ઉડી શમ્ય દિલકી મનસિસમેં;

સુખદ ગેચા દુઃખ ખનારસમેં."

દિલની મૈલકિસમાં દીપીકા પ્રજ્વળી ઉડી, નહીં, નહીં. જાણે ખનારસમાં પ્રસિંત થઈ, ખનારસનું પ્રભાત એટલા માટે કે, સ્થાનાં અનેક સોનેરી કળશવાળાં મંદીરો પર પ્રભાતનાં સોનેરી રશ્મીઓ પડતાં અદિતિય લાવણ્યલયનું ત્યાંનું પ્રભાત ભાસે છે. ઉર્દૂ મહાવંશમાં સુખદે ખનારસ અને શામે અવધને ખાંસ રચાત છે.

"જેશ"ના ઉચ્ચારનાં ધણાં કથારાઓ બાકી રાખી વાચકને એમાં વિદ્યારવાના વાવઘ સાથે અત્યારે વિરમું છું. ઇ. અ.

[જેશનું નામ જે શામેરીથી જન્મવિખ્યાત થયું છે તે વતની શામેરી પર કલમ ચલાવવાનું 'સામિર' સાદ્યને અમે આમંત્રણ અર્પીએ છીએ. તરી]

અરબી ગુજરાતી કુરઆને શરીફ.

અસન્ન કુરઆને શરીફ અરબી મોટા

ખુજસરત દરફેમાં અને તેની પાછળ એન્

આયતો ગુજરાતી મોટા ટાઇપમાં સહીદ

વાંચવાના ચીન્હો સહિત, ત્યાં તેની નીચે ગ્રીક્ષા

ટાઇપમાં ગુજરાતી સરળ વરજીએ, મોટા

એક દહાસર પેઠામાં છાપેલ છે, તે ઇસલામીશીને

ખુબ પસંદ આવેલ છે, જેના પદર પદર

સીપારાના ખે ભાગ પાકી બાઈન્ડીંગ સાથે,

દહીયો રૂા. ૧૨) પો. જુદું. ૧૩.

કિતાબોનું કેટલોય ફી મંગાવો, લખેલ-

રાહુનગત ઓફીસ, ભાવનગર.

સુરતમાં ફાટોગ્રાફીક સોસાઈટી

સુરતમાં ફાટોગ્રાફીક સોસાઈટીની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. તેની માસિક ફી આઠ આનાં. અથવા વોર્ષિક ફી રૂપીઆ ચાર રાખવાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો છે. વધુ હકીકત માટે નિચેના સરનામે મળવા વિનંતી છે.

મીં ફીરોઝ એ. સરકાર

બેંગમપુરા, સુરત.

.....દરેક ભતની

ટોપીઓ, લુંગીઓ, હોઝિયરી, ગુજરાતી તર્જુમા સાથના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ કું. લીંગ લાહોરના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* ગુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો

:::: કિફાયત ભાવે મળશે ::::

ફક્ત એકવાર પથારી ખાતરી કરો

અમીરીઆ તુર્કીશ માર્ટ

ચોકબતાર (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

દાણેલ એલૂમ મદ્રેસા અરારેકીયા અરબીયા ઇસ્લામીયા, રાંદેર.

અમદાવાદ લિલ્લાહ સદર મદ્રેસા ગયા ચખાક માસથી શરૂ કરવામાં આવ્યો છે, અને અત્યાર સુધી સતોપકારક રીતે દીની ખિદમત અદા કરી રહ્યો છે. માર્ચ માસમાં મદ્રેસાની ખિદ્દીગ બનાવવાનું કામ નવેસરથી શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું, અને ખુદના ફકલથી તે કામ હુનુનની આખરે સંપૂર્ણ થયું છે. એ નવી ખિદ્દીગમાંજ દરે પદાવનું કામ જારી થયું છે. મદ્રેસાનું દવા અને ઉગ્મસની દ્રવિએ ઉત્તમ ગણાતા એ મકાનનો ફોટો ચાખાક માસમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યો. ખોડરોને રહેવાની દરે પુગતી સગવડ થઈ ગઈ છે. મકાન અરેખર રાંદેરના ઇસ્મ-ધરોની કીર્તિમાં વધારો કરે એવું છે. દેહ રૂપાનો હોય તેની સ્વયં આતમાં પણ રૂપાણી હોવો જરૂર છે એ ન્યાયે મદ્રેસાની તાલીમી કારકીર્દીનો અરજ. પણ ધણી સારા પાયા પર થયો છે. મદ્રેસા મજદૂરમાં હાલ લગભગ ૧૭૫) બાળકો તાલીમ પ્રાપ્ત કરે છે. જેમાં ખુદ રાંદેરના ૧૨૫) બાળકો દીની તાલીમનો લાભ લે છે અને તેમના માટે પાંચ કાબિલ ઉસ્તાદોની ગોઠવણ કરેલી છે. જેમાં હિન્દુસ્તાનના મશહૂર કારી જનાબ કારી મોહમ્મદ હસન (માછ-ખતીજ સુરતી સુન્ની જુમ્મા મજલ્હ રંગુન) સાદબનો પણ સમાવેશ થાય છે. મદ્રેસા મજદૂરની ખોડીગમાં લગભગ ૪૫) ખોડરોનો ખાવા પીવાનો તથા નાનાનો પુરેપુરો બદોઅસ્ત ગણવામાં આવ્યો છે. જેનો તમામ અર્થ મદ્રેસા મજદૂરના ટ્રસ્ટ તરફથીજ થાય છે. ઉપરાંત દર દરેતે ખોડરોને માટે સણુ તેમજ દળમતનો બદોઅસ્ત પણ કરવામાં આવ્યો છે. વળી કાફિઆવાડના કેટલાક શીકીયાઓ તરફથી પણ અમુક ખોડરોને અર્થ અપાય છે. વળી મદ્રેસા મજદૂરમાં સારી જેવી લાયસેરી પણ છે. જેમાં અરબી, ફારસીને ઉર્દી ઉત્તમોત્તમ ક્રિતાઓનો ઉપયોગી સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. મજદૂર લાયસેરીનો મદ્રેસાના ટ્રસ્ટમે કોઈપણ મુસત્રમાન લાલ લઈ શકે છે, અરેખર ગુજરાતના દીની-દલમી પૂતેલી ફેબી વાડીઓમાં આ મદ્રેસાએ એક શાનદાર ઉમેરો કર્યો છે અને તેનું માત્ર અરેખર આ મદ્રેસાના એક સફળ સંચાલક મૌલાના અદમદ અચરફ સાદબનેજ પટે છે, અમે તેમની આ કક્ષમ ફારસી અને મુસ્લિમ બાળકો પ્રત્યેની લામણીની કદર કરીએ છીએ અને તેમના દરેક સાદસોમાં ફતેહ હજીએ છીએ.

મુસ્લિમ પટેલ બિરાદરોને એક વિનંતી

બાગશા અંકમાં અમે ધી બોએ મુસ્લિમ પટેલ એસોસીએશનના એક સ્થાપક અને સંચાલક તથા ગુજરાતના એક ઉજાગતા હવિ 'ફદમી' કંથારયવીના ખતેકાલ પુરમલાલની નોંધ પ્રગટ કરી ચેક્યા હતા, એમના પ્રત્યેનું મોતાનું જાણ અદા કરવા તથા કાલેદાખવાની દવા તથા એમના કુટુંબ પ્રત્યે દિલસોઝી બનાવવા ધી બોએ મુ. પટેલ એસોસીએશનની એક મીટીંગ મુંબઈ ખાતે મળી હતી, અને તેમાં એમનું સ્માર્ક કાંચમ કરવા માટે 'ફદમી' કંથારયવી સ્કેલેરેશીપ ફંડ' ખોલવાનું નક્કો કર્યું હતું. શ. ૪૧૮ ની રકમ તો ત્યાં મીટીંગમાંજ ભરાઈ ગઈ હતી દરે જે બિરાદરોને મદદમના નામ સાથે સંકળાયેલા આ જરૂરી તાલીમી સ્માર્કમાં કાળો આપવો હોય તેણે નીચેના સારનામે તે રકમ મોકલાવી આપવી. ખુદ એનો અજર આપશેજી આમીન.

મદદ મોકલવાનું ટેકામું:
 ઇસ્લાહીમ બ્રદા પટેલ બી. એ. એસ. એલ. બી.
 સેક્રેટરી ધી બોએ મુ. પટેલ એસોસીએશન.
 બરવા ગેબલ અગ્રીપાલ, મુંબઈ-૧૧

કારવાના વાંચકોને !

અમે ગયા અંકમાં જાહેર કર્યું હતું કે જનાબ 'ફદમ' સદેજની એક પ્રતિરૂપધિ' નામે નવલિકા અમે ચાલુ અંકમાં પ્રગટ કરવાના હતા પણ દીકરોની છીએ કે તે પ્રગટ થઈ શકી નથી. કારણ કે નવલિકાના લેખક તરફથી તે અપૂર્ણ આવી છે. નવલિકા અપૂર્ણ છપાય એ સોજ ત લગવાથી આવતા અંક તેને એક સામદી પૂર્ણ છપવાનો ઇરાદો કર્યો છે. વંચકો એટલી દીલ દરમુજર કરશે એવી આશા અચાને તો નથીજ. [તંત્રી]

મોહાના મુબ્બમાં !

લેખક:-એ. સી. ચિરતી.

[ઉત્તર હિંદમાં મોહાના ગાંધી ખાસ મોહનીઓને માટે જ સંબોધાતો નથી કેમ
પણ હાંડીયાના મોહિસને ત્યાં મોહાના કહેવામાં આવે છે. અને હવે તે
હાંડી વચરનાને પણ મોહરની જગ્યાએ મોહાનાનું સંબોધન થાય છે ! તરી]

“કેમ જનાય ! અહિં જેવાં લોકોએ ધમા-
રતો કંઈ કંઈ છે ?” આ સવાલ એક માણસે
મુબ્બ નાં. ડના હોટલની આંદર પોતાની
પાસે ઉભેલા એક આવેડે વધના પુરખને કર્યો.
પ્રશ્ન કરનાર દેખાવે મોહાના જેવા છે;
અને તે પોતાના લિખાસ પરથી સંયુક્ત માંત
આગ્રા અને આંધળો જણાય છે અને જેને
પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો છે, તે જોણે મુબ્બ
કે તેની આનુબાનુતો જણાય છે.

બીજા માણસે મોહાના જેવા દેખાતા
માણસના મુખપરિવદ પ્રયે ઉંડી દ્રષ્ટિ નાંખી.
જાણે તેણે ઉંડાણમાં ઉતરી તેને જે કંઈ
જાણું હવે તે જણી હાંડી જવાબમાં બોલ્યો.
“મોહાનાં સાંજે ! જણાય છે કે આપ અહિં
નવાજ છે !”

“હા. મને અહિં આવ્યે એક અર્ધ-
વાંડીડું થયું છે.” મોહાનાએ કહ્યું.
“હાક ! અને આપનું ઇસ્મ શરીર !”
અનુપયો બોલ્યો.

“ખાકસારને હરમંતે અંકીખાત” કહે છે.
અને આપનું ઇસ્મ મુબ્બારક !” મોહાનાએ
અનુપયાતે પૂછ્યું.

“નામ તો અકસારનું છે, પરંતુ મને
લોકો અંકેખાત કહે છે.” અનુપયાએ
જણાવ્યું.

“પરંતુ આપે મારા સવાલનો જવાબ
આપ્યો નહિ.”

“મહે કરશો મોહાના ! વાતો વાંતોમાં
બૂલી જ ગયો. હાં હુમર ! વાત એમ છે કે
આ શહેરમાં દિલ્લી, આગ્રા, લાહોર વગેરે
શહેરોની પેટ કાંઈ અતિલોકિક, પુરાની કે
પ્રખ્યાત ઇમારતો નથી. હાં, સરકારી ઇમારતો
લાંબી, પહોળા અને ઉંચી છે. પણ તેમાં
કંઈ ખાસ જોવાનું નથી. રહો તાજમહાલ
ફોટલ ! તે જેના રહેવાને લોકો તો જરૂર છે,
પરંતુ તેની એક વખતની શી રૂપીઆ ત્રીસથી
સો સુધીની છે. માન અમીર, ઉમરાવ, રાજા
રાજવાડા અને નવાબ લોકો ત્યાં રહી શકે છે.”

“એહો ! મોહાનાએ આશ્ચર્યના ઉદ્ગાર
કાઢતા કહ્યું.

“જનાં પણ અમારા શહેર” મુબ્બની
દિલ્લસપીઓ હવે દરજ્જાની દિલ ફરેખ છે.”
અંકેખાએ કહ્યું.

“એમ ને પણ તે દિલ્લસપીઓ શું છે ?”
મોહાનાએ જાણવાની જિજ્ઞાસા દર્શાવી.

“દરીયાના કિનારે જિન્દા હુસ્ન-સોનદર્પના
હર ફરેખ પ્રસન્ન-માફ કરશો, મોહાના સાંજે !
જે સરકારની લાંબી હાંડી અને પહોળેલા
મોહી જેવા છે, જનાં આનુભામ ધૂળ ચાટીને
કહે છે, કે આપ તો પુરા હુસ્ન-પરેસ્-સોનદર્પ-
પૂજક છો ! કેમ હું જુડ કડું છું સમ્માર !
પણ કેમ ન હોય !” મોહાનાએ કહ્યું ! જુવાન
છાં, દેખાવેડો પણ છે ! અને.....”

“આપ અજિઝને કોશમાં ને પુસેડો સાહેબ !”

“સારી વાત છે સરકાર ! આજ મારો દુરન પડ્યો છે ! મારા મોલાના સાહેબ !”

“લાઈ ! દુરન, મરેખર, એક રોજન”

આંધના કિરણો છે, જેમણે હજરન મુસા (અલે)ને કાઢે તરુ પર બેલાત કરી. દીધા હતા. આથી દુરન પરસ્તી ધમાતથી કમ તથી. ધનસાન કુદરતી દુરન પરસ્ત છે. બાળક ફૂલને પાણી પડાય છે અને દીવાને પાણી પડવાની કોશિશ કરે છે. અને પદમાદ, જમીન, વગેરે હિંમત જસાલ પાને ખુદા હરીન-ખુશમરત છે અને ખુશમરતીવાળાઓને પસંદ કરે છે.”

“લાઈ, વાહ ! મારે પારવું દીક નીકળ્યું મને, ખુશી, યદ, કે આપ અહિં નથી, બદલે ઝિન્દા દિલ, ધનસાન છે ! મારા અશ્લાહની !”

“અહિં દુરનના દરય કઈ જગ્યાએ ખાસ કરીને દરિયા કાચર થાય છે !” મોલાનાએ બાથવાના હેતુથી પૂછ્યું.

“દરિયા કિનારે નાખાસ કરીને સાંજે ચોપાદી પર, ખસ, આજ સમય તે મારે છે અને મોલાના સાહેબ ! જે માણસ મુખ્ય આંધો અને એણે ચોપાદી નહિ નેહ, તો બાળે એ ખુદનસીએ કંઈજ નેચું નહિ ! તેજ વાત કે ખાર વર્ષ દિલ્લીમાં રહ્યો ને, બાળ આંધો ! જે ખુશનસીએ ચોપાદીની રહેલ કરી અને લાંબા દરેચો નેચાં, બાળે છવતામાં તેણે જમીનની હરોળી ચિપારત કરી !” જડેખાંએ મોલાનાને મોહમાં નાખતાં કહ્યું.

“દીક, લાઈ !”

“ને આપને પસંદ હોય, તો આદિમ આંધની સાથે ચાલી, ચોપાદીની રહેલ કરાવી શકે છે.”

“પરંતુ આપને તકલીફ થશે, નહિ, નહિ ! આપ અહિં એક મુસાફર”

“હવે સમજ્યું છું અને હું ઘાજર છું.”

“એકસાન આપ ધણીજ નેક માણસ છો !”

“હવે કયા શહેરના વનની છો ?”

“જિલ્લે ખુદાનનો વતની છું.”

“દીક !”

“જડેખાં આ સાંભળીને છુપું હરથો અને તેણે ફરી સવાલ કર્યો.” સરકારને અહિં કયા કારણે આગવું પડ્યું છે ? શું ફક્ત મુખ્ય જોવાનું પધારેલા છે !

“નહિ હોસ્ત ! વાત એમ છે, કે મેં અહિંની લોટરીની એક દીકોટ લીધી હતી અને ફિરમંતે મને મદદ કરી. આથી ખુદાએ દસ હજારની મિલ્કતનું એક મકાન મને લોટરીમાં આપ્યું. ખસ ! આ વાતથી મારે અહિં આવવું પડ્યું છે.”

“ધણીજ સારે ! મુબારક હો ! મારી ધણીજ ખુશનસીથી છે, કે આપ જેવા નસીબદાર સાથે મારી મુલાકાત થઈ ગઈ હો, તો સરકાર ! એ મકાન આપને મળી ગયું હશે !”

“મળી પછું મધુ ને મેં વેચી વણ નાંખ્યું. ખસ હવે વતનમાં પાછો ફરવાનો ધરાઈ છે.”

“અને ચોપાદીની રહેલ.....”

“જરૂર કરીશ તમે મારા દિલમાં એની લાલચ વેદા કરી દીધી છે. તો આચો દમખાંજ આલો !”

“દીક, ચાલો સારે !”

(૨)

“એક તરફ સર્વ ચોપાદીના સૌન્દર્યના કાફિર દરેચો નેઈ ક્યાં અને અજેખા”

જડેખાંના સમુદમાં સંતાપ જવા લાગ્યો છે;

અને બીજી બાજુ મૌલાના સાહેબ જડે-
ખાની સાબતમાં બેપદા સૌન્દર્યના નિર્ગંધ-
સેજ ફરચો નેહ વગરમાં આંધી ગયા છે.
ખુશાયા! મૌલાના સાહેબ લોન બૂધ્યા ન બની
બાય! એમને બચાવેને!!

“મુખદાનદલાહ! સુખદાનદલાહ!! અહિં
તો જાણે હુરનનું બગર ભરોયું છે! નહિ,
નહિ! શાદાખ ને દિલ્લેઅ બાગ ખાત્રિયો છે!
જેવું એક એક ફૂલ અને ફળી!.....જસા!
ન પુકો વાત!”

“અરે મૌલી સાહેબ કિંજલા! હવું આંધે
જેવું શુ છે? આસો, આગળ પધારો!”
“મને મૌલી ન કહેતા હું સનદ્યાઈતા
મૌલી નથી” મૌલાનાએ કહ્યું.

“પણ અહીં ક્યાં મુનાઝેરા છે કે સન-
દ્યાઈ જરૂર પડે? કાંબોઅઝમે, કાંબી દાદી ને
ઉંચો ઇમર હોય તે બંને મૌલી ન હોય
પણ કોઈ તો તેને મૌલીજ પારેને?”
જડેખાંએ કહ્યું. આગળ આંધતાં (એક રૂપ-
સુન્દરીને જોઈને) “વાહ! વાહ! ઉફ!”

“ક્યાં તેને નાંજુકું હય,
નિસ્ત તનસે હસકું હંસ ત્વકે હય,
કયા બદનેકા રંગ હંય.”
નિસ્તકે પચરાહન પચે હય.”

(એક બીજી રૂપણીને જોઈને) “વાહ!
એકથી એક વધીને! આતો ઇન્દ્રનો આખોડો
છે કે ખુશબરીની હિરો!”

મેં શરૂઆતમાં અરજ કરી હતી કિંજલા!
જુઓ! અહિં હુરને એનિકાંબી!”
“અને લાગ્યાંય અને પછી બે શુમાર
ને બેદિખાંબ!” મૌલાના પણ કાશિયા બેગવવાં
લાગ્યાં.

“હાં સરકાર! ખરું કહેશો, કે આવો દ્રશ્ય
આ પહેલાં પણ ક્યાંએ જ્યાં છે આંધે!”

“નહિ લઇ, નહિ, હમારાં વતન અને
[ઉપર]

ધલાકામાં તો સેકંડે અને હજારોમાં એકાદ
સુરત સારી નજરે પડે છે. અને તે પણ
વરસો પછી, છતાં પણ તે મુખબતી પરીએનો
મુકાબલો કરી શકતી નથી; વરસાદ કરી
શકતી નથી!”

“સરકારની શાદી તો થઇ ચુકી છે ને!”
જડેખાંએ પૂછ્યું.

“હાંપણ!” મૌલાનાએ ઉદાસીમાં
જવાબ આપ્યો.

“પણ શું? કહે સરકાર! દિલ્લેનો ભેદ
ન પુકોવા!”

“કંઈ નહિ!”

“તંબેર! આપનો આઝમંદ સમજેલું ગયો!
મોલમ પડે છે, કે આપની ધરણી ખૂબસૂરત
નથી! તે માટે તે આપને પસંદ નથી.”

આ સંલગ્ના મૌલાના હસવાં લાગ્યા અને
વાતને કજૂલ કરી. અને આગળ વધ્યા, તો
જમણા હાથ તરફ એક બેન્ચ પર કાશિર
અદાથી બેઠેલી એક રૂપવતી નજરે પડી.
જેના ચહેરા પર મૌલાનાની જાણ અજાણ
પણ નજર જામી ગઇ અને તે યજ્ઞી ગયા.
પરંતુ જડેખાં નિડરપણે તે નાંજની તરફ
વંચો અને બોલ્યો—“ઓહો! ઓહરાખાઇ!”

“આવો ઉસ્તાદજી! ખેરવતી તો છે!
એસો! (મૌલાના પ્રત્યે) આવો! આપ પણ
પધારો! (જડેખાંથી) જનમની તારીફ!”
ઓહરાખાઇએ સૌને બેસવાની દાવત દેતાં કહ્યું.

“આપે યુ પીના વતની છે, અને મોટા
નંસીજદાર! આપની દસ હજારની લોકરી
નિકળી છે, અને એજ કારણે આપ અહિં
પધારેલા છે.” જડેખાંએ ઓળખાં આપતાં
કહ્યું (આંખના ઇસારાઓમાં પણ કંઈ વાતો
થઈ ગઈ.)

“શાંખુજે સાદો! મારી મુબારક બાદ
કંબેલ કરશે મૌલાના સાહેબની (જડેખાં
પ્રત્યે) પરંતુ તમે મૌલાના સાહેબનું ઇરમ
[ઉપર]

શરીર તો જાણ્યું નહિ !”

“આપને ધરમ ગિરામી, છે, મૌલાના હરમત અલીખાન બદાયુની !”

“હીક ! તો આપ જનાય બદાયુનના છે ! બદાયુન અને ત્યાંના વનતી તો ધણુંજ મરાહર છે.....”

“પરંતુ એ ઝડેખાં ! આપે આ સાહેબા સાથે મારી ઝોળખતો કરોવી નહિ ! મૌલાના સાહેબ બોલી ઉઠ્યા.

“આપ ઝોદરાગાઈ ! પ્રખ્યાત દિવસ રોઝર છે, આપે એમનું નામ જરૂર સંભળ્યું હશે ! હિંદુસ્તાનમાં મરાહર છે.”

“હીક, હીક ! આપને નેહને તબીબત ધણીજ પુરા થઈ, આપને ધણીજ દરદિલ અઝીઝ અને બાઅદબ છે ! હા, હા, હા !”

“ધૈસાનને ધૈસાનિયન જરૂરની છે !” ઝોદરા બોલ્યો નિર્જા નગર કરી, કહ્યું, અને તરતજ મૌલાના સાહેબ સાથે હસ્તપુનન કર્યું, તેજ પછે મૌલાનાના શરીરમાં સિંધુતની હોર પ્રસરી ગઈ, અને દિલ, નેર, નેરથી ધડકવા લાગ્યું.

“મૌલાના સાહેબ ! મારી ઝિક્ક દરખાસ્ત છે ! જુઓ ! આપે કદાપિ ધૈકાર કરી દોષો, તો મને સખન દુઃખ થશે.” ઝોદરાએ પાસા ફેંકવાના ધરિદે કહ્યું.

“મારી શું તાકાત કે હું ધૈકાર કરી શકું !”

“તો કોને ગરીબખાંના પર પેવારી દાળ રોટલી કપલ ફરમાવશે !” આપે મુસકારે છે. સરલાએ આંખોની મુલાકાતે એક ગઈ છે. આપની બહેમાનદારીમાં મારી ફરજ સમજે છે. “હુડા ઉસ્તાદ ! ઝડેખાં ! એક તકલીફ આપને થઈ પડે ! કાલે તમે દસ વાગે મારા મકાન પર આવશે, અને મારી ઝોદરાકાર લઈ નેહ મૌલાના સાહેબને મારે ત્યાં પહોંચાડશે.”

“ધણુંજ સાહે.” ઝડેખાંએ વિના વિલંબે

જાણ્યું. મૌલાનાની હાજત મજબૂત જેવી થઈ લાગી, ઝડેખાં સાથે હતો. મૌલાનાનો રેફર બની ઉતારા પર લઈ ગયા.

(૩)

મૌલાના છોટલાના રમમાં પલંગ પર એક આસા શાનથી બેઠેલા છે. તેમની બાજુમાં જ લગોલગ ઝોદરાગાઈ પણ અહીં જમાતી બેઠી છે. રાત્રી પસાર થઈ ચુકી છે. પર્વ તરફની બારીમાંથી સૂર્ય પ્રગટાવાનું દિરંગો ખડખડાઈ રહ્યો છે. ઝોદરા કહિલ કહે બોલી—“મૌલાના ! લાવો મારી અમાનન !”

“ધરેણાં ! હા, હીક ! તો કપાટમાંથી કાઢી આવું છું.” એમ કહી મૌલાના સાહેબે માથા તરફનો કપાટ ખોલ્યો, અને પોતાનો જમણો હાથ તેમાં દાખલ કરી, આંખોની મદદ વગરજ આમતેમ ફેરવ્યો. હાથ આમતેમ ફેરવ્યા છતાં પોતાની કાચેલી પસું તેમના હાથમાં આવી નહિ. આથી મૌલાના ઉભા થઈ, ગયા. બરાબર તપાસ કરી. તેમાં તો કંઈ મળેજ નહિ. આ જુલુડી તેમના હોશ હવાસ ઉડી ગયાં. ધણીજ હેરાન પરેશાન થઈ. ગયા, ઉપરે નાઉમેદ થઈ બોલ્યા—“અહિં તો ધરેણાંની પોટલી નથી !”

જુલુડે નથી, શું નથી ? સાચું કહે છે, મૌલાના ! નહિ આપ : મરકરી કરો છે, મૌલાના !

“જુલાની કસમ સાચું કહું છું !”

“તો મારા પાદર હાજરના, ધરેણાં, ક્યાં ગયા ?”

“જુલુડા જોણ ! શું કપાટ મળી ગયો ?”

અહિં તો કોઈ આગું ગયું, પુણુ નથી કોણ જોણે શું બેઠે છે ?”

“હાથ, હાથ ! હું તો જુલુડા મળું !”

એજ સમયે એક્ટ્રેસ મજદુરની મા પણ્ય આવી પહોંચી, કાણ જાણે તે તેની ખરી મા હતી કે ભાણી ! ત્યારબાદ બે ત્રણ મિનિટ પછી ઝડેખાં પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. મજલિસનો રંગ બદલાયો હતો. આ જોઈ ઝડેખાંએ શું બન્યું છે એ જાણવા પૂછ્યું.

“હુટાઇ ગયું ! બરબાદ થઇ ગયું ! હાથ, હાથ ! મારા પંદર હજારનાં ધરેણાં જતાં રહ્યાં !” ઝોહરાએ અચુક પાર્ટ લખાવતો કહ્યું.

“પરંતુ વાત તો કહો કે બન્યું કેમ ?” ઝડેખાંએ વાત જાણવાના હેતુથી પૂછ્યું.

“રાતે સુવાના પહેલાં મેં મારા સખખા ધરેણાં ઉતારી આ હજારતને આપી દીધાં હતાં, કે સંભાળીને રાખે. પરંતુ જ્યારે સવારે મેં તે માંગ્યા, તો કંઈ છે કે કબાટમાં નથી !”

“કેમ મૌલાના ! શું આ સચી વાત છે ?”

“હા, હા ! એમણે મને પોતાનાં ધરેણાં આપ્યાં હતાં. અને તે મેં આ કબાટમાં સુકા દીધાં હતાં, પરંતુ સવારે જ્યાં તો નદારદ ! ખુદા ! જાણે જમીન, આઇ ગઇ કે આસ્માન ! પરંતુ અચબાની વાત છે, કે રૂપીઆની ચેલી મૌલુદ છે.”

“આ તો ઘણું થયું મૌલાના સાહેબ !”

આ દરમ્યાન હોટલના નોકર પણ આવી લાગ્યા, અને વાત સાંભળી અચબામાં પડી ગયા.

“મૌલાના સાહેબ ! આપના હોવા છતાં ધરેણાં કેવી રીતે વાધ્યા ગયાં ? આ વાત તો મુઠ્ઠા સમજમાં આવતી નથી.” ઝડેખાં દરમ્યાનગીરી કરતાં બોલ્યો.

“હું પણ હેરાન ને સખત પરેશાન છું !”

“રાતના આપ બહાર તો નથી ગયાને !”

“આંધરે ત્રણ વાગે ધસ્તજ માટે બિથો હતો.”

આ સાંભળી, હાજર રહેલાઓ મૌલાનાને ઝોરે અર્થ સચક-કષ્ટિથી નિહાળવા લાગ્યા.

“એકો ! હું હુટાઇ ગયું ! મારો ઇન્સાફ કરો !” ઝોહરા અપીલ કરતાં બોલી. મૌલાનાએ આખો ખેડ તપાસી નાંખ્યો. ખૂણે ખૂણે જોઈ નાંખ્યા. બિસ્તરે ત્રણ ચાર વખત ઉઘટ પુઘટ કરી તપાસ્યો..... પરંતુ બર્થ ! હવે તો તેમના પગ તજેથી જમીન નીકળી જવા લાગી. કાપો તો લોહી ને નીકળે. એક તરફ એક્ટ્રેસ પોતાના ધરેણાંઓ માટે ચોકાર કરી રહી હતી. અને તેની મા હાથપીટ કરી આખાં હોટલને માથા પર લેતી હતી. બીજી બાજુ ઝડેખાં, હોટલના નોકર અને બાકીનાઓ સૌ મૌલાનાને આખો આખો મોજ મલામત કરી ચાર ટેરવી રહ્યા હતા.

“ઓ ખુદા ! આ મૌલીની બહુરૂપ ને આ કરતુત ! લોકો ! મારા ધરેણાં પંદર હજારનાં છે, અને જે જે દુકાનેથી તે ખરીદ કરેલાં છે, તે પણ શાક્ષી છે, લો ! હું પોલિસ ચોકી પર જઈ રિપોર્ટ લખાવું છું. એ માયાને આટલો દાસનો ભાવ માલમ પડી જશે. સૌ હાથ ચાલાકીનો ખખર પડી જશે. વાદ ! હુટવાનો શું નિરાસો હવે શોધી કાઢ્યો છે !

જેલની હવા આવી પડશે.” ઝોહરાની માએ દુકેમાં મૌલાનાને ગભરાવી નાંખે તેવું લેકચર કરી નાંખ્યું. અનુભવી અને પુરાનું ખમીર હતું !

“ચોભો ! ઉતાવળ ન કરો ! હંમણું પોલીસ ચોકીમાં જવાની જરૂર નથી. મૌલાનાં ધણજ શરીર અને ઇંતદાર માણસ છે.

આપ એજેજ ફેસરો થઇ જશે. શરીરના માટે જેઠ મૌત છે !” ઝડેખાંએ ગાંઠિત ચલાવ્યું.

“મોટા શરીર !” ઝોહરા તકુષી.

“શરીર અને ઇંતદાર તો આપુ કરે છે. ડાકા નાંખે છે !” ઝોહરાની મા કે કોકની માએ ઉમેર્યું.

“મેં કદાપિ પણ બેઠેમાંનીં કરી નથી !”
મૌલાનાએ ધમાનદારીથી કહ્યું.

“પરંતુ આ લોકોનો પંદર હજારનાં ધરેણું તો આત્માં ગયાં ! એ ઘણું જ મોટું નુકસાન છે. એતો બદલો મળવો જોઈએ ! એતો ઠીક છે, કે મોહરાખાઈ સખત કસેબનાં છે, નહિ તો હાટ ફેંધલ યમ જાત, તો ખૂનનો આરોપ પણ આપના ઉપર આવે મૌલાના !”
અંડેખાંએ ખુસાસો કર્યો.

“ખંડમાં તો રાતના કોઈ પણ આગ્યુ ગયું નથી. ન મોહરાખાઈ બહાર ગયા. અંદર અમો બંને અને બહાર બીજાં, માણસો મૌલુદ હતાં પછી ધરેણું કાણ લઈ ગયું ? જો ચાર આગ્યો હોય, તો રૂપીઆ કેમ ન લઈ જાય !” મૌલાનાએ દલીલ કરી.

“અજી સારું જ થયું ! ખુદનો શુક કરો ! ઠીક હવે એ વાત પર આવો કે આ મુસીબત કેવી રીતે ઘણી જોઈએ !”

“જા, નજીવું ! પોલિસને જઈને ખબર કરે !” માંએ બીકતું ધનગરના મુકત્તા કહ્યું.
આ સાલણી મૌલાનાના જાણે પ્રાણ છડી ગયાં.

“સખર કરો ! જરા થોભો ! જો પોલિસ ચાકી પર ગયા વિના કામ નીકળી નાંધ, તો શું મોટું છે ? આવો મૌલાનાં સાહેબ ! આપણે જરા અસગ જઈ પાતળીન કરી લઈએ !”
અંડેખાં પાસો ફેંકતાં બેઠ્યો.

“ચાલો !” મૌલાનાએ દીલા દસ. પડી પડી જતાં કહ્યું.

(૪)

રિપાઈ, પોલિસ, જેલ વગેરેના વિચારોએ હુસ્ન પરસ્ત-સૌન્દર્ય પ્રેમક મૌલાનાને યરચાલી દીધા હતા. પરદેશમાં અને વળી મુંબઈ જેવા શહેરમાં એમનું કાણ બેઠેલું હતું ? અદસ

રીતે ખુદા અને બહેર રીતે અંડેખાં હતો. મૌલાના મુંબેગાર ન હોવા છતાં પોતાને મુંબેગાર સમજતા હતા આ વાત જો છે, કે કદાચ તે મુંબેગાર તો હોય, પરંતુ મુંબેગાર એટલે એકદેશના ધરેણાના ચાર ન હતા, પરંતુ આ બંદેખાતીનો શું ધ્યાન થઈ શકે કે બનાવે તેમને સૌની દ્રષ્ટિમાં ચોર બનાવી દીધા હતાં. ઘણું જ સારું થયું, કે ઉસ્તાદ અંડેખાંની સોખત તેમને આડે આવી. એકદેસનો દાવો હતો કે તેના ધરેણું પંદર હજારનાં હતાં, અને તેણે સિબ પણ ગણાવી દીધું. જેનો વિશ્વાસ મૌલાના તેમજ બીજા સૌને આવી ગયો.

ઉસ્તાદે મૌલાનાને સમજાવ્યા, કે બનાવ આપની વિરૂદ્ધ છે. આ લોકો આપને જ ચોર માની રહ્યા છે. પરદેશનો મામલો છે. આપનો અદિ, કોઈ મદદગાર નથી. જો સજા થઈ ગઈ તો નાક કપાઈ જશે. બહુતર એજ છે, કે કંઈ આપનો એકદેસને રાજી કરી દેવી, અને મામલો પોલિસમાં ન જાય.

“બેરાક ! એમજ થવું જોઈએ ! આપજ મારા બેરખવાહ છો ! આપનો ફેસલો મને મળુર છે !” મૌલાનાએ એ બક્ષામાંથી બચવાના છંદો છુટકારોનો દમ લેતાં કહ્યું.

એ વખતે મૌલાના પાસે આઠ હજાર પાંચસો પચાસ રૂપીઆ મૌલુદ હતા. ઉસ્તાદ અંડેખાંએ એકદેસ અને તેની યતી માંના આગળ દાંધ નેડયા. ઘણી વિનંતીઓ કરી. ત્યારે કંઈ જઈને ઘણીજ સરકેલીથી સાદા આઠ હજાર પર રાજ થઈ. આથી એ રકમ તેમના હવાસે કરી દેવામાં આવી. મૌલાનાએ ખુદનો હજાર-હજાર શુક અદા કર્યો, કે તેણે મને એ સજા મારી બેદરકારી અને મુંબાની આપી છે. ગમે તેમ પણ મૌલાના દસ હજાર

રમાંથી પચાસ રૂપીઆ લઈ પોતાના વતન તરફ રવાના થઈ ગયા બાકીની રકમ સૌન્દર્યની પૂજામાં ખર્ચેલી સમજવી !

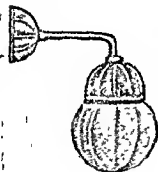
(૫)

વાંચક ! ઉગ્રતાદ ઝડેખાંતો પ્લાટ અને એક્ટ્રેસનો 'પાર્ટ' સફળ અને નાણાં પ્રાપ્ત સાબિત થયો. આથી અગ્યાર હજારથી વધુ રકમ આ આર્ટિસ્ટોના હાથમાં આવી !

નાટક એવી રીતે રમોડું કે જ્યારે મૌલાના અધિ રાત્રીએ સંગ્રસ માટે હાથ, તો બસ તેજ સમયે એક્ટ્રેસ પણ ઉઠી અને તેણે ધીમેથી ધરેણીની પોટલી કાઢી તેની માને હવાયે કરી દીધી. માએ તેને ચટરના હવાયે કરાવી દીધી. હવે તમને એ જણાવવાની જરૂર

નથી, તે ધરેણી ઇમીટેશન અને બનાવટી સોનાનાં હતાં. અને તેમની કિંમત દસ હજાર તો થું પણ સો રૂપીઆની પણ ન હતી.

કલકત્તા, મુંબઈ એવા શહેરોમાં આવાં નાટકો ધણાજ ખેલાય છે, પરંતુ લોકોની આંખો આ જતરેયા છતાં નથી ઉઘડતી. એક્ટર અને એક્ટ્રેસની હસ્તીઓએ પણ ગુન્હાઓમાં કંઈ થોડો વધારો નથી કર્યો. લોકોએ કબલ નોટો, કબલ રૂપીઆ, કબલ ધરેણીની લાલચમાં ફસાઈ ને સિંગલ પણ ગુમાવેલા છે, તે કિસ્સા ઘણી વખત સાંભળેલાં છે; છતાં હજી તેઓ તે લાલચને વશ થઈ તેમ કરવા પ્રેરાય છે.

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પેટ્રોલેશ જત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીના ઝાળવાના ચુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બલ્બ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોચ વગેરે ક્રીકેટ બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં જનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

ઑડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૭૦ કણુપીઠ બજાર, લાલગેટ પાસે, સુરત.

[૭૫૫]

જામન વિદ્વાન શ્રીનંદ કેમરે કૃત 'બુલશના સંમયની પૂર્વની' સંસ્કૃતિના ઇતિહાસના એક પ્રકરણનું સાપાંતર.

સાપાંતરકર્તા:

સાલેહ બકીલી સા હ બ

[ગિયાં અથવા ચાંદુ] ૧૧૬૬

અમે એના વિષે ઉપર પણ દલીલ ગયા છીએ. બિહારના ઉત્તરના બુદ્ધિમાન આર્યોએ જોઈને દરેકની જિંદગીમાં ખેતીવાડીને પણ ચોક્કસ સુખ્યતા આપેલી. અરબોએ પોતાના વિજ્ઞાનો સિદ્ધસિદ્ધો અત્યંત કરવા પછી સૌથી પ્રથમ ખેતીવાડી પ્રત્યે આસક્તિ આપી. આ પછી મુસ્લીમ લેખકોએ કે જેમને ઉસ્તાદ, પણ સારા મુળી ગયા હતા, અર્થાત્ પોતાના જીવનમાં ખેતીવાડીને એવા લોકો હતા, જે વસન, ઉપર અને બંધનમાં તેમને જેમણે વંશપરંપરાના અનુભવે પછી પ્રવૃત્તિ ખેતી કરવાના પૌત્રો પણ મળ્યા. સમયથી ખેતીવાડી અને કૃષિકર્તાને સંપૂર્ણ તાના શિખરે પહોંચીને દીધી હતી, એજ અને વસ્તી વિશેષ, ત્યાંના પતનીઓ સાટે લોકોને તેમણે પોતાની પહેલાં ઉસ્તાદ-શિક્ષકોને પોતાની આંખ સાંભરી બતાવ્યા અને તેમણે અનુભવોના પથો-પદો દ્વારા શપથે ઉદાગરો પરંતુ આ દરમિયાન સમજાવે એસવું જોઈએ નહિ, તેઓ.

દોનેજ સીપે આશનારા હતા. તેમણે બુદ્ધ પોતાના માન અને અનુભવો વડે પોતાના ઉસ્તાદોને પણ શાગિર્દ (શિષ્ય) બનાવી લીધા. તેમના આ ઉસ્તાદ મિસ્ત્ર, શામ, બાબિયોનિયા, જર્જીરહ અને ફરિનના પતની એકતો હતા. અરબસ્તાન, કુદરતી રીતે એવા દેશ હતા કે તેના મોટા ભાગમાં સૌથી વિકાસ અવસ્થા પરંપરાથી વંશોદ્ધિ કરવા અને તેને ઉછેરવા પોતાના પોતાના પામરતિ હતી. જે કે કેટલાક પ્રદેશોમાં જેના ને દેશની બુમિની ઉત્પન્ન કરી હોય અને વસ્તી વિશેષ, ત્યાંના પતનીઓ સાટે એવંચક્ર છે કે તે પોતાની આંખ સાંભરી શકે તેના રાખે દ્રશ્યના ના દિગ્ગતને ગા.

આડતું, પડતું એક જ માને, એવો પણ રહ્યો છે કે ઉત્તર આફ્રિકાની જુદી-જુદી સંસ્કૃતિ તો પોતાની અનાજની અરત સિસિલીથી પુરી કરવાને મજબૂર હતી.

ઈસલામના આરંભ કાળમાં જે જુદા અને ઊંડોની રોપણી માત્ર ઇસ્લામના ખુરાકને માટે કરવામાં આવી હતી, તેનું કંઈક વર્ણન અમે પહેલાં કરી ગયા છીએ. અને આ દેખાડું છે કે મકાહ જે આજકાલ એશિયામાં ખુરાક અને નિકાશ કરવાને માટે મોટી અગત્યના ધરાવે છે, એમેરિકા ગોધાયા પછી સૌથી પહેલાં યુરોપમાં પહોંચી અને ત્યાંથી એશિયામાં લાવવામાં આવી હતી.

જુદાં જુદાં જુદાં અને વનસ્પતિની ઉછેર સંજાળ અને તેને દૂર, દૂરના દેશોમાં પહોંચાડવાની સેવા પણ અરબોએ બીજી સેવાઓ પ્રમાણે બજાવી છે. ચોખા (ચાવક) પોતાના હિન્દી વતનથી નિકળીને ધીમે ધીમે પુરાત નહીને કાઢે ભામિસાનિયા અને પાલું કરીને અરબસ્તાનના પૂર્વ કિનારા સુધી પહોંચી ચુક્યા હતા ચોખાથી અનાજ તરીકે તો મિસ્રના પણ બનસિયુસોના સમયથી જ જાણીતા હતા, પરંતુ એની ખેતી તે સમયમાં ત્યાં થઈ નહિ. એનો છેડ અરબોજ ત્યાં લઈ ગયા અને તેમણે જ સૌથી પ્રથમ એની ખેતી ત્યાં કરી. એનું કિબ્તી નામ, “અગવસ”જ આ દેખાવને માટે પુરતું છે કે તે અરબોમાંથી લેવાયું છે. મુસલમાનોની સથેજ સથે ચોખાની ખેતી મિસ્રથી રચેને અને સિસિલીમાં પહોંચી.

એવી રીતે અંદલુસ આવું વિશાળ રીતે પ્રસરતું પણ અરબોને જ આભારી છે; કેમકે પ્રખ્યાત વનસ્પતિ શાસ્ત્રી ઇબ્ને બયતારની લખવા પ્રમાણે આ અનાજનું મૂળ વતન યમના છે. અને અદિથી જ તે એશિયાના અન્ય દેશોમાં, જ્યાં એ જાગોમાં રોપવામાં આવતું હતું, પરિવર્તન પામ્યું.

શેરડીની ખેતી અને પ્રગતિમાં પણ અરબોએ કંઈ ઓછું કામ કર્યું નથી, આ છેડ હિન્દુસ્તાનની પૂર્વમાંથી ધીમે ધીમે ધરાવી

અખાનના કિનારા ઉપર પહોંચ્યો અને ખૂબ દેશો દેશો પછી એ ઇસ્લામના આરંભ યુગમાં જ, ઔઝિસ્તાન, ખાંકે દર્યા નદીના અંદેશો સુધી લાવવામાં આવ્યું અદિથી આ છેડ બિલાફતાન સમયમાં નહીં કના પૂર્વ (એશિયા માધ્યર, ચેલેરોઈની, સિરિયા અને મિસ્ર) માં પ્રસરી ગયો, એજ યુગના છેડા ભાગમાં ઉરફુનના નીચલા પ્રદેશમાંથી ખાંડ ધણ મોટા પ્રમાણમાં નિકાશ થતી હતી. શેરડીની ખેતી ઇસ્લામના સમયમાં ખૂબ પ્રસરી, પરંતુ એ પછી એમાં ફરી પડતી આવો ગઈ. (“માકુલી” જિ-૧, પા-૨-૨)

જળ સી ચેનનાં સાધનો.

ઉત્તર અરબસ્તાનમાં પાણીની કમીને કારણે પાણી સી ચેનાનાં કૃતિમ સાધનો નહિ હતાં. એનાથી ઉત્પન્ન મિસ્ર અને પુરાત નદીના પ્રદેશોમાં ઘણા પ્રાચીન ઇજીપ્તી પાણી સી ચેનાના કૃતિમ સાધનો પૂર્ણતાએ પહોંચી ચુક્યાં હતાં. અરબ નવા વતનીઓએ સમ્યક્તા અને સંસ્કૃતિના સાધનો ઉપર કાબજો કરી લીધો અને એની કદ કિ મનને એટલી સારી રીતે સમજી ગયા કે, તે રચેને, જેમાં દૂર આવેલા દેશો સુધી તેને પોતાની સાથે લઈ ગયા. એવી જ રીતે રહેલ * (દોશાળ=અરબી ના અવરક).

રહેલ ખેતીના ન્યેરોમાં સૌથી પુરાતન વસ્તુ છે, પરંતુ માટે માનવું છે કે, એના શોધક અરબ નથી. પવન ચક્રી વિશે પણ જે આરંભિક સમયથી એશિયામાં વપરાતી હતી હોય, કદી ચક્ર કંઈ કહેવાય છે કે બંગાળની નહેરુ મિરાનમાં એક પવન ચક્રી હતી જે ઘણી તેજ ચાલતી હતી, એને “રિહાઉલ ખતરીક” કહેતા હતા; કેમકે એને એક યુનાની ખતરીકે બતાવી હતી. જે કોન્સ્ટેન્ટીનોપલના કથસરના કોઈ કાંમ માટે બંગાળ આવ્યો હતો (જુઓ, “અચક્રી” પા. ૧૪. ચક્રત, મનુન “રિહાઉલ ખતરીક”) એના ઉપરથી જાણાય છે કે પવનચક્રીઓ યુનાનીઓ માટે કે એશિયામાં પહોંચી હતી. આમ લોકો માટે આ પવનચક્રીઓ સૌથી પહેલાં હોનોરિયુસ (Honorius) અને અરકાદિયુસ (Arcadius)ના સમયમાં પ્રચલિત થઈ, સૌથી પ્રાચીન કાનુન (૩૨૮ ઇસ્વી)માં એનું વર્ણન છે. તે સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે કે, આ તે સમયમાં નવી વસ્તુ સમજવામાં આવતી હતી.

એક નવી શોધ હતી, જેને અરબો પોતાની સાથે રચેનમાં લઇ આવ્યા. રચેનીસાએ અરબી શબ્દ “નાઅવરહ”ને કંઈ પણ ફેરફાર વિના પોતાની બાપામાં “નવરિયા” અથવા “અનવરિયા” (Anoria-noria) બતાવીને લેળવી દીધો. એવીજ રીતે પાણી પાવા માટેની કૃતિમાં નળીઓ માટે “એસે કુવા” (Acequia) લઇ લીધો, જે અરબી શબ્દ “અરસકાવહ” છે. જો આ બે શબ્દો આ વાત સાબિત કરવાને માટે પુરતા નહિં હોય કે, અરબો પાણી સીંચવાના સાધનોને પોતાની સાથે લઇને નહિં આવ્યા અને તેઓએ એના પ્રત્યે લક્ષ આપ્યું નહિં, તો પ્રાચીન યુદ્ધકાંતા લખાણો એના સંજ્ઞામાં રજુ કરી શકાય છે. (‘કદામહ’ એ પોતાની કિતાબ અસ-ખિરાજમાં, જળાશયો માટે એક જુદું પ્રકરણ રાખ્યું છે) એ લખાણો ઉપરથી અમે અદાઓ કરી શકીએ છીએ કે કેવી સંભાળ પૂર્વક જળાશયો વિશે તમામ વાતો વ્યવસ્થિત કરવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા હતા. એ કિતાબોમાં ખુદાસા નરવામાં આવ્યો છે કે નવાં ઝરણાંઓની શોધ, કુવાઓને ખોદવા અને બનાવવા, અને તે ઝખીનોને જે હમણા સુધી એકાદ પડી હતી અથવા બંજર હતી, નવખેડ માટે ખેડુતોને કંઈ સતો વિગેરે સાથે ધનઆમ આપવામાં આવતી અથવા આપી શકાય એમ હતી. આ કાવુનો તે તમામ વિષયોને જેનો સમાવેશ ખેતી-વાડી સાથે છે, એહદ સંભાળ અને લક્ષ્યપૂર્વક રખાઈ કરી બતાવે છે.

રંગના છાંડ

હવે અમે તે જણાવે અને છોડાનું વર્ણન કરીશું, જે જુદી જુદી જાતની બનાવટોમાં ઠામ આવે છે. સૌથી પહેલાં અમે તે જણાવે

હાલ લખીશું, જેનાથી જાન જાનનાં રંગો બિનાવવામાં આવે છે.

આફ્રિકાને અરબવાસીઓએ પોતાના દેશમાં ખુદ રોપી અને તેની ખાસ રીતે પ્રગતિ કરી. આફ્રિકાની રંગ લાકડો પીગા હોવાને કારણે પ્રાચીન સમયમાં ઘણી કદની દ્રષ્ટિએ જોવામાં આવતો હતો અને તેમાં રંગેલા કપડાં કદ અને કીમતમાં લાલ કપડાંઓની બરાબર સમજવામાં આવતાં હતાં. અરબસ્તાન અને હિન્દુસ્તાનમાં આફ્રિકાની (ફસરી) રંગ, શાકી રંગ સમજવામાં આવતો હતો. એ છોડને યુરોપમાં લઇ જવો, ત્યાં તેની સફળતા પૂર્વક ખેતી કરવી પ્રગતિ કરવી અરબોનું જ ઠામ હતું. એટું અરબી નામ આફ્રિકાન કાંઈ પણ ફેરફાર વિના બધી યુરોપી ભાષાઓએ અપ્પીતવાર કરી લીધું. આફ્રિકાને હકીમો દ્વારા તરિક્કે પણ વાપરતા હતા અને હજુ સુધી વાપરે છે. એનાથી ખુશબુદાર તેજ પણ તૈયાર કરવામાં આવતું હતું અને આજે તો હજુ સુધી બનાવવામાં આવે છે એવું જણાય છે કે આફ્રિકાને શરીર ઉપર પણ મસજીતમાં આવડું હતું. એટલે સુધી કે આભાર દર્શાવવા માટે ઘોડાઓના શરીરો ઉપર પણ મસજીત હતા. અમને માલુમ છે કે, એક ઔરતે વિજયી અન્તરના ઘોડાના શરીર ઉપર આફ્રિકાન મસજીત હતું, જેમાં કસ્તુરી અને અંબર પણ મેળવેલું હતું.

આફ્રિકાન સિવાય જુદામાન (ઉસકુર=કસબો) ને માટે પણ આવડે અરબોનાજ આભારી છીએ. એમણેજ સૌથી પહેલાં એની ખેતી યુરોપમાં શરૂ કરી અને એમણેજ યુરોપના લોકોને એનાથી લાલ પીગા રંગ તૈયાર કરવાની તરકીબ શિખવતી.

પીઝા રંગ તૈયાર કરવાનો એક પ્રખ્યાત હોડ, જેનું વર્ણન કરતું યુરેડી છે, “વર્સ” હતો. આ હોડનું વનન યમન છે. એનાથી લગભગ પીઝા રંગ તૈયાર થતો હતો અને એને કીંમતી વ્યાપારના માસ તરીકે અરબ-ભાનનો સન્દર્ભાર, ધરત્રમાં નિકાસ કરવામાં આવતો હતો. એ હોડ પોતાના દેશમાંથી નહાર નિકાસો નહિ અને કોઈ બીજા દેશમાં એની ખેતી થઈ નહિ એનું કામજી એ હોડનું નેત્રએ કે એ બીજા દેશમાં ઉછી શક્યો નહિ અથવા એને બીજા દેશમાં રોપવા માટેના પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા નહિ.

જુદા જુદા પ્રકાર અને નમુનાનો પીઝા રંગ એટલો બધો આમ પસંદ હતો કે અરબો એ રંગને તૈયાર કરવાને માટે એક ન્દાનો હોડ દિન્દુસ્તાનથી પોતાના દેશમાં લાવ્યા એ હોડ “કુરકુમ” હતો. (ગ્રાફીસ અને કુરકુમ એકજ છે, ન જાણે જેખે કુરકુમનું વર્ણન કેમ જુદું કર્યું છે, કદાચ એ હાર-શંગાર તો ન હોય ? જા. ૧.)

હીલોને પણ અરબો પુષ્કળ રોપતા હતા, ને કે મિસ્રમાં આજ કાલ એની ખેતી પહોળી રીતિમાં છે. રોપના મુસલમાનો પણ એની ખેતી ખડોળા પ્રમાણમાં કરતા હતા.

દિના (મિંદદી) તો હોડ પણ અરબોના પ્રયત્નોએ આખા જગતમાં પ્રસર્યો, એનું મૂળ વતન અરબસ્તાન છે પરંતુ મિસ્રનાસીઓ પણ એના નામથી જાણીતા હતા. મિંદદી સામાન્ય રીતે ગાઝા તરીકે વપરાતી હતી અને કુતુમ પ્રમાણે જે ઘેરો લાલ રંગ આવતો હતો એનાથી પણ માથા અને હાડીના વાળ રંગવામાં આવતા હતાં. અને હમણા મુખી રંગવામાં

આવે છે. નેત્રે મિંદદીને દવા તરીકે પણ વાપરે છે, પરંતુ મોટે ભાગે એશિયાઈ લોકો એનાથી શલ્યગારનું જ કામ લે છે અને હથેલી, પગના તળીયાં, હાથ અને પગના નખ રંગે છે. એ સિવાય આમ માન્યતા એવી છે કે મિંદદી લગાવવાથી નજર લાગતી નથી. એજ કારણે ખાસ ખાસ પ્રસંગે ઉંટા અને ઘોડાએને એનાથી રંગતા પણ હતા. મિંદદીથી આ જાનવરો ઉપર ઘેરો નારંગી રંગ ચઢી જતો હતો. ધરાનના શાહ, પુરોપના પ્રાસ હરબાન જગેરે કોઈ ખાસ પ્રસંગે પોતાના રૂપરી ઘોડા ઉપર સવાર થતા હતા, સારે ખરાબ નજરથી બચવા માટે એમના ઘોડાની પીડ અને કુમને મિંદદીથી રંગવામાં આવતી હતી.

જણાય છે કે ફિરમઝી રંગ આમ રીતે રંગેરો અને અરમિનિયાના કણના કારખાનામાં વપરાતો હતો (જુએ હવકસ’ પા. ૨૪૪, ‘જવલપકી’ પા. ૧૨૩ ફિરમઝી રંગ એક ન્દાનો કીડમાંથી બનાવવામાં આવતો હતો.)

રંગ વ્યાપવાળા હોડોમાં પ્રથમ નંબર વર્ણ કરીને નીચેને મળેલો હતો, પરંતુ આ હોડને ઉગાડવા અને વધારવામાં અરબોનો દિસ્સો ન હતો. તેઓ માત્ર આઘનીઆ અથવા સોદાગર તરીકેજ હતા. અરબ વ્યાપારીઓ એને દિન્દુસ્તાનથી લાવતા હતા. શામ એના વ્યાપારનું મોટું કેન્દ્ર હતું. શામી બંદરગાદો અથવા ઇરેનિયામાં નીચ જતારવામાં આવતું હતું. અદિયી લેનીસના વ્યાપારીએ એને પોતાના વડાઓમાં ભરીને યુરોપ લઈ જતા હતા અને ત્યાંથી તમામ ખાજારોમ વહેંચાઈ જતું હતું. આથી રીતે યુરોપ મુખી પહેંચવા માટે નીચેને એ આઘનીઆએન લાથમાંથી પસાર થતું પડતું હતું.

કપાસ

વણાટકળાની ઝરૂરથી જુદા જુદા છોડોમાં સાથી મળેલો. (કપાસ)ને મળેલો હતો. એની હાથમિયત, માત્ર ધાસની ઝાડીઓથી બદલીને ઘણી જાડી ખેતી લાવકા અને ફાવકા મંદ છોડની થઈ ગઈ અને રૂંધે વણેન વણાટ-કળાના વિવિધમાં પણ ઉપર ઝરીઝળ્યા છીએ. જ્યાં તે વિખારેના મુદ્દાના છે.

ફાલિય અરબસ્તાનમાં છઠી સદી ખ્રીસ્તીમાં રૂની ખેતી બેર ઉપર હતી. પરંતુ સાથી પહેલાં ખિલાફતના સમયમાં આ છોડને આમ અગત્યના પ્રાપ્ત થઈ અને એની વારંવાર એની શરૂ થઈ ગઈ.

ઉપર બ્યાન થઈ ગયું છે કે અલીશાં દારૂના રશીદના સમયમાં કે બાખિરાનિયાના પ્રદેશમાં પાતાનું ધર બનાવી ચક્રું હતું. પાછળના સમયમાં ઉપર તરફ વધુ આગળ ચક્રું અને છબ્બે હવલકના સમયમાં ધરકે, અરબની નદી ખાખરના કાંધવાળા શહેર અરબાનમાં એની ખેતી ઘણા બહેળા પ્રમાણમાં થતી હતી અને અહિંનું વહેણ સુતરાઉ કાપડ સામ વીગેરે તરફ નિકાલ થતું હતું. ("છબ્બે હવલક" પા. ૧૫૦, "સુર અતવરીની કિતાબ", જિ. ૬, પા. ૫૮૦)

મુસલમાનોના લીધેન મધ્ય યુગમાં યુરોપ ફરીથી રૂને એળખી-ચક્રું અને ઘણો જાડો તે ક્રમાતે આવી ગયો કે એનું પ્રાચીન અરબી નામ "કુરમુક" છુટી ગયું અને "કુન" ના નવા મામે તેની જગ્યા લઈ લીધી. એનું નામ પાછલા સમયની લાટીનો બાપામાં "કોનનમ" (Cottonum) થઈ ગયું.

એ નામ સાથી પહેલાં જાકોબોસિ અનરિયા (Jacobos Auria)ના દતિહાસમાં મળે છે. જેમાં તેણે ૧૨૮૬ ધરવી (૧૮૮૮ દિવની)ના

બનાવો બ્યાન કરતાં લખ્યું છે કે. અરનો (Arno) નદીના મુખ ઉપર એક વહાણ આવીને થોડું હતું જેમાં મર્યા અને કે ભરેલાં હતાં. ખરી નીતે આ વહાણ શામની કોઈ બંદરગાદી અથવા સિસિલીથી આવ્યું હતું. કેમકે, એ રહેણાં અરબો એનાથી પહેલાં રૂને કુદરતી ઉત્પન્ન બનાવી ચક્રમાં હતા. છટલીમાં નિકળીને આ નામ એટલે મટન (કનન) તમામ યુરોપમાં સામાન્ય થઈ ગયું. બારમી સદી, ધરવીમાં અશખીસિયાના પ્રખ્યાત લખક ધબ્બે અગ્વામના લખવા પ્રમાણે રૂની ખેતી, સિસિલી ઉપરાંત રોમના કિનારા, પેનેરટાઇનના શહેર ગ્રાજાફ અને દર્યાને કાંઠે, બસરામાં અરબી. અખાસી ખિલાફતના આરંભમાં બસરાની રેતીથી ઝમીનમાં આ છોડ ફરિમ જળ સોચનના સાધનેએ ખૂબ ફરિયા ફાળી. ("છબ્બે અગ્વામ" જિ. ૨, પા. ૧૦૨) કતાન

કતાન (અગરો)ની ખેતી એશિયામાં પ્રાચીનકાર્મથી થતી આવે છે. અખાસી ખિલાફતના આરંભમાં મિસ્ર અને શામમાં ખેતી ખેતી વિશાળ જમીન લાગમાં થતી હતી.

એ દેશોના બનેલા કતાનના કપડાંથી જે "બજજ" કહેવાતો હતો, અરબી લરંડોના રૂસ તૈયાર કરવામાં આવતા હતા. એ સિવાય રસીઓ અને લોગરના રસના બનાવવામાં આવતા હતા.

કતાનનું વણન અમુક કચણના દીવાનમાં પણ આવ્યું છે. અરબો, પાર્સીયન યુરોપે વહાણોના રસ્તા બનાવવાનો ફાવકાભર્યો ટુનાર શાખ્યા હતા. તુર્કિય યુરોપની બાપામાં અરબી રાખ્દ "હબ્બે"નું અપકલ વાપરવામાં આવ્યું છે. જેમકે "હબ્બે ફેબ્ર" (Habbe Febr) રોનીસ "કાળસો" (Kahle) વચરહા ગરરત "ગરરત" (Gadron) ના શહેરના હાથમાં મુધી વહાણના લગર માંડે જે રાખ વપરાય છે. તેનાથી અરબોની અસર રપટ ગળાય છે.

સહુ અને ભાંગની ખેતી પણ થતી હતી, શામી કીમો પર એક એવો પણ વખત રહ્યો છે કે, તેઓ સહુને કંતાન સમજતા હતા. ચોક્કસ ખચર નથી કે સહુની ખેતી અને તેનાથી કામ લેવું ક્યારથી શુર થયું. મિત્રમાં નહીં પ્રકારનું સહુ વપરાતું હતું; પરંતુ એની બહારવાળાઓને ખચર ન હતી. એમાં શરીરનો નાશ કરનારી એક ખરાબ વસ્તુ હતી. પાછળના સમયમાં એના પાનરાથી દહીરા (ભાંગ) બનાવવાનું લોકોના બાણવામાં આવ્યું. એણે આમ લોકોને પોનાના તરફ આકર્ષીને તેમની તબાહી અને બરજાદીમાં કાંઈ કસર રહેવા દીધી નહિ *

મધ અને રેશમ

ત્યાં અરબોએ ખેતીચાડીની પ્રગતિ કરી ત્યાં તેઓ મધને પણ જૂઠ્ઠા નહિ. મધ-માખીઓ પાળવા અને તેનાથી મધ મેળવવામાં તેમણે સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

હવે રહી ગયું રેશમ; એના કીડાની ઉછેર અને સંભાળ ધરાવના ઉત્તર પ્રાંતો, તિબેટના અને જર્મનમાં થઈ ચૂકી હતી. એના પછી જ્યારે ખુદ રેશમના પ્રાચીન નામ

“સરક” ઉપરથી જે ધરાની નામ “સરહ”નું અપભ્રંશ છે, આ પતો મળે છે કે શેહતુનના વૃક્ષ અને રેશમ પૂર્વમાંથી પશ્ચિમ તરફ પ્રસરવા શુર થયા અને પાછળથી અરબી શબ્દ “હરોર” એ પ્રાચીન શબ્દ “સરક”નું સ્થાન લીધું.

એકત્રિય રીતે અરબોએ રેશમના કીડા અને શેહતુનના વૃક્ષની સેવા કરવામાં થયું મોટા કામ કર્યું. તેમણે જ એને રપેનમાં પણ પહોંચાડ્યા. (છપ્પને અવામ” જિ-૧, પા. ૧૨૭)

ખલુરનું વૃક્ષ

અમે હમણા મુઘી જે વર્ણન કર્યું છે, એ માત્ર અરબોના તે ઉપકારો પ્રદર્શિત કરવા છે, જે જીવનની અરીયાત અને વિલાસ વૈભવમાં તેઓએ દુન્યા ઉપર કર્યા છે. જો કે અમે, ઉપર એનું વર્ણન કરી આવ્યા છીએ પરંતુ તે પુરતું નથી. આ તે વસ્તુ છે, જેને અરબવામીઓ સાથે ગાડો સંબંધ છે અને જેની સાથે તેમનું જીવન મૃત્યુ સંકળાયેલું છે. એ છે પણ એટલું વફાદાર કે જ્યાં હવાપાણી એના માર્ગને અવરોધતા ન હોય, એ અરબોના દમ કદમ સાથેજ રહે છે; અર્થાત ખલુર વૃક્ષ.

આ અજીબો ગરીબ અને અત્યંત કાયદા કારક વૃક્ષના મુળ વતનને ધરાની અખાતના કિનારા ઉપર શોધવો જોઈએ, તે અનહદ અને અમાપ સમયમાં જે તેના દુન્યામાં પહેલ વહેણ દેખાવ દેવાથી લઈને ઇસ્લામના અહિર થતા મુઘીમાં. ગુરૂઓ, આ વૃક્ષ માત્ર આખા અરબસ્તાનમાંજ પ્રસરી ચૂક્યું હતું એટલુંજ નહિ પણ એક હદ મુઘી તે લાંબુંજ ખાસ વૃક્ષ ગણવા લાગ્યું હતું. પ્રાચીન શામી

* અંગ્રેજીમાં જ્યુટ અને હેમ્પ એ વસ્તુઓ છે. જેને આપણે સહુ અને પટસહુ કહીએ છીએ. લેખકે જર્મનીમાં હેન્ડ (Hemp) શબ્દ વાપર્યો છે, જેનો અર્થ હેમ્પ છે. હેમ્પ સહુ ઉપરાંત બજને પણ કહે છે. જ્યુટ અને સહુને ‘ડાલાનુસ દિન્દી’ પણ કહેવામાં આવે છે. એજ તે વસ્તુઓ છે, જેને ભૂલથી કંતાન સમજી લીધું હતું. લેખકે અહિં હેમ્પ, જ્યુટ અને ભાંગ બધાને મેળવીને મિત્રણ કરી દીધું છે અને ખાસ કરીને હેમ્પ અર્થાત સહુ અને હેમ્પ અર્થાત ભાંગને અલગ કરીને બતાવ્યું નથી. આ લાગ સ્પષ્ટ નથી. જે જાખવટ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ સફળતા મળી નથી. શા. ક.

યુગમાં કાઢને આ માહુમ ન હતું કે એમાં કંઈ ખાતર આપવામાં આવે છે અને એની ઉછેર કવી રીતે કરવામાં આવે છે. આખિલો નિયાતી રહેવાવાળી એક ધરાની કૌમે આ વૃક્ષની પુરી આકરી કરીને એની હાથન ઉત્તમ બનાવી દીધી એનું ધનઆમ તેમને એ મળ્યું કે તેની ઉત્પન્ન વધી ગઈ. હવે શું હતું ? એ કળા ઘણી જાહેરી આખા અરબસ્તાનમાં પ્રચલિત થઈ ગઈ. આ વૃક્ષની પુરાતનતાનો અંદાજો એના ઉપરથી થઈ શકે છે કે તે ઝમાનાને જૂની ગયા છે, જ્યારે તેની પરવરિસ ઇન્સાની જાનથી ઉચ્ચતર હતી. એક અતિ પુરાણી રિવાજમાં છે કે; અત્યંત પ્રાચીન યુગમાં ખજુરના વૃક્ષોને ખાસ ખાસ પ્રકારનું ખાતર જીવ આપ્યા કરતા હતા (વાકુત, સુઅનિમ નિ. ૧, પા. ૧૨૭) એનો ધણું કરીને એવો અર્થ છે કે આકાશ ને દિવસોમાં ઇન્સાની હાથોએ યતન ન હતું એવવા એનું કે તે ઝમાના સુધી ઇન્સાન મવાજન યશન હતો, ખાંદે એ સેવાને, હવા ખગવતી હતી એક ખીજી રિવાજમાં આવ્યું છે કે અરબોને ખજુરના વૃક્ષ ઉપર ચઢવાનું આવડતું ન હતું; પરંતુ જ્યારે ખજુરનું વૃક્ષ ખરા અર્થમાં અરબ સંસ્થાનીઓની ઝિંદગીનું આવશ્યક અંગ બની ગયું અને રજુમાં રહેવાસીઓની નહીક એના ફાવવા સારામાં સારા સંબંધિત થયા, સારે તેઓ તેનાથી દેવાઈ ગયા અને તેને ખુદાની ખાસ નેમન સમજવા લાગ્યા. ખજુરની એના કરતાં મિશ્રે શું મોટાદાં હોઈ શકે છે, કે, ખજુર ન નળીએ કરીએ (સહઅમ)ની હદીસો ખ્યાન કરવામાં આવે છે કે આપે ફરમાયું 'ખજુરની ઇજઝત' કરો, કેમકે એ તમણી ફેણ છે. એ રજુની પધરાણી ઝમીનમાંથી નિર્જળીને તમારે માટે પ્રસાદી નેમતનું ઝરણું બની જાય છે."

("ઈઝઝતની" જિ-૨, પા. ૩૪૫) વાત એવી છે કે ખજુરનું વૃક્ષ રજુવાસીઓ માટે આવશ્યક વસ્તુ છે અને તેમની ઝિંદગીનો એનાથી એવો વાદો સંબંધ છે કે ઘણી જાહેરી એણે તેમના માંસ ઉપર પશુ પુરેપુરો કબજો કરી લીધો તેઓની પાસે અન્ય વૃક્ષથી ઉત્પન્ન ખજુરમાં ઇન્સાની લાગણીઓ અને વિચારો પશુ મૈજુદ છે. અરબી ભાષામાં એના ધણું દ્રષ્ટાંતો મળે છે. એવા દ્રષ્ટાંતોના મોટા હમ્દામાંથી જે માત્ર અરબી કોપના બુદા બુદા સંબંધોએ એકત્ર કર્યા છે. હું અને માત્ર એક દ્રષ્ટાંતો રજુ કરું છું."

"ખજુરના એ વૃક્ષોએ એક ખીજ પ્રત્યે નેયું. બન્ને પ્રેમમાં પડી ગયા અને તેમણે કાંઈ ખીજ વૃક્ષ મા'રશે કળ ઉત્પન્ન કર્યા નહિ." હું કંઈ એનું સમજાવવા લાગ્યું કે, ખજુરનું વૃક્ષ ખુદાની ભેદ છે, જે દુન્યામાં માત્ર તે દેશોને જ અપેક્ષા થયું છે જે ઇસ્લામની સત્તા હેઠળ છે."

ખજુર-વૃક્ષના શીખામાં, વહેતા પાણીને કિનારે આરામ લેવું અરબવાસીઓ હંમેશાં રાહત અને આસાઇસની પ્રણીકતી સમજતા રહ્યા છે અરબ જેવા દેશમાં. જ્યાં માછલો સુધી હરીમાતીનો પતો મળતો નથી અને ત્યાં વૃક્ષ કરવાને પાણીનો એક ઘુંટ પશુ મળતો નથી; એ લોકો જો એને નેમત નહિ સમજતે તો આશ્ચર્ય હતું. ખજુર વૃક્ષના બાગ-નખ-લિસ્તાનમાં ઘણી મંદમંદ હોરીઓ, હવાથી પાતરાઓના હાથવાળી આવાજ, હાંધાવાળા ચાટ્ટીસ પચાંસ શીટ હવા વૃક્ષ નેમાંથી સર્પના કિરણો છાયાછાયાઇને પસાર થતા હોય અને જેના મસ્તક ઉપર પાતરાઓનો તાજ હોય. તેના નાજુક શરીર ને પ્રકાશ અને હવાને ન રોકતા હોય અને જેને જેવાથી મનને આનંદ

મળતો હોય તે, નખલિસ્તાનનું દ્રશ્ય પોતાનામાં એક ખાસ મોહકતા ધરાવે છે.

એવા પ્રકારનાં પ્રકૃતિનાં નખલિસ્તાનનો મુકાબલો, ઉત્તર યુરોપના અધિકારમય શાહ બંધુનનો જંગલ સાથે કરવામાં આવે તે મસ્જિદ અને ગિરગના અંદરના દેખાવનો ફેર આસાની સાથે સમજામાં આવી શકે છે.

મસ્જિદો નખલિસ્તાનના નમુના પ્રમાણે પ્રકાશિત અને હવાદાર હોય છે અને કુતી દેખના બધાંબધા ગિરગ અંદરથી શોષીત અને અધિકારમય દેખાય છે.

ખજુરના શીળાવાળા વૃક્ષોની પુરેપુરી કદ અને કીમત તે વખતે થાય છે, જ્યારે કાંઈ શખ્સ આરામ અને આસાપસિને પડતું મુશીને દરેક પ્રકારના કપડા ખમવા માટે તૈયાર થાય અને અરબસ્તાનના જળતા જળતા રણમાં લાગ્યા હોવાના પ્રવાસો ખેડે, વનસ્પતિ અને પાણી વિનાના રણમાં જ્યારે આ પ્રવાસીને દરથી સિતિજમાં એક અધિકારમય અને વાદળી લીધુ રથજ, પીળા રતીલા મેદાનમાં ઝાઢેર થતુ દેખાય ત્યારે તેને કેટલી બધી ખુશી અને ઉત્સાહ થતો ન હોય. તે વખતે તેને જણાતું હોય કે તે ધીમે ધીમે એક નખલિસ્તાન પાસે પહોંચી રહ્યો છે, જ્યાં આ યુરીખતમાં ફસેલા મુસાફરને ન માત્ર ઠંડક અને પાણી મળશે, બલકે, ઇસ્લામની મરત પશુ જીવવાની મળશે, જેની સરત શુદ્ધી જોવાને તે સુદૃઢથી તરસી રહ્યો હોતો.

આવી રીતના તમામ પડાવના કોષને કોષ નમ હોય છે. ખાસ કરીને જ્યારે એમાં ખજુરના ઘીય વૃક્ષો પણ હોય. અરબ જંગલો વેતાઓએ આ બધા રથોને એક આમ નામ “રવઝદ” (બાગ-નખલિસ્તાન) આપી રાખેલું છે. હકીકત એવી છે કે આ નામથી

‘ઉત્તમ ધીયુ’ કોષ નામ મળી પશુ શકતું નથી. આ રથો વસ્તીથી દૂર રણોમાં માત્ર પડાવજ હોતા હતા કે જેથી આવતા જતા કોઈલા ખજુરના છાંયાવાળા વૃક્ષો નીચે થોડી વાર આરામ કરી શકે, પરંતુ યાકયા પાકયા ગરમીથી જંગલ રહેલા મસાફરોને પુછો તો તે આ જંગલોને જાનત કહેશે.

ખજુરના વૃક્ષને દૂર દૂરના રથો સુધી પહોંચાડવા એ અરબોની ઘણી મોટી મનુષ્ય સેવા છે, ખાસ કરીને એટલા માટે કે પોતાના આ બધા વૃક્ષોને તેઓ કદી પણ પોતાનાથી જુદું કરવા ધોહતા ન હતા. બનવા ભેગ છે કે આ સેવામાં તેમનો તે જુસ્સો પણ કામ કરતો હોય કે તેઓ એના વિશેષ સહી શકતા ન હતા અને જ્યાં જતા હતા તેને પોતાની સાથે રાખતા હતા. ખસરાથી, જ્યાં એના અંતરખ ધીય જંગલો હતા, આ વૃક્ષો ધીમે ધીમે ઉત્તર તરફ વધુ અને અત્યંત અછળ વાત આ છે કે જ્યારે બગદાદનો પાધો નાખવામાં આવ્યો હતો ત્યારે તે વખતે ત્યાં ખજુરનું એક વૃક્ષ પણ ન હતું. એક પ્રાચીન લેખકે ઘણા ખુલાસા સાથે બતાવે છે કે, એને ખસરાથી લાવીને બગદાદમાં રોપવામાં આવ્યું હતું. (“યાકુબી” પા. ૪૧૬ ઇસકમાં પણ આ વૃક્ષ મળતુ ન હતું. “મુઅવ્વઝ” ગ્રં-૩, પા. ૨૭૧) બગદાદ ઉપરનું શું છે. આ બધા વૃક્ષોને અરબો પોતાની સાથે રપેન સુધી લાઈ ગયા એક પ્રજેલા ઉમવી બાદ શાહ અબ્દુરહમાન અલ-દાખિલના હુકમથી તેના દૂર આવેલા વતન સામથી, ખજુરનો એક છોડ રપેનમાં લાવવામાં આવ્યો. અબ્દુરહમાને તેને પોતાના મહેલના ગાગમાં રોપાવ્યો. અબ્દુરહમાનની જ્યારે પણ એના ઉપર દ્રષ્ટિ પડતી તો તે પોતાના દૂર આવેલા વતનની

માદમાં વ્યાજી થઈ જતો. આજ વ્યાજીનાને પોર્ટુગાલ ખાંડે છૂટોરિયાના દેશ પરેશ સુધી તેણે એક દઈ ભરી નાજીમાં-એ ખગ્ગરને પ્રસરેલું છે. આ અરણી સંસ્કૃતિ અને સ- હિદેશીને કરી છે-કાલિર કરી છે. વ્યનાની નિશાની અને તેનીજ એક ભેટ છે, આ રહા રચેનમાં ખુબ રહ્યુ કુશ્યુને જેનાથી તે બરકનવાળા યુગની યાદ તાડી કાઢ્યુ આજકાલ રચેનના કિનારા અને આખા થતી રહે છે. (અપૂર્વ)

પરમે (ગોનારીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફત્તેહમંદ ઇલાજ

ગ્રાહ્યે જસાણીની :
બગમરાદુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર

[૧૮૨૬]

બેધડક આજેજ અજમાવો

જમે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અથવા જીનામાં, જીનો પરમે પ્રમેદ (પરમેલો) રચનામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (પર) ચતી સખત બળતરા, ડીપ્ ડીપ્ તથા અટકીને થતા પેશાબ, યુનાશખર્માં આવેલી સોજો તથા થયેલી જખમ તથા સોજો અને પુરવાનાં પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જંડમુળથી નાશ કરી બગડેલી ધાતુને સુધારી રવજ અને ધડ દર્દ છે

પચારા પગ) ગોણીની ખારલીની કોમત રા. ૩)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના છુટું

* ચેતવણી *

નકલીઆઓથી ચેતવો. ખરીદ કરતી વખતે દવાનું નામ ગોનોકિલર અને કુકા અપ સીલઅથ પેકેટ તપાસી લેવો.

એકલા બનાવનાર ડા. ડી. એન. જસાણી,

વીકલભાઈ પાલ રોડ, મુબઈ નં. ૪

રોડીસ્ટ : સી. એન. અધર્મ, કલ્કીડ. સુરત.

આક્રિડાના એજન્ટ—યુનીયન ઓર્થોગ વર્કસ, ૬૧, વિક્ટોરીઆ સ્ટ્રીટ ઝાંખાં.

સિદ્ધિ.....ના.....સન્માર્ગ

(સર્વ દુષ્ટ લેખકને સ્વાધીન છે)

રજી કરનાર : "ગાફિલ"

૪૫

આત્મવિશ્વાસનાં અભાવે કે બહીકણપણના અંગે જે તમારી અવદશા થયેલી હોય, તો એજ અવનતિને તમે તમારા સતત પ્રયત્નો દ્વારા ઉત્તિમાં ફેરવવા લાગ્યાશી યદ્યપિ શક્ય સમર્થ છે.

૪૬

જ્ઞાનોમાં જ્ઞાની અને નજીવી વસ્તુ પણ તમારી જાત મુધારણાં માટે સદા તત્પર દેખાશે માત્ર વિચાર પૂર્વક પ્રત્યેક નજીવી જણાતી વસ્તુનો પણ સદુપયોગ કરતાં આવડતું નેહ્યો.

૪૭

માત્ર પ્રયત્નશીલ રહેવાથીજ સાધ્યને વરી શકાતું નથી, પણ આપણું ધ્યેય સફળતા ને વરી લીધા પહેલાં જ પાતે ખેસવાનું હોતું નેહ્યો. આપણે આપણાં ધ્યેયને પહેંચી વળતાં એટલી તો શક્તિ કેળવવી નેહ્યો કે જગતની કેદપણ તાકત આપણી પ્રગતિને અટકાવી શકે નહિ. ઉત્તિની ટોચે પહોંચ્યા માટે શક્ય તેટલા યોગ્ય પ્રયત્નો કરવાં નેહ્યો.

૪૮

અતિ વિચારનારની સાહસિકતા ઓછી જાય છે, તક-વિતકમાં સદા રાચનાર મનુષ્ય નિરંતર શંકા-કુશંકાઓનોજ ભોગ બને છે. માટે વિચારમાંજ સર્વ તકો ચુમાવી દેનાર મુખાંઓ કરતાં આપણે ચોખ્ખાંઓ ધરીને અમલમાં મૂકનારાંઓ પૈનીનાં યવું નેહ્યો.

૪૯

"સમય નથી" એવી ફરીયાદ કરીજ નકામી છે, જેને 'કશુંએ' કરવું જ નથી, તેનાં માટે નહ (અ)નું આગ્રહ પણ અડ્ય છે, બ્યારે કાલસિંચમાં જ પલાવનરાઓ માટે માત્ર એ દીવસ પણ પૂરતા છે.

૫૦

કુઆને, કરીમખાં, ખુદ ખુદવદે આદમે ફરમાયું છે કે: "લિફ્ટાખતકનસે" ખિસાના શી-અહસને તકવીમ ફે-અર્થાત- "હમને ખિસાનકે આહરન આર આતિનન બિટમાની" હમેઅત મેં આર ફદાની હમેઅત મેં તમામ ફસરી મખલુક પર ફાઇક પદા કાયા હય. આથી ૨૫૯ પુરવાર થાય છે કે એન્ય એકંદર વસ્તુઓ ઉપર આપણો અધિકાર છે, પ્રત્યેક વસ્તુનો સદુપયોગ આપણે કરી શકીએ છીએ. એકંદર વસ્તુઓ આપણી સેવા માટે તત્પર છે. આપણે અન્ય એકંદર વસ્તુઓ ઉપર સત્તા ચલાવી શકીએ છીએ. જરૂર છે. માત્ર સમજવાની, લાપતા કેળવવાની.

૫૧

પ્રયત્નો દ્વારાજ ઇચ્છીત વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તેનું એક ઉદાહરણ આ રહ્યું:

"તથમરને એક મોરચાદ જોરે દીવાર દેખા કે ચડા દાનેકે-લે" કર સોબાર
"આખિર સરેઆમ લેકર પહોંચા તો કદા"
"મુરિલ નદિ કાલે પેશે હિમ્મત હુસાર."

પર
કર્તાવ્ય પાત્રની દૃષ્ટિએ સંતોષ સદંતર હરામ છે, ચોગ્ય જરૂરીયાતોને પહેંચી વળવા

પ્રમાણિક અસતોષની અત્યંત આવશ્યકતા છે, અને ખરી હકીકતો એક છે કે અસ્વાદની અમીઠિ અમાય છે, તો પછી આપણે શામાટે સતોષી બની પ્રમાદી થવું નેહ્યે, મેળવી શકાય તેટલું મેળવવામાં શા માટે પડત પડતું નેહ્યે ?

૫૩

પ્રમાણિક અસતોષ માટે “ઇકાન્ત” કહેવું સત્ય છે કહે છે કે “હાલી નારાં ચંદ કલીષોં પર કિનઆત્ કર બયા પરના ચુલ્શન મે ઈલાએ તમીમે દામોંબી દુધે”

દિલગીરી સાથે દર્શાવવું પડે છે, કે આજના મુસ્લિમો સતોષની સાચી બાબત પશુ કરી શકતા નથી. આજના મુસ્લિમો પ્રમાણિક અસતોષના બદલે અપ્રમાણિક અસતોષમાં જીવન વેચી રહ્યા છે. નાનાં

૫૪

કાર્ય કરવાની જેનામાં સાચી ધગશ હોય છે, તેને સમય, સંલોગ કે સ્થળ અવરોધી શકતો નથી. કાર્ય ન કરનારને ખોટાં બદાનાં તમે પોતાની નબળાઈએ દાકે છે.

૫૫

જીવન યાત્રા તેનીજ સફળ થાય છે, કે જે લયમુક્ત રહી ખોટાં બેઠેમાં અટવાતો નથી. સાહોમ કરી આજે કુચ કરનારને કન્તેદ મળીજ રહે છે.

૫૬

મુસ્લિમોએ યાદ રાખવું નેહ્યે, કે જમનની કાંઈ પણ પ્રગતિ અન્યની દયા ઉપર જીવીને મુકિત મેળવી નથી, પણ અસાધારણ ઉત્સાહ વડે દ્રઢ નિશ્ચય બનીને ખાંડનાં ખેલ ખેલીને આઝાદી મેળવી છે.

સ્ત્રીઓનાં ઘરેણું સોના ચાંદીનાં હોય છે, પણ પુરુષોનું ઝવેર માત્ર શૂરવીરતા છે, શૂરવીરતા નિહોળ્યા પુરુષને પુરુષની ઉપમા નજ આવી શકાય.

૫૮

આત્મવિશ્વાસ કે શ્રદ્ધા એ એકજ મુકિતનું સાધન છે, શુલામ પ્રગતિઓમાં જ્યાં સુધી ઉપરોક્ત સદગુણ ખાલી ન મીકશે, ત્યાં સુધી આઝાદીની આશા રાખવી નરી. નાદાની છે, આત્મશ્રદ્ધા એજ આઝાદીનું એક માત્ર શસ્ત્ર છે.

“શુલામી મે ન કામ આલી દુધ, શ્રેષ્ઠારે ન તદબીરે; એ હો એકે ચો પેદા તે કદ નતી દુધે ઝંઝરે.”

૫૯

સુસંસ્કારોથી સદંતર વેગળી એવી આજની પાશ્વિમાત્ય સંસ્કૃતિ આપણાં માટે દળકળતા ઝેર સમાન છે, જેને આત્મા સાથે કશોજ સંબંધ ન હોય; માત્ર શારીરિક સુખ સમરૂઠા ઉપરજ જેનો આધાર હોય, એવી સંસ્કૃતિ આપણાં માટે ભાગ્ય ગણવી નેહ્યે; યુગ-પીયન, પદ્ધતિએ જીવન જીવનાર કે શૂરોપીયન સંસ્કૃતિમાં માનનારાઓ, ખાસ કરીને મુસ્લિમોએ ધરત્રામે આપેલા શિક્ષણનુસાર વર્તવું અત્યંત જરૂરી છે.

૬૦

કમનસીએ આપણે યુરોપનું અર્થ અનુકરણ કરવા દેવોં બયા છીએ, યુરોપની વર્તમાન ઉન્નતિ કેવળ કોટ પાટલુન કે દાઈ કાલરને આભારી નથી, તેમની નાસ્તિકતાએ પણ કાંઈ તેમને આંગળ વધાર્યા નથી, ખરી દશાસ્ત તો એ છે જે વર્તમાન યુરોપની

ઉત્તિ તેમના સનત પ્રવૃત્તિ, પ્રયોગો અને શોધખોળો તથા ઉદ્યોગ પ્રિયતાને આભારી છે, બિચારા મુસ્લિમો માત્ર લિજ્જાસનાં વાધામાંજ અટવાયેલા છે. તેમને એટલુંજ જ્ઞાન નથી, કે કોઈ પણ પ્રગ્નનો ઉદ્ધાર માત્ર કોટપાટલુન દ્વારા થતો નથી, પણ પ્રવૃત્તિ દ્વારા થાય છે. મુસ્લિમોની રચીતિ ખરેખર દયાજનક થઈ પડી છે, ઉદ્યોગ હુન્નર કે નવી શોધખોળ પ્રત્યે કોટપાટલુન પહેરનાર પ્રત્યેક મુસ્લિમ ને સૂચાં છે, જહુ જહુ તો એકાદ પૂરતી ઉપર અલણ મજ્જુર કરનાંયે ઓછા પગારે ચોંટી જવાનાં રાતદીન સ્વપ્ના સેવી રહ્યા છે. અને મહા-મહેનતે આપ વેતનથી પ્રાપ્ત થયેલી તોફારી (ગુલામી) ઉપર પણ અભિમાન ધરાવે છે, ગુલામીમાં પણ પોતાને ભાગ્યશાળી માનનાર ભણેલા મુસ્લિમોને કહેવું શું, એજ એક પ્રગ્ન મારા જેવા અનેક અલણ લોકોને મુજબી રહ્યો છે.

૬૧

‘સર્વથી સર્વ રીતે પ્રેષ્ટ’ એવા દસુકલ અમલ (કુઆન)ને મેળવ્યા છતાં મુસ્લિમોની નજર આજે પશ્ચિમ ભાગી દેરવાય છે, એ અલંત ખેતનો વિષય છે. છત્રન સિદ્ધિનાં સામઠા પથોનાં રમ્મક સમા કુઆનને લઈ આજે આપણે અન્યનાં ઓરણાંમાં ચલામાં સતોળ માની રહ્યાં છીએ. એથી વિશેષ આપણાં માટે શરમ ભરેલી બીના અન્ય એકેય નથી. મહુમ ઇજ્જાલ કંઠી ગયા છે કે:-

‘વાએ ખર દરતૂરે જમ્હૂરે શીરંગ
મુરતીનર શુર મુરતા અઝ સૂરે શીરંગ
ગરએ દારદ શેનહાએ રંગ રંગ
મન બનુઝ ઇજ્જત નગીરમ અઝ શીરંગ
અય બકતલીદશ અસીર આઝાદ શવ
દામને કુઆ બગીર આઝાદ શવ.’

૬૨

ખુદાવહે આલમનાજી જોઇને ક્યારેય કોઈ પણ પ્રગ્નને પાપમાલ કરતો નથી, જ્યાં સુધી કે પ્રગ્ન પોતાનુંગ કેરકટર (ચારિત્ર્ય) સર્વ રીતે ભૂષ્ટ ન થઈ જાય, આજે અમારી એક્યતા, અમારો પ્રેમ, અમારો આત્મભાવ, અમારી સમાનતા, અમારી પરસ્પરની હમદર્દી નષ્ટ પામી છે. પરીણામે અમે ગુલામ બન્યા છીએ. આજે દંલ, પ્રપંચ, અદેખાઈ ઇત્યાદીનાં અમે ભોગ થયા છીએ. મુસ્લિમ પોતાનાજ ભાઈ જેવા એકાદ મુસ્લિમને મીટાવી દેવા તત્પર બન્યો છે, પરીણામે જગત ઉપર અવનવી અનેક આપત્તિઓ ઉતરી રહી છે. એ સર્વ આપત્તિઓ દુષ્કાળો, ધરતીકંપો, ભયંકર રોગચાળાઓ વીગેરે શું છે? અને સાચું કહીએ તો લગઇનાં વાદળો આપાવ જગત ઉપર ફરી વળવાનું કારણ શું છે? માત્ર એજ કે અમારી સજ્જનતાનો અંત આવ્યો છે, અમારામાંથી ધનસાનીયત ઓસરી ગઇ છે, અમારામાં માણસાઈનાં લક્ષણો શાખ્યાંજે જડતા નથી. માનવ જગને ખાસ કરીને મુસ્લિમોએ હવે તત્કાળ ચેતવું જોઇએ.

૬૩

એક પાછ પણ ખર્ચ કર્યા વિનાં વિવેકી ચર્ચ શકાય છે, માટે પ્રત્યેક માણસે વિવેક દાખવવામાં પછત રહેવું ન જોઇએ. વિવેકમાં દંલ હોવો જોઇએ નહિ.

૬૪

સંકટ સમયે શક્ય તેટલી રીતે અન્યને સેવા અર્પવી એ માનવ જતાબદારીઓ પૈકીની એક મહાન જવાબદારી છે.

૬૫

વીરતા સાથે નમ્રતા અને સદનશીલતા ઉપરાંત માંધાણ સ્વભાવનો સુમેળ મનુષ્યત્વને

વિશેષ દિવાળી દે છે. માટે વીર ચળે, પણ સાચા નસતો અને સદનશીલતા પણ કેળવવું.

૬૬

સર્વ શક્તિઓનો સુમેળ હોવા કર્મ, અભિમાનીનાં ચતુર એ ઇન્સાનીયતાનો ઉત્તમે-ગમ પ્રસંગ છે.

૬૭

અચોચ રીતે અન્યાની લાગણી દુઃખાવ-વાળી જનતાં સુધી અભિન રહેતું થયે.

૬૮

મનુષ્ય જીવન માત્ર મોજ મગમમાં વેણી નાખવા માટે નથી, પણ કર્તવ્ય પાલનમાં જીવનની સાચકતા રહેલી છે.

૬૯

શિક્ષણ એ વર્તનની આવી છે, માટે તમે તમારી ઔસાદને સર્વોત્તમ શિક્ષણ અજા-વવામાં પ્રયત્ન કરો.

૭૦

સંસ્કૃતનો ત્યાગ માત્ર સત્ય કે સ્વમાનની ખાતર જ કરી શકાય, હેઠળ જીવનની તૃપ્તિ માટે જીવન વેણી નાખવું એ ઇન્સાનીયતાને લાગણ લગાડવા સમાન છે.

૭૧

અજ્ઞાન એ ગુણોત્તમ, પણ અજ્ઞાનમાંથી મુક્તિ મેળવવાનાં પ્રયત્નો ન કરવાં એ ભવકર ગુણો છે.

૭૨

જનને પ્રમાણિક અને પવિત્ર બની અન્ય ને ઉશારી લેવા તત્પર થયો, તોજ તમે સફળતા મેળવી શકશો.

૭૩

હકો મેળવવા માટે વાતો કે ફરિયાદો નહીં કરો, કર્તવ્ય પાલન એકદમ મેળવવા માટેનું છે.

માત્ર એક સાધન છે. પ્રથમ લાગણ યાજો પછી તમે તમરી ઇચ્છીત વસ્તુને મેળવવા શકશો.

૭૪

તમરી પ્રત્યેક પ્રતિ એવી હોવી જોઈએ કે જેનારને તમારો પ્રત્યે માને ઉપજવા વશ રહેજ નહિ.

૭૫

સદુપદેશથી તદ્દિ પણ સદ્યવર્તનથી તમે તમરી સત્તિને સુદર રીતે કેળવી શકશો.

૭૬

ઔસાદનાં લાલન પાલનમાં માન્યા પ્રત્યે દુર્લભ કરી નહિ, જેમ ઔસાદમાં ઇન્સાનીયતા ગુણો ખિલવવાની તમારી જવાબદારી છે, તેમ વડીલોની સત્કથા તેટલી સેવા કરી છુટાનો પણ તમારો ધર્મ છે.

૭૭

વડીલોની શ્રદ્ધાવરણ એ એમની જીવન યાત્રાની છેલ્લી મંજિલ હોય છે, તમારું વર્તન એવું હોવું જોઈએ કે શ્રદ્ધાવરણમાં એ કાળમાં વડીલો સુખ અને સમાધાનના પ્રત્યક્ષ નિદાણો સતોષ પામે. વડીલોને તેમનાં જીવનનો ચાક ઉત્તરવા માટે જીવનની આસપાસ ચીર પ્રોતિની મુશ્કેલ પ્રસરવી દેવામાં પણ ન રહો. યાદ રાખજો, આગળના પ્રત્યેક તમારું જેવું વર્તન કરી, તેવું વર્તન તમારી ઔસાદ તમારી સાચે આસપાસ માટે આગળનાં કેસ કેસી કહી ધીકારશો નહિ.

૭૮

હર નીચાઈની જેને કાળજી કરવી પડતી નથી, તેને દાવ કરવાની જુલિય જનમતી નથી, તે દીનપ્રતિદીન કાપર અને પ્રમાદી ચતો જાય છે.

(અપૂર્ણ)

ગુજરાતી તરજમાવાળા સીપારા

મુસ્લિમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી શક જોઈ રહ્યું છે તે કુઆને પાકના માતખર ગુજરાતી, તરજુમે એક એક છટક સીપારા દ્વારા છમાઈ રહ્યો છે. જેનો અરબી મતન એક મશહૂર કાતિબ પાસે પ્રશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેળેનો સુદર ખેલકળનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી લખામાં તરજુમે આપવામાં આવે છે. તેની નીચે નળરો આપી માતખર તફસીરોના આધારે સ્વિરતાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મંતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પંજુ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ખાતરી માટે કોઈ પણ સીપારો અંગાવી જુઓ અત્યાર સુધીમાં ૧૬ સીપારો પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવા બલામ્બુ છે.

અન્માનો, સીપારો હદિઓ છ. આના, પોસ્ટેજ ૦.૦૧-૦.૦૨

અલિક-લામ-મીમનો	”	”	છ આના
અન્મકુલનો	”	”	છ આના
તિલકર-મુલનો	”	”	છ આના
લત-તનાલૂનો	”	”	છ આના
વલ-મુલસનાતનો	”	”	છ આના
લા-મુલિખુલ્લાહનો	”	”	છ આના
લ-એઝા સંમેઉનો	”	”	છ આના
વ-લવ-અન્નનાનો	”	”	છ આના
કાલલ-મલઉનો	”	”	છ આના
વઅલ મૂનો	”	”	છ આના
વઅનઝેઝનો	”	”	છ આના
વ-મા-મિન દાબાહ	”	”	છ આના
વ-મા-ઉબરૈઓ	”	”	છ આના
રૂ-ખ-મા	”	”	છ આના
મુખહાનહીઝી	”	”	છ આના

નોંધ:- એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારો માટે નોકરીની અને બે સીપારો માટે નાન ની ચોરટ દીકરી બોલી.

૧૬ સીપારો માટે રૂ. ૬૦.૦૦ નો મનીઓર્ડર કરવાથી બાં-નો બચાવ થશે.

સાદિક બુકબંડીપો, રાંદેર. (સુરત)

“કંઈ નહીં, કાંઈ તને હવેથી કંઈ કહેશે નહીં, બા!”

“એ એના ધૂરતા પગને અંદર જતી રહી, હવેથી ખેડી રીતે એને હિંગન કરતા બધાને અટકાવવું જોઈએ, એવું સુચન કરી હું જતો રહ્યો.”

દુન્યામાં ગરીબોને એ પાપ છે. ગરીબોની પ્રતિષ્ઠા ગમે તેવા નિર્દોષ માનવને પણ ક્યારે ક્યારે અસહ્ય એવા કડું વાક્યો, સંદેહ કરવા પડે છે.

એમનું જીવન સંદેવ જંદનમની આગમાં જલતું રહે છે, એમની પાનનાઓનું દર્દ ન સમજાય એવું, કષ્ટમય હોય છે, છતાં પણ એ એના જીવન ખાતર, એના પૈયસની પરવા, ક્યાં વિના હસે છે, અને જીવન જીવે છે.

પાંચ સુત રૂપિયાના માસિક પ્રમાણે ખાતર એ કેટલી એકેન બને છે, અને નાજીને તો કરે શું? બંને આગેલું અને પતિનું પાપણ ક્યા આધારે થાય? એમના રહેવાનું સ્થળ ક્યાં? એમનું ભાડું કેટલું? અરર આ જીવન, આ ચાલના, માણસ, આ કષ્ટ મુશ્કેલી પણ જીવી જીવ્યા છે ને?

આખા એ રસ્તા વચ્ચે મરજમાં આ-આગ્યાં એ ધૂરજો દેતો, અંગે બીથરેલા, તરંગો ઊછળતાં રહ્યાં, પણ વાર હું જાણું. વચ્ચે બપોટાએડાં હતાં. પામલ બની રહ્યો હોઈ એવું પ્રતિનિધ્યું અને એજ હામનમાં ધરે જાયો સુધ રહ્યો.

“આજે તો અડીજ જમી ફોતો સારું!”

“નહીં, હું રાત્રે પાછો આવી જઈશ.”

“આજે રવિવાર છે, એટલે સાંજે ક્યાં?”

“રખાંની જઈવું હજો?”

“નહીં, નહીં, એવું કંઈ નથી, હું અમને સ્તોજ કહું છું!”

“તો પછી રોકાઈજી જાવને!”

“નહીં સારું!” એમ કહી હું એ દિવસે એમને ત્યાંજ રોકાઈ ગયો.

આજે મદાર મિત્રની નેખીબન બરાબર ન હતી, એટલે એમના અંગેદનો અનાદર કર્યા વિના હું એમને ત્યાંજ રોકાઈવાતો કરતો રહ્યો.

રાત્રે જમી પરવાયા પછી એ “હું” કશું સામું દેશ વાગ્યાં મુધી લાંબો એસી રહ્યો. ધરે જવાનો ઇરાદો કરતો હતો લાંબો વરમાં કંઈ થોંધાટ-થથો વિસ્મિત થઈ “હું” ધંડી. જર વિચારમાં ગરકાવ થયેલો. ત્યાં તો આવડા કાને અથડાયા:—

“પંકડો... પંકડો એને ઊડાના નંદી.”

ઉત્સુક થઈ બાંદીમાંથી બહાર એવું તો બે નોટરો અને એક કામ કરનારી સ્ત્રી જોઈ.

જય એક માણસને પકડી રાખી. મારતાં હતાં.

હું કંઈ આવડા કરે સાંજે મદાર મિત્ર પતિ રૂમમાં ધસી આવ્યાં ને કહ્યું “ફોલો એ આવડો ચોરી કરતાં પકડાઈ ગઈ, જુઓ હમણે છુડાં એ ચોર તમારી સમક્ષ હાજર થાય છે.”

અણે જિલ્લાઓ પકડીને એને ઊપર લઈ.

હું અને મદાર મિત્ર મિત્રોનાં રહ્યાં.

એના હાથમાં મદાર કપડાંની એક પોટલી પકડેલી હતી.

મારા મિત્ર પતિને કહ્યું, “જુઓ કા રહી એ બંદમાસના હાથમાં એ કપડાંની પોટલી, પોલી હેરામંજોર ચોરને એને રેસો હામાંથી નોખી, કેટલા દિવસ ધર્યાં હું એના જ શોધમાં હતો.” આજે હાથ પડી:—

આસે એ આવડું ખોલી ગઈ.

મેં એ પકડાએલા માણસને પૂછ્યું:—“શું આ સ્ત્રીએજ તને આ પોટલી ફેંકી હતી?”
ધરના બંને નેકરો અને પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું: “હા...રોક...એણેજ ફેંકી હતી.”

મેં પેલીને પૂછ્યું:—“શું આ પોટલી તેજ ફેંકી કે?”

“હા, રોક,” એ ધૂનના સાથે એટલુંજ બોલી શકી

“આ કાણ છે?”

“મારો પતિ...રોક!”

“અરે...આ...કામ, હવે કાણ તારો.”

“વંશ કાપે છે એ નિજના બાપનો”

[રા. હરમંત ઝોઝા એન્ડ શ્રીયુત શેખચીની કુાં માં ભાગીદાર તરિકે રા. ધન્વંતરી સામેલ થાય છે. તંત્રી]

છે મિત્રીસને શોખ સંગિત લાપનો; ભાઈ સાહેબ! શોખ રાખો જાપનો! શું પતિ પત્ની મહી ફેંકે છે!

પાંચળમે પહુરે છે એક માપનો!

પાળે છે જે મિસ્તરો ખલાયારી જત,

વંશ કાપે છે એ નિજના બાપનો!

સંતતિ નિયમનની ગાળી શું જડી?

ભાર હળવો થઈ ગયો છે પાપનો!

છવ બાળે એકે જેના અંગમાં

રોગ લાગ્યો હોય પથ્થનાપનો!

વાદરાના વંશજો માણસ બન્યા;

પુત્ર માંહે શુભ નથી શું જાપનો?

ધૂળ વેઘક ચર્ધ જશે. “ધન્વંતરી;”

કાંઈ શું ધણો છે કોઈ બાપનો?

“ધન્વંતરી” [???]

“નિશ્ચય કરશે...” એટલું કહી પેલાના હાથમાંથી પોટલી લઈ શું શું વસ્તુઓ ઉપાડેલ છે એ જોવા બીજા નોકરને કહ્યું:

પેલાએ એના હાથમાંથી પોટલી છીનવી લઈ અમારી સમક્ષ ઉપાડી. નોયુ તો એ પોટલીમાં લુખા સુકાં, કુતરાને નાખવા લાયક રોડીના થોડા ટુકડાઓ અને એ પોટલીની અંદરના કાગળમાં ઉપર, જેવું તેવું રાક જાંઘ થોડું સંધેલું આવલ બંધાએલું હતું.

“અરે રોડી.....”

સાયન્ટીફિક ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

સુલેમાન જી. સુરાદ

સુરાદ ટેલરીંગ વર્ક્સ

સુનારવાડા મસ્જિદ પાસે,
રાંદેર

હું નહોતી જાણતી કે મ્હારે એક દિવસે ગરમ અશ્રુઓ સારવાં પડશે. મ્હને એ પશુ નહોતી ખબર કે ખુદીનો કાળો બહુજી બેઠેલી પુણ્ય થશે અને મ્હારે હુઃખના સાગરમાં અટવાવવું પડશે, અને એ પશુ હું કંવાંથી જીંજીરી શકું કે જેને હું 'એથ્થ સમાજ' ના નામે ઓળખતી હતી તેનેજ મ્હારે સ્વપ્નમાં એક દિવસે 'નિઃકુર સમાજ'ની ઉપમા આપવી પડશે.

એ વાતને આજે જે વર્ષનો ગાળો વહી ગયો, જ્યારે મ્હારાં લગ્ન, મ્હારા સમાજમાં ધુળવાન ગણાતા એક પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થના નખીરા સાથે થયાં હતાં. કેવો આનંદ, કેવો ઉત્સાહ, અને કેવા મંગલ ગીતો, કે જેના કારણે 'દહજીએ મ્હામ કણીમાં' જીવન જરૂર કરી દેવા છે. ત્યારે પ્રચેક સમાજના ગ્રંથો, યુવાનો, અને બાળો આનંદના અતિરેકથી નાચી ઉડ્યાં હતાં, અને જમણી દારો લાગી હતી. પશુ દરે હું સમજ કે એ આનંદ, એ ઉત્સાહ એક નિર્દોષ અને માન્ય યુવતીના જીવનને ખાકમાં મેળવી દેવાનો બુદ્ધો એ દાણીક અને સુશ્લક હતો, ટુંક સર્વજ માટેજ હતો, અને એ એના બળિદાનવું તાંબુ વાળ્યું હતું. ખરે! એ જમણના લાકે 'લોહીના લાકે' હતા એવું હું દેવને સમજી.

હું પરણી, કવિતા શબ્દોમાં મેં 'પ્રણામ' પગા માર્યા. આમારો સંસાર સુખરૂપ વલો હતો હતો, ખાવિંદની ખડગી દેહી માટે એ સજ હતી, છતાં આમારો સંસાર સુખી હતો. કારણ કે મોરી આગ-ફતેબ પરાયણતા ખાવિંદના દિલમાં રહેતો. દરિયો ઉછળતો, અને એમાં પ્રેમસાગરમાં એમાં ખાનાં મસ્તીમાં તસ્લીમ જતાં રહેને રહેને ખાવિંદની અકળી નાટ ચર્ચ અને ટુંક અરસામાં મ્હારા ખારિદ મ્હારા જાન્યો-મ્હારા દિલ-પ્રકૃતિના બન્યું, મ્હને એ રૂપ પશુ એ ન

રૂપ મ્હારી સામુને; કારણ કે સામુની મને વગર વાંકે ધમકાવતી અને વડ-પણના ધખામમાં મને બિહિસ્ત શબ્દો સંભળાવતી રીત સમે હું મ્હારો પ્રમાણિક વિરોધ દર-દમેશુ બહેર કરતી રહી. છતાં એ મ્હારા એ વિરોધમાં સદનશીલતા અને કામી આછી હોયો સદાએ દ્રષ્ટિગોચર થતી એ હું યકીનથી કહું છું મ્હારી સાસુ મ્હારી નજ થઈ, હંમેશાં પોતાના યુવને-મ્હારા ખાવિંદને-ભંભેરતી; છતાં મ્હારા ખાવિંદને પ્રત્યે દુર્વસ થતા પશુ હંમેશાની ભંભેરણી એક દિવસે કારુર, નિવરી, બદાઈ, તેમજ આજી અને મ્હારી સાસુના મુગારક મૂખથી આ વાક્યો સર્વો 'એના હું તને બીજી પરણાવીશ પશુ આ અકળને આપણા ધરમાંથી મ્હાર કાદ, તે તને પશુ ગાળો કે એ મારાથી નથી સંખાવું.' બસ આટલાજ શબ્દો અને,

"આ રાજની કલકુટ મ્હારાથી નથી રહેવાની એટલે દમણાં હું તરી, માના ઘેર થોડા દિવસો આળી આવ્યા."

હું તેઓના હુકમને શિરોમાલ્ય ગણી મ્હારી ખોના ઘેર ગઈ.

પશુ કહેવા દેવો મને કે, એ થોડા દિવસોને આજે જે બે વર્ષો વહી ગયાં છે છતાં હજી મ્હારા ખાવિંદનું તેકુ આગું નથી, શા માટે? તેઓની મનાઈએ બીજી, પરણાવવાનું પોતાનું વચન પાળ્યું છે તેથી.

સમાજ હું પુણ્ય છું હતો. સમાજના સુવંશરો જવાબ આપો કે આમાં કોનો વાંક હતો? શા માટે હું એ-એ વર્ષથી ગરમ અશ્રુઓ સારતી ઉભી રહી છું? શા માટે મ્હને ઉભી સુખવામાં આવે છે? શું તમે આનો પ્રત્યુત્તર આપી શકો છો? શા માટે? શા કારણે? કયા વાંકે? જવાબ આપો, અગર તમારી જાનો આમોશ રહેશે તો હંમેશા મેં નેમાં હું પુણ્ય કે 'કયા વાંકે' મને આવો દંડ દેવામાં આવ્યો છે? 'ઇચ્છત' ['પોરબંદર']

ઝાર પીલસ-આ ગોળીઓ લાંબા અનુભવ પછી જાહેરમાં મુકી છે. કેાઇ પણ કારણે

અમકરસ
ઝાર રાંદેર

શુભાવેશી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામા તેમાં ખાસ કરી મરદાઇ માટે હેવટનો ઉપાય કદીએ તો લેવારે અતિ-શ્ચેકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટોવ, કે ગમે એ કારણે શુભાવેશું પુરુષત્વ (મદાઇ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી છકસીરે ઉપાય એકે આવ્યો નથી. એજ દિવસમાં નિર્વાન, પાચનશક્તિ, રક્તવટમા પણ પોતાનો શુભ બનાવવો શરૂ કરે છે અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ટીકાપણ, કમર, માથા, સાંધા અને રોગના દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કેરતુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા છતાં માત્ર પબ્લિકના લાભાર્થે કરે ગોળીઓની કીમત રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

ઝાર તિલા- આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખુબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કોઇપણ રોગની નિર્લેપ કે કોફીઓ થતી નથી તેમ એને લગાડી પાન કે પાટો બાધવાતીએ અગત્ય નથી. મસજીતોં આમકીમાં દુસ્તી જાય છે. રોગની નબળાઇને દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર અમકારી છે, હજારો રૂપીઆ ખર્ચે જે દાલ ન મળે તે લાભ માત્ર અઢી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત ૨-૮-૦ (અઢી પોસ્ટ ખર્ચ જુદો).

આનંદ રસ- આ વિચિત્ર નિષ્ણે મદાઈ અને ઇન્સાક (વીર્થ સર્જન) માટે ખાસ છે. ગરોળોને ખાસ લક્ષમાં રાખીને આ કકારો તિલા જાહેરમાં મુકયો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઇન્સાકમાં ખેવડો વધારે થાય છે. કીમત ૨-૦-૦ (૧) પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

મુકવ્વી વ સુન્નિસક- કેરતુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તેવાર કરવામાં આવેલી આ દવા ઇન્સાક અને મદાઈ માટે અજોડ છે. નિર્વાન, (ધાતુઆવ) છકતિલામ, (સ્ખન્દોષ) તેમજ વીર્થ વિકાસની દરેક ક્ષયો આ દવા માત્ર એજ દિવસમાં દૂર કરે છે. શોખીનો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તોડો, દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેલા એકનો રૂપીઓ એક, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

દવાએ સુઝાક- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મટાડે છે. હજારો માણસો સારા થયા પછી આ દવા પબ્લીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ ખીમાર માત્ર એકજ શીશીમાં સારો થઇ શકે છે. ગમે એવા જુના પરમિયાને માત્ર એ શીશી કાફી છે. ઇન્સાકને વડે પોતાનું ભવિષ્ય પાપમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે કીમત શીશીના રૂપીઓ દેડ, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો. (રૂબરૂમાં પરમિયાને શ્રતીયા ઇલાજ કરીશું) હિન્દુ બહારથી મંગળનારાઓએ ક્ષીટીય પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવો. કોર્મસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર મુકત મોકલવામાં આવશે.

લખો અથવા મળો :

મેનજર ધી રાંદેર યૂનાની કાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

પ્રાકીરના એજન્ટ-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

ઈમામે આ'ઝમ હજરત અબૂ હનીફા (૨૦ અં)

અનુવાદક:

અલિફ રવાદ દાલ

તમને એમના જીવનની હકીકત વાંચી ન હશે. પરંતુ એમનું નામ તો જરૂર સાંભળ્યું હશે. આપણા વિન્ડુસ્તાનના અકસર મુસલમાનો એમને યાતાના ઇમામ માને છે અને રોજા, નમાઝ, ઝકાત, હજ યિગેરે એમનાજ બતાવેલા તરીકાઓપર અદા કરે છે. એઓ દિ. સ. ૮૦ (ઇ. સ. ૬૯૯)માં કુફામાં જન્મ્યા એમના પિતા રેશમી કાપડનો વેપાર કરતા હતા. ઇમામ સાહેબે હોશ સંભાળ્યો તો એજ કાપડમાં લાગી ગયા, પરંતુ અસ્થાદનઆસા એમનાથી ઇસ્લામની ખિદમત લગા મૂકીને હતો. એ યુગ મુસલમાનોનો ઉદકાર યુગ હતો. ઘેરઘેર હ'ઝમ (વિદ્યા)ની ચર્ચા હતી, એક છુટ્ટો એમનામા નજર નેપને પડ્યા- લખવાની નગીસત કરી આ નસીદગ ઇમામ સાહેબના વિલમ પાર કરી ગઇ, અને એઓ લખવા-પડવાના કાર્યમાં લક્ષ્યવર્ક શુ'આઇ ગયા, આ યુગના સુવિખ્યાત મુદરેસીનથી દરીસ-વિદ્યા સંપાદન કરો. એમના ઉસ્તાદો એમની અસાધારણ કાળિસિપતના કારણે વિદ્યાર્થી-અવરથાથી જ એમનું સન્માન કરવા લાગ્યા હતા શિક્ષાપુરી ફારિગ થયા પછી ધીમે ધીમે એમની હજમી કોતિ દુરદુર પ્રસરી ગઇ. ઇસ્લામી ફિક્હ અને શરીયતનાં મસઅલઓમાં એમણે એક ખાસ તરીકા અપનાવ્યો, જેને માનનારા એજ યુગમાં પેદા થઇ ગયા હતા.

ઇમામ માસિક (૨૬૦) અને ઇમામ અદમદ બિન હમ્બલ (૨૬૦)ની માલક. ઇમામ સાહેબને પશુ અજમાયશોમાં સપાડાવે પડ્યું પ્રથમ બની ઉમેયાના જમાનામાં ઇગતના શાસકે એણેને કુશાના કાઢી બનાવવા મંજૂર. એમણે ઇન્કાર કર્યો. તેણે એમના ઉપર ભારે સખ્તાઇ કરી, ૧૮૬ મરાઆ દાયકામાં ભારે વજનની સ્કંકળો પહેવ રાવી, અને કેદખાનામાં મોકલાવી દીધા. તેરી અવરથામાં એમની માતા એમને મળવા આર્થા અને. કહ્યું. "નુઅમાન! એવું ઇસ્મ શું કામનું નેનાથી તને કારાગરના સિવાય ખીચું? કયું દાસિલ ન થયું?" એમણે જવાબમાં કહ્યું "મા! જે દુ'આ ઇસ્મથી દુનિયાનો કાયરો ઉપાડતો, આ સખ્તાઇઓ ત્રીસથી ન પડત પરંતુ મેં અસ્થાદની મરજી અને હરમના સંરક્ષણને ઓળખાવ્યો, અને હરમનું રક્ષા થયું અયોગ્ય લેખ્યું." એવીજ રીતે અબ્બાસી અલીશા અબ્બુ જઅમર મનચરે બેલાલી કાઢીનું 'પદ પેશ કયું' અને રોજાક ખાખાં કે "હું તમને જરૂર કાઢી બનાવીશ." જાહ ખીજે કાન તો પુર્યો ન સમાન કે 'સો ભાઇ! ભાગ્ય ઉપડી ગયું? આરજો મોટા ખવીશ આમદપૂર્વક જા પદ પેશ કરી રશો છે,' પરંતુ ઇમામ સાહેબ ન તો ઇજતના બૂખ્યા હતા, ન તો રૂપિયાના એઓ સારી રીતે સમજતા.

દત્તા કે નાકરી તો અતે ગુમામીજી છે, અને ગુમામી પછી જન્મનામાં સસ વાન કંડુવાની દિવસન ઘણી અડપ રહી જાય છે. ખલીફા પણ એજ ઇસ્તેનો હતો. ઇમામ સાહેબનો લોકો ઉપર વારે પ્રભાવ હતો. તે ઇસ્તેનો હતો કે એમણે મારા ખિલાફ કેઇ વાન કરી દીધી તો જનતા મારી વિરુદ્ધ થઇ જશે. ઇમામ સાહેબ એ વાન ખૂબ સમજતા હતા. તેમણે પણ સોગંદનો જવાબ સોગંદથી આપ્યો. ખલીફા નારાજ થઇ ગયો, અને જેઠાખાનામાં મોકલાવી આપ્યા. આ ફેરે પણ જેઠામાં ધણી તકલીફ પડેલાઓમાં આવી. અતે જેઠાખાનામાંજ એર અપાવી દીધું. એઓ સિજદામાં દત્તા કે ઉડ અતંત-એક તરફ ઉડી ગઇ આ બનાવ દિ. સ ૧૫૦ (ઇ. સ ૭૬૭)માં બન્યો, એ વખતે એમની ઉમર સિત્તેર વર્ષની હતી.

ઇસ્તેફાલના સમાચાર ફરી વળ્યા તો ખજાન તરી પડી પહેલી વાર નમાઝમાં પચાશ હજાર માણસો હાજુ. દિવસમાં ૭ વખત નમાઝ પઢવામાં આવી અને વીસ દિવસ સુધી એને એ રીતે જતરી હતી. બગદાદમાં હજન ફરવામાં આવ્યા, તો વર્ષ પછી સુન્નાત અલપ અર્સાંએ એમના મઝાર ઉપર એક કુખો, અને તેના સમીપ એક મદેસા બનાવ્યા.

ઇમામ સાહેબ ધણી દસમુખ દત્તા પરંતુ ચહેરાપરથી ચંચિરતા ટપકતી હતી. પોતાક સારો પહેરના હતા. કપડાઓમાં દંમેયાં સુગંધી અને અનરો લગાવના રહેતા હતા. વાનચીનમાં નરમાસ-અને મિદાઇ હતી. પ્રતિનિમાં સમતો-લતા, ધીરતા અને દિલસોસા હતાં. વિશેષતઃ ખામેશ અને ચિન્તનમાં રૂબેસા રહેતા હતા, પરંતુ કોઇ મસઅસા ઉપર વાનચીન આરંભાઇ જતી તો ઝરેણુંની બાંનિ વરી નીકળતા હતા.

એકાંતમાં દંમેયાં કુખાંનિ-પાકની તિલાવન કરતા, અને નિલ અવજુ રહેતા હતા. ઇમામ સાહેબે હઝરત અનસ બિન નાસિક (રદી) અને ખીન સંદાખાઓને જોયા હતા એવા કોઇને 'તાખી' કહે છે, એને એ તે શુભમાં ઘણી ખુશનસીથીની વાન સમજવામાં આવતી હતી.

ઇમામ સાહેબ વેપારી કારોબારમાં પૂરી પ્રમાણિકતાથી કામ લેતા હતા. સમ્બાદ માટે મશહૂર હતા. લેખકેશુમાં પણ મક્કમદાતથી સખત ધૂણા હતી.

એકવાર કાલના ધાનોમાં કોઇકે એજ હતો. વેચનારને તાકીદ કરી દેવામાં આવી, કે ખરીદનારને એ એમથી જાણકાર કરી દેવાય, પરંતુ તેને વેચની વખતે આ વાતનું ધ્યાન ન રહે. ઇમામ સાહેબને ખબર થઇ તો ધણો અસ્સાસ કર્યો. અને ધાનોની કીમતના ત્રીસ હજાર દિરદમ ખેંચાન કરી દીધાં.

એક વાર કોઇ ખીમારની ખબર પૂછવા જતા હતા. માર્ગમાં એક શખ્સ કતરાઇને નીકળી ગયો. ઇમામ કહેલો બોલાવી કારણ પૂછ્યું. તેણે કહ્યું "આપના દસ હજાર દિરદમ મારા ઉપર દણેખાં પડે છે. દમાણાં લગી અદા કરી શક્યો નથી તેથી સામેથી નીકળનાં શરમ આવે છે." ઇમામ સાહેબ તેની પ્રજ્ઞન અને શરમથી ધણાં પ્રભાવિત થયા, અને તેજ ધરીએ બધું કર્જ માફ કરી દીધું.

ઇમામ સાહેબ પોતાના પાટાસીઓનો ધણો ખ્યાલ રાખતા હતા. તેમના ઘરની પાસે એક ચમાર-રહેતો હતો. દિવસ ભર તો કામ કરતો. સંજે પાછો આવતો તો મિત્રો-રતેદીઓની રેળો જામતી. શરાબનો દોર ચાલતો, અને ગમનચદનના મુર ધવનિત થતાં. એક વાર તેના ઘરમાં નિઃશખ્સના માથમ પડી. ખબર

પડી કે તેને પોલિસ પકડી ગઇ છે, હમામ સાહેબ શહેરના હાકિમ પાસે ગયા, અને જૂટકારા માટે સિફારિશ કરી. હાકિમે તેમના મનમાં તે દિવસે જોટલા કેદી હતા, તે સધળાને છોડી દીધા. હમામ સાહેબે તેને આર્થિક પણ સદાયતા કરી એ નવજવાન શખ્ષ ઉપર હમામ સાહેબની આ બાજાઈની ધણી અસર થઇ; તે (ચમાર) ગુનારોથી પશ્ચાતાપ કરી, હમામ સાહેબને ત્યાં આવવા જવા લાગ્યા, અને ઘોડાજ દિસમાં સરસ આક્રમ અને કીડ બની ગયો.

હમામ સાહેબ ગીબતને સખ્ત નાપસંદ કરતા હતા. મિળનમાં સખ્ત અને સહનશીલ પણ પહોં દતું. કદિ કોઇને તેમજો પોતાની છબે છુગે કલો નથી લોકો જાગર ગાજો સુદાં આપી બેસના હતા, પરંતુ તેજો કપોળપર વળ સુદાં આણના ન હતા. એક વાર કોઇ મુસબ્બો સમગ્ગવતી વેળા એક આસિમની મક્તલી પ્રત્યે ફશારે કર્યો. એ આસિમને કોઇ શ્રમ્મળુ ત્યાં બેઠો હતો. આ આ સાંબળનાજ સુરસાથી સગમી ઉઠ્યો, અને ન જાણે શુ શુ કહી નાંખ્યું. એનો ઉલ્લેશ કાઇક હોડો થયો તો ઘણાજ સંયમ અને સહનશીલતાપૂર્વક તેજ રાખે કરી કહ્યા.

હમામ સાહેબનું દિન પણ ધણું નરમ હતું. એક વાર માળ ઉપરથી એક રાખસ પડી ગયાની ખબર મળી, બસ ચિત્કારી ઉઠ્ય. દોડતા દોડતા તેને ઘેર ગયા, અને ધણી હમદઈ દાખવી. પછી જ્યાં સુધી તે સાન્ને થઇ ન ગયો ત્યાં સુધી નિલ સવારે તેની ખબર પ્રજવાને જતા હતા પરંતુ પહે આવી અણધારી આદે-તોમાં સપડતા તો ધીરજથી કામ લેતાં એકવાર છત પરથી એમના બોળામાં સર્પ પડ્યો. લોકો બેળાકળા બની આમ તેમ નોંધ પરંતુ એઓ જરા હાત્યાપ નહીં.

હમામ સાહેબ ઉરતાધનું બારે સન્માન કરતા હતા હમામ માસિક (૨૫૦) એમનાથી તેર વર્ષે નાના હતા, પરંતુ એઓ એમની આગળ ગુરુ-શિષ્યની માફ અલગથી બેસના હતા. એમના ઉસ્તાદ હમામ જ્યાં સુધી જીવતા રહ્યા ત્યાં સુધી તેમના મકાનની દિશા તરફ એઓ કદિ પણ પગ પ્રસારીને સુતા નહીં.

હમામ સાહેબના ફિકેદને માનનારા તેજ યુગમાં ઘણા થઇ ગયા હતા. ઘણા ઈસ્લામી મુસ્લમાના કાનૂન એજ ફિકેદથી બનાવવામાં આવ્યાં. આધુનિક પ્રજાસત્તાકથી પૂર્વે તુર્કીમાં પણ હુકુમતનો કાનૂન હનફી ફિકેદ અનુસારનો હતો. આજેય તુર્કી, ઇરાક, ઈરાન, અફઘાનિસ્તાનના બધા, અને હિન્દુસ્તાનના વિશેષતઃ મુસલમાન એજ હનફી ફિકેદ પર આસર છે.

આજેજ મંગાવો !!!

જોની આપ આતુરતાપૂર્વક રાહ જોતા હતા તે-

લયલાના પત્રો

એક ગાખંની પુતળી, પુરુષોના અત્યાચારો સામે બંડોનો ઝંડો ફરકાવતી મયદાનમાં પડી છે. પુસ્તક રૂપી આ આપનામાં ડોકિયું કરશે તો આપને જણાશે કે આ “લયલાના પત્રો” નથી પણ કાનિલ બોમ્બેનો વર્ણવ છે.

૨૦૦ પાના, પાછી છોટની બાઈન્ડિંગ, ઉન્વરકોલિના કાગળો અને લાવવાહી ફિરંગી મનહર જેકેટ છતાં મૂલ્ય બે રૂપિયા (વી. પી. ચોરેજ જુલુ.)

આપની નકલ મેળવી લેવાં આજેજ લખો.

ઈમ્બોસીની સહૃદયી દરગાહવાલા
દરગાહ શરીફ, નવસારી.

“રૂપની સરકશી ન જો.”

મોતને ઝિંદગી સમજ પ્રેમમાં ઝિંદગી ન જો;
એન્યતા દુઃખમાં લાગ લે નિજની કૃત જુશી ન જો,
મુજને ઉદાસ જોધને, ભગ્ન-હૃદય રૂદન ન કર;
આનંદ ગીત ગા સદા, મારી તું બેકસી ન જો.
પ્રેમ-નમાઝ પ્રેમથી આજે અદા કરું છું હું;
દિલની દયા નિરખ ઝરા, મારી તું બન્દગી ન જો.
મોતથી જેલ જેલતું-દદથી તું ન કર કદી;
કંટકો ચુમ પ્રીતથી, પુષ્પની તાઝગી ન જો.
મારા વિચાર છોડ તું, મુજને ન શોધ દરબદર;
તુજને જે વિસરી ગયો તેને કદી જુશી ન જો.
પ્રેમ-પ્રકાશ દિવ્ય છે. પ્રેમ જીવનનો મર્મ છે;
રૂપ-પ્રકાશ નષ્ટ છે. આંદની આંદની ન જો.
“બેખુદ” તું મુકત હાસ્યથી તારા જીવનની ભેટ ધર;
પ્રેમની એજ રીત છે. રૂપની સરકશી ન જો.
“બેખુદ”-ધોરાજવી, (નાગપુર)

મહૂમ મૌલાના ‘શરર’ લખતવી કૃત ઐતિહાસિક ઉર્દૂ નાવેસો

હસન ઇન્દુલના	કી. રા. ૧૧૧	૧૩. ફત્ત ઇન્દુલસ	કી. રા. ૧૧૧
હસન બિન સુબખા	કી. રા. ૧૧૨	૧૪. લુખ્તલે ચીન	કી. રા. ૧૧૨
ફરૈદોસે બચી	કી. રા. ૧૧૩	૧૫. અગમે અરબ	કી. રા. ૧૧૩
શહીદ વધા	કી. રા. ૧૧૪	૧૬. ફૈસ વ નખા	કી. રા. ૧૧૪
મફતૂદ ફાતેદ	કી. રા. ૧૧૫	૧૭. ગરંહો મશાદીર	કી. રા. ૧૧૫
ફુરનકા ડાફ	કી. રા. ૧૧૬	૧૮. બચાને સદ્	કી. રા. ૧૧૬
ગોંદકારે “શરર”	કી. રા. ૧૧૭	૧૯. અગોશાદિકી શાંદી	કી. રા. ૧૧૭
અદાં ફુલ્દન	કી. રા. ૧૧૮	૨૦. ઇસ્તિસ્તાનકી આરતે	કી. રા. ૧૧૮
મલિક અઝીઝ વ વર્જના	કી. રા. ૧૧૯	૨૧. દરબારે હસમ પૂર	કી. રા. ૧૧૯
સોરા ફરોગિન્ડા	કી. રા. ૧૨૦	૨૨. શીશીપાના	કી. રા. ૧૨૦
હિરદ	કી. રા. ૧૨૧	૨૩. મેગરેબી હરે	કી. રા. ૧૨૧
આજકુ ખુર્મો	કી. રા. ૧૨૨	૨. ખ. જુદાં	

ધી સરેર રોસાં લુક્સેલસ કલુપીદ, મુરત.

સહાબા કિરામ (રદી.)ની દૌલતમંદી

● મુગ લેખક:-મોલાના અબ્દુલ કેયૂમ નદવી સહાબ ●

● અનુવાદક:-હાફિઝ "ઉલ્લેત" સહાબ (અરમોધન) ●

આ એક સ્પષ્ટ, હકીકત છે, કે આજે મુસ્લિમ કૌમ અમેગતી અને ગિરિજાતની જે જે સ્થિતિ મહોથી પસાર થઈ રહી છે, તેની મિસાલ ઇતિહાસમાં શોધે નથી જઈતી. ખાસ કરીને હમારી આર્થિક સ્થિતિ તો એટલી બધી કચણ અને કંકોડી થઈ પડી છે, કે લખનાં પણ કલમ લઈવાઈ જાય છે, હવે આવો જરા પ્રવેશ મુસલમાનોની રિયતી ઉપર પણ ઇતિહાસ-રખવામાં જરા દરન કરીએ. ઇસ્લામના મર્પતો હદય થઈ સુક્યો છે, તેના નુરાની કિરણોએ જગતના ઘોર અધકારમાં પ્રકાશ પામેરી દીધો છે. ખુદાઈ કાનૂનો અને ધારાધારથું (કુઆન) અમલમાં આવી ગયા છે.

ખુદાના પ્યારા પૈગમ્બર હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તફા (સન્) પોતાની પૈગમ્બરી ફરો સંપૂર્ણ રીતે બજાવી દુન્યાથી પરદા કરમાવી ગયા છે, અને આપના પવિત્ર અનુયાયીઓની જમાઅત જેઓને સહાબએ કિરામના એતી માનવંતો ઇફકારથી યાદ કરવામાં આવે છે. તેઓ દિદાર-પત અને સરખમનાં પ્રવેશ માટે પૂરેથી લઈ પશ્ચિમ, અને ઉત્તરથી લઈ દક્ષિણ લગી ફેલાઈ ગયા છે. જેઓ દુન્યાના દરેક જીવન વિભાગમાં અમલી ભાગ લઈ જગતને પોતાના પ્રીય પૈગમ્બરના જીવન-પોષક સંદેશને સુધારી રહ્યા છે. અને પોતે પણ તેના ઉપર મીરાદાથી અમલ કરી ખતોલી રહ્યા છે. આ તે જગાંએ

જેના પ્રત્યે કુઆનિ પણ મુનાદી કરી છે કે:- "રદિયલ્લાહુ અનહુમ વરદુ અનહુ" અર્થાત:- "અલ્લાહ તઆલા તેઓથી વધુ યથો અને તેઓ અલ્લાહથી રાહ થયા." હા આ તેજ જમાઅત છે, જેનાં વિષે નખીએ કરીમ (સન્) કરમાવી ગયા કે મારા સહાબી આકારના સિનારા સમાન છે, એઓમાંથી જેનું પર્યુ અનુકરણ કરવામાં આવશે તો મુકિન થશે. અને આપ (સન્)ના આ કરમાન ઉપર બધા એહસે સુન્નત વંદ જમાઅતનો એક મન અને હૃસનો છે કે અદનામાં અદના સહાબીના દરજ્જાને નોંધ, મોદામાં મોદા વતી અલ્લાહ પણ પહોંચી શકતો નથી આ પ્રથમ દીરના મુસલમાનો છે. એમનું જીવન ઇમાન અને અમલનો નમૂનો અને કિતાબ અને સુન્નતનો જીવંત ઉદ્દેશ દનો. એક ફરમાન જનઅસે એમનું ચિત્ર ફેલું ઉત્તમ પ્રકારમાં દોયું છે કે:-

"રાત્રી સગયે એઓ જગતનો ત્યાગ કરનારા શહેઓ (ખશર પ્રજા) છે. અને દિવસે એઓ ખડાદૂર સિપાહીઓ છે." કેમ નહોત જમાઅતે એમને અલ્લાહની છાદતની સાથે પોતાની રાહરોજ માર મેજવવાનો પણ હુકમ આપવામાં આવ્યો કુઆન શરીરમાં આવ્યું છે કે:- "ન્યારે તમે નમાઝ પુર્ણ કરી રહો તો કરી તમે સુષ્ટિ ઉપર વિખરાઈ જાય અને રાહ પ્રાપ્ત કરવાની કોશિશમાં રહો." વળી બીજી જગ્યાએ છે

કે—“તમારો માનદાર, સમુદામાં બહાણેને
ચલાવે છે, જે નેથી તમે પોતાની પ્રજા
ચોધીને મેળવી શકો છો.” આ કુર્ચાની ફરમાનો
અનુસાર સકાબજે કિરામ (રદી) દીનની સાથે
ફુન્યાને પણ દીનનો વિભાગ સમજી પ્રાપ્ત
કરતા અને દીનના અભારોમાં રહેતા.

ફુન્યાની સર્વથી મોટામાં મોટી તેમનું
રાજ્ય સત્તા છે, તેઓને વાપદા પ્રમાણે રાજ્ય
પણ હાંસિત થયા અને ફુન્યામાં ખુદાના
નામથી બંધવાનું પણ માન મળ્યું. એ
સિત્તસલામાં તેઓએ શાન શીક્ષત અને પ્રતિષ્ઠાઓ
પણ મેળવી જેનો કુદ અદવાલ નીચે મુજબ છે.

હજરત સહદ બિન અહ, હજરત અહ બિન
અમી સુફયાન, હજરત ઉમર ઇબ્નુલ આસ,
હજરત અમી હુરેરા અને હજરત હુઝયફા,
અમીકે હમિરક, શામ, મિસ્ત, ફકા, બહરેન,
અમમાનના મહનના થયા એવીજ રીતે
હજરત મુગીરા બિન રાજ્યને ફકા, હજરત
અમીમસા અશઅરીને બસરા, હજરત ઉમર
બિન સુમુદને હમિરક, મિસ્ત અને જર્જીરા,
હજરત અહ બિન સાગિતને બસરા, મિસ્ત,
યમમ અને મક્કા મુકર્રમાં, હજરત ઉમર
બિન પાસરને ફકા અને સમરા બિન જન્દ અને
બસરાની મહનના થયા પ્રાપ્ત થઈ હતી, અને
તેજ ફકારો જે નજુતણ હિવસ મુજબ તરસ્યા
પડી રહેતા હતા, એક દિવસો કિત્તીના આકાર
ઉપર, સિત્તારા બની ઝગમગા લાગ્યા.

હજરત અમી, ઉમર, સિત્તારાના, હજરત
મઆઝ બિન જબલ, જુદના, હજરત હુકે
બિન અબ્દુલ્લાહ નજારના, હજરત અબાજ
બેન ખુતમ હમ જન્દલના, અને હજરત
અબ્દુલ્લાહ બિન સોર જન્દના હાફિયો મુખ હતા.

હજરત અબુબકર સિદદીક, હજરત ઉમર,
હજરત ઉમરમાન અને હજરત અમી (રદી) ને
જન્મસત્તા અને ખિલાફતની ઉચ્ચમાં

ઉચ્ચ પદો અર્પણ થઈ છે. મંજુર, સકાબજે
કિરામની આયમિક અને હિવતના જીવનના
મુદ્દિસી અને દૈવતમંદીના દેખાવ ઉપર ફિટિ
નાખવામાં આવે તો આશ્ચર્ય અને દૈવતની એક
ફુન્યા ફિટિ સનમુખ કરી જશે.

માન દૈવત મેળવવાની મોટી મોટી અને
અસરકારક રીત વ્યાપાર છે. સકાબજે કિરામ
વેપારના લાભથી જોઈને સમજી સુકયા હતા
કારણ કે હજરત રમરે મકબલ (સ) એ
ફરમાવી દીધું હતું કે—“વેપાર જરૂર કરો,
જેના કિરામમાંથી તમ કિસ્સા વેપારમાં છે.”
સાચો અને દયાનતદાર વેપારીને અબિયા,
સિદદીક અને ચહીદાની સાથે ઉમરમાં
આવશે” હુ તમને વેપારની વસીયત કરું
છું. ખુદ તમને દાન આપે તો તેનાથી
આરામ મેળવો અને ખાવ પીઓ” પોતાના
આત્માના નખી (સ) ના ફરમાન ઉપર
ચિત્તાઈથી અમલના પ્રતાપે માન યોડીજ
મુદતમાં તેઓની રચીતી તદ્દન નાદસાઈ મધ
કાં તો એ ગરીબો પાછા પાછા મુદતજ અને
બુખ્યા તરસ્યા હતા અને કાંતો હજરત પે
ગબ્બર (સ) ના ફરમાન અને વચન પ્રમાણે
એઓના ઉપર દૈવતની ટપા વરસી રહી હતી
અને ધન એઓના ગણોમાં ચોખ્ખા થતું હતું.

હજરત અબ્દુરહેમાન બિન આદ (રદી)
જવારે મેદીના પહોંચ્યા તો હજરત રમરે કરીમ
(સ) એ હજરત સઅદ બિન રબીઅ અનસારી
(રદી) સાથે એમને લાઘ્યારો કરાવી આપ્યો
તે વેળા હજરત સઅદે પોતાનો અર્થો માન
હજરત અબ્દુરહેમાનને આપવાની ઇચ્છા જાહેર
કરી પરંતુ તેમણે તે માન ન લેતા બાકારમાં
જઈ વેપાર શરૂ કરી દીધો. ફરી તો જ્ઞેત
જેનામાં તેમની કને દૈવતના પૂર વહેવા
લાગ્યા અને કુદ સમયમાં એક મોટા દૈવત
મંદ બની ગયા.

વેપારી

ડિરેક્ટરી

કારવાં એજન્ટસ:-

૧. ધી તાજ એજીસ

મુકામદાલી રોક, મુંબઈ ૩
૩. તના ચુકપેપર એજન્સી
નાનકવાડા, કરાચી.

"Karavan" Agents:-

(1) LIMBADA & Co.,

22, Diagonal street,

JOHANNESBURG.

(3) UNION PRINTING Works

91, Victoria Street.

DURBAN.

સાહે આપવાનું છે.

(1) Student's Modern
Practical Dictionary

Eng. Words with Eng & Urdu
meanings Price Rs. 4-0-0.

(2) Student's Pocket Eng.-
Urdu Dictionary Price Rs. 1-4-0

Postage Extra.

The Rander Stores, Kanpith, SURAT.

સરકારી કોઈપણ ખાતાનાં અને વેપારી રાજી

૧. હિન્દુ-મુસ્લિમ એકતા

મુસ્લિમ સમયનું સ્પેન
દરેકની કોમન સ્પાઈ આના દ
હિમામુદીન સદ્દીન દરગાહવાલા
દરગાહ શરીફ તુલસારી.

મિત્ર ખમમે હિંદીખાતનું ખુશી પુસ્તક

અસહાયુલ શીલ

મુદય દેશો આની

ચોરેજે બે આની વધુ

ખમમે, ઇકબાલ, ટેકોર.

આં ખાનો માટેનો માસિક ચોર

ફક્ત એક રૂપીઆ, ખાર માસ માટે

રૂ. ૧૨) બહેરખખર, આપનારને ૭.

આનાનો કોરવાનો એક પલ્લું મળે છે.

તાજ કુંડા લીલાહારના

હિમાયલ શરીફ

જોડકની છપાઈ.

હદીયો:- રૂ. ૩, રૂ. ૫, રૂ. ૧૦

ધીરદેર સ્ટોર્સ કલકત્તા, -મુરત.

પત્રવહવાર વેળા કોરવાનો હવોશો વેરર આપો

[શ્રી અંગ્રેજ અને યુરોપીય વિદ્વાનોના દ્વિતીય અરેબીક અભ્યાસ]

મધ્ય યુગમાં અરબી સાહિત્યે જ્ઞાનની નવી નળાત જગાવી હતી.

મધ્ય યુગમાં સમય સુધી વિદ્વાનો એમ માનતા હતા કે ઇસ્લામ અને મુસ્લિમ ધર્મોના કે, સંસ્કૃતી કે સંજ્ઞા કુદરતે જ મારેલી હોય છે. આથી બહુ ઓછા આશય છે કે કુદરત વખતે પહેલી જવાર પ્રવેશો, અરબ અને પશ્ચિમનો ખ્રીસ્તી, સમાગમમાં આવ્યા અને તે વખતે કુદરતે સંસ્કૃતીની પાંચેસે યથા, પરંતુ અવાંચીન, એતિહાસીક સંશોધને સાબીત કરી આપ્યું છે કે, આ આપનેના વીરનાર અને અસર મુલાકાતે હતો. જાતન સુખ્યત્વે લશ્કરી હતો તેથી આંખે પરિચય મેં સંજ્ઞાવીક જ કહેવાય. સામાન્ય રીતે પશ્ચિમમાં અને ખાસ કરીને ઇંગ્લેંડમાં અરેબીક વીચારો અને સાત્ત્વ એક બીજા જ માર્ગે પ્રવેશ્યા.

ઉત્તર આફ્રિકા અને આંધ્ર વીચારો અરબી, યુરોપમાં આગળ વધ્યા અને ઇસ્લામી સમય સુધી, સુમધ્યના ઇસ્લામી, ખ્રીસ્તી, જુદા જુદા સ્થળોએ વસાહતો સ્થાપી રહ્યા. સ્પેનમાં અને સીસીલીમાં અરબોએ એક પીકસતી-સંસ્કૃતિ સ્થાપી. એક સમયની ખ્રીસ્તી દેશો કરતાં એ ઘણું આગળ પડી હતો અને તેથી ખ્રીસ્તી સમકાલીને વિષમુદ્ધેની ઉદ્ધી સુધેર યથા. આ દેશો ખ્રીસ્તીઓએ ફરી પાછા છતાં લીધા તો પણ થોડા સમય સુધી આંધ્રો અને પશ્ચિમની વીધાભ્રમીસ, ઇસ્લામી રહ્યા. ખ્રીસ્તી-શર્મણિયા અરેબીક-આલમી અને અરેબીક વીધાનેતિ આશ્રય આપતા છેક આરબકાળથી જ અરેબી અને સીસીલીમાં સંસ્કૃત પ્રવાસ કર્યા અને

ઉચ્ચતર, સંસ્કૃતીએ મુસ્લિમી સુખીમાં પ્રવેશવાનું થયું કમુદત્ત, અરેબીક ઓગતા ખ્રીસ્તીઓએ, સ્પેનમાં એ સંસ્કૃતી ફેલાવવામાં બહુ મહેતવનો ભાગ ભજવ્યો હતો અને પોતાના મેંય સદય-મંત્રિઓ સમયે લાપસમીય (હીજ્રી) ઇસ્લામતા પ્રવેશ અને સીસીલીના અરેબીક/બોસનીય હુદુદોએ પશ્ચિમ પશ્ચિમમાં અરેબીક જ્ઞાનના ફેલાવામાં બહુ મહેતવનો ભાગ ભજવ્યો હતો. આ સમયમાં ખાસ કરીને ઇંગ્લેંડનાં સ્પેનથીય-યહુદી/વાદામ અને લંડનની અબ્રાહમ બિન અમરુસનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક છે. આ શીશુ ૧૧૫૮ અને ૧૧૫૬માં લંડનના મુજાહત લીધી હતી અને લાં તેણે થોડો વખત શીશુ આપ્યું હતું. થોમસ બ્રાઉન નામના ઇંગ્લેંડ, સીસીલીમાં આપણી તારીકામ કમુદત્ત અને અરેબીક ફરતોવજેમાં એનો, અલ કાયદ જુન તરીકે ઉલ્લેખ થયો છે.

—જારમી સદીમાં—ઉત્તરમાંથી—અને—ખાસ—કરીને ઇંગ્લેંડમાંથી—વિદ્વાનો—સીસીલી—જ્ઞાનથી—

માન એને જાણે જાય છે, જારમી સદીના પહેલા જુદા સમયે ઇસ્લામી અને સ્પેનના અરેબીક અને સીસીલીમાં સંસ્કૃત પ્રવાસ કર્યા અને

અરેબીક ભાષાનો અને અરબ શાસ્ત્રનો ઉડો અભ્યાસ કર્યો. પોતાના ખીસ્તી સમકક્ષીનો માટે એણે ઘણું અરેબીક પુસ્તકોનું, લેડીનમાં ભાષાંતર કર્યું અને પાછા ફર્યા બાદ, કહેલેડના ભવીષ્યના રાંગ હેનરી બીગના શિક્ષક તેરીકે એ રહ્યો અને એને પોતાનું એક પુસ્તક અર્પણ કર્યું. એનો મુખ્ય મૌલિક ગ્રંથ “સ્વા-ભાવીક પ્રતો” છે અને એડેલાડ અને એના ભત્રીજા વચ્ચે સંવાદ રૂપે એ લખાયેલો છે. ભત્રીજાએ ફ્રેન્ચ બીલાપીકોમાં અભ્યાસ કર્યો હતો ત્યારે એડેલાડ અરબો વચ્ચે રહી બહુ થોડો અને તેથી ચર્ચા બે સીધાંતો વચ્ચેની સરખામણીને લગતી છે. પોતાની પ્રતાપનામાં એડેલાડ કહે છે, “હું મારો, અરબોનો પક્ષ રજુ કરીશ.” અરબ પશ્ચિમી ઉચ્ચતર છે એ વીશે એ લખાણ ચર્ચા કરે છે અને પોતાની હાગવગતો ઉપધોગ કરી તે એનો પશ્ચીમમાં ફેલાવો કરે છે. ખજોળવીલા અને ગણીતને લગતા ઘણા અરેબીક ગ્રંથોનું એણે ભાષાંતર કર્યું અને એ રીતે યુરોપમાં એ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ વધાર્યો.

એડેલાડની પાછળ પાછળ ઘણા અંગ્રેજો રૂપેન ગયા હતા. ચોરટરના રેફિવાસી રાનર્ટ પણ બારમી સદીમાં ગણિતનો અભ્યાસ કરી, અરેબીક ગોપડીઓનું ભાષાંતર કર્યું હતું. ગોલીનો ડેનીઅમ એક રસમુદ્દ વ્યક્તિ છે અને એ પોતે કહે છે તે મુજબ ફ્રેન્ચ વિદ્યાપીકોથી સતેના ન મળતાં એ “વિજ્ઞાનો વિદ્વાન ફિલ-સુફેનો સંગ કરવા” રૂપેન ગયો. કેટલીય કિતાબો સહિત એ ઇંગ્લેન્ડ પાછો ફર્યો અને ઘણાએ એ કિતાબો વાંચી. તેમની સદીમાં માધિક્ષ રેકેટિ સીસીટીમાં અભ્યાસ કર્યો અને અરેબીક અને હીબ્રુ ભાષાઓ ઉપર અંબુત્ત મેળવ્યું. એરીસ્ટોટલના ગ્રંથોનું એણે અરેબીકમાંથી ભાષાંતર કર્યું અને એને લીધે

પહેલીજ વાર પશ્ચિમમાં એ ગ્રંથોની નાણુ થઈ. એરીસ્ટોટલના અરેબીક ટીકાકારોનું એણે ભાષાંતર કર્યું અને જ્યોતિષશાસ્ત્ર અને રસાયણશાસ્ત્ર વિશે સંખ્યાબંધ પુસ્તકો લખ્યા.

અરબોની ભુમિની મુલાકાતે જનારા આ અને બીજા પરાક્રમી અંગ્રેજોના ગ્રંથોની સંસ્કૃતિક મહત્તા ઘણી હતી, એમનાજ પ્રયાસોને લીધે અરબોની તાત્વિક અને વૈજ્ઞાનિક સિધ્ધિઓનો પશ્ચિમમાં અને ઇંગ્લેન્ડમાં લોકોને ખ્યાલ આવી શક્યો અને યુરોપી સંસ્કૃતિના વિકાસમાં એક મંદત્વનું ડગલું ભરાયું. તેમના મૌલિક ગ્રંથો અને અનુવાદિત ગ્રંથોની ઘણી ઉડી અસર થઈ અને અરેબીક વિદ્યા તરફ ખુબ આકર્ષાએલાઓમાં, મહાન અંગ્રેજ ફિલ્સુફ રેજર્ડ બેકન અને ચાસર અને લીડગેષ્ટ એ કવિઓનો ઉદ્દેશ્ય થઈ શકે એમ છે, આ ખ્યાનમાં જોવા જેવું છે કે ઇંગ્લેન્ડમાં છપાએલું પહેલવહેલું પુસ્તક, “ફિલ્સુફીનાં વચનો,” (૧૪૭૭) છબ્બતના અમીર મુબારીશ બીન ફતીકે ૧૦૫૩માં લખેલાં કિતાબે-મુખન-ફત્ર હીકમ નામનાં પુસ્તકના આધારે લખવામાં આવ્યું હતું. અરેબીક પુસ્તક પ્રગટનાથી થયું પણ એનો હસ્તલેખ હજી પણ હોલેન્ડમાં જોવા મળે છે. પુસ્તકમાં તાત્વિક અવતરણો અને કહેવતોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે અને એક વખત પુર્વમાં આ પુસ્તક બહુજ લોકપ્રિય હતું. યુરોપની ઘણી ભાષાઓમાં એનું ભાષાંતર થયું હતું.

અરબ સમકક્ષીનો અને પશ્ચીમને તે સમજવનારાઓનું, મધ્યયુગનું યુરોપ, બે રીતે ઝણી છે. એક તો એકે ગ્રીક વીચાર અને વીદ્યાના કીમતી વારસાનો બહુ મોટો હાગ, યુરોપને અરબો પસંદથી મળ્યો છે. પશ્ચીમમાં આની અસર ખાસાસ થઈ ગઈ છે, પરંતુ

અરબોએ તે જાળી રાખી છે અને વધારી છે. બીજું, યુરોપ અરબો પાસેથી એક નવી પદ્ધતી શીખ્યું. આ પદ્ધતી અનુસાર જુદી સત્તાથી ૫૨ હતી અને એમાં સ્વતંત્ર સંચાલન અને પ્રયોગની હીમાયત કરવામાં આવી હતી. આ બે બોધપાઠોએ મધ્ય યુગનો અંત આણવામાં પ્રબોધ દાળના ઉદયમાં અને નૂતન યુરોપના ઉદભવમાં ફાળો મદદ કરી, અને આ બોધ પાઠો શીખવવામાં અંગ્રેજ વીડિંગોએ મદદવનો ભાગ લખ્યો. યુરોપને જે પાઠો પોતે પદખ્યા હતા તેમ પાઠો બુદ્ધવાનું આજ સમયે અરબોએ શરૂ કર્યું અને આ ઈંગ્લીસની એક કસબ હતી છે. આજ પાઠો સદીઓ પછી એમને પાછા લખવા પડ્યા.

સ્થિતિમાં જે રીતે પોતે શીખ્યો હતો તે થીશે એડલાડ પોતાના લગ્નગતને સંબોધીને જે ઉદબોધન કરે છે તે જુલુ કરી આપણે આ સમ સમ્રાપ્ત કરીએ.

“જુલુને મારી માર્ગદર્શીની જનાવી મારા અરબ અધ્યાપકો પાસેથી હું એક વાત શીખ્યો છું, તમે કંઈક જુલુ શીખ્યા છો. સત્તાના ગદારના દગામથી અંતર્ધ તમે ઈકાલ પહેરો છો અને ઈકાલ પહેરવાથીજ સત્તાનું સુચન નથી થતું મુંગ જનાવરોને દોરવારો જ્યાં આંહિ ત્યાં દોરી જઈ શકે છે, જનાવરો જા માટે અથવા કયાં દોરી લઈ જવામાં આવે છે તે જાણના નથી. તેઓ તો માત્ર તેમના હાંકનારનેજ આનુમતે છે: તેવીજ રીતે તમારામાંની ઘણાંજા હાંકી શ્રદ્ધાના પાશમાં બંધાયો છે. અને લેખકોની સત્તા તમને લેખ તરફ

ધસંકી રહી છે... માણસોને બુધ્ધી મળી છે જેથી એનેજ પોતાની મુખ્ય દર્શની તરફ રાખી માણસો સારાસારને વિશે પારખી શકે. પહેલાં બુધ્ધીની શોધ કરો અને એ સફળ થાય પછી બે એમાં સત્તા જાણેલી માલમ પડે તોજ એને અપનાવો, તે સીવાય નહી. માર સત્તાથીજ તત્તવે-તામાં, શ્રદ્ધા જગતી નથી, અને સત્તાનો ઉપયોગ શ્રદ્ધા જગવવામાં કરવો, પણ ન. નેમ્સે.”

અરબ લખાણોથી જેઓ પરીચીત છે તેઓ તરતજ એડલાડના બોધપાઠનું ઉપસંચાન જાણી શકશે. પશ્ચિમનું શાસ્ત્ર જેમ્સે જરાજર પીછાને છે તેઓ તરતજ એનું મંડત બોલી શકશે.

(બી બી સીના અરબીક કાર્યક્રમમાં જ લેખ પ્રોફાસર થયો હતો) //

(“અરબોથી”માંથી)

છે, નોકરી....?

જેના શબ્દે શબ્દમાંથી હાસ્ય કરે છે, જેણે રાજ રમવામાં એમાં જુબ માન મેળવ્યું છે, એવા એક સંગીતશાસ્ત્રી સુલ્હિમ કામેલીયન નોકરી ઇચ્છે છે.

લખો પટેલ મ્યુઝીકલ હાઉસ

ધોરાજી : કાઠીયાવાડ

હજીને મુદર હેઠ

(માસીક સાફ લાવવાની ગોળી)

શ્રીઓના અટકાવ સાફ નાં આવવાથી ઘણીજ ખીમારીઓમાં શ્રીઓ જેવી કે હીડરીયા ગર્ભસ્થાનમાં દુખાવો થાય છે. પેટનું પેકનું દુઃખ તેમજ શરીરનું કુલ્લુ, શરીરે બળ થવું, ચરખી થવી, આખાં શરીરનું દુખવું, કમરનું દુખવું, સારીનાં અગાડા થવા, હીડરીયા, જીની, બીમારી થતાં પાણીનું (ધાતુનું જવું), માથું દુખવાનું, સડર આડવા ધોગેરે બદલગી થવી, આ ગોળીઓ અટકાવ આવવાના આરંભ દીવસે આગળ લેવાથી અટકાવ સાફ લાવવામાં અકસીર સાબીત થઈ છે અને શ્રીઓના દરેક ગુપ્ત દરદેને પુરેપુરો આરામ આપે છે.

કીમત : ૩૨ ગોળીની કમ્પીનાં એક રૂપીઆ

જુદે સનમ હેર ઓઘલ

આ નેજ માયામાં લગાડવાથી મગજને થંડક આપી વાળને વધારવામાં તેમજ સફેદ થનાં વાળને અટકાવવામાં તેમજ લાંબો વખત લગાડવાથી વાળને કાળા કરે છે. હિંદ ઘણીજ મારી લાવી ખરના વાળને અટકાવે છે અને ઘણાંજ સાંચા કરવામાં અમીર સાબીત થયું છે. કીમત ખોટલના ૧૨ આના

ધરત પીલસ

ધરત પીલસ ગોળીઓ દોઝ (હાટ) મગજ, લીવર, હોજળી (સ્ટમક) તેમજ તમામ શરીરની રાક્ષીના વધારો કરી, લુખ લગાડી, લોહી વધારી શરીરને સુસ્ત સાસાક બનાવી ચંડેસ ૫૨ રોતક લાવી તગરની બનાવવામાં અકસીર છે. તેમજ ગમે તેવા કારણથી થાતુ પાતળી થઈ અસાધિત થઈને નામરદાઈ આવી ગઈ હોય તેને થાતુ પુષ્ટ કરી જીવાતને નયજીવાત અને ઘરડાને જીવાત બનાવવામાં અકસીર સાંબીત થઈ છે, ઘટત એકજ શીશી વાપરી ખાતો કરો અમોરી યુનાની કાર્મસીમાં આસારે ૪૭ વગસની અનુભવીક દવા છે. નાસીપાસ થઈ ગયેલા દહીંઓને આરામ થયો છે. કીમત ૪૦ ગોળીની શીશીનો ટા ૧-૮-

ધકસીરે પાયોરીઆ સુનુન મુકવીએ દનદાં

આ મંજન દાતને લગાડવાથી દાનમા થતું પડે અને લોહીનું નીકળવું, મોટાની ખરાબ વામ, મેજને દુર કરીને દાંતના દુખાવાને નથા દાલવાને દુર કરવામાં અકસીર સાબીત થયું છે. કીમત શીશી એકનો રૂપીઆ ૧.

સુપુક ઈકસીરલ હાઝીમ

આ સુરજ ખાસ બદલગી માટે અકસીર છે ગમે તેવા પેટનો દુખાવો દુભાવો હોય, દગમ થતું ન હોય, લુખ ન લાગતી હોય, ખાંટી ઓડકાર આવતી હોય, કમજીવાત હોય, પવન ન છૂટતો હોય, તેને કાપેલો કરી લુખ લગાડી, દગમ કરી ઓડા સાફ લાવવામાં અકસીર છે.

હિન્દ બદલગી ઓડરો પુરતી સંભાળથી મોકલવામાં આવે છે. બદલગામ એજ નેટાની જરૂર છે. પત્ર વહેવાર નીચેના સરનામે કરો.

વિથન માટે પ્રાઇસ ટીક્ટ મંગાવો. વી. પી. ઉપર ખાન અપાય છે. દરેક ખીમારીનો ઇલાજ પત્ર વહેવારથી કરવામાં આવે છે, જ્યાંય માટે ટીકીટ થોડી.

મગવાનું ટેકાણું:-

આફ્રીકાનો સાલ એજન્ટ:-

એનેજર યુનાની કાર્મસી (સ્ટુડર)

યુનીચન પ્રીન્ટીંગ વર્કસ

ખાંડ બંગલો-સુરત

દે, વિકાશીયો સ્ટીટ-અંબેન નાનાલ

વિચિત્ર સ્વપ્ના જેવાં ફરતી અને બેળાકળી બનતી. આરબો દિવસ કાલોઈને ચાંદની હતી અને કાલોઈલ લેવનની મોંગણી કરે એવી આરબો મંગી મંગી આશા સેવી રહી હતી. કાલોઈલનું વારંવારું હૈર કુટુંબને ત્યાં જવાનું ચતુ કારણ કે કોલોઈલના ઘર અને જોરીસના માર્ગની વચ્ચે આ ધર પડતું હતું. કાલોઈલ સમજી અને સદાનુભૂતિ ધરાવનાર પુણ્ય હોવાથી તે ક્યારે ક્યારે ખીમાર મીસીસ હૈર અને આરબો મોટા-મોટા સોગાંડ/પણ સાથે લઈ આવતે.

“અર્થ સેવનની ખીમારી વધી જવાથી ‘‘ઇસ્ટ લીન’’માં તેને એક માસથી વધારે રહેવાની ફરજ પડી અને કાલોઈલને તેની ખીમારીને અંગે અંવાદ નંવાર ત્યાં જવાનું ચતુ અને આ અંવાદ જવર ફરમાન કાલોઈલના દિલમાં ઇસામેલ પ્રતિ પ્રેમના અંકુર ફૂટ્યાં. કાલોઈલ આરબોનાં જોનાં તરફના બાવથી પરિચિત ન હોતા. અર્થ સેવનનું ખીમારીમાં જતલુ થાપા છે અને ઇસામેલ નિરાધાર અને છે કાલોઈલ ઇસામેલને નેટલા દિવસ નેટલે તેટલા દિવસ લગી ‘‘ઇસ્ટ લીન’’માં રહેવાને જણાવે છે. ઇસામેલ થોડાં દિવસ ત્યાં રતા પછી પોતાના સગાંને ત્યાં આવી જાય છે. ઇસામેલ નેટલા દિવસ ‘‘ઇસ્ટ લીન’’માં રહી ત્યાં લગી કાલોઈલ તેના તરફ ખડુ બાવપૂર્ણ વર્તાવ કર્યો. અને જતાં જતાં પણ તેને નાણાની મુંગી મદદ કરે છે. ઇસામેલને કાલોઈલની લવાઇતો અચ્છાલ આવશે પણ તેના તરફ પ્રેમ ઉડલગ્યો નહિ, કારણ કે તે ક્રાન્સીસ સેવીસન તરફ પ્રેમની દોરીએ બેસાઈ રહી હતી.

“ઇસામેલની જિંદગી પોતાનાં સગાંને ત્યાં ખડુ મુરોબતમાં પસાર થાય છે. તેને મેણું સંકેતે ફરવા પડે છે અને એક વાર તમાચાથે ખાંચ પડે છે. ઇસામેલ ત્યાંથી નાશી જવાને વિચાર ફરી રહી હતી પણ કેટલું સેવીસન ધનનોબી હતો અને ઇસામેલની નિરાધાર સ્થિતિમાં તેની નેડે પરજીયા તે તેવાર નહોતો. નેટલામાં કાલોઈલનું કોઈ કામના અંગે ત્યાં આવવાનું ચાપ છે અને ઇસામેલની દુઃખો સ્થિતિની તેને જાણ થતાં તે તેના હાથની મોંગણી કરે છે. કાલોઈલનાં લેલા સ્વભાવ તરફ ઇસામેલ આકર્ષિત હતી પણ પ્રેમથી તેના તરફ હજી પ્રેરણ નહોતી. તે તે સેવીસનને ચંદાતી હતી પણ અતિ સન્નેગેતિ આધીન થઈ તે કાલોઈલ નેડે લગ્ન કરવાને રંગમંદ થાય છે.

“જેને દહાડે કાલોઈલનાં જતાં વલનથી ઇસામેલનાં દિલમાં ચંપાલા અંતિ તરફ પ્રેમના અંકુર ફૂટ્યા. અને દિવસે દિવસે તે ફૂલવાં ફૂલવાં લાગ્યાં. પ્રેમ ગુદિ પામતું થયું તેમ તેમ તેનાં દિલમાં એક જીતિ બળીવતર બનતી ગઈ કે જેને પોતાના પતિને કોઈ બીજી સ્ત્રી તરફ મોદ ઉપન થાય! અને તેમાં પોતાની પહેલાં પ્રેમની યદ આવીના તેના આ લખને લાંકા લાગનાં પ્રેમ અને પેસામાં નિષ્ફળ જવાની નિર્જલ સ્થિતિ આ લખવાની હતી. પણ કાલોઈલ સદાગેર હતી અને પોતાની કુખ્યા અને કલાવતી પતિની જાનુઆરી જોકાથે હતી.

સાંચી સ્થૂપ, ૧૯૪૯

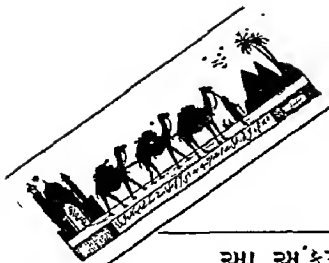

સાંચી

૧૯૪૯

સ

ચી

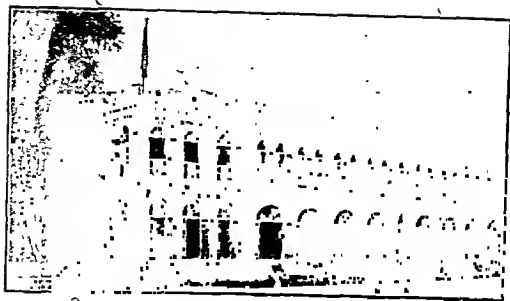
આ અંકમાં

વિષય સૂચિ	લેખકોનું નામ	પૃષ્ઠ
“આપ” (ઉર્દૂ ગઝલ)	“નૂહ” નારરી	૭૬૩
ધરતીમાં શિક્ષણ (કુઆન)	મૌન અબ્દુરહીમ	૭૬૪
” (હદીસ)	” ”	૭૬૫
આવાઝી દુન્યાકે દેસ્તો	“બેકાર”	૭૬૬
અસ્માઉલ હુસ્ના	“રિકાઈ-સાબેરી”	૮૦૦
પોક	રા. વલુનરો	૮૦૨
“નગ્નતા” (કાવ્ય)	“ધન્વંતરી”	૮૦૫
સાબાર-સ્વીકર	૮૦૬
હદાપણીઆની નોંધપોથી	“હદાપણીઓ”	૮૦૭
ફતવા	મૌન અહમદ અશરફ	૮૦૮
૬૦ ઇમામ માલિક (૨૬૦ અ.)	અલિફ-સ્વાદ દાલ	૮૧૩
“હુંજ પોતે કયાં મને સમજાઉં છું” (કાવ્ય)	“ધાયર”	૮૧૬
સુ રેલમ કળા કૌશલ્ય	સાલેહ બહાવી	૮૧૭
સિદ્ધિના સન્માર્ગ	“ગાફિલ”	૮૨૬
આવણી એક રાત (નવલિકા)	“વલી”	૮૩૧
“દાદી ને ચોટલી” (કાવ્ય)	“શેખરુદ્દી”	૮૩૪
બે દ્રષ્ટિ મર્યાદા (, ,)	“નસીમ”	૮૩૫
મતિરપર્ધિ (મૌલિક નવલિકા)	“ફૂફ”	૮૩૬
મુસતાન (ચલુ વાર્તા)	“પુરાણ”	૮૫૬

વિનંતિ: નેપર ઉપર પ્રક્રમ નંબર હમેશા લખવામાં આવે છે. આપની ડાયરીમાં તે નોંધી રાખો. પત્રવ્યવહાર વેળા અથવા લવાજમ મોકલતી વેળા તે નંબર અવશ્ય લખજો.

“કારવાં” આ અંક સાથે ખીજું વર્ષ પૂરું કરે છે. મોટે ભાગે આદકોના લવાજમો આ અંકથી પૂરાં થાય છે. લવાજમ પૂરાં થવાની ખબર આદકોને આપવામાં આવી છે. આપને અંક વી. પી થી તેમને રવાના કરવામાં આવશે. આપના નાણાની બચત અને વી. પીની જોડમતમાંથી અમને બચાવવા માટે લવાજમ આપ મનીઓર્ડરથી નહીં મોકલી આપો ? ઉપકાર થશે.

મદ્રેસએ અંલુમને ઇસ્લામ-કોર

કોરની આ મહાદર દીની-દુનવી તાલીમી સંસ્થા ઉમરની અર્ધી સદી વડાવી મળી છે. ધાર્મિક શિક્ષણને વધુ પગમર કરવા ફરજિયાત કેળવણીના કક્ષાએ સરકારી શાળાને સોંપી તેનાથી થએલી બચત હુન્નર ઉછેરમની કેળવણી પાછળ ખર્ચવાની એ સંસ્થાની નેમ છે. કેળવણીમાં આગળ વધવા ઇચ્છના વિદ્યાર્થીઓને સ્ટોમરશીપ દ્વારા પ્રોત્સાહન આપવાનું મદદ કાર્ય એ સંસ્થાએ ઉપાડી લીધું છે. મુસ્લિમ યુજનની આદર્શ અને સુધઃ શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં આ સંસ્થાનું નામ પણ બેધડક ઉમેરી શકાય એમ છે. આ સંસ્થાને અંગે એક સુધઃ મોડીંગ હાઉસ પણ છે. યુજનની મુસ્લિમો કેળવણીના મિષ્ટ ફળો આવી સંસ્થાઓ મારફત આરોગી રહ્યા છે એ ઉમરવળ લાવીની નિશાની છે.

ઉછરતી ઉગતી જવાનીમાં સંદેશના આ આશામયો શાહરનો ઇતિહાસ થયો છે. જો કે યુજનન હજુ એમનાથી ઝાઝું પરિચિત થયું નહિ હોય પણ 'કારવાં' ના વાંચકો તેા એમનાથી પરિચિત હશેજ? નાની ઉમરમાં કવિના શોખ સારો હતો. ખુદ એમને જન્મજુત ફિદોસ અના કરે અને એમના રોહી સંબંધીઓને સપ્ત આમીન.

છેલ્લા ચાર દાયકા થયાં યુગગતી આદિત્યનાં ને સુસ્થિત આદિત્યશ્રેયે અગત્ય થયા છે તેમાંના એક જનાનુ વડીશ્રીદાદા મદગી. મોખીન હતા. મહંમ આબુલકદર રોડના ચીફ મેજિસ્ટ્રી હતા. યુગગતી વખતેનું જીવન આતે અગ્રેજી આપના પળ અલ્લા મલમકદર હતા અને તેની ચાળીનીરૂપ ઓ દરેક બાબનાં એમના પુત્રકો મોબદ છે, દરેક ધર્મનો અભ્યાસ એમણે બાદીશાહી કર્યો હતો. કાદીયાની અને નાસિદાદાનુ ખંડન એમણે અગ્રેજી પુસ્તકોદાન કર્યું હતું. દરેક ધર્મના વિદ્વાનો એમની વિદ્વાતથી અંગતતા હતા. છંદગી ગુપ્તી અભ્યાસી રહ્યા હતા. ચીફ મેજિસ્ટ્રીની ફરજ પાળવાનીમાં યની એટલી આદિત્યસેવા બજાવતા રહ્યા હતા.

“ચીસ કીશું હરલામ” “આરમાનુશ” “વિધાયકમ હરલામ” “જગતો નવાબ” વગેરે યુગગતી પુસ્તકો, ગોચનાદને એમના ઉચ્ચ અભ્યાસની ખાતરી કરી આપે છે. યુગગતી મુસ્લિમ ગાદિયાદાગની ફરિયાદો એમના હિતકર્તા ન પુગમ એની ખેટ રહી જશે, અને પળ એમના સંભાગમમાં આવ્યા છીએ એમના નિરાશિમાની અને મળતાવડા રહ્યાવે અમાગ દિવમાં એમના ખારે ઉચું માન પેતા રહ્યું હતું. મહંમતે પુદા મરીકે રોડમન કરે અને એમના કુટુંબને મજે જગીસ અતા કરે. આમીન.

જાણીતા મુસ્લિમ સાહિત્યકાર જનાનુ વડી-
મોહંમદ સી. મોખીન જેમનો તાજેતરમાં માણુ-
નદર આતે હાઈફેલથી છતેકાલ થયો છે. (હજા)

તત્રી :—
 “વહશી” રહિંદી
 સહતત્રી :—
 “એકાર”

લવાજમ
 હિન્દ રૂા. ૪.
 બમો (ફી.) ૫
 પરદેશી શી. ૮
 છુટકે આ. ૭

પુસ્તક ખીલુ

ઓગસ્ટ ૧૯૪૧

અંક ૧૨ મો

આપ

[જાનશીને “દાગ” દર્જરત “નૂદ” નારિંદી જેવા ઉસ્તી
 દતી ઓળખાણની કારવાંનો વાંચકને જરૂર ન હોય]
 ખુદ તમની કલમ જ ભોક્ષી ઉઠે છે. તત્રી]

બેખોક ઉગાએ ॥ હુંએ રાસે નું દસ આપ
 બરબાદ ક્રિયા ઉરકો બી નિસાં દિલમે પંચે આપ
 કયા અથ કાઇ મચક ન હો બચમે જલમે
 દેખી બે કબી શમ્ય તો ઉરસેબી જલે આપ
 હોતે રહુ આપસમે થેહી રોઝ તમારો
 થેદ આપ અતે દમ કબી વેદ આપ અતે આપ
 કયા આદ કર મે કાઇ કરિયાદ કર મે
 આગાદ હું ધરસે કે હું નાશોકે પતે આપ
 હોતી હે સંકર અથ કાઈ લલકરમે નચદાર
 કયા આંચે અગર આંચે વહાં રાત દતે આપ
 કપ રાગ્ય શોઅથેને પંજોકો જલાયા ?
 થેદ રોકે મુલાકાતમે ઉળે ઉળકે જમે આપ
 રોનો કા જમાનેમે નાહ કાઇ બી દમસર
 દુનિયાસે નુરા મે દુગ ખુદાઈ સે લસે આપ
 કિરો શાખીએ રંકતારસે પોમાઈ દુવાં દિલ
 કિરે હજમે ધંલોકે વંહી ચાલ અતે આપ
 થેદ કયા ઉદે મોલુમ યો કયા ક્રિયા ખબર થી
 કાટિંગે ગલા “નૂદ”સે મિલ મિત્રકે મલે આપ

દર્જરત “નૂદ” નારિંદી

ઈ સ્લા મી શિ ક્ષ ણુ

અક્ષાહ તઆહાનું ફરમાન (કુર્આન)

મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાદિક સાહબ

૧૫૫

(૧૪૧) અમે ઈન્સાનને, માટીનાં, સત્વથી બનાવ્યો, ફરી તેને વીધું બનાવીને એક જળવાયલા ઠેકાણે સંપૂર્ણ, ફરી તે વીધને જંભેલું લોહી બનાવ્યું; ફરી તે ઠરેલા લોહીથી માંસને લોચો બનાવ્યો, ફરી તે લોચા (ના. અમુક ભાગ)થી હાડકાં બનાવ્યાં, ફરી તે હાડકાં પર માંસ ચઢાવી દીધું, ફરી તેને એક નવાજ સ્વરૂપમાં બનાવી દીધો. તો ખુદાપાકની મહાન બરકત છે જે સૌથી બહેતર બનાવનાર છે. (કુર્આન)

(૧૪૨) અને જો એ લોકો તને જુઠાડે તો (ચિંતા ન કર) એમના પહેલાં નુકની કોમ અને આદ તથા સમૂદ (પણ) જુઠાડી ચુક્યા છે. અને ઇબ્રાહીમની કોમ તથા લૂતની કોમ અને મદયનના લોકો પણ (નખીઓને જુઠાડતા રહ્યા) તેમ મૂસાને જુઠાડવામાં આવ્યો છે. ફરી: મહે તે કાફિરોને મોહલત આપી પણ તેમને પકડી લીધા. તો (જેમ લોકો કે) મારો અઝાળ કેવો (સખત) હતો. (કુર્આન)

(૧૪૩) જ્યારે સૂર ડુંકવામાં આવશે તો તે દિવસે તેમની વચ્ચે સંગપણ નહિ હોય અને એક બીજાને પુછશે પણ નહિ. તો જેનું (ઈમાનનું) પકડું ભારે થશે તે લોકોજ સફળ થનાર છે. અને જેનું પકડું હલકું થશે (કાફિર હશે) તે લોકો એવા છે જેમણે પોતાનું ટુકસાન કયું તેઓ દોઝખમાંજ સદા રહેશે. (કુર્આન)

(૧૪૪) જે લોકો ઈમાનવાળી (ખુશાઈઓથી) બેબબર યવિન સ્ત્રીઓ પર તોહમત મૂકે છે તેમને દુન્યા તથા આખેરતમાં ફિટકાર છે અને તેમને માટે (આખેરતમાં) મહાન અઝાળ છે. જે દિવસે કે તેમની, જુલો અને તેમના હાથ અને પગ જે કંઈ તેઓ કરતા હતા તે (બધું) તેમના ઉપર બહેર કરી દેશે. (કુર્આન)

(૧૪૫) તમારામાં જે ધણી વિનાની સ્ત્રીઓ હોય તેણીઓના તથા તમારા ગુલામો અને લોકોમાંથી જે બલાં હોય તેમના નિકાલ કરી આપો, જો તેઓ ગરીબ હશે તો ખુદાપાક પોતાની કૃપાથી તેમને ખુશહાલ કરી દેશે, અને ખુદાપાક (બહુ) ગુજરાવાળો (અને) સઘળું જાણનાર છે. (કુર્આન)

(૧૪૬) ઈમાનવાળાઓને કહી દે પોતાની આંખો નીચી રાખે અને પોતાની નગ્નતાની સંભાળ રાખે, એમા તેમના માટે વધારે સફાઈ છે. બેશક ખુદાપાક તેને જાણે છે જે કંઈ તેઓ કરે છે. (કુર્આન)

ઈસ્લા મી શિક્ષણ

રસૂલુલ્લાહ સલૉનું ફરમાન (હદીસ)

મોસાના અબ્દુર્રહીમ સાદિક સાહબ

(૧૪૧) રસૂલુલ્લાહ સલૉએ ફરમાવ્યું કે તમે વાસણોને ઢાંકો અને મશકોના મ્હોળાંધો તથા બારણા બંધ કરો અને દીવાને હોલવે. કારણ કે શૈતાન મશક ખોલતો નથી તથા બારણું ઉઘાડતો નથી અને વાસણને ખોલતો નથી; અને જો કોઈને પોતાનું વાસણ ઢાંકવા માટે કંઈ નહિ મળે તો વાસણ પર લાકડીની આડ કરી દે અને બિસ્મિલ્લાહ કહે ખચીત ઉંદર ઘરવાળાઓને ઘર સહીત બાળે છે. (સહીહૈન)

(૧૪૨) રસૂલુલ્લાહ સલૉએ ફરમાવ્યું કે, અવશ્ય તમે તમારા આગલાઓની આલે વેંત વેંત અને હાથ હાથ ચાલશો. તે એટલા સુધી કે જો તેઓ પાટલા ઘોના દરમાં ધુસ્યા હશે તો તમે પણ તેઓનું અનુકરણ કરશો. અમે (સહાબીઓએ) પૂછ્યું કે યા રસૂલુલ્લાહ! શું ચઢીઓ તથા નસા-રાઓની આલે ચાલશે? આપે સત્તર ફરમાવ્યું થીરે બીજા કોણ? (એટલે ચઢીઓ તથા નસારાઓએ મેનલગ છે.) (સહીહૈન)

(૧૪૩) રસૂલુલ્લાહ સલૉએ ફરમાવ્યું કે એક મુસલમાનના બીજા મુસલમાન પર પાંચ હક છે: [૧] સલામનો જવાબ આપવો. [૨] બીમારની ખબર લેવી. [૩] જનાઝાની પોછળ જવું. [૪] દઅવત ફખૂલ કરવી. [૫] હીકનારને હુઆ આપવી. (એટલે, યરહમે કલ્લાહ કહેવું. (સહીહૈન))

(૧૪૪) રસૂલુલ્લાહ સલૉએ ફરમાવ્યું કે અંબળત તમારામાંથી કોઈનું અંગારા ઉપર બેસવું, ફરી તેના કપડા બળવો, ને તેની આમડીને લાગવું એ તેના માટે કબ્ર ઉપર બેસવા કરતાં એકતર છે. (મુસ્લિમ)

(૧૪૫) રસૂલુલ્લાહ સલૉએ ફરમાવ્યું કે કિયામતના દિવસે હકકદારોના હક જરૂર અપાવવામાં આવશે. તે એટલા સુધી કે શીગડાંવાળી બકરીથી બેડી બકરીનો બહલો લેવામાં આવશે. (મુસ્લિમ)

(૧૪૬) રસૂલુલ્લાહ સલૉએ ફરમાવ્યું કે અવશ્ય લોકો ઉપર એવો વખત આવનાર છે કે માણસ એ વાતની જરાએ પરવા કરશે નહિ કે તેણે જે માલ લીધો તે હલાલથી છે કે હરામથી છે. (બુખારી)

ચલ્લક કી દુનિયા કે દોરતે

રેવળપાલનકર - 'જીપ્સ'

૪૭ મુદ્રા

આવાઝકી દુનિયાં કે દોરતાં તમે પેલી કહેવન તો સાંભળીજ દશેને કે “વખત આવે ધૂળનો પયુ ખપ પડે” એવુંજ હાથમાં રશિયન-ઝોરચા પર થયું છે. રેનલીનને રશિયાના, કાદયોયા પ્રદેશે ખૂબ મદદ કરી છે. નાઝીઓ, એ દાદરીયો પ્રદેશ મહામુસ્લીમને એળગી ગયા તો, રેનલીને, “સ્ત્ર અને મંસિથી કુનિમ કાદવ ઉત્પન્ન કરવા માંગે છે!” ને આ હકીકત ખરી હોય તો સરામ એ ઉપરિચત થાય છે કે એટલું બધું રક્ત અને મંસ ક્યાંથી આવ્યું હશે? અને ને એ પેપર જગતનો લોડાજ હોય તો કંઈ કહેવા જેવું નથી; કારણ કે જેમ કદીમાં મેથીતો કે છરાનો વધાર અનિવાર્ય છે, દાળમાં હોગતો વધાર જરૂરી છે તેમ પેપર જગતમાં લોડા મારવો જરૂરી વસ્તુ મનાય છે! લોડા વગરનાં પેપરોનો કોઈ ભાવ પૂછતું નથી! વળતે એ બાબત પણ ખ્યાનમાં લેવા નેજ છે કે નાના પેપરો નાના પ્રકારના લોડા મારે છે ત્યારે મોટા પેપરો મોટા પ્રકારના લોડા મારે છે! ને પેપરોમાંથી લોડાનું તત્વ કાઢી નખવામાં આવે તો પેપરો ઘુખ્યા સુકકા નિખંધો બને એક જગત અને વાંચકોના હાથમાં જવાને બદલે સીધાં પસ્તી તરિકે ગાંધીની કુકોનેજ પહોંચી બપ!

આપણે નાના બાળક હતા અને નિશાળમાં ગતા હતા; ત્યારે ગણિતમાં લાખો અને કરોડોના આંકડાઓના દિસાણો ગણી-કાદતા હતા; તે વખતે તો એમજ લાગતું હતું કે આ મોટા મોટા આંકડાઓ ફક્ત ગણિતમાંજ રહેવા સરખાએલા હશે. પણ મોટા થયા પછી જાણ્યું કે વીમા કંપનીઓની જાહેર-ખબરો અને મોટી મોટી લિમિટેડ કંપનીઓના સરવાલાઓ, તથા ખેડોના દિસાણોમાં એ આંકડાઓ જવામાં આવે છે મૂડીવાદીઓના જીવન ચરિત્રો વચ્ચેનાં પણ એ રાક્ષસી આંકડાઓના રૂપિયા કે પાઉન્ડ ડોલરના સ્વરૂપમાં વાંચવામાં આવે છે. મનસખંડે રૂપિયાની ગણતરીમાં એ આંકડાઓ દામ લાગતાં હતા તે હવે તો સુઘંતી ગણતરીમાં પણ કામ લાગી રહ્યા છે. દાખલા તરિકે ચાલુ લગ્નના રશિયન લગ્નના પહેલાં એ ‘અધ્યાપિયોનો’ રિપોર્ટો રશિયા તથા જર્મની તરફથી બહાર-પડ્યા છે કે ‘રશિયાએ ૧૦ લાખ જર્મનોને માર્યા છે અને જર્મનોએ ૭ લાખ રશિયનો માર્યા છે અને કુલે એક માસમાં ૩૦ લાખ માણસો બંને પક્ષના થઈને મરણા છે. આ દિસાણે એક મદિતામાં તો બંને લોકો સાફ થઈ ગયા હોય અને હવે તો સુઘંતી હોખોટીઝમની અસરથી પુનઃ ઉભાં થઈને લડી રહ્યાં હશે એમ માનવાનું અને થાય છે! આ વાંચીને ધંધોને ખાતરી

યશી કે લગાઇના મોરચાઓ ઉપર શેર બગરની
જેમ લોડાનો પાક વિશેષ ઉતરતો હતો !

આવાજકા દુનિયાં કે દોરતો ! તમે જાણો
છો કે ધરાકને દિંદની કોટ વળગાડ્યામાં આમ્મુ
છે પણ તે બદલ હરખાવાને બદલે આપણાં
નાદાન ફરફરીયાઓ બડબડાટ ફફડાટ શાનાં
કરી મરે છે ? કોઇ પણ જૈરીની કોટ વધુ
ધરણાં તેનો ધણી લાદે, તો તે હરખાવજ એ
દેખીતી વાત છે ! અને જે ખાતરી કરી હોય
તો કોઇ પણ મારવાણુ સૌભાગ્યવતીને પછી
જીવો ? તો પછી 'ધરાક જેવું' ધરણું દિંદને
મળવાથી દિંદે તો આનંદ ઉગ્રવેા નેપએ !
મંગળગીનો ગાવાને બદલે આપણા અલ્પદ્ય એડી-
ટરો હાજ્યાં શાના ફરી રહ્યા છે ? જાણો છો બ્રહ્મા-
ળમાં દિંદની હલ ગમે તેવી સંકુચિત હોય પણ
બ્રહ્માળની બંદાર તો પશ્ચિમમાં ખીસર ને ધરાક
સુધી દિંદની સરહદ લંબાઇ છે ને પૂર્વમાં
મહાયા સુધી લંબાઇ છે એ બતાવી આપે છે કે
હવે દિંદની હાક અને ધાક જગતમાં વ્યાપ
રહી છે ! બાધા ધરાકના રક્ષણને અર્ધાં ખર્ચ
દિંદે ઉપાડવાનો છે ! છદ્ એવી નજીબી બાળ-
તનો વિચાર વાણીયા બકાઇ કરે ! પૈસા તો
દાયનો મેલ છે, આજ છે, ને કાલ નથી
પણ કીર્તિના કોટ ચણાઇ રહ્યા છે ને
ધજજતના મિનારા ઉંચા થઇ રહ્યા છે એ શું
આપણા માટે જોડો અભિમાનનો વિષય છે ?
જાણો છો હવે નકશાઓ કાગળ કે કપડા પર
નહિ, પણ રજરની ચાદરો ઉપર હપાસો કે
જેથી વખત આવે તેને લાંબા કે ટુંકા કરી-
સકાય !

એક ટુંકી દ્રષ્ટિના કડવા જોડા લીડર
તો કહેતા હતા કે કાન્સના મોરચા પર આપણાં
દિંદી ખચચોએ જે વીરતા બતાવી હતી તેને

અમર 'કંવા આ દિંદી ખચચો પર ધરાકનો
બોલો લાંદધારી આવ્યો છે ! ના, ના, પણ
અમારું તો મોનું છે કે આ માયાં કરતાં
પાધડી મોટી બંધાવવાનું કારણ એ છે કે
પાધડી ખૂલાસે હોય તો વેછટેબલ થીને પ્રતાપે
ધીમે ધીમે આંપણું માંડું પણ મોટું થઇ
શકે ને ? ને પાધડી તમે હોય તો ધીમે ધીમે
સંકોચાઈને માથું પણ લોટી જેવું થઇ જાય !
સમજ્યા ?

દિંદના સંરક્ષણ માટે એક મહાન સંર-
ક્ષણ સલાહકાર સમિતિ નીમાઇ છે ! રહી
રહીને બે વરસ પછી એની કાં જરૂર પડી ?
અને જરૂર પડી તો એવા લક્ષતા માણસોને
ક્યાં ચૂંટ્યા કે જેમણે કોઇ દીવસ રવખામાં
પણ બંદ ન પકડી હોય ? એવા આસામી
ઓનો સહકાર સાધવા કરતાં અમદાવાદ ને
મુખબના પેલા હાંપાના પ્રેદેશરોનોજ સહકાર
સાધવો હતો ને કે "જેમનાં જન્મ મંત્રના
તાલીજને ભુલ ન પૂર બાંધવાથી લાડી, ખંજર
કે ગોળીની કંઈજ અસર થઇ શકતી નથી !"
દિંદના સંરક્ષણને માટે લાંબો ને કરોડોનો
ધુમાડો કરવા કરતાં એ પ્રેદેશરો પાસે ફક્ત
૪૦ કરોડ તાલીજજ લખાવીને લોકોના હાથ
પર બાંધવામાં આવે તો કેમ ?

નામદાર વાયસરોયની કારોબારીનો વિસ્તાર
શું થયો છે જાણો ? હાંપાવાળાઓને એકાદ
માંસનો જોરાક મળી ગયો છે ! થોડાંક એવંજો
છરીયને હાંપાને બાંધ કરતાં બાઈનાં બંધાવે
હાંપાં એના ઉપર ઉડાપોહ કરવા લાગી ગયાં
છે, આંગેવાંનો પણ નતનતનો બકારો કાઢી
રહ્યાં છે, કોઈકે કહે છે કે દિંદીઓને એમુંકે
દ્વિતરો અપોયા છે પણ મુદાનો દ્વિતરો તો
જોરાઓને હસ્તકને રખાયાં છે ! તો કોઇ કહે

છે કે કારોબારીમાં બેઠા થએલા બધા વગેરે
છે પણ એમાંના એકે 'વર'ની પાછળ જનન
નથી ! કેઈ કહે છે કે એ સેનાપતિઓ છે
પણ એની પાછળ એકેય સૈનિકનું પીઠ જળ
નથી ! તો વળી કેઈ કહે છે કે એ રેસના
ધોપ તો છેજ પણ તેમને વૈયંસરોથે નકકી
કરેલો હંદમાજ દોડવાનું છે ! તો વળી, કેઈ
કહે છે કે કારોબારીના વિસ્તાર કરવામાં 'ખોદ્યો
કુંગરને નીકળ્યો ઉદર' નેવું થયું છે ! તો કેઈ
કહે છે કે એ તો બધી

હિઝ માર્ટસ વોઈ-
સની રેકોર્ડો છે !
ત્યારે વળી કેઈ કહે
છે કે એતો એક
ચક્ષુ આંતર
મંડળ છે ! આમ
જેટલા હોય એટલી
વાતો ચર્ચ થઈ છે.
ગાંધીજી કહે છે
'અમારે એની સાથે
કંઈ લેવા દેવા નથી'
જનાબ ઝીણા કહે
છે કે "લીગમાં
ગામડું પાડવા સિવાય
વૈયંસરોથે કંઈ કર્યું
નથી" તો સાવરકર
કહે છે કે આને

કાચગામાંથી બિલાડું નીકળ્યું કહેનારા, ભોંત
બસે છે ! અરે ! ખરી રીતે તો મોકર શાહીના
ફિદલામાં આ કારોબારીના વિસ્તારથી ગામડું
પડ્યું છે ! ત્યારે વિનિત મેતાઓ કહે છે કે
ખોડું તો થયું છેજ પણ "ન મામા કરતાં
કાણે મામો શું ખોટો છે ?" આમ "અર્થ
કેહતી હી રેહતી હો કલમ ચલતે હી રેહતે
હય"નો વિચાર કર્યો, વગર એ કારોબારીના
સરકસે તો પોનાતો ખેલ આરંભી દીધો છે !

બધાય વરગળઓ 'મોટી મોટી આશાઓ
આપી રહ્યા છે. અને કેમ ન આપે ? વાર્ષિક
૬૬ હજારનો આંકડો આ ગરીબ દેશમાં કંઈ
નાનો મુનો ન ગણાય ? અરે ! બાપડ્યા હું
કહ્યો છું કે ક્યાંથીય વધુ વિસ્તાર કારોબારીના
કરો અને જેને, જેને એ લાડલો ખાનારો
ઉમંગ હોય તેને ખાવા દ્યો, પણ, કસેરા
વધારવાની વાત ન લાડલા નહિતર ગરીબ
ખિચારી રેસનાં બેળીયાં ખસી જશે !

કારવાંના વાંચકોને

આથી અમે કારવાના વાંચકોને જણાવતાં
આનંદ લઈએ છીએ કે શુભરાત અને બુદ્ધ
શુભરાતના બાળીતા શાઈર અને ખત્રસાસ
પર 'શાઈરી' નેવું પ્રમાણ ભૂત પુરતક
લખનાર જનાબ 'અરે' સાહબ તા. રૂ. ૧-
૫૨ ને રોજ રહ્યા હા 'કંઈપણ' પ મુબી
મુબઈ રેડીયો સ્ટેશનથી "ગાંડા"નો વિષય
પર પોનાતું અભ્યાસી બાપડું રત્ન કરશે. તેમ
તમારી કે તમારા મિત્રોનાં રેડીયોની સાથે તે
નકકી કરેલા સંભરે મુબઈના સ્ટેશન પર
ફેરવેલાં રમે ચૂકતા 'ખત્રસ'એ ખાત્રી અર્થ
હીન પોડકોં નથી પણ પ્રવારશાળી શાહીય
કવિતા છે એની તમને પ્રતિભા થઈ જશે.

તંત્રી

હજીય મુજ વિદિન છે ! "મરદ મુજાળો ને બગદ
પૂછજો." એ કહેવત તો ગાયકવાડ નરેશ હાંસ
માં સાંભળી નથી ? કે પછી રસિયાવાળા રટે
નહીનતી મુજા બેઠને એમને 'પ્રેરણા' થઈ
આતી હશે ! મમી તેમ પછું હવે એ દેશી
રાજ્યનાં સપદકાંઓ મુજાના આંકડા ચકાવીને
પોનાતી મુજાનું પાણી ! ખતાવવાના ખરા !
ઝોછમાં ઝોછું, પ્રભાતમાં સમિ તો મુજ
હચી રાજપોશને મા વળી દેશીઆંદમાં પછું !

મૂળાળી જતારીના નવાળ કાઠિ-સીલના પ્રમુખ તરીકે ગયા છે એટલે ત્યાં પણ મૂળાળી મદિમા વધેથી એમ લાગે છે આમ પીળા દિવસમાં આર્થિક દ્રષ્ટિએ નદિ પણ રોળ જમાવવાની દ્રષ્ટિએ મૂળાળી રખાવાઈ રહી છે ત્યારે સ્થિતિમાં આર્થિક દ્રષ્ટિએ હવે દાંડી ને મૂળાળી વધારવાની યોજના કોઈ વર્તમાનપત્રે વહેતી મૂળાળ છે. તે વર્તમાનપત્ર કરકસર રૂપે દલીલ કરે છે કે દાંડી મૂળાળ મૂળાળમાં અસ્તરાઓ વપરાય છે એટલું મોખડ ન્તે તોપો જનાવવામાં વપરાય તો? અને રોળની દાનમત પાછળ નોંસમય વપરાય છે તે સખત 'જુદાં' સંચાલન પાછળ વપરાય તો? કમલાએ લખ્યું આપી કરકસરીના છુદે. હિંદને સાંપડી નથી ન્તે સાંપડે તો ધરેપર સંવિદનાય ટાંગાર કે પગિયું, વિશ્વામિત્ર જેવા જુદા મુનિઓનાં દર્શન થાય! અને 'આપણે શરીરથી પ્રમણે અલીએ હીએ' એમ સમજીને મોલીઓ પણ ખુશ થાય! પણ પાછો દાનમેતા પ્રાન, વિચારના જેવો ખરોતે? તેમનો વિચાર તો જમાનાસ મહેતા જેવા સંરક્ષણ સમિતિના સભ્યોની છુદે પર નિર્ભર રહે તોય ત્રીસે નદિ! આશમાં આજી, લડાઈમાં રામચંદ્રાડે હાકલે તરીકે તે આપણા દાનમેતા પાછા પડે એમ નથીજા. એમેય દરેક દાનમેતા પેદાપથી હટવેદ કે નીમ હડીમ તો હોય છેજા, જેમ ઉત્તર દિશા દરેક મુરમે કે આતર વેચનાર આતર હોય છે તેમ!

૭

કારવાં કે દોરતો! આજે કારવાંનું પીઝુ વર્ષ પૂરું થાય છે લગાઈ આગળ વધતીજા ચાલી તેમ દરેકે મીઝે સાથે કામગીરા લાવે પણ વધતાજ ચલ્યા અને તેની અસર ચેપરે જગત પર પડ્યા વગર રહી નહિ. બધાંય ચેપરોનાં કદ નોનાં ચર્ચા થયાં, પણ કારવાંનું કદ તો હતું તેનું તેજ રહ્યું છે. આજે વધારે

વાની અમારી અપીલ તો સમસ્યા બહેરા કાનો પરજ પડી હોય એમ જણાય છે ગુજરાત અને બુંદેલ ગુજરાત પોતાના આ એકતા એક માસિકને નક્કાવવા જેટલું પણ ઉદાર બન્યું નથી ખેર તોય અમે તો તમારો મારીને ગાલ રાતો રાખે એમ મુસ્લિમ સાદિયતી આંટ જાળવવા ખાતર આગળ ત્રોજ વર્ષમાં પરજ, માંડી-રેલા, છીએ, ચાલુ વર્ષમાં અમે અમારું ધોરણ જળગરી રાખ્યું હતું, એક ખોટ રહી ગઈ હોય તો તે કાર્ટેનોની હતી હતી. અમારા કાર્ટેનકાર સામે નોંધોં માયા કરે છે અને બીજા કાર્ટેનકારોના બાંધ પૂછતોં તે એક એક કાર્ટેનના એટલા બંધા પેસા માગે છે. ન જૂટક એ તરફ અમારે આખ મીચાખલું? કરવા પડ્યા છે. કોઈ મુસ્લિમો કાર્ટેનકાર મળી આવે તો તેને ઉત્તેજન આપીએ. પણ, મળે છે કાલુ? જાંવાં? એ નિયાના અમારા પ્રયત્નો ચાલુ છે અને બીજા વર્ષમાં કારવાંને પુનઃ કાર્ટેનમય બનેલાં, પણ કારવાંને આગળ વેપાયવાની મુસ્લિમ-કોંસરોને તમજા હોય તો નોંધોં!

ગરીબ સંસ્થાઓને

કારિયાવાળો એક સાદિય પ્રેમી સદે કારિય તરફથી કારિયો ના ઉત્તેજનાયે અંબુક રકમ મળી છે ગુજરાત અને કારિયાવાળી ગરીબ સંસ્થાઓ એથવા એજુમનો અર્થો લવોજમે કારિયા ચાલુ કરેલી છે. ન્તે આપેની સંસ્થાને તે અર્થમેતા લાભે થયે હોય તો તોજાઈ લેવાજમાના કારિયો નોંધેલાં નામ નોંધાવેલાં મેતાવે

અસ્માઉલ હુસ્ના

રિક્કાઈ-સાબેરી

ભૂલ સુધાર:-ગયા અંકના પૃષ્ઠ ૩૩૨ માં લાંબી ૩ માં
“વર્જકના” છે તેને બદલે “વર્જકના” પદ્મ.

“યા કબીરો” (અદદ ૨૩૨) “એ
સર્વેથી શુભર્થ” (૧) જે કોઈ એને કસરતથી
હમેશા પદનાર રહેશે તો ઇ. અ. હુન્નામાં તેની
ઇઝઝતમાં બહુજ વધારો થશે. (૨) અગર
હાકેમ યા બાદશાહ એને કસરતથી હમેશા
પદશે તો તેના રાજ સોફા ઉપર બેસશે (૩)
એને કસરતથી હમેશાં પદનારને રાજ બીજાઓ
પર ગાલિબ રહેશે. (૪) એને કસરતથી પદ-
નારના દરેક મોહીમ (મુરિક્કલ કામ) ઇ. અ.
બહુ જલ્દી આસાન થઇ જશે. (૫) કોઇ
બીમાર ઉપર ૯ અથવા ૧૧ વખત પઢી દર-
રોજ દમ કરવાથી ઇ. અ. બહુ જલ્દી સારો
થશે. (૬) બીમાર માણસ એને કસરતથી
પઢી પોતાના જાન ઉપર દમ કરતો રહેશે
તો ઇ. અ. બહુ જલ્દી સારો થઇ જશે.
(૭) એની ગણતરી મુજબ દરરોજ ૨૩૨ વખત
પદનારને હુન્નાવાલા અઝીઝ અને હોસ્ત રાખે
છે અને તેની ઇઝઝત કરે છે (૮) એને કસ-
રતથી હમેશા પદનાર કોઈ પણ બેરી જનવાર
તેમજ કોડી ખાનાર જનવરોના હુમલાથી
બચેલો રહેશે (૯) એને હમેશાં કસરતથી પદ-
નાર દરેક આફત, બલાથી બચેલો રહેશે. (૧૦)
“અહલા હુન્ના યા કબીરો તકમ્પરતા
બિલકિબ્રીયાએ - વલ કિબ્રીયાઓ ફી

કિબ્રીયાએ કિબ્રીયાઓકા યા કબીરો” એને
હમેશા કસરતથી પદનાર ઉપર લખેલા બલા
ફામદા ઇ. અ. હાસિલ કરશે.

“યા હુસીનો” (સંખ્યા ૯૯૮) “એ
દુન્યાની દરેક આફતથી બચાવનાર” (૧)
એને હમેશાં કસરતથી પદનાર, હુબી જ્યાથી,
બજા મરવાથી, દેવે અગર પરીના હુમલાથી,
નઝર લાગવાથી, બચેલો રહેશે. (૨) એને
આમિલ મજ્જુર દરેક હાલતમાં પકડાપકાની
ઉપર દરરોજ ૪૧ વખત પઢી દમ કરવાથી
અગર પાણી ઉપર દમ કરી પીવાડવાથી ઇ. અ.
બહુ જલ્દી આરામ થઇ જશે. (૩) એને
હમેશા કસરતથી પદનાર કોઈ પણ બીમાર
ઉપર દરરોજ ૪૧ વખત પઢી દમ કરશે તો
ઇ. અ. બહુ જલ્દી સારો થશે (૪) કોઈ
ઓરંત અગર ગાય, બેંસને દૂધ બહુ કમતી
હોય તો એને દરરોજ કસરતથી પઢી પાણી
ઉપર દમ કરી તેમાંથી દીવજમાં બે ત્રણ વખત
પીવાડવું ઇ. અ. દૂધમાં વધારો થશે.
(૫) સફરની હાલતમાં એને કસરતથી
પદનાર સફરની દરેક મુસીબત, આફત, બલાથી
બચેલો રહેશે. (૬) એને કસરતથી પદનાર
ઇ. અ. દરેક આફત બલાથી બચેલો રહેશે.
(૭) એને હમેશા કસરતથી પદનારને ખુદાપાક

ગૈયથી રાત્રી પહોંચાડે છે. (૮) કોઇ પશુ નસા
ગામ અથવા શહેરમાં દાખલ થતાં ૧૧ વખત
દરદ શરીકે ૪૨ વખત "યા હડીઝા" પછી
૧૧ વખત દરદ શરીકે પઢી પોતાના અને જે
બીજા સાથીઓ હોય તેો તેઓના ઉપર. પશુ
દમ કરવાથી બધાઓ દરેક આકૃત બ્રહ્મથી
બચેના રહેશે (૯) એને હમેશા કસરતથી પદનારને
કાઠી આનાર જનવરો કદી હેરાન કરશે નહીં.
(૧૦) યા હાકેઝા, યા હડીઝા, યા રેકીએ,
યા મુચ્છો, યા અલ્લાહો યા અલ્લાહો.
જે કોઇ અનપવા ગામ અગર શહેરમાં જાય
અને ત્યાં કોઇ યર મદદગાર ન હોય તો
મગરબની નમાઝ પછી કિબ્લાએ ઉભો રહી
પ્રથમ અને છેલ્લે ૧૧-૧૧ વખત દરદ શરીકે
પઢી હાથ ઉઠાવી ૪૨ વખત એને પઢી ચારે
દીશમાં ધૂંક મારેથી ઇ. અ. ગૈયથી રાત્રી મળશે.
(૧૧) "યા હડીઝા એહડઝની" એને કસ-
રતથી પદનાર દરેક આકૃત બ્રહ્મથી બચેના
રહેશે. અગર કોઇ આકૃત બ્રહ્મમાં સપડાઇ
ગયો હોય તો એને "કસરતથી પદવાથી ઇ. અ.
બહુ જલ્દી છુટકારો થઇ જશે."
"યા હાકેઝા-યા હડીઝા યા નાસેરે
યા નસીરે યા ઝીઝકુન્વાતિઝ મતીના વરસુ-
લ્લાનુરંદીઓ એહકે ઇયાકનાઝ બોરો
"વ-ઇયાકનસ્તઝન" શરીઅત મુજબના કોઇ
પશુ જયજ કામ માટે કોઇ પશુ મંદીનાની
પહેરે ચાંદ રાત્રે નહાઈ ઘોષ પાક સાફ કપડાં
પહેરી બે રકાત નશીઝ પઢી તેના સવાજ હુઝૂર
સં અન્-વન્ સન્ને બખશી દઈ ૧૧ વખત
દરદ શરીકે પઢી કરચોં કાતેહા, ચારે કુન્ને
અને આપતુલ કુર્સી દરેક એક એક વખત
પઢી ૧૧ વખત દરદ શરીકે પઢી મંજુર
દુઆ પદનારના નામની અદદ યાય તેટલી
વખત; અથવા ૧૭૦ વખત ૪૦ હીવસ મુધી
પઢવું. પઢતી વખત જે કામ માટે હોય તેવું

બરબર ધ્યાન ધરવું અને પઢી રહ્યા પછી
૧૧ વખત દરદ શરીકે પઢવું ઇ. અ. એ અર-
સામાં કામ થઇ જશે. જે જલ્દી કામ પડે
થઇ જાય એવો વખત આવી પડ્યો હોય તો
૫-૭ અગર વધુ માણસોએ ઉપર મુજબ
નશીઝ ત્રણે પઢી દરરોજ રાત્રે ૭૮૦ વખત
પઢવું ઇ. અ. કામ થઇ જશે. એને દરરોજના
વઝીફ તરીકે પદનારની દરેક હાજત ખુદાપાક
પૂરી કરશે અને કોષતો મોદતાજ કરશે નહીં.
(૧૩) "અલ્લાહો હડીઝન અલ્લાહો લતી-
ફુન કદીમુન રખમી હૈયુન કૈયુમુન
લાયનામો" એને દરરોજ સાત વખત પઢી
પોતાના બદન ઉપર દમ કરવાથી વનન તેમજ
સંકરમાં દરેક આકૃત બ્રહ્મથી ખુદાપાક તેની
હીજાજત કરશે અને એ સિવાય એને કશુંદાઓ
મેલવશે.

..... દરેક જાતની
ટોપીઓ, હુંગીઓ, હોઝિયરી,
ગુજરાતી તલ્લીમા સાથના
પં જસૂરહ અને સીપારોઓ

તાજ કું લી લોહોરના
પં જસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

ગુજરાતી
વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો
::: કિફાયત સાથે મળશે :::
ફક્ત એકવાર પુધારી ખાત્રી કરો

અમીરીઆ લુકીશ માંટ

ચોકબજાર (જુહામાં મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

૩૭, ૩૮

નાનાલાલને વાંચ્યા પછી શ. અડવાણ
ધણેભાગે અપખ્યા ગદ્યમાંજ દીધે રાખત હતા.
તે આવ્યા અને વળી નવુંજ "સાહિત્યનું લક્ષ્ય"
લાવ્યા કે "આ સાહિત્ય ભારતીયના શું અર્થ
ધરાવે છે? સાહિત્યના વિષય; તે નથી ઉતરતું મુજ
ધ્યાનમાં, તે કૃપા કરીને બનલાવશે વણખરાજ
આપ?"

"શું વાંચ્યું આપનું કપાળે તમે? 'છંદુ-
કુમાર'ને 'જ્યા-જ્યા' વાંચનારની સમજે તે
છેકજ આમ ભાવજી સમાન હોય. એ કેમ
સંભવે? 'સાહિત્ય ભારત' કહે છે. સાહિત્ય
માં દાદાગીરી કરનારને! જે 'સ્થાન' પાંજરા-
પાળની ગાયોમાં, સાંદનું હોય છે તેજ સ્થાન
હોય છે સાહિત્ય ભારત'નું સાહિત્યકારોમાં. ફક્ત
નથી હોતાં તેને શીંગડાં કે પૂછાં!"

"સારે 'સાહિત્ય ભારત'ના શા અર્થ
ધરાવે છે? સાહિત્યના વિષય તે પશું સાચું સાચું
બતાવી આપોને આપ, તો 'વણખર' આભારી
અપણું આપને ને આપના આપને પૂછી!"

"બડવાણ! આપને છાંડીને, આપ સુધી
જવાની જરૂર નથી. કેમ વધુ પ્રમાણમાં
ઉપયોગ કરે છે, માળણનો પેલા ખિતાબ

ધારીઓની જેમ? બાકી- લે હવે સાંભળ
'સાહિત્ય ભારત'ના અર્થ છે સાહિત્યના
અર્થ, ધારે કે જે સાહિત્યમાં એવા સૂચો ન
હોય તો બારે માસ અભારતમાંના જેનું
અર્થજ રહે?"

"ત્યારે આ 'પુરાતત્વ' કઈ બધાનું નામ
છે સાહિત્યના વિષય, કે જેનો ઉદ્દેશ્ય તો આજ
કાલ યજ્ઞ રહ્યો છે રેડીઓ ઉપર પશું?"

"ખિરાદર અડવાણ હવે આપ સાહિત્યના
વિષયમાં જખ મારવા કરતાં બીજી કોઈ
લાઈનમાં ધાસ કાપો તો સારું? આટલાટલું
વાંચ્યા છતાં હજી પૂછાતું રહે છે પુરાતત્વ
વિષય? ધૂળ પડી તમારા પ્રાચીનમાં! 'જીના
તાર કસમ'વાળા એમણે ફેરીયાઓને તો જાણ્યા
છેને? તેઓતો સારો કે જીનો માલ રાખીને
તેના બમણા પેસા પેદા કરે છે પશું આ
પુરાતત્વવાળાઓ તો જીના પત્થરા, જીના
દસ્તાવેજ, જીના શિક્ષા, જીના દસ્તાવેજી
પુસ્તકો વગેરેમાં નાહક બેગન દુખણ કરતા
કરે છે!"

"હા...આ ત્યારે એમજ કહોને કે
પુરાતત્વવેત્તા એટલે સાહિત્યના જીના તાર

કસવાળા, અને પુરાતત્વ જીનો પુરાણો માલ સંધરવાનો ધંધો !”

“હસ્તો ! હા...આ, પણ તને ખજર પરી કે હવે સાહિત્ય પરિષદ ભગવાની છે, અધેરીને વિષે, અને ઉપપ્રમુખોનાં નામો સુંદરાની યદ રહી છે શુસપુસ એકઠીજનાં કાનમાં !”

“હીક છે બિચારા ખજરદારજી ધરડે ધડ-પણુ, ઘોરે ચંદવાની, ના પ્રમુખરયાને ચંદવાની પુરી થશે હોંસ અને ઉધાધનેા ભોગ યતું બચશે એમનું ભાગણુ; પણુ જાઈ-દસ ઉપપ્રમુખ-માંથી એક ખુસ્સીની લોટરી આપણા મુસ્લિમ સાહિત્યકારોને નસીબે નહિ લાગે એ નથી લાગતું તમને ? જો કે છેલ્લા ત્રણ દાયકાથી મુસ્લિમ સાહિત્યકારો જખખ મારે છે સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં, તોય ભાવ નથી જીતું કોઇ લાજીમ્મળાની તોણેય ! તો વાંક કોનો ? સાહિત્ય પરિષદથી આભડછેટ રાખનાર મુસ્લિમ સાહિત્યકારોનો કે મુસ્લિમ સાહિત્યકારોને કારે પાને રાખનાર સાહિત્ય પરિષદના કરતા કારવતાઓનો ? સમજાવશે કોઇ ભેદ લીતરના ?”

“પણુ કગવાલીની મેહફિસ જેટલોય રેસ ક્યાં લે છે મુસ્લિમ સાહિત્યકારો સાહિત્ય પરિષદની મેકામાં ? દારૂચરસવાળા બેકાર કે ‘શખચલી’ તો જાણે હીક પણુ લાંબા કાટવાળા ગઝલ સક્ષાટ ‘શયદા’જી, પહેલાં કવિ અને હવે ખગલમાં પુરાણાં ચોથાં તથા જીના પુરાણા ધંસાએલા શિક્કા ખિરસામાં ઘાલીને ફરનાર પુરાતત્વ ને ઇતિહાસિક શોધક ‘કોકિલ’જી, કવિતાઓ લખી લખીને ચરમાના કાચને જાડ બનાવી દેનાર આધ્યાત્મ કવિ ‘નસીમ’ કે ઇતિહાસના દુઃખે દુઃખી થનાર ને સાહિત્યની સેવામાં સુકાઈ જનાર ઇમામુદ્દીન, કે લીલા પાછળ દાય ઘોઘને લાગનાર ‘આસિમ’જી, કે

ગઝલશાસ્ત્રમાં ચમત્ક્રીટર જેવા ગણાતા ‘ઝાર’ સાહબ કે પુરાણાં પત્રકાર ‘કુરેશી’ ચોથાં કે ચોતરકાર ‘સાદીક’જી કેમ નથી લેતા ભાગ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદમાં ? અને કેમ નથી દેખાડતા પરચો પોતાની કસાએલી અતેધસા-એલી કલમોને વાંછીકારા ? અને કેમ યદ ગયા છે ઠંડાગાર પોતપોતાની મૃત્તિમાં ? અને કેમ નથી જતાવતા પાણી પબ્લીકેને ?

“હોય ! હશે ! પણુ હવે સુશયરાનું મેદાન તો વિશાળ યતું જાય છે ને ગુજરાતીને વિષે ‘કારવા’ ને બે ઘડી મોજ’થી વધીને પહોંચ્યું છે ‘ધરમાધરી આફતાબ’માં પખવાડિક પ્રકાશ પાથરવા કાઠિયાવાડની વિષે ! અને ડાકાલગાડી રહ્યા છે કાઠિયાવાડી શાધરો ઉસ્તાદ ‘કલીમ’ની જીવંજવામાં, તો પછી ગુજરાતી અને કાઠિયાવાડી શાધરો મળીને કાં ન થોજી કાઠે એકાદ સુશયરો પરિષદ કોઇ મધ્ય સ્થળે, અને કાં ન ચડાવે રંગ મુશાયરાનો ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદને પણુ ?”

“પ્રખ્યાત વિવેચક વા. મો. શાહ” કહે છે કે “એક ચેપર ચલાવવું તે રાજ્ય ચલાવવા બરાબર છે.” અને આજકાલ તો મોટા મોટા રાજ્યોના તાજ પણુ જોતજોતામાં ધૂળમાં રગસેત્રાય છે એ નગરે જેવાં જોવાં દિંદમાં એડીટર રાજેની સંખ્યા કંઈ નાની સુતી નથી ! રાજ્ય ગમે તેવો ગાડો ઘેરો હોય પણુ તેતય રૈયત તો હોય છેજ, તેમ આ એડીટર-રાજનેય રૈયત હોય છે તેમના આદકો. વળી ખુબીની વાત તો એ છે કે રૈયત તો બળવોય કરી શકે છે સ્વારે એડીટર રાજેની રૈયતથી તો બળવો પણુ કરી શકતો નથી ! બહુ બહુ તો તેના રાજ્યમાંથી વરસ વીતે નીકળી જાય છે. એ સિવાય બીજી કંઈ ચું કે ચાં ચઇ શકતી નથી. આ છે પ્રભાવ આપણા એડીટર રાજેનો. વળી

કોલેજને કહે છે કે "સંસ્કૃતને સંસ્કૃત થવા માટે અક્ષરમંદ વાંચકોની પ્રાપ્તિ થવી નોંધાયે." અમે કદીએ છીએ કે જેમ વાંચકો વધુ કર્યું અક્ષર, હોય, તેમ લેખક વધુ સફળ થઈ શકે છે. જેની ખાતરી કરવી હોય તે, 'પ્રચારના', 'સુદ્ધિ પ્રકાશ', 'માનસી', કે 'કુમારના' એડીટરને, યા તો 'કાકિયા' કે 'ગજરામાર' વેચનાર છુકે-સલરોને પુછી જીવે. અચરુ.

પણ રા. હડમત ઓઝા સાહેબ-દીકરાં ધડવાના પોતાના આપદાદાના ધધાને સદતર પડતા મુઝાને હવે લાપાઓની પાછળ લક લઇને પડ્યા છે! ઝા શુદ્ધેતો લાપાઓ ઉપર અદભૂત કાણુ મેળવ્યો હતો પણ આ શ્રીમાન તો તો લાપાના બૂન બની જવાની તમન્ના રાખે છે! "હુ દિ દના લાપા વિશારદો આનદો! આનદો! કે રા. હડમત ઓઝા જેવાં સાહિત્ય રત્નો કિંદનું નાક, હૃદય રાખવા મેદાને પડ્યા છે! વળી કોલેજીયલ કહે છે કે "કવિના એ વિગ્નાની પ્રતિરૂપિણ છે અને એનું પ્રધાન ધ્યેય સત્ય નદિ પણ આનંદ છે" અને તે પર વિનયન કરતાં રા. હડમત ઓઝા કહે છે કે આ દિસામે જુદો ગપો મારી આનંદ આપે તેજ ખરી કવિતા અને કવિ એટલે જુઝાઓનો પીર! આ ચિંતાય સાથે જેને વર્ષો હોય તે એલાસક રા. હડમત ઓઝાને પૂછી શકે છે

—વલુજીવે

મુરાદ ટેલરીંગ ઈન્સ્ટીટ્યુટ

લંડનની કદીંગ કોલેજની પદ્ધતિ અનુસાર, સાયન્ટીફીક કદીંગ અને ટેલરીંગ કામ, શીખાડવા માટે મુરાદ ટેલરીંગ ઈન્સ્ટીટ્યુટ ચાલુ કર્યું છે. કદીંગ અને ટેલરીંગનો આજે મધ્યમ અને દરેક વર્ગનાંને અનુકૂળ પડે તેવા શખ્યા છે. શીવણ કામ જાણનારને ફક્ત કદીંગ પણ શીખાડવામાં આવશે. વધુ માહિતી માટે મળે, યા લખો:—

સાયન્ટીફીક ટેલર. એન્ડ કટર.

Try our

Secret

Good Fit

મુરાદ ટેલરીંગ

વર્કસ.

યુનાઈટેડ મસ્ટર્સ પાસે,

રાંદેર.

સુલેમાન જી. મુરાદ

મુરાદ ટેલરીંગ ઈન્સ્ટીટ્યુટ એન્ડ ટેલરીંગ વર્કસ.

પ્રોપ્રાઈટર-સુલેમાન ગુલામ હુસેન મુરાદ.

.....નિઃશ્ચિન્તા!!

તાંડવે છે વિશ્વ ઉપર શાસકોની નગ્નતા!

અગમગે છે ખુલ્લે ખુલ્લે હિટલરોથી નગ્નતા!

પૂર્વનો ફેરી પ્રયાં અપનાવવી શું પાપ છે?

માનવી ભેતો નથી શું વાનરોની નગ્નતા?

આજ પણ અમં દેશના સફળાર્થે જે પૂજય છે

હિંદના ભક્તો મહીં કપિ વરોની નગ્નતા!

જે, હજી પ્રાચીણ માથે કયાક આલેખાયલી;

છે કળા સ્થાપત્ય આથે મૂર્તિઓની નગ્નતા!

વસ્ત્રો ખેંચી લઇને અમને સાહેબો મૂંડી ગયા;

જેમ મહીં અર્ચાય છે ને હિંદીઓની નગ્નતા!

એ કળા છે નૃત્ય છે, વખણાય છે, પોષાય છે

સભ્યોની દ્રષ્ટિ સમિપ સન્નારીઓની નગ્નતા!

લઈ જશે એક ઉન્નતિના શિખરે આ શોધકો;

એક દીન ભેશે બધાં એ માનવોની નગ્નતા!

મૂળે યઇને પ્રાણીઓમાં માનવે વસ્ત્રો ગ્રહ્યા;

વિશ્વમાં ખુલ્લી છે સઘળાં પ્રાણીઓની નગ્નતા!

શું સુધારાના વૃલ્લો ફાડી જશે “ધન્વતરી”?

કાવ્યમાં વાંધો છે શાને નસ્તરોની નગ્નતા!

“ધન્વતરી”

આભાર સ્વીકાર

દરેક સલામ: સંગ્રહ કરી પ્રસિદ્ધ કરતાં મી. મોહનદાસ ઇલાહીમ પટેલ-સંદેર તરફથી અભિપ્રાય અર્થે મળ્યું છે: પુસ્તક ને કે નાનું છે. છતાં તેના ફાયદા દરીયાઓથી પણ વધારે છે: સંગ્રહ કરવામાં ધણી મહેનત લીધી છે છતાં ને હેતુથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે તે સંપૂર્ણ રીતે પૂરે પૂરે એક લાગતો નથી. અંરબી નહીં જાણનારાઓને ને મુંઝેલી હતી તે કાયમ રહે છે. દરેક શબ્દને પાના ઉકે મા જોવી રીતે ગુજરાતીમાં જાપવામાં આવ્યા છે તેવી રીતે બધા દરેક શબ્દને બીજી આદરમાં જાપવામાં આવે તો અભણ મુરિદોને જરૂર ફાયદો થાય: અમુક મુક ગીતોમાં બૂમો રહી, મળે લાગે છે. આ જાળન તરફ કરતાં આનંદે જોવાએ છીએ: દરેક શબ્દની ફરીયાદ માટે મુરિદો જાળમાં પે મત છેજ નહીં. એના ફાયદા પદનાર મરી રીતે સમજાઈ જાણી શકે છે, શબ્દોમાં ડાખી રાખાય એમ નથી. પાના જાળ મા "સમજાણ" પછી ને કે "જાપણ" છે એ "સમજાણ" ને "જાપણ" પોતે "સમજાણ" માંગી લે છે, એ ન જાણણું હોત તો પણ આવી શકત. પુસ્તકની ઉપયોગીતા માટે તો બે મત હોઈ જ ન શકે.

કો: કાચું પુકું ૦-૫-૩, પાકું પુકું ૦-૬-૩, પરંદેશ: ૮ અગર ૧૦ પેની..

અરમુગાં-અલમુરતિયાં: 'કલીમ' વાંચી. પેશકુનિદ્દા: મુદમમદ ઉમર પાડેલા મેરાજના મુરુક નરમુદમદ તાહિદમુદમદ ગણાનીની શાહી પ્રસંગે મશહર શાહર 'કલીમ' સાદમ તરફથી અર્પણ થએલી સેદરાઓની આ પુસ્તિકા સેદરાની રીતમાં નવી જાળ પાડે છે. સેદરાની પસંદગી, જાપાઈ મેરાજ ઉચ્ચ પ્રકારનું છે અને સાથે 'મજન'ની શુભેચ્છા પણ આનંદે જોવી છે.

અબુમન ઇસ્લામ મેરામદરો ૪ થો રિપોર્ટ સને ૧૯૪૦ નો મળ્યો. ધાર્મિક જરૂરી

કાર્યો વિષયંત સ્કોલરશીપ વણે મળી, દેવરીય કલાસ, બેકારી નિવારણ, લાલચેરી: જીભિની છાદાદ વગેરે અનેક લોકોપયોગી કાર્યોમાં પણ અબુમન. ઉલટમેર કામ કરી રહી છે. આવી મુરિદો સંસ્થાઓ હવે કોમી જીનતિમાં કીક કીક સદાયભૂત નિવડી જાય છે એ મુસલમાનો માટે આનંદનો વિષય છે.

વાર્ષિક રિપોર્ટ નં. ૨: અરબોધનના મુદમ મુદમમદ અલમદ, અલતા વકફ રજીસ્ટર્ડ એસોસિયેશન આ રિપોર્ટ જોતાં અને જોતે મેસાની કારવાઈનો અનુભવ કરતાં જાણાય છે કે આ સંસ્થા: ફીન: અને ફુનપરી તાલીમ પાળા સાથે ખર્ચ કરી રહી છે અને એ ખર્ચ ઉગી નીકળ્યો છે એમ એનું શિક્ષણ કાર્ય જોતાં બેધડક, કંઠી લકાય. દરેકીઓ, સેકેટરી અને ઉસ્તાદોનો, વિસ્વાદ અને કામ કરવાની ધમક પ્રસંગાપાત છે સંપ અને સહિતનો સુંદર ઉપયોગકરની રહેતી આ સંસ્થાને એકાદ મારા મકાનની પણ જરૂરત છેજ કારણ કે સુંદર આદેમો સુંદર દેહ વગેરે લીધી જાતો નથી.

સંદેરની મુલાકાત લેતાં ક્યાં જમરો?

ધી પાગલ કાટેજ

રેસ્ટોરાં.

ઉમદ ફીલોસો, સંદેર.

ન્યાની દરેરોજની નવી નવી વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં યાદદાશત રૂપે રહી જશે.

માલિક: ઇ. એસ. એકુલ

‘હાપણીઆની નોંધપોથી’

અગર દેવે દર્મશાં સંભવ ઉપર આવતી મળતી નથી, કદા મુશ્કેલી સિવાય...
હોય તો પછી વેધદીવ રૂમની કંઈ પણ આવશ્યકતા નથી.

વાતડીયા મિત્ર શાંત દુઃખન કરતાં હાની-કારક હોય છે અને એમ અણપા છનાંય લોકો ધરમાં આમોદાન અને રેડીયા વસાવે છે.
માણસનું ચારીત્ર તેના હસ્તાક્ષરો પરથી ધરમાં આમોદાન અને રેડીયા વસાવે છે.
વાંચી શકાય છે તેથી તમારા પત્રો ટાંકાયે કરાવો.

અર્થ શાસ્ત્રી કહે છે કે દરેક માણસે એક માંથી જન્મી નીકળી જશે એમ સમજે છે, પણ તે દેવામાં વધારે હુમે છે કારણ કે તે એમ સમજે છે કે દેવામાંથી કદીએ નીકળી શકાય એમ નથી.
અર્થ શાસ્ત્રી કહે છે કે દરેક માણસે એક માંથી જન્મી નીકળી જશે એમ સમજે છે, પણ તે દેવામાં વધારે હુમે છે કારણ કે તે એમ સમજે છે કે દેવામાંથી કદીએ નીકળી શકાય એમ નથી.

દુન્યાની પાછી ભાષાઓમાં નમન, સાધા નાદારી-એટલે જ્યારે નાદાર જોતાના પેસા...
પાટલુનાં ખીસામાં મુકે અને કાટ આંગળાં કરે...
પાટલુનાં ખીસામાં મુકે અને કાટ આંગળાં કરે...

પુરુષો-દર્મશાં જૂનસરતે છોકરીઓની આસપાસ મધ્યમાણીની જેમ ભગ્યાં કરે છે.
કદન જ્યારે તેણી વાવડા વેચે છે ત્યારે નથી...
ભમતા.

માણસની જરૂરત પડે-છે...
દુન્યામાં કોઈનીજ ઘણી લાંબી મુદતથી...
વારસામાં ચાકી આવતી હોય તો તે વરસાદ છે...
માન છે પડે તેઓ સુખી થઈ શકે છે.

મુંઝવે જોતાની પીઠ ચાંચડીને પ્રગતિ કરી...
ચક્રો નથી, પણ ખુલ્લી ચાચ ત્યારે ધવડવાતો...
હાલો જરૂર લઈ શકે છે.

પૃથ્વીની કોઈ પણ વસ્તુ વગર મુશ્કેલીએ...
[૮૦૭]

ખધા ધધાઓમાં ડોક્ટરનોં ધધાં ધજોજ
સુરેલ અને કકીન લાગે છે કારણ કે હોશી-
યારમાં હોશીયાર ડોક્ટર છેવટાં સુધી ચેકકીસનું
કર્મા કરે છે.

છટી ઉચકતાં ગંધવોને કરાવો આવે છે
તેટલો જ કંટાળો આજના વિદ્યાર્થીઓને
ચોપડું હિંચકતાં આવે છે અને તેથીજ નાપાસ
ચંનેર વિદ્યાર્થીઓ પ્રોફેસરને 'કુભાર', 'કરતાં
વધુ' ડાહ્યા સમજતાં નેચી.

'હહાપહીઓ'

પરમો (ગોનારીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફત્તેહમંદ ઇલાજ

ડોક્ટર જસાણીની
જગમશાહુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર

[રજીસ્ટર્ડ]

બેધકક આજેજ અંજમાવો

ગમે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અથવા જીનામાં, જીનો
પરમો પ્રમેહ (પરમીઓ) સ્વપ્નામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી
(પર) ચતી સખત બળતરા, રીપું રીપું તથા અટકાવે થતો પેશાબ,
મુત્રાશયમાં આવેલો સોજો તથા ચયેલો જખમ તથા ઓઝો અને
પુરુષોના પેશાબને લગતા તમામ દર્દોને જડમુળથી નાશ કરી બગડેલી
ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને ધક કરે છે.

પચાસ પૌ. ગોળીની આટલીની કીંમત રૂ. ૩)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના જુદું.

જે ચેતવણી

નકલીઆઓથી ચેતવે.
ખરીદ કરતી વખતે દવાનું
નામ ગોનાડીસર અને
કુદડા છાપ સીલખંધ
રેકર્ડ તપાસી લેવે.

એક્સા બેતાબનાર ડા. ડી. એન. જસાણી,

વીકલભાઈ પાલ, રોડ, મુબઈ નં. ૪

સ્ટોકીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, કલ્ચીડ, સુરત.

આફ્રિકાના એજન્ટ:—યુનીયન પ્રો-ટીંગ વર્કસ, લૅ, વિક્ટોરીઆ સ્ટ્રીટ ડર્બાન.

[૮૦૮]

સવાલ-એ હોદ્દા પોતાની ઔરતોની પુછી વેપાર કરના હતા. તે હોદ્દાઓની, વાસેદા (મા)એ પોતાનું મકાન બનાવવા માટે હોદ્દાઓને, કશું: તે વેળા બન્ને હોદ્દાઓએ ૭ દગ્ગર રૂપીઆ તે દુકાનના દિસાળના ચોપડામાં દરેકે પોતપોતાના છત્તે કરજ લખી પોતાની માને મકાન બનાવવા રૂપીઆ મોકલ્યા. રૂપીઆ મોકલતી વેળા હોદ્દાઓએ ન તો કન્ગળા નામથી, ન હદીથે કહી કીધા; ન તો તે હોદ્દાઓની ઔરતોના તેમની માને છત્તે કરજ છે એમ કહી કીધા! બંદે પોતાની ખુશીથી પોતાને છત્તે કરજ લખી માને મકાન બનાવવા માટે મોકલ્યા. લગભગ સત્તર વર્ષ પછી મર્હમાએ એક વસીઅતનામું લખ્યું. તેમાં બન્ને હોદ્દાઓને બદલે હોદ્દાઓની ઔરતોના ૭ દગ્ગર રૂપીઆ, પોતાને છત્તે કરજ લખ્યા છે તો હવે એ રૂપીઆ ચારે મોદમ્મદી પ્રમાણે મર્હમાને. છત્તે બન્ને હોદ્દાઓની ઔરતોનું કરજ સાબીત થાય છે કે નહિ?

જવાબ-સવાલમાં લખેલી દલીલ ને ખરેખરી છે તો એથી બન્ને હોદ્દાઓની ઔરતોની પુછામથી વેપાર ચર ક્યો અને તેમાંથીજ મજદુર ૭ દગ્ગર રૂપીઆની રકમ પોતાની માના ઉપર મોકલવી. હવે હોદ્દા

ઓએ, પોતાને છત્તે કરજ લઈ પોતાની માના ઉપર મોકલ્યા કે માને નામે કરજ લખી મોકલ્યા એ સાદ્. રીતે સવાલમાં, જણાવેલું નથી, પણ હોદ્દાઓની વાસેદાએ પોતાના વસીઅતનામામાં ૭ દગ્ગર રૂપીઆની રકમ વિષે પોતાના છત્તે હોદ્દાઓની ઔરતોનું કરજ, લખે, છે. એથી સાદ્ સિદ્ધ થાય છે કે એ રકમ હોદ્દાઓની, ઔરતોની જ છે.

દેડેડીક વેળા રૂપીઆની રકમ અથવા કાંઈ યોગ એવી રીતે આપવામાં આવે છે કે તે આપતી વેળા, ખુદશી રીતે જણાવવામાં આવતું નથી કે, આ અપ્પરીય છે, અથવા કરજ છે. એવી સરેતમાં સંજોગો નેતાં દુકમ આપવામાં આવે છે કે, આપનારની ક્ષિતિ શું હતી કે મનલગ, કે ઉપલી બાબતમાં એજ રીતે જણાય છે કે રૂપીઆ હોદ્દાઓની, ઔરતોના છે. મર્હમા વાલીદાના આ બન્ને હોદ્દાઓ એટલે આ ઔરતોના ધણીઓ હવાન છે કે કેમ કે નર હવાન હોય તો તેમનાથી પુછવામાં આવે કે એ રૂપીઆ વિષે ખરી દલીલત શું છે? આ ને કંઈ મારી સમજમાં આવ્યું તે લખ્યું છે, દલીલતે હાલથી ખુદાપાક વધુ જાણનાર છે એ વિષે પૂરો સતોષ મેળવવા ખીજા આલિમોથી પણ દલીલત કરી લેશે.

સવાલ-કુનાવું જુદું આપણા કપડાંને લાગે તો તે આપણું કપડું નાપાક થાય કે ?

જવાબ-જો કુનારાના શરીર પર લીલી નાપાકી લાગેલી હોય તો તે પર કપડું અથવા હાથ લાગે તો નાપાક થશે, અથવા કુનારાના બદન પર સુકી નમ્મસત લાગેલી હોય અને કામ માણસ ભીંગેલું કપડું અથવા તો ભીંગેલી હાથ લાગે તો નાપાક થશે. બંને સૂરતોમાં કપડું અને હાથ ધોવા પડે. અને જો કુનારાના શરીર પર કોઈ પ્રકારની નમ્મસત ન હોય તો, કપડું તથા હાથ નાપાક થશે નહિ. હનશી મજબબમાં સુવેરની માફક કુનારો "નમ્મસત એન નથી" પણ કુનારાના મોંઢાની રાસ નાપાક છે

સવાલ-જમાઅતમાં રૂકુઅમાં શામીલ થઇને એક તરખીદ પઢી તો તે રક્ત મશી કે નહિ ?

જવાબ-નમાઝમાં રૂકુઅની અંદર એક વાર તરખીદ પઢી શકે એટલો વખત મળવાથી રક્તઅન મળેલી મણીશે.

સવાલ-ગુસલ માંથી પડે તો તેમાં કુસ્તી ને નાકમાં પાણી લેવાથી વઝૂ થયું કે નહિ અને તેથી નમાઝ થાય કે નહિ ?

જવાબ-વઝૂ તથા નમાઝ થઈ જશે પણ જુદું વઝૂ જુદું બેદનર છે.

સવાલ-સવારની નમાઝ જમાઅતમાં શામીલ થઇ જવાથી સુન્નત ક્યારે પડતી ?

જવાબ-સૂર્ય સાફ નિકળ્યા પછી સુન્નત પડે નમાઝ પછી વુસ્ત પડે નહિ.

સવાલ-અમારે ત્યાં જુદાં મરિજમાં બનજોઆ છે અને પેશાબખાનાઓ પણ છે. તેમજ મેશા ખુલ્લા રહે છે જેથી કેટલાક બદન મોશો અને બેસમજ લોકો દંમેશા પેશાબખાનાઓમાં જઈ ફરે છે અને દંમેશા એની ધણીજ તકલીફ રહે છે. દરરોજ બદખોર કે

છે અને સફાઈ રહેતી નથી માટે બંધ રાખવા અને નમાઝના અરધા કલાક પહેલાં બેલવા અને નમાઝ બાદ અરધા કલાક સુધી ખુલ્લા રાખવા કે જેથી સાફ રહે અને નમાઝીઓને તકલીફ પડે નહિ એથી કંઈ મુતવક્લીઓ ગુનહેગાર થશે ?

જવાબ-મરિજના મુતવક્લીને દક છે છે કે સવાલમાં દર્શાવેલી દકીકત મુજબ મસ લેહતને લઇ દરવાજા બંધ કરી શકે છે. એમાં મુતવક્લી ગુનહેગાર થશે નહિ.

સવાલ-એક માણસ ગુજરી ગયો, તેની એક ઔરત, એક મા, બે છોકરા, ત્રણ છોકરીઓ, એક બહેન, એક મહંમ બેનનો છોકરો છે. હવે એમાંથી વારસદાર કણ કણ છે. એની કેવી રીતે વહેંચણી કરવી ?

જવાબ-પ્રથમ મહંમના મોલમાંથી દક નેનને બેઝ અને કમ હોય તો તે અને પસીવત હોય તો તે ત્રીજા માલ સુધીમાંથી અદા કર્યા બાદ મહંમના મામના ૧૬૮ ભાગ કરવા, તેમાંથી ઔરતને ભાગ ૨૧, મરને ભાગ ૨૮, દરેક છોકરાને ભાગ ૩૪, અને દરેક છોકરીને ભાગ ૧૭ મળશે. કુદરે ૧૬૮, ભાગ પૂર્ણ થયા. જો ઔરતની મેહર બાકી હોય તો તેણીને વારસા વગરેક મહેરની રકમ આપવી જોઇએ. (સિરાજ.)

સવાલ-એક બાઇ ગુજરી, ગઇ છે. તેના એક ધણી, અને મા, અને એક દીકરો, અને એક દીકરી છે. એ મુજબ વારસો છે તો બહેન ધણી કેવી રીતે કરવી ?

જવાબ-પ્રથમ શરબ દકો અદા કર્યા બાદ મહંમના મામના કુદરે ભાગ ૩૬ કરવા તેમાંથી ભાગ ૬, ધણીને અને ભાગ ૬, માને અને ભાગ ૧૪, તેણીની છોકરાને અને ભાગ ૭, છોકરીને મળશે. (સિરાજ.)

વેપારી

ડિરેક્ટરી

‘કારવાં એજન્ટસ’:-

૧. ધી તાજ એજીન્સી

સુહ્રમદઅલી રોડ, મુંબઈ ૩.

૩. તન્ના ન્યુઝપેપર એજન્સી

નાનકવાડા, કર્ણાટી.

“Karavan” Agents:-

(1) LIMBADA & Co.

22, Diagonal street,
JOHANNESBURG.

(2) UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,
DURBAN.

લચલાના પત્રો

૧૯૪૧.નું ‘સનસનાટીભયું’ પુસ્તક

મુદ્રિત છે રૂપીઆ.

(વી. પી. પોસ્ટેજ બુક)

ઈમામુદ્દીન સા. દરગાહવાલા

દરગાહ ‘સરીફ’ નવસારી

ખજમે ઇકબાલનું ૭મું પુસ્તક

અરહામુલ શીલ

મુદ્રિત દશ આના

પોસ્ટેજ બે આના વધુ

ખજમે ઇકબાલ, કેહોર.

સાહે આપવાનું છે.

આ આનાં માટેનો માસિક ‘સાજ’
ફક્ત એક રૂપીઆ. બાર માસ માટે
રૂ. ૧૨) બહાર ખર્ચે આપનારને ૭
આનાનો ‘કારવાં’નો અંક પણ મળે છે.

હિન્દી બનાવના હુસ્નાઈયા, ન્દાવાના
સાધુઓ, દંત મંજન, રાહસ્ય પાવડર,
સ્ટેશનરી, વીગેરે માટે.

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ

કલ્કત્તા, સુરતમાં

એકવારે પધારો.

તાંજ કુંઠ લીઠ લાહોરના

‘ઉર્ફ’ તથા ‘સાંચ’ના

હિમાયત શરીફ

બ્લોકની છપાઈ.

હુદીયો:- રૂ. ૪, રૂ. ૫, રૂ. ૧૦.

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ, કલ્કત્તા, —સુરત.

પત્રવહવાર વેળા ‘કારવાં’નો હવાલો બહાર આપો.

ઈમામ માલિક (ર. અ.)

અનુવાદક:

આલિક રવાદ દાલ

“લોકો હજમ દાલિલ કરવાના. માટે આમ-તેમનો પ્રવાસ કરશે, પરંતુ મદીનાના આલિમથી મોટો કોઈ આલિમ મળવશે નહીં.”

—હદીસ શરીફ

હુઝરત અબુ અબ્દુલ્લાહ માલિક બિન અનસ (ર. અ.) હદીસ-વિદ્યાના બહુ જાણ્યાર આલિમ હતા. ઇસ્લામી તારિક્કીના તફસીરમાં જે જે ચાર ઇમામોની અમે બધા મુસલમાન પેગંબી કરીએ છીએ, તેમાંથી એક એઓ પશુ છે. એમના ખાનદાનનું અસલ વતન યમન છે. એમના પરદાદા હિ. સ. ૨ (ઇ. સ. ૬૨૩)માં ઇસ્લામ લાગ્યા અને મદીનામાં જ વસી ગયા. ઇમામ સાહેબ હિ. સ. ૯૩ (ઇ. સ. ૭૧૧)માં મદીનામાં જન્મ્યા. માલિક નામ ગણવત્તામાં આવ્યું. એમના દાદા, બાપ, કાકા સારાશ આપું કુટુંબજન હદીસનું આલિમ હતું. વિશેષ કરી પિતા અને કાકાએ એ અંગે સરસ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી હતી. ઇમામ સાહેબે એજ ઇદમી-વાતાવરણમાં શિક્ષણ મેળવ્યું હતું. એ સમયે મદીના તેવળા મુસલમાનોની ધાર્મિક-વિદ્યાઓ, ખાસ કરી હદીસ અને ફિક્હનું કેન્દ્ર હતું. આ બંને વિદ્યાના મોટા મોટા ધૂરધરો મદીનામાં મૌજૂદ હતા. લોકો મોટા ધૂરધરો મદીનામાં મૌજૂદ હતા. લોકો હજારો માઇલનો પ્રવાસ એડીને એમની સેવામાં ઉપસ્થિત થતા હતા. ઇમામ સાહેબે એજ છુટ્ટોગેથી ફિક્હ અને હદીસ શીખ્યાં. એમની તાલીમ

આદિથી અંત લગી મદીનામાં જ પૂરી થઇ. કયાંય બહાર જવાની જરૂરત પડી નહીં, છતાંય વિદ્યાર્થી અવરથામાં અનેક મુશ્કેલીઓનો એમને સામનો કરવો પડ્યો. એક વાર ખર્ચની તંગીના કારણે છતની લાકડીઓ વટિક વેચવી પડી. એમના એક ઉરતાંદ કેટલાય માઇલના અંતર પર રહેતા હતા. એઓ દરરોજ બીજા મહારની ધૂપ અને લૂમાં તેમને ત્યાં પંગે ચાલતા જતા હતા. એજ મહેનત અને શાખતો તો પરિણામ હતું, કે એમણે ઘણાંજ દિવસોમાં તે ઇદમ અને કમોલ પ્રાપ્ત કર્યાં કે ખુંદ એમના ઉરતાંદ એમના ઉપર ગર્વ કરવા લાગ્યા. અદલાહે એમના ઇદમમાં બરકત પશુ એવીજ આપી. એમની મારફત હદીસ-વિદ્યા ખૂબ ફેલાઇ. દૂર દૂરથી લોકો શીખવો આવતા, અને મોતાના દેશોમાં જઈ આ વિદ્યાને પ્રસારતા હતા.

ઇમામ સાહેબ કાળક્રમવાક હદીસનું શિક્ષણ આપતા હતા પ્રથમ સ્ત્રીનાં કરતા. વાજો અને કપડાંમાં તેજ લગાડતા જે સ્ત્રીઓ શીખવતા તે સ્ત્રીએ સુગંધીની ધૂપેદાનીઓ સુગંધાવવામાં આવતી. કાલીનનો ફરશ પાંથરતા. વચ્ચમાં ઇમામ સાહેબ તશરીફ ફરમાવતા. ચારે કોરે શાગિદોની હક જામતી. ચહેરા પરથી ગોરવતા અને વિદ્વતા દેખતી, અને મજલિસમાં ખામોશી છવાયેલી રહેતી.

એ સમયના મોટા મોટા અગ્રીરો બંદે ખલાફ પટિક એમની શાગિર્દોને ગૌરવ સમજતા હતા. અગ્રીરો પાનદાનના ખલાફ અગ્રીરો જાણે મનસુધી લઈ લાવે અને માન્ય સુધી એમનાં દર્શમાં શરીક થયા છે.

હદીસ-વિદ્યા હમણાં સુધી રક્ત સીનાઓમાં અને ભિન્ન ભિન્ન સરીનાઓમાં રક્તિત હતી. કોઈ બાકાયદા ગ્રંથ લખાયો ન હતો. ઇમામ સાહેબે પ્રથમ વાર 'મોતા'ના નામથી એક પુસ્તક તૈયાર કર્યું. એમાં તે બધી હદીસો એકત્ર કરી દેવામાં આવી, જે વિવાદાસ્પદ રાવીઓ દ્વારા એમના સુધી પહોંચી હતી. કુર્આનના પછી મુસલમાનોની એ પ્રથમ કિતાબ હતી, જે તે સુધમાં લખવામાં આવી, કેટલાક ઉદ્દેશ્યોએ અને હદીસની મશહુર કિતાબ 'સહીહ ખુબારી' ઉપર વિશેષતા આપી છે. ઇમામ સાહેબે બેએક બીજી પણ કિતાબો લખી છે પરંતુ એ કિતાબ સૌથી મહત્વની છે. એજ ઇમી ફજિલતોના કારણે ઇમમ સાહેબ, 'ઇમામે દાફ્ફિન' એવા લખાઈ મશહુર થઈ ગયા હતા. અક્સર આલિઓની માન્યતા છે કે આ હઝરત (સ. અ. વ) ની હદીસ (જે અમે આ લેખના પ્રારંભમાં પચ કરી દીધી છે) એમના જ જાણમાં છે.

આવો જુલદ-ઈમમ પ્રાપ્ત હોવા છતાં ઇમામ સાહેબ ધણા જ મળતાવળ સ્વભાવના હતા. લોકોના દુઃખ-દર્દ, શાદી-ગમી બધામાં શરીક થતા હતા. લોકોના હેઠ્ઠોનો ખ્યાલ રાખતા હતા. કોઈ બીમાર પડી જતો તો આજ તેની ખબર લેવા જતા હતા, મરી જતો તો જનાઝામાં શરીક થતા હતા, અને મરૂદેમના સગાવહાસોએ આશ્વાસન, અને રિવાસો આપતા હતા. ઇમામ શાફી (ર. અ.) એમના શાગિર્દો હતા, પરંતુ તેમની માટે ખાવાનું પોતે અંદરથી લાવતા હતા. મોટા સખાઈતા હતા.

એક વાર ઇમામ શાફી (ર. અ.) એ એમના અસ્તગવના બે ત્રણ થોડાઓની તારીફ કરી તો, ઇમામ સાહેબે થોડાઓનું આખું અસ્તગવ ઇમામ શાફી (ર. અ.) ને અર્પણ કરી દીધું. વિદ્વાનોની ભારે ઇજ્જત કરતા હતા. કેઈ વાનની ખબર ન હોય તે વાન એમને પૂછવામાં આવતી તો તુરંત જ કહી દેતા કે મને ખબર નથી. પોતાની જાણને સ્વીકાર પણ તત્કાલ કરી લેતા હતા. આડીધી સખ્ત ધૂણા હતી. ફરમાવતા હતા કે મદીનામાં એક કામ હતી. તેનામાં કોઈ એવું ન હતો પરંતુ તેણે બીજાઓના એજો ઉપર નુકસાનોની કરી અને તેનામાં પણ એવું પેદા થઈ ગયાં, અને કેટલાક લોકો એવા હતા જેમનામાં એવું તો હતાં પરંતુ તેમણે બીજાઓના એજોથી વારંતો ન રાખ્યા. એવી રીતે તેમના એજો પણ લોકો વિસરી ગયાં.

ઇમામ સાહેબને આ હઝરત (સ. અ. વ) થી ભારે મુદબ્બત હતી. બ્યારે કદિ આપની પાન આવી જતી તો ઇમામ સાહેબના મહેરાનો રંગ બદલાઈ જતો. અસ્તગવમાં સારા સારા થોડા અને ખચ્ચર હતા પરંતુ મદીનામાં કદિ સ્વારી પર બેસી નીકળતા ના હતા. એ માટે કે એમાં આ હઝરત (સ. અ. વ.) નું જિરમ-મુતારક દફન છે. જુદાવસ્થામાં પોતાના શાગિર્દોને સદારો લઈ આમતા હતા. પરંતુ સ્વારી ઉપર બેસવાનું પસંદ કરતા ન હતા. શિશુઓ આપવામાંથી જે સમય જાયતો હતો, તેનો ઉપયોગ કર્યા તો ઇમાદત (માર્ચના) કરવામાં અથવા કુએનિ-શરીફ પદવામાં કરતા હતા.

ઇમામ સાહેબ આવી સાદી પ્રવૃત્તિ અને મળતાવળ સ્વભાવના હતા. છતાં સાથેસાથ અદ્દલાની (ખુદાર) પંજુ ધીણું હતા. અગ્રીરો

અને બાદશાહોનો બસ એટલોજ અદબ કરતા હતા, જેટલો મજબૂત દરિયાએ જરૂરી હતો. અખ્લાસી ખુલ્લાના દરબારમાં દરેક શખ્સને માટે ખસીકાતા હથેાને ચુમ્મન કરવું જરૂરી હતું, પરંતુ ઇમામ સાહેબે કદિ પણ એવું કર્યું ન હતું.

એક વાર ખસીકા મેહલી, મદીના આવ્યો અને ઇમામ સાહેબની ખિદમતમાં ત્રણ હજાર દિનાર મોકલાવ્યા. એમણે સ્વીકારી લીધાં, પછી એમનાથી દરબારત કરી, કે મારી જોડે પાટનગર બગદાદ તરફ લઇ ચાલ્યા. ઇમામ સાહેબે સંદેશ-વાહક પામે કહી મોકલાવ્યું કે, “તમારી સેના-મહોરો એમને એમજ રાખી મૂકેલી છે. ઇચ્છા હોય તો મંગાવી લો પરંતુ હું મદીના છોડી શકતો નથી. આ કારણે કે આં હજરતે (સ. અ. વ) ‘ફરમાવ્યું’ છે કે “મદીના તેમના માટે ખેલતર છે, કાશ તેઓ જાણુને.” (હદીસ-શરીફ)

એક વાર મેહલીએ પોતાના બંને બેટાઓ હાદી અને હાજનને આજ્ઞા કરી કે ઇમામ સાહેબથી ‘મોતા’ શીખો. શાહઆદઓએ ઇમામ સાહેબને તેડાવ્યા. એમણે કહેવડાવી, મોકલ્યું કે દોકો વિદ્યાની પાસે આવે છે. વિદ્યા લોકોની પાસે જતી નથી. અને શાહઆદઓને ખુદ આવવું પડ્યું.

ઇમામ સાહેબ જે વંશને હક્ક સમજી લેતા હતા, તેનાથી પાંજા હક્ક ન હતા. એક વાર મદીનાના શાસકે ‘ઇમામ’ સાહેબથી કોઈ કત્તો માંગ્યો એ કત્તો શાસકની ઇચ્છાના ખિલાફ હતો. તેણે શરૂઆતમાં આવી ઇમામ સાહેબને સિતેર કોરડા-પિંજાવ્યા, અને એટલા મરગ્યા કે આપના બંને હાથ ઉતરી ગયાં. ખસીકા મન્સરતે આવી જાણ્યું યેં તો, શાસકને તુરંત જ ‘જરતરફ’ કરી દીધો. અને હુકમ કર્યો કે ગધેડા પર એસી પાટનગરમાં હાજર થાય.

‘ઇમામ સાહેબે ૧૧ મી રબીઉલ અવ્વલ હિ. સ. ૧૭૯ (ઇ. સ. ૭૯૫) ના દિને મુંતે-કાલ કર્યો. એમના શાગિર્દો, આસ્થાશુઓ અને સમસ્ત ઇસ્લામી દુનિયાના માટે આ એક ગમનાક ઘટના હતી. મુદ્દતો પર્થત આ ગમે મુસ્લીમ-વિશ્વને શોકગ્રસ્ત રાખ્યું. આવા ખાઅમલ, ખાઅખ્લાક અને અહરબાની આલિમ, કુદરત કદિ કદિજ પેદા કરે છે અને સાચું પૂછો તો ઇમને પ્રકાશ સાચા અર્થોમાં એવા જ લોકોના કારણે ઓસરે પણ છે, જેઓ ઇમની સાચી કદર, અને મૂલ્ય જાણે છે, અને જેમની જિન્દગીના દરેક ખૂણા માનવતા માટે શ્રેષ્ઠતર નમુનો હોય છે.

ઇમામ સાહેબ ધણું મોટા ફકીહ અને મુજતહિદ પણ હતા. માલિકી-ફિક્હએ સ્પેન અને આફ્રિકામાં ભારે લોકપ્રિયતા પ્રાપ્ત કરી છે. અહરરીયા, મોરોકકો વિગેરેમાં હમણાંય બધા મુસામાનો માલિકી-ફિક્હને માને છે.

બંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર ‘ધી નાંદ’ ગોળીઓથી ચાલુ થાય છે. માસિક અસ-ચલુની કાંઈપણ ફરિયાદ માટે રજા મળે. દવા સાથે જેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦૦ પરદેશ શી. ૧૦

—ગર્લ રહેતો અટકાવવા:—

“રોહંત” દર્વા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઇ લેવાથી છંદગી ભરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક ચાલુ કર્યુંએ નુકસાન નહિ. ડૉક્ટર વેદોએ અજમાવેલી દવા સાથે જેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦૦ પરદેશ શી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,
૪૨ ચચંગેટ સ્ટ્રીટ, મોનહાની સામે
કોટ, મુંબઈ, દેશ. ૨૧૩૪૩.

ગદ્યલન કરી નહિ. હજી અને જાણી જીમા-
રીઓને ઓળખી અને તેના ઇલાજ શોધી
કાઢ્યા. ઉચ્ચ લોકોના સ્વભાવે અત્યંત સારા
ફોળાના વૃક્ષો અને ઉત્તમ પ્રકારના જીવજંતુ
પ્રુથુશ્વર અને પ્રુથુશ્વર કુસોના છાં પછી
મૌજીવ કરી દીધા હતા. અરબોએ પોતાના
પહેલાવાળાઓના અનુભવોથી પુરા કાયદો
ઉઠાવ્યો અને તેમના પુરવઠાને વિચારપૂર્વક
અભ્યાસ કર્યો, અને તેમનાજ સાધનોએ પ્રાચીન
મિસ્ર, શામ અને બાબિલવાસીઓની વાતો
અને ખેતીના કાયદાઓ અત્યંત સંલગ્નપૂર્વક
સંધર્ષન નહિ, બલકે પોતાના જીવેલા અને
દેશના દેશોમાં તેને પહેલાથી પછી
દીધા, રચેનના ખેતીવાડી નીતિઓ નબની
નામની ખેતીની તરફથી એ કામ લેના
હતા, અને જળાશય છે કે તેમણે તે
કાયદાઓ ઉપર સંકળના પૂર્વક અમલ પછી
કર્યો હતો. અમે ફરીથી કહીએ છીએ કે તેઓ
પોતાની આગળના લોકોના પ્રીતેજ સ્વપ્નનારા
રક્ષા નહિ, બલકે પોતાના જ્ઞાન અને અનુ-
ભવોથી તેઓએ નવી રીતો શોધીને પોતાને
ત્યાં ફેલાવી અને તેના ઉપર અમલ કરીને
ખેડતો પાસે સોનું ઉત્પન્ન કરાવ્યું અને બગ-
રોને સ્વર્ગ બનાવી મૂક્યાં. એજ કારણ છે કે
એ વિષયમાં ખેતીને જે પ્રગતિ અને સૌનક
ધરવાળી રચેનમાં પ્રાપ્ત થઈ, તેના મુકાબિલો
તે ઝમાનામાં કોઈ પણ દેશ કરી શકતો ન
હતો. ("ઇબ્ને ખલ્દુન" મુકદ્દમહ જિ-૨,
પા. ૨૮૫) એની ઉત્તમ સાક્ષી તે કિતાબોથી
મળે છે, જે આ કળા ઉપર લખવામાં આવી
હતી અને જેમાંથી એક ઇન્દુસ્ટ્રીએ કૃષિકળા
વિષે પોતાની અત્યંત ઉત્તમ પ્રકારની યાદગર
આપણા માટે મૂકી છે, એ કિતાબો ઉપરથી
જળાશય છે કે ખાતર, જળસીચન અને ઝમી-
નને ખેતી માટે તૈયાર કરવાના તમામ કાયદા

ઓના અત્યંત વિચાર પૂર્વક અભ્યાસ કરીને
તેના ઉપર અમલ પછી કર્યો અને ક્યાવવામાં
પછી આવ્યો હતો. ખેતી માટે નાશાયક ઝમીનોને
ખેતી કરવા લાયક બનાવવી મોટી મેહનત
અને હિંમતનું કામ હતું. આ રીતિ માત્ર
રચેનનીજ ન હતી બલકે બીજા ઇસ્લામી
દેશોની પછી એજ હાલત હતી એક, રિવા-
યતમાં બ્યાન કરવામાં આવ્યું છે કે બસરામાં
શહેરનું મંદુ પાણી ખેતરોમાં આપવા માટે
સમય સમયે ખેડુનોને હાથે લીલામ કરવામાં
આવતું હતું, અને તે લોકો લીલામમાં રાખવા
માટે ખાસ રીતે શહેરમાં આવ્યા કરતા હતા.
("વાકુન, મુઅજિમ". જિ-૧, પા-૬૪૮)

અનાજ ઉપરત અન્ન ઉત્પન્નને સંભાળ
પૂર્વક સંચય કરવાની જીદી જીદી રીતો પછી
એ લોકોને સારી પેટ મા'લુમ હતી. ઝમીનના
જીવ જીવો રૂપો ઉત્પન્ન થયાં હતાં, તેના
અભ્યાસ પછી એ લોકોએ સારી રીતે કર્યો
હતો. તેઓએ ખેતીની ગરજ માટે એક પંચાગ
બનાવ્યું હતું તેમાં અત્યંત વિચારપૂર્વક અને
અનુભવો પછી તે માસો ટેરવી હતી, જેમાં
જીવ જીવ બીયાનું વાવવું સૌથી વધુ કાયદા-
કારક હતું.

તરકારીઓ ઉપર ખાસ લક્ષ આપવામાં
આવ્યું હતું. મિસ્રમાં "મારઓખા" (ઈસફનાજન-
પાલક)ની ખેતી બાગોમાં કરતા હતા. ("ઈબ્ને
બનાર" જિ-૨ પા. ૫૭૦) "આદ-મનન"
(વેગજી) એક ધરાની તરકારી છે, એને તેઓએ
પૂર્વમાં દરેક રથને ફેલાવી દીધી એક બીજી
મીસ્રો તરકારી "આનિયાન" (લોકોને તમામ
પાકોની રહેણાંમાં પહેલાથી દીધી. ("ઈબ્ને
બનાર" જિ. ૧, પા. ૧૧૬) ઘણા બાગોમાં
તરકારીઓને એક ખાસ સુધારો "મથારતુઝ
બકેલ" એમનીજ શોધ છે. ઇબ્ને અબ્વાએ
તરકારી રાખવા માટે સવિરનાર સમજાવ કરી છે.

મેવાઓ ઉપર પણ મોટું લક્ષ આપવામાં આવ્યું હતું. મેવાઓને ઉત્તમ બનાવવા, તેને ખુશનુમા રંગ આપવા, ક્ષેત્રોમાં પેદા કરવા અને પકાવવાની રીતો એમનંતર શીધે. સરી પહે પ્રચલિત થઇ

આમ ખુશનુમા-આખરી, સાથે સાથે જ વિલાસ પણ વધ્યો. એનું પરિણામ એ આવ્યું કે જુદી જુદી રીતોએ જુદામાં જુદા (કલમ) લગાવીને જાન જાનના મેવા ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યા, તે જમાનામાં એ લોકોને એનું જાન હતું કે, એકજ જાતમાંથી બે જાનના મેવા કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી શકાય છે. એમના આ કૌશલ્ય પરુ સાચા થઇ કે-અસાધારણ રંગોના પુષ્પો, જેમાં કે વાદળો અને પીળાં ગુન્નાજ ઉનારી સકાયાં. ખાતર અને મસાણા આપીને અંશુર (દાદી)નો સ્વાદ 'મદથી દેવાનું પણ તેમને આવડ્યું' હતું. ("છબને અવ્યાગ" જિ-૧, પા-૧૪૦)

ગાંધીના એકજ, વેલામાંથી જુદા જુદા રંગોના ખુમખા પેદા કરી લેતા હતા. અસાધારણ કદના શક્તાત્મ અને નારંગીઓ પણ પેદા કરવામાં આવતી હતી. ("છબને અવ્યાગ" જિ-૧, પા. ૧૪૫)

જુદામાં કલમો લગાવવાનો ડુનર ધણો આમ હતો અને એમાં તેઓએ ઘણી પ્રગતિ કરી હતી. દ્રષ્ટાંત રૂપે, ગુલાબની કલમ જાદમનાં ગાંધીમાં લગાવતા હતા. આ કળા ખાસ કરીને અશબ્દિકા અને રંગેનના પીળા લાગોમાં ઘણી આમ હતી ("છબને અવ્યાગ" પા-૪૨૦)

જાણ્યા છે કે તેઓ ખેતરો અને મેવાના બાગોની ઉત્પન્નને સુરક્ષિત રાખવામાં ખાસ રીતે મોટી દુનગમંદીથી કામ લેતા હતા. મેવાઓને ખાંડ અથવા મધમાં રાખવાનો ડુનર ધણો પ્રગતિ ઉપર હતો. દમિશ્કના કોમતી મેવાના મુરજા હમણાં સુધી પ્રસાર કરવા

લાયક સમજવામાં આવે છે. એ ખરું છે કે હમણાં સુધી તેમને અંતરરાષ્ટ્રીય પ્રદર્શનમાં મેડલ અથવા પ્રમાણપત્રો મળ્યા નથી અને સુરેષે આ કળામાં ઘણી પ્રગતિ કરી લીધી છે, છતાં સુરેષ હમણાં સુધી દમિશ્કના મુરજાનો મુકાબલો કરી શકતું નથી. કળાદ (?) જેને અરબીમાં 'તશદ વમની' પણ કહે છે, દક્ષિણ અરબસ્તાનથી, છતાં વધુ દૂરના દેશોમાં ખુબ પ્રસાર્યો. એનું મુખ વતન દિ-દુસ્તાન છે. દમિશ્કમાં એનો મુરજા પણ ઉમદ. તેવાર થતો હતો;

તેઓએ આ વાત સારી રીતે મા'લુમ કરી લીધી હતી કે જંગલી વૃક્ષોના મૂળોમાં અથવા તેના ખીયાંને, જેને દુષ્કાળના વખતમાં લોકો સામાન્ય રીતે ખુશક તરફ વાપરતા હતા-કેવી રીતે ખાવાને લાયક બનાવવામાં આવે, નુકસાનકર્તા કીડા, અને જુદા તથા ગાંધીની બીમારીઓથી મુક્તમાનોએ વાંકીપત મેળવી અને તેને દૂર કરવાની રીતો મા'લુમ કરી અને તેના ઉપર અમલ પણ કર્યો હરવા કરવાના બાગ

જે કાંઈ અમે લખ્યું છે, તેના ઉપરથી આ પુરતી રીતે મા'લુમ થઇ ગયું હશે કે અર-એને ખેતીવાડી સાથે કેવી, દિલચસ્પી હતી. એને જોતા આ તદ્દન બનવા જેવી વાત છે, કે શોભાને માટે દાર્શનિક બાગો ઘણા આમ થઇ ગયા. એનાથી એકતો એ કાપડો હતો કે લોકોને એ કળા સાથે વિશેષ રસ હોવાથી, બીજા આ બાગો આમ લોકોના આનંદ માણવાના, દરવા કરવાનાં ધામે પણ હતાં. અરબ અમીરોને આવા પ્રકારના કીડા રચાનો પાછળ અસખ્ય દૌરત હોવાવાની ટેવ હતી. ખુમારવિયદ જિન અહમદ જિન 'હુકુમના આનંદોદ્યાન વિષે, જે મિસ્તમાં હતું. નીચે પ્રમાણે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે:-

“પ્રમારવિયદ ન્યારે પોતાના પિતાની”
 વશન પછી મિસનો બાદશાહ “ચેવે”, ત્યારે
 જમણે મહેશ્વરી પાસેના મપદાનમાં તેણે
 બાગ લગાવ્યો, એમાં લાન લાનના બુધ્ધિદાર
 ફલ અને તરફ તરફના શ્રેષ્ઠ વૈષાધ્યાં, આ
 બાગને માટે તેણે ચિત્ર ચિત્રિત શ્રેષ્ઠ અને
 લિન્ન લિન્ન પ્રકારના ગુલાબ દર દરથી મંગા-
 વ્યાવહારી, “આ બાગમાં આશ્રયન પાશુ થતું હતું,
 ખજુર શ્રેષ્ઠના થડ ઉપર મોટી કાઠીગદી
 સાથે તાબાના પતરાં ચઢાવ્યા હતાં અને તેના
 ઉપર સોનાનો દોળ ચઢાવ્યો હતો, એ પતરાં
 અને શ્રેષ્ઠના થડ વચ્ચે શીશાની નાળીઆ હતી,
 ન્યારે પાણી છોડ્યાંમાં આવતું હતું, ત્યારે એણે
 જણાવ્યું હતું કે ખજુરના મુળામાંથી પાણી
 પાણી ઉછળી રહ્યું છે પાણી એક છોડમાં
 બેસ્યું થતું હતું અને પછી નાળીઓ વાટે
 નમામ બાગમાં વહેવાર જતું હતું, મિયારી-
 ને બુધ્ધિદાર કૂત્રોએ લાનલાનની નકશો
 નિગાર બતાવવામાં આવતા હતા ધણી કિયારી-
 ઓમાં એજ કૂત્રોએ લખાણો લખવામાં આવ્યાં
 હતાં, માળી દર વખતે કાનરનાં શ્રેષ્ઠનાં ફળો નક-
 પાનશો દહથી વધુ વધી ન જાય અને લખાણ
 ચોક્કસ રહે, આ બાગને માટે ખજુરનાં શ્રેષ્ઠ, ન
 અને લાંબ વાદળી અને પીળા રંગનાં મિસો
 ફર, ખુસાસન પહેરેથી લાવવામાં આવ્યાં હતાં,
 જે બીજા પ્રદેશમાં એવા મળતાં હતાં, ઝરદ-
 હતાં “જણા શ્રેષ્ઠ એક હતો” જેમાં “જણા”
 કલમ” લખાવેલી હતી, ખાસ કરીને જેના લાંબક-
 વસ્ત્ર બાગની આશરે હતી, જે સાગના લાંબક-
 થથી બનાવવામાં આવેલી હતી, એના ઉપર
 અછબોશરી નકશી કામ કરેલું હતું, એના
 અંદરના લાગ ધણી શાનદાર હતો અને તેના
 ઉપર વિવિધ રંગોએ નકશો નિગાર બતાવવામાં
 આવ્યાં હતાં, એના ફળો, મરેમરનાં હતાં,
 સ્ત્રીઓમાંથી પાણીના નદાનાં નદાનાં

શ્રેષ્ઠનાં ફળો, મધુર ફળો પાણીમાં બારા-
 રીની દિવાળીમાં, ખુદા માળાઓમાં રહેતા
 હતા અને આશરેની અંદર ચિત્રકલ સ્વતંત્ર
 કરનાં હતાં, બાગમાં રહેલો રહેલો જુદો જુદો
 જનના મોર, દળથી મર્યા (જિનજુલ દળથી)
 અને એ ઉપરોત બીજા, ફલો પાણીઓની
 એક મોટી સંખ્યા પાણી રહેતી હતી.

(“અરિઠ્ઠી” જિ-૨, પા. ૩૧૬: “છવેને
 નગરી અરઠી” જિ-૨ પા. ૫૬)

બગદારમાં પાણી બાગ-બગીચાના આમ
 શોધ હતો, ખુસાસન મેદાન મદાત્રયને ફરતે
 મોટા મોટા વિરાળ બાગો હતા, જે તે
 સમયના દિવાળ પ્રમાણે લીધાના શ્રેષ્ઠ અને
 અશુભની વેળાઓથી ઘેરાયેલાં રહેતા હતા
 (“બુઝાઈ” જિ-૨ પા. ૬૬૫)

આજકાલ પશુ તે સ્થળોમાં, જ્યાં ખુસાસન
 નરી સમયનામે અગ્રેષ્ઠની ખુસાસન સંસ્કૃતિને
 નાશ કરી નથી, બાગ લગાવવાનો અનુભવ
 પ્રત્યક્ષ લઈ શકાય છે, સામાન્ય રીતે સીધી
 સાલી લંબચોરસ પથરની બાંધેલી પટ્ટીઓ
 અને લખેલી ચોરસ ફલોની કિયારીઓ,
 જેના દિવારો પથરનાં બાંધેલાં હોય, પસંદ
 કરવામાં આવે છે, એ કિયારીઓમાં નાના
 ફલોનાં ખુસાસન ફલોની કાઠીઓ હોય છે,
 જેને કાંપીને એક સરખી ઉંચી રાખવામાં આવે
 છે, કિનારા ઉપર સીધાં લાંબાં શ્રેષ્ઠ ઉંચા ઉંચા
 સરો અને ખજુરનાં નાજુક ફલ અથવા
 ચોખ્ખાં લીસાં ચડાંમાં લીધું અને નારંગીના
 શ્રેષ્ઠ રાખવામાં આવે છે, દાક્ષીની વેળાઓ
 જાંબાવાળી પટ્ટીઓ ઉપર આંખોને આનંદ
 બખરી છે, કાઠીઓની જગ્યાએ ધણી કરીને
 કનેર, ઓસ ગાર અને દાડમ, જેમાં ભંડકતા
 રંગનાં ખુસાસન નિકળે છે, પસંદ કરવામાં આવે

છે. લાઝ ફૂલ આમ પસંદ હોવાને કારણે પુષ્કળ હોય છે. આ બધાં વૃક્ષો એવી રીતે રોપવામાં આવે છે કે તે વેતરાજ અંદરો થઈ જાય છે કે છુટથી રોપવામાં આવ્યા છે. એમાં ફેનિમ ઝાંચુઓમાંથી પરંતુ 'પેલ્લી' થઈ જાય છે. આંખો બાગ ફેનિમ અંદરના અને જાગણોથી ફરતી જાય છે. આ બાગોને જોવા એટલા માટે જુદેરી છે કે એનાથી એશિયાઈ રહેણી ફરણીના કાંઈદા અંદર આવે છે.

જ્યાંસુધી અમને માલુમ છે, આમ પસંદ ફૂલ ગુલાબ, સેસન, ઝાંફરાન, નીલોદર, લાલા, બાલસા, લાલમીન અને ગુરેશખુ છે. (ફોટો વિષે જુઓ; 'દરેકદાની' નિર્ણય, પા. ૩૪૨-૩૬૯).

પક્ષી
અરબો પક્ષીઓ પાળવામાં પણ હુનર અને મહેનતથી કામ લેતા હતા. હજુર અને મરઘા, મોટી સંખ્યામાં પાળતા હતા. એ પક્ષીઓ પાળવાના કામમાં પણ આવતા હતા. એમનાથી ઉત્તમ પ્રકારનું ખાનગર મળતું હતું. માટે એમને, અન્ય પક્ષીઓ ઉપર સરસાઈ આપવા હતા અને એમની કદ, પણ કરતા હતા. તેમના શૈલે મરઘીઓના ઉત્તમ વશને સ્વેતનાં લેણે કર્યો હતા. તેઓ એમની બીમારીઓ અને દવા પણ સારી રીતે જાણતા હતા.

ફસકરમાં ખાસ કરીને લોકો મરઘાં પુષ્કળ પાળતા હતા. અહિં એ અરતી પણ ઘણી હતી. યાકુતું બ્યાન છે કે લોકો એવીસ મરઘીઓ એક દિવસમાં મળતી હતી. (જુઓ 'નિર્મ' નિર્ણય, પા. ૩૦).

ખાસ અગદાદમાં પણ બાગ અને ગિમ્મી બાગોમાં શોભા માટે અને લેખમાં જોવાની શક્તિ ઉત્પન્ન કરવા માટે પક્ષીઓ પાળવામાં આવતા હતા.

વનસ્પતિને એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે પરિવર્તન કરવી જે કિંમતમય છે. 'બુધી' બ્યાન કરવામાં આવ્યું છે, તેના ઉપરથી જાણ્યું હશે કે અરબોને આ વિષયમાં કેટલું વિશાળ જ્ઞાન હતું. તેમણે એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે વૃક્ષોને લઈ જઈને મનુષ્ય જાતી ઉપર કેટલા મોટા ઉપકાર કર્યો છે; પરંતુ આ દારનાનું લંબુ અપૂર્ણ છે.

આ બાગ-બગીચાઓ, લગાવવાના જોઈક હતા કે વિવિધ પ્રકારના છોડોને એકા, દેશથી બીજા દેશમાં પહોંચાડી દેવામાં આવ્યા. દ્રષ્ટાંત રૂપે, તરબુક, જે ઇર્મને અમતારના લખવા પ્રમાણે મુળ પુરાસાને હોય છે. સાંધી તેને લાકીને ધરાકમાં રોપવામાં આવ્યો અને ધરાકથી રૂપેનમાં પહોંચી ગયો. એવીજ રીતે એક વનસ્પતિશાસ્ત્રી લખે છે કે, બાહુતલ કિતર આફ્રિકાથી રૂપેનમાં ગયું.

ફોના વૃક્ષોમાં નારંગી (અરબીનનારંગી) અને એ ઉપરાંત અન્ય ફળવાળાં વૃક્ષો અરબોના લીધેજ યુરોપમાં પહોંચ્યા. નારંગી ઘણા પુરાનકાળમાં પોતાના મુળ વતન દિન્દુરતાનમાંથી નિકળીને પશ્ચિમ તરફ પ્રસરી અને ફોનાની પેઠે અરબસ્તાનના પૂર્વ કિનારા ઉપર આવેલા એટલે ફૂલો, ફૂલો અને ફાલો કે પ્રખ્યાત અરબ વનસ્પતિશાસ્ત્રી દીનીરી એવું સમજાયેલું કે એ અરબસ્તાનના જ મેવા છે. ધરણથી હુકમત સાથે નારંગી, સિસીલી પેરેમ અને દક્ષિણ ઇટલીમાં આવી અને રોપવામાં આવી. યુરોપીયન સાંધાનો સંજ્ઞા 'ઝોર-જોર' અર્થ રીતે અરબી શબ્દ નાર-નર્મ હુનર અપભ્રંશ છે, જે દિન્દી નાર-ગાનું અપભ્રંશ છે. આંતો કિંતવ ઘણા લોકો જાણતા હશે કે મીકી નારંગી સાંધી

પહેલાં પોર્ટુગીઝો દિન્દુસ્તાનથી પોર્તોગાલ દેશમાં લાવ્યા અને લાંબી નજદીકતાં વિપ્લવમાં લલ્લ થયા. આ બનાવ ખુદ તેના ઇશાલિખન નામ "પોરુગુગો" અને અરબી "બુર્ગકાલ" અથવા "બુર્ગકાન" ઉપરથી સર્જ દેખાય છે. હુકમાં યુરોપને આ મેલો આપવા અરબોનેજ આજારી છે.

હીંજુને પિત્તાસ્તના સમયમાં દિન્દુસ્તાનથી લાવીને પશ્ચિમ તરફ પહેલોવાડવામાં અને પ્રસારવામાં આવ્યાં, એટલે સુધી કે એ હમી સદી ઇસ્વીમાં ઇરાકમાં સામાન્ય રીતે મળતાં હતા. ("ઇસ્લી" - જિ. ૨, પા. ૨૪૦) એજ ક્રમાં નામાં મિસ્તના શહેર હકીમમાં રોપવામાં આવ્યાં હતાં, ("મુઅજિમ" જિ. ૪, પા. ૧૫૨) પરંતુ તેરમી સદી ઇસ્વી સુધી આ જાડ યુરોપમાં પહોંચ્યું ન હતું. એના રોપણી અરબસ્તાનમાં થતી હતી. ઇસ્વી બયનારના શરૂદોમાં, તે ત્યાં માત્ર બગીચા રોપવામાં આવતાં હતાં; પરંતુ આ જાડ ત્યાં પોતાનું વનન બનાવી રૂકડું હતું એનું અરબી નામ "અતરજ" છે, જે ફારસી "તરજ"નું અર્પણ છે. એના ઉપરથીજ એનું ધરાની હોયું જણાય છે.

દીનીરીના લખવા પ્રમાણે આમલીનું વૃક્ષ દક્ષિણ અરબસ્તાન, સુદાન અને દિન્દુસ્તાનમાં થાય છે. એ ઉપરાંત બસરામાં પણ જોવામાં આવે છે અને ત્યાં પણ ખુબ ફળે પુલે છે. એ વૃક્ષને પણ અરબોજ બસરામાં લાવ્યા હતા. અરબોએ જદાહુને સૌથી પહેલાં શામમાં જોયા. (એના પ્રાચીન નામ પેરોકોકુત Pruecocoa, ઉપરથી અપભ્રંશ અલ્બરકોક છે.) અહિંથી આ મેલો સિસિલી, દક્ષિણ ઇટલી અને રોમમાં પહોંચ્યો અને આ યુરોપી દેશોમાં એનું નામ બરકોક અથવા અલ્બરકોક ઉપરથી અલ્બરકોકો (Albercoco) અલ

'બ્રાકો' (Albicoco) અલ્બરારી કોક (Albraticoque) વગેરે બની ગયું.

એવીજ રીતે શામમાંજ અરબોએ સૌથી પહેલાં આલુ (પીપીસ). જોયા અને એનું નામ "ફરસખ" અથવા "ફરસક" રાખી દીધું. તેમણે એની એટલી બધી પ્રગતિ કરી કે તે એક ઉમદા ફળ બની ગયું. હવે એને તેઓ "ફરોક" કહેવા લાગ્યા. આ મેલો સિસિલી અને દક્ષિણ ઇટલીમાંથી પછી યુરોપમાં પહોંચ્યો અને દુરાસીના (Duracina) ને, નામે પ્રખ્યાત થયો (Hehn કૃત "Flausthiere, and cultur, pflanzen" બાન્ડ, પા. ૩૧૨) અનાર. (દાડમ)નું જલ પણ મુસમમાનો આરક્ષેજ રોપેનમાં થઈને યુરોપમાં પહોંચ્યું. ("ઇસ્વી અવવામ" જિ. ૧, પા. ૨૫૩) । । । । ।

"બ્રાકો" (૨) જેને "અરબીમાં" તકાદ પમની" કહે છે, દક્ષિણ અરબસ્તાનથી ફર દરના દેશોમાં ફેલાયું. એનું મુજ વનન દિન્દુસ્તાન છે. । । । । ।

"બ્રાકો" જે દિન્દુસ્તાનથી આવ્યું હતું. માત્ર દિન્દુસ્તાનમાં ફળે પુલે. અહિં એના પોષા ખુશનું તરફ ઉપરોગમાં આવતાં હતાં. મેલો શરીરથી એનાં બીનાં (લંબુલય શામ) તમામ જતાં હતાં. । । । । ।

"મુસસાન" (મેલો જેનું જાડ) માત્ર મેલિર દની પાસે એક મુકામ મુતરિયદમાં ઉત્પત્ત થતું હતું (Travels to fana and Persia) આઘી સદી હિન્દી સુધી એ તેજ મુકામમાં રહ્યું પછી લાંબી દિનકામાં લાવીને રોપવામાં આવ્યું. અહિં એ ખુબ ફળે પુલે. અછાગ વાન એ છે કે મુતરિયદમાં એની ઉત્પત્ત તદ્દન ખતમ થઈ ગઈ છે. ("કિતાબ અત્ત-દહાન." યાકુન)

અગદાની એક પ્રકારની જાડી ઘણી
અશાદુર હતી. અહિંના દારૂમની પ્રખ્યાતી પણ
હાંધ ઓછી ન હતી અને રાખવામાં ઘણી
મહેનત અને સંભાળ રાખવામાં આવતી હતી
અને તેનાથી રૂઝ તેવાર કરવા હતા. ('ઇન્ને બયનાર'
જિ. ૧, પા. ૧૬૦)

પણુ કરીને 'શાલ અમરુદ' (અમરુદ)
સુશમમાનોનેજ કારણે લમણુ સુધી જાકી
રહ્યું છે. આપણને આ મેવા માટે તેમનોજ
ઉપકાર માનવો જોઈએ ઇન્નેનીનાએ લખ્યું
છે કે 'અમારા પિત્તારમાં એટલે બુનિયાનમાં
એક તરેલનું અમરુદ થાય છે, જેને શાંદ અમ-
રુદ કહે છે. આ મેવા જોગ અલંત શોદામંજા
રંગનો અને ઘણો રસોયો થાય છે. એની
છેલ એટલી બધી બારીક હોય છે કે આ
ફળા સ્વભાવ સાફ જણાય છે. ('ઇન્ને બયનાર'
જિ. ૨, પા. ૩૮૬)

અજખશનો છાંડ સયુનમાં ખાસ રીતે
ગળતો હતો. ઘણી સદી દિજરીમાં આ શહેર-
માથી નિકાલ થતી વસ્તુઓમાં અર્ધીય 'જો-
એષ્ટ દરજ્જે ધરાવતું હતું. ('ઇન્ને બયનાર'
જિ. ૧, પા. ૪૦૧)

તેજેપાંત (અગદા રાત્રી)ના છાંડ, ઘામ-
માંથી લાવીને મિસમાં રોપવામાં આવ્યા હતા
અહિંથી આ છાંડ ઈરાકમાં પહોંચાડવામાં
આવ્યા અને ત્યાંથી ઓર્મ થઈ ગયા.

દિન્કુસ્તાનમાંથી કેટલાએ છાંડ મરજાપાર
કિનારાથી પૂર્વ અરબસ્તાનમાં લોવવામાં આવ્યા
અને ત્યાં ખૂબ ફળ્યાં ફર્યાં; પરંતુ અહિંથી
આગળ દર દરના રેડીમાં જઈ શક્યા નહિ.
ખગુરના જેવું એક-જાં એક સીંચી વિશેષ
ખુશુમા હોય છે અને જેને અરબીમાં ફરફલ
(?) કહે છે, અરબસ્તાનના કિનારા ઉપર
આમ છે.

અરુદ-આદુ (અ-ગુલીલ) અને પાન
(તામર-નાનખોલ) પણ દીનીરીના લખવા
પ્રમાણે ઉમાનમાં મળતાં હતાં. પાનના પાનર-
ઓમાં ઉધ લાવનાર યુવુ હોય છે. અને
યમનમાં એને સંભળાવુંક રાખવા મારે
મધમાં રાખવામાં આવે છે; પરંતુ એ શરીરના
સંધાઓને નિર્જળ બનાવવા હતાં, જેથી આમ
રીતે ગ્રંથરી શક્યાં નહિ. ('બુલેકા' પા.
૩૮૬, 'ઇન્ને બયનાર' જિ. ૧, પા. ૨૦૦)

સંસ્કૃતિ અને સમ્બંધના ઉન્નતિ કરવામાં
અરબોએ જે અરથુતમ કાંચાં કર્યાં છે અને
જેવી રીતે આ પ્રગતિને વંશપરંપરા કાંચમ
અને ચાલુ રાખી છે; એ મારે યુરોપ, અરબોનો
જેટલો એ આભારી થાય કમી છે, અરબે આ
આભારના ભારને ન તેઓ ઉનારી શકે છે કે
ન તો અદ્વૈત આપી શકે છે.

મધન ચાર્લસનો પ્રતિનિધી જ્યારે દારૂન
રશીદની 'મોકેનેરી બેરા લખને અગદાથી
પોતાના દેશમાં પાછો ફર્યો છે, ત્યારે યુરોપ-
વાસીઓ તે બેરાને જોઈને દંગ અને આશ્ચર્ય
ચકિત થઈ ગયા હતાં. કયસરના દનિંદાસદાર
આઝનહાર્દ (Egghard) ના લખાણ
પ્રમાણે એ તોલકા-બેરામાં આ પ્રમાણે વસ્તુઓ
હતી.

એક હાંપી, એક અગ્રીમુશાને તેણે જે
કિંતમ કપ્રેગનો (ખુશુમા) હતો, કમી મતી લોખાન,
એ ખેડારી મોડારી ખતીઓ, એક પાળીની
ધડીપાળ, આ છેલ્લી ત્રીજી અંચી હતી કે તે
જમાનામાં યુરોપવાસીઓ તેની કારીગરીથી
તદાન અંગૂણુ હતા.

જોઈએ છોડા ઉપરથી સારી પહે અંદાજે
યુધ શકે છે કે જે યુગનું વર્ણન થયું છે. જે
તેના મુદાજનો વર્તમાન યુગથી કરવામાં
આવે તે પૂર્વ અને પશ્ચિમની સ્થિતિમાં

આકાશ અવગીનું અંતર દ્રષ્ટિગોચર થયે. તે વખતે યુરોપ, એશિયાની શેષિ અને કાદી. અડીઓને આશ્ચર્ય થકિન થઇ મળતે જોતું હતું અને દરેક પ્રકારની અજાણ અને કાદીગરીની વસ્તુઓ યુરોપને એશિયાના આપતું હતું. ખાસી તે જમાનો આવ્યો કે ઇસાઈયન વ્યાપારી યુરોપ મેદાનમાં આવ્યા, ઇસાઈ પોતાના પવિત્ર રથોની જિપ્પારત માટે નિકળ્યા, ઇસાઈમી દુકમનું ઇન્દ્રિય અને સિલિડીએ ખાસ રીતે લલચાવ્યા અને આકર્ષ્યા, સામમાં પહોંતાની રોચે પહોંચેલી ઇસાઈમી સભ્યનાં સાથે અર્ધ જંગમી યુરોપની મીનખાતનું ધરણુ થયું આ તે બનાવો છે, જેના લોચ નથી નથી શેષિ થઈ અને સરૂનિને સભ્યતાની અન્ય વસ્તુઓ, જે ક્રેબ્બર સરૂતિવાળા ઇસાઈમી દેશમાં રોઝ રોઝ ઉપન નઈ રહી હતી, રોકેટો રીતોએ યુરોપ યુરોપ પડેલી, એનાજ લીધે યુરોપવાસીઓને કષ્ટઓના નવા નવા નમો માંલુમ થયું અને તેઓએ તેને જેવાને તેવાજ પોતાને ત્યાં લઈ લીધા. દખ્ખાન કપે, અનલસ (Atlas), બરખન (Barchent), બનુ મુનગડિ કપડું, જેને અબ્બીમા બરખીન અને એનમાં બરેગાના Baragana કહે છે અને મસ્લિન (Muslin) અર્થાત મુસલી ઝીલુ કપડું) કિયાસ (વસ્ત્રો)ના ધણુ નામ અરબી.

માંથી 'લેવામાં' આવ્યાં. જેવે, Gupe (Guppa, Gupon, Goppe)=અરબી જુલુબદ વ્યાપારી અને ૩૬ પ્રયોગો (નામો) માંથી એક લાપડો, ટેરફી (Tarrifi) છે, જે 'અરબી' તઅરીફ' છે. એવીજ રીતના અસખ સંદેહ છે. જેવા ૩, Tayaze-Tarse જે અરબીમાં નામ છે, Materazde (=ચાપડ: અરબીમાં, મતરડ) Guts (=ચાપ-બરખન: અરબીમાં ઉદ)-Gallaklord (=અરબીમાં ખિલઅન); Kuppe, Coupel, Coppelu (અરબીમાં, કુબ્બદ) એના ઉપર થીજ Alcove અને રંધેનીસમાં Alcob છે. Talisman અરબીમાં નિલકિસમ હતું અને Amulet હિમાયત અરબી સંદ અસાનીદ, રંધેનીસમાં Alfinat-puc થઈ ગયો. એવીજ રીતે અગ્રોગાજ, બુનગાસાંસ અને રમેરૂમીમાં, અને અન્ય વિલાઓના ૩૬ પ્રયોગો, જાન જાનની વસ્તુઓ અને હવાઓનાં નામ, તેજ જમાનામાં અરબીમાંથી યુરોપની ભાષાઓમાં પરિવર્તન પામ્યાં. આ સર્વ વાતો ચોક્કસ રીતે લાક્ષિ કરે છે કે તે જમાનામાં યુરોપ, એશિયાઈ સભ્યના અને સંસ્કૃતિ ઉપરથી લાપડો ઉભવતું રહ્યું.*

સમાપ્ત

* અરમાના વ્યાપાર વિષે ઉત્તમ માહિતી Stawe દ્વાર Die "Handlertage Der Aroher Den Abhandlen", (૧૮૩૬) ખર્જીનમાં મળી ગઈ છે. જુની લેવા છતાં અત્યુનમ છે.

મુસ્લિમ બિરાદરોને ખુશ ખબર:-

દરેક દેખીતી સ્કીન પંધારનારા ગુદરોને પરદાની પુરતી સગવડ સંચાલ તેવા રૂસ સર્થે હોલેક્ટ્રીક લાઈટ, લવા ફુગલ અને અપ-ટુ-ટો ફરનીચર તથા ફેસ બોયકની મુદર સગવડના સાથેનું વિશ્વાસ પાત્ર સ્થળ:-

—: બિસમીલ્લાહ હોટલ :—

૬૦ રેલ્વે સ્ટેશન સામે, મુરત.

માલેક:- જે. એચ. સુભાશકાસંભોળી

(માસીક સાફ લાવવાની ગોળી)

શ્રીઓના અટકાવ સાફ ના આવવાથી ઘણીજ બીમારીઓમાં શ્રીઓ જેવી કે હીસ્ટીરીયા ગર્ભસ્થાનમાં દુખાવો થાય છે. પેટનું પેટનું દુઃખ તેમજ શરીરનું પુલવું, શરીરે જલ્દા થવું, ચરબી થવી, આખાં શરીરનું દુખવું, કમરનું દુખવું, લોહીના બગાડો થવો, હીસ્ટીરીયા જેવી બીમારી થવી, પાણીનું (ધાતુનું જવું) માથું દુખવા કરવું, ચક્રર આવવા વીગેરે બદલજમી થવી, આ ગોળીઓ અટકાવ આવવાના ચાર છ દીવસ આગળ લેવાથી અટકાવ સાફ લાવવામાં અકસીર સાબીત થઇ છે અને શ્રીઓના દરેક મુખ દરેકને પુરેપુરો આરામ આપે છે.

કીમત : ૩૨ ગોળીની હપ્પીના એક રૂપીઓ

બુદ્ધે સેનમ હેર ઓઠલ

આ તેજ સાધામાં લગાડવાથી મગજને થંડક આપી વાળને વધારવામાં તેમજ સફેદ થતાં વાળને અટકાવવામાં તેમજ લાંબો વખત લગાડવાથી વાળને કાળા કરે છે. ઉંધ ઘણીજ સારી, લાંબી, ખરેખરા વાળને અટકાવે છે અને ઘણાંજ લાભા કરવામાં અકસીર સાબીત થયું છે. કીમત ખોટલના ૧૨ આના

ધશરત પીલસ

ધશરત પીલસ ગોળીઓ દીઠ (દાર્) મગજ, લીવર, હોઝળી (સ્ટમક) તેમજ તમારું શરીરની શક્તિનો વધારો કરી, ભુખ લગાડી, લોહી વધારી શરીરને સુસ્ત ચાલાક બનાવી એકાં પર રોનક લાવી તેજસ્વી બનાવવામાં અકસીર છે. તેમજ ગમે તેવા કારણથી ધાતુ પાતળી થઇ અશક્તિ વધીને નામરદાન આવી ગઇ હોય તેને ધાતુ પુષ્ટ કરી, જીવાનને નવજીવાન અને ધરડાને જીવાન બનાવવામાં અકસીર સાબીત થઇ છે, ફક્ત એકજ શીશી વાપરી ખાતી કરો અમારી યુનાની ફાર્મસીમાં આશરે ૪૭ વરસની અનુભવીક દવા છે. નાસીપાસે થઇ ગયેલા દર્દીઓને આરામ થયો છે. કીમત ૪૦ ગોળીની શીશીનો રૂા ૧-૮--

ધકસીરે પાયેરીઆ મુનુન મુકવીએ દનદાં

આ મગજનાં દાંતને લગાડવાથી દાંતમાં થતું પડ અને લોહીનું નીકળવું, મોઢાની ખરાબ વાસ, મેલને દુર કરીને દાંતના દુખાવાને નથા હાલવાને દુર કરવામાં અકસીર સાબીત થયું છે. કીમત શીશી એકનો રૂપીઓ ૧.

મુપુર ઇકસીરલ હાઝીમ

આ મુપુર ખાસ બદલજમી માટે અકસીર છે ગમે તેવો પેટનો દુખાવો પુલાવો હોય, હજમ થતું ન હોય, ભુખ ન લાગતી હોય, ખાટી ઓડકાર આવતી હોય, કબજિયાત હોય, પચન ન છૂટતો હોય, તેને કાયદો કરી ભુખ લગાડી, હજમ કરી ઝાડો સાફ લાવવામાં અકસીર છે. કીમત ખોટલની રૂપીઓ ૧)

હિન્દ બહારના ઓડો પુરતી સલાખથી મોકલવામાં આવે છે. બહારમાં એક નોટાની જરૂર છે, પત્ર વહેવાર નીચેના સરનામે કરો.

વિગન માટે પ્રાઇસ લીસ્ટ મંગાવો. વી, પી. ઉપર ખ્યાન અપાય છે. દરેક બીમારીનો ઇલાજ કુષ્ટ વહેવારથી કરવામાં આવે છે, જ્યાંથી માટે દીપીટ બીડી.

મળવાનું કેકાણુ :—

મેનેજર યુનાની ફાર્મસી (રજીસ્ટર)

આફ્રીકાના સોલ એજન્ટ :—

યુનીયન પ્રીન્ટીંગ વર્કસ

ખાંડ બગર :— સુરત

૬૨, વિક્ટોરીયા સ્ટ્રીટ—હરબન નાનાલ

સિદ્ધિ.....ના.....સન્મોર્ગ

રજી કરનાર : "ગાફિલ"

(સર્વ દુષ્ટ લેખકને સ્વાધીન છે)

૭૬

બધાય લોકો પોતાનાં પરસેવામાંથી શ્રીમંત થયેલા હોતા નથી, આપણું ધન આત્મી મળ્યું હોય એવા શ્રીમંતોની સખ્યા વિશેષ છે. પરીણામે આવડતનાં અભાવે તેઓમાંનાં અનેક વડીલોપાછાંત પૂંછમાં ઉમેરો કરવાના બદલે દેવાળાં કાઢે છે.

૮૦

કાર્ય કરવાની પ્રવળ દમ્બાશક્તિ ઉપર આપણું યશ અવલબી રહેલું છે, એ ખૂલસો નહિ.

૮૧

કર્તવ્ય પાલનમાં આયુષ્ય વીતાડે તેજ ઇન્સાન.

૮૨

એકનિષ્ઠા ન હોય છતાં પોતાનીજ મદદતા ગાનાર માનવી ક્યારેય સફળતા મેળવી શકતો નથી.

૮૩

હમેશનાં ઉપયોગમાં આવતી સવ સાદી કે નજીવી દેખાતી વસ્તુઓમાં પણ અનેક ખૂબીઓ સમાયેલી હોય છે, તેનું સાચું જ્ઞાન આપણને ત્યારેજ થઈ શકે કે જ્યારે હુંક મુદત માટે આપણને. તેનો લાગ કરવાની ફરજ પડે કે સ્વેચ્છાએ લાગ કરીએ. કમનસીબે આપણે નિરંકુશપણે જીવી રહ્યાં હોવાથી એ સાદી કે નજીવી વસ્તુઓમાં રહેલાં આત્મ દે આપણે શુભોવી મેકા છીએ.

૮૪

અનેક વિદ્વાં નડવા છતાંયે રાફ કરેલા શુભ કાર્યની પૂર્ણાદુતિ માટે જાંપીને નહિ બેસવાનો સદ્ગુણ આપણે કેળવવો જોઈએ.

૮૫

તમારું જ્ઞાન બહુવારમાં મૂકી ન શકાય એવું નકામું હોય, તો તેના કરતાં મુઠ્ઠી ધાન્ય ઉત્પન્ન કરવામાં અન્યને ઉપયોગી થવું એ વધારે ઉત્તમ છે, સંભવિત છે, કે પંડીતોને તમારું એ કાર્ય ન ગમે, પણ અદભાદનાં દરનારમાં અન્યને ઉપયોગી થવાય એવા જ્ઞાનની કિંમત વધારે છે. બવહારમાં મૂકી શકાય એવું જ્ઞાનજ સાચું જ્ઞાન કહી શકાય. કેમકે પણ ઉપયોગી ન થવાય એવી વિદ્વાં કરતાં તો નિર્મળ હૃદયનાં આમડીયાઓનું પ્રેમાળ જીવન વધારે આવકારદાયક છે.

૮૬

દેખાવ કયાં વગર ઉપકારની શક્તિ કેળવવી. અને કેમકે પણ બાહેર કયાં વગર ઉપકાર કરવો એ એવું સદ્ગુણ ગણાય.

૮૭

સત્યની સંખ્યાબંધ પાતો કયાં કરતાં એકાદ સત્યને આચરણમાં મૂકવાનાં પ્રયત્ન કરો.

૮૮

પ્રત્યેક ઉત્તમ કાર્ય શરૂઆતમાં અસંભવિતજ દીસે છે, પણ કાર્યની સરજાત કયાં પછી તેને સતત વળગી રહેતાં તે વખતનાં વહેવા સાથે સંભવિત થાય છે.

૮૯

માનવ જગતમાં સારા મિત્રો મહામહેનતો મળે છે, તે કેટલીક વખતે તો મળતાંજ નથી, બેઠતર એજ છે, કે આપણે મિત્રોની સેવા-ખેલની ભાંજગમાં ન પડતાં સારાં પુત્રકો સાથેજ દોરતી કરી લેવી. સારા મિત્રો ક્યારેક પણ ચતુરજો થવા સંભવ રહે છે, પણ સારાં પુત્રકો તમોને ક્યારેય દગો દેશે નહિ.

૯૦

શૈનારનાં આંસુ ઢહોવા અને તેમને આ-આસન આપવા, ત્રણર થવું, એ મણુ આપણી એક મહાન દુરજ છે.

૯૧

સુંદર રવરૂપ કરતાં સુંદર વર્તનની જગતને વધારે વજર છે.

૯૨

શુદ્ધિ, ધન, અને પ્રાણ એ બધુંયે હોવા છતાં માત્ર પાણીથીયે 'કાંઈ' બહુ ચતુ હોય તો ન કરવું એ આપણા ગાદે સરમ ભરેલું ગણાય.

૯૩

પ્રયત્ન વખતે માર હા મારી બોલવાનોરા માનવીઓ, વધારે દર્શાવનારાઓ કરતાં વધારે ભયંકર પ્રસાર થાય છે.

૯૪

આત્મિતા ઇલાજ છેજ નહિ, છતાં તુલિત પછીનું જીવન અકરે જતે છે, એ નિર્વિવાદ સ્વ છે. અને એટલા માટેજ તુલિત કરતાં આત્મિત વધારે આપકારદાયક છે, કારણ કે આત્મ માનવી સદાય પ્રકલ્પથીજ રહે છે. બધારે તુલિત ધન-સાનને પ્રયત્નોની પ્રેરણા આપતી નથી.

૯૫

જન્મોને અંજાન રહેવા કરતાં પ્રત્યાન ન જન્મે એ વધારે ઉત્તમ છે.

૯૬

સ્વમાન, આદરમાન, અને નિમલ આદર-દાસ સર્વેથીજ સત્તા મેળવવામાં સફળતા મળી શકે છે.

૯૭

કાષ્ટપણુ રથગ, સંતોગ કે સમયમાં અને ને રીતે થવું બની શકે તે રીતે માનવ જગતનું બહુ કરવું, એ વ્યકિતગત આપણું દરેકનું કર્તવ્ય છે.

૯૮

નિષ્ક્રાંતાનો સમ્પદ વિશેષતઃ કાલર મનુષ્યોનાં સન્દર્શકોમાં વજરે પડે છે, સાહસિક લોકો નિષ્ક્રાંતાને ચણકારતા નથી, તેઓ તો અનેક-વાર નિષ્ક્રમ જવા છતાં ફરીથી કાર્યની શરૂઆત કરે છે, અને જ્યાં સુધી સફળતા મળતી નથી, ત્યાં સુધી જાપોને ખેસી રહેવામાં પાપ માને છે.

૯૯

જીવન નિર્ભય હોય તો કોઈનો ભય રહેતો નથી, કોઈની નિર્દયતા આપણું ને ડાબી લકની નથી.

૧૦૦

કોઈની પણુ નિર્દોષ કરવા કરતાં, કોઈને પણુ પ્રેરણાદન આપવું એ વધારે એવધર ગણાય.

૧૦૧

ચાણુસાધ વગરની દોલત કરતાં, દોલત વગરની માણુસાધ વગરને જીવન પંથ દોરતી વ્યવ છે.

૧૦૨

મુલાખીમાં નોન-નોખાં સર્વ સાધનો મળતાં હોય, તો પણુ સખ્તાર્થ લેતીને રવત-વતા પ્રાપ્ત કરતી વધારે ઉત્તમ છે. કમણુ કે મુલાખીમાં અજોખી તકોનો યોગ્ય 'લાભ' લઇ

હોતું નોંધ્યે, કે જેથી આપણે રાત્રે સુખે સુષ્પ શકીએ.

૧૧૭

સુખ-શાંતિનો સર્વનાથ કરવા માટે માત્ર પ્રેમરૂપી ઓરજ પૂરતું છે. સદા જેએન રહેવું હોય તેજ પ્યારમાં પડે.

૧૧૮

કુળ કરતાં એ સારા શિક્ષણની વધારે આવશ્યકતા છે ઉચ્ચકુળમાં જન્મેલ ધનસાન સંભવિત છે, કે અજ્ઞાનતાનાં અંગે હયવાનોની કક્ષામાં મુકાઈ જાય. પણ સોગ્ય શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરેલા, એક ન્યાધારણ માનવી પણ ધનસાનીયત ને દીપાવવામાં પછાત નહિ રહેવા પામે, એ દીવા જેવું રપટ છે

૧૧૯

મુસ્લિમોએ નિરાંતર પોતાની અવદતા લક્ષ્યમાં રાખવી નોંધ્યે, અને ઉગ્રઉથનાં અટકવું નોંધ્યે.

૧૨૦

તમારા લાગ્યની વિષેની તમારી ફરીયાદ અન્યનાં દુર્ભાગ્ય ઉપર દ્રષ્ટિપાત કરતાં તરતજ દૂર ચઈ જશે.

૧૨૧

અનેકવાર પટકાઈ પડ્યા છતાં ફરીવાર ટટાર થનાર પોતાની એક દર મુશ્કેલીઓનો અંત આણી શકે છે.

૧૨૨

સાધન સંપન્ન હોઈએ, સારે નિર્ધનાવરથાનો ખ્યાલ રાખવો એ અત્યંત જરૂરી છે, પણ ગરીબીમાં વારંવાર શ્રીમંતાઈનો વિચાર કર્યા કરવાથી માનસિક વેદના વધે છે.

૧૨૩

યાદ રાખજો કે કોઈ પણ કાર્ય ક્ષેત્રમાં હારવું એ શરમ ભરેલું નથી, પણ હાર્યા પછી જીતવા માટે ફરીથી પ્રયત્નો ન કરવાં એ પાપ છે, પ્રાયમિક દશામાં પ્રત્યેક માનવી હારે

છે, પણ જીતનાર કરતાં હારનાર બમણો અનુભવ મેળવે છે. એ બૂઝવું નોંધવું નથી.

૧૨૪

કૌટુંબીક લગ્ન પાટોશીઓનો ધિક્કાર બહારી લેવા સમાન છે. માટે કુસંપથી બચવા શક્ય તેટલાં પ્રયત્ન કરતા રહો.

૧૨૫

તમારી નિંદા એ તમારી બુદ્ધિમાં ઉમેરે કરે છે, નિંદાજ તમોને તમારી જવાબદારીઓનું સાચું જ્ઞાન કરાવે છે.

૧૨૬

શીખવામાં અતિ ઉતાવળ કરવી, એ વહેલામાં વહેલું બૂઝી જવા માટે છે, માટે જે કાંઈ શીખો, તે ફરીથી ન બૂઝાય એટલી ચોક્કસતાથી શીખો

૧૨૭

નિશ્ચિતતાનું સર્વોત્તમ સાધન અંકુશમાં રાખેલી જીલ છે, જીલ જ એક એવી વસ્તુ છે, કે જે માણસનાં સુખચેતનું સર્વ નાશ કરે છે.

૧૨૮

કોઈથી મુખાવેલી વસ્તુ દારૂથી પાછી મેળવી શકાતી નથી, ને એટલા માટેજ કોઈ દશમ કરવામાં આગ્યો છે.

૧૨૯

જે વસ્તુ સના તિક્ષણ રહેવી નોંધ્યે. આગર અને તરવારની ધાર ઉપર ક્યારેય કાટ ચઢવા દેશો નહિ.

૧૩૦

દરરોજ સંખ્યાબંધ વાતો કરવા. કરતાં પ્રત્યેક દીવસે એકાદ કાર્ય આટોપી લેવું વધારે લાભદાયક છે.

૧૩૧

ધાતુની પરિક્ષા અગ્નિમાં થાય છે, પણ માણસની કસોટી ચોક્કસ સંનિગેમાં થાય છે.

અપૂર્ણ

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

મુસ્લિમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી શહ જોઈ ગયું છે તે કુઆને પાકનો માતબર ગુજરાતી તરજુમા એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતન એક મશહૂર કાતિબ પાસે ખુશખબર લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેજનો સુંદર પદોષ્ઠળનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને નરળ ગુજરાતી ભાષ માં તરજુમા આપવામાં આવે છે. તેની નીચે નંબરો આપી માતબર તફસીરોના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા નાથે સમજાવવામાં આવી છે કે નાખાળુ જ્ઞાનવાળો પણ મારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો આર કાઢી શકે જાવી મારે. કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાં મુખીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવા ભલામણ છે.

અરમાનો	સીપારો હદિઓ છ આના પેસ્ટેજ ૦) ના
અલિક-લામ-મીમનો	” ” છ આના ”
સ-યફ્ફનો	” ” છ આના ”
તિલકર-રુઝ્કનો	” ” છ આના ”
લન-તનાલૂનો	” ” છ આના ”
વલ-સુહસનાતનો	” ” છ આના ”
લા-યુહિમ્મુહાહનો	” ” છ આના ”
વ-એઝા સમેહનો	” ” છ આના ”
વ-લવ-અન્નનાનો	” ” છ આના ”
કોલલ-મલહનો	” ” છ આના ”
વઅલમૂનો	” ” છ આના ”
વચ્ચનએફનો	” ” છ આના ”
વ-મા-મિન દાંખાહ	” ” છ આના ”
વ-મા-ફઅરેઓ	” ” છ આના ”
ફ-ખ-મા	” ” છ આના ”
સુખ્હાનફઝી	” ” છ આના ”

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની વા. ખી. કરવામાં આવશે નહિ એક સીપારા મારે નાજા ની અને બે સીપારા મારે નાજા ની પોસ્ટ ટીકીટ ખીચી.

૧૬ સીપારા મારે રૂા. રૂાાા નો મનીઓર્ડર કરવાથી ંાાનો જવાબ થશે.

સાદિક છુક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

“આવણીના એક ભાગ”

અનુવાદક:-વલીભાઈ ભાસ્તર “વલી”

“શું ! આપ જઈ રહ્યા છે ?”

“હા દિલારા !”

“ક્યારે પાછા ફરશો પ્રાણી ?”

“દિલારા: એ તો નોકરી છે...એનું શું ટેકાણું ? મળી ગઈ તો ફીક; નહિતર દરબદર ટેકાકરો ખાતી પડશે.”

“દિલારા હવે હું જઈશ.”

અખતરે ચોતાનો સરસામાન સમાસનો: આંસુ ભરી આંખે જણાવ્યું.

“પ્રાણી ન જાઓ તો ?”

“દિલારા; તો આમ ક્યાં સુધી ખેડાર ખેતી રહું? દિવસે દિવસે ઘરમાં ગરીબી ધર કરે છે. અગર નોકરી શોધવા ન જઈ તો વહાલી દિલારા ! ખાતી બચ્ચી...ગરીબી, ભૂખ, ઓહ !”

“દિલારા મને ન રોકો !” મારે જલુજ બોલ્યો.

“નાથ !” દિલારાની આંખમાં આંસુ ભરાયાં.

“મને ન બૂઝતા ?”

“દિલારા ! નોકરી મળી ગઈ; તો જરૂર તને તથા નાનોને ખોલાવી લઈશ.”

“ખચ્ચીન !”

“અવશ્ય દિલારા”

હાથમાં ટૂંક પકડી છેડતું બાથાસન

આપતાં, અખતર સ્ટેશન તરફ રવાના થઈ ગયો.

દરવાગનાં કમાઃ પકડી પતિની આકૃતિ. નગર પહોંચે ત્યાં સુધી હસરત ભરી આંખે; દિલારા નિહાળતી રહી.

અખતર, આયમતા સૂર્યની આછી રોશનીમાં દિલારાની આંખોથી અવશ્ય થઈ ગયો. દિલારાની નયન ખાલીઓ છલકાઈને ટળી ગઈ.

દિવસો પર દિવસ ચિત્યા;

અને શાવણ આવ્યો.

મદમસ્ત હવાઓ લાઇને ! રસમરતીની શુભાખી છેળો ઉછાળતો, બગીચાની કુણી કુણી દરિયાળી, વૃક્ષ-વનરાજના ફાટકાટ થતાં બેળનની આંધી લાઇને !

યૌવનનાં બુરે ઝુલતી માનુનીઓના હૃદયમાં શાવણી મદમસ્ત હવાએ શુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરી. ચારે તરફ હારવની જમાવટ, બસ, આનંદ-ઉલ્લાસ-ઉર્મિ, જગનની પ્રત્યેક વસ્તુ આનંદિત હતી.

પરંતુ...!

એક દિવસ કોઇની યાદમાં ઝુલતું ..

“કિસી પેદ્ય ન ચલ આતા થા દમનર ! કિસી કી યાદ વૃદ્ધી લે રહી થી !”

શાવણની ઉન્માદ ભરી દંડી રાતો, અને દિલારાના મનની વિરદ બ્યથા. જાણે કોઈ માથુમ બાળાની ઝિંદગી.

દિવસો એક પછી એક "સતાઈ" જતા.

પણ અખતરનો ન પત્ર આવતો! કે ન કોઈ ખબર!

પતિ વિહોણું સુતું ઘર દિવારોને 'ખાયા
ખાતું...એને...ક્યાંએ ચેન ન પડતું...

મિયતમની યાદમાં લમણે હાથ ટેકવી
પાસે રમતી નન્ની પાસે દિવારા એકી હતી.

સામે બગીચામાં રસ મસ્તીની ગુલાબી
છાનો ઉછળી રહી હતી. કોઈ વિધવા સમી
વિચોગણે મીઠી હસક સાથે પોતાના કંઈને છૂટા
મુકયો હતો...

રાત અધેની બાહલ અરજ,
છયા નન્ના બીજલી અમકે;
કમત્રુમ કમત્રુમ શેલુલા ખરો,
મન રોલે, તન ધડકે; તરપે;

સુની મેજ બોલે કાઠે ખાએ;
સાવન આંખે પિયા ન આંખે

દાદર રેલ રેલ શોર મચાએ,
પિયા પિયા પાગીલા માએ;
કોયલ અપની કૂક સુનાએ;
છાની મે એક કૂક લગાએ,

આસુ નેનો મે, બર આંખે
સાવન આંખે પિયા ન આંખે.

ગિરહ અજન તનમન સુલગાએ,
આતમશક્તિ કે પિગલાએ,
આત આત કોં ચે બરમાએ,
ગુન બન કર ચે પિગર ખાએ;

ચે સારા સુખ હર લે જાએ,
સાવન આંખે પિયા ન આંખે

સખીયાં મિલમિલ બાબમે જાએ,
સુલા સુલે મહદાર જાએ;
"શોર મચાએ" નાચે જાએ,
ખરખા મેં અનિદ મનાએ;

સુજ ગિરહન કો કુછ ન બાએ,
સાવન આંખે પિયા ન આંખે.

ગાયન પુરૂં થયું. ગાયનનો મીઠા રવે
દિવારોના દિશમાં અણુઅણુટી ઉત્તપન્ન કરી,
એનું હૃદય અતિ વ્યાકુળ બન્યું.

"દિવારા, તું આમ ક્યાં સધી હતાય
એસી રહીરા?" જરા કલાશમાં પડાશણે મીઠી
મરકરી કરી;

"શું? તારોજ પ્રિતમ પગદેશ મથો છે!
કે કોઈનો મથો હશે?"

"બહેન તું મારા દિલની...છાની વ્યથા શું
જાણે? આંખે પાંચ પાંચ વર્ષના વહાણા વાપાં.
નથી કોઈ પત્ર કે નથી ખરખબર, હતાય ન
બેસું તો બીજું કંઈએ શું? બહેન!"

"તો એ પણ કેટલો નિર્દમ, બેવકા!"

"બહેન, એવું ન બોલો, ગમે એવા પણ
મદાર માણ! ના...નાં...મહેને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ
છે. મદારે પ્રિતમ મને કદી પણ નહિ ભૂલે?"

અખતર મુ'બઈ આગ્યો. એક બે અક-
વાડીઆની રખડપટ્ટીએ એને માસીક રૂપિઆ
પગચીસની જગ્યા મેળવી આપી...

મુ'બઈની ગુલાબવાડીના એકાદ લનામાં
બાડે. રૂમ રાખી દરરોજના યાંત્રીક જીવનમાં
લગી ગયો,

મુ'બઈની આલીશાન મહેલાતો! ઉગળી
અમકતી રોશની...કામરના લીસા સપાટ રસ્તા-
ઓ, કાલતું ભીતોએ વિવિધ રંગે મહેલાં અર્ધ
નગન પોરટરો...મનરોજન દિલમ રટાર્સના
લાલિત્ય...ગુલાબી ચહેરા...જોષ!

અખતરના હૃદયમાં ગલી પચી ઉપજી...
દરરોજ નવે નવે રચશે એનું દિલ એ'સી
જાતું...

અને એક દિવસ એ રખડો, રજાતો,
કોરસ રોડના રૂપેરી લતા તરફ આવી ચડ્યો...

વિજળીની રંગબેરંગી રોશનીમાં એણે
સૌંદર્યના દાઢ જોયાં...લિપટીકના લપટાથી

બનાવેલા હોઈ; પણ પાપારથી અમવાજેલાં
સફેદ મુખમાં; અને “આપણે છા”નો થંટડી
સમો રજુકો !

અખતર લાન બૂઝી ગયો... અને દરરોજના
વ્યવસાયમાં દિલ જોઈ ખેડો.

પછી તો કનકમેશ એનું દિલ એને ફેરાય
રોડના દોદિપ્યમાન ઝરખાઓ તરફ પસડી જતું.
નોશનીના અમવાજો ખેડેલી પતિતાઓ. આંખના
પડકારે આવકાર આપતી ! અને બસ પછી...”

શરાબ, સુંદરી, આનંદ, મોજ.

મનોહારી મુંઝવણ ખેડેલ મહીનાના
સદવાસમાં; દિવાસ; નાની બચ્ચી; અને ધરની
ગરીબી, સધળું એ બૂઝી ગયો.

મહીનાઓની સારી કમાઈ; વહીવટને લાં
જતી... કૃતિમ પ્રેમની ચોદાનજમાં અખતર
પાઈ પછુ ન બચાવી શકતો ..

પરંતુ ! એક દિવસ એની નોકરી છુટી
ગઈ ! વહીવટના આશરે બે ચાર દિવસ મુખર્યા
પછી... મુંઝવણીએ... આખરે - ડોહરોનો સિકાર
બનાવ્યો...

જોણી અને પ્રેમણ. પતિની, હુંકાળી,
ગોદમાં દંમેશાં આનંદથી લપેટાઈ રહેનારો
અખતર બગ્ગર સૌંદર્યની લાગુકતી જવાબમાં
હોમાઈ; વાસનાના વહેણમાં તણાઈ... રસ્તાનો
રંગનો વિખાલી બન્યો.

પ્રેમ-આશા-શ્રદ્ધા-વહેમ-સંકો-અને આંમ
ધડીબરમાં... એની દશા... અવદશા .. બની ગઈ !

સાવન ખીતા નવે સાવન,

સાવન ખીતા નવે !

હંડી હંડી પવન ચલત હે !

બાદલ ધીર ધીર નવે !

સખીરી સાવન ખીતા નવે.

પૂર્વમાં પ્રભાત, રંગની આંખી સફેદ પાયરી
હવું. હંડી પવનની થયારો મુંઝવણી નિર્માને
ચલાવતી... આકળખિંદુ રક્ષ વનરાજીની

ખાંદીઓ સાથે સંતાકુકડી રમતાં... અખતર,
ફાટેલાં લુગડો મટરના એક ગંધાતા ખૂલે પડ્યો
હતો, શરાબનો નશો, કુટપાય પર આમથી તેમ
મગ્નગવતો...

ચલતા સૂર્યની કરડાં ફિરજોએ એના
નસાની ખુમારી ઉનારી દીધી ! એને બધું
ચાલ આવ્યું...

દિવાસ ! ધરની ગરીબી; માસમ બાગડો
ગઈ રાતનો બુખરો અખતર અસ્વસ્થ ફાટેલા
કપડાંમાં કાપા ટાંકતો ઉભો થયો પોતાની
નિધુર જાત પર એને તિરસ્કાર વણાડ્યો... મનો-
જાત બળકડો નિર્દય ! ખેવડા ! અલિમ !

પાંચ વરસો પછી; કેટલાએ પહેરગીરોની
નજર ચુકવી વગર લાડે ટ્રેનમાં ચડી ખેડો...

“આવજીની ખુશમા રાત” !

ટ્રેનની વિચળીક ગતિએ... રાતના અધા-
રામાં, એના પૂર્વ સ્થાન પર જ્યાં... એની
અંખો દર લમેશાં ફેરો કરતી, ઉતારી મૂક્યો !
મુંઝવણી રોશની લખાં રસ્તા... અહો...
એ ન જોઈ શક્યો. સર્વજ્ઞ અધિકારી.

અધારાનાં એયો પોતાનાં ખેશરમ દેહને
છુપાવતો, અખતર ધર પહોંચ્યો

દિવાસ એક અવ્યવસ્થિત ગોદરીના માલ-
લામાં ખંટલા પર નનમીને ગોદમાં લઈ પાસા
ફેરી રહી હતી.

ફાટ હોઈ પર સિરાય “અખતર”... બીજો
ઉચ્ચાર ન હતો !

“શા ખુશ મારા, પ્રાણુને, સવેળા - પાછો
લાવ ? અખતરના મુંજતા પગરવે દિવાસ
બગી ઉડી ! ..

આંખોએ દુબળા કંઠમાં કાપા નિહાળ્યા.
એક ! અને એ બેળાકળી બની ઓપનમના
ગયો. વીંટાઈ ગઈ

શું ? આવજીની આહ્વાદિત રાત...

પહેલો કોઈ દિવાસનો દિલને...

દાઢી ન ચોટલી

લેણાં છે ધર, જમીન, ન લેગી છે ચોટલી;

લેગી છતાંય થઇ ન કદી દાઢી ચોટલી!

આવ્યાં છે પાથોપાથ અહીં લાંબાને જરા;

ઉદ્દનો પીયંબો ને હિંદીની પોતલી!

છે પાવડાંની હાર પેલી ખાકસારની;

આ શુચળો તે પેલા કિસાનોની પોતલી.

મુઠા અઉદ, લીગના પેરીમાં આ પડ્યા!

લટકે છે પેલી શુદ્ધ અહિં સાની, ચોટલી!

આ છે સમાજવાદના ચોકાકર દોટલા;

આ છે વિનીતવાદની થોડી દોટલી!

કેરીની પેઠ દેશ છે અંધોળાંધને રહ્યો;

નેણું છે, કેણ ખાય છે રસ કોણ ચોટલી?

શ્રીયુત શેખરચંદ્રની કલમથી

મદ્રાસ મીસલ

આટલીન

ગીવ એન્ડ ટેક સ્ટોસ

મદ્રાસ મીસલ

હનાવા

[માલિક : ઇ. એમ. એસ. અલ્લુ]

લસ્ટાલીન

ચોકખાર : સુરત.

રીવેરા

(દુકાન મરિનફ, પાસે)

—ઉપરાંત—

—ઉપરાંત—

ઉચી કવોલીટીના

ગરમ ત્યા સુતરાઉ સુટીંગ્સ-શરટીંગ્સ

તેમજ...

શરટીંગ્સ

નાનકલાકો, મલમલ, દુનીલ, ટસર, ગાંજ,

સુટીંગ્સ

છેલ્લામાં છેલ્લી

કોટન-કેફ, સાટીનજન, ચોરોલીન,

તથા

ઢળમાં મોન્દ છે.

તરેહવાર વાયલ, ધોચેલી તથા

વેટેસ્ટીઆઇનોમાં

બે દ્રષ્ટિ મર્યાદા

સ્થૂળ મારાં ચક્ષુઓ સૃષ્ટિ બહિરની નિરૂપતા,
 એક પલકારે અહિં તો અન્ય પલકે, ત્યાં જતાં.

દ્રષ્ટિ સીમાથી છતાં આગળ નહિ નિરૂપી શકે !
 ક્ષિતિજની રેખા બુએ-ના, ક્ષિતિજ પારે જઈ શકે !

ક્ષિતિજને પેસે કિનારે શું હશે બંધુ નહિ !
 વળ એ મુજ બરમાં શને વસે બંધુ નહિ !

આહ નયનો ! નયનથી પુરું નહિ, નિરૂપી-શકું !
 આહ ભૂમિ ! ભૂમિ પાંખેથી નહિ, બિડી-શકું !

દિવ્ય જ્યોતિ નયનમાં મારા સમાઈ બંધ તો ?
 પ્રેમભીની નયોત્સનાથી ઉર ભીંમઈ બંધ તો ?

તોજ અન્તર વાટનાં અંધાર પટ પામી શકું,
 ભેદી શકું દ્રષ્ટિ પણ દ્રષ્ટિને તિલ પામી શકું.

નયન અન્તરજ્યોત ત્યાં અબંધ તો, હું શું કરું ?
 જ્યોતિ અન્ધારે, એ બાંધી થાય તો હું શું કરું ?

એક છે સ્થૂળ દ્રષ્ટિનું વસેલું છે ક્ષિતિજ !
 અન્ય છે દિવ્ય દ્રષ્ટિનું રહેલું છે ક્ષિતિજ !

આ ક્ષિતિજ ને પાર કોઈ પારાની સીમા નથી !
 દિવ્ય જ્યોતિના મહા અન્ધારની સીમા નથી !

જ્યોતિનું વહાલું ને જ્યોતિને ગમી જાય તો શું ?
 જ્યોતિ અન્ધારે ને જ્યોતિકણ શેમી જાય તો શું ?

નસીમ [મુબદ્દા]

: લેખક :

“ કૃષ્ણ ” માતરી સાહુબ,

“ પીનાંબરની વાડીના આ ગોટા હશે ? ”
માર્ગે જતાં એક સ્ત્રીએ અમને પ્રશ્ન કર્યો. આ ગાળામાં પીનાંબરની વાડી બહુ વિખ્યાત છે. કોઈ એવું નથી કે એ રોસાને ન એળખતું હોય એની આગુખાતુના દશ દશ રાસ સુધી એનું નામ છુસી જઈને આવે. જમાવીને પડ્યું છે. સંસારમાં ઘણા માણસો એવા હોય છે જે જીવનની છેલ્લીજ સંધ્યામાં ખ્યાતિ મેળવી લે છે; પુવાનીમાં કે આધિક વયમાં તો ચકલીચોય જેમને ભણતી નથી હોતી એવાઓ કદિ ઘેર ઘેર મવાના પણ થઈ જાય છે.

પીનાંબર ડોસો ટાણુ હતો અને ક્યાંથી આવ્યો હતો એની કોઈને ખબર નથી. તે પુષ્કળ શ્રમપૂર્વક ખેતી કરતો. ખૂબ મહેનત અને ખતથી કરેલી ખેતી પોતાના ખીજવા સાથે સામળને પણ ખીજવી દે છે. તેની ઝૂંપડી સરિવાના કિનારે હતી. અને એ કિનારા પરની બેખડો પર તેનું ખેતર ઉત્કૃષ્ટપણે વહેતી નદીના જલની સમિક્ષા કરતું અડ્યું હતું. ઉંડતા લીલા પોપટા અને ઘોળા તથા શ્યામ ચકલીચો ખીજાં પંખીઓ સાથે તેનાં ખેતરના ઘણા ખાતાં, ઘસાઇને ખેતરને વહતી નદીનાં જલ પી ચાંચમાં ઘાસનાં તણખલાં બેરબીને ચકલીઓ માળા ખાંધતી. પોપટા તેમની મેના રાણીઓને લઇને પીનાંબરની ઝૂંપડીના આંગણમાં ઉમેલા આંબાના વૃક્ષ પર કાળી કાળી કાવોની મીઠી અને દઈ ભરી ફૂકમાં પોતાનો સર અને પાંખોના ફફડાટનો અવાજ મેળવી દેતાં ત્યારે વાનાવરણ અત્યંત આહલાદ જનક થઈ ઉડતું.

ડોસો બહુ ખુશ મિત્રજ માણસ હતો. તેને ત્યાંથી વાડીમાંનાં ગમે તેટલાં ફૂલ તોડે તમને તે કદિ શેકશે નહિ. તેણે ખુબ જાતન પૂર્વક વાડી બનાવી હતી. અનેક જાતના પુષ્પ હોય તે દર દરથી મંગાવતો અને રોપતો. વાડી એવી તો સુંદર અને આકર્ષક બની હતી કે ન પૂછો વાત ? એ માર્ગથી પસાર ચતાં તણસો તણસો કદમ દરથી પુષ્પોની સૌરભ મગજને ભરી દેતી. તે એક સર્વ માન્ય આકર્ષણનું રચન બની ગઈ હતી. કોઈસાહેબની બદલી થવાની હોય કે ખાનપાનનો કોઈ જગ્યાએ મેળાવડો હોય, કોઈ રાજકિય નેતા આવવાનો હોય કે કોઈ પરજીવાનું હોય બધાની ડોકમાં પીનાંબરની વાડીનાં ફૂલ પડતાં. ડોસાને તેની ધીકતી કમાણી થતી. દર દરથી માણસો ફૂલો લેવા અહીં દોડી આવતા.

હું અડીનોજ વતની છું, પણ અહીં વધુ રહ્યો નથી ગામનાં અને આગુખાતુના લેણા પીનાંબરને જેટલા એળખે છે તેટલા મને તો શું પરંતુ મારા પિતાને પણ નહિ એળખતા હોય. અવ્યાસ અર્થે નાનપણથી બહાર શહેરમાં ગએલો. રત્નઓમાં કોઈવાર આવું પણ એ કે તણુ દિવસ રહીને કંટાળીને અંતે લાગી જઈ. સાચું પૂછો તો ગામડાનું જીવન મને આકર્ષી શકતું નથી. શહેરમાં બેસીને કવિઓ અને લેખકો ગામડાના જીવન પર કાવ્યો અને લેખો લખે છે આખું જીવનને સ્વર્ગ સાથે સરખાવે છે. પરંતુ કુતરાઓના રડવામાં કે બેસીના બરાડામાં સંગીત શોધી કાઢવા મગજને પુષ્કળ શ્રમ આપવા છતાં મને

તેવું કશુંજ દાય-લાગ્યું નથી. મરિયા બિણજી અધકાર-ધૂળ અને હાણુથી ભરેલી કચરા-મળદિત ઠંગધડા વિનાના માર્ગો-વકરણના ભાગેબે ઉમેલા અસખ્ય. રીતનાંરની પાછળ દુખતો રૂપ-મગરના વિદાસ વિનાના કાંકિ અસ્વસ્થતાથી ભરપૂર માગના ધરે-અને સુંદર લાગ્યાં નથી. સ્વર્ગ જે આવુંજ હોય તો એવું સ્વર્ગ, મારે ના ખપે.

કોનેજમાં ઉગાળાની રમ પડી પાસ થતા માટે એટલી બધી મહેનત કરી હતી કે શરીર લથડી ગયું. બધા વિદ્યાર્થીઓ ચેત પોતાના ગામે ઉપડી ગયા. મેં વિચાર કર્યો; આ ચાક ક્યાં જઈને ઉતારું? મારા આગે જઈ? પણ ત્યાં મારું કોણ હતું? ગામના લોકોને હું શું બચુનો હતો? શું યજ્ઞનો હતો? તેની થોડીજ પડી હતી! ત્યાં વિસોચને કહ્યું “આ ઉતારો તો તારે ગામ ગામના વિચાર છે, આજ જઈએ!”

વિસોચને મારો પાસે મિત્ર છે. મારી બધીજ અંગત વાતો તે જાણે છે અને તેની વાતોથી હું અંજાણું નથી. રોજ સોજે હોટેલ માંથી અમે બંને સાથે ફરવાનીકળી પડતા. એકજ સમયે સાથે વાંચવા બેસતા અને ઉપતા. વચો પળ એકજ ભાતનાં અમે પસંદ કરતા. બીજા વિદ્યાર્થીઓ અમારી આ એકના પર ધ્યાં કરતા; પણ અમને એ માટે કંઈજ પડી ન હતી. અમારી પાસે પેસાણું પણ એકજ પાકીટ હતું વસ્ત્રોની એકે મોટી બેગ હતી. અમારા પેસા એ પાકીટમાં રહેતા. કદો તે વિસોચની પાસે રહેતું કદો મારી પાસે. વસ્ત્રો પણ બંનેના બેગો એ બેગમાંજ રહેતા. અમારા બંનેને આંગળ પાછળ કોઈ ન હતું. બંનેની ઉંચાઈ અને બદન પણ બરાબર હતું એટલે એક બીજાનાં વસ્ત્રો પણ એકજ માપના

શીખવવામાં આવતા હોવાથી આ વિસોચને કોટ કે આ-મારો? એ પ્રશ્ન અમ, બેમાંથી કદાચ કદિ મુંઝવતો નહિ.

વિચારોના મતબદ પળ અમારામાં કદિ પડ્યો-હોય એવું બન્યું નથી. વિદ્યાર્થી મિત્રો સાથે દલીલોમાં ઉતરવાનું. યાપ. ત્યારે પણ વિસોચને પક્ષમાં ન હોઈ અને મારા મંતવ્યને જોરદાર રીતે વિસોચને દેશ આપ-તોજ હોય.

વિસોચની માંગણીને કેમ ફેલાય? તુર્ત ઉભા થઈને મેં કહ્યું;

“હા આજ, પણ આપણે ખુબજ અડપથી તૈયાર થઈ જવું પડશે. નવ વાગ્યાની પાડી ચૂકીશું તો આજ નહિ જવાય.”

દરખાસ્ત વિસોચની હતી એટલે તેને તૈયાર થતાં કેટલી વાર લાગે? અડપથી મેં પણ આ બધું પતાવી દીધું. પણ કંઈ પર નેચું તો ઘડીઆગમાં નવ થવા આવ્યા હતા. જ્યાં અમે ટ્રેન પંડ્યા ઘોડાગાડીમાં ચૂરી બેઠા. પણ લાગ્યું બે ડાં આગળ રોશને પહોંચ્યા કે ગાંડી ઉપડી ગઈ.

વિસોચને મેં કહ્યું;

“હવે શું કરીશું વિશુ?”

તે બોલ્યો;

“બીજી ગાડી નંબી જતી?”

“નવ છે. પણ તે આપણને ત્યાં રાત્રે

અગીયારવાગ્યે રોશન પર ઉતારે ને, સાંધી ત્રણ ગાંડે દર મારું ગામ છે. રાત્રે બેસવાનું કાંઈ સાધન પણ ન મળે.”

વિસોચને જાણે ખુશ થતાં બોલ્યો;

“અરે! તેમાં શું? તો તો ચાલવાની રાત્રે મજા પડશે યાર. પોણા કલાકમાં તો પહોંચી જઈશું. તું, બેગ ઉચકી લેજે, ને હું ચલીઓ લઈ લઈ. દાય દુઃખશે તો ફર જઈશો કરતા રહીશું વચમાં.”

મેં કહ્યું,

"તો તારી મરજી પણ તું આજ્ઞાથી
કંટાળી તો નહિ જાયને?"

તે જાણ્યો;

"અરે એવું તો હોય? તું અને. હું
જ્યાં હોઈએ ત્યાં જિવારો કંટાળો કંટાળીને
ભાગી જાય."

અમે જાને હસી પડ્યા.

તે બીજી ટ્રેનમાં અમે ચઢી બેઠા. વિસ્ત્રા-
ચનને કૂટનો બહુ શોખ. તેણે રોશન પરના
ભારીવાળાઓને લેલા રખાઓને ખૂબ ખૂબ
ફોજો ખરીવાં. કેળા, દાડમ, મોસાંબી, સંતરાને
બધેયાથી બેગ દસો દસ ભરી દીધી મેં હસીને
પૂછ્યું.

"આટલું બધું શું કરીશ? મારા ગામમાં
કૂટની દુકાન ખોલવાનો વિચારનો નથી કર્યોને?"
તેણે કહ્યું;

"ન ખરીદું તો શું કરું? તારા ગામમાં
આ ઘોડું મળવાનું હતું? ગામડાના લોકો
બહુ ખુશ થઈ જાય ત્યારે કોઈને બોર ખવ-
રાવે ત્યારે તેમના છોકરાને બદલામાં હું આ
વસ્તુઓ આપીશ."

હું હસીને બોલ્યો;

"તું મોટા વ્યવહારિક ચતો જાય છે
વિશેષતઃ"

ટ્રેનમાં અમે જાતજાતની વાતો કરીને ગામડા
મટિનો રોજનો કાર્યક્રમ નક્કી કર્યો. વિશેષતઃ
કવિ છે યુગરોતના એક સામર્થિકોના પાના પર
તે પારવાર જગતો જાય છે. રેડીયો પરથી તેનાં
ઘણા કાવ્યો પ્રસારિત થયાં છે. યુગરોતીઓનો
એક મોટો સંસ્કારી વર્ગ એમ માને છે કે
તેમની વચમાં એક મોટો કવિ તેના જાણિને
જડદીથી ઘસતર આપી રહ્યો છે. તેના અવાજ
જરા ઘેરો અને દર્દીયો છે. તેનાં રચનાં કાવ્યો

જ્યારે મીઠી હલકથી એ ગાય છે ત્યારે સંલ-
બનારને મુગ્ધ બનાવી મૂકે છે. હું-તેની એ
શક્તિનો પુષ્કળ છું પણ મારી તેના વિષે એ
જગતી જુમ છે કે એ ઘણેજ પ્રમાણે છે. હું
તેને લખવા માટે ટકોર કર્યાજ કરું અને
એ તે પર લક્ષ્ય ન આપતો હોય. ઘણી
વાર એવું જન્યું છે કે મેં તેને એવું સાફ
સૂચાવી દીધું હોય કે આજે કાલ નહિ રહે
તો તારી સાથે બોલીશ નહિ. મારો આશય
અને માંગણી તીવ્રસ્ફુર્તિથી તેનામાં શક્તિ
નથી. મારી હા આજે તેને નમવુંજ પડ્યું છે.
મેં કહ્યું;

"બીજું બધું મેં તેવું હોય પરંતુ ગામડા-
ઓમાં શાંતિ પુષ્કળ હોય છે તું આ રાજ્યમાં
બસ કાવ્યોજ રચને. આપણે ગામડાં છોડીને
તે પહેલાં તારે એક નવો સંપ્રદાય તૈયાર
કરવોજ પડશે.

વિશેષતઃ કહ્યું;

"હા એવું કરીશ, પણ આ વખતે તને
પણ નહિ જવા દઉં, તારે નીસર્ગની લીલાના
સુંદર ચિત્રોનું નૂતન આશ્રમ તૈયાર કરવું
પડશે."

વિશેષતઃ માનવું છે કે હું ચિત્રકાર છું.
મેં એવું કશું લાગતું નથી. કાળો પર
જેમ તેમ હું પીછીના લીસાટ કરી વિશેષ-
તઃ જતાવતો અને એ ગાંડા ઘેરા લીલાઓને
વિશેષતઃ 'સુંદર ચિત્ર' તરીકે ઓળખાવી મારા
હાથની લાગેલાર પ્રસન્ન કરી કહેતો;
વિરચી. એક એવું ચિત્ર-દેશ કે
આજો દેશ એ પર ગર્વ લે."

જવાબમાં એક અદ્દાસ કરી હું રહી જતો.
એક દિવસ બહારથી આવી તેણે મારા
હસ્તમાં એક વસ્તુ મૂકી.

મેં પૂછ્યું;

“આ શા માટે ખરીદી લાગ્યો વિલુ.”

તેણે કહ્યું;

“તારે ચિત્રો દોરવા માટે લાગ્યો છું.”

મેં કહ્યું,

“તું મને વળી ચિત્રકાર ક્યારનો માની બેઠો છે? છતાં લાગ્યો એમાં તારું કાર્ય ન દોરીય”

“પછી તો હું પણ એક બાંધેલી કોરી નોટલુક ખરીદી લાગ્યો ને વિશ્લેષનના દસ્તમાં મૂકી નેના ખુલ્લા પાના પર મેં લખેલું.”

“વિશ્લેષનને નૂતન કાગ્યોના સર્જન માટે”

વિશ્લેષને દસીને નોટ લઈએમાં પૂરી દીધેલી. એ પછી તો પરીક્ષાના દિવસો ખેડા. વિશ્લેષન કાગ્યો રચવાનું અને હું ચિત્રો દોરવાનું બૂટી ગયા. આજે ટ્રેનમાં અચાનક તેની રમ્મનિ થઈ આવી. વિશ્લેષનની માંગણીનો જવાબ બાળતાં હું ખોદ્યો.

“લહે તેમ કરીશું.”

અમારો કાર્યક્રમ અમલમાં મૂકવાની મીડી કંઠપનામાં કોણુ નળે કેટલોય સમય અવનિત થઈ ગયો. ગાડી એક નાનકડા રોશને અટકી. સફાળો હું ઊભો થઈ ગયો; ખોદ્યો;

“જલદી કર વિલુ! ઉતરવાનું” આવી ગયું. એ મીનીટથી વધુ ગાડી અહિં ચોક્કસ નથી.”

“ઝટપટ અમે ઉતરી ગયા. એ ન્હાનકડા રોશને મોડી રાત્રે અમ બે વગર ઉતરનાર કોઈ ત્રીજો મૂર્ખ ન નીકળ્યો. અમને એકલા ધકેલીને ગાડી લમ લમ કરતી ચાલી ગઈ. રોશનની ધડીયાળમાં આ વખતે બારના ટકોરો પડ્યા.”

“વિશ્લેષને કહ્યું”

“બાર વાગ્યા.”

મેં કહ્યું:

“દુરગમના.”

નાના રોશનોએ રેલ્વે કંપનીને ટીકીટ કચેકટરો રોકવાની ભાંગવડ નેથી કરવી પડતી. પોર્ટરને ટીકીટ આપનાં વિશ્લેષને પૂછ્યું;

“ટાંચો ગળી શકે?”

તેણે કહ્યું:

“નારે સાબ. દિવસે નથી મળતો તો રાત્રે શાનો ટોપ? રાતની ગાડીમાં તમે કેમ આગ્યા? અસારે આ અધારામાં ક્યાં જશો?”

વિશ્લેષને કહ્યું:

“અધારાથી અમે ખીના નથી. અમે આશી નાંખશું.”

પોર્ટર ભડો માથુસ લાગ્યો તેણે કહ્યું:

“પણ સાબ! મોડી રાત્રે ગામડામાં તમને કુતરાં પેસવા પણ નહિ દે. માફ માનો તો રસ્તામાં પીતાંબરની વાડી આવે છે ત્યાં મળ પડી રહેલે ને સવારે ઊઠીને ગામમાં આંધ્યા જલે. ડેસો ભડો માથુસ છે બિચારો.”

પોર્ટરની વાત આચી હતી. શંકરના ભોધને ગામડાના કુતરાં બહુ ભયજનક લાગે છે. વિશ્લેષનને ગમે પણ તે વાત ઝટ ઉતરી ગઈ. તેણે કહ્યું:

“જોઈશું.”

ને અમે ચાલવા માંડ્યું. અધારી રાત સંસમી રહી હતી. નળે તેના રોયે શયુગાર સજીને એ ચંડાલીની અમને એનું સ્વરૂપ બનાવવા આવી હતી. એની ધનધોર કેશ લટોમાં તારોનાં ચોતીઓ કળકળાતી મારના દના માર્યું સંકડો દનો. બધું શાંત હતું. ધીર અને ગંભીર. મને વિચાર આગ્યો. વિશ્લેષનનું કવિ હૃદય આ શાંતિની મૂલ્ય સાથે સરખામણી કરવામાં કુબી ગયું દશે.

ધણીવાર સુધી અમે શાંતિપૂર્વક એકધારી ચાલથી ચાલ્યા કર્યું. એટલામાં અમારા નજીકના એક વૃક્ષ પરથી કચુંક અમારા દલનચલનથી

ચાંકીને જોરદાર ધક્કાટ કરતું હોયું ને દર બીજા વક્ષ પર, ખેતી “ધુવા-ધુવા”ની બૂમ પાડી બીધું.

વિલોચને ચંબીને પૂછ્યું:

“એ શાનો અવાજ થયો?”

મેં કહ્યું:

“કેમ તને ડર લાગ્યો? સુવાનોને ઉદેશીને કાઢ્યો તો બહુ જોરદાર લાગે છે.”

તેણે કહ્યું:

“ડરા-શાનો? કેવળ જાણવા માગુ છું.”

મેં કહ્યું:

“એ ધુવડ ખોલે છે.”

વિલોચને બોલ્યો:

“ત્યારે તો અપશુકન થયા.”

મેં કહ્યું:

“અપશુકન શાના? આપણે કંઈ રાજ જનવા જઈ રહ્યા છીએ?”

વિલોચને પૂછ્યું:

“પેલા ડોસાની વાડી દેવળ કેટલેક મરી છે?”

મેં કહ્યું:

“હવે વાર નથી. આ આવી સમજ.”

અમે થોડેક દૂર ચલા હોઈશું ત્યાં પુષ્પાની સૌરભથી અમારું મંગળ પ્રદેશ બંની બીધું.

મેં કહ્યું:

“વાડી આવી ગઈ.”

વિલોચને કહ્યું:

“કેટલી જોરદાર સુવાસ આવે છે? હું માનું છું આપણે પોર્ટની સલાહ અમલમાં મૂકવીજ પડશે.”

વાડીના ઝાંપા આગળ આવીને અમે અટક્યા. બંધુંજ શાંત હતું. મેં બૂમ મારી:

“પીતાંબર કાકા! એ પીતાંબર કાકા!”

“શાંત વાતાવરણ બેઠીને થોડીવારે ડોંધીને સીંચો અવાજ આવ્યો.”

“એ કાણ છે?”

પીતાંબરના અવાજને હું ઓળખું છું. એ ત્રણ વાર હું તેના સીંધા સંપર્કમાં પણ આવ્યો છું, એની છેલ્લી સલાહત તો. મારા હૃદયના એક ખૂણામાં હજી પણ જાગતી બેઠી હતી, મેં પારખી લીધું. એ પીતાંબરનો અવાજ ન હતો કેહ છોકરીના ગળાની તેમાં કામળતા હતી.

મેં જવાબ આપ્યો:

“એ તો હું છું. પીતાંબરકાકા નથી?”

ચમેલીની સુવાસ, જેવો પુનઃ અવાજ આવ્યો:

“એ જરા ઉંચા રહો. ઝાંપા ખોલું છું.”

દીપકનો થોડો પ્રકાશ કુપેડીની બહાર વેરાયો. એક સુવાસ છોકરી-દાયમાં ધાસમેટનો ખડીયો લઈને અમારી તરફ આવતી, અમે જોઈ હું, એને ઝટ ઓળખી ગયો. પીતાંબર ડોસાની એ દોકરી, એ એક વર્ષ પર ન્યારે એકવાર રંગઓમાં, હું ગામ આવેલો ત્યારે ડોસો પણ મારી સાથે વાતો કરવા મંડેલો. વાતચીતમાં હું જાણી રાક્યો કે ડોસાને જગતનો પ્રાકો અનુભવ હતો, મારી વાતોથી તે ખુશ થતો અને પોતાનું દિલપણ તે ધીમે ધીમે મારી પાસે ખોલવામાં શોલ લાવતો નહિ. અને ન્યારે હું તે વખતે કોસિજમાં જ્યાં નીકળ્યો ત્યારે માર્ગમાં વાડીના ઝાંપા આગળ ઉભા, વડી ડોસાએ મને રોકેલો અને એક દિવસ માટે પણ પોતાના અતિથિ બનવા પુરુષ હોતપૂર્વક આગ્રહ કરેલો. એટલે હું પણ તે વખતે એક દિવસ માટે રોકાઈ ગયેલો. ત્યારે આ છોકરી નાની હતી. ડોસાને એના પર બહુ દેહ સાંજે વાળુ કરતાં કરતાં ડોસાએ મને કહ્યું:

“વીરલાઈ! સંસારમાં મને બેગ વસ્તુઓ બહુ બહાલી છે, એક આ છોકરી અને બીજી આ વાડી.”

જીવનના ચક્રમાં માયાના તેજના સિંચન ન હોય તો એનાય ઘંતા ખવાઈ જાય અને તે નકામું બની રહે. મેં જોયું માયાના ઘોડાના જોરેજ આ ડોસાની જીવન-ગાડી ચાલતી હતી. ડોસા એમ માનતો કે છોકરીઓ ફૂલ જેવી હોય છે. જગનમાં અને જીવનમાં સુશાસ પ્રસ-રાવવાજ તે જન્મી હોય છે. વાતવાતમાં ડોસાએ મને તે વ્રખતે કહેલું. “મને પંખીઓનો બહુ શોખ. મીઠીટીરીમાં સીપાઈ તરીકે હતો ત્યારે જ્યારે જાતનાં પંખીઓ પાળતો” હરકરમાં નોકરી કરે એટલે લગ્ન નહોતાં કર્યા; હૃદયનો પ્રેમ હાલવાયા કાંઈ સફરચરી નહોતી એટલે એ પ્રેમ, માર્ગ માંગેજ. એટલે એ પ્રેમ પંખીઓ ગતિની વધારે પડતી મમતા તરફ ડગવા લાગ્યો. તેણે એક મેના પાળી. પૂરા સાડાસાત વર્ષ તે તેની પાસે રહી એ અરસામાં છાવણીમાં કાલેરા ફાટી નીકળ્યો અને તેનો અફસર સાઈ પડેલાં તેનો ભોગ બની ગયો. મરવાની થોડીક પછી પહેલાં તેણે પીતાંબરને બોલાવી પોતાને ગામ જઈ તેની સગર્ભા સોને થોડી સુચનાઓ પ્લેગ્યાડવા કહ્યું. આ અફસરને પીતાંબર પર પૂરો ભરોસો હતો. પીતાંબર તે અફસરને ગામ ગયો. પણ તેના બંગલામાં પેસતાંજ તેણે જાણ્યું કે અફસરની પત્ની એક બાળકની નામ આપી હોરપીટાલમાં તત્કાળ મૃત્યુ પામી હતી!

પીતાંબર દોડતો હોરપીટાલમાં પહોંચ્યો. સત્તાવાળાઓને મળી તેણે એ બાળકને પોતાના હાથમાં ઉંચકી, જીવનમાં પ્રથમવાર તેણે કાંઈ નાના બાળકને સુખન લીધું. તેનાં હૃદયમાં ગદગદીયાં આવી ગયાં. તેના જૂથા

ધિતૃત્વે ધા નાખી; “હું આ છોકરીને ઉછેરીશ; જીવનનો બધોજ રસ પાળને.”

એક દાંધળો બંધોબસ્ત ફરી પીતાંબર છાવણીમાં પાછો ફર્યો. તેને કહેવામાં આવ્યું કે તેની પ્લાટી મેના પીંજરામાં થોડાક દિવસ પર મરણ પામી હતી. એટલે મિત્રોએ તેને ઘડી દીધી હતી. પીતાંબર એ ન્હાનકડી કંબર પર જઈને પોક મૂળને રંડ્યો.

અતે પીતાંબરે કેપ્ટન પાસે જઈને પોતાની નોકરીનું રાજીનામું ધરી દીધું અને અફસરને ત્યાં પાંછા ફરી એ છોકરીને પુનઃ શોધમાં લઈ વાસેલ્ય લર્વા બેએકે ઇજા સુખનોથી અંજળી મૂકી!

“છોકરી ત્યારે મોટી થઈ ત્યારે” પીતાંબર તેને લઈ મારા ગામ લાવી ચાલી નીકળ્યો. મેનાની સ્મૃતિ જીવંત રાખવા તેણે આ છોકરીને મેના કહીને સંબોધી. અંદો આવી તેણે એક નાનકડું ખોરું ખરીદી લીધું. અને ખેતી શરૂ કરી. નાનકડો એવી એક વાડી પંખું બંનાવી તેનું અને મેનાનું જીવન કરતો તે જીવનના દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

આ તેનો ટુંક ઇતિહાસ. ડોસાએ બહુ ટુંકા રાખેલાં તે વર્ષને ‘મેને’ જણાવેલાં તેણે કહેલું.

“હૃદયની વાતો જોને તેને કહી શકાની નથી. એને માટે પાત્રમાં જોઈએ છે.”

એ પછી તેણે કહ્યું:

“હવે એક આશા આ જીવનની બાકી રહી છે મેનાના લગ્ન કરવાની. કાંઈ સારો લાગેલો યુવાન ગોતી કાઢીશ અને એના હાથમાં મેનાનો હાથ સંપીશ. અભણ મારે નહિ જોઈએ. અભણમાં ઝાઝી પ્લેગ નથી હોતી.”

મેં મેના સામે ત્યારે જોયું તેણે તેના નેત્રો નીચાં ટાળી દીધાં. થોડી વારે પુનઃ મેં એની

સામે જોયું તારે એ પાંપણા ઉઘી કરી મને નીરખતી પકડાઈ. પ્રિય મળતાં પુનઃ એ સુવાણી રેશમી પાંપણા ઢળી ગઈ.

તે રાત્રે બધી રાત અમે વાતો કરેલી ડોસાએ પ્રેરેલું.

“તમે હજી કયા સુધી જાણવાના છો ? ત્રિશૂલ.”

“એક વર્ષ પછી નોકરી. સ્વિકારી લઈશ.”

મેં કહેલું.

“પછી તો મેં પણ ડોસાને અનેક પ્રશ્નો પૂછેલા. તેનો જવાબ તે આપતાં થકેસો નહિ. મેંના એ સર્વ સાળગતી દૂર ભૂતી હતી. ડોસાએ મેં ત્રણ વાર તે ઉધે છે કે કેમ તેની તપાસ કરેલી પણ હું સમજી ગયેલા કે કોણ જાણે કેમ આજે મેંનાની ઉધ જોડી કયા ગઈ હતી ?

સંવારે હું ગાડી પર જવા નીકળ્યો. મેંનાએ સંકેતસહ પાલક ભરીને ફૂલ મારી આગળ ફાલ્યાં. મેં તે સર્વનો સ્વિકાર કરી તેમણી મોટા રાતા ગુલાબનું એક ફૂલ લઈ મેંનાને પાછું આપતા કહ્યું :

“આ તારા કેશમાં ગૂંથી છે મેના, મારી પાસ કરતાં ત્યાં એ વધુ લીપશે.”

રતુમડી લગ્ન મેંનાના ગાંઠો પર નાચી ઉઠેલી મને લાગી. ડોસાએ, પુર્ન કહ્યું :

“હા, બેટા વિશ્વાસનું કહ્યું કરે !”

મેંનાએ તે ફૂલ મારા હાથમાંથી લીધું. એ સંકેત, એ, હોલ, એ ધગડા ઉઠેલું તેનું હૃદય અને કાળો, કાળો વાળની લટોમાં ભરાવતી વખતે મારા હાથે લીધેલા પૂણે આજે મને વાદ થઈ આવ્યાં. એ પછી હું સંધી વિદાય ગયેલો. અભ્યાસ એક એવી વસ્તુ છે કે જે ઘણી વસ્તુઓને જીતવી દે છે. ધીમે ધીમે હું આ પ્રસંગ જૂની ગયો. બે વર્ષના લાંબા ગાળા પછી હું અહીં ઉભો છું. મેના-ગઈ કાલની

એ કુશીરીને આજે યૌવના બનેલી હું જોઉં છું. કળી વિકસી છે, મેંના સૌંદર્યને પુષ્પોની સૌરભ સાથે સરખાવી શકાય. મને એને જોઈને પુર્ણિમાનું સ્મરણ થયું.

“પ્રિયો! પોલતાં તેણે મારા સામે “જેઠ આશ્ચર્ય ચકિત થતાં પૂછ્યું :

“અરે, કોણ વીરલાઈ ? અત્યારે ક્યાંથી ?”

મેં કહ્યું :

“હમણા છેલ્લી ગાડીમાંથી ઉતર્યા. રમ્મઓ પકડી છે તો ઘેર જઈ રહ્યા છીએ.”

મેંના-હાંથી અર્ધ પાગલ-થયેલી મને લાગી. વિશેષતઃ આમાનું કશું સમજી શક્યો નહિ. તે અમને પડીમાં લઈ ગઈ. ડોસા એક ખાટલામાં પગથી માથા સુધી ઓઢીને સુતા દેતા મેંનાએ કહ્યું :

“બાપુને તોવ આવે છે. ત્રણ દિવસથી મેંના ઉતરતોજ નથી.”

વિશેષતઃ પૂછ્યું.

“તેમણે કશું ખાધું છે ?”

મેંના-જોડી.

“ના; કશું ખાધું નથી; જીખના લીધે વધુ લયડી ગયા છે.”

વિશેષતઃ યોગ્ય વધુ એવા પ્રશ્નો મેંનાને પૂછ્યા. નાડતપાસી અને મને કહ્યું.

“ટાઇફોઇડ છે, પેલી બેગમાંથી મોસંબી કાઢ.” અને પછી પુર્ન મેંના તરફ ફરીને બોલ્યો.

“એક વાટેકો લાવ જોઈએ. અરે ! પાણી તાર” નામ તો પટેલાં જણાય ?”

શરમથી દગાતા સ્વરે તે જોડી.

“મેંના, માર” નામ.”

“વહ મગ્નનું નામ છે-તો મેના તારા બાપુને હવે જગાડ-રસ કાઢી આપણે તેમને તે પીવાડો પડશે.”

જાગ્યા પૂર્વક મેનાએ ડોસાને જાગડો
આપો ખોલી તેણે મારી તરફ ધારી ધારીને
જોઈ: કહ્યું:

“કાણુ વીરભાઈ ! તમે કયાથી આવ્યા ! હું
તો મરવા પડ્યો છું. હીક સમયે તમે આવ્યા.”
મેં ધીર રહીને મારી વાન કરી. અને
કાઈ વાતે ચિંતા ન કરવા જણાવ્યું. વિજોયને
પણ કહ્યું:

“અમે તમને મરવા નહિ દેખ્યે.”

પાછલી સવાર સુધી અમે ડોસાની સારવાર
કરી, થોડી ઉંઘ ખેંચી લીધી. નવેક વાગે
ઉઠીને અમે ઘેર જતા તૈયારી કરતાં મેનાને
મેં કહ્યું.

“કાઈ વાતે ગભરાજો મા ! મેના, મુક્તિથી
તાવ છે. ઉનરી જશે. ચિંતા નેવું કાગે તો
મને ખબર કરજો.”

વિજોયને પણ સાથ આપ્યો:

“કૂટની બેગ મૂકતો જઈ છું. માંગે ત્યારે
તારા બાપુને તેમાથી આપતી રહેજો.”

મેનાએ નયનોથી આભારનો ભાવ પ્રદર્શિત
કર્યો ને ફોડીને વાડીમાંથી કૂસો તોડી કાઢી
થોડા મને આપ્યા; થોડા વિજોયને.

અમે તેનો સિવકાર કરી આવવા માંડ્યું,
મેના ક્યાંય સુધી અમને જતા જોઈ કહી,
મેં જોયું વિજોયન પડી પડી પાછું વળી
વળીને જોતો હતો.

આગળ માર્ગે જતાં સામેથી આવતી
એક સ્ત્રીએ અમને પ્રશ્ન કર્યો.

“પીનાંબરની વાડીના આ ગોટા દેશે !”

મેં કહ્યું:

“હા પીનાંબરની વાડીના.”

તે સ્ત્રીએ કહ્યું:

“ડોસો માંદો છે બીચારો. અવરથાએ
પહોંચ્યો છે. ઘરમાં જીવાન જોઈ દીકરી છે
ભગવાન ભયું કરે.”

ગામડાના કોડો જાગણી પ્રધાન
હોય છે. કાણુ ક્યાં માંદું છે અને તેનો કેટલો
વિસ્તાર છે, તે જાણવા મારે ત્યાં તેમને છાપા
વાંચવા નથી પડતાં. એ બધું તેઓ જાણે
પછી જાણી જાય છે, અને પારકાના હું એ
દુઃખી થાય છે. એટલું કહી એ સ્ત્રી તો
પથે પડી પણ વિજોયનના કપિ હૃદયને મોડી
મુઝવણમાં નાખતી ગઈ એવું મને જણાયું.

અમે ઘેર આવ્યા. આજીવાજીવા લોકો
અમને વીંટળાઈ વળ્યા. છોકરાંઓ આવ્યા
અને મોટાઓ-વૃદ્ધાઓ આવી અને યુવ-
નિઓ-આ લોકો સાથે કેવી રીતે વાતો
કરતી એવું મને જાન નથી; પણ વિજોયન
એ કળામાં પુષ્કળ પારંગત હતો, એવું સમ-
જતાં મને વાર-લાગી નહિ. તેણે બધાં સાથે
શહેરની જાન જાતની વાતો કરી-ગમ્યાં માર્યાં-
અને અમે, લાટ સાદેજ જોઈ છે તેટલું ભણ્યા
છીએ અને તેની પુરતી મેળવવામાં અમને
હવે યોગજ માસર્ગી હવે વાર છે એવું એવું.
પણ હાકલે રાખ્યું. સૌ કાઈ આશ્ચર્ય મુગ્ધ,
બની અમને પુરતે માનની લાગણીથી જોવા
લાગ્યું. બિચારા ગ્રામજનને ! દશિરાથી મેં
વિજોયનને આવા ગપગોળા ન ફેંકવા સમજન-
વ્યો પણ તેણે સંકેતથી જણાવ્યું કે મારે
વાઘો લેવાના કે કરવાની કાંઈ ખાસ જરૂર
ન હતી. ઉઠતાં ઉઠતાં એક વૃદ્ધા બપોર અને
સંજનુ જમણુ પોતાનાં ત્યાંથી આવશે એમ
કહેવા લાગી એટલે વિજોયને કહ્યું: “હવે
આજે એમજ થવા દો. કાલથી હાથે રાંધવાનું
રાખીશું.”

બપોરે ત્રણ વાગે વિના બીજા કાઈ ગ્રામજન
ગામડામાં-ગામી-રાકોપજ નાંદ એટલે અમે
આગ પડ્યા. હું ક્યારે ડાઘી ગયો એની મને
ખબર પડી નહિ. છેક સંજે ત્યારે હું જાગ્યો
ત્યારે મેં જોયું કે વિજોયન ઘરમાં નહોતો.

સામે ન્તયું સારે એ પાંપણો ઉચી કરી મને નીરખતી પકડાઈ. દ્રષ્ટિ મળતાં પુત્રઃ એ સુંવાળી રેશમી પાંપણો ઢળી ગઈ.

તે રાત્રે બધાં રાત અમે વાતો કરેલી. ડાસાએ પૂછેલું.

“તમે દંણ ક્યા સુધી લખવાના. હો ? પીરલાઈ.”

“એએક વર્ષ પછી નોકરી, સ્વિકારી લખશ.”

મેં કહેલું.

પછી તો મેં પણ ડાસાને અનેક પ્રશ્નો પૂછેલા. તેનાં જવાબો તે આપતાં ચાકેલો નહિ. મેંના એ સર્વ સાંભળતી દૂર સતી હતી. ડાસાએ મેં ત્રણ વાર તે હૃદયે છે કે કેમ તેની તપાસ કરેલી પણ હું સમજી શકેલો કે કેણુ જાણે કેમ આજે મેંનાની ઉધ ઊડી ક્યા ગઈ હતી ?

સંવારે હું ગાડી પર જવા નીકળ્યો. મેંનાએ સંદેશગ્રસ્ત પાસવ લગીને ફૂલ મારી આગળ ફાલવ્યાં. મેં તે સર્વનો સ્વિકાર કરી તેમાંથી મેંના ગ્રાતા ગુલાબનું એક ફૂલ લઈ મેંનાને પાછું આપતા કહ્યું.

“આ તારા કેશમા ગૃથી લે મેના, મારી પાસ કરતાં ત્યાં એ વધુ દીપશી.”

રતુમડી લગ્ન મેંનાના ગાયો પર નાચી ઉડેલી મને લાગી. ડાસાએ, તુર્ત કહ્યું :

“હા, મેંના વિરલાઈનું કહ્યું કરડ.”

મેંનાએ તે ફૂલ મારા હાથમાંથી લીધું. એ સંકેત, એ, સંકેત, એ, પાંખા ઉડેલું તેનું હૃદય અને કાળા, કાળા વાળની લટામાં ભરાયતી વખતે ગેરા હાથે લીધેલો, પૂણો આજે મને યાદ થઈ આવ્યાં. એ પછી હું સાંધી વિદાય થયેલો. અભ્યાસ એક એવી વસ્તુ છે કે જે ધણી વરતુએને જીતતી દે છે. ધીમે ધીમે હું આ પ્રસંગ જીતી ગયો. મેં વર્ષના લાંબા ગળા પછી હું અહીં ઉભો છું. મેંના-ગદ્ય-કાવ્યની તે પીવાડો પડશે.”

એ કાશીની આજે યૌવના બનેલી હું નેહ છું. કળી વિકસી છે. એના સૌંદર્યને પુષ્પોની સૌરભ સાથે સરખાવી શકાય. મને એને, એમને પૂર્ણિમાનું સ્મરણ થયું.

આંધ્રો-ખોલતાં તેણે, મારા સામે નેહ આશ્ચર્ય ચકિત ચંતાં પૂછ્યું :

“અરે, કેણુ પીરલાઈ ? અત્યારે ક્યાંથી ?”

મેં કહ્યું :

“હમણાં છેલ્લી ગાડીમાંથી ઉતર્યાં. રગ્નએ પડી છે તે દેર ગઈ રહ્યા છીએ.”

મેંના હાંધી અર્ધ પાગલ થયેલી મને લાગી, વિભ્રાચન આમણું. કશું સમજી શક્યો નહિ, તે અમને જુ પડીમાં લઈ ગઈ. ડાસા એક ખાટલામાં પગથી માથા સુધી એડીને સુતા હતાં. મેંનાએ કહ્યું :

“જાણુ તો આવે છે. ત્રણ દિવસથી મૂવો ઉતરતોજ નથી.”

વિભ્રાચને પૂછ્યું.

“તેમણે કશું ખાધું છે ?”

મેંના, ખોડી.

“ના, કશું ખાધું નથી, જીખના લીધે વધુ લથડી ગયા છે.”

વિભ્રાચને થોડાક વધુ એવા પ્રશ્નો મેંનાને પૂછ્યા. નાના તપાસી અને મને કહ્યું.

“ચાકેલ છે. ચેલી ખેગમાંથી મોસળી કાઢ.” અને પછી તુર્ત મેંના તરફ ફરીને બોલ્યો.

“એક વાટકો લાવ નેહએ. અરે ! પણ તારું નામ તો પેલું જણાય ?”

સરમથી દખાતા સ્વરે તે ખોડી.

“મેંના, મારું નામ.”

“વહ મજાનું નામ છે-તો. મેંના તારા બાપને હવે જગાડ. રસ કાઢી આપણે તેમને

પાણી હું અહીં ઉભો છું. મેંના-ગદ્ય-કાવ્યની તે પીવાડો પડશે.”

બહુ સંભાળપૂર્વક મેનાએ ડોસાને જળાડયે.
આંખો ખોલી તેણે મારી તરફ ધારી ધારીને
જોઈ કહ્યું :

“કાણ વીરભાઈ ! તમે ક્યાંથી બાપ ! હું
તો મરવા પડ્યો છું. હીક સમયે તમે આવ્યા.”
મેં ધીરે રહીને મારી વાત કરી. અને
કાંઈ વાતે ચિંતા ન કરવા જણાવ્યું. વિજ્ઞાનને
પણ કહ્યું :

“અમે તમને મરવા નહિ દેઈએ.”

પાછલી સવાર સુધી અમે ડોસાની સારવાર
કરી. થોડી ઉધ ખેંચી લીધી. નવેક વાગે
ઉડીને અમે ઘેર જવા તૈયારી કરતાં મેનાને
મેં કહ્યું.

“કાંઈ વાતે ગભરાજો મા ! મેના, મુકતિયો
તાવ છે. ઉનરી જશે. ચિંતા જેવું કાગે તો
મને ખબર કરજો.”

વિજ્ઞાનને પણ સાથ આપ્યો :

“કૂટની બેગ મૂકતો જઈ છું. માગે ત્યારે
તારા બાપુને તેમથી આપતી રહેજો.”

મેનાએ નયનોથી આભારનો ભાવ પ્રદર્શિત
કર્યો ને ફેડીને વાડીમાંથી ફૂંસો તોડી લાવી
થોડા મને આપ્યા; થોડા વિજ્ઞાનને.

અમે તેનો શિવકાર કરી ચાલવા માંડ્યું.
મેના ક્યાંય સુધી અમને જતા જોઈ જોઈ
મેં જોયું વિજ્ઞાનને પડી ઘડી પાછું વળી
વળીને જોતો દતો.

આગળ માર્ગે જતાં સામેથી આવતી
એક સ્ત્રીએ અમને પ્રશ્ન કર્યો.

“ખીતાંબરની વાડીના આ ગોટા દરો !”

મેં કહ્યું :

“દા પીનાંબરની વાડીના.”

તે સ્ત્રીએ કહ્યું :

“ડોસા માંદો છે બીયારો. અવરથાએ
પણાંચે છે. ઘરમાં જીવાન જોઈ દીકરી છે
જીવાન બહુ કરે.”

ગામડાના લોકો બહુ લાંબાથી પ્રધાન
લેણ છે. કાણ ક્યાં માંદુ છે અને તેનો કેટલો
વિસ્તાર છે. તે જણવા માટે ત્યાં તેમને જાણ
વાંચવા નથી પડતાં. એ બધું તેઓ બહુ ઝડ-
પથી જાણી જાય છે, અને પારકાના દુઃખે
દુઃખી થાય છે. એટલું કહી એ સ્ત્રી તો
પથે પડી પણ વિજ્ઞાનના કવિ હૃદયને મોટી
મંજવણમાં નાંખતી ગઈ એવું મને જણાયું.

અમે ઘેર આવ્યા. આજીઆજીના લોકો
અમને ‘વીરભાઈ’ વળ્યા. ‘છેરકાંચો’ આવ્યા
અને મોટાઓ-ટૂંકાઓ ‘આવી’ અને યુવ-
તિઓ-આ લોકો ‘સાથે કેવી રીતે વાતો
કરવી એવું મને જાન નથી; પણ વિજ્ઞાનને
એ કળામાં પુષ્કળ પારંગત દતો, એવું સમ-
જતાં મને વાર લાગી નહિ. તેણે બધાં સાથે
સહિરની જાત જાનની વાતો કરી-ગપ્પાં માર્યા-
અને અમે હાટ સાહેબ જોઈ છે તેટલું લાગ્યા.
છીએ અને તેની પુરસ્કી મેળવવામાં અમને
દલે થોડાજ માસની દલે વાર છે એવું એવું,
પણ હાંકયે રાખ્યું. સૌ કોઈ આશ્ચર્ય મુગ્ધ
બની અમને પુષ્કળ માનની લાગણીથી જોવા
લાગ્યું. શિયારા આમ્બજનો. ઇશિરાથી મેં
વિજ્ઞાનને આવા ગપ્પોળા ન દેંકવા સમજન-
વ્યો પણ તેણે કહેતી જણાવું કે મારે
વાઘો લેવાના કે ડરવાની કંઈ ખાસ જરૂર
ન હતી. ઉંઘતાં ઉંઘતાં એક રૂબા બપોર અને
સંજનુ જમાણ પોતાને ત્યાંથી આવશે એમ
કહેવા લાગી એટલે વિજ્ઞાનને કહ્યું : “ભરે
આંજે એમજ થવા દો. કામથી દામે સંધવાનું
રખીશું.”

બપોરે જાંબવા પિના બીજે કાંઈ પ્રોત્સાહ
ગામડામાં રાખી ચકાવજ નહિ એટલે અમે
આડા પડ્યા. દુઃ ક્યારે ડોઢી ગયો એની મને
ખબર પડી નહિ છે સંજે જ્યારે દુઃ જાણ્યો
ત્યારે મેં જોયું કે વિજ્ઞાન ઘરમાં નહતો.

મોડી રાત્રે તે ઘેર પાછો આવ્યો. પેલી
જૂઠ્ઠા ક્યારનુંય જમણુ મૂકી ગઇ હતી, મેં
તેને પૂછ્યું:

“ક્યાં જીપડ્યો હતો વિદ્યુ?”

“ખેતરોમાં” ટૂંકમાંજ તે બોલ્યો.

મેં કહ્યું:

“મને જગાડવો હતોને, હું તારી સાથે
ન આવત?”

તે બોલ્યો:

“નિદ્રામાંથી માનવીને જગાડવો એ મહા
પાપ છે એવું શાસ્ત્રોત્ કથન છે. નિદ્રામાં,
ક્યારેક મધૂર સ્વપ્ન-સપ્નિ ખડી થાય છે.
એને ઉઠાવી નહિ દેવી જોઇએ.”

મેં હસીને કહ્યું:

“મોટા પંડિત ના જોયો હોય તો!”

જમીને અમે આમ તેમની વાતો કરીને
સૂઇ ગયા ગામડામાં રાતના દશ વાગતામાત્રો
સોપાટો પડી ગયો છે. પાછલી સવારે મારી
આંખ જરા જાગી જીધડી ગઈ. આખો
દિવસ જીધવામાં ખેંચી કાઢ્યો હતો એટલે
શરિર હલકુ પડી, ચાકને ભાર ઓછો થઈ
ગયો હતો અને આખો સાર થઈ ગઈ હતી.
મેં જોયું વિદ્યોત્તમ ચાકથી લોચ બનીને ઘેરા
નિદ્રામાં પડ્યો હતો. મુખ હાથ સ્વચ્છ કરી
ઘરની બાર આવી મેં જોયું: આકાશ ધીમે
ધીમે જીભા પકડતું જતું હતું અને પૂર્વ-
કાશમાં કાઢિલી ઉઘા કેશ સમારી રહી હતી.
આ વખતે મને સહસા વિચાર આવ્યો: “પીતાં-
બરને કેમ હશે અલારે? એનો તાવ દહાડો
પડ્યો હશે? વધારે હશે તો? મેના ઘભરાઈ
ગઈ હશે તો? મારે વાડી પર જવું જોઈએ.”

વિદ્યોત્તમને જગાડવાનું મને મન થયું.
પણ મેં વિચાર્યું કે તેના મત પ્રમાણે માન-
વીને જીધમાંથી જગાડવો એ મહા પાતક છે.

અને તેમાંય પાછલી રાતની જીધ! માનવીને
તે મસ્ત બતાવી દે છે: સાચા આઈ વાગે
જીદનાર વિદ્યોત્તમ અત્યારે જીદે નહિ અને
જીદે તેણે સાથે આવવા તેવાર નહિ થાય;
દિવસ જીધવાને અર્થ કલાક જેટલી વાર હતી.
મેં વિચાર્યું: એકાદ કલાકમાં તો હું પાછો ફરી
જમણા.

હું વાડીએ પહોંચ્યો. મેં જોયું મેના
એક પુષ્પના રોપાને અર્ધ નાચી નમીને પાણી
રેડતી હતી. પ્રભાત જીગતું હતું. ઉપા પોતાના
નાજીક કરથી ત્યાં આકાશમાં રંગોળા પૂરી
રહી હતી, અને અહીં મારી દ્રષ્ટિ સામે એક
અત્યંત રૂપવતી કન્યા, ખીમેલા પુષ્પોની વચમાં
એક નાનકડા છોડનાં મૂળમાં, એનાં ગોરા
ગોરા હાથમાં એક માટલી પકડી તેમાંથી જલ
સોંવતી હતી. એનાં અંગ સૌંદર્યને એ કલા-
ત્મક વજાક-લાંબી ભગ્ન ગ્રીવા પર આવેલા
જમનાનાં નીર જેવાં કાળાં ભરમર વાળના
ભરાવવાર અંગોળામાં મુંથાયત્રી એ અર્ધ
વિકસિત મોગરાની ફૂલકળીઓની વેણી-માટીના
પાત્રમાંથી જલની એક ધારી પડતી એ ધમા-
અદા, એ સર્વ કેટલું બહુ આકર્ષક હતું!
મેના અલારે મને મેના નહિ પણ ફૂલોની
રાજકુમારી લાગી.

મારો પદ્મવતિ તેના કાને પડતાં તે
ચમકોને પાછી ફરી બોલી:

“અરે, તમે છો વીરભાઈ! બેઠી, સાત-
રમાં અલારે...”

વચમાંજ હું બોલી જાણ્યો:

“તારા પિતાની પ્રકૃતિની ભાળ કાઢવા
આવ્યો છું. તેમને અલારે કેમ છે મેના!”

મેના બોલી:

“જરા ઠીક છે હમણા. રાત્રે બીજાક
નિદ્રા આવી ન હતી એટલે રહેજ અસ્વસ્થતા”

વધુ હતી. દમણા, મેં મોસખીનો. તમ કાઠીને પીવાડ્યો, તે પછી સમજાયા છે.”

મેં કહ્યું :

“ડીક, ત્યારે હું જાણ્યો હતો.”

તે બોલી :

“ક્યાં જવન છે ? જરા ખેસા તો ખરા !

શું આવ્યાને શું આપ્યા ! ખરા છે હોં તમેય તે ! આહ પીધા વિના નિકળ્યા છે ? મેં ક્યારે કુવાના સાથે ખેસો જરા. હું આહ બતાવીને આ આવી.”

મેનાના શબ્દે શબ્દમાં મારા પ્રત્યેનો પ્રેમભાવ દર્શાવતો મેં જોયો. મેં વિચાર્યું આ છોકરીના કામળ હૃદયને મારે ધક્કા નહિ આવે. જોયું મેં કુવા તરફ પગ ઉપાડ્યા, અને તેના ચાળાની દિનાર પર જઈ બેઠો. આ કુવો પીતાંબરની વાડીને ચોંવવ સોચતો હતો. મને વિચાર આવ્યો મેના અડીધીજ પાણી ભરતી હતી.

એક આસો આંધ લઈ મેના માંડી પાસે આવી.

મેં પૂછ્યું :

“એક જ આસો કેમ લાવી મેના, તું નથી પીતી ?”

મેનાએ કહ્યું :

“ના મને ચાંદની ટેવ નથી.”

“તારા બાપુ પીએ છે ?”

“ના, કહેતા હતા કે પછેમાં બહુ પીએ પણ આજ દર વખતે તો મને તેના સંસ્કાર લાગે કરી દીધા છે.”

“ત્યારે ચાંદ લાવી કેમથી ?”

પણ મેનાએ ઉત્તર આપ્યો નહિ. લગભગ તે જમીન તરફ એક આસુ નેંધ રહી.

હું સમજી ગયો. મેના મારા માટે જ ખાસ રચનાના હોટલના ખાસથી આહનું પડીકું લઈ આવી હતી અને પોતાના પીવાના દધમાંથી

તેણે તે તૈયાર કરી હતી. મારા માટે આ અમુક આવિષ્કારને કૃતજી બધી લાગણી હતી !

આહ પીતાં પીતાં મેં તેને કહ્યું :

“મેના, તું બહુલીકે ?”

તે બોલી :

“નિશાળમાં કદિ નથી ગઈ. પણ બાપુએ મને ઘેર લખનાં વાંચનાં શીખવાડી દીધી છે અને હવે તો હું નિત્ય થોડું વાંચું છું. માંચનાં બહુ સમજી પણ શકું છું.”

“તારા બાપુ-ભણેલા છે ?”

“હા, સોના ચોપડીઓ ભણ્યા છે.”

“તું અહીં વાંચવાનું ક્યાંથી મેળવે છે ?”

“બાપુ કોઈ વાર સંદેરમાં બપોલે ત્યારે પેટી ભરીને પુસ્તકો લઈ આવે છે. મોટેથી તમને દૂરિતે બતાવીશ. દમણા પેટી જોધાકું તો તેના ખડખડથી વખતે બાપુ જાણી જાય.” પીતાંબર, મારે મને હાથમાં ફારે માનતી લાગણીઓ જનની. પોતાની નહિ જોવી છોકરીના શિક્ષણ અને જીવન-સંધાર, પ્રત્યે તેને કૃતજી બધી ભવ્ય ચિંતન હતી ! મેં તેને પૂછ્યું :

“તને ચિત્રકળાનો શોખ ખરા મેના ?”

તે બોલી :

“ખાસ કંઈ નહિ. હું એમાં કંઈ સમજી શકતી નથી પણ મને કવિતાઓ વાંચી જાઉં ગમે છે. કૃતજી મારે મોટે છે. ખેતરમાં ચકલીઓ ઉડાવતાં કે કુવા પરથી જલ જોયી પુષ્પોને સોંચનાં પુષ્પો અથાગે હું તે ગાઉ ત્યારે મને જાહેર આવે છે.”

મેં કહ્યું :

“બધાંજ કાચો કંઈ સાચો નથી. હોનાં મેના; એ કંઈસ્ય કરી સમજ અને શક્તિનો વ્યવ કરવો વ્યર્થ છે. હું તને ચિત્ર કળા તરફ દોરીશ.”

તે બોલી :

“બહુ સારું. તમે ચિત્રો સાથે લાવ્યા છો!”
“લાવ્યો તો નથી: પણ આ રજાઓમાં
અહીં દોરવા માંડ્યું છું.”

મેના સતોષ પામતી જણાઇ. તે ઉભી
થઇ મેં પૂછ્યું:

“એકને ક્યાં જાય છે મેના?”

“તમારા માટે ફૂલો લેવા જાઉં છું.”

મેં કહ્યું:

“ફૂલોની શી જરૂર છે? મેના, તારા
યૌવનભર્યા અંગની સુવાસ મને આ. પુષ્પોથી
હજાર દરજ્જે પ્રખ્યાતર લાગે છે.”

લજ્જાથી લાલ જની ઉઠેલા ગાલ લઇ
મેના જતી, રહી: અને તુર્ત ફેટલાંકે ‘પુષ્પો
લાવી. મારા હાથમાં ચૂક્યા. મેં તે લઇ મેના
ઉપર ફેંક્યા. મેનાએ મારા હાથ પકડી લઇ કહ્યું:

“અરે, આમ શું કરો છો?”

મારાથી જૂન થતી હોય એમ મને
લાગ્યું. જ્યાં મેનાના સુંદર હસ્તો મેં ઘડી લીધા.
તે પકડાઇ ગઈ. મેં તેને મારી નહક બેઝી
ને મારા હાથ સાથે બીંસી દીધી ને ‘તેના
સુંદર કપોસો પર મારા એળેટા રમી રહ્યા.

હાથનો આ ખૂલ્લો એકરાર કરતાં આજે
મારું સર્વાંગ કંપે છે. મનુષ્યથી ભૂલો કાં
થતી હશે? મેના પ્રથમે મારા હાથમાં પ્રેમની
પ્રખ્યાતર લાગણીઓ જન્મી હતી, અને તે
વેગ મંગી રહી હતી. મારા પ્રથેની તેની
મંદમતી, પ્રભાવને ભરેલ સમય, સૌરભ પ્રસા-
રતી વાડી, રૂપ, યૌવન, ‘અને આ એકાંત!
તમે માનો ના ન માનો, પણ મને તેવા
યુવાનને, જે તેની પાસે ‘કાંઈ યૌવના ઉભી
હોય તો તો તેને ખૂબજ ચૂમી-લેવાનું મન
થઇ આવે, એવું એ બહુ હતું. એક...જે...
ત્રણ...? ના, પચ્ચીસ-પચ્ચીસ-ચુનનેથી
મેનાને મેં ધક્કારાવી મૂકી!

જૂંપડીમાંથી પીનાંબરનો વ્યથા ભરેલો
અવાજ અમે સંભળ્યો. તે મેનાને જોશાવી
રહ્યો હતો: એ દીકરો થયું નેહિંતર મારા
હાથનો વેગ ‘ક્યાં જઈને અંટકને તે કહી
શકાય તેમ નથી. આ જીવાની પણ કેવી
ચિચિત વસ્તુ છે...

“મેનાની પડેલાં હું પીનાંબર પાસે દોડી
ગયો. પ્રેમનો! સર્વ સામાન્ય નિવૃત્ત છે કે
આપણે જેને પ્રેમ કરીએ છીએ એની ‘વસ્તુ
પણ આપણને મિથ લાગે છે. તેની પાસે
પ્રેમની મેં કહ્યું:

“હવે કેમ છે તમને?”

તે બોલ્યો:

“દીક છે. પણ તમે આવી ગયા? હવે
ધણું સારું થયું. હું મેનાને તમારી પાસેજ
મોકલવાનો હતો.”

મેં કહ્યું:

“શું કામ હતું એવું મારું?”

“હું તમારી સાથે એક ખાસ વાત કરવા
માંડ્યું છું.”

મારું હાથ ધબકા હોયું: મેં તે ધક્કા
દીધું. હું કંઈક સમજ્યો હતો. પીનાંબર કંઈ
વાન માટે મને જોલાવી રહ્યો હતો!

મેનાને ઉદ્દેશી ડોરો બોલ્યો.

“વીરલાઇ અહીં છે. મેના. મેના, હું
છોડવાને પાણી સીંચ, બા!”

મેના પણ કંઈ સમજતી હોય તેમ
જણાઇ. તે અંદ બહાર ચાલી ગઈ.

ધીમેથી ડોસાએ મને પૂછ્યું:

“તમને મેના કેવી લાગી, વીરલાઇ?”

હું સંકોચ અનુભવતો બોલ્યો:

“કેવો પ્રજા તમે પૂછો છો?”

ડોસાએ કહ્યું:

“દીક પૂછી રહ્યો છું. જીવાન છોડવાને
તેના સંસર્ગમાં આવતી છોકરી માટે અવશ્ય
પૂછ્યું જ નેહિંતર.”

હું એનો ઉત્તર શું આપું? મારા ઓષ્ટ
ખુલી શક્યા નહિ ને હું નીચે જોઈ રહ્યો.

ડોસાએ એક ખોખારો કરી કહ્યું:

“હું બધું સમજું છું. આ જીવનમાં
મેં લગન નથી કર્યાં પણ મેનાને હવે હું
જલ્દી પરણાવવા માંગું છું. મારા હૃદય સાથે
મેં ગાંઠ વાળી છે કે મેનાને તમારા હાથોમાં
સોંપવી. હું મેનાની છેલ્લી રીતભાત પરથી
સમજી શક્યો છું કે એ તમારા વિના પાગલ
જેવી છે.”

એમ કહી તેણે પુનઃ બે ખોખારા ખાયા.
તે ધણો અશક્ત લાગતો હતો. પણ તેના
સ્વરમાં સંતોષનો એક કંપ હતો એ હું
જોઈ શક્યો હતો.

“પણ..” તેણે એની યાદેશી આંખો
મારા મુખ પર ઠેરવી કહ્યું: “તમે રહ્યા બહુલા
ગણેલા; મારી અભણ છોકરીને તમે
સ્વિકારશો?”

બીજી બાજુ મુખે ફેરવી લઈ હું બોલ્યો:
“શા માટે નહિ સ્વિકાર? મેનાને કાંઈ
‘અભણ’ કહે તેનું હું મસ્તક જ ઉઠારી લઉં.”

રંગઓ પૂરી થયા આવી છે. દશ દિવસ
પછી અમને અહીં પૂરો દોઢ માસ અંતે ઉપર
ચાર દિવસ થશે હવે માત્ર થોડાજ દિવસ
રોકાવાનું છે. આ અરસામાં મને વિશે-
ચનમાં આભ અને ધંરતી જોડે તફાવત
જણાયો છે. તે આંચકો લારે કેવો હતો!
અંભારે કેવો છે! અમારી મેત્રી કેવી હતી!
એ અભિજ્ઞતા અંભારે દૂર ને દૂર કેમ જતી
રહેવા લાગી છે!

તેના નિલ કમમાં મને પુષ્કળ તફાવત
જણાયો. એક દિવસ હું રાંધતો બીજો દિવસે
વિશેચન. મારા રાંધવાના સમયે તે મારી પાસે
દેખાતો નહિ-એટલે મને ઠીક દાખલું. તે ક્યાંક

ફરવા નીકળી પડતો. ક્યાં જતો હતો તે પણ
જણાવતો નહિ, અને હું તે જાણવાની ઉત્કંઠા
પણ કદિ દર્શાવતો નહિ. એ ન હોય સારે હું
નોટ લઈ ચિત્ર કામમાં પ્રવૃત્ત થઈ જતો. એ
આવતો દેખાય એટલે તે બંધ કરીને
એક એવા રચ્છો મૂકી દેતો જ્યાં વિશેચનની
નજર કદિ પણ પડે નહિ. રાંધવાનો વિશે-
ચનનો વારો હોય સારે હું ક્યાં તો ચિત્ર
દોરતો કે ક્યાં તો પીનાંબરની વાડી પર જતો
રહેતો. અમે દૂર ને દૂર જઈ રહ્યા હતા. મેં
એમ વિચાર્યું હતું કે વચન પાળવામાં હું
કેવો એકો છું એમ હું વિશેચનને બતાવું
ત્યારે ખરો. અહીં આવતાં પ્રથમ મેં ચિત્રો
દોરતાનું અને વિશુએ કાચ-સંમદ રચવાનું
નક્કો કર્યું હતું ને?

હું ચિત્રો દોરતો અને તૈયાર કરી મેના
પાસે દોડી જતો. પ્લેક ચિત્ર મેં દોડ્યું હતું =
પુષ્પોદ્યાનમાં રાપાઓને જલપાત્ર વડે જલ-
સીચીની એક નયપૌષ્પનાનું. પાછળ આકાશની
એક ચાંદ્રિય મારી હતી અને ત્યાં દૂર આછી
આછી રેખાઓથી ઉંચા સુંદરીને ચીનરી હતી.
જાણે ઉંચા, ધરતી પર જલસિંચન કરતી આ
સુંદરીને જોઈને, પોતાના પ્રિયતમ અરુણને
મળવા જવાનું પીસરી એકો ટોચ જાણે મુઘ્ધ
નયને નીરખી ના રહી હોય, નીચે નામ આપ્યું
હતું ‘જલ-સીચન’. રંગ અને રેખાઓ પ્રસંગ
અને કલ્પનાનો એવો સુંદર સુમેળ મેં પીછીથી
સાધ્યો હતો કે જ્ઞાનારની તુચ્છતા થઈ જાય.
એ ચિત્ર હું મેનાને બતાવી આવેલો, તે
તેને પૂછે: “આ સુંદરી કાણ છે તે તું
જાણે છે મેના?”

“ના” મેનાએ કહેલું.

“એ તુંજ. તે દિવસે પ્રભાતે હું તને
મળવા આવેલો એ તને યાદ છે?”

લજ્જતની મારી મેના મૌન રહેલી.

એ પછી તો મેં એમાં કંઈક ચિત્તે
 હોવાં. હું સમજ્યો હતો કે આ રીતે મેનાને
 હું રાજ કરી શકીશ અને મારી પ્રતિભા તેને
 સમજવી શકીશ. 'અમર' 'શુભન' 'શુભન'
 'ફૂલોની રાજકુમારી' 'પિપ્પુ, સરેશ' 'વિર-
 હીશી' 'સરિના' નેત્રન 'કેટકેટલાં મણુવું ?
 આખી બુક પૂરી થયા આવી હતી. આરંભ
 એમણીસ શ્રેષ્ઠ ચિંતાનું આદ્યમ, મેં વિચાર
 કર્યો પૂર્ણ વીસ કરી આદ્યમ પૂરું કરી
 હજી અને તેના છેલ્લા ચિત્ર માટે કોઈ શ્રેષ્ઠ
 કવચના અને રોમાન્સ પ્રસંગની હું વાટ
 જોતો જોડો.

તે દિવસ-હા તે દિવસ મને બરાબર યાદ
 છે, મેં પાત્રોના મારો વારો હતો. ખૂબ અપેક્ષી
 મેં શોધીએ વળી નાખી. રાત્રે તૈયાર કરી
 લીધું. દિવસ એકાદ રાસડો ચડીશ દરો. દાર
 બધ કરી હું પીનાબરની વાડી તરફ નીકળી
 પડીશ. રસ્તામાં મેં વિચાર કરી લીધો
 આજે મેનાને ચમકાવી મુકું. વાડીના મુખ્ય
 દાર વાટે નહિ પણ બીજા માર્ગે-એતરોમાં
 યાત્રે-મારે કુવા પર જવું અને ત્યાંથી "મેના!
 મેના!" કહીને જુમ પાડવી! મેના જુ'પડીમાંથી
 બહાર નીકળશે અને વાડીના ત્રણે જોડા
 દેહશે, ત્યારે પાછળથી હું અદ્દહાસ કરી ઉડી
 મેનાને એવી બનાવીશ-એવી બનાવીશ-

આ વિચાર આવતાં મારાં માં, અલગ
 આવતાં પછી હું ખૂબ હસી પડ્યો. મને વીસમા
 ચિંતનું સુંદર વંસુ હાથ લાગી આવ્યું હતું.
 પિપ્પુની શોધ કરતી સુંદરીની આંસોની વ્યમ-
 તામય લેધકતા-નેત્રો પર આવેલી અકુટિનો
 સ્થિત સંકોચ-ગાસપર આસંકાનો આઠો આંછો
 ઘેરો રંગ-વાહ, એ બધું મારી આંગળાઓ
 ચિત્ર કવચ પર ઉતારી મુકી ત્યારે!
 થીમી આવે, હું, પીનાબરની વાડીમાં પ્રવે-

શ્યો. અને કુવા તરફ રહેજ પછુ અવાજ ન
 થાય એ રીતે આગળ આગળ વધ્યો; ત્યાં...

મારી દ્રષ્ટિએ ફરથી જોયું કે કુવાના
 વાળા પર બે વ્યક્તિઓ હતી. તેમાં એક
 પુરુષ હતો અને બીજી સ્ત્રી. સ્ત્રી પુરુષના
 બેળામાં આડી પડી હતી અને પુરુષ સ્ત્રીના
 કાળા કાળા વાળ પર ધીમે ધીમે કંઈ મજા
 મણુતો હતો. પુરુષ વિશેષતઃ હતો, સ્ત્રી મેના.
 ખૂબ વધુ સાવચેતીથી હું દોરકેડગ
 આગળ વધ્યો. અને એક રક્ષાના ચમત્તી
 આદર્શ બેસી ગયો.

વિશેષતઃ મેનાને પૂછ્યો હતો.

"પેપુ ગીત તને આવડ્યું મેના?"

મેનાએ કહ્યું:

"કંઈ હમણાં છેલ્લું લખ્યું એ, "મનની
 વાત?"

વિશેષતઃ કહ્યું:

"હા એજ. એ તને કેવું લાગ્યું?"

"ખૂબ સરસ. તમારા હમણાં લખેલા

બધેજ કાવ્યો પર હું તો ખાંડી બની ગઈ
 છું. અને તેમાંય "મનની વાત"નું કાવ્ય તો
 હજી કાલેજ તમે લખ્યું છે ને. આજે તો
 મનેયે મોટે થઇ ગયું છે."

"એમ?" વિશેષતઃ આગ્રહ કર્યો.

"ત્યારે તો એ ગા, મેના!"

મેનાએ ગાયનું ચાર કહ્યું:

હું કવિ નથી અને મારી રમરણશક્તિ

એટલી બધી તેજ નથી કે કાવ્યને અસરકારક
 અર્થિ રચી કર. પંચુ એટલું તો બાણુ છું
 કે એક પ્રેયસી, તેના પ્રિયતમને પોતાના મનની
 વાત કહેતી હતી. અને એના મનના ઉમંગકા
 વિશેષતઃ કાવ્યમાં આખેજ રીતે ઉતાર્યાં હતા.
 બહો તે પ્રેયસીના હૃદયમાં પૂરીને એ હૃદયની
 જાની જાની વાત, શોધી લાવ્યો હતો અને

કાવ્યમાં કલાત્મક રીતે તેણે તે ચૂંધી. લીધી હતી. મેના: એક સ્ત્રીના હલકમાંથી આ ગાન શ્રુતું હતું. પ્રેમસી કહેતી હતી, પ્રિયનમ સાંસળતો હતો !

હું દીગમ્ભ થઇ ગયો. મારા કાન આ શું સાંભળતા હતા ! મારી દ્રષ્ટિ આ કંથું દ્રશ્ય જોતી હતી ! ધરતી મારા પગે નીચેથી મને સરી જતી લાગી. માઝં મગજ બહેરાટ મારી ઊઠ્યું. માઝં સર્વાંગ ક્રાંધથી કંપી રહ્યું. મેનાનું ગાન આગળ વધી નહું, હતું, અને એ મારા કાનમાં ઘૂસી જઈ રહ્યું હતું. પણ મારે એ સાંસળવું ન હતું. એનો એકકેક શબ્દ મારા હૃદયમાં હનન હનન કરતા કરી રહ્યો હતો. કાનમાં ખૂબ બળપૂર્વક મેં આંગળીઓ ખોસી દીધી, અને ધીમા ડગલે હું પાછો ફર્યો. આ વિરોધન ! જોને હું પ્રાણથી પણ અધિક ચાહતો હતો ! મારાથી લેશ માત્ર પણ ભિન્ન સમજતો ન હતો તેણે શું કંથું હતું ? વિરોધન મને, એક મહાન હત્યારો, એક મહાન ગદ્ગદ લાગ્યો. તેણે માઝં જીવન લૂંટી લીધું હતું મારી આશાઓનું ગળું એના લોખંડી હાથોથી લીસી નાંખ્યું હતું. કંઈ અભાગી પગેએ એ મને મળ્યા હશે ?

હું ઘેર આવ્યો તે તૂર્ત મેં પીછી પકડી. હેડલા-લીસમા ચિત્રનું વસ્ત્ર મને અચાનક કેવું મક્કી ગયું હતું ! ચિત્ર ફલક પર મારી પીછી ફરતીજ ગઇ ફરતીજ ગઇ. અર્ધા કલાકમાં તો મેં ચિત્ર પુરું કરી લીધું. એકજ એકમાં પૂરું કરી લીધું. એકજ એકમાં ચિત્રનું વસ્ત્ર ફલક પર મેં આમ ઉતાર્યું હતું :

એક રાજકુમાર જગતમાં સૂતો છે ને દર એક મૃગણી છે. રાજકુમારના ગળામાં સુવર્ણની એક સરી માળા છે. અને મૃગણીના ગળામાં પણ એવીજ એક સરી સુવર્ણ માળા

છે. એ પરથી એવો ભાસ થાય છે કે તે રાજકુમારની પાળેલી છે અને રાજકુમારને તેના પર હેત છે. થોડે દૂર એક બીનકાર બીન બળમરતો બેઠો છે. એના હેત મૃગણીને રાજકુમાર પાસેથી છીનવી લેવાનો છે. બીનકારની આંખમાં અધાઈ છે: અને મુખ પર વિદાળતા, પણ સંગીત ૧૨ નેનો પૂરો કાચ છે. ભાળા મૃગણી બજાવી નથી કે બીનકારની યોટી કળા પર તે મોઢી રહી છે મૃગણીની આંખમાં સંગીતનાં ઘેન છે. સંગીત પર આકર્ષાઈ મૃગણી બીનકારની નજીક ડોક ઉઠી કરી નિઃસંદાય થઇ બનણે ઉભી છે. એ પરથી સ્પષ્ટ કહી શકાય એમ છે કે બીનકાર પોતાની કળામાં ફાગ્યો છે. રાજકુમારની પીઃ પાછળ બીનકારે આંખાઃ ધા કર્યો છે. રાજકુમાર જરા બળતો દેખાડાયો છે એ એટલા માટે બતાવવામાં આવ્યું છે કે રાજકુમારે તેની પ્રાણાધિક મૃગણીને બીનકાર પાસે લેઈ લીધી છે ને તેણે પોતાનાં દરીએ પીછાણી લીધા છે. સંગીત, હુબધું મૃગણીની એકાગ્રતા-બીનકારની અધાઈ-રાજકુમારની બચા-એવું એવું તો કેટલુંય પીછીથી મેં ચિત્રફલક ઉતારી દીધું ! મારી કળા અર્ધી પૂર્ણ રીતે ખીસેલી મને લાગી. જીવનમાં આવું ચિત્ર મારી પીછીથી આજ સુધી નથી દોરાયું. જરા વધુ પડતો વિશ્વાસ તમને ભણે જણાય, પણ મને કહેવાજ દો કે આવું અદ્યતન ચિત્ર મેં મારી દ્રષ્ટિથી ક્યાંયે પણ જોયું નથી. છેલ્લો હાથ મારી મેં ચિત્ર પૂર્ણ કરી લીધું: તન્નીચે પુરુષોત્તમન પછી નામ આપ્યું: “પ્રતિસ્પર્ધિ”

આજે હૃદય સાથે મેં મનુષ્યત ગાંઠ વાળી: હવે કદિ ચિત્ર નહિ દોઝ. હું હાથો થયો. પીછી મેં તોડી નાંખી રંગ દોળા નાખ્યો,

ને રંગની પેટીને લાંગીને બૂકી કરી હું ઘર પાછળના ઊંચ ખાડમાં ફેંકી આવ્યો! લક્ષા, હવે કાના માટે ચિત્ર દોરવાનું હતું? બહુ મોડો! વિરોચન આવ્યો મેં કહ્યું: “અત્યાર મુઘી ક્યાં મર્યા હતો?” તેણે જરા પણ ઉમેરવા વિના ઉતર આવ્યો.

“મરેલાઓને પાછા વળના તે કદી ન્તયા છે?”

કંટાળાને મેં કહ્યું:

“સીધો વાત કર આહી આપીને તું એકસો એકસો ક્યાં રખડ્યા કરે છે? તારા જમણ માટે મણુ મારે રોજ રોજ ખોદી થવાનું! મને હવે એવી ચિંતા રાખવી નહિ પાલવે હું થોડોજ તારી પત્ની છું!”

તે ખાલ્યો.

“લક્ષા માણુમ મેં એવું ક્યારે કહ્યું? તું મારી પત્ની નથી તો એમ માનજે કે હું તારી પત્ની છું.”

મેં કહ્યું.

“તારા જેવી રખડતી પત્નીનું તો હું ગળુજ દાખી દઉં.”

વિરોચન કહ્યું.

“તું મારું ગળું દાખત્રા આવે તે પહેલાં, હું તારું નાકજ કરડી ખાઉં.”

મેં કોપિત થઈને કહ્યું:

“મારી સાથે અકડીને વાન નહિ કરે. તું મને શું સમજે છે?”

“હું તને માણુસ સમજું છું, કંઈ દોર થોડોજ સમજું છું. ચાલ, ખાવાનું લાવ, બૂખ બહુજ કકડીને લાગી છે.”

મેં તિરકારપૂર્વક કહ્યું:

“હું તારો નોકર નથી. પેલુ રહું. તારા હાથ તુટેલા નથી, લઈ લે.”

વિલાયતે કંઈ પણ વધુ બોલ્યા વિના ખાવાનું લઈ અંગિત્રા માંડ્યું. તેણે એમ પંથું પૂછ્યું નહિ કે મેં ખાધું છે કે કેમ?

તે દિવસ અને રાત અમે એક બીજા સાથે કોઈ પણ જાતની વાત કર્યા વિના પસાર ફરી. રાતે કોઈ સંધ્યા માંડ્યું નહિ. બૂખ્યા પોરજ અમે પડી રહ્યા.

સંવારે જાડીને જોઈ છું તો વિરોચન ત્યાં નડતો. મેં વિચાર્યું, પીનાંબરને બધીજ વાન જણાવી દઉં. એ ડોસાને મારા પ્રત્યે બહુજ મમતા હતી હુબટ વિરોચનને તેની છોકરીને કવિતાને બ્દાને પોતાની કરી લીધી હતી એ સમાચાર તેને હું પહોંચાડીશ ત્યારે તેના વૃદ્ધ આત્માને કેટલું બહુ દુઃખ થશે.

મેં ચિત્ર-પોંથી કાઢીને એવી રીતે મૂકી કે વિરોચન ઘરમાં પેસે કે તુરં તેની કશિટ ‘પ્રતિરૂપિ’ના ચિત્ર પરજ પડે. તેના ડાનાં પ્રણયની વાત હું ગાણું છું એવું એ ચિત્ર જોઈને તત્કાળ સમજી જશે, અને એ પછી વિરોચન કેવો લંકિત બની પોતાના પાપનું પ્રાયશ્ચિન કરવા આવશે! અહા, સારે કેવી મઝા આવશે?

ચિત્રને બરાબર મૂકી દ્વાર બંધ કરી તે પર માત્ર સાકળ ચાપીનેજ હું બહાર નીકળ્યો. આ વખતે મેં ચિચરું કે વિરોચન જરૂર મેના સાથે કુવા પર હશે એટલે મેં અસારે ત્રીજે માર્ગ લીધો. નદીની બેગડોના કીનારે કીનારે થઈ પીનાંબરની ઝૂંપડીમાં જવું. ડોસો બીચારો ખાટલામાંજ પડ્યો દશે. તેને બધી વાત જણાવીને ઝૂંપડી બહાર લાવી મેના સાથે પ્રણય કરતા વિરોચનને આખા પકડાવી દેવો! આવી સરસ કદવના માટે મારી જીદ પર હું મુઘ બની ગયો. ને, ઝડપથી નદીની બેગડ ઉપર આવી ગયો.

(1)

એક ક્ષણમાં મારી દ્રષ્ટિએ જોયું: મારાથી દશજ ડગલાં દૂર વિસોચન અને મેના એ બેખડ પર ઉભાં રહીને નદીના જોના જલને જોઈ રહ્યામાં તકલીન બનેલાં છે. મેં તેમને કુસા પર ફર્યા. હતા પણ તેઓ અહીં ફરવા આવેલાં જણાય છે મેનાનો હાથ વિસોચનના હાથમાં છે: બંને એકાગ્ર છે-જાનેની પીઠ મારા તરફ છે. મારા પગના અગાજની પાખુ તેમને જાણ નથી પડી એમાં તો એ મુગ્ધ છે. એક ક્ષણ-હા, એ એક ક્ષણમાં તો મને હજાર તિયારો આપી ગયા. આ રૂપરૂપના અંગાર જેવી ઊકરોને દુષ્ટ વિસોચન મારા હાથમાંથી ઝૂંટી ગયો હતો. મારી ઉર્મિઓને તેણે સળગાવી મૂકી હતી. મારા મુખનું પાકુન દૂર રીતે નીકળેન કાઢ્યું હતું. મારા હૃદયમાં ઈર્ષ્યાની પ્રચંડ ભ્રાજાઓ લખાઈ ગઈ. જેને મિત્ર સમજ્યો તેજ મહા ભય કર દરેક નીતર્યા-મને એકાગ્ર એક કલ્પના આવી-ભયાનક કલ્પના! વિસોચનનું નીકળેન કાં ન કાઢી નાખવું? હા, હા, એ દુષ્ટ એનેજ યોગ્ય હતો. ડાબા હાથનો એક જોડાર ધણો અને ખેત ખસાસ, પાણીના અનંત ઊંડાણમાં વિસોચનનો દેહ ગળેડી પડશે...અહીં કાણ જોનાર હતું? મેનાને પગે પડી હું કહીશ 'તાગ ગ્રેમ માટે મેં આ કંઈ' છે. મેના, તારા વિના એક પગ પણ મને જીવતું કડિન છે એટલેજ આવું ભયંકર ફલ મેં કંઈ' છે, મને વિશ્વાસ આવ્યો એ અલ્પ બાકીક અવશ્ય મને બચાવી લેશે.

મેં ધણો માર્યો. ખૂબ બળપૂર્વક બગાજ વિસોચનનેજ, પાણીમાં એક જોડાર ધીવરો યજ્ઞોત્રા મેં સંભાળ્યો. મારી આંખો બંધ થઈ ગઈ. એક ક્ષણમાં તે ઊપડી. પંથુ' જોહ-મેં કેવું ભયાનક ફૂંચે કંઈ' હતું? મેના બેખડ પર ન હતી! વિસોચનના હાથમાં તેનો હાથ

હતો-વૈરની પ્રચંડ આગમાં બળતા એ સૂંચ, મને સમજાયું નહિ! વિસોચન' સાથે નદીમાં તે પણ ગળેડી પડી હતી! મારાં નેત્રોને તમ્મર આવી ગયાં. હું ત્યાંજ ફસાઈ પડ્યો.

કેટલી કાણો પછી હું જાનમાં આવ્યો તેનું મને સ્મરણ નથી. થોડીજ કાણો પર મેં કેવું ભયંકર કાર્ય કંઈ' હતું તેનું મને જાન થયું. ચારે દિશામાં દૂર દૂર મેં દ્રષ્ટિ લખાવી. કાઈ જોતું તો નહોતું ને?

હું નોકો પીનાંગર પાસે જવામાં મને સજ્જામતી લાગી. હું તેની વાડીમાં પેડો, ખીનેલાં પુષ્પો દવામાં બૂલી રહ્યાં હતાં મંદ મંદ સમિર વાતો હતો. પણ મારા હૃદયમાં હજારો ઝેરી વીંછીઓના ટંબ વાગતા, હતા. હું કુસા પર આવ્યો અહીં કાંઈ મેં વિસોચન અને મેનાને જોયાં હતાં. મારા હૃદયે એક વિચિત્ર કંપ અનુભવ્યો. કુવાની કીનાર પર એક પુરુષ પડેલું મારી દ્રષ્ટિએ જોયું. મેં તે ઉપાડી લીધું.

તે એક નોટબુક હતી મેં તેને ખોલી. પુસ્તક પાના પરજ મારી દ્રષ્ટિ સ્થિર થઈ ગઈ. હું ચમક્યો તે પર મારાજ હસ્તાક્ષરો હતા મેં લખ્યું હતું:

“વિસોચનને: નૂતન કાવ્યોના સર્જન માટે.”

મારા હૃદય પર વિગળા તૂટી પડી હોય તેમ મને લાગ્યું આ તેજ નોટબુક જે મેં અહીં, આવાતાં પ્રથમ હર્ષભિર વિસોચનને ભેટ આપી હતી, અને અહીં રમ્યોમાં, નૂતન કાવ્યો સર્જનાતું આગ્રહપૂર્વક દબાવ્યું હતું. મેં તેના પાના ફેર્યાં. વિસોચને કાવ્યોથી નોટ ભરી દીધી હતી. પહેલા કાવ્યનું શિર્ષક હતું: ‘અનુભૂતિ’, પછી આવતાં હતાં ‘વિસોચન’

નહી, 'ફૂલ-બાલિકા', 'મોગરાની કળી', 'મિલન', 'કવિની પ્રિયનમા', 'ને મનની યાન', આસાં તેંતાલીસ કાવ્યો! હાલ તેંતાલીસમાં કાવ્ય પર મારી દ્રષ્ટિ થઈ ગઈ ગઈ: એનું શિર્ષક હતું: 'પ્રતિરૂપર્ધિ.'

હું મૂંઝાઈ જાશો. કંઈક સમજ્યો પણ ખરો. વિલોચન આ પુસ્તક મારા હાથમાં આવે એ કારણે કુલ પર તે પહેલુ છોડીને મેના સાથે નીકળી ગયો હોવો જોઈએ. વિલોચન મને તેને પ્રતિરૂપર્ધિ ગણતો હતો! હું તેના પ્રણય જાણતો હતો એની શું એનેય ખબર પડી ગઈ હતી! ઝડપથી મારી દૃષ્ટિએ આખાપ કાવ્યની લીટી લીટી પર ફરી વળી. તેનો ભાવાર્થ આમ હતો.

'લીમડાના ઝાડની એક ડાળે એક માદા રી એકલું બેઠું હતું. ત્યાં એક દિવસ એક પંખી આવ્યું. તેની જન માદા કરતા હની રંગ જુદો હતો છતાં એકલતા જાળવા માટે માદાએ તેના પ્રણયે પોતાના હૃદયની મમતા જોતી મૂકી. નરપંખીએ માદાને કહ્યું 'મને તારા જેવું ગાવા નથી આવડતું પણ મારો બાધવાનું કામ હું સરસ રીતે જાણું છું. તે હું તને શીખવીશ.' અને એમ કહી તે નર જાતજાતનાં તરણાં લઈ આવ્યો; પણ માદાને એમાં રસ પડતો નહિ. એક દિવસ એ માદા બેઠી હતી તે ડાળે એક બીજું નર પંખી આવ્યું, તેનો રંગ માદાના રંગ જેવો હતો. જાત પણ એક હતી અને ભાત પણ તેના જેવીજ ઘાટીલી ચાંચ, એવાજ રંગના પીછાં, એવાજ પગ અને એના જેવીજ ટફારને ફરસાદાર ડોક. માદા તેના પર આકર્ષાઈ અને પ્રાણ પાથરવા તત્પર થઈ. પછી તો તે નર પંખીએ ચાંચ બોલીને ગાવા માંડ્યું તો માદા તો પાગલ બની

ગઈ તે તેના સ્વરમાં પોતાના સ્વરને મેળવી દીધો. એક દિવસ પેલું નર પંખી આ જોડાને જોઈ ગયું એટલે માદાએ તેને કહ્યું: "ભાઈ, તું જાનો મા, તારા ને માન મારું જુદા છે-તારા ને મારા રંગ નીરજો છે-તને જે વાતમાં રસ છે-તેમાં મને ગતાગમ પડતી નથી. મારેતો જીવું છે અનંતની પાંખે-આભનાં આવારે-તારી સાથે મને છવન બાંધવું ન પાસવે. ભાઈ, તું તારા કામે વળગ મારા આ પ્રાણનો પ્રતિરૂપર્ધિ મા યજો. એમ કરવાનો મને નિર્સર્ગિક હૃદય છે. તું મમતા મેળવશે પણ માર નહિ એ તો આને અર્પણ થઈ મૃત્યુ-એ માટે તું નકામો તારા હૃદયને કષ્ટ મા આપજો ભાઈ" એવું કહી એ લીમડાની ડાળ પરથી બને ગ્રીષ્મ પંખીઓ પાંખોને ફેરવત કરી દવામાં ઉડી ગયાં!

એક જ વાસે હું કાવ્ય 'વાંચી ગયો. એક વાર એવાર-ત્રણવાર મારી આસપાસની દુનિયા મને ફરતી દેખાઈ. મારા હૃદયમાં ધ્રુવલ તોફાને તાંડવ મચાવ્યું. એ તાંડવની પાછળ ઉડતો એક અવાજ જાણે મને કહેતો હતો. 'કોણ કેમ પ્રતિરૂપર્ધિ હતું?'

નોટ બજાવમાં દબાવી મેં ઝડપભેર વચ-જણી પગલાં ઉપાડ્યા.

હું ઘેર આવ્યો દ્વાર ખોલી દીધાં. 'પ્રતિરૂપર્ધિનું ચિત્ર મારા મુખપર જાણે ચુકતું જ્યાં હતું ત્યાજ પડેલું હતું. મેં હાથમાં ચપ્પુ લીધું ને એ ચિત્રને આડું ને અવળું, ઊંચું ને વાંકું જેમ આવે તેમ ચીરી નાંખ્યું. એક ગાંડા માણસની જેમ હું એ ચિત્ર-પોથીમાં ચપ્પુ મારી દહો હતો. કેાઈ યુગ સુજનો વેરી, દુસ્તમનનું કાળજી પંજર વની ચીરી નાંખે તેમ હું કયાંય સુધી મારા બધાંજ ચિત્રો ચીરતોજ ગયો. ચીરતોજ ગયો...

ને ચુંકામાં આગ સળગાવી મેં એ ગીરા-
આને તેમાં ફેંકી દીધાં. હું બૂતકાળને મારા
રમરણમાંથી ભૂરી નાખવા મરણીયો બન્યો હતો.

પાપ કદિ ઉઘવા દેવું નથી. આખી રાત
હું જાગતો રહ્યો. દાર બધ કરીને હું પડ્યો
હતો. મને પળેપળ વિચારો આવતા હતા.
અસાર સુધી મેના ધર નહિ ચાલી હોય તો
અશક્ત બીચારો, પીનાંબર ડોસો. શું કરેતો
હશે? મેં આંખો બંધ કરી દીધી. પણ મન-
ચક્ષુ યોગજ બંધ કરી શકાય છે! મને
લાગ્યું: બળપૂર્વક કોઇ મારા દારને ડોહી
રહ્યું હતું. મેના અને વિસોચન તો નહિ
હોય! કોઇ મારા ગળા પર પોતાનો પંજો
બીડી જાણે કહેવું હતું 'હત્યારા તુંજ મારો
ખરો પ્રતિરૂપિ' છે આજે હું તારો ટોટો
પીમવા આવ્યો છું' એ વિસોચન તો નહિ
હોય! ધરની દિવાલો જાણે મને કહેતી હતી.
'જો! 'શ પાપી, હું હમણા તને બીંસી મારું
છું' યુન: વિસોચનની મૂર્તિ ઉપસ્થિત ચએલી
મેં દીધી. જાણે કહેતી હતી. "દેવનં વીર!
મને અડી લાવી અંતે દગોળ કર્યો! મારા
માનપીતાને તું શું મુખ દેખાડીશ!"

મેનાની મૂર્તિએ એ પછી દેખા દીધી.
ફની નિર્દોષ ભાળી છેકરી! એક પળ પછી મેં
સંભળ્યું: પીનાંબર ડોસો જાણે અવાજ ફાટી
જાય એવી રીતે બૂમ પાડી મારા દાર કોળાને
કહેતો હતો:

"હત્યારા, મારી સોના જેવી દોકરી
લાવ."

હું દોડ્યો ને દાર ખોલી દીધાં. મને
લાગ્યું હું પાગલ થઇ ગયો હતો. 'બ્રમાબ્રમ
કરી મેં આરોહી પારોરંબીએને જગાડતાં કહ્યું:
"વિસોચન હજ સુધી કેમ નહિ આવ્યો હોય?"
સૌએ કહ્યું "પીનાંબરની વાડીમાં દશે" એ.
બીચારા ક્યાંથી જાણે કે હવે એ પીનાંબરની

વાડીમાં-- કદિ દેખાવાતો નથી. હું તેને સાંધ
કરીને આવ્યો-હું, અને કાયદાની ચુંગાનમાંથી
બચવા માટે સૌને હેરાન કરી રહ્યો છું.

સૌને લાઈ, હું વાડીમાં આવ્યો. ડોસો
બેચન હતો. પચારીમાંથી જાંવાને પશુ તે
અશક્ત હતો. 'મારી મેના લાલો' એવી બૂમો
પાડવા કરતો હતો. મેં કહ્યું "વિસોચન. પણ
નથી", ત્યારે ડોસાએ તાડ પાડી કહ્યું, "ચાલ
ચાલ્યો જા અહીંથી પાછા! તેજ એને નસાડી
મૂલી છે!"

અમે સૌ વિખરાયા. બધાને મેં સમજા-
વવા પ્રયત્ન કર્યો કે 'જરૂર એ સંજો ભાગી
ગયા હોવા. જોઈએ.' એટલે સવારે પહેલી
ફેનમાં મારે, તેમને ખોળવા, નીકળી પડવું
જોઈએ. અને વધુમાં જોમેયું કે એ ગમે લાં
ગયા હોય ક્યાંય સંતાઇ શકશે નહિ. ધરતીના
ગમે તેવા બુલામાંથી પણ હું તેમને પકડી
લાવીશ."

એ વાતને આજ સત્તર સત્તર વર્ષ પીતી
ગયાં છે. આજે હું નિર્દેશ-કેલેક્ટરના માન-
વંતા હોદ્દા પર છું. ગુજરાતમાં જન્મ-પ્રશ્ન
મહા ઉત્પાત મંચાલ્યો હતો. અને તેથી
બીચારા બેટાને પારંપર નુકસાન વેઠવું પડ્યું
હતું. તેની વીગતો મેળવવા હું જાતે મારા
તાળાનાં એ અમલદારો અને ખેએક પટાવાળા
લઇને પ્રવાસમાં નીકળ્યો છું. અને ફરેતો
ફરેતો મારા ગામમાં પણ આવ્યો છું. મારી
સાથે છે તે સંકેત ઇન્સ્પેક્ટર એક વૃદ્ધ માણસ
છે. તે મને જમીનોની ઓળખાણ આપે છે:

"સાહેબ, નહી અહીં પણ ફરી વળી હતી.
અને સાહેબ, પણ જુવો, લાં તો આજથી
ચોગંક વર્ષો પર એક મુદર વાડી હતી."

"વાડી?" મેં પૂછ્યું. મારાથી પૂછાઇ
જવાયું.

શુભતાન

યુવાન દેવો ઉક્લેલની મુરતિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“તુરાણ”

(આશુ વાની)

“વર્ષો સુખમાં વિતવા લાગ્યા અને આ સમય દરમિયાન દંપતિને ત્રણ સંતાન પણ થઈ ગયા. પણ ઇસાએલને પોતાના પિતાની યાદ, પોતાના પહેલા પ્રેમીનું સ્મરણ અને કાર્ત્તવ્ય વિષેના ભય દરદમ સતારવા કરતા. લેવીસનને જુદી જવા માટે ઇસાએલ ખંડુજ પ્રયત્ન કરતી હતી તેને પોતાના પતિ પ્રતિ એટલો પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો હતો કે તેને ભય લાગતો કે લેવીસન જોડે ફરી ક્યારે તેનો ભેટો થાય અને તેના તરફના અનુરાગની નિર્જળતાને લીધે રજા પોતાના પતિ તરફ તેનો પ્રેમ યોગ્ય પડે. આ ઉપરાંત સ્ત્રી સુલભ સ્વભાવ પ્રમાણે પોતાના પતિને કાંઈ બીજી સ્ત્રી સીધાઝડપ મારી રજા ઉચકી નવ્ય તેનો ભયતપણ બાળવત્તા થતો હતો. અને પોતે મરી નવ્ય અને પોતાનો પતિ બીજા લગ્ન કરે તો પોતાના ત્રણ પ્યારાં સંતાનોનું શું થાય એવા એવા અલગમતા વિચાર તેને સતાવ્યા કરતાં.”

“સંનિજો શિકાર ખેલવા નીકળ્યા. કાર્ત્તવ્યના ભલા સ્વભાવે કોઈનું ભૂલું યાવ એ દ્રષ્ટિથી એક પુરુષને તેનું કામ થઈ નવ્ય તેટલા દહાડા માટે, પોતાને લાંબા આશ્રય આપ્યો અને આ પુરુષ તે બીજા કોઈ નહિ પણ કેપ્ટન લેવીસન હતો. અંગારાની સામિપ્યથી થી યોગ્યતા લાગ્યું. લેવીસન કાંઈ સિંદૂરવાદી પુરુષ નહોતો, તેણે સ્વાર્થ સાધવા માટે પોતાના આશ્રયદાતા અને પોતાની જૂનપૂર્વની પ્રેમદા ઇસાએલના સ્નેહાળ પ્રતિ કાર્ત્તવ્ય તરફ ઇસાએલના કાન ભંભેરવાનું શરૂ કર્યું.”

“પોતાના લાઇને ખૂનના આરોપમાંથી નિર્દોષ દરાવવા માટે બારબારને જે કાંઈ ઉપયોગી ખાતમી મળતી તે તે કાર્ત્તવ્યને પહેંચાડતી. કાર્ત્તવ્ય અને બારબારની આ ખાંતમી મુલાકાતોનો અવગો અર્થ લેવીસને ઇસાએલને સમજાવ્યો.”

“કાયા કાનની ઇસાએલને આ વાતમાં તથ્ય જણાયું અને આવી એક ખાંતમી મુલાકાતને લેવીસને ઇસાએલને સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો સારે. સંશયે કાલતાં ઇસાએલના દિલને સમર્થન મળ્યું. પરિણામે તે પોતાના સંતાનો અને પતિને મૂકી લેવીસન સાથે કાન્સ નાસી નવ્ય છે.”

“લેવીસનના બાળકની ઇસાએલ માતા બનવાની તૈયારીમાં હોય છે સારે તે લેવીસનને

પોતાની જોડે કાપડેસર લગન કરવાને જણાવે છે. પરંતુ સૌંદર્યપિપાસુ લેવીસન ઇસાએલના અપમાન કરી તેને નિરાધાર મૂકી લાંબી નાસી છૂટે છે.

“ઇસાએલને નનામી બાપનો પુત્ર અવતરે છે. પ્રેમી પછી પુત્રી શક્તિ ઇસાએલમાં આવે છે સારે દુઃખની યાદી અપાવતી જગ્યા છોડીને બીજા ક્યાં ચાલી જવાને તે વિચાર કરે છે. અને રેલ્વે માર્ગે નીકળી પડે છે. કમનસીબે કે ખુશનસીબે આગાહીને અકસ્માત નડે છે અને અકસ્માતમાં ઇસાએલનો આગક કચ્છાઈ મરણ પામે છે. અને કાંઈ ભૂલથી અકસ્માતના ભોગ થનારાના ક્ષીરકામાં ઇસાએલનું નામ પડ્યું નોંધાઈ ગયું છે. ઇસાએલના પ્રાણ તો બચી ગયા છે પણ તેના મહોળા હિંમતના મહોળા અપમાન કારણે તે અદ્યતન જેવી બની ગયું છે. સૌંદર્યના દુરપયોગની આ કુદરતી શિક્ષા તો નહિ હોય !

“ઇસાએલ સારી થતાં જીવનનિર્વાહ માટે કાંઈ કામકાજ શોધવાને તેણે નિર્ધાર કર્યો સંગીત તો તે સારું જાણતી હતી અને ફ્રેન્ચ ભાષા પણ તેને સારી આવડતી હતી. વારસામાં મહેશ્વી આંતર્યાલોન તેને “ગવર્નેસ”ની નોકરી અપાવી દે છે.

“સમયનું ચક્ર ફરતાં ઇસાએલની શેઠાણીને બદારગામ જવાનું થાય છે અને પરિણામે ઇસાએલની સેવાની તેને આવશ્યકતા રહેતી નથી. પરંતુ લડતી શેઠાણી ઇસાએલને એક ખાનદાન કુટુંબ પર સુદર લગામણ પત્ર લખી આપી તેની નોકરીની વ્યવસ્થા કરી આપે છે. આ કુટુંબ બીજા કોઈ નહિ પણ ઇસાએલના પહેલા પતિ કાલોઇજન હોય છે.”

“ઇસાએલના નાસી જવા પછી તેની ખુબ તપાસ કરવા છતાં લાંબા સમય સુધી તેની કાંઈ અવરજવર નહિ મળતાં અને છેવટે રેલ્વેના અકસ્માતમાં તેના મૃત્યુના સમાચાર મળતાં કાલોઇજને તેનાથી છુટાછેડા મેળવે પડે છે અને બારંગરા હેર જોડે તે બીજા લગન કરે છે. બારંગરાને પુત્રનો જન્મ થાય છે અને તેને કાલોઇજની પહેલી પતિને પુત્ર બીમાર પડવાથી તેની સંભાળ માટે એક ચાકરડીની જરૂર પડે છે, અને પોતાના આગકને ફરી એકવાર મળવાની તમન્નાના કારણે મહાનું દિવં ઇસાએલને પોતાના જીવનના ઘરમાં પોતાના દિવેરાની નિગરાની કરનાર ચાકરડી તરીકે નોકર રહેવાની ફરજ પડે છે. કહીને પરિસ્થિતિ ! ઇસાએલના ચહેરા પર પડેલા કારખી ધાંધી તે જુદા મુસ્કેલીથી એળખાય શકે, એમ હોવાથી તે આ નોકરી માન્ય રાખે છે અને પોતે એળખાય નહિ જાય એની વધારે સાવચેતી માટે તે નીલવણાં અશ્માનો સ્વાંગ સળે છે.

“પોતાના જીવનના ઘરમાં ઇસાએલને એક સ્ત્રીના અવતરને કામનાર, એક પતિના દિલને જુદનાર અને એક માતાના કલેજને કાપનાર અનેક અનુભવો થાય છે.

“અંતમાં ખરો ખુબી કેટલે લેવીસન સાળીનું થાય છે. ઇસાએલનો બીમાર પુત્ર માતાના ગર્ભમાં ઇસાએલના બોળામાં જ મૃત્યુ પામે છે. અને પુત્રના આખરી સમયે પણ માતા તરીકે પ્રકટ નહિ થઈ શકવાની પોતાની અંધકૃતિ આદિ દુઃખોના ભારણથી ઇસાએલ પણ થોડા દિવસોમાં મરણ પામે છે અને કાલોઇજ ત્યારે જાણે છે કે મહત્તમ તેની પહેલી પતિ હતી !

“આમ વહેમના વર્મણમાં તણાઈને ઇસાએલ પોતાનો આખો સંસાર કુંભાડી દીધો.

પત્રાપટ્ટા મને ભાવનો સંચાર થતો હતો એકવચનીય સંબોધનનો. ઉપયોગ હિતરતી, પદિતના માનવ માટે અથવા તો પદાર્થના વિદ્યાર, પ્રદર્શિત કરવા માટે થાય છે. સુસૂતાન માટે રજિયાને પહેલા પ્રકારની ઉપયોગિતાની આવશ્યકતા જણાય હોય. એવું કાંઈ કારણ નહોતું, સુલતાનનાં આંતરિક જીવનથી રજિયા પરિચિત નહોતી, અને લગ્ન કરવામાં, સુલતાને, કુનિયાતી, સુચી આંખોમાંથી કાંઈ ખોટું કદ્યું નહોતું. એટલે કુનિયા સંબોધન કરવા માટે રજિયાને કાંઈ કારણ નહોતું. પરંતુ પોતાના જીવનને જાણનાં સુલતાનને તો પ્રથમ રજિયાતી, પત્રાપટ્ટી, સંબોધન શ્રેણીમાં સંશયનો સંચાર થયો અને પગવાર તો તેના જીવનના પગલા તેને આવવામાં દેખાયા. પગલાથી ત્રાસે એવો સુલતાન બીર નહોતો અને પગલામાં માર્ગમતા નહોતી એટલે બીરનાં સ્થાન પણ નહોતું. પગવારે પછી ચંદ્રમાને આસરી રહેલા વાદળ એસરી નાચ એ ભાંતિ સુલતાનને ઘેરતાં ઘેરતાં પગલા ઝડપથી પસાર થઈ ગયા.

રજિયા સુલતાન માટે આ લઈ આતી.

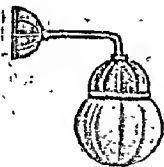
આનો કષ્ટ સુલતાન આગળ ધરતાં રજિયા એક જ અક્ષરનો ઉચ્ચાર કરી શકી.

“હા”

(અપૂર્ણ)

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પેટ્રોલિયમ બત્તીઓ, પ્રાઈમસ-સ્ટેવ, સોનીના આંખવાના સુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીન બલ્બ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોચ વગેરે, કીફાયત બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની, અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

— ગામડાંના વેપારીઓને ખોસ સગવડ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક ચોક્કસવામાં આવશે.

ટેન્ કમ્પ્યુટીંગ બજાર, લાલગેટ પાસે, મુરત.

ઝાર પીલ્સ-આ ગોળીઓ ધણા લાંબા અનુભવ પછી બહેરમાં મુકી છે. કાંઈ પણ કારણે

ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાષ માટે છેવટનો ઉપાય કહીએ તો લગભર અતિ-શ્વેદિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમગમ, કુટેવ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું પુરુષત્વ (મદાંધ) પાછું-મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી ઇકરરીર ઉપાય એકે આવ્યો નથી. બેજ દિવસમાં જિવ્યાન, પાચનશક્તિ, રૂકાવટમાં પણ પોતાનો ગુણ બતાવવો શરૂ કરે છે. અને શરીરમાંથી સુરતી, લીલાપણું, કમર, માથા, સાંધા અને રોગના

દુઃખાવાઓને દૂર દૂરે છે. એમાં કરતુરો, અંબર અને સોનાની ભસ્મ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા છતાં માત્ર પચ્છિકના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા- આ તિલામાં સર્ગથી વધુ ખુબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કાંઈપણ રોતની જલન કે ફોલીઓ થતી નથી તેમ એને લગાડી

ખાંન કે પાટો બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસજીનાંજ આમડીમાં ઘુસી જાય છે. રોગની નબળાઈને દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર અમરકારી છે, હજારો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર અઢી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત ૨-૮-૦ (અઢી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ- આ વિચિત્ર તિલા મદાંધ અને ઇન્સાક (વીર્ય સ્તંભન) માટે ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખીને આ ફકારો તિલા બહેરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઇન્સાકમાં ખેવડો વધારો થાય છે. કીમત ૭૫૫૫૫૫ રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુંકવ્વી વ મુન્સિક- કરતુરી, અંબર, સોનાની ભસ્મ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં અંવેશી આ દવા ઇન્સાક અને મદાંધ માટે અજોડ છે. જિવ્યાન, (ધાતુજાવ) ઇલતિલામ, (સ્વપ્નદોષ) તેમજ વીર્ય પિકારની દરેક ફાઈદા આ દવા માત્ર બેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. રોખીતો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તોલો દવા બાર દિવસ ચાસે છે કીમત તોલો એકતો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મટાડે છે. હજારો માણસો સારા થયા પછી આ દવા પચ્છીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાસે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જુના પરમિયાને માત્ર બે શીશી કાઢી છે. ઇન્જકશનો વડે પોતાનું ભવિષ્ય પાવમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા સેવા અમારી -લક્ષમણ છે કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રૂબમાં પરમિયાનો શર્તીયા ઇલાજ કરીશું) હિન્દ બહારથી મંગાવનારાઓએ સીડીશ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવો. ફાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર મુફત મોકલવામાં આવશે. લખો અથવા મળો :

મેનેજર **ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી**

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

પ્રાકીકાના એજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

